Valget af den danske prins Carl til Norges konge i november 1905 i et europæisk perspektiv

Mads Valdemar Egsgaard Hauge

Indhold

1. Indledning og problemstilling 1
2. Historiografi og teori 45
3. Kildemateriale og metode 49
4. Belgien 51
5. Grækenland 100
6. Rumænien 150
7. Tjekkiet og Slovakiet 175
8. Ungarn 188
9. Kroatien 253
10. Finland 270
11. Albanien 281
12. Polen 293
13. Bulgarien 308
14. Irland og Malta 330
15. Litauen 344
16. Tyskland 349
17. Italien 538
18. Jugoslavien 631
19. Norge 665
20. Luxembourg 700
21. Island 730
22. Nederlandene 745
23. Danmark 799
24. Sverige 868
25. Spanien 904
26. Storbritannien 960
27. Frankrig 1041
28. Rusland 1091
29. Portugal 1128
30. Argumentanalyse 1161

31. Regeringens proposition til kongevalg 1162
32. Nationale og historiske argumenter 1162
***32.1. Eksterne forhold*..... 1258**
***32.2. Det arvelige princip*..... 1263**
***32.3. Socioøkonomiske forhold* 1270**
***32.4. Ibsens paradigme* 1272**
33. Konklusion 1274
34. Litteratur 1280

1. Indledning og problemstilling

Norge havde siden 1814 været et selvstændigt kongerige, en nationalstat med egen konstitutionel kongemagt i den svensk-norske personalunion (1814-1905), defineret i den norske Eidsvoll-forfatning fra 17. maj 1814. Den svensk-norske personalunion brød sammen med kongeriget Norges ensidige udmeldelse ved en parlaments- og regeringsbeslutning af den 7. juni 1905, den såkaldte 7. juni-erklæring, der fra den norske regerings side fastslog unionens opløsning. Beslutningen blev bekræftet ved en norsk folkeafstemning i august 1905 og den svenske rigsdags anerkendelse af opsigelsen og kong Oscar 2.s (1872-1907) tronfrasigelse som norsk konge i oktober 1905, hvorved Norge blev en uafhængig nationalstat. Med sikringen af den nationalpolitiske uafhængighed efter personalunionens opløsning aktualiseredes spørgsmålet om valget af fremtidig statsform, og i tilfælde af et monarki at vælge en kandidat til den ledige norske trone, som ville kunne få opbakning af alle europæiske stormagter.[1]

To stormagtsmonarker, den russiske zar Nikolaj 2. (1894-1917) og den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918), foreslog den danske prins Valdemar (1858-1939), kong Christian 9.s (1863-1906) yngste søn, som ny norsk regent. Men han afslog i 1905 tilbuddet. Den evangelisk-lutherske sømandsprins havde i 1885 ægtet den franske prinsesse Marie af Orléans (1865-1909). Katolske kvindelige fyrstelige beholdt ifølge gængs praksis deres tro, hvis de giftede sig ind i ikke-katolske (protestantiske og ortodokse) fyrstehuse. Den katolske prinsesse Marie konverterede ikke til sin

[1] Umiddelbart efter den norske opsigelse af unionen med Sverige i juni 1905, foranlediget af nationalismen, fremsatte den norske regering Bernadotte-tilbuddet, der under betingelse af en fraskrivning af arveretten til den svenske trone tilbød en valgt Bernadotte-monark i et uafhængigt Norge. I dette forslag om en sekundogenitur inden for Bernadotte-dynastiet, som er blevet perspektiveret som et udslag af en taktisk monarkisme og en (taktisk) dynastisk skandinavisme i traditionen fra 1800-tallet, rettedes opmærksomheden på kong Oscar 2.s tredje søn, prins Carl (1861-1951), bror til kronprins Gustaf (5.) (1907-50), som ny norsk konge. Bernadotte-tilbuddet blev dog endeligt officielt skrinlagt i oktober 1905 med kong Oscar 2.s tronfrasigelse som norsk konge. I stedet blev den danske prins Carl (1872-1957), der var halvnevø og siden 1897 svoger til den anden prins Carl, valgt til norsk konge i november 1905, Isaksen: ’Kongen Norge ikke fikk’, 85-97.

gemals tro. Valdemars gemalindes katolske tro voldte tillige besværligheder i det protestantiske Norge.[2]

Den 12.-13. november fandt en rådgivende folkeafstemning sted i Norge, det andet af slagsen på under ét år. Formelt omhandlede afstemningen en fuldmagt fra vælgerne og dermed parlamentet (Stortinget) til regeringen om at indlede forhandlinger med den danske prins Carl med henblik på ham som ny norsk konge. Reelt blev folkeafstemningen dog i den norske offentlighed set som et nationalt valg mellem to statsformer, mellem monarki eller republik. 259.563 stemte ja til forslaget om at indlede et kongevalg, mens 69.284 stemte nej til regeringens forslag og dermed egentlig for en republik. På baggrund af dette resultat valgte Stortinget enstemmigt prins Carl af Danmark til Norges konge den 18. november. Prinsen, den 33-årige søofficer, underrettede samme dag forsamlingen om, at han accepterede den norske kongetrone, modtog valget og antog navnet kong Haakon 7. (1905-57). Hans toårige søn, prins Alexander, født i 1903, den senere kong Olav 5. (1957-91), skulle bære navnet Olav. Med grundlæggelsen af det moderne norske kongehus ved en folkeafstemning og en afstemning ved enstemmighed i Stortinget i november 1905 var det nationalt selvstændige norske kongehus på ny en historisk realitet.

Prins Carl fik støtte til sit kandidatur af stormagterne, ikke mindst Storbritannien, hvis konge, Edward 7. (1901-10), var onkel og svigerfar til prins Carl, og via sin mor var han beslægtet med Bernadotterne, det afsatte dynasti, der ved en sekundogenitur var blevet tilbudt den norske trone. Kong Edward 7. propaganderede stærkt i en række breve, for at svigersønnen prins Carl, der i 1896 havde ægtet sin britiske kusine prinsesse Maud af Storbritannien og Irland (1869-1938), kongens yngste datter, skulle blive Norges nye monark.[3] Grundlæggelsen af det nationalt selvstændige norske kongehus ved en folkeafstemning i november 1905 var således hovedsageligt et resultat af

---

[2] Den tyske kejser Wilhelm 2. havde endvidere sin svoger hertug Friedrich Ferdinand af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1855-1934, hertug fra 1885 og hertug af Slesvig-Holsten fra 1931 som overhoved for Huset Oldenborg) i tankerne som ny norsk konge. Friedrich Ferdinand var nevø til den danske kong Christian 9., den danske prins Carls farfar. Selvom hertug Friedrich Ferdinand fra den tyske glücksborgske sidelinje ikke blev norsk konge, endte et andet medlem af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg-dynastiet, fra det danske kongehus, i den sidste ende med at bestige den norske trone i 1905. Prins Carl var brorsøn til prins Valdemar og kronprins Frederiks (8.) (1906-12) næstældste søn, Due-Nielsen: 'Danmark', 84-100.

[3] Lee: *King Edward VII*, 318-21. Denne virksomhed var et resultat af såvel dynastiske som stormagtspolitiske interesser, eftersom Storbritannien ville have et frit, monarkisk Norge, der ikke blev infiltreret af den tyske kejsers magtambitioner.

sikkerhedspolitiske hensyn, der vejede tungt i forhold til en nær relation til Storbritannien.[4] Det var endvidere af afgørende betydning, at prins Carl med sin toårige søn havde sikret den mandlige arvefølge i Norge. Det blev endvidere pointeret fra den norske regerings side, at prins Carl som skandinav ville kunne forstå norsk sprog og kultur, og at han var beslægtet med det tidligere norske kongehus Oldenborgerne.[5]

---

[4] Den svensk-norske personalunion opløstes i 1905 som følge af nationalismen, der i en norsk kontekst foranledigede unionsopløsningen. Omvendt var grundlæggelsen af det nationalt selvstændige norske kongehus ved en folkeafstemning i november 1905 primært et resultat af sikkerhedspolitiske overvejelser, ikke mindst i forholdet til stormagten Storbritannien. Dette forhold kan tydeligt aflæses i de statsbesøg, som kong Haakon 7. aflagde umiddelbart efter sin tronbestigelse. Efter statsbesøget i Danmark i oktober 1906 hos sine forældre, kong Frederik 8. og dronning Lovisa (Louise) (1851-1926, født prinsesse af Sverige-Norge), der aflagde genvisit i 1907 i Norge, foretog den nye konge et statsbesøg til Storbritannien i november 1906 hos sin svigerfar og onkel, kong Edward 7., og hans danskfødte dronning, Alexandra (1844-1925), Haakon 7.s faster, der i 1908 aflagde genvisit hos svigersønnen. I december 1906 aflagde kong Haakon 7. statsbesøg i kejserriget Tyskland hos kejser Wilhelm 2., der var fætter til Haakon 7.s gemalinde, dronning Maud, og kejserinde Augusta Viktoria (1858-1921). Endelig besøgtes republikken Frankrig under præsident Armand Fallières (1841-1931, præsident fra 1906-13), i maj 1907. Det var afgørende at få bekræftet og fastholdt støtten til det nye, uafhængige norske monarki fra Europas stormagter, hvorfor Haakon 7. aflagde statsbesøg i Storbritannien, Tyskland og Frankrig inden for de første to år af sin tid som konge. I september 1918 fandt der endelig en officiel udsoning med Sverige sted, da kong Haakon 7. aflagde statsbesøg i Sverige hos sin halvonkel kong Gustaf 5. (1907-50) og hans gemalinde, dronning Victoria (1862-1930). Forsoningen var forberedt med de to trekongemøder under 1. verdenskrig (1914-18). Trekongemødet i Malmø i 1914 var Haakon 7.s første besøg i Sverige som norsk konge. Trekongemødet i den norske hovedstad Kristiania (fra 1925 Oslo) i 1917, som var Gustaf 5.s første besøg i Norge efter 1905, cementerede forsoningen mellem det norske og svenske kongehus, kongehuset.no. 'Statsbesøk'; Bomann-Larsen: *Vintertronen*, 45-46; ibid.: *Makten*, 157-60; Hemstad: *Fra Indian Summer*, 386-87; Hoelseth: 'En svensk-norsk union', 49.

[5] stortinget.no. 'Stenografisk referat', 356-59.

Den 20. november ankom en norsk deputation til København for i Christian 7.s Palæ på Amalienborg officielt at anmode den 87-årige kong Christian 9. om sønnesønnens valg til norsk regent.[6] Den gamle monark holdt en bevæget tale til den norske deputation, hvor han understregede sit barnebarn prins Carls dynastiske legitimitet i adkomsten til den norske trone.

Den unge Konge kommer ikke til Norge som en Fremmed, thi han er i Slægt med de tidligere norske Konger, og Kongeriget Norge vil heller ikke være ham fremmed, thi rundt om i Landet vil fælles Minder af Rigets Historie og af hans Slægts Historie træde ham imøde. Det er vort Haab, at de Baand, som allerede nu forener den unge Konge og hans Dronning med det gamle Land og Folk, maa styrkes ved godt Samarbeide mellem Kongen og Folket for Landets Lykke og Fremtid, og det er vor Tro, at derved fremmes ikke alene det norske Folks vel, men ogsaa dets Stammefrænders. Vi beder til den Almægtige Gud, at dette Skridt maa blive til Lykke og Velsignelse for hele Norden, at enighed, fred og fordragelighed maa vokse mellem de nordiske Folk. Vi har den sikre Forvisning, at vort hele Hus og det danske Folk deler dette Ønske med os. Dermed anbefaler vi Eder Gud og beder Eder om at modtage vor hjertelige hilsen til det norske Folk, som I her repræsenterer.

Kongen rettede dernæst en personlig hilsen til sine to børnebørn:

Men til Eder, mine kjære Børnebørn, vender jeg mig med ønsket om, at Gud vil forunde Eder kraft og styrke til at tjene Eders Land og Folk med Troskab og Retsind. Da vil I vinde Eders Folks kjærlighed og selv føle Eder som norske forrest i arbeidet for Eders Lands Lykke og Fremtid. Du, min kjære Sønnesøn, har her tjent dit Fædreland og din Konge med Troskab, og derfor er jeg vis paa, at du vil gaa ind til dit nye, ansvarsfulde Hverv med god Vilje til at fylde din Plads. Din Far og

[6] Johansen: *Alt for Norge! – udstillingskatalog*. Særudstilling i Christian VII"s Palæ, Amalienborg Slot 8.11.2005-18.12.2005, De Danske Kongers Kronologiske Samling på Rosenborg Slot 2005. Fra den 17. november 1905, hvor Luxembourgs storhertug Adolf 1. (1890-1905) døde som 88-årig, var Christian 9. med sine 87 år Europas ældste monark indtil sin død den 29. januar 1906.

Mor, dine hele Slægt, det danske Folk og jeg, din gamle Konge og Bedstefar, alle føler vi varmt for dig i denne høitidelige Stund. Gaa med Gud, mine kjære Børnebørn, ud fra det Land og det Folk som nu har kaldt Eder, og ta Eders gamle Konges Velsignelse for Eder, Eders Slægt og Eders Gjerning med Eder nu og bestandig.

Den nyvalgte kong Haakon 7. understregede i sin tale til det norske storting, at den afholdte folkeafstemning var blevet til på hans anfordring.

Som det vil være Dem, mine herrer, bekjendt, var det paa mitt Forlangende, at den netop afsluttede Folkeafstemning fandt sted. Jeg vilde have sikkerhed for, at det var et Folk og ikke et Parti, som ønsket mig til Konge, da min Opgave fremfor alt bør være at samle, ikke splitte.[7]

I overensstemmelse med dette udgangspunkt antog den nyvalgte konge "Alt for Norge" som sit valgsprog. Christian 9. lagde ud fra sit ståsted i det dynastiske legitimitetsprincip større vægt på den nye konges genealogiske afstamning end på folkesuverænitetstanken, der lå til grund for folkeafstemningen, som kongens egen sønnesøn havde krævet afholdt. Prins Carl var modsat sin farfar opvokset i en dansk nationalstat efter 1864, hvor det politiske folkebegreb og det etniske/nationale folkebegreb flettede sammen med hinanden i den nationale selvbestemmelsesret og nationalitetsprincippet. Christian 9. var som 13-årig faderløs prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg fra 1831 blevet opdraget ved kong Frederik 6. (1808-39), som var prinsens onkel og halvonkel. Enevoldskongen så uden tvivl i ham den søn, han aldrig selv havde fået, og Christian 9. omgærdede livet igennem Frederik 6. med stor veneration. I 1814 havde Frederik 6. med Kielerfreden i januar 1814 måttet afgive Norge til kongen af Sverige. Begivenhederne i 1905 betød derfor noget helt særligt for Christian 9., der i sit livs efterår kunne sende et medlem af sit eget dynasti og det danske kongehus i form af sin næstældste danske sønnesøn til Norge og den norske trone, som hans elskede onkel var tvunget til at afstå i 1814.[8]

Den 25. november ankom den nye kongefamilie til Norges hovedstad Kristiania. Med kong Haakon 7. og dronning Maud havde Norge fået sit eget kongepar for første gang i 525 år. Den 27. aflagde den nye monark ed til landets forfatning under en højtidelighed i Stortinget. Den 22. juni 1906 fulgte kroningen af det nye kongepar i Nidaros-domkirken i Trondheim. Kroningen i den gamle konge- og kroningsstad i Trøndelagen blev den sidste i Norges historie og i Norden generelt.

[7] Christian 9.s tale (20. november) og Haakon 7.s tale (20. november), Heiberg (udg.): *Unionens*,

1015-16.

[8] Kong Christian 9. betroede den norske udsending, baron Fritz Wedel Jarlsberg (1855-1942), at kongevalget berørte ham dybt, eftersom at han havde kendt Frederik 6. og den sorg, han havde følt ved afståelsen af Norge i 1814. Norge vendte nu i kongens optik tilbage til sin gamle kongeslægt, da kong Haakon 7. var i familie med de tidligere oldenborgske konger i landet, Jarlsberg: *1905*, 271-72, 276; det glücksborgske dynasti blev ved det norske kongevalg i 1905 yderligere internationalt legitimeret, da Danmark og Grækenland siden 1863 begge var blevet regeret af Huset Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, Bramsen: *Huset Glücksborg*, bd. 1, 10, 149.

I Norge havde kroningen i 1906 til formål at legitimere det nye dynasti på den norske trone, efter at landet fra middelalderen og flere århundreder frem ikke havde haft sin egen monark og sit eget nationale kongehus: fra 1319-43 og igen fra 1380, uafhængigt monarki i 1814, og igen fra 1814-1905.[9] Af breve til prinsesse Mary af Wales (1867-1953, fra 1910-36 Storbritanniens dronning) fra mosteren, enkestorhertuginde Augusta af Mecklenburg-Strelitz, fremgår der en stærk foragt for niecens deltagelse i den norske kroning, hvor dronning Maud var svigerinde til prinsessen af Wales. Norges løsrivelse af unionen med Sverige i 1905 var en åbenbar revolutionær foreteelse, set i storhertugindens optik, og nu skulle dette eklatante anslag mod det dynastiske princip garderes med en revolutionær kroning. En folkevalgt monark repræsenterede i hendes verdenssyn et fundamentalt brud med monarkiets idé som statsform. I logisk overensstemmelse med sin adkomst som norsk monark blev Haakon 7. den sidste norske konge, der i sin officielle titulatur benyttede ”af Guds nåde”.[10]

---

[9] Kroningen i 1906 var den første kroning af Norges egen konge siden 1299 og kroningen af kong Haakon 5. (1299-1319). I perioden 1164-1906 blev der afholdt i alt 16 kroninger i Norge, hvoraf de syv kroninger (1449, 1450, 1483, 1818, 1860, 1873, 1906) blev afholdt i Nidaros-domkirken i Trondheim. I 1908 blev kroningsbestemmelsen fjernet fra Eidsvoll-forfatningen, som med majgrundloven 1814 (§ 12) og novembergrundloven 1814 (§ 10) fastslog Trondheim Domkirke som kroningskirke, med kun to stemmer imod i Stortingets afstemning. Kroningen afløstes derefter af en ny tradition, signingen af den nye monark, med kongerne Olav 5. i 1958 og Harald 5. (1991-) i 1991; begge i Trondheim Domkirke. Signingen bygger på en ældre tradition fra 800- og 900-tallet, ”konungstekja”, hvor kongerne blev hyldet på Øyrating i Trondheim. Denne tradition var gradvist fra 1163-64 blevet afløst af kroningsceremonien, kongehuset.no. ’Signingstradisjonen’.

[10] Pope-Hennessy: *Queen Mary*, 407-09; Augusta (1822-1916) var født prinsesse af Storbritannien og Irland (Cambridge-linjen) og blev gift i 1843 med arvestorhertug Friedrich Wilhelm (1819-1904), storhertug af Mecklenburg-Strelitz fra 1860, ibid., 97-101; Bomann-Larsen: *Folket*, bd. 2, 514-15; ibid.: *Vintertronen*, bd. 3, 80-104; Greve: *Haakon*.

Fra middelalderen baserede den politiske retfærdiggørelse af de europæiske monarkier sig på en religiøs legitimering, udtrykt i titulaturen ”af Guds nåde”. I de absolutistiske monarkier i hovedtræk fra 1600-tallet og indtil 1800-tallet fungerede titulaturen ”af Guds nåde” som en decideret juridisk retsnorm. Med Den Franske Revolution i 1789 blev forestillingen om folkesuverænitet inden for det politiske folkebegreb knæsat, hvilket bevirkede udformningen af en konstitutionel-demokratisk legitimitet i forholdet til den monarkiske statsform. På det symbolske og formelle plan afstedkom

Haakon 7. var som direkte folkevalgt monark ikke uden historisk fortilfælde i Europas arvemonarkier. I sin egen samtid var kong Haakon 7. Nordens eneste folkevalgte monark, hvis man ser bort fra kongens egen storebror, den danske kong Christian 10. (1912-47), der på baggrund af Den Dansk-Islandske Forbundslov i 1918, vedtaget i de to staters parlamenter og bekræftet ved en folkeafstemning i Island samme år, blev den første og eneste konge i personalunionen mellem Danmark og Island.[11] I Europa havde den norske kong Haakon 7. i sin adkomst til tronen sin nærmeste parallel i Rumæniens kong Carol 1. (1881-1914).

I 1866 ledte rumænske politikere efter en ny fyrste, efter at de havde afsat fyrst Alexandru Ion Cuza (1820-73), Rumæniens første fyrste fra 1862. Frankrigs kejser Napoleon 3. (1852-70) fra Bonaparte-dynastiet var grebet af panlatinismen, som havde til formål at samle alle de romanske folk, og han så sig selv som en ideologisk frontfigur for og leder af de romanske nationer. Frankrig

---

folkesuverænitetstanken ændringer i monarkernes titulaturer, hvor der i en række monarkier i det 18., 19. og 20. århundrede blev refereret til folket (nationaliteten) og i nogle tilfælde også konstitutionen, fx Frankrig (1791-92, 1804-1814/15, 1830-48 og 1852-70), Belgien (1831-) og Grækenland (1863-1973), Martin: 'The Evolution', 155-78. I flere tilfælde opretholdt man den gamle religiøse legitimering ("af Guds nåde") i de nye folkesuverænitetsbaserede titulaturer, fx for de franske (1791-92, 1804-1814/15, 1830-48 og 1852-70) og bulgarske (1879-1946) monarker, og i færre tilfælde også en reference til territoriet (staten), fx for de spanske (1870-73, 1874-1931) og italienske monarker (1861-1946). I dag er det kun monarkerne i arvemonarkierne Danmark, Storbritannien, Nederlandene, Monaco, Spanien og Liechtenstein, som i deres officielle titulatur har bibeholdt titulaturen "af Guds nåde", Kroll: 'Zwischen', 353-74; Bradley: 'The Religious', 102-06; Cranmer: 'Monarchies and Religion', 94-101.

[11] Grimnes: 'Haakon 7.'. Malta var britisk kronkoloni fra 1813-1964. Efter lange forhandlinger mellem Storbritannien og Malta ophøjedes Malta i 1964 til en selvstændig nationalstat i Commonwealth i personalunion med Storbritannien med en lov i det britiske parlament, hvilket bekræftedes i en ny forfatning for Malta fra september 1964, der blev vedtaget ved en maltesisk folkeafstemning samme år i maj måned. Dronning Elizabeth 2. (1952-2022) kunne i sin officielle titulatur derefter kalde sig "dronning af Malta". Den britiske monark blev således ligesom den danske kong Christian 10. valgt til monark ved en folkeafstemning i forbindelse med oprettelsen af en personalunion. I december 1974 opløstes personalunionen ved en forfatningsændring, og østaten blev en uafhængig republikansk statsdannelse, legislation.gov.uk. 'Malta Independence', 'Malta Republic'; Nohlen og Stöver: *Elections*, 1302.

støttede derfor dannelsen af Rumænien i 1850'erne og 1860'erne og Italien (1859-61). Den rumænske nationalstat opstod i 1862 som en politisk union på baggrund af personalunionen mellem fyrstendømmerne Valakiet og Moldavien fra 1859 (Rumænien opnåede officielt uafhængighed af osmannisk overhøjhed i 1878). Prins Karl af Hohenzollern-Sigmaringen (1839-1914) valgtes i 1866 til fyrste af Rumænien med regenttitlen Carol 1. på baggrund af en folkeafstemning og en afstemning ved enstemmighed i det rumænske parlament. Folkeafstemningen fandt sted den 20. april 1866 på prinsens 27-års fødselsdag. 685.969 rumænere stemte ja til prinsen som ny rumænsk fyrste mod blot 224 nejstemmer, hvilket svarer til, at 99,97 % af de afgivne stemmer var for valget af den tyske prins. Valgdeltagelsen var på godt 84 %. I 1881 blev fyrst Carol 1. Rumæniens første konge.

Napoleon 3. stod bag valget af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet som det regerende fyrstehus i det latinske og franskorienterede Rumænien. Prins Karls farmor og mormor stammede fra de franske adelsslægter Murat og Beauharnais. Napoleon 3.s mor, dronning Hortense af Holland (1783-1837, dronning fra 1806-10), var født ind i Beauharnais-dynastiet og halvkusine til prins Karls mormor. Frankrig hjalp også kongeriget Sardinien-Piemonte i forbindelse med Italiens samling, og Bonaparte-dynastiet indgik dynastiske forbindelser med Savoyen-dynastiet fra Sardinien-Piemonte, der fra 1861 udgjorde Italiens kongehus. Frankrig under Napoleon 3. støttede nationalitetsprincippet i et ideologisk opgør med wienersystemets dynastiske legitimitetsprincip, hvor det gav realpolitisk mening for Frankrig, fx i samlingen af det kulturelt franskorienterede, romanske Rumænien og i forbindelse med det romanske Italiens samling. Folkeafstemningen i Rumænien (1866) og folkeafstemningerne i Italien umiddelbart forud for Italiens samling i 1861 kan perspektiveres som en naturlig forlængelse af kejser Napoleon 3.s populistiske ideologi, kaldet "cæsarismen".

En anden parallel er det græske kongevalg i 1863. Haakon 7.s farbror kong Georg 1. af Grækenland (1863-1913) blev i foråret 1863 den første glücksborger på en europæisk trone, da hans far, prins Christian (9.), først besteg den danske trone i november samme år. Nevøen Haakon 7. blev ligeledes konge før sin far, kronprins Frederik (8.) (1906-12). I 1862 blev kong Otto 1. af Grækenland (1832-62) fra det bayerske Wittelsbach-dynasti afsat af græske oprørere, og de europæiske stormagter skulle nu finde en kandidat til den ledige græske trone. Grækerne foreslog den britiske dronning Victorias (1837-1901) næstældste søn, prins Alfred (1844-1900), og ved en selvbestaltet folkeafstemning i december 1862 valgte den græske befolkning med overvældende majoritet den britiske prins til græsk konge. Prins Alfred fik over 95 % af de ca. 240.000 stemmer. I

folkeafstemningen blev der stemt på kandidater fra en lang række af Europas konge- og fyrstehuse, heriblandt den danske prins Vilhelm (1845-1913), der blot fik seks stemmer. Alligevel blev den 17-årige danske prins Vilhelm i den sidste ende, bl.a. grundet britisk velvilje, enstemmigt valgt til græsk konge under navnet Georg 1. den 30. marts 1863 af den græske nationalforsamling.[12] Det afgørende for valget af den danske prins til græsk konge var det forhold, at alle stormagternes kandidater blev afvist med den begrundelse, at man af hensyn til magtbalancen, ligevægtsprincippet i Wienerkongressens ånd, skulle vælge en kandidat fra en ikke-stormagt. Derfor var medlemmer af fx Frankrig, Storbritannien og Ruslands fyrstehuse på forhånd udelukkede. Ved London-traktaten i

---

[12] Docea: *Carol I și*, 96-121; Van der Kiste: *Kings of the Hellenes*, 4-11, 128; i folkeafstemningen i 1862 fik den designerede kong Otto blot én stemme. Frankrigs kandidat, hertug Henri af Aumale (1822-97), Borgerkongen Louis Philippe 1.s (1830-48) næstyngste søn, fik tre stemmer, mens Ruslands kandidat, hertug Nikolaj af Leuchtenberg (1843-91, hertug fra 1852), kom ind på en andenplads med 2.400 stemmer. Den russiske kejser Alexander 2. (1855-81) fik 1.917 stemmer, mens den russiske storfyrst Konstantin (1827-92), yngre bror til Alexander 2. og fra 1867 svigerfar til den danske prins Vilhelm (Georg 1.), opnåede 478 stemmer. Prins Napoleon-Jerôme-Bonaparte (1822-91), fætter til kejser Napoleon 3. og fra 1879-91 et omstridt overhoved for Bonaparte-dynastiet, fik 345 stemmer i den græske folkeafstemning, mens den italienske prins Amadeo (1845-90), den første hertug af Aosta (1845-90), grundlægger af Aosta-linjen i det italienske kongehus Savoyen og søn af Italiens første konge, Victor Emmanuel 2. (1861-78), fik 13 stemmer. Senere valgtes han til spansk konge som Amadeo 1. (1870-73). Han abdicerede i 1873. Frankrigs kejser Napoleon 3. fik to stemmer, mens en svensk prins (ikke specificeret som værende enten prins Oscar (2.) (1872-1907) eller broren prins August (1831-73)))) fik to stemmer. Der var 93 stemmer for en republik og seks for en græsk kandidat. I perioden 1920-74 blev der i alt afholdt seks folkeafstemninger om det græske monarki. I november 1920 blev der stemt ja til at genindsætte kong Konstantin 1. (1913-17, 1920-22) på den græske trone. I april 1924 blev afsættelsen af kong Georg 2. (1922-24, 1935-47), hvorved Grækenland omdannedes til en republik, bekræftet ved en folkeafstemning. I november 1935 genindførtes det græske monarki ved en folkeafstemning. Efter 2. verdenskrig (1939-45) bekræftede en folkeafstemning i september 1946, at monarkiet fortsat skulle bestå som statsform, Nohlen og Stöver: op.cit., 838. En folkeafstemning i december 1974 bekræftede afskaffelsen af monarkiet og indførelsen af republikken, som officielt havde fundet sted året forinden i Grækenland efter en folkeafstemning om den græske statsform i juli 1973.

1832 mellem Frankrig, Storbritannien og Rusland var det endvidere blevet fastlagt, at ingen fra stormagternes kreds skulle vælges til græsk konge.

Den italienske samlingsproces, kaldet *Risorgimento*, blev foreløbig afsluttet med dannelsen af den italienske nationalstat i 1861. I 1861 oprettedes kongeriget Italien som en omdannelse af kongeriget Sardinien-Piemonte med Victor Emmanuel 2., konge af Sardinien-Piemonte fra 1849, som den første monark (indtil sin død i 1878). Kong Victor Emmanuel 2. besteg formelt den italienske kongetrone på baggrund af en parlamentsafstemning ved enstemmighed og en række folkeafstemninger i Sardinien-Piemontes erobrede områder fra 1859-60, der bl.a. omfattede staterne Parma, Toscana og Begge Sicilier.[13]

En folkeafstemning i 1804 etablerede Det Første Franske Kejserdømme (1804-1814/15), hvorefter førstekonsulen Napoleon Bonaparte (1769-1821, førstekonsul fra 1799-1804) udråbte sig selv til kejser Napoleon 1. (1804-1814/15). Han blev dermed Europas første folkevalgte monark. Med oprettelsen af kejserdømmet ophørte Den Første Franske Republik (1792-1804), og monarkiet genindførtes. En folkeafstemning i 1815 bekræftede Napoleon 1.s generobring af den franske kejsertrone. En nevø til kejser Napoleon 1., Napoleon Bonaparte (1808-73), valgtes til Frankrigs første præsident i Den Anden Franske Republik (1848-52). Med støtte fra militæret og den katolske kirke gennemførte han et statskup den 2. december 1851 og blev præsident på livstid. Året efter tog han kejsertitlen som kejser Napoleon 3. (1852-70) i Det Andet Franske Kejserdømme og opnåede således at blive både Frankrigs første folkevalgte præsident og sidste monark. Begge dele blev bekræftet ved folkeafstemninger i overensstemmelse med hans populistiske tankegang, ”cæsarismen”, der understøttede en stærk leder med folkelig opbakning.[14]

---

[13] Rocca: *Avanti Savoia!*; monarkiet afskaffedes i Italien ved en folkeafstemning i 1946. Samme år blev det bulgarske monarki ligeledes afskaffet ved en folkeafstemning. Monarkiet blev ligeledes afskaffet i Albanien i 1946. En folkeafstemning i 1997 om genindførelsen af monarkiet blev nedstemt med 66,7 % af stemmerne.

[14] Lyons: *Napoleon Bonaparte and the Legacy*, 113; Nohlen og Stöver: op.cit., 673-83. Et særligt, nutidigt eksempel på en folkevalgt monark er den delvise personalunion mellem republikken Frankrig og fyrstendømmet Andorra i Pyrenæerne. Fyrstendømmet, etableret i 1278, Europas eneste valgmonarki i perioden fra Kirkestatens opløsning i 1870 og indtil oprettelsen af Vatikanstaten i 1929, er et såkaldt diarki, ledet af to monarkiske statsoverhoveder, to fyrster, i fællesskab: den franske præsident og den katolske biskop af Urgell i Catalonien i Spanien. Aftalen i 1278 var mellem greven af Foix i Sydfrankrig og biskoppen af Urgell. Den delvise personalunion med

Med Den Dansk-Islandske Forbundslov i 1918, vedtaget i Rigsdagen og Altinget og bekræftet ved en folkeafstemning i Island samme år i oktober måned, blev Island et selvstændigt kongerige fra 1. december 1918, en suveræn nationalstat i personalunion med Danmark. Den siddende monark, kong Christian 10. (1912-47), blev således i princippet valgt til konge af et selvstændigt Island. Islands ensidige opsigelse af personalunionen og vedtagelsen af en ny, republikansk forfatning blev bekræftet med overvældende majoritet ved en folkeafstemning i 1944. Republikken Island proklameredes den 17. juni 1944. Island var blevet en uafhængig nationalstat.

I tillæg til folkeafstemninger i forhold til valg af monarker eller monarkiet som statsform er der endvidere eksempler på mere specifikke folkeafstemninger i det 20. og 21. århundrede i relation til arvemonarkiet i Norge, Luxembourg, Belgien, Irland, Spanien, Danmark og Liechtenstein. I Norge konfirmerede som ovenfor nævnt en folkeafstemning i august 1905 den svensk-norske personalunions opløsning, der i modsætning til den islandske folkeafstemning i 1944 kun omhandlede personalunionens opløsning og ikke en ændring af statsformen.

Frankrig opstod i 1607 under den franske kong Henrik 4. (1589-1610), der som Henrik 3. var konge af Navarra (1572-1610), som fra 1479 med Foix-Grailly-dynastiets bestigelse af tronen i Navarra (1479-1517) besad grevskabet Foix på baggrund af giftermål og arv i hhv. 1436 og 1472. I 1607 indlemmede han sine personlige len i den franske krone, bl.a. grevskabet Foix, men ikke vicegrevskabet Béarn og kongeriget Navarra, der havde status som suveræne stater uden for kongeriget Frankrig. Det franske statsoverhoved har siden været den ene af Andorras to monarker. Frankrig har ubrudt været en republik fra 1870, Den Tredje Republik (1870-1940), Vichy-republikken (1940-44), Den Fjerde Republik (1946-58) og Den Femte Republik (1958-). Siden 1965 er den franske præsident blevet direkte valgt af folket. Den franske præsident er dermed verdens eneste folkevalgte monark. Det franske præsidentvalg i 1965 var det første direkte præsidentvalg siden Den Anden Republik i 1848. Den katolske biskop af Urgell udpeges af paven i Rom. Begge statsoverhoveder i Andorra vælges således uden for Andorras grænser, for den franske præsidents vedkommende direkte af folket i en anden stat. Som et kuriosum indebar aftalen i 1278 også, at indbyggerne i bjergstaten Andorra hvert år skulle betale fire skinker, 40 stykker brød og noget vin i tribut. Den tradition stoppede først i nyere tid, i 1993, da Andorra fik sin nuværende forfatning ved en folkeafstemning. Andorra er det europæiske land, hvis statsgrænse har været uændret i længst tid (siden 1278). Anden- og tredjepladsen indtages af fyrstendømmet Liechtenstein (1434; først formelt en samlet stat fra 1719) og republikken San Marino (1463), Guillamet Anton: *Andorra*.

I Luxembourg var monarkiet i defensiven, efter at den tyske besættelse af storhertugdømmet (1914-18) under 1. verdenskrig havde skabt tvivl om fyrstehusets nationale position. På grund af sin tyskvenlige holdning under krigen blev storhertuginde Marie-Adélaïde (1912-19) efter parlamentarisk og folkeligt pres tvunget til at abdicere til fordel for sin søster Charlotte (1896-1985, storhertuginde 1919-64, hvor også hun abdicerede) i januar 1919. Tidligere på måneden havde en gruppe af socialistiske og liberale medlemmer af landets parlament udråbt republikken efter en tabt afstemning om monarkiets afskaffelse. Ved en dobbelt folkeafstemning i september 1919 stemte 77,8 % for at beholde monarkiet med storhertuginde Charlotte som monark. Øvrige muligheder var republik (19,7 %), beholde dynastiet, men med en anden monark (1,5 %), og bevare monarkiet, men med et andet dynasti (1 %).[15]

Under 2. verdenskrig overgav Belgiens kong Leopold 3. (1934-51) sig relativt hurtigt til den tyske besættelsesmagt i 1940. Belgien var derefter besat frem til 1945. Ved befrielsen i 1944 overtog kongens bror, prins Carl (1903-83), greve af Flandern fra 1910, hvervet som regent i Belgien, da Leopold 3. af den folkelige opinion blev dømt uegnet til at regere pga. sin unationale optræden under den tyske besættelse. En folkeafstemning i marts 1950 viste et flertal for Leopold 3.s tilbagevenden til den belgiske trone, flamlændere i nord var mestendels positive over for Leopold 3., vallonere i syd overvejende negative. Kongens upopularitet kunne også tilskrives hans nye, ikke-fyrstelige ægteskab i 1941. På baggrund af folkeafstemningen vendte kongen tilbage i 1950 efter fem års eksil i Schweiz til et splittet kongerige. I kølvandet på Leopold 3.s hjemkomst udbrød der en generalstrejke, og kongen blev tvunget til at abdicere med virkning fra den 16. juli 1951.

Island og Irland er to parallelle eksempler på personalunioners opløsning. Efter den mislykkede irske, katolske opstand i 1916 (”Påskeopstanden”) mod det britiske styre, hvor man proklamerede oprettelsen af en uafhængig irsk republik, og Den Irske Uafhængighedskrig (1919-21) mellem tilhængere og modstandere af det britiske statsfællesskab, foretoges Irlands deling i 1921 med oprettelsen af Den Irske Fristat i 1922, og det overvejende protestantiske Nordirland forblev under britisk styre. Delingen udløste Den Irske Borgerkrig (1922-23). Personalunionen mellem

[15] Nohlen og Stöver: op.cit., 961-67, 1244-52; inlofna.org. ’Danish-Icelandic’; Péporté et al.: *Inventing Luxembourg*, 88-96. Den anden folkeafstemning omhandlede spørgsmålet om en økonomisk union med enten Frankrig (73 % tilslutning) eller Belgien (27,0 %), efter at Luxembourg samme år havde meldt sig ud af Det Tyske Toldforbund (1834-1919), der blev oprettet i 1834, og som var en afgørende faktor i den lilletyske samling under Preussens ledelse i 1871. Luxembourg havde været medlem siden 1842.

Storbritannien og Den Irske Fristat blev etableret på grundlag af Den Anglo-Irske Traktat i 1921, der blev vedtaget i begge staters parlamenter 1921-22. Den britiske kong Georg 5. (1910-36) blev således på baggrund af denne parlamentsbeslutning valgt til konge af Den Irske Fristat. Den Anglo-Irske Traktat af 1921 udstak rammerne for udformningen af den irske forfatning i 1922. Irland var fra 1922 i personalunion med Storbritannien som et såkaldt dominionområde inden for det britiske imperium. Som i de øvrige dominions var Storbritannien og den britiske krone repræsenteret i Den Irske Fristat i perioden 1922-36 ved en britisk generalguvernør. I 1926 blev dominions erklæret for selvstændige, ligestillede samfund forenede i fælles troskab mod kronen frit forbundne som medlemmer af det britiske Commonwealth. Fra 1931 blev de såkaldte dominions inden for det britiske imperium officielt selvstændige stater med Westminister-statutten. Irland blev dermed en selvstændig nationalstat.

En formel opsplitning af den britiske helstat fandt sted i 1937 med vedtagelsen af en ny, republikansk forfatning for Irland, der bekræftedes ved en folkeafstemning. Den republikanske forfatning fra 1937 fastslog, at Irland var blevet en suveræn stat, og konstitutionen indførte reelt en irsk republik. Irland forblev dog medlem af det britiske statssamfund Commonwealth i personalunion med Storbritannien. Den irske befolkning valgte således indirekte den britiske kong Georg 6. (1936-52) til konge, selvom forfatningen havde til hensigt at etablere en irsk republik. Personalunionen opløstes først med den officielle dannelse af den irske republik i 1949 på baggrund af en uafhængighedslov i det irske parlament fra 1948, hvorved Irland blev en uafhængig nationalstat. Island og Irland er dermed to tidsmæssigt sammenfaldende eksempler på personalunioners opløsning i form af, at den ene stat løsriver sig fra unionen ved at afskaffe monarkiet som statsform til fordel for republikken som statsform, i begge tilfælde på baggrund af en folkeafstemning.

Spanien var i perioden 1931-75 en republik, fra 1939 et diktatur under general Francisco Franco (1892-1975) som den ubestridte statschef efter sejren i Den Spanske Borgerkrig (1936-39). I 1947 bekræftede en folkeafstemning med overvældende majoritet en ny lov, der gjorde Franco til regent på livstid med ret til at udpege en efterfølger som konge (fra 1969 med en kronprins (prins af Spanien)), som så skulle godkendes med to tredjedeles flertal i det spanske parlament, Cortes. Loven genindførte dermed formelt monarkiet i Spanien. Monarkiet genindførtes reelt efter Francos død med indsættelsen af kong Juan Carlos 1. (1975-2014), sønnesøn til Spaniens forrige konge, Alfons 13. (1886-1931). I Spaniens demokratiseringsproces godkendtes den nuværende forfatning af 1978 af det spanske parlament, som fra 1977 atter var folkevalgt. Forfatningen, der genindførte

det konstitutionelle monarki, blev bekræftet ved en folkeafstemning i Spanien i december 1978, efter at en folkeafstemning i december 1976 havde godkendt den politiske transformationsproces. Man kan således argumentere for, at kong Juan Carlos 1. som monark fik tilskrevet et folkeligt mandat af den spanske befolkning.

I forbindelse med en grundlovsreform ændredes Tronfølgeloven fra 1853 ved en folkeafstemning i 1953, hvorved der indførtes betinget kvindelig arvefølge. På den baggrund blev det danske kongepars ældste datter, prinsesse Margrethe (1940-), tronfølger, og fra 1972-2024 Danmarks dronning med regenttitlen dronning Margrethe 2. Man kan således argumentere for, at dronning Margrethe 2. i princippet var en folkevalgt monark. I 2009 blev tronfølgeloven ændret igen ved en folkeafstemning. Ændringen indførte absolut primogenitur, dvs. det ældste barn uanset køn indtræder først i arvefølgen. Danmark er det eneste monarki i Europa, som på grundlag af folkeafstemninger har ændret tronfølgen og sine tronfølgelove.

I 2003 blev der afholdt en folkeafstemning i fyrstendømmet Liechtenstein om landets forfatning. Fyrstendømmet fik tilbage i 1921 en forfatning, der indførte et parlamentarisk forankret konstitutionelt monarki med et indslag af direkte demokrati som styreform efter schweizisk forbillede. Fyrsten havde dog fortsat betydelige magtbeføjelser, bl.a. retten til at nedlægge veto mod love vedtaget af parlamentet. Fyrst Hans-Adam 2. (1989-) udarbejdede et forslag til en ny forfatning, som fastholdt vetoretten og udvidede monarkiets magt ved at give fyrsten ret til at afsætte regeringen. Forslaget blev lagt ud til folkeafstemning, og Hans-Adam 2. erklærede, at han ville flytte til Østrig, såfremt forslaget ikke opnåede godkendelse ved folkeafstemningen. Forslaget blev bekræftet med 64,3 % af stemmerne. Man kan således argumentere for, at fyrst Hans-Adam 2. ved den lejlighed reelt blev valgt som monark af Liechtensteins befolkning. Den nye forfatning blev skarpt kritiseret af Europarådet som et udtryk for en bevægelse hen imod et absolutistisk monarki. I dag karakteriseres Liechtensteins regeringsform som et parlamentarisk, semikonstitutionelt monarki. Den liechtensteinske fyrstes udøvende magtbeføjelser er sammenlignelig med en præsident i et semipræsidentielt system. I 2012 var der folkeafstemning om afskaffelse af fyrstens vetoret i forhold til lovgivning, som er vedtaget ved en folkeafstemning. Arveprins Alois (1968-), fyrst Hans-Adam 2.s ældste søn, som siden 2004 havde været Liechtensteins regent (men ikke statsoverhoved), udtalte, at han ville trække sig tilbage fra sit embede, hvis forslaget blev vedtaget. Forslaget blev forkastet med 76,43 % af stemmerne.[16]

[16] Van der Wijngaert og Dujardin: 'La Belgique sans Roi', 17-29, 106-12, 125, 139-46; Coffey: *Constitutionalism in Ireland*; Nohlen og Stöver: op.cit., 1823-24; sudd.ch. 'Spanien, 6. Juli',

’Liechtenstein, 16. März’, ’Liechtenstein, 1. Juli’. Der har endvidere været afholdt folkeafstemninger i Europa som følge af den nationale selvbestemmelsesret og nationalitetsprincippet. I Frankrig blev det franske nationsbegreb (en statsnationsforståelse) lanceret i forbindelse med Den Franske Revolution i 1789, hvor den tredje stands repræsentanter udråbte sig selv som nationalforsamling. Forsamlingen hævdede, at den repræsenterede det franske folk og den franske nation, og på den baggrund krævede man magten i den franske stat. Følgelig var det den daværende politiske statsdannelse, Frankrig, der kom til at definere grænserne for den nye forestilling om en fransk nation. Inden for det etniske/nationale folkebegreb blev nation altså her forstået som et bestemt politisk-kulturelt fællesskab (demos-udlægning), og nationalfølelsen var dermed knyttet til dette fællesskab. Det tyske nationsbegreb (en kulturnationsforståelse), udviklet i det 19. århundrede, er omvendt baseret på en forestilling om en fælles afstamning, hjemstavn, historie og kultur og et biologisk-kulturelt slægtskab (etnos-udlægning). Inden for rammerne af det etniske/nationale folkebegreb er et folk således blevet opfattet dels som et biologisk-kulturelt slægtskab (”blod og byrd”, ”folkekarakter”, ”folkeånd”), som de pågældende mennesker ikke har nogen mulighed for at vælge eller fravælge, dels som et kulturelt fællesskab, som mennesker har mulighed for at vælge og følgelig også at fravælge, fx ved en folkeafstemning, Brubaker: *Citizenship*. Når termen folk i folkesuverænitetsbegrebet inden for det politiske folkebegreb tolkes nationalt, lægger det op til forestillingen om national selvbestemmelse, dvs. at en nation, en gruppe mennesker med fælles nationalitet, skal have ret til at danne deres egen stat. Det politiske og det etniske/nationale folkebegreb er ofte blevet flettet ind i hinanden i den politiske og kulturelle tænkning, og de to falder sammen i forestillingen om en nationalstat, dvs. dér, hvor nation og stat falder helt sammen. Når forestillingen om national selvbestemmelse har skullet forvaltes i praksis, er det som regel sket ved at afholde en folkeafstemning. Brugen af nævnte princip skulle ideelt set føre frem til dannelsen af en række nationalstater. Det første fremtrædende eksempel på brugen af disse folkeafstemninger fremkom i forbindelse med den italienske samlingsproces i det 19. århundrede. Da Den Italiensk-Østrigske Krig, Den Anden Italienske Uafhængighedskrig, begyndte i 1859, var Habsburgmonarkiet i krig med både Sardinien-Piemonte og Frankrig. Kejserriget Østrig måtte ved fredsslutningen samme år afstå Lombardiet til Frankrig, der leverede det videre til Sardinien-Piemonte til gengæld for kongerigets fransktalende områder grevskabet Nice og hertugdømmet Savoyen, der som en tak for Frankrigs hjælp i krigen blev overgivet af Sardinien-Piemonte til Frankrig med en traktat i marts 1860, som blev bekræftet ved en folkeafstemning i april 1860, hvorpå områderne tilsluttede sig Frankrig. Fra 1815 var fyrstendømmet Monaco et

Foruden de multinationale fyrste-territorialstater og imperier var der en anden hovedgruppe af stater i Wienerkongressens Europa: de tyske og italienske stater, der overvejende var administrativt, sprogligt og etnisk homogene. De udgjorde kun en del af en nation. Nationalismen og nationalitetsprincippets forsøg på at få skabt sammenhæng mellem nation og stat, i opposition til det dynastiske princip, der politisk fik en officiel underbygning på Wienerkongressen (1814-15), udløste derfor ofte konflikter både mellem nationer inden for den samme stat og imellem de forskellige stater, fx Treårskrigen (1848-50), Den Dansk-Tyske Krig (1864), Den Italiensk-Østrigske Krig (1859), Den Preussisk-Østrigske Krig (1866), Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78), det ungarske oprør (1848-49), Den Første og Anden Balkankrig (1912-13 og 1913) og Den Italiensk-Østrigske Krig (1848-49). De nationale strømninger i det 19. århundrede skabte større social forståelse mellem forskellige samfundsgrupper og blev dermed en af forudsætningerne for

---

protektorat under kongen af Sardinien-Piemonte. Fra 1815 havde den monegaskiske fyrste byerne Menton og Roquebrune i len af kongen af Sardinien-Piemonte. I 1848 havde byerne, som var en del af Monaco, erklæret sig som frie byer under beskyttelse af Sardinien-Piemonte. Under indtryk af ovennævnte tilsluttede de sig Frankrig ved en folkeafstemning i 1861, fordi de opfattede sig som en del af grevskabet Nice. Som ovenfor nævnt realiseredes den italienske nationalstat i 1861 med baggrund i en række folkeafstemninger: Toscana og Emilia (marts 1860), Napoli og Sicilien (oktober 1860) og Marche og Umbrien (november 1860). Med Wien-fredstraktaten af den 3. oktober 1866 afgav kejserriget Østrig Veneto-området til Frankrig, som efter aftale videregav området til Italien, hvilket efter anbefaling af kejser Napoleon 3. blev bekræftet ved en folkeafstemning i området med overvældende majoritet den 21.-22. oktober 1866. Kirkestaten, pavestaten, der opstod i 756, opløstes og indlemmedes i kongeriget Italien i 1870 efter en bekræftende folkeafstemning den 2. oktober. Nationalstatsprocessen afsluttedes foreløbig i Norden med Finland (1917) og Island (1918), der blev oprettet som et selvstændigt kongerige i personalunion med Danmark med baggrund i en fælles parlamentsbeslutning i begge lande og en islandsk folkeafstemning. Finland og Islands nye status som nationalstater skal ses i sammenhæng med den nationale selvbestemmelsesret og nationalitetsprincippets gennembrud i Europa ved fredsslutningerne efter 1. verdenskrig. Det politiske ideal med at etablere et nationalstaternes Europa blev søgt realiseret ved hjælp af folkeafstemninger, der gennemførtes i fx Østrig (1920), Øvre Schlesien (1921) og Slesvig, som i 1920 deltes på grundlag af to folkeafstemninger, hvorved Nordslesvig indlemmedes i Danmark. Malta oprettedes som selvstændig nationalstat i 1964 i personalunion med Storbritannien (opløstes i 1974) på grundlag af en folkeafstemning.

demokratiet, hvis idé bygger på, at alle har principielt samme ret til at bestemme. Nationalismen opstod også som følge af industrialiseringen, hvor den enkeltes plads i samfundet ikke længere var bestemt på forhånd. Nationalismen var i første halvdel af 1800-tallet snævert forbundet med de liberale politiske bevægelser, der stillede krav om indførelsen af frie konstitutioner i Europas stater. De nationalliberale bevægelser tog udgangspunkt i forestillingen om folkesuverænitet, men samtidig normsatte de en national tolkning af begrebet folk. De nationalliberales mål var en borgerstyret nationalstat. Tiden mellem 1830'erne og 1870'erne var nationalliberalismens storhedstid med særligt 1848-revolutionerne, og den spillede en afgørende rolle i de italienske stater, i de centraleuropæiske og i de tyske stater samt den dansk-tyske helstat. Fra 1860'erne og 1870'erne skiftede nationalismen karakter, da de nationale og liberale bevægelser mange steder i Europa ikke længere udgjorde nogen trussel mod de etablerede statsdannelser, jf. den tyske, italienske og danske nationalstat fra hhv. 1871, 1861 og 1864. Derfor tog den politiske højrefløj og konservatismen som ideologi i vidt omfang nationalismen til sig, hvorved nationalkonservatismen opstod.[17]

De nye frie forfatninger i det 19. århundredes Europa parlamentariserede i vidt omfang tronfølgen for Europas konstitutionelle monarkier. Den norske forfatning fra 17. maj 1814, Eidsvoll-forfatningen, fastslog, at i tilfælde af ingen arveberettiget prins kunne kongen udpege en tronfølger, som så skulle godkendes af parlamentet (§ 9). Hvis kongeslægten uddøde, og der ikke var udkåret en tronfølger, skulle det norske parlament vælge et nyt dynasti (§ 48). I den svensk-norske personalunion (1814-1905) blev bestemmelserne suppleret med sanktioner også fra det svenske parlament i 4. novembergrundloven 1814 (§ 7, 48). Tilsvarende bestemmelser kan også genfindes i den svenske (1809: § 94; og § 9 i successionsordningen fra 1810 indtil 1974), belgiske (1831: § 61, 85), danske (1849) og rumænske forfatning (1866: § 83, 84); sidstnævnte med bestemmelse om, at kongen kunne udpege en tronfølger fra et af de regerende fyrstehuse i Europa. Hvis dette ikke kunne realiseres, skulle det rumænske parlament med to tredjedeles flertal vælge en monark fra et af de regerende fyrstehuse i Vesteuropa. Den danske forfatning (1849: § 4) fastslog, at Kongelovens arvefølge fra 1665 (bortfaldt med Tronfølgeloven af 1853) kun kunne forandres efter forslag fra kongen og med Rigsdagens samtykke (tre fjerdedeles flertal). Den danske forfatning har fra 1849

[17] Janowski: 'Wavering', 69-90; Flynn: 'At the Threshold'; Jensen (red.): *The Roots*; Ginderachter og Beyen (red.): *Nationhood from below*.

fastslået, at hvis der ikke er nogen tronfølger ved tronledighed, vælger parlamentet en ny monark og fastsætter den fremtidige arvefølge (§ 9 i 1953-grundloven).[18]

[18] no.m.wikisource.org. 'Kongeriget Norges Grundlov af 17de Mai 1814', 'Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814'; sv.m.wikisource.org. 'Regeringsform 1809'; hoelseth.com. 'Successionsordningen'; constituteproject.org. 'Belgium's Constitution of 1831'; constitutia.ro. 'Constitutiunea Romaniei'; da.m.wikisource.org. 'Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849', 'Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1953'. Det norske parlaments valg af den danske prins Carl til konge i november 1905 på baggrund af folkeafstemningen har paralleller til øvrige europæiske konstitutionelle arvemonarkier, hvor valg, både direkte i form af folkeafstemninger og ved parlamentsafstemninger, historisk har indtaget en væsentlig funktion som politisk og konstitutionel-demokratisk legitimering, hovedsageligt i forbindelse med at nye dynastier og sidelinjer har besteget troner eller ved grundlæggelse af nye nationalstater. Valgene fandt sted i både statsnationer (suveræne statsdannelser, der opstod, genopstod eller eksisterede i en periode før nationalismens opkomst i 1800-tallet), nye nationalstater og i forbindelse med grundlæggelse af nye nationalstater.

Et eksempel er fra Spanien i 1870, hvor der efter afsættelsen af dronning Isabella 2. (1833-68) skulle vælges en ny monark. I det spanske parlament, Cortes', afstemning om den næste konge fik prins Antoine (1824-90), hertug af Montpensier, kong Louis Philippe 1.s (1830-48) yngste søn, 27 stemmer. Den franske prins havde deltaget i oprøret mod sin svigerinde dronning Isabella 2. i 1868, hvilket havde ført til hendes afsættelse som spansk monark samme år. Fra 1868 havde Spanien gennemlevet et interregnum, indtil Isabella 2. abdicerede formelt i 1870. I parlamentsafstemningen fik den italienske prins Amadeo af Savoyen (1845-90), den første hertug af Aosta (1845-90), grundlægger af Aosta-linjen i det italienske kongehus Savoyen og søn af Italiens første konge, Victor Emmanuel 2. (1861-78), 191 stemmer, hvorpå han blev det nye spanske statsoverhoved som kong Amadeo 1. (1870-73) den 16. november 1870. Den 2. januar 1871 aflagde han ed til forfatningen af 1869, som havde etableret et parlamentarisk forankret konstitutionelt monarki i Spanien. General Juan Prim (1814-70), greve af Reus og spansk regeringsleder fra 1869-70, havde været den fremmeste aktør i forhold til valget af Amadeo 1. Efter at have lykkedes med sit dynastiske forehavende blev han offer for et attentatforsøg den 28. december 1870, og han døde den 30. december. Den spanske regeringschef havde ledt med lys og lygte i Europas konge- og fyrstehuse efter en ny spansk monark, der ikke ville have noget imod at blive demokratisk valgt af et parlament. I denne søgning skal han eftersigende have sammenlignet forsøget på at lede efter en demokratisk monark i Europa som værende tæt beslægtet med at prøve at finde en ateist i himlen.

Spanien havde i 1869 indført almindelig mandlig valgret, som i første omgang bestod til 1878 og igen fra 1890-1939. Det spanske tronkandidatur for prins Leopold af Hohenzollern-Sigmaringen (1835-1905), ældre bror til Rumæniens kong Carol 1. og far til Rumæniens kong Ferdinand 1. (1914-27), blev anledning til udbruddet af Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), da Frankrigs kejser Napoleon 3. frygtede en spansk-preussisk dynastisk og geopolitisk omklamring af Frankrig.

Der praktiseredes valg af nye dynastier i fx Sverige (1649, 1720, 1743, 1809, 1810), hvor den svenske stænderrigsdag valgte dynastierne pfalzgrevskabet Zweibrücken-Kleeburg (1654-1720; en Wittelsbach-sidelinje), Hessen-Kassel (1720-51), Holsten-Gottorp (1751-1818), Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (i 1809, aldrig besteget tronen) og Bernadotterne (siden 1818), i den britiske personalunion, hvor Oranje-Nassau-dynastiet på grundlag af det engelske og skotske parlaments valg i 1689 sad på den britiske trone frem til 1702, og i Storbritannien med den britiske tronfølgelov fra 1701, oprindeligt vedtaget af det engelske parlament i 1701 for kongerigerne England og Irland. I 1707 omdannedes den britiske personalunion fra 1603 mellem England, Irland og Skotland til en politisk union, da den britiske statsdannelse, Storbritannien, blev en realitet, og tronfølgeloven blev gældende for den britiske statsdannelse og fra 1801 også den nye, samlede britiske statsdannelse med Irlands indlemmelse. Med tronfølgeloven fra 1701 blev det protestantiske Hannover-dynasti, der nedstammede fra kong Jacob 6. af Skotland (1567-1625), Jacob 1. af England (1603-25), arveberettiget til den britiske trone ved at forbigå over 50 romersk-katolske arvinger, der lå højere placerede i arvefølgen til tronen via primogenitur.

I forhold til dannelse af nye nationalstater blev prins Leopold af Sachsen-Coburg-Gotha (1790-1865) valgt til konge af Belgien af det belgiske parlament den 4. juni 1831 med 152 stemmer af 196 mulige. Den 21. juli blev han indsat som Belgiens konge under navnet Leopold 1. (1831-65), hvor han i den forbindelse aflagde ed til den nyligt vedtagne belgiske forfatning. Den tyske nationalforsamling i Frankfurt am Main, der var et resultat af martsrevolutionerne i de tyske stater i 1848, valgte ærkehertug Johann af Østrig (1782-1859), søn til den tysk-romerske kejser Leopold 2. (1790-92), til tysk rigsforstander i sommeren 1848. I marts 1849 besluttede parlamentet med 267 stemmer imod 263 at tilbyde kong Friedrich Wilhelm 4. af Preussen (1840-61) Tysklands arvelige kejsertrone. Kongens afvisning af tilbuddet kan delvist tilskrives tilbuddets brud med det dynastiske princip. Efter Martsrevolutionens fallit trådte han tilbage i 1849. I forbindelse med Tysklands nationale samling i 1871 blev den tyske nationalstat organiseret som et konstitutionelt monarki med det preussiske kongehus (Hohenzollern) som det nationale kejserhus. Den tyske samling realiseredes på baggrund af Det Nordtyske Forbunds (1867-71) sejrrige krig mod Frankrig, Den

Fransk-Tyske Krig (1870-71), med allierede i de sydtyske stater Baden, Württemberg, Bayern og den sydlige del af Hessen syd for floden Main. Under krigen tilsluttede de sydtyske stater sig Det Nordtyske Forbund, og landet blev omdøbt til det tyske rige, og den preussiske kong Wilhelm 1.s (1861-88, tysk kejser fra 1871) funktion som det fælles statsoverhoved for forbundet med titel af forbundspræsident blev ændret til tysk kejser. Dette blev besluttet af de to lovgivende organer, Rigsdagen og Forbundsrådet, og godkendt af kong Wilhelm 1. i december 1870 i overværelse af en rigsdagsdelegation. Den nye forfatning og kejsertitlen trådte i kraft den 1. januar 1871. Italiens nationale samling i 1861 blev formelt stadfæstet den 17. marts 1861 med oprettelsen af kongeriget Italien, hvor Sardinien-Piemontes konge, Victor Emmanuel 2. (1849-61), enstemmigt valgtes til konge af Italien af parlamentet for det forenede Italien. Forinden havde en række folkeafstemninger i kongeriget Sardinien-Piemontes erobrede områder fra 1859-60, som bl.a. omfattede staterne Toscana, Modena og Begge Sicilier, bekræftet grundlæggelsen af det italienske kongerige. Oprettelsen af Grækenland udgjorde et led i historien om nationalismen på Balkan-halvøen, der i 1800- og 1900-tallet etablerede nye nationalstater på resterne af det smuldrende multinationale osmanniske rige. De europæiske stormagter skulle hver gang tage stilling til, hvilke europæiske fyrstehuse der skulle lede de nye, oftest uhyre skrøbelige, statsdannelser. I fodenden af halvøen oprettedes efter Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) kongeriget Grækenland, hvis første konge blev Otto 1. (1832-62) fra den bayerske Wittelsbach-slægt. Otto 1. blev valgt til konge af den græske nationalforsamling. I 1862 blev den tyskfødte monark afsat af græske oprørere. Resultatet af en græsk folkeafstemning i 1862 blev som nævnt ikke fulgt, hvorefter de europæiske stormagter fandt frem til den danske prins Vilhelm, der valgtes til græsk konge i marts 1863 af den græske nationalforsamling som kong Georg 1. Som ovenfornævnt valgtes den tyske prins Karl af Hohenzollern-Sigmaringen til fyrste af Rumænien i 1866 på grundlag af en rumænsk folkeafstemning og en afstemning ved enstemmighed i det rumænske parlament. Norge (1905), Italien (1861) og Rumænien (1866) fik som nationalstater deres egne nationale konge- og fyrstehuse på grundlag af såvel parlamentsafstemninger som folkeafstemninger. På Berlinkongressen efter Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78) i 1878 genoprettedes statsnationen Bulgarien som politisk enhed i form af et selvstændigt fyrstendømme, der var under osmannisk overhøjhed som et såkaldt tributært fyrstendømme, dvs. med skattepligt til osmannersultanen (den tredje bulgarske stat). Den nye stats første monark blev fyrst Alexander (1879-86), der var født prins af Battenberg (1857-93), som den 29. april 1879 enstemmigt valgtes af det bulgarske parlament til Bulgariens fyrste. Fyrst Alexander blev tvunget til at abdicere den 7. september 1886,

hvorefter prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (1861-1948) den 7. juli 1887 enstemmigt blev valgt til ny bulgarsk fyrste med regenttitlen Ferdinand 1. af det bulgarske parlament. Efter Den Første Balkankrig (1912-13), hvor osmannernes 500 år lange herredømme på Balkan endte, opnåede albanerne for første gang siden middelalderen atter at få deres egen statsdannelse i 1913 i form af fyrstendømmet Albanien, der erklærede sin uafhængighed og løsrev sig fra Det Osmanniske Rige. Statsnationen Albanien fik som genoprettet nationalstat en tyskfødt monark i form af den tyske prins Wilhelm af Wied (1876-1945), der blev udvalgt af de europæiske stormagter, officielt af en albansk delegation. Prinsen regerede som albansk fyrste under navnet Vidi 1. eller Skanderbeg 2. i et halvt år i 1914, inden han blev afsat (Serbien, selvstyre fra 1817, 1878 uafhængighed af osmannisk overhøjhed, og Montenegro, de facto uafhængighed af Det Osmanniske Rige i 1697, officielt uafhængighed i 1878, udmærkede sig i en Balkan-sammenhæng ved, at medlemmerne af de to landes fyrstehuse hentedes inden for landenes egne grænser). Statsnationen Litauen blev genoprettet som nationalstat i 1918. Den litauiske stat var ophørt med at eksistere med de tre delinger af Polen-Litauen i 1772, 1793 og 1795. Litauen blev en del af Det Russiske Kejserrige. Det litauiske statsråd vedtog ved en hemmelig afstemning den 4. juni 1918 at vælge den tyske hertug Wilhelm af Urach (1864-1928, hertug fra 1869) til landets nye monark. Den 11. juli vedtog statsrådet at etablere et litauisk monarki med 13 stemmer for, fem imod og to blanke stemmer. Hertug Wilhelm blev litauisk konge under navnet Mindaugas 2. I 1918 etableredes en kortvarig ukrainsk klientstat til Det Tyske Kejserrige, ledet af den traditionelle hetman. I april 1918 valgte en partikongres med 6.000 delegerede storbønder Pavlo Skoropadskyi (1873-1945), som tilhørte den ukrainske Skoropadskyi-slægt, der bestod af militære ledere og statsmænd, til hetman for den nye ukrainske stat, den første siden kosakstaten (1649-1764). Allerede i december 1918 opløstes den ukrainske monarkiske statsdannelse. Finland var fra 1809-1917 et russisk storfyrstendømme, og i 1917 opstod den finske nationalstat i forbindelse med Den Russiske Revolution og Det Russiske Kejserriges fald. Finland var fra 1918-19 et kongerige, hvis parlament valgte sin monark i det tyske fyrstehus Hessen-Kassel i oktober 1918, hvor den lovgivende forsamling den 9. oktober valgte prins Friedrich Karl af Hessen-Kassel (1868-1940) til finsk konge. Kroatien proklameredes i 1941 under 2. verdenskrig (1939-45) som en italiensk og tysk satellitstat, ledet af den kroatiske, fascistiske Ustaša-bevægelse med en monark fra det italienske Savoyen-dynasti som legitimeringsgrundlag, prins Aimone, hertug af Aosta og Spoleto (1900-48), der regerede som kong Tomislav 2. fra 1941-43. Kong Tomislav 2. krævede, at hans valg som monark skulle bekræftes af det kroatiske statsparlament, der dog først blev konstitueret i januar 1942, og som kun var rådgivende uden

lovgivningsret. Den 31. juli 1943 abdicerede Tomislav 2. på den italienske konges bud som konge, efterfulgt af en formel tronfrasigelse den 12. oktober samme år, en måned efter Italiens kapitulation.

Et særligt eksempel er statsnationen Serbien, der som fyrstendømme (1817-82) og kongerige (1882-1918) hentede sine monarker i de serbisk-nationale fyrstehuse Obrenović og Karađorđević. I 1842 blev Alexander Karađorđević (1806-85) valgt til ny fyrste af Serbien af nationalforsamlingen i Beograd, efter at fyrst Mihailo Obrenović 3. (1823-68, fyrste 1839-42 og 1860-68) var blevet væltet af et oprør. Fyrst Alexander var søn af Karađorđe Petrović (1768-1817), der ledte den første serbiske opstand mod det osmanniske styre fra 1804-13 som selvudråbt serbisk statsoverhoved, og fyrst Mihailo Obrenović 3. var søn af fyrst Milos Obrenovic 1. (1817-39, 1858-60), der ledte den anden serbiske opstand mod det osmanniske styre fra 1815-17 som selvudråbt serbisk statsoverhoved. Da fyrst Alexander Karađorđević nægtede at indtræde i Krimkrigen (1853-56) mod Rusland, blev han afsat som fyrste i 1858 af de sejrende magter i krigen. Efter mordet på den sønneløse fyrst Mihailo Obrenović 3. i 1868 var det den almindelige opfattelse, at den nye fyrste skulle vælges af nationalforsamlingen, men krigsministeren Milivoje Blaznavac (1824-73) iscenesatte et militærkup og indsatte et andet medlem af Obrenović-dynastiet, Milan 1. (1854-1901, fyrste 1868-82 og konge 1882-89), på fyrstetronen. Efter mordet på kong Alexander 1. (1889-1903) blev et medlem af Karađorđević-dynastiet, Peter 1. (1844-1921, konge af Serbien 1903-18 og konge af Jugoslavien 1918-21), valgt til ny serbisk konge i 1903 af nationalforsamlingen i Beograd. I 1918 blev han valgt til konge i kongeriget Jugoslavien, da den montenegrinske nationalforsamling i byen Podgorica valgte at afsætte landets konge, Nicolaj 1. (1910-18), til fordel for den serbiske monark. Det udvidede Serbien opløstes derpå, for at indgå i den nye sydslaviske statsdannelse.

I tre tilfælde blev afsatte monarker genindsat i deres respektive embeder på grundlag af en folkeafstemning. I Grækenland stemte man i en folkeafstemning i november 1920 ja til at genindsætte kong Konstantin 1. (1913-17, 1920-22) på den græske trone. Kongen var blevet tvunget til at abdicere i 1917, hvorefter Grækenland indtrådte i 1. verdenskrig (1914-18) på Ententemagternes side i 1917. I 1935 genindførtes monarkiet i Grækenland ved en folkeafstemning, hvorved den afsatte kong Georg 2. (1922-24, 1935-47), søn af Konstantin 1., genindsattes på den græske trone. I Frankrig generobrede den afsatte kejser Napoleon 1. den franske trone i 1815, og han fik stadfæstet sin tronbestigelse og genoprettelsen af det franske kejserdømme i en folkeafstemning om en ny liberal konstitution for Frankrig. Napoleons ”100 dage” varede dog kun frem til det endelige nederlag ved Waterloo i juni 1815, hvorefter kong Ludvig 18. (1814-15, 1815-24) genindsattes på den franske kongetrone.

Der er også eksempler på valg af monarker og tronfølgere inden for sidelinjer til det siddende dynasti, hvor de valgte monarker på mandslinjen tilhørte det forrige fyrstehus. Da Frederik 2.s (1559-88) oldenborgske mandslinje ville uddø med kong Frederik 7. (1848-63), valgtes prins Christian (9.) af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, født prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck (1818-25), i 1852 til helstatens tronfølger af de europæiske stormagter med London-traktaten i 1852 af stormagterne Storbritannien, Frankrig, Rusland, Preussen og Habsburgmonarkiet, og Sverige-Norge. Valget skete på grundlag af dels arveafkald fra andre af Kongelovens arvinger, bl.a. gemalinden Louise (1817-98), født prinsesse af Hessen-Kassel, der var søsterdatter til Christian 8. (1839-48), dels prins Christians nedstamning i lige ubrudt mandslinje fra det oldenborgske kongehus som niendegenerationsefterkommer af Christian 3. (1534-59), Christian 1.s (1448-81) sønnesøn. Derved var Christian legitim arving til Holsten, der som tysk-romersk rigslen (1034-1806), hertugdømme fra 1474, havde mandlig arvefølge og ikke var omfattet af Kongeloven fra 1665. Christians (9.) ægteskab med Louise forenede to mulige arveadkomster til den danske trone. Parret opfyldte begge Kongelovens krav om at være efterkommer af Frederik 3. (1648-70), idet de begge på mødrene side var oldebørn af Frederik 5. (1746-66). Christians kandidatur kunne derfor arveretligt sikre helstatens enhed. Stormagternes valg blev bekræftet af den danske rigsdag i 1853 med en ny tronfølgelov. Vedtagelsen af Tronfølgeloven af 1853 voldte imidlertid store parlamentariske vanskeligheder i Rigsdagen, hvor der var stor modstand mod at indføre den saliske tronfølgelov med mandlig arvefølge. Kongeloven opererede som tronfølgelov (1665-1853) med en semi-salisk succession (agnatisk-kognatisk arvefølge). I Rumænien var den folkevalgte fyrst Carol 1. (1866-1914, konge fra 1881) sønneløs og fra 1874 barnløs, hvorfor brorsønnen prins Ferdinand (1.) (1914-27) i 1889 valgtes til rumænsk tronfølger af det rumænske parlaments overhus, Senatet, efter at hans far, prins Leopold af Hohenzollern (1835-1905), og ældre bror, prins Wilhelm (1864-1927), havde fraskrevet sig deres respektive arverettigheder i hhv. 1880 og 1886. I perioden 1914-27 var kong Ferdinand 1. den anden monark i det rumænske kongehus, Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet. Norges historie frembyder foruden valget i 1905 også andre eksempler på valg af monarker. Statsnationen Norge blev afgivet af Danmark til kongen af Sverige i forbindelse med Kielerfreden i januar 1814, og de norske bilande Færøerne, Island og Grønland blev overført fra Norge til kongeriget Danmark. Med den dansk-norske unions opløsning og afgivelsen af de norske bilande blev Norge en nationalstat, der erklærede sig uafhængigt i 1814. I det kortvarige eksperiment med et uafhængigt Norge i 1814 valgtes den dansk-norske tronfølger, prins Christian Frederik, den senere kong Christian 8., Norges statholder fra 1813, til norsk konge

af den grundlovgivende rigsforsamling efter vedtagelsen af Eidsvoll-forfatningen den 17. maj 1814. Eventyret døde med Norges kapitulation til Sverige i august 1814 efter en kort, nyttesløs krig. Christian Frederik var tvunget til at abdicere i oktober 1814 til fordel for den svenske kong Carl 13. (1809-18), Carl 2. af Norge, der i overensstemmelse med ovenfornævnte bestemmelser om kongevalg i den norske forfatning valgtes til ny norsk konge af Stortinget den 4. november 1814. Der blev derved etableret en personalunion mellem Sverige og Norge, der anerkendtes som et selvstændigt kongerige, et konstitutionelt monarki baseret på Eidsvoll-forfatningen, der kun undergik få ændringer med 4. novembergrundloven, og som Sveriges egentlige monark, kronprins Carl (14.) Johan (1818-44), på kongens vegne aflagde ed til den 10. november 1814. Rigsakten fra 1815 regulerede unionen, der var godkendt af såvel Stortinget som Rigsdagen i Sverige. Rigsakten indeholdt bestemmelser om bl.a. arvefølgen og fremgangsmåden i tilfælde af, at kongeslægten uddøde, eller der manglede en tronfølger. Rigsakten havde i Norge konstitutionel status, og i princippet etablerede unionsloven en evig union mellem Sverige og Norge. Carl 13. tilhørte Holsten-Gottorp-dynastiet, som ligesom Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg-dynastiet er en oldenborgsk sidelinje. Carl 13. valgtes til svensk konge i juni 1809 af stænderrigsdagen og godkendte samtidig en ny konstitutionel forfatning. Han afløste sin brorsøn, Gustaf 4. Adolf (1792-1809), som konge, da denne under krigen mod Rusland (1808-09) blev afsat ved et statskup i 1809. Siden marts 1809 og afsættelsen af Gustav 4. Adolf havde Carl (13.) fungeret som regent.

Den britiske kong Georg 5. (1910-36) blev valgt til konge af Den Irske Fristat, da personalunionen mellem Storbritannien og Den Irske Fristat blev etableret på grundlag af Den Anglo-Irske Traktat i 1921, der blev vedtaget i begge staters parlamenter 1921-22.

I to tilfælde blev en siddende monark valgt til statsoverhoved over et nyt monarki på grundlag af en folkeafstemning, som oprettede en personalunion. Med Den Dansk-Islandske Forbundslov i 1918, vedtaget i Rigsdagen og Altinget og approberet ved en folkeafstemning i Island samme år i oktober måned, blev Island et selvstændigt kongerige fra 1. december 1918, en suveræn nationalstat i personalunion med Danmark. Den siddende monark, kong Christian 10. (1912-47), blev således i princippet valgt til konge af et selvstændigt Island. Den britiske monark, dronning Elizabeth 2. (1952-2022), blev ligesom den danske kong Christian 10. valgt til monark ved en folkeafstemning i forbindelse med oprettelsen af en personalunion, da Malta i 1964 ophøjedes til en selvstændig nationalstat i Commonwealth i personalunion med Storbritannien med en lov i det britiske parlament og en ny forfatning for østaten, som godkendtes ved en maltesisk folkeafstemning samme år.

Sideløbende med nationalismen betød den demokratisk-konstitutionelle udvikling, at dynastipolitikken blev parlamentariseret og dens råderum indskrænkedes i europæiske forfatninger i 1800- og 1900-tallet, bl.a. som en præventiv foranstaltning mod fremtidige personalunioner. I en personalunion har to eller flere stater et fælles monarkisk statsoverhoved. En personalunion kan

---

I Frankrig genindsattes Bourbon-dynastiet i 1814 på grundlag af det franske Senats valg af kong Ludvig 18 (1814-15, 1815-24). Julirevolutionen i Frankrig i 1830 medførte, at den franske kong Karl 10. (1824-30), en bror til Ludvig 18., blev afsat fra tronen til fordel for kong Louis Philippe 1. (1830-48) fra Orléans-dynastiet, der var en sidelinje til Bourbon-dynastiet. Louis Philipppe 1. valgtes til fransk konge af det franske parlaments underhus, Deputeretkammeret, i kølvandet på revolutionen med stemmerne 229 mod 33, primært grundet sin slægts liberale sympatier. De to konger var sekstendedelsfætre som tre gange tipoldebørn af kong Ludvig 13. (1610-43).

Valgene i statsnationerne og nationalstaterne, hvoraf flere tillige var statsnationer, fandt sted i stater, der alle var konstitutionelle monarkier (med Ukraine i 1918, Grækenland i 1832, Sverige i 1649 og Kroatien i 1941 som undtagelser i varierende grad). Valget af prins Christian Frederik og kong Carl 13. til norske konger i 1814 var historisk, da valgretten til parlamentet i Norge med Eidsvoll-forfatningen var den bredest funderede valgret i datidens overvejende absolutistiske Europa, betydeligt mere omfattende end valgretten til det engelske/britiske parlament. Valgretten til den grundlovgivende rigsforsamling var allerede relativ omfattende, og den blev blot yderligere udbygget med vedtagelsen af Eidsvoll-forfatningen. De to monarker blev dermed i 1814 demokratisk valgt af parlamentariske forsamlinger, som i et hidtil uset omfang var folkevalgte. I Norge indførtes almindelig mandlig valgret i 1898. I Sverige havde mænd og kvinder fra borgerstanden i perioden 1718-72 under frihedstiden, hvor Sverige var organiseret som et konstitutionelt monarki, valgret til den svenske stænderrigsdag. Kvinders valgret blev afskaffet i 1772, og almindelig mandlig valgret indførtes først i 1909. Den nærmeste demokratiske parallel til Norge var Frankrig, der som det første land i Europa indførte almindelig mandlig valgret i 1792, som i de efterfølgende årtier skiftevis udvidedes og indskrænkedes, for til sidst at blive genindført i 1848. Grækenland indførte almindelig mandlig valgret i 1844 med en ny forfatning. Det Nordtyske Forbund (1867-71) indførte almindelig mandlig valgret, som videreførtes i Det Tyske Kejserrige (1871-1918). Belgien, Italien og Rumænien havde fra deres respektive oprettelser som stater en begrænset valgret, som først udformedes som en almindelig mandlig valgret i hhv. 1893, 1912 og 1918. Storfyrstendømmet Finland indførte som det første land i verden almindelig valgret for både mænd og kvinder i 1906, og landet var det første i Europa, som indførte kvindelig valgret.

opstå enten ved arv, giftermål, erobring, valg og politisk beslutning i form af en traktat eller lovgivning; sidstnævnte gælder for personalunionen Danmark-Island, suppleret med en islandsk folkeafstemning i oktober 1918. Den parlamentarisk-konstitutionelle, demokratiske beslutningsproces bag dannelsen af personalunionen mellem Danmark og Island var et udtryk for, at de demokratiske og konstitutionelle udviklingstendenser i 1800- og 1900-tallet parlamentariserede og konstitutionaliserede dynastipolitikken og indplacerede de europæiske monarkier inden for rammerne af demokratiserede nationalstater. En række europæiske forfatninger indeholdt bestemmelser om, at monarken ikke kunne være statsoverhoved i et andet land uden godkendelse af parlamentet, fx den belgiske (1831: § 62, med krav om to tredjedeles flertal), norske (17. maj 1814 indtil 4. novembergrundloven 1814, med krav om to tredjedeles flertal (§ 14) og efter opløsningen af den svensk-norske personalunion igen fra 1905 (1908: § 11, med en tilføjende bestemmelse i 1908 om, at en arveberettiget prins ikke måtte blive statsoverhoved i et andet land uden kongens og Stortingets samtykke med to tredjedeles flertal (§ 36)))), danske (1849: § 5), svenske (1810, 1980: § 8, successionsordningen, fra 1814 gjaldt tronfølgeloven for det svensk-norske kongehus i personalunionen Sverige-Norge, med bestemmelse om, at arveretten blev tabt for en prins og hans efterkommere, hvis han uden kongen og Rigsdagens godkendelse gennem valg, arvefølge eller ægteskab blev regerende fyrste af en udenlandsk stat), preussiske (1850: § 55) og rumænske forfatning (1866: § 91), sidstnævnte med krav om to tredjedeles flertal.

Forfatningerne og tronfølgelovene i Europas arvemonarkier indeholdt desuden almindeligvis bestemmelser om, at medlemmerne af konge- og fyrstehusene skulle opnå monarkens samtykke til giftermål for at bevare arveretten, fx den danske Kongelov fra 1665 (artikel 21). I en række tilfælde blev disse bestemmelser suppleret med krav om sanktioner fra parlamentet, i fx Spanien, hvor forfatningerne fra 1812 har fastslået, at kongen skal have Cortes' samtykke til giftermål (1812: § 172), fra 1837 gjaldt dette også de arveberettigede til tronen (1837: § 48(5)), og fra 1845 også eksplicit tronfølgeren (1845: § 47). Kongehusets medlemmer skal ifølge forfatningen af 1978 indhente kongen og Cortes' samtykke til giftermål for at bevare arveretten (1978: § 57(4)). I Danmark skal parlamentet godkende monarkens giftermål, mens arveberettigede skal have monarkens tilladelse i statsrådet til at indgå ægteskab for at forblive i arvefølgen, jf. tronfølgelovene af 1953 (§ 5) og 2009 (§ 5(1)(2))). I Nederlandene har forfatningen fra 1815 fastslået såvel monarkens som parlamentets samtykke til giftermål for kongehusets medlemmer (1815: § 13, 21 og fx 1887: § 11, 18). Monarken skal have samtykke til sit giftermål af parlamentet, og monarken bør give afkald på tronen, såfremt ægteskabet ikke godkendes af parlamentet, senest fastslået i (1983: §

28(1)). I Belgien kan monarken helt exceptionelt med parlamentets samtykke genoverføre en tabt arveret til medlemmer, som har indgået giftermål uden kongens samtykke (1893: § 60, § 85 i den nuværende). I Sverige skulle stænderrigsdagen godkende giftermål for de arveberettigede i kongehuset ifølge tronfølgelovene af 1590, 1604, 1650 og 1683 (1693). En kongelig erklæring fra 1751 fastslog, at parlamentets godkendelse ikke længere var et ubetinget krav i forbindelse med prinsers og prinsessers giftermål (1751: § 14). Forfatningen af 1772 fastslog, at det nu kun var nødvendigt med kongens samtykke (1772: § 36). Successionsordningen fra 1810 fastslår kongens og regeringens samtykke til giftermål for kongehusets medlemmer (1810, 1980: § 5). Indtil 1980 skulle prinsesser kun have kongens samtykke, da de ikke var arveberettigede (1810: § 6).[19]

[19] constituteproject.org. 'Belgium's Constitution of 1831'; no.m.wikisource.org. 'Kongeriget Norges Grundlov af 17de Mai 1814'; lovdata.no. 'Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen'; da.m.wikisource.org. 'Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849'; lagen.nu. 'Successionsordning'; en.m.wikisource.org. 'Constitution of the Kingdom of Prussia'; constitutia.ro. 'Constitutiunea Romaniei'; Wilkenschildt: *Kongeligt*, 133-35; es.m.wikisource.org. 'Constitución española de 1812', 'Constitución española de 1837', 'Constitución española de 1845', 'Constitución española de 1978'; Juul: 'Responsum vedrørende', 104-05; retsinformation.dk. 'Bekendtgørelse'; denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 11', 'Artikel 18'; dekamer.be. 'The Belgian Constitution'; runeberg.org. 'Tronföljd'; sv.m.wikisource.org. 'Regeringsform 1772'; hoelseth.com. 'Successionsordningen'; Hazell: 'The Royal Family's Lack', 194-201; Calissendorff: 'Constraints on the Monarchy', 201-03. Den Dansk-Islandske Forbundslov (1918) fastslog, at den danske og islandske monark ikke kunne være regent i andre lande uden Rigsdagens og Altingets samtykke (§ 4), og at tronfølgen ikke kunne ændres uden begge staters samtykke (§ 2). Der findes andre eksempler på europæiske forfatninger, der nationaliserede dynastipolitikken. En lang række europæiske forfatninger fastslog, at parlamentet skulle godkende traktater, som monarken indgik på vegne af staten, og som havde betydning for det offentlige liv, bl.a. den belgiske (1831: § 68), bulgarske (1911: § 17), græske (1911: § 32), italienske (1848: § 5), montenegrinske (1905: § 7), rumænske (1866: § 93), serbiske (1903: § 52), nederlandske (1848: § 57) og albanske forfatning (1928: § 83). En række konstitutioner fastslog endvidere, at enhver ændring i statens territorium kun kunne finde sted på grundlag af en lov og med parlamentets tilladelse, fx den belgiske (1831: § 68), græske (1911: § 33), rumænske (1866: § 2), serbiske (1903: § 4) og danske forfatning (1849: § 23). Den franske forfatning fra 1830 fastslog, at kongen kun på grundlag af en lov kunne optage udenlandske tropper i statens tjeneste (§ 13). Det samme gjorde de spanske forfatninger fra 1837 (§ 48(2)), 1845 (§ 46(2)), 1856 (§ 53(2)), 1869 (§ 74(3)) og 1876 (§

55(3)). Paragraf 143 i den portugisiske forfatning af 1822, paragraf 89 i 1826-forfatningen og paragraf 100 i 1838-konstitutionen fastslog, at ingen udlænding kunne bestige den portugisiske trone. Forfatningen i kongeriget Albanien (1928-46), som blev en realitet i 1928, stipulerede, at Albanien ikke kunne indgå i en personalunion med et andet land (§ 70). Dette forhindrede dog ikke, at Albanien i perioden 1939-43 formelt var i personalunion med kongeriget Italien, reelt var landet et italiensk protektorat under kongeriget Italien. Paragraf 82 i den albanske forfatning fastslog, at fredsslutninger og krigserklæringer, hvis landet ikke blev angrebet, skulle have parlamentets godkendelse. Tronfølgen i forfatningen fastslog, at den albanske konge i tilfælde af fraværet af en mandlig arving skulle vælge sin efterfølger blandt de mandlige medlemmer af den kongelige familie, men med parlamentets godkendelse. Såfremt kongen ikke benyttede sig af sin fortrinsret, skulle det albanske parlament vælge et mandligt medlem af den kongelige familie til tronfølger. Hvis der ikke var nogen mandlig arving, eller parlamentet ved en to tredjedeles beslutning aktivt fravalgte en mandlig arving, skulle parlamentet vælge en tronfølger blandt efterkommerne til kongens døtre eller søstre, men en sådan tronfølger skulle være af albansk oprindelse. Hvis der overhovedet ikke var nogen mænd tilbage i kongens slægt, skulle parlamentet udvælge en tronfølger af albansk oprindelse (§ 53), da.m.wikisource.org. 'Dansk-Islandsk'; Wright (red.): *The Constitutions*, 'Belgium', 52, 'Bulgaria', 89, 'Greece', 266, 'Italy', 338, 'Montenegro', 408, 'Roumania', 518, 530-31, 'Serbia', 554-55, 560; denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 57'; albania.dynds.org. 'Fundamental Statue'; da.m.wikisource.org. 'Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849'; fr.m.wikisource.org. 'Charte constitutionnelle du 14'; es.m.wikisource.org. 'Constitución española de 1837", 'Constitución española de 1845'; 'Constitución española de 1856', 'Constitución democrática'; dircost.unito.it. 'Constitución de la Monarquía Española (30 de Junio de 1876)'; arqnet.pt. 'Constituição Portuguesa de 1822 – Tìtulo IV', 'Carta Constitucional de 1826 – Tìtulo V'; fd.unl.pt. 'Constituição de 1838'.

Den græske forfatning fra 1844 forbød decideret en personalunion mellem kongerigerne Bayern og Grækenland (§ 41). Det bayerske Wittelsbach-dynasti sad fra 1832-62 på den græske trone. I forbindelse med det græske kongevalg 1862-63 var den tyske hertug Ernst 2. af Sachsen-Coburg-Gotha (1844-93) blandt tronkandidaterne. I februar 1863 opgav han sit kandidatur, da parlamentet i hans hertugdømme ikke ville give sin billigelse til kongevalget og en mulig personalunion mellem det tyske hertugdømme og det græske kongerige. Arvefølgen i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha, der opstod i 1826 ved en omdannelse af hertugdømmet Sachsen-Coburg-Saalfeld, var reguleret af forfatningen fra 1852 og husloven fra 1855, som foreskev, at hertugen skulle give afkald på sin trone for at kunne bestige en udenlandsk trone (§ 19 i

forfatningen og § 18 i husloven). Den græske forfatning fra 1864 forbød generelt personalunioner (§ 48). Arveberettigede til hertugdømmet var drengebørn født i et jævnbyrdigt ægteskab, godkendt af hertugen (§ 6 i forfatningen og § 5 i husloven), og dronning Victorias (1837-1901) gemal, prins Albert af Sachsen-Coburg-Gotha (1819-61), havde indgået et jævnbyrdigt giftermål med den britiske dronning i 1840, hvorfor han og hans efterkommere var arveberettigede. Den britiske dronning Victorias næstældste søn, prins Alfred (1844-1900), hertug af Edinburgh fra 1866, arvede hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha i 1893 efter sin farbror, den barnløse hertug Ernst 2. Prinsens ældre bror, den britiske tronfølger, Edward (7.) (1901-10), havde den 19. april 1863 fraskrevet sig sin arveret for at undgå en personalunion mellem Storbritannien og Sachsen-Coburg-Gotha. Hertugdømmets arvefølgeregler gav en sekundogenitur i det britiske kongehus forrang for den britiske monark og tronfølger (§ 9 i forfatningen og § 7 i husloven). Med undtagelse af den britiske arvefølge kunne Sachsen-Coburg-Gotha ikke indgå i en personalunion med en anden stat (§ 19 i forfatningen og § 18 i husloven). Prins Alfred var regerende hertug af den tyske stat frem til sin død i år 1900. Da hertug Alfred mistede sin eneste søn, arveprins Alfred (1874-99), i februar 1899, arvedes hertugdømmet af nevøen prins Carl Eduard (1884-1954, hertug fra 1900-18), søn af prins Leopold (1853-84), hertug af Albany fra 1881, i overensstemmelse med en lov af 15. juli 1899, da den næste søn i rækken, prins Arthur (1850-1942), hertug af Connaught og Strathearn fra 1874, havde fraskrevet sig sin arveret til hertugdømmet for sig selv og på sin søns vegne. Det lykkedes således Storbritannien at undgå en personalunion med Sachsen-Coburg-Gotha, hvis fyrstedynasti i agnatisk linje sad på den britiske trone fra 1901-2022 (fra 1917 med navnet Windsor). Omvendt resulterede Hannover-dynastiets (Welf-dynastiet) bestigelse af den britiske trone i 1714 i en personalunion mellem Storbritannien og kurfyrstendømmet Hannover, fra 1814 kongeriget Hannover. Personalunionen bestod frem til dronning Victorias tronbestigelse i 1837, med afbrydelse fra 1807-14. En af bestemmelserne i den engelske tronfølgelov fra 1701 (gældende for kongerigerne England og Irland, fra 1707 Storbritannien og fra 1801 den nye, samlede britiske statsdannelse), som fastslog den hannoveranske arvefølge til den engelske (fra 1707 britiske) trone, lød dog, at England ikke uden parlamentets samtykke kunne tvinges til at gå i krig for tronfølgerens arveland, mjp.univ-perp.fr. 'Grèce – Constitution du 18/30', 'Grèce – Constitution du 16/28'; Velde: 'House Laws of the Saxe-Coburg'; legislation.gov.uk. 'Act of Settlement'.

Den nederlandske dronning Wilhelmina (1890-1948) ægtede i 1901 hertug Heinrich af Mecklenburg-Schwerin (1876-1934). I årene 1901-06 gennemlevede dronningen to ufrivillige aborter og et dødfødt barn, hvorfor spørgsmålet om den nederlandske tronfølge blev aktuelt. Den

nærmeste tronarving var dronning Wilhelminas halvnevø storhertug Wilhelm Ernst af Sachsen-Weimar-Eisenach (1901-18). Den nederlandske forfatning fra 1815 fastslog, at den nederlandske konge ikke måtte besidde en anden trone (§ 29). Denne bestemmelse blev i forbindelse med en forfatningsændring i 1848 modificeret, da Luxembourg eksplicit blev undtaget fra denne bestemmelse (§ 26). Nederlandene og Luxembourg var i perioden 1815-90 i personalunion med hinanden. Bestemmelsen gik igen i forbindelse med forfatningsændringerne i 1887 og 1917 (§ 23). Først i 1922 bortfaldt bestemmelsen om Luxembourgs undtagelse fra bestemmelsen (§ 21), 32 år efter personalunionens opløsning. Storhertug Wilhelm Ernst kunne derfor reelt ikke etablere en personalunion mellem Nederlandene og Sachsen-Weimar-Eisenach, og den tyske fyrste ville derfor formentlig fraskrive sig sin arveret til den nederlandske trone, da det var offentligt kendt, at han prioriterede sit tyske storhertugdømme. Den næste i arverækken var storhertugens faster Marie Alexandrine (1849-1922), født prinsesse af Sachsen-Weimar-Eisenach, dronning Wilhelminas kusine, men hun blev anset for svagelig til at blive regerende dronning. Den næste i arverækken var derefter hendes ældste søn, den tyske prins Heinrich 32. Reuss af Köstritz (1878-1935) fra Reuss-dynastiet. Eftersom han gjorde tjeneste i den tysk-kejserlige flåde, blev der særligt fra britisk og fransk side udtrykt bekymring for en tysk prins med nære relationer til det tyske kejserhus, Hohenzollern-dynastiet, som nederlandsk konge. Nederlandene var et neutralt land, og i den nederlandske offentlighed blev der ligeledes udtalt en frygt, for at Nederlandene med en tysk monark ville havne inden for det tyske kejserriges indflydelsessfære. Regeringen præsenterede i 1905 det nederlandske parlament for et ændringsforslag af forfatningen, som ville muliggøre regeringen og parlamentets ret til at vælge deres egen monark i tilfælde af, at dronning Wilhelmina skulle dø barnløs. På samme tid blev det foreslået, at prins Heinrich 32. skulle udnævnes til nederlandsk kronprins og tage ophold i Haag, for derved bedre at blive bekendt med det nederlandske folk. Hvis de involverede parter afviste planen, blev det fastslået fra regeringens side, at man alligevel ville fremme lovforslaget, så en mere acceptabel tronkandidat ville kunne vælges. Regeringens indstilling blev støttet af majoriteten af den nederlandske befolkning. I 1907 blev der forelagt en ny lov for det nederlandske parlament, der bl.a. bestemte, at arveretten skulle fratages de børn, der måtte blive født efter en monarks abdikation. Lovforslaget var møntet på storhertug Wilhelm Ernst, der var enkemand og barnløs. Selvom det var velkendt, at storhertugen ville give afkald på sin nederlandske arveret, overvejede han at gifte sig igen (hvilket han gjorde i 1910 og fik fire børn, en datter og tre sønner, i perioden 1911-21). Det ville have afstedkommet almindelig forvirring, såfremt storhertugen skulle give arveafkald til fordel for sin faster Marie Alexandrine for

dernæst blot at skulle videregive sin arveret til de børn, han måtte få. Den 30. april 1909, efter otte års barnløst ægteskab, fødte dronning Wilhelmina endelig et levedygtigt barn, prinsesse Juliana. Den nederlandske tronfølge var dermed sikret, og det wettinske dynasti (den ernestinske linje, Sachsen-Weimar-Eisenach-dynastiet) rykkede dermed længere væk fra den nederlandske trone, Cleverens: *De Oranje-Erfopvolging*; denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 23'. En forfatningsændring i 1922 indskrænkede arvefølgen til dronning Wilhelminas efterkommere og fastslog, at den nederlandske krone ikke kunne tilfalde nogen fjernere end tredje grad af slægtskab (§ 14), hvorfor risikoen for et sachsisk dynasti som Nederlandenes kongehus fuldstændigt forsvandt. Dronning Wilhelmina abdicerede i 1948 og døde i 1962. Dronning Juliana regerede som Nederlandenes dronning fra 1948-80 og døde i 2004.

Siden 1887 havde kongeriget Nederlandene haft kognatisk arvefølge (betinget kvindelig arvefølge), hvorefter den nye kvindelige nederlandske tronfølge gik tilbage til 1815 og kong Vilhelm 1. (1815-40). Nederlandene er således et empirisk eksempel på, at en bred kognatisk arvefølge umiddelbart vil øge den teoretiske risiko for en mulig personalunion mellem to eller flere stater. Under parlamentsdebatten i det nederlandske parlamens andetkammer, Tweede Kamer, i marts 1887, blev bl.a. paragraf 20 i den nederlandske forfatning fra 1848 diskuteret. Paragraffen fastslog, at en prinsesse, der havde indgået giftermål uden parlamentets samtykke, mistede sin arveret til tronen, og at en regerende dronning uden et sådant samtykke måtte abdicere. Regeringen havde præsenteret parlamentet, Generalstaterne, for sit udspil om at ændre forfatningen og indføre kognatisk arvefølge. I denne debat fremkom det liberale parlamentsmedlem Antoine Jacob Willem Farncombe Sanders (1833-96) med et ændringsforslag til paragraf 20, hvor kravet også skulle omfatte efterkommere til arveberettigede prinsesser, som havde giftet sig ud af det nederlandske kongehus. Farncombe Sanders var bekymret, for at Oranje-Nassau-dynastiet genealogisk med tiden ville blive udvisket, når den nederlandske kongeslægt med kong Vilhelm 3.s (1849-90) død fortsatte gennem et kvindeligt led (spindesiden), datteren dronning Wilhelmina, født i 1880, som siden 1884 havde været tronfølger. Efter hans opfattelse gjaldt det ikke kun forfatningens døde bogstav, men også det nederlandske folks historie og traditioner. Han spurgte i debatten den 1. marts retorisk, hvorfor folket potentielt ville godtage kvindelig arvefølge, og gav selv følgende svar:

Omdat het gevoelt dat in hare afstammelingen nog een sprankje stroomt van hetzelfde Nassausche bloed dat eens voor onze vrijheid het groote hart deed kloppen van dien Prinse van Oranje, zoo vrij

en onverveert, die zijn geheele leven ten beste gegeven heeft om de teedere plant vau onze nationale onafhankelijkheid vasten wortel te doen schieten en haar met zijn hartebloed heeft gedrenkt (*Handelingen Tweede Kamer 1886-1887 01 Maart 1887*, 984-89, cit. 987).

Fordi det føler, at der i dens efterslægt stadig er en gnist af det samme nassauiske blod, som engang fik det store hjerte hos Fyrsten af Oranien til at banke for vores frihed, så fri og uangrende, som gav hele sit liv til vores nationale uafhængigheds ømme plante til hurtigt at slå rod og gennemblødte den med sit hjertes blod (min oversættelse).

I Farncombe Sanders' optik udgjorde denne historiske arv den moralske betydning af en kvindelig tronfølge. Han refererede til det forhold, at det historisk set var Oranje-Nassau-dynastiet, som havde givet Nederlandene dets selvstændighed. Den tyske grev Vilhelm den Tavse af Nassau-Dillenburg (1533-84), som i 1544 arvede fyrstendømmet Oranien (1163-1713; vasalstat under det tysk-romerske kejserrige) i det sydlige Frankrig, ledede nederlændernes frihedskamp mod Spanien i De Spanske Nederlande som statholder af først tre (1559-67 og 1572-80), dernæst fire (1580-84) nederlandske provinser. I 1581 etableredes Den Nederlandske Republik, der eksisterede frem til 1795. Den Nederlandske Republik, De Forenede Nederlande, organiseret som et statsforbund, bestående af syv nederlandske provinser, løsrev sig fra det tysk-romerske kejserrige i 1581 med officiel anerkendelse i 1648 efter 80-årskrigen (1568-1648) mod Spanien. Nassau-Dietz-linjen, som opstod ved en deling i 1606 i Nassau-Dillenburg inden for det vidtfavnende Nassau-dynasti, var fra begyndelsen af 1600-tallet primært statholdere af to nederlandske provinser, mens statholderne i de fem øvrige provinser var fra Nassau-Dillenburg-linjen. Nassau-Dillenburg-linjen og Nassau-Dietz-linjen indgik en ægteskabelig forbindelse i 1652, da grevinde Albertine Agnes (1634-96), datter af Frederik Henrik, fyrste af Oranien (1625-47), giftede sig med Vilhelm Frederik, greve af Nassau-Dietz fra 1640, rigsfyrste fra 1654-64. Begge grevelinjer blev ophøjet til rigsfyrster i 1654. I 1702 døde den barnløse fyrst Vilhelm af Oranien (1650-1702), der var oldebarn af grev Vilhelm den Tavse, hvorefter Nassau-Dietz-linjen arvede fyrstendømmet Oranien som titulære fyrster og etablerede det andet Oranje-Nassau-dynasti. I 1747 opnåede Nassau-Dietz-linjen, som også sad på tronen i fyrstendømmet Oranien-Nassau (1702-1806, 1813-15) i det tysk-romerske kejserrige, for første gang positionen som de første arvelige statholdere i alle syv nederlandske provinser. I 1815 besteg det andet Oranje-Nassau-dynasti (Dietz-linjen) den nederlandske kongetrone med kong Vilhelm 1. (1815-40), fyrste af fyrstendømmet De Forenede Nederlande (1813-15, svarende

omtrent til det nuværende nederlandske kongerige), da kongeriget Nederlandene oprettedes, efter at området havde været indlemmet i Frankrig i perioden 1810-13. Oranje-Nassau-dynastiet er derfor en central del af den nederlandske nationale selvopfattelse, da slægten igennem århundreder har indtaget fremtrædende positioner i landets samfundsliv som først statholdere og siden monarker, både i den periode af landets historie, hvor Nederlandene var en republik, og fra 1813, hvor staten har været organiseret som et monarki. Vilhelm den Tavses kamp for nederlændernes frihed og uafhængighed er skildret i den nederlandske nationalsang, ”Wilhelmus” (1568-72), som siden 1932 har haft status af nationalhymne. Vilhelm den Tavse er i Nederlandene kendt som ”Fædrelandets fader”. Fra 1815-1932 havde Nederlandene en anden nationalsang, ”Wien Neêrlands Bloed”, da man fandt, at den populære ”Wilhelmus” var for entydigt knyttet til det calvinistiske Oranje-Nassau-dynasti i det nye religiøst og politisk sammensatte nederlandske kongerige fra 1815. Med tiden blev ”Wien Neêrlands Bloed” imidlertid mere kontroversiel end ”Wilhelmus”, hvis hyldest til Oranje-Nassau-dynastiet nu mere sås som en lovprisning af nationen end af et dynasti, Dehn-Nielsen (dansk red.): *Europas*, 105, 119-21; nationalanthems.info. ’Netherlands (1815-1932)’, ’Netherlands’.

Farncombe Sanders’ ændringsforslag blev mødt med kritik fra flere sider i parlamentet. Det blev fremført den 2. marts af Otto van Wassenaer Catwijek (1823-87), der tilhørte det konservative Anti-Revolutionære Parti, at forslaget på mange måder ikke var nødvendigt, da et eventuelt nyt kongeligt dynasti i Nederlandene ville være omfattet af de vedtagne forfatningsbestemmelser vedrørende giftermål. Samtidig understregede han den potentielle mulighed, for at en eventuel fremtidig nederlandsk tronprætendent fra et andet konge- eller fyrstehus ville have giftet sig unde sin stand. Den konservative Jan Heemskerk (1818-97), som ad to omgange var nederlandsk regeringsleder fra 1874-77 og 1883-88, udtrykte sin glæde over, at man frit kunne diskutere dynastiske spørgsmål i parlamentet, hvilket ifølge ham ikke forekom ret mange andre steder i verden. Han fremhævede et eksempel fra Storbritannien, hvor dronning Victorias (1837-1901) giftermål ind i Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet i 1840 ikke betød, at prins Alberts (1819-61) slægtninge fra det tyske fyrstedynasti kunne gøre krav på den britiske trone, såfremt regentparrets efterslægt uddøde. Denne praksis ville også, påpegede Heemskerk, blive gjort gældende i Nederlandene under den kommende dronning Wilhelmina med den foreslåede 1887-forfatning, som fastsatte arverækkefølgen i paragraf 22 inden for kong Vilhelm 1.s efterslægt (§ 10 og 11) med en fortsat teoretisk inddragelse af den mandlige efterslægt til kongens faster, prinsesse Caroline af Oranien-Nassau (1743-87, regent i Nederlandene 1765-66 for sin bror, den nederlandske statholder Vilhelm 5. (1751-95, fyrste af Oranien-Nassau

1751-1806)), gift ind i Nassau-Weilburg-dynastiet i 1760, (§ 15). Den regerende dronnings gemal og hans stilling måtte der ifølge Heemskerk tages stilling til fra gang til gang, *Handelingen Tweede Kamer 1886-1887 02 Maart 1887*, 1000-1004; denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 10', 'Artikel 11', 'Artikel 15', 'Artikel 22'.

Det anti-revolutionære parlamentsmedlem Alexander Frederik de Savornin Lohman (1837-1924), som i 1908 grundlagde Den Kristelige Historiske Union, erklærede sig den 3. marts delvist enig med Farncombe Sanders, og han stillede et underændringsforslag, som gik på, at en prinsesse fra et andet konge- eller fyrstehus, som var efterkommer af en nederlandskfødt prinsesse, kun kunne bestige den nederlandske trone, såfremt hun ikke havde giftet sig ind i et tredje konge- eller fyrstehus. Dermed ville Nederlandene ikke risikere at blive regeret af et kongehus, som ikke i sin tid var blevet godkendt af det nederlandske samfund i form af giftermålsbestemmelserne i forfatningen, *Handelingen Tweede Kamer 1886-1887 03 Maart 1887*, 1015-1016.

Resultatet af debatten blev vedtagelsen af en kognatisk tronfølge i Nederlandene (§ 14). Den omdiskuterede paragraf 20 blev ved den endelige vedtagelse af den nye 1887-forfatning ændret til paragraf 18, som bl.a. fastslog, at hvis den nederlandske krone gik over til et andet fyrstehus, ville ægteskabsbestemmelserne kun gælde for ægteskaber indgået efter tronbestigelsen. I debatten blev det også fremhævet, at paragraf 23 i 1848-forfatningen udgjorde en sikkerhedsforanstaltning, i tilfælde af at et udenlandsk fyrstehus skulle bestige den nederlandske trone. Paragraffen fastslog, at særlige forhold kunne gøre det nødvendigt at foretage ændringer i tronfølgen, hvilket kongen skulle fremsætte forslag om, og som skulle besluttes endeligt af parlamentet. Denne paragraf blev bibeholdt i den nye 1887-forfatning (§ 19). Paragraf 24 i 1848-forfatningen fastslog samme procedure i tilfælde af, at der ikke fandtes nogen kompetent efterfølger til den siddende monark, som da skulle foreslå en tronfølger, der dernæst skulle udnævnes af parlamentet. Denne bestemmelse figurerede ligeledes i den nye 1887-forfatning (§ 20), ligesom der fra 1815 fortsat var en bestemmelse om, at kongen skulle udnævnes af parlamentet, hvis der ikke var en bemyndiget tronfølger ved kongens død (§ 21), denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 14', 'Artikel 18', 'Artikel 19', 'Artikel 20', 'Artikel 21'.

Parlamentsdebatten den 3. november 1921 op til forfatningsændringen i 1922 bar præg af et ganske andet politisk verdensbillede end i 1887. Kommunisten Willem van Ravesteijn (1876-1970) udtalte, at det ikke var nødvendigt at indskrænke den nederlandske tronfølge til dronning Wilhelminas efterkommere for at undgå en tysk prins på tronen, da monarkiets dage var talte.

Wij zijn er van overtuigd, dat het stelsel van de monarchie, in welken vorm ook, althans in Europa en waarschijnlijk wel voor de heele wereld zijn langsten tijd heeft gehad, dat de monarchen in Europa verdwenen zijn of binnen korten tijd gedoemd zijn te verdwijnen en het komt ons voor, dat, welke bepalingen men ook opneemt in de Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden, de waarschijnlijkheid groot is, dat al die bepalingen nimmer in de werkelijkheid zullen behoeven te treden, aangezien voor dien tijd de ontwikkeling der politieke omstandigheden de bepalingen van de Grondwet zullen hebben achterhaald (*Handelingen Tweede Kamer 1921-1922 03 November 1921*, 323).

Vi er overbeviste om, at monarkiet som system, uanset form, har haft sin tid, i det mindste i Europa og sandsynligvis i hele verden, at monarker i Europa er forsvundet eller er dømt til at forsvinde inden for kort tid, og det forekommer os, at uanset hvilke bestemmelser, der er inkluderet i Kongeriget Nederlandenes forfatning, er der stor sandsynlighed for, at alle disse bestemmelser aldrig behøver at blive til virkelighed, da udviklingen af de politiske omstændigheder vil før den tid afgøre, at bestemmelserne i forfatningen er blevet forældede (min oversættelse).

Monarkiet som statsform havde lidt et alvorligt knæk i Europa i kølvandet på 1. verdenskrig (1914-18), hvor 26 monarkier blev afskaffet som følge af dels monarkiets ophør på tysknationalt plan i form af det tyske kejserrige (1918) og dermed de øvrige 22 tyske monarkier, herunder storhertugdømmet Sachsen-Weimar-Eisenach, organiseret i delstater [fraregnet bystaterne, de tre frie hansestæder, der formelt blev regnet for republikker], dels opløsningen af de tre multinationale imperier: Det Russiske Kejserrige (1917), Habsburgmonarkiet (fra 1867 dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn) i 1918 og Det Osmanniske Rige (1922). På den baggrund krævede van Ravesteijn indførelsen af en republikansk statsform i Nederlandene. Nederlandene havde selv de politiske omvæltninger i Europa tæt inde på livet, da den afsatte tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918) flygtede i eksil til Nederlandene, hvor han døde i 1941.

Frederik Herman de Monté verLoren (1861-1925), som tilhørte det Anti-Revolutionære Parti, medgav, at sandsynligheden for en problematisk udenlandsk tronkandidat til den nederlandske krone ikke var stor, efter at monarkiet var bortfaldet i flere af Europas stormagter. Et eventuelt kongevalg i den nederlandske småstat kunne efter hans opfattelse kun foretages hos en tronarving, der var acceptabel for den gruppe af venligtsindede stormagter, som i øjeblikket var ved magten i Vesteuropa, hvormed han hentydede til de sejrrige Ententemagter Frankrig, Storbritannien og

Italien, hvoraf de to sidstnævnte endnu var monarkier. Monté verLoren var modsat van Ravesteijn en overbevist monarkist, idet han ekspliciterede de historisk nære bånd mellem den nederlandske befolkning og Oranje-Nassau-dynastiet. Og netop fordi Nederlandene var et velfungerende konstitutionelt monarki, ville en eventuel udenlandsk tronkandidat i hans optik relativt hurtigt kunne integrere sig i det nederlandske samfund, ibid., 327-28.

Det socialistiske parlamentsmedlem Pieter Jelles Troelstra (1860-1930) argumenterede i parlamentsdebatten for et ændringsforslag til paragraf 20 i 1917-forfatningen, som tilsagde, at der skulle være en folkeafstemning om fortsættelse af den monarkiske statsform med et nyt dynasti eller indførelsen af en republik, hvis der ikke fandtes nogen kompetent efterfølger til tronen ved kongens død. Troelstra, som i november 1918 stod bag et dilettantisk forsøg på at gennemføre en socialistisk revolution i Nederlandene, fandt, at det calvinistiske Oranje-Nassau-dynasti altid havde stået for splittelse i det nederlandske samfund ved ikke at repræsentere katolikkerne og de lavere sociale klasser. Den socialdemokratiske partiformand Troelstra motiverede endvidere sit og flere andre socialistiske parlamentsmedlemmers forslag om en folkeafstemning med, at dannelsen af den nationale nederlandske identitet havde fundet sted under et republikansk styre i Den Nederlandske Republik. Republikkens statsinstitutioner i form af bl.a. parlamentet, Generalstaterne, havde således overlevet frem til i dag, ibid., 314-20.

Pieter Oud (1886-1968), der tilhørte det liberal-progressive Frisindede Demokratiske Forbund, påpegede, at han hverken var ideologisk tilhænger af en republikansk statsform eller af monarkiet. Han advokerede, for at man fordomsfrit burde tage udgangspunkt i den konkrete partikulære statsdannelse og dens historie, når man skulle vurdere spørgsmålet om statsstyret. Nederlandene havde i store dele af sin historie været en republik, for det meste under Oranje-Nassau-dynastiet, men man havde også haft to statholderløse perioder (1650-72 og 1702-47). Det afgørende for ham var dog, at det konstitutionelle monarki i Nederlandene på mange måder havde vist sig som en garant for udviklingen og opretholdelsen af det parlamentariske demokrati. Oud fandt dog, at hvis den nederlandske kongeslægt en dag skulle uddø, og tronen blev besteget af en udenlandsk prins, da skulle monarkiet ikke blot fortsætte under et nyt dynasti, som regeringen foreslog, hvorfor han stillede et andet ændringsforslag til paragraf 20. Der skulle afholdes en folkeafstemning, hvor spørgsmålet burde være, om man ønskede at fortsætte med en monarkisk statsform eller ej. Hvis spørgsmålet blev besvaret negativt, da skulle parlamentarikerne finde frem til, hvilken form for republik der skulle indføres i Nederlandene, ibid., 320-22.

Den liberale Pieter Johannes de Kanter (1868-1953) erklærede sig enig i Ouds pragmatiske tilgang til spørgsmålet om statsformen ved bl.a. at referere til fyrst Vilhelm af Oranien (1650-1702) fra Oranje-Nassau-dynastiet (-Dillenburg), der fra 1672-1702 var statholder af fem nederlandske provinser i republikken, og som Vilhelm 3. blev konge af England, Irland og Skotland (Vilhelm 2. i Skotland) (1689-1702). Ifølge de Kanter blev han kaldt statholderen af England og kongen af Nederlandene, hvilket efter hans mening var et eksempel på de flydende grænser mellem monarki og republik, når det gjaldt statsoverhovedets stilling. Han henviste endvidere til, at det nederlandske samfund med sine protestantiske, katolske, socialistiske og liberale institutioner var dybt splittet og opdelt i afgrænsede søjler ("verzuiling"), hvorfor det var afgørende at kunne samles om det konstitutionelle monarki som et nationalt symbol. Han mente, at mange nederlandske socialister også var monarkister, og han henvendte sig direkte til Troelstra, da han i parlamentet udtalte:

De heer Troelstra is ten slotte toch ook een volbloed Nederlander, die als bijna ieder Nederlander, hetzij hij er boordevol van is, hetzij hij het bewaart in het diepst van zijn hart, een voorliefde heeft voor de leden van ons stamhuis, dat zoovele eeuwen door het lot van ons volk heeft gedeeld (ibid., 331-33, cit. 332).

Hr. Troelstra er jo også en fuldblods nederlænder, der som næsten enhver nederlænder, hvad enten han er opfyldt af det, eller han holder det i sit hjertes dyb, har en præference for medlemmerne af vores stamhus, som har eksisteret i så mange århundreder og delt vores folks skæbne (min oversættelse).

Debatten bar således præg af en afideologiseret tilgang til monarkiet som statsform og samtidig en helhjertet tilslutning til Oranje-Nassau-dynastiet, der blev betragtet som nationens anker.

Resultatet af parlamentsdebatten blev vedtagelsen af ændringer i tronfølgen, hvorefter forfatningen fra 1922 fastslog, at den nederlandske tronfølge var indskrænket til dronning Wilhelminas efterslægt, og at den nederlandske krone ikke kunne tilfalde nogen fjernere end tredje grad af slægtskab (§ 14). Ændringsforslagene til paragraf 20 blev stemt ned. Paragraf 19 i den nyreviderede 1922-forfatning overtog bestemmelserne om kongevalg fra paragraf 21 i 1887- og 1917-forfatningen, denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 14', 'Artikel 21'.

Gennem sin mor var førnævnte hertug Wilhelm af Urach legitim arving til den monegaskiske fyrstetrone, hvor hans fætter fyrst Albert 1.s (1889-1922) søn, arveprins Louis (2.) (1922-49), var

ugift og uden legitime arvinger. Frankrig, som siden det 17. århundrede havde udøvet en varierende grad af politisk og kulturel hegemoni over fyrstendømmet, ønskede dog ikke nogen tysk fyrste som fyrstendømmet Monacos monark. Hertugen, der var født i Monaco, tilhørte en morganatisk sidelinje fra 1867 i Huset Württemberg i kongeriget Württemberg. Frankrig frygtede indflydelsen fra det tyske kejserrige, hvis grundlæggelse i 1871 skyldtes det franske nederlag i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71). Frankrig følte sig efterhånden omslugt af tyske fyrstehuse. Det tyske fyrstedynasti Sachsen-Coburg-Gotha formåede op gennem det 19. århundrede gennem giftermål og valg af monarker at besætte en række europæiske troner i det 19. og 20. århundrede i bl.a. Storbritannien og Belgien. Det britiske kongehus tilhørte i agnatisk linje Huset Sachsen-Coburg-Gotha fra 1901 i kraft af dronning Victorias giftermål i 1840. Samtidig havde den nederlandske dronning Wilhelmina (1890-1948) i 1901 ægtet hertug Heinrich af Mecklenburg-Schwerin, hvorved det nederlandske kongehus i perioden 1948-80 tilhørte Mecklenburg-Schwerin-dynastiet i agnatisk linje. Hertug Wilhelm var dog qua sin opvækst i Monaco med sin enlige mor fra 1869 udpræget frankofon. Hans fars første gemalinde, prinsesse Théodolinde de Beauharnais af Leuchtenberg (1814-57), var barnebarn af den franske kejserinde Joséphine (1763-1814, kejser Napoleon 1.s gemalinde fra 1796 til skilsmissen i 1810). Hans fars kusine prinsesse Catharina af Württemberg (1783-1835) ægtede Jérôme Bonaparte (1784-1860), konge af Westfalen fra 1807-13. En anden fætter til hertug Wilhelms far, hertug Alexander af Württemberg (1804-81), som tilhørte den katolske hertug-sidelinje til kongehuset i Württemberg, ægtede i 1837 den franske prinsesse Marie af Orléans (1813-39), som var datter af den franske kong Louis Philippe 1. (1830-48). Endvidere var hertug Wilhelms første gemalinde, hertuginde Amalie i Bayern (1865-1912), tre gange tipoldebarn af den franske kong Ludvig 15. (1715-74). Der var således intet kulturelt eller dynastisk aspekt, som var antifransk i von Urach-slægten. Men hertug Wilhelm havde dog tysk statsborgerskab, og han tjente i den württembergske hær. Sikkerhedspolitisk frygtede Frankrig, at Monaco ville blive en fremtidig tysk ubådsbase. I 1911 udstedtes derfor en fyrstelig forordning, hvorved fyrstehuset Grimaldi adopterede arveprins Louis' illegitime datter, Charlotte (1898-1977). Monacos parlament gjorde dog opmærksom på, at denne forordning var i strid med husloven for Grimaldi-dynastiet fra 1882. Det enevældige styre var i 1911 blevet afskaffet i fyrstendømmet til fordel for en fri forfatning. En tilføjelse af 30. oktober 1918 til husloven muliggjorde derefter adoptionen af Charlotte, der blev gjort til fyrstendømmets arving i 1919 med titlen hertuginde af Valentinois. Charlotte blev officielt adopteret af sin egen far på den monegaskiske ambassade i Paris den 16. maj 1919. Adoptionen blev beskrevet den 20. maj

på følgende måde i *Journal de Monaco* (”Maison souveraine”, 1), en ugentlig publikation fra de statslige myndigheder i Monaco:

La population monégasque accueillera avec une profonde satisfaction cette nouvelle. Elle appréciera quelle force l’acte du 16 mai apporte au statut politique et à la situation internationale de la Principauté, en complétant l’Ordonnance du 15 novembre 1911 et en confirmant ainsi la pérennité de la dynastie dans la ligne directe. Elle apercevra dans cet acte la réalisation de ses propres vœux exprimés pas ses élus dans les consultations électorales et des manifestations plus précises encore.

Den monegaskiske offentlighed tilsluttede sig helhjertet adoptionen, der betød, at Grimaldi-dynastiet fortsatte i den direkte slægtslinje, hvormed man undgik en tysk fyrste som monark i Monaco. Endvidere blev det pointeret, at beslutningen om adoptionen var i overensstemmelse med det folkevalgte monegaskiske parlaments ønsker og dermed i samklang med det nye konstitutionelle styre i fyrstendømmet. Med den nye huslov kunne kun direkte efterkommere af den regerende fyrste, adopterede eller biologiske, bestige tronen. Adoptivbørn indtrådte i arvefølgen efter fyrstens biologiske børn, og samtidig fik ikke blot fyrsten, men tillige tronfølgeren med fyrstens samtykke, mulighed for at adoptere en tronarving, i tilfælde af manglende legitime arvinger. Ydermere indgik Monaco og Frankrig en traktat i 1918, hvorved det fastsloges, at alle fremtidige fyrster af Monaco skule være franske eller monegaskiske statsborgere, ligesom den franske regering skulle godkende fremtidige tronbestigelser i Monaco. I 1924 gav hertug Wilhelm afkald på sin arveret til Monacos fyrstetrone og overførte den til sine franske slægtninge, greverne af Chabrillan. I 1924 ægtede hertug Wilhelm prinsesse Wiltrud af Bayern (1884-1975), datter af kong Ludwig 3. (1913-18). Hans andet ægteskab var barnløst, Velde: ’Monaco’.

I 1913 lagde Wilhelm også billet ind på den albanske trone (han blev støttet af katolske grupper i nord), men heller ikke dette dynastiske forehavende lykkedes, ligesom forsøget på at blive valgt til konge i kongeriget Polen (1916-18), der var en tysk klientstat. I 1917 undersøgte hertug Wilhelm som pensioneret general muligheden for at blive udnævnt til storhertug af Alsace-Lorraine, når 1. verdenskrig var afsluttet. Med Tysklands nederlag i krigen blev denne strøtanke imidlertid lagt i graven. Som følge af Det Russiske Kejserriges kollaps i 1917 og Brest-Litovsk-fredstraktaten i 1918 erklærede de baltiske stater deres uafhængighed. Litauen organiserede sig som kongeriget Litauen i 1918, der reelt var en klientstat under Det Tyske Kejserrige. Hertug Wilhelm blev i juli

Etableringen af det nationalt selvstændige norske kongehus i 1905 var udtryk for monarkiets fortsatte dominans i Europa som statsform i begyndelsen af det 20. århundrede. I midten af det 19. århundrede var monarkiet endnu anset som den eneste anstændige statsform i Europa. Omkring år 1900 var der siger og skriver tre republikker i Europa: Frankrig, Schweiz og San Marino. De nye nationalstater, der opstod som følge af nationalismen i 1800-tallet, blev alle organiseret som konstitutionelle monarkier. I 1863, da Christian 9. besteg den danske trone, var der tre kejsere (Frankrig, Østrig (Habsburgmonarkiet), Rusland)), en pave (Kirkestaten), en sultan (Det Osmanniske Rige), to regerende dronninger (Storbritannien, Spanien), 12 konger (Sverige-Norge, Danmark, Preussen, Bayern, Sachsen, Württemberg, Hannover, Nederlandene, Belgien, Portugal, Italien, Grækenland) foruden de resterende tyske monarkier, og ud over de nuværende fyrstendømmer Monaco, Liechtenstein og Andorra tre fyrster (Rumænien, Serbien, Montenegro). Antallet af konger dækker over den svensk-norske konge, der var konge i to kongeriger, Sverige og Norge, og antallet inkluderer ikke kongerigerne Bøhmen, Ungarn, Kroatien, Slavonien, Lombardiet-Veneto, Dalmatien og Galizien-Lodomerien, hvis konger var den østrigske kejser, og kongeriget Polen (Kongres-Polen) (1815-67), hvis konge var den russiske zar.

Wienerkongressens Europa, fastlagt på Wienerkongressen (1814-15), accepterede dannelsen af Grækenland som statsdannelse i 1832 efter Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) og Belgien i 1830-31 som en følge af den franske Julirevolution i 1830. Storbritannien sikrede en tysk prins som belgisk konge, der valgtes af det belgiske parlament i 1831. Grækenland og Belgien blev begge

---

1918 valgt til konge af Litauen med regenttitlen Mindaugas 2. Med Centralmagternes nederlag i 1. verdenskrig i november 1918 eroderedes grundlaget fuldstændigt for den litauiske kongetrone, der ikke engang anerkendtes af den tyske regering. Monarkiet som statsform blev alt opgivet den 2. november 1918, da det litauiske statsråd omgjorde sin beslutning, hvorpå republikken Litauen etableredes. Det er uvist, hvorvidt hertug Wilhelm ville have været i stand til at være monark i to europæiske lande på samme tid: Monaco og Litauen. Omvendt havde han hele fire sønner, hvorved der formentlig ikke ville blive tale om en varig personalunion mellem de to stater, Puto: *L'indépendance albanaise*, 456; Page: *The Formation*, 94.

Storbritannien er sammen med Nederlandene og Monaco europæiske eksempler på, at en personalunion opstået ved arv, som der er flere historiske eksempler på, fx England-Irland-Skotland i 1603 og Storbritannien-Hannover i 1714, i praksis var blevet umuliggjort af de konstitutionelle og politiske forhold i nationalstaternes Europa i slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede.

organiseret som konstitutionelle monarkier (førstnævnte efter et absolutistisk monarki fra 1835-43) ligesom Serbien (selvstyre fra 1817, absolutistisk monarki fra 1817-38, uafhængighed af osmannisk overhøjhed i 1878), Bulgarien (selvstændigt fyrstendømme under osmannisk overhøjhed fra 1878, uafhængighed i 1908) og Rumænien (opstod i 1862, uafhængighed af osmannisk overhøjhed i 1878). De fleste nye Balkan-stater hentede deres monarker i tyske konge- og fyrstehuse, hovedsageligt på grundlag af afstemninger i parlamenterne, og i Rumænien tillige med en folkeafstemning i 1866. Resultatet af en græsk folkeafstemning i 1862 blev ikke fulgt. Endvidere blev eksempelvis de nye nationalstater Tyskland og Italien organiseret som monarkier i hhv. 1871 og 1861 på grundlag af afstemninger i de respektive parlamenter, i Italien tillige med brug af folkeafstemninger. Med en folkeafstemning i Norge og en afstemning i parlamentet i 1905 etableredes det nationalt selvstændige norske kongehus.

Finland (1917-19), Irland (1916), Georgien (1917-18), Det Forenede Baltiske Hertugdømme (1918) som tysk delstat i personalunion med Preussen, Albanien (1913-14), Litauen (1918), Polen (1916-18) og Ukraine (1918) er alle europæiske eksempler på, at monarkiet som statsform ved udformningen af nye statsdannelser i Europa var ved at rinde ud i tiden omkring 1. verdenskrig. De syv førstnævnte alle med fyrstekandidater fra tyske konge- og fyrstehuse, Finland tillige med fyrstekandidater fra Danmark og Sverige, Albanien med fyrstekandidater fra konge- og fyrstehusene i Egypten, Grækenland, Montenegro og Frankrig (Orléans-dynastiet), Litauen med en fyrstekandidat fra Grækenland og Polen med fyrstekandidater fra Habsburg-Lothringen-dynastiet og fra Bulgarien; Ukraine med en fyrstekandidat fra Habsburg-Lothringen-dynastiet. Kun Finland, Litauen, Albanien og Ukraine fik valgt en monark.[20]

---

[20] Heiberg: 'Kongelige forbindelser', 9; Binder-Iijima: 'Rites of Power'; ibid.: 'Ausländischer Monarch'; Binder-Iijima og Kraft: 'Making of States'; Kann: 'Dynastic Relations'; Van der Kiste: *Northern Crowns*, 72-74; Nash: 'The last King'; Torbacke: *Den store*, 248-53; Curley: *Monarchs*, 17-18; Kitchen: op.cit., 177-78, 188-93; Cronin: *Irish*, 255; Page: op.cit. I slutningen af 1800-tallet opstod tjekkoslovakismen, en slavisk nationalisme, der ville forene de slaviske nationer tjekkerne og slovakkerne i en fælles statsdannelse. Den tjekkiske politiker Tomás Masaryk (1850-1937) blev en af de fremmeste fortalere for dannelsen af en tjekkoslovakisk stat. Indtil 1914 advokerede han for en omdannelse af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn (1867-1918) til en føderation. Under 1. verdenskrig skiftede han standpunkt til nu politisk at arbejde for et samlet Tjekkoslovakiet. Som statsform for et uafhængigt Tjekkoslovakiet hældte Tomás Masaryk i begyndelsen til monarkiet med enten en prins af Belgien, Danmark eller en russisk storfyrste som monark. Efterhånden

Den successive afskaffelse af en lang række europæiske monarkier som led i en demokratiseringsproces blev igangsat af det portugisiske monarkis fald i 1910, og i kølvandet på 1. verdenskrig blev 26 monarkier afskaffet som følge af dels monarkiets ophør på tysknationalt plan i form af det tyske kejserrige (1918) og dermed de øvrige 22 tyske monarkier, organiseret i delstater [fraregnet bystaterne, de tre frie hansestæder, der formelt blev regnet for republikker], dels opløsningen af de tre multinationale imperier: Det Russiske Kejserrige (1917), Habsburgmonarkiet (fra 1867 dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn) i 1918 og Det Osmanniske Rige (1922); sidstnævnte opløstes gradvist i løbet af 1800- og 1900-tallet i nye nationalstater. Sekunderet af 2. verdenskrig (1939-45) fulgte afskaffelsen af monarkiet som statsform i Jugoslavien, Albanien, Ungarn, Italien, Bulgarien og Rumænien 1945-47. Senest er det græske monarki blevet afskaffet i 1973 (og det maltesiske monarki i 1974 med opløsningen af personalunionen med Storbritannien (1964-74)). I dag er der kun 12 europæiske monarkier tilbage, inklusive det spanske monarki, som blev genoprettet i 1975 efter 44 års republik.[21]

Den norske statsminister Christian Michelsen (Samlingspartiet, 1905-07) holdt en velkomsttale til Norges nye kongefamilie den 25. november 1905, hvor regeringslederen bl.a. udtalte, at

I snart 600 aar har det norske folk ikke havt sin egen konge. Aldrig har han helt været vor egen. Altid har vi maattet dele ham med andre. Aldrig har han havt sit hjem iblandt os. Men der hvor hjemmet er, der bliver ogsaa fædrelandet. I dag er det anderledes. Idag kommer Norges unge konge for at bygge sit fremtidige hjem i Norges hovedstad. Kaaret af et frit folk til som fri mand at gaa i spidsen for sit land skal han blive helt vor egen. Atter skal nordmændenes konge blive det sterke, samlende merke for al national gjerning i det nye selvstændige Norge. En gang skal hans og vor fædrelandsfølelse ogsaa blive én.[22]

---

skiftede han dog indstilling til fordel for en demokratisk, republikansk statsform. Med Habsburgmonarkiets sammenbrud i 1918 dannedes en tjekkoslovakisk, republikansk statsdannelse, hvis første præsident blev Tomás Masaryk (1918-35), Kitchen: *Europe*, 202; Orzoff: *Battle for the Castle*, 3-56.

[21] Gimpel: *Monarchies*, 20-31.

[22] Heiberg (udg.): op.cit., 1017; statsministerens udlægning baserer sig i høj grad på den inden for norsk middelalderhistoriografi udbredte tradition, der tilsiger, at 1319, hvor Norge og Sverige for første gang kom til at indgå i en personalunion med hinanden, betød afslutningen på Norges nationale uafhængighed. Denne anskuelse har rødder tilbage til de norske historikere Rudolf Keyser

Endvidere hed det i talen, at kongens kærlighed til det nye fædreland langsomt ville udvikles og modnes, og denne proces ville ifølge Christian Michelsen ske sideløbende med, at monarken

vokser sammen med sit folk med dets nationale liv i fortid og nutid, med dets kaar og arbeide i gode og onde dage. Enkel og jevn som folket selv vil han øve sin kongelige gjerning blandt os. Saaledes skal vor lykke og vor ære ogsaa blive hans.[23]

(1803-64) og Peter Andreas Munch (1810-63) i 1830'erne og 40'erne. I det 20. århundrede er traditionen blevet varetaget af Knut Helles to værker om norsk statsdannelse i middelalderen, *Norge bliver en stat 1130-1319* (1964-74) og *Konge og gode menn i norsk rigsstyring ca. 1150-1319* (1972), Hubbard et al. (red.): *Making a Historical*, 112-14, 124. Denne kronologiske forståelse og periodisering af Norges historie påvirkede også statsminiser Michelsen, da han i sin velkomsttale omtalte landets nye kongepar som nationens første i næsten 600 år. I 1319 valgtes Magnus 4. Eriksson fra Bjælbo-dynastiet til svensk konge (konge frem til 1364), og samme år arvede han den norske trone som kong Magnus 7. (1319-43). Traditionen tager ikke højde for, at kong Magnus 4. Erikssons søn Haakon 6. (1343-80) i 1343 blev separat konge af Norge (derudover medkonge i Sverige fra 1362-64 for sin far), hvorved personalunionen opløstes, og Norges kortvarige uafhængighed i 1814. Fra 1380 indgik Norge og Danmark i en personalunion med hinanden (fra 1537-1814 i en realunion, dvs. en union med nogle statsinstitutioner tilfælles, typisk med en reduceret suverænitet for den politisk svageste af staterne), kortvarigt afbrudt af en ny svensk personalunion (1449-50) under Karl Knutsson, Karl 8. af Sverige (1448-57, 1464-65 og 1467-70), Karl 1. af Norge (1449-50), fra den svenske adelsslægt Bonde. Personalunionen mellem Danmark og Norge blev etableret på baggrund af et giftermål (1363), kongevalg (1376) og arv (1380). Unionens første konge og den sidste monark fra Bjælbo-dynastiet, Oluf 2. af Danmark (1376-87), Olav 4. af Norge (1380-87), antog titlen "sand arving til Sverige" i 1385, da hans farfar, Magnus 4. Eriksson, blev fordrevet fra den svenske trone af sin søstersøn, den mecklenburgske hertug Albrecht 3. (1384-1412; konge af Sverige fra 1364-89) (Mecklenburg-dynastiet (-Schwerin)). I den svensk-norske personalunion fra 1814-1905 var Norge et selvstændigt kongerige, en nationalstat med egen konstitutionel kongemagt, grundet Norges kortvarige uafhængighed i 1814 med prins Christian Frederik som konge og vedtagelsen af den norske Eidsvoll-forfatning fra 17. maj 1814.

[23] Heiberg (udg.): op.cit., 1018.

Etableringen af det nationalt selvstændige norske kongehus i 1905 og den norske statsministers tale indskriver sig dermed i den større fortælling om nationaliseringen af de europæiske konge- og fyrstehuse i det 19. og 20. århundrede. Det afgørende spørgsmål bliver da, hvordan etableringen af det nationalt selvstændige norske kongehus i 1905 placerer sig i nationaliseringsprocesserne af de europæiske konge- og fyrstehuse i 1800- og 1900-tallet. Hvilke forskelle og ligheder er der mellem Norge og de øvrige europæiske monarkier i forhold til monarkiets position i relation til det nationale?

2. Historiografi og teori

I 1800-tallet var der en forestilling om, at nationalitetsprincippet skulle knyttes til statsdannelser af en vis størrelse. Tyske og italienske akademikere afviste tanken om, at alle nationer kunne skabe sunde og levedygtige nationalstater. Fremtrædende tyske økonomer hævdede i 1880'erne, at en stat med en begrænset befolkning og et lille territorium umuligt kunne overleve endsige bibringe verden noget kulturelt. Mindre folkeslag burde inkorporeres i større stater som fx Storbritannien, den britiske helstat, som bestod af fire nationaliteter, englændere, walisere, skotter og irere. Ud fra denne tankegang er det såkaldte tærskelprincip blevet fremsat i nationalismeforskningen.[24] Tærskelprincippet kan også forklare de nationale, transstatslige bevægelser som fænomen. Tærskelprincippet blev oprindeligt artikuleret af den nationalliberale italienske politiker Giuseppe Mazzini (1805-72), der i 1831 grundlagde foreningen Det unge Italien, som skulle arbejde for Italiens samling på grundlag af en demokratisk, progressiv og romantisk nationalisme.

[24] Hobsbawm: *Nations and Nationalism*, 30-37; nationalismeteori søger at forstå og forklare, hvad der kendetegner en nation og en nationalistisk bevægelse. Et modernistisk paradigme inden for nationalismeteori opfatter dannelsen af nationer som en følgevirkning af moderniseringen, dvs. de vestlige samfunds industrialisering og sekularisering, Gellner: *Nations and Nationalism*. En socialkonstruktivistisk variant af paradigmet ligger til grund for Benedict Andersons teori om nationer som "forestillede fællesskaber", hvor det nationale opfattes som et konstrueret erindringsfællesskab, Anderson: *Imagined*. Et etno-symbolsk paradigme inden for nationalismeteori fremhæver, at der ved konstruktionen af de moderne nationale identiteter kunne gøres brug af kollektive etniske identitetsdannelser og elementer fra foreliggende sæt af etno-symboler, der havde deres rødder længere tilbage i tiden, Smith: *The Ethnic Origins of Nations*.

Nationalismen opstillede mindst fire nationale identitetskriterier: sprog, religion, historie og kultur. Forholdet mellem disse fire kriterier og deres indbyrdes betydning i forhold til hinanden varierede dog betydeligt rundt omkring i Europas nationale brændpunkter og konfliktzoner. I dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn udvikledes en tjekkisk nationalisme i de tjekkiske provinser Bøhmen og Mähren i slutningen af 1800-tallet. I dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn var sproget gennemgående det afgørende nationale identitetskriterium.

Det samme er tilfældet i Belgien, der historisk og religiøst er en national enhed, men ikke sprogligt, da statsdannelsen i hele sin historie fra 1830-31 har været præget af strid mellem de fransktalende vallonere og de flamsk(nederlandsk)talende flamlændere. Der eksisterer dermed ikke et belgisk folk, en belgisk nation, i den multinationale belgiske stat. Den belgiske monark har siden 1831 i sin officielle titulatur været ”belgiernes konge”. Belgiens konge er således konge af et folk, der reelt ikke eksisterer. Under indtryk af den flamske nationalistbevægelses styrke og repræsentation i 1919 af det første flamske nationalistparti i det belgiske parlament besluttede den belgiske regering i 1921 ved lov, at landet skulle opdeles i to separate sprogregioner. I 1898 blev flamsk anerkendt som et officielt sprog på linje med fransk. I dag har Belgien tre officielle sprog: fransk, flamsk og tysk. I 1963 blev landet opdelt i fire sprogregioner: den franske, flamske og tyske del, sidstnævnte hovedsageligt svarende til området Eupen-Malmédy, der blev afgivet af Tyskland til Belgien i 1919, bekræftet med en folkeafstemning i 1920, officielt indlemmet i Belgien i 1925 og i perioden 1940-45 annekteret af Hitler-Tyskland under Tysklands besættelse af Belgien, og den tosproglige hovedstad Bruxelles. I 1993 blev Belgien omdannet til en føderation.

I Irland har religionen, ikke sproget, været det afgørende nationale identitetskriterium. Indtil 1500-tallet var gælisk førstesprog for næsten alle i Irland, hvorefter det engelske sprog gradvist fortrængte det gæliske sprog. I Nordirland gik skellet mellem protestanter og katolikker, da begge parter talte samme afart af engelsk. Befolkningen i størstedelen af Ulster, svarende omtrent til det nuværende Nordirland, blev fra 1600-tallet præget af en stærk indvandring fra England og Skotland med det formål at svække de ofte oprørske irere. Da indvandrerne var protestanter og irerne katolikker, blev den nationale, økonomiske og politiske konflikt mellem grupperne kædet snævert sammen med det religiøse modsætningsforhold. Der kan ikke sættes lighedstegn mellem det talte sprog og det nationale tilhørsforhold. Et skoleeksempel er befolkningen i Alsace og Lorraine (Elsass og Lothringen), der for hovedpartens vedkommende taler en tysk dialekt, men de er langt overvejende fransksindede. I 1871 måtte Frankrig afstå området, dvs. det meste af Alsace og godt en fjerdedel af Lorraine, til Det Tyske Kejserrige efter nederlaget i Den Fransk-Tyske Krig (1870-

71). Franskmændene i Alsace-Lorraine udgjorde et nationalt mindretal i Det Tyske Kejserrige, på linje med fx de danske nordslesvigere, polakker og hannoveranere. Efter 1. verdenskrig (1914-18) blev området genindlemmet i Frankrig i 1919, genindlemmet i Tyskland under 2. verdenskrig fra 1940-45, fra 1945 en del af Frankrig.

Forbundsstaten Schweiz er et eksempel på, at en statsdannelse kan holdes sammen af andet end fælles sprog og religion. Schweiz har fire officielle sprog: tysk, fransk, italiensk og rætoromansk, og der er en stort set ligelig fordeling af katolikker og protestanter i den schweiziske befolkning. I Schweiz er det nationale identitetskriterium den fælles historie, der går tilbage til 1291, da det schweiziske statsforbund oprettedes. Det schweiziske statsforbund blev en føderation i 1848. I den multinationale føderation er der med andre ord ikke noget schweizisk folk. Der findes ikke noget belgisk eller schweizisk folk i den traditionelle sproglige eller etniske definition af en nation. Den schweiziske nation defineres ud fra den fælles konføderale/føderale historie. De mange engelsktalende stater i verdenen er samtidig et eksempel på, at et fælles sprog ikke nødvendigvis medfører en samlet nationalstatslig identitet.[25]

I forskningen benyttes begrebet det domesticerede monarki, hvormed menes, at de europæiske konge- og fyrstehuse i det 19. århundrede var blevet afmilitariserede og borgerliggjorte, perspektiveret som inkarnationer af borgerlige kernefamilier. Begrebet det domesticerede monarki kan også udvides til mere generelt at beskrive de europæiske monarkier, der i løbet af det 19. århundrede indkapsles i nationalt afgrænsede, konstitutionelle statsdannelser. Hvor fyrstehusene tidligere havde defineret deres respektive statsdannelser i form af det dynastiske princip, hvor grænserne mellem Europas stater var funderet på en skønsom blanding af arv, giftermål, krig og mageskifter, blev det nu staterne, der på grundlag af nationalitetsprincippet og folkesuveræniteten definerede de naturaliserede monarkier og deres udformning.[26]

---

[25] Recchia og Urbinati: 'Introduction: Giuseppe Mazzini's International'; Vos: 'The Flemish National'; Regan: *Irish Freedom*; Höpel: 'The French-German Borderlands'; Knudsen og Østergaard: 'Nation'.

[26] Schama: 'The Domestication', 155-83; Anderson: *Imagined Communities*; Paulmann: *Pomp und Politik*, 66-108; ibid.: 'Searching for', 145-76; Sellin: *Gewalt und Legitimität*; ibid.: *Das Jahrhundert*, 137-41; Wienfort: 'Dynastic Heritage and Bourgeois', 163-79. De europæiske monarkiers politiske og historiske legitimitet frem til 1. verdenskrig er tillige blevet analyseret, Sellin: *Gewalt und Legitimität*; Langewiesche: *Die Monarchie*. Wienersystemets princip om de arveberettigede fyrstehuses ret til statsmagten (legitimitetsprincippet) blev fastholdt frem til

Valget af den danske prins Carl til Norges konge i november 1905 indskriver sig i historien om valg af monarker i de nye nationalstater med egne nationale konge- og fyrstehuse i 1800- og 1900-tallets Europa, der hovedsageligt skete på grundlag af afstemninger i parlamenterne, og i et vist omfang folkeafstemninger. På trods af nationalismens styrke i 1800- og 1900-tallet forblev de fyrstelige og adelige slægter i Europa kosmopolitiske i den forstand, at de ikke udelukkende var fasttømret til noget nationalt fællesskab, men havde internationale forbindelser såvel socialt, kulturelt som åndeligt. De fyrstelige og adelige var gift ind i slægter på kryds og tværs af nationale og statslige grænser. De regerende kongelige og fyrstelige dynastier vedblev at føre dynastipolitik til ind i det 20. århundrede. Nationalismen og den demokratiske udvikling etablerede dog en tættere forbindelse mellem konge- og fyrstehusene og de respektive nationale erindringsfællesskaber.

Undersøgelsen af nationaliseringsprocesserne af de europæiske konge- og fyrstehuse tager udgangspunkt i teorien om, at monarkiet som institution hører til de opfundne statstraditioner. Begrebet traditionsopfindelse er blevet lanceret af den britiske historiker Eric Hobsbawm. Konstruktionen og mobiliseringen af den monarkiske institution i en britisk kontekst er blevet undersøgt af den britiske historiker David Cannadine. Cannadine differentierer mellem mindst ti aspekter i forhold til monarkiets ritualer, adfærdsmønstre og samfundsmæssige position, bl.a. pressens forhold til monarkiet, der bør undersøges for at afdække monarkiets indflydelse på den nationale bevidsthed. På grund af fokusset på relationen mellem monarkiet og det nationale fællesskab præsumeres det, at teser fra Cannadines undersøgelse af det britiske kongehus kan overføres på de øvrige europæiske konge- og fyrstehuse. Cannadines studie vil derfor blive anvendt i artiklens analyse af nationaliseringsprocesserne.[27]

---

opløsningen af de tre multinationale imperier: Det Russiske Kejserrige (1917), Habsburgmonarkiet (fra 1867 dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn) i 1918 og Det Osmanniske Rige i 1922.

[27] Hobsbawm: 'Introduction: Inventing', 1-15; Cannadine: 'The Context, Performance', 101-65. Cannadines ti aspekter er følgende: monarkens politiske magt, monarkens personlige karakter og position i offentligheden, den økonomiske og sociale struktur i monarkiet, pressens rolle, det teknologiske niveau, monarkiets selvopfattelse og position i et internationalt perspektiv, hovedstadens generelle tilstand, indstillingen til ceremonier blandt de ansvarlige for liturgi, musik og organisering, ceremoniernes udførelse og endelig kommerciel udnyttelse af det produktmæssige udkomme af ceremonier og jubilæer, Cannadine: op.cit., 106-07.

3. Kildemateriale og metode

Artiklens undersøgelse af nationaliseringsprocesserne af de europæiske konge- og fyrstehuse vil primært blive foretaget med baggrund i de nationale offentligheders syn og perspektiv på det respektive konge- eller fyrstehus. Et væsentligt kildemateriale er nationale sange og digte, som blev skrevet i forbindelse med afholdelse af nationale jubilæer og ceremonier i konge- og fyrstehusene, fx jubilæer (regeringsjubilæer), kroninger (tronindsættelser) og besøg, eller i relation til konge- og fyrstehusenes mere private dynastiske begivenheder som fødsler, fødselsdage, bryllupper og dødsfald. Et andet væsentligt kildemateriale er parlamentariske fora, der hovedsageligt vil blive anvendt i forbindelse med afdækningen af argumenter for og imod valget af monarker.

Artiklens vil gøre brug af erindringshistorie som metodisk tilgang, hvor begrebet erindringssted er formuleret af den franske historiker Pierre Nora. De forskellige europæiske konge- og fyrstehuse vil blive analyseret som symbolske erindringssteder i de respektive nationale erindringsfællesskaber. I nationaliserings- og demokratiseringsprocesserne af de europæiske konge- og fyrstehuse vil de forskellige konge- og fyrstehuse i artiklen blive beskrevet i forhold til de nationale identitetskriterier sprog, religion, historie og kultur, hvor det vil blive analyseret, hvordan disse nationale identitetskriterier konkret udmøntede sig i nationaliseringsprocesserne af de forskellige konge- og fyrstehuse. Historie vedrører i denne sammenhæng bl.a. begravelsessteder for konge- og fyrstehusenes medlemmer, mens kultur mere generelt omhandler navne og skikke. Endvidere vil nationaliseringsprocesserne blive sammenholdt med det symbolske, etniske og dynastiske (genealogiske) aspekt. Det symbolske og formelle plan angår primært titulatur og regenttitler, jf. de folkesuverænitetsbaserede titulaturer i både statsnationer og nye nationalstater, mens etnicitet vedrører, hvor de konkrete medlemmer af konge- og fyrstehusene er født, og det dynastiske (genealogiske) tema udmønter sig bl.a. i konge- og fyrstehusenes navne. Derudover vil konge- og fyrstehusenes politiske legitimitet blive behandlet i form af en gennemgang af forfatningerne i Europas konstitutionelle monarkier.[28]

Der kan opstilles fem forskellige nationalstatsprocesser i Europa i det 19. og 20. århundrede. Den første omhandler de nationer, som inden for de multinationale fyrste-territorialstater og imperier, herunder stærkt varierende udformninger af personal- og realunioner, og føderationer, opnåede deres egen statsdannelse og dermed som nationalstater løsrivelse fra disse statsdannelser. Der var store variationer inden for denne gruppe, som omfattede nationer, der aldrig havde haft deres egne

[28] Nora: 'Between Memory'; ibid. et al. (red.): *Realms of Memory*.

stater (fx Belgien, Grækenland og Rumænien), hvoraf Slovenien og Nordmakedonien blev uafhængige nationalstater efter opløsningen af den multinationale føderation Jugoslavien (1991-2006) og Malta efter opløsningen af personalunionen med Storbritannien (1964-74), nationer, som havde deres egne stater, men med reduceret suverænitet i en personal- eller realunion i Habsburgmonarkiet, Det Russiske Kejserrige og den oldenborgske helstat (Bøhmen (Tjekkiet), Ungarn, Kroatien, Finland og Norge)) eller i en personalunion (Norge fra 1814-1905), nationer, som havde haft deres egne stater og på ny fik det med nationalismen i det 19. og 20. århundrede (fx Albanien, Polen og Cypern), hvoraf nogle fik deres egne stater i 1800- og 1900-tallet med reduceret suverænitet (i Det Osmanniske Rige) eller i en personalunion (Serbien, Bulgarien, Island, Irland og Luxembourg), inden de blev uafhængige nationalstater, og andre blev uafhængige nationalstater efter opløsningerne af de multinationale føderationer Jugoslavien, Tjekkoslovakiet (1993) og Sovjetunionen (1991), hvortil hørte nationer, der på ny havde fået deres egne stater, inden de blev en del af Sovjetunionen (Georgien, Armenien, Ukraine, Kasakhstan og Litauen) og af Jugoslavien (Serbien), nationer, der havde haft deres egne stater, inden de blev en del af Jugoslavien (Bosnien-Hercegovina) og af Sovjetunionen (Moldova), og nationer, der havde deres egne stater, da de blev en del af Jugoslavien (Kroatien og Montenegro, både i 1918 og 1943/1945), af Tjekkoslovakiet (Tjekkiet i 1918 og Slovakiet i 1945) og af Sovjetunionen (Rusland, Hviderusland, Aserbajdsjan, Estland og Letland).

Den anden nationalstatsproces omfatter de nationale, transstatslige bevægelser, som i Tysklands, Italiens og Jugoslaviens tilfælde formåede at bane vejen for en statsdannelse. Den tredje nationalstatsproces gælder fx de tre personalunioner mellem suveræne nationalstater: Sverige-Norge (1814-1905), Danmark-Island (1918-44) og Nederlandene-Luxembourg (1815-90), hvor Norge, Island og Luxembourg blev uafhængige nationalstater i forbindelse med personalunionernes opløsning i hhv. 1905, 1944, og 1890. Den fjerde nationalstatsproces gælder de statsnationer, der ved at blive reduceret i deres territorier er blevet en nationalstat, fx Nederlandene, Danmark, Sverige, Serbien, Østrig og Ungarn. Den femte nationalstatsproces gælder 1800-tallets Europa, hvor der udvikledes en nationalisme og en moderne national identitet inden for rammerne af de etablerede statsdannelser og statsnationer i de politiske unioner Portugal, Schweiz, Spanien, Frankrig, Storbritannien og Rusland. De fem nationalstatsprocesser anvendes i artiklen som metodisk ramme om den analytiske gennemgang af de forskellige europæiske monarkier. I den sidste del af artiklen vil der blive foretaget en argumentanalyse af den parlamentariske debat, der

udspandt sig i det norske Storting i de sidste dage af oktober måned 1905 om statsformerne monarki og republik.

4. Belgien

På Wienerkongressen ville man især sikre sig mod en fremtidig fransk ekspansionspolitik over for et splittet europæisk kontinent. Dette ligevægtsprincip fordrede oprettelse af en række relativt stærke stater langs Frankrigs grænser. Derfor oprettedes i 1815 kongeriget Nederlandene under den nederlandske konge. Det var dog noget nær umuligt at bygge bro mellem de belgiske og de hollandske Nederlande, hvis indbyrdes forhold prægedes af historiske, religiøse, økonomiske og ikke mindst i kølvandet på nationalismens opkomst i begyndelsen af 1800-tallet nationale modsætninger. Som en direkte følge af den franske Julirevolution i 1830, hvor kong Karl 10. (1824-30) blev afsat grundet manglende hensyntagen til parlamentet og borgerskabet, proklameredes Belgien som selvstændig stat den 4. oktober 1830. I november trådte et belgisk parlament sammen, og den 7. februar 1831 vedtoges en grundlov for den nye europæiske statsdannelse. Med London-traktaten i 1839 anerkendte Nederlandene sammen med de europæiske stormagter Belgiens uafhængighed og neutralitet. Den 21. juli 1831, siden markeret som Belgiens nationaldag, blev prins Leopold af Sachsen-Coburg-Gotha (Sachsen-Coburg-Saalfeld indtil 1826) indsat som Belgiens første konge under navnet Leopold 1. (1831-65). Ulig de øvrige nationale opstande i kølvandet på den franske Julirevolution, nationalliberale opstande mod Rusland i rigets del af Polen-Litauen og i Kongres-Polen (1830-31), nationalliberale opstande i Det Tyske Forbund samt nationalliberale opstande mod kejserriget Østrig i Norditalien (1830-31), lykkedes Den Belgiske Revolution pga. fransk støtte, og fordi Storbritannien sikrede en tysk prins som belgisk konge.

Historisk og religiøst er Belgien en national enhed, men ikke sprogligt, da landet fra begyndelsen har været præget af kulturelle, sociale, økonomiske og nationalpolitiske stridigheder mellem Vallonien og Flandern, mellem de fransktalende vallonere og de flamsk(nederlandsk)talende flamlændere, mellem den galliske (latin-romanske) og germanske kulturkreds. Der kunne derfor ikke blive tale om en forsoning mellem det katolske, franskorientede belgiske kongehus, uagtet at Leopold 1. forblev protestant, og det protestantiske (calvinistiske) nederlandske Oranje-Nassau-dynasti. I 1832 blev der indgået et dynastisk forbund mellem de to revolutioner og stater, den

franske Julirevolution og den belgiske Augustrevolution i 1830, da Leopold 1. ægtede den franske borgerkonge Louis Philippes datter Louise af Orléans (1812-50), søster til hertug Louis af Nemours (1814-96), der havde været en af tronkandidaterne til den belgiske trone.[29]

[29] Dubois: *L'invention de la Belgique*; Dehn-Nielsen (dansk red.): op.cit., 128-29, 144-45; Bitsch: *Histoire de la Belgique*; Van Goethem: *Belgium and the monarchy*. Allerede fra kong Leopold 1.s tronbestigelse i 1831 var der en udbredt forventning i den belgiske offentlighed om, at kongen ville ægte en fransk prinsesse og en af døtrene til den franske borgerkonge, ikke mindst efter Frankrigs militære støtte mod Nederlandene i den såkaldte Ti-Dags-Kampagne i august 1831, Thonissen: *La Belgique sous le règne*, 310-12. Dette ønske blev bl.a. artikuleret i fjerde strofe af hyldestdigtet "La Léopoldienne" fra 1831 med tekst og musik af den belgiske digter Joseph-Marie-Philippe-Jacques Defrenne (1767-1848) og den flamske komponist Charles-François Angelet (1797-1832), mvmm.org. 'La Léopoldienne'. Strofen lød som følger:

> En apprenant qu'une aimable princesse,
> A *Léopold* donne sa main,
> Nous éprouvons des transports d'allégresse,
> Et désirons qu'il l'épouse soudain.
> Applaudissons à l'hyménée
> D'où sortira la race de nos Rois;
> Trois fois heureux si sa mâle lignée
> Maintient longtemps et son trône et nos droits!

Et giftermål med en datter til den franske borgerkonge ville ideologisk forene den franske Julirevolution med Den Belgiske Revolution og dermed udgøre en fremtidig sikring af belgiernes nyvundne grundlovsfæstede rettigheder i det konstitutionelle monarki. Foruden en politisk legitimering ville en dynastisk alliance mellem Frankrig og Belgien og mellem en fransk prinsesse og en tyskfødt prins desuden etablere en etnisk legitimering af det nye belgiske kongehus i et land, der sprogligt rummede såvel den germanske som romanske kulturarv. Den 9. august 1832 ægtede kong Leopold 1. den franske prinsesse Louise på Compiègne slottet i det nordlige Frankrig. Kongeparret var 1/64 onkel og -niece som efterkommere af Sachsens kurfyrst Johan Georg 1. (1611-56). Belgiens nye og første kongepar ankom til den belgiske grænseby Tournai den 16. august, hvor Barthélemy Charles Joseph Dumortier (1797-1878), det lokale medlem af Repræsentantkammeret og kommandant i den civile garde, holdt en følelsesladet tale til kongen og dronningen:

La garde civique de Tournay est fière de pouvoir la première, entre celles du royaume, féliciter VV. MM. sur leur auguste union. Cette heureuse alliance, resserrant de plus en plus les nœuds formés par juillet et septembre, promet à la Belgique un avenir riant et un terme à ses maux. Les grâces de la jeune Reine embelliront, Sire, votre cour; ses vertus contribueront à votre félicité, et nous, Belges, nous serons heureux du bonheur de celui qui s'est dévoué pour nous. Oui, Sire, nous sommes encore pénétrés d'admiration au souvenir du courage héroïque de V. M. et de son dévouement pour la cause de la drait voir effacer les traces. Alors la Belgique était faible, et la surprise et la trahison vinrent achever nos désastres. Aujourd'hui, par vos soins, Sire, elle est forte et elle a le sentiment de ce qu'elle peut oser, de ce qu'exigent son honneur son intérêt, son indépendance (*Journal des débats* 19.8.1832, "France").

Dumortier udtrykte den belgiske offentligheds opfattelse af den dynastiske alliance som en ægteskabsforbindelse mellem den franske Julirevolution i 1830 og Den Belgiske Revolution i september 1830. Samtidig var dronningens dyder, underforstået hendes katolske tilhørsforhold, et forhold, der naturligt forbandt hende med de katolske belgiere. Dronning Louise døde den 11. oktober 1850 i Oostende i Flandern, og den 24. oktober holdt pater Dechamps en ligtale over den afdøde dronning i St. Michael og St. Gudula-Katedralen i Bruxelles. Om det afholdte kongepar udtalte præsten bl.a.: *Zij vertrouwden aan België hunne dynastie, even als België hun de bewaring zijner nationaliteit vertrouwde en zij wijdden ons eene verknochtheid, welke wij hun heden wedergeven* (*De betroede deres dynasti til Belgien, ligesom Belgien betroede dem bevarelsen af dets nationalitet, og de viede os til en hengivenhed, som vi nu betaler dem*; min oversættelse), Hansse: *De dood*, 43. Belgiens første kongepar personificerede for den belgiske befolkning den sikkerhedspolitiske garanti for Belgiens fortsatte eksistens i Europa, ligesom kongen og dronningen med deres respektive dynastier med rod i tysk og fransk nationalitet formåede at forene den sprogligt splittede belgiske statsdannelse. I anledning af dronningens død skrev den flamske forfatter Maria Doolaeghe (1803-84) året efter et mindedigt, Doolaeghe: 'België's koningin', 13-20. Digtet, der bar titlen "België's koningin, ter gedachtenis" ("Belgiens dronning, til minde"), bestod af 19 strofer og beskrev afsættelsen af dronning Louises far, den sidste franske kong Louis Philippe 1., i Februarrevolutionen i 1848, og dronningens besøg hos sin eksilerede far på godset Claremont i England, senest fra april til juni 1850. Den afsatte monark døde på Claremont den 26. august 1850, blot halvanden måned før sin datter, den belgiske dronning. Claremont blev foræret af det britiske parlament som bryllupsgave til daværende prins Leopold (1.), den senere belgiske monark, og prinsesse Charlotte

af Wales (1796-1817) i 1816. Kong Leopold 1. forblev ejer af Claremont frem til sin død i 1865, og den britiske dronning Victoria (1837-1901) lejede godset ud til det eksilerede franske kongepar. Mindedigtets sidste strofe lød som følger:

Slaap, lieve doode, niet verlegen Om ’t jong gezin, dat gij verliet; ’t Zal bloeien onder Belgiës zegen, En onder Liefdes hoog gebied; Zij zijn onze eere, trots en blijheid, Die telgen uit de wieg der Vrijheid; - Vorst Leopold is onze macht. En gij, Vorstin, zijt niet begraven, Uw deugd blijft Belgiës welvaart staven, Onsterflijk leeft ze in uw geslacht.	Sov, kære døde, vær ikke genert Til den unge familie, du forlod; Den vil blomstre under Belgiens velsignelse, Og under Kærlighedens høje grund; De er vores ære, stolthed og glæde, Disse efterkommere af Frihedens vugge; - Fyrst Leopold er vores magt. Og du, fyrstinde, er ikke begravet, Deres dyd understøtter fortsat Belgiens velstand, Hun lever udødeligt i Deres slægt.

Med den franske Februarrevolution i 1848 var den oprindelige dynastiske alliance mellem den franske Julirevolution og den belgiske september-revolution brudt, men Doolaeghe pointerer i sit digt, at den afdøde katolske dronning var blevet stammor til et katolsk dynasti i form af det belgiske kongehus, som var opvokset i et moderne konstitutionelt monarki. Ægteskabets politiske og religiøse legitimering af det belgiske kongehus var således opretholdt, efter at Frankrig for anden gang var blevet en republik i 1848. I digtet er Doolaeghe både dus og Des med den afdøde dronning. Den germanske tradition for fyrstedigte tilskriver, at forfatteren som oftest direkte henvender sig til monarken i tiltaleformen du, hvilket Doolaeghe dog ikke gør i sit digt. I 1851 udgav den belgiske digter og historiker Adolphe Siret (1818-88) et monumentalt mindedigt om den elskede afdøde belgiske dronning på hele 50 strofer, Siret: *Louise d’Orléans*, 3-16. I digtet, som bar titlen *Louise d’Orléans – Première Reine des Belges*, slog Siret samme takter an som landsmanden Doolaeghe ved at understrege dronningens katolske fromhed. Dronning Louises dynastiske afstamning blev berørt i digtets 46. strofe:

Elle a planté chez nous le chêne dynastique
Dont les rameaux seront nos plus fermes appuis.
Grandis, chêne royal, espoir de la Belgique,
Ta racine est aux flancs d'un fruit de saint Louis!

Dronningens religiøse tilknytning eksemplificeres dynastisk, da den belgiske dronning i lige mandslinje nedstammer fra den franske helgenkonge Ludvig 9. den Hellige (1226-70) som 15 gange tipoldebarn via dynastierne Orléans og Bourbon tilbage til Capetinger-dynastiet. Alle franske monarker med undtagelse af kejser Napoleon 1. (1804-1814/15) frem til og med dronning Louises far, kong Louis Philippe 1. (1830-48), nedstammede i agnatisk linje fra den franske monark. Den franske middelalderkonge har siden 1297 været en helgen i den katolske kirke med helgendag den 25. august. I eftertiden er den franske monark blevet betragtet som den ideelle kristne monark.

Det belgiske kongehus har traditionelt været stærkt franskorienteret, hvilket bl.a. kan aflæses kulturelt i form af navngivningen i kongehuset, hvor de franske navne har været dominerende, bl.a. blev det første belgiske kongepars førstefødte i 1833 døbt Louis-Philippe efter sin morfar, den franske borgerkonge. Barnet døde dog allerede i 1834, ni måneder gammel. Parrets næste søn, prins Leopold (2.) (1865-1909), fik derfor også navnene Louis og Philippe som andet og tredje navn, og parrets yngste søn fik som sit første navn navnet Philippe (1837-1905) i 1837. Hertugdømmet Brabant (1183-1795) havde haft flere hertuger ved navn Philippe, bl.a. hertugerne Philip 1. (1427-30) og Philip 2. den Gode af Brabant, Lothringen og Limburg (1430-67; Philip 3. af Burgund (1419-67)) fra Valois-Burgund-Brabant-dynastiet. Kong Leopold 2.s (1865-1909) ældste datter, prinsesse Louise (1858-1924), blev opkaldt efter sin farmor, den første belgiske dronning. De to øvrige døtre fik de galliske navne Stéphanie (1864-1945) og Clémentine (1872-1955). Et mere belgisk-nationalt navn i det belgiske kongehus er mandsnavnet Baudouin (på flamsk staves navnet Boudewijn), fx prins Baudouin (1869-91), ældre bror til kong Albert 1. (1909-34) og søn af prins Philippe (1837-1905), greve af Flandern, der også bar navnet Baudouin som sit sjette navn. Navnet Baudouin er ofte blevet brugt inden for flamsk- og vallonsktalende fyrsteslægter. Det er en moderne udtale af det nederfrankiske navn Balduin. Prins Baudouin var navngivet efter de berømte grever af Flandern fra middelalderen, ikke mindst Baudouin 1. (med tilnavnet "Jernarm"), markgreve fra 863-79, Baudouin 5. (med tilnavnet "den Godmodige"), greve fra 1035-67, Baudouin 7., greve fra 1111-19 og Baudouin 9., greve fra 1194-1205 og greve af Hainaut fra 1195-1205, som i 1204 opnåede at blive kejser af Det Latinske Rige i Konstantinopel som Baudouin 1. (1204-05). I grevskabet Namur regerede Baudouin 2. (1237-56), som blev den sidste kejser af Det Latinske Rige

i Konstantinopel (1228-73, i eksil fra 1261). Baudouin 2., som tilhørte det franske Courtenay-dynasti, var på mødrene side beslægtet med Flandern-dynastiet, da han var dattersøn af Boudouin 5., greve af Hainaut (1171-95), greve af Namur som Baudouin 1. (1189-95) og greve af Flandern som Baudouin 8. (1191-95). Grevskabet Hainaut blev regeret af Flandern-dynastiet fra 1051-1280 og seks grever med navnet Baudouin i perioden 1051-1205, hvoraf de tre også var grever af Flandern, da de to grevskaber var i personalunion med hinanden i perioderne 1067-71 og 1191-1278. Prins Baudouin (1869-91) fik navnet Antoine som sit sjette navn efter sin morfar, fyrst Karl Anton af Hohenzollern-Sigmaringen (1848-49), Preussens ministerpræsident fra 1858-62. Prinsens yngste brorsøn, prins Carl (1903-83), greve af Flandern, bar navnet Antoine som sit fjerde navn. Antoine fra det franske Valois-dynasti (Valois-Burgund-Brabant), ovennævnte Philip 1.s far, var hertug af Brabant, Lothringen og Limburg fra 1406-15. Han faldt på fransk side i slaget ved Azincourt i 1415 i Hundredårskrigen (1337-1453) mellem England og Frankrig. Prins Carl var opkaldt efter den første greve af Flandern, grev Carl 1. den Gode (1119-27), der var søn af den danske kong Knud 2. den Hellige (1080-86) og den flamske grevedatter Edel (ca. 1064-1115). I alt fem grever af Flandern har båret navnet Carl, senest Carl 5. (1714-40), tysk-romersk kejser som Karl 6. (1711-40). I 1909 aflagde Albert 1. som den første belgiske monark ed som belgisk konge på både fransk og flamsk. Kong Leopold 3. (1934-51) holdt som den første belgiske monark åbningstalen i parlamentet på både fransk og flamsk. Belgiens første konge, Leopold 1., forblev protestant, hvorfor han og dronning Louise blev viet ved både en luthersk og katolsk ceremoni. Kongeparrets børn blev dog døbt i den katolske tro, og det katolske belgiske kongehus knyttede dynastiske forbindelser til de øvrige katolske fyrstehuse i Europa, regerende som ikke-regerende, heriblandt det franske Orléans-dynasti, Bonaparte-slægten og Wittelsbach-dynastiet i Bayern. Der var derfor tale om en sensation, da kronprins Leopold (3.), fjerde generation i det belgiske kongehus som den ældste søn til Albert 1., giftede sig med en protestantisk prinsesse, den svenske prinsesse Astrid (1905-35) i 1926. Fire år efter, i 1930, konverterede hun til katolicismen. Som tronfølgerens gemalinde begyndte Astrid med det samme at studere fransk og flamsk. Astrid og Leopold 3. blev Belgiens kongepar i 1934. Gemalinden til parrets ældste søn, kong Baudouin (1951-93), den spanskfødte adelige Fabiola (1928-2014), Belgiens dronning fra 1960-93, mestrede såvel fransk, flamsk som tysk, mens hendes efterfølger som dronning, den italienskfødte adelige Paola (1937-), gemalinde til kong Albert 2. (1993-2013), er blevet kritiseret for sine manglende sprogkundskaber i relation til det flamske sprog, der ligesom hollandsk er en dialekt af sproget nederlandsk. Flamsk tales af knap 60 % af den belgiske befolkning. Kong Albert 2. abdicerede som monark på Belgiens

nationaldag, den 21. juli, i 2013. Den nuværende belgiske dronning, Mathilde (1973-), gemalinde til kong Philippe 1. (2013-), taler både fransk og flamsk flydende. Det belgiske kongepars fire børn taler alle de tre officielle sprog i Belgien: fransk, flamsk og tysk. Alle fire børn har gået på flamsktalende skoler, hvilket for den ældste, tronfølgeren prinsesse Elisabeth (2001-), hertuginde af Brabant, er første gang, at en kommende belgisk monarks uddannelse er foregået på flamsk. Absolut primogenitur, dvs. hvor det ældste barn uanset køn indtræder først i arvefølgen, blev indført i Belgien i 1991. Prinsesse Elisabeth vil dermed blive Belgiens første kvindelige monark. Dronning Mathilde, der er født ind i en belgisk (brabantisk) adelsfamilie, d'Udekem d'Acoz, er den første belgiske dronning, som er belgiskfødt. Såvel Leopold 3. og dennes søn Albert 2. beholdt som abdicerede monarker deres prædikat af majestæt med titlen konge af Belgien i stedet for "Belgiernes konge", Hemptinne: 'Mémoire "belge" de', 21-42; monarchie.be. 'King Leopold I', 'King Leopold II', 'King Albert I', 'King Leopold III', 'King Baudouin', 'King Albert II', 'Queen Paola', 'The King', 'The Queen', 'Princess Elisabeth'.

Dronning Astrid omkom i en bilulykke i Schweiz den 29. august 1935, halvandet år efter kong Albert 1.s død på lignende tragisk vis under en bjergbestigning i Ardennerne. Direktøren for Det Kongelige Flamske Akademi for Sprog og Litteratur, den flamske digter Fernand Victor Toussaint Van Boelaere (1875-1947), holdt i den sørgelige anledning en tale i akademiet på et møde den 25. september, hvor han bl.a. adresserede dronningens nationale og dynastiske afstamning, Van Boelaere: 'Afsterven van H.M. Koningin Astrid' ("H.M. Dronning Astrids død"), 918-19. Dronningens pludselige død havde ifølge ham ødelagt et helt folks håb:

Want het Vlaamsche volk vooral, dat wist dat zij stamde uit én volk en een geslacht, waar het gevoel voor de volksziel en de volkstaal hoog opleeft, had in haar zonnig doorzicht en milden invloed de grootste hoop gevestigd. Het volk uit den drang van het hart genegen, zooals uit zoovele van haar stille daden is gebleken, kon zij ook den nood van het Vlaamsche volk, dat den weg naar een eigen oorspronkelijke beschaving opwil, in geest en gemoed voorzien en verklaren. Dat haar kinderen tevens in de taal van het Vlaamsche volk zouden worden grootgebracht, was een besluit waarvan de symbolische beteekenis en de werkelijke invloed zeer ver konden strekken, - een besluit ook dat tusschen den Vorst en het Vlaamsche volk een band van vertrouwende verknochtheid heeft gesmeed (919).

Fordi især flamlænderne, der vidste, at hun kom fra et folk og en familie, hvor følelsen for

nationalsjælen og rigssproget er højst levende, havde det største håb i sin solrige indsigt og milde indflydelse. Hengiven til folket af hendes hjertes trang, som det har vist sig i så mange af hendes tavse handlinger, var hun også i stand til at forudse og forklare i ånd og sind behovet hos det flamske folk, som ønsker at gå ind på stien til deres egen oprindelige civilisation. At hendes børn også skulle opdrages i det flamske folks sprog, var en beslutning, hvis symbolske betydning og faktiske indflydelse kunne være meget vidtrækkende – en beslutning, der knyttede et tillidsfuldt bånd mellem monarken og det flamske folk (min oversættelse).

Talen bar præg af en etnisk-nationalistisk deklaration, hvor akademiets direktør lagde vægt på dronningens særlige relation til flamlænderne. Dette særlige forhold skyldtes ifølge Van Boelaere dronning Astrids rødder i det svenske folk, der som en germansk nation var etniske fæller til de germanske flamlændere. Inden for denne etno-nationalisme var der samtidig et italesat dynastisk element, da den belgiske dronning tilhørte Bernadotte-dynastiet, som qua sin franske oprindelse bibragte dronningen dels en særlig indsigt i sprogforholdene i Belgien, dels en evne til at genskabe flamlændernes oprindelige civilisation. Dronning Astrid inkarnerede således i sin person såvel den germanske som romanske kultur i kraft af sin nationale og dynastiske herkomst. Dette ophav gjorde dronning Astrid til noget nær den ideelle dronning for belgierne. Ifølge akademiets direktør tjente det endvidere til dronning Astrids ære, at kongeparrets tre børn, prinsesse Joséphine-Charlotte (1927-2005) og prinserne Baudouin (1930-1993) og Albert (1934-), der begge skulle blive belgiske monarker, blev undervist i det flamske sprog. Dette forhold knyttede yderligere et stærkt bånd mellem den belgiske monark, kong Leopold 3., og det flamske folk.

Den nuværende monark, kong Philippe 1., er gennem sin farmor, dronning Astrid, efterkommer (fire gange tipoldebarn) af kong Vilhelm 1. af Nederlandene (1815-40), der var monark i det nuværende Belgien fra 1815-30, og Joséphine de Beauharnais (1763-1814, kejserinde fra 1804-10), gemalinde til den franske kejser Napoleon 1., som regerede i det nuværende Belgien i begyndelsen af det 19. århundrede. Gennem dronningerne Elisabeth (1876-1965, dronning 1909-34) og Louise nedstammer kongen i flere tilfælde fra dynastier, der alle har regeret i det nuværende Belgien gennem århundrederne, herunder Habsburg-dynastiet: fx kejserinde Maria Theresia (1717-80, tysk-romersk kejserinde 1745-80), fem gange tipoldebarn via dronning Louise, og kejser Karl 5., tysk-romersk kejser 1519-56 (hhv. ti og 11 gange tipoldebarn via de to dronninger), der blev født i Gent i Flandern i år 1500. Sidstnævnte var barnebarn til hertuginde Maria af Burgund (1457-82, hertuginde af Burgund fra 1477-82), der var arving til hertugdømmerne Burgund, Brabant og

Limburg og grevskaberne Flandern, Hainaut og Namur. Siden 1300-tallet havde Burgund været centrum i et nederlandsk rige, der blev søgt udvidet ved ægteskab, arv, krig og køb, og som omfattede såvel franske som tysk-romerske len. Med sit ægteskab med den habsburgske Maximilian 1., tysk-romersk kejser (1508-19), lykkedes det hertug Karl 1. den Dristiges (1467-77) datter og arving, Maria, at hindre, at en stor del af Burgund, fx Nederlandene og grevskabet Burgund, blev indlemmet i Frankrig. Takket være de burgundiske monarkers ægteskabsforbindelser optræder alle middelalderlige dynastier i Belgiens historie i den nuværende konges stamtræ, monarchie.be. 'Origins of the dynasty'.

Belgien tilhører den gruppe af nationalstater, der er dannet med baggrund i nationer, der aldrig havde haft deres egne stater. Belgien er et specielt eksempel på en nationalstat, da staten fra sin dannelse har været en multinational stat, hvor de fransk- og flamsktalende har ligget i strid med hinanden. Den belgiske nationalsang, "La Brabançonne", sangen fra Brabant, blev i sin oprindelige version skrevet i 1830 af blandt andre den franske skuespiller Alexandre Dechet (1801-30), som i øvrigt faldt i kamp mod nederlænderne i 1830 nær byen Lier. Den oprindelige version fra august 1830 på fire strofer lød som følger:

Dignes enfants de la Belgique
Qu'un beau délire a soulevé,
À votre élan patriotique
De grand succès sont reservés.
Restons armés que rien ne change!
Gardons la même volonté,
Et nous verrons refleurir l'Orange
Sur l'arbre de la Liberté.

Aux cris de meurtre et de pillage,
Des méchants s'étaient rassemblés,
Mais votre énergique courage
Loin de vous les a refoulés.
Maintenant, purs de cette fange
Qui flétrissait votre cité,
Amis, il faut greffer l'Orange
Sur l'arbre de la Liberté.

Et toi, dans qui ton peuple espère,
Nassau, consacre enfin nos droits;
Des Belges en restant le père
Tu seras l'exemple des rois.
Abjure un ministre étrange,
Rejette un nom trop détesté,

Et tu verras mûrir l'Orange
Sur l'arbre de la Liberté.

Mais malheur, si, de l'arbitraire
Protégeant les affreux projets,
Sur nous du canon sanguinaire,
Tu venais lancer les boulets!
Alors tout est fini, tout change,
Plus de pacte, plus de traité,
Et tu verras tomber l'Orange
De l'arbre de la Liberté.

Den belgiske Augustrevolution i 1830 var ikke oprindeligt en separatistisk revolution vendt imod det nederlandske herredømme, men derimod en bevægelse, der ønskede en yderligere liberalisering af Nederlandene og flere rettigheder til det franske sprog. Dette forhold ses tydeligt afspejlet i ovennævnte fædrelandsssang, hvor navnet "la Belgique" på daværende tidspunkt var et poetisk latinsk navn for kongeriget Nederlandene og tilmed Nederlandenes officielle navn på fransk. I slutningen af hvert vers refereres der til frihedstræet og appelsinen, som er allegoriske symboler på henholdsvis Den Franske Revolution og Nederlandenes kongeslægt, Oranje-Nassau-dynastiet. Der udtrykkes således intet modsætningsforhold mellem kampen for politisk frihed og det eksisterende kongehus, hvor der eksplicit i tredje vers appelleres til "Nassau" og "Belgiernes" eller rettere "Nederlændernes fader", dvs. kong Vilhelm 1. (1815-40), om endeligt at fastlægge borgernes rettigheder uafhængigt af regeringen ("abjure un ministre étrange").

Disse smukke illusioner om national samdrægtighed var dog bristet blot måneden efter, i september 1830, hvor kongen sammen med sin ældste søn, prinsen af Oranien, Vilhelm (2.) (1840-49), havde ført an i den påbegyndte krig mod de belgiske oprørere.

Qui l'aurait cru?...de l'arbitraire
Consacrant les affreux projets,
Sur nous de l'airain militaire
Un prince a lancé les boulets.
C'en est fait! Oui, Belges, tout change,
Avec Nassau plus d'indigne traité!
La mitraille a brisé l'Orange
Sur l'arbre de la Liberté.

Trop généreuse en sa colère,
La Belgique, vengeant ses droits,
D'un roi, qu'elle appelait son père,
N'implorait que de justes lois.
Mais lui dans sa fureur étrange,
Par le canon que son fils a pointé,

Au sang belge a noyé l'Orange
Sous l'arbre de la Liberté.

Fiers brabançons, peuples de braves,
Qu'on voit combattre sans fléchir,
Du scepter honteux des Bataves,
Tes balles sauront t'affranchir.
Sur Bruxelles, au pied de l'archange,
Ton saint drapeau pour jamais est planté,
Et, fier de verdir sans l'Orange,
Croît l'arbre de la Liberté.

Et vous, objets de nobles larmes,
Braves, morts au feu des cannons,
Avant que la patrie en armes
Ait pu connaître au moins vos noms,
Sous l'humble terre où l'on vous range,
Dormez, martyrs, bataillon indompté!
Dormez en paix, loin de l'Orange,
Sous l'arbre de la Liberté.

I forhold til den første version fra august 1830 er stemningen vendt 180 grader i september-udgaven. Alt håb om en fredelig sameksistens inden for grænserne af det forenede kongerige Nederlandene er forduftet som dug for solen. Frihedstræet med den yppige appelsin er blevet ødelagt af krigsskud, efter at Oranje-Nassau-dynastiet i form af far og søn har ført an i kampen mod deres landsmænd i de belgiske Nederlande. I andet vers hedder det, at prinsen af Oranien med sin kanon har druknet appelsinen i belgisk blod under frihedstræet. Den voldsomme reaktion fra bataverne, efter den latinske betegnelse for Nederlandene ("Batavia"), og udbruddet af uafhængighedskrigen, har nu medført, at det belgiske flag for evigt er plantet, og det vil sammen med frihedstræet stolt vokse sig grønt og endnu højere uden appelsinen. Til forskel fra august-versionen benævnes Nederlandene ikke længere med den inkluderende betegnelse "la Belgique", men nu som "Batavia" efter bataverne, der er navnet på et vestgermansk stammefolk fra oldtidens grænseområde til Romerriget. Efter Belgiens løsrivelse har belgierne, der som folk og nation de facto ikke eksisterer, identificeret sig som et folk, der modsat nederlænderne var en del af Romerriget (27 f.Kr.-476 e.Kr.) og derfor historisk nærmere tilknyttet den latinske end den germanske kulturkreds. Da den romerske statsmand Julius Cæsar, konsul i 59 f.Kr. og diktator i den romerske republik fra 49-44 f.Kr., erobrede Gallien i 54 f.Kr., skrev han om tre keltiske stamer: Aquitani i sydvest, Gallerne i den største centrale del, og belgerne i nord. Cæsar skrev, at belgerne var det modigste af disse tre folk. Den romerske generals skudsmål blev anvendt i belgiske historiebøger fra 1830'erne, da den nye statsdannelse søgte at danne sin egen nationale identitet. De

keltiske belgere opblandedes siden med de germanske frankere, frisere og saksere (flamlændere). I det nordlige Belgien og i et stort område vest for Rhinen (det sydvestlige Tyskland og Alsace-Lorraine) sejrede germanske sprog, på trods af at områderne havde været en del af Romerriget. Flandern, det nordlige område i Belgen, hvor det romerske styre ikke efterlod et varigt kulturelt aftryk i form af et latinsk sprog, modsat Vallonien, kunne vanskeligt rummes inden for denne identitetsdannelse.

I 1860 skabte den belgiske liberale politiker Charles Rogier (1800-85, regeringsleder ad to omgange fra 1847-52 og 1857-68) den tredje og nuværende udgave af ”La Brabançonne”, da han redigerede angrebene på prinsen af Oranien fra den forrige version ud.

Après des siècles et des siècles d’esclavage,
Le Belge sortant du tombeau
A reconquis par sa force et son courage
Son nom, ses droits et son drapeau.
Et ta main souveraine et fière,
Désormais, peuple indompté,
Grava sur ta vieille bannière:
Le Roi, la Loi, la Liberté!
Grava sur ta vieille bannière:
Le Roi, la Loi, la Liberté!

Marche de ton pas énergique,
Marche de progrès en progrès;
Dieu qui protège la Belgique,
Sourit à tes mâles succès.
Travaillons, notre labeur donne
À nos champs la fécondité!
Et la splendeur des arts couronne
Le Roi, la Loi, la Liberté!
Et la splenduer des arts couronne
Le Roi, la Loi, la Liberté!

Ouvrons nos rangs à d’anciens frères,
De nous trop longtemps désunis;
Belges, Bataves, plus de guerres.
Les peuples libres sont amis.
À jamais resserrons ensemble
Les liens de fraternité
Et qu’un même cri nous rassemble:
Le Roi, la Loi, la Liberté!
Et qu’un même cri nous rassemble:
Le Roi, la Loi, la Liberté!

Ô Belgique, ô mère chèrie,
À toi nos cœurs, à toi nos bras! À toi
notre sang, ô Patrie!
Nous le jurons tous tu vivras!
Tu vivras toujours grande et belle Et
ton invincible unité
Aura pour devise immortelle:
Le Roi, la Loi, la Liberté! Aura pour
devise immortelle:
Le Roi, la Loi, la Liberté!

Rogier, som var uddannet jurist fra Liège Universitet, havde været politisk aktiv i Den Belgiske Revolution. Den nye version af ”La Brabançonne” i 1860 blev til på baggrund af en belgisk frygt for, at Frankrig ville annektere Belgien, hvilket ledte til en udsoning mellem Belgien og Nederlandene. I 1831 havde Belgien valgt den tyske prins Leopold af Sachsen-Coburg-Gotha til Belgiens første konge. Prins Leopold var enkemand efter den britiske prinsesse Charlotte af Wales (1796-1817), som i 1814 kortvarigt havde været forlovet med den nederlandske tronfølger, prins Vilhelm (2.) af Oranien. Som konstitueret statsdannelse med egen monark og egen forfatning i 1831 var grundstenen lagt til den seneste omskrivning af ”La Brabançonne” i 1860, som eksponerer håbet om national forsoning, både inden for grænserne af det sprængte nederlandske kongerige og den nye belgiske statsdannelse mellem belgierne og bataverne. Samme år som Rogiers omskrivning blev sangen antaget som Belgiens nationalsang, hvis fjerde og sidste vers efter et ministerielt dekret fra 1921 udelukkende er blevet afsungen ved officielle lejligheder. Sangens originale franske titel oversættes normalvis ikke til Belgiens to andre officielle sprog, flamsk og tysk, og ”La Brabançonne” betragtes generelt som officiel nationalsang på alle tre officielle sprog. Nationalsangen udtrykker den moderne konstitutionelle relation mellem monarkiet og statsmagten, som skulle komme til at dominere den offentlige og nationale bevidsthed i forholdet mellem kongehuset og den belgiske befolkning i 1800- og 1900-tallet. Der optræder et religiøst element i sangen (”Dieu qui protège la Belgique”), men nationalsangen er gennemgående en verdslig hyldest til de tre hovedhjørnestene i den belgiske forfatning: kongen, loven og friheden. Den belgiske kongemagt blev grundlagt med basis i den moderne konstitutionalisme, som med den belgiske forfatning blev et paradigmatisk eksempel til efterfølgelse for Europas øvrige monarkier. Det forhold at monarkens position er lovmæssigt grundfæstet inden for rammerne af et konstitutionelt monarki og et parlamentarisk demokrati blev en dåbsgave til det belgiske monarki og en integreret del af dets historiske selvforståelse i det 19. og 20. århundrede, nationalanthems.info. ’Belgium’; belgium.be. ’Hymnes’; Caesar: *The Conquest of Gaul*.

I 1833 fødte dronning Louise sit og kong Leopold 1.s første barn, kronprins Louis-Philippe, den første belgiske prins. Fødslen af kronprins Louis-Philippe fandt sted på slottet Laeken i hovedstaden Bruxelles den 24. juli 1833, og den betød, at arvefølgen var sikret i det nygrundlagte belgiske kongehus. Den kongelige fødsel blev derfor i den belgiske offentlighed set som en konsolidering af Belgiens frihed og uafhængighed. Landets kommende konge, der blev døbt den 8. august, skulle opdrages i den katolske tro, hvilket betragtedes som en religiøs legitimering og integration af det belgiske kongehus i det overvejende katolske Belgien, Dupont: 'Le prince Louis-Philippe'. At prinsens fødsel var en cementering af Belgiens politiske og religiøse frihed og uafhængighed kom tillige til udtryk i den belgiske digter og journalist Théodore Weustenraads (1805-49) politiske kamp- og lejlighedsdigt "Imprécation", der blev bragt i det belgiske dagblad *L'Indépendant* den 27. juli 1833, Weustenraad: 'Imprécation'. Weustenraad stammede fra byen Maastricht, der fra 1815 var en del af Nederlandene. Under Den Belgiske Revolution flyttede den nederlandske digter i 1830 til Belgien, hvor han med sine talrige essays og digte bidrog til nationsopbygningen af den unge belgiske statsdannelse. Weustenraad skrev på fransk såvel som nederlandsk og limburgsk. Kronprins Louis-Philippe døde den 16. maj 1834, ni måneder gammel, og dødsfaldet udløste national landesorg i det unge Belgien. Den 24. maj refererede avisen *L'Indépendant* mødet den 22. maj i Repræsentantkammeret ("Chambre des Représentans – Séance du 22 mai"), som indledtes med, at ovennævnte Charles Rogier (indenrigsminister ad tre omgange fra 1832-34, 1847- 52 og 1857-61 og præsident for Repræsentantkammeret i 1878) i sin egenskab af indenrigsminister holdt en mindetale over den afdøde tronfølger. Mindeordene udtrykte særligt befolkningens sorg og deltagelse i det tragiske dødsfald:

Dans ces jours de deuil, la chambre, j'en suis sûr, s'associera à d'augustes douleurs comme naguère dans des jours plus heureux, elle en partagea les joies et les espérances, si malheureusement déçues. Si un adoucissement était possible dans de telles afflictions, ce serait la sympathie qui se manifeste dans la Belgique entière, preuve nouvelle des liens intimes qui unissent le trône et la nation.

Rogier fandt, at den dybe nationale sorg havde knyttet et nyt ubrydeligt skæbnebånd mellem det belgiske folk og det belgiske monarki. Året efter, den 9. april 1835, jublede nationen atter, da dronning Louise nedkom med endnu en søn, den senere kong Leopold 2. (1865-1909).

I 1849 udgav den belgiske digter Le Comte de Marseille-Civry et monumentalt digt om kong Leopold 1.s liv, "Le Premier Roi des Belges", på hele 38 vers, Marseille-Civry: *Le Premier Roi*, 9-

18. Digtets første strofer omhandlede kongens slægtsmæssige forbindelser som tysk prins tilhørende det historisk betydningsfulde Wettin-dynasti og dets ernestinske linje i det sachsiske fyrstehus Sachsen-Coburg-Saalfeld, fra 1826 Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet. I fjerde vers nævnes den tysk-romerske kejser Leopold 2. (1790-92) som gudfar til den tyske prins, der blev født i 1790, og som også blev opkaldt efter den nye kejser. Leopold herskede som tysk-romersk kejser i De Østrigske Nederlande (1714-94). Foruden den preussiske kong Frederik 2. den Store (1740-86), der i 1733 ligesom prins Leopold i 1816 giftede sig ind i Welf-dynastiet, refererer fjerde vers også til to af prins Leopolds aner fra Wettin-dynastiet: markgreve Conrad 1. den Store af Meissen (1123-56; 17 gange tipoldefar) og hertug Ernst 1. den Fromme af Sachsen-Gotha (1640-75) og Sachsen-Altenburg (1672-75; to gange tipoldefar). I femte strofe refereres til London og Lissabon, hvor Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet og dets ungarske Koháry-sidelinje vil komme til at regere i kraft af giftermål med den britiske og portugisiske monark i hhv. 1840 og 1836, som to af hans nevøer indgik. Sjette strofe omhandlede prins Leopolds personlige egenskaber som velegnede til den fremtidige gerning som konstitutionel belgisk konge.

Léopold grandissait: comme un legs de ses pères
Il reçut la science ainsi que la vertu.
Leur cour fut de tout temps un foyer de lumières,
Et le genie en Saxe était le bien-venu.
Son sang lui dit comment on deviant gentilhomme;
Sa mere lui montra comment on est chrétien.
Avant d'en faire un prince, on sut en faire un homme.
Le trône en fit un citoyen.

Prins Leopolds vidt favnende interesser og egenskaber qua ikke mindst hans dynastiske tilhørsforhold til et sachsisk fyrstehus kvalificerede ham således til positionen som "borgerkonge" og moderne konstitutionel monark, der skulle fremtræde som et upolitisk, neutralt og nationalt samlende symbol. De følgende vers omhandlede prinsens meritter i Napoleonskrigene (1803-15), hvor prinsen deltog på russisk side imod Napoleons Frankrig hos sin svoger storfyrst Konstantin af Rusland (1779-1831). Modsat den franske Bonaparte-kejser udmærkede prinsen sig i de talrige felttog, hvor der i digtet refereres til prinsens nedstamning på såvel fædrene som mødrene side fra den saksiske høvding og hærleder Wittekind (?-785, død 807/808), som ikke flygtede for Cæsar (vers 8), der som romersk konsul og feltherre symboliserer den romerske og latinske kulturkreds i Europa. Wittekind ledte en heroisk, men forgæves, kamp mod frankerne og Karl den Store (frankernes konge fra 768-814 og romersk kejser fra 800-14), som prins Leopold benævnes som en ny udgave af (vers 9). De militære bedrifter lagde grunden til hans senere glorværdige karriere på

den europæiske fyrstescene (”C’était l’heure de l’avenir”, vers 11). Ifølge legenden nedstammede Wettin-dynastiet fra Wittekind, men der er ikke noget kildemæssigt belæg for dette slægtskab. I realiteten nedstammer det tyske fyrstehus fra grev Dietrich 1. (ca. 916-76), Odrowaz-Sypniewska: ’The Electors’. De følgende strofer beskriver i poetisk form prinsens ægteskab med den britiske prinsesse Charlotte af Wales fra 1816 og indtil prinsessens tragiske død i barselseng i 1817. Stroferne 17-27 omhandler tilbuddet om den græske kongetrone i 1830, prinsens afvisning af tilbuddet og efterfølgende accept af den belgiske kongetrone. Strofe 17 slår scenen an:

La Grèce avait brisé le joug du cimeterre;
Tous ses fils s’étaient faits ou martyrs ou soldats,
Et l’on applaudissait jusqu’au bout de la terre
Les fils de Miltiade et de Léonidas.
C’était leur sceptre, orné des fleurs de la victoire
Qu’aux pieds de Léopold on avait apporté.
Mais quoi! de ce pays tout palpitant de gloire
Il abdique la royauté!

Miltiades (550-489 f.Kr.) var atheniensisk politiker og militær strateg i forbindelse med det berømte sejrrige slag mod Perserriget ved Marathon i 490 f.Kr., og Leonidas 1. (?-480 f.Kr.) var den krigerske Sparta-konge (489-480 f.Kr.) i oldtidens Hellas, som faldt i slaget mod perserne ved Thermopylæ i 480 f.Kr. Man foranlediges derfor som læser til at tro, at den tyske kriger-prins kunne være en oplagt tronkandidat for de heltemodige grækere, der ved egen kraft har løsrevet sig fra den islamiske krumsabels åg i Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29). Strofe 18 begrunder, hvorfor den tyske prins afslog det generøse tilbud om en kongekrone:

C’est que le dévoûment a droit d’être sévère.
Il admirait ce peuple, et dès lors il voulait
Ne devenir son roi que pour être son père;
Devant un joug doré son grand cæur reculait....
L’univers admira ce courage du juste;
Quand le roi disparut l’homme grandit encore,
Et ce front sans couronne en devint plus auguste:
La gloire y brillait mieux que l’or.

Prins Leopolds afvisning af det græske tilbud udmærker ham med andre ord, da han ikke vil spændes for den blinde filhellenisme, som dominerede i Vesteuropa i begyndelsen af 1800-tallet. Han lod sig ikke forblænde af løfterne om gods og guld og en tilhørende krone. Denne idealisme sammenlignes i strofe 19 med slægtningen kurfyrst Frederik 3. den Vise af Sachsen (1486-1525),

bror til hans seks gange tipoldefar, som nedlagde sit kandidatur til den tysk-romerske kejsertrone til fordel for kejser Karl 5. (1519-56). Versene 20-26 skildrer processen i forhold til Belgiens valg af den tyske prins til landets første konge under navnet Leopold 1. Belgierne, som fik Rom til at skælve og vandt Cæsars beundring (vers 20), søger nu efter en konge for et land, som til Østen har givet Baudouin (kong Baudouin 1. af Jerusalem (1100-18), der blev født i Nedre Lothringen, og broren den franske adelsmand og korsfarer Godfred af Bouillon (ca. 1060-1100), hertug af Nedre Lothringen (1089-96) og Jerusalems hersker (1099-1100), som formentlig blev født nær Bruxelles (begge er gravlagt i Gravkirken i Jerusalem), til det frankiske kejserrige Karl den Store (800-14), der blev født i Liège eller Aachen, til Frankrig kong Klodevig 1. (de saliske frankeres konge fra 481 til ca. 509 og frankernes konge fra ca. 509-11), grundlæggeren af Merovinger-dynastiet (frankisk kongeslægt indtil 751), som blev født i Tournai, og til Spanien kong Karl 1. (5.) (1516-56), der blev født i Gent (vers 21). Versene 27-30 skildrer kongens valg af dronning i 1832, den franske prinsesse Louise af Orléans, og sammen formår kongeparret at etablere lykke og fremgang for Belgien (vers 31). Stroferne 28-31 lød som følger:

O reine, on pleure ici cette aïeule chérie
Qui sut unir si haut le courage à la foi,
Le grand nom de Thérèse au doux nom de Marie,
Et le cæur d'une femme à la tête d'un roi!
Le Belge va revoir sa noble souveraine.
Ah! venez lui montrer qu"il n'avait rien perdu.
Les cæurs seront à vous; vous serez deux fois reine,
Par le scepter et par la vertu.

Elle vint, et son front dissipa les orages.
La fille de Clovis et de soixante rois
N'a pas craint d"imiter ses pères des vieux âges
Et de monter comme eux sur un tremblant pavois.
A son nouveau pays elle a voué sa vie,
Elle prend ses doulerus; son bonheur est le sien.
Reine, en vous la Belgique a vu son bon génie.
Léopold, son ange gardien.

Sous vos yeux le pays oublîra ses alarmes.
La reine va doubler tous les bienfaits du roi:
Il fondera la paix, vous sècherez les larmes;
Il aura le pouvoir, mais vous aurez la foi;
Vos vertus lui feront une route fleurie,
Pendant que de son peuple il se fera l'appui,
Et quand il combattra pour sauver la patrie,
Vous prîrez pour elle et pour lui.

Ils sont venus les jours de bonheur et de gloire,
Et le peuple a béni ces époux couronnés.

Léopold sans perils n'a pas eu la victoire:
Il en sortit plus grand aux regards étonnés.
Il a su triompher de ces heures amères,
Toujours garder la paix sans souffrir un affront,
Et de deux camps rivaux faire un peuple de frères,
Sans jamais abaisser son front.

Dronning Louise var datter af Frankrigs sidste dronning, Maria Amalia (1782-1866), der var født prinsesse af Napoli og Sicilien, og som var kendt for sin dedikation til den katolske tro og for sit sociale velgørenhedsarbejde. Via moren var dronning Louise oldebarn af Maria Theresia (1717-80), der var Habsburgmonarkiets monark fra 1740-80 og dermed tillige statsoverhoved i De Østrigske Nederlande, hvorunder det senere Belgien hørte. Prins Karl Alexander af Lothringen (1712-80), der var dobbelt svoger til Maria Theresia, var fra 1744-80 guvernør i De Østrigske Nederlande. Såvel guvernøren og monarken var meget populære i De Østrigske Nederlande, og prinsen døde i hertugdømmet Brabant. Fremhævelsen af dette slægtskab i digtet udgjorde således både en dynastisk og historisk legitimering af det ægteskab, som den belgiske kong Leopold 1. indgik i 1832 (strofe 28). Belgiernes dronning Louise var den sidste repræsentant for en fransk kongeslægt, der gik tilbage til frankernes ikoniske kong Klodevig 1., der blev den første i rækken af godt 60 franske konger igennem knap 1400 års fransk historie (strofe 29). Dronning tilføjede med sin katolske tro et essentielt element til kong Leopolds regering (strofe 30), der på grundlag af dette religiøse aspekt opnåede en etnisk legitimering hos de katolske belgiere. Denne legitimering eksemplificeres symbolsk i strofe 31, hvor det understreges, at kong Leopold med sin gemalinde formåede at omdanne to rivaliserende lejre til ét folk af brødre og at omfavne Belgiens ståsted i såvel den germanske som romanske kultur.

De sidste strofer (32-38) omhandler kong Leopold 1.s position i det belgiske samfundsliv og den nationale bevidsthed.

Il eut même parfois le rare et beau courage
De déplaire à son peuple afin de le sauver.
Aujourd'hui la Belgique admire son ouvrage
Et jouit d'un bonheur qu'elle n'osait rêver.
Aux yeux de Léopold l'horizon s'ouvre et brille;
Il peut autour de lui regarder sans effroi;
Ainsi que son pays Dieu bénit sa famille,
Heureux père autant qu'heureux roi!
Mais silence! écoutez ce grand bruit que s'élève.

L’air frémit, le sol tremble, un tróne est renverse;
C’est le vieux peuple franc qui le brise…est-ce un rève?
Il détruit l’avenir et maudit le passé,
Il abdique en un jour sa grandeur historique
Et se soument sans honte au joug des factions.
La France de Clovis s’appelle république,
Elle, reine des nations!

Le flot envahisseur menace tous les trônes,
La Belgique est si près…. Léopold l’a compris.
Pour le salut de tous, il perdrait vingt couronnes,
Il saura, s’il le faut, l’acheter à tout prix.
Calme et grave soudain sa voix se fait entendre:
Si d’un tróne déjà son peuple est fatigue,
Sans crainte, sans regret, il est prêt à lui rendre
Ce sceptre qu’il n’a pas brigué.

“ Pour faire un peuple heureux je suis venu naguère:
“ S’il peut l“être sans moi je suis prêt à partir;
” En cessant d’être roi, je resterai son père,
” Et je saurai de loin l’aimer et le bénir.”
Un cri de tous les cæurs lui rend son diadème;
Cette voix unanime a confirmé ses droits,
Et Léopold se voit, par un peuple qui l’aime,
Élu pour la seconde fois.

L’histoire avec orgueil écrira cette page.
Philippe-Auguste aussi, dans un jour solennel,
De son amour aux Francs voulant donner un gage,
Déposa sa couronne aux marches d’un autel.
“ Au plus digne! “ a-i-il dit: “ A vous! “ répond la France,
Et le soir il était vainqueur au même lieu.
A Bouvine il conquit son sceptre par sa lance:
C’était le jugement de Dieu.

Comme lui, Léopold a conquis sa couronne;
L’Europe sur sa base a tressailli soudain;
Des ruines partout, partout le canon tonne,
Et la Belgique seule élève un front serein.
Léopold à son peuple a donné la victoire,
Et le champ du combat n’est jonché que de fleurs.
Du vainqueur de Bouvine il partage la gloire
Sans en partager les malheurs.

Ces lauriers de la paix, plus que ceux des batailles,
Ont porté des fruits d’or qui ne mourront jamais:
Le trône et le pays, du fond de leurs entrailles,
Quel que soit l’avenir, sont unis désormais.

O roi, sur votre front qu'elle éprouve et décore,
Gardez de la couronne et le poids et l'honneur.
Sur ce peuple béni régnez longtemps encore
Pour votre gloire et son bonheur!

De sidste vers skildrer revolutionsbølgen i Europa i 1848, som i februar resulterede i Juli-monarkiets fald og afsættelsen af den franske borgerkonge, Louis Philippe (1830-48), den belgiske kong Leopold 1.s svigerfar, og udråbelsen af republikken i "nationernes dronning" og "Clovis" (Klodevigs) Frankrig" (vers 33), en af de første historiske kendte franske (frankiske) konger. I denne situation bringer den aldeles uforfængelige, pragmatiske og kompromissøgende kong Leopold sin krone i spil og tilbyder at abdicere som belgisk monark, hvilket dog afvises, hvorved kongen implicit vælges for anden gang som belgisk konge (vers 34 og 35). Marseille-Civry komparerer denne uselviske handling med den franske kong Philip 2. Augusts (1180-1223) handlemåde forud for det afgørende slag ved Bouvines i Flandern i 1214 (vers 36 og 37), hvor monarken tilbød sin krone, såfremt han ikke vandt i krigen (1213-14) mod England og det tysk-romerske kejserrige, herunder bl.a. grevskabet Flandern, anført af kejser Otto 4. (1209-18). Otto 4. er den eneste tysk-romerske kejser fra Welf-dynastiet og søn til Henrik Løve, som var hertug af Sachsen (1142-80) og Bayern (1156-80). I vers 27 nævnes Henrik Løve fra det tyske Welf-dynasti og Saint Louis, dvs. den franske kong Ludvig 9. den Hellige (1226-70) fra Capetinger-dynastiet, i øvrigt som beslægtede med den første belgiske dronning, Louise af Orléans. Habsburgmonarkiets monark, Maria Theresia, tilhørte på mødrene side Welf-dynastiet, og via hende var dronning Louise 17 gange tipoldebarn af Henrik Løve. Den franske kong Philip 2. August vinder slaget og dermed sin krone, ligesom kong Leopold med sin kloge og moderate politik i 1848 har givet sit folk sejren ("à son peuple a donné la victoire", vers 37). Grevskabet Flandern befandt sig igennem århundreder i et kompliceret lensforhold til såvel Frankrig som det tysk-romerske kejserrige, og den portugisiskfødte prins Ferdinand (1188-1233), greve jure uxoris af Flandern (1212-33), søgte at gøre Flandern uafhængig af sin franske vasalherre, men denne politik led skibbrud i slaget ved Bouvines, på trods af en dynastisk forbindelse med den danske stormagt få måneder forinden i form af ægteskabet mellem kong Valdemar 2. Sejr (1202-41) og den portugisiske prinsesse Bengerd (Berengaria) (ca. 1198-1221, dansk dronning 1214-21), der var søster til grev Ferdinand. Slaget ved Bouvines blev i nationalismens tidsalder i 1800-tallet betragtet som det første nationale opgør mellem fransk og tysk, mellem den romanske og germanske kulturkreds, der begge rummes inden for den moderne belgiske statsdannelse.

Det er svært at påpege nogen historisk sammenhæng mellem den belgiske kong Leopold 1. og den franske middelalderkonge Philip 2. August, men formålet med denne komparation beror på selve digtets grundfortælling om det belgiske monarkis eksistensberettigelse. Det belgiske monarki er grundlagt med basis i moderne principper om magtdeling og parlamentarisk konstitutionalisme, som viser sin levedygtighed i Belgien modsat i Frankrig, hvor Orléans-monarkiet afskaffes med 1848-revolutionen og erstattes af Den Anden Republik (1848-52). Det belgiske monarki er således et fremtidssikret demokratisk kongedømme inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati modsat mange andre af datidens absolutistiske europæiske monarkier, der ikke har været i stand til at følge med tiden eller lykkes med at etablere et funktionsdygtigt konstitutionelt monarki som i Frankrig. Frankrig havde i årene 1848-53 planer om at annektere Belgien, hvorfor det var særligt vigtigt at understrege det belgiske monarkis eksistensberettigelse. Kong Leopold 1.s personlige egenskaber og dynastiske afstamning fra Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet gør netop ham i stand til at udfylde embedet som den første monark for det belgiske monarki. Hans slægts udbredelse til andre europæiske monarkier udmærker ham tillige, da dette forhold ses i forlængelse af de store skikkelser i europæisk historie, som området inden for grænserne af det i 1831 etablerede belgiske kongerige har leveret tilbage igennem middelalderen og renæssancen. Der er følgelig ingen logisk årsagssammenhæng imellem de to historiske omstændigheder, men de tjener som en legitimering af kong Leopold 1. som belgisk statsoverhoved, da grundstenen til tronbestigelsen i 1831 hidrører fra kongens afstamning fra den saksiske middelalderlige hærfører Wittekind, der som et germansk forbillede ligesom belgierne formåede at stå op imod den romersk-latinske verden i form af hhv. Karl den Store og Cæsar. Samtidig udråbes kong Leopold 1. i digtet som den nye Karl den Store, der ligesom den første belgiske monark regerede over områder, der tilhørte både den latinsk-romanske og germanske kulturkreds med hovedsæde i Aachen, tæt ved den belgiske grænse. Karl den Store var i perioden 768-814 konge over de germanske frankere, der antog kristendommen i form af den katolske tro under ovennævnte Klodevig 1., ifølge overleveringen juledag i 496, og dermed romaniseredes frankerne, og Frankrig kom derfor til at få en varig kulturel arv fra Romerriget som tilhørende den romanske sproggruppe. Karl den Store fik således prædikatet ”Europas fader”. Leopold 1. er derved noget nær ideel som Belgiens konge, da han kan fungere som en formidler mellem den germanske og galliske kultur. På den internationale europæiske fyrstescene var kong Leopold 1. desuden en mediator mellem Europas stormagter, ikke mindst

grundet sit dynastis internationale positioner i en række af Europas monarkier. Kongen fik derfor tilnavnet ”Europas Nestor”. Den belgiske dronning Louise var via dynastierne Orléans, Bourbon og Capetingerne efterkommer af Karl den Store, da Hugo Capet (frankernes konge fra 987-96), Capetinger-dynastiets grundlægger, via sin farmor var fire gange tipoldebarn af Karl den Store. Karl den Stores efterslægt var imidlertid i 1800-tallet udbredt til samtlige europæiske konge- og fyrstehuse, herunder Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet og kong Leopold 1.

Den belgiske digter M. Victor Walton udgav et omfangsrigt digt på 21 strofer i forbindelse med kong Leopold 1.s 25-års regeringsjubilæum i 1856, Walton: *Léopold Premier*, 3-16. Den niende og tiende strofe lyder som følger:

A ses propres destins enfin restituée,
Libre enfin! la Belgique était constituée,
Selon ses væux, ses mæurs, ses besoins et ses droits,
Sous le sceptre adoré du plus sage des rois.
Grâce à son dévoûment, à sa honté de père,
Elle connut bientôt cette union prospère,
Ce lien doux et fort, qui lui manqua toujours,
Au temps de ses malheurs, comme en ses plus beaux jours.
Quand, sous le choc pesant des légions romaines,
Ses belliqueux enfants succombaient dans ses plaines;
Quant aux premiers rois francs elle offrait un berceau,
Où d’un peuple voisin se formait le faisceau;
Quand ses fils couronnés asseyaient sa puissance
Au trône de Sion, au trône de Byzance;
Lorsque, pour la commune et pour la liberté,
Ses généreux tribuns mouraient dans leur fierté;
Sous les drapeaux des ducs, des comtes ou des princes,
Lorsque en divers États se groupaient ses provinces,
Ou que son cæur saignait de les voir se ranger,
Au caprice du sort, sous un maître étranger…
Jamais ne se dement ce caractère antique
D’un peuple vigoureux, dans la lutte, héroïque,
Noble dans le succès, fier dans l’adversité,
Ayant pour exister tout… hormis l’unité!
Par un suprème effort cette unité conquise,
Il fallait adopter, pratiquer sa devise;
Il fallait que le mot se traduisit en fait:
Du Roi ce fut l’ouvrage et le premier bienfait!
Quand le chef est aimé, la famille est unie.
Le respect et l’amour ont produit l’harmonie,
Et l’on vit s’enchaîner par des liens puissants,
Autour du bienfaiteur, les cæurs reconnaissants.

Et déjà sa sagesse et sa haute prudence,

Avaient conquis l'estime à notre independance,
Où, sous un pareil Roi, tout faisait présager
Un gage pacifique et jamais un danger.
Aussi que d'espérance et que de sympathie
Entourait le berceau de notre dynastie,
Couronnée, en naissant, de cette majesté
Que donne aux vieux pouvoirs la longue hérédité!
Et dès lors de quel poids un peuple jeune et libre
Pesait dans la balance, aidait à l'équilibre
Des antiques États du monde européen!

Vers ni berører Belgiens historie før oprettelsen af den belgiske statsdannelse: opsplitningen i de mange forskellige fyrstestater, de fleste inden for det tysk-romerske kejserrige, og det belgiske områdes tilknytning til den europæiske, kristne historie i form af monarker på Zion-bjerget (Baudouin 1., konge af Jerusalem fra 1100-18 efter Det Første Korstog (1096-99)) og i Byzans (kejser Baudouin 1. (1204-05) af Det Latinske Rige i Konstantinopel efter Det Fjerde Korstog (1202-04))). Vers ti omhandler udvælgelsen af den tyske prins Leopold som belgisk konge; en monark, som i sin person formår at virke som en formidler mellem Europas gamle stater. 11. og 12. strofe fortæller om den nye konges valg af dronning i det franske Orléans-dynasti. Både Walton og Marseille-Civry betoner kong Leopold 1.s valg af en katolsk dronning i 1832 og videreførelsen af dynastiet med kongeparrets børn som et katolsk indfødt fyrstehus, hvilket konstituerede en religiøs og etnisk legitimering af det nye kongehus. 13. vers erklærede den nye belgiske stat som et stolt og fremskridtsvenligt eksempel for det ældgamle europæiske kontinent ("fier de donner l'exemple A l'ancien continent"). Det er påfaldende, hvorledes Walton ligesom Marseille-Civry betoner en europæisk dimension som et afgørende element i den belgiske nationale identitet. Denne identitet, som for begges vedkommende fastholdes med baggrund i Belgiens historie og de dynastiske forbindelser for landets kongehus, har fungeret som en nødvendig kompensation for landets manglende nationale sammenhæng i form af fraværet af et fælles nationalt sprog. Den belgiske historie rummer to af hovedkomponenterne i europæisk identitetshistorie: det germanske og romanske. 16. strofe gjorde status over kongens kvarte århundrede på tronen, som har resulteret i 25 års fremgang og fred for landet ("Leur donna vingt-cinq ans d'une paix tutélaire!"). I digtets 20. og næstsidste strofe gjorde Walton sig tanker om belgiernes følelser for deres kongehus:

O sainte liberté, des Belges adorée!
Oui, tu restas debout, puissante et vénérée,
En ces jours de désordre, où des profanateurs
Nous offraient en ton nom leurs rêves imposteurs,
Et, d'un impur encens te prodiguant l'outrage,
Souillaient tes traits divins, ò noble et chaste image!

Car, lorsqu'on insultait à ton culte immortel,
Léopold te donna son trône pour autel!
Et toi, tu le payas de la plus pure gloire!
C'est toi qui lui traças cette page où l'histoire
Fera vivre son nom dans la postérité,
Où, docile à ta voix, la popularité,
Jetant son doux éclat sur l'or de la couronne,
Unira, sur ce front qu'un prestige environne,
Ainsi que le reflet d'une double splendeur,
Les rayons de l'amour à ceux de la grandeur!

Kong Leopold 1. tilbød at abdicere i 1848 under revolutionsbølgen i Europa, og dermed modvirkede han en radikalisering af de politiske konjunkturer i Belgien. Belgiernes relation til deres kongehus har historisk været baseret på en tiltro til monarkiet i sin moderne konstitutionelle form og inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati. Denne stærke tradition blev udformet i slutningen af Leopold 1.s regeringstid, hvilket ses afspejlet i såvel den seneste udgave af nationalsangen (1860) som i de ovenfor nævnte digte til monarken, i 1849 og i forbindelse med 25-års regeringsjubilæet (1856). Datoen for kong Leopold 1.s officielle indsættelse og edsaflæggelse som monark i 1831, den 21. juli, blev indtil 1890 markeret som nationaldag den 27. september, datoen for uddrivelsen af de nederlandske styrker fra Bruxeles i 1830. I 1890 blev markeringen ved lov af 27. maj flyttet til den 21. juli, for derved at styrke forbindelsen mellem den belgiske nation, nationaldagen og det konstitutionelle monarki og kongens person i den offentlige bevidsthed (siden 1991 har den 27. september været markeret som festdag af det franske samfund i Belgien). Traditionen er siden blevet yderligere udbygget med kong Albert 1.s (1909-34) position som "Soldaterkongen" ("Koning-Soldaat" og "Roi-Soldat") og "Ridderkongen" ("Koning-Ridder" og "Roi-Chevalier"), hvor monarken nærmest i bogstaveligste forstand stod forrest i kampen mod det tyske kejserrige under den tyske besættelse af Belgien under 1. verdenskrig. Et digt fra 1916, "Au Roi Albert Ier", bestående af seks strofer, underskrevet "Tenax", en redaktør på det illegale blad *La Libre Belgique*, hyldede den belgiske monarks heltemod. Digtet blev bragt den 8. april 1916 i det belgiske dagblad *L'Echo Belge*, der blev udgivet i Amsterdam under 1. verdenskrigs tyske besættelse af Belgien. Digtet lød som følger:

L'Allemagne régnait par le nombre et la force;
C'était comme un géant qui menace des yeux,
En gonflant puissamment les muscles de son torse,
Ceux qui gardent encor un peu d'orgueil en eux.

L'orgueil de posséder, dans le fond de leur être,
Ainsi qu'un viatique en un vase vermeil,

L'honneur, cette clarté qu'on voyait disparaître,
Et le respect du faible et du droit, ce soleil!

Et lorsque le géant teuton brandit l'épée,
Tu te levas sublime, un signe sur ton front;
Tu devins le David de la grande épopée,
Le chevalier sans peur dressant haut le fanon.

Sous tes coups, tu blessas l'aigle noir de son casque
Qui battit, tout sanglant, de l'aile au fond des cieux;
La terre l'entendit crier dans la bourrasque;
Elle applaudit en t'admirant, roi glorieux!

Ta Belgique, du coup, se haussa sur le monde;
Tu fus son Lohengrin, son beau chevalier blanc –
Belgique, douce Elsa, vierge en vertus féconde
Qu'on voulait ligoter en la déshonorant!

Et maintenant, tu peux monrir au sein des laves,
Tu es entré vivant dans l'immortalité:
Preux dont l'âme passa dans l'âme de nos braves,
Paladin de l'honneur et de la liberté!

Kong Albert 1. udviklede sig til David-figuren fra Det Gamle Testamente i kampen mod Goliat i skikkelse af den teutoniske tyske kæmpe (strofe tre). Landets monark optrådte som den smukke hvide ridder, hele Belgiens Lohengrin, i kampen mod tyskerne og forsvaret af den søde og jomfruelige Elsa (strofe fem) efter den middelalderlige middelhøjtyske fortælling om svaneridderen Lohengrin, som udspiller sig i hertugdømmet Brabant. I tråd med den germanske tradition for fyrstedigte er digteren dus med Belgiens monark. I april 1916 bragte det illegale flamske tidsskrift *De Vlaamsche Leeuw* en hyldestartikel på forsiden til Belgiens heroiske kongepar med titlen "Aan onze Vorsten" ("Til vores fyrster"), underskrevet "Blauwvoet". Artiklen understregede, at kong Albert 1. som den første belgiske monark ved tronbestigelsen havde aflagt sin ed på såvel fransk som flamsk. På denne måde havde han vist sin fædrelandskærlighed.

Doch, nu het noodlot hem tijdelijk van ons gescheiden houdt, nu sinds ongeveer twintig maanden de Duitsche dwingelandij ons zoo zwaar op de schouderen drukt, nu eerst gevoelt men hoe zeer de Belgische bevolking aan haren vorst gehecht is, hoe zeer deze hier wordt bemind, hoe hoog hij in ieders achting staat.

Men nu hvor skæbnen har holdt ham midlertidigt adskilt fra os, nu hvor det tyske tyranni har tynget vores skuldre i omkring tyve måneder, mærker man først nu, hvor meget den belgiske befolkning er

knyttet til sin monark, hvor meget han er elsket, hvor højt han her er i alles agtelse (min oversættelse).

”Blauwvoet” refererede til den flamske studenterbevægelse og titlen på et digt fra 1875 af den flamske digter Albrecht Rodenbach (1856-80). Den tyske besættelse under 1. verdenskrig havde gjort kong Albert 1. til et ukrænkeligt nationalt symbol, som kunne transcendere de nationale skillelinjer mellem Vallonien og Flandern, mellem de fransk- og flamsktalende i Belgien. Det er betegnende for forholdet mellem flamlænderne og kong Albert 1., at den flamske bevægelse henvendte sig direkte til kongen i et åbent brev den 11. juli 1917 med krav om bl.a. en separat flamsk hær ved siden af en vallonsk hær. I mellemkrigsårene var det belgiske monarki blevet en solidt forankret institution i det belgiske samfundsliv, som nu til sin popularitet også havde fået tilføjet myten om heltekongens heroiske indsats i landets skæbnetime, Van Goethem: op.cit., 113-15; Janssens: ’Die belgische Monarchie’, 409-38; belgium.be. ’National Day’; Ypersele: ’Roi et nation’, 11-25; Schaepdrijver: *De Grote Oorlog*. Denne grundfæstelse af monarkiet fik et grundskud under 2. verdenskrig, men det belgiske monarki overlevede denne voldsomme rystelse i sin grundvold. Det belgiske monarkis selvopfattelse og position i et internationalt perspektiv har således historisk beroet på monarkens afkobling fra det (parti)politiske hverdagsbillede.

I slutningen af 1800-tallet blev Belgien en kolonimagt, da Belgiens kong Leopold 2. med godkendelse af det belgiske parlament udråbte sig selv til det nye statsoverhoved for den nye stat Fristaten Congo i 1885. I forbindelse med monarkens 25-års regeringsjubilæum i december 1890 skrev den flamske forfatter Hendrik Claeys (1838-1910) et digt til den jubilerende monark, Claeys: ’Heil den’, 151-52. Digtet med titlen ”Heil den Koning!” (”Hil kongen!”) bestod af i alt seks strofer og blev bragt i det flamske tidsskrift *Het Belfort* samme år. Lejlighedsdigtet var i sin hyldest til kongen en eksponent for den nye selvopfattelse, som den belgiske offentlighed begyndte at tilskrive det belgiske kongehus og monarkiet i imperialismens tidsalder ved overgangen til det 20. århundrede. Belgiens nye position i Europa blev ikke mindst artikuleret i digtets fjerde og sjette strofe (min danske oversættelse):

En maakt de levensbloei den Grond
Ons eng, een breedren horizont
Ontsluit hij, zorgend, voór onze Oogen
Een wereld wint zijn

Og livets blomst laver Jorden
Vores smalle, bredere horisont
Han åbner den forsigtigt foran vores Øjne
En verden vinder sine

vreedzaam pogen… Uw Koning, Belgie, treedt u voor! Spoed ter beschaving op zijn Spoor En volg naar glorie en vermogen!	fredelige bestræbelser… Deres konge, Belgien, kommer foran Dem! Haster civilisation på Vej Og følg til ære og rigdom!
Als elders nooit is opgegaan - Wanneer, met rijke vracht gelaân, Uit gindsche verre Reuzenstroomen De handelsbooten binnenstoomen, En onze stout ontworpen hoop, Vór ’t oog van ’t wonderend Euroop, Tot zege en zegen is gekomen.	Hvis det aldrig er sket andre steder - Når med rig fragt, Derfra fjerne gigantiske Vandløb Handelsbådene damper ind, Og vores dristigt designerede håb, For øjnene af det vidunderlige Europa, Indtil sejren og velsignelsen er kommet.

Belgien havde med dets monark i spidsen fået til opgave at udbrede den europæiske civilisation til Afrika. Denne civilisatoriske opgave påhvilede også belgierne som folk, og den europæiske imperialisme kunne således virke som en identitetsdannende faktor i det belgiske samfund, der gik på tværs af de sproglige skillelinjer. Leopold 2. forblev konge af sin personlige besiddelse frem til 1908, hvor personalunionen med Belgien opløstes, og kolonien blev derefter administreret som Belgisk Congo under den belgiske stat frem til 1960. Med imperialismens deroute efter 1. verdenskrig og senest med afkoloniseringen efter 2. verdenskrig (1939-45) bortfaldt dette aspekt i det belgiske monarkis selvopfattelse og position i et internationalt perspektiv.

Den 9. april 1853 fyldte den belgiske tronfølger, hertug Leopold (2.) af Brabant, 18 år. I anledning af tronfølgerens myndighedsdag skrev den flamske forfatter Maria Doolaeghe (1803-84) et hyldestdigt til landets kommende konge, Doolaeghe: ’De staatkundige’, 20-28. Lejlighedsdigtet bar titlen ”De staatkundige meerderjarigheid van den hertog van Brabant, erfprins der Belgen, - 9 april 1853” (”Den politiske myndighed for hertugen af Brabant, belgiernes arveprins, - 9. april 1853”). Digtet, som var på 27 strofer, var oprindeligt skrevet til en litterær konkurrence i Antwerpen, men det blev ikke færdiggjort i tide til at blive indsendt. Indledningsvis beskrev lejlighedsdigtet den afdøde bror til hertug Leopold af Brabant, prins Louis-Philippe, der døde som spæd (strofe et). Gud tog kronprinsen og fremtidshåbet fra belgierne, der dog med Guds velsignelse fik en erstatning året efter i kronprins Leopold, hvis katolicisme og katolske fromhed blev accentueret i digtet (strofe tre),

da han som den ældste søn ville blive den første katolske monark i Belgien. Endvidere fremhævedes det, at hertug Leopold af Brabant næstefter sin storebror var det første medlem af det belgiske kongehus, der var født i Belgien (strofe seks). Dernæst refererede Doolaeghe i sit digt til afsættelsen af hertug Leopolds morfar, den franske kong Louis Philippe 1. (1830-48), i Februarrevolutionen i 1848, Bourbon-kongen Karl 10. (1824-30), i Julirevolutionen i 1830, Karl 10.s bror kong Ludvig 16. (1774-92) i 1792 og dennes henrettelse i 1793 under Den Franske Revolution (1789-99), mordet i 1820 på Karl 10.s yngste søn, hertug Charles Ferdinand af Berry (1778-1820), og sågar henrettelsen af den engelsk-skotske kong Karl 1. (1625-49) i 1649 under Den Engelske Borgerkrig (1642-51) (strofe 14 og 15). Henvisningerne til de detroniserede franske monarker rummede en form for antifransk stemning i samtidens belgiske offentlighed, da Frankrig og Den Anden Republik (1848-52) i årene 1848-53 offentligt erklærede sine planer om at annektere Belgien. Samtidig udgjorde de historiske referencer til revolutionerne i de vesteuropæiske monarkier et implicit bevis på styrken i den særlige konstitutionelle styreform i Belgien, der fungerede som et paradigmatisk forbillede for Europas liberale bevægelser i 1800-tallet (strofe 17 og 18). Doolaeghe pointerede derefter i sit hyldestdigt til tronfølgeren, at denne tilhørte det tyske Sachsen-Coburg-Gotha-dynasti, hvorfor han var en del af det germanske folk (strofe 21). Hertugens dynastiske og etniske tilhørsforhold bevirkede en naturlig samhørighed med de germanske flamlændere i Belgien, der i fremtiden ville blive hans undersåtter. Flanderns særlige tilknytning til tronfølgeren blev specifikt fremhævet i digtets to sidste strofer (26 og 27), der lød som følger (min danske oversættelse):

O! als u ‘t purper eens zal dekken,
Herinner u dees blijden dag,
Die zulk een heil en hoop kon Wekken
Bij al, die Vlaming heeten mag.
ô Wil de taal der Vaadren hoeden!
Ze is de ark, bij de opgeruide vloeden;
Ze is de afdruk van den Vlaamschen geest,
De vonk, wier spranken ’t volk ontvlammen,
De drijfveêr, die nooit zal

O! hvis De vil dække det lilla,
De må huske denne glade dag,
Hvem kunne en sådan frelse og håb Vække
Efter alt, hvem kan flamlændere kaldes.
O Vil beholde fædrenes sprog!
Hun er arken ved de urolige oversvømmelser;
Hun er aftryk af den Flamske ånd,
Gnisten hvis gnister folket tænder,
Drivkraften, der aldrig vil

verlammen,
De beuklaar, die geen
heirmacht vreest.

Ze is naast uw blijde wieg
geboren,
Die vrije teelt van
heldenstam;
Laat in het vorstlijk hof haar
gloren,
In d'eerrang, dien haar 't
vreemde ontnam.
Laat België in uw blikken lezen,
Dat ze op den troon niet wordt
verwezen!
Wat heillot wenschen wij
dan meer? -
Zoo storte God op u Zijn zegenm
En 't volk, ten jubel opgestegen,
Verneem 't orakel van den
Heer!

lamme,
Forhekseren, der ikke frygter
nogen hær.

Hun blev født ved siden af Deres glade
vugge,
Den frie dyrkning af
heltebestanden;
Lad hende i det kongelige hof
skinne,
I den æresrang, som den fremmede
tog fra hende.
Lad Belgien læse i Deres øjne
Må hun ikke blive henvist til
tronen!
Hvad mere skæbne ønsker vi
os? -
Så Gud udøser sin velsignelse over Dem,
Og folket gik op for at råbe:
Hør Herrens
orakel!

Digtet udtrykte således håbet om, at det flamske sprog ville komme til at nyde en betydelig mere fremtrædende placering i det belgiske samfundsliv, når hertug Leopold besteg den belgiske trone efter sin far. Fire måneder efter sin 18-års fødselsdag giftede hertug Leopold sig med ærkehertuginde Marie Henriette af Østrig (1836-1902) den 22. august. Brylluppet stod i hovedstaden Bruxelles, den gamle hovedstad for hertugdømmet Brabant, hvor borgmesteren for Saint-Josse-ten-Noode-kommune, Jacques Joseph Damas Gillon (borgmester fra 1846-67), holdt en velkomsttale til Belgiens nye tronfølgerpar. Han henvendte sig i sin tale direkte til Belgiens kommende dronning med bl.a. følgende ord: *Votre Altesse Impériale et Royale est appelée à remplacer une autre fille de Marie-Thérèse qui a laissé de si profonds souvenirs de ses bienfaits, de ses vertus* (*Journal des débats* 23.8.1853, "France"). Den nye hertuginde Marie Henriette af Brabant var i lige mandslinje oldebarn af Habsburgmonarkiets overhoved fra 1740-80, Maria Theresia, hvilket i Gillons optik gjorde den nye hertuginde fortrolig med belgiske forhold qua landets historie som en del af De Østrigske Nederlande. Den afdøde dronning Louise, som Gillon også fremdrog i sin tale som et forbilledligt eksempel til efterfølgelse, var i øvrigt også oldebarn af den habsburgske monark. I september 1853 besøgte det nye tronfølgerpar Antwerpen, hvor en officiel repræsentant for Flandern holdt en tale til hertugparret på flamsk, i hvilken hertuginden af Brabant blev omtalt som datter af et folk, der var blodsbeslægtet med flamlænderne, Van Goethem:

op.cit., 42-44. I virkeligheden var ærkehertugindens germanske rødder ikke udprægede, da hun tilhørte den ungarske sidelinje til det multinationale Habsburg-Lothringen-dynasti. Hun var tilmed født i Ungarns hovedstad, Buda, på slottet i Buda. I Antwerpen havde senatet rejst en imponerende æresbue i anledning af det nyformælede tronfølgerpars besøg. Den symboltunge bygning, der målte hele 30 meter i højden, viste bl.a. i det øverste hovedafsnit Brabants hertugpar omgivet af de habsburgske monarker Maria Theresia og den tysk-romerske kejser Maximilian 1. (1508-19) og dennes sønnesøn kejser Karl 5. (1519-56), Baudouin 5. den Godmodige, greve af Flandern, og hertug Johan 2. af Brabant, Lothringen og Limburg (1294-1312). De tysk-romerske kejsere Maximilian (1477-82) og Karl 5. (Karl 3. (1506-55)) var grever af Flandern ligesom grevinde Maria Theresia (1740-80), der var tysk-romersk kejserinde fra 1745-65. Maximilian (1.) var medhersker i De Burgundiske Nederlande og hertug af Burgund (1477-82) jure uxoris. Han var desuden hertug af Brabant (1482-94) ligesom Karl 5. (Karl 2. (1506-55), og Maria Theresia var hertuginde fra 1740-80. Baudouin 5. den Godmodige var greve af Flandern fra 1035-67 og desuden regent i Frankrig i perioden 1060-66 for den mindreårige kong Philip 1. (1060-1108) sammen med kongens mor, enkedronning Anne (ca. 1030-75), der var født prinsesse af Kiev. Hertug Johan 2., der tilhørte Reginar-dynastiet, underskrev i 1312 Kortenberg-dokumentet, der i lighed med den engelske Magna Charta fra 1215 regnes for begyndelsen på den europæiske konstitutionalisme. Afbildningen af tronfølgerparret sammen med habsburgske monarker og middelalderlige monarker i Flandern og Brabant fra før den habsburgske tid havde til formål at etablere en historisk og dynastisk kontinuitet og legitimitet for det endnu ganske unge belgiske kongehus, der med giftermålet stod til at blive videreført af en habsburger. Kejser Maximilian (1.)s første gemalinde, hertuginde Maria af Burgund (1457-82, hertuginde af Burgund fra 1477-82), blev i 1800-tallet en national samlingsfigur i Belgien og Nederlandene, Docquier: 'Les aléas', 373-93; Bousmar: 'Ducs de Bourgogne', 85-111. Hertuginden blev gravlagt i Vor Frue Kirke i Brügge, og i anledning af giftermålet i 1853 blev der udgivet et digt, der priste den gamle flamske by og Burgunds glorværdige fortid. Desuden refereredes der i digtet til det berømte Gyldne Sporer-slag i 1302, Vuylsteke: 'Aan Brugge', 49-58. Monumentets andre scener skildrede forskellige dyder: kampdyd i skikkelse af Boduognatus (død 57 f.Kr.), belgiernes galliske feltherre, der dræber romerne, den borgerlige dyd i form af Karl den Store, der foreskriver sine love, den religiøse dyd er personificeret i den hellige prinsesse Elisabeth af Ungarn (1207-31) og via giftermål landgrevinde af Thüringen (1221-27), og den hjemlige dyd symboliseret ved den afdøde dronning Louise med sine børn, *De Vlaamsche School* (1868), "Te Antwerpen, op de Meir, opgericht in 1853", 177-78.

Som belgiernes dronning forsøgte Marie Henriette at lære flamsk, og kong Leopold 2., der ikke selv offentligt talte flamsk, befalede, at broren prins Philippes børn skulle oplæres i det flamske sprog, Van Goethem: op.cit., 49-50. Den flamske digter Roeland Van de Casteele (1845-?) skrev i anledning af dronningens død i 1902 et digt med titlen ”De koningin en de Vlaamse taal” (”Dronningen og det flamske sprog”), Jonckheere: ’De kroon en de muze’ (”Kronen og musen”), 7. Digtet, der var på ni strofer, pointerede i tredje og fjerde strofe, at den multilinguale dronning Marie Henriette var den første i det belgiske kongehus, som kunne tale det nederlandske sprog (strofe tre), og at dronningen generelt beherskede flamsk såvel som tysk og vallonsk (strofe fire), dvs. alle sprog i det sprogligt heterogene Belgien.

Den 22. januar 1869 mistede det belgiske kongepar, kong Leopold 2. og dronning Marie Henriette, deres eneste søn, prins Leopold, hertug af Brabant (1859-69), der døde blot ni år gammel af lungebetændelse efter at være faldet i en dam. Belgien havde endnu engang mistet en tronfølger, og landet var lammet af sorg. I anledning af det tragiske dødsfald skrev den flamske forfatter Maria Doolaeghe et mindedigt om den afdøde tronfølger, Doolaeghe: ’De dood’, 318-20. Digtet bar titlen ”De dood van België’s erfprins, den hertog van Brabant, te Brussel overleden” (”Belgiens arveprins, hertugen af Brabant, døde i Bruxelles”). Digtet var på 17 strofer, og den 11. strofe lød som følger:

Toen galmden door die Vreugdeklanken De warmste wenschen: ‟*Laat ons, Heer!* *In hem een Volksbeschermer danken,* *Als Brabants Hertog van weleer!*‟	Så ringede de lyde af glæde Igennem De varmeste ønsker: ‟*Lad os, Herre!* *I ham vi en folkebeskytter takker,* *Ligesom Brabants hertug fra forleden!*‟

Doolaeghe refererede i sit digt til hertug Johan 1. af Brabant og Lothringen (1267-94) og Limburg (1288-94), der i eftertiden er blevet betragtet som den perfekte model for den ridderlige feudale fyrste, ikke mindst qua sine personlige egenskaber. Hertugens største militære sejr var slaget ved Wooringen i 1288 under Den Limburgske Arvefølgekrig (1283-89), hvilket gjorde ham uhyre populær i middelalderens poesi og litteratur. Prins Leopold, hertugen af Brabant, kompareres med denne yderst afholdte folkehelt og forgænger i embedet, hvormed der også skabes en historisk forbindelse mellem kongeriget Belgien og hertugdømmet Brabant. Prins Leopold, der var 16 gange tipoldebarn af hertug Johan 1., havde fra fødslen titlen greve af Hainaut, og i 1865 fik han tildelt titlen hertug af Brabant, da hans far, Leopold (2.), besteg tronen.

I slutningen af 1800-tallet voksede den flamske nationalistbevægelse frem og krævede øget selvstyre til Flandern. Prins Baudouin (1869-91) holdt i 1887 en tale på perfekt flamsk, og han blev derefter hyldet af den flamske bevægelse, som døbte ham ”vores flamske prins”. Talen blev holdt den 17. august i Brugge i forbindelse med afsløringen af statuerne af de to flamske helte i forbindelse med det såkaldte Gyldne Sporer-Slag den 11. juli 1302 i Den Fransk-Flamske Krig (1297-1305): slagteren Jan Breydel (ca. 1264-1328/1333) og væveren Pieter de Coninck (død 1332/1333). I det berømte slag vandt Flandern en eklatant sejr over det mægtige Frankrig, som dog i den sidste ende vandt krigen, Van Goethem: op.cit., 50-53. I det flamske tidsskrift *Het Belfort* blev der i 1891 bragt en nekrolog (”Prins Boudewijn”, 178-80) over prinsen, der døde blot 21 år gammel i januar 1891. Prinsen blev her beskrevet som et håb for den belgiske nation; et håb, der nu alt for tidligt var slukket. Nationen var i sorg, og særligt i Flandern, der

begroette in prins Boudewijn den blijden dageraad eener schitterende herleving; immers het weet hoe oprecht hartelijk, met hoeveel toewijding de overledene onze taal had geleerd, hoezeer hij er zich op toelegde om meer en meer op de hoogte te zijn van onze moderne letterkunde hoe zuiver en sierlijk hij zich wist uit te drukken in het Vlaamsch, hoewel onophoudelijk in eene omgeving verkeerende, waar onze taal geen toegang vindt…België zou later eenen Koning gehad hebben, niet alleen vroom, goedhartig, minzaam, menschlievend en verstandig, maar ook bekwaam om al zijne zonen, zonder onderscheid, te woord te staan; eenen Koning, die geen vreemdeling zou geweest zijn voor den Vlaming; wiens edel voorbeeld, ongetwijfeld, steeds den heilzaamsten invloed zou hebben geoefend op de hoogere standen, en vele vooroordeelen ten opzichte van onze taal zou hebben te neit gedaan. Ook – de geschiedenis zal het niet verzwijgen – het Vlaamsche volk heeft den jongen Prins zijne hulde en eerbied niet onthouden, maar hem, bij iedere gelegenheid, getoond – dat het, gelijk zijne voorouders, warme liefde en grondige verknochtheid gevoelt voor vorsen, die zijn recht eerbiedigen en ijveren willen voor zijne zedelijke grootheid (178-79).

hilste den glædelige daggry af en vidunderlig vækkelse i prins Baudouin; det ved jo, hvor oprigtigt varmet, med hvor meget dedikation den afdøde havde lært vores sprog, hvor meget han viede sig til at blive mere og mere informeret om vores moderne litteratur hvor rent og yndefuldt han formåede at udtrykke sig på flamsk, selvom han konstant levede i et miljø, hvor vores sprog ikke har adgang…Belgien ville senere have haft en konge, ikke kun from, godhjertet, elskværdig, menneskelig og fornuftig, menneskelig og fornuftig, men også i stand til at tale til alle sine sønner, uden forskel; en konge, som ikke ville have været fremmed for flamlænderne; hvis ædle eksempel utvivlsomt altid ville have øvet den mest gavnlige indflydelse på de højere ordener og ville have

ødelagt mange fordomme mod vort sprog. Også – historien vil ikke skjule det – det flamske folk har ikke tilbageholdt sin hyldest og respekt for den unge prins, men har vist ham ved enhver lejlighed – at de ligesom deres forfædre føler varm kærlighed og grundig hengivenhed for fyrster, der respekterer landets rettigheder og ønsker at stræbe efter landets moralske storhed (min oversættelse).

Som den ældste søn til prins Philippe, greve af Flandern, var prins Baudouin udset til at efterfølge sin sønneløse farbror, kong Leopold 2. (1865-1909). I mindeordene udtrykkes det meget eksplicit, at Flandern og Belgien som helhed med prins Baudouins død havde mistet et medlem af kongehuset, der som monark ville have haft mulighed for at være konge for såvel de fransk- som flamsktalende og dermed hele landets statsoverhoved. Med prins Baudouin som Belgiens konge ville landet have haft en monark, som ikke alene religiøst kunne forene landet, da katolicismen bandt Belgien sammen, men tillige sprogligt qua sin mestring af det flamske sprog. Kritikken var dog ikke republikansk baseret og entydigt rettet mod den siddende monark og det fransktalende kongehus.

Ja, Vlaanderen had hem hartstochtelijk lief! Op hem was al zijne hoop gesteund. Wat Leopold II – het moet te zijner eere gezegd zijn – zelf wijselijk begonnen en voor zijnen opvolger geordend had, zou Prins Boudewijn met hartelijkheid en vaderlandsche fierheid hebben uitgewrocht, tot blijvend nut van het land, tot onvergankelijke eer van het Vorstenhuis!, ibid., 179.

Ja, Flandern elskede ham lidenskabeligt! Alle hans håb hvilede på ham. Hvad Leopold II – det skal siges til hans ære – selv klogt havde påbegyndt og organiseret for sin efterfølger, ville prins Baudouin have udrettet med hjertelighed og patriotisk stolthed, til varig gavn for landet, til kongehusets uforgængelige ære! (min oversættelse).

Det anerkendes således fra det flamske tidsskrift, at kongehuset under kong Leopold 2. havde igangsat en proces henimod at blive et virkeligt nationalt symbol for hele Belgien med uddannelsen af den kommende monark, prins Baudouin. Nekrologens forfatter sluttede af med at skitsere fremtiden for Belgien uden prins Baudouin, hvis optræden burde være et eksempel for de kommende magthavere om at nå ud til det flamske folk. Konklusionen på nekrologen var, at flamlænderne med den højagtede prins' død havde mistet en fremtidig far og beskytter, ibid., 180.

Teksten til den flamske nationalsang, ”De Vlaamse Leeuw”, Den Flamske Løve, blev skrevet i 1847. Sangen, som i 1973 blev antaget som flamsk regional nationalsang, er en kampsang, og oprindeligt var den vendt mod Frankrig, og ikke Belgien som statsdannelse, da de belgisk-franske relationer bar præg af politiske spændinger i midten af det 19. århundrede. Sangen refererer til det såkaldte Gyldne Sporer-Slag i 1302 i Flandern i Den Fransk-Flamske Krig (1297-1305), hvor Flandern vandt en sejr over den franske overmagt. Datoen for slaget, den 11. juli, har siden 1840 været højtideligholdt i Flandern og er i dag officiel festdag i Flandern. Omkring år 1900 var sangen i almindelig brug blandt flamske militante oprørere, genk.n-va.be. ’De Vlaamse Leeuw’; nationalanthems.info. ’Flanders’.

Symbolsk har det belgiske kongehus markeret sin tilknytning til den belgiske nation, der i øvrigt ikke eksisterer, i den belgiske monarks officielle titulatur fra 1831: ”Belgiernes konge” (dronningegemalinde: ”Belgiernes dronning”). Den belgiske Augustrevolution i 1830 indførte ligesom den franske Julirevolution samme år en titulatur, der refererede til folket frem for territoriet. ”Belgiernes Konge” er et eksempel på det fænomen, som den britiske journalist Kingsley Martin (1897-1969) i 1936 har døbt ”Popular monarchy”, ”det folkelige monarki”, hvor monarkernes titulaturer refererer til et folk (nationalitet) frem for et territorium (staten), Martin: ’The Evolution’, 155-78. Belgien er i dag det eneste monarki, som i sin titulatur for monarkerne eksplicit er udtryk for ”Popular monarchy”. De øvrige medlemmer af kongehuset bærer ligeledes titler, der relaterer sig til Belgiens historie. Nederlandene, De Habsburgske Nederlande, De Spanske (Belgiske) Nederlande og De Østrigske Nederlande bestod fra middelalderen af en række forskellige fyrstestater: hertugdømmet Brabant (1183-1795), grevskabet Limburg (1065-1165), hertugdømmet Limburg (1165-1795; Den Limburgske Arvefølgekrig (1283-89) førte til, at Limburg kom i personalunion med Brabant)), herskabet Mechelen (fra omkring 870 indtil 1795), grevskabet Hainaut (Hennegau) (ca. 900-1797: indlemmet i Frankrig), grevskabet Flandern (862-1795), grevskabet Artois (1237-1659: indlemmet i Frankrig), hertugdømmet Øvre Geldern (1096-1795) og grevskabet Luxembourg (1059-1354), hertugdømme fra 1354-1795, fyrste-abbediet Stavelot-Malmédy (651-1795) og fyrstebispedømmerne Cambrai (1007-1678: indlemmet i Frankrig) og Liège (980-1789, 1791-92, 1793-95); de tre sidstnævnte var også en del af det tysk-romerske kejserrige (962-1806), men de var ikke underlagt habsburgsk styre. De Østrigske Nederlande var underlagt en fransk besættelse fra 1794-1814, hvor området organiseredes som ni departementer i Frankrig, hvormed de resterende nederlandske fyrstestater mediatiseredes, dvs. opløstes og indlemmedes i Frankrig. På Wienerkongressen genoprettedes Luxembourg som statsdannelse i 1815 i form af storhertugdømmet Luxembourg, der kom i personalunion med kongeriget Nederlandene.

Luxembourg blev således ligesom Island og Irland genoprettet som statsdannelse for at indgå i en personalunion med en anden statsdannelse. Af de øvrige fyrstestater er hertugdømmet Brabant dog bevaret som titel i det belgiske monarki fra 1840 som den belgiske tronfølgers officielle titel. Titlen som greve af Flandern er blevet tildelt to gange (1840 (til 1905) og 1910 (til 1983))) som en personlig titel til den belgiske monarks næstældste søn. Titlen greve af Hainaut (Hennegau) er blevet tildelt to gange (1859 (til 1869, fra 1865-69 sammen med titlen hertugen af Brabant) og 1930 (til 1934))) som en personlig titel til den ældste søn til kronprinsen. Titlen prins af Liège er blevet tildelt én gang, i 1934 (til 1993). Titlerne greve af Flandern, greve af Hainaut (Hennegau) og prins af Liège blev afskaffet med et kongeligt dekret i 2001, da titlerne anses for at være kontroversielle og ensidige i det sprogligt opsplittede land. Ingen af titlerne har refereret til politisk-administrative enheder i Belgien, Monette: *Métier de Roi*, 196-99. Farverne i det belgiske flag, antaget i 1831, er afledt af våbenskjoldet for hertugdømmet Brabant: en gylden løve med røde klør og rød tunge på en sort baggrund. Farverne i den belgiske trikolore korresponderer med den røde løve for Hainaut (røde og sorte løver på en gylden baggrund), Limburg og Luxembourg, den gyldne løve for Brabant og den sorte løve på en gylden baggrund for Flandern og Namur, Van den Bussche: *Noble Belgique*.

I de første år af det belgiske monarkis historie domineredes det belgiske hof af britiske aristokratiske familier, da den belgiske adel i vidt omfang forblev loyal mod Oranje-Nassau-dynastiet i Nederlandene. Efterhånden lykkedes det dog for den belgiske dronning Louise og kong Leopold 1. at tiltrække medlemmer fra belgiske adelsslægter til de kongelige receptioner og statsbanketter, Lassère: *Louise, reine*. Det belgiske monarki blev desuden i 1800-tallet rystet af tre dødsfald, da tronfølgerne prins Louis-Philippe (1833-34) og prins Leopold, hertug af Brabant (1859-69), søn til kong Leopold 2. (1865-1909), og prins Baudouin (1869-91), bror til kong Albert 1. (1909-34), døde ganske unge uden at efterlade sig efterkommere. Dødsfaldene gjorde et dybt indtryk på den belgiske offentlighed, som begyndte at tvivle på dynastiets fortsatte opretholdelse, Spiegeleer: ’1834-1869-1891’, 179-95.

I 1853 ægtede den belgiske tronfølger, hertug Leopold (2.) af Brabant (1865-1909), ærkehertuginde Marie Henriette af Østrig (1836-1902), som tilhørte den ungarske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet. Ægteskabet havde til formål at forlene det unge belgiske monarki under den protestantiske kong Leopold 1. med den historiske og dynastiske prestige fra de katolske habsburgere, som var en af Europas ældste fyrsteslægter. Samtidig skabte ægteskabet en historisk forbindelse mellem det nye belgiske kongerige og det habsburgske dynasti i De Østrigske Nederlande (1714-94), Defrance: *Léopold Ier et le*, 269. Under indtryk af Den Franske Revolution i

1789 etableredes kortvarigt De Forenede Belgiske Stater i 1790, en konføderativ republik, som oprør mod den habsburgske tysk-romerske kejser Josef 2. (1765-90) og guvernørparret i De Østrigske Nederlande (1780-92), Albert Casimir af Sachsen (1738-1822), hertug af Teschen fra 1766, og Maria Christina (1742-98), født ærkehertuginde af Østrig og søster til kejser Josef 2. Oprøret blev dog hurtigt og effektivt slået ned. Parret fik opført slottet Laeken i Bruxelles som deres residens. Siden 1831 har slottet været den officielle residens for den belgiske kongefamilie. Prins Albert var også guvernør i Ungarn fra 1765-81 med hovedsæde på Bratislava Slot, monarchie.be. 'Castle of Laeken'. Det belgiske kongehus har historisk knyttet flere dynastiske forbindelser med Habsburg-Lothringen-dynastiet. Leopold 2.s søster, prinsesse Charlotte (1840-1927), ægtede i 1857 den østrigske ærkehertug Maximilian (1832-67; vicekonge i Lombardiet-Veneto fra 1857-59), som kortvarigt var kejser under navnet Maximilian 1. i Mexico fra 1864-67, inden han blev henrettet af mexicanske republikanere. Kong Leopold 2.s næstældste datter, prinsesse Stéphanie (1864-1945), giftede sig i 1881 med den østrig-ungarske tronfølger, ærkehertug Rudolf (1858-89), som var den eneste søn til kejser Franz Joseph 1. (1848-1916), der var bror til ærkehertug Maximilian. Rudolfs mor, kejserinde Elisabeth (1837-98, østrigsk kejserinde 1854-98), født hertuginde i Bayern, modsatte sig forbindelsen med det unge belgiske monarki, som på ingen måde kunne måle sig med Habsburgernes lange historie, selvom det belgiske kongehus tilhørte et dynasti, Wettin-slægten, som kunne føre sin historie tilbage til 900-tallet og dermed var et af de ældste regerende fyrstedynastier i Europa. Wettin-dynastiet var bl.a. markgrever af Meissen fra 1089-1123 og igen fra 1130-1440. Kejser Franz Joseph 1. bifaldt dog den dynastiske forbindelse. Ægteskabet endte i en tragedie, da tronfølgeren tog sit eget liv i en selvmordspagt med sin elskerinde. Prinsesse Astrid (1962-), søster til kong Philippe 1., ægtede i 1984 ærkehertug Lorenz af Østrig-Este (1955-). Ærkehertugen var sønnesøn til den sidste østrigske kejser, Karl 1. (1916-18). Ærkehertugen, som siden 1996 har været overhoved for den habsburgske sidelinje Østrig-Este, der fra 1814-59 besad hertugdømmet Modena, blev udnævnt til prins af Belgien i 1995. Parrets fem børn, to sønner og tre døtre, er med i den belgiske arvefølge ligesom de foruden deres belgiske prinse/prinsessetitel også bærer deres traditionelle østrig-ungarske titler, ærkehertug/inde af Østrig-Este og prins/prinsesse af Østrig, Ungarn og Bøhmen, Bénit: *Légendes*; de Belgique: *Je devais*, 278-79; ejustice.just.fgov.be. 'Arrêté royal'.

St. Michael og St. Gudula-Katedralen i Bruxelles indtager en særlig plads i den belgiske nationale selvopfattelse. Kirken er viet til Ærkeenglen Sankt Michael, der som skytshelgen for Bruxelles nævnes sammen med det belgiske flag i tredje vers af den anden version af nationalsangen fra 1830. Kirken har igennem årene dannet ramme om en række kongelige begivenheder, bl.a. kronprins

Louis-Philippes dåb i 1833 og brylluppet mellem kong Baudouin og dronning Fabiola i 1960 og tronfølgeren hertug Philippe (1.) af Brabant og Mathilde i 1999. Kirken rummer begravelser for hertug Johan 2. af Brabant, Lothringen og Limburg (1294-1312), ærkehertug Ernst af Østrig (1553-95), ærkehertug Albrecht 7. af Østrig (1559-1621) og prins Karl Alexander af Lothringen (1712-80). Hertug Johan 2. blev bisat sammen med sin gemalinde, hertuginde Margrete (1275-efter 1333, født prinsesse af England). Fra 1594-95 var ærkehertug Ernst guvernør i De Spanske (Belgiske) Nederlande. I 1596 blev Ernsts yngre bror ærkehertug Albrecht 7. af Østrig (1559-1621, regerende ærkehertug i 1619) udnævnt til guvernør i De Spanske (Belgiske) Nederlande. I 1598 overlod den spanske kong Philip 2. (1556-98) De Spanske Nederlande til sin ældste datter, Isabella Clara Eugenia (1566-1633), og til sin nevø ærkehertug Albrecht, og de giftede sig året efter. Parret regerede i De Spanske Nederlande indtil ærkehertug Albrechts død i 1621. I sin tid som enke fungerede prinsesse Isabella Clara Eugenia som guvernør i De Spanske Nederlande fra 1621-33. Parret blev bisat i St. Michael og St. Gudula-Katedralen. Prins Karl Alexander var fra 1744-80 guvernør i De Østrigske Nederlande. Prinsen, der var dobbelt svoger til Maria Theresia, tysk-romersk kejserinde (1745-65) og Habsburgmonarkiets monark (1740-80), var meget populær i De Østrigske Nederlande, og han døde i Tervuren i hertugdømmet Brabant. Notre-Dame-kirken i Laeken i Bruxelles er den belgiske kongefamilies traditionelle gravkirke. Kirken opførtes på initiativ af kong Leopold 1. til minde om dennes afdøde dronning Louise, monument.heritage.brussels. 'Cathédrale Saints-Michel'; Süßmann: 'Albrecht und Isabella', 113-35; Galand: *Charles de Lorraine*; Spapens og Gombert: *L'église Notre-Dame*.

Leopold 1.s yngste søn, prins Philippe (1837-1905), ægtede i 1867 prinsesse Marie af Hohenzollern-Sigmaringen (1845-1912), der tilhørte den katolske sidelinje til det lutheranske Hohenzollern-dynasti i Preussen. Skønt tysk prinsesse var prinsessen opvokset i et fransk miljø som sønnedatter af Marie Antoinette Murat (1793-1847) og datterdatter af Stéphanie de Beauharnais (1789-1860), der begge tilhørte franske adelsslægter. Prinsessen passede derfor meget godt ind i det fransk-orienterede belgiske kongehus og et Belgien, der var præget af såvel germansk som romansk kultur. Brylluppet stod i Berlin, og ved fyrsteparrets indtog i Bruxelles den 30. april 1867 afholdtes en lang række velkomsttaler, blandt andre af borgmesteren for Bruxelles-kommunen Saint-Josse-ten-Noode, Louis Guillaume Felix Sainctelette (1802-73, borgmester fra 1867-70). Han fandt, at giftermålet repræsenterede *une nouvelle consécration de la dynastie que la Belgique s'est choisie* (*L'Indépendance Belge* 1.5.1867, "Mariage de S.A.R. Le Comte de Flandre avec S.A.S. La Princesse Marie de Hohenzollern"). Den dynastiske forbindelse med Preussen var tillige med til at sikre Belgien mod en fransk annektering i det vordende stormagtsopgør mellem Frankrig og Preussen. Parret blev forældre til kong Albert 1., som i 1909 efterfulgte sin sønneløse farbror, kong

Leopold 2., Bilteryst: *Philippe Comte*, 183; Rodier: *Les causes*, 52.

Prins Albert (1.) af Belgien ægtede den 2. oktober år 1900 hertuginde Elisabeth i Bayern (1876-1965). Brylluppet stod i München, og ved prinseparrets ankomst til Belgien blev parret budt velkommen i bl.a. Liège. Liège-provinsens guvernør, Léon Pety de Thozée (1841-1912, guvernør fra 1882-1908), holdt en tale, i hvilken han berørte områdets historie i relation til Bayern:

Une duchesse en Bavière n'est pas, du reste, une étrangère pour les Liégeois. Parmi les nombreux princes-évêques bavarois qui les ont gouvernés autrefois, il en est un qui a fondé à Liége l'hôpital de Bavière qui porte encore ce nom resté populaire chez nous (*Journal de Bruxelles* 7.10.1900, "La réception à Herbesthal").

Fyrstebispedømmet Liège, det hedengangne valgmonarki, havde i alt haft seks fyrstebiskopper fra det bayerske Wittelsbach-dynasti: Johann 3. uden Nåde af Bayern (fyrstebiskop fra 1389-1418; hertug af Bayern-Straubing og greve af Holland og Hainaut fra 1418-25), Ernst af Bayern (1554-1612, fyrstebiskop fra 1581-1612), Ferdinand af Bayern (1577-1650, fyrstebiskop fra 1612-50), Maximilian Heinrich af Bayern (1621-88, fyrstebiskop fra 1650-88), Joseph Clemens af Bayern (1671-1723, fyrstebiskop fra 1694-1723) og Johann Theodor af Bayern (1703-63, fyrstebiskop fra 1744-63). De bayerske fyrstebiskopper havde både deres rod i hertugelige sidelinjer og i hovedlinjen i kurfyrstendømmet Bayern. Fyrstebiskop Ernst af Bayern grundlagde i sin embedstid Liège Hôpital de Bavière i Liège i 1606. Guvernøren tillagde dermed den dynastiske forbindelse, som Belgien havde indgået med Bayern, en historisk og dynastisk legitimitet inden for rammerne af en regional identitetsdannelse med basis i den tidligere fyrstestat i det nuværende Belgien. I Bayern fremholdt den bayerske udenrigsminister, Friedrich Krafft Graf von Crailsheim (1841-1926, udenrigsminister fra 1880-1903 og ministerpræsident fra 1890-1903), i en festtale i anledning af brylluppet, at belgierne foruden hospitalet i Liège også stadig mindedes den bayerske kurfyrst Maximilian 2. Emanuel (1679-1726), bror til prins Joseph Clemens og far til prins Johann Theodor, der som statholder for De Spanske Nederlande i perioden 1691-1714 indlagde sig stor fortjeneste, *Münchner Neueste Nachrichten* 3.10.1900, "Hochzeit im Königshause", 4. I Liège accentuerede byens borgmester, Gustave Kleyer (1853-1939, borgmester fra 1900-21), i en tale til prinseparret, at Belgien siden sin grundlæggelse som stat i 1830 havde stolet på sine monarker,

qui seraient élevés au Trone la garde de l'indépendance et de l'intégrité de la Patrie, le soin de ses destinées et de sa grandeur. Nos rois ont été fidèles au serment qu'ils ont prêté. Sous leur égide, la Belgique, heureuse et fière, marche vers l'avenir confiante en elle-même, forte et prospère. La

nation sait qu'elle doit à la Dynastie régnante cette longue ère de liberté, de sécurité et de progrès. En échange, elle a voué à la Famille Royale une gratitude sans bornes (*Journal de Bruxelles* 7.10.1900, "A Liége").

Belgien var i Kleyers optik et fremtidssikret og moderne konstitutionelt monarki, der var i pagt med tiden, og som garanterede Belgiens uafhængighed og sikkerhed med de europæiske stormagters, herunder ikke mindst Storbritanniens, garanti for Belgiens territoriale integritet og neutralitet.

I hovedstaden Bruxelles hilstes det kommende belgiske kongepar velkommen af byens borgmester, Émile De Mot (1835-1909, borgmester fra 1899-1909), som i sin velkomsttale bl.a. udtalte:

Cet honneur, qui échoit aux représentants de l'agglomération bruxelloise, constitue chez nous une tradition nationale; l'Histoire a conservé le souvenir des joyeuses entrées du Brabant. Elles cimentaient naguère; dans les occasions solennelles, l'union des princes et des peuples (*Le Vingtième Siècle* 7.10.1900, "A Bruxelles").

Borgmesteren koblede hyldesten i år 1900 af Belgiens næste kongepar sammen med den traditionelle nære relation mellem fyrsten og folket i Brabants historie, der gøres til en central komponent i den moderne belgiske nationale historie. De Mot fortsatte sin tale med at understrege, at belgierne levede under et liberalt styre, hvorfor Bruxelles og resten af Belgien nu ønskede at benytte den festlige lejlighed til at hylde kongen, kongehuset og landets institutioner. I anledning af den dynastiske forbindelse bragte dagbladet *Le Vingtième Siècle* den 7. oktober 1900 et velkomstdigt til prinseparret med titlen "A Leurs Altesses Royales" af den belgiske digter Valère Gille (1867-1950), Gille: 'A Leurs'. Digtet bestod af fire strofer og lød som følger:

Doux et fiers, à travers notre vieille cité,
D'un sourire écartant la foule qui vous presse,
Vous passez, rayonnants d'une tranquille ivresse
Et la grâce est en vous unie à la beauté.

Un cri, que la Belgique entire a répètè,
Jaillit: Nous acclamons la force et al tendresse,
Et vous reconnaissez dans ce cri d'allégresse
Votre proper bonheur sans fin répercuté.

O Prince! en cet instant tout un peuple salue
L'Epouse au chaste front que vous avez élue,
Et plein d'un noble espoir bénit votre retour;

Car vous êtes pour lui sa jeunesse fleurie,
Et dans votre poitrine il sait qu'ivre d'amour
Bat d'un rythme joyeux le cæur de la Patrie.

Det dynastiske giftermål var en national begivenhed for Belgien, hvis kongehus nu fik tilført nyt blod fra det bayerske Wittelsbach-dynasti.

Belgien var besat af Tyskland under 1. verdenskrig, hvor kong Albert 1. indlagde sig stor fortjeneste som konge og hærfører for et land, der hørte til blandt Ententemagterne (Storbritannien mfl.). Dette var uagtet at kongens ældre søster prinsesse Joséphine Caroline (1872-1958) var gift med den tyske prins Karl Anton af Hohenzollern-Sigmaringen (1868-1919), den rumænske kong Ferdinand 1.s (1914-27) bror, der tjente som preussisk generalløjtnant under verdenskrigen. Den belgiskfødte prinsesse Louise (1858-1924) var i 1875 blevet gift med prins Philipp af Sachsen-Coburg-Gotha (1844-1921), der var en slægtsfælle fra Huset Wettin som tilhørende den ungarske Koháry-sidelinje inden for det tyske fyrstedynasti. Prinsen gjorde tjeneste i den ungarske hær, hvor han blev major. Borgmesteren i Bruxelles, hvor brylluppet stod den 4. februar 1875, Jules Anspach (1829-79, borgmester fra 1863-79), holdt en tale til brudeparret, i hvilken han talte på vegne af den store belgiske familie, som var en fri og stolt befolkning. Belgierne respekterede ifølge borgmesteren kongehuset, som benævntes "la dynastie nationale" (*Journal de Bruxelles* 5.2.1875, "Mariage de S.A.R. la princesse Louise"). Anspach accentuerede, at Belgien aldrig havde betragtet den belgiskfødte prinsesse som en udlænding. Med giftermålet havde prinsessen nu giftet sig med en repræsentant for det dynasti, som i Belgien var blevet en belgisknational institution. Parret blev skilt i 1906. Efter 1. verdenskrig, hvor parrets søn, prins Leopold Clement (1878-1916), deltog på østrig-ungarsk side, blev prinsessens ejendomme i Belgien konfiskeret, og hun var på grund af forbindelsen til Centralmagten Østrig-Ungarn forment adgang til sit fødeland. Albert 1.s dronning, Elisabeth (1876-1965, født hertuginde i Bayern), blev på trods af sin tyske baggrund et nationalt symbol i Belgien under den tyske besættelse. Dronningen tilhørte Wittelsbach-dynastiet i Bayern, som historisk havde udviklet sin egen identitet, uafhængigt af den tysk-nationale identitet med rod i kongeriget Preussen i Det Tyske Kejserrige fra 1871. Dronningens bror, hertug Ludwig Wilhelm i Bayern (1884-1968), kæmpede dog i verdenskrigen på tysk side i det lette bayerske kavaleri og deltog i det første slag ved Ypres i Flandern i oktober-november 1914. Dronning Elisabeths svoger hertug Wilhelm af Urach var general i den tysk- kejserlige hærs felttog mod Frankrig og Belgien i 1914. En anden svoger til den belgiske dronning, kronprins Rupprecht af Bayern (1869-1955, kronprins fra 1913), var øverstbefalende for den sjette tyske armé på Vestfronten i Slaget om Lothringen i august 1914 og med rang af generalfeltmarskal i den tysk-kejserlige hær i 1916.

Kronprinsen foreslog i 1915, at Nederlandene (med de flamske dele af Belgien og det nordlige Frankrig) og Luxembourg (med den belgiske del af Luxembourg fra 1839) skulle indlemmes som delstater i Det Tyske Kejserrige. Andre områder i det nordlige Frankrig, det vallonske Belgien og området omkring Maastricht i Nederlandene skulle ifølge den bayerske kronprins indlemmes i kongeriget Preussen. Alsace-Lorraine og resten af Lothringen skulle deles mellem Bayern og Preussen. Kronprins Rupprecht ønskede med disse planer at etablere en modvægt til den preussiske dominans i det tyske kejserrige. Dronning Elisabeths faster kejserinde Elisabeth (1837-98, født hertuginde i Bayern og kejserinde fra 1854) var gemalinde til Østrigs kejser Franz Joseph 1., som var en af Centralmagt-monarkerne. En svigerinde til kejser Franz Joseph 1., ærkehertuginde Charlotte af Østrig (1840-1927; født prinsesse af Belgien), enke efter den mexicanske kejser Maximilian 1., blev på grund af denne slægtsmæssige forbindelse ikke antastet af den tyske besættelsesmagt på sit belgiske slot Bouchout, hvor hun flagede med det østrig-ungarske flag. Hertug Carl Edward af Sachsen-Coburg-Gotha (1900-18) kæmpede under 1. verdenskrig på tysk side, hvorved han afbrød forbindelserne med sine slægtninge i det britiske og belgiske kongehus. Hertugen kæmpede i en infanteridivision imod russerne i Østpreussen indtil 1915, hvor han trak sig tilbage fra krigstjeneste grundet reumatisme.

Ved afslutningen af 1. verdenskrig i 1918 stod det belgiske kongehus og kong Albert 1. stærkt i den nationale bevidsthed som Belgiens sande forsvarere imod den tyske overmagt. Den 23. november 1918 bragte det flamske dagblad *Het Nieuws Van Den Dag* et hyldestdigt til kongen med titlen ”Aan Albert den Dappere – Koning der Belgen” (”Til Albert den Tapre – Belgiernes Konge”). Digtet var signeret ”G.S.”, bestod af fire strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

De zon der vrijheid schiet haar glinsterende strale Op land en stad en volk in uwen zegetocht; De vreemde slavernij verzwindt in hare krocht, En rondom u geschaard staan Vlamingen en Walen.	Frihedens sol sender sin glitrende stråle Over land, by og folk i Deres triumftog; Fremmed slaveri forsvinder i sin hule, Og samlet omkring jer står flamlændere og vallonere.
Albert, ô dappere Vorst, geboren tot regeeren, Ontembaar in den strijd en in den vrede wijs, Rijd fier, door ’t volk geleid, in ’t vaderlijk paleis; Uw Koninklijke kroon herwont ge in ’t triomfeeren!	Albert, o tapre fyrste, født til at herske, Ukuelig i kamp og vis i fred, Rid stolt, anført af folket, ind i det faderlige palads; De genvinder Deres kongelige krone i triumf!
Onwrikbaar is de liefd’, waar ge uwen troon op	Urokkelig er den kærlighed, hvorpå De bygger

bouwt;
Klein is ons Belgenland, maar edel zijn de volken,
En sterk de koene Vorst, op wien zijn volk betrouwt!

De zege heeft voor goed U tot ons Vorst gewijd;
Met onze vrijheid schiet uw glorie uit de wolken,
En weit de wereidluchten door naar wijd en zijd.

Deres trone;
Lille er vores Belgien, men ædle er folkene,

Og stærk er den tapre fyrste, som hans folk stoler på!

Sejren har for altid viet Dem som vores fyrste;

Med vores frihed skyder Deres herlighed frem fra skyerne,
Og strækker sig over himlen vidt og bredt.

Digtet hyldede den belgiske monark som et belgisk nationalt symbol, der formåede at samle begge belgiske nationer, flamlænderne og vallonerne, bag monarkiet. Kongehuset formåede således ifølge digtet at virke som et nationalt samlingspunkt for Belgien ved at bygge bro på tværs af de nationale og sproglige skillelinjer.

Genealogisk skiftede det belgiske kongehus under indtryk af den anti-tyske stemning under 1. verdenskrig sit slægtsnavn Sachsen-Coburg-Gotha ud til fordel for benævnelsen ”de Belgique” (flamsk: ”van België; tysk: ”von Belgien”) i 1920. I 1921 gav kongehusets medlemmer uofficielt afkald på deres tyske fyrstetitler, prins/prinsesse af Sachsen-Coburg-Gotha og hertug/hertuginde af Sachsen, hvorved det belgiske kongehus gennemførte en symbolsk og formel nationalisering (titlerne findes stadig på visse officielle dokumenter, fx fødsels- og dødsattester). Kongehusets selvopfattelse var derefter entydigt knyttet til den belgiske statsdannelse. I 1921 afskaffede kong Albert 1. som følge af disse ændringer det sachsiske våben fra det kongelige våben. I 2019 genindførte hans oldebarn kong Philippe 1. det sachsiske våben i det kongelige våben. Beslutningen blev taget umiddelbart efter det belgiske kongepars besøg på barokslottet Friedenstein Slot, der fungerede som en af residenserne for hertugerne af Sachsen-Coburg-Gotha. Det belgiske kongehus vedkender sig dermed atter sine historiske tyske rødder, hvilket er blevet muliggjort grundet Tysklands centrale rolle i nutidens Europa og EU, hvis hovedstad er den belgiske hovedstad, Bruxelles. I samme forbindelse blev det kongelige våbens valgsprog, ”Enighed gør stærk”, gengivet på alle tre officielle sprog i Belgien, fransk, flamsk og tysk, som skulle markere, at kongen var konge i hele kongeriget Belgien og for alle belgiere. Hidtil havde det kongelige våbens motto kun været skrevet på fransk, ”L’union fait la force”. På grundlag af et kongeligt dekret i 2015 antog prinserne og prinsesserne af Belgien efternavnet ”de Saxe-Coburg” (”flamsk: ”van Saksen-Coburg”) for at undgå en forveksling mellem titlen og slægtsnavnet ”af Belgien”. I 1993 aflagde kong Albert 2. som den første belgiske monark ed som belgisk konge på både fransk, flamsk og

tysk. Belgien er et eksempel på en statsdannelse, der blev oprettet som en enhedsstat, og som siden blev omdannet til en føderation. Med udgangspunkt i de i 1960'erne oprettede fire sprogregioner blev der fra 1960'erne gennemført en omfattende decentralisering af den belgiske statsdannelse, kulminerende med omdannelsen af Belgien til en føderation i 1993. Belgien er således i dag et føderativt monarki. Fra anden halvdel af det 20. århundrede og frem til i dag har Belgien bevæget sig i retning af konglomeratstaten som statstype. I denne proces er Belgien blevet omdannet til en forbundsstat. Kongehuset i Belgien under kong Philippe 1. forsøger at udgøre det samlende nationale holdepunkt i statsdannelsen, Fischer: *Germany's Aims*, 181; Balfoort: 'La Monarchie belge', 9; Boffey: 'Saxe appeal'; ejustice.just.fgov.be. 'Arrête royal'; Ilse: 'King Philippe and Queen Mathilde'.

Området Eupen-Malmédy indlemmedes i Belgien som en følge af fredsslutningen i Versailles i 1919 efter 1. verdenskrig. Da kong Albert 1. døde i en bjergbestigningsulykke i 1934, udløste det en national landesorg i hele Belgien, også i det relativt nye belgiske område mod øst. I en nekrolog over den afdøde monark, som blev bragt i det lokale dagblad i Eupen *Grenz-Echo* den 19. februar 1934, fremhævedes kongens tyskkundskaber, *der deutschen Sprache, die bekanntlich vor dem Kriege die Umgangssprache am Brüsseler Hof war* (*Grenz-Echo* 19.2.1934, "König Albert und Eupen-Malmedy", 2). Man søgte dermed nationalt at underbygge Belgiens position i det overvejende tysksprogede Eupen-Malmédy ved at henvise til det belgiske kongehus' dynastiske ophav i det tyske monarki Sachsen-Coburg-Gotha. I virkeligheden havde fransk, og ikke tysk, været det dominerede sprog ved hoffet i Bruxelles siden grundlæggelsen af den belgiske statsdannelse. Nekrologen markerede derved også en skjult kritik af den symbolske afstandtagen, som det belgiske kongehus havde foretaget efter 1. verdenskrig i forhold til sin tyske historie i relation til titler og slægtsnavn i 1920-21. Om landesorgen hed det bl.a. i nekrologen: *Man erkennt gerade in diesen Trauertagen der Nation, welchen Platz der Verewigte auch in den Herzen seiner neubelgischen Landeskinder eingenommen hat*, ibid. Indlemmelsen af Eupen-Malmédy i Belgien blev bekræftet med en folkeafstemning i 1920. Befolkningen i Eupen-Malmédy følte derfor et særligt tilhørsforhold til kong Albert 1., eftersom man følte, at man selv frivilligt implicit havde valgt ham som områdets monark. I august 1938 aflagde kong Leopold 3. som den første belgiske monark et officielt besøg i Eupen-Malmédy, Quadflieg: '"Es lebe der König!" oder "Vive le Roi!"?', 248-52. I Malmédy bød byens borgmester, Joseph Werson (1891-1940, borgmester fra 1927-40), monarken velkommen med følgende ord: *Die Stadt Malmedy ist glücklich, Eurer Majestät am heutigen Tage durch meinen Mund ihre Gefühle der Vaterlandsliebe und der tiefsten Anhänglichkeit gegenüber dem König und der Dynastie ausdrücken zu können* (Ibid. 20.8.1938, "Königsbesuch in Eupen-Malmedy-St. Vith", 1). Igen understregede man indirekte fra områdets side den patriotiske loyalitet

over for det tyske Sachsen-Coburg-Gotha-dynasti, som havde udgjort det belgiske kongehus siden 1831.

Uagtet at Belgien religiøst og traditionelt har været en national enhed, indeholder den belgiske forfatning fra 1831 ingen bestemmelser om nogen statskirke, eller at statsoverhovedet skal tilhøre en bestemt kirke. Den romersk-katolske kirke er en international organisation, hvorfor man i katolske stater almindeligvis ikke har haft en statskirke, men derimod som oftest en statsreligion, hvor katolicismen i forfatningen nævnes som statens officielle religion, hvilket dog ikke gælder den belgiske forfatning. Den belgiske forfatning var inspireret af de franske konstitutioner fra 1791, 1814 og 1830, den nederlandske forfatning fra 1815 og britiske konstitutionelle principper. Forfatningen etablerede et tokammersystem. Forfatningen fastslår, at ingen fra kongehuset kan være minister (§ 87, § 98 i den nuværende forfatning), og at prinserne, kongens sønner, eller i tilfælde af at kongen ingen sønner havde, prinser fra sidelinjen, skulle tage plads i Senatet, når de fyldte 18 år, med stemmeret fra de 25 år (§ 58), fra 1993 21 år, hvilket de i praksis ikke benyttede. Med indførelsen af absolut primogenitur i 1991 blev prinsesser arveberettigede til tronen, og prinsesse Astrid (1962-), fra 1984 ærkehertuginde af Østrig-Este, datter af kong Albert 2., kunne derfor indtræde i Senatet i 1996, hvor hun sad til sin fars abdikation i 2013. I 2014 blev dette system med kongelige senatorer afskaffet ved en forfatningsændring. Den belgiske forfatning stipulerer, at kongen ikke kan være statsoverhoved i et andet land uden en godkendelse fra to tredjedeles flertal i parlamentets to kamre (§ 62, § 87 i den nuværende forfatning). Denne bestemmelse er kun blevet taget i anvendelse én gang, da Belgiens kong Leopold 2. med godkendelse af Repræsentantkammeret og Senatet blev det nye statsoverhoved for den nye stat Fristaten Congo i 1885. Leopold 2. forblev konge af sin personlige besiddelse frem til 1908, hvor personalunionen med Belgien opløstes, og kolonien blev derefter administreret som Belgisk Congo under den belgiske stat frem til 1960. I tilfælde af manglende mandlige arvinger kan kongen foreslå sin efterfølger med parlamentets samtykke, dvs. med to tredjedeles flertal (§ 61, § 86 i den nuværende forfatning). Ved tronledighed vælger parlamentet inden for to måneder en regent (§ 85, § 95 i den nuværende forfatning). Forfatningen foreskriver, at en regent skal vælges af parlamentet i tilfælde af en umyndig monark (§ 81, § 92 i den nuværende forfatning), og hvis monarken ikke er i stand til at regere (§ 82, § 93 i den nuværende forfatning). Regentskabet kan kun tildeles én person, som skal aflægge ed på forfatningen foran parlamentet (§ 83, § 94 i den nuværende forfatning). I overensstemmelse med disse bestemmelser valgte et stærkt decimeret belgisk parlament i 1944 prins Carl, greve af Flandern, til regent for den forkætrede kong Leopold 3. Som noget enestående blandt de europæiske monarkier fastlægger den belgiske forfatning, at monarken først indtræder i sit embede som statsoverhoved, efter at kongen har aflagt en konstitutionelt nedskrevet ed over for det

belgiske parlament (§ 80, § 91 i den nuværende forfatning), Wright (red.): op.cit., 'Belgium', 51-54; constituteproject.org. 'Belgium's Constitution of 1831', 26-27. Belgien har siden 1893 haft stemmepligt for mænd og siden 1948 for kvinder, da de fik stemmeret, Nerincx: 'Compulsory Voting'. Dette obligatoriske krav om at stemme gælder også kongehusets medlemmer, hvorfor blandt andre den belgiske prinsesse Joséphine-Charlotte (1927-2005), kong Leopold 3.s datter, i 1950 stemte til den rådgivende folkeafstemning om hendes fars tilbagevenden til den belgiske trone, monarchie.lu. 'S.A.R. la Grande-Duchesse Joséphine-Charlotte'. Folkeafstemningen afdækkede en splittet belgisk befolkning i forhold til kongespørgsmålet. Flamlænderne var overvejende positive over for kong Leopold 3. På kongens abdikationsdag den 16. juli 1951 bragte det flamske dagblad *De Standaard* et hyldestdigt til den afgående monark af den flamske forfatter og digter Constant Eeckels (1879-1955), Eeckels: 'De toekomst', 1. Digtet, der bar titlen "De toekomst kranst" ("De fremtidige kroner"), bestod af fire strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Zijn zwijgen antwoordde op der honden huilen. Zijn rots van eer trotste 't gestorm van laster.	Hans tavshed svarede på hundenes hyl. Hans æresklippe trodsede bagvaskelsens storme.
Zijn moed vocht voort, toen lafheid zich ging schuilen. Zijn wijsheid bleek bij beuk van leugen vaster.	Hans mod fortsatte, når fejhed søgte tilfulgt. Hans visdom viste sig standhaftig midt i løgnens hårde slag.
Tóch werd hij wild verscheurd door hondenmuilen, wijl laster aan 't festijn zat als vergaster, wijl lafheid hulde ontving van zegetuilen, wijl leugen 't beeld verminkte in grof geraster.	Alligevel blev han vildt revet i stykker af hundemundkurve, mens bagvaskelse sad ved festen som en gasser, mens fejhed modtog hyldest fra sejrsbuketter, mens løgne lemlæstede billedet i et groft gitter.
Hij had, als geen, zijn volk gediend, verdedigd. Hij werd, als geen, verraden en beledigd door ploertenploeg, die van de troon hem stootte.	Han havde tjent og forsvaret sit folk som ingen anden. Han blev forrådt og fornærmet som ingen anden af en bande bøller, der skubbede ham fra tronen.
De toekomst laakt eens streng, wie kon gedogen dat zó de haat liefde heeft bespogen, en kranst haar roem rond LEOPOLD de GROTE!	Fremtiden vil en dag strengt fordømme den, der kunne tolerere det had, som så blev spyttet på kærligheden, og som kroner dets herlighed omkring LEOPOLD den STORE!

Eeckels fandt, at kong Leopold 3. havde handlet rigtigt i 1940 over for den tyske besættelsesmagt. Monarken var med sin person stadig et samlende og værdigt symbol for hele den belgiske nation,

og i Eeckels' optik var kongen med sin abdikation blevet offer for forræderi fra dele af den belgiske befolkning.

Ærkehertug Carl Ludwig af Østrig (1918-2007), der var søn af den sidste østrigske kejser, Karl 1. (1916-18), ægtede den 17. januar 1950 prinsesse Yolande af Ligne (1923-2023). Brylluppet stod på Belæil Slot i Belgien, som er Ligne-slægtens primære residens. Den traditionsrige og omfangsrige Ligne-slægt med rødder tilbage til 1000-tallet og med flere sidelinjer blev i 1601 titulære rigsfyrster, en fyrstetitel, som de bærer videre den dag i dag som officielt anerkendt i den belgiske adel. Den belgiske adelsslægt blev rigsgrever i 1544 og ikke anerkendt som et tysk mediatiseret fyrstehus i 1815 pga. grevskabets mediatisering til Frankrig i 1801 (uden varig erstatning), fra 1815 en del af Nederlandene, fra 1830 Belgien. I anledning af brylluppet blev parret hyldet i Belæil, hvis borgmester, M.A. Belenger, holdt en tale, i hvilken han fremdrog slægterne Habsburg og Lignes historiske betydning i relation til Belgien:

Les noms glorieux qui sont vôtres et que votre auguste mère ainsi que le chef actuel de votre Maison rehaussent encore de qualités universellement réconnues comme inspirées d'un idéal constamment orienté vers la paix sont intimement mèlés au passé de nos provinces. Quel est celui des Belges qui n'a pas appris à vénérer le souvenir de celui de vos ancêtres qui nous appartient tout spécialement par sa naissance: Charles-Quint. Combien eût été heureux de l'événement d'aujord'hui le feldmaréchal Charles-Joseph de Ligne, ce prince chéri des grands et des humbles de son temps et qui fut tant choyé à la Cour de vos ancêtres. Lui qui fut une figure les plus marquantes de la noblesse européenne de son époque semble présent parmi nous (France: "Mariage impérial et princier", 3).

Ærkehertug Carl Ludwig gjorde tjeneste som frivillig i den amerikanske hær under 2. verdenskrig, og dermed levede han ifølge Belenger op til den stolte arv fra sin fjerne slægtning, kejser Karl 5., der var tysk-romersk kejser (1519-56) og konge af Spanien som Karl 1. (1516-56). Kejseren blev født i den flamske by Gent i år 1500, hvorfor han havde en særlig betydning for belgierne. Ligne-slægten havde også historisk ydet bistand til brudgommens habsburgske fyrsteslægt ved Charles-Joseph de Ligne (1735-1814, den syvende fyrste af Ligne fra 1766-1814), der som tysk-kejserlig feltmarskal bl.a. udmærkede sig i Den Preussiske Syvårskrig (1756-63). Borgmesteren afsluttede sin tale med at udtrykke Belæil-befolkningens dybe og oprigtige hengivenhed for Ligne-dynastiet, der i hans optik var nært forbundet med den belgiske nationale historie, herunder den habsburgske periode. Ærkehertug Carl Ludwig og hans gemalinde grundlagde den belgiske linje i det habsburgske dynasti. Alle deres fire børn blev født i Belgien, og de erhvervede belgisk

statsborgerskab. Den 29. maj 1978 blev ærkehertug Rudolf af Østrig (1950-), ærkehertugparret Carl Ludwig og Yolandes ældste søn, hans børn og efterkommere i mandslinjen inkorporeret i den belgiske adel med den arvelige titel prins/prinsesse af Habsburg-Lorraine. Ærkehertug Rudolfs yngre bror, ærkehertug Carl Christian af Østrig (1954-), ægtede i 1982 prinsesse Marie-Astrid af Luxembourg (1954-). Den 19. august 1983 blev han og alle hans efterkommere indlemmet i den belgiske adel som prins/prinsesse af Habsburg-Lorraine. Ved forlovelsen i 1981 mellem ærkehertug Carl Christian og prinsesse Marie-Astrid blev det pointeret i den luxembourgske offentlighed, at ærkehertug Carl Christian via sin mor var af belgisk afstamning, og at ærkehertugens fødested, Ligne-dynastiets stamsæde, Belæil Slot i Vallonien, var beboet af prinsesse Alix (1929-2019), der var født prinsesse af Luxembourg. Prinsesse Alix ægtede i 1950 Antoine (1925-2005), den 13. fyrste af Ligne fra 1985 og spansk højadelsmand (spansk adelstitel siden 1621), som var pilot i det britiske luftvåben, RAF. Ved dette giftermål blev det endvidere understreget i en tale af Luxembourgs borgmester, Émile Hamilius (1897-1971, borgmester fra 1946-63), at brylluppet først og fremmest var en understregning af den nære relation mellem Luxembourg og Belgien og en befæstelse af de nære bånd mellem de to lande, *Revue* 14.11.1981, ”Prinzessin Marie-Astrid verlobt!”, 22; *Luxemburger Wort* 18.8.1950, ”Unter dem Jubel der Bevölkerung aus Stadt und Land fand gestern die Vermählung zwischen Prinzessin Alix und Prinz Antoine de Ligne statt”.

I 1984 ægtede prinsesse Astrid i Bruxelles’ Notre-Dame du Sablon ærkehertug Lorenz af Østrig-Este (1955-). Ærkehertugen, som siden 1996 har været overhoved for den habsburgske sidelinje Østrig-Este, der fra 1814-59 besad hertugdømmet Modena, blev udnævnt til prins af Belgien i 1995. Parrets fem børn er med i den belgiske arvefølge ligesom de foruden deres belgiske prinse/prinsessetitel også bærer deres traditionelle østrig-ungarske titler, ærkehertug/inde af Østrig-Este og prins/prinsesse af Østrig, Ungarn og Bøhmen. I en reportage fra brylluppet, der stod i Bruxelles, bragte det flamske dagblad *De Standaard* følgende beskrivelse af festlighederne i den belgiske hovedstad:

Voor de vrouw die daar net woorden had met de politieman was dit te veel. Ze kong haar emotie nauwelijks bedwingen. ”Vive Astrid” riep ze zo hard dat iedereen in haar richting keek. Ze stond vlak naast de gedenkplaat waarop is vereeuwigd dat op 5 juni 1568 op die plaats de graven van Egmond en Hoorne werden onthoofd als slachtoffers van de dwingelandij en de onverdraagzaamheid van Filips II. Ook hij was een Habsburger (*For kvinden, der lige havde skændtes med politimanden der, var det for meget. Hun kunne næsten ikke holde sine følelser tilbage. ”Vive Astrid” råbte hun så højt, at alle kiggede i hendes retning. Hun stod lige ved siden af mindepladen, der udødeliggjorde, at greverne af Egmond og Hoorne den 5. juni 1568 på dette sted*

blev halshugget som ofre for Philip 2.s tyranni og intolerance. Han var også habsburger; min oversættelse), Vlaeminck: ”Lorenz moest wachten op zijn trouwauto” (”Lorenz måtte vente på sin bryllupsbil”), 7.

Den spanske kong Philip 2. (1556-98) udnævnte i 1567 den brutale hertug Fernando Álvarez de Toledo af Alba (1507-82, statholder fra 1567-73) til statholder i Nederlandene. Han stillede hele 12.000 borgere for de såkaldte bloddomstole, og mere end tusind blev henrettet. Blandt dem var de fremtrædende adelsmænd Egmont (grev Lamoral af Egmont (1522-68)) og Hoorn (grev Philip de Montmorency af Hoorn (ca. 1524-68)), der i 1568 blev halshugget på Grand Place i Bruxelles. Henrettelsen resulterede i udbruddet af 80-års krigen (1568-1648) imod det undertrykkende, spanske katolske overherredømme. Det flamske organ indtog med ovennævnte artikel en ironisk og til dels kritisk distance til det belgiske kongehus, som nu havde indgået en dynastisk forbindelse med det habsburgske dynasti; en fyrsteslægt, der med sit tyranniske styre havde forårsaget en historisk opdeling af Nederlandene. Dagbladet *De Standaard* var organ for den flamske nationalistbevægelse, som i lighed med den nationale historiografi i Nederlandene beklagede delingen af De Spanske Nederlande med den nederlandske republiks løsrivelse. Det er betegnende, at den hysterisk royalistiske kvinde udråber et leve for prinsessen på fransk og ikke flamsk. Endvidere beskrives brylluppet som et giftermål mellem en coburger og en habsburger, ibid. Dermed fremstilles kongehuset som værende et fremmedelement for Flandern og den flamske befolkning, såvel som et tysk dynasti, der ikke var i tråd med den belgiske historie, på trods af at kongehusets slægtsnavn siden 1920 havde været ”de Belgique” (flamsk: ”van België”).

I 1891 antog det belgiske kongehus ved et kongeligt dekret titlen ”prins/prinsesse af Belgien” for efterkommerne i mandslinjen af kong Leopold 1. Rapporten til kongen, der ledsagede dekretet, begrundede beslutningen på følgende måde: *Après 60 ans d'une vie nationale à laquelle la maison royale est si indissolublement liée, ses membres ne portent ni nom ni titre qui les rattache directement au pays*, Dubuisson: 'Quel nom pour les princes'. Indførelsen af denne nye titulatur havde således til formål symbolsk at forbinde det belgiske kongehus, der dynastisk var af tysk afstamning, med Belgien som nation. Med indførelsen af absolut primogenitur i 1991 udvidedes de belgiske prinse- og prinsessetitler til også at omfatte de kognatiske efterkommere af kong Albert 2., der på daværende tidspunkt var prins af Liège.

Den officielle version af forfatningen fra 1831 fandtes oprindeligt kun i en fransk udgave. En officiel version på flamsk blev først tilføjet i 1967. Siden 1991 har der endvidere været en tysk version af forfatningen. Den belgiske forfatning fra 1831 blev mønstereksemplet på, hvordan et velfungerende

konstitutionelt monarki skulle indrettes i Europa, og forfatningen blev forbillede for mange andre landes konstitutioner, ikke mindst den danske junigrundlov fra 1849, Hawgood: ’Liberalism and Constitutional’, 191; Huygebaert: ’Unshakeable Foundations’, 8-35.

5. Grækenland

Grækenland oprettedes som stat i 1832 efter Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) mod Det Osmanniske Rige. Den græske nationale identitet opbyggedes med baggrund i den græske (hellenistiske) kultur, der i perioden fra 323 f.Kr. til 31-30 f.Kr. dominerede i det østlige Middelhav, hvor grækere og makedonere havde magten, efter at kong Alexander 3. den Store af Makedonien (336-323 f.Kr.) i sin regeringstid havde skabt et af de første storriger i verdenshistorien. Den hellenistiske kultur var en sammenblanding af den klassiske græske kultur med rødder i de græske by- og småstater, herunder Makedonien, med nærorientens og romernes kultur. I perioden fra 1863-1923 øgedes Grækenlands areal betragteligt, betinget af den græske politiske ideologi Megali Idea, primært ved yderligere afståelser af Det Osmanniske Rige, bl.a. fristaten Ikaria (1912), fyrstendømmet Samos (1834-1912) og staten Kreta (1898-1913); de to sidstnævnte var begge autonome stater i Det Osmanniske Rige. Den græske nationalstat præsenterede sig som en genfødsel af den græske nation, en videreførelse af det antikke Grækenland og ikke af Det Byzantinske (Østromerske) Rige (330/395-1453), hvorfor man i Grækenland efter løsrivelsen begyndte at rense det græske sprog for især tyrkiske ord. Det græske sprog skrives med det græske alfabet, som er udviklet i klassisk tid (omkring det 9. århundrede f.Kr.).

Efter Det Byzantinske Rige og Konstantinopels fald i 1453 betragtedes Moskva som "Det Tredje Rom" efter Rom og Konstantinopel. De russiske zarer og zarinaer anså dermed sig selv som kejsere og kejserinder af Rom. Det tysk-romerske kejserrige (962-1806) var i sin egen selvforståelse en fortsættelse af Det Vestromerske Kejserrige (395-476). Den sidste Palaiologos-prætendent, Andreas Palaiologos (1453-1502, titulær kejser fra 1483-94 og 1498-1502), solgte sine rettigheder til den nedlagte kejsertrone til den franske kong Karl 8. (1483-98), men han overlod også sine prætentions-titler til kong Ferdinand 2. af Aragonien (1479-1516) og Isabella 1. af Castilien (1474-1504). Derved har enten de franske monarker eller de spanske monarker været de titulære kejsere af Det Byzantinske Rige. Et andet medlem af Palaiologos-dynastiet, Manuel Palaiologos (1455-1512), solgte sine arverettigheder til den osmanniske sultan Bayezid 2. (1481-1512). De osmanniske sultaner påberåbte sig kejsertitlen (Kaizer-i Rum eller romerske kejsere) efter osmannernes erobring af Konstantinopel i 1453. Andre prætendenter er de græske monarker efter 1832, da kongeriget Grækenland kunne betragtes som en efterfølgerstat til Det Byzantinske Rige. Monarkerne i kongeriget Italien (1861-1946) kunne endvidere gøre krav på den østromerske kejsertitel, da Italien rummede byen Rom, hvor rigets historie tog sin begyndelse.[30]

[30] Clogg: *A Concise History of Greece*, 7-97; Koliopoulos og Veremis: *Modern Greece*; Kremmydás: *I Megáli Idéa*. Blandt kandidaterne til den nye græske kongetrone var prins Frederik

af Nederlandene (1797-1881), som i 1829 blev tilbudt den græske kongetrone. Han afslog tilbuddet med den begrundelse, at han ikke ønskede at være konge af et land, hvis sprog og traditioner var fremmede for ham. I den sidste ende faldt stormagternes valg på prins Otto af Bayern fra det bayerske Wittelsbach-dynasti, der som 17-årig blev valgt til Grækenlands konge under navnet Otto 1. (1832-62), først på London- konferencen den 7. maj 1832, hvor stormagterne Storbritannien, Frankrig og Rusland anerkendte valget, som blev konfirmeret enstemmigt af den græske nationalforsamling den 8. august 1832. Med den anden London-protokol blev kongeriget Grækenland den første fuldt uafhængige græsksprogede stat siden Det Byzantinske Imperiums fald til osmannerne i 1400-tallet. Det blev fremhævet i den græske offentlighed, jf. fodnote 63, at Ottos 11 gange tipoldefar hertug Johann 2. (1341-97; hertug af Bayern-Landshut fra 1375, fra 1392 Bayern-München) var fire gange tipoldebarn af den byzantinske kejser Alexios 3. (1195-1203) på mødrene side via Barcelona- dynastiet (Sicilien), den capetingske sidelinje Anjou (Anjou-Napoli), det andet angevinske dynasti (det første var Plantagenet-dynastiet), Árpád-dynastiet (Ungarn), det laskariske dynasti og det angelanske dynasti. Den græske kong Otto nedstammede således fra de østromerske kejserlige dynastier Angelos (1185-1204) og Laskaris (1205-61), sidstnævnte som kejsere af kejserriget Nikæa (1204-61) med prætentionstitlen byzantinske kejsere, begge sidelinjer til Komnenos- dynastiet (1081-1185). Kong Otto talte ikke det græske sprog, men han indyndede sig hos grækerne ved at hellenisere sit navn til Othon. Kong Otto beholdt sin romersk-katolske tro, men i den græske forfatning fra 1844 blev det fastslået, at den græske monark, underforstået hans efterfølger på tronen, skulle tilhøre den ortodokse kirke (§ 40). I 1836 ægtede kong Otto i Oldenborg prinsesse Amalie af Oldenborg (1818-75), der derved blev græsk dronning. Hun fik lov til at beholde sin lutherske tro. Dronning Amalie var via primært tyske fyrstedynastier 21 gange tipoldebarn til den byzantinske kejser Isaac 2. Angelos (1185-95, 1203-04), bror til kejser Alexios 3., fra Angelos-dynastiet. Dronning Amalie introducerede det tyske juletræ til Grækenland, og hun skabte en romantisk folkedragt, som blev en græsk nationaldragt for kvinder, der stadig er kendt under navnet ”Amalie-dragten”. Kong Otto antog ligeledes den græske nationaldragt, hvilket øgede hans popularitet. Kong Otto tog i 1834 initiativ til genopførelsen af den antikke by Sparta, og den danske arkitekt Christian Hansen (1803-83) stod bag opførelsen af byens rådhus i 1836.

Kongeparrets ægteskab var barnløst. London-traktaten i 1832 (§ 8) mellem stormagterne Storbritannien, Frankrig og Rusland med en tilføjelse i 1833 forbød en personalunion mellem Bayern og Grækenland, mjp.univ-perp.fr. 'Grèce – Constitution du 18/30'; Macha-Bizoumi: 'Greek traditional'; Velde: 'The Succession Laws of the Greek Monarchy'.

I anledning af 25-årsdagen for kong Ottos ankomst til Grækenland og landets daværende hovedstad, Nafplio, den 25. januar 1858, skrev den græske professor Filippos Ioannou (ca. 1796-1880) et hyldestdigt til landets monark. Digtet bar titlen "Ode", Chrysogelos: 'Éna archaioprepés'. Digtet bestod af 20 strofer og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Charás achtída péftei stin Elláda olákeri, ki ap' to tranó tragoúdi tis ploúsias tou Árgous gis i doxasméni akrogialiá doneítai,	En stråle af glæde falder over Grækenland olakeri, og fra trano-sangen af det rige land Argos den herliggjorte stranden vibrerer,
ópou paliá ap' tis diadromés tou Neílou me polio geró, ta kýmata apsifóntas, o Danaós me tous syntrófous tou írthe, tou Vílou to vlastári.	hvor i gamle dage fra Nilens ruter med stærkt skib, der trodser bølgerne, Danaus med sine ledsagere kom, af Velos spiren.
Aftós stous gónous éfere tou Ináchou ti gnósi kai tous nómous tis patrídas ki ofélima ki arífnita édeixe érga stous amatheís anthrópous.	Han fødte Inachos' afkom fædrelandets viden og love og gavnligt og uudgrundeligt viste han gerninger til de uvidende mennesker.
Ekeí poios lógos tóra synkentrónei aftó to plíthos to eklektó, ferméno ap' óli tin Elláda? Poia eftychía gemízei tin kardiá tous?	Der samler fornuften sig nu denne skare den udvalgte, bragte fra hele Grækenland? Hvilken lykke fylder deres hjerte?
Akoúste: to chalkóstomo kanóni apó tis ákres tis Akronafplías vrontofonázei kai pantoú kirýssei tin pándimi giortí mas.	Hør, messingkanonen fra kanten af Akronaflia han råber og prædiker overalt vores pandime-fejring.
Koitáxte: lámpoun oi pyrsoí chiliádes sta stérea teíchi mesa tou Nafplíou kai stin Elláda gia ólous diaminýoun mia iméra evlogiméni;	Se, tusindvis af fakler skinner på de solide vægge inde i Nafplio og i hele Grækenland forklarer de til alle en velsignet dag;
ti eikosipénte chrónia pia échoun fýgei pou i gi ton ílio ton lampró gyrízei, afótou o vasiliás mas Óthon írthe stin óchthi aftís tis pólis.	hvad der er gået femogtyve år hvor jorden vender den lyse sol, efter vor kong Otto kom på bredden af denne by.
Vlastós kalós, epifanís ki i fýtra	God stængel, spiren er også fremtrædende

- ton Vittelsváchon, pou éndoxi logiétai,
kai tóra ton gennaío
diafentévei laó tis Vavarías.

Tácha boreí kaneís na mi gnorízei
ton timiméno Loudovíko?
Dáfnes kai stémma to kefáli tou kosmoúne,
se vasiliá pou armózoun.

Stous nióspartous katoíkous tis
Elládas os állos Danaós fánike o gios tou,
ston Ínacho, stou Pélopa ti níso
san éftase apó péra;

stous Éllines, pou oi máches tous rimáxan,
Eiríni chárise kai Dikaiosýni
- tis polypóthitis Eleftherías
tous sympageís pylónes.

Me sýnesi kai ton emfýlio pávei,
to ktínos pou katétroge ti chóra gia chrónia,
kai ston Achaión ti sképsi
fytévei tin Omónoia.

Chári s' eséna, vasiliá mou,
páli apó tis stáchtes tous oi
póleis vgaínoun ki i Dímitra ta dóra tis
prosférei sta chrysafiá choráfia.

Chári s' eséna, i skoúra eliá stolízei
káthe koiláda kai plagiá sti gi mas;
karpízoun kai ta ampélia me
stafýlia tou charopoú Dionýsou.

Chári s' eséna, dási plimmyrízoun
me ton poimenikón avlón tous
íchous, enó oi voskoí sta arkadiká
mas óri chorévoun gia ton Pána.

Chári s' eséna, skízoun mes sto Aigaío

plisístia ta ploía mas to kýma
- tósa ton Káystro ton kýknon
smíni den pérasan poté tous.

Oi várvares kravgés tou Día tis
kóres me fóvo eíchan gemísei ki
étsi afísan tis Ippokrínis ta nerá:
sy páli tis éferes sto spíti.

- af Wittelsbach, der anses for at være herlig,
og nu regerer de modige
bayerske folk.

Så man ved måske ikke
den ærede Ludwig?
laurbær og en krone pryder hans hoved,
til en konge de sømmer sig.

Til de neospartanske indbyggere i
Grækenland da en anden Danaus dukkede op,
hans søn, i Inachos, på Peloponnes øen
som om det kom fra hinsides;

til grækerne, som kampene hærgede,
Retfærdighed gav også fred
- af den efterlængtede Frihed
de solide søjler.

Med forsigtighed og borgerkrigen ophører,
dyret, der fortærede landet
i årevis, og i achæerne tanken
planter Omonia.

Tak til dig, min konge,
igen af deres aske opstår byer
og Demeter tilbyder sine gaver
i de gyldne marker.

Takket være dig pryder den mørke oliven
hver dal og skråning i vort land;
vinstokkene høster også druer
af den glade Dionysos.

Takket være dig er skovene oversvømmet
med lyden af hyrdegårde,
mens hyrderne på vores arkadiske bjerge
de danser for Pan.

Takket være dig river de ind i Det Ægæiske Hav
nærmere vore skibe bølgen
- så meget for Kaustro af svaneflokke
de gik aldrig forbi dem.

Zeus døtrenes barbariske råb
de var fyldt med frygt, så de gik
af Hippocrene vandet dig igen
du bragte dem hjem.

Stis Athinás tin xakoustí tin póli oikodomeís naó lampró gia ekeínes; edó synázeis tous semnoús iereís tous kai tous pistoús syntrófous.	I Athen den berømte by du bygger et herligt tempel for dem; her samler du deres beskedne præster og trofaste ledsagere.
Chaíre Óthon, kai ti léxi toúti déxou ap' ólous ston naó me prothymía, giatí eínai i písti pout i metaférei ston sevastó sou thróno.	Hil Otto, og accepter dette ord af alle i templet frivilligt, fordi det er troen, der bærer det på din ærede trone.
Chaíre xaná, kai me tin Amalía ti rígissa chrónia pollá na zeíte, sta chéria esý ta sthenará kratóntas to aktinovólo skíptro.	Glæd dig igen, og med Amalia godt nytår, længe leve i dine hænder, mens du holder dem fast det strålende scepter.

Kong Otto ankom til Nafplio den 25. januar (juliansk kalender) 1833. Nafplio var Grækenlands hovedstad fra 1827-34. Kong Otto identificeres med Danaus, der var konge af Libyen, og som ifølge den græske mytologi underviste argiverne i at grave brønde (strofe ti). Danaus er ifølge legenden grundlæggeren af byen Argos på halvøen Peloponnes (strofe to). Inachos var den første mytiske konge af Argos (strofe tre). Med de talrige referencer til det antikke Grækenland og den græske mytologis mange guder og gudinder, landbrugsgudinden Demeter (strofe 13), vinguden Dionysos (strofe 14), hyrdens og dyreflokkens gud Pan (strofe 15) og den øverste gud og himmelguden Zeus (strofe 17) bibringer Ioannou den tyskfødte kong Ottos styre i Grækenland en historisk og national legitimering. I denne nationale retfærdiggørelse indgår der også en politisk lovprisning af det bayerske Wittelsbach-dynasti og kong Ottos far, kong Ludwig 1. af Bayern (1825-48), der var en fremtrædende filhellener, og som aktivt havde støttet den græske sag under Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) mod Det Osmanniske Rige (strofe otte og ni). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Ioannou dus med den græske monark.

I 1862 blev den tyskfødte monark afsat af græske oprørere, og de europæiske stormagter skulle nu finde en kandidat til den ledige græske trone. Valget faldt på den danske prins Vilhelm, der besteg den græske trone som kong Georg 1. i 1863. Den afsatte og barnløse kong Otto 1., der døde i Bamberg i 1867, abdicerede aldrig frivilligt. Han havde selv udpeget sin bror prins Luitpold (1821-1912) som sin efterfølger, hvilket afvistes af grækerne. Bayerns sidste konge, Ludwig 3. (1913-18), en nevø til kong Otto 1., gav afkald på sin græske arveret, der var defineret i den græske forfatning fra 1844 (§ 38). Som prins blev han gift med prinsesse Maria Theresa (1849-1919), født prinsesse af Østrig-Este (Modena), i 1868. Hendes farbror, hertug Frans 5. af Modena (1846-59), var erklæret katolik, og han krævede, at prins Ludwig som en del af ægteskabskontrakten skulle give afkald på

sin græske arveret, for derved at sikre, at prinsens børn skulle blive opdraget romersk-katolske. Prins Ludwig (3.) gav derfor afkald på sin græske arveret i 1869. De græske forfatninger fra 1844 (§ 40), 1864 (§ 47) og 1911 (§ 47) stipulerede, at den græske monark skulle tilhøre den ortodokse religion. Den græske forfatning fra 1844 forbød desuden en personalunion mellem kongerigerne Bayern og Grækenland, hvorfor prins Ludwigs (3.) yngre bror prins Leopold (1846-1930) overtog arveretten til den græske trone efter sin bror. Prins Leopolds ældste søn, prins Georg (1880-1943), overtog den græske arveret efter sin far. I december 1959 fandt der en art forsoning sted mellem det afsatte Wittelsbach- dynasti og det glücksborgske dynasti i Grækenland, da hertug Albrecht af Bayern (1905-96), overhoved for Wittelsbach-dynastiet fra 1955-96, sendte sin søn prins Max af Bayern (1937-) til Athen, hvor han ved en officiel ceremoni overbragte de græske kronjuveler fra kong Ottos tid til Grækenlands kong Paul 1. (1947-64), mjp.univ-perp.fr. 'Grèce – Constitution du 18/30', 'Grèce – Constitution du 16/28'; hoelseth.com. 'The Greek Constitution'.

Kong Georg 1. markerede sin danske oprindelse i sit nye græske kongevåben. De heraldiske symboler for Danmark, Slesvig, Holsten, Lauenborg, Oldenborg og Delmenhorst kom således med i rigsvåbenet. Kong Ottos officielle titulatur lød: "af Guds nåde Konge af Grækenland". I perioden 1863-1973 var de græske monarkers officielle titel "Hellenernes Konge"; en titulatur inspireret af folkesuverænitetstanken, hvor man i Grækenland gjorde nationaliteten og ikke territoriet til omdrejningspunktet for monarkernes titulaturer. Når "Hellenerne" indgik i den græske monarks officielle titulatur fra 1863 til det græske monarkis afskaffelse i 1973, var det et udtryk for den græske nationalstats forestillede historiske rødder tilbage til antikkens hellenistiske kultur. Samtidig var titulaturen en eksponent for Megali Idea, som var en græsk nationalistisk ideologi, der søgte at forene alle grækere i én samlet nationalstatsdannelse. I forbindelse med sin tronbestigelse kunne kong Georg 1. levere De Ioniske Øer til Grækenland i 1864, som Storbritannien havde indvilliget i at afstå. Det glücksborgske kongehus' position som græsk nationalt symbol og indenrigspolitiske legitimitet var således fra begyndelsen nært knyttet til realiseringen af Megali Idea som nationalt program, Clogg: op.cit., 46-97. I anledning af overdragelsen i 1864 skrev den græske digter Aristotelis Valaoritis (1824-79) fra De Ioniske Øer et hyldestdigt til øernes nye konge, Georg 1., Valaoritis: 'Afiérosis'. Digtet med titlen "Afiérosis ti Aftoú Megaleiótiti to Vasileí ton Ellínon Georgío A´" ("Dedikation til Hans Majestæt Hellenernes Konge Georg I") bestod af fem strofer og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Íthela na 'mai pélago, ta kýmatá tou na 'cho kai ná 'rtho sta podária Sou, stou Thrónou Sou to vrácho,	Jeg ville være havet, have dets bølger og komme til dine fødder, til din trone klippen,

to droseró tous ton afró,
tin ágria ti voí tous, t'andreioména spláchna tous,
ti foverí psychí tous,
ti galaní tous ti thoriá, tin pantodynamía na
Sou ta dóso símera na géneis trikymía.
To 'thela, nai, gia na Se idó edóthe
n' armeníseis ki anemostróvilos,
stoicheió, na tréxeis na xypníseis aftón ton érmon ton gialó opoú
koimát' emprós Sous
sa na min évlepe o tyflós to fos sto métopó Sou.
Íthela, nai, ti nióti Sou, na tine kámo antára me tis avýssou ta nerá na pníxo tin katára pou
enékrose tin Ípeiro, ki apó katapotíra tin ékame nerosyrmí, vouví, skiasméni, steíra!

Ríxe to máti Sou na ideís!
Tou Píndou ta gerákia foroúne mávra ta fterá
sa na 'tane korákia.
O prínos o perífanos de gérnei ta klonária gia
na dechteí ston ískio tou souliótika liontária.
Stou Katsantóni ti spiliá ti nýchta salagáne
ta próvatá tous pistikoí, kai lýkoi pou peináne
ryázontai kai moniázoune stou Zídrou to liméri.
Tou Boukouvála ta paidiá,
stroména mes sti ftéri gnéthoune t' arnokópia tous kai cháskontas koitázoun
chortáta ta kopádia tous, vouvá, n'anacharázoun!

O! na boroúsa ekeí psilá na S' évlepa
mia méra to flámpouró mas na krateís olórto
ston aithéra, na 'cheis stefáni sýgnefa,
to Thróno Sous to chióni ki énane kátaspron
aïtó pou na Se kamarónei! O!
na 'zouna na S' évlepa ekeíthe na gyríseis
to galanó to máti sou m' emás na chairetíseis ti mána, ton patéra Sou,
ti gi ti mitrikí Sou pou apozitáei ni nióti Sou, to chéri, to spathí Sou!

Tou gérou mas tou Ólympou t'aklónito

kefáli tha stísome Ágia Trápeza, theórati,
megáli kai me to dákry tis charás
kai Sy ki emeís vreménoi ekeí tha mnimonépsome gonatistoí,
geirménoi chílion chronóne kókala, chílion chronóne táfous

deres kølige skum, deres vilde brøl,
deres mandige indvolde, deres fantastiske sjæl,

deres blå lys, almagt
at give dem til dig i dag
For at skabe en storm.
Jeg ønskede det, ja, at se dig her for at
bevæbne og tornado,
element, at løbe for at vågne op denne hermonstrand,
hvor du sover foran dig
som om den blinde ikke så lyset på din pande.
Jeg ville, ja, Din ungdom, lave hende antara med det bundløse vand for at drukne
forbandelsen der inkarnerede Epirus, og fra en vask han gjorde hende vandig, stum, skyggefuld, gold!

Kast dit øje for at se!
Af Falkene Pindos de bærer sorte vinger,
som om de var krager.
Den stolte torn bøjer ikke sine grene
at modtage Suliotiske løver i sin skygge.
I Katsantoni er grotten hjemsøgt om natten
deres trofaste får og sultne ulve
de hviler og ligger alene i Zidros for dagen.
Bokouvalas børn, lagt i bregnen
de gnaver deres lam og stirrer på hinanden

fodre deres flokke, dumme, lad dem græsse!

Åh! at jeg kunne se dig deroppe en dag
vores flamboyante til at holde alt
i æteren, at have en krone af skyer,
din trone i sneen og en hvid-ansigtet ørn,
der gør dig stolt! Åh!
at leve for at se dig der for at vende tilbage
dit blå øje med os at hilse på din mor, din far, din moder jord,
som søger din ungdom, din hånd, dit sværd!

Af vores gamle mand af Olympen det urokkelige hoved

vi vil oprette en hellig bank, teoretisk,
stor og med glædeståren og Du
og vi fandt der vil vi huske, at vi knælede, lænede os
knogler er tusind år gamle, grave er tusind år gamle

ki ekeínous opoú eváftisan sto aíma tous tous tráfous tou Doúppel kai tous ékaman na génoun Misolóngi.	og dem, hvor de døbte maden i deres blod af Duppel og fik dem til at føde Missolongi.
Tóte charoúmeno ki egó to stoma p' ólo vónkei th' anoíxo kai ti dóxa Sou glyká tha tragoudíso.	Så er jeg glad og min mund er fuld af støn jeg vil åbne og sødt synge din ære.
Tóte m' éna dafnóklaro ki egó tha na stolíso to mávro mou to métopo kai thá 'rtho sta podária tou Thrónou Sou m' agrámpeles, me krínous, me vlastária.	Så vil jeg også pynte med et laurbær min sorte pande og jeg kommer på benene af din trone, du gjorde mig glad, med liljer, med spirer.
Símera déxou ta ftochá ta nekroloúloudá mou, déxou to dentrolívano p' anáthrepse i kardiá mou.	Tag i dag imod mine stakkels begravelsesblomster, accepter den rosmarin, som mit hjerte har næret.

Digtet rummer flere referencer til Den Græske Uafhængighedskrig, bl.a. sulioterne (strofe to), der var en albansk kristen stamme, som tog aktivt del i den græske frihedskamp mod osmannerne, og osmannernes tre belejringer af byen Missolonghi (1822-26), som grækerne tabte til fjenden i den tredje belejring i 1825-26 (strofe fire). Valaoritis byder den unge danskfødte kong Georg 1. velkommen til De Ioniske Øer (strofe tre), og med ham følger bjerget Olympen i det nordlige Grækenland (strofe fire), hjemstedet for guderne i den græske mytologi. I strofe tre udstyres den unge monark med herskersymboler i form af en trone og en ørn, der var attribut for både Zeus og Odin som de øverste guder i hhv. græsk og nordisk mytologi. Ørnen var tillige i form af dobbeltørnen våbenmærket for Palaiologos-dynastiet (1259-1453) og Det Byzantinske Rige. Med denne mytologiske reference og uafhængighedskrigen forlenes øernes nye monark med en historisk og national legitimering. Det blå øje i strofe tre refererer dels til "Det onde øje", en amulet med rødder tilbage til 3000 år f.Kr., dels til amuletten "Odins Øje", der ifølge hhv. græsk og nordisk folketro skulle beskytte mod ondskab og dårligdom. Den unge kong Georg 1. beskrives i digtet som det synlige bevis og symbolet på øernes forening med det græske moderland, og dermed skildres det græske kongehus implicit som garanten for realiseringen af Megali Idea som nationalt program. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Valaoritis dus med den græske monark.

Med oprettelsen af staten Kreta i 1898 som en følge af det græske nederlag i krigen imod Det Osmanniske Rige i 1897 blev det besluttet at udnævne kong Georg 1.s næstældste søn, prins Georg (1869-1957), til højkommissær for østaten. Prins Georg var som den første i kongehuset født på den græske kongefamilies sommerresidens Mon Repos på Korfu, og han var uddannet søofficer i både den græske og danske flåde. Prinsen regerede Kreta enevældigt på de europæiske stormagters nåde til stor utilfredshed for den kretensiske politiker Eleftherios Venizelos (1864-1936), som

advokerede for en omgående forening (enosis) med Grækenland. Venizelos, der var justitsminister på øen fra 1899-1901, iværksatte en opstand, Theriso-opstanden, i marts 1905. Den 25. marts 1905 holdt Venizelos en tale, i hvilken han fordømte det græske kongehus' rolle i spørgsmålet om Kretas tilhørsforhold (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Efthýs ex archís onómasan ton Prínkipa antiprósopon tis Ethnikís Idéas en Kríti. Katá tou títlou toútou diemartyríthin kai diamartýromai. I Kríti den échei anánkin antiprosópon tis Ethnikís Idéas. Títloi aftís eínai oi agónes tis. Edéchthimen ton Ýpaton Armostín mónon os komízonta ton arravóna tis enóseos tis Krítis metá tis Elládos. All' o arravón diírkese tóson polý, óste to stádion tis mnisteías katíntisen apechtés, kath' óson den epílthen i próodos i prosdokoméni kai symfyís pros tin apóktisin tis eleftherías. Ypó to apechthés toúto kathestós parenevlíthisan parexigíseis, aítines to katéstisan apechthésteron. Kath' ékaston taxídion tou Prínkipos epistéveto óti tha gíni i énosis. Parílthon ídi éx éti. Íto fysikón o Kritikós Laós na prosfýgi ápax éti eis ta ópla, ópos katastísi enargestéran tin anánkin tis ethni-kís tou apokatastáseos. Ypárchoun oi fronoúntes óti to kínima toúto eínai ákairon. Den échei, árage, anagnoristhí óti i móni lýsis tou Kritikoú Zitímatos eínai i énosis tis Krítis metá tou Vasileíou tis Elládos? Tin énosin, légoun, tha tin kámi mónon ótan thelísi o yiós tou vasiléos tis Elládos! Diamartýromai kai katá tis antilípseos aftís. Den dynámetha na anathésomen to ethnikón mas méllon eis mían oikogéneian (*Lige fra begyndelsen udnævnte de prinsen til repræsentanten for den nationale idé på Kreta. Jeg protesterede, og jeg protesterer fortsat mod denne titel. Kreta har ikke brug for repræsentanter for den nationale idé. Hendes titler er hendes kampe. Vi accepterede kun højkommissæren som bærer af løftet om Kretas forening med Grækenland. Men forlovelsen varede så længe, at kurtiseringsfasen blev modbydelig, da det forventede og naturlige fremskridt mod opnåelsen af frihed ikke indtraf. Under dette afskyelige regime greb misforståelser ind, hvilket gjorde det mere afskyeligt. På hver eneste af prinsens rejser troede man, at foreningen ville finde sted. Der er allerede gået seks år. Det var naturligt for det kretensiske folk igen at ty til våben, da det gjorde behovet for deres nationale genopretning mere påtrængende. Der er dem, der mener, at denne bevægelse er forsinket. Er det ikke blevet erkendt, at den eneste løsning på det kretensiske spørgsmål er foreningen af Kreta med Kongeriget Grækenland? Foreningen, siger de, vil kun ske, når Grækenlands konges søn ønsker det! Jeg protesterer også mod denne opfattelse. Vi kan ikke betro vores nationale fremtid til én familie*), ebooks.edu.gr. 'I Periodos'.

I Venizelos' optik udgjorde det græske kongehus og det glücksborgske dynasti ingen garanti for

opfyldelsen af løftet om Kretas forening med Grækenland (enosis) og generelt Megali Idea. Opstanden resulterede i prinsens afsættelse som højkommissær i 1906 efter Storbritanniens intervention i konflikten. Det kretensiske parlament besluttede ensidigt i 1908 at indlemme Kreta i Grækenland, hvilket først realiseredes i 1913, Manousakis: 'Eleftherios Venizelos during'. I forbindelse med Kretas officielle indlemmelse i Grækenland den 1. december 1913 blev det bemærket i den athenske nationalkonservative avis *Estia*, at kong Konstantin 1. (1913-17, 1920-22) var den første græske konge, som gik i land på øen, siden den byzantinske kejser Nikephoros 2. Phocas (963-69) fordrev araberne fra Kreta, Megas: '1i Dekemvríou'. Den kretensiske politiker Emmanuel Tsouderos (1882-1956), græsk regeringsleder fra 1941-44, skrev i anledning af Kretas officielle indlemmelse i Grækenland en artikel i avisen *Kritikí Epitheórisi*, i hvilken han beskrev begivenheden som afslutningen på Kretas lange lidelseshistorie, der begyndte med romernes besættelse af øen i 69 f.Kr. Generalen Nikephoros Phocas befriede øen for arabernes slaveri og gjorde den til en provins i det græske byzantinske rige i 960. Med kong Konstantin 1. fik Kreta for første gang en ortodoks monark efter århundreders katolsk (republikken Venedig (1212-1669)) og muslimsk styre (osmannerne (1669-1913)), og øen blev atter en del af den byzantinske religiøse og politiske tradition. Kong Konstantin 1. beskrives som "o dafnostefís tou ellinismoú" ("hellenismens laurbærkrans"), og han betegnes med regenttitlen Konstantin 12. Kretenserne var ifølge Tsouderos de sidste forsvarere af Konstantinopel i 1453, og de gik troligt i døden sammen med hellenismens store kejser, Konstantin 11. (1449-53), Ladia: 'Tin iliólousti 1i Dekémvri'. Den kretensiskfødte feministiske journalist og forfatter Kalliroi Parren (1861-1940) fastslog, at Kreta indtog en særstatus blandt de områder (Epiros, det sydlige Makedonien og de ægæiske øer ved Lilleasiens kyst), der var blevet befriet af Konstantin 12. som sejrrig kronprins og konge under Balkankrigene (1912-13). Kreta var de græske guders hjemland og moderen til den græske og europæiske civilisation, da minoerne længe før grækerne i den præhellenske bronzealder med den minoiske civilisation på Kreta (ca. 3100-ca. 1100 f.Kr.), der var blevet arkæologisk afdækket i årene 1900-05, havde skabt Europas første højkultur, Parren: 'I megali kai trani' ('Den store og den stærke'), 2473-2474.

De Dodekanesiske Øer, der bl.a. omfatter øen Rhodos, blev i 1947 officielt indlemmet i kongeriget Grækenland. Øerne i det sydlige Ægæiske Hav havde siden begyndelsen af 1500-tallet været en del af Det Osmanniske Rige, og efter Den Italiensk-Tyrkiske Krig (1911-12) var øerne fra 1912 en del af kongeriget Italien. Med Paris-fredstraktaten i 1947 mellem Italien og de allierede magter blev øerne officielt indlemmet i kongeriget Grækenland. Den 7. marts 1948 markerede man den historiske forening mellem Grækenland og De Dodekanesiske Øer på Rhodos med besøg af kongeparret og officielle taler af kong Paul (1947-64) og Rhodos' første folkevalgte borgmester,

Gabriel Haritos (1907-90, borgmester fra 1946-50). Haritos' tale sluttede med følgende ord (i translittereret form og i min danske oversættelse):

To proaiónion óneiron ton Dodekanisíon pragmatopoieítai símeron kai olokliroútai to ethnikón érgon ton. Me tin synteloúménin símeron ensomátosin tis polypathoús Dodekanísou eis tin Mitéra Elláda termatízetai mía odynirá períodos tis ellinikís istorías kai archízei mía períodos néa kai plíris elpídon. Oi Dodekanísioi échoun pléon plíri epígnosin tis apostolís ton kai gnorízoun óti diá tis enóseos tha symváloun ap"eftheías eis tin evimerían, tin próodon kai tin akmin tis Elládos. I de symvolí ton aftí tha eínai pio polytimotáti diá tin ethnikín pnevmatikín anáptyxin kai to megaleíon tou Éthnous mas. Megaleiótatoi! Ypó to krátos tis pléon ischyrás synkiníseos diá tin exairetikín évnoian tin opoían i týchi epefýlassen eis emé, paradído eis Ymás, tous antaxíous synechistás tis aíglis ton Vasiléon tou Vyzantíou kai tou aeimnístou adelfoú sas Georgíou tou V' tou opoíou to pnévma tha sas eínai pistós symparastátis, tas kleídas tis póleos tis Ródou kai ton állon Dodekaníson, me tin diápyron efchín ópos synechísete tin éndoxon poreían Sas (*Den evige drøm om Dodekaneserne er realiseret i dag, og deres nationale arbejde er fuldført. Med nutidens fuldstændige integration af de hårdt prøvede Dodekanesere i Moder Grækenland slutter en smertefuld periode af græsk historie, og en ny periode fuld af håb begynder. Dodekaneserne er nu fuldt ud klar over deres mission og ved, at de gennem unionen vil bidrage direkte til Grækenlands velstand, fremgang og velfærd. Og deres bidrag vil være mere værdifuldt for den nationale åndelige udvikling og vor nations storhed. Deres majestæt! Under tilstanden af den stærkeste følelse for den ekstraordinære gunst, som skæbnen har skænket mig, overlader jeg til Dem, de værdige efterfølgere af herligheden fra kejserne af Byzans og Deres afdøde bror Georg II, hvis ånd vil være Deres trofaste støtte, nøglerne til Rhodos by og de andre Dodekanesere, med de bedste ønsker, mens De fortsætter Deres herlige rejse*), Megas: '07 Martíou'.

Paris-fredstraktaterne blev underskrevet den 10. februar 1947, mens kong Georg 2. endnu levede. Fredstraktaten mellem Italien og de allierede magter trådte i kraft den 15. september under kong Paul, der besteg tronen ved sin brors død den 1. april 1947. Haritos, der senere blev medlem af det græske parlament fra 1956-63 for det højreorienterede konservative parti National Radical Union (EPE), italesatte det græske monarki og kong Paul som den græske nations anker. Det græske glücksborgske kongehus var ifølge Haritos en historisk videreførelse af kejserdynastierne i Det Byzantinske Imperium. Foreningen (enosis) mellem De Dodekanesiske Øer og det græske moderland i 1947 var derfor i borgmesterens optik endnu et skridt henimod virkeliggørelsen af

Megali Idea.

I 1948 udtalte kong Paul (1947-64), at Cypern, som havde været et kongerige (en korsfarerstat) fra 1192-1489 og et britisk protektorat siden 1878, kronkoloni fra 1925-60, burde indlemmes i Grækenland. I 1950 organiserede den ortodokse kirke på Cypern en folkeafstemning om tilslutning til Grækenland. Knap 96 % af den græsk-cypriotiske befolkning var positive, men briterne og den tyrkiske minoritet (18 %) af øens befolkning modsatte sig enosis, som op gennem 1950'erne fik stadig større opbakning af græsk-cyprioterne. Forhandlinger mellem Storbritannien, Grækenland og Tyrkiet resulterede i dannelsen af en uafhængig cypriotisk statsdannelse i form af Republikken Cypern i 1960 med ærkebiskop Makarios 3. (1913-77) som den første præsident. Cypern var fra 1961 medlem af det britiske statssamfund Commonwealth. I 1963 udbrød der borgerkrig i østaten mellem det græsk-cypriotiske befolkningsflertal og den tyrkisk-cypriotiske minoritet. Borgerkrigen afsluttedes i 1964 med en våbenhvile. I juli 1974 foretog græske officerer et kupforsøg for at gennemtvinge Cyperns indlemmelse i Grækenland, hvilket medførte en tyrkisk invasion af det nordøstlige Cypern for at forhindre realiseringen af disse planer. Det græske oberststyre faldt tre dage senere, og Cypern, der ikke blev en del af Grækenland, var derefter delt af en demarkationslinje. Makarios 3., som kort før statskuppet var flygtet til udlandet, vendte tilbage som præsident i slutningen af 1974; et embede, han beholdt til sin død, Richter: *A Concise History of Modern*.

I forbindelse med sit 25-års regeringsjubilæum i 1888 modtog kong Georg 1. lykønskninger fra digtere, videnskabsmænd og filhellenere fra hele Europa. Blandt disse var den danske digter Holger Drachmann (1846-1908), som skrev et hyldestdigt til den jubilerende monark og landsmand med titlen "Ved Kong Georg af Grækenlands 25 Års Jubilæum", Christmas: *Kong Georg I*, 130. Digtet lød som følger:

Hil dig Hellas, klædt i Purpurkåben
ældst og yngst af Verdens stolte Lande!
Hil dig Drot, som Danmark bor i Dåben,
Sømands Kongen med den åbne Pande!
Bølgens friske Salt var Døbefonten,
Hjærter holdt lands Sundet Æresvagt,
Arkipelagus og Hellesponten
som lived op i samme Hymnes Takt
Drømmen i Europas Ungdomssjæle
blev til Dåd og knuste Barbariet,
og fra Secles Mareridt befriet
løfted Hellas sig og hamred Thronen
højt på Folkeviljens faste Pæle,
mens Apollon angav Hyldnings=Tonen!

Drot' de Støtter skal ej Fremtid rokke,
når du stændigt tænker på den Sang,
som imellem Line=Gods og Blokke,
langs med Dæk og over Råens Nokke
frisk til Nordens Frihedsbrise klang
Det er let at sidde støt på Thronen,
naar man husker Sømands=Lektie=Tonen
ét Ben langt – og ét Ben kort!
Da kan Søen vaske Dæks last bort;
jamen Skibet krydser gennem Vinden.
Chefen står med Solens glød om Kinden,
ser til Flaget, skotter til Kompasset
Du har til dit Folks Forventning passet
lys og klar, hellenisk er Forstanden,
Grækenland står prentet dig på Panden,
Danmark i dit Hjærte holder Vagt
- Salamis og Kongedyb, Takt –
Du blev Konge, Du er Manden.

Drachmann ønskede med sit digt at minde den danske offentlighed om betydningen af den græske monarks danske og nordiske rødder. Det var "Nordens Frihedsbrise", som havde elimineret barbariet og bevirket udformningen af et konstitutionelt styre med forfatningen af 1864. Kong Georg 1. accepterede forfatningen, som med sit etkammersystem var ultrademokratisk i datidens Europa. Med det konstitutionelle monarki inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati blev tronen hamret "højt på Folkeviljens faste Pæle", som tilmed hyldes af lysets og sangens gud, Apollon. Drachmann anvender i digtet kong Georg 1.s maritime uddannelse og sømandens navigationsevner som en allegori over kongens regeringsførelse i Grækenland, hvor han stedse har haft Grækenland i hovedet, men beholdt Danmark i hjertet. Grækenland og Danmark var begge gamle stolte søfartsnationer, der historisk havde udmærket sig i slagene ved Salamis (480 f.Kr.) mod perserne og i Kongedybet (Slaget på Reden i 1801) mod briterne. Arven fra de to søslag, udkæmpet af hhv. de græske bystater i Perserkrigene (499-449 f.Kr.) og Danmark-Norge i Englandskrigene (1801, 1807-14), inkarnerede den græske kong Georg 1. i sin person. I samklang med den germanske tradition for fyrstedigte er Drachmann dus med sin landsmand, kong Georg 1.

Kong Georg 1. aflagde den 28. november 1864 ed på forfatningen af 1864. I anledning af 25-året for forfatningen af 1864 udsendte den græske forretningsmand og forfatter Demetrios Vikelas (1835-1908) en artikel på fransk om det kvarte århundrede i græsk historie. I forhold til kongens position og agtelse i den græske befolkning og offentlighed igennem 25 års regeringstid fremkom Vikelas i artiklen med følgende vurdering:

Durant ces vingt-cinq années sa popularité a eu, plus d'une fois, à souffrir de mécomptes, dont il

était plus facile que juste de lui imputer la responsabilité. Mais il a eu la satisfaction de voir son peuple lui rendre justice, en celebrant son jubilee avec une joie qui n'était point de commande. Malgré les difficulties de toute sorte que la Grèce a rencontrées, et qu'il lui reste encore à traverser avant de completer son organization intérieure, malgré les épreuves qu'elle a eu à subir au milieu des événements dont l'Orient a été le théâtre, on peut avec raison se declarer satisfait du bilan de cette première période du règne de George Ier. La Grèce en est sortie agrandie et son trône affermi, Vikelas: 'Vingt-cinq années', 493-94.

Grækenlands territorium var vokset betydeligt i kongens kvarte århundrede på tronen, ikke mindst med indlemmelsen af Thessalien i 1881. Udvidelsen af Grækenland og dermed en nærmere opfyldelse af Megali Idea konsoliderede ifølge Vikelas det græske monarki. Vikelas anførte endvidere i sit skrift, at Grækenland ikke havde oplevet noget oprør eller revolter i kong Georg 1.s regeringstid. Denne lykkelige omstændighed kunne delvis tilskrives den materielle fremgang, som det sydeuropæiske land samtidig havde haft,

mais la cause principale en doit être cherchée dans l'exercice libre et sans entraves des droits constitutionnels. Le roi George a eu le grand mérite de rester toujours un roi vraiment respectueux de la constitution. Gràce à son libéralisme, les conspirations sourdes et les soulèvements séditieux ont été remplacés par les lutes parlementaires des partis; lutes qui, assurément, ne conduisent pas toujours au bien-être du pays, mais qui, au moins, ne compromettent pas son avenir, en mettant en question le principe même de son organization politique, ibid., 507.

På trods af et politisk kaos med hyppigt skiftende regeringer havde monarkiet under kong Georg 1. formået at blive et nationalt samlingspunkt, centreret omkring forfatningen af 1864 og Megali Idea. Den nederlandske arkivar og historiker August Jean Flament (1856-1925) skrev et digt i anledning af det kongelige 25-års jubilæum, Hansen et al.: 'Kong Georg I. og Dronning', 178, 182.

> Vijfen twintig jaar regeert Gij 't edelst volk vant oud Europa,
> Dat, onwrikbaar als zijn Ossa weert vag wyken noct versagen.
> Maar Barbaren uit het Oosten Persen Turk het hoofd verplettert.
> Vloeren heden duizend wenschen uit Kastalie's dichtenkonne,
> 'k Heb'en wensch: O Mocht Un sckepter alle landen eens vereenen
> waar 't Hellensch zijn zang doet miscken, 't land van Rigas en Botzaris
> 't Zilver Kruis bekeend zeeen, Koning die un land omgarden.
>
> Fem og tyve Aar Du styred' det gamle Europas ædleste Folk,
> Der, som sin Ossa staar fast, ej viger og ikke forsager,

Men som Hovedet knuser paa Østens Barbarer, Perser og Tyrk.
Om der idag fra Kastalies Kilde flød tusinde Ønsker,
Har jeg end et: O maatte Dit Scepter forene de Lande,
Hvor den hellenske Sang bruser frem, Rigas' og Botzaris' Jord!
Sølvkorset skjærme det Hav, som omkrandser, o Konge, Dit Land!

I tråd med den germanske tradition for fyrstedigte er digteren dus med monarken, som dermed fremstår som ligeværdig og fortrolig for offentligheden. Grækenland portrætteres i digtet som kristenhedens og civilisationens forpost i kampen mod perserne og tyrkerne, hvor særligt de græske bystater Athen og Sparta udmærkede sig i deres heroiske kamp mod perserne i Perserkrigene (499-449 f.Kr.), og ved at trække på fortællinger fra den græske mytologi ("Ossa" og "Kastalies Kilde") udtrykkes et ønske til kongen om at forene alle hellenere i den samme statsdannelse og dermed opfylde drømmen for nationalheltene Rigas (Feraios, (1757-98)) og Botzaris (Markos Botsaris, (ca. 1788-1823)), der døde i kampen mod det osmanniske overherredømme og for den græske frihed. Den nederlandske historikers digt eksponerer derfor ideologien Megali Idea, ifølge hvilken det græske monarki endnu ikke er fuldendt, og det er den til enhver tid siddende monarks opgave at samle alle grækere under sit scepter. En anden lykønskningshilsen, som implicit gav udtryk for ideologien Megali Idea, kom fra den græske forfatter M. Zwaanswyk: *Hellenernes jublende Folk tænker paa Fædrelandets Fanes mange Farver og hæver den med den fra gamle Dage kjendte heltemodige Tænkemaade til Ære for sin saa højt elskede Konge*, ibid., 183, 178. Kong Georg 1. havde som græsk konge en fortløbende opgave i at udvide og forsvare den græske stats territorium.

Den fremtrædende politiker Ioannis Kolettis (1773/74-1847, regeringsleder ad to omgange fra 1834-35 og 1844-47) formulerede i en berømt tale i den græske nationalforsamling den 14. januar 1844 sine visioner for et Grækenland, der omfattede alle grækere. I en debat om den nye konstitution advokerede Kolettis for en politisk ligestilling mellem grækere inden for og uden for den eksisterende græske statsdannelse. Nedenfor bringes et uddrag fra talen (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Diá tin geografikín tis thésin i Ellás eínai to kéntron tis Evrópis: istaméni, kai échousa ek men dexión tin Anatolín, ex aristerón de tin Dýsin, proóristai, óste diá men tis ptóseos aftís na fotísi tin Dýsin, diá de tis anagenníseos tin Anatolín. To men próton exeplírosan oi propátores imón, to de défteron eínai eis imás anatetheiménon: en to pnévmati tou órkou toútou kai tis megális táftis idéas eídon pántote tous plirexousíous tou éthnous na synérchontai diá na apofasísosin ouchí pléon perí tis týchis tis Elládos, allá tis ellinikís fylís. Póson epethýmoun na íto[n] paróntes símeron Germanoí, Zaïmai, Kolokotrónai, oi állote tis Ethnikís Syneléfseos plirexoúsioi, kai aftoí oi

draxámenoi ta ópla epí to genikó toúto skopó diá na synomologísosi met' emoú póson emakrýnthimen tis megális ekeínis tis patrídos idéas, tin opoían eis aftó tou Ríga to trafoúdi eídomen katá próton ekpefrasménin. En ení pnévmati tóte inoménoi, ósoi eíchomen to epónymon Éllines, ekerdísamen méros tou ólou skopoú… Kai ymeís vevaíos to aftó frónima échete, to aftó epithymeíte, dióti ékastos imón échei en eaftó tin idéan tis lamprás tou ellinikís katagogís: pas tis ex ymón aisthánetai óti i Synélefsis áfti ekrotíthi eis Athínas, tis opoías tin lamprótita, to megaleíon kai ta amímita aristourgímata aiónas ethávmasan, kai thavmázousin. Ai Athínai, kai sýmpasa i Ellás diiriméni to pálai kathékasta, kai eis idiaítera Kráti, épese, kai pesoúsa efótise ton kósmon. Opoías árage elpídas paréchei símeron anagennitheísa i Ellás, kai inoméni eis en Krátos, eis éna skopón, kai mían dýnamin, eis mían thriskeían, eis en, télos, Sýntagma, to opoíon tóra apergazómetha? (*På grund af sin geografiske placering er Grækenland Europas centrum; stående og med Østen til højre og Vesten til venstre, er det bestemt til at oplyse Vesten gennem sit fald og Østen gennem sin genfødsel. Den første blev opfyldt af vore forfædre, og den anden er betroet os; i ånden af denne ed og denne store idé har jeg altid set nationens befuldmægtigede forsamles for ikke længere at afgøre Grækenlands skæbne, men grækernes skæbne race. Hvor ville jeg ønske, at tyskere, Zaimai, Kolokotronai, de tidligere fuldmægtige for Nationalforsamlingen og de, der greb til våben til dette generelle formål, var til stede i dag for at indrømme sammen med mig, hvor langt vi er gået fra den store idé om fædrelandet, som vi i denne sang af Rigas ser det udtrykt for første gang. Forenet i én ånd da, de af os, der har efternavnet grækere, har fået en del af hele formålet… Og du har bestemt den samme mening, det samme ønske, fordi hver af os har i sig selv ideen om hans herlige græske oprindelse; hver af jer føler, at denne forsamling blev indkaldt i Athen, hvis glans, majestæt og uforlignelige mesterværker er blevet beundret i århundreder og er beundret. O athenere og kære Grækenland, der engang var splittet på alle måder og i separate stater, faldt, og da det faldt oplyste det verden. Hvilken slags håb giver et genfødt Grækenland i dag og forenet i én stat, i ét formål og i én magt, i én religion, i én, endelig forfatning, som vi nu arbejder på?*), *Praktika i Tritis*, 190-91.

Ifølge Kolettis var Grækenland baseret på sin politiske eksistens, udtrykt i forfatningen, og på den kristne religion. Med det byzantinske imperiums fald lagde Grækenland grunden til den moderne europæiske civilisation i form af renæssancen, og i Kolettis' optik havde nutidens grækere en forpligtelse til at genrejse Grækenland for at oplyse Østen, dvs. Det Osmanniske Rige, og dermed følge den ed, som de græske frihedshelte Rigas og Kolokotronai (Theodoros Kolokotronis (1770-1843)) havde fulgt. Kolettis formulerede i denne tale i 1844 for første gang Megali Idea, som skulle blive omdrejningspunktet for det græske politiske liv i flere årtier frem. Foruden at præge Det

Osmanniske Rige med den græske kulturelle arv var Megali Idea tillige funderet i en ambition om at genrejse det byzantinske imperium, som skulle omfatte alle etniske grækere. Drømmen om et nyt græsksproget imperium blev formuleret af Kolettis på følgende måde (i translittereret form og i min danske oversættelse):

To ellinikó vasíleio den eínai óli i Elláda, allá mónon éna méros tis, to mikrótero kai to ftochótero. Éllinas den eínai mónon ekeínos pou zei mésa s' aftó to vasíleio, allá kai ekéinos pou zei sta Ioánnina, sti Thessalía, stis Sérres, stin Andrianoúpoli, stin Konstantinoúpoli, stin Trapezoúnta, stin Kríti, stin Sámo kai se ópoia gi syndéetai me tin ellinikí istoría kai tin ellinikí fylí (*Kongeriget Grækenland er ikke Grækenland; det er blot en del: den mindste, fattigste del af Grækenland. Grækeren er ikke kun ham, der beboer kongeriget, men også ham, der beboer Ioannina, Thessalien, Serres, Adrianopel, Konstantinopel, Trebizond, Kreta og Samos eller enhver anden region, der tilhører den græske historie eller den græske race*), Tziora: 'Ioánnis Koléttis O Rólos'.

For Kolettis var Athen Grækenlands officielle hovedstad, men Konstantinopel var den store hovedstad, byen, der udtrykte alle grækeres håb og drømme, Smith: *Ionian*, 2-3. Det græske kongehus blev således allerede fra sin oprettelse bundet op på at fuldføre det græske nationale projekt, hvis successive realisering nødvendigvis måtte influere på monarkiets popularitet og agtelse i den græske befolkning. Den græske digter Kostís Palamás (1859-1943), forfatteren til den olympiske hymne i 1896, skrev i 1907 et digt til kongen, "O gyrismós tou vasiliá" ("Kongens tilbagevenden"), som søgte at tolke folkets følelser for fædrelandet og kongehuset (nedenfor i translittereret form og i min danske oversættelse), Palamás: 'O gyrismós'. De syv første strofer lyder:

MIA FONI	ÉN STEMME
Kalós más írthes,	Velkommen,
Vasiliá! Tí férneis ap'	Konge! Hvad tager De med
ta xéna?	fra udlandet?
Tí mínyma, tí chárisma, tí	Hvilken besked, hvilken gave
tháma sto disáki	hvilken skat
vastás gia me, taxideftí?	har De klar til mig, rejsende?
To méga Eikosiéna	Den store enogtyve
me kána Géro tou Moriá,	med en gammel mand fra Moria,
me kána Karaïskáki?	med en Karaiskaki?
Mi tin porfýra tou	Ikke Phocas' purpur

Foká, tou Komninoú ti
vérga,
t'akonisméno to spathí,
to glígoro to vóli?
Tí tha moiráseis, fileftí?
Ta doxasména ta érga?
Tí deíchneis me to chéri
sou? Tou oneírou mou tin
Póli?

Comnenus' stav,
det slebne sværd,
den glatte salve?
Hvad vil De dele, kys?
De glorificerede værker?
Hvad peger De på med
hånden? Min drøms
by?

Min émathes to mystikó
pou pale tha me kámei
na chtíso Athína défteri,
kai néan Elláda archaía,
píso gyrnóntas tou
Kairoú t'agýristo
potámi,
pýrgo to Lógo
Ypsónontas me váthro tin
Idéa?

Lær ikke at hemmeligheden
De kæmper med vil skade mig
at bygge et andet Athen og et
nyt antikkens Grækenland,
tilbagevending af den
Vindstille flod,
hæver tårne logoerne
Ideen op på en piedestal?

Í mípos kai se mágepsan
t' ágria t'antríkeia
chrónia,
apó baroúti evodiastá
ki apó vounoú thymária,
to kraiofíli, i
kleftouriá, o
koursáros, ta trompónia,
kai na vrontíseis
éftases "Ós póte
palikária?"

Eller måske har vilde
og mandlige år forhekset
Dem,
af duftende krudt
og af bjergtimian,
cariophili,
klefturia,
kapere, tromboner,
og De ankom
for at tordne "Til hvornår
gutter?"

Stamátise to diáva sou
kanéna synaxári
oraío, kamiá parádosi
giomáti ap' tin pnoí mou,
kai píres kai ti
sárkoses me tou Theoú
ti chári
Kai karterás to lávaro
kai théleis tin efkí mou?

Stop hvad taler De om,
Idiot
pæn, ingen tradition nogensinde
efter mit åndedrag,
og De tog og gav hende kød
med Guds nåde
og De
Hejser banneret og vil
have min velsignelse?

Me to kontári t'aï- Giorgioú, me t'aï- Dimítri to áti strata th'anoíxeis gia na pas pros ti Thessaloníki? Í mónos me mia gnómi adrí kai m' éna nou Spartiáti tha t' armatóseis, plásti esý, ta chéria gia ti níki?	Med St. Georgs lanse, med St. Demetrius' spyd, hvilken hær vil De åbne for at tage til Thessaloniki? Eller alene med en barsk mening og et spartansk sind vil De bevæbne dem, smede De, Deres hære til sejr?
Poiós Toúrkos kai poiós Voúlgaros ochtrós Alysoménos tha syrtheí píso ap' tou lamproú thriámvou sou t' amáxi? Poú tha stathoún oi drómoi sou, katatreméno Génos? To myriothalassódarto karávi poú th' aráxei?	Hvilken Tyrker og hvilken Bulgarer er dårligt lænket vil vognen spore efter Deres herlige triumf? Hvor vil dine veje stå, forbandet folkeslag? Hvor vil det søfarende skib lande?

Digtet er udformet som et velkomstdigt til kong Georg 1., der er vendt hjem fra udlandet. Digtet spørger, hvad kongens hensigt og mål er for Grækenland. Palamás spørger i første vers, om kongen bringer den store Karaiskakis tilbage til Grækenland. Georgios Karaiskakis (1782-1827) er den ubetinget største græske helt fra Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29), hvor han særligt i 1821 udmærkede sig i krigen mod de osmanniske styrker ved at erobre byen Agrafa. Han faldt i krigen på sin græske navnedag, den 23. april 1827.

Palamás spørger selv i andet vers, om kong Georg 1. bringer Phocas' purpur (Nikephoros 2. Phocas var byzantinsk kejser fra 963-69) og Comnenus' stav (Johannes 2. Komnenos fra Komnenos-dynastiet var en succesfuld hærfører og byzantinsk kejser fra 1118-43) med til Grækenland. Generalen Phocas generobrede Kreta i 960-61 med afgørende hjælp fra et kontingent væringer, der var nordiske livvagter og lejesoldater for den byzantinske kejser i det 10. og 11. århundrede, hvilket var med til at sikre ham embedet som byzantinsk kejser i 963 (purpur var et magtsymbol). Kejseren erobrede Cypern i 965 i sin regeringstid, og Johannes 2. Komnenos med tilnavnet "den Gode" førte krig imod armenierne, bulgarerne og tyrkerne i Lilleasien og bl.a. med sejren i slaget ved Beroia i 1122 i nutidens Bulgarien, hvor det halv-nomadiske tyrkiske folk petjenegierne reelt blev udslettet, sikrede han det byzantinske herredømme på Balkan. I dette slag høstede væringergarden, der fra 988 til ca. midten af 1300-tallet var en integreret del af den byzantinske hær, og som primært bestod af skandinavere og angelsaksere, sin største sejr

overhovedet under personlig kommando af kejseren og foruden sværd og spyd bevæbnet med den danske stridsøkse fra vikingetiden. Den danskfødte kong Georg 1. ville dermed fra udlandet kunne hente sin vikingearv tilbage til Grækenland på sit søfarende skib, hvormed der hentydes til kongens maritime uddannelse i den danske flåde som søofficer. Tredje strofe afdækker kongens hemmelige ambitioner og visioner, der centrerer sig om at bygge et nyt Athen og et nyt antikkens Grækenland, hvilket ifølge forfatteren ikke er skadeligt. Fjerde vers spørger kongen, om han er blevet forhekset af de vilde krigsår, og i femte strofe benævnes monarken ligefrem som en idiot, der er utålmodig efter territoriale udvidelser. Sjette vers spørger monarken, om han vil anvende Sankt Georgs lanse (efter den græske kristne helgen Sankt Georg (død 303)) og St. Dimetrius' spyd (efter den græske kristne helgen Sankt Demetrius af Thessaloniki (270-305/06) som kristenhedens sande ridder i erobringen af den nordgræske by Thessaloniki, der erobredes i 1912 af den græske hær, eller om kongen ved sin blotte mening og spartanske sind vil nå frem til sin sejr. Formuleret på en anden måde: Vil kongen basere Grækenlands territoriale udvidelse på arven fra den kristne (ortodokse), byzantinske æra, herunder arven fra den danske vikingetid i form af væringergarden (Comnenus' (kommando)stav)), eller på den antikke spartanske krigerarv? Med kongens spartanske sind refererer Palamás til bystaten Sparta (900-tallet-192 f.Kr.) i det antikke Grækenland, der har givet navn til adjektivet spartansk, som tillige korresponderer med monarkens beskedne baggrund ved det danske hof. Thessaloniki indtager en særlig position i den græske nationale selvforståelse, da byen sammen med Konstantinopel var hovedstad i Det Byzantinske Rige. Grækernes erobring af byen vil samtidig være en befrielse for byen fra tyrkerne og bulgarerne (vers 7).

Palamás fortsætter i sit digt med en dialog mellem kongen og stemmen, mellem monarkiet og folket, hvor kongen bl.a. nævner Mavrovouniotis, den serbiske general Vasos Mavrovouniotis (1797-1847), som spillede en central rolle i Den Græske Revolution imod Det Osmanniske Rige i 1821, og hvordan han havde det, som om han regerede på en kirkegård (vers 13). Stemmen taler om elendigheden for det græske folk og nævner flere græske frihedshelte, herunder admiralerne Lambros Katsonis (1752-1805) og Andreas Miaoulis (1765-1835) (vers 16), og hvordan Romiosyni, betegnelsen for de græsktalende kristne i Det Byzantinske Rige, blev behandlet som en hore under det osmanniske muslimske overherredømme (vers 18). De sidste vers, 19-28, lyder:

O VASILIAS
Poiós eísai sy pou
mýresai kai
Varianastenázeis
kai pou vonkás kai to
vrachná gennás kai tin
ankoúsa,
árpa kratás profitikí,
travás romfaía kai
sfázeis?
Poiá theía fonî? Poiá

theía orgi? Poiá Némesi?
Poiá Moúsa?

KONGEN
Hvem er du, at du lugter og
sukker tungt?
Og når du jamrer og hæser,
føder du krogen,
holder du en profetisk harpe,
trækker dolke og slagter?
Hvilken guddommelig
stemme? Hvilken
guddommelig vrede?
Hvilken Nemesis?

Hvilken Muse?

I FONI
Kalós más írthes,
Vasiliá! Kai próstaxe n'
Anápsoun
stin ákri tou gialoú
fotiá,

kai to karávi sýntripse
pou s' éfere ap' tin
Xenitiá
kai ta syntrímmia dós' ta
na ta kápsoun.

STEMMEN
Velkommen,
konge! Og han
befalede dem at blive tændt
ved kanten af flodbålet,
og skibet, som bragte Dem
fra det fremmede land,
blev ødelagt
og affaldet giver dem til at
brænde.

Kai rízose sti gi sou,
me tin psychí kai sárka
tis, psychí kai sárka mia,
kai nístepse kai gíne
agnós kai káthe ti
aparnísou,

kai káme to paláti sou t'
askitarioú erimiá.

Og slå rod i Deres land,
med hendes sjæl og kød, sjæl
og kød én,
og fast og vær ren og forkast
alt,
og gør Deres asketiske palads
til en ødemark.

Ki ýstera pare dýnami,
gíne kritís, kai orthósou,
ki apánou apó ton trichina
to sáko tou askití,
ki apánou ap' tou
kalógerou to

Og tag så kræfter, vær
dommer og rejs Dem,
og fra asketens behårede sæk,
og tag rosenkransen fra
Munken
det græske sværd,

komposkoíni zósou
to ellinikó spathí
lefterotí!

i venstre hånd!

Kai mázoxe tis

prokopís tous
thisavroús, ta oraía,
tis Epistímis tous
karpoús, t' ántjia tis
Aretís,
ti thélisi tin pántolmi,
tin ethnosóstra Idéa,
ki ósa sta xéna gnórises
ki ósa apokeí krateís.

Og saml skattene, de smukke,

videnskabens frugter, dydens
blomster,
viljen panikken, den etnofobiske
idé,
og hvad De har kendt i
udlandet og hvad De holder
derfra.

Kai ploútise kai
méstose ti chóra sou,
kai pes tis:
"Pár' ta kai káme ta
ármata, kai sópa kai
kartéra,
- metanioménoi taíriasan
i amartolí ki o
ftaístis, -
óso n' astrápsei o
pólemos, óso na féxei i
méra".

Og gør Deres land rigt og
velhavende, og sig til det:
"Tag dem og lad os lave
vognene og stilhed og pungen,
- angrende, synderen og de
skyldige matchede hinanden, -
så længe krigen blinker, så
længe dagen bryder".

Kai máthe tis poiá i
timí, kai poiá i
megalosýni,
kai pes tis: "to
dafnódentro boreí
pantoú kai piánei,
échei kardiá ki o
Voúlgaros, ki o Toúrkos
antreiosýni,
o Arménis, tis thysías

Og lær hende, hvad ære er, og
hvad storhed er,
og sig til hende:
"Laurbærtræet kan overalt og
fanger,
Bulgaren har et hjerte, og
Tyrkeren har mod,
Armenier, offerbarnet,
byzantinske soldater.

paidí, stratiótes oi
Roumánoi.

Mísae ki agápae: ki
érotes kai mísi doúlevé

Had og kærlighed, og
kærlighed og had virker på

Ta
-pes tis-gorgá, ma
tapeoná, sofa, m' aïtoú
matiá,
ki ýstera chtýpa ton
ochtró stis máchis ti
fotiá.
Ma próta stásou
iroiká kai ton ochtró
chairéta".

Dem
- fortæl hende hurtigt, men
ydmygt, klogt, med et blidt
blik,
og ramte derefter fjenden i
ildkampen.
Men stå først heroisk og hils
fjenden".

Me platy kástro

ankáliase tin Politeía
sou, Riga,
vál' tou mourágia
trídipla, tetrápsila
ftapýrgia,
kai polemístres ánoixe
pantoú gia parathýria,
kai stísou várdia
olágrypni ki agnánteve
kai odíga.

Med et bredt slot omfavn
Deres stat,
Hersker,
læg tredobbelte torner, fire
høje torner,
og brystværn åbnede overalt
for vinduer,
og sætte et helt vågent skift
op og stirre og køre.

To kástro na eínai
theórato, ki o ískios tou
ískios gíga.

Kai skótose ti Mágissa
pou me kratáei deméni,
kai fére mou t' athánato
neró na me rantíseis
ki anástisé me akéria,
kamári tis Anatolís kai
zílema tis Dýsis,

Lad slottet være synligt, og
dets skygge skyggen af en
kæmpe.

Og dræb heksen, der holder
mig bundet,
og bring mig det udødelige
vand for at stænke mig
og oprejse mig i live
Østens stolthed og Vestens
misundelse,

kai ftérose ta podia mou, kai atsálose ta chéria, kai skótose ti Mágissa tin triskataraméni.	og vingede mine fødder og stålsatte mine hænder, og dræbte den tre-forbandede heks.
O VASILIAS Poiós eísai?	KONGEN Hvem er du?
I FONI Eímai I ETHNIKI PSYCHI!	STEMMEN JEG ER NATIONALSJÆLEN!
O VASILIAS Dystychisméni!	KONGEN Ulykkelig!

Kongens dialog med den græske folkesjæl åbenbarer dermed i digtet en indbygget konflikt i forhold til, hvad grækerne forventer af deres monark, og så kongens evner til at begribe og indfrie disse forventninger. Kongen erklærer sig ulykkelig over den barske nationalsjæl, som ud fra hans perspektiv nedkaster en nemesis over ham som konge. Omvendt opfordrer den græske nationalsjæl kongen til at samle det græske folk og blive en del af nationen og dens bestræbelser for at realisere Megali Idea. Palamás' digt udtrykker den folkelige græske skepsis over for kongehuset efter nederlaget i Den Græsk-Tyrkiske Krig i 1897, som resulterede i, at dele af Thessalien måtte afgives til Det Osmanniske Rige, og at Kreta som stat etableredes. Kronprins Konstantin (1.) havde været øverstkommanderende for hæren i Thessalien. Palamás opfordrer den græske kong Georg 1. til at være tro mod sine danske rødder (vers 23) og samtidig til at videreføre den stolte byzantinske arv i den græske historie (vers 25), for dermed at virke som et bindeled mellem Østen, dvs. Det Byzantinske Rige og Vesten, dvs. det latinske Europa (vers 28). Palamás var eksponent for den fornyede interesse for Grækenlands byzantinske fortid, som opstod i begyndelsen af det 20. århundrede. I 1910 skrev han et digt om den byzantinske kejser Basil 2. (976-1025), hvori han fortæller om monarkens rejse til Athen og pilgrimsfærden til Parthenon, Palamás: 'I flogéra'. Digtet med titlen "I flogéra tou vasiliá" ("Kongens fløjte") var en skildring af både det byzantinske imperium under Basil 2. og det historisk multinationale græske område, der havde været befolket af såvel grækere som latinere, franskmænd, italienere, spaniere, tyskere, saksere, slavere, russere og normannere. Palamás henleder med denne pointering grækernes opmærksomhed på, at den moderne

græske kultur ikke blot er et resultat af Det Byzantinske Rige, men tillige latinsk (frankisk) herredømme (Romerriget fra 146 f.Kr.-330 e.Kr. og efter 1204), Republikken Venedig (De Ioniske Øer fra 1204-1797 og Kreta fra 1212-1669), osmannerne og kongeriget Grækenland under dynastierne fra kongerigerne Bayern og Danmark (Wittelsbach og Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg). I det monumentale digts 11. afsnit lader Palamás den afdøde kejser udtale følgende om Grækenlands historie (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Eípa: Romaíiko ópou fysá ki ópou palévei Elláda,	Jeg sagde: Roman hvor det blæser og hvor Grækenland kæmper,
ki ópou stavrónetai i fylí ki ópou eín' i ormí sto Génos,	og hvor slægten krydses og hvor impulsen er i slægten,
se geneés geneón, pantoú, s' aiónes aiónon pánta.	i generationer af generationer, overalt, i århundreder altid.
Sto spárasma, ston xepesmó, sto chárama, sti nÿchta,	Ved såning, ved efterår, ved daggry, om natten,
Romaíiko, ki ópou tha vastás, Elláda, ópou tha réveis,	Roman, og hvor end du står, Grækenland, hvor end du flyder,
eíte se mia tetráplati gi Politeía, pou kósmos	enten i en firesidet landstat, hvor verden
apó steriés kai thálasses, laoús kai tópous eínai,	fra lande og have, folk og steder,
eíte stou sklávou to klouví, se chamokéla chóra,	enten i slavens bur, i et øde land,
Kai mes sta chrysotríklina, kai sti moniá tou lýkou	og i de gyldne senge og i ulvehulen,
kai se vyzantiná throniá kai se attiká syntrímmia,	og på byzantinske troner og på attiske ruiner,
kai me porfýra vasiliá, kai me flokáta kléfti,	og i kongelig purpur og i tyvehår,
ópou ein' antístasi, stavrós, agrýpnia, spathí, drómos,	hvor der er modstand, et kors, årvågenhed, et sværd, en vej,
tha eím' egó, pnéma, egó, psychí, tha pnéo, tha zontanévo.	Jeg vil være en ånd, jeg vil være en sjæl, jeg vil trække vejret, jeg vil komme til live.

Basil 2.s pilgrimsfærd til Athen og Parthenon symboliserede for den græske digter syntesen af hellenismen, det antikke Grækenland, Det Byzantinske Rige og det moderne Grækenland i form af kongeriget Grækenland. I denne harmoniske symbiose mellem antikken, middelalderen og den moderne tidsalder indgik den græske kong Georg 1. som et naturligt midtpunkt.

Uagtet at den græske forfatning fra 1844 decideret forbød en personalunion mellem kongerigerne Bayern og Grækenland (§ 41) og forfatningen af 1864 generelt personalunioner (§ 48) (London-traktaten af 1863 mellem Storbritannien, Frankrig, Rusland og Danmark forbød en personalunion mellem Danmark og Grækenland (§ 4)) og krævede en græsk-ortodoks monark (1844: § 40; 1864: § 47), var det græske kongehus arveberettiget til den danske trone fra 1863-1953 ligesom det norske kongehus fra 1905-53. Kong Georg 1. beholdt sin danske prinsetitel efter den græske tronbestigelse, og siden 1863 har alle medlemmer af det græske kongehus ført titlen prins, respektive prinsesse, af Grækenland og Danmark (titlen "til Danmark": med i arvefølgen), i overensstemmelse med

paragraf 4 i London-traktaten af 1863. Georg 1. fik lov til at beholde sin evangelisk-lutherske tro. Det unge Grækenland stod under Ruslands beskyttelse imod Det Osmanniske Rige. Georg 1. valgte derfor sin brud og dronning i det russiske kejserhus. Samtidig var ægteskabet en forsikring til det ortodokse Grækenland om, at han som luthersk konge i et ægteskab med en ortodoks russisk storfyrstinde ville få børn, der ville blive opdraget i den ortodokse tro. I 1867 giftede han sig med storfyrstinde Olga (1851-1926), der var niece til zar Alexander 2., som havde støttet prins Vilhelms kandidatur til den græske trone. Parrets uofficielle forlovelse offentliggjordes i foråret 1867, og i den anledning indflettede metropolitten i Athen, Theophilos (1790-1873, metropolit fra 1862-73), det kommende kongelige giftermål i sin prædiken (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Synelthóntes en to ieró tou Ypsístou naó kai doxologísantes tin theían Aftoú megaleiótita, evdokísasan axiósai imás ína ídomen, óti oi patéres imón dia megálon thysión kai cheimárron evgenón christianikón aimáton epethýmisan ideín kai ouk eídon, as efcharistísomen apó katanyktikís kardiás kai as eípomen synefchómenoi: ”Christé Vasiléf yié tou proanárchou Patrós: Ýpsiste Theé, epívlepson kai epískepsas tin orthódoxon tófti ámpelon Sou in i Theïkí Sou dexiá efýtefse kai katártison aftín. Episkíason, fýlaxonanóteron pásis vlávis ton septón Vasiléa imón’Geórgion kai tin septín megálin Doúkissan Ólgan Konstantinóvan, kai krátynon ton ypsilón ellinikón aftón thrónon. Ápan de to ellinikón orthódoxon éthnos diatírison áthikton, ypó tin sképin ton pterýgon Sou, ína en christianikí agápi légei aioníos o septós Vasiléfs Geórgios kai i megáli Doúkissa Ólga Zítosan! I mitír Ellás zíto! To ellinikón éthnos zíto! (*Da de samledes i det Højeste tempels helligdom og priste hans guddommelige majestæt, velsignede de os, så vi kan se, at vore fædre gennem store ofre og strømme af ædelt kristent blod ønskede et syn og ikke en art syn, lad os takke fra et overfyldt hjerte og sige en bøn: ”Kristus Kongen, søn af den almægtige fader; Højeste Gud, våg over og besøg denne din ortodokse vinstok, som din guddommelige ret plantede og forbered den. Beskyt vores ærværdige kong Georg og den ærværdige storfyrstinde Olga Konstantinovna mod al skade, og bevar denne høje græske trone. Og bevar den græsk-ortodokse nation intakt, under dine vingers dækning, så i kristen kærlighed evigt siger den hellige kong Georg og store fyrstinde Olga Levede! Længe leve Moder Grækenland! Længe leve den græske nation!*), *Ethnophylax* 15.5.1867, ”Proslaliá Mitropolítou” (”Metropolittens proklamation”).

I metropolittens øjne var den græske konges dynastiske forbindelse med det ortodokse Rusland en naturlig konsekvens af grækernes retfærdige og historiske kampe imod det muslimske osmanniske

overherredømme. Monarkens giftermål med den russiske storfyrstinde var således et afgørende bidrag til det græske kongehus' religiøse legitimering i den græske nationalstat. Samme toner lød på forsiden i den græske avis *Ethnophylax* den 13. maj 1867, der accentuerede de historiske og religiøse bånd mellem det græske og russiske folk (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Metá tas allepallílous apotychías ton schedíon tis Megális Aikaterínis, diatí na mi pistéfsomen óti oi apógonoi aftís epéthisan óti i orthotéra kai praktikotéra politikí eínai: na aspasthósi tin archín ton ethnikotíton, kai en toiáfti periptósei dia ti na mi protimísoun tous aftóchthonas Éllinas, christianoús málista, en Vyzantío pará tous eterodóxous klironómous miás ktinódous kataktíseos? (*Efter de successive fiaskoer i Katarina den Stores planer, hvorfor skulle vi ikke tro, at hendes efterkommere insisterede på, at den korrekte og mest praktiske politik er: at forkaste princippet om nationaliteter, og hvorfor ikke i et sådant tilfælde foretrække indfødte grækere, faktisk kristne, i Byzans på bekostning af de heterodokse arvinger til et dyr af erobring?*), Megas: 'Vasilikoí Gámoi'.

Den russiske kejserinde Katarina den Store (1762-96), storfyrstinde Olgas tipoldemor, havde med sine krige imod Det Osmanniske Rige (1768-74, 1787-92) søgt at beskytte rigets kristne mindretal på Balkan imod osmannerne. Kejserindens politiske mål var oprettelsen af en selvstændig kristen stat på Balkan, der ideologisk skulle understøttes af Rusland og virke som en modvægt til Det Osmanniske Rige. Denne politik var slået fejl, og det græske dagblad fandt derfor, at den dynastiske forbindelse mellem Grækenland og Det Russiske Kejserrige markerede et nybrud i det russiske kejserhus Holsten-Gottorp-Romanovs dynastipolitik, der traditionelt orienterede sig imod heterodokse fyrstehuse og særligt tyske protestantiske konge- og fyrstehuse. Grækerne var i deres egen selvforståelse de ægte ideologiske og kulturelle arvtagere af den ortodokse og byzantinske tradition, ikke mindst qua det græske sprog og den græsk-ortodokse kirke, og de var derfor værdige til at knytte en dynastisk forbindelse med Rusland, hvis monarker politisk betragtede sig selv som de legitime efterfølgere til de byzantinske kejsere, og som siden 1453 havde været den ortodokse tros religiøse hovedsæde. Ruslands første dynastiske forbindelse med en ortodoks balkanstat, ganske vist med en protestantisk monark, var i den græske offentlighed en besegling af den fælles ortodokse religion, der bandt de to lande sammen. Kong Georg 1. og storfyrstinde Olga blev officielt forlovet i juli måned 1867, og de blev viet i Skt. Petersborg den 27. oktober 1867.

Parrets ældste søn, kong Konstantin 1. (1913-17, 1920-22), havde som kronprins fra sin fødsel i 1868 indtil sin tronbestigelse i 1913 titlen hertug af Sparta. Tildelingen af titlen stred imod den

græske forfatning, der eksplicit forbød tildeling af adelstitler til græske statsborgere (1864: § 3). Parlamentet godkendte dog i den sidste ende tildelingen af titlen med 98 stemmer, to blanke stemmer og 26 imod. Brugen af titlen hertug af Sparta blev dog hurtigt droppet i Grækenland, og ingen efterfølgende græske tronfølgere har båret titlen. Den russiske forbindelse viste sig bl.a. ved, at parrets yngste søn, prins Christopher af Grækenland og Danmark (1888-1940), blev født i Rusland (i Skt. Petersborg), og tre af deres børn, prinsesse Alexandra (1870-91), prins Nikolaos (1872-1938) og prinsesse Maria (1876-1940), indgik ægteskabelige bånd med det russiske kejserhus, med hhv. storfyrst Paul (1860-1919), storfyrstinde Helena (1882-1957) og storfyrst Georg Mikhailovitj (1863-1919) i hhv. 1889, 1902 og 1900. Alle ikke-ortodokse græske dronninger har konverteret til den græsk-ortodokse kirke, undtagen dronning Amelie. Den græske forfatning har ikke krævet, at landets dronningegemalinder antog den græsk-ortodokse tro. Da kronprinsesse Sophia (1870-1932) valgte at konvertere til den ortodokse tro i 1891, blev hun forment adgang til sit fødeland, Tyskland (Preussen), af sin bror kejser Wilhelm 2. (1888-1918) i tre år, Olden-Jørgensen: *Prinsessen og det hele*, 146-53; mjp.univ-perp.fr. 'Grèce – Constitution du 16/28'; Lerche og Mandal: *En kongelig familie*, 48.

I anledning af prinsesse Alexandras giftermål i 1889 blev der udgivet et digt på albansk og græsk i Piræus (Athen) af en anonym arvanit, som er en traditionel betegnelse for efterkommerne af albanske stammer, der bosatte sig i det sydlige Grækenland i løbet af middelalderen. Det tosprogede digt bar titlen "Nte epara Vasilopova gione Leksandra" ("Til vores første prinsesse Alexandra"), balkanweb.com. 'Poem from 1889'; *Apollon* maj 1889, 'Nte epara'. Digtet understregede, at de fleste helte i Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) var albansksprogede. Eksempelvis nævnes Andrea Miauli, hvis fædrene slægt stammede fra øen Evia. En del af digtets syvende afdeling lød som følger:

Get up, see what happens!
the sons of your Basile,
the sons of our kingdom,
Bride and groom became,
The bride and groom did,
Constantinople of Germany,
Constantine of Germany,
Alexandra of Russia
Alexandra of Russia
All the best wishes,
Everyone stand up and congratulate,
Enjoy the throne.
Be happy that the Front
ethnics, what did you do to them?

the nation that you made
The root of the tree is a flower,
The roots sprouted and the flowers bloomed.

Digtet refererede til, at prinsessens bror kronprins Konstantin (1.) samme år skulle giftes med den preussiske prinsesse Sophie. De to dynastiske forbindelser, som det græske glücksborgske kongehus indgik med Rusland og Tyskland, ville ifølge digtets anonyme forfatter muliggøre realiseringen af Megali Idea, hvorfor Konstantinopel atter ville blive græsk. Storfyrstinde Alexandra døde i barselsseng i 1891, hvilket afstedkom et sørgedigt med titlen ”I Koimámeni Vasilopoúla” (”Den sovende prinsesse”) af den græske digter Alexandros Papadiamantis (1851-1911), antexoume.wordpress.com. ’I Koimámeni’. Digtet bestod af 11 strofer, og den tredje lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

S’eís’ i Koimámeni Vasilopoúla,
poú ól’ i Ellás, nanoúrisma glykó,
soú stélnei éna tragoúdi mystikó
kaí miá chrysóchlori myrtoúla.

De er den sovende prinsesse,
til hvem hele Grækenland, en sød vuggevise,
sender Dem en hemmelig sang
og en gyldenblomstrende myrte.

Papadiamantis udtrykte med sit digt håbet om, at den afdøde prinsesse Alexandra ville blive vækket af en prins, som skulle vise sig at være selveste den marmorerede konge, den sidste byzantinske kejser, Konstantin 11. (1449-53). I digtets sidste strofer refererede Papadiamantis til det nationalt betydningsfulde kapitel i klagesangene over Konstantinopels fald i 1453, som findes i de græske folkedigte. Digtet artikulerede således ambitionen om at realisere visionen om Megali Idea.

Kronprins Konstantin (1.) giftede sig i 1889 med den preussiske prinsesse Sophie. Brylluppet stod den 15. oktober (juliansk kalender) 1889 i Athens domkirke, Metropolis, en byzantinsk basilika, som blev officielt indviet i 1862. I anledning af det kongelige giftermål bød den græske digter Georgios Souris (1853-1919) bruden velkommen med digtet ”Kai o Romiós provállei kai tin nýfi psállei” (”Og Romeo dukker op og synger om bruden”), Souris: ’Kai o Romiós’. Digtet blev bragt i den græske satiriske avis *O Romios* den 14. oktober 1889. Digtet til den nye græske kronprinsesse lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Kalós ti Nýfi tin kalí sta fotisména méri
kathénas noióthei mésa tou lachtára na tin dí
kí´ o kósmos tin eprósmene osán to peristéri
opou ston Nóe ´pétaxe me tis eliás kladi Kalós
ti Nýfi tin kalí kai tin noikokyrá pou échei to
velóni tis gia monachí chará prinkípissa ston
argaleió kai stou spitioú tin taxi den einai san

Velkommen den gode Brud til de lyse steder
alle føler en længsel efter at spise hende
og verden ventede på hende som en due
hvor han kastede en olivengren til Noa
Velkommen til den gode Brud og husmoderen
som har sin nål til ren og skær glæde
prinsesse ved væven og hjemme ordren

archóntissa mi vréxi kai mi stáxi stolídi kai stis	hun er ikke som en adelig kvinde, der ikke regner eller drypper
Rígissais kai stis noikokyraís se óla moiázei tis	en pryd for både dronninger og husmødre
semnís kai frónimis Aríttis kai ta vareiá	i alt ligner hun den beskedne og vise Dyd
metaxotá kai ólais tis ouraís kourélia mónon	og de tunge silke og alle halerne
dýo leptón ta kán´ i aretì tis….	klude på to minutter gør dem til hendes dyd….

Souris var en satirisk digter, og ovenstående digt er i den henseende absolut ingen undtagelse. Ifølge en gammel græsk legende ville det byzantinske rige genopstå den dag, Grækenland fik et kongepar med navnene Konstantin og Sophia. Rigets gamle hovedstad Konstantinopel med den ikoniske kirke Hagia Sophia ville dermed igen blive en del af Grækenland, Christmas: op.cit., 247. Den nye græske kronprinsesse fik dermed nærmest fra begyndelsen en mytisk status i den græske offentlighed. Souris havde derfor muligvis et ønske om at bringe modtagelsen af kronprinsens brud ned på jorden og i øjenhøjde med den græske befolkning, hvilket det sarkastiske digt bidrog til.

I forbindelse med det græske kongevalg i 1863 foretog den danske prins Vilhelm et navneskifte til det græske Georg som kong Georg 1. efter Sankt Georg (død 303), der var skytshelgen for Grækenland. Prins Vilhelm bar navnet Georg som det sidste af sine fem navne, da han var døbt Christian Vilhelm Ferdinand Adolf Georg. Georg 1. blev myrdet i 1913 af en galning et par uger før sit 50-års regeringsjubilæum. Georg 1.s ældste søn blev opkaldt efter sin morfar, den russiske storfyrst Konstantin (1827-92), vicekonge af Polen (1862-63), og ikke mindst den sidste byzantinske kejser, Konstantin 11. (Palaiologos) (1449-53), der faldt under osmannernes succesfulde belejring af Konstantinopel i 1453. I den folkelige bevidsthed var den lille græske prins manden, der som kong Konstantin 12. skulle generobre Konstantinopel fra tyrkerne. Det græske kongehus forblev dog tro mod den græske nationalstat, da Konstantin ved sin tronbestigelse i 1913 antog regenttitlen Konstantin 1., Christmas: op.cit., 60-76, 100, 584; Nicol: *The Immortal Emperor*. Avisen *Ethnikon Pneuma* henviste på sin forside den 23. juli 1868 til kronprinsens fødsel den 2. august (gregorianske kalender) med følgende monumentale overskrift: ”O DIADOCHOS KONSTANTINOS Evangelìzou Ellás charán megálin!” (”KRONPRINS KONSTANTIN evangeliserer Hellas’ store glæde!”). Konstantin var et navn med forskellige konnotationer, religiøst, dynastisk og symbolsk, i det græske nationale erindringsfællesskab. Dåben fulgte den 22. august 1868 ifølge den julianske kalender, 3. september ifølge den gregorianske kalender. Avisen *Ethnophylax* trykte den 23. august 1868 en artikel med titlen ”Zìto to Éthnos” (”Længe leve nationen”), der var skrevet inde i en krans, og som informerede den græske offentlighed om dåbsceremonien. Beskrivelsen afsluttes med en henvisning til håbet om en genfødsel af den græske nation 400 år efter Det Byzantinske Riges fald. Et håb, der genoplives ved dåben af en græskfødt og ortodoks monark in spe. Navnet Konstantin refererer til både den romerske kejser Konstantin 1. den

Store (306-37, alene fra 324), der grundlagde byen Konstantinopel, og som var den første romerske kejser, der konverterede til kristendommen, og ovennævnte kejser Konstantin 11., som mistede byen og livet mere end 1000 år senere, den 29. maj 1453. Endelig udtrykker artiklen ønsket om, at Gud vil hjælpe den kommende kong Konstantin til at opfylde det græske folks forventninger om Megali Idea. Den historiske kontinuitet fra Det Byzantinske Rige til det moderne Grækenland er i samklang med den græske historiker Konstantin Paparrigopoulos (1815-91), som inddelte den græske historie i tre perioder: antikken, middelalderen og den moderne tid. Inddelingen brød med samtidens udbredte opfattelse af Det Byzantinske Rige som en mørk og dyster mellemperiode i græsk historie. Kontinuiteten understreges ligeledes i en artikel i avisen *Aion* fra den 22. august 1868 med titlen ”O Konstantìnos” (”Konstantin”), hvor der i en krans er indskrevet følgende datoer: 29. maj 1453, 25. marts 1821 og 22. august 1868 (siden 1838 har 25. marts været Grækenlands nationaldag). Den 25. marts 1821 er en reference til begyndelsen på den græske opstand imod det osmanniske styre og dermed Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29). Artiklen indledtes med følgende beskrivelse af begivenhedens betydning (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Tò méga mystíriov, eís o épísteusaf xaì eí? o ítévlsaf, éx váthous dasanlsoméyoy spláychyoy xaí metx daxruoy písteos?, oí épí aíonas uper písteos xai ithntsmou mártures, eite upó tou diuiou tou pélexuv éxpvéovtes, eite epi tpy pedioy tís máchis píptoutes, áthayatoi éryátai tís pavellivíou éleuthsrías, ételésthi épí télous símerov, tí euloyía tou midépote to éllivikov Gévos éyxatalipóvtos Thzou (*Det store mysterium, ligger det ikke i den troende? Den, der fra skovens dyb, med troens blod, som i århundreder har været martyrer for tro og menneskehed, hvad enten det er fra havets dyb eller på slagmarken, uskadt i den hellenske friheds arme, endelig har opfyldt den græske nations ønske, som aldrig er blevet ødelagt af Gud*).

Kristendommen gøres lig med en genoplivning af frihedens ånd, en legemliggørelse af en ren hellenisme, støtte til fremskridt og til nationens fremtidige frihed. Alle disse symboler og forbindelser er knyttet til kronprinsens navn. Avisen *Elpis* trykte den 3. september 1868 en artikel med titlen ”Adelfoì Éllines!” (”Bror grækere!”), der omhandlede den nationale fejring af kronprinsens dåb. Den store festivitas i forbindelse med dåben blev tilskrevet grækernes historiske kampe. Kronprins Konstantin er forløseren af ortodoksien og eksponenten for de værdier, som de græske oprørere fra 1821 artikulerede. Artiklen udtrykte den klare forventning, at den kommende kong Konstantin ville implementere Megali Idea. Der blev ikke kun trukket på den byzantinske arv

i den græske presse, men tillige antikken, hvor man fremhævede værdierne i den antikke græske kultur, personificeret i den store græske statsmand Perikles (ca. 495-429 f.Kr.), hvis værdier burde præge den moralske opdragelse af kronprins Konstantin: enkelhed, oligarki, ærlighed og ufilantropi. Perikles var en af de mest prominente politikere og generaler i den atheniensiske guldalder i det femte århundrede før Kristi fødsel. Dronning Olga sammenlignes endog med den græske jagtgudinde Artemis, som skulle gøre Konstantin dydig, Myroforidou: *Kratikés eortés*, 92-106. Man anvendte således i en græsk kontekst bryllupsceremonien i 1867 og dåbsceremonien i 1868 af en indfødt græsk kronprins som løftestang for den religiøse og etniske tilknytning mellem det græske kongehus og den græske nationalstat.

I anledning af kronprins Konstantins fødsel den 21. juli (juliansk kalender) 1868 blev der den 24. juli udgivet et hyldestdigt til den nye græske tronfølger på øen Korfu (græsk: Kérkyra). Korfu var ligesom de øvrige Ioniske Øer blevet indlemmet i Grækenland i 1864, Stratigós: 'Paián eis'. Digtet, der bar titlen "Paián eis ton techthénta diádochon tou ellinikoú thrónou" ("Digt til tronfølgeren til den græske trone"), var forfattet af digteren Ch. Stratigós og bestod af fire strofer, der lød som følger:

Ífte pýp ec vuxtí ap' oúpeos ypsós' Elampsen aspchsion náftgsi, pónon dýstliton echousi, lónton ep ichienta, óte sperchos in aellai Antíai allísin, órínousai mega I aítma Os ammin profavi	Denne ild, der rejste sig fra en højde af vand, skinnede på det kvælende hav, som havde en vanskelig smerte, som blev hørt på havet, da den såede i det gamle Antia, og fremsatte et Stort navn som helligt varsel,
íero eví Palládos astei Tríllistos medeon, astír faesímdrotos áftos, On texeth' ímetero Poimánori Olya évropis, Romanideon tilexleiton thalos evryanáxton, Oí sxipr' íthýnousi themístia Rossídos aíis.	dukkede Pallas, stjernen fra Medea, Phaesimdros-stjernen, op, hvis navn er hyrden i hele Europa, den store, tilbedelse af det russiske hav.
Os d'apo xritíron aípís vifoeímonos Aítnis, Deinón ereuyoménis varuichís órvutai doúpos, Ex t' efanon floyóessai purós yvathoi,	Som den fjerde af talerne fra den berømte Aetna, En dæmon af mystisk og kraftfuld natur, Fra hudens udseende er huden dyb, huden er hævet
autar áftmí Oúranon íie', ýpó d' eseísthi pasa perí chthon Os ar' ap'	himlen er mørk, alt har været rystet i lang tid. som et nummer fra citadellet i Athen blev jeg ramt
ákropólios 'Athinéon ésmaráyisan Chalkodareís dimoi, purchévmones aíolóxukloi,	Athens akropolis, kobberklædte bjerge, du er kommet alle de mennesker, der er kommet før dig,
'Ayyeléontes pasi fóos d' élthónta anakta 'All' ayeth', os epéoixen, ae ísate, 'Elládos víes, Githosýnps xradíi paiíona malthaxófonon, Kydaínontes epessin agéstraton artigénethlon	Til hjælp. Men som du siger, du er, Grækenlands styrker, En gruppe fløjtespillere, der spillede fløjter, Dem, der hersker over landet, de ubevæbnede,

	de ufødte
Oú yar schísei ton de puros ménos oúte sidírou,	Hverken ild eller jern kan rive det fra hinanden
Oppóte xev xrínitai ayástonon eryou Arios,	Hvor er den ariske races vogtere,
Doychodrómou charms ’Ellínon ’Othmanidon te.	Det græske osmanniske riges kanalsystem.
Chaíre avae, toxéon erixudéon aylaon Ernos!	Glæd dig, o du, som er folkets dommer, o Afkom!
’Ev soí vuv sxíptron vasilíyon ’Elládos aíis	Jeg har set jer, Grækenlands kongers skriftkloge,
Noleméos pámpan xartýnetai,	De bliver alle tegnet, og de giver ekko.
seío d’ echovtai ’Ellínon uíes talaxárdioi,	Grækere, du er så grådig,
aívá pothóntes Sý d’áftoísin epleu xecharisménos,	du sejlede væk, velsignet af din fars identitet, byrde,
erma te pátris, ’Ydrin aeixelíin ýperínora pasin	’Fædrelandets balsam, Hydra, evig, transcendent, alt
amýnein Soi nýn kaí Kríti polutlímon óss’	I er folket på Kreta, såvel som andre,
epiállei, ’Íroon yenéteira dorixratéon,	nattens helte, med deres ansigter blege,
meyathýmon Oí díetes márnantai alalkeín	årene er gået, vi har været slaver af hinanden.
doúlion ímar Dusmenéon oylon dilímona	fjenden er en dæmon, en dæmon.
muoiolóychin ’Exeláan memaotes apo sfeíon	’De er de bedste af de bedste’
fuyád’ áftis ’Ípeirós ’Enth’ ara toi péprotai	Epirus forbliver i dybet af Thessalien, og Makedonien, det hellige Thrakiens land,
areisthenes euchos arésthai.	’Hvis’ skæbnerne er behagelige, så er stemmen behagelig.
Tóura d’ení meyároisi patros Vasilíos aékon Thumon tolmíenta,	Der er ingen, der tør være vred, Fader Konge er udenfor.
démas te Theoísin ayiton, Pleísti en Thilíi potitérpeo vipachénon.	Du er dristig, o bundt af guddommelige ord, de fleste kvinder er bange for at blive udsat for stoffer.
Ammes d’ antómenoi xeladísomen ’Ýpsimédonta	Det er os, der venter på dig, O Almægtige.
Séf toxéas t’ eírusthai apímonas empedon aíeí,	Din pil er en stille forhindring,
Sxiptoúchou timís vasilíion íron aoton	Den ærværdige konge, gudernes konge,
Áftón t’ ar se sóein íyítora, xleinon anakta,	Dette er en historie om en digter, et kunstværk,
’Ethnosóon, thoúron, puxinófrona,	Etnisk, religiøs, politisk,
Konstantínos.	Konstantin.

Tredje strofe skildrer, hvorledes den nyfødte kronprins Konstantin inspireret af sin fars, kong Georg 1.s, identitet som dansk søofficersaspirant sejlede ud i det græske øhav, hvor et fremmedherredømme havde hersket i århundreder. ”Kobberklædte bjerge” (strofe to) refererer til Troodos-bjergene på Cypern, hvis undergrund indeholder store mængder kobber. Strofe to og tre opmaler endvidere en politisk situation, hvor flere græske områder stadig levede under det osmanniske åg: Cypern, Kreta, Epiros, Thessalien, Makedonien og Thrakien. Disse områder hørte endnu ikke under den græske konge, der benævnes ”Fader Konge” (”patros Vasilíos”). Fødslen af

den græske tronfølger varsler en genforening med disse gamle græske områder og et samlet Hellas, da tronfølgerens far, den græske monark, havde rødder i den danske søfartsnation og det danske ørige. Det græske kongehus udpeges i digtet som den ariske races vogtere (strofe to og tre). Den franske diplomat og forfatter Arthur de Gobineau (1816-82) argumenterede for, at den ariske race, herunder særligt de germanske folkeslag og den nordiske race, udgjorde hovedhjørnestenen i den menneskelige og civilisatoriske udvikling, da han koblede sprog, kultur og race sammen i en analyse af den europæiske civilisation, som havde sine rødder i den græske og romerske civilisation, Gobineau: *Essai sur*. Den ariske race udgjorde ifølge Gobineau fundamentet for alle europæiske aristokratier og konge- og fyrstehuse. Som legitimist og antidemokrat støttede Gobineau Bourbon-dynastiet, som nedstammede fra de germanske frankere, hvorfor han modsatte sig Julimonarkiet (1830-48) under Orléans-dynastiet og Det Andet Franske Kejserdømme (1852-70) under Bonaparte-dynastiet. I årene 1864-68 var Gobineau Frankrigs minister i Grækenland, hvor han i princippet støttede realiseringen af Megali Idea, men dog ikke under den kretensiske opstand (1866-69) mod det osmanniske overherredømme. I digtet er kong Georg 1. og sønnen kronprins Konstantin i stand til at samle den græske kystnation qua det ariske vikingeblod, de har i årerne, og deres sømandsevner, der tillige er dybt forankrede i det græske folk. Det græske glücksborgske kongehus er således ifølge digtets anonyme forfatter nøje forbundet med realiseringen af Megali Idea som nationalistisk ideologi og national, transstatslig bevægelse. I anden og første strofe er der referencer til den græske mytologi, i anden til nymfen Aetna og i første til Pallas (visdommens gudinde Pallas Athene), der ifølge den græske mytologi lagde navn til hovedstaden Athen ved at skabe det første oliventræ, og Athens beskytter dukkede op samtidig med fødslen af den græske kronprins. Kronprins Konstantin var næst efter sin mor, dronning Olga, det første ortodokse medlem af det græske kongehus, som også bliver accentueret i digtets fjerde strofe, hvor den græske konge beskrives som ”gudernes konge”, dvs. Zeus. Samlet set repræsenterer digtet således en religiøs, etnisk og politisk legitimering af det græske kongehus, hvis fremtid ville blive tegnet af den nyfødte tronarving. I samklang med den germanske tradition for fyrstedigte er den anonyme digter dus med tronfølgeren.

Kronprins Konstantin anvendte en blød magt i forbindelse med organiseringen af den første internationale arkæologiske kongres i Athen i 1905 og de første moderne olympiske lege i Athen i 1896 og 1906, sidstnævnte i eftertiden degraderet til ”mellemlege”. De olympiske lege blev afholdt i antikkens Grækenland fra 776 f.Kr. til 393 e.Kr. Kronprinsens aktive deltagelse i den olympiske bevægelse gav ham tilnavnet ”Sports-Hermes” efter den græske gud for handel og købmænd, Hermes. Som sejrrig hærfører i de to Balkankrige (1912-13) fik kronprinsen og fra 1913 kong

Konstantin 1. desuden tilnavnet ”Ørnens søn”, som refererede til dels skyernes konge, Olympens Zeus, dels til den dobbelthovedede ørn, der havde tjent som våbenmærke for det sidste byzantinske kejserlige dynasti, Palaiologos-dynastiet (1259-1453). En sang, der stadig er populær blandt græske monarkister, udtrykte ideen om ”Tou aetou o gios” (”Ørnens søn”), rthodoxiapatridavasileia.blogspot.com. ’Tou Aetou O Gios’. Sangen, som generalinspektøren for de græske militærmusikere, Spiros Kaisaris (1859-1946), skrev musikken til i 1929, er nedenfor gengivet i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Tou aetoú o giós páei kai aftós emprós kai sti dóxa ki aftós mas odigeí, mas odigeí me gymnó spathí o aetós mazí, o aetós, o aetós ópou pateí kai trémei i gi.	Ørnens søn marcherer foran og han leder os til herlighed, leder os sammen med blottet sværd. Ørnen, ørnen, ørnen, hvor end han træder skælver jorden.
Tou náfti ta kanónia prosménoun prostagí, o vasiliás ekeína, aftós ta odigeí Tou náfti ta kanónia prosménoun prostagí, o vasiliás ekeína, aftós ta odigeí.	Sømandens kanoner afventer kommando, kongen, han leder dem Sømandens kanoner afventer kommando, kongen, han leder dem.
O vasiliás mas páli tha zósei to spathí kai ti chará se ekeínon pou bros tou tha vretheí!	Vor konge vil igen give hånd til sværdet og hvilken glæde for den, som vil finde sig selv foran ham!
giatí o Stratós mazí tou liontári tha chytheí, ótan o echthrós faneí.	thi hæren med ham vil skynde sig som en løve, når fjenden viser sig.
Oi Énoples Dynámeis prosménoun prostagí, giatí o Konstantínos emprós tis odigeí, kai o Stratós mas páli liontári tha geneí, ótan o echtrós faneí.	De væbnede styrker afventer deres ordre, fordi Konstantin fører dem frem, og vores hær vil igen blive en løve, når fjenden dukker op.
O chrysós aetós pou to trémei o echtrós, ópou méllei kyláei kai sti fotiá, stin fotiá máchi me ta fterá o aetós tolma xérei aftós, xérei aftós na polemáei kai na niká.	Kongeørnen, der skælver fjenden, hvor end den kommer, ruller og i ilden, i ildkampen med vingerne tør ørnen han kende, han ved at kæmpe og vinde.
Kai Olympioníki me tétoio Vasiliá tha féroume tin níki kai tin eleftheriá stin Ípeiro stin Kýpro pou dérnei i sklaviá o gennaíe Vasiliá.	Og Olympia med sådan en konge vil vi bringe sejr og frihed fra Epirus til Cypern, som lider af slaveri åh modige konge.

Blandt de mange profetier, der danner den mytiske klangbund for Megali Idea, var også, at Det Byzantinske Rige ville blive genoprettet under en konge ved navn Konstantin og en dronning ved navn Sophia, Schneider: ’A ’Sporting Hermes’: Crown’, 257, 261. Det sidste vers i ”Ørnens søn”

forudsagde en græsk konge, der med støtte fra Olympens guder ville befrie og forene alle grækere fra Epirus i nordvest til Cypern i sydøst. I oktober 1912 befriede den græske hær den makedonske hovedstad Thessaloniki fra det over 400 år lange osmanniske herredømme. Befrielsen af den nordgræske by resulterede i et digt af Georgios Souris, som betonede, at den græske kristne helgen Sankt Demetrius, byens skytshelgen, havde hjulpet grækerne til den historiske erobring, arxeion-politismou.gr. 'Poiímata gia'. Den græske digter Sylvios skrev i 1913 et digt, som var tilegnet den nye konge, Konstantin 1., kosmopolis.library.upatras.gr. 'Ston Konstantìno IV''. I titlen på digtet er kongen dog udstyret med regenttitlen "Konstantin XII", hvilket er en reference til arven fra de byzantinske kejsere. Digtet er mærket "Smyrni 1913" efter den oldgræske by Smyrna ved Det Ægæiske Hav (nuværende navn Izmir, Tyrkiet), hvis nedbrænding af tyrkerne i 1922 repræsenterer en national katastrofe i græsk historie. Byen, som fra 1425 tilhørte Det Osmanniske Rige, havde siden 1919 været underlagt en græsk militær besættelse som led i Den Græsk-Tyrkiske Krig (1919-22). Digtet er nedenfor gengivet i min danske oversættelse:

Skæbnen sagde om dig, Annatos
med et muntert smil til de gamle,
for Grækenlands dobbelthovedede ørn,
jeg vil have hendes hals til at skinne som stjernerne
den store tid er kommet. Blodfloden
den gamle mand var fyldt med glæde,
"nej", lød Moiras råb
ja, Konstantin den Store.

Den græske kong Konstantin sammenlignes med Annatos (Anytos), der var en af titanerne i græsk mytologi, mens Moira var personificeringen af skæbnen i den græske mytologi. Den dobbelthovedede ørn er en henvisning til symbolet for det byzantinske kejserlige Palaiologos-dynasti, som kejser Konstantin 11. tilhørte. Digtets budskab er krystalklart: Den nye kong Konstantin skal genoprette Det Byzantinske Rige med sig selv som kejser og dermed fuldende Megali Idea. Den enkelte græske monarks position i offentligheden var uløseligt bundet op på indfrielsen af monarkiets selvopfattelse, som centrerede sig om den nationalistiske realisering af Megali Idea.

I kong Georg 1.s regeringstid fra 1863-1913 blev Grækenlands areal fordoblet, men i de nye græske områder, særligt i Nordgrækenland, var befolkningen gennemgående mere kritiske over for kongehuset og republikansksindede. Denne interne spænding blev reflekteret i konflikten mellem Konstantin 1. og det gamle royalistiske Grækenland og regeringslederen Eleftherios Venizelos (1864-1936, regeringsleder ad syv omgange fra 1910-15, i 1915, 1917-20, i 1924, 1928-32, i 1932

og i 1933) og det nye, anti-monarkistiske Grækenland. Venizelos krævede, at Grækenland skulle indtræde i 1. verdenskrig (1914-18) på Ententemagternes side, hvorimod kongen fastholdt Grækenlands neutralitet. En del af den græske offentlighed fandt, at kongen var bundet til Tyskland qua sin gemalinde, og dermed umuligt kunne indtræde i krigen imod Centralmagterne. Venizelos dannede en provisorisk modregering, og skismaet mundede til sidst ud i kongens ufrivillige abdikation og Grækenlands indtræden i krigen på Ententemagternes side i 1917. Den 24. november 1916, under indtryk af en militær konfrontation i samme måned i Athen mellem græske monarkister og venizelister, støttet af udstationerede britisk-franske styrker, udsendte modregeringen en meddelelse til dens lokale repræsentanter, i hvilken den fordømte kong Konstantins handlemåde under krigen (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Ta tragiká gegonóta ton Athinón, ópou tósoi ek ton synagonistón mas évron martyrikón thánaton kai edióchthisan sklirós, edimioúrgisan metaxý tou aimostagoús vasiléos kai tou éthnous chásma tou loipoú agefýroton. Ópos epiváli tin tyrannída tou den edístase na thysiási ta ypértata symféronta tou Ellinismoú eis tous ethnikoús antapaititás mas, me tin próthesin na voithísi tin germanikín níkin, ef' is kai mónis idýnato na edraiósi tin eléo theoú vasileían tou. Kai ópos empodísi ton tachýteron exoplismón ekeínon ek ton patriotón, ósoi synetáchthisan metá ton patroparadóton fílon kai prostatídon Dynámeon katá ton koinón echthrón, den edístase na strépsi ta elliniká ópla katá ton stratiotón ton opoíon oi patéres échysan to aíma ton ypér tis ellinikís anexartisías. Epofeloúmenos de tis efkairías exapélyse ton vasilikón tou stratón eis sfagín ekeínon, oítines dietírisan ákampton méchri télous to ethnikón frónima. Apó tis stigmís aftís o vasiléfs Konstantínos eínai ékptotos tou thrónou tou. Den amfivállomen óti o laós pandímos synerchómenos tha epidokimási tin ékptosin táftin, ítis aforá prosopikós ton týrannon vasiléa kai óchi tin dynasteían (*De tragiske begivenheder i Athen, hvor så mange af vores medkæmpere led martyrdøden og grusomt forfulgt, skabte en uoverstigelig kløft mellem den blodtørstige konge og resten af nationen. Da han påtvang sit tyranni, tøvede han ikke med at ofre hellenismens højeste interesser til vore nationale fjender med den hensigt at hjælpe den tyske sejr, hvis han alene kunne konsolidere sit rige af Guds barmhjertighed. Og som en hindring for en hurtigere udrustning af de af patrioterne, som samledes efter patriotvenner og forsvarsstyrker mod de fælles fjender, tøvede han ikke med at vende de græske våben mod de soldater, hvis fædre udgød deres blod til fordel for græsk uafhængighed. Han udnyttede muligheden og slap sin kongelige hær løs for at massakrere dem, der holdt den nationale ånd oprejst indtil slutningen. Fra dette øjeblik af er kong Konstantin afsat fra sin trone. Vi tvivler ikke på, at det universelt forsamlede folk vil godkende denne*

degradering, da det vedrører den tyranniske konge personligt og ikke dynastiet), Venizelos et al.: ’Keímeno tis’, 88-89.

Hændelsen i Athen resulterede i de lokale monarkisters sejr og 60 døde på ententemagternes side og 40 døde på græsk side. Med denne aktion havde kong Konstantin ifølge modregeringen under Venizelos umuliggjort sig selv som Grækenlands statsoverhoved. Den tysksindede og absolutistiske monark, der var svoger til den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918), var ikke længere i samklang med den græske nation og de demokratiske idealer fra Den Græske Uafhængighedskrig. Modregeringen understregede dog sin antiroyalisme, som ikke skulle forveksles med en republikanisme. Kongen burde afsættes, men det siddende dynasti kunne fortsætte på den græske trone. Kong Konstantin 1.s modstandere anerkendte således, at det græske glücksborgske kongehus ikke var udgået af det tyske kejserrige, og at det på to generationer var blevet en græsk national institution. I forhold til herkomst var Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg-dynastiet således snarere et dansk-tysk fyrstehus med rødder i den dansk-tyske helstat og dens dansk-tyske blandingskultur, og på denne baggrund havde dynastiet besteget først den græske trone (1863), senere samme år den danske trone og i 1905 den norske trone. Man ønskede dog ikke Konstantin 1.s ældste søn, kronprins Georg (2.), på tronen, da han ligesom sin far havde modtaget en del af sin militære uddannelse i Tyskland. Den næstældste søn, Alexander 1. (1917-20), blev derfor indsat på den græske trone af Ententemagterne. Med Grækenlands eklatante nederlag i Den Græsk-Tyrkiske Krig (1919-22), som resulterede i, at kong Konstantin 1. for anden gang måtte abdicere som græsk monark i 1922, og den efterfølgende gensidige fordrivelse af nationale mindretal, ophørte Megali Idea med at eksistere som begreb i græsk politik. Dermed blev vejen reelt lagt for en afskaffelse af det græske monarki, som blev en realitet et halvt århundrede senere, Kaloudis: ’Greece and the Road’, 9-47; Smith: *Ionian*, 35-312.

Det glücksborgske kongehus i Grækenland integrerede sig relativt hurtigt i det græske samfund, bl.a. ved at lære det græske sprog. Georg 1. lærte hurtigt græsk, og han mestrede sproget både i skrift og tale. Han talte dog tysk med sin gemalinde, og deres børn talte græsk til hinanden og engelsk med deres forældre, undtagen prins Andreas (1882-1944), som nægtede at tale andet end græsk. Børnene mestrede endvidere tysk, dansk, russisk, fransk og italiensk. Konstantin 1.s gemalinde, dronning Sophia (1870-1932, født prinsesse af Preussen), lærte i løbet af få år efter sit giftermål i 1889 at tale flydende græsk. Kong Georg 2.s (1922-24, 1935-47) dronning, Elisabeth (1894-1956, født prinsesse af Rumænien og græsk dronning 1922-24), lagde store anstrengelser i at lære det vanskelige græske sprog, som til sidst bar frugt. Det kongelige par blev skilt i 1935. Georg 1.s næstyngste søn, prins Andreas, fik i 1906 sin anden datter, prinsesse Theodora (1906-69), som

han opkaldte efter den navnkundige byzantinske kejserinde Theodora (ca. 500-48, kejserinde som gemalinde til kejser Justinian 1. (527-65)), Lerche og Mandal: op.cit., 212, 218, 227.

Georg 1. var efterkommer (bl.a. 20 gange tipoldebarn) af den byzantinske kejser Isaac 2. Angelos (1185-95, 1203-04). Dronning Olga var 21 gange tipoldebarn af den byzantinske kejser, og hun var desuden 20 gange tipoldebarn til den byzantinske kejser Alexios 3. (1195-1203) via den bayerske hertug Johann 2., kong Otto 1.s 11 gange tipoldefar. Det var kong Georg 1. også (bl.a. 21 gange tipoldebarn). De to kejsere var brødre. Georg 1. var endvidere 17 gange tipoldebarn af den byzantinske kejser Andronikos 2. Palaiologos (1282-1328) via bl.a. dynastiet Palaeologus-Montferrat ligesom dronning Olga, der var 18 gange tipoldebarn. I 1863, samme år som Grækenland tilbød den græske trone til den danske prins Vilhelm, udarbejdede den danske forsker K. Laghorn en genealogisk tabel, som blev oversat til græsk af professoren i latinsk filologi ved universitetet i Athen, Stefanos A. Koumanoudis (1818-99). Professoren lærte den unge konge det græske sprog. Ifølge Laghorn-tabellen var kong Georg 1. efterkommer af kejser Michael 8. (1261-82; medkejser af Nikæa fra 1259-61) fra Palaiologos-dynastiet, som er det længst regerende kejserdynasti i Det Byzantinske Rige (1259-1453). I den folkelige tradition i Grækenland har man endvidere hævdet, at det glücksborgske kongehus nedstammede fra selveste Konstantin 11. (1449-53), den sidste byzantinske kejser. Ifølge denne vidtløftige fortælling skulle den barnløse kejser have efterladt sig en søn, Johan Christian, der senere giftede sig ind i det danske kongehus og dermed blev stamfar til det glücksborgske kongehus i Grækenland, Megas: 'Istorikés érevnes'. Kong Konstantin 1.s næstældste søn, kong Alexander 1. (1917-20), indgik i hemmelighed et borgerligt ægteskab med den græske Aspasia Manos (1896-1972) i 1919. Brylluppet var en skandale i det græske kongehus. Samtidig var der dog mange grækere, der bifaldt forbindelsen, da det dansk-tyske glücksborgske dynasti med denne ægteskabsforbindelse ville blive mere helleniseret. Aspasia Manos nedstammede via begge sine forældre fra nogle af de mest prominente græske Fanarioter-familier i Konstantinopel, som efter 1453 udviklede sig til et embedsmandsaristokrati i osmannisk tjeneste på Balkan-halvøen, bl.a. var en række græske Fanarioter-familier fyrsteslægter i Moldavien (1711-1821) og Valakiet (1715-1821). En lov i 1922 anerkendte legitimiteten i det ikke-dynastiske ægteskab, hvorfor parrets datter, den græsk-danske prinsesse Alexandra (1921-93, dronning af Jugoslavien fra 1944-45), betragtedes som et fuldgyldigt medlem af det græske kongehus. Aspasia fik tilkendt titlen prinsesse af Grækenland og Danmark. Som de eneste medlemmer af kongehuset havde Aspasia og hendes datter lov til at blive i Grækenland efter monarkiets afskaffelse i 1924, men de valgte også at gå i eksil. De bosatte sig hos enkedronning Sophia i en villa kaldet Villa Boblina i Fiesole i Toscana nær Firenze. I villaen boede

tillige enkedronningens to yngste ugifte døtre, prinsesserne Irene (1904-74) og Kathrine (1913-2007). I 1927 flyttede Aspasia og Alexandra ud af villaen, som i 1930 fik en ny beboer, Helene (1896-1982), der var født græsk-dansk prinsesse og skilt fra den rumænske kronprins Carol (2.) (1930-40). Ved enkedronning Sophias død i 1932 købte datteren Helene villaen, som hun omdøbte til Villa Sparta. I 1930'erne tilbragte prins Paul (1.) (1947-64) også længere perioder i villaen. I 1940 flyttede Helene tilbage til Rumænien for at være ved sin søns, kong Michaels (1927-30, 1940-47), side. Aspasia døde i Italien, og først i 1993 blev hendes jordiske rester overført til Tatoi, den kongelige begravelsesplads i Grækenland. Det mest udprægede græske medlem af kongehuset var prinsesse Maria (1876-1940), kong Georg 1. og dronning Olgas yngste datter, der i 1922 ægtede den græske admiral Perikles Ioannidis (1881-1965), efter først at have været gift med den russiske storfyrst Georg Mikhailovitj, som blev henrettet under Den Russiske Revolution. Perikles Ioannidis blev i øvrigt udnævnt til guvernør over De Dodekanesiske Øer af kong Georg 2. i 1947; et embede, han bestred til 1951. Prinsesse Maria blev i sin ungdom nægtet ægteskab med en borgerlig græker, men hun fik til gengæld lov til at beholde sin arveret til den græske trone i forbindelse med sine giftermål. Prins Christophers søn med prinsesse Françoise af Orléans (1902-53), prins Michael af Grækenland og Danmark (1939-2024), der blev født i Rom, indgik i 1965 et borgerligt giftermål med den græske kunstner Marina Karella (1940-), mod at give afkald på sin arveret til den græske trone, både på egne, sine børns og deres efterkommeres vegne, Lerche og Mandal: op.cit., 225, 48.

Konstantin 1. blev tvunget til at abdicere i 1917, hvorefter størstedelen af den græske kongefamilie, undtagen kong Alexander 1., gik i eksil i Schweiz. Efter kong Alexander 1.s død i 1920 besluttede den græske befolkning i en folkeafstemning at genindsætte den afsatte monark, faren Konstantin 1., på den græske trone. Beslutningen fik opbakning fra imponerende 98,97 % af de afgivne stemmer. Det konservative dagblad *I Kathimerini*, som tilhørte den anti-venizelistiske lejr i mellemkrigstiden, bragte på folkeafstemningsdagen, den 22. november 1920, en artikel om resultatet med titlen "I Megaleiótis eínai elefthérou laoú proskaleí ton vasiléa Konstantíno eis ton Thrónon" ("Majestæten af et frit folk inviterer kong Konstantin til tronen"). I artiklen blev forløbet omkring afsættelsen af kongen beskrevet på følgende måde (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Kai mían iméran katá tin opoían etélei tin mnímin tis thysías enós állou KONSTANTINOU, o Vasiléfs, ypochorón chárin tis sotirías tou laoú Tou eis tin vían tin xénin, áfinen orfanín tin Elláda, kamftheísan ypó mían makrán tyrannían* (*Og på en dag, hvor mindet om ofringen af en anden KONSTANTIN, var kongen, der gav efter for sit folks frelse for fremmed vold, efterlod Grækenland et forældreløst barn, bøjet under et langt tyranni*). Den nationalkonservative borgerlige offentlighed fandt således, at det var udenlandske magter i form af Ententemagterne, som

havde væltet deres nationale monark. Men nu havde det græske folk frigjort sig fra det fremmede herredømme, og da *mía kai móni foní anepídisen os efcharistía pros ton Mégan theón tis Dikaiosýnis: KONSTANTINOS* (*rejste sig en enkelt stemme i tak til den store retfærdighedsgud: KONSTANTIN*). Denne guddommelige stemme var Grækenlands dominerende og almægtige stemme.

Foní apefthynoméni pros tous ischyroús tis gis. Pros tous laoús, oi opoíoi egnórisan pós oi doúloi gínontai eléftheroi. Pros tin ithikín tis Anthropótitos. Pros tin Dikaiosýnin. Pros tin Istorían. Pros tous parelthóntas Ellinikoús aiónas kai pros to agénniton Méllon. Kai i foní aftí – foní laoú – Kyríou foní – doneítai apó en ónoma (*En stemme henvendt til jordens mægtige. Til folkene, som har vidst, hvordan slaver bliver frie. Mod menneskehedens etik. Til retfærdighed. Mod historie. Mod de sidste græske århundreder og mod den ufødte fremtid. Og denne stemme – folkets stemme – Herrens røst – vibrerer af et navn*).

Det var således ifølge dagbladet Guds vilje såvel som det græske folks vilje, at kong Konstantin 1. nu igen kunne besætte den græske trone. Artiklen forlener således Konstantin 1.s anden regeringsperiode i Grækenland med både en religiøs legitimering i traditionen fra middelalderen og en demokratisk-national legitimering i tråd med det moderne folkesuverænitetsbegreb og det politiske og etniske/nationale folkebegreb. Med resultatet af folkeafstemningen havde den græske nationalstat genrejst sig selv over for de dominerende magter i Vesteuropa. Grækenlands tronfølger, kronprins Georg (2.) (1922-24, 1935-47), giftede sig i 1921 med prinsesse Elisabeth af Rumænien (1894-1956). Den græske presse fandt, at den dynastiske forbindelse var en naturlig forlængelse af de to landes historisk nære relationer, som eksempelvis var kommet til udtryk i Den Anden Balkankrig (1913), hvor bl.a. Grækenland og Rumænien kæmpede imod Bulgarien. Brylluppet stod i Bukarest, og det nye græske tronfølgerpar blev ved ankomsten til Athen budt velkommen af hovedstadens borgmester, Georgios Tsochas (1883-1937, borgmester fra 1920-22). I velkomsttalen udtalte borgmesteren bl.a. (i translittereret form og i min danske oversættelse): *I protévousa tou ellinismoú chaírei símeron tin glyketéran tis charán ypodechómeni, di emoú, to zévgos ton Ethnikón Neonýmfon. Kai o Dímos Athinaíon logízetai triseftychís dexioúmenos tous diadóchous tou arragoús Thrónou tou Konstantínou kai tis Sofías* (*Hellenismens hovedstad glæder sig i dag i sin sødeste glæde ved gennem mig at byde et nationalt velkommen til det nygifte par. Og Athens kommune anses for tre gange så heldig at modtage efterfølgerne af Konstantins og Sophias trone*), Megas: '27 Fevrouaríou 1921'. Tsochas tilhørte det nygrundlagte konservative og monarkistiske

Folket Parti, som havde været med til at genindsætte den afsatte kong Konstantin 1., brudgommens far, på den græske trone. Det dynastipolitisk arrangerede ægteskab blev forventeligt ikke lykkeligt. Parret var barnløst, og de blev skilt i 1935. Konstantin 1. døde som eks-konge i landflygtighed i Italien i 1923 umiddelbart efter sin sidste afgang som konge. Efter et mislykket royalistisk militærkup i efteråret 1923 var monarkiets skæbne beseglet. Hele den græske kongefamilie var i eksil efter monarkiets afskaffelse i 1924 og indførelsen af Den Anden Hellenske Republik (1924-35; den første republik i græsk historie regnes fra 1822-32). Republikken blev proklameret af parlamentet på den græske nationaldag den 25. marts 1924. Familiens medlemmer modtog derpå et dansk pas af deres slægtning kong Christian 10. (1912-47). Det konservative dagblad *I Kathimerini* advokerede for monarkiets fortsatte beståen som statsform i Grækenland. På dagen for folkeafstemningen den 13. april 1924, som skulle konfirmere afskaffelsen af monarkiet og indførelsen af republikken, skrev redaktøren N. Kraniotakis en leder, ”I NIKI” (”Sejren”), hvor han argumenterede for monarkiets bevarelse (i translittereret form og i min danske oversættelse):

To stratópedón mas eíne stratópedon ensyneidíton kai pistón opadón mias dedokimasménis ideologías, enós synólou ideón perí Patrídos, Thriskeías, Politévmatos, Ithikís, apeilouménon apó tous epikindýnous airesiárchas, oi opoíoi katepolémisan, diéftheiran, katérripsan to pan. Ósoi apoteloún to stratópedón mas gnorízoun ti prókeitai na sósoun, an nikísoun, gnorízoun ti tous apeileí, an ittithoún. To atelés tis proparaskevís diá ton agóna, sympliroí toioutotrópos i teleiótis ton machitón (*Vores lejr er en lejr af bevidste og trofaste tilhængere af en given ideologi, et sæt ideer om Fædreland, Religion, Politik, Etik, truet af de farlige kættere, som kæmpede, fordærvede, ødelagde alt. De, der udgør vores lejr, ved, hvad de vil spare, hvis de vinder, de ved, hvad der truer dem, hvis de taber. Ufuldkommenheden af forberedelsen til kampen fuldendes således af kæmpernes perfektion*).

For Kraniotakis repræsenterede det græske monarki stadig den græske nation og var dermed en del af den klassiske græske symbiose af kongehus og ortodoks kristendom. Monarkiet blev genindført som statsform i Grækenland gennem en folkeafstemning den 3. november 1935, hvor hele 97,87 % af de afgivne stemmer var for en genoprettelse af det græske monarki. Monarkiets genindførelse var iscenesat af det store konservative, monarkistiske folkeparti, men lederen af det liberale parti, Themistoklis Sofoulis (1860-1949, regeringsleder ad tre omgange i 1924, 1945-46 og 1947-49), som havde afløst Venizelos, indtog dog en forsonende holdning til monarkiet og den hjemvendte kong Georg 2. Sofoulis tog afstand fra den manipulerede folkeafstemning, men udtalte dernæst (i

translittereret form og i min danske oversættelse):

All' ef' óson o Vasiléfs evlaveítai áthikton kai ameíoton tin laïkín kyriarchían, ef' óson o Vasiléfs, Vasiléfs ólon ton Ellínon, proaspízei tas syntagmatikás kai atomikás eleftherías tou Ellinikoú laoú, ef'oson diladí o Vasiléfs ensternízetai ta dimokratiká ideódi, eínai aftonóiton óti smikrýnetai i apóstasis i chorízousa tin avasílefton apó tin vasilevoménin dimokratían. Δen eínai de dynatón pará me akeraían tin sympátheian n' apovlépsomen kai pros tin eirineftikín, tin symfiliotikín prospátheian tou Vasiléos. Kai an epitefchthí alithós to tháfma ypó to kathestós tis vasilevoménis dimokratías, eán epitefchthí i oristikí katápafsis tou olethrìou sparagmou kai i apokatástasis tis psychikís enótitos tou éthnous, ofeìlomen na theorísomen toúto mégiston ethnikón apóktima, theíon dórima, áxion katavolís megalytérou timíματος kai tou timímatos akómi óste na lismonithí i anómalos proélefsis tis palinorthóseos kai na theorithí oristikós termatisthén to kathestotikón zìtima (*Men så længe kongen ikke skader den ukrænkelige og evige folkesuverænitet, så længe kongen vil være alle grækeres konge, så længe han forsvarer det græske folks forfatningsmæssige og individuelle friheder, altså så længe kongen omfavner demokratiet ideelt, siger det sig selv, at afstanden, der adskiller det kongeløse demokrati fra det kronede demokrati skrumper. Det er kun muligt med fuld sympati at se frem til kongens fredelige forsoningsindsats. Og hvis miraklet virkelig er opnået under det kronede demokratis regime, hvis den destruktive hjertesorg ophører opnås der endeligt mental rehabilitering og national enhed, bør jeg betragte dette som en national maksime, en erhvervelse, Guds gave, som det er værd at betale en højere pris for og endda en pris for at glemme dets unormale oprindelse, og at betragte ordningens berigtigelse som et endeligt ophævet spørgsmål*), kee.gr. '60 – PIGI', 258.

Sofoulis havde svært ved at se bort fra det forhold, at monarkiet netop i kraft af folkeafstemningen havde fået en demokratisk legitimering, hvilket også var den siddende regerings taktiske hensigt. Under forudsætning af, at det nye monarki i Grækenland placerede sig som et sandt konstitutionelt monarki, der respekterede det parlamentariske demokrati og værnede om folkesuveræniteten, plæderede Sofoulis derfor for en national forsoning inden for rammerne af det såkaldte kronede demokrati. Dermed nærede den liberale græske politiker en tro på, at striden om statsformen endeligt ville blive bilagt; et håb, som imidlertid på ingen måde skulle vise sig at blive opfyldt i kong Georg 2.s anden regeringsperiode. På græsk betegnes konstitutionelt monarki som "vasilevoménin dimokratían", hvilket kan oversættes til kronet demokrati eller rettere republik, og den republikanske statsform som "avasílefton dimokratían", dvs. ukronet demokrati eller republik.

Kong Georg 2. vendte hjem til Grækenland og ankom til Athen den 25. november 1935, hvor han blev modtaget af den græske premierminister, Georgios Kondylis (1878-1936, premierminister ad to omgange i 1926 og 1935). Den genindsatte monark holdt i den forbindelse en hjemkomsttale, i hvilken han fremlagde en programerklæring for sin anden periode som Grækenlands statsoverhoved. Kongen udtrykte sin dybe taknemmelighed over at være vendt hjem til sit elskede fædreland efter at (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Ypeíkon eis tin pándimon prósklisin Ymón ypanérchomai kai pálin eis tin prosfilí mas Patrída afoú epí dódeka éti émeina makrán aftís. I synkínisis Mou eína vathytáti kai i evgnomosýni Mou pros ton Laón Mou apérantos. Epí tósa éti ékrypton eis tin kardían Mou ton pónon Mou dia ton chorismón mas kai tin nostalgían Mou dia tin Elláda (*Lydig over for den universelle invitation vender sønnen tilbage til sit elskede hjemland efter at have været væk i tolv år. Mine følelser er dybe, og min taknemmelighed til mit folk er uendelig. I årevis gemte jeg i mit hjerte min smerte på grund af vores adskillelse og min nostalgi for Grækenland*), ibid., 258-59.

Grækenland havde fået sin søn tilbage efter 12 års eksil under det republikanske styre. Kong Georg 2. fortsatte (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Sìmeron óte kaloúmai kai pálin eis ta ypsilá Mou kathíkonta, eímai ex' oloklírou étoimos na diathéso ólas tas dynámeis Mou, ólin Mou tin peíran, ólin tin ergatikótitá Mou dia tin ithikín kai ylikín proagogín tou Laoú Mou, oloklírou tou Laoú Mou ánef oudemiás exairéseos. Paradído eis tin líthin to parelthón kai écho tin apófasin na exasfalíso isótita kai dikaiosýnin apólyton di' ólous. I apokatástasis ithikís enóititos kai allilengýis kai i eilikrinís synergasía ólon ton Ellínon ypó tas odigías kai tin diéfthynsin ton Kyverníseón Mou tha féri kai pálin tin Elláda mas eis iméras eftychías kai dóxis omoías prós ekeínas tas opoías eíden ypó ton Aeímniston Páppon Mou kai ton éndoxon Patéra Mou (*I dag, hvor jeg igen bliver kaldt til mine høje pligter, er jeg fuldstændig klar til at disponere over alle mine kræfter, al min erfaring, alt mit hårde arbejde for folkets moralske og materielle fremskridt, mit folk, hele mit folk uden undtagelse. Jeg vil sørge for, at fortiden er glemt, og jeg er fast besluttet på at sikre ligestilling og absolut retfærdighed for alle. Med genoprettelsen af moralsk fornuft og solidaritet og oprigtigt samarbejde mellem alle grækere i henhold til direktiverne og mine regeringers ledelse vil jeg igen bringe vores Grækenland dage med lykke og herlighed, der ligner dem, de så under min afdøde farfar og min herlige far*), ibid., 259.

Kong Georg 2. var retorisk i sin hjemkomsttale klar til at slå en streg over fortidens konflikter og

begynde forfra med genopbygningen af folkets tillid til monarkiet. I talen fremstillede monarken sig selv og det glücksborgske kongehus som en integreret del af det græske nationale erindringsfællesskab, idet han på samme tid vedkendte sig den tunge dynastiske arv fra sin farfar og far, de nationale heltekonger Georg 1. og Konstantin 1.

I vinteren 1937 fik øen Samos for første gang besøg af en græsk monark, da kong Georg 2. aflagde øen i Det Ægæiske Hav et officielt besøg. Den lokale presse på Samos fremhævede øens traditionelle loyalitet over for den græske sag, da samierne altid havde været i spidsen for enhver national indsats, mens de ikke er uden bevidsthed om (i translittereret form og i min danske oversættelse), *óti i Ellás emegaloúrgisen ypó tin igesían Aftokratóron kai Vasiléon* (*at Grækenland har blomstret under kejseres og kongers ledelse*), Fillas: 'H epískepsi tou Vasiléos', 119. Kong Georg 2. blev betegnet som en *antáxios Yiós tou epikoú stratilátou Vasiléos Konstantínou* (*værdig søn af den episke krigerkonge Konstantin*). Pressen opfordrede Samos' befolkning til at identificere sig med monarkens nylige eksil, da de må reflektere over, at de også har været i eksil (under det osmanniske overherredømme), ibid., 118. Pressen på Samos benyttede også kongebesøget som lejlighed til at udtrykke sin støtte til 4. august-regiment, som under ledelse af general og regeringsleder Ioannis Metaxas (1871-1941) indførte et totalitært militærdiktatur i 1936, ibid., 121-23. Den samieske offentlighed tillagde således det græske monarki og kong Georg 2. en historisk, dynastisk, national og politisk legitimering.

Den 9. januar 1938 ægtede den græske tronfølger, kronprins Paul, den tyske prinsesse Frederika af Hannover (1917-81). Brylluppet stod i Athens domkirke, og bruden ankom til den græske hovedstad den 6. januar 1938. Athens borgmester, Ambrosius Plytas (1886-1964, borgmester fra 1936-41), holdt en velkomsttale til den vordende græske dronning, der lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Ypsilotáti. O Dímos tis Póleos ton Athinón, dia tou ekprosópou aftoú, evlavós chairetízei tin ypsilín mnistín kai méllousa sýzygon tou latreftoú Diadóchou tou Endóxou Ellinikoú Thrónou, mólis afiknyouménin eis to édafos tis protevoúsis tis néas Patrídas tis. I fími tis exairetikís prosopikótitos Sou kai ídi o Ellinikós Láos den prosférei aplós tin evlaví agápin tou pros to néon mélos tis ellinikís Dynasteías, allá kai pros tin prinkípissan tou, tin dia ton charismáton tis dikaiouménin pásis agápis kai afosióseos (*Deres Højhed. Byen Athens kommune hilser gennem denne repræsentant ærbødigt den højt forlovede og fremtidige hustru til den forgudede arving til den glorværdige græske trone, som netop er ankommet til territoriet af hovedstaden i sit nye hjemland. Berømmelsen for Deres ekstraordinære personlighed og allerede det græske folk tilbyder ikke kun sin ærbødige kærlighed*

til det nye medlem af det græske dynasti, men også til dets prinsesse, den, der gennem sine gaver har ret til al kærlighed og hengivenhed), Megas: 'Vasilikoí Gámoi stin'.

I overensstemmelse med det monarkistiske princip fastslog borgmesteren i sin tale, at landets nye tyskfødte kronprinsesse nu var en integreret del af sit nye græske hjemland. Når Plytas accentuerede, at prinsesse Frederika nu var blevet medlem af det græske dynasti, skyldtes det den debat, som giftermålet havde affødt i den græske offentlighed. En del grækere frygtede, at kongehuset ville blive mindre græsk med en tysk kronprinsesse, forstærket af dynastiets danske og tyske rødder. Offentligheden var også bange for modreaktionen fra de tidligere allierede under 1. verdenskrig, især da Konstantin 1.s ægteskab med en tysk prinsesse havde forårsaget det nationale skisma i landet. Endvidere var en stor del af den græske offentlighed imod Metaxas-diktaturet, der havde fået kongemagtens sanktion, Mateos Sáinz de Medrano: *La Familia de la Reina*, 102-03, 107, 109.

Den græske digter C. Anninos skrev på selve bryllupsdagen et digt til landets nye kronprinsesse, Anninos: 'Stív'. Hyldestdigtet med titlen "Stív kaivoúryia vasilopoúla mas" ("Til vores nye prinsesse") var på fire vers og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Dev írthes, se mia xora, édo, yia ríyissa. Se mia kardiá, írthes va dasilépsis. Se mia kardiá, pou oli me mias sou dóthike, Órthánoichti, yi o ti ki an tís yurépsis.	De kom ikke, til en by, her, en dronning. I et hjerte kom du til at blive tæmmet. I et hjerte, som blev givet til dig på én gang, Det er i orden, uanset din situation.
Gia mia kardia, Vasilopoúla, í Moíra Sou, Se píre ap tov Dikon Sou, tin aykáli, Ki eiv í kardia áfpí, trani ki ápímiti, Ki ap ola ta dasíleia peio meyáli…	For et hjerte, prinsesse eller skæbnen, Han tog dig fra ham, den smukke, Og hjertet er trist, trist og uvurderligt, Og af alle problemerne, den største…
Ki eiv' í kardia, évos laou, pou páchapse, Évos laoù, me mýria peproména, Ki édo, stí yí tou Kékropa, se déchthikan Ola ta atímitá tou perasméva…	Og det er hjertet af et folk, der er blevet gladere, Et folk med tusindvis af skæbner, Og her, i Kekrops' land, modtog jeg dig Hele hans uvurderlige fortid…
Kai oto chryso throví, pou axia dasílissa Kapote tha stathís va t' avtikrýsis, Ávoixe tív Kardiá Sou, ki' Ésý, diáplapi, Dikó Sou, o, ti dikó tou, va to kleíois!..	Og den gyldne trone, en dronning værdig Du vil stå op for at afvise det, Åbn dit hjerte, og du, min kære, Din, åh, hvad er hans, kan du kalde det!..

Digtet rummer et par referencer til det antikke Grækenland. Kekrops 1. (strofe tre) var i den græske mytologi en mytisk konge af halvøen Attika i oldtiden. Ifølge en udbredt legende grundlagde han den græske hovedstad, og han var den første monark i kongeriget Athen, som eksisterede fra 1556 f.Kr. til 1068 f.Kr. Han betragtes som en kulturhelt, der bragte athenerne kundskab om giftermål, læsning, skrivning og ceremonielle begravelser. Basilissa betegner både titlen for den rituelle dronning, der i det antikke Athen var ægtefælle til den såkaldte arkont basileios, som var det åndelige og religiøse overhoved i bystaten. Ved den årlige gudefestival Anthesteria i embedsboligen Boukoleion skulle basilissaen rituelt gifte sig med vinguden Dionysos for at sikre Athens fortsatte eksistens. Basilissa er endvidere den feminine form af den græske titel basileus, der betyder monark (konge eller kejser), og ækvivalent med det italienske regina. Disse antikke referencer i forbindelse med et lejlighedsdigt til det græske kongehus er en symbolsk eksemplificering af den græske offentligheds opfattelse af monarkiet som en naturlig arvtager til antikkens Grækenland og det hedengangne athenske kongerige. Prinsesse Frederika ankom til Grækenland med tog den 6. januar 1938, og på vejen til Athen gjorde man et kort ophold i Lianokladi, hvor Lamias borgmester, Nikolaos Doudoumopoulos, benyttede lejligheden til at holde en tale (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Sas periménoume apó tas 6 to proí kai sas chairetízoume roumeliótika, efchómenoi to kalós ílthate* (*Vi har ventet på jer siden klokken 6 om morgenen, og vi hilser jer velkommen i Roumeli-stil*), Megas: 'Vasilikoí Gámoi stin'. Lamia er placeret i det centrale Grækenland, i Rumelien (Roumeli), hvor borgmesteren ønskede at fremhæve Grækenlands byzantinsk-romerske historie. Den tyske prinsesse Frederika var 27 gange tipoldebarn af den tysk-romerske kejser Otto 2. (973-83) og dennes gemalinde, den byzantinskfødte kejserinde Theofano (ca. 955-91), som var niece til den byzantinske kejser Johan 1. Tzimiskes (969-76) fra det makedonske dynasti, via tyske fyrstehuse, herunder dynastierne Wettin og Hohenstaufen. Tilsvarende var kong Konstantin 1.s gemalinde, dronning Sophia, 26 gange tipoldebarn af Otto 2. og Theofano, ligeledes via hovedsageligt Wettin-dynastiet og Hohenstauferne, Megas: 'Istorikés érevnes'. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Anninos dus med den nye græske kronprinsesse.

Efter genindførelsen af monarkiet i 1935 kunne den eksilerede kongefamilie vende tilbage til Grækenland, og i 1936 overførtes kong Konstantins lig til Grækenland. Ved samme lejlighed overførtes de jordiske rester af hans dronning, Sophia, til Grækenland (Tatoi), og fem dage forinden tillige enkedronning Olga, som døde i Rom i 1926. Den græske regering havde tilbudt at overføre den afholdte enkedronning Olgas lig til Grækenland; et tilbud, som kongefamilien afslog. Enkedronning Olga blev i stedet bisat sammen med sin søn Konstantin 1. og dennes gemalinde,

Sophia, i Den Russiske Kirke i Firenze. Georg 1.s ældste datter, prinsesse Alexandra (1870-91), blev bisat i Peter og Paul- katedralen i Skt. Petersborg. I 1939 opnåede den græske regering under nevøen kong Georg 2. tilladelse af Sovjetunionen til at overføre den græskfødte prinsesses lig til den kongelige begravelsesplads i Grækenland, hvilket fandt sted året efter. Georg 2.s dronning, Elisabeth, døde i Cannes i Frankrig, og hun blev bisat i sin slægt, Hohenzollern-Sigmaringens, krypt i Sigmaringen. Kong Pauls (1947-64) enke, dronning Frederika (1917-81, født prinsesse af Hannover), døde i 1981 i Spanien hos sin ældste datter, Sofia (1938-), der siden 1975 havde været spansk dronning (indtil 2014). Enkedronningen fik lov til at blive begravet i Grækenland på den kongelige begravelsesplads (Tatoi), uagtet at det græske monarki var blevet afskaffet i 1973. Under 2. verdenskrig kom det græske tronfølgerpars tredje og sidste barn, prinsesse Irene (1942-2026), søster til kong Konstantin 2. (1964-73) og dronning Sofia, til verden i Cape Town i Syafrika, hvor den græske kongefamile befandt sig i eksil. Kong Paul og dronning Frederika talte engelsk og græsk med deres tre børn. Den senere kong Konstantin 2. blev født i Athen i 1940, og i overensstemmelse med græsk navnetradition blev han opkaldt efter sin farfar. I Den Græsk-Italienske Krig (1940-41) udmærkede kronprins Paul sig som en dygtig stabschef. Den græske sejr blev dog overskygget af Aksemagternes invasion i 1941, hvorefter kongefamilien flygtede ud af landet. Kronprins Konstantin vandt grækernes hjerter, da han i sejlsport vandt en Ol-guldmedalje i 1960 ved Legene i Rom. Kronprins Konstantin antog ved sin tronbestigelse regenttitlen Konstantin 2., uagtet at flere monarkister foretrak at kalde ham Konstantin 13. for at understrege kontinuiteten mellem det tidligere byzantinske rige og kongeriget Grækenland. I 1964 ægtede kong Konstantin 2. den 18-årige danske prinsesse Anne-Marie (1946-). Den græske avis *To Vima* beskrev den nye græske dronning med følgende ord (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Kalós írthes Ánna María. Oraía vasilopoúla, avrianí mas vasílissa kalós írthate. O ellinikós laós sas ypodéchetai me ápeiri agápi. Sas kamarónei kai sas éfchetai na eíste eftychisméni sti néa zoí kai sti néa patrída sas* (*Velkommen Anna Maria. Smukke prinsesse, velkommen til vores morgendagsdronning. Det græske folk byder Dem velkomen med uendelig kærlighed. De er stolte af Dem og ønsker Dem lykke i Deres nye liv og i Deres nye hjemland*, in.gr. 'Ánna María: Ti eíche'. Kronprins Konstantin var i januar 1963 blevet forlovet med den danske prinsesse, kong Frederik 9.s (1947-72) yngste datter. Samme år fejrede det glücksborgske kongehus i Grækenland sit 100-års jubilæum. Med en dansk prinsesse som landets kommende dronning var den historiske ring for de græske glücksborgere sluttet. Kongebrylluppet i 1964 i Athens domkirke var historisk derved, at det var første gang, at en regerende græsk konge giftede sig i Grækenland, hvis man ser bort fra kong Alexanders højst kontroversielle giftermål i 1919. Konstantin 2.s gemalinde fra 1964, dronning

Anne-Marie (Anna Maria på græsk), søster til Danmarks dronning Margrethe 2., lærte hurtigt at tale det græske sprog. Dronning Anna Maria fulgte traditionen i det græske kongehus med at bære ”Amalie-dragten” foruden bl.a. den korfuanske nationaldragt under sommerbesøgene på Mon Repos, hvor kongeparrets ældste barn, prinsesse Alexia (1965-), blev født. Det græske kongepar og deres børn blev i 1967 tvunget i eksil efter oberstkuppet og et mislykket modkup samme år. I 1968 afholdt oberststyret en folkeafstemning om en ny forfatning, der fastholdt monarkiet som statsform, men som dog aldrig blev fuldt ud implementeret pga. monarkiets afskaffelse i 1973 og oberststyrets fald i 1974. I 1994 blev den græske ekskonge frataget sit græske statsborgerskab, hvorfor han og hans familie benytter sig af deres danske diplomatpas. I 2013 vendte eks-kongeparret tilbage til Grækenland, Papadimitriou: ’George Papadopoulos’, 393-425; Dimitrakis: *Greece and the English*, 107; Blædel: *Anne-Marie*, 96-97, 104-17, 128-29. I 2023 døde den tidligere kong Konstantin 2. I 2024 fik størstedelen af den græske kongefamilie deres græske statsborgerskab tilbage, og i den forbindelse antog kongefamilien efternavnet Ντε Γκρες (De Grèce); et navn, som også prins Michael i sin tid bar, barrons.com. ’Greek Ex-royal’.

Den græske forfatning fastslog, at den ortodokse kirke var den dominerende religion i Grækenland, og etablerede dermed en statsreligion (1844: § 1). Patriarken i Konstantinopel/Istanbul blev fortsat tillagt en æresforrang for den græsk-ortodokse kirke, som dog samtidig blev erklæret som en uafhængig (autokefal) ortodoks kirke (1844: § 2). Den græske forfatning stipulerede, at ingen fra den kongelige familie måtte være minister (1844: § 80). Prinserne og kronprinsen var dog automatisk medlemmer af Senatet, når de fyldte 18 år, med stemmeret, når de fyldte 25 år (1844: § 75). Forfatningen af 1864 afskaffede tokammersystemet i Grækenland, hvorved Senatet nedlagdes. I 1911 og 1952 fik Grækenland nye monarkistiske forfatninger. Ved tronledighed skulle parlamentet, Deputeretkammeret og Senatet, vælge en midlertidig regent, som skulle være græsk statsborger og ortodoks. Ministerrådet skulle udøve kongens forfatningsmæssige forpligtelser, indtil regenten havde aflagt sin forfatningsbestemte ed. Inden for to måneder skulle grækerne vælge en forsamling på størrelse med Deputeretkammeret, som sammen sammen med parlamentet skulle vælge en ny konge med to tredjedeles flertal (1844: § 45). Hvis monarken var mindreårig eller fraværende, skulle parlamentet vælge en regent inden for ti dage efter kongens død (1844: § 44). Der har været en række græske regenter i det græske monarkis historie, bl.a. enkedronning Olga, som fungerede som regent fra november til december 1920, indtil hendes søn Konstantin 1. vendte tilbage til Grækenland fra sit eksil. 1864-konstitutionen nævnte første gang muligheden for, at parlamentet kunne vælge en værge for den umyndige monark, såfremt den afdøde konge ikke havde ønsket en specifik person i sit testamente, eller hvis den mindreårige monark havde en mor, som ikke

var forblevet enke (1864: § 51). Hvis der ikke var nogen arving til tronen, kunne kongen foreslå sin efterfølger for parlamentet, som skulle godkende vedkommende med to tredjedeles flertal (1844: § 39). 1844-konstitutionen var inspireret af den franske forfatning fra 1830 og den belgiske fra 1831. 1864-konstitutionen var også modelleret over den danske grundlov af 1849. Den græske forfatning fastslog, at monarken ved sin tiltræden skulle aflægge en konstitutionelt nedskrevet ed over for den græske nationalforsamling (1911: § 43), hoelseth.com. 'The Greek Constitution'.

6. Rumænien

Den rumænske nationale identitet og den rumænske nationalstat udvikledes på basis af fyrstendømmerne Moldavien (1346-1862) og Valakiet (1330-1862). Fyrstendømmerne var organiseret som absolutte valgmonarkier med arvelige linjer. Fyrst Nicolae Alexandru af Valakiet (ca. 1344-64, fra 1352 enefyrste) fra det valakiske Basarab-dynasti var oprindelig den ungarske konges vasal, og han var døbt i den katolske tro med navnet Alexander. Han besluttede sig imidlertid for at lade sig omdøbe til den ortodokse tro med navnet Nicolae. I 1359 grundlagde han det ortodokse bispesæde for Valakiet, som i 1872 blev slået sammen med bispesædet for Moldavien (grundlagt i 1386) til den rumænsk-ortodokse kirke. Bispesædet i Valakiet, der fik titlen som første bispesæde i 1865, blev hovedsædet for generalsynoden i den rumænsk-ortodokse kirke. Fyrsten fik i 1356-57 en datter, prinsesse Anna af Valakiet, som blev gift med den bulgarske zar Ivan Sratsimir (1356-96). Hun blev mor til den første dronning af Bosnien, prinsesse Dorothea af Bulgarien (dronning 1377- ca. 1390), der blev holdt som gidsel af den ungarske kong Ludvig 1. (1342-82), konge af Polen (1370-82), som fik hende gift med Bosniens første konge, Tvrtko 1. (1377-91, ban af Bosnien 1353-77, afbrudt 1365-66), i 1374. Under fangenskabet blev hun tvunget til at konvertere fra den ortodokse tro til katolicismen, som de bosniske monarker mestendels tilhørte. En anden af fyrst Nicolae Alexandrus døtre, Anka af Valakiet, blev i 1360 gift med kejser Stefan 5. (1355-71, konge af Serbien 1346-55). Hans tredje datter, Elisabeth (1340- ca. 1369), ægtede omkring 1355 hertug Vladislaus 2. af Opole (ca. 1332-1401, hertug af Opole som bøhmisk vasal fra 1356 og statholder i Ungarn fra 1367-72), som tilhørte Piast-dynastiets sidelinjer i de schlesiske hertugdømmer. Via parrets yngste datter, Katharina af Opole (1367-1420), gift i 1382 med hertug Heinrich 8. af Zagan-Glogou-Steinau (ca. 1357-97, hertug fra 1368), der tilhørte en anden af Piast-dynastiets schlesiske sidelinjer, er fyrst Nicolae Alexandru stamfar til alle konge- og fyrstehuse i Europa, herunder den rumænske kongefamilie af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet.

Fyrst Vlad 3. Dracula af Valakiet (1448, 1456-62, 1476-77), der betragtes som en af de største monarker i Valakiets historie og en nationalhelt i Rumænien grundet sine heroiske og vellykkede slag mod osmannerne, giftede sig for anden gang i 1475 med den ungarske adelskvinde Justina Szilágyi (før 1455-1497), som var kusine til den ungarske kong Matthias Corvinus (1458-90). Justina beholdt sin katolske tro i ægteskabet med den ortodokse valakiske fyrste, der tilmed konverterede til gemalindens tro. Fyrst Vlad 3. tilhørte Drăculeşti-sidelinjen til Huset Basarab. Fyrstinde Katharina Salvaresso (død 1590), der stammede fra en katolsk italiensk familie, og som i 1558 blev gift med fyrst Alexandru 2. Mircea (1568-74, 1574-77) af Valakiet, konverterede modsat fyrstinde Justina til den ortodokse tro. I perioden 1577-83 fungerede Katharina Salvaresso som

regent på vegne af sin søn, Mihnea 2. Turcitul (1577-83, 1585-91).

Fyrst Stephan 3. den Store af Moldavien (1457-1504) kæmpede for sit fyrstendømmes selvstændighed, men han måtte i den sidste ende indgå et kompromis med Det Osmanniske Rige og betale tribut i 1486. Efter hans død blev Moldavien til en osmannisk vasalstat. Virkningshistorisk fik en han stor betydning i udviklingen af den rumænske nationale identitet og den rumænske nationalisme, men han er som historisk figur også blevet anvendt til at udvikle og styrke en national moldovisk identitet, som særligt Sovjetunionen orkestrerede, først fra 1924 i Den Moldoviske Autonome Sovjetrepublik (1924-40), der hørte til den ukrainske sovjetrepublik, derefter Den Moldoviske Sovjetrepublik (1940-91). I den sovjetiske identitetspolitik understregede man, at sproget moldovisk var et særegent sprog adskilt fra det rumænske, og sproget moldovisk skulle skrives med det kyrilliske alfabet. Med Sovjetunionens fald i 1991 opnåede Moldova national uafhængighed, og fra 1989 er sproget moldovisk blevet skrevet med det latinske alfabet efter rumænsk forbillede, bortset fra Transnistrien, en de facto uafhængig republik, der løsrev sig fra Moldova efter Sovjetunionens kollaps.

Sproget i fyrstendømmerne Valakiet og Moldavien blev i 1800-tallet renset for slaviske elementer, og ved at lægge særlig vægt på visse dialekters egenskaber og ved at udvikle nye ord styrkede man sprogets dakoromanske karakter. De to Donau-fyrstendømmer Moldavien og Valakiet var efter Den Russisk-Osmanniske Krig (1768-74) og særligt efter Den Russisk-Osmanniske Krig (1828-29) underlagt russisk beskyttelse frem til Ruslands nederlag i Krimkrigen (1853-56), under hvilken de fik tilkendt betydeligt selvstyre i 1831-32, samtidig med at de formelt forblev en del af Det Osmanniske Rige, hvorunder Moldavien og Valakiet var vasalstater fra hhv. 1512 og 1417. Samtidig med at Moldavien og Valakiet antog det historisk fordringsfulde statsnavn Rumænien (1862), skiftede det rumænske skriftsprog fra det kyrilliske til det latinske alfabet i 1860. Oldkirkeslavisk eller kirkeslavisk, som var et fælles skriftsprog for ortodokse, slaviske folkeslag, blev i slutningen af 1600-tallet afløst af det nationale rumænske skriftsprog. På initiativ af fyrst Serban Cantacuzino af Valakiet (1678-88) blev Bibelen oversat til det rumænske sprog i 1688. Allerede i navnet og skiftet til det latinske alfabet bandt den nye nationalstat Rumænien sig til en ideologi, der understregede arven fra oldtiden og tilknytningen til de øvrige romanske nationer i Europa. Samtidig havde landet rødder i den gamle byzantinske Rom-tradition i form af bl.a. den ortodokse tro, som også under det osmanniske herredømme havde levet videre. Det nye Rumænien fandt grundlaget for sit identitetsprogram i de lokale dakiske dialekter. I 1862 omdannedes personalunionen mellem Moldavien og Valakiet fra 1859 til fyrstendømmet Rumænien (officielt fra 1866), der i 1878 opnåede uafhængighed af Det Osmanniske Rige efter Den Russisk-Osmanniske

Krig (1877-78), hvor Det Osmanniske Rige kæmpede imod en koalition bestående af Rusland, Serbien (i krig fra 1876-78), Montenegro (i krig fra 1876-78), Rumænien og en bulgarsk legion. Historisk har personalunioner sjældent affødt nye, varige statsdannelser. Den rumænske nationalstat opstod i 1862 som en politisk union (statsunion) på baggrund af personalunionen mellem fyrstendømmerne Moldavien og Valakiet fra 1859, etableret på grundlag af et fælles valg af Alexandru Ioan Cuza (1820-73, fyrste fra 1859-66) til fyrste. Rumænien opnåede sammen med Serbien og Montenegro officielt uafhængighed af osmannisk overhøjhed i 1878 efter Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78). I 1881 ophøjedes fyrstendømmet Rumænien til et kongerige.[31]

[31] Hitchins: *A Concise History of Romania*, 22-121; ibid.: *The Romanians*; Scurtu: *Istoria românilor*; Pop: *Romanians and Romania*. I 1866 valgtes prins Karl af Hohenzollern-Sigmaringen (1839-1914) til fyrste af Rumænien med regenttitlen Carol 1., fra 1881-1914 Rumæniens første konge. Dynastiet Hohenzollern-Sigmaringen tilhørte den ældre schwabiske sidelinje til Hohenzollern-slægten. Modsat slægtningene på sværdsiden i Brandenburg/Preussen forblev grenen Hohenzollern-Sigmaringen katolikker. Linjen regerede fra 1576 over grevskabet Hohenzollern-Sigmaringen, ophøjet til rigsfyrstendømme i 1623 og i 1850 annekteret af Preussen. I den anden slesvigske krig i 1864 deltog prins Karl på Preussens side mod Danmark, både i angrebet på Fredericia og ved Dybbøl, og hans yngre bror prins Anton (1841-66) faldt for Preussen i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Den 29. juni 1866 vedtog det rumænske parlament Rumæniens forfatning, som var en yderst liberal konstitution, der var stærkt inspireret af den belgiske forfatning fra 1831. Debatten i den grundlovgivende forsamling bar præg af bestræbelsen på at indlemme Rumænien i det moderne, civiliserede (Vest)Europa. Carol 1. besad en stor moralsk autoritet som et symbol på nationen og dens enhed. Rumæniens forfatning fastslog derfor, at Carol 1.s efterkommere skulle opdrages i den ortodokse tro (§ 82). Carol 1. fik en datter, prinsesse Maria af Rumænien (1870-74), der derfor blev døbt i den rumænsk-ortodokse tro. Eftersom Carol 1. var barnløs ved sin død, blev han efterfulgt af sin brorsøn kong Ferdinand 1. (1914-27). Ferdinand var fra 1886 rumænsk tronfølger, efter at hans far og ældre bror havde fraskrevet sig deres respektive arverettigheder i hhv. 1880 og 1886, og i 1889 blev han anerkendt som rumænsk kronprins af det rumænske parlaments overhus, hvorefter han bosatte sig i Rumænien. Det rumænske parlament krævede ikke, at han skulle opgive sin katolske tro, men til gengæld skulle han love, at hans børn ville blive opdraget i den ortodokse tro, Rumæniens statsreligion ifølge forfatningen (1866: § 21). Da han indvilligede i dette, blev han straks ekskommunikeret af den katolske kirke, hvilket dog senere blev annulleret igen. Det katolske kongehus (Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet) i Rumænien skiftede således først til den ortodokse tro med prins Carol (2.), konge fra 1930-40, født i

1893 som det første medlem, der voksede op i den ortodokse tro. Prins Carol, kong Ferdinand 1.s ældste søn, var modsat sin far og sin farfars bror født i Rumænien, og han var som følge heraf også den første i den rumænske linje af det tyske Hohenzollern-Sigmaringen-dynasti, der talte rumænsk som sit førstesprog. Prins Karl aflagde ed som rumænsk fyrste i 1866 på fransk, da han ikke talte rumænsk. Fransk er ligesom rumænsk et latinsk sprog. Han indlagde sig dog stor hæder hos det rumænske folk ved at adoptere den rumænske stavning af sit navn, Carol (1.). Han lærte kort tid efter at tale det rumænske sprog. Carol 1.s franske ed den 22. maj over for det rumænske parlament lød som følger:

Elu spontanément par la nation prince des Roumains, j'ai quitté sans heister mon pays et ma famille pour me rendre à l'appel de ce peuple qui m'a confié ses destinées. Ayant mis le pied sur cette terre sacrée, je suis devenu Roumain. L'acceptation du plebiscite m'impose, je le sais, de grands devoirs. J'espère qu'il me sera donné de les remplir. Je vous apporte un cœur loyal, des intentions droites, une ferme volonté de faire le bien, un dévouement sans bornes à ma nouvelle patrie et cet invincible respect des lois que j'ai puisé dans l'example des miens. Citoyen aujourd'hui, demain, s'il le faut, soldat, je partagerai avec vous la bonne comme la mauvaise fortune. Dès ce moment, tout est commun entre nous. Comptez sur moi comme je compte sur vous.

Dieu seul peut savoir ce que l'avenir reserve à notre patrie! Pour nous, contentons-nous de faire notre devoir; fortifions-nous par la concorde; unissons nos efforts afin d'être à la hauteur des événemens. La Providence, qui a guidé votre élu jusqu'ici et qui a aplani les obstacles sur ma route, ne brisera pas son œuvre inachevée. Vive la Roumanie! (*Journal des débats* 25.5.1866).

Med denne ed viede Carol 1. sit liv til Rumænien, som han øjeblikkeligt antog som sit nye fædreland.

Carol 2. bar desuden navnet Caraiman, som er navnet på en bjergtop i De Transsylvanske Alper i Valakiet nær grænsen til Transsylvanien, hvor han blev født i 1893. Kong Ferdinand 1.s yngste søn, prins Mircea af Rumænien (1913-16), var opkaldt efter den rumænske vojvod Mircea 1. den Ældre af Valakiet (1386-94, 1397-1418), der sammen med serberne deltog i det navnkundige slag på Solsortesletten i Kosovo den 28. juni 1389 mod osmannerne. Kronprins Ferdinand (1.) ægtede i 1893 prinsesse Marie af Storbritannien og Irland (1875-1938) i Sigmaringen. Parret blev viet ved tre ceremonier: en borgerlig, en katolsk (kronprinsens religion) og en anglikansk (brudens religion). Dronning Marie lærte det rumænske sprog og viste respekt for den ortodokse tro. Kong Carol 1.s

gemalinde, dronning Elisabeth (1843-1916, fyrstinde af Rumænien fra 1869-81 og dronning af Rumænien fra 1881-1914), født prinsesse af Wied, lærte ligeledes det rumænske sprog, men beholdt sin lutherske tro. Fyrst Carol 1. deltog aktivt i Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78), hvor Det Osmanniske Rige kæmpede imod en koalition bestående af Rumænien, Rusland, Serbien, Montenegro og en bulgarsk legion, hvorefter Rumænien sammen med Serbien og Montenegro opnåede uafhængighed af Det Osmanniske Rige i 1878, Dogaru: 'Le projet du prince'; Docea: *Carol I şi monarhia*; Cain: 'Carol I, King of Romania'; Badea-Päun: *Carmen Sylva*; Mandache: 'The Marriage of Princess Marie'; web.arhive.org. 'King Carol II'; Boia: *Romania: Borderland*, 90-92; Bucur: *Heroes and Victims*, 110.

Den 10. maj 1866 (22. maj efter den gregorianske kalender) ankom fyrst Carol 1. til Bukarest. Som udtryk for dagens store betydning for den rumænske nationale forening blev datoen året efter valgt af parlamentet som Rumæniens nationaldag, hvilket den forblev frem til 1918. Man valgte således symbolsk at knytte det nationale sammen med det rumænske monarki og dynastiet Hohenzollern-Sigmaringen og ikke eksempelvis selve foreningen af fyrstendømmerne Valakiet og Moldavien den 24. januar 1859, som også blev foreslået som rumænsk nationaldag. Som en forlængelse af denne tradition underskrev fyrst Carol 1. endvidere Rumæniens uafhængighedserklæring fra Det Osmanniske Rige den 10. maj 1877, og Carol 1. lod sig tilmed krone til Rumæniens konge den 10. maj 1881. I anledning af kroningen skrev den rumænske digter og politiker Vasile Alecsandri (1821-90) et hyldestdigt til den nye monark, Alecsandri: '10 Mai'. Alecsandri havde været aktiv i 1848-revolutionerne i Moldavien og Valakiet og kæmpet for foreningen af de to fyrstendømmer. Han opgav sit kandidatur til embedet som fyrste af Moldavien til fordel for Alexandru Ioan Cuza. I 1856 skrev han digtet "Hora Unirii" ("Unionens Kor"), som særligt blev sunget og danset den 24. januar, dagen for foreningen af Moldavien og Valakiet i 1859, jurnalul.ro. 'Cum a fost'. De fire vers i digtet "10 Mai" lyder som følger (min danske oversættelse):

A venit din munţi un vultur
şi ne-a zis: - "Români Eroi,
ştiu un print viteaz şi tânăr
Ce-ar veni cu drag la voi.
Dacă-I vreţi vi-I dau ca Vodă".

Noi cu toţii: - "Să ni-I dai".
şi ne-a dat pe Vodă CAROL,
într-o zi de 10 Mai.

En ørn kom fra bjergene
og sagde til os: "Rumænske Helte,
jeg kender en modig og ung prins,
som ville elske at komme til jer.
Hvis I vil have ham, vil jeg give jer ham som jeres Fyrste".
Alle os: - "Giv ham til os".
og gav os Fyrst Carol,
på en dag den 10. maj.

Şi-a venit vultural iară,
şi ne-a zis: “Popor Român,
Eşti viteaz, de ce mai suferi
Jugul unui neam păgân?
Fă-te liber, dezrobeşte-ţi
Mândra ţara care-o ai”.
şi noi liberi ne făcurăm
într-o zi de 10 Mai.

Ørnen kom igen,
og fortalte os: -“Rumænske folk,
Du er modig, hvorfor lider du stadig?
En hedensk nations åg?
Frigør dig selv, slip fri
Stolt af det land, du har”.
og vi gør os selv frie
på en dag den 10. maj.

Vultural venit-a iarăsi
şi ne-a spus: “Popor Român,
Aţi luptat cumplit la Plevna
Duşi in foc de-al vostru Domn.
Vrednic e să-I faceţi Rege,
într-o ţara ca în rai”.
şi noi rege îl făcurăm
Tot în zi de 10 Mai.

Ørnen er kommet igen
og fortalte os: “Rumænske folk,
Du kæmpede frygteligt i Plevna
Båret i ild af dig Herre.
Det er værdigt at gøre ham til konge,
i et land som himlen”.
og vi gjorde ham til konge
Også den 10. maj.

Zece Mai ne-a fi de-a pururi
Sfântă zi, căci ea ne-a dat
Domn puternic ţării noastre
Libertate şi Regat.
Ridicaţi cu toţii glasul
De prin şesuri, de prin plai,
Să trăiască România
Ura! pentru 10 Mai!

Denne maj vil være med os for evigt
Helligdag, fordi hun gav os
Vores lands stærke herre
Frihed og Rige.
Alle hæver stemmen
Gennem lavlandet, gennem sletterne,
Længe Leve Rumænien
Had! til 10. maj!

Tredje vers refererer til slaget ved Plevna i 1877 i Den Russisk-Osmanniske Krig, hvor det lykkedes Rumænien og den russiskledede koalition at besejre Det Osmanniske Rige, og som en følgevirkning af krigen kroningen af Carol 1. til Rumæniens første konge den 10. maj 1881. Derefter følger digtets konklusion: Monarken har skænket rumænerne deres frihed og dernæst deres uafhængige kongerige (vers fire). I 1881 skrev Alecsandri ligeledes et digt om kroningsdatoen, Alecsandri: ’10 Mai 1881’. Digtet bestod af hele 15 strofer, og 12. strofe lyder som følger (min danske oversættelse):

Onor, mărire, fală, şi viaţa şi tărie
Să fie a ta parte în seculi, România!
Oţelul din coroană cu glorie-i bătut.
În taină ajutată de sacra providinţă,
Oricare fapte grele păreau cu neputinţă
Tu le-ai dorit pe toate, pe toate le-ai putut!

Ære, forhøjelse, nåde og liv og styrke
Må den blive din i århundreder, Rumænien!
Stålet i kronen er slået med herlighed.
I hemmelighed hjulpet af helligt forsyn,
Uanset hvilke hårde gerninger syntes umulige
Du ville have dem alle, du kunne få dem alle!

Verset henviser til den ikoniske rumænske stålkrone, der er lavet af stål fra en erobret kanon i slaget ved Plevna. Fra 1881-1947 figurerede stålkronen i det rumænske statsvåben. Siden 2016 har kronen atter været afbildet på det rumænske statsvåben. Stålkronen og oprettelsen af kongeriget Rumænien blev således såvel fra kongehusets side som i digtet forbundet på symbolsk vis med den heroiske kamp, som rumænerne havde ydet i Den Russisk-Osmanniske Krig. Man søgte således i Rumænien symbolsk og historisk at knytte den konkrete ceremonielle udførelse af kroningen i form af selve kronen til den rumænske nationale kamp for uafhængighed.

Digtets første strofer beskrev, hvorledes rumænerne var glemte og undertrykte igennem århundreder i Europas historie. Eksempelvis lød anden strofe således (min danske oversættelse):

Priviti! Aceasta tara, de alte tari uitata,
Avea asemanare cu-o ramura uscata,
Ce-o duce pe-a lui valuri torentul Dunarean.
Uimit de trista-i soarta,
eu o priveam cu jale
Si-i tot ziceam: Ah! Cine te va opri din cale

Pan' a nu fi 'nghitita de-
al marilor noian?

Se! Dette land, glemt af andre lande,
Det lignede en tør gren,
Hvad bærer Donau-strømmen på sine bølger.
Forbløffet over hendes triste skæbne
så jeg sorgfuldt på hende
Og jeg blev ved med at sige til hende: Ah! hvem vil stå i vejen for dig
Indtil den bliver "slugt"
af det store hav?

Alecsandri gør i denne strofe den mægtige Donau-flod og dens udmunding i Sortehavet til en metafor for den rumænske nation, der ligesom floden er blevet "opslugt" af havet. Fra ottende strofe skifter digtet stemning, hvorefter Rumæniens genopståen skildres. Ottende strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Asa, tu Romanie, tu tara mult iubita,
De soarta-ti crunta,
oarba, multu secoli prigonita,
Ai re' nviat puternic, in clipa, glorios.
Pe cand pareai menita a piere din lumina.
Tut i-ai adus aminte de mama ta Latina
Si-ai strecurat trecutul
amar intunecos.

Så du Rumænien, dit højt elskede land,
Ved din grusomme skæbne,
blind, forfulgt i mange århundreder,
Du genopstod kraftfuldt, øjeblikkeligt, herligt.
Mens du så ud til at gå til grunde for lyset.
Du huskede din Latina-mor
Du gled din bitre
mørke fortid.

Alecsandri understreger med dette vers, at Rumænien i sin (gen)oprettelse som stat tydeligt vedkendte sig sin romansk-latinske arv i forbindelse med opbygningen af en moderne rumænsk national identitet i det 19. århundrede. I den sidste del af digtets sidste strofe konkluderede Alecsandri med tilfredshed, at Rumænien havde fundet sit nationale ståsted som et monarki.

Azi Patria Romana apare triumfala,	I dag fremstår det rumænske hjemland triumferende,
Purtand cu maiestate Coroana ei Regala	Iført sin kongelige krone med majestæt
Si falnica hlamida a soarelui de Mai!	Og majsolens tårnhøje kapper!

I forbindelse med kroningen af Carol 1. til konge skrev den rumænske nationalpoet Vasile Alecsandri i 1881 teksten til den rumænske kongesang, ”Trăiască Regele” (”Længe Leve Kongen”), som i perioden fra 1884-1948 var Rumæniens nationalsang, Alecsandri: ’Cuvinte adaptate’; nationalanthems.info. ’Romania (1866-1947)’. Musikken var komponeret i 1861 af Eduard Hübsch (1833-94), der var kaptajn i hæren, og som senere blev chef for musikafdelingen i krigsministeriet. Sangens seks vers lyder som følger (min danske oversættelse):

Trăiască Regele În pace şi onor De ţară iubitor Şi-apărător de ţară.	Længe leve kongen I fred og ære Landselsker Og landsforsvarer.
Fie Domn glorios Fie peste noi, Fie-n veci norocos în război.	Vær herlig Herre Være over os Vær evigt heldig i krig.
O! Doamne Sfinte, Ceresc părinte, Susţine cu a Ta Mână Coroana Română!	En! Hellige Gud, himmelske Fader Støt med din Hånd Den rumænske krone!
Trăiască Patria Cât soarele ceresc, Rai vesel Pământesc Cu mare, falnic nume.	Længe leve Fædrelandet Så længe den himmelske sol, glædelig himmel på jorden Med et fantastisk, tårnhøjt navn.
Fie-n veci el ferit	Må han for evigt være sikker

De nevoi,
Fie-n veci locuit
De eroi.

O! Doamne Sfinte,
Ceresc Părinte,
Întinde a Ta mână
Pe Ţara Română!

Fra nød,
Må det for altid være beboet
Af helte.

En! Hellige Gud,
himmelske Fader,
Stræk din hånd ud
Over det rumænske land!

Kongesangen er en traditional hyldest til kongen, Gud og fædrelandet, som kongen vil elske og forsvare (vers et), og forhåbentlig med held i krig (vers to). Sangen blev sunget ved begyndelsen af hvert eneste skoleår overalt i kongeriget Rumænien. Med monarkiets afskaffelse i 1947 ophørte sangens status som nationalsang for Rumænien i 1948.

I 1873 påbegyndte fyrst Carol 1. opførelsen af Peleșslottet i Karpaterne nær Sinaia. Slottet, som først stod endeligt færdigt i 1914, blev indviet i oktober 1883. I den anledning skrev Vasile Alecsandri et digt, Alecsandri: 'Versuri'. Digtet med titlen "Versuri scrise in cabinetul Regelui" ("Tekst skrevet i kongens kabinet") er nedenfor gengivet i min danske oversættelse:

Sire,
Castelul Pleş, minune feerica, priviţa
Cu drag si cu mirare de falnicii Carpati,

Menire are 'naltă, în sânu-i tăinuită
Ca ploaia roditoare în nori întunecaţi.

Gândiri mărete boara prin casele-Ti Regale!
Le simţe al meu sufelt, le vede ca prin vi,

Precum sub chip de stele marunte, ideale,
Zăresc în noapte sorii cerescului abis.

Herre,
Peleş Slot, et fortryllende vidunder,
Se med kærlighed og undren på de tårnhøje Karpater,
Formålet er ædelt, skjult i dens barm
Som frugtbar regn i mørke skyer.

Store tanker strømmer gennem dine kongehuse!
Min sjæl mærker dem, ser dom som gennem vinstokke,
Som under skikkelse af små, ideelle stjerner,
Skimter jeg den himmelske afgrunds sol i natten.

Şa tea jute Domnul să scrii pe-a Tarii carte
Lungi pagini glorioase ca'n timpii legendăry,
Din cuib de munte, Sire, sbor vulturii depărte,
Din cuibul Tău în lume sbura-vor fapte mări!

Må Herren give dig at skrive på landets bog
Lange herlige sider som i sagntiden,
Fra bjergreden, Herre, ørne flyve langt born,
Fra din rede i verden flyve store gerninger!

Slottet, som var prydet med afbildninger af både medlemmer af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet og af rumænske nationalhelte, indtog fra sin opførelse en særlig position i den rumænske nationale bevidsthed. Prins Carol (2.) blev født på slottet den 15. oktober 1893. Samme dag udstedte kong Carol 1. i anledning af fødslen en proklamation til det rumænske folk, som lød:

La toţi de faţă şi viitori, sănătate. Astăzi, prin binecuvântarea înaltei Provedinţe, principesa moştenitore, iubita mea nepotă, a dat nascere unui fiu, care a primit numele de Carol. Prin acest fericit eveniment, dinastia Mea capătă o nouă întărire şi Ţara încoronarea unei dorinţe de atâtea ori rostită în timp de o jumătate de secol. Un principe născut pe pământul Româniel, crescut în mijlocul naţiunei, peste care într'o zi este chemat să domnească va fi legătura cea mai puternică între dinastia Mea şi aceasta scumpă ţară, căreia de douăzeci şi şapte de ani i-am consacrat silinţele şi cugetările Mele. Nu mă îndoiesc că bucuria familiei Mele va fi sărbătorea întregei naţiuni. Pe principele nou născut îl încredinţez cu mândrie dragostei şi devotamentului poporului meu iubit, dosaresecrete.ro. 'Carol al II-lea'.

Til alle nuværende og fremtidige, sundhed. I dag, ved det høje Forsyns velsignelse, fødte kronprinsessen, min elskede niece, en søn, som hed Carol. Gennem denne glædelige begivenhed får mit dynasti en ny forstærkning, og kronen lander på et ønske udtrykt så mange gange i løbet af et halvt århundrede. En prins født på rumænsk jord, opvokset midt i nationen, over hvem han en dag kaldes til at regere, vil være det stærkeste bindeled mellem mit dynasti og dette dyrebare land, som jeg i 27 år har dedikeret min indsats og tanker til. Jeg er ikke i tvivl om, at glæden i min familie vil blive fejret af hele nationen. Jeg overlader stolt den nyfødte prins til mit elskede folks kærlighed og hengivenhed (min oversættelse).

Carol 1. fandt, at fødslen af den kommende rumænske monark på rumænsk jord varslede en ny epoke i relationen mellem Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet og den rumænske nation: Den nationale drøm om et uafhængigt rumænsk monarki var nu endelig en realitet. Samtidig var den kommende kong Carol 2. det første medlem af det rumænske kongehus, som ville blive opdraget i den ortodokse tro. Kong Carol 1. døbte derfor slottet "dynastiets vugge, nationens vugge". Kongehusets selvopfattelse var således entydigt knyttet til den rumænske nation. Man anvendte dermed fra monarkiets side den kongelige fødsel som en etnisk og religiøs legitimering af det rumænske monarki. Prins Carols (2.) søster prinsesse Elisabeth (1894-1956, dronning af Grækenland 1922-24) og bror prins Nicolae (1903-78) blev ligeledes født på det ikoniske slot,

ligesom Carol 2.s søn, kong Michael (1921-2017, konge 1927-30 og 1940-47). Kongerne Carol 1. og Ferdinand 1. (1914-27) døde i hhv. 1914 og 1927 på Peleşslottet ligesom kong Carol 1.s eneste barn, prinsesse Maria (1870-74). Slottet fungerede som sommerresidens for den rumænske kongefamilie frem til monarkiets afskaffelse. Efter en ti år lang retssag blev slottet i 2007 leveret tilbage til den rumænske kongefamilie, der siden har benyttet det ved en række officielle lejligheder.

Fyrstendømmet Transsylvanien (1570-1765, valgmonarki fra 1606-1711, vasalstat til Det Osmanniske Rige indtil 1699, storfyrstendømme fra 1765-1867) var en del af Habsburgmonarkiet og en del af den ungarske statsunion (politisk union), en samlet statsdannelse med en central regering bestående af mindre (del)stater eller dannet af mindre stater, i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn (1867-1918), hvis sammenbrud i 1918 medførte, at Transsylvanien (Siebenbürgen) blev en del af Rumænien efter 1. verdenskrig i 1920. Ved udbruddet af 1. verdenskrig i 1914 erklærede Rumænien sig neutralt. Samme år besteg Ferdinand 1. tronen i Rumænien, da kong Carol 1. døde. Monarkens dødsfald afstedkom et mindedigt af den rumænske digter D. Vasilescu-Portoş, Vasilescu-Portoş: 'S'a stins', 4. Digtet, der bar titlen "S'a stins bătrânul Rege!" ("Den gamle konge er gået bort"), blev bragt i ugemagasinet *Universul Literar* (1884-1953) den 5. oktober 1914. Digtet bestod af ti strofer, og strofe 5-10 lød som følger (min danske oversættelse):

O! Regele acesta atât de bun şi mare
De câte orĭ în ţara-ĭ iu socotit strein?

Cum a purtat la buze cu cinste şi onoare
Regala cupă'n care i se turna venin.

Şi-atuncĭ când cugetarea-i adânc îndurerată
N'ar fi 'niruntat povara atâtor vijeliĭ
Cu vorba şi cu fapta soţia-ĭ devotată
I-a dat puterea sfântă a sfintei energiĭ.

Priviţi în urma voastră Români, vedeţi cu toţiĭ:
Ce fuse ţara noastră acum cincizeci de anĭ?
Şi plângeţi căcĭ acuma s'a stins lumina torţiĭ
Sub carĭ noĭ crescurăm cu forţe de titanĭ.

Rugaţi-vă şi plângeţĭ. Istoria ne spune
Că regi cum fu al nostru arare se găsesc;
Plecaţi-vă genuchiĭ în sfântă rugăciune.
Căcĭ el şi mort păzi-va ogorul românesc.

Åh! Denne konge, så god og stor
Hvor mange gange i sit land blev han betragtet som en fremmed?
Hvordan han med ære og værdighed bar
Det kongelige bæger, der hældte gift i hans læber.

Og da hans dybt sørgende sind
Ikke ville have båret byrden af så mange storme
Med ord og gerning gav hans hengivne hustru
Ham den hellige kraft af den hellige energi.

Se bag jer rumænere, I ser alle:
Hvad var vores land for halvtreds år siden?
Og græd over, at faklens lys nu er gået ud
Under hvilket vi voksede med titanisk styrke.

Bed og græd. Historien fortæller os
At konger som vores sjældent findes;
Bøj jeres knæ i hellig bøn.
For selv i døden vil han beskytte den rumænske mark.

De ţi-am greşit vreodată, tur ege bun ne iartă;	Hvis vi nogensinde har gjort dig uret, gode konge, så tilgiv os;
Pedeapsă-avem destulă acum când te-am perdut	Vi har straf nok nu, hvor vi har mistet dig
Tu ce de mult trecuseşi a nemuririĭ poartă,	Du, som for længe siden har passeret udødelighedens port,
Iĭ iartă pe aceia ce nu ie-au cunoscut.	Tilgiv dem, der ikke kendte dig.
Dormi liniştit, sfânt Rege! Pe noĭ insă ne doare	Sov fredeligt, hellige konge! Men det gør ondt på os
Că după lunga-ţĭ trudă n'a fost să-tĭ fie dat	At efter dit lange arbejde skulle det ikke gives
Ca tu întâiul Rege, în România mare,	Som dig, den første konge, i det store Rumænien,
Tot tu să porţĭ întâiul çoroana de 'mpărat.	Alligevel er du den første til at bære kejserkronen.

Digtet udtrykte en national stolthed over den afdøde konges fortjenester igennem næsten et halvt århundredes regeringstid på den rumænske trone. Han var den første konge i det nye rumænske kongerige fra 1881, men digtet fremhæver, at Carol 1. trods alt ikke formåede at skabe et storrumænsk rige, der omfattede alle de historiske områder, som var beboet af rumænere (strofe ti). Carol 1. fik hjælp til sin kongegerning af sin dronning Elisabeth (strofe seks). Carol 1. var qua sin lange regeringstid blevet en national institution, skønt han i virkeligheden var tyskfødt (strofe fem). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Vasilescu-Portoş dus med den afdøde monark. Fyrst Ferdinand 1. af Bulgarien (1887-1908, konge fra 1908-18) var fætter til Ferdinand 1.s mor, Antónia (1845-1913, født prinsesse af Portugal,) og han tilsluttede sig Centralmagterne under verdenskrigen. Den østrigske kejser Franz Joseph 1. (1848-1916), Østrig-Ungarns monark og hersker i Transsylvanien, var fætter til den rumænske kong Ferdinand 1.s mormor, dronning Maria 2. af Portugal (1826-28, 1834-53), og han var sammen med den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918) de to ledende Centralmagt-monarker. Den rumænske dronning Marie, kong Ferdinand 1.s gemalinde, var en drivende kraft bag Rumæniens beslutning om at indtræde i 1. verdenskrig i 1916 på Ententemagternes side mod Centralmagterne (Tyskland mfl., bl.a. Bulgarien fra 1915), hvor den tyske kejsertrone og den preussiske kongetrone tilhørte Hohenzollern-dynastiet, hvis sidelinje Hohenzollern-Sigmaringen havde regeret i Rumænien fra 1866. Som belønning fik Rumænien efter 1. verdenskrigs afslutning tildelt bl.a. Transsylvanien (Siebenbürgen) i 1920, Bukovina i 1919 og Bessarabien i 1918. Som følge af denne beslutning valgte den tyske kejser Wilhelm 2. at slette kongens navn fra Hohenzollern-dynastiets husregister. Det lykkedes Ferdinand 1. at genoprette forbindelserne til sine tyske slægtninge i Sigmaringen efter krigen, da han i 1924 for første gang siden krigen atter besøgte sin fødeby Sigmaringen. Transsylvanien var et multinationalt område, der havde en stor andel af etniske tyskere, bl.a.

schwabere.

Kong Ferdinand 1. blev kronet til konge af det nye udvidede Rumænien i 1922. Kroningen fandt sted i den historiske by Alba Iulia, der fra 1570-1692 var hovedstad i fyrstendømmet Transsylvanien (1570-1711). Kongeparret, kong Ferdinand 1. og hans dronning Marie, blev kronet uden for den nybyggede ortodokse domkirke, da kong Ferdinand 1. var katolik. Kroningen fandt sted i den samme by, hvor unionen mellem Transsylvanien og Rumænien var blevet undertegnet den 1. december 1918, som virkeliggjordes med Trianon-fredstraktaten i 1920. Kroningen bidrog dermed ligesom kroningen i 1881 til en historisk legitimering af det rumænske kongehus. Monarkiet havde aldrig stået stærkere i Rumænien. På selve kroningsdagen, den 15. oktober, bragte ugemagasinet *Universul Literar* i anledning af den historiske begivenhed en række digte, der havde karakter af hyldestdigte til det rumænske kongehus. Et af dem var skrevet i anledning af den historiske kroning af den rumænske digter Alexandru I. Şonţu, Şonţu: 'Incoronarea', 5. Digtet med titlen "Incoronarea şi Unirea" ("Kroning og Forening") var på tre strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Frumosul vis de veacuri azi este împlinit: Cu sânge s'g:lat-am a ţărei întregire, Punând în admirare întreaga omenire Prin vitejna care în lupte-am dovedit.	Tidernes smukke drøm går i opfyldelse i dag: Lad os med blod sprede landets genforening, Beundrer hele menneskeheden Gennem den tapperhed, som jeg har bevist i kampe.
Regeasca 'ncoronare – al ţărei mândru dor – Va arăta de-apururi la câtă înălţime Stiut-a să se 'nalţe întreaga românime, Făcând marea unire cu voia fraţilor.	Kongens kroning – af det stolte land længsel – Det vil se godt ud i hvilken højde Hele Rumænien vidste at rejse sig, At skabe den store forening med brødrenes vilje.
Voi, Rege şi Regină, cu fală să purtaţi Coroanele splendide, ce'n suferinţă mare Şt multă 'nţelepciune, în vremuri grele-amare, Le-aţi făuret alături de falnicu soldaţi…	I, konge og dronning, med ynde at bære De pragtfulde kroner, hvad i stor lidelse Der er meget visdom i hårde, bitre tider, De fik dem sammen med tårnhøje soldater…

Digtet understreger, at kroningen i 1922 af Rumæniens kongepar og dermed den symbolske indvielse af det nye Storrumænien var blevet realiseret på baggrund af ufattelige lidelser og tapperhed i den netop afsluttede krig. Kong Ferdinand 1. fik tilnavnet "Întregitorul" ("Foreneren"). Kronerne skyldtes ikke kun soldaterne, men tillige visdom (strofe tre). Visdommen havde bl.a. manifesteret sig i dynastiske forbindelser med det græske og jugoslaviske kongehus i 1921 og 1922. I oktober 1922 var kongeparret svigerforældre til Grækenlands kong Georg 2. (1922-24, 1935-47)

og Jugoslaviens kong Alexander 1. (1921-34). I 1922 fremstod Rumæniens kongepar som hele Balkans svigerforældre.

Et andet af digtene med titlen ”Hora Incoronarii” (”Kroningstid”) var skrevet af den rumænske digter Constantin Alexandru Ionescu (1882-1918) i anledning af Rumæniens indtræden i 1. verdenskrig i 1916, Ionescu: ’Hora’, 4. Digtet, der var på tre strofer, lød som følger (min danske oversættelse):

Dela Nistru pân’ la Tisa, din Gutin şi pân’ la Mare,	Fra Dnestr til Tisza, fra Gutin og til havet,
Tot poporul azi tresaltă, cüci e mare sărbătoare:	Alle mennesker hopper i dag, for det er en stor fest:
Este ziua cea mai sfântă ce de veccuri s’au Cercat	Det er den helligste dag, der har været søgt i Evigheder
Tot mereu s’o ’nfăptaească foţi viteju ce-au lapta’..	Må alle de modige mænd, der har mælk, altid gøre det..
Dela Traian până astă-zi. Voevozi şi-ai lor eroi	Fra Trajan til i dag. Guvernører og deres helte
Ne-au lăsat ca moştenire ziua de-azi s’o sfinţim noi…	De efterlod os i dag som en arv for os at hellige…

O, Traian, aruncă-ţi ochii, de pe soclu-ţi de granit,	O, Trajan, kast dine øjne fra din granitsokkel,
Şi priveşte cu mândrie zarea cāire Răsărit;	Og ser med stolthed på solopgangen;
Pe columna ta din Roma nu mai sta in nepăsare.	På din søjle i Rom er han ikke længere ligeglad.
Prinde viaţă, chip de piatră, azi când sufletu-ţi Tresare	Kom til live, stenansigt, i dag, når din sjæl Skælver
De supremă bucurie văzând fiil tăi cei buni	Af største glæde at se din gode søn
Serbând azu cu cinste visul mostenit de la străbuni.	Ærligt fejre drømmen arvet fra vores forfædre.
T, Mihaiu, porneşte-ţi calu! şi cu vitejeasca-ţi Mână	Michael, start din hest! og med din tapre hånd
Du-l în spre vechiul tău Bălgrad, azi in Dacia română;	Tag ham med til din gamle Bălgrad, i dag i rumænske Dacia;
Iar tu, Cuza, te mândreşte, căci ce tu ai plămâdit,	Og du, Cuza, er stolt, fordi det du har lovet,
Implniră ’n cinci decenil fraţil pe cari i-ai unit.	Vil blive opfyldt i fem broderlige årtier, som du forenede.
Voevozi şi toţi eroii ce viaţa v’ali jertfit,	Guvernørerne og alle heltene, hvilket liv I ofrede,
Apărând cu vitejie tara ce-atât v’aţi iubit,	Mod mod at forsvare det land, I elskede så højt,

Vă sculaţi din somnul vostru, tresăriţi deadmirare,	I vågner op af jeres søvn, forskrækket af forbløffelse,
Căci Românii-uniţi sunt astăzi într'o România-Mare.	Fordi de forenede rumænere i dag befinder sig i et Storrumænien.
Deci să dăm mână cu mână tinzând hora la hotare,	Så lad os gå hånd i hånd og heppe på grænsen,
Căci serbăm ziua măreaţă, zi de mândră 'ncoronare,	For vi fejrer den store dag, den stolte kroningsdag,
Să strigăm ţintind privirea spre Bălgradul azi stăpân:	Lad os råbe, ser mod Bålgrad i dag, mester:
Să traiască-al nostrum Rege, primul Domn Daco-Român I.	Længe leve vor konge, den første daco-romanske Herre.

De første linjer i første strofe var inspireret af ordlyden i kong Ferdinand 1.s proklamation til det rumænske folk den 28. august 1916, som havde til formål at motivere Rumæniens indtræden i 1. verdenskrig. Krigsdeltagelsen skulle skabe et frit, stort og samlet Rumænien fra floden Tisza til floden Dnestr og fra Gutin-bjergene til Sortehavet, og dermed tilfredsstille Stephan den Store (Stephan 3. den Store, fyrste af Moldavien 1457-1504), der hvilede i Bukovina, og som herskede i det i 1916 russiske Bessarabien. Et Rumænien på begge sider af Karpaterne havde kun Michael den Store (Michael 2. den Tapre, fyrste af Valakiet 1593-1600 og Moldavien i år 1600 og de facto fyrste af Transsylvanien fra 1599-1600) formået at etablere, hed det i proklamationen. Michael den Store hyldes ligeledes i digtets anden strofe, som ifølge digtets forfatter skulle tage den romerske kejser Trajan (98-117) med til Bålgrad, det gammelslaviske navn for den historiske by Alba Iulia. Den romerske kejser erobrede bl.a. Dakien (primært Rumænien) i 107, og for at markere sin militære sejr opførte kejseren bl.a. den imposante Trajans søjle, en 38 meter høj sejrssøjle i Rom, hvorfra han med stolthed betragter det forenede Rumænien (strofe to). Den romersk-dakiske historie blev et væsentligt element i den rumænske nationale identitet, og for Ionescu vil kong Ferdinand 1. med sin krigserklæring indskrive sig i historien som det første dakoromanske overhoved (strofe tre). Ionescu krediterer endvidere fyrst Alexandru Ioan Cuza, som i 1862 skabte den rumænske nationalstat. Cuza kan et halvt århundrede senere med stolthed se tilbage på fem årtiers broderånd i Rumænien (strofe to).

Tilbage i 1916, efter Rumæniens indtræden i 1. verdenskrig, havde den rumænske digter Adrian G. Roşianu offentligt et digt i avisen *Universul* (1884-1953; den 9./22.9-1916), i hvilket han profeterede foreningen af Transsylvanien med Rumænien og den rumænske konges kroning i den historisk betydningsfulde by Alba Iulia, Roşianu: 'Regelui'. Digtet bar titlen "Regelui nostru" ("Vores konge") og var på fem strofer (min danske oversættelse):

De-acum eşti al nostru pe vecie,	Fra nu af er du vores for evigt,

Tu, suflet mare, suflet de eroi,
Ce ţi-ai sădit în sânge temelie
Şi rădăcina tronului în noi!

De-acum vei fi, în zorii Dimineţii,
Un simbol încadrat de Tricolor;
Te binecuvântează-ţi cu rostul vieţii,
De-acuma, împacă cei ce mor!

De-acum, o Rege, vei fi cel mai mare
In şir de vremi ce-au fost şi trec mereu,
Căci să domneşti în vechile hotare
Te-ai dovedit Ales de Dumnezeu!

Te du la Alba ’ncununat cu laur.
Te-aşteaptă visul nostrum ’ntruchipat
Şă-ţi duci coroana să o’mbarce n’aur,
S o facă în coroană de `mpărat!

In inimile noastre pe vecie
Vei dăinui, o Suflet de eroi,
Ce-ţi-ai făcut din sânge temelie
Şi rădăcina tronolui in noi!!

Du, store sjæl, sjæl af helte,
Hvad har du plantet i dit grundblod
Og tronens rod i os!

Fra nu af vil du være, ved morgengry,
Et symbol indrammet af Trikoloren;
Velsigne dig med meningen med livet,
Fra nu af, forson de døende!

Fra nu af, o konge, vil du være den største
I tider, der har været og altid går,
For at regere i de gamle grænser
Du har bevist, at du er udvalgt af Gud!

Du skal til Alba ’kronet med laurbær’.
Vores drøm inkarneret venter på dig
Tag din krone til en gylden båd,
At gøre det i kongens krone!

I vores hjerter for evigt
Du vil holde ud, o Heltenes sjæl,
Hvad har du gjort ved dit grundblod
Og tronens rod i os!!

Kong Ferdinand 1. skildres som et nationalt symbol for Rumænien på linje med trikoloren (strofe to), som en skønne dag vil blive kronet i Alba Iulia som alle rumæneres konge. Roşianu er jævnfør den germanske tradition for fyrstedigte i sit hyldestdigt dus med monarken, der ifølge ham er en del af den rumænske nation og på samme tid udvalgt af Gud til at virkeliggøre Rumæniens samling og storhed. Blot seks år senere blev den nationale drøm realiseret. Rumæniens deltagelse i 1. verdenskrig blev i første omgang en gigantisk fiasko. Allerede i december 1916 måtte landet overgive sig, efter at Centralmagternes tropper havde besat hovedstaden Bukarest. I oktober 2012 deltog kongeparrets oldebarn prinsesse Margarita af Rumænien (1949-) i en mindeceremoni i anledning af 90-årsdagen for kroningen. Byen Alba Iulia har stor symbolsk betydning for Rumænien. I perioden 1930-40 bar den rumænske kronprins Michael (1.) titlen storvojvod (hertug/fyrste) af Alba Iulia i Transsylvanien. På initiativ af dronning Marie blev Heltenes Kors som et minde over 1. verdenskrig opført 1926-28 på bjergtoppen Caraiman, hvis navn hendes ældste søn også bar, firstworldwar.com. ’Who’s Who’; Elsberry: *Marie of Romania*, 178; Vitanos: *Imaginea României*, 149; Scurtu og Ion: ’Familia Regală’.

Monarkiet blev afskaffet som statsform i Rumænien i 1947. Eks-kong Michael 1. (1927-30, 1940-47) døde i 2017 i Schweiz, og han blev på linje med sin dronning Anne (1923-2016, født prinsesse

af Bourbon-Parma og dronning i eksil fra 1948) gravlagt i den rumænske kongefamilies traditionelle gravkirke, domkirken i Curtea de Argeş. Den katolske prinsesse Anne fik ikke pavens tilladelse til sit giftermål i 1948 med den ortodokse Michael 1., der nægtede at lade sine børn opdrage i den katolske tro, da det stred imod forfatningen. Pave Pius 12.s (1939-58) afvisning var muligvis motiveret af den bulgarske monarks bryllup i 1930 (fodnote 39). I 1966 fik parret en godkendt katolsk vielse i Monaco. Prinsesse Annes mor, den danske prinsesse Margrethe (1895-1992), var selv et resultat af et blandet ægteskab mellem en katolik og protestant (prinsesse Marie af Orléans og prins Valdemar). I 2003 blev de jordiske rester af Carol 2., der døde i 1953 i Portugal, begravet udenfor domkirken. Carol 2. var fra 1953-2003 gravlagt i Braganza-dynastiets gravkirke i det gamle São Vicente de Fora-kloster i Lissabon. Hans gemalinde fra 1921-28, Helene (1896-1982, født prinsesse af Grækenland og Danmark og fra 1940-47 betitlet ”dronningemoder”), som døde i Schweiz i Lausanne (Bois-de-Vaux Kirkegården), blev i 2019 sammen med Carol 2. og prins Mircea overført til den nye domkirke i Curtea de Argeş. Curtea de Argeş blev ifølge traditionen grundlagt i 1290 af Valakiets første fyrste, Radu Negru (ca. 1290-ca. 1310). Kong Carol 1. påbegyndte en restaurering af domkirken, og han fastslog kirken som kongelig gravkirke i 1886. De kongelige rumænske bisættelsesceremonier har således haft til formål at etablere en historisk og national forbindelse mellem den rumænske nationalstat og fyrstendømmet Valakiet, centreret omkring monarkiet. Umiddelbart efter sit andet bryllup med prinsesse Helene i 1921 indledte kronprins Carol (2.) et forhold til en rumænsk håndværkerdatter. Da forholdet blev kendt, var han tvunget til at forlade landet og træde tilbage som rumænsk tronfølger i 1925 til fordel for sin søn med Helene, Michael (1921-2017). Kronprins Carols tronfrasigelse blev godkendt af det rumænske parlament med overvældende majoritet med 234 stemmer mod kun tre i januar 1926. Kronprins Carol antog navnet Caraiman og bosatte sig i Paris. Den femårige Michael blev konge af Rumænien ved sin farfars død i juli 1927. Barnemonarken fyldte seks år den 25. oktober samme år. Den 22. juli 1927 bragte det rumænske magasin *Cultura Poporului* et sørgedigt med titlen ”Dormi în Pace!” (”Hvil i Fred”), Militaru: ’Dormi’, 1. Digtet, der var forfattet af den rumænske nationalistiske digter Vasile Militaru (1886-1959), hyldede den afdøde kong Ferdinand 1. som det nye Storrumæniens skaber. Kongen blev i digtet lovprist som hærfører for den vellykkede rumænske modoffensiv i 1917 i Moldavien (strofe to) mod Centralmagterne Tyskland, Østrig-Ungarn og Bulgarien. Fjerde og sidste strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Dormi în pace, Rege Mare, Rege bun şi Rege sfânt,	Hvil i fred, store konge, gode konge og hellige konge,
Care-ai dat la toţi plugarii câe-o brazdă de	Som gav alle plovmændene en jordfure.

pământ.

Si'n adâncul somn rămâie-Ţi neclintită 'ncredinţare	Og i dyb søvn forbliver din urokkelige tillid
'Că, precum ai făurit-o Tu, in vechile-i hotare,	Som du har skabt det, i dets gamle grænser,
Va 'nflori şi va rămâne vecinic România Mare!.	Storrumænien vil blomstre og forblive for evigt!.

Den afdøde konge havde også ifølge Militaru været en god monark for de rumænske plovmænd (bønder), da han som følge af en ulige fordeling af landbrugsjorden og et stort bondeoprør i 1907 havde taget initiativ til en stor jordreform i Rumænien i 1921. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Militaru dus med den afdøde monark. Kong Michael var den første rumænske konge, som var født i Rumænien og opdraget i den ortodokse tro. Michael var opkaldt efter fyrst Michael 2. den Tapre af Valakiet (1593-1600), fyrste af Moldavien i år 1600 og de facto fyrste af Transsylvanien fra 1599-1600, der siden det 19. århundrede er blevet betragtet som et symbol på rumænsk enhed og en rumænsk nationalhelt af rumænske nationalister grundet sin militære sejr over osmannerne i 1595, hvilket medførte, at alle fyrstestater beboet af rumænere for første gang blev forenet under den samme monark. Den rumænske nationalsang, "Deșteaptă-te, române", som er skrevet i 1848 og officielt indført som Rumæniens nationalsang i 1990, betegner i det fjerde vers Michael den Tapre fra Drăculeşti-dynastiet, fyrst Stephan 3. den Store af Moldavien (1457-1504) fra Muşat-dynastiet og Corvinus (formentlig Johann Hunyadi (ca. 1406-56) eller sønnen Matthias Corvinus, konge af Ungarn og Kroatien (1458-90) og konge af Bøhmen (1469-90)))) som "măreţe umbre", "mægtige skygger", nationalanthems.info. 'Romania'. Adelsslægten Hunyadi, der havde rødder i Valakiet eller Transsylvanien, blev en af de mest magtfulde adelsfamilier i 1400-tallets Ungarn. Det fjerde vers er nedenfor gengivet i min danske oversættelse:

Priviţi, măreţe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,	Se, mægtige skygger, Michael, Stephan, Corvinus,
Româna naţiune, ai voştri strănepoţi,	Den rumænske nation, dine oldebørn,
Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine,	Med bevæbnede hænder, med din ild i deres årer,
"Viaţa-n libertate ori moarte!" strigă toţi.	"Livet i frihed eller død", forkynder de alle!

Fyrst Michael 2. den Tapre nævnes endvidere i nationalsangens sjette vers som den, der skal redde den ilde stedte rumænske nation. Det sjette vers er nedenfor gengivet i min danske oversættelse:

O mamă văduvită de la Mihai cel Mare	En enkemoder fra Michael den Store
Pretinde de la fii-şi azi mână d-ajutori,	Kræver i dag en hjælpende hånd af sine sønner,
Şi blastămă cu lacrămi în ochi pe orişicare,	Og brister i hvert fald med tårer i øjnene,

În astfel de pericul s-ar face vânzători!	I sådan en fare ville de blive sælgere!

Foruden arven fra de rumænske fyrstestater understreger nationalsangen et andet væsentligt aspekt i den rumænske historie: den romansk-latinske kultur. Nationalsangens andet vers er nedenfor gengivet i min danske oversættelse:

Acu mori niciodată să dăm dovezi la lume	Nu eller aldrig, lad os vise verden
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,	At gennem disse arme flyder romersk blod stadig,
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un Nume	Og at vi stadig stolt bærer et navn i vores Bryster
Triumfător în lupte, un nume de Traian!	Triumferende i kampe, navnet Trajan!

Den romerske kejser Trajan (98-117) erobrede bl.a. Dakien (hovedsageligt Rumænien) i 107, som var Romerrigets sidste store nyerhvervelse i Europa. Den romersk-dakiske historie blev en vigtig bestanddel i den rumænske nationalisme, hvor nogle nationalister endog har hævdet, at rumænerne nedstammer direkte fra dakere, der lærte latin, og ikke fra romerske kolonister. Den rumænske nationalsang var desuden nationalsang for den kortvarige Moldoviske Demokratiske Republik (1917-18) og i Moldova fra 1991-94.

I 1928 skiltes Carol (2.) og Helene. Carol 2.s bror, prins Nicolae af Rumænien (1903-78), var prinsregent på vegne af sin mindreårige nevø kong Michael 1. fra 1927-30 sammen med to rumænske politikere, heriblandt patriark Miron Cristea (1868-1939; patriark fra 1919-39 og regeringsleder fra 1938-39). Den 28. maj 1919 havde biskop Miron Cristea af Caransebeş i Banat (fra 1919 en del af Rumænien) under et besøg af kongen og regeringen ved fyrst Michael 2. den Tapres grav i Câmpia Turzil i Transsylvanien i en tale sammenlignet kong Ferdinand 1. med den navnkundige rumænske fyrste, Leuştean: *Orthodoxy*, 39-41. Som skaberen af Storrumænien havde kong Ferdinand 1. formået for første gang i historien at samle næsten alle rumænere i den samme statsdannelse. Regentskabet blev etableret i overensstemmelse med den rumænske forfatnings bestemmelser (1866: § 88). Prins Nicolae var opnævnt efter den navnkundige middelalderlige fyrst Nicholas Alexander af Valakiet og den russiske zar Nikolaj 2. (1894-1917), som var hans gudfar. I en artikel med titlen ”Noul Rege – Regenţa” (”Den nye konge – Regentskab”, 2) i magasinet *Cultura Poporului* den 22. juli 1927 understregedes den nødvendige loyalitet over for den nye barnekonge: *Cu deplină încredere în viitorul acestui vlăstar al scumpei noastre Dinastii şi în viitorul ţarii, să lucrăm în linişte şi în bună rânduială pentru propăşirea noastră* (*Med fuld tillid til fremtiden for dette afkom af vores dyrebare dynasti og til landets fremtid, lad os arbejde i fred og orden for vores velstand*; min oversættelse). Det var kun det konservative nationalliberale parti, som

sad på regeringsmagten i lange perioder fra 1876 og indtil 1928, der støttede kong Michael, mens det nationale bondeparti agiterede for, at Carol skulle overtage den rumænske trone. Det var derfor afgørende at skabe en national samling bag kong Michael, den tredje rumænske monark i Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet. I forbindelse med kong Ferdinand 1.s død havde den rumænske nationalliberale regering under Ion I.C. Brătianu (1864-1927; rumænsk regeringsleder ad fem omgange, fra 1909-10, 1914-18, 1918-19, 1922-26 og i 1927) udstedt en proklamation, hvori regeringen hyldede den afdøde monark, ligesom man i hengivenhed for dynastiet erklærede sin troskab og loyalitet over for den nye kong Michael som garanten for den rumænske forfatning (*Universul* 21.7.1927, ”Proclamaţia guvernului către ţară” (”Regeringens proklamation til landet”)).

I 1930 blev Michael 1. udskiftet med et voksent statsoverhoved, da Carol vendte tilbage til landet og besteg tronen under navnet Carol 2. Det rumænske parlaments to kamre, der siden valget i december 1928 havde været totalt domineret af bondepartiet, godkendte tronbestigelsen i juni 1930 med 486 stemmer mod kun én. I en leder med titlen ”Carol II” i magasinet *Cultura Poporului* den 15. juni 1930 blev der udtrykt en forundring over, at kronprins Carol i sin tid var blevet jaget ud af landet i 1925, Scriban: ’Carol’, 1. Lederen var forfattet af den rumænske ortodokse teolog Iuliu Scriban (1878-1949). Under Carol 2. blev demokratiet afskaffet til fordel for et diktatorisk styre, som fra 1938 med en ny forfatning, bekræftet ved en folkeafstemning, var et absolutistisk monarki. I 1930’erne blev der opbygget en personkult omkring kong Carol 2., som indførte en ny national helligdag i form af den 8. juni, som var datoen for hans indsættelse som konge i 1930. Dagen blev første gang fejret i 1931. Ifølge avisen *Universul* den 11. juni 1931 (”Sărbătorirea restauraţieiîn” (”Fejringen af restaureringen”)) foregik markeringen af dagen *într-un cadru de tinereţe, de forţă şi de înălţare, care sporesc încrederea în virtuţile şi în destinele neamului nostru* (*i en ramme af ungdom, styrke og ophøjelse, som øger tilliden til vores nations dyder og skæbner*; min oversættelse). I den rumænske offentlighed havde 8. juni-festlighederne således til formål at styrke forbindelsen mellem monarkiet og nationen. Under det absolutistiske monarki fra 1938-40 kulminerede personkulten omkring Carol 2., der blev betegnet som fører (”Conducător”), frelser (”Salvator”), renæssancens konge (”Rege al Renaşterii”), kulturens fyrste (”Voievod al Culturii”) og den store iagttager (”Mare Străjer”).

Kong Ferdinand 1. og dronning Maries yngste datter, prinsesse Ileana af Rumænien (1909-91), ægtede i 1931 i Sinaia ærkehertug Anton af Østrig (1901-87), der tilhørte Toscana-linjen inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet. Ægteskabet var en forsoning mellem to fyrstehuse, Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet og Habsburg-Lothringen-dynastiet, som i Rumænien og Habsburgmonarkiet havde kæmpet imod hinanden i 1. verdenskrig. I anledning af brylluppet bragte avisen *Gazeta de*

Transilvania en artikel, i hvilken man understregede, at det rumænske folk, som nu tog afsked med sin prinsesse, elskede deres dynasti. Den nye ærkehertuginde drog til udlandet, til et sted, Wien, hvor den gamle Donau altid har løbet igennem: *Să vă fie această împrejurare simbol şi chezăşie pentru soarta vietii!* (*Må denne omstændighed være et symbol og et løfte om Deres fremtidige skæbne*; min oversættelse), *Gazeta de Transilvania* 29.7.1931, ”Cununia Domniţei Ileana” (”Prinsesse Ileanas bryllup”), 4. Ileana vendte nu tilbage til floden Donau, hvor det rumænske kongehus, Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet, stammede fra. Samtidig var det dynastiske giftermål en ægteskabsforbindelse mellem det nye Rumænien efter 1. verdenskrig og det habsburgske dynasti, som tidligere havde regeret i Transsylvanien. Artiklen udtrykte endvidere håbet og forventningen om, at den rumænskfødte prinsesse aldrig ville glemme de nationale værdier fra det nye Storrumænien, herunder kongegravene i Curtea de Argeş, ibid. Parret blev skilt i 1954.

I anledning af dronning Maries død i juli 1938 skrev den rumænske digter Mircea Moldovan et hyldestdigt på tre strofer til den afdøde rumænske dronning med titlen ”La Moartea Reginei” (”Ved Dronningens død”), Moldovan: ’La Moartea’, 2. Digtet blev bragt i det rumænske magasin *Universul Literar* den 23. juli 1938. Digtet gengives nedenfor i min danske oversættelse:

Alinătoare de durere,
Intregitoare-ai fost de plai.
Ne laşi o ţară în putere,
Nu iei nimic şi tot ne dai.

Virtutea Ta ne înfioară,
Simbolul Tău e’nfipt în noi,
Lar duhul Tău ne înfăşoară
Până în viaţa de apoi…

Suflarea ’ntreagă Ţi se’nchină.
Iubi-te-vom de-acum mai mult
Că dragostci pentru Regină
Ii vom adăoga un cult.

Beroligende fra smerte,
Forsoning – du var af smerte,
Du efterlader os et land ved magten,
Du tager ikke noget og giver os stadig.

Din dyd får os til at gyse,
Dit symbol er indlejret i os,
Og din ånd omslutter
Os indtil efterlivet…

Hele åndedrættet tilbeder Dig.
Fra nu af vil vi elske dig mere
End vi elsker dronningen
Vi vil tilføje en kult til det.

Dronning Marie hyldes for sin heroiske indsats i 1. verdenskrig, hvor hun sikrede Rumæniens stærke placering blandt de sejrende Ententemagter, hvilket efter krigen resulterede i territoriale udvidelser af den rumænske nationalstat. Hun efterlod sig ved sin død et samlet og magtfuldt Rumænien (strofe et). Moldovan er i tråd med den germanske tradition for fyrstedigte dus med dronning Marie, hvis personlige egenskaber ifølge digtets tredje og sidste strofe vækker større respekt og værdsættes mere hos den rumænske befolknng end positionen som dronning. Dronning Marie bliver derved en integreret del af den egalitære rumænske nation som en primus inter pares,

den første blandt ligemænd. Digtet er samtidig en hyldest til den første ortodokse dronning i Rumænien, da dronning Marie havde konverteret til den ortodokse tro i 1926. Kronprinsesse Helene fik titlen dronningemoder med prædikatet ”majestæt” i 1940. En titel, som hun beholdt indtil monarkiets afskaffelse i 1947. Dronning Helene er den eneste anden ortodokse dronning, som Rumænien har haft.

I 1940 abdicerede kong Carol 2. til fordel for sin søn, hvorfor Michael 1. for anden gang blev indsat som Rumæniens konge. Michael 1. blev kronet og salvet i 1940. Carol 2. var blevet særdeles upopulær som følge af dels det absolutistiske styre, dels de betydelige landafståelser i 1940 til Sovjetunionen (Bessarabien og det nordlige Bukovina), Ungarn (det nordlige Transsylvanien) og Bulgarien (det sydlige Dobrogea), som Rumænien måtte gå med til som prisen for alliancen med Tyskland.

Der var derfor store forventninger til kong Michaels anden regeringsperiode i den rumænske offentlighed. Under kongens og dronningemoderens besøg i provinsen Hunedoara i Transsylvanien i november 1940 holdt ærkepræst Ion Duma (1884-1957) en tale i byen Petroşani, hvor han hyldede kongen og udtrykte ønsket om, at han skulle være *reîntregitorul neamului românesc* (*den rumænske nations genforener*; min oversættelse), Petresc: ’9-11 noiembrie’. Hvor kong Ferdinand 1. var gået over i historien som ”Întregitorul” (”Foreneren”), skulle den unge kong Michael i den rumænske nations skæbnetime i 1940 vise sig som genforeneren af den rumænske nation, dvs. genskabe grænserne for Storrumænien. Under 2. verdenskrig (1939-45) hørte Rumænien fra 1940 til Aksemagterne (Tyskland, Italien og Japan) indtil 1944, hvor det konstitutionelle monarki genindførtes, og Rumænien tilsluttede sig de Allierede, efter diktatoren general Ion Antonescus (1882-1946, conducător fra 1940-44 i et fascistisk diktatur under ledelse af officerer fra Jerngarden og regeringsleder i samme periode) afsættelse i august 1944, iværksat af bl.a. kong Michael og hans mor, Helene. I 1941 lykkedes det for Rumænien at generobre Bessarabien og det nordlige Bukovina. I 1942 deltog kong Michael og dronningemoderen i indvielsen af Befrielsestårnet i byen Chişinău i Bessarabien. Indgangen til tårnet blev bevogtet af et basrelief med et fragment af Trajans søjle samt følgende inskription: *Ca şi Columna lui Traian, suntem unde am fost şi rămânem unde suntem* (*Ligesom Trajans søjle er vi, hvor vi var, og vi forbliver, hvor vi er*; min oversættelse), Colesnic: *Basarabia*. Erindringsstedet havde til formål at forlene det rumænske styre med en national og politisk legitimering. Monumentet blev destrueret i 1944, da områderne atter gik tabt til Sovjetunionen. I efteråret 1944 besatte Sovjetunionen Rumænien. Det nordlige Transsylvanien vendte tilbage til Rumænien med Parisfreden i 1947. Det nyinstallerede kommunistiske styre i Rumænien afskaffede monarkiet i 1947. Ekskong Michael og dronning Anne levede i eksil,

fortrinsvis i Schweiz, på danske diplomatpas. I 1990, efter det kommunistiske styres fald, kunne ekskong Michael 1. ganske kort besøge sit fædreland for første gang i 43 år. I 1992 besøgte den tidligere monark atter Rumænien til påske, hvor han talte til en million mennesker i Bukarest. I 1997 fik ekskong Michael sit rumænske statsborgerskab tilbage, Bucur: 'Carol II of Romania', 87-117; romania-insider.com. 'Romania's King Carol II'; Cătălin: 'Cultul'; web.archive.org. 'Imnul naţional'; Tașcă: '20 de ani'; web.archive.org. 'MS Regele Mihai I'. Ved sin død i 2016 blev dronning Anne nærmest lovprist for sin loyalitet over for Rumæniens skæbne og kong Michael 1. igennem et 68 år langt ægteskab i talrige mindeord fra alle af det rumænske samfund. Den monarkistiske forening "Mişcarea pentru Regat şi Coroană" ("Bevægelse for Kongeriget og Kronen") fremhævede i sin nekrolog dronningens dynastiske rødder:

Cu simplitate şi graţie, cu bunătate şi demnitate, cu forţa iubirii creştine de semeni, cu o "mână de fier într-o mănuşă de catifea", Regina Ana, descendentă a Casei Regale a Franţei, urmaşă a Sfântului Rege Louis al IX-lea, a răspândit pace şi lumină şi a devenit, alături de augustul său soţ, simbolul rezistenţei Monarhiei Române în faţa tuturor furtunilor istorice şi a grelelor încercări ale prezentului. O conştiinţă luminoasă care a iubit România, înainte ca Ţara să-i deschidă porţile. Expresia "României frumoase" de care nu ne-am învrednicit. Cu pietate înălţăm rugăciuni la altarele Domnului la care însăşi Regina Ana s-a rugat, cu nădejdea că Bunul Dumnezeu o va aşeza între cei drepţi, alături de înaintaşii iluştrii ai Coroanei Române şi ai Caselor Regale Europene din al căror sânge s-a ivit (*Med enkelhed og ynde, med venlighed og værdighed, med styrken af kristen kærlighed til sine medmennesker, med en "jernhånd i en fløjlshandske", spredte* Dronning Anne, *en efterkommer af det franske kongehus, en efterkommer af Sankt Ludvig IX, fred og lys og blev sammen med sin ærede mand symbolet på det rumænske monarkis modstand i mødet med alle historiske storme og nutidens vanskelige prøvelser. En lysende samvittighed, der elskede Rumænien, før landet åbnede sine porte. Udtrykket af "Smukke Rumænien", som vi ikke fortjente. Med fromhed beder vi ved Herrens altre, hvor dronning Anne selv bad, i håb om, at den gode Gud vil placere hende blandt de retfærdige, ved siden af de berømte forfædre til den rumænske krone og de europæiske kongehuse, fra hvis blod hun er opstået*; min oversættelse), monarhiasalveazaromania.wordpress.com. 'Societatea românească'.

Dronningen tilhørte et afsat norditaliensk fyrstehus, der på trods af sin spanske oprindelse var fransk af sindelag og kulturel orientering. Dronning Anne var i lige mandsline 19 gange tipoldebarn af den franske kong Ludvig 9. den Hellige (1226-70). Slægtskabet med det franske kongehus pointeredes i

nekrologen for at understrege, at den afdøde dronning som den eneste rumænske dronning stammede fra et andet romansk land, Frankrig. Formelt var dronning Anne aldrig dronning af Rumænien, da hendes gemal, kong Michael 1., var blevet afsat i december 1947, året før parrets bryllup. Dronning Anne bar dog titlen dronning, som blot var en titulær titel. Dronning Anne var født i Paris i 1923, og under 2. verdenskrig meldte hun sig i 1943 til militærtjeneste hos de frie franske styrker. Hun var ambulancechauffør i Algeriet, Marokko, Italien, Luxembourg og i det befriede Tyskland. Hun modtog det franske krigskors, ”Croix de Guerre”, for sin krigstjeneste. Foruden denne dynastisk-etniske legitimering tilskrev nekrologen den afdøde dronning også en politisk betydning som en figur, der symbolsk kunne virke som Rumæniens bro til det øvrige Europa i den kommunistiske periode under den kolde krig. Nekrologen afsluttedes med ordene ”Nihil sine Deo” (”Intet uden Gud”), som var mottoet eller valgsproget for Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet og for Rumænien fra 1866 til monarkiets afskaffelse i 1947.

Den rumænske forfatning fastslog, at intet medlem af den kongelige familie måtte udnævnes til minister (1866: § 98). En rumænsk folkeafstemning i 1864 om forfatningen havde med overvældende majoritet, 99,81 procent, etableret overhuset i det rumænske parlament, Senatet. Den rumænske forfatning bestemte, at kronprinsen var automatisk medlem af Senatet fra sin 18-års fødselsdag med ret til at stemme fra sin 25-års fødselsdag (1866: § 76). Senatet blev afskaffet ved en forfatningsændring i 1946. Forfatningen bestemte endvidere, at den rumænsk-ortodokse kirke var uafhængig af udenlandsk overhøjhed (1866: § 21). Det Osmanniske Riges gradvise opløsning i løbet af 1800- og 1900-tallet i nye nationalstater førte til dannelsen af en række ortodokse nationalkirker, der betragtede sig selv som autokefale (uafhængige) af patriarken i Konstantinopel/Istanbul, men samtidig fastholdt dogmatisk enhed med den ortodokse kirke, således også i Rumænien, med patriarken som primus inter pares. 1866-forfatningen blev revideret i 1879, 1881 (efter kongerigets oprettelse), 1884 (udvidet valgret) og i 1917 (bl.a. afskaffelse af det hidtidige valgsystem). Den rumænske konstitution af 1923 blev den sidste forfatning for et konstitutionelt monarki i Rumænien. Fra 1944 trådte forfatningens bestemmelser atter delvist i kraft indtil monarkiets afskaffelse som statsform i Rumænien i 1947, Wright (red.): op.cit., ’Roumania’, 520-31.

De rumænske fyrster og kongers titulatur var i perioden 1866-81 ”af Guds nåde og af den nationale Vilje Rumænernes Fyrste” og fra 1881-1914 og 1927-30 ”af Guds nåde og af den nationale Vilje Konge af Rumænien” og ”af Guds nåde og af den nationale Vilje Rumænernes Konge” fra 1914-27 og 1930-47. Kong Michael 1. og dronning Anne fik fem døtre. Den rumænske tronfølge var fastlagt i forfatningen fra 1866 (og senere forfatninger fra 1923 og 1938) og baseret på

den saliske lov, hvorfor kvinder var udelukket af arvefølgen til den rumænske trone. Den forhenværende kong Michael kunne derfor forvente, at de tyske slægtninge i Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet ville gøre krav på den nu nedlagte rumænske kongetrone og lederskabet af det rumænske kongehus. Eks-kong Michael besluttede derfor i 2011 at afbryde alle slægtens historiske forbindelser med det fyrstelige Hohenzollern-Sigmaringen-dynasti. I den forbindelse besluttede den tidligere monark at ændre sit dynastis navn fra Hohenzollern-Sigmaringen til Rumænien og give afkald på alle det tyske dynastis fyrstelige titler, som familiens medlemmer bar. Michael 1.s svigersøn prins Radu (1960-), der er gift med prinsesse Margarita, fik i 1999 tildelt navnet ”fyrste af Hohenzollern-Veringen” af fyrst Friedrich Wilhelm (1924-2010, overhoved for Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet fra 1965-2010). I 2004 protesterede Friedrich Wilhelms ældste søn, Karl Friederich (1952-), overhoved for Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet fra 2010, imidlertid kraftigt imod tildelingen af titlen som en del af prinsens navn. Dette medførte, at Michael 1. i stedet tildelte sin svigersøn titlen prins af Rumænien i 2007. Som den ældste datter har prinsesse Margarita siden 2017 været overhoved for Huset Rumænien som Rumæniens titulære regerende dronning. Den rumænskfødte prins Radu har derfor siden 2017 været Rumæniens titulære prinsgemal. Radu er et navn afledt af det slaviske ord for glæde. I dag er Radu et meget almindeligt navn i Rumænien og Moldova. Radu er navnet på flere valakiske fyrster og en enkelt moldavisk fyrste (Radu 9. Mihnea, fyrste af Valakiet 1601-02, 1611 1611-16, 1620-23 og fyrste af Moldavien 1616-19 og 1623-26), herunder den myteomspundne Radu Negru (ca. 1290-1310), som traditionelt udlægges som grundlæggeren af Valakiet. Den sidste fyrste med navnet Radu var Radu 12. Leon, som var fyrste af Valakiet fra 1664-69, adevarul.ro. ’Regele Mihai I a rupt’.

7. Tjekkiet og Slovakiet

Tjekkiet eksisterede officielt ikke som stat før Tjekkoslovakiets opløsning og deling i to stater i 1993: Tjekkiet og Slovakiet. Der kan dog argumenteres for, at Tjekkiet har sin historiske oprindelse i det feudale territorium Den Bøhmiske Krones Lande (1348-1918), der bestod af kongeriget Bøhmen (1198-1918), kurfyrstendømme fra 1356, markgrevskabet Mähren (1182-1918) og de schlesiske hertugdømmer, og som udviste en stor grad af territoriel kontinuitet som en del af først det tysk-romerske rige (til 1806, fra 1526-1804 habsburgsk arveland), af kejserriget Østrig fra 1804-67 og af den østrigske statsunion i Østrig-Ungarn (1867-1918). Den Bøhmiske Krones Lande kaldes i nogle sammenhænge for de tjekkiske lande. I 1742 annekterede Preussen det meste af Schlesien i Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48). Habsburgmonarkiet beholdt kun fire schlesiske hertugdømmer, fra 1849 Østrigsk Schlesien, der efter 1. verdenskrig og Habsburgmonarkiets sammenbrud i 1918 blev en del af Tjekkoslovakiet (fra 1993 Tjekkiet), bortset fra det gamle hertugdømme Teschen, der blev delt mellem det genoprettede Polen og den nye tjekkoslovakiske statsdannelse i 1920.

Det tjekkiske Přemyslid-dynasti sad på tronen i hertugdømmet Bøhmen fra 867-1198 med en kort afbrydelse fra 1003-04 og i kongeriget Bøhmen fra 1198-1306. I perioden 1300-06 var Bøhmen og Polen i personalunion med hinanden, hvorfor dynastiet også sad på den polske trone. Přemysliderne sad tillige på den ungarske trone fra 1301 til 1305. Den kongelige mandslinje uddøde i 1306, hvorefter den bøhmiske trone overgik til Luxembourg-dynastiet i 1310 via giftermål. Bøhmen var i personalunion med grevskabet/hertugdømmet Luxembourg fra 1313-53 og fra 1383-88. Luxembourg-dynastiet sad på tronen frem til 1437, hvorefter Habsburg-dynastiet overtog tronen i kongeriget Bøhmen i 1438. Bøhmen var i personalunion med Ungarn fra 1419-39. I 1471 valgtes Vladislav 2. fra det litauiske Jagiello-dynasti til konge af Bøhmen (1471-1516). Han var den ældste søn til Casimir 4. Jagiello, storfyrste af Litauen (1440-92) og konge af Polen (1447-92), som han egentlig var udset til at efterfølge på den polske og litauiske trone. Vladislav 2.s morbror, Ladislaus 5. Postumus fra Habsburg-dynastiet, havde været enekonge af Ungarn og Kroatien i perioden 1444-57 (og konge af Bøhmen 1453-57), hvorfor han med dette dynastiske argument valgtes til den ungarske og kroatiske trone efter den ungarske og kroatiske kong Matthias Corvinus' (Hunyadi-dynastiet) (1458-90) død i 1490. Han var derefter konge af Ungarn og Kroatien til sin død i 1516 og

etablerede en personalunion mellem Bøhmen, Ungarn og Kroatien under Jagiello-dynastiet. Hans søn, Ludwig 2. (1516-26), efterfulgte ham på den bøhmisk-ungarsk-kroatiske trone. Da han faldt i slaget ved Mohács i Ungarn i 1526 mod osmannerne, valgtes den dobbelte svoger ærkehertug Ferdinand af Østrig (1503-64), tysk-romersk kejser som Ferdinand 1. (1556-64), til konge af Bøhmen, Ungarn og Kroatien.

Přemysliderne er dermed det første og sidste tjekkisk-nationale kongelige dynasti i kongeriget Bøhmen. Det er dog kong Georg af Poděbrad, konge af Bøhmen 1458-71, der almindeligvis betragtes som den sidste indfødte tjekkiske monark i Bøhmen. Han var født i Bøhmen, formentlig på Poděbrady Slot, i 1420, som tilhørende en gammel bøhmisk adelsslægt. Under 1. verdenskrig (1914-18) blev det andet tjekkoslovakiske riffel-regiment af De Tjekkoslovakiske Legioner dannet i 1917 i Rusland med navnet Georg, navngivet efter den navnkundige tjekkiske monark. Fra slutningen af middelalderen og indtil 1918 og oprettelsen af Tjekkoslovakiet havde Bøhmen (Tjekkiet) således ikke sit eget nationalt indfødte statsoverhoved. Kong Georg af Poděbrad er endvidere den eneste bøhmiske monark, som tilhørte den oppositionelle og præ-protestantiske Hussitter-bevægelse, opkaldt efter den reformistiske prædikant Jan Hus (1369-1415), der blev brændt på bålet i 1415. Kong Georg var dog moderat og forsonlig over for katolikkerne, da de radikale Hussitter var blevet overvundet som et resultat af Hussitter-krigene (1419-34), der hærgede i Den Bøhmiske Krones Lande. Kong Georg, der blev bandlyst af den katolske kirke i 1466, fremlagde i øvrigt et af de første forslag til en europæisk union af kristne stater som modvægt til Det Osmanniske Riges fremtrængen efter erobringen af Konstantinopel i 1453. Kong Georg blev bisat i kroningskirken Skt. Vitus-katedralen i Prag, hvor en bøhmisk hertug og 11 bøhmiske konger er bisatte, herunder bl.a. Karl 4. (1346-78), der var født i Prag, og de habsburgske konger Ferdinand 1. (1526-64), Maximilian 2. (1564-76) og Rudolf 2. (1576-1612).

Grundlæggeren af Přemyslid-dynastiet, hertug Borivoj 1. af Bøhmen (ca. 867- ca. 889), konverterede til kristendommen. I første omgang var det den ortodokse tro, der sejrede, men snart blev den erstattet af den romersk-katolske tro i såvel Bøhmen som Mähren. Det tjekkiske sprog var hovedsproget i den bøhmiske rigsforsamling og i den bøhmiske adel indtil 1627, hvor sproget blev undertrykt efter nedkæmpelsen af Den Bøhmiske Opstand mod det habsburgske, katolske styre (1618-20). Tysk blev ligestillet med tjekkisk og udrangerede tjekkisk som sproget i rigsforsamlingen indtil den tjekkisk-nationale vækkelse i det 19. århundrede. Tysk blev også anvendt som administrationssprog i mange byer, efter at tyskere indvandrede og befolkede nogle

områder i Bøhmen i 1200-tallet. Det kongelige hof anvendte tjekkisk, latin og det tyske sprog, afhængig af monark og periode.[32]

[32] Pánek: *A history of the Czech*, 69, 83-85, 98-112, 132-245; Rychlìk og Penţev: *Od minulosti*; britannica.com. 'House of Přemysl'; Smith: 'National Identity and the Idea of European', 55-76; Burian: *Der Veitsdom*. Efter grundlæggelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867 ønskede Bøhmen en tilsvarende politisk og administrativ ligestilling mellem Den Bøhmiske Krones Lande og de øvrige statsdannelser i Habsburgmonarkiet. Den 10. oktober 1871 vedtog den bøhmiske landdag, der havde rødder tilbage til middelalderen, de såkaldte Fundamentale Artikler, som fastslog selvstændighed for Bøhmen og Den Bøhmiske Krones Lande inden for rammerne af det habsburgske monarki. Parlamentet vedtog samme dag enstemmigt en adresse til kong Franz Joseph 1. (1848-1916), der appellerede til fred og forsoning i fædrelandet. Adressen blev oplæst af den østrigske grev Richard Clam-Martinic (1832-91), som i 1867 indvalgtes i den bøhmiske landdag, hvor han sad i perioderne 1867, 1870-72 og 1883-91. I 1879 indvalgtes han i det østrigske rigsråd, hvor han fra 1882-88 var første vicepræsident i underhuset, kaldet Deputeretkammeret, og i 1889 blev han livsvarigt medlem af overhuset, kaldet Herrehuset, da indfødte adelsfamiliers overhoveder var automatisk medlemmer af overhuset ligesom de myndige mandlige medlemmer af det habsburgske dynasti, jf. paragraf 2 og 3 i den østrigske forfatning, Wright (red.): op.cit., 'Austria', 14. Indledningsvis fremhævede man i adressen kejser Franz Joseph 1.s reskript af 12. september 1871, der havde anerkendt Bøhmens statsretlige status i Habsburgmonarkiet, og i hvilken kejsere havde lovet en særskilt kroning som Bøhmens konge. Erklæringen havde vakt udelt glæde hos den bøhmiske befolkning.

Mit stolzem Bewußtsein vernehmen wir dankbar die Versicherung Allerhöchsten Gedenkens der unerschütterlichen Treue, mit welcher die. Bevölkerung Böhmens jederzeit den Thron ihres Königes gestützt hat, - derselben unwandelbaren Treue, mit welcher stets für die Rechte der Krone Böhmen einzustehen wir als unsere heilige Pflicht gegen unser Vaterland, gegen das Reich, gegen den Monarchen erkannt und geübt haben (*Sněm královstvì – 4. schůze, Úterý* 10.10.1871).

Den bøhmiske landdag ønskede med adressen at signalere Bøhmens traditionelle fyrsteloyalitet over for den siddende monark og fædrelandet, samtidig med at man kraftigt henstillede til en statsretlig nyordning af Habsburgmonarkiet til fordel for Den Bøhmiske Krones Lande. Man

pointerede som historisk argument, at Bøhmen igennem tre århundreder (siden 1526) havde optrådt som et loyalt habsburgsk arveland.

Královstvì české necht' použije onoho práva sebeurčenì, kterému od pravěku přislušelo, i samosprávy jemu potřebné a zdárné. Tak uspokojené královstvì České necht' stojì pro celou budoucnost, jako stálo po troje stoletì ve volném, věrném a pevném spojenì s ostatnìmi zeměmi a královstvìmi. Toto spojenì pak necht' tvořì pro celou budoucnost, jako tvořilo po tři stoletì, mocnou rakouskou řìši, přirozený to útulek rovného práva všech národů (*Lad Tjekkiet bruge den selvbestemmelsesret, som det har tilhørt siden umindelige tider, samt det nødvendige og succesfulde selvstyre. Således tilfreds, lad kongeriget Bøhmen stå for hele fremtiden, således som det i tre århundreder stod i en fri, trofast og fast forbindelse med andre lande og riger. Lad så denne forening danne grundlag for hele fremtiden, som den gjorde i tre århundreder, det mægtige østrigske imperium, det naturlige ly for alle nationers lige rettigheder*; min oversættelse), ibid.

At det bøhmiske folk altid havde optrådt loyalt over for Habsburg-dynastiet, fra 1780 Habsburg-Lothringen-dynastiet, var mildest talt en historisk sandhed med modifikationer. Der var ligeledes tale om en tilsnigelse, når man fra det bøhmiske parlaments side understregede, at det østrigske imperium havde udgjort en garant for ligeværdighed mellem de mange nationer, som det multinationale rige rummede. Afslutningsvis udmalede adressen perspektiverne i en ny udformning af Habsburgsmonarkiet, hvor Den Bøhmiske Krones Lande var politisk ligestillet med Ungarn i forhold til det østrigske kerneland. Med udsigten til en ny bøhmisk kroning skrev den tjekkiske komponist Bedřich Smetana (1824-84) operaen "Libuńe", der omhandler den legendariske stammoder til Přemyslid-dynastiet og det tjekkiske folk, og som grundlagde hovedstaden Prag i 700-tallet. Kejser Franz Joseph 1.s forgænger på tronen, farbroren kong Ferdinand 5. (1835-48; kejser Ferdinand 1.), var blevet kronet til konge af Bøhmen i Prag den 7. september 1836. Den abdicerede monark boede i Bøhmen til sin død i 1875. Operaen havde verdenspremiere til åbningen af Nationalteatret i Prag i 1881. En bøhmisk kroning fandt aldrig sted, da de Fundamentale Artikler bortfaldt med et kejserligt reskript af 20. oktober 1871. De Fundamentale Artikler mødte begrænset eller ingen opbakning internt i Den Bøhmiske Krones Lande i Mährens og Schlesiens respektive parlamentariske forsamlinger, og den tyske samling i 1871 medførte, at de tysktalende liberale østrigere og sudetertyskerne i Bøhmen opponerede kraftigt imod politiske indrømmelser til den bøhmiske adel, ligesom ungarerne protesterede voldsomt imod en føderalistisk reorganisering af

dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarns statsstruktur. Den østrigske Hohenwart-regering, som havde gjort Bøhmens nye position i Habsburgmonarkiet til et kabinetsspørgsmål, demissionerede efterfølgende den 30. oktober 1871.

Den 24. april 1879 kunne kong Franz Joseph 1. (1848-1916) fejre sølvbryllup med sin dronning Elisabeth (1837-98, født hertuginde i Bayern, dronning fra 1854). I den anledning skrev den tjekkiske digter Jaroslav Tichý (1853-1917) et digt til kongeparret, Tichý: 'Ku zásnubnímu', 122-25. Digtet med titlen "Ku zásnubnímu jubileu Jejich Veličenstev" ("Til Deres Majestæters bryllupsjubilum") blev fremført som en sang i Brnos frivillige ceremonielle teater den 20. april 1879. Digtet var på ti strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Již dvakrát deset a pět ještě roků
se poutem lásky věrně druží k boku

jasnému králi jasná králová,
a česká srdce slovanského rodu
jim v hlučný hlahol slavnostního hodu
vstříc nesou přání vroucí, plesová;
vždyť sličná větev kmene Přemyslova
Habsburským stromem zastkvěla se znova.

V čas divých bouří, Evropa kdy celá
se v základech svých vratkým vírem chvěla
a zvůli zněla hrana poslední,
kralovic iarý na čelo si vložil
diadem zlatý, a lesk jeho ožil
mladistvou, krásnou růží sousední:
dvé velkých srdcí v jeden tluk se slilo,
by národům všem život oblažilo. -

Čas lepší nastal Čechů zuboženým,
řeč naše drahá jasem nezkončeným
se rozplesala po vší otčině:
národní mluvou ve školách se učí,
mateřským zvukem mladá srdce pučí
ku slávě vlasti, Bohu, rodině,
být' pravým Čechem není více hanou,

a nejsme více rajou zbědovanou.

Čas lepší nastal kletým dříve Čechům,

To gange ti og fem år mere
forliver trofast ved hinandens side med kærlighedens bånd
til den lyse konge, den lyse dronning,
og tjekkiske hjerter af slavisk afstamning
dem i støjende larm af en festlig fest
de bringer varme, festlige ønsker;
trods alt en smuk gren af Přemyslid-stammen
Habsburg-træet har blomstret igen.

I en tid med vilde storme, hvor hele Europa
rystede i dets fundament med en rystende hvirvel
og det sidste horn lød efter behag,
han satte Kralovitz-kilden på sin pande
det gyldne diadem og dets glans kom til live
med naboens ungdommelige, smukke rose:
to store hjerter smeltede sammen til et slag,
ville gøre livet bedre for alle nationer. -

Bedre tider er kommet for de usle tjekkere,
vores kære tale med uendelig lysstyrke
hun dansede over hele fædrelandet:
nationalsproget undervises i skolerne,
unge hjerter spirer med en mors lyd
til ære for hjemlandet, Gud, familie,
at være en ægte tjekke er ikke længere en skændsel,
og vi er ikke længere et tabt paradis.

Et bedre tidspunkt er kommet for de tidligere forbandede tjekkere,

král dobrý sám se sklonil k jejich Vzdechům
a slavným slovem uznal práva nám:

u trůnu jeho národ Poděbradů
se s ostatními pojí v četnou řadu,
by v Austrii se sklenul míru chrám;
král zplní slova, která z mysli vděčné

dal svému lidu ku své slave věčné!

den gode konge bøjede sig for deres suk
og med et berømt ord anerkendte han vores rettigheder:
ved tronen hans nation Poděbrady
slutter sig til andre i en lang række,
hvis der blev bygget et fredens temple i Østrig;
kongen vil opfylde de ord, der kommer fra et taknemmeligt sind
han gav sit folk til sin evige ære!

Kéž slavný tento svátek
jubilejní,
kdy celou říši jmou
citové stejní,
spor o národnost' navždy
usmíří,
kéž nová doba národům
všem zkvetne,
kéž orel černý volným
křídlem vzletne
a slávu svoji láskou
rozšíří,
kéž bílého lva i orlici
Pestrou
svým bratrem zove, svojí
milou sestrou.

Let', orle černý, na Šumavu
tužnou,
let', orle smělý, na Moravu družnou,
let' k Pradědu i na Krivaňský štít!
Zde žije národ v domovině chudé,
Jenž tobě prolil proudy krve rudé
a nepřestává tobě vroucně bít,

ač popelkou yl dosud tvému stolu,
a není konec, není jeho bolu!

Ó jasná paní, milostivé zraky
skloň k vlasti naší, aby zašly mraky,

co zahaluií smutnou ieií líc.
svým velkým srdcem domovinu drahou

zahřívej láskou i dobrotou blahou,
Svým věrným dětem vstup laskavě vstříc,
jak máti dobra by je konejšila
a potěchou jim smutek zapudila!

Må denne jubilæumsfejring blive
herlig,
når hele riget er taget af
de samme følelser,
tvisten om nationalitet vil blive afgjort
for evigt,
må den nye æra blomstre for
alle nationer,
må den sorte ørn svæve på
frie vinger
og sprede herligheden med sin
kærlighed,
må den hvide løve og den plettede
Ørn
han kalder hende til sin bror, sin
kære søster.

Flyv, sorte ørn, til den barske Šumavu,
flyv,
dristig ørn, til det venlige Mähren,
flyv til Praděd og til Krivaňsky štít!
Her bor en nation i et fattigt hjemland,
som udgød strømme af rødt blod for dig
og det holder aldrig op med at slås for dig inderligt,
selvom han stadig var en askepot ved dit bord,
og der er ingen ende, der er ingen smerte!

O lyse dame, elskværdige øjne
bøj dig ned til vort fædreland, så skyerne kan passere,
der dækker hendes triste ansigt.
med mit store hjerte værner jeg om mit fædreland,
varm med kærlighed og godhed og lykke,
til sine trofaste børn går han venligt ind,
hvor ville en god mor trøste dem
og med trøst forviste hun deres sorg!

Ó králi dobrý, vyslyš naše prosby	O gode konge, hør vores bønner
a odvrat' od nás nepřátelské hrozby,	og vend fjendernes trusler bort fra os,
at' nezahynem zlobou vrahů svých!	lad os ikke omkomme ved vore morderes vrede!
Bud' naším Karlem, otcem milostivým,	Vær vores Karl, barmhjertige far,
bud' opět Ferdinandem Dobrotivým;	vær Ferdinand den Gode igen;
náš osud, spása leží v rukou Tvých!	vores skæbne, vores frelse ligger i dine hænder!
Chcem věrně státi k stupňům trůnu Tvého	Jeg vil trofast stå ved tronens Trin
a slovem, činem množit' slávu jeho!	og med ord og gerning formere hans herlighed!
Vám oběma Bůh žehnej dráhu žití,	Må Gud velsigne jer begge på jeres livsrejse,
Vás vroucí laska v mocném vlnobití	Deres inderlige kærlighed i de mægtige bølger
poj k Vaší slasti, k blahu národů!	kom til Deres glæde, til nationernes velfærd!
Ó žijte stále slovanskému lidu	Åh, længe leve det slaviske folk!
a umirňujte dávnou jeho bídu,	og lindre hans gamle elendighed,
štěpujte jemu spásy úrodu,	pod for ham frelsens høst,
at' nad námi se duha štěstí sklene	må en regnbue af lykke skinne over os
a vyjde slunce vlasti opuštěné!	og solen vil stå op over det forladte fædreland!
Vám české duše věrnou láskou planou,	Til Dem brænder tjekkiske sjæle af trofast kærlighed,
Vám česká srdce hymnou zradovanou	Til Dem, tjekkiske hjerter fryder sig med en salme
vstříc mocně bijou s tklivou důvěrou:	de kommer kraftfuldt frem med øm tillid:
Bůh žehnej Vám, by anděl jeho Svatý	Gud velsigne Dem ved sin hellige Engel
Vám jednou světil nový s ňatel zlatý,	Der var engang et nyt guldbryllup velsignede Dem,
at' radost' kráčí říší veškerou!	må glæden spredes i hele riget!
Bůh žehnej Vám, Vás uved' v ráje blažší,	Gud velsigne Dem, lede Dem til et saligt paradis,
Bůh žehnej národu a vlasti naší!!	Gud velsigne vores nation og vores hjemland!!

Tichý understreger i digtets første strofe, at det regerende Habsburg-dynasti (Habsburg-Lothringen) nedstammer fra det nationale tjekkiske Přemyslid-dynasti. Den habsburgske tyske kong Albrecht 2. (1438-39), hertug Albrecht 5. af Østrig (1404-39) og konge af Ungarn (1437-39) og Bøhmen (1438-39), som i øvrigt blev besejret af de tjekkiske hussitter i slaget ved Domažlice den 14. august 1431 i Hussitterkrigene (1419-34), var på mødrene side to gange tipoldebarn af Bøhmens kong Wenceslaus 2. (1278-1305; konge af Polen 1296-1305) fra Přemyslid-dynastiet. I tillæg til denne dynastiske legitimering fulgte tillige en politisk og national retfærdiggørelse af det siddende dynasti i digtets tredje og fjerde strofe, der fremhævede, hvorledes den tjekkiske nation sprogligt og kulturelt var blevet styrket i Habsburgmonarkiet under kong Franz Joseph 1.s styre, og at der ved

kongens bøhmiske trone symbolsk befandt sig en tjekkisk nation ved navn Poděbrady, hvilket refererede til den elskede og nationale kong Georg af Poděbrad. Digtet slog endvidere til lyd for en historisk legitimering, idet Tichý henstillede til, at sølvgommen skulle blive en ny Karl 4. (tysk-romersk kejser fra 1355-78; konge af Bøhmen som Karl 1. fra 1346-78) og en ny Ferdinand den Gode, som var den østrigske kejser Ferdinand 1.s (1835-48) tilnavn, kong Ferdinand 5. af Bøhmen. Karl 4. tilhørte Luxembourg-dynastiet, der på godt 100 år leverede tre tysk-romerske kejsere (1312-13, 1355-78, 1433-37), fire konger af Bøhmen (1310-1437) og en konge af Ungarn og Kroatien (1387-1437). Det luxembourgske kerneområde havde sin baggrund i grevskabet Luxembourg (1059-1354), der frem mod 1300-tallet blev udvidet via krig, ægteskab og vassalrelationer. I tillæg til det luxembourgske kerneområde centrerede Luxembourg-dynastiets besiddelser sig bl.a. omkring Den Bøhmiske Krones Lande, og inkluderede kongeriget Ungarn og i perioder kurfyrstendømmet Brandenburg. Kejser Ferdinand 1. fik tilnavnet ”den Gode” i Bøhmen, hvor han også døde som abdiceret monark i 1875. Tichý fandt, at kong Franz Joseph 1.s giftermål varslede en ny og mere fredelig tid for Europas nationer efter revolutionsåret 1848 (strofe to), og kongeparrets 25 år sammen var et kvart århundrede med fremgang for det multinationale habsburgske rige, herunder den vestslaviske nation, som lovede kongen og dronningen evig troskab og loyalitet (strofe ni og ti).

I 1881, den 10. maj, ægtede den østrig-ungarske tronfølger, ærkehertug Rudolf (1858-89), kong Franz Joseph 1. og dronning Elisabeths søn, den belgiske prinsesse Stéphanie (1864-1945). Jaroslav Tichý skrev i anledning af det kejserlige bryllup et hyldestdigt til Østrig-Ungarns kommende monark, Tichý: ’Při sňatku’, 130-32. Digtet med titlen ”Při sňatku J. V. kralovice Rudolfa” (”Ved H.K. ærkehertug Rudolfs giftermål”) blev præsenteret i Brnos gallateater på bryllupsdagen, den 10. maj 1881. Digtet bestod af otte strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Dnes jedna radost’ letí celým světem, dnes Austrie si zdobí smavým květem skraň zářivou; vždyt’ v citu rozchvěném, jímž mladá duše place, touží, jásá,	I dag flyver en glæde over hele verden, i dag er Østrig prydet med en smilende blomst templet strålet; for i en skælvende følelse, hvormed den unge sjæl græder, længes, fryder sig,
déšt’ vroucí lásky na své čelo střásá a k mužným ňadrům pevným ramenem jme Rudolf, dědic Lotrinského domu, královskou růži belgického stromu.	regnen af inderlig kærlighed ryster på panden og til de mandige bryster med en fast skulder vi er Rudolf, arving til huset Lothringen, kongerosen af det belgiske træ.
Dnes jedna písen dýchá od Šumavy až tam, kde pnou se Tatrám smutné hlavy,	I dag ånder en sang fra Šumava hvor de triste hoveder af Tatra rejser sig,

kde šedý Praděd žehná Moravě,
dnes jedno přání vane od Adrie
až tam, kde Dunaj bílou Sávu pije,
kde slávský Triglav teskní dumavě:
ty, jenž jsi láska, dobro, smilování,
mladému sňatku uděl požehnání!

Dnes hymnem plesá město Libušino,
náš svatý Řím, kde zřidlo Vltavino

svou vlnou líbá českou lučinu,
dnes bujné nivy Moravěnky zlaté
zář blaha nesou od Opavy vzňaté,

a bědná Nitra šeptá novinu,
že český národ jednim citem plane,
by dal Bůh štěstí říši milované!

A nechat' stále válčí jiné rise,
necht' osud krví jejich děje píše,
Ty, št'astná Austrie, vždy sňatků dbej;

co bohem války darováno jiným,
Ty láskou získej, kouzlem Venušiným
šiř slávu svou a moc svou zachovej:
ne v kruté válce, ale v št'astném klidu
a v lásce zkvétá blaho Tvému lidu!

Pod křidly Tvými četní národové
se ztulili, a žijí doby nové
království slavná, slavné koruny:
skloň vlídné čelo ke všem s láskou
stejnou,
všem žehnej stejně rukou dobrodějnou,
by slavný chrám se vztýčil nad rumy,

chrám blaha, míru, svornosti a píle:
pak neodolá nikdo Tvojí síle! -

Měj, paní jasná, srdce ku národu,
jenž nebyl dosud účastníkem hodu,
jenž otevřen jest jiným národům,
bud' naši matkou, věrnou, milostivou,
všem vitanou a drahou, dobrotivou
jak celý, slavný, vznešený Tvůj dům:
chcem' dáti za to srdce plné, vděčné,
a vroucí slova úcty nekonečé! -

hvor den grå bedstefar velsigner Mähren,
i dag kommer ét ønske fra Adriaterhavet
til hvor Donau drikker den hvide Sava,
hvor slaviske Triglav længes eftertænksomt:
du, som er kærlighed, godhed, barmhjertighed,
giv din velsignelse til det unge ægteskab!

I dag danser byen Libušino med hymnen,
vort hellige Rom, hvor Moldau-floden udspringer
kysser den bøhmiske eng med sin bølge,
i dag frodige flodsletter i Det Gyldne Mähren
den udstråling af lyksalighed de bringer fra Opava,
og stakkels Nitra hvisker nyheden,
at den tjekkiske nation brænder med én følelse,
må Gud give lykke til det elskede imperium!

Og lad andre imperier stadig være i krig,
lad skæbnen skrive deres historier i blod,
Du, lykkelige Østrig, tager dig altid af ægteskaber,
hvad krigsguden gav til andre,
Du vinder med kærlighed, med Venus' charme
spred din herlighed og bevar din magt:
ikke i grusom krig, men i lykkelig fred
og i kærlighed blomstrer dit folks ve og vel!

Under dine vinger, mange nationer
de er blevet tavse, og de lever i nye tider
herlige kongeriger, herlige kroner:
bøj din venlige pande for alle med lige stor kærlighed,
velsigne alle lige med din velvillige hånd,
hvis et herligt tempel skulle hæve sig over ruinerne,
tempel for lykke, fred, harmoni og flid:
så vil ingen være i stand til at modstå din magt! -

Hav, frue, et hjerte for nationen,
som endnu ikke har deltaget i arrangementet,
som er åben for andre nationer,
vær vores mor, trofast, barmhjertig,
velkommen til alle og kære, søde
hvor hele, herlige, ædle dit hus:
jeg vil give et fuldt, taknemmeligt hjerte for det,
og varme ord af uendelig respekt! -

Skloň k nám se v lásce, jasný kralovici, svých věrných Čechů tužby žalující zplň vlídným slovem, mocným pokynem; bud' s námi vezdy jak my s Tebou stále, vždyt' dědicem jsi velkým Karla krále -	Bøj dig ned for os i kærlighed, lyse fyrste, dine loyale tjekkeres ønsker, fyld med et venligt ord, en kraftfuld instruktion; vær altid med os, som vi altid er med dig, når alt kommer til alt, er du arving til den store kong Karl -
at' pod Tvým štítem nikdy nezhynem': pak bude zářit' dlouhá na staletí vždy slavné jméno král náš Rudolf Třetí!	må vi aldrig omkomme under dit skjold: så vil den skinne i århundreder altid vor kong Rudolf den Tredjes herlige navn!
Bůh žehnej Vám, by cherub lásky vroucí Vás pojil věncem slasti nevadnoucí,	Gud velsigne Dem, kerub af inderlig kærlighed Han har bundet Dem med en krans af usvigelig glæde
by sňatkem Vaším zkvetla Austrie: pak národové orla Habsburského ve štěstí Vašem dojdou štěstí svého, pak česká lípa v květ se rozvije! Bůh žehnej, zachraň drahé žití Vaše, Bůh zachraň národ, Zachraň vlasti naše!	må Østrig blomstre gennem Deres ægteskab: derefter den habsburgske ørns nationer i Deres lykke vil de finde deres egen lykke, så vil det tjekkiske lindetræ blomstre! Gud velsigne, redde Deres dyrebare liv, Gud redde nationen, Frels vores fædreland!

I hyldestdigtet til brudeparret, den kommende konge og dronning af Bøhmen, henleder Tichý sine læseres opmærksomhed på det historiske forhold, at Habsburg-dynastiet siden 1200-tallet på grundlag af ikke mindst giftermål havde samlet sig store besiddelser (strofe fire). Den tysk-romerske kejser Ferdinand 1. (1558-64), ærkehertug Ferdinand af Østrig (1503-64), blev på grundlag af sit giftermål valgt til konge af Bøhmen, Ungarn og Kroatien i 1526. Brylluppet i 1881 fandt sted på et tidspunkt, hvor der endelig herskede intern fred imellem nationerne i Habsburgmonarkiet i form af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn (strofe fem). Det nye tronfølgerpar repræsenterede dermed en ny og fredelig fremgangstid for det multinationale imperium. Ærkehertug Rudolf var arving til den store kong Karl, den tysk-romerske kejser Karl 4. (1355-78), kong Karl 1. af Bøhmen (1346-78), under hvis styre Bøhmen var en central europæisk magt. Tichý er desuden i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte dus med ærkehertug Rudolf, den kommende kong Rudolf 3. (strofe syv). De to forrige konger af Bøhmen med dette navn var Rudolf 1. den Gode (1306-07) og den tysk-romerske kejser Rudolf 2. (1576-1612), begge tilhørende Habsburg-dynastiet. Til gengæld var Tichý Des med den nye ærkehertuginde Stéphanie af Østrig, som med sin person inkarnerede samdrægtigheden i det multinationale habsburgske monarki.

I 1896, den 15. august, blev der afsløret en rytterstatue af kong Georg af Poděbrad i monarkens

hjemby, Poděbrady. Byens borgmester, Vojtěch Kerhart, udstedte i den forbindelse en offentlig erklæring, der motiverede rejsningen af dette monument for den bøhmiske middelalderkonge, payne.cz. 'Jiři z Poděbrad'.

Byltě Jiřik velkolepým charakterem oné nejslavnější doby dějin českých, mohutným představitelem ideí, spojuje v sobě silu a vznět ducha, spolu s bystrým rozumem: jediný, jenž dovedl v rozvášněné době té upevniti vědomí jednoty národni. Jako poslední květ zmírajícího keře krásou i vůní svou opíjí obdivovatele, tak Jiřik jsa poslednim výkvětem bouřného husitismu, mohutným klidem rozvahy a pevné vůle, jako král miru a pravý král lidu svého povznesl lid český na vrchol slávy. Tot zásluha Jiřikova největší! I sluší památku velikého Poděbrada oslaviti všemu demokratickému lidu českému (*Georg var en storslået karakter fra den mest glorværdige periode i den tjekkiske historie, en magtfuld repræsentant for ideer, der kombinerede styrke og ophøjet ånd, sammen med et skarpt sind: den eneste, der var i stand til at styrke bevidstheden om national enhed i en turbulent tid. Som den sidste blomst af en døende busk beruser sine beundrere med sin skønhed og duft, således er Georg den sidste blomstring af en turbulent hussitisme, en stærk fornuftstro og fast vilje, som fredens konge og sit folks sande konge førte han det tjekkiske folk til herlighedens tinde. Dette er den største ære til Georg! Det er passende, at mindet om den store Poděbrad fejres af hele det demokratiske tjekkiske folk*; min oversættelse).

Rytterstatuen var skabt af den tjekkiske billedhugger Bohuslav Schnirch (1845-1901) og stod færdig i 1891. Rytterstatuen afbilder kongen i det øjeblik, han rækker sin hånd ud til den ungarske kong Matthuas Corvinus (1458-90) i en forsoningens gestus, skønt han søgte at erobre den bøhmiske trone ved at erklære krig imod kong Georg i 1468. At kong Georg havde været en fredens monark blev ligeledes understreget i borgmesterens erklæring, der accentuerede det forhold, at kong Georg ikke mindst qua sin hussitiske tro formåede at styrke den tjekkiske nationale bevidsthed og samtidig holde sammen på folket i sin urolige regeringstid ved at tolerere katolicismen. I det 19. århundredes tjekkiske nationale opvågnen indtog kong Georg af Poděbrad en vigtig position som et centralt erindringssted, da han idealiseredes som den sidste indfødte tjekkiske nationale monark, med borgmesterens mere poetiske ordvalg "den sidste blomst af en døende busk" ("poslední květ zmírajícího keře"). Der var dermed ikke blot tale om en lokal begivenhed, da rytterstatuen afsløredes i Poděbrady, men en national fejring af den folkekære monark.

I anledning af kong Franz Joseph 1.s 50-års regeringsjubilæum den 2. december 1898 udstedte

den bøhmiske landdag en lykønskningsadresse til monarken, hvori man kondolerede kejseren med hans gemalinde, dronning Elisabeth (1837-98, født hertuginde i Bayern, dronning fra 1854), der tidligere på året var blevet offer for et attentat begået i Genève (*Sněm království – 1. schůze, Středa 28. prosince 1898*, 28.12.1898). Det tysksprogede dagblad *Prager Tagblatt* havde på jubilæumsdagen den 2. december 1898 trykt et digt på tre strofer til den jubilerende monark (”An den Kaiser”, 1). Digtet lød som følger:

Der höchste Herrscher, den die Erde trug,
Der Heiland, dessen Haupt der Dornzweig krönte,
Der einen Segenswunsch zum Himmel stöhnte,
Als ihm der Feind die Todeswunde schlug, -
Er hat des Leidens Heldenthum verkündet,
Das siegreich alle Qualen überwindet
Und als das höchste Ziel im Weltgetriebe
Uns preist den Opfermuth der Menschenliebe!

So bist auch Du ein Held! Des Leides fluth
Schlug wild empor zu Deinem hohen Throne,
Und Dornen flochten sich in Deine Krone,
Die einst so hell auf Deinem Haupt geruht.
Dich traf der Schmerz mit seinen tiefsten Wunden –
Du aber hast den Leidensmuth gefunden,
Im schwersten Kampf bist Du ein Held geblieben,
Dem Wahlspruch treu: Du sollst die Menschen lieben!

So gabst Du Deine Reiche nicht allein
Die stolze Kraft des starken Herrscherarmes,
Du gabst ihm auch ein Herz, ein liebewarmes,
Und eine Seele wie Krystall so rein.
Und wenn Dich heut’ Millionen Zungen preisen
In Lobeshymnen und in Ruhmesweisen, -
Nichts sei in’s Herz Dir tiefer eingeschrieben
Als daß wir Dich, Du guter Kaiser, lieben!

Kong Franz Joseph 1. formåede som monark for hele dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn og dets rundt regnet 50 millioner indbyggere at være det samlende midtpunkt i det multinationale imperium med

Slovakiet som uafhængig nationalstatsdannelse blev en realitet i 1993. Under 2. verdenskrig opstod den slovakiske republik (1939-45), der var en tysk klientstat med egen regering. Flertallet af De Allierede anerkendte ikke den slovakiske stat. Dermed fik slovakkerne for første gang deres egen statsdannelse, når man ser bort fra fyrstendømmet Nitra (700-tallet-1108/1110). Der er stor videnskabelig uenighed om fyrstendømmets konkrete udformning og karakter; en udlægning siger, at fyrstendømmet allerede i 833 eller 870 blev annekteret af fyrstendømmet Mähren (Stormähren 833-ca. 907), andre argumenterer for, at fyrstendømmet fra 833 blev et fyrstelen til Stormähren frem til 907, hvorefter lensforholdet skiftede til fyrstendømmet Ungarn (907-1001), kongeriget Polen (1001-30) og til sidst kongeriget Ungarn (1030-1108). Samtidig opstod slovakkerne som vestslavisk nation først i 900-tallet, efter opløsningen af Stormähren, der dog også har haft betydning for udviklingen af den slovakiske nationale identitet. Slovakiet kan derfor ikke karakteriseres som en statsnation på linje med Tjekkiet.

I slutningen af 1800-tallet opstod tjekkoslovakismen, en slavisk nationalisme, der ville forene de slaviske nationer tjekkerne og slovakkerne i en fælles statsdannelse. Forfædrene til slovakkerne og mährerne var senere forenet i Stormähren (833-ca. 907), der i syv år fra 888-95 tillige inkluderede tjekkerne. Med Stormährens fald opstod tjekkerne og slovakkerne som selvstændige vestslaviske nationer. I anden halvdel af 900-tallet erobrede og kontrollerede tjekkerne den vestlige del af det nuværende Slovakiet i omkring 30 år. Det var sidste gang, de to nationer var forenet. Ungarn erobrede det slovakiske område i 1000- og 1100-tallet, mens tjekkerne organiserede sig i kongeriget Bøhmen og Den Bøhmiske Krones Lande, som kongeriget Bøhmen var centrum for og nærmest synonym med. Tjekkerne og slovakkerne blev atter forenet under den samme monark, da Ungarn, som inkluderede slovakkerne, og Bøhmen fra 1400-tallet var i personalunion med hinanden (1419-39, 1453-57 og fra 1490-1918). I det 19. århundrede opstod den tjekkiske og slovakiske nationalisme. Den tjekkiske nationalisme var stærkest, ikke mindst fordi Den Bøhmiske Krones Lande var et af de industrielt mest udviklede områder i Habsburgmonarkiet modsat det agrare Slovakiet, der grundet den manglende samfundsmodernisering ikke i samme grad udviklede en national bevidsthed. Tjekkoslovakismen understregede det nære sproglige fællesskab mellem det tjekkiske og slovakiske sprog. Tjekkisk og slovakisk er nært beslægtede sprog. De to sprog skilte sig først klart ud fra hinanden i 1600-tallet. Tjekkerne og slovakkerne var endvidere ligesom

---

et dusin forskellige nationaliteter. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med monarken.

polakkerne katolikker. Under 1. verdenskrig deserterede flere tjekkere og slovakker fra den østrig-ungarske hær, da de nægtede at kæmpe imod deres slaviske broderfolk i Rusland, Serbien og Montenegro. Med Habsburgmonarkiets sammenbrud i 1918 opstod Tjekkoslovakiet som statsdannelse, der eksisterede frem til 1939 for at genopstå i 1945 og endeligt opløstes i 1993. Med München-overenskomsten i 1938 indlemmedes de sudetertyske områder i Nazi-Tyskland. I 1939 besatte Nazi-Tyskland resten af Tjekkoslovakiet, der sønderdeltes i et tysk protektorat (Bøhmen og Mähren) og den slovakiske lydstat, ligesom Ungarn i 1938-39 indlemmede den sydlige del af Slovakiet og den østligste del af Tjekkoslovakiet, Ruthenien, og Teschen indlemmedes i Polen i 1938. Alle områder, herunder Sudeterområdet, blev med undtagelse af Ruthenien, der i 1939 indlemmedes i Sovjetunionen, atter en del af et genoprettet Tjekkoslovakiet efter 2. verdenskrigs afslutning i 1945. Både Tjekkiet og Slovakiet var delstater i Tjekkoslovakiet fra 1969-93, da landet blev omdannet til en føderation.[33]

8. Ungarn

Magyarerne, et finsk-ugrisk folk, trængte i år 895 ind i Europa og Ungarn, hvor de i år 1000 grundlagde et kristent (romersk-katolsk) kongerige. Ungarn blev frem til 1301 regeret af det ungarske Árpád-dynasti. De såkaldte Árpád-striber har siden 1200-tallet figuereret i det ungarske rigsvåben. I 1301 uddøde Árpád-dynastiets mandlige linje. Alle efterfølgende ungarske monarker har været kognatiske efterkommere af det ungarske kongedynasti, med undtagelse af kong Matthias Corvinus (1458-90). I perioden 1301-05 var den ungarske kongetrone beklædt af det tjekkiske Přemyslid-dynasti, fra 1305-07 af det bayerske Wittelsbach-dynasti. Fra 1308-95 sad det franske, capetingske Anjou-dynasti på den ungarske kongetrone, efterfulgt af Luxembourg-dynastiet i 1395, fra 1387-95 medregent jure uxoris. Luxembourg-dynastiet sad på den ungarske trone frem til 1437, hvorefter det østrigske Habsburg-dynasti overtog kongetronen i Ungarn. Habsburg-dynastiet sad frem til 1457, afbrudt 1440-44 af det litauiske Jagiello-dynasti med Vladislav 1., der også var konge af Polen som Vladislav 3. (1434-44), hvorfor Polen, Ungarn og Kroatien var i personalunion med

[33] Hamberger: ’The Debate over Slovak’; Lukes: ’Strangers in One’.

hinanden fra 1440-44. I 1458 besteg den ungarske adelsslægt Hunyadi den ungarske kongetrone med kong Matthias Corvinus. Fra 1490-1526 sad Jagiello-dynastiet atter på den ungarske kongetrone, og i 1526 overtog Habsburgerne igen tronen i Ungarn, fra 1780-1918 Habsburg-Lothringen-dynastiet. I perioden 1526-70 leverede den ungarske adelsslægt Zápolya to konger som modkonger til det habsburgske styre. De to monarker regerede kun i den centrale og østlige del af Ungarn. Den sidste Zápolya-konge, Johan 2. Sigismund (1540-71, konge 1540-51 og 1556-70 og fyrste af Transsylvanien 1570-71), blev født i Buda i 1540. Det var den sidste kongelige fødsel i Ungarn indtil 1868.

Under det franske Anjou-dynasti (1308-95) blev det en fast praksis, at de ungarske dronninger i god tid før deres giftermål skulle introduceres ved det ungarske hof for at lære det ungarske sprog. Eksempelvis blev prinsesse Margarete af Bøhmen (1335-49), den ældste datter til kong Karl 4. af Bøhmen (1346-78), tysk-romersk kejser fra 1355-78, nærmest opfostret ved det ungarske hof, inden hun i en alder af syv år indgik ægteskab med kong Ludvig 1. af Ungarn (1342-82) i 1342. Et andet eksempel er Katharina af Poděbrad (1449-64), der var dronning fra 1463-64 som gemalinde til kong Matthias Corvinus. Dronningen, der hurtigt lærte at mestre det ungarske sprog, var datter af førnævnte kong Georg af Bøhmen fra Poděbrad-dynastiet.

Under det habsburgske styre blev det ungarske sprog langsomt fortrængt til fordel for tysk. Under Joseph 2., tysk-romersk kejser fra 1765-90 og konge af Ungarn, Kroatien og Bøhmen fra 1780-90, blev tysk indført som officielt sprog de fleste steder i Habsburgmonarkiet. Samtidig blev den ungarske rigsforsamling frataget sine prærogativer og ikke yderligere indkaldt. Religiøst begrænsede Joseph 2. også pavens indflydelse, idet han overtog retten til at udnævne biskopper, og den teologiske uddannelse blev overtaget af staten. Kirken blev således i et vist omfang en nationalkirke, inspireret af reformationen i 1500-tallet. Først i 1800-tallet genvandt det ungarske sprog noget af sin styrke, bl.a. åbnede kejser Ferdinand 1. af Østrig (1835-48), kong Ferdinand 5. af Ungarn, Kroatien og Bøhmen (1835-48), det ungarske parlament på ungarsk.

Ungarn var fra 1490 i personalunion med kongeriget Bøhmen og fra 1526 med Østrig som habsburgsk arveland i Habsburgmonarkiet, og fra 1556-1806 var Ungarn i personalunion med det tysk-romerske kejserrige under Habsburgerne. Personalunionen mellem Ungarn og Østrig, ærkehertugdømme (1453-1806), kejserrige fra 1804-1918, bestod frem til 1918, og personalunionen mellem Ungarn og Bøhmen eksisterede ligeledes frem til Habsburgmonarkiets sammenbrud i 1918, afbrudt 1619-20 og 1741-43, begge gange af Wittelsbach-dynastiet i Bøhmen. Habsburgerne afskaffede valgmonarkiet i Bøhmen i 1620 og i Ungarn i 1687. I 1867 blev Habsburgmonarkiet i

form af kejserriget Østrig atter omdannet til dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn (1867-1918), hvormed kongeriget Ungarn genvandt sin legale og politiske status, som landet havde mistet i forbindelse med det ungarske oprør i revolutionsåret 1848. Habsburgmonarkiet var som statsdannelse en fusion af fyrstestater og personalunioner, fx personalunionen mellem Østrig og kongeriget Ungarn (1526-1918), kongeriget Slavonien (1699-1868), kongeriget Serbien (1718-39), kongeriget Galizien-Lodomerien (1772-1918), hertugdømmet Bukovina (1774-1918), Ny Galizien (1795-1809) og kongeriget Dalmatien (1797-1805, 1815-1918).

Konglomeratstatens mangfoldighed kom bl.a. til udtryk i den østrigske kejsers prætentiøse titulatur, der er et vidnesbyrd om og et studie i Habsburg (-Lothringen)-dynastiets territoriale udvikling og historie: kejser af Østrig, konge af Ungarn og Bøhmen, af Dalmatien, Kroatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien og Illyrien, Lombardiet-Veneto, konge af Jerusalem etc., ærkehertug af Østrig, storhertug af Toscana og Kraków, hertug af Lothringen, af Salzburg, Steiermark, Kärnten, Krain og Bukovina, storfyrste af Transsylvanien (Siebenbürgen), markgreve af Mähren, hertug af Øvre- og Nedreschlesien, af Modena, Parma, Piacenza og Guastalla, af Auschwitz og Zator, af Teschen, Friuli, Ragusa og Zara, fyrstelig greve af Habsburg og Tyrol, af Kyberg, Görz og Gradisca, fyrste af Trento og Brixen, markgreve af Øvre- og Nedrelausitz og i Istrien, greve af Hohenems, Feldkirch, Bregenz, Sonnenberg etc., herre af Trieste, af Kotor og på Den Vendiske Mark, storfyrste af Serbien etc. etc. Habsburgmonarkiet var en udpræget multinational konglomeratstat. Den central- og østeuropæiske stormagt bestod af mindst et dusin nationaliteter: tyskere (østrigere), italienere, ungarere, tjekkere, slovakker, slovenere, kroatere, slavonere, serbere, polakker, rumænere, ukrainere og ruthenere. De mange nationale mindretal blev med nationalismen en trussel mod Habsburgmonarkiets eksistens.

Ungarn genvandt med ordningen i 1867 sin separate forfatning, sin egen regering og sit eget parlament. Det habsburgske dobbeltmonarki bestod af en realunion mellem to statsunioner, politiske unioner: den østrigske (Cisleithanien), kejserriget Østrig, Dalmatien, Den Bøhmiske Krones Lande og Galizien-Lodomerien, og den ungarske statsunion (Transleithanien), der omfattede Ungarn, Kroatien og Slavonien. Dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn repræsenterer den sidste fase i den konstitutionelle udvikling af Habsburgmonarkiet. I det østrig-ungarske dobbeltmonarki var de to statsunioner foruden fælles regent forenet gennem fælles finans-, udenrigs- og krigsministerium. I et dobbeltmonarki er udenrigspolitikken, hæren og

finanspolitikken således fælles anliggender mellem to monarkier. Dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn brød sammen i 1918 i kølvandet på 1. verdenskrigs ragnarok.[34]

[34] Molnár: *A Concise History of Hungary*, 1-260; Romsics: *History of Hungary*; Berger og Miller: *Nationalizing*; Galántai: *Der österreichisch-ungarische*; Szente: *Kormányzás a dualizmus*. Den ungarske nationalistiske digter Sándor Petőfi (1823-49) skrev i 1845 et digt om Ungarns storhedstid i middelalderen med titlen ”A Hazáról” (”Om Fædrelandet”). Digtet, som bestod af i alt 12 strofer, begræd Ungarns nuværende position som en del af Habsburgmonarkiet, Petőfi: ’A Hazáról’. Digtets syvende strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Oh nagy volt hajdan a magyar, Nagy volt hatalma, birtoka; Magyar tenger vizében húnyt el Éjszak, kelet s dél hullócsillaga.	Åh, ungarerne var store engang, Hans magt og besiddelser var store; Stjerneskuddene i nord, øst og syd Alle blev slukket i de ungarske hav.

I 1800-tallets ungarkse nationalisme dannedes en forestilling om, at Ungarn under kong Ludvig 1. den Store (1342-82) i sin største geografiske udstrækning nåede tre have: Adriaterhavet, Sortehavet og Østersøen. I virkeligheden var der kun dækning for førstnævnte. I revolutionsåret 1848 skrev Petőfi sangen ”Nemzeti dal” (”Nationalsang”), som udtrykte den ungarske nationale identitet, Petőfi: ’Nemzeti’. Digtet ”Szózat” (”Appellen”), skrevet af den ungarske digter Mihály Vörösmarty (1800-55) i 1836, betragtes i dag som Ungarns anden nationalsang, Vörösmarty: ’Szózat’. Digtet består af 14 vers, og fjerde vers lyder som følger (min danske oversættelse):

Itt küzdtenek honért a hős Árpádnak hadai; Itt törtek össze Rabigát Hunyadnak karjai.	Her var modig Árpáds mægtige sværd foreskrevet dit land til at være; Og her brød Hunyads hære Slaveriets Lænker.

Árpád-dynastiet havde grundlagt kongeriget Ungarn i år 1000 og var derfor et ophøjet nationalt symbol ligesom den ungarske adelsslægt Hunyadi, der med Johan Hunyadi (ca. 1406-56) og sønnen kong Matthias Corvinus (1458-90) var nationale heltefigurer, der havde taget kampen op imod osmannerne og udvidet Ungarns territorium og genskabt landets stolthed.

Den tysk-romerske kejser Leopold 2.s (1790-92) yngre søn ærkehertug Joseph af Østrig (1776-1847) var fra 1796 vicekonge (statholder) i Ungarn, hvormed han etablerede den ungarske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet. I sit andet ægteskab fik han to børn, tvillingerne ærkehertuginde Hermine af Østrig (1817-42) og ærkehertug Stephan af Østrig (1817-67), der begge blev født i Ungarns hovedstad Buda, fra 1873 en del af byen Budapest. Ærkehertug Stephan var opkaldt efter Ungarns første konge, Stephan 1. (1000-38), som dermed blev den sidste ungarske storfyrste (997- 1000). Stephan 1. blev kronet juledag år 1000 eller nytårsdag 1001, og som grundlægger af kongeriget Ungarn regnes han for et nationalt ikon i Ungarn. I 1083 blev han helgenkåret (kanoniseret) af paven. Hans festdag den 20. august er Ungarns nationaldag. Stephan 1. tilhørte Árpád-dynastiet, der var storfyrster af Ungarn fra 895-1000 og beklædte den ungarske kongetrone fra år 1000-1301. I sit tredje ægteskab fik ærkehertug Joseph fem børn i årene 1820-36, som alle på nær én blev født i Buda. Den yngste søn, ærkehertug Joseph Karl af Østrig (1833-1905), blev født i Pressburg (Bratislava), fra 1993 Slovakiets hovedstad. Den yngste datter, ærkehertuginde Marie Henriette af Østrig (1836-1902), ægtede i 1853 den belgiske tronfølger, Leopold (2.) (1865-1909). Revolutionsåret 1848 bød bl.a. på Ungarns kamp for uafhængighed fra Habsburgmonarkiet. Ærkehertug Stephan, der tilhørte den ungarske gren af Habsburg-Lothringen-dynastiet, var fra 1847-48 vicekonge (statholder) i kongeriget Ungarn. Under den ungarske opstand i 1848 mod det østrigske herredømme i Donaumonarkiet afsagde ærkehertug Stephan sin stilling, efter at han i september 1848 var blevet øverstkommanderende for den ungarske hær mod kroaterne, der havde taget kejserens parti mod ungarerne. Vicekongen følte sig i en umulig samvittighedskonflikt i forhold til sin familie, og han flygtede til Wien. Den ungarske hær slog de kejserlige tropper i slaget ved Pákozd den 29. september 1848. I begyndelsen af december 1848 indledte den store østrigske hær angrebet, støttet af de ungarske serberes, slovakkers og rumæneres (transsylvanske) lokale oprør. Derefter vendte krigslykken til fordel for ungarerne, der dog i foråret 1849 blev nedkæmpet af Habsburgmonarkiet og Rusland i fællesskab. Kejser Franz Joseph 1. af Østrig (1848-1916) ønskede at gifte sig med ærkehertuginde Elisabeth Franziska af Østrig (1831-1903), der var enke til ærkehertug Ferdinand Karl Viktor af Østrig-Este og prins af Modena (1821-49), som tilhørte en anden habsburgsk sidelinje inden for det vidtforgrenede Habsburg-Lothringen-dynasti. Østrig-Este-sidelinjen besad fra 1814-59 hertugdømmet Modena. Elisabeth Franziska var imidlertid halvsøster

til ærkehertug Stephan, og kejserens mor, ærkehertuginde Sophie af Østrig (1805-72), født ind i Wittelsbach-dynastiet (Bayern) og yngre halvsøster til den svensk-norske dronning Joséphines (1807-76) mor, satte sig voldsomt imod forbindelsen. Hun ville ikke have en svigerdatter fra den ungarske gren af Habsburg-Lothringen-dynastiet pga. den ungarske separatistbevægelse og et attentatforsøg på kejseren af en ungarsk nationalist i 1853. Elisabeth Franziska ægtede i stedet i 1854 ærkehertug Karl Ferdinand af Østrig (1818-74), der tilhørte Teschen-linjen inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet. Parret var fætter og kusine som børnebørn af den tysk-romerske kejser Leopold 2. Kejser Franz Joseph 1. giftede sig i 1854 med sin kusine hertuginde Elisabeth i Bayern (1837-98) fra Wittelsbach-dynastiet, som var søsterdatter til kejserens mor, ærkehertuginde Sophie, Murad: *Franz Joseph I*, 242. I anledning af det fyrstelige bryllup skrev digteren K. André i Prag et hyldestdigt til det nye kejserpar, André: 'Da, wo im'. Digtet med titlen "Da, wo im schônen Baierlande" var på to strofer og lød som følger:

Da, wo im schönen Baierlande
Der Würm-See seinen Spiegel goss,
Umkränzt vom blauen Alpenrande,
Hebt sich ein freundlich Fürstenschloss.
Dort weilt ein liebliches Frauenbild,
So lauter und hold
Wie der Sonne Gold,
Wie der Tag so schön, wie der Lenz so mild.

Da naht ein Ritter stolz und kühn,
Vom Haupte blitzt die Krone.
"O hohe Maid, willst mit mir zieh'n?
Ich führ' Dich zu glänzendem Throne."
Und das Fürstenkind
Reicht liebgesinnt
Dem Ritter die schöne Hand,
Und der Heldensohn
Mit der Kaiserkron'
Führt sie heim in der Ahnen Land.

Hertuginde Elisabeth var vokset op i Bayern, bl.a. på sommerresidensen Possenhofen Slot ved Starnberger See, som indtil 1962 også kaldtes Würm See, da floden Würm har sit udspring i søen (strofe et). Kejseren førte nu som en heltemodig ridder sin brud hjem til hendes "Ahnen Land", til Habsburgmonarkiet. Den nye kejserinde Elisabeth var via sin fædrene wittelsbachske pfalzlinje Zweibrücken-Birkenfeld-Gelnhausen seks gange tipoldebarn af ærkehertuginde Maria af Østrig

(1531-81), der var datter af den tysk-romerske kejser Ferdinand 1. (1556-64, konge af Ungarn og Bøhmen fra 1526), og som var født i den senere kejserstad Prag, digterens hjemby. Kejser Franz Joseph 1. var selv syv gange tipoldebarn af kejser Ferdinand 1., der sammen med sin gemalinde, dronning Anna af Ungarn og Bøhmen (1503-47, fra Jagiello-dynastiet, født prinsesse af Bøhmen og Ungarn), er gravlagt i Skt. Vitus-katedralen i Prag. Digteren K. André formår således med sit digt at etablere en historisk, dynastisk og geografisk forbindelse mellem Østrigs kejser og dennes nye bayerskfødte gemalinde. Med brylluppet i 1854 vendte den nye kejserinde og bøhmiske dronning således hjem til sit gamle fødeland i Bøhmen.

I anledning af kejserparrets sølvbryllup den 24. april 1879 skrev den østrigske, jødiske gymnasielærer og senere filosof Wilhelm Jerusalem (1854-1923) fra Nikolsburg (Mikulov) i Mähren i det nuværende Tjekkiet et hyldestdigt på ni strofer, Jerusalem: 'Zum 24.'. Digtet med titlen "Zum 24. April 1879" lød som følger:

Wir singen und sagen vom Paare so gern,
Das Austrias Völkern zum Glücke
Als Enkel gar vieler erlauchter Herrn
Bestimmt des Reiches Geschicke
Sie haben in schwerer und drückender Zeit
Von Harm und Noth gar oft uns bestreit,
Sind immer zu helfen den Armen bereit
D'rum preisen den Herrscher wir oben,
Der auf den Thron sie erhoben.

Durch innere Zwietracht und blutige Krieg,
Waren Oestreich's Völker verarmet,
Da hat Er, indem Er den Thron bestieg,
Sich gern der Verwaisten erbarmet,
Er sieht, wie ein Volk das die Freiheit begehrt
Der Ordnung heilige Bande zerstört
Und gab dem Volk, was dem Volke gehört.
Er löfte die Bande des Zwanges
Und die Unterschiede des Ranges.

Dem Wohle des Volkes ganz und gar
Hat Er stets gewidmet sein Leben;
Dem Volke, dem Er schon Vater war,
Wollt' eine Mutter Er geben,
D'rum von der lieblichen Istar Strand
Dort aus dem befreundeten Nachbarland,
Das oft schon mit Habsburg Hymen verband
Holt heim Er als friedliche Beute

Die edelste, schönste der Bräute.

Betroffen ward wieder das Vaterland
Von schrecklichen Kriegesplagen,
Bis in unserer Stadt er sein Ende fand,
Da hörte den Vater man sagen:
”Viel Leid und Unglück ist wieder geschehen,
Ich selbst will nach meinen Kindern seh’n,
Um, wo Ich kann, ihnen beizusteh’n”
Und trôstend durchreist’ Er die Gauen,
Und Hoffnung erstand und Vertrauen.

Im Erzgebirg droben, wie allen bekannt,
Da wohnen gar fleißige Frauen,
Die Spitzen verfertigen mit kundiger Hand,
So sein, ein Wunder zu schauen.
Doch Niemand kauft’s, den rar ist das Geld,
Auch werden von Brüffel die Spitzen bestellt,
Weil vielen das Fremde stets besser gefällt,
Der Fleiß kann die Fleißigen nicht nähren,
Sie darben in Not und entbehren.

Vom Leid und Elend der Armen kam
Zu der Herrscherin Ohren die Kunde;
Sogleich als die Hohe die Botschaft vernahm,
Beschloß Sie zu heilen die Wunde.
“Was soll uns,” so spricht Sie, “die fremde Zier,
Mit der Kinder Arbeit uns schmücken wir,
Kommt, vornehme Frauen, und solget mir,
Auf das wieder die Hände sich regen
Und der Arbeit entquelle ihr Segen.”

Vom Thautwind schmolzen Schnee und Eis,
Die Wasser strömen zu Thale
Und schwellen gewaltig die Fluten der Theiss,
Zu den Dämmen drängen sich Alle;
Doch zu schwach ist jegliche Menschenkraft,
Bald sinken die Arme von Arbeit erschlafft,
Hinweg hat die Flut die Dämme gerafft,
Ergießt in die Stadt sich mit Brausen,
Verwirrung bringend und Grausen.

Wenn Unglück jemals um Hilfe rief,
War stets der Kaiser zu finden;
Erst greift Er selbst in den Säckel tief,
D’rauf lässt Er die Weisung verkünden
”Wer huldigen will nach Meinem Sinn

Mir und der erlauchten Kaiserin,
Der lindere die Leiden von Szegedin,”
Und getreu des erhabenen Monarchen Worten
Hin strömen die Gaben von allen Orten.

Und sollen wir sagen, was weiter gethan
Die Eltern den Kindern zum Heile!
Wo hören wir auf, wo fangen wir an?
Solch“ Ding das brauchte viel Weile.
D’rum wollen wir heut, wo des Tages man denkt,
Der die beiden Erlauchten einander geschenkt,
Von dem, der der Welten Geschicke lenkt,
Unzälige selige Jahre
Erflehen dem herrlichen Paare.

I digtets første to strofer beskriver Jerusalem kejser Franz Joseph 1.s regeringstid, hvor kejseren kort efter sin tronbestigelse i december 1848 som en følge af sin farbror, kejser Ferdinand 1.s (1835-48), abdikation gav det østrigske kejserrige en samlet forfatning i marts 1849. Forfatningen, som tilstræbte et neoabsolutistisk styre og en opløsning af kongeriget Ungarn, blev dog allerede ved nytåret 1851-52 efter massive ungarske protester tilbagekaldt af kejseren. Det neoabsolutistiske styre varede frem til udstedelsen af Oktober-diplomet i 1860 og Februar-patentet i 1861, som igangsatte udviklingen af et konstitutionelt monarki i kejserriget Østrig. Kejser Franz Joseph 1. løsnede dermed tvangsbåndene, ”löfte die Bande des Zwanges” (strofe to). Strofe tre skildrer kejserens valg af gemalinde fra Wittelsbach-dynastiet og ”Istar-stranden” (en reference til Donaus biflod Isar, som løber gennem München) i Bayern, der benævnes som Habsburgernes venlige naboland. Strofe fire omhandler Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866, som afsluttedes med fredstraktaten i Prag samme år. I digtets ordlyd fandt krigen sin afslutning ”in unserer Stadt”, hvormed digteren pointerer sit tjekkisk-nationale tilhørsforhold, hvilket fortsættes i strofe fem med en hyldest af de arbejdsomme kvinder i Erzgebirge, bjergområdet, som dannede grænsen mellem Sachsen og Bøhmen.

Kejserindens filantropiske arbejde hyldes i strofe seks, mens strofe syv-otte omhandler den voldsomme oversvømmelse i 1879 af den ungarske by Szeged, som er beliggende ved Tisza-floden. Jerusalem priser i sit digt kejserparret for den støtte og opmærksomhed, som de ydede byen efter katastrofen. Kun 265 af byens i alt 5.723 huse stod tilbage efter oversvømmelsen, som kostede 165 mennesker livet. Kejser Franz Joseph 1. besøgte byen og lovede, at Szeged ville blive endnu smukkere, end den hidtil havde været, og i de følgende år rejste en ny, moderne by sig af ruinerne. Denne hjælp til genopbygning havde et videre symbolsk sigte, idet byen Szeged havde været et

vigtigt center i Den Ungarske Revolution i 1848 og det sidste regeringssæde for den revolutionære regering i juli 1849. Jerusalems digt fremstiller kejserparret som et samlende symbol for det multinationale Habsburgmonarki, der formår at transcendere de nationale forskelle. Kejserinde Elisabeth blev myrdet af en italiensk anarkist i Genève i Schweiz i 1898.

Kejserparrets eneste søn, ærkehertug Rudolf (1858-89), var opkaldt efter den første habsburgske tyske konge, Rudolf 1. (1273-91). Rudolf 1. kom til at indtage en fremtrædende placering blandt middelalderens tyske fyrster i den pangermanske nationalisme, der opstod i det 19. århundrede. Et eksempel herpå er den østrigske forfatter og dramatiker Franz Grillparzer (1791-1872), der med sin tragedie ”König Ottokars Glück und Ende” (1823-25) genoplivede middelalderens ridderkultur og slaget ved Marchfeld i 1278, hvor den bøhmiske kong Ottokar 2. (1253-78) faldt i slaget mod de sejrrige tysk-ungarske styrker under ledelse af bl.a. kong Rudolf 1. Grillparzers værk heroiserede Rudolf 1. som en ægte tysk nationalhelt. En del af den fem akt store tragedie rummer en tale af Rudolf 1., Grillparzer: ’Rede Rudolfs’. Talen (”Rede Rudolfs von Habsburg”) lyder som følger:

Ich bin nicht der, den ihr voreinst gekannt!
Nicht Habsburg bin ich, selber Rudolf nicht:
In diesen Adern rollet Deutschlands Blut,
und Deutschlands Pulsschlag klopft in diesem Herzen.
Was sterblich war, ich has es ausgezogen
und bin der Kaiser nur, der niemals stirbt.
Als mich die Stimme der Erhöhung traf,
als mir, dem nie von solchem Glück geträumt,
der Herre der Welten auf mein niedrig Haupt
mit eins gesetzt die Krone seines Reiches,
als mir das Salböl von der Stirne troff,
da ward ich tief des Wunders mir bewußt
und hab gelernt, auf Wunder zu vertrauen!

Rudolf 1. erklærer med Grillparzers ord sig som en ægte tysk patriot, der med sit forsvar for det tyske blod er blevet en udødelig kejser. Rudolf 1. opnåede dog aldrig den tysk-romerske kejsertitel. Et andet eksempel på Rudolf 1.s status i den tysk-nationale selvforståelse er den tyske digter Justinus Kerners (1786-1862) digt ”Kaiser Rudolfs Ritt zum Grabe” fra 1826. Kerner benævner ligesom Grillparzer Rudolf 1. som tysk kejser, og digtet omhandler Rudolfs sidste tid og hans ønske om at dø i Speyer og at blive begravet i Speyer Domkirke, i tråd med tidligere tyske monarker. Domkirken rummer gravene for otte tyske konger, hvoraf de fire tillige blev tysk-romerske kejsere, i perioden fra 1039-1308: fire fra det saliske dynasti, en fra Hohenstauf-dynastiet, to fra Habsburg-

dynastiet, herunder Rudolf 1. som den første, og en fra Nassau-dynastiet. Domkirken i Speyer blev som følge heraf et tysk nationalsymbol i 1800-tallet, og på vegne af den tidligere bayerske kong Ludwig 1. (1825-48), den østrigske kejser Franz Joseph 1. og hertug Adolf af Nassau (1839-66) blev domkirkens vestlige bygning genopført i nyromansk stil fra 1854-58. Dette initiativ var i samklang med det forhold, at såvel hertug Adolf som kejser Franz Joseph 1. tilhørte dynastier, som havde medlemmer bisat i domkirken. Speyer hørte efter 1815 til Bayern, Jericke: 'Der Speyerer Dom'.

Den 10. maj 1881 ægtede den østrig-ungarske tronfølger, ærkehertug Rudolf, den belgiske prinsesse Stéphanie (1864-1945). I den anledning skrev den østrigske gymnasielærer Wilhelm Jerusalem et hyldestdigt på seks strofer til det nye tronfølgerpar, Jerusalem: 'Zum 10. Mai'. Digtet med titlen "Zum 10. Mai 1881" var på seks strofer:

Dass Andre nur im Kriege Lorbeern pflücken,
Dir, Austria, ward ein neidenswerth'res Loos
Nur Ehen schließe, Deine Herrscher zu beglücken,
Dann fällt das Glück von selbst Dir in den Schoß.
Dir half die Liebe Deine Grenzen weiter rücken
Sie macht Dich mächtig, ruhmgekrönt und groß.
So heißt der Spruch, der sich seit je bewähret,
Und der die Fürsten wie die Völker ehret.

Die schönsten Blüthen Deines reichen Kranzes,
Gott Hymen war es, der hinein sie flocht,
Aus vielen Teilen bildet er ein Ganzes,
Kaum hätten Schwerter solches je vermocht;
Drum freut sich Habsburg nie vergeh'nden Glanzes,
Weil's auf die Treue seiner Völker pocht,
Die ihm wie Kinder ihren Vätern sind zu eigen
Und froh sich seinem milden Scepter beugen.

Ja Liebe hat dies schöne Reich gegründet
Und wird erhalten es auf immerbar;
Drum, wenn sich Hymens Fackel neu entzündet,
Wenn Oestreich's Fürsten treten zum Altar,
Ein Jubelschrei sich jeder Brust entwindet,
Man preist entzückt das hohe Herrscherpaar,
Das Bürgschaft gibt von seines Hauses Dauer
Und mit den Völkern theilet Freud und Trauer.

So lass auch heut die Jubelhymn' ertönen,
Es ist ein Tag der reinsten Freude wert;

Den Du dereinst zum Kaiser denkst zu krönen,
Will heut sich gründen seinen eig'nen Herd.
Als Freund von allem Guten, allem Schönen
Hat er, ein Jüngling noch, sich schon bewährt,
Wo's galt den Armen Hilse zu gewähren,
Und wo es galt die Wissenschaft zu ehren.

Und Sie, die ihm das Leben soll verfüßen,
Die Königstochter aus dem freien Land,
Mit hellem Jubel lasst uns sie begrüßen,
Die ihm zum Liebesbunde reicht die Hand!
Der Freiheit, die wir lange schon genießen
Wird sie uns seine in neues Unterpfand.
Von ihrer Heimat trennen sie nun weite Fernen,
O mög sie bald die neue lieben lernen.

Lass' Andre nur im Kriege Lorbeern pflücken
Dir, Austria, ward ein neidenswerth'res Loos
Wo Fürstenehen so das Volk beglücken,
Erscheint hell der Zukunft dunkler Schoß.
Heut magst Du Deine Hallen festlich schmücken
Und Festgesang ertöne und Posaunenstoß;
Ein Hoch dem Paare, drob der Himmel walte,
Aus vollem Herzen rufe: Gott erhalte.

Wilhelm Jerusalem betoner i sit digt betydningen af dette fyrstelige giftermål som et udtryk for den nære samhørighed mellem Habsburgmonarkiets forskellige folkeslag og det regerende dynasti. Samtidig virker den østrig-ungarske tronfølgers bryllup i Jerusalems optik som en kompensatorisk kraft, der skal kunne være en erstatning indadtil for de tab, kejserriget Østrig havde lidt udadtil i Den Første og Anden Italienske Uafhængighedskrig i hhv. 1848-49 og 1859 og i krigen imod Preussen i 1866, betinget af den italienske og tyske nationalisme. Den nye østrigsk-ungarsk-bøhmisk- kroatiske kronprinsesses belgiske herkomst betones endvidere (femte strofe) som en liberal-politisk legitimering af det fremtidige kejserpar. Belgien betegnes som "dem freien Land", hvis forfatning fra 1831 historisk havde været paradigmatisk for Europas konstitutionelle og demokratiske udvikling i det 19. århundrede. Ærkehertug Rudolf begik selvmord i 1889. I den østrigske offentlighed fremhævede man også det forhold, at den belgiske prinsesse Stéphanie og ærkehertug Rudolfs giftermål symbolsk forenede den burgundiske arv med det habsburgske dynasti. Det nye tronfølgerpar nedstammede begge fra hertuginde Maria af Burgund (1457-82, hertuginde af Burgund fra 1477-82), der med sit ægteskab med den senere tysk-romerske kejser Maximilian 1. i 1477 banede vejen for det habsburgske styre i Nederlandene. Prinsesse Stéphanie var bl.a. via sin mor, den belgiske dronning Marie Henriette (1836-1902, dronning fra 1865), ni gange tipoldebarn af hertuginde Maria og kejser Maximilian 1., og ærkehertug Rudolf var ti gange tipoldebarn af det

berømte fyrstepar i det habsburgske dynastis historie. I en artikel, der blev bragt på forsiden af organet *Die Hausfrau* på bryllupsdagen neden under et hyldestdigt til det nygifte kronprinsepar, foretog man historiske referencer tilbage til tidligere dynastiske forbindelser mellem Burgund og det habsburgske dynasti, først giftermålet i 1393 mellem hertug Leopold 4. af Østrig (1371-1411), der tilhørte den leopoldinske linje inden for Habsburg-dynastiet, og prinsesse Catharina af Burgund (1378-1425), der var datter af hertug Filip 2. den Dristige af Burgund (1363-1404). I artiklen bragte man dernæst et digt om hertuginde Marias bryllup i 1477 med ærkehertug Maximilian (1.) af Østrig i Gent af den østrigske politiker og digter Anastasius Grün (1806-76), Radies-Kaltenbrunner: 'Aus Belgien und Burgund', 1. Anastasius Grün var et pseudonym for den liberale grev Anton Alexander von Auersperg fra Krain. Digtet hyldede foreningen af "Oest'reichs Purpur" med "Burgunds Goldlilienkranz" (strofe to). I en anden artikel, der blev bragt i det tjekkiske ugeblad *Znaimer Wochenblatt* på bryllupsdagen, blev det fyrstelige ægteskab beskrevet på følgende måde:

Waren die Habsburger von der zweiten Hälfte des fünfzehnten bis zum Schlusse des achtzehnten Jahrhundertes die Herren von Belgien, so sollte um die Mitte unseres Jahrhundertes an Stelle des faktischen Besitzes das Band der Blutsverwandtschaft treten, welches nun seither Alt-Habsburg mit der jungen Dynastie Belgiens und damit auch die Völker beider Reiche verbindet, Jarz: 'Ein Familienfest'.

Hertuginde Maria var et nationalt symbol i Belgien, ligesom hun sammen med sin gemal var nationale samlingsfigurer i det habsburgske monarki. Med den ægteskabelige forbindelse i 1881 etablerede det habsburgske fyrstehus således en ny dynastisk og historisk tilknytning tilbage til et af dets traditionelle kerneområder i Europa. Oven over artiklen bragte avisen et hyldestdigt til det nye kronprinsepar på tre strofer, "Huldigung zum 10. Mai 1881". Digtets første strofe beskrev det østrigske hjemland som "Habsburgs Scepter" sammen med "Himmelan vom Donaustrand". Anden strofe lød som følger:

Aus voller Brust hört man's erschallen:
Heil Dir, o edler Habsburgsspross!
Magst Du beglückt zum Tempel wallen,
Den Bund zu weih'n, den Liebe schloss.
Und Neil auch Dir, am Tag der Weihe,
Du holdes Veilchen aus Brabant!
Der Segenslage längste Reihe
Wünscht Dir Dein neues Vaterland.

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med kronprinseparret, der hyldedes eksplicit i digtets sidste linje: ”Hoch Rudolf und Hoch Stefanie!”. Et digt af den østrigske digter Karl Rick (1815-81) med titlen ”Feinslieb von Flandern” blev bragt i det østrigske tidsskrift *Die Vedette* den 11. maj 1881, Rick: ’Feinslieb’. Digtet bestod af 18 strofer, og den 14. lød som følger:

Und so Du bist aus Habsburgs Stamm
Graf Rudolf was Dein Ahne,
Wübt keinen ad’lig bessern Mann
Vor uns’re holde Stefane.

Kronprins Rudolfs nedstamning fra kong Rudolf (1.) af Habsburg, den første habsburgske tyske konge, og hans ægteskab i 1881 blev dermed i digtet anvendt som to sideordnede dynastiske omstændigheder, der begge legitimerede den kommende habsburgske monark. Den dynastiske forbindelse mellem Donaumonarkiet og Belgien forenede Donau med Flandern (strofe ti). Og i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Rick dus med den kommende østrigske kejser.

I anledning af kejser Franz Joseph 1.s 25-års regeringsjubilæum i 1873 udgav den østrigske avis *Gmundner Wochenblatt* den 2. december 1873 et hyldestdigt på syv strofer, Mitler: ’Festgedicht’. Digtet var forfattet af komponisten J.R. Mitler, og det blev fremført af Eleonore Habacher på Casino-teatret den 1. december. Digtets tredje og femte strofe lød som følger:

Groß ist der Tag, den morgen bringt die Sonne;
Denn fünfundzwanzig Jahre sind dahin,
Seit Habsburgs Sprosse auf dem Kaiserthrone
Mit Rudolphs Geist und edlem Herrschersinn,
Mit weisem Worte und mit kräft’ger That
Den Stürmen seiner Zeit entgegen trat.

Möge Rudolphs Geist immer Ihn umschweben,
Der Ihm an jeder Fürstentugend gleich,
Und Gott beschirmen unsers Kaisers Leben
Zum Heil und Segen für ganz Oesterreich:
Dieß ist der Wunsch, der jedem Herz entguillt,
Das den Werth des hohen Tages fühlt.

Tronfølgeren, den østrig-ungarske kronprins Rudolf, blev fremstillet som håbet for det østrigske kejserrige og Habsburgmonarkiet i form af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. Hans navn konnoterede det habsburgske dynastis storslåede historie, da det symbolsk forbandt den kommende østrigske kejser med kong Rudolf 1. af Habsburg, den første habsburgske tyske konge, og den tysk-

romerske kejser Rudolf 2. (1576-1612), som var syv gange tipoldebarn til Rudolf 1.

Kejser Franz Joseph 1.s ældste, levedygtige datter, ærkehertuginde Gisela af Østrig (1856-1932), fik sit navn efter den ungarske dronning Gisela (ca. 985-1065, dronning 1000-1038), som var gemalinde til kong Stephan 1. og datter af hertug Heinrich 2. af Bayern (955-76, 985-95) fra det ottonske dynasti. Kejserparret søgte således med navngivningen af deres børn symbolsk at favne såvel den germanske som ungarske del af det multinationale monarki. Ærkehertuginde Gisela ægtede i 1873 sin halvfætter prins Leopold af Bayern (1846-1930). Fødslen af ærkehertuginde Gisela var dog ikke nok til at formilde de ungarske sind. I 1857 bad man fra officielt østrigsk side ungarske digtere om at skrive et hyldestdigt i anledning af et kejserbesøg. Den ungarske digter János Arany (1817-82) blev provokeret af denne opfordring, og i frustration skrev han en ballade, ”A Walesi Bárdok” (”De walisiske barder”), som omhandlede den engelske kong Edward 1.s (1272-1307) henrettelse af 500 walisiske barder, dvs. skjalde, efter nedkæmpelsen af et walisisk oprør i 1277. Balladen rummede en slet skjult analogi til undertrykkelsen af den ungarske befolkning efter den mislykkede ungarske revolution i 1848. Balladen blev derfor først offentliggjort i 1863, skjult som en litterær oversættelse af en ballade fra mellemengelsk litteratur, for derved at undgå censuren, som først blev ophævet med dannelsen af dobbeltmonarkiet i 1867, Kirkconnel: ’The Welsh Bards’.

Kejser Franz Joseph 1. besøgte den ungarske by Nógrád i maj 1857, og i anledning af det kongelige besøg blev der udgivet et digt med titlen ”1857. Május 4-kén” (”1857. 4. maj”), Noémi: ’”Üdv a Királynak”’. Digtet bestod af fem strofer, og den anden lød som følger (min danske oversættelse):

Hatalmas Ur vagy TE itt e földön, Mellyet Árpád szerze egykoron, Hősök, szentek, ragyogó erénynyel, Ültek, mellyen ülsz most, trónodon, S körülöttök bajnok nemzet álla – A honszerzö ősok unokája.	Du er en mægtig Herre her på denne jord, Som Árpád skabte for længe siden, Lang, hellig, med skinnende dyd, Du sidder hvor du sidder nu, på din trone, Og du er kronet af en mesternation – Barnebarnet af grundlæggerne.

Digtet fremdrog således en dynastisk og historisk legitimitet for kejser Franz Joseph 1., der nedstammede fra den ungarske storfyrst Árpád (ca. 895-ca. 907) og det mægtige middelalderlige Árpád-dynasti (eksempelvis var han 17 gange tipoldebarn til kong Béla 4. (1235-70)) via Habsburgerne og bl.a. dynastierne Piast og Rurik. I en ledende artikel med titlen ”Das Thronbesteigungs-Jubiläum Sr. Majestät”, der blev bragt i det ungarske dagblad *Temesvarer Zeitung* den 2. december 1873 i anledning af kejserens 25-års regeringsjubilæum, fremhævede man

ligeledes kongen som en dynastisk og åndelig efterkommer af Árpád-dynastiet:

König Franz Josef ist es nicht beschieden gewesen, den Thron der Árpáden in Frieden und Ruhe zu besteigen. So unzweifelhaft sein Thronrecht war, so unbestreitbar war das Recht des Volkes, daß er die Regierungsrechte in dem Reiche der Stephanskrone erst ausüben dürfe, nachdem er mit der Krone des heiligen Stephan gekrönt, nachdem er den Eid auf die Verfassung des Reiches geleistet hatte.

I kraft af arven fra Ungarns første konge, kong Stephan 1., og den symboltunge Stefanskrone kombineret med den konstitutionelle legitimitet var kongen blevet den retmæssige monark for sit trofaste ungarske folk. I forbindelse med 25-års regeringsjubilæet bragte avisen *Temesvarer Zeitung* den 2. december 1873 et digt, forfattet af den ungarske journalist og forfatter Adolf Sternberg (1839-1903), Sternberg: 'Festblatt'. Digtet, der bestod af syv strofer, hyldede kongeparret for deres virke for Habsburgmonarkiet, som havde sikret frihed og fred for millioner af det multinationale imperiums indbyggere. Digtets femte strofe lød som følger:

D'rum rauschet heut' in allen Gauen
Des Völkerjubels mächt'ger Klang,
Ein Fest, so herrlich anzuschauen,
Wie selten in der Zeiten Gang,
D'rum klingt's vom Meer zu den Karpathen,
Für Dich laut im Gebete heut',
Daß Du zum Heile Deiner Staaten,
Erhalten bleibest lange Zeit.

Byen Temesvar på ungarsk (tysk: Temeswar, rumænsk: Timişoara) ligger i Banat-regionen i den vestlige del af det nuværende Rumænien, og den ligger dermed ved grænsen til bjergkæden Karpaterne, som går på tværs af Centraleuropa. Banat-regionen blev i 1700-tallet beboet af tyskere, de såkaldte Donauschwabere, som hovedsageligt kom fra Lothringen, Pfalz, Schwaben, Bayern, Hessen og Elsass. Donaumonarkiet med dets talrige statsdannelser strakte sig fra Adriaterhavet til Karpaterne, og hele den politisk-geografiske konstruktion blev holdt sammen af kejserparret. Den ungarske revolutionære regering igangsatte en belejring af Timişoara i 1848, som året efter måtte opgives på grund af en effektiv modstand fra østrigerne og de transsylvanske rumænere. I slaget ved Temesvar den 9. august 1849 sejrede kejserriget Østrig og Rusland over den ungarske revolutionære hær. Kejser Franz Joseph 1. besøgte byen den 14. juni 1852, og i den anledning skrev digteren E. von Wescher et hyldestdigt til kejseren på syv strofer med titlen "Am 14. Juni 1852",

Wescher: ’Am 14. Juni’. Digtet blev bragt på forsiden af *Temesvarer Zeitung* samme dag. Dagen efter nedlagde kejseren grundstenen til et sejrsmonument i byen til minde om byens forsvarere, der mistede livet under belejringen, og i den anledning bragte samme avis den 15. juni et digt til kejseren, forfattet af digteren M. Schönn, Schönn: ’Bei Gelegenheit’. Digtet bestod af syv strofer, og fjerde og sjette strofe lød som følger:

Heil Oest’rreichs hohem Sohne! Habsburgs Haus
Verjünget sich in seinem hohen Fürsten,
Von Biedersinn ging stets Sein Streben aus,
Jahrhundert sahen es nach Volksglück dürften,
Nach Heldenruhm, den frommer Sinn gebar;
D’rum hebt verjüngt sich Oest’rreichs Doppelaar!

Wir rufen Dir ein herzliches Willkommen,
In Temesvar, mit innigem Vertrau’n,
Die wir so lang gefreut uns auf Dein Kommen,
Auf Dich der künftigen Tage Wohlfahrt bau’n;
O möge unter Deines Scepters Walten,
Sich Oest’rreichs Banner herrlicher entfalten.

Digtet var udformet som en patriotisk hyldest til det regerende habsburgske dynasti og en loyalitetserklæring over for det østrigske kejserrige, som Banat-regionen havde været en del af siden kejserrigets oprettelse i 1804. Med grundlæggelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867 blev Banat-regionen en del af den ungarske statsunion. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Schönn dus med monarken. I forbindelse med kejserens besøg i Timişoara den 14. juni 1852 skrev den serbiske digter Aleksandar Andrić et hyldestdigt til den habsburgske monark, Andrić: ’Na dan’. Digtet bestod af tre strofer, og den sidste lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Pravda Hbga okryžava,	Guds retfærdighed omgiver,
Ped i zakon, dan i noh.	Orden og lov, dag og nat.
Beličectvom ykrašava,	Han pryder sig med skønhed,
Oko Božie Hbgvy.	Guds øje er mægtigt.
Graci My vbnac vie,	Af nåde ved jeg,
A kod tpopa mydroct odie.	Og visdom er midt iblandt folkeslagene.

Andrić accentuerede med sit velkomstdigt, at kejserens person formåede at virke som en samlende faktor for alle nationaliteter i det multinationale habsburgske rige. Banat-regionen rummede en relativ stor befolkningsgruppe med serbisk national oprindelse. Andrić skrev tillige et hyldestdigt til den serbiske fyrst Miloš Obrenović 1. (fyrste af Serbien perioderne 1817-39 og 1858-60) den 3.

januar 1859 i forbindelse med dennes genindsættelse som Serbiens monark i 1858, Andrić: ’Pozdrav Njegove’. Digtet bestod af fire strofer, og den tredje lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Srbska zemlja sadz što cveta,	Det serbiske land blomstrer nu,
Nekz Milosy kanse kvala,	Miloš kan banke på døren,
Dosta bjase dbaestz htga,	Der er mange problemer nu,
Bezz Milosa razn zala,	Uden Miloš er der forskellige onder,
Urra, urra, veselo,	Hurra, hurra, glædelig,
Vcdz varosv c selo!	Gåtur fra by til landsby!

Obrenović-dynastiet var kendt for sin prohabsburgske indstilling, hvorfor det regerende fyrstehus kunne bygge en bro til den serbiske minoritet i det habsburgske monarki i Vojvodina i Ungarn i den nordlige del af det nuværende Serbien. Den 17. januar 1853 blev Sejrsmonumentet på Paradepladsen i Timişoara indviet, og i den anledning bragte dagbladet *Temesvarer Zeitung* et digt på forsiden den 18. januar 1853. Digtet, der bestod af fem strofer, bar titlen ”Zur feierlichen Enthüllung des von Sr. k.k. ap. Majestät Franz Joseph I. zur Erinnerung an die im Jahre 1849 stattgehabte heldenmüthige Vertheidigung Temesvars errichteten Monuments am 18. Jäner 1853”. Fjerde strofe lød som følger:

Verderben folgt dem fieberhaften Wahne,
Der Völkern tausend Wundenmahl schlug.
So schließt Euch denn an jene hohe Fahne,
Die ihren Ruhm durch Oest’reichs Lande trug,
Und mit vereinten Kräften steht zusammen,
Geläutert durch der Treue heil’ge Flammen.

Ifølge digtet havde krigen imod de oprørske ungarere formået at skabe en samhørighed mellem de forskellige nationaliteter og lande i det østrigske kejserrige, der var forenet i en fælles troskab over for monarken.

Transsylvanien var fra middelalderen en del af kongeriget Ungarn. Området bestod primært af tre etniske grupper: tyskerne (sachserne), som kaldte provinsen for Siebenbürgen efter de syv byer, de grundlagde i Transsylvanien i middelalderen, ungarerne og rumænerne. I revolutionsåret 1848 skrev den transsylvanske tyske digter, lokalhistoriker og sprogforsker Georg Friedrich Marienburg (1820-81) et monumentalt digt om sachserne og deres kærlighed til hjemstavnen og den tyske nation, Marienburg: ’Sachsenadel’. Digtet, der bestod af 15 strofer, bar titlen ”Sachsenadel” og blev bragt i tyskernes regionale organ i Transsylvanien, *Kronstädter Zeitung*, den 8. maj 1848. 11. strofe lød som følger:

Wer Art und Hammer schwingen kann,
Schwingt auch das Schwert als Krieger;
Der Bürger wird zum Rittersmann,
Zum Rittersmann der Pflüger!
Den Bürgersmann, den Bauersmann
Ehrt Königsdank zum Lohne,
Stolz kündigt ihm sein Banner an;
”Du sichst” ”zum Schutz der Krone!””

Den ungarske kong Géza 2. (1141-62) inviterede de germanske sachsere til at bosætte sig i Transsylvanien, og i løbet af middelalderen organiserede sachserne og ungarerne et feudalt stændersamfund, hvor borgerne i byerne og adelen delte magten og marginaliserede den rumænske majoritetsbefolkning af bønder. Marienburg søgte med sit digt at udtrykke en fælles transsylvansk identitet, der gik på tværs af de nationale skillelinjer. Den tyske forfatter og digter Eduard Ziehen (1819-84) skrev ligeledes i 1848 et tysk patriotisk digt med titlen ”Drei Adler”, som blev bragt i *Kronstädter Zeitung* den 11. september 1848, Ziehen: ’Drei Adler’. Digtet, der bestod af 18 strofer, var influeret af den samtidige pangermanisme og de politisk-revolutionære bestræbelser for at skabe et samlet Tyskland. Digtet fastslog, at det tyske folk i sin historie havde haft tre ”Adler”, dvs. ørne, lederskikkelser, der havde ledt vejen frem for den tyske nation. Den første var kong Rudolf 1. af Habsburg (strofe to), den anden den tysk-romerske kejser Joseph 2. (1765-90) (strofe fem) og den tredje ærkehertug Johann af Østrig (1782-1859) (strofe 11):

Der erste Adler Herr Rudolph war,
Von Habsburg zubenannt,
Ein Kaiser, kraftvoll, fromm und wahr,
Ein Retter, dem Volk zugesandt.

Der andre Adler Herr Joseph war,
Der zweite zubenannt,
Deß Geist so wunderkühn und klar
Den Erdball hielt umspannt.

Der dritte Adler ist Herr Johann,
Erzherzog von Oesterreich,
Das ist ein echter deutscher Mann,
An Lieb’ und Treue so reich.

Ziehen hyldede i sit digt det habsburgske dynastis tre medlemmer og deres historiske indsats for samlingen af den tyske nation. Den første habsburgske tyske konge, Rudolf 1., opnåede aldrig den tysk-romerske kejsertitel. Kejser Joseph 2. afskaffede som en oplyst enevældig monark

livegenskabet i Habsburgmonarkiet i 1781, hvormed han blev et vigtigt nationalt erindringssted for monarkiets landbefolkning, herunder bønderne i Transsylvanien. Frankfurt-parlamentet udnævnte den 29. juni 1848 ærkehertug Johann til tysk rigsforstander, dvs. midlertidigt statsoverhoved, indtil valget af en tysk kejser havde fundet sted. Ziehen advokerede således poetisk for en stortysk samling under det habsburgske dynasti, som også inkluderede det tyske Transsylvanien i det østrigske kejserrige. Efter Martsrevolutionens fallit trådte ærkehertug Johann, den ægte tyske mand, der i øvrigt var født i Firenze som tilhørende den toscanske sidelinje i Habsburg-Lothringen-dynastiet, tilbage som tysk rigsforstander i december 1849. I forbindelse med kejser Franz Joseph 1.s giftermål i 1854 bragte dagbladet *Kronstädter Zeitung* i artiklen "Des Kaisers Vermählungsfest" den 29. april 1854 på forsiden et digt af den schweiziskfødte sachsiske digter og udgiver Johann Jakob Weber (1803-80). Digtet, der bestod af fem strofer, var udformet som de germanske folkeslags fælles hyldest til Østrigs nye kejserpar, som var skrevet til samme melodi som den østrigske nationalhymne, der blev komponeret i 1797 af den østrigske komponist Joseph Haydn (1732-1809). Digtets anden strofe lød som følger:

> Heil und Segen Oestreichs Kaiser! Deutsche Völker jubelt laut!
> Flechtet ewiggrüne Reiser zu dem Kranz der Kaiserbraut!
> Raget, vaterlän 'sche Eichen, heute stolzer himmelwärts:
> Deutschlands Kaiser nennt sein eigen einer deutschen Fürstin Herz.

For Weber var den østrigske kejser Franz Joseph 1. den retmæssige kejser for alle tyskere i et nyt og samlet storgermansk rige, der også omfattede Habsburgmonarkiet. Tysklands legitime kejser havde ifølge med sit giftermål med en tysk fyrstinde fra Bayern ifølge Weber en yderligere dynastisk berettigelse til den tyske kejsertitel.

Den 12. oktober 1902 afsløredes en rytterstatue af den ungarske kong Matthias Corvinus i kongens fødeby, Cluj-Napoca i Transsylvanien. Dagbladet *Gazeta de Transilvania*, der som organ var talerør for den rumænske befolkning i Transsylvanien, refererede i den forbindelse i en artikel til et foredrag af den ungarske politiker og parlamentsmedlem Bartha Miklós (1848-1905):

Bartha Miklós a ţinut la acest matineu o conferenţă în accentele obicĭnuite, şoviniste, spunênd, că: décă e în adevĕr fapt, că regele Matia a fost Român de origine, acésta dovedesce, tot aşa ca şi originea slovacă a lui Kossuth, cea sêrbă a lui Petöfi, cea croată a lui Zrinyi şi cea germană a lui Munkácsy, că în acéstă ţéră orĭ-ce cultură nu se póte desvolta decât prin mediul maghiarismului (*Bartha Miklós holdt et foredrag ved denne matinéforestilling med de sædvanlige, chauvinistiske betoninger og sagde: hvis det virkelig er en kendsgerning, at kong Matthias var rumænsk af*

oprindelse, beviser dette, ligesom Kossuths slovakiske oprindelse, Petőfis serbiske oprindelse, Zrínyis kroatiske oprindelse og Munkácsys tyske oprindelse, at enhver kultur i dette land kun kan udvikle sig gennem ungarismens miljø; min oversættelse), *Gazeta de Transilvania* 15.10.1902, ”Desvělirea monumentului lui Matia” (”Afsløring af Matthias’ monument”), 1.

I Miklós’ optik var kong Matthias på trods af sin rumænske herkomst en ægte ungarer på linje med andre store personer i den ungarske historie, som egentlig havde rødder i andre nationer i storungarske kongerige: Lajos Kossuth (1802-94), revolutionshelten fra 1848, Sándor Petőfi (1823-49), den poetiske eksponent for revolutionsoprøret i 1848, Miklós Zrínyi (1620-64), der udmærkede sig som statsmand og feltherre i krigene imod osmannerne, og den ungarske maler Mihály Munkácsy (1844-1900). Den ungarske revolutionære digter og dramatiker Mór Jókai (1825-1904) skrev et patriotisk digt med titlen ”Mátyás Király” (”Kong Matthias”) til ære for den ungarske kong Matthias Corvinus i anledning af afsløringen af monarkens statue i 1902, Sándor: *Mátyás Király*, 1-2. Digtet bestod af 28 strofer, og den første lød som følger (min danske oversættelse):

Leáldozott napot felhozni az ègre,	At bringe en brændt sol til himlen,
Lobbanó villámot vetni festett képre,	At kaste et lyn på et malet billede,
Csillagvilág közűl vezérfény kinézni:	At søge et vejledende lys blandt stjernerne:
Könnyebb, mint Hunyady Mátyást felidèzni.	Det er lettere end at vække Matthias’ Hunyadi.

Kong Matthias Corvinus havde i 1458 formået at afsætte det habsburgske dynasti fra den ungarske trone. Man anvendte således fra ungarsk side i 1902 arven fra kong Matthias Corvinus som en national markering over for det siddende Habsburg-Lothringen-dynasti. Dette nationalistiske forsøg på fra ungarernes side at tage politisk og nationalt ejerskab til kong Matthias Corvinus og dennes bedrifter for Ungarn blev skarpt kritiseret af den rumænske flertalsbefolkning i Transsylvanien, som blev kolporteret videre af det rumænsksprogede dagblad *Gazeta de Transilvania*. Huset i byen Cluj-Napoca, hvor kongen kom til verden i 1443, fik besøg af kong Franz Joseph 1. den 23. september 1887. Som en følge af kongebesøget blev der året efter placeret en plade på bygningen, som med en tekst på ungarsk mindedes byens store søn. Matthias Corvinus er nævnt i fjerde vers af den rumænske nationalsang, ”Deşteaptă-te, române”, som blev skrevet i 1848 af den transsylvanske rumæner Andrei Mureşanu (1816-63).

Kejser Franz Joseph 1. besøgte Transsylvanien i 1852, som bl.a. inkluderede et besøg i den historiske by Alba Iulia den 22. juli. Biskop Alexandru Sterca-Şuluţiu (1794-1867; biskop (metropolit) i den transsylvanske græsk-katolske kirke fra 1850-67)) holdt en tale til monarken, der bl.a. indeholdt følgende ord:

Natiunea nóstra in anulu 1848, in 15. Maiu au juratu Maiestatei Vóstre si la Augusta Casâ a Austrieĭ vesnica credintia – ea sau ţenutu poternicŭ in totŭ tempul, si au doveditu in fapte strâlucite data aceasta credintia, si au aflatu in Maiestatea Vostra unu Regenerator' al seu, unu al doilea Traianu, si preadulce Parnte. Indurâte darâ Regeneratoriule al Natiuniĭ, Cleruluĭ, si âl Patrieĭ nôstre, Ziditoriule si Infrumsetietoriule al Bisericiloru si sânteloru nôstre Altare, quariĭ dein Inalta Sua indurare qua unu Foenix dein cenusâ sua se redica, si la quariĭ dein Apostolica liberalitate essornatĭ strâlucesce Eppulŭ si Clerulŭ nostra, indurâte dicu adeveratule Parinte al tuturorŭ Poporeloru Gloriosului Maiestatei Vóstre Sceptru supuse a ne ierta se se laude, si se traiascâ Clerulu si Natia quea Romana in acea fericitóre si sincerâ a sua credintia, câ ea in tótĭ timpií qucĭ trecutĭ au fostu cu sŭfletu, cu trup, cu averĭ si cu viatia, tôta a Maiestatei Vostre: si clementer a ne concede, quà pe tota vecia se ne legamŭ si sene allipim' iare cu totŭ sufletulu si cu totu trupulu de Gloriosul Maiestateĭ Vostre Thronu. Quare singur este tótâ nedesdea, gloria si radimulu nostru, si se remânemu in veciĭ veciloru aĭ Maiestateĭ Vóstre credeintiosĭ fiĭ si supusĭ. Primesce Maiestate *Prea dulce si Iubitâ devotamentele aceste sincere, si umilitul, vesnicul homagiul nostru, si multiemita cea preanmilitâ pentru facerile celea marĭ de bine, quare innaintea picióreloru Sacratissimei Maiestateĭ Vóstre C. R. si apostolica togma in Orasuk acesta illu deponemu noĭ in Numele Natinei Române si al Clerului nostru, de quare este allipita o suvenire dulce a Natiunei si Clerulni nostru, si in quare dulcea aceasta suvenire si dorŭ Maiestatea Vóstra, cu adeveratu Apostolicescu zelu, cu indurare ai si decretatu allu implini si stèmpera prin restaurarea Metropolieĭ Alba-Iuliense* (*I året 1848, den 15. maj, svor vor nation til Deres Majestæt og Østrigs glorværdige fyrstehus den evige troskab, der trofast har holdt fast ved til alle tider, og har bevist denne troskab i strålende gerninger, og har i Deres Majestæt fundet deres genskaber, en anden Trajan og en yderst sød fader. Forbarm dig, o nationens genskaber, præsteskabet og vore fædres skaber og forskønner, vore kirkers og hellige altres skaber og forskønner, som i sin høje barmhjertighed, som en Føniks fra sin aske, opstår, og i hvis apostoliske gavmildhed vore Epulis og præsteskab skinner, og som, siger jeg, i sandhed, alle folks fader, til Deres Majestæts herlige scepter, har underkastet sig at tilgive os, hvis vi bliver styrtet ned, og måtte præsteskabet og den rumænske nation leve i deres lykkelige og oprigtige tro, som i alle tidligere tider med liv, krop, rigdom og liv udelukkende har været Deres Majestæts: og giv os barmhjertigt, at vi i al evighed må være bundet og igen klæbe til hele sjælen og som hele kroppen til Deres trones herlige Majestæt. Hvor alene al æren, æren og vores glæde er, og vi forbliver i Deres Majestæts evige tidsaldre, trofaste sønner og undersåtter. Modtag Deres allersødeste og elskede Majestæt disse oprigtige andagter og vores ydmyge, evige hyldest, og tak Dem nådigst for de store gode gerninger, hvor vi for Deres Hellige Majestæt K. K.s fødder og det apostoliske togma i denne by nedlægger det i den rumænske nations og vores*

præsteskabs navn, hvortil der er knyttet et sødt minde om vores nation og præsteskab, og hvori dette søde minde og længsel Deres Majestæt, med sand apostolisk iver, i barmhjertighed har besluttet at opfylde og præge den gennem genoprettelsen af metropolen Alba-Iulia; min oversættelse), *Gazeta de Transilvania* 23.7.1852, ”Monarchia austriacâ” (”Østrigsk monarki”).

Biskoppen refererede indledningsvis i sin tale til den første rumænske nationalforsamling i byen Blaj i Transsylvanien i maj måned 1848, hvor 30.-40.000 mennesker deltog. Forsamlingen aflagde en højtidelig troskabsed til den østrigske kejser, og Sterca-Şuluţiu ønskede at understrege, at denne troskabsed fortsat stod ved magt, og at den havde dybe rødder i det transsylvanske rumænske folk. Biskoppen, der var bror til Ioan Sterca-Şuluţiu (1796-1858), som havde indtaget en afgørende rolle som politisk organisator af 1848-revolutionen i Transsylvanien, komparerede ligefrem kejser Franz Joseph 1. med den romerske kejser Trajan (98-117). Kejseren var med sin erobring af Dakien i 107 en afgørende person i den rumænske nationalisme og det rumænske nationale erindringsfællesskab. Under kejser Trajan nåede Romerriget sin største territoriale udstrækning. Som begrundelse for denne sammenligning fremdrog biskoppen kejserens genoprettelse af et selvstændigt bispedømme i den historiske by Alba-Iulia, hvilket realiseredes året efter, i 1853, da paven officielt flyttede bispedømmet Alba-Iulia og Făgăras (i området omkring byen Blaj) fra det romersk-katolske ærkebispedømme i Esztergoms jurisdiktion, der dermed blev en selvstændig kirkelig provins og ophøjet til ærkebispedømme og metropolit. I 1855 blev Sterca-Şuluţiu officielt indsat som den nye ærkebiskop og metropolit i Blaj. Biskoppen fremhævede i sin tale, at kejseren med denne genoprettelse havde videreført de stolte rumænske traditioner fra byen Alba-Iulia, hvor den ortodokse fyrst Michael 2. den Tapre af Valakiet (1593-1600), fyrste af Moldavien i år 1600 og de facto fyrste af Transsylvanien fra 1599-1600, havde haft sit hovedsæde efter sin erobring af Transsylvanien i 1599. Fyrst Michael 2. den Tapre indtog en ganske særlig placering i det rumænske nationale erindringsfællesskab. Som et eksempel herpå indstiftedes Michael den Tapres Orden i Rumænien i 1916. Den græsk-katolske kirke og den ortodokse kirke var essentielle institutioner i bevarelsen af den rumænske nationale kultur i Transsylvanien. Blandt tyskerne (sachserne) og ungarerne i Transsylvanien dominerede katolicismen, lutheranismen og calvinismen.

Under kejser Franz Joseph 1.s besøg i byen Braşov i Transsylvanien den 25. juli 1852 citerede dagbladet *Gazeta de Transilvania* i en reportageartikel den 9. juli (”Monarchia austriacâ”) ”nostru Horatiu” (”vores Horats”), den gamle romerske diger Horats (65-8 f.Kr.) (min danske oversættelse):

Serus in coelum redeas! Diuque	Må du vende tilbage til himlen sent! Og
Laetus intersis populo Quirini!!!	Må du længe være glad i din nærvær med

Quirinus' folk!!!

Citatet stammede fra et af Horats' utallige hyldestdigte til den første romerske kejser Augustus (27 f.Kr.-14 e.Kr.), der derved implicit blev sammenlignet med den østrigske kejser Franz Joseph 1. Quirinus var navnet på en romersk gud, der blev associeret med det romerske folk og med Roms legendariske grundlægger, Romulus. Han blev derfor opfattet som en gud for Roms borgere. Citatet fra Horats' digt havde til formål at forlene den habsburgske kejser med en rumænsknational legitimering.

Dagbladet *Gazeta de Transilvania* bragte den 7. oktober 1865 en ledende artikel om den nationale situation i Transsylvanien, som stod til at blive indlemmet i den ungarske statsunion, hvilket blev en realitet i 1867 med dannelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. Ifølge artiklen, hvis titel var "Uniunea Transilvaniei cu Ungaria" ("Transsylvaniens union med Ungarn"), havde Ungarn igennem århundreder været underlagt en altdominerende tysk indflydelse:

Toti regii esiti din dinasti'a lui Arpadu au fostu séu de aprópe ruditi cu familiile dominitore nemtiesci, séu si nemtiti cu totulu. Nu numai regii, ci si aristocrati priimira institutiunile si datinele germaniloru, isi luara neveste din Germani'a, apoi succesive implura mai multe tienuturi de ale Ungariei si Transilvaniei cu colonisti nemtiesci, eara acésta o facura acei regi si acei aristocrati nu statu spre a colonisa tienuturi nelocuite, catu mai virtosu spre a tiené pre insusi poporulu magiaru in freu si in supunere prin acelea colonii straine, eara anume in Transilvani'a colonisarea cu nemti (sasi) s'a intemplatu mai alesu si din ura relegiósa si natiunala catra vechii locuitori ai acestei tieri, carii nu voia nico a'si parasi credinti'a si ritulu resariténu, nici a se supune cu un'a cu doua aristocratiei unguresci (*Alle konger, der var fra Árpád-dynastiet, var enten nært beslægtede med de herskende tyske fyrstehuse eller var selv tyskere. Ikke blot kongerne, men også aristokraterne adopterede de tyske institutioner og skikke, tog gemalinder fra Tyskland og fyldte derefter successivt adskillige territorier i Ungarn og Transsylvanien med tyske kolonister. Disse konger og aristokrater gjorde ikke så meget dette for at kolonisere ubeboede territorier, men snarere for at holde selve det ungarske folk underlagt sig og underkaste det gennem disse fremmede kolonier. Især i Transsylvanien fandt koloniseringen med tyskere (sachsere) sted mere bevidst og ud fra et oprørsk og nationalt had mod de gamle indbyggere i dette land, som ikke ønskede at opgive deres tro og ungarernes ritualer eller underkaste sig det ungarske aristokrati*; min oversættelse).

Dagbladet daterede denne germaniseringsbølge i Ungarn tilbage til landets første konge, Stephan 1., og frem til 1542 og endda helt op til samtiden. I 1542 trådte landdagen i Siebenbürgen for første

gang, men selv monarkerne i Transsylvanien fra 1570-1711 blev i hovedreglen hentet fra ungarske adelsfamilier, som havde tætte bånd til det tysk-romerske kejserrige. I 1867 opløstes den transsylvanske landdag, da Transsylvanien indlemmedes i den ungarske statsunion. I forbindelse med kejser Franz Joseph 1.s besøg i Cluj den 23. september 1887 blev monarken modtaget af den ortodokse kirkes metropolit Miron Romanulu (1828-98, ærkebiskop af Sibiu og Transsylvaniens metropolit fra 1874-98), som holdt en tale på ungarsk, hvori han fremhævede statsoverhovedets indsats for den rumænske nation i Transsylvanien og ikke mindst for de institutioner, som søgte at opretholde den rumænske nationale kultur. Dagbladet *Gazeta de Transilvania* bemærkede i sin reportage den 28. september, at kun de sidste syv ord i talen, hvor Romanulu udbragte et leve for monarken, blev udtalt på det rumænske sprog, ”Maiestatea Sa în Cluşiu” (”Hans Majestæt i Cluj”). Transsylvanien havde siden oprettelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867 været underlagt en hårdhændet magyariseringspolitik.

I anledning af kejserparrets bryllup i 1854 bragte det slovakisksprogede dagblad *Cyrill a Method* den 22. april 1854 et latinsk digt, der var oversat til slovakisk af den ungarske forfatter og lærer Jiŕi Slota (1819-82). Digtet var skrevet af Gabriela Smrečániho, Smrečániho: ’Píseň svatebná’. Digtet, der bestod af seks strofer, blev gengivet på såvel latin som slovakisk. Fjerde strofe lød som følger på latin (min danske oversættelse):

Salve igitur nostris venerandum Numen in oris!	Hil da vor ærværdige Guddom på vore læber!
Austriaci salve jam nova Stella Poli!	Hil østrigere, nu nye Nordstjerne!
Respice quam plaudens fert Hungara terra salutem!	Se, hvordan det ungarske land klapper og bringer hilsner!
Audi clementer, quae Tibi vota promit!	Hør nådigt de løfter, det lover dig!
Qualis erat Proavis Divina Theresia nostris,	Ligesom vores guddommelige bedstemor Theresia var,
Speramus, flexo poplite, talis eris.	Håber vi med bøjede knæ, at du vil blive ligesom hende.
Nos autem facto tales versabimur, ut nos	Men vi er sådan i gerning, at vi
Vere devotos experiare Tibi.	Kan vise os selv som oprigtigt hengivne til dig.

Den nye dronning Elisabeth blev sammenlignet med sin berømte forgænger på tronen, den regerende dronning Maria Theresia (1740-80), som var et vigtigt erindringssted i det ungarske nationale erindringsfællesskab. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtet dus med den nye ungarske dronning.

Kejser Franz Joseph 1.s yngste datter, ærkehertuginde Marie Valerie af Østrig (1868-1924), blev født i Ungarns hovedstad, Buda, som er beliggende på vestsiden af Donau-floden, mens Pest er beliggende på østsiden af Donau. Hun fik derfor tilnavnet ”det ungarske barn”. Hendes fødsel var

en indrømmelse fra kejserinde Elisabeth til gengæld for kejser Franz Josephs forsoning med Ungarn, som var hendes favoritdel i Habsburgmonarkiet. Denne proces kulminerede i kejserparrets fælles kroning som konge og dronning af Ungarn i hovedstaden Buda den 8. juni 1867, der officielt markerede dannelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. Kejserinde Elisabeth valgte derfor bevidst Ungarn som fødestedet for sit sidste barn. Hvis Marie Valerie havde været en dreng, ville hun være blevet opkaldt efter Stephan 1., den første kristne ungarske konge og nationalhelgen. En dreng født af en dronning af Ungarn på slottet i Buda ville have rejst muligheden for, at han en dag kunne blive landets konge og dermed løsrive Ungarn fra Habsburgmonarkiet, og der var derfor almindelig lettelse ved hoffet i Wien over, at Marie Valerie var en pige. Kejserinde Elisabeth insisterede på kun at tale ungarsk med sin datter, hvilket medførte, at Marie Valerie udviklede en aversion mod alt, hvad der var ungarsk. Hun var lykkelig, da hun fik tilladelse til at tale tysk med sin far, kejseren. Fødslen af ærkehertuginde Marie Valerie i Ungarn markerede symbolsk det samtidige politiske skifte, som Habsburgmonarkiet med dets centrum i Wien foretog i sin geopolitiske orientering efter nederlaget i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 og dannelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867, fra nord og vest til øst og syd, fra den germanske kulturverden til det slaviske Balkan, Schad: *Kaiserin Elisabeth*; Haderer: '"They will call us some strange family"'.

I forbindelse med den processuelle udformning af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn blev den fremtrædende ungarske politiker grev Gyula Andrássy (1823-90, regeringsleder fra 1867-71) fra det nuværende Slovakiet indsat som regeringsleder med titlen ministerpræsident i februar 1867. Den 28. februar fremstillede regeringen sig selv for det dagen forinden genetablerede ungarske parlament, og det tysksprogede liberale ungarske dagblad *Pester Lloyd* i Pest (Budapest) bragte den 1. marts en reportage fra parlamentsdebatten ("Aus dem Reichstage"). Med den nye statsordning i Habsburgmonarkiet fandt Andrássy, at nationens skæbne var lagt i ungarernes egne hænder, og den politiske undtagelsestilstand siden 1848 var bragt til en lykkelig afslutning. Baron Béla Wenckheim (1811-79) fra Det Liberale Parti tilsluttede sig denne opfattelse og udtalte bl.a.:

Jedes Volk, jede Nation hat einen eigenen Nationalcharakter, dessen Nichtbeachtung nachtheilige Folgen nach sich ziehen würde; eben so sehr müssen bei jeder neuen Verfügung, bei jeder nothwendigen Umgestaltung, die Anforderungen der Zivilisation Europa's und der Freiheit der Völker berücksichtigt werden; den verloren wäre ein Staat vor der öffentlichen Meinung Europa's, welcher mit all' dem seine Gesetze und Institutionen in Widerspruch bringen würde. Wir sind überzeugt, daß wir die Wünsche der Nation erfüllen, wenn wir dies sowohl bei der Verwaltung, als auch bei der Vorbereitung der zu freirenden Gesetze vor Augen behalten werden.

Med Ungarns ligeberettigelse som nation i Donaumonarkiet havde det nyetablerede dobbeltmonarki Østrig-Ungarn ifølge Wenckheim bragt sig i samklang med det 19. århundredes europæiske idealer om frihed og national selvstændighed. Andrássy berørte endvidere i parlamentet stillingen som statholder i Ungarn, der med oprettelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867 officielt afskaffedes. Den ungarske regeringsleder udtalte i den forbindelse mindeord om den nyligt afdøde ærkehertug Stephan af Østrig (1817-67), der som den sidste bestred posten som statholder fra 1847-48. Ærkehertugen døde den 19. februar 1867, og han blev gravlagt i den såkaldte Palatinerkrypt på slottet i Buda den 1. marts.

Bei diesem Katafalk sind es herzergreifende und große Erinnerungen, welche in unserer Brust erwachen. Vor Allem ist es uns unmöglich, des Vaters des Verewigten nicht zu gedenken, Sr. k. k. Hoheit des Erzherzogs Joseph, des ein halbes Jahrhundert hindurch gefeierten Palatins des Landes, dessen Andenken bei dieser Nation in ewig dankbarer Verehrung leben wird und dessen Liebe zum Vaterland und zur Verfassung sein verewigter Sohn in vollem Maße erbte. Es ist unmöglich, der Zeiten nicht zu gedenken, in welchen der verewigte Erzherzog Stephan, unter uns seine Jugendheit verlebend, für alle sozialen und konstigen Unternehmungen unseres Vaterlandes von Interesse erfüllt war, und uns Alle durch freundliche, herablassende herzlichkeit verpflichtete. Es ist unmöglich, nicht zu gedenken, daß der Verewigte als gesetzlicher Palatin unseres Vaterlandes auf die öffentlichen Angelegenheiten desselben einen tief eingreisenden Einfluß ausübte. Die göttliche Vorsehung gestattet es, daß die früheren Ereignisse heute ohne Unterschied der Partei mit vollkommener Versöhnlichkeit betrachtet werden. In Folge der glücklichen Wendung, welche unser Vaterland gerade in diesen Tagen erlebte, hat jede Parteileidenschaft aufgehört, ist die Erbitterung in den Hintergrund getreten, und abgewendet von den damals allerseits begangenen Irrthümern, sieht der Patriot nur das edle Streben vor sich und verehrt und billigt es vertrauensvoll.

Ærkehertug Stephan var søn af ærkehertug Joseph af Østrig (1776-1847), der grundlagde den ungarske sidelinje i Habsburg-Lothringen-dynastiet, og som var statholder i Ungarn igennem mere end et halvt århundrede fra 1796-1847. Fra ungarsk side sagde man, at ærkehertug Joseph blev født som en habsburger (i øvrigt i Firenze i storhertugdømmet Toscana, hvor hans far, Leopold (2.), var storhertug fra 1765-90 og senere tysk-romersk kejser fra 1790-92)), men døde som en ungarer (i hovedstaden Buda). Ærkehertug Stephan formåede efter bedste evne at afbalancere de divergerende nationale hensyn i revolutionsåret 1848. Andrássy understregede med sin mindetale ungarernes loyalitet over for det siddende fyrstedynasti, og med ærkehertug Stephans død i det historiske år 1867 var der i hans optik sluttet en symbolsk ring i Ungarns historie.

I forbindelse med kongeparrets kroning i den historiske Matthiaskirke i Buda den 8. juni 1867 bragte *Pester Lloyd* dagen efter en leder (”Die Krönung Franz Joseph’s I.”), i hvilken dagbladet gjorde sig tanker om forholdet mellem ungarsk nationalisme og kroningsceremonien.

Das nationale Selbstbewußtsein wird aus dieser Wahrnehmung neue Kraft und Beruhigung schöpfen. Und die Bedeutung, welche Ungarn in der europäischen Staatenwelt beanspruchti, hängt vor Allem mit der Stärke des nationalen Gefühls zusammen. Je größere Macht man der bewegenden Kraft desselben zuerkennt, je mehr wird man sich gezwungen fühlen, Ungarn zu achten und zu berücksichtigen.

Kroningen var et udstillingsvindue for det nye Ungarn i et nyt Europa, hvis statssystem begyndte at forme sig efter nationernes grænser. På selve kroningsdagen bragte det ungarske dagblad *Preßburger Zeitung* et hyldestdigt på otte strofer til den nykronede konge, Franz Joseph 1., forfattet af den østrigske digter Otto Prechtler (1813-81), Prechtler: ’Am glorreichen’. Digtet, der bar titlen ”Am glorreichen Tage der Krönung Sr. k. k. apostolischen Majestät Franz Josef I. als König von Ungarn”, lød som følger:

Sei uns gegrüßt, den neuen Tag verkündend,
Du heilig Morgenroth nach schwerem Traum,
Du Tag der Krönung, Fürst und Volk verbündend,
Umrauscht vom neu erblühten Freiheitsbaum!

Sankt Stephan’s Krone ruht, die Ruhm-umlaubte,
Umstossen von der Vorzeit heil’genschein,
Auf unsers edsen Königs hebrem haupte!
Er zog in’s Land, in’s Herz der Ungarn ein.

Versöhnend und versöhnt, aus eig’nem Triebe,
Reicht er die Herrscherhand dem Volke heuf’,
Und mit dem Krönungsmantel seiner Liebe
Bedeckt er – eine nun begrab’ne Zeit.

Er weiht dem Land, in freier Männer Mitte,
Die Kraft – den Geist – den ritterlichen Sinn,
Und bringt, als ein Symbol der Mild’ und Sitte,
Den Söhnen Árpád’s eine Königin!

Im Ungarland – vom Wittelsbacher Stamme –
Ein frisch-ergrünend, reines Edelreis –
So eint sich mit der tricoloren Flamme
Das Blan des Himmels und der Lilie Weiß.

Durch's ganze Land hin jubeln alle Glocken
Und jubeln alle herzen, still und laut;
Selbst durch die Lüfte brauset ein Frohlocken –
Du schönes Ungarn – eine sel'ge Braut!

Die Jugend reist zum Mann an diesem Tage,
Das Alter wird an dieser Sonne jung;
Verstummt, verklungen heute jede Klage –
Nur Lin Ruf heiliger Begeisterung!

So breite schirmend deine weißen Schwingen,
Du Schutzgeist Ungarns, um das Königspaar!
Und knüpf das Band von diamant'nen Ringen
Um Fürst und Volk – allsegnend – immerdar!

Den såkaldte Stefanskrone (strofe to), angivelig en gave af pave Sylvester 2. (999-1003) til den ungarske kong Stephan 1., har siden været et fremtrædende nationalsymbol i Ungarn. Kronen blev sidste gang anvendt ved kroningen i 1916 af kong Karl 4. (1916-18) og dronning Zita (1892-1989). Dronning Elisabeth indtog i den ungarske offentlighed en afgørende rolle i omformningen af Habsburgmonarkiet til dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867, hvilket tillige ekspliciteres i Prechtlers digt. Ungarns dronning Elisabeth var nu blevet dronning for efterkommerne af den navnkundige ungarske storfyrst Árpád (ca. 895-ca. 907), "Söhnen Árpád's" (strofe fire). Dronningen, der stammede fra Wittelsbach-dynastiet (strofe fem), var efterkommer i lige mandslinje (14 gange tipoldebarn) af hertug Ludwig 2. af Bayern (1253-94), som var farbror til hertug Otto 3. af Bayern (1290-1312), der qua sit mødrene ophav som dattersøn af kong Béla 4. (1235-70) kortvarigt var konge af Ungarn fra 1305-07. Der var således historisk nære bånd mellem Árpád-dynastiet og Wittelsbacherne i Bayern, og traditionen videreføres i det 19. århundrede af kongeparret Franz Joseph 1. og dronning Elisabeth. Kong Franz Joseph 1. nedstammede også fra Árpád-dynastiet (eksempelvis 17 gange tipoldebarn til kong Béla 4.) via Habsburgerne og bl.a. dynastierne Piast og Rurik.

Ærkehertuginde Marie Valerie blev født den 22. april 1868. Dagen efter bragte det tysksprogede dagblad *Pester Lloyd* i Budapest i Ungarn en leder om den fyrstelige fødsel, "Zum 22. April!". Om den lille nye ærkehertuginde og verdensborger ("Weltbürgerin") hed det, at hun

ist eine Ungarin wie nur irgend Eine in unserer Mitte, nicht nur weil ihr Vater die Krone des heiligen Stephan auf dem Haupte trägt, sondern auch weil ihre Mutter die Königin Elisabeth ist, die beste Ungarin, die es je gegeben hat.

Artiklen former sig som én lang hyldest af den ungarske dronning Elisabeth og hendes lykkelige forløsning i Ungarns hovedstad. *So hat denn vor wenigen Stunden – seit Jahrhunderten zum ersten Male wieder – ein Königsprosse in der Burg zu Ofen das Licht der Welt erblickt*. Ærkehertuginde Marie Valerie var det første barn af en ungarsk monark i århundreder, der var født i Ungarn, siden 1506 (undtaget det omstridte Zápolya-dynasti) og fødslen af den senere ungarske kong Ludvig 2. (1516-26). Artiklen berører ganske kort, hvordan reaktionære, ungarskfjendtlige kredse i Wien havde frygtet en søn som ovenfor anført. Der bliver dog konkluderet følgende i artiklen:

Ob Sohn, ob Tochter – die Mutter bürgt uns dafür, daß das Kind frühzeitig lernen werde, Ungarn zu lieben, dessen Freiheit und Rechte zu achten, und was solche Liebe und Achtung, wenngleich in zarter Frauenbrust gehegt, werth seien, das hat die Geschichte der jüngsten Jahre unwiderlegbar dargethan.

Der henvises til dronning Elisabeths aktive indsats for Ungarn og dets placering i Habsburgmonarkiet, hvilket senest var kommet til udtryk i forbindelse med indførelsen af den nye forfatningsretlige ordning i Ungarn i 1867. Dronningen kaldes for ”Ungarns guter Genius”, og den kongelige fødsel varslede en ny og lykkelig tid for Ungarn, som en enlig morgenstjerne efter en lang nat. I 1857 besøgte kejserinden for første gang kongeriget sammen med sin gemal og sine to døtre, og det efterlod et varigt indtryk på hende. Det var i øvrigt under dette besøg, at kejserindens ældste datter, den toårige ærkehertuginde Sophie (1855-57), blev syg af tyfus og døde i Buda. I 1868 nedkom kejserinden med sin tredje datter i samme by. Artiklen sluttede med et: *Gott segne die Königin!*

Den 31. juli 1890 ægtede ærkehertuginde Marie Valerie sin kvartfætter ærkehertug Franz Salvator (1866-1939) fra Habsburg-Lothringen-dynastiets toscanske sidelinje. I den anledning bragte avisen *Pester Lloyd* samme dag en leder om brylluppet, ”Budapest, 31. Juli”. Man understregede i artiklen, at der ikke var tale om et politisk motiveret ægteskab. Med tanke på, at kejserparret nu fik deres yngste datter gift, blev det accentueret, at kejserparret ikke ville stå alene tilbage.

Die Vereinsamung aber – nein, diese wird sich auch nach dem Auszuge der Erzherzogin nicht fühlbar machen, denn in der unerschütterlichen Liebe der Völkerfamilie Oesterreich-Ungarns wurzelnd, können der Monarch und seine Gemahlin niemals vereinsamt sein. Ja, an diesem Tage der Freude soll es aber und abermals verkündet werden, daß glücklichere Wechselbeziehungen zwischen Volk und Krone nicht deutbar sind, als diejenigen, welche zwischen der ungarischen

Nation und ihrem Monarchen bestehen.

Kejserparret var omfattet af kærlighed fra Østrig-Ungarns mange folkeslag, og samtidig understregede det ungarske barns giftermål i 1890 atter den nære forbindelse mellem folket og monarkiet i kongeriget Ungarn.

Den 23. januar 1902 ægtede ærkehertuginde Elisabeth Marie af Østrig (1883-1963), den afdøde kronprins Rudolfs eneste barn, prins Otto af Windisch-Graetz (1873-1952). Ægteskabet, der blev indgået i Wien, blev godkendt af brudens farfar, kejser Franz Joseph 1., som et fyrsteligt jævnbyrdigt giftermål. Det tysk-østrigsk-italienske dynasti Windisch-Graetz havde sit stamland i det nuværende Slovenien. Fyrstehuset havde fra 1658(1684)-1804 en særstatus som såkaldt personal-fyrstestat (dvs. med ret til sæde i rigsfyrsterådet i rigsdagen), der tilkom få udvalgte titulære rigsgrever eller rigsfyrster uden eget rigsumiddelbart territorium. Medlemmer af det katolske dynasti Windisch-Graetz var friherrer fra 1551 og ophøjet til grever fra 1557. I 1655 blev et medlem magnat i Ungarn. Gennem århundreder var slægten trofaste politiske støtter for de habsburgske, tysk-romerske og østrigske kejsere. I 1658 blev slægten rigsgrever og i 1804 endelig reelt suveræne fyrster som tysk-romerske rigsfyrster med erhvervelsen af byerne Siggen og Eglofs, der i 1806 mediatiseredes til kongeriget Württemberg. Fra 1822 videreførte to fyrstelinjer titlen som fyrster af kejserriget Østrig. Prins Otto nedstammede dog ikke fra den første fyrste af Windisch-Graetz, hvis titel som tysk-romersk rigsfyrste gjorde den ældre linje af slægten ægteskabelig jævnbyrdig med de øvrige konge- og fyrstehuse. Prins Otto nedstammede i stedet fra en linje, der først var blevet tildelt fyrstetitlen af den østrigske kejser Frans 1. (1804-35) i 1822. Denne del af slægten opfyldte dermed ikke den habsburgske standard, at husets medlemmer kun måtte gifte sig ind i de regerende konge- og fyrstehuse i Europa eller mediatiserede fyrstehuse, dvs. slægter, der nedstammede fra tidligere regerende tysk-romerske rigsfyrster og ikke deres ikke-regerende sidelinjer. Mange betragtede derfor den dynastiske forbindelse som et morganatisk ægteskab, men kejser Franz Joseph 1. fastslog officielt, at ægteskabet var i overensstemmelse med reglerne. Det østrigske ugeblad *Das interessante Blatt* bragte en artikel om brylluppet, som indledtes med følgende ord:

Von den Spitzen des Riesengebirges bis an die von der blauen Adria umspülten steinigen Gestade Dalmatiens, von den Tiroler Alpen bis an die fernen Grenzen Siebenbürgens klingt der jubelnde Gruß der österreichischen Völkerfamilie. Ja allen Idiomen des vielsprachigen Kaiserreiches ertönen Glücks- und Segenswünsche, heiße Gebete steigen zum Himmel empor für das Wohl des erhabenen Brautpaares, der Erzherzogin Elisabeth Marie und des Prinzen Windisch-Graetz (*Das*

interessante Blatt 23.1.1902, ”Die Hochzeit im Kaiserhause”, 2).

Kejseren tildelte sit barnebarns gemal titlen fyrste af Windisch-Graetz i forbindelse med brylluppet. At ægteskabet ikke var nogen politisk arrangeret dynastisk forbindelse, men derimod et rendyrktet inklinationsparti, blev understreget i en artikel i dagbladet *Illustrirtes Wiener Extrablatt*: *Es ist ein frohes, schönes Familienfest, das heute in der Hofburg gefeiert wird, das von keiner klügelnden politischen Staatsraison beeinflußt wird und bei dem es sich nur um den schönen Bund zweier edlen, liebenden Herzen handelt* (*Illustrirtes Wiener Extrablatt* 23.1.1902, ”Die Hochzeit der Enkelin des Kaisers”, 2). Fyrst Otto var født i Østrig-Ungarn i Graz, og ægteskabet i 1902 kunne derfor perspektiveres som en dynastisk forbindelse med det habsburgske monarki og dets talrige folkeslag. Efter 1. verdenskrig blev fyrst Otto jugoslavisk statsborger. Det fyrstelige par blev skilt i 1948.

I 1896 markerede man 1000-året for magyarernes ankomst til Ungarn med et års forsinkelse. I anledning af jubilæet påbegyndte man anlæggelsen af 1000-års monumentet på heltepladsen i Budapest, som kunne endeligt indvies i 1929, Sinkó: *Die Millenniumsfeier Ungarns*. I anledning af 1000-års jubilæet igangsatte man opførelsen af et monument i byen Pressburg (Bratislava) til minde om dronning Maria Theresia (1740-80). Monumentet blev indviet den 16. maj 1897, og samme dag bragte det ungarske dagblad *Preßburger Zeitung* en forsideartikel om Ungarns historiske forhold til Habsburg-dynastiet med titlen ”Sr. Majestät dem Könige und seine Hause Heil!”, 1. Den ledende artikel indledte med at nævne den tyske kong Rudolf 1.s (1273-91) alliance med den ungarske kong Ladislaus 4. (1272-90), som muliggjorde deres sejr i slaget ved Marchfeld den 26. august 1278 mod den bøhmiske kong Ottokar 2. (1253-78). Om denne historisk vigtige alliance konkluderede lederen dernæst følgende:

So hat sich und die glorreiche Zukunft seines Hauses der siegreich emportfliegende Habsburger und römische König prophetisch an die feste Treue und den starken Muth Ungarns gebunden. Die Steine des hiesigen Franziskanerthurmes sprechen durch alle späteren Jahrhunderte als monumentale Zeugen dieses weltgeschichtlichen Augenblickes von höchster Bedeutung für Europa.

Ifølge traditionen byggede kong Ladislaus 4. franciskanerkirken i Bratislava til minde om sin sejr over kong Ottokar 2. Kirken kunne indvies i 1297, 600 år før indvielsen af Maria Theresia-monumentet. Artiklen fortsatte: *Der Bund wurde inniger, als Ferdinand von Oesterreich in unserem Franziskanerkloster auf den stolzen Thron unseres Landes berufen ward*. Kong Ferdinand 1. (1526-

64) blev valgt til konge af Ungarn i byens franciskanerkirke. Det ungarske dagblad søgte således at give det regerende Habsburg-Lothringen-dynasti en historisk legitimitet, da den habsburgske tyske kong Rudolf 1. allerede i middelalderen havde knyttet forbindelse med Ungarn og været afhængig af ungarernes loyalitet. Det habsburgske dynasti var endvidere i 1500-tallet ifølge artiklen kristenhedens forsvarer i Ungarn mod osmannerne. Den religiøse og historiske legitimering af det siddende ungarske kongehus blev fulgt op af en beskrivelse af festlighedernes hovedperson, dronning Maria Theresia:

Maria Theresia hielt treu ihr Versprechen, "den Glanz des Namens Ungarn" wieder herzustellen. Sie und ihr ritterlicher Urenkel, der dieses edle Versprechen der ruhmreichen Stammmutter noch glänzender und mächtiger eingelöst, sind erklärte Lieblinge der Nation, des ganzen Ungarnvolkes geworden, an denen Alles zärtlich hängt.

Dronning Maria Theresia havde sat som mål for sin regeringstid at fremme Ungarns position i Habsburgmonarkiet. Med sin følelsesladede tale på latin til den ungarske rigsforsamling i 1741 for at vinde ungarernes støtte i Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48), hvor Habsburgmonarkiet sammen med bl.a. Storbritannien og Den Nederlandske Republik kæmpede imod en koalition bestående af bl.a. Frankrig, Preussen og Spanien, indskrev dronningen sig som et vigtigt erindringssted i den nationale identitetsopbygning i Ungarn. Artiklen fastslog, at denne arv var blevet troligt videreført af hendes efterkommere i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Denne opmærksomhed på ungarerne og deres forhold havde ifølge artiklen gjort kongehusets medlemmer særdeles afholdte i den ungarske nation. Hyldestartiklen sluttede med følgende konstatering:

Das ist fürwahr ein goldenes Blatt in der Stadtgeschichte, das den Nachkommen noch wird zu redden geben und das sich heute auch vor erlauchten und lieben Gästen aus weiter Ferne und aus der Fremde entrollt und in dynastischen Wesen weit hinausleuchten muß über Ungarns Grenzen hinweg.

Den nationale begivenhed med deltagelse fra de øvrige europæiske stater afstedkom tillige et digt med titlen "Huldigung" af avisens redaktør fra 1887-1907, Rudolf Lövö, Lövö: 'Huldigung', 2. Digtet, der blev bragt i *Preßburger Zeitung* den 16. maj 1897, var på fem strofer, og den anden strofe lød som følger:

Ungarns Glanz kehret wieder
Nacht wars, nun Sonne scheint;
Singt Magyaren frohe Lieder
Euer König, der Gu'r Freund
Reicht denen Trost, die viel geweint.

Magyarerne følte, at de havde deres egen konge, som de ikke delte med nogen andre, og som havde en særlig forståelse for deres specielle kultur. Digtets femte og sidste strofe lød som følger:

Immer wollen fest wir halten
Ohne je nur zu erkalten
Schlingen mit "Vereinter Kraft"
Ein Band, das nie erschlafft
Pflichtvoll mit vereintem Streben
Habsburgs Glanz aufs Höchste heben.

Indvielsen af monumentet til minde om dronning Maria Theresia blev således i den ungarske offentlighed skildret som en lokal begivenhed, der ikke blot berørte Bratislava og omegn, men hele den ungarske nation, og som tillige vakte opsigt i Europa, da dronningen og ikke mindst hendes tronbestigelse i sin tid havde været et anliggende for hele kontinentet med udbruddet af Den Østrigske Arvefølgekrig. Da dronning Maria Theresia havde status af et vigtigt erindringssted i den ungarske nationalisme, blev begivenheden benyttet som anledning til at artikulere ungarernes hengivenhed og troskab over for Habsburg-Lothringen-dynastiet.

I 1898 kunne kejser Franz Joseph 1. fejre sit 50-års regeringsjubilæum. På jubilæumsdagen den 2. december bragte det ungarske dagblad *Preßburger Zeitung* en artikel om regeringsjubilæet, "Fünfzig Jahre auf dem Throne", 1. Hyldestartiklen tog bl.a. sit udgangspunkt i det forhold, at Pressburg var en gammel kroningsby for de ungarske monarker, der historisk var kendt for sin ubetingede loyalitet over for Habsburg-Lothringen-dynastiet. Pressburg (Bratislava) var Ungarns hovedstad fra 1563-1783, og 11 ungarske monarker, herunder dronning Maria Theresia i 1741, er blevet kronet i byens Skt. Martins Domkirke i perioden 1563-1830. Dernæst berørte artiklen indvielsen året forinden i 1897 af et monument til minde om dronning Maria Theresia (1740-80) i byen Pressburg (Bratislava). Afslutningsvis refererede man til kongens tale på ungarsk i forbindelse med indvielsen, i hvilken kejser Franz Joseph 1. udtrykte sin overbevisning om, at det nye monument i den gamle kroningsby symboliserede harmonien mellem kongerne og den ungarske nation.

I forbindelse med kejserens 25-års regeringsjubilæum i 1873 bragte dagbladet *Grazer Zeitung* den 2. december 1873 et hyldestdigt på forsiden med titlen "Zum Jubiläum unseres Kaisers", forfattet af den styriske digter og officer Friedrich Marx (1830-1905), Marx: 'Zum Jubiläum'. Digtet bestod af 15

strofer, og den 14. strofe lød som følger:

> Auch die Ahnen, sichtumskossen, seh'n wir heut' an Deiner Seite,
> Mit Theresia, der Großen, gibt Dir Josef das Geseite,
> Kaiser Rudolf's Hände neigen sich auf Dein geliebtes Haupt,
> Von des Oelbaums sichten Zweigen, Fürst des Friedens, schön umsaubt!

Dronning Maria Theresia var tipoldemor til kejser Franz Joseph 1., og dronningens ældste søn var den tysk-romerske kejser Joseph 2. (1765-90). Den tyske kong Rudolf 1., som aldrig opnåede den tysk-romerske kejsertitel, var 15 gange tipoldefar til kejser Franz Joseph 1. Byen Graz var hovedstad i hertugdømmet Steiermark (1180-1918), som sammen med Østrig tilfaldt kong Rudolf 1. og Habsburg-dynastiet efter slaget ved Marchfeld i 1278. Ifølge Marx havde kejseren som fredsfyrste formået at leve op til arven fra sine aner. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Marx dus med monarken.

I anledning af kejserens 50-års regeringsjubilæum skrev den østrigske digter Ferdinand von Saar (1833-1906) et hyldestdigt på fem strofer, som offentliggjordes i den østrigske avis *Wiener Zeitung* den 2. december 1898, Saar: 'Zum 2. December', 9-10. De to sidste strofer i digtet, der bar titlen "Zum 2. December 1898", lød som følger:

> Heut' um Seines Thrones Stufen
> Schaaren sie sich allzugleich,
> Und sie fühlen und sie rufen:
> Herr, in Dir ist Oesterreich!
> Zwar gedämpfter muß erschallen
> Ihr vereinter Jubelchor,
> Doch die Banner freudig wallen,
> Und es sinkt der Trauerflor.
>
> Und der Zukunft grünste Reiser
> Weih'n sie dem gesalbten Haupt:
> Heil Franz Joseph, uns'rem Kaiser,
> Der uns liebt und an uns glaubt!
> Heil Franz Joseph!! tönt es wieder
> Mit der Treue Allgewalt –
> Und vom Himmel segnend nieder
> Neigt sich eine Lichtgestalt……

For digtets forfatter personificerede og legemliggjorde kejser Franz Joseph 1. det østrigske statsbegreb og dermed hele Habsburgmonarkiet. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Ferdinand von Saar dus med monarken. Fjerde strofe refererede til, at kejserinde

Elisabeth tidligere på året, i september måned, var blevet myrdet.

Den østrigske digter Ludwig J. Bermanschläger (1861-1921) skrev i samme anledning et digt til den jubilerende monark, som blev bragt i det østrigske dagblad *Linzer Volksblatt* den 2. december 1898, Bermanschläger: 'An meinem Herrn'. Digtet med titlen "An meinem Herrn und Kaiser an seinem Jubeltage" bestod af ni strofer, og den fjerde strofe lød som følger:

Du bist ein ächter Sohn von Habsburgs Haus,
Das sich vom Gott des Kreuzes ließ beschirmen
Und wacker hielt des Feindes Tücke aus
Und nie gewankt in allen Schicksalsstürmen.
Äuch Deines Namens Glanz trägt weit hinaus
In's Land das Goldkreuz von den Kirchenthürmen,
Die Du in Wien erbaut zu Deinem Ruhm
Als gottgetreuer Fürst dem Christenthum.

Habsburgerne havde formået at modstå osmannernes belejring af Wien i 1529 og 1683 under hhv. ærkehertug Ferdinand (tysk-romersk kejser Ferdinand 1. (1556-64)) og den tysk-romerske kejser Leopold 1. (1658-1705), og kejser Franz Joseph 1. var en stolt varetager af denne tradition som hhv. syv og tre gange tipoldebarn. Hermed blev det regerende Habsburg-Lothringen-dynasti forlenet med en religiøs og historisk legitimitet som forsvarer af det kristne Europa. Den niende og sidste strofe lød som følger:

Du kennst den Gottesbau am Donaustrom
Und auch den Helden, der dort ruht im Frieden.
So lang ein Steinchen bleibt vom neuen Dom
Von seinem Bauherrn spricht ein Mund hienieden:
Bleibt kaisertreu das Land und glaubensfromm,
Was hm auch sonst in Zukunft wird beschieden
Und heute klingt's von allen Kirchen aus:
Der Herr erhalte Dich mit Deinem Haus!

Byen Linz ligger ved Donau-floden, og med denne strofe forener Bermanschläger en regional identitet fra Oberösterreich i forhold til det habsburgske dynasti med en multinational identitet på statsniveau, hvor kejseren symboliserer og personificerer Donaumonarkiet. I tråd med den germanske tradition for fyrstedigte er Bermanschläger dus med kejser Franz Joseph 1. i sit hyldestdigt.

I anledning af regeringsjubilæet i 1898 valgte den slovensktalende del af imperiet at hylde kejseren ved at udsende første og fjerde strofe af den østrigske kejserhymne fra 1854 af den østrigske digter Johann Gabriel Seidl (1804-75) på det slovenske sprog, Dimnik: *Zlati Jubilej*, 63. De to strofer lød som følger (min danske oversættelse):

Bog ohrani, Bog obvari
Nem Cesarja, Avstirjo!
Modro da nam gospodari
S svete vere pomočjo!
Branimo Mu krono dedno
Zoper vse sovražnike:
S Habsburškim bo tronom vedno
Sreća trdna Avstrije.

Trdno dajmo se skleniti,
Sloga pravo moč rodi;
Vse nam bo lahko storiti,
Ako združimo moči.
Brate vodi vez edina
Nas do cilja enega:
Živi Cesar domovina,
Večna bode Avstrija!

Gud bevare, Gud beskytte
Vor kejser, Østrig!
Må han regere os visdom
Med den hellige tros hjælp!
Lad os forsvare hans arvekrone
Mod alle fjender:
Med den habsburgske trone vil
Østrigs lykke altid være fast.

Lad os være fast forenede,
Enhed føder sand styrke;
Alt vil være let for os,
Hvis vi forener kræfterne.
Brødrenes bånd fører
Os til ét mål:
Længe leve kejseren,
Hjemlandet, Østrig vil vare evigt!

Den slovenske nation, bl.a. i området Krain, markerede således sit nationale og kulturelle særpræg i forhold til østrigerne, og at de samtidig ønskede at markere deres troskab over for monarken på grundlag af deres nationale egenart. Også andre nationer i Habsburgmonarkiet foretog deres egen oversættelse af kejserhymnen, eksempelvis oversatte den ukrainske digter Yuriy Fedkovych (1834-88) i 1862 hymnen til russisk, myslenedrevo.com.ua. 'Pisnya za'. Kejser Franz Joseph 1. besøgte det fyrstelige grevskab Görz og Gradisca (1754-1919) fem gange i sit liv. Ved sit sidste besøg i slutningen af september år 1900 i anledning af 400-året for det habsburgske dynastis overtagelse af tronen i det fyrstelige grevskab Görz (ca. 1117-1500) tilegnede områdets nationaldigter Simon Gregorčič (1844-1906) et velkomstdigt til monarken, der lød som følger (Podbersič: 'Da se ne'; min danske oversættelse):

Pozdravljen nam tik
južne meje
Države širne, svetli car.
Tu, kjer topleje solnce
greje.
Kjer kri nam bolj
ognjenjo vreje.
Kjer bolj gorak je srca
žar.
Pozdravljen, zemlje
gospodar!

Hilsner til os fra den sydlige
Grænse
Af det store land, lyse kejser.
Her, hvor varmere sole
varmer os.
Hvor vores blod koger
mere brændende.
Hvor hjertets gløder er mere
brændende.
Hilsner, jordens
herre!

Če čuvaš si kot Slovene, Podance si gojiš ognjene, S tem trdno tu si zidaš bran, S tem hrabro vstvarjaš si krdelo, Ki za Te pojde v boj veselo, Ko bojan am napoči dan! Alles Gute, unser Kaiser Franz Josef I.!	Hvis I beskytter os som Slovenere, Dyrker I ildfulde undersåtter, Med dette bygger I et stærkt forsvar her, Med dette skaber I modigt en flok, Som vil drage til kamp for jer med glæde, Når kampens dag gryr for os! Alles Gute, unser Kaiser Franz Josef I.!

Den slovenske kultur blomstrede fra slutningen af 1800-tallet under det habsburgske styre. Den slovenske nationaldigter i Görz og Gradisca accentuerede eksplicit i sit digt, at beskyttelsen af den slovenske nationalitet var en forudsætning for slovenernes patriotiske loyalitet over for habsburgerne og deres villighed til at dø for fædrelandet. Kejseren besøgte det fyrstelige grevskab Görz og Gradisca i foråret 1875, og i forbindelse med besøget i byen Cormons den 5. april blev der skrevet et velkomstdigt på fire strofer, Garimberti: *Diario storico del viaggio*, 88. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Cantiamo a CESARE, Che accoglie in core Celeste spirito, Sensi d'amore; Gloria al Magnanimo Ch' ereditò.	Lad os synge for kejseren, Som i sit hjerte byder den Himmelske ånd velkommen, Følelser af kærlighed; Ære være den storsindede, Der arver.
Le avite nobili Virtù, che forte Reser l'Imperio, E a lieta sorte, Sapiente, provvido Or l'avviò.	De ædle forfædres Dyder, som gjorde Imperiet stærkt, Og nu vejen til en lykkelig, Vis og forudseende Skæbne.
Di pace al candido Divin sorriso La terra mutasi In paradiso, E vital alito La rallegrò,	Med fredens oprigtige, Guddommelige smil Forvandles jorden Til paradis, Og et livspust opmuntrer Den,
Osanna a CESARE Ch' accoglie in core	Hosianna til kejseren, Som i sit hjerte byder

Celeste spirito,	Den himmelske ånd,
Sensi d'amore	Kærlighedens følelser
E i vari popoli	Og de forskellige folkeslags lykke
Felicitò.	Velkommen.

Den italiensktalende befolkning i byen ønskede med dette velkomstdigt at fremhæve, at kejser Franz Joseph 1. og med ham hele det habsburgske dynasti i fire århundreder havde levet op til arven fra Huset Görz, også kaldet Meinhardiner-dynastiet, der havde rødder i Bayern. Slægten, der sad på tronen i det fyrstelige grevskab Görz, uddøde i år 1500 med grev Leonhard (1454-1500). Den barnløse greve testamenterede sine besiddelser til det habsburgske dynasti.

Under revolutionen i 1848 skrev en borger fra byen Trieste i et brev den 21. marts, at han følte sig stolt over det østrigske fædreland som kejser Ferdinand 1.s undersåt og samtidig at være borger i Italien. Brevet sluttede med følgende erklæring: "Hail Ferdinand I, Hail Italy, Hail Pius IX", Maritan: *The Eagle on the*, 53. Pave Pius 9. (1846-78) havde stillet sig i spidsen for de revolutionære bestræbelser for et samlet Italien. Borgeren i byen Trieste, som i perioden 1382-1809 havde været rigsumiddelbar fristad, så således ikke noget modsætningsforhold mellem kejserriget Østrig og den italienske nationalisme i sin identitetsfølelse og patriotisme over for den habsburgske kejser. I forbindelse med besøget i Görz i foråret 1875 besøgte kejser Franz Joseph 1. også byen Trieste ved Adriaterhavet i april 1875, hvor byens avis *L'Osservatore Triestino* bl.a. skrev om det kejserlige besøg:

È antico a Trieste il convincimento che, essendo l'austriaco dominio quello che dagli avi nostri fu spontaneamente prescelto, il poterne avere perpetuo godimento sia già in sè stesso un vantaggio; avendo la storia provato che la prosperità di Trieste è inseparabile dalla sua unione coll'Austria. Il nostro Comune si dava nel 1382 alla Serenissima Casa d'Austria, e noi cinque secoli più tardi benediciamo al provvido consiglio degli avi, che prevenne con felice divinazione il desiderio dei tempi nostril; poichè da presso a mezzo millennio, ogni giorno, per così dire, ci fu segnato da un benefizio novello, cosicchè questa città, la quale al tempo della felice dedizione noverava appena cinque mila abitanti, oggi ne annovera ventitre volte tanti, e sempre più si dilata, si popola, si abbella (*Der er en gammel tro i Trieste på, at eftersom det østrigske styre spontant blev valgt af vores forfædre, er muligheden for at nyde det for evigt i sig selv en fordel; historien har bevist, at Triestes velstand er uadskillelig fra dets forening med Østrig. Vores kommune blev givet til Østrigs mest fredfyldte hus i 1382, og fem århundreder senere velsigner vi vores forfædres forsynede råd, som med glad spådomskunst foregreb vor tids ønske; da hver dag i næsten et halvt årtusinde, så at sige, har været præget af en ny velsignelse, således at denne by, som på tidspunktet for den lykkelige indvielse*

knap talte fem tusinde indbyggere, i dag tæller treogtyve gange så mange og stadigt udvider sig, bliver mere folkerig, bliver smukkere; min oversættelse), ibid., 28.

De ledende borgere i Trieste under ledelse af en podestà (bystyrer/borgmester) valgte i 1382 frivilligt at overgive byen til habsburgerne og hertug Leopold 3. af Østrig (1365-86) til gengæld for dennes forsvar af byen, da man var utilfreds med patriarkens styre i patriarkatet Aquileia. Derefter havde byen status som en rigsumiddelbar fristad (1382-1809, 1849-1922). Den italiensksprogede avis benyttede kejserens besøg i 1875 til at udtrykke en taknemmelighed fra det triestinske folk over for beslutningen i 1382 og en udbredt historisk tilfredshed med det østrigske styre i byen, som kun havde oplevet økonomisk fremgang under habsburgerne.

Bosnien-Hercegovina var siden 1878 under østrig-ungarsk forvaltning, men statsretligt forblev området dog en del af Det Osmanniske Rige. En bosnisk patriotisk sang med titlen ”Svadili se orli i sokoli” (”Ørnene og falke kæmpede”) refererede til modstanden mod den østrig-ungarske besættelse af Bosnien-Hercegovina i 1878, Vranić: ’Sevdalinke’. Sangen lød som følger (min danske oversættelse):

Svadili se orli i sokoli,
Niže Žepča, u Jeleč
planini.
Orli vele: ”Naša je
planina!”
A sokoli: ”Naša
djedovina!”
Kol’ko su se ljuto
zavadili,
Sve su bistre vode
zamutili!
Ne mogaše bistra
Kiseljaka,
Njega čuva mlada
pašinica,
Sa svojijeh devet
djevojaka!

Ørne og falke skændtes,
Nedenfor Žepča, i Jeleč-
bjerget.
Ørnene siger: ”Bjerget er
vores!”
Og falkene: ”Vores
bedstefars land!”
Hvor voldsomt de
skændtes,
De mudrede alt det klare
vand!
Den klare Kiseljak kunne
ikke,
Den er bevogtet af en ung
pašinica,
Med sine ni
piger!

Ørnen og falken var allegoriske figurer for hhv. Habsburgmonarkiet (Østrig-Ungarn) og Det Osmanniske Rige. Falkene påberåbte sig Bosnien-Hercegovina som ”Vores bedstefars land”, hvormed der henvistes til det forhold, at de to provinser havde været en del af osmannernes rige siden 1463. Sangen var eksponent for den traditionelle bosniske loyalitet over for den osmanniske sultan. I 1908 annekterede Østrig-Ungarn formelt Bosnien-Hercegovina. Allerede i 1910 besøgte områdets

nye monarkiske statsoverhoved, kejser Franz Joseph 1., sin nye besiddelse. I anledning af besøget bragte *Sarajevoer Tagblatt* den 31. maj 1910 et velkomstdigt på forsiden med titlen ”An Bosnien”, Braunhorst: ’An Bosnien’. Digtet var skrevet af B. von Braunhorst. Digtet bestod af syv strofer, og den sidste lød som følger:

> Es harrt ein neues Blühen und Gedeihen,
> Der Friedensengel windet seinen Kranz
> Aus Rosen, schmückt das Volk mit seinem Segen:
> Der Kaiser hoch! – Heil Bosniens neuem Glanz!

Digtet udtrykte en forventning om, at det nye østrigske herredømme ville betyde fred og fremgang for Bosnien-Hercegovina i fremtiden. Samme dag bragte dagbladet en leder med titlen ”Das Reich”, der betonede den særlige placering, som det multinationale habsburgske monarki indtog i Europa: *Im Herzen Europas gelegen vereinigt es in seinen Völkern die drei großen Stämme der Romanen, Germanen und Slaven und ist daher ihr natürliches Bindeglied, durch die neuerworbenen Länder aber auch jenes zwischen Okzident und Orient*. Den gamle talemåde fra 1400-tallet, ”Austria erit in orbe ultima” (”Østrig skal bestå til verdens ende”), var ifølge den ledende artikel en ægte sandhed, og ikke udtryk for en *gedankenloser Vaterlandsduselei oder byzantinischer Hofkünste*. Den byzantinske arv i Bosnien-Hercegovina forenede sig naturligt med den vesteuropæiske kultur i kraft af det østrigske herredømme, der virkede som en bro mellem øst og vest i Europa.

Slaven und Deutsche! Der Gegensatz hat Oesterreich schon schwer geschädigt, er sollte den neuen Provinzen erspart bleiben und er kann es, wenn eine vorurteilsfreie, gerechte Würdigung des deutschen Volkes und seiner Leistungen platzgreift. Der germanische Stamm hat der ganzen Welt Schätze von unmeßbarem Wert gegeben, ihm entsprangen die Lehrer der meisten Völker und gerade die Deutschen Oesterreichs waren die Kulturträger aller Völker, der Kitt, der alles zusammenschweißte, ohne den kein Donaureich existierte, aber auch keine aufrechten, selbständigen Slavenstämme! Und mehr noch gaben sie: die Herrschergeschlechter den meisten Staaten Europas! Mit diesen Dynasten aber haben sie ihnen die vornehmsten Träger ihrer eigenen großen Kultur und Gesittung auf einen weithin ausschauenden Platz gestellt, als Vorbilder!.

Det habsburgske dynasti var ifølge lederen i stand til at transcendere de nationale og kulturelle skillelinjer i monarkiet, hvormed kejserhuset havde bevaret de slaviske nationer som levedygtige folk. Donaumonarkiet blev ifølge lederen holdt sammen af tre elementer: folkets kærlighed til deres hjemstavn og monarken, hæren og dynastiet. Fra den muslimske befolkning i Čaršija i Sarajevo blev

kejserbesøget imødekommet som en afgørende begivenhed i områdets relation til centralmagten.

Es sind jetzt schon mehr als 400 Jahre, daß die Türken Bosnien erobert haben, und seit dieser Zeit hat uns kein Sultan besucht. Kaiser Franz Josef aber kommt sofort, nachdem dieses Land unter sein Szepter gelangt ist, um uns zu besuchen und alles selbst zu sehen. Wir müssen ihm dafür danken und ihm einen festlichen Empfang bereiten (*Sarajevoer Tagblatt* 1.6.1910, ”Der Kaiser in Sarajevo”, 1).

Den muslimske bosniakiske befolkning følte sig set af det nye habsburgske styre på en måde, som de aldrig havde oplevet fra det tidligere århundredlange osmanniske styre. Kejseren besøgte alle etnisk-religiøse grupper i det bosniske samfund: de muslimske bosniakker, de katolske kroater og de ortodokse serbere. De to ledere af den muslimske nationale organisation, Alibeg Firdus (1864-1910) og Šerif Arnautović (1847-1935), udstedte en udtalelse i anledning af besøget, i hvilken de pointerede muslimernes nære relation til kejserhuset. Kejserbesøget havde en stor betydning i forhold til at eliminere de talrige misforståelser, der herskede imellem den muslimske befolkning og de ledende regeringskredse. *Nunmehr haben wir uns gegenseitig kennen gelernt und Vertrauen zum Monarchen, zu dem wir in Liebe und Verehrung emporblicken, gewonnen. Der Kaiser konnte sich von der ehrlichen Begeisterung der muselmanischen Bevölkerung überzeugen* (Ibid., 3.6.1910, ”Die Moslims und der Kaiser”, 3). Udtalelsen fortsatte med at fastslå, at

Die Person des Kaisers hat auf alle Mohamedaner den tiefsten Eindruck gemacht. Besonders aber hat er die Herzen Aller gewonnen durch sein freies furchtloses Auftreten. Der Mohamedaner hat sich bisher jeden Herrscher als einen Menschen vorgestellt, der es vermeidet, unter die Massen zu treten, ibid.

De to repræsentanter for den muslimske nationale organisation fastslog med denne erklæring, at den muslimske bosniakiske befolkning traditionelt altid havde næret en dyb loyalitet og troskab over for det til enhver tid siddende herskerhus, og det habsburgske dynasti var i denne henseende absolut ingen undtagelse.

I forbindelse med kejser Franz Joseph 1.s 25-års regeringsjubilæum i 1873 bragte dagbladet *Innsbrucker Nachrichten* den 2. december 1873 et hyldestdigt af Anton Renk, Renk: ’Zur Vorfeier’. Digtet, der bestod af 11 strofer, bar titlen ”Zur Vorfeier des Regierungs-Jubiläums Sr. Majestät des Kaisers Franz Josef I.”. Digtets fjerde til og med syvende strofe beskrev forårets komme og diverse alperoser, herunder den ikoniske edelweiss (sjette strofe), som en symbolsk og allegorisk reference til den østrigske Tyrol-provins. Digtets ottende strofe skildrede alpeblomsternes formåen:

Sie sangen von Fürstenliebe, von edler Fürstenhuld,
Sie sangen von Volkes Treue, von tausenfacher Schuld;
Die niemals abzutragen das ganze Volk vermag,
Und kühne Gottvertrauen der dunklen Veilchen Pracht,
Wohl ihm, den dieses Alles zum Herrscher hat gemacht.

Alpeblomsterne blev således i digtet anvendt som et middel til at udtrykke en særlig tyrolsk regional identitet i forhold til det habsburgske kejserhus. Ved kejserens 50-års regeringsjubilæum i 1898 bragte ugeskriftet *Tiroler Grenzbote* den 4. december 1898 en leder på forsiden med titlen "1848-1898". Den ledende artikel beskrev den østrigske statsdannelse som en fusion af mange forskellige lande og folkestammer. Den østrigske statside var legemliggjort i kejseren og kejserhuset:

Durch viele kräftig wirkende Ursachen hat sich in uns allmählich ein Gefühl für den Kaiser und die Dynastie herausgebildet, das sich in den schweren inneren und äußeren Krisen und Kämpfen als eine der verläßlichsten Grundfesten des Staates bewährt hat. Die Dauerhaftigkeit und Tragkraft eines derartigen an der Person haftenden Patriotismus wird leicht unterschätzt. Aber wer dies thut, mißversteht Oesterreich. Andere Empfindungen und Leidenschaften mögen lärmender und auffälliger auftreten und wirken, doch die Anhänglichkeit der Tyroler an die Dynastie ist ein stilles, aber starkes und zähes Gefühl, ein unausrottbares, das gar oft auch der noch hat, der es nicht zu haben glaubt.

Lederen accentuerede, at loyaliteten over for kejseren og det habsburgske dynasti var så dybt rodfæstet i den østrigske nation, herunder blandt tyrolerne i grevskabet Tyrol, at den var i stand til at holde sammen på den østrigske statsdannelse. I 1803 mediatiseredes fyrstebispedømmerne Trento (1027-1803) og Brixen (1027-1803) til grevskabet Tyrol (1140-1919), som i 1363 testamentarisk tilfaldt det habsburgske fyrstehus. I 1886 besøgte kejser Franz Joseph 1. byen Bruneck i Pusterdalen i Sydtyrol, og i anledning af det kejserlige besøg skrev den lokale præst og digter Josef Seeber (1856-1919) et velkomstdigt til monarken med titlen "Der Kaiser kommt", Seeber: 'Der Kaiser'. Digtet bestod af fem strofer, og den sidste lød som følger:

Rings auf den Bergen flammt und loht
Der Freudenfeuer sprühend Roth;
Doch höher loht und heißer flammt
Die Liebe, die uns angestammt,
Die Liebe, die zu jeder Zeit
Dem Herrscherhaus Tirol geweiht:
Die treue Lieb zum Kaiser!

Tyrol var bevidst om sin stolte historie, og Seeber understregede med sit hyldestdigt loyaliteten over for det regerende habsburgske dynasti i den historiske provins. Den tyrolske sidelinje grundlagdes af en yngre bror til den tysk-romerske kejser Maximilian 2. (1564-76), ærkehertug Ferdinand 2. af Vorderösterreich (1529-95), som fra 1564 var landsfyrste i grevskabet Tyrol. Linjen overførtes på efterkommerne til ærkehertugens yngre bror, ærkehertug Karl 2. af Innerösterreich (1540-90), som omfattede hertugdømmerne Steiermark, Kärnten og Krain. Ærkehertug Ferdinand 2., ærkehertug Leopold 5. af Vorderösterreich (1586-1632), ærkehertug Karl 2.s søn, og dennes to sønner, ærkerhertugerne Ferdinand Karl (1628-62) og Sigismund Franz (1630-65) af Vorderösterreich, blev alle gravlagt i Innsbruck. Med ærkehertug Sigismund Franz' død i 1665 blev alle de habsburgske lande forenet under den tysk-romerske kejser Leopold 1. (1658-1705).

I 1805 mediatiseredes kurfyrstendømmet Salzburg (1803-05), en videreførelse af fyrsteærkebispedømmet Salzburg (1328-1803), til kejserriget Østrig. I forbindelse med kejserens 25-års regeringsjubilæum i 1873 bragte dagbladet *Salzburger Chronik für Stadt und Land* den 2. december 1873 en leder på forsiden med titlen "Am 2. Dezember". Den ledende artikel neden under et hyldestdigt beskrev monarkens religiøse tilhørsforhold på følgende måde: *Mit ganz besonderer Freude und heiligem Stolze blickt aber heute das katholische Volk hin auf Seine Apostolische Majestät*. Lederen refererede til kong Rudolf 1.s kroning i katedralen i Aachen den 24. oktober 1273 som et historisk bevis på habsburgernes traditionelle tilhørsforhold til katolicismen. Den religiøse legitimering af det habsburgske dynasti skyldtes primært, at befolkningen i Salzburg i flere århundreder var blevet regeret af et katolsk fyrsteærkebispedømme. Den 4. december 1873 bragte samme dagblad et digt om den østrigske historie med titlen "Oesterreichs Kraft" af professor og forfatter Joseph Michael Schwaiger (1841-87), Schwaiger: 'Oesterreichs'. Digtet, der bestod af 23 strofer, skildrede markgreve Leopold 1. af Østrigs (976-94) liv og levned. Han var den første markgreve fra det frankiske Babenberg-dynasti, som regerede Østrig frem til dets uddøen i 1246. Markgrevskabet Østrig (ca. 970-1156) blev i 1156 omdannet til hertugdømmet Østrig (1156-1453), som igen i 1453 omdannedes til ærkehertugdømmet Østrig (1453-1804). I 1282 besteg habsburgerne den østrigske trone, og Schwaiger formåede i sit digt historisk at flette Babenbergerne sammen med det habsburgske fyrstehus i digtets sidste strofe, som var direkte henvendt til kejser Franz Joseph 1.

Gott erhalte, Gott beschütze
Unsern Kaiser, unser Land,
Und es blüh' des Thrones Stütze,
Eintracht, unser Völkerband!
Wenn die Stämme so verbunden,
Mauerfest zum Kaiser stehn,
Dann, dan nist das Reich gefunden,

Das da nie wird untergeh'n!

Schwaiger ville med sit digt vise storheden og kontinuiteten i den østrigske historie, som tog sin begyndelse i markgrevskabet Østrig under Leopold 1.

I anledning af 60-års regeringsjubilæet i 1908 bragte dagbladet *Kärntner Zeitung* et hyldestdigt den 2. december 1908 med titlen "Kärntens Gruß an den Kaiser", 2. Digtet lød som følger:

Feierlich die Nebel ziehen
Und der Glockner glänzt im Licht,
Silberhelle Wolken fliehen
Über Kärntens Angesicht.
Glockengrüße hell erklingen
Jubelnd hin von Tal zu Tal
Und die biedern Kärntner singen
Dir, o Fürst, mit Jubelschall.
Liebe schlingt ein festes Band
Um den Herrn und um das Land!

Strahlen unsrer Städte Zinnen,
Und der Seen Augen glüh'n,
Schöner mag sein Land wohl minnen,
Und sein Garten schöner blüh'n!
Alles atmet helle Freude,
Alles jubelt auf vor Lust,
Und von hoher Alpenweide
Jauchzt der Senn' aus voller Brust:
Völkerfriedens Unterpfand,
Sei gegrüßt vom Kärntnerland!

Gebe Gott uns gute Zeiten,
Schirm' der Himmel uns voll Huld!
Woll'st der Güte Mantel breiten
Über uns mit viel Geduld.
Deine Hauptstadt will dich grüßen,
Und das ganze Land, es fleht:
Möge Gott dein Sein versüßen,
Wenn die Zeit auf Sturm und steht,
Auch im wüsten Völkerbrand
Bleibt dir true dein Kärntnerland!

Hertugdømmet Kärnten (976-1918) med hovedstad i Klagenfurt fra 1518 opstod i 976 på basis af markgrevskabet Kärnten (889-976). Hertugdømmet tilfaldt i 1335 det habsburgske dynasti. Området var et grænseområde mellem germansk og slavisk (slovensk) nationalitet, som også eksisterede i den sydlige del af Steiermark. I perioden 658-828 eksisterede et slavisk fyrstendømme i det nuværende sydlige Østrig og den nordøstlige del af Slovenien. Kärnten havde i slutningen af 1800-tallet et flertal

af slavisktalende folk, men de følte et historisk loyalitetsforhold til den habsburgske monark. Ved folkeafstemningen i 1920 i Kärnten stemte flertallet af befolkningen for at forblive under Østrig. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var man i digtet dus med monarken.

Ved kejserens 50-års regeringsjubilæum i 1898 bragte dagbladet *Bregenzer Tagblatt* den 2. december 1898 et digt på forsiden, der var signeret ”J.K.”. Digtet, der bar titlen ”Zum zweiten December”, var skrevet på den lokale alemanniske dialekt. Byen Bregenz ligger i Vorarlberg i det vestlige Østrig, der havde et flertal af alemannisktalende folk. Dagbladet bragte tillige samme dag et digt af en anonym folkedigter fra Bregenz med titlen ”Jubel-Vers!”. Digtet bestod af syv strofer, og den fjerde, femte og sjette lød som følger:

Daa ist kummo Kaiser Franz Josef
Wo sit dem regelrt
Und dea stolze Habsburgs Thron
50 Jaahr etz schoa ziert.

Gändret hoat se frile viel,
I unsrar Monarchie
Aber as kan o kummo was no will
Der Kaise. regiert halt gli.
Er regiert noch Reacht und Pflicht
Si Volk und Vaterland
Und was er seit hoat Sinn und Gwicht
Des ist jo weltbekannt.

Med de to digte udtryktes således en særegen alemannisk national identitet i forhold til den habsburgske monark, som man samtidig erklærede sin troskab til.

Ved kejserens 25-års regeringsjubilæum i 1873 trykte dagbladet *Tetschner Anzeiger* den 3. december 1873 et hyldestdigt til den jubilerende monark med titlen ”Zum 2. Dezember 1873” og underskrevet ”M.B.”. Digtet bestod af fem strofer, og den fjerde lød som følger:

In des freien Bürgers Treue
Suchte er des Reiches Hort,
Ließ zu seinem Throne dringen,
Freier Bürger freies Wort!
Und: ”Die Freiheit wie in Oestreich!”
Rief’s gar bald von manchem Strand; -
Oestreichs Söhne blickten freudig
Wieder auf ihr Vaterland!

Digtet skildrede kejseren som den, der havde sikret friheden og et konstitutionelt styre i kejserriget Østrig. Byen Tetschen (tjekkisk: Děčín) er en by i den nordvestlige af det historiske Bøhmen

(Tjekkiet). Byen ligger i det historiske Sudeterland, som i det 19. århundrede var betegnelsen for grænsebjergene i området mellem Bøhmen, Schlesien og Mähren. Sudetertyskerne gik tidligere under navnet bøhmertyskere og mährentyskere. I anden halvdel af 1200-tallet blev området befolket af tyskere, som var inviteret af de bøhmiske konger.

Den 18. februar 1895 døde hertug Albrecht af Teschen (1817-95, hertug fra 1847), som tilhørte Habsburg-Lothringen-dynastiets Teschen-linje. Den 27. februar bragte *Znaimer Wochenblatt* et hyldestdigt til den afdøde hertug med titlen ”Feldmarschall Erzherzog Albrecht”, forfattet af den mähriske billedhugger Karl Korschann (1872-1943), Korschann: ’Feldmarschall’, 1. Digtet bestod af 16 strofer og beskrev hertugens militære indsats for Østrig i Den Første Italienske Uafhængighedskrig i 1848-49 og Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Digtets sjette og 11. strofe lød som følger:

Er blieb ein treuer Wächter
Dem Kaiser, wie dem Reich’,
Sein Herz gehörte beiden
Im schönen Oesterreich!

Da grüßen ihn die Helden,
Ihm ist’s, wie Gottes Hauch,
Sein Vater, der große Carl,
Der alte Radetzky auch.

I Den Første Italienske Uafhængighedskrig havde han kommandoen over en division under den østrigske feltmarskal Radetzky (1766-1858), hvor han formåede at sikre østrigerne sejren i slaget ved Novara i marts 1849. I Den Preussisk-Østrigske Krig ledte den østrigske ærkehertug det sejrrige slag ved Custoza i juni 1866. Hertug Albrechts far, hertug Carl af Teschen (1771-1847, hertug fra 1822), var en østrigsk nationalhelt, da han i maj 1809 stod bag kejser Napoleon 1.s første større militære nederlag i slaget ved Aspern nær Wien. Digtets ottende strofe lød som følger:

Er pflegte Kunst und Wissen,
Woll warmer Sympathie
Auch für das Wirthschaftsleben
Im Kreis’ der Industrie.

Foruden at være en god østrigsk patriot var hertug Albrecht således også mæcen og iværksætter. Den lokale Korschann formulerede i digtet en særlig identitet i det schlesisiske hertugdømme Teschen (1290-1918), som siden 1653 havde været under habsburgsk styre (under dynastierne Lothringen (1722-65) og Wettin (1797-1822))), inden for rammerne af det østrigske, habsburgske kejserrige.

Kejser Ferdinand 1. (1835-48), kong Ferdinand 5. af Ungarn, Kroatien og Bøhmen, fyldte 50 år i april 1843. I anledning af monarkens runde fødselsdag bragte avisen *Kais. Königl. Schlesische*

Troppauer-Zeitung den 17. april 1843 et hyldestdigt af Joseph Olbrick, Olbrick: 'Empfindungen'. Digtet, der bestod af ni strofer, bar titlen "Empfindungen zur höchsten Geburtsfeier Sr. kaiserl. königl. apostolischen Majestät Ferdinand des Ersten, Kaisers von Oesterreich (Am 19. April 1843)". Digtet fremhævede bl.a. den østrigske kejsers indsats for handel og industri og virke som kunstmæcen (strofe fem). Digtets tredje og niende strofe lød som følger:

Reich an Fürstentugend sah man Franzen
Sie auf seinen würdigen Sprössling pflanzen
Habsburgs Muster Ahnen werth zu sein,
Gottesfurcht, Gerechtigkeit und Milde
Strahlen aus Ferd'nandens Herrscher Schilde
Reiner als der Krone schönster Stein.

Du Allmächt'ger! schenke Oestreichs Landen
Lange seinen Herrscher Ferdinanden
Flehen deine Kinder heut zugleich
Hoch leb' der Geliebte, mit Marien!
Für Sie unsre treuen Herzen glühen
Und hoch lebe das Haus Oesterreich!

Kejser Ferdinand havde ifølge Olbrick vist sig som en værdig arvtager til sin far, den første østrigske kejser Frans 1. (1804-35). Endelig velsignede digtet kejserens ægteskab med Maria Anna (1803-84), der var født prinsesse af Savoyen. Digtets sidste strofe betegnede det habsburgske dynasti som Huset Østrig, hvilket havde til formål at sætte lighedstegn mellem det multinationale fyrstehus og det relativt nyetablerede østrigske kejserrige. Byen Troppau (polsk: Opawa) var i perioden 1269-1918 hovedstad i hertugdømmet Troppau, der som schlesisk hertugdømme var en del af Den Bøhmiske Krones Landes fra 1348. Byen Troppau forblev en del af Habsburgmonarkiet efter 1742, hvor den nordlige del af Schlesien og hertugdømmet Troppau tilfaldt Preussen. Siden 1614 var hertugdømmet blevet regeret af Huset Liechtenstein, som var tro mod det katolske habsburgske styre i Bøhmen. Digtet skulle demonstrere den historiske loyalitet over for Østrig og det habsburgske dynasti.

I anledning af 50-års regeringsjubilæet i 1898 skrev professor dr. Raimund Friedrich Kaindl (1866-1930) et hyldestdigt til den jubilerende monark, Kaindl: 'Jubiläumsfeier', 3. Kaindl, der stammede fra Bukovinas hovedstad, Czernowitz, udforskede i sit virke som historiker og etnolog den tyske historie i det østlige Centraleuropa. Digtet blev gengivet i dagbladet *Bukowinaer Post* den 4. december 1898. Digtet lød som følger:

Es braust ein Ruf vom Dniesterland
Bis an der Bistritz Felsenstrand,
Er braust von Feld durch Au zum Wald,

Bis an den Felsen laut wiederhallt!
Hoch lebe unser Kaiser!

O juble froh mein Buchenland:
Vor fünfzig Jahren brach das Band:
Es gilt des guten Kaisers Lob,
Der dich zum Herzogthum erhob:
Hoch lebe unser Kaiser!

Du warst, o Kaiser, unser Hort,
Sie werde frei, das war dein Wort,
Nun blüht dir auf des Reiches Mark
Im Osten; durch dich ward sie stark:
Hoch lebe unser Kaiser!

Drum braust der Ruf vom Dniesterland
Bis an der Bistritz Felsenstrand:
Dies Lob erklingt so laut wie heut'
Dir Kaiser auch in Ewigkeit:
Hoch lebe unser Kaiser!

Kaindl fremhævede i sit digt, at kejseren i 1849 havde ophøjet Bukovina-området til et hertugdømme, der havde status af et østrigsk kronland under det habsburgske dynasti (strofe to). Med digtet adresserede Kaindl den særlige regionale identitet i Bukovina og hertugdømmets selvstændige historiske udformning i forholdet til det regerende kejserhus i Habsburgmonarkiets østlige grænseområde som forsvarer af den tyske mark i Karpaterne og ved Dnestr-floden. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Kaindl dus med monarken. I anledning af kejser Franz Joseph 1.s 70-års fødselsdag den 18. august år 1900 udsendte den østrigske digter T. Fried i kejserstaden Wien et fødselsdagsdigt til monarken, Fried: 'Zum 18. August', 3. Digtet blev bragt i *Bukowinaer Post* den 19. august 1900. Digtet lød som følger:

Der Jahre zweiundfünfzig auf dem Throne
Trägt unser Kaiser seine Krone;
Für seine Völker all' im Reiche
Ist seine Liebe stets die gleiche,
Sein weiser Sinn, sein edles Streben
Ist, seiner Völker Glück zu heben.
Als Friedensfürst der Völker Hort,
Regieret Er mit mildem Wort,
Geliebt von Oesterreichs wack'ren Söhnen
In allen Sprachen, allen Tönen.
Die Liebe, die Ihm Kränze windet
Sich allerorten festlich kündet,
Beende uns'ren Sprachenstreit,
Zu aller Heil, für alle Zeit.

Der Lieb' zum Kaiser eingedenk
Schafft Frieden! Ihm zum Festgeschenk;
Daß Er in seinen alten Tagen
Sein Haupt kann sorgenfreier tragen,
Und seh' in seinem weiten Reich,
Ein einig Volk: in Oesterreich!

Hertugdømmet Bukovina havde tre officielle sprog: tysk, rumænsk og ruthensk. I Frieds optik havde kejser Franz Joseph 1. som samlingsmærke evnet at gøre en ende på den evindelige sprogstrid i det multietniske dobbeltmonarki. Monarkiet var således ifølge fødselsdagsdigtet i stand til at transcendere de sproglige, nationale og kulturelle skillelinjer i det flernationale habsburgske monarki. Hertugdømmet ophørte med dobbeltmonarkiets opløsning i 1918.

I anledning af kejserens 50-års regeringsjubilæum i 1898 bragte dagbladet *Kremser Volksblatt* den 4. december 1898 et hyldestdigt med titlen "Zum Regierungs-Jubiläum Seiner Majestät Kaiser Franz Joseph des Ersten", forfattet af Emil Edler von Haberson, Haberson: 'Zum Regierungs-Jubiläum'. Digtet bestod af fem strofer, og den anden lød som følger:

Durch volle fünfzig Jahre
Lenkt er mit starker Hand
Der Monarchie Geschicke!!
Es preist Ihn jedes Land;
So viel auch Nationen
Im schönen alten Reich –
Die Lieb' zum Kaiser-König
Bleibt überall sich gleich!

Ifølge Haberson havde kejseren med sin fortrinlige regeringsførelse igennem et halvt århundrede sikret, at alle nationer i det multinationale habsburgske monarki var ligeberettigede i relation til den centrale statsmagt.

I forbindelse med kejserens 50-års regeringsjubilæum i 1898 bragte dagbladet *Das Vaterland* den 2. december 1898 på forsiden et hyldestdigt med titlen "Festgruß" af den tysk-østrigske forfatter Anna Esser (1850-1932), Esser: 'Festgruß'. Digtet bestod af ni strofer, og den fjerde lød som følger:

Kommt her, ihr Nationen, euch zu neigen
Dem Jubelkaiser heut' auf Habsburgs Thron,
Dem Schmerzenskönig, den nicht konnte beugen
Das bitt're Weh um Gattin und den Sohn.
Wer that es je Ihm gleich? – Sein Leid verborgen,
Tief trägt Er es, nur für Sein Volk zu sorgen.

På trods af sine personlige sorger som tabet af sin gemalinde og sin eneste søn i hhv. 1898 og 1889

var kejseren ifølge Esser vedblevet at være optaget af sit rige og sine nationers bekymringer og velfærd.

I 1818 besøgte den østrigske kejser Frans 1. (1804-35) kongerigerne Kroatien og Dalmatien, som var blevet oprettet i 1815. I forbindelse med besøget i Dalmatiens hovedstad, Zadar (Zara), skrev den lokale digter Giovanni Kreljanović Albinoni (1777-1838) et velkomstdigt til monarken, der lød som følger (Špikić: '*Titus Novus*', 317; min danske oversættelse):

Ma che? Dove risplende,	Men hvad? Hvor
CESARE, 'l Tuo sembiante, immagin viva	KEJSER, stråler dit ansigt, et levende billede
D'ogni perfezion, quai nomi antichi,	Af enhver perfektion, hvilke gamle navne,
Quai rari esempj al paragon verranno?	Hvilke sjældne eksempler vil komme til sammenligning?
Se tanto osai sperar, io mi condanno. -	Hvis jeg turde håbe så meget, fordømmer jeg mig selv. -
No, no, MONARCA AUGUSTO; a tal cimento	Nej, nej, OPHØJEDE MONARK; hvem kunne
Chi potrebbe aspirar? Non havvi nome	Stræbe efter en sådan udfordring? Der er intet navn
"Nelle Romulee carte, e nelle Argive"	"På Romulus' og Argives kort"
Ch'a Te somigli, o Ti ritragga in parte;	Der ligner Dig, eller endda delvist ligner Dig;
Nome eccelso, immortal, che sarà invidia	Et navn, der er sublimt, udødeligt, som vil misunde
Del lontano avvenir; ch'alto soggetto	En fjern fremtid; dette ophøjede emne, der er
"Di poema degnissimo e d'istoria"	"mest værdigt til et digt og en historie",
Non riceve però chiarezza, o pregio,	Men som dog ikke får nogen klarhed eller værdi,
Che più loro non renda orrevol fregio.	Der ikke gør det mere ærefuldt.
Ora se 'l nome udendo	Hvis det nu, når jeg hører
Di Tito, avvien che in lui	Navnet Titus, sker, at jeg i ham
La conoscenza altrui	Genkender andres viden
Te ravvisi, o gran Re, non temo accusa;	O store konge, frygter jeg jeg ingen anklage;
L'amor de' figli tuoi scolpa la Musa.	Kærligheden til dine børn frikender musen.

Ifølge traditionen grundlagde Romulus sammen med Remus byen Rom i 753 f.Kr., og Argive refererer til den antikke græske by Argos. Derved kobler Albinoni den græske og romerske antikke arv sammen med hinanden, da Romulus' stamfader Æneas kom fra Troja nær Argos. Albinoni komparerede den østrigske kejser med den romerske kejser Titus (79-81), der opnåede berømmelse som en stor militær feltherre. Med denne sammenligning med en af antikkens store skikkelser forlenede digteren kejser Frans 1. med en historisk og symbolsk legitimitet som dalmatinernes retmæssige monarkiske statsoverhoved. Kejser Frans 1. besøgte i relation til sit Dalmatiensbesøg tillige byen Split, hvor den romerske kejser Diocletian (284-305) havde sit personlige palads og fæstning. Dette besøg inspirerede formentlig Albinoni til ovennævnte digt, hvor en anden romersk kejser var i centrum. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Albinoni

dus med monarken i sit digt. I slutningen af april 1875 besøgte kejserens sønnesøn kejser Franz Joseph 1. byen Dubrovnik (Ragusa) i det sydligste Dalmatien. Byen havde været en selvstændig republikansk bystat i århundreder, i årene fra 1358-1808. Overalt i byen var der ophængt transparenter med lykønsknings- og velkomsthilsener til monarken. Én af dem lød som følger (Zubović: 'Posjet cara', 210-11; min danske oversættelse):

Za tebe smo care, kad je zgoda, Svi pripravni smrti podniet breme; Tako i Ti. Svietloga ti Roda Za Slavensko pobrini se pleme.	For dig er vi kejsere, når tiden kommer, Alle klar til at bære dødens byrde; Det er DU også. Af din strålende slægt, Tag dig af den slaviske stamme.

Den kroatiske digter ønskede med denne hilsen at henlede kejserens opmærksomhed på den sydslaviske befolkning i kongeriget Dalmatien, som var stærkt præget af den italienske nationale kultur og tradition qua indflydelsen fra områdets italiensktalende elite, Maritan: op.cit., 123-48. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med monarken. I forbindelse med kejserens besøg i hovedstaden Zara i april 1875 blev der skrevet et hyldestdigt til monarken, Jóry: *Viaggio di*, 68-69. Digtet bestod af ti strofer, og den første lød som følger (min danske oversættelse):

Sacro è pel Dalmata, d'omaggio e fè Un inno sciogliere al Padre, al Re: - O che l'intuonino in sale ornate Con voci trepide, le delicate Donzelle dalmate; o che si spanda Per valli e balze, quando una banda Di forti scende dai vergin monti Il sangue a spargere pel Sire pronti. L'inno del Dalmata sempre sarà Inno d'omaggio, di fedeltà.	Hellig for dalmatineren, for hyldest og tro En hymne at synge til Faderen, til Kongen: Enten lad dem synge den i udsmykkede sale Med bævende stemmer, de sarte Dalmatiske jomfruer; eller lad den sprede sig Gennem dale og klipper, når en flok Af stærke mænd stiger ned fra de jomfruelige bjerge Klar til at udgyde deres blod for Herren. Dalmatinerens hymne vil altid være En hymne om hyldest, om loyalitet.

Digtet rummede også en hyldest til tronfølgeren, kronprins Rudolf (strofe otte). Digtets sidste strofe lød som følger (min danske oversættelse):

La Tua corona, la Tua bandiera Son Sacre al Dalmata; in esse ei spera, E al Sire d'Austria ei scioglierà Inno d'omaggio, di fedeltà.	Din krone, dit banner Er hellige for dalmatineren; i dem håber han, Og til Østrigs Herre vil han udløse En hymne om hyldest, om loyalitet.

Digtet udtrykte en regional stolthed over kongeriget Dalmatiens rige historie, såvel som et

tilhørsforhold til det habsburgske østrigske monarki. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med monarken i sit hyldest- og velkomstdigt. Kejser Franz Joseph 1. besøgte byen Fiume (Rijeka) tæt ved halvøen Istrien i maj 1875. I anledning af besøget skrev professor Plinio Cortesi et hyldestdigt til monarken, ibid., 167. Digtet bestod af fire strofer og lød som følger:

Grande d'Absburgo, che alla lieta sponda Del liburnico suol rivolgi il piede, Colei si fa più bella e più gioconda Che libera sul lido ungaro siede.	Habsburgs storhed, som til den lykkelige kyst Fra den liburniske kyst venter din fod, Hun bliver smukkere og mere glædesfyldt Som sidder frit på den ungarske kyst.
Fra' primi in lealtade, a niun seconda Nell'amor, nello zelo e nella fede, Ogni sua speme nel Tuo scettro fonda, Delle avite virtudi inclito erede.	Blandt de første i loyalitet, uovertruffen I kærlighed, iver og tro, Hun baserer alle sine håb på Dit scepter, Berømte arving til forfædres dyder.
All'aura dolce del Tuo saggio impero L'aquil'ardita già si libra a volo Per l'ampio ciel del gemino emisfero.	I den søde brise fra Dit vise rige Svæver den dristige ørn allerede Gennem den brede himmel på den tvillinge halvkugle.
Sì, che non havvi omai remoto suolo, Che Tua Gloria non canti, o Cavaliero: L'eco ne manda ancor l'artico polo.	Så der ikke er noget fjernt land, Som ikke synger Din ære, O Ridder: Den arktiske pol sender stadig sit ekko.

I 1779 blev byen Fiume annekteret til kongeriget Ungarn og derefter regeret som et såkaldt corpus separatum direkte fra Budapest af en udnævnt guvernør. I 1848 var byen blevet besat af Kroatien, men i 1868 vendte Fiume tilbage til Ungarn, Maritan: op.cit., 93-121. Byen var Ungarns eneste internationale havn med adgang til Adriaterhavet. Liburnien var et antikt område langs den nordøstlige Adriaterhavskyst, primært i det nuværende Kroatien. Området var hjemsted for liburnierne, et illyrisk folk, der var kendt for sit herredømme (thalassokrati) i Adriaterhavet. Illyrerne var et antikt folk, som etablerede et kongerige, der eksisterede fra ca. 500 f.Kr. til 155 f.Kr. Kongeriget blev erobret af Rom efter tre krige (229-228 f.Kr., 220-219 f.Kr. og i 168 f.Kr.). Kongeriget Illyrien (1816-49) (nuv. Kroatien, Slovenien, Italien og Østrig) var en del af Habsburgmonarkiet. Med nedlæggelsen af kongeriget Illyrien i 1849 deltes rigets område op i bl.a. tre administrative enheder: den rigsumiddelbare fristad Trieste (1849-1922), markgrevskabet Istrien (1849-1918) og det fyrstelige grevskab Görz og Gradisca. Illyrismen kom til at indgå som en centralt element i den sydslaviske såvel som kroatiske nationale identitet. Med denne reference til Liburnien fremhæver Cortesi den særegne lokale identitet omkring halvøen Istrien i relation til den centrale kejsermagt, og samtidig byen Fiumes traditionelle loyalitet over for kongeriget Ungarn. Cortesi var

selv eksponent for byens italiensksprogede elite. Kejseren selv formåede i sin person at virke som en forenende og stabiliserende faktor i det kosmopolitiske habsburgske monarki. Kejser Franz Joseph 1. talte foruden tysk og ungarsk også de fleste af sine slaviske undersåtters sprog, tjekkisk, polsk og serbokroatisk, samt italiensk. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Cortesi dus med monarken.

Den østrigske kejser Ferdinand 1. blev kronet til konge af Lombardiet-Veneto i Milano den 6. september 1838. I anledning af kroningen skrev den italienske digter Siro Carati (1794-1848) et hyldestdigt med titlen ”Il Perdono di Ferdinando I.” (”Ferdinand 1.s benådning”), Carati: ’Il Perdono’. Digtet, som bestod af 12 strofer, blev bragt i den italiensksprogede avis *Gazzetta della provincia di Pavia* den 13. oktober. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Salve, o Re dell’Italico Regno, Prence, Pade, pio, giusto, clemente! Chi potrebbe, qual’ala d’ingegno Di tue lodi l’altezza adeguar!	Hil dig, o konge af Italiens kongerige, Fyrste, fader, fromme, retfærdige, milde! Hvem kunne, med hvilken vinge af geni, Matche højden af din lovprisning!
Salve, o degno d’eterni delubri, A cui piacque con provvida mente In bel nodo i Lombardi Colubri Al Lione di Marco sposar!	Hil dig, o værdige til evige glæder, Som med forsynet sind valgte at gifte De lombardiske slanger i en smuk knude Med Markus-løven!
Non appena quell serto vetusto, Che dal ferro oud’ è cinto si noma, Sulla fronte sacrata d’AUGUSTO Scintillava di novo splendor;	Så snart den gamle krone, Som er opkaldt efter det gamle jern, På Augustus’ hellige pande Funklede med ny pragt;
La virtude che i principi india, Che fea Tito delizia di Roma, Che gli oltraggi perdona ed obblia Parlò prima al magnanimo cor.	Den dyd, der lærer fyrster, Som gjorde Titus til Roms fryd, Som tilgiver og glemmer fornærmelser, Taler jeg først til det storsindede hjerte.
Madri, spose, fanciulli, canuti La mestizia sgombrate dal ciglio, Ogni labbro giocondo saluti Questo giorno che mai non morrà!	Mødre, hustruer, børn, gråhårede mænd Fjern sorg fra jeres øjne, Hver en glædelig læbe hilser Denne dag, som aldrig vil dø.
FERDINANDO, l’amor d’ogni petto, Rompe i ceppi, pon fine all’ esiglio; Ridonato al domestic tetto Figlio, padre, marito sarà.	Ferdinand, hvert brysts kærlighed, Bryder lænkerne, sætter en stopper for eksilet; Vendt tilbage til husets tag, Søn, far, ægtemand vil være.
Ai travolti nell’empie congiure	Til dem, der rives med af de ugudelige sammensværgelser

Della setta nemica del Trono,
Che temendo di ceppi e di scure
Van raminghi su lido stranier;

Vola, vola coll'ale dei venti
Lieta fama dell'alto perdono;
Non t'arresti furor di torrenti,
Non di monti scosceso sentier.

Su per l'Alpi, al Tamigi, alla Senna,
Tu bandisci l'annunzio felice,
Oltre il mar che la ligure antenna
Intentato primiera varcò.

E veloce siccome il desio,
Onde spesso l'errante infelice
Della terra, del cielo nation,
De'suoi cari lontani sognò;

Voli a pie'del gran Soglio di TITO,
Implorando perdono e ritorno,
La preghiera dell'esul pentito,
A cui pesa l'insano fallir,

E nel memore petto rimane
Dell'esiglio la pena e lo scorno,
L'acqua amara, il durissimo pane,
Che la povera vita nutrir.

Fra sekten, der er fjendtlig mod tronen,
Som frygter lænker og økser og
Vandrer på fremmede kyster;

Flyv, flyv med vindens vinger,
Glædelig berømmelse af den høje tilgivelse;
Lad ikke strømmens raseri stoppe dig,
Ej heller et stejlt bjergs sti.

Op ad Alperne, til Themsen, til Seinen,
Forkynder du den glade meddelelse,
Hinsides havet, som den liguriske antenne
Først forsøgte at passere.

Og hurtig som begær,
Som ofte den ulykkelige vandringsmand
På jord, i himmel,
Om sine fjerne elskede drømmer;

Du flyver til foden af Titus' store trone,
Bønfaldende om tilgivelse og tilbagevenden,
Bønnen fra den angrende landflygtige,
Som er tynget af den vanvittige fiasko.

Og i det mindefulde bryst
Forbliver smerten og skammen ved eksil,
Det bitre vand, det hårdeste brød,
Der nærede det stakkels liv.

Lombardiets slange-symbol (kaldet Biscione) repræsenterer Visconti-familien, som regerede Milano fra det 13. til det 15. århundrede. Markus-løven symboliserer Venedig, og kejseren havde ifølge Carati formået at forene slangen med løven (strofe to) og dermed vist sig som en samlende figur for indbyggerne i kongeriget Lombardiet-Veneto. Såvel slangen som løven indgik i våbenskjoldet for kongeriget. Digtet refererede også til den longobardiske jernkrone, der med sikkerhed fra 1300-tallet blev anvendt som kongekrone ved kroningerne af de tysk-romerske kejsere som italienske konger og indtil 1530 (strofe tre). Carati komparerede endvidere den østrigske kejser Ferdinand 1. med den romerske kejser Titus (79-81), som var en uhyre populær monark, eftersom han bl.a. stod for genopbygningen af Rom efter en stor brand i år 80 (strofe fire og 11). Han stod desuden bag nedkæmpelsen af det jødiske oprør i Judæa i år 70. Caratis digt præsenterede en historisk og national legitimering af det østrigske styre i det norditalienske kongerige Lombardiet-Veneto. Venedig udråbte sig selv som republik i revolutionsåret 1848, Sankt Markus-republikken, som nedkæmpedes af østrigerne i 1849. I 1859 gik Lombardiet tabt for kejserriget Østrig, og i 1866 fulgte den resterende af kongeriget med Veneto-området. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var

Carati dus med monarken.

Den serbiske digter Stevan Pavisević skrev i 1852 et digt til kejser Franz Joseph 1. i forbindelse med monarkens besøg den 15. juni i den serbisksprogede by Novi Sad i Vojvodina i Ungarn, Pavisević: 'Obšteradostnog'. Digtet bestod af seks strofer, og den fjerde lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

CAPIOCŠDE arko cyice,
Ca rcnog doma lvn cvvt;
KOM aa Harod bie Crce,
Ctren od KOG dynian klet:
Voivodmne cladka nada,
Br c' HBIM vlada Bož pravda,
Cad dolazi y naš cvvt.

KEJSEREN af havets konges hus,
Hvem er folkets hjerte,
FRA HVEM verden
Er forbandet:
Fyrsten er sødt håbefuld,
Med Guds retfærdigheds herredømme,
Nu kommer det til vores verden.

Kejseren var storfyrste af Serbien, og som storfyrste blev han budt velkommen i Novi Sad. Som katolsk monark formåede kejseren ifølge digtet at virke som en samlende national figur for den serbiske befolkning i Vojvodina.

I 1905-06 indtrådte der en politisk krise i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn, da Uafhængighedspartiet gik voldsomt frem ved det ungarske parlamentsvalg i 1905. Uafhængighedspartiet repræsenterede den åndelige arv fra revolutionen i 1848, og partiet var stærkt kritisk over for kompromiset og reorganiseringen af Habsburgmonarkiet i 1867. Man ønskede fra partiets side en uafhængig ungarsk hær, og at Ungarn fik sit eget udenrigsministerium. Derved ville forholdet til Østrig blive reduceret til en ren personalunion. Kejser Franz Joseph 1. ignorerede resultatet ved at lade den siddende regering fortsætte, hvilket medførte, at parlamentet på ny blev opløst i 1906. Samme år blev der indgået et kompromis med kejseren. Midt under denne højspændte krise bragte det ungarske dagblad *Független Magyarország*, som var organ for Uafhængighedspartiet, den 25. september 1905 et digt på forsiden, der var underskrevet med pseudonymet Petúr Bán, Bán: 'Ferenc József ökle'. Digtet, som bar den sigende titel "Ferenz József ökle" ("Franz Josephs knytnæve"), bestod af 17 strofer. Digtets første del takkede kong Franz Joseph 1. for at have bevidstgjort ungarerne om deres underkuede status, der gik tilbage til slaget ved Mohács i 1526 (strofe seks og syv). Siden da havde det ungarske folk været underlagt det østrigske fremmedherredømme. Ottende og niende strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Azóta lázadás a hazát
szeretni;
Bün az osztrák önzés
elé gátat vetni,

Siden da har det at elske sit land været et
oprør;
Det er en forbrydelse at hindre
østrigsk egoisme,

Azóta okosság megalkudni gyáván, Falatot szerezni örök jogok árán.	Siden da er det klogt at gå på kompromis med fejhed, at få en bid til prisen for evige rettigheder.
Azóta a hűség csak szolgalelkűség, Veszedelem kél ott, hol nemzeti tűz ég; Bölcsekké azokat avatja az osztrák, Akik honszerelmünk szentélyét kifosztják.	Siden da har loyalitet ikke været andet end slaveri, Der opstår fare, hvor national ild brænder; Østrigeren gør dem kloge, Dem, der plyndrer vor patriotismes helligdom.

Digtets 11. strofe pointerede, at det ungarske sprog var blevet taget fra det ungarske folk af den østrigske kejser. De tre sidste strofer i digtet opfordrede direkte til oprør imod det østrigske overherredømme. Den kongelige anklagemyndighed fik derfor politiet til at konfiskere dagens udgave af *Független Magyarország*, som ifølge anklagemyndigheden indeholdt en fornærmelse mod kongen og opfordring til oprør. Det var således åbenlyst, at ikke alle dele af det ungarske samfund opfattede det ungarske habsburgske kongehus som en samlende national institution.

Den 2. december 1908 kunne kejser Franz Joseph 1. fejre sit 60-års regeringsjubilæum. I anledning af diamantjubilæet bragte dagbladet *Pester Lloyd* samme dag en leder om den jubilerende monark, ”Budapest, 1. Dezember”, 1. Kongen blev beskrevet som den første konge af Ungarn, der var ægte ungarsk, ”der erste Ungar”.

Franz Josef I. ist der Fürst, dessen weiter Regierung Ungarn ein Menschenalter friedlicher, ruhiger, freiheitlicher Entfaltung zu danken hat. Wir müssen wohl bis auf die Tage Maria Theresias zurückgehen, um eine ähnliche Entwicklung anzutreffen. Franz Josef I. ist der König, der sich mit seinem Volke eins weiß und fühlt, der selbst jene nationalen Traditionen anerkennt, die gegen seine Vorfahren gerichtet waren. In allen unseren Gauen widerhallte sein königliches Wort, als er die Vaterlandsliebe und die Freiheitsliebe der ungarischen Nation pries und ihre staaterhaltende Kraft hervorhob.

Dronning Maria Theresia havde en særlig plads i ungarernes bevidsthed, da de ubetinget stod på hendes side i Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48). Der var derfor tale om en stor hyldest og ære, når man sammenlignede kong Franz Joseph 1. med denne store forgænger på tronen. Kongen havde i sin regeringstid ifølge artiklen respekteret Ungarns skikke, traditioner og uafhængighed og

skænket landet en markant stærkere placering i Habsburgmonarkiet i form af dannelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867. Dobbeltmonarkiet repræsenterede en dualisme, som tog afstand fra såvel absolutismen som føderalismen, der nu truede sammenhængskraften i det multinationale rige. Man understregede tillige, at Østrigs kejser statsretligt ikke var konge af Ungarn per automatik, da den ungarske konge først blev konge i forbindelse med sin kroning. Ligestillingen mellem Østrig og Ungarn fra 1867 blev symbolsk formuleret på følgende måde: *Für uns ist er in der langen Reihe unserer Herrscher aus Habsburgs Geschlecht derjenige, dem das kaiserliche Diadem nicht höher steht, als Ungarns heilige Krone*. Uagtet at Ungarn således ikke havde sit eget nationale kongehus, følte man desuagtet, at kong Franz Joseph 1. var blevet konge af Ungarn på grundlag af landets egne traditioner og præmisser.

Den østrigske digter Karl von Zerboni skrev et hyldestdigt til kejser Franz Joseph 1.s 60-års regeringsjubilæum den 2. december 1908, Zerboni: 'Unserem'. Digtet med titlen "Unserem geliebten Kaiser" lød som følger:

Sechzig Jahr' in Huld und Liebe
Haft Dein Volk Du treu bedacht,
Pflanzteit Du des Friedens Triebe
In der Zeiten dunkle Nacht.
Und wir lieben Dich, o greiser
Herrscher, Deiner Lieb' zum Lohn;
Segnen Dich, o edler Kaiser,
Segnen Deinen Herrscherthron.
Die wir eng beisammen wohnen
In dem schönen Österreich,
Nation an Nationen,
Alle, Alle denken gleich.
Von der Elbe Silberfluten
Bis hinab zum Meeresstrand,
Freudig alle Herzen gluten
Für Franz Josef und sein Land!
Sieh' uns denn die Hände falten
Und empor zum Himmel fleh'n:
Lang' noch môg Dich Gott erhalten,
Heil und Segen Dir ersteh'n!
Und zum Schwur hebt stets auf's Neue
Sich begeistert jedes Herz und jede Hand:
Ewig halten wir die Treue
Dir, o edler Kaiser und dem Vaterland!

Karl von Zerboni gav i sit hyldestdigt udtryk for en ubetinget fyrsteloyalitet over for monarken, kejser Franz Joseph 1., som ifølge ham formåede at transcendere de mange forskellige nationaliteter i sit arvede rige, fra Elben til Adriaterhavet. Kejser Franz Joseph 1. havde formået efter mange krige

i begyndelsen af sin regeringstid (”der Zeiten dunkle Nacht”), bl.a. Den Første og Anden Italienske Uafhængighedskrig i hhv. 1848-49 og 1859 og Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866, at skabe fred internt såvel som eksternt for sit arvede Habsburgmonarki. I samklang med den germanske tradition for fyrstedigte er Karl von Zerboni dus med kejseren, der derved gøres identificerbar for den brede offentlighed.

I forbindelse med 60-års regeringsjubilæet oplæste præsidenten for det østrigske parlaments underhus, den kristelig-sociale Richard Weiskirchner (1861-1926; præsident fra 1907-09), en lykønskningsadresse til monarken ved samlingen den 28. november 1908. Weiskirchner gjorde på parlamentets vegne status over de forløbne tre snese år:

Der Geschichte Österreichs gehört die Tatsache an, daß Kaiser Franz Joseph den großen modernen Staatsgedanken der gesetzmäßigen Teilnahme des Volkes an der Regierung für Österreich verwirklicht hat. Ein gütiges Schicksal hat es gesügt, daß derselbe Monarch die Erweiterung des Wahlrechtes bis zu jenem Abschlusse führte, der den Idealen jeder besonnenen geschichtlichen Hoffnung entspricht und für eine Zeit von 60 Jahren wohl als ein großes, freiheitlich hochbedeutsames Entwicklungsergebnis gelten muß (*Stenographisches Protokoll, 112. Sitzung, Samstag*, 28.11.1908, 7659).

Kejser Franz Joseph 1. havde igangsat processen henimod et konstitutionelt monarki med udstedelsen af Februar-patentet i 1861, og siden var der successivt blevet foretaget udvidelser af valgretten. I tillæg til denne politisk-demokratiske legitimitet berørte lykønskningsadressen tillige kejserens relation til de mange nationer, han regerede over. Til trods for sorger i kejserdynastiet havde monarken formået at bevare sin kærlighed til sine folkeslag.

Weiausblickende Erfahrung hat den Herrscher geführt und geleitet. Ein hohes Pflichtgefühl, as ihm von einer ernsten, eine fast tausendjährige Geschichte tragenden Reihe von Ahnen zum Erbe ward und das er selbst unermüdlich geübt hat, gab seinem Wollen die Zuversicht, seinem Leben und Schaffensgang die gefestigte Ausdauer und Beharrlichkeit, welche ihn vorleuchtend kennzeichnet. Alle Nationen der Gegenwart wissen und ehren, was Franz Joseph I. als Kaiser gewirkt und errungen, als Mensch erlebt und bewältigt hat, ibid.

Pligttroskaben havde ifølge lykønskningsadressen sine rødder i en 1000 år gammel tradition, hvilket var en forlængelse på ca. 200 år, da Habsburg-dynastiet først fik sit navn i 1000-tallet af grev Radbot af Klettgau (ca. 985-1045). Det habsburgske dynasti havde gennem århundreder samlet et

stort rige, hvis mange nationaliteter alle følte sig repræsenterede af det vidtfavnende dynasti med flere slægtsgrene, der var forankret i flere af monarkiets forskellige nationale territorier. Dynastiets lange historie var således en forudsætning for dets evne til at transcendere den nationale flerhed i Habsburgmonarkiet, og den historiske og nationale legitimitet var dermed nært forbundne ifølge lykønskningsadressen fra det østrigske parlaments underhus.

I anledning af kejser Franz Joseph 1.s 60-års regeringsjubilæum i 1908 udsendte konsistorialråd A. Manastyrski et hyldestdigt til monarken på det ruthenske sprog, Manastyrski: 'Eine ruthenische', 5. Digtet blev gengivet i en tysk oversættelse i dagbladet *Czernowitzer Allgemeine Zeitung* den 2. december 1908. Digtet lød som følger:

Schon entfliehen sechzig Jahre,
Seit Franz Josef uns beglückt,
Völker stehen am Altare
Im Gebete weltentrückt,
Rufen, daß es braust im Kreise,
Jedes Menschen Brust durchbebt:
Heil Franz Josef, der so weise
Seiner Völker Wohl erstrebt.

All' Sein herrschen ist ein Segen.
Frieden hegen für und für,
Tränen stillen, Milde pflegen,
Ziert sein kaiserlich' Panier.
Und im Unglück ist ein Tröster
Unser Kaiser immerdar,
Heil drum Kaiser Allerbester,
Ruft Dir zu der Völker Schar.

Gut und Blut, dies bringen wieder
Jetzt wie einst vor sechzig Jahr'
Dir, o Kaiser, treu und bieder
Deines Reiches Völker dar,
Schwingen Deines Ruhmes Reiser,
Rufen freudig und entzückt:
Heil Franz Josef, Heil dem Kaiser,
Der durch sechzig Jahr' beglückt.

For Manastyrski havde kejseren med sin fortrinlige regeringsførelse sikret fred og fremgang for sine undersåtter igennem mere end et halvt århundrede. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Manastyrski dus med monarken i sit digt. Det ruthenske sprog blev primært talt i hertugdømmet Bukovina og kongeriget Galizien-Lodomerien, og sproget udviklede sig i løbet af 1800- og 1900-tallet til ukrainsk og hviderussisk. Czernowitz var hovedstad i hertugdømmet Bukovina. Ruthenien blev tidligere kaldt Karpato-Ukraine, som dækkede over et

historisk område syd-sydvest for bjergkæden Karpaterne og nord for floden Tisza i den vestligste del af det nuværende Ukraine. I forbindelse med 60-års regeringsjubilæet bragte avisen *Znaimer Wochenblatt* den 2. december 1908 et hyldestdigt på forsiden. Digtet, der bar titlen ”Zum 60. Regierungsjubiläum Kaiser Franz Josefs’, bestod af seks strofer. Digtets anden strofe lød som følger:

Vom Böhmerland zur Adria
Vom Arlberg bis nach Polen
Braust jauchzend ein Halleluja!
Das hat kein Mensch befohlen,
Das kommt aus tiefstem Herzensschrein,
Wie zarte Frühlingstriebe - -
Dem Kaiser gilts, ihm, dem allein,
Wir bringen Treu’ und Liebe!

Det mægtige habsburgske monarki rakte fra Adriaterhavet og til Bøhmen og Polen, og kejseren udgjorde det samlende midtpunkt for denne multiterritoriale og multinationale statsdannelse. Byen Znaim (tjekkisk: Znojmo) ligger i det sydlige Mähren tæt på grænsen til Østrig. Nedenunder digtet var der trykt en ledende artikel, der sluttede med en sidste hyldeststrofe til kejseren, der i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var dus med monarken.

Den 30. december 1916 kronedes det ungarske kongepar Karl 4. (1916-18), kejser Karl 1. af Østrig, og dronning Zita (1892-1989, født prinsesse af Bourbon-Parma) i Matthiaskirken i Budapest. I anledning af kroningen havde borgerskolelærerinden Gitta Danninger fra byen Pozsony (Pressburg (Bratislava)) forfattet et digt til det nykronede kongepar, Danninger: ’Zum Krönungstage’. Digtet, der bar titlen ”Zum Krönungstage Ihrer kaiserl. und königl. apost. Majestäten Karl IV. und Königin Zita”, blev bragt i dagbladet *Preßburger Zeitung* den 30. december 1916, 5. Digtet bestod af seks strofer, og den første, fjerde, femte og sjette lød som følger:

Nun schmückt die Stefanskrone
Dein Haupt, o Königspaar.
O mög’ sie glücklich tragen
Bis silberweiß Dein Haar.

Und schwären Treue, Liebe
Dir und dem Vaterland,
Nichts kann und nimmer trennen
Das uns so heilige Band.

Nur fest vereinte Kräfte
Es machen stark und reich,

Wir wollen leben, sterben
Mit Dir in Einigkeit!

Und rufen laut frohlockend
Mit aller Völkerschar:
"Es lebe hoch auf immmer
Das hohe Königspaar!"

I digtet symboliserede Stefanskronen Ungarns historiske særegenhed i det multinationale habsburgske monarki, samtidig med at Danninger understregede den ungarske loyalitet over for kejseren og imperiet, hvis mange nationaliteter alle hyldede det nye ungarske kongepar og det østrigske kejserpar. 1. verdenskrig havde i Danningers optik forenet alle dobbeltmonarkiets folkeslag i en kongetroskab og i kampen imod de fælles fjender (strofe fem). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Danninger dus med kongeparret.

Monarkiet og Habsburgmonarkiet faldt i 1918, hvorefter statsnationen Ungarn opnåede sin uafhængighed. I 1919 vedtog den østrigske konstituerende nationalforsamling de såkaldte Habsburgerloven, som ophævede alle Huset Habsburg-Lothringens herskerrettigheder. I 1919 indsattes ærkehertug Joseph August af Østrig (1872-1962) fra Habsburg-Lothringen-dynastiets ungarske sidelinje som regent i den uafhængige ungarske stat efter et ublodigt statskup med støtte fra rumænske besættelsestropper; et embede, han bestred i to uger i august, da Ententemagterne ikke ville tillade en genindsættelse af Habsburg-Lothringen-dynastiet på den ungarske trone, *Neue Freie Presse* 7.8.1919 ("Der frühere Erzherzog Josef mit der höchsten Macht in Ungarn betraut"), 1. Ærkehertugen blev i den ungarske offentlighed betegnet som *ein treuer, hingebungsvoller Patriot* (*Pester Lloyd* 10.8.1919, "Erzherzog Josef – Gouverneur von Ungarn", 1). Ærkehertugen blev i 1893 gift med prinsesse Auguste af Bayern (1875-1964), som var datterdatter af kejser Franz Joseph 1. Ærkehertugen var halvbrorsøn til førnævnte ærkehertug Stephan som søn af ovennævnte ærkehertug Joseph Karl, og ærkehertug Joseph August var ligesom sine seks søskende født i byen Alcsút i kongeriget Ungarn. Ærkehertug Joseph Karls ældste datter, ærkehertuginde Elisabeth Klementine (1865-66), fik navnet Klothilde som sit tredje navn. Den næstyngste datter, ærkehertuginde Elisabeth Henriette (1883-1958), fik ligeledes navnet Klothilde som sit tredje navn. Og den yngste datter fik kaldenavnet Klothilde (1884-1903). Klothilde er et tysk-ungarsk navn, som betyder "berømt slag" og var navnet på børnenes mor, Clotilde (1846-1927), født prinsesse af Sachsen-Coburg-Gotha, der tilhørte den ungarske Koháry-sidelinje inden for Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet. Joseph Karls eneste anden søn udover ærkehertug Joseph August, ærkehertug Ladislaus Philipp af Østrig (1875-95), fik det slaviske navn Ladislaus (László), som har indtaget en fremtrædende placering i ungarsk historie med fem konger: Sankt Ladislaus 1. (1077-95), Ladislaus

2. (1162-63), Ladislaus 3. (1204-05), Ladislaus 4. (1272-90) og Ladislaus 5. (1440-57). Ladislaus 1. var født i Polen i ca. 1040 og tilhørte på mødrene side det polske Piast-dynasti. Han fik derfor et slavisk navn. Joseph Augusts næstældste søn fik navnet Ladislaus Luitpold (1901-46), og hans næstældste datter, ærkehertuginde Sophie Klementine (1899-1978), fik navnet Klothilde som sit fjerde navn. Med denne navngivning søgte den ungarske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet på én gang at etablere en national forening i kongeriget Ungarn og en bredere multinational samling i Habsburgmonarkiet baseret på den ungarske, germanske og slaviske kulturarv. Joseph Augusts ældste søn, ærkehertug Joseph Franz af Østrig (1895-1957), fik i sit ægteskab med prinsesse Anna af Sachsen (1903-76) otte børn, hvor den ældste søn, ærkehertug Joseph Árpád af Østrig (1933-2017), opkaldtes med sit andet navn efter det førnævnte middelalderlige dynasti i Ungarn, der grundlagdes af den ungarske storfyrst Árpád (ca. 895-ca. 907). Ærkehertugen var født i Ungarns hovedstad, Budapest. Den næstældste søn, ærkehertug István af Østrig (1934-2011), fik sit navn efter den ungarske udgave af Stephan. Ungarn har haft fem konger med navnet Stephan: Stephan 1. (1000-38), Stephan 2. (1116-31), Stephan 3. (1162-72), Stephan 4. (1163-65) og Stephan 5. (1270-72). Navnet Stephan valgte den unge Stephan (1.) som sit kristne navn (hans fødenavn var Vajk) ved sin dåb efter ”den første martyr”, Sankt Stefan (ca. 5-ca. 34). Stephan 1. grundlagde basilikaen i Székesfehérvár, der fungerede som kronings- og gravkirke for adskillige ungarske monarker i middelalderen. István havde også navnet Dominik, som er den germanske og slaviske udgave af navnet Dominic. Den yngste datter fik også et ungarsk navn, Kynga, ærkehertuginde Maria Kynga af Østrig (1938-). Den næstyngste søn, ærkehertug Géza af Østrig (1940-), fik ligeledes et ungarsk navn. En storfyrste af Ungarn (ca. 972-97; Géza bar navnet Stephan som sit kristne navn) og to konger af Ungarn, Géza 1. (1074-77) og Géza 2. (1141-62), har båret navnet Géza. Ærkehertug Géza bærer Ladislaus som sit andet navn. Den yngste søn, ærkehertug Michael (1942-), har også navnet Koloman, som er den germanske og slovakiske udgave af navnet Colmán. Den næstældste datter, ærkehertuginde Ilona af Østrig (1927-2011), fik et ungarsk navn, som optræder i såvel det ungarske som det finske og estiske sprog, der tilhører den såkaldte finsk-ugriske sproggruppe. De ugriske sprog omfatter bl.a. ungarsk, der er udviklet af magyarerne, et finsk-ugrisk folk. Ærkehertuginde Ilona ægtede i 1946 hertug Georg Alexander af Mecklenburg (1921-96, overhoved for Huset Mecklenburg-Strelitz fra 1963-96). Parret, der fik fire børn, blev skilt i 1974. Ærkehertug Joseph Árpád giftede sig i 1956 med prinsesse Maria af Löwenstein-Wertheim-Rosenberg (1934-2017). Parrets fire levedygtige sønner har alle fået navnet Árpád som sekundært navn. Den ældste datter har navnet Monika-Ilona (1959-), som bærer navnet Stephanie som sit femte navn. Den næstældste datter, ærkehertuginde Maria Christine (1963-), har navnet Stephania som sit fjerde navn. Den ældste, levedygtige søn,

ærkehertug Joseph Karl (1960-), bærer navnet Stephan som sit femte navn, og den yngste søn, ærkehertug Johannes Jacobus (1975-), bærer navnet Stephan som sit syvende navn, Hamann (udg.): *Die Habsburger*, 196.

Admiral Miklós Horthy (1868-1957), der havde gjort tjeneste i den østrig-ungarske flåde, blev i 1920 valgt af parlamentet til regent for kongeriget Ungarn, som oprettedes samme år efter et par tumultariske år efter monarkiets og Habsburgmonarkiets fald i 1918. Joseph August repræsenterede som Ungarns regent i august 1919 den sidste kejser, Karl 1. (1916-18), kong Karl 4. af Ungarn, Karl 3. af Bøhmen, som to gange i 1921 forgæves søgte at generobre den ungarske trone. Ententemagterne ville dog ikke tillade en genindsættelse af Habsburg-Lothringen-dynastiet på tronen, og Ungarn var derfor et kongerige uden konge og med en regent, der havde kongens prærogativer. I 1921 vedtog det ungarske parlament en lov, som afskaffede Den Pragmatiske Sanktion af 1713 og Habsburg-dynastiets rettigheder til den ungarske trone. Ekskejseren, der aldrig abdicerede formelt, døde i 1922, og hans ældste søn, ærkehertug Otto (1912-2011), efterfulgte sin far som Ungarns konge de facto. Den 20. november 1930 fyldte ærkehertug Otto 18 år, og han opnåede dermed myndighed. I anledning af fødselsdagen bragte dagbladet *Pester Lloyd* den 20. november 1930 en leder om ærkehertugen med titlen ”Erbkönig Otto”, forfattet af den ungarske politiker Gustav Gratz (1875-1946), Gratz: ’Erbkönig’, 1-2. Gratz, der havde været udenrigsminister i en kort periode i 1921, understregede i den ledende artikel, at ærkehertug Otto var Ungarns retmæssige konge, som blot ventede på officielt at blive indsat. Det habsburgske dynasti havde ifølge Gratz sikret Ungarns storhed og dets konstitutionelle styre. Ungarns politiske stilling i mellemkrigstiden og under 2. verdenskrig havde visse lighedspunkter med situationen i Spanien, der i perioden 1947-75 formelt var et kongerige uden en konge og med en regent (Franco), der havde kongens prærogativer ligesom Horthy i Ungarn. I 1923 blev den ledige ungarske kongetrone tilbudt den britiske marquis af Cambridge, Adolphus Cambridge (1868-1927). Den britiske adelsmand var født prins af Teck, som var en morganatisk sidelinje til kongehuset i Württemberg. Hans far, Franz (1837-1900), prins af Teck fra 1863 og hertug af Teck fra 1871, tjente i første omgang i den østrigske hær og deltog i Den Italiensk-Østrigske Krig i 1859 og Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Efter sit giftermål i 1866 med en britisk prinsesse, Marie Adelaide (1833-97), tjente han resten af livet i den britiske hær. Prins Adolphus var fra 1910 bror til den britiske dronning, Mary (1867-1953), kong Georg 5.s (1910-36) gemalinde. Prins Adolphus blev hertug af Teck i år 1900 efter sin fars død. Under indtryk af det britiske kongehus’ nationalt betingede navneskifte i 1917 gav Teck-slægten ligeledes afkald på deres tyske fyrstetitler til fordel for britiske adelstitler. Adolphus Cambridge havde ungarske aner, da hans farfar, hertug Alexander af Württemberg (1804-85), i 1835 indgik et morganatisk ægteskab med den ungarske grevinde

Claudine Rhédey von Kis-Rhéde (1812-41), som kom til verden i Transsylvanien i kejserriget Østrig (det nuværende Rumænien). I forbindelse med ægteskabet blev hun udnævnt til grevinde af Hohenstein af den østrigske kejser, Ferdinand 1. (1835-48). Grevinde Claudine var efterkommer af den ungarske kong Samuel Aba (1041-44), der ægtede en søster til kong Stephan 1. Adolphus Cambridge betragtede det ungarske tilbud som komisk og afslog det følgelig også, *The Daily Mirror* 25.10.1927, ”Refused a throne”, 26. I perioden omkring udbruddet af 2. verdenskrig i 1939 var den italienske prins Amedeo (1898-1942), hertug af Aosta, fra Savoyen-dynastiets Aosta-linje, en kandidat til den ledige ungarske trone, men heller ikke dette kandidatur blev virkeliggjort. Ærkehertug Albrecht Franz af Østrig (1897-1955), hertug af Teschen, var ungarsk tronprætendent fra 1923-31. Ærkehertugen marcherede som oberst i 1940 ind i den nordlige del af Transsylvanien, som Rumænien overdrog til Ungarn samme år. Ungarn var under 2. verdenskrig en Aksemagt. Som medlem af det ungarske parlaments overhus nærede han nazistiske sympatier, hvorfor han efter 2. verdenskrig flygtede ud af det sovjetisk-besatte Ungarn. Han døde i Argentina. I 1944 afsattes Horthy som autoritær regent af tyskerne, der havde besat Ungarn fra 1944-45, hvor Ungarn var et fascistisk etparti-diktatur. I 1946 afskaffedes kongeriget Ungarn, der derved endeligt formelt blev en republik. Det lykkedes således ikke at etablere et nationalt selvstændigt ungarsk kongehus, som ikke havde været en realitet siden slutningen af middelalderen. Ærkehertug Joseph Franz døde i eksil i Portugal i 1957. I 1992 blev hans jordiske rester overført til den ungarske sidelinjes traditionelle gravkirke i Budapest, efter det kommunistiske diktaturs fald i Ungarn i 1989, på linje med de øvrige kommunistiske diktaturer i Central- og Østeuropa i perioden 1989-91 i de sovjetiske satellitstater DDR, Polen, Tjekkoslovakiet, Rumænien, Bulgarien og Albanien, og i Sovjetunionen, Deák: ’Admiral and Regent’; Dreisziger: ’Introduction. Miklos Horthy’; santiebeati.it. ’Amedeo di Savoia’.

9. Kroatien

Kroatien opstod som hertugdømmet Kroatien (600-tallet-925). Hertug Branimir (879-ca. 892) myrdede i 879 sin rival hertug Zdeslav (878-79), som under indflydelse af Det Byzantinske Imperium havde tilegnet sig den ortodokse tro. Hertug Branimir anerkendtes som hertug af paven, da han valgte den romersk-katolske tro og dermed underlagde sig Rom i stedet for Konstantinopel. Kongeriget Kroatien oprettedes i 925 og var fra 1102 i personalunion med kongeriget Ungarn. I 1527 valgte det kroatiske parlament Sabor Habsburg-dynastiet til Kroatiens monarker. I 1713 udstedte den tysk-romerske kejser Karl 6. (1711-40) Den Pragmatiske Sanktion, som indførte en semi-salisk succession i arvefølgen til tronen i Habsburgmonarkiet. I 1713 havde kejseren endnu ingen børn, og ifølge Den Gensidige Arvekontrakt fra 1703 havde ærkehertug Karl (6.) i tilfælde af manglende mandlige arvinger indvilliget i, at døtrene til hans ældre bror, ærkehertug Joseph (1.), tysk-romersk kejser fra 1705-11, ville indtræde i arvefølgen før eventuelle døtre til Karl 6. I 1723 vedtog det ungarske parlament deres egen Pragmatiske Sanktion, hvorved kong Karl 3.s (Karl 6.) to døtre blev anerkendt som mulige arvinger til den ungarske kongetrone. Med denne vedtagelse accepterede Ungarn den agnatisk-kognatiske arvefølge, der ikke var blevet anerkendt i 1687 og 1620, da hhv. Ungarn og Bøhmen blev arvemonarkier. Ungarn og kongeriget Bøhmen ville derfor overgå til igen at blive valgmonarkier, såfremt den habsburgske mandslinje uddøde. Det kroatiske parlament vedtog allerede i 1712 en Pragmatisk Sanktion, hvorved Kroatien anerkendte, at en østrigsk ærkehertuginde kunne arve den kroatiske trone og blive regerende dronning af Kroatien. Ungarn bestred det kroatiske parlaments ret til egenhændigt at udstede en sådan proklamation, men endte med officielt at anerkende parlamentets jurisdiktion over interne kroatiske anliggender. Den Pragmatiske Sanktion af 1712 betragtes derfor som en af de historisk mest betydningsfulde bestemmelser fra det kroatiske parlament, og den optræder i dag i præamblen til den kroatiske forfatning fra 1990. I 1740 efterfulgtes Karl 6. i sine habsburgske arvelande af sin ældste datter, Maria Theresia (1717-80), hvilket udløste Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48), hvor Habsburgmonarkiet kæmpede imod en koalition bestående af bl.a. Frankrig, Preussen og Spanien. Resultatet blev, at Maria Theresas ret til tronen blev anerkendt med fredstraktaten i Aachen i 1748.

Fra 1804-67 var Kroatien en del af Det Østrigske Kejserrige, og i forbindelse med dannelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867 omdannedes kongeriget Kroatien til kongeriget Kroatien, Slavonien og Dalmatien (1868-1918). I 1918 blev Kroatien en del af det nyoprettede jugoslaviske kongerige. Med Tysklands besættelse af Jugoslavien i 1941 under 2. verdenskrig opdeltes landet af Tyskland, Ungarn, Bulgarien og Italien, og Kroatien og Montenegro (1941-43) etableredes som

lydstater under Tyskland og Italien. Kroatien proklameredes i 1941 som en italiensk og tysk satellitstat, der ud over Kroatien også omfattede det nuværende Bosnien-Hercegovina og dele af det nuværende Serbien og Slovenien. Landet blev ledet af den kroatiske, fascistiske Ustaša-bevægelse, der udøvede et rædselsherredømme mod især serberne i Bosnien-Hercegovina. Fra 1941-43 havde det katolske kongerige en monark fra Aosta-linjen i det italienske kongehus Savoyen, hvorefter Kroatien ophørte som italiensk protektorat, og landet var derefter frem til 1945 udelukkende en tysk klientstat.[35]

---

[35] Bellamy: *The Formation of Croatian*, 32-53; Magań: *Croatia through*; Brauneder: 'Die Pragmatische Sanktion', 51-84. Den 2. maj 1843 holdt den kroatiske politiker Ivan Kukuljević Sakcinski (1816-89) som den første en tale på kroatisk i det kroatiske parlament. I talen advokerede han for en national frigørelse af det kroatiske folk og en indførelse af kroatisk som det officielle sprog i skoler og øvrige offentlige institutioner. Det sprog, der hidtidigt havde været fremherskende i Kroatien, var latin, som siden middelalderen havde fået følgeskab af tysk og italiensk. Han advarede tillige mod den ungarske dominans i det kroatiske samfundsliv.

Mi smo malo Latini, malo Niemci malo Talijani, malo Mađari i malo Slavjani, a ukupno (iskreno govoreći) nismo baš ništa! Mrtvi jezik rimski a živi magjarski, njemački i talijanski, to su naši tutori, živi nam se groze, mrtvi nas drži za grlo, duši nas i nemoćne nas vodi i predaje živim u ruke; sada imamo još toliko sile, da se suprotstavimo mrtvomu, zamala nećemo moći nadvladati žive, ako se čvrsto ne stavimo na svoje noge tj. Ako svoj jezik ne utvrdimo u domovini i ne postavimo ga vladajućim. Susjedi naši, osobito braća naša konštitucionalna Mađari, neće već odstupljivat od svojega jezika i iz prijateljstva i uljudnosti prama nam ili iz drugog kakova uzroka neće ga zaista zamjenjivati ma s ikojim drugim a najmanje mrtvim, nu i to potrebovati od njih značilo bi: svezat htjeti orlu krila, da k nebu ne poleti; njihova stalnost i jedinost u jeziku nadvladat će zaisto našu nestalnost, neslogu i mješariju, Sakcinski: 'Govor održan'.

Vi er lidt latinske, lidt tyske, lidt italienske, lidt ungarske og lidt slaviske, og i alt (for at være ærlig) er vi slet ikke noget! Det døde romerske sprog og det levende ungarske, tyske og italienske, det er vores lærere, de levende er bange for os, de døde holder os i struben, kvæler os og fører os svage og udleverer os i de levendes hænder; nu har vi endnu magt nok til at modstå de døde, vi vil næsten aldrig kunne overvinde de levende, hvis vi ikke står fast på vores egne ben, dvs. hvis vi kke etablerer vort sprog i fædrelandet og får det til at råde. Vores naboer, især vore brødre, de konstitutionelle

ungarere, vil ikke afvige fra deres sprog og af venskab og høflighed mod os eller af nogen anden grund, de vil ikke rigtig erstatte det med noget andet, mindst af alt døde, og for at kræve det fra dem vilde betyde: at ville have en Ørnevinger, saa den ikke flyver til Himlen; deres fasthed og enhed i sproget vil virkelig overvinde vores forgængelighed, splid og forvirring (min oversættelse).

Kukuljević Sakcinski fandt, at de mange århundreders personalunion med Ungarn havde lullet kroaterne i en national søvn, hvor de ikke længere var bevidste om deres eget særpræg. Han argumenterede derfor for, at kroaterne skulle genfinde deres kulturelle placering på lige fod med de øvrige europæiske nationer. Han henviste i den forbindelse til nabonationerne i Habsburgmonarkiet, tyskerne, ungarerne og italienerne, der alle værnede om deres sproglige egenart. Men de 17 mio. slavere i imperiet, herunder kroaterne og folket i Slavonien, havde ifølge ham udviklet sig til ydmyge og sagtmodige folk. Kukuljević Sakcinski, der tilhørte den sydslaviske illyriske bevægelse, propaganderede for en slavisk frigørelse og samling.

Mi smo potomci onih predah, koji su u staro vrieme materinski svoj jezik na toliko ljubili, da su ga već u. 9. stoletju izpovjednici obijuh vjeroizpovjedanjah u istu crkvu uveli i njega time u svietu s najstarijim grčkim i latinskim uzporedili, a u domovini ga svojoj nad kje uzvisili; mnogo ih je to truda stalo, ali su oni svojom stalnošću sve težkoće nadvladali, i još sada se velika strana našega naroda njime u crkvi služi! Mi smo sinovi majke Slave, koja je svojom djetcom sav sviet oplodila i koja samo zato tako duboko u tmini i potlačena leži; jer im je jezik potlačen; pokažimo dakle da smo vriedni bit potomcima takovih predah, da smo vriedni biti sinovima takove majke, i da ono što nas i jezik naš tlači razdrobiti želimo, hoćemo i možemo!!! Naš narod proslavio se je mnogokrat u historiji junačtvom, smionošću i hrabrošću; pomislimo samo na vremena Aleksandra Velikoga macedonskoga, na slavne domaće naše vladare Ograna, Dušana i Krešimira, na branitelje Metula i Siska, na boj grobnički, na rat sedmo-i tridesetogodišnji, ter na najnoviji francezki; u sva ta bojna vremena proslavio se je tjelesnom silom i nadvladao pukove kopjem u ruci; ali sada je nastalo izobraženo 19. stoletje, u kom se puci duhom i umom meĐu sobom bore, trebalo bi dakle, da jih i time nadvladamo, ili barem da se š njimi uzporedimo, nu kako ćemo to učiniti, kad je duh naroda našeg, narodni naš jezik u lancih, kad se potlačen svigdje tuđemu mora klanjati! – radimo dakle složno i krepko, da se barem u domovini njemu drugi već jedankrat klanjali budu, ibid.

Vi er efterkommere af de præster, som i gammel tid elskede deres modersmål så højt, at begge trosprædikanter allerede i det 9. århundrede indførte det i samme kirke og derved sammenlignede det med det ældste græske og latinske i verden, og i deres hjemland ophøjede det hende; det kostede dem mange kræfter, men de overkom alle vanskeligheder med deres udholdenhed, og allerede nu bruger en stor del af vores folk det i kirken! Vi er sønner af mor Slava, som befrugtede hele verden med sine børn og som kun ligger så dybt i mørke og undertrykt; fordi deres sprog er undertrykt; Så lad os vise, at vi er værdige til at være efterkommere af sådanne hvilesteder, at vi er værdige til at være sønner af sådan en mor, og at vi vil, vi vil og vi kan knuse det, som vores tunge undertrykker os!!! Vores nation har været berømt mange gange i historien for sin heltemod, mod og tapperhed; lad os kun tænke på Alexander den Store af Makedoniens tid, på vores berømte lokale herskere Ogran, Dušan og Krešimir, på forsvarerne af Metul og Sisko, på slaget ved Grobnička, på Syv- og trediveårskrigen og på seneste franske krig; i alle de kamptider var han berømt for sin fysiske styrke og overvandt regimenterne med en lanse i hånden; men nu er det dannede 1800-tal opstået, hvor folk kæmper med hinanden i ånd og sind, så vi burde også overvinde dem, eller i det mindste sammenligne os med dem, men hvordan skal vi gøre det, når ånden fra vort folk, vort nationale sprog i lænker, når de undertrykte overalt må bøje sig for en anden! – så vi arbejder sammen og modigt, så i det mindste i vores hjemland, vil andre tilbede ham én gang (min oversættelse).

Kukuljević Sakcinski refererede til helgenbrødrene Kyrill (826-69) og Methodius (815-85), der virkede som missionærer blandt slavere i Stormähren, og som udviklede oldkirkeslavisk som et fælles skriftsprog for ortodokse, slaviske folkeslag. Den katolske kirke i Kroatien anvendte tillige oldkirkeslavisk som liturgisk sprog. Som de eneste inden for romersk-katolske verden havde den kroatiske kirke lov til at anvende et andet sprog end latin i sin liturgi, skrevet med det særlige glagolitiske alfabet (nært beslægtet med det kyrilliske alfabet), som var i brug i Kroatien frem til det 18. og 19. århundrede. Dernæst opregnede den kroatiske parlamentariker kroaternes historiske og heroiske kampe fra det illyriske kongerige (ca. 500-155 f.Kr.) mod Alexander den Store (336-323 f.Kr.) og frem til krigene imod fx mongolerne (slaget ved Grobnička i 1242) og osmannerne i særligt 1500- og 1600-tallet. Denne arv fra blandt andre Krešimir (navnet på tre ungarske konger fra det middelalderlige Trpimirović-dynasti, i perioderne 935-45, 949-69 og 1000-1030) burde i Kukuljević Sakcinskis optik videreføres i en ny kontekst, i det civiliserede og nationalt vågnende Europa. Den berømte tale i 1843 resulterede i indførelsen af kroatisk som officielt sprog i Kroatien i 1847. Kukuljević Sakcinski tog aktiv del i revolutionsbølgen 1848-49, men derefter trak han sig

gradvist fra det politiske liv og ernærede sig som historiker, forfatter og digter. Med sin udnævnelse til storpræfekt i Zagreb i 1861 foretog han en 180 grader politisk vending ved at erklære sin støtte til styret i Wien. Kukuljević gik tillige i 1868 ind for Kroatiens nye statsretlige placering i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn og den politiske forsoning med Ungarn. I 1874 udgav han en digtsamling, som hyldede de store helte i Kroatiens historie. Et af digtene omhandlede den afholdte hertug Branimir, Sakcinski: 'Branimir', 103-07. Digtet, der bar titlen "Branimir – 18. rujna 887" ("18. september 887"), var på ti strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Pocrnilo sve jadransko more	Hele Adriaterhavet blev
Od Mletačkih barkah i brodovah,	Sværtet af de venetianske både og skibe,
Samo kadkad vál zabieli s pjenom,	Kun nogle gange var bølgen hvid af skum,
Il oružje svjetlo maknu sjenom,	Eller våbnets lys var skjult af skyggen,
Kries il sievne štitnieh od krugovah,	Lampen eller cirklernes såede skjolde,
Molitvene tihe uz žamore:	Bønner stille af træthed:
"Sveti Marko i Todore!	"Sankt Markus og Sankt Teodor!
Uzdrž'te nam sinje more.	Red os det blå hav.
Kyrie eleyson!	Herre, forbarm dig!
Christe eleyson!	Kristus, vis nåde!
Vjetar tjera napred mornaricu,	Vinden driver flåden fremad,
Nad jambori veselo se vije	Markus" flag flagrer muntert
Pokraj jadra barjak svetog Marka,	På masterne ved siden af sejlene,
Na galiji trak se sunca žarka	På kabyssen vælter en stribe sollys
Nad duždovom krun-kapom prolije	Ud over dogens kronhue
I po Petra Kandijana licu.	Og på Pietro Candianos ansigt.
Stoji vapaj uz žamore:	Der er et råb ved siden af træthederne:
Sveti Marko i Todore!	Sankt Markus og Sankt Teodor!
Kyrie eleyson!	Herre, forbarm dig!
Christe eleyson!	Kristus, vis nåde!
Tiha luka izpod brda Mika	Den stille havn under Mika
Drugo krije brodovlje Hrvatâ,	Drugo-bakken skjuler kroaternes flåde,
Što Branimir silni skupi tude,	Som Branimir den Mægtige samler der,
Na obranu krepku da mu bude	For at et stærkt forsvar
Sried pomorskog vjekovitog rata.	Skal være centrum for den evige søkrig.
Stoji glasna tuj mornarah vika:	Der lyder et højt råb fra en fremmed sømand:
Lado, Lero, oj Perune!	Lado, Lero, åh Perun!
Bran'te pravo naše krune!	Forsvar retten til vores krone!
Bože pomiluj!	Gud, forbarm dig!
Spase pomiluj!	Forbarm dig over frelsen!
Gospoda se silna sakupiše,	En stor forsamling af herrer,
Sa Podolci i sa Neretvani,	Fra Podolvi og Narentanerne,

Sve od Istre dole do Epira,
Mole smierno kneza Branimira,
Da u pelež plovit im nebrani,
Jer im neda krv mirovat više.
Oj Davori, oj Davori!
Pusti, nek se vrag obori!
Kneže pomiluj!
Kneže ne miruj!

Knez ozbiljno u oblake gleda,
Smatra metež vjetrovah u zraku,
Pomaknuv se na kraj gladke prove,
Broji ladje na boj sve gotove.
Odtisnuti dade barku laku,
Stražarice da po moru reda.
Pjesma ori, vjetar dune.
Lado, Lero, oj Perune!
Bože Davori!
Spáse Davori!

Zvižduk čuješ iz daleka mora,
Trublja trubi, knežev glas zaori:
”Djeco, napred, mirno i bez straha!”
Napnu s’ jadra, kao magla plaha,
Sto vesalah u more zaroni,
Kršna pjesmom odjekuje gora:
Lado, Lero, oj Perune!
Bran’te pravo naše krune!
Bože pomiluj!
Spáse pomiluj!

Kô dva divjih galebovah jata,
Kad pred burom plien sigurni traže,

Mornarice lete dvie suproti,
Svaka hoše drugu da ukroti,
Groma vika užeć strast pomaže
Od Mlećanah kao i Hrvatâ.

Isus, Marko i Todore!
Lado, Lero i Davore!
Kyrie! pomiluj!
Smjes je obći tuj.

Striele lete, sjekira brod sieca,
Od udarcah krupnih prašte štiti,
Guta more mrtve tu i žive,

Hele vejen fra Istrien ned til Epirus,
Beder blidt fyrst Branimir,
Om ikke at forsvare dem ved at sejle ind i Pelez,
Fordi deres blod ikke vil hvile længere.
Åh Davori, åh Davori!
Giv slip, lad djævelen falde!
Forbarm dig over fyrsten!
Fyrste, stå ikke stille!

Fyrsten ser alvorligt på skyerne,
Betragter tumulten af vinde i luften,
Flyttet til enden af den glatte stævn,
Tæller skibene klat til kamp.
Det er nemt at printe båden,
Vagterne giver ordre til havet.
Sangen blæser, vinden blæser.
Lado, Lero, åh Perun!
Gud Davori!
Red Davori!

Du hører et fløjt fra det fjerne hav,
En trompet blæser, fyrstens stemme råber:
“Børn, gå frem, roligt og uden frygt!”
Sejlene spændes, som en frygtelig tåge,
Mens årerne dykker i havet,
Bjerget ekko af en dåbssang:
Lado, Lero, åh Perun!
Forsvar retten til vores krone!
Gud forbarm dig!
Forbarm dig over frelsen!

Som to flokke af vilde måger,
Når de over for en storm leder efter sikkert bytte,
Flyver to store flåder,
Den ene vil tæmme den anden,
Et tordnende råb tager lidenskab
Og hjælper fra venetianerne såvel som kroaterne.
Jesus, Markus og Teodor!
Lado, Lero og Davore!
Herre! forbarm dig!
Blandingen er fremmed for landsbyen.

Pile flyver, øksen hugger skibet,
Den beskytter sig mod store grises slag,
Havet slugger de døde og de levende,

Jambori se polomljeni krive,	De knækkede master bøjer sig,
Mnogi brod će u dno ponoriti,	Mange skibe vil synke til bunds,
Sve se živo kúp u jedan stieca.	Alle de levende er samlet.
Isus, Marko i Todore!	Jesus, Markus og Teodor!
Lado, Lero i Davore!	Lado, Lero og Davore!
Kyrie, pomiluj!	Herre, forbarm dig!
Jedan glas je tuj.	En stemme er fremmed.
Stoji jauk na duždovu brodu,	Der er jamren på duzdens skib,
Glas veselja ori medj Hrvati,	Glædens stemme høres blandt kroaterne,
Mrtvog dužda na štitovih kažu.	Den døde duzd siges på skjoldene.
Spás u bjegu Mlećani polažu.	Redning under flugten Venedig forlader.
Čim u slavju Branimir se vrati	Så snart Branimir vendte tilbage for at fejre,
Da pobjedu objavi narodu.	Annoncerede han sejren til folket.
Lado, Lero, oj Perune!	Lado, Lero, åh Perun!
Obranismo pravo krune.	Vi forsvarede kronens ret.
Bože pomiluj!	Gud forbarm dig!
Spáse pomiluj!	Forbarm dig over frelsen!
Jedva mala godina proteče,	Knap et år er gået,
Kad u Muću hram Marije sveti,	Da i Muc den Hellige Marias tempel,
Rad pobjede dužnu zadužbinu,	Værket af den sejrrige begavelse,
Knez Branimir dignu u visinu.	Bliver fyrst Branimir hævet til højden.
Dade padšim grobnice odprieti,	Han gav de faldne grave en advarsel om,
Da za dušu spás vjekovit steče.	At evig frelse ville blive opnået for sjælen.
Lado, Lero oj Perune!	Lado, Lero, åh Perun!
Bran'mo pravo nańe krune!	Lad os forsvare vores krones ret!
Bože pomiluj!	Gud forbarm dig!
Spáse pomiluj.	Forbarm dig over frelsen!

Digtet skildrer den venetianske doge Pietro 1. Candianos militære kampagne i 887 mod narentanerne i Dalmatien. Det lykkedes ham at sænke fem narentanske skibe, men narentanerne knuste hans landstyrker og dræbte ham i åben kamp den 18. september 887. De venetianske skytshelgener Sankt Markus og Sankt Teodor kunne ikke hjælpe republikken Venedig (strofe et og to), da kroaterne hidkaldte krigsguden Perun (strofe tre, fem, seks, ni og ti), der er den mægtigste gud i den slaviske mytologi. Siden 828 har Sankt Markus været Venedigs skytshelgen, og Markusløven republikkens og byens vartegn. Hertug Branimir byggede en kirke i Šopot ved Benkovac, hvor en indskrift fra ca. 880 i den såkaldte templon (adskillelsen mellem kortet og skibet i byzantinske kirker) nævner den kroatiske middelaldermonark Branimir. De indskrevne bjælke- og gavlfragmenter indeholder en latinsk reference til Branimir som "hertug af kroaterne". Branimir-inskriptionen er vigtig for Kroatiens historie, eftersom den repræsenterer en af de ældste overleverede henvisninger til en kroatisk monark, men også den tidligste fuldt registrerede brug af etnonymet kroater.

Under 2. verdenskrig henstillede den italienske kong Victor Emmanuel 3. (1900-46) til sin halvnevø prins Aimone, hertug af Aosta og Spoleto (1900-48), om at påtage sig hvervet som konge for den nye statsdannelse. Han modsatte sig i første omgang tilbuddet, da Italien havde annekteret den kroatisk-dominerede region Dalmatien. Den 18. maj 1941 blev den italienske prins kroatisk monark under navnet Tomislav 2., opnævnt efter den kroatiske middelalderkonge Tomislav (1.), hertug af Kroatien fra ca. 910-25 og Kroatiens første konge fra ca. 925-28. Kukuljević Sakcinskis digtsamling fra 1874 indeholdt ligeledes et digt, der omhandlede kong Tomislav 1.s regeringstid., Sakcinski: 'Grgur', 108-09. Digtet, der havde titlen "Grgur ninski - g. 925" ("Gregor af Nin – år 925"), var på seks strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Sbor sazvaše u sried Splieta grada
Rimskog pape vierni vazdu sluge,

Ne rad toga, kako razpre duge
Da jur jednom rod kršćanski svlada,
Nego zato, kako da Hrvate
S rimskim slovom k rimskom" robstvu vrate.

Kralj Tomislav na čelu tog sbora
Tužno gleda dvie stranke ljute.
Jedna poslom rimskim ljubi skute,
Druga brani narod bez odmora.
Uz tu drugu puk je i boljari,
Š njjmi biskup ninski, Grgur stari.

Svom šestinom brane svećenici:
Da u hramu, posvećenom bogu,
Samo rimsko slovo zborit mogu,
Jerbo Rimu dvore svi jezici,
Tim slovjenski jezik u Hrvata'
Nesmie kucat na crkvena vrata.

Tad zagrmi u pravednom jedu
Umni Grgur, kao Method drugi:

"Svi narodi, božjoj u zadrugi,
"Svojim slovom k nebu vapit smiedu.
"Nit će Hrvat dok je božja vjera,

"Svoj iz crkve jezik da iztjera!"

Mødet blev indkaldt i centrum af Split,
Den romerske paves by, af pavens trofaste tjenere,
Ikke for at sprede regnbuen for
En gang for alle at erobre den kristne nation,
Men for at vende kroaterne tilbage
Med romerske bogstaver til romersk slaveri.

Kong Tomislav i spidsen for den menighed
Ser trist på de to vrede parter.
Den ene kysser ostemasse med et romersk job,
Den anden forsvarer folket uden hvile.
Ved siden af det andet regiment er Bollars,
Med dem biskoppen af Nin, Gregor den gamle mand.

Med deres sestina forsvarer præsterne:
At der i templet, indviet til Gud,
Kun kan synges romerske bogstaver,
Fordi alle sprog kureres af rim,
Så må det slaviske sprog blandt kroater
Ikke banke på kirkedøren.

Da tordnede den intelligente
Gregor i retfærdig dom, som Methodius den anden:
"Alle nationer, i Guds samarbejde,
"Med deres brev til himlen, råber i skam.
"En kroat vil heller ikke, så længe Guds tro er der,
"Fordrive sit sprog fra kirken!

Uz Grgura narod sav pristane, Od boljara do seljana prosta, Smiešnom tlapnjom sborni zakon osta, U slovjenstvu za Rim jer ne svane	Alle folk er enige med Gregor, Fra soldaten til den simple landsbyboer, Med et sjovt klap, menighedsloven forbliver, På slavisk for Rom, fordi koret af den herrelige grådighed
Nikad hora gospodske pohlepe, I bezumne poslušnosti sliepe.	Aldrig går op, Og åndsløs lydighed sover.
A uz Nin-grad, Grgur gdje počiva, Prem mu tudjin stol i grob razori, Još i danas po crkvah se ori Na čast božju rieč slovjenska živa. Duh Grgurov jer do tisuć lieta Rimsku pošast u gospodstvu smeta'.	Og ved siden af byen Nin, hvor Gregor hviler, Ødelægger han en andens bord og grav, Og selv i dag i kirkerne Lever det slaviske ord videre til Guds ære. Gregors ånd, fordi den generer de Romerske besiddelser i herredømmet i op til tusind år.

Digtet hylder biskop Gregor af Nin (ca. 900-ca. 929), der som "den anden Methodius" (kao Method drugi") (strofe fire) i kampen mod den romersk-katolske kirke og paven i Rom sikrede det kroatiske sprog som gudstjenestesprog i stedet for som hidtil latin på kirkemødet i 925. Biskoppen indskrev sig derfor med gyldne bogstaver i den kroatiske historie som nationalhelt, sekunderet af landets første konge, Tomislav 1. (strofe to). Som kroatisk regent omfattede kong Tomislav 2.s titel tillige fyrste af Bosnien og Hercegovina, vojvod (hertug/fyrste) af Dalmatien, Tuzla og Knin. Kong Tomislav 2. krævede, at hans valg som monark skulle bekræftes af det kroatiske statsparlament, der dog først blev konstitueret i januar 1942, og som kun var rådgivende uden lovgivningsret. Kong Tomislav 2. var en ren marionetkonge, totalt underlagt Aksemagternes nåde. Kongen modsatte sig fx ganske virkningsløst Italiens besættelse af Dalmatien. Den græske glücksborgske prinsesse Irene (1904-74), prins Aimones gemalinde, opnåede dermed at blive dronning af Kroatien, et udslag af opløsningen af Jugoslavien som land, hvis retmæssige konge, Peter 2. (1934-45), hendes niece ægtede i 1944. Den 31. juli 1943 abdicerede Tomislav 2. på den italienske konges bud efter det fascistiske styres fald i Italien, efterfulgt af en formel tronfrasigelse den 12. oktober samme år, en måned efter Italiens kapitulation. Kroatien ophørte derefter som italiensk protektorat, og var frem til 1945 udelukkende en tysk klientstat. Den kroatiske Ustaša-bevægelse, ledet af den kroatiske fascist Ante Pavelić (1889-1959) fra 1929-45, søgte med genoprettelsen af kongeriget Kroatien i 1941 i form af et konstitutionelt monarki at etablere en historisk og national legitimering af deres fascistiske styre. I denne legitimering fik de bl.a. konstrueret en ny Zvonimir-krone, med reference til den krone, som den kroatiske kong Demetrius Zvonimir (1075-89) modtog af paven i 1076. Kong Zvonimir tilhørte det navnkundige kroatiske Trpimirović-dynasti ligesom kong Tomislav.

Kong Zvonimir betragtes som den sidste betydningsfulde indfødte kroatiske konge og er derfor en middelalderlig nationalhelt i Kroatien. Kukuljević Sakcinski skrev endvidere i 1874 et digt om den sidste indfødte kroatiske konge, Petar Snačić (1093-97), Sakcinski: 'Petar ban', 112-14. Digtet, som bar titlen "Petar ban i posliednji kralj – g. 1102" ("Petar ban og den sidste konge – år 1102"), var på otte strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Kupi se vojska hrvatskim pod znakom,
Proti Madjarom, najnovljim došljakom,
Što ih pozvaše slavjanski vragovi,
Smjelo slavjanstvo da sapnu okovi,
Rinuv u tielo otrovan mu klin.

Sada ih zovu velmože domaći,
Umnom jer snagom neznadu izmaći
Svadji vlastitoj i pučkoj slobodi,

Voleć da tudjin Hrvatom gospodi,

Kralj da im bude od sada tudj sin.

Vojska se skupi u Gvozdu visokom,
Nitko nemože pregledat ju okom,
Ljubav slobode i ponos naroda
Snagu orijašku junakom svim podà,
Jer ih predvodi star lav, Petar ban.

Juriš spremaju na vojsku dušmani,
Ali junački ban Petar ju brani,
Neima tu mjesta aziatskim konjikom,
Natrag ih tjera ban s pobjednom vikom,
Kupa i Sava primi ih na stan.

Tamna noć tiha pomoli kad lica,
Tada poleti natražke strielica
Izsried bjegućih madjarskih čoporâ,
Traži u lietu krvava odmora,
Slavi u grudih Petrovih svoj pir.

Petar ban umre, Hrvatska š njim padè,
Svoj za svojega jur neće da znade;
Svi se klanjaju različnoj gospodi,
Hrvat s Hrvatom za strance boj vodi,

Den kroatiske hær er købt under tegnet,
Mod ungarerne, de seneste nytilkomne,
Som blev tilkaldt af de slaviske djævle.
Dristig festlig, så lænkerne faldt af,
Blev en giftig kile stødt ind i hans krop.

Nu kaldes de de indfødtes adelige,
Intelligente fordi de med uvidenhedens magt
Undslipper deres egen stridighed og folkets frihed,
De vil have en udlænding til at regere som en kroat,
En konge der fra nu af vil være en udlændings søn.

Hæren samles i den Høje Flok,
Ingen kan inspicere den med øjet,
Kærligheden til friheden og folkets stolthed,
Kæmpeheltens styrke er over dem,
Fordi de ledes af den gamle løve, Petar ban.

Juris forbereder en hær af fjender,
Men den heroiske ban Petar forsvarer den,
Han har ingen plads hos det asiatiske kavaleri,
Vicekongen driver dem tilbage med et sejrsråb,
Bader i Sava byder dem velkommen i lejligheden.

Den mørke nat beder stille,
Når ansigterne, da flyver den efterskydende
Pil fra midten af den flygtende ungarske flok,
Søger en blodig hvile i regnen,
Fejrer sin fest i Petars favn.

Petar ban døde, Kroatien faldt med ham,
De vidste ikke at jage hinanden for deres egne;
Alle bøjer sig for forskellige herrer,
Kroat kæmper med kroat for udlændinge,

Samo ban Petar uživa svoj mir.	Kun Petar ban nyder sin fred.
Tihom u Gvozdu grob krije se bana,	Stille og roligt, i Gvozd, er graven skjult af en bana,
Čuva ga vilah tuj četa izbrana,	Bevogtet af en villa valgt af et udenlandsk selskab,
Čuješ na grobu pjevanje premilo, Kadkad mač Petrov razprostre svietlilo Bajno i divno, nebeski ko plam.	Du vil høre sang ved graven, Når Petars sværd spreder en lys, Fabelagtig og vidunderlig, som en himmelsk flamme.
Vile što poju, lahko je saznati, Žale što nitko još medju Hrvati Mač čudotvoran sa groba ne vadi. Petrov jer može svet mač da sagradi, Pravu hrvatskom i slobodi hram.	Feerne der synger er nemme at finde ud af, For ingen blandt kroaterne tager Stadig det mirakuløse sværd op af graven. Petar, fordi det hellige sværd kan bygge, Et sandt tempel for Kroatien og frihed.

Kong Petar Snačić fungerede først som Kroatiens ban under kong Zvonimir. Denne særlige central- og sydøsteuropæiske titel kan i en kroatisk kontekst bedst oversættes til statholder eller vicekonge. I 1093 blev han valgt til Kroatiens konge af de feudale herremænd, der imidlertid ifølge Kukuljević Sakcinskis digt optrådte i strid med den kroatiske nations interesser (strofe to). Ban Petar var i første omgang opsat på at slå det asiatiske kavaleri (ungarerne), som det lykkedes for ham at smide ud i Sava-floden, en biflod til Donau (strofe fire). Sava-floden har traditionelt indtaget en væsentlig position i den kroatiske historie og identitetsdannelse. Navnet Sava blev eksempelvis almindeligt blandt slaverne, som fornavn for både kvinder og mænd. De interne stridigheder i Kroatien banede imidlertid vejen for ungarernes magtovertagelse (strofe seks). Kong Petars heltemodige indsats i krigen imod Ungarns kong Koloman (1096-1116) mundede ud i et totalt kroatisk nederlag i slaget ved Gvozd i Kroatien i foråret 1097 (strofe fem-syv). Kong Petar faldt i dette historiske slag, og det betød, at Ungarn og Kroatien fra 1102 indgik i en personalunion med hinanden. En personalunion, som skulle vare helt indtil 1918.

Kejser Franz Joseph 1. (1848-1916) aflagde som Kroatiens konge tre officielle besøg i hovedstaden Zagreb, i 1852, 1869 og 1895. Ved alle tre besøg demonstrerede Kroatien sin loyalitet over for det habsburgske dynasti og Habsburgmonarkiet, Katalinić: 'Ban i/ili kralj', 61-75. I anledning af besøget i 1852 trykte den tysksprogede avis *Agramer Zeitung* den 3. oktober 1852 et digt, hvis første vers lød som følger:

> Sei willkommen hoher Her rim schönen Lande der Kroaten,
> Die muthig stets für Habsburg's Thron und für das Kaisers Recht gekämpft
> Kein treu'res Volk begrüßt den Schöpfer hoher Thaten,

Den kaiserlichen Herzen, der siegreich jeden Aufruhr hat gedämpft.

Andet vers understregede kroaternes traditionelle loyalitet over for habsburgerne ved deres kampe imod osmannerne i 1500- og 1600-tallet og i revolutionsåret 1848, hvor den kroatiske ban, Josip Jelačić (1801-59, ban fra 1848-59), hjalp østrigerne med at nedkæmpe revolutionen i Ungarn. Samtidig søgte Jelačić dog at sikre Kroatiens uafhængighed, og med sin afskaffelse af livegenskabet i Kroatien i 1848 regnes han for en nationalhelt blandt kroaterne. Den kroatisksprogede avis *Narodne novine* bragte et tilsvarende hyldestdigt på det kroatiske sprog.

I anledning af kong Franz Joseph 1.s besøg i Zagreb i oktober 1895 skrev den kroatiske digter Hugo Badalić (1851-1900) et hyldestdigt til kongen, Badalić: 'Pozdrav kralju'. Digtet havde den fulde titel "Pozdrav kralju – Himna o dolasku Nj. c. i kr. apoštolskog Veličanstva Franje Josipa I. u glavni grad Zagreb dne 14. listopada 1895" ("Hilsen til kongen – Hymne om Hans Majestæts Ankomst kjs. og kgl. af Hans Apostolske Majestæt Frans Joseph I til hovedstaden Zagreb den 14. oktober 1895"). En strofe i digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Dobro došo, svietli kralju, Nek Te sreća prati; Iskren pozdrav danas šalju Vjerni Ti Hrvati. Kad na ovu zemlju vjernu Tvoja stupi noga, Poslat cémo molbu smjernu Dvoru višnjeg Boga: Bože, čuvaj snagom svom Našeg kralja, Njegov dom!	Velkommen, herlige konge, Må lykken følge dig; Oprigtige hilsner i dag fra De trofaste kroatere. Når din fod træder på dette trofaste land, vil vi sende en ydmyg Bøn til den højeste Guds hof: Gud, beskyt med din styrke Vor Konge, hans hjem!

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Badalić dus med monarken. Under kong Franz Joseph 1.s besøg i Zagreb i oktober 1895 holdt bl.a. Stjepan Kovačević (1841-1913) i sin egenskab af Komitat Zagrebs obergespan en tale til monarken, i hvilken han takkede statsoverhovedet for de mange velgerninger, han havde ydet det kroatiske fædreland og såvel den kroatiske som serbiske nation. Kovačević kaldte Ungarn for en brodernation, og at unionen med Ungarn igennem de sidste 800 år havde styrket såvel den ungarske som kroatiske nation, *Agramer Zeitung* 15.10.1895 ("Der Empfang der Deputationen"), 1. Zagrebs borgmester, Adolf Mošinsky (1843-1907, borgmester fra 1892-1904), holdt en velkomsttale til kongen, hvor han bl.a. nævnte reorganiseringen af Habsburgmonarkiet i 1867 i forhold til Ungarn og i 1868 i relation til Kroatien: *Durch diesen Ausgleich wurde den Königreichen Kroatien und Slavonien ein breites Feld der Autonomie eröffnet und dieselben zu Herren auf den wichtigsten Gebieten des nationalen Lebens gemacht*, ibid., 2. Ved besøget i 1895, hvor kongen deltog i åbningen af det kroatiske nationalteater,

blev det dog til fulde demonstreret, at ikke alle dele af kroatiske samfund gik ind for unionen med Ungarn. Under den kroatiske ban Károly Khuen-Héderváry (1849-1918, ban fra 1883-1903) blev der indledt en magyarisering af det kroatiske samfundsliv, og en gruppe studenter benyttede kongebesøget som anledning til at protestere imod denne udvikling, bl.a. ved en symbolsk afbrænding af det ungarske flag. Episoden medførte en spaltning af det kroatiske rettighedsparti, Racko: 'Spaljivanje', 233-46.

Den 10. november 1894 flyttede ærkehertug Leopold Salvator (1863-1931) med sin familie til Zagreb, Kroatiens hovedstad. I den lokale presse i form af *Agramer Zeitung* fremhævede man det historiske ved denne residensforlæggelse, idet Zagreb (Agram) nu for første gang blev residensby for en habsburgsk ærkehertug, et medlem af det glorværdigt regerende habsburgske herskerhus. Man pointerede samtidig, at tidligere kroatiske monarker på forskellig vis havde været tilknyttet Agram: Kong Ladislaus 1. den Hellige (konge af Ungarn fra 1077-95 og Kroatien fra 1091-95) ophøjede byen til ærkebispesæde i 1094, og kong Bela 4. (konge af Ungarn og Kroatien fra 1235-70) proklamerede byen som kongelig fristad i 1242. Siden havde blandt andre kong Sigismund af Luxembourg (konge af Ungarn og Kroatien fra 1387-1437) opholdt sig kort tid i byen,

aber seit das Haus Habsburg-Lothringen die Krone des hl. Stefan erwarb, ist es das erstenmal, daß ein Mitglied des Herrscherhauses ständig hier weilen wird. Die Tage, an denen ein Habsburger in unserer Stadt zu Besuch eintraf, waren für Agram immer Festtage. Die Treue und Anhänglichkeit an das angestammte Regentenhaus, die der Kroate auf den Schlachtfeldern im Norden und in Süden Europas mit seinem Blute besiegelte, diese Treue und Liebe machem ihm das Blut schneller in den Adern rollen, lassen sein Herz heftiger pochen, wenn er einen Prinzen königlichen Geblütes in seinen Mauern als Gast begrüßt. Noch freudiger, noch er heute durch die Gnade des allgütigen Monarchen in die Lage kam, Erzherzog Leopold Salvator, wie hoffen, für lange Zeit als Bürger seiner Hauptstadt empfangen und einholen zu können! (*Agramer Zeitung* 10.11.1894, "Erzherzog Leopold Salvator in Agram", 3).

Kroaterne havde igennem århundreder ifølge avisartiklen vist deres ubetingede loyalitet over for det habsburgske hus ved deres deltagelse i utallige krige i Europa. Ærkehertug Leopold Salvator, der tilhørte den toscanske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet som sønnesøn af storhertug Leopold 2. af Toscana (1824-59), talte det kroatiske sprog flydende. Ved flytningen til

Zagreb havde ærkehertugen tre børn, der alle var født i byen Lemberg i kongeriget Galizien-Lodomerien. Den 21. november 1895 i Zagreb nedkom ærkehertugens gemalinde, Blanca (1868-1949, født prinsesse af Spanien), med parrets fjerde barn, sønnen ærkehertug Rainer (1895-1930). I det lokale dagblad blev den historiske fødsel beskrevet på følgende måde: *Der neugeborene Erzherzog ist wohl das erste in Kroatien geborene Mitglied der Herrscherfamilie und dies wird ihn uns Allen noch ganz besonders werth sein lassen* (Ibid. 21.11.1895, ”Local-Chronik”, 6). Ærkehertug Rainer var det første medlem af det habsburgske fyrstehus nogensinde, som var født i Kroatien. Habsburg-Lothringen-dynastiets nationale integration i Kroatien var således symbolsk fuldendt i den kroatiske offentligheds optik. Ærkehertug Rainer tjente som officer i den østrig-ungarske hær under 1. verdenskrig. To af ærkehertug Rainers seks yngre søskende, Leopold (1897-1958) og Maria Antonia (1899-1977), blev ligeledes født i Zagreb.

Ærkehertug Leopold Salvator var kendt som en af de stærkeste tilhængere af trialisme, dvs. en omdannelse af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i tre statsdele for hhv. de tysktalende germanere, ungarerne og de slaviske folkeslag. Ærkehertugen blev som grundlæggeren af den kroatiske linje i Habsburg-Lothringen-dynastiet regelmæssigt betragtet som kejserens officielle repræsentant i Zagreb. Men han vendte regelmæssigt tilbage, alene eller med sin familie, indtil imperiets fald i 1918. Det var på anmodning fra den østrig-ungarske tronfølger, ærkehertug Franz Ferdinand (1863-1914), at Leopold Salvator indskrev sine børn i kroatiske skoler, for at de fuldt ud kunne identificere sig selv med det kroatiske folk og dets aspirationer. Stillet over for denne støtte, som alarmerede Ungarn, blev ærkehertug Leopold Salvator flyttet fra Zagreb til Wien i år 1900. I 1914 var han mål for et attentatforsøg i et teater i Zagreb. I 1919 mislykkedes et omfattende komplot i det nygrundlagte jugoslaviske kongerige om at genskabe Kroatien som et uafhængigt kongerige med ærkehertug Leopold Salvator som konge. Målet var en løsrivelse af Kroatien og Bosnien fra Jugoslavien og en etablering af en personalunion mellem Ungarn, Kroatien og Bosnien. Ærkehertug Leopold Salvator var derefter prætendent til den nedlagte kroatiske trone frem til sin død i 1931, Harding: *Lost Waltz*.

Den kroatiske politiker og digter Stjepan Radić (1871-1928) skrev i 1914 et digt til det regerende Habsburg-Lothringen-dynasti, Radić: ’Nova Habsburžka’. Digtet bar titlen ”Nova Habsburžka himna”) (”Ny habsburgsk hymne”). Et af digtets strofer lød som følger (min danske oversættelse):

Bože živi, blagoslovi Glavu	Gud lever, velsigne lederen
Doma Habsburžkog,	Af Habsburg-huset,
Red i pravo da obnovi	Må han genoprette orden og retfærdighed
Usred kopna evropskog:	Midt på det europæiske kontinent:
Hrvatsku da ujedini,	Må han forene Kroatien,

Kruni Češkoj vrati sjaj, Negve skine Ukrajini, Mukam Poljske učini kraj.	Genskabe den tjekkiske krones pragt, Fjern ondskaben fra Ukraine, Sæt en stopper for Polens elendighed.

Radić udtrykker i digtet en overbevisning om, at monarkiet i form af monarken, kejser Franz Joseph 1., og dynastiet Habsburg-Lothringen, kan skabe og udgøre en transnational enhed på tværs af de nationale skillelinjer i det multinationale dobbeltmonarki Østrig-Ungarn, fra Ukraine og Polen over Bøhmen til Kroatien. Stjepan Radić grundlagde i 1904 sammen med sin bror Antun Radić (1868-1919) det kroatiske bondeparti, som gik ind for Kroatiens forbliven i Habsburgmonarkiet, der skulle moderniseres med Kroatiens formelle ligestilling med Østrig og Ungarn.

Den kroatiske digter Stjepan Širola (1867-1926) skrev i 1916 et kroningsdigt til den nykronede kroatiske kong Karl 4. (1916-18), kejser Karl 1. af Østrig, Širola: 'Pozdrav hrvatskomu'. En strofe i digtet, der bar titlen "Pozdrav hrvatskomu kralju Karlu IV." ("Hilsen til den kroatiske kong Karl IV"), lød som følger (min danske oversættelse):

Oj, zdravo da si, hrvatski naš kralju, Na hapsburškome slavnom tronu! Hrvati vjerni – pozdrav Tebi šalju, Što vjerom nikad ne kreću, ne klonu; Od Dunava sve – sinjeg do Jadrana Pozdravlja narod kralja krunisana.	På den herlige habsburgske trone! Trofaste kroater – de sender dig hilsener, Som ved tro aldrig bevæger sig, aldrig vakler; Fra den helt blå Donau til Adriaterhavet hilser folket på den kronede konge.

Širola var i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte dus med den nykronede monark. Digtet var en eksponent for den traditionelle fyrsteloyalitet over for den habsburgske monark, som transcenderede de mange forskellige nationer i Habsburgmonarkiet. Et udtryk herfor var dynastiets kulturelle identitetspolitik, som bl.a. inkluderede iklædning af de forskellige regioners uniformer og nationale klædedragter (Tyrol, Steiermark og Ungarn); et forhold, der også ses afspejlet i andre multinationale statsdannelser i Europa, fx Rusland og Storbritannien, og i de nye nationalstater, fx Grækenland, Fülemile: 'Monarchs in National'.

Tomislav 2. blev aldrig kronet som kroatisk konge. Kroningen skulle have fundet sted i byen Duvno (Tomislavgrad) i det nuværende Bosnien-Hercegovina, som indtil 1320'erne var en del af kongeriget Kroatien. Tomislav 2. forsøgte i øvrigt også at legitimere den nye stat, som han aldrig officielt satte sine ben i (bortset fra nogle få korte inkognito besøg). I september 1943 fik han med hertuginde Irene en søn, prins Amedeo (1943-2021), der blandt sine mange navne fik det kroatiske kongenavn Zvonimir, som regerede 1075-89. I 1942 blev kongen den fjerde hertug af Aosta. Den lille familie blev skilt for altid med Italiens kapitulation og det efterfølgende kaos. Prins Aimone døde i eksil i Sydamerika i 1948. Prins Amedeo efterfulgte sin far som den femte hertug

af Aosta. I 2006 anlagde hertug Amedeo titlen hertug af Savoyen som en symbolsk markering af sit krav på stillingen som Savoyen-dynastiets overhoved og dermed italiensk tronprætendent til den i 1946 nedlagte italienske kongetrone. Denne handling var yderst kontroversiel for den ældre linje i slægten, hvor Amedeos kvartfætter Victor Emmanuel, prins af Napoli (1937-2024), søn af Umberto 2., konge i 1946, åbenlyst protesterede. Begge de stridende tronprætendenter var i lige mandslinje tipoldebørn af kong Victor Emmanuel 2. (1861-78). Amedeo brugte som argument for sit krav på stillingen som overhoved for det forhenværende italienske kongehus prins Victor Emmanuels borgerlige ægteskab i 1971. Kongenavnet Zvonimir blev anvendt i 1997, da ærkehertug Karl af Østrig, prins af Østrig, Ungarn, Kroatien og Bøhmen (1961-), overhoved for Habsburg-Lothringen-dynastiet siden 2007, fik en søn, som blev døbt i Zagreb med navnene Ferdinand Zvonimir som sine to første navne. Med denne navngivning vedkender Habsburg-Lothringen-dynastiet sig fortsat til arven fra det hedengangne multinationale Habsburgmonarki og dets slaviske kulturarv. I september 1943 efter det fascistiske Italiens fald fik Kroatien omstødt Rom-traktaterne fra 1941 med Italien, hvorefter Kroatien annekterede Dalmatien, Ramet: *The three Yugoslavias*, 114-29; Lampe: *Yugoslavia as History*, 208-11; Cox: 'Ante Pavelić and the Ustaša', 199-239.

Italien ville genoprette kongeriget Montenegro som en italiensk satellitstat baseret på bl.a. de stærke dynastiske bånd mellem de to lande, da den italienske kong Victor Emmanuel 3.s (1900-46) gemalinde, dronning Elena (1873-1952), var født montenegrinsk prinsesse. Prins Michael af Montenegro (1908-86), sønnesøn til Montenegros kong Nicolaj 1. (1910-18), blev i 1941 tilbudt at blive konge af Montenegro under italiensk overhøjhed, men han afslog tilbuddet, da han erklærede sin loyalitet til sin halvnevø kong Peter 2. af Jugoslavien. Modsat Kroatien lykkedes det ikke Italien at besætte tronen i det genoprettede kongerige Montenegro som en italiensk satellitstat, hverken med det afsatte Petrović-Njegoš-dynasti, Holsten-Gottorp-Romanov-dynastiet eller Savoyen-dynastiet som fyrstehus. Montenegro var besat af tyske tropper fra 1943-44. Det nuværende overhoved for Petrović-Njegoš-dynastiet er kronprins Nicolaj (1944-). I 2011 tilkendte statsnationen Montenegro, der i 2006 blev en uafhængig nationalstat med opløsningen af statsforbundet Serbien-Montenegro fra 2003, en officiel rolle til Petrović-Njegoš-dynastiet for at promovere montenegrinsk identitet, kultur og traditioner gennem kulturelle, humanitære og andre ikke-politiske aktiviteter. Udover disse funktioner har kronprins Nicolaj også politisk magt ligesom præsidenten i Montenegro, bl.a. kan han give amnesti til fanger. Den montenegrinske militærkommandør Mirko Petrović-Njegoš (1820-67) udmærkede sig i slaget ved Grahovac den 1. maj 1858, hvor den montenegrinske hær besejrede den osmanniske hær. Som et resultat af det sejrrige slag fik Montenegro bl.a. tilkendt byen Grahovo, og fyrstendømmet Montenegro opnåede officielt

uafhængighed af Det Osmanniske Rige i 1878 og et udvidet territorium. Mirko blev af fyrst Danilo 1. af Montenegro (1851-60), sin egen bror, tilkendt titlen vojvod (storfyrste) af Grahovo, som tak for sin heltemodige dåd. Hans søn, Nicolaj 1., fyrste af Montenegro fra 1860-1910 og konge af Montenegro fra 1910-18, arvede titlen, der derefter har været en fast del af de montenegrinske titulære monarkers titler i form af vojvod (storfyrste) af Grahovo og Zeta. Fyrstendømmet Zeta (1356-1499) var en serbisk statsdannelse, som det nuværende Montenegro var en del af, inden fyrstendømmet blev indlemmet i Det Osmanniske Rige som et af de sidste uafhængige monarkier på Balkan. Fyrstebispedømmet Montenegro (1516-1852) opnåede de facto uafhængighed af Det Osmanniske Rige i 1697, hvor embedet som cølibatær ortodoks fyrstebiskop af Montenegro blev gjort arveligt inden for Petrović-Njegoš-dynastiet fra onkel til nevø. I 1852 sekulariseredes det teokratiske fyrstebispedømme til fyrstendømmet Montenegro. Fyrstendømmet Montenegro omdannedes til kongeriget Montenegro i 1910, der atter i 1918 mediatiseredes til Serbien, hvorpå det serbiske kongerige mediatiseredes til den nye jugoslaviske statsdannelse. Fra 1943 var Kroatien en delstat i Jugoslavien. Det jugoslaviske monarki afskaffedes i 1945, og landet omdannedes til en forbundsrepublik. Som delstat fik Kroatien i 1945 sine nuværende territoriale grænser. Med Jugoslaviens opløsningsproces, der begyndte i 1991, opnåede statsnationen Kroatien national uafhængighed i 1991, Lampe: op.cit., 26-27; soirmag.lesoir.be. ’Podgorica, 12 juillet’.

10. Finland

Finland var fra middelalderen en del af Sverige, som måtte afstå Finland til Rusland i 1809. Finland var derefter til 1917 et storfyrstendømme i realunion med Rusland. Med en reduceret suverænitet i bl.a. realunionen med Danmark (1537-1814) i den oldenborgske helstat og personalunionen med Sverige (1814-1905) kan Norges nationalpolitiske situation sammenlignes med Finland. Da Sverige måtte afstå Finland i 1809, fik Finland for første gang en selvstændig politisk-territoriel afgrænsning som et storfyrstendømme. Finland kan derfor ikke karakteriseres som en statsnation på linje med fx Norge, der er en langt ældre statsdannelse. Norge var i århundreder en suveræn stat, før suveræniteten reduceredes i nordiske personal- og realunioner, mens Finland først blev en stat med reduceret suverænitet i 1809 inden for Det Russiske Kejserrige. I den russiske tid (1809-1917) fortsattes systemet med generalguvernører i Finland; en tradition, der stammede fra 1595. Titlen som generalguvernør indikerede, at Finland reelt ikke var en selvstændig stat, og i den svenske tid var Finland en integreret del af det svenske kongerige modsat Norge i den oldenborgske helstat, der også havde en repræsentant for monarken i landet, men i form af en statholder i perioden 1572-1814, ikke besat i perioderne 1739-50 og 1771-1809. Hvis man tager udgangspunkt i det forhold, at Finland som russisk storfyrstendømme reelt ikke var en afgrænset stat, så opstod Finland som nationalstat i 1917, uden at den finske nation nogensinde havde haft sin egen statsdannelse.

Titlen hertug af Finland blev i perioder lejlighedsvis givet til slægtninge til den svenske monark fra 1200-1500-tallet. Den sidste feudale hertug af Finland var Johan (3.) fra 1556-63, i perioden 1568-92 var han konge af Sverige som Johan 3. Kronprins Gustav (2.) Adolf (1611-32) var som kronprins den sidste, der bar titlen hertug af Finland i perioden 1606-11. Fra 1581-1720 benyttede de svenske monarker titlen som storfyrste/storfyrstinde af Finland som titulær titel, bortset fra Karl 9. (1604-11), der i sin officielle titulatur havde opstillet finnerne som en af flere nationer, han var konge over (1607-11). Titlen blev i det svenske kongehus sidste gang anvendt fra 1802-05, da titlen blev givet til en svensk prins, Carl Gustaf (1802-05).

Finland løsrev sig fra Rusland i forbindelse med revolutionen i december 1917. Finland var kortvarigt fra 1918-19 et kongerige, hvis parlament valgte sin monark i det tyske fyrstehus Hessen-Kassel i oktober 1918, efter at kandidater fra Danmark, Sverige og de tyske dynastier Mecklenburg-Schwerin og Hohenzollern havde været i spil til tronen i monarkiet. Den lutherske prins Friedrich Wilhelm af Preussen (1880-1925) blev vraget som kandidat, da hans gemalinde siden 1910, prinsesse Agatha af Hohenlohe-Schillingsfürst (1888-1960), var katolik. Desuden havde parret ingen mandlige arvinger. Fra Sverige var prins Wilhelm (1884-1965) og hans søn, prins Lennart (1909-2004), på tale som mulige nye finske monarker. Fra Danmark var prins Aage, greve af

Rosenborg (1887-1940), på tale som finsk monark, efter forespørgsel fra Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867-1951), rigsforstander i Finland fra 1918-19. I Den Finske Borgerkrig (januar-maj 1918) sejrede de hvide over de røde styrker, hvorefter Finland slog ind på monarkiet som statsfrom. Som en fremtidig politisk modvægt til Rusland valgte den lovgivende forsamling i Finland den 9. oktober 1918 prins Friedrich Karl af Hessen-Kassel (1868-1940) til finsk konge. 64 stemte for valget, 41 imod. Den hessiske prins, titulær kurfyrste som overhoved for Huset Hessen-Kassel fra 1925, var svoger til den sidste tyske kejser og Preussens konge, Wilhelm 2. (1888-1918). Hans farmor var den danskfødte prinsesse Charlotte (1789-1864), og hans faster var den danske dronning Louise (1817-98, dronning fra 1863), Christian 9.s gemalinde. Prins Friedrich Karl tilhørte Hessen-Kassel-Rumpenheim-linjen, der var en yngre linje inden for Huset Hessen-Kassel, som fortsatte med at benytte sig af landgrevetitlen som titulær titel, efter at landgrevskabet Hessen-Kassel (1567-1803) omdannedes til et kurfyrstendømme (1803-07, 1814-66).

Den statsretlige legitimering for valget af den lutherske tyske prins til finsk konge baserede sig på den i Finland udbredte opfattelse, at den svenske forfatning af 1772 fortsat var gældende i Finland i den russiske tid efter 1809. I den russiske tid havde der, ifølge denne teori, blot været et interregnum, hvor tronen ikke havde været besat. Indførelsen af en monarkistisk forfatning trak ud på grund af politiske uenigheder, og kongevalget baserede sig således på paragraf 38 i den svenske grundlov fra 1772, der omhandlede fremgangsmåden i forbindelse med interregnum. Enkelte jurister bestred valgets gyldighed, da de mente, at disse bestemmelser var forældede. Det finske parlamentsmedlem Gustaf Arokallio (1854-1939) foreslog følgende titulatur for den finske monark: konge af Finland og Karelen, hertug af Åland, storfyrste af Lapland og herre over Kaleva og Pohjola. Den tyske kejsers abdikation den 9. november samme år og de tyske monarkiers fald kvalte dog endeligt drømmen om monarkiet som statsform i et uafhængigt Finland. Friedrich Karl, der aldrig officielt besteg tronen eller rejste til Finland, nedlagde sin krone den 14. december 1918. Landet erklærede sig officielt for republik den 17. juli 1919, efter at landet i perioden 1918-19 havde haft to rigsforstandere. I Finland var kongen kendt som Fredrik Kaarle eller Väinö 1.; et navn efter det nationale epos ”Kalevala”, der udkom første gang i 1835.

I begyndelsen af 1800-tallet opstod den fennomaniske bevægelse i storfyrstendømmet Finland. Den fennomaniske bevægelse var en finsk-national bevægelse, som havde til formål at gøre det finske sprog til et nationalsprog i Finland. Mange af bevægelsens frontfigurer, der i øvrigt for manges vedkommende talte svensk, forfinskede deres slægtsnavne og lærte finsk, som de gjorde brug af både hjemme og i offentligheden. I 1863 fastslog zar Alexander 2. (1855-81) i forbindelse med en genindførelse af en finsk landdag (første gang siden 1809), at finsk skulle have en officiel

status på lige fod med svensk. Bevægelsens motto blev sammenfattet i følgende idiom: ”Svenskere er vi ikke, russere vil vi ikke blive, lad os altså være finner”. Som en reaktion mod den fennomaniske bevægelse opstod den svecomanske bevægelse i slutningen af det 19. århundrede, en prosvensk nationalbevægelse, som tilstræbte et Finland, der var i stand til at kunne rumme de to forskellige nationer. Den fennomaniske bevægelse lå til grund for dannelsen af Det Finske Parti i 1860’erne, som opløstes i 1918. I slutningen af 1800-tallet splittedes den fennomaniske bevægelse i to politiske partier: Det Finske Parti og Det Unge Finske Parti, som grundlagdes i 1894 og opløstes i 1918. I 1809 afstod Sverige Finland, herunder Ålandsøerne, til Rusland. Med Finlands løsrivelse i 1917 i forbindelse med Det Russiske Kejserriges opløsning søgte Ålandsøerne en genforening med Sverige. Men Folkeforbundet afgjorde den svensk-finske strid i 1921 med at fastslå, at Ålandsøerne skulle tilhøre Finland, mod at øernes langt overvejende svensktalende befolkning fik indre selvstyre inden for rammerne af den finske statsdannelse.

Prins Wolfgang af Hessen-Kassel (1896-1989) blev i 1918 kronprins af Finland, da hans far, prins Friedrich Karl, kortvarigt var konge i Finland fra oktober-december 1918, og da hans ældre tvillingebror, landgreve Philip (1896-1980), skulle være overhoved for Huset Hessen-Kassel. Prins Friedrich Karl afløste som finsk konge sin halvnevø, den russiske zar Nikolaj 2. (1894-1917), der var storfyrste af Finland. Angivelig var man allerede på udkig efter en finsk adelsdame til den finske kronprins Wolfgang, der tilmed gjorde et historisk prætentionskrav på Estland gældende, da det baltiske land indtil 1721 sammen med Finland var en del af Sverige, der dette år afgav Estland, Livland, Ingermanland og det sydøstlige Finland (en del af Karelen, der sammen med en svensk territorial afståelse fra 1743 vendte tilbage til Finland i 1812) til Rusland. I 1924 ægtede han i stedet prinsesse Marie Alexandra af Baden (1902-44). En sønnesøn til prins Wolfgangs tvillingebror, landgreve Philip, landgreve Donatus (1966-), er siden 2013 overhoved for Huset Hessen-Kassel og tillige leder af Reginar-dynastiet og overhoved for hele Huset Hessen, idet Hessen-Darmstadt-linjen fra storhertugdømmet Hessen (1806-1918) uddøde i mandslinjen i 1968. Landgreve Donatus er siden 2013 titulær konge af Finland og Karelen, hertug af Åland, storfyrste af Lapland og herre over Kaleva og Pohjola.[36]

[36] Jensen: ’Sveriges och Finlands gemensamma’, 288-301; Kan: ’Storfurstendömet Finland’; Wiberg: *Politiikan*, 15, 109, 223; Vares: *Kuninkaan tekijät*; lagis-hessen.de. ’Hessen, Wolfgang’. I forbindelse med zar Alexander 2.s 25-års regeringsjubilæum den 2. marts 1880 trykte det svensksprogede finske dagblad *Åbo Underrättelser* samme dag en ledende artikel om jubilæet, ”Den 2 mars”. Lederen fastslog, at det finske folk havde næret store forhåbninger til zaren, da han besteg den russiske og finske trone, og at disse til fulde var blevet indfriede.

Det skall i Finlands häfder lända kejsar Alexander II till evärdelig ära att hafva förstått och uppskattat nationens önskningar, och att kraftigt hafva verkat för desammas uppfyllande. Särskildt i visa af kejsar Alexanders regeringshandlingar framträder i det klarastel jus hans personliga kärlek och tillgifvenhet för det finska folket; de ingifva en hvar den tillförlitligaste visshet att han, ehuru i främsta rummet Rysslands kejsare, dock alltid och oupphörligt känt sig såsom Finland storfurste, att det finska folkets behof och dess välgång ständigt legat honom varmt på hjertat.

Artiklen nævnte genindførelsen af landdagen i 1863, indførelsen af finsk som officielt sprog og ligestillet med svensk i 1863, udstedelsen af den første finsksprogede højere lærebog i zarens tredje år på tronen og generel fremgang for handel og industri, kommunikation og kulturlivet. Denne positive udvikling havde været nødvendig, *om nationen skulle kunna återtaga hvad den förlorat genom stilleståndet under de föregående 46 åren*. Avisen hentydede dermed til Finlands overgivelse til Rusland i 1809 som et storfyrstendømme og frem til zar Alexander 2.s tronbestigelse i 1855. Den ledende artikel pointerede, at aldrig før i Finlands historie havde landet oplevet så mange fremskridt på et kvart århundrede som i zarens regeringstid. Det finske folk var dybt taknemmelig for den russiske kejser, *och från hvarje bröst uppsändas till Den Högste de innerligaste förböner för honom*. Lederen udtrykte tillige en principiel demokratisk holdning til, hvorledes Finland og alle andre moderne nationer burde regeres: *Ett lifsvilkor för hvarje folk är att fritt få utveckla sig sjelft, sin nationalitet, sitt språk, sina lagar och institutioner; att på grundvalen af sin föregående bildningshistoria utan tvång och utan konstlade medels användning få styra om sin egen framtid*. De europæiske nationer, herunder Finland, skulle styres og udformes på grundlag af folkesuveræniteten og nationalitetsprincippet, uagtet at Finland ikke var en uafhængig nationalstat, men havde status af et storfyrstendømme i realunion med det multinationale russiske kejserrige.

Zaren blev offer for et attentat den 13. marts 1881, og dagen efter bragte *Åbo Underrättelser* en ledende nekrolog over den afdøde monark, ”Kejsar Alexander Finlands Storfurste, är död”. Dagbladets mindeord accentuerede kejserens særlige relation til Finland:

Vårt folk visste att kejsaren-storfursten, under omsorgerna för sitt vidsträckta rikes talrika undersåter och folk, icke glömde sitt trogna finska folk, och detta folk såg också derför alltid med kärleksfull tillförsigt och vördnad upp till sin ädle storfurste. Derpå gaf vårt folk ett varmt och vackert bevis, då det för ett år sedan enhälligt och med glädje firade den nu hädangångne kejsaren-storfurstens tjugufemåriga regeringsjubileum. Nu kan det finska folket, djupt gripet af det

oförmodade dödsbudet, icke annat än med ödmjukhet mottaga detta förkrossande slag och tacksamt välsigna den ädle kejsar Alexander II:s minne.

Zarens død kom som et chok i hele det russiske kejserrige, herunder i storfyrstendømmet Finland. I anledning af kejser Alexander 3.s og kejserinde Maria Feodorovnas kroning den 27. maj 1883 afholdt det finske teater i Helsingfors en festforestilling i Skt. Petersborg, hvor frøken Awella reciterede et digt, der var skrevet til lejligheden. Digtet, der bestod af 16 strofer, blev bragt i det finske dagblad *Uusi Suometar* den 28. maj 1883, ”Juhlallisuudet Pietarissa” (”Festligheder i Skt. Petersborg”). Strofe 5-11 lød som følger (min danske oversættelse):

Ensimäinen Aleksander! kuolla ei
woi muistos sun:
Kansain joukkoon nostit kansan murtune-
hen, poljetun.
Wuosisatain sumut poistui, pääsi päiwä
Loistamaan
Tielle synkän kamalalle, päälle Kansan
Suomenmaan.

Alexander den Første! må dit
minde ikke dø:
Du oprejste det knuste, nedtrampede folk
blandt nationerne.
Århundredes tåge er forsvundet, og dagen
har skinnet på
Den mørke og frygtelige sti,
På Finlands folk.

”Aleksander”, nimi armas, aina si-
nut kuullessaan,
Sydän sykkää Suomalaisen, tuntet kohoo
kuohumaan.
Kiitoksensa puhtahimman, tunteet pyhät
Lahjastas
Suomalainen uhraa sulle, walon-tuoja
ruhtinas!

”Alexander”, det kære navn, altid
hørende dig,
Hjertet banker finsk, følelserne stiger
til kog.
Hans taknemmelighed er renest, følelserne er
Hellige
Du frembragte finske ofre til fulde, lys
bring og fyrste!

Mut ei wielä öiset wallat luopuisi

näin saaliistaan:
Eloon pääsneen Kansan syöstä tahtoisi ne
kuolemaan,
Kahlehtia kansan mielen, ryöstää kansan

kielenkin,
Kauan taistellehen murtaa wihdoin juo-

nin kawalin.

Men alligevel ville de natlige magter ikke
opgive
deres bytte:
De ville dræbe de mennesker, der har
overlevet,
For at lænke folkets sind, for at røve folkets
sprog
også,
For at kæmpe i lang tid, for at bryde den
listige
sammensværgelse.

Wasta nousnut päiwä poistuu, eksyt

Fra da af går den dag, der er opstået, Finland

Suomi polultaan:
Toinen Aleksander nousi kansaa wapauttamaan.
Juonet katkoi kawaloitten, walon kansalle taas toi,
Wapahana kiitostansa Suomenkansan kieli soi.

Polun kansallemme raiwas, jolle johti eksyneen:
Walkeuteen polku wiepi, wiepi onneen,

wapauteen!
Kansat monet kiittää töitä jalon ruhtinaamme tään:
Hartaammin kuin Suomenkansa kiitä hänt'ei yksikään.

O "Aleksander", nimi armas, aina sinut kuullessaan
Sydän sykkää Suomalaisen, tunteet kohoo kuohumaan!
Kuolon-synkän surun tuotti Suomelle sun kuolemas,
Kun ei kuolla saanut eestäs, wapauttaja-ruhtinas!

Wapahana walon tielle Suomenkansa käynyt on,
Epätoiwon waihtanunna waloisahan toiwohon.
Entisyys nyt tiellens luopi turhaan tummaa warjoaan
Waikka surnja se toikin, häpeää ei milloinkaan.

Afviger fra sin vej:
Den anden Alexander rejste sig for at befri folket.
Han brød de listiges sammensværgelse, lys til folket bragte igen,
Det finske folks sprog lød som et kort af taknemmelighed.

Han ryddede vejen for vores folk, som førte til de fortabte:
Vejen til uskyld fejede, fejede over mennesker,
til frihed!
Mange nationer takker vores ædle fyrste for hans arbejde:
Mere oprigtigt end det finske folk takker ham ingen.

O "Alexander", navnet kære, altid når du hører en
Finsk mands hjerte, stiger følelserne til feber!
Din død bragte Finland en mørk sorg,
Da det ikke kunne dø for dig, du hjælper-fyrste!

Det finske folk har vandret lysets vej,
Efter at have byttet håbløshed ud med håb.
Fortiden har nu forgæves kastet sin mørke skygge på stien:
Må sorger aldrig komme, skam aldrig.

Digtet var mestendels udformet som et hyldestdigt til den afdøde zar Alexander 2., som i 1863 havde sikret det finske sprog en officiel status på lige fod med svensk i storfyrstendømmet (strofe otte). Kejser Alexander 2. var ifølge digtet en monark, der forstod at regere det multinationale russiske kejserrige til gavn for rigets mange forskellige folkeslag (strofe ni). Digtet udtrykte derfor forfærdelse over mordet på den elskede monark (strofe syv og ti). Digtet forlenede således det russiske monarki med en national legitimering i Finland. Samtidig udtrykte digtet et håb om, at den næste Alexander på den russiske kejsertrone ville leve op til faderens arv. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er digteren dus med monarken.

I 1894 indviede man på Senatstorget i Helsinki (hovedstad fra 1812) foran domkirken et

monument til minde om den elskede monark. Statuen af den russiske enehersker blev indviet på zarens fødselsdag, den 29. april 1894. Den 1. maj 1894 bragte det finsksprogede dagblad *Aamulehti* en tale af den finske lektor, parlamentsmedlem og oversætter Alexander Verner Theodor Malin (1863-1937), ”Juhlapuhe” (”Ceremoniel tale”), Malin: ’Juhlapuhe’. Talen blev holdt i anledning af indvielsen, og i talen understregede Malin, at attentatet mod den russiske monark ikke kun var et angreb på kejserens hellighed, men også mod de mennesker, som den kejserlige martyr var blevet udnævnt til at lede. Malin fandt endvidere, at den finske nation på 14 års afstand af 25-års regeringsjubilæet bedre kunne bedømme den positive indvirkning, som zar Alexander 2.s regering havde haft på Finland.

Mutta joskin tunteemme meitä jonkun verran eksyttäisi, siitä voimme toki olla varmat, että historia kerran on vahvistava sanamme, kun sanomme, että Aleksanteri II:sen hallitus on suomen historian kauniimpia lehtiä ja hänen nimensä tämän historian kauniimpia nimiä. Aina on kansamme kalliina säilyttätwä hänen muistonsa ja hänen perintönsä (*Men selvom vores følelser vildleder os noget, kan vi være sikre på dette, at historien en dag vil bekræfte vores ord, når vi siger, at Alexander II’s regeringstid er en af de smukkeste sider i finsk historie, og hans navn er et af de smukkeste navne i denne historie. Hans minde og hans arv vil altid blive værdsat af vores folk*; min oversættelse).

End ikke den brutale nedkæmpelse af det polske oprør i 1863, i øvrigt med deltagelse af finske styrker, havde ifølge Malin slået noget skår i det tillidsfulde forhold mellem den russiske zar Alexander 2. og det finske folk. Der var således bred enighed i den finske offentlighed, blandt såvel den svensk- som finsktalende del af den finske nation, at zar Alexander 2. som monark, og ikke det russiske monarki, var blevet en national institution og et erindringssted i storfyrstendømmet Finland.

I forbindelse med zar Alexander 3.s død i 1894 afsendte Helsingfors’ damer en kondolenceadresse til enkekejserinde Dagmar, *Fredrikshamns Tidning* 28.11.1894, ”Helsingfors damers adress”. I adressen hed det bl.a.:

Många bland oss minnas, såsom den i går förgångna, den dag, då Eders Majestät, den vårfriska danska konungadottern, älskad redan förrän hon kom, med makans rätt tog i besittning den ädle Furstes hjärta, som var utkorad att härska äfven öfver vårt fädernesland. Ännu lefver hägkomsten af de förhoppningar, som då föddes, och de tillitsfulla välönskningar, som kringsväfvade den unga

bruden.

Den svensktalende del af den finske nation nærede store forhåbninger til den unge danske prinsesse Dagmar (1847-1928), da hun i 1866 ægtede den russiske tronfølger storfyrst Alexander (3.). Adressen var et eksempel på, at man anvendte kejserinde Dagmars (Maria Feodorovna) etniske herkomst som en national legitimering af det russiske kejserhus i Finland, hvor Dagmars nordiske oprindelse harmonerede med traditionerne i den svensktalende af den finske befolkning. Den nye monark, zar Nikolaj 2. (1894-1917), ægtede den 26. november 1894, mindre end en måned efter sin tronbestigelse, den tyske prinsesse Alexandra af Hessen (1872-1918). Brylluppet for Ruslands nye kejserpar afstedkom et hyldestdigt af den finske digter Juhana Heikki Erkko (1849-1906), Erkko: 'H.M. Keisari-Suuriruhtinaan'. Digtet, der bar titlen "H.M. Keisari-Suuriruhtinaan Nikolai II:n ja Hänen Korkean Morsiamensa" ("H.M. Kejser-Storfyrste Nikolaj II og Hendes Højhed Bruden"), blev bragt i det finske dagblad *Uusi Suometar* den 27. november 1894. Digtet bestod af 13 strofer, og strofe fire og 9-13 lød som følger (min danske oversættelse):

Niin nytkin Suomi suruharsossaan
Jälestä wankan rauhanruhtinaan
Luo silmät puoleen nuoren waltiaansa
Ja lohdutus on hänen rinnallansa:
Jhana "Päiwänpaiste" loistossaan.

Terwe, nuori oikeuden turwa!
Terwe, sulo lemmen "Päiwänpaiste"!

Sulle suuret es'isäsi näytti
Oikeuden, laupeuden tietä,
Jonka kahden puolen kaunihisti
Kansakuntain riennot kukoistawat,
Kaikk' edistys, walistuksen wilja,
Wapauden ilmanalan anti,
Nopeati nousee tähkihinsä
Alamaisten onnen wahwikkeeksi,
Hallitsijan töitten kunniaksi:
Kansan onni waltiaalle kiitos.

Tällä tiella, kaunis waltapari,
Kauan hallitkoon ja onnellisna.
Nouskoon Heille työstä raskahasta
Sato herttaisia hedelmiä,
Sato kukkia ja kunniata,

Så nu vender Finland i sit sørgeslør
Tilbage til den svage fredsfyrste
Vender sine øjne mod sin unge hersker
Og trøst er ved hans side:
Vidunderligt "Dagslys" i sin pragt.

Hil dig, unge retfærdighedens vogter!
Hil dig, søde "Solskin" af kærlighed!

Dine store forfædre viste dig
Retfærdighedens, barmhjertighedens vej,
Hvor de to sider af det smukke
Nationernes glæder blomstrer,
Alt fremskridt, oplysningens korn,
Frihedens gave fra luften,
Hurtigt løfter sine ører
For at styrke undersåtternes lykke,
For at ære herskerens værker:
Folkets lykke takket være suverænen.

På denne vej, smukke herskerpar,
Må I regere længe og lykkeligt.
Må de rejse sig fra det tunge arbejde
En høst af solide frugter,
En høst af blomster og herlighed,

Kiitoslaulut Kansan sydämmestä,	Ritualsange fra folkets hjerter,
Onnellisen, uskollisen kansan,	Et lykkeligt, loyalt folk,
Jonk' ei sydän suulla teeskentele!	Hvis hjerte ikke foregiver med munden!
Nouskoon kuolemattomuuden kukka	Må udødelighedens blomst stige
Jät kaikki ihaeltawaksi	Lad alt blive beundret
Miljoonien sydämmellä, suulla! -	Af hjerterne, af millioners mund!
Paras palkka oikeasta työstä:	Den bedste belønning for sandt arbejde:
Nauhallinen, moittimaton tunto!	En rolig, uskyldig følelse!
Olkoon Waltiaamme ohjaksissa:	Lad vores stat være ved tøjlerne:
Wankka tarmo Ensi Nikolain,	Nikolaj den Førstes urokkelige energi,
Aleksander Ensimmäisen lempeys,	Alexander den Førstes mildhed,
Aleksander Toisen wapaa mieli,	Alexander den Andens frie sind,
Aleksander Kolmannelta rauha,	Fred fra Alexander den Tredje,
Näiden kaikkein oikeudentunto,	Retfærdighedssansen hos alle disse,
Niin on ohjaksissa suurin kunto.	Det er den største egnethed ved tøjlerne.
Nuoren Suuriruhtinaansa häihin,	Til brylluppet af den unge storfyrste,
Lainkuuliaisna, uskollisna,	Lovlydig, loyal,
Näitä Suomi sydämmestään toiwoo -	Dette er, hvad Finland håber af vores hjerter
Toiwoo pitkää onnen wiljawuotta!	Ønsker et langt år med lykke!

Erkko lod sit digt være en hyldest fra de mange nationaliteter i Det Russiske Kejserrige til monarkiets nye, unge kejserpar (strofe ti). Den nye zar Nikolaj 2. stod ifølge Erkko foran en stor opgave som Ruslands og Finlands nye monarkiske statsoverhoved. De fire forrige russisk-finske monarker havde alle positivt bidraget til rigets fremgang: Alexander 1. (1801-25) med sin mildhed, Nikolaj 1. (1825-55) med sin energi, Alexander 2. (1855-81) med sit frie sind og Alexander 3. (1881-94) som den store fredsfyrste (strofe 12). Den nye kejser stod således over for en tung arv fra sine forfædre. I Erkkos optik stod et enigt finsk folk bag det nye zarpar (strofe 11). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Erkko dus med monarken. Kejserparret blev kronet den 26. maj 1896, og i den anledning bragte det svensksprogede dagblad *Västra Finland* den 28. maj 1896 et digt med titlen "Festreferat". Digtet var signeret "K.B." og bestod af ti strofer. Strofe fem, seks og otte lød som følger:

På tisda'n da började festen
Med flaggning och buller och bång
Ja, ni kan nog tänka Er resten,
Med jag repar det upp änn en gång –
Och klockorna muntert de pingla
Och kaffe man drack ja med kringla.

Sig festtåg kring gatorna rörde,
Mod kvällen sägs ljus öfver alt,

Man gick och man sprang och man körde
Tils af trötthet man tvangs göra halt.
Att i Åbo fins folk, sag man tydligt
Och det hela sig tedde helt prydligt.

En kröningsmarsch vidare hördes,
Komponerad af vår Apostol:
Dess toner mot höjden nog fördes
Och raka kanhända sitt mål.
Må vår glädje för Zaren de tyda,
Ja må kronan ej tynga, blott pryda.

Kroningsdigtet var eksponent for den svensktalende befolknings traditionelle fyrsteloyalitet over for den finske storfyrste og den russiske kejser. Digtet holdt dog på samme tid en vis ironisk distance til kroningsceremonien af den enevældige monark. I anledning af kroningen afholdt det finske teater en festforestilling, hvor skuespiller Emil Falck (1857-1931) reciterede et digt af den finske forfatter, kritiker og teaterleder Kasimir Leino (1866-1919). Digtet blev bragt i det finske dagblad *Uusi Suometar* den 27. maj 1896, ”Suomalaisessa teaatterissa” (”I finsk teater”). Digtet bestod af ti strofer, og strofe 4-9 lød som følger (min danske oversættelse):

Niin on se tehnyt, tekee myöskin wasta,
Kun walwoo rauhaa jalot ruhtinaat,
Niin on he tehneet, tehnee myöskin wasta,
Näin Suomen soista syntyy wiljamaat,
Kun lait ja uskon turwaa waltiaamme,

Me taattonamme häntä rakastamme.

Kewäimen ensi touwot on jo tehty,
On kylwettynä kasket kaadetut,
Kewäinen kaunis oras myös on nähty
Mut korwet synkät wiel’ ei raadetut,

Suwiset toukomme jos kiertää halla
Niin kulkee Suomi tiensä kunnialla.

Kewäisten kylwöjemme wartijaksi
Sun Luoja kutsui, Toinen Niko-lai,
Miljoonain onnen nousit waltijaaksi
Niin nuorra kuin waan aniharwat sai,
Mut nuoruus toiwet’ on ja wapautta
Ja wapaus warmimmin luo rakkautta.

Sådan har det gjort, det vil også gøre det modsatte,
Når de ædle fyrster vogter freden,
Sådan har de stået, det vil også gøre det modsatte,
Således kommer marker fra Finlands sumpe,
Månen og troen vil styrte sammen med vores mådehold,
Vi elsker ham for evigt.

Verdens første gerninger er allerede gjort,
De kolde blade er blevet skåret ned,
Verdens mørke skud er også blevet set
Men de mørke hjørner af vores sind er ikke blevet revet,
Hvis frosten vender, kan vores mørke ligge,
Sådan vil Finland bane sig vej med æren.

Som vogter af vores forårsblomster
Din Skaber kaldte, Den anden Niko-laj,
Millioner af formuer steg til mådehold
Så ung som jeg kunne blive,
Men ungdommens håb og drømme
Og frihed skaber allermest kærlighed.

Es-isäs aina näin lie arwelleetkin,
He Suomen poikiin syytt' ei luottaneet
Jos kuin lie kohtalomme waihdelleetkin,
Meit' turhaan koskaan ei he wuotta-
neet,
Ei ruhtinastaan pettää woi tää kansa
Jos kerran lempii hanta taattonansa.

Nyt luokses tulwanneet on tuhan-
Sissa
Maat kansat, miehet, itse kruunupäät,
Sä näissä juhlissasi loistawissa,
Jos tahdot, Suomalaisen myöskin näät,
Ei kullat loista heidäu olkapäillä
Mut sydän kultaa miehia' onpi näillä.

Kun ryhtinastaan suwitoiwojensa
Nyt kultakruunuin siellä kruunataan,
Kun wallanmerkit hänen kulmillensa
Nyt kansain riemutessa lasketaan,
Niin saapuu Suomi köyhä uhrinensa
Ei kanna kultaa, kantaa rakkautensa.

Forfædrene elskede os altid sådan,
De stolede ikke på Finlands sønner,
Hvis vores skæbne havde vaklet,
Ville de ikke have kastet os i en afgrund af
ødemark,
Dette folk vil ikke forråde deres fyrste,
Hvis de engang har forrådt deres elskede.

Nu er tusinder kommet fra
Vest
Mænd, endda kronede hoveder,
I stråler i disse fester,
Hvis du ønsker det, vil du også se finnerne,
Ingen laurbær skinne på deres skuldre,
Men jeg vil give guld til landets mænd.

Når deres håb krones
Med guldkroner der,
Når morbærrene lægges på deres pander,
Tælles folkets glæde,
Således ankommer Finland, sit offer,
Ikke bærende laurbær, bærende sin kærlighed.

Leino understregede i sit kroningsdigt Finlands traditionelle loyalitet over for den russiske kejser og den finske storfyrste (strofe syv), som bundede i en personlig respekt for monarken og ikke nogen servil ærbødighed og underdanighed for monarkiet (strofe otte og ni). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Leino dus med monarken. Efter recitationen blev den finske nationalsang afsunget, som publikum lyttede til stående. Den finske nationalsang bærer titlen "Maamme" (på svensk: "Vårt land"), og den er skrevet i 1846 (trykt i 1848) af den finske præst og digter Johan Ludvig Runeberg (1804-77). Runeberg skrev udelukkende på svensk, og han betragtes i dag som en nationalpoet i Finland. Nationalsangen er aldrig officielt blevet anerkendt som Finlands nationalsang. Ved at sammenknytte en dynastisk mærkedag i det russiske kejserhus med nationalsangen, et af de mest fremtrædende nationalsymboler i Finland, forlenede man fra finsk det russiske zardynasti med en national og historisk legitimering i det finske nationale erindringsfællesskab.

11. Albanien

Albanien er et eksempel på den gruppe af nationer, der havde haft deres egne stater og på ny opnåede a få deres egne stater med nationalismen i det 19. og 20. århundrede, uden at deres nationalstat efterfølgende blev en del af en multinational statsdannelse. Albanerne tilhører ligesom grækerne og armenierne en selvstændig sproglig og etnisk gruppe inden for den indoeuropæiske sprogæt. Albanerne grundlagde fyrstendømmet Arberien (1190-1255), der var et autonomt fyrstendømme inden for Det Byzantinske Imperium (indtil 1204) og Despotatet Epirus (fra ca. 1205). Den næste albanske statsdannelse var kongeriget Albanien (1272-1368), som hørte til det capetingske Anjou-dynastis besiddelser (kongerigerne Napoli og Sicilien). Kongeriget efterfulgtes af fyrstendømmet Albanien (1368-92), der i 1392 annekteredes af republikken Venedig. Andre efterfølgerstater til kongeriget var herskabet Berat (1396-1417), som i 1417 erobredes af Det Osmanniske Rige, og fyrstendømmet Valona (1346-1417), der oprindeligt var en vasalstat under det serbiske imperium, i 1355 blev det de facto uafhængigt under venetiansk indflydelse. I 1417 blev det ligesom herskabet Berat erobret af Det Osmanniske Rige. Der blev etableret flere albanske statsdannelser i takt med, at albanske klanledere invaderede den nordlige del af Despotatet Epirus, fx Despotatet Arta (1359-1416) og fyrstendømmet Gjirokastër (1386-1418). En anden af de albanske klanstater, fyrstendømmet Kastrioti (1389-1468), var i perioden 1443-68 ledet af Gjergj Kastrioti (1405-68), som i tjeneste for den osmanniske hær konverterede fra den ortodokse tro til islam i 1423. I 1443 konverterede han tilbage til den katolske kristendom og bekæmpede i de følgende år med held osmannerne i en krig, der havde guerillakarakter, bl.a. som leder af Lezhaligaen (1444-50). Han fik imidlertid ingen støtte fra de nordalbanske klaner, og hans alliance med Polen og Ungarn førte ikke til noget. Hans død i 1468 betød, at osmannerne fik bugt med den albanske modstand. Under tilnavnet Skanderbeg (tyrkisk: ridder Alexander; en reference til Alexander den Store (356-323 f.Kr.)) har han i dag status som Albaniens ubestridte nationalhelt. Det osmanniske styre betød, at der af forskellige årsager fandt et trosskifte sted fra kristendommen til islam i det oprindeligt ortodokse Albanien og i dele af Bosnien-Hercegovina. Efter Den Første Balkankrig (1912-13), hvor osmannernes 500 år lange herredømme på Balkan endte, da Grækenland, Bulgarien, Serbien og Montenegro slog sig sammen mod Det Osmanniske Rige, opnåede albanerne for første gang siden middelalderen atter at få deres egen statsdannelse i 1913 i form af fyrstendømmet Albanien, der erklærede sin uafhængighed og løsrev sig fra Det Osmanniske Rige.[37]

[37] Fischer og Schmitt: *A Concise History of Albania*, 1-172; Skendi: *The Albanian National*. Da

Berlin-kongressen i 1878 ikke havde givet albanerne deres egen uafhængige statsdannelse, blev der udfærdiget et memorandum til den britiske premierminister, Benjamin Disraeli (1804-81, premierminister i 1868 og fra 1874-80). Memorandummet var formentligt skrevet af den albanske forfatter og digter Pashko Vasa (1825-92), som henledte den britiske regeringsleders opmærksomhed på den albanske historie:

Europe knows our history. Our ancestors, vanquished though not subdued by Turkish armes, maintaned their independence, national character, traditions and language, and although they have different religions, be they Catholic, Orthodox or Muslim, the Albanians despise Turkish and any other foreign rule, Elsie: '1878 Memorandum to Lord'.

Vasa ønskede på vegne af den albanske nation at understrege, at skønt flertallet af albanerne var blevet muslimer som en historisk konsekvens af det århundredlange osmanniske styre, indtog den albanske nation en oppositionel position til osmannerne. Ved flere begivenheder i det osmanniske dynasti i det 19. århundrede blev det understreget, at det multinationale osmanniske rige med talrige kristne mindretal først og fremmest var et muslimsk imperium. I anledning af den senere sultan Abdul Hamid 2.s (1876-1909) fødsel den 21. september 1842 i Istanbul blev der skrevet et digt af den osmanniske statsmand Ismail Hakki Pasha (1807-80). Digtet bar titlen "Destûr" ("Tilladelse"), Soysal: 'Sultan II. Abdülhamid'in', 16. Digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Şehr-i yâr-i bü'l-haseb hâkân-i memdûhü'n-neseb	Byen for den elskede, den ædelblodede, roste kejser
Dâver-i düvüm ü garb-i şâh-i cihân 'Abdülmecîd	Herskeren over mine to kongeriger, verdens konge, Abdül Mejid
Gülistân-i sülb-i pâkinden doğub bir gonce-nev	En knop blev født fra hans rene slægts have
Hâr-i gam cevr ü sitem oldi cihandan nâ-bedîd	Sorgens, grusomhedens og undertrykkelsens torn blev uundgåelig fra verden
Makdemiyle 'âleme zevk ü safâ îrâs idüb	Efter at have bragt glæde og fryd til verden med sin ankomst,
Serteser âfâk buldi başka bir şevk-i cedîd	Fandt horisonterne en ny glæde overalt
Şehriyâr-i pür-kerem oldikca zîb taht u baht	Så længe den generøse kejser er smuk, er hans trone og formue smukke
Sâyesinde eyleye şehzâdegânin Hakk mezîd	Må Gud forøge prinserne under hans beskyttelse
Hakkiyâ târih-i tâmim müjde-resdir 'âleme	Hakkiya Min komplette historie er et varsel om
Zîb-i revnak verdi mehd-i devlete 'Abdülhamîd.	Gode nyheder til verden Abdül Hamid gav staten pragt.

Ismail Pasha, der stammede fra en græsk familie på øen Chios i Det Ægæiske Hav, havde konverteret til den islamiske tro og gjort tjent i den osmanniske hær under Den Russisk-Osmanniske Krig (1828-29). Med sit digt hyldede Ismail Pasha den nyfødte prins Abdul Hamids (2.) far, den regerende sultan Abdül Mejid 1. (1839-61). Digtet var skrevet med det arabiske alfabet, som Det Osmanniske Rige anvendte indtil 1928, hvor den tyrkiske republik indførte det latinske alfabet. Et andet lejlighedsdigt i forbindelse med prins Abdul Hamids (2.) fødsel, ligeledes med titlen ”Destûr”, var forfattet af Hâlis, som var en såkaldt Hâcegân (dvs. en social klasse af sekretærer og bureaukrater i den osmanniske administration) i den kejserlige divan (det osmanniske rigsråd; ”de øverstes råd”, sultanens regering), ibid., 17. Digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Şehin-şeh-i Dârâ hadim hakân-i Iskender-haşm	Shahen af Darius’ tjener, kejseren af Alexander-lignende majestæt
Zill-i Hudâ-yi muhterem şâh-i cihân Abdülmecîd	Guds ærede skygge, verdens konge, Abdül Mejid
Mecd-i sa’âdatle cihân ’uhdende ’âlem şâd-mân	Verden fryder sig under lykkens herlighed
Zevk ü meserretle hemân gam oldi dilden nâ-bedîd	Med glæde og fryd forsvandt sorgen pludselig fra hjertet
Şehzâde doğdi meh gibi fark olmadi günden şebi	Prinsen blev født, ligesom månen, der var ingen forskel på dag og nat
Halkin budir hep matlabi kilsun kudûmin Hakk sa’îd	Dette er alle menneskers ønske, må Gud gøre hans ankomst velsignet
Sanma felekde kehkeşân gehvâresin aks-i hemân	Tro ikke, at Mælkevejen på himlen blot er en afspejling
Virdi süreyyâdan nişân hâle-yile güya meh bedîd	Månen gav et tegn fra Plejaderne med sin glorie, som om den var en perfekt måne
Meh-pâre-i burc-i şeref şehzâde-i hayrü’l-halef	Månestykket i den strålende konstellation
Dürdâne-i bevne-i sadef sülb-i cihandâr-i ferîd	Prinsen af den velvillige efterfølger Østersens skorpeperle, det unikke afkom af den verdenserobrende
Dillerde kalmadi keder zühre felekde raks ider	Sorgen er væk fra tunger, Venus danser på himlen
Vâr ise gamlardan eser düşmenlere olsun mezîd	Hvis der er spor af sorg, må den tage til for fjenderne
Devr-i ferruh hengâmidir mü’minlerin bayrâmidir	Det er glædens tid, de troendes fest
Sûd u sürûr eyyamidir cevr itmesün çarh-i ’anîd	Det er en tid med lykke og glæde, må det stædige hjul ikke påføre grusomhed
Nesli cihan-bahtân ola şehzâdegân pîrân olan	Må prinserne, de ældstes, slægt være verdenslykkelig
Şâhin-şeh-i devrân ola ikbâl ile ’ömri medîd	Må tidens konge få et langt liv med held
Hâlis bu fâl-i mes’adet târih-i vâlâ-menkabet	Dette er udelukkende en profeti om lykke, en historie med stor berømmelse

Mevlüd-i sa’d u meymenet şehzâde-i ’Abdülhamîd. Fødslen af lykke og held Prins Abdül Hamid.

Digtets forfatter komparerede sultan Abdül Mejid 1. med den persiske kong Darius 1. den Store (522-486 f.Kr.) og den makedonske kong Alexander 3. den Store (336-323 f.Kr.), to af de betydeligste hærførere i verdenshistorien. Med sammenligningen med Alexander den Store knyttes det osmanniske dynasti og Det Osmanniske Rige til den vestlige, græske tradition, der også afspejledes i de osmanniske sultaners officielle titulatur efter 1453 som de romerske kejseres efterfølgere (Kaizer-i Rum eller romerske kejsere). Rumelien var betegnelsen for osmannernes territoriale besiddelser på Balkan-halvøen, hvilket refererede til den historiske tilknytning til Det Byzantinske Rige. Referencerne til månen skyldtes det osmanniske nationalsymbol, den muslimske halvmåne, hvorved prins Abdul Hamids (2.) fødsel skildres som både en dynastisk og national osmannisk begivenhed. Ahmed Kuddûsî (1769-1849), der var født i Bor i Niğde-provinsen i Anatolien, udgav i 1839 en digtsamling med titlen ”Dîvân” (”Divan”) i forbindelse med sultan Abdül Mejid 1.s tronbestigelse. Et uddrag af digtsamlingen lød som følger (Yildiz: ’Sultan Abdülmecid’in Ahmed’, 141-42; i translittereret form og i min danske oversættelse):

Sultanlari metheden pek çok hadis vardir. Âlemi halife gibi güzel ve hoş yapan bulunmaz.	Der er mange hadither, der roser sultanerne. Ingen gør verden så smuk og behagelig som kaliffen.
Demişler sir-i keşf edenler bu nesildendir Gelenler hep gün gibi parlak olurlar.	De siger, at de, der opdager Tavlens hemmeligheder, er fra denne generation. De, der kommer efter dem, skinner som solen.
Yedi kitaya şâmil nuru bu aziz neslin Eder din düşmanlarini diz üstü çöktürür halife.	Denne ædle generations lys omfatter syv kontinenter Kaliffen får religionens fjender til at knæle.
Bilinmeyenlerin sirlarini keşfedenler, bu nesildendir demişler. Onlardan gelen halifeler gün gibi aydinlatirlar.	De siger, at de, der opdager det ukendtes hemmeligheder, er fra denne generation. De kaliffer, der kommer efter dem, lyser som solen.
Bu aziz neslin aydinliği yedi kitayi kapsar. Din düşmanlarini diz üstü çöktürür halife.	Denne ædle generations lys omfatter syv kontinenter. Kaliffen får religionens fjender til at knæle.
Husussan (bilhassa) bu halife kim adi “Abdülmecid’dir” Yedi atsindan ekrem (çok cömert) u eshâ (eli açik) halife.	Især denne kalif, hvis navn er ”Abdül Mejid” Den mest generøse og gavmilde kalif blandt sine syv forfædre.

Kuddûsî refererede i sit hyldestdigt til haditherne, der er nedskrevne overleveringer om profeten Muhammeds ord og handlinger. Kuddûsî var sufi, som er betegnelsen for en muslim, der bekender

sig til den religiøs-filosofiske retning sufisme, der opstod i 700-tallet, og som betoner askese, mysticisme og den direkte gudsoplevelse. Digtet betoner sultanens religiøse funktion som kalif, dvs. den verdslige og gejstlige leder for muslimerne, der med Det Osmanniske Rige havde etableret et transkontinentalt imperium. Kalifatet opløstedes i 1924 efter sultanatets afskaffelse i 1922. Abdül Mejid 1. formåede som kalif ifølge Kuddûsî at forsvare sunni-islam og den muslimske tro mod de ydre fjender. I forbindelse med sultan Abdulaziz' (1861-76) tronbestigelse i 1861 skrev den bulgarskfødte osmanniske historiker og administrator Ahmed Cevdet Pasha (1822-95) et hyldestdigt til den nye osmanniske monark, Erkan: 'Sultan Abdulaziz', 3438. Digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Taht-i 'âlî baht-i 'Osmânî'yi teşrîf eyleyip Devlete verdi yeniden tâb u fer 'Abdu'l-'azîz.	Efter at have prydet den ophøjede trone og Det Osmanniske Riges lykke, Gav Abdulaziz staten fornyet herlighed og pragt.
Mesned-ârâ-yi hilâfet âb-i rûy-i saltanat Hazret-i hâkân-i memdûhu's-siyer 'Abdu'l-'azîz.	Kalifatets sæde, sultanatets vand, Hans Majestæt Sultanen, den roste i hans biografi, Abdulaziz.
Makdem-i sa'd-ile baht-i tahti bî-dâr eyledi Dâver-i sâhib-kiran-i dâd-ger 'Abdu'l-'azîz.	Med sin lykkebringende ankomst vækkede han tronens lykke, Den retfærdige og sejrrige hersker, Abdulaziz.
Işte ümîd-i terakkî şimdi geldi devlete Tâze cân verdi cihâna ser-te-ser 'Abdu'l-'azîz.	Her er håbet om fremskridt, der nu er kommet til staten Abdulaziz gav nyt liv til verden fra begyndelsen til slutningen.
Şark u garba hükm-i hikmet-sâzini kildi revân Pâdişâh-i dîn penâh-i bahr u ber 'Abdu'l-'azîz.	Han lod sit vise styre gå til øst og vest Religionens konge, tilflugtsstedet for hav og land, Abdulaziz.
Cevdetâ tenvîr eder âfâki bu târîh-i tâm Verdi evreng-i cihândârîye fer 'Abdu'l-'azîz.	O Cevdet, denne komplette historie oplyser horisonterne Abdulaziz gav den verdslige magt.

Sultan Abdulaziz efterfulgte sin ældre bror Abdül Mejid 1. på tronen i 1861. Cevdet Pasha, der stammede fra en tyrkisk familie i det osmanniske Bulgarien, fremstillede sultan Abdulaziz som en muslimsk monark, der med sin enevældige regering i Det Osmanniske Rige var i stand til at bygge bro mellem øst og vest, mellem den islamiske, tyrkiske og arabiske verden og de kristne nationer på Balkan-halvøen. Den osmannisk-albanske statsmand Mehmed Ferid Pasha (1851-1914) var i

perioden 1898-1902 guvernør i byen Konya i Anatolien, hvor han var en drivende kraft bag nye broer, veje, skoler og hospitaler samt en forbedret vandforsyning. I anledning af et nyt vandforsyningsanlæg i byen skrev den osmanniske historiker, kalligraf og embedsmand Ahmed Bâdî Efendi (1839-1910) et lejlighedsdigt på fem strofer, Kirmizi: *Ferid Pashë*, 197. Den første strofe, gengivet på det albanske sprog, hyldede den siddende osmanniske sultan, Abdul Hamid 2. (min danske oversættelse):

Sulltani mirëbërës e bujar Abdylhamid Hani Ujin e bekuar e lëshon përpjetë e poshtë Të zhuritur për ujë Konjën kur e pa Të merren masa, urdhëroi, dhe uji vërshoi.	Den velvillige og generøse Sultan Abdul Hamid Han udsender det velsignede vand op og ned Da han så Konya, desperat efter vand Beordrede han, at der skulle træffes foranstaltninger, og vandet oversvømmede.

Bâdî Efendi stammede fra byen Edirne i Østthrakien, som han skrev talrige historiske værker om. Ferid Pasha var efter sin guvernørtid regeringsleder (”storvesir”) i Det Osmanniske Rige i perioden 1903-08. Ovennævnte memorandum berørte muligheden for en udenlandsk prins på en eventuel kommende albansk trone:

A prince not born in this country would immediately be opposed by everyone, all the more so since there is no lack of families in Albania who enjoy universal respect and admiration due to their many years of prominence or to the suffering they have nobly endured. The Albanians will gather as one and with enthusiasm around any prince who can once again raise Scanderbeg's black eagle in the mountains of their homeland, but they will be unmoved and look down upon any other banner or any commander whose orders are not given in the Albanian language, Elsie: op.cit.

Kun en albansk indfødt adelsmand ville kunne opnå universel accept i den albanske nation som monark for det albanske folk. Kun en ægte albaner ville kunne løfte Skanderbegs sorte ørnebanner. På den albanske kongres i Trieste i 1913 diskuterede man forskellige kandidater til den ledige trone. Blandt kandidaterne var den franske prins Ferdinand (1884-1924), hertug af Montpensier, fra Orléans- dynastiet, et medlem af fyrsteslægten Ghica i Rumænien, som var af albansk oprindelse, hertug Wilhelm af Urach, der i 1918 blev valgt til konge af Litauen, den egyptiske prins Ahmed Fuad (1868-1936) og den spanske adelsmand Juan Pedro Aladro Kastriota (1845-1914). Adelsslægten Ghica var fyrster af Valakiet i perioderne 1659-64, 1672-73, 1733-35, 1748-53, 1758-61, 1765-69, 1822-28 og 1834-42 og Moldavien i perioderne 1658-59, 1726-33, 1735-41, 1747-48, 1753-56, 1757-58, 1764-67, 1774-1777, 1849-53 og 1854-56. Ghica-slægten, der var et

græsk-ortodoks Fanarioter-dynasti, og som havde fyrstelig status i Habsburgmonarkiet, har leveret to regeringsledere til Rumænien (1866-67, 1868-70 og 1870-71) og flere udenrigsministre, senest i perioden 1931-32. Den rumænske regeringsleder i perioderne 1866-67 og 1870-71, Ion Ghica (1816-97), var fra 1854-59 fyrste af Samos, som var et autonomt fyrstendømme i Det Osmanniske Rige. Prins Ahmed Fuad var ikke udset til at bestige tronen i Egypten (og Sudan). Hans nevø Abbas 2. var khediv af Egypten og Sudan fra 1892-1914. Desuden tilhørte han Muhammed Ali-dynastiet, der var af albansk oprindelse. I 1917 blev han sultan af Egypten, og fra 1922-36 var han konge af Egypten (og Sudan). I den sidste ende foretrak man en kristen monark i Albanien frem for en muslimsk regent. De europæiske stormagter ville dog heller ikke have en katolsk monark grundet den albanske befolknings blandede religiøse sammensætning og på grund af frygten for modstand fra ikke-katolske samfund i landet. Derfor blev såvel den franske prins Ferdinand, den tyske hertug Wilhelm af Urach som den spanske adelsmand Aladro Kastriota forbigået til den albanske trone. Sidstnævnte hævdede en genealogisk afstamning via sin farmor fra den navnkundige Kastriotislægt, der var en albansk fyrste- og adelsslægt, som den albanske nationalhelt Skanderbeg tilhørte. Kongressen fandt sted i Trieste i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn, som søgte at gøre sin indflydelse gældende i forhold til det albanske valg af fyrste. Prins Christopher af Grækenland og Danmark (1888-1940) og prins Peter af Montenegro (1889-1932) var også blandt kandidaterne til den albanske fyrstetrone. I den sidste ende faldt valget på den protestantiske tyske prins Wilhelm af Wied (1876-1945), der tilhørte dynastiet Wied-Neuwied, som havde fyrstendømmet Wied-Neuwied (1784-1806). De europæiske stormagter Østrig-Ungarn, Storbritannien, Frankrig, Tyskland, Rusland og Italien valgte den tyske prins til regent og konstitutionel monark i det nye, uafhængige Albanien. Som protestant tilhørte prins Wilhelm ikke nogen af de tre dominerende religiøse grupperinger i Albanien: Islam, den ortodokse tro og katolicismen. Det var den rumænske dronning Elisabeth (1843-1916, fyrstinde af Rumænien fra 1869-81 og dronning af Rumænien fra 1881-1914), født prinsesse af Wied, som havde overbevist stormagterne om, at valget skulle falde på hendes nevø. Den tyske prins var på mødrene side halvfætter til den nederlandske dronning Wilhelmina. I november 1913 blev afgørelsen offentliggjort, og beslutningen blev accepteret af Ismail Qemali (1844-1919), den albanske regeringsleder fra 1912-14. Prins Wilhelm havde først fået tilbuddet i foråret 1913, hvor han havde afslået anmodningen. På trods af afvisningen havde Østrig-Ungarn presset på for at ændre prinsens beslutning. Den 7. februar 1914 meddelte prins Wilhelm stormagterne, at han accepterede den albanske trone. Den 21. februar modtog han på slottet i Neuwied en officiel anmodning fra en albansk delegation, som han ligeledes accepterede. Delegationens leder, Essad Pasha Toptani (1863/1875-1920; regeringsleder fra 1914-16), holdt en

tale på albansk til den nye albanske monark, hvor han bl.a. udtalte:

Durchlaucht! Unsere Nation, welche bei andern Gelegenheiten für ihre Unabhängigkeit so hartnäckig gekämpft hat, mußte später durch unglückliche Zeiten gehen, aber nie hat sie dabei ihre glorreiche Vergangenheit, und ihre Albaniertum vergessen, und sie hat es verstanden, den Nationalgeist und die Sprache ihrer Väter sich zu bewahren. Die politische Veränderungen, die sich in letzter Zeit auf dem Balkan ereignet haben, die Sorgen und die Hilse der europäischen Großmachte haben es Albanien erlaubt, sich zu einem freien und unabhängigen Staat zu gestalten; und die Albanier sind überaus glücklich und erfreut, daß Euer Durchlaucht, der Sohn einer auf dem Gebiete der Wissenschaft, der Kultur und des Ruhmes so großen Nation, es angenommen haben, unser Herrscher zu sein (*Kölnische Zeitung* 22.2.1914, ”Wilhelm I., Fürst von Albanien”).

I Toptanis optik havde Albanien takket være de europæiske stormagter efter århundreders undertrykkelse atter fået deres egen statsdannelse, og samtidig udtrykte han Albaniens stolthed og taknemmelighed over at have fået en monark fra Tyskland, der med sine universiteter og sit rige kulturliv var Europas videnskabelige og åndelige højborg. Den nyvalgte fyrst Wilhelm af Albanien vedgik i sin svartale, at han kun efter svære overvejelser havde accepteret tilbuddet om den albanske trone.

Die Größe und Schwierigkeit der Verantwortung schreckten mich. Nun ich mich dazu entschlossen habe, werde ich aber mit ganzem Herzen und ganzer Kraft diesem meinem neuen Lande angehören. Ich hoffe und erwarte, in allen Albaniern eifrige und treue Mitarbeiter zu finden, um diesem Staat zu begründen und weiter auszubauen. Bringen Sie mir das gleiche Vertrauen entgegen wie ich Ihnen, so wird die gemeinsame Arbeit mit Hilfe des Allmächtigen von Erfolg gekrönt sein. Gern und dankbar vernehme ich von Ihnen die Versicherung Ihrer Treue, dieser Treue, die in Albanien von jeher heilig und in der ganzen Welt berühmt ist, ibid.

I overensstemmelse med det monarkistiske princip erklærede den nyvalgte monark sit nye tilhørsforhold til Albanien, hvis berømte troskab han satte sin lid til. Prins Wilhelm blev den første fyrste af fyrstendømmet Albanien, og han antog regenttitlen Vidi 1. eller Skanderbeg 2., en reference til den albanske nationalhelt i 1400-tallet. Motivet på det albanske flag i form af en dobbeltørn skal være valgt af den albanske frihedshelt Skanderbeg. Bevidst om sin baggrund som fyrste antog han ved sin tronbestigelse titulaturen ”Af stormagternes nåde og af folkets vilje Fyrste

af Albanien". I udlandet var han kendt som fyrste, men albanerne kaldte ham gerne konge (albansk: mbret), for ikke at stå lavere rangmæssigt placeret end nabolandet Montenegro, som siden 1910 havde været et kongerige. Prins Wilhelm var fra 1906 gift med den tyske prinsesse Sophie af Schönburg-Waldenburg (1885-1936), der efter sin fars og mors død i hhv. 1888 og 1903 boede i Rumænien hos den rumænske dronning Elisabeth, der var faster til hendes gemal fra 1906. Den tyske prinsesse Sophie havde albanske aner som efterkommer af en datter til Grigore 1. Ghica, fyrste af Valakiet (1660-64, 1672-73), og en datter til Scarlat Ghica, fyrste af Moldavien (1757-58) og fyrste af Valakiet (1758-61, 1765-66), via sin mor, Lucie (1859-1903), født prinsesse af Sayn-Wittgenstein-Berleburg, og mormor, den rumænskfødte prinsesse Pulcheria Nikolajewna Cantacuzino (1840-65). Prinsesse Sophie var desuden toogtredivtedelskusine til ovennævnte Aspasia Manos (1896-1972), som i 1919 ægtede den græske kong Alexander (1917-20). Prinsesse Sophie var endvidere toogtredivtedelsniece til den serbiske fyrst Milan 1. (fyrste 1868-82 og konge 1882-89) fra Obrenović-dynastiet. Allerede i 1914 udbrød der borgerkrig i landet, der fra syd blev besat af græske tropper, fra nord af serbisk-montenegrinske. Udbruddet af 1. verdenskrig lagde yderligere ved til bålet, og i september 1914 flygtede fyrsten med sin familie ud af landet. Det eksilerede albanske fyrstepar blev bisat i den lutherske kirke i Bukarest. Det albanske fyrstepar Wilhelm og Sophie fik to børn. Parrets datter, prinsesse Marie Eleonore (1909-56), var født prinsesse af Wied og blev prinsesse af Albanien i 1914. Prinsessen blev også kaldt Donika som en hyldest til Donika Kastrioti (1428-1505/06), en albansk adelskvinde, som var gift med selveste Skanderbeg og datter af Gjergj Arianiti (1383-1462), der var en af de største krigsledere i den albanske kamp imod Det Osmanniske Rige. Parrets søn, Carol Victor (1913-73), født prins af Wied og arvefyrste af Albanien fra 1914, blev tillige kaldt Skënder, en hyldest til nationalhelten Skanderbeg. Carol Victor, der døde barnløs, var fra 1945 til sin død overhoved for det albanske fyrstehus, Elsie: '1913 Baron Franz Nopcsa'; Löhr: *Die Gründung Albaniens*; ghika.net. 'Les Ghika'. I 1898 udgav den albanske nationalistiske digter Naim Frashëri (1846-1900) et digt med titlen "Historia e Skënderbeut" ("Historien om Skanderbeg") Frashëri: 'Historia e'. Skanderbeg indtog således en betydelig rolle i opbygningen af den moderne albanske nationale identitet under det osmanniske styre i det 19. århundrede.

Efter at den første monark, Vidi 1., blev afsat efter blot et halvt år som fyrste i 1914, kandiderede prins Kiril af Bulgarien (1895-1945) til den ledige albanske trone, da Albanien fra 1916-18 var besat af Centralmagterne Østrig-Ungarn og Bulgarien. I 1917 blev prins Kiril tildelt rang som admiral i den tysk-kejserlige flåde. I januar 1925 erklæredes Albanien officielt for en republik. Albanien var kortvarigt en republik fra 1925-28, hvorefter monarkiet genindførtes i form af et

kongerige under dynastiet Zogu frem til 1939 og fra 1943-46, afbrudt af et italiensk protektorat. Kong Zog 1. (1928-39, formelt 1943-46) var efter sultanatets afskaffelse i 1922 og udråbelsen af den tyrkiske republik i 1923 Europas eneste muslimske monark. Kong Zog 1. var født Ahmet Muhtar Zogolli i en albansk feudalfamilie. Hans mors slægt (Toptani-familien) hævdede, at de nedstammede fra en søster til den største af de albanske nationalhelte, Skanderbeg. Fra 1922-24 var han albansk regeringschef. Han blev i 1925 valgt af parlamentet for en syvårig periode til Albaniens første præsident. I 1928 blev Albanien omformet til et monarki, et kongerige, da præsident Zogu erklærede sig selv som kong Zog 1. Som sit regentnavn valgte han sit efternavn, eftersom hans islamiske fornavn Ahmet kunne isolere ham på den europæiske scene. Som sin regenttitel valgte han endvidere parallelt Skanderbeg 3., med reference til sin genealogiske afstamning fra den største af Albaniens sønner. Den franske kone til den albanske diplomat i Frankrig, Stavro Stavri (1885-1955), skrev et digt til kong Zog 1. den 13. februar 1933, Stavri: 'Zog premier'. Digtet havde tre andre strofer og lød som følger:

Lorsqu'il y a vingt ans, on hissait le drapeau
A Valona joyeuse, et qu'Ismaïl Kemal,
Vieillard aux cheveux blancs, chantait le renouveau
De la Patrie sauvée, un jeune home, à cheval,
Parcourait le Mati, berceau de son enfance…
Il rêvait, ébloui par son ciel enchanté,
De grandeur, de beauté, de force, de puissance,
Et, le soir, s'endormait dans un palais hanté
De vol d'aigles bruissant en un frisson immense.

On l'appelait Ahmed, c'était le fils ainé
D'une antique Famille habitant la montagne;
Sa mere, une heroine, avait su l'entrainer
Au courage qui vainct et à l'ardeur qui gagne.
L'exemple s'alliant à la race sans peur
Qui veut toujours grandir et atteindre le faîte,
Offrit aux Albanais, un chef, une âme, un cæur
Né pour leur apporter l'essor que rien n'arrête.
On l'appelait Ahmed, fils de Zogou, Vainqueur!

C'est lui, dix ans plus tard, qui déjà Souverain,
Par vingt fois, sinon cent, toujours d'égale audace,
Pour sauver son pays, risqua d'un cæur serein,
Sa vie avec ses biens, fixant la mort en face.
Scanderbeg l'inspirait, cet illustre guerrier,
Qui libéra Kruja d'un joug de tyrannie.
D'une voix, tout son peuple acclama: *Zog Premier!*
Le Roi des Albanais, Fils de cette Albanie

Qu'il voulut une et libre, au sol Européen.

Digtet skildrede kong Zogs vej til magten i det albanske samfund, hvor han endte med at blive en ny Ismail Qemali (1844-1919), der med sin indsats for den albanske nationale bevægelse betragtes som grundlæggeren af det moderne Albanien (strofe et). Han blev landets første regeringsleder fra 1912-14. Med hjælp fra Skanderbeg (strofe tre) lykkedes det for Ahmet Muhtar Zogollo at etablere et nyt monarki i Albanien med sig selv som monark under navnet Zog 1.

Kong Zog 1. indførte et konstitutionelt monarki med autoritære islæt efter den italienske model med en forfatning fra 1928, der etablerede et etkammersystem, og som bl.a. fastslog, at intet medlem af den kongelige familie kunne udnævnes til minister (§ 102). Den albanske konge besteg tronen på samme måde som den belgiske konge, hvilket indebar, at tronbestigelsen og udøvelsen af den kongelige magt først kunne realiseres og iværksættes, efter at kongen havde aflagt en konstitutionelt nedskrevet ed foran parlamentet (§ 55, 56). Modsat Belgien, hvor der altid indtræder et interregnum efter monarkens død eller abdikation, sker tronbestigelsen i de øvrige europæiske monarkier automatisk ved den forrige monarks død eller abdikation. I et forsøg på at forene landet aflagde kong Zog 1. sin ed på både Bibelen og Koranen. Ligesom den belgiske monark var den albanske konge fra 1928 tillige konge af sit folk i sin officielle titulatur, "Albanernes Konge", jf. ideen om folkesuverænitet (i perioden 1939-43 var den italienske kong Victor Emmanuel 3.s (1900-46) officielle titulatur "Konge af Albanien")). Forfatningen fastslog endvidere, at kongen skulle bo fast i Albanien. Han måtte således ikke være fraværende fra Albanien i mere end tre måneder (§ 65). Kong Zog 1. blev i et vist omfang ignoreret af sine europæiske kollegaer, da han var en selvproklameret monark uden nogen dynastiske forbindelser med Europas øvrige konge- og fyrstehuse. Han havde dog nære dynastiske bånd til de muslimske fyrstefamilier i den arabiske verden, særligt Egypten, hvis herskende dynasti, Muhammed Ali-dynastiet, havde albanske rødder. En af kongens søstre, prinsesse Senije (1903-69), giftede sig i 1936 med den osmanniske prins Sehzade Mehmed Abid (1905-73), søn af sultan Abdul Hamid 2. (1876-1909). Parret blev skilt i 1949, Pearson: *Albania and King Zog*; Fischer: 'King Zog, Albania's', 19-49; albania.dyndns.org. 'Fundamental Statue'; web.archive.org. 'King Zog'.

I 1938 ægtede den albanske konge grevinde Geraldine Apponyi de Gay-Appony (1915-2002), en romersk-katolsk aristokrat, som var halv-ungarsk og halv-amerikansk. Parrets eneste barn, kronprins Leka (1939-2011), blev født den 5. april 1939, og to dage efter blev Albanien invaderet af det fascistiske Italien. Familien flygtede i eksil. I 1943 efter ophøret af personalunionen med Italien kunne Zog 1. formelt atter bestige den albanske trone, hvilket dog ikke gjorde nogen konkret forskel for den eksilerede kongefamilie. Albanien var fra 1943-44 besat af tyske tropper som en

tysk klientstat. Monarkiet afskaffedes som statsform i Albanien i 1946. Eks-kong Zog 1. døde i eksil i 1961 i Frankrig. I efteråret 2012 blev de jordiske rester af den tidligere monark overført fra Frankrig til den albanske kongefamilies mausoleum i Tirana i forbindelse med højtideligholdelsen af 100-års jubilæet for Albaniens uafhængighed. I 2002 vendte eks-dronning Geraldine tilbage til Albanien, efter at en ændret lov havde muliggjort eks-kongefamiliens tilbagevenden til landet. Såvel eks-dronning Geraldine som kronprins Leka er bisat i den albanske kongefamilies mausoleum i Tirana. Kronprins Leka blev kaldt kronprins Skander ved sin fødsel, endnu en reference til nationalhelten Skanderbeg. Som albansk tronprætendent titulerede han sig som kong Leka 1. I 1993 fik kronprins Leka lov til at vende tilbage til Albanien for første gang siden 1939, hvor han var et par dage gammel. En folkeafstemning i 1997 om genindførelsen af monarkiet blev nedstemt med 66,7 % af stemmerne. Kronprins Leka hævdede imidlertid, at der havde foregået valgsvindel i forbindelse med afstemningen, og at hele 65,7 % havde stemt for genindførelsen af monarkiet. Efter kronprinsens død i 2011 indrømmede den albanske regeringsleder Sali Berisha (regeringschef fra 2005-13), at der havde forekommet valgsvindel i relation til afholdelsen af folkeafstemningen. Kronprins Lekas eneste barn hedder også Leka, kronprins Leka, som siden 2011 har været overhoved for Zogu-dynastiet. Han blev født i 1982 i Sydafrika, og den sydafrikanske regering erklærede barselssengen for midlertidigt albansk territorium for at sikre, at kronprins Leka blev født på albansk jord, uagtet at det kommunistiske styre i Albanien ikke ville have anerkendt denne manøvre. Det franske nationsbegreb, udviklet i forbindelse med Den Franske Revolution (1789-99), havde indtil 1990'erne den konsekvens, at alle født på fransk territorium kunne gøre krav på fransk indfødsret (borgerret), idet retten blev baseret på fødestedet, kaldet "jus soli" ("jordens ret"). Hvor det franske nationsbegreb tillægger politisk overbevisning i en tilslutning til Revolutionens idealer og fælles kultur essentiel betydning, accentuerer det tyske nationsbegreb, udviklet i det 19. århundrede, betydningen af fælles herkomst, afstamning, etnicitet og hjemstavn i forhold til tildeling af statsborgerskab. Dette biologiske slægtskab benævnes "jus sanguinis" ("blodets ret"). De fleste europæiske stater har med Storbritannien og Frankrig som vigtigste undtagelser anvendt "jus sanguinis" i forhold til tildeling af statsborgerskab. Da Albanien praktiserer "jus sanguinis", var det ikke nødvendigt at gøre barselssengen til midlertidigt albansk territorium for at gøre kronprins Leka til albansk statsborger. Men da Sydafrika fulgte "jus soli" som princip, var det nødvendigt for Sydafrika at aflægge sit territorium provisorisk for derved at undgå, at barnet automatisk ville blive sydafrikansk statsborger, web.archive.org. 'Queen Geraldine', 'King Leka'; Nohlen og Stöver: op.cit., 133, 137.

12. Polen

Mieszko 1., hertug af Polen (960-92), regnes som grundlæggeren af den polske statsdannelse, og i år 966 lod han sig døbe i den romersk-katolske tro. Ligesom den danske kong Harald 1. Blåtand (958-87) var Mieszkos motiv til konverteringen magtpolitisk og strategisk, da han dermed fratog den tysk-romerske kejser Otto 1. den Store (962-73) et påskud for at erobre Polen. Indførelsen af kristendommen var medvirkende til at konsolidere den nyoprettede polske stat i en europæisk kontekst. Mieszko 1. stod bag opførelsen af Gniezno Domkirke, der i middelalderen fungerede som kroningskirke for flere polske monarker. Hans ældste søn, Bolesław 1. den Modige, hertug af Polen (992-1025), udråbte kongeriget Polen i 1025. Det polske Piast-dynasti sad på den polske trone fra 960-1370, som hertuger af Polen fra 960-1025 og konger af Polen fra 1025-1296 og 1320-70, bortset fra perioden med en personalunion mellem Polen og Bøhmen under det tjekkiske Přemyslid-dynasti, som sad på den polske kongetrone fra år 1300-06. Det franske Anjou-dynasti, som var en capetingsk sidelinje, besteg den polske kongetrone i 1370, hvor de blev siddende frem til og med den regerende dronning Jadwiga (1384-99), som i 1386 ægtede Vladislav 2. Jagiello, der var storfyrste af Litauen (1377-81, 1382-92). Ved giftermålet i 1386 blev Vladislav 2. polsk konge jure uxoris (konge fra 1386-1434), og da han blev adopteret af sin svigermor kunne han mod gængs praksis få lov til at beholde tronen efter sin gemalindes død. I forbindelse med ægteskabet konverterede han til kristendommen (katolicismen). Litauen var det sidste hedenske land i Europa. Giftermålet etablerede en dynastisk union, en art konføderation, mellem Polen og Litauen, hvor det litauiske storfyrstehus Jagiello besteg den polske kongetrone. Uagtet at det litauiske storfyrstehus havde besteget den polske trone, var det så afgjort Polen, der var den ledende magt i unionen. Den fælles hovedstad var Kraków og fra midten af 1500-tallet Warszawa. Den dynastiske union mellem kongeriget Polen og storfyrstendømmet Litauen udviklede sig til en personalunion i perioderne 1447-92 og fra 1501-69. Personalunionen blev omdannet til en realunion i 1569. Den polsk-litauiske realunion bestod frem til Polen-Litauens opløsning i 1795. Polen-Litauen var et valgmonarki fra 1573-1791 og 1792-95. Med forfatningen af 3. maj 1791 ønskede man at etablere et konstitutionelt, arveligt monarki og en enhedsstat, men en tilføjelse til denne fra oktober samme år specificerede, at man ville skabe en ren føderation, en samlet statsdannelse med bl.a. fælles regering og militær. Både forfatningen og dets tillæg blev dog tilbagekaldt i 1792 efter russisk pres.

Jagiello-dynastiet, Litauens storfyrsteslægt (1377-81, 1382-92, 1440-1572), det polske kongehus fra 1386-1572, uddøde i mandslinjen i 1572. Kong Sigismund 1. den Gamle, konge af Polen og storfyrste af Litauen (1506-48), giftede sig for anden gang i 1518 med den italienske adelige Bona Sforza (1494-57), som tilhørte Sforza-slægten, der regerede hertugdømmet Milano i tre perioder

(1450-99, 1512-15, 1521-35). Dronningen var opvokset ved et italiensk renæssancehof, og hun bragte renæssancens kultur inden for arkitektur, gastronomi, sprog og skikke til det polske hof i Kraków, hvorved kongeparret var med til at udvikle Polens romersk-katolske identitet. I 1573 blev Polen-Litauen organiseret som et valgmonarki. Som den tredjeældste søn til Frankrigs kong Henrik 2. (1547-59) blev Henrik (3.) som den første valgkonge valgt til konge af Polen og storfyrste af Litauen i 1573 (1573-75). Da han i 1574 blev Frankrigs konge som Henrik 3. (1574-89), frasagde han sig den polsk-litauiske trone. Frankrig og realunionen Polen-Litauen var dermed kortvarigt i personalunion med hinanden. Henrik 3., som tilhørte huset Valois (1328-1589, Angoulême-linjen 1515-89), der var en sidelinje til Capetinger-dynastiet (987-1328), døde barnløs. Den katolsk opdragne Sigismund 3. blev i 1587 valgt til konge af Polen og storfyrste af Litauen (1587-1632). I 1592 arvede han den svenske trone af sin far, hvorved Sverige var i personalunion med Polen-Litauen (1592-99). I 1599 blev han afsat som svensk konge af stænderrigsdagen og sin farbror Karl 9. (1604-11), rigsforstander 1599-1604, i den såkaldte Afsættelseskrig (1598-1600), en svensk borgerkrig. Sigismunds to ældste sønner blev efterfølgende valgt til konger af Polen, hvorved Vasa-slægten regerede Polen frem til 1668. Den ældste søn, Vladislav 4. Vasa (1632-48), var i kraft af et valg kortvarigt zar af Rusland (1610-13). Fra 1599-1660 var de tre konger titulære konger af Sverige. Jagiello-dynastiet sad igen kortvarigt på den polske kongetrone og den litauiske storfyrstetrone med dronning Anna (1575-87), som i øvrigt var fyrstinde af Transsylvanien fra 1576-86. Hun blev valgt som monark sammen med sin gemal, Stephen Báthory (1533-86), den ungarske adelsmand og fyrste af Transsylvanien (1576-86), der tilhørte den ungarske adelsslægt Báthory, og som regerede jure uxoris som konge af Polen og storfyrste af Litauen fra 1576-86. Wiśniowiecki, en polsk fyrstelig familie med rødder i Litauen og Ruthenien, sad på den polske kongetrone og litauiske storfyrstetrone i perioden 1669-73, efterfulgt af Sobieski-slægten, en polsk adelsfamilie, i 1674-96. I slutningen af 1500-tallet konverterede Wiśniowiecki-slægten fra den ortodokse tro til katolicismen, og slægten blev efterfølgende polificeret.

Den polske adelsslægt Leszczyński sad på tronen i Polen-Litauen i perioderne 1704-09 og 1733-36 med Stanisław 1. Leszczyński (1677-1766), som under Den Store Nordiske Krig (1700-21) og Den Polske Tronfølgekrig (1733-38) lykkedes at blive valgt til den polske og litauiske trone. Leszczyński-slægten fik i 1473 tilkendt den arvelige ærestitel af greve af det tysk-romerske kejserrige af den tysk-romerske kejser Friedrich 3. (1452-93). Under Den Polske Tronfølgekrig støttede en koalition bestående af bl.a. Sachsen, den pro-sachsiske del af den polske adel, Rusland og Habsburgmonarkiet det sachsiske kurfyrstehus, mens bl.a. Frankrig og Spanien stod bag Stanisław 1. Leszczynski som kandidat til den polske trone. Stanisław var svigerfar til den franske kong Ludvig 15. (1715-74). Som vraget kandidat til tronen i Polen-Litauen blev den polske

adelsmand kompenseret med hertugdømmet Lothringen i 1737, afgivet af hertug Frans 3. Stefan (1708-65, hertug af Lothringen 1729-37), som til gengæld fik overdraget storhertugdømmet Toscana, der siden dets oprettelse i 1569 havde været regeret af den navnkundige Medici-slægt. Stanisław 1. blev oprindeligt gravlagt i Notre-Dame-de-Bonsecours i Nancy i Lothringen, men efter Den Franske Revolution (1789-99) blev hans jordiske rester overført til Polen i 1814, hvor han endeligt blev sted til hvile i 1938 i Wawel-Katedralen i Kraków, siden middelalderen den traditionelle grav- og kroningskirke for de polske konger fra Władysław 1. Łokietek (1320-33) og med få undtagelser frem til Polens opløsning i 1795. Hans yngste datter, Maria Leszczyńska (1703-68, dronning af Frankrig fra 1725-68), overførte mange polske skikke til det franske hof på Versailles. Den franske kong Ludvig 18. (1755-1824, konge 1814-15 og 1815-24), som var den franske dronning Maries sønnesøn, fik Stanisław (Stanislas på fransk) som sit andet navn efter oldefaren. Den franske dronning Marie blev bisat i Basilikaen St. Denis, mens hendes hjerte blev placeret i Notre-Dame-de-Bonsecours i Nancy. Den sidste slægt, der sad på den polsk-litauiske trone, var den polske adelsslægt Poniatowski (1764-95).

Kongevalgene fandt sted på en mark i Wola, som i dag er et distrikt i Warszawa. Da alle sønner til en adelig havde adelig status i Polen, kunne ca. 500.000 adelige i princippet deltage i valget af monarken, hvilket med afstand var den største vælgerbase i datidens Europa. Imellem valgene indtrådte ofte lange interregna med den polske primas som interrex. I 1600-tallet blev arvemonarkierne institutionaliserede med indførelsen af det absolutte monarki som styreform i hovedparten af Europas stater. Valgmonarkiet blev afskaffet i England i 1066, Bøhmen i 1620, i Ungarn i 1687, i Sverige i 1544 og i Danmark i 1660. Norge var i middelalderen modsat Danmark og Sverige et arvekongedømme indtil Bergen-traktaten fra den 29. august 1450, der afskaffede det norske arvekongedømme og fastslog fælles kongevalg for Danmark og Norge. Arvekongedømmet genindførtes officielt i Norge i 1537 og indførtes i Danmark i 1660 (reelt fra 1536). Valgmonarkiet bortfaldt som praksis i Frankrig efter kong Philip 2., konge af frankerne (1180-90) og konge af Frankrig (1190-1223). Det tysk-romerske kejserrige (962-1806) er det mest kendte eksempel på et valgmonarki i Europa, hvor den tysk-romerske kejser fra 1356 blev valgt af en gruppe på syv kurfyrster, fra 1623 otto, fra 1692 ni, uagtet at riget de facto var et arveligt monarki under Habsburg-dynastiet fra 1452. Den ukrainske kosakstat (1649-1764) var organiseret som et valgmonarki. Et særligt eksempel på et europæisk valgmonarki er Johanniterordenen, der i perioden 1310-1522 herskede på øen Rhodos. Efter osmannernes erobring af øen i 1522 gav den tysk-romerske kejser Karl 5. (1519-56) i 1530 i sin egenskab af Siciliens konge (Karl 2. (1516-56)) øen Malta i len til Johanniterordenen (Malteserordenen), som derefter praktiserede et teokratisk valgmonarki på øen frem til 1798 og i det tyske fyrstendømme Heitersheim (1548-1806), ligeledes

skænket af kejser Karl 5. I 1607 blev Johanniterordenens stormester tildelt titlen tysk-romersk rigsfyrste som ærestitel af den tysk-romerske kejser Rudolf 2. (1576-1612).

I de absolutistiske arvemonarkier var det altafgørende for de regerende slægter at etablere en form for dynastisk kontinuitet og legitimitet, ikke mindst i skiftet fra et dynasti til et andet eller en sidelinje, hvilket fx blev demonstreret i Rusland i 1598 og 1613, hvor rigsforsamlingen valgte nye dynastier til den russiske zartrone, og i Habsburgmonarkiet med det kroatiske og ungarske parlaments valg af ærkehertuginde Maria Theresia (1717-80, monark 1740-80) til fremtidig monark (1712, 1723). Dette behov var selvsagt ikke udtalt i valgmonarkiet Polen-Litauen, som formelt var et valgmonarki, men de facto havde status af et middelalderligt, feudalt monarki eller en feudal adelsrepublik med en ekstrem svag kongemagt.

Polen blev både genoprettet og nedlagt som statsdannelse i 1800- og 1900-tallet. Polen-Litauen gennemgik tre delinger i 1772, 1793 og 1795, foretaget af Rusland, Preussen og Habsburgmonarkiet. Polen blev genoprettet som statsdannelse i form af kongeriget Polen (Kongres-Polen) i 1815, der afløste den franske klientstat hertugdømmet Warszawa (1807-15), som var i personalunion med kongeriget Sachsen. Hertugdømmet Warszawa omfattede omtrent de områder, som Preussen og Habsburgmonarkiet havde fået ved den anden og tredje deling. På Wienerkongressen deltes hertugdømmet mellem Preussen og Rusland, og i den russiske del oprettedes Kongres-Polen. Polen blev således genoprettet ved et stormagtspolitisk diktat som en reel lydstat under Rusland. Kongres-Polen var i personalunion med Rusland fra 1815-32 og fra 1832-67 i realunion med Rusland, hvorefter kongeriget Polen inkorporeredes i Rusland. I 1846 indlemmedes republikken Kraków (1815-46), der var et protektorat under Preussen, Habsburgmonarkiet og Rusland, i Habsburgmonarkiet. I 1848 indlemmedes storhertugdømmet Posen (1815-48), som var en klientstat under Preussen, i det preussiske kongerige. Den polske nationalisme opstod i 1800-tallet med krav om en polsk nationalstat. Kravet førte til oprør mod det preussiske styre i 1848 i storhertugdømmet Posen og mod det russiske styre i 1830-31 og 1863-64 i Kongres-Polen, der blev brutalt nedkæmpet. I 1918 genopstod Polen som statsdannelse efter 1. verdenskrig (Den Anden Republik; Den Første Republik var adelsrepublikken og valgmonarkiet Polen-Litauen), hvor den afløste den tyske klientstat kongeriget Polen (1916-18). Kongeriget Polen blev under 1. verdenskrig oprettet af Centralmagterne Tyskland og Østrig-Ungarn i den russiske del af Polen.[38]

---

[38] Wyrozumski: *Historia Polski*, 80-104, 178-225; Davies: *God's Playground*, xxvii-xxix; Gierowski: *Historia Polski 1505-1764*, 24-173, 190-301; ibid.: *Historia Polski 1764-1864*, 1-318; Popp og Suckale (red.): *Die Jagiellonen*; Lukowski og Zawadzki: *A Concise History of Poland*,

182-222. Den russiske zar Nikolaj 1. (1825-55) var den eneste russiske monark, som blev kronet til konge af Polen. Han kronede sig selv den 24. maj 1829 på det kongelige slot i Warszawa, Boltunova: 'The Last King of Poland'. Parlamentet (Sejmen) i Kongres-Polen afsatte den russiske zar Nikolaj 1. (1825-55) som landets monark med en erklæring den 25. januar 1831. Erklæringen fik en overvældende støtte fra parlamentets medlemmer. En af de polske parlamentarikere, der stemte for afsættelsen af den russiske zar som Polens konge, var J.W. Marszałek, der motiverede sin tilslutning på baggrund af Polens historie som et uafhængigt monarki:

Car moskiewski rozkazał hordom swoim wkraczać na ziemię polską, aby skruszone pęta na nowo wolnością tchnącemu Narodowi narzucać. Już to nie raz pierwszy Tatarzy najezyli ją kośćmi swemi i krwią uzyznili: czyliz trwogą przejęci, lub dawnym ujrzmieni nałogiem upatrywać jeszcze będziem Mikołaja za prawego naszego Monarchę? Nie, zaiste! On pierwszy zerwał wymuszoną na nas oręźem przysięgę; ta już więc nas tylko obowiązywać moźe, którą od wieków Polak wykonywał Piastom, Jagiełłom i wolno wybranym Królom. Niech Europa przestanie w nas widzieć zbuntowanych poddanych, niech w nas uzna niepodległy Naród, który podług praw, mu od Boga nadanych, istnieć powinien (*Zaren af Moskva beordrede sine horder til at gå ind i de polske lande for at påtvinge de brudte bånd på nationen, der åndede frihed igen. Det er ikke første gang, at tartarerne har strammet landet med deres knogler og befrugtet det med deres blod: skal vi, grebet af frygt eller drevet af gammel vane, stadig betragte Nikolaj som vores sande monark? Næ, sandelig! Han var den første, der brød den ed, der blev påtvunget os med våben; kun denne kan binde os, som polakkerne i århundreder har udført for piasterne, Jagielloerne og frit valgte konger. Lad Europa holde op med at se os som oprørske undersåtter, lad det anerkende os som en uafhængig nation, der burde eksistere i overensstemmelse med de love, som Gud har givet den*; min oversættelse), Rostworowski (udg.): *Dyaryusz Sejmu* (bd. 1), 241.

Efter Marszałeks opfattelse havde den russiske zar umuliggjort sig selv som Polens konge ved at nedkæmpe det polske oprør, som var begyndt året forinden. Zar Nikolaj 1. var i hans optik en unational monark, der dels stod i et dikotomisk forhold til de polske nationale dynastier Piast og Jagiello, dels i modsætning til Polens tid som et frit valgmonarki. Den russiske monark kunne således ifølge Marszałek aldrig blive polakkernes retmæssige konge, da han og Rusland ingen forståelse havde for Polens nationale, demokratiske og politiske traditioner. Russerne var et ikke-europæisk, ikke-civiliseret og primitivt asiatisk folk, der alle konnoterer betegnelsen "tartarer". Jagiello-dynastiet var i øvrigt oprindeligt ikke et polsk dynasti af herkomst, men et litauisk

storfyrstehus, som besteg den polske kongetrone i 1386. Såfremt Polen detroniserede zaren, ville landet efter Marszałeks overbevisning vinde Europas agtelse og respekt. Russerne nedkæmpede brutalt det polske oprør, og resultatet var afskaffelsen af parlamentet i Kongres-Polen, der derefter fra 1832 var i realunion med Rusland frem til 1867.

Zar Alexander 2. (1855-81) afskaffede livegenskabet i Kongres-Polen i 1864. Som et udtryk for taknemmelighed finansierede de polske bønder opførelsen af et monument for "Zar-Befrieren" i Częstochowa i nærheden af Jasna Góra-klosterkomplekset. Rejsningen af monumentet, som blev indviet på zarens fødselsdag den 29. april 1889, affødte dog en voldsom kritik i andre dele af den polske offentlighed, da man mindedes kejserens brutale nedkæmpelse af det polske oprør i 1863. Den katolske biskop Alexander Kazimierz Bereśniewicz af Włocławek (1823-1902, biskop fra 1883-1901) holdt en kort tale på polsk, hvori han roste den forsamlende folkemængde for deres taknemmelige erindring om den befriende kejser, opmuntrede til gensidig social kærlighed og anbefalede urokkelig udholdenhed i tro og gudsfrygt. I den polske offentlighed i Kraków i Habsburgmonarkiet, som ikke var underlagt den strenge russiske censur, kritiserede man i et satirisk digt blandt andre biskoppen for at svigte den polske nation med denne tale. I virkeligheden forsvarede han den polske kirkes rettigheder i den polske del af Rusland og nægtede at tillade indførelsen af russisk i liturgien. I 1917 blev skulpturen fjernet, Tomczyk: '130 lat temu'.

Den habsburgske kejser Franz Joseph 1. besøgte i dagene 1.-3. september 1880 byen Kraków, som siden 1846 havde haft status af et storhertugdømme i det østrigske kejserrige, og fra 1867 i den østrigske del af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. Ved besøget i byen blev den østrigske kejser modtaget af Sejmen for kongeriget Galizien-Lodomerien og storhertugdømmet Kraków, hvis marskal, Ludwik Wodzicki (1834-94), holdt velkomsttalen. I talen opfordrede den konservative galiziske politiker monarken til at etablere en fast kejserlig residens på byens gamle Wawel-slot, som i øvrigt ifølge parlamentsmedlemmet trængte voldsomt til at blive restaureret. Som begrundelse for denne anmodning slog Wodzicki på de historisk-nationale strenge:

Prósbę tę składamy tem śmielej i ufniej, że i rodzinne wspomnienia znajdziesz Najjaśniejszy Panie w tym zamku, gdzie królowała córka Albrechta II. i dwie córki Ferdynanda I., gdzie spoczywają zwłoki dwóch sióstr i córki Ferdynanda II. W gorącem tem pragnieniu naszem przywrócenia zamku krakowskiego do pierwotnego przeznaczenia, racz, Najjaśniejszy Panie, widzieć dążność do otaczania czcią należną i poszanowaniem idei monarchicznej, około której naprzeciw prądom, jakie pojawiają się gdzieindziej, tem silniej i wytrwalej jednoczyć się wypada (*Vi fremsætter denne anmodning så meget desto mere dristigt og selvsikkert, da De, Deres Majestæt, vil finde familieminder i dette slot, hvor Albrecht 2.s datter regerede, og Ferdinand 1.s to døtre, og hvor*

resterne af to søstre og Ferdinand 2.s datter hviler. I vores brændende ønske om at genoprette Krakóws slot til dets oprindelige formål, bedes Deres Majestæt bestræbe sig på at vise det den ære og respekt for den monarkiske idé, omkring hvilken vi, mod de strømninger, der optræder andre steder, må forene os så meget stærkere og mere vedholdende; min oversættelse), Spitzer: *Najjaśniejszy*, 69-70.

Den tysk-romerske kong Albrecht 2.s (1438-39), konge af Ungarn (1437-39) og Bøhmen (1438-39), yngste datter, prinsesse Elisabeth (ca. 1436-1505), blev dronning af Polen og storfyrstinde af Litauen via sit giftermål i 1454 med den polske kong Casimir 4. Jagiello (1447-92), storfyrste af Litauen (1440-92). Kongeparret blev bisat i Wawel-Katedralen, som hører til slotskomplekset i Kraków. To døtre til den tysk-romerske kejser Ferdinand 1. (1556-64), prinsesserne Elisabeth (1526-45) og Kathrine (1533-72), blev begge dronninger af Polen og storfyrstinder af Litauen qua deres giftermål i hhv. 1543 og 1553 med kong Sigismund 2. August (1529-72). To søstre til den tysk-romerske kejser Ferdinand 2. (1619-37), ærkehertuginderne Anna (1573-98) og Constance af Østrig (1588-1631), blev begge i kraft af deres giftermål i hhv. 1592 og 1605 med kong Sigismund 3. Vasa (1587-1632) dronninger af Polen og storfyrstinder af Litauen. De blev begge bisat i Wawel-Katedralen ligesom kejser Ferdinand 2.s yngste datter, ærkehertuginde Cecilia Renata af Østrig (1611-44), som blev dronning af Polen og storfyrstinde af Litauen med sit giftermål i 1637 med kong Władysław 4. Vasa (1632-48). Ved at fremhæve disse historiske personer fra Habsburg-dynastiet og deres tilknytning til Polen og Kraków forlenede Wodzicki implicit det regerende habsburgske kejserhus med en dynastisk legitimitet i forhold til deres ret til at regere i det forhenværende polske kongerige. Samtidig underbyggede han dog også sin anmodning til kejseren med en historisk berettigelse, da eksemplerne viste, at den polske nation engang havde haft en fremtrædende statsdannelse i Europa, der var på lige fod med det mægtige habsburgske dynasti. Henstillingen blev endvidere fremsat af Wodzicki med henvisning til at rodfæste den monarkiske statsform i storhertugdømmet Kraków, kongeriget Galizien-Lodomerien og dermed hele dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn som et bolværk mod tidens liberale og revolutionære tendenser.

I forbindelse med kejser Franz Joseph 1.s 50-års regeringsjubilæum i 1898 blev der i Kraków udsendt en jubilæumshymne på fem strofer til den jubilerende monark, ibid., 121-22. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Wyleć, orle czarnopióry, W lazurową, niebios toń! Zwiastuj od Tatr po Alp góry, Że Cesarza zdobi skroń	Flyv væk, sortfjerrede ørn, Ind i himmelens azurblå dyb! Forkynd fra Tatrabjergene til Alperne, At kejserens pande er prydet

Lat pięćdziesiąt pełen chwały Habsburskiego Domu blask! Rządów Jego przebieg cały – To wolności ludów brzask.	Halvtreds år fulde af herlighed Habsburgs hus' pragt! Hele hans regeringstid – Dette er frihedens morgengry for folkeslag.
Cześć i chwała otaczają, Cesarza i Jego Tron. W hymnach sławią, uwielbiają, Bo z miłości słynie On. Franciszkowi Józefowi Hołdy składa wdzięczny lud, Czci dowody Cesarzowi Śle lud wszystek w Jego gród.	Ære og ære omgiver Kejseren og hans trone. I hymner priser og forherliger de, For han er kendt for kærlighed. Franz og Joseph Et taknemmeligt folk hylder, Ærbødige beviser til kejseren Send alle folk til hans by.
Zwycięst Jego są ofiary Wznioślejsze od zbrojnych twierdz: On miłością i łask dary Miliony zdobył serc! Wzorem szcytnych cnót przyświeca Jego żywot, pełen chwał, W sercach wszystkich podziw wznieca, Co po wieki będzie trwał!	Hans sejres ofre er mere sublime End varige fæstninger: Han har vundet Millioner af hjerter med kærlighed og nåde! Med gaver af kærlighed og nåde oplyset et forbillede på ædle dyder Hans liv, fuldt af herlighed, Vækker beundring i alles hjerter, Som vil vare evigt!
Wolnością nas Cesarz darzy, Wolny jest więc każdy stan; Swobodą wszystkich kojarzy, Wolny chłopek, jak i pan. Sprawiedliwość wszystkim mierzy W wykonaniu wszelkich spraw, Równość wszystkich ludzi szerzy Wobec wiary, wobec praw.	Kejseren skænker os frihed, Derfor er enhver klasse fri; Han forbinder frihed med alle, En fri bonde, som en herre. Han måler retfærdighed til alle I udførelsen af alle anliggender, Sprede han lighed blandt alle mennesker Før tro, før lov.
Siejąc zgodę i swobody, Łask obfitych zbiera plon; Rzewne modły ślą narody Bez różnic przed Stwórcy tron: "Cesarzowi w długie lata "Dozwól czerstwo w siłach trwać, "By wśród tych, co zgodą brata, "Mógł szczęśliwość hojnie siać!"	Sående harmoni og frihed, Han høster en høst af rigelig nåde; Nationer sender sørgelige bønner Uden forskel for Skaberens trone: "Giv kejseren mange års styrke," "Så at blandt dem, "der med broderlig samtykke, "Må han så lykke i overflod!"

Kejseren transcenderede med sin person de mange forskellige nationaliteter og kulturer i det multinationale habsburgske rige, helt fra Tatrabjergene i det sydlige Polen til Alperne (strofe et). Kejseren var endvidere ifølge hyldestdigtet en god og alfaderlig monark for de polske (og ruthenske) bønder i kongeriget Galizien-Lodomerien (strofe fire). Livegenskabet var blevet afskaffet i 1848, umiddelbart inden kejserens tronbestigelse. I den østrigske del af det tidligere

polske kongerige var der således almindelig tilfredshed med det habsburgske styre i den polske befolkning.

Den tyske klientstat kongeriget Polen (1916-18), en vestslavisk statsdannelse, fik aldrig sin egen monark. En stærk kandidat til posten var ærkehertug Karl Stephan af Østrig (1860-1933), der tilhørte Teschen-linjen i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Han tjente i den østrig-ungarske flåde ved Adriaterhavet, talte flydende polsk og bestræbte sig på at opdrage sine seks børn som polske patrioter i tillæg til slægtens traditionelle habsburgske (østrigske) identitet og orientering. Denne polske identitetspolitik i Teschen-sidelinjen udmøntede sig eksempelvis i, at to af hans tre døtre giftede sig ind i de polske adelsslægter Radziwiłł og Czartoryski i hhv. 1909 og 1913, begge polsk-litauiske fyrstefamilier, sidstnævnte uden status som tysk-romerske rigsfyrster. Hans næstældste søn, ærkehertug Leo Karl af Østrig (1893-1939), bar også navnet Cyril-Methodius, som refererede til helgenbrødrene Kyrill (826-69) og Methodius (815-85), der virkede som missionærer blandt slavere i Stormähren, og som udviklede oldkirkeslavisk som et fælles skriftsprog for ortodokse, slaviske folkeslag. Fra 1600-tallet frem til ca. år 1800 blev det gradvist erstattet af nationale skriftsprog og anvendtes herefter alene som gudstjenestesprog i russisk-, bulgarsk- og serbisk-ortodokse kirker. Polakkerne og kroaterne er eksempler på slaviske folkeslag, der ikke tilhører den ortodokse kirke, men den romersk-katolske. Samtidig tilhører Grækenland og Rumænien som ortodokse lande ikke de slaviske folkeslag. Oldkirkeslavisk og kirkeslavisk er fra 900-tallet blevet skrevet med det kyrilliske alfabet, som man fejlagtigt har anset Kyrill (Kyrillos) som ophavsmand til. Den 5. november 1916 etablerede Centralmagterne Tyskland og Østrig-Ungarn kongeriget Polen, foreløbig uden et monarkisk statsoverhoved. Ærkehertug Karl Stephan fik i november 1916 støtte til sit tronkandidatur af den østrigske kejser Franz Joseph 1. (1848-1916), den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918) og kongerne af Bayern, Bulgarien, Sachsen og Württemberg. I Warszawa, i den russiske del af Polen, udstedtes en erklæring, der anbefalede ærkehertugen som Polens nye konge. Publikationen indledte med at anføre ærkehertugens alder (56 år) og fortsatte:

W żylach jego plynie krew następujących Królów Polskich: Mieszka I, Bolesława Chrobrego, Mieszka II, Kazimierza Odnowiciela, Władysława II, Mieszka III Starego, Kazimierza Sprawiedliwego, Konrada, Henryka Brodatego, Henryka Pobożnego, Władysława Łokietka, Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełły i Kazimierza Jagiellończyka. Jest katolikiem od urodzenia. Doskonale mówi po polsku. Dzieciom swoim dał polskie wychowanie. Dwie córki wydał zamąż za Polaków. Jest bardzo wykształconym człowiekiem i opiekunem najwyższej polskiej instutucji naukowej, Krakowskiej Akademii Umiejętności. Jako admirał zna się na armatach i maszynach. Jest znakomitym gospodarzem. Popiera gorąco polski przemysł ludowy. Opiekował się

serdecznie rannymi żołnierzami Polakami. Podczas najcięższych czasów dla narodu polskiego, on jeden z pomiędzy członków wszystkich domów panujących stał po stronie narodu polskiego i brał udział w polskich uroczystościach narodowych, narażając się nawet na niezadowolenie Wiednia. Gdzie znajdziemy lepszego Króla? Połączmy się wszyscy pod hasłem: Niech żyje Król Polski Stefan II. (*Blodet fra følgende polske monarker flyder i hans årer: Mieszko 1., Bolesław den Modige, Mieszko 2., Casimir Fornyeren, Vladislav 2., Mieszko 3. den Gamle, Casimir den Retfærdige, Konrad, Henrik den Skæggede, Henrik den Fromme, Vladislav Lokietek, Casimir den Store, Vladislav Jagiello og Casimir Jagiello. Han har været katolik siden fødslen. Han taler perfekt polsk. Han gav sine børn en polsk opdragelse. Han giftede sine to døtre med polakker. Han er en meget uddannet mand og vogter af den højeste polske videnskabelige institution, Kraków Akademiet Umiejętności. Som admiral kender han til våben og maskiner. Han er en fremragende vært. Han støtter kraftigt den polske folkeindustri. Han tog sig varmt af sårede polske soldater. I de vanskeligste tider for den polske nation stod han som det eneste af medlemmerne af alle regerende huse på den polske nations side og deltog i polske nationale festligheder, og udsatte sig endda for Wiens mishag. Hvor kan vi finde en bedre konge? Lad os alle forenes under sloganet: Længe leve Kong Stephan II af Polen*; min oversættelse), Duch: 'Polska była'.

Ærkehertug Karl Stephan nedstammede fra såvel Jagiello-dynastiet og Piast-dynastiet, og han var via disse to kongedynastier efterkommer af 14 polske monarker fra middelalderen: Mieszko 1. (hertug af Polen 960-92), Bolesław 1. den Modige (hertug af Polen 992-1025 og konge af Polen i 1025), Mieszko 2. Lambert (konge af Polen 1025-31), Casimir 1. Fornyeren (hertug af Polen 1040-58), Vladislav 2. den Fordrevne (hertug af Polen 1138-46), Mieszko 3. den Gamle (hertug af Polen 1173-77, 1191, 1198-99 og 1201), Casimir 2. den Retfærdige (hertug af Polen 1177-91 og 1191-94), Konrad 1. af Masovien (hertug af Polen 1229-32 og 1241-43), Henrik 1. den Skæggede (hertug af Polen 1232-38), Henrik 2. den Fromme (hertug af Polen 1238-41), Ladislaus den Korte (konge af Polen 1320-33), Casimir 3. den Store (konge af Polen 1333-70), Vladislav 2. Jagiello (konge af Polen 1386-1434) og Casimir 4. Jagiello (konge af Polen 1447-92). I tillæg til dette dynastisk-historiske argument anvendtes endvidere i proklamationen religiøse, kulturelle og nationale argumenter for valget af ærkehertug Karl Stephan til monark for en ny polsk statsdannelse. Den romersk-katolske tro har traditionelt været et nationalt samlingsmærke for polakkerne som modvægt til de lutheranske og ortodokse besættelsesmagter i vest og øst (Preussen og Rusland). Ærkehertugen havde med sin selvstændige kurs tilmed gjort sig upopulær i Wien, hvilket på ingen måde skadede hans tronkandidatur blandt polakkerne. Tyskland støttede aktivt dannelsen af et polsk monarki, hvorimod Østrig-Ungarns tilslutning var mere lunken. Ærkehertug Karl Stephan fik støtte

fra galiziske politikere, især Krakows konservative borgerskab og bønder samt endog socialisterne. I maj 1917 erklærede ærkehertugen offentligt sit kandidatur til embedet som regent for kongeriget Polen, der i oktober 1917 fik sit regentskabsråd, dog uden ærkehertugen som regent, Patelski: 'Habsburgowie z'. Den 21. november 1916 døde kejser Franz Joseph 1. Ærkehertug Karl Stephans kandidatur fik ikke den nødvendige tilladelse af dynastiets nye overhoved, kejser Karl 1. (1916-18), og med slægterne Radziwiłł og Czartoryskis overvejende støtte til Rusland i 1. verdenskrig kollapsede projektet. På daværende tidspunkt dominerede den såkaldte Jagiello-fortolkning som politisk idé og nationalistisk ideologi i den polske historieskrivning og offentlighed. Den understregede Polens storhed under Jagiello-dynastiet, som forenede Polen-Litauen, Bøhmen og Ungarn under polske konger. Jagiello-fortolkningen fokuserede på Polens historiske interesser mod øst og betragtede Rusland som Polens ærkefjende, mens omvendt Piast-fortolkningen anså Tyskland som den største trussel mod polsk nationalitet. Piast-fortolkningen lagde vægt på Polen som et vestvendt europæisk land i hovedparten af middelalderen under Piast-dynastiet. Piast-traditionen ses afspejlet i digtet "Rota" ("Eden"), som blev skrevet i 1908 af den polske digter og aktivist Maria Konopnicka (1842-1910) i protest mod Det Tyske Kejserriges germaniseringspolitik over for det polske mindretal, Trochimczyk: 'Rota'. Første vers lyder som følger (min danske oversættelse):

Nie rzucim ziemi, skąd nasz ród.	Jeg vil ikke forlade jorden, hvor vores kilde kommer fra.
Nie damy pogrześć mowy.	Vi vil ikke tillade, at tale går tabt.
Polskim y raród, polski lud,	Den polske familie, det polske folk.
Królewski szczep piastowy.	Kongelig Piast-slægt.
Nie damy, by nas gnębił wróg.	Vi vil ikke tillade fjenden at undertrykke os.

Piast-dynastiet fremstilles således i digtet som en genealogisk markør for den polske nationalitet vendt imod det germanske. I 1910 blev der komponeret musik til digtet, der opnåede en voldsom popularitet som polsk nationalsang, efter at den samme år blev sunget i forbindelse med 500-års markeringen den 15. juli i Kraków af slaget ved Tannenberg, hvor Polen-Litauen vandt en afgørende sejr over Den Tyske Orden. Umiddelbart forinden valget af Polens officielle nationalsang i 1927 var der røster fra det politiske højre, der fremførte "Rota" som mulig nationalmelodi, Biskupski: *Independence Day*, 58-59.

I opposition til Karl Stephans polske nationalisme tilsluttede hans yngste søn, ærkehertug Wilhelm af Østrig (1895-1948), den ukrainske nationalisme og aspirerede til tronen i den tyske klientstat Ukraine i 1918, men fik ikke den nødvendige opbakning fra Tyskland. Hovedparten af det

nuværende Ukraine var en del af Kiev-riget (Rus), som var en løs føderation af østslaviske og finske folk i perioden 882-1240. Rigets politiske fragmentation begyndte i 1000-tallet og accelererede i de følgende århundreder. I 1600-tallet gjorde ortodokse ukrainske kosakker oprør og lykkedes med at løsrive sig i 1648 fra det katolske Polen-Litauen, hvorpå en selvstændig kosakstat (1649-1764), ledet af en hetman, etableredes. Allerede i 1654 blev hetmanatet et protektorat under det russiske zarrige. Kosakstaten blev officielt opløst i 1764, da embedet som hetman afskaffedes i Det Russiske Kejserrige. Den vestlige del af Ukraine tilhørte fra Polen-Litauens deling i 1772 Habsburgmonarkiet og kongeriget Galizien-Lodomerien (1772-1918), der hovedsageligt omfattede polakker og ruthenere (ukrainere). I oktober 1851 besøgte kejser Franz Joseph 1. byen Lviv (Lvov) i den østlige del af Galizien-Lodomerien i det nuværende vestlige Ukraine. Byens avis ”Zorya halyts'ka” (”Zorya Galitska”) trykte en hyldestsang med titlen ”Rus'kaya pesn', vospetaya l'viv”yanynom v radostnoe torzhestvo prybytyya Eho Velychestva vsemylostyveysheho y vsederzhavney- sheho Avstrii tsarya Frantsa Iosyfa I v stolychnyy Avstryyskoy Rusy horod L'vov” (”En russisk sang sunget af en Lviv-beboer i den glædelige lejlighed til Hans Majestæt den mest barmhjertige og almægtige østrigske kejser Franz Joseph I's ankomst til hovedstaden i det østrigske Rusland, byen Lviv”), Matsenko: 'Yak do'. Sangen indeholdt følgende linjer (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Frants Iosyf tsar vo ruskoy	Franz Joseph er zar i det
zemly dnes' Kak	russiske land i dag
yarkaho solntsa svet	Som lyset fra den klare sol
Blystyt v horode L'va,	Skin i byen Lviv,
y Narod ves'	og hele folket
Shlet emu blahoy pryvet.	Send ham gode hilsner.

Den habsburgske kejser udstyres i digtet med den russiske zartitel, hvorved monarken og monarkiet gøres til en nationaliseret institution hos den russisksindede befolkning i det østligste hjørne af Habsburgmonarkiet. Den ukrainske digter Yuriy Fedkovych (1834-88), som stammede fra Bukovina, skrev et hyldestdigt til kejser Franz Joseph 1., zaxid.net. 'Krayina'. Digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Za Tsisarya rado	For kejseren marcherer vi
rushym,	med glæde,
Khoch by z pyeklom my	Selv om vi kæmper med
u bran'!..	helvede!..
Za Tsisarya krov' y dushu!...	For kejserens blod og sjæl!...
On nash hetman!	Han er vores hetman!
On nash pan!	Han er vores herre!

Fedkovych tildelte kejseren titlen hetman i sit digt, for derved at gøre den habsburgske monark til en naturlig eksponent for den ukrainske nationale og politiske historie. Den ukrainske digter Omelyan Popovych (1856-1930), der stammede fra Bukovina, skrev ligeledes et hyldestdigt til kejser Franz Joseph 1., ibid. Det patriotiske digt lød i uddrag som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Kryknem, mov z odnoy hrudi Zvuchno, hromko na ves' svyet: Tsisar' nash Frants Yosyf! Nay panuye mnoha lyet! I ruku vzyal by Tsyesarya Utseloval yu vdyechno I ryek: I ryek: "Pozdrovlyaye tya Moy rodnyy kray syerdyechno".	Lad os råbe, som med én stemme højt, højt til hele verden: Vor kejser Franz Joseph! Må han regere i mange år! Og jeg ville tage kejserens hand Kyssede den taknemmeligt Og sagde: "Mit hjemland hilser dig hjerteligt".

Med Det Russiske Kejserriges kollaps i 1917 etableredes en ny ukrainsk stat, Den Ukrainske Folkerepublik (1917-21), først som en autonom del af Den Russiske Republik og efter bolsjevikkernes magtovertagelse i 1917 (Den Russiske Revolution, Oktoberrevolutionen) som en uafhængig stat fra januar 1918. I 1918 etableredes en kortvarig ukrainsk monarkisk statsdannelse, en klientstat til Det Tyske Kejserrige, ledet af den traditionelle hetman. I den vestlige del dannedes Den Vestukrainske Folkerepublik (1918-19). Den 22. januar 1919 indgik Den Ukrainske Folkerepublik og Den Vestukrainske Folkerepublik en symbolsk aftale om sammen at danne en forenet ukrainsk stat. I 1919 etableredes en ukrainsk sovjetrepublik, der omtrent svarede til Den Ukrainske Folkerepublik, som fra 1919 de facto ophørte med at eksistere. I hele den politisk tumultariske periode 1917-21 med de hyppigt skiftende ukrainske statsdannelser udkæmpedes Den Ukrainske Uafhængighedskrig. Den vestlige del af Ukraine, stort set svarende til Den Vestukrainske Folkerepublik, blev med fredstraktaten i Riga (1921) efter Den Polsk-Sovjetiske Krig (1919-21) en del af Polen. Ukrainerne kom til at indgå som et blandt flere nationale mindretal i den nye polske nationalstat. Den ukrainske sovjetrepublik var fra 1922 en delstat i Sovjetunionen. I 1939 blev Polens del af Ukraine indlemmet i Sovjetunionen. Med Sovjetunionens fald i 1991 opnåede statsnationen Ukraine i 1991 national uafhængighed, Krzak: 'The Jagiellonian Idea', 319-28; Kühn: *Polen im Ersten*; Subtelny: *Ukraine – a history*, 19-201; Rasevyţ: 'Ein habsburgischer', 223-30; Andriushchenko: 'Ertsgertsog'; Snyder: *Der König der Ukraine*, 77ff., 81, 111f.

Andre grene af det vidtfavnende, multinationale Habsburg-Lothringen-dynasti måtte også indstille sig på nationalismens sprængkraft, heriblandt ærkehertug Karl Stephans halvfætter ærkehertug Joseph August af Østrig (1872-1962) fra den ungarske gren, der i 1919 indsattes som regent i Ungarn. Der var også kandidater til den polske kongetrone fra tyske konge- og fyrstehuse, herunder

ikke mindst det katolske Wettin-dynasti i kongeriget Sachsen. Wettin-dynastiets krav på den polske trone baserede sig dels på kong Friedrich August 1. af Sachsen (1806-27), kurfyrste af Sachsen (1763-1806), som blev udnævnt til hertug af Warszawa i 1807 (indtil 1815) af kejser Napoleon 1., dels valget af August 2. den Stærke (1697-1733; afbrudt 1706-09 under Den Store Nordiske Krig (1700-21)), kurfyrste af Sachsen (1694-1733) under navnet Friedrich August 1., til konge af Polen og storfyrste af Litauen i 1697, hvilket etablerede en personalunion mellem kurfyrstendømmet Sachsen og Polen-Litauen (1697-1763; afbrudt 1706-09 og 1733-34). Med personalunionen kunne den polsk-litauiske monark som tysk kurfyrste deltage i valget af den tysk-romerske kejser i det tysk-romerske kejserrige. Personalunionen i 1697 medførte, at det hidtil lutheranske Wettin-dynasti blev romersk-katolsk, for derved religiøst at være i overensstemmelse med Polen og Litauens befolkninger. Kongeriget Württemberg (1806-1918) stillede med hertug Albrecht af Württemberg (1865-1939, kronprins af Württemberg fra 1917-18 og overhoved for Württemberg-dynastiet fra 1921), som tilhørte den romersk-katolske sidelinje til Württemberg-dynastiets lutheranske hovedlinje. Ovenfornævnte hertug Wilhelm af Urach, som tilhørte en morganatisk sidelinje i Huset Württemberg, kandiderede også til den polske kongetrone. Kongeriget Bayern (1806-1918) forlangte, at den bayerske prins Leopold (1846-1930), der under 1. verdenskrig var generalfeltmarskal, og som ledte de tyske og østrig-ungarske styrker på Østfronten, skulle være Polens nye konge. Endelig var den ovenfornævnte bulgarske prins Kiril kandidat til den polske kongetrone.

Ærkehertug Karl Stephan og hans tre sønner, ærkehertugerne Karl Albrecht (1888-1951), Leo Karl (1893-1939) og Wilhelm (1895-1948), deltog alle i 1. verdenskrig på Østrig-Ungarns side på linje med de øvrige medlemmer af Habsburg-Lothringen-dynastiet. Det nye, uafhængige Polen blev organiseret som en republik, Den Anden Republik (1918-39). Ærkehertug Karl Stephan blev statsborger i den nye stat. Mellemkrigstidens Polen fik sine grænser fastlagt på grundlag af bl.a. Versailles-traktaten i 1919 og nationalitetsprincippet, jf. folkeafstemningen i Øvre Schlesien i 1921 og den sydlige del af det tyske Østpreussen, der fastlagde grænsen mellem Tyskland og Polen. Grænsen mod øst blev fastlagt via Den Polsk-Sovjetiske Krig (1919-21), hvorved litauere, hviderussere og ukrainere blev nationale mindretal i den nye polske nationalstat. Som nye polske statsborgere deltog ærkehertug Karl Stephans to ældste sønner som frivillige i den polske hær i krigen mod Sovjet-Rusland. Området omkring Vilnius tilsluttede sig statsnationen Polen ved en folkeafstemning i 1922. Polen blev opløst og delt af Nazi-Tyskland og Sovjetunionen i 1939. I 1939 kæmpede ærkehertug Karl Stephans ældste søn, ærkehertug Karl Albrecht af Østrig, atter som frivillig i den polske hær en ulige kamp mod den tyske overmagt. I 1945 genopstod den polske statsdannelse, og denne gang blev den polske nationalstats grænse flyttet mod vest, idet det tysktalende område øst for floderne Oder og Neisse og den sydlige del af det tyske

Østpreussen blev gjort til en del af det nye Polen. Grænsen mellem den tyske og sovjetiske del i 1939, der nærmest fulgte nationalitetsprincippet og den såkaldte Curzon-linje som den polske nations østgrænse, blev stort set Polens østgrænse efter 2. verdenskrigs afslutning i 1945. Curzon-linjen har navn efter den britiske udenrigsminister, George Curzon, Lord Curzon (1859-1925, udenrigsminister fra 1919-24), der i 1919 foreslog den polsk-sovjetiske grænse fastlagt efter den linje, som adskilte områder med polsk flertal fra områder med hviderussisk eller ukrainsk flertal. Den tyske befolkning i det vestlige Polen blev fordrevet til Tyskland og befolket med polakker fra den østlige del, ligesom ukrainere og hviderussere blev tvangsflyttet fra Polen til deres respektive sovjetrepublikker, hvorved Polen blev en udpræget homogen nationalstat, Lukowski og Zawadzki: op.cit., 279-360.

13. Bulgarien

Bulgarerne var oprindeligt et tyrkisk folk, der i 600-tallet trængte ind i det nuværende Rusland og Ukraine, hvor de grundlagde et storbulgarsk rige mellem floderne Volga og Dnestr (632-68). Riget erobredes af khazarerne, et tyrkisk nomadefolk. En efterfølgerstat til dette rige dannedes af bulgarere i det nuværende Rusland ved øvre Volga med centrum ikke langt fra det nuværende Kasan (Volga Bulgarien 600-tallet-1240'erne). Riget erobredes af mongolerne i 1240'erne. Andre tyrkiske bulgarere trængte ned på Balkan-halvøen, hvor de efterhånden smeltede sammen med det slaviksprogede befolkningsflertal. De grundlagde Det Første Bulgarske Rige (681-1018). Det bulgarske rige antog i 864 den ortodokse kristendom, og fra 913 anvendte imperiets monarker den slaviske zar-titel. I 1018 indlemmedes riget i Det Byzantinske Rige. Efter den anden selvstændighedsperiode i form af Det Andet Bulgarske Rige (1185-1396) erobredes Bulgarien af Det Osmanniske Rige. Riget endte officielt med zar Constantin 2. (1396-1422).

Det første bulgarske dynasti, Dulo-dynastiet (681-753), var formentligt beslægtet med hunnerne og det vestlige tyrkiske khanat. Vokil-klanen (753-62, 766) var antageligvis forbundet med centralasiatiske folkeslag. Det næste betydningsfulde bulgarske dynasti var Krum-dynastiet (803-991), som sandsynligvis var en sidelinje inden for Dulo-dynastiet. Kometopuli-slægten (997-1018) har man tolket som værende enten af bulgarsk, albansk eller armensk afstamning. Den første herskerslægt i Det Andet Bulgarske Rige var Asen-dynastiet (1185-1280), hvis oprindelse er stærkt omdiskuteret i den historiske forskning. Der er tre hovedhypoteser: Enten er dynastiet af kumansk (tyrkisk), bulgarsk eller valakisk herkomst. Terter-dynastiet (1280-92, 1300-22) var af kumansk (tyrkisk) oprindelse som en sidelinje til det kumanske dynasti Terteroba. Zar Smilets (1292-99) grundlagde Smilets-dynastiet, som kun sad to generationer på den bulgarske trone. Smilets hævdede, at han nedstammede fra en bulgarsk adelsfamilie, men reelt er der stor usikkerhed om hans aner. Det sidste dynasti i Det Andet Bulgarske Rige var Shishman-dynastiet (1323-96 (1422)), som var beslægtet med de tidligere regerende dynastier Asen og Terter.

Det Byzantinske Riges kejserlige dynastier tilførte mange af de bulgarske kejserinder i middelalderen, fx kejserinde Irene Lekapene (død ca. 966) fra Lekapenos-dynastiet, der ægtede kejser Peter 1. af Bulgarien (927-69) i 927 som led i en fredsaftale mellem de to riger, og kejserinde Irene Palaiologina fra Palaiologos-dynastiet, som i 1277 eller 1278 ægtede zar Ivan Asen 3. (1279-80). I Det Andet Bulgarske Rige blev der hentet en kejserinde fra det ungarske kongehus Árpád, Anna Maria af Ungarn (1204-37), som i 1221 giftede sig med kejser Ivan Asen 2. (1218-41), mod at brudens far, kong Andreas 2. af Ungarn (1205-35), blev løsladt fra sit fangenskab i Bulgarien, hvor han havde siddet efter det mislykkede Femte Korstog (1217-21).

På Berlinkongressen efter Den Russisk-Osmanniske Rige (1877-78) i 1878 genoprettedes Bulgarien som politisk enhed i form af et selvstændigt fyrstendømme, der var under osmannisk overhøjhed som et såkaldt tributært fyrstendømme, dvs. med skattepligt til osmannersultanen (den tredje bulgarske stat). Bulgarerne havde således fået deres egen statsdannelse for første gang siden middelalderen. På samme kongres oprettedes Østrumelien i det sydlige Bulgarien som autonom provins i Det Osmanniske Rige. Efter en ublodig revolution i 1885 blev provinsen annekteret af fyrstendømmet Bulgarien, officielt bekræftet i fredstraktaten i Bukarest i 1886 efter Bulgariens sejr i Den Serbisk-Bulgarske Krig i 1885. Den vestlige del af Østrumelien, den selvstyrende republik Tamrash (1878-86), blev reinkorporeret i Det Osmanniske Rige. Den bulgarske fyrste blev generalguvernør i Østrumelien. Da Østrumelien reelt var en vasalstat under Det Osmanniske Rige, kan man argumentere for, at Østrumelien, som officielt forblev en del af Det Osmanniske Rige, var i personalunion med Bulgarien fra 1886. I 1908 indlemmedes Østrumelien officielt i Bulgarien, der ved samme lejlighed officielt opnåede uafhængighed af Det Osmanniske Rige. Statsnationen Bulgarien blev samtidig i 1908 ophøjet til et kongerige. Officielt titulerede bulgarerne dog deres monark med den slaviske kejserbetegnelse, zar.[39]

---

[39] Crampton: *Bulgaria*, 6-95; Owtscharow: *Geschichte Bulgariens*; Irechek: *Istoriya na*. Bulgarien hører til den gruppe af nationer, der havde haft deres egne stater og på ny opnåede at få deres egne stater med nationalismen i det 19. og 20. århundrede, uden at deres nationalstat efterfølgende blev en del af en multinational statsdannelse. Den nye stats første monark blev fyrst Alexander (1857-93, fyrste 1879-86), der tilhørte Battenberg-slægten, og som havde deltaget på russisk side i Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78). Fyrst Alexander var nevø til den russiske zar Alexander 2. (1855-81), som også var hans gudfar. I 1879 blev han enstemmigt valgt til fyrste af det bulgarske parlament, Sobranje. På grund af sin afgørende rolle i dannelsen af en bulgarsk stat fik den russiske zar Alexander 2. tilnavnet ”Befrieren” i Bulgarien. Den bulgarske digter Ivan Vazov (1850-1921) skrev i 1880 et hyldestdigt til den nyvalgte fyrst Alexander i anledning af den bulgarske monarks hjemkomst til Bulgarien efter at have deltaget i zar Alexander 2.s 25-års regeringsjubilæum, Vazov: ’Povdravlenie kŭm’. Digtet med titlen ”Pozdravlenie kŭm Negovo Visochestvo Knyaza Aleksandra I” (”Hilsen til Hans Majestæt Fyrst Alexander I”) er på i alt 15 strofer og gengives nedenfor i translittereret form og i min danske oversættelse:

I dnes pak sûs shum i vik,
Knyazhe, sreshtame te niya,
i pred tvoya tsarstven
lik vikame s vŭztorg velik:
dobre doshŭl iz Rusiya!

Og i dag igen med larm og råb,
Fyrste, vi møder dig,
og foran dit kongelige ansigt
vi råber med stor glæde:
velkommen til Rusland!

Ti be v rodniĭ Petrograd,
de velikiĭ tsar priemna
poklona na tseliĭ svyat;
ti vidya toz praznik svyat,
pŭlen s slava nezabvenna.

Du var i dit hjemland Petrograd,
hvor den store zar modtog
hele verdens bue;
du så denne ferieverden,
fuld af herlighed uforglemmelig.

De sŭdbata na konets
s tsarya po-tyasno svŭrza vi
i vi dade nov venets,
kato ”Zimniya” dvorets”
vŭv zhivota vi pribavi.

Skæbnen til sidst
med zaren nærmere knyttet dig
og gav dig en ny krone,
som ”Vinterpaladset”
i dit liv tilføje.

Niĭ chrez tvoeto litse
svoyat pozdrav mu pratikhme,
svoĭta lyubov i sŭrtse
i sŭs dignati rŭtse kŭm
neboto se molikhme.

Nej gennem dit ansigt
vi sendte ham vores hilsener,
din kærlighed og dit hjerte
og med løftede hænder
til himlen bad vi.

Ti obadil mu si s glas i tŭga ni,
i molbi ni i daleki tam
ot nas ste kroili v
sŭshtiĭ chas nash·te
bŭdŭshti sŭdbini.

Du kaldte ham med stemmen
og vores sorg og vores anmodninger
og langt væk fra os
du skærer samtidig
vores fremtidige skæbner.

I obsipan s milost,
chest ot izbavitelya syaĭni ti
kivot beztsenen
dnes nosish blagodatna vest,
otvet na mechti ni taĭni.

Og overøs med barmhjertighed,
ære fra frelserens glans
du – ark uvurderlig –
i dag du bringer gode nyheder
svar på vores drømmehemmeligheder.

Zatova, o knyazhe moĭ,
Bŭlgariya s radost nezhna
vzira se kŭm lika tvoĭ
i tam – bratiya bezbroĭ
chakat dumitsa nadezhna.

Derfor, o min fyrste,
Bulgarien er glædeligt blid
stirrer på dit ansigt
Og der – utallige brødre
de venter på et pålideligt ord.

Bog izvolil da slepish
tvoĭte dni s sŭdbata nasha:
s nas vedno zhelaĭsh,
tŭrpish, radost, grizhi s nas delish,
piĭsh iz gorkata ni chasha.

Gud ville have dig til at være blind
dine dage med vores skæbne:
Hos os ønsker du altid,
du holder ud, glæde, omsorg med os, du deler,
du drikker af vores stakkels kop.

Tuĭ uchast’e sŭrdobol,

Her kommer hjertesorg,

balsam e za nash·te rani, imeto ti e simvol. S zavist kŭm tvoĭ mlad presto gledat vsichkite tirani.	er en balsam for vores sår, dit navn er et symbol. Misundelig på din unge trone alle tyranner ser på.
Vnuche tsareviĭĭ visok! tvoĭta mladost, um, poroda za chestta ni sa zalog! Daĭ progresu pŭt shirok! Bdi nad mlada ni svoboda!	Barnebarn majs høj! din ungdom, dit sind, din race for vores ære er de et løfte Giv fremskridt en bred vej! Pas på vores unge frihed!
Ta da krepnem v sgovor, mosht i da vdŭkhnem upovan'e na mil'oni bratya ĭosht, shto vŭzdishat den i nosht v chuzhdo igo okovani.	Så lad os blive stærkere i enighed, magt og inspirere til håb til millioner af andre brødre, det suk dag og nat lænket i et fremmed åg.
Teb se padna slavniĭ del nash·te sŭlzi da dobŭrshish: onasledvanata tsel e velika. Bŭdi smel epopeyata da svŭrshish.	En glorværdig aftale er overgået dig vi fælder tårer for at hilse på dig: det nedarvede formål er stor. Vær modig epos til slut.
Da ti yavim niĭ speshim nash·ta predanost: priĭmi ya! I kat gost si chestitim, sreshtame te i kreshtim: dobre doshŭl iz Rusiya!	Lad os fortælle dig, at vi sover vores hengivenhed: accepter det! Og som gæst lykønsker vi os selv vi møder dig og råber: velkommen til Rusland!
Priĭmi dnes i moya dar. Toĭ ne e venets ot sminŭt, deto gree kat zhar, nito kitka minzofar sred snega ot men otkinat;	Tag imod min gave i dag. Han er ikke en krans af spidskommen, der lyser som en gløder heller ikke en masse minzofar blandt sneen fra mig revet væk;
no e pozhelan'e, znaĭ shto bog nuama da zabravi: Bŭlgarsko ot kraĭ do kraĭ, pod tvoĭ skiptŭr kato traĭ, yubileyat ti da slavi.	men det er et ønske, du ved som Gud ikke vil glemme: Bulgarsk til og med, under dit scepter så længe, må dit jubilæum fejres.

Digtet udtrykker den dybe taknemlighed fra bulgarsk side over for den russiske zar, som med sin politik havde sikret skabelsen af en bulgarsk statsdannelse. Bulgarernes egen monark indtager kun en beskeden birolle i denne hyldest. Digtet fremhæver, at Rusland er fyrst Alexanders hjemland (vers to), da prins Alexander havde tilbragt en stor del af sin barn- og ungdom i Det Russiske Kejserrige og Petrograd (Skt. Petersborg), hvorfor zaren forærer ham en ny krone som Bulgariens fyrste (vers tre). Vazov appellerer til, at fyrst Alexander sikrer en national samling af alle bulgarere,

inklusive de landsmænd, som endnu lever under det osmanniske åg (vers syv og 11). I tråd med den højtidelige anledning og i samklang med den germanske tradition for fyrstedigte er digtets forfatter dus med den bulgarske fyrste.

Fyrst Alexander var bekendt med russisk, så han lærte relativt nemt at beherske det bulgarske sprog. Med udbruddet af Den Serbisk-Bulgarske Krig i 1885 opnåede fyrst Alexander en enorm popularitet, særligt i forbindelse med slaget ved Slivnitsa i november 1885, hvor fyrsten formodedes at have indtaget en afgørende rolle i sejren. Slaget fik en stor national betydning i det bulgarske erindringsfællesskab. Som en følge af situationen i Østrumelien opstod der utilfredshed med fyrsten, der efter et pro-russisk militærkup blev tvunget til at abdicere den 7. september 1886, ibid., 96-132; Bozeva-Abazi: *The Shaping*, 101-02; Perry: *Stefan Stambolov and the Emergence*, 42-43; Macdonald: *Czar Ferdinand*, 75-82. Den detroniserede fyrst Alexander døde i eksil i Østrig-Ungarn, og hans jordiske rester blev efter eget ønske overført til hovedstaden Sofia, hvor de blev gravlagt i Battenberg-mausoleet i 1897. Den bulgarske regeringsleder, Stefan Stambolov (1854-95, bulgarsk regeringsleder fra 1887-94), havde presset på, for at eksil-fyrsten skulle bisættes i Bulgarien. Den afdøde fyrste havde i et ægteskab med en østrigsk skuespillerinde fået en søn, Krum Asen Ludwig Alexander (1890-1965). Sønnens to første navne havde flere bulgarske monarker båret som regenttitler: Krum (803-14), der var khan af Bulgarien, og zarerne Ivan Asen 1. (1187/1188-96), Ivan Asen 2. (1218-41), Kaliman Asen 1. (1241-46), Michel 2. Asen (1246-56/57), Kaliman Asen 2. (1256), Mitso Asen (1256-57) og Ivan Asen 3. (1279-80), Bozeva-Abazi: op.cit., 102.

Efter at en række tronkandidater fra Europas konge- og fyrstehuse havde været i spil, endte det bulgarske parlament med enstemmigt at vælge prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (1861-1948) til bulgarsk fyrste den 7. juli 1887 med regenttitlen Ferdinand 1., fra 1908-18 konge af Bulgarien. Prins Ferdinand var officer i den østrig-ungarske hær. Det Osmanniske Rige og de europæiske stormagter Storbritannien, Frankrig, Tyskland, Rusland, Østrig-Ungarn og Italien anerkendte først Ferdinand 1. som bulgarsk fyrste i 1896. Valget af prins Ferdinand i 1887 var derfor i strid med Berlin-traktaten fra 1878, som i paragraf 3 fastslog, at valget af den bulgarske fyrste skulle foretages af den bulgarske befolkning og godkendes af Det Osmanniske Rige og de europæiske stormagter. Desuden måtte intet medlem af de europæiske stormagters konge- og fyrstehuse vælges til fyrste af Bulgarien. Fyrst Alexander var 25 gange tipoldebarn af zar Ivan Vladislav af Bulgarien (1015-18), der var fra Kometopuli-dynastiet, og som var den sidste monark i Det Første Bulgarske Rige. Ferdinand 1. var også efterkommer af den bulgarske kejser (27 gange tipoldebarn). I den bulgarske offentlighed anvendte man de to monarkers genealogiske afstamning som en dynastisk, historisk og national-kulturel legitimering, jf. fodnote 63. Ferdinand 1. tilhørte

den tyske hertugslægt Sachsen-Coburg-Gothas katolske Koháry-sidelinje, som var en ungarsk adelsfamilie, der hørte til Habsburgmonarkiets kosmopolitiske højadelige miljø. Familiens væsentligste ungarske besiddelser var hjemmehørende i det nuværende Slovakiet. Prins Ferdinand var derfor bekendt med det slovakiske sprog, som er et vestslavisk sprog, hvorfor han relativt nemt lærte sig det bulgarske sprog, der er et sydslavisk sprog. Ferdinand 1. var sønnesøn til den belgiske kong Leopold 1.s ældre bror prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (1785-1851), som med sit ægteskab grundlagde den ungarske, katolske Koháry-sidelinje. I begyndelsen af det 19. århundrede opstod panturanismen som en national, transstatslig bevægelse. Panturanismen har sine rødder i den fennomaniske bevægelse, jf. afsnittet om Finland. Panturanismen var et modsvar til pangermanismen og panslavismen og søgte et nært samarbejde eller en alliance mellem de kulturelt, sprogligt og etnisk beslægtede folk som finner, samer, ungarere, japanere, koreanere og tyrkere. Det finske sprog tilhører ligesom samisk (samerne lever i Norge, Sverige, Finland og Rusland) og estisk (det eneste sprog i Baltikum) den såkaldte finsk-ugriske sproggruppe. De ugriske sprog omfatter bl.a. ungarsk, der er udviklet af magyarerne, et finsk-ugrisk folk, som i år 895 trængte ind i Europa og Ungarn, hvor de i år 1000 grundlagde et kristent kongerige. Særligt for Ungarn var panturanismen et modsvar til pangermanismen og panslavismen, der truede med at underminere såvel den ungarske statsdannelse som hele Habsburgmonarkiet. En del af panturanismen er den såkaldte pantyrkisme, der havde som mål at forene alle de tyrkiske folk i en statsdannelse. De tyrkisktalende anses som sproggruppe at være en underafdeling af den såkaldte altaiske sproggruppe, som også mongolsk, manchurisk (manchu-tungusiske sprog) og muligvis også koreansk og japansk tilhører. Den altaiske sproggruppe og den uralske sproggruppe (fx finsk, samisk og estisk) anses endvidere for at være en konvergerende sprogfamilie (de ural-altaiske sprog). De tyrkiske folk, der er en vest- og centralasiatisk sproggruppe, har intet som helst fælles racepræg, omvendt er hovedparten af de tyrkiske folk muslimer. I 1900-tallets første årtier forsøgte Ungtyrkerne, en tyrkisk politisk-national bevægelse, der opstod i slutningen af 1800-tallet med det primære formål at omskabe Det Osmanniske Rige til en nationalstat, en samling af de forskellige tyrkiske folk. I 1913 organiseredes en panturansk kongres i Konstantinopel med deltagelse af ungarere og bulgarere, der betragtedes som et slavifiseret tyrkisk folk. Det lykkedes imidlertid ikke at etablere hverken en pantyrkisk eller panturansk statsdannelse. Da bulgarerne oprindeligt var et tyrkisk folk, forsøgte Ferdinand 1. qua sine ungarske aner at fremstille sig selv som etnisk beslægtet med de tyrkiske folk. Denne propaganda-offensiv havde dog ingen effekt i Bulgarien, som netop havde løsrevet sig fra det tyrkisk-osmanniske overherredømme. For den bulgarske offentlighed var det de slaviske aner tilbage til zar Ivan Vladislav, der bestemte fyrstehuset som en del af den bulgarske nation. Såvel i 1878-79 som i 1886-87 var fyrst Carol 1. af Rumænien, fra 1881 konge,

kandidat til den bulgarske trone. Carol 1. havde opnået stor prestige efter sin sejrrige deltagelse i Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78). I 1886-87 fik han massiv støtte af den bulgarske politiker Stefan Stambolov, der fungerede som regent i Bulgarien efter afsættelsen af fyrst Alexander. Stambolov ønskede at etablere en personalunion mellem Bulgarien og Rumænien, og Carol 1. var interesseret i tilbuddet, men han måtte afvise det under indtryk af et massivt russisk pres, archive.org. 'Full text of "Treaty between"'; Macdonald: op.cit., 100, 105-15; Pekesen: 'Pan-Turkism'; Detchev: 'Between Slavs and Old Bulgars', 367-70; Nyagulov: 'Ideas of federation', 36-61.

Den østrigske digter Camillo Morgan (1860-1928) dedikerede i 1888 et digt til sin landsmand, den nye bulgarske fyrst Ferdinand 1. Anledningen var fyrst Ferdinands navnedag den 30. maj. Morgan blev ligesom fyrst Ferdinand født i Wien. Digtet blev skrevet på tysk og oversat til bulgarsk, anamnesis.info. 'Stikhove ot Kamilo Morgan'. Digtet gengives nedenfor i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Ot iztok i ot zapad, ot sever i ot yug	Fra øst og fra vest, fra nord
na tŭlpi se stichat	og fra syd
bŭlgarite v stolitsata,	bulgarerne flokkes i hobetal
za da otpraznuvat	i hovedstaden for at fejre
imenniya den na svoya knyaz.	navnedagen til sin fyrste.
I mladi i stari go	Både unge og gamle
aklamirat s likuvashti sŭrtsa nego,	hylde med jublende hjerter
koĭto donese na stranata shtastie	ham, der bragte lykke til landet
i spokoĭstvie chrez mŭdro upravlenie.	og ro gennem klog regering.
Narodŭt se nosi s	Folk bevæger sig med
radostna pripryanost	glædelig hast
po sofiĭskite ulitsi,	på gaden i Sofia
chak do pred dvoretsa	hele vejen til forsiden af paladset
se strupva kolonata na masite.	kolonnen af tabeller samles
"Da zhiveĭ Ferdinand	"Længe leve Ferdinand
- otekva silno -	- ekkoer højt -
nositelyat na nashata korona!"	bæreren af vores krone!"
I knyazŭt priyatelski privet·stvashto	Og fyrsten venlig imødekommende
gleda nadolu ot balkona.	kigger ned fra balkonen.
Maĭka povdiga nagore deteto si	En mor løfter sit barn op
i se provikva s vlazhen pogled:	og råber med et vådt blik:
"Vizh! Tova e tozi, koĭto	"Se! Dette er den,
Gospod izprati,	Gud sendte,
za da oshtastlivi vsichki nas!"	for at gøre os alle glade!
A vsichki mŭzhe	Og alle mændene omkring
naokolo izpŭlneni s	fyldt med entusiasme
vŭodushevlenie se vrichat:	råber de:
"Nie shte bŭdem negova	"Vi vil være hans ægte
vyarna zashtita v tezhki dni!"	beskyttelse i hårde dage!"
"Ako i nyakoe tsarsko protezhe	"Hvis nogen kejserlig protegé

da se domogva do trona mu,	gør krav på sin trone,
nie dŭrzhim zdravo spored	vi holder fast i den gamle skik
stariya obichaĭ za	for vores
nashiya mlad knyaz!”	unge fyrste!”
Na tozi, koĭto smyata da	Til den, der vil tage
ni go otneme,	det fra os,
shte poprechi mechŭt ni,	vores sværd vil forhindre
krŭvta n astarite geroi	de gamle heltes blod
techte oshte v zhilite na vnutsite!”	flyder stadig i børnebørnenes årer!”
Ot dvoretsa se vizhda	Fra paladset kan du se,
kak potokŭt	hvordan åen
na naroda prodŭlzhava svoya khod;	af folket fortsætter sin gang;
bŭrza kŭm katedralata,	skynder sig til katedralen for
za da se moli za Ferdinand Dobriya.	at bede for Ferdinand den Gode.
Ot vsyaka usta prozvuchava kŭm	Det lyder fra hver mund
povelitelya na zvezdite:	til stjernernes herre:
”Drŭzh vsichko zlo vse	”Hold alt ondt i ro
taka dalech ot nashiya knyaz!”	væk fra vores fyrste!”
“Zashtitavaĭ go i go zakrilyaĭ	“Beskyt ham og beskyt ham
po vsichkite mu pŭtishta	på alle hans måder
i vŭznagradi blagorodstvoto	og belønnede sin adel
mu s khilyadokratna blagosloviya!”	med tusindfold velsignelse!”
Tova zvuchi v stranata	Det lyder i bulgarernes land
na bŭlgarite ot vsichki ustni	fra alle læber
i za sŭshtoto se moli na brega na Dunava	og for det samme beder han ved Donaus bred
edin posveten na kamenite.	en dedikeret til stenene.

Den nye fyrst Ferdinand beskrives som ”Ferdinand den Gode” og en alfaderlig monark for det bulgarske folk. Der refereres i digtet til en ”kejserlig protegé”, som er den afsatte fyrst Alexander, der havde haft den russiske zars opbakning til sit tronkandidatur, modsat den nuværende fyrst Ferdinand. Morgan bedyrer dog i digtet, at bulgarerne følgelig er trofaste og loyale over for deres nye fyrste. Den nye fyrst Ferdinand havde rødder i Donaumonarkiet Østrig-Ungarn, og nu var han blevet valgt til monark i et land, hvor Donau-floden også løb igennem. Floden anvendes således i digtet som en symbolsk integration af det nye fyrstehus i den bulgarske nation. Det er karakteristisk, at denne rørstrømske hyldest af den nye bulgarske fyrste er skrevet af en landsmand fra dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn, og ikke af en bulgarer. Den bulgarske offentlighed var mere end lunkne over for deres nye monark, der tillige manglede de europæiske stormagters opbakning indtil 1896.

Den bulgarske nationalisme var baseret på drømmen om skabelsen af et Storbulgarien, og den var derfor ikke tilfreds med det etablerede Bulgariens statsinstitutioner. I år 1900 i hovedstaden Sofia skrev digteren Ivan Vazov (1850-1921) digtet ”V Preslavskite razvalini” (”I ruinerne af Preslav”), som omhandlede den historisk betydningsfulde middelalderby Preslav, der fungerede som hovedstad fra 893-972 i Det Første Bulgarske Rige, Vazov: ’V Preslavskite’. Digtet er på fem

strofer og gengives nedenfor i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Kato se skitakh v mŭrtviya Preslav, v sveshteniĭ prakh na stolitsa, iz grob edin pred men izskokna prav tsar bŭlgarski s venets i bagrenitsa.	Men jeg vandrede i det døde Preslav, i den gamle hovedstads hellige støv, ud af en grav sprang et lig foran mig bulgarsk zar med krans og iris
Poznakh go: be velikiĭ Simeon. - Az deset veka spakh tuk – toĭ izvika, - Kazhi, shto stana s moya slaven tron? Shto stana mi dŭrzhavata velika?	Jeg genkendte ham: han var Simeon den Store. "Jeg har sover her i ti århundreder", råbte han," Fortæl mig, hvad skete der med min herlige trone? Hvad gjorde mit land fantastisk?
Poklon storikh, kazakh. Toĭ reche: - Zhal! A Tomi, Okhrid, Pind? A Shar, a Sava? - Te chuzdi sa. – A az gi byakh vladyal! Razgrabena e moyata dŭrzhava!	Jeg bukkede, sagde jeg. Han sagde: - Ærgerligt! Og Tomi, Ohrid, Pindus? Og Shar og Sava? - De er udenlandske. – Og jeg havde mestret dem! Mit land er blevet plyndret!
V segashnata – az bikh se zadushil, za Simeona tyasno tuk e veche: velik vŭv groba – tuk se bikh smalil!... I toĭ potŭna v groba, tuĭ kat reche.	I nuet – jeg ville blive kvalt, for Simeon er det allerede tæt på her: stor i graven – jeg ville krympe her!... Og han sank i graven og sagde det.
- O, stoĭ! – sŭs plach viknakh kŭm tsarya az, Pred chiĭto mech be vsichko treperalo: - O, stoĭ! Kat ima Simeon u nas, i tsarstvoto mu negli bi se sbralo.	- Oh vent! – Jeg græd til zaren med tårer, For hvis sværd alle rystede: Oh vent! Kat sindet har Simeon hos os, og hans rige ville aldrig samle sig.

Forfatteren, digteren Vazov, fører i digtet en indre dialog med zar Simeon 1. den Store (fyrste fra 893, og den første zar fra 913-27), under hvis styre Bulgarien nåede sin største territoriale udstrækning, der dækkede området mellem Det Ægæiske Hav, Adriaterhavet og Sortehavet. Zar Simeon 1. betragtes som en af de største skikkelser i bulgarsk historie, og han døde i byen Preslav, som han i sin regeringstid gjorde til et religiøst og kulturelt centrum i det slaviske Europa. I slutningen af 960'erne blev byen erobret af Kiev-storfyrsten Sviatoslav 1. den Modige (945-72), og den konstante krig mellem Kiev-Rus og Det Byzantinske Rige efterlod byen hærget og nedbrændt af den byzantinske kejser Johannes 1.s (969-76) hær. I de følgende århundreder oplevede byen en markant nedgangstid, indtil zarbrødrene Peter 2. (1187/88-97) og Ivan Asen 1. (1187/88-96), der sammen grundlagde Det Andet Bulgarske Rige, henlagde deres hovedresidenser til henholdsvis den historisk vigtige by Preslav og Tarnovgrad, som med sin strategiske beliggenhed udkonkurrerede Preslav i løbet af 1200-tallet. I 1270'erne uddrev det tyrkiske folk tatarerne de sidste indbyggere fra Preslav. Vazov anvender i sit digt Preslavs ruiner som en metafor, et symbolsk billede, på Bulgariens nedgangshistorie. Den afdøde monark, Simeon 1., ser med forfærdelse på det nuværende

Bulgarien, som på ingen måde lever op til hans storslåede standarder. Strofe tre oplister byerne Tomi, Ohrid, Pindus, Shar og Sava, der ikke længere er på bulgarske hænder. Samtidens genoprettede bulgarske monarki under fyrst Ferdinand 1. bliver således ikke gjort til genstand for en historisk komparation med det tidligere bulgarske rige. Den bulgarske historie var fortsat ved indgangen til det 20. århundrede en forfaldshistorie, hvor genopretningen af den bulgarske storhed overhovedet ikke var indtruffen endnu. Det bulgarske monarkis eksistensberettigelse var i den offentlige bevidsthed opfyldelsen af den nationale drøm om et Storbulgarien, og den enkelte bulgarske monarks personlige anseelse i offentligheden var snævert forbundet med opfyldelsen af denne utopiske vision.

Ferdinand 1. forsøgte at råde bod på denne manglende nationale begejstring for monarkiet. Han udråbte Bulgariens fulde uafhængighed den 22. september (gregorianske kalender: 5. oktober) 1908 i Fyrre Hellig Martyr Kirken i (Veliko) Tarnovo, som blev opført af zar Ivan Asen 2. (1218-41) i 1230. Hans kejserinde Anna Maria (1204-37, kejserinde fra 1221-37), født prinsesse af Ungarn, ligger begravet i kirken. Kejserinden konverterede fra katolicismen til den ortodokse tro i 1235. Ferdinand 1. antog i den forbindelse titlen zar for at legitimere sit styre som en historisk forlængelse af Det Første og Andet Bulgarske Rige, men i daglig tale var titlen almindeligvis konge i Det Tredje Bulgarske Rige. Den 29. september 1908 blev Bulgariens kongesang, ”Khimn na Negovo Velichestvo Tsarya” (”Hymne til Hans Majestæt Zaren”), uropført af officerskorpset i hovedstadsgarnisonen i anledning af Bulgariens uafhængighedserklæring. Tilbage i år 1900 havde den militære anklager oberst Georgi Agura (1853-1915) skrevet en tekst til en nationalsang, der skulle erstatte ”Shumi Maritsa” fra 1876 (med revisioner af Ivan Vazov i 1912 og 1914). Fyrst Ferdinand 1. forsøgte at påtvinge sangen som den nye nationalsang, men forgæves, da ”Shumi Maritsa”, som var Bulgariens nationalsang fra 1886-1947, viste sig at være ret populær hos det bulgarske folk, nationalanthems.info. ’Bulgaria (1885-1944)’, ’Bulgaria (royal anthem: 1908-1944)’. Sangen, der bortfaldt med monarkiets afskaffelse i 1946, lyder som følger i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Vsemogŭshtiĭ praviĭ Bozhe, molim Tsarya ni pazi, daĭ mu sila, za da mozhe zli povrati da srazi. Za pogrom na vragovete i za slavni bŭdnini,	Almægtige, retfærdige Gud, vi beder, frels vores zar, giv ham magt, til at overvælde alvorlige omskiftelser. For fjendernes nederlag og for en strålende fremtid,
Bozhe, tsaryu na tsarete daĭ na Tsarya svetli dni. A na bŭlgarskoto pleme uma Bozhe prosveti, sŭs lyubov da se obeme i zadruzhno protsŭfti.	åh Gud, kongernes konge, giv zaren lyse dage. Og oplys, åh Gud, det bulgarske folks sind, lad dem blive fyldt med kærlighed og blomstre i enhed.

Chrez sŭglasie da mozhe sila, volya da razviĭ, chrez napredŭk daĭ mu, Bozhe, slavno ime da dobiĭ!	Lad dem blive enige, udvikle deres styrke og vilje, giv dem gennem fremskridt, Åh Gud, at fortjene et hæderligt navn!

Under indtryk af Bulgariens uafhængighedserklæring i 1908 skrev den bulgarske komponist Georgi Shagunov (1873-1948) en hymne, der priste den nye zar Ferdinand 1. for hans heltemodige indsats, Bezovska: 'The anthem of Bulgaria's Independence'; Petrova: 'Khimnŭt na Nezavisimostta'. Fædrelandssangen er på tre vers og lyder som følger i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Dnes e den velik za nazi Bratya Bŭlgari na vred, Bog Bŭlgariya shte pazi Tsarya ni zove napred.	I dag er en stor dag for nationen Bulgarske brødre i fare, Gud vil beskytte Bulgarien Zaren kalder os frem.
Dnes sveshtenniĭ dŭlg nalaga, Druzhno vsichki da vŭrvim, Pushkya, nozh se nam polaga. Niĭ vragŭt shte pobedim.	I dag kræver hellig pligt, Lad os alle gå sammen, Vi skal bruge en pistol og en kniv. Vi vil besejre fjenden.
Tsarstvoto ni e bogato, Niĭ sme khrabri sinove, Shte se biem dokagoto, Tsaryat shte ni otzove.	Vort rige er rigt, Vi er modige sønner, Vi vil kæmpe indtil Zaren vil kalde os tilbage.

Uafhængighedshymnen gled hurtigt ud i glemslen, måske ikke mindst fordi sangen havde karakter af en lovprisning af den siddende kong Ferdinand 1., som var upopulær i brede kredse i Bulgarien. Under kong Ferdinand 1. hørte Bulgarien til de sejrende Balkanstater i Den Første Balkankrig (1912-13), men blev effektivt slået af sine tidligere alliancepartnere foruden Rumænien og Det Osmanniske Rige i Den Anden Balkankrig (1913), og Bulgarien hørte til de besejrede Centralmagter under 1. verdenskrig (1914-18). Som et resultat af denne krig valgte Ferdinand 1. at abdicere i 1918 til fordel for sin ældste søn, kong Boris 3. (1918-43). Den 3. oktober 1918 besteg han den bulgarske trone og udsendte en erklæring til den bulgarske befolkning, bulgarianhistory.org. 'Manifest za'. Nedenfor gengives erklæringen i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Bŭlgari, S manifest ot dneshnata data moyat vŭzlyuben bashta izvesti otkazvaneto si ot prestola v moya	Bulgarere, Med et manifest af dags dato annoncerede min elskede far sit afkald på tronen til min fordel,

polza i s tova veliko samopozhertvuvane pred vŭrkhovnite interesi na natsiyata dade primer na neizmenna obich kŭm Bŭlgariya.	og med denne store selvopofrelse for nationens højeste interesser satte han et eksempel på uforanderlig kærlighed til Bulgarien.
Obyavyavam na bŭlgarskiya narod, che ot dnes az vstŭpvam na prestola na bŭlgarskite tsare pod imeto Tsar Boris III.	Jeg meddeler det bulgarske folk, at jeg fra i dag bestiger de bulgarske zarers trone under navnet Zar Boris III.
Roden na khubavata bŭlgarska zemya i dukhovno chedo na pravoslavnata vyara, izrasŭl v sredata na moya lyubim narod i zaedno s nego spodelyal radostite na svetlite mu podvizi i postoyanniya mu napredŭk, vinagi vŭodusheven ot idealite mu, proniknat ot demokratichniya dukh, proyaven kakto v traditsionnite mu borbi za svoboda i nezavisimost, taka i vŭv vsichkite mu dŭrzhavni i obshtestveni institutsii, az tŭrzhestveno zayavyavam, che shte pochitam konstitutsiyata i shte sluzha vyarno i predano za blagodenstvieto i preuspyavaneto na naroda.	Født i Bulgariens smukke land og et åndeligt barn af den ortodokse tro, voksede jeg op midt blandt mit elskede folk og delte sammen med det glæden ved dets lyse bedrifter og dets konstante fremskridt, altid inspireret af dets idealer, gennemsyret af den demokratiske ånd, manifesteret som i dens traditionelle kampe for frihed og uafhængighed, såvel som i alle dens statslige og offentlige institutioner, erklærer jeg højtideligt, at jeg vil ære forfatningen og trofast og hengiven tjene for folkets velfærd og velstand.
Oslanyaĭki se na volyata na naroda i upovavaĭki se na zakrilata na Vsevishniya,	Idet jeg stoler på folkets vilje og stoler på den Højestes beskyttelse,
Prizovavam vsichki bŭlgari da se splotyat okolo moya prestol i da dadat pŭlnata si podkrepa,	Opfordrer jeg alle bulgarere til at samles om min trone og give deres fulde støtte
za da izpŭlnya sveshteniya si dŭlg kŭm rodinata,	for at opfylde min hellige pligt over for hjemlandet,
koyato prezhivyava momenti na kraĭni usiliya i tezhki izpitaniya, i da prigotvya dostoĭno i chestito bŭdeshte na bŭlgarskoto pleme. DA ZHIVEE BŬLGARIYA!	som oplever øjeblikke med ekstrem indsats og alvorlige prøvelser og at forberede en værdig og lykkelig fremtid for den bulgarske stamme. LÆNGE LEVE BULGARIEN!

Indledningsvis anerkender zar Boris 3. sin fars uselviske beslutning om at abdicere, og dernæst profilerer han sig nationalt i forhold til den bulgarske offentlighed i relation til to forhold, hvorved han adskilte sig fra sin far: At han er født i Bulgarien og døbt i den ortodokse tro. Kong Boris 3.s erklæring udtrykker det bulgarske monarkis selvopfattelse og en etnisk og religiøs legitimering af monarkiet, som i kraft af kongens indfødthed og ortodokse dåb er fast tilnyttet det bulgarske nationale erindringsfællesskab. Under kong Boris 3. blev det bulgarske monarki konsolideret i mellemkrigstiden. Den abdicerede kong Ferdinand var uhyre upopulær, og den bulgarske kommunist Hristo Smirnenskis (1898-1923) smædedigt fra 1921 mod den forhenværende monark, hvor han i en parodi jævnføres med den franske og langnæsede Cyrano de Bergerac (1619-55) efter dramaet af samme navn fra 1897, var repræsentativ for den bulgarske indstilling til det fratrådte

statsoverhoved, Smirnenski: ’Ferdinand de Berzherak’.

I 1930 ægtede zar Boris 3. prinsesse Giovanna af Italien (1907-2000), den næstyngste datter til Italiens kong Victor Emmanuel 3. (1900-46) og dronning Elena (1873-1952). Dronning Elena var født prinsesse af Montenegro som den femte datter til Nicolaj 1. (1841-1921), som var montenegrinsk fyrste fra 1860-1910 og konge fra 1910-18. Hun giftede sig i 1896 med den italienske tronfølger, Victor Emmanuel (3.), og konverterede til den katolske tro. Den dynastiske forbindelse i 1930 var især populær i Bulgarien, fordi Giovanna havde en mor af slavisk etnicitet. Desuden var hendes moster prinsesse Anna af Montenegro (1873-1971) gift med en bror til fyrst Alexander af Bulgarien. Parret blev viet ved en katolsk ceremoni i Italien den 25. oktober og efterfølgende en ortodoks i Bulgariens hovedstad, Sofia, den 31. oktober. Ved den kirkelige vielse i byens Alexander Nevski-katedral kaldte den bulgarske ortodokse kirkes patriark, Neophyte Vidinsky (1868-1971, metropolit fra 1914-71), kong Boris for *prosveten nash ventsenosetso* (”vores oplyste kronebærer”) og den nye dronning Giovanna for bulgarernes *lyubimo dete* (”elskede barn”), i translittereret form og i min danske oversættelse, Bachvarova: *Gonitbata*, 206. Med sin afstamning var dronning Giovanna i den bulgarske offentlighed et barn af den slaviske nationalitet. Dronning Giovanna antog den bulgarske version af sit navn, Ioanna, men hun beholdt sin katolske tro i overensstemmelse med almindelig praksis. Det moderne Bulgarien har ikke haft en fyrstinde eller dronning (zarina), som tilhørte den ortodokse tro, Siccardi: *Giovanna di Savoia*.

I 1893 ægtede fyrst Ferdinand 1. prinsesse Marie Louise af Bourbon-Parma (1870-99). Parrets ældste søn, Boris (3.), blev født som katolik i 1894, men i 1896 blev han konverteret til den ortodokse tro i et forsøg på at integrere fyrstefamilien i Bulgarien og forsone sig med Rusland. Zar Nikolaj 2. (1894-1917) stod fadder til prins Boris. Dette skridt medførte vrede fra Ferdinand 1.s gemalinde, svigerfar, den afsatte hertug Robert 1. af Parma (1848-1907, hertug 1854-59), og hans katolske slægtninge i Østrig-Ungarn, herunder moren, Clementine (1817-1907, født prinsesse af Orléans), og halvfætteren kejser Franz Joseph 1., og han blev ekskommunikeret af den katolske kirke af pave Leo 13. (1878-1903). Parrets yngste søn, prins Kiril (1895-1945), beholdt derfor sin katolske tro, og de følgende to døtre til fyrst Ferdinand blev begge døbt i den katolske tro. Fyrst Alexander var lutheraner og forblev i den lutherske tro som bulgarsk fyrste, hvilket faktisk kun blev muliggjort ved en særlov. Den bulgarske forfatning fra 1879 stipulerede, at den bulgarske fyrste skulle tilhøre den ortodokse religion (§ 38). I 1893 blev der i denne paragraf indflettet en eksplicit undtagelse for den nuværende fyrste (i 1911-ændringen konge), dvs. den katolske fyrste/konge Ferdinand 1., Wright (red.): op.cit., ’Bulgaria’, 91. Konverteringen i 1896 blev muliggjort, efter at den liberale partileder Stefan Stambolov var trådt af som regeringsleder i 1894 og efterfølgende henrettet i 1895. Stambolov førte en radikal antirussisk politik, som dele af den bulgarske

offentlighed vendte sig imod, da man fandt, at Rusland havde været Bulgariens befrier fra det osmanniske overherredømme, Perry: op.cit., 124-243; Macdonald: op.cit., 193-229.

I anledning af prins Boris' omdåb den 2. februar 1896 (14. februar efter den gregorianske kalender) blev der trykt et digt i det bulgarske magasin *Malak List* den 31. januar 1896 (12. februar efter den gregorianske kalender) med titlen "Po sluchay praminavanieto na prastolonasladnika Knyaza Borisa va pravoslavna vara" ("I anledning af prins Boris' ortodokse omdåb af eksarken"), 1. Omdåben blev foretaget af eksark Joseph 1. (1840-1915), der i perioden 1877-1915 havde titel af eksark som overhoved for den bulgarske kirke, og med deltagelse af metropolitterne, herunder metropolit (ærkebiskop) Kliment Turnovski af Tarnovo (1841-1901, metropolit fra 1884-1901 og bulgarsk regeringsleder ad to omgange fra 1879-80 og i 1886), som havde været en stærk kritiker af Ferdinand 1.s anti-russiske politik. Digtet var på seks strofer og gengives nedenfor i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Vizhte datsa knyaza Borisa!	Se på den daciske prins Boris!
Vizhte go datentse oshta! Va Bulgariya Toy rodi sa, Toy Shte bzhde nashiy Vozhda.	Se på det, min ven! Og Bulgarien han fødte, Han vil vente på vores leder.
Snego viy she vazrastete, V' duha narodeny i yazika; S' roza kray balkansko tsvate Okrasyavayte mu Lika.	Sne vil vokse på dig, Sproget blev også født i ånden; Med en rose nær Balkan-blomsten Han pryder sit ansigt.
Toy otecheski dredanaba Shte izuchi oty date, I narodnitb zhedantb Shte vazdobi ota syrdtse.	Hans faderlige hår Vil lære at give, Og folk er tørstige Jeg vil vinde dette hjerte.
Toy e Knyazat lyrvorodenb Stvda Shishmana – setniy Tsary; Toy ota Boga e Irovodena Na narodniy ni odtarb.	Han er en fyrstelig født prins Ja Shishman-dynastiet - sid ned zarer; Han ledes af Gud På vegne af vores folk.
Cvite mu dachitsa – ltichki Lasni sdadki otu syrdtse, Laka nevinni si rzhchichki Codignvte kama nebe:	Dens dachita blomster – kronblade Søde gaver fra hjertet, I er uskyldige små piger Du forbandede himlen:
I ota Boga islrosbte: Zdrave Toy da mu dari; Sasa Lyubovy nada nada da svati, S'Iravda da ni ozari.	Og du tilbad Gud: Må han give ham sundhed; Lyset håber håber nu det skinner, Må han oplyse os.

”Den daciske prins” i digtets første strofe er en historisk reference til Dacia (Dakien), der var navnet på en romersk provins, som i store træk var sammenfaldende med det moderne Rumænien. Fjerde vers understreger, at prins Boris skal løfte arven efter Shishman-dynastiet, der var det sidste regerende dynasti i Det Andet Bulgarske Rige fra 1323-1422. Dynastiets sidste zar, Constantin 2. (1396-1422), var den sidste bulgarskfødte monark indtil 1918, hvor den omdøbte prins besteg den bulgarske trone som zar Boris 3. Digtet betoner, at konverteringen i 1896 betyder en integration af fyrstehuset i det bulgarske nationale erindringsfællesskab. Historisk resulterede fyrst Boris 1.s (852-89) indførelse af kristendommen som officiel religion i 864 i udviklingen af en slavisk kristen kultur, der sammen med oldkirkeslavisk som skriftsprog i det ortodokse Bulgarien var med til at smelte de tyrkiske bulgarere sammen med det slavisksprogede befolkningsflertal.

Bulgarerne betragtede først og fremmest prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha som en fransk prins tilhørende Orléans-dynastiet, da hans mor, prinsesse Clementine, tilhørte det franske kongelige dynasti og var datter af ”Borgerkongen”, Louis Philippe 1. (1830-48). Man fandt endvidere fra bulgarsk side, at prins Ferdinand utvivlsomt havde arvet sin morfars demokratiske sindelag. Fyrst Ferdinand 1. søgte at integrere sig i det bulgarske samfund. Han bar bl.a. ved flere lejligheder den bulgarske nationaldragt. Alle fire børn til Ferdinand 1. fik en grundig bulgarsk opdragelse. Den næstældste søn, prins Kiril, var opkaldt efter missionæren Kyrill (826-69), som introducerede den ortodokse kristendom i Bulgarien. Den polyglote fyrstinde Marie Louise lærte ligesom sin gemal relativt hurtigt at tale det bulgarske sprog. Hun ankom desuden til Bulgarien i 1893 iklædt den bulgarske nationaldragt, Macdonald: op.cit., 83-84, 72, 230-38. I forbindelse med dækningen af en af de største ortodokse højtider, velsignelsen af vandet til ære for Johannes Døberen (6. januar 1895), i den næststørste bulgarske by, Plovdiv, blev det af byens største avis meddelt den bulgarske offentlighed, at tronfølgeren, den knap etårige prins Boris, var fysisk og intellektuel overlegen, og at han blev opdraget på ren bulgarsk vis. Prins Boris var født i Bulgarien den 18. januar 1894 (30. januar efter den gregorianske kalender). Tronfølgerens fødselsdag faldt sammen med kirkefaderen St. Athanasius’ (ca. 296/298-373) helgendag, og hans etårs fødselsdag blev markeret med massive festligheder i hovedstaden Sofia med optog af bulgarske folkedansere, heriblandt fyrstinden Marie Louise. Ved tronfølgerens første fødselsdag blev der desuden samlet ind til en fond, der skulle popularisere den bulgarske historie ud til den jævne befolkning ved hjælp af billige bøger. I februar 1895 blev den største bypark i Sofia opkaldt efter den bulgarske tronfølger, Bozeva-Abazi: op.cit., 119-22.

I perioden fra 1879-1908 var de bulgarske monarkers officielle titulatur: ”af Guds nåde og af folkets vilje Bulgarernes Fyrste”, og fra 1908-46 var de bulgarske kongers officielle titulatur: ”af Guds nåde og af folkets vilje Bulgarernes Konge”. Efter sin abdikation fra den bulgarske trone

anvendte den detroniserede fyrst Alexander titlen fyrste af Tarnovo, og brugte denne titel til sin død. I 1894 blev prins Boris (3.) givet titlen fyrste af Tarnovo, og frem til monarkiets afskaffelse i 1946 blev titlen ført af den bulgarske tronfølger. Byen Tarnovo har en særlig plads i den bulgarske nationale selvbevidsthed. Byen var hovedstad i Det Andet Bulgarske Rige. Da Det Byzantinske Imperium svækkedes i 1300-tallet, søgte Tarnovo at indtage pladsen som "Det Tredje Rom" efter Rom og Konstantinopel på baggrund af byens kulturelle indflydelse på Balkan og i den slaviske, ortodokse verden. Efter at have tabt byen til osmannerne flyttede den bulgarske zar Ivan Shishman (1371-95) sin residens til Nikopol i 1393 og antog titlen fyrste af Tarnovo. I 1395 blev han halshugget af osmannerne. I 1593 tog en bulgarsk adelsmand, som hævdede at nedstamme fra den myrdede zars slægt, Shishman-dynastiet, titlen fyrste af Tarnovo. Han var leder af det første Tarnovo-oprør i 1598 mod Det Osmanniske Rige. I 1686 tog en anden efterkommer af Shishman-dynastiet og lederen af det andet Tarnovo-oprør titlen som fyrste af Tarnovo. I 1879 blev byens historiske betydning atter en gang understreget, da den bulgarske forfatning vedtoges af parlamentet i Tarnovo (Tarnovo-konstitutionen), Macdonald: op.cit., 125; Black: *The American College*, 59.

Forfatningen, som var inspireret af den belgiske forfatning fra 1831, indførte et konstitutionelt monarki i Bulgarien med et etkammersystem. I 1880 opløste fyrst Alexander parlamentet og suspenderede den ultra-demokratiske forfatning i 1881 i en periode på syv år. Hårdt presset af landets liberale og radikale politikere måtte fyrsten nødtvunget atter sætte forfatningen i kraft allerede i 1883. I 1893 og 1911 blev der foretaget ændringer i forfatningen, der indskrænkede parlamentets magt, og som tilsvarende øgede kongemagtens politiske position i konstitutionen, Black: *The Establishment of Constitutional*, 101-10; Crampton: op.cit., 96-149. Bulgarien var reelt et diktatur fra 1923-26. Tarnovo-konstitutionen blev midlertidigt suspenderet under statskuppene i 1934 og 1944. I en tilføjelse fra 1911 forpligtede forfatningen kongen til at have sin residens i kongeriget. Hvis han forlod landet midlertidigt, skulle der udnævnes et regentskab, hvis virke skulle fastlægges ved en speciallov, og som skulle tildeles ministerrådet (1911: § 19). Tronfølgeren måtte ligeledes ikke forlade landet uden kongens tilladelse (§ 20). Forfatningen fastslog endvidere den ortodokse religion som Bulgariens statsreligion og den bulgarsk-ortodokse kirke som en autokefal kirke (§ 37, 39). Monarken måtte ikke være statsoverhoved i et andet land uden godkendelse af parlamentet, hvor der ikke var nogen bestemmelse om et kvalificeret flertal (§ 7). Ministerrådet skulle sammenkalde parlamentet for at vælge en ny monark i tilfælde af manglende arvinger med to tredjedeles flertal (§ 143(1)), Wright (red.): op.cit., 'Bulgaria', 88-91, 102; Chary: 'Boris III, Tsar', 119-39.

I 1918 gentog historien sig, da Ferdinand 1. efter at have stået på den tabende tyske side i 1. verdenskrig blev tvunget til at abdicere til fordel for sin søn Boris 3. Bulgarien var det eneste land

blandt de besejrede centralmagter Tyskland, Østrig-Ungarn, Bulgarien og Det Osmanniske Rige, som formåede at bevare sit monarki efter 1. verdenskrig. Foruden makedonske områder måtte Bulgarien afstå Vest-Thrakien til Grækenland med Neuilly-sur-Seine-traktaten i 1919. Det bulgarske monarki endte med kong Simeon 2. (1943-46), kong Boris 3.s søn, der blev født i 1937. Bulgarien hørte fra 1941 til Aksemagterne (Tyskland, Italien og Japan) under 2. verdenskrig frem til 1944, hvor Bulgarien erobredes af Sovjetunionen, hvorefter der gennemførtes et sovjet-støttet militærkup. I resten af krigen hørte Bulgarien til de Allierede. Med Parisfreden i 1947 måtte Bulgarien afstå de erobrede makedonske områder til Jugoslavien og Grækenland, men Bulgarien beholdt det sydlige Dobrogea, som Rumænien havde afstået i 1940. Bulgarien fik som den eneste Aksemagt lov til at beholde territorium, som var blevet tildelt under 2. verdenskrig. Prins Kiril, der valgt af parlamentet fungerede som prinsregent for den umyndige kong Simeon 2. sammen med to andre i overenstemmelse med bestemmelserne i forfatningen (§ 26-27, § 143), blev afsat i forbindelse med det sovjetiske militærkup. Den 1. februar 1945 blev prinsen sammen med en række tidligere ministre og parlamentsmedlemmer henrettet. Monarkiet i Bulgarien afskaffedes i 1946 ved en folkeafstemning, som var i strid med Tarnovo-forfatningen, som fastslog, at en eventuel ændring af statsformen kun kunne besluttes af parlamentet med to tredjedeles flertal (§ 141(3)). Parlamentet kunne endvidere ikke indkaldes af et regentskab (§ 142), som fungerede i perioden 1943-46 for den mindreårige kong Simeon 2. Eks-kong Ferdinand døde som en nedbrudt mand i 1948 i Coburg, Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiets vugge. Han havde ønsket at blive gravlagt i Bulgarien, men det ville de kommunistiske myndigheder i landet ikke tillade, hvorfor Ferdinand 1. blev gravlagt i slægtens krypt i St. Augustins Katolske Kirke i Coburg. Efter sin død blev Boris 3.s lig flyttet fra Rilaklosteret i Bulgarien af de kommunistiske myndigheder, som genbegravede liget hemmeligt i slotsgården ved Vrana Slot i udkanten af Sofia. Efter kommunismens fald fandt man kun den afdøde monarks hjerte i en glascylinder. Hjertet blev givet tilbage til Rilaklosteret i 1993 af Boris 3.s enke, som dette år besøgte Bulgarien for sidste gang. Enkedronning Giovanna blev begravet på Assisi Kirkegården i Italien, hvor hun i 1930 havde ægtet den bulgarske regent. I 1908 ægtede Ferdinand 1. den protestantiske tyske prinsesse Eleonore Reuss af Köstritz (1860-1917), og parret blev viet ved en katolsk ceremoni i Coburg og en luthersk i Thüringen. Syv måneder efter brylluppet blev den bulgarske fyrstinde ophøjet til dronning (zarina) af Bulgarien i september 1908, da Ferdinand 1. lod sig udråbe til konge af Bulgarien. Ægteskabet var barnløst. Den bulgarske digter Ivan Vazov skrev et hyldestdigt til dronningen, bulgarianhistory.org. 'Tsaritsa Eleonora'. Digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Zhena ventsenosna,	Kronet kvinde,

sestra milosŭrdna,	barmhjertige søster,
sestra na geroite iz boya zhestoki,	heltenes søster i hård kamp,
Tsaritse, ti lyubov si pobedna,	Zarina, du er sejrrig kærlighed,
dusha iztŭkana ot chuvstva visoki.	sjæl vævet af høje følelser.

Vazov fremhævede i sit digt dronningens nationale indsats som sygeplejerske i de to Balkankrige (1912-13) og i 1. verdenskrig. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Vazov dus med zarinaen. Dronning Eleonore blev bisat i Boyana Kirke i udkanten af Sofia. Under det kommunistiske styre blev graven skændet og røvet. Efter kommunismens fald blev den originale gravsten genfundet, og graven blev genskabt. I 2024 blev de jordiske rester af eks-kong Ferdinand genbegravet ved Vrana Slot i udkanten af Sofia. Eks- kong Simeon 2. var i perioden 2001-05 regeringsleder (ministerpræsident i Bulgarien) under navnet Simeon Sakskoburggotski. Simeon 2. er dermed den ene af kun to tidligere monarker, som i verdenshistorien efterfølgende er blevet regeringsleder via demokratiske valg. Den anden er Norodom Sihanouk (1922-2012), som var konge af Camdodja (republik fra 1970-93 og fra 1993 et valgmonarki) ad to omgange (1941-55, 1993-2004), statschef ad tre omgange (1960-70 (ved en folkeafstemning), 1975-76 og i 1993 (folkevalgt))) og regeringsleder ad ti omgange (1945, 1950, 1952-53, 1954, 1955-56, 1956 (to gange), 1957, 1958-60, 1961-62). Kejser Bảo Đại af Annam (1926-45) blev efterfølgende statsoverhoved for Vietnam (1949-55) og regeringsleder (1949-50), dog ikke på basis af demokratiske valg. I 1955 blev han afsat ved en folkeafstemning, som etablerede Republikken Vietnam (Sydvietnam), Crampton: op.cit., 220-81, 308-23; Wright (red.): op.cit., 90, 101-02; Kolev: ’1946: Third Bulgarian’; Groueff: *Crown of Thorns*, 362-85; Yordanov og Gospodinova: ’Mortal Remains’; kingsimeon.bg. ’H.M. King Ferdinand I’, ’H.M. Queen Eleonore’, ’HRH Prince Kyril’, ’H.M. Queen Giovanna’, ’H.M. King Simeon II’.

Kong Ferdinand 1.s ældste datter, prinsesse Eudoxia af Bulgarien (1898-1985), ønskede angiveligt at ægte en borgerlig bulgarsk mand, hvilket var dynastisk uacceptabelt i datidens fyrstelige Europa. I stedet helligede hun sig Bulgariens sag indtil det sovjetiske militærkup i 1944, kingsimeon.bg. ’HRH Princess Eudoxia’. Boris 3. og dronning Giovanna fik to børn. Kongeparrets datter, prinsesse Marie Louise (1933-), blev døbt i den bulgarsk-ortodokse tro, hvilket vakte stor opstandelse i den romersk-katolske kirke, som officelt protesterede over for den bulgarske regering. Det blev fra pavens side anført, at tilladelsen til giftermålet med den italienske prinsesse i 1930 kun var blevet givet under forudsætning af, at parrets børn ville blive opdraget i den katolske tro. Protesten blev naturligvis pure afvist, og sønnen Simeon (2.) blev også døbt i den ortodokse tro. Prinsesse Marie Louise, der var opkaldt efter sin farmor, fik den bulgarske politiker Aleksandar Malinov (1867-1938) som fadder. Malinov var regeringsleder i Bulgarien ad tre omgange, fra 1908-

11, i 1918 og i 1931. Han gik ind for en russiskvenlig politik og tilhørte det borgerlige Demokratiske Parti, som var et centrum-højreparti. I 1936 dedikerede den bulgarske digter Ts. Genkov et digt til den lille prinsesse Marie Louise, Genkov: 'Rozhdenieto'. Digtet med titlen "Rozhdenieto na neĭno velichestvo Knyaginya Mariya-Luiza II" ("Fødslen af hendes kongelige højhed Prinsesse Marie-Louise II") udmalede perspektiverne i den bulgarske nations syn på kongehuset under kong Boris 3. Digtet er på otte strofer og gengives nedenfor i en translittereret form og i min danske oversættelse:

Izpŭlnikha se dnite brachni, Na Tsaryat Ni velik, Svetnakha nebesa prozrachni Za rodniya ezik.	Ægteskabets dage er opfyldt, Til vor store zar, Klar himmel lyste op Til modersmålet.
Piruvat khrabrite ni voĭni, Siyayat Sofiya i Rim, Piruvat voĭski mnogobroĭni, S Vozhdŭt si lyubim.	Vores modige krigsfest, Sofia og Rom skinner, Talrige hære fester, Med lederen er du elsket.
Piruvat zhivi i umreli, Vitae tuk i Simeon, Dovolni, che vech sa videli, Greĭnala radost nad nashiĭ tron	De levende og de døde fester, Simeon bor også her, Tilfreds med at de allerede har set Den voksende glæde over vores trone.
Vitayat tsare i voevodi, Vitae khrabriĭ Kaloyan, Krum shto slavata pribrodi I mŭdriĭ Boris tikho zasmyan.	Zarer og fyrster flyver, Længe leve modige Kaloyan, Indtil herligheden kom Og kloge Boris lo stille.
Bortsite vsichki shto izmrekha, Za nashata skŭpa svoboda, I tez koito ne vidyakha, Slavata v brannite polya.	Krigerne døde alle For vores kære frihed, Og dem, der ikke så Herlighed på slagmarkerne.
Vitayat Aleksandŭr i Luiza, Vladeteli pokoĭni za zlatniya tron, I dukh svetiĭ gŭlŭb nad dvoretsa sliza, ot vedri prostori, - ot yasen nebosklon.	Længe leve Alexander og Louisa, Herskere døde på den gyldne trone, Og en hellig ånd stiger ned i en due over paladset, fra klare vidder, - fra en klar himmel.
Proslava se raznese za tsarskiya ni rod, Za bŭlgarskoto pleme, za nashiĭ narod, Krŭstnikŭt podnese bŭlgarskata riza I imeto na Knyaginya Mariya-Luiza.	Ros gik ud til vores kejserlige familie, For den bulgarske stamme, for vores folk, Gudfaderen præsenterede den bulgarske skjorte Og navnet på prinsesse Marie-Louise.
I vŭlkhvi s darove bogati: Zlato, kamŭni skŭpi, svila i tsvetya, Gŭmzheyat tsarskite palati, Gde s usmivka det·ska, nadezhdna i mila, Posreshta gi Tsaritsata ni toku shto se rodila, Posreshta i privetno izprashta gi tya.	Og magi med gaver rige: Guld, ædelstene, silke og blomster, De kejserlige paladser vrimler, Med et barnligt smil, hvor pålidelig og venlig, vores nyfødte Zarina hilser dem, hun byder velkommen og sender dem afsted med en varm velkomst.

Ægteskabet i 1930 mellem Boris 3. og den italienskfødte prinsesse Giovanna havde forenet Sofia med Rom (vers to), og de afdøde bulgarske monarker, herunder Simeon (1. den Store), ser med tilfredshed på, hvordan monarkiet nu er steget i folkets agtelse (vers tre). Prinsesse Marie Louise var det første medlem af det bulgarske kongehus, der havde nære slaviske aner som datterdatter af den montenegrinske prinsesse Elena (1873-1952). Genkov var lidet anende om, at kongeparret året efter, i 1937, fik en søn og tronarving, som de døbte Simeon efter den højt besungne middelalderlige bulgarske monark. Zar Kaloyan af Bulgarien (1196-1207) og Boris, der mestendels refererer til Boris 1. (fyrste fra 852-89; død 907), der indførte kristendommen i Bulgarien, og som derfor blev helgenkåret i 906 af den bulgarsk-ortodokse kirke, og sekundært Boris 2. (zar fra 969-71), oplistes endvidere som fortidens helte i bulgarsk historie (vers fire). Den dynastiske forbindelse med kongeriget Italien i 1930 var udtryk for Bulgariens udenrigspolitiske orientering mod det fascistiske Italien. De to lande havde kæmpet på hver sin side i 1. verdenskrig, men de var begge utilfredse med fredsslutningerne og grænsedragningerne efter krigen og havde en fælles fjende i Jugoslavien. Efter statskuppet i 1934 blev Bulgarien ledet af en militærjunta, der året efter blev styrtet i et modkup, kraftigt sekunderet af kong Boris 3., som derpå etablerede et absolutistisk monarki i Bulgarien. Under dette fascistisk inspirerede styre og absolutte monarki indtrådte det tredje bulgarske rige i en ny æra præget af økonomisk fremgang og politisk stabilitet. Det er denne forestilling om en gylden monarkistisk æra under kong Boris 3., som Genkovs digt tillige er eksponent for.

Boris 1. konverterede til kristendommen i 864 i form af den ortodokse tro. Dermed antog Det Første Bulgarske Rige samme år den ortodokse kristendom som officiel religion. Han havde egentlig tænkt sig at konvertere til den romersk-katolske tro grundet en alliance med den østfrankiske kong Ludvig den Tyske (843-76), men Det Byzantinske Rige erklærede Bulgarien krig i 863, hvorfor Boris 1. følte sig tvunget til at konvertere til den ortodokse tro til gengæld for territoriale udvidelser i Thrakien. Hans gudfar var den byzantinske kejser Michael 3. (842-67). Fyrst Boris 1. opnåede tillige en ortodoks bulgarsk kirke, som var uafhængig (autokefal) af patriarken i Konstantinopel. I 889 abdicerede Boris 1. til fordel for sin ældste søn, Vladimir, som imidlertid blev afsat allerede i 893 af faren, da han søgte at genindføre den hedenske tro i Bulgarien. Han afløstes af broren Simeon 1. den Store.

Vers seks hylder zar Alexander (Ivan Alexander), der regerede fra 1331-71, som var en periode præget af en kulturel og religiøs renæssance for Det Andet Bulgarske Rige. I digtets sidste vers dristes Genkov til at benævne den lille prinsesse Marie Louise som bulgarernes nyfødte zarina, endskønt den saliske arvefølge var fastlagt i forfatningen (§ 24).

Den 16. juni 1937 nedkom den italienskfødte dronning Giovanna med en tronarving til den

bulgarske trone. Kong Boris 3. og dronning Giovannas søn fik navnet Simeon efter Simeon 1. den Store, der var søn af Boris 1., hvormed der blev skabt en symbolsk forbindelse tilbage til de to berømte bulgarske monarker. Sønnen blev født på Vrana Slot i udkanten af hovedstaden Sofia. Borgmesteren i Sofia, Ivan Ivanov (1891-1965, borgmester fra 1934-44), holdt i anledning af den historiske kongelige fødsel en tale, der lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Vashe velichestvo! Dneshniyat svetŭl yunski den donese naĭ-golyamata radost na bŭlgarskiya narod! Navred, po gradove i sela, gdeto tupa bŭlgarsko sŭrtse i se chuva bŭlgarska rech, edna radost, edin vŭztorg izpŭlva vsichki ni! Bog vse pak obicha Bŭlgariya: Bŭlgarskoto tsarstvo ot dnes ima prestolonaslednik! Bŭlgarskata dŭrzhava, osven svoya dostoen dŭrzhaven glava, ima veche i svoya priemnik – bŭlgarskiya orestolonaslednik! S novi nadezhdi i novi ideali bŭlgarskiyat narod shte vŭrvi napred, spomnyasht slavnite vremena na Boris i Simeon, i edin glas, vŭztorzhen i shtastliv, se iztrŭgva v toya moment: Da zhivee Bŭlgariya! Da zhivee tsar Boris III! Da zhivee tsaritsa Ĭoanna! Da zhivee bŭlgarskiyat prestolonaslednik Simeon, knyaz Tŭrnovski! Za tyakh, grazhdani, ura! (*Dagens lyse junidag bragte den største glæde til det bulgarske folk! Overalt, i byer og landsbyer, hvor et bulgarsk hjerte banker og bulgarsk tale høres, fylder en glæde, en henrykkelse os alle! Gud elsker stadig Bulgarien: Det bulgarske rige har en arving til tronen fra i dag! Den bulgarske stat har udover sit værdige statsoverhoved nu sin efterfølger – den bulgarske tronfølger! Med nye håb og nye idealer vil det bulgarske folk bevæge sig fremad og huske Boris og Simeons glorværdige tider, og én stemme, ekstatisk og glad, bryder ud i det øjeblik: Længe leve Bulgarien! Længe leve zar Boris III! Længe leve dronning Joanna! Længe leve den bulgarske arving til tronen Simeon, fyrsten af Tarnovo! For dem, borgere, hurra!*), mediapool.bg. 'Razhdaneto'.

Med kronprins Simeons fødsel var arvefølgen i det bulgarske kongehus sikret, og tronfølgerens navn genkaldte i borgmesterens optik storslåede minder fra Bulgariens historie og landets storhedstid under monarkerne Boris 1. og sønnen Simeon 1. den Store. Det bulgarske monarki var dermed blevet en fuldt ud national legitimeret institution. Kong Boris 3. opnåede tilnavnet "Tsar Obedinitel" ("Zar Foreneren") under 2. verdenskrig takket være landets territoriale udvidelser, der dog ikke kunne redde det bulgarske monarki i 1946.

I 2012 blev prinsesse Maria Louise og hendes børn af andet ægteskab nominelt udnævnt til fyrste/fyrstinde af Koháry af prinsessens bror, eks-kong Simeon 2. I 2015 ændrede eks-kong Simeon 2. arvefølgen for det bulgarske kongehus til absolut primogenitur, hvorved prinsesse Maria Louise blev overhoved for huset Sachsen-Coburg-Gotha (Koháry-sidelinjen). Som medlem af

Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet bærer Simeon 2. tillige titlen prins af Sachsen-Coburg-Gotha og hertug af Sachsen, kingsimeon.bg. ’HRH Princess Maria Luisa’.

I 1962 ægtede eks-kong Simeon 2. en spansk aristokrat. Parret har fem børn, som alle har fået bulgarske navne: prins Kardam (1962-2015), fyrste af Tarnovo, prins Kiril (1964-), prins Kubrat (1965-), prins Konstantin-Assen (1967-) og prinsesse Kalina (1972-). Til gengæld har kun tre af parrets elleve børnebørn fået bulgarske navne: Boris, Sofia og Simeon. Prins Boris (1997-) har siden 2015 været fyrste af Tarnovo. Navnet Kardam refererer til arven fra de tyrkiske bulgarere og til Kardam, som var Bulgariens khan fra 777-803. Navnet Kubrat refererer til den bulgarske khan Kubrat (ca. 632 – ca. 650/65), som er blevet tillagt æren for at have grundlagt Det Storbulgarske Rige (632-68) i 632. Krum-dynastiet nedstammer muligvis fra khan Kubrat. Navnet Krum er af tyrkisk oprindelse og betyder guvernør-fyrste. Navnet K(C)onstantin-As(s)en refererer tillige til navne på bulgarske monarker, jf. ovenstående i forhold til Asen, og i form af de to zarer Constantin 1. (1257-77) og Constantin 2. (1396-1422). Boris-navnet refererer til Boris 1., som var knjaz (fyrste) af Bulgarien fra 852-89, og som antog kristendommen i år 864, og til Boris 2., som var Bulgariens kejser fra 969-77. Han blev taget til fange af byzantinerne i 971 og dræbt ved et vådeskud af bulgarske grænsevagter i 977, da han søgte at vendte tilbage til landet. Navnet Simeon refererer til Simeon 1. den Store (fyrste fra 893, og den første zar fra 913-27), under hvis regering Bulgarien nåede sin største territoriale udstrækning i succesrige erobringstogter mod byzantinerne, magyarerne og serberne, ibid. ’HRH Prince Kardam’, ’HRH Prince Kyril of Preslav’, ’HRH Prince Kubrat’, ’HRH Prince Konstantin-Assen’, ’HRH Princess Kalina’.

14. Irland og Malta

Irland var fra 1171-1801 en stat med reduceret suverænitet. Den engelske kong Henrik 2. (1154-89) erobrede Irland fra 1169-75. Fra 1171-1542 var Irland et feudalt monarki som en del af Kirkestatens besiddelser og fra 1542-1801 som kongeriget Irland en klientstat under England frem til 1707 og fra 1707-1801 under Storbritannien i personalunion med England fra 1542-1707 og fra 1707-1801 i personalunion med Storbritannien, hvorefter Irland indlemmedes i den britiske statsdannelse. Efter afslutningen på den engelske generobring af Irland (1529-1603) mediatiseredes i det 17. århundrede de sidste irske kongeriger, der i begyndelsen af middelalderen talte tæt ved 100, til kongeriget Irland, som derved var blevet en samlet statsunion (en politisk union) og en enhedsstat. ”Påskeopstanden” i 1916 var en irsk, katolsk opstand mod det britiske styre.

Den tysk-romerske kejser Karl 5. (1519-56) gav i 1530 i sin egenskab af Siciliens konge (Karl 2. (1516-56)) øen Malta i len til Johanniterordenen (Malteserordenen), som derefter praktiserede et teokratisk valgmonarki på øen frem til 1798. Malta var britisk protektorat fra 1800-1813 og kronkoloni fra 1813-1964. Malta fik i 1921 politisk selvstyre og sit eget parlament.[40]

---

[40] State: *A Brief History*, 63-238; Cassar: *A Concise History*. Den irske digter Samuel Ferguson (1810-86) udgav en række digtsamlinger, der omhandlede den storslåede irske historie, og som skulle blive paradigmatiske for den nationale identitetsopbygning. I 1872 udgav han digtsamlingen *Congal, a poem in five books*, som i poetisk form behandlede kong Congal Cáech, der var konge af Ulaid fra omkring 626-37 og ifølge nogle kilde overkonge af Irland, såkaldt High King. Han faldt i slaget ved Moira i 637, Ferguson: *Congal*. I 1865 udgav han digtsamlingen *Lays of the western Gael: and other poems*, hvor et af digtene omhandlede kong Cormacs begravelse, Ferguson: ’The Burial’, 54-59. Digtet med titlen ”The Burial of King Cormac” bestod af 28 strofer, og den sidste strofe lød som følger:

And life and time rejoicing run
From age to age their wonted way;
But still he waits the risen Sun,
For still ’tis only dawning Day.

Den afdøde kong Cormac ser ifølge Ferguson frem imod Irlands genopstandelse som nation, hvilket skulle ske i behørig respekt for den historiske arv fra de gamle irske konger.

Under ”Påskeopstanden” proklamerede man oprettelsen af en uafhængig irsk republik. Nogle af de republikanske oprørsledere, herunder Patrick Pearse (1879-1916) og Joseph Plunkett (1887-1916), overvejede at overlade tronen i et uafhængigt Irland til den preussiske prins Joachim (1890-

1920), den tyske kejser Wilhelm 2.s (1888-1918) yngste søn. Oprørerne besatte det irske postkontor, General Post Office (GPO) i Dublin, der fungerede som kommandocentral for lederne af ”Påskeopstanden”. I anledning af 50-årsdagen for ”Påskeopstanden” offentliggjorde det irske dagblad *The Irish Times* den 7. april 1966 en øjenvidneberetning fra den irske revolutionære politiker Desmond FitzGerald (1888-1947), i hvilken han bl.a. refererede til de interne møder inde i GPO og bl.a. til Pearse og Plunketts ideer om et uafhængigt irsk monarki, FitzGerald: ’Inside the GPO’:

Both Pearse and Plunkett hastened to put forward the theory that even in the event of German victory the Germans would still have to look forward to possible dangers. Obviously they would not attempt to annex England, for to do so would merely create for them a permanent source of weakness within their own system. Neither would they attempt to annex Ireland, for that would merely make us a weakness to them as we were now to England. But they would need to see that England should not be able to challenge them again in the immediate future. In those circumstances it would obviously be good policy for them to take steps to establish an independant Ireland with a German prince as king. They even named the prince: Joachim, the youngest son of Kaiser Wilhelm II. In those circumstances they would have an Ireland on the far side of England, linked with them in friendship flowing from the fact that they had promoted that independence and from the link of royal relationship. That would have certain advantages for us. It would mean that a movement for de-anglicisation would flow from the head of the state downwards, for what was English would be foreign to the head of the state. He would naturally turn to those who were more Irish and Gaelic, as to his friends, for the non-nationalist element in our country had shown themselves to be so bitterly anti-German. Such a ruler would necessarily favour the Irish language, for it would be impossible to make the country German-speaking, while it would be against his own interests to foster English. For the first generation or so it would be an advantage, in view of our natural weakness, to have a ruler who linked us with a dominant European power, and thereafter, when we were better prepared to stand alone, or when it might be undesirable that our ruler should turn by personal choice to one power rather than be guided by what was most natural and beneficial for our country, the ruler of that time would have become completely Irish.

Pearse og Plunkett mente, at hvis opstanden lykkedes, og at Tyskland vandt 1. verdenskrig, kunne Irland blive et monarki med en tysk prins som monark, ligesom Rumænien og Bulgarien. Det forhold at prins Joachim ikke talte engelsk, blev også betragtet som en fordel, da han derved

muligvis kunne være mere tilbøjelig til at lære og promovere det irske, gæliske sprog. De ikke-nationalistiske dele af det irske samfund, dvs. de pro-britiske unionister, var kendt for deres anti-tyske indstilling. Med et tysk statsoverhoved kunne Irland således, lød kalkulen, fravriste sig angliseringen af det irske samfund og finde tilbage til sine keltiske rødder. Herved var sproget mere afgørende end det religiøse tilhørsforhold, hvor den protestantiske preussiske prins stod i et modsætningsforhold til det katolske Irland, FitzGerald: *Memoirs of Desmond*, 141; Cronin: op.cit., 255; Wiel: *The Irish Factor*, 66; Murphy: *Abject Loyalty*, 301.

I 400-tallet invaderede de germanske angelsaksere England. Kelterne og romerne i England blev fuldstændig undertrykt af angelsakserne, hvis sprog helt fortrængte både latin og keltisk. Kun i Wales og Cornwall mod vest lykkedes det kelterne at holde stand mod angelsakserne. Til gengæld indvandrede et stort antal keltere fra Wales og især Cornwall til Bretagne i det nordvestlige Frankrig, hvor det keltiske sprog bretonsk kom til at afløse latinen. Tudor-dynastiet, der fra 1485-1603 sad på den engelske trone, nedstammede fra en walisisk adelsslægt, og dynastiets keltiske ophav blev anvendt som en legitimering af den anglisering, der fulgte i kølvandet på Tudor-slægtens tronbestigelse. Denne anglisering blev der først taget et historisk opgør med fra anden halvdel af det 20. århundrede. I 1960'erne opgav Storbritannien den hidtidige unitære sprogpolitik, og derefter er Storbritannien på det identitetsmæssige plan og på officielt niveau gået over til at betragte sig selv som en multinational stat, på linje med Spanien efter 1975, bestående af fire nationer: englændere, walisere, skotter og nordirere (Ulster-folk). En lov fra 1967 om det walisiske sprog beskyttede det ved at gøre walisisk obligatorisk i skolerne. I 1993 blev det walisiske sprog ved lov anerkendt på lige fod med det engelske sprog i Wales i forhold til den offentlige sektor. I dag er de keltiske sprog gælisk (skotsk gælisk og irsk), walisisk og kornisk foruden det germanske sprog lavlandsskotsk anerkendte som officielle sprog på linje med engelsk i Storbritannien. Nye forslag om selvstyre godkendtes ved folkeafstemninger i Skotland og Wales i 1997, og i 1999 valgte skotterne et parlament med ganske omfattende beføjelser, mens waliserne valgte en mindre magtfuld forsamling. Parallelt hermed lykkedes det at genforhandle rammerne for en fredsaftale i Nordirland, hvorved også det nordirske lokalparlament, Stormont, kunne genetableres. Stormont-parlamentet fungerede i årene 1921-72 som fælles parlamentarisk forsamling for de seks nordlige irske grevskaber, da Nordirland i 1921 blev en selvstyrende britisk provins. Den nordirske konflikt fremstår i første række som en religiøs konflikt, mellem katolikker og protestanter, og som en national konflikt, mellem irere og briter eller Ulster-folk, Bogdanor: *Devolution in the United*.

Den irske nationalisme søgte kontakt til de øvrige keltiske nationer: Skotland (gælisk), Bretagne (bretonsk), Isle of Man (manx), Wales (walisisk) og Cornwall (kornisk). Den irske nationalisme blev dermed en del af pan-kelticismen, der er et eksempel på de nationale, transstatslige bevægelser

i en europæisk kontekst. Under indtryk af den såkaldte Keltiske Renæssance fra slutningen af 1700-tallet, hvor interessen for kelternes gamle kultur og historie genvaktes, organiseredes den første pan-keltiske kongres i 1838. Traditionen med de årlige internationale keltiske kongresser begyndte i 1917. Ved siden af den kulturelle side af pan-kelticismen varetoges den politiske side af Den Keltiske Liga, der stiftedes i 1961, og som blandt sine mål har en forening af de keltiske nationer i Frankrig og Storbritannien i en føderation, eller et styrket samarbejde mellem uafhængige keltiske nationalstater. Efter 2. verdenskrig (1939-45) er pan-kelticismen langsomt, men sikkert, aftaget i styrke og politisk tyngde, Berresford Ellis: *Celtic Dawn*; Castle: *Modernism and the Celtic*.

I 1904 skrev den irske nationalistiske forfatter Arthur Griffith (1871-1922) bogen *The Resurrection of Hungary: A Parallel for Ireland*, i hvilken han argumenterede for et britisk-irsk dobbeltmonarki efter østrig-ungarsk forbillede. I et dobbeltmonarki er udenrigspolitikken, hæren og finanspolitikken således fælles anliggender mellem to monarkier. I 1870'erne havde prins Edward (7.) af Wales og den liberale britiske premierminister, William Gladstone (1809-98, premierminister 1868-74, 1880-85, 1886 og 1892-94) foreslået, at der efter østrig-ungarsk forbillede skulle etableres et dobbeltmonarki mellem Storbritannien og Irland. Forslaget blev aldrig realiseret. Den mere moderate Tom Kettle (1880-1916) fra det Irske Parlamentariske Parti indvendte, at Bøhmen var forblevet inden for den østrigske del af Habsburgmonarkiet efter dannelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867, web.archive.org. 'Austro-Hungarian'. Kettle faldt på britisk side i 1. verdenskrig. I 1905 dannede Arthur Griffith den irske nationalistiske bevægelse Sinn Féin ("Os Selv"), der krævede et samlet, uafhængigt og republikansk Irland. "Påskeopstanden" blev brutalt nedkæmpet af briterne, og prins Joachim kom aldrig til at bestige tronen i et uafhængigt Irland. Prins Joachim var også kandidat til tronen i Georgien (1917-18), som erklærede sig uafhængigt efter Det Russiske Kejserriges kollaps i 1917, men heller ikke dette dynastiske projekt blev en realitet. Prinsen begik selvmord i 1920, 29 år gammel. I januar 1919 dannede 69 irske parlamentarikere for Sinn Féin-partiet i det britiske parlament et revolutionært uafhængigt irsk parlament i Dublin ("Dáil Éireann"). Denne irske aktion mod det britiske overherredømme udløste Den Irske Uafhængighedskrig (1919-21) mellem tilhængere og modstandere af det britiske statsfællesskab. Den 6. december 1921 enedes parterne om oprettelsen af en irsk fristat, ledet af en generalguvernør som repræsentant for den britiske krone og edsforpligtet over for kongen. Det britiske parlaments to kamre vedtog med overvældende flertal den såkaldte Anglo-Irske Traktat den 16. december 1921. Den 14. december begyndte debatten i det andet irske parlament ("An Dara Dáil") om Den Anglo-Irske Traktat. Arthur Griffith, der i august 1921 var blevet irsk udenrigsminister i den selvudråbte irske republik, advokerede i en tale i parlamentet den 19. december for vedtagelsen af traktaten med Storbritannien:

It is the first Treaty between the representatives of the Irish Government and the representatives of the English Government since 1172 signed on equal footing. It is the first Treaty that admits the equality of Ireland. It is a Treaty of equality, and because of that I am standing by it (*Dáil Éireann debate* 19.12.1921).

Griffith fandt, at Irland med traktaten var blevet en ligeberettiget partner med Storbritannien. For Griffith var der nu en mulighed for at gøre op med århundreders engelsk og britisk undertrykkelse:

Let us stand as free partners, equal with England, and make after 700 years the greatest revolution that has ever been made in the history of the world – a revolution of seeing the two countries standing not apart as enemies, but standing together as equals and as friends. I ask you, therefore, to pass this resolution (applause), ibid.

Éamon de Valera (1882-1975), præsidenten for den irske republik siden august 1921 og siden Irlands præsident fra 1959-73, fandt omvendt ikke, at traktaten var et verdenshistorisk dokument og udtryk for en ny egalitær relation mellem Irland og Storbritannien:

I say it is quite within the competence of the Irish people if they wished to enter into an association with other peoples, to enter into the British Empire; it is within their competence if they want to choose the British monarch as their King, but does this assembly think the Irish people have changed so much within the past year or two that hey now want to get into the British Empire after seven centuries of fighting? Have they so changed that they now want to choose the person of the British monarch, whose forces they have been fighting against, and who have been associated with all the barbarities of the past couple of years; have they changed so much that they want to choose the King as their monarch? It is not King George as a monarch they choose: it is Lloyd George, because it is not the personal monarch they are choosing, it is British power and authority as sovereign authority in this country, ibid.

Den irske præsident fandt det nedværdigende for det irske folk, at det nu frivilligt med traktatens godkendelse valgte ikke blot den britiske konge, men hele det britiske politiske styre under premierminister Lloyd George (1863-1945, premierminister fra 1916-22). Man underkastede sig med andre ord en regering og et imperium, som man fra irsk side i 700 år havde søgt at bekæmpe. Traktaten var i Éamon de Valeras øjne

absolutely inconsistent with our position; it gives away Irish independence; it brings us into the British Empire; it acknowledges the head of the British Empire, not merely as the head of an association, but as the direct monarch of Ireland, as the source of executive authority in Ireland, ibid.

Kathleen O'Callaghan (1885-1961), et andet parlamentsmedlem fra Sinn Féin, var helt på linje med Éamon de Valera, da hun i parlamentsdebatten retorisk spurgte forsamlingen:

Now what have all these hundreds of years of struggle been for? What has it been about? What has been the agony and the sorrow for? Why was my husband murdered? Why am I a widow? Was it that I should come here and give my vote for a Treaty that puts Ireland within the British Empire? Was it that I should take an oath to be a faithful citizen of the British Empire? (*Dáil Éireann debate* 20.12.1921).

Det var særligt traktatens paragraf 4, der fastslog en troskabsed over for den britiske krone, som faldt modstandere af Den Anglo-Irske Traktat for brystet. Paragraffen lød som følger:

The oath to be taken by Members of the Parliament of the Irish Free State shall be in the following form: I.....do solemnly swear true faith and allegiance to the Constitution of the Irish Free State as by law established and that I will be faithful to H.M. King George V., his heirs and successors by law, in virtue of the common citizenship of Ireland with Great Britain and her adherence to and membership of the group of nations forming the British Commonwealth of Nations, treaties.un.org. Société des Nations – Treaty between', 10.

Mrs. O'Callaghans ægtefælle, Michael O'Callaghan, blev dræbt i 1921 i Den Irske Uafhængighedskrig. Kathleen O'Callaghan fandt, at hendes mand var død forgæves i kampen imod briterne, såfremt det irske parlament stadfæstede traktaten og dermed dens fastlagte troskabsed. Seán T. Ó Ceallaigh (1882-1966), Irlands præsident fra 1945-59), der ligesom mrs. O'Callaghan indledte sin tale på gælisk, plæderede ligeledes for et nationalt betinget nej til traktaten. Hvert eneste parlamentsmedlem kendte ifølge Ó Ceallaigh traktatens paragraffer, *and all are agreed that what makes the Treaty so objectionable – is that is bring sus into the British Empire, whether with our heads up or our hands down. We are to become West British by consent after 700 years* (*Dáil Éireann debate* 20.12.1921). Tilhængerne af traktaten anvendte dog også nationale argumenter. Blandt andre Pádraic Ó Maille (1878-1946) fra Sinn Féin. Han refererede i sin tale på gælisk til det

historiske slag ved Kinsale (1601-02), hvor Irland mistede sin frihed,

and I say that if you defeat this Treaty by your votes here, you will be blotting out for ever the historic Irish nation. It is you who are putting bounds to the march of the nation, because if you defeat this Treaty there will be no nation left to march forward or backward (*Dáil Éireann debate* 22.12.1921).

Slaget ved Kinsale var et led i den såkaldte Niårskrig (1593-1603), hvor Irland med støtte fra Spanien forgæves søgte at løsrive sig fra England under anførsel af klanlederen og folkehelten Hugh Roe O'Donnell (1572-1602; konge af Tyrconnell fra 1592-1602), der ifølge Ó Maille agerede heroisk, men uklogt, modsat jarlen Hugh O'Neill af Tyrone (ca. 1550-1616; konge af Tír Eoghain fra 1595-1616), der som følge af O'Donnells stålfasthed måtte underskrive den ydmygende fredstraktat i Mellifont i 1603. Irlands overlevelse som nation afhang således ifølge Ó Maille af de irske parlamentarikeres godkendelse af traktaten med Storbritannien. Hvis traktaten blev nedstemt, ville Irland opleve et nyt Kinsale under O'Donnells ideologiske felttog. Liam de Róiste (1882-1959) fra Sinn Féin argumenterede for, at traktaten ville resultere i en åndeligt frit Irland med eget flag og en sikring af det nationale irske sprog, som han indledte sin tale på. Den kontroversielle troskabsed anfægtede ikke den irske politiker:

And in conscience I am satisfied that the form of oath in the Treaty is not an oath of allegiance to an English monarch but is an oath of allegiance to Saorstát na hEireann. That oath in my view admits no right of an English King to be ruler of Ireland or head of the Irish State. Even if it did, the theory of the divine right of rulers to rule the people is discarded by all, even by the people of England themselves, ibid.

Liam de Róiste mente, at troskabseden var rettet mod Den Irske Fristat, og ikke den britiske monark. Og selv hvis dette ikke var tilfældet, var eden uden praktisk betydning, da man i det moderne demokratiserede og sekulariserede Europa, i såvel Irland som i Storbritannien, havde forladt tanken om en religiøs legitimering af monarkiet. Liam de Róiste mente, at modstanden mod den omstridte troskabsed skyldtes personlige fordomme, som han også selv delte, og som bundede i århundreders undertrykkelse, repræsenteret ved de engelske konger, der stod som symboler på tyranniet. Men disse personlige fordomme burde ikke stå i vejen for den irske nations velfærd, hvorfor han anbefalede at stemme ja til traktaten. Liam de Róiste såvel som Pádraic Ó Maille og Seán T. Ó Ceallaigh involverede sig lokalt og nationalt i Den Gæliske Ligas (stiftet i 1893) arbejde,

som havde til formål at styrke det irske sprog i det irske samfundsliv. Richard Francis Hayes (1882-1958) fra Sinn Féin udtalte i parlamentsdebatten, at vedtagelsen af traktaten ville gøre det irske folk i stand til at

rebuild here in this country, the old Gaelic civilisation that went down at the Battle of Kinsale (hear, hear). Its adoption will mean the revival and spread of Gaelic culture. It will mean the leavening into every body's Irish life the old traditional, and the old heroic memories (*Dáil Éireann debate* 4.1.1922).

Hayes støttede traktaten, fordi den efter hans opfattelse *places in the hands of the Irish nation powerful weapons, that will enable it to achieve its full destiny*, ibid. Traktaten var ikke et mål i sig selv, men blot et middel, der på sigt skulle bane vejen for den totale frihed for Den Grønne Ø og dermed genoprettelsen af den oldgamle gæliske civilisation, som var gået til grunde i slaget ved Kinsale. Udenrigsministeren Arthur Griffith tog ordet igen den 7. januar 1922, hvor han atter forsvarede den indgåede traktat med Storbritannien:

This Treaty gives the Irish people what they have not had for centuries; it gives them a foothold in their own country; it gives them solid ground on which to stand; and Ireland has been a quaking bog for three hundred years, where there was no foothold for the Irish people (*Dáil Éireann debate* 7.1.1922).

Irland blev med traktaten til dels herre i eget hus med et solidt fundament under sig, som der i fremtiden skulle bygges videre ovenpå. Efter Griffiths opfattelse burde man i højere grad se bort fra formaliteterne ved traktaten og i stedet se på dens praktiske følger for Irland:

I do not care whether the King of England or the symbol of the Crown be in Ireland so long as the people of Ireland are free to shape their own destinies. We have the means to do that by this Treaty; we have not the means otherwise. I say now to the people of Ireland that it is their right to see that this Treaty is carried into operation, when they get, for the first time in seven centuries, a chance to live their lives in their own country and take their place amongst the nations of Europe (applause), ibid.

Irerne havde med traktaten mulighed for at få deres egen selvstændige statsdannelse for første gang siden middelalderen og derigennem at genindtræde i den europæiske historie som et frit folk.

Samme dag, som disse ord faldt, den 7. januar 1922, vedtog det irske parlament med 64 stemmer mod 57 Den Anglo-Irske Traktat. I protest trådte Éamon de Valera tilbage som Irlands præsident. I 1922 genopstod en irsk stat i form af Den Irske Fristat (fra 1931 en selvstændig nationalstat), der frem til 1949 var i personalunion med Storbritannien som et konstitutionelt monarki inden for rammerne af et parlamentarisk, repræsentativt demokrati. Som republik, reelt fra 1937 og formelt fra 1949, meldte Irland sig ud af Commonwealth i 1949. Som følge af Irlands løsrivelse og deling blev parlamentets officielle navn ændret ved lov i 1927 til parlamentet for United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. I 1953 blev denne territoriale navneændring indføjet i den britiske monarks titulatur, Coogan: *1916: The Easter*; Mamoulia: *Le Caucase*, 53; State: op.cit., 246-70; Velde: 'Royal Arms'.

I 1956 bekræftede malteserne i en folkeafstemning med overvældende flertal ønsket om politisk at blive integreret i Storbritannien, bl.a. med egen repræsentation i det britiske parlament. Valgdeltagelsen lå dog kun på 59,13 %, hvorfor forslaget aldrig implementeredes. I stedet indledtes lange forhandlinger mellem Storbritannien og Malta, som mundede ud i, at Malta i 1964 ophøjedes til en selvstændig nationalstat i Commonwealth i personalunion med Storbritannien med en lov i det britiske parlament, hvilket bekræftedes i en ny forfatning for Malta fra september 1964, der blev vedtaget ved en maltesisk folkeafstemning samme år i maj måned. Forinden havde der udspillet sig flere principielle debatter i det maltesiske parlament, bl.a. i 1962, hvor parlamentsmedlemmet Herbert Ganado (1906-79) fra det Demokratiske Nationalistiske Parti i et længere indlæg understregede Maltas historiske underlegenhed i forhold til koloniherren Storbritannien:

Hawnhekk jiena jidhirli li naqblu lkoll li l-Gvern Ingliż ma jistax jaħrab mir-responsabilità u nispera li ma jridx jaħrab minnha. Hemm raġuni oħra għaliex il-Gvern Ingliż għadu d-dover morali li jipprovdi għall-ekonomija tagħna li għal mija u ħamsin sena ġiet subordinata għall-bżonnijiet ta' l-Ingilterra meta ħalliet lill-Malta tkun biss bażi navali (*Her tror jeg, at vi alle er enige om, at den britiske regering ikke kan undslippe ansvaret, og jeg håber, at den ikke ønsker at undslippe det. Der er en hæderlig grund til, at den britiske regering har den moralske pligt til at sørge for vores økonomi, som i hundrede og halvtreds år har været underordnet Englands behov, da den kun tillod Malta at være en flådebase*; min oversættelse), Frendo (red.): *Maltese Political*, 864-65.

Herbert Ganado grundlagde i 1959 partiet Demokratisk Nationalistisk Parti, som gik ind for et økonomisk samarbejde med Storbritannien for at skabe en økonomisk udviling, der ville muliggøre Maltas selvstændighed som dominion inden for Commonwealth. Ganados tale i parlamentet var på det maltesiske sprog, som har udviklet sig fra den arabiske dialekt, der blev talt på Sicilien fra det 9.

til det 13. århundrede. Maltesisk er det eneste semitiske sprog, der anvender det latinske alfabet.

Da Maltas selvstændighed var blevet endeligt aftalt med den britiske regering den 1. august 1963 udtalte Maltas premierminister, George Borg Olivier (1911-80, premierminister ad to omgange fra 1950-55 og fra 1962-71 og leder af Nationalistpartiet fra 1950-77):

This is an historical day for Malta, which is now about to regain her sovereignty. A century and a half ago it was the inhabitants of Malta themselves that freely and voluntarily placed their homeland under the protection of the British Crown. More than a century later our two island peoples fought side by side for the preservation of what is most sacred to both of them: freedom and Christian civilisation, ibid., 893.

Ifølge den maltesiske regeringsleder havde det maltesiske folk i sin tid selv frivilligt valgt Storbritannien som koloniherre i begyndelsen af det 19. århundrede. Og under 2. verdenskrig (1939-45) havde malteserne troligt kæmpet på briternes side for frihed og den kristne civilisation imod det nazistiske tyranni. Som udtryk for den britiske nations taknemmelighed over for og anerkendelse af den maltesiske befolknings heroisme tildelte kong Georg 6. (1936-52) St. Georgskorset til Maltas befolkning i 1942, og siden 1943 har St. Georgskorset været en del af Maltas nationalflag. Premierministeren fortsatte:

There is in Malta a unified people with an ancient European civilization, a 900-years old national flag, a glorious history and a centuries-old culture with its roots in old Rome and the other great Mediterranean civilisations – a people with strong national feelings and a deep sense of attachment to freedom, both national and individual, ibid., 893.

Borg Olivier søgte historisk at retfærdiggøre beslutningen om at tildele malteserne deres egen selvstændige statsdannelse. Malta var en nation med dybe rødder i den romerske og europæiske kultur og civilisation. Dette kulturelle fundament udgjorde i premierministerens optik grundlaget for maltesernes ønske om såvel personlig som national frihed til selvbestemmelse. Farverne i det maltesiske flag går ifølge en legende fra 1800-tallet tilbage til 1091, hvor Malta erobredes af normannerne og Siciliens storgreve Roger 1. (1071-1101). Reelt skyldes flagets rød-hvide farver Johanniterordenens (Malteserordenens) flag. Siden 1834 har Malteserordenen haft sit hovedsæde i Rom, hvor ordenen i 1869 blev tildelt eksterritorialitet af den italienske regering.

Toni Pellegrini (1924-96), lederen af det Kristne Arbejderparti, accentuerede i sit indlæg, at briternes styre havde betydet 160 års Pax Britannica med fred, ro og stabilitet i en omskiftelig

verden: *It is Britain that has been responsible for the gradual change in the Maltese way of life from conditions little better than mediaeval to the present day relatively affluent situation*, ibid., 898. Efter over 160 års styre var der etableret talrige bånd på kryds og tværs mellem den maltesiske og britiske nation, der ifølge Pellegrini umuligt lod sig bryde op. Pellegrini udtalte sig endvidere om udformningen af Maltas forfatning: *The people of Malta will write their own Constitution, like all free people. The Queen will be the guardian of that Constitution as much as Her Majesty is the guardian of the British Constitution*, ibid., 898. Det Kristne Arbejderpartis ideologi var foruden politisk katolicisme også baseret på en moderat britisk monarkisme, og den britiske dronning Elizabeth 2. (1952-2022) blev som Maltas monark betragtet som et nationalt symbol af det Kristne Arbejderparti. Dronningen havde en særlig tilknytning til Malta, da hun som britisk tronfølger residerede på den britiske kronkoloni i årene 1949-51 sammen med sin gemal, prins Philip (1921-2021), hertug af Edinburgh, der var udstationeret på Malta som søofficer i den britiske flåde. Tronfølgerparret lejede Villa Guardamangia i Gwardamanġa i Pietà af Lord Louis Mountbatten (1900-79), hertug Philips morbror, der tjente som flådechef i den britiske Middelhavsflåde.

Lederen af det Progressive Konstitutionelle Parti, Mabel Strickland (1899-1988), modsatte sig som den eneste partileder ideen om Malta som en suveræn stat. Partiet boykottede derfor folkeafstemningen i maj 1964. Partiet, der i sin ideologi var stærkt præget af britisk monarkisme og antikommunisme, fandt, at Maltas selvstændighed under den kolde krig ville øge den kommunistiske indflydelse fra Sovjetunionen i Middelhavsområdet, ibid., 902-05. Partiet advokerede for, at Malta skulle opnå status af dominion for at undgå en kulturel assimilation eller sekularisering som følge af en eventuel integration med Storbritannien. Maltas arbejderparti anbefalede et nej til folkeafstemningen, eftersom man fandt, at briterne med aftalen fortsat havde for mange magtbeføjelser over malteserne.

Med selvstændigheden i 1964 bragte den maltesiske avis *Leħen is-Sewwa* en ledende artikel på forsiden den 19. september 1964 med titlen ”Malta indipendenti” (”Det selvstændige Malta”), 2. Lederen understregede, at Malta og ikke mindst landets katolske kirke nu var blevet selvstyrende, og at Maltas katolske religion var en afgørende komponent i den maltesiske nationale identitet. *Leħen is-Sewwa* var et organ, der var baseret på katolicismen. Den maltesiske digter Gużè Cardona (1922-88) skrev den 3. september 1964 et digt med titlen ”F’jum il-ħelsien ta’ Malta” (”På Maltas befrielsesdag”). Digtet, som var dedikeret til alle dem, der havde arbejdet for Maltas frigørelse, blev bragt i den maltesiske avis *Leħen is-Sewwa* den 19. september 1964, 11. Digtet skildrede Maltas århundredlange historie under forskellige former for fremmedherredømme, bl.a. den aragonske greve Gonsalvo Monroy (1421-27), som udsultede befolkningen, tyrkerne i form af den osmanniske belejring i 1565, Frankrig (1798-1800) og briterne. Nu var Malta alt om længe blevet herre i eget

hus, som udmales i digtets anden og sidste strofe:

Ifhimha sa fl-aħħar fil-JUM TAL-ĦELSIEN	Vi vil huske det indtil FRIHEDENS DAG, Maltas folk, at magten og æren
I tgħallem, ĠENS MALTI, li I-qawwa u d-deh'n	
Qegħdin fir-ruħ tieghek li rebħet kull hemm;	Er i jeres magt, som har besejret alt, hvad der er;
I ssibhom fi LSIENEK, fil-FIDI, fid-DEMM	I vil finde dem i jeres TUNGE, i jeres TRO og i jeres BLOD
Li ċċarċar għall-FIDWA biex ksibna dar-REBĦ!	At I har søgt FORLØSNINGEN for at få os hjem!

Ifølge Cardona havde Malta formået at bevare sin nationalitet på grund af sit særlige sprog, sin romersk-katolske tro og sin etnicitet. Disse tre faktorer udgjorde grundlaget for, at Malta i 1964 endelig havde vundet sin selvstændighed. Det blev endvidere understreget i den maltesiske offentlighed, at det uafhængige Malta ønskede at forblive en del af Commonwealth-familien, en sammenslutning af nationer af enhver race, der var spredt over hele verden: *Fil-21 ta' Settembru Malta ser tkun indipendenti u għażlet li tibqa' fil-Commonwealth u marbuta mal-pajjiżi ħielsa tal-Punent* (*Den 21. september bliver Malta uafhængigt og har valgt at forblive i Commonwealth og knyttet til de frie lande i Vesten*; min oversættelse), Laspina: "Malta kienet indipendenti", *Leħen is-Sewwa* 19.9.1964, 10. Man argumenterede således politisk for Maltas tilknytning til Commonwealth, som ville placere Malta i den vestlige, demokratiske verden under den kolde krig, snarere end ud fra et identitetsmæssigt tilhørsforhold til den britiske krone. En del medlemmer af det britiske statssamfund, heriblandt Malta i 1973, tilsluttede sig dog de alliancefrie landes bevægelse, der grundlagdes i 1961, Onslow: 'The Commonwealth', 1059-82.

Den 3. september 1964 skrev den maltesiske præst og digter Amante Buontempo (1920-2004) et digt med titlen "Lil Malta ħielsa" ("Til et frit Malta"). Digtet, som bestod af tre strofer, blev bragt i avisen *Leħen is-Sewwa* den 19. september 1964, 16. Digtet lød som følger:

Għall-ewwel darba fuq rasek imqiegħda	For første gang har vi på dit hoved set en krone af et blodløst kongerige:
rajna kuruna ta' saltna bla demm:	
Malta Maltija, kif ħolmok mwiegħda	Malta, maltesere, hvor er vi blevet kronet
dal-poplu mbierek, li rebbħek fil-hemm.	af det velsignede folk, som har overvundet dig i trængsler.

Qaddejja tiegħek irridu nsellmulek,	Dine tjenere må hilse dig,
Malta meħlusa bil-qawwa tas-sliem; Inti rebbieħa b'uliedek ma' djulek	Må du blive befriet med fredens kraft; Du har overvundet os med dine børn og med dine sønner
ħallejt il-ktajjen fi ġlieda ta' kliem.	du har brudt lænkerne i et blodigt slag.

Qawwi, Mulej, it-Twemmin ta' Gżiritna, biex tibqa' Malta kif riedha San Pawl,	Styrk, Herre, tvillingerne på vores ø, så Malta kan forblive, som Sankt Paulus ønskede,
u tferrex ħieles il-leħen ta' Sidtna fuq dinja mdallma, li lemħet id-dawl.	og må du frit sprede vor Herres ord over en formørket verden, som er blevet grebet af fjendens hånd.

Første strofe refererede til, at Maltas befolkning med folkeafstemningen frit og ublodigt havde valgt dronning Elizabeth 2. til det selvstændige Maltas monark. Dronningen blev således tilskrevet en demokratisk og national legitimitet som Maltas statsoverhoved. Med tredje strofe henviste Buontempo til apostlen Paulus, der ifølge traditionen led skibbrud omkring år 60 på Malta, hvor han omvendte den lokale befolkning til kristendommen. Den 21. september 1964, Maltas uafhængighedsdag, blev Malta officielt en selvstændig statsdannelse og det 20. selvstændige medlem af Commonwealth (Storbritannien iberegnet). På uafhængighedsdagen den 21. september holdt den maltesiske premierminister, George Borg Olivier, en historisk festtale i Floriana i overværelse af prins Philip, hertugen af Edinburgh. Regeringslederen indledte sin tale med at understrege Maltas fortsat nære tilknytning til Storbritannien i kraft af et fælles statsoverhoved:

Din is-siegħa solenni tibqa' tiġi mfakkra għal dejjem minna, sudditi leali tal-Maestà Tagħha r-Reġina Eliżabetta II b'sodisfazzjon kbir u bi kburija u tiġi reġistrata fl-annali ta' l-istorja tagħna. L-imħabba sinċiera tal-poplu tagħna lejn il-Maestà Tagħha ġiet murija biżżejjed fil-passat u r-rabtiet illi jgħaqqdu l-poplu tagħna mat-tron tabilfors jissaħħu meta wieħed jaf illi bħala pajjiż indipendenti aħna ma għandniex lealtà oħra ħlief lejn il-Maestà Tagħha bħala r-Reġina tagħna. Bir-rispett kollu jiena nitlob lill-Altezza Irjali Tiegħek biex twassal lill-Maestà Tagħha l-gratitudni l-aktar sinċiera tagħna talli ġentilment għoġobha tkun ir-Reġina tagħna. Aħna noffru t-talb umli tagħna biex hija tirrenja fuqna għal żmien twil u fil-prosperità (*Denne højtidelige time vil for evigt blive husket af os, loyale undersåtter af Hendes Majestæt Dronning Elizabeth II, med stor*

tilfredshed og stolthed, og den vil blive nedskrevet i vores historiske annaler. Vores folks oprigtige kærlighed til Hendes Majestæt er blevet rigeligt demonstreret i fortiden, og de bånd, der forener vores folk med tronen, vil uundgåeligt blive styrket, når man ved, at vi som et uafhængigt land ikke skylder nogen anden troskab end Hendes Majestæt som vores dronning. Med al respekt beder jeg Deres Kongelige Højhed om at overbringe Hendes Majestæt vores dybeste taknemmelighed for venligt at have valgt at være vores dronning. Vi fremsætter vores ydmyge bønner om, at hun må regere over os i et langt og velstående liv; min oversættelse), 'Ġorġ Borg Olivier', *Wikipedia*.

Olivier fandt, at oprettelsen af personalunionen med Storbritannien og Maltas nye status som en selvstændig stat ville betyde en yderligere styrkelse af det nære forhold mellem den maltesiske nation og den britiske krone, personificeret ved dronning Elizabeth 2. Den maltesiske premierminister accentuerede tillige i sin tale, at dronning Elizabeth 2. var blevet valgt af den maltesiske befolkning til den maltesiske stats monark. Dronning Elizabeth 2. aflagde for første og eneste gang som det selvstændige Maltas dronning besøg i Malta i november 1967. Ved den lejlighed anvendte den britiske monark sit eget personlige flag for Malta, som bestod af Maltas våbenskjold i bannerform, der var kronet med en blå skive med bogstavet "E" omgivet af en krans af gyldne roser. Under det kongelige besøg blev det accentueret i den maltesiske offentlighed, at dronning Elizabeth 2. var blevet demokratisk valgt af den maltesiske befolkning tre år forinden, Galea: 'Queen Elizabeth's stays'.

Malta var i personalunion med Storbritannien fra 1964-74, hvor Storbritannien og den britiske krone var repræsenteret i den maltesiske stat af en generalguvernør, der udøvede funktionen som statsoverhoved. Maltas status som *Commonwealth realm* ophørte i 1974, hvor personalunionen opløstes ved en forfatningsændring, og østaten blev en uafhængig republik. Malta forblev medlem af Commonwealth.

14. Litauen

Storfyrstendømmet Litauen oprettedes i 1236 og var i en kortvarig periode fra 1251-63 et kongerige. Storfyrstendømmet Litauen indgik fra 1569 i den polsk-litauiske realunion (1569-1795). Hertugdømmet Livland (1561-1621) var fra 1566 bundet til Litauen i en realunion og fra 1569 et polsk-litauisk kondominat. Bortset fra et kortvarigt intermezzo fra 1791-92 fortsatte Litauen som en selvstændig politisk enhed. Kong Michael 1. af Polen og storfyrste af Litauen (1669-73) fra Wiśniowiecki-dynastiet var den sidste litauiske storfyrste, som stammede fra et dynasti med rødder i Litauen. Wettin-dynastiet integrerede sig i Polen-Litauen ved at konvertere til den katolske tro. August 2. den Stærkes gemalinde, dronning Christiane Eberhardine (1671-1727, kurfyrstinde af Sachsen 1694-1727 og dronning af Polen og storfyrstinde af Litauen 1697-1706 og 1709-27), født prinsesse af Brandenburg-Bayreuth, holdt dog stædigt fast i sin lutherske tro, hvorfor hun aldrig blev kronet til dronning af Polen. Dronningen blev bisat i Sachsen, hvor hendes gemals hjerte blev stedt til hvile i Dresden Katedral. Hans krop blev bisat i Wawel-Katedralen i Kraków. Parrets ældste søn, August 3., konge af Polen og storfyrste af Litauen fra 1733-63, blev bisat i Dresden Katedral. August 3. konverterede til den katolske tro i 1712. August 3. er en af de få polske monarker, som er blevet bisat uden for Polens grænser. Johan 3. Casimir (konge af Polen og storfyrste af Litauen fra 1648-68) abdicerede i 1668, og han døde i Frankrig i 1672, hvor hans hjerte er bisat i Saint-Germain-des-Prés-abbediet i Paris. Hans legeme blev stedt til hvile i Wawel-Katedralen.

Med de tre delinger af Polen-Litauen i 1772, 1793 og 1795 ophørte staten Litauen med at eksistere. Litauen blev en del af Det Russiske Kejserrige. Litauerne udgjorde en central del af de nationale oprør mod det russiske styre i 1830-31 og 1863-64 i den russiske del af det tidligere Polen-Litauen. Hviderusserne og ukrainerne indtog en mindre rolle end polakkerne og litauerne, ikke mindst fordi de ortodokse hviderussere og ukrainere modsat de katolske polakker og litauere ikke udgjorde nogen særskilt nation religiøst i forhold til russerne. Dog støttede den græsk-katolske kirke oprøret i 1830-31, hvilket medførte, at det russiske styre opløste kirken inden for kejserrigets grænser i 1839. Særligt hviderussere og ukrainere havde i årene efter 1595-96 og dannelsen af græsk-katolske kirkesamfund i den østlige del af Polen-Litauen tilsluttet sig den græsk-katolske lære, der liturgisk og historisk baserede sig på den ortodokse kirke, men de græsk-katolske kirker var samtidig en fuldgyldig del af den romersk-katolske kirke og anerkendte pavens overhøjhed. Det Russiske Kejserriges kollaps i 1917 affødte freden i Brest-Litovsk i 1918, hvor Den Russiske Føderative Sovjetrepublik gav afkald på alle territoriale krav i Finland, der allerede i 1917 havde løsrevet sig, de baltiske stater (Estland, Letland og Litauen), Hviderusland, Ukraine, Armenien, Aserbajdsjan og Georgien. Fredstraktaten blev annulleret allerede samme år, men den fik den

virkning, at de baltiske stater erklærede deres uafhængighed. Litauen organiserede sig som kongeriget Litauen i 1918, der reelt var en klientstat under Det Tyske Kejserrige.[41]

[41] Eidintas et al.: op.cit., 27-164; Kiaupa: *The History of Lithuania*. Den tyske kejser Wilhelm 2. og Preussens konge blev først tilbudt den opslåede stilling som konge af Litauen af militærkommandoen på Østfronten. Dette valg ville have etableret en personalunion mellem Litauen og Preussen. Et alternativt forslag var kejserens yngste søn, prins Joachim. Disse planer om territoriel ekspansion af det protestantiske Preussen blev kraftigt imødegået af de katolske kongeriger Sachsen og Bayern. Sachsen promoverede den næstældste søn til Sachsens sidste konge, Friedrich August 3. (1904-18), prins Friedrich Christian af Sachsen (1893-1968), som tronkandidat. Wettin-dynastiet havde som førnævnt en historisk forbindelse til såvel Polen som Litauen tilbage fra 1697. Dynastiet leverede to monarker til Polen-Litauen i perioden 1697-1763. Da hans ældre bror afskrev sig sine arverettigheder i 1923 for at blive jesuitter-præst, blev prinsen i 1932 overhoved for kongehuset i Sachsen som markgreve af Meissen. Prins Christopher af Grækenland og Danmark (1888-1940) var også blandt kandidaterne til den litauiske kongetrone. Den førnævnte hertug Wilhelm af Urach blev i juli 1918 valgt til konge af Litauen. Hertug Wilhelm tog regenttitlen Mindaugas 2., hvilket var en reference til Litauens eneste anden konge, Mindaugas 1., som var konge af Litauen fra 1251-63. Mindaugas 1. har en særlig plads i den litauiske nationale selvforståelse. Den hedenske Mindaugas blev storfyrste af Litauen i 1236, og efter sin dåb som romersk-katolik kunne han erklære Litauen som et kristent kongerige i 1251. Kroningen fulgte i 1253. Mindaugas er i dag et populært drengenavn i Litauen og blev det igen i mellemkrigstiden (1918-39) efter en lang periode, hvor navnet blev negligeret, ligesom navnet Vytautas, der henviser til storfyrst Vytautas den Store af Litauen (1392-1430), som regnes for en af Litauens største monarker i historien. Valget af den tyske hertug Wilhelm kan forklares ud fra forskellige faktorer: hertugen var romersk-katolik, og den katolske tro var dominerende i Litauen, han havde ingen forbindelser til Polen, han var ikke arveberettiget til tronen i kongeriget Württemberg grundet sin farfars morganatiske ægteskab i år 1800, han var ikke medlem af det aggressive Hohenzollern-dynasti, det tyske kejserhus, som med kejser Wilhelm 2. ønskede, at Litauen skulle indgå i en personalunion med Preussen, og desuden havde han haft en succesfuld militærkarriere under 1. verdenskrig for Det Tyske Kejserrige. Det litauiske statsråd (Taryba) vedtog ved en hemmelig afstemning den 4. juni 1918 at vælge den tyske hertug Wilhelm af Urach til landets nye monark. Den 11. juli vedtog statsrådet at etablere et litauisk arvemonarki med 13 stemmer for, fem imod og to blanke stemmer. De fire socialistiske medlemmer af statsrådet forlod rådet i protest mod valget,

Senn: *The Emergence of Modern*, 35-36; Maksimaitis: *Lietuvos valstybės*, 49; Skirius: 'Vokietija ir'; Baranauskas: 'Mindaugo karūnavimo'.

Hertug Wilhelm blev præsenteret for en aftalekontrakt med statsrådet, som i høj grad mindede om "Pacta conventa", dvs. de aftaler, som de nyvalgte monarker i Polen-Litauen indgik efter deres valg i perioden fra 1573-1764. Af denne kontrakt fremgik det bl.a., at kongens regenttitel skulle være Mindaugas 2., at kongen skulle overholde den kommende forfatning, og at han ikke uden parlamentets samtykke kunne regere en anden stat. Det litauiske sprog skulle være det officielle statssprog og hofsprog med en særlig bestemmelse om at udelukke udlændinge fra hoffet. Monarken forpligtede sig desuden til at bosætte sig i Litauen. Han måtte ikke tilbringe mere end to måneder hvert år i udlandet. Kongen skulle lære det litauiske sprog, ligesom hans børn skulle uddannes og vokse op i Litauen. På grund af 1. verdenskrig kunne den nyvalgte konge ikke rejse til Litauen. Han forblev i sit hjem på Lichtenstein Slot, syd for Stuttgart. Han begyndte dog at lære det litauiske sprog og læse om litauisk historie og traditioner. I forbindelse med kongevalget modtog han et lykønskningsbrev fra pave Benedikt 15. (1914-22), Maksimaitis: op.cit., 52-53.

Ægteskabet fra 1892 med hertuginde Amalie i Bayern (1865-1912) talte endvidere til hertug Wilhelms fordel. Hertuginde Amalie var efterkommer (tre gange tipoldebarn) af den litauiske prinsesse Ludwika Karolina Radziwiłł af Birzai (1667-95) fra unionen Polen-Litauen, hvis monarker med Sachsen (1697-1763) også var hendes forfædre. Hun var også efterkommer, fire gange tipoldebarn, af Stanislaw 1. Leszczyński (1677-1766; konge af Polen og storfyrste af Litauen 1704-09 og 1733-36, hertug af Lothringen 1737-66), som under Den Store Nordiske Krig (1700-21) og Den Polske Tronfølgekrig (1733-38) kortvarigt var konge af Polen og storfyrste af Litauen. Mindaugas 2. var efterkommer af Casimir 4. (otte og ti gange tipoldebarn), der var storfyrste af Litauen (1440-92) og konge af Polen (1447-92), via dennes datter Barbara Jagiello (1478-1534), som giftede sig med hertug Georg af Sachsen (1500-39), og han nedstammede dermed fra Jagiello-dynastiet, som var det polske kongehus fra 1386-1572 og Litauens storfyrsteslægt (1377-81, 1382-92, 1440-1572). Jagiello-dynastiet er en sidelinje inden for Gediminiden-dynastiet, som var Litauens storfyrsteslægt 1285-1377, 1381-82 og 1392-1440. Hertuginde Amalie i Bayern var ligeledes via seks led ti og elleve gange tipoldebarn af Casimir 4. via dennes datter Barbara Jagiello. Såvel hertug Wihelm som hertuginde Amalie var tillige efterkommere (begge 15 gange tipoldebørn) af storfyrst Gediminas af Litauen (1316-41), en af Litauens største historiske skikkelser og grundlæggeren af hovedstaden Vilnius, via dennes sønnedatter prinsesse Alexandra (død 1434), som ægtede hertug Siemowit 4. af Masovien (1381-1426) i 1387, og bl.a. Habsburg- og Wettin-

dynastiet. Mindaugas 2. var efterkommer af storfyrst Gediminas via mindst 353 slægtskabslinjer, den korteste var 11 gange tipoldebarn via bl.a. Brandenburg-Ansbach (Hohenzollern-dynastiet) og Casimir 4.s datter Barbara Jagiello. Casimir 4. var oldebarn til storfyrst Gediminas. En bror til Mindaugas 2.s farfar, hertug Ludwig af Württemberg (1756-1817), var general i hæren i storfyrstendømmet Litauen, men under Den Polsk-Russiske Krig i 1792 nægtede han at kæmpe imod russiske tropper. På grund af dette forræderi blev han afskediget fra sin post, og året efter blev han skilt fra sin gemalinde, den polske prinsesse Maria Czartoryski (1768-1854).

Kongevalget var stærkt omstridt i Litauen. Modstanderne fastholdt, at rådet ikke havde nogen ret til at bestemme statsformen, da dette spørgsmål var blevet overladt til den fremtidige konstituerende forsamling, Litauens første parlament, på Vilnius-konferencen i september 1917. Den litauiske presse var underlagt censur, hvorfor den ikke kunne bringe nyheder om den nyvalgte monark, mens den tyske presse enstemmigt kritiserede beslutningen. Med Centralmagternes nederlag i 1. verdenskrig i november 1918 eroderedes grundlaget fuldstændigt for den litauiske kongetrone, der ikke engang anerkendtes af den tyske regering. Monarkiet som statsform blev alt opgivet den 2. november 1918, da det litauiske statsråd omgjorde sin beslutning, hvorpå republikken Litauen etableredes. Der blev således ikke tale om et monarki i den baltiske stat, Peleckis: 'Karalińkojo kraujo'. Mindaugas 2.s sønnesøn prins Inigo af Urach (1962-) aflagde et emotionelt besøg i Litauen i 2009. Han er blevet anerkendt af nogle monarkister som den retmæssige tronprætendent. Hans ældre bror prins Wilhelm Albert (1957-), som siden 1991 har været hertug af Urach, indgik i 1990/91 et ægteskab med Karen von Brauchitsch-Berghe von Trips (1959-), der ikke opfyldte de dynastiske regler for Huset Urachs overhoved om mindst 32 adelige aner. Prins Inigo ægtede i 1991 baronesse Danielle von und zu Bodman (1963-), som tilhører en schwabisk uradelsslægt med rødder tilbage til 1152. De to brødre indgik en salomonisk aftale om, at prins Wilhelm Albert skulle være overhoved for Huset Urach i Tyskland, mens prins Inigo skulle være overhoved for Huset Urach i Litauen, Eidintas et al.: *Lithuania in European*, 31; Ţepėnas: *Naujųjų laikų*, 220-21; web.archive.org. 'Biography of H. S. H. Prince Inigo'.

Ved afslutningen af De Litauiske Uafhængighedskrige (1918-20) anerkendte Den Russiske Føderative Sovjetrepublik Litauen som stat i 1920 og afgav Vilnius til Litauen. Polen trængte ind i landet og besatte området omkring hovedstaden Vilnius, der tilsluttede sig Polen ved en folkeafstemning i 1922. Området blev i 1939 indlemmet i Sovjetunionen, som derefter overførte Vilnius til Litauen. Memel-området, den nordøstlige del af Østpreussen, blev i overensstemmelse med Versailles-traktaten (1919) underlagt besættelse af Entente-magterne. I 1923 annekterede Litauen det overvejende tysktalende område, som fra 1939 og frem til 2. verdenskrigs afslutning i

1945 var underlagt tysk besættelse. Efter krigen vendte Memel-området tilbage til Litauen. I 1940 erobrede Sovjetunionen Litauen, der blev en sovjetrepublik med Vilnius som hovedstad, en delstat, i Sovjetunionen i perioderne 1940-41 og igen fra 1944-91, da Sovjetunionen fordrev de tyske styrker under 2. verdenskrig. Med Sovjetunionens fald i 1991 opnåede Litauen national uafhængighed, Eidintas et al.: *The History of Lithuania*, 164-298.

15. Tyskland

I det Europa, som fremstod i forbindelse med Wienerkongressen (1814-15), havde mediatiseringer siden middelalderen skabt politiske unioner, i Vesteuropa primært Spanien, Frankrig og Storbritannien, og i Central- og Østeuropa været den dominerende faktor i forhold til at forme de multinationale imperier Rusland, Det Osmanniske Rige og i mindre omfang Habsburgmonarkiet. I begyndelsen af 1800-tallet bestod endnu de mange tyske og italienske stater i midten af Europa, som kan karakteriseres som partikulærnationsstater, da de kun omfattede en del af en nation. På det grundlag opstod den tyske og italienske nationale enhedsbevægelse, der søgte at samle Tyskland og Italien til nationalstater (den anden nationalstatsproces). Udover Tyskland og Italien var sydslavismen den eneste nationale, transstatslige bevægelse, som formåede at bane vejen for en statsdannelse, den jugoslaviske stat i 1918 (undtaget tjekkoslovakismen, der kun opererede inden for Habsburgmonarkiets grænser og primært i Bøhmen (Tjekkiet)). Jugoslavien opløstes dog i 2003, officielt i 2006. Det tysk-romerske kejserrige, grundlagt i 962, kan betragtes som en symbolsk forgængerstat til kejserriget Tyskland fra 1871, idet titlen konge af Tyskland refererede til den, der var udset til at blive tysk-romersk kejser eller tronfølger til at blive kejser, der kun formelt blev valgt af de tyske kurfyrster. Titlen konge af Tyskland erstattede i begyndelsen af 1500-tallet de tidligere titler frankernes konge, den romerske konge eller romernes konge, der dækkede over det samme. Titlen frankernes konge var en historisk reminiscens af Det Østfrankiske Rige (843-962), der var en forgængerstat til det tysk-romerske kejserrige, og som opstod ved delingen af det frankiske rige i 843. Kongeriget Italien, etableret i 855, og med Pavia som hovedstad indtil 1024, var et af de konstituerende kongeriger i det tysk-romerske kejserrige fra 962. Fra 1300-tallet eksisterede staten ikke længere de facto, men kun juridisk og formelt. Staten blev formelt opløst i 1797 i forbindelse med en fredstraktat mellem Frankrig og Habsburgmonarkiet. I 1805 blev kongeriget Italien genoprettet som en fransk vasalstat i personalunion med kejserriget Frankrig frem til 1814.

I modsætning til Italien havde hele det tyske sprogområde aldrig været politisk samlet. Hovedparten af det tyske sprogområde havde dog i århundreder op igennem middelalderen og tidlig moderne tid været en del af det overnationale tysk-romerske kejserrige, herunder det germanske kerneområde mellem Rhinen og Elben. Italien var i samme periode præget af en opsplittet statsstruktur uden et samlet rige som overordnet ramme. I det tysk-romerske kejserrige var der visse fælles institutioner i forhold til det retslige område, eksempelvis en samlet rigsdag, som mødtes i Regensburg, og en vis grad af fælles møntfod. I Frankfurt am Main blev de tysk-romerske kejsere i perioden 1562-1792 kronet i byens domkirke. I modsætning til størstedelen af Italien var de tyske

stater ikke regeret af udenlandske fyrster, men af tyske indfødte. Undtagelserne var primært Holsten (den danske monark), store dele af Nordtyskland i 1600- og 1700-tallet (den svenske monark) og Alsace- Lorraine, som fra slutningen af 1600-tallet var en del af Frankrig.

I 1700-tallet bestod det tysk-romerske kejserrige (oprettet i 962), der var en overnational union, af omkring 300 suveræne stater og territorier som fx kurfyrstendømmer (fyrster, der valgte den tysk-romerske kejser), ærkebispedømmer, markgrevskaber (tysk: grænsegrever), bystater (102 byer, i slutningen af 1700-tallet reduceret til 51) og rigsgrevskaber. I tillæg til disse hørte rigsumiddelbare territorier, deriblandt grevskaber, herskaber, nogle riddere (ca. 350 slægter ejede ca. 1500 godser) og rigslandsbyer, som fra middelalderen hørte direkte (umiddelbar) ind under den tysk-romerske kejser og rigsmyndighederne og ikke under den lokale territorialfyrste. Opdelingerne var et resultat af historiske og dynastiske forhold som arv, giftermål, krig og militære alliancer og erobringer. Med udgangspunkt i de habsburgske besiddelser i de østrigske provinser fra 1200-tallet var der siden middelalderens afslutning kommet nye rigsumiddelbare fyrstestater til i de habsburgske arvelande og det sydvesttyske område, herunder besiddelser i Rhinområdet (habsburgske eksklaver fra 1200-tallet), som belønning for fyrsternes tro tjeneste for den tysk-romerske kejser, der fra 1452-1806 (undtaget 1742-45) tilhørte den habsburgske fyrsteslægt, fra 1765 Habsburg-Lothringen. Med Den Westfalske Fred i 1648 efter Trediveårskrigen (1618-48) blev de enkelte tyske fyrste- og bystater på linje med de øvrige europæiske stater anerkendt som suveræne stater.

Efter en menneskealder med revolutionskrige i kølvandet på Den Franske Revolution i 1789 og Napoleonskrigene i perioden 1792-1815 skulle hele det europæiske statssystem omorganiseres. Med opløsningen af det tysk-romerske rige i 1806 skulle ikke mindst de tyske stater reorganiseres i territorial og statsretlig henseende. Reduceringen i antallet af tyske stater blev indledt i 1803, hvor de gejstlige fyrstendømmer (fx tre kurfyrster af Mainz, Köln og Trier, fyrstelige bispe- og ærkebispedømmer og prælater som fyrste-provster o.l.) blev sekulariseret, dvs. lagt ind under verdslige fyrster, primært fyrster, som dermed fik erstatning for deres afståelser til Frankrig i 1801. De verdslige fyrstestater omfattede først og fremmest de fire øvrige kurfyrster (fra 1623 fem, fra 1692 seks), fyrster af det tysk-romerske rige som fx storhertuger, hertuger, markgrever og landgrever og endelig rigsgrever, grever, friherrer, herrer og nogle enkelte fyrster. I 1803 opløstes 112 af disse rigsumiddelbare fyrste- og bystater, herunder 45 selvstændige rigsstæder. I 1806 mistede 70 småfyrster, byer og rigsgrever deres selvstændighed til de 16 stater, der dannede Rhinforbundet (1806-13), som var et fransk protektorat. Med disse tyske mediatiseringer begyndte den tyske centraliseringsproces i begyndelsen af 1800-tallet, og efter Napoleonskrigene opstod den tyske nationale enhedsbevægelse. Mediatiseringer havde fundet sted i Europa siden middelalderen, men det var kun de mediatiserede tyske fyrstehuse i perioden 1803-15, der legalt blev regnet som

mediatiserede fyrstehuse i relation til bl.a. jævnbyrdighed i forhold til giftermål med de regerende konge- og fyrstehuse i Europa. Rhinforbundet, som var et statsforbund, afløstes af endnu et statsforbund i form af Det Tyske Forbund, der oprettedes i 1815. Det Tyske Forbund bestod af det østrigske kejserrige (Østrig), herunder kongeriget Bøhmen, fem kongeriger, kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, syv storhertugdømmer, 11 (fra 1826-39 ti) hertugdømmer, ti fyrstendømmer, et landgrevskab fra 1817 (Hessen-Homburg) og de fire tilbageblevne bystater, fristæderne Frankfurt am Main og de tre gamle hansestæder Lübeck, Bremen og Hamborg. På 12 år fra 1803-15 var antallet af tyske monarkier og republikker reduceret fra ca. 300 til rundt regnet 40.[42]

Pangermanismen er et eksempel på de nationale, transstatslige bevægelser, som bl.a. også omfattede den tyske og italienske nationale bevægelse, der var enhedsbevægelser, hvis samlingsbestræbelser lykkedes med oprettelsen af den tyske og italienske nationalstat i hhv. 1871 og 1861. Andre eksempler på nationale, transstatslige bevægelser er skandinavismen, den stornederlandske bevægelse, paniberismen, panslavismen og sydslavismen. Disse bevægelser kaldes også for pan-nationalismer eller ”macro-nationalism”.[43] Pangermanismen bestræbte sig på at skabe et Tyskland, som omfattede alle folk af tysk nationalitet. Pangermanismen gjorde sig derfor også gældende i det østrigske område i Habsburgmonarkiet, hvor den var i konkurrence med en østrigsk nationalisme, der understregede Østrigs særegenhed, ikke mindst dets katolske tro, i den tyske kulturkreds. Diskussionerne om den nationale afgrænsning af Tyskland som stat spillede en central rolle i den tyske nationalforsamling, der var et resultat af martsrevolutionerne i de tyske stater i 1848. Nationalforsamlingen samledes i Frankfurt am Main, der blev anset som den historiske tyske by fra det tysk-romerske kejserriges dage. I efteråret 1848 udtalte flertallet i forsamlingen, at de tysktalende østrigere i kejserriget Østrig skulle medregnes i et nyt tysk rige under forudsætning af, at den østrigske kejsers forhold til Bøhmen, Den Bøhmiske Krones Lande (en del af Det Tyske Forbund), Ungarn og Lombardiet-Veneto (begge uden for Det Tyske Forbund) skulle begrænses til en personalunion. Kejser Franz Joseph 1. af Østrig (1848-1916) og hans regering forlangte imidlertid de nævnte habsburgske områder med til et Stortyskland. Mange overvejende katolske vest- og sydtyske medlemmer støttede kejseren for at dæmme op for det protestantiske Preussens indflydelse. Resultatet blev, at parlamentet i marts 1849 med 267 stemmer imod 263 besluttede at tilbyde kong Friedrich Wilhelm 4. af Preussen (1840-61) Tysklands arvelige kejsertrone. Kongens afvisning af tilbuddet kan delvist tilskrives tilbuddets brud med det dynastiske princip. I 1848 havde Frankfurt-parlamentet udnævnt ærkehertug Johann af Østrig (1782-1859), søn til den tysk-romerske kejser Leopold 2. (1790-92), til tysk rigsforstander. Efter Martsrevolutionens fallit trådte han tilbage i 1849. Det Tyske Forbund blev genoprettet i 1850 under ledelse af kejserriget Østrig. Revolutionens romantiske ideal om en samlet tysk nation var slået fejl. Den tyske

[42] Beumann: *Der deutsche König*; Gollwitzer: *Die Standesherren*; Schroeder: *Das alte Reich*; almanachdegotha.org. 'The History of Mediatisation'.

[43] Snyder: *Macro-Nationalisms*, 5; Hobsbawm: op.cit., 30-37.

nationalstat, kejserriget Tyskland af 1871, den lilletyske samling, realiseredes på baggrund af tre krige (1864, 1866 og 1870-71) under ledelse af Preussen.

Det multinationale imperium Habsburgmonarkiet havde sine rødder i den østrigsk-tyske fyrsteslægts besiddelser. Habsburg-dynastiet samlede sig store besiddelser på grundlag af arv, giftermål, mageskifter og krig. Fyrstehuset sad diskontinuerligt i tre generationer som tyske konger (1273-91, 1298-1308 og 1314-30). I 1273 valgte kurfyrsterne grev Rudolf (1.) af Habsburg og hertug af Østrig og Steiermark (1278-82) til tysk konge (1273-91). Han gjorde som hertug hertugdømmet Østrig, der eksisterede fra 1156-1453, til kernen i habsburgernes besiddelser, som herefter var blandt de vigtigste områder i det tysk-romerske rige. I 1452 blev Friedrich 3. den første habsburger, der besteg den tysk-romerske kejsertrone, da han ophøjedes til tysk-romersk kejser ved at blive kronet i Rom (1452-93). Derefter valgte kurfyrsterne med en enkelt undtagelse under Den Østrigske Arvefølgekrig 1740-48 habsburgere til tysk-romerske kejsere indtil det tysk-romerske kejserriges opløsning i 1806. I 1453 ophøjedes hertugdømmet Østrig til ærkehertugdømmet Østrig, der eksisterede frem til det tysk-romerske riges ophør i 1806. Kejserriget Østrig oprettedes i 1804 med Frans 1. som kejser (1804-35), kejser Frans 2. af det tysk-romerske rige 1792-1806. Det østrigske flags farver siden 1230, rødt-hvidt-rødt, er hentet fra adelsslægten Babenbergernes våbenskjold. Babenbergerne regerede markgrevskabet Østrig fra 976-1156 og hertugdømmet Østrig fra 1156-1246, hvor dynastiet uddøde i mandslinjen. Med udråbelsen af republikken i Østrig i 1918 ønskede man fra østrigsk side en indlemmelse i Tyskland, men de europæiske stormagter forbød en stortysk samling med fredstraktaten i Saint-Germain (1919), hvorved magtpolitikken sejrede over idealet om den nationale selvbestemmelsesret, som var blevet formuleret i den amerikanske præsident Woodrow Wilsons 14 punkter fra januar 1918 og lagt til grund for fredsslutningerne efter 1. verdenskrig af de sejrrige Ententemagter.

Fra 1825-26 blev der foretaget territoriale ombytninger i de sachsiske hertuglinjer inden for den ernestinske linje i det wettinske dynasti, to hertugdømmer og landgrevskabet opløstes i perioden 1847-66, ligesom to fyrstendømmer annekteredes af Preussen i 1850. Landgrevskabet Hessen-Homburg (1622-1806 og 1815-66) opløstes i 1866, da statens sidste monark, landgreve Ferdinand (1848-66), døde barnløs, hvorved fyrstestaten minus Meisenheim, der tilfaldt Preussen, arvedes af storhertug Ludwig 3. af Hessen (1848-77). Storhertugdømmet Hessen (1806-1918) regeredes af

Hessen-Darmstadt-linjen. Senere på året måtte storhertugdømmet Hessen afgive området til Preussen, eftersom storhertugdømmet havde støttet Østrig i krigen mod det sejrrige Preussen (Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866). Området kom sammen med kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, hertugdømmet Nassau og Frankfurt am Main til at indgå i den nydannede preussiske provins Hessen-Nassau. Storhertugdømmet Hessen undgik en preussisk annektering primært grundet realpolitiske hensyn og dynastiske forbindelser, da storhertug Ludwig 3. var svoger til den russiske zar, Alexander 2. (1855-81). Med det danske nederlag i Den Dansk-Tyske Krig i 1864 mod Preussen og Østrig måtte den danske helstat afgive hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg til sejrherrerne (Wienerfreden 1864). Med Gastein-konventionen i 1865 afvistes det østrigske ønske om et østrigsk-preussisk kondominat i de erobrede områder, og det bestemtes, at Preussen skulle administrere Slesvig og Lauenborg, og Østrig skulle bestyre Holsten. Lauenborg var i personalunion med Preussen fra 1865-76, hvorefter hertugdømmet indlemmedes i kongeriget Preussen, som inkorporerede Slesvig og Holsten i 1867 efter sejren over Østrig i Den Preussisk-Østrigske Krig (Østrig havde måttet afgive Holsten til Preussen efter nederlaget i 1866 ved Prag-fredstraktaten i 1866). Med Preussens sejr i krigen mod Østrig i 1866 opløstes kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, hertugdømmet Nassau, kongeriget Hannover og bystaten Frankfurt am Main. Alle fire stater havde været Østrigs forbundsfæller i Syvugerskrigen mod Preussen i 1866.

Der var endvidere en række stater, som ikke blev en del af Det Tyske Kejserrige i 1871: Hertugdømmet Limburg blev indlemmet i Nederlandene i 1867, storhertugdømmet Luxembourg blev officielt anerkendt som neutral nationalstat med London-traktaten i 1867, og fyrstendømmet Liechtenstein blev anerkendt som en uafhængig stat med Det Tyske Forbunds opløsning i 1866. Liechtenstein-fyrstefamilien havde nære forbindelser til Schlesien. Gennem århundreder havde slægten erhvervet besiddelser i Østrig, Mähren og Schlesien, og disse territorier var som oftest feudale len under forskellige linjer af det vidtfavnende Habsburg-dynasti. I 1614 blev fyrst Karl 1. af Liechtenstein (1608-27) udnævnt til hertug af det schlesiske hertugdømme Troppau af den tysk-romerske kejser, men i kølvandet på urolighederne i forbindelse med Trediveårskrigen blev den oppositionelle, protestantiske fyrsteslægt Hohenzollerns besiddelser i Den Bøhmiske Krones Lande konfiskeret af den tysk-romerske kejser, der i 1622 overførte hertugdømmet Jägerndorf i Schlesien til sin trofaste adelige tjener Karl 1., der tilmed udnævntes til vicekonge af Bøhmen. I 1608 udnævntes Karl 1. af Østrigs ærkehertug Matthias, tysk-romersk kejser 1612-19, til titulær tysk-romersk rigsfyrste, den første fyrste af Liechtenstein. Efter Liechtenstein-familiens køb af grevskabet Vaduz i 1712 af Hohenems-slægten blev denne besiddelse af den tysk-romerske kejser slået sammen med herskabet Schellenberg (købt i 1699) til fyrstendømmet Liechtenstein i 1719, en rigsumiddelbar fyrstestat i det tysk-romerske kejserrige. Fra 1815-66 var fyrstendømmet medlem af

Det Tyske Forbund. Med nederlaget i krigen mod Preussen i 1866 blev kejserriget Østrig med Prag-fredstraktaten i 1866 udelukket af tysk politik og tvunget til at forlade Det Tyske Forbund, der derefter opløstes. Først i 1818, næsten 100 år efter Liechtensteins oprettelse som selvstændig stat, satte landets fyrste sine ben i fyrstendømmet. Det næste besøg fandt først sted i 1842. Liechtenstein var medlemsstat i Det Tyske Forbund (1815-66), men blev ikke en del af Det Tyske Kejserrige i 1871. På grund af Liechtenstein-slægtens besiddelser i de habsburgske områder var fyrstendømmet Liechtenstein nært knyttet til Habsburgmonarkiet frem til dets sammenbrud i 1918, hvorefter lilleputstaten orienterede sig mod det neutrale Schweiz for beskyttelse. Den østrigsk-habsburgske tilknytning illustreres også ved, at fyrstefamilien fra Liechtenstein ejede et par paladser i Wien. Liechtenstein-slægtens ejendomme og besiddelser i Bøhmen, Mähren og Schlesien blev efter 2. verdenskrig beslaglagt som tyske besiddelser af Tjekkoslovakiet og Polen. Hertugdømmet Jägerndorf afskaffedes i 1849, mens Troppau opløstes i 1918. Uagtet dette forhold indgår titlerne som hertug af Troppau og Jägerndorf endnu den dag i dag i den liechtensteinske fyrstes officielle titulatur. Derudover er alle medlemmer af fyrstefamilien endvidere greve/grevinde af Rietberg, et område i Westfalen, Tyskland. Grevskabet Rietberg (1237-1807, fra 1353 rigsgrevskab) blev i 1807 mediatiseret til den kortvarige franske lydstat, kongeriget Westfalen (1807-13). Først i 1938 tog Liechtenstein-fyrstefamilien permanent residens i deres Alpe-fyrstendømme efter opløsningen af det tysk-romerske kejserrige i 1806, Det Tyske Kejserrige i 1918 og Habsburgmonarkiet i 1918. De to katolske monarkier Luxembourg og Liechtenstein er i dag de eneste to selvstændige europæiske statsdannelser, som engang har været en del af det tysk-romerske kejserrige (962-1806) og Det Tyske Forbund (1815-66), Liechtenstein er det eneste monarki, som ubrudt er blevet videreført fra det tysk-romerske kejserrige.

Preussens ministerpræsident Otto von Bismarck (1815-98, ministerpræsident 1862-1890, tysk rigskansler 1871-90) satsede på en lilletysk samling under Preussens ledelse, hvor kejserriget Østrig ikke indgik. Alle områder nord for floden Main med undtagelse af hertugdømmet Limburg og storhertugdømmet Luxembourg blev derpå en del af Det Nordtyske Forbund (1867-71) under Preussens ledelse. Det Nordtyske Forbund omfattede 22 tyske stater, hvor Lauenborg blev regnet som en del af Preussen modsat i det tyske kejserrige fra 1871-76, hvor Lauenborg var et af de konstituerende lande. Det Nordtyske Forbund var den første tyske føderation. Rhinforbundet og Det Tyske Forbund var statsforbund (konføderationer). En føderation, en forbundsstat, er modsat en konføderation karakteriseret ved en fælles forfatning, der regulerer den centrale (føderale) stats magt i forhold til enkeltstaterne, og en fælles regering og et fælles statsoverhoved, der blev Preussens kong Wilhelm 1. (1861-88, tysk kejser fra 1871) som forbundets præsident. Det

Nordtyske Forbund blev med forfatningen fra 1867 et konstitutionelt, føderalt monarki. Efter forbundets sejrrige krig mod Frankrig, Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), med allierede i de sydtyske stater Baden, Württemberg, Bayern og den sydlige del af Hessen syd for floden Main, proklameredes kejserriget Tyskland i 1871.

Den tyske samling var dermed en realitet. Den tyske nationalstat blev organiseret som et konstitutionelt monarki med det preussiske kongehus (Hohenzollern) som det nationale kejserhus. Den tyske statsunion blev desuden udformet som en føderation, et føderalt monarki, med de resterende 25 (indtil 1876 26) tyske fyrste- og bystater, fire kongeriger, seks storhertugdømmer, fem (indtil 1876 seks) hertugdømmer, syv fyrstendømmer og tre frie hansestæder, som delstater. På 73 år (1803-76) reduceredes antallet af tyske fyrste- og bystater fra ca. 300 til 25.[44]

---

[44] Holborn: *A History of Modern Germany*, 131-88; Nipperdey: *Deutsche Geschichte*; Feuchtwanger: *Bismarck: A political*, 83-147. Kong Wilhelm 1. ønskede titlen kejser af Tyskland, hvilket dog utvivlsomt ville provokere de sydtyske fyrster og kejserriget Østrig. Omvendt var titlen ”tyskernes kejser” utænkeligt for den dynastisk-tænkende monark. Man endte således med et kompromis mellem den traditionelle dynastiske titel og de nye folkesuverænitetsbaserede titulaturer i form af titlen ”Tysk kejser”. Den tyske kejsers officielle titulatur var: ”af Guds nåde Tysk kejser og konge af Preussen, markgreve af Brandenburg, borggreve af Nürnberg, greve af Hohenzollern, suveræn og overhertug af Schlesien og grevskabet Glatz, storhertug af Nedre Rhinen og Posen, hertug af Sachsen, Westfalen, af Engern, Pommern, Lüneburg, Holsten og Slesvig, af Magdeburg, af Bremen, Geldern, Kleve, Jülich og Berg, hertug af venderne og kasjuberne, af Krosno an der Oder, Lauenborg og Mecklenburg, landgreve af Hessen og Thüringen, markgreve af Øvre og Nedre Lausitz, fyrste af Oranien, fyrste af Rügen, af Østfriesland, af Paderborn og Pyrmont, af Halberstadt, Münster, Minden, Osnabrück, Hildesheim, af Verden, Cammin, Fulda, Nassau og Moers, fyrstelig greve af Henneerg, greve af Mark, af Ravensberg, af Hohenstein, Tecklenburg og Lingen, af Mansfeld, Sigmaringen og Veringen, herre af Frankfurt”. Man bevarede således den preussiske konges officielle titulatur, der bestod af en række historiske og dynastiske prætentionstitler, i den nye tyske kejsers officielle titulatur. Den 18. januar 1871 blev kong Wilhelm 1. proklameret tysk kejser efter kroningsdatoen for den første preussiske konge i 1701, 170 år tidligere. Den 21. marts 1871 holdt den nye tyske kejser trontalen ved åbningen af den første samlede tyske rigsdag. Kejseren udtalte bl.a. følgende:

Wir haben erreicht, was seit der Zeit unserer Väter für Deutschland erstrebt wurde: die Einheit und deren organische Gestaltung, die Sicherung unserer Grenzen, die Unabhängigkeit unserer nationalen Rechtsentwickelung. Das Bewußtsein seiner Einheit war in dem deutschen Volke, wenn auch verhüllt, doch stets lebendig; es hat seine Hülle gesprengt in der Begeisterung, mit welcher die gesammte Nation sich zur Vertheidigung des bedrohten Vaterlandes erhob und in unvertilgbarer Schrift auf den Schlachtfeldern Frankreichs ihren Willen verzeichnete, ein einiges Volk zu sein und zu bleiben (*Stenographische Berichte* (*I. Session 1871*), 2)).

Kejseren konstaterede i sin tale til parlamentet, at det nationale mål var nået. Krigen imod Frankrig havde ifølge kejseren forenet den tyske nation, og den tyske samling var dermed endelig blevet en realitet. Kongen af Preussen var ikke som tysk kejser monark i hele Tyskland; han var kun primus inter pares blandt de øvrige tyske fyrster. Kejseren var dog leder af Forbundsrådet, som diskuterede den politik, der blev præsenteret af rigskansleren, som var udnævnt af kejseren. Kong Wilhelm 1. blev kronet som preussisk konge i 1861, som var den første preussiske kroning siden 1701 og den eneste kroning af en tysk konge efter 1806. Ingen af de tre tyske kejsere fra 1871-1918 blev kronet. Man betegner Wilhelm 1. som den sidste preusser, da Hohenzollern-slægten fra slutningen af 1800-tallet gennem en identitetsmæssig transformationsproces begyndte at se sig selv som et tysk dynasti frem for som hidtil som et preussisk. Efter sin død blev han mindet som ”nationens far”, bl.a. gennem en række monumenter, men forsøget på at gøre Wilhelm 1. til et folkeligt tysk erindringssted mislykkedes. Det var i stedet Bismarck, der fik status som den tyske nations grundlægger, Dawson: *History of the German*, 355; Huber: *Deutsche Verfassungsgeschichte*, 750-53; Herre: *Wilhelm I*. Monarken blev hyldet i Det Tyske Kejserriges officielle nationalsang, ”Heil dir im Siegerkranz”, der tillige fungerede som Preussens kongesang fra 1795-1918. Sangen vandt aldrig almindelig anerkendelse i Det Tyske Kejserrige, hvor eksempelvis Bayern havde sin egen kongesang, ”Heil unserm Kônig, Heil!”, som også i perioden 1832-62 var Grækenlands kongesang, nationalanthems.info. ’Germany (1871- 1918)’; Fehrenbach: *Politischer Umbruch*, 312.

Grundlæggelsen af det tyske kejserrige i 1871 blev af samtidens tyske intellektuelle set som en genskabelse af det tysk-romerske kejserrige. Den tyske nationalistiske digter Felix Dahn (1834-1912) skrev et digt med den latinske titel ”Macte senex Imperator” (”Heil dem Kaiser!”), i hvilket han gav Wilhelm 1. tilnavnet ”Barbablanca” (hvidskægget) med reference til den middelalderlige tysk-romerske kejser Frederik 1. Barbarossa (1155-90) (rødskægget), Dahn: ’Heil dem Kaiser!’. Ifølge en legende skulle Barbarossa sove under Kyffhäuser-bjerget i den sydlige del af Harzen, indtil Tyskland standede i

våde, for derefter at vågne op til dåd. Wilhelm 1. blev dermed portrætteret som den anden udgave af Barbarossa. Kyffhäuser-monumentet, som blev rejst i årene 1890-96, afbilder begge kejsere, Freed: *Frederick Barbarossa*, 631. Digtet er på 15 strofer og skildrer kong Wilhelm 1.s krig mod Danmark for at hjælpe Holsten (vers fire) og efterfølgende den succesrige samling af de tyske stater i den sejrrige krig mod Frankrig. Nedenfor gengives første og sidste strofe på latin og tysk:

Macte senex Imperator,
Barbablanca, triumphator,
Qui vicisti Galliam
Et coronae Germanorum
Post viduvium saeculorum
Reddidisti gloriam

Heil dir, greiser Imperator,
Barbablanca, Triumphator,
Der du Frankreich niederzwangst
Und der Krone der Germanen,
Witwe längst des Ruhms der Ahnen,
Glanz und Schimmer neu errangst!

Qui coronae Germanorum
Post viduvium saeculorum
Reddidisti gloriam, -
Macte senex triumphator
Barbablanca, Imperator,
Qui salvasti patriam!

Der der krone der Germanen,
Witwe lang des Ruhms der Ahnen,
Du erkämpft hast neuen Glanz:
Heil dir greiser Imperator,
Barbablanca, Triumphator,
Retter du des Vaterlands.

Med oprettelsen af Det Tyske Kejserrige i 1871 var den tyske krone ikke længere enke efter det hedengangne tysk-romerske kejserrige. Kejser Wilhelm 1. var med sejren over Frankrig den tyske nations redningsmand, som i overensstemmelse med den nordiske/germanske tradition for fyrstedigte blev tiltalt du, hvilket understregede den gamle tanke om monarken som udelukkende ”primus inter pares”, ”den første blandt ligemænd”. Traditionen har rødder i en fælles europæisk romantisk forestilling i det 19. århundrede om en germansk folkefrihed, som endvidere befordrede udviklingen af liberale politiske bevægelser.

Kejser Wilhelm 1. blev efterfulgt af sin søn, kejser Friedrich 3., som kun var tysk kejser og konge af Preussen i 99 dage i 1888, inden han døde af strubekræft. Kejseren bar regenttitlen Friedrich 3., da han var den tredje preussiske konge med navnet Friedrich. De to forgængere var Preussens første konge, Friedrich 1. (1701-13), og kong Fredrich 2. den Store (1740-86). Kejseren var imidlertid ikke den tredje tyske kejser med navnet Friedrich. Det tysk-romerske kejserrige havde haft tre kejsere med navnet Friedrich: Friedrich 1. Barbarossa (1155-90), Friedrich 2. (1220-50), begge fra Hohenstauf-dynastiet, og Friedrich 3. (1452-93) fra Habsburg-dynastiet. Kejseren selv foretrak regenttitlen Friedrich 4., men Bismarck insisterede på regenttitlen Friedrich 3. Også i dette tilfælde overtrumfede kongeriget Preussens dynastiske traditioner det nye tyske kejserrige, som var

grundlagt med basis i den tyske nationalstat fra 1871, hvilket foreskrev regenttitlen Friedrich 1., Röhl: *Young Wilhelm*, 788-89.

Det preussiske kongehus Hohenzollern indgik efter grundlæggelsen af det tyske kejserrige i 1871 dynastiske forbindelser med de øvrige protestantiske tyske konge- og fyrstehuse. Efter Tysklands samling i 1871 indgik det preussiske kongehus og det tyske kejserhus dynastiske forbindelser med stater, som havde støttet Preussen i krigen i 1866 og derved bevaret deres selvstændighed (fx Sachsen-Altenburg (1873), Oldenborg (1878))), stater, som havde støttet Østrig i krigen i 1866 og bevaret deres selvstændighed (fx Hessen (1888), Sachsen-Meiningen (1878))), og stater, som havde støttet Østrig i 1866-krigen og mistet deres selvstændighed (Hessen-Kassel (1893) og Hannover (1913))). Den 18. februar 1878 fandt der et fyrsteligt dobbeltbryllup sted i Berlin, hvor de preussiske prinsesser Charlotte (1860-1919) og Elisabeth (1857-95) ægtede hhv. arveprins Bernhard (3.) af Sachsen-Meiningen (1914-18) og arvestorhertug Friedrich August (2.) af Oldenborg (1900-18). Begivenheden blev i samtiden beskrevet som en national begivenhed, Walther: 'Die Doppelhochzeit', 73-75. Arveprins Bernhard havde deltaget i krigen imod Frankrig (1870-71) i den preussiske hær. Hertug Bernhards farfar, hertug Bernhard 2. (1803-66), havde sammen med fyrst Heinrich 22. Reuss af Greiz (1859-1902) som de eneste thüringske monarker støttet Østrig i krigen imod Preussen i 1866. Preussens sejr tvang ham til at abdicere i september 1866 til fordel for sønnen hertug Georg 2. (1866-1914). Georg 2. deltog sammen med sin ældste søn, arveprins Bernhard (3.), i kejserproklamationen på Versailles-slottet den 18. januar 1871, hvor også fyrst Heinrich 22. var til stede. Til hertugens 70-års fødselsdag beskrev man hans position i den tyske politik på følgende måde: *Im Gegensatz zu seinem Vater widerstrebten seine Gesinnungen nicht der nationalen Politik, welche 1866 den Norddeutschen Bund ins Leben rief, und als der Vater dem Beitritt zu diesem die Abdankung vorzog, übernahm Georg die Regierung* (*Die Gartenlaube*, 1896, 240). Man tilskrev således dynastisk legitimitet til den tyske monark i kraft af dennes nationale indsats for Tysklands samling. I en nekrolog over storhertug Ludwig 4. af Hessen (1877-92) blev det anført, at han havde deltaget på Preussens side i krigen imod Frankrig (1870-71). I krigen i 1866 havde han og storhertugdømmet Hessen under Ludwig 3. (1848-77), Ludwig 4.s farbror, støttet Østrig. Han var tilhænger af konstitutionalismen, og *Nicht minder war er ein Mann von aufrichtig deutscher Gesinnung* (*Münchner Neueste Nachrichten* 15.3.1892, "Ludwig IV. Großherzog von Hessen", 1). Det konstitutionelle monarki som styreform og den tysknationale samling var således tæt sammenvævede fænomener for den tyske offentlighed. Professor og historiker dr. Konstantin Höhlbaum (1849-1904) ved universitetet i Gießen understregede i en tale i forbindelse med

storhertugens død, at storhertugen som tysk rigsfyrste havde taget del i foreningen af den tyske nation og grundlæggelsen af det tyske kejserrige. Med sit konstitutionelle styre havde han desuden vundet sit folks kærlighed og agtelse, jlupub.ub.uni-giessen.de. 'Gedächtnißfeier für den Großherzog', 130-31. En anden professor ved universitetet, dr. Buchner søgte i sin tale at forklare, hvorfor såvel det hessiske folk som hele det tyske fædreland befandt sig i den dybeste sorg ved storhertugens bortgang. Om krigen i 1866 udtalte han, at den afdøde monark havde taget del i den tyske krig med blandede følelser, *zwiespältigen Herzens nahm er daran teil. Aber er war das blutige Vorspiel für die Einigung der deutschen Stämme*, ibid., 131. Dr. Buhner søgte med disse ord at retfærdiggøre storhertugens støtte til Østrig i krigen i 1866, som trods alt skulle vise sig at lede vejen frem imod den lilletyske samling under Preussens ledelse i 1871. Storhertug Ludwig 3. deltog ikke i kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Den 25. november 1898 afsløredes en rytterstatue af den afholdte og afdøde monark i hovedstaden Darmstadt. Præsidenten for det andet kammer i storhertugdømmet, regeringsråd Wilhelm Haas von Offenbach (1839-1913, medlem af den tyske rigsdag fra 1898-1912) holdt en tale, i hvilken han motiverede rejsningen af monumentet:

Wohl hat der in Gott ruhende Fürst durch seine Leutseligkeit, seinen rechtlichen Sinn, sein offenes grades Wesen sich selbst im Herzen seiner zeitgenössischen Landeskinder ein Denkmal gesetzt, das vollwertiger und unvergänglicher ist als Erz und Stein. Doch auch den kommenden Geschlechtern galt es, Kunde zu geben, welch hohen Anspruch der Verewigte durch eine in Frieden gesegnete Regierung auf die Anerkennung und die Dankbarheit seines Landes sich erworben hat. An der Spitze der hessischen Truppen sahen wir ihn in den gewaltigen Krieg mit dem Erbfeinde ziehen, dort opferwillig, selbstlos und todesmutig allen voranleuchten, jede Mühsal und Gefahr wie der geringste Soldat ertragen, um als ruhmgekrönter, siegreicher Feldherr, mit begeistertem Jubel empfangen, in die Heimat zurückzukehren (*Kölnische Zeitung* 26.11.1898, "Das Reiterstandbild des Großherzogs Ludwig IV.").

Rytterstatuen symboliserede således det hessiske folks taknemmelighed over for den offervilje, som storhertugen havde udvist for sit storhertugdømme i Den Fransk-Tyske Krig. Storhertugdømmet Hessen havde i 1820 fået sin første forfatning under storhertug Ludwig 1. (1806-30; landgreve af Hessen-Darmstadt som Ludwig 10. (1790-1806)). Storhertug Ludwig (3.) blev i marts 1848 udnævnt til medregent for sin far, storhertug Ludwig 2. (1830-48), under indtryk af martsrevolutionerne i de tyske stater i 1848. Storhertug Ludwig 4.s næstyngste datter i ægteskabet

med den britiskfødte prinsesse Alice (1843-78), prinsesse Irene (1866-1953), ægtede i 1888 prins Heinrich af Preussen (1862-1929), bror til den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918).

Hertug Ernst 1. af Sachsen-Altenburg (1853-1908) blev hyldet på sin 31-års fødselsdag på forsiden af *Eisenberger Nachrittsblatt* den 18. september 1857 med et digt på fire strofer (”Unserm allgeliebten Fürsten und Herrn, Herrn Ernst, Herzog zu Sachsen-Altenburg zum 16. September 1857”). I digtets anden strofe blev hertugen sammenlignet med sin berømte forfader og navnebror, hertug Ernst 1. den Fromme af Sachsen-Gotha (1640-75) og Sachsen-Altenburg (1672-75), hvis ældste søn, Friedrich 1. (1675-91), blev den første hertug af Sachsen-Gotha-Altenburg, ”aus Ernst’s des Frommen Stamme!”. Ernst 1. den Fromme var hertug Ernsts fire gange tipoldefar i lige mandslinje. Den 3. august 1903 kunne hertug Ernst 1. fejre sit 50-års regeringsjubilæum. I anledning af jubilæet bragte dagbladet *Eisenberger Nachrichtsblatt* et hyldestdigt på forsiden, Emmrich: ’Zum 50-jährigen’. Digtet, der bestod af seks strofer, var forfattet af Karl Emmrich. I dagbladets ledende artikel på forsiden blev hertugens nationale indsats berørt:

Aber nicht nur das Altenburger Volk nimmt heute innigen Anteil an dem Jubiläum seines Herzogs Ernst gedacht, da er sich stets auch als echter deutscher Mann erwiesen hat, der die Interessen und die Wohlfahrt des geeinten deutschen Vaterlandes nie aus den Augen verlor und der als Heerführer im Kriege 1870/71 sein gut Teildazu beigetragen hat, dieses geeinte deutsche Vaterland mit Feuer und Schwert zusammenzuschweißen.

I forbindelse med krigen i 1866 sluttede Sachsen-Altenburg et militærforbund med Preussen. Hertugen deltog personligt i krigen imod Frankrig (1870-71), hvor han i første omgang sluttede sig til staben hos storhertug Friedrich Franz 2. af Mecklenburg-Schwerin (1842-83). Hertug Ernst deltog ligeledes i kejserproklamationen på Versailles-slottet den 18. januar 1871. I en nekrolog over hertug Ernst 1. blev den tyske monark også beskrevet som medgrundlægger af det tyske rige i 1871, ”Mitgründer des Reiches”, *Münchner Neueste Nachrichten* 8.2.1908, ”Herzog Ernst von Sachsen-Altenburg”, 1. Hertug Ernsts datter, prinsesse Marie af Sachsen-Altenburg (1854-98), giftede sig i 1873 med prins Albrecht af Preussen (1837-1906), der var fætter til den tyske kejser Friedrich 3. (1888).

I anledning af brylluppet den 25. januar 1893 mellem den preussiske prinsesse Margrete (1872-1954) og prins Friedrich Karl af Hessen-Kassel (1868-1940), landgreve af Hessen-Kassel, og kejserens 34-års fødselsdag den 27. januar havde den preussiske avis *Neue Preußische Zeitung* (*Kreuzzeitung*) på forsiden den 27. januar 1893 trykt et digt med titlen ”Dem Kaiser!”, som hyldede

den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918), Roëll: 'Dem Kaiser!'. Digtet, der var forfattet af den tyske digter Paul von Roëll (1850-?), som havde kæmpet i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), var på syv strofer:

Wer die Krone trägt, dem hat Gott, der Herr,
segnend die Hand auf das Haupt gelegt –
Wer die Krone trägt, dem hat Himmelskraft
Zu höchstem Ziele das Herz bewegt!

Wer die Krone trägt, trägt allein sie von Gott,
Der sie gnädig ihm gab mit gewaltiger Hand –
Wer die Krone trägt, trägt sie nimmer für sich,
Trägt allein für sein Volk sie und für sein Land!

Wer die Krone trägt, zu dem schauen empor
Millionen Menschen in Freude und Schmerz –
Wer die Krone trägt, dem hat Gott der Herr
Die Leiden des Volkes gelegt auf das Herz!

Der die Krone Du trägst im Deutschen Reich
Möge Gott Dein Erster Berather sein –
Alles andre ist morsch, alles andre vergeht
Nur Er ist ewig, auf Ihn bau' allein!

Der die Krone Du trägst im Deutschen Reich,
Gott feste die Hand Dir im neuen Jahr –
Er gebe Dir Weisheit und mache allzeit
Dir die Seele hell und das Auge klar!

Der die Krone Du trägst, hör' erneuf nufren Schwur:
Wir sind Dir gefreu in Freud' und in Leid –
Und rufft Du uns, sind wir nach Väter Brauch
Für Dich und das Land zu sterben bereit!

Der die Krone Du trägst, wir flehen zu Gott
Daß zu höchstem Ziel Er Dein Herz bewegt –
Daß gewaltig durchdring' Dich mit Seiner Kraft
Er, der die Krone des Himmels trägt!

Digteren betragtede det fyrstelige bryllup i 1893 mellem de to tyske dynastier som en naturlig anledning til at skrive et patriotisk digt til den tyske kejser, der i nationalistiske termer hyldes som den tyske nations fader og beskytter. Brylluppet blev i vide kredse i den tyske offentlighed anset for et intertysk forsoningsbryllup. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Paul von Roëll dus med kejseren, som regerer med Guds bistand over det tyske rige.

Sachsen-Meiningen støttede som det eneste af de såkaldte ernestinske fyrstendømmer Østrig i

1866-krigen, men hertugdømmet bevarede sin selvstændighed. Storhertugdømmet Hessen (1806-1918) regeredes af Hessen-Darmstadt-linjen og måtte efter krigen i 1866 afgive territorium til Preussen, men storhertugdømmet undgik en preussisk annektering primært grundet realpolitiske hensyn og dynastiske forbindelser som nævnt ovenfor. Det preussiske Hohenzollern-dynasti indgik også dynastiske forbindelser med den augustenborgske (Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg) hertugfamilie (1881, 1889), der med hertug Friedrich 8. (1829-80) som suveræn hertug i Slesvig-Holsten og dansk tronprætendent dels havde forsøgt at etablere en selvstændig slesvig-holstensk stat (1863-64), dels søgt at bestige den danske kongetrone efter Frederik 7.s (1848-63) død. I anledning af den preussiske prins Wilhelms (2.) giftermål i 1881 med prinsesse Augusta Viktoria af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1858-1921), den ældste datter af hertug Friedrich 8., bragte den preussiske avis *Oels'er Kreisblatt* en artikel den 25. februar 1881 om det forestående bryllup ("Zur Vermählung des Prinzen Wilhelm"), der fandt sted to dage senere. Dagbladet gav bruden, Preussens kommende dronning og Tysklands kommende kejserinde, følgende skudsmål:

Der Prinz hat sich zur Lebensgefährtin eine Prinzessin aus einem der alten deutschen Fürstenhäuser auserkoren, dessen Name eng mit den Geschicken der deutschen Nation verknüpft ist. Es solgt dabei dem Zuge seines Herzens – für das deutsche Volk liegt gerade hierein ein Anlaß zu aufrichtiger Freude.

Prinsessen tilhørte i virkeligheden et dansk-tysk fyrstehus med rødder i den dansk-tyske helstat, og tilmed var slægten genealogisk stærkt knyttet til Danmark igennem generationer. Eksempelvis var prinsessens farmor den danskfødte komtesse Louise Sophie Danneskiold-Samsøe (1786-1867) fra Gisselfeld på Sjælland. Prinsesse Augusta Viktoria var i lige mandslinje syv gange tipoldebarn af den danske kong Christian 3. (1534-59) via dennes søn hertug Hans den Yngre af Slesvig-Holsten-Sønderborg (1545-1622, hertug fra 1564), der er stamfar til de sønderborgske hertuglinjer. Den augustenborgske prinsesse Augusta Viktoria af oldenborgsk afstamning blev Tysklands sidste kejserinde, og i den funktion vedblev hun at betragte sin far som offer for slesvig-holstenernes kampe imod Danmark, og hun kæmpede indædt for tyskheden i Nordslesvig. Denne holdning indikerede kompleksiteten i forholdet mellem slesvig-holstenismen og Augustenborgerne i en national og dynastisk brydningstid i midten af 1800-tallet. Slesvig-holstenismen var på den ene side et led i en bredere tysk-national enhedsbevægelse og samtidig en separatistbevægelse inden for den danske helstat. Den augustenborgske hertugfamilie forholdt sig længe afvisende over for den

slesvig-holstenske bevægelse, som hævdede hertugdømmernes uafhængighed af kongeriget Danmark. Slesvig-holstenismen inddrog Augustenborgernes arvekrav på Slesvig-Holsten og den danske trone, formuleret i 1837, som et element i deres statsretlige argumentation for en løsrivelse fra Danmark. Kejserinde Augusta Viktoria satte entydigt lighedstegn mellem den tyske nationalisme og slesvig-holstenismen og forbandt sin fars dynastiske tab med Danmark, uagtet at det reelt var Preussen, som havde elimineret hertug Friedrich 8.s drømme om den danske kongetrone. Afvisningen af farens tronkandidatur, som reelt stred imod slesvig-holstenismens separatisme, var i virkeligheden en forudsætning for den tyske kejsertrone, som Augusta Viktoria sad på. I anledning af prins Wilhelms fyrstelige giftermål bragte *Berliner Tageblatt und Handels-Zeitung* på bryllupsdagen den 27. februar 1881 et hyldestdigt af den tyske digter Robert Rößler (1838-83), som var direktør for realskolen i Sprottau i Schlesien, Rößler: 'Af der Auerbalze', 4. Digtet, som bar titlen "Af der Auerbalze – Festgruß aus Schlesien", bestod af otte strofer. Den første, sjette og syvende strofe lød som følger:

Im Herzogspusche zu Primkenau
Wird's laut van ollen Ecken,
Der Aurhoahn balzt, ma hurt in genau,
Do hilft kee schlaues Verstecken.

A grüßt se stumm und küßt ir de Hand,
Und sei Schicksoal hoat sich entschieden.
Heil Schläswig-Holsteen und Preußenland!
Ganz Deutschland ihs zufrieden.

Und heut ihs Huxt; durchs weite Reich
Macht der Jubel zengst de Runde:
Heil Kaiser Dir, Dir Fritz zugleich,
Heil glückliches Poar, zur Stunde.

Rößler var en dialektdigter, og digtet var skrevet på en schlesisk dialekt. Hertugfamilien havde siden 1866 og Preussens overtagelse af Holsten boet i eksil i bl.a. Schlesien, hvor slægten siden 1853 havde ejet Primkenau Slot i Sprottau-distriktet i Schlesien. Digtet var således eksponent for en særegen schlesisk kulturel identitet i relation til det tyske kejserhus og den kommende tyske kejserinde. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Rößler dus med kejser Wilhelm 1. og kronprins Friedrich (3.). Avisen *Neue Preußische Zeitung* (*Kreuzzeitung*) bragte ligeledes på bryllupsdagen en sang, som var signeret "tzff". Digtet, som bar titlen "Zum 27. Februar 1881", bestod af fem vers, og det sidste lød som følger:

Mögen dann sich Wetter thürmen,
Zornig dräuen Ost und West,
Deutschland steht in allen Stürmen
Wie ein Fels im Meere fest,
Wie Du selber, theures Paar,
Ungetrennt auf immerdar.

Sangen var skrevet på melodien ”Schleswig-Holstein meerumschlungen”, som var slesvig-holstenismens mest kendte slagsang med rødder tilbage til 1844. Hvert vers afsluttedes med ordene ”Ungetrennt auf immerdar”, som refererede til, at hertugdømmerne Slesvig og Holsten aldrig skulle skilles ad, jf. Ribe-traktatens (1460) ordlyd ”auf ewig ungetheilt”. Ligesom Tysklands kommende kejserpar skulle såvel det nygrundlagte tyske kejserrige som Slesvig og Holsten altid forblive sammen. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med prinseparret. I september 1890 besøgte det tyske kejserpar Slesvig-Holsten, kejserindens hjemland, hvilket afspejledes i talrige hyldestdigte til kejserens gemalinde. I Flensborg fremførtes et digt på fire strofer, hvoraf de tre første lød som følger (*Neue Preußische Zeitung* (*Kreuzzeitung*) 12.9.1890, ”Kaiser-Manöver in Schleswig-Holstein”)):

Nun ist uns der Herbst zum Frühling worden,
Nun jacht uns der Himmel noch einmal so blau;
Ein jauchzendes “Heil” durchzittert den Norden,
Dir gilt es: Willkommen viel edle Frau!

Die Heimath ist’s, die den Gruß Dir beut,
Die Heimath, die fast sich vergessen gewähnt –
O Dank Dir, daß Deine Huld nun heut
So langes Sehnen mit Freude krönt.

Wie sagen wir nur, was tief innerlich,
So warm und true in der Brust sich regt?
Wir finden ein Wort nur: “Gott grüßte Dich!”

Hjemlandet ønskede at hylde den tyske kejserinde, hvis fyrstehus havde dybe rødder i hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Kejserinden var født på Dolzig Slot i Neumark-regionen i Brandenburg i det nuværende vestlige Polen, som havde været i den augustenborgske hertugfamilies besiddelse siden 1856. Indtil slutningen af 1860’erne boede familien primært på slottet. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtets forfatter dus med kejserinden. Æresporten ind til byen Gråsten, hvor den augustenborgske hertugslægt ejede Gråsten Slot, bar følgende indskrift (ibid.):

Seid willkommen hier im Norden,
Wo die Welle spült am Strand:
Heimathsklang tönt in Akkorden,
Deutsche Treue ziert das Land!

Hyldestdigtene var udtryk for en kombination af en regional-dynastisk identitet og stolthed, centreret omkring Slesvig-Holsten og dynastiet Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg, og den tysknationale enhed manifesteret i det tyske kejserrige. Besøget i 1890 i Slesvig-Holsten, som bl.a. gik til Sønderborg, Glücksborg og Augustenborg, fandt sted i forbindelse med de såkaldte kejsermanøvrer ved Dybbøl og på Als, dvs. store årlige militærøvelser, hvor hæren og til tider flåden øvede sig under ledelse af kejseren. En samtidig beretning understregede slesvig-holstenernes betydning for skabelsen af det tyske kejserrige med deres heltemodige indsats i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71),

aber ein Rest von Partikularismus blieb noch zurück, die Erinnerung an den Herzog Friedrich lebte fort in dem Herzen des angelsächsischen Stammes, der sein Recht gekränkt wähnte. Heute ist das anders geworden, die unverwelkliche Liebe und Verehrung, welche unser Volk dem Herzog Friedrich zollte, es hat sie übertragen auf dessen anmuthige, liebreizende Tochter, "das Muster einer deutschen Fürstin und Frau", welche jetzt den deutschen Kaiserthron ziert, Frölich: 'Die Kaisermanöver in Schleswig-Holstein', 688.

Slesvig-holstenernes tilhørsforhold til og loyalitet over for den augustenborgske hertugslægt var nu via den tyske kejserinde, overført til det tyske kejserrige. Befolkningen i provinsen Slesvig-Holsten benævnes angelsaksere, der var et germansk folk, som ifølge traditionen stammede fra halvøen Angel mellem Flensborg Fjord og fjorden Slien i Slesvig. Pastor Hofmann fra Altona talte til sin militærmenighed fra toppen af Hjertehøjen i Gråsten, hvor han bl.a. udtalte:

Auch hier zu Lande ein Volk kerndeutscher Art, ein Bruderstamm von altbewährter Treue! Zu mersten Male seit seiner Thronbesteigung rauscht dem Kaiserpaare der meerumschlungenen Lande Wogengruß. An seiner Heimath Hügeln hängt des Volkes Herz, an diesem Herzenshügel heut' der ganzen Lande Herz. Wo es in angestammter Liebe der Enkelin Herzogs Christian August huldigend zu Füßen liegt, da schlägt es auch dem Enkel Kaiser Wilhelms jauchzend entgegen. An diesem Altar auf dem Herzenshügel sei ein Gelübde eines heiligen Herzensbundes erneut: Schleswig-Holstein auf ewig eins und ungetheilt in deutscher Treue, so bleibe es fortan stammverwandt dem Kaiserhause,

dem Vaterlande!, ibid., 691.

Pastoren fremhævede, at befolkningen i den preussiske provins Slesvig-Holsten, den tyske Nordmark, var et germansk broderfolk, hvormed han implicit påpegede samhørigheden mellem danskere og tyskere, da begge nationer er germanske folk. Hertug Christian August 2. af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1798-1869, hertug fra 1814) og kejser Wilhelm 1. var nu blevet forenede i kraft af deres børnebørns, det tyske kejserpars, giftermål i 1881. Under kejserparrets besøg i Schlesien og hovedstaden Breslau i september 1890 henvendte Gertrud Friedensburg, der var gift med byens overborgmester, Ferdinand Julius Ernst Friedensburg (1824-91, overborgmester fra 1879-91), sig til kejserinden med et digt, som bestod af tre strofer (Ibid., ”Kaiser-Manöver in Schlesien”). Den anden og tredje strofe lød som følger:

An unseres Kaisers Seite kommst Du her,
Der ohne Schwertstreich Sieg auf Sieg errungen,
Wahrheit und Liebe nur die gute Wehr,
Mit der die ganze Welt er sich bezwungen;
Wahrheit und Liebe sei denn auch der Lohn,
Den wir Euch spenden auf dem Dankaltare,
Du leuchtend Vorbild jedem Fürstenthron,
Wie jedem schlichten bürgerlichen Paare.

Laß Dir, o Kaiserin, durch meinen Mund
Verkünden, was Millionen Herzen schlagen
Im weiten Schlesierland zu dieser Stund.
So lange noch der Berge Gipfel ragen
An Böhmens Grenzen uns herniederschaun
Auf unser Land – wird auch die heilige Flamme
Der Liebe glüh’n, in welcher wir vertrann
Dem Fürstenhaus vom Hohenzollernstamme!

Digtet udtrykte en loyalitet over for det tyske kejserhus og Hohenzollern-dynastiet inden for rammerne af en særlig schlesisk regional identitet med kejserinden, der var vokset op nær de historiske grænser til Bøhmen, som en central figur. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtet dus med kejserinden. Den 24. juni 1889 ægtede kejserindens yngre søster prinsesse Louise Sophie af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1866-1952), der var født i Kiel, prins Friedrich Leopold af Preussen (1865-1931). Giftermålet blev betragtet som Hohenzollern-dynastiets endelige forsoning med den augustenborgske hertugslægt, da gommen var søn af prins Friedrich Karl (1828-85), som havde ledet de preussiske styrker imod Danmark i Den Anden Slesvigske Krig i 1864, der havde resulteret i Augustenborgernes fordrivelse fra

hertugdømmerne. Prins Friedrich Karl havde desuden deltaget som kaptajn under den preussiske generalfeltmarskal grev Friedrich von Wrangel (1784-1877) i Den Første Slesvigske Krig (1848-50), *The New York Times* 7.7.1889, ”Berlin’s Royal Wedding”, 6.

I forbindelse med det tyske kejserpars sølvbryllup i 1906 forfattede den tyske digter Rudolf Gottschall (1823-1909) et digt, Gottschall: ’Zur silbernen’. Digtet med titlen ”Zur silbernen Hochzeit des Kaiserpaares” bestod af seks strofer og sammenknyttede rigsgrundlæggelsen i 1871 og det kongelige giftermål ti år senere. Denne implitte sidestilling mellem den tysknationale samling og kejserparrets ægteskab kom tydeligst til udtryk i digtets fjerde strofe, der lød som følger:

> Dem Kaiser Heil! Sein Wille fest und eifern
> Schützt mit dem Schwert des Friedens Heiligtum,
> Und machtvoll gleich des alten Reiches Kaisern
> Wahrt er in Ost und West den deutschen Ruhm.
> Er wies den Weg uns durch die Ozeane;
> Der Hansa Flagge ward des Reiches Fahne.

I Bismarcks visioner for et fremtidigt forenet Tyskland var der ikke plads til hertugelig separatisme og selvrådige fyrster, hvorfor han afviste hertug Friedrich 8.s tronkandidatur. Bismarck var derfor en stærk fortaler for den dynastiske forbindelse mellem Hohenzollerne og Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg-dynastiet, da han så det som en intern tysk dynastisk forsoning. Giftermålet i 1881 havde været medvirkende til at sikre Tyskland et ”Friedens Heiligtum”. Ifølge Gottschall kunne den tyske kejser Wilhelm 2. måle sig med de tysk-romerske kejsere i det gamle tyske rige (962-1806), og han refererede endvidere i strofen til samtidens tysk-britiske flådekapløb; et kapløb, der ultimativt ledte frem til udbruddet af 1. verdenskrig i 1914. Det nye tyske kejserrige i 1871 fik som nationalflag den sort-hvid-røde trikolore, der bl.a. symboliserede Hansestæderne (rød og hvid). Det middelalderlige Hanseforbund blev fra 1850’erne og frem til 1. verdenskrig anvendt som en historisk retfærdiggørelse af en stærk tysk flåde og forbundet med Preussens opstigning som den ledende tyske stat i den nationalkonservative historiografi. Denne konservative tolkning af Hanseforbundets historie var nært knyttet til den lilletyske samling, som Bismarck var arkitekten bag.

Kurfyrstendømmet Hannover (fra 1814 et kongerige) og Storbritannien var i personalunion med hinanden fra 1714-1837 (afbrudt fra 1807-14 med den franske lydstat kongeriget Westfalen (1807-13)). I kurfyrstendømmet Hannover blev den britiske kong Georg 1.s (1714-27) kroning den 20. oktober 1714 fejret under stor festivitas, bl.a. med et hyldestdigt i september 1714 af en digter i Hannover, der kaldte sig Joust Goerries am Deister, Goebel: ’Ein niederdeutsches Gedicht’, 94-95. Digtet, der var skrevet på

plattysk (nedertysk eller nedersaksisk), bestod af 24 strofer, og den niende lød som følger:

> Man seih in Boikern nah, wat hei in siner Jögend
> Vor Prausen afgelegt van Dapperkeit un Dögend,
> Vor Trier un vor Wien dei Kaiser Leopold
> Dei was deshalfen öhm vor vehlen hold.

Den nye britiske kong Georg 1. havde som ung prins af Braunschweig-Lüneburg deltaget i slaget ved Trier (Konzer Brücke) den 11. august 1675 i Den Fransk-Nederlandske Krig (1672-78), hvor det tysk-romerske kejserrige sejrede over Frankrig, og i det succesrige forsvar af Wien i 1683 i Den Store Tyrkiske Krig (1683-99). Med sin heroiske indsats for den tysk-romerske kejser Leopold 1. (1658-1705) havde kong Georg 1. gjort sig fortjent til sine tyske undersåtters respekt og agtelse. Et andet digt i anledningen af kroningen i 1714 var skrevet af en anden lokal digter i Hannover, Heinrich Friedrich Engelhart, Reitemeier: 'Kurfürst oder König', 21-22.

> Wo ist solcher Fürst? Ein solches Licht der Erden?
> Das seiner Sternen Glanz auff fremde Länder leg't
> Dem Weißheit und Verstand zu Kron und Scepter werden
> Der in der hohen Brust auch Vater=Liebe heg't.
> Das bist Du König ja
> Gott hat Dich selbst erkohren
> Dich betet Engelland von selbst als König an.

Digtet udtrykte en lokalpatriotisk og dynastisk stolthed over, at det tyske fyrstehus havde besteget den mægtige britiske trone. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Engelhart dus med den britiske konge, som var kurfyrste af Hannover fra 1698-1727. Omvendt lagde den kulturelle britiske offentlighed vægt på den protestantiske tronfølge, som havde muliggjort Hannover-dynastiets bestigelse af den britiske trone, ibid., 22-23. Borgmesteren i Leicester, John Pares, holdt i anledning af kroningen af kong Georg 1. en tale, i hvilken han fastslog, at det hannoveranske kongehus var en lykke for staten og Church of England: *Hereby the Crown is firmly establish'd in a Protestant Hereditary Succession in your August House, the Hopes of the Pretender are entirely extinguish'd, and the wild Schemes of Republican Heads are utterly confounded* (*Stamford Mercury* 21.10.1714, "To the King's most"). Kroningen medførte uroligheder i det sydlige og vestlige England, hvilket til fulde demonstrerede, at der ikke var almindelig national konsensus bag den hannoveranske tronfølge. Kong Georg 1. døde under sit sjette besøg til Hannover som konge i fyrstenbispedømmet Osnabrück i 1727, og han blev bisat i kurfyrstendømmet Hannover i kapellet på Leineschloss. I 1740 under den britiske kong Georg 2. (1727-60), kong Georg 1.s søn, blev det også formuleret i et hyldestdigt af den lokale

digter Martin Hartwig Hoffschläger, ibid., 24-25.

Daß Du von Deinen Thron Dich hast zu uns gewendet,
und dadurch unsern Wunsch und Sehnsucht nun geendet,
Daß uns Dein Gnade=Strahl, daß Deine Purpur Pracht.
Und Deine Gegenwart uns heute glücklich macht.
Es Kann nun jederman durch dieses Gnaden=Zeichen,
Mit allem Rechte sich den Glücklichsten vergleichen,
Weil Deine Königs Huld besonders auf uns strahlt.

Hoffschläger fulgte ligeledes den germanske tradition for fyrstedigte ved at være dus med statsoverhovedet i sit digt til den tysk-britiske monark. Med kong Georg 3. (1760-1820), sønnesøn af kong Georg 2., vendte billedet dog, da den britiske monark var den første i Hannover-dynastiet, som var født i Storbritannien (i 1738). Desuden talte han engelsk som sit førstesprog, og han besøgte aldrig Hannover. Kong Georg 4. (1820-30), kong Georg 3.s søn, besøgte Hannover i 1821 efter sin kroning samme år, og under besøget i byen Göttingen dedikerede byrådet og borgerne følgende hyldestdigt til monarken, ibid., 30-31.

Dort, wo die Nebelküsten sich erheben,
Eint Brittenliebe sich um Seinen Thron,
Wo Schottlands Berge zu den Wolken streben,
Da huldigt Ihm des Hochlands starker Sohn,
Und wo des Shannons stolze Silberwelle
So grüne Flur, als Felsgeklipp' umzieht,
Da sprudelt Ihm der Liebe frische Quelle,
Da preis't Ihn Irlands Herz und Irlands Lied.
Und wo das Meer mit seinen Riesenwellen
An Herkul's Felsensäuöen schäumend bricht,
Da sieht man Seine Königsbanner schwellen, Und Liebe dienet Ihm in süßer Pflicht;
Ja selbst der wilde Sohn der heißen Wüste
Ist Seinem hohen Zepter unterthan,
Und Kühn nach Indiens entlegner Küste
Brach sich der Britte die verweg'ne Bahn.
So glänzt Sein Diadem in allen Zonen
Und ungemessen ist Sein Königthum,
So schmücken Ihn die schimmerreichsten Kronen,
Und sternenhoch trägt Ihn der schöne Ruhm;
Und daß Er schirme Seine Insellande,
Reicht Ihm, befreundet und mit mildem Sinn,
Zu ew'ger Herrschaft heil'gem Unterpfande
Der Meeresfürst den mächti'gen Dreizack hin.
Und dennoch auf dem reichsten Erdenthrone
Vergaß Er nicht das fromme Ahnenland, Wo einst, noch ohne Schmuck der Königskrone,
Die heil'ge Wiege Seiner Väter stand; Umleuchtet von des Lebens höchstem Schimmer,
Im Sonnenglanz' der königlichen Pracht,

Hat Er mit milder Vaterliebe immer
An Sein getreues deutsches Volk gedacht.

Digtet afspejlede den forandring, der var indtrådt i forholdet mellem de to stater i personalunionen. Den lokale dynastiske stolthed var nu ændret til en anglofili, som poetisk indarbejdede det britiske imperiums storhed i en fortsat dynastisk legitimering af Welf-dynastiet. Hannover var med sin "Meeresfürst" trådt ind på verdensscenen.

Under kong Georg 4.s besøg i 1821 i kongeriget Hannover kom monarken til byen Bad Iburg i oktober 1821, hvor man fremførte et hyldestdigt på fire strofer. Digtets tredje strofe henledte monarkens opmærksomhed på det forhold, at hans to gange tipoldefar kurfyrst Ernst August af Hannover (1692-98), hertug af Braunschweig-Lüneburg (1679-98), havde boet på borgen i sin tid.

Nur klein ist unser Iburg, doch es birgt
Ein theures Kleinod aus der alten Zeit.
Noch steht die Burg, wo Dein glorreicher Ahn,
Ernst August, lebte für sein treues Volk.
Wohl altern ihre Zinnen mit der Zeit,
Doch in dem Volke, das die Burg umwohnt,
Lebt zu dem alten theuren Guelphenstamm
Die treue Liebe ewig gründend fort.

Digtet sluttede med et "Heil unsern König". Kurfyrst Ernst Augusts far, hertug Georg af Braunschweig (1582-1641), regerende fyrste af Calenberg fra 1635, grundlagde Hannover-dynastiet som slægtslinje inden for Welf-dynastiet. Fyrstendømmet Calenberg-Göttingen, grundlagt i 1495 inden for Huset Welf, blev i 1692 ophøjet til et kurfyrstendømme (Braunschweig-Lüneburg). Kurfyrst Ernst August havde som den første formået at forlene Hannover-dynastiet med kurfyrstetitlen, og ved at sammenligne kong Georg 4. med denne berømte forfader tilskrev man Hannovers monark en dynastisk legitimitet i den tyske fyrstestat. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med den tysk-britiske konge i digtet.

I 1837 opløstes personalunionen med dronning Victorias (1837-1901) tronbestigelse i 1837, eftersom Hannover med sin saliske tronfølgelov, agnatisk succession, ikke anerkendte en kognatisk arvefølge. I det britiske kongehus (Hannover-dynastiet, Welf-dynastiet fra 1714 og frem til 1901) blev dronning Victorias farbror Ernst August (1771-1851), søn af kong Georg 3. (1760-1820) og bror til kongerne Georg 4. (1820-30) og William 4. (1830-37), derfor i 1837 konge af Hannover. Hannover fik dermed en monark, der var hjemmehørende i det tyske kongerige. Kongehuset i Hannover blev dermed en særskilt national institution, dog med en britiskfødt monark som sin første konge. Ernst August var fra 1799 udstyret med en britisk hertugtitel som hertug af Cumberland og Teviotdale. Cumberland ligger i det

nordlige England, mens Teviotdale ligger i det sydlige Skotland. Den 17. september 1837 afsløredes en statue af kong William 4. i byen Göttingen i anledning af 100-års jubilæet for Göttingen Universitet. Mindesmærket, hvis afsløring overværedes af kong Ernst August, er til dato det eneste monument på tysk jord for en britisk konge. På forsiden af piedestalen er der indgraveret en latinsk indskrift: ”Guilielmus/Quartus/Rex/Pater Patriae” (”William/IV/Konge/Fædrelandets Fader”). Ærestitlen ”Pater patriae” refererede til Romerriget, hvor det romerske senat tildelte denne ærefulde titel som et tegn på værdighed og for at præcisere modtagerens pligter over for borgerne, Unverfehrt: ’Ernst von Bandels’. Hannover fik i 1819 sin første konstitution af prinsregent Georg (4.), prinsregent fra 1811-20, og en ny, mere liberal forfatning i 1833 af kong William 4. Begge forfatninger blev udstedt under Hannovers populære vicekonge i perioden 1816-37, prins Adolphus (1774-1850), hertug af Cambridge fra 1801, der var bror til kongerne Georg 4., William 4. og Ernst August. Allerede samme år som sin tronbestigelse opløste kong Ernst August parlamentet og afskaffede 1833-konstitutionen. Dette skridt gjorde kongen uhyre upopulær i hjemlandet, Storbritannien, hvor han var tronfølger til den britiske trone indtil 1840, hvor dronning Victoria fødte sit første barn. Ophævelsen af forfatningen udløste en konstitutionel krise i det tyske monarki. Syv professorer ved Göttingen Universitet nægtede at aflægge troskabesed til kongen, hvorfor de blev afskediget i unåde. Osnabrück var hovedsædet for oppositionen imod det nye semi-absolutistiske styre, hvorfor kong Ernst August aflagde byen et officielt besøg i juni 1838 i forbindelse med en større rundrejse, der også inkluderede byen Bad Iburg. Under det kongelige besøg bød byens skolebørn kongen velkommen med afsyngelse af nationalsangen ”Heil dir, Hannover”, der blev introduceret i begyndelsen af 1700-tallet på den tysk-britiske barokkomponist Georg Händels (1685-1759) melodi ”God Save The King” (1745). Händels melodi forblev nationalsang for Storbritannien efter personalunionens opløsning i 1837. Under besøget i Osnabrück holdt borgmester Johann Carl Bertram Stüve (1798-1872, borgmester fra 1833-48) en tale, i hvilken han understregede byens traditionelle loyalitet over for Welf-dynastiet:

Zwei Fürsten aus dem erhabenen Welfischen Stamme haben den Namen Ernst August zu einem Zeichen des Ruhms und des Segens erhoben in diesem Lande, daß sie mit den Waffen und dem Rechte beschützten und dessen Wohlstand sie mit sorgsältiger Hand pflegten, Malortie: *König Ernst*, 63-64.

Kong Ernst August havde således ifølge borgmesteren formået at leve op til sin to gange tipoldefar i lige mandslinje, kurfyrst Ernst August, hvis eftermæle stod meget stærkt i det hannoveranske folks bevidsthed. Tilbage i 1693 havde man tilegnet den nye kurfyrste et lykønskningsdigt, der som det første hyldestdigt til Welf-dynastiet var skrevet på plattysk, Nutzhorn: ’Ein niederdeutsches Gedicht auf

Ernst', 142-43. Kong Ernst Augusts besøg rundt i kongeriget viste sig at være en succes for hans offentlige omdømme og relation til folket. Kongen blev en ganske afholdt monark i Hannover.

Kronprins Georg (5.) (1851-66) giftede sig den 18. februar 1843 med prinsesse Marie af Sachsen-Altenburg (1818-1907). I samtiden hæftede man sig ved, at Hannovers nye kronprinsepar havde en fælles stamfader, *den aus der Zeit der Sachsenkriege geschichtlich großen Herzog Wittekind*, Schröder: *Die Vermählungs-Feier*, vii-viii. Det welfiske kongehus og det sachsiske fyrstehus var således historisk forbundet via den saksiske frihedshelt Wittekind (?-785, død 807/808), der havde taget kampen op imod Karl den Stores frankiske imperium. Det fyrstelige giftermål gav anledning til en række hyldestdigte fra de forskellige byer i Hannover. Hyldestdigtet til Hannovers nye tronfølgerpar fra Wöltingerode lød som følger (ibid., 2):

Auf, Brüder, Schwestern, singt,
Prinzeß Maria Heil!
Auf, singt Ihr Heil!
Von ächtem, deutschen Blut
Kommt Sie, so fromm und gut,
Hannover-Land zur Freud'
Laut singt Ihr Heil!

Und dem, der Sie erwählt
Zu Seines Lebensglück,
Georg singt Heil!
Durch Liebe nah' verwandt
Knüpf' "Beid" das schönste Band
An unser Vaterland:
Auf, singt Ihm Heil!

Ernst August hohes Heil!
Dem Landesvater Heil,
Singt, singt Ihm Heil!
In Seinen Kindern blüht,
Vom ganzen Volk geliebt,
Ihm Herzens-Wonn' und Lust
Dem König Heil!

Dem ganzen Lande Heil,
Hannover-Lande Heil!
Singt, singt ihm Heil!
Ein Engel ziehet ein,
Drum laßt uns fröhlich sein,
Ihr treue Herzen weih'n,
Maria Heil!

Digtets anonyme forfatter understregede ligeledes brudens tyske afstamning (strofe et), og digtet som

helhed formulerede en kombination af en tysknational fædrelandsfølelse og en lokalpatriotisk loyalitet over for kongeriget Hannover og dets monark, kong Ernst August (strofe tre). Brylluppet i 1843 var det første hannoveranske tronfølgerbryllup, der blev afholdt i Hannover siden 1705, hvor prins Georg (2.), den senere britisk-hannoveranske monark (1727-60), ægtede prinsesse Caroline af Brandenburg-Ansbach (1683-1737). Det fyrstelige giftermål i 1843 blev således af den hannoveranske offentlighed anvendt som en dynastisk, historisk og national legitimering af kongehuset i Hannover.

Den 21. september 1845 nedkom kronprinsesse Marie i Hannover med en ny tronarving, arveprins Ernst August, hvormed arvefølgen var sikret. Fødslen af tronfølgerparrets ældste barn fremkaldte en overvældende jubel i hele kongeriget, og byen Hannover festede i tre dage. Pastor Bödeker holdt en tale, i hvilken han på vegne af borgerskabet i residensstaden bød velkommen til *Dem jüngsten Sproße des alten edlen Welfenstammes*, Malortie: op.cit., 144. Senere på året besøgte hertug Adolphus af Cambridge sin ældre brors familie i Hannover. Magistraten i Hannover formulerede det kongelige besøg fra Storbritannien som en lykønskning fra hertugens side: *Er freue sich aufrichtig, daß Hannover jetzt das Glück habe, seinen eigenen König im Lande selbst zu besitzen*, ibid., 145-46. Med fødslen af arveprins Ernst August var arvefølgen i Hannovers kongelinje sikret, og hertugen af Cambridge ønskede på vegne af det britiske kongehus officielt at udtrykke sin anerkendelse af successionen, som han dermed reelt var udelukket fra. Welf-dynastiet havde således med arveprins Ernst August sikret ikke blot arvefølgen, men tillige kongeriget Hannovers fortsatte eksistens som selvstændig stat. Fødslen af arveprins Ernst August var tillige historisk derved, at det var den første nedkomst af en hannoveransk tronfølger i Hannover siden prins Frederik af Wales (1707-51), den ældste søn til kong Georg 2.

Med kong Ernst Augusts død i 1851 besteg sønnen kong Georg 5. (1851-66) tronen i Hannover. Georg 5. var født inden for grænserne af Det Tyske Forbund, i Berlin i 1819. I oktober 1862 besøgte kongen byen Bad Iburg, hvor unge piger, klædt i traditionelle dragter, overrakte kongen gaver fra byerne i Osnabrück-distriktet og reciterede korte digte, nogle på plattysk, geo-iburg.de. 'Zeitreise(n) durch'; Kehne: '"Des theuren Herrschers', 148-63. I november 1865 besøgte kong Georg 5. byen Achim ved floden Weser, hvor byens Thalia-kor fremførte en sang for monarken. Koret afsluttede med ordene: "Gott schütze unseren König und Herrn, Gott schütze unseren Kronprinzen und künftigen Herrscher, Gott schütze unser ganzes Königshaus", Pöttker: 'Königlicher Besuch'. Kong Georg 5. besøgte i 1856 byen Lerbach, som siden middelalderen havde tilhørt forskellige grene af Welf-dynastiet. Byen viste sin loyalitet over for kongehuset ved dette besøg, bl.a. med et digt, der lovpriste monarken som "unserem König", Kutscher: 'Lerbacher waren'. Også de nye områder, som var blevet en del af kongeriget Hannover i forbindelse med Wienerkongressen (1814-15), blev søgt inddraget af kongehuset. I oktober 1856 besøgte kongeparret og deres tre børn, kronprins Ernst August (1845-1923)

og prinsesserne Frederikke (1848-1926) og Marie (1849-1904), eksempelvis byen Goslar, Fischer: ’König Georg’, 206-14. Også ved denne lejlighed blev monarken lovprist som hannoveranernes ”Landesvater”. Da kong Georg 5. fyldte 39 år den 27. maj 1858 udsendte den hannoveranske stænderforsamling en lykønskningsadresse til monarken, hvori man bl.a. takkede for den faderlige omsorg, som kongen for nylig havde givet landet *durch die Reise des theuern Kronprinzen* (*Hannoverscher Courier* 28.5.1858, ”Hannover”). Til kongens fødselsdag i 1861 blev der bl.a. afsendt en gratulations- og loyalitetsadresse til monarken fra Hannover, hvis motivation lød på, at i en tid med trusler mod Tysklands ydre grænser og internt i kongeriget Hannover, *fühlen sich die unterzeichneten Einwohner der königlichen Residenzstadt gedrängt, an dem heutigen glücklichen Geburtsfeste Eurer königlichen Majestät die warmsten Gefühle der Anhänglichkeit, Treue und Ergebenheit auszusprechen, von welchen dieselben für königliche Haus auf das Innigste durchdrungen sind* (ibid., 28.5.1861, ”Hannover”). Kong Georg 5. og det hannoveranske kongehus blev således af det hannoveranske folk anset som garanten for Hannovers fortsatte nationale eksistens som uafhængig statsdannelse. I 1856 besluttede kong Georg 5. at bygge et nyt kongeligt residensslot i Hannover, som i 1861 fik sit navn efter dynastiet, Welfenschloss. Navnet bestemte også slottets ikonografi. Havesiden, Welfengarten, er i det ydre dekoreret med skulpturer af otte betydningsfulde Welf-monarker. Omkring 1862 skabte billedhuggeren Wilhelm Engelhard (1813-1902) den vigtigste af Henrik Løve (hertug af Sachsen (1142-80) og Bayern (1156-80))), Welf-dynastiets mest berømte medlem, Lindau: ’Das Welfenschloss’.

I 1866 blev der rejst et monument over Hannover-dynastiet, benævnt Cumberland-mindesmærket, på den østfrisiske ø Norderney på trods af protester fra Preussen, som i sommeren dette år havde besat Hannover som led i Den Preussisk-Østrigske Krig, også kaldet Syvugerskrigen. Anledningen til opførelsen af dette erindringssted var redningen i august 1861 af kronprins Ernst August fra druknedøden af en lokal bademester, norderney-chronik.de. ’Cumberland-Denkmal’. Efterfølgende modtog kongehuset talrige adresser og lykønskningsskrivelser fra hele landet. De blev samlet i et album, som forsynedes med følgende indskrift på latin (Bering-Liisberg: ’Hertug Ernst August’, 24-25):

Guelphici leonis proles	Mægtige Bølgebjerge overvælvede den
Maris subiit diras moles	Velfiske Løves Ætling,
Obstupebat patria.	Medens Fædrelandet stivned’ i Rædsel.
Resurrexit ex profundis:	Men han genopstod af Dybet.
Salvatori super undis	Ære være Vandenes Herre,
In excelsis gloria!	Den Frelsende Gud i det Høje!

Det hannoveranske folk følte henimod slutningen af kongeriget Hannovers eksistens, at deres fyrstehus var blevet deres eget nationale kongehus. Den nationale integration var dermed afsluttet. For at fejre

redningen af tronfølgerens liv besluttede man at afsløre en rytterstatue af den afdøde kong Ernst August foran hovedbanegården i Hannover på kronprinsens 16-års fødselsdag, den 21. september 1861. I forbindelse med afsløringen blev der skrevet et digt på seks strofer, *Ernst August Album*, 21-22. Den femte lød som følger:

So seht das Königsdenkmal sich erheben,
Das Dank und Liebe Ernst August geweiht!
Dem ersten König, der im hohen Streben
Heraufgeführt Hannovers Blüthezeit!
Die Herrschertugend, die gekrönt sein Leben,
Rückstrahlend! – Sinnbild der Unsterblichkeit,
Steigt es herauf inmitten Seiner Werke,
Ein Bild der Huld, der Majestät und Stärke!

Kong Ernst August havde ifølge digtets anonyme forfatter genskabet Hannovers storhedstid ved at være den første monark, der var fast bosat i Hannover siden kurfyrst Ernst August. Kong Georg 1. var bosiddende i Hannover som kurfyrste fra 1698 og indtil 1714, hvor han flyttede til Storbritannien i forbindelse med sin bestigelse af den britiske trone. Kong Georg 1. besøgte Hannover i 1716, 1719, 1720, 1723, 1725 og 1727. I alt tilbragte Georg 1. omkring en femtedel af sin regeringstid som konge i Hannover. En bestemmelse i tronfølgeloven af 1701, der forbød den britiske monark at forlade landet uden parlamentets tilladelse, blev enstemmigt ophævet i 1716. I anledning af afsløringen af rytterstatuen blev der skrevet et hyldestdigt på fem strofer til den afdøde monark, som er signeret ”E. Rommel”, ibid., 50-51. Digtet hyldede bl.a. kongens indsats i den hannoveranske hær under Den Første Koalitionskrig (1792-97), hvor han udviste ægte heroisme (”echtem Heldenmuth”, strofe tre) i tre sejrrige slag ved Tournay (1794), Famars (1793) og Valenciennes (1793) mod det revolutionære Frankrig. Derved forsvarede den britiske prins heltemodigt Tysklands ære (”Deutschland Ehr’ und Sieg gewönne”, strofe tre). Hannover kæmpede i en koalition bestående af Storbritannien, Habsburgmonarkiet og Den Nederlandske Republik under ledelse af bl.a. prins Josias af Sachsen-Coburg-Saalfeld (1737-1815). Den unge tysk-britiske fyrstesøn kunne således vanskeligt siges at kæmpe for et samlet Tysklands ære. Til afsløringen af rytterstatuen holdt stadsdirektør Johann Carl Hermann Rasch (1810-82, stadsdirektør fra 1854-81) en tale til kong Georg 5., hvor han takkede denne for initiativet til mindesmærket for kong Ernst August. Kong Georg 5. blev beskrevet *als der Erste aller Söhne des Hohen deutschen Welfenhauses*, ibid., 31. Den øverste hof- og slotsprædikant overkonsistorialråd dr. Leopold holdt ligeledes en tale i forbindelse med afsløringen, hvor han understregede, at kronprins Ernst August med sikkerhed ville gøre navnet Ernst August yderligere ære, ibid., 32. Overhofmarskal Ernst von Malortie (1804-87, overhofmarskal fra 1851-66) holdt en tale i sin egenskab af præsident for komiteen til

rytterstatuens rejsning, som skulle hylde Welf-dynastiet, der i mere end 900 år havde været stort og mægtigt. Kronprins Ernst Augusts fødsel var ifølge ham den lykkeligste dag i kong Ernst Augusts liv, og han udtrykte afslutningsvis ønsket om, at den 21. september også fortsat måtte være en dobbelt festdag for Hannover, ibid., 45. Rundt om i byen Hannover var der i anledning af afsløringen ophængt forskellige transparenter, der hyldede det hannoveranske kongehus. En fra Gr. Packhofstraße nr. 19 lød som følger (ibid., 77):

> Wie dieses Haus ist auch die Stadt benannt,
> In welcher einst der Welfen Wiege stand;
> Drum hab' ich es, wie sich's wohl heute schickt,
> Mit Lichterglanz und Blumen ausgeschmückt.
> Ihm, dem wir fetzten beut' ein ebern Denkmal hin,
> Dem theuren König auch und auch der Königin,
> Dem echten Welfensohn, dem Kronprinz Ernst August,
> Bringt heut' mit mir das Volk ein Hoch aus voller Brust.

Kronprins Ernst August var ifølge indskriften en ægte Welf-prins, da han var født i Hannover, dynastiets urgamle stamland, som også havde lagt navn til fyrstehuset Hannover. I Kreuzkirchhof nr. 6 lød indskriften på en stor papirballon (ibid.):

> Ernst August, Du unser erster König!
> Dein Name lebt in unsern Herzen fort!
> Heil unserm König, Heil!
> Georg dem Fünften Heil!
> Des Volkes Hort!
> Heil unserm Kronprinz, Heil!
> Der unsere Hoffnung ist,
> Gott schütze Ihn!
> Von Sorgen ungetrübt
> Leb unsere Königin!
> Das schönste Glück erblühe
> Den Prinzessinnen!

Digtet var en hyldest til kongeparret og deres tre børn, kronprins Ernst August og prinsesserne Frederikke (1848-1926) og Marie (1849-1904). Kronprins Ernst August personificerede håbet om kongeriget Hannovers fortsatte eksistens under Welf-dynastiet, og med sit hæderkronede navn skulle han leve op til arven efter sin farfar og fire gange tipoldefar kurfyrst Ernst August. Kong Ernst August benævnes fejlagtigt som den første konge af Hannover. Han var rettelig den fjerde, da kongeriget Hannover oprettedes i 1814 under kong Georg 3. (1760-1820), der var far til kong Ernst August. Benævnelsen skyldes følgelig, at kong Ernst August var den første konge, der havde taget

fast bopæl i kongeriget Hannover efter personalunionens opløsning i 1837. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med den afdøde konge. I hofmaleren Günthers hus i Bäckerstraße nr. 28 lød indskriften på en transparent som følger (ibid., 82-83):

Heut' froh und schön wie einst vor 16 Jahren,
Wo auf der Neustadt seine Wiege stand,
Und schöner noch wie einst vor 16 Jahren
Ertönt es laut du glücklich Land, Hannoverland,
Das ganze Volk bezeugt's in Jubelsängen,
Es drückt in Erz für ewige Zeiten aus,
Daß Niemand soll aus seinem Herzen drängen
Die treue Lieb' zu seinem Königshaus.
Daß es in Treue und Liebe begleiten
Wie einst den ersten König Ernst August
Und jetzt Georg so später auch den zweiten,
Ein heilig Wort aus voller freier Brust.
So tönt heut' lauter Ihm in Jubelliedern,
Den jüngst der Gott dem neid'schen Meer entwandt,
Und froh und hehr, der Himmel hall' es wieder
In alle Fern': Du glücklich Land: Hannoverland.

Kronprins Ernst August tegnede med sin vugge i den gamle by Hannover den ideologiske fremtid for Welf-dynastiet i kongeriget Hannover. Hofbageren Winkelmann i Knochenhauerstraße nr. 16 havde ligeledes ophængt en transparent med følgende indskrift (ibid., 77) :

Willkommen rief s vor sechzehn Jahren,
Willkommen rufen wir auch heute aus.
Du güt'ger Gott wirst Ihn bewahren,
Den Sohn des edlen Welfenhaus.

Gud havde bistået Hannover, da kronprins Ernst August blev født i 1845, og igen nu i 1861, hvor han var reddet fra druknedøden. Hos handelskommissær Carl Schneider i Calenbergerstraße nr. 37 var der ophængt to transparenter, hvoraf den ene bar følgende indskrift (ibid., 82):

Ernst August, Kronprinz von Hannover,
Heil Dir, herrlicher Sproß
Uralten Stammes der Welfen.
Kronprinz Ernst August,
Liebliche Hoffnung des Throns,
Herrschen wirst Du dereinst
Gleichwie Deine gefeierten Ahnen,
Deinem Volke zum Glück

Und der Nachwelt zum Ruhm.

Den anonyme digter var dus med kronprinsen, der derved fremstod som en del af det hannoveranske folk. Der hvilede et stort dynastisk ansvar på kronprins Ernst August, der som kong Georg 5.s eneste søn skulle videreføre den tunge arv efter sine glorværdige aner som Welf-dynastiets fremtidige overhoved. Kronprins Ernst August skulle dog aldrig komme til at bestige tronen i Hannover. I 1878 ægtede den danske prinsesse Thyra (1853-1933), kong Christian 9.s yngste datter, den hannoveranske ekskronprins Ernst August (1845-1923), hertug af Cumberland og Teviotdale. Med den kontroversielle hannoveranske ægteskabsforbindelse solidariserede det danske kongehus sig med de fyrster, hvis lande var blevet inkorporeret i Preussen efter dets sejrrige krig mod Østrig i 1866. Umiddelbart efter brylluppet, i februar 1879, offentliggjordes fra tysk side en i oktober 1878 dateret preussisk-østrigsk aftale om ophævelsen af § 5 i Prag-fredstraktaten fra 1866. § 5, som var blevet til på opfordring af Frankrigs kejser Napoleon 3., tilsagde Nordslesvigs befolkning adgang til en folkeafstemning om deres fremtidige nationale tilhørsforhold. Det er dog senere blevet dokumenteret, at det ikke var ægteskabet, som var baggrund for ophævelsen af paragraffen, idet den blev annulleret allerede i april 1878. Offentliggørelsen af aftalen i sammenhæng med brylluppet og dens datering til et tidspunkt få uger efter forlovelsen var et bevidst forsøg på at skabe det indtryk i Danmark, at Tyskland opfattede ægteskabet mellem den danske prinsesse og en af det tyske kejserriges modstandere som værende rettet mod Tyskland. Det oppositionelle og kontroversielle islæt ved ægteskabet understreges yderligere ved det forhold, at medlemmer af det britiske kongehus, traditionelt stærkt knyttet til den hannoveranske fyrstefamilie, ivrede for et dansk-hannoveransk bryllup. Den udpræget anti-tyske prinsesse Alexandra af Wales (1844-1925) arbejdede ihærdigt for at få Ernst August til svoger. Hertugparret bosatte sig i landsbyen Gmunden i Østrig, Hannovers gamle våbenfælle i krigen og det forsmædelige nederlag i 1866. Hertug Ernst August, der deltog i slaget ved Langensalza den 27. juni i Thüringen i krigen imod Preussen i 1866, identificerede sig åbenlyst med Østrig, han bar bl.a. altid østrigsk uniform, i opposition til det tyske kejserrige. Hertug Ernst August opførte ”Schloss Cumberland” 1882-86 i Gmunden. Hertugens far, den blinde kong Georg 5. (1851-66), abdicerede aldrig og blev bisat i St. George’s Chapel på Windsor Slot i 1878. Hertugens ældste søn, prins Georg Wilhelm af Hannover (1880-1912), tjente ligeledes i den østrigske hær. En anti-preussisk alliance blandt tyske fyrstehuse viste sig ikke levedygtig på grund af nationalismen. Et udtryk herfor var de dynastiske forbindelser, som de detroniserede dynastier Welf (Hannover) og Hessen-Kassel indgik med Hohenzollern-dynastiet, det preussiske kongehus og fra 1871 tyske kejserhus, i hhv. 1913 og 1893. Ernst August, den titulære konge af Hannover, aflagde langsomt, men sikkert sin gamle, britisk-østrigsk

orienterede modstand mod det tyske kejserrige og Preussen i årene efter år 1900 og før sin søns bryllup i 1913 med den tyske kejserdatter, Viktoria Luise (1892-1980). Denne udvikling var bl.a. affødt af tilnærmelsen mellem Tyskland og Østrig-Ungarn. I anledning af sit giftermål blev sønnen prins Ernst August (1887-1953), der tjente i den bayerske hær, udnævnt til regerende hertug af Braunschweig i 1913 af sin nye svigerfar, den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918). Braunschweig-Lüneburg var et af slægtens gamle lande. Fra 1815 regeredes hertugdømmet Braunschweig af slægtens Wolfenbüttel-linje, der uddøde i 1884 med hertug Wilhelm 8. (1830-84). Preussen, den absolut ledende stat i det tyske kejserrige, nægtede dog at give det hjemfaldne hertugdømme til de nærmest arveberettigede, den oppositionelle og separatistiske Hannover-slægt, indtil forsoningsbrylluppet i 1913 med det preussiske kongehus. Prins Albrecht af Preussen (1837-1906, fra 1883-1906 stormester i den tyske protestantiske del af Johanniterordenen (Balley Brandenburg)), nevø til den tyske kejser Wilhelm 1., blev derfor i 1885 valgt til kejserlig regent i hertugdømmet af det braunschweigiske parlament. Den 21. oktober 1885 valgte parlamentet enstemmigt den preussiske prins til regent. Landdagens to udprægede welfiske medlemmer udtrykte dog betydelige forbehold over for beslutningen i den forudgående parlamentsdebat. Præsidenten for landdagen, Karl Friedrich Hilmar von Veltheim (1824-96, præsident fra 1881-96), udtrykte i parlamentet håbet om, at Gud måtte give den nyvalgte regent styrken til at lede regeringen til landets og indbyggernes frelse og velsignelse på samme måde som forgængeren, hertug Wilhelm, havde gjort, *Berliner Tageblatt und Handels-Zeitung* 22.10.1885, ”Die Regentenwahl in Braunschweig”, 2. Med denne pragmatiske løsning sikrede Braunschweigs statsminister, Hermann von Görtz-Wrisberg (1819-89, regeringsleder fra 1883-89), hertugdømmets selvstændighed. Den 22. november 1885 holdt prinsregenten Albrecht sit indtog i byen Blankenburg. Skolelærerinden Agnes Brüning overrakte regenten en buket med følgende ord (*Hannoverscher Courier* 23.11.1885, ”Aus den Nachbarstaaten und Provinzen”, 5):

Heil Dir, erhabner Prinz, in unserm Städtchen!
Voll Ehrfurcht grüßen Dich die kleinen Mädchen.
Als Landesvater ziehst Du bei uns ein;
Wir wollen Deine guten Kinder sein,
Als Mutter true die Frau Prinzessin lieben
Und stets, wie sie, des Weibes Tugend üben.
Ihr gieb den Strauß, den wir für sie gebunden,
Gott schenk in Blankenburg Euch viele frohe Stunden.

Prins Albrecht og hans gemalinde, prinsesse Marie (1854-98, født prinsesse af Sachsen-Altenburg), blev i digtet budt velkomne som hertugdømmets nye forældre. I overensstemmelse med den

germanske tradition for fyrstedigte var Brüning dus med den nye regent i sit digt.

Prins Albrechts død i 1906 afstedkom en fornyet debat om den braunschweigiske tronfølge i den tyske rigsdag. Parlamentsmedlemmet Kurd von Damm (1862-1915, medlem af rigsdagen fra 1903-12) repræsenterede den såkaldte welfiske bevægelse, der tog form efter 1884 i Braunschweig. Det braunschweigiske højreparti, grundlagt i 1895, krævede, at hertugdømmet skulle tilfalde hertugen af Cumberland. Kurd von Damm opponerede i parlamentsdebatten den 13. maj 1907 imod rigskansler Bernhard von Bülows (1849-1929, rigskansler fra 1900-09) ordvalg, da han kaldte Welf-dynastiet for Huset Cumberland. Han fastslog, at samtlige medlemmer af Welf-dynastiet siden 1235 og kejser Friedrich 2. (1220-50) havde ført titlen ”hertug af Braunschweig og Lüneburg”, der derfor også var navnet på dynastiet, *Verhandlungen* (*I. Session 1907*), 1625. Kurd von Damm søgte at gendrive den tyske forbundsregerings fremstilling af Welf-dynastiet som et halvt britisk og unationalt fyrstehus med en britisk hertugtitel og ville understrege Welf-dynastiets dybe rødder i tysk fyrstehistorie. Kurd von Damm accentuerede dynastiets historiske betydning for befolkningen i Braunschweig og dermed sine vælgere med følgende ord: *Wir wollen mit dem Hause Braunschweig-Lüneburg, das als Erbe der alten Welfengeschlechter mit uns durch eine mehr als tausendjährige Geschichte verbunden ist, welches mit unseren Vorfahren durch die Jahrhunderte hindurch Freud und Leid geteilt hat, auch in Zukunft verbunden bleiben*, ibid., 1626. I Kurd von Damms optik havde den tyske rigskansler ingen forståelse for den særlige historiske og identitetsmæssige tilknytning mellem fyrstehuset og det braunschweigiske folk. Det braunschweigiske højreparti var forbundet med de andre partikularistiske partier i Preussen, herunder det tysk-hannoveranske parti, som grundlagdes i 1867. Partiet, der advokerede for en genoprettelse af kongeriget Hannover, udgjorde den lutheranske del af det katolske Centrum-parti, som ligeledes stod i opposition til Bismarcks centralistiske tyske kejserrige, Bukey: ’The Guelph Party’, 43-60. Parlamentsmedlemmet Karl Götz von Olenhusen (1847-1933, medlem af rigsdagen fra 1884-87 og fra 1890-1912) fra det tysk-hannoveranske parti tilsluttede sig i parlamentsdebatten den 1. maj 1907 Kurd von Damms kritik af den tyske forbundsregering og benævnelsen af Welf-dynastiet som Huset Cumberland, ibid., 1294. I debatten den 13. maj 1907 henledte han også parlamentets opmærksomhed på braunschweigernes traditionelle loyalitet over for den tyske sag:

Meine Herren, wenn Sie zurückblicken auf die Geschichte und namentlich auf die Geschichte des Hauses Braunschweig-Lüneburg, das für Deutschlands Ruhm und Größe und auch für Preußens Ehre auf den Schlachtfeldern sein Blut gelassen hat, dann kann man jetzt nur mit traurigem Gefühl ausrufen: diese Behandlung der braunschweigischen Thronfolgefrage ist Preußens Dank dafür,

ibid., 1631.

I 1881 var der blevet indviet et sejrsmonument (”Siegesdenkmal”) i Braunschweig til minde om den tyske sejr i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71). Monumentet blev afsløret den 26. april 1881, dagen efter hertug Wilhelms 75-års fødselsdag og som en del af fejringen af hertugens 50-års jubilæum. Monumentet var som et erindringssted et eksempel på, hvordan man søgte at gøre den preussiske befolkning til tyskere, Heinzen: *Making Prussians*, 88-95. Braunschweigerne havde således også ifølge Karl Götz von Olenhusen bidraget til den tysk-nationale samling i 1871. Landdagen i Braunschweig valgte enstemmigt den 28. maj 1907 Preussens kandidat, hertug Johann Albrecht af Mecklenburg (1857-1920, regent i storhertugdømmet Mecklenburg-Schwerin fra 1897-1901), til ny regent. Hertug-regenten Johann Albrecht holdt sit indtog i Braunschweig den 5. juni 1907, hvor han fik en stormende modtagelse. Overborgmester Hugo Retemeyer (1851-1931, overborgmester fra 1904-25) holdt en tale, i hvilken han roste den tiltrædende regent for det arbejde, han i årene 1897-1901 havde udført som regent i storhertugdømmet Mecklenburg-Schwerin. Regentskabet var ifølge overborgmesteren båret af en usvigelig pligtfølelse over for såvel storhertugdømmet som det tyske folk, hvilket man håbede også ville afspejle sig i hertugens nye regentskab i et andet tysk forbundsmonarki, *Münchner Neueste Nachrichten* 6.6.1907, ”Einzug des Regenten Johann Albrecht”, 1. Under en parlamentsdebat den 30. marts 1909 argumenterede Karl Götz von Olenhusen atter for legitimitetsprincippet i den braunschweigiske tronfølgesag, og at hannoveranernes loyalitet over for deres gamle kongehus ikke var antinational, men i overensstemmelse med den monarkiske tanke, som var blevet krænket af Preussens annekteringer i 1866. Rigskansleren Bülow svarede, at Welf-dynastiets (Hannover-dynastiets) overtagelse af den britiske trone i 1714 var baseret på afsættelsen af kong Jacob 2. (1685-88) i 1688 og en udelukkelse af Stuart-dynastiets katolske arvefølge med tronfølgeloven fra 1701; en tilsidesættelse af det dynastiske princip, som ifølge den tyske regeringsleder også havde fundet sted i andre europæiske arvemonarkier i forbindelse med et dynastiskifte, i Sverige (1809/1818), Spanien (1868/1870) og Portugal (1640), *Verhandlungen* (*I. Session 1909*), 7868-7870. Hertug Johann Albrechts regentperiode udløb den 1. november 1913.

Den 28. oktober 1913 besluttede Forbundsrådet, at prins Ernst August skulle udnævnes til regerende hertug af Braunschweig, Bjørn: *Blot*, 138-40; Olden-Jørgensen: op.cit., 153-57; Viktoria Luise: *Ein Leben als Tochter*, 69-132. Den nyslåede hertug erklærede i sin trontale sin loyalitet over for sit nye hertugdømme:

Nachdem Ich den Thron Meiner Vorfahren bestiegen habe, entbiete Ich allen Meinen Braunschweigern, Mich selbst in jeder Beziehung als Braunschweiger fühlende, Meinen landesfürstlichen Gruß und spreche die zuversichtliche Hoffnung aus, daß die Bande zwischen Fürst und Volk immer fester und inniger werden möchten. Dazu wolle Gott der Allmächtige seinen reichen Segen geben! (*Münchner Neueste Nachrichten* 4.11.1913, ”Der Einzug des braunschweigischen Herzogspaares”, 2).

Det var således på grund af sin dynastiske afstamning, at hertug Ernst August kunne føle sig som en braunschweiger. I anledning af det historiske giftermål den 24. maj 1913 i Berlin skrev den tyske digter Alfred Truppel i Hannover et hyldestdigt til det unge fyrstepar, Koenig: ’The Marriage of Princess Victoria Luise’. Digtet var på syv strofer:

Heil, Hohenzoller, heil dir, o Welfenfürst,
Des Friedens Sonne leuchtend nun stieg empor,
Die lange den erlauchten häusern
Dunkel geschienen am Firmamente.

Der Weltgeschichte eherner rauher Tritt
Ließ schwinden einst erhabenen Königsthron;
Nur Treue fürder konnten hegen
Fürst sich und Volk in des Herzens Tiefen.

Da stieg hernieder Eros, der Liebe Gott,
Zwei Königskinder traf des Allsiegers Pfeil;
Der Myrte Grün nun traut umranket
Zollerngeschlecht und das Haus der Welfen.

Am Rheinstrom dort, im urgermanischen Gau,
In Denkmals Nähe hoch auf dem Niederwald,
Freuten gemeinsam ihrer Kinder
Blühenden Glücks sich die hohen Eltern.

Und lieb vertrauend legt in des Welfen Hand
Die Zollerntochter gern ihres Lebens Glück;
Ein Kaiserkleinod ward, Ernst August,
Heut dir vertrauet: Viktoria Luise.

Vom Himmel aber, hoch von den lichten Höhn,
Da segnen Euch aus heiligen Grales Kraft
Zwei Dulderinnen schwerer Zeiten:
Königin einst Marie und Luise.

Gelb-weiß, schwarz-weiß, - geeint nun in

Schwarz-weiß-rot!
Nun schließ dich, Wunde, und mit dem hohen Paar,
Du deutsches Volk, gemeinsam preise,
Die es vollbrachte, die ”Macht der Liebe!”

Kejser Wilhelm 2. kaldte sin datter for solskinnet i sit hjem, hvilket der hentydes til i første strofes omtale af lyset fra fredens solskin. Fjerde strofe nævner det berømte nationalmonument Niederwalddenkmal ved Rhinen nær Rüdesheim som stedet, hvor det unge par glædede sig sammen, og deres forældre blomstrede af lykke. Monumentet blev rejst for at markere tilblivelsen af Det Tyske Kejserrige i 1871 efter den tyske sejr i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71). Grundstenen blev lagt af den tyske kejser Wilhelm 1. i efteråret 1871, og monumentet blev afsløret i 1883. På monumentet optræder teksten fra den tyske fædrelandssang ”Die Wacht am Rhein” fra 1840, der udtrykte den tyske kamp for de områder vest for Rhinen, der hørte til Det Tyske Forbund, og som Frankrig ønskede at indlemme. Sangen, som var skrevet af den tyske digter Max Schneckenburger (1819-49), havde status af kejserrigets uofficielle nationalsang. Eftersom monumentets symbolværdi er knyttet til samlingen af det tyske rige i 1871, inddrager Truppel dette centrale tyske erindringssted som lokation for parrets giftermål, der parallelt hermed symboliserer en tysk national forening. De afdøde dronninger Marie (1818-1907, født prinsesse af Sachsen-Altenburg og dronning af Hannover fra 1851-66) og Luise (1776-1810, født prinsesse af Mecklenburg-Strelitz og dronning af Preussen fra 1797-1810) glæder sig ligeledes i deres himmel over forbindelsen mellem dynastierne Welf og Hohenzollern (strofe seks). Dronning Marie var Hannovers sidste dronning som gemalinde til kong Georg 5. (1851-66), og dronning Louise var dronning i Preussens skæbnetime, da landet stod over for Napoleons franske styrker i Den Fjerde Koalitionskrig (1806-07). Som en følge af krigen mistede Preussen over halvdelen af sit territorium ved freden i Tilsit (1807), men takket være dronningens diplomatiske snilde overlevede Preussen som statsdannelse. Dronningens død som blot 34-årig i 1810 efterlod Preussen i dyb sorg, og i den tyske nationalisme blev hun indbegrebet af den nationale uskyld. I 1814 oprettede hendes gemal, kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840), Louise-ordenen til minde om sin afdøde gemalinde. Dronning Louise var endvidere blevet mindet i 1905, da prinsesse Viktoria Luises storebror den tyske kronprins Wilhelm (1882-1951) den 6. juni ægtede prinsesse Cecilie af Mecklenburg-Schwerin (1886-1954). Begivenheden blev markeret offentligt med et digt af forfatteren og digteren Alice Freiin von Gaudy (1863-1929), der var uddannet på Königin-Luise-Stiftung i Berlin, Gaudy: ’Zur Hochzeit’. Digtet med titlen ”Zur Hochzeit des Deutschen Kronprinzenpaares” hyldede det tyske tronfølgerpar ”Vom Meeresstrand zum Alpensaum” (strofe et). I digtets tredje og sidste strofe blev dronning Louise anmodet om at være den tyske kronprins’ skytsånd (”Und Konigin Luise sei

Der Schutzgeist Deiner Tage!”). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Alice Freiin von Gaudy dus med den tyske kronprins.

Med den ægteskabelige forbindelse mellem Welf-dynastiet og Hohenzollern-dynastiet konkluderer Truppel i digtets sidste strofe, at det tyske folk med baggrund i det unge pars kærlighed som i en anden historie om Romeo og Julie er blevet samlet på ny med foreningen af Hannovers gamle gul-hvide flag med Preussens sort-hvide flag til Det Tyske Kejserriges sort-hvid-røde flag (strofe syv). Brylluppet i Berlin i 1913 var en af de sidste lejligheder, hvor monarkerne fra ”det gamle Europa” fra før 1. verdenskrig mødtes, heriblandt stormagtsregenterne: Tysklands kejser Wilhelm 2., hans fætter den britiske kong Georg 5. (1910-36) og den britiske monarks fætter Ruslands zar Nikolaj 2. (1894-1917). Den allersidste gang var til barnedåben af parrets første barn, arveprins Ernst August af Braunschweig (1914-87), den fjerde Ernst August i slægten, i sommeren 1914, Beck: ’Das letzte Monarchenfest’. Året 1913 var generelt et festår for det kejserlige Hohenzollern-dynasti i Tyskland, hvor man markerede såvel 100-året for den sejrrige tyske opstand imod den franske besættelse som kejser Wilhelm 2.s 25-års regeringsjubilæum, Smith: ’The Monarchy versus the Nation’. Man anvendte således i den tyske offentlighed bryllupsceremonierne i 1893 og 1913 som en dynastisk og national legitimering af det nye nationale monarki i Det Tyske Kejserrige. I anledning af kejser Wilhelm 2.s regeringsjubilæum blev der skrevet en leder, hvori det hed, at det tyske folk havde en stor kærlighed for det tyske kejserrige:

Rückschauend lieht es nur den den hellen Schein, der von ihm ausgeht, nicht das Fremdartige, Demütigende, Hemmende, was sich für seiene eigene Entwicklung daran knüpft. Und als es im Sturm der napoleonischen Aera aufhörte zu sein, da rang sich aus der Klage der Deutschen sofort die Hoffnung nach Erneuerung los. Und sie wurden darin alle Romantiker. Sie verbanden die Kaiseridee mit all’ den Wirklichkeiten, die ihnen das neunzehnte Jahrhundert gegeben und die sie ihm gaben, Moulin-Eckart: ’Kaiser Wilhelm II. und die deutsche Nation’, 1.

I lederen koblede den tyske historiker Richard Graf Du Moulin-Eckart (1864-1938) således implicit markeringen i 1913 af de to historiske jubilæer sammen i et ideologisk forsvar for det tyske kejserrige, som var resultatet af den tyske opstand imod den franske besættelse, der fulgte i kølvandet på opløsningen af det tysk-romerske kejserrige i 1806. På 100-årsdagen for folkeslaget ved Leipzig indviede man den 18. oktober 1913 i den sachsiske by et kæmpe monument til minde om det historisk betydningsfulde slag i oktober 1813 i overværelse af den tyske kejser og alle de øvrige tyske forbundsfyrster. Kammerråd Clemens Thieme (1861-1945), der var arkitekten bag mindesmærket,

knyttede ligeledes de såkaldte tyske ”Befrielseskrige” imod Napoleons Frankrig sammen med oprettelsen af det tyske kejserrige i 1871 i sin tale i forbindelse med indvielsen af monumentet: *Dem Werden des Deutschen Reiches ging ein Werden des deutschen Volkes voraus, und hier ist die Geburtsstätte, heute der Geburtstag!* (*Münchner Neueste Nachrichten* 19.10.1913, ”Der Geburtstag der Leipziger Schlacht”, 1). Ved indgangen til 1. verdenskrig var den tyske nationalstat i form af det tyske kejserrige blevet ét samlet rige, ikke blot politisk, men tillige mentalt.

Den 7. juni 1904 ægtede hertugparret af Cumberlands mellemste datter, prinsesse Alexandra (1882-1963), storhertug Friedrich Franz 4. af Mecklenburg-Schwerin (1897-1918). I den anledning holdt Gmundens borgmester, Franz Margelik (1847-1914, borgmester fra 1902-09), en tale til det fyrstelige par. Om prinsesse Alexandra udtalte borgmesteren bl.a.:

Eine deutsche Fürstin, welche in Gmunden geboren und herangeblüht, wird höchstdieselbe dem Gatten in die deutsche Heimat folgen, um dort mit ihm vereint die schweren Pflichten zu üben, welche ihr als Landesmutter von Tausenden und Abertausenden unserer lieben nordischen Stammesbrüder harren (*Gmundner Wochenblatt* 7.6.1904, ”Die Vermählung des Großherzogs Friedrich Franz IV. von Mecklenburg-Schwerin mit Prinzessin Alexandra”, 3).

Borgmesteren accentuerede med sin tale, at prinsesse Alexandra som et af den østrigske by Gmundens bysbørn med sit giftermål med en tysk fyrste, der tilhørte den samme germanske stamme som prinsessen, nu vendte tilbage til sit tyske hjemland som storhertugdømmet Mecklenburg-Schwerins nye landsmoder. Margelik understregede tillige i sin tale, at brudens forældre, hertugparret af Cumberland, var nære venner med den elskede kejser Franz Joseph 1., som aldrig havde glemt Hannovers militære støtte i krigen i 1866.

Fyrstendømmet Neuchâtel, der som grevskab var en del af det tysk-romerske rige (1034-1648) og siden 1406 tilknyttet det schweiziske statsforbund, var fra 1707-1848 i personalunion med Preussen. I 1707 uddøde slægten Orléans-Longueville, der havde regeret siden 1504, hvorefter fyrstendømmet tilfaldt Preussen i en personalunion, da man i kampen mod Frankrigs Ludvig 14. (1643-1715) ønskede en protestantisk hersker. Den preussiske kong Friedrich 1. (1701-13) blev blandt 15 kandidater valgt til fyrste, og dermed tilsidesatte man den rette dynastiske arvefølge til fyrstendømmet. Personalunionen var afbrudt under den franske besættelse fra 1806-14, hvor Preussen mageskiftede besiddelser med kejserriget Frankrig. I 1815 tilsluttede Neuchâtel sig som det første og eneste monarki det schweiziske statsforbund, der blev en føderation i 1848. Neuchâtel blev en republik som en virkning af 1848-revolutionerne i 1848 og opløste dermed personalunionen

med Preussen. Preussens kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61) søgte ad flere omgange forgæves at generobre området. I 1856 gjorde pro-preussiske royalister oprør i Neuchâtel, som dog endte med, at Preussen opgav sit krav i 1857, Kappelt: *Als Neuenburg*; Fricke: *Der Krieg um Neuenburg*.

Den tysk-nationale samling i 1871 indebar et stort skridt hen imod fremkomsten af en national patriotisme til afløsning af det kosmopolitiske fædrelandsbegreb, hvor fædrelandet var den stat, hvis fyrste man loyalt valgte at tjene. Dette forhold lader sig bedst illustrere ved et par eksempler fra de tyske fyrstehuse. Hertug Carl Michael af Mecklenburg (1863-1934), overhoved for Huset Mecklenburg-Strelitz fra 1918-34, tilhørte den russiske sidelinje til det regerende hus i storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz (1815-1918), var russiskfødt, tjente i det russiske militær og deltog på Ruslands side i 1. verdenskrig mod Tyskland og dets allierede. I juni 1914 meddelte han storhertugen, at han ville give afkald på sin arveret, og i august samme år umiddelbart efter verdenskrigens udbrud antog han russisk statsborgerskab. Den russiske sidelinje beholdt den fædrene lutherske tro i det ortodokse Rusland. Storhertug Friedrich Franz 4. af Mecklenburg-Schwerin (1897-1918) blev i 1918 rigsforstander i Mecklenburg-Strelitz efter storhertugens selvmord indtil de tyske monarkiers fald samme år grundet hertug Carl Michaels fraskrivning af sin arveret. Et andet eksempel er prins Ferdinand Maria af Bayern (1884-1958), der tilhørte den spanske linje af Wittelsbach-dynastiet, og som fra 1906-12 var gift med den spanske prinsesse María Teresa (1882-1912). I forbindelse med ægteskabet blev den tyske prins i 1905 naturaliseret som spansk statsborger og tildelt titlen som prins af Spanien af sin kommende svoger, kong Alfons 13. Med 1. verdenskrigs udbrud i 1914 tilsluttede han sig det neutrale Spaniens sag, hvorfor han samme år afsagde sig sin arveret til kongeriget Bayern. Prins Ferdinand Marias bror, prins Adalbert af Bayern (1886-1970), fungerede i perioden 1952-56 som Forbundsrepublikken Tysklands ambassadør i Spanien, Huberty et al.: *L'Allemagne*, bd. VI: *Baden-Mecklembourg*, 232; Lundy: 'Ferdinand Maria Luwig'.

Middelalderens feudalstatslige opsplitning efterlod forskellige nationaliteter, identiteter, traditioner og kulturer inden for de gamle fyrste- og bystater, og i midten af Europa, i det tysk-italienske område, vedblev denne struktur at bestå frem til midten af 1800-tallet. En reminiscens af denne historiske arv er republikken San Marino, storhertugdømmet Luxembourg, fyrstendømmerne Andorra, Monaco og Liechtenstein, og pavedømmet Vatikanstaten, som hører til de europæiske lilleputstater. I politiske unioner som Spanien, Portugal, Frankrig, Rusland og Storbritannien førte mediatiseringer af hovedsageligt fyrstestater fra middelalderen, særligt fra 1400- og 1500-tallet og frem til 1800-tallet, til dannelsen af centralstyrede territorialstater. Mediatiseringerne blev foretaget delvist i form af fusioner på basis af personalunioner og mestendels i form af annekteringer af

stater, herunder republikker (Portugal og Spanien: lilleputstaten og den feudale republik Couto Misto (900-tallet-1868), Frankrig: fx republikken Korsika (1755-69), købt og erobret af Frankrig (1768-69)))), bystater (Rusland og Frankrig; fx franske annekteringer af tyske rigsstæder i 1600-tallet, hvoraf Besançon fra 1664-78 var en del af Spanien, stadig med betydeligt selvstyre, og erobret og annekteret af Frankrig i 1674-78), feudale len og fyrstelen (apanage-len), på grundlag af bl.a. personalunioner, hvoraf en opstod med baggrund i en dynastisk union (Frankrig og hertugdømmet Bretagne 1491-1547), protektorater i georgiske fyrstestater (1783-1867), hvor Rusland udnyttede bl.a. dynastiske konflikter til at fremme sin inkorporeringspolitik, tronbestigelser af fyrstelenenes besiddere, erobringer, konfiskationer, giftermål (medgift), mageskifter, arv (grundet manglende arvinger i fyrste- og adelsslægter) og køb. Mediatiseringer bidrog i mindre omfang til at forme den portugisiske statsdannelse, som traditionelt har været en homogen nationalstat. Personalunioner indgik på forskellig måde i disse processer, i grundlæggelsen af den britiske og spanske statsdannelse og i udvidelsen af Frankrigs og Ruslands territorium. Storbritannien og Spanien opstod som følge af fusioner på basis af personalunioner, i Spaniens tilfælde en personalunion, der havde sin baggrund i en dynastisk union. Fusionerne implicerede en blanding af sammenlægninger og inkorporeringer, sidstnævnte mest udpræget i Spaniens tilfælde, Hvidt: *Europa*, 47-73. Som preussisk ministerpræsident 1862-71 og tysk rigskansler 1871-90 blev fyrst Bismarck, rigets arkitekt, personifikationen af udviklingen hen imod den tyske samling. Af hans erindringer fra 1898 eksponeres en erkendelse af, at den feudale, partikulærstatslige inddeling af det tyske område havde efterladt forskellige nationaliteter inden for de gamle fyrstestater. Dette forhold gjorde ifølge Bismarck den tyske nationalisme særegen i en europæisk sammenhæng, hvilket den jævnfør ovennævnte absolut ikke var. I 1866 havde stater som Sachsen, Bayern, Hannover og Hessen i krigen mod Preussen udgydt deres blod imod den tysk-nationale enhed, som Bismarck så den. Vedgåelsen af den historisk-dynastiske arv fik dog ikke Bismarck til at se med milde øjne på dynastiernes placering i det nye Tyskland. *Dynastische Interessen haben in Deutschland insoweit eine Berechtigung, als sie sich dem allgemeinen nationalen Reichsinteresse anpassen*, Bismarck: *Gedanken*, bd. I, 336-37, samlet 329-40.

Den sidste kurfyrste af Hessen-Kassel, Friedrich Wilhelm 1. (1847-66), levede til sin død i 1875 i eksil på det bøhmiske Hořovice Slot og i et bypalæ i Prag. Han nedskrev i 1868 sine erindringer om begivenhederne i 1866, der blev indledt med følgende ord:

Zwei Jahre sind verstrichen, seitdem eine blutige Katastrophe die Umwälzung der deutschen Verhältnisse herbeigeführt hat, welche, über die Rechte von Kronen und Völkerschaften

gleichmäßig hinwegschreitend, im Dienste dynastischer Selbstsucht das gemeinsame Vaterland zerriß, die organischen Triebe einer tausendjährigen Entwicklung abschnitt und Gebilde an ihre Stelle setzte, deren Lebensfähigkeit und Uebereinstimmung mit den Wünschen und Interessen der Nation wohl am allerwenigsten von den eigenen Schöpfern wird behauptet werden wollen. Noch liegt die Zukunft hinter dunklem Schleier, und nur dessen ist jeder Denkende sich bewußt, daß noch unsägliches Elend, noch heillose Wirrniß Deutschland, ja ganz Europa bevorsteht, ehe die Saat von 1866 beseitigt, oder was Gott verhüten wolle, zu Blüthe und Frucht gediehen sein wird, Friedrich Wilhelm von Hessen: *Denkschrift*, 1.

Den afsatte kurfyrste fandt, at 1866 markerede et vendepunkt i den tyske historie, hvor den forestillede 1000-årige fredelige sameksistens mellem de tyske fyrstedynastier var blevet brudt af den dynastiske egoisme, hvormed der hentydedes til det ekspansionistiske Preussen.

Der er en lang række eksempler på disse særegne identiteter inden for de gamle fyrstestater i det tyske område. De tyske konge- og fyrstehuse var eksempelvis ikke alle entydigt germanske i deres historiske oprindelse. Huset Mecklenburg var oprindeligt slavisk, inden det i løbet af middelalderen blev germaniseret. I perioden fra ca. 1100 til ca. 1400 fandt der en fortyskning sted i det østlige Tyskland, det vestlige Polen og langs Østersøens sydkyst. I denne germaniseringsproces blev en lang række slaviske (og baltiske) sprog helt udryddet i løbet af tre århundreder. Såvel kasjubernes som sorbernes sprog er i dag anerkendte som regionalsprog i hhv. Polen og Tyskland. Kasjuberne i det nordlige Polen og sorberne i det østlige Tyskland tilhører den vestslaviske gruppe af folkeslag. Sorberne, et nationalt mindretal i Tyskland, er den eneste slaviske nation i Tyskland, som har overlevet fortyskningen. Der har været fire dynastiske forbindelser mellem Holsten-Gottorp-Romanov-dynastiet i Rusland, selv af blandet russisk og dansk-tysk oprindelse, og Huset Mecklenburg: i 1799 ægtede storfyrstinde Elena Pavlovna (1784-1803), den næstældste datter af zar Paul 1. (1796-1801), arveprins Friedrich Ludwig af Mecklenburg-Schwerin (1778-1819), fra 1815 arvestorhertug, i 1851 giftede storfyrstinde Catharina Mikhailovna (1827-94), sønnedatter af zar Paul 1., sig med hertug Georg August af Mecklenburg-Strelitz (1824-76), og grundlagde med dette ægteskab den russiske sidelinje inden for Mecklenburg-Strelitz-dynastiet, i 1874 ægtede den russiske storfyrst Vladimir (1847-1909), søn af zar Alexander 2. (1855-81), prinsesse Marie af Mecklenburg-Schwerin (1854-1920), og i 1879, da storfyrstinde Anastasia (Mikhailovna) (1860-1922), sønnedatter af zar Nikolaj 1. (1825-55), ægtede storhertug Friedrich Franz 3. af Mecklenburg-Schwerin (1883-97), som var bror til prinsesse Marie af Mecklenburg-Schwerin. De to søskende var oldebørn af arveprinseparret Elena Pavlovna og Friedrich Ludwig. Der har været én

dynastisk forbindelse mellem Romanov-dynastiet og Huset Mecklenburg. Den ældste, levedygtige datter til den russiske zar Ivan 5. (1682-96), storfyrstinde Catharina Ivanovna (1691-1733), ægtede i 1716 hertug Karl Leopold af Mecklenburg-Schwerin (1678-1747, hertug fra 1713). Parret blev forældre til storfyrstinde Anna Leopoldovna (1718-46), som var regent for sin ældste søn, den mindreårige zar Ivan 6. (1740-64, zar fra 1740-41), der tilhørte Welf-dynastiet (Braunschweig-Bevern). En historisk vedkendelse af Huset Mecklenburgs slaviske ophav var det navn, som hertug Adolf Friedrich af Mecklenburg-Schwerin (1873-1969) gav sin datter, hertuginde Woizlawa Feodora af Mecklenburg (1918-2019), i 1918. Woizlawa var navnet på datteren af Wartislaw 1. (ca. 1091-1135), den første hertug af Pommern (fra 1120'erne til 1135), og gemalinden til Pribislav, den første fyrste af Mecklenburg (1167-78) og grundlæggeren af Huset Mecklenburg. Et kompromis mellem den germanske og slaviske kultur ses i navnet Borwin, og hertug Borwin af Mecklenburg (født 1956) har været overhoved for Mecklenburg-Strelitz-dynastiet siden 1996 og siden 2001 for hele Huset Mecklenburg. Den første del i navnet Borwin, "Bor", er slavisk og betyder kamp eller slag, mens den sidste del, "Win", er tysk og betyder ven. Navnet Borwin blev anvendt i formen Heinrich Borwin, der i tre generationer regerede Mecklenburg i 1100- og 1200-tallet. Et barnebarn til storhertug Friedrich Franz 2. af Mecklenburg-Schwerin (1842-83) fik navnet hertug Heinrich Borwin (1885-1942). Storhertug Adolf Friedrich 5. af Mecklenburg-Strelitz' (1904-14) yngste søn fik navnet hertug Karl Borwin (1888-1908). I 1887-89 byggede storhertug Friedrich Franz 3. af Mecklenburg-Schwerin et palæ i den sydfranske by Cannes, som blev dødt Villa Wenden. Venderne var et vestslavisk folk, som før germaniseringsprocessen levede langs Østersøens sydkyst i de germansk-dominerede områder. I 1864 indstiftede storhertug Friedrich Franz 2. af Mecklenburg-Schwerin (1842-83) og storhertug Friedrich Wilhelm 2. af Mecklenburg-Strelitz (1860-1904) i fællesskab Den Mecklenburgske Husorden af Den Vendiske Krone. Indtil 1918 var de mecklenburgske monarker i deres titulatur tillige "fyrste af venderne"; en titel, som alle medlemmer af fyrstehuset bar (fyrste/fyrstinde). Såvel navngivningen som den fyrstelige orden og titulaturen er eksempler på, hvordan det mecklenburgske fyrstehus identificerede sig med sin slaviske fortid, mecklenburg-strelitz.org. 'History of the House', 'House Order of the Wendish', 'Borwin, Duke'; Probst og Vonberg: 'Strittmatt: Eine Prinzessin'.

I april 1885 fejrede "Vereins für mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde" sit 50-års jubilæum i overværelse af storhertug Friedrich Franz 3. Foreningen blev grundlagt i 1835 i anledning af storhertug Friedrich Franz 1.s (hertug af Mecklenburg-Schwerin fra 1785-1815, og derefter storhertug fra 1815-37) 50-års regeringsjubilæum. Friedrich Franz 1. var tipoldefar til storhertug Friedrich Franz 3. Blandt talerne til den festlige begivenhed var arkivar dr. Friedrich Wigger (1825-86), som tildeltes

Den Mecklenburgske Husorden af Den Vendiske Krone i 1880 for sin store indsats inden for mecklenburgsk historiografi, Schildt: 'Bericht über die Feier', 22-31. Wigger fremhævede i sin tale, at jubilæet var særdeles betydningsfuldt for såvel fyrstehuset som Mecklenburg.

Der Stiftungstag war sinnig gewollt; denn die vornehmste Aufgabe unsers Vereins sollte eben die Erforschung der Geschichte unsers erhabenen Fürstenhauses und der Landesgeschichte sein, welche sich enger als in manchen ändern Ländern seit sieben Jahrhunderten um die Geschichte des Regentenhauses schlingt (22).

Fyrstehusets historie var nært forbundet med Mecklenburgs historie med dets rødder i vestslavisk kultur og etnicitet. Gehejmearkivråden pointerede i sin tale, at den afdøde storhertug Friedrich Franz 2. i årene 1845-57 havde ledet ombygningen af slottet i Schwerin, som havde rødder så langt tilbage i historien som Mecklenburg selv, tilbage til fyrst Niklot (død 1160), der var storhertug Friedrich Franz 2.s 19 gange tipoldefar i lige mandslinje. I slottets frontfacade indsatte man en rytterstatue af fyrsten, skabt i 1855 af den tyske skulptør Christian Genschow (1814-91). Wigger stillede et retorisk spørgsmål i sin tale: *Schauet nicht Niklot, des Fürstenhauses Ahnherr, aus seiner Halle hernieder?*, ibid., 24. De slaviske obotritters fyrste blev i det 19. århundredes regionale historieskrivning i Mecklenburg beskrevet som en vendisk nationalhelt og grundlæggeren af det mecklenburgske fyrstehus, og i den tyske nationalistiske historiografi i 1800-tallet uden for Mecklenburg blev fyrst Niklot fremstillet som en hedensk og slavisk fyrste, der søgte at imødegå de kristne sachseres tyske bosættelse og de dertilhørende tekniske, økonomiske og kulturelle fremskridt. Fyrst Niklot faldt til sidst i kampen mod hertug Henrik Løve af Sachsen (1142-80). Fyrst Niklot var far til fyrst Pribislav, som officielt konverterede til kristendommen. De dynastiske forbindelser, som både Schwerin- og Strelitz-linjen indgik med Rusland, senest i 1879, da det nuværende storhertugpar af Mecklenburg-Schwerin giftede sig, måtte derfor for foreningen udgøre en symbolsk bekræftelse af Mecklenburgs slaviske fortid, som repræsenterede en historisk kontinuitet.

For Wigger var det nyrestaurede Schwerin Slot symbolet på Mecklenburgs lange og stolte historie. Den afdøde storhertug Friedrich Franz 2. havde ifølge Wigger ydet udødelige tjenester for hele det tyske fædreland og bidraget til sit folks materielle og åndelige velfærd. Han havde sammen med sine to ældste sønner risikeret livet i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), hvor han kæmpede sammen med sin morbror kong Wilhelm 1. af Preussen og fætter kronprins Friedrich (3.) (1888). Storhertugen udpegede fire af de ti millioner, som Mecklenburg-Schwerin fik i krigsskadeerstatninger, til gennemførelse af retsreformer og de seks millioner til kirke og skoler, til videnskab og kunst samt velgørenhed, ibid., 24,

31. Desuden havde storhertugen som den lutherske statskirkes overhoved i anledning af sit 25-års regeringsjubilæum i 1867 udbygget Rostock Universitet, grundlagt i 1419, ved at lægge grundstenen til en ny hovedbygning og oprette nye lærestole og institutter. Han blev derfor betragtet som den ”anden grundlægger” af universitetet i hansestaden, som siden 1542 havde været en åndelig protestantisk højborg i Tyskland, ibid., 26-29. Wigger accentuerede, at storhertug Friedrich Franz 3. havde formået at videreføre arven og de stolte traditioner fra sin far, storhertug Friedrich Franz 2., ibid., 31. Arvestorhertug Friedrich Franz (3.) repræsenterede sin far ved kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. I Wiggers optik var det mecklenburgske fyrstehus i dets Schwerin- og Strelitz-linje et regionalt erindringssted i Mecklenburgs regionale identitet og et tysknationalt symbol.

Schweriner-slottet blev ombygget i det 19. århundredes nyrenæssancestil i en forestillet stilart kalder ”Johann Albrecht” efter hertug Johann Albrecht 1. af Mecklenburg-Schwerin (1532-76), hertug af Mecklenburg-Güstrow (1547-55), som i sin tid i 1560 havde påbegyndt opførelsen af renæssanceslottet. I 1549 sikrede hertugen i Landdagen indførelsen af den protestantiske lutherske reformation i hele Mecklenburg. Sammen med rytterstatuen af fyrst Niklot symboliserede det nyrestaurerede Schweriner Slot en forening af Mecklenburg-Schwerins slaviske rødder med kristendommen og reformationen, der sammen dannede en harmonisk symbiose. Lutheranismens stærke placering i Mecklenburg-Schwerin manifesterede sig eksempelvis, da hertug Paul Friedrich af Mecklenburg (1852-1923), næstældste søn af storhertug Friedrich Franz 2., i 1881 ægtede den katolske østrigskfødte prinsesse Marie af Windisch-Graetz (1856-1929). I 1884 gav hertug Paul Friedrich afkald på sin og sine sønners arveret til fordel for sine yngre brødre og deres sønner. Paul Friedrichs slægtslinje havde dog fortsat muligheden for at bestige tronen i Mecklenburg-Schwerin, hvis den øvrige mandslinje uddøde, såfremt efterfølgeren ville konvertere til lutheranismen. I 1887 konverterede hertug Paul Friedrich til katolicismen, som også var hans børns religion. Hertug Johann Albrecht af Mecklenburg (1857-1920), hertug Paul Friedrichs yngre bror, der var opkaldt efter sin syv gange tipoldefar i lige mandslinje, opførte i årene 1896-98 Schloss Wiligrad ved bredden af Schwerinsøen. Den usædvanlige navngivning refererede til de slaviske obotritters ældste hovedslot, beliggende nord for Schwerinsøen, og gav også landskabet historisk dybde og fortolkede det i form af en historisk-dynastisk topografi, der i lige grad fremhævede den ubrudte kontinuitet i storhertugdømmet og enheden i det herskende dynasti. Bygherren understregede dermed den slaviske oprindelse af sit dynasti, tydeligst gennem den vendiske grif. Den blev betragtet som slavernes foretrukne heraldiske dyr og det tidligste bevis på et mecklenburgsk våbenskjold. I Wiligrad kroner den hele komplekset som en imponerende tårndekoration, der er synlig på afstand, Weingart: ’Der Umbau von Schloss’, 67-87.

Den 3. november 1849 ægtede storhertug Friedrich Franz 2. prinsesse Augusta Reuss af Köstritz

(1822-62) i Ludwigslust i nærheden af Schwerin. I anledning af det fyrstelige bryllup bragte avisen *Neue wöchentliche Rostock'sche Nachrichten und Anzeigen* samme dag et hyldestdigt til Mecklenburg-Schwerins nye storhertugpar. Digtet, der var forfattet af professor Ludwig Bachmann (1792-1881) ved universitetet i Rostock, bar en lang latinsk titel, Bachmann: 'Nuptias Friderici Francisci'. Digtet, som var Rostock Universitets velkomstdigt til det nye storhertugpar og derfor affattet på latin, bestod af 35 strofer, og den 17., 18. og 19. lød som følger (min tyske oversættelse):

O gens remotum quae colis angulum, Nautis amicas qua mare Balticum Urbesque depressumque littus Alluit, et pater Albis oram	Oh Nation, die eine abgelegene, Seefahrerfreundliche Ecke kultiviert, wo die Ostsee, Städte und versunkene Küsten und die Küsten von Vater Albus überschwemmt sind
Late patentem praetereuntibus Fecundat undis, te precibus piis Ad temple euntem, te ferentem Serta manu et choreas agentem	Es befruchtet das weite Offene Wasser, während Sie vorbeigehen, mit frommen Gebeten, Während Sie zum Tempel gehen, Girlanden in der Hand tragen und Tänze aufführen
Hac luce festa conspicio libens, Qua natam avorum e stirpe potentium FRANCISCUS AUGUSTAM secundis Ominibus placidisque Divis,	In diesem Licht betrachte ich Mit Freude das Fest, bei dem Franz Augustus aus der Linie mächtiger Vorfahren durch günstige Vorzeichen Und friedliche göttliche Gnaden geboren wurde,

Rostock profilerede sig som en gammel søstad og hansestad i den 17. strofe, ligesom man fremhævede Mecklenburgs historiske og geografiske placering mellem Østersøen og "pater Albis" ("fader Elben"). Floden Elben symboliserede foreningen og mødet mellem den germanske og slaviske kultur i Europa på samme måde, som det fyrstelige giftermål gjorde. Prinsesse Augusta var født i Klipphausen i kongeriget Sachsen og tilhørte den yngre linje i Reuss-dynastiet, som regerede fyrstendømmet Reuss-Gera (1806-1918). Den ældre linje i dynastiet besad fyrstendømmet Reuss-Greiz (1778-1918). Det område, der skulle blive til fyrstendømmet Reuss, var i den tidlige middelalder beboet af slaviske folk, der blev omvendt til kristendommen af den tysk-romerske kejser Otto 1. den Store (962-73). I år 1000 tillod kejser Otto 3. (996-1002), at hele den del, der lå på den østlige grænse af Thüringen, et skovområde, tyndt befolket af de vestslaviske sorber, blev ryddet til

landbrugsjord og befolket af tyske bosættere. Kejser Henrik 4. (1084-1105) udnævnte Henrik den Fromme af Gleissberg (ca. 1040-1120) til kejserlig vogt, eller foged (advocatus imperii) i dette bosættelsesområde. Han blev dermed forfader til slægten. Det germanske og slaviske element ved Mecklenburg-Schwerin-dynastiet gik således ifølge digtet op i en højere enhed. Den yngre Reuss-linje indgik ligeledes dynastiske forbindelser med Mecklenburg-Schwerin-dynastiet i 1917 og 1939. Digtet lovpriste storhertug Friedrich Franz 2. som hele det tyske områdes håb, som også kom til udtryk i digtets 11. strofe (min tyske oversættelse):

Velata moestà veste sacrum caput,	Bedeckt mit einem Trauergewand, seinem heiligen Haupt,
Lugens suos Germania filios	Betrauert Deutschland seine Söhne,
Infanda passos: turpe lugens	Die Gräueltaten erlitten haben: Es betrauert
Dissidium et vitio potentum	Die Schändliche Zwietracht und das Laster der Mächtigen

Storhertugen havde i 1849 stillet sig i spidsen for den tysknationale enhedsbevægelse ved at acceptere en separat fri forfatning for Mecklenburg-Schwerin i august 1849. Dermed brød han med den konservative storhertug Georg af Mecklenburg-Strelitz (1816-60), som afviste forfatningen med den begrundelse, at den manglede de gamle stænder samtykke. Med forfatningen i 1849 løsrev storhertug Friedrich Franz 2. Mecklenburg-Schwerin fra unionen med Mecklenburg-Strelitz, hvor de to storhertugdømmer delte ridderskab i et regionalt tokammersystem. Den liberale forfatning blev atter annulleret med en voldgiftskendelse fra Det Tyske Forbund i september 1850, som erklærede det valgte delstatsparlament for ugyldigt. Kendelsen genindførte den stænderbaserede forfatning fra 1755. Men man glemte aldrig storhertugens egenhændige indsats i Mecklenburg-Schwerin. I sine mindeord om den afdøde storhertug betonede arkivar Friedrich Wigger, at der opstod en særlig samhørighed mellem fyrstehuset og befolkningen efter revolutionsåret 1848: *So steht er als ein rechter Landesvater im allerpersönlichsten Verhältniß zu seinem Volk*, Wigger: 'Gedächtnisrede auf', 8. Om storhertugens stillingtagen til det tyske spørgsmål understregede Wigger monarkens opmærksomhed på de ofre, det ville kræve af de tyske fyrster at gennemføre Tysklands samling under Preussens ledelse. Men alligevel stod han urokkelig på Preussens side i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866, ibid., 10. Han tildeltes den preussiske orden Pour le Mérite for sin indsats i krigen i 1866. I Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) var han foruden den preussiske kong Wilhelm 1. den eneste regerende tyske monark, der i krigen fungerede som kommanderende general for en hærafdeling. Ifølge Wigger havde storhertugen

einen wesentlichen Antheil an dem Gelingen und somit auch an der Frucht des Krieges, der Constituirung des deutschen Kaiserthums. Der Krieg von 1870/71 ist gleichsam ein neues Band, welches den Großherzog nur um so enger wie einerseits mit dem gemeinsamen deutschen Vaterlande, so andererseits mit seinem Unterthanen verbindet, ibid., 12.

Som sejrrig hærfører for sit folk fulgte storhertugen i Wiggers optik de stolte traditioner fra de tyske stammehertuger, ibid., 9. Storhertugen og Mecklenburg-Schwerin-dynastiet blev derved i Wiggers nekrolog over den afdøde monark tilskrevet en såvel politisk som national og historisk legitimering. Friedrich Franz 2. havde stået på den rigtige side af historien og bidraget til at skabe fundamentet for den tysknationale samling i 1871. Kort efter storhertugens død besluttede den mecklenburgske offentlighed at rejse et monument over den elskede monarks heroiske indsats og kampvilje i Den Fransk-Tyske Krig. Mindesmærket i form af en rytterstatue af den afdøde storhertug i slotshaven ved Schweriner Slottet blev afsløret den 24. august 1893 i en storslået ceremoni med deltagelse af den tyske kejserfamilie med Wilhelm 2. i spidsen. For samtidens tyske offentlighed repræsenterede monumentet hele det tyske folks taknemmelige minde over for det afdøde statsoverhoveds heroiske indsats og kampvilje i Den Fransk-Tyske Krig. *Nicht bloß das treue Volk der Mecklenburger, nein jeder Deutsche wird stets mit Verehrung zu dem Abbild des um sein Vaterland so hochverdienten Fürsten emporschauen*, Kröner: 'Das Denkmal', 648. Grev Adolf von Plessen (1835-1909, medlem af den nordtyske rigsdag fra 1867-71 og den tyske rigsdag fra 1878-81 for Mecklenburg-Schwerin) holdt festtalen i anledning af afsløringen den 24. august, i hvilken han karakteriserede både Friedrich Franz 2. og den nuværende storhertug Friedrich Franz 3. som mecklenburgske monarker:

Ein Fürst, ein Landesherr ohne gleichen habe Mecklenburg 41 Jahre lang regiert, und sein Andenken segnend, strömen heute die Landeskinder herbei, um noch einmal huldigend dankbare Liebe und treues Gedenken dem zu bekunden, der nur Liebe geübt, Treue gehalten hat bis in den Tod. Sie strömen herbei, um die alte Treue auch dem gegenwärtigen Großherzog zu geloben (*Kölnische Zeitung* 25.8.1893, "Deutschland").

Ifølge Adolf von Plessen var den siddende storhertug Friedrich Franz 3. ligesom sin far en mecklenburgsk monark, der med sin indsats for den tyske nation i Den Fransk-Tyske Krig havde gjort sig fortjent til sit folks troskab og kærlighed. I Rostock blev en statue af den afdøde storhertug således afsløret i juni 1901. Afsløringen af monumentet fandt sted i forbindelse med det nye statsoverhoveds traditionelle rundrejse i storhertugdømmet og fulgte umiddelbart efter, at den nye

storhertug, Friedrich Franz 4. (1897-1918; Friedrich Franz 3.s søn), officielt havde besteget tronen i Mecklenburg-Schwerin den 9. april 1901 på sin 19-års fødselsdag, hvor den unge monark i Schwerin blev hilst af børn i mecklenburgske dragter og med et fremført digt på plattysk, Schacht: 'Bildhauerkunst', 394-411; *Kölnische Zeitung* 10.4.1901, "Die Thronbesteigung Friedrich Franz' IV.'. De tyske monarker, som havde deltaget i de tre krige i 1864, 1866 og 1870-71, der ledte frem imod skabelsen af den tyske nationalstat i 1871, blev gjort til genstand for en erindringskultur, hvor de indgik som vigtige erindringssteder i etableringen af en national og regional identitetsdannelse på såvel føderalt som delstatsniveau, Alings: *Monument und Nation*. Et andet eksempel er fra storhertugdømmet Oldenborg, hvor Kriegerverein Deichhorst i 1912 rejste et monument i Delmenhorst over den afdøde storhertug Peter 2. (1853-1900). Monumentet blev afsløret den 7. juli 1912, hvor foreningen understregede storhertugens kamp for den tyske enhed og deltagelse i kejserproklamationen på Versailles-slottet den 18. januar 1871:

So ziehe sich eine deutsche Treue durchs ganze Leben bis an sein Ende. Auch die Christentreue habe ihn nie verlassen auf allen Wegen, seine christliche Treue sei schon in dem Wahlspruch des Verewigten ausgedrückt, der auf dem Denkmal mit angebracht sei: 'Ein Gott, ein Recht, eine Wahrheit', Garbas: 'Des Großherzogs Maxime'.

Under Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 sluttede storhertugen sig til Oldenborgs troppekontingent i den preussiske Main-hær og sikrede dermed reelt storhertugdømmets fortsatte eksistens i det nye Tyskland, som begyndte at aftegne sig.

Et tredje eksempel er den tyske kejser Wilhelm 1., der blev hyldet som nationens grundlægger i mere end 400 monumenter, der rejstes overalt i kejserriget i årene efter hans død i 1888. Denne enorme erindringskultur blev også anvendt internt som element i det historiske forhold mellem de regionale og lokale identiteter i delstaterne i Tyskland. Et eksempel herpå er monumentet over kejser Wilhelm 1. i Nürnberg i det nordlige Bayern, som blev afsløret i en ceremoni den 14. november 1905 med deltagelse af kejserens sønnesøn, kejser Wilhelm 2., og dennes gemalinde. Byens borgmester, dr. Georg Ritter von Schuh (borgmester fra 1892-1913), holdt festtalen, i hvilken han betonede Hohenzollern-dynastiets historiske forbindelse til Nürnberg:

Willkommen, herzlich willkommen, ruft es aus allen Gassen und Häusern unserer im Festgewande prangenden Stadt, deren altersgraue malerische Burg Eurer Majestät erlauchte Vorfahren jahrhundertlang als des Reiches Warte treu behütet haben, deren Gestalt und Wesen von jeher von

unseren Dichtern als das Urbild deutscher Art und Sitte gepriesen wurde, deren Bewohnerschaft die Treue zu Kaiser und Recih allezeit in harmonischen Einklang mit den Pflichten gegen das engere Vaterland zu bringen wußte und die bei ihrer anererdten Gesinnung unentwegt beharen wird (*Münchner Neueste Nachrichten* 15.11.1905, ”Die Enthüllung des Nürnberger Denkmals Kaiser Wilhelm I.”, 3-4).

Borgmesteren hentydede i sin tale til, at den yngre frankiske linje i Hohenzollern-dynastiet var borggrever af Nürnberg fra 1192-1440. Nürnberg var i århundreder en vigtig kejser- og rigsby i det tysk-romerske kejserrige og blev først i 1806 en del af kongeriget Bayern, som med en række mediatiseringer fra 1803-14 indlemmede størstedelen af det frankiske område. Rejsningen af rytterstatuen af kejser Wilhelm 1. i 1905 blev således i Franken anvendt som et symbolsk og identitetspolitisk forsvar mod de katolske bayere, hvorved erindringsstedet blev udtryk for den historiske tilknytning til Hohenzollern-slægten i form af det daværende protestantiske tyske kejserhus. Der findes intet mindesmærke for en bayersk konge i Nürnberg. Et andet eksempel er fra bystaten Bremen, hvor man den 18. oktober 1893 fejrede afsløringen af en rytterstatue af den afdøde tyske kejser i overværelse af den siddende kejser. Byens borgmester og Senatets præsident, dr. Alfred Dominicus Pauli (1827-1915, borgmester og præsident i 1891, 1896, 1898, 1903, 1905, 1908 og 1910), understregede i sin festtale, at kejseren kun var den anden tyske kejser, som nogensinde havde besøgt bystaten. Den anden kejser var den tysk-romerske kejser Heinrich 3. (1046-56), *Kölnische Zeitung* 19.10.1893, ”Der Kaiser in Bremen”. Borgmesteren accentuerede endvidere, at kejseren som rigets grundlægger var elsket af det tyske folk som *einem Barbarossa*, ibid., ”Deutschland”. Borgmesteren i hansestaden refererede her til den berømte tysk-romerske kejser Frederik 1. Barbarossa (1155-90), som også blev gengivet sammen med kejser Wilhelm 1. i Kyffhäuser-monumentet, der indviedes den 18. juni 1896. Kyffhäuser-monumentet lå i fyrstendømmet Schwarzburg-Rudolstadt, hvis monark, fyrst Günther Victor (fyrste fra 1890-1918 og fyrste af Schwarzburg-Sondershausen fra 1909-1918), bød velkommen til indvielsesfesten, som også overværedes af den tyske kejser Wilhelm 2. Fyrst Günther Victor var i sin egenskab af protektor for Kyffhäuser-monumentet den formelle vært for arrangementet. Han overtog hvervet fra sin forgænger og halvfætter fyrst Georg Albert af Schwarzburg-Rudolstadt (1869-90), der deltog i den preussiske hær i stormen på Dybbøl den 18. april 1864 i Den Dansk-Tyske Krig. Han havde også været med i Den Fransk-Tyske Krig, og han deltog i kejserproklamationen på Versailles-slottet den 18. januar 1871. Fyrst Günther Victor havde for sin krigsindsats i Den Fransk-Tyske Krig hos sin svoger storhertug Friedrich Franz 2. af Mecklenburg-Schwerin bl.a. modtaget jernkorset af anden klasse.

Ved afsløringen af Kyffhäuser-monumentet fik den thüringske fyrste lejlighed til at fremstille sig selv som en patriotisk tysk monark, der var tro mod riget og kejseren. Professor dr. Alfred Westphal (1850-1924) holdt festtalen, i hvilken han accentuerede den 18. juni som en historisk dato i den tyske historie. Frederik 1. Barbarossa blev kronet til tysk-romersk kejser den 18. juni 1155 i Rom, og Europa, herunder tyskerne, fik endelig bugt med Napoleon 1. i slaget ved Waterloo den 18. juni 1815. I århundreder og ikke mindst under Trediveårskrigen (1618-48) var Tyskland i Westphals optik en kampplads for udenlandske magter og nationer, der eksempelvis med fredsslutningen i 1648 (Den Westfalske Fred) forhindrede en national samling, som de øvrige vesteuropæiske stater for længst havde opnået. Det tyske folks nationale vækkelse begyndte under Napoleonskrigene, og med fejringen af 25-året for den tyske samling med indvielsen af Kyffhäuser-monumentet var ringen ifølge Westphal sluttet. Om monumentets formål udtalte Westphal bl.a.:

Unser Denkmal soll demnach – wie es in der in den Grundstein versenkten Urkunde heißt – die Erinnerung an den ersten Kaiser des neuen Reiches wacherhalten. Das Denkmal soll künden von der Mitwirkung der deutschen Krieger an der Wiederaufrichtung des Reiches, und es soll eine Mahnung für die kommenden Geschlechter sein, festzuhalten an der Treue für Kaiser und Reich, an der Vaterlandsliebe und an den Einrichtungen des monarchischen Staates, dessen Segnungen die neue Größe des Reiches zu verdanken ist (*Münchner Neueste Nachrichten* 19.6.1896, ”Das Kyffhäuser-Fest”, 3).

For Westphal havde monumentet foruden en historisk og national betydning også en aktuel instrumentel og didaktisk funktion, idet det skulle indgyde patriotisme, loyalitet og fædrelandskærlighed over for den statskonstruktion, som det endelig var lykkedes at skabe i 1871: det tyske kejserrige og den tyske monarkiske føderation.

Byen Goslar i Harzen var en art uofficiel hovedstad for det tysk-romerske kejserrige i 1000- og 1100-tallet som ofte benyttet kejserlig residensby. I det 19. århundredes nationalisme blev mindet om kejserbyen Goslar dyrket i adskillige patriotiske digte, bl.a. et med titlen ”Kaiserswoort” af den tyske lærer og forfatter Heinrich Pröhle (1822-95), Pröhle (udg.): *Harz und Kyffhäuser*, 116-18. Digtet, der bestod af 15 strofer, skildrede Goslars storhedstid under kejser Henrik 3. (1046-56), som lod katedralen i Goslar opføre. Kejseren fra det saliske dynasti fik ved sin død sit hjerte gravlagt i det kejserlige palads, mens kroppen blev bisat i domkirken i Speyer. Digtets sidste strofe lød som følger:

O Goslar, du warst zugethan
Dem römschen Reiche sonder Wahn!
O, wären wir mit Herz und Hand
So true wie du dem deutschen Land!

Man understregede således byen Goslars historiske troskab og loyalitet over for den tyske sag, hvor man i 1800-tallet søgte at genskabe det tyske kejserrige. Forehavendet lykkedes i 1871, og den 15. august 1875 aflagde kejser Wilhelm 1. og kronprins Friedrich (3.) det gamle kejserlige palads i Goslar et besøg. Avisen *Goslarsche Zeitung* forbandt dette besøg med en bevidst forbindelse mellem det nye tyske kejserrige og den kejserlige bys glorværdige tider i middelalderen og bemærkede, at de tider,

wo mächtige Kaiser hier Reichstage hielten, folgten die Zeiten der Ohnmacht und Zerissenheit unseres deutschen Vaterlandes, folgten Zeiten der Entweihung unseres Goslarer Kaiserhauses. Nu nist die Stätte durch den Besuch unseres Kaisers und Kronprinzen neu geweiht, eine ruhmreiche Gegenwart mit einer denkwürdigen Vergangenheit verknüpft, Bauer: 'Die Restaurierung der Kaiserpfalz'.

Kejserbesøget indvarslede således ifølge det lokale dagblad en renæssance for den gamle kejserby i det nye tyske kejserrige efter århundreders forfald. Kejserbesøget blev i dagbladet *Hannoverscher Courier* den 16. august 1875 beskrevet på følgende måde ("Der Kaiserbesuch in Goslar"):

So hat denn nach 622 Jahren wieder ein deutscher Kaiser den Ort besucht, der in alter Zeit eine Perle im deutschen Reiche war. Goslars Stolz aber ist es, daß dieser mächtige Kaiser gern in die alte Stadt eingezogen und mit zufriedenen Herzen wieder von ihr fortgereist ist. Goslars Ruhm aber soll es sein, wie früher, so auch jetzt an dem Reiche und seinem Oberhaupte in deutscher Treue festzuhalten.

Det historiske kejserbesøg i Goslar var det første kejserbesøg i byen i 622 år, siden Vilhelm 2. af Hollands (tysk-romersk konge fra 1247-56) besøg i 1253. Byen Goslar blev en del af kongeriget Hannover med Wienerkongressen i 1814-15, og efter det hannoveranske kongeriges opløsning i 1866 blev byen en del af kongeriget Preussen. Dagbladet ønskede at fremhæve byens traditionelle loyalitet over for de tyske kejsere, som gik på tværs af byens forskellige statslige tilhørsforhold siden middelalderen. Under besøget i Goslar var der fastgjort følgende indskrift i kejserens yndlingsfarve blå på tiendeladen (*Neue Preußische Zeitung* (*Kreuzzeitung*) 15.8.1875, "Der

Kaiserbesuch in Goslar”)): *Es grünen die Tannen, Es wachse das Erz, Dem Kaiser und Reiche ein stets treues Herz!* Linjerne stammede fra Harzens originale valgsprog: ”Es grüne die Tanne, es wachse das Erz, Gott schenke uns allen ein fröhliches Herz!” Besøget gav således anledning til at udtrykke en særlig regional identitetsfølelse for Harzen i relation til det tyske kejserhus og Hohenzollern-dynastiet. I årene 1877-97 udsmykkede den tyske kunstmaler Hermann Wislicenus (1825-99) kejsersalen i Pfalz Goslar med nogle imponerende og symboltunge vægmalerier, der havde til formål at placere det nye tyske kejserrige under det protestantiske Preussen som en naturlig historisk efterfølger til det tysk-romerske kejserrige. Det største maleri i midten af salen skildrer det wilhelminske tyske kejserrige, hvor de tyske monarker, anført af kong Ludwig 2. af Bayern (1864-86), tilbyder Wilhelm 1. en krone. På den smalle sydside er eventyret om Tornerose afbildet. Det symboliserer, at det gamle rige ikke faldt i 1806, men snarere gik ind i en lang søvn og blev genoplivet ved grundlæggelsen af det tyske kejserrige i 1871. På den smalle nordside ses Frederik 1. Barbarossa stige op fra Kyffhäuser-bjerget med et sværd i hånden. I øverste højre hjørne flyver en ørn og jager ravne væk. Frederik 1. har Wilhelm 1.s ansigtstræk og kigger også i hans retning, Blaich: ’Die Ausmalung’, 209-13. Denne historiske legitimering af det tyske kejserrige under Hohenzollern-dynastiet som arvtager til det tysk-romerske kejserrige og Hohenstauf-dynastiet kom også til udtryk i det digt, som digteren Georg Hoffmann forfattede i anledning af kejser Wilhelm 1.s død i 1888. Digtet, som bar titlen ”Am Kyffhäuser”, bestod af to strofer, e-rara.ch. ’Der grosse Kaiser im Deutschen Lied’, 184-85. Digtets to sidste linjer lød som følger:

> Hohenstaufen! Hohenzollern! Deutscher Ruhm und deutsche Macht!
> Barbarossa, Barbablanca! Kaisergröße! Kaiserpracht! –

Den hvidskæggede kejser Wilhelm 1. skulle ifølge den tyske nationale fortælling genrejse den middelalderlige Hohenstauf-kejser Frederik 1. Barbarossas (rødskægget) gamle tysk-romerske rige.

Arvestorhertug Friedrich Franz (3.) ægtede i Skt. Petersborg den 24. januar 1879 den russiske storfyrstinde Anastasia (1860-1922), der var kusine til den russiske zar Alexander 3. (1881-94). Mecklenburg-Schwerins nye arvestorhertugpar ankom til residensstaden Schwerin den 8. februar 1879. Det fyrstelige par blev modtaget i en storm af begejstring. Det mecklenburgske dagblad *Mecklenburgischen Anzeigen* beskrev samme dag den velkomst, som arvestorhertugparret ville få ved indtoget i hovedstaden: *Was die Herzen dieser Tausende bewegt, das ist jene herzliche Theilnahme an den Geschicken unseres erhabenen Fürstenhauses, die auf mecklenburgischem Boden von Alters her wurzelt und die heute, bei so freudigem Ereignisse, in reicher, schöner Blüthe steht,* Schröder: *Friedrich Franz*, 161. I sin territoriale udformning (”Boden”) var Mecklenburg-Schwerin-

dynastiet germansk, samtidig med at det tyske fyrstehus var slavisk af oprindelse (”Blüthe”). Den dynastiske forbindelse med det slaviske Rusland udgjorde dermed for den mecklenburgske offentlighed en yderligere dynastisk og historisk legitimering af det højt agtede fyrstehus.

I storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz ægtede arvestorhertug Friedrich Wilhelm (2.) (1860-1904) den 28. juni 1843 sin kusine den britiske prinsesse Augusta af Cambridge (1822-1916), datter af hertug Adolphus af Cambridge (1774-1850, hertug fra 1801). Prinsessen var født og opvokset i Hannover, hvor hendes far fungerede som vicekonge i perioden 1816-37. Brylluppet, der stod på Buckingham Palace, gav anledning til at hylde det regerende fyrstehus i Mecklenburg-Strelitz. I et samtidigt tidsskrift blev det tyske storhertugdømmes slaviske fortid beskrevet på følgende måde:

Wem wäre das Ringen der slavischen Volkskraft unbekannt geblieben und wer wüßte nicht, wie tief dieser weit verdreitete Menschenstamm in die Ostgrenzen Deutschlands hereinragt. Daß einer solchen urkräftigen Nation eine glänzende Zukunft bevorstehe, daß auch sie noch zu einer freien und vollständigen Entwicklung ihrer Volksthümlichkeit gelangen werde, scheint kaum einem Zweifel unterliegen zu können, und wenn einst die europäischen Zustände in Fluß gerathen, wenn die verschiedenen Stämme sich aus ihrer jetzigen Verschmelzung und Zusammenlöthung lösen und sondern: muß auch der entschiedene Gegenfaß des germanischen und des slavischen Wesens, der sich schon jetzt in allen Gauen unserer Ostgrenze bemerklich macht, nothwendig schärfer hervortreten. Wie weit dies führen könne und in welche Spaltung die jetzt unter germanischer, magyarischer, türkischer Botmäßigkeit vertheilten Slavenstämme unter einander und besonders mit Rußland gerathen mögen: dies schon jetzt genauer bestimmen zu wollen, würde Vermessenheit sein. Die Größe, die Nähe, die Zukunft des slavischen Volksstammes sind augenscheinlich; ihre Anerkennung genüge. Wohlan! dieses gewaltige, uns so nahe wohnende, seiner Entwicklung entgegenschreitende Volk: wie viele Herrscherfamilien gehören ihm an? Nur eine einzige und dies ist das obotritische Fürstenhaus, welches in Mecklenburg herrscht. Alle andern Monarchen, denen die einzelnen Theile der großen Slavenfamilie gehorchen, sind fremden Stämmen entsprossen. Selbst der Czar des gewaltigen Rußland ist nicht slavischer Abkunft. In Mecklenburg allein blüht noch ein ächtslavisches Herrschergeschlecht (*Illustrirte Zeitung* 9.9.1843, ”Die Vermählung des Erbgrossherzogs”, 165-66).

Fyrstehuset i Mecklenburg-Strelitz var en stolt repræsentant for den slaviske fyrstehistorie i Europa, hvor hovedparten af de forskellige slaviske nationer med tiden var kommet under germansk, magyarisk og tyrkisk overherrredømme i form af Preussen, Habsburgmonarkiet og Det Osmanniske

Rige. Alle monarker for de slaviske folk, inklusive det russiske zardynasti (Holsten-Gottorp-Romanov), var derfor ifølge artiklens forfatter af ikke-slavisk herkomst. Kun det mecklenburgske obotritiske fyrstehus i de to tyske storhertugdømmer under storhertugerne Georg af Mecklenburg-Strelitz (1816-60), Friedrich Wilhelm 2.s far, og Friedrich Franz 2. af Mecklenburg-Schwerin (1842-83) var fortsat af ægte slavisk afstamning. Den slaviske historie præsenteres således som en central del af Mecklenburgs moderne identitetsdannelse, men der er tale om en sandhed med modifikationer. I praksis var de to mecklenburgske storhertugdømmer dog fuldt ud integrerede politisk og nationalt i den germanske kulturverden i begyndelsen af 1800-tallet, og det mecklenburgske fyrstehus blev regnet på linje med de øvrige tyske fyrsteslægter. I 1843 var der tre slaviske statsdannelser, der havde deres egne fyrstehuse: Rusland, Serbien og Montenegro. Det serbiske og montenegrinske fyrstehus var begge af slavisk oprindelse, men samtidig blev Serbien og Montenegro først officielt anerkendte som uafhængige stater i 1878.

Storhertug Friedrich Wilhelm 2. døde i 1904, og i en nekrolog blev den afdøde tyske monark beskrevet som en, der kun modvilligt accepterede den tyske samling i 1871, endskønt storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz havde støttet Preussen i krigene i 1866 og 1870-71. Den nye storhertug, sønnen Adolf Friedrich 5. (1904-14), blev omvendt i positive vendinger betegnet som en monark, der gik ind for det konstitutionelle monarki som styreform. Desuden var han en stor beundrer af den tyske samlings fader, Bismarck. *Die schöne, von wärmster Verehrung für den nationalen Helden zeugende Rede, die der damalige Erbgroßherzog bei der Einweihung von Bismarcks Denkmal in Stargard gesprochen hat, gibt hiervon schon einen vollen Beweis* (*Münchner Neueste Nachrichten* 31.5.1904, ”Großherzog Friedrich Wilhelm von Mecklenburg-Strelitz”, 2). Talen ved afsløringen af et Bismarck-mindesmærke i byen Stargard borgede ifølge dagbladet for en positiv national og liberal udvikling i storhertugdømmet under det nye statsoverhoved. Storhertug Adolf Friedrich 5. deltog personligt på Preussens side i krigen imod Frankrig (1870-71), og i en nekrolog, der blev bragt over storhertugen, blev han på sin 60-års fødselsdag i 1908 ifølge en avis i Berlin beskrevet som en *”treugesinnter deutscher Bundesfürst”* (ibid., 12.6.1914, ”Großherzog Adolf Friedrich”, 1). Med tronskiftet i 1904 havde storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz på øverste officielle niveau accepteret det tyske kejserrige som en politisk realitet.

Et andet eksempel på et monarki med et blandet tilhørsforhold til den germanske kulturverden er kongeriget Sachsen (1806-1918). Kurfyrstendømmet Sachsen (1356-1806) regereredes fra 1423 af Wettin-dynastiet, fra 1547 sad den albertinske linje i det wettinske dynasti på den sachsiske trone. I 1806 ophøjedes kurfyrstendømmet til et kongerige. Igennem flere generationer af det wettinske dynasti i Sachsen benyttede man sig i 1700- og 1800-tallet af navnet Nepomuk, der refererer til den

middelalderlige helgen Johannes af Nepomuk (ca. 1345-93) i Bøhmen. Denne navngivning indikerer en kulturel forbindelse på tværs af de germanske og de slaviske nationale kulturer i form af det tjekkiske kulturområde i Sachsen og Bøhmen i Elb-området. Også dynastisk blev det sachsiske fyrstehus forbundet med vestslaviske nationer, da kurfyrstendømmet Sachsen var i personalunion med Polen-Litauen i perioden 1697-1763, undtaget perioderne 1706-09 og 1733-34. Og derudover var hertugdømmet Warszawa (1807-15) i personalunion med kongeriget Sachsen. Hertug Carl Gregor af Mecklenburg (Strelitz-linjen) (1933- 2018), som tilhørte den russiske sidelinje, der efter Den Russiske Revolution i 1917 bosatte sig i først Frankrig, siden Tyskland, fik navnene Nepomuk og Václav (Wenceslaus), sidstnævnte er navnet på to bøhmiske hertuger (Václav 1. (921-35; katolsk martyr og Tjekkiets nationale skytshelgen) og Václav 2. (1191))) og fire bøhmiske konger (Václav 1. (1230-53), Václav 2. (1278-1305), Václav 3. (1305-06) og Václav 4. (1378-1419))))) i middelalderen. En yngre bror til de tysk-romerske kejsere Rudolf 2. (1576-1612), Rudolf 1. i Ungarn, og Matthias (1612-19), Matthias 2. i Ungarn, fik navnet Václav, ærkehertug af Østrig (1561-78). Rudolf 2. forlagde i øvrigt sin kejserlige residens til Prag i 1583. Den sidste søn til kejser Frans 1., østrigsk kejser (1804-35), tysk-romersk kejser som Frans 2. (1792-1806), ærkehertug Johann Nepomuk af Østrig (1805-09), fik navnet Nepomuk. Denne navngivning kan ses som en symbolsk vedkendelse af Habsburgmonarkiets slaviske befolkningsgrupper og mere specifik den bøhmiske del. Den yngste søn til storhertug Leopold 2. af Toscana (1824-59), som tilhørte den toscanske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet, ærkehertug Johann Salvator af Østrig (1852-1911; erklæret død in absentia i 1911, død i 1890 formentlig under en storm på Kap Horn), havde navnet Nepomuk i dets italienske version, Nepomuceno, som sit andet navn, Helfricht: *Die Wettiner*; Dr. Albert Prinz von Sachsen Herzog zu Sachsen og Elmira Prinzessin von Sachsen Herzogin zu Sachsen: ’Geschichte des Hauses Wettin’; Staszewski: ’Die Wettiner auf dem polnischen’; Vlnas: *Jan Nepomucký*.

Den 7. juni 1815 vendte kong Friedrich August 1. (1806-27, kurfyrste af Sachsen fra 1763-1806) tilbage til Sachsen, efter at have været holdt i preussisk-russisk fangenskab siden slaget ved Leipzig i 1813. Kongen fik en storslået modtagelse af befolkningen, der hyldede ham som Sachsens landsfader, ”Pater patriae”. Digteren Friedrich Schott skrev et hyldestdigt i anledning af monarkens hjemkomst, Schott: ’Auf die frohe’. Digtet, som bar titlen ”Auf die frohe Rückkehr des Königs von Sachsen den 7. Juni 1815”, bestod af syv strofer og blev bragt i *Dresdner Anzeiger* den 7. juni 1815. Femte og syvende strofe lød som følger:

Hört ihr fern das frohe Regen,

Wie dem Jubelgreis entgegen
Heil Dir! Heil! zum Himmel dringt?
Und im festlichen Gesange,
In der Glocke Feierklange
Uns der Freude Ton durchdringt?
Wiedersehen! Wiedersehen!
Höchster Wunsch, du bist erreicht:
Wenn bei deinem sanften Wehen
Der Erinn'rung Stimme schweigt.

Und ein Vorbild allen Zeiten,
Zu des Nachruhms Tempel leiten
Wird's der Sachsen Biedersinn.
Ewig weht der Liebe Flamme
Zu dem alten Fürstenstamme
Ihre heißen Wünsche hin.
Und die jede Fürstenkrone
Mit gerechter Waage wägt:
Jauchzt, wenn an des Ewigen Throne
Einst sein Diadem sie legt.

Kongen, som havde allieret sig med Napoleon, blev taget til fange af de allierede magter efter Frankrigs nederlag i slaget ved Leipzig. Monarken blev dog på ingen måde bebrejdet for sin alliance, og digtet priste ikke blot statsoverhovedet, men hele det wettinske fyrstehus. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Schott dus med monarken.

Den 29. oktober 1873 døde Sachsens kong Johann (1854-73), og den 2. november trykte avisen *Leipziger Zeitung* et digt om den afdøde monark, "Dem todten König", forfattet af den tyske digter Gustav Pasig (1833-95), Pasig: 'Dem todten'. Digtet med titlen "Dem todten König" var på seks strofer og lød som følger:

Das Land, der Bäume Zierde, verwelkend sinkt
Es nieder: ach, dem Grabe entgegen;
Auch Du mit ihm, o greiser Herrscher,
Herrliche Zierde des Sachsenlandes!

Wohl wissen wir, daß sterblich auch Könige,
Daß auch in Prunkgemächer der Fürsten schleicht
Der Tod, die stolze Gluth des Purpurs
Höher nicht achtend als schlichtes Linnen.

Und doch – unglaublich unseren Herzen tönt
Die Kunde, daß vom Throne gerissen Dich
Der Tod, Dich, der nur Segen streute
Unter sein Volk mit erlauchten Händen.

Doch ob Du todt, Du lebest noch lange fort!
Nicht sterben läßt im treuen Gedächtniß Dich
Des Volkes Liebe; leben wirst Du
Noch den Geschlechtern der spät'sten Tage.

Wie jene alten Herrscher, die zaubernd band
Der Vôlker Liebestreu' an das Leben fest,
Der große Karl und jener Friedrich,
Der in das heilige Land gezogen.

Und ob Du todt, ein liebliches Loos Dir fiel:
Es kniet an Deinem Sarge ein ganzes Volk
Voll Schmerz und steht nur auf getröstet,
Weil es darf huldigen Deinem Sohne!

Kong Johann skildres i digtet som hele landets patriark, der i 1871 havde godkendt Sachsens optagelse i det nye tyske kejserrige. Kongen var repræsenteret af sin yngste søn, prins Georg (1832-1904, konge af Sachsen fra 1902-04), ved kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Samtidig understreger Pasig Sachsens identitetsmæssige og historiske partikularitet med rødder tilbage til det germanske folk sakserne. Saksen blev erobret af Karl den Store (frankernes konge fra 768-814 og romersk kejser fra 800-14) i 785, og kurfyrst Friedrich 1. (1423-28) blev den første fra Wettin-dynastiet på den sachsiske trone. Efter at den direkte mandslinje i Hohenstauf-dynastiet uddøde i 1268, blev markgreve Friedrich 1. af Meissen (1291-1323), landgreve af Thüringen (1298-1323) og pfalzgreve af Sachsen (1280-92), den legitime arving til kongerigerne Jerusalem og Sicilien. Markgreve Friedrich 1.s morfar var den tysk-romerske Hohenstauf-kejser Friedrich 2. (1220-50), der i kraft af sit giftermål med dronning Isabella 2. af Jerusalem (1212-28) i 1225 blev konge af Jerusalem i egen ret indtil Isabella 2.s død i 1228, hvorefter deres søn, Konrad, overtog tronen som Konrad 2. (1228-54), den senere Konrad 4. af Tyskland (1237-54)). Kurfyrst Friedrich 1. af Sachsen var i direkte mandslinje oldebarn af markgreve Friedrich 1. af Meissen og dermed arving til kongeriget Jerusalem, hvorfor Pasig refererer til Det Hellige Land i sit digt (strofe fem). Det sachsiske dynasti fra hertugdømmet Sachsen (804-1296), også kaldet det ottonske dynasti eller Liudolfingerne, sad på den tysk- romerske kejsertrone fra 962-1024 og den tyske kongetrone fra 919-1024. Med Welf-dynastiets afsættelse i Sachsen i 1180 rykkede det historiske Saksens grænser mod syd og øst med afgivelsen af besiddelserne i Westfalen, Niedersachsen og langs Elbens nedre løb mod nord. Kong Johann blev dog mindet i alle de historiske saksiske lande (strofe et). I overensstemmelse med den germanske traditon for fyrstedigte er Pasig dus med det afdøde monarkiske statsoverhoved.

I 1889 markerede man 800-året for Huset Wettins tronbestigelse i Sachsen. Præsidenten for den tyske rigsdag, Albert von Levetzow (1827-1903, præsident ad to omgange fra 1881-84 og 1888-95), kommenterede denne fejring i det tyske parlament. Han udtalte bl.a.:

Ganz Sachsen rüstet sich zu dieser Feier; ganz Sachsen erinnert sich der Treue, die Fürst und Volk durch lange Jahrhunderte sich erhalten haben; ganz Sachsen will seinem Könige Albert neue Huldigung und warmen Dank darbringen für ein echt landesväterliches, echt deutsches Regiment. Meine Herren, ich have hier nicht daran zu erinnern was das deutsche Reich Seiner Majestät dem König von Sachsen in Krieg und Frieden verdankt (*Stenographische Berichte – 76. Sitzung am Freitag*, 24.5.1889, 2004).

I 1089 blev markgreve Heinrich 1. den Gamle af den sachsiske Ostmark (markgrevskabet Lausitz) fra Wettin-dynastiet udnævnt til markgreve af Meissen af den tysk-romerske kejser Heinrich 4. (1084-1105). Markgrevskabet Meissen kom til at danne kernen i kurfyrstendømmet Sachsen i 1423. Kong Albert af Sachsen (1873-1902), kong Johanns ældste søn, deltog i 1849 som ung kaptajn i Den Første Slesvigske Krig (1848-50) mod Danmark. Under Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 deltog kronprins Albert på Østrigs side imod den preussiske hær, ledet af prins Friedrich Karl af Preussen (1828-85). I 1867 tilsluttede kongeriget Sachsen sig Det Nordtyske Forbund under Preussens førerskab. Under Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) blev den sachsiske hær lagt ind under prins Friedrich Karls kommando og udmærkede sig i krigen imod Frankrig. Sachsens og kronprins Alberts kovending i forhold til den tyske samlingsproces under Preussens lederskab blev fremhævet af rigsdagens præsident, som med sin erklæring i parlamentet fremhævede Sachsens partikulære historiske og dynastiske traditioner såvel som Sachsens historiske tilknytning til tyskheden og det i 1871 grundlagte tyske kejserrige. Den tyske forfatter Karl May (1842-1912) forfattede et monumentalt hyldestdigt i 1875 til kong Albert i anledning af monarkens 47-års fødselsdag. Digtet med titlen ”Der Löwe Sachsens” findes i to andre versioner, den sidste udgave blev skrevet i 1902 ved kongens død, May: ’Der Löwe’. Digtet skildrede i tre adskilte dele kongens indsats i de tre krige i 1849, 1866 og 1870-71; for sidstnævnte krig modtog den daværende kronprins storkorset af jernkorset som udmærkelse. Digtets anden strofe i den første del beretter om prins Alberts stormløb på Dybbøl Skanser den 13. april 1849, hvor det lykkedes de tyske forbundstropper at få danskerne til at rømme Dybbøl banke. Digtets sidste strofe i 1902-versionen lød som følger:

Er zieht mit seinen Mannen uns voran,
Daß er noch lebe, uns zu offenbaren,
Und durch den Kampf führt er zum Sieg
uns dann
Als Deutschlands Heldengeist mit seinen
Schaaren.

Ifølge May havde kong Albert med sin heroisme i særligt Den Fransk-Tyske Krig vist sig som en sand tysknational fyrste, hvormed den sachsiske løve var mere end tilgivet for sin kamp imod Preussen i krigen i 1866.

Wettin-jubilæumsfestlighederne i 1889 i hovedstaden Dresden blev beskrevet af den tyske jurist, forfatter og dramaturg Franz Koppel-Ellfeld (1838-1920) som en manifestation af det sachsiske dynastis grundfæstede position i kongeriget:

So weit die deutsche Zunge klingt, ist keine Stadt, die von Natur und Kunst zum Schauplatz für prunkvolle Feste so ganz und gar geschaffen erscheint wie das schöne Dresden. Prachtliebende Fürsten, in deren Glanzperiode jeder Tag ein Fest war, haben der sächsischen Residenz im vorigen Jahrhundert einen Weltruf als Feststadt gegründet; eine geradezu geniale Vergnügungssucht verschönte neben Kunst und Wissenschaft das Leben am galantesten Hof Europas. Das Grandiose und Barocke verschmolzen zu einem Dresdener Feststil, der seine ganz eigenthümliche lokale Berechtigung hatte. Ausschließlich die Fürsten waren die Festgeber, und in diesem Sinne gilt das Wort: Dresden ward durch seine Fürsten groß, Koppel-Ellfeld: 'Dresden in den Tagen', 452.

Ideen bag fejringen af Wettin-dynastiet var således at genoplive Sachsens glorværdige fortid som en europæisk magtfaktor i årene 1697-1763, hvor Sachsen var i personalunion med Polen-Litauen (afbrudt 1706-09 og 1733-34). Rytterstatuen af kurfyrst August 2. den Stærke (konge af Polen og storfyrste af Litauen fra 1697-1706 og 1709-33), kurfyrste af Sachsen som Friedrich August 1. (1694-1733), var således blomsterudsmykket, ligesom en historisk hærprocession viste uniformer og enheder fra 1600-tallet, herunder den polske hærs kostumer. Den 19. juni 1889 fandt den sidste procession sted, bl.a. med den ikoniske kurfyrst Augusts paradevogn. Den storslåede markering af jubilæet i Dresden, "Elbens Firenze", inkluderede dog ikke statuen af Martin Luther (1483-1546), som var blevet rejst få år forinden, i 1885. Statuen af den store tyske protestantiske reformator, der nød beskyttelse af kurfyrst Frederik 3. den Vise af Sachsen (1486-1525), var ikke repræsenteret i processionen, men var ikke desto mindre blevet blomsterudsmykket af byens indbyggere, ibid., 454. Dette forhold pegede på den historiske omstændighed, at flertallet af kongeriget Sachsens

befolkning siden Reformationen under kurfyrst Johann den Stædige af Sachsen (1525-32) og 30-årskrigen (1618-48) havde været lutheranere. Lutheranismen var statsreligion, men Sachsens monarker havde været katolikker siden personalunionen med Polen-Litauen. Da det sachsiske kurfyrstehus blev det regerende kongehus i Polen, konverterede dets medlemmer til katolicismen. Det var således vanskeligt nationalt at legitimere Wettin-dynastiet i Sachsen ud fra et religiøst perspektiv, hvorfor ovenstående hyldestdigt til kong Johann i stedet fokuserede på fyrstehusets historiske og etniske relationer til det sachsiske folk. Selv blandt den katolske befolkning var der utilfredshed med kongehusets religiøse position. Kong Johann havde som prins og tronfølger foranstaltet en nedskydning af demonstranter i Leipzig under sit besøg i byen i august 1845. Demonstranterne repræsenterede den tyske katolske bevægelse, der havde vundet fodfæste i Sachsen, og som afviste pavelig primat og andre katolske bud. Wettin-jubilæet blev beskrevet som et *überragenden erhöhten Moment im Dasein des Sachsenvolkes, sie ließ als ein Symbol edelster Art die Idee der Zusammengehörigkeit von Fürst und Volk eine aller Welt verständliche sichtbare Gestalt annehmen*, ibid., 452. Som et symbolsk udtryk for samhørigheden mellem folket og fyrstehuset blev der den 18. juni 1889 afsløret en rytterstatue af kong Johann i Dresden i forbindelse med markeringen af kongehusets jubilæum. Afsløringen fandt sted i overværelse af blandt andre den tyske kejser Wilhelm 2., ibid., 455. Mindet om Wettin-jubilæet, kærligheden og loyaliteten til Huset Wettin, *ist ins Herz des Volkes geschrieben, da leuchtet sie und keine Erdenmacht wird sie je verlöschen*, ibid., 456. Wettin-jubilæet blev således anvendt i en erindringspolitisk legitimering af det sachsiske kongehus, som trak på referencer tilbage til Sachsens storhedstid i det 17. og 18. århundrede.

Den 23. april 1906 afsløredes et mindesmærke over den afdøde kong Albert i form af en rytterstatue i hovedstaden Dresden. Byens overborgmester, Gustav Otto Beutler (1853-1926, overborgmester fra 1895-1915), holdt festtalen, der var udformet som en hyldest til monarkens historiske indsats for det tyske fædreland: *Die deutsche Frage war durch Blut und Eisen gelöst, das Reich is neuer Herrlichkeit begründet, und als einer der vornehmsten und tätigsten Mitarbeiter an dem großen Werke hatte Kronprinz Albert mitgewirkt* (*Dresdner Neueste Nachrichten* 24.4.1906, ”Die Enthüllung des König Albert-Denkmals”, 4). Overborgmesteren understregede også, at den afdøde monarks yndest blandt det sachsiske folk ikke kun skyldtes kongens politiske klarsyn i forhold til den tyske samlingsproces og de krige, den medførte, men også en generel kærlighed til Wettin-dynastiet, som kom til udtryk i Wettin-jubilæet i 1889 og kongens 25-års regeringsjubilæum i 1898, ibid.

Den 14. september 1882 besøgte kejser Wilhelm 1. sin gamle våbenfælle fra krigen imod Frankrig

(1870-71), kong Albert, i Sachsen. I anledning af besøget bragte dagbladet *Dresdner Nachrichten* samme dag et digt, der var signeret ”S.B.”. Digtet, der bar titlen ”Unserem Kaiser!”, bestod af syv strofer, og den fjerde lød som følger:

> Wir dürfen freudig uns Germanen nennen,
> Kein enger Rahmen hemmet Wort noch That.
> Der Stamm Wettin, mag’s Freund wie Feind erkennen,
> Pflegt sebst des Deutschthums neuerstand’ne Saat.

Digtet fastslog, at dynastierne Wettin og Hohenzollern stod sammen under Guds beskyttelse af den samlede tyske nation (strofe seks), og at Sachsen stod trofast ved de tyske farver (strofe tre). Sachsen var ifølge velkomstdigtet den sande historiske forsvarer af tyskheden, og fremtidens Tyskland skulle i digtets optik udstikkes af et nært forhold mellem det tyske folk og de regerende monarkier i kejserriget (strofe syv). Samme dag bragte dagbladet *Dresdner Anzeiger* et andet velkomst- og hyldestdigt til den tyske kejser med titlen ”Festgruss zum 14. September”, 1. Digtet bestod af tre strofer, og de første tre linjer i den sidste strofe lød som følger:

> Der Herr mit Dir!
> Der frommen Mutter Herz hat Dich ihm zugeführt,
> Des edlen Vaters Sinn ihm Dich geweiht.

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med kejseren. Kejser Wilhelm 1. var søn af heltedronningen Louise (1776-1810, dronning af Preussen fra 1797-1810 og kurfyrstinde af Brandenburg fra 1797-1806 som gemalinde til kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840)), der havde udvist en stoisk ro og et heroisk heltemod i den nationale kamp mod Napoleons Frankrig. Dronningen var født prinsesse af Mecklenburg-Strelitz, og kejseren kunne derfor forene sin mors slaviske afstamning med sin fars germanske rødder på linje med sachserne, som historisk havde befundet sig i grænseområdet mellem germansk og slavisk nationalitet. Denne dynastisk-etniske legitimering genfindes også i det digt, som D. Fieliz forfattede i anledning af kong Friedrich Wilhelm 3.s besøg i byen Görlitz den 23. april 1813 (*Görlitzer Anzeiger* 29.4.1813). Digtet mente, at ”der Deutschen Hermann” stolede på den preussiske monark med reference til den tyske nationalhelt Hermann (Arminius) (18/17 f.Kr.-21 e.Kr.), som ifølge traditionen slog romerne i Varusslaget i år 9 e.Kr. i Teutoburgerskoven. Digtet henviste også til dronning Louise:

> Louisens Geist – und so verfehlst den Sieg
> Du nicht.

Byen Görlitz i Oberlausitz, som er hjemstedet for sorberne, et vestslavisk folk, var en del af Sachsen fra 1635 til 1815. Med Hermanns tiltro og den afdøde dronning Louises ånd ville den preussiske konge ifølge Fieliz ikke gå glip af sejren imod Napoleons franske imperium. Digtet optrådte ved siden af et andet velkomstdigt til en europæisk monark, den russiske zar Alexander 1. (1801-25), der var kong Friedrich Wilhelm 3.s våbenfælle, og som besøgte Görlitz den 20. april 1813. Digtet, der var forfattet af Skabinus D. Stöltzer, blev overrakt den russiske monark under besøget, ibid. Det panegyriske digt hyldede på vegne af blandt andre de tysk-sachsiske piger monarkens retfærdige kamp, og i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Stöltzer ligesom Fieliz dus med monarken. Med hjælp fra en tysknational helteskikkelse, en slavisk monark og en mor med slaviske rødder ville den germanske kong Friedrich Wilhelm 3. med sikkerhed sejre over Frankrig. Ved kongens død i 1840 bragte avisen *Görlitzer Anzeiger* den 18. juni 1840 et sørgedigt over den afdøde monark med titlen ”Trauer-Glockentöne als Nachruf Sr. Maj. dem Könige und geliebten Landesvater Friedrich Wilhelm III.”. Digtet, der bestod af fem strofer, var signeret ”Klose”. Et uddrag af tredje strofe lød som følger:

Der Teutonia einst zu erretten
Muthig stritt, zerbrach die Sclavenketten,
Sank erbleichend in das stille Grabe!

Kongen blev ved sin død lovprist for sin befrielse af det germanske område fra den franske besættelse i de sidste år af Napoleonskrigene. Ved Wienerkongressen blev Görlitz i 1815 indlemmet i kongeriget Preussen. Kejser Wilhelm 1. besøgte Görlitz i september 1882, og til minde om besøget afsløredes den 18. maj 1893 en rytterstatue af den tyske kejser i byen i overværelse af kejser Wilhelm 2., sønnesøn af kejser Wilhelm 1. Til afsløringsfesten holdt byens overborgmester, Clemens Theodor Reichert (1829-93, overborgmester fra 1881-93), en tale, i hvilken han betonede det preussiske Oberlausitz’ troskab mod det preussiske Hohenzollern-dynasti, *Neue Preußische Zeitung* (*Kreuzzeitung*) 19.5.1893, ”Denkmals-Enthüllung in Görlitz”. Landeshauptmann grev Adolf von Fürstenstein (1818-95) holdt ligeledes en tale, hvor han accentuerede Oberlausitz’ historiske forbindelse med Brandenburg og Preussen. Selv under Askanien-dynastiet fra 1253-1319 besøgte markgreve Waldemar den Store af Brandenburg-Stendal (1308-19) Görlitz den 10. august 1318. Og markgreve Johann af Brandenburg-Küstrin (1535-71) fra Hohenzollern-dynastiet besøgte ligeledes byen den 14.-15. august 1552 på et tidspunkt, hvor området var en del af det habsburgske monarki (Den Bøhmiske Krones Lande), ibid. I forbindelse med afsløringen af rytterstatuen blev der udgivet et festskrift, hvor kejser Wilhelm 1. betegnedes som en *geliebten greisen Heldenkaisers, des Einigers von Deutschland*, Jecht: *Festschrift zur Enthüllung*, 129. Man tillagde således dynastiet

Hohenzollern en historisk-national legitimering i Oberlausitz og byen Görlitz.

Grev Adolf af Nassau (ca. 1276-98) blev valgt til tysk-romersk konge i 1292, og han var dermed udset til at blive tysk-romersk kejser. Allerede i 1298 blev han afsat igen af de tyske kurfyrster, og han blev dermed aldrig kronet til tysk-romersk kejser af paven. Han døde kort efter som en forsmået mand i slaget ved Göllheim den 2. juli 1298, hvor den nye tysk-romerske konge, den habsburgske Albrecht 1. (1298-1308, hertug af Østrig 1282-1308), vandt en knusende sejr. Kong Adolf fik i eftertiden stor betydning for udviklingen af en særlig nassauisk identitet i det 19. århundrede, da han var det eneste medlem af Nassau-dynastiet, der opnåede titlen som tysk-romersk konge. Hertug Adolf af Nassau (1839-66), kong Adolfs 14 gange tipoldebarn og navnebror, oprettede i 1858 en ridderorden for hertugdømmet. Ordenen blev opkaldt efter kong Adolf, da han blev betragtet som den vigtigste repræsentant for den walramiske linje i Huset Nassau. I 1866 mistede hertug Adolf sit hertugdømme til Preussen i kølvandet på Østrigs nederlag i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Da han i 1890 blev storhertug af Luxembourg, fornyede og omformede storhertug Adolf 1. (1890-1905) ordenen til en militær og civil fortjenstorden, som den dag i dag er den mest respekterede fortjenstorden i Huset Nassau. I 1898, i 600-året for slaget ved Göllheim, anbragte arvestorhertug Vilhelm (4.) (1905-12), storhertug Adolfs søn, den sidste efterkommer af kong Adolf i mandslinjen, en mindetavle ved Göllheim til minde om sin berømte forfaders heltedød. Arvestorhertugen havde efter opløsningen af hertugdømmet Nassau i 1866 tjent i den østrig-ungarske hær i 1870'erne og 1880'erne. Den nederlandske nationalsang "Wilhelmus" fra 1568-72 hylder den tyske greve Vilhelm den Tavse af Nassau- Dillenburg (1533-84), den store nederlandske nationalhelt og tilhørende den ottonske linje i Nassau-dynastiet. Kong Adolf var fætter til hans fire gange tipoldefar. I sangens femte vers refereres der implicit til kong Adolf, da det pointeres, at den tyske greve, som grundlagde Oranje-Nassau-dynastiet, var af kejserlig slægt, Schoos: *Die Orden*; monarchie.lu. 'Les ordres'; nationalanthems. 'Netherlands'. Den senere kong Vilhelm 1. af Nederlandene (1815-40) blev afsat som fyrste af Oranien (Vilhelm 6.) i 1806 (fyrste fra 9. april til 12. juli 1806) af kejser Napoleon 1.s franske imperium. Denne begivenhed afstedkom sangen "Wachse hoch, Oranien", som blev skrevet i byen Fulda af komponisten Michael Henkel (1780-1851), Cuno (udg.): *Gedächtnisbuch deutscher*, 70. Sangen sluttede med ordene:

Wachse hoch, Oranien!
Hoch vor tausend Fürstenhäusern,
Selbst vor Königen und Kaisern,
Ewig jung und ewig schön,
Wachse fort, Oranien!

Vilhelm (1.) var fyrste i fyrstendømmet Nassau-Oranien-Fulda (1803-06), inden han senere på året, i oktober 1806, tillige afsattes som fyrste i Fulda. Sangen var en lokalpatriotisk hyldest til Oranje-Nassau-dynastiet som et fyrstehus, der udmærkede sig blandt alle de øvrige tyske fyrstehuse, også ved sin historiske tilknytning til Nederlandene.

Hertugen af Nassaus officielle titulatur lød som følger: ”af Guds nåde hertug af Nassau, pfalzgreve ved Rhinen, greve af Sayn, Königstein, Catzenelnbogen og Dietz, borggreve af Hammerstein, herre af Mahlberg, Wiesbaden, Idstein, Merenberg, Limburg og Eppstein etc etc”. Hertug Adolf af Nassau var den første tyske monark, der som følge af revolutionsbølgen i marts 1848 i de tyske stater imødekom de revolutionæres politiske krav om pressefrihed, en folkehær, et liberalt bureaukrati og en fri forfatning. Hertugen holdt den 4. marts 1848 en talte til sit folk fra balkonen på slottet i hovedstaden Wiesbaden:

Nassauer! Die Forderungen, die Ihr an mich gestellt habt, deren Gewährung Euch meine Minister versprochen und meine Mutter und meine Bruder mit ihrem Namen verbürgt haben, genehmige ich und werde ich halten. Habt Vertrauen auf mich, wie ich Vertrauen habe auf Eure Treue und Euren Muth, wenn das Vaterland bedroht ist und Euer bedürfen sollte. Nun geht mit Gott nach Hause und habt Vertrauen zu mie, wie ich auf Euch (*Kölnische Zeitung* 7.3.1848, ”Wiesbaden”).

Talen var en fortrinlig eksponent for den paternalistiske indstilling, som de tyske monarker havde til deres respektive undersåtter, der betragtedes som børn, der var under beskyttelse af fyrstemagten. Samtidig udtrykte talen også implicit befolkningens troskab over for det stedlige fyrstehus og det tyske fædreland, der i 1848 befandt sig i en revolutionær nationalliberal bølge, som søgte en tysk samling. Denne indstilling sås også i storhertugdømmet Hessen, hvor der til et nationalt folkemøde den 19. marts 1848 i Offenbach am Main blev afsunget en sang, der hyldede den stedlige monark, Ludwig 3. (1848-77) (*Extrablatt*, 7):

Schwarz-Roth-Gold uns All’ vereinet
Unterm deutschen Firmament,
Eine helle Sonne scheinet
Uns im deutschen Parlament!
Ludwig, Sprosse großer Ahnen,
Seinen Hessen treu und gut,
Half den Weg zur Freiheit bahnen,
Heil ihm! Für ihn Gut und Blut.

Til folkefesten holdt filologen dr. Lorenz Diefenbach (1806-83) en patriotisk tale, i hvilken han

fremhævede den tyske folkeånd som grundlaget for et fremtidigt forenet Tyskland. Ludwig 3.s far, storhertug Ludwig 2. (1830-48), havde abdiceret under martsrevolutionerne i 1848 til fordel for sin liberalt indstillede søn. Sangen hyldede implicit Hessen-Darmstadt-dynastiet for dets historiske indsats for tyskheden. Reelt var storhertugdømmet Hessen allieret med Napoleons Frankrig i hovedparten af Napoleonskrigene. Først efter slaget ved Leipzig i oktober 1813 skiftede Hessen side til fordel for de allierede magter. De liberale ændringer af den gældende forfatning for hertugdømmet Nassau fra 1814 blev dog allerede trukket tilbage i 1851 ligesom i de fleste andre monarkier i Det Tyske Forbund. Den 20. august 1864 fejrede hertug Adolf sit 25-års regeringsjubilæum. I den anledning bragte avisen *Wiesbadener Tagblatt* samme dag et hyldestdigt til monarken. Digtet var betitlet ”Zur 25jährigen Jubiläumsfeier Seiner Hoheit dem regierenden Herzog Adolph von Nassau gewidmet in Ehrfurcht und Ergebenheit”. Digtet var underskrevet ”J. Chr. Gl” og bestod af fire strofer. Digtet lød som følger:

Die Glocken ertönen im Feierklang
Dem edelsten Fürsten zu Ehren,
Zum Himmel empor steigt Gebet und Gesang
In lieblichen, heiligen Chören;
Es schickt der Kanonen donnernder Schall
Die Botschaft, die frohe, hinaus in das All,
Daß Adolph von Nassau regierte voll Ruhm
Ein viertel Jahrhundert sein Herzogthum.

Drum schmücken sich heute mit Blunten und Grün
Die Hütten, sowie die Paläste,
Es wehen, es wallen die Fahnen so kühn
Und Alles erfreut sich am Feste;
Das Alter, die Jugend, das Kind wie der Greis
Bringt heute dem Schöpfer Lob, Ehre und Preis
Und flehen zu ihm in begeistertem Drang,
Erhalte, o Gott, unsern Herzog noch lang.

Die Jungfrauen winden den herrlichsten Kranz,
Die fürstlich Stirne zu schmücken,
O, mehr als die Krone in strahlendem Glanz
Mag Dich diese Gabe beglücken;
O Fürst, von den Deinen so innig geliebt,
Bedenke, was Liebe, was Ehrfurcht Dir giebt,
Sind Gaben des Himmels, unschätzbar ihr Werth,
D’rum wurden sie heute zum Fest Dir beschert.

Noch lange möge in himmlischem Schein
Dein Stern hell – Fürst Adolph – erglänzen,
Und möge Dein Volk noch so glücklich sein
Dir jubelnd das Haupt zu bekränzen,

Wenn fünfzig Jahr Du den Thron geziert,
Beglückend, beglückt Dein Land regiert,
Dann, Herzog von Nassau, erklinge Dir noch
Begeistert, wie heute, manch donnerndes Hoch.

Digtet udtrykte en særlig nassauisk identitet centreret omkring monarken, hertug Adolf. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med monarken. Hertugdømmet Nassau var fra 1806 allieret med Napoleons Frankrig. Efter slaget ved Leipzig i 1813 skiftede Nassau side til fordel for de allierede magter. Hertug Adolfs far, hertug Wilhelm af Nassau (1816-39), den sidste fyrste af Nassau-Weilburg i 1816, deltog som arveprins i det berømte slag ved Waterloo den 18. juni 1815 sammen med de nassauiske tropper på koalitionens side. I hertugdømmet Nassau ønskede man at markere 50-året for den endelige sejr over kejser Napoleon 1.s Frankrig. Den 22. februar 1865 underskrev generalerne Carl Friedrich Hergenhahn (1793-1868), som selv blev såret i slaget, Ludwig von Breidbach-Bürresheim og Friedrich August Weiz et opråb, der blev bragt i *Wiesbadener Tagblatt*, Hergenhahn et al.: ”Aufruf zur Errichtung”. De slog til lyd for et Waterloo-mindesmærke i Wiesbaden. Som motivering herfor fremdrog de den heroiske kampvilje, som de nassauiske tropper havde udvist i slaget, *einer um so innigeren Theilnahme von Seiten aller nassauischen Patrioten sich erfreuen dürfen*. Artiklen henviste bl.a. til kampene imod Danmark, i Den Første Slesvigske Krig (1848-51), som et eksempel på de nassauiske troppers heroisme. Opråbet kombinerede den særlige nassauiske lokalpatriotisme med den tysknationale bevægelse, som opstod i kølvandet på befrielseskrigene i Napoleonstiden. I slaget ved Waterloo faldt 887 nassauiske soldater, der blev mindet med Waterloo-mindesmærket i Wiesbaden, der afsløredes på 50-årsdagen den 18. juni 1865.

Den 16. oktober 1894 afsløredes en statue af kejser Wilhelm 1. i byen Wiesbaden i overværelse af kejser Wilhelm 2., kejserens sønnesøn. Byens overborgmester, dr. Carl Bernhard von Ibell (1847-1924, overborgmester fra 1886-1913), holdt til afsløringsfesten en tale, i hvilken han fremhævede den lokale stolthed over, *daß die Bürger der Stadt Wiesbaden in unwandelbarer Treue und dankbarer Ergebenheit gegen Ew. Kaiserliche Majestät nicht zurückstehen gegen die Söhne der Provinzen, die schon seit Jahrhunderten Freud und Leid mit dem erlauchten Hause der Hohenzollern theilen durften* (*Wiesbadener Tagblatt* 17.10.1894, ”Der Kaiserbesuch in Wiesbaden”, 1). Overborgmesteren understregede Wiesbadens og provinsen Nassaus traditionelle loyalitet over for Hohenzollern-dynastiet igennem århundreders lyst og nød, hvormed han så bort fra krigen i 1866.

I Biebrich (Wiesbaden) afsløredes den 26. oktober 1909 et mindesmærke i form af en statue og en obelisk over den afdøde tyske hertug og storhertug Adolf 1. af Luxembourg. Monumentet over Nassaus sidste hertug benævnes ”Das Nassauische Landesdenkmal”. Til afsløringen, der overværedes af bl.a.

storhertugens enke, storhertuginde Adelheid-Marie (1833-1916, hertuginde af Nassau 1851-66 og storhertuginde af Luxembourg fra 1890-1905, født prinsesse af Anhalt-Dessau), holdt først den pensionerede oberstløjtnant Wilhelmi (Wiesbaden) en festtale. I talen fremhævedes hertugens dygtige regeringsførelse i Nassau, og det forhold, at alle alle af det nassauiske folk havde bidraget til mindesmærkets opførelse, vidnede ifølge ham om en ægte tysk troskab over for den afdøde monark.

Und diese deutsche Treue hat Herzog Adolf wohl seines Landes gewesen, er hat sich selbst auch stets als deutscher Fürst gefühlt. Wie herrlich zeigte sich sein treudeutsches Herz, das immer begeistert für Deutschlands Einigung geschlagen hatte, in seiner herzlichen Freude über den ruhmvollen Anteil der alten nassauischen Regimenter an den Kämpfen bei Weißenburg und Wörth, bei Sedan und vor Paris. Wir können heute aus vollem Herzen frei und rückhaltlos dem alten Herrscherhause unsere Liebe und Verehrung aussprechen und doch als treue Untertanen unseres geliebten Kaisers gern und willig mitarbeiten an dem Wohl und an der Größe des Deutschen Reiches (*Luxemburger Wort* 27.10.1909, ”Enthüllung des nassau. Landesdenkmals”).

Til trods for at hertug Adolfs fyrstestat var blevet ofret i den tyske nationale samlingsproces i 1866, bar den detroniserede monark ifølge Wilhelmi ikke nag. Som en ægte tysk patriotisk fyrste bidrog det forhenværende statsoverhoved med regimenter fra Nassau, som tog del i de afgørende slag under Den Fransk-Tyske Krig. Hertug Adolfs yngre halvbror, prins Nikolaus Wilhelm af Nassau (1832-1905), som havde deltaget i Den Anden Italienske Uafhængighedskrig i 1859 på Østrigs side, gik ind i det preussiske militær året efter Nassaus opløsning i 1866, og han deltog i den militære kampagne i Frankrig under Den Fransk-Tyske Krig. Overborgmesteren i Biebrich, Friedrich Vogt (overborgmester fra 1903-26), tog ordet efter Wilhelmi. Han glædede sig over, at der atter var samlet fyrstelige personer på slottet i Biebrich, efter at det i årtier havde stået tomt. Overborgmesteren beskrev monumentet som *ein kostbares Vermächtnis des nassauischen Volkes*, ibid. Til afsløringen sang man den tyske fædrelandssang ”Das treue deutsche Herz” fra 1849. Den 12. september 1910 afsløredes en statue af den afdøde hertug Adolf i Königstein im Taunus i det opløste hertugdømme Nassau, som fra 1868 var en del af den preussiske provins Hessen-Nassau. Til afsløringen, som overværedes af bl.a. enkestorhertuginden Adelheid-Marie, holdt formanden for monumentkomiteen, Königsteins borgmester Anton Jacobs (borgmester fra 1908-19), en festtale. Borgmesteren udtalte følgende om monumentets symbolske betydningsindhold:

Es erhebe sich als ein Wahrzeichen, daß wir Königsteiner dem Hause Herzogs Adolf stets Treue, Liebe

und Dankbarkeit bewahren werden, als ein Sinnbild echter Heimatliebe und als eine Mahnung, in die Herzen unserer Kinder den Keim zu legen zu dem heiligsten Gute aller Völker, der Liebe und Treue zum Vaterland (*Luxemburger Wort* 13.9.1910, ”Herzog Adolf-Denkmal in Königstein”).

Erindringsstedet havde ifølge borgmesteren til formål dels at bevare den særlige nassauiske regionale identitet, som historisk baserede sig på Nassau-dynastiet, dels at virke som en forfægtelse af en fremtidig tysknational identitetsfølelse og patriotisme hos den kommende generation. Det hedengangne hertugdømme Nassau og det tyske kejserrige var således blevet forbundne som statsdannelser, der ikke længere stod i et dikotomisk forhold til hinanden, skønt hertugdømmet var blevet opløst i 1866 som et led i den proces, der førte frem til grundlæggelsen af kejserriget i 1871. Til afsløringen sang man sangen ”Wilhelmus”, som i 1932 blev Nederlandenes officielle nationalsang. Den særlige nassauiske dynastiske identitet gik således på tværs af Europas moderne statsgrænser.

Kurfyrstendømmet Hessen-Kassel blev besat af Frankrig i 1806 og annekteret af kongeriget Westfalen (1807-13) i 1807. Efter slaget ved Leipzig i 1813 vendte kurfyrst Wilhelm 1. (kurfyrste 1803-07 og 1813-21), landgreve af Hessen-Kassel som Wilhelm 9. (1785-1803), tilbage i triumf til sit befriede monarki den 21. november. I den anledning skrev den tyske digter Friedrich Wilhelm Kahrel et hyldestdigt til den hjemvendte monark, Kahrel: ’Gedicht auf die’. Digtet bar titlen ”Gedicht auf die freudige Wiederkunft des Kur-Fürsten Wilhelm I. in Hessen” og bestod af 14 strofer. Digtet lød som følger:

Heil Euch Deutschen, Heil Euch allen!
Die Franzosen sind gefallen,
Freu’ dich Hessen, freu’ dich sehr,
Die Franzosen sind nicht mehr.

Es kehret zu des Hessens Glück,
Der gute Fürst Wilhelm zurück.
Er wird, um Hessen zu erfreu’n,
Sein guter Landesvater seyn.

Auf Hessen! gehet Ihm entgegen;
Und streuet auf Seinen Weegen
Freudig Palmen über Palmen,
Und dankt Gott all’ mit Psalmen.

Fürst Wilhelm, einem David gleich
Mußte entflieh’n aus Seinem Reich,
Er schonte Seiner Bürger Blut,
D’rum war umsonst ihr Heldenmuth.

Jeder Hesse hätt’ sein Leben,
Freudig für Ihn hingegeben,
Wann er hätte haben wollen,
Daß sie hätten streiten sollen.

Er gehorchte Gottes Winken,
Und lies seine Hoheit sinken,
Bis Gott jetzt zu uns’rer Freud,
Aenderte unser großes Leid.

Rußlands und Preußens tapf’rer Arm,
Verjagte der Franzosen Schwarm,
Oestreich und die tapf’re Britten,
haben auch mit Ruhm gestritten,
Dankt Gott, der uns den Sieg gebracht,
Durch uns’rer tapf’rer Streiter Macht,
Zerbrochen ist nun unser Joch,
Drum lebe Kur-Fürst Wilhelm hoch!

Gott verläng’re Sein Lebensziehl,
Und schenk Ihm Seiner Jahre viel,
Hernach ewig vor Gottes Thron
Das große Glück durch Gottes Sohn.

Er wird nun durch Regentenkraft
Die uns sehr vieles Gute schafft,
Glänzen in unserm Vaterland
Und beglücken jeden Stand.

Laßt uns alles Leid vergessen,
und ihr biedre, tapfre Hessen,
Zieht freudig mit ihm in das Feld,
Jedes Kind das sey ein Held.

Auch Hessens theurer Erbprinz lebe!
Gottes Vorsicht Ihn umschwebe,
Und mehre seiner Jahre Zahl,
Mit vielem Glück ohn’ alle Quaal.

Sein hohes Fürstenhaus mag stehn,
Bis die Welt wird untergehen;
Es wachs und blüh mit Glück und Ruhm,
Bis an das golden Seculum.

Es leben Hessens tapfre Streiter,
Gott sey ihr Schützer und Begleiter,
Daß sie nach einem kurzen Krieg,
Erhalten einen großen Sieg.

Wohlan Ihr Hessen seyd nun bieder,
Dann loben Euch auch meine Lieder,
Ihr stammet von den Catten ab,
Behalt' dieß Lob bis an das Grab.

Digtet var udformet som en hyldest af Wilhelm 1.s, kurfyrstendømmets og Hessen-dynastiets kamp for det tysknationale fædrelands befrielse. Arveprins Wilhelm (2.) (1821-47), Wilhelm 1.s søn, blev ligeledes rost for sin personlige indsats for kurfyrstendømmets befrielse (strofe 11), da han kæmpede sammen med de kurhessiske tropper i Den Sjette Koalitionskrig (1812-14) imod Napoleon 1. i 1813. Kahrel fremhævede endvidere, at indbyggerne i Hessen nedstammede fra chatterne, en germansk stamme, der primæt var bosat i området omkring øvre del af floden Weser, og som med stort heltemod modsatte sig romernes besættelse i årene omkring Kristi fødsel. Kahrels digt var dermed en dynastisk og national legitimering af det siddende Hessen-Kassel-dynasti.

Henrik Løve, som tilhørte Welf-dynastiet, var hertug af Sachsen (1142-80) og Bayern (1156-80), og han formåede takket være sin strategiske snilde, militære og politiske styrke og dynastiske ophav at strække sit magtområde fra Nordsøen og Østersøen til Alperne og fra Westfalen til Pommern. I 1180 blev han frataget sine to hertugdømmer, der gik til dynastierne Askanien (Sachsen) og Wittelsbach (Bayern), da han nægtede at støtte den tysk-romerske kejser Frederik 1. Barbarossas italienske felttog. Henrik Løve døde i 1195 og blev gravlagt i den af ham opførte Braunschweig Domkirke. Det lykkedes dog Henrik Løves søn Otto 4. (tysk-romersk konge 1198-1209, tysk-romersk kejser 1209-18) som den eneste fra Welf-dynastiet at blive tysk-romersk kejser. I 1834 ønskede Welf-dynastiets overhoved, hertug Wilhelm 8. af Braunschweig (1830-84), at ære sin berømte forfader, da han navngav en ny orden efter sin 16 gange tipoldefar. Ordenen opløstes i 1918 med de tyske monarkiers fald. Henrik Løve blev af det nazistiske diktatur i Tyskland (Det Tredje Rige 1933-45) anvendt til at retfærdiggøre nazismens Lebensraum-politik i det slaviske Østeuropa, Klenau: *Orden in Deutschland*, 169; vernetztes-gedaechtnis.de. 'Heinrich der Löwe'.

Hertug Wilhelm 8. af Braunschweig var tillige hertug af Oels, som var et ikke-suverænt hertugdømme i Schlesien i Preussen. Fra 1792-1884 tilhørte hertugdømmet Oels Welf-dynastiet i Braunschweig. Hertug Wilhelm 8.s storebror, hertug Karl 2. af Braunschweig (1815-30), blev afsat i den tyske revolutionsbølge som følge af den franske Julirevolution i 1830. Den eksilerede hertug døde i Genève i Schweiz i 1873, hvor der for hans efterladte midler blev rejst et monument, Braunschweig-monumentet, som et mindesmærke for den forsmåede tyske fyrste. Monumentet, som blev indviet i 1879, er disponeret omkring seks marmorstatuer af seks bemærkelsesværdige forfædre til Huset Welf, herunder følgelig Henrik Løve. På Schloss Cumberland i Gmunden,

residensen for det afsatte Hannover-dynasti, var der i slottets store britiskinspirerede hall i to etager opstillet en statue af Henrik Løve, Lerche og Mandal: op.cit., 251.

Bayern var i perioden fra ca. 555-1623 et hertugdømme, som fra 962 var en stat i det tysk-romerske kejserrige. Hertugdømmet Bayern tilfaldt Wittelsbach-dynastiet i 1180. I 1623 blev hertugdømmet ophøjet til et kurfyrstendømme. Fra 1214 blev Pfalz givet som len til huset Wittelsbach, hertuger af Bayern. Sammen med dette område administreredes fra 1317 Oberpfalz, oprindelig en del af Bayern. I 1329 blev hertugdømmet opdelt, idet begge områder udskiltes fra Bayern i 1329, og en pfalz-linje opstod. I 1410 deltes kurfyrstendømmet Pfalz (1356-1803) mellem fire linjer. Oberpfalz blev en del af Bayern i 1648. Wittelsbach-sidelinjen Pfalzgrevskabet Sulzbach besteg den bayerske trone i 1777 med kurfyrst Karl Theodor (1777-99), der fra 1742-99 var kurfyrste af Pfalz og hertug af Jülich og Berg fra 1742-95. Striden om arvefølgen til Bayern resulterede i Den Bayerske Arvefølgekrig (1778-79). Karl Theodor efterfulgtes af kurfyrst Maximilian 4. Joseph (1799-1806), konge af Bayern som Maximilian 1. Joseph (1806-25), der var fra Wittelsbach-sidelinjen Pfalzgrevskabet Zweibrücken-Birkenfeld. I 1799 blev den anden pfalz-sidelinje, Zweibrücken- Birkenfeld-Gelnhausen-linjen, kompenseret med titlen hertug *i* Bayern, da primogenitur siden 1506 havde rådet i Huset Wittelsbach, hvorfor der kun kunne være én hertug *af* Bayern ad gangen. Pfalz var i perioden 1816-1946 en del af Bayern. I 1806 blev kurfyrstendømmet Bayern ophøjet til et kongerige, og med sin katolske identitet stillede kongeriget sig stærkt imod den tyske samling under det protestantiske Preussens ledelse. Bayern har siden 1871 været en delstat i Tyskland. Bayern fik en forfatning i 1808, og som et af de første medlemsstater i Det Tyske Forbund fik Bayern en ny konstitution i 1818. Det bayerske parlament er et af de ældste parlamenter i Europa med rødder tilbage til 1300-tallet. Forfatningen af 1818 var med til yderligere at udbygge Bayerns særegenhed politisk og kulturelt i forhold til ikke mindst Preussen, og grundloven udviklede sig til et vigtigt erindringssted i en bayersk kontekst. Forfatningen af 1818 fastslog, at hvis den bayerske krone efter mandsstammens uddøen skulle tilfalde en monark i et større monarki, som ikke ville eller kunne tage fast residens i kongeriget Bayern, da skulle Bayern overlades til den næstældste søn og dennes efterkommere, for derved at undgå en personalunion. Skulle den bayerske krone tilfalde en gemalinde til en udenlandsk monark, ville hun blive regerende dronning; dog med udnævnelsen af en vicekonge, der skulle tage residens i kongerigets hovedstad, München, og kronen ville efter dronningens død overgå til den næstældste søn (§ 6, kap. II).

Kong Ludwig 1. (1825-48, død i 1868) og hans dronning, Therese (1792-1854, født prinsesse af Sachsen-Hildburghausen), besøgte Pfalz-området i 1829. Besøget affødte talrige referencer til den græske antik, jævnfør monarkens intense interesse for den antikke græske oldtid. Kongeparret

besøgte hovedstaden i Pfalz-regionen, Speyer, hvor kongen og dronningen blev modtaget med et latinsk digt, der beskrev kongen som gæst i sit eget hjem, Begass: 'Herrscherbesuch als performative', 21. Hjemmet refererede til katedralen i Speyer, der var et tysknationalt symbol i 1800-tallet som gravkirke for otte tyske konger, hvoraf de fire tillige blev tysk-romerske kejsere, i perioden fra 1039-1308. Ludwig 1. var blandt initiativtagerne til en genopførelse af domkirkens vestlige bygning i årene 1854-58. Digtet henviste endvidere til kongens dynastiske afstamning fra Pfalz og Wittelsbach-sidelinjen Pfalzgrevskabet Zweibrücken-Birkenfeld. Kongen var selv født i Strasbourg i 1786, og han var vokset op i Pfalz og Zweibrücken, hvor hans far, Maximilian 1. Joseph, var den sidste kurfyrste fra 1799-1803 og den sidste hertug fra 1795-1806. Domkirken i Speyer var historisk knyttet til kurfyrstendømmet Pfalz (1356-1803), hvorfra det regerende Wittelsbach-dynasti med kong Ludwig 1. i Bayern stammede fra.

Under indtryk af revolutionsbølgen i 1848 abdicerede Bayerns kong Ludwig 1. til fordel for sønnen Maximilian 2. (1848-64), som blev Bayerns første reelle konstitutionelle konge. I revolutionsåret 1848 blev der bragt et flyveblad i byen Bad Dürkheim i Pfalz, som indeholdt et digt til kong Maximilian 2. med titlen "Eine Stimme aus dem Volke an König Max II.', rlp.museum-digital.de. 'Eine Stimme aus dem Volke an König Max II.'. Digtet, der var signeret "E.D.", bestod af fem strofer, og den sidste lød som følger:

Es hat zu seinem Herrscherhaus gestanden
In mancher langen, bangen, schweren Zeit,
Ich weiß, Du machst nicht das Vertrau'n zu Schanden,
Das es von Neuem seinem König weiht!
Was ruhmesreich Dein Vater noch begonnen,
Mit starken Armen führst Du's jetzo aus,
Und in dem Licht der Freiheit wird sich sonnen
Ruhmreicher noch das Wittelsbacher Haus.

Den anonyme digter ville med sit digt tilskynde den nye konge til at holde fast i de liberale idealer, som hans far havde været eksponent for. Digtet udtrykte en loyalitet over for Wittelsbach-dynastiet snarere end en bayersk national patriotisme. Dette forhold skyldtes, at Pfalz-området i århundreder ikke havde været en del af Bayern, men kun knyttet til Bayern via forskellige sidelinjer af fyrstehuset Wittelsbach. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med monarken.

Kong Ludwig 1. stod i årene 1830-42 bag opførelsen af Walhalla nær Regensburg, et pantheon, inspireret af den græske Parthenon, men navngivet efter den germansk-nordiske mytologi, som havde til formål at hylde de største germanske tysktalende personer igennem historien og dermed

etablere fundamentet for skabelsen af en fælles tysknational identitet. Walhalla rummede bl.a. en mindetavle for den ostrogotiske kong Theoderik den Store (471-526; konge af Italien fra 493-526 og konge af visigoterne fra 511-26), der i den germanske heltesaga var kendt under navnet Dietrich von Bern. Med Walhalla indskrev den bayerske monark sig som et vigtigt erindringssted i det tyske nationale erindringsfællesskab. I 1862 rejste hovedstaden München en rytterstatue af den tidligere kong Ludwig 1. til minde om monarkens indsats inden for arkitekturen, industrien, religionen og poesien. Rytterstatuen blev afsløret den 25. august 1862, og samme dag trykte *Bayerische Zeitung* i den festlige anledning et hyldestdigt på fire strofer, forfattet af Friedrich Beck (1806-88) og musikken komponeret af Franz Lachner (1803-90), Beck og Lachner: 'Festhymne'. Digtet med titlen "Festhymne" bestod af fire strofer og fremhævede bl.a. den abdicerede monarks betydning for kulturlivet i Bayern og generelt den tyske kunstverden (strofe tre). Strofe to lød som følger:

Du hobst Dein Volk mit edlem Triebe,
Es schaarte sic hum Deinen Thron.
Wie reich verschönet seine Liebe
Den Lebensabend Dir zum Lohn.
Für Deutschland hobst Du hoch den Schild,
Für Bayern schlägt Dein warmes Herz:
So grub sich fester als in Erz
In jede Brust Dein großes Bild!

Det forhenværende statsoverhoved portrætteres som en afholdt monark, der havde været tro mod det bayerske folk såvel som den tyske nation. Bayerns og Tysklands sag var den samme, og der var derfor ikke for ham noget modsætningsforhold i at være en bayersk monark og en tysk fyrste på samme tid. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Beck dus med den tidligere monark. Strofen henleder også læserens opmærksomhed på, at den tidligere konge stadig levede. Kong Ludwig 1. døde i 1868 i Nice i Frankrig.

Maximilian 2. døde den 10. marts 1864, og den 17. marts trykte dagbladet *Donau-Zeitung* i Passau et digt om den afdøde konge, "Maximilian II.", forfattet af den tyske forfatter Friedrich Bodenstedt (1819-92), Bodenstedt: 'Maximilian II.'. Digtet, der var på tre strofer, lød som følger:

Auf sonnige Tage folgten Sturmesschauer,
Um seinen König geht ein Volk in Trauer,
Um einen König, wie es wenige gab,
Seit Völker sich gebeugt dem Herrscherstab.
Eroberer, Helden hat man mehr gepriesen,
Doch keinen Fürsten mehr geliebt als diesen,
Drum senkt sich manch ein Haupt in trübem Sinnen,

Aus Männeraugen sieht man Thränen rinnen.
Die sich begegnen, seh'n sich trauernd an,
Man drückt sich stumm die Hand und geht von dann.
Das ist kein augendienerischer Jammer,
Man betet, weint um ihn in stiller Kammer.
Das ist kein Schmerz, der andeym Schmerze gleicht,
Wenn Fürsten sterben, die ihr Ziel erreicht:
Er stand noch vor dem Ziele seines Strebens,
Er schied in voller Mittagshöh' des Lebens.

Schon trieb der Lenz, die Amsel sang im Hag,
Da jäh und furchtbar kam der Schicksalsschlag,
Der beugte dieses königliche Haupt,
Der Deutschlands besten Fürsten uns geraubt.
An seiner Hand trug er den gold'nen Ring,
Daran des Volkes deutsche Hoffnung hing.
Denn von ihm wußte man: was Er versprochen,
Das ward erfüllt…Nun ist Sein Aug' gebrochen,
Sein milder Glanz strahlt Keinem mehr hienieden –
Der Friedensfürst ging ein zum ewigen Frieden.
Der Tod erst zieht des Lebens Summe ganz;
Das Grab erst beut den ächten Ruhmeskranz.
Da schweigt der Schein, der Trug und die Verblendung,
Da steht der Mensch am Prüfstein seiner Sendung.

Heil Dir, mein König Maximilian!
Nur Segenswünsche folgen Deiner Bahn,
Die Du durchmessen mit bedachten Schritten,
Der nie sich überstürzt, nie ausgeglitten.
Dein hohes Ziel noch zeigtest Du im Sterben
Dem königlichen Sohne, Deinem Erben.
Ludwig der Zweite! Ehre das Gedächtniß
Des Vaters und erfülle Sein Vermächtniß.

Maximilian 2. skildres af Bodenstedt som den bedste af Tysklands fyrster og en sand fredens fyrste (strofe to). Kong Maximilian førte i sin regeringstid en moderat kurs politisk og religiøst mellem tidens ekstreme strømninger i form af den klassiske liberalisme, den preussisk-inspirerede pangermanisme, og ultramontanismen. Monarken søgte i opposition til Preussen at skabe en særskilt bayersk national identitet ved at transformere Bayern til et centrum for kultur, uddannelse og kunst. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Bodenstedt dus med kongen. Den tredje og sidste strofe udtrykker håbet om, at Bayerns nye konge, sønnen Ludwig 2. (1864-86), må kunne løfte faderens righoldige arv. Den 12. oktober 1875 afsløredes en statue af den afdøde kong Maximilian 2. i hovedstaden München. Til afsløringsfesten talte blandt andre byens borgmester, dr. Alois von Erhardt (1831-88, borgmester fra 1870-87), der fremhævede kongens

position som ”Pater patriae”: *Dem Könige, der ein Vater Seines Volkes gewesen, ward es errichtet von den dankbaren Kindern. Zwar bedarf es keines Denkmals, um das Andenken an diesen edlen König dem Gedächtnisse der Mit- und Nachwelt zu erhalten* (*Münchner Neueste Nachrichten* 13.10.1875, ”Die Enthüllung des Denkmals Seiner Majestät König Maximilian II.”, 1). Borgmesteren nævnte dernæst monarkens indsats for den borgerlige frihed, religionsfriheden, videnskaben og kunsten, der forlenede den afdøde konge med folkets ubetingede kærlighed.

Den 24. juni 1905 afsløredes en rytterstatue af den tysk-romerske kejser Ludwig 4. (1328-47, hertug af Bayern fra 1301-47) i München i overværelse af prinsregent Luitpold (1821-1912). I 1314 valgtes både Ludwig 4. fra Huset Wittelsbach med tilnavnet ”der Bayer” og den habsburgske hertug Frederik den Smukke (1314-30) til Tysklands konge. Ludwig 4. slog dog med hjælp fra blandt andre borggreve Friedrich 4. af Nürnberg (1300-32) fra Hohenzollern-dynastiet Frederik den Smukke i slaget ved Mühldorf i 1322. Ludwig 4. og Frederik den Smukke blev siden forsonet. Münchens borgmester, dr. Wilhelm Ritter von Borscht (1857-1943, borgmester fra 1893-1919, fra 1907 overborgmester), understregede i sin tale, at Bayern stod stærkere i det nuværende andet tyske kejserrige end i det gamle tysk-romerske rige, ikke mindst fordi Bayern og Pfalz, der juridisk blev adskilt fra hinanden i 1329 under Ludwig 4., efter 448 års adskillelse igen blev samlet i 1777. Desuden var forsoningen mellem wittelsbacherne og hohenzollerne blevet videreført frem til i dag, hvor relationen var stærkere end nogensinde før, *Münchner Neueste Nachrichten* 25.6.1905, ”Enthüllung des Kaiser-Ludwig-Denkmals”, 4. Ifølge borgmesteren var det udtryk for en højere magts virke, at borggreve Friedrich 4. af Nürnberg i sin tid med hengivenhed og loyalitet havde viet sit liv til at bevare kronen for kejser Ludwig 4.s slægt, og

daß anderseits ein für alle Große begeisterter König aus dem Geschlechte, dem Kaiser Ludwig entstammte, in der von diesem ererbten hochherzigen Gesinnung namens der deutschen Fürsten dem Nachkommen eben jenes Burggrafen von Nürnberg, dem ruhmbedeckten Führer des deutschen Volkes die Krone des neu erstandenen Deutschen Reiches dargebracht?!, ibid.

Kong Ludwig 2., som var 14 gange tipoldebarn (kognatisk) af kejser Ludwig 4., havde ofret den tyske kejserkrone på den tyske nations alter ved at give den til Hohenzollern-dynastiet og kejser Wilhelm 1., der var 15 gange tipoldebarn af borrgreve Friedrich 4. af Nürnberg i lige mandslinje. Borgmesteren gav således i sin tale det tyske kejserrige under Preussens og Hohenzollern-dynastiets ledelse en national, historisk og dynastisk legitimering, der var baseret på en stærk bayersk regional-dynastisk identitet og stolthed med rødder i Bayern og dets traditionsrige Wittelsbach-

dynasti.

Kong Ludwig 2. lod sig repræsentere af sin bror, prins Otto (1848-1916), og sin farbror prins Luitpold (1821-1912), ved kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Kong Ludwig 2. (1864-86) var mentalt syg og barnløs, hvorfor hans farbror prins Luitpold (1821-1912) udnævntes til regent den 10. juni 1886. Tre dage senere døde Ludwig 2., og han afløstes på tronen af sin bror, kong Otto (1886-1916), der ligeledes var sindssyg. Prins Luitpold fortsatte derfor som regent i Bayern frem til sin død, hvor han efterfulgtes af sin ældste søn, Ludwig (3.). Den bayerske offentlighed begyndte nu at udtrykke et ønske om at afslutte regentperioden og officelt erklære prinsregent Ludwig (3.) som Bayerns konge. Den 4. november 1913 ændrede det bayerske parlament, Landdagen, forfatningen, som fik tilføjet en passus til paragraf 21, der fastslog, at såfremt et regentskab havde varet mere end ti år med ingen udsigt til, at kongen ville kunne komme til at regere, da kunne regenten proklamere regentskabets afslutning og selv bestige tronen, med godkendelse af parlamentet. Tilføjelsen blev vedtaget i underhuset med 122 stemmer mod 27, og i overhuset var der kun seks nejstemmer. Den næste dag, den 5. november 1913, proklamerede prinsregent Ludwig (3.) regentskabets afslutning og besteg tronen som kong Ludwig 3. (1913-18). Parlamentet godkendte derpå regentskabets afslutning, og Ludwig 3. aflagde sin ed den 8. november. Ludwig 3.s fætter kong Otto fortsatte imidlertid officielt som monark, hvorfor Bayern i perioden 1913-16 havde to konger på samme tid. Parlamentet i Bayern havde fastslået sin magt med denne afstemning, hvilket var blevet demonstreret året forinden, i 1912, hvor Bayern fik sin første parlamentarisk baserede regering under ministerpræsident Georg von Hertling (1843-1919, bayersk regeringsleder 1912-17, preussisk og tysk regeringsleder 1917-18). Landdagsmanden Franz Xaver Lerno (1849-1920) fra Centrum-partiet motiverede i parlamentsdebatten sin og sit partis tilslutning til regentskabets afslutning på følgende måde: *Das Centrum stimmt der Vorlage zu, deren Fassung wie dem monarchischen Gedanken so auch den Rechten des Landtags entspricht, und wünscht, daß die Aenderung dem Lande zum Segen gereiche* (*Münchner Neueste Nachrichten* 1.11.1913, ”Die Königsfrage”, 1). Ændringen var således ifølge Lerno i samklang med det monarkistiske princip, og samtidig var den i hans optik et udtryk for en parlamentarisering af det bayerske monarki. I sin egenskab af medlem af det bayerske parlaments overhus, Rigsrådskammeret, siden 1863 som fuldmyndig prins, jf. forfatningens paragraf 2 (kap. VI), stemte prins Ludwig (3.) i 1870 for Novembertraktaten, hvormed Bayern tilsluttede sig Det Nordtyske Forbund og Det Tyske Kejserrige fra 1871. I 1871 kandiderede han til det første rigsdagsvalg for Det Bayerske Patriotiske Parti, dog uden at opnå valg.

Bayerns sidste dronning, Maria Theresa (1849-1919), født prinsesse af Modena (Østrig-Este) og

dronning fra 1913-18, er den eneste katolske dronning, som Bayern har haft. De tre øvrige dronninger, Caroline (1776-1841, kurfyrstinde af Bayern fra 1799-1806 og dronning fra 1806-25), født prinsesse af Baden, Therese (1792-1854, dronning fra 1825-48), født prinsesse af Sachsen-Hildburghasen, og Marie (1825-89, dronning fra 1848-64), født prinsesse af Preussen, var alle lutheranere. Enkedronning Marie konverterede i 1874 til den romersk-katolske tro. Det overvejende protestantiske Württemberg havde fra 1797 et protestantisk (lutheransk) fyrstehus. Kongeriget Württemberg (1806-1918) havde kun én luthersk dronning, Pauline Therese (1800-73, dronning fra 1820-64), født prinsesse af Württemberg. De fire øvrige dronninger var: Charlotte (1766-1828, arveprinsesse af Württemberg i 1797, hertuginde af Württemberg 1797-1803, kurfyrstinde 1803-06 og dronning 1806-16), født britisk prinsesse som den ældste datter til kong Georg 3. (1760-1820), Katherine Pavlovna (1788-1819, dronning fra 1816-19), født russsisk storfyrstinde som datter af zar Paul 1. (1796-1801), Olga Nikolajevna (1822-92, dronning fra 1864-91), født russisk storfyrstinde som datter af zar Nikolaj 1. (1825-55), og Charlotte (1864-1946, dronning fra 1891-1918), født prinsesse af Schaumburg-Lippe. Den britiskfødte dronning beholdt sin anglikanske tro, de to russiske beholdt deres ortodokse tro, og prinsesse Charlotte af Schaumburg-Lippe var calvinist, Holzfurtner: *Die Wittelsbacher*; Witzleben og Vignau: *Die Herzöge in Bayern*; Schad: *Bayerns Königinnen*; Thomsen: *Die württembergischen*, verfassungen.de. 'Verfassungsurkunde'; Möckl: 'Die Prinzregentenzeit'.

Kong Ludwig 1.s næstældste søn, prins Otto (1815-67), blev i 1832 valgt til det moderne Grækenlands første konge. Den græske kong Otto fra Wittelsbach-dynastiet blev gjort til genstand for en omfattende erindringskultur i Bayern. Det tidligste monument, der mindes grundlæggelsen af det moderne Grækenland og kong Otto, er Otto-søjlen i Ottobrunn, der rejstes i februar 1834. Monumentet er opført til minde om kong Ottos afrejse fra Bayern den 6. december 1832, da han tog afsked med sin far, kong Ludwig 1. Monumentet rummer to digte på hhv. nord- og sydsiden, der ifølge traditionen var skrevet af kong Ludwig 1., Murken: 'Die bayerische Erinnerungskultur'. Kong Otto besøgte sit fædreland i 1836, og i den anledning hyldede kongeriget Bayern sin søn med et digt på fem strofer, *Münchener Politische Zeitung* 20.4.1836, "Bayern". Digtets første, fjerde og femte strofe lød som følger:

Wenn Felsenfest in allen Gauen
Des Vaterland's nur ein Vertrauen
Dem König gern Opfer zollt;
Wenn seinem Rufe keiner fehlet,
Für Ihn dann Mann an Mann sich zählet,
Ob Kampf, ob Roth im Zeit=Rad rollt,

Ihm keiner Pflicht und Schwur vergißt,
Und nirgends schleicht Verrath und List,
Das ist des Volkes Treue!

Und wenn zur heiß ersehnten Stunde
Sich Alles regt in weiter Runde,
Ihm, Ihm entgegen Alles eilt,
Wenn dann verscheuchet jedes Bangen,
Nur Freuden Thränen Ihn empfangen,
Und Jubel jede Sorge heilt,
Voll Jauchzen Ihn sein Volk gerührt
Durch die geschmückten Wege führt,
Das ist des Königs Freude!

So freue, treuer König, Dich
Der Treue Deiner Bayern!
Sie frenen Deines Glückes sich,
Das sie so herzlich feiern.
Hoch, lebe hoch, Du und Dein Haus,
Ruft Jeder Deines Volkes aus,
Der König lebe hoch!

Digtet portrætterede den endnu relativt nyvalgte græske konge som det tyske fædrelands og Bayerns stolte søn, der havde bibragt en dynastisk og kulturel forbindelse mellem det græske folk i det sydeuropæiske kongerige og det bayerske folk i det tyske kongerige Bayern. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med monarken. Kong Otto blev afsat i 1862 som Grækenlands konge, og han døde i Bamberg i Bayern i 1867. Den tidligere monark blev bisat i Theatinerkirken i München.

I løbet af 1700- og 1800-tallet fik hovedparten af de tyske fyrstestater deres egen nationalsang. Adskillige af dem var skrevet efter melodien til den britiske nationalsang ”God Save The King” (1745), bl.a. den preussiske kongesang ”Heil dir im Siegerkranz” (skrevet i 1790 af den slesvigske præst Heinrich Harries (1762-1802) til den danske kong Christian 7. (1766-1808), kongesang fra 1795-1918 og nationalsang for kejserriget Tyskland 1871-1918))) og den bayerske ”Heil unserm König, Heil”, der indtil 1862 fungerede som en uofficiel nationalhymne i Bayern. Sangen blev skrevet i anledning af prinsesse Elisabeth Ludovika af Bayerns (1801-73) bryllup med den preussiske kronprins Friedrich Wilhelm (4.) (1840-61) i 1823. Under den græske kong Otto (1832-62) fra det bayerske Wittelsbach-dynasti fungerede den bayerske sang tillige som Grækenlands kongesang, Boehm: *Die Volkshymnen*, 37-38. Langt de fleste af de tyske fyrstestaters nationalsange repræsenterede den traditionelle hyldest til monarken som landsfaderen, bl.a. den hessiske ”Heil unserm Fürsten, Heil” (skrevet i anledning af arvestorhertug Ludwigs (3.) (1848-77) bryllup med prinsesse Mathilde Caroline af Bayern (1813-62) i

1833)))), den mecklenburgske (Schwerin) ”Heil dir, Paul Friedrich” (skrevet i anledning af storhertug Paul Friedrichs (1837-42) tronbestigelse i 1837)) og Schaumburg-Lippes ”Heil unserm Fürsten, Heil” (skrevet i anledning af fyrst Georg Wilhelms (greve fra 1787 og fyrste fra 1807) 50-års regeringsjubilæum i 1857)), ibid., 45-46, 50-53, 74. I fyrstendømmet Waldeck-Pyrmont (1712-1918) opnåede melodien ”Mein Waldeck” status som nationalhymne i 1879 i forbindelse med prinsesse Emma af Waldeck-Pyrmonts (1858-1934) giftermål med den nederlandske kong Vilhelm 3. (1849-90). I 1890 blev der skrevet en særegen tekst til melodien af August Koch (1857-1934). Sangens fjerde og femte strofe beskrev indbyggerne i Waldeck-Pyrmont som loyale over for deres fyrste og ægte tyskere med henvisning til det forhold, at Waldecks statsfarver svarede til farverne i den tyske trikolore fra revolutionsåret 1848, ibid., 68-72. Melodien til Oldenborgs nationalhymne, ”Heil dir, o Oldenburg” (tekst fra 1844 af Theodor von Kobbe (1798-1845)), blev skrevet af storhertuginde Cecilia (født prinsesse af Sverige (1807-44) og storhertuginde af Oldenborg fra 1831-44 som gemalinde til storhertug August 1. (1829-53))), men i modsætning til de fleste andre tyske staters regionale hymner hylder sangen ikke den særlige forbindelse mellem fyrstehuset og befolkningen, men er snarere en lovprisning af landet. August 1. var den første oldenborgske monark, der var født i fyrstestaten (i 1783) siden grev Anton Günther (1583-1667, greve fra 1603), hvis død i 1667 beseglede den oldenborgske grevelinjes uddøen, hvorved Oldenborg som stamland tilfaldt det danske kongehus. Grev Anton Günther indtog en fremtrædende position i den nationale identitetsopbygning i 1800-tallet, hvor han blev hyldet i en række patriotiske digte af bl.a. den østrigske digter og forfatter Franz von Werner (1836-81), Pleitner (udg.): *Heil Dir, o*, 87-96. August 1. gav Oldenborg en fri forfatning i 1849, hvilket forstærkede forbindelsen mellem folket og fyrstehuset. Den tyske lærer og forfatter Karl August Mayer (1808-94), der stammede fra Rhein-Pfalz nær fyrstendømmet Bielefeld (1817-1919), som var en oldenborgsk eksklave i det sydvestlige Rhinland, skrev i 1851 et digt til storhertug Paul Friedrich August 1. De sidste linjer i digtet lød som følger (ibid., 136):

Er hat in jenen heißen Tagen
Sein Opfer zum Altar getragen,
Und trägt nicht Schuld am schnöden Spiel,
Wodurch von neuem Deutschland fiel.

Storhertugen var kendt for sin konservative, reaktionære regering, der var baseret på den dynastiske legitimitet. Mayer ønskede således at understrege storhertugens indsats for den nationale samling af Tyskland i revolutionsåret 1848, og at han på trods af sin politiske position ikke bar nogen skyld for sammenbruddet i bestræbelserne for et forenet Tyskland. Den tyske digter og forfatter Julius Mosen (1803-67) fra Sachsen skrev i forbindelse med storhertugens død i 1853 et sørgedigt på syv strofer,

ibid., 137-38. Tredje strofe lød som følger:

Wie schön schmückt Seine Stirn der Lorbeer noch,
Den er in frischer Jugend sich errungen,
Als Er zur Rettung von dem fremden Joch
Für Deutschland hat Sein tapfres Schwert geschwungen.
Mit Ehren wird Sein Name stets genannt;
Nur eine Thräne noch auf Seine Hand.

Storhertugdømmet Oldenborg havde under storhertug August 1. deltaget i den første slesvigske krig i forbindelse med Det Tyske Forbunds hjælp til de slesvig-holstenske oprørere under Treårskrigen (1848-51), der brød ud i kølvandet på den tyske revolutionsbølge i 1848. Krigen blev således et element i kampen for den nationale tyske samling, som Oldenborg dermed havde ydet sit bidrag til.

Den lokale digter Wilhelm Geiler (1819-95) skrev kort efter grundlæggelsen af det tyske kejserrige i 1871 et vers, der priste storhertug Peter 2.s (1853-1900) nationale indsats. Geiler fik 25 guldmark for sit vers, der første gang blev sunget ved en folkefest i Westerstede i 1872, Hansen: *Heil Dir im*, 18:

Heil, deinem Fürsten, Heil!
Er half bei Zeiten,
Das herrlich große Werk,
Das Deutsche Reich bereiten,
Als er zum blut'gen Strauß
Mit Preußen sich verband.
Hoch unser Fürstenhaus!
Hoch Vaterland!

Verset kombinerede den traditionelle fyrstepatriotisme med den moderne tyske nationalisme. Ved mageskiftetraktaten i 1773 mellem Danmark og Rusland byttede man de gottorpske dele af Holsten (Holsten-Kiel) med den danske kongeslægts stamlande grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst. Det russiske kejserhus (Holsten-Gottorp-Romanov) overgav områderne til en yngre gottorpsk sidelinje (Holsten-Gottorp-Oldenborg) som et selvstændigt hertugdømme (fra 1774), storhertugdømme fra 1815-1918. Oldenborgs storhertug, Peter 2. (1853-1900), August 1.s søn, genfremsatte arvekravet på Holsten-Kiel efter Den Dansk-Tyske Krig i 1864, men afstod i 1867 sit arvekrav med Kieler-traktaten, som til gengæld tildelte storhertugdømmet området Ahrensbök som kompensation. Oldenborg støttede Preussen i krigen imod Østrig i 1866, og i 1867 indgik storhertugdømmet en militærpagt med Preussen i 1867 og deltog på Preussens side i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71). Peter 2. og hans fyrstehus fortjente oldenborgernes respekt, fordi han med sin forsoning og alliance med Preussen havde bidraget til realiseringen af den tyske samling i 1871. Storhertug Peter 2. deltog i kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Det oldenborgske fyrstehus' afstamning afspejlede sig i storhertugens

officielle titulatur, der lød som følger: ”Storhertug af Oldenborg, Arving til Norge, Hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken og Oldenborg, Fyrste af Lübeck og Birkenfeld, Herre af Jever og Kniphausen”. I et sørgedigt bestående af tre strofer, der blev skrevet af den tyske bibliotekar Reinhard Mosen (1843-1907), søn af Julius Mosen, i anledning af storhertug Peter 2.s død i år 1900, blev den afdøde monark for sine nationale fortjenester benævnt som ”Peter Gutes” i digtets anden strofe, Pleitner (udg.): op.cit., 151. I et fødselsdagsdigt bestående af fem strofer til storhertug Friedrich August 2. (1900-18), Peter 2.s søn, lød anden og fjerde strofe som følger (ibid., 157):

Wo in dem Schutz der Eiche
Des Sachsen Heim erbaut,
Wo meerwärts hoch vom Deiche
Das Haus des Friesen schaut,
Wo fern im Heidelande
Die letzten Häuser stehn,
Und wo am Weserstrande
Vom Mast die Wimpel wehn,

Und in den Kreis der Gäste
Tritt ein Germania:
”An Deinem frohen Feste,
Mein Fürst, bin ich Dir nah’.
Du hast zu allen Stunden
Dich meinem Dienst geweiht.
Dir sei der Kranz gewunden,
Der grünet alle Zeit.

Oldenborgs tysknationale identitet med rødder tilbage i middelalderen baserede sig på en sammenkobling af arven fra Sachsen og friserne. Den saksiske frihedshelt Wittekind (?-785, død 807/808), der tog kampen op imod Karl den Stores (frankernes konge fra 768-814 og romersk kejser fra 800-814) frankiske imperium, blev ofte fremhævet i Oldenborgs nationale identitetsopbygning i 1800-tallet i en række patriotiske digte af bl.a. den oldenborgske teolog Eduard Closter (1808-80) og den østrigske forfatter og digter Nepomuk Vogl (1802-66), ibid., 58-65. Den fjerde strofe understregede storhertugens tysknationale indstilling, som også kom til udtryk i en prolog til et digt på fem strofer i anledning af storhertug Friedrich August 2.s fødselsdag, ibid., 157-58. Digtets fjerde strofe lød som følger:

Du wahrtest treulich Deutschlands Macht und Ehre,
Die einst der Väter siegend Schwert gewann.
”Sei machtvoll, Deutschland; machtvoll auf dem Meere!”
So sagtest Du, ein echter deutscher Mann.

Drob wird Dir Dank und Lob bereitet werden,
So weit das Banner weht auf deutscher Erden.

Storhertugen havde været tro mod sit fyrstehus' historiske indsats for Tyskland, da han som admiral i den tysk-kejserlige flåde havde forsvaret sit fædrelands interesser. Storhertugen var i øvrigt den eneste tyske monark, der opnåede at blive admiral i den tyske flåde. Han var udnævnt af kejser Wilhelm 2., der var halvfætter til hans første gemalinde fra 1878-95, arvestorhertuginde Elisabeth Anna (1857-95), der var født prinsesse af Preussen. Efter ærkehertug Stephan af Østrigs (1817-67, fra 1847-48 vicekonge (statholder) i kongeriget Ungarn)) død i 1867 arvede halvnevøen hertug Georg Ludwig af Oldenborg (1855-1939), storhertug Friedrich Augusts yngre bror, herskaberne Schaumburg og grevskabet Holzappel, der lå i hertugdømmet Nassau. Disse besiddelser omfattede en plads i Nassaus kommunale parlament og Hessen-Nassaus provinsparlament. Da hans bror var mindreårig, deltog arvestorhertug Friedrich August (2.) i kommunallanddagens møder i 1873. Fyrst Georg Viktor af Waldeck-Pyrmont (1845-93), der som fætter var nærmere beslægtet med den afdøde ærkehertug, gjorde krav på de to områder i en arvestrid og blev efter en 20-årig juridisk kamp tildelt dem i 1887 af den kejserlige domstol. Begge fødselsdagsdigte var i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte dus med monarken.

Storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz er et andet eksempel på, hvorledes man søgte at inddrage den regionale historie i fyrstestatens nationalsang. Den 12. august 1836, på storhertug Georgs (1816-60) 57-års fødselsdag, blev nationalsangen "Vandalia" uropført. Sangen var skrevet af den tyske forfatter Johann Friedrich Bahrdt (1789-1847). "Vandalia" var en poetisk og historisk reference til det mecklenburgske område, der i sin tid var beboet af det slaviske folk venderne, mecklenburg-strelitz.org. 'Anthem'.

Wie heißt der Gau im deutschen Land,
Gesegnet reich von Gottes Hand,
Der in der goldnen Ährenpracht
Dem Wanderer entgegen lacht?
Des Beltes Wogen liegt er nach,
Er wird genannt Vandalia.

Da grünt der deutschen Eiche Reis
Der echten Bürgertugend Preis,
Da hält man Recht und Sitte wert,
Da wird des Landmanns Fleiß geehrt,
Da wohnt noch alte deutsche Treu,
Da spricht man Wahrheit, Wahrheit ohne
Scheu.

Wo ist das biedre Volk voll Kraft,
Das still und emsig wirkt und schafft,
Das nie geduldet fremde Schmach,
Das kühn die fremden Ketten brach?
Mit Ehren wird es stets genannt
Das Volk im Mecklenburger Land.

Wie heißt der Fürst gerecht und mild,
Der Schirm des Rechts, der Freiheit
Schild,
Den jede Herrschertugend schmückt,
Der gern sein treues Volk beglückt?
Es leitet an der Liebe Band?
Georg nennt ihn sein Vaterland!

Drum Heil dem edlen deutschen Mann,
Der Segen stiftet, wo er kann!
Ihm zeige jeder Tag auf's neu'
Des Volkes Lieb', des Volkes Treu'!
Gott, Herr der Welt, bleib' schützend nah
Dem Herzog und Vandalia.

Navnet Vandalia stammer fra den slaviske stamme venderne, der boede i det nuværende Mecklenburg. I begyndelsen af det 16. århundrede skrev den tyske historiker og teolog Albert Krantz (1448-1517) en historie om vendernes oprindelse og etablerede en forbindelse til den germanske stamme vandalerne på et pseudoetymologisk grundlag. Derfor kaldte han sit værk, skrevet på latin, "Wandalia" ("Vandalland"), hvilket senere blev et synonym for Mecklenburg. Nationalhymnen for Mecklenburg-Strelitz levede således op til sin titel ved at forene den germanske og slaviske arv i en harmonisk symbiose. Storhertugens navn i fjerde strofe blev ændret i forbindelse med de efterfølgende tronskifter i storhertugdømmet.

Markgrevskabet Brandenburg (1157-1806) ophøjedes i 1356 til et kurfyrstendømme. Den yngre frankiske linje i Hohenzollern-slægten var borggrever af Nürnberg fra 1192-1440, og fra 1415 var dynastiet kurfyrster af Brandenburg, fra 1701 konger af Preussen og fra 1871 tyske kejsere. Preusserne var et baltisk folk, som sprogligt var i familie med litauere og letter. Preusserne boede mellem Østersøen og Polen, og i 1200-tallet kom området under Den Tyske Ridderorden. Ordenen måtte i 1466 afgive det meste af området til Polen. I 1525 blev det resterende omdannet til hertugdømmet Preussen under polsk overherredømme. Dette hertugdømme overgik ved arv til kurfyrsten af Brandenburg i 1618, hvorved der etableredes en personalunion mellem kurfyrstendømmet Brandenburg og hertugdømmet Preussen. I 1701 lod kurfyrsten sig krone til konge af Preussen, dvs. Brandenburg og Østpreussen. Hertugdømmet Preussen blev indlemmet i det

nyoprettede preussiske kongerige. Preusserne blev hurtigt fortyskede, og omkring 1750 var deres sprog helt forsvundet. Kun navnet på preusserne blev bevaret, som betegnelse for dem, der havde besejret dem. Fra 1871 var Østpreussen en del af Tyskland.

Der var en regel om, at der ikke måtte være kongeriger inden for grænserne af det tysk-romerske kejserrige, kongeriget Bøhmen fra 1212 undtaget. Titlen som konge af Preussen vedrørte dog hertugdømmet Preussen (Østpreussen), som ikke var en del af det tysk-romerske kejserrige. De preussiske monarker benyttede i årene 1701-72 titulaturen ”konge i Preussen”, som i 1772 blev ændret til ”konge af Preussen”. Kejseren af Østrig og kongen af Preussen var kun knyttet til Det Tyske Forbund (1815-66) i deres egenskab af herskere over områder, som havde været en del af det tysk-romerske rige, Østpreussen og Vestpreussen (fra 1772) lå uden for det tysk-romerske rige og forbundet ligesom storhertugdømmet Posen (1815-48), kongen af Danmark, fordi han var hertug af Lauenborg og Holsten, der som grevskab havde været en stat i det tysk-romerske rige siden 1034, og kongen af Nederlandene som storhertug af Luxembourg og hertug af Limburg fra 1839-66. Med Reformationen i 1500-tallet blev de brandenburgske monarker protestanter, lutheranere fra 1539, calvinister i perioden 1613-1817, og igen lutheranere fra 1817. I 1613 konverterede den lutherske kurfyrst Johan Sigismund af Brandenburg (1608-19), hertug af Preussen (1618-19), til calvinismen, men hans gemalinde, Anna (1576-1625, født prinsesse af Preussen), beholdt sin lutherske tro. Dronning Elisabeth Ludovika (1801-73, dronning fra 1840-61), født prinsesse af Bayern, beholdt sin katolske tro, da hun i 1823 ægtede den preussiske kronprins, Friedrich Wilhelm 4. (1840-61). Først i 1830 konverterede hun til den lutherske tro. Dronning Victoria (1840-1901, dronning af Preussen og tysk kejserinde i 90 dage i 1888), født britisk prinsesse som den ældste datter til dronning Victoria (1837-1901), konverterede fra den anglikanske tro til den lutherske tro i forbindelse med sit giftermål i 1858 med kejser Friedrich 3. (1831-88, tysk kejser og preussisk konge i 1888).

Den 29. november 1823 ægtede den preussiske kronprins Friedrich Wilhelm (4.) den bayerske prinsesse Elisabeth Ludovika. Samme dag trykte dagbladet *Kölnische Zeitung* et digt, som blev sunget på formælingsdagen i Köln. Digtet, der bestod af 16 strofer fordelt på tre afdelinger, var signeret med et ”M”. Digtet, som bar titlen ”Liederkranz bei der Vermählung Seiner Königlichen Hoheit des Kronprinzen von Preußen mit Ihrer Königlichen Hoheit der Prinzessin Elisa von Baiern”, hyldede Preussens nye tronfølgerpar som et symbol på en ny, fredelig tidsalder efter Napoleonskrigenes omvæltninger. Digtets 10., 11., 12. og 13. strofe lød som følger:

Steigen seh’ ich ihn und steigen,

Denn der Kraft gebührt der Lohn:
Edle Stämme froh sich neigen
Vor dem edeln Königssohn.
Uns zum Heile, uns zur Freude
Wächst ein herrliches Geschlecht,
Haltend wie die Väter Beide
Auf die Tugend und das Recht.

Freuet euch, ihr deutschen Gauen!
Freue dich, du rheinisch Land!
Eine Zukunft wirst du schauen,
Schön wie deiner Berge Rand.
Süßer Friede schlingt die Bande
Um der Thronen starken Grund,
Und im lieben Vaterlande
Herrscht der Kön'ge treuer Bund.
Wachse fröhlich, wachse, sprieße,
Hochgesinnter Königsstamm,
Den im Geist' ich schon begrüße,
Der mir meinen Kummer nahm!
Und so lang des Rheines Wogen
Meine deutschen Mauern sehn,
Sey der treuen Stadt gewogen,
Und laß nie sie ferne stehn!

Manches Leid hab' ich erlitten,
Manch ein Schicksal traf mich hart;
Aber in des Unglücks Mitten
Hab' ich treuen Sinn bewahrt.
Hin sind diese bösen Jahre,
Und vergessen ist, was traf,
Drum dem hohen deutschen Paare
Ruf' ich wiederum: Allaf!

De fire strofer var placeret i anden afdeling af digtet, som bar titlen "Colonia", dvs. byen Kölns perspektiv på det fyrstelige giftermåls betydning. Det intertyske fyrstelige bryllup repræsenterede håbet om en ny og fremgangsrig epoke i den tyske historie (strofe 13), og samtidig udtrykkes en traditionel fyrsteloyalitet over for Preussen, Hohenzollern-dynastiet og det tyske fædreland kombineret med en særlig regional Rhinen-identitet (strofe 11 og 12). Der udtrykkes en implicit regional stolthed over, at den kommende dronnng af Preussen via begge sine forældre havde rødder i Rhinlandet: faren kong Maximilian 1. Joseph (1806-25; kurfyrste af Bayern fra 1799-1806), der tilhørte Wittelsbach-sidelinjen pfalzgrevskabet Zweibrücken-Birkenfeld, var født i Schwetzingen ved Heidelberg, og moren dronning Caroline (1776-1841), født prinsesse af Baden i Karlsruhe. Köln var sammen med det meste af Rhinlandet i 1815 på Wienerkongressen (1814-15) blevet en del

af kongeriget Preussen, som under kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840), gommens far, havde tilsluttet sig koalitionen imod Napoleons Frankrig i 1813 sammen med en række andre tyske monarker, heriblandt Bayerns kong Maximilian 1. Joseph, brudens far (strofe 10).

Den 18. oktober 1861 blev Preussens kong Wilhelm 1. kronet i østersøbyen Königsberg i Østpreussen. I anledning af kroningen bragte avisen *Königsberger Hartungsche Zeitung* samme dag et kronings- og hyldestdigt på forsiden med titlen ”Zum 18. Oktober 1861”. Digtet bestod af otte strofer, og den fjerde og femte lød som følger:

Und Jubelruf von Niemen bis zum Rheine,
Das Wort entfesselt und die Rede frei:
Es glänzt das Land verjüngt im Sonnenscheine,
Und Alles sieht, wie hell der Morgen sei,
Und Alles hofft mit freudigem Vertrauen
Den heller’n Tag dereinst noch zuerschauen.

Denn größ’res Hoffen harrt an Deinen Wegen
Auf Deinen Ruf, und hoher Sieg ist Dein!
Das deutsche Volk kommt hoffend Dir entgegen,
Ein einig Volk von Brüdern will es sein.
Die Stunde schlägt, und Preußens hohe Sendung
Kommt erst in Deutschlands Zukunft zur Vollendung.

Kroningen engagerede hele Preussen, fra Njemen (Nemunas) i øst til Rhinen i vest, to floder, der definerede de territoriale grænser for den preussiske stat og den tyske nation. Digtet fremstillede Preussen og den preussiske konge som de to faktorer, der skulle udstikke fremtiden for et samlet Tyskland. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtets anonyme forfatter dus med monarken. Digtet understregede tillige, at kongens gemalinde, dronning Augusta (1811-90, født prinsesse af Sachsen-Weimar-Eisenach), var født i byen Weimar, hvor den tyske digter, dramatiker, historiker og filosof Friedrich Schiller (1759-1805) symboliserede den tyske frihed (strofe seks). Det preussiske kongepar repræsenterede derfor tilsammen ”Preußens Kraft und Deutschlands Ideale” (strofe syv), der ifølge digtet burde kunne danne grundlag for en samling af Tyskland. Ti år senere blev drømmen til virkelighed med dannelsen af det tyske kejserrige i 1871.

Den 11. juni 1879 kunne det tyske kejserpar, Wilhelm 1. og kejserinde Augusta, fejre guldbryllup. Samme dag trykte *Berliner Tageblatt und Handels-Zeitung* en leder på forsiden med titlen ”Dem Kaiserpaar zum 11. Juni 1879”, 1. Lederen adresserede bl.a. befolkningens deltagelse i den dynastiske begivenhed i kongehuset:

Voll begeisterter Theilnahme und liebevoller Anhänglichkeit sieht heute ein ganzes großes Volk auf

das erhabene Herrscherpaar, in welchem es reinstes Familienglück verkörpert erblickt. Es ist das schöne Erbtheil freier Nationen, sich dem angestammten Fürstenhause in treuer Liebe verbunden zu fühlen. In Freud' und Leid stand das preußische Volk, stand die deutsche Nation zu dem Kaiser und Könige.

Lederens beskrivelse af guldbryllupsfejringen viste, at man i den preussiske offentlighed otte år efter grundlæggelsen af det tyske kejserrige var begyndt at identificere Hohenzollern-dynastiet som ikke blot et preussisk kongehus for det preussiske folk, men tillige et tysknationalt fyrstehus, der som Tysklands kejserhus relaterede sig til hele det tyske folk.

I storhertugdømmet Posen (1815-48) tildeltes i 1819 den tyske adelsslægt Thurn und Taxis det mediatiserede fyrstendømme Krotoszyn, der bestod af en række besiddelser, som man tildelte fyrstehuset som kompensation for tabet af postmonopolet i de preussiske provinser øst for Rhinen og i Westfalen. Det tyske fyrstehus havde siden det 16. århundrede haft monopol på postvæsenet som mellemled mellem Habsburgernes besiddelser i Nederlandene og Spanien, en status, der fik en officiel konfirmation i 1615 som arvelig tysk-romersk kejserlig generalpostmester. Slægtens rigsumiddelbare fyrstestat begyndte som friherrer i 1608, rigsgrever fra 1624, i 1681 blev familien tildelt fyrstelig rang ved det spanske hof og gennemført i 1695 som rigsfyrster af den tysk-romerske kejser baseret på et bayersk grevskab. I 1806 blev grevskabet mediatiseret til Bayern. Postmonopolet blev gennem 1700-tallet nationaliseret i Spanien; processen blev afsluttet i det tyske område i 1867. Fyrst Karl Alexander af Thurn und Taxis (titulær fyrste fra 1805-27) blev dermed tildelt titlen fyrste af Krotoszyn. Da fyrst Karl Alexander ankom til Krotoszyn i juli 1820, udsendte det jødiske samfund i byen et hyldestdigt på tysk og hebraisk til områdets nye fyrste. Tre af stroferne lød som følger (Kędzierski: *Die Geschichte des Fürstentums*, 279):

> ”Krotoschin! Oeffne dir für diesen Fürsten der Stadt Thore,
> Er ist dein Beherrscher! Du musst vor ihm dich in Ehrfurcht bücken;
> Einem König in seiner Majestät gleich wirst du Ihn erblicken.
> Diesen Tag gab uns der Ewige zur Feier, jauchzt in heiligem Chore.
>
> Carl Alexander! Der Fromme und Weise, wird sie mit Güte weiden;
> ”Verödete Fluren wird Er in den schönsten Früchten kleiden,
> ”Ruinen der Vorzeit in Lustschlösser verwandeln, und bevölkern Einöden;
> ”Nie besäete Plätze schafft Er um in ein göttliches Eden.”
>
> Die Thurn und Taxische Famile liebte schon Wahrheit und Tugend,
> Verabscheuete schon das Laster in Ihrer frühen Jugend,
> Wohlthun, Gerechtigkeit und Redlichkeit war ihr Kleinod von jeher schon.

Drum salbte sie der ewige mit Freudenöhl und gab Ihnen den Thron.

Selvom der også blev skrevet et hyldestdigt på polsk til anledningen (ibid., 281), blev fyrstendømmet genstand for en systematisk germaniseringspolitik i de følgende årtier under ledelse af Thurn und Taxis-dynastiet. Borgmesteren i byen Adelnau, Kosmalski, udfærdigede et brev den 18. juli 1820 på vegne af alle byens borgere til fyrst Karl Alexander. Første del af brevet lød som følger:

Wahrlich preiset jeder unter uns die Vorsehung welche uns einen der vortreflichsten und edelsten Fürsten aus Deutschlands uraltem Stamme entsproßen als unsere Erbherrn zugeführt hat, in welchem wir einen neuen Erhalter unserer Rechte, einen Beschützer der Unterdrückten, einen Rufhelfer de Bedrängten und Armen, einen Trost der Verlaßenen, einen Rathgeber in zweifelhaften Fällen, ein seltenes Vorbild ächter Tugend, ein Muster wahrer Frömmigkeit und Mildthätigkeit, mit einem Worte den ersten Vater und Wohlthäter unserer Stadt erblicken, ibid., 282-83.

Offentligheden tilskrev således det nye tyske fyrstehus en national og politisk legitimering i fyrstendømmet Krotoszyn. Som fyrste og herremand havde fyrsten af Thurn und Taxis en række rettigheder, herunder personlig stemmeret i provinsen Posens parlament. De fleste af godsejernes privilegier blev afskaffet efter martsrevolutionen i 1848.

Den 25. januar 1858 ægtede den preussiske prins Friedrich (3.) den britiske prinsesse Victoria (1840-1901), dronning Victorias og prins Alberts ældste datter. I anledning af det fyrstelige brudepars indtog i Potsdam afholdtes en festforestilling i den preussiske by Posen, hvor første del af forestillingens prolog lød som følger (*Posener Zeitung* 8.2.1858, ”Lokales und Provinzielles”, 6):

Von Fels zum Meer, von Memel bis zum Rheine
Erglüht in Liebe jedes Preußen Brust;
Bei Hymenäos heiterm Fackelscheine
Zur Heimath kehrt heut Preußens Stolz und Luft.
Prinz Friedrich Wilhelm zieht mit der Erwählten
In Potsdam’s Ahnenschloß mit Jubel ein.
Die wärmste Liebe grüßt die Neuvermählten,
Verklärt erscheinen heut selbst Schmerz und Pein
Und wir in Posen an der Warthe Strande
Begehn auch festlich dieses Tages Glanz;
Die Preußenherzen in dem Polenlande,
Sie schlagen treu im Vaterlandeskranz.

Hele det preussiske kongerige, fra floden Memel (Nemunas (Njemen)) i øst til floden Rhinen i vest

og i Posen ved Warta-floden, tog del i fejringen af den dynastiske forbindelse. Posen var i perioden 1815-48 organiseret som en preussisk klientstat i form af storhertugdømmet Posen. Prologen udtrykte den traditionelle fyrsteloyalitet over for Preussen og det preussiske kongehus ved at benævne de tidligere polske områder som omsluttet af de preussiske hjerter. Det tyske kejserhus' position i Posen blev senest fastslået i august 1910 ved kejserparrets besøg i byen i anledning af indvielsen af et nyt kongeslot, *Posener Tageblatt* 22.8.1910, "Die Einweihung des Königlichen Residenzschlosses in Posen".

Den 18. januar 1896 markeredes 25-årsdagen for oprettelsen af den tyske nationalstat. I den anledning skrev den tyske forfatter Johannes Trojan (1837-1915) et hyldestdigt til det tyske kejserrige med titlen "Zum Kaisertage", Trojan: 'Zum Kaisertage'. Digtet blev bragt på forsiden af det tyske dagblad *Posener Tageblatt* på jubilæumsdagen. Digtet bestod af syv strofer, og den sjette lød som følger:

Es ist ein Ring in Flammen
Geschmiedet fest und hart,
Auf daß er halt' zusammen,
Was alter deutscher Art,
Den Süden mit dem Norden,
Daß sie für immer Eins,
Die Ostmark mit den Borden
Des rebenreichen Rheins.

Trojan, som var født i hansestaden Danzig (Gdańsk), inddrog i sit digt begrebet "Ostmark", som refererede til hans hjemstavn. "Ostmark" var før 1. verdenskrig en betegnelse for de østlige grænseprovinser i kongeriget Preussen, hvilket hovedsageligt omfattede Posen, Vestpreussen og dele af Schlesien. Områderne blev ligesom Nordslesvig efter 1864 i det 19. århundrede underlagt en hårdhændet germaniseringspolitik mod den polske flertalsbefolkning, hvor man med tvang søgte at fremme tysk sprog og kultur samt øge tysk jordejerskab. I 1894 havde man oprettet en nationalistisk forening ved navn "Deutscher Ostmarkenverein", der arbejdede for at styrke tyskheden i Preussens østlige provinser. Som tysksindet gik Johannes Trojan helhjertet ind for denne agressive nationalisme, som havde til formål at skabe et nationalt homogent tysk rige.

Den 15. oktober 1852 bragte avisen *Schlesische Zeitung* et hyldestdigt på forsiden til den preussiske kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61) med titlen "Unserem Könige!". Digtet bestod af ni strofer, og den tredje, ottende og niende strofe lød som følger:

Mit unsern Vätern wardst Du groß,

Du theilst mit uns dasselbe Loos,
Der Zollern echter Fürstensohn,
Auf Deiner Väter Königsthron!

Und weil das unser Grundgesetz,
So schlingt sich fort der Treue Netz
Durch Fürst und Volk, in Eintracht stark,
Um's Vaterland aus deutschen Mark.

Drum Zollernhaus und Preußenland,
So lang' ihr gehet Hand in Hand,
Gilt, wo man Ruhm singt, fern und nah,
Auch Dir ein Lied, Borussia!

Det preussiske Hohenzollern-dynasti havde historisk en nær tilknytning til Schlesien (strofe tre). De schlesiske hertugdømmer regeredes i middelalderen af sidelinjer til det polske Piast-dynasti, hvor området successivt germaniseredes. Fra 1523-1621 regeredes hertugdømmet Jägerndorf (1377-1849) af en brandenburgsk sekundogenitur i Hohenzollern-dynastiet. Hertugdømmet Oppeln og Ratibor (1202-81, 1521-32, 1551-1742) indgik fra 1532 i denne sekundogenitur i Øvre Schlesien, som gik tabt til det katolske habsburgske styre i Bøhmen efter Slaget ved Det Hvide Bjerg i november 1620. Hertugdømmet Crossen (1251-1815) arvedes i 1476 af markgrevskabet Brandenburg, og i 1742 blev Crossen en del af kongeriget Preussen, som i 1742 fik tilkendt størstedelen af Schlesien efter Den Første Schlesiske Krig (1740-42). Den preussiske forfatning af 1850 udstak ifølge digtet rammerne for forholdet mellem monarken og befolkningen i den tyske mark, dvs. det historiske grænseområde mod det slaviske Østeuropa (strofe otte). "Borussia" er den latinske betegnelse for Preussen. Digtet forlenede således det preussiske styre i Schlesien med en national, historisk og politisk legitimering. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med monarken.

Den østbelgiske by Malmédy tilhørte ligesom Eupen Preussen og det tyske kejserrige i perioden 1815-1919. I begyndelsen af det 19. århundrede var hovedparten af området tysktalende, mens Malmédy var delt mellem fransk- og tysktalende. Den preussiske kong Friedrich Wilhelm 4. døde i januar 1861, og i forbindelse med monarkens dødsfald bragte den fransksprogede ugeavis *La Semaine* den 6. januar 1861 en nekrolog på forsiden med titlen "S.M. Frédéric Guillaume IV". Den afdøde monark blev skildret som en retfærdig konge for den fransk- og vallonsktalende befolkning i Malmédy:

Le nom de Frédéric Guillaume IV marquera une date glorieuse au front des âges; il apparaîtra à la postérité avec l'escorte de ses vertus magnanimes et couronné de cette royale auréole, de cette

majesté du Juste devant laquelle les peuples et les générations s'inclinent avec respect et reconnaissance.

Kongen havde i sin regeringstid optrådt tolerant over for den fransktalende befolkning i Malmédy og omegn. *Puissent cette noble vie, ce règne glorieux, cette belle intelligence trouver un historien digne d'un si grand règne!* Kong Friedrich Wilhelm 4. var blevet et vigtigt nationalt erindringssted i Malmédy. I forbindelse med kroningen af den nye kong Wilhelm 1. i oktober 1861 blev kroningsbyen Königsberg benævnt på følgende måde i samme avis (13.10.1861, "Le Couronnement de S.M. le roi de Prusse"): *Kænigsberg est le Berceau de la Prusse, mais non pas de la race royale. Celle-ci descend des comtes de Zollern, dans la Forêt-noire*. Hohenzollern-dynastiet stammede ifølge artiklen fra Schwarzwald og delte sig i det 12. århundrede i to sidelinjer: den schwabiske linje og den frankiske linje, hvis besiddelser indtil 1486 hørte under Brandenburg-Hohenzollern, fra 1486-1791 en selvstændig frankisk sidelinje, som i 1791 indlemmedes i Preussen. Ifølge en ældre tradition nedstammede greverne af Zollern fra hertugerne af Schwaben (915-1313), der indtil 962 tilhørte Østfranken. Ved at pointere det preussiske Hohenzollern-dynastis genealogiske og geografiske rødder i det latinsk-germanske grænseområde tillagde man implicit det siddende preussiske kongehus en dynastisk og national legitimering i det fransk- og vallonsktalende Malmédy-område. Til kroningen i 1861 bragte den tysksprogede avis *Intelligenz-Blatt* den 20. oktober 1861 et kroningsdigt på forsiden med titlen "Zur Krönungs-Feier". Digtet bestod af fem strofer, og den anden og fjerde strofe lød som følger:

Dein Königthum! O Preußenvolk, die Krone,
Die deiner Fürsten hehren Scheitel schmückt,
Sie pranget nicht dem Volkesheil zum Hohne,
In ihrem Glanz fühlt Jeder sich beglückt.
Von ihr strömt Licht und Wahrheit
In immer rein'rer Klarheit,
Und Lug und Trug und böser Heuchelschein
Mag, wo sie waltet, nimmer wo gedeih'n.

Glück zu dem König, dessen Haupt sie zieret,
Deß scharfes Schwert mir starker Hand sie schützt!
Dem König Heil, der mild das Zepter führet,
Von dessen Brust hell Recht und Treue blitzt!
Wir steh'n Ihm fest zur Seite
Im Frieden und im Streite,
Und Gott mit uns und Ihm – ein heilger Bund! -
Das ist des Preußenthumes Felsengrund.

Kroningsdigtet erklærede, at den overvejende tysktalende befolkning i Sankt Vith og omegn tilhørte det preussiske folk. Samtidig definerede digtet den preussiske nation religiøst som et helligt bånd mellem Gud, monarken og folket. Broderparten af området Eupen-Malmédy havde tilhørt fyrste-abbediet Stavelot-Malmédy (651-1795) og fyrstebispedømmet Liège (980-1789, 1791-92, 1793-95), og befolkningen var hovedsageligt katolikker. Det hellige bånd og loyaliteten over for den protestantiske preussiske stat gik imidlertid ifølge kroningsdigtet på tværs af de religiøse skillelinjer mellem katolikker og protestanter i det preussiske kongerige. I årene efter grundlæggelsen af det tyske kejserrige i 1871 blev den fransk- og vallonsksprogede katolske befolkning i Malmédy underlagt en hård germaniseringspolitik fra det preussiske centralstyre. Efter 1. verdenskrig blev området Eupen-Malmédy med fredstraktaten i Versailles i 1919 indlemmet i Belgien, som påberåbte sig nederlandske, luxembourgske og tyske territorier, som havde hørt til forgængerstater til det belgiske kongerige, fra senmiddelalderen og frem til begyndelsen af 1800-tallet, Brüll: 'Eupen-Malmedy'. Eupen-Malmédy blev gradvist integreret i Belgien, hvor den tysksindede revanchistiske offentlighed i mellemkrigstiden forholdt sig afmålt i forhold til det belgiske kongehus, Quadflieg: op.cit., 241-68.

I den pommerske by Stralsund afsløredes den 28. november 1886 et monument til minde om de faldne tyske krigere i de tre foreningskrige i 1864, 1866 og 1870-71. Ved denne begivenhed bragte dagbladet *Stralsundische Zeitung* samme dag et digt på forsiden med titlen "Zur Enthüllung des Kriegerdenkmals". Digtet bestod af ni strofer, og den tredje, syvende og ottende strofe lød som følger:

> Rüftig allezeit und reisig, nimmer Freunde faulen Redens,
> Bändigten die Bürger Stralsunds Norwegs Fürstenstamm und Schwedens,
> Trugen als der Hansen Häupter ihre Flagge hoch und hehr
> Durch der Ostsee Heimathfluthen, durch das weite Weltenmeer.
>
> Ja, hochheilig sei ihr Name, dir für Land und König starben
> Und als todesmuth'ge Freier um die Braut des Sieges warben,
> Die mit gottgeweihtem Opfer uns den Tempel auferbaut,
> Den voll nie erfüllter Sehnsucht viel Jahrhunderte geschaut.
>
> Flattern wieder die Standarten, tönt als rechter Wegeseiser
> Im Gewühl die alte Losung: "Allhie Deutsches Reich und Kaiser!"
> Jene Losung, die wie Donner Gottes in die Heiden schlug
> Und des Sieges Himmelsbotschaft durch die Glaubensstreiter trug.

Den tredje strofe omhandlede den gamle hansestad Stralsunds storhedstid i middelalderens Hanseforbund, hvor byen nærmest bestemte, hvilke fyrsteslægter, der skulle bestige Norges og

Sverige trone. I 1364 indsattes hertug Albrecht af Mecklenburg (hertug af Mecklenburg-Schwerin fra 1384-1412 og konge af Sverige fra 1364-89) på den svenske trone, hvorved Magnus 4. Eriksson (konge af Sverige fra 1319-64 og Norge fra 1319-55) sammen med sin søn, kong Haakon 6. (svensk medkonge fra 1362-64 og konge af Norge fra 1343-80), afsattes som konger. Hansetiden pointeres i digtet, eftersom Stralsund siden kom under svensk herredømme som en del af Svensk Pommern, der eksisterede fra 1630-1815. Digtet sammenlignede de tyske krigeres heroiske indsats i de tre krige med slaget ved Thermopylæ i 480 f.Kr. mellem de græske bystater og det persiske rige (strofe seks). Digtet sammenkoblede en stolt lokal identitet som hansestad og en lokalpatriotisme med en tysknational loyalitet over for det tyske kejserrige. Digtet er derved eksponent for den tyske nationalisme og patriotisme i slutningen af det 19. århundrede, hvor kejseren personificerede den tyske nations kampvilje.

I maj 1912 fejrede hansestaden Rügenwalde (Darłowo) sit 600-års byjubilæum. I den anledning blev der skrevet et jubilæumsdigt med titlen ”Zur 600 Jahrfeier der Stadt Rügenwalde” til ære for byen, ruegenwalde.com. ’Festausgabe’. En del af digtet lød som følger:

Die Wellen wissen manches zu schwätzen
Von König Erich und seinen Schätzen,
Vom Bunde der Hansa und mancher Schlacht,
Die Rügenwalde berühmt einst gemacht.
Des Schlosses Mauern sieht man noch ragen,
Hört sie erzählen von ruhmreichen Tagen,
Von frohen Gelagen und Waffengeklirr,
Von lautem und lustigem Stimmengewirr.
Doch bald sank die Hansa, manch’ blutiger Streit,
Bracht’ oft über Pommern bitteres Leid.
Bis, dank des alten Fritzen Bemüh’n,
Auch unsere Stadt kam zu neuem Erblüh’n.
Nun blühe weiter, wachs’ und gedeih’,
Dazu dir Gott ferner Segen verleih’,
Und Ihr Rügenwalder groß und auch klein,
Setzt für die Stadt Eure ganze Kraft ein.
Wert bist du’s, du Perle am Ostseestrand,
Wirk’ weiter für König und Vaterland.

Den nordiske unionskonge Erik 7. af Pommern (1396-1439), kong Erik 13. af Sverige (1396-1439) og kong Erik 3. af Norge (1389-1442) blev født i byen ca. 1382. Med Hanseforbundets opløsning i slutningen af middelalderen forfaldt østersøbyen, hvis havn blev totalt ødelagt under Trediveårskrigen (1618-48). Havnen blev ikke genopbygget før i 1772 under kong Frederik 2. den Store af Preussen (1740-86). Digtet udtrykte derfor afslutningsvis en loyalitet over for det tyske

fædreland og det preussiske kongehus. Et andet digt blev skrevet i forbindelse med købstadsjubilæet, ibid. Digtet bestod af 19 strofer, og den 10., 11., 12., 13., 16. og 17. strofe lød som følger:

Und König Erichs Zeiten ziehen
Vorüber uns in Lust und Pracht;
Waffengeklirr und Festgelage,
Und Glanz und Größe, Lust und Pracht.

Wie schaukeln die blauen Wogen
Des Königs Reichtum und sein Glück! –
Doch Kron' und Glück und Schätze sanken –
Von allem blieb ihm nichts zurück.

Das stolze Schloß am Wipperstrande,
Ein Herzogssitz, so fest und groß,
Grüßte Bogislav in seiner Jugend,
Sah ihn verfolgt und heimatlos.

Wie einst es seine Kinderspiele,
Der stolzen Mutter Hohn und Wut,
So sah es später seine Größe,
In Ehren ihn und Herzogshut. –

Längst ruhen nun von Glück und Sorgen
Die einst so froh und frei geschafft,
Laßt uns nun gleiche Treue halten
In deutscher Tugend, deutscher Kraft.

Noch immer murmeln leis' die Wogen
von alter und von neuer Zeit,
Und ihre Melodien singen
Von Pommerns Treu' und Einigkeit.

Rügenwalde var en af residenserne for de pommerske hertuger fra det 14. til det 17. århundrede på Rügenwalde Slot, som opførtes af hertug Bugislav 5. af Pommern-Wolgast (1326-74), Pommern-Stolp (1368-74) og fyrste af Rügen (1326-74) fra det pommerske Grif-dynasti. Den afsatte kong Erik 7. med fødenavnet Bugislav og hertug af Pommern fra 1449-59 tilbragte de sidste ti år af sit liv (1449-59) på sit barndomsslot i Rügenwalde. Det slaviske Pommern mellem floderne Oder og Vistula (Weichsel) ophørte som statslig-politisk enhed i 1637 med den sidste hertug af Pommern, hertug Bugislav 14. (1625-37). Bagpommern indlemmedes i Brandenburg i 1648 under den store kurfyrste, kurfyrst Friedrich Wilhelm (1640-88), og Forpommern i 1720 under kong Friedrich Wilhelm 1. (1713-40). Byens lange nedgangsperiode ophørte under kong Frederik 2. den Store

(strofe 15), og samtidig understregede digtet byens og Pommerns nye germanske tilknytning til det tyske rige efter den pommerske (kasjubiske) kulturs bortgang (strofe 16 og 17). Som en følge af befrielseskrigene imod Frankrig i Napoleonskrigene og afskaffelsen af kurfyrstendømmet Brandenburg i 1806 sammensmeltedes de forskellige nationaliteter i det preussiske rige, fx brandenburgere, pommeranere, schlesiere og preussere, til et preussisk folk i en preussisk nationsdannelsesproces, som foregik sideløbende med den tyske nationale identitetsdannelse i det 19. århundrede, fra 1871 inden for rammerne af det tyske kejserrige.

I 1851 skrev læreren Eduard Ertel (1793-1860) et digt, der hyldede frihedstraditionerne i Danzig, Loew: *Danzig und seine*, 98-99. En del af digtet lød som følger:

Hier steh' ich auf des Bischofsberges Rücken
Und blicke auf die alte Hansastadt,
Auf ihre stolzen Thürme, Wälle, Brücken,
Die Danzigs Bürger einst vertheidigt hat
Mit Freiheitsglut, zu schützen seine Rechte,
Daß seine Vaterstadt kein Zepter knechte;
So daß der Feind, zu Wasser und zu Land,
Hier seinen sichern Untergang nur fand.

Ertel formulerede med sit digt en særlig identitet for Danzig, der som en gammel hansestad i middelalderen og en by med udstrakt autonomi under polsk overhøjhed havde hersket i hele Østersøområdet. At byen aldrig var blevet erobret af fremmede magter stemmer dog ikke overens med de historiske realiteter. Danzig tilhørte eksempelvis Den Tyske Orden i perioderne 1308-1410 og 1411-54 og kongeriget Polen i perioderne 1025-1227, 1282-1308, 1410-11 og 1454-1569 (Polen-Litauen i perioden 1569-1793). I 1856 skrev gymnasielæreren Franz August Brandstäter (1815-83) et digt, der behandlede Danzigs polske fortid (ibid., 103-04):

Auf hoch erhab'nem Platze steht König Casimir,
Im Winkel König August; - was thun die Beiden hier?
Sie mahnen an die Zeiten, wo die deutsche Stadt
Vor ihrem Wort sich beugend, sie so geehret hat.
Wohl, laßt auf seiner Warte den blanken Casimir,
Im Winkel König August von Marmor stehen hier;
Nur wachet, deutsche Bürger, daß nie mehr fremder Laut
Euch hier Gesetz verkünde, weil ihr zu viel vertraut!

Kong Casimir 4. af Polen (1447-92, storfyrste af Litauen fra 1449-92) indlemmede Danzig i det polske kongerige i 1454, og den polske kong August 3. (1733-63 og storfyrste af Litauen) blev først enekonge i 1736, efter at have nedkæmpet kong Stanisław 1. Leszczyński (konge af Polen og

storfyrste af Litauen i perioderne 1704-09 og 1733-36), som i begyndelsen havde modtaget støtte fra Danzig. Man havde siden rejst mindesmærker for begge monarker på Artushof i den tysksindede by, hvilket Brandstäter eksplicit undrede sig over i sit digt. De to monarker vidnede om byens polske fortid, skønt kong August 3. også var kurfyrste af Sachsen fra 1733-63. Brandstäters digt opstillede et dikotomisk forhold mellem den germanske og slaviske nationalkultur, som historiepolitisk burde udrenses fra det offentlige rum i Danzig. Herved blev der i Danzigs tyske offentlighed etableret et antagonistisk modsætningsforhold mellem den tyske og polske nation, som ikke blev udtrykt i et digt fra 1839 om kong August 3. af digteren Friedrich Wilhelm Krampitz (1798-1854), ibid., 82. I 1891 grundlagde den polske forlægger og patriot Bernard Milski (1856-1926) den polsksprogede avis *Gazeta Gdańska*, som samme år i august i Danzig bød gæsterne til den 38. Deutschen Katholikentag velkomne med følgende ord (ibid., 208):

Alle Männer und Glaubensbrüder begrüßen wir herzlich in diesem schönen kaschubischen Land, in der alten Stadt der pommerellischen Herzöge und in der Hauptstadt der Kaschubei. Ebenso warm, herzlich und umso lieber begrüßen wir in der alten Hauptstadt der Sambors, der Swantepolks unsere Landsleute, die mehr oder weniger zahlreich hierher kommen werden.

Den polske offentlighed i Danzig lagde vægt på Danzigs vestslaviske fortid som hovedstad for det slavisktalende folk kasjuberne og byens historiske tilknytning til de pommerske hertuger fra det slaviske dynasti Sambor i 1100- og 1200-tallet med hertug Swantopolk 2. den Store (hertug af Gdańsk fra 1227-66) som den fremmeste repræsentant. I den sidste ende kunne man dog ikke forhindre Den Tyske Ordens besættelse i 1308. Velkomstartiklen rummede endvidere et religiøst-katolsk element, da man fremhævede, at de polske indbyggeres forfædre havde kæmpet for den polske kong Jan 3. Sobieski (1674-96) ved Wien imod osmannerne i 1683 og dermed forsvaret det ”heiligen kaschubischen Land”. Artiklen argumenterede således for, at Gdańsk nationalt, religiøst og historisk tilhørte Polen og den vestslaviske nationale kultur og historie, på trods af at byen siden 1793, afbrudt 1807-14 som fristad under det franske kejserrige, havde været en del af Preussen.

De preussiske litauere i den nordøstlige del af Østpreussen i området omkring Memel (Klaipėda) fastholdt i 1800-tallet en særegen national identitet. Den tyske digter Georg Julius Justus Sauerwein (1831-1904) skrev i 1884 et digt med titlen *Als Litauer sind wir geboren*, i hvilket han opfordrede litauerne til åbent at tale det litauiske sprog (Vareikis: ’Memellander/Klaipėdiškiai’, 58):

Als Litauer sind wir geboren

Als Litauer soll'n wir bestehn.
Die Ehre ist uns angeboren.
Sie darf uns nie verloren gehn.

Den tyske videnskabsmand, pacifist og humanist forfægtede mindretalssprogene i det tyske kejserrige (sorbisk og litauisk), og skønt han opfordrede litauerne til at tale litauisk, skrev han mestendels på det tyske sprog. Digtet sluttede med en hyldest til den tyske kejser (ibid., 59):

Den Kaiser wollen wir wohl ehren,
Sind auch dem Reich ergeben stets,
Doch kann dem Herzen niemand wehren
Das Innigste – nur litau'isch geht's.

De preussiske litauere fastholdt således ifølge Sauerwein deres traditionelle nationale identitet, samtidig med at de forblev loyale over for den preussiske konge og den tyske kejser. Sauerwein skrev tyske og litauiske vers til en delegation af litauiske piger, som blev modtaget i december 1878 af den tyske kejser Wilhelm 1. Delegationen bønfaldt monarken om at redde det litauiske sprog fra at uddø, ibid. Verset på tysk lød som følger:

Auch, als einst durch Gottes Walten
Deutschlands Stern zu Boden lag,
Hat der Littau'r Treu' gehalten,
Bis der Feind zusammenbrach.

Verset accentuerede, at litauerne som de eneste i Preussen var forblevet loyale over for Hohenzollern-dynastiet, efter at kejser Napoleon 1. havde invaderet Preussen i 1806. Under Napoleonskrigene, mellem 1807 og 1808, fungerede Memel som midlertidig hovedstad og residensby for den preussiske kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840), hans dronning Louise (1776-1810, født prinsesse af Mecklenburg-Strelitz), hoffet og regeringen. Denne periode kom til at indgå som et vigtigt element i de preussiske litaueres erindringsfællesskab. Den 23. september 1907 indviedes Borussia-monumentet i Memel, som skulle sende budskabet, at Preussen efter at være blevet ydmyget af Napoleon ikke havde mistet sin værdighed, symboliseret ved dronning Louise, og som siden tilmed havde genrejset sig som skaberen af det tyske kejserrige i 1871, Safronovas: 'Monuments of Wilhelmine', 18. Talerne ved indvielsen ved blandt andre overborgmester Arthur Altenburg (1862-1926, overborgmester i Memel fra 1894-1918) understregede Memel-områdets historiske tilknytning til Hohenzollern-dynastiet, *Königsberger Hartungsche Zeitung* 23.9.1907, "Die Enthüllung des Denkmals". De preussiske litaueres patriotiske loyalitet over for Preussen hang også sammen med, at litauerne ligesom preusserne oprindeligt var et baltisk folk, der modsat

preusserne havde bevaret deres baltiske sprog. Det preussiske sprog uddøde omkring 1750, hvorfor de preussiske litauere i 1800-tallet kunne hævde at være de oprindelige ægte preussere i det altdominerende preussiske kongerige i det tyske kejserrige.

I anledning af den preussiske kong Friedrich Wilhelm 3.s (1797-1840) død blev der bragt et sørgedigt i Rhinlandet (*Kölnische Zeitung* 11.6.1840, ”Beim Tode König Friedrich Wilhelm’s des Dritten”). Digtet bestod af otte strofer, og den fjerde lød som følger:

Mehr denn vierzig Jahre fanden
Ihn mit Fürstenstab und Schwerte,
Wie des Reiches Heil Er mehrte,
Es befreit’ aus fremden Banden,
Und der Kön’ge Streit geschlichtet,
Friede! rufend, recht gerichtet.

Digtets anonyme forfatter tilskrev den afdøde monark en national legitimitet i Rhinprovinsen, som han egenhændigt havde befriet for det franske fremmedherredømme under Napoleonskrigene. Den hedengangne konge blev betegnet som folkets frelser (”Du warst des Volkes Retter”, strofe seks). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med monarken. I anledning af kong Wilhelm 1.s kroning den 18. oktober 1861 bragte avisen *Märkische Blätter* et hyldestdigt fra byen Hattingen på forsiden den 19. oktober med titlen ”Zum 18. Oktober”. Digtet tog sit poetiske udgangspunkt i den tyske ørn, som fløj over hele Preussen med budskabet om kroningen. Digtet bestod af 11 strofer, og den tredje og niende strofe lød som følger:

Im Volke gehn die Wogen
Nach Einigkeit sehr hoch,
Deutschland, bist nicht betrogen,
Lebt ja in Zollern noch!

Hat Preußen ja die Warte,
Wenn man von Deutschland spricht,
Es macht sich selbst die Karte
Führt stolz das Volk zum Licht!

Grevskabet Mark (ca. 1198-1807) forenede sig med hertugdømmet Kleve (1020-1795) i 1391, og i 1521 blev området en del af de forenede hertugdømmer Jülich-Kleve-Berg (1521-1614). Efter Den Jülich-Kleviske Arvefølgekrig (1609-10, 1614) blev Mark, Kleve og grevskabet Ravensberg (1140-1810) givet til kurfyrstendømmet Brandenburg med traktaten i Xanten i 1614. Digtet i *Märkische Blätter* ville således fremhæve områdets historiske tilknytning til Brandenburg og Hohenzollern-dynastiet. Den 30. juni 1902 indviedes kejser Wilhelm 1.-monumentet i Hohensyburg nær

Dortmund, som bestod af en rytterstatue af kejseren og statuer af Bismarck, de preussiske generalfeltmarskaler Helmuth von Moltke (1800-91) og prins Friedrich Karl (1828-85), og kejser Friedrich 3. Monumentet, hvis indvielse overværedes af kronprins Wilhelm (1882-1951), var rejst i taknemmelighed af det hedengangne grevskab Mark. Til lejligheden havde den westfalske digter frøken Johanna Baltz (1849-1918) forfattet en festsang med titlen ”Auf Sigiburg”, Baltz: ’Auf Sigiburg’. Digtet, som bestod af tre vers, blev bragt i *Dortmunder Zeitung* den 30. juni 1902. Digtet lød som følger:

Die Weltgeschichte hat auf Adlerschwingen
Die Burg umrauscht seit altersgrauer Zeit,
Seit Wittekind zum Schild den Sar ließ klingen,
Seit Christi Frieden endete den Streit.
Wie über ihr die weißen Wolken flogen,
Schon sind dahin Jahrhunderte gezogen.
Nur eines trotzte der Vergänglichkeit!

Das ist des Sachsenvolkes zähe Treue,
Die Leid und Freude kraftvoll überwandt;
Ihr voller Glanz zeigt heute sich aufs neue
Im stolzen Mal, das prächtig hier erstand.
Und wie sies dem geliebten Kaiser bauten,
Begrüßen sie mit hellen Jubellauten
Den Kaiser-Enkel heut im Sachsenland.

Weit braust ein Jauchzen durch die blühnden
Gauen
Sei und willkommen, junger Zollernaar,
Du kannst auf uns und unsre Treue bauen,
Die Deinem großen Ahnherrn dienstbar war.
Du kamst zu uns, den Festtag zu bekrönen,
Laß das Gelöbnis jubelnd Dich umtönen:
Zu Reich und Kaiser stehn wir immerdar!

Borgen Sigiburg i Hohensyburg var i årene 772-75 det strategiske omdrejningspunkt for kampene mellem Karl den Stores frankiske imperium og de westfalske saksere, ledet af den siden kanoniserede tyske nationalhelt Widukind (?-785, død 807/808), også kendt under navnet Wittekind. Den saksiske høvding og hærleder personificerede i Baltz’ digt det saksiske folks traditionelle loyalitet over for den germanske sag og tyskheden, som i dagens anledning var repræsenteret ved den kommende tyske kejser, kronprins Wilhelm, kejser Wilhelm 1.s oldebarn. Digtets sidste vers var direkte henvendt til kronprinsen, Hohenzollern-dynastiets fremtid, som Baltz i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er dus med. Digtet kombinerede

således en regional-etnisk identitet, baseret på de wetfalske sakseres frihedskamp, med en moderne tysknational identitetsfølelse, udtrykt i det forenede tyske kejserrige af 1871.

Den 18. oktober 1896 afsløredes et kejser Wilhelm-monument i Porta Westfalica i overværelse af det tyske kejserpar og mellem 15 og 20.000 mennesker. I anledning af afsløringsfesten bragte dagbladet *Mindener Zeitung* den 17. oktober 1896 et digt med titlen ”Zum 18. Oktober 1896”, forfattet af digteren Karl Faber i byen Bochum, Faber: ’Zum 18. Oktober 1896’. Sidste del af digtet var direkte henvendt til kejser Wilhelm 2. og lød som følger:

> ”Du kommst zu uns’rer Freude in unser schönes Land,
> Wir strecken Dir entgegen die treue Bürgerhand.
> Wir beugen nie die Kniee als eines Fürsten Knecht,
> Doch wissen wir zu straiten für Wahrheit, Freiheit, Recht.
> Begehrst Du einen Höfling, nicht Männer ernst und schlicht,
> Dann laß uns uns’re Scholle, dann ruf’ uns lieber nicht.
> Doch brauchst Du freie Männer einst in des Wetters Braus,
> Dann ruf, und kein Westfale, kein Märker bleibt zu Haus.”

Velkomsten udtrykte den traditionelle fyrsteloyalitet i forhold til det regerende Hohenzollern-dynasti i kombination med en særegen westfalsk regional identitetsfølelse. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Faber dus med monarken, hvilket også var i samklang med velkomstens accentuering af forholdet mellem kejseren og Westfalens befolkning som præget af *primus inter pares*. Samme dagblad bragte samme dag et andet digt i anledning af afsløringen af monumentet med titlen ”Zur Weihe des Kaiser-Denkmals auf dem Wittekindsberge (Porta Westfalica) 18. Oktober 1896”. Digtet, der bestod af syv strofer, var underskrevet af en ”Kinzenbach” i byen Speldorf. Digtets første og sidste strofe lød som følger:

> Sind erwacht vom Schlafe wieder,
> König Karl und Wittekind,
> Tönen deutscher Barden Lieder,
> Rauscht uns Mären zu der Wind,
> Was vor grauen Jahren lebte
> Auf den Höh’n, in Thälern weit,
> Was die Sage kunstvoll webte,
> Strahlt’s in alter Herrlichkeit?
>
> Nie kann schwinden sein Gedächtnis,
> So lang’ schlägt ein deutsches Herz,
> Heilig bleibet das Vermächtnis,
> Das er gab in Freud und Schmerz.
> Mehr als Karl und Barbarossa,
> Strahlt der Einzige im Land,

Nur ein Traum noch ist Kanossa,
Heil Dir, teures Vaterland!

Kejser Wilhelm-monumentet var placeret på det såkaldte Wittekindsberg, der var navngivet til minde om den tyske nationalhelt Widukind, også kaldet Wittekind. Wittekinds heroiske kamp imod Karl den Stores frankiske imperium sammenlignes i digtets sidste strofe med kejser Frederik 1. Barbarossas position i det tyske nationale erindringsfællesskab som den, der ifølge myten skal komme fædrelandet til hjælp i ulykkestider. Kanossa (Canossa) var ifølge digtet nu kun en ond drøm med et genrejst tysk kejserrige. Canossa refererer til den tysk-romerske kejser Henrik 4.s (1084-1105, tysk-romersk konge fra 1054-1105) bodsgang til pave Gregor 7. (1073-85) i Canossa i Norditalien i 1077 for at bede om tilgivelse under den såkaldte Investiturstrid (1076-1122). Vejen til Canossa var siden kommet til at symbolisere germanernes underlegenhed i forhold til det romanske Europa, hvilket i 1896 absolut ikke længere var tilfældet i tyskernes nationale selvopfattelse med et stort og samlet Tyskland i Europa fra 1871. Samme dagblad bragte samme dag et tredje digt med titlen ”Zum 18. Oktober 1813 1831 1896”, som var skrevet af rektoren og lokalhistorikeren Heinrich Wilhelm Rumbke (1853-1935), Rumbke: ’Zum 18. Oktober 1813 1831 1896’. Digtet, der bestod af to strofer, tematiserede betydningen af selve afsløringsdatoen, den 18. oktober, der var en vigtig national mindedag som dagen for folkeslaget ved Leipzig i 1813 og kejser Friedrich 3.s (1888) fødsel i 1831. *Mindener Zeitung* bragte ligeledes den 17. oktober et monumentalt digt i anledning af monumentets afsløring med titlen ”Zum 18. Oktober”, forfattet af redaktøren og forfatteren Ernst Hein, Hein: ’Zum 18. Oktober’. Digtet, der bestod af 14 strofer, skildrede i poetisk form Mindens og Westfalens historie fra Varusslaget i år 9 e.Kr. (strofe fire) over kampene mellem Karl den Store og Wittekind (strofe fem til seks) og fyrstbispedømmet Mindens (1180-1648) indlemmelse i Brandenburg med Den Westfalske Fred i 1648 under den store kurfyrste, Friedrich Wilhelm (1640-88) (strofe syv), til slaget ved Minden i 1759 (strofe otte) under Den Preussiske Syvårskrig (1756-63), hvor det lykkedes den preussiske feltmarskal, hertug Ferdinand af Braunschweig-Wolfenbüttel (1721-92), at slå Frankrig i et afgørende slag. Hertug Ferdinand benævnes ”Friedrichs Siegsgenosse”, dvs. allieret med den preussiske kong Friedrich 2. den Store (1740-86). Digtets sidste strofe lød som følger:

Dir aber Heimat, Land der roten Erde,
Auf die so oft das Blut in Strömen floss,
Dir kündet’s Segen, Friede jedem Herde,
Nie durch dies Thor mehr braust der Feinde Tross!
Schau nur empor, empor zu deinem Kaiser,
Er breitet milde seine Rechte aus!

O Gott, erhalt' des deutschen Reiches Weiser,
Blüh fort und fort, du Hohenzollernhaus!

Det tyske kejserrige under Preussen og Hohenzollern-dynastiet var nu endelig blevet en realitet (strofe 11), og ifølge Heins digt havde Minden og Westfalen historisk været med til at underbygge Brandenburgs og Preussens opstigning til ikke blot den mest fremtrædende af de tyske statsdannelser, hvilket muliggjorde den lilletyske samling i 1871, men også en europæisk stormagt. I forbindelse med afsløringsfesten den 18. oktober 1896 sang man også to sange, der begge var forfattede af forfatteren og lokalpolitikeren Paul Baehr (1855-1929). De to sange blev bragt i *Mindener Zeitung* den 17. oktober 1896. Den ene sang var til dagens æresgæst, kejser Wilhelm 2., med titlen "Sängergruss an Kaiser Wilhelm II.", Baehr: 'Sängergruss'. Sangen bestod af fire vers, og det sidste lød som følger:

Sei uns gegrüsst am westfälischen Herd,
Hier, in den uralten Gauen!
Deutsch bis in's Mark und in Treuen bewährt
Huld'gen Dir Männer und Frauen.
Höre die Liebe, die Treue im Klang,
Heil, Deutscher Kaiser, Dich grüsst unser Sang!

Sangen fremhævede Westfalens historiske kejsertroskab, og i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Baehr dus med monarken. Den anden sang var stilet til kejser Wilhelm 2.s farfar, den afdøde kejser Wilhelm 1., og bar titlen "Festgesang zum Gedächtnis Kaiser Wilhelms des Grossen", Baehr: 'Festgesang zum Gedächtnis'. Sangen bestod af fem vers, og det tredje lød som følger:

Nicht trennt mehr die Stämme in Deutschland der Main,
Sie wollen ein Volk nur und Brüder nur sein,
Die Söhne Alldeutschlands, nun sind sie vereint
Zum Kamp gegen Frankreich, den uralten Feind.
So zieht König Wilhelm hinaus in das Feld,
Hoch sitzt er zu Rosse, der tapfere Held;
Zum Rhein, über'n Rhein, in das Welschland hinein,
Heil Dir, König Wilhelm, der Sieg, der ist Dein!

Kejser Wilhelm 1. havde som konge i 1870 formået at samle de tyske stater syd for floden Main i krigen imod arvefjenden Frankrig ved Rhinen. "Welschland" betegnede historisk set lande med romanske sprog, eksempelvis Italien eller Frankrig. Ordet stammer fra det oldgermanske udtryk for romansk- eller keltisktalende naboer. I dag refererer begrebet primært til det fransktalende Schweiz

(Romandie). Ligesom i den anden sang var Baehr i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte dus med den afdøde monark.

Hertugdømmerne Jülich (ca. 1003-1794) og Berg (1101-1806) tilfaldt Pfalzgrevskabet Neuburg, og fra 1685 var områderne en del af kurfyrstendømmet Pfalz, da den katolske Neuburg-linje arvede kurfyrstendømmet efter den protestantiske (calvinistiske) Simmern-linje, som havde regeret kurfyrstendømmet fra 1559-1623 og fra 1648-85. Fra 1815 var Jülich og Berg en del af kongeriget Preussen. I anledning af den preussiske kongekroning den 18. oktober 1861 bragte avisen *Jülicher Kreisblatt* den 19. oktober et hyldestdigt til dronning Augusta (1811-90, født prinsesse af Sachsen-Weimar-Eisenach), som en frøken Oppenheim, datter af Königsbergs konsul for Belgien, overrakte til dronningen. Digtets første strofe ud af fem i alt lød som følger:

Laß Dir unsern Glückwunsch bringen,
Vielgeliebte Herrscherin
Hier, wo Preußens Aar die Schwingen
Einst erhob mit kühnem Sinn
Hier begrüßen wir aufs Neue
Hohenzollerns Heldensohn,
Grüßen Dich, die Herz und Thron
Mit Ihm theilt und unsre Treue.

Digtets omslag var i grønt fløjl med gyldne dekorationer, hvilket var farverne for fyrstehuset i Weimar, dronningens fødeby. Digtets første strofe pointerede, at Preussen havde sine historiske rødder i Østpreussen, hvorfor stedet var oplagt som kroningsby og som hyldest af Hohenzollerns heltesøn. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtet dus med dronningen.

I anledning af den preussiske kongekroning den 18. oktober 1861 bragte dagbladet *Düsseldorfer Zeitung* samme dag et hyldestdigt, der var signeret ”E.H.”. Digtet, der var betitlet ”Vater Rheins Glückwunsch am Krönungstage”, bestod af fire strofer. Den tredje strofe lød som følger:

Gleiche Wünsche, edler Herrscher, seh ich steigen
Von Millionen Lippen zu des Aethers Höh’n,
Wo in meine Fluth sich steile Berge neigen,
Wo an meinem Ufern blumige Wiesen steh’n;
Wo aus Kaisergräbern in des Domes Schweigen
Hoffnungsfroh die alten Kaiser-Recken sehn,
Bis hinauf zu Triers grauen Römer-Mälern,
Zu den bergumkränzten Saar- und Moselthälern.

Digteren ville med sit kroningsdigt fremhæve Rhinlandets historiske tilknytning til det germanske

og det tysk-romerske kejserrige i form af kejsergravene i Speyer Domkirke og byen Trier, der anlagdes af romerne, og som i perioden 898-1801 var hovedstad for det gejstlige kurfyrstendømme og fyrstelige ærkebispedømme af samme navn. Som følge heraf var Rhinlandet ubetinget loyal over for det preussiske kongehus og Hohenzollern-dynastiet. Den preussiske kong Wilhelm 1. beskrives som ”Zollerus ächter Sprosse”, som havde ”Borussias Krone” (strofe et), og monarken udstyres med hæderstilnavnet den sejrende, ”Wilhelm Sieger” (strofe to). Den preussiske krone stod stærkt blandt ”Rheinlands Völkern” (strofe fire). Digtet fremstod som en national og historisk legitimering af Hohenzollern-dynastiets og Preussens herredømme i Rhinlandet, som historisk var af relativ nyere dato. De forskellige folkeslag, som historisk havde udviklet sig på baggrund af de forskellige fyrstestater i Rhinområdet, følte sig alle omfattet af Preussens alfaderlige opmærksomhed.

Den 31. august 1897 afsløredes rytterstatuen af kejser Wilhelm 1. i Koblenz (Deutsches Eck), som overværedes af det tyske kejserpar. I forbindelse med afsløringsfesten og kejserens besøg bragte avisen *Rheinisches Volksblatt* den 2. september 1897 et digt med titlen ”Sedan”, forfattet af digteren Fritz Eberhardt, Eberhardt: ’Sedan’. Sedan-dagen den 2. september var et vigtigt erindringssted og en national helligdag i det wilhelminske tyske kejserrige til minde om den tyske sejr i slaget ved Sedan den 2. september 1870 i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71). Koblenz’ overborgmester, Emil Schüller (1843-1900, overborgmester fra 1888-1900), understregede i sin tale, at Koblenz på den vestlige bred af Rhinen, hvor Mosel-floden flyder ud i Rhinen, var knyttet til Preussen og hele Tyskland igennem flere ødelæggende krige og som residensby for kejserparret Wilhelm 1. og kejserinde Augusta, da prins Wilhelm (1.) i årene 1849-58 var militærguvernør for Rhinprovinsen og provinsen Westfalen med sæde på kurfyrstepaladset i Koblenz (*Kölnische Zeitung* 31.8.1897, ”Die Kaisertage am Rhein”). Mindesmærket i Rhinlandet for kejser Wilhelm 1., det andet tyske kejserriges første kejser, blev således entydigt knyttet til det tyske nationale erindringsfællesskab og den historiske kamp imod Frankrig. Kejser Wilhelm 2. var drivkraften bag forsøget på at etablere Wilhelm 1. som den tyske nations fader. Der blev således opført ikke færre end 327 monumenter frem til 1902. I alt opførtes 231 statuer, 126 buster, fem siddende statuer og 63 rytterstatuer.

Den 30. november 1815 blev Saar-området officielt indlemmet i Preussen. Den 1. december skrev avisen *Intelligenzblatt von Saarbrücken* indlemmelsen på følgende måde:

Den festlichsten und glücklichsten Tag ihres Lebens feierten die treuen und deutschgesinnten Bewohner der Mittel-Saar, die Bürger von Saarbrücken und St. Johann, die Einwohner aller vormalig nassauischen Ortschaften, die so treu und rein den deutschen Vaterlandssinn bewahrt hatten. Es war dieses der Tag, nach dem sich unsere Herzen so lange gesehnt, und der nicht allein

eine Erlösungsstunde sein sollte, sondern auch eine Stunde der Auferstehung zu einem neuen Leben, zu einem Glücke, das viele noch nie geschmeckt hatten. Kinder eines guten Fürsten sind wir geworden, durch herzliche Huldigung sind wir zu Brüdern unseres Stammes getreten, mit einem Volke sind wir vereinigt, das für Religion und Vaterland ein volles Jahrhundert auf das herrlichste sich vor allen edlen Völkern Deutschlands ausgezeichnet hat. Wir gehören Preußens Könige an; wir sind, wie seine übrigen biedern Landsassen, Friedrich Wilhelms treue Kinder, Wittenbrock: 'Die Saarregion', 14.

Avisen påstod, at huset Nassaus besiddelser i Saar-området, grevskabet Nassau-Saarbrücken (1381-1797), som udgjorde den største fyrstestat i det nuværende Saarland, alle havde optrådt loyalt over for det tysk-romerske kejserrige, hvilket er en sandhed med modifikationer. Grev Wilhelm Ludwig (1590-1640, greve fra 1627) kæmpede under Trediveårskrigen (1618-48) sammen med sine to brødre i den svenske hær under kong Gustav 2. Adolf (1611-32) fra 1631, og hertug Bernhard af Sachsen-Weimar (1604-39) fra 1634, mod den tysk-romerske kejser. Som et resultat heraf måtte greverne give afkald på deres besiddelser på Rhinens højre side i 1634. Grev Gustav Adolf (1632-77, greve fra 1642), søn af grev Wilhelm Ludwig, kæmpede imod Danmark på svensk side i 1658, da Sveriges konge, Carl 10. Gustaf (1654-60), tilhørte områdets pfalz-sidelinje Zweibrücken-Kleeburg. Derefter tjente han i den tysk-kejserlige hær, formentlig indtil 1659. Grev Gustav Adolf nægtede at aflægge troskabsed til den franske kong Ludvig 14. (1643-1715), selv efter et kortvarigt fransk fangenskab i årene 1673-74. Greven indtrådte i den tysk-kejserlige hær i 1676, og han faldt i et slag ved Strasbourg i 1677. Grev Ludwig Crato (1663-1713, greve fra 1677), søn af grev Gustav Adolf, tjente bl.a. i den franske hær, hvor han deltog i belejringen af Luxembourg i 1684. I Den Pfalziske Arvefølgekrig (1688-97) tjente han på nederlandsk side. Grev Karl Ludwig (1665-1723, greve fra 1713), en yngre bror til grev Ludwig Crato, deltog i den tysk-kejserlige hær i Den Store Tyrkiske Krig (1683-99). Frankrig holdt Saar-området besat i årene 1680-97. Linjen Nassau-Saarbrücken førte fra 1735 fyrstetitlen, da Nassau-Usingen-linjen, som i 1728 var blevet forenet med Nassau-Saarbrücken, blev delt igen i linjerne Nassau-Usingen og Nassau-Saarbrücken. Fyrst Wilhelm Heinrich af Nassau-Saarbrücken (1718-68, fyrste fra 1741) deltog med sit eget regiment på fransk side i Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48), indtil han solgte sit regiment til landgreven af Hessen-Darmstadt. Grev Johann Ludwig af Nassau-Ottweiler (1625-90, greve fra 1659), en sidelinje til Nassau-Saarbrücken, var fra 1656 i fransk krigstjeneste imod Spanien i Den Fransk-Spanske Krig (1635-59). Grev Friedrich Ludwig af Nassau-Ottweiler (1651-1728, greve fra 1680), søn af grev Johann Ludwig, tjente bl.a. i et fransk regiment fra 1666-76. De mange divergerende

loyalitetsbånd viste det problematiske i at overføre nationale værdier på en tid, hvor Nassau-dynastiet i Saarland opererede efter det kosmopolitiske fædrelandsbegreb og ikke et nationalt patriotisk fædrelandsbegreb. Avisartiklen fastslog Saar-områdets historiske tilknytning til det germanske som en del af det tysk-romerske kejserrige fra 962 og loyalitet over for Preussen og dets konge, Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840), efter den franske besættelse fra 1793-1815. Greverne af Nassau-Saarbrücken havde fra Reformationen i 1500-tallet tilhørt den lutherske tro; et religiøst fællesskab med Preussens monarker, som man også accentuerede i avisen med håbet om et samlet Tyskland i fremtiden under Preussens ledelse. Flertallet af befolkningen i Saar-området forblev dog katolikker. Under revolutionsbølgen i 1848 erklærede byledelsen i Saarbrücken sin troskab over for ambitionerne om et forenet Tyskland og afviste den franske februarrevolutions idealer, Wittenbrock: 'Die Integration', 16. Det sejrrige tyske slaget ved Spichern den 6. august 1870 ved Saarbrücken under Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) kom til at indgå i det lokale og tysknationale erindringsfællesskab i det tyske kejserriges tid, Trinkaus: 'Die Schlacht von Spichern'.

I anledning af kejser Wilhelm 1.s død i 1888 bragte dagbladet *Essener Zeitung* den 10. marts 1888 et sørgedigt på forsiden med titlen "An Kaiser Wilhelms Bahre!", Kiesekamp: 'An Kaiser'. Digtet var skrevet af den tyske forfatter Hedwig Kiesekamp (1844-1919) og bestod af fire strofer. Den tredje strofe lød som følger:

Der Hermanns Volk zu den Fahnen geschart,
Ein Ritter, des Vaterlands Ehre gewahrt,
Und ihn herrlich errungen, den seligen Sieg,
Dem glorreich ein einiges Deutschland entstieg! –
O weine, du weite Welt, -
Nun ruhet Wilhelm, der Held!

Hermann (Arminius) (18/17 f.Kr.-21 e.Kr.) var en tysk nationalhelt, som ifølge traditionen slog romerne i Varusslaget i år 9 e.Kr. i Teutoburgerskoven i de nuværende tyske delstater Nordrhein-Westfalen og Niedersachsen. Hermann knyttes til den afdøde tyske kejser og anvendes dermed både som en regional og national tysk helteskikkelse, der ifølge Kiesekamp forlener det tyske kejserhus med en national legitimitet i det nordvestlige Tyskland. Samme digt blev bragt i *Dülmener Zeitung* den 14. marts 1888, som også bragte et sørgedigt på forsiden den 20. juni 1888 i anledning af kejser Friedrich 3.s død med titlen "Kaiser Friedrich". Digtet bestod af tre strofer, og den første lød som følger:

Wie in jenen gold'nen Tagen,
Wo sein Ruhm erfüllt die Welt,

War auch auf dem Schmerzenslager
Kaiser Friedrich wahrer Held!
Nicht das Beispiel hehrer Treue,
Nicht der Liebe Unterpfand,
Gab er nur, der große Dulder,
Seinem deutschen Vaterland,
Nein, er gab auch eine Lehre,
Die in Wahrheit uns beweist,
Daß mit Recht er Fürst und König,
Vater seines Volkes heißt.

Den afdøde tyske kejser havde ifølge digtets anonyme forfatter på trods af sin korte regeringstid formået af indskrive sit navn med gylden skrift i den tyske nationale historie qua sin militære indsats i de tre foreningskrige i 1864, 1866 og 1870-71. I byen Aachen afsløredes den 18. oktober 1911 en rytterstatue af kejser Friedrich 3. i overværelse af sønnen og efterfølgeren, kejser Wilhelm 2. For Aachen var der tale om det første besøg af en tysk kejser i næsten 400 år. Den historiske begivenhed udmøntede sig bl.a. i to digte, der blev bragt i det lokale dagblad *Aachener Anzeiger* den 18. oktober. Det første digt var skrevet af Ferdinand Schroeder, Schroeder: 'Zur Enthüllung'. Digtet, som bar titlen "Zur Enthüllung des Kaiser Friedrich-Denkmals", bestod af syv strofer, og den første lød som følger:

In Aachen, der alten Kaiserstadt
Da ruhen in prunkvollem Schreine,
Des Helden, der sie geschaffen hat,
Des großen Karles Gebeine.
Wie trieb der Franke die Feinde zu Paar
In manchem ruhmvollem Streiche,
Er setzt' sich die Krone aufs wallende Haar,
Der erste Kaiser im Reiche.

Karl den Store (romersk kejser fra 800-814) var ifølge Schroeder den første tyske kejser, skønt han regerede over et frankisk imperium, der også omfattede det nuværende Frankrig, Benelux og store dele af Italien. Under Karl den Store var det tyske territorium ikke udskilt som afgrænsede enheder i imperiet, hvilket først skete med delingen af riget i Verdun-traktaten i 843. Det tysk-romerske kejserrige opstod først i 962 under Otto 1. den Store (962-73), men ved at forbinde Karl den Store med det moderne tyske kejserrige af 1871 skaber Schroeder en indre sammenhæng i den tyske historie, der derved tager sin begyndelse med den heroiske og mytiske Karl den Store-figur i den gamle kejserstad Aachen. I perioden fra 936 til 1531 blev 30 tyske konger kronet i Aachen, aachenerdom.de. 'The imperial throne'. Anden strofe understregede, at Aachen allerede havde en

rytterstatue af kejser Friedrich 3.s far, kejser Wilhelm 1., som var blevet afsløret i 1901. Wilhelm 1. havde skabt den tyske enhed gennem sejrrige krige (strofe to), og kronprins Friedrich (3.) havde deltaget i kampen for Tysklands enhed (strofe fem). Det andet digt var skrevet af advokat Theodor Volbeding, Volbeding: 'Aachener'. Digtet bar titlen "Aachener Kaisertag" og bestod af 14 strofer. Den anden og ottende strofe lød som følger:

Von Kaiser Karl schon weiß e suns zu melden,
Von vieler ritterlicher Kaiser Zahl,
Im Frieden groß und groß als Kriegeshelden,
Wahrt ihr Gedächtnis stolz der Krönungssaal.

Die Tafeln preußischer Geschichte tragen
Ein unvergänglich' Ehrenblatt bewahrt
Von Friedrichs Heldensinn und kühnen Wagen,
Mit Seelenadel vorbildlich gepaart.

Volbeding forbandt således Karl den Store, der havde etableret et europæisk storrige med hovedsæde i Aachen, med den afdøde tyske kejser Friedrich 3. Begge havde i Volbedings optik udvist heltemod i deres respektive krige for det tyske folk, som Aachen ifølge digtet altid var forblevet tro imod (strofe fire).

I 1875 blev det monumentale mindesmærke i Teutoburgerskoven over den germanske folkehelt Hermann (Arminius) (18/17 f.Kr.-21 e.Kr.) indviet af den tyske kejser Wilhelm 1. Den germanske stammehøvding Hermann (latin: Arminius) slog romerne i det afgørende Varusslag i år 9 e.Kr., som formentlig fandt sted i Teutoburgerskoven. Konstruktionen af den over 50 meter høje statue begyndte i 1841 med stor finansiel støtte fra Preussen og blandt andre fyrst Leopold 3. af Lippe (1851-75). Hermannsmonumentet var et led i den nationale fællestyske bevægelse og samlingsproces, hvor man med baggrund i heltehistorien fra Teutoburgerskoven kunne opbygge en germansk (protestantisk) identitet i opposition til det romanske og latinske Europa hinsides Rhinen, Kaiser: 'Hermann: Denkmal'. Til afsløringsfesten den 16. august 1875 sang forsamlingen på 20 til 30.000 mennesker et digt til ære for det tyske folk af den tyske patriotiske digter Max von Schenkendorf (1783-1817), *Neue Preußische Zeitung* (*Kreuzzeitung*) 17.8.1875, "Das Denkmal auf der Grotenburg". Verset lød som følger:

"Das ist das Volk im Herzen
Der heilgen Christenwelt,
Das fester alle Schmerzen
Und alle Freuden hält.
Das ist ein Volk der Treue,

Der Demuth und der Kraft,
Das ist die Gottesweihe,
Die Deutschlands Würde schaff."

Afsløringsfesten, der overværedes af den tyske kejser Wilhelm 1. og kronprins Friedrich (3.), var en national begivenhed, der gav genlyd i hele det nyetablerede tyske kejserrige.

Widukind (?-785, død 807/808), også kendt under navnet Wittekind, var en saksisk høvding og hærleder, som ledte kampen mod frankerne, da de under Karl den Store (frankernes konge fra 768-814 og romersk kejser fra 800-14) angreb det saksiske område. I 785 overgav Widukind sig på betingelse af, at der blev garanteret sikkerhed for hans person. Han blev sammen med sine forbundsfæller tvangsdøbt, og Karl den Store stod fadder. Derefter måtte sakserne anerkende det frankiske overherredømme. Widukind er i senere sagn blevet en skikkelse, der repræsenterer en saksisk selvstændigheds- og frihedstrang. Widukind blev en helt, et germansk idol, for de tyske nationalister i begyndelsen af det 20. århundrede, som særligt forbandt Karl den Store med den franske ydmygelse af tyskerne efter 1. verdenskrig. I nationalsocialisternes historiebrug var Widukind også en fremtrædende figur som tysk nationalhelt, der blev anvendt til at legitimere det nazistiske diktatur fra 1933. Arveprins Josias af Waldeck-Pyrmont (1896-1967, overhoved for huset Waldeck-Pyrmont 1946-67) tilsluttede sig nazistpartiet i 1929. I 1936 fik hans eneste søn det tysknationale navn Wittekind (1936-2024), som var overhoved for huset Waldeck-Pyrmont fra 1967-2024. Arveprins Josias valgte den tyske fører Adolf Hitler (1889-1945) og SS-føreren Heinrich Himmler (1900-45) som faddere til sin søn. Navnet Wittekind har en særlig plads i Waldeck-dynastiets historie, da slægtens stamfar var den tyske grev Wittekind af Schwalenberg (død 1136/37; greve fra 1127). Navnet Wittekind forekom derefter i øvrigt flere gange i slægten i middelalderen, bl.a. sønnen Wittekind 2. (død 1188/89; fra 1184 greve af Pyrmont) og sønnesønnen Wittekind 3. (død 1189; greve af Schwalenberg 1178-90 og Waldeck 1184-90). Med Nazitysklands fald i 1945 idømtes prins Josias fængsel på livstid for krigsforbrydelser ved Buchenwaldprocessen i 1947. Straffen blev dog senere omstødt til 20 års fængsel, men han blev sat fri allerede i 1950 grundet helbredsproblemer. Fyrsteslægten Waldeck besad fra 1625 grevskabet Pyrmont (fra 1807 et fyrstendømme). Grevskabet Waldeck blev i 1712 ophøjet til et fyrstendømme. Personalunionen blev i 1849 omdannet til én samlet fyrstestat. Fyrstendømmet Waldeck-Pyrmont bestod frem til de tyske monarkiers fald i 1918, Kroll (udg.): *Preußens Herrscher*; Schönpflug: *Die Heiraten*, 191-207; Gadberry: 'An 'Ancient German', 156-63; Schmeling: *Josias Erbprinz*; manfred-hiebl.de. 'Widekind I', 'Widekind II', 'Widekind III'.

Den talte tyske dialekt i Alsace, der tilhører gruppen af alemanniske dialekter inden for den

højtyske sproggruppe, og som primært tales i det sydvestlige Tyskland, det østlige Frankrig, Schweiz (alle de tysktalende i landet), Liechtenstein og det vestlige Østrig, har dannet baggrund for en transstatslig separatistisk bevægelse (den alemanniske separatisme), som ønskede en forening med Schweiz. Den alemanniske separatisme er et eksempel på en national, transstatslig bevægelse, og den opstod på baggrund af en modstand i Baden mod den franske kejser Napoleon 1.s (1804-1814/15) styre i Rhinforbundet (1806-13) og udvidelsen af Baden mod afgivelsen af de habsburgske eksklaver i 1805. Den alemanniske identitet har sine historiske områder i middelalderen og området Alemannien (200-tallet-911), der førte krig imod Romerriget i 200- og 300-tallet, var en del af det frankiske imperium (496, 539-843), det østgotiske kongerige (496-539) og som et af de fem stammehertugdømmer en del af Østfranken (843-911), og hertugdømmet Schwaben (915-1313), der fra 962 hørte til det tysk-romerske rige. I 1820 publiceredes et manuskript, der advokerede for yderligere mediatiseringer af fyrstestater til Bayern, Sachsen, Hannover og Württemberg, der tilsammen skulle udgøre en modvægt til stormagterne Preussen og Østrig. Det blev foreslået, at kongeriget Württemberg (1806-1918) skulle tildeles storhertugdømmet Baden (1806-1918), fyrstendømmerne Hohenzollern-Hechingen (1623-1850) og Hohenzollern-Sigmaringen (1623-1850) og Alsace. Det formodes, at den egentlige forfatter til manuskriptet, der forårsagede en diplomatisk krise mellem Preussen og Østrig på den ene side og Württemberg på den anden, var kong Wilhelm 1. af Württemberg (1816-64). Den foreslåede statsdannelse, der aldrig blev realiseret, ville historisk være en alemannisk stat. I en folkeafstemning i den vestøstrigske delstat Vorarlberg i Østrig i 1919 stemte et flertal på 81 % for delstatens udskillelse af Østrig og indlemmelse i Schweiz. Regeringerne i Østrig og Schweiz ignorerede dog kravet. Samme separatistiske tendenser kunne spores i Baden og Württemberg i Tyskland, hvor der dog ikke blev afholdt en folkeafstemning. På grund af Liechtenstein-slægtens besiddelser i de habsburgske områder var fyrstendømmet Liechtenstein nært knyttet til Habsburgmonarkiet. Efter 1. verdenskrig og Habsburgmonarkiets sammenbrud i 1918 begyndte fyrstendømmet Liechtenstein, der var det eneste resterende monarki i det alemanniske område efter 1918, at orientere sig i retning af det neutrale Schweiz for beskyttelse. Tilnærmelsen til Schweiz manifesterede sig bl.a. i en told- og monetærunion i 1923-24. Liechtensteins alemanniske orientering efter 1. verdenskrig udmøntede sig også i nogle dynastiske forbindelser, som hidtil i stort omfang havde rettet sig mod Habsburgmonarkiet i form af eksempelvis den habsburgske kejserfamilie og bøhmiske adelsslægter. Prins Karl Aloys af Liechtenstein (1878-1955), midlertidig regeringsleder i Liechtenstein fra 1918-20, oldebarn af fyrst Johann 1. Joseph (1805-36) og farbror til fyrst Franz Joseph 2. (1938-89), ægtede i 1921 fyrstinde Elisabeth af Urach, grevinde af Württemberg og prinsesse af Litauen (1894-

1962), der tilhørte en katolsk sidelinje til kongehuset i Württemberg (Urach-linjen). Fyrstinde Elisabeth var datter af hertug Wilhelm af Urach (1864-1928, hertug fra 1869), der under navnet Mindaugas 2. kortvarigt var konge af Litauen i 1918. Hertug Wilhelm undersøgte i 1917 som pensioneret general muligheden for at blive udnævnt til storhertug af Alsace-Lorraine, når 1. verdenskrig var afsluttet. Med Tysklands nederlag blev denne strøtanke lagt død. I 1948 giftede hertuginde Maria Christina af Württemberg (1924-), der tilhørte en katolsk sidelinje til den regerende linje i kongeriget Württemberg (1806-1918), og som siden 1921 havde været overhoved for huset Württemberg, sig med prins Georg Hartmann af Liechtenstein (1911-98), en yngre bror til fyrst Franz Joseph 2. Eftersom den alemanniske separatisme orienterede sig mod Schweiz og dets direkte demokrati, var den nationale, transstatslige bevægelse politisk altovervejende republikansk og anvendte ikke dynastiske midler for at nå sit nationale mål. Efter 2. verdenskrig propaganderede den politiske bevægelse i det sydllige Alsace og det sydlige Baden for en separat alemannisk stat, Alemannien, som en del af den schweiziske Basel-kanton. I 1952 fik disse tanker et politisk grundstød, da delstaten Baden-Württemberg blev dannet i Forbundsrepublikken Tyskland, Feger: *Schwäbisch*; Klöckler: ' *"Das Land der Alemannen…"*'; ibid.: *Abenland*; Lorenz et al. (udg.): *Das Haus Württemberg*, 391, 420.

I 1856 ægtede storhertug Friedrich 1. af Baden (1858-1907) den preussiske prinsesse Louise (1838-1923), datter af den senere kong Wilhelm 1. (1861-88, tysk kejser fra 1871). Friedrich 1. antog i 1856 titlen storhertug af Baden, da han siden 1852 havde fungeret som regent for sin mentalt syge storebror, storhertug Louis 2. (1852-58). Ved dennes død besteg han officielt tronen i storhertugdømmet Baden. I anledning af det fyrstelige giftermål skrev digteren Gregor Ehinger et hyldestdigt på 20 strofer til Badens nye storhertugpar, Ehinger: *Festgedicht*. Digtets syvende strofe skildrede det schwabiske dynasti Zähringens historie, der gik tilbage til 900-tallets Breisgau-område. Herskerne af Baden, der var et markgrevskab 1112-1803, kurfyrstendømme 1803-06 og storhertugdømme 1806-1918, tilhørte Zähringen-dynastiet. Digtets niende strofe beskrev befolkningens etniske og historiske tilhørsforhold i Baden:

Und das Volk, das diesen Boden bewohnt,
Aus deutschen Stamm der Allemannen,
In dessen Herzen alte Sitte thront
Und Sprache und Liebe der Ahnen,
Hat sich aller Zeiten im Ruhm bewährt,
Wie treue man Gott und den Fürsten ehrt
Und knüpfet die heiligen Bande.
Wie des "Wiesenthals Sänger" zum Minnesang,
So auch stimmet zum Herzen des Wortes Klang

Im edeln Markgräflerlande.

Den alemanniske identitet i Baden baserede sig ifølge Ehinger på en historisk ubestridelig loyalitet over for det siddende fyrstehus af Zähringen-dynastiet, som selv formentlig var beslægtet med Alaholfinger-dynastiet, en alemannisk adelsslægt med rødder tilbage til 700-tallet. Digtets 13. strofe pointerede, at storhertug Friedrich 1. havde arvet sin fars, storhertug (Karl) Leopold 1.s (1830-52), folkeyndest i Baden. I 1818 havde storhertug Carl 1. (1811-18), en nevø til storhertug Leopold 1., givet Baden en fri forfatning, som blev anset for den mest moderne blandt de tyske fyrstestater. Gregor Ehingers digt fremhævede Zähringen-dynastiets politiske, historiske og etniske forbundenhed med Baden. Den altovervejende katolske stat var siden 1771 blevet regeret af et protestantisk (lutheransk) fyrstehus, hvorfor den officielle religion var protestantisk (lutheransk). Man kunne således ikke religiøst legitimere Zähringen-dynastiet (Baden-Durlach-linjen fra 1771) i Baden, modsat nabostaten Württemberg, der var overvejende protestantisk (lutheranismen var statsreligion), og som siden 1797 var blevet regeret af et protestantisk (lutheransk) fyrstehus. Den 22. november 1844 afsløredes en statue i hovedstaden Karlsruhe af Badens første storhertug, Karl Friedrich (1806-11, markgreve af Baden-Durlach fra 1738-71 og Baden fra 1771-1803, kurfyrste af Baden fra 1803-06), under hvis styre Baden var blevet territorialt forenet i 1771 og havde firdoblet sit territorium. Udgiveren Friedrich Sonntag (1790-1870) forfattede i den anledning et hyldestdigt med titlen ”Gefühle bei der feierlichen Enthüllung des Denkmals Karl Friedrich’s”, som blev bragt i *Karlsruher Zeitung* den 22. november 1844, Sonntag: ’Gefühle bei der’. Digtet bestod af ni strofer, og det fremhævede storhertugens nationale indsats for fædrelandet som en tysk fyrste, hvis navn bevaredes af ”Deutschlands edles Volk” (strofe tre). Markgreve Karl Friedrich havde taget kampen op imod Frankrig i årene 1792-96, hvilket medførte afståelsen af Badens besiddelser på Rhinens venstre bred til Frankrig. Derefter indgik Baden dog i 1805 en alliance med Frankrig, og i 1806 indgik Baden i Rhinforbundet (1806-13), en konføderation af klientstater til det franske kejserrige. Storhertugens position under Revolutions- og Napoleonskrigene var således nationalt tvetydigt.

Storhertug Friedrich 1. udråbte sin svigerfar, den preussiske kong Wilhelm 1., til tysk kejser på Versailles-slottet den 18. januar 1871. I forbindelse med storhertugens 70-års fødselsdag den 9. september 1896 bragte dagbladet *Badener Tagblatt* en leder på forsiden samme dag med titlen ”Zum 9. September 1896”. I den ledende artikel blev storhertugen beskrevet som en tysk fyrste, der helt fra begyndelsen af sin regeringstid havde haft blik for, at den tyske samling kun kunne realiseres på basis af Preussens magtstilling. I sine bestræbelser for tysk samling fulgte storhertugen i fodsporene på sine forgængere på Badens trone, der altid havde forsvaret det tyske rige. Lederen citerede den adresse, som Badens landdag udsendte i forbindelse med kejserproklamationen i 1871,

og som fastslog, at *unter allen Patrioten keiner hochsinniger, keiner mit reinerem Herzen die Einigung Deutschlands erstrebt und ihren Aufbau befördert und vollzogen hat, als Badens Fürst*. Under lederen bragte avisen et hyldestdigt til storhertugen i anledning af fødselsdagen, Michaelis: 'Zum Allerhöchsten 70. Geburtsfeste'. Digtet, der bar titlen "Zum Allerhöchsten 70. Geburtsfeste Sr. Kgl. Hoheit des Großherzogs Friedrich von Baden", bestod af seks strofer og var forfatter af Anna Michaelis. Fjerde strofe omhandlede giftermålet med "Preußens Tochter", og femte lød som følger:

Und als zum Kampfe König Wilhelm rief,
Ganz Deutschland sich, ein einig Volk, ermannte,
Die Gluth erwachte, die verborgen schlief,
Zum Vaterland die Liebe hell entbrannte,
Warst Du – ein Führer – in den ersten Reihn,
Anspornend zogst Du mit von Sieg zu Siege;
Und auch der erste Jubelruf war Dein,
Als Fürst und Volk nach jenem heil'gen Kriege
Begeisterungsvoll zum Kaiser ihn ernannten,
Wilhelm den Großen jetzt, den Gottgesandten.

Den jødiske lærerinde og digter Anna Michaelis (1860-1942) ønskede med sit digt at hylde storhertugen, der i april 1896 havde haft den moderne politiske zionismes fader, den østrig-ungarske journalist Theodor Herzl (1860-1904), i audiens. Samtidig var digtet udformet som en traditionel hyldest til den tyske monark, der havde været en afgørende faktor i skabelsen af det tyske kejserrige i 1871. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Michaelis dus med monarken.

Den 18. oktober 1897, dagen for folkeslaget ved Leipzig i 1813 og den afdøde kejser Friedrich 3.s fødselsdag, afsløredes en rytterstatue af kejser Wilhelm 1. i hovedstaden Karlsruhe. I den anledning skrev forfatteren Alberta von Freydorf (1846-1923) et hyldestdigt til den afdøde tyske monark med titlen "Enthüllung des Kaiser Wilhelm-Denkmals in Karlsruhe", Freydorf: 'Enthüllung des Kaiser'. Digtet, der bestod af fire strofer, blev bragt i dagbladet *Badische Landes-Zeitung* den 19. oktober 1897. Den anden og tredje strofe lød som følger:

Dein Heldenbild, so tapfer, ernst und weise
Und doch so milde, herzensgut und schlicht!
Dich nur zu schau'n, durchzog das Herz einst leise
Schon wie ein schönes, herrliches Gedicht;
Und nun Du uns entrückt zum Sternenkreise,
Ein göttlich hehrer Himmelsstrahl umflicht
Den Lorbeerkranz, den für die Ewigkeit

Germania ihrem größten Fürsten weiht.

Du, der mit nie bezwungnen Siegeswaffen
Den Feind von unsrer Grenze fortgebannt,
Du, der das langersehnte Reich geschaffen,
Das unsre Väter nur im Traum gekannt.
Das Reich, dem keine Zwietrachtswunden klaffen,
Das neu geeinte deutsche Heimatland,
Du großer Kaiser, nimm den Dankessegen,
Den wir zu Deinen Füßen niederlegen.

Ifølge Freydorfs digt havde den tyske kejser indskrevet sit navn med udødelig skrift i den tyske fyrstehistorie ved sit forsvar for det tyske fædreland imod arvefjenden Frankrig og derigennem ved sin grundlæggelse af det tyske kejserrige i 1871. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Freydorf dus med monarken. I samme anledning bragte dagbladet *Badischer Beodachter* den 19. oktober 1897 et andet hyldestdigt med titlen ”Zur Enthüllung des Kaiser Wilhelm-Denkmals in Karlsruhe”, forfattet af digteren O. Dessart, Dessart: ’Zur Enthüllung’. Digtet bestod af fire strofer, og den første lød som følger:

Wahrzeichen der Kraft und des pflichthaften Sinns
Und alter germanischer Treue
Wilhelm, siegreicher, raget Dein Bild
Weitschauend hinaus mit des Falken Blick
Die Geschicke der Deinen zu lenken.
Inmitten der Schlacht wildwogendem Graus
Im Herzen die hohe Zuversicht
Auf die Sache des Rechts und voll Gottvertrauen,
Hoheit umfließt Dich, die äußerem Prunk
Abhold strahlet im eigenen Lichte.

Kejser Wilhelm 1. var i Dessarts optik en germansk folkehelt, der som en af de bedste tyske kejsere var blevet ”Ein Vater des Volkes” (latin: ”Pater patriae”) (strofe tre). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Dessart dus med den afdøde monark. Dagen før afsløringsfesten afholdtes en banket den 17. oktober i Karlsruhe, hvor storhertug Friedrich 1., der i 1871 havde udråbt den preussiske kong Wilhelm 1. til tysk kejser, holdt en tale, i hvilken han manede til national samling om kejserriget og dets fortsatte eksistens i et uroligt Europa (Ibid., ”Lokales”).

Badens dynastiske tilknytning til det preussiskdominerede tyske kejserrige fik en politisk dimension med prins Maximilian af Baden (1867-1929, overhoved for Huset Baden (Zähringen) fra 1928-29 med den historiske titel markgreve af Baden)), en nevø til storhertug Friedrich 1., der fra

oktober til november 1918 var kejserrigets sidste rigskansler foruden ministerpræsident og udenrigsminister i Preussen. Prins Maximilian blev i år 1900 gift med prinsesse Marie Louise af Hannover (1879-1948), datter af det titulære kongepar af Hannover, hertug Ernst August af Cumberland og hertuginde Thyra. I anledning af det fyrstelige giftermål var prinsessens fødeby, Gmunden i Østrig, udsmykket med flag og talrige transparenter med hyldestdigte til brudeparret. På en triumfport var der skrevet otte vers, og anden og femte vers lød som følger (*Gmundner Wochenblatt* 10.7.1900, ”Die Vermählung Marie Louise, Herzogin zu Braunschweig und Lüneburg mit dem Prinzen Maximilian von Baden”, 3):

Was Gmunden stets für Dich empfunden,
Du hohe Braut und für Dein Haus,
Das klingt an dieses Festes Stunden
In Liebe, Dank und Freude aus.

In Gmunden geboren, erblüht, getraut,
Du warst uns’re Freude, Du liebe Braut.
Du ziehst in die Ferne, da wünschen wir
Als Gmundner von Herzen: “Gott sei mit Dir!”

Talrige huse og portaler i den østrigske by bar hyldestvers. Ét af dem ved Josef Vesco lød som følger:

Ziehst Du hinaus in deutsche Lande
Vergiss nicht, hohe Fürstenbraut,
Das Glück, das Du am Traunseestrande
Zur Zeit der Jugend haft geschaut!
Vergiss das Land nicht ob der Ennse,
Des Oesterreichers frohen Sinn,
Wir grüßen Dich durch Blumenkränze,
Behüt’ Dich, holde Gmundnerin!

Med sit giftermål med en tysk prins fra Baden ægtede prinsesse Marie Louise en germansk stammefælle. Versene formulerede en særlig lokal østrigsk identitet omkring byen Gmunden ved søen Traunsee i Salzkammergut i Oberösterreich, der var centreret omkring det nationalgermanske og det tyske fyrstehus Welf, der alle gik op i en højere enhed. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtene dus med bysbarnet, prinsesse Marie Louise, der dermed fremstod som en person, der var nært tilknyttet den lokale befolkning i Gmunden. I forbindelse med brylluppet bragte den lokale avis *Salzkammergut-Zeitung* den 10. juli år 1900 et hyldestdigt til det fyrstelige brudepar med titlen ”Heil dem hohen Brautpaare!”, 1. Digtet bestod af

otte strofer, og den tredje, fjerde og syvende lød som følger:

In der herrlichen, blühenden Kaiserstadt
Franz Josef hat es vernommen,
Ihm ist, da es kosend um Einlass hat,
Ein Leuchten im Auge erglommen.

"Du liebliche Fee auf Schloss Cumberland
Hab' Dank für die freudige Kunde,
Will mit dem Gemahle Dich Hand in Hand
Begrüßen zu seliger Stunde!"

Die Bergsee von Gmunden mit Herz und mit Hand
Sie huldigt dem Kinde der Welfen,
Dem Brautpaar dort auf Schloss Cumberland
Umringt von der Schar ihrer Elfen.

Digtet udtrykte en særegen lokal østrigsk identitet omkring byen Gmunden ved søen Traunsee, der var funderet på nationalgermanismen, det tyske fyrstehus Welf og den habsburgske kejser Franz Joseph 1., der stod Welf-slægten meget nær. De tre elementer gik op i en harmonisk symbiotisk enhed. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtets anonyme forfatter dus med prinsesse Marie Louise, som understregede prinsessens nære forbindelse med den lokale befolkning.

Kong Wilhelm 1. af Württemberg døde den 25. juni 1864, og i juli måned trykte ugebladet *Über Land und Meer* en nekrolog over den afdøde monark med titlen "König Wilhelm von Württemberg, der Nestor der deutschen Fürsten". Kongen, der blev 82 år, havde i sin ungdom kæmpet mod den franske kejser Napoleon i år 1800 som frivillig i den østrigske hær. Efter Württembergs alliance med Frankrig i perioden 1805-13, hvor kong Wilhelm 1.s søster, prinsesse Catharina (1783-1835), indgik en dynastisk ægteskabsalliance i 1807 med Bonaparte-dynastiet og kong Jérôme-Napoleon Bonaparte af Westfalen (1807-13), deltog daværende prins Wilhelm i de sidste afgørende kampe imod Frankrig i 1814 og 1815. I nekrologen blev denne indsats ligeledes beskrevet:

Aus der Schule einer harten Erziehung hervorgegangen, nahm er schon in früher Jugend an dem Kampfe Deutschlands gegen die Fremdherrschaft Theil, und bewahrte seine deutsche Gesinnung in den langen Friedensjahren, wie einst auf den Schlachtfeldern, auf deuen er sich durch seinen persönlichen Muth und sein Feldherrntalent die hochachtung der ganzen Nation errungen.

Kongen havde som ung prins vist sin tysknationale patriotisme og vundet alle tyskeres hjerter ved at

fordrive de franske styrker fra tysk område. Kronprins Wilhelm (1.) var faktisk det eneste medlem af de regerende tyske fyrstefamilier, som aktivt deltog som militærchef i krigene i 1814 og 1815. Den tyske digter Wilhelm Hauff (1802-27) hyldede den württembergske kronprins' heroiske indsats for den tyske nation i sit digt "Prinz Wilhelm" fra omkring 1826, de.m.wikisource.org. 'Prinz Wilhelm'. Det blev på samme tid accentueret i nekrologen, at kong Wilhelm 1. igennem sin lange regeringstid havde styrket Württembergs særegne kultur inden for rammerne af det tyske område. På den baggrund afsluttedes nekrologen med denne konklusion: *Wir können darum mit vollem Rechte sagen, daß Württemberg, was es im 19. Jahrhundert geworden, dem einen Manne verdankt, seinem vielgeliebten König Wilhelm*. Kong Wilhelm 1. stod således som et samlende nationalt symbol for befolkningen i Württemberg. Ved sit 25-års regeringsjubilæum i 1841 blev han hyldet som ingen anden tysk monark af en samlet nation. Kongen var kendt for sit liberale sindelag, og som den eneste tyske monark blev han tvunget til at anerkende Frankfurt-parlamentets rigsforfatning i 1849, der dog aldrig blev implementeret, Grauer: *Wilhelm I.*

Kong Wilhelm 1.s søn, kong Carl 1. (1864-91), kunne den 25. juni 1889 fejre sit 25-års regeringsjubilæum. I anledning af jubilæet havde den württembergske komponist Carl Schlay (1841-1921) skrevet en jubilæumsmarsh, som han selv havde forsynet med følgende digt (*Neues Tagblatt* 25.6.1889, "Die Feierlichkeiten zum 25jährigen Regierungsjubiläum des Königspaares", 9):

Dem König und der Königin,
Dem besten Herrscherpaar,
Ihm bringt das ganze Schwabenland
Die besten Wünsche dar!

We Fürst und Volk stets Hand in Hand
Und true zusammengehn,
Da schlinget sich ein innig Band,
Das ewig wird bestehen.
In jedem echten Schwabenherz
Stets solche Treue wohnt,
Die König Karl, der gute Fürst,
Mit gleicher Liebe lohnt.

Zum Jubelfeste bringt das Volk
Wie beut noch manches Jahr
Ein kräftig: hie gut Württemberg
Allweg und immerdar!

Det württembergske kongepar, kong Carl 1. og dronning Olga (1822-92, født storfyrstinde af

Rusland) blev i digtet beskrevet som nationale symboler, der var højt elskede af det schwabiske folk. Kongehuset i Württemberg var ifølge Schlay synonym med kongerigets nationale schwabiske historie. I anledning af regeringsjubilæet havde fru handelsråd Schulz forfattet et digt med titlen ”Nachklang”, som blev bragt i *Neues Tagblatt* den 23. juni 1889, ”Die Feierlichkeiten zum 25jährigen Regierungsjubiläum des Königs-paares”, 3. Digtet bestod af fem strofer og lød som følger:

Also sang, ihr wißt es alle,
Einst ein echtes Schwabenkind,
Und dies Lied bleibt unvergessen
Ueberall, wo Schwaben sind.

Jedem schwäbischen Fürsten klingt es
Warm und voll ins Herz hinein:
“Graf im Bart, ihr seid der reichste!
Euer Land trägt Edelstein.”

Volkesliebe, Volkestreue,
Schmuck so kößlich und so reich,
Was auf diesem Erdenrunde
Kommt wohl diesem Kleinod gleich?

Drum sind heut auch aller Herzen
Warm und freudevoll bewegt,
Da seit fünfundzwanzig Jahren
König Karl das Scepter trägt;

Und in treuer Bürger Herzen
Klingts wie einstens hell und rein:
Heil dir, König! Heil vor allem!
Dein Land trägt dir Edelstein!

Digtet citerede i anden strofe de sidste linjer i den württembergske digter, praktiserende læge og medicinske forfatter Justinus Kerners (1786-1862) digt om grev Eberhard im Bart (1445-96), den første hertug af Württemberg fra 1495, med titlen ”Preisend mit viel schönen Reden” fra 1818. Den musikalske indstilling til dette digt anses som Württembergs uofficielle hymne. Dermed forlenede digtet den württembergske kong Carl 1. med en national og dynastisk legitimering som en ægte schwabisk fyrste, der var beslægtet med hertug Eberhard 1. fra Württemberg-dynastiet. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var fru handelsråd Schulz dus med monarken. I forbindelse med regeringsjubilæet afsløredes en statue i Stuttgart af hertug Christoph af Württemberg (1550-68), en schwabisk monark, der betragtedes som den egentlige grundlægger af den württembergske selvstændighed, lokalgeschichte.de. ’Das Herzog Christoph-Denkmal in

Stuttgart'. Der blev således knyttet en historisk rød tråd med udgangspunkt i det schwabiske fyrstedynasti mellem kong Carl 1. og to tidligere monarker fra Huset Württemberg i forbindelse med kongens regeringsjubilæum.

Den 1. oktober 1898 afsløredes en rytterstatue af kejser Wilhelm 1. i Stuttgart i overværelse af det württembergske kongepar, Wilhelm 2. (1891-1918) og dronning Charlotte (1864-1946). Til afsløringsfesten holdt den tyske historiker Heinrich Güntter (1870-1951) en tale, som blev indledt med følgende ord (*Neues Tagblatt* 1.10.1898, "Das Kaiser Wilhelm-Denkmal", 3):

Wenn wir von den Höhen unserer Umgebung hinüberlicken auf die Berge der schwäbischen Alb, da bleibt unser Auge immer wieder haften an zwei Gipfeln, dem Hohenstaufen und dem Hohenzollern, und an dem sinnenden Geiste ziehen die Jahrhunderte vorüber, die für uns zwischen diese beiden Namen eingeschlossen liegen, die ganze Ruhmes- und Leidensgeschichte unseres Volkes. Da steigt vor unserem inneren Auge herauf die glanzvolle Zeit der gewaltigen Staufenkaiser, die sich unserem Volke so tief eingeprägt hat, daß es nicht glauben konnte, jene Tage der Kaiserherrlichkeit seien für immer dahin, daß es gerne der sinnigen Sage lauschte, einst werde die Heldengestalt Friedrich Barbarossas wieder hervortreten aus den Tiefen des Berges, wo böser Zauber ihn gefangen halte, und werde die Herrschaft wieder ergreifen und das Reich wieder aufrichten aus seiner Erniedrigung.

Ifølge Güntter trak det ud med kejser Frederik 1. Barbarossas opvågnen, uagtet at fædrelandet igennem århundreder standede i våde, men til sidst rejste det tyske folk sig og forenede sig i det tyske kejserrige i 1871. Monumentet i Stuttgart skulle symbolisere Württembergs tilhørsforhold til den tyske nationalstat, selvom Württemberg havde støttet Østrig i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Güntter accentuerede i sin tale, at dynastierne Hohenstaufen og Hohenzollern begge stammede fra slotte på den schwabiske højslette (Schwäbische Alb), og ved at fremdrage begge schwabiske fyrstehuses betydning i den tysknationale historie, personificeret ved kejserne Frederik 1. Barbarossa og Wilhelm 1., forlenede han det nye tyske kejserrige under Hohenzollern-dynastiet med en historisk og national legitimitet i det schwabiske Württemberg.

Den württembergske tronfølger, Wilhelm (2.), konge fra 1891-1918, deltog i kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Han ægtede i 1886 prinsesse Charlotte af Schaumburg-Lippe (1864-1946), der tilhørte fyrstehuset Lippes såkaldte Náchod-linje, opkaldt efter en by i kongeriget Bøhmen, og hun var født på familiens Ratibořice Slot i Bøhmen. Linjen blev oprettet i 1860 af prinsessens far, prins Wilhelm af Schamburg-Lippe (1834-1906). Prins Wilhelms

far, fyrst Georg Vilhelm af Schaumburg-Lippe (1807-60, greve fra 1787), havde siden 1842 besiddet herskabet Náchod. Det var ikke ualmindeligt, at tyske fyrstehuse havde besiddelser i de habsburgske arvelande, der siden middelalderen udgjorde den historiske kerne i det tyske område. I anledning af det württembergske kongepars sølvbryllup den 8. april 1911 skrev den tyske digter Karl Ott et hyldestdigt til sølvbrudeparret, Ott: 'Zur silbernen'. Digtet med titlen "Zur silbernen Hochzeit unseres in Ehrfurcht geliebten Königspaares" bestod af fem strofer, og første og sidste strofe lød som følger:

Zur silberna Hochzich, erlauchtes Paar,
Herrscht Jubel und Freud' heut im Schwobaland.
Die innigste Segenswünsch´ brenget mer dar
Au für Euern fernere Ehestand!

Mir alle, mer jublet aus Herzensgrund,
Wir biedere Schwobe, "furchtlos und treu":
"Euer Eh'stand soll bis zur letzte Stund
O i' heiterer, wonniger Früehling sei!"

Karl Ott fremdrog i sit digt til Württembergs kongepar en specific württembergsk national identitet, centreret omkring den historiske arv fra det middelalderlige hertugdømme Schwaben. Schwaberne var ifølge Ott kendt for deres ubetingede fyrsteloyalitet over for det württembergske kongehus (strofe fem).

Fyrstendømmerne Hohenzollern-Hechingen (1623-1850) og Hohenzollern-Sigmaringen (1623-1850), begge grevskaber fra 1576 og ophøjet til rigsfyrstendømmer i 1623, blev i 1850 indlemmet i kongeriget Preussen. Forfatningerne i de to fyrstestater fra hhv. 1848 og 1833 fastslog, at de to respektive fyrstendømmer ikke kunne skifte statsligt tilhørsforhold uden parlamentarisk sanktion, men monarkerne i de to fyrstestater, fyrsterne Konstantin af Hohenzollern-Hechingen (1838-49, død 1869) og Karl Anton af Hohenzollern-Sigmaringen (1848-49), ignorerede denne bestemmelse og solgte deres lande til Preussen ved at abdicere som statsoverhoveder i december 1849. Fyrst Karl Anton, som besteg tronen i 1848, da hans far, fyrst Karl (1831-48; død i 1853), abdicerede under indtryk af de tyske revolutioner, præsenterede opløsningen af fyrstendømmet Hohenzollern-Sigmaringen som et nødvendigt offer, der skulle bringes på den tysknationale samlings alter, Meyenberg: 'Überzeugter Europäer', 26-27. Den detroniserede fyrst Karl Anton blev senere ministerpræsident i Preussen (1858-62). I 1867 blev han beskrevet som en mand,

der als der erste der kleineren deutschen Herrscher in der Sturm- und Drangperiode des Jahres

1848 prophetisch voraussah, welche Wege das Werk der deutschen Einheit nehmen werde. In der richtigen Erkenntniß, wie das Heil des großen Vaterlandes mit dem Aufgehen der Kleinen in einen großen mächtigen Staatskörper identisch und unausbleiblich sein werde, trat er bekanntlich die Regierung seines Ländchens an Preußen ab, zog der Stellung eines regierenden Herrn, dessen Thron die nächste politische Erschütterung vielleicht gestürzt haben würde, die bescheidnere eines preußischen Generals vor und gab damit seinen fürstlichen Vettern im Reich ein Beispiel, das einer bessern Nachahmung werth gewesen wäre (*Die Gartenlaube*, 1867, 486).

Under Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) havde den tidligere regerende tyske fyrste Karl Anton rang af kommanderende general. De fire sønner til Karl Anton bidrog som preussiske officerer i de tyske samlingskrige til kejserriget Tysklands grundlæggelse i 1871: Prinserne Leopold (1835-1905), Anton (1841-66) og Friedrich (1843-1904) i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866, og prins Karl (1839-1914) i Den Dansk-Tyske Krig i 1864. Prins Anton blev dødeligt såret i slaget ved Königgrätz i Bøhmen den 3. juli 1866, og han døde godt en måned senere. Prins Friedrich deltog endvidere i Den Fransk-Tyske Krig, og prins Leopold deltog i kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Den titulære fyrst Karl Anton fik sine to døtre afsat til det portugisiske og belgiske kongehus i hhv. 1858 og 1867, og hans næstældste søn, prins Karl, blev i 1866 valgt til fyrste af Rumænien (Carol 1., fyrste fra 1866-81 og konge fra 1881-1914). I 1867 blev fyrstefamilien med de europæiske dynastiske forbindelser beskrevet på følgende måde: *So haben wir eine Familie geschaut, wie sie nur in unserm Vaterlande zur edelsten Form sich durchbilden, eine Fürstenehe, wie sie nur unter dem deutschen Volke vorkommen kann*, ibid. Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet blev således fremstillet som et forbilledligt tysknationalt patriotisk fyrstehus med dynastiske forbindelser i hele Europa. I 1869 blev den tidligere monark Karl Anton overhoved for det schwabiske Hohenzollern-dynasti med titlen fyrste af Hohenzollern, da Hohenzollern-Hechingen-linjen uddøde. Han døde i 1885 i Sigmaringen. Fyrst Karl Anton blev beskrevet som en ædel tysk fyrste, *der auch in den schwersten Tagen mit begeisterter Hingebung für das Vaterland eingetreten und ihm jederzeit seine besten Kräfte geweiht hatte*, Lindenberg: *König Karl*, 376. Derfor rejste man også foran slottet i Sigmaringen en statue til minde om den afholdte fyrste og hans indsats, der afsløredes i oktober 1890, ibid. Den 21. august 1851 aflagde Preussens kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61) et besøg i sine nye besiddelser, hvor han i Hechingen blev mødt med en æresport med inskriptionen ”Willkommen im Lande Deiner Ahnen!”, *Kölnische Zeitung* 26.8.1851, ”Deutschland”. Arvehyldningseden fulgte den 23. august i Hechingen, som symbolsk skulle demonstrere den nye forbindelse mellem Hohenzollern-landene og Hohenzollern-dynastiet i

Preussen. Troskabseden over for den preussiske monark og Hohenzollern-dynastiet bandt de forskellige områder i Preussen sammen, herunder de nyeste erhvervede besiddelser, ibid., 27.8.1851, ”Deutschland”. Advokat Burkle fra Sigmaringen holdt en længere tale i forbindelse med arvehyldningseden, i hvilken han betonede det schwabiske folks loyalitet over for den preussiske konge, ibid. Det var således i offentlighedens optik den dynastiske arv, som historisk forbandt områderne med Preussens kongehus. Restaureringen af stamborgen Hohenzollern, som ligger nær den siden 1850 forhenværende residensby Hechingen, påbegyndtes i 1850 på ordre af kong Friedrich Wilhelm 4. Stamborgen havde rødder tilbage til 1000-tallet, hvor Hohenzollern-dynastiet havde sit historiske udspring som grever af Zollern (fra 1218 Hohenzollern). Med indvielsen af det nyrestaurerede slot den 3. oktober 1867 var stamborgen Hohenzollern blevet et nationalt dynastisk mindesmærke. Slottet er omdrejningspunktet for og symbolet på den særlige Hohenzollern-bevidsthed og en særegen hjemstavnsfølelse, som det frem for alt udtrykkes i tredje vers af Hohenzollern-sangen, som blev skrevet omkring 1850, Becker: ’Hohenzollern wird preußisch’.

Den rumænske kronprins Ferdinand (1.) ægtede den 10. januar 1893 i fødebyen Sigmaringen prinsesse Marie af Storbritannien og Irland (1875-1938). Kong Carol 1. holdt en tale til sin brorsøns bryllup, i hvilken han betonede det rumænske folks glæde ved den dynastiske forbindelse. Talen blev beskrevet i den preussiske offentlighed på følgende måde: *Seine Grüße tönten von der Donaumündung herüber nach Sigmaringen* (*Vossische Zeitung* 11.1.1893). Floden Donau udgjorde i den preussiske offentlighed et symbol for den geografiske, dynastiske og kulturelle forbindelse mellem Tyskland og Rumænien, mellem Sigmaringen og det rumænske kongehus af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet.

Den 22. september 1910 afsløredes en rytterstatue i byen Sigmaringen af den afdøde fyrst Leopold af Hohenzollern (1835-1905, fyrste fra 1885) i overværelse af den tyske kejser Wilhelm 2. I forbindelse hermed afholdtes et gallataffel, hvor fyrst Wilhelm af Hohenzollern (1864-1927, fyrste fra 1905), fyrst Leopolds ældste søn, holdt en tale, i hvilken han takkede kejseren for deltagelsen. Fyrst Wilhelm understregede i sin tale, at zollernfolket altid havde delt sorger og glæder med deres fyrstehus og været tro mod kongen, kejseren og riget.

Das Zollernvolk habe die Treue, die der Fürst ihm hielt, freudig zurückgegeben. Daher seien die Zollern freudig und vertrauensvoll dorthin gefolgt, wohin ihre Fürsten sie geführt hätten, und als Fürst Anton vor nunmehr 61 Jahren sein schönes Land an die Krone Preußen abgetreten habe, da hätten sie gewußt, daß er Großes wolle, daß ihm kein Opfer zu groß sei, um die Einigkeit Deutschlands aus dem Reiche der Träume in die Wirklichkeit zu versetzen (*Berliner Tageblatt und*

Handels-Zeitung 23.9.1910, ”Der Kaiser in Sigmaringen”).

Fyrst Leopolds indsats i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866, som havde motiveret rejsningen af statuen, blev således af sønnen kontekstualiseret inden for rammerne af ikke alene Hohenzollern-sidelinjens, men hele zollernfolkets historiske troskab mod Preussen.

Den 16. august 1906 i byen Bad Homburg afsløredes et mindesmærke i form af en obelisk over Hessen-Homburg-dynastiet, som uddøde i mandslinjen i 1866 med landgreve Ferdinand (1848-66). Afsløringen overværedes af den tyske kejser Wilhelm 2., som holdt en festtale, i hvilken han redegjorde for fyrstehusets historie, der rakte tilbage til 1622, hvor Huset Hessen-Homburg opstod som en sidelinje inden for Hessen-Darmstadt-dynastiet med landgreve Friedrich 1. (1585-1638). Blandt de storslåede aner, som fyrstehuset havde fostret, opremsede kejseren eksempelvis landgreve Friedrich 2. (landgreve fra 1680-1708), som sammen med sin gode ven, kurfyrst Friedrich Wilhelm af Brandenburg (1640-88), benævnt ”den store kurfyrste”, sikrede Brandenburg en sejr over Sverige i Den Skånske Krig (1675-79), landgreve Friedrich 4. (landgreve fra 1746-51) udmærkede sig i Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48) under den preussiske kong Friedrich 2. den Store (1740-86), og dennes søn, landgreve Friedrich 5. (landgreve fra 1751-1820), som sendte sine seks sønner i kamp *für Deutschlands freiheit* (*Kölnische Zeitung* 17.8.1906, ”Die Enthüllung des Landgrafen-Denkmals in Homburg”). De seks brødre, hvoraf de fem kom til at sidde på tronen i landgrevskabet, kæmpede alle i Napoleonskrigene, de fire for Østrig og to for Preussen. Kejserens hagiografiske fremstilling af Hessen-Homburg-dynastiet som et fyrstehus, der altid havde stået på den tysknationale og dermed preussiske side, stemmer dog ikke overens med virkeligheden. Kejseren så bort fra det forhold, at en række medlemmer af dynastiet gjorde krigstjeneste for andre stater end Preussen og endog i nogle tilfælde kæmpede imod Preussen. Landgreve Georg Christian (1626-77, landgreve fra 1669-71), tjente i sin militære løbebane for Spanien, Frankrig, Sachsen og Nederlandene. Landgreve Friedrich 2., landgreve Georg Christians yngre bror, var i sin militære karriere oberst i den svenske hær, hvor han i årene 1655-56 og 1657-60 lå i krig med Brandenburg i Den Anden Nordiske Krig (1655-60). Landgreve Friedrich 2.s søn prins Kasimir Wilhelm (1690-1726) gik i 1715 i krigstjeneste hos Sverige i Den Store Nordiske Krig (1700-21), hvor Sverige lå i krig med Preussen i årene 1715-20. Disse eksempler, som også inkluderer Rusland for de to brødre Ludwig Gruno (1705-45) og Johann Karl (1706-28), sønner af landgreve Friedrich 3. (1708-46), forbigik kejseren i sin hyldesttale til afsløringen af monumentet, da de ikke stemte overens med tidens nationalistiske tankegang. Det 19. og 20. århundredes nationalisme og patriotiske fædrelandsbegreb lod sig vanskeligt overføre på 1600- og 1700-tallets kosmopolitiske fædrelandsbegreb, hvor

fædrelandet var den stat, hvis fyrste man loyalt valgte at tjene. Efter kejseren tog Bad Homburgs overborgmester, Konrad Maß (1867-1950, overborgmester fra 1905-07), ordet. Indledningsvis i talen henvendte han sig direkte til kejseren:

Eure Majestät haben vor unsern Augen ein Bild von der Wirksamkeit eines erloschenen, echt deutschen Fürstengeschlechtes entrollt und uns gezeigt, in welch aufopferungsvoller Weise die Heldensöhne dieses Geschlechtes nicht bloß ihrem eigenen, sondern in ahnender Voraussicht der kommenden großen Zeit dem ganzen deutschen Vaterlande mit Gut und Blut gedient haben, ibid.

Hessen-Homburg-dynastiet havde i overborgmesterens optik med sin historiske opofrelse i krig for Preussen gjort sig fortjent til sit tyske fædrelands taknemmelighed. Maß fortsatte:

Eurer Majestät aber lege ich namens der gesamten Einwohnerschaft des ganzen ehemaligen Landgrafentums Hessen-Homburg, die sich mit geehrt fühlt durch diesen neuen Beweis kaiserlicher Gnade, und deren Vertreter Eure Majestät zu dem heutigen Tage hierher entboten haben, unsern tiefempfundenen Dank untertänigst zu Füßen, und freien Herzens darf ich bekennen: Mit Liebe und Verehrung hat Homburg allzeit an seinem alten, heimgegangenen Fürstengeschlecht gehangen und wird das Gedächtnis daran in treuem Herzen bewahren – mit Liebe und Hoffnung grüßte es vor nunmehr 40 Jahren dem neuen Herrn zu, dem edeln Könige aus dem Hohenzollernstamm, der dann wie kein zweiter in der Geschichte der Vater seines Volkes geworden ist – mit Liebe und Dankbarkeit endlich blicken wir jetzt alle empor zum Kaiserthrone, von dem Eure Majestät mit starker Hand die Geschicke des großen deutschen Vaterlandes leiten, ohne über den großen realen Aufgaben der Politik der treuen Fürsorge für das Ideale zu vergessen, ibid.

Maß lagde i sin tale vægt på, at indbyggerne i det forhenværende landgrevskab Hessen-Homburg 40 år efter landgrevskabets opløsning og efterfølgende indlemmelse i den preussiske provins Hessen-Nassau havde taget ejerskab til den tyske nationale samling og det tyske kejserrige under kejser Wilhelm 2. Landgrevskabets opløsning faldt sammen med Hessen-Homburg-dynastiets uddøen, hvorefter Hohenzollern-dynastiet, der i generationer havde været tilknyttet det hessiske fyrstehus i kampen for Tysklands storhed og enhed, naturligt tog over som det herskende konge- og kejserhus. Ringen var således sluttet.

Også de tyske fyrstestater, der mediatiseredes i forbindelse med det tysk-romerske kejserriges opløsning i 1806, blev omfattet af den nye moderne tyske nationalisme. Fyrstendømmet Wied-

Neuwied (1784-1806, grevskab fra 1698) mediatiseredes i 1806 til hertugdømmet Nassau, som igen i 1866 mediatiseredes til kongeriget Preussen. Den femte fyrste, Wilhelm (1845-1907, titulær fyrste fra 1864-1907), døde den 22. oktober 1907. I forbindelse med fyrst Wilhelms død bragte *Kölnische Zeitung* en nekrolog, i hvilken dagbladet hyldede ham som den nationale tyske sags utrættelige forkæmper. Nekrologen beskrev fyrst Wilhelms indsats i den preussiske hær i såvel Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 som i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) og konkluderede på den baggrund følgende:

Das fürstliche Haus Wied hat stets in nationaler Gesinnung den Rheinlanden ein leuchtendes Vorbild gegeben. Wie Fürst Hermann ein Vorkämpfer des Deutschen Gedankens unter seinen Standesgenossen war, und wie er aus vollster Ueberzeugung zu Preußen hielt, dessen Beruf für die Neugestaltung Deutschlands ihm unzweifelhaft schien, so war auch sein Sohn, Fürst Wilhelm, stets ein guter Deutscher und ein guter Preuße (*Kölnische Zeitung* 23.10.1907, ”Wilhelm, Fürst zu Wied”).

Fyrst Wilhelm havde i forhold til sin troskab over for Preussen fulgt i traditionen fra sin far, fyrst Hermann (1814-64, titulær fyrste fra 1836-64), og med denne loyalitet havde fyrstehuset Wied-Neuwied vist sig som sande tyske patrioter. Fra 1878 var fyrst Wilhelm medlem af den preussiske landdags overhus (Herrenhaus), som han var præsident for fra 1897-1904. Fyrstehuset Wied-Neuwied havde ifølge dagbladets nekrolog endvidere udmærket sig i Rhinlandet som et dynasti, der var optaget af de moderne tanker om borgerlighed og filosofi.

Fürst Hermann hatte gehofft und dieser Hoffnung verschiedentlich Ausdruck gegeben, daß die Fürsten Deutschlands, um dem Elend der Kleinstaaterei ein Ende zu machen, sich freiwillig entschließen würden, ihre Souveränität der Einigung Deutschlands zum Opfer zu bringen. Treu dem Geist seiner Vorfahren, ging er mit gutem Beispiel voran, legte 1848 seine Regierung nieder und bemühte sich, seinen Standesgenossen darzutun, daß nach dem Aufgeben der äußern Unabhängigkeit die Stellung der Fürsten in Deutschland mehr innere Befriedigung gewähre als bei der in so mancher Hinsicht unserm Volke nachteiligen Kleinstaaterei, ibid.

Netop på grund af fyrstehusets åndelige horisont var Wied-Neuwied-dynastiets medlemmer politisk liberale og fremsynede, hvilket kom til udtryk i revolutionsåret 1848, hvor fyrst Hermann, der fra 1845-64 var medlem af den rhinske provinslanddag, var gået foran med sit gode eksempel ved at

give afkald på alle regeringsanliggender for sig selv og sine efterkommere. Samtidig var fyrstehuset politiske realister i forhold til den tyske samling, som de tidligt indså måtte betyde afslutningen på de tyske småstaters æra. Denne offervillighed i relation til realiseringen af den tyske samling kom også til udtryk i den festtale, som fyrst Wilhelm holdt den 31. august 1897 i forbindelse med afsløringen af rytterstatuen af kejser Wilhelm 1. i Koblenz (Deutsches Eck), som overværedes af den tyske kejser Wilhelm 2. Nekrologen citerede et uddrag af talen, hvor fyrst Wilhelm som den lokale tyske fyrste priste kejser Wilhelm 1. som en mand, der *war groß in der Treue, denn er hielt seine königliche Hand schützend und schirmend gegen alle Angriffe über dem Haupte seiner Paladine, seiner großen Staatsmänner und Feldherrn, von deren ausgezeichnetem Wollen und Können er sich einmal überzeugt hatte*, ibid. Fyrst Wilhelm havde således ifølge nekrologen gennem hele sit liv trofast tjent sit tyske fædreland, Preussen og Tyskland, såvel politisk, nationalt som militært.

Fyrst Wilhelms næstældste søn, prins Wilhelm af Wied-Neuwied (1876-1945), blev i 1914 valgt til fyrste af Albanien. Tronbestigelsen blev i den lokale preussiske offentlighed sammenlignet med en anden tysk prins' overtagelse af en europæisk trone: prins Karl af Hohenzollern-Sigmaringens (1839-1914) valg til Rumæniens fyrste i 1866.

Im vergangenen Jahr hatte der Prinz zu Wied seinen Oheim in Sinaja aufgesucht, und der aufmunternde Zuspruch König Karls wurde vielleicht der beste Sporn und das ausschlaggebende Gewicht für die Entscheidung des Prinzen, in dem Sorgenwinkel Europas Fürst und Landesvater zu werden (*Kölnische Zeitung* 22.2.1914, "Wilhelm I., Fürst von Albanien").

Sammenligningen skyldtes det forhold, at den rumænske dronning Elisabeth (1843-1916, fyrstinde af Rumænien fra 1869-81 og dronning af Rumænien fra 1881-1914), født prinsesse af Wied, gemalinde til kong Carol 1. og prins Wilhelms faster, havde overbevist de europæiske stormagter om sin nevøs egnethed til embedet som det moderne Albaniens første monark. Man følte sig sikre på, at prins Wilhelm på vegne af Wied-Neuwied-dynastiet ville kunne gentage sin onkels kunststykke og blive en afholdt landsfader i et nyt monarki på den urolige Balkan-halvø.

Tilbage i 1300-tallet kom Berleburg ind under grevskabet Sayn-Wittgenstein, hvorfra linjen Sayn-Wittgenstein-Berleburg opstod ved en deling i 1607. Det suveræne rigsgrevskab Sayn-Wittgenstein-Berleburg blev i 1792 ophøjet til et rigsfyrstendømme, som i 1806 mediatiseredes til storhertugdømmet Hessen. I 1816 blev området annekteret af Preussen (provinsen Westfalen). Den 10. november 1901 indviede man i Berleburg et monument til minde om områdets indsats i Den

Fransk-Tyske Krig fra 1870-71 og kejser Wilhelm 1. Landråd von Gersdorff holdt indvielsestalen, i hvilken han knyttede den nationale tyske begivenhed til Berleburgs historie:

Wenn nun des Deutschen Volkes vornehmste Tugend von jeher die Dankbarkeit gewesen sein soll, so ist es auch heute wieder die Dankbarkeit, die uns in so stattlicher Anzahl hier zusammengeführt hat. Dankbar wollen wir sein allen, welche durch ihrer Hände Arbeit das Werk haben fördern helfen, dankbar ferner unsern Mitbürgern und Eingesessenen der Grafschaft, insbesondere Sr. Durchlaucht dem Fürst Albrecht zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg, durch deren opferwilliges Entgegenkommen es überhaupt ermöglicht worden ist, diesen lang gehegten Gedanken zur Ausführung zu bringen (*Wittgensteiner Kreisblatt* 13.11.1901, ”Die Weihe des Kaiser- und Krieger-Denkmals”).

Den tredje fyrste af Sayn-Wittgenstein-Berleburg, fyrst Albrecht (1834-1904, titulær fyrste fra 1851), havde bidraget til opførelsen af mindesmærket for Den Fransk-Tyske Krig og den efterfølgende grundlæggelse af den tyske nationalstat. Det gamle fyrstehus i Berleburg blev således i landrådens tale knyttet til den fælles tysknationale historie, som fra 1871 som et resultat af krigen imod Frankrig var indlejret i det tyske kejserrige. Berleburgs borgmester, Barth, holdt ligeledes en tale. Borgmesteren understregede, at monumentet ikke kun var rejst til minde om heltekejseren Wilhelm 1. og de faldne tyske krigere. *Das Denkmal erinnert uns aber auch noch an das geeinte deutsche Reich, dessen wir auch heute bei diesem weihevollen Akte gedenken*, ibid. Berleburg-området havde i den lokale offentligheds perspektiv ydet sine ofre til oprettelsen af det tyske kejserrige, som også blev hyldet med dette monument.

Fyrst Albrecht døde den 9. november 1904. I en nekrolog bragt på forsiden af *Wittgensteiner Kreisblatt* mindedes man bl.a. hans studier i Bonn og Genève foruden de aktive år som officer i den preussiske hær.

Seine wahrhaft fürstliche Erscheinung, verbunden mit edler, hochherziger Gesinnung, die Treue, die er seiner Heimat und ihren Bewohnern in herzlicher Anhänglichkeit bewahrte, sein selbstloses Wesen, seine stete Hilfsbereitschaft erwarben ihm das Vertrauen und die Liebe der Bevölkerung und die Verehrung seiner Untergebenen. Tief ergriffen steht mit seinen hohen Anverwandten, seinen Beamten und Dienern die Bevölkerung in Stadt und Land an der Bahre des geliebten ritterlichen Fürsten. Treu zu dem angestammten Fürstenhause stehend, fühlen die Bewohner der Grafschaft Berleburg sich einig in aufrichtiger Trauer um ihren Fürsten und werden, Treue mit Treue

vergeltend, dem hohen Entschlafenen ein stetes Gedenken bewahren (*Wittgensteiner Kreisblatt* 12.11.1904, ”Seine Durchlaucht Fürst Albrecht zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg”).

I nekrologen accentuerede man således både den afdøde tyske fyrstes indsats for fædrelandet qua den preussiske militærtjeneste og den særlige århundredlange tilknytning, der eksisterede mellem fyrstehuset Wittgenstein og Berleburgs indbyggere.

Huset Croÿ er en international europæisk mediatiseret adelsslægt, som gennem generationer bestred høje poster inden for kirken, diplomatiet, statspolitikken og militæret i de habsburgske besiddelser Spanien, Østrig og Nederlandene. Den traditionsrige og omfangsrige slægt med talrige sidelinjer har rødder tilbage til ungarsk-fransk adel i 1100-tallet. Umiddelbart før 1. verdenskrigs udbrud havde den velbeslåede Croÿ-familie sidelinjer i Preussen, Frankrig og Belgien. I hertugdømmet Burgund, der eksisterede som en fransk vasalstat fra 1032-1477 og var centrum i et nederlandsk rige fra 1300-tallet, havde dynastiet central betydning, ligesom huset fra 1532-1612 var hertuger af den flamske by Aarschot, der derefter overtoges af slægten Arenberg-Ligne. I 1594 blev linjen Croÿ-Havré udnævnt til titulære rigsfyrster, linjen Croÿ-Solre var suveræne rigsgrever fra 1803-06 (Dülmen), der mediatiseredes til hertugdømmet Arenberg-Meppen (1803-10/11), det sidste territorium for den rigsfyrstelige, belgiske Arenberg-slægt, der fik en fransk sidelinje i 1827. Prins Karl Alfred af Croÿ (1859-1906) ægtede den 25. april 1888 i Bruxelles prinsesse Marie-Ludmilla og hertuginde af Arenberg (1870-1953). Slægterne Arenberg og Croÿ betragtedes som belgiske aristokratiske familier, og især Arenberg-familien nød en stærk sympati på grund af sin velkendte filantropi. Den belgiske højadelige slægt Arenberg bestred gennem generationer i 1500-, 1600- og 1700-tallet høje poster inden for militæret, diplomatiet og storpolitikken i De Habsburgske Nederlande. Slægten opnåede i 1576 et grevskab som rigsfyrstendømme, som i 1644 ophøjedes til et hertugdømme, der mediatiseredes i 1810-11 til Frankrig og storhertugdømmet Berg (1806-13). På bryllupsdagen udbrød der antiklerikale, revolutionære og antityske demonstrationer i den belgiske hovedstad, foranstaltet af liberale universitetsstuderende, som især vendte sig imod det forhold, at brudeparret var beslægtet med den østrigske kejserfamilie, *Dülmener Zeitung* 2.5.1888, ”Der Brüsseler Scandal”. En af prins Karl Alfreds fire søstre var prinsesse Isabella af Croÿ (1856-1931), født i Dülmen, havde siden 1878 været gift med ærkehertug Friedrich af Østrig, hertug af Teschen (1856-1936, hertug af Teschen fra 1895-1919), som var østrig-ungarsk feltmarskal under 1. verdenskrig fra 1914-16. Kejser Franz Joseph 1.s gemalinde, kejserinde Elisabeth (1837-98), var sønnedatter af prinsesse Amélie Louise af Arenberg (1789-1823), som giftede sig med hertug Pius August i Bayern (1786-1837). Tyskland og Østrig-Ungarn havde siden 1879 været allierede

stormagter i Europa. Urolighederne i forbindelse med det aristokratiske bryllup i Bruxelles viste, at den moderne nationalisme og den nationale patriotisme inden for rammerne af Europas moderne nationalstater kolliderede med de højadelige slægters traditionelle transnationale bånd og det kosmopolitiske fædrelandsbegreb. Bruden var født i Heverlee i Brabant, og brudgommen var født i Bruxelles.

Prins Karl Alfred var søn af den 11. hertug af Croÿ, Rudolf (1823-1902). På grund af rigsgrevskabet Dülmen (1803-06) blev Croÿ-slægten ligesom de øvrige mediatiserede tyske fyrstehuse tilkendt særlige politiske og sociale rettigheder i Preussen med Wienerfreden af 1815, den såkaldte Standesherrschaft, som betød, at dynastiet fra 1854 var arvelige medlemmer af det preussiske overhus (Herrenhaus) foruden den lokale landdag i Westfalen. Hertug Rudolf af Croÿ, der var født i Dülmen, døde den 8. februar 1902 i Cannes. I en nekrolog blev den afdøde hertug beskrevet på følgende måde:

Bei den innigen Beziehungen, womit die Bürgerschaft von Dülmen mit dem Hohen Hause Croy in guten und bösen Tagen verwachsen, hat die Trauer-Botschaft Aller Herzen schmerzlichst betrübt und ist die Teilnahme eine um so herzlichere. Der tiefernste religiöse Sinn, sein edler Charakter, seine Leutseligkeit im Umgange werden dem Dahingeschiedenen ein unvergeßliches Andenken über die Gruft hinaus sichern. Er ruhe sanft! (*Dülmener Zeitung* 11.2.1902, ”Lokales und Provinzielles”).

Den westfalske by Dülmen udtrykte sin traditionelle loyalitet over for det internationale Croÿ-dynasti, som også var i besiddelse af den højeste spanske adelstitel Grande. Bysbarnet blev hyldet for sin religiøse tro, da han som katolik og tilhørende den katolske Croÿ-slægt var i overensstemmelse med den stedlige befolknings religiøse tilhørsforhold i den vesttyske by. Dermed markerede nekrologen også en afstand til det protestantiske preussiske styre i byen. Hertugen blev gravlagt i Croÿ-slægtens traditionelle gravkirke Kartause Marienburg i Dülmen. Ovennævnte nekrolog blev gentaget ord for ord i dagbladet *Dülmener Zeitung* den 2. oktober 1902 for den afdøde 12. hertug Karl Alfred af Croÿ (hertug fra 1902-06), der døde i Ungarn (”Lokales”). I anledning af det tyske kejserriges 25-års jubilæum den 18. januar 1896 blev der afholdt en fest i Dülmen, hvor byens borgmester, major Bocksfeldt, holdt festtalen. Arrangementet afsluttedes med en patriotisk fædrelandssang, der lød som følger (*Dülmener Zeitung* 22.1.1896, ”Locales und Provincielles”):

Doch ein Wunsch füllt unsere Seele,
Ihm geweiht sei jedes Lied;
Himmel gibe, daß es nicht feble
Deutschland an dem rechten Schmied,
Der, wenn glühend ist das Eisen,
Rüstig in der Schmiede ist
Und die Zeit zum Schweißen
Und zum Stählen nicht vergißt.

I forbindelse med kejser Wilhelm 2.s 37-års fødselsdag den 27. januar 1896 bragte *Dülmener Zeitung* et fødselsdagsdigt til monarken på forsiden den 25. januar 1896. Digtet, som bar titlen ”Zum Geburtstage unseres Kaisers”, bestod af tre strofer, og den første lød som følger:

Dem Kaiser Heil! Der Jubelsang,
Mit dem das Reich geworden,
Erbraust auf’s Neu’ mit frohem Klang
In Deutschlands Süd’ wie Norden –
Und von der Eider hellem Strand
Bis zu den Alpenriesen
Will überall im deutschen Land
Man seinen Kaiser grüßen!

I digtets tredje strofe var den anonyme digter dus med monarken, og digtet sluttede med en lykønskningshilsen til kejseren fra det tyske fædreland og den tyske troskab. Såvel sangen som fødselsdagsdigtet af anonyme forfattere bar et stærkt vidnesbyrd om, at Dülmen foruden sin historisk nære tilknytning til Croÿ-dynastiet også følte en tysknational patriotisme over for det tyske kejserrige.

Hohenlohe-slægten er en frankisk adelsslægt med rødder tilbage til middelalderen. Hohenlohe-Langenburg var et sydtysk grevskab, hvis slægtslinje blev protestantisk efter Reformationen og derved knyttede ægteskabelige forbindelser med Europas øvrige protestantiske monarkier, især Storbritannien og britisk aristokrati. I 1764 blev det suveræne rigsgrevskab ophøjet til et rigsfyrstendømme, der i 1806 mediatiseredes til Württemberg. I 1815 blev der indgået en dynastisk forbindelse mellem det lutheranske Hohenlohe-Langenburg-dynasti og den katolske Hohenlohe-Schillingsfürst-slægtslinje, da prinsesse Constanze af Hohenlohe-Langenburg (1792-1847) den 29. marts 1815 giftede sig med fyrst Franz Joseph af Hohenlohe-Schillingsfürst (1787-1841). I anledning af brylluppet blev der skrevet et hyldestdigt til det fyrstelige brudepar, leo-bw.de. ’Rauschet ihr’. Digtet, der bar titlen ”Rauschet ihr Töne! – erklinge du Saite”, bestod af seks strofer. Digtets første og sidste strofe lød som følger:

Rauschet ihr Töne! – erklinge du Saite!
Stimmt mir die Seele zum freundlichen Lied.
Tönende Leyer! – o schildre die Freude,
Die heut für Langenburgs Bürger erblüht.

Mögest Du, mit dem Erwählten das finden,
Was Euch der Wunsch und die Hoffnung verheist,
Genien warden dann Kränze Euch winden,
Und Euch umschwebt dann ein freundlicher Geist.

Den dynastiske forbindelse var en historisk forening mellem to sidelinjer, der begge havde deres rod i det frankiske Hohenlohe-dynasti. Fyrst Franz Joseph tilhørte den mindre del af Hohenlohe-dynastiet, som mediatiseredes til Bayern, hvor han som standesherr sad som arveligt medlem af overkammeret i det bayerske parlament fra 1819-40. I 1834 grundlagde han sidelinjen hertugerne af Ratibor i Øvre Schlesien og fyrsterne af Corvey i Westfalen, da hans svoger landgreve Victor Amadeus af Hessen-Rotenburg (1779-1834) døde barnløs. Fyrst Franz Josephs næstældste søn, fyrst Chlodwig af Hohenlohe-Schillingsfürst (1819-1901; prins af Ratibor og Corvey), var medlem af den tyske rigsdag i perioden 1871-81, ministerpræsident i Bayern fra 1866-70, tysk udenrigsminister i 1880, ministerpræsident i Preussen fra 1894 til år 1900 og i samme periode tysk rigskansler. Fyrst Chlodwig døde den 6. juli 1901, og i en nekrolog blev den afdøde fyrstes slægt bl.a. beskrevet med følgende ord:

Er entstammt einem uralten Adelsgeschlecht, die Hohenlohe spielen seit mehr als 700 Jahren in der Geschichte des Deutschen Reiches eine bedeutsame Rolle; im Jahre 1806 traf sie das harte Geschick der Mediatisirung; sie zogen sich aber nicht, wie so viele andere mediatisirte Herren, grollend vom Staatsleben zurück, sondern sie dienten dem Vaterlande unter neuen Verhältnissen als Staatsmänner, Diplomaten und im Heere (*Münchner Neueste Nachrichten* 7.7.1901, ”Altreichskanzler Fürst Hohenlohe”, 1).

Som standesherr sad han som arveligt medlem af det bayerske rigsråd, hvor han *ein dauerndes ruhmreiches Andenken in der Geschichte der nationalen Erhebung des deutschen Volkes sichert*, ibid. I det tyske revolutionsår 1848 gik han ind for et liberalt samlet Tyskland. Den tidligere tyske regeringsleder og Hohenlohe-slægten demonstrerede således til fulde, at man modsat andre mediatiserede fyrstehuse ikke bar nag over den tyske centraliseringsproces, men tværtimod havde accepteret og omfavnet de tysknationale samlingsbestræbelser. I perioden 1885-94 var fyrst Chlodwig desuden rigsstatholder i Elsaß-Lothringen, som siden 1871 i det tyske kejserrige havde

haft status af såkaldt rigsland, der ikke var en del af delstatsinddelingen. Ifølge nekrologen formåede han qua sin katolske baggrund og sin kompromisvillighed at gøre befolkningen i Alsace-Lorraine mindre fjendtligt stemte over for det tyske styre, ibid., 2. Fyrst Chlodwigs fætter fyrst Hermann af Hohenlohe-Langenburg (1832-1913, den sjette fyrste fra 1860-1913) døde den 9. marts 1913 i Langenburg. I en nekrolog over den afdøde tyske fyrste blev fyrst Hermann sammenlignet med sin fætter fyrst Chlodwig, *einer jer süddeutschen Staatsmänner, die wirksam mithalten, die Brücke vom deutschen Süden zum deutschen Norden zu festigen* (Ibid. 11.3.1913, "Hermann zu Hohenlohe-Langenburg", 1). Den frankiske Hohenlohe-slægt havde med sine to fremtrædende repræsentanter formået at bygge en mental og politisk bro mellem syd og nord i den nye tyske nationalstat fra 1871. I 1850'erne tjente prins Hermann i den østrigske hær, hvor han i 1859 som premierløjtnant kæmpede imod Frankrig i Den Anden Italienske Uafhængighedskrig. Som standesherr sad han fra 1861 som arveligt medlem af førstekammeret i det württembergske parlament. I Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) tog han aktiv del på Preussens side, og han sad i den tyske rigsdag fra 1871-81 for Deutsche Reichspartei. Han var en af initiativtagerne til oprettelsen af foreningen Deutschen Kolonialverein i 1882 og i perioden 1887-94 den første præsident for foreningen Deutsche Kolonialgesellschaft. Det tyske kolonirige i Afrika og Oceanien oprettedes på Berlinkonferencen (1884-85). I perioden 1894-1907 var han desuden rigsstatholder i Elsaß-Lothringen, hvor han afløste sin fætter fyrst Chlodwig. Fyrst Hermanns embedstid blev beskrevet i nekrologen på følgende måde: *Dreizehn Jahre stand er auf dem schwierigen Posten in Elsaß-Lothringen; als Grandseigneur vornehm und wohlwollend, als Süddeutscher voll Verständnis für die Eigenart der elsaß-lothringischen Bevölkerung, lebt er heute noch im besten Gedächtnis im deutschen Land jenseits des Rheins*, ibid., 2. Som sydtysker, ganske vist lutheraner, formåede fyrst Hermann at sætte sig ind i den nationalt blandede befolknings vilkår i Elsaß-Lothringen. De to nekrologers nationale hyldest af Hohenlohe-dynastiet så bort fra det forhold, at fyrst Hermanns yngre bror, prins Viktor af Hohenlohe-Langenburg (1833-91), bosatte sig i Storbritannien som officer i den britiske flåde, hvor han gjorde tjeneste i Krimkrigen (1853-56). Hans mor, prinsesse Feodora af Leiningen (1807-72, fyrstinde af Hohenlohe-Langenburg fra 1828-60), var halvsøster til den britiske dronning Victoria. Dette kan skyldes, at prins Viktor ikke deltog i en krig imod nogen tysk fyrstestat.

Titlen fyrste af Leiningen blev indstiftet i 1779 som en titulær tysk-romersk rigsfyrstetitel. I perioden 1803-06 eksisterede et suverænt rigsfyrstendømme som fyrstendømmet Leiningen for den yngre rigsgrevelinje Leiningen-Dagsburg-Hartenburg (fra 1560), der havde besiddelser i form af et rigsumiddelbart territorium. Størstedelen af fyrstendømmet mediatiseredes til storhertugdømmet

Baden; resten mediatiseredes til kongeriget Bayern og storhertugdømmet Hessen. Fyrst Ernst af Leiningen (1830-1904, den fjerde fyrste fra 1856) havde som standesherr et arveligt sæde i overhusene i parlamenterne i Baden, Bayern og Hessen. Fyrst Ernst døde den 5. april 1904, og i en nekrolog blev han mindet med følgende ord: *Das badische Volk nimmt innigen Anteil an der Trauer seines vielgeliebten Landesherrn* (*Karlsruher Zeitung* 6.4.1904, ”Ernst, Fürst zu Leiningen”). Prins Ernst Leopold meldte sig til den kongelige britiske flåde i 1849. Prinsens farmor, prinsesse Victoria af Sachsen-Coburg-Saalfeld (1786-1861), ægtede i 1818 som enke efter fyrst Emich Karl af Leiningen (1763-1814, den anden fyrste fra 1807) den britiske prins Edward, hertug af Kent og Strathearn (1767-1820), der blev forældre i 1819 til den britiske dronning Victoria. Prins Ernst Leopolds far, fyrst Karl af Leiningen (1804-56, den tredje fyrste fra 1814), var derfor halvbror til den britiske dronning Victoria. I den britiske flåde deltog prins Ernst Leopold i Den Anden Anglo-Burmesiske Krig (1852-53) og i Krimkrigen (1853-56) i bl.a. Østersøen. Fyrst Ernst tjente som Commander-in-Chief, The Nore i årene 1885-87 og fra 1887-95 som admiral. På trods af sin britiske krigstjeneste blev den afdøde fyrst Ernst i ovennævnte nekrolog benævnt som en elsket fyrste blandt det badiske folk. Fyrst Ernst havde ligesom prins Viktor ikke deltaget i en krig imod nogen tysk fyrstestat.

Huset Schwarzenberg var en frankisk-bøhmisk adelsslægt, der i 1670 blev rigsfyrster funderet på et fyrsteligt grevskab, der i 1806 mediatiseredes til kongeriget Bayern. Schwarzenberg-dynastiet, der havde udgjort en suveræn territorialstat siden 1429, bar bl.a. også titlerne hertug af Krumlov i Bøhmen siden 1719 (1723) og landgreve af Klettgau i Baden siden 1687. I kraft af et giftermål arvede Schwarzenberg-dynastiet titlen som hertug af Krumlov efter den østrigske adelsslægt Eggenberg fra Steiermark, som havde båret titlen siden 1628. I 1875 ønskede den sydbøhmiske by Krumlov (tysk: Krumau) at hylde den femte titulære hertug af byen fra Schwarzenberg-dynastiet, den syvende fyrste Johann Adolf 2. af Schwarzenberg (1799-1888, fyrste og hertug fra 1833). Man valgte at udgive et festdigt for den yderst afholdte hertug i anledning af dennes navnefest den 15. maj 1875 i byens teater, hvor digtet fremførtes af skuespiller Marie Arthur. Digtet, der bestod af fem strofer, blev gengivet på forsiden af *Krumauer Zeitung* den 20. maj 1875, ”Fest-Gedicht zum glorreichen Namens-Feste Sr. Durchlaucht des Fürsten Johann Schwarzenberg, Herzogs von Krumau”. Digtet lød som følger:

Nur schüchtern wage ich, hier zu erscheinen,
Mein kleiner Mund soll großes Lo’s verkünden –
Doch werden Alle, so wie ich, es meinen,
Und was ich sage, als gerecht befinden:

“Der Stolz des Landes, und des Adels Zier
Bleibt Krumau’s Herzog für und für!”

Wer sorgt für Wohlfahrt so in Wald wie Flur,
Wer sorgt der Armuth Roth rasch zu vermindern –
Wer hebet Industrie, Agrikultur?
Wer ist ein bess’rer Vater seinen Kindern,
Wer ist, der einen bessern Namen nennt,
Als: Johann Schwarzenberg, den Alles kennt!

Wo Thaten sprechen, muß der Mund verstummen;
Die Schwarzenberg waren feste Stützen!
Die Jahre zählt man schon in hohen Summen,
Seit denen, immer treu, dem Reich sie nützen.
In Böhmen, wie im Oesterreicher-Land,
Der edle Name ist gar wohlbekannt!

In jedem Stande, treu bewährte Männer
Sind diesem Fürstenstamm von je entsproßen
Und wer nur wenig der Geschichte Kenner,
Hört ihren Ruhm von andern Zeitgenoßen.
Es prangen Feldherrn und Minister
In ihren Reih’n, und hochgestellte Priester!

So laßt uns denn den edlen Fürsten preisen,
Der noch wie Keiner ward von Gott geliebt –
Den Jahren nach zählt er schon zu den Greisen,
Doch ist sein Herz noch jung und ungetrübt;
Und ewig wird, umrankt von Lorbeerkränzen,
Der Name Schwarzenberg in der Geschichte glänzen!

Digtet hyldede hertugens betydelige indsats inden for områdets landbrug (strofe to), som i hans tid havde undergået en voldsom rationalisering og effektivisering, ikke mindst efter afskaffelsen af livegenskabet i Bøhmen i 1848. Digtets øvrige strofer markerede byens traditionelle tilhørsforhold til det navnkundige Schwarzenberg-dynasti, som igennem århundreder havde tjent de tysk-romerske kejsere og fra 1804 de østrigske kejsere inden for især storpolitikken og militæret, eksempelvis prins Felix af Schwarzenberg (1800-52), der var ministerpræsident og udenrigsminister i kejserriget Østrig fra 1848-52. Dermed repræsenterede fyrstehuset de gamle transnationale bånd, der gik på tværs af tysk og tjekkisk nationalitet, og som endnu bestod efter grundlæggelsen af den tyske nationalstat i 1871.

Fyrst Woldemar af Lippe (1875-95) døde barnløs i 1895, hvorefter tronen overgik til hans yngre bror, fyrst Alexander (1895-1905), der dog ikke var i stand til at regere på grund af en mental sindssygdom. Regentskabet blev overtaget af prins Adolf af Schaumburg-Lippe (1859-1916), som

fyrst Woldemar havde udpeget i sit testamente. Regentskabet blev vedtaget af landdagen i Lippe i april 1895 med stemmerne 15 mod 6. I debatten i landdagen den 23. april 1895 redegjorde parlamentsmedlemmet Oskar Asemissen (1844-1900; medlem fra 1884) for sin modstand mod prins Adolf, som han bl.a. beskrev med følgende ord: *Mit Prinz Adolf können wir überhaupt nicht unterhandeln, denn er vertritt weder Lippe noch unser Fürstenhaus* (*Lippische Landes-Zeitung* 24.4.1895, ”Lippischer Landtag”). Schaumburg-Lippe-linjen tilhørte Lippe-dynastiet, men havde sine rødder i grevskabet Schaumburg (1110-1640), som regeredes af Schaumburg-dynastiet, hvis mandslinje uddøde i 1640. Grevskabet Schaumburg-Lippe (fra 1807 et fyrstendømme) opstod i 1647 under Lippe-Alverdissen-linjen, da grevskabet deltes. Den yngre Lippe-Alverdissen-linje arvede grevskabet i 1777. Asemissen kunne dog ikke samle et flertal i landdagen imod prins Adolf. Da grevskabslinjerne Lippe-Biesterfield og Lippe-Weißenfeld også gjorde krav på tronen, resulterede dette i Lippe-arvefølgestriden. Fyrst Alexander tilhørte Lippe-Detmold-linjen, og den næstældste linje var Lippe-Biesterfeld efterfulgt af Lippe-Weißenfeld og Schaumburg-Lippe-linjen som den yngste. Schaumburg-Lippe-linjens arvekrav blev aktivt støttet af den tyske kejser Wilhelm 2., der var svoger til prins Adolf. Offentligheden i Lippe var splittet på spørgsmålet om, hvem der skulle overtage tronen i fyrstendømmet. Aviserne *Lippische Landes-Zeitung* og *Lippische Ziegler-Zeitung* støttede Biesterfeld-linjens arvekrav på grundlag af en frygt for den tyske centrale kejsermagt, mens den konservative avis *Lippisches Volksblatt* stod bag Schaumburg-Lippe-linjen. I 1896 blev organet *Lippische Tages-Zeitung* grundlagt som et dagblad, der støttede fyrstendømmet Schaumburg-Lippe, og som et modsvar til den dominerende *Lippische Landes-Zeitung*. En voldgiftsret ved kejserhoffet i Leipzig afgjorde sagen i 1897 til fordel for grev Ernst af Lippe-Biesterfeld (1842-1904), som derefter overtog regentskabet. Den tyske kejser mente, at grev Ernst med sit ikke-fyrstelige giftermål i 1869 havde udelukket sig selv og sine efterkommere fra arvefølgen. Efter grev Ernsts død i 1904 overtog hans ældste søn, grev Leopold (4.), regentskabet, og da fyrst Alexander døde i januar 1905, besteg grev Leopold tronen som fyrst Leopold 4. (1905-18) i oktober 1905 efter en domstolsafgørelse. I anledning af fyrst Leopold 4.s tronbestigelse forfattede digteren Wilhelm Oesterhaus (1840-1927), der skrev på den lokale Lippe-dialekt, et digt på fem strofer til fyrstendømmets nye statsoverhoved, Oesterhaus: ’Recht ist Recht’. Den sidste strofe i digtet, der bar titlen ”Recht ist Recht geblieben”, lød som følger:

Herr! schütze das teure, das fürstliche Haus,
Erschein’ ihm voll Huld allerwegen,
Und schirme die Heimat jahrein und jahraus,
Erfüll sie mitt göttlichem Segen!

Uns Lipper verbinde das heiligste Band,
Ob Wetter und Sturmwind auch tose!
Hoch Rosenfürst und du Rosenland!
Den Treuschwur der lippischen Rose!

Fyrstendømmet Lippe kaldte sig for ”Rosenland”, og den lippiske rose figurerer ligeledes i fyrstehuset Lippes stamvåben. Digtet var en traditionel lokalpatriotisk hyldest til det nye regerende fyrstehus af Biesterfeld-linjen, som havde sine rødder i fyrstendømmet Lippe og ikke i nabostaten Schaumburg-Lippe.

Fyrst Adolf 1. (1860-93) kunne den 21. november 1885 fejre sit 25-års regeringsjubilæum. I forbindelse med festlighederne i hovedstaden Bückeburg holdt dr. Habersang en festtale, i hvilken han gav et overblik over fyrstehusets historie. Schaumburg-dynastiet var grever af Holsten fra 1110, heriblandt grevskabet Holsten-Pinneberg (1290-1640), og hertuger af Slesvig fra 1386-1459. Schaumburg-dynastiets mandslinje uddøde i 1640. Efter talen sang forsamlingen fyrstendømmets nationalsang ”Heil unserm Fürsten Heil”, der var skrevet på melodien ”Heil Dir im Siegerkranz”, *Hannoverscher Courier* 22.11.1885, ”Das 25jährige Regierungsjubiläum des Fürsten Adolf Georg zu Schaumburg-Lippe”, 13. I relation til jubilæet marcherede tillige en række kriger- og soldaterforeninger op i slotsgården i Bückeburg. Den første plads i optoget tilfaldt fyrstens våbenbrødre fra det slesvig-holstenske felttog i 1849, ibid. 23.11.1885, ”Das 25jährige Regierungsjubiläum des Fürsten Adolf Georg zu Schaumburg-Lippe”, 6. I 1849 deltog arveprins Adolf (1.) i felttoget mod Danmark, hvor han deltog i kampene ved Dybbøl Skanser 3./13. april, Kolding 23. april, Vejle 8. maj og ved udfaldet fra Fredericia 6. juli. Byens overborgmester, Burchardt, holdt derefter en tale til fyrsteparret Adolf 1. og fyrstinde Hermine (1827-1910, født prinsesse af Waldeck-Pyrmont), der overværede paraden fra slottets balkon. Talen lød bl.a.: *Dies zu bezeugen sind die Bürger aus Stadt und Land erschienen, um ihre Glückwünsche darzubringen und dabei zugleich als echte Schaumburg-Lipper das Gelübbe unwandelbarer Treue zu ihrem Fürsten und Herrn, wie zum ganzen Fürstlichen Hause zu erneuern* (*Lippisches Volksblatt* 26.11.1885, ”Aus dem Fürstentum Lippe und benachbarten Orten”). Det schaumburg-lippiske folks taknemmelighed over for fyrsten kom også til udtryk i talrige patriotiske digte til monarken. Ét af dem var forfattet af hoffrisør d’Arragon og lød som følger (*Mindener Zeitung* 24.11.1885, ”Das 25jährige Regierungs-Jubiläum des Fürsten Adolf Georg zu Schaumburg-Lippe”):

Heil diesem Tag, wo alle Unterthanen,
Zum Herrscherthrone zuversichtlich schauen;
Mög’ er, der uns geleitet 25 Jahre

Und treu sorgend stets des Landes Vater war,
Noch lange Zeit durch segensreiches Walten
An unseres Reiches Größe bauen!

Med sin deltagelse i Treårskrigen (1848-50) og i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) havde fyrst Adolf 1. medvirket til grundlæggelsen af det tyske rige i 1871. Deltagelsen i den første slesvigske krig var endvidere i tråd med de historiske traditioner i Schaumburg-dynastiets historie, da hans kognatiske forfædre som hertuger af Slesvig og grever af Holsten med held havde kæmpet imod Danmark om arveretten til Slesvig i årene 1410-35. Fyrstendømmerne Schaumburg-Lippe og Lippes deltagelse i felttoget mod Danmark i 1849 blev mindet i et digt med titlen "Der Lipper im Vaterland", som var et tysknationalt patriotisk digt, der var tilegnet fyrst Leopold 2. af Lippe (1802-51). Digtet, der bestod af seks strofer, blev bragt i *Lippisches Volksblatt* den 19. juli 1849. I Den Fransk-Tyske Krig udmærkede han sig især ved belejringen af byerne Metz og Paris og i slaget ved Mont Valérien (19.-20. januar 1871), for sidstnævnte modtog han jernkorset af anden klasse. Fyrst Adolf 1. fremstilles således i digtet som en ægte tysk fyrste, der var elsket af folket i Schaumburg-Lippe såvel som af hele den tyske nation. Konsistorialråd Reiche holdt i forbindelse med fyrst Adolf 1.s 25-års regeringsjubilæum i 1885 en festtale, i hvilken han særligt fremhævede Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866, hvor det lykkedes monarken at bevare fyrstendømmets selvstændighed, og krigen imod Frankrig (1870-71), som fyrsten personligt havde deltaget i, *Hannoverscher Courier* 23.11.1885, "Das 25jährige Regierungsjubiläum des Fürsten Adolf Georg zu Schaumburg-Lippe", 6.

Prins Adolf ægtede den 19. november 1890 prinsesse Viktoria af Preussen (1866-1929), der var søster til kejser Wilhelm 2. Brylluppet stod i Berlin, og ved prinseparrets indtog i hovedstaden Bückeburg den 23. november holdt byens overborgmester, Burchardt, en velkomsttale til parret. Overborgmesteren accentuerede i talen, at den dynastiske forbindelse mellem det tyske kejserhus af Hohenzollern-dynastiet og fyrstehuset Schaumburg-Lippe ville blive *ein unversieglicher Quell reinster ungetrübter Freude werden bis in die fernsten Zeiten!* (*Mindener Zeitung* 24.11.1890, "Die Einzugsfeierlichkeiten in Bückeburg"). Det fyrstelige giftermål havde således i overborgmesterens optik symbolsk forsonet Schaumburg-Lippe og Preussen, der havde stået på hver sin side i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Prins Adolfs ældste bror, fyrst Georg af Schaumburg-Lippe (1893-1911), fejrede i april 1907 sit sølvbryllup med fyrstinde Marie Anne (1864-1918, født prinsesse af Sachsen-Altenburg). I anledning af sølvbrylluppet forærede den tyske kejser Wilhelm 2. Schaumburg Slot, som siden Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 havde været i Hohenzollern-dynastiets besiddelse, til fyrsteparret. Schaumburg-Lippe havde støttet Østrig i krigen under fyrst

Georgs far, fyrst Adolf 1. (1860-93). Siden havde fyrstendømmet indgået militæralliancer med Preussen i 1866 og 1867, og landet blev medlem af Det Nordtyske Forbund (1867-71) og en del af det tyske kejserrige i 1871. Fyrst Adolf 1., der modtog jernkorset af anden klasse for sin deltagelse i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), overværede kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Afgivelsen af slottet var også en symbolsk gestus over for fyrst Georg, der dels havde deltaget i Den Fransk-Tyske Krig ligesom sin far, dels havde støttet den tyske kejser i arvefølgestriden i Lippe, Speel: 'The Lippe-Detmold'; *The New York Times* 21.4.1907, "Kaiser Rewards Prince", 3. Til sølvbryllupsfesten takkede fyrst Georg i en tale kejseren for at have tilbagegivet stamslottet Schaumburg. Kejser Wilhelm 2. holdt ligeledes en tale til sølvbrylluppet, i hvilken han understregede Schaumburg-dynastiets historisk nære tilknytning til Hohenzollern-dynastiet, og at Schaumburgerne altid havde været sande tyske mænd, *Lippische Tages-Zeitung* 17.4.1907, "Die Bückeburger Festtage". Kejseren valgte med sin tale at se bort fra krigen i 1866 og grev Wilhelm af Schaumburg-Lippe (1748-77), der som arvegreve deltog sammen med sin far, grev Albrecht Wolfgang (1728-48), der var i nederlandsk militærtjeneste, i Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48) i den britisk-hannoveranske hær, hvor han deltog i slaget ved Dettingen i 1743 mod Frankrig. Derefter meldte han sig som frivillig i den tysk-kejserlige hær, hvor han tog del i det italienske felttog i 1745. I Den Østrigske Arvefølgekrig deltog Preussen i årene 1740-42 og 1744-45 mod bl.a. Nederlandene, Storbritannien, Hannover og Østrig. Som greve og general stillede han sig på Preussens side i Syvårskrigen (1756-63). Schaumburg-Lippe-dynastiet havde således historisk ikke altid stået på Preussens side i den lange tyske forhistorie inden den tyske nationalstats oprettelse i 1871.

Prins Wilhelm af Schaumburg-Lippe (1834-1906), overhoved for fyrstehuset Lippes Náchod-linje, døde den 4. april 1906 på familiens Ratibořice Slot i Bøhmen i Østrig-Ungarn samme dag som sin svigerdatter, den danskfødte prinsesse Louise (1875-1906), kong Frederik 8.s (1906-12) ældste datter. I anledning af de to dødsfald udstedte landdagen i fyrstendømmet Schaumburg-Lippe en erklæring, hvori det bl.a. hed om prins Wilhelm: *Prinz Wilhelm habe zwar seit langen fern seiner alten Heimat in einem selbstgewählten Wirkungskreise geweilt, aber sein Herz habe an seinem alten Heimatlande gehangen, wie alle bezeugten, die mit ihn bei seiner häufigen Anwesenheit in Schaumburg-Lippe zusammengekommen* (*Lippische Tages-Zeitung* 9.4.1906, "Stadt und Land"). Prins Wilhelm var født i fyrstendømmets hovedstad, Bückeburg, og han tog del i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 i den østrigske hær. I 1867 udnævntes han til arveligt medlem af det østrigske overhus (Herrenhaus). Som en østrigsk patriot loyal over for kejseren fordømte han såvel den tjekkiske som den altyske nationalisme i kongeriget Bøhmen. I landdagens optik vedblev han dog

dynastisk knyttet til sit tyskfødte fyrstendømme. Prinsesse Louise og hendes gemal, prins Friedrich af Schaumburg-Lippe (1868-1945), boede i perioder i den ungarske by Sopron (tysk: Oedenburg (Ödenburg)) nær ved grænsen til Østrig. Parrets søn, prins Christian af Schaumburg-Lippe (1898-1974), blev født den 20. februar 1898 i Sopron. Dagbladet *Oedenburger Zeitung* bragte sine lykønskninger til den *jungen Prinzen, den des Glückes hellster Stern über seinem Lebenspfade leuchten möge, seinen hohen Eltern und den ihm verwandten Herrscherhäusern zur Freude und seinen künftigen Unterthanen zum Segen* (*Oedenburger Zeitung* 23.2.1898, ”Geburt eines Prinzen”, 2). Det fremtidige overhoved for Náchod-linjen i fyrstehuset Schaumburg-Lippe forenede qua sin familiehistorie det tyske fyrstehus med Bøhmen og Ungarn i Habsburgmonarkiet.

Hertugdømmet Anhalt blev samlet i 1863 under Dessau-linjen inden for Askanien-dynastiet, da linjerne Köthen og Bernburg uddøde i hhv. 1847 og 1863. Hertug Friedrich 1. af Anhalt (1871-1904) havde som arveprins deltaget i Den Dansk-Tyske Krig i 1864 hos sin svoger prins Friedrich Karl af Preussen (1828-85) og i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), som førte til Tysklands samling i 1871. Arveprinsen repræsenterede sin far ved kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Samme år besteg arveprinsen tronen i hertugdømmet Anhalt, da hans far, hertug Leopold 4. (1817-71), døde i maj måned. For sit udviste heltemod i krigen imod Frankrig modtog hertug Friedrich 1. jernkorset af anden klasse. Den lokale forfatter og digter Clara Uhlich forfattede i 1871 et hyldestdigt til landets nye hertug, Regener: ’Ein vergessener Herrscher’, 120. Digtet bestod af seks strofer, og den første, tredje, femte og sjette lød som følger:

Im Prunkgewande die Häuser erglänzen,
Wir schmückten sie festlich mit Fahnen und Kränzen,
Zu feiern das tapfer germanische Heer.
Heut kehren die Brüder
Zur Heimath wieder,
Die muthig gestritten für Deutschlands Ehr.

Auch Du, mein Fürst, auch du hast gestanden
Im blutigen Kampfe, in Galliens Landen.
Du wobest selber mit fürstlicher Hand
Ein heilig Gewebe. –
Die Gottheit gebe,
Es sei ein unauflösliches Land.

Doch gilt es von allein, Dich heute zu schmücken,
Denn hoffungsvoll ins Auge wir blacken
Held Friedrich, so herrlich zu schaun
Mein Fürst, o wäre
Die höchste Ehre

Für Dich, des ganzen Volkes Vertrauen!

Der Unser Du, und wir die Deinen!
O, lass deine Huld uns gnädig schimmern
Und blicke vertrauend auch du herab.
Es sei der Orden,
Der heut Dir geworden:
Des Volkes Liebe, bis in das Grab!

Den nye hertug havde ifølge digteren gjort sig fortjent til såvel det anhaltiske folks som det tyske folks kærlighed og respekt. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Uhlich dus med monarken. Den taknemmelighed, som digtet var eksponent for, blev også artikuleret i forbindelse med afsløringen den 19. juni 1907 af en rytterstatue i Dessau af den afdøde hertug Friedrich 1., som blev rejst til minde om den tyske monarks heroiske indsats i Den Fransk-Tyske Krig, Regener: *Der Sturz der Askanier*, 31.

Hertug Friedrich 1.s oldefar hertug Leopold 3. af Anhalt-Dessau (fyrste af Anhalt-Dessau fra 1751-1807, og fra 1807-17 hertug af Anhalt-Dessau), med veneration kaldet ”Fader Franz”, blev i slutningen af 1800-tallet i den kollektive erindring i hertugdømmet Anhalt beskrevet som et karakteristisk eksempel på den nære relation mellem monarken og befolkningen i de mindre tyske fyrstestater. Som helhjertet tilhænger af Oplysningstidens ideer indførte hertug Leopold 3. adskillige progressive reformer inden for bl.a. uddannelse og landbrug i sit hertugdømme, Würdig: ’Dessau und sein Herzog Franz’, 51-56.

Gravpladsen i et af tårnene på Ballenstedt Slot for Albrecht Bjørnen (hertug af Sachsen fra 1139-42 og markgreve af Brandenburg fra 1157-70), en af de største skikkelser i Askanien-dynastiets historie, blev i 1880 beskrevet på følgende måde:

In demselben Turme ruht auch jener gewaltige Kriegsheld, der einst in der Mark Brandenburg den Grund legte zu jenem herrlichen Bau, den die Hohenzollern weiter geführt und mit der deutschen Kaiserkrone gekrönt haben. Es ist Albrecht der Bär, der hier mit seiner Gemahlin Sophie beigesetzt ist, Pfänner zu Thal: ’Anhalts Schlösser’, 348.

Albrecht Bjørnen var den første monark i markgrevskabet Brandenburg (1157-1806) fra Askanien-dynastiet, som sad på tronen frem til 1320 og markgreve Heinrich 2. (1319-20). Askanien-dynastiet leverede igennem mere end 100 år flere fremtrædende markgrever i Brandenburgs historie, blandt andre Albrecht 2. (1205-20) og dennes to sønner, Johann 1. (1220-66) og Otto 3. (1220-67). Askanien-dynastiets historiske indsats lagde således grunden til, at Hohenzollern-dynastiet, som

besteg tronen i kurfyrstendømmet Brandenburg i 1415, kunne etablere det tyske kejserrige i 1871. Askanien-dynastiet havde sået frøene til den nationale høst, som nu var resultatet af den tyske nationalstats grundlæggelse. Man tilskrev således i Anhalt en national og historisk legitimitet til Askanien-dynastiet i det moderne samlede Tyskland. Albrecht Bjørnen kom også til at indgå i den identitetsdannende tyske historiebrug. I 1836 indstiftedes husordenen Albrecht Bjørnen af de tre hertuger af Anhalt-Köthen, Anhalt-Dessau og Anhalt-Bernburg til minde om det tyske fyrstehus' store søn. Anlæggelsen af boulevarden Siegesallee i Berlin i årene 1895-1901 involverede opførelsen af 32 statuer af samtlige markgrever og kurfyrster af Brandenburg og konger af Preussen mellem 1157 og 1888. Huset Askanien og Brandenburgs rødder tilbage til middelalderen blev dermed også et centralt erindringssted i Preussen og det tyske kejserrige.

I en nekrolog over hertug Friedrich 1. blev det pointeret, at hertugen med en række administrative reformer havde formået at gøre det relativt nye samlede hertugdømme til en samlet enhed, ligesom han med sit virke som mæcen havde cementeret hertugdømmets kulturelle førerposition i Tyskland. Endvidere havde hertugen virket for den tyske samling: *War sein Vater schon 1866 auf Preußens Seite gestanden, wie es dem Nachkommen des "alten Dessauers" ziemte, so hat auch zum neubegründeten Deutschen Reiche Herzog Friedrich in bundestreuer Gesinnung gehalten, die er auf seinem Sohn und Nachfolger übertragen hat* (*Münchner Neueste Nachrichten* 26.1.1904, "Herzog Friedrich von Anhalt", 1). Med "der alte Dessauer" refereredes der til tilnavnet for fyrst Leopold 1. af Anhalt-Dessau (1693-1747), som var to gange tipoldefar til hertug Friedrich 1. Fyrsten var generalfeltmarskal i den preussiske hær og udmærkede sig i bl.a. Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14) og Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48). Den tyske fyrste udnævntes i 1712 til generalfeltmarskal, den højeste rang i det preussiske militær. Han var tillige personlig ven med den preussiske konge og kurfyrst Friedrich Wilhelm 1. (1713-40), der bar tilnavnet "Soldaterkongen". Fyrst Leopold 1. inkarnerede således Askanien-dynastiets og Anhalts militære traditioner, hvor man siden 1600-tallet trofast og med udmærkelse havde kæmpet for Brandenburg, Preussen og Tyskland. Hertug Friedrich 1.s far, hertug Leopold 4., deltog eksempelvis på Preussens side i slaget ved Leipzig i oktober 1813, der siden fremstilledes som en samlet tysk sejr over Napoleons Frankrig. Med nekrologen i 1904 blev Askanien-dynastiet således tilskrevet en historisk og national legitimitet i forhold til realiseringen af det aktuelle samlede tyske kejserrige. Denne panegyrik så bort fra det forhold, at fyrst Leopold 3. efter slaget ved Kolin i 1757 trak sig fra den preussiske hær og erklærede sin fyrstestat for neutralt i Den Preussiske Syvårskrig (1756-63), og at fyrst Leopold 3.s farbror prins Friedrich Heinrich Eugen af Anhalt-Dessau (1705-81) skiftede side til fordel for Østrig i 1744 under Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48), og siden stod han på

Sachsen-Polens side imod Preussen i Syvårskrigen i 1756. Disse eksempler viste ligesom ved Hessen-Homburg-dynastiet det problematiske i at trække det 19. og 20. århundredes nationale patriotisme ned over 1600- og 1700-tallets kosmopolitiske fædrelandsbegreb.

Hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha var fra 1826 udformet som en personalunion mellem hertugdømmerne Sachsen-Coburg og Sachsen-Gotha, der fra 1852 var i realunion med hinanden. Hertug Ernst 2. (1844-93) blev i forbindelse med sit 25-års regeringsjubilæum den 29. januar 1869 hyldet med et digt i avisen *Coburger Zeitung*. Digtet med titlen ”Zum 29. Januar 1869” blev bragt på forsiden i dagbladet den 29. januar og var signeret med initialerne D.E. Digtet bestod af fire strofer. Den første strofe sluttede med følgende linje: ”Germania feiert ihren treusten Sohn!”. Samme toner blev slået an i digtets fjerde og sidste strofe:

Wie Donnenröschen aus des Schlafs Gewalten
Hast Du, o Fürst, den deutschen Sinn bestreit!
O möge nie des Volkes Herz erkalten
Für seine Schöne, seine Herrlichkeit!
Lass Dein Vermächtniss uns getreu verwalten,
Ob friedlich, ob bewegt die künst’ge Zeit:
Dass sich des deutschen Geistes Kraft bewähre
Zur eignen und des Vaterlandes Ehre!

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er digteren dus med monarken. Digtet hyldede hertugen som en ægte tysk patriot, der altid havde forsvaret sit fædreland. I Den Første Slesvigske Krig (1848-50) sendte han betydelige styrker til Det Tyske Forbunds felttog imod Danmark i 1848 og 1849. Hertug Ernst 2. blev som øverstkommanderende for de tyske forbundstropper i det sejrrige søslag i Eckernförde Fjord i april 1849 tysk nationalhelt. I Den Preussisk-Østrigske i 1866 og senere i krigen imod Frankrig (1870-71) stod Sachsen-Coburg-Gotha urokkeligt på Preussens side. Til 40-års jubilæet for søslaget i Eckernförde Fjord den 5. april 1849 bragte *Coburger Zeitung* den 5. april 1889 et mindedigt på tre strofer med titlen ”Zum 5. April 1889”. Anden strofe lød som følger:

Längst war in Deutschlands Gauen
Der Völkerlenz verrauscht,
Für Hoffen und Vertrauen
Rings Zwiespalt eingetauscht.
Da flog’s von Mund zu Munde:
Geschlagen Dänemark!
Da machte die frohe Kunde
Verzagte wieder stark.

Sejren i søslaget havde gengivet tyskerne troen på en samlet nation, efter at den nationalliberale ånd fra revolutionsåret 1848 var afgået ved døden som følge af den europæiske reaktionsbølge. Mindedigtet var implicit udformet som en hyldest til hertugdømmets siddende monark, der med sin militærtjeneste havde gødet jorden for Tysklands samling. Hertug Ernst 2. døde den 22. august 1893, og i den nekrolog, som *Coburger Zeitung* bragte den 24. august med titlen ”Herzog Ernst II.”, understregede man den tyske monarks indsats for fædrelandet.

Der Name des Herzogs Ernst II. von Sachsen-Coburg-Gotha hatte einen guten Klang in aller Welt, wo Deutsche wohnen. Lange bevor der Traum der deutschen Einigkeit Wahrheit geworden, war Herzog Ernst der einflußreiche Förderer des deutschnationalen Gedankens und aller Bestrebungen, welche auf Verwirklichung der Einigkeit aller deutschen Stämme gerichtet waren. Herzog Ernst II. war einer der volksthümlichsten Fürsten aller Zeiten.

Hertug Ernst 2. havde som en af de mest folkekære tyske monarker i den tyske fyrstehistorie med sin nationale indsats under Treårskrigen (1848-50) og krigene i 1866 og 1870-71 sikret den tyske samling i 1871. Hertugen deltog følgelig også i kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Ved sin død blev han endvidere mindet på forsiden af den nationalliberale Berliner-avis *National-Zeitung* den 23. august 1893 i den ledende artikel ”Herzog Ernst von Koburg-Gotha”. I lederen blev den afdøde hertug sammenlignet med en anden fremtrædende figur fra Wettin-dynastiet, prins Bernhard af Sachsen-Weimar (1604-39), der udmærkede sig som general på den protestantiske side i Trediveårskrigen (1618-48). Artiklen fremhævede også, at Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet i hertug Ernst 2.s levetid havde bredt sig til Belgien, Portugal og Storbritannien via kongevalg og giftermål og dermed opnået en international, fyrstelig legitimitet. I anledning af hertugens død skrev sognepræsten, digteren og forfatteren Wilhelm Mader (1866-1945) fra Württemberg et mindedigt bestående af ti strofer med titlen ”Auf den Tod des Herzogs Ernst”, Mader: ’Auf den Tod’. Digtet blev bragt i *Coburger Zeitung* den 2. september 1893. Femte og sjette strofe lød som følger:

Den treuen Sohn mußt du beklagen,
Mein Deutschland, das ihn nicht vergißt,
Weil solch ein Herz in unsern Tagen
Und solche Treue selten ist.

Wo es den edlen Kampf gegolten
Für Wahrheit, Recht und Vaterland,

Da stand er kühn und unbescholten
Und that den Feinden Widerstand.

Hertugens død blev ikke blot begrædt i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha, men overalt i Tyskland, hvilket blev udtrykt i det forhold, at hyldestdigtets forfatter var bosiddende i kongeriget Württemberg. *Coburger Zeitung* bragte i forbindelse med monarkens død et mindedigt med titlen ”Schloß Reinhardsbrunn – In der Nacht von Sonntag auf Montag, den 28. August 1893” den 5. september 1893. Digtet bestod af otte strofer, og den første og syvende lød som følger:

Nun ruh’st Du sanft und alles ist vollendet,
Der Deutschlands Fürsten Größter Einer war,
Dein reiches Leben hat der Tod beendet,
Zum Himmel nahm den hohen Flug der Aar.

Was du uns warst, das bleibet unvergessen,
In Noth und Tod nicht “Deutsche Treue” wankt,
Was wir an Deinem hohen Geist besessen,
Ganz Deutschland unserm edeln Fürsten dankt.

Hertug Ernst 2. døde på Reinhardsbrunn Slot i Friedrichroda nær Gotha i Thüringen. Den hedengangne hertug var som Tysklands store søn den største blandt alle de tyske fyrster. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtets anonyme forfatter dus med den afdøde monark. Hertug Ernst 2. blev ved sin død efterfulgt af sin brorsøn, den britiskfødte hertug Alfred af Edinburgh (1844-1900). Den britiske tronfølger, prins Edward (7.) (1901-10) af Wales, gav i foråret 1863 afkald på sin arveret til tronen i Sachsen-Coburg-Gotha, hvilket godkendtes af tronfølgerens værge, den belgiske kong Leopold 1. (1831-65). Den 3. oktober 1863 erklærede statsministeren i Sachsen-Coburg-Gotha, Camillo von Seebach (1808-94, regeringsleder fra 1849-88), i et dekret, oplæst for hertugdømmets samlede landdag den 10. oktober (46. samling), at regeringen ønskede at undgå de ulemper, *welche durch eine Personalunion mit einem ausländischen Reiche entstehen würden* (*Verhandlungen des gemeinschaftlichen*, 403). Regeringschefen fastslog endvidere, at skulle en lignende situation opstå igen i fremtiden, ville regeringen handle på samme måde ud fra *die Liebe zu den dem Herzoglichen Hause anvertrauen Ländern*, ibid., 404. Man var således fra regeringens og parlamentets side opmærksom på, at fyrstehuset i Sachsen-Coburg-Gotha skulle forblive en national institution, som man ikke skulle dele med et andet ikke-tysk monarki. Som tronarving til hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha valgte prins Alfred og hans familie at flytte til Coburg i 1889. Familien havde siden 1886 været udstationeret på den britiske kronkoloni Malta, hvor hertugen af Edinburgh var

øverstkommanderende for den britiske Middelhavsflåde. I forbindelse med hertugens tronbestigelse blev der skrevet et digt med titlen ”Prinz Alberts Vision”, *Herzog Alfred*, 12-14. Digtet bestod af 17 strofer, og strofe 1-3, 6, 12 og 13 lød som følger:

Es war in Windsors Halle,
Wo einst Prinz Albert stand,
Ostwärts den Blick gerichtet,
Zum schönen Heimatland.

Vielhundert Meilen flogen
Ihm die Gedanken sein,
Zu Coburgs schmucker Feste,
Und hin zum Friedenstein.

“Dir Heimat mein, du schöne,
Sei dieser Gruß gesandt,”
So flüstert seine Lippe,
”Deutschland, du holdes Land!”

”Nicht wahr, in jenem Lande,
Das du uns jetzt genannt,
Wohnt Onkel Ernst, der neulich
Viel Schönes uns gesandt?”

”Alfred, du wirst besitzen
Einst deiner Ahnen Thron,
Mein Erbe dann verwalte
In meinem Sinn, mein Sohn.

In deinem Lande wohnen
Zwar Leute klein und arm,
Doch ihre Herzen schlagen
Dem Herrscher treu und warm.”

Digtet var baseret på den antagelse, at hertug Alfreds tronbestigelse i 1893 var et resultat af faderens, den britiske prinsgemal Alberts (1819-61), idé, der også inkluderede de to ældre søstre, prinsesserne Victoria (1840-1901) og Alice (1843-78). Prins Alberts vision gik på, at de tre børn skulle vende tilbage til de tyske fyrstestater med deres fars opdragelse i bagagen og dermed på ny befæste forholdet mellem Storbritannien og Tyskland (strofe otte). Prinsesse Alice blev i 1862 gift med prins Ludwig (4.), den senere storhertug af Hessen (1877-92), og prinsesse Victoria ægtede i 1858 den preussiske prins Friedrich (3.) (1888). Digtet refererede til barokslottet Friedenstein i Gotha (strofe to), som opførtes i midten af 1600-tallet af hertug Ernst 1. den Fromme af Sachsen-Gotha (1640-75, hertug af Sachsen-Altenburg fra 1672-75). Slottet blev et symbol på den fred, der

endelig gjorde sit indtog i Europa efter Trediveårskrigens (1618-48) afslutning i 1648. Prinsesse Alice var død nu (strofe 16), men (strofe 17):

> Jedoch in Coburg-Gotha
> Schallt's jetzt an jedem Ort:
> "Hoch lebe Herzog Alfred!
> Er lebe fort und fort!"

Den tidligt afdøde prins Albert var med sin person et vigtigt erindringssted i den fædrene tyske fyrstestat, hvormed digtet forlenede prinsens næstældste søn, den britiskfødte hertug Alfred, med en dynastisk og nationalpolitisk legitimering som hertugdømmets nye monark. I virkeligheden var spørgsmålet om tronfølgen i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha på ingen måde blevet fastlagt i prins Alberts levetid. Digtet efterfulgtes af hertugdømmets nationalsang "Heil unserm Herzog, Heil!", der blev bragt under titlen "Dem Herzog Heil!", ibid., 15. Digtet indgik således i en større national retfærdiggørelse af hertugens tronbestigelse i 1893. Hertug Alfred, der var født på Windsor Slot, havde som prins og hertug af Edinburgh fra 1866 aflagt flere besøg i det britiske imperium. Han var eksempelvis det første medlem af det britiske kongehus, som aflagde Australien og New Zealand besøg i hhv. 1867-68 og 1869. Han var den første britiske prins, som besøgte Indien og Ceylon (Sri Lanka) i årene 1869-70. I Australien fremstillede den irsk-katolske offentlighed den britiske hertug Alfred som en anglo-tysk mand, da han var søn af den tyskfødte prins Albert (1819-61) og arving til tronen i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha. For de katolske irere var der intet modsætningsforhold mellem englændere og tyskere, da begge nationer repræsenterede den fremmede germanske (angelsaksiske) kultur, McCreery: 'A British prince', 62. I forbindelse med arveprins Alfreds (1874-99) myndighedsdag den 15. oktober 1895, da han fyldte 21 år, blev det noteret, at tronfølgerens opdragelse ikke adskilte sig væsentligt fra andre tyske tronfølgere:

Wohl unterrichtet und erfahren in den Wissenschaften, widmet sich Seine Königliche Hoheit nach alten Brauch deutsche Fürstensöhne zur Zeit dem strengen Dienst im deutschen Heere, um auch im ernsten Waffenhandwerk wohl bewandert zu sein, wenn einst die Ehre des großen Vaterlandes zur Vertheidigung rufen sollte (*Coburger Zeitung* 15.10.1895, "Coburg, 15. Oktober 1895").

Arveprinsen tjente i det 1. preussiske fodgarderegiment i Potsdam. Hertug Alfred sørgede således for, at hans eneste søn og efterfølger blev opdraget efter de traditionelle skikke, som gjaldt for en kommende tysk monark. Arveprinsen døde i februar 1899, og i foråret 1899 udspillede der sig en voldsom debat i den tyske offentlighed om arvefølgen i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha.

Hertug Alfred blev opfattet som en fremmed fugl og en udlænding af mange medlemmer af den tyske regeringselite, og flere tyske monarker ønskede at opdele hertugdømmet imellem sig, Büschel: *Hitlers adliger*, 44. Den landsdækkende tyske presse opponerede stærkt imod endnu en udlænding på den tyske trone i Sachsen-Coburg-Gotha, hvor man bl.a. pointerede, at tre blodige krige (1864, 1866 og 1870-71) havde givet det tyske folk en nylig vakt national bevidsthed. Bismarck havde fremhævet de regerende tyske monarker som vogtere og bærere af det nygrundlagte tyske kejserrige, hvorfor de tyske monarker måtte være tyskere, Hambrecht: 'Eine Dynastie', 291. Kejser Wilhelm 2. modsatte sig hertug Arthur af Connaught og Strathearn (1850-1942), hertug Alfreds yngre bror, som ny regerende hertug, da denne havde tjent i den britiske hær, og desuden nægtede hertug Arthur sin søn, prins Arthur (1883-1938), den påkrævede tyske uddannelse. Den næste i arvefølgen var således den faderløse prins Charles Edward (Carl Eduard) (1884-1954), søn af prins Leopold (1853-84), hertug af Albany fra 1881, dronning Victorias yngste søn. Offentligheden i Coburg var tilfreds med valget af prins Charles Edward som ny tronfølger i juni 1899, eftersom denne også var søn af en tyskfødt prinsesse, prinsesse Helena af Waldeck-Pyrmont (1861-1922). Kejser Wilhelm 2. tilrettelagde en preussisk officersuddannelse for den nye tronarving, da den tyske monark associerede britisk aristokrati med politisk liberalisme, Urbach: *Go-Betweens*, 29-30; Büschel: op.cit., 61.

Hertug Alfred gav afkald på sin plads i det britiske Overhus, da han besteg tronen i 1893. Hertugens modersmål var engelsk, men han lærte tysk allerede fra barndommen. Hertug Alfred af Sachsen-Coburg-Gotha døde den 30. juli år 1900. Baurath Carl Kleemann (1856-1902) holdt i sin egenskab af formand for byrådet i Coburg (fra 1892-1902) en tale, i hvilken han betonede den afdøde monarks forsøg på at integrere sig i det tyske hertugdømme. Kleemann fremdrog, at den afdøde hertug havde taget del i fejringen af Bismarcks 80-års fødselsdag i 1895. Med sin deltagelse i markeringen af denne tyske nationalhelts runde dag havde hertug Alfred vist, *daß er nicht nur en ächter Fürst, sondern auch ein guter Deutscher war und wäre ihm ein längeres Leben beschieden gewesen, so würde er sicher noch viel Gutes für uns geschaffen haben* (*Coburger Zeitung* 2.8.1900, "Aus Stadt u. Land, aus Thüringen u. Franken"). Kleemann berørte således i sin tale det forhold, at hertug Alfred ved sin tronbestigelse i 1893 blev betragtet som en fremmed, der ikke havde rod i den tyske fyrstehistorie. Tyskland befandt sig i årene omkring århundredskiftet desuden i et anspændt forhold til Storbritannien under kejser Wilhelm 2., som var nevø til både prins Edward (7.) af Wales og hertug Alfred, der begge tog afstand fra kejserens internationale politik. Med tiden vandt hertug Alfred sine undersåtters kærlighed, bl.a. ved at deltage i fejringen af det tyske kejserriges grundlægger, Bismarck. Den 30. juni 1901 afsløredes et Bismarck-monument, et såkaldt Bismarck-

tårn, i byen Coburg, og samme dag bragte *Coburger Zeitung* et patriotisk digt med titlen ”Kanzlerlied”, som bestod af syv vers (”Zur Einweihung des Bismarckthurmes – Kanzlerlied”). I digtet blev den afdøde tyske rigskansler fremhævet som en mand, der i Europa havde grundlagt den tyske nationalstat og skabt et rige bestående ”Von der Donau bis zum Belt” (strofe et). For tyske nationalister forblev Bismarck manden, der havde sikret den tyske samling, og han blev hyldet som nationens egentlige grundlægger eller ligefrem far med statuer og mindesøjler og -tårne overalt i landet i årene efter sin død. Bismarck-kulten var på sit højeste i årene op til 1. verdenskrig.

Efter prins Alfreds bestigelse af tronen i hertugdømmet i august 1893 sørgede den pro-tyske hertuginde Marie af Edinburgh (1853-1920, født storfyrstinde af Rusland) for, at de ugifte døtre konverterede fra den anglikanske tro til den lutherske lære i et forsøg på at integrere familien i det tyske hertugdømme. Ved hertugparrets sølvbryllup den 23. januar 1899 blev hertugen og hertuginden i en lykønskningsartikel signeret ”A.L.” benævnt med deres traditionelle betegnelser: ”Landesherrn” og ”Landesmutter”, *Coburger Zeitung* 22.1.1899, ”23. Januar 1899”.

Den 10. maj 1899 afsløredes en rytterstatue af den afdøde hertug Ernst 2. i byen Coburg. Den tyske teaterdirektør, forfatter, politiker og kabinetsråd Eduard Tempeltey (1832-1919; kabinetspræsident i Gotha fra 1887-96) holdt festtalen, hvori han fastholdt, at hertugen ikke kun havde skrevet sit navn ind i hertugdømmets historie, men tillige i den tyske nationale historie, ikke mindst ved sin deltagelse i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Men hertugen havde også identitetspolitisk søgt at forene tyskerne som nation:

Er schuf und schützte in trüber Zeit die großen Vereinigungen, die deutsche Männer aus Nord und Süd, aus Ost und West, in förderndem und kräftigendem Wettstreit wie in gemeinsamer Festesfreude zusammenführte, auf daß sie sich in ihrer Eigenart schätzen lernten und, ob auch verschiedenen Stammes, als Volksgenossen erkannten, lange bevor das Reich, dessen wir jetzt uns erfreuen, ein einigendes Band um sie schlang (*Coburger Zeitung* 11.5.1899, ”Enthüllungsfeier des Denkmals für den hochseligen Herzog Ernst II. von Sachsen Coburg und Gotha”).

Hertugen havde med sin indsats befordret udviklingen af en fælles tysk national mentalitet, som var en forudsætning for skabelsen af et samlet Tyskland. I samme artikel blev der også bragt et digt, der var skrevet af en hr. B. Ed. fra Gotha i Thüringen, ibid. Digtet lød som følger:

Kein Standbild braucht der Nachwelt es zu künden,
Was, Herzog Ernst, Du, Deinem Volk gewesen,
Was Deutschland! – Deinem Vaterland!

Es kennt und weiß jedweder deutsche Mann,
Was Großes Du für Deutschlands Ruhm und Her' gethan
Und für das schöne Land, dem Herrscher Du gewesen.
Du selber haft ein Denkmal Dir erbaut,
Viel herrlicher als Erz und Marmorstein –
Durch alle Lande klingt es heute laut,
"Im Herzen Deines Volkes lebst Du fort!"
Für solch' Gedenken! – dies der schönste Ort.

Digtet skildrede en hertug, som havde samlet sit fædreland, Tyskland. Denne fremstilling stod i umiddelbar kontrast til hertugdømmets nuværende statsoverhoved, hertug Alfred, som stammede fra Storbritannien. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med den afdøde monark.

Hertug Alfred af Sachsen-Coburg-Gotha døde den 30. juli år 1900, og i den nekrolog, som *Coburger Zeitung* bragte den 1. august ("Herzog Alfred"), blev den afdøde monark benævnt som den "geliebten Landesherrn". Endvidere blev hertug Alfreds eftermæle beskrevet med følgende ord: *Der Name des verewigten Herrn wird in seinem Volke fortleben als der eines gütigen, milden og gerechten Fürsten*. Hertug Alfred blev efterfulgt af sin brorsøn, den britiskfødte hertug Carl Eduard af Albany (1884-1954, hertug fra 1900-18), i engelsk version Charles Edward. Arveprins Ernst (2.) af Hohenlohe-Langenburg (1863-1950, titulær fyrste fra 1913) blev indsat som regent for den umyndige monark. Arveprinsen var svigersøn til den afdøde hertug Alfred. I en ledende artikel i *Coburger Zeitung* den 8. august år 1900 om den nye monark og regent med titlen "Unser Regent" og underskrevet "A.L." blev den nye politiske situation i hertugdømmet beskrevet på følgende måde:

Wie die Bevölkerung der Herzogthümer vertraut, daß Erbprinz Ernst, der Erbe der Traditionen eines der ältesten und ehrwürdigsten deutschen Dynastengeschlechter, die Regierung der ihm anvertrauten Lande mit der Treue und Sorge eines deutschen Landesvaters führen wird, so ist sie auch gewiß, daß seine echt fürstliche und deutsche Gesinnung auf unseren jungen Herzog, dem so schnell alle Herzen zugeflogen, sich übertragen wird. Und so scheint uns die sicherste Bürgschaft geboten, daß auch in Zukunft Liebe und Vertrauen ein unzerstörbares Band der Eintracht um Fürstenhaus und Volk schlingen.

Det konservative dagblad var således overbevist om, at den tyskfødte arveprins Ernst (2.) som regent for den umyndige britiskfødte monark fortsat ville sikre et ubrydeligt bånd mellem fyrstehuset og befolkningen i hertugdømmet. Med tiden ville den nye hertug blive integreret i det

tyske monarki på samme måde som sin farbror hertug Alfred i sin tid. Arveprins Ernst (2.) blev den 20. april 1896 på Ehrenburg Slot i Coburg gift med prinsesse Alexandra af Sachsen-Coburg-Gotha (1878-1942). Avisen *Coburger Zeitung* bragte samme dag et hyldestdigt på fire strofer til det fyrstelige brudepar af forfatteren Christian August Schmidt-Herrling (1844-1907), Schmidt-Herrling: 'Zur Feier'. Digtets anden strofe lød som følger:

> Ein Fürstenkind, in Coburg uns geboren
> Aus königlichem Stamme. Ja, fürwahr:
> Nie wählte glücklicher ein bräutlich Paar.
> Drum flattert hoch, ihr deutschen Tricoloren!

Prinsesse Alexandra af Edinburgh var som den eneste af hertugparrets fem børn født i Coburg på Rosenau Slot. Hun stammede fra det britiske kongehus, men med sit føde- og dåbssted, sin lutherske tro og sit lutherske giftermål med en tysk fyrste var hun fuldt integreret i Tyskland og det tyske fyrstehus. Hertugparrets næstældste datter, den britiske prinsesse Victoria Melita af Edinburgh (1876-1936), blev født på den britiske kronkoloni Malta under farens udstationering som officer i den britiske flåde, hvorfor hendes andet navn var Melita. Hertugparrets tre øvrige børn var alle født i England. Prinsesse Victoria Melita af Sachsen-Coburg-Gotha ægtede den 19. april 1894 i Coburg sin fætter storhertug Ernst Ludwig af Hessen (1892-1918). Christian August Schmidt-Herrling forfattede et hyldestdigt til brudeparret, som blev bragt i *Coburger Zeitung* samme dag, Schmidt-Herrling: 'Zum 19. April'. Digtet med titlen "Zum 19. April 1894" bestod af fire strofer, og den tredje lød som følger:

> Heil Großherzog Ernst Ludwig! – tönt es laut, -
> Der Seinem Hessenvolk zur Fürstin giebt
> Prinzeß Victoria, die hohe Braut!

Under digtet var der trykt en leder om det fyrstelige giftermål, underskrevet af digtets forfatter. Schmidt-Herrling understregede, at den dynastiske forbindelse med storhertugdømmet Hessen var afgørende, da det hessiske fyrstehus var forbundet med en række andre fyrstehuse, herunder det tyske kejserhus. Storhertugens søster prinsesse Irene af Hessen (1866-1953) var i 1888 blevet gift med sin fætter prins Heinrich af Preussen (1862-1929), som var bror til den tyske kejser Wilhelm 2. Disse forbindelser sikrede ifølge lederen en lang og lykkelig regeringstid for det nye storhertugpar og en *langwährende, segenbringende Gemeinschaft zwischen Fürstenhaus und Volk*, ibid. Den britiske dronning Victoria (1837-1901) og den tyske kejser Wilhelm 2. var blandt bryllupsgæsterne. *Coburger Zeitung* bragte et andet digt på bryllupsdagen med samme titel, Christ: 'Zum 19. April'.

Digtet med titlen ”Zum 19. April 1894” var underskrevet af A. Dean Christ og bestod af fire strofer. Digtets anden strofe lød som følger:

Hehres Schauspiel! Edler Schöne
Wies vermählt die deutsche Kraft,
Und, damit den Tag es kröne,
Leisten Fürsten Zeugenschaft;
In die fernsten Länderstrecken
Reicht des Bundes Zauberring,
Sympathien zu erwecken,
Die er heute hier empfing.

Man anvendte således prinsesse Alexandras og prinsesse Victoria Melitas giftermål i hhv. 1896 og 1894 som en dynastisk-national legitimering af fyrstehuset i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha, som var af britisk oprindelse. Storhertugparret af Hessen blev skilt i 1901. Digtets fjerde strofe lød som følger:

Es ist Völkerfrühlingsrauschen!
Pfingsten naht, das Weltenfest.
Weite Zonen Grüße tauschen
Und der Geist sich niederläßt.
Heil uns, wenn mit Feuerzungen
Und des Worts gewaltiger Kraft
Wird der große Sieg errungen,
Der der Welt den Frieden schafft!

Dean Christ betonede med denne sidste strofe, at den dynastiske ægteskabsforbindelse i 1894 var eksponent for Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiets betydning som den samlende faktor for det fyrstelige Europa. Ved brylluppet, der blev holdt på Schloss Ehrenburg, var bl.a. det britiske imperium, det tyske kejserrige og det russiske kejserrige repræsenteret, førstnævnte ved blandt andre dronning Victoria, brudens og gommens bedstemor, og sidstnævnte ved blandt andre storfyrsttronfølgeren Nikolaj (2.) (1894-1917). De talrige dynastiske forbindelser mellem Europas konge- og fyrstehuse, centreret omkring ”Europas bedstemor”, dronning Victoria, og det diminutive tyske hertugdømme, var ifølge Dean Christ en garant for verdensfreden. *Coburger Zeitung* bragte den 24. april 1894 den prolog, som fremførtes den 23. april i anledning af det fyrstelige bryllup på residensslottet i Coburg ved hofskuespillerinden, frøken Schröder (”Aus Stadt u. Land, aus Thüringen u. Franken”). Udvalgte linjer fra prologen lød som følger:

Wo komm’ ich her? Weiß ich’s denn selbst zu sagen?

Aus ferner Zeit, von weltentlegnem Strand.
Und dennoch wollt Ihr's so – in diesen Tagen
Bin ich geboren und in diesem Land.
So tret' ich heut denn mit kühnen Schritten,
Erhabnes Fürstenpaar, vor Deinen Thron,
Und mische meine Wünsche, meine Bitten
In Eures Hochzeitsfestes Jubelton.
Wohl glücklich ist der Fürst in seinem Kreise,
Und glücklich ist der Gatte, der da liebt –
Glückselig drum in doppelt schöner Weise
Der Fürst, der zur vereinten Lebensreise
Die machtgewohnte Hand der Gattin giebt.

Hertug Alfred var født i England på Windsor Slot, og hans næstældste datter, prinsesse Victoria Melita, var født på den britiske kronkoloni Malta. Bruden var således ligesom sin far et barn af det britiske imperium, født på en fjern afsidesliggende strand, "von weltentlegnem Strand". Med det tyske fyrstelige giftermål med den hessiske storhertug var prinsessen ifølge prologen blevet indfødt tysker i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha. Prinsesse Victoria Melitas ægteskab bidrog således til en national legitimering af hertug Alfred som monark i den tyske fyrstestat.

Hertug Carl Eduard beholdt sin anglikanske tro og sin plads i det britiske Overhus, men han søgte på flere måder at blive en tysk fyrste. Han lærte at beherske det tyske sprog, og han viste sin tyskhed i forbindelse med kulturelle traditioner som den årlige julefejring og ved at optræde i tysk folkedragt. Hertugen forblev dog britisk statsborger, og han blev aldrig formelt tysk statsborger. Hertugen og hans gemalinde fra 1905 deltog i skotske countrydanse til sækkepiber, Büschel: op.cit., 56-60. Hertugen blev kritiseret for sin engelske accent og for at holde skotske terrier hunde. Det skotske islæt afspejledes symbolsk i hertugens adelstitel hertug af Albany, som oprindelig var en skotsk hertugtitel med rødder tilbage til 1398 (til denne titel hørte de subsidiære titler jarl af Clarence (England) og baron Arklow (Irland))). Under 1. verdenskrig (1914-18) blev hertugen i stigende grad upopulær, især i det venstreorienterede og antimonarkistiske Gotha i Thüringen, hvor pressen døbte ham "Mr Albany" som en reference til hans britiske ophav og dermed unationale baggrund, Urbach: *Go-Betweens*, 32-33, 143, 146. Hertug Carl Eduard blev myndig, da han i juli 1905 fyldte 21 år. Den 11. oktober 1905 ægtede han på Glücksborg Slot prinsesse Viktoria Adelheid af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1885-1970), der var niece til den tyske kejser Wilhelm 2., som havde arrangeret ægteskabet. I en ledende artikel i *Coburger Zeitung* den 12. oktober 1905 med titlen "Herzog Carl Eduard, Herzogin Viktoria Adelheid" blev det dynastiske giftermål mellem den slesvig-holstenske prinsesse og den tyske forbundsfyrste beskrevet som en videreførelse af Bismarcks forsoningspolitik over for de slesvig-holstenske fyrstehuse og Danmark,

hvor kongehuset siden 1863 havde tilhørt den yngre glücksborgske hertuglinje, som prinsesse Viktoria Adelheid tilhørte. Prins Christian (9.), den senere danske kong Christian 9., deltog som det eneste medlem af den glücksborgske hertuglinje på dansk side i Treårskrigen. Fem af hans seks brødre kæmpede for enten slesvig-holstenerne eller Preussen mod Danmark. Prinsessens moster var den tyske kejserinde Augusta Viktoria (1858-1921), der var født prinsesse af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg, og hun var som et led i forsoningspolitikken blevet formælet med den senere tyske kejser i 1881. Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet havde i 1898 indgået en dynastisk forbindelse med den augustenborgske hertugslægt, da hertug Ernst Günther af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1863-1921), som var titulær hertug af Slesvig-Holsten fra 1880-1921 som overhoved for det oldenborgske dynasti, ægtede prinsesse Dorothea af Sachsen-Coburg-Gotha (1881-1967), der som kvartkusine til hertug Carl Eduard tilhørte dynastiets Koháry-sidelinje. Man understregede ligeledes i artiklen, at den nye hertuginde af Sachsen-Coburg-Gotha var en tyskfødt fyrstedatter, skønt hun tilhørte det glücksborgske dynasti, der indtil den dansk-tyske helstats opløsning i 1864 var et dansk-tysk fyrstehus. Hertuginde Viktoria Adelheids far, hertug Friedrich Ferdinand af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1855-1934), titulær hertug af Slesvig-Holsten fra 1931, var født i Kiel i Holsten i det danske monarki, mens moren, prinsesse Caroline Mathilde af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1860-1932), var født i Augustenborg i hertugdømmet Slesvig i det danske rige. Den nye hertuginde holdt sit indtog i Coburg den 5. november 1905. Den tyske teaterdirektør, forfatter og politiker Eduard Tempeltey (1832-1919) havde forfattet et lejlighedsdigt på fem strofer, som ligeledes understregede hertugindens tyske ophav, *Coburger Zeitung* 7.11.1905, ”Der 5. November 1905”. Tempeltey var i sit digt dus med den nye hertuginde i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte. Digtets første strofe lød som følger:

Weither von blauen Ostseestrand
Zogst Du ins Herz vom deutschen Land,
Und dichtgeschart zu hellem Hauf,
So grüßt Dichs allerwegen:
Des Volkes Herzen tun sich auf
Und jubeln Dir entgegen.

Prinsesse Viktoria Adelheid var opvokset dels på Glücksborg Slot ved Flensborg Fjord, dels på herregården Grünholz ved Tumby på halvøen Svans i Sydslesvig, hvor hun blev født. Digtet accentuerede, at den nye hertuginde var tyskfødt, hvilket ikke gjaldt forgængeren, den russiskfødte hertuginde Marie. Den nye hertugindes tyske ophav var endvidere essentiel, da den regerende

hertug var britiskfødt, Büschel: op.cit., 56. Digtets sidste strofe fremhævede, at coburgerne tilhørte den germanske frankiske stamme. Coburg, den ene af de to hovedstæder i Sachsen-Coburg-Gotha, lå i det historiske område Franken i den nordlige del af det nuværende Bayern. Lavadelen i Franken var kendt for at betragte sig selv som den mest rene tyske del af den tyske adel. Det nye hertugpars ægteskab var således også et led i den britiskfødte hertugs nationale og dynastiske integration i det tyske hertugdømme. Den 2. august 1906 fik hertugparret deres første søn, arveprins Johann Leopold (1906-72). Arveprinsen, der var født på Callenberg Slot i Coburg, var den første tronarving, som var født i hertugdømmet siden prins Alberts (1819-61) fødsel i 1819 på Rosenau Slot i Coburg. Denne historiske omstændighed blev ligeledes understreget i første strofe af et digt med titlen ”Zum 2. August 1906”, som blev bragt i *Coburger Zeitung* den 3. august 1906. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med den nye coburger. På grund af den historiske fødsel understregede man, at fødslen af den nye arveprins varslede et nyt og tættere forhold mellem *Landesherrn und dem coburger Volke* (*Coburger Zeitung* 3.8.1906, ”Zur Geburt eines Prinzen im Herzoglichen Hause”). Arveprinsen blev døbt den 19. september 1906 på Ehrenburg Slot i Coburg med det tyske kejserpar som faddere. Samme dag bragte *Coburger Zeitung* på forsiden et monumentalt digt, betitlet ”Zum 19. September 1906”, der bestod af 14 strofer. Digtet, der var signeret ”Z”, tematiserede tidens fremskridtstro og optimisme, som udtryktes dynastisk i arveprinsens store europæiske fyrstefamilie. Tronfølgerens faddere omfattede foruden det tyske kejserpar (strofe fem) også den nederlandske dronningemoder Emma (1858-1934, født prinsesse af Waldeck-Pyrmont, dronning fra 1879-90 og Nederlandenes regent fra 1890-98), mor til dronning Wilhelmina (1890-1948) og moster til hertug Carl Eduard (strofe seks), og den bulgarske fyrst Ferdinand 1. (fyrste fra 1887-1908, konge fra 1908-18) (strofe syv). Den bulgarske monark blev beskrevet som *Coburg's treuester Sohn!*, der i anledning af begivenheden var vendt tilbage til sit fædrene hus. Ferdinand 1. var født i Wien i 1861 og tilhørte det tyske fyrstehus' katolske Koháry-sidelinje. Det yngste medlem af Wettin-dynastiet blev også betegnet som en *Glücksburger* efter sin mor (strofe otte), og Huset Sachsen-Coburg-Gotha formåede qua dets talrige dynastiske forbindelser i Europa at sikre freden (strofe 12) på samme måde, som den nyligt afdøde ”Europas svigerfar”, den glücksborgske danske kong Christian 9. (1863-1906), havde formået at gøre. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren også dus med tronfølgeren i sit digt.

Den 26. august 1865 afslørede man en statue af den afdøde britiske prinsgemal Albert, der hyldedes som en af byen Coburgs største sønner. I sin festtale beskrev Coburgs borgmester, Rudolf Muther (1823-98, borgmester fra 1865-96), prins Albert som

eines der edelsten Söhne des Vaterlandes, eines Fürstensohnes aus unserem Hohen Herzogl. Hause, welcher, fern von der Heimath, in dem größten Glanze irdischer Herrlichkeit, Seiner Vaterstadt stets mit Liebe gedachte und Sich in dem Lande Seiner Geburt, wie in dem mächtigen Lande, welches Seine zweite Heimath wurde, für alle Zeiten in dem Herzen des Volkes eine Stätte gesichert hat (*Coburger Zeitung* 27.8.1865, ”Die Enthüllung des Prinz-Albert-Denkmals am 26. August 1865”).

Til afsløringen fremførte et sangkor en sang på melodien ”Heil Dir im Siegerkranz”, ibid. Den sidste strofe lød som følger:

So stehe denn in Gottes Hut
Um noch in späten Zeiten
Den Segen, der auf Ihm geruht,
In Coburg zu verbreiten!
Verewige Seinen Ruhm!
Dem deutschen Bürgerthum
Strahl stets in hellem Glanz
Der Sohn des deutschen Lands,
Den England auch beweinet.

Den liberale tyske fyrstesøn havde i sin levetid beriget Storbritannien som landets prinsgemal, og dermed havde han gjort sin fødeby, Coburg, ære. Senere på året, den 10. december, døde den belgiske kong Leopold 1., prins Alberts farbror. Kongen blev i en nekrolog i *Coburger Zeitung* fremhævet som en moderne, liberal og konstitutionel monark, der også havde blik for sin dynastiske baggrund: *Und wenn das Haus Coburg, an äußerem Machtumfang so bescheidene Ursprungs, heut auf den Thronen Europa's und über Europa hinaus durch seine Glieder vertreten ist, so verdankt es dies Ansehen edlerem Ehrgeiz, als aus blos berechnendem Interesse erwächst* (*Coburger Zeitung* 12.12.1865, ”König Leopold I., König der Belgier”). Kong Leopold 1. tilskrives således æren for det omfattende dynastiske net, som Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet i hans regeringstid havde formået at spænde ud over hele Europa. Lederen sluttede med følgende konstatering: *Was Belgien, was Europa in König Leopold verloren, wird die Geschichte in ihre Tafeln zeichnen; was er Coburg gewesen, - in tausend und aber tausend Herzen wird es unauslöschlich zu lesen sein*, ibid. Den tyske digter Friedrich Hofmann (1813-88), som var en anden af Coburgs bysbørn, udgav i 1857 digtsamlingen ”Coburger Quáckbrünnla”, der var skrevet på Coburg-dialekt, og som Hofmann dedikerede til den belgiske kong Leopold 1. Det første dedikationsdigt med titlen ”Majestet!” var på i alt 64 strofer og skrevet direkte til den belgiske monark. Den 57. og 58. strofe lød som følger

(Hofmann: *Koburger Quáckbrünnlá*, xv):

Der Prinz Leopold, dár war
G'rad' von Engáland dô,
Und dár wollt' halt sei Fräd'
An der kláná Waar' hô.

Und wie an Grijorghes
Ging 's herrlich in Zugh,
Dénn Kinner derzu
Gibt 's in Koborgh genugh.

Stroferne skildrede prins Leopold (1.) af Sachsen-Coburg-Saalfelds giftermål i 1816 med den britiske prinsesse Charlotte af Wales (1796-1817), og efter hendes død hans deltagelse i Gregoriusfesten i Coburg med offentlig procession af alle byens skolebørn. Den belgiske konge gik aldrig glip af denne lokalpatriotiske begivenhed. Man fastholdt således i Coburg, at den belgiske monark videreførte den særlige coburgske identitetsfølelse. Kong Leopold 1. og hans nevø prins Albert blev ved deres død hyldet for at have sat deres fødeby, Coburg, og hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha på det europæiske dynastiske landkort. Det samme gjaldt den portugisiske kong Ferdinand 2. (1837-1853), som var fætter til prins Albert og nevø til kong Leopold 1. og konge jure uxoris som gemal til dronning Maria 2. (1826-28, 1834-53). Den tidligere portugisiske konge, der var født prins af Sachsen-Coburg-Saalfeld, fra 1826 Sachsen-Coburg-Gotha (Koháry-sidelinjen), døde i 1885 i Lissabon. Den afdøde portugisiske monark blev i en nekrolog i *Coburger Zeitung* beskrevet som en mand, der havde været en værdig repræsentant for sit fædrene fyrstehus: *König Ferdinand war einer der trefflichsten Repräsentanten des auf so vielen europäischen Thronen glanzvoll vertretenen Hauses Coburg* (*Coburger Zeitung* 18.12.1885, "König Ferdinand von Portugal"). På baggrund af kongens meritter, ikke mindst inden for kunst- og kulturlivet, konkluderede nekrologen bl.a. følgende om den afdøde monarks eftermæle:

Und auch unser Coburg, Stadt und Land, wird in warmer Theilnahme die Erinnerung an den heimischen Fürstensohn bewahren, dem weder die ferne Fremde noch ein halbes Jahrhundert die Liebe zur Coburgischen Heimath und das rege Interesse an derselbe je zu mindern vermocht hat, ibid.

Prins Ferdinand (2.) var ikke født i Coburg, men i Palais Coburg i Wien i 1816, da han tilhørte det tyske fyrstehus' ungarske, katolske Koháry-sidelinje. Men alligevel følte man i Coburg et

tilhørsforhold til prinsen, der knap et halvt århundrede før var blevet viet til den regerende dronning i Portugal. Den afdøde konge var ifølge nekrologen eksponent for de særlige værdier og den identitet, der var indlejret i Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet med dets rødder i Coburg, og som transcenderede de nationale skillelinjer i Europa. Prins Ferdinand (1.) (1861-1948), der var brorsøn til kong Ferdinand 2. og dermed også tilhørte dynastiets katolske Kóhary-sidelinje, blev i 1887 valgt til fyrste af Bulgarien. *Coburger Zeitung* beskrev valget som et spørgsmål, der oprørte de europæiske stormagter, men tog udgangspunkt i den tyske holdning: *Immerhin sieht man daraus, daß deutscherseits von vorneherein jeder Verdacht beseitigt werden soll, als seien bei der Wahl des Prinzen Ferdinand deutsche Interessen maßgebend gewesen* (*Coburger Zeitung* 13.7.1887, "Die bulgarische Throncandidatur des Prinzen Ferdinand von Coburg"). Først i 1896 anerkendte Det Osmanniske Rige og de europæiske stormagter Storbritannien, Frankrig, Tyskland, Rusland, Østrig-Ungarn og Italien Ferdinand 1. som bulgarsk fyrste. Dermed fik fyrst Ferdinand sin tronbestigelse godkendt af den tyske kejser, såvel som af dynastiets overhoved, hertugen af Sachsen-Coburg-Gotha. Prins Ferdinand var ligesom kong Ferdinand 2. ikke født i dynastiets vugge, Coburg, men i kejserstaden Wien. Den 16. februar 1907 i Wien døde fyrst Ferdinand 1.s mor, Clémentine (1817-1907), der var en franskfødt prinsesse af Orléans som kong Louis Philippe 1.s yngste datter. Hun blev bisat i Coburgs katolske St. Augustin-kirke, hvis opførelse (1856-60) hendes gemal, prins August af Sachsen-Coburg-Gotha (1818-81), havde taget initiativ til i 1850'erne. I anledning af bisættelsen bragte *Coburger Zeitung* den 22. februar et sørgedigt med titlen "Zum 21. Februar 1907". Digtet bestod af tre strofer, og de to sidste lød som følger:

Coburg nimmt Teil an eines Fürsten Trauern,
Der Teil an Allem nimmt in Coburgs Mauern
Und der die Mutter heimgeleitet hat,
Zur ew'gen Ruh' in seine Vaterstadt.
Die Macht, die Jeder fast im Leben kennt,
– Die "Großmacht", die man Mutterliebe nennt –
Die keine Mühe und kein Opfer scheut,
Die täglich ihrer Liebe Kraft erneut,
Der nichts für ihre Kinder ist zu schwer
Ist still erloschen und ihr Platz bleibt leer, -
Das "Nimmermehr" schleicht durch die oden Räume,
Wo Mutterliebe sann der Zukunft Träume….

Doch Mutterliebe höret nimmer auf,
Und in des fernern Lebens Alltagslauf,
In lauten Fürstenlebens stillen Stunden
Wird noch das Walten ihres Geist's empfunden – :
Ihr Wollen lebt in ihrer Kindern fort

Und leitet weiter sie, in Bild und Wort,
Ob auch für immer ruhn die teuren Hände:
Die Mutterliebe kennt nicht Tod noch Ende….

Digtet henleder læserens opmærksomhed på det forhold, at prins August, der var født i Wien, gjorde et godt parti, da han i 1843 ægtede en prinsesse fra ”stormagten” Frankrig. Ægteskabet var arrangeret af gommens farbror kong Leopold 1. af Belgien, der var svoger til prinsesse Clémentine. De dynastiske forbindelser mellem Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet og Orléans-dynastiet skyldtes for en stor del Frankrigs støtte til dannelsen af den belgiske stat under kong Leopold 1. Digtet udtrykker byen Coburgs dynastiske og historiske tilhørsforhold til den katolske Koháry-sidelinje i Østrig-Ungarn. Coburg benævnes fyrst Ferdinand 1.s ”Vaterstadt”, skønt hverken han sig selv eller faderen, prins August, var født i den frankiske by. I 1881 tildelte den østrigske kejser Franz Joseph 1. prins August og hans efterkommere titulaturen ”Højhed”, der var placeret over det tyske ”Durchlaucht”, som de ernestinske hertuglinjer traditionelt blev tituleret. Årsagen var den belgiske prinsesse Stéphanies bryllup med ærkehertug Rudolf, kejserens søn. Prinsesse Stéphanie var yngre søster til prins Augusts svigerdatter prinsesse Louise af Belgien (1858-1924), som i 1875 ægtede sin halvfætter og halvonkel prins Philipp af Sachsen-Coburg-Gotha (1844-1921, overhoved for Huset Sachsen-Coburg-Gotha-Koháry fra 1881-1921), der tilhørte prinsessens slægtsfælle fra Huset Wettin. Den eneste af prins August og prinsesse Clémentines fem børn, der var født i Coburg, var prinsesse Amalie (1848-94), der i 1875 ægtede hertug Maximilian Emanuel i Bayern (1849-93). Foruden fyrst Ferdinand 1. var prinsesse Clotilde (1846-1927) den eneste af de fem børn, som giftede sig i Coburg (i 1864 med ærkehertug Joseph Karl af Østrig (1833-1905) fra den ungarske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet)). Samme dag bragte *Coburger Zeitung* et andet sørgedigt med titlen ”Dem Fürsten Ferdinand von Bulgarien am Grabe der Mutter zum 21. Februar 1907”, Roman: ’Dem Fürsten Ferdinand’. Digtet, der bestod af 21 strofer, var forfattet af en fru Roma Roman. Digtets strofe 8, 10, 14 og 21 lød som følger:

Trag dein Bulgarien zu großen Zielen
Mit der Dir eingebor’nen Herrscherkraft,
Ring los Dein Volk, aus der gewitterschwülen,
Friedlosen Gährung, die ihm Leiden schafft.

Vielleicht hat Dir die Zukunft vorbehalten –
Wer kennt die Wege, die das Schicksal geht?! –
Einst aus den Balkanvölkern zu gestalten
Ein einzig Volk, das siegreich widersteht.

Denn reich an fetten Tristen sind die Lande!

Noch ruht tief in der Erd' und Berge Herz –
Vom Pontus bis zum adriatschen Strande –
Der ungehob'nen Schätze kostbar Erz.

Nun – schlafe sanft – fern von bulgar'schem Herde,
Gefolgt von der Verehrung Scheideblick!
Und hält – Dein irdisch Teil – entfernte Erde,
Dein Seelenteil – es blieb bei uns zurück.

Romans sørgedigt havde først og fremmest karakter af et hyldestdigt til den bulgarske monark, som ifølge digtets forfatter havde en chance for at samle alle folkeslagene på Balkan i et kommende opgør med Det Osmanniske Rige (strofe 10). Desuden var han statsoverhoved for ikke blot Bulgarien, men hele den bulgarske nation fra Sortehavet til Adriaterhavet (strofe 14). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Roman dus med monarken. I 1908 ægtede den bulgarske fyrst Ferdinand 1. den protestantiske tyske prinsesse Eleonore Reuss af Köstritz (1860-1917), og parret blev viet ved en katolsk ceremoni i Coburg den 28. februar og en luthersk i Thüringen den 1. marts. Landdagen i Coburg sendte i anledning af det fyrstelige bryllup et lykønskningstelegram til Bulgariens nye fyrstepar, der svarede tilbage med et telegram, stilet til præsidenten for landdagen, Oscar Arnold (1854-1938, præsident fra 1904-18), hvori parret forsikrede om *unserer freundschaftlichen Gesinnung für unser schönes Stammland* (*Coburger Zeitung* 3.3.1908, "Aus Stadt und Land"). Både den tyske offentlighed og Bulgariens nye fyrstepar var således bevidste om Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiets tyske rødder.

Fyrstendømmet Reuss-Greiz (den ældre linje) under fyrst Heinrich 22. Reuss af Greiz (1859-1902) støttede Østrig i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Den mindreårige fyrste var i perioden 1859-67 under formynderskab af sin mor, fyrstinde Caroline (1819-72, født prinsesse af Hessen-Homburg og fyrstinde af Reuss-Greiz fra 1839-59), der stammede fra et prohabsburgsk fyrstehus, og som havde været gift med en østrigsk officer (fyrst Heinrich 20. Reuss af Greiz (1836-59)). Fyrstendømmet blev under krigen besat af preussiske tropper, der først rykkede ud i oktober 1866 efter en betaling på 100.000 daler. Fyrstestaten, der var på størrelse med den danske ø Als, formåede derved at bevare sin selvstændighed. Fyrst Heinrich 22. forblev antipreussisk hele sit liv, og han deltog ikke i kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Han nægtede at acceptere, at de tyske kejsere af Hohenzollern-dynastiet havde forrang for de andre tyske konge- og fyrstehuse. Monarken modsatte sig officielle sørgeperioder i forbindelserne med de to tyske kejseres, Wilhelm 1.s og Friedrich 3.s, død i 1888 og forbød enhver form for offentlig fejring af de tyske sejre i 1870 i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), som dog fandt sted alligevel uden at blive straffet af statsmagten. Heinrich 22. blev derfor kendt som Heinrich der Unartige, Nathan: 'Der

Unartige', 66-72. Fyrst Heinrich 22. afviste ligeledes at tillade opførelsen af et monument til minde om kejser Wilhelm 1., som han dog til sidst blev påtvunget. Den 2. september 1888 i "Trekejseråret" afsløredes en statue af kejser Wilhelm 1. i byen Greiz. Fyrst Heinrich 22. deltog i fejringen i den thüringske by, hvilket i offentligheden i fyrstendømmet blev beskrevet som det utvivlsomme højdepunkt i begivenheden:

Die jubelnde Begeisterung aber, die dem geliebten Fürsten bei Seiner Ankunft wie bei der Abfahrt von dem Festplatze entgegen und nachschallte, har uns wie eine glänzende Illustration der von uns wiederholt ausgesprochenen Wahrheit angemuthet: Daß die Landestreue die Reichstreue in sich schließe. Landestreue war es, die bei diesen, zum Anfang und am Schlusse der der Reichstreue gewidmeten Ovation dargebrachten nichtprogrammäßigen Hochrufen zum freudigen Ausdruck kam und die dem Andenken des ersten Deutschen Kaisers geltende Feier würdig umrahmte und umschloß (*Landes-Zeitung für das Fürstenthum Reuß Aelt. Linie* 4.9.1888, "'Keinen Fußbreit Greizer Erde'").

Ifølge det reussiske dagblad var der en nær sammenhæng mellem troskaben over for den enkelte fyrstestat og det tyske kejserrige som helhed. Modsat fyrsten ønskede den lokale offentlighed således dels at nedtone modsætningsforholdet mellem fyrstendømmet og Preussen, dels at fremhæve den tysknationale patriotisme.

Da fyrst Heinrich 22. døde den 19. april 1902, blev der bragt et sørgedigt med titlen "Das Reußenland in Trauer" i dagbladet *Landes-Zeitung für das Fürstenthum Reuß Aelt. Linie* den 24. april 1902. Digtet, der bestod af fire strofer, var signeret "Z.T.". Nedenfor gengives første og tredje strofe:

"Mein theurer Fürst ist todt! – Er ging hinweg für immer!"
So weint jetzt Reußenland in Schmerz und heißem Weh;
Erloschen ist des treuen Auges milder Schimmer,
Das todesmüd zuletzt nur sprach: "Lebt wohl! – ich geh'." - -
"Von dieser Reise kehrt Er niemals wieder!"
So schluchzt Sein Reußenland, das Er so sejr geliebt!
"Leb' wohl auf ewig, treuer Landeshüter!" –
Und Thränen preßt der Schmerz, der uns drückt nieder.

"Der Landesherr ist todt!" so weht's von Trauerfahnen;
Des Reußen-Banners liebe Farben sind umflort.
Das düstre Schwarz selbst ruft von Fenstern und Altanen:
"Des Reußenlandes treuer gutter Fürst mußt' fort!" –

”Ihr kennt Ihn doch? – ganz leis’ die Bilder fragen,
”Die hehre Fürst-Gestalt – dies Aug’ – ihr kennt es hoch?”
Und weinend – weinend müssen laut wir klagen:
”Ach ja! – das war Er einst! – Doch was hat Er ertragen!”

Digtet udtrykker befolkningens dybe sorg over at have mistet deres elskede ”Landesvater”, som i 1867 i forbindelse med sin regeringsovertagelse havde indført en forfatning og dermed det konstitutionelle monarki som den sidste stat i Thüringen. Strofe tre refererede til fyrstendømmets sort-rød-gule flag siden 1778, som var det flag, Frankfurt-Parlamentet (1848-49) havde antaget som et fælles tysk flag. Flaget blev i 1919 indført som flag for Weimar-republikken (1919-33) og atter fra 1949 for Forbundsrepublikken Tyskland. Reuss-dynastiet fremstilles således i digtet som et nationalt fyrstehus i samklang med fyrstendømmets historie. I en nekrolog over den afdøde tyske monark i *Münchner Neueste Nachrichten* understregede man, at fyrst Heinrich 22. faktisk havde været medvirkende til dannelsen af det tyske kejserrige i 1871 med sin politiske tilnærmelse til Preussen efter krigen i 1866 i form af en militærkonvention med Preussen i 1867. Nekrologen nævnte den afdøde monarks modstand mod at deltage i fejringen af 100-årsdagen for kejser Wilhelm 1.s fødsel i 1897, hvilket resulterede i en protest fra nabostaten Reuss-Gera (den yngre linje) under arveprins Heinrich 27. (regerende fyrste af Reuss-Gera fra 1913-18), der havde en officerskarriere i den preussiske hær bag sig. Reuss-Gera havde modsat Reuss-Greiz støttet Preussen i krigen imod Østrig i 1866. Arveprinsen førte fra 1892 delvist og fra 1908 fuldstændig regeringsansvaret for sin far, fyrst Heinrich 14. Reuss af Gera (1867-1913), der med fyrst Heinrich 22.s død overtog regentskabet for den mentalt syge søn og efterfølger, fyrst Heinrich 24. Reuss af Greiz (1902-18). Regentskabet blev ved fyrst Heinrich 14.s død overtaget af dennes søn, Heinrich 27. Ifølge nekrologen ville befolkningen i fyrstendømmet ikke finde sig i deres monarks optræden over for Preussen og det tyske kejserrige, idet man konstaterede: *Die Bevölkerung von Reuß ist längst durchaus national gesinnt* (*Münchner Neueste Nachrichten* 21.4.1902, ”Heinrich XXII.”, 6). Denne betragtning var ikke usand, men det udelukkede i hvert fald ikke en dyb hengivenhed for fyrst Heinrich 22., som ovenfor nævnte digt illustrerer. Fyrst Heinrich 22.s død markerede ifølge dagbladets nekrolog afslutningen på en æra, hvor de tyske småstater i deres egen selvopfattelse havde en politisk rolle at spille.

I storhertugdømmet Sachsen-Weimar-Eisenach døde storhertug Karl Friedrich (1828-53) den 8. juli 1853. I forbindelse med storhertugens begravelse den 12. juli skrev digteren Karl Große et sørgedigt på fem strofer, Große: ’Elegie’. Sidste strofe i digtet, dar bar titlen ”Elegie bei der feierlichen Beisetzung Sr. Königlichen Hoheit des Durchlauchtigsten Großherzogs Carl Friedrich des Gerechten und Gütigen von Sachsen am 12. Juli 1853”, lød som følger:

Es sinke dieser Kranz auf Deine Bahre,
Den Weimar sienem theuern Fürsten wand,
Dem Herrscher, Der im glücklichsten Verband,
Mit Seinen Bürgern fünf und zwanzig Jahre
Von Gott beschirmt, geliebt, gesegnet stand.
Es weht Sein Geist uns überall entgegen,
Das Denkmal der Gerechten bleibt im Segen!

Digtet udtrykte den traditionelle fyrsteloyalitet, som var gældende i de tyske monarkier. Samtidig var Große i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte dus med den afdøde monark. Karl Friedrich blev efterfulgt på tronen i den thüringske fyrstestat af sønnen Karl Alexander (1853-1901), der i 1888 fyldte 70 år. Den runde fødselsdag i juni måned lå tre dage efter hertug Ernst 2. af Sachsen-Coburg-Gotha, og i den tyske offentlighed benyttede man lejligheden til at hylde de to jævnaldrende monarkers indsats for deres tyske fædreland. Storhertug Karl Alexander havde *ebenfalls stets auf der Seite des nationalen Fortschritts gestanden und mitgewirkt für Deutschlands einheitliche Gestaltung* (*Die Gartenlaube*, 1888, 427). Der var dog her tale om en sandhed med modifikationer. Som arvestorhertug havde han deltaget i krigen imod Danmark i 1849, hvor han efter slaget ved Kolding den 23. april var med til at lede fremrykningen af de tyske forbundstropper ind i Nørrejylland, hvor han deltog i belejringen af Fredericia fra maj til juni 1849. Storhertug Karl Alexander sluttede sig dog kun nødtvunget til Preussen under Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. I Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) deltog storhertugen kun i samaritanernes tjenester. Han deltog sammen med sin søn, arvestorhertug Karl August (1844-94), i kejserproklamationen på Versailles-slottet i januar 1871. Man understregede dog ikke mindst, at storhertugen med sin mæcenvirksomhed inden for poesi, musik og billedkunst havde været en af de fremmeste eksponenter for Tysklands åndelige og intellektuelle forening. I forbindelse med storhertugens guldbryllup med storhertuginde Sophie (1824-97, født prinsesse af Nederlandene) i 1892, der i øvrigt også faldt samme år som hertug Ernst 2.s guldbryllup med hertuginde Alexandrine (1820-1904, født prinsesse af Baden), understegede man, at Karl Alexander i sin tyske politik havde vist sig som en værdig arvtager til sin farfar, hertug Karl August af Sachsen-Weimar og Sachsen-Eisenach (1758-1809), hertug af Sachsen-Weimar-Eisenach (1809-15; storhertug af Sachsen-Weimar-Eisenach (1815-28)), og en loyal samarbejdspartner til sin svoger kejser Wilhelm 1. Hertug Karl August havde deltaget i Den Første Koalitionskrig (1792-97) mod Frankrig på Preussens side, og at han havde tilladt den tysknationale studenterfest på borgen Wartburg den 18. oktober 1817 på årsdagen for folkeslaget ved Leipzig i 1813 og som 300-års jubilæum for Luthers

reformation. Storhertug Karl Alexander havde samtidig støttet Schiller- og Goethe-selskaberne, understøttet opførelsen af Goethe-Schiller-monumentet i 1857 i Weimar, oprettet en kunst- og musikskole i Weimar i hhv. 1860 og 1872 og Goethe Nationalmuseum i Eisenach i 1889, restaureret Wartburg-slottet til sin tidligere pragt og været mæcen for komponisten Richard Wagner (1813-83), Kröner: 'Zur Goldenen Hochzeit', 674. Hertug Karl August havde i sin tid fra 1775 været mæcen for den tyske forfatter og filosof Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), hvilket gjorde byen Weimar i Thüringen verdensberømt.

Fyrstendømmet Neuchâtel var fra 1707-1848 i personalunion med Preussen. I 1815 tilsluttede Neuchâtel sig som det første og eneste monarki det schweiziske statsforbund. Preussens kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61) besøgte i slutningen af september 1842 fyrstendømmet sammen med sin dronning, Elisabeth Ludovika (1801-73, født prinsesse af Bayern). Borgmesteren Robert holdt en tale til den preussiske monark, der lød som følger:

Sire! An diesem glücklichen Tage geht das Versprechen in Erfüllung, welches Ew. Majestät uns vor 23 Jahren gaben, als Sie, von uns scheidend, uns die Hoffnung ließen, dereinst zu uns zurückzukehren. Damals noch Prinz, heute König, begrüßen wir Sie, Sire, nebst Ihrer Majestät der Königin, Ihrer erhabenen Gemahlin, mit neuen Gefühlen der Freude und der Liebe. Die Stadt Neuschatel, glücklich durch ihre Institutionen, ihre Gerechtsame und Freiheiten, die uns durch unsere brandenburgischen Souveräne gewissenhaft erhalten worden sind und deren Aufrechthaltung Ew. Majestät bei Ihrer Thronbesteigung zu beschwören geruhten, die Stadt Neuschatel, sage ich, ist stolz darauf, Allerhöchstdieselben in ihren Mauern zu besitzen, und wir, ihre Magistrats-Personen, an der Spitze der Bevölkerung, die sich von allen Seiten um Sie drängt, wir kommen, um Ew. Majestät die Beweise unseres Gehorsams, unserer Treue und unserer Ergebenheit zu Füßen zu legen, indem wir unsere heißen Gebete zum König der Könige emporsenden für die kostbare Erhaltung desjenigen, dem wir nächst ihm unser ganzes Glück verdanken (*Kölnische Zeitung* 6.10.1842, "Schweiz").

Kong Friedrich Wilhelm 4. aflagde et besøg i Neuchâtel for første gang i 23 år. Borgmesteren understregede i sin velkomsttale, at de preussiske monarker og den relativ nytiltrådte konge i deres regeringsstyre havde været tro mod det særlige politiske system i fyrstendømmet. Neuchâtel havde siden 1406 været tilknyttet det schweiziske statsforbund og var derved nært forbundet med de republikanske politiske traditioner i den schweiziske konføderation. Det preussiske statsoverhoved besøgte byens våbenbroderselskab, hvor formanden, hr. Meuron, holdt en tale til monarken, i

hvilken han pointerede,

daß seit vier Jahrhunderten die neuschateller Bürger, bekleidet mit den Rüstungen ihrer Vorfahren, sich in jedem Jahre mit ihren Kindern in das Schloß begäben, um daselbst ihrem Fürsten für die treue Erhaltung ihrer Rechte und Privilegien zu danken und die Versicherung ihrer Treue und Ergebenheit zu erneuern. Das Alter dieses Festes, die Erinnerungen welche es hervorrufe, hätten den Bürgern von Neuschatel den Muth gegeben, um die Erlaubniß nachzusuchen, vor Sr. Maj. erscheinen und durch das Organ ihres Bannerherrn den tiefgefühlten Dank aussprechen zu dürfen für alle die Wohlthaten, womit die brandenburgischen Fürsten die Bewohner Neuschatel's beständig überhäuft hätten, ibid.

Ligesom borgmesteren accentuerede Meuron, at borgerne i det primært protestantiske Neuchâtel historisk havde udvist en usvigelig loyalitet over for de preussiske monarker og i Meurons optik generelt fyrsterne i området i mere end 400 år, siden det indfødte Neuchâtel-dynasti uddøde i 1395. Derefter var Neuchâtel blevet regeret af de tyske dynastier Freiburg (1395-1457) og Zähringen (1457-1543) og dernæst det franske Orléans-Longueville-dynasti (1543-1707) og til sidst det tyske Hohenzollern-dynasti (1707-1806, 1814-48), som alle ifølge Meuron havde tildelt indbyggerne i det overvejende fransktalende område flere rettigheder og privilegier. Personalunionen havde dog kun få år tilbage af sin levetid. Neuchâtel, der siden 1815 havde haft status af den 23. kanton i det schweiziske statsforbund, blev en republik som en virkning af 1848-revolutionerne i 1848 og opløste dermed personalunionen med Preussen. Samme år omdannedes Schweiz til en føderation.

Hertugdømmet Limburg var som medlemsstat i Det Tyske Forbund i personalunion med Nederlandene fra 1839 og frem til 1866 og Det Tyske Forbunds opløsning på grundlag af London-traktaten af 1839. Hertugdømmet Limburg var i perioden 1839-67 både i en personalunion og en politisk union med Nederlandene, da Limburg foruden at være en medlemsstat i Det Tyske Forbund (indtil 1866) også var en provins i kongeriget Nederlandene. I juni 1841 besøgte den nederlandske monark, kong Vilhelm 2. (1840-49), Limburg to gange. Ved disse kongebesøg blev det særlige rød-hvide limburgske flag hejst for første gang. Ved besøget i hovedstaden Maastricht udtrykte dagbladet *Journal de Limbourg* forventningerne til det kommende kongebesøg: *Nous espérons que le Roi emportera de chez nous une haute idée du dévouement des Limbourgeois, en même temps qu'il se formera une idée complète des améliorations que notre province est en droit d'attendre de son règne*, Poels og Urlings: *Hoog in*, 18. Man udtrykte således i den fransksprogede limburgske offentlighed en særegen limburgsk regional identitetsfølelse, samtidig med en understregning af

loyaliteten over for Nederlandene og det nederlandske kongehus. Under kongens besøg i byen Well den 12. juni 1841 vajede såvel det nationale flag som oranje-flaget, archiefwell.nl. 'Z.M. Koning Willem'. Tre små piger, Anthonetta Cremeren, Mechtilda Elders og Wilhelmina Tax, fremførte følgende digt for monarken (min danske oversættelse):

O, Sire, mag een kind'ren stoet	O, Herre, må en procession af børn
U heên zijn hulde biên?	Give Dem deres hyldest?
Wees dan van ons te gaâr gegroet,	Så bliv mødt af os,
Ons vreugd is U te zien.	Vores glæde er at se Dem.
Dat God Uw levens dagen rekt	Må Gud forlænge Deres dage
Voor 't dierbaar Vaderland:	For det kære fædreland:
En in Uw volk gestâag verwekt	Og i Deres folk, stadigt født,
Een' waren liefdesband.	Et sandt kærlighedsbånd.
Ja, Sire! wordt ons' wensch vervuld	Ja, Herre! Vores ønske er opfyldt
Vol zegen zij Uw lot;	Må Deres skæbne være fuld af velsignelser;
Dit vragen wij met ongeduld	Dette beder vi utålmodigt om
Voor U den goeden God.	Foran Dem, den gode Gud.

Digtet demonstrerede symbolsk, at man i Limburg betragtede den nederlandske konge og det nederlandske kongehus af Oranje-Nassau-dynastiet som en integreret del af regionen og dens særegne historie og kultur. Limburg var overvejende romersk-katolsk modsat det overvejende protestantiske, calvinistiske Nederlandene, og i området talte man hovedsageligt limburgsk, en dialekt af sproget nederlandsk. De to valgte repræsentanter for Limburg i Frankfurt-parlamentet (1848-49) ønskede Limburgs indlemmelse i et nyt, samlet Tyskland, som dog ikke realiseredes. Med London-traktaten af 1867 indlemmedes Limburg i Nederlandene. Limburg blev således en almindelig nederlandsk provins, men beholdt titlen hertugdømme. Denne titel forsvandt fra den nederlandske forfatning i 1887, men provinsregeringen fortsatte med at bruge den indtil 1906, Poels og Urlings: op.cit., 16-21.

Hertugdømmet Sachsen-Lauenborg eller blot Lauenborg (1296-1803, 1814-1876) var fra 1689-1705 i personalunion med Lüneburg-Celle og i personalunion med Hannover fra 1705-1803. Efter Napoleonskrigenes kaos genoprettedes hertugdømmet, som i 1815 blev en del af det dansk-tyske monarki. Hertugdømmet fik seks gange besøg af den dansk-tyske helstats monarker, i 1817, i 1823, 1827, 1833, 1840 og 1854. I 1817 besøgte den danske kong Frederik 6. (1808-39), hertug Frederik 1. af Lauenborg, hertugdømmet som den første monark. Den lauenborgske offentlighed udtrykte en stor taknemmelighed over for kongebesøget, som de fandt var et udtryk for, at deres nye monark kerede sig om sine nye undersåtters vilkår. I august 1840 besøgte kong Christian 8. (1839-48), hertug Christian 1. af Lauenborg, og dronning Caroline Amalie (1796-1881, født prinsesse af

Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg) hertugdømmet Lauenborg, Lopau: ’200. Jahrestag’. I anledning af det kongelige besøg trykte avisen *Lauenburgischer Anzeiger* den 29. august et hyldestdigt på ti strofer med titlen ”Zum Empfange Ihrer Königlichen Majestäten am 29. August 1840”. Digtet, som var signeret ”Kb.”, beskrev i femte strofe tiden inden det endnu relativt nye danske styre:

Hier hauseten die Fürsten dieses Landes,
Ein längst zur Grust gegangenes Geschlecht.
Es herrschte hier in jenen finstern Zeiten,
Da roher Kraft noch beugte sich das Recht,
Wo nicht den Menschen man im Menschen ehrte
Und wilde Zwietracht Aller Ruhe störte.

Med det danske styre var storheden vendt tilbage til hertugdømmet Lauenborg med dets lange historie tilbage til middelalderen. Syvende og ottende strofe lød som følger:

Und Sicherheit für beßre Zeiten,
Für beßre Tage noch als wir durchlebt,
Giebt uns der hohe Sinn des Fürstenhauses,
Zu dem der Blick vertrauungsvoll sich hebt.
Wir haben ja in vier und zwanzig Jahren
Die Segnungen desselben schon erfahren.

Noch sah’n wir nie den neugekrönten Herrscher,
Noch zögert’ der ersehnte Augenblick.
Wir horchten nur der immer gleichen Kunde
Von seinem Wirken für des Volkes Glück,
Und seine Anmuth, seiner Züge Milde,
Wir sah’n sie nur im liebumkränzten Bilde.

Frederik 6. havde modtaget hertugdømmet Lauenborg gennem et patent dateret 6. december 1815, som dog først offentliggjordes den 27. juli 1816. Det danske styre havde ifølge digtet bragt ro og stabilitet igennem et kvart århundrede, som man håbede ville fortsætte under den nye kong Christian 8., som var blevet salvet til helstatens nye monark den 28. juni 1840. Digtet var skrevet i forbindelse med kongeparrets indtog i byen Ratzeburg. I nabobyen Mölln blev kongeparret i et digt fra den 28. august 1840 benævnt som ”Landesvater” og ”Landesmutter”, Lopau: op.cit. Hertugdømmet Lauenborg blev ikke påvirket af den slesvig-holstenske bevægelse, som havde sit demografiske tyngdepunkt i den tysktalende del af befolkningen i hertugdømmerne Holsten og Slesvig. Et patent af 8. januar 1851, som genoprettede den suveræne myndighed i hertugdømmet

efter Treårskrigen (1848-50), viste i sin ordlyd den gamle troskab i Lauenborg over for den regerende hertug Frederik 2., kong Frederik 7. (1848-63):

Inmitten der Erschütterungen und der Aufregung der Gemüther, welche die verflossenen Jahre bezeichnet, hat in Unserm Herzogthum Lauenburg die öffentliche Ordnung keine gewaltsame Störung erlitten, die Gesinnungen der Ergebenheit und Treue für den Landesherrn sind nicht verläugnet worden. Dem Sinne der Lauenburgischen Einwohner für Gesetzlichkeit und Recht geben Wir gerne dieses Zeugniß, ibid.

Helstatspatriotismen var således stadig fremherskende i Lauenborg efter revolutionsåret 1848 og omvæltningerne under Den Første Slesvigske Krig. Som følge af det danske nederlag i Den Dansk-Tyske Krig i 1864 måtte den danske kong Christian 9., hertug Christian 2. af Lauenborg, afgive hertugdømmerne Lauenborg, Holsten og Slesvig til sejrherrerne Preussen og Østrig. Ridder- og landsrådet i Lauenborg besluttede den 21. oktober 1864 med stemmer fra alle godsejere og seks af by- og bonderepræsentanterne at slutte sig til Preussen. Dette bekræftedes med en arvelig hyldest af Preussens kong Wilhelm 1. den 26. september 1865 som landets hertug, hvorefter Lauenborg var i personalunion med Preussen. Ridder- og landsrådets arvehyldning fandt sted i Sankt Peterskirken i Ratzeburg, hvor kong Wilhelm 1. personligt var til stede. Superintendent Brümel holdt en tale i kirken:

In dieser Kirche gedenke man nicht zum ersten Mal des Königs, man habe schon an seinem vorigen Geburtstage hier für ihn gebetet und bei der Besitzergreifung des Landes, aber jetzt bete man für ihn zum ersten Mal als rechtmäßigen König. Man müsse eingestehen, daß dem Lande zuerst der Wechsel schwer geworden, da man hier am Alten hange; nun aber, da er überstanden, komme man dem Könige mit ganzem Herzen entgegen. Man freue sich aus voller Seele, einmal, weil der König schon von vorn herein die Herzen Aller gewonnen, dann, weil man nun wieder einen Herrn und Herzog, Se. Majestät, im Lande habe, endlich sei man glücklich, weil der König ihnen ihre wohlerworbenen Rechte garantirt habe (*Kölnische Zeitung* 28.9.1865, ”Deutschland”).

Talen afspejlede den brydningstid, som Lauenborg befandt sig i, efter at den dansk-tyske helstat var blevet opløst året forinden. Arvehyldningen symboliserede afslutningen på den formelle statsretlige transition fra Danmark til Preussen, og det mentalitetsmæssige loyalitetsforhold var nu ifølge Brümel på vej til at skifte fra den danske monark til den preussiske konge. Preussens

ministerpræsident, Bismarck, udnævntes i 1865 til minister for Lauenborg. Lauenborgs stemme i Forbundsrådet blev talt sammen med Preussens, men formelt bevarede hertugdømmet Lauenborg sin selvstændighed, hvorved man undgik den preussiske landdags godkendelse af personalunionen. Den preussiske forfatning (1850: § 55) fastslog, at monarken ikke kunne være statsoverhoved i et andet land uden godkendelse af parlamentet. Adresserne fra ridder- og landsrådet i perioden 1864-71 viste en ændring i den nationale identitetsfølelse fra en betoning af en partikulær lauenborgsk nationalfølelse til en identitetsdannelse, der både rummede en tysk og en lauenborgsk nationalisme, Vries: *Bismarck und das Herzogtum*, 58, 131, 221. Den 5. april 1876 tredjebehandlende den preussiske landdags andet kammer, ”Abgeordnetenhaus”, forslaget om at indlemme Lauenborg i Preussen. Ministerpræsident Bismarck, minister for Lauenborg fra 1865-76, refererede i sit indlæg til medlemmet Rudolf Virchows (1821-1902) indvendinger mod Lauenborgs indlemmelse:

Und wenn es nach den Wünschen des Abg. Virchow seiner Zeit gegangen wäre, so gehörte Lauenburg jetzt dem Herzog von Augustenburg. Es überrascht mich, dieses Motiv von dem Abg. Virchow zu hören. Ich hatte geglaubt, er würde mit einer gewissen vornehmen Vergessenheit über diese Kämpfe, die zehn Jahre rückwärts liegen, hinweggehen (*Kölnische Zeitung* 6.4.1876, ”Verhandlungen des preußischen Landtages”).

Ifølge den preussiske regeringsleder ønskede landdagsmedlemmet Virchow, at Lauenborg retteligt tilhørte hertugen af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg. Virchow var medstifter af det liberale parti Deutsche Fortschrittspartei i 1861, der stod i opposition til Bismarcks konservative politiske kurs, og som han repræsenterede i landdagen i Preussen fra 1862-1902 (fra 1893 det frisindede parti) og i den tyske rigsdag fra 1880-93 (fra 1884 det frisindede parti). Virchow udtalte følgende om Augustenborgerne i landdagsdebatten: *Wir haben uns wohl unserer Theilnahme für den Herzog von Schleswig-Holstein-Augustenburg nicht zu schämen; es war das eine Zeit, wo wir eine Politik aufnahmen, welche der preußische Staat jahrelang als die seinige geführt hatte*, ibid. Virchow var eksponent for den gamle nationalliberale tradition, som ikke havde formået at samle Tyskland i 1848, der i stedet forenedes på grundlag af Bismarcks nationalkonservative verdensbillede i 1871. Spørgsmålet om den augustenborgske arveret til hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg var dog blevet endeligt skrinlagt med helstatens opløsning i 1864 og hertugdømmerne Slesvig og Holstens indlemmelse i Preussen i 1867. Forslaget blev atter vedtaget i andetkammerets tredjebehandling den 5. april 1876, hvorefter ridder- og landsrådet i Lauenborg accepterede denne vedtagelse den 20. april. Førstekammeret i den preussiske landdag vedtog

ligeledes forslaget, som derefter blev forelagt for de lauenborgske stænder, der enstemmigt vedtog lovforslaget. Lauenborg indlemmedes den 1. juli 1876 i den preussiske provins Slesvig-Holsten som distriktet hertugdømmet Lauenborg. Hertugdømmet Lauenborg var dermed opløst. I forbindelse med 25-års jubilæet for personalunionen mellem Preussen og Lauenborg afsløredes den 26. september 1890 en statue af kejser Wilhelm 1. i byen Ratzeburg. Forsiden af basen indeholdt følgende dedikation: *Dem Einiger Deutschlands – Kaiser Wilhelm I. – Dem Siegreichen – Das Dankbare Lauenburg*, ratzeburg.de. 'Archivale 03/2025 – Das Kaiser'.

Rigslandet Elsaß-Lothringen fik i august 1889 besøg af den relativ nytiltrådte kejser Wilhelm 2. Det kejserlige besøg afstedkom et lejlighedsdigt med titlen "Zum 20. August", der blev bragt på forsiden af det tysksprogede dagblad *Straßburger Post* den 21. august 1889. Digtet, der var signeret "M", bestod af fem strofer. De to første strofer lød som følger:

Die Fahnen wehen, es kreisen die Becher mit edlem Wein,
Willkommen, junger Kaiser, in Deiner Mark am Rhein!
Heil Dir, Du Enkel Wilhelms, Du Sproß von gutem Stamm!
So schallt's vom grünen Strome bis zu der Vogesen kamm.

Was einst Dein großer Ahnherr in blutigem Sieg errang,
Du wirst es in Treue schirmen Dein ganzes Leben lang.
Das soll ein Jeder wissen, der frevelnd sich vermisst,
Um dieser Lande Eigen zu schüren der Völker Zwist.

Den nye monark havde med sit besøg i den tyske mark ved Rhinen og i bjergkæden Vogeserne i Alsace vist sig værdig til at løfte den tunge arv efter sin farfar, den sejrrige krigsherre, kejser Wilhelm 1., som havde indlemmet Alsace-Lorraine i det tyske kejserrige. Digtet benævnte endvidere kejserinde Augusta Viktoria (1858-1921) som "Nordgaus Rose" (strofe tre), hvilket refererede til det middelalderige gaugrevskab Nordgau i Alsace, som senere indlemmedes i fyrstebispedømmet Straßburg (982-1803). Digtet udtrykte en national og historisk legitimering af det tyske styre ved Rhinens germanske grænseområde i Elsaß-Lothringen. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med monarken. I forbindelse med kejser Wilhelm 2.s 25-års regeringsjubilæum den 15. juni 1913 rapporterede avisen *Metzer Zeitung* den 17. juni fra folkefesten i byen Metz i Lothringen, "Die Bürgerfeiern der Stadt Metz". Stadtrat Dr. Christel havde til lejligheden forfattet en festprolog, der bl.a. lød:

Und fröhlich klingt in wechselnden Gemischen
Deutsch und französisch das gesprochene Wort,
Rheinländisch, sächsisch, bayerisch dazwischen,

Elsässisch hier, und welsch lothringisch dort!

Christel satte med sin festprolog ord på en særlig lokal identitet i Lothringen i et historisk grænseland mellem den tyske og franske nationalkultur. Ifølge Christel deltog hele det nationalt og kulturelt brogede tyske kejserrige i fejringen af monarken på dialekter ”vom Süden und vom Norden” og fra ”Maaß zu Memel, von der Etsch zum Belt”, dvs. fra Meuse-floden i vest til Memel i øst og fra Etsch-floden i syd til Lillebælt i nord. Wilhelm 2. blev i festprologen fremstillet som et statsoverhoved, der havde formået at leve op til arven fra sin folkekære far, kejser Friedrich 3.

Den 4. september 1842 blev grundstenen lagt til en ny etape i opførelsen af domkirken i Köln; et arbejde, som havde stået på siden 1248. I anledning af grundstensnedlæggelsen besøgte den preussiske kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61) byen ved Rhinen, og den tyske forfatter, journalist og digter Wilhelm Smets (1796-1848) forfattede et hyldestdigt bestående af syv strofer, Smets: ’Zum 4. September’. Digtet bar titlen ”Zum 4. September 1842” og blev bragt på forsiden af dagbladet *Kölnische Zeitung* den 4. september 1842. Strofe 1-3 og 6 lød som følger:

Nach Köln am Rhein! – Stromauf- und abwärts wehen
Die Flaggen, Schiffe, Kähne kommen, gehen,
Dampfwagen brausen, muntre Hörner schallen,
Und Völkerherrscher steigen hier ans Land,
Dort nahn Vereinsgesandte, Banner wallen, -
Ein Geist, ein Herz, Willkomm und Druck der Hand.

Gleich einem heil’gen Heerbann im Gedränge
Durch Thor’ und Hafen zieht die frohe Menge
- Als gält’s ein ew’ges Bündniß zu beschwören –
Zum hohen kölner Dom von nah und fern:
Eintracht und Ausdau’r – schwört’s! Gott wird es hören,
Es gilt dem Dom und Deutschlands gutem Stern.

Doch, sich! wer ist’s, um Den sich Alle scharen?
Wen sucht ein jedes Auge zu gewahren?
Wer ist der Leitstern bei des Tages Feste?
Der Schirmherr ist’s vom heil’gen kölner Dom!
Durch Deutschland ging sein Wort, - zahllose Gäste
Umschließt der Mauerring vom deutschen Rom.

Lautlos der Kreis, die Banner flatternd wehen; -
Seht bei dem Erzbischof den König stehen,
Still-freudig; wie wenn Geisterwehn wird rege,
Umrauscht den Stein geweihter Spruch und Thau.
Der König legt den Stein, - horch! Hammerschläge –
Nun gib Gedeihn, Herr! Fördre Du den Bau!

Smets fremstillede domkirke-projektet som et tysknationalt foretagende, der havde til formål at legitimere det protestantiske preussiske kongehus i det katolske Rhinland. Opførelsen af Köln Domkirke ville med Smets' ord skabe grundlaget for en "christlich-deutschen Volksverein" (strofe fem). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Smets dus med monarken. På 600-årsdagen for grundstensnedlæggelsen havde man foruden den preussiske monark også inviteret repræsentanter for den borgerlige revolution som kejserrigets regent ærkehertug Johann af Østrig (1782-1859) og medlemmer af Frankfurts nationalforsamling, hvor Smets i øvrigt også var et af medlemmerne. I forbindelse med byggefestivalen i dagene 14. til 16. august 1848 blev katedralens foreløbigt færdiggjorte interiør indviet. Den tyske forfatter og digter Otto Julius Inkermann (1823-62) havde til lejligheden forfattet et hyldestdigt til de prominente gæster, som indsatte opførelsen af domkirken i en tysknational revolutionær kontekst, *Kölnische Zeitung* 17.8.1848, "Köln". Digtet, der bestod af tre strofer, udtrykte håbet om et "Deutschland stark und frei" (strofe tre). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Inkermann dus med såvel den preussiske konge som den tyske regent. Den 15. oktober 1880 blev domkirken indviet, 632 år efter den første grundstensnedlæggelse. Indvielsen blev overværet af den tyske kejser Wilhelm 1. Indvielsen af den ikoniske domkirke fandt sted i kølvandet på den såkaldte kulturkamp ("Kulturkampf") i 1870'erne (fra 1871-78), hvor det nye tyske kejserrige under det protestantiske Preussens ledelse søgte at begrænse den katolske kirkes indflydelse i det tyske samfund. I anledning af indvielsen skrev den tyske journalist, redaktør og digter Hermann Grieben (1822-90) et festdigt med titlen "Vor unserm Dome", Grieben: 'Vor unserm'. Digtet, der bestod af otte strofer, blev bragt på forsiden af *Kölnische Zeitung* den 15. oktober 1880. Digtet beskrev domkirken i Köln som den "schönsten Reichsjuwele" (strofe fem). Köln Domkirke var blevet et tysknationalt symbol for den nye tyske nationalstat, der var blevet grundlagt i 1871.

I forbindelse med kejser Wilhelm 1.s død i 1888 bragte dagbladet *Hamburger Fremdenblatt* den 11. marts 1888 et sørgedigt af redaktøren og forfatteren Arnold Weisse, Weisse: 'An Kaiser Wilhelm's'. Digtet, som bar titlen "An Kaiser Wilhelm's Todtenlager", bestod af otte strofer. Strofe to lød som følger:

> Ja, einzig warst Du auch in dieser Art:
> Dich spornte nicht der Sieg zu neuem Wagen,
> Du hast des Volkes Gut und Blut gespart;
> Nicht jenen Cäsar'n gleich sah man Dich ragen,
> Die stolz-triumphatorisch, eisenhart,
> Von Land zu Land, von Schlacht zu Schlachten jagen.
> Nachdem Du unerhörten Sieg errungen,
> Hast Du, als größter Held,…Dich selbst

bezwungen.

Den historiske reference til Romerrigets Cæsar skal formentlig ses i lyset af, at Hamburg officielt havde status af en selvstændig hansestad, en republik i det wilhelminske tyske kejserrige. Og Julius Cæsar (konsul i 59 f.Kr. og diktator i den romerske republik fra 49-44 f.Kr.), der opbyggede sin politiske karriere i de sidste år af den romerske republik, var siden blevet et symbol på republikkens fald og kejserrigets indstiftelse med kejser Augustus (27 f.Kr.-14 e.Kr.). Med denne komparation mellem Cæsar og kejser Wilhelm 1. var der således skabt en poetisk harmoni mellem bystaten Hamburg og det tyske kejserrige. Digtet refererede endvidere til den preussiske dronning Louise (1776-1810, dronning fra 1797-1810), der som tysknational heltinde havde videregivet sin betydningsfulde arv til sønnen, kejser Wilhelm 1. (strofe otte). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Weisse dus med den afdøde monark.

Kong Wilhelm 1. (1861-88) besøgte den gamle hansestad Lübeck i 1868, og i den anledning forfattede den lokale digter Emanuel Geibel (1815-84) et velkomstdigt til monarken med titlen ”An König Wilhelm”, Geibel: ’An König Wilhelm’. Digtet, der var dateret den 13. september 1868, bestod af seks strofer, og strofe 1-4 lød som følger:

Mit festlich tiefem Frühgeläute
Begrüßt dich bei des Morgens Strahl,
Begrüßt, o Herr, in Ehrfurcht heute
Dich unsre Stadt zum erstenmal;
Dem hohen Schirmvogt ihr Willkommen
Neidlosen Jubels bringt sie dar,
Die selbst in Zeiten längst verglommen
Des alten Nordbunds Fürstin war.

Das Banner, das in jenen Tagen
Den Schwestern all am Ostseestrand
Sie kühngemut vorangetragen,
Hoch flattert’s nun in deiner Hand,
In deiner Hand, die auserkoren
Vom Herrn der Herrn, dem sie vertraut,
Das Heiligtum, das wir verloren,
Das Deutsche Reich uns wieder baut.

Schon ragt bis zu des Maines Borden
Das Werk, darob dein Adler wacht,
Versammelnd alle Stämm’ im Norden,
Die Riesenfeste deutscher Macht;
Und wie auch wir das Banner pflanzen,
Das dreifach prangt in Farbenglut,
Durchströmt uns in Gefühl des Ganzen

Verjüngte Kraft, erneuter Mut.

Im engen Bett schlich unser Leben
Vereinzelt wie der Bach im Sand;
Da hast du uns, was not, gegeben,
Den Glauben an ein Vaterland.
Das schöne Recht, uns selbst zu achten,
Das uns des Auslands Hohn verschlang,
Hast du im Donner deiner Schlachten
Uns heimgekauft, o habe Dank!

Ifølge Geibel havde den preussiske konges første besøg i Lübeck vakt minder om dengang i middelalderen, hvor hansestaden bar tilnavnet ”Østersøens dronning”, og et håb om en genfødsel af det hedengangne tysk-romerske kejserrige. Tre år senere realiseredes dette håb i form af den tyske samling og oprettelsen af det andet tyske kejserrige. Grundlaget var i Geibels optik lagt med Preussens forening af stammerne i Norden, dvs. den tyske Nordmark, gennem sejrene i Den Dansk-Tyske Krig i 1864, Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 og erobringen af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg. Kongen havde i Geibels digt genvakt troen på det tyske fædrelands fremtid, og kongens guld- og laurbærkrone kunne nu symbolsk indeholde Lübecks egeblad. For Geibel måtte den preussiske ørn flyve fra klipperne til havet (strofe seks), hvorfor den selvstændige bystat Lübeck ifølge digtet naturligt hørte hjemme i det kommende tyske rige. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Geibel dus med monarken.

I forbindelse med kejser Wilhelm 1.s død i 1888 skrev den tyske digter Ernst von Wildenbruch et sørgedigt med titlen ”Unser Kaiser Wilhelm”, e-rara.ch. ’Der grosse Kaiser im Deutschen Lied’, 170-71. Den fjerde strofe lød som følger:

Die alten todten Streiter
Von Düppel und vom Sund,
Aus Böhmens Schlachtgefilden,
Aus Frankreich und Burgund.

Strofen adresserede det historiske forhold, at det tyske kejserrige var blevet skabt gennem tre krige, ved Dybbøl (1864), i Bøhmen (1866) og i Frankrig og Burgund (1870-71). Sejrsdatoerne i de tre foreningskrige var eksempelvis indskrevet i kejser Wilhelm-monumentet i Halle an der Saale, der indviedes den 26. august 1901. Monumentet indeholdt foruden en rytterstatue af kejser Wilhelm 1. også statuer af Bismarck og Helmuth von Moltke. I anledning af indvielsesfesten bragte dagbladet *Hallesche Zeitung* den 26. august 1901 et monumentalt digt med titlen ”Zur Enthüllung des Kaiser-Denkmals’, der bestod af 18 strofer. I digtet blev kejser Wilhelm 1. benævnt ”Wilhelm dem

Großen", som havde formået at vække kejser Frederik 1. Barbarossa op til dåd ved sin genoprettelse af det tyske kejserrige, "Daß Barbarossa selbst vom Schlaf erwacht" (strofe 13). Som sejrskejser havde Wilhelm 1. vist sig værdig som dronning Louises søn, "Luisens Sohn hat würdig sie getragen", hvormed ædle fyrstelige hænder kronede ham (strofe 14). Digtets to sidste strofer henvendte sig direkte til kejser Wilhelm 2., kejserinden og kronprinsen med håbet om, at de ville fortsætte kampen for det, man i 1871 opnåede. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med monarken.

I anledning af 25-årsdagen for fredstraktaten i Frankfurt am Main den 10. maj 1871, som afsluttede Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), afsløredes en rytterstatue af kejser Wilhelm 1. den 10. maj 1896 i Frankfurt am Main. Byens overborgmester, Franz Adickes (1846-1915, overborgmester fra 1890-1912), holdt i forbindelse med afsløringsfesten en tale, i hvilken han betegnede den afdøde kejser som den *letzten Wahlkaiser, in welchem, zugleich zum erstenmal die in der Not der Zeiten langsam gereifte, stürmisch bekämpfte und endlich alles überwindende Idee des Erbkaisertums der Hohenzollern Gestalt gewann* (*Die Gartenlaube*, 1896, 388a). Ved at give den afdøde kejser Wilhelm 1. prædikatet valgkejser betonede Adickes det tyske kejserriges forankring i folkesuverænitetsbegrebet, hvormed det tysknationale arvemonarki under Hohenzollern-dynastiet blev forlenet med en demokratisk legitimitet. Samtidig konnoterede betegnelsen valgkejser Frankfurts historiske traditioner, hvor byen som rigsstad fra 1372 var en af de mest centrale byer i det tysk-romerske kejserrige som byen, hvor de tysk-romerske konger og kejsere blev valgt og kronet i perioden fra 1562-1792. Dermed etablerede overborgmesteren en historisk kontinuitet mellem det tysk-romerske kejserrige og det nye andet tyske kejserrige af 1871 inden for rammerne af Frankfurts republikansk-demokratiske arv. Adickes gav således med sin tale det tyske kejserrige under Preussens ledelse en politisk og historisk legitimering i Frankfurt, der havde mistet sin suverænitet som selvstændig bystat i 1866.

Et særligt eksempel er fyrstendømmet Liechtenstein, der ikke blev en del af det tyske kejserrige i 1871, og som derfor fortsatte som uafhængigt monarki efter 1918. I anledning af fyrst Johann 2.s (1858-1929) 40-års regeringsjubilæum den 12. november 1898 bragte den liechtensteinske avis *Liechtensteiner Volksblatt* den 11. november en ledende artikel på forsiden om landets jubilerende monark ("Zum 40jährigen Regierungsjubiläum Seiner Durchlaucht unseres allgeliebten Landesfürsten Johann II."). *Liechtensteiner Volksblatt* var et nationalkonservativt organ, der var monarkistisk og nært tilknyttet fyrstehuset Liechtenstein. I artiklen fremhævede man eksempelvis fyrstens betydning i forhold til udformningen af forfatningen i 1862:

Durch die Verfassung von 1862 haben S. Durchlaucht das Volk in seinen Vertretern zur Mitarbeit an den Staatsgeschäften und öffentlichen Arbeiten berufen und dadurch ein reges Interesse am öffentlichen Leben, opferfreudigen Sinn für das Gemeinwohl machgerufen. Durch des Fürsten glücklich gewählte Organe geleitet und durch Höchstdessen reiche Spenden unterstützt, hat das ausdauernde und arbeitsame Völklein in diesem Zeitraume Werke geschaffen, die im Vergleiche zu der Größe der Bevölkerung und zu deren Mitteln groß genannt werden können.

Fyrst Johann 2. skabte med forfatningen ifølge ugeavisen grundlaget for et rigt forbilledligt parlamentarisk liv i den lille fyrstestat, der var uden sidestykke i lande med tilsvarende størrelse og ressourcer. Artiklen berørte endvidere i beskrivelsen af fyrstens regeringstid Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 og dens konsekvenser for Liechtenstein:

Der Krieg von 1866 ging, dank der besondern Bemühung S. Durchlaucht, an unserm Lande vorüber, ohne fühlbare Wunden zu schlagen. Durch die nach diesem Kriege erfolgte Auflösung des deutschen Bundes, die eine volle Unabhängigkeit des Fürstentums zur glücklichen Folge hatte, war es Sr. Durchlaucht ermöglichet, die Militärlast, die immer schwerer auf allen europäischen Völkern lastet, gänzlich von uns abzuwälzen, wodurch uns nicht blos beträchtliche Steuern, sondern auch einer großen Anzahl der arbeitsfähigsten Kräfte der Verlust an Zeit und Verdienst erspart worden.

Takket være fyrst Johann 2. lykkedes det Liechtenstein at blive undtaget for deltagelse i det interne tyske magtopgør i form af krigen i 1866, der medførte Det Tyske Forbunds opløsning og anerkendelsen af fyrstendømmet Liechtensteins uafhængighed. Liechtenstein blev således ikke en del af det i 1871 grundlagte tyske kejserrige. I 1868 blev den liechtensteinske hær og værnepligten afskaffet grundet et udbredt ønske om at spare på de statslige finanser. Jubilæumsartiklen fra 1898 tilsluttede sig helhjertet denne beslutning, der også fritog det liechtensteinske samfund for en ressourcemæssig byrde, der i løbet af det 19. århundrede var blevet almindelig i de fleste europæiske stater. På baggrund af sine meritter som monark beskrives fyrst Johann 2. som landsfader (”Landesvater”).

I forbindelse med 40-års regeringsjubilæet forfattede digteren L. Hilti i byen Schaan et hyldestdigt til monarken, der lød som følger (*Liechtensteiner Volksblatt* 25.11.1898, ”Nichtamtlicher Teil Vaterland”):

Als höchster Gruß aus tiefstem Herzensgrunde

Schallt jubelbrausend durch des Landes Runde
Ein frommer Wunsch, heut' tausendsach entstammet
Und andachtsvoll empor zum Himmel flammet.
Heil, Friede, Glück und frohes langes Leben
Mög' huldvoll, reich stets Gottes Güte geben
Dem Fürsten, unserm durchlauchten Jubilar,
Der uns geführt schon vierzig lange Jahr!
Sein Wirken all und dessen edle Züge
Zu schildern nach Gebühr und zur Genüge,
Wie könnt' ein Sterblicher dies doch nur wagen!
Im Himmel true nur ist es eingetragen!
Sein frommer Sinn und auch Sein glorreich Walten
Wird füllen einst auch der Geschichte Spalten.
Nach tausend Jahren noch im hellsten Lichte
Wird strahlend unseres edlen Fürsten Güte!
Ein unverwelkter Kranz aus Himmelsblüten
Wird allzeit unsern edlen Fürsten schmücken.
Und Johann in dem reinsten, schönsten Bilde
Leuchten in Seines Wappen hehren Schilde.
Stimmt alle ein in vollem Jubelrausche!
Singt Hoch, Heil dem Fürsten und dessen Hause!
Singt Lob und Preis dem edlen Johann II,
Denn keiner ist so auf der Welt, der weiten.

Ifølge digtet inkarnerede fyrst Johann 2. i sin person fyrstendømmet Liechtenstein og dets glorværdige historie.

Prins Alois af Liechtenstein (1869-1955), der var halvnevø til fyrst Johann 2., ægtede den 20. april 1903 i Wien den østrigske ærkehertuginde Elisabeth Amalie (1878-1960). Brudens farbror kejser Franz Joseph 1. holdt en tale til det fyrstelige brudepar, hvori han betonede Liechtenstein-dynastiets historiske troskab mod Habsburgmonarkiet: *Ich begrüße diese Verbindung meines Hauses mit der Familie Liechtenstein mit besonderer Befriedigung, der patriotischen Verdienste gedenkend, welche Mitglieder dieses durchlauchten Hauses meinem Land bei verschiedenen Anlässen geleistet haben* (*Liechtensteiner Volksblatt* 24.4.1903, "Nichtamtlicher Teil Vaterland"). I kejserens regeringstid havde Liechtenstein-dynastiet ved adskillige lejligheder understøttet det habsburgske monarki. Prins Alois' farfar, prins Franz de Paula (1802-87), deltog i de østrigske felttog i Italien i 1848 og i nedkæmpelsen af opstanden i Ungarn i 1848-49. Fra 1861 havde prins Franz de Paula en plads i Overhuset (Herrenhaus) i det østrigske rigsråd, først som livslangt medlem indtil 1871 og derefter som arveligt medlem. Prins Alois' far, prins Alfred (1842-1907), indtrådte ligeledes i den østrigske kejserlige hær. I 1875 blev han valgt til landdagen i hertugdømmet Steiermark, hvor han tjente indtil 1886 og igen fra 1890-99. Han blev valgt til Underhuset (Abgeordnetenhaus) i det østrigske rigsråd i 1879, hvor han sad indtil 1886. I 1887

overtog han sin fars arvelige mandat i Overhuset. Prins Alois, der i 1906 blev far til den senere fyrst Franz Joseph 2. (1938-89), tjente ligeledes i den fælles østrig-ungarske hær. Med deltagelsen i østrigsk politik og militær identificerede Liechtenstein-dynastiets medlemmer sig således som tysknationale, østrigske patrioter, der stod i et ubrydeligt loyalitetsforhold til den østrigske kejser. Kejser Franz Joseph 1. var af den opfattelse, at hans niece ikke kunne gifte sig med nogen af hans undersåtter og dermed ikke med nogen østrigsk statsborger. Prins Alois var født i Østrig, i Steiermark i Hollenegg. Han gjorde derfor prins Alois' afkald på sit østrigske statsborgerskab til en betingelse for ægteskabet. Liechtenstein opfyldte kejserens betingelse og accepterede liechtensteinsk statsborgerskab.

I anledning af 50-års regeringsjubilæet den 12. november 1908 bragte *Liechtensteiner Volksblatt* på forsiden dagen efter et hyldestdigt til monarken med titlen "Dem Jubel-Fürsten – zum 12. November 1908". Digtet, der var på fire strofer, lød som følger:

Fünfzig Jahre Fürst, im Glanze einer Krone,
Die von großen Taten, weltbekannten
Strahlet wie von tausend Diamanten.
Eines Hauses Haupt, zu dessen hohem Preise
Ungezählte Ruhmesblätter rauschen,
Denen noch die fernsten Zeiten lauschen.

Fünfzig Jahr' Mäcen der Kunst, der Ideale,
Die verklären alles ird'sche Streben
Und des Menschen Geist zum Himmel heben.
Gönner alles hohen Ringens, edlen Schaffens,
Deß' Gedanken auf zum Schönen weisen,
Dessen Geist erhabne Werke preisen.

Fünfzig Jahre Vater eines treuen Volkes,
Das so glücklich wohnt im schönsten Lande,
Sicher, gottbeschirmt am Rheinesstrande.
Wo in solcher Vater fünfzig Jahre waltet,
Trocknen viele Tränen von den Wangen
Und der Milde holde Blüten prangen.

Heil, Johannes, Dir, Heil Dir zum Jubeltage!
Es umstrahlt Dein Ruhm mit neuem Scheine
Thron und Wappenschild der Liechtensteine.
Stehe fernerhin in Gottes Hand und Schutze!
Schwer wird wiegen auf des Ew'gen Wage
Deine Güte am Vergeltungstage!

Digtet er i avisen signeret med et "B", hvilket refererer til den liechtensteinske politiker og

historiker Johann Baptist Büchel (1853-1927), der var medlem af landdagen i fyrstendømmet i perioden 1890-1906 (indirekte valgt) og som udpeget medlem af fyrsten fra 1918-20, Büchel: 'Dem Jubel-Fürsten'. Digteren Büchel er i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte dus med monarken. Specielt digtets fjerde strofe understreger den særegne liechtensteinske identitet, som er centreret omkring monarkiet og fyrstehuset Liechtenstein. Det særlige forhold mellem den liechtensteinske befolkning og Liechtenstein-dynastiet kommer også til udtryk i lederen "Zum 12. November 1908" på samme forside som digtet. I artiklen vurderede man landsfaderen Johann 2.s placering i fyrstendømmets historie med følgende ord: *Keiner seiner erlauchten Vorfahren hat auch nur annähernd soviel für unser Land getan, wie Er, keiner war aber auch den Liechtensteinern so ins Herz gewachsen wie Er; keines Vorfahren Name ist mit solch kindlicher Liebe genannt, wie der Johannes II*. Fyrst Johann 2. har med sin sikring af Liechtensteins nationale uafhængighed efter krigen i 1866 ifølge avisen indskrevet sig i den nationale historie og videreført den særlige forbindelse mellem fyrstehuset Liechtenstein og fyrstendømmets befolkning. Artiklen fremhævede tillige den udbygning af infrastrukturen og økonomien, herunder post-, telefon- og kreditvæsenet, der havde fundet sted i fyrstens halve århundrede på tronen. I digtet fremdrog man endvidere fyrst Johann 2.s position som kunstmæcen (strofe to). Monarken fremstilles således i den liechtensteinske offentlighed som en ubestridt landsfader. Fyrst Johann 2. fik derfor i sin regeringstid retmæssigt tilnavnet "den Gode" ("Der Gute").

Den 12. november 1918 kunne fyrst Johann 2. fejre sit 60-års regeringsjubilæum. *Liechtensteiner Volksblatt* bragte på forsiden den 15. november en hyldestartikel om den jubilerende monark ("60 Jahre regierende Fürst von Liechtenstein"), forfattet af Dr. Eugen Ripp, Ripp: '60 Jahre'. Med den nyligt afsluttede 1. verdenskrig in mente gjorde Ripp status over fyrstens regeringstid i et internationalt europæisk perspektiv:

Und ist es so uns glücklichen Liechtensteinern durch besondere Fügung des Himmels vergönnt, das diamantene Jubiläum unseres gütigeu Herrschers zu feiern, nachdem wir die verslossenen Schreckensjahre hindurch als Bewohner einer ausersehenen Friedensinsel die Segnungen unseres Friedensfürsten ganz besonderes genießen konnten, so laßt uns, alle ihr Liechtensteiner, unserem Fürsten mit den innigsten Wünschen nahen!

Fra krigen i 1866 og frem til 1. verdenskrig, som afsluttedes dagen før jubilæet, den 11. november 1918, havde fyrst Johann 2. optrådt som en fredsfyrste, der formåede at holde det neutrale Liechtenstein uden for de store europæiske konflikter. I forbindelse med 60-års regeringsjubilæet

bragte *Liechtensteiner Volksblatt* den 29. november 1918 et digt, som blev trykt i *Neue Mährisch-Schlesische Presse* i anledning af jubilæet. Digtet bar titlen ”Zum 60jährigen Regierungs Jubiläums des durchlauchtigsten Fürsten Johann II. von und zu Liechtenstein” og lød som følger:

Wie Märchen nur aus längst entschwundnen Zeiten
- Als goldner Friede noch auf Erden herrschte –
Klingt jetzt ein Lied von segensvollen Taten,
Von Werken eines edlen Menschenherzens.
Heute, wo überall die Opfer fallen,
Zu Tausenden im Krieg dahingemäht,
Wo die Verwüstung ohne Ende schreitet
Von Flur zu Dorf, von Dorf zu Stadt mit Grausen:
Heute zählt doppelt, zehnsach jede Wohltat,
Die Not und Elend, - ach, so weit verbreitet –
Nach Möglichkeit mit warmem Herzen lindert!
Nicht viele sinds, die auf ihr blank Panier
Den Spruch geschrieben: Wohltun bringet Zinsen.
Den Meisten ist dies Wort ein leerer Schall,
Für sie gilt Mammons Spruch nur: Geld bringt Zinsen.
Du aber, Fürst, gehörst zur kleinen Zahl,
Die sich ihr Denkmal fest und tief begründet
In vielen dankerfüllten Menschenherzen.
Die edlen Taten sprechen für sich selbst,
Und nicht bedarfs der Worte ihres Lobes.
Darum, o Fürst, sei nur der Wunsch gesprochen:
Daß Gottes Ratschluß Dir noch viele Jahre
Des Erdenwallens hier verleihen möge,
Auf daß noch lange Deine milde Hand
Viel bittre Tränen, die die Not erpreßt,
In füße Dankestränen wandeln möge!

Digtet tematiserede det revolutionære Europa, der var opstået i kølvandet på 1. verdenskrig og krigsafslutningen i 1918. Det forhold, at digtet havde sit geografiske ophav i offentligheden i Mähren og Schlesien, demonstrerede de århundredgamle dynastiske bånd, der eksisterede mellem fyrstehuset Liechtenstein og de to historiske provinser, og som gik på tværs af de moderne nationale skillelinjer. Gennem århundreder havde slægten erhvervet besiddelser i Østrig, Mähren og Schlesien, og disse territorier var som oftest feudale len under forskellige linjer af det vidtfavnende Habsburg-dynasti. Fyrstefamilien havde i øvrigt også en tilknytning til grevskabet Rietberg, som fra 1699 var under ledelse af familien Kaunitz-Rietberg, der stammede fra det schlesiske hertugdømme Troppau. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digtet dus med monarken. Der herskede noget nær politisk kaos i store dele af Europa i november måned 1918. De

tyske monarkier væltede som dominobrikker, og den 7. november 1918 fandt der et de facto statskup sted i Liechtenstein, hvor regeringslederen Leopold Freiherr von Imhof (1869-1922; regeringsleder fra 1914-18) fra Østrig-Ungarn blev afsat til fordel for en provisorisk regering ledet af liechtensteineren Martin Ritter (1872-1947) fra Det Kristeligt-Sociale Folkeparti. Denne forfatningsstridige politiske aktion medførte vedtagelsen af en ny forfatning i 1921, som cementerede det konstitutionelle monarki i Liechtenstein inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati. Ved landdagens sidste samling den 30. december 1921 oplæste den afgående præsident for parlamentet, Fritz Walser (1870-1950, præsident 1919-22), en takkeadresse til fyrst Johann 2., der var underskrevet af alle 15 parlamentsmedlemmer, og som hørtes stående. Takkeadressen blev gengivet i *Liechtensteiner Volksblatt* den 11. januar 1922 (”Schluß-Sitzung des Landtages am 30. Dezember 1921”) og indledte med at berøre fyrstens lange regeringstid.

Gott hat es gnädig gesügt, daß es dem Lande Liechtenstein vergönnt war, nicht Jahrzehnte, sondern weit über ein halbes Jahrhundert hindurch sich der Hilfe seines allverehrten Landesfürsten, Euerer Durchlaucht, in seltener Weise zu erfreuen. Daß nun Euere Durchlaucht wieder gerade in der allerschwersten Zeit dem Lande Liechtenstein in hochherzigster Weise unter Bringung großer Opfer die hilfreiche Hand zum wirtschaftlichen und kulturellen Aufbau und zu einer gesunden Entwicklung reichen, bietet den unterzeichneten Mitgliedern des Liechtensteiner Landtages den hochwillkommenen Anlaß, Euerer Durchlaucht den wärmsten Dank und die Versicherung aufrichtigster Treue und Ergebenheit auszusprechen.

Med ovennævnte takkeadresse ønskede det liechtensteinske parlament at takke den regerende monark for den hjælp, han havde ydet i det forgangne politisk turbulente år med vedtagelsen af en ny forfatning og ikke mindst for den stabilitet, han havde repræsenteret under den nyligt afsluttede 1. verdenskrig og dens store følger for det monarkiske Europa.

Ved 70-års regeringsjubilæet den 12. november 1928 bragte *Liechtensteiner Volksblatt* den 13. november en artikel på forsiden om den aldrende monark med den sigende titel ”Ein Vater”. Fyrstens paternalistiske omsorg for sine undersåtter blev beskrevet i højstemte vendinger:

Diese ausgleichende Vatergüte betätigte unser Vater während diesen 70 Jahren in einem bislang beispiellosen Ausmaße. Wir und unsere Vorfahren satzen oft am Tische des Vaters. Er baute uns Kirchen, Wohlfahrtshäuser, half uns in der Kriegszeit, bei Rheingefahr, selbst in den Tagen, als einige Mitbürger schwere Zeiten über uns brachten, verlor sich sein Vaterherz nicht.

Avisen *Liechtensteiner Volksblatt* havde siden 1918 været talerør for det konservative Fortschrittliche Bürgerpartei, som i 1928 erobrede regeringsmagten med Franz Josef Hoop (1895-1959), der sad som regeringschef frem til 1945. Jubilæumsartiklen skildrede en fyrste, der med sin næsten trekvart århundrede lange regeringstid var en integreret og aktiv del af det politiske, sociale og kulturelle liv i det lille monarki, som i 1928 havde udviklet sig til et moderne europæisk demokrati. I forbindelse med regeringsjubilæet holdt biskoppen over Liechtenstein, det schweiziske bispedømme Churs biskop, Georgius Schmid von Grüneck (1851-1932, biskop fra 1908-32), en tale om monarkens regeringstid, der afsluttedes med en oplæsning af et hyldestdigt, som den østrigske digter og journalist Franz Eichert (1857-1926) havde skrevet til ære for prins Alois, Eichert: 'Hoch'. Digtet, der bar titlen "Hoch Liechtenstein!", bestod af seks strofer. De tre første strofer lød som følger:

Hoch brause, ein Gewitter,
du Kampf um unser Recht –
Es steht bei uns ein Ritter
aus herrlichen Geschlecht!
Die Schlachten zählt wohl keiner,
die Oest'reichs Lorbeer weih'n:
In jeder war wohl einer
dabei von Liechtenstein.

Im Streit mit Riesen, Drachen
erhebt die kranke Welt –
Da hat zum Schirm der Schwachen
ein Georg sich gestellt!
Es wogen grüne Reiser
um seines Wappens Schein,
das oft für Gott und Kaiser
erhob ein Liechtenstein.

Heut gilt es nicht zu reißen
des Türken kranken Schopf,
nicht Russen und nicht Preußen
nimmt unser Aar beim Kopf;
Der Erbfeind dräut von innen,
sackt Ehr' und Geld uns ein –
Wer wird den Kampf beginnen?
Wer wagt's? – Ein Liechtenstein!

Eichert, der stammede fra Bøhmen, fremstillede i sit digt prins Alois som en værdig repræsentant og eksponent for værdierne i det liechtensteinske fyrstehus, der traditionelt havde kæmpet Østrigs krige igennem århundreder. Fyrst Johann 2. giftede sig aldrig, men viede sit liv til Alpe-fyrstendømmet ved Rhinen. Han døde i februar 1929 i Tjekkoslovakiet, 88 år gammel. Med sin regeringstid på 70

år og 91 dage er han den tredjelængst regerende europæiske monark nogensinde efter Solkongen, Frankrigs kong Ludvig 14. (1643-1715), og den britiske dronning Elizabeth 2. (1952-2022), og den fjerdelængst regerende monark i verden efter kong Ludvig 14., dronning Elizabeth 2. og Thailands kong Bhumibol (1946-2016). I 1938 døde fyrst Franz 1. (1929-38), og i den anledning trykte *Liechtensteiner Volksblatt* et sørgedigt på forsiden den 4. august 1938 med titlen ”Zum Heimgange Seiner Durchlaucht unseres Landesvaters Franz I.”. Digtet var forfattet i slutningen af juli 1938 og signeret af en pastor ”A.B.”. Digtet bestod af fire strofer, og den første lød som følger:

> Der Glockenklang in Landesrunde
> verkündet bang die Trauerkunde:
> Ein Fürst schläft auf der Totenbahre,
> ein Greis, der fünfundachtzig Jahre,
> der Herr vom Hause Liechtenstein,
> dem Friedensland am junge Rhein.

Fyrst Franz 1. døde den 25. juli 1938 på familieslottet Feldberg i Tjekkoslovakiet i Mähren tæt ved grænsen til Østrig. Den afdøde monark blev bisat i det liechtensteinske fyrstehus’ traditionelle gravkirke i Vranov nord for Brno. I 1938 fik den liechtensteinske fyrstefamilie permanent residens i Liechtenstein, da fyrst Franz Joseph 2. (1938-89) besteg tronen. Fyrst Franz Joseph 2. blev som den første liechtensteinske monark gravlagt i fyrstendømmet Liechtenstein i 1989 i St. Florin-katedralen i Vaduz. Dermed brød fyrstehuset symbolsk sine historiske forbindelser til Østrig, Mähren og Schlesien. Fyrst Franz Joseph 2.s farfar, prins Alfred af Liechstenstein (1842-1907), var fætter til fyrstebrødrene Johann 2. og Franz 1. (1929-38). Fyrst Franz Joseph 2. blev født i 1906 i Østrig-Ungarn. Han var på mødrene side beslægtet med det habsburgske kejserdynasti og opkaldt efter sin gudfar kejser Franz Joseph 1., der var bror til hans morfar. I 1943 ægtede fyrst Franz Joseph 2. grevinde Georgina von Wilczek (1921-89), der tilhørte en adelsslægt fra Østrigsk Schlesien med rødder i den polske uradel. Slægten blev i år 1500 ophøjet til friherrestanden, ungarske grever i 1709, rigsgrever i 1714 og bøhmiske grever i 1729. Brylluppet stod den 7. marts 1943 i St. Florin-katedralen (Vaduz Katedral) i Liechtenstein, hvormed en regerende fyrste for første gang i Liechtensteins historie indgik ægteskab i fyrstendømmet. Denne historiske omstændighed blev også bemærket i artiklen ”Am Vermählungstage Seiner Durchlaucht des Landesfürsten”, der blev bragt på forsiden af *Liechtensteiner Volksblatt* dagen før vielsen, den 6. marts 1943: *Der 7. März wird so als besonderer Tag in die Geschichte des Landes eingehen*. Artiklen beskrev, hvordan Liechtensteins neutralitet havde sikret fyrstendømmet imod at blive inddraget i 2. verdenskrig (1939-45). Som et historisk bevis på det liechtensteinske folks hengivenhed for fyrstehuset

Liechtenstein blev det endvidere pointeret i artiklen om det kommende fyrstebryllup, at man året forinden havde højtideligholdt 100-året for det første besøg af landets regerende fyrste. Fyrst Alois 2.s (1836-58) besøg i 1842 var af stor betydning for den nære relation mellem fyrstehuset og folket:

Dieser Anlaß ward vom Volke gefeiert und bis in die neuere Zeit herauf lebte die Ueberlieferung an dieses freudige Ereignis im Volke fort. Ein Jahrhundert segensreicher Entwicklung unseres Landes unter der sorglichen Führung unserer Fürsten ist seitdem in die Geschichte eingegangen.

Det første besøg i Liechtenstein af fyrstefamilien havde fundet sted i 1818, da Alois (2.) som arveprins besøgte fyrstendømmet på vegne af faren, fyrst Johann 1. Joseph (1805-36). At jubilæumsfejringen for det første fyrstebesøg kontekstualiseres med det fyrstelige giftermål i artiklen skal ses i lyset af, at den regerende fyrste, Franz Joseph 2., ved sin tronbestigelse havde besluttet, at den liechtensteinske fyrstefamilie permanent skulle have residens i fyrstendømmet. I den liechtensteinske offentlighed anvendte man således giftermålet i 1943 på linje med fyrstebesøget i 1842 og beslutningen i 1938 om fyrstehusets permanente residens i Liechtenstein som en historisk, dynastisk og national legitimering af fyrstehuset Liechtenstein. Efter artiklen var der trykt en sang til det nyformælede fyrstepar, betitlet ”Heil Fürstenpaar!” med tekst og musik af den tyske lærer Augustin Knapp (1895-1966) og den fyrstelige musikdirektør Fridolin Feger (1912-52), Knapp og Feger: ’Heil Fürstenpaar!’. Sangen, der var på fire vers, lød som følger:

Das fürstlich Land durchflutet heut
In froh bewegtem, sel’gem Glück
Zehntausendfache Herzensfreud –
Wie lieblich ist der Augenblick!

Die Berge senden Gottes Gruß.
Die Täler sprechen richtig aus,
Was Volk und Land verbinden muß,
Was schützen muß das Fürstenhaus.

O Liechtenstein, so liebetraut,
Wann hat ein solches Fürstenpaar
Dein schönes Ländchen je geschaut?
Ein fürstlich Brautpaar, treu und wahr!

O fürstlich Paar, so hochbeglückt,
Mög Gott dich segnen immerdar!
“Wunsch Glück”! sei hiermit ausgedrückt!
Heil Hochzeitspaar! Heil Fürstenpaar!

Sangen blev sunget for fyrsteparret af Sängerbund Vaduz lørdag aften den 6. marts 1943, dagen før vielsen. Sangen udtrykte samhørigheden mellem fyrstehuset og folket i den europæiske lilleputstat, og at fyrstebrylluppet markerede et nyt kapitel i denne lange fortælling i Liechtensteins historie. Fyrstehuset og brylluppet i fyrstendømmet var det synlige symbolske bevis på, at Liechtenstein fortsat bestod som uafhængig statsdannelse under 2. verdenskrigs ragnarok. I samklang med den germanske tradition for fyrstedigte er digteren dus med Liechtensteins nye fyrstepar. Fyrsteparret fik i 1945 en søn, da arveprins Hans-Adam (2.) blev født i Zürich i Schweiz. Uagtet at arveprinsen var kommet til verden i Schweiz, blev det fremhævet i den liechtensteinske offentlighed, at Schloß Vaduz ville blive den nye fyrstefamilies bopæl:

Der fürstliche Sitz wird ihm Heimstatt werden, es wird mit dem ersten Schritt den Boden der Heimat betreten, mit seiner Umgebung verwachsen und so einst als Kind der Heimat den hohen Traditionen des Durchlauchtigsten Hauses leben und die Geschicke des Volkes und Landes leiten (*Liechtensteiner Volksblatt* 17.2.1945, ”Der Freudentag in der fürstlichen Familie”).

En ny epoke var således indledt i fyrstendømmet Liechtenstein, hvis fyrstehus nu for alvor var blevet en integreret del af det nationale liv i lilleputstaten.

I november 1918 abdicerede Tysklands kejser og Preussens konge såvel som de 19 øvrige tyske forbundsfyrster (storhertug Friedrich Franz 4. af Mecklenburg-Schwerin (1897-1918) var rigsforstander i Mecklenburg-Strelitz fra februar 1918 og personalunionen fra 1909 mellem fyrstendømmerne Schwarzburg-Rudolstadt og Schwarzburg-Sondershausen under fyrst Günther Victor (1890-1918, fra 1909 tillige Schwarzburg-Sondershausen)))) med undtagelse af monarkerne i Bayern, Sachsen, Sachsen-Coburg-Gotha, Waldeck-Pyrmont og Hessen, der blot trådte tilbage uden at abdicere formelt, Sepp: ’Anifer Erklärung’. Under 2. verdenskrig (1939-45) udstedte den tyske fører, Adolf Hitler (1889-1945), i 1940 en forordning, ”Prinzenerlass”, som forbød medlemmer af konge- og fyrstehusene i de 22 tyske fyrstestater, som bestod til 1918, at gøre tjeneste i den tyske Wehrmacht under 2. verdenskrig. En lang række prinser fra de indtil 1918 regerende tyske konge- og fyrstehuse i de tyske delstater i kejserriget gjorde som tyske statsborgere krigstjeneste i den tyske hær under 2. verdenskrig, og Hitler frygtede, at den nationale sympati for de gamle monarkier og de tidligere regerende dynastier dermed ville komme til at overskygge nazisternes popularitet. I opbygningen af det nazistiske regime i 1930’erne havde Hitler og de øvrige topnazister indtaget en meget forsonlig holdning til eks-fyrstefamilierne, men i begyndelsen af 2. verdenskrig skiftede de radikalt standpunkt og begyndte at lægge afstand til deres tidligere

solide støtter i fyrstehusene og blandt aristokratiet. I maj 1943 effektuerede Hitler forordningen i praksis ved at udstede et nyt dekret, der afskedigede samtlige medlemmer af alle de tidligere regerende tyske dynastier fra de væbnede styrker, staten og partiet. Prins Wilhelm af Preussen (1906-40), den tyske kejser Wilhelm 2.s (1888-1918) sønnesøn, blev såret i krigen i Nordfrankrig og døde på et militærhospital i Belgien. Hans død blev omfattet af megen offentlig deltagelse, hvilket affødte udstedelsen af ”Prinzenerlass”. Hans yngre bror prins Hubertus (1909-50) blev øjeblikkeligt afskediget fra den tyske hær, efter at have deltaget i den tyske invasion af Polen i 1939. Prins Alexander Ferdinand af Preussen (1912-85), der ligesom sin far, kejser Wilhelm 2.s søn prins August Wilhelm (1887-1949, medlem af den preussiske landdag fra 1932-33 og den tyske rigsdag fra 1933-45 for nazistpartiet), var en helhjertet tilhænger af nazismen, fik som det eneste medlem af Hohenzollern-dynastiet lov til at forblive i værnemagten efter udstedelsen af ”Prinzenerlass”. Et andet eksempel er Hessen-Darmstadt-linjen i det tidligere storhertugdømme Hessen, hvor prins Ludwig af Hessen (1908-68), den yngste søn til den sidste storhertug af Hessen, Ernst Ludwig (1892-1918), blev afskediget fra krigstjeneste som følge af den tyske førers forordning. Prins Ludwig var oldebarn af prinsesse Elisabeth af Preussen (1815-85), sønnedatter af Preussens kong Friedrich Wilhelm 2. (1786-97), som ægtede prins Carl af Hessen (1809-77). Prins Ludwigs faster prinsesse Irene af Hessen (1866-1953) giftede sig med sin fætter prins Heinrich af Preussen (1862-1929), bror til kejser Wilhelm 2., i 1888. I forhold til implementeringen af bestemmelserne i ”Prinzenerlass” gjorde man dog en undtagelse for de tre sønner til den sidste hertug af Sachsen-Coburg-Gotha, Carl Eduard (1900-18), som havde været en af nazisternes mest trofaste støtter helt tilbage fra begyndelsen af 1930’erne. Eks-hertugens ældste søn, arveprins Johann Leopold af Sachsen-Coburg-Gotha (1906-72), blev dog alligevel afskediget fra værnemagten som underofficer i 1943 grundet politiske uoverensstemmelser. Den yngste søn, prins Friedrich Josias (1918-98), overhoved for Huset Sachsen-Coburg-Gotha fra 1954-98, tog del i alle krigens felttog i Europa: Han deltog i besættelsen af Tjekkoslovakiet, Polen og Frankrig; i 1941 kæmpede han i Jugoslavien og i invasionen af Sovjetunionen (Operation Barbarossa), og i 1944 var han ordonnansofficer på den franske kyst under generalfeltmarskal Erwin Rommel (1891-1944). Han blev udstationeret i juni 1944 i Danmark under general Hermann von Hanneken (1890-1981), som var øverstbefalende for de tyske styrker i Danmark, hvor den tyske prins blev taget til fange af briterne i maj 1945 og løsladt i efteråret 1945. Den næstældste søn, prins Hubertus af Sachsen-Coburg-Gotha (1909-43), tjente på Østfronten og faldt i krigen i et flystyrt. Prins Hubertus tilsluttede sig nazipartiet ved udbruddet af 2. verdenskrig på trods af sin modstand mod Hitler og nazismen. Hans søster prinsesse Sibylla (1908-72) opkaldte i 1946 sin søn, den længe ventede

svenske tronarving, efter yndlingsbroren: Carl Gustaf Folke Hubertus, siden 1973 Sveriges konge som Carl 16. Gustaf. Den kommende konge var dog også opkaldt efter sin farfars fætter grev Folke Bernadotte (1895-1948), som i organiseringen af De Hvide Busser havde fået frigivet i alt 15.000 skandinaviske fanger i tyske kz-lejre i slutningen af 2. verdenskrig. Greven var blandt de ti faddere til den svenske arveprins. Prinsesse Sibylla blev aldrig svensk dronning, da hendes gemal siden 1932, den svenske arveprins Gustaf Adolf (1906-47), blev dræbt i et flystyrt i 1947. Prinsesse Sibylla lærte aldrig svensk, hvilket hun blev bebrejdet i den svenske offentlighed. Under 2. verdenskrig stod hun ligesom sin gemal og sin gemals farfar, kong Gustaf 5., i større eller mindre omfang åbenlyst på Tysklands side i et Sverige, der forholdt sig neutralt. Sibylla var i øvrigt søsterdatter til den danske prinsesse Helena (1888-1962), som også var en kontroversiel figur under 1. verdenskrig qua sin tyske baggrund (fodnote 51). Da kong Carl 16. Gustafs ældste sønnesøn blev døbt Alexander Erik Hubertus Bertil, hertug af Södermanland, i 2016, vakte det nogen forargelse i visse dele af den svenske offentlighed. Muligvis under indtryk af denne kritik valgte kongens eneste søn, prins Carl Philip (1979-), at hans tredje søn skulle døbes Julian Herbert Folke, hertug af Halland, i 2021. Eks-hertug Carl Eduard var fra 1936-45 medlem af den tyske rigsdag for nazistpartiet. Hitler brugte ham til at opildne de nazistiske følelser hos den abdicerede britiske kong Edward 8. (1894-1972), britisk monark i 1936, hertug af Windsor fra 1937, og han var vært for hertugparret af Windsor under deres Tysklands-besøg i 1937. Ved krigens slutning i 1945 blev han interneret af amerikanske tropper, og han blev i 1949 endeligt dømt som nazistisk medløber som led i afnazificeringen af det tyske samfund efter 2. verdenskrig. I 1945 havde hans søster, prinsesse Alice af Albany (1883-1981), grevinde af Athlone, og hendes gemal, Alexander Cambridge (1874-1957), jarl af Athlone og den fjerde generalguvernør i Sydafrika fra 1924-31 og den 16. generalguvernør i Canada fra 1940-46, forgæves søgt at få deres bror og svoger løsladt. Alexander Cambridge var født prins af Teck og var bror til den britiske enkedronning, Mary (1867-1953), som var mor til kong Georg 6. og Edward 8. Det lykkedes ikke Hitler at genindsætte den abdicerede Edward 8. på den britiske trone under 2. verdenskrig, hvor hertugen af Windsor til gengæld opfordrede tyskerne til at bombe Storbritannien, Petropoulos: *Royals and the Reich*, 136-76, 371-90; Malinowski: *Die Hohenzollern und die Nazis*; Sandner: *Hitler's Herzog*; Skott: *Alla dessa*, 186-90; Elgklou: *Familien Bernadotte*, 246-47.

Man gjorde også en undtagelse i forhold til arvestorhertug Friedrich Franz (5.) (1910-2001) fra Mecklenburg-Schwerin-dynastiet. Arvestorhertugen, der fra 1945-2001 var overhoved for Huset Mecklenburg-Schwerin, blev under 2. verdenskrig udstationeret i Danmark, hvor han arbejdede ved den tyske ambassade som en personlig assistent hos den tyske rigsbefuldmægtigede fra 1942-45,

Werner Best (1903-89). I det tyskbesatte Danmark var hans faster dronning Alexandrine (1879-1952), Christian 10.s (1912-47) gemalinde. Fra 1943 aftjente han militærtjeneste i Waffen SS, hvor han i sommeren 1944 var placeret i tredje SS panserkorps-enhed, på trods af bestemmelserne i ”Prinzenerlass”. Hans yngre bror, hertug Christian Ludwig af Mecklenburg (1912-96), blev afskediget fra værnemagten i 1944 netop på grundlag af ”Prinzenerlass”, efter at have deltaget i felttoget mod Frankrig og krigen mod Sovjetunionen på Østfronten. Med krigens afslutning havnede Mecklenburg-dynastiets besiddelser i den sovjetiske besættelseszone, og hertugen blev derfor taget til fange af de sovjetiske militære autoriteter, som idømte ham en fængselsdom på 25 år. I 1953 blev han løsladt efter intervention fra den vesttyske forbundskansler, Konrad Adenauer (1876-1967, kansler fra 1949-63), som led i løsladelsen af de tyske krigsfanger i Sovjetunionen. Han kunne derfor fejre julen 1953 på Glücksborg Slot i Slesvig-Holsten hos søsteren og svogeren, prinsesse Anastasia (1923-79) og prins Friedrich Ferdinand af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1913-89). Disse familieforbindelser var under den tyske besættelse af Danmark (1940-45) en hård belastning for den danske dronning Alexandrine, som også var moster til den tyske kronprins’ seks børn, hvoraf de tre ældste sønner var i krigstjeneste under 2. verdenskrig, Petropoulos: op.cit., 72, 99.

Man valgte også at gøre en undtagelse i forhold til prins Friedrich Christian af Schaumburg-Lippe (1906-83), sønnesøn til fyrst Adolf 1. (1860-93). Fyrstendømmet Schaumburg-Lippe eksisterede fra 1807-1918. Efter pres fra propagandaminister Joseph Goebbels (1897-1945) meddelte Hitler i januar 1944, at dekretet fra maj 1943 ikke gjaldt den tyske prins, som fik lov til at fortsætte sit virke i nazipartiet og SA, Malinowski: *Vom König zum Führer*, 565f.

Også i forhold til fyrstefamilier, som stammede fra fyrstestater, der blev opløst før 1918, agerede man forskelligt fra den tyske rigsledelse i forhold til ”Prinzenerlass” fra 1943, som i den første udformning fra 1940 formelt ikke gjaldt dem. I relation til kongeriget Hannover, som opløstes i 1866, blev tre brødre, prinserne Ernst August (1914-87), Georg Wilhelm (1915-2006) og Christian Oscar (1919-81) (den yngste bror, Welf Heinrich (1923-97), var for ung til at deltage i krigen)), afskediget fra værnemagten, da Hitler i almindelighed ikke nærede stor tiltro til medlemmer af de afsatte tyske dynastier og i særdeleshed dem, der var nært beslægtet med det tyske kejserhus. Hannover-dynastiet var nært beslægtet med Hohenzollern-dynastiet, da den sidste tyske kejser, Wilhelm 2.s, eneste datter, prinsesse Viktoria Louise af Preussen (1892-1980), i 1913 ægtede prins Ernst August af Hannover (1887-1953), hertug af Braunschweig (1913-18). Parret var forældre til de fire ovennævnte brødre. Mecklenburg-Schwerin-dynastiet var dog også nært beslægtet med det tyske kejserhus, da kejser Wilhelm 2.s ældste søn, den tyske kronprins Wilhelm (1882-1951), siden

1905 havde været gift med kronprinsesse Cecilie (1886-1954), født prinsesse af Mecklenburg-Schwerin, men det forhindrede kun hertug Christian Ludwig i at aftjene krigstjeneste under 2. verdenskrig, ikke broren arvestorhertug Friedrich Franz. Dette forhold illustrerer tydeligt den store inkonsekvens, hvormed man fra den tyske statsledelse eksekverede ”Prinzenerlass” i praksis. I forhold til kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, som opløstes i 1866, blev der også ageret forskelligt i forhold til fire brødre (Hessen-Kassel-Rumpenheim-linjen) i værnemagten af den tyske nazi-ledelse. Den ældste bror, landgreve Philip (1896-1980), overhoved for Hessen-Kassel-dynastiet fra 1940-80 og for hele Huset Hessen fra 1968, ægtede i 1925 prinsesse Mafalda af Savoyen (1902-44), den næstældste datter af Italiens kong Victor Emmanuel 3. (1900-46). Landgreve Philip var en fremtrædende nazist, men han faldt i unåde, da Italiens konge i 1943 erklærede Nazityskland krig. Hitler mente, at arrestationen i 1943 af Italiens fascistiske diktator, Benito Mussolini (1883-1945, regeringsleder fra 1922-43), foretaget af landgreve Philips svigerfar, var orkestreret af landgreve Philip selv. Landgreve Philip blev arresteret i efteråret 1943 og frataget sine officielle poster i nazistaten, og han blev sendt i koncentrationslejr, først i Flossenbürg, og fra foråret 1945 Dachau. Landgreve Philip blev således ikke afskediget som følge af ”Prinzenerlass”. Mafalda blev arresteret af Gestapo og endte i kz-lejren Buchenwald, hvor hun omkom under et allieret bombeangreb i 1944. Landgreve Philips yngre tvillingebror, prins Wolfgang af Hessen-Kassel, kronprins af Finland, deltog i 2. verdenskrig i Fortsættelseskrigen (1941-44) for de tyske tropper i det finske Lapland, hvor Tyskland var allieret med Finland i krigen mod Sovjetunionen. I 1943 modtog han for sin indsats Frihedskorset i tredje klasse af den finske marskal, Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867-1951), rigsforstander i Finland fra 1918-19 og den sjette præsident for Finland fra 1944-46. Prins Richard af Hessen-Kassel (1901-69) deltog i invasionen af Norge i april 1940. Som følge af ”Prinzenerlass” blev han afskediget fra den tyske hær i oktober 1943. Prins Richards yngre tvillingebror, prins Christoph af Hessen-Kassel (1901-43), medlem af nazistpartiet og Waffen-SS, aftjente sin krigstjeneste i Luftwaffe, og han faldt i krigen i et flystyrt i Italien i oktober 1943. Den forskelligartede ageren i forhold til de fire brødre i forhold til ”Prinzenerlass” er også bemærkelsesværdigt, da de var sønner af landgreve Friedrich Karl og landgrevinde Margaretha (1872-1954), der var født prinsesse af Preussen som datter af kejser Friedrich 3. og søster til kejser Wilhelm 2. Dermed var de også nært beslægtede med det preussiske kongehus og det tyske kejserhus ligesom Hannover-dynastiet. Men Hitler-Tyskland så også i relation til Hessen-Kassel-dynastiet stort på det reelle indhold i ”Prinzenerlass”. De to ældste sønner til landgreveparret af Hessen-Kassel, som blev gift i 1893, faldt i øvrigt i 1. verdenskrig i hhv. 1916 og 1914. Prins Christoph opkaldte sin ældste søn, prins Karl Adolf Andreas af Hessen-Kassel (1937-), efter den

tyske fører, Petropoulos: op.cit.

Især de tyske katolske fyrstefamilier stillede sig i politisk opposition til Hitler-regimet. Hertug Philipp Albrecht af Württemberg (1893-1975, overhoved for Huset Württemberg fra 1939-75), som tilhørte den romersk-katolske sidelinje til Württemberg-dynastiets lutheranske hovedlinje, hvis mandlige linje uddøde i 1921, var involveret i planer i tyske adelskredse om at begå et attentat mod Hitler, der mislykkedes den 20. juli 1944. Hertugens yngre bror hertug Albrecht Eugen (1895-1954), som i 1924 ægtede den bulgarske prinsesse Nadezhda (1899-1958), gjorde under 2. verdenskrig krigstjeneste i den tyske Wehrmacht, men da Württemberg-dynastiet var kendt for sin oppositionelle holdning til nazistyret, blev han aldrig forfremmet. Han deltog med styrker i Frankrig, Rumænien og Sovjetunionen, indtil han på grund af ”Prinzenerlass” blev afskediget fra tysk krigstjeneste i 1943. Prins Ludwig af Bayern (1913-2008), sønnesøn til Bayerns sidste konge, Ludwig 3. (1913-18), tjente de første år af 2. verdenskrig i den tyske hær indtil 1941, hvor han på linje med en lang række tyske prinser afskedigedes fra værnemagten med ”Prinzenerlass”. Wittelsbach-dynastiet var kendt for sin oppositionelle holdning til Hitler-Tyskland, og dele af familien var fra 1939 i eksil i Italien og siden i Ungarn. Også det eksilerede Habsburg-Lothringen-dynasti modsatte sig Tysklands og østrigeren Hitlers territoriale ambitioner og nazismen. Ærkehertug Otto af Østrig (1912-2011), overhoved for Huset Habsburg-Lothringen fra 1922-2007 og Ungarns de facto konge fra 1922-46, modsatte sig fra begyndelsen nazismen og opponerede stærkt imod Anschluss i 1938, hvor Østrig blev indlemmet i Hitler-Tyskland. Ærkehertug Ottos yngre bror ærkehertug Felix (1916-2011) blev i 1937 det første medlem af Habsburg-Lothringen-dynastiet efter afskaffelsen af monarkiet i 1918, der gjorde tjeneste i den østrigske hær som officer. Efter Anschluss flygtede han fra Østrig sammen med et par slægtninge til Tjekkoslovakiet. Under 2. verdenskrig gjorde Felix sammen med sin yngre bror ærkehertug Karl Ludwig (1918-2007) frivillig tjeneste i Infanteri-Bataljon 101 i den amerikanske hær, der bestod af østrigsk-amerikanere og østrigere bosat i USA. Karl Ludwig og hans yngre bror, ærkehertug Rudolf (1919-2010), lykkedes under dæknavne i den amerikanske hær at blive indrulleret i den østrigske modstandsbevægelse i 1944. Ærkehertug Ottos mor, den sidste østrigske kejserinde, Zita (1892-1989, født prinsesse af Bourbon-Parma), flygtede med sine børn ud af det tyskbesatte Belgien i 1940 til det fransktalende Quebec i Canada, hvor ekskejserindens svigerinde storhertuginde Charlotte af Luxembourg (1919-64), i årene 1940-44 stod i spidsen for den luxembourgske eksilregering, der holdt til både i Montreal i Quebec-provinsen og i London. Østrig blev genoprettet som stat i 1945 med Tysklands opløsning (den anden østrigske republik), hvilket blev besluttet på Moskva-konferencen i 1943. I 1955 ophævedes den allierede zoneinddeling af landet, og besættelsestropperne fra de fire allierede

magter forlod landet. I 1965 fik ærkehertug Otto på grund af sin titel- og tronfrasigelse i 1961 sit østrigske statsborgerskab tilbage, som han var blevet frataget i 1941. I 1966 besøgte han Østrig for første gang i 48 år. I 1978 tildeltes ærkehertugen vesttysk statsborgerskab (fra 1990 tysk statsborgerskab). Fra 1979-99 sad ærkehertug Otto i Europa-Parlamentet for Tyskland og partiet CSU i Bayern. Fra 1973-2004 var han tillige præsident for Paneuropabevægelsen, Lorenz et al. (udg.): op.cit., 421; Adalbert Prinz von Bayern: *Die Wittelsbacher: Geschichte*; Arcand: 'L'exil québécois', 19-26; Tötschinger (udg.): *Otto von Habsburg*.

Førnævnte prins Wilhelm af Preussen (1906-40) gav afkald på sine arverettigheder til den nedlagte tyske kejsertrone og preussiske kongetrone i 1933 i forbindelse med et morganatisk ægteskab til fordel for sin yngre bror prins Louis Ferdinand af Preussen (1907-94), som var overhoved for Hohenzollern-dynastiet fra 1951-94. Efter Tysklands genforening i 1990 var prins Louis Ferdinand den ledende kraft i at få flyttet de jordiske rester af medlemmer af Hohenzollern-dynastiet tilbage til den kejserlige krypt i Potsdam: kongerne Friedrich Wilhelm 1. (1713-40) og dennes søn kong Friedrich 2. den Store (1740-86). I 1938 ægtede han den russiske storfyrstinde Kira Kirillovna (1909-67), som var oldebarn af zar Alexander 2. (1855-81). Hans to ældste sønner indgik morganatiske ægteskaber, hvorfor den tredje søn, der også hed Louis Ferdinand (1944-77), blev arveberettiget som tronprætendent. Hans søn, prins Georg Friedrich af Preussen (1976-), har siden 1994 været overhoved for Hohenzollern-dynastiet. Hans mor, grevinde Donata af Castell-Rüdenhausen (1950-2015), giftede sig for anden gang i 1991 med hertug Friedrich August af Oldenborg (1936-2017), som var hendes afdøde gemals eks-svoger, da han fra 1965-89 var gift med prinsesse Marie-Cécilie (1942-), søster til prins Louis Ferdinand. I 2011 giftede prins Georg Friedrich sig med den katolske prinsesse Sophie af Isenburg (1978-). Den borgerlige vielse fandt sted den 25. august 2011, og den religiøse vielse blev forrettet den 27. august som en markering af 950-året for grundlæggelsen af Huset Hohenzollern. Parret har fire børn, to tvillingebrødre, en søn og en datter, web.archive.org. 'Prinz Georg Friedrich'; Massenbach: *Die Hohenzollern einst*, 75ff.

16. Italien

Fra 1700-tallet var størstedelen af den apenniniske halvø underlagt udenlandske fyrster. I 1737 uddøde eksempelvis det inflydelsesrige italienske Medici-dynasti i mandslinjen. Den berømte slægt regerede storhertugdømmet Toscana fra 1569-1737, og den leverede fire paver (1513-21, 1523-34, 1559-65 og 1605) foruden to franske dronninger, Katarina af Medici (1519-89, dronning 1547-59) og Marie af Medici (1575-1642, dronning 1600-10). En markant undtagelse var Kirkestaten, hvor paverne fra 1523 og indtil 1978 altid valgtes blandt indfødte italienere. Op igennem middelalderen og renæssancen var såvel de italienske som tyske fyrstestater ofte i indbyrdes krig, for de tyske staters vedkommende mest markant i Trediveårskrigen (1618-48). I perioderne 1125-86 og 1216-1392 udspandt der sig en magtkamp i de italienske bystater mellem den tysk-romerske kejser, hvis tilhængere kaldtes for ghibellinere, og så de pavevenlige partier, guelferne, der havde navn efter det tyske Welf-dynasti. Andre eksempler på større opgør er krigene i Lombardiet (1423-54) mellem to grupper af italienske stater anført af hhv. republikken Venedig (697-1797) og hertugdømmet Milano (1395-1447, 1450-1796). Venedig fik støtte fra bl.a. republikken Firenze (1115-1569) indtil 1450, hvor Firenze skiftede side og støttede Milano, som også var allieret med republikken Genova (1000-tallet-1797, 1814-15). I den sene middelalder var Venedig og Genova to af de største økonomiske magter i Middelhavs- og Sortehavsområdet med eksempelvis flere græske besiddelser. Efter krigene i Lombardiet fulgte en hel serie af italienske krige (1494-98, 1499-1501, 1502-04, 1508-16, 1521-30, 1536-38, 1542-46 og 1551-59), hvor primært Frankrig, det tysk-romerske kejserrige og Spanien brugte det italienske område som skueplads for deres opgør om magten i Europa.

I Revolutions- og Napoleonstiden fra 1792-1815 oprettedes en række franske søsterrepublikker, bl.a. Den Cisalpinske Republik (1797-1802), Den Italienske Republik (1802-05) og i 1799 Den Partenopæiske Republik. I 1805 oprettedes kongeriget Italien som en fransk vasalstat i personalunion med kejserriget Frankrig frem til 1814. Fra 1815 bestod det italienske område af pavestaten (Kirkestaten), fire (fra 1849 tre) kongeriger, et storhertugdømme, fire (fra 1829 tre og fra 1847 to) hertugdømmer, fyrstendømmet Monaco, republikken San Marino, republikken Cospaia (1440-1826) og de to kortvarige republikker som følge af revolutionsåret 1848: San Marco (1848-49) og den romerske republik (1849). Hertugdømmet Massa og fyrstendømmet Carrara (1473-1829) blev i 1829 indlemmet i hertugdømmet Modena (og Reggio), da hertuginde Maria Beatrice (1790-96 og 1815- 29) fra Este-dynastiet, mor til Modenas hertug Frans 4. (1814-46) fra Habsburg-Este-dynastiet, døde. På Wienerkongressen (1814-15) oprettedes hertugdømmet Lucca (1815-47) som en kompensation til Bourbon-dynastiet, der mistede hertugdømmet Parma til Habsburg-Lothringen-

dynastiet i 1814. Det blev fastslået på kongressen, at Bourbon-dynastiet skulle generhverve hertugdømmet Parma, når hertuginde Marie Louise (1814-47; fransk kejserinde fra 1810-14/15 som gemalinde til kejser Napoleon 1.) døde, og når det skete, skulle Bourbon-dynastiet atter afgive hertugdømmet Lucca, som skulle indlemmes i storhertugdømmet Toscana. Under pres fra den liberale bevægelse abdicerede hertug Carl Louis 1. af Lucca (1824-47) allerede den 4. oktober 1847 til fordel for storhertugen af Toscana, som officielt overtog hertugdømmet Lucca den 17. december 1847, da hertug Carl 1. besteg tronen i hertugdømmet Parma som Carl 2. (1847-49).

På Wienerkongressen fik medlemmer af den habsburgske kejserfamilie overdraget tronen i fyrstestaterne Toscana, Parma og Modena. Storhertugdømmet Toscana havde tidligere været i den habsburgske kejserfamilies besiddelse fra 1737-1801 (Lothringen-dynastiet frem til 1765, derefter Habsburg-Lothringen-dynastiet som en sekundogenitur i Habsburg-Lothringen-slægten). Toscana var reelt en vasalstat under Habsburgmonarkiet, da det regeredes af en habsburgsk sidelinje, den toscanske sidelinje, skønt formelt ikke en del af det habsburgske imperium. Efter Napoleonskrigene opstod den italienske nationale enhedsbevægelse. Som en følge af revolutionsoprør i den habsburgske del af Norditalien i kongeriget Lombardiet-Veneto (1815-66) i 1848 erklærede Sardinien-Piemonte Østrig krig, Den Italiensk-Østrigske Krig (1848-49), også kaldet Den Første Italienske Uafhængighedskrig. Kongeriget Sardinien-Piemonte søgte at udnytte situationen med revolutioner og oprør i andre dele af Habsburgmonarkiet til at erobre Milano og Lombardiet fra det svækkede kejserrige. Sardinien-Piemontes hær blev imidlertid hurtigt besejret, og kong Carl Albert (1831-49) måtte trække sig tilbage og blev afløst af sin ældste søn, kong Victor Emmanuel 2. (1849-61). Krigen forårsagede indirekte hertug Carl 2.s abdikation som hertug af Parma i 1849, efter at de østrigske soldater havde forsøgt at bakke ham op militært. Også i det øvrige Italien blev oprørene slået ned. I Rom blev den romerske republik i 1849 nedkæmpet med fransk hjælp. Den franske præsident, Louis Napoleon (1808-73, præsident 1848-52), den senere kejser Napoleon 3. (1852-70), der var kommet til magten i Frankrig i kølvandet på den franske Februarrevolution i 1848, sendte soldater til Rom for at beskytte paven. Sardinien-Piemonte indgik i 1850'erne en alliance med Frankrigs kejser Napoleon 3., Napoleon 1.s (1804-1814/15) nevø.

Frankrig under Napoleon 3. fra Bonaparte-dynastiet støttede nationalitetsprincippet i et ideologisk opgør med wienersystemets dynastiske legitimitetsprincip, hvor det gav realpolitisk mening for Frankrig, fx i samlingen af det kulturelt franskorienterede, romanske Rumænien og således i forbindelse med det romanske Italiens samling. Som de øvrige nationale, transstatslige bevægelser opstod panlatinismen med den romantiske nationalisme i begyndelsen af det 19. århundrede. Kejser Napoleon 3. var grebet af panlatinismen, der havde til formål at samle alle de romanske folk, og han så sig selv som en ideologisk frontfigur for og leder af de romanske nationer. Frankrig støttede

derfor dannelsen af Rumænien i 1850'erne og 1860'erne og Italien (1859-61). Panlatinismen var medvirkende til at skabe den rumænske nationale identitet i anden halvdel af 1800-tallet inden for rammerne af den rumænske nationalstat. Et afgørende led i denne proces var skiftet i 1860 til at skrive det rumænske sprog med det latinske alfabet mod hidtil det kyrilliske alfabet. Napoleon 3. stod bag valget af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet som det regerende fyrstehus i det latinske og franskorienterede Rumænien i 1866. Den valgte prins Karls (1839-1914) farmor og mormor stammede fra de franske adelsslægter Murat og Beauharnais. Napoleon 3.s mor, dronning Hortense af Holland (1783-1837, dronning fra 1806-10), var født ind i Beauharnais-dynastiet og halvkusine til prins Karls mormor.

Da Den Italiensk-Østrigske Krig, Den Anden Italienske Uafhængighedskrig, begyndte i 1859, var Habsburgmonarkiet i krig med både Sardinien-Piemonte og Frankrig. Kejserriget Østrig måtte ved fredsslutningen samme år afstå Lombardiet til Frankrig, der leverede det videre til Sardinien-Piemonte til gengæld for kongerigets fransktalende områder grevskabet Nice og hertugdømmet Savoyen, der som en tak for Frankrigs hjælp i krigen blev overgivet af Sardinien-Piemonte til Frankrig med en traktat i marts 1860, som blev bekræftet ved en folkeafstemning i april 1860, hvorpå områderne tilsluttede sig Frankrig. Fra 1815 var fyrstendømmet Monaco et protektorat under kongen af Sardinien-Piemonte. Fra 1815 havde den monegaskiske fyrste byerne Menton og Roquebrune i len af kongen af Sardinien-Piemonte. I 1848 havde byerne, som var en del af Monaco, erklæret sig som frie byer under beskyttelse af Sardinien-Piemonte. Under indtryk af ovennævnte tilsluttede de sig Frankrig ved en folkeafstemning i 1861, fordi de opfattede sig som en del af grevskabet Nice. Fyrstendømmet Monaco, verdens næstmindste land, er siden 1297 blevet regeret af en landflygtig genovesisk slægt, Grimaldi-dynastiet. I agnatisk linje var Monacos fyrstehus i perioden 1731-1949 den normannisk-bretonske adelsslægt Goyon-Matignon, men Jacques de Goyon de Matignon (1689-1751) forpligtede sig til at videreføre Grimaldi-navnet, da han i 1715 ægtede den monegaskiske tronfølger, prinsesse Louise Hippolyte (1697-1731). I forbindelse med giftermålet fik han tildelt titlen hertug af Valentinois af den franske konge. Som regerende fyrstinde fra februar til december 1731 valgte fyrstinde Louise Hippolyte imod ægteskabskontraktens ordlyd at regere alene uden sin magtbegærlige gemal, der dog ved sin gemalindes død overtog tronen som fyrst Jacques 1. (1731-33). Jacques 1. var yderst upopulær, og han blev tvunget til at forlade fyrstendømmet allerede efter et år på tronen. Han abdicerede i 1733 til fordel for parrets ældste søn, Honoré 3. (1733-93). Den franske grev Pierre de Polignac (1895-1964) adopterede i forbindelse med sit giftermål i 1920 med den monegaskiske prinsesse Charlotte (1898-1977), hertuginde af Valentinois fra 1919, Monacos tronfølger fra 1922, Grimaldi-slægtens navn og våbenskjold. Greven, der tilhørte en af Frankrigs mest indflydelsesrige hertugslægter, blev

monegaskisk statsborger og hertug af Valentinois jure uxoris med ægteskabet i 1920, som opløstes i 1933. Dermed opfyldte parret paragraf 1 i husloven for Grimaldi-dynastiet fra 1882, der fastslog, at den til enhver tid regerende fyrste skulle bære navnet Grimaldi. Parret blev i 1923 forældre til fyrst Rainier 3. (1949-2005), der blev den første monegaskiskfødte monark siden fyrstinde Louise Hippolyte i 1697. Arveprinsesse Charlotte gav afkald på sin arveret i 1944 til fordel for sin søn.

Østrig måtte på grund af krigen opgive sin traditionelle støtte til fyrsterne i staterne Parma, Modena og Toscana, der erobredes og indlemmedes i kongeriget Sardinien-Piemonte 1859-60. Kongeriget Begge Sicilier erobredes og indlemmedes i Sardinien-Piemonte i 1860, og i 1861 oprettedes kongeriget Italien som en omdannelse af kongeriget Sardinien-Piemonte med Victor Emmanuel 2., konge af Sardinien-Piemonte fra 1849, som den første monark (indtil sin død i 1878). Kong Victor Emmanuel 2. besteg formelt den italienske kongetrone på baggrund af en parlamentsafstemning og en række folkeafstemninger i de erobrede områder. Den italienske samlingsproces, kaldet *Risorgimento*, var dermed foreløbig afsluttet med dannelsen af den italienske nationalstat i 1861. Den italienske statsunion blev ligesom den tyske fra 1871 organiseret som et konstitutionelt monarki, i Italien med Sardinien-Piemonte og dets kongehus Savoyen som det samlende nationale fyrstehus. Den tyske og italienske nationale samlingsproces krænkede dynastiske rettigheder ved opløsningen af traditionsrige fyrstestater. Men Italien blev modsat Det Tyske Kejserrige udformet som en enhedsstat og ikke som en føderation.

Republikken San Marino overlevede ligesom fyrstendømmet Monaco den italienske samlingsproces. Ifølge legenden blev republikken San Marino grundlagt i 301 e.Kr., hvormed San Marino hævder at være såvel den ældste endnu eksisterende suveræne stat som den ældste konstitutionelle republik i verden. San Marino er verdens næstmindste republik. San Marino er en diarkisk republik, der styres af to såkaldte kaptajnregenter, der som statsoverhoveder vælges for seks måneder ad gangen af landets parlament. Traditionen stammer fra 1243. I år 1600 fik San Marino sin forfatning, der hævdes at være verdens ældste endnu gældende nedskrevne konstitution. Med Wien-fredstraktaten i 1866 afgav Habsburgmonarkiet Veneto-området, området omkring Venedig, til Frankrig, som videregav området til Italien, der havde deltaget på Preussens side i krigen mod Østrig i 1866 (Den Tredje Italienske Uafhængighedskrig). Og da Frankrig kom i krig mod Preussen i 1870, blev de franske soldater trukket bort fra Rom, hvorpå italienske soldater rykkede ind. Kirkestaten, pavestaten, der opstod i 756, opløstes og indlemmedes i kongeriget Italien, og Rom blev derpå gjort til Italiens hovedstad. I 1929 fik paven på ny sin egen stat, da valgmonarkiet Vatikanstaten oprettedes. Vatikanstaten, verdens mindste stat, og fyrstendømmet Monaco, verdens næstmindste stat, er i dag de eneste to suveræne bystater i Europa. Vatikanstaten er i dag Europas eneste absolutte monarki. Efter 1. verdenskrig (1914-18) fik Italien i 1919 Trieste-

området og Sydtyrol, hvor der var en stor tysktalende befolkningsgruppe. Efter 2. verdenskrig (1939-45) søgte de tysktalende indbyggere i Sydtyrol med hjælp fra Østrig at få en form for selvstyre. Det fik de i 1946, men det var sammen med den rent italienske Trentino-region, så de var fortsat under italiensk styre. Det førte til en række terrorangreb i 1960'erne, og i 1972 gav den italienske regering efter og gav sydtyrolerne en række fordele, som blev endeligt fastslået i 1992.

Italien har traditionelt været en relativ homogen nationalstat, som dog traditionelt har været præget af stærke spændinger mellem Nord- og Syditalien. I Norditalien opstod i 1991 et regionalt parti, Lega Nord, der kræver, at Italien omdannes til en føderal stat, eller at der dannes en selvstændig norditaliensk stat, Padania (opkaldt efter Pofloden). Partiet søgte at give sig selv historisk pondus ved at hævde, at man var arvtager til det lombardiske statsforbund, der grundlagdes i 1167, og som på sit højdepunkt omfattede de fleste norditalienske bystater. Forbundet blev støttet af paven i kampen mod de tre hohenstaufere på den tysk-romerske kejsertrone: Frederik 1. Barbarossa (1155- 90), Henrik 6. (1191-97) og Frederik 2. (1220-50), der alle søgte at tilkæmpe sig magten i kongeriget Italien. I 1250 blev forbundet opløst. Lombardiet er navngivet efter de germanske longobardere, som herskede i området fra 568-774. Ved valget i 2001 fik partiet en nøglerolle i italiensk politik. Samme år gennemførtes en føderalisering af den italienske statsdannelse med en betydelig udvidelse af regionernes selvstyre, som blev bekræftet ved en folkeafstemning. Et yderligere skridt i retning af en føderation blev imidlertid forkastet ved en konstitutionel folkeafstemning i 2006.

Italien rummer desuden et par såkaldte mikronationer, der påberåber sig en historisk berettigelse i forhold til republikken Italien. I 1963 blev fyrstendømmet Seborga erklæret som en selvstændig stat i det nordvestlige Italien, et valgmonarki med valg af statsoverhoved hvert syvende år. Baggrunden for dannelsen af denne mikronation, der ikke er anerkendt som statsdannelse af nogen anden stat, skete med henvisning til, at byen Seborga ifølge i Vatikanarkivet var blevet en del af den grevelige Ventimiglia-slægts feudale besiddelser. I året 954 blev Seborga underlagt benediktiner-munkene fra klosteret Lérins, og i 1079 blev klosterets abbed udnævnt til fyrste af det tysk-romerske kejserrige som fyrste af Seborga. I 1729 blev fyrstendømmet solgt til Savoyen-dynastiet, hertugdømmet Savoyen og kongeriget Sardinien-Piemonte. Argumentet for fyrstendømmet Seborgas oprettelse i 1960"erne baserede sig på den påstand, at salget i 1729 aldrig blev registreret af Seborgas nye ejere, hvorfor fyrstendømmet faldt i en legal gråzone. Wienerkongressen (1814-15) overså Seborga, og Seborga nævnes ikke i forbindelse med grundlæggelsen af Italien i 1861 og oprettelsen af den italienske republik i 1946. Den anden er kongeriget Tavolara, der har taget sit navn efter øen Tavolara, som ligger ved nordøstkysten af Sardinien. Ifølge traditionen udnævnte kong Carl Albert af Sardinien-Piemonte under en jagt i 1836 et medlem af Bertoleoni-familien til konge af Tavolara.

Igennem det 19. og 20. århundrede har Bertoleoni-slægten påberåbt sig at være den retmæssige kongefamilie på den lille italienske ø.[45]

[45] Clark: *The Italian Risorgimento*; Banti: *La nazione del*; Panick: *La race latine*; Flantzer: 'Jacques I'; Velde: 'Monaco'; britannica.com. 'San Marino'; Klieger: *The Microstates*, 177; Geremia og Ragnetti: *Tavolara*. Den italienske politiker Giuseppe Mazzini var ideologen bag *Risorgimento*, den italienske frihedshelt og general Giuseppe Garibaldi (1807-82) var dens militære frontmand, mens den nationalliberale politiker Camillo Cavour (1810-61; regeringsleder i Sardinien-Piemonte ad to omgange fra 1852-59 og 1860-61 og Italiens første regeringsleder i 1861) fra Sardinien-Piemonte var den strategiske arkitekt bag Italiens samling. I et brev den 2. oktober 1860 formulerede Cavour tankerne bag den italienske samling:

Non sarà l'ultimo titolo di gloria per l'Italia d'aver saputo costituirsi a nazione senza sacrificare la libertà all'indipendenza, senza passare per le mani dittatoriali d'un Cromwell, ma svincolandosi dall'assolutismo monarchico senza cadere nel dispotismo rivoluzionario […]. *Ritornare* […] *alle dittature rivoluzionarie d'uno o più, sarebbe uccidere sul nascere la libertà legale che vogliamo inseparabile dalla indipendenza della nazione*, Romeo: *Vita di Cavour*, 489.

Det vil ikke være den sidste hæderstitel for Italien at have været i stand til at konstituere sig selv som en nation uden at ofre frihed til uafhængighed, uden at gå gennem en Cromwells diktatoriske hænder, men at frigøre sig fra monarkisk absolutisme uden at falde i revolutionær despotisme […]. *At vende tilbage* […] *til et eller fleres revolutionære diktaturer ville være at dræbe i opløbet den juridiske frihed, som vi ønsker skal være uadskillelig fra nationens uafhængighed* (min oversættelse).

Italiens samling blev således uløseligt knyttet til realiseringen af et demokratisk styre, der dog ikke skulle være radikal i sin udformning, men derimod inden for rammerne af et konstitutionelt monarki. Dette mål kontrasterede Cavour med det diktatoriske styre i England under Oliver Cromwell (1599-1658), der efter afskaffelsen af monarkiet i 1649 fungerede som Lord Protector i årene 1653-58. I et andet brev fra marts 1860 refererede den italienske statsmand endvidere til de italienske folkeafstemninger, der blev afholdt umiddelbart forud for Italiens samling i 1861.

Jeg afventer med ængstelse resultatet af optællingen, som finder sted i det centrale Italien. Hvis, som jeg håber, dette sidste bevis er afgørende, har vi skrevet en vidunderlig side i Italiens historie.

Selv hvis Preussen og Rusland bestrider den almindelige valgrets juridiske værdi, kan de ikke sætte spørgsmålstegn ved den enorme betydning af den begivenhed, der er gennemført i dag. Hertuger, ærkehertuger og storhertuger vil blive begravet for evigt under bunken af stemmer, der er deponeret i urner på stemmesteder i Toscana og Emilia, Luigi (red.): *Lettere edite*, vol. 3, 211; min oversættelse.

Folkeafstemningerne havde i Cavours optik en berettigelse i at levere en demokratisk legitimitet til det nye, påtænkte styre i kongeriget Italien.

Savoyen-dynastiet i kongeriget Sardinien-Piemonte, som blev Italiens nationale kongehus i 1861, var fransktalende og generelt orienteret mod Frankrig. Savoyen-dynastiet er med sin grundlæggelse i 1003 et af de ældste dynastier blandt Europas konge- og fyrstehuse. Frankrigs alliance med kongeriget Sardinien-Piemonte i 1858 udmøntede sig i en dynastisk forbindelse i 1859 mellem Bonaparte-dynastiet og prins Napoleon-Jérôme-Bonaparte (1822-91), fætter til Napoleon 3. og fra 1879-91 et omstridt overhoved for Bonaparte-dynastiet, og prinsesse Maria Clotilde (1843-1911) fra Savoyen-dynastiet, den ældste datter til Italiens første konge, Victor Emmanuel 2. (1861-78). Prins Napoleon-Jérôme-Bonaparte var en nær rådgiver for kejser Napoleon 3., og han støttede aktivt en fransk intervention til fordel for de italienske nationalisters bestræbelser for Italiens samling. Parrets datter, Maria Letizia Bonaparte (1866-1926), ægtede i 1888 sin morbror Amadeo, hertug af Aosta (1845-90), der i perioden 1870-73 var konge af Spanien som Amadeo 1. Med dannelsen af kongeriget Italien i 1861 blev Italien for første gang forenet under én monark siden Det Byzantinske Imperiums erobring af det germanske ostrogotiske kongerige (493-553) i 553. Italien havde således ikke været en samlet politisk enhed siden den tidligste middelalder. Kong Victor Emmanuel 2. fik tilnavnet ”Fædrelandets fader”, afledt af den gamle latinske titel til de romerske kejsere, ”Pater Patriae”. Kong Victor Emmanuel 2. kom til at antage symbolsk karakter som samlingskongen, og der blev opstillet statuer af ham overalt i Italien. Han gav også navn til et stort nationalmonument, ”Il Vittoriano” (eller ”Fædrelandets Alter”), som blev indviet i Rom i 1911, 50-året for Italiens samling. Efter dannelsen af kongeriget Italien i 1861 fortsatte han med sin gamle regenttitel som kong Victor Emmanuel 2. Ved ikke at antage regenttitlen kong Victor Emmanuel 1. af Italien fremstod Italiens samling ikke som en egentlig national forening af Italien, men snarere som en territoriel ekspansion af Sardinien-Piemonte, og dermed blev kongeriget Sardinien-Piemontes institutionelle kontiunitet understreget i det nye italienske kongerige. Regenttitlen for de italienske konger fulgte dog ikke konsekvent traditionen fra kongeriget Sardinien-Piemonte,

ligesom regenttitlen for de tyske kejsere fra 1871-1918 fulgte traditionen fra kongeriget Preussen. Victor Emmanuel 2.s ældste søn, Umberto 1. (1878-1900), valgte regenttitlen Umberto 1. og ikke Umberto 4., hvilket var en symbolsk national markering fra Savoyen-dynastiets side. Hans forgængere var grever af Savoyen: Umberto 1. (1032-47/48), Savoyen-dynastiets grundlægger, Umberto 2. (1080-1103) og Umberto 3. (1148-89). Blandt andre indenrigsminister Crispi (1818-1901, indenrigsminister) havde arbejdet intenst på, at den nye konges regenttitel skulle være Umberto 1. og ikke Umberto 4., madmonarchist.blogspot.com. 'Servant of God Princess'; treccani.it. 'Vittoriano'; Duggan: *Creare la nazione*, 448-52.

Monumentet "Il Vittoriano" repræsenterer i sin arkitektoniske udformning den romerske og klassiske arv, som hovedstaden Rom symboliserer. Det samtidige Kyffhäuser-monument afslører markante forskelle mellem den italienske og tyske nationalisme. I Kyffhäuser-mindesmærket fremtræder kejser Wilhelm 1. som fornyeren af det tysk-romerske kejserrige under Frederik 1. Barbarossa, hvorimod "Il Vittoriano" ikke er i stand til symbolsk at basere sig på et italiensk middelalderrige analogt med det tyske rige. I opbygningen af den moderne italienske nationale identitet i det 19. århundrede blev der i vidt omfang trukket på arven fra middelalderens opsplittede Italien, fx de mange italienske byforbund, herunder bl.a. det lombardiske statsforbund (1167-1250), som på sit højeste omfattede de fleste norditalienske bystater. I slaget ved Legnano i 1176 lykkedes det for det lombardiske forbund at besejre det tysk-romerske kejserrige under kejser Frederik 1. Barbarossa. I det fjerde vers af Italiens nationalsang, "Il Canto degli Italiani" ("Italienernes sang") fra 1847, er der en reference til slaget ved Legnano (min danske oversættelse):

Dall'Alpi a Sicilia dovunque è Legnano, ogn'uom di Ferruccio ha il core, ha la mano, i bimbi d'Italia si chiaman Balilla, il suon d'ogni squilla i Vespri suonò.	Fra Alperne til Sicilien, hvor end Legnano er, har hver mand i Ferruccio hjertet, har hånden, Italiens børn de kaldes Balilla, lyden af hver klokke, vesperne ringede.

Ferruccio refererer til Francesco Ferruccio (1489-1530), som faldt under kejser Karl 5.s (1519-56) belejring af Firenze i 1530. Balilla er kælenavnet for Giovan Battista Perasso (1735-81), der som dreng i 1746 igangsatte et oprør i Genova mod ærkehertugdømmet Østrig ved at kaste en sten på en officer Foruden Legnano nævner verset til sidst Den Sicilianske Vesper i 1282, et herostratisk

berømt oprør, hvor det lykkedes Sicilien sammen med kongeriget Aragonien at uddrive den franskfødte kong Karl 1. (1266-82 og konge af Napoli 1282-85; Anjou-sidelinjen inden for Capetinger-dynastiet) fra den sicilianske ø. Oprøret blev i det 19. århundredes italienske nationalisme anskuet som en italiensk sejr over en fremmedmagt på italiensk område; et tidligt varsel om et forenet og frit Italien. I virkeligheden overgik tronen til den spanskfødte kong Peter 3. af Aragonien (1276-85), der som kong Peter 1. (1282-85) regerede Sicilien jure uxoris sammen med sin sicilianskfødte gemalinde, dronning Constance 2. (1282-85). Den italienske romantiske komponist Giuseppe Verdi (1813-1901) havde i hhv. 1849 og 1855 premiere på sine store operaer om slaget ved Legnano, ”La battaglia di Legnano” (”Slaget ved Legnano”), og Den Sicilianske Vesper, ”Les vêpres siciliennes” (italiensk: ”I vespri siciliani”) (”Sicilianske Vesper”). Verdi var kendt for sin tilslutning til Risorgimento-bevægelsen, og fra 1859 i Napoli spredte sloganet ”Viva Verdi” sig overalt i Italien. ”Viva Verdi” blev anvendt som akronym for ”Viva Vittorio Emanuele Re D’Italia” (”Længe leve Victor Emmanuel, konge af Italien”). Kong Victor Emmanuel 2. var på daværende tidspunkt stadig kun konge af Sardinien-Piemonte. Verdi blev i februar 1861 valgt til parlamentet i Sardinien-Piemonte, som allerede i marts samme år omdannedes til det nye Italiens parlament. Efter Cavours død i juni 1861 trak han sig fra det politiske arbejde. I 1874 udnævntes han til medlem af Senatet, uagtet at han ikke deltog i dets samlinger. Efter 1861 blev mange af Verdis tidlige operaer gentolket som Risorgimento-arbejder, uagtet at det ikke i alle tilfælde havde været tilsigtet oprindeligt.

Vers fem i den italienske nationalsang nævner den impotente østrigske ørn og det polske blod, der er blevet drukket af de russiske kosakker. Polen delte natonal skæbne med Italien. Den polske nationalsang, ”Mazurek Dąbrowskiego” (”Endnu er Polen ikke fortabt”), blev skrevet i 1797 i Norditalien to år efter Polens udslettelse fra landkortet og hed oprindeligt ”Sangen om de polske legioner i Italien”. Sangen, som hævdede, at en nation kunne eksistere uden en statsdannelse og udelukkende på basis af en fælles gruppe mennesker, havde tydelige republikanske konnotationer, og var derfor kun i ringe grad forenelig med det etablerede italienske monarki i 1861. Som nationalsang valgte man i stedet ”Marcia Reale d’Ordinanza” (”Den Kongelige Forordningsmarch”), der var skrevet i 1831 som en hyldest til Savoyen-dynastiet og den nye kong Carl Albert. Den sardinske nationalsang, ”S’hymnu sardu nationale”, daterer sig ligeledes tilbage til 1830’erne, og begge sange havde status af nationalsange for kongeriget Sardinien-Piemonte. ”S’hymnu dardu nationale” er skrevet på det sardinske sprog, nærmere betegnet den logudoresiske dialekt. Reelt bortfaldt sangen som nationalsang med nedlæggelsen af kongeriget Sardinien-

Piemonte og oprettelsen af kongeriget Italien i 1861, men først formelt med monarkiets afskaffelse i 1946 blev sangen afskaffet som italiensk nationalsang. Officielt havde ”Marcia Reale d’Ordinanza” ingen tekst, men efter Italiens samling i 1861 forsøgte flere digtere at skrive forskellige tekster til musikken, som søgte entydigt at knytte hyldesten til monarken til Italiens historiske skæbne, men uden nogen gennemslagskraft. Med monarkiets afskaffelse i 1946 bortfaldt ”Marcia Reale d’Ordinanza” som Italiens nationalsang til fordel for den nuværende nationalhymne, ”Il Canto degli Italiani”, nationalanthems.info. ’Italy (1861-1946)’, ’Poland’.

Efter Italiens samling i 1861 søgte man at tilskrive Italiens kongehus, Savoyen-dynastiet, en historisk og italiensk national pondus, skønt dynastiet traditionelt var fransktalende og orienteret mod Frankrig. Man hævdede nu, at dynastiet i århundreder havde været forpligtet på den italienske sag. Et emblematisk eksempel på denne identitetspolitiske historiebrug er Pietro Corellis (1815-67) værk i fem bind, *La stella d’Italia o nove secoli di casa Savoia* (*Italiens stjerne eller ni århundreder af Savoyens hus*), udgivet 1860-63, i hvilket Corelli anførte Savoyen-dynastiets nedstamning fra Berengar 2. (950-61) og dennes sønnesøn eller halvbrors sønnesøn Arduin (1002-14), begge konger af Italien og tilhørende et frankisk dynasti, Ivrea-dynastiet. Kong Victor Emmanuel 2. var 24 gange tipoldebarn af kong Berengar 2. via prinsesse Gisela af Burgund (1075-1135) af Huset Ivrea, som blev gift med grev Umberto 2. af Savoyen (ca. 1080-1103). Ivrea-dynastiet havde sin oprindelse i regionen Piemonte, der også var hovedsædet for kong Arduin. Berengar 2., som var konge sammen med sin søn kong Adalberto (950-61), tilhørte de sidste monarker i den gruppe af italienske konger, som eftertidens italienske historieskrivning har givet den anakronistiske betegnelse ”Nationalkongerne”, og som regerede kongeriget Italien fra 888-961, fra Karolingerrigets (800-887) fald til oprettelsen af det tysk-romerske kejserrige i 962. Kong Arduin blev i det 19. århundredes italienske nationalisme set som den sidste repræsentant for et Italien, der var uafhængigt af tysk indflydelse. Denne patriotiske ophøjelse udtrykte eksempelvis, at de italienske fyrster med rod i den franske kulturkreds lovligt regerede en stor del af det nordlige Italien med udgangspunkt i Piemonte, og at de med held modsatte sig den tysk-romerske kejsers magt. En eksponent for denne tradition er den italienske digter og dramatiker Giuseppe Giacosa (1847-1906), der var født i Piemonte, og som med flere af sine stykker åbenbarede Piemontes middelalderlige dramaer for det moderne Italien.

Understregningen af Savoyen-dynastiets italiensk-dynastiske herkomst fortsatte efter oprettelsen af kongeriget Italien i 1861, men samtidig gled historiebrugen af middelalderen ud af den offentlige identitetsdannelse i Italien, da man netop ikke kunne overføre det moderne samlede italienske

monarki på middelalderens opsplittede italienske statsstruktur, modsat eksempelvis Tyskland. Dyrkelsen af den middelalderlige arv blev flyttet fra statsniveau til det lokale og regionale niveau i Italien og de tilhørende forskellige identiteter med grobund i de tidligere by- og fyrstestater. Kongeriget Italien havde i perioden 1861-71 tre forskellige hovedstæder: fra 1861-65 Torino, Savoyen-dynastiets vugge, fra 1865-71 Firenze, den kulturelle hovedstad, og fra 1871 Rom, den antikke civilisationsby. De tre hovedstæder repræsenterer på mange måder forskellige strømninger i den nationale italienske diskurs, hvor vægten i tiden efter 1861 i højere grad blev flyttet fra et fokus på middelalderen over på den antikke romerske arv (Rom) og dens genfødsel i renæssancen (Firenze), Falconieri: '"Medieval" Identities', 319-45; web.archive.org. 'Fratelli d'Italia'.

Kong Victor Emmanuel 1. af Sardinien-Piemonte (1802-21) måtte under indtryk af de liberale revolutioner i de italienske stater, herunder kongeriget Begge Sicilier i 1820, abdicere i 1821, da han nægtede at underskrive en liberal konstitution. Han abdicerede til fordel for sin yngre bror, Carl Felix (1821-31). Da Carl Felix befandt sig i Modena på tidspunktet for abdikationen, blev regentskabet midlertidigt overdraget til nummer to i arvefølgen, Carl Albert (1831-49), som tilhørte Carignano-sidelinjen inden for Savoyen-dynastiet. Carl Albert havde som fyrste af Carignano støttet oprøret mod kong Victor Emmanuel 1. og var villig til at gøre indrømmelser over for de revolutionære oprørere, og han underskrev en liberal forfatning, som var inspireret af den spanske 1812-forfatning. Carl Felix, der ankom til hoffet få dage efter, slog dog straks ind på en reaktionspolitik. Han ophævede straks den liberale konstitution, afskaffede det konstitutionelle monarki og genindførte et absolutistisk styre. De resterende oprørere blev nedkæmpet med hjælp fra en østrigsk hær, som Carl Felix havde tilkaldt. Carl Albert blev efter affæren i 1821 politisk konservativ, og han deltog i den legitimistiske, franske militære intervention imod den spanske liberale regering i 1823. Som konge skulle han dog komme til at lægge navn til en ny, liberal konstitution med Statuto Albertino i 1848. Forfatningen for kongeriget Sardinien-Piemonte fra 1848, Statuto Albertino, fortsatte som forfatning for kongeriget Italien fra 1861-1946. Ifølge forfatningen var prinserne i det italienske kongehus automatisk medlemmer af Senatet fra deres 21-års fødselsdag, med stemmeret fra de 25 år (§ 34), Bertoldi: *Il re che*; Rebuffa: *Lo Statuto*.

Den italienske konges titulatur var ligesom titulaturerne for de bulgarske (1879-1946), rumænske (1866-1947), franske (1791-92, 1804-1814/15, 1830-48 og 1852-70), spanske (1833-68, 1870-73, 1874-1931), jugoslaviske (1918-45), portugisiske (1822-23, 1838-42) og tyske monarker (1871-1918) og for Norges uafhængige monark i 1814 et kompromis mellem forestillingen om folkesuverænitet og den gamle religiøse legitimering fra middelalderen, da titulaturerne både

indeholdt ”af Guds nåde” og referencer til folket (nationaliteten) og i nogle tilfælde også konstitutionen. I perioden 1861-1946 lød den italienske konges titulatur som følger: ”af Guds nåde og af folkets vilje Konge af Italien, konge af Sardinien, Cypern, Jerusalem, Armenien, hertug af Savoyen, greve af Maurienne, markgreve af det tysk-romerske kejserrige i Italien, fyrste af Piemonte, Carignano, Oneglia, Poirino, Trino, fyrste and evig præst af det tysk-romerske kejserrige, fyrste af Carmagnola, Montmélian med Arbin og Francin, fyrste-foged af hertugdømmet Aosta, fyrste af Chieri og Banna, Busca, Bene, Bra, hertug af Genova, Montferrat, Aosta, hertug af Chablais, Genevois, hertug af Piacenza, markgreve af Saluzzo, Ivrea, Susa, af Maro, Oristano, Cesana, Savona, Tarantasia, Borgomanero og Cureggio, Caselle, Rivoli, Pianezza, Govone, Salussola, Racconigi over Tegerone, Migliabruna og Motturone, Cavallermaggiore, Marene, Modane og Lanslebourg, Livorno Ferraris, Santhià, Agliè, Centallo og Demonte, Desana, Ghemme, Vigone, greve af Barge, Villafranca, Genève, Nize, Tende, Romont, Asti, Alessandria, af Goceano, Novara, Tortona, Bobbio, Soissons, Sant‟Antioco, Pollenzo, Roccabruna, Tricerro, Bairo, Ozegna, delle Apertole, baron af Vaud og af Faucigny, herre af Vercelli, Pinerolo, af Lomellina, af Valle Sesia, af markgrevskabet Ceva, overherre af Monaco, Roquebrune og af Menton, den adelige patricier i Venedig, patricier i Ferrara”. Titulaturen for den italienske konge bibeholdt de historiske og dynastiske prætentionstitler fra kongeriget Sardinien-Piemonte, analogt med titulaturen for den tyske kejser fra 1871 med rødder i kongeriget Preussen, dircost.unito.it. ’Legge sulla’.

Umberto 1.s dronning Margherita (1851-1926, født prinsesse af Savoyen (Genova-sidelinjen)) var meget bevidst om kongehusets popularitet, og under sine besøg i Italien som kronprinsesse i perioden 1868-78 fulgte hun nøje de lokale skikke, traditioner og kulturer, hvilket gjorde hende meget afholdt i den italienske befolkning. Disse besøg var uhyre vigtige, eftersom Italien ikke havde en dronning, da kong Victor Emmanuel 2. siden 1855 var enkemand efter Adelaide (1822-55, født ærkehertuginde af Østrig og dronning af Sardinien-Piemonte 1849-55). I 1869 indgik han et morganatisk ægteskab. Selvom dronning Margheritas modersmål var fransk, blev hun rost for sin smukke beherskelse af det italienske sprog, Regolo: *Margherita di Savoia*; Körner: ’Heirs and Their Wives’. Det italienske tronfølgerpars bryllup i 1868 i Torino var afgørende for det italienske monarkis folkelige legitimering. Der blev skrevet talrige hyldestdigte i anledning af det kongelige giftermål, fx af den italienske digter Giovanni Prati (1814-84) fra grænseområdet Trento. Den 22. april 1868 trykte det italienske dagblad *La Stampa* et digt af Prati på 12 strofer, Prati: ’Ad Umberto’. Digtet med titlen ”Ad Umberto e Margherita di Savoja” (”Til Umberto og Margherita af Savoyen”) gengives nedenfor i min danske oversættelse:

lo v’ascolto dai rodidi clivi,
Àugelletti, cantar prima vera,
Sotto l’erbe si svegliano i rivi,
Spira intorno il favonio d’april.
Non è margo ir. si nuda costiera
Che non senta di fresca viola.
Non è siepe si ruvida e sola.
Che non torni odorata e gentil.

jeg lytter til dig fra gnaverbakkerne,
Små fugle, synger det første sande forår,
Under græsset vågner vandløbene,
Aprilfønvinden blæser rundt.
Det er ingen skrænter her. ja bare kyst
Der ikke lugter frisk lilla.
Der er ikke en hæk, der er groft og alene.
Må den ikke komme tilbage duftende og blid.

Dalle antiche mie Rezie nevose
Alla tepida boja sicana,
Cinti il capo di lauri e di rose,
L’aure fendono Imene ed Amor;
E alle note del sacro peana
Ogni borgo, ogni villa si desta,
La Penisola è tutta una festa,
Un Olimpo di luce e di fior.

Fra min gamle sneklædte Rezie
Til den lunkne sicanske bøddel,
Indhyllet i laurbær og roser,
Auraerne splitter Imene og Amor;
Og til tonerne af den hellige hyldestsang
Hver landsby, hver villa vågner op,
Halvøen er en hel fest,
En Olympus af lys og blomster.

A Te in giro principia la danza,
Margherita, dell’ore gioconde,
Margherita, una grande speranza,
Per l’Italia comincia da Te.
Alla quercia Sabauda le fronde
Oggi un’aura celeste alimenta,
La colomba aquiletta diventa
E si posa sul trono dei Re.

Dansen begynder omkring dig,
Margherita, af de glade timer,
Margherita, et stort håb,
For Italien begynder det med dig.
Savoy-egens grene næres
I dag af en himmelsk aura,
Ørneduen bliver
Og lander på Kongernes trone.

Il pastor dalle verdi pendici,
Il nocchiero dall’onda canuta,
Il colono dai solchi felici,
Dalle rocche turrite il guerrier;
Da ogni parte, ogni cor Ti saluta,
Rica ogni aura le dolci Tue lodi,
E il Tuo nome, letizia di prodi,
Fregia il serto del Re cavalier.

Hyrden med de grønne skråninger,
Styrmanden med den hvide bølge,
Nybyggeren med glade furer,
Krigeren fra de tårnhøje fæstninger;
Fra hver side hilser hvert hjerte dig,
Pryder hver aura med dine søde lovprisninger,
Og dit navn, modige mænds glæde,
Pryder den ridderlige konges krans.

Pur del tutto non è senza pena
Il Celeste girar di qu st’ora,

Det er dog ikke helt uden smerter
Den himmelske vending i denne time,

La virginea Tua fronte serena
È turbata dà un pio sovvenir;
E una gente che i passi T'infiora
Che alle santé Tue nozze sorride,
Per ciò sol che i Tuoi gaudii divide
Meo si cruccia del proprio martir.

Den jomfruelige Din rolige pande
Hun er urolig og giver en from påmindelse;
Og et folk, der pynter dig på dine skridt
Som smiler til dit hellige bryllup,
Af den eneste grund, at din glæde deler dig,
Og som er bekymret for dit eget martyrium.

Del:, nell'ore che, ancella sommessa,
Ogni pompa terrestre obliata,
Cerchi l'umbre, e maggior di Te stessa
T'inginocchi ad un umile altar;
Per l'amor che Ti rende beata,
Per la Gloria cui Dio Ti sortiva,
Di là reca una fronda d'oliva
A'tuoi cari fra l'Alpe ed il mar.

Af:, i de timer, hvor den dæmpede tjenestepige,
Enhver jordisk pumpe er glemt,
Du søger det umbriske, og større end dig selv
Du knæler ydmygt ved et alter;
For den kærlighed, der gør dig velsignet,
For den ære, som Gud bragte dig,
Bring derfra en olivengren
Til dine kære mellem Alperne og havet.

Pace, pace!! I magnanimi uniti
Muran salda la casa e il reame.
Son talor dalla sorte traditi,
Ma la sorte avvilirli non sa.
Sposi Augusti, nel vostro legame
Quel di tutti si stringa del pari,
E alle leggi, alle spade, agli altari
Pieno e grande il trionfo verrà.

Fred, fred!! Den storsindede forenede
Muran afgør huset og riget.
De bliver nogle gange forrådt af skæbnen,
Men skæbnen kan ikke ydmyge dem.
Nygifte Augustus, i dit bånd
Som af alle er lige strammet,
Og til lovene, til sværdene, til altrene
Triumfen vil komme fuld og stor.

Viva il Re! Dall'allobrogo soglio
Corse il mondo la Bianca sua Croce;
La conobbe ogni barbaro soglio,
Ogni landa di fluito e di ciel;
E in quest'ora, per Voi, da ogni foce
La saluta chi serve e chi regna,
Sia di stirpe che in Cristo si segna,

Sia di sangue ch'è detto Infedel.

Længe leve kongen! Fra allobrogerne-tronen
Verden løb sit Hvide Kors;
Hver barbartrone kendte hende,
Hvert land af flod og himmel;
Og i denne time, for dig, hilser de,
Der tjener, og de, der regerer
Dig fra hver mund, om af slægt, som er markeret i Kristus,
Om af blod, som kaldes vantro.

Viva il Re! Non per anco-è redento
Ogni limbo di bosco o di calle;
Ma ove suona un italico accento
ivi è parte del nostro confin.
E la intenta mia retica valle
Divinando del Tempo i segreti,
Manda un fior dai silvestri dumeti,

Længe leve kongen! Godt! Ikke endnu-
Hver stribe skov eller snæver gade er forløst;
Men hvor en italiensk accent lyder
Der er en del af vores grænse.
Og min rætiske alpedal er hensigten
At spå om tidens hemmeligheder,
Sende en blomst fra sylvestris dumetis,

Fior d'auspizio, ai due Prenci sul crin.	Blomst til de to fyrsteliges hår.
Viva il Re! Nei superbi perigli Ei gittò la sua vecchia corona; Non a Sposa, nè a Madre, nè a Figli, Ma al dolor degli schiavi Ei pensò; E oggi intorno alla Sacra Persona Vede accolta, in segnacoli e squadre, Questa Italia, che il Martire e il Padre, In Oporto, spirando, sognò.	Længe leve kongen! I stolte farer Han smed sin gamle krone; Ikke om Brud, ej heller Moder eller Børn, Men om trællenes smerte tænkte han; Og i dag omkring den hellige person Ser han velkommen, i tegn og hold, Dette Italien, som Martyren og Faderen i Porto drømte om, Da han trak vejret.
Viva il Re! Sollevatevi, o morti, Nel quadrato, sui campi di guerra, Ecco Umberto, l'Ajace dei forti, Che, cerchiato da voi, non perì. Sulla fossa gentil che vi serra E, pensoso, una lacrima spande, E la Bella vi lega ghirlande Per le gioie di tutti i suoi dì.	Længe leve kongen! Rejs dig, du døde, På torvet, på krigsmarkerne, Her er Umberto, de stærkes Ajax, Som, omgivet af jer, ikke gik til grunde. På den blide grav, der lukker dig Og eftertænksomt fælder han en tåre, Og skønheden binder guirlander på den Til glæde for alle hans dage.
Viva il Re! Circondismogli il trono Colla Fede e l'Onor che non mente. Quest'armigera Ausonia è suo dono; Custodirla sia nostra virtù. Le sue Nuore son nostre di gente, Dio nei Nati Gli cresca ogni gioia, E il connubio, fra Italia e Savoia, Lungo i tempi, non cessi mai più.	Længe leve kongen! Lad os omgive Tronen med tro og ære, der ikke lyver. Denne kriger Ausonia er hans gave; Lad det være vores dyd at vogte det. Hans svigerdøtre er vores folk, Gud må enhver glæde vokse i de fødte, Og foreningen mellem Italien og Savoyen Vil aldrig ophøre gennem tiderne.

Bryllupsdigtet er formet som en hyldesthilsen til det nye italienske kronprinsepar såvel som den italienske konge, Victor Emmanuel 2. I strofe syv benævnes kronprins Umberto (1.) som en Augustus, der ligesom den første romerske kejser, Augustus (27 f.Kr.-14 e.Kr.), under hvis regeringstid den såkaldte "Pax Romana" ("Den romerske fred") indledtes, vil sikre freden. Med sin administrative og politiske forening af den italienske halvø i år 7 f.Kr. under det latinske navn "Italia" regnes han i den italienske historiografi for "Italiens fader". Muran refererer til en berømt ø og bydel i Venedig, der blev en del af Italien i 1866 som en følge af Den Tredje Italienske Uafhængighedskrig, som kronprinsen deltog i. I strofe otte beskrives det hvide kors, jf. Savoyens flag, som stammende fra allobrogerne, der var et gallisk stammefolk, som beboede et stort område

mellem Rhône-floden og Alperne i jernalderen og den romerske periode. I 121 f.Kr. blev allobrogerne besejret af romerne og indlemmet i den romerske provins Gallia Narbonensis. Savoyens flag er et korsbanner og består af en rød flagdug med et hvidt Dannebrogskors i lighed med det danske flag, Dannebrog, og Johanniterordenens (Malteserordenens) flag, alle tre med rødder tilbage til 1200-tallet. Savoyens våbenskjold med flaget optrådte i det midterste hvide felt i Sardinien-Piemontes flag fra 1848, som overførtes til kongeriget Italiens flag (1861-1946). I strofe 11 omtales kronprins Umberto som ”de stærkes Ajax (”l’Ajace dei forti”) med en reference til den græske mytologi og sagnhelten Ajax den Store, som indtog en vigtig rolle i Den Trojanske Krig ifølge Homers ”Iliaden”. Det andet vers refererer ligeledes til den græske og romerske mytologis kærlighedsguder i form af hhv. Imene, den græske ægteskabsgud, og Amor, den romerske kærlighedsgud. I digtets sidste vers omtales kongen som Ausonias rustningsmand; ”Ausonia” er en poetisk term, som på græsk og latin anvendes for selve Italien. Begrebet har rødder i benævnelsen ausonerne, som græske oldtidsforfattere kaldte de folkeslag, italikere, der beboede det sydlige og centrale Italien. Ausonerne blev nedkæmpet af romerne i det fjerde århundrede før Kristi fødsel.

I digtets 12. strofe pointeres det, at kongens svigerdøtre tilhører folket (”Le sue Nuore son nostre di gente”), da kongens anden svigerdatter siden 1867, Maria Vittoria dal Pozzo (1847-76), gemalinde til prins Amedeo, den senere kong Amadeo 1. af Spanien (1870-73), var fra en piemontisk adelsslægt, Pozzo della Cisterna. Kronprinsesse Margherita var født i Torino ligesom sin gemal. Dette forhold er ifølge Prati med til at skabe et ubrydeligt bånd mellem Savoyen-dynastiet og Italien, hvilket er særligt vigtigt for Prati jævnfør Savoyen-dynastiets rødder i et gallisk (fransk) stammefolk. Gallien, beboet af de keltiske gallere, blev endeligt i 507 under førnævnte kong Klodevig 1. erobret af de germanske frankere, som lagde navn til landet Frankrig. Gallerne er dog i mange sammenhænge forblevet symbolet på Frankrig i form af eksempelvis den berømte galliske hane. De interitalienske dynastiske forbindelser i 1867 og 1868 er således essentielle for skabelsen af en samlet italiensk identitet i den nye nationalstat, baseret på fred, jf. olivengrenen ”mellem Alperne og havet” (fra l’Alpe ed il mar”, vers seks). Prati kom fra den overvejende tysktalende Trento-region, som først blev indlemmet i Italien efter 1. verdenskrig, i 1919. I vers ni plæderede han for, at nationalitetsprincippet skulle gælde ved udformningen af Italien, hvis samling dermed ifølge ham endnu ikke var afsluttet. Som en symbolsk gestus blev der derfor sendt en særlig alpeblomst fra digterens hjemegn til at pryde tronfølgerparrets hår. I samklang med forestillingen om de kongelige som særlige og samtidig jævnbyrdige med folket er Prati dus med tronfølgerparret i sit fyrstedigt.

Prati anvender med sit bryllupsdigt det kongelige bryllup som en ceremoniel bekræftelse på den nære forbindelse mellem det nye italienske monarki og den italienske nationalstat og en dynastisk og national legitimering af kongehuset og Savoyen-dynastiet. Prati, der i 1862 indvalgtes i parlamentets underhus (Deputeretkammeret) og i 1876 i Senatet, skrev en lang række lejlighedsdigte til medlemmer af Savoyen-dynastiet. I anledning af den italienske prinsesse Maria Pias (1847-1911) giftermål i 1862 med den portugisiske kong Luís 1. (1861-89) bestilte prinsessens far, kong Victor Emmanuel 2. (1861-78), Prati til at udgive en digtsamling, der skulle skabe en symbolsk og nationalhistorisk forbindelse mellem *Risorgimento* og Savoyen-dynastiet, eftersom Prati havde forudset Italiens samling i et hyldestdigt fra 1843 til kong Carl Albert af Sardinien-Piemonte. Resultatet var *Canto Storico*, der udkom året efter, og som for hovedpartens vedkommende bestod af glorificerende digte om grev Amadeus 6. af Savoyen (1343-83), der var kong Victor Emmanuel 2.s 12 gange tipoldefar i lige mandslinje. Under Amadeus 6., kaldet ”den grønne greve”, blev Savoyen en magtfuld europæisk stat, politisk og militært, Moro: ’Intorno al Canto’, 169-98.

Det italienske kronprinsepars bryllupsrejse gik i 1868 bl.a. til Firenze, Italiens daværende hovedstad, som forærede kronprinsessen et smykke, der var designet som en marguerit sammenflettet med en lilje, det florentinske symbol. Gaven blev således anvendt til at knytte historiske og symbolske bånd mellem Savoyen-dynastiet og det nye kongerige og dets hovedstad. Bryllupsrejsen gik også til Napoli, den gamle hovedstad i det hedengangne kongerige Begge Sicilier, hvor modtagelsen var forholdsvis kølig. Kronprinseparret valgte derfor at bosætte sig i byen efter brylluppet. Bestræbelserne på at nationalisere det italienske monarki blev fortsat i 1869, da parrets første og eneste barn, prins Victor Emmanuel (3.), blev født den 11. november på Reggia di Caserta, et slot uden for Napoli. Prinsen blev døbt Vittorio Emanuele Ferdinando Maria Gennaro, prins af Napoli. Hans navne indikerede et bevidst forsøg på at knytte monarkiet til det sydlige Italien og dets traditioner. Vittorio Emanuele var navnet på hans farfar, kong Victor Emmanuel 2., helten fra *Risorgimento*, mens Ferdinando var et almindeligt navn i Bourbon-dynastiets tradition. Gennaro var Napolis skytshelgen, og Maria havde til formål at virke som en forsonende gestus over for den katolske kirke, der i kølvandet på Italiens samling havde ekskommunikeret Savoyen-dynastiet, Marchi: ’The Royal Shop’; Villa: ’An Italian Heir’. Justitsministeren Paolo Onorato Vigliani (1814-1900, justitsminister ad to omgange i 1869 og 1873-76 og senator fra 1860 til sin død) holdt den 18. november 1869 en tale til parlamentet, hvor han bl.a. nævnte den kongelige fødsel:

La Provvidenza ha dato alla Casa di Savoia un figlio, all'Italia un Principe. La nazione ne gioisce, sentendosi ognor più collegata alla Dinastia che la regge. Il Re confida che sarà nuovo pegno dell'unità e della libertà della patria (*Forsynet har givet huset Savoyen en søn, en prins til Italien. Nationen glæder sig og føler sig stadig mere forbundet med det dynasti, der styrer den. Kongen er overbevist om, at det vil være et nyt løfte om hjemlandets enhed*; min oversættelse), *Discorsi della Corona*, 71.

Dåbsceremonien blev således anvendt som en historisk og national legitimering af det italienske kongehus og Savoyen-dynastiet. I Savoyen-dynastiets Aosta-linje fik den spanske kong Amadeo 1.s (1870-73) søn prins Luigi Amedeo af Savoyen (1873-1933), der blev født i Madrid som spansk og italiensk prins, ligeledes navnet Ferdinando som en markering af traditionerne i det spanske Bourbon-kongehus. I Genova-linjen var navngivningen af prins Ferdinando af Savoyen (1884-1963), den tredje hertug af Genova, halvfætter til Italiens kong Victor Emmanuel 3. (1900-46), endnu et eksempel på Savoyen-dynastiets forsøg på symbolsk at forlige sig med arven fra Bourbon-dynastiet og det nedlagte kongerige Begge Sicilier. Alle fire døtre til kong Victor Emmanuel 3., prinsesserne Yolanda (1901-86), Mafalda (1902-44), Giovanna (1907-2000) og Maria Francesca (1914-2001), bar navnet Romana som en vedkendelse af arven fra Romerriget ligesom kong Umberto 2.s (1946) yngste datter, prinsesse Maria Beatrice (1943-). Umberto 2.s mellemste datter, prinsesse Maria Gabriella (1940-), bærer navnet Aldegonda som en påmindelse om den germanske historie i Italien med ikke mindst ostrogoterne og longobarderne. Kong Victor Emmanuel 2.s yngste, levedygtige søn, prins Oddone, hertug af Montferrat (1846-66), fik et navn, der blev introduceret i Italien i den tidlige middelalder af longobarderne. Kongenavnet Umberto er et germansk navn som den italienske version af navnet Humbert. Det italienske kongehus har endvidere med sin navngivning symbolsk markeret arven fra de såkaldte "Nationalkonger" og kong Adalberto (950-61) med brugen af navnet Adalberto eller afledningen Alberto, begge romanske versioner af det latinske navn Albertus/Adalbertus. Efter 1861 har navnet fundet anvendelse i Genova-sidelinjen med brødrene prins Ferdinando (Umberto Filippo Adalberto) (1884-1963) og prins Adalberto, hertug af Bergamo (1898-1982), i Aosta-sidelinjen med prins Emanuele Filiberto (Vittorio Eugenio Alberto Genova Giuseppe Maria), hertug af Aosta (1869-1931) og i Savoyen-dynastiets hovedlinje med prins Victor Emmanuel (Alberto Carlo Teodoro Umberto Bonifacio Amedeo Damiano Bernardino Gennaro Maria) af Napoli (1937-2024). Kong Umberto 1. (1878-1900; født i 1844) bar bl.a. navnet Ranieri, som er den italienske udgave af det gotiske navn Ragnaris (død 555), der formentlig var en hunnisk krigsherre, men som ifølge traditionen var en

ostrogotisk feltherre, der forsvarede det ostrogotiske kongerige imod byzantinerne i Den Gotiske Krig (535-54). Navnet Ragnaris er etymologisk beslægtet med Raginari, som bl.a. udviklede sig til Ragnar/Ragner i Norden i 800-tallet. Ifølge en tradition fra 500-tallet (den gotisk-romerske historieskriver Jordanes) udvandrede goterne, herunder ostrogoterne, fra Sverige i 1490 f.Kr., jf. bl.a. betegnelsen Gotland. Navnet ”Teodoro” er beslægtet med det antikke græske navn Theódoros. Den gallo-romanske historiker Gregor af Tours (ca. 538-593/94) latiniserede det germanske navn Theoderik som dette ubeslægtede græske navn. Den germanske ostrogotiske kong Theoderik den Store (konge af ostrogoterne fra 471-526 og konge af Italien fra 493-526), der ligesom de øvrige ostrogotiske monarker tilhørte den kristne arianisme, formåede i sin regeringstid at erobre ikke blot hele Italien, men også området syd for Donau og øst for Adriaterhavet, samtidig med at han fik overherredømmet over det meste af Spanien og den sydøstlige del af Gallien. Theoderik den Store, der blev gravlagt i Ravenna, indskrev sig dermed som et af de store navne i italiensk historie.

Under en debat i Deputeretkammeret den 14. marts 1861 fremhævede parlamentsmedlemmet Angelo Brofferio (1802-66; medlem af parlamentet i Sardinien-Piemonte fra 1848-60 og i Italien fra 1861), at Italiens nyligt etablerede samling skyldtes store skikkelser inden for åndsliv, politik, kultur og militær, fra middelalderen, renæssancen, oplysningstiden og romantikken. Brofferio oplistede blandt andre Galileo Galilei (1564-1642), Niccolò Machiavelli (1469-1527), Vittorio Alfieri (1749-1803), ”opfinderen af den italienske tragedie”, Francesco Petrarca (1304-74) og Dante Alighieri (ca. 1265-1321). Dantes 600-års fødselsdag gav i 1865 anledning til en national begivenhed, hvor den store digter mindedes overalt i støvlandet og dets nye hovedstad, Firenze. Ved denne begivenhed blev Dante udråbt som den liberale, åndelige fader til Italiens nationale samling, storiafirenze.org. ’Maggio 1865’. Den nationalliberale Brofferio afsluttede sin lange opremsning, der også talte Italiens to flag (statsflaget og civilflaget), med at nævne Giuseppe Garibaldi (1807-82) til forsamlingens store jubel, Camera dei deputati (udg.): *Le celebrazioni*, 33. Denne kanon bestående af nationale erindringssteder uden for Savoyen-dynastiets rækker var udtryk for den stærke republikanske tradition i Italien, der i høj grad accepterede monarkiet som statsform, og som Brofferio var en fremtrædende eksponent for. Brofferio fortsatte sit indlæg med at berøre det historisk betydningsfulde ved Italiens samling:

Re d’Italia intitolaronsi gli Ostrogoti ed i Visigoti; ve lo attestano in Roma Odoacre e Teodorico; re d’Italia si chiamarono i Goti, lo attesta Vitige in Ravenna; re d’Italia si proclamarono i Longobardi e ne faceva testimonianza la ferrea corona nella cattedrale di Monza, che con mano ladra ci rapirono gli Austriaci (Movimenti di approvazione); re d’Italia si chiamava l’imperatore

Napoleone I, che facevasi rappresentare da Eugenio Beauharnais nella capitale lombarda; regno anche quello di straniera dominazione. Non sapremo noi dunque far nulla di meglio con un Re italiano che ripetere ciò che fecero Goti, Ostrogoti, Visigoti, Franchi e Longobardi? No, o signori, noi non saremo continuatori né di barbare memorie, né di feudali tradizioni. Il nostro Regno avrà questo di nuovo, che si stenderà non già sopra una parziale aggregazione di provincie, ma abbraccierà tutto il suolo d'Italia dal Monviso all'Etna, dall'Alpi all'Adriatico; il nostro Re avrà questo di grande, che, invece di emanare dalla forza, sarà l'espressione del diritto che emana dalla sovranità nazionale (Bene! Bravo!) (*Ostrogoterne og visigoterne kaldte sig selv konger af Italien; Odoaker og Theoderik bevidner dette i Rom; goterne kaldte sig selv konger af Italien, som Witiges bevidner i Ravenna; longobarderne udråbte sig selv til konger af Italien, hvilket fremgår af jernkronen i katedralen i Monza, som østrigerne stjal fra os med tyvagtig hånd (Anerkendelsesbevægelser); kejser Napoleon 1. kaldte sig selv konge af Italien, og han lod sig repræsentere i den longobardiske hovedstad af Eugène de Beauharnais; dette kongerige var også et under fremmedherredømme. Vil vi ikke vide, hvordan vi kan gøre noget bedre med en italiensk konge end at gentage, hvad goterne, ostrogoterne, visigoterne, frankerne og longobarderne gjorde? Nej, mine herrer, vi vil ikke fortsætte hverken barbariske minder eller feudale traditioner. Vores kongerige vil have dette nye træk: det vil ikke strække sig over en delvis samling af provinser, men vil omfatte hele Italien, fra Monviso til Etna, fra Alperne til Adriaterhavet; vores konge vil have dette store træk: i stedet for at udgå af magt, vil han være udtryk for den ret, der udgår fra national suverænitet (Godt! Bravo!)*; min danske oversættelse))), ibid., 35.

Brofferio understregede, at man med Italiens nationale samling i 1861 havde etableret en ny moderne epoke i italiensk historie, der var baseret på nationalitetsprincippet og folkesuveræniteten, som radikalt afveg fra de feudale udenlandske monarker og monarkier under germaneren Odoaker (476-93), det ostrogotiske kongerige med kongerne Theoderik den Store og Witiges (536-40), longobarderne, symboliseret ved den middelalderlige longobardiske jernkrone (stjålet af østrigerne under Den Anden Italienske Uafhængighedskrig i 1859), og kejser Napoleon 1.s vasalstat med Eugène de Beauharnais (1781-1824) som vicekonge (1805-14). Ideologien for det nye nationale kongedømme, som ifølge Brofferio for første gang omfattede hele Italien, så den piemontesiske politiker også afspejlet i monarkens officielle titulatur: "af Guds nåde og af folkets vilje Konge af Italien". Under en parlamentsdebat i Deputeretkammeret den 16. april 1861 tog politikeren, filosoffen og historikeren Giuseppe Ferrari (1811-76) ordet. Han spurgte retorisk forsamlingen, om Italiens tilblivelse ikke var andet end resultatet af Den Franske Revolution:

Una volta confinato nel passato, io lo conosco chiaramente: è il regno surto coll'Italia moderna, natio il giorno istesso in cui la parola Italia cominciava ad avere un senso distinto da quello dell'impero; e, stando alla legge, il regno d'Italia non ha mai cessato di esistere. Creato dai Goti, egli compare sulla scena della storia italiana colle sue due eterne proprietà, di essere, cioè, in primo luogo, nemico dell'impero; in secondo luogo nemico della Chiesa. Cadono i Goti, ma il regno continua coi Longobardi, si fonda sul centro di Pavia, già designato dai successor di Teodorico, e si sviluppa schiantando le ampie città, eguagliando ferocemente Milano a Lodi, Firenze a Fiesole, ed acquistando la triste proprietà di essere, come in oggi, escluso in primo luogo da Venezia, ed in secondo luogo da Roma (*Engang begrænset til fortiden, kender jeg det tydeligt: det er det kongerige, der opstod med det moderne Italien, født på den dag, ordet Italien begyndte at have en betydning, der er forskellig fra imperium; og ifølge loven er Italiens kongerige aldrig ophørt med at eksistere. Skabt af goterne, fremstår det på scenen i italiensk historie med dets to evige egenskaber: for det første, imperiets fjende. Goterne faldt, men kongeriget fortsatte med longobarderne, grundlagt i centrum af Pavia, allerede udpeget af Theoderiks efterfølgere, og udviklede sig, knuste de store byer, sidestillede voldsomt Milano med Lodi, Firenze med Fiesole og fik den triste egenskab, som den har i dag, at være udelukket først af Venedig og for det andet af Rom*; min danske oversættelse), it.m.wikisource.org. 'Discussione della', 533.

Modsat den liberal-republikanske Brofferio lagde den nationalkonservative Ferrari vægt på, at Italiens nationale enhed, *Risorgimento*, havde dybe rødder tilbage til ostrogoterne, der skabte et nationalt italiensk kongerige, som omfattede hele Italien. Som en stolt lombarder accentuerede Ferrari kontinuiteten mellem det ostrogotiske kongerige og longobardernes herredømme i form af byen Pavia, der allerede fra 540 havde status af hovedstad under ostrogoterne. Ifølge Ferrari bukkede longobardernes kongerige aldrig under, da "Nationalkongerne" (888-961), kaldet "berengarerne" efter kong Berengar 1., i hans optik stadig var de legitime efterfølgere af kong Karl den Skaldede (875-77; romersk kejser fra 875-77), den lombardiske kong Alboin (560/65-72) og Theoderik den Store. Selv efter oprettelsen af det tysk-romerske kejserrige i 962 fortsatte kroningerne af de italienske konger med den longobardiske jernkrone, og de ophørte kun, fordi kongen, der kun bar titlen romernes konge, hævdede at være fri for forpligtelsen til at opholde sig i Italien og modtage kronen både fra de romerske paver og fra ærkebiskopperne af Milano. Det var således den italienske nationalisme, og ikke forkromede ideer om folkesuverænitet, der havde (gen)etableret det italienske kongerige. Den regionalpatriotiske Ferrari (parlamentsmedlem i Sardinien-Piemonte fra 1859-61, deputeret i perioderne 1861-64 og 1865-76 og medlem af Senatet i

1876), der egentlig ønskede Italien organiseret som en føderation, opponerede også imod den regenttitel, som kong Victor Emmanuel 2. antog ved sin udnævnelse til Italiens konge. I Ferraris optik burde kongen i respekt for det nationale projekt ændre sin regenttitel til Victor Emmanuel 1. Han oplistede en lang række eksempler på monarker fra Europas fyrstehistorie, der havde ændret deres respektive regenttitler, når de havde besteget tronen i en større stat: hertug Otto 2. af Sachsen (936-73; tysk-romersk kejser 962-73 som Otto 1. den Store), hertug Henrik 3. af Bayern (995-1004, 1009-17; tysk-romersk kejser 1014-24 som Henrik 2.), grev Henrik 5. af Luxembourg (1288-1313; tysk-romersk kejser som Henrik 7. (1312-13)), kong Karl 1. af Spanien (1516-56; tysk-romersk kejser som Karl 5. (1519-56)), kong Jacob 6. af Skotland (1567-1625; konge af England som Jacob 1. (1603-25)), kong Vilhelm 3. af England og Skotland (1689-1702; fyrst Vilhelm 10. af Oranien (1650-1702)), kong Henrik 4. af Frankrig (1589-1610; konge af Navarra (1572-1610) som Henrik 3.)), Ferdinand 1. af Østrig (1835-48; kong Ferdinand 5. af Ungarn), hertug Frans 3. af Lothringen (1729-37; storhertug af Toscana som Frans 2. (1737-65)), kong Peter 3. af Aragonien (1276-85; kong Peter 1. af Sicilien jure uxoris (1282-85)), kong Alfons 5. af Aragonien og Sicilien (1416-58; kong Alfons 1. af Napoli (1442-58)), hertug Karl 1. af Parma (1731-35; kong Karl 3. af Sicilien (1735-59)) og hertug Victor Amadeus 2. af Savoyen (1675-1730; konge af Sardinien (1720-30) og som Victor Amadeus 1. konge af Sicilien (1713-20))). Med andre ord havde alle de italienske konge- og fyrstehuse ifølge Ferrari fulgt den universelle skik fra de andre europæiske fyrstehuse i forhold til regenttitler, ibid., 534-36. Landbrugs- og handelsministeren Giuseppe Natoli (1815-67; minister i 1861, undervisningsminister 1864-65 og indenrigsminister i 1865, deputeret i 1861 og senator fra 1861-67) indvendte, at hertug Frederik 2. af Württemberg (1797-1803) beholdt sin nummerering, da han blev konge i 1806 (hvilket er forkert; hertug Frederik 3. blev til kong Frederik 1.), ligesom kurfyrst Friedrich August 3. af Sachsen (1763-1806; konge af Sachsen fra 1806-27, ikke med den samme regenttitel, men som den 1.) og Ferdinand 2. af Den Aragonske Krone (1479-1516; også forkert, da han antog regenttitlen Ferdinand 5. som konge jure uxoris af Den Castilianske Krone (1475-1504)). For Natoli, der var sicilianer og parlamentsmedlem fra 1848-49 på Sicilien, var det afgørende, at monarkiet og nationen havde indgået en ubrydelig alliance, som havde formået at smide de udenlandske herskere ud af Italien. Machiavelli, forfatteren til det ikoniske værk ”Il Principe” (1513), havde forgæves ledt efter den befriende fyrste i Medici-familien, men nu havde Savoyen-dynastiet virkeliggjort Italiens samling, ibid., 536-38. Luigi Miceli (1824-1906; deputeret fra 1861-63 og 1864-97, senator fra 1898-1900 og landbrugs-, handels- og industriminister i perioderne 1879-81 og 1887-91) fra det hedengangne kongerige Begge Sicilier tilsluttede sig dog Ferraris kritik af regenttitlen, og han advokerede også for, at titulaturen ikke

skulle indledes med ”af Guds nåde”. Miceli, der i 1860 sammen med bl.a. Natoli havde deltaget i Garibaldis berømte erobring af det sydlige Italien med over 1000 frivillige, fremdrog kong Ferdinand 1. af Begge Sicilier (1816-25) som et eksempel på en monark, der havde skiftet regenttitel (kong Ferdinand 4. af Napoli (1759-99, 1799-1806, 1815-16) og kong Ferdinand 3. af Sicilien (1759-1816))), og på det grusomste havde undertrykt befolkningen på Sicilien efter oprettelsen af kongeriget Begge Sicilier i 1816, ibid., 540-42. Nu skulle kong Victor Emmanuel 2. ændre sin regenttitel for at statuere et nyt positivt eksempel på folkets magt. Miceli opnåede imidlertid ikke flertal for sine to forslag. I 1866 deltog han i krigen imod Østrig som stabskaptajn.

Under det nye kongepars besøg i Bologna i november 1878 skrev den italienske digter Giosuè Carducci (1835-1907) et velkomstdigt til dronning Margherita, ”Alla Regina d’Italia” (”Til dronningen af Italien”). Digtet er interessant, da Garducci var kendt for sine republikanske synspunkter, men samtidig dybt fascineret af dronningens person, hvorfor han skrev et hyldestdigt til lejligheden, Carrabs: ’L’Ode alla Regina’. Digtet er på 12 vers (min danske oversættelse):

Onde venisti? Quali a noi secoli sí mite e bella ti tramandarono? fra i canti de’ sacri poeti dove un giorno, o regina, ti vidi?	Hvor kom du fra? Hvilke århundreder har gjort dig så blid og smuk? blandt de hellige digteres sange hvor så jeg dig en dag, åh dronning?
Ne le ardue ròcche, quando tingeasi a i latin soli fulva e cerula Germania, e cozzavan nel verso nuovo l’armi tra lampi d’amore?	I de besværlige klipper, når Latinerne kun bar præg af gulbrun og mørkeblå Tyskland, og stødte de sammen med deres Våben i det nye vers mellem glimt af kærlighed?
Seguíano il cupo ritmo monotono trascolorando le bionde vergini, e al ciel co’ neri umidi occhi impetravan mercé per la forza.	De følger den mørke monotone rytme og ændrer farven på de blonde jomfruer, og fra himlen med sorte fugtige øjne bønfaldt de om nåde med magt.
O ver ne i brevi dí che l’Italia fu tutta un maggio, che tutto il popolo era cavaliere? Il trionfo d’Amor gìa tra le case merlate.	O kom de korte dage, som Italien var det en hel maj, hvor alle folk var riddere? kærlighedens triumf allerede blandt de krenelerede huse.
in su le piazza liete di candidi	op ad pladsen glade med

marmi, di fiori, di sole; e ’O nuvola
che in ombra d’amore trapassi,
L’Alighieri cantava – sorridi!

hvid marmor, blomster, sol; og ’O sky,
der passerer i kærlighedens skygge’
sang Alighieri – smil!

Come la bianca stella di Venere
ne l’april novo surge da’ vertici
de l’alpi, ed il placido raggio
su le nevi dorate frangendo.

Ligesom den hvide stjerne på Venus
i den nye april stiger op fra
alpernes toppe, og den rolige stråle
på den gyldne sne, der bryder.

ride a la sola capanna povera,
ride a le valli d’ubertà floride,
e a l’ombra de’ pioppi risveglia
li usignoli e i colloqui d’amore:

ler ad den enkelte stakkels hytte,
ler ad den blomstrende overflods dale,
og i poppernes skygge vækker
nattergalene og kærlighedens samtaler:

fulgida e bionda ne l’adamàntina
luce del serto tu passi, e il popolo
superbo di te se compiace
qual di figlia che vada a l’altare;

skinnende og blond i det rene lys
fra den guirlande, du passerer, og de stolte
mennesker er glade for dig
hvilken datter går til alteret;

con un sorriso misto di lacrime
la verginetta ti guarda, e trepida
le braccia porgendo ti dice
come a suora maggior ”Margherita!”

med et smil blandet med tårer
den lille jomfru ser skælvende på dig
og holder armene frem og fortæller dig
som om hun var en stor ”Margherita!”

E a te volando la strofe alcaica,
nata ne’ fieru tumulti libera,
tre volte ti gira la chioma
con la penna che sa le tempeste:

Og flyver til dig det alkaiske vers,
født i de stolte tumulter fri,
dit hår vender tre gange
med pennen, der kender stormene:

e, Salve, dice cantando, o inclita
a cui le Grazie corona cinsero,
a cui sí soave favela
la pieta ne la voce gentile!

og, Hils, siger han syngende,
o ærede en, til hvem nådigt kronede,
hvem du taler så sødt til
fromheden i den blide stemme!

Salve, o tu buona, sin che i fantasimi
di Raffaello ne’ puri vesperi
trasvolin d’Italia e tra’ lauri

la canzon del Petrarca sospiri!

Hils, åh gode, indtil Rafaels
spøgelser i de rene vesper
rejser tværs gennem Italien og blandt laurbærrene
Petrarcas sang sukker!

I digtet fremhæves den italienske dronnings dyder, hvor det særligt understreges, at dronningen er en hjemmefødt italiener og latiner. Dronningens far, prins Ferdinand, hertug af Genova (1822-55), havde deltaget i Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49) på Sardinien-Piemontes side. Dronning Margheritas nære tilknytning til den italienske nation er symbolsk eksemplificeret ved, at Carducci er dus med dronningen. Brylluppet med fætteren den italienske kronprins Umberto (1.) fandt sted i 1868, umiddelbart efter at denne havde deltaget i Den Tredje Italienske Uafhængighedskrig i 1866, hvor Italien, støttet af Preussen, kæmpede imod det østrigske kejserrige (vers et og to). Dronning Margherita, som tilhørte Genova-sidelinjen inden for Savoyen-dynastiet, kom til verden på det kongelige slot i Torino. Kongeparret voksede op i en fyrsteslægt, der var blevet splittet som følge af Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49), hvor dronning Margheritas og kong Umberto 1.s farmor, Maria Theresa (1801-55, dronning af Sardinien-Piemonte 1831-49), helhjertet havde stået på sin gemals side imod sine habsburgske slægtninge i Toscana-sidelinjen i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Kong Umbertos (1.) mor, Adelheid af Østrig (1822-55, dronning af Sardinien-Piemonte 1849-55), måtte ligesom sin kusine Maria Theresa se sine habsburgske slægtninge kæmpe imod sit nye hjemland. Ærkehertuginde Adelheids far, ærkehertug Rainer af Østrig (1783-1853), var vicekonge af Lombardiet-Veneto i perioden 1818-48 som stedfortræder for de østrigske kejsere. Ærkehertugen og hans hof i Milano var dybt foragtet i det norditalienske kongerige. Ærkehertugen var tvunget til at trække sig fra sit embede i revolutionsåret 1848. Brylluppet repræsenterede således en ny begyndelse i form af en udgrænsning af Habsburg-Lothringen-dynastiet fra italiensk område og dynastisk samling under det sejrende Savoyen-dynasti.

Den italienske dronning fremstilles i digtet som et moderligt symbol på den nyligt opnåede italienske enhed. I vers fem fremdrager Carducci Alighieri, Dante Alighieri (1265-1321), den italienske forfatter og politiker, der med værket ”Den guddommelige Komedie” (ca. 1308- ca. 1321) optræder på linje med de største skikkelser i europæisk litteraturhistorie. Med brugen af den florentinske dialekt fra Toscana i nogle af sine værker lagde Dante grundstenen til det moderne standardiserede italienske sprog, som udvikledes i årene efter Italiens samling i 1861. Carducci vækker i det sidste vers jomfruerne fra den italienske renæssancemaler Raffaello Sanzio (1483-1520) til live igen. Sanzio malede de ikoniske billeder ”Jomfru Marias trolovelse” (1504) og ”Jomfru Marias Kroning” (1502-04). Den italienske digter Francesco Petrarcas (1304-74) harmoniske vers italesættes ligeledes (vers 12). Petrarca regnes som humanismens og den italienske renæssances fader, og han skrev på både latin og det toscanske sprog, som det moderne italienske sprog er baseret på, og som kun taltes af ca. 2,5 % af befolkningen i 1861. Ved at trække på de store forfattere og kunstnere fra humanismen og den italienske renæssance i europæisk åndshistorie i

forbindelse med sit hyldestdigt til dronningen accentuerer Carducci en fælles italiensk arv, som kan være en historisk, kulturel og sproglig identitetsskabende faktor for den unge italienske nationalstat.

Under det nye kongepars rundrejse i Italien gik turen også i november 1878 til byen Foggia i det sydlige Italien, som indtil 1861 havde været en del af kongeriget Begge Sicilier. På vejen til Bari gjorde kongeparret et kort stop på jernbanestationen i Foggia den 14. november, hvor den italienske regeringsleder, Benedetto Cairoli (1825-89; regeringsleder ad to omgange i 1878 og 1879-81), der ledsagede kongeparret på deres rejse, løftede den niårige prins af Napoli, tronfølgeren Victor Emmanuel (3.), op i armene, hvilket vakte stor begejstring. Under besøget den 16. november lod kongeparret og tronfølgeren sig hylde på paladsets balkon. Dronningen hilste blandt andre på Vincenzo Ferreri, en tidligere officer, der havde taget del i kampen for Italiens samling, og som blev tildelt æresborgerskab i Casalbordino di Lanciano for at have reddet en marskal i det kongelige carabinieri fra døden under et røveri. Politisk motiveret røveri, såkaldt brigantaggio, hærgede det sydlige Italien i årene 1861-65 med støtte fra Bourbon-legitimister og partisaner fra Spanien. I forbindelse med besøget blev der nedsat en særlig komité med lokale repræsentanter, der havde til opgave at forberede det kongelige besøg. Eksempelvis blev Savoyen-stjernen med magnesiumlys opsat på facaden af S. Francesco Saverio-kirke som en symbolsk gestus over for det nye italienske kongehus. Savoyen-stjernen er det ældste italienske nationale symbol med rødder tilbage til den græsk-romerske mytologi. Programmet for besøget blev offentliggjort i et særligt manifest, hvori det blev understreget, at *la commissione direttrice non prega i cittadini a coadiuvarla perché tutti hanno compreso che, onorando i Re di Casa Savoia facciamo plauso non solo alla loro indubitata virtù ma alle nostre istituzioni liberamente e gelosamente custodite* (*styringskomiteen ikke beder borgerne om at bistå den, fordi alle har forstået, at ved at ære kongerne af Savoyen-dynastiet bifalder vi ikke kun deres utvivlsomme dyd, men også vores frit og nidkært bevogtede institutioner*; min oversættelse), manganofoggia.it. 'La visita di'. Under besøget i det tidligere kongerige Begge Sicilier ønskede man således at stadfæste en loyalitet over for Savoyen-dynastiet, der ikke kun bestod i en dynastisk loyalitet, men tillige i en politisk anerkendelse af det nye liberale italienske monarki, som havde elimineret det traditionelt absolutistiske monarki i Begge Sicilier.

Den 27. juli 1890 skrev den italienske digter Giosuè Carducci (1835-1907) et monumentalt hyldestdigt til provinsen Piemonte, "Piemonte", der som den centrale del af kongeriget Sardinien-Piemonte havde været afgørende i samlingen af Italien i 1861, Carducci: 'Piemonte'. Digtet er på 33 strofer og gengives nedenfor i min danske oversættelse:

Su le dentate scintillanti vette	På de tandede glitrende tinder

salta il camoscio, tuona la valanga
Da' ghiacci immani rotolando per le
selve croscianti:

gemsene hopper, lavinen tordner
fra enorm is, der ruller
gennem den smuldrende skov:

ma da i silenzi de l'effuso azzurro
esce nel sole l'aquila, e distende
in tarde ruote digradanti il nero
volo solenne.

men fra tavsheden fra den azurblå udstrømning
træder ørnen frem i solen, og udvider
sin højtidelige sorte flugt i langsomme,
skrånende hjul.

Salve, Piemonte! A te con melodia
mesta da lungi risonante, come
gli epici canti del tuo popol bravo,
scendono i fiumi.

Hils, Piemonte! Til dig med en trist melodi
resonans langvejs fra,
som sine gode folks episke sange,
floderne flyder ned.

Scendono pieni, rapidi, gagliardi,
come i tuoi cento battaglioni, e a valle
cercan le deste a ragionar di Gloria
ville e cittadi:

De stiger fulde, hurtige, kraftige ned,
som dine hundred bataljoner, og i dalen
leder de efter villaerne og byerne vågne
for at tale om herlighed:

la vecchia Aosta di cesareee mura

ammantellata, che nel varco alpino
èleva sopra i barbari manieri
l'arco d'Augusto:

det gamle Aosta fra kejsertidens tilslørede vægge,
som i alpegangen hæver
Augustusbuen over de
barbariske herregårde:

Ivrea la bella che le rosse torri
specchia sognando a la cerulean Dora

nel largo seno, fósca intorno è l'ombra
di re Arduino:

Ivrea den smukke, som de røde tårne
afspejler drømmen om den blå Dora-flod

i den brede barm, omgivet af skyggen af
kong Arduino:

Biella tra 'l monte e il verdeggiar de' piani
lieta guardante l'ubere convalle,
ch'armi ed aratri e a l'opera fumanti
camini ostenta:

Smukt mellem bjerget og det grønne
på sletterne, glad ved at se på den øvre dal,
der fremviser våben og plove og rygende
skorstene på arbejdet:

Cuneo possente e pazïente, e al vago
declivio il dolce Mondoví ridente,
e l'esultante di castella e vigne

Kraftig og tålmodig kile, og på
den vage skråning smiler den søde Mondoví,
og jubelen over slottet og vinmarkerne

suol d'Aleramo;

jord af Aleramo;

e da Superga nel festante coro
de le grandi Alpi la regal Torino
incoronata di vittoria, ed Asti
repubblicana.

og fra Superga i de store
alpers festlige kor kronede
det kongelige Torino med sejr, og Asti
republikansk.

Fiera di strage gotica e de l'ira
di Federico, dal sonante fiume
ella, o Piemonte, ti donava il carme
nuovo d'Alfieri.

Messe af gotisk massakre og
Frederiks vrede, fra den klingende flod
hun, o Piemonte, gav dig det nye
digt af Alfieri.

Venne quel grande, come il grande augello
ond'ebbe nome; e a l'umile paese

sopra volando, fulvo, irrequïeto,
- Italia, Italie -

Den store kom, ligesom den store fugl,
som han blev opkaldt efter; og til det ydmyge land
flyvende ovenover, gulbrun, rastløs,
- Italien, Italien -

egli gridava a' dissueti orecchi,
a i pigri cupri, a gli animi giacenti:
- Italia, Italia – rispondeano l'urne
d'Arquà e Ravenna:

råbte han i uvidende ører,
til de dovne småmønter, til de liggende sjæle:
- Italien, Italien – svar urnerne
fra Arquà og Ravenna:

e sotto il volo scricchiolaron l'ossa
sé ricercanti lungo il cimintero
de la fatal penisola a vestirsi
d'ira e di ferro.

og under flugten knasede deres knogler,
mens de søgte efter sig selv langs kirkegården
af den fatale halvø for at klæde sig på
af vrede og jern.

- Italia, Italia! – E il popolo de' morti
surse cantando a chiedere la guerra;
e un re a la morte nel pallor del viso
sacro e nel cuore.

- Italien, Italien! – Og de dødes folk
rejste sig syngende for at bede om krig;
og en konge står over for døden i sit
hellige ansigts bleghed og i sit hjerte.

trasse la spada. Oh anno de' portenti,
oh primavera de la patria, oh giorni,
ultimi giorni del fiorente maggio,
oh trionfante.

han trak sit sværd. Åh vidunderes år,
åh fædrelandets forår, åh dage,
sidste dage af den blomstrende maj,
åh triumferende.

suon de la prima italica vittoria
che mi percosse il cuor fanciullo! Ond'io,
vate d'Italia a la stagion piú bella,
in grige chiome.

lyden af den første italienske sejr
som ramte mit barnlige hjerte! Derfor jeg,
digter af Italien i den smukkeste årstid,
med gråt hår.

oggi ti canto, o re de' miei verd'anni,

re per tant'anni bestemmiato e pianto,
che via passasti con la spade in pugno
ed il cilicio.

al christian petto, italo Amleto. Sotto
il ferro e il fuoco del Piemonte, sotto
di Cuneo 'l nerbo e l'impeto d'Aosta
sparve il nemico.

Languido il tuon de l'ultimo cannone
dietro la fuga austriaca moría:
il re a cavallo, discendeva contra
il sol cadente:

a gli accorrenti cavalieri in mezzo,
di fumo e polce e di vittoria allegri,
trasse, ed, un foglio dispiegato, disse
resa Peschiera.

Oh qual da i petti, memori de gli avi,

alte ondeggiando le sabaude insegne,

surse fremente un solo grido: Viva
il re d'Italia!

Arse di gloria, rossa nel tramonto,
l'ampia distesa del lombardo piano;
palpitò il lago di Virgilio, come
velo di sposa.

che s'apre al bacio del promesso amore:
pallido, dritto su l'arcione, immoto,
gli occhi fissava il re: vedeva l'ombra
del Trocadero.

E lo aspettava la brumal Novara
e a' tristi errori mèta ultima Oporto.
Oh sola e cheta in mezzo de' castagni

i dag synger jeg for dig, o konge af mine grønne år,
konge bespottede og sørgede i så mange år,
som gik bort med sværd i hånd
og sæk.

til den kristne kiste, italienske Hamlet.
under Piemontes jern og ild forsvandt
fjenden under Cuneo og Aostas
styrke og fremdrift.

Den langsomme torden fra den sidste kanon
bag den østrigske flugt døde:
kongen til hest, nedstammede kontra
den faldende sol:

Til de riddere, der styrtede i midten,
af røg og støv og glædelig sejr,
tegnede han og udfoldede et ark papir,
Peschiera sagde overgivelse.

Åh, som fra brysterne, mindende om forfædrene,
viftede højt med Savoy-fanerne,

et enkelt skælvende råb rejste sig: Længe
leve kongen af Italien!

Brænder af herlighed, rød i solnedgangen,
den brede flade af den langobardiske slette;
Virgils sø bankede,
som et brudeslør.

der åbner for den lovede kærligheds kys:
bleg, oprejst på sin bue, ubevægelig,
hans øjne stirrede på kongen: han så skyggen
af Trocadero.

Og vinterens Novara ventede på ham
og til sørgelige fejl er det endelige mål Porto.
åh, alene og stille midt mellem kastanjetræerne,

villa del Duoro,

che in faccia il grande Atlantico sonante
a i lati ha il fiume fresco di camelie,
e albergò ne la indifferente calma
tanto dolore!

Sfaceasi; e nel crepuscolo de i sensi
tra le due vite al re davanti corse
una miranda visïon: di Nizza
il marinaro.

biondo che dal Gianicolo spronava
contro l'oltraggio gallico: d'intorno
splendeagli, fiamma di piropo al sole,
l'italo sangue.

Su gli occhi spenti scese al re una stilla,
lenta errò l'ombra d'un sorriso. Allora
venne da l'alto un vol di spirit, e cinse
del re la morte.

Innanzi a tutti, o nobile Piemonte,
quei che a Sfacteria dorme e in Alessandria
diè a l'aure primo il tricolor, Santorre
di Santarosa.

E tutti insieme a Dio scortaron l'alma
di Carlo Alberto. – Eccoti il re, Signore,
che ne disperse, il re che ne percosse.
Ora, o Signore,

anch'egli è morto, come noi morimmo,
Dio, per l'Italia. Rendine la patria.
A i morti, a i vive, pe 'l fumante sangue
da tutt' i campi,

per il dolore che le regge agguaglia
a le capanne, per la gloria, Dio,
che fu ne gli anni, pe'l martirio, Dio,
che è ne l'ora,

Duoro byen,

At foran det store klingende Atlanterhav
på sine sider har floden frisk med kameliaer,
og opholdt sig i den ligegyldige ro
så meget smerte!

Katastrofe; og i sansernes tusmørke
mellem de to liv løb
et beundringsværdigt syn foran kongen:
sømanden fra Nice.

blond, der fra Janiculum-højen
opfordrede mod den galliske forargelse:
rundt om ham skinnede, pyropeflamme i solen,
det italienske blod.

En dråbe faldt fra kongens matte øjne,
og skyggen af et smil vandrede langsomt.
så kom en ånds ånd ovenfra, og
døden omringede kongen.

Først og fremmest, åh ædle Piemonte,
den, der sover i Sfacteria og i Alexandria,
gav først tricoloren til auren, Santorre
af Santarosa.

Og alle sammen med Gud eskorterede
Carl Alberts sjæl. Her er kongen, Herre,
som spredte dem, kongen, der slog dem.
nu, Herre,

også han døde, som vi døde,
Gud, for Italien. Gør det til det hjemland.
Til de døde, til de levende, for det dampened
blod fra alle markerne.

for smerten, der holder dem,
er lig med hytterne, til ære, Gud,
som var i årene, for martyrdøden, Gud,
som er i timen,

a quella polve eroica fremente,	til det dirrende heroiske støv,
a questa luce angelica esultante,	til dette jublende englelys,
rendi la patria, Dio; rendi l'Italia	genopret hjemlandet, Gud; give Italien
a gl'italiani.	tilbage til italienerne.

Carducci skildrer i digtet Piemontes historie, landskaber og byer, herunder Savoyen-dynastiet (den azurblå farve, vers to), byen Aosta med den romerske Augustus-bue fra 25 f.Kr. (vers fem), Basilikaen i Superga nær Torino, den traditionelle gravkirke for Savoyen-dynastiet, den republikanske by Asti (vers ni) og bysbarnet, den italienske dramatiker Vittorio Alfieri (1749-1803) (vers ti). Asti var i få dage i juli 1797 en erklæret republik i et oprør mod Sardinien-Piemonte. Det førnævnte navnkundige frankiske Ivrea-dynasti og den italienske kong Arduin (1002-14), forfaderen til det italienske Savoyen-kongehus, nævnes ligeledes i digtet (vers seks). Vers ti nævner den tysk-romerske kejser Friedrich 2. (1220-50), som blev født i den italienske by Jesi. Petrarca og Dante begræder Italiens nuværende sørgelige tilstand fra deres grave i henholdsvis Arquà (byens navn har siden 1868 været Arquà Petrarca) og Ravenna (vers 12). Ravenna var hovedstad for det vestromerske kejserrige i 400-tallet og tillige hovedstad (frem til 540) i det germanske ostrogotiske kongerige (493-553), som var det sidste monarki med basis i Italien, under hvilket hele Italien var samlet, inden landet blev splittet og kom under fremmedherrredømme (vers 11-13). Byen symboliserede således også håbet om Italiens genfødsel.

Men så rejser kong Carl Albert sig op imod det østrigske fremmedherredømme i Norditalien i et forsøg på at samle italienerne i én samlet stat i Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49) (vers 14-31). Kongen, der skildres som Italiens svar på Hamlet (vers 18), den danske sagnhelt Amled, ønsker i krigen at erobre Lombardiet, hvor den gamle romerske digter Vergil (70-19 f.Kr.) stammede fra (vers 22). I 568 trængte en germansk stamme kaldet longobarderne ind i det italienske område og erobrede det nuværende Italien bortset fra området mellem Ravenna og Rom, der vedblev at tilhøre det østromerske kejserrige, og som fra 756 var en del af den nyoprettede Kirkestat, og nogle områder i den sydlige del af landet. Longobarderne gav navn til provinsen Lombardiet i Norditalien. De fik hovedstad i Pavia syd for Milano, og deres herredømme varede til 774, hvor de blev besejret af Karl den Store (romersk kejser 800-14). En symbolsk arv fra longobarderne var den såkaldte longobardiske jernkrone, der med sikkerhed fra 1300-tallet blev anvendt som kongekrone ved kroningerne af de tysk-romerske kejsere som italienske konger og indtil 1530. I 1805 blev kejser Napoleon 1. (1804-1814/15) kronet til Italiens konge (1805-14) i Milano med den longobardiske jernkrone. I 1838 anvendtes kronen for sidste gang ved kroningen af den østrigske kejser Ferdinand 1. (1835-48) som konge af Lombardiet-Veneto. I perioden 1859-66,

mellem Den Anden og Tredje Italienske Uafhængighedskrig, befandt jernkronen sig i Wien, indtil den blev givet tilbage til Italien i 1866 i forbindelse med kongeriget Lombardiet-Venetos opløsning og indlemmelse i Italien. Lombardiet symboliserede derfor i den italienske nationale selvopfattelse på mange måder årene under det germanske fremmedherredømme, hvorfor Carducci i sit digt pointerer den romerske digter Vergils rødder i provinsen. Den romerske arv legitimerede Lombardiets historiske tilknytning til det romanske Italien og de germanske østrigere som en fjendtlig okkupationsmagt. Derefter fulgte slaget ved Novara i marts 1849 (vers 24), hvor østrigerne vandt en afgørende sejr over Sardinien-Piemonte, hvilket medførte kongens abdikation. Kongen døde senere samme år i eksil i Portugal.

Carducci var republikaner af overbevisning, men i sit digt til og om Piemonte søgte han at forbinde Savoyen-dynastiet i Sardinien-Piemonte og dermed Italiens kongehus fra 1861 med en pluralistisk og universalistisk nationalisme i traditionen fra den nationalliberale og demokratiske nationalisme i det 19. århundredes Europa hos bl.a. den italienske politiker Giuseppe Mazzini (1805-72), der agiterede for Italiens samling som bl.a. grundlægger af foreningen Det unge Italien i 1831. Hans demokratisk baserede nationalisme eksponerede de nationalliberale bevægelser i 1800-tallets Europa, der tog udgangspunkt i forestillingen om folkesuverænitet, samtidig med at de normsatte en national tolkning af begrebet folk. Denne progressive og romantiske version af nationalismen anerkendte alle nationers ret til at danne deres egne stater ud fra troen på én samlet universel menneskehed og civilisation bestående af partikulære nationer. Den polycentriske, liberale nationalisme var overvejende republikansksindet, ikke mindst i en italiensk kontekst. Dette forsøg på en sammenkobling mellem Savoyen-dynastiet og den radikal-demokratiske nationalistiske tradition kommer til udtryk flere steder i digtet. ”Skyggen af Trocadero” (vers 23) refererer til slaget ved Trocadero i 1823, hvor franske styrker besejrede spanske liberale partisaner og genetablerede kong Ferdinand 7.s (1808, 1813-33) absolutistiske styre i Spanien. Giuseppe Garibaldi (1807-82), ”sømanden fra Nice” (vers 26), der ligesom Mazzini var en eksponent for den liberale, demokratiske nationalisme, beskrives som en essentiel hjælp for kong Carl Alberts italienske felttog og hædres for sit forgæves forsvar af republikken Rom mod de franske tropper i 1849 (vers 26-27). Endelig hyldes den italienske nationalistleder Santorre di Santarosa (1783-1825), der i forbindelse med ovennævnte revolutionsforsøg i 1821 og kong Victor Emmanuel 1.s abdikation fik tilsagn om hjælp af den daværende liberale fyrst Carl Albert, inden han på ny trak sin støtte tilbage og blev politisk konservativ. Santarosa gik i landflygtighed og meldte sig frivillig i Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29), hvor han faldt i søslaget ved Sphacteria i 1825. Santarosa var med Carduccis poetiske ordvalg den, der først gav trikolorens fane til vinden (vers 29). Det italienske

flag er en trikolore, inspireret af det franske flag, som Napoleons franske styrker tog med sig til Italien i 1797, og et symbol på den italienske nationale enhedsbevægelse i det 19. århundrede og kongeriget Italien fra 1861.

Carduccis poetiske forsøg på at etablere et republikansk monarki i den offentlige bevidsthed i Italien med baggrund i provinsen Piemontes monarkistiske og republikanske (byen Asti) traditioner fik omfattende kritik fra samtidens republikanere i Italien. De fremførte rettelig, at den senere kong Carl Albert ikke havde begrædt udfaldet af slaget ved Trocadero, men tværtimod været aktiv deltager i den legitimistiske, franske militære intervention imod den spanske liberale regering i 1823. Det forhold at kongen havde givet Sardinien-Piemonte en liberal forfatning i 1848, brugte Carducci i kritikernes optik til en reel historieforfalskning, hvor han bl.a. så bort fra fyrst Carl Alberts halvhjertede støtte til Santarosas national-revolutionære virksomhed, og Garibaldis brud med kongen under Den Første Italienske Uafhængighedskrig. Carducci fastholdt imidlertid, at kong Carl Albert havde været politisk aktiv i forsvaret af republikken Rom i 1849 på linje med Garibaldis militære forsvar (republikken var ledet af et triumvirat bestående af bl.a. Mazzini). Den udbredte historie- og identitetspolitiske debat om tilblivelsen af det forenede Italien afspejlede Carduccis videre sigte med digtet ”Piemonte”, som centrerede sig om at underbygge den nationale legitimitet for det nuværende italienske kongehus. Reelt var der tale om en hyldest til Piemonte, Italiens vugge, Savoyen-dynastiet og kong Carl Alberts sønnesøn kong Umberto 1. Dette var kontroversielt af mindst to grunde. Italiens regionale splittelse med rødder i middelalderen bevirkede, at landet havde mange centre og kulturelle og historiske lokaliteter med stor betydning for opkomsten af Italien, hvorved en fremhævelse af Piemonte uvægerligt forfordelte de øvrige byer og områder. Dertil kom den udbredte republikanske tradition i italiensk politisk historie i form af middelalderens byrepublikker og modstanden mod monarkiet, symboliseret ved Savoyen-dynastiet fra Sardinien-Piemonte. Der var således en nær sammenhæng mellem virkeliggørelsen af den italienske nationalstat i 1861 og den position og legitimitet, som den italienske offentlighed tilskrev det italienske monarki. Carducci, der selv var fra Toscana, modtog Nobelprisen i litteratur i 1906.

Ved afsløringen af en rytterstatue i Venedig af den afdøde kong Victor Emmanuel 2. den 1. maj 1887 holdt den italienske indenrigsminister, Francesco Crispi (1818-1901; indenrigsminister ad tre omgange fra 1877-78, 1887-91 og 1893-96), en festtale i nærværelse af det italienske kongepar. Crispi fastslog, at et Italien uden kunst, litteratur og musik var et ufuldstændigt Italien.

È necessario però che anche i nuovi italiani alimentino l’arte, compiendo fatti degni di

essere ricordati da essa; nè esser ciè difficile, sol cho si prenda esempio dal Re e dalla Dinastia, la cui leggenda é ancora quela di Pietro II di Savoia. La sovranità viene da Dio quando è esercitata a beneficio dei popoli (*Det er dog nødvendigt, at de nye italienere også nærer kunsten og udfører gerninger, der er værdige til at blive husket af dem; det er heller ikke vanskeligt, hvis vi blot tager et eksempel fra kongen og dynastiet, hvis legende stadig er Peter 2. af Savoyen. Suverænitet kommer fra Gud, når den udøves til folkets gavn*; min oversættelse), *La Stampa* 3.5.1887, ”Feste Veneziane” (”Venetianske festligheder”).

Grev Peter 2. af Savoyen (1263-68), kaldet ”den lille Karl den Store” og bror til kong Umberto 1.s 16 gange tipoldefar i lige mandslinje, grev Thomas 2. jure uxoris af Flandern (1237-44; herre (senere) greve af Piemonte og regent i Savoyen fra 1253-59)), byggede Savoy-paladset i London i 1263. Savoyen-dynastiet havde ifølge Crispi med sin indsats for Italiens storhed vundet agtelse i det traditionelt republikanske Venedig. Til indvielsen af det statslige gymnasium ”Prins af Napoli” i Aosta i den nordlige del af Piemonte i slutningen af august 1888 deltog dronning Margherita, og undervisningsminister Paolo Boselli (1838-1932; minister fra 1888-91 og italiensk regeringsleder fra 1916-17) holdt en tale, i hvilken han understregede Aosta-regionens historiske tilknytning til Italien:

Aosta fu la prima terra italiana che abbia congiunto il suo nome al nomo dei Conti di Savoia, quasi divinando nei valerosi couestabili di Borgogna ì futuri redentori d’Italia. Giammai echeggio invano per questi monti il grido dell’indipendenza, strenuamente difesa por lungo tempo contro gli antichi signori del mondo, invitta più e più volte nel corso delle età moderne contro l’impeto formidabile di genti stranieri (*Aosta var det første italienske land, der forbandt sit navn med navnet på greverne af Savoyen, og som nærmest spåede om Bourgognes tapre ledsagere, Italiens fremtidige forløsere. Aldrig har råbet om uafhængighed forgæves genlydt gennem disse bjerge, der ihærdigt har forsvaret sig i lang tid mod verdens gamle herrer, og som igen og igen har været ubesejret gennem den moderne tid mod den formidable drivkraft fra fremmede folk*; min oversættelse), *La Stampa* 30.8.1888, ”L’inaugurazione del Collegie ”Principe di Napoli” in Aosta” (”Indvielsen af gymnasiet ”Prins af Napoli” i Aosta”).

Boselli nævnte dernæst hertug Emanuele Filiberto af Savoyen (1553-80), der havde

genoprettet det piemontesiske monarki og befriet det for det franske overherredømme, og folket i Aostadalen, som traditionelt har været overvejende fransktalende, havde ifølge Boselli altid kæmpet for den nationale italienske idé på slagmarkerne, i regeringsrådene og i tankerne hos de store filosoffer. Den historisk-dynastiske tilknytning, lokalpatriotismen og kærligheden til fædrelandet Italien gik således op i en højere enhed i Aostas tilfælde. Samme kombination af regional stolthed og nationalpatriotisme genfindes ligeledes i den tale, der blev holdt af den lokale politiker Alfredo Baccarini (1826-90; minister for offentlige arbejder i 1878 og fra 1879-83) i forbindelse med afsløringen af martyr-monumentet i Ravenna til minde om byens faldne under *Risorgimento* og Anita Garibaldi (1821-49), Garibaldis kone, der døde i Ravenna. Med adresse til de faldne martyrer udtalte Baccarini i overværelse af kong Umberto 1. og tronfølgeren, prins Victor Emmanuel (3.) af Napoli:

L'augurio è questo: che il genio d'Italia vi conservi a lungo quale vessillifero della libertà; la speranza è che sia conservato il Principe ereditario, speranza vostra, nostra e della patria. Questo monumento è un altare sulla via sacra della libertà. Ciò ho voluto dirvi a nome dei miei concittadini, i quali oggi più di ieri sono fieri di essere romagnoli (*Vores ønske er dette: at Italiens geni længe må bevare jer som en bannerfører for frihed; vores håb er, at tronfølgeren, jeres, vores og vores lands håb, vil blive bevaret. Dette monument er et alter på frihedens hellige vej. Jeg ville fortælle jer dette på vegne af mine medborgere, som i dag, mere end nogensinde, er stolte af at være fra Romagna*; min oversættelse), *La Stampa* 2.9.1888, "Il Viaggio Reale – L'inaugurazione del monumento ai martiri e ad Anita Garibaldi" ("Den kongelige rejse – Indvielsen af monumentet for martyrerne og Anita Garibaldi").

Byen Ravenna blev benævnt "Italiens geni" på grund af byens enestående historie og mosaikker fra såvel den byzantinske tid som den tidlige kristendom under ostrogoterne. Ravenna rummer også mausoleet for kong Theoderik den Store, hvis tragiske og myteomspunde død mindedes af den italienske digter Giosuè Carducci med digtet "La Leggenda di Teodorico" ("Legenden om Theoderik") fra 1906, Carducci: 'La Leggenda'. Carduccis genfortolkning af kongens død gav historien en episk og melankolsk tone, der reflekterede over fortidens herlighed under det ostrogotiske kongerige, hvor den germanske og romerske kultur trivedes side om side efter Romerrigets fald, og herskerens

og dermed den italienske storhedstids uundgåelige skæbne og fald.

Den 10. december 1890 holdt kong Umberto 1. trontalen i forbindelse med åbningen af det italienske parlament. Italiens monark berørte bl.a. tilblivelsen af det forenede italienske monarki:

La Monarchia Italiana, fondata sui plebisciti e sulla tradizione, e rinvigorita dalla lealtà e dagli eventi è, del resto, pegno a tutti di pace e di libertà, è campo aperto all'esercizio di ogni azione legittima; ma è pure cosi forte da non temere ostilità, fidando nel progresso, e pronta, come è, ad accogliere ogni riforma che intende al bene del popolo, il cui amore è la base del Trono (*Det italienske monarki, der er grundlagt på basis af folkeafstemninger og tradition, og genoplivet af loyalitet og begivenheder, er desuden et løfte om fred og frihed for alle, det er et åbent felt for udøvelse af enhver legitim handling; men det er også så stærk, at det ikke frygter fjendtlighed, tillid til fremskridt og parat, som det er, til at byde velkommen til enhver reform, der er beregnet til det bedste for folket, hvis kærlighed er grundlaget for tronen*; min oversættelse), *Discorsi della Corona*, 161-62.

Det italienske monarki var i kongens optik progressivt og inkarnerede værdierne fred og frihed, samtidig med at det bundede i en dyb historisk og national tradition. Umberto 1. blev myrdet af en anarkist i år 1900.

Den 15. september 1904 fik Italien en ny tronfølger, da prins Umberto (2.) blev født i Racconigi i Piemonte. I hovedstaden Rom blev der udtrykt en utilfredshed med, at den nye italienske tronfølger blev tildelt den traditionelle titel prins af Piemonte. Mange romere mente, at det var mere passende med titlen prins af Rom. Roms borgmester, Prospero Colonna di Paliano (1858-1937; borgmester ad to omgange fra 1899-1904 og 1914-19), udstedte såvel et lykønskningstelegram som en proklamation, hvori han benævnte den nye tronfølger som symbolet på italienernes uhåndgribelige enhed. *In nome di Roma, che in sò compendia i destini della Patria, ora o nei secoli congiunti alla Vostra gloriosa Dinastia invio alla Maestà vostra le vivissime felicitazioni e gli augurii* (*I Roms navn, som i sig selv legemliggør fædrelandets skæbner, nu eller i århundreder med Deres glorværdige dynasti, sender jeg Deres Majestæt mine varmeste lykønskninger og bedste ønsker*; min oversættelse), *La Stampa* 17.9.1904, "Le feste e le dimostrazioni per il lieto evento – Il cuore del Re" ("Festligheder og demonstrationer for den glædelige begivenhed – Kongens hjerte"). Colonna brugte den kongelige fødsel som anledning til at accentuere den historisk nære forbindelse mellem Rom og den italienske nation, skønt prinsen ikke var blevet født i landets hovedstad.

Den 4. juni 1911 blev det nationale monument "Il Vittoriano" indviet i Rom med deltagelse af

kongefamilien, premierministeren, Italiens 6000 borgmestre, veteraner fra Risorgimento-krigene og 3000 elever fra romerske skoler. Den italienske regeringsleder, Giovanni Giolitti (1842-1928; regeringsleder ad fem omgange fra 1892-93, 1903-05, 1906-09, 1911-14 og 1920-21), holdt en bevæget tale, i hvilken han lovpriste Italien og Italiens samling som et civilisatorisk og demokratisk fremskridt. Giolitte udtalte bl.a.: *Si raccolsero intorno al Gran Re i patrioti di ogni parte d'Italia costituendo così l'unità morale della patria, la quale fu la leva potente che condusse all'unità politica* (*Patrioter fra alle dele af Italien samledes omkring den store konge og udgjorde dermed landets moralske enhed, som var den magtfulde løftestang, der førte til politisk enhed*; min oversættelse), *La Stampa* 5.6.1911, "I Sovrani d'Italia inaugurano in Roma il monumento al Gran Re" ("Italiens monarker indvier monumentet for den store konge i Rom"), 1. "Den store konge" var følgelig kong Victor Emmanuel 2. (1861-78), til hvis ære monumentet var rejset. For Giolitti gjaldt det i 50-året for Italiens oprettelse om at fastholde den nationale solidaritet og yderligere at befæste landets frie demokratiske institutioner. Italien burde med andre ord fortsat bygge på en national og liberal monarkisme.

I 1930 ægtede den italienske kronprins Umberto (2.), konge i 1946, den belgiske prinsesse Marie-José (1906-2001), datter af kong Albert 1. (1909-34). Brylluppet, som stod i Rom, blev intensivt dækket af den italienske presse. Under overskriften "L'unione di que cuori e di due popoli nella gloria di Roma" ("Foreningen af to hjerter og to folk i Roms herlighed", 1) skrev det italienske dagblad *La Stampa* den 8. januar 1930 om det kongelige brudepar, som var vokset op i skyggen af "Den store katastrofe", 1. verdenskrig. Det blev i artiklen understreget, at Belgien og Italien havde haft samme skæbne i krigen: De to katolske lande havde kæmpet sammen på Ententemagternes side, og de var begge blevet skuffede over fredsslutningerne efter krigen. Samtidig havde fædrene til bruden og gommen, den belgiske og italienske monark, fået cementeret deres respektive positioner som symboler på den nationale enhed. Med brylluppet blev Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet (fra 1920 officielt med navnet "de Belgique") desuden forbundet med Savoyen-dynastiet:

La Dinastia più nobile, più antica e più insigne fra le regnanti d'Europa, e quella più altamente illustrata dall'eroismo e dal sacrificio, fulgida di virtù civili e guerriere in un paese la cui gloria militare si perde nei millennil, oggi uniscono i destini della loro Prole generosa. Lontani i fantasmi di guerra e di sommossa della prima adolescenza dei Principi Augusti, fiorisce nel loro bel sorriso aperto e fiducioso l'anima nuova dei loro popoli che guardano all'avvenire. Ma nulla é passato invano, nulla può essere inutile o dimenticato: e giova ricordare, oggi che si stringono i più dolci nodi, le passate ore tristi e tragiche vissute in comune vigilia: la trionfante gioventù degli Sposi

sembrera, cosi, ad ognuno, il segno più vero della vita che ha ripreso, che ha ridati i suoi doni e le sue promesse più belle, il più significativo compenso di ogni passata amarezza, e la Loro unione d'amore par sublimarsi trovando la sua radice nelle vicende ammonitrici delle annate men lieti. Tutta l'Italia guarda oggi a Roma mentre, sempre presente a se stessa nella sua missione universale e regale, accoglie ed esalta lo bionda Principessa Maria: ed Ella, dal paese ove si difendono i limiti estremi deila civiltà latina, viene allo Sposo ed alla nuova Casa, ove allieta di un nuovo sorriso lo splendore di un Trono circonfuso di tutto il suo prestigio. E la Dinastia che si continua, sotto auspici tanto splendidi e con una cosi illustre unione, appare come non mai unita al popolo cui il Fascismo ha saputo ridare fede ed energia chiamando "nei suoi rannghi coloro che vollero la guerra, il la combatterono e la vinsero, e la "vittoria difesero", e, come non mai, nella maturità del Sovrano combattente, nella bontà della Regina, nelle prestigiose ed amate figure dell'Erede e della Sua Sposa, appare simbolo vivo di questa Nazione laboriosa e forte cui non sempre la ventura fu pari al merito (*Det ædleste, det ældste og mest berømte dynasti blandt Europas herskere, og det mest strålende af heltemod og opofrelse, skinnende med civile og krigeriske dyder i et land, hvis militære herlighed er tabt gennem årtusinder, i dag forener de skæbnerne af deres gavmilde afkom. Langt væk er krigens spøgelser og opstanden i prinsen og prinsessens tidlige ungdomsår, den nye sjæl hos deres folk, der ser ud i fremtiden, blomstrer i deres smukke, åbne og selvsikre smil. Men intet er gået forgæves, intet kan være ubrugeligt eller glemt: og det er nyttigt at huske, i dag, at de sødeste knuder er strammet, de forgangne triste og tragiske timer levede i fælles aften: ægtefællernes triumferende ungdom vil så, på denne måde, til hvert sandeste tegn på det liv, der er genoptaget, som har givet dets smukkeste gaver og løfter tilbage, den mest betydningsfulde kompensation for enhver tidligere bitterhed, og deres forening af kærlighed synes at sublimere sig selv og finde sin rod i advarslen begivenheder i de seneste år glade Hele Italien ser i dag til Rom, mens det altid er til stede for sig selv i sin universelle og kongelige mission, byder og ophøjer den blonde prinsesse Maria: og Hun, fra det land, hvor den latinske civilisations yderste grænser forsvares, kommer til sin brudgom og til det nye hus, hvor pragt af en trone omgivet af al dens prestige bringer et nyt smil. Og det dynasti, der fortsætter, under så pragtfuldt regi og med et så storslået giftermål, fremstår som aldrig før forenet med de mennesker, til hvem fascismen var i stand til at genoprette troen og energien ved at indkalde dem, der ønskede krigen, udkæmpede den, og de har vundet, og den "sejr, de forsvarede", og som aldrig før, i modenheden af den kæmpende suveræn, i dronningens godhed, i arvingens og hans bruds prestigefyldte og elskede skikkelser, fremstår det som et levende symbol på denne hårdtarbejdende og stærke nation, hvis formue aldrig var lig med fortjenesten*; min oversættelse).

Det nye italienske tronfølgerpar varsler ifølge dagbladet en ny og positiv fremtid for kongeriget Italien, og sammen med kongeparret symboliserer kongehuset et Italien, som under fascismen har genvundet sin nationale styrke og stolthed. Det oprindeligt socialliberale og progressive dagblad *La Stampa* (1867-) var i 1925 blevet et organ for det regerende fascistiske parti i Italien. Det italienske kongehus, som nu videreføres med blod fra det vidtfavnende europæiske fyrstedynasti Sachen-Coburg-Gotha, har med dette dynastiske giftermål knyttet en forbindelse til Belgien, der som et halvt romansk land beskrives som den yderste grænse for den latinske civilisation. Det konstitutionelle monarki i Italien var i 1930 blevet indkapslet i et diktatorisk styre, mens det belgiske konstitutionelle monarki havde udviklet sig til et forbilledligt vesteuropæisk demokrati. En dynastisk forbindelse med det historisk liberale belgiske monarki kunne dermed samtidig fungere som en politisk legitimering af det fascistiske diktatur. Brylluppet kunne først finde sted, efter at den sidste dronning af Begge Sicilier fra 1859-61, Marie Sophie (1841-1925), født hertuginde i Bayern og søster til brudens morfar, var død. Den tidligere dronning modsatte sig, at hendes nære slægtning skulle gifte sig ind i Savoyen-dynastiet og blive Italiens næste dronning. Det var forventet, at den italienske kronprinsesse Marie-José efter sit giftermål i 1930 med den italienske tronfølger ville ændre navn til den italienske version af sit navn, Maria Giuseppa, men det nægtede hun, Cope: 'The extraordinary life'.

Den 12. februar 1937 fik tronfølgerparret en søn og tronarving, da prins Victor Emmanuel (1937-2024) blev født i Napoli. Dermed var arvefølgen sikret i det italienske kongehus. Dagen efter bragte dagbladet *La Stampa* en artikel på forsiden om den kongelige fødsel med titlen "La nascita del Principino" ("Fødslen af den lille prins"), 1. I underrubrikken med overskriften "L'annuncio ufficiale" ("Den officielle meddelelse") blev fødslen af Italiens kommende konge beskrevet på følgende måde:

Una luce nuova brilla da ieri sull'Italia, una flamma si è accesa nel cielo della Patria, e dalla Reggia si riverbera con un solo palpito in tutta la Nazione. La stessa gioia, la stessa speranza, intorno alla culla augusta e nelle case lontane, lo stesso animo, gli stessi voti in tutta la terra nostra, dalla vetta del Brennero alle sorgenti del Nilo, dalle officine sonanti della valie padana ai cento porti dell'Adriatico e del Tirreno, dalle risorgenti rive della quarta sponda mediterranea ai villaggi operai della steppa sòmala ed in terra straniera, oltre i monti ed oltre gli oceani, ovunque lavorano braccia italiane, ovunque battono cuori italiani. Il lietissimo evento ha, in quest'alba d'Impero, il segno del Destino. Sbocciata da un ceppo che affonda le sue radici possenti in secoli di battaglie durissime, la nuova gemma sabouda è baciata da un sole che mai fu così alto e

splendente. E trova – nel quindicesimo anno dell'Eta mussoliniana – un Popolo grande, proteso al lavoro, addestrato alla guerra, solido deciso compatto come non fu mai. Questo popolo di soldati e di costruttori salute, nel nome di Vittorio Emanuele, che è insieme gloria e presagio, il trionfo delle tre guerre che hanno dato all'Italia le sue frontiere e il suo posto nel mondo (*Et nyt lys har skinnet over hele Italien siden i går, en flamme er blevet tændt på himlen i fædrelandet, og det kongelige palads giver genlyd med et enkelt hjerteslag i hele nationen. Den samme glæde, det samme håb, omkring den høje vugge og i fjerne hjem, den samme ånd, de samme ønsker fra toppen af Brenner til Nilens kilder, fra klingende værksteder i Po-dalen til hundrede havne i Adriaterhavet og det Tyrrhenske Hav, fra de genopståede kyster af den fjerde kyst af Middelhavet til arbejderlandsbyerne på den somaliske steppe og i fremmede lande, hinsides bjergene og ud over oceanerne, overalt, hvor italienske våben arbejder, overalt hvor italienske hjerter slå. Den meget lykkelige begivenhed har, i dette imperiums daggry, skæbnens tegn. Den nye Savoyen-perle, der blomstrer fra en bestand, der har sine kraftfulde rødder i århundreders hårde kampe, bliver kysset af en sol, der aldrig har stået så højt og skinnende. Og han finder – i det femtende år af Mussolinis æra, et stort folk, ivrige efter at arbejde, trænet til krig, solidt, beslutsomt, samlet som de aldrig har været. Dette folk af soldater og bygherrer hylder i Victor Emmanuels navn, hvilket er både ære og varsel, triumfen for de tre krige, der gav Italien sine grænser og sin plads i verden*; min oversættelse).

Dagbladet benyttede den glædelige begivenhed i kongehuset til at hylde det transkontinentale imperium, som det fascistiske styre under slagordet "Mare nostro" ("Vores hav") havde formået at cementere i løbet af ganske få år i 1930'erne. Målet med dette italienske imperium, der gik tilbage til slutningen af 1800-tallet, var at skabe grundlaget for en italiensk stormagt i Middelhavsområdet og ultimativt at genskabe det antikke romerske rige. Romerriget er til dato den eneste stat i historien, som har kontrolleret hele Middelhavskysten ("Mare Nostrum"), og det italienske kongerige betragtede sig selv som en efterfølgerstat til det romerske imperium. I 1937 havde Italien flere besiddelser i Afrika, fx Libyen, som havde været en del af Romerriget, såvel som eksempelvis Abessinien (Etiopien) og Somaliland, der aldrig havde været underlagt romersk styre, og i Europa var Albanien under stærk italiensk indflydelse. Det understreges i artiklen, at Savoyen-dynastiet havde været en afgørende faktor igennem hele Italiens historie, fra samlingen af Italien i tre uafhængighedskrige (1848-49, 1859 og 1866) over den moderne italienske stormagt og frem til den aktuelle imperiestatus. Den lille nyføde prins stod til at arve kongeriget og videreføre den italienske imperialisme, som tilsyneladende ved slutningen af 1930'erne havde nået sit territoriale, kulturelle

og politiske zenit.

Prins Tommaso af Savoyen (1854-1931), som tilhørte Genova-linjen inden for Savoyen-dynastiet, blev under 1. verdenskrig, hvor Italien i 1915 indtrådte i krigen på Ententemagternes side, udnævnt til såkaldt Luogotenente, en art statholder, af sin søstersøn, kong Victor Emmanuel 3. Prinsens ældste søn, prins Ferdinando (1884-1963), udmærkede sig under kigen som admiral i den italienske flåde. Den næstældste søn, prins Filiberto (1895-1990), gjorde ligeledes krigstjeneste under 1. verdenskrig. Under Den Anden Italiensk-Etiopiske Krig (1935-37) meldte han sig som frivillig, hvor han indlagde sig stor fortjeneste. Under 2. verdenskrig ledte han den syvende italienske hærenhed, men han ophørte som hærfører, efter at Italien tilsluttede sig De Allierede. Den tredje søn, prins Adalberto (1898-1982), deltog ligeledes i 1. verdenskrig og Den Anden Italiensk-Etiopiske Krig. Under 2. verdenskrig var han hærfører for først den ottende hærenhed (1940-42), og i 1943 den syvende hærenhed. Den yngste søn, prins Eugenio af Savoyen (1906-96), deltog også i Den Anden Italiensk-Etiopiske Krig, og efter krigen blev han udnævnt til regeringskommissær i Italiensk Østafrika (1936-41). I Aosta-sidelinjen var prins Emanuele Filiberto (1869-1931) hærfører for den tredje italienske hærenhed under 1. verdenskrig, som fik tilnavnet ”den ubesejrede hær”. Efter krigen blev han forfremmet til marskal af Italien i 1926. Hans ældste søn, prins Amedeo (1898-1942), den tredje hertug af Aosta fra 1931-42, udmærkede sig i artilleriet i 1. verdenskrig. Som flyverpilot i det italienske luftvåben indlagde han sig stor fortjeneste under Den Anden Italiensk- Libyiske Krig (1923-32). I 1937 blev prinsen, der nærede stærke fascistiske sympatier, udnævnt til vicekonge af Etiopien og generalguvernør i Italiensk Østafrika. Under 2. verdenskrig, som Italien tiltrådte i 1940, var prinsen hærfører for de italienske styrker i Østafrika. Han døde i 1942 i en britisk krigsfangelejr i Kenya. I anledning af prinsens død skrev den piemontesiske digter og forfatter Nino Costa (1886-1945) en hyldestsang med titlen ”La canzone del Duca di Ferro” (”Jernhertugens sang”), Costa: ’”Ch’a côsta lôn ch’a côsta Viva j’ Aosta!”’. Sørgedigtet bestod af fire vers, og de to første lød som følger (min danske oversættelse):

Vecchio fante dell’ultima guerra, su dal Piave ai contesi confini, nel difender l’italica terra ti sentisti i tuoi Duca vicini e sull’arso pietrame del Carso, nel fulgor d’una stessa epopee Padre e Figlio li hai visti in trincea.	En gammel infanterist fra den sidste krig, oppe fra Piave til de omstridte grænser, i forsvaret af det italienske land, følte du din hertug tæt på dig, og på Carsos brændte klipper, i pragten af det samme epos, så du far og søn i skyttegravene.
Vecchia razza non muta d’insegna	En gammel race, der ikke ændrer sit emblem

dappertutto la stessa consegna:	overalt det samme motto:
Croce Bianca e Tricolore,	Hvidt kors og Trikolore,
tutta Italia un solo cuore.	hele Italien, ét hjerte.
Dentro e fuori le frontiere	Inden for og uden for grænserne,
non vogliamo altre bandiere.	ønsker vi ingen andre flag.
Questo è il grido degli Eroi:	Dette er heltenes råb:
Tutto insieme coi Savoia	Alle sammen med Savoyen
ma i Savoia in mezzo a noi!	men Savoyen iblandt os!
e ch'a côsta lôn ch'a côsta	og langt fra kysten
Viva j' Aosta!...	Længe leve Aosta!...

Nino Costa, som egentlig var et pseudonym for Giovanni Costa, sammenlignede i sit sørgedigt den afdøde prins Amedeos krigsindsats under 2. verdenskrig med farens, prins Emanuele Filibertos, heltemodige kamp i grænseområdet mellem Italien og Slovenien, "i Carsos brændte klipper", under 1. verdenskrig. Costa hyldede med sin sang Savoyen-dynastiets og Aosta-sidelinjens historiske og patriotiske kampe for Italien, senest i det 20. århundrede i de to verdenskrige. Savoyen-dynastiet beskrives som en gammel race, "Vecchia razza", hvilket var i samklang med det fascistiske styres verdensbillede, og de to sidste vers, der beskrev jernhertugens, hertug Amedeos, heroiske kampe i Afrika, blev begge afsluttet med linjen "Vecchia razza non muta d'insegna".

Prins Amedeos bror, prins Aimone af Savoyen (1900-48), blev uddannet i den italienske flåde, og han indtrådte i 1917 i krigsmarinen. I Den Anden Italiensk-Etiopiske Krig førte han som admiral kommandoen over italienske torpedobåde og små krydsere. Den 1. juli 1939 ægtede prins Aimone prinsesse Irene af Grækenland og Danmark (1904-74). I en avisartikel fra dagbladet *La Stampa* den 2. juli 1939 om brylluppet i Firenzes domkirke blev brudgommen beskrevet en heroisk italiensk soldat, der havde været frivillig i Etiopien og en tapper kæmper i slaget ved Scirè. Hertugen af Spoleto var således en værdig søn af den glorværdige leder af den tredje armé, Mortari: "Il Duca di Spoleto e Irene di Grecia uniti a Firenze dal sacro rito nuziale" ("Hertugen af Spoleto og Irene af Grækenland forenet i Firenze ved det hellige bryllupsritual"), 1. Om bruden hed det: *Nella Sposa, Firenze salutava la Principessa mediterranea, l'anima gentile, fiorentina di adozione, italiana di elezione per virtù d'amore* (*I bruden hilste Firenze på middelhavsprinsessen, den blide sjæl, florentinsk af adoption, italiensk af valg af kærlighedens dyd*; min oversættelse). Lyset på denne første dag i juli var ifølge avisreportagen *come il sorriso di una Divinità mediterranea* (*som smilet fra en middelhavsguddom*). Som middelhavsprinsesse ville prinsesse Irene nemt kunne bytte sit græske fædreland ud med en middelhavsnation, Italien. Endvidere var prinsessen florentinsk adopteret, da hun som landflygtig i mange år havde boet i den græske kongefamilies residens Villa Sparta i Fiesole nær Firenze. De mange års udlændighed havde således naturligt integreret prinsessen i sit nye italienske fædreland. Efter udbruddet af 2. verdenskrig ledte prins Aimone en

italiensk flådebase i La Spezia. Det fascistiske styre under Mussolini var indædt imod den dynastiske forbindelse med Grækenland. Den 28. oktober 1940 invaderede Italien Grækenland i Den Italiensk-Græske Krig (1940-41), hvor Italien dog måtte opgive egenhændigt at besætte Grækenland. Prins Emanuele Filibertos yngste bror, prins Luigi Amedeo af Savoyen (1873-1933), hertug af Abruzzi, var viceadmiral, fra 1918 admiral, og under 1. verdenskrig den øverstbefalende for den italienske flåde (1914-17). De to brødres halvbror, prins Umberto af Savoyen (1889-1918), meldte sig som frivillig til den italienske flåde under 1. verdenskrig. Han døde af den spanske syge, treccani.it. 'Savoia, Tommaso'; De Leonardis: 'Monarchia, Famiglia Reale'; web.archive.org. 'Luigi Amedeo'.

De mediatiserede italienske fyrstestater indgik efter Italiens samling i 1861 en lang række dynastiske forbindelser med Habsburgmonarkiet og Habsburg-Lothringen-dynastiet. En søster til hertug Robert 1. (1854-59), den sidste hertug af Parma og Piacenza, prinsesse Alice af Bourbon-Parma (1849-1935), ægtede i 1868 den afsatte storhertug Ferdinand 4. af Toscana (1859-60). Den næstældste datter til kong Ferdinand 2. af Begge Sicilier (1830-59), prinsesse Maria Immaculata af Begge Sicilier (1844-99), giftede sig i 1861 med ærkehertug Karl Salvator af Østrig (1839-92), der tilhørte Toscana-linjen inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet som yngre bror til storhertug Ferdinand 4., og som kæmpede på kejserriget Østrigs side i Den Italiensk-Østrigske Krig i 1859. Storhertug Ferdinand 4. og ærkehertug Karl Salvator var sønner af storhertug Leopold 2. af Toscana (1824-59) og Maria Antonia (1814-98), der var født prinsesse af Begge Sicilier og søster til kong Ferdinand 2. Maria Antonia, der selv stammede fra et mediatiseret italiensk fyrstedynasti, agiterede for Toscanas tilknytning til Habsburgmonarkiet og vendte sig imod den italienske nationalisme. Hun var den ledende kraft bag sønnerne Ferdinand 4. og Karl Salvators giftermål med prinsesser fra de to mediatiserede italienske fyrstestater: Parma og Begge Sicilier (Bourbon). Ærkehertug Karl Salvators ældste datter, ærkehertuginde Maria Theresia (1862-1933), ægtede i 1886 ærkehertug Karl Stephan (1860-1933) fra Habsburg-Lothringen-dynastiets Teschen-linje, og den næstældste søn, ærkehertug Franz Salvator (1866-1939), giftede sig i 1890 med kejser Franz Joseph 1.s yngste datter, ærkehertuginde Marie Valerie (1868-1924). Den næstældste datter til prins Alfonso af Begge Sicilier (1841-1934), greven af Caserta, prinsesse Maria Christina af Begge Sicilier (1877-1947), ægtede i år 1900 ærkehertug Peter Ferdinand af Østrig (1874-1948), der tilhørte Toscana-linjen som søn til storhertug Ferdinand 4. og storhertuginde Alice, som med deres ophav i mediatiserede italienske fyrstedynastier stod bag sønnens dynastiske forbindelse med Bourbon-dynastiet i det opløste kongerige Begge Sicilier. Kong Ferdinand 2.s ældste datter, prinsesse Maria Annunciata (1843-71), giftede sig i 1862 med ærkehertug Karl Ludwig af Østrig (1833-96), en yngre bror til

den østrigske kejser Franz Joseph 1. (1848-1916). Hertug Roberts yngste søn i ægteskabet med prinsesse Maria Pia (1849-82, født prinsesse af Begge Sicilier), prins Elias (1880-1959, overhoved for Huset Bourbon-Parma som titulær hertug fra 1950), ægtede i 1903 ærkehertuginde Maria Anna af Østrig (1882-1940) fra Teschen-linjen i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Hertug Roberts tredje datter med prinsesse Maria Antonia (1862-1959, født prinsesse af Portugal), prinsesse Zita af Bourbon-Parma (1892-1989), ægtede i 1911 ærkehertug Karl (1.), som blev Østrigs sidste kejser (1916-18). Kong Ferdinand 2.s ældste søn, kong Frans 2. af Begge Sicilier (1859-61), udmærkede sig sammen med sin dronning, Marie Sophie (1841-1925), i et heroisk forsvar af byen Gaeta fra november 1860 til februar 1861, som dog til sidst overgav sig til tropper fra Sardinien-Piemonte. For sin heltemodige kamp imod de liberal-revolutionære tildeltes kong Frans i 1861 den militære Maria Theresa-orden, kejserriget Østrigs fornemste militære orden, af svogeren kejser Franz Joseph 1. (1848-1916). Denne udmærkelse blev fremdraget i den østrigske offentlighed i 1894 i nekrologen over den afsatte konge, som døde i Arco i Østrig-Ungarn, *Neue Freie Presse* 28.12.1894 (”König Franz II. von Neapel”), 5-6.

De dynastiske forbindelser mellem Habsburgmonarkiet og de mediatiserede italienske fyrstestater er en parallel til ægteskabet mellem den danske prinsesse Thyra og hertug Ernst August af Cumberland og Teviotdale, den hannoveranske ekskronprins. Ægteskabet var i høj grad arrangeret af prinsessens mor, den danske dronning Louise (1817-98), Christian 9.s (1863-1906) gemalinde, som selv stammede fra det mediatiserede kurfyrstendømme Hessen-Kassel, som ligesom kongeriget Hannover var blevet indlemmet i kongeriget Preussen i 1866. Det mediatiserede hannoveranske kongerige indgik en dynastisk forbindelse med en anden dynastisk taber i forbindelse med Tysklands nationale samling, kongeriget Danmark, der havde afgivet territorium efter Den Dansk-Tyske Krig i 1864 til dannelsen af den tyske nationalstat. På samme måde indgik fyrstehusene i de mediatiserede italienske monarkier dynastiske forbindelser med en anden dynastisk taber, Habsburgmonarkiet, der analogt med Danmark afgav territorium i forbindelse med dannelsen af den italienske nationalstat i Den Italiensk-Østrigske Krig i 1859 (og senere efter Den Preussisk-Østrigske Krig (Den Tredje Italienske Uafhængighedskrig) i 1866, hvor Italien stod på Preussens side i krigen mod Østrig, og 1. verdenskrig (1914-18))). Efter Italiens samling i 1861 formåede Italiens kongehus i 1930’erne at foretage en national forsoning i form af dynastiske forbindelser med en række af de afsatte italienske dynastier fra de opløste fyrstestater. Den næstyngste datter til prins Ferdinand Pius, hertug af Calabrien (1869-1960, hertug af Calabrien fra 1894-1934, overhoved for dynastiet Bourbon Begge Sicilier fra 1934-60), prinsesse Lucia (1908-2001), ægtede i 1938 prins Eugenio af Savoyen (1906-96), der som hertug af Genova tilhørte Genova-linjen inden

for Savoyen-dynastiet. Dermed forsonede Bourbon Begge Sicilier-dynastiet sig med det italienske kongehus, Savoyen-dynastiet. Det italienske dagblad *La Stampa* rapporterede den 30. oktober 1938 om brylluppet, der fandt sted på Nymphenburg Slot i München, i artiklen ”Le nozze del Duca d’Ancona” (”Hertugen af Anconas bryllup”), 3. Der var mødt mange herboende italienere op til globryllup, hvilket ifølge avisen vidnede om den dybe hengivenhed, *di tutti gli italiani aparal per il mondo alla gloriosa Casa Sabauda* (*som alle italienere spredt over hele verden har til det herlige Savoyen-dynasti*; min oversættelse). Den nationale integration af det sydlige Italien (Mezzogiorno) var for længst tilendebragt i 1938. Ved folkeafstemningen i 1946 var der flertal for bevarelse af monarkiet (64 %), Bocca: *Storia della*, 14-16. Dagbladet kunne endvidere i sin artikel fortælle om, at den nygifte prinsesse Lucia fik overrakt en stor buket blomster af to unge italienske kvinder som en art forsoningens gestus over for prinsessen, der var født og vokset op i Bayern på grund af Italiens samling. Nu blev hun budt velkommen hjem til sit retmæssige fødeland. Prins Eugenios ældre søster prinsesse Maria Adelaide af Savoyen (1904-79) ægtede i 1935 fyrst Leone Massimo di Arsoli (1896-1979), der tilhørte en aristokratisk slægt fra Rom, og som var oldebarn af prinsesse Marie-Caroline af Napoli og Sicilien (1798-1870), datter af kong Frans 1. af Begge Sicilier (1825-30), som var parrets fælles tipoldefar. Som efterkommere af prins Louis Victor (1721-78), der tilhørte Carignano-linjen inden for Savoyen-dynastiet, var parret sekstendedelsfætter og sekstendedelskusine. Prins Casimir af Begge Sicilier (1938-) giftede sig i 1967 med prinsesse Maria Christina af Savoyen-Aosta (1933-2023), der tilhørte Aosta-linjen inden for Savoyen-dynastiet. Også Bourbon-Parma-dynastiet forsonede sig dynastisk med Savoyen-dynastiet i 1930’erne. Den næstyngste søn til hertug Robert 1., prins Louis (1899-1967), giftede sig i 1939 med prinsesse Maria Francesca af Savoyen (1914-2001), der var den yngste datter af kong Victor Emmanuel 3. (1900-46). Den ældste datter til kong Umberto 2., Italiens sidste konge i 34 dage i 1946, prinsesse Maria Pia af Savoyen (1934-), ægtede i 2003 prins Michel af Bourbon-Parma (1926-2018), web.archive.org. ’I Savoia Genova’; adnkronos.com. ’Savoia: Principessa’; Maria Pia di Savoia: *La mia vita*. Det italienske dagblad *La Stampa* havde den 24. januar 1939 en udførlig reportage om brylluppet mellem den italienske kongedatter og prins Louis af Bourbon-Parma, ”Le Nozze della Principessa – La Reggia in festa” (”Prinsessens bryllup – Slottet fejrer”), 3. Avisen konkluderede på baggrund af giftermålets betydning som et interitaliensk fyrsteligt forsoningsbryllup, at *che non c’è gioia della Dinastia che non irradia la sua intima letizia in ogni focolare italiano* (*at der ikke er nogen glæde i dynastiet, der ikke udstråler sin intime lyksalighed i enhver italiensk forsamling*; min oversættelse). Ligesom i Tyskland anvendte man i den italienske offentlighed bryllupsceremonier som en dynastisk og national legitimering af det nye nationale monarki i Italien i 1938 og 1939.

I 1896 ægtede den italienske kronprins Victor Emmanuel (3.) den montenegrinske prinsesse Elena (1873-1952), som i forbindelse med giftermålet konverterede fra den ortodokse religion til den katolske tro. Ifølge husloven for Savoyen-dynastiet skulle alle indgifte konvertere til den katolske tro, hvorfor den græsk-danske prinsesse Irene (1904-74) også konverterede fra den ortodokse religion til den katolske tro, da hun i 1939 giftede sig ind i Aosta-sidelinjen i Savoyen-dynastiet. Efter Det Andet Vatikanerkoncil (1962-65) var ægteskaber indgået i overensstemmelse med den ortodokse kirke i Konstantinopel kanonisk gyldige, hvorfor prinsesse Olga af Grækenland (1971-), datter af prins Michael (1939-2024), beholdt sin ortodokse tro, da hun i 2008 ved en ortodoks religiøs ceremoni blev viet til den italienske prins Aimone, hertug af Apulien og siden 2006 hertug af Aosta (1967-), som tilhører Aosta-sidelinjen i Savoyen-dynastiet. Den italienske forfatning fra 1848 fastslog, at den katolske religion var statens eneste religion (§ 1), men selv med en statsreligion indeholdt forfatningen ingen bestemmelser om, at statsoverhovedet skulle tilhøre den katolske tro, Wright (red.): op.cit., 'Italy', 338. I den romersk-katolske verden er det verdslige statsoverhoved ikke overhoved for kirken, som er en international organisation ledet af paven i Rom. Den 21. oktober 1896 trykte det italienske socialliberale og progressive dagblad *La Stampa* en leder om det kongelige bryllup, "Ad Elena di Montenegro" ("Til Elena af Montenegro"). I artiklen blev der udtrykt store forhåbninger til landets kommende dronning:

Oggi Elena di Montenegro ha toccato la terra d'Italia, in Bari, per muovere all'antica basilica, ove, entrando nel grembo della nostra fede, celebrerà i preliminari del sacro rito che fra tre giorni dovrà farla sposa del Principe Ereditario, in quella Roma in cui, dal tempo dei pagani, ella ò la prima donna regale (*I dag rørte Elena af Montenegro Italiens land, i Bari, for at flytte til den gamle basilika, hvor hun, når hun træder ind i vores tros livmoder, vil fejre indledningen af det hellige ritual, som om tre dage skal gøre hende til arveprinsens gemalinde, i det Rom, hvor hun siden hedningernes tid er den første kongelige kvinde*; min oversættelse).

Da prinsesse Elena ankom til Bari den 21. oktober, konverterede hun fra den ortodokse tro til katolicismen i byens berømte St. Nicola-basilika. Ifølge lederen var landets nye kronprinsesse den første kongelige kvinde i Rom siden hedenskabets tidsalder, hvilket dog var en sandhed med modifikationer. Rom havde fra 756-1870 været hovedstad for pavestaten, Kirkestaten, som i 1870 opløstes og indlemmedes i kongeriget Italien, der derefter fra 1871 fik Rom som hovedstad. Inden da var byen Rom centrum i det enorme hedenske Romerrige, der officielt antog kristendommen som religion i 391. Derefter var byen en del af først det kristne (arianisme) ostrogotiske kongerige

(493-553) og dernæst det ortodokse byzantinske rige, inden pavemagten officielt satte sig på den evige stad i det 8. århundrede. Prinsesse Elena ankom til hovedstaden Rom den 22. oktober, og Roms borgmester, Emanuele Ruspoli (1837-99, borgmester ad to omgange fra 1878-80 og 1892-99 og fyrste af Poggio Suasa fra 1886-99) udstedte i den anledning et manifest, som fastslog, at den kongelige begivenhed var en fejring af den italienske nation.

Il popolo italiano stretto da indissolubili vincoli alla Casa Savoia sente, nella continuità della Dinastia che seppe dargli l'indipendenza, la più salda guarentigia della sua prosperità e della sua grandezza. Roma con esultanza accoglierà la gentile principessa, che qui giunge accompagnata già dall'amore del popolo, superbo di vedere per essa nuovamente affermarsi quelle tradizioni di grazia e virtù che sono ornamento e splendore della reggia e orgoglio d'Italia (*Det italienske folk, bundet af uopløselige bånd til Savoyens hus, føler den stærkeste garanti for deres velstand og storhed i kontinuiteten af det dynasti, der var i stand til at give dem uafhængighed. Rom vil glædeligt byde velkommen til den venlige prinsesse, som allerede ankommer hertil af kærlighed til folket, stolt over at gennemskue de traditioner for nåde og dyd, som er paladsets pryd og pragt og Italiens stolthed*; min oversættelse), *La Stampa* 23.10.1896, "L'arrivo a Roma dei Principi Sposi" ("Prinsernes og ægtefællernes ankomst til Rom").

Savoyen-dynastiet havde med sin nationale indsats sikret Italiens samling i 1861, og den dynastiske forbindelse i 1896 og dermed videreførelsen af dynastiet var derfor ifølge borgmesteren en glædelig national begivenhed. Borgmesteren fortsatte mere direkte henvendt til landets nye kronprinsesse, prinsessen af Napoli:

La lieta, spontanea vostra accoglienza mostrerà alla giovane principessa che la sua vita ò destinata a svolgerui in mezzo ad un popolo libero, degno della gloriosa sua storia e che circonda inalterabile di devoto affetto i Sovrani d'Italia e il figlio loro (*Den glade, spontane velkomst vil vise den unge prinsesse, at hendes liv er bestemt til at finde sted blandt et frit folk, der er værdigt til dets glorværdige historie, og som omgiver Italiens suverænerog deres søn med uforanderlig hengivenhed*; min oversættelse), ibid.

Den montenegrinske prinsesse kunne ifølge Roms borgmester nemt lade sig integrere i det vellidte italienske kongehus. På selve bryllupsdagen, den 24. oktober 1896, trykte *La Stampa* en leder om den italienske tronfølgers bryllup. Den ledende artikel med titlen "Ai Principi Sposi" ("Til det gifte

prinsepar") beskrev, hvorledes man i Italien havde gjort sig mange forestillinger om prinsessen fra den anden side af Adriaterhavet. Såvel mødre, mænd som digtere dragedes imod eventyrprinsessen.

Perchè Voi venite da un popolo di forti, di sani, di gente nuova; Voi rompete la diga che separava l'Oriente dall'Occidente. Nessuno, sapete, nessuno, nò principe nè miserabile ha avuto per Voi uno scherno, una diffidenza. Ma per la Vostra giovinezza, per la Vostra purezza, per la Vostra avvenenza tutti Vi abbiamo rispettata, vi abbiamo desiderata, benedicendo (*Fordi De kommer fra et folk af stærke, sunde, nye mennesker; De bryder dæmningen, der adskilte Østen fra Vesten. Ingen, du ved, ingen, hverken prins eller elendig mand, havde nogen hån eller mistillid til Dem. Men for Deres ungdom, for Deres renhed, for Deres tiltrækningskraft, vi har alle respekteret Dem, vi har ønsket Dem, velsignet Dem*; min oversættelse).

Prinsesse Elena kom fra en nation, hvis selvbevidsthed og stolthed kunne måle sig med det italienske folk. Det understreges samtidig, at det dynastiske giftermål historisk set var en forbindelse mellem Vest- og Østeuropa, mellem det katolske og ortodokse Europa og mellem det romanske og slaviske Europa. Lederen udtrykte afslutningsvis ønsket om, at landets kommende dronning med sit eksempel ville højne den italienske kultur, litteratur og videnskab og blive hjerternes dronning ("la regina dei cuori").

Victor Emmanuel 3., kejser af Etiopien (1936-41) og konge af Albanien (1939-43), abdicerede den 9. maj 1946 som Italiens konge til fordel for sin søn, Umberto 2. Efter afskaffelsen af monarkiet en måned senere som følge af en folkeafstemning drog kongefamilien i eksil i Egypten, hvor ekskong Victor Emmanuel 3. døde den 28. december 1947. Han blev bisat bag alteret i St. Katharina-Katedralen i Alexandria. I 2002 blev en bestemmelse i forfatningen, som forbød alle mandlige medlemmer af Savoyen-dynastiet i at vende tilbage til Italien, sløjfet, hvorfor den eksilerede italienske kongefamilie for første gang kunne besøge Napoli i 2003. Familiens overhoved fra 1983-2024, prins Victor Emmanuel af Napoli (1937-2024), var født i byen, og ligesom sin farfar, Victor Emmanuel 3., bar han navnene Gennaro Maria som en symbolsk tilknytning til det sydlige Italien. Besøget i Napoli i 2003 mødte voldsom modstand fra såvel antimonarkistiske grupper som støtter af Bourbon Begge Sicilier-dynastiet, som regerede i kongeriget Begge Sicilier indtil 1861, Johnston: 'Italy's exiled'. Den 17. december 2017, efter flere års planlægning, blev de jordiske rester af kong Victor Emmanuel 3. overflyttet fra den egyptiske katedral til San Bernardo Kapellet i Vicoforte-helligdommen i Piemonte i det nordlige Italien. To dage tidligere var de jordiske rester af kongens gemalinde, dronning Elena (1873-1952, født prinsesse af Montenegro), blevet flyttet fra

Montpellier i Frankrig, hvor hun døde i eksil, til samme kapel i Vicoforte. Med denne handling søgte det republikanske Italien at forsone sig med den eksilerede kongefamilie, som helt frem til 2002 for de mandlige medlemmers vedkommende var forment adgang til italiensk territorium. Da kong Umberto 2. var døende i 1983, ønskede den italienske præsident, at parlamentet skulle tillade, at eks-kongen kunne vende tilbage til sit fødeland. Men han døde samme år i Genève i Schweiz og blev bisat i Hautecombe Abbediet i det sydøstlige Frankrig i den franske Savoyen-provins, der i århundreder havde fungeret som gravkirke for medlemmer af Huset Savoyen. Siden middelalderen var grever (1032-1416) og hertuger (fra 1416) af Savoyen blevet bisat i abbediet, der blev grundlagt af grev Amadeus 3. af Savoyen (1103-48) og dennes søn Umberto 3. (1148-89). Kong Carl Felix af Sardinien-Piemonte og hertug af Savoyen (1821-31) genopførte kirken i 1820'erne, hvor han selv blev bisat i 1831 sammen med sin gemalinde, Maria Christina (1779-1849, født prinsesse af Napoli og Sicilien). Umberto 2.s dronning, Marie-José (1906-2001, født prinsesse af Belgien), døde i Genève, og hun blev bisat ved siden af sin gemal i Hautecombe Abbediet. Et andet eksempel er ovennævnte prins Eugenio, som døde i eksil i 1996 i Brasilien. I 2006 blev liget af hertugen og hertuginden af Genova, som døde i 2001, overført til den kongelige krypt i Basilikaen i Superga nær Torino, som er den traditionelle gravkirke for hertugerne af Savoyen og kongerne af Sardinien-Piemonte (fra 1720). Prins Victor Emmanuel (1937-2024) blev ligeledes gravlagt i kirken i 2024, Bellini: 'Elena di Savoia'; it.m.wikisource.org. 'Statuto del Regno'; Scola: 'Vittorio Emanuele III tumulato'; britannica.com. 'House of Savoy'; Smith: *Italy and its Monarchy*, 330-43; news.bbc.co.uk. 'Italy's last queen dies'; Armand: 'La famille royale'; unionesarda.it. 'In Turin'.

De italienske konger Victor Emmanuel 2., Umberto 1. og hans dronning Margherita (1851-1926, født prinsesse af Savoyen (Genova-sidelinjen)) blev gravlagt i Pantheon i Rom, Italiens nye hovedstad fra 1871. Bisættelserne i gravkirken med rødder tilbage til Romerriget (27 f.Kr.-476 e.Kr.) var et symbolsk forsøg på at tillægge Savoyen-dynastiet en historisk og national legitimering, hvor det italienske kongehus skulle fremtræde som et nyt og samlende italiensk dynasti i offentligheden. Pantheon blev bygget som et hedensk tempel i 25 f.Kr., og i sin nuværende skikkelse stammer bygningen fra 125 e.Kr. I 609 blev templet omdannet til en kristen (katolsk) kirke. Fra renæssancen begyndte kirken at blive gravsted for berømte kunstnere, der havde genopdaget den antikke kultur, bl.a. Rafael (1483-1520). Den italienske regeringsleder, Agostino Depretis (1813-87, regeringsleder ad tre omgange fra 1876-78, 1878-79 og 1881-87), og ditto indenrigsminister, Francesco Crispi (1818-1901, indenrigsminister ad tre omgange fra 1877-78, 1887-91 og 1893-96 og regeringsleder ad to omgange fra 1887-91 og 1893-96) insisterede på, at den afdøde kong Victor Emmanuel 2. skulle bisættes i Pantheon, og ikke som traditionen foreskrev i

Basilikaen i Superga, Cinti et al.: *Pantheon*. Savoyen overgik i 443 e.Kr. fra romersk styre til Burgund, og sammen med dette kom området under Frankerriget i 534. Hertugdømmet Savoyen (1416-1792, 1814-47; formelt en del af det tysk-romerske kejserrige indtil 1792), som i 1860 blev en del af Frankrig, var på ingen måde entydigt italiensk. Fransk var et officielt sprog på linje med italiensk, og det talte sprog i Savoyen var det romanske sprog frankoprovençalsk, som tilhører de galloromanske sprog, der også omfatter fransk og occitansk. I 1720 erhvervede Savoyen-dynastiet kongeriget Sardinien (grundlagt 1297/1324), som derefter indgik i Savoyens territorialt sammensatte monarki, som derudover bestod af bl.a. hertugdømmet Savoyen, fyrstendømmet Piemonte, grevskabet Nice (1388-1860) og hertugdømmet Genova (1815-48). I 1847 etableredes en enhedsstat i kongeriget Sardinien-Piemonte. I kongeriget Sardinien afløste italiensk fransk som officielt sprog i 1760, og foruden sardinsk talte befolkningen bl.a. frankoprovençalsk, catalansk og spansk (castiliansk), da kongeriget havde været en del af Den Aragonske Krone i perioden 1324-1708 og Spanien i perioden 1717-20. Man anvendte i den italienske offentlighed således både bisættelses- og bryllupsceremonier som en historisk, dynastisk og national legitimering af det nationale monarki under Savoyen-dynastiet. Depretis stammede fra Lombardiet, mens Crispi kom fra det hedengangne kongerige Bourbon Begge Sicilier. Crispi opstillede et pragmatisk forsvar for monarkiet i et Italien, hvor republikanske røster var relativt højlydte. I en tale i Deputeretkammeret den 18. november 1864 udtalte Crispi: *La monarchia ci unisce e la repubblica ci dividerebbe* (*Monarkiet forener os, og republikken ville splitte os*; min oversættelse), Duggan: op.cit., 312. I kong Victor Emmanuel 2.s trontale til åbningen af det italienske parlament den 5. december 1870 efter Kirkestatens opløsning talte kongen bl.a. om Roms indlemmelse i Italien: *Con Roma capitale d'Italia ho sciolto la mia promessa e coronata l'impresa che ventitré anni or sono veniva iniziata dal magnanimo mio genitore* (*Med Rom, Italiens hovedstad, har jeg opfyldt mit løfte og fuldført det løfte, som for treogtyve år siden blev påbegyndt af min storsindede forælder*; min oversættelse), *Discorsi della Corona*, 75. Byen Rom indgik således tillige som et centralt symbol i det italienske monarkis selvopfattelse.

Den såkaldte neo-guelfisme søgte i årene 1843-52 at etablere et samlet Italien på grundlag af katolicismen og med paven som dets konge. Denne teokratiske monarkisme led dog et afgørende politisk nederlag i kølvandet på 1848-revolutionerne i det italienske område. Med opløsningen af Kirkestaten i 1870 opfattede paverne sig som "fanger i Vatikanet", indtil oprettelsen af Vatikanstaten i 1929. Paverne Pius 9. (1846-78), Leo 13. (1878-1903), Pius 10. (1903-14), Benedikt 15. (1914-22) og Pius 11. (1922-39, Vatikanstatens første monark fra 1929) nægtede at anerkende kongeriget Italien og dets regering, tilligemed at Rom var Italiens hovedstad.

Katolikkerne blev efter et paveligt dekret fra 1868 opfordret til ikke at stemme eller lade sig opstille til valg i Italien; et påbud, som dog langtfra blev fulgt af alle. Ultramontanismen var en politisk-religiøs bevægelse, som efter 1814 søgte at samle al myndighed i den romersk-katolske kirke hos paven. Bevægelsen skal ses som en reaktion på oplysningstiden og på den franske revolutions lighedsidealer. Dogmet om den pavelige ufejlbarlighed i 1870 var bevægelsens største sejr. Konflikten mellem den romersk-katolske kirke og den italienske stat blev løst i 1929 med oprettelsen af en ny pavestat, Vatikanstaten, som er et teokratisk absolutistisk valgmonarki, Kertzer: *Prisoner of the*.

I 1838 skrev den italienske digter Giuseppe Giusti (1809-50) et spottende digt om kroningen af kong Ferdinand 1. (østrigsk kejser fra 1835-48) af Lombardiet-Veneto i Milano den 6. september 1838, i hvilket han hudflettede de italienske monarker, Giusti: *Poesie*, 41-47. Kong Ferdinand 2. af Begge Sicilier (1830-59), kaldet lazaron med reference til Napoli og sin plebejiske væremåde, blev fremstillet som en monark, der gerne opførte sig som en oprører imod Østrig, selvom han var svag i styrke. Hertug Carl Louis 1. af Lucca (1824-47) var ifølge Giustis digt hverken god eller ond, men han var en fornøjelsesentusiast og kvindebedårer, der flirtede med protestantismen. Som hertug Carl 2. af Parma og Piacenza (1847-49) abdicerede han til fordel for sin søn, hertug Carl 3. (1849-54), der blev myrdet i 1854. Den abdicerede hertug Carl 2. døde i Nice i 1883 og blev gravlagt nær Viareggio, som hørte til hertugdømmet Lucca, fra 1847 storhertugdømmet Toscana. Hertuginde Marie Louise af Bourbon-Parma (1814-47) fra det østrigske Habsburg-Lothringen-dynasti blev beskrevet som den, der trøstede de østrigske horns eksil på Korsika med reference til korsikaneren kejser Napoleon 1., som Marie Louise havde været gift med (fra 1810-21). Modenas hertug Frans 4. (1814-46) var ifølge Giustis kroningsdigt en fej reaktionær monark, der benyttede sig af bål og økser som repressalier. I 1842 ægtede Frans 4.s ældste søn, tronfølgeren Frans (5.) (1846-59), prinsesse Adelgunde af Bayern (1823-1914), og i den anledning blev der rejst en obelisk i byen Reggio Emilia for at hylde Habsburg-Este-dynastiet i hertugdømmet. Allerede under opførelsen blev der dog i april 1843 udøvet sabotage mod monumentet, og efter Italiens samling besluttede byrådet i 1882, at obelisken i stedet skulle tilegnes de første faldne i kampen for Risorgimento, Solieri: *Il fallimento*, 145-48; McFerran: 'A Jacobite Gazetteer'. Derved foretog man en symbolsk omvurdering af erindringsstedets nationale betydningsindhold. Toscaneren Giusti havde følgelig også en personkarakteristik af Toscanas storhertug, Leopold 2. (1824-59), der ifølge digteren var en søvnig apatisk hersker, som med sit store reformarbejde søgte at leve op til sin farfar, Leopold 2. (tysk-romersk kejser 1790-92 og storhertug af Toscana fra 1765-90 som Leopold 1.). Leopold 2. var dog relativt vellidt af den toscanske befolkning, men han var for tæt knyttet til Habsburg-

Lothringen-dynastiet og dets centrum i Wien. Under revolutionsbølgen i 1848 indvilligede han i en ny forfatning og et valgt parlament, men den politiske situation radikaliseredes, og i 1849 blev han afsat af den provisoriske regering og tvunget til at flygte i februar måned. Han tilkaldte assistance fra Østrig, skønt han offentligt nægtede dette, og i juli 1849 vendte han tilbage til Toscana. I 1859, umiddelbart før udbruddet af Den Anden Italienske Uafhængighedskrig, afsattes Leopold 2. ved et kup, og storhertugfamilien flygtede ud af landet. Leopold 2. abdicerede til fordel for sønnen Ferdinand 4. (1859-60), der dog aldrig formåede at sætte sine ben i Toscana som storhertug, Satto: '28 Iuglio 1849'. Sardinien-Piemontes kong Carl Albert (1831-49) fik også et tvivlsomt skudsmål af Giusti, som mente, at han var en desillusioneret mand, der var tvunget til at føre en reaktionær politik. I 1848 satte han sig dog i spidsen for den italienske nationale enhedsbevægelse ved at give sit land en fri forfatning. At kongen forventedes at realisere Italiens samling i Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49) fremgår eksplicit af den italienske digter Arnaldo Fusinatos (1817-88) digt fra september 1848 med titlen "Il Popolo a Carlo Alberto", Fusinato: 'Il Popolo'. I digtet blev kongen kritiseret for at forberede en militær ekspedition til Toscana for at støtte storhertug Leopold 2. og dermed risikere en broderkrig. Digtet fastslog, at Italiens plager ikke kom fra havet, men sammen med den østrigske invasionsfjende fra Alperne (strofe fire og fem). Digtets to sidste strofer opfordrede kongen til at stille sig i spidsen for den italiensknationale kamp imod kejserriget Østrig i Lombardiet. Digtets næstsidste strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Cammina, cammina! – sui campi Lombardi	Gå, gå! – over de lombardiske marker
Ti aspettano l'ombre de' nostril gagliardi!	Vore tapre mænds skygger venter på dig!
L'Italia redenta dal giogo aborrito	Italien forløst fra det afskyede åg
Verrà sul tuo capo l'alloro a posar,	Laurbærtræet vil hvile på dit hoved,
E forse allo sposo che riede pentito	Og måske til den ægtemand, der vender angrende tilbage
Dirà: ti perdono – la Bella del mar.	Så vil havets skønhed sige: Jeg tilgiver dig.

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte og for at understrege kongens nære forhold til folket var Fusinato dus med monarken i sit digt. I 1847 skrev den italienske forfatter og digter Pietro Giuria (1816-76) et hyldestdigt til kong Carl Albert med titlen "Inno al Re" ("Hymne til kongen"), Giuria: 'Inno', 85. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Viva il Savio, l'invitto Sovrane	Længe leve den vise, den ubesejrede suveræn,
Che de' popoli i voti compio!	Som opfylder folkets ønsker!
La più splendida imago di Dio	Guds mest pragtfulde billed
È la mente d'un provido Re.	Og en forsynende konges sind.

Il più saldo sostegno de'troni	Tronernes stærkeste støtte
È riposto de' popoli in core;	Og folkets hjerte;
Più potente dell'armi è l'amore,	Stærkere end hære er kærlighed,
Vera Gloria, e difesa dei Re.	Sand herlighed og kongernes forsvar.
Viva Alberto! che scettro paterne	Længe leve Alberto! Han rækker sit faderlige scepter
Su Liguria e su l' Alpi distende -	Ud over Ligurien og Alperne.
Vegga Italia in amplesso fraterno	Lad ham se Italien i broderlig omfavnelse,
I suoi popoli uniti coi Re.	Dets folk forenet med kongerne.
Viva Alberto! che prole d'Eroi	Længe leve Alberto! Hvilket helteafkom!
La grand' opera de' padre compio!	Faderens store værk, jeg udførte!
La più splendida imago di Dio	Guds mest storslåede billed
È la mente d'un provido Re.	Og en forsynende konges sind.

Giuria stammede fra byen Savona i Ligurien, hvis hovedstad er den gamle selvstændige republik Genova. Giuria ønskede derfor i sit digt til kongen implicit at udtrykke en særlig ligurisk regional identitet i forhold til kongemagten i Sardinien-Piemonte. Kongen blev i digtet fremstillet som den, der skulle realisere Italiens nationale samling.

Pave Gregor 16. (1765-1846, pave fra 1831-46) blev også gjort til genstand for satire og hån i Giustis italiensknationale digt, der endvidere refererede til slaget ved Legnano i 1176, hvor det lykkedes for det lombardiske forbund at besejre det tysk-romerske kejserrige. Da den italienske kardinal Giovanni Maria Battista Pietro Pellegrino Isidoro Mastai-Ferretti (1792-1878) blev valgt til Gregor 16.s efterfølger på pavestolen i juni 1846 afstedkom det et hyldestdigt af den italienske forfatter og historiker Antonio Vesi (1805-55) fra Bologna i Kirkestaten til den nye liberale og nationaltsindede pave, Vesi: 'Ode a Pio', 14-15. Digtet, hvis fulde titel lød "Ode a Pio IX" ("Ode til Pius IX") bestod af seks strofer, og den femte og strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Esultiamo e si mostri che amici	Lad os glæde os og lad det blive vist,
Sarem sempre del Trono e del Nume,	At vi altid vil være venner af Tronen og af Gud,
Che follia d'esser grandi e felici	Hvilken dårskab at være stor og lykkelig,
Ci notò di diverso costume:	Jeg kender til en anden skik:
Or s'appaghi ogni nostro desio	Lad nu alle vores ønsker blive tilfredsstillet
Nel desio del gran Padre e Pastor: -	I den store Faders og Hyrdes ønske: -
Non sorrida il sorriso di Dio	Lad ikke Guds smil smile til dem,
A chi Pio non ha sculto nel cor.	Der ikke har medlidenhed indgraveret i deres hjerter.
Esultiamo! i divini consigli	Lad os glæde os! Han vidste,
Seppe Ei ben porre in opera in terra;	Hvordan man omsætter guddommelige råd til praksis på jorden;

Non siam servi, siam tutti suoi figli,	Vi er ikke tjenere, vi er alle hans børn,
A noi tutti Ei le braccia disserra;	Han åbner sine arme for os alle;
Viva il Grande che il cielo sortio	Længe leve den Store, som opstod fra himlen,
Perchè Roma gloriosa sia ancor: -	Så Rom stadig kan være herligt: -
Non sorrida il sorriso di Dio	Må Guds smil ikke smile til dem,
A chi Pio non ha sculto nel cor.	Der ikke har indgraveret Pius i deres hjerter.

Den nye pave, som var født i byen Senigallia i Kirkestaten, antog ved sin udnævnelse til den katolske kirkes overhoved navnet og regenttitlen Pius 9. Vesi portrætterede i sit digt den nye efterfølger til Sankt Peter som håbet for det splittede Italien, eftersom Guds nye stedfortræder på jorden var kendt for sine progressive liberale og nationale anskuelser. En italiensk digter ved navn Alessandro Balzano skrev et andet hyldestdigt til den nyvalgte monark med titlen ”A Pio IX Inno del Popolo” (”Til Pius IX Folkets Hymne”), Balzano: ’A Pio IX Inno’, 26-29. Digtet bestod af 28 strofer, og de tre første og strofe 21-28 lød som følger (min danske oversættelse):

L’ode al Magnanimo,	Ode til de Storsindede,
Lode a Pio Nono!	Lovprisning til Pius IX!
Al Grande, al Buono	Til den Store, til den Gode,
Ch’ugual non ha!	Som ingen ligemand har!
Celeste Simbolo	Himmelsk symbol
D’itala Unione,	På den italienske union,
Di Redenzione,	Forløsning,
Di Libertà!	Frihed!
Padre dei Popoli	Folkenes Fader
Ascese il soglio,	Besteg tronen,
Dal Campidoglio	Fra Kapitolen
Li benedì.	Velsign dem.
O Regi, o Principi,	O konger, o fyrster,
V’ unite insieme,	Foren jer,
Italia freme,	Italien bæver,
Vuol libertà.	Det ønsker frihed.
Le turbe intuonano	Folkemængderne synger
Bellici carmi:	Krigeriske sange:
All’armi! all’ armi!	Til våben! til våben!
Non più viltà.	Slut med fejhed.
Gittiamo il fodero	Lad os kaste skeden af
Dei nostri ferri,	Vores jern væk,
Si pugni e atterri	Lad os slå og vælte
L’usurpator.	Tronraneren.
D’eroi, di martiri	Om helte, om martyrer,

Italia è terra A santa guerra La chiama onor.	Italien og land, I hellig krig Kalder jeg det ære.
Non diplomatico Codardo inchiostro, Ma il valor nostro Ci dee salvar;	Udiplomatisk Kujon blæk, Men vores mod Skal redde os.
L'alto miracolo Del gran Riscatto Solo a tal patto Si puote oprar.	Det store mirakel Af den store forløsning Kun under denne betingelse Kan det ske.
Non segni pagina L'itala Istoria Che di vittoria O di virtù.	Sæt ikke kryds på den ene side I italiensk historie Der er om sejr Eller dyd.
ITALIA È LIBERA In cielo è scritto: L'immenso Editto Dettò Gesù.	Italien er fri I himlen og skrevet: Det enorme edikt Kaldet Jesus.

Balzano fandt, at den nye pave symboliserede Italiens genfødsel og samling efter århundreders undertrykkelse og splittelse. For Balzano var der ingen tvivl om, at Italiens samling skulle tage sit åndelige og politiske afsæt i den katolske tro. Paven var fader for alle de italienske nationer, der havde dannet sig i historiens løb med baggrund i de forskellige fyrstestater og republikker. Digtet opfordrede direkte til revolutionær optræden og oprør, hvilket indtraf allerede i 1848, hvorefter pave Pius 9. forlod sine liberale synspunkter og blev politisk reaktionær.

Den 12. januar 1855 døde Sardinien-Piemontes enkedronning Maria Theresa (1801-55, dronning fra 1831-49). I en mindetale blev enkedronningen beskrevet som værende patriotisk over for sit nye fædreland:

Sposa di Carlo Alberto, benchè non dimenticasse la Reggia paterna ed il paese natio, si strinse per cuore al paese ed alle sorti del marito così, che le fece sue proprie; di null'altro mostrandosi intesa se non di compiere i doveri che le crano impost dalla novella sua condizione, e di accrescere gli argomenti della domestica gioia (*Som gemalinde til Carl Albert, selvom hun ikke glemte sit faderlige palads og sin fødeby, klamrede hun sig så dybt til sin mands land og skæbne, at hun gjorde dem til sine egne; hun viste sig ikke opsat på andet end at opfylde de pligter, der blev pålagt hende af hendes nye tilstand, og øge kilderne til hjemlig glæde*; min oversættelse), Renaldi:

Orazione, 8.

På trods af sin østrigske herkomst havde dronning Maria Theresa stået trofast ved sin gemals side og støttet sit nye fædreland i krigen imod sit fødeland, Østrig, i Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49). Dronning Maria Theresa tilhørte den toscanske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet som datter af storhertug Ferdinand 3. (1790-1801, 1814-24). Den 20. januar 1855 døde Sardinien-Piemontes dronning Adelheid (1822-55, dronning fra 1849-55), der som gemalinde til kong Victor Emmanuel 2. (1849-61) var svigerdatter til den afdøde enkedronning Maria Theresa. I et anonymt sørgedigt med titlen "In morte di Maria Adelaide Regina di Sardegna", som blev bragt på forsiden af magasinet *Il Fischietto* den 23. januar 1855, blev dronningens kvaliteter bl.a. beskrevet på følgende måde i første del af første strofe ud af i alt seks strofer (min danske oversættelse):

Taccia ogni riso: dall'afflitta terra
De' subalpine fuggi, o Dio Momo. Grave
Su noi tremenda si posò sventura,
Ministra sua la morte. È patrio lutto

Quel de' sovrani, allor che la corona
Il grato amor de' popoli ne ingemma.
O re Vittorio! Per leal tuo guiro
Inconcusso serbato in mezzo agli urti
Delle avverse vicende, pel guerresco
Di tua stirpe valore in te ammirando.
Noi, popolo, t'amiam, noi facciam nostril
La tua Gloria, le gioie, i dolor tuoi.

Lad al latter være stille: fra det plagede land
Fra Subalpinerne, flygt, o Gud min ven. Grav
En frygtelig ulykke er ramt os,
Døden er dens tjener. Det er vores patriotiske sorg
Sørgernes, når kronen
Folkets taknemmelige kærlighed pryder os.
Kong Victor! Ved din loyale ed
Urystet, bevaret midt i chokkene
Af uheldige begivenheder, af den krigeriske
Værdi af din slægt, beundrende i dig,
Vi, folket, vi elsker dig, vi gør dig til vores
Din herlighed, dine glæder, dine sorger.

Dronning Adelheid kom til verden i det kongelige palads i Milano, hvor hendes far, ærkehertug Rainer af Østrig (1783-1853), var vicekonge i Lombardiet-Veneto i perioden 1818-48. Vicekongen var født i Pisa i storhertugdømmet Toscana som søn af storhertug Leopold 1. (1765-90), tysk-romersk kejser som Leopold 2. (1790-92). Dronningen havde ifølge digtet trofastet støttet den italienske sag i krigen imod Østrig. Den anonyme digter henvendte sig også direkte til kong Victor Emmanuel 2. i digtet, og i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med monarken. Den 10. februar 1855 døde prins Ferdinando af Savoyen (1822-55), hertug af Genova, der var dronning Maria Theresas yngste søn. I en mindetale blev prinsens nationale troskab over for Savoyen-dynastiet og Sardinien-Piemonte understreget:

Dunque è pur vero, che quel Principe illustre che era delizia ed amore di una Sposa ben degna di Lui, di un Fratello a cui i vincoli della stima e dell'affetto rendevano più dolci i vincoli di natura, e della intiera Nazione che ad alto vanto recavasi di tributarli venerazione e fiducia; quel Principe che in sè ritraeva come in fascio raccolte tutte le virtù della Casa di Savoia, sì saldo nella ferma e forte credenza degli avi suoi e sì delle patrie leggi osservante (*Det er derfor sandt, at denne berømte prins, som var glæden og kærligheden for en ægtefælle, der var ham værdig, for en bror, for hvem agtelsens og hengivenhedens bånd gjorde naturens bånd sødere, og for hele nationen, der satte stor ære i at vise ham ærbødighed og tillid; denne prins, der, som samlet i en bylt, legemliggjorde alle dyderne i Huset Savoyen, så fast i den faste og stærke tro på sine forfædre og så opmærksom på sit lands love*; min oversættelse), Isnardi: *Orazione*, 3.

Prins Ferdinando havde ledet en hærdeling i krigen imod Østrig i Den Første Italienske Uafhængighedskrig, hvorved han indskrev sig i historien som en af Savoyen-dynastiets mange navnkundige feltherrer.

Carità di patria era nel Duca di Genova indivisa dalla carità di famiglia, e questa era a quella ordinata e ne prendeva alimento, perchè l'onore della famiglia Egli scorgeva in quello della patria innestato e riposte. Alla patria aveva consecrato particolarmente lo ingegno e la spade: la Gloria o i dolori, le prospere o le averse cose di lei reputava come sue stesse (*Hos hertugen af Genova var kærlighed til landet uadskillelig fra familiekærlighed, og sidstnævnte var tildelt den første og blev næret af den, fordi han så familiens ære podet og placeret i fædrelandets. Han havde især viet sin genialitet og sit sværd til sit land: dets herlighed eller dets sorger, dets velstående eller ugunstige begivenheder, betragtede han som sin egen*; min oversættelse), ibid., 280-81.

Som en følge af den sicilianske revolution, hvor Sicilien søgte at løsrive sig fra kongeriget Begge Sicilier, var prins Ferdinando kandidat til tronen i det genoprettede sicilianske kongerige (1848-49). Den 11. juli 1848 vedtog nationalforsamlingen på Sicilien enstemmigt at tilbyde ham embedet som Siciliens konge med regenttitlen Alberto Amedeo 1., og Storbritannien støttede også prinsens tronkandidatur. Efter Sardinien-Piemontes nederlag til Østrig i krigen 1848-49 valgte han dog at afvise tilbuddet for ikke at svigte den piemontesiske hær efter nederlaget ved Custoza i juli 1848 under Den Første Italienske Uafhængighedskrig. Den 10. juni 1877 afsløredes en rytterstatue af den afdøde folkehelt i byen Torino. Den lokale senator Federigo Sclopis (1798-1878, senator i Sardinien-Piemonte og Italien fra 1849-78 og præsident for Senatet fra 1863-64) holdt en tale, i

hvilken han adresserede Savoyen-dynastiets betydning for virkeliggørelsen af Italiens samling i 1861. Monumentet vidnede i hans optik om, at den italienske nationale enhedsbevægelse kun kunne opstå på grund af et krigerisk folk, der var medfødt forbundet med sine monarker, og som var parat til at udgyde sit blod for samlingen af nationen. Direkte henvendt til kong Victor Emmanuel 2., som overværede afsløringen, hed det:

La Vostra Stirpe, Sire, fu scelta dalla Provvidenza a tanta impresa. Sono tre secoli che i Vostri Antenati rizzando la bandiera della bianca Croce sulle vette delle Alpi che di qua vediamo torreggiare sull'orizzonte, si dichiararono campioni della libertà d'Italia (*Jeres slægt, herre, blev udvalgt af forsynet til et så stort foretagende. For tre århundreder siden erklærede jeres forfædre, idet de hejste det hvide kors-flag på Alpernes tinder, som vi ser tårne sig op over horisonten herfra, sig selv som forkæmpere for italiensk frihed*; min oversættelse), *La Stampa* 11.6.1877, "Per l'inaugurazione del Monumento alla memoria di S.A.R. Ferdinando di Savoia Duca di Genova" ("Til indvielsen af monumentet til minde om H.K.H. Ferdinando af Savoyen, hertug af Genova").

Sclopis fremhævede hertug Karl Emmanuel 1. af Savoyen (1580-1630), prins Ferdinandos seks gange tipoldefar, som den første monark i Savoyen-dynastiet, der søgte at samle Italien i sine krige imod Frankrig og Spanien. Fyrsten blev således tilskrevet et nationalistisk motiv, hvilket må anses for en anakronisme i det 16. og 17. århundredes Europa.

Fyrstendømmet Monaco overlevede den italienske samlingsproces under fyrst Charles 3. (1856-89). En traktat mellem kejserriget Frankrig og fyrstendømmet Monaco i 1861 anerkendte Monacos suverænitet, mod at Monaco for fire millioner francs afgav sine rettigheder til byerne Menton og Roquebrune, der samme år tilsluttede sig Frankrig ved en folkeafstemning. Den 20. juni 1881 kunne fyrst Charles 3. fejre sit 25-års regeringsjubilæum. I anledning af jubilæet udstedte Monacos abbed for abbediet Saint-Nicholas-et-Benoît, Charles Theuret (1822-1901, Monacos første biskop fra 1887-1901), den 16. juni et såkaldt pastoralbrev til monarken, som *Journal de Monaco*, en ugentlig publikation fra de statslige myndigheder i fyrstendømmet, den 21. juni 1881 bragte et uddrag af ("Les Fêtes Nationales des 19 et 20 Juin"). Theuret fandt, at et folks moralske storhed var baseret på tre samfundsmæssige forhold: lovene, undervisningen og religionen. Fyrst Charles 3. havde inden for alle tre områder udmærket sig som statsoverhoved:

Or, ce sera l'honneur, du règne de Charles III d'avoir posé ces bases et d'avoir élevé par dessus un monument incomparable qui rendra son nom immortel. Nous ne disons rien du code des lois de la

Principauté, laissant à des compétences plus autorisées le soin de traiter cette intéressante matière; mais que dire ou plutôt que ne pas dire de l'instruction, de son organisation, de sa diffusion? Que dire de ces palais de la jeunesse où les enfants de tout sexe, de tout âge, de toute condition, sont élevés avec des soins, des surveillances, des encouragements qu'on trouve rarement ailleurs à celles des plus grands Etats, et la Principauté, se suffisant à elle-même, n'aura aucun tribut à payer à l'étranger. Chers enfants, que nous aimons comme des fleurs vivantes du bon Dieu, élevez vos innocentes mains vers le Père qui est dans les cieux, et, avec vos voix d'ange, priez pour votre Auguste Bienfaiteur!

Fyrst Charles 3. prises af abbeden for sin indsats for at forbedre undervisningen af de monegaskiske børn. Charles 3. tildeles i pastoralbrevet tilnavnet "den glorværdige velgører" ("Auguste Bienfaiteur") for sin alfaderlige omsorg for sine undersåtter. Theuret fortsatte derefter med at adressere de religiøse forhold i Monaco:

Au sommet de l'édifice moral des peuples est la religion; c'est elle qui les met en contact direct avec Dieu et qui leur donne la science du devoir, la plus importance de toutes les sciences, parce que seule elle instruit pour le temps et pour l'éternité. Est-il nécessaire de vous rappeler ce que, pendant son règne, Charles III a fait pour développer le sentiment religieux dans la Principauté? Regardez encore; de toutes parts s'élèvent ou s'agrandissent des temples en l'honneur de Dieu, de la Vierge et des Saints: depuis la basilique monumentale qui sera le diadème d'honneur de notre antique rocher; depuis la splendide église du Palais, qui montrera bientôt sa royale ornamentation; depuis la belle église de Saint-Charles, qui mariera son gracieux style aux ravissants sites qui l'entourent; depuis notre venerable et pieux sanctuaire de Sainte-Dévote, se cachant, comme une violette, à l'entrée de son pittoresque vallon, jusqu'aux humbles chapelles qui, elles aussi, ont part à la généreuse protection du Souverain; tous ces témoins n'attestent-ils par la religion du Prince, et son désir qu'elle se répande dans toutes les classes afin de les pénétrer de son salutaire arôme?

Abbeden beskriver, hvordan fyrsten i sin 25 år lange regeringstid har søgt at udvikle det religiøse og kirkelige liv i fyrstendømmet Monaco. I 1879 tog Charles 3. initiativ til opførelsen af en ny kirke til den voksende befolkning i Monte-Carlo, navngivet efter casinoet, som han ligeledes grundlagde i 1865. Kirken, som kunne indvies i 1883, fik navn efter monarken, Saint-Charles Kirken. Theuret refererede ligeledes til Sainte-Dévote-kapellet, hvor den monegaskiske tradition tilsiger, at bruden til den regerende fyrste i Monaco skal lægge sin brudebuket ved kapellet efter vielsesceremonien. I

1887 blev Monaco et selvstændigt bispedømme med den nyopførte Notre-Dame-Immaculée som domkirke.

Charles 3. døde den 10. september 1889 på slægtens franske slot Château de Marchais, og i anledning af tronskiftet bragte *Journal de Monaco* den 1. oktober en officiel proklamation fra generalguvernøren i Monaco, Baron de Farincourt (”Partie Officielle”). Generalguvernøren indledte med at hylde den afdøde monarks progressive reformer, og dernæst henvendte han sig i proklamationen direkte til den nye fyrste, Albert 1. (1889-1922):

La saine et très solide popularité de notre nouveau Souverain a précédé de longtemps son avènement à la Couronne. Il est dès aujourd'hui le Bien-Aimé de son Peuple! Votre Gouverneur, qui est heureux de pouvoir se dire en même temps votre ami, est donc certain de trouver de l'écho dans vos cœurs, en réveillant ici le souvenir d'une formule chère à vos ancêtres, parce que le principe dont elle s'inspirait a été pendant de longs siècles la meilleure sauvegarde de leur indépendance: Grimaldi est mort, s'écriaient-ils à chaque changement de Règne, Vive Grimaldi! Nous avons hérité de l'intégrité de leur foi dynastique, affirmons-la comme eux, à l'heure solennelle que nous traversons, en répétant en bons et loyaux Monégasques: Le Prince Charles III n'est plus! Vive le Prince Albert Ier!

Baron de Farincourt fremhævede den traditionelle loyalitet over for Grimaldi-dynastiet, der var uløseligt knyttet til Monacos historie, og som i nyere tid havde sikret fyrstendømmets uafhængighed i den italienske samlingsproces. Denne dynastiske troskab gik på tværs af de enkelte fyrster, og den overføres nu automatisk på den nye monark, som er sit folks sande ven (”le Bien-Aimé de son Peuple”).

Monaco fik i 1911 en fri forfatning og sit eget parlament, Nationalrådet, som et resultat af den monegaskiske revolution i 1910. Parlamentet blev officielt åbnet den 3. maj 1911, og *Journal de Monaco* refererede den 9. maj fra den første samling (”Conseil National”, 1-3), hvor den første præsident for Nationalrådet, Eugène Marquet (præsident 1911-14 og Monacos borgmester fra 1929- 30), accentuerede den traditionelle fyrsteloyalitet i Monaco:

Nos pères ont toujours été attachés au Prince et à Sa Famille, et nous ne sommes pas contraires aux idées de nos pères. Je le dis au nom du Conseil National et de la population Monégasque. Il y a eu une suite de malentendus qui date depuis de longues années, mais j'espère qu'avec la situation qui existe aujourd'hui, ces malentendus ne pourront plus se produire, et que, marchant la main

dans la main, et marchant surtout avec la collaboration effective du Gouvernement actuel de la Principauté, nous pourrons arriver à faire œuvre utile, en y mettant toute notre activité et tout notre savoir, 2.

Der havde været røster fremme om afskaffelse af monarkiet i forbindelse med den monegaskiske revolution i 1910, og Marquet fandt det derfor nødvendigt at understrege troskaben over for Grimaldi-dynastiet og monarkiet på parlamentets åbningsdag. Det konstitutionelle monarki, og ikke en republikansk statsform, skulle i Marquets optik i fremtiden udstikke rammerne for det parlamentariske demokrati.

Arveprins Louis (2.) (1922-49), søn af fyrst Albert 1., adopterede officielt sin illegitime datter, Charlotte (1898-1977), på den monegaskiske ambassade i Paris den 16. maj 1919. Fyrstendømmets nye arving blev tildelt titlen hertuginde af Valentinois. Den monegaskiske prinsesse, Monacos tronfølger fra 1922, ægtede i 1920 den franske grev Pierre de Polignac (1895-1964). I anledning af det fyrstelige giftermål afholdtes en overdådig gallaaften i teatret i Monte-Carlo, hvor madame Sizos fra Comédie-Française læste et hyldestdigt til brudeparret af den franske digter Maurice Canu-Tassilly. Digtet bestod af 12 strofer, og *Journal de Monaco* bragte den 23. marts 1920 (”La Vie Artistique”, 8) de sidste fem strofer:

Lorsque vous paraissez, distrait du livre austère,
L’Aïeul, qui veut pour vous n’être que le Grand-Père,
Sourit à l’avenir qui se lève en vos yeux.
Mais vous savez la tâche âprement poursuivie
Qui, depuis cinquante ans assignee à sa vie,
Inscrit ce trait pensif à son front studieux.

Cinquante ans, ramenant aux mailles qui ruissellent
Les lambeaux déchirés de l’énigme éternelle,
Sans trève, il l’a traquée au plus secret des mers
Et, valeureux pêcheur dont la pêche fut bonne,
Contemplant son trésor qui sur le pont rayonne,
Il offre ce présent splendide à l’Univers.

Votre Père, parmi ses vieux compagnons d’armes,
Est venu réclamer, en nos heures d’alarmes,
Sa part à la fatigue et sa place au danger
Et, soldat dont la main autant que l’âme est forte,
Tranquille, avec sa vie en offrande, il apporte
Son épée au droit outragé.

Ainsi firent Ceux-là dont vous suivez la trace.
Et vous, la fleur nouvelle et l’espoir de leur race,

Vous, faible et presque enfant encor, vous répandez,
- Aux présents qu'ils ont faits largesse comparable, -
Votre pitié sur ceux que la souffrance accable,
Vos bijoux aux déshérités.

Aussi, la foule en vous applaudit et vénère,
Bien moins le rang illustre et le nom millénaire
Et, drapant votre grâce en des plis de fierté,
Le manteau blasonné qui pèse à votre épaule,
Bien moins votre Couronne enfin, que l'auréole
Dont vous nimbe la Charité.

Digtet til Monacos kommende regentpar fremhævede den siddende fyrst Albert 1.s videnskabelige indsats inden for oceanografien (strofe otte og ni). Samtidig accentuerede Canu-Tassilly arveprins Louis' militærtjeneste i den franske Fremmedlegion i Algeriet i årene 1895-99. Ved udbruddet af 1. verdenskrig i 1914 genindtrådte han i den franske hær som frivillig, og han opnåede rang af brigadegeneral (strofe ti). Digtet var i sin udformning paternalistisk, da Canu-Tassilly anvendte benævnelserne "Grand-Père" og "Père" om henholdsvis fyrst Albert 1. og arveprins Louis, der dermed gøres fortrolige for fyrstendømmets befolkning. Til gallaaftenen sang man Monacos nationalsang, "Hymne monégasque", der blev skrevet i 1841 som en hyldest til Grimaldi-dynastiet og fyrst Florestan 1. (1841-56). Sangen stadfæstedes som nationalsang i 1848. I 1931 skrev den monegaskiske digter Louis Notari (1879-1961) en version på det monegaskiske sprog. Denne udgave understreger uforanderligheden i Monacos historie, idet monegaskerne altid har haft deres rød-hvide flag (Grimaldi-dynastiets farver siden senest 1339; det nuværende design er fra 1881), den samme religion og det samme fyrstehus. Selvom fransk er det eneste officielle sprog i Monaco, er det kun de monegaskiske tekster, der er officielle i Monacos nationalsang, hvilket angiveligt stammer fra en anmodning fra fyrsten, Bertrand: 'Hymne Monégasque'.

Fyrst Albert 1. døde den 26. juni 1922 i Paris, og dagen efter bragte *Journal de Monaco* en nekrolog af Monacos borgmester, Alexandre Médecin (borgmester fra 1920-29), over det afdøde statsoverhoved til den monegaskiske befolkning ("Décès de S. A. S. Albert Ier, Prince Souverain de Monaco", 1). Borgmesteren karakteriserede fyrst Albert 1.s regeringstid på følgende måde:

Conservons pieusement le souvenir de ce Prince qui a sa place largement marquée dans l'Histoire parce que Son règne a été dominé par ces directives élevées: Une affection: La Principauté de Monaco, Un culte: La Science, Une religion: La Justice.

Albert 1. var livet igennem interesseret i videnskaben oceanografi, og i 1906 grundlagde han Institut

océanographique med hovedsæde i Monaco og i 1910 Musée océanographique i Monaco-Ville. I 1921 blev Den Internationale Hydrografiske Organisation oprettet, ligeledes med hovedsæde i Middelhavs-fyrstendømmet. Ifølge borgmesteren var fyrsten tillige optaget af sit fyrstendømme, som han i 1911 gav en fri forfatning efter revolutionen i 1910, hvor hovedkravene var indførelsen af et konstitutionelt monarki med borgerlige demokratiske frihedsrettigheder som pressefrihed og forsamlingsfrihed og et kommunalt byråd, der var valgt på grundlag af den almindelige valgret.

Den 31. maj 1923 fik Monaco en tronarving, da fyrst Louis 2.s (1922-49) datter, arveprinsesse Charlotte (1898-1977), fødte en prins i fyrstepaladset i Monaco. Prins Rainier (3.), der i perioden 1949-2005 regerede som fyrst Rainier 3., var den første monegaskiskfødte monark siden 1697. I anledning af den historiske fødsel i fyrstefamilien Grimaldi udstedte borgmesteren Alexandre Médecin en officiel proklamation til det monegaskiske folk, som blev bragt i *Journal de Monaco* den 5. juni (”Naissance d’un Prince dans la Famille Souveraine”, 1). Médecin beskrev fødslen af Monacos tronarving som en forløsende begivenhed for fyrstendømmet, hvis fortsatte eksistens dermed var sikret.

Dans ce palais, dont la masse féodale évoque la prestigieuse histoire des Grimaldi, un Enfant s’éveille à la vie, accueilli par les joies impatientes des Monégasques. Cette naissance dans le berceau ancestral, nous la saluons avec un enthousiasme reconnaissant parce qu’elle est, de par la volonté Princière, un vivant symbole qui affirme qu’ils sont indissolubles les liens qui unissent des sujets fidèles à des Souverains bienveillants.

Prins Rainier (3.), barnebarn til den regerende fyrste, Louis 2., skulle i fremtiden tegne fyrstehuset Grimaldi som den kommende monark. Borgmesteren beskrev prinsefødslen som et levende symbol, der forenede monegaskerne i deres troskab og loyalitet over for monarkiet. Prinsefødslen i 1923 blev således i den monegaskiske offentlighed anvendt som en etnisk legitimering af fyrstehuset Grimaldi. Prins Rainier (3.), der agnatisk tilhørte den franske adelsslægt Polignac, fik navnet Rainier ved sin dåb den 14. juni 1923 til minde om Rainier 1., der som herre regerede Monaco fra 1297-1301 sammen med sin fætter og stedfar, François Grimaldi fra Grimaldi-dynastiet, som havde erobret Monacos klippe den 8. januar 1297. Rainier 2. var sønnesøn af Rainier 1. og regerede Monaco som herre fra 1352-57. Prins Rainier (3.) var 18 gange tipoldebarn af Rainier 1., den første monark af Grimaldi-dynastiet i Monaco. Med denne navngivning søgte fyrstehuset Grimaldi at etablere en historisk, dynastisk og national legitimering af det regerende dynasti, som havde siddet på tronen i mere end 600 år.

Fyrst Louis 2. kunne den 26. juni 1947 fejre sit 25-års regeringsjubilæum. Samme dag bragte *Journal de Monaco* en biografisk artikel om den jubilerende monark med titlen ”Son Altesse Sérénissime le Prince Louis II de Monaco”, 343-45. Fyrst Louis 2. blev født i storhertugdømmet Baden i 1870, og han voksede op i Tyskland hos sin mor og stedfar, da hans forældres ægteskab blev annulleret i 1880. I tråd med traditionen for de monegaskiske monarker forrettede fyrst Louis 2. som tronfølger sin militærtjeneste i den franske hær i perioden 1895-99 og igen under 1. verdenskrig (1914-18), hvor han meldte sig frivilligt og endte med rang af brigadegeneral. I forhold til fyrst Louis 2.s kvarte århundrede på den monegaskiske trone havde Monaco ifølge artiklen i de 25 år udviklet sig til at være blandt de mest progressive stater i verden i forhold til den sociale lovgivning. Artiklen afsluttedes med en opsummering af fyrstens regeringstid, der kort nævnte den nyligt afsluttede 2. verdenskrig (1939-45):

A l'heure présente le Prince, tant qu'il le peut, aide Son pays à surmonter les difficultés nées de la guerre: Il le gouverne avec sagesse, soucieux de ses destinées. Il a, au cours de Ses vingt-cinq années de règne, donné la mesure de ses capacités, S'attachant en toute occasion par Sa bonté, Sa simplicité charmante, le cœur de Ses sujets, 345.

Beskrivelsen af fyrst Louis 2.s kloge og forstandige regering i Monaco under verdenskrigen harmonerer dog ikke helt med virkelighedens billede. Fyrst Louis 2. sympatiserede mere eller mindre åbenlyst med den italienske fascisme, og desuden havde det monegaskiske statsoverhoved stærke økonomiske bånd med det nazistiske Tyskland, Ilse: 'The complex prince'. Monaco var under 2. verdenskrig besat af Italien fra 1942-43 og derefter af Tyskland frem til 1944. Den antisemitiske fyrst Louis 2. støttede regimet i Vichy-Frankrig (1940-44), ledet af den reaktionære marskal Philippe Pétain (1856-1951, den franske premierminister i 1940 og den franske statschef 1940-44), der var en tidligere kollega i den franske hær til den monegaskiske monark. Vichy-styret indledte på grundlag af et ultrakonservativt nationalistisk program en frivillig kollaboration med Tyskland. Fyrst Louis 2.s dattersøn, prins Rainier (3.), der fra juni 1944 var monegaskisk tronfølger, tilsluttede sig De Frie Franske Styrker i september 1944, hvor han tjente som sekondløjtnant. Som soldat tog han del i kampen imod den tyske modoffensiv i Alsace. Arveprins Rainier (3.) modtog for sine fortjenester i krigens slutfase den franske medalje Croix de Guerre med bronzestjerne. Arveprins Rainier (3.) havde kæmpet på De Allieredes side og stod derfor i et stærkt oppositionelt forhold til sin morfar, fyrst Louis 2., der havde ført en samarbejdspolitik over for den italienske og tyske besættelsesmagt. Dette modsætningsforhold internt i fyrstehuset Grimaldi under

2. verdenskrig blev overhovedet ikke artikuleret i jubilæumsartiklen om fyrst Louis 2. i 1947, hvor freden atter havde sænket sig over lilleputstaten.

Hertugdømmet Parma og Piacenza (1545-1802, 1814-59) opløstes i 1802 af Frankrig, og fyrstestaten genoprettedes i 1814 med hertuginde Marie Louise (1814-47) som den nye monark. Den lokale digter Gaetano Godi (1765-1850) skrev et hyldestdigt i anledning af hertugindens ankomst til Parma den 18. april 1816, Godi: 'Sonetto'. Digtet med titlen "Sonetto" bestod af fire strofer og lød som følger:

In riva al Taro deh! t'arresta alquanto, Donna Real dignissima d'Impero, E vedi come tra le feste e il canto Al Tuo primo apparir mostrasi altero.	Ved Taros bredder, ah! Stå et øjeblik, Kongelige dame, kejserrigets mest værdige, Og se, hvordan hun midt i festlighederne og sangen Ved din første tilsynekomst viser sig hovmodig.
Pur, mi perdona, su quegl' occhi il pianto Era poc' anzi, e tis i adombra il vero, Che penuria lo preme acerba tanto Da non permetter stanza a gaudio intero.	Men tilgiv mig, der var tårer i de øjne lige nu, Og du varsler sandheden, at en bitter fattigdom Trykker dem så hårdt, at den ikke Giver plads til fuldstændig glæde.
Io T'oso aprir la dolorosa piaga Ch' entro il consuma, ed i giojosi e spessi Voti che vanno al Ciel, spargo d'omei.	Jeg vover at åbne for dig det smertefulde sår, Der fortærer dig indeni, og jeg spreder de glædelige og hyppige Løfter, der fører til Himlen.
Ma so che al franco mio parlar s'appaga Tuo cor materno più, che s'io t'avessi, Quai Trosi denno, alzati Archi e Trofei.	Men jeg ved, at dit moderlige hjerte er Mere tilfreds med min ærlige tale, end hvis jeg havde Løftet buer og trofæer for dig, sådan som Trosi har gjort.

Hertuginden ankom til Taro-floden i hertugdømmet fra kejserriget Østrig (strofe et), og digtet udtrykte en taknemmelighed over for hertuginden, som symboliserede og inkarnerede den historiske italienske fyrstestats genoprettelse efter de hårde år under det franske styre i Napoleonstiden. Hun var dog samtidig på paradoksal vis eksponent for det franske herredømme qua sit ægteskab med kejser Napoleon 1., hvormed hun tillige var dronning af Italien fra 1810-14. I 1847 vendte Bourbon-dynastiet tilbage til tronen i Parma, som de havde regeret i perioderne 1731-35 og 1748-1802. Hertug Carl 3.s (1849-54) to yngste børn, prinsesse Alice (1849-1935) og prins Henri (1851-1905), blev begge født i Parma, hvilket i samtiden blev set som en national integration af det nye Bourbon-dynasti i hertugdømmets historie. Den 12. februar 1851 udstedtes et dekret, der fastslog titlerne for hertugens to sønner (hertug Robert 1. og prins Henri), der udnævntes til hhv. prins af Piacenza

(tronfølgerens traditionelle titel) og greve af Bardi: *Volendo noi che i Principi amatissimi nostri Figli, portino quindinnanzi ciascuno un titolo speciale, tratti da questi luoghi dei nostri Stati, che ebbersi in pregio anche degli Avi nostri* (*Vi ønsker, at vore elskede prinser, vore sønner, hver især skal bære en særlig titel fremover, hentet fra disse steder i vore stater, som også blev holdt i høj agtelse af vore forfædre*; min oversættelse), Bindolini: 'Roberto di Borbone', 3. Byen Bardi fejrede tildelingen af titlen som en lokalpatriotisk begivenhed i dagene 23.-24. februar 1851 ved eksempelvis at afsløre en plakette, som stadig findes i rådhusets centrale sal. Dagbladet *Gazzetta di Parma* beskrev begivenheden den 3. marts 1851, bl.a. med følgende beskrivelse: *A quest'umil terra non dimenticata dai glorios! Avi dell'Augusto Nostro Sovrano, ora migliori auspici, arridono, perchè debba fiorire un di* (*Til dette ydmyge land, ikke glemt af de glorværdige! Forfædre til vores ærværdige hersker, smil nu bedre varsler, så en dag kan blomstre*; min oversættelse), valcenostoria.it. 'Anno 1851'. Avisen understregede, at den titulære udmærkelse havde skabt en taknemmelighed fra et folk, der trofast og hengiven stod bag sin monark, hvorfor man havde afsendt en deputation af betroede adelsmænd for at takke hertugen for den store ære, ibid. Bourbon-dynastiet anvendte således i hertugdømmet Parma titulaturen som en symbolsk og historisk legitimering af det italienske fyrstehus med rødder i Spanien og Frankrig. Dynastiet var upopulært i den brede befolkning i Parma, da man i forbindelse med tron- og dynastiskiftet i 1847 i overensstemmelse med Firenze-traktaten af 1844 havde afstået hertugdømmet Guastalla til hertugdømmet Modena.

Hertugdømmet Lucca (1815-47) oprettedes på Wienerkongressen som en kompensation til Bourbon-Parma-dynastiet for tabet af hertugdømmet Parma og Piacenza, der blev givet til Habsburg-Lothringen-dynastiet og hertuginde Marie Louise. Hertugdømmet Lucca blev skabt ud af den tidligere republic Lucca (1160-1805) og fyrstendømmet Lucca og Piombino (1805-14), som var blevet regeret af kejser Napoleon 1.s søster Elisa Bonaparte (1777-1820). Hertugdømmet Lucca blev foræret til den spanskfødte prinsesse Maria Luisa (1782-1824), datter af den spanske kong Karl 4. (1788-1808). Den nye hertuginde Maria Luisa, der først accepterede tronen i Lucca i 1817, var enke efter sin fætter kong Louis 1. af Etrurien (1801-03), som var søn af hertug Ferdinand 1. af Bourbon-Parma (1765-1802). Hertuginde Maria Luisa, der beholdt sin rang som dronning efter sin afdøde gemal, døde i 1824, og i forbindelse med hendes dødsfald beskrev man i en hyldest til den afdøde monark hertugindens indtog i Lucca i 1817 på følgende måde:

se gli avi nostri poterono nei trascorsi secoli essere testimonj d'inusitato spettacolo, allorquando un loro concittadino per valor guerresco famoso in Italia, rinnovando i dimenticati esempj dei

Romani conquistatori, menò qui in Lucca splendido e magnifico trionfo, non dee certamente a quell' antica gloria invidiar l'età nostra (*hvis vores forfædre i de forgangne århundreder var i stand til at være vidne til et usædvanligt skue, da en af deres medborgere, berømt i Italien for sin krigerske tapperhed, der fornyede de glemte eksempler fra de romerske erobrere, opnåede en pragtfuld og storslået triumf her i Lucca, bør vores tid bestemt ikke misunde denne ældgamle herlighed*; min oversættelse), Bertini et al.: *Solenni esequie*, 45.

Hertuginde Maria Luisas indtog i Lucca blev sammenlignet med de sejrrige romere, der lykkedes med at erobre hele Italien. På samme måde havde Spanien og store dele af resten af Europa formået at nedkæmpe Napoleon 1.s franske imperium og dermed banet vejen for oprettelsen af hertugdømmet Lucca. Hertuginden personificerede således også sejren over den franske kejser og Bonaparte-dynastiet, der var repræsenteret i den toscanske by med den franskfødte fyrstinde Elisa Bonaparte. Grundlæggelsen af hertugdømmet Lucca var på den måde en italiensk national begivenhed, der betød befrielsen fra det franske overherredømme. Man fremhævede også hertugindens stærke religiøsitet: *Maria Luisa di Borbone fe' della Religione la norma costante, come della privata ed interna, così dell' esterna e pubblica sua condotta* (*Maria Luisa af Bourbon gjorde religion til den konstante norm, både i sit private og indre liv, og i sin ydre og offentlige opførsel*; min oversættelse), ibid., 26. Den tidligere fyrstinde Elisa Bonaparte havde været kendt for sin anti-religiøse politik, der bl.a. havde resulteret i lukningen og nedrivelsen af flere kirker og klostre i fyrstendømmet. Man tilkendte således i Lucca den afdøde hertuginde Maria Luisa og dermed dynastiet Bourbon en såvel national, politisk som religiøs legitimering.

De traditionsrige italienske fyrstestater havde deres egne kulturelle og historiske særtræk, som rakte udover det nationalt italienske. Fyrstehuset i Parma var eksempelvis på trods af sin spanske oprindelse som tilhørende den ældste sidelinje inden for det spanske Bourbon-dynasti som efterkommere af kong Filip 5. (1700-46) fransk af sindelag og kulturel orientering. Kong Philip 5., den første Bourbon-monark i Spanien, var oprindeligt hertug af Anjou fra 1683-1700 som barnebarn af Frankrigs kong Ludvig 14. (1643-1715). Den eksilerede hertug Robert havde i 1883 arvet det franske slot Chateau de Chambord efter sin morbror, Henri (1820-83), greve af Chambord fra 1830. Hertug Robert satte ikke færre end 24 børn i verden i to ægteskaber fordelt med 12 i hvert ægteskab. 21 af de 24 børn var levedygtige. Den store og i princippet statsløse familie boede også i Østrig i Scharzau nær Wien, hvor hertugslægten ejede et slot. Under 1. verdenskrig splittedes familien med dens forskellige udgangspunkter og tilhørsforhold. Prins René (1894-1962) deltog ligesom sin bror prins Felix (1893-1970) og sin halvbror prins Elias (1880-1959, overhoved for

Bourbon-Parma-dynastiet som titulær hertug af Parma og Piacenza fra 1950-59) på det habsburgske østrig-ungarske dobbeltmonarkis side i den europæiske storkonflikt. Prinserne René og Felix' storesøster prinsesse Zita (1892-1989) giftede sig i 1911 med ærkehertug Karl af Østrig, fra 1916-18 under navnet Karl 1. den sidste habsburgske kejser i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. To af prins Renés brødre, prinserne Sixtus (1886-1934) og Xavier (1889-1977, overhoved for Bourbon-Parma-dynastiet i perioden 1974-77), deltog ikke på Centralmagternes, men Ententemagternes side. De norditalienske prinser kunne ikke blive indrulleret i den franske hær, eftersom de tilhørte Bourbon-dynastiet, som sammen med de to tidligere regerende franske dynastier, Orléans- og Bonaparte-dynastiet, var forvist permanent fra fransk territorium med en eksillov fra 1886, og for de mandlige medlemmers vedkommende forbød loven dem tillige at tjene i den franske hær og flåde og at sidde i den franske regering. De to prinser valgte i stedet at lade sig indskrive i den belgiske hær. Prins René af Bourbon-Parma blev efter 1. verdenskrig fransk statsborger. Under 2. verdenskrig søgte han forgæves optagelse i den franske hær, igen på grund af loven fra 1886, hvorfor han tilsluttede sig den finske hær i Vinterkrigen (1939-40) mod Sovjetunionen. I 1950 blev eksilloven afskaffet. Prins Xaviers næstældste datter, prinsesse María Teresa af Bourbon-Parma (1933-2020), døde i 2020 af Covid-19 ligesom kusinen prinsesse Diana af Bourbon-Parma (1932-2020), borboneparma.it. 'La storia'.

I anledning af prinsesse Zitas giftermål med den østrigske ærkehertug Karl (1.) den 21. oktober 1911 bragte dagbladet *Wiener Neustädter Zeitung* samme dag et digt på tre strofer, Mölzer: 'Gruß an das hohe Brautpaar', 1. Digtet, der bar titlen "Gruß an das hohe Brautpaar", var forfattet af Franz Mölzer, og den første strofe lød som følger:

Heil Dir, o Habsburgsproß
Der Du Dein schönstes Los
Suchtest – und fand'st!
Nicht auf den Alpengau'n,
Hier in der Schwarza Au'n
Habst Du den Himmel blau'n:
Zita gewannst!

Den anden strofe henvendte sig direkte til prinsesse Zita, der hyldedes som landets kommende kejserinde. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Mölzer dus med fyrsteparret. Prinsesse Zita var født i Italien, i det nordlige Toscana nær Lucca på slægtens vinterresidens, Villa Borbone delle Pianore, men prinsessens barndom og ungdom blev det meste af året tilbragt i Østrig på familiens slot i Schwarzau, hvor brylluppet med ærkehertug Karl stod i 1911. Digtet udtrykte den almindelige østrigske opfattelse, at prinsesse Zita med sin opvækst i

kejserriget var en af deres egne. Prinsesse Zitas to yngre brødre prins Felix og prins René var begge født i Schwarzau am Steinfeld og identificerede sig selv som østrigere, hvilket kom til udtryk under 1. verdenskrig. Man understregede også i forbindelse med offentliggørelsen af forlovelsen den 13. juni 1911 de mange dynastiske forbindelser mellem Parma og Østrig (det tysk-romerske kejserrige) igennem historien, hvor prinsesse Isabella af Parma (1741-63; gemalinde til ærkehertug Joseph (2.), tysk-romersk kejser fra 1765-90) og den regerende hertuginde Marie Louise af Parma (1814-47), der var datter af den tysk-romerske kejser Frans 2. (1792-1806; kejser af Østrig fra 1804-35 som Frans 1.), fremhævedes som eksempler (*Das Vaterland* 14.6.1911, ”Verlobung im Kaiserhause”, 1).

Storhertugdømmet Toscana blev under Napoleonskrigene opløst i 1801 til fordel for kongeriget Etrurien (1801-07), en fransk klientstat under Bourbon-Parma-dynastiet, som var navngivet efter Etrurien, det gamle romerske navn for det antikke folk etruskerne, hvis civilisation varede fra 900 f.Kr. til hen imod Kristi fødsel. I 1809 tildelte den franske kejser Napoleon 1. ærestitlen ”storhertuginde af Toscana” til sin søster Elisa Bonaparte (1777-1820, hertuginde fra 1809-14). I 1814 genoprettedes storhertugdømmet Toscana under Habsburg-Lothringen-dynastiet. Den 8. september 1847 afsløredes en statue af storhertug Ferdinand 3. (1790-1801, 1814-24; kurfyrste af Salzburg fra 1803-05 og storhertug af Würzburg fra 1805-14) på Piazza del Voltone i Livorno, den samme by, hvor statuen af storhertugens far, storhertug Leopold 1. (1765-90), rejstes i 1776. En hymne af en ukendt forfatter blev skrevet til lejligheden, Stiavelli: *Antonio Guadagnoli*, 146. Lovsangen lød som følger (min danske oversættelse):

A te diletto Principe
Un inno alza di lode
Il tuo fedele popolo,
Che tripudiando gode
Per quella Guardia Civica
Che i euori ai cuori uni.

Tu Principe magnanimo,
Altier segui il Progresso;
In noi t’affida, e intrepidi
Ci avrai sempre d’appresso;
Noi siam figli d’Italia,
Noi pugnerem perte…

Il tuo grande Avo celebre,
O buon Leopoldo, imita,
Quei che lasciava ai posteri
Eterna la sua vita
Per l’opere benefice
Che a prò del popol fe’.

Til dig, elskede fyrste
En hymne stiger op
Dit trofaste folk,
Som triumferende fryder sig
For den borgergarde,
Der forener hjerter med hjerter.

Du, storsindede fyrste,
Du stræber stolt efter fremskridt;
Betro dig til os, og du vil
Altid have os frygtløst ved din side;
Vi er Italiens sønner,
Vi vil kæmpe for dig…

Din store berømte forfader,
O gode Leopold, efterlign ham,
Der efterlod til efterkommerne
Sit evige liv
For de velgørende gerninger,
Han udførte for folket.

Digtets anonyme forfatter artikulerede en italiensk national patriotisme (strofe to), som vedkommende fandt inkarneret i den toscanske storhertug, der havde formået at eliminere det franske fremmedherredømme i Toscana. Samtidig fremhævedes storhertug Ferdinand 3. i digtet som ledestjernen for den nuværende monark, sønnen Leopold 2. (strofe tre). For at udtrykke statsoverhovedets nære relation til befolkningen og muligvis i respekt for storhertugens ophav i det germanske habsburgske dynasi var den ukendte forfatter dus med monarken i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte. Samme tilgang fulgte den italienske digter og forfatter Caterina Franceschi Ferrucci (1803-87) i sit hyldest- og lejlighedsdigt fra Pisa til afsløringen af statuen i september 1847 i Livorno. Digtets sidste strofe (ibid., 147) var direkte henvendt til storhertug Leopold 2. (min danske oversættelse):

E Tu che reggi assai men re che padre	Du, der hersker langt mindre som en konge end som en far
Questi cari alle Muse Etruschi lidi,	Disse kyster, kære for muserne, etruskerne,
In sì candido giorno	På en så oprigtig dag
Schiudi alla gioia il generoso petto;	Åbn dit generøse bryst for glæde;
Mira concordi e fidi	I harmoni og tro,
Al trono tuo d'intorno	Se dig omkring på din trone
Lieti adunarsi i popoli devote:	Jeg ville med glæde samle det hengivne folk:
Odi i guidi festosi, accogli i voti	Hør de festlige sange, du byder stemmerne velkommen
Che al tuo nome diletto	Som i dit elskede navn
Ogni alma invia, siccome amor l'invita.	Sender hvert hjerte, som kærligheden indbyder.
Per Te, per questa sacra Itala terra	For dig, for dette hellige italienske land
Ciascun pronto è tra l'armi a por la vita;	Er hver enkelt af os klar til at give sit liv;
E noi donne, cui vieta	Og vi kvinder, naturen forbyder
Natura le tremende arti di guerra,	Krigens frygtelige kunster,
Ne' comuni perigli	I fælles farer
Noi alla patria ed a Te sacriamo i figli.	Ofrer vi vores børn for vores land og for dig.

Storhertugen beskrives som en kærlig landsfader, som alle våbenføre mænd er parat til at dø for. I tillæg til denne patriotisme over for storhertugdømmet tillægges Leopold 2. endvidere en historisk legitimering, da hans navn sættes i forbindelse med etruskerne, hvis styre havde været en storhedstid for Toscana som centrum i et stort antikt rige. Den identitetsdannende historiebrug af etruskerne fandt også anvendelse i 1833, da storhertug Leopold 2. giftede sig med prinsesse Maria Antonia af Begge Sicilier (1814-98, den sidste storhertuginde af Toscana fra 1833-59). I anledning af brylluppet skrev den toscanske digter Tommaso Sgricci (1789-1836) et hyldestdigt, der indledtes med ordene: *Eccolo, ei vien, l'Etrusco Duce* (*Se, han kommer, den etruskiske leder*; min oversættelse), ibid., 140. I 1847 udgav den italienske digter Costanzo Gonella en digtsamling, og i et hyldestdigt til storhertug Leopold 2. (ibid., 153) lød sidste strofe (ud af fire i alt) som følger (min

danske oversættelse):

Ah! torni ad eternar glorie sì belle,	Så! må sådanne smukke herligheder vende tilbage til evig pragt,
Sorga il canto immortal d'un Alighieri,	Må en Alighieris udødelige sang opstå,
Od il genio divin d'un Raffaelle.	Eller en Raphaels guddommelige geni.

Ifølge Gonella legemliggjorde den toscanske monark storhedstiden i Toscanas kulturelle historie og storhertugdømmets umistelige bidrag til den italienske selvforståelse i form af middelalderforfatteren Dante Alighieri (1265-1321) og renæssancemaleren Raffaello Sanzio (1483-1520), født i hhv. Firenze (ligesom storhertugen) og Urbino. Et hyldestdigt til storhertugen fra 1847 med titlen "La Guardia Civica Toscana Coro" ("Det toscanske borgergardekor") beskrev ligeledes de høje nationale forventninger til Leopold 2., *Poesie nazionali italiane*, 84. Digtet bestod af fem strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Strepitosi tamburi, battete. Trombe, alzate festivo fragore: Or vestita è l'insegna d'onore, Cinta è l'arme onde vien securtà.	Slå tordnende trommer. Trompeter, opløft et festligt brag: Nu iklædt æresmærket, Omgjort med de våben, som hun er beskyttet med.
Cittadine bandiere, spiegate Nuova pompa di patrio splendore: Batta fervido a tutti nel core Il pensier d'Italiana unità,	Borgerflag, udfolde sig, Ny pomp og pragt af patriotisk pragt: Må tanken om italiensk enhed Banke ivrigt i alles hjerter,
Che fra Popoli e Principi stringa Alleanza sincera d'amore, E di servi a straniero oppressore Cessi l'onta e l'indegna viltà.	At mellem folk og fyrster En oprigtig kærlighedsalliance må dannes, Og fra slaveri til en fremmed undertrykker, Må skammen og den uværdige fejhed ophøre.
Cittadini, sia grido di Guerra Far felice quest'Itala Terra, Tramandando una fama di Gloria All'Istoria che tarda verrà.	Borgere, lad det være et krigsråb: At gøre dette italienske land lykkeligt, At testamentere en berømmelse af ære Til historien, der vil komme sent.
Viva, viva Leopoldo il buon Padre Che, creando le Civiche Squadre, Più secure, più lieto il suo Trono, Che il Teutòno invocando, farà.	Længe leve, længe leve Leopold den gode fader, Som ved at skabe de borgerlige skvadroner, Vil gøre sin trone mere sikker, mere glædelig, End den teutoniske påkaldelse.

Digtets anonyme forfatter fremhævede storhertugen som en monark, der med sit eksemplariske styre var garanten for Italiens fremtidige samling. Storhertug Leopold 2. stod helt i sin egen ret,

ganske uafhængig af teutonerne (dvs. germanerne), hvormed der refereredes til Habsburg-Lothringen-dynastiets centrum i Wien. Florentineren storhertug Leopold 2. stod på højden af sin popularitet, og i 1848 gav han Toscana en ny forfatning. I revolutionsåret 1848 afsløredes den 6. juni en statue af monarken på Piazza del Voltone i Livorno, men den 6. maj 1849 blev statuen udsat for hærværk af den lokale befolkning, og statuen blev nedtaget. I den toscanske befolknings øjne stod han ved sin tilbagevenden til Toscana i 1849 som en tysk marionet, sekunderet af østrigske tropper. Denne opfattelse kom til udtryk i digteren Giuseppe Giustis digt fra samme år med den sigende titel ”Tedeschi e Granduca” (”Tyskere og Storhertug”), Giusti: op.cit., 236. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Una volta il vocabolo *Tedeschi* Suonò diverso a quello di *Granduca*, E un buon Toscano che dicea *Granduca*, Non si credette mai di dir *Tedeschi*.	Engang lød ordet *tyskere* Anderledes end *storhertug*, Og en god toscaner, der sagde *storhertug*, Troede aldrig, at han sagde *tysker*.
Ma l’uso in oggi alla voce *Tedeschi* Sposò talmente la voce *Granduca*, Che *Tedeschi* significa *Granduca*, E *Granduca* significa *Tedeschi*.	Men nutidens brug af ordet *tyskere* Har omfavnet ordet *storhertug*, I den grad, at *tyskere* betyder *storhertug*, Og *storhertug* betyder *tyskere*.
E difatto la gente del *Granduca* Vedo che tien di conto dei *Tedeschi* Come se proprio fossero il *Granduca*.	Og faktisk ser *storhertugens* folk Jeg, at de tager *tyskerne* i betragtning Som om de var *storhertugen* selv.
Il *Granduca* sta su per i *Tedeschi*, I *Tedeschi* son qui per il *Granduca*; E noi paghiamo *Granduca* e *Tedeschi*.	*Storhertugen* er deroppe for *tyskerne*, *Tyskerne* er her for *storhertugen*; Og vi betaler *storhertugen* og *tyskerne*.

Ifølge Giusti var den nationale legitimitet, som storhertug Leopold 2. engang havde haft, forduftet som dug for solen i 1849. Han skrev i sine erindringer:

Il Granduca amato e stimato fino allora come uomo dabbene, è tagliato oggimai alla misura del Duca di Modena e del Duca di Parma, e quando facesse miracoli, non laverà di questa macchia nè il nome suo nè quello della sua famiglia (*Storhertugen, elsker og agtet indtil da som en god mand, er nu skåret i samme mål som hertugen af Modena og hertugen af Parma, og selv hvis han skulle udføre mirakler, ville han ikke rense hverken sit navn eller sin families for denne plet*; min oversættelse), ibid.

I 1855 blev der som en demonstration fra det reaktionære styres side rejst en ny statue af storhertug

Leopold 2. på Piazza dei Granduchi, som Piazza del Voltone i Livorno skiftede navn til i 1850 for at ære det siddende Habsburg-Lothringen-dynasti. Mindeindskrifterne på siderne af statuens base blev erstattet i 1865 med nye indskrifter, der mindes Italiens samling, som havde fundet sted i 1861. Man tilskrev således erindringsstedet et nyt symbolsk betydningsindhold i kraft af den italienske nationalstats oprettelse, som samtidig betød storhertugdømmets opløsning. På samme måde skiftede Piazza dei Granduchi navn til Carlo Alberto i 1859 til minde om Sardinien-Piemontes kong Carl Albert (1831-49), der havde taget kampen op for at gennemføre Italiens samling. Med monarkiets afskaffelse i 1946 skiftede pladsen navn til det nuværende Piazza della Repubblica. Storhertug Leopold 2. blev tvunget til at abdicere i 1859, og han døde i januar 1870 i Kirkestaten i Rom. Hans enke, storhertuginde Maria Antonia (1814-98, født prinsesse af Begge Sicilier), fik i årene 1870-77 opført en sommerresidens ved navn Villa Toscana i den østrigske by Gmunden. Hun døde på slottet Orth i Gmunden.

I 1870 gav den sidste storhertug af Toscana, Ferdinand 4. (1859-60), afkald på alle dynastiske rettigheder til det nedlagte storhertugdømme for sig selv og sine efterkommere til fordel for sin halvfætter kejser Franz Joseph 1. (1848-1916). Kulturelt, bl.a. i forhold til navngivning, integrerede Toscana-dynastiet sig også i en italiensk national kontekst. Ferdinand 4. (1835-1908) bar bl.a. navnet Gonzaga efter det italienske fyrstehus af samme navn, som regerede i Mantova i Lombardiet fra 1328-1708, og navnet Raphael efter den berømte italienske renæssancemaler og arkitekt Raffaello Santi (1483-1520), der stod bag eksempelvis freskoen ”Skolen i Athen” i Vatikanpaladset i Rom, som viser mange af antikkens mest kendte græske filosoffer. Navnet forekom i flere generationer, eksempelvis som ”Raphaela” hos ærkehertuginde Assunta af Østrig (1902-93), der var barnebarn af en bror til Ferdinand 4. Hendes far, ærkehertug Leopold Salvator af Østrig, prins af Toscana (1863-1931), bar tillige navnet Franz von Assisi efter den berømte italienske ordensgrundlægger og helgen Frans af Assisi (1181-1226). Medlemmerne af Toscana-dynastiet orienterede sig efter dynastiets center i Wien, og for de mandlige medlemmers vedkommende aftjente de militærtjeneste for Habsburgmonarkiet. De mandlige medlemmer af den toscanske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet deltog i 1. verdenskrig på Østrig-Ungarns side, fra 1915 mod Italien, som indtrådte i krigen på Ententemagternes side. Disse mandlige medlemmer havde storhertugdømmet Toscana i deres officielle titulatur. Den yngste søn til den sidste storhertug af Toscana, Ferdinand 4. (1859-60), ærkehertug Heinrich Ferdinand af Østrig (1878-1969), deltog bl.a. på Alpe-fronten i det nordlige Italien. Hans ældre bror ærkehertug Peter Ferdinand af Østrig (1874-1948) blev i 1917 placeret som den øverstbefalende for den østrig-ungarske hær på den italienske front. Ærkehertug Leopold af Østrig (1897-1958), oldebarn af den

toscanske storhertug Leopold 2. (1824-59), tjente som officer i den østrig-ungarske hær, hvor han under krigen udmærkede sig i Italien fra 1917-18, bl.a. i slaget om floden Piave, Braun: 'Das Ende der Regionalmonarchien'; biographien.ac.at. 'Peter Ferdinand'.

Den 31. juli 1890 giftede ærkehertuginde Marie Valerie (1868-1924), den yngste datter af kejser Franz Joseph 1., sig med sin kvartfætter ærkehertug Franz Salvator (1866-1939) fra Habsburg-Lothringen-dynastiets toscanske sidelinje. Brylluppet fandt sted i Ischl i Østrig, og samme dag bragte dagbladet *Bukowinaer Rundschau* et digt af den østrigske digter Moritz Band (1864-1932) med titlen "Zur Vermählungsfeier im Kaiserhause", Band: 'Zur Vermählungsfeier', 1. Digtet lød som følger:

Süß klingt der Spruch und friedensreich
Das Wort aus alten Zeiten,
Nun lebt es auf, da zum Altar
Zwei Fürstenkinder schreiten.
Des Kaisers Tochter, schön und hold,
Mit einem Fürstensohne,
Die Herzen Oesterreicher Gold
Von Habsburgs altem Throne
So zieh'n sie hin im Feierklang
Zu des Altares Stufen,
Umstürmt vom Jubelhochgesang
Des Volkes brausend Rufen!
Heil Dir, Du edle Valerie,
Im Myrthenkranz zu schauen,
Stolz klingt es durch die Lüfte hin,
Durch Oest'reichs weite Gauen.
Heil Dir, Du edler Fürstensohn
Von stolzestem Geblüte,
Du frei'st des Kaiserhauses Kron',
Haus Habsburg's schönste Blüte.
Auf Deinem ganzen Erdenweg
Folgt Dir des Volkes Segen,
Geleitet Dich in Ewigkeit
Und schirmend allerwegen.
Des Kaisers Glück, der Kaiserin
Holdsel'ger jüngster Sproße.
Dir ward sie heut', Du wurdest ihr
In Lieb' und Glück Genosse.
Nicht Staatsraison, nicht Politik
Knüpften des Herzens Bande,
Allein der reinsten Liebe Glück,
D'rob freuen sich die Lande.
Vom Erzgebirge bi sans Meer,
Vom Pruth bis hin zum Rheine,

Strahlt heut' des Glückes schönstes Licht
Umglänzt vom Freudenscheine.
Heil Euch, Salvator, Valerie!
Für heut' und immerdar,
Hehr kling' der Freude Melodie
Für Oest'reichs bestes Paar!

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Band dus med det nyformælede fyrstepar. Band understreger i sit hyldestdigt til brudeparret, at giftermålet ikke var noget politisk fornuftsægteskab, men derimod et rent inklinationsparti. Samtidig var brudgommen af habsburgsk blod som tilhørende dynastiets toscanske sidelinje, og ærkehertugen var tilmed født i Altmünster i Østrig i landflygtighed. Den dynastiske afstamning kombineret med det etniske ophav bestemte det nationale tilhørsforhold. Han var dermed for Band den ideelle svigersøn for den østrigske kejser, og hele det habsburgske monarki fra Erzgebirge til Østersøen og Prut-floden i øst til Rhinen i vest glædede sig over den fyrstelige forbindelse. Den østrigske digter Ludwig J. Bermanschläger (1861-1921) skrev ligeledes et lykønskningsdigt til brudeparret, Bermanschläger: 'Zur Vermählungsfeier', 1. Digtet med titlen "Zur Vermählungsfeier in unserem Kaiserhause!" blev på bryllupsdagen bragt i dagbladet *Steyrer Zeitung*. I digtet, som bestod af seks strofer, var Bermanschläger ligeledes i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte dus med det fyrstelige brudepar. Den tredje strofe lød som følger:

Salvator, dessen Name schon Huld und heil verheißt,
Der Fürst mit Habsburg's Herzen und glaubensstarkem
Geist,
In einem Deiner Münster nennt sein für alle Zeit
Er uns'res Kaisers Kleinod, der Völker Seligkeit.

Navnet Salvator er af italiensk oprindelse, afledt af det latinske ord salvator, og brudgommens far, ærkehertug Karl Salvator af Østrig (1839-92), bar ligeledes navnet, ligesom dennes fire brødre, heriblandt den sidste storhertug af Toscana, Ferdinand 4. (1859-60). Navnet var en symbolsk påmindelse for den østrigske offentlighed om den italienske historie i Habsburg-Lothringen-dynastiets historie i form af bl.a. den toscanske sidelinje i det hedengangne storhertugdømme Toscana. Denne baggrund i det transnationale habsburgske dynasti gjorde ærkehertug Franz Salvator efter Bermanschlägers opfattelse til en naturlig og højt værdsat del af det multinationale habsburgske monarki med dets mange forskellige folkeslag.

Este-dynastiet var et italiensk fyrstehus med rødder i det nordlige Italien, hvor slægten fra 1000-tallet besad en række adelstitler, herunder hertuger af Modena og Reggio (1452-1803). Este-slægten

havde afgørende politisk og kulturel betydning i renæssancens Italien. Dynastiets mandslinje uddøde med hertug Ercole 3., hertug af Modena og Reggio (1780-96). Ercole 3.s datter, prinsesse Maria Beatrice (1750-1829), efterfulgte sin mor som regerende hertuginde af Massa og fyrstinde af Carrara (1780-96 og 1815-29). Prinsessen kunne dog ikke arve tronen i Modena på grund af den saliske lov, som var gældende i hertugdømmet. Prinsessen giftede sig i 1771 med ærkehertug Ferdinand Karl af Østrig (1754-1806), som derved grundlagde Huset Habsburg-Este, der besteg tronen i hertugdømmet Modena med hertug Frans 4. (1814-46), parrets ældste søn. Den 30. marts 1842 i München ægtede tronfølgeren Frans (5.) den bayerske prinsesse Adelgunde, hvilket gav anledning til et festskrift, som blev udgivet af hertugdømmet Modenas hofdigter, Antonio Peretti (1815-58). Peretti hyldede den kommende hertuginde af Modena i sin beskrivelse af det fyrstelige giftermål:

Laonde non appena fra noi si sparse l'avventurata notizia, che un'inclita real douzella avrebbe cinto la vedova corona di Beatrice, fu universale ed unanime la esultanza dei sudditi estensi; e il nome di Adelgonda, divenuto popolare fra noi, fu scopo di mille voti e di mille benedizioni. Si rallegrarono aleuni, ella venisse in Italia da quel cielo istesso, ove s'accese la luce di Teodolinda che fra le tenebre de'bassi tempi sì mite rifulse sul regno de' Longobardi; alcuni salutarono con gioia alla degna figlia del bardo coronato, cui le muse e le belle arti riconoscenti proclamarono il Pericle della Germania; altri finalmente si compiacquero che nel sacro nodo si riunissero l'augusta Casa bavarica e la potente Famiglia d'Este, siccome lo erano al tempo che i vessilli dell' aquila bianca sventolavano sulle torri della Baviera (*Så snart den heldige nyhed spredtes blandt os, at en berømt kongelig jomfru ville bære Beatrices enkekrone, var Este-undersåtternes jubel universel og enstemmig; og navnet Adelgonda, der var blevet populært blandt os, var genstand for tusind ønsker og tusind velsignelser. Nogle glædede sig over, at hun var kommet til Italien fra netop den himmel, hvor Theodelindas lys blev tændt, som skinnede så blidt over longobardernes rige i de lavere tidsaldres mørke; nogle hilste med glæde den kronede bardes værdige datter, som de taknemmelige muser og de skønne kunster udråbte til Tysklands Perikles; andre var endelig glade for, at det ærede Bayerns Hus og den magtfulde Este-familie var genforenet i den hellige knude, som de var på den tid, hvor den hvide ørns bannere vajede over Bayerns tårne*; min oversættelse), Peretti: *Relazione delle feste*, 3-4.

Den dynastiske forbindelse med det tyske Wittelsbach-fyrstehus foranledigede Peretti til at betone Italiens historiske tilknytning til germanerne i kraft af longobarderne, hvis navnkundige dronning

Theodelinda (ca. 570-627/628, dronning fra 589-90 og 591-616 som gemalinde til kongerne Authari (584-90) og Agilulf (590-616))) ligesom prinsesse Adelgunde stammede fra Bayern som datter af hertug Garibald 1. (555-91) fra Agilolfinger-dynastiet. Alene prinsessens navn Adelgunde vidnede symbolsk om den germanske arv i den italienske historie, og hun ville være en værdig efterfølger til den afholdte hertuginde Maria Beatrices retmæssige krone. Endelig betød ægteskabet i Perettis optik en genforening af Bayern og Este-dynastiet, hvis ældre sidelinje i form af det yngre Welf-dynasti sad som hertuger af Bayern i middelalderen i perioderne 1070-77, 1096-1138 og 1156-80 med Welf 1. (4.) (1070-77, 1096-1101) som den første. Nu vajede den hvide ørns bannere (Este-dynastiets våbenskjold) atter i Bayerns hovedstad. Prinsesse Adelgundes far, kong Ludwig 1. af Bayern (1825-48), var med sin omfattende kunstneriske og kulturelle virksomhed, inspireret af det antikke Grækenland og den italienske renæssance, og som filhellener kendt som Tysklands Perikles. I festskriftet blev der også bragt et hyldestdigt til prinsesse Adelgunde på seks strofer, ibid., 10. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Noi, che al fonte d'ogni bello
Solleviam dell'nom la mente,
Siam favillle ancor non spente
Dell'italico valor.

Quando Roma disarmata
Cesse al fato contumace,
Noi minister della pace
Le cingemmo un altro allòr.

E si doles Italia meno
Del perduto antico vanto;
Chè le tele, i marmi e il canto
Regno eterno a lei donâr.

Or le rive del Panaro
A noi fido albergo sono,
Ove Ateste seco in trono
L'arti belle fa regnar.

E tu, figlia a Lodovico,
Che le muse onora e cole,
S'oggi ancor sott'altro sole
Le rivedi innanzi a te;

Tu dell'arti il sacro foco
Serba vivo in chi ne regge;
Perchè il Dio che i re protégé

Vi, som ved kilden til al skønhed
Løfter vores sind fra navnet,
Er gnister endnu ikke slukket
Af italiensk tapperhed.

Da Rom blev afvæbnet
Bukket under for en bitter skæbne,
Gav vi, fredens minister,
Hende endnu en laurbærkrans.

Og Italien sørgede mindre
Over sin tabte, gamle stolthed;
Fordi lærrederne, marmorerne og sangen
Giver hende et evigt kongerige.

Nu er Panaros bredder
Vores trofaste tilflugssted,
Hvor Ateste, tronende med ham,
Lader de skønne kunster herske.

Og du, datter af Ludwig,
Som ærer og underviser muserne,
Hvis du i dag igen under en anden sol
Ser dem foran dig;

Du holder kunstens hellige ild
Levende i dem, der hersker over dem;
Fordi Gud, der beskytter konger,

Anche al genio un serto diè. Gav også en krone til geniet.

Da Romerriget i sin tid gik under, blomstrede det nordlige Italien videre under det kongerige, der etableredes af de germanske longobardere, og ikke mindst dronning Theodelinda. Huset Este viderefører som et ægte italiensk fyrstehus ifølge digtet denne arv ved Panaro-flodens bredder og repræsenterer dermed håbet om et nyt samlet Italien som under romerne (strofe 1-4). Den norditalienske by Este hed i oldtiden Ateste, som var centrum for en betydningsfuld jernalderkultur, der eksisterede fra det 9. århundrede f.Kr. til Roms fredelige annektering af byen i 184 f.Kr. Modenas kommende hertuginde ville ifølge digtet træde i fodsporene på sin far, kong Ludwig 1., der som Bayerns store kunstmæcen havde status af Europas kulturelle ikon. Hertuginde Adelgunde var uhyre populær i Modena, hvor hun allerede i forbindelse med giftermålet i 1842 fik en plads opkaldt efter sig i byen Reggio Emilia. Pladsen fik sit gamle navn tilbage i 1859. Som et udtryk for den nære relation til befolkningen i hertugdømmet var digteren, formentlig Antonio Peretti, dus med den bayerskfødte prinsesse. Det regerende Habsburg-Este-dynasti i Modena blev således af Peretti tilskrevet en italiensk national legitimering, idet han så bort fra det nuværende fyrstehus' agnatiske rødder i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Under indtryk af revolutionsbølgen i 1848 omvendte Peretti sig til de nye liberale tanker, hvilket medførte, at hertug Frans 5. afskedigede ham som hofpoet. Som en nationalpatriotisk digter emigrerede han først til Toscana og derefter til Piemonte, hvor han blev budt velkommen af den konstitutionelle regering i Torino.

I 1861, året for Italiens samling, udgav Lodovico Bosellini (1811-71) i Torino en bog om hertugerne Frans 4. og Frans 5. af Modena. Værket var eksponent for det sejrende Sardinien-Piemontes syn på den opløste fyrstestat i det nordlige Italien, der som et anakronistisk, absolutistisk monarki havde modsat sig italienernes ønske om national samling. Man lykkedes ifølge Bosellini fra østrigsk side med at overbevise den lokale befolkning i 1814 om, at det storslåede nationale Este-dynasti ville vende tilbage til tronen i Modena. *Casa d'Este non era, ma Lorenese quella che veniva a regnar sopra angusti confini scomponendo il bel regno d'Italia da tanti secoli sospirato*, Bosellini: *Francesco IV*, 11. Kongeriget Italien, der kortvarigt eksisterede som en fransk klientstat i Napoleonstiden fra 1805-14, blev ikke genoprettet, og fyrstehuset i Modena blev Habsburg-Este-dynastiet med hertug Frans 4. Frans 4.s far, ærkehertug Ferdinand Karl af Østrig, var søn af hertug Frans 3. Stefan (1708-65, hertug af Lothringen fra 1729-37, storhertug af Toscana fra 1737-65 og tysk-romersk kejser fra 1745-65), som i 1736 ægtede den habsburgske enearving Maria Theresia (1717-80), monark i Habsburgmonarkiet fra 1740-80. Kejserparret grundlagde Habsburg-Lothringen-dynastiet, der regerede det tysk-romerske kejserrige fra 1765-1806 og fra 1780-1918 Habsburgmonarkiet. Agnatisk blev det således Lothringen-dynastiet, og ikke Este-dynastiet, som

kom til at regere i Modena. Hertugdømmet Lothringen (959-1766) var en del af det tysk-romerske kejserrige indtil 1766, hvor det annekteredes af Frankrig. Huset Habsburg-Este blev således afskrevet af Bosellini som et germansk fyrstehus, der ikke havde nogen historisk forbindelse med Italien, hvorved han foretog en national og politisk delegitimering af hertugdømmet Modena. Den sidste hertug af Modena, Frans 5. (1819-75, hertug fra 1846-59), var barnløs, hvorfor han i sine sidste leveår gjorde sig tanker om arven fra Habsburg-Este-dynastiet. Den italienske historiker Teodoro Bayard de Volo (1814-89), der stammede fra hertugdømmet Modena, udgav i 1881 andet og tredje bind i sit værk om den afdøde hertug, som afslutningsvis berørte tankerne bag hertugens testamente:

Francesco V, che ad onta della sua derivazione semi austriaca sentiva in sè la decisa prevalenza dell'indole italiana procedente dagli Estensi, non risguardava però estranea ed incompatibile all'Italia la Famiglia degli Absburgo-Lorena, nella quale, allorchè l'animosità, non ha molte suscitata ad arte, sarà un giorno sedata, riconosceranno gli italiani quante patrie tradizioni sieno radicate e come abbiavi in ogni tempo prevalso animo mite, benefico, generoso. Laonde quando trattavasi di rivendicare a pro della Nepote la successione femminile, non escludeva egli mai la conseguente combinazione di un matrimonio con un Arciduca, e più di tutte avrebbe preferita quella, che congiungendo i due rami austriaci in Italia, semplificasse le difficoltà della evenibile Confederazione (*Frans 5., der trods sin semi-østrigske oprindelse følte den klare dominans af den italienske natur, der udgik fra Este-dynastiet, anså dog ikke Habsburg-Lothringen-dynastiet for at være fremmed og uforenelig med Italien. I denne familie, når fjendskabet, der ikke var meget kunstigt vakt, en dag vil være opløst, vil italienerne erkende, hvor dybt rodfæstede deres nationale traditioner er, og hvordan en blid, velvillig og generøs ånd altid har hersket. Derfor udelukkede han aldrig, når det gjaldt om at gøre krav på den kvindelige arvefølge for sin niece, den efterfølgende kombination af et ægteskab med en ærkehertug, og frem for alt ville han have foretrukket et ægteskab, der ved at forene de to østrigske grene i Italien ville forenkle vanskelighederne ved en mulig konføderation*; min oversættelse), Bayard de Volo: *Vita di Francesco*, 650-51.

Bayard de Volo understregede, at den afdøde hertug først og fremmest havde identificeret sig selv som en italiensk national monark qua sin afstamning fra det glorværdige Este-dynasti. Med tiden ville den italienske nation forlige sig med Habsburg-Lothringen-dynastiet, og hertugen søgte en dynastisk forening af de to italienske sidelinjer i det habsburgske dynasti i form af et giftermål

mellem sin niece, ærkehertuginde Maria Theresa af Østrig-Este (1849-1919), og den afsatte storhertug Ferdinand 4. af Toscana (1859-60). Prinsessen af Modena ægtede dog i stedet prins Ludwig (3.) af Bayern (1913-18) i 1868 i Wien. Ifølge Bayard de Volo kunne hertug Frans 5. som en forhenværende italiensk monark ikke anse det for passende for sit lands politiske og nationale ånd at testamentere sin arv i form af både titlen ærkehertug af Østrig-Este og Este-familiens resterende formue til det rene tyske Wittelsbach-dynasti i Bayern. Dertil kom, at Tysklands nationale samling i 1871 under det protestantiske Preussens ledelse risikerede at medføre en preussisk indflydelse i Italien, som ville få italienerne til at længes efter de katolske østrigeres overherredømme. Endvidere havde hertugens slægtninge i Bayern implicit givet afkald på Modenas trone, da Bayern var en af de første tyske stater, der anerkendte kongeriget Italien, ibid., 651. I Bayern betragtede man entydigt prinsesse Maria Theresa som en tysk prinsesse. I forbindelse med fyrsteparrets sølvbryllup i 1893 blev prinsessen beskrevet som *das Ideal einer deutschen Fürstin* (*Münchner Neueste Nachrichten* 20.2.1893, ”Zur silbernen Hochzeit des Prinzen und der Prinzessin Ludwig von Bayern”, 2). I 1913 endte fyrsteparret som Bayerns sidste kongepar, da prins Ludwig (3.) besteg den bayerske trone. I forbindelse med tronbestigelsen holdt grev Függer von Glött (1859-1940, fra 1911-18 præsident for rigsrådet i Bayern) en tale, i hvilken han hyldede Bayerns nye kongepar. Det bayerske folk så ifølge ham deres nye dronning som *das Ideal einer deutschen christlichen Frau, einer hingebenden Mutter verehrt und liebt* (Ibid., 13.11.1913, ”Die Feier der Thronbesteigung König Ludwigs III.”, 1). Prinsesse Maria Theresa var i 1913 blevet Bayerns første katolske dronning, hvilket formentlig lå i prædikatet ”christlichen”. Ærkehertuginden af Østrig-Este var født i Brünn i kejserriget Østrig, hvor hendes far, ærkehertug Ferdinand Karl (1821-49), deltog i de østrigske felttog i Italien og Ungarn 1848-49 som officer i den østrigske hær.

Med sin fremstilling af den afdøde hertug Frans 5., den første indfødte monark i Modena siden hertug Ercole 3., udtrykte Bayard de Volo en nostalgisk, national patriotisme over for det hedengangne monarki, han var vokset op i, og den fyrsteslægt, han havde levet under, frem for en italiensk national loyalitet over for kongeriget Italien, hvis grundlæggelse havde fundet sted to årtier tidligere. Den barnløse hertug Frans 5. af Modena endte med at testamentere sin formue og titlen ærkehertug af Østrig-Este til sin slægtning ærkehertug Franz Ferdinand af Østrig (1863-1914) som en sekundogenitur inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet. Til gengæld for denne arv lovede ærkehertugen, at han og hans arvinger ville benytte denne titel og lære det italienske sprog (ærkehertug Franz Ferdinand var søn af den italienske prinsesse Maria Annunziata af Begge Sicilier (1843-71)), og desuden måtte Østrig-Este-linjen aldrig indlemmes i den habsburgske hovedlinje, men i stedet tilfalde en ny sidelinje. Ærkehertug Franz Ferdinand, der ikke var efterkommer af

hertuginde Maria Beatrice af Modena (den sidste datter af Este-dynastiet), var fra 1896 østrig-ungarsk tronfølger, men han myrdedes i 1914 i Sarajevo, hvilket blev den umiddelbare anledning til udbruddet af 1. verdenskrig. I 1917 overførtes titlen som ærkehertug af Østrig-Este til kejser Karl 1.s næstældste søn, ærkehertug Robert (1915-96), der via sin mor, kejserinde Zita (født prinsesse af Bourbon-Parma), var tre gange tipoldebarn af hertuginde Maria Beatrice.

Kong Ferdinand 2.s (1830-59) første dronning, Maria Cristina (1812-36, født prinsesse af Savoyen, dronning fra 1832-36) blev gravlagt i Basilica di Santa Chiara i Napoli. I forbindelse med begravelsen beskrev filosoffen og teologen Onofrio Simonetti (1794-1864) kong Ferdinand 2. som den mest elskede konge *sul Trono di Ruggiero e di Carlo* (*på Roberts og Karls trone*; min oversættelse), Simonetti: *In Morte*, 16. Kongerne Roger 2. den Store af Sicilien (1130-54) fra det normanniske Hauteville-dynasti og Karl 3. af Napoli (1382-86) fra det capetingske Anjou-dynasti repræsenterede de politiske og kulturelle højdepunkter i de to respektive kongerigers historie, som forenedes i 1816 i kongeriget Begge Sicilier. Kong Ferdinand 2. giftede sig igen, den 9. januar 1837 i Wien, med ærkehertuginde Maria Theresa af Østrig (1816-67). I anledning af det fyrstelige giftermål bragte det østrigske tidsskrift *Oesterreichisches Morgenblatt* på bryllupsdagen et hyldestdigt til det nyformælede kongepar, underskrevet af en dr. Martinolli. Digtet, der bar titlen ”Per le Faustissime Nozze di Sua Maestà Ferdinando II. Re delle due Sicilie con Sua Altezza J.R. Maria Teresa Isabella, Arciduchessa d’Austria”, bestod af fire strofer og lød som følger:

Temi, il di cui, ai fausti eventi arride	Frygt, hvis høje råd smiler til de lykkelige begivenheder
Di città, regni, imperi, alto consiglio, D’Italo e Teuto ai figli, u’ in Ciel s’asside,	Om byer, kongeriger, imperier, Om italienere og teutonere til deres sønner, hvor han sidder i himlen,
Rivolto e alle lor Fata amico il ciglio,	Vendt og venligt mod deres skæbne,
Con Dice e Eunomia, care nate e fide, Come cessar librava ogni periglio Dai rimoti Nipoti; in quell sorride, E, Talassio di Cipria a mano il figlio,	Med Dice og Eunomia, kært fødte og trofaste, Som om enhver far var ophørt Fra de fjerne børnebørn; idet hun smiler, Og Thalassios fra Cypern ved hånden, hendes søn,
Ver Trento, in sacri Dogmi illustre, Irene S’avvia, piovendo ambrosia alle tre zone,	Mod Trento, berømt i hellige dogmer, Drager Irene afsted, mens hun lader ambrosia regne over de tre zoner,
L’alma di pace apportatrice, e, “Imene!”	Hendes sjæl bringer fred og ”Hymen”.
Sclama, ”Ve’ l’arco Amore al sen s’appone,	Han udbryder: “Kærligheden lægger sin bue på dit bryst,
Lega or Tu d’Austria e Italia, a mutuo bene,	O Østrigs og Italiens forbund, for gensidigt

	bedste,
Con nodi santi Cor, Scettri, e Corone.”	Med hellige knuder af hjerter, scepter og kroner.”

I digtet blev der trukket referencer til en række græske gudinder, Dike (retfærdighed), Eunomia (orden og stabilitet) og Irene (fred), som drager afsted mod Trento (strofe tre), der i 1837 var en del af kejserriget Østrig. Sammen med ægteskabets gud, Hymen, og sammen med kirkefaderen Cyprianus (ca. 210-58) sikrer de fundamentet for et nyt fredeligt forbund mellem Østrig og Italien, mellem italienere og teutonere (strofe et), et germansk oldtidsfolk, som siden Romerrigets dage havde været synonym for alle germanske folkeslag. Den dynastiske forbindelse i 1837 skulle dog ikke komme til at sikre freden mellem Østrig og de italienske fyrstestater.

I forbindelse med kong Ferdinand 2.s besøg i byen Campi i 1859 var der rejst en triumfbue, Musci: *Cronaca storica*, 83. Triumfbuen bar følgende inskription (min danske oversættelse):

A Ferdinando II. Re delle Due Sicilie Sovrano Secondo il Cuore di Dio Che comparisce benficando in mezzo a noi Lunghi Anni e lunga Prosperità.	Til Ferdinand 2., konge af Begge Sicilier Suveræn efter Guds hjerte, Som viser sig velvilligt iblandt os, Lange år og lang velstand.
La vita Cristiana de’Sovrani Fu sempre la guarentigia del buon Governo E della Pubblica Felicità.	Monarkernes kristne liv Var altid garantien for et godt Styre og offentlig lykke.
Il Supremo dominatore dell’Universo Guarda dal Cielo con predilezione il Personaggio Che con tanto decoro ne sostiene le veci Sopra la Terra.	Universets øverste hersker Ser ned fra himlen med forkærlighed på den person, Der så dekorabelt indtager Sin plads på Jorden.

Digtet udtrykte en religiøs legitimering af Bourbon-dynastiet, da det katolske dynasti med dets etnisk-spanske oprindelse religiøst ikke var i modstrid med flertallet i den italienske befolkning. Ved en lang række andre besøg i kongeriget Begge Sicilier i 1859 blev kong Ferdinand 2. fremstillet som hele folkets fader, ibid., 79-86. Den 3. februar 1859 ægtede tronfølgeren Frans (2.) hertuginde Maria Sophie i Bayern (1841-1925) i Bari. Byens garderkorps forfattede et hyldestdigt, der bestod af to strofer, ibid., 84. Den anden strofe var henvendt til kongeparret, og den første var henvendt til kongerigets nye tronfølgerpar (min danske oversættelse):

Viva Sua Altezza Reale il Principe Ereditario	Længe leve Hans Kongelige Højhed Kronprinsen,
E con Lui	Og med ham

Felice per Lunghi Secoli l'Intera Nostra Real Dinastia Borbonica Dio li protegga per sempre.	Lykkeligt i lange århundreder hele vores Kongelige Bourbon-dynasti. Gud beskytte dem for evigt.

Allerede i maj samme år besteg tronfølgerparret tronen, da kong Ferdinand 2. døde. Digtet artikulerede et håb og en forventning om Bourbon-dynastiets fortsatte styre i Begge Sicilier, som dog opløstes blot to år senere.

I januar 1848 udbrød der en revolution på Sicilien mod Bourbon-dynastiets undertrykkelse af øen, som var taget til efter nedlæggelsen af kongeriget Sicilien i 1816 og oprettelsen af kongeriget Begge Sicilier. Den 17. januar udstedte den ledende silianske politiker Ruggero Settimo (1778-1863, siciliansk regeringsleder fra 1848-49 og præsident for Senatet i kongeriget Italien fra 1861-63) i Palermo en erklæring til det sicilianske folk, hvori det bl.a. hed: *Siciliani! Non cacciarono i nostri padri l'infame Carlo d'Angiò e non difesero Federico aragonese contro tutta Europa? Che saran quindi le armi di Ferdinando II contro tutto un popolo che vuole? Siciliani? È gettato il dado: compiamo la santa causa!* (*Sicilianere! Fordrev vores fædre ikke den berygtede Karl af Anjou og forsvarede Frederik af Aragonien mod hele Europa? Hvad vil Ferdinand II's våben være mod et helt folk, han ønsker? Sicilianere? Terningen er kastet: lad os opfylde den hellige sag!*; min oversættelse), Micciarelli (red.): *Ruggiero*, 9. Kong Karl 1. af Sicilien (1266-82 og konge af Napoli 1282-85) fra det capetingske Anjou-dynasti formåede at løsrive Sicilien fra kongeriget Sicilien (siden kendt som kongeriget Napoli) med Den Sicilianske Vesper i 1282, og kong Frederik 3. af Sicilien (1295-1337) fra Aragoniens Barcelona-dynasti kæmpede i Den Sicilianske Vespers Krig (1282-1302) mod bl.a. kongerigerne Frankrig, Napoli, Navarra og Castilien for med held at sikre Siciliens nyvundne frihed og uafhængighed. I 1848 skulle det sicilianske folk ifølge Settimo træde i fodsporene på de to navnkundige monarker. Det nye sicilianske parlament erklærede Bourbon-dynastiet for afsat den 13. april 1848, og den 8. maj udstedte det en proklamation til befolkningen, der indledtes med en retfærdiggørelse af det revolutionære oprør mod Bourbon-dynastiet:

Una famiglia, sistematicamente spergiura, che da trentatrè anni ha manomesso i sacri dritti di questa terra; che da regno libero e indipendente riducevala per violenza e per frode schiava e provincia; che, non paga di violare l'antichissima Constituzione di questo regno e i patti giurati nel 1812, conculcava ogni umana ragione colle ferocie d'una tirannide unica al mondo, questa famiglia, non che decaduta, era anatemizzata al cospetto de' popoli e di Dio, prima che questo Parlamento, col suo Decreto del 13 aprile 1848, lo avesse solennemente dichiarato (*En familie, systematisk begået mened, som i 33 år har manipuleret med dette lands hellige rettigheder; som fra et frit og uafhængigt kongerige ved vold og bedrag reducerede det til en slave og en provins; som,*

ikke tilfreds med at krænke dette kongeriges gamle forfatning og de pagter, der blev svoret i 1812, trampede på al menneskelig fornuft med vildskaben af et tyranni, der er enestående i verden, denne familie, ikke blot falden, blev bandlyst i folkets og Guds øjne, før dette parlament med sit dekret af 13. april 1848 højtideligt havde erklæret det; min oversættelse), antoniorandazzo.it. 'Decreto', 1.

Den første sicilianske forfatning fra 1812 var blevet afskaffet af det tyranniske Bourbon-dynasti i forbindelse med opløsningen af kongeriget Sicilien i 1816, hvilket ifølge proklamationen blev indledningen på en årtier lang undertrykkelse fra styret i Napoli. Nationalforsamlingen vedtog i juli 1848 en ny, liberal forfatning, der var inspireret af den britiske konstitution. Proklamationen fortsatte med at fastslå parlamentets moralske og politiske eksistensberettigelse. Parlamentet havde opfyldt en pligt over for:

quell'eterna giustizia che non vuole impunita la tirannide che trapassa ogni misura di sofferenza; dovere verso un popolo che, riconquistata intera con l'armi la sua imprescrittibile sovranità, l'ha depositata nelle mani di quest' assemblea per assicurare stabilmente i suoi futuri destini; dovere infine verso quella grande nazionalità Italiana fondata sulla possente coalizione di Stati indipendenti nella propria esistenza, e congiunti nell'unità federale, ne' rapporti economici, nelle politiche relazioni (*den evige retfærdighed, som ikke ønsker, at tyranni, der overgår enhver form for lidelse, skal forblive ustraffet; en pligt over for et folk, der, efter fuldstændigt at have generobret sin ubestemmelige suverænitet med våbenmagt, har overdraget den i denne forsamlings hænder for permanent at sikre dens fremtidige skæbner; en pligt endelig over for den store italienske nationalitet, der er grundlagt på den magtfulde koalition af stater, der er uafhængige i deres egen eksistens og forenede i føderal enhed, i økonomiske relationer, i politiske relationer*; min oversættelse), ibid., 7.

På basis af folkesuveræniteten og nationalitetsprincippet havde parlamentet fået overdraget magten over den sicilianske ø. Nationalforsamlingen foreslog oprettelsen af et italiensk statsforbund, en italiensk konføderation, som skulle danne grundlag for et fremtidigt samlet Italien. Den sicilianske revolution var således ideologisk nært knyttet til *Risorgimento*, og det nye sicilianske kongerige antog den italienske trikolore som sit flag, men med en triskele, som var et gammelt symbol for øen. For det sicilianske parlament var Bourbon-dynastiet et fremmed fyrstehus på italiensk grund:

Nè a questa federale unione, supremo bisogno d'Italia, il Parlamento vedea maggiore ostacolo

della usurpatrice dominazione in Sicilia d'una famiglia per secolare tradizione serva e strumento dello straniero, famiglia, che due popoli fratelli e concordi ha tentato ridurre due popoli divisi e nemici, facendo dell'uno il flagello dell'altro (*Parlamentet så heller ingen større hindring for denne føderale union, Italiens højeste behov, end den tilranede dominans på Sicilien af en familie, der gennem århundreders tradition har været slave og instrument for udlændingen, en familie, der har forsøgt at reducre to broderlige og harmoniske folk til splittede og fjendtlige folk og gjort det ene til den andens plage*; min oversættelse), ibid., 7.

Bourbon-dynastiet i det italienske kongerige Begge Sicilier havde med sin spanske oprindelse skabt en unaturlig strid og konflikt mellem to romanske brodernationer. Dynastiet stod dermed i vejen for en realisering af den italienske nationale enhedsbevægelses nationalpolitiske ambitioner, samtidig med at det havde udgjort en hæmsko i relation til udviklingen af panlatinismen og en fælles panlatinistisk identitetsfølelse. Det sicilianske parlament nævnte som eksempel herpå det beskedne militære bidrag fra Begge Sicilier til den hellige krig i Lombardiet, dvs. Den Første Italienske Uafhængighedskrig. Det regerende fyrstehus risikerede ifølge nationalforsamlingen at kaste Italien ud i en blodig borgerkrig, og nationalforsamlingen fastslog, at Sicilien altid havde kæmpet for den italienske nationale sag:

Il Parlamento ha con dolore ricordato quei gloriosi tempi quando quest'Isola, fatta propugnacolo della Italiana indipendenza, era non ultima parte della lombarda crociata; quando su' campi di Legnano e ne' consigli di Venezia, colla possente alleanza di città libere e d'un magnanimo Pontefice, ponea contro le usurpazioni tedesche il peso della sua spada a travolgere in basso le sorti del Barbarossa e de' nemici d'Italia (*Parlamentet har med sorg mindet om de glorværdige tider, hvor denne ø, der var blevet en fæstning for italiensk uafhængighed, ikke mindst deltog i det longobardiske korstog; da den på Legnano-markerne og i Venedigs råd, med den magtfulde alliance af frie byer og en storsindet pave, satte vægten af sit sværd mod tyske usurpationer for at omstyrte Barbarossas og Italiens fjenders skæbne*; min oversættelse), ibid., 7-8.

Parlamentet refererede til slaget ved Legnano i 1176, hvor det lykkedes for det lombardiske statsforbund (1167-1250) at besejre det tysk-romerske kejserrige under kejser Frederik 1. Barbarossa. Parlamentet havde således en historisk berettigelse og national legitimitet i sit revolutionære forehavende. Det foreslåede italienske statsforbund havde sit historiske forbillede i det lombardiske statsforbund, og den nye italienske statsdannelse skulle basere sig på liberale

institutioner og national uafhængighed.

Interprete di questo supremo bisogno, delle condizioni attuali della Sicilia, non che di quelle degli altri Stati Italiani, il Parlamento ha creduto suo debito dichiarare che la Sicilia si reggerà a libera forma costituzionale, chiamando al trono un Principe Italiano, dopo ch'essa avrà riformato il proprio Statuto (*Som fortolker af dette højeste behov, af de nuværende forhold på Sicilien såvel som i de andre italienske stater, har parlamentet anset det for sin pligt at erklære, at Sicilien vil regere sig selv med en fri forfatningsmæssig form, der kalder en italiensk prins til tronen, efter at det har reformeret sin egen statut*; min oversættelse), ibid., 8.

Målet var oprettelsen af et uafhængigt, konstitutionelt monarki på Sicilien med en italiensk prins i spidsen som monark. Den 11. juli 1848 vedtog parlamentet enstemmigt at tilbyde tronen til prins Ferdinando af Savoyen (1822-55), hertug af Genova, der var søn af kong Carl Albert af Sardinien-Piemonte (1831-49) og bror til den senere kong Victor Emmanuel 2. I forbindelse med afstemningen udtalte parlamentets præsident, Vincenzo Fardella di Torrearsa (1808-89, senator i kongeriget Italien fra 1862-89 og præsident for Senatet fra 1870-74), om kongevalget: *Un re che viene fra un popolo di fratelli non può esser un sovrano, ma un padre* (*En konge, der kommer blandt et brødrefolk, kan ikke være en monark, men en far*; min oversættelse), Castel-Maurigi: *Vincenzo*, 22. Præsidentens udtalelse demonstrerede eksplicit, at det sicilianske kongevalg var et element i den italienske nationale enhedsbevægelses politiske ideologi, hvilket også kom til udtryk i det forhold, at prinsen i 1848 kæmpede for Sardinien-Piemonte imod Østrig i Den Første Italienske Uafhængighedskrig. I forhold til den nyvalgtes konges regenttitel udspillede der sig en voldsom debat i nationalforsamlingen. Markis Vincenzo Mortillaro di Villarena (1806-88) fremførte et utvetydigt standpunkt i parlamentet: *Mai più la Sicilia farà comparire l'infausto nome del tiranno caduto nelle carte, sulla bocca, nella sua memoria* (*Aldrig igen vil Sicilien tillade, at den faldne tyrans uheldige navn står på papiret, på dets læber eller i dets minde*; min oversættelse), Chiara: 'Ferdinando di Savoia'. Navnet Ferdinand var historisk uløseligt forbundet med Bourbon-dynastiet og var derfor uantageligt som regentnavn for den nye sicilianske konge. Resultatet blev i stedet regenttitlen Alberto Amedeo 1., som i sin officielle titulatur tillige blev "sicilianernes konge" i ånden fra folkesuverænitetsbegrebet. For at overbringe tilbuddet til hoffet i Torino blev et gesandtskab betroet en efterkommer af prinsen af Villafranca, som i 1713 havde bragt det sicilianske folks underkastelsesakt til kong Victor Amedeus 1., efter at han havde opnået Siciliens krone, ibid. Kong Victor Amedeus 1. var tre gange tipoldefar til prins Ferdinando, men ikke i lige

mandslinje, da prinsen tilhørte Savoyen-dynastiets Carignano-linje, som i 1831 besteg tronen i Sardinien-Piemonte. Kongevalget havde til formål at forlene det genoprettede sicilianske kongerige med en international soliditet og legitimitet, men denne taktiske monarkisme slog fejl. Prins Ferdinando afviste tilbuddet om at bestige den sicilianske trone og beseglede dermed den sicilianske revolutions skæbne.

Kong Carl Albert af Sardinien-Piemonte (1831-49) besøgte øen Sardinien i maj 1843 sammen med sin yngste søn, prins Ferdinando af Savoyen (1822-55), hertug af Genova. I forbindelse med monarkens besøg i byen Nuoro blev der udgivet en digtsamling, der indeholdt hyldestdigte til kongen og Sardinien, Deledda: 'Il Viaggio'. Et af digtene, der henvendte sig til Sardinien, lød eksempelvis (min danske oversættelse):

Fatal terra! A vicenda i destini	Skæbnebestemte land! Kongerigers og
Van mutando, di Regni e d'Imperi,	Imperiers skæbner ændrer sig,
Ma infelice tu vivi qual eri.	Men du lever lige så ulykkelig, som du var.
Nè il lamento riscuoteti almen?	Vågner du dig ikke engang op af din klage?
Eppur scalda coi raggi divini	Alligevel varmer Italiens ædle
L'almo Sole d'Italia il tuo sen!	Sol dit bryst med guddommelige stråler!

Digteren fortsatte:

Pace, o mesta, di gaudi, di speme,	Fred, o du triste, af glæde og håb,
Sorge alfine foriera l'aurora,	Daggryet står endelig op, et varsel om glæde,
D'un amabil sorriso t'onora,	Det ærer dig med et dejligt smil,
Nuovo spirto t'infonde il tuo Re;	Din konge indgyder en ny ånd i dig;
Godi, ah! si, per quel grande che preme	Fryd dig, åh! ja, over det store pres
La sventura che abbietta ti fè.	Den ulykke, der har gjort dig ydmyg.

Digtet sluttede med en entusiastisk hilsen fra Nuoros indbyggere til "Augello Sabaudo" ("Savoyen-fuglen"), der havde forsvaret sardinierne, som en ørn forsvarer sine børn. Det lokalpatriotiske digt var dus med Sardinien, der som kongerige i århundreder var en del af Den Aragonske Krone. Fra 534 og officielt indtil omkring 832 var øen en del af Det Byzantinske Rige. I 1720 blev øen erhvervet af Savoyen-dynastiet, som digtet erklærede sin ubetingede loyalitet over for samtidig med en understregning af en dybtfølt samhørighed med Italien og den italiensknationale samlingsbevægelse. Det kongelige besøg inkluderede bl.a. et besøg i byen Alghero, der blev befolket af den aragonske kong Peter 4. den Højtidelige (1336-87) med en catalansk koloni i det 14. århundrede. Op til vore dage har Algheros indbyggere talt en catalansk dialekt, som er uforståelig for andre sardiniere. Ved besøget modtog kongen en hilsen fra 400 militsriddere, der stod opstillet på molen, i deres traditionelle nationaldragter, ibid. Man søgte således i forbindelse med besøget

symbolsk at forbinde øens spanske (catalanske) fortid med en tilknytning til Savoyen-dynastiet og et fremtidigt forenet Italien.

I 1859 udgav forfatteren Mauro Musci et værk om kongeriget Begge Sicilier, *Storia di Cinque Mesi del Reame delle due Sicilie* (*Fem måneders historie om kongeriget Begge Sicilier*). Musci gav den nyligt afdøde kong Ferdinand 2. af Begge Sicilier (1830-59) følgende skudsmål:

Vive e vivrà come colosso indomabile fra le edaci passioni de'tempi suoi, per la maestà politica serbata a se stesso come Re dinastico, ai suoi popoli come civilissima società indipendente da ogni straniero protettorato. Il solo anno 1848, basta per valutare la possanza virtuosamente civile e italiana di Ferdinando II. Guai alle Sicilie, guai all'Italia, se la fermezza coraggiosa di questo Re politico e militare non si fosse clevata a quell'eminenza che giunse; ed oggi medesimo le fasi di Europa avrebbero subite inconcepibili catastrofi, giacchè in quell'anno mercè i rovesci sociali politici dele Sicilie, si aspirava da un partito misterioso, a consumare la civiltà Europea colle flamme d'un incendio Italiano (*Han lever og vil leve som en ukuelig kolos blandt sin tids nervøse lidenskaber, for den politiske majestæt, der er forbeholdt ham selv som en dynastisk konge, for hans folk som et højt civiliseret samfund uafhængigt af ethvert fremmed protektorat. Alene året 1848 er nok til at vurdere Ferdinand II's dydigt civile og italienske magt. Ve Sicilien, ve Italien, hvis ikke denne politiske og militære Konges modige fasthed var steget til den eminence, den opnåede; og i dag ville Europas faser have lidt ufattelige katastrofer, da et mystisk parti i det år på grund af de sociale og politiske omvæltninger på Sicilien stræbte efter at fortære den europæiske civilisation med flammerne fra en italiensk brand*; min oversættelse), Musci: *Storia di Cinque*, 205.

Musci portrætterede den afdøde monark som hele Italiens nationale beskytter, der uafhængigt af fremmede magter havde formået at redde hele den europæiske civilisation med sin stålsatte optræden under revolutionsbølgen i 1848. I januar 1848 blev kongen tvunget til at udstede en forfatning med forbillede i den franske forfatning fra 1830. Siciliens løsrivelsesforsøg blev militært knust i maj 1849, den sicilianske forfatning af 1848 blev ophævet, og samme år opløste kongen det parlament, som forfatningen af januar 1848 havde institueret. I lighed med storhertugdømmet Toscana fik Begge Sicilier således kun et kortvarigt liberalt styre som følge af 1848-revolutionerne. Med sin brutale nedkæmpelse af opstanden på Sicilien i årene 1848-49 fik kongen tilnavnet "re bomba" ("Bombekongen"). Med opløsningen af kongeriget Begge Sicilier i 1861 opstod der stærke anti-monarkistiske og republikanske strømninger i det sydlige Italien, vendt mod det siddende Savoyen-dynasti. Bourbon Begge Sicilier-dynastiet orienterede sig efter dannelsen af

Italien i 1861 bl.a. mod Spanien og Frankrig, dynastisk og politisk. Prins Philip af Begge Sicilier (1885-1949), sønnesøn til kong Ferdinand 2. af Begge Sicilier (1830-59) og søn af prins Alfonso, greven af Caserta (1841-1934, overhoved for Huset Bourbon Begge Sicilier fra 1894-1934), ægtede i 1916 den franske prinsesse Marie Louise af Orléans (1896-1973), der var tipoldebarn af kong Louis Philippe 1. (1830-48), den sidste konge af Frankrig. Parret blev skilt i 1925. Prins Philips næstældste bror, prins Carlos af Begge Sicilier (1870-1949), ægtede i 1907 prinsesse Louise af Orléans (1882-1958), der var kvarttante til ovennævnte prinsesse Marie Louise af Orléans som oldebarn af kong Louis Philippe 1. Prins Philip boede i Frankrig og tog del i den franske modstandsbevægelse mod den tyske besættelsesmagt under 2. verdenskrig, hvilket indbragte ham Æreslegionen som udmærkelse. Prins Carlos af Begge Sicilier blev gift første gang i 1901 med den spanske tronfølger, prinsesse Mercedes af Asturien (1880-1904), søster til den ugifte kong Alfons 13. (1886-1931). I forbindelse med dette giftermål ophøjedes han til prins af Spanien. Prins Carlos fik en militær karriere i den spanske hær, hvor han endte som generalkaptajn i Andalusien og Catalonien i 1930. Prins Carlos fik i ægteskabet med prinsesse Louise af Orléans en søn, prins Carlos (1908-36), som faldt i kamp for carlisternes sag i Den Spanske Borgerkrig i 1936. En anden af prins Philips ældre brødre, prins Ranieri af Begge Sicilier (1883-1973), hertug af Castro fra 1960, overhoved for Huset Begge Sicilier fra 1960-73, blev fransk statsborger i 1904. Som de fleste af sine søskende, herunder prins Philip, blev han født i Cannes i Sydfrankrig. Prins Ranieri tjente i en periode i den spanske hær. Hans søn, prins Ferdinand (1926-2008), hertug af Castro fra 1973, overhoved for Huset Begge Sicilier fra 1973-2008, blev det første medlem af Bourbon Begge Sicilier-dynastiet, som gjorde militærtjeneste i de franske væbnede styrker. Der har således til dags dato ikke været noget mandligt medlem af Bourbon Begge Sicilier-dynastiet, som har været i militærtjeneste i den italienske hær. Prins Ferdinand Pius (1869-1960), hertug af Calabrien, der blev født i pavestaten i Rom, tjente ligeledes først i den spanske hær, og under 1. verdenskrig deltog han som officer i den bayerske hær på både Vest- og Østfronten. I 1897 havde han ægtet prinsesse Maria Ludwiga Theresia af Bayern (1872-1954), datter af kong Ludwig 3. (1913-18). Familien, som var bosat i Bayern, forsonede sig med Italien og det italienske kongehus, da prins Ferdinand Pius' datter prinsesse Lucia (1908-2001) i 1938 ægtede prins Eugenio af Savoyen (1906-96). Den første dynastiske ægteskabelige forbindelse mellem to dynastier, der stod på hver sin side under 1. verdenskrig, havde allerede fundet sted i 1921, da prinsesse Maria Bona af Savoyen (1896-1971), der tilhørte Genova-linjen inden for Savoyen-dynastiet, ægtede sin halvfætter prins Konrad af Bayern (1883-1969). Prins Konrad havde ligesom sin bror, prins Georg (1880-1943), tjent på Øst- og Vestfronten under 1. verdenskrig.

Den syditalienske dronning Marie Sophie af Begge Sicilier (1841-1925), født hertuginde i Bayern (Wittelsbach-dynastiet) og i 1859 gift med Begge Siciliers sidste monark, kong Frans 2. (1859-61, død 1894), vedblev i sit eksil ud fra en varetagelse af Bourbon-dynastiets rettigheder i det nedlagte kongerige at modarbejde kongeriget Italien og dets interesser. Det afsatte kongepar residerede derefter i Rom indtil Kirkestatens indlemmelse i kongeriget Italien i 1870 med støtte i første omgang fra katolske magter som Habsburgmonarkiet, Frankrig, Spanien og Bayern. Der gik rygter om, at dronning Marie Sophie stod bag det anarkistiske attentat på den italienske kong Umberto 1. (1878-1900) i år 1900. Rygterne er aldrig blevet verificerede. Under 1. verdenskrig var eksdronningen aktiv på Centralmagterne Det Tyske Kejserrige og Østrig-Ungarns side i deres krig imod Italien, der i 1915 indtrådte i krigen på Ententemagternes side. Hun håbede på, at et italiensk nederlag muligvis kunne medføre en genoprettelse af kongeriget Begge Sicilier, Kaltenbach: *Le secret de la reine soldat*; realcasadiborbone.it. 'H.R.H. Prince Alfonso', 'HRH Prince Ferdinand Pius', 'HRH Prince Ranieri', 'HRH Prince Ferdinand'. I 1919 udgav den napolitanske journalist og digter Ferdinando Russo (1866-1927) et monumentalt digt om den afholdte eksdronning Marie Sophie med titlen "O surdato 'e Gaeta" ("Åh, surdatoen og Gaeta"), som i nostalgiske vendinger beskrev det heroiske forsvar af byen Gaeta, Russo: 'O surdato'.

Kong Ferdinand 2.s næstyngste søn, prins Pasquale af Begge Sicilier (1852-1904), greve af Bari, havde blandt sine 48 navne navnet Rocco, som er den italienske form af et uddødt oldgermansk navn. En teori på navnets oprindelse lyder, at navnet er afledt af det oldgermanske *hruoh*, og et nordisk element af navnet ses i det skandinaviske navn Hrókr/Rókr, latiniseret som Rochus. Prins Ranieri, hertug af Castro, bar som sit første navn Ranieri, som er den italienske form af det germanske navn Ragnar, på oldnordisk Ragnarr, som var et almindeligt forekommende navn blandt de nordiske vikinger. Navnet oplevede en renæssance i slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede med den nationalromantiske strømning i Norden. Disse to germanske/nordiske navne vidner om en kulturel forbindelse til Nordeuropa, som går tilbage til begyndelsen af middelalderen. Normannerne, der var en samlet betegnelse for danske, norske og svenske vikinger, foretog plyndringstogter i Vesteuropa, hvor den normanniske anfører Rollo (ca. 846/860 – ca. 930), sandsynligvis en dansk vikingehøvding fra Fakse på Sjælland, i 911 fik tildelt Normandiet som len af den franske konge, som herved brugte vikinger til forsvar mod vikinger. Som greve af Rouen konverterede Rollo ved samme lejlighed til kristendommen, og hans efterkommere som hertuger af Normandiet (officielt fra 996) assimileredes i den fransk-katolske kultur. Siden 1800-tallet har Danmark og Norge i deres respektive nationale historieskrivning gjort krav på at være Rollos hjemland og dermed tillige hjemstedet for normannernes stamfædre. Rollos to gange tipoldebarn

hertug Vilhelm 2. af Normandiet (1035-87) erobrede England i 1066 i slaget ved Hastings den 14. oktober, hvor den sidste angelsaksiske konge, Harold 2. Godwinson, som tilbage i januar havde besteget den engelske kongetrone, faldt. Under en måned tidligere havde han slået den norske kong Harald 3. Hårderåde (1046-66) i slaget ved Stamford Bridge den 25. september, som i sit forsøg på at erobre England havde søgt at genetablere det danske Nordsø-imperium, som eksisterede fra 1013-42. Kong Harald var i tiden før sin bestigelse af den norske trone anfører for væringerne, lejetropper ansat som livvagt for den østromerske kejser i Byzans. Harald 3. Hårderåde var halvfarbror til den norske kong Magnus den Gode (1035-47), som i perioden 1042-47 var konge af Danmark. Harald Hårderåde gjorde således også krav på den danske trone i kamp mod den danske kong Svend 2. Estridsen (1047-76), som var dattersøn til Svend 1. Tveskæg (987-1014), der erobrede England i 1013. De to konger sluttede fred efter et sidste slag mellem dem i 1062 ved Nisåens udmunding ud for Hallands kyst. Den engelske kong Vilhelm 1. Erobreren (1066-87) konsoliderede sit styre i England, og hans efterslægt har siden via syv sidelinjer siddet på den engelske og britiske trone, hvor dronning Elizabeth 2. (1952-2022) var 31 gange tipoldebarn af Rollo. Normannernes erobring i 1066 medførte, at fransk var hofsproget i England op igennem middelalderen. Kong Henrik 4. af England (1399-1413) fra Lancaster-linjen (Plantagenet-dynastiet) var den første engelske monark siden normannernes erobring, hvis førstesprog var engelsk i stedet for fransk. Personalunionen mellem kongeriget England og hertugdømmet Normandiet bestod til 1204.

I 1016 slog en lille flok normanner fra Normandiet sig ned i det byzantinske Syditalien. I de følgende årtier kom flere til, bl.a. otte af tolv sønner af normanner-ridderen Tancred de Hauteville (ca. 980-1041), som stammede fra byen Hauteville på Cotentin-halvøen i Normandiet. Hans bedstefar var kommet fra Skandinavien til Normandiet på samme tid som Rollo. To af brødrene, Robert Guiscard (ca. 1015-85) og Roger 1. (ca. 1031-1101), ankom i 1046 og underlagde sig efterhånden hele Syditalien; den sidste byzantinske by, Bari, faldt i 1071. Brødrene påbegyndte erobringen af det arabiske Sicilien, der afsluttedes i 1090. Hermed var der skabt en normannisk stormagt i Middelhavsområdet. Robert Guiscard var greve af Apulien og Calabrien fra 1057-59 og dernæst hertug af Apulien og Calabrien og hertug af Sicilien fra 1059-85 og kortvarigt fyrste af Benevento (1078-81). Fra 1059 arbejdede Robert Guiscard sammen med paven imod den tysk-romerske kejser og mod Det Østromerske (Byzantinske) Imperium. I 1080'erne angreb Robert Guiscard de byzantinske kerneområder på Balkan, og hans ældste søn, Bohemund (ca. 1054-1111), grundlagde korsfarerstaten Antiochia i 1098. Robert Guiscard søgte at få sin yngste datter gift med Constantin Doukas, søn af kejser Michael 7. (1071-78), som var byzantinsk medkejser fra 1074-78

og fra 1081-87. Trolovelsen blev deklareret i 1074, men brudt igen i 1078. Dette parti kunne potentielt have bragt dette normanniske dynasti fra en landsby i Normandiet på den byzantinske kejsertrone. I Syditalien og på Sicilien mødtes de mest forskelligartede folkeslag og smeltede sammen til en særpræget, fredelig og forfinet blandingskultur af latinsk kristendom og græsk byzantinsk tradition, der kom til at spille en væsentlig rolle for nutidens europæiske kultur. Sicilien var en etnisk smeltedigel, hvor arabisk og kristen kultur levede sammen blandt arabere, saracenere, indfødte sicilianere, grækere og byzantinere, og hvor det kristne Europa genopdagede noget af den græske oldtids fornemste kultur. Roger 1. var greve af Sicilien fra 1071-1101. I 1130 forenedes alle normanniske besiddelser i Syditalien til kongeriget Sicilien (Napoli) med Roger 2. (greve af Sicilien 1105-30, konge af Sicilien 1130-54), søn af Roger 1., som den første konge. Han fik broderet en kroningsdragt i 1133-34. Dragten bærer årstallet 528 efter den islamiske kalender. Den storslåede kroningsdragt blev båret som et symbol på normannernes sejr og det nye dynasti på Sicilien. Den tysk-romerske kejsers magt i Italien var udfordret af paven, bystaterne og normannerne. Den tysk-romerske kejser Henrik 6. (1191-97) fra det schwabiske Hohenstauf-dynasti, romersk konge fra 1169-97, ægtede derfor i 1186 normannerkongen Roger 2.s datter prinsesse Constance (1154-98), som blev regerende dronning af Sicilien i 1194. Som gemal blev Henrik 6. konge af Sicilien i 1194 (jure uxoris), hvilket han forblev til sin død i 1197. Via giftermålet overgik Roger 2.s kroningsdragt til de tysk-romerske kejsere. Med dette giftermål ville Syditalien og Sicilien komme ind under kejserriget, når Constance fødte en arving. For at dokumentere arveretten fødte Constance sønnen Friedrich (2.) i et telt på torvet i Jesi anden juledag 1194. Ved arven fra sin mor i 1198 forenede den senere tysk- romerske kejser Friedrich 2. (1220-50) den arabisk-normanniske kultur med den tyske.

Navngivningen i Bourbon Begge Sicilier-dynastiet vidner om den stærke kulturelle arv og virkningshistorie, som normannerne efterlod i Syditalien. Det skal dog understreges, at normanniske/germanske navne også figurerer i andre italienske fyrstehuse, jf. ostrogoterne og longobarderne. Ifølge benediktinermunken Paulus Diaconus' historiske værk *Historia Langobardorum* (787-95/96) stammede longobarderne fra Skandinavien, hvorfra de udvandrede pga. overbefolkning, og i 500-tallet kom de til Italien. Samme opfattelse fremlagde præsten Dudo af Saint-Quentin i sit værk om normannernes historiske oprindelse med titlen *Historia Normannorum* (996-1015). Italiens kong Umberto 1., født i 1844, havde Ranieri som sit andet navn. I Bourbon-Parma-dynastiet var der blandt andre hertug Robert 1. og hans sønnesøn Robert Hugo (1909-74, overhoved for Huset Bourbon-Parma fra 1959-74), som tillige bar navnet Rainier som sit tredje navn. I eksempelvis Toscana-sidelinjen inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet bar blandt andre ærkehertug Karl Salvator af Østrig navnet Raniero som sit sidste navn. Hans sønnesøn ærkehertug

Rainer af Østrig (1895-1930), bror til ovennævnte ærkehertug Leopold af Østrig (1897-1958), bar også et normannisk/germansk navn, D'Amato og Salimbeti: *The Normans in Italy*.

17. Jugoslavien

Sydslavismen opstod med dannelsen af den såkaldte illyriske bevægelse i 1830'erne, der var et resultat af den nationale vækkelse som følge af Den Franske Revolution (1789-99). Illyrismen var en sydslavisk national bevægelse, der tog sit navn efter kejser Napoleon 1.s (1804-1814/15) illyriske provinser, som var en autonom provins i det franske kejserrige (1809-14). Området omfattede bl.a. det nuværende Slovenien og Kroatien. Ideologisk fremholdt illyrismen, at sydslaverne nedstammede fra det antikke folk illyrerne. Den illyriske bevægelse var især koncentreret i Kroatien og kroatisk politik og understregede de fælles etniske og sproglige bånd mellem de sydslaviske nationer som grundlag for deres samarbejde og eventuelle politiske forening. Kroatere og serbere taler samme sprog, serbokroatisk, men mens kroaterne (og slovenerne) er katolikker, er serberne ortodokse. Serbokroatisk er en fællesbetegnelse for de nærtbeslægtede slaviske sprog eller dialekter kroatisk, serbisk og bosnisk, hvis indbyrdes forhold omtrent er som dansk til svensk. Serbisk skrives med det kyrilliske alfabet, mens kroatisk skrives med det latinske alfabet. Bosnisk tales af bosniske muslimer (bosniakker), især i Bosnien-Hercegovina, og kan skrives både med det kyrilliske og det latinske alfabet. Sydslavismen så bort fra de sproglige og især de religiøse forskelle og tilskrev dem udenlandsk imperialisme i Balkan-halvøens historie. Under revolutionsbølgen i 1848 blev den illyriske bevægelse en stærk politisk faktor i Habsburgmonarkiet, og den advokerede for et samarbejde mellem kroaterne og serberne i opposition til det ungarske styre i de sydslaviske territorier. I anden halvdel af det 19. århundrede videreførtes sydslavismen af to kroatere: den katolske biskop Josip Juraj Strossmayer (1815-1905) og historikeren og politikeren Franjo Rački (1828-94). De lagde vægt på, at sydslavismen skulle være en overnational kulturel patriotisme, som skulle samle sydslaverne på basis af deres fælles afstamning og kulturelle og åndelige forbindelser. Strossmayers og Račkis sydslavisme fandt ligesom den illyriske bevægelse kun ringe tilslutning uden for Kroatien og kroatiske nationalt bevidste intellektuelle. I 1860'erne enedes Strossmayer og den serbiske udenrigsminister Ilija Garašanin (1812-74, udenrigsminister 1861-67 og serbisk regeringsleder 1852-53 og 1861-67) om at arbejde for skabelsen af en sydslavisk statsdannelse, der skulle være befriet for den østrigske

(habsburgske) og osmanniske dominans på Balkan-halvøen. Dermed forenedes den serbiske nationalisme med den kroatiske sydslavisme. I 1844 havde den serbiske politiker Garašanin forfattet et politisk skrift (*Načertanije*), der argumenterede for den sydslaviske idé som et storserbisk rige.

I perioden fra dannelsen af fyrstendømmet Serbien i 1817 og indtil oprettelsen af fyrstendømmet Bulgarien i 1878 var der tre slaviske statsdannelser, der havde deres egne fyrstehuse: Montenegro, Serbien og Rusland. Det serbiske fyrstehus udmærkede sig sammen med det montenegrinske fyrstehus i en Balkan-sammenhæng ved, at dets medlemmer hentedes inden for landets egne grænser. To serbisk-nationale dynastier, Obrenović (1817-42 og 1858-1903) og Karađorđević (1842-58 og 1903-18), stredes gennem generationer om magten i fyrstendømmet Serbien (1817-82) og kongeriget Serbien (1882-1918). Fyrstendømmet Serbien var et absolutistisk monarki fra 1817-38. I 1835 blev der vedtaget en forfatning for fyrstendømmet, som ville omdanne landet til et konstitutionelt monarki. Forfatningen var inspireret af de franske konstitutioner fra 1791, 1814 og 1830 og den belgiske forfatning fra 1831. Dette demokratiske skridt var imidlertid uacceptabelt for de autokratiske imperier Rusland, Det Osmanniske Rige og Habsburgmonarkiet, hvorfor forfatningen blev trukket tilbage efter blot 55 dage. Forfatningen af 1838 gjaldt frem til en ny konstitution i 1869, som i 1888 afløstes af en ny forfatning, der allerede i 1894 blev erstattet af 1869-konstitutionen. I 1901 udstedtes en ny forfatning af kongen; i 1903 vedtoges en konstitution, som nærmest var en ordret gengivelse af 1888-forfatningen. Serbien opnåede sammen med Montenegro uafhængighed af Det Osmanniske Rige i 1878. I 1882 blev fyrstendømmet Serbien ophøjet til et kongerige. 1903-forfatningen fastslog, at den ortodokse religion var Serbiens statsreligion, og den serbisk-ortodokse kirkes autokefale karakter (§ 3). Kongen og medlemmerne af kongehuset skulle tilhøre den ortodokse religion (§ 41). Kongen kunne afsættes til fordel for tronfølgeren, hvis han ikke længere havde permanent residens i Serbien (§ 53). Kongen kunne ikke uden parlamentets (Skupshtina) tilladelse være statsoverhoved i et andet land, hvor der ikke var nogen bestemmelse om et kvalificeret flertal (§ 55). Ingen fra den kongelige familie kunne udnævnes til minister (§ 133). I tilfælde af et regentskab for en umyndig konge skulle der udnævnes et regentskab på tre personer, hvor det bl.a. blev krævet, at medlemmerne af regentskabet skulle være serbere, tilhøre den ortodokse religion og være mindst 40 år gamle (§ 64).

Montenegros fyrst Nicolaj 1. (1841-1921, fyrste af Montenegro fra 1860-1910 og konge af Montenegro fra 1910-18) ønskede at imødegå en revolution som i det absolutistisk styrede russiske kejserrige i 1905. På daværende tidspunkt var Montenegro sammen med fyrstendømmerne Andorra

og Monaco, Det Russiske Kejserrige, Storbritannien og Det Osmanniske Rige de eneste stater i Europa, som ikke havde en nedskrevet konstitution. Storbritannien har med dets særegne konstitutionelle system endnu ikke nogen samlet, nedskrevet forfatning. Landets regeringsskik er baseret på tolkninger af en mængde ældre love, af hvilket dokumentet Magna Charta fra 1215 er det ældste. Den osmanniske forfatning fra 1876 blev allerede i 1878 tilbagekaldt af sultan Abdul Hamid 2. (1876-1909), for atter i 1908 at blive genindført efter Den Ungtyrkiske Revolution, som tilstræbte et konstitutionelt monarki i Det Osmanniske Rige. Revolutionen medførte sultanens afsættelse året efter. Han blev afløst af sin halvbror, sultan Mehmed 5. (1909-18). Efter 1905-revolutionen fik Det Russiske Kejserrige en nedskrevet forfatning i 1906. Andorra fik først en forfatning i 1993, mens den monegaskiske fyrstes enevældige styre blev afskaffet i 1911 efter en revolution i 1910 med indførelsen af en fri konstitution for fyrstendømmet. I 1905 fik Montenegro således en forfatning, som var stærkt inspireret af den serbiske. Forfatningen indførte et konstitutionelt monarki i fyrstendømmet med tydelige absolutistiske træk i form af fortsat betydelige magtbeføjelser til fyrsten, bl.a. retten til selv at foreslå nye love. Forfatningen definerede Montenegro som en nationalstat for montenegrinere. Den ortodokse religion var Montenegros statsreligion, og den montenegrinsk-ortodokse kirke var autokefal (§ 40). Fyrsten og hans familie skulle tilhøre den ortodokse religion (§ 14). Et regentskab skulle bestå af tre personer, som bl.a. skulle være montenegrinere af fødsel, ortodokse og mindst 40 år gamle (§ 28). Fyrst Nicolaj 1.s ældste søn, kronprins Danilo (1871-1939), ægtede i 1899 prinsesse Jutta fra storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz (1880-1946). I forbindelse med giftermålet konverterede den lutherske prinsesse Jutta til den ortodokse tro, og hun antog navnet Militza.

Såvel Montenegro som Serbien knyttede dynastiske forbindelser med Det Russiske Kejserrige. Den næstældste datter til fyrst Nicolaj 1., prinsesse Milica (1866-1951), ægtede i 1889 den russiske storfyrst Peter Nikolajevitj (1864-1931), sønnesøn af zar Nikolaj 1. (1825-55). Den tredje datter, prinsesse Anastasia (1868-1935), ægtede i 1889 hertug Georg af Leuchtenberg (1852-1912, hertug fra 1901). Beauharnais-slægten (Leuchtenberg) var siden hertug Maximilian (1817-52, hertug fra 1835) integreret i det russiske samfund, militær og zarfamilie med deres tyske fyrstetitel. Parrets skilsmisse fulgte i 1906, hvorefter prinsessen efter det forliste ægteskab formæledes i 1907 med den russiske storfyrst Nikolaj (1856-1929), ældre bror til storfyrst Peter. Med sin baggrund i den bjergrige, slaviske, ortodokse og anti-osmanniske balkanstat kunne Anastasia styrke de panslaviske tanker, der allerede trivedes hos storfyrst Nikolaj. Den yngste bror til kong Peter 1. af Serbien (1903-18), prins Arsen (1859-1938) fra Karađorđević-dynastiet, ægtede i 1892 den russiske

prinsesse Aurora Pavlovna Demidova af San Donato (1873-1904), der tilhørte den russiske adelsfamilie Demidov. Parret, der var forældre til prins Paul af Jugoslavien (1893-1976), prinsregent for Jugoslavien fra 1934-41, blev skilt i 1896. Peter 1.s datter, prinsesse Helena af Serbien (1884-1962), giftede sig i 1911 med den russiske prins Ivan Konstantinovitj (1886-1918), der i 1918 myrdedes af bolsjevikkerne. Prinsen var oldebarn af zar Nikolaj 1. Prins Mirko af Montenegro (1879-1918), der var den næstældste søn af fyrst Nicolaj 1., ægtede i 1902 Natalija Konstantinović (1882-1950). Hendes farmor, prinsesse Anka Obrenović (1821-68), var niece til Miloń Obrenović 1., der var fyrste af Serbien i perioderne 1817-39 og 1858-60, og som grundlagde fyrstehuset Obrenović. Natalija og hendes familie var blevet udvist af Serbien, efter at hendes far havde kritiseret kong Alexander 1.s (1889-1903) upopulære ægteskab med den serbiske hofdame Draga Masin (1864-1903, dronning af Serbien fra 1900-03). Alexander 1. var halvfætter til Natalija. Da Natalija var barnebarn af prinsesse Anka Obrenović, som blev henrettet i Beograd i 1868 sammen med sin fætter fyrst Mihailo Obrenović 3. (1839-42 og 1860-68), lovede den serbiske regering at i tilfælde af, at kong Alexander 1. skulle dø barnløs, ville prins Mirko blive udnævnt til Serbiens konge. Ægteskabet mellem prins Mirko og Natalija bød dog kong Alexander inderligt imod, da han var overbevist om, at Mirko kun ægtede Natalija i forventning om at bestige den serbiske trone. Endvidere havde prins Mirkos ældste søster, prinsesse Zorka af Montenegro (1864-90), i 1883 ægtet Peter Karađorđević (1844-1921), den senere Peter 1., kong Alexanders rival til tronen i Serbien. Ægteskabet rystede regionens ustabile geopolitiske balance og forårsagede, at relationerne mellem de to serbiske stater Serbien og Montenegro og mellem Østrig-Ungarn og Rusland blev voldsomt forværrede. I 1903 blev det barnløse serbiske kongepar, kong Alexander 1. og hans gemalinde, dronning Draga, henrettet af en gruppe hærofficerer. Fyrst Nicolaj 1. sørgede ikke synderligt over drabet på kong Alexander, da han så ham som en hindring for en forening af serberne. Som sydslavist ønskede han en sydslavisk forening med baggrund i en pan-serbisme, dvs. en forening af de serbiske folk og Serbien og Montenegro, ledet af Montenegro under Petrović-Njegoš-dynastiet. Kong Alexander tilhørte Obrenović-dynastiet, der i sin politiske orientering var udpræget pro-habsburgsk. De panslaviske ledere af paladskuppet i Beograd i 1903 besluttede at overlade tronen til prins Mirkos svoger Peter 1. fra Karađorđević-dynastiet, der modsat Obrenović-dynastiet var panslavisk og derfor allieret med Rusland. Fyrst Nicolaj 1. lykkedes således ikke med at placere sit dynasti på den serbiske trone, der i stedet gik til hans egen svigersøn. Såfremt prins Mirko var blevet Serbiens nye monark, kunne der på sigt være blevet etableret en personalunion mellem Montenegro og Serbien, for hans ældre bror, den montenegrinske kronprins Danilo (1871-

1939), døde barnløs. Serbien havde ligesom Montenegro også ambitioner om at være den ledende magt i forhold til at samle de sydslaviske nationer. Fyrst Mihailo Obrenović 3. havde formuleret tanken om en Balkan-føderation mod Det Osmanniske Rige, der ligesom ovennævnte Garašanins politiske og sydslaviske tanker havde karakter af en vision om et Storserbien. Peter 1. blev valgt til ny konge i 1903 af nationalforsamlingen i Beograd. Hans far, fyrst Alexander Karađorđević (1806-85, fyrste 1842-58), blev ligeledes valgt til serbisk fyrste af nationalforsamlingen i 1842, primært fordi Alexanders far, Karađorđe (1768-1817, grundlæggeren af Karađorđević-dynastiet, serbisk statsoverhoved 1804-13 og myrdet af Milos Obrenović 1.), havde været en afgørende figur i de serbisk-nationale oprør (1804-17) mod Det Osmanniske Rige. Peter 1.s og Alexander Karađorđevićs genealogiske afstamning blev således anvendt som en historisk og national-kulturel legitimering i den serbiske offentlighed, jf. fodnote 63. Med kong Peter 1.s tronbestigelse i 1903 fik de panslaviske og sydslaviske ideer et officielt støttepunkt i Serbiens statsoverhoved. Serbien havde ambitioner om at spille samme rolle på Balkan, som Sardinien-Piemonte og Preussen havde indtaget i forhold til at skabe hhv. den italienske og tyske nationalstat i 1861 og 1871. Serbien ønskede at stå i spidsen for en samling af de sydslaviske folk på Balkan. Habsburgmonarkiet så med stor bekymring på denne udvikling, da det i begge tilfælde havde været den slagne part i krigene mod Sardinien-Piemonte og Preussen i 1859 og 1866. I 1878 kom Bosnien-Hercegovina under administration af Østrig-Ungarn. I 1908 blev området officielt indlemmet i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. Dette skridt vakte stor vrede i Serbien, fordi omkring halvdelen af Bosniens indbyggere var serbere, og serberne derfor mente, at området burde være en del af Serbien ud fra nationalitetsprincippet. Vreden mod Østrig-Ungarn blev endnu større, da landet i 1913 tvang serberne til at rømme Albanien, og Albanien blev en uafhængig stat. Vreden var især stor i den terrororganisation, der kaldte sig ”Enhed eller Død” (stiftet i 1901), men som til daglig blev kaldt ”Den Sorte Hånd”. Den gik ind for at indlemme Bosnien-Hercegovina i Serbien og ville bruge alle midler for at nå dette mål. Organisationen, der stod bag attentatet på det serbiske kongepar i 1903, fik tilslutning fra prins Mirko i 1911. Prinsen søgte forgæves at blive leder af ”Den Sorte Hånd”, hvis panserbisme især rettede sig mod serbere under østrig-ungarsk styre. Den 28. juni 1914, på Serbiens nationaldag (”Vidovdan”), blev det østrig-ungarske tronfølgerpar myrdet i Bosnien-Hercegovinas hovedstad, Sarajevo, af en bosnisk-serbisk nationalist med tilknytning til ”Den Sorte Hånd”. Attentatet blev anledning til udbruddet af 1. verdenskrig (1914-18), hvor Serbien og Montenegro som Ententemagter kæmpede imod centralmagten Østrig-Ungarn. I 1915 overgav Serbien sig, og i 1916 fulgte Montenegro, hvis kongefamilie flygtede i eksil. Kong Nicolaj 1.s egen

dynastiske sydslavisme var slået fejl i 1903, eftersom det ikke lykkedes at få udnævnt prins Mirko til serbisk konge, da kong Alexander 1. blev myrdet. Efter 1903 delte den montenegrinske offentlighed sig i to blokke: de grønne, som ønskede en konføderation med Serbien, og de hvide, der stræbte efter serbisk enhed, dvs. Serbiens anneksion af Montenegro. Kong Nicolaj 1., der var udpræget sydslavist, men samtidig en erklæret modstander af Karađorđević-dynastiet, gik til sidst ind for en konføderation med Serbien, der omvendt forlangte en forenet statsdannelse under serbisk ledelse. I november 1918 besluttede den montenegrinske nationalforsamling i byen Podgorica at afsætte kong Nicolaj 1. og mediatisere Montenegro til Serbien for at danne en samlet stat under Karađorđević-dynastiet, der derefter skulle indtræde i en forenet sydslavisk stat. Det nye Serbien fusionerede efterfølgende den 1. december 1918 med den provisoriske og ikke-internationalt anerkendte Stat af Slovenere, Kroatere og Serbere, der eksisterede fra den 29. oktober til den 1. december 1918, til en ny stat, Kongeriget af Serbere, Kroatere og Slovenere, med det serbiske kongehus (Karađorđević) som nyt jugoslavisk kongehus, analogt med dynastierne Hohenzollern og Savoyen i forbindelse med hhv. Tysklands (1871) og Italiens samling (1861).

Kong Peter 1. blev den første konge af Kongeriget af Serbere, Kroatere og Slovenere, og han var det frem til sin død i 1921. Kong Nicolaj 1. døde i eksil i 1921 i Frankrig, hvorefter kronprins Danilo blev det nye overhoved for Petrović-Njegoš-dynastiet som prætendent til den nedlagte montenegrinske trone. Allerede en uge efter gav han afkald på sine kongelige krav og sin stilling som dynastiets overhoved til fordel for sin nevø prins Michael af Montenegro (1908-86), som var søn af prins Mirko og prinsesse Natalija Konstantinović, der blev skilt i 1917. Den nye multinationale statsdannelse blev muliggjort blev muliggjort ved Østrig-Ungarns sammenbrud, og landet bestod af Ententemagterne Serbien og Montenegro, makedonske områder afstået af Bulgarien samt fhv. østrig-ungarske områder, primært i det nuværende Slovenien, Kroatien og Bosnien-Hercegovina. Det var sydslavismen, som lå til grund for dannelsen af kongeriget, hvis officielle betegnelse først fra 1929 var Jugoslavien. Jugo betyder syd. Et enestående nationalt projekt var lykkedes. For første gang siden den østromerske (byzantinske) kejser Justinian 1. den Store (527-65) var de sydslaviske nationer samlet under én monark. Den nye statsdannelse blev organiseret som et konstitutionelt monarki.

Foruden Serbien og Montenegro omfattede det jugoslaviske statsterritorium områder, som tidligere havde hørt under kongerigerne Kroatien, Bosnien og Makedonien. Banatet Bosnien (1154-1377) var en de facto uafhængig bosnisk stat, en sydslavisk stat, der i løbet af 1400-tallet gennemgik en feudal fragmentation, der ultimativt medførte, at Det Osmanniske Rige endeligt i

1463 gjorde en ende på den bosniske stat. Området var derefter en del af det multinationale imperium frem til 1878, hvor Bosnien-Hercegovina blev afgivet til østrig-ungarsk administration. I 1908 annekterede dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn officielt Bosnien-Hercegovina, der frem til 1918 var et kondominat mellem den østrigske og ungarske statsunion. I 1918 blev statsnationen Bosnien en del af det nye jugoslaviske kongerige. Det antikke græske kongerige Makedonien (808-168 f.Kr.) dannede grundlaget for et imperium, der blev skabt af primært kong Alexander 3. den Store (336-323 f.Kr.). Riget blev efterfølgende delt af diadokerne (hærførerne). I 168 f.Kr. blev kongeriget Makedonien efter Den Tredje Makedonske Krig (171-168 f.Kr.) indlemmet i Romerriget, og undtaget et kortvarigt makedonsk kongerige (150-148 f.Kr.) var Makedonien derefter en del af bl.a. Romerriget, Det Østromerske (Byzantinske) Imperium (330/395-1204), Det Første Bulgarske Imperium (837-1018), i perioder Det Andet Bulgarske Imperium (1185-1396) og Det Osmanniske Rige (1395-1913). Efter Balkankrigene (1912-13) blev det makedonske område delt mellem Albanien, Serbien, Bulgarien og Grækenland. I 1918 blev den serbiske del plus makedonske områder, afstået af Bulgarien, en del af det nyoprettede jugoslaviske kongerige.

Jugoslavismen formåede dog ikke at samle alle de sydslaviske nationer i den nye jugoslaviske statsdannelse, da Bulgarien ikke kom til at indgå i kongeriget Jugoslavien. Den bulgarske regeringsleder, Alexander Stamboliski (1879-1923, Bulgariens 20. regeringsleder fra 1919-23), var en varm fortaler for sydslavismen og modsatte sig Bulgariens indtræden i 1. verdenskrig i 1915 på Centralmagternes side. Bulgarske nationalister modsatte sig imidlertid Serbiens anneksion af Vardar Makedonien i 1913, og den bulgarske regering afviste derfor en panslavisk forening under Serbien og kæmpede imod Serbien i 1. verdenskrig. Alexander Stamboliski blev afsat som regeringsleder ved et militærkup i 1923 og kort efter henrettet. Det bulgarske statskup i 1934 bragte en projugoslavisk regering til magten, som ville indgå en alliance med Frankrig og lade Bulgarien indlemme i Jugoslavien. Da dele af regeringen var anti-monarkistiske, afskedigede kong Boris 3. (1918-43) ved et modkup regeringen allerede i 1935, hvorfor dens program aldrig blev realiseret.

Foruden Jugoslavien blev der også oprettet andre slaviske statsdannelser efter afslutningen på 1. verdenskrig, dels de vestslaviske stater Polen og Tjekkoslovakiet, dels kortvarige hviderussiske og ukrainske statsdannelser efter 1. verdenskrig inden for den østslaviske gruppe af nationer, inden Hviderusland og Ukraine i 1922 blev delstater i Sovjetunionen. Slovenerne og kroaterne havde håbet, at den jugoslaviske statsdannelse i 1918 ville blive en konføderation eller en forholdsvis løs føderation, men Jugoslavien blev i stedet organiseret som en centraliseret enhedsstat med det serbiske kongehus som det nationale kongehus, og hæren blev ledet af serbiske officerer. I 1939

blev de kroatiske ønsker om en større grad af autonomi inden for rammerne af den jugoslaviske statsdannelse imødekommet med Cvetković-Maček-aftalen, som etablerede Banatet Kroatien (1939-41), juridisk til 1943. Dermed udviklede Jugoslavien sig i en føderal retning, uden at denne føderalisering dog medførte en officiel omdannelse af landet som enhedsstat til en forbundsstat. Jugoslavien blev i 1943 en føderation og var frem til 1945 officielt et føderativt monarki, skønt statsdannelsen reelt ikke var samlet under den tyske besættelse (1941-45). I 1945 blev Jugoslavien en socialistisk forbundsrepublik med seks delstater: Slovenien, Kroatien, Serbien (herunder de autonome provinser Vojvodina og Kosovo fra 1944-45), Montenegro, Makedonien og Bosnien-Hercegovina.[46]

---

[46] royalfamily.org. 'History of the Dynasty', 'Djordje Petrovic', 'HSH Prince Alexander', 'Princess Zorka'; Ljušić: 'Dobri brat i kum', 143-62; Ramet: op.cit., 35-162; ibid. et al. (red.): *Nations and Nationalisms*; Jelavich: *South Slav Nationalisms*; Lampe: op.cit., 39-232; Banac: *The National Question*, 70-140; Petrovich: *A History of Modern*; Petrović: *Državni rodoslov*; Wright (red.): op.cit., 'Serbia', 554, 559-60, 562, 572, 'Montenegro', 408, 410-11. Peter 1. (1844-1921) deltog som ung landflygtig prins i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) på fransk side under pseudonymet Petar Kara. Han deltog endvidere under et pseudonym som frivillig i Hercegovina-opstanden (1875-78) mod Det Osmanniske Rige. Hans yngste bror, prins Arsen, som også var i eksil, blev officer i den franske hær, hvor han deltog i forskellige militære kampagner i Nordafrika og i Kina. I tillæg til dette forfulgte han desuden en militærkarriere i det russiske og serbiske kavaleri. Den 30. juli 1883 ægtede prins Peter (1.) prinsesse Zorka af Montenegro, og i den anledning skrev den serbiske digter Jovan Sundečić (1825-1900) et digt på otte strofer til brudeparret, Sundečić: 'O svečanom', 11-13. Digtet med titlen "O svečanom v´ jenčanju svijetle Knjaginjice Zorke Petrović Njegoš sa svjetlim Knjazom Petrom Karađorđevićem - Na Cetinju, 30. Julija 1883" ("Om bryllupsceremonien mellem den lyse prinsesse Zorka Petrović Njegoš og den lyse prins Peter Karađorđević – I Cetinje, 30. juli 1883") gengives nedenfor i translittereret form og i min danske oversættelse:

Nevjesto sv`jetla – sv`jetlome vojnu, Srbkinjo - Srbu, oh! ruku pruṇi! U ljubav svetu, ṇarku i stojnu TI svoje srce s NJEGOVIM združi;	Lysets brud – hærens lys, den serbiske kvinde - Serberen, åh! giv mig din hånd! Til en hellig, brændende og fast kærlighed DU slutter dit hjerte med HANS;
A Gospod neka s neba visoka lzlije na VAS blagoslov svoj, DA VAS u c`jelom ṇivotu prate Mir i blagodat i pjesme poj!...	Og må Herren udgyde sin velsignelse over jer fra den høje himmel, Må fred og nåde ledsage jer hele jeres liv og synge sange!...

Oj, zori ZORKO uz PETRA svog, Svuda VAM sputnik bivao Bog! -

On VAS u svome strahu uzgaja`: On VAŠA srca i vrlinam mica`:
Ljubavi časom sveđ VAS napaja`; Neven-vijence on VAMI stica`:
On svaku stopu i sreći VAM kreta`: Na vrh VAS visok izneo on:
Porodom VAŠU radova` starost: I VAS na slave uspeo tron!...Oj, zori ZORKO uz PETRA SVOG,
Krunama časti v`jenča VAS Bog!

Gle, svako srpsko čestito njedro
Osvaja danas veselost čista;
Gle, svako lice – ka` nebo vedro -
U ognju sjaja sunčanog blista!...
A Crna gora – koljevka sveta
Zmajeva gorskih – svoj diže glas:
Mladenci sv`jetli!...u sv`jetle zv`jezde,
Ka`zv`jezde svoje okiva VAS…
Oj, zori ZORKO uz PETRA svog,
Narodnu ljubav ţuva` VAM BOG!

A dva VI djeda, dva orla siva -
Topolski heroj s Graovckim lavov, -
Glede VAS s neba kao dva diva
Blisteća divnom besmrtnom slavom;

Pa s`u božanskoj radosti tope,
Proziruš u bračnom spoju tom:
Zalog za bolju zlatnu budućnost
Svem srpskom rodu i domu svom…
Oj, zori ZORKO uz PETRA svog,
Za slavne c`jeli spasa VAS Bog!

Da se dva doma, knjaževska doma,
Imenom, krvlju i vjerom ista:
Nakon v`jekova i srpskog sloma Srode; -

da tvrda, ka` sunce čista,
Ljubav međ njima cvjeta i arene:

Åh, ZORKO gryer med sin PETER, Må Gud være JERES ledsager overalt! -

Han nærer jer i sin frygt: Han nærer jeres hjerter og dydige muskler:
Han nærer jer med kærlighedens bæger; Morgenfruer han får til JER:
Han flytter hvert skridt og lykke til JER: Han bragte JER til toppen:
Ved fødslen af jeres værker, alder: Og tronen lykkedes til jeres ære!...Årh, ZORKO går op med PETER
Gud kroner JER med æreskroner! –

Se, enhver serbisk dydig barm
Erobrer ren glæde i dag;
Se, hvert ansigt – siger den klare himmel -
I solens ild skinner!...
Og Montenegro er verdens vugge
Bjergenes drager hæver deres stemme:
Lyse brude!...ind i de klare stjerner,
Lad dine stjerner lænke JER…
Åh, ZORKO går op med sin PETER,
Gud bevarer folkets kærlighed! –

Og I to bedstefædre, to grå ørne -
Topolas helt med byløven, -
Ser på JER fra himlen som to kæmper,
Der skinner med vidunderlig udødelig herlighed;
Så jeg smelter af guddommelig glæde,
Et vindue i ægteskabets værelse, der:
Et løfte om en bedre gylden fremtid
For hele den serbiske race og hjem…
Åh, daggry ZORKO med sin PETER,
Gud bevare JER til herlige formål!

At de to huse, fyrstehuse,
Er ens i navn, blod og tro:
Efter århundreder og det serbiske sammenbrud er de beslægtede; -
ja hårdt, sig solen er ren,
Kærligheden mellem dem blomstrer og arenaen:

Promisla Višnjeg djelo je to…	Det Højestes forsyn er værket af det…
O, blažen blažen taj savez bračni!...	Åh, velsignet, velsignet er den ægteskabsforening!...
Blažen sto puta…i sto put` sto!...	Velsignet hundred gange…og hundrede gange hundrede!...
Oj, zori ZORKO uz PETRA svog,	Åh, daggry ZORKO med sin PETER,
Svoju VAM milost dariva` Bog! -	Gud skænker JER Sin nåde! -
Zori i cvjetaj ka` rumna ruža, I misa srpsku u njedru goji; Ljubeć svoj narod,	Daggry og blomstre som en rød rose, Og den serbiske masse vokser i dens barm; Elsk dit folk,
ljubeć svog muža: TI Srpstvu britku sablju odoji, Dostojnu Marka i Karađorđa;	elsk din mand: DU giver Serbien en skarp sabel, Værdige til Marko og Karađorđe;
Odoji sablju – i budi kras Svom zavičaju, narodu svemu, Kojeg se danas razl`ježe glas:	Læg sablen fra dig – og vær en skønhed Til sit hjemland, til hele folket, hvis stemme lyder i dag:
Oj, zori ZORKO uz PETRA svog, U pomoš vazda bio VI Bog! –	Åh, ZORKO gryer med sin PETER, Må Gud, altid hjælpe JER! -
Balkanska ružo, odivo zgodna KNJAZ-PETROVIĆA ponosne krvi, Ponosno zori,	Balkanrosen, den smukke fyrste af fyrstehuset Petrovica af stolt blod, går stolt op,
o prvorodna Mladiko dična, pr`jesade prvi!... A KNEŽEVIĆU – korjena slavna Ogranče vrli	åh, førstefødte dejlige unge mand, spis først!...Og FYRSTE – berømte rødder Dydig gren
- budi nam živ!...Kao amanet đul ovaj hrani I svome rodu bud` soko siv!...	- vær i live for os!...Som et legat, fodrer denne jul Og vær falkegrå over for din familie!...
Oj, zori ZORKO uz Petra svog, Silu i kr`jepost dao VI Bog! -	Åh, daggry ZORKO med din Peter, Gud gav JER styrke og kraft! -
Po VAŠEM srcu on VAM ugada`; A za tim srce lebdilo VAŠE:	Ifølge JERES hjerte behager han JER; Og for det svævede JERES hjerte:
Što praco blago supruzim rađa, I što ih rujnim utjeham paše…	Hvilken ægte skat min mand føder, Og hvilken trøst jeg fodrer dem med september…
Živili VAŠI Visoki OCI!...Živila MAJKA, drag` alem taj!	Længe leve JERES høje fædre!...Længe leve MOR, kære!
Živio SILNI CAR SAMODRŽAC: Vaš kum i naslon,	Længe leve den MÆGTIGE ENEVÆLDIGE FYRSTE: Din gudfar og støtte,
krilo i sjaj!...Oj, zori ZORKO uz PETRA svog,	vinge og skinne!...Åh, daggry ZORKO med sin PETER,
Zorite – s VAMI svud bio Bog!...	daggry – må Gud være med JER overalt!...

Sundečić var foruden serbisk digter med rødder i det nuværende Bosnien-Hercegovina også præst i den serbisk-ortodokse kirke og sekretær for fyrst Nicolaj 1. af Montenegro, brudens far. Han blev grebet af panslavismen og pan-serbismen og bosatte sig i Montenegro, hvor han i 1865 skrev et digt, dedikeret til fyrst Nicolaj 1. I 1870 erklærede fyrsten, at digtet med titlen ”Ubavoj nam Crnoj Gori” (”Til vores smukke Montenegro”) skulle være landets nationalsang, nationalanthems.info. ’Montenegro’. Fyrst Nicolaj 1. havde selv i 1867 skrevet den national-patriotiske sang ”Onamo, ’namo!” (”Der, derovre”), hvis tekst advokerede for Serbiens frigørelse fra det osmanniske herredømme, og som indeholdt referencer til den middelalderlige hovedstad Prizren, Visoki Dečani-klosteret i Kosovo, som opførtes under kongerne Stefan Dečanski (1322-31) og Stefan Dušan (1331-46, kejser (zar) af Serbien fra 1346-55)), og Slaget på Solsortesletten den 28. juni 1389. Sangen blev fravalgt som nationalsang af frygt for osmannerne, og den blev senere forbudt i Det Osmanniske Rige såvel som i Østrig-Ungarn, Pavković og Kelen: *Anthems and the Making*, 144. Sundečić så brylluppet, der blev holdt i Montenegros hovedstad, Cetinje, som en bekræftelse på de nære bånd mellem de serbiske folk og fyrstehusene Petrović-Njegoš og Karađorđević (strofe fire og fem). I virkeligheden medførte giftermålet i 1883, at relationerne mellem de to serbiske stater Serbien og Montenegro forværredes, da begge stater konkurrerede om at lede en sydslavisk national samling. Sundečić hylder med sit digt også sin arbejdsgiver, fyrst Nicolaj 1., benævnt som ”Balkanska ružo” (”Balkanrosen”), hvis værdier datteren prinsesse Zorka skulle antage og overføre til Serbien og Karađorđević-dynastiet (strofe syv og otte). Sundečić nævner endvidere helten fra Topola, hvor prins Peters (1.) farfar, Karađorđe Petrović (1768-1817), i 1804 blev valgt som leder af den første serbiske opstand imod Det Osmanniske Rige fra 1804-13 (strofe fire). De to grå ørne refererer til byvåbenet, og stamfaderen til Karađorđević-dynastiet viste sig som byløven. Topola fik dermed tillagt en overvældende symbolsk betydning, og Skt. Georg Kirken på byens Oplenac-bjerg blev gravkirke for den serbiske og siden jugoslaviske kongefamilie. Sundečić er i sit digt konsekvent dus med den montenegrinske prinsesse Zorka (strofe et og seks), hvilket understreger digterens familiaritet med balkanstatens fyrstehus.

Den serbiske digter Stevan Vladislav Kaćanski (1828-90) skrev et digt fra Beograd til den landflygtige prins Peter (1.) i anledning af giftermålet i 1883, Kaćanski: ’Sijatelnom’, 9-10. Digtet havde titlen ”Sijatelnom Knjaževiću Srbskom PETRU KARAĐORĐEVIĆU – na Petrov-dan -” (”Den lysende serbiske prins Peter Karađorđević – på Petersdagen -”). Med sine talrige digte inspireret af den serbiske uafhængighedskamp og samling regnes Kaćanski for Serbiens nationaldigter. Digtet til den serbiske prins var på tre strofer og gengives nedenfor i translittereret

form og i min danske oversættelse:

”Što izgubi rod u dedi – Što u ocu sada sledi -	”Fordi han mistede sin slægt i sin bedstefader – Hvad der i faderen nu følger -
U unuku nek´ nasledi!”	Lad barnebarnet arve!”
Slav-unuče! – deda slavnog – Sine, srbskog Knjaza sjajnog,	Ære-barnebarn! – den berømtes bedstefar – Søn, den store serbiske prins,
Svetle majke zlatno krilo Knjaževiću! čedo milo I nadeždo roda svog!	Den lyse moder Prinsens gyldne vinge! sødt barn og hans families håb!
Svetle tvoje sa visine Primi pozdrav iz nizine – iz dubljine srca mog.	Dine lys fra oven Modtag hilsner fra lavlandet – fra bunden af mit hjerte -
- Duh se roda a Bogu moli ”Hrani Bože Gospodara”.	- Ånden er født til Gud og beder ”Giv Gud Herren”.
Sveta pravdo što izmoli Od milosti višnjeg cara	Hellig retfærdighed, der beder ved den øverste kejsers nåde
”Od Topolebogodanu Slavnog stabla slavnu granu.	”Fra Topola Gud til det herlige træ, en herlig gren”.
Od molitve srbske ove Na potomstvo odjek pada -	Fra de serbiske ægs bøn Ekkoet falder på eftertiden -
Oda oceva na sinove, S` mene na mog sina mlada.	Fra fædre til sønner, Fra mig til min søns brud.
Pa od oca svog što čuje Sin, da sinus vom kazuje.	Så hvad Sønnen hører fra sin far, fortæller han sin søn.
Ja ću sina mog zakleti Da za Srbstvo mre i živi	Jeg vil få min søn til at sværge At dø og leve for Serbien
- Onog slavi – onom s` divi Koji će slavi rod poneti; U unuku neka štuje Što u dedu oplakuje!	- ære Ham – beundre Ham, der vil bringe ære til familien; Lad ham tilbede i sit barnebarn Hvad er sorg i bedstefaderen!
Nek u Tebi mlađan gledi Svetlog svoga gospodara -	Lad den unge mand se på dig Spar ikke dit lys,
Život mili nek` ne štedi “Kao Miloš za Lazara”.	Skån ikke livet, kære, ”Som Milos for Lazarus”.
Da pod Tobom,	Ja, under Dig,
pleme ovo Zaboravi na Kosovo!!	denne stamme Glem alt om Kosovo!!

Kaćanski erklærer med sit lejlighedsdigt sin fulde opbakning til Karađorđević-dynastiet, hvis fremtid ifølge ham tegnes af den nygifte prins Peter. Den tunge arv fra farfaren Karađorđe Petrović har ikke kunnet løftes af sønnen Alexander Karađorđević (1806-85, fyrste af Serbien 1842-58), som døde to år senere, men sønnesønnen prins Peter står nu klar til at videreføre dynastiets stolte traditioner, arven fra Topola, i Serbiens tjeneste. Under hans regeringstid vil mindet om det

forsmædelige nederlag på Solsortesletten i Kosovo den 28. juni 1389 under fyrst Lazar (1373-89) blive slettet fra serbernes kollektive erindring, og en ny, glorværdig fremtid for Serbien vil komme til syne i horisonten med Karađorđević-dynastiet på tronen. Miloš Obilić er ifølge den serbiske tradition en serbisk ridder, som i det berømte slag dræbte den osmanniske sultan Murad 1. (1362-89). Til sidst i digtet benytter Kaćanski sig af tiltaleformen du i relation til prins Peter, hvilket indikerer en fortrolighed og nærhed mellem den kommende konge og den serbiske befolkning i tråd med den germanske tradition for fyrstedigte.

Den 13. august 1910 kunne fyrst Nicolaj 1. fejre sit 50-års regeringsjubilæum som Montenegros statsoverhoved, og den 28. august 1910 udråbte han kongeriget Montenegro. I den anledning bragte den førende politiske regeringsavis i hovedstaden Cetinje, *Cetinjski Vjesnik*, den 15. august (juliansk kalender) en lykønskningshilsen til Montenegros nye kongepar, ”Njihova Veličanstva Kraljica Milena Kralj Nikolli” (”Deres Majestæter Dronning Milena Kong Nicolaj”). Kongeparret, dronning Milena (Milena Vukotić (1847-1923; fyrstinde fra 1860-1910 og dronning fra 1910-18)) og kong Nicolaj 1., der samme år kunne fejre deres guldbryllup, blev hyldet i den ledende artikel som inkarnationen af den nationale genrejsning i Montenegro (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Na glavu' mnogozaslužnoga Gospodara Nikole Nrvog nebo spušta danas Kraljevsku Krunu slavnih Nemanjića, a narodno oduševljenje ogrće ga porfirom ljubavi i blagodarnosti. Vjekovni se napori nagrađuju danas. Pozdravljamo Kraljevinu Crnu Goru u zori njenoga obnovljenja svim žarom svoga rodoljublja; pozdravljamo Njegovo Veličanstvo Kralja Nikolu Prvoga, Njeno Veličanstvo Kraljicu Milenu i Njihov svijetli Dom svom silinom svoga oduševljenja, kličemo obnovljenoj Kraljevini Zetskoj, Kraljevini Crnoj Gori, srećna i slavna bila! (*På hovedet af den meget fortjente Herre Nicolaj den Første i dag sænker himlen den berømte Nemanjićs kongelige krone, og den folkelige entusiasme omgiver ham med skønhedens og taknemmelighedens porfyr. Århundreders indsats bliver belønnet i dag. Vi hilser Kongeriget Montenegro ved begyndelsen af dets fornyelse med al vor patriotismes inderlighed; vi hilser Hans Majestæt Kong Nicolaj den Første, til Hendes Majestæt dronning Milena og deres lyse hus med al deres magt af vores glæde råber vi til det genoprettede kongerige Zeta, Kongeriget Montenegro, lykkeligt og herligt!*).

I perioden 1166-1371 herskede Nemanjić-dynastiet i et Serbien, som i eftertidens historiografi også har fået sit navn efter dynastiet. Denne middelalderlige periode er i eftertiden blevet betragtet som en storhedstid i serbisk historie, hvor Serbien søgte at positionere sig politisk og kulturelt som den

legale arvtager til det formindskede byzantinske rige. Osmannerne erobrede Serbien i slutningen af 1300-tallet, ikke mindst som en følge af det berømte slag på Solsortesletten den 28. juni 1389. Montenegrinerne fremstilles således som et serbisk folk, der historisk har været nært tilknyttet Serbien. Montenegro er nu blevet ligestillet med den serbiske storebror med genoprettelsen af deres gamle kongerige, som benævnes Zeta efter middelalderens fyrstendømme Zeta (1356-1499), der var en serbisk statsdannelse, som det nuværende Montenegro var en del af, inden fyrstendømmet blev indlemmet i Det Osmanniske Rige som et af de sidste uafhængige monarkier på Balkan. Montenegro havde således implicit med oprettelsen af kongeriget i 1910 markeret sig som det ledende lokomotiv i den panserbiske bevægelse, der tilstræbte et samlet serbisk rige bestående af Serbien og Montenegro. Avisen advokerede for en konføderation mellem Montenegro og Serbien.

Artiklen slutter af med at karakterisere det nyslåede kongepars hus som lyst, hvilket må hentyde til deres efterkommere rundt omkring i Europas konge- og fyrstehuse. Disse dynastiske forbindelser havde for alvor placeret Montenegro på Europa-kortet. Denne opfattelse blev eksplicit udtrykt i samme nationalkonservative avis den 28. august i artiklen ”Poslije svečanosti” (”Efter ceremonien”), hvor regeringsjubilæet og Montenegros placering i en europæisk kontekst blev berørt (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Rijetka je pedesetogodišnjica vladavine jednog vladara, a još ređa pedesetogodišnjica vladavine srpskog vladara, a uz to još skopčana zlatnim pirom, pedesetogodišnjicom plodonosnog braka, čiji izdanci krase mnoge strane dvorove. Rijetka je prilika vidjetin a okupu ovako Visoke Goste kao što je to prilika bila o svečanostima, kada su se u našoj sredini nalazila dva Kralja, talijanski i bugarski, tri prestolonašljednika, dva velika Knjaz i t. d. Rijegka je prilika i vidjeti ovoliku pažnju, ljubav i priznanje, da se ukazuje od strane stranih dvorova kao što je to prilika bila sada, kadu su se strani dvorovi čisto takmačili, da što všpe pažnje i ponjlomgoa ukižu našem Kralju Gospodaru. Rijetka je prilika isto tako bila, kao što nam se sada o svečanostima pružala, da se jščno uvjerimo koliko naš Kral, Gosnodar i naša zemlja lijei ugled na strani uživa i kako se na nas gleda. Rijetka je…ali ko bi sve te sjajne momente nabrojio i u ovo.m okviru naređao?..(*Et halvtredsårs jubilæum er sjældent én herskers regeringstid og endnu sjældnere halvtredsårsjubilæum for den serbiske herskers regeringstid og mere dækket af et gyldent bål, halvtredsårsdagen for et frugtbart ægteskab, hvis skud pryder mange hoffer. Det er en sjælden mulighed at se så fornemme gæster sammen, da anledningen handlede om festligheder, hvor der var to konger i vores midte, den italienske og bulgarske, tre tronfølgere, to storfyrster osv. Det er en sjælden mulighed for at se så meget opmærksomhed, kærlighed og anerkendelse, ja angående at få så meget opmærksomhed som*

muligt er de udenlandske hoffer ved denne anledning nu rent udkonkurreret fra vores Konge Herre. Det var også en sjælden mulighed for at fortælle os om hvor mange, der tog del i festlighederne, så vi selv kunne se hvordan vi nyder et godt ry i udlandet og hvordan vores Konge Herre og vort land bliver set. Det er sjældent… men hvem ville liste alle de store øjeblikke og bestille dem i denne ramme?).

De mange prominente gæster fra de udenlandske konge- og fyrstehuse i Europa, herunder svigersønnen kong Victor Emmanuel 3. af Italien (1900-46), var med til at placere lilleputnationen Montenegro i de europæiske offentligheders bevidsthed. Derved bidrog de dynastiske forbindelser til at styrke den montenegrinske nationale identitetsfølelse. Til regeringsjubilæet modtog fyrst Nicolaj 1. lykønskninger fra blandt andre den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918) og den britiske kong Georg 5. (1910-36), der begge ligeledes ønskede tillykke med guldbrylluppet. Det var kun den amerikanske præsident, William Howard Taft (1857-1930, præsident fra 1909-13), som adresserede den jubilerende monark med titlen konge, som han havde erfaret, fyrst Nicolaj ville antage, *Glas Crnogorca* 24.8.1910. Fem af fyrst Nicolaj 1.s døtre giftede sig ind i europæiske konge- og fyrstehuse: Serbien, Rusland, Leuchtenberg-dynastiet, Italien og fyrsteslægten Battenberg. På den baggrund fik den montenegrinske monark tilnavnet ”Europas svigerfar”.

Ugeavisen *Glas Crnogorca* bragte den 24. august 1910 et digt, der var underskrevet ”Hrvat” (”Kroat”). Digtet blev oprindeligt bragt i det kroatiske dagblad *Naš jedinstvo*, som blev udgivet i byen Split i Dalmatien, der hørte under Østrig-Ungarn. Digtet var en hyldest til fyrst Nicolaj 1. og hans halve århundrede på den montenegrinske trone. Digtet havde titlen ”Idila iz vilinskog svijeta” (”Idyl fra eventyrverdenen”) og var dateret den 15. august. Den sidste halvdel af digtet berørte samfundsudviklingen siden 1860 (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Kroz pedeset danas godinica,	Gennem halvtreds år i dag,
- golem razmak u ljudskome vieku -	- et stort hul i menneskelivet -
on je vješto na kormilu stao	han stod dygtigt ved roret
i državnog ravnu bića lađom,	og tilstandsniveauet for at være med båd,
ozvitlanu da na moru ne bi	at passe på ikke at være på havet
zanijela ju vihorina bijesna.	en rasende hvirvelvind førte hende væk,
Snažnom rukom, dokučitom glavom	Med en stærk hånd, et beslutsomt hoved
on joj bio veslo i kormilo,	han var hendes åre og ror
op joj bio i rame i glava,	hendes skulder og hoved var begge brækket,
koja kraju privest ju je znala	hvad var det for en ende, hun vidste?
kroz valove uzburkanih strasti,	gennem bølgerne af turbulente lidenskaber,
da mu ne bi o klisure gorde,	for at han ikke skulle være bange for de stolte kløfter,
da mu ne bi o grebene skrige	så det ikke ridser hans ribben

razbila se ili postradala.
Kad državni razmakb mejaše,
nije sgao prekrštenih ruku,
već segnuo što mu snaga daje,

da uredi vjerske odnošaje
svojih novih podajnika vjernih
na temelju jednakosti pravne;
da državni preustroji žvot
na podlozi vjeka i napredka;
da prosvjetom podigne u sedlo
svoj vaskolik daroviti narod,
da mu ne bi drugim izostao,
pri utrci umnoga razvića.
Vjera narod od iropasti čuva,

a državni uređeni život
otvara mu blagostanja vrata;
prosvjetom se na vidjelo stupa.
Ona k tomu zavađenu braću
tuđim spletkam i prilika silom
onet svest će u naručje bratsko,

jer ih steže krvca i zemljica.
Sve će krivnje u zaborav ioći,
samo će se spominjati ljudi,
što su braću na sklad iozivali.
Među prvim vrstan Gospodaruj
Crie Gore, tvrđe vjekovite,
Koga nikad zanijela nije
gadna zloba, pakosna nenavist.
On proniknut živom vjerom vazda
u načela sloge u ljubavi
u načela čovječnosti vrle
bez prestanka pelio je svakom,
da sveđerno pred očima drži,
kako sloga i uz vodu pliva.
Glete, seje, svaj e Gora Crna
oko Knjaza sa na dlanu srcem,
a mogući svijeta vladari
zanosnom mu slavlju raduju se.
Kad zamuknu sve u jedno grlo
zapojaše iz pupijeh grudi:
Slava Tebi diko i ponosu
Crne Gore i slavjanskog svijeta!
Na Krunu Ti vazda sjalo sunce!
U Tebe se mlađi ogledali,
Kao zora u sunašce žarko!
Na zdravle ti ovo slavlje bilo!

den gik i stykker eller blev beskadiget.
Da afstanden mellem staterne ændrede sig,
han fik det ikke med armene over kors,
allerede nået ud så meget som hans styrke tillader,

at regulere religiøse forhold
deres nye loyale sendere
baseret på juridisk lighed;
at omstrukturere statens liv
på grundlag af alder og fremskridt;
at uddanne
deres mangefacetterede begavede mennesker,
for at han ikke skulle komme andre til kort,
i kapløbet om intellektuel udvikling.
Tro beskytter folket mod europæisk ødelæggelse,
og statsbestemt liv
åbner døren til velstand;
oplysning bringer os frem i lyset.
Hun føjede til de skændende brødre
ved andres planer og ved magt
han vil bære bevidstheden ind i broderskabets arme,
fordi deres blod og jord er tæt.
Al skyld vil forsvinde i glemslen,
kun mennesker vil blive husket,
at de kaldte brødrene sammen.
Blandt de første, den fremragende Herre
Græd højt, den ældgamle fæstning,
Som aldrig er blevet revet ned af
afskyelig ondskab, ondsindet had.
Han er altid gennemsyret af en levende tro
i principperne om harmoni i kærlighed
i principperne om dydig menneskelighed
han drillede konstant alle,
at holde det klart for hans øjne,
hvordan harmoni svømmer langs vandet.
Se, det regner, hele bjerget er sort
fyrstens øjne er på hans hjertes håndflade,
og mulige verdensherskere
de glæder sig over hans ekstatiske fejring.
Når de alle tier med én stemme
de sang fra puppens bryst:
Ære til dig, vild og stolt
Montenegro og den slaviske verden!
Solen skinnede altid på din krone!
De yngre kiggede på dig til eftertanke!
Som daggry i den varme sol!
For dit helbred var denne fejring vidunderlig!

Ugeavisen *Glas Crnogorca* var det officielle magasin for Montenegro. Dagbladet *Naše jedinstvo* var organ for det kroatiske folkeparti, som var eksponent for den nationale sydslaviske ideologi, og som advokerede for, at det østrigsk-styrede Dalmatien ikke blot reelt, men også formelt skulle tilsluttes kongeriget Kroatien, Slavonien og Dalmatien. I 1905 opløstes partiet for at indgå i den kroatisk-serbiske koalition. Den anonyme digter nærmest lovpriste fyrst Nicolaj 1. for den troskab, han igennem årene havde udvist over for den ortodokse tro og de slaviske brodernationer, hvilket især kom til udtryk under Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78), hvor Montenegro sammen med bl.a. Serbien deltog i krigen på russisk side. Desuden havde fyrst Nicolaj 1. været åben over for vesteuropæiske demokratiske strømninger, da han i 1905 havde givet en fri forfatning til fyrstendømmet Montenegro. Der stod således respekt om den montenegrinske monark i hele Europa, der qua sin ancennitet var blevet en institution i sig selv i 1910.

Peter 1.s datter, prinsesse Helena, ægtede i 1911 den russiske prins Ivan Konstantinovitj. Da forlovelsen blev offentliggjort, fremhævede man i den montenegrinske offentlighed, at prinsessen var født og opvokset i Montenegro og i Rusland hos sine mostre, de montenegrinskfødte prinsesser Milica og Anastasia, der var gift med russiske storfyrster. Man fremdrog endvidere, at giftermålet ville knytte de to serbiske stater tættere til det slaviske Moder Rusland (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Dva srodnička srpska dvora od sada su još toplije zagrljena sa sjajnim i velikim dvorom slovenske Ruspje. Njihove uzajamne krvne veze jemstvo su, će kroz to slovensko trojstvo vazda strujati ista osjećanja, želje i misli* (*De to beslægtede serbiske hoffer omfavnes nu endnu mere varmt af det pragtfulde og store hof i det slaviske Rusland. Deres gensidige blodsbånd er en garanti for, at de samme følelser, ønsker og tanker altid vil strømme gennem denne slaviske treenighed*), *Cetinjski Vjesnik* 13.7.1911, ”Radost u dva srpsna dvora” (”Glæde ved to serbiske hoffer”). I Serbien holdt borgmesteren i Beograd, den sydslaviske politiker Ljubomir Davidović (1863-1940; Jugoslaviens regeringsleder ad to omgange fra 1919-20 og i 1924), en tale til det kommende brudepar i anledning af forlovelsen (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Dopustite mi veličanstvo da Vam u ime Vaših odanih Beograđana najsrdačnije čestitam verenje Njenog Visočanstva Kneginje Jelene, jer sreća Njenog Visočanstva biće i sreća srpskog naroda* (*Tillad mig, Deres Majestæt, at lykønske Dem hjerteligt med forlovelsen af Hendes Højhed Prinsesse Helena på vegne af Deres loyale Beograd-borgere, fordi Hendes Højheds lykke også vil være det serbiske folks lykke*), *Politika* 12.7.1911, ”Čestitka predsednika o opštine” (”Tillykke fra kommunens formand”), 2. I såvel Montenegro som i Serbien blev den dynastiske forbindelse i 1911 således set som en yderligere befæstelse af de kulturelle og etniske bånd mellem de to sydslaviske monarkier og Rusland og mere generelt mellem de slaviske nationer i Europa, hvor Rusland stod

som en modernation inden for panslavismen.

I 1878-79 gjorde makedonerne oprør mod det osmanniske herredømme i forbindelse med Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78). Den makedonske forfatter og revolutionær Gjorgjija Pulevski (1817-93) skrev i 1878 et digt om det makedonske oprør med titlen ”Samovila Makedonska” (”Den makedonske fe”), Donski: ’Makedonski’. Et uddrag af digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Dal ste čule, Makedonci, stari ljudi oti govorat: Od Makedonci pojunaci nad nih ne bilo - Car Aleksandar Makedonski trista leta pred Hrista so Makedonci svu vselenu povladal…	Har I hørt, makedonere, gamle mennesker sige: Der var ingen helte iblandt makedonerne over dem - Kong Alexander den Store tre hundrede år før Kristus med makedonerne erobret hele universet…
Evo dneska v makedonskoj kralevini naši braka Tužat zašto samo naze pod Ropstvo ostavjat zato i mie hošteme svoju domovinu… Braka naši Makedonci od pravoslavna vera, da se svi složime, junački borime, kako naši stari pod car Aleksandrom, povtor spomen svoim imam po nas ostavime! Istoriju staru da oživime.	Her i dag i det makedonske kongerige klager vores Brødre fordi de kun efterlader os i Slaveri fordi vi også ønsker vores hjemland… Vores brødre, makedonere af den ortodokse tro, lad os alle være enige, kæmpe heroisk, ligesom vores forfædre under Kong Alexander, lad os igen efterlade et minde om vores fædreland efter os! Lad os genoplive gammel historie.

Det antikke græske kongerige Makedonien (808-168 f.Kr.) dannede grundlaget for et imperium, der blev skabt af primært kong Alexander 3. den Store (336-323 f.Kr.). Alexander den Store var tillige farao i Egypten fra 332-323 f.Kr. og konge af Persien fra 330-323 f.Kr. Den græske filosof Aristoteles (384-322 f.Kr.) var underviser for prins Alexander (den Store) i perioden 343-340 f.Kr. Den makedonske nationalisme, der udvikledes i det 19. århundrede under osmannisk styre, hævdede, at den makedonske nation kunne fremvise en ubrudt historisk kontinuitet fra antikkens (græske) makedonere til de sydslaviske makedonere. På denne baggrund kom kong Alexander den Store, en af verdenshistoriens største feltherrer, til at indtage en central placering i det makedonske

nationale erindringsfællesskab. Pulevski skrev samme år i forbindelse med det makedonske oprør mod den osmanniske besættelse af Makedonien (i translittereret form og i min danske oversættelse): *So Boga napred, naprolet ke udrime na Turcija site nie sinovi slavomakedonski. Ili site ke izgineme, ili povtorno ke go izdigneme carstvoto na Aleksandar Makedonski!* (*Med Gud fremme vil vi til foråret angribe Tyrkiet, alle os, Slavo-Makedoniens sønner. Enten vil vi alle gå til grunde, eller også vil vi endnu engang genoprejse Alexander den Stores kongerige!*), ibid. Makedonerne i Makedonien er et sydslavisk folk, der som de øvrige sydslaviske folk bosatte sig på Balkan-halvøen, herunder det makedonske område, i 400-, 500- og 600-tallet. For de makedonske nationalister som Pulevski var der intet modsætningsforhold mellem de moderne sydslaviske makedonere og antikkens græske makedonere under kong Alexander den Store, hvis stolte arv nu skulle videreføres i kampen mod osmannernes fremmedherredømme.

Milan 1. Obrenović, serbisk fyrste fra 1868-82 og konge fra 1882, abdicerede i 1889 til fordel for sin 12-årige søn, Alexander 1. (1889-1903). Der blev udnævnt et regentskab for den umyndige monark ledet af den serbiske politiker Jovan Ristić (1831-99), der var serbisk regeringsleder ad fire omgange i 1867, 1873, fra 1878-80 og fra 1887-88. Regentskabet udstedte den 22. februar 1889 en proklamation til den serbiske befolkning, i hvilken de beklagede kongens abdikation, men tillige understregede den positive udvikling for Serbien, som havde fundet sted i Milan 1.s regeringstid. Serbien var blevet en uafhængig statsdannelse i 1878 og havde udvidet sit territorium efter krigen imod Det Osmanniske Rige (1876-78) ligesom Montenegro. Samtidig fastslog proklamationen den traditionelle loyalitet over for Obrenović-dynastiet og dets nye unge monark, der var den femte i rækken (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Mladi ogranak Obrenovića, živeći u sredini narodnoj, napajan ljubavlju i odanošću narodnom, a zadahnut duhom i predanjima narodnim, kao šti su bili zadahnuti svi vladaoci iz Doma Obrenovića, spremiće se, da se oduševi i založi za sreću i ideale narodne* (*Den unge gren af Obrenović, der lever midt iblandt folket, næret af kærlighed og loyalitet over for folket, og gennemsyret af folkets ånd og traditioner, ligesom alle herskerne i Obrenovićs hus var gennemsyret af, vil forberede sig på at være entusiastiske og forsvare folkets lykke og idealer*), Ristić et al.: 'Proklamacija'. Obrenović-dynastiet var fortsat en integreret del af det serbiske nationale erindringsfællesskab, da det serbiske kongehus inkarnerede det serbiske folks historie og ortodokse tro. Som et indfødt fyrstehus indtog det en særstilling i Europa. Kong Alexander 1. blev salvet i 1889 i 500-året for slaget i Kosovo på Solsortesletten. Salvingen fandt sted i Žiča-klosteret, hvor syv serbiske konger fra Nemanjić-dynastiet, som i perioden 1166-1371 sad på den serbiske trone, var blevet kronet. Det middelalderlige Nemanjić-dynasti repræsenterede storhedstiden i serbisk historie, og salvingen havde til formål at forlene

Obrenović-dynastiet med en fornyet historisk, religiøs og symbolsk legitimitet, Rajić og Leovac: *Istorija srpskog*, 251. Kong Alexander 1. arresterede regentskabet i 1893 og erklærede sig selv som en myndig monark. I 1894 vendte den abdicerede kong Milan 1. tilbage til Serbien, og i 1898 blev han udnævnt til øverstkommanderende for den serbiske hær. I denne periode blev den tidligere konge betragtet som Serbiens de facto hersker. I 1898 blev der idømt strafe mod de radikale og russofile partier, som retten forsøgte at forbinde med et attentatforsøg på den tidligere kong Milan.

Obrenović-dynastiet var i krise, og man søgte derfor at genetablere det traditionsrige fyrstehus' position i Serbien ved at hylde fyrstehusets grundlægger, Miloš Obrenović 1. Han var serbisk statsoverhoved fra 1815-17 og fyrste af Serbien i perioderne 1817-39 og 1858-60, eftersom han havde været en central figur i de serbisk-nationale oprør (1804-17) mod Det Osmanniske Rige som leder af den anden serbiske opstand mod det osmanniske styre (1815-17). Den 24. juni 1898 foretog man den officielle indvielse af et monument til minde om Miloš Obrenovićs befrielse af byen Požarevac (24. juni 1815) og Serbien fra osmannerne under det andet serbiske oprør. Værket var skabt af billedhuggeren Đorđe Jovanović (1861-1953). Indvielsen blev overværet af rekordmange, 7.-8.000 mennesker, og med deltagelse af repræsentanter fra hele det officielle Serbien med kong Alexander 1., den tidligere kong Milan 1. og den serbiske regeringsleder, Vladan Đorđević (1844-1930, regeringsleder fra 1897-1900), i spidsen. Regeringschefen holdt en tale på indvielsesdagen, hvor han portrætterede Miloš 1. som "Serbiens frelser" og "Fædrelandets fader", skaberen af den moderne serbiske statsdannelse og grundlæggeren af Obrenović-dynastiet (i translittereret form og i min danske oversættelse):

U vasalnoj Kneževini Srbiji nema ni jedne grane državnog ustrojstva, nema ni jedne grane narodnoga života, za koju Knez Miloš nije dao prvu zdravu misao, koju on nije lično sam ostvario, razvijao, unapređivao. I unutrašnje uređenje i spoljna politika, i pravda i prosveta, i građevine i privreda, i finansije i vojska kneževine Srbije, sve ono, na čemu su docnije Knez Mihailo i Kralj Milan I podizali zgradu moderne srpske države, sve je to tvorevina velikoga Kneza (*I vasalfyrstendømmet Serbien er der ikke en eneste gren af statsstrukturen, der er ikke en eneste gren af det nationale liv, som fyrst Miloš ikke gav den første solide idé til, som han ikke personligt realiserede, udviklede og forbedrede. Både den interne organisation og udenrigspolitik, retfærdighed og uddannelse, bygninger og økonomi, finanser og fyrstendømmet Serbiens hær, alt som fyrst Mihailo og kong Milan 1. senere byggede den moderne serbiske stats bygning på, alt dette er storfyrstens skabelse*), Ilić: '"Miloš u parku"', 165-66.

Ifølge Đorđević var Miloš 1. den Store en ekstraordinær statsmand og grundlæggeren af alle de vigtigste statsinstitutioner; en arv, som fyrsterne Mihailo Obrenović 3. (fyrste af Serbien fra 1839-42 og fra 1860-68 og søn af Miloš 1.) og Milan 1. (fyrste fra 1868-82 og konge fra 1882) havde formået at fastholde og videreføre. Den serbiske regeringsleder identificerede monarken med det serbiske folks legemliggørelse i det 19. århundrede, hvorfor Obrenović-dynastiet var en fasttømret del af den serbiske nationale identitet. Miloš 1. havde også i den serbiske toppolitikers optik ikke mindst evnet at balancere Serbiens geografiske, kulturelle og historiske placering mellem Øst og Vest, mellem Rom og Byzans, mellem ortodoksi og katolicisme, mellem islam og kristendom og mellem slaviske og ikke-slaviske aspirationer. Đorđević fremstillede Miloš 1. som en middelalderlig ridder, der heroisk havde forsvaret den kristne, europæiske civilisation, ibid., 165-66. Den lokale distriktshøvding, Kosta Jezdić (1853-1930), holdt ligeledes en tale, i hvilken han sammenlignede Miloš 1. med Hannibal, Cæsar, Bonaparte og Suvorov (den russiske general Alexander Suvorov (1730-1800)), men han var større end selv de største hærførere i historien (i translittereret form og i min danske oversættelse): *jer on nije imao ni Zamu, kao Hanibal, ni Moskvu i Vaterlo kao Napoleon* (*fordi han hverken havde Zama, som Hannibal, eller Moskva og Waterloo, som Napoleon*), ibid., 166. Hannibal (247 f.Kr.-183-181 f.Kr.) og Napoleon 1. Bonaparte led deres endelige nederlag i slagene ved hhv. Zama (202 f.Kr.) og Waterloo (18. juni 1815). Napoleon 1. led desuden nederlag i sit felttog mod Rusland i 1812. For Jezdić havde Miloš 1. formået at give serberne deres nationale frihed tilbage efter fem århundreders slaveri. Jezdić adresserede afslutningsvis kong Alexander 1. som søn af den første serbiske konge efter Kosovo (Milan 1.), dvs. efter 1389. Kosovo blev en del af Serbien efter Balkankrigene (1912-13). Det middelalderlige serbiske kongerige (1217-1346) blev i 1346 omdannet til et zarrige, som gik til grunde i 1371. Jezdić fandt desuden, at kong Alexander 1. var en værdig arvtager til Miloš 1. den Store, ibid., 166. Den overvældende hyldest kunne ikke skjule, at Obrenović-dynastiet var begyndt at synge sin svanesang. Blot fem år senere blev dynastiet afsat som Serbiens kongehus.

Peter 1. blev kronet som serbisk konge i 1904, og denne kroning blev ikke efterfulgt af en jugoslavisk kroning efter oprettelsen af det jugoslaviske kongerige i 1918, hverken for ham eller hans to efterfølgere som jugoslaviske monarker. Da kong Peter 1. døde den 16. august 1921, udtalte præsidenten for det jugoslaviske parlament, kroaten Ivan Ribar (1881-1968, præsident for parlamentet fra 1920-22), mindeord i parlamentet om den afdøde monark (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Njegov idealan život, Njegova retka čednost, ustrajnost i požrtvovanost, Njegova besmrtna dela y

službi narodu i otadžbini, Njegova velika ljubav spram naroda, mučeništvo kroz celi život, traže takav jedan istorijski prikaz koji je danas makar i približno nemoguće dati, a da ce podjednako ne izvrgnemo opasnosti da ce nećemo ogrešiti o poštovanje i blagodarnost, koje će i poznije generacije, dogod bude našeg naroda, gajiti spram Velikoga Kralja Petra, Kralja Osloboditelja i Ujedinitelja. Kralj Petar ulazi y istoriju našeg naroda kao posebna pojava. Njegovim dolaskom na Prestolje Kraljevine Srbije počinje jedan novi, posebni period y istoriji našeg naroda, a taj posebni džeriod svršava Njegovom smrću….On je došao na Prestolje sa jednim stalnim, određenim pravcem y pitanjima realizovanja ideala celokupnog našeg naroda. On si je odmah stavio y dužnost, da kao Kralj Srbije, zajedno sa svojim narodom, povede i izvrši oslobođenje onog dela našeg naroda, koji je do tada bio zarobljen po našim neprijatljima, i da ga tako oslobođenog, zajedno sa osloboditeljima, ujedini y jednu veliku i jaku narodnu državu (*Hans ideelle liv, hans sjældne kyskhed, udholdenhed og selvopofrelse, hans udødelige gerninger og tjeneste for folket og moderlandet, hans store kærlighed til folket, martyrdøden gennem hele hans liv, de leder efter sådan en historisk beretning, som i dag er endog tæt på umulig at give, og at vi heller ikke vil udsætte os selv for den fare, at vi ikke synder mod respekt og taknemmelighed, som senere generationer, så længe vores nation eksisterer, vil dyrke mod den store konge Peter, kongen Befrier og forener. Kong Peter træder ind i vores historie som et særligt fænomen. Med sin bestigelse af kongeriget Serbiens trone begyndte en ny, speciel periode i vores folks historie, og den særlige hærgen ender med hans død. Han kom til tronen med en konstant, bestemt retning for øje, en realisering af vores helheds idealer. Han gjorde det straks til sin pligt, det som konge af Serbien, sammen med sine egne at lede folket og gennemføre befrielsen af den del af vores folk, som indtil da var blevet taget til fange af vore fjender, og at han således befriede, sammen med befriere, og forenede os i én stor og stærk nationalstat*), Čedomil og Brašić: *Jugoslovenske*, 365-66.

Ifølge Ribar havde den serbiske monark i skikkelse af Peter 1. formået at transcendere sin serbiske nationalitet og forene sydslaverne i en ny nationalstat i 1918. Med sin heltemodige optræden under Balkankrigene (1912-13) og 1. verdenskrig (1914-18) havde kongen befriet de øvrige sydslaviske nationer for et undertrykkende østrig-ungarsk fremmedherredømme. Det serbiske kongehus og monarki havde dermed i Ribars optik transformeret sig til et ukrænkeligt jugoslavisk nationalt symbol. Peter 1.s efterfølger på den jugoslaviske trone, kong Alexander 1. (1921-34), antog som monark regenttitlen kong Alexander 1., skønt han ikke var den første konge af Serbien med navnet Alexander, jf. kong Alexander 1. (1889-1903). Dette valg var for at understrege det historisk epokegørende i det nationale sydslaviske projekt, som den jugoslaviske statsdannelse var et markant

udtryk for. Kongeriget Serbien ophørte med at eksistere efter 1918, da kongeriget Jugoslavien i 1918 blev organiseret som en enhedsstat ligesom kongeriget Italien i 1861. Den tyske nationalstat i 1871, kejserriget Tyskland, var modsat kongeriget Italien i 1861 og kongeriget Jugoslavien i 1918 organiseret som et føderativt monarki med de resterende tyske fyrste- og bystater som delstater. Selvom kongeriget Italien blev udformet som en enhedsstat i 1861, valgte man i det italienske kongehus at følge de dynastiske traditioner fra kongeriget Sardinien-Piemonte i forhold til valg af regenttitler modsat det jugoslaviske kongehus, Karađorđević-dynastiet. Jugoslaviens forfatning fra 1921, ”Vidovdan-forfatningen”, definerede det konstitutionelle monarki inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati i Jugoslavien, indtil kong Alexander 1. afskaffede konstitutionen i 1929 til fordel for et monarkistisk diktatur. Det absolutistiske monarki holdt til 1931, hvor en ny forfatning blev vedtaget. Forfatningen genindførte det konstitutionelle monarki med betydelige magtbeføjelser til kongemagten, bl.a. retten til at erklære krig og slutte fred, dog skulle en krigserklæring have parlamentets tilladelse, hvis landet ikke blev angrebet (§ 31). 1931-forfatningen bestemte, at kongen ikke uden parlamentets tilladelse måtte være statsoverhoved i et andet land, hvor der ikke var nogen bestemmelse om et kvalificeret flertal (§ 33). Hvis der ikke var mandlige efterkommere, måtte kongen udnævne en efterfølger fra en sidelinje. Hvis kongen ikke havde gjort dette inden sin død, skulle parlamentet vælge en konge fra samme dynasti (§ 37). Dynastiet var Karađorđević, som således implicit i forfatningen fik tilkendt en særlig national betydning for det nye, multinationale kongerige. De jugoslaviske monarkers officielle titulatur lød ”af Guds nåde og af folkets vilje Konge af Jugoslavien” (i perioden 1918-29 Konge af Kongeriget af Serbere, Kroatere og Slovenere), royalfamily.org. ’HM King Peter I’, ’HM King Alexander I’; Bjelajac: ’King Petar I’, 95-113; en.m.wikisource.org. ’Constitution of Yugoslavia (1931)’; Farley: ’Aleksandar Karadjordjević and the Royal’, 51-86.

Den 8. juni 1922 ægtede kong Alexander 1. den rumænske prinsesse Marie (1900-61), datter af kong Ferdinand 1. Jugoslavien og Rumænien hørte begge til lande, der havde draget fordel af fredsslutningerne efter 1. verdenskrig. På selve bryllupsdagen trykte det serbiske dagblad *Politika* et digt til den nyformælede monark, ”Pozdrav Istrana” (”Hilsen fra Istrien”), forfattet af den kroatiske digter Riko Ispod Učke, Učke: ’Pozdrav’, 2. Digtet, som var på fire strofer, var nederst forsynet med følgende hilsen: ”Sa obala gorkog Jadrana 1922” (”Fra kysten af det bitre Adriaterhav i 1922”). Digtets fjerde strofe lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Tebu pozdrav malju u srenu Tu žele Raj na zemlju sanja uz uremulu Drugu…	Jeg hilser dig og ønsker dig held og lykke Han drømmer om himlen på jorden med den elskede anden…

…A onu ns namrag u kunuce oujele. Da skruvaju svoju u žalosm u mugu!	…Og den der skal vi spise i køkkenet. For at gemme deres sorg i kruset!

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Učke dus med den jugoslaviske kong Alexander. De fleste europæiske konge- og fyrstehuse deltog i bryllupsfestlighederne i Beograd, hvilket var et udtryk for, at Karađorđević-dynastiet var blevet taget til nåde i det fyrstelige Europa efter attentatet i 1903 på Serbiens kong Alexander 1. Učke udtrykte med sit digt en national sorg over, at de slaviske befolkningsgrupper på Istrien-halvøen var kommet under italiensk styre ved fredsslutningen efter 1. verdenskrig.

Den jugoslaviske nationalsang, ”Himna Srba, Hrvata i Slovenaca” (”Hymne for serberne, kroaterne og slovenerne”) (1919-29) og ”Himna Kraljevine Jugoslavije” (”Hymne for kongeriget Jugoslavien”) (1929-41), blev skrevet i 1918 på grundlag af elementer fra den serbiske nationalsang, ”Bože pravde” (”Retfærdighedens Gud”), den kroatiske, ”Lijepa nańa domovino” (”Vores smukke hjemland”), og den slovenske, ”Naprej, zastava slave” (”Fremad, herlighedens banner”). Nationalsangens sidste vers var direkte henvendt til monarken. Nedenfor gengives det i en translittereret form (på basis af serbokroatisk) og i min danske oversættelse:

Bože spasi, Bože hrani Našeg Kralja i naš rod! Kralja Petra, Bože hrani, Moli ti se sav naš rod.	Gud beskytte vores ædle monark Gud våge over stort og småt, Gud støtte og vejlede Kong Peter, Gud forsvare og bevare os alle!

”Gud støtte og vejlede Kong Peter” blev ændret til ”Gud støtte og vejlede Kong Alexander”, da kong Alexander 1. besteg tronen i 1921. På grund af sit monarkiske element ophørte sangen som nationalsang med det jugoslaviske monarkis fald i 1945, formelt allerede i 1941 med Aksemagternes invasion, nationalanthems.info. ’Yugoslavia (1919-1945)’.

Den kroatiskfødte forfatter og journalist Niko Bartulović (1890-1945) var en af de førende ideologer i den sydslaviske nationale bevægelse og grundlægger af Organisationen af Jugoslaviske Nationalister i 1921. I 1929 skrev han et digt, der tilskrev Serbien hovedrollen som den afgørende statslige aktør i foreningen af de slaviske folk, analogt med Sardinien-Piemontes position i den italienske samling, Banac: op.cit., 103-04. Digtet er nedenfor gengivet i en translittereret form (på basis af serbokroatisk) og i min danske oversættelse:

A mi ovamo, sa plavog Jadrana, gdje goli krš cvate, umjesto ruža, Slavjanstvo hoćemo, sve od Japana	Og vi her, fra det blå Adriaterhav, hvor den bare karst blomstrer, i stedet for roser, Vi ønsker slavisk forening, hele vejen fra Japan

do pošljednje hridi kod Palagruža!	til vores sidste rev nær Palagruṇa!
Hoćemo slogu, snagu i ponos, - mi djeca sunca, mora i vjetra, - i čekamo vjerno, -jer doći mora! - našega Kralja, našega Petra!	Vi ønsker enhed, magt og stolthed, - vi solens, havets og vindens børn, - og vi venter trofast, for han skal komme! - vores konge, vores Peter!

Bartulović stammede fra Dalmatien i Kroatien, og Palagruṇa er navnet på en kroatisk øgruppe i Adriaterhavet, som er tættere på den italienske kyst end på Dalmatien. Foreningen af alle slaviske nationer ville nå fra det østslaviske Ruslands grænse til Japan i øst og til den kroatiske øgruppe i Adriaterhavet i vest. ”Vores Peter” er en reference til den navnkundige serbiske monark Peter 1., som var det forenede sydslaviske monarkis første konge. Det serbiske monarki blev således eksplicit forbundet med drømmen om at realisere et forenet (syd)slavisk rige, analogt med det italienske monarkis position i den italienske offentlighed. Kong Peter 1. antog ved sin serbiske tronbestigelse i 1903 regenttitlen Peter 1. og så dermed bort fra fyrst Peter (892-917), der var den første serbiske monark med et kristent (ikke-slavisk) navn. Efter kong Peter 1. stod der en særlig nimbus over navnet Peter i den serbiske offentlighed, og i 1929, hvor digtet blev skrevet, hed den jugoslaviske tronfølger Peter (2.), som var blevet født i 1923. Under 2. verdenskrig tilsluttede Bartuloviš sig de serbiske tjetnikker. Parallelt med denne slaviske nationalisme fortsatte den serbiske nationalisme i mellemkrigstiden. Et poetisk eksempel på denne tradition er den serbiske digter Vladimir Stanimirović (1881-1956), som i 1935 skrev et digt om den gamle serbiske Kosovo-konge, Tsar Lazar, serbernes fyrst Lazar (1373-89), som faldt i slaget på Solsortesletten i Kosovo den 28. juni 1389. Stanimirović så i digtet den faldne zar Lazar genopstå for øjnene af det serbiske folk, ibid., 141. Slaget på Solsortesletten fik kolossal stor betydning for udviklingen af det serbiske nationale erindringsfællesskab og den serbiske nationale identitet, da udfaldet af slaget betød mere end 400 års fremmedherredømme under det osmanniske styre.

Modstanden i Kroatien mod det serbisk-dominerede styre i Jugoslavien fra 1918 og Karađorđević-dynastiet var ikke centreret omkring ønsket om en genskabelse af et uafhængigt kroatisk monarki, men derimod om etableringen af en kroatisk republik, som dog også blev italesat som en reetablering af ”Tomislavs stat”, efter ovennævnte kong Tomislav 1. Denne holdning blev repræsenteret af de såkaldte frankister, navngivet efter den kroatiske politiker Josip Frank (1844-1911), som advokerede for en kroatisk national uafhængighed af det østrig-ungarske dobbeltmonarki, ibid., 260-70. Den fremtrædende kroatiske politiker Stjepan Radić (1871-1928) advokerede for en uafhængig kroatisk republik efter fransk og amerikansk forbillede, idet han benægtede, at der fandtes noget nationalt fællesskab, *narodno jedinstvo*, mellem kroatere og serbere, ibid., 237-48. I avisen *Srpsko kolo*, i artiklen ”Šta treba da traže crkvene opštine” (”Hvad

kirkekommunerne skal kigge efter", 2), som var hovedorganet for Det Demokratiske Partis serbiske bonderåd i Kroatien-Slavonien, blev der derimod den 10. juni 1920 udtrykt en overbevisning om et historisk og nationalt fællesskab mellem kroatere og serbere i den nye jugoslaviske statsdannelse: *Den kroatiske broder sidder i forsamlingen i Beograd. Onkel Peter er deres konge lige så sikkert som han er serbernes konge, Alexander er deres regent, og der er kroater blandt ministrene i Beograd, ligesom serberne* (min oversættelse).

Den montenegrinskfødte kronprins Alexander (1.) af Serbien havde som hærfører udmærket sig i Balkankrigene (1912-13) og 1. verdenskrig. Fra 1914 var han regent for sin far, kong Peter 1. Kong Alexander 1. blev sammen med den franske udenrigsminister, Louis Barthou (1862-1934, udenrigsminister ad to omgange i 1917 og 1934 og premierminister i 1913), myrdet i Marseille den 9. oktober 1934 af den bulgarske nationalist Vlado Chernozemski (1897-1934), der var medlem af en makedonsk revolutionær organisation, som fik støtte fra den kroatiske Ustaša-bevægelse, ledet af den kroatiske fascist Ante Pavelić (1889-1959). Præsidenten for det jugoslaviske senat, Ljubomir Tomašić, holdt i parlamentet en mindetale om den myrdede monark:

Jugoslovenski narod, gde god ga ima, oplakuje danas smrt svoga ljubljenog. Kralja Viteza, koji je najlepše doba Svoga života proveo na bojnom polju. Zadojen narodnim zavetom osvećenja Kosova i narodnog ujedinjenja, kad druga sredstva više nisu pomagala, On leti od pobede do pobede, da ovenčan slavom izvojšti naša vekovna prava bojnim oružjem i osvešta naše parodne ideale. Izvršujući to veliko delo, ne zna za osvetu, i pruža vitešku desnicu dotadašnjim protivnicima. Jugoslovenski narod oplakuje svoga Kralja Ujedinitelja, koji je ceo ostatak. Svoga života posvetio unutrašnjoj konsolidaciji Svoje zemlje i duhovn ujedinjenja Svoga naroda. Vidovitošću koja ga izdvaja nad mnoge istorijske velikane, odabire za taj cilj onaj put, za koji neobičnom intuicijom oseća da je duši njegova naroda najbliži, i prema tome za uspeh najpovoljniji. Stvorivši i sredivši veliku i moćnu državu, ostavlja nam je y amanet svojim poslednjim rečima: Čuvajte Jugoslaviju, i time obeležava put kojim nam je poći. Zahvalnost svoju prema Kralju Junaku, državniku i narodnom ujedinitelju, posvedočićemo ako samrtne reči. Njegovog Amaneta izvršimo i do kraja i od srca. Veliki ratnik, završivši epohu, vojnu po nuždi, uvereni pobornik mira, onim istim elanom kojim je vodio ratove, za ideale svoga naroda, odaje ces vom veličinom Svoga uma delu mira. Besprimerno hrabar y svakoj borbi, hrabro, bez obzira na opasnosti koje prete, izvršavao je dužnost apostola mira, i na tome delu čiste plemenitosti našao je mučeničku smrt (*Det jugoslaviske folk, hvor end det er, sørger over sin elskedes død i dag. Kongen Ridderen, der var i sin smukkeste alder, og som tilbragte sit liv på slagmarken. Stod fast ved det nationale løfte om indlemmelse af*

Kosovo og national forening, når andre midler ikke hjalp mere, Han fløj fra sejr til sejr, rejste sig kronet med herlighed vores ældgamle rettigheder med krigsvåben og helligede vores patriotiske idealer. I sin udførelse af det store arbejde kendte han ikke til hævn, og rakte en ridders højre hånd til tidligere modstandere. Det jugoslaviske folk sørger over deres egen Konge Foreneren, som er hele resten. Han viede sit liv til den indre konsolidering af sit land og åndelig forening af sit folk. Den fremsynethed, der adskiller ham fra mange historiske berømtheder, ses i det mål, den vej, som han følte med usædvanlig intuition tættest på sit folks sjæl, og derfor den mest succesrige og den mest gunstige. Efter at have skabt og arrangeret en stor magtfuld stat, overlader han den til os med sine sidste ord: Beskyt Jugoslavien, og markerer dermed for os vejen, som vi skal gå i taknemmelighed over for kongen. Vi vil vidne om heltens, statsmandens og vort folks foreners døende ord. Lad os udføre hans løfte til ende og fra vore hjerter. Den store kriger, efter at have afsluttet en epoke, militær af nødvendighed, overbevist tilhænger af fred, med samme iver, hvormed han førte krige, for sit folks idealer, vil han give med al sit sinds storhed til fredens værk. Usammenlignelig modig i hver kamp, modig, uanset de farer, der truede, han udførte fredsapostlens pligt, og i det arbejde fandt han en ren og ædel martyrdød), Čedomil og Brašić: op.cit., 406.

Tomašić fandt, at kong Alexander 1. med sin død var indtrådt i martyrernes rækker i den serbiske og jugoslaviske historie. Kongens livsværk i form af Jugoslavien, etableret gennem et altopofrende militært virke under Balkankrigene og 1. verdenskrig, vil dog leve videre uden ham ved statsroret. Kong Alexander 1.s næstældste søn, prins Tomislav af Jugoslavien (1928-2000), blev opkaldt efter den kroatiske middelalderkonge Tomislav (1.) (ca. 925-28), Kroatiens første konge. Den kroatiske politiker Stjepan Radić foreslog to kroatiske navne, Zvonimir og Tomislav, da kongens ældste søn, Peter (2.) (født i 1923), havde fået et traditionelt serbisk navn. Kong Alexander 1. valgte navnet Tomislav. Prinsen blev døbt den 25. januar 1928. Det jugoslaviske kongehus anerkendte med denne navngivning, at den nye monarkiske statsdannelse omfattede tidligere fyrstestater, herunder kongeriget Kroatien. Det jugoslaviske monarki anvendte således dåbsceremonien som en historisk og national legitimering af det jugoslaviske kongehus. I 1925 skiftede byen Duvno i det nuværende Bosnien-Hercegovina navn til Tomislavgrad efter den første kroatiske konge i 1000-året for kongens kroning, som angiveligt fandt sted i byen. Kong Alexander 1. gav sin tilladelse til navneskiftet i et officielt dekret, der dog ikke nævnte kong Tomislav af Kroatien. I den kommunistiske periode fra 1945-90 blev byen atter benævnt Duvno. I 1990 fik byen sit gamle nationalpolitiske navn Tomislavgrad tilbage. Den fremtrædende kroatiske politiker Stjepan Radić skrev i anledning af navneskiftet i 1925 et hyldestdigt til den jugoslaviske kong Alexander 1.,

Radić: 'Živio kralj'. Digtet, der bar titlen "Živio kralj! Živjela kraljica!" ("Længe leve kongen! Længe leve Dronningen!"), var på seks strofer og lød som følger:

Hrvatski sokol sad k Tebi leti Zvijezdo Karađorđeva doma Iznad oblaka, munja i zvona, Pozdrav će tebi donijeti.	Den kroatiske falk flyver nu til dig, Stjernen i Karađorđes hjem, Over skyerne, lynene og klokkerne, Den vil bringe dig hilsener.
Pozdrav od roda Hrvata Roda seljaka, ribara, Koji nauk povijesti shvata I seljačku državu stvara.	Hilsener fra den kroatiske familie, Familien af bønder og fiskere, Som forstår historiens lektioner Og skaber en bondestat.
Stvara ju sa srpskim džinom Slavenskoga uma dubinom, Slavenskoga srca širinom, Sokolskoga lijeta visinom.	Han skaber de med den serbiske kæmpe, Med dybden af det slaviske sind, Bredden af det slaviske hjerte, Højden af Falkens sommer.
Na tisućljetne duvanjske dveri Tomislava, kralja seljaka, Karađorđeva zvijezda treperi Snagom sunčanih zraka.	På de tusind år gamle Duvno-porte til Tomislav, bøndernes konge, Flimrer Karađorđes stjerne med Kraften fra solens stråler.
Novi su dani, novo je doba, Tirana nema, nema ni roba. Pjesme se poju, pletu se vijenci Složni Hrvati, Srbi, Slovenci.	Det er nye dage, nye tider, Der er ingen Tirana, ingen slaver. Sange synges, kranse væves, Kroater, serbere, slovenere forenes.
Do zvijezda kruže ko sokolovi Novo je doba, dani su novi Pravice, mira i rada. A Ti nas Bože sve blagoslovi, Sporazum vječno da vlada.	De kredser som falke til stjernerne. Det er en ny æra, nye dage med Retfærdighed, fred og arbejde. Og Du, Gud, velsigne os alle, Må aftalen regere for evigt.

For Radić havde Karađorđević-dynastiet i form af kong Alexander 1.s accept af navneskiftet symbolsk forenet sig med den kroatiske bondenation og dens stolte historie. Der gik ifølge Radić en lige historisk linje fra middelalderens kroatiske kong Tomislav til den sydslaviske nationale samling i 1918 under det serbiske Karađorđević-dynasti, som med sin heroiske indsats under 1. verdenskrig havde formået at samle de sydslaviske brodernationer under sig i én fælles statsdannelse. Radić og med ham store dele af den kroatiske offentlighed havde politisk på et årti flyttet loyaliteten fra den habsburgske monark over republikanisme til en fornyet troskab over for det moderne jugoslaviske

kongehus og det sydslaviske kongepar, kong Alexander 1. og dronning Marie. Forbrødringen mellem nationaliteterne i Jugoslavien var dog svært at opretholde. Radić blev skudt i parlamentet i juni 1928 af en serbisk nationalist, og han døde knap to måneder senere af skudsårene i maven. Som en følge af attentatet afskaffede kong Alexander 1. forfatningen, opløste parlamentet og udråbte et kongeligt diktatur. Kong Peter 1.s ældste søn, kronprins Georg af Serbien (1887-1972), myrdede i 1909 sin tjener, og som følge heraf blev han tvunget til at opgive sit arvekrav på tronen til fordel for sin yngre bror, Alexander (1.). I 1947 formæledes han med Radmila Radonjić (1907-93), der var medlem af adelsslægten Radonjiš, som besad den arvelige titel som guvernør i Montenegro. Denne titel blev tildelt slægten af republikken Venedig i 1756. Denne ægteskabsforbindelse kunne udlægges som tegn på en art forsoning mellem Serbien og Montenegro, efter at de to stater havde været i voldsom strid med hinanden i årene op til dannelsen af kongeriget Jugoslavien i 1918. Monarkiet var dog blevet afskaffet i Jugoslavien i 1945, og kronprins Georg havde som det eneste medlem af den kongelige familie fået lov til at blive boende i Jugoslavien efter afslutningen af 2. verdenskrig. Kronprins Georg blev sammen med sin gemalinde bisat i Skt. Georg Kirken på Oplenac-bjerget i Topola. Kong Peter 2. var under 2. verdenskrig i eksil i Storbritannien. Kongen var pilot i det britiske luftvåben, RAF, under krigen. En serbisk patriotisk folkesang med titlen ”Kralju Pero, srpski sine” (”Kong Peter, serbisk søn”) udtrykker de serbiske tjetnikkers forhold til monarkiet under den eksilerede kong Peter 2., Dević: ’Iz albuma’. Sangens to første vers var oprindeligt en folkemusikkreation (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Kralju Pero srpski sine, kad ćeš doći do planine, do planine Ravne Gore gde se srpske čete bore?	Kong Peter, serbisk søn, hvornår når du bjerget, til bjerget Ravna Gora hvor de serbiske tropper kæmper?
Pa da vidiš čika Dražu i njegovu Gorsku Stražu. I da vidiš oficire, oficire, komandire.	Så du kan se onkel Draža og hans bjerggarde. Og så du kan se officererne, officererne, kommandørerne.

Den serbiske modstandsbevægelse kaldtes for tjetnikkerne, der blev ledet af Draža, som var hæderstilnavnet for Dragoljub Mihailović (1893-1946). Ravna Gora var navnet for det serbiske højland i det centrale Serbien, hvor tjetnikkerne som bevægelse opstod i 1941. Under krigen endte tjetnikkerne med at samarbejde med den tyske besættelsesmagt. Kong Peter 2. var ifølge sangen en

søn af Serbien, som dermed søgte at monopolisere monarkiet som national institution i en situation, hvor Jugoslavien under besættelsen reelt var blevet opløst som statsdannelse. En anden serbisk fædrelandssang fra 2. verdenskrig med titlen ”Omladinci, Ravnogorci” (”Ungdom, Ravna Gora”) var henvendt til ungdommen i Ravna Gora-bevægelsen, også kaldet tjetnikker, ibid. Sangen bestod af tre vers og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Omladinci, Ravnogorci
svoju zemlju brane. Sve za
narod i za Kralja, Petra
Drugog od Balkana. Napred stupaj, mačem
lupaj,
ura na sve strane!

Ura, ura iz gudura
niču čete nove.
Ova zemlja srbinova hrani
sokolove. Sve za narod i za
Kralja, boriti se kako
valja. Napred stupaj, mačem
lupaj,
ura na sve strane!

Za krst časni i slobodu
Ravnogorci ginu,
i za svoju napaćenu
milu otadžbinu. Sve za
narod i za Kralja, Petra
Drugog od Balkana. Napred stupaj, mačem
lupaj,
ura na sve strane!

Ungdom, Ravna Gora
forsvarer deres land. Alt for
folket og for kongen, Peter
II af Balkan. Træd frem, slå
med jeres sværd,
hurra i alle retninger!

Hurra, hurra, nye tropper
dukker op fra kløfterne.
Dette serbiske land fodrer
falkene. Alt for folket og for
kongen, kæmp som det
skal. Træd frem, slå med
jeres sværd,
hurra i alle retninger!

For ære- og frihedskorset,
dø Ravna Gora,
og for deres elskede,
lidende hjemland. Alt for
folket og for kongen, Peter
II af Balkan. Træd frem, slå
med jeres sværd,
hurra i alle retninger!

I midten af 1941 åbnede den jugoslaviske eksilregering i London forhandlinger med den græske eksilregering om en Balkan-konføderation efter krigen bestående af Jugoslavien, Grækenland og Bulgarien, når kong Boris 3. var blevet afsat fra tronen. Den 15. januar 1942 underskrev Jugoslavien og Grækenland en aftale, der bl.a. forpligtede de to lande til at have en fælles valuta, en toldunion, efter krigen. Kongerne Peter 2. og Georg 2. understregede, at en eventuel kommende Balkan-union gerne skulle inkludere alle stater på Balkan-halvøen. Disse bestræbelser afspejlede sig i ovennævnte sang, hvor kong Peter 2. fremstilledes som hele Balkans konge. En tredje kampsang fra besættelsestiden under 2. verdenskrig er sangen ”Živela srbija” (”Længe leve Serbien”), ibid. Sangen bestod af fire vers og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Kralju Pero mi bi hteli znati, kako će se ova zemlja zvati?	Kong Peter, vi vil gerne vide, hvad dette land skal hedde?
Do Mostara sve Srbija stara, od Mostara i nova i stara.	Hele vejen til Mostar, det gamle Serbien, fra Mostar, både det nye og det gamle.
Poručuje Kraljica Marija, nek se zove Velika Srbija.	Dronning Marie siger, lad det kaldes Storserbien.
Ova mi je pesma najmilija, Kad zapevam – Živela Srbija!	Dette er min yndlingssang, når jeg synger – Længe leve Serbien!

De serbiske nationalisters drøm om et Storserbien var nært knyttet til Karađorđević-dynastiet og den eksilerede kong Peter 2. og dennes mor, enkedronning Marie. I juli 1945 fik kong Peter 2. en søn, kronprins Alexander af Jugoslavien (1945-). For at kunne indtræde i arvefølgen skulle han være født på jugoslavisk territorium, hvorfor den britiske regering ved en særlov gjorde suite 212 på Hotel Claridge's i London til jugoslavisk territorium for en dag. Da Jugoslavien praktiserede "jus sanguinis" i forhold til tildeling af statsborgerskab, var det ikke nødvendigt at gøre barselssengen til midlertidigt jugoslavisk territorium for at gøre kronprins Alexander til jugoslavisk statsborger. Men da Storbritannien følger "jus soli" som princip, var det nødvendigt for Storbritannien at aflægge sit territorium provisorisk for derved at undgå, at barnet automatisk ville blive britisk statsborger. I 1947 blev den eksilerede jugoslaviske kongefamilie frataget deres jugoslaviske statsborgerskab. I 1960'erne fik kronprins Alexander tilkendt et britisk statsborgerskab på baggrund af den såkaldte Sophie Naturalisationslov, som blev vedtaget af det engelske parlament i 1705. Naturalisationsloven fastslog, at alle ikke- katolske efterkommere af kurfyrstinde Sophie af Hannover (1630-1714) automatisk var engelske, fra 1707 britiske statsborgere. Kronprins Alexander af Jugoslavien, der bl.a. var otte gange tipoldebarn af kurfyrstinde Sophie, fik bekræftet sit britiske statsborgerskab, på trods af at loven blev afskaffet i 1948, da kronprins Alexander blev født, mens loven endnu var i kraft, Yust (red.): *Encyclopedia Britannica*, vol. 1, 573; Krińto (red.): *Duvanjski zbornik*, 44; Ramet: op.cit., 72-75; Clark: *The Sleepwalkers*, 15; Fenyvesi: *Royalty in Exile*, 211; Amos: 'Did a London hotel'.

I 1992 gik folkerepublikken Jugoslavien i opløsning efter det kommunistiske styres fald. Fra 1992-2003 var Serbien en delstat i Rest-Jugoslavien sammen med Montenegro, der ligesom Serbien havde været en delstat i Jugoslavien fra 1943. I 2003 skiftede den jugoslaviske føderation navn til Statsunionen af Serbien og Montenegro, der opløstes i 2006, hvorefter Serbien og Montenegro

erklærede sig for uafhængige nationalstater. Samme år antog kronprins (titulær konge) Alexander af Jugoslavien den serbiske kongetitel som prætentionstitel, da Alexander er overhoved for Karađorđević-dynastiet, der herskede i Serbien, før statsdannelsen Jugoslavien opstod. Kronprins Alexander besøgte for første gang sit fødeland i 1991. I 2001 fik familien deres statsborgerskab og sine konfiskerede ejendomme, bl.a. det gamle kongepalads i Beograd, tilbage af Serbien og Montenegro, Ramet og Pavlakovic (red.): *Serbia since 1989*.

Prins Tomislav af Jugoslavien flyttede som det første medlem af ekskongefamilien permanent tilbage til Serbien i 1992. I den første del af borgerkrigen i det tidligere Jugoslavien (1991-95), der fulgte i kølvandet på Sloveniens, Kroatiens, Bosnien-Hercegovinas og Makedoniens løsrivelse fra den jugoslaviske forbundsrepublik, organiserede serberne i Bosnien-Hercegovina sig i en selvudråbt uafhængig republik. Der var planer om, at prins Tomislav skulle udnævnes til fyrste af denne serbiske statsdannelse, men disse initiativer blev kraftigt imødegået af den lokale politiske ledelse. Han døde i år 2000 i Topola i Serbien, og han blev bisat i familiekrypten i Skt. Georg Kirken på Oplenac-bjerget i Topola. Prins Tomislavs yngre bror, prins Andreas af Jugoslavien (1929-90), begik selvmord i USA, hvor han også blev begravet. I 2013 blev hans jordiske rester overført til Serbien og bisat i Skt. Georg Kirken på Oplenac-bjerget i Topola. Prinsesse Elisabeth af Jugoslavien (1936-), datter af prins Paul af Jugoslavien (1893-1976), stillede i 2004 op til det serbiske præsidentvalg, på trods af protester fra kvartnevøen kronprins Alexander af Jugoslavien, som fastholdt, at den kongelige familie skulle holde sig ude af politik. Hun kom ind på en sjetteplads med 63.991 stemmer (ca. 2 % af stemmerne). Prins Paul døde i eksil i Paris i 1976, da han ved et probritisk kup blev afsat som prinsregent i 1941 for den mindreårige kong Peter 2. to dage efter at have underskrevet Tremagtspagten med Aksemagterne, som invaderede Jugoslavien ti dage efter, og han blev begravet i Schweiz på Bois-de-Vaux Kirkegården i Lausanne sammen med sin gemalinde, Olga (1903-97, født prinsesse af Grækenland og Danmark). I 1922 var prinsessen kortvarigt forlovet med den danske kronprins Frederik (9.). I forbindelse med forlovelsen udtalte et medlem af den græske koloni i Danmark, fabrikant Alfred Politópoulos, at prinsessen ligesom alle de øvrige græske prinser og prinsesser havde ført en demokratisk tilværelse. Denne tradition gik tilbage til den danskfødte kong Georg 1. *For os Grækere virker den forestaaende Forening af vore Kongehuse som et lykkeligt Symbol paa en endnu inderligere Forbindelse mellem vore to aandsbeslægtede Lande* (*Berlingske Tidende* 7.3.1922, ”Prinsesse Olga af Grækenland”, 4). Med prinsesse Olga som Danmarks kommende dronning var ringet sluttet for de græske glücksborgere, der stammede fra Danmark. Forlovelsen blev dog ophævet senere samme år, officielt med den begrundelse, at prinsesse Olga ikke ønskede at konvertere fra den ortodokse tro til den evangelisk-

lutherske folkekirke i Danmark. Prins Paul var nært knyttet til det britiske kongehus, han var uddannet i Storbritannien, og fra 1934 var han svoger til prins Georg (1902-42), hertug af Kent fra 1934, søn af den britiske kong Georg 5. (1910-36) og bror til kongerne Edward 8. (1936) og Georg 6. (1936-52), da denne ægtede prinsesse Marina af Grækenland og Danmark (1906-68), som var søster til prinsesse Olga. Prinsesse Marina beholdt sin ortodokse tro efter sit giftermål. Prinsesse Olga, der var opvokset i et hjem, hvor der blev talt engelsk, lærte at tale serbokroatisk, om end med en tydelig græsk accent. Prins Paul var udpræget filhellener og anglofil, og han var meget mistænksom over for det fascistiske Italien og Nazi-Tyskland. Jugoslaviens underskrivelse af Tremagtspagten forekom derfor at være et paradoks. Muligvis blev han tilskyndet hertil af sin svigerinde prinsesse Elisabeth (1904-55) og dennes ægtefælle, den tyske greve Carl Theodor af Toerring-Jettenbach (1900-67), som havde nære forbindelser til nazistpartiet. I 2011 blev han rehabiliteret ved det serbiske hof, og den 6. oktober 2012 blev han genbegravet i familiekrypten i Skt. Georg Kirken på Oplenac-bjerget i Topola i det centrale Serbien, sammen med sin gemalinde og sønnen prins Nikola (1928-54). Parrets ældste søn, prins Alexander af Jugoslavien (1924-2016), døde i Paris, og han blev bisat i Skt. Georg Kirken på Oplenac-bjerget sammen med sine forældre og bror. Kong Alexander 1.s gemalinde, dronning Marie af Jugoslavien (1900-61, født prinsesse af Rumænien som datter af kong Ferdinand 1. og dronning af Jugoslavien fra 1922-34), blev stedt til hvile i Storbritannien, hvor hun døde i eksil. Hun blev begravet på den kongelige begravelsesplads på Frogmore ved Windsor. Dronning Marie blev født i hertugdømmet Sachsen- Coburg-Gotha, hvor hendes morfar, hertug Alfred (1844-1900), var hertug. I 2013 blev hendes lig overført til Serbien og Skt. Georg Kirken på Oplenac-bjerget. Parrets ældste søn, kong Peter 2., som døde i eksil i USA i 1970, blev i samme anledning i 2013 sammen med sin gemalinde, dronning Alexandra (1921-93, født prinsesse af Grækenland og Danmark og dronning af Jugoslavien fra 1944-45), overført til Skt. Georg Kirken i Serbien. Eksdronning Alexandra blev begravet fra London og begravet i Grækenland på den kongelige kirkegård ved Tatoi Paladset. Det officielle Serbien har således i vidt omfang med disse symbolske genbegravelser taget sit tidligere kongehus til nåde og på samme tid forholdt sig til sin omtumlede historie. I 2017 ægtede prins Philip (1982-), kronprins Alexanders næstældste søn, Danica Marinković (1986-) i Beograd. Det var det første kongelige bryllup på serbisk jord siden 1922, hvor kong Alexander 1. giftede sig med prinsesse Marie af Rumænien. I 2018 kom prins Stefan, kronprins Alexanders sønnesøn, til verden i Beograd som det første drengebarn i den kongelige familie, der er født på serbisk jord i 90 år, siden prins Tomislav blev født i Beograd i 1928. Prinsesse Elisabeth blev født i Beograd i 1936. Prins Andreas blev født i den

slovenske by Bled i 1929. I 2020 flyttede prins Philip og prinsesse Danica med deres lille søn til Beograd, hvor prins Philip begyndte at tage timer i serbisk. I 2022 gav prins Philips ældre bror, den barnløse prins Peter (1980-), afkald på titlen som arveprins for sig selv og sine efterkommere til fordel for prins Philip. I 2023 fik prins Philip og prinsesse Danica en datter, prinsesse Maria, Weinraub: 'The Princess's Awakening'; royalfamily.org. 'HM Queen Maria of Yugoslavia', 'HM King Peter II', 'HM Queen Alexandra', 'HRH Prince Paul'; Salens: 'Funérailles'; royalfamily.org. 'Prince Stefan christened', 'New member'; cordmagazine.com. 'Crown Prince Petar'.

18. Norge

Den tredje nationalstatsproces gælder fx de tre personalunioner mellem suveræne nationalstater: Sverige-Norge (1814-1905), Danmark-Island (1918-44) og Nederlandene-Luxembourg (1815-90), hvor Norge, Island og Luxembourg blev uafhængige nationalstater i forbindelse med personalunionernes opløsning i hhv. 1905, 1944 og 1890. Alle tre personalunioner blev opløst på fredelig vis, og de to nordiske personalunioner blev opløst som følge af nationalismen og ved folkeafstemninger i hhv. 1905 og 1944, mens den nederlandsk-luxembourgske personalunion blev opløst som følge af dynastiske arvefølgeregler i 1890. Irland og Malta kan også delvist henregnes til denne kategori. Irland blev en uafhængig nationalstat med opløsningen af personalunionen med Storbritannien (1922-49) i 1949, på baggrund af en uafhængighedslov i det irske parlament fra 1948. I personalunionen var Irland nationalstat, mens Storbritannien var en multinational stat. Med Irlands oprettelse som selvstændig stat i 1931 og udskillelse af den britiske statsdannelse kom

Storbritannien et skridt nærmere på at være en nationalstat, men er dog stadig i dag en udpræget multinational stat. Malta var britisk kronkoloni fra 1813-1964. Efter lange forhandlinger mellem Storbritannien og Malta ophøjedes Malta i 1964 til en selvstændig nationalstat i Commonwealth i personalunion med Storbritannien med en lov i det britiske parlament og en ny forfatning for Malta, som bekræftedes ved en maltesisk folkeafstemning samme år. Dronning Elizabeth 2. (1952-2022) kunne i sin officielle titulatur derefter kalde sig ”dronning af Malta”. I 1974 opløstes personalunionen ved en forfatningsændring, og østaten blev en uafhængig republikansk statsdannelse. Både Irland og mikrostaten Malta brød ud af personalunionerne på fredelig vis med konstitutionelle, demokratiske midler.

Norge blev ifølge traditionen samlet til en politisk enhed i slutningen af 800-tallet, da kong Harald 1. Hårfager (ca. 872-930) skabte kongeriget Norge på grundlag af en række (ca. 30) hidtil uafhængige høvdingedømmer og småkongeriger. Fra 1319-43 var Norge i personalunion med Sverige, fra 1380 med Danmark, afbrudt af en ny svensk personalunion (1449-50), realunion fra 1537-1814, kortvarig uafhængighed i 1814 og dernæst en ny personalunion med Sverige (1814-1905). I 1814 konstituerede Norge sig som et konstitutionelt monarki med Eidsvoll-forfatningen af 17. maj 1814 under landets kortvarige uafhængighed. I den svensk-norske union fra 1814-1905 var Norge et selvstændigt kongerige, en nationalstat med egen konstitutionel kongemagt, grundet Norges kortvarige uafhængighed i 1814 med prins Christian Frederik, den senere danske kong Christian 8. (1839-48), som konge og vedtagelsen af den norske Eidsvoll-forfatning, der kun undergik få ændringer i personalunionen med Sverige. Eidsvoll-forfatningen var inspireret af den amerikanske forfatning fra 1787, den franske fra 1791, den svenske regeringsform fra 1809 og den spanske 1812-forfatning. Christian 8. var morbror til den danske dronning Louise (1817-98), Christian 9.s gemalinde, som var farmor til prins Carl, den senere kong Haakon 7. Frederik 6. (1808-39) udnævnte sin fætter prins Christian Frederik, søn af Frederik 6.s halvfarbror, arveprins Frederik (1753-1805), den dansk-norske tronfølger, til Norges statholder i 1813; en uriaspost uden sidestykke. Ved Kielerfreden i januar 1814 måtte Danmark afstå Norge til kongen af Sverige, efter trofast at have stået på den tabende franske side i Napoleonskrigene. Prins Christian Frederik ville egentlig bevare Norge som et dansk enevældigt arverige, men han anerkendte det norske borgerskabs bestræbelser dels på at få indført en fri forfatning, dels på at etablere en norsk national uafhængighed. Eidsvoll-forfatningen vedtoges den 17. maj 1814, og prinsen valgtes samtidig til norsk konge af den grundlovgivende rigsforsamling. Eksperimentet spåedes ikke mange chancer. Et uafhængigt Norge var en umulig tanke både for de europæiske stormagter og Sverige i det post-

napoleonske Europa. Efter en kort, nyttesløs krig mod Sverige, hvor den svenske kronprins Carl (14.) Johan ledte de svenske styrker, måtte Norge kapitulere, fastlagt i Moss-konventionen i august 1814, og Christian Frederik var tvunget til at abdicere i oktober 1814 til fordel for den svenske kong Carl 13., Carl 2. af Norge, der valgtes til ny norsk konge af Stortinget den 4. november 1814. Der blev derved etableret en personalunion mellem Sverige og Norge, som anerkendtes som et selvstændigt kongerige, et konstitutionelt monarki baseret på Eidsvoll-forfatningen, der kun undergik få ændringer. Inden krigen mod Sverige havde Christian Magnus Falsen (1782-1830), et fremtrædende medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, foreslået i 1814, at den svenske kong Carl 13. skulle adoptere den norske kong Christian Frederik som sin tronfølger og derved forskyde den svenske kronprins Carl (14.) Johan. Der ville derved opstå en nordisk union, når Frederik 6. døde, da den norske konge tillige var dansk tronfølger. Falsen stod dog ret alene med dette projekt, der da også forblev en tanke. Efter det norske eventyr i 1814 var forholdet mellem enevoldskongen Frederik 6. og den liberale prins Christian Frederik, der i 1815 blev guvernør på Fyn, mildt sagt køligt. I 1839 overtog tronfølgeren prins Christian Frederik den danske trone under navnet Christian 8. (1839-48), eftersom Frederik 6. kun efterlod sig to levedygtige døtre. Som norsk konge lød kong Christian Frederiks titulatur som følger: ”af Guds nåde, og efter Norges Constitution Norges konge, prins til Danmark, hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken og Oldenborg”, hvorved man symbolsk inkorporerede forfatningen og dermed folkesuverænitetsbegrebet i den nye konstitutionelt valgte norske monarks kongegerning. Som nyudnævnt norsk regent bekendtgjorde prins Christian Frederik i februar 1814, at det norske flag skulle være Dannebrog, men med den norske øksebærende løve i det øverste felt. I 1821 fik Norges flag sit nuværende udseende.

Den politiske nationalisme i Norge i 1800-tallet var vendt mod Sverige og stræbte efter norsk uafhængighed. Den kulturelle nationalisme i 1800-tallets Norge var vendt mod Danmark. Som et led i den kulturelle nationalisme i 1800-tallet blev unionen med Danmark døbt ”400-års natten” efter den norske dramatiker Henrik Ibsens (1828-1906) skuespil ”Peer Gynt” fra 1867. En central del i den norske kulturnationalisme var sprogspørgsmålet. Med Reformationen skulle Bibelen oversættes til de nationale sprog. Kun i ét større land blev Bibelen ikke oversat. Det var i Norge, hvor den dansk-norske kong Christian 3. (1534-59) bestemte, at nordmændene måtte bruge den danske udgave. Resultatet var, at nordmændene aldrig fik udviklet deres eget skriftsprog, men at skriftsproget i Norge frem til 1800-tallet var dansk. Det ene af de to officielle norske skriftsprog, det dansk-prægede skriftsprog, kaldtes for rigsmål, fra 1929 bokmål. I midten af 1800-tallet opstod den såkaldte målbevægelse, der søgte at erstatte rigsmålet med det såkaldte landsmål, fra 1929 nynorsk,

der er udviklet på baggrund af gamle norske dialekter. Dette skriftsprog bruges dog kun af en lille del af befolkningen. Bokmål, der historisk set nærmest er et fornorsket dansk, anvendes stadig af broderparten af den norske befolkning.

Den svensk-norske personalunion var reguleret af rigsakten fra 1815, der var godkendt af såvel Stortinget som Rigsdagen i Sverige. Rigsakten indeholdt bestemmelser om bl.a. arvefølgen og fremgangsmåden i tilfælde af, at kongeslægten uddøde, eller der manglede en tronfølger. Rigsakten havde i Norge konstitutionel status, og i princippet etablerede unionsloven en evig union mellem Sverige og Norge. Den svensk-norske personalunion opløstes i 1905 som følge af nationalismen, der i en norsk kontekst foranledigede unionsopløsningen. Grundlæggelsen af det nationalt selvstændige norske kongehus ved en folkeafstemning i november 1905 var hovedsageligt et resultat af sikkerhedspolitiske hensyn, der vejede tungt i forhold til en nær relation til Storbritannien, hvis konge, Edward 7. (1901-10), var onkel og svigerfar til prins Carl (Haakon 7.).[47]

[47] Dehn-Nielsen: *Christian 8.*; ibid. (dansk red.): *Europas*, 179-81, 191-95; sprakradet.no. 'Norsk'; snl.no. 'Riksakten'; Glenthøj og Ottosen: *1814: Krig*; Berg: 'Norsk nasjonsbygging'; Møller: 'Monarkiet i Norden'; Sørensen: *Kampen om Norges*. Den norske statsminister, Christian Michelsen (1857-1925, regeringsleder fra 1905-07), holdt i forbindelse med den nye norske kongefamilies ankomst til Kristiania den 25. november 1905 en velkomsttale, hvori regeringslederen søgte at tolke folkets følelser i forbindelse med kongemodtagelsen. Statsministeren berørte i særlig grad de historiske forhold i sin tale.

I snart 600 aar har det norske folk ikke havt sin egen konge. Aldrig har han helt været vor egen. Altid har vi maattet dele ham med andre. Aldrig har han havt sit hjem iblandt os. Men der hvor hjemmet er, der bliver ogsaa fædrelandet. Idag er det anderledes. Idag kommer Norges unge konge for at bygge sit fremtidige hjem i Norges hovedstad. Kaaret af et frit folk til som fri mand at gaa i spidsen for sit land skal han blive helt vor egen. Atter skal nordmændenes konge blive det sterke, samlende merke for al national gjerning i det nye selvstændige Norge. En gang skal hans og vor fædrelandsfølelse ogsaa blive én, Heiberg (udg.): *Unionens*, 1017.

Der er en stærk tradition inden for norsk middelalderforskning for at søge Norges nationale storhed i århundrederne op til 1319, hvor den første union med et naboland (i dette tilfælde Sverige) blev indgået. Denne anskuelse har rødder tilbage til de norske historikere Rudolf Keyser (1803-64) og Peter Andreas Munch (1810-63) i 1830'erne og 1840'erne. I det 20. århundrede er traditionen blevet varetaget af Knut Helles to værker om norsk statsdannelse i middelalderen, *Norge bliver en*

stat 1130-1319 (1964-74) og *Konge og gode menn i norsk rigsstyring ca. 1150-1319* (1972), Hubbard et al. (red.): *Making*, 112-14, 124. Denne kronologiske forståelse og periodisering af Norges historie påvirkede også statsminister Michelsen, da han i sin velkomsttale omtalte landets nye kongepar som nationens første i næsten 600 år. Michelsen sluttede med følgende ord:

Stille og varmt skal kongens kjærlighet til sitt nye fedreland spire og vokse, mens han gjør sin store og ærefulle gjerning i troskap mot land og folk. Rikere og varmere skal den strømme oss i møte, etter hvert som kongen vokser sammen med sit folk med dets nationale liv i fortid og nutid, med dets kaar og arbeide i gode og onde dage. Enkel og jevn som folket selv vil han øve sin kongelige gjerning blandt os. Saaledes skal vor lykke og vor ære ogsaa blive hans, Heiberg (udg.): *Unionens*, 1017-18.

Sammenlignet med kong Christian 9.s ovenfor citerede afskedstale til kongeparret er Michelsens tale et produkt af den nye nationale tidsalder, hvor kongens kærlighed til fædrelandet og dermed den nationale identitet bør være udgangspunktet for Haakon 7.s kongegerning, hvorimod det normative ståsted hos den gamle danske konge er Gud og den guddommelige legitimitet for monarkiet. Den nationale identitet beror hos Christian 9. på de historisk-dynastiske forbindelser mellem Danmark og Norge. Med kronprins Haralds (5.) (1991-) meget kontroversielle giftermål med den borgerlige Sonja Haraldsen (1937-) i 1968 citerede kong Olav 5. (1957-91) i sin bryllupstale Christian Michelsens fremtidshåb i 1905 om kongen og hans hus som værende udtryk for den nationale tænkning i Norge, Lange-Nielsen: *Kronprins Harald*, 227f. Michelsen evnede således i sin velkomsttale at italesætte og adressere det norske monarkis position og selvopfattelse i 1900-tallet, som var nært knyttet til den moderne norske nationalstat.

Den 5. august 1860 blev kong Carl 15. (1859-72), Carl 4. i Norge, kronet til Norges konge i Trondheims Nidaros Domkirke, og den 7. august trykte *Aftenposten* (under navnet *Christiania Adresseblad*, som var avisens navn i 1860) kroningskantaten til kongen og hans dronning, Louise (1828-71, født prinsesse af Nederlandene), af den norske digter Andreas Munch (1811-84), Munch: 'Kantate ved Hs.'. Kroningskantatens fulde titel var "Kantate ved Hs. Maj. Kong Carl den Femtendes og Hds. Maj. Dronning Wilhelmine Fredrikke Alexandra Anna Louises Kroning i Trondhjems Domkirke den 5te August 1860". Det fjerde og sidste vers i den første afdeling, der bestod af et kor med solo, lød som følger:

Atter sætter Tiden Kongestempel

Paa det gamle, flotte Nidaros, -
Atter aabnes Eisteins gamle Tempel
Som i Fædres Dage, saa for os!
Disse oldgraa Mure atter skue
En Normannadrot paa Olafs Sted,
Under Korets himmellette Bue
Lyser atter Morgenrødens Lue,
Svæver de henfarne Tiders Fred.
Aanderøster dale derfra ned:
Sverre, Hakon Gamle, Magnus sige
Til den unge Carl: Tag Du vort Rige,
Tag vor Krone, tag vort gode Sværd –
Du er Norge, er vort Minde værd! –

Carl 15.s far, kong Oscar 1. (1844-59), var aldrig blevet kronet til Norges konge, og kronprins Carl (15.) var i 1856 og 1857 vicekonge i Norge, hvorfor kroningen i 1860 indtog en særskilt placering i den norske offentlighed i den svensk-norske personalunion under Bernadotte-dynastiet. ”Eisteins gamle Tempel” refererer til Øistein Erlendsson, der var ærkebiskop af Nidaros fra 1161-88, og som kom til at sætte et markant aftryk på domkirkens udformning. Carl 15. betegnes i kantaten som en ”Normannadrot paa Olafs Sted”, hvilket må beskrives som et forsøg på at forlene det franske Bernadotte-dynasti med en national og nordisk legitimitet som det siddende kongehus i den svensk-norske union. Normannerne, vikingernes efterkommere, slog sig først ned i Frankrig (Normandiet) i 900-tallet, og efter århundreder med tyske fyrstedynastier fra Danmark, Grif (af slavisk oprindelse; 1389- 1442), Wittelsbach (1442-48) og Oldenborg-dynasti (1450-1818), indtil 1814 og dernæst Sverige (Holsten-Gottorp) indtil 1818 på den norske trone og i Sverige ligeledes med dynastierne Grif (1396-1439), Wittelsbach (1441-48), tyske sidelinjer fra 1654-1751 (Wittelsbach 1654-1720, Hessen-Kassel 1720-51) og det dansk-tyske fyrstedynasti Holsten-Gottorp (1751-1818) sidder der nu atter en normannerslægt, Bernadotterne, på den norske og svenske trone, og slægtens tredje monark krones i kong Olav 1. Tryggvasons (995-1000) gamle by, Trondheim, i byens Nidaros-katedral, som opførtes over Norges nationalhelgen, vikingekongen Olav 2. den Helliges (1015-28) gravsted. Med denne tilstræbte national-kulturelle forbindelse på tværs af geografi og tid, mellem Norden og det øvrige Europa, mellem germansk (nordisk) og romansk (fransk) kultur og mellem vikingetiden og det 19. århundrede, tåler kong Carl 4. sammenligning med de største konger i Norges historie: Sverre (1184-1202), Haakon 4. (1217-63) og Magnus 6. Lagabøter (1263-80). I overensstemmelse med den gammelnordiske tradition for fyrstedigte er Munch dus med kongen.

Den sidste del af kantaten var henvendt til dronningen, Louise, der som protestantisk opdraget prinsesse fra det calvinistiske Nederlandene konverterede til den lutheranske kirke i Sverige i forbindelse med sit giftermål i 1850. Dronning Louise blev den første dronning i personalunionen Sverige-Norge, som blev kronet i både Sverige og Norge. Hun blev kronet til svensk dronning den 3. maj 1860 og norsk dronning den 5. august 1860. Terzet med kor (dvs. tre sangstemmer) lød som følger:

Hvad er dog Folkets Lyst,
Hvad Kongens Magt
Vel uden Kvindens hulde Pagt
I trofast Bryst?

Held Dig, o Drot, en ædel Viv
Du haver fundet for Dit Liv!
Hun deler tro Din Glæde og Din Sorg,
Og mildner Dig, med sine bløde Hænder,
Din Pande, naar den under Kronen brænder, -
Hun spreder Ynde over Styrkens Sorg.
Thi skal hun og, som Ingeborg,
Det norske Dronningguld nu bære,
Og som Euphemia, til Nordens Ære,
Udbrede skjønne, milde Sæders Duft
I vore Fjeldes skarpe Luft.
Hil være da vor Dronning kjære!
Hun vandre frem med stille Mod,
Paa Roser træde hendes Fod! -

Munch understreger i sin kantate, at den norske dronning nu modsat sine to katolske forgængere i Bernadotte-dynastiet var protestantisk og lutheransk og dermed delte tro med sine norske undersåtter. Dronning Louise var endvidere den første dronning, som blev kronet i Norge siden middelalderen og dronning Dorothea (ca. 1430-95, født prinsesse af Brandenburg), som sammen med sin gemal, kong Christian 1. (1448-81), blev kronet til Norges kongepar den 2. august 1450 i Nidaros-domkirken i Trondheim. Dronning Louise skulle derfor nu som Norges dronning videreføre arven fra Ingeborg (ca. 1244-87, født prinsesse af Danmark), Magnus 6. Lagabøters gemalinde, og Euphemia (ca. 1280-1312, født prinsesse af Rügen), Haakon 5.s (1299-1319) gemalinde og på daværende tidspunkt i 1860 den seneste norske dronning, som var blevet gravlagt i Norge. Munch er endvidere dus med dronningen, jævnfør den nordiske tradition for fyrstedigte.

Den svensk-norske kong Oscar 2. blev kronet til norsk konge den 18. juli 1873 i Trondheims Nidaros Domkirke. Den 18. juli var Haraldsdagen, og på samme dato havde man året før højtideligholdt Norges 1000-års fest til minde om kong Harald 1. Hårfagers (ca. 872-930) nationale samling af Norge efter slaget i Hafrsfjord i 872. Datoen var således på ingen måde tilfældigt valgt og havde til formål at forlene Bernadotte-dynastiet med en national legitimitet i opbygningen af det moderne norske nationale erindringsfællesskab i det 19. århundrede. Den norske avis *Aftenposten* skrev på kroningsdagen en flatterende karakteristik af den nye konge på forsiden (”Kristiania”):

Kong Oskar den II er af Kongernes Konge rigt udstyret med alle de Aandens Gaver, der pryde baade Mennesket og Fyrsten, og han har i sin korte Regjeringstid tilstrækkelig lagt for Dagen, at han i Visdom og Kraft er sit høje kald voxen. Allerede som Arveprins var det ham magtpaaliggende paa det nøiagtigste at sætte sig ind i vort Lands særegne Forhold, dets Natur baade paa Hav og ved Strand, og han forsømte ingen Leilighed til ved personlig Omgang med Folket at lære dets Tænkesæt at kjende. Disse i mere end en Henseende rigsgavnlige Bestræbelser har Hs. Majestæt fortsat efter at have tiltraadt Regjeringen, og Begivenhederne fra hans netop afsluttede Rundreise i Landets nordligste Egne ville være i Alles friske Erindring. Det er saaledes ikke som nogen ny og for Folket ukjendt Mand, at Kong Oskar den Anden idag tager Norges Riges Krone i Arv, men netop i det gjensidige Bekjendtskab og den derigjennem avlede indbyrde Tillid og Fortrolighed vil Konge og Folk finde den fælles trygge Grundvold, hvorpaa der kan bygges videre.

Ud fra dette skudsmål var det mere end almindeligt svært at forudsige, at netop kong Oscar 2. skulle blive den sidste unionsmonark.

På samme forside var der trykt en kantate (”Kantate ved Hans Majestæt Kong Oscar den Andens og Hendes Majestæt Dronning Sophie Wilhelmine Mariane Henriettes Kroning i Trondhjem Domkirke 18de Juli 1873”), sunget i kvartet, dobbeltkvartet og kor, til det nykronede kongepar. Musikken og teksten var skrevet af den norske komponist Ludvig Mathias Lindeman (1812-87), Lindeman: ’Kantate ved Hans’. Den første afdeling bestod af fem vers ved en kvartet, koret, et sidste vers ved en kvartet og til sidst koret igen. De fem første strofer lyder som følger:

Hil med din ædle Kvinde,
Du sidde Oscar her,
omlyst af Fædres Minde
i Folkehaabets Skjær!

Her tale Kirkens Buer
vor Fortids store Sprog,
i Sten og Mur Du skuer
her Folkets Sagabog.

Som da med Spir og Taarne
den skinnede ved Fjord,
mens Rigets Ættebaarne
tog Kronen i dens Kor,
i Norges Dom Du tage
nu Haralds Kronering,
- Klenodet i vor Sage
fra gamle Øjrarthing!

Den bar vort Folks Historie
til Høihed og til Glans,
bar Hellig Olafs Glorie
og Sverrers, Haakons Krans,
den samled' Land og Rige
af Hafrsfjords røde Bad
og bar vor Tro tillige
paa haarden Stiklestad.

Den laa med Drømme stærke
forsvart i Folkets Bryst
og elsket som et Mærke,
der bliver i Døden kys't, -
til gjen dens gyldne Rande
stort funklede omkring
din høie Stamfa'rs Pande,
rakt af vort Friheds Thing.

Hans stærke Styre bragte
til Fæste, Vext dets Sag;
i signet Minde rakte
os Oscar saa vort Flag.
Fra Carl den folkekjære
Dig arv'des Kronen ned,
- saa Folkets Guld Du bære,
saa arv dets Kjærlighed!

Ovennævnte strofer illustrerer eksplicit, at den norske offentlighed opfattede kroningsdatoen som en håndsrækning til det norske samfund og den norske historie. Kong Oscar 2. tager Haralds kronering i besiddelse, en reference til "samlingskongen", Harald 1. Hårfager, og kroneringen har rødder tilbage til "Øjrarthing" (Øyrating i Trondheim), hvor de norske konger blev hyldet i 800- og 900-

tallet (vers to). Kroneringen har siden båret den norske historie, fra slaget i Hafrsfjord i 872, ”Hafrsfjords røde Bad”, over den norske kong Olav 2. Haraldsson den Hellige (1015-28) og dennes død for kristendommen på Stiklestad den 29. juli 1030 til Norges stormagtstid under Sverre og Haakon (kongerne Sverre (1184-1202), Haakon 3. (1202-04) og Haakon 4. (1217-63) fra Sverre-dynastiet)))) (vers tre). Femte vers benævner kong Carl 15. (1859-72), Carl 4. i Norge, som den folkekære monark, og faderen, kong Oscar 1. (1844-59), nævnes som den, der rakte Norge dets flag. Der refereres her til det såkaldte unionsmærke, som i 1844 blev indført i øverste hjørne ind mod stangen både i det svenske og det norske flag. Det var en blanding af de norske og svenske flagfarver. I begyndelsen var unionsflaget meget populært i Norge, fordi det markerede en ligestilling mellem de to stater i personalunionen. Denne begejstring ses også afspejlet i ovennævnte kroningskantate. Den øgede modstand mod unionen førte til, at Stortinget i 1898 vedtog at fjerne unionsmærket fra handelsflaget og statsflaget med virkning fra 1899.

Dernæst istemte koret en hyldest til kongen og dronningen, *som skal Landets Moder være*. Derefter fulgte kvartetten med et vers, som lovpriste Guds almægtighed, og endelig koret, som bød kongen at tage Haralds gode sværd, *og i lyse Fremtidsdage/ føre Norges Sage*. Anden afdeling af kantaten bestod af et vers ved en kvartet, koret og fire vers ved en dobbeltkvartet, et vers ved en kvartet og til sidst koret. De fire vers ved dobbeltkvartetten lyder som følger:

Som vor Frihedsværk er bygget
med vor Kongepagt,
dine Fædre det har trygget
med sin stærke Vagt,
- saa sig, Oscar! Landets Tanker
og dets Tro om Thronen ranker,
saa det er dets Hjertemagt,
som i Kronens Guld er lagt.

Skjæbnetunge gaa i Tiden
mørke Jættedrag,
og i Folkene staar Striden
haard om Lysets Sag.
I vort Flag for længst er blevet
Korset paa vor Frihed skrevet,
- gjennem Tidens Olafs-Dag
Bær Du stærk vor bedste Sag!

Længst din Færd i Folkets Øre
fik sin gode Klang,

med dets Kaarne frem Du føre
Haand i Haand dets Gang;
i dit Valgsprog Dag der stiger
op for tvende Broderriger,
- maa din Sagas fagre Sang
bære gjen de Ord engang!

Hos Dig staar det gamle stærke,
veirgraa Trøndelag,
baaret har det Rigets Mærke
mangen stormfuld Dag;
som det staar med Landets Minder,
mens dets nye Fremtid rinder,
som det bar vor Friheds Sag,
hilser Norge Dig idag!

Kong Oscar 2. fremstilles som en garant for Norges frihed, symboliseret ved korset i det norske flag som et minde om Olavsdagen, den 29. juli, hvor Olav 2. den Hellige faldt i slaget ved Stiklestad i 1030 (vers to). Vers tre refererer til kongens valgsprog, ”Brødrefolkenes vel”, der i Norge blev tolket som en symbolsk markering fra kongehusets side om, at man ville behandle Norge som en ligeberettiget stat i personalunionen med Sverige. Efter de fire vers fulgte et vers ved en kvartet, som var en hyldest til dronningen, Sofia (1836-1913), og endelig afsluttede koret kantaten med en samlet hyldest til kongeparret:

Hil Dig Oscar! hil vor Konning!
Hil Sophie, Norges Dronning!
Som imellem Kirkevægge
her det sjunges til dem begge,
saa om Fjeld og Fjord og Strand
hilser nu det hele Land:
”Hil Dig Oscar! hil vor Konning!
hil Dig, Norges fagre Dronning!”

Kantaten var holdt i den gammelnordiske digtertradition ved kongelige begivenheder, hvor man henvendt til monarken var dus med statsoverhovedet. Da der er tale om en kroningskantate er stemningen følgelig venlig over for unionsmonarken og unionen med Sverige med et gennemgående tema i hyldesten til monarken og hans dronning i form af en fortløbende betoning af, hvordan Norge formår at hævde sig på sine egne kulturelle og historiske betingelser. Kroningsceremonien blev dermed anvendt til at styrke kongeriget Norges nationale og historiske

egenart i forhold til unionspartneren Sverige, Isaksen: *Halvt for*. Norges nationalsang, ”Ja, vi elsker dette landet”, er netop skrevet i unionstiden, mellem 1859 og 1866, af den norske nationalskjald og samfundsdebattør Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910). Sangen, som er tilegnet Norges daværende konge, Carl 4. (Carl 15. (1859-72)), er på i alt otte strofer, studentersangforeningen.no. ’Ja, vi elsker’; nationalanthems.info. ’Norway’. Anden strofe omhandler den norske historie i vikingetiden og middelalderen og lyder som følger:

Dette landet Harald berget
med sin Kjemperad,
dette landet Håkon verget,
medens Øyvind kvad:
Olav på det landet malte
korset med sitt blod,
fra dets høye Sverre talte
Roma midt imot.

Verset oplister kongerne Harald (Hårfager) som nationens grundlægger, Haakon 1. den Gode (934-61) som det nye lands beskytter og den hedenske skjald Øyvind Skaldespillers poetiske skildring af den kristne konges fald i slaget ved Fitjar i 961 mod Danmark og Harald 2. Gråfeld (961-ca. 970) i digtet *Hákonarmál*, Olav den Hellige som den, der stred og faldt i kampen for indførelsen af kristendommen i Norge, og endelig Sverre (1184-1202), der igennem det meste af sin regeringstid befandt sig i en konflikt med pavekirken om patronatsretten. Femte og sjette strofe omhandler Norges genfødsel i 1814, vedtagelsen af Eidsvoll-forfatningen og den korte krig mod Sverige, og til sidst en konstatering af en skandinavisk forbrødring med 1800-tallets skandinavisme, *nu vi står tre brødre sammen,/ og skal sådan stå!* (vers seks). På basis af ovennævnte kroningskantate og nationalsang må det konstateres, at den moderne norske nationale identitet udformedes i 1800-tallet, mens landet var i en personalunion med Sverige. Denne nationale identitet inden for rammerne af den norske nationalstat fra 1814 krævede i den sidste ende sit eget nationale kongehus, som blev en realitet for Norge i 1905 med unionsopløsningen.

Den 7. september 1875 blev rytterstatuen af kong Carl 14. Johan indviet på pladsen foran kongeslottet i det daværende Christiania. Monumentet blev afsløret af kongens sønnesøn kong Oscar 2. Den norske digter Jonas Lie (1833-1908) havde til lejligheden skrevet en sang på melodien ”Ja, vi elsker dette landet”, Lie: ’Skyggerne’. Sangen med titlen ”Skyggerne af store Tider” var på fem vers og blev gengivet i dagbladet *Aftenposten* 8. september 1875 (”Afsløringen af Karljohans Statuen”):

Skyggerne af store Tider
lue om vort Land.
Fremst i Raden Kongen rider,
Helten Karl Johan.
Som i Bronzen her han skinner,
falder Solen paa
Folkets største, bedste Minder,
da det Frelsning saa.

Mægtig sidder han og skuer
mod Kristiania Dal,
ridende fra Slottets Buer
ned mod Thingets Hal.
Kongens Pande bær en Glorie
af et Tidhvervs Gry;
thi med ham til sin Historie
gik vort Folk paany.

Blikket møder nye Faner,
men det samme Land,
som med Tak paa Fremtids Baner
mindes Karl Johan.
'Gjen til Indtog vil han gjæste
os en Høitidsstund,
Kronen vandt han paa det bedste,
- frie Hjerters – Grund.

Stor i Tanken har han pløiet
i vor Jord en Sæd,
saa to Brødrefolk har bøiet
sammen sig derved.
Landets Fremvæxt og saa mangen
Tanke, som har lyst,
suser nu i Folkesangen
imod Heltens Bryst.

Nu om Oscar Jublen strømmer,
om hans Kongehjem, -
Folket hos sin Konge drømmer
Slægtens Storhed frem.
Held Dig Drot! Du Hjerter eier
bag det norske Fjeld!
Signe Gud Din Vei til Seier,
Brødrefolkets Vel!

61 år efter at kong Carl 14. Johan (Carl 3. Johan i Norge) som kronprins havde ført krig imod Norge i skæbneåret 1814, rejste man en rytterstatue af den svenske og norske monark i landets hovedstad.

Sangen fremhævede fremgangen i det norske samfundsliv i de forløbne 60 år, herunder kong Carl 14. Johans 26-årige regeringstid, og tilnærmelsen mellem brødrenationerne Norge og Sverige i den svensk-norske union, hvis nuværende monark, Oscar 2., fortsat er sig bevidst om sit norske kongerige og ”Brødrefolkets Vel” (vers fem), jf. kongens valgsprog. Samme forsonende toner over for Bernadotte-dynastiets grundlægger og arkitekten bag den svensk-norske union blev formuleret af den første norske statsminister, Frederik Stang (1808-84, statsminister 1873-80), der i sin tale i forbindelse med afsløringen af statuen søgte at tolke det norske folks følelser for Bernadotte-dynastiet og unionen med Sverige. Regeringslederen gav bl.a. gav kongen følgende skudsmål:

Han var et Barn af Syden, hvor hans tilkommende Riger neppe vare kjendte stort mere end af Navn, og dog kaldtes han til i det skjæbnesvangre Øieblik at bestemme deres Fremtid. Hvad Under, at man ved at betragte denne Herrens mærkelige Førelse med ham saa meget villigere i ham erkjendte den store og betydningsfulde Mand. Stor som hans Anseelse var, var ogsaa Folkets Hengivenhed for ham.

Stangs beskrivelse af kongens regeringstid korresponderede med monarkens valgsprog ”Folkets kærlighed, min belønning”, som også stod gengivet på rytterstatuens sokkel. Kongens betydning for og indflydelse på Norge var ifølge statsministeren ikke set, *siden Harald Haarfager samlede Riget og Olaf den Hellige kristnede det*. Den ulykkelige skilsmisse fra Danmark i 1814 og den påtvunge union med arvefjenden Sverige var nu trådt i baggrunden i den offentlige bevidsthed.

Tiden har lagt sin forsonende Haand herpaa. Den har Aar for Aar lært de to forenede Folk at skatte hinanden. Foreningen har affødt fine Frugter, ikke blot et rigere aandeligt og materielt Samkvem og en bedre Forstaaelse af hinanden, men et stedse stærkere Hjertets Baand.

Da statsministeren var færdig med sin tale, overlod han ordet til kongen, Oscar 2., som præcis 30 år senere måtte afgive sin norske kongetitel, da den svensk-norske personalunion opløstes.

I anledning af prins Carls (1872-1957) dåb den 7. september 1872 bragte *Berlingske Tidende* samme dag et digt med titlen ”De to smaa Prinser” af den danske forfatter og digter Ole Christian Lund, Lund: ’De to’. I digtet, som bestod af seks strofer, sammenlignede Lund de to prinser, storebroren prins Christian (10.) og prins Carl, med sagnkongebrødrene Roar og Helge. De to skjoldunger hævnede ifølge sagnet deres far ved at dræbe deres farbror, Frode. Derefter delte de riget imellem sig: Roar herskede over landet og grundlagde ifølge traditionen Roskilde by, mens

Helge regerede på havet. Den ældste, prins Christian, skulle arve den danske trone, mens broren prins Carl formentlig skulle gå ind i den danske hær eller marine som mange yngre prinser før ham. Derved blev komparationen med Roar og Helge oplagt. Lund fremhævede kronprinsesse Lovisa (Louise), som med to prinser havde sikret arvefølgen i det nye glücksborgske kongehus (strofe fem). Ifølge Lund havde kong Skjold dem ”knæsat til Thronstolens Sæde!” (strofe fem). Digtets sidste strofe lød som følger:

> Ak! Danmark har sukket saa dybt og saa længe!
> Det trænger til Hjælp af velsignede Drenge!
> Gid Begge de tage paa Danriget vare
> Med Tiden som Axel og Esbern Snare!

Strofen udtrykte håbet om, at de to prinser ville kunne genrejse det reducerede post-1864 Danmark ligesom brødrene Absalon (ca. 1128-1201) og Esbern Snare (1127-1204) fra Hvide-slægten havde gjort det i Valdemarstiden (1157-1241) efter årtiers borgerkrig. Prins Carl ægtede på Buckingham Palace den 22. juli 1896 sin kusine prinsesse Maud (1869-1938). Ærkebiskoppen af Canterbury, Edward White Benson (1829-96, ærkebiskop fra 1883), holdt en kort tale til brudeparret:

Høje Rangspersoners Liv og Karakter iagttages og efterlignes af alle Samfundslag, ikke blot af den lille Kreds, der danner de højeste Selskabskredse, men ogsaa af de brede Samfundsklasser. Det vækker derfor Interesse hos alle Klasser, naar Englands Datter – elsket af Alle fra Barndommen af – ægter en Søn af Danmark, det Land, til hvilket saa meget af det, der maa betegnes som det Bedste i England, fører sin første Afstamning tilbage, og som vi skylde en af vore mest elskede Fyrstinder. Der er Aarsag til at nære de lyseste Forhaabninger for de to Kongehuse, naar de nu knyttes endnu tættere til hinanden ved et nyt Baand (*Jyllands-Posten* 23.7.1896, ”Prins Carls Bryllup”).

Den dynastiske forbindelse i 1896 mellem datteren af det britiske klassesamfund og det britiske imperium og den danske sømandsprins indskrev sig ifølge ærkebiskoppen i en lang historisk tradition for nære relationer mellem England (Storbritannien) og Danmark, hvilket senest havde manifesteret sig i den britiske tronfølgers giftermål i 1863. I den danske offentlighed hæftede man sig ved, at prinsesse Maud nød en stor anseelse i sit hjemland *for sine ægte nationale Egenskaber* (*Berlingske Tidende* 22.7.1896). Desuden havde prins Carl ved sin *Livskraft og sømandsmæssige Freidighed* (ibid.) vundet en betydelig popularitet i Storbritannien, som havde stærke maritime traditioner. I forbindelse med det norske kongevalg i 1905 bragte *Morgenbladet* den 19. november 1905 et digt med titlen ”Naar han kommer, Norges Konge” af den norske forfatter og digter Carl

Schøyen (1877-1951), Schøyen: ’Naar han’. Digtet bestod af fem strofer, og den sidste lød som følger:

Ingen Konge blev som han
kaaret i et frigjort Land,
valgt og udraabt af Nationen
og af Folket selv rakt Kronen.
Derfor er det Jublen flommer
mod vor Konge, naar han kommer:
han vil være Folkets Ven,
bygge Landet med dets Mænd
mod dets store, drømte, Sommer.
Folkets Frihed vil som Sol
straale om hans Kongestol
til hans Hæder og hans Ære.
Han kan være Landets Tolk,
han er udraabt af sit Folk –
Frihedskongen vil han være!

Som nærværende artikel har vist, var det norske kongevalg i 1905 på ingen måde uden fortilfælde i europæisk fyrstehistorie. Men grundlæggelsen af det moderne norske kongehus i 1905 kom til at indgå som et afgørende erindringssted i det norske nationale erindringsfællesskab, som viste det norske demokratis dybe rødder. Den 26. november 1905 bragte *Morgenbladet* et hyldestdigt til dronning Maud med titlen ”Dronning Maud”. Digtet, der bestod af seks strofer, var signeret ”Rah”. Digtets fjerde og femte strofe lød som følger:

Vær ikke ræd Du, Dronning vor
vi er mange at jævne Din Vei,
og bliver end Vinteren streng og haard,
den skal ikke naa til Dig!
Vi væver en Kaabe saa varm og skjær,
af kjærlige Tanker den spunden er,
saa ved vi, Du fryser ei.

Mindes Du Lysenes Straalehav
fra alle de tusen Hjem?
Det var et ”Velkommen”, Dit Folk Dig gav,
da glade de tændte dem.
De lyse og over Din Gjerning stor
som liden Olafs og Norges Mor
og hjælpe Dig Veien frem!

Digtet udtrykte håbet om, at Norges nye dronning med sin britiske baggrund ville kunne integrere sig i det norske samfund. Digtet portrætterede endvidere dronning Maud som hele Norges matriark

og den, der med sin søn, kronprins Olav (5.), havde sikret fremtiden for det glücksborgske kongehus i Norge. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er digtets forfatter dus med dronningen. I forbindelse med den nye norske kongefamilies ankomst til Norge den 25. november 1905 bragte *Morgenbladet* samme dag et hyldest- og velkomstdigt til Norges nye kongepar og kronprins med titlen ”Velkommen!”. Digtet, der bestod af fire strofer, var signeret ”D.K.”. Digtets anden, tredje og fjerde strofe lød som følger:

Engang drog de stolte Ætter
ud paa Vikingdyst,
herjed paa de danske Sletter
og paa Englands Kyst.
Bedre Bytte over Vandet
kommer dog idag til Landet,
Landet, som vi elsker.

Fem Aarhundreder er svundet
uden egen Drot;
nu er Dagen atter rundet
over Norges Slot.
Eget Kongepar vi møder,
derfor smiler, derfor gløder
Landet, som vi elsker.

Vær Velkommen! Folket byder
ærlig Haanden frem.
Vær Velkommen! Lydt det lyder
fra de tusen Hjem.
Stærk og stolt skal Sangen stige –
Frit og frelst er Norges Rige,
Landet, som vi elsker.

Norge havde fået sit eget kongepar for første gang i 525 år. Sidste linje i hver strofe var inspireret af den norske nationalsang. Digtet understregede de historisk nære relationer mellem Norge, Danmark og Storbritannien, som rakte tilbage til vikingetiden. I de islandske sagaer forekommer det ofte, at nordiske krigere eller skjalde opholder sig ved britiske kongers og fyrsters hof. De har været medlemmer af hirden eller hofpoeter. En del af det danske sagn om Amled foregår i England (Storbritannien). Efter et år i England vender han hjem til Jylland og hævner sin far ved at dræbe sin farbror Fenge. Sagnet om Amled bearbejdedes dramatisk af William Shakespeare (1564-1616) til skuespillet ”Hamlet” (udgivet 1603 i bogform). Den britiske dronning Alexandra (1844-1925) kaldte sit barnebarn, den britiskfødte danske prins Alexander (Olav 5.), for Hamlet med reference til Shakespeares skuespil og det historiske forhold mellem Danmark og England (Storbritannien),

Bomann-Larsen: *Folket*, 200. I forbindelse med det britiske kongepars statsbesøg i Norge hos datteren og svigersønnen, det norske kongepar, i 1908, bragte det norske dagblad *Aftenposten* den 28. april 1908 en ledende artikel på engelsk med norsk oversættelse med titlen ”The King and Queen of Great Britain and Ireland in Norway”. I artiklen hed det bl.a.:

Ligesom Engelskmændene er ogsaa vore Landsmænd et sjøfarende Folk, ligesom dem elsker vi Sjøen, og vore største Bedrifter er udførte paa Sjøen fra den Tid, da vore Forfædre seilede over Nordsjøen, grundlagde Kongeriger i England eller vendte tilbage derfra med vesterlandske Tanker og med den kristne Tro.

Påvirkningen var dog gensidig, idet den britiske parlamentariske statsskik ifølge lederen havde sine rødder blandt de gamle vikinger i Norge. Den ledende artikel refererede dernæst til kong Haakon 7.s tale ved banketten i Guildhall, da den norske konge modtog City of Londons borgerbrev. Monarken understregede, at der i århundreder havde bestået et nært forhold mellem det norske og engelske (britiske) kongehus. Kong Haakon 1. blev

opdraget ved kong Adelsteens Hof i London. Kong Olav den Første, som indførte Kristendommen i Norge, blev døbt paa en af Scilly-Øerne omkring Aar 990. Kong Erik den Anden ægtede i 1281 Prinsesse Margarete af Skotland, hvis Datter, ”Pigen fra Norge”, blev Arving til Skotlands Throne, men døde paa Overreisen fra Norge til Skotland, før hun kunde tiltræde sin Arv. Tolv Aar senere giftede Kong Erik sig med en anden skotsk Prinsesse.

Kong Haakon 1. den Gode blev opfostret hos den engelske kong Adalstein (924-39), hvorfor han også er kendt under navnet Haakon Adalsteinsfostre. Kong Olav 1. Tryggvason konverterede ifølge traditionen til den kristne tro på en af Scillyøerne, og kong Erik 2. Præstehader (1280-99) knyttede i 1281 en dynastisk forbindelse til det skotske kongehus (Margaret (1261-83)) og i 1293 med Isabella Bruce (1272-1358) fra en skotsk adelsslægt. Der var således intet historisk odiøst ved den britiskfødte norske kronprins Olav (5.), som engang skulle bestige den norske trone efter sin far. Såvel velkomstdigtet som lederen havde til formål at skabe en national, historisk og kulturel legitimering af det nyetablerede norske kongehus med dets dansk-britiske rødder. I forbindelse med den norske kongefamilies ankomst til Norge bragte *Aftenposten* den 25. november 1905 en sang med titlen ”Kongen kommer” af den norske forfatter og præst Jonas Dahl (1849-1919), Dahl: ’Kongen’. Sangen gik på melodien ”Vor Gud han er saa fast en Borg”. Sangen bestod af fire vers, og det andet, tredje og fjerde lød som følger:

Og hil dig, ædle Dronning Maud!
Gud unde dig at ranke
den lyse Vaar om Konge-Daad
og Haakons Konge-Tanke.
I Hjertets Konge-Karm,
i Bøn til Folkets Barm
vi liden Olaf tar
og bær, som fordum bar
de Birkebeiner Haakon.

Nu sænke Gud i Naade ned
sin Haand, ja Hænder begge,
for en at signe Kongen med
og en paa Folket lægge.
I Sol den Sandhed sæt,
at Drot og Folk er Et;
hans Lykke Norges Lands,
og Norges Hæder hans,
og Troen begges Trygge.

Nu sænke Gud i Naade ned
sin Haand, ja Hænder begge,
for en at signe Kongen med
og en paa Folket lægge –
at føre enig an
vort frelste Fædreland
til Friheds Daad og Dag,
med Korset i vort Flag,
og Troskab i vort Hjerte.

Dahl refererede i sit digt til det historiske skæbnedrama ”Kongsemnerne” af den norske dramatiker Henrik Ibsen (1828-1906), der omhandlede middelalderens tronfølgekampe i begyndelsen af 1200-tallet, og som uropførtes på Kristiania Teater i 1863. Dronning Maud kom til Norge med sønnen kronprins Olav (5.) ligesom birkebeinerne i 1206 fragtede den lille tronarving og kongesøn, Haakon (4.) (1217-63), til birkebeinernes hovedsæde Nidaros (vers to). I 1217 blev han valgt til konge af birkebeinerne, og med kongevalget sluttede de norske borgerkrige. Norge oplevede en storhedstid og blev en europæisk magtfaktor under kong Haakon 4.s lange regeringstid. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Dahl dus med dronning Maud. Kong Haakon 7. blev af Dahl betegnet som en ”Norrøna-Konge” (vers et), der nu kom til Haakons gamle hal, dvs. Håkonshallen i Bergen, som opførtes under kong Haakon 4. Det norrøne er som historisk-kulturelt begreb betegnelsen for samfundet, kulturen og sproget (oldvestnordisk) i Skandinavien, Island, Færøerne, Grønland og på De Britiske Øer i perioden fra ca. 800-1350. Det nye glücksborgske norske kongehus skulle således politisk og kulturelt genskabe den norske og nordiske storhedstid fra

vikingetiden og størstedelen af middelalderen, hvor de tre skandinaviske monarkier også havde hver sin konge. Kongens og kronprinsens navneskifte indikerede også symbolsk denne historiske arv. Sangen var i sin udformning præget af en kristen, protestantisk og luthersk forståelse af forholdet mellem statsmagt og befolkning i en norsk kontekst.

I forbindelse med det norske kongevalg i 1905 bragte *Aarhus Amtstidende* den 26. november 1905 et digt med titlen ”Til det norske Folk ved Kong Haakons Indtog” af den danske digter og forfatter Valdemar Rørdam (1872-1946), Rørdam: ’Til det norske’. Digtet bestod af tre strofer, og den første lød som følger:

> Hilsen og Haandslag, Nordmænd! I Sønner og Døtre af Dovre
> har Venner i os, og I ved det. I henter Jer Konge herovre.
> Vi ønsker Jer Held med ham, og vi ønsker Jer fremfor alt Lykke
> med Friheden, som I vandt Jer selv. Den er mer’ end et kongeligt Smykke
> Den vorde Jer mer’, som den hidtil var, i den Kampens Tid, I har haft,
> et mægtigt fremkaldende Krav til Storsind og Troskab og Kraft.
> Og hold saa kun fast ved Kong Haakon. Han kroner for Folkenes Blikke,
> det ældgamle Norge paany. Han er norsk nu og svigter Jer ikke.

Digtet udtrykte en national og dynastisk stolthed over, at Danmark og det danske kongehus havde leveret Norges nye konge, som samtidig betød, at den gamle statsnation Norge atter var blevet et uafhængigt monarki. Og i samklang med det monarkistiske princip var den nyvalgte kong Haakon 7. nu blevet norsk i sind og sjæl. Opløsningen af personalunionen mellem Sverige og Norge i 1905 havde udgjort et grundskud for den skandinavistiske foreningstanke mellem de nordiske broderfolk, men valget af den danske prins til Norges konge ville ifølge Rørdam danne grundlaget for et nyt, moderne nordisk samarbejde, der var baseret på de tre suveræne skandinaviske nationalstater, mellem ”vi havbaarne bølgende Danske, det svingstærke Svea histovre, saa godt som Jert vældrige Fjældfolk, I Sønner og Døtre af Dovre” (strofe tre).

Den danskfødte kong Haakon 7. lærte norsk, men vedblev at tale det med dansk accent, hvilket blev kritiseret af den norske målbevægelse. I forbindelsen med grundlæggelsen af det moderne norske kongehus i 1905 foretog den nye konge et navneskifte til Haakon, og den nye norske kronprins skiftede navn fra Alexander til Olav. Dronning Maud (1869-1938) fik lov til at beholde sit navn, ligesom den norske kronprinsesse Märtha (1901-54, født prinsesse af Sverige og Norge (indtil 1905)), der i 1929 ægtede sin fætter kronprins Olav (5.). Haakon og Olav hørte til blandt de gamle kongenavne fra vikingetiden og middelalderens Norge. Under kong Haakon 4. (1217-63) blev tronfølgestridighederne afsluttet i Norge, som i kongens regeringstid opnåede at blive en europæisk stormagt, der blev regnet på linje med paven og den tysk-romerske kejser. Kong Olav 2.

Haraldsson den Hellige (1015-28) blev lokalt saligkåret i 1031 og helgenkåret i 1164 for sit forsøg på at kristne Norge; et forehavende, som kostede ham livet i slaget ved Stiklestad den 29. juli 1030. Kong Olav 2. Haraldsson den Hellige er Norges nationalhelgen og skytshelgen og symbolet på det selvstændige Norge, og hans økse, olavsøksen, bærer den norske løve i det norske rigsvåben. Der er en række eksempler på fortidsbrugen af Olav den Hellige i norsk kongelig symbolik. I 1847 indstiftedes Den Kongelige Norske St. Olavs Orden af kong Oscar 1. Den er opkaldt efter Norges helgenkonge, Olav den Hellige. I 1904 indstiftede kong Oscar 2. ordenen Den Norske Løve, hvis navn var en henvisning til Norges rigsvåben. Både ordensstjernen og ordenstegnet havde den norske løve med øksen som det centrale motiv. Efter unionsopløsningen i 1905 og etableringen af det nationalt selvstændige norske kongehus valgte kong Haakon 7. ikke at videreføre ordenen. Den blev imidlertid først officielt ophævet i 1952. I 1939 indstiftede kong Haakon 7. St. Olavsmedaljen, hvor Olavskorset figurerer på reversen. Der stod således en særlig nimbus over navnene Haakon og Olav. Kronprins Olav (5.) var den første norske tronfølger med opvækst i Norge siden middelalderen og kong Haakon 6. (1343-80) og Oluf 2. (1376-87), kong Olav 4. af Norge (1380-87). Haakon 6. blev angiveligt født i Sverige i 1340, men han voksede op i Norge som en forberedelse på sin norske kongegerning. Hans søn, Oluf 2., voksede op i Norge, indtil han som femårig blev valgt til dansk konge i 1376. I 1957 besteg den norske kronprins Olav den norske trone med regenttitlen kong Olav 5. (1957-91). I samme anledning slettede man Olav 4. (1103-15), søn af kong Magnus 3. Barfod (1093-1103), fra den norske kongerække. Hans to ældre brødre fungerede i sin tid som regenter for den mindreårige kong Olav. Hvis ikke man i 1957 havde besluttet sig for at slette Olav 4. fra den norske kongerække, ville kong Olav 5. være blevet kong Olav 6. Kong Olav 5.s søn, kong Harald 5. (1991-), er den sjette norske konge med navnet Harald. Den danske kong Harald 1. Blåtand (958-87, konge af Norge fra ca. 970-987), søn af Gorm den Gamle (ca. 936 - ca. 958), regnes ikke officielt med i den norske kongerække, hvorfor kong Harald 5. ikke bærer regenttitlen kong Harald 6. Kong Harald 5. er den første norske monark med navnet Harald i 854 år siden kong Harald 4. Gille (1130-36), der døde i december 1136 (kong Harald 5. besteg tronen i januar 1991). Den norske nationaldigter Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910) etablerede kong Olav 2. den Hellige som en mytisk helgenfigur i det norske nationale erindringsfællesskab i opposition til det daværende svenske Bernadotte-kongehus med sine taler på Stiklestad og i Trondheim i 1882 og 1897, Bomann-Larsen: *Folket*, 38-45. Fejringen af Trondheims 900-års jubilæum i 1897 markeredes med et oratorium med tekst af den norske præst og salmedigter Sigvald Skavlan (1839-1912), Skavlan: ’Nidaros Oratorium’. I oratoriets fjerde del sang et blandet kor bl.a.:

Rind op, du fagre Friheds Glød
med Glans om Tind og Toppe!
Som Dugg af Morgenrødens Skjød,
som friske Blomsterknoppe,
saa ungt, saa djervt til Kamp, til Thing,
med Olafs Øx i Lab paa Spring
mod tætte Fiendetroppe.

Budskabet var her krystalklart. Norge ville med tiden genvinde sin frihed og historiske uafhængighed med olavsøksen, den hellige kong Olavs berømte våben. Drømmen gik i opfyldelse otte år senere.

Den norske polarfarer Fridtjof Nansen (1861-1930) var egentlig stemt for en republik som statsform i 1905, men skiftede til sidst standpunkt til fordel for monarkiet i forbindelse med folkeafstemningen i november. Hans råd til den nye norske kongefamilie var, at de hurtigst muligt skulle blive norske. Et afgørende element i denne fornorskningsproces bestod i at lære at stå på ski. Den lille kongefamilie begav sig derfor efter polarforskerens råd ud i at lære at stå på ski. Kongefamilien blev desuden fotograferet i norske folkedragter, bunad, og blev derved en del af nationens helhed. Det norske kongepar lagde stor vægt på, at tronfølgeren Olav (5.) fik en norsk opdragelse, skønt sproget i familien var engelsk, og dronning Maud lærte aldrig selv det norske sprog. Kronprinsesse Märtha lærte modsat sin svigermor at tale det norske sprog. Haakon 7. antog valgsproget ”Alt for Norge”, et eksempel, der er blevet fulgt af de to følgende norske monarker. I logisk overensstemmelse med sin adkomst som norsk monark blev Haakon 7. den sidste norske konge, der i sin officielle titulatur benyttede ”af Guds nåde”. Det moderne norske kongehus‟ politiske retfærdiggørelse ophørte officielt med at basere sig på den religiøse legitimering, udtrykt i titulaturen ”af Guds nåde”, som bortfaldt i Norge i 1957. Forestillingen om monarkens ejendomsret til staten (patrimonialstaten), udtrykt i titulaturen ”konge til” den pågældende stat, bortfaldt ligeledes i 1905. Den norske konge var fra 1905 ”Norges Konge”; en titulatur, som kong Christian Frederik havde haft i 1814. Der blev gennemført en symbolsk og formel nationalisering for det moderne norske kongehus, da dets medlemmer siden 1905 ikke har været prinser/prinsesser til/af Danmark modsat det glücksborgske kongehus i Grækenland, der også blev grundlagt med baggrund i det danske kongehus, i 1863. Som tidligere nævnt blev kong Olav 5. og Harald 5. signet, og ikke kronet, i Nidaros-domkirken i Trondheim i hhv. 1958 (22. juni) og 1991 (23. juni). Kroningen af kong Haakon 7. og dronning Maud den 22. juni 1906 er dermed den sidste kroning i Nordens historie. I Danmark fandt den sidste kroning (salving) sted den 28. juni 1840, og i Sverige fandt den sidste kroning sted den 12. maj 1873, Ekrem et al. (red.): *Olavslegenden*; Langslet og Ødegård: *Olav den Hellige*; Alsvik: *Stiklestadmyten*; kongehuset.no. ’St. Olavs Orden’, ’Den Norske Løve’,

’St. Olavsmedaljen’, ’Kong Haakon VII’, ’Kongeleg bryllaup 1896’, ’Dronning Maud’, ’Kong Olav V’, ’Kongeleg bryllaup 1929’, ’Kronprinsesse Märtha’.

I anledning af kroningen den 22. juni 1906 trykte flere norske dagblade, heriblandt *Aftenposten*, en kroningskantate med tekst af den norske præst og salmedigter Sigvald Skavlan (1839-1912), Skavlan: ’Kantate ved Kroningen’. Kantaten med titlen ”Kantate ved Kroningen i Trondhjems Domkirke” var delt op i fem afsnit med forskellige kor.

I. (Blandet Kor)
Du, med Rør og Tornekrone,

Jesus Krist saa dybt fornedret,
men med Straalekransen hædret,
Kraftens Spir og Ærens Throne!
Du, for hvem de Aandehære
tusend Harpers Lov frembære,
kaster sine Kroner ned.
Kongers Konge, Herrers Herre, priset i al Evighed!
Dig vi søge, Dig vi hylde.
Salv os Du af Aandens Fylde.
Hosianna, Hosianna, Hosianna!

(Mandskor)
Vor Frihedselv blev prøvet stængt;
men den har Mur og Stængsel sprængt.
I Folkets Vaar der brød en Flom,
i tusend Bønner Somren kom.
Da Lys og Mørke stred med Høst,
blev Folkets Haab i Jubel løst.

(Blandet Kor)
Hvad enig Kraft tar op i Tro,
det la’r vor Gud i Naade gro.
Det skyder op, det blomstrer frem.
Vi vandt vor Ret, vor Drot, vort Hjem.

(Damekor)
Glød er tændt paa vore Kinder –
af Tak og Fryd, vi Norges Kvinder.
Som Dug for Sol vor Angst svandt bort.
Glad aabner her Guds Hus sin Port.

(Mandskor)
Idag henfarne Slegters Bønner
har mødt de unge Norges Sønner.
Fra Hvælvet hvisker stille ned,
fra Høikor glider sagte Fjed.
Bag ranke Piller Skygger glytter,

ind under Marmorfliser lytter de Ædle,
som sov der i Fred, som sov der i Fred.
Der rinder Sagadag paany
i Øisteins Kirke, Olavs By.

(Barrytonsolo)
Høi er en Konges Pligt.
Den ypperste
i Folkets Borgerskare.
Streng mod sig selv.
Hans Løfter uden Svigt.
En fredsæl Mand.
Et Værn i Fare.
En Kirkens Voger i sagtmodig Aand.
Med Retfærds Vegtskaal i sin høire Haand!
Ordspag og gavmild.
Ren i Sind og Færd.
Et Hoved høiere opad fra Herd.

II

(Blandet Kor, mindre)
Sku her dit Billed, her er Kongespeilet.
Du høsted Ros, hvor før din Kjøl har seilet.
For Fremtids Troskab vilde du os borge.
Alt for Norge, alt for Norge!

(Blandet kor, helt)
Hør Folkets Røst i Lov og Ret.
Paa blanke Skjold vi Drotten hæve.
Gud signe Kongen og hans Æt.

Gud signe Kongen og hans Æt.
Vi gav dig Kronen.
Kongen leve!
Kongen leve!
Kongen leve!

III

(Blandet Kor)
Fra Bretlands Kyster og fra Danmarks Vange
Kom fordum Korsets Kvad og Elskovs Sange.
Se, over Havet kom du som et Digt.
O Maud! O Maud! Men hør!

Streng er en Dronnings Pligt.

(Sopransolo)
Held Hus og Hjem, hvor ædle Tanker bor.
Træd Dronning frem! En Hustru og en Mor.
Din Krones Sir er ydmyg Fromheds Villie.

Paa gyldent Spir, dér straaler Renheds Lilie!
Og Rigets Æble tyder Frugtbarhed!
Nu blomstrer Norge som et Rosenbed.
Der leger Barnet saa sødt med Lyst.
Det suged Kjærlighed ved Moders Bryst.
Med varlig Haand tør Sorgens bitre Graad.
Løs Armods Baand i Mildheds Raad og Daad.
Vær Dronning Folkehjemmets gode Aand.

IV

(Blandet Kor)
Tillykke alt Du vende, vor Herre og vor Gud.
I Naade sign Du hende, vor høie Kongebrud!
Du kaarer og Du kroner, Du værdes hos dem bo.
O, Jesus, vor Forsoner, gjør dem til Døden tro!
Saa stige Bøn ved Fjeld og ved Strand
for Eder fra alt Norges Land!

V

(Mandskor)
Tindrende Sommerlys gløder, Nidaros pyntet til Fest.
Folket i Stimmel møder, der Konge og Dronning er Gjest.

(Blandet Kor, mindre)
Verden der udenfra skuer
ind mellem Søiler og Buer.
Ønsker tillykke det frigjorte Norges Ære og Smykke.

(Blandet Kor, helt)
Elvene gaar susende, brusende Fos i Fos.
Hud velter Jubel fra Tusende lige til os.

Fædreland, dig vil vi bygge,
Thronen staa sterk!
Fred, lev i Frihedens Skygge!
Gud, kron Dit Verk!
Haleluja, Amen!

Skavlan skildrer i sin kroningskantate vejen frem mod unionsopløsningen i 1905, Norges nationale uafhængighed og kroningen af Norges eget kongepar i ”Øisteins Kirke, Olavs By”. Norge fik i 1905 sit eget kongepar for første gang i 525 år, siden kong Haakon 6. (1343-80) og dronning Margrete (1.) (1387-96), Kalmarunionens skaber. Øistein Erlendsson var ærkebiskop af Nidaros fra 1161-88, og i hans embedstid blev der igangsat en større ombygning og udvidelse af domkirken. ”Olavs By” refererer dels til Trondheims grundlægger, kong Olav 1. Tryggvason (995-1000), dels til kong Olav 2. den Hellige (1015-28), som er gravlagt i byens domkirke. Den folkevalgte kong Haakon 7. portrætteres som ”den ypperste i Folkets Borgerskare” og dermed blot som en primus inter pares,

hvilket også kommer til udtryk i det forhold, at kantaten er dus med kongen og dronning Maud. Denne tiltaleform er i samklang med de nordiske traditioner for fyrstedigte. Kongens valgsprog ”Alt for Norge” vendes op imod *Kongespeilet*, som er en norsk middelalderbog fra omkring 1250, der som filosofisk-didaktisk skrift bl.a. giver retningslinjer for en god fyrstes optræden. Denne sammenligning havde til formål at forlene den nye norske konge med en nationalhistorisk legitimering, der rakte tilbage til middelalderens stornorske rige under kong Haakon 4. (1217-63), inden nedgangen begyndte med unionen med Sverige (1319-43) og Danmark (fra 1380), den nordiske Kalmarunion (1397-1523) og de efterfølgende unioner med Danmark (indtil 1814) og Sverige (indtil 1905). Kantatens sidste del omhandler dronning Maud, hvis britisk-danske herkomst, ”Fra Bretlands Kyster og fra Danmarks Vange”, nu skulle gøre hende til hele det norske folkehjems dronning. I anledning af kroningen bragte *Morgenbladet* den 22. juni 1906 et digt med titlen ”Kroningen” af den norske forfatter, lærer, bonde og lokalhistoriker Ivar Sæter (1864-1945), Sæter: ’Kroningen’. Digtet bestod af seks strofer, og den tredje, fjerde og sjette lød som følger:

Vær velkommen, Englands baarne Datter.
Vær velkommen, Danmarks ædle Søn.
Slægtens gamle Blod skal blandes atter,
og saasandt vi Tidens Varsler fatter,
og saasandt vi Sindets Adel skatter,
skal vor Fremtid vorde stor og skjøn.

Vær velkommen til de norske Fjelde
og velkommen i de tusen Hjem,
Vær velkommen til et Kongevælde,
hvorom Saga kan saa smukt fortælle,
og vor Saga, den skal altid melde,
at vort Folk vil stevne op og frem.

Hil Dig Konge paa Haarfagres Trone.
Hil Dig Dronning, Kongens høie Viv.
Alt for Norge – det skal stedse tone,
og vor Kjærlighed skal Eder krone
og som Solen til hver Egn, hver Zone,
sprede Straaler fra vort fælles Liv.

Kongens valgsprog ”Alt for Norge” skulle udgøre rettesnoren for den syvende Haakon på den norske trone. Alle generationer i det norske samfund bød ifølge Sæter det nye kongepar hjertelig velkommen (strofe fem). Harald 1. Hårfagers (ca. 872-930) gamle tronstol var i Sæters optik blevet genoprettet med unionsopløsningen og kong Haakon 7.s tronbestigelse i 1905. Ved Norges 1000-års fest på Haraldsdagen den 18. juli 1872 bragte *Aftenposten* dagen efter et digt med titlen ”Ved

Tusindaarsfesten den 18de Juli 1872" af den norske digter og dramatiker Henrik Ibsen (1828-1906), Ibsen: 'Ved Tusindaarsfesten'. Digtet bestod af 16 strofer, og i den 14. strofe sammenlignede Ibsen den norske rigssamling med den italienske og tyske nationale samling i hhv. 1861 og 1871 under ledelse af Cavour og Bismarck, da "Hafsfjords-solen" (slaget i Hafrsfjord i 872) stod på linje med "Solferinos sletter" (slaget ved Solferino i 1859) og "Sadowas volde" (slaget ved Sadowa i 1866). Norge havde således en betydelig større historisk vægt bag sig som statsnation blandt de europæiske monarkier, men ifølge Ibsen kunne kun en kommende slægt en dag fejre "den rette samlingsstøttes rejsning" (strofe 16). Bjørnstjerne Bjørnson holdt en tale ved tusindårsjubilæet, hvor han understregede, at nordmændene havde elsket kong Harald Hårfager og alle konger af hans slægt, implicit kontrasteret med det daværende Bernadotte-kongehus, Bomann-Larsen: *Kongstanken*, 122. Det var således blevet en udbredt opfattelse i den norske offentlighed, at Harald Hårfagers efterslægt ikke omfattede Bernadotte-dynastiet, hvilket ikke var i samklang med sandheden. Med oprettelsen af det moderne norske kongehus i 1905 var Harald Hårfagers efterslægt atter kommet tilbage til den norske trone. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Sæter dus med kongeparret.

I anledning af kongeparrets sølvbryllup den 22. juli 1921 bragte *Aftenposten* samme dag et lykønskningsdigt med titlen "Hilsen til Deres majestæter Kongen og Dronningen paa sølvbryllupsdagen" af den norske digter Theodor Caspari (1853-1948), Caspari: 'Hilsen til Deres', 1. Digtet bestod af seks strofer, og den første lød som følger:

Det norske folk, som kaldte dig herhid
fra Danmarks sletteland til Norges dale,
var, Herre konge, alt fra Arilds tid
en ven af enkle ord og aaben tale. –
Hver den, som banked paa i norske hjem,
besindig, ligetil, med lydhørt øre,
fandt altid leden klar og veien frem
til varme hjerter og til aabne døre. –
Du kom til Norges rige, Herre konge,
og veien aaben for dit øie laa:
Du drog fra grænd til grænd og banked paa
og rakte haanden frem med venlig stemme
og hilste, ligetil i al din færd,
og jevn og hjertelig, paa en og hver
og – før du vidste det, saa var du hjemme –
fra Kjølens ryg til Vesterhavets rand
alt folkets varme ven og første borger –
paa Norges kongestol den rette mand.

Caspari lagde vægt på, at Danmark og Norge delte en fælles nordisk mentalitet med værdier som

lighed og fællesskab. Denne demokratisme udfoldede sig også i relation til kongemagten, hvor statsoverhovedet traditionelt blot havde haft status af den første blandt ligemænd. Grundet en fælles jævnhedsmentalitet kunne kong Haakon 7. nemt lade sig integrere i det norske samfund. Udtrykket ”fra Kjølens ryg til Vesterhavets rand” er hentet fra fædrelandssangen ”Blandt alle Land” eller ”Nordmandssang” fra omkring 1850, skrevet af den norske skole- og folkeoplysningsmand Ole Vig (1824-57). Digtet udtrykte også håbet om, at kronprins Olav (5.) måtte ”vokse sig folket alt mere nær – til fæste for kongestammen” (strofe fem). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Caspari dus med monarken.

Prinsesse Ragnhild (1930-2012), kronprins Olavs (5.) ældste datter, som blev født på det kongelige slot i Oslo, var den første norskfødte norske prinsesse i 629 år siden prinsesse Ingeborg (1301-61), den norske kong Haakon 5. Magnussons (1299-1319) tronarving. Prinsessen blev opkaldt efter kong Harald 1. Hårfagers mor, Ragnhild Sigurdsdatter (ca. 840-ca.858), *Aftenposten* 10.6.1930 (”Prinsesse Ragnhild Alexandra”), 1. *Aftenposten* refererede samme dag til de danske avisers omtale af den kongelige fødsel, hvor man hæftede sig ved den historiske begivenhed, at den nyfødte prinsesse var

det første barn av norsk kongeslekt som på mange hundre år er født i Norge. Som den lille prinsesses far vant Norges hjerte ved som ganske liten å komme til landet og bli helt norsk i sinn og skinn, vil dette sikkert i ennu høiere grad bli tilfelle med den helt norskfødte prinsesse.

Prinsessens bror, prins Harald (5.) (1991-), var i 1937 den første norskfødte norske prins i 566 år siden december 1370, hvor Olav 4. blev født på det middelalderlige Akershus Slot i Oslo. Ved sin tronbestigelse i 1991 blev Harald 5. den første norskfødte norske konge siden 1387. Haakon 7. var som den danske prins Carl født i Danmark i 1872, mens kong Olav 5. blev født i Storbritannien i 1903 som den danske prins Alexander. Haakon 7.s dronning Maud var den første norske dronning, der blev gravlagt i Norge siden Euphemia af Rügen (ca. 1280-1312), der var Haakon 5.s gemalinde. Bisættelsesstedet for den næste norske dronning, Blanka (1320-63; dronning af Norge fra 1335-43 og Sverige 1335-63), er ukendt. Haakon 7. blev ved sin død den første norske monark, der blev gravlagt i Norge siden Haakon 6. i 1380. Haakon 5. og dronning Euphemia blev først bisat i Sankt Mariakirken i Oslo, men under udgravninger af kirken i 1868 blev deres formodede jordiske rester overført til det kongelige mausoleum på Akershus Slot, som med det moderne norske kongehus' oprettelse i 1905 atter har fungeret som et norsk kongeligt bisættelsessted, til dato for Haakon 7.,

dronning Maud, Olav 5. og kronprinsesse Märtha. Med dronning Mauds død i 1938 var der forgæves bestræbelser på at bisætte den afdøde dronning i Nidaros-katedralen i Trondheim, hvor ni norske konger fra vikingetiden og middelalderen er bisatte: Olav 1. Tryggvason (995-1000), Olav 2. den Hellige (1015-28), Magnus den Gode (1035-47), Magnus 2. Haraldsson (1066-69), Olav 3. Haraldsson (1067-93), Eystein 1. Magnusson (1103-23), Olav Magnusson (1103-15), Guttorm Sigurdsson (1204) og Inge 2. (1204-17). I Norge bidrog disse forhold til etnisk og historisk at sammenbinde det regerende dynasti med nationalstaten, kongehuset.no. 'Prinsesse Ragnhild'; Isaksen: 'Nidarosdomen'.

Ved prins Haralds fødsel i februar 1937 blev det i den norske presse fremholdt, at den lille prins nedstammede fra den første konge af det samlede Norge, Harald 1. Hårfager (ca. 872-930). Prinsefødslen bidrog til den norske nations identitetsopbygning. Med prins Harald, der blev født på kronprinseparrets lystejendom Skaugum i Asker, var arvefølgen sikret i det unge norske kongehus. I anledning af den historiske kongelige fødsel skrev en amatørpoet, undertegnet Frode, et lille digt om landets kommende monark. Sidste vers var direkte henvendt til prinsen: *Hild dig, vesle viking emne. Saga stolt din ferd vil følge*. Verset trækker på den norske vikingehistorie tilbage til ikke mindst landets første konge, Harald 1. Hårfager, den lille prins' fjerne forfader. Den norske digter Herman Wildenvey (1885-1959) skrev følgende lille digt i anledning af prins Haralds fødsel: *Må lykken følge deg lenger frem enn sagas minne tilbake går, Du første prins av de tusen hjem på seks omskiftelige hundreår*, Lange-Nielsen: op.cit., 18, 22. Det var således en almindelig opfattelse i den norske offentlighed, at prins Haralds fødsel indvarslede en ny og mere stabil periode i kongeriget Norges foranderlige historie.

Stortingets præsident, C.J. Hambro (1885-1964, præsident for Stortinget 1926-34 og 1935-45), udtalte følgende i anledning af den kongelige fødsel:

Deres Majestet. Deres Kongelige Høihet. Stortinget har ønsket, gjennem sitt presidentskap å få uttrykt overfor Deres Majestet og Deres Kongelige Høihet sin varme deltagelse. Da stortinget imorges mottok meddelelsen om at en arveprins var født følte vi det alle som et historisk øieblikk. Alene tanken på de lange århundrer som er gått siden forrige gang en arveprins blev født i Norge beveger sindet. Mange måtte uvilkårlig minnes presidentens ord i riksforsamlingen på Eidsvoll da kongevalget var foretatt den 17. mai 1814: "Så er Norges gamle kongestol atter reist". Idag har de ord fått sin fulle hjemmel og det navn Deres Majestet og Deres Kongelige Høihet har valgt for den

nye prins av Norge, gir oss alle en varm følelse av at en ring er sluttet i vårt lands historie (*Aftenposten* 23.2.1937, ”Harald bliver arveprinsens navn”).

Norges historie havde konjunkturmæssigt vekslet mellem storhed og flad, mellem uafhængighed og union, og nu i 1937 med sikringen af arvefølgen i det norske glücksborgske kongehus var fremtiden sikret for et fortsat frit Norge. Den norske statsminister, Johan Nygaardsvold (1879-1952, statsminister fra 1935-45), udtalte, at den kongelige fødsel ikke bare var en glædelig begivenhed.

Det er tillike en historisk begivenhet, som knytter Norges gamle og nye historie sammen på en lykkelig måte. Må vår arveprins – dette søndagsbarn – være sunn og frisk. Må han bli Kongehuset til bare glede. Må han få en plass i folkets hjerter, Tiltnes: ’Kong Harald’.

C.J. Hambro repræsenterede det konservative Høyre-parti, og Nygaardsvold var den anden socialdemokratiske regeringsleder i Norge. På tværs af det politiske spektrum fremstod det norske kongehus som det samlende nationale symbol.

I forbindelse med kronprins Olavs (5.) bryllup med den svenske prinsesse Märtha (1901-54) den 21. marts 1929 blev det historiske ved begivenheden fremhævet dagen inden i gaveadressen fra det norske folk til kronprinseparret, da det var mere end 600 år siden, at en norsk tronfølger havde fejret sit bryllup i Norge i landets hovedstad, *Aftenposten* 20.3.1929 (”Gaven fra det norske folk – 240,000 kroner”), 3. Det omtalte bryllup fandt sted i 1312 i Oslo mellem Haakon 5.s (1299-1319) datter tronarvingen prinsesse Ingeborg (1301-61) og Erik Magnusson (ca. 1282-1318). Brylluppet i 1929 var endvidere det første kongelige bryllup i Norge i 340 år. Den norske konservative (Høyre) avis *Aftenposten* gjorde på selve bryllupsdagen sig tanker om det kongelige giftermål og dets betydning for Norge som nation. Landet blev for omkring 1000 år siden samlet til et kongerige, der siden i mørke århundreder var ledet udefra. Folkets selvstændighedstrang kunne dog ikke i længden underkues, ligesom samlerkongens slægt levede videre for til sidst at vende tilbage til Norge. Med ”samlerkongen” henviser artiklen til kong Harald 1. Hårfager, der samlede Norge til ét rige ifølge den historiske tradition i Norge. Som det udtrykkes i lederen med titlen ”Til lykke!”, *selvstendigheten vendte tilbake samtidig som ætten*, 1. Man anvendte således i en norsk kontekst bryllupsceremonien som en dynastisk og national legitimering af det nye moderne kongehus. Understregningen af det moderne norske kongehus’ herkomst skal ses i lyset af bestræbelserne efter 1905 på at etablere en historisk og national kontinuitet, hvis omdrejningspunkt bl.a. var det norske kongeriges grundlægger,

Isaksen: *Dronningen vi ikke fikk*. Ifølge traditionen regerede Hårfager-dynastiet med korte afbrydelser i vikingetiden frem til og med Olav 4. (1380-87), Oluf 2. af Danmark (1376-87). Der er dog kun historisk kildebelæg for tre generationer af konger inden for dynastiet. Sverre-dynastiet (1184-1319) var den sidste norske kongeslægt, som kunne hævde nedstamning i lige mandslinje fra den historisk berømte norske konge. Haakon 7. nedstammede i lige mandslinje via det danske kongehus (Glücksborgerne) og sønderborgske hertuglinjer (Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (fra 1825), Sønderborg-Beck fra 1646-1825 og Slesvig-Holsten-Sønderborg fra 1564-1646)) fra Christian 3. (1534-59) og hans dronning Dorothea (1511-71), der gennem tyske fyrstehuse, Askanien og Billung (hertuger af Sachsen-Lauenborg og hertuger af Sachsen), og 14 generationer, heraf to kvindeled, nedstammede fra den norske kong Olav 2. Haraldsson den Hellige (1015-28) via dennes datter, prinsesse Wulfhild (1020-71), der ægtede hertug Ordulf af Sachsen (1059-72) i 1042. Kong Olav den Hellige var ifølge traditionen tipoldebarn til Harald 1. Hårfager. Harald 1. Hårfager er via blandt andre dronning Dorothea ascendent til det norske kongepar, Haakon 7. og dronning Maud, og det norske kronprinsepar, kronprins Olav og kronprinsesse Märtha, via flere led og på såvel deres fædrene som mødrene side. Prinsesse Maud af Storbritannien og Irland blev i 1896 gift med sin danske fætter prins Carl (Haakon 7.). Begge var børnebørn af Christian 9. og dronning Louise (1817-98), Danmarks kongepar fra 1863-98, ”Europas svigerforældre”. Dronning Maud, der var datter af kongeparrets ældste datter, Alexandra (1844-1925), og den britiske tronfølger, prinsen af Wales, Edward (7.) (1901-10), ældste søn til det britiske regentpar, dronning Victoria (1837-1901) og prins Albert (1819-61), britisk prinsgemal fra 1840, fra hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha (1826-1918), tilhørte det britiske kongehus Sachsen-Coburg-Gotha. Dronning Maud nedstammede via tyske fyrstedynastier, primært sachsiske hertuglinjer inden for den ernestinske linje i det wettinske dynasti, Askanien-dynastiet og Billung-dynastiet, bl.a. fem kurfyrster af Sachsen, gennem 27 generationer, heraf tre kvindeled, fra kong Olav den Hellige via dennes datter, prinsesse Wulfhild. Med oprettelsen af det moderne norske kongehus i 1905 kom Harald Hårfagers descendens dog ikke tilbage til den norske trone. Alle de dansk-norske monarker fra 1380-1814, Norges kong Christian Frederik i 1814, den senere danske kong Christian 8. (1839-48), og de svensk-norske monarker fra 1814-1905 med undtagelse af Carl 14. Johan (1818-44) og Oscar 1. (1844-59) nedstammede fra Harald Hårfager. Fyrst Johan Vilhelm Friso af Oranien (1687-1711, fyrste af Nassau-Dietz 1696-1702 og titulær fyrste af Oranien 1702-11), der som medlem af Nassau-slægten (Nassau-Dietz) arvede fyrstendømmet Oranien i 1702, og hans gemalinde, Marie Louise (1688-1765), født prinsesse af Hessen-Kassel og søster til den svenske

kong Frederik 1. (1720-51), er de seneste fælles stamforældre til samtlige europæiske monarker, nuværende og tidligere monarker, der har regeret siden 2. verdenskrig. Haakon 7. var den første skandinaviske monark, der nedstammede fra parret. Siden 1938, hvor Liechtensteins trone blev overtaget af fyrst Frans Josef 2. (1938-89), har alle monarker i de ti nuværende arvemonarkier været efterkommere af parret. Parret er følgelig også stamforældre til mange monarker, hvis monarkier ikke længere eksisterer, fx Albanien, Østrig-Ungarn, Rumænien og Baden. Harald Hårfagers efterslægt er derfor logisk set udbredt til samtlige europæiske konge- og fyrstehuse. Dette skyldes også anesammenfald og aneforskydning, der er karakteristisk for konge-, fyrste- og adelsslægter, hvor indgiftetheden traditionelt har været ganske udbredt. For den tyske kejser Wilhelm 2. (1859-1941, kejser fra 1888-1918) har man således kunnet dokumentere, at generationen af hans ni gange tipoldeforældre fra omkring år 1450, forudsat at der går tre generationer på et århundrede, hvor der er 4.096 aner, repræsenteredes disse ved kun 275 personer, altså et anesammenfald på godt 93 %, Worsøe: *Håndbog*, 40-42. Forholdet er også illustreret hos Højrup: *Hendes*. Af den fremgår det, at der mellem dronning Margrethe 2. (1972-2024) og hendes 1.068 nærmeste slægtninge, dvs. alle efterkommerne efter hendes tipoldeforældre, der bl.a. omfatter Christian 9. (1863-1906) og dronning Louise (1817-98) og dronning Victoria (1837-1901) og prins Albert (1819-61), forekommer ikke færre end 17.655 biologiske slægtsforbindelser. Med kronprins Oscars (1.) giftermål med prinsesse Joséphine af Leuchtenberg (1807-76) i 1823 fik Bernadotte-dynastiet tilskrevet fyrstelig legitimitet og blev en integreret del af de europæiske konge- og fyrstehuse, Weibull: *Bernadotterna – En krønika*, 42. Via deres mor var de to sidste svensk-norske monarker, Carl 15. (1859-72) og Oscar 2. (1872-1907), efterkommere af Harald Hårfager. Joséphine var via sin mor, Augusta (1788-1851), født prinsesse af Bayern, beslægtet med de europæiske konge- og fyrstehuse. Joséphine nedstammede fra den norske konge via bl.a. Christian 3., fx via kongens yngste datter, Dorothea (1546-1617), der blev gift ind i Welf-dynastiet (hertugdømmet Braunschweig-Lüneburg), over tipoldefædrene pfalzgreve Christian 3. af Zweibrücken-Birkenfeld (1674-1735) og grev Christian Karl Reinhard af Leiningen-Dagsburg-Falkenburg (1695-1766), gennem tyske fyrste- og adelshuse, heriblandt Wittelsbach-dynastiet (Bayern og pfalzgrevskabet Zweibrücken-Birkenfeld), Hessen-Darmstadt og Leiningen. Den norske kronprinsesse, Mette-Marit (1973-), gemalinde siden 2001 til kronprins Haakon (1973-), søn af det norske kongepar, kong Harald 5. og dronning Sonja (1937-), nedstammer fra kong Harald 1. Hårfager via Ramborg Knutsdatter, som blev gift med Gard Toresen Garå (født 1373). Hun tilhørte den svenske højadel som datter af ridderen Knut Algotsson Lejon og Märta Ulfsdatter, nrk.no. 'Mette-Marit har adelige'.

Det norske tronfølgerbryllup i 1929 var en dynastisk forbindelse mellem Norges moderne kongehus fra 1905 (Glücksborg-dynastiet) og det hidtil regerende dynasti, Bernadotterne, der havde til formål at virke som en transnational forening af Sverige og Norge. Den svenske prinsesse Märtha var datter af prins Carl (1861-1951), som havde været kandidat til den norske trone i 1905. Det enestående ved giftermålet var, at prinsesse Märtha som født i 1901 foruden svensk også var norsk prinsesse indtil unionsopløsningen i 1905. Det betød, at den nye norske kronprinsesse havde været tilknyttet Norge i længere tid end sin gemal, der britiskfødt i 1903 som den danske prins Alexander først var blevet norsk kronprins med navnet Olav i 1905. Umiddelbart før giftermålet bragte *Aftenposten* den 16. marts 1929 et digt af den norske forfatter Vally Sejersted (1866-1940), Sejersted: 'Til vår Kronprins', 5. Digtet bar titlen "Til vår Kronprins og Kronprinsesses bryllup" og bestod af seks strofer. Af de seks strofer omhandlede de tre første modtagelsen i Kristiania den 25. november 1905 af Norges toårige kronprins Olav, der var det yngste medlem i den nye kongefamilie. Digtets tre sidste strofer lød som følger:

Og årene gikk, prins Olav blev mann
høit aktet og elsket av hele vårt land,
hans åpne, bramfrie, noble ferd,
den gav ham for alle det store verd,
og norsk som han var i sjel og sinn,
han yndet og velsett hos alle drog inn.

Derfor er dagen, hans dag, en fest
over hele landet, fra øst til vest,
fra fjorder, daler i syd og nord,
fra minste flekken, hvor nordmenn bor,
tiltopps går flagget med varme tanker,
mens Norges hjerter i glede banker.

Men midt i tankenes varme strøm
der går en hilsen, en særskilt øm,
til "Sveas datter" den søker vei.
Prinsesse Märtha, den gjelder dig!
Den er ei hyllet i ordlyds flom,
den lyder enkel: Takk for du kom!

Kronprins Olav (5.) var den første norske tronfølger med opvækst i Norge siden middelalderen og Haakon 6. og Oluf 2. Digtet udtrykte den almindelige norske opfattelse af, at den dynastiske ægteskabsforbindelse var et tegn på, at sårene efter unionsopløsningen nu var fuldstændigt helede. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Sejersted dus med "Sveas

datter", Norges nye kronprinsesse Märtha. Den norske nationaldigter Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910) skrev i 1885 komedien "Geografi og kjærlighet", der handlede om professor Tygesen, der for en periode bliver forladt af sin hustru. I anledning af brylluppet i 1929 bragte *Aftenposten* den 21. marts 1929 et digt på ni strofer af den norske digter Herman Wildenvey (1885-1959) med samme titel, Wildenvey: 'Geografi', 7. Modsat Bjørnsons lystspil blev der ligesom i Sejersteds digt trukket på den nationalromantiske arv fra 1800-tallets Norden. Digtets syvende strofe lød som følger:

> Prinsens unge saga speiler
> nordmannsferd på sjø, på land, - på ski.
> Han er norsk når "Noreg" seiler
> alle andre landes stolte seil og flag..
> Helt fra ganske liten gutt
> har han trenet uavbrutt
> for å bli den norske gutt,
> som har vunnet hele riket og prinsessen nu
> tilslutt.

Strofen refererede til, at kronprins Olav (5.) havde vundet guldmedalje i sejlsport ved de olympiske lege i 1928 i Amsterdam. Den norske tronfølger havde med sine færdigheder på søen og inden for skisporten vundet nordmændenes hjerter, og den nationale integration kulminerede nu med kronprinsens ægteskab med den svenske prinsesse Märtha. Det norske tronfølgerbryllup i 1929 indskrev sig således i en entydig dynastisk og national legitimering af det relativt nyetablerede norske kongehus.

Den norske Eidsvoll-forfatning fra 1814 fastslog, at den norske monark skulle tilhøre den evangelisk-lutherske kirke (§ 4 i den nuværende grundlov). Siden 2017 har Den Norske Kirke været fuldstændig uafhængig af staten. Samtidig understøtter staten fortsat økonomisk Den Norske Kirke, der fortsat defineres som Norges folkekirke. I 2012 ændredes sætningen "Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion" til "Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten" (§ 16), en formulering, der er ganske lig den danske grundlovs ordlyd. Fra 2012 er den norske monark ikke længere overhoved for Den Norske Kirke, men jævnfør paragraf 4 skal monarken fortsat tilhøre den evangelisk-lutherske religion. Denne paragraf blev beholdt, angiveligt efter pres fra kong Harald 5. Historisk medførte Reformationen i 1500-tallet, at de protestantiske fyrster i Europa, fx den danske og engelske konge, fik mulighed for at gøre sig til statskirkens overhoved. Der blev derved mulighed for at føre en cæsareo-papistisk politik (dvs. hvor det verdslige statsoverhoved samtidig er kirkens leder), som siden 1000-tallet havde været umuliggjort i den romersk-katolske kirke. I 2018 blev kongens

konstitutionelle status som hellig afskaffet, men samtidig bibeholder den norske forfatning monarkens immunitet og ansvarsfrihed (§ 5), lovdata.no. 'The Constitution of the Kingdom'.

Under den tyske besættelse (1940-45) flygtede kronprinsessen med sine tre børn til USA, mens kongen og kronprinsen tilsluttede sig den norske eksilregering i London. Kronprins Olav (5.) aflagde flere besøg hos norske og allierede tropper i Storbritannien, Canada og USA. I 1945 ved den tyske besættelses ophør ventede kong Haakon 7. med at vende tilbage til Norge fra eksilet i Storbritannien til den 7. juni, for da var det 40 år siden, at Norge havde opsagt unionen med Sverige. Også hermed formåede monarkiet som institution selv aktivt at medvirke til den nationale identifikationsproces, og til at gøre kongedømmet til en fasttømret del af det norske nationale erindringsfællesskab, kongehuset.no. 'Krigsårene 1940-1945'.

De borgerlige giftermål i det norske kongehus, det første i 1953 mellem prinsesse Ragnhild og kaptajn Erling Lorentzen (1923-2021), har skabt en enestående dynastisk forbindelse med det norske folk. Efter ni års venten indgik kronprins Harald (5.) et meget kontroversielt giftermål med den borgerlige Sonja Haraldsen (1937-), Norges dronning Sonja, i 1968. Den norske grundlov fastslår, at kongen skal give tilladelse til giftermål for de arveberettigede medlemmer af kongehuset

19. Luxembourg

Luxembourg var fra 1000-tallet en stat i det tysk-romerske kejserrige: grevskab (1059-1354) og hertugdømme (1354-1795). På Wienerkongressen (1814-15) blev Luxembourg ligesom Kongres-Polen genoprettet som stat af Europas stormagter i 1815, denne gang som storhertugdømmet Luxembourg i personalunion med kongeriget Nederlandene, der var en nyoprettet stat. Luxembourg blev ikke genoprettet som stat som følge af nationalismen, modsat Serbien, Bulgarien, Island og Irland, der jævnfør ovennævnte sammen med Luxembourg alle blev genoprettet som stater i 1800- og 1900-tallet med reduceret suverænitet (i Det Osmanniske Rige) eller i en personalunion, inden de blev uafhængige nationalstater. De to statsnationer Luxembourg og Norge havde fra middelalderen og flere århundreder frem ikke deres egen monark og deres eget nationale fyrstehus: Luxembourg fra 1443-1890 og Norge fra 1319-43 og igen fra 1380, uafhængigt monarki i 1814, og igen fra 1814-1905. Grevskabet Luxembourg og hertugdømmet Luxembourg blev regeret af Luxembourg-dynastiet frem til 1196 (Namur-linjen 1136-96) og igen fra 1197-1443 (Namur-linjen 1197-1247 og Limburg-linjen fra 1247). Det tyske Hohenstauf-dynasti sad kortvarigt på den luxembourgske trone med grev Otto (1196-97). Fra 1443 sad dynastiet Valois-Burgund på den luxembourgske trone. I 1477 faldt hertug Karl 1. den Dristige af Burgund (1467-77), Karl 2. af Luxembourg, i et slag i De Burgundiske Krige (1474-77). Han efterlod sig ingen mandlige arvinger, hvorfor Frankrig annekterede hertugdømmet, der var et fransk fyrstelen og vasalstat fra 1032. Dermed ophørte personalunionen med grevskabet Burgund i det tysk-romerske kejserrige (982-1678), der havde eksisteret siden 1405. Grevskabet Burgund, Franche-Comté, blev erobret af Frankrig i 1678. Siden 1300-tallet havde Burgund været centrum i et nederlandsk rige, der blev søgt udvidet ved ægteskab, arv, krig og køb, og som omfattede såvel franske som tysk-romerske len.

(§ 36). Det norske kongepar har to børn, hvoraf det yngste er kronprins Haakon, kongehuset.no. ’Hennes Majestet’, ’H.K.H. Kronprinsesse Mette-Marit’.

I 1990 indførtes absolut primogenitur i Norge. Kronprins Haakon og kronprinsesse Mette-Marits ældste barn, prinsesse Ingrid Alexandra (2004-), vil derfor engang blive Norges første regerende dronning. Margrete 1. (1353-1412) var aldrig regerende dronning i Norge, men kun dronning (1363-80) og enkedronning (fra 1380) af Norge, og fra 1388 regent i Norge, officielt til 1389, reelt til sin død i 1412, kongehuset.no. ’Arverekken’.

Med sit ægteskab med den habsburgske Maximilian 1., tysk-romersk kejser (1508-19), lykkedes det Karls datter og arving, Maria (1457-82, hertuginde af Burgund fra 1477-82 med Maximilian 1. som hertug jure uxoris), at hindre, at en stor del af Burgund, fx Nederlandene og grevskabet Burgund, blev indlemmet i Frankrig.

Luxembourg var i personalunion med Nederlandene fra 1815, officielt som en provins af kongeriget Nederlandene fra 1815-39, derefter med London-traktaten (1839) anerkendt som en selvstændig stat. Storhertugdømmet Luxembourg var fra 1815 medlemsstat i Det Tyske Forbund, hvis opløsning i 1866 afstedkom en officiel anerkendelse af Luxembourg som nationalstat med neutral status i 1867 med London-traktaten (1867). Med Nederlandenes kong Vilhelm 3. (1849-90) uddøde mandslinjen i Oranje-Nassau-dynastiet (-Dietz). Eftersom Luxembourg med sin saliske tronfølgelov, Nassau-slægtspagten (1783), ikke anerkendte kognatisk (kvindelig) arvefølge, opsagde storhertugdømmet personalunionen med Nederlandene i 1890, da mandslinjen i Oranje-Nassau-dynastiet uddøde med kong Vilhelm 3. (1849-90), som efterfulgtes af sin tiårige datter, dronning Wilhelmina (1890-1948, abdicerede i 1948, døde i 1962), hvis tronbestigelse blev anledning til, at Luxembourg blev en uafhængig nationalstat. Luxembourgs trone blev overtaget af storhertug Adolf 1. (1890-1905), den sidste hertug af Nassau (1839-66), fra sidelinjen Nassau-Weilburg til Oranje-Nassau-dynastiet. Vilhelm 3.s 15 gange tipoldefar i lige mandslinje, grev Heinrich 2. den Rige af Nassau (ca. 1180-1251, greve fra 1198-1247), var 16 gange tipoldefar via mandlig linje til Adolf 1. De to monarker var 1/131.072 onkel og -nevø. Dermed er slægtskabet mellem Vilhelm 3. og Adolf 1. det fjerneste nogensinde i verdenshistorien, hvormed en trone er blevet arvet mellem to regerende monarker. Samtidig var de to statsoverhoveder kvartfætre som tipoldebørn af Vilhelm 4., nederlandsk statholder (1747-51) og fyrste af Oranien-Nassau (1711-51), via lige mandslinje for Vilhelm 3., og via Vilhelm 4.s datter, prinsesse Caroline af Oranien-Nassau (1743-87), der via sit giftermål blev fyrstinde af Nassau-Weilburg (1760-87), for Adolf 1. Med to af Heinrich 2.s sønner opstod to linjer i Nassau-dynastiet: den ældre walramiske linje, hvor bl.a. linjen Nassau-Weilburg indgår, og den yngre ottonske linje, hvor linjen Oranje-Nassau indgår, af både Dillenburg-linjen og Dietz-linjen. Nassau-slægtspagten tilsagde, at hvis den ene linje uddøde i mandslinjen, ville den anden overtage linjens besiddelser. Slægtspagten gjaldt slægtens besiddelser i det tysk-romerske rige, derfor også Luxembourg, der ganske vist var erhvervet af slægten efter pagtens indgåelse, men i bytte for nogle af Nassau-besiddelserne i det tysk-romerske kejserrige. Fyrstendømmet Oranien-Nassau (1702-1806, 1813-15) genforenede alle Nassau-slægtens besiddelser i den ottonske linje under ledelse af Oranje-Nassau (-Dietz), da linjerne Nassau-

Hadamar, Nassau-Dillenburg og Nassau-Siegen uddøde i hhv. 1711, 1739 og 1743. I 1815 på Wienerkongressen overgav fyrst Vilhelm 6. af Oranien-Nassau (1806, 1813-15), der var søn af den sidste nederlandske statholder, Vilhelm 5. (1751-95, fyrste af Oranien-Nassau 1751-1806), fyrste af Nassau-Oranien-Fulda (1803-06), hvilket var en erstatning for tabet af statholderskabet i 1795 med opløsningen af De Forenede Nederlande, fyrste af fyrstendømmet De Forenede Nederlande (1813-15, svarende omtrent til det nuværende nederlandske kongerige) og kong Vilhelm 1. af Nederlandene (1815-40) fyrstendømmet Oranien-Nassau til Preussens kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840), der var hans svoger og fætter, mod at få tildelt Luxembourg, der blev ophøjet til et storhertugdømme. Preussen overgav det meste af området igen til hertugdømmet Nassau (1806-66) og forenede dermed områderne fra den ottonske linje med den walramiske linjes områder, samtidig med at Preussen i 1815 fik tildelt noget af det i 1795 opløste hertugdømme Limburgs territorium og storhertugdømmet Luxembourgs hidtidige territorium (Luxembourgs anden deling, hvor hovedparten af det tildelte område blev afgivet af Tyskland til Belgien i 1919; den første deling var i 1659, da Frankrig efter Den Fransk-Spanske Krig (1635-59) fik tildelt nogle luxembourgske områder)). Hertugdømmet Nassau regeredes af Nassau-Usingen-linjen fra 1806-16, derefter af Nassau-Weilburg-linjen. Begge var walramiske linjer. Hertugdømmet Nassau var en fusion af grevskaberne Nassau-Weilburg (1344-1816, fyrstegrevskab fra 1366, rigsfyrster fra 1688) og Nassau-Usingen (1659-1816, rigsfyrster fra 1688). De blev officielt inkorporerede i hertugdømmet i 1816. Luxembourg blev medlem af Det Tyske Forbund i 1815, som blev betragtet som en efterfølger til det tysk-romerske rige, hvorfor slægtspagten også omfattede storhertugdømmet modsat Nederlandene, der som stat historisk ikke blev betragtet som en del af det tysk-romerske rige. Adolf 1. var halvmorbror til Vilhelm 3.s anden dronning, Emma (1858-1934, født prinsesse af Waldeck-Pyrmont, dronning fra 1879-90 og Nederlandenes regent 1890-98 for sin datter, dronning Wilhelmina). Luxembourg i 1890 er det eneste eksempel på, at det lykkedes for en selvstændig nationalstat at blive en uafhængig nationalstat med sit eget nationale fyrstehus med et medlem fra det hidtil regerende dynasti, Oranje-Nassau-dynastiet, nærmere betegnet den walramiske sidelinje Nassau-Weilburg. Det hører dog med til historien, at slægtskabet mellem kong Vilhelm 3. og storhertug Adolf 1. ganske vist er det fjerneste nogensinde i verdenshistorien, hvormed en trone er blevet arvet mellem to regerende monarker.[48]

[48] Arblaster: *A history*, 260; Calmes og Bossaert: *Histoire du Grand-Duché*; Dehn-Nielsen (dansk red.): *Europas*, 222-23; newadvent.org. 'Luxemburg'; Jacobs: 'Who"s Afraid of Greater'; monarchie.lu. 'The history of Luxembourg'. Kong Vilhelm 2. (1840-49) døde i marts 1849, og den

21. marts trykte avisen *Luxemburger Wort* en nekrolog over den afdøde monark, ”Der Tod des Königs”. I mindeordene fremhævede man kongens relation til storhertugdømmet Luxembourg: *Der König hatte eine Vorliebe für Luxemburg, und brachte sehr gerne, wenn es ihm möglich war, einige Wochen ruhig hier im Lande zu*. Indtil revolutionsåret 1848 afviste den intolerante konge ifølge dagbladets nekrolog en ændring af de konstitutionelle forhold, hvorefter kongen samme år gav Nederlandene og Luxembourg hver sin separate liberale forfatning. Prins Henrik af Nederlandene (1820-79), kong Vilhelm 2.s yngste søn, var i perioden 1850-79 statholder i Luxembourg. Som kongens repræsentant i Luxembourg blev prinsen særdeles upopulær i storhertugdømmet efter statskuppet i 1856, hvor forfatningens demokratiske frihedsrettigheder indskrænkedes. I 1868 blev forfatningen i store træk ført tilbage til 1848-forfatningen, og prins Henrik genvandt sin tabte popularitet. M.N. Metz, medlem af den luxembourgske stænderforsamling (navnet på det luxembourgske parlament fra 1841-48 og 1856-68, derefter Deputeretkammeret) advokerede for den nye konstitution i grundlovsforhandlingerne i 1868.

Je répéterai qu'a mon avis le pays sera doté de nouveau des libertés que mérite un pays intelligent et éclairé comme le Luxembourg, dont les populations possèdent une forte dose de moralité politique. Si ces libertés ne contiennent rien d'exagéré, elles sont au moins de nature à satisfaire les amis du progrès (*Compte-rendu des Séances de l'Assemblée des États 1867-1868, 18 Séance vendredi 8 mai 1868*, 32).

Det konstitutionelle monarki var ifølge Metz en styreform, som var i samklang med den luxembourgske nationale identitet. I personalunionen med Nederlandene ville der med den nye forfatning efter Metz' opfattelse være tale om en demokratisering og parlamentarisering af monarkiet i Luxembourg under det siddende Oranje-Nassau-dynasti, som dermed nationaliseres i storhertugdømmet. I Metz' optik lå den suveræne magt ifølge den eksisterende forfatning fra 1856 *dans la personne du Roi; aujourd'hui elle ne réside pas encore, comme d'après la Constitution belge, dans la nation, mais au moins il y a partage et une part légitime est reconnue au Pays*, ibid., 31. Den belgiske forfatning fra 1831 var forbilledet for Luxembourgs 1848-forfatning, hvis magtdeling og parlamentarisk styre i et vist omfang blev genindført i Luxembourg med vedtagelsen af 1868-forfatningen.

Prins Henrik døde den 13. januar 1879 af mæslinger på sin luxembourgske residens Walferdange Slot i Luxembourg. Han blev bisat i Oranje-Nassau-dynastiets traditionelle gravkirke Nieuwe Kerk

i Delft i Nederlandene. Avisen *Luxemburger Wort* bragte den 16. januar 1879 et digt, ”Canzonenkranz auf den Sarg des Prinzen Heinrich”, til den afdøde prins, som søgte at tolke luxembourgernes følelser for den nederlandske prins og deres mangeårige statholder. Digtet var skrevet på tysk og underskrevet med initialerne F. J. og F. H. Digtet er på fire strofer og gengives nedenfor:

Der Prinz ist todt – so klagt’s in unsern Gauen
Und seufzend zittert es vom Mund zu Munde:
Der gute Prinz ist todt - - und Thränen sprechen:
Der gute Prinz ist todt - - Wollt ihr die Liebe schauen,
Der Liebe Macht, ihr Völer in der Runde:
Es bricht ein Herz, und tausend Herzen brecheu.
Wok alter Tod der Treue Glut will schwächen;
Da neint das Kind, dem Vater er gewesen,
Da kann der Mann den Seufzer nicht ersticken,
Auf Kindes Lippen ist’s Gebet zu lesen,
Die Thräne ringt in des Soldaten Blicken:
Mit tresem Weh es jede Brust durch schauert,
Da Luxembourg um seinem Heinrich trauert.

Drei Monden sind’s - - O weichet doch Gedanken! –
Voll Jubel immer ja die Herzen schlugen
Dem Prinzen, der uns nur Geschenke brachte,
Dem wir der Freiheit goldnes Glück verdanken,
Daß Sorgen uns aus schweren Zeiten trugen,
Der unverwandt am Steuer für uns wachte.
Nur Monden sind’s - - Als seines Volks er dachte,
Er sah, daß eine treue Mutter fehle,
Er sah, daß ihm kein lieber Sprößling blühe:
Da ward’s ihm weh in gutter Fürsten seele
Er will, daß seine Liebe weiter glübe,
Er schenkt die Mutter, Hoffnung auf den Erben –
Und kommt in seinem Luxemburg – zu sterber.

O edle Fürstin, tia am Brautaltare
Erst jüngst er an sein warmes Herz geschloffen,
Die er geschenkt als Mutter seinem Kindern,
Du trauerst nicht allein an Heinrich’s Bahre!
Was ihm auf Wohlthuns Blumen wird gegoffen,
Laß Thränenthau das herbe Leid Dir mindern!
Kann es das Weh, das bitire Weh Dir lindern,
Wenn um die Fürstin Unterthanen drängen:
Ich lih das Wort in luxemburger Herzen:
Ein Herz, geliebt von Heinrich, ist geblieben,

Wir werden Dich, Marie, doppelt lieben.

Der Prinz ist todt - - O nein, der Prinz wird leben,
So lang auf unserm Fels noch Herzen schlegen,
Des Ahnen Knie noch wiegt den muntern Knaben.
Ein Bild in Erz soll's melden spätern Tagen,
Und tief in Marmor wollen wir es graben
Umrankend Eichenlaub, drin unser Leut:
Dem guten Heinrich luxemburger Treue.

Prins Henrik giftede sig for anden gang, i august 1878, med den preussiske prinsesse Marie (1855-88), i et forsøg på at sikre Oranje-Nassau-dynastiets fortsatte beståen. Ægteskabet var imidlertid barnløst, og prinsen døde få måneder senere, i januar 1879. Digtets andet vers fortæller, at statholderen ønskede at give luxembourgerne en trofast mor og samtidig levere en arving til kongeriget Nederlandene og storhertugdømmet Luxembourg, dog forgæves ("kein lieber Sprößling blühe"). Tredje vers er direkte henvendt til den sørgende enke, som giftede sig igen, i 1885, med prins Albert af Sachsen-Altenburg (1843-1902). Prinsesse Marie døde 32 år gammel som en følge af barselfeber. Fjerde og sidste strofe konkluderer, at prins Henrik forblev tro mod storhertugdømmet i sin tid som statholder, og at arven fra hans bedstefar kong Vilhelm 1., den første storhertug af Luxembourg, stadig er levende i storhertugdømmet ("Des Ahnen Knie noch wiegt den muntern Knaben"). På den måde kan digtet udlægges som en loyalitetserklæring over for det siddende Oranje-Nassau-dynasti i Luxembourg. Dette dynastiske bånd blev imidlertid brudt i 1890 som en følge af blandt andre den barnløse prins Henriks død i 1879.

I forbindelse med kong Vilhelm 3.s (1849-90) død den 23. november 1890 udsendte den luxembourgske regering en proklamation, hvori man roste den afdøde monark for at have sikret Luxembourgs frihed og uafhængighed, Eyschen et al.: 'Proklamation'. Oranje-Nassau-dynastiet benævntes som herligt ("ruhmreichen"), og det nederlandske fyrstehus havde ifølge regeringen siden 1815 leveret tre fremragende storhertuger, kongerne Vilhelm 1. (1815-40), Vilhelm 2. (1840-49) og Vilhelm 3., og en yderst afholdt statholder i form af prins Henrik. Den nye storhertug Adolf 1. (1890-1905) havde som tidligere hertug af Nassau ifølge proklamationen vundet luxembourgernes hjerter med sit væsen og ridderlige fortid. Regeringens proklamation nævnte dernæst den begejstrede modtagelse, som den nye monark havde mødt ved sin tronbestigelse:

Die begeisterten Zurufe, mit welchen Ihr Seine Königliche Hoheit neuerdings begrüßen werdet, sollen dem Auslande verkünden, daß Luxemburg, im Bewußtsein seines Rechtes und unter dem Schutze einer vom Volke verehrten Dynastie, der Zukunft ruhig und vertrauensvoll entgegensieht.

Mit der Krone werden auf Seine Königliche Hoheit die unerschütterlichen Gefühle der Liebe, Treue und Anhänglichkeit übertragen, welche die Luxemburger jederzeit ihren Fürsten entgegengebracht haben, und die un unserm Lande stets die Grundfeste des Thrones und dessen schönster Schmuck gewesen. Gottes Vorsehung möge walten über unserm Fürsten, der Großherzoglichen Familie und unserm theuern Vaterlande, die auf immer unzertrennlich sein werden!

Luxembourgernes loyalitet og troskab over for monarkiet gik således efter regeringens opfattelse på tværs af tronskiftet, som samtidig i 1890 var et historisk dynastiskifte. Det nye fyrstehus, Nassau-Weilburg-dynastiet, blev automatisk en del af den luxembourgske nationalstat og den nationale identitet som alle tidligere monarker og fyrstehuse i Luxembourgs historie. I sin første tale til Luxembourgs befolkning i forbindelse med sin tronbestigelse udtalte storhertug Adolf 1.:

Mir ist das Glück zuteil geworden in eurer Mitte ein neues Vaterland zu finden, dem Ich meine Liebe zuwende, und in dem Mir neue Pflichten erwachsen. Eure teuersten Hoffnungen stehen im Einklang mit Meinem tiefinnersten Gefühlen. Mein Bestreben wird sein, an der Entwicklung unseres gemeinsamen Vaterlandes mitzuwirken. Für die Aufrechterhaltung seiner freiheitlichen Institutionen, die Fortsetzung seiner Autonomie und Unabhängigkeit werde ich meinen letzten Tropfen Blut einsetzen. "Wir wollen bleiben was wir sind!" (*Luxemburger Wort* 18.11.1905, "Zum Ableben Seiner K. H. des Großherzogs Adolf").

Den nye storhertug erklærede, at han ved sin tronbestigelse havde fået et nyt fædreland, en ny identitet som luxembourger, efter at have mistet sit hertugdømme Nassau og sin nassauiske identitet i 1866. Som hertug af Nassau havde han indvilliget i at imødekomme de folkelige krav om et konstitutionelt styre i revolutionsåret 1848, men kort tid efter trak han de liberale reformer tilbage og slog ind på en konservativ og reaktionær kurs. Som den nye storhertug af Luxembourg erklærede det nye statsoverhoved i 1890 dog, at han ville regere som en konstitutionel monark inden for rammerne af den luxembourgske nationalstat og dens forfatning i overensstemmelse med det konstitutionelle styres liberale institutioner. Storhertug Adolf sluttede med at citere Luxembourgs nationale motto "Wir wollen bleiben, was wir sind" (letzeburgsk: "Mir wölle bleiwe wat mir sin"), som gik tilbage til den patriotiske sang "De Feierwon" fra 1859. Med dette citat tilsluttede den nye storhertug sig symbolsk til forsvaret af Luxembourgs uafhængige identitet og nationale suverænitet under det nye Nassau-Weilburg-dynasti.

Arvestorhertug Vilhelm (4.) (1905-12) ægtede den 21. juni 1893 den portugisiske prinsesse Maria

Anna (1861-1942) i Østrig på Schloss Fischhorn. Avisen *Luxemburger Wort* havde samme dag på forsiden to store portrætter af storhertugdømmets nye arvestorhertugpar, og nedenunder bragte dagbladet en artikel med en latinsk titel som en hyldest til den nye arvestorhertugindes herkomst fra et romansk land, ”Ad Multos Felicesque Annos!” (”Til mange lykkelige år”).

Der heutige Tag schlingt um das Luxemburger Volk und sein hehres Fürstenhaus ein neues, inniges und weihevolles Band. Von jeher hat dieses Volk unentwegt in Liebe und Treue seinem Fürsten angehangen, früher in Zeiten schwerer politischer Bedrängniß; aber auch jetzt, wo in andern Ländern die bedauernswerthen Opfer des revolutionär=liberalen Zeitgeistes mit frevler Hand Thron und Altar mit gleichem unterwühlen, da hat dieses Luxemburger Volk treu seinem tief christlich-katholischen Gewissen, seinem Fürsten Liebe und Achtung bewahrt.

Det tysksprogede, katolske dagblad understreger, at luxembourgerne er forblevet tro mod deres monarki, både i personalunionen med Nederlandene og efter 1890, hvor Luxembourg fik sit eget nationale fyrstehus. Modsætningen hertil er de revolutionær-liberale kræfter, som på daværende tidspunkt havde afskaffet flere tyske og italienske monarkier i forbindelse med hhv. Tysklands og Italiens samling og det franske monarki for bestandigt i 1870 med oprettelsen af Den Tredje Republik. Troskaben over for den monarkiske statsform anvendes dermed som en identitetsmarkør i forhold til den store franske nabo, og samtidig understreges Luxembourgs uafhængighed, der blev anerkendt med London-traktaten i 1867, som en national identitetsmæssig afgrænsning i forhold til de opløste tyske monarkier. Artiklen fortsætter med en bøn om, at Gud måtte bevare og velsigne det nye luxembourgske arvestorhertugpar. Luxembourg har taget vel imod arvestorhertugens far, storhertug Adolf 1., som har vundet luxembourgernes respekt, kærlighed og agtelse.

Großherzog Adolf thut mehr: er gibt seinem Thronerben eine katholische Braut, um den Beweis zu liefern, daß er die katholische Ueberzeugung seines Volkes sogar bis zum Opfer ehrt und achtet. Das Volk anerkennt und ehrt mit Rührung diese hochherzige, eines edlen Fürsten würdige Gesinnung; es wird sie immer in dankbarem, treuem Bewußtsein bewahren; es wird diesen schönen Akt, es wird Großherzog Adolf nie vergessen. Bis in die spätesten Zeiten wird sein Name in den Annalen der Luxemburger Geschichte in goldenen Buchstaben glänzen.

Storhertug Adolf 1. roses for at have tilladt sin tronfølger, sin ældste søn, at ægte en katolsk prinsesse. Dette giftermål blev af *Luxemburger Wort* set som et forsøg på fra dynastiet Nassau-

Weilburgs side at integrere sig i det katolske Luxembourg. Det nye fyrstehus udviste således med dette ægteskab et oprigtigt ønske om at blive en del af det luxembourgske nationale fællesskab. Nedenunder var artiklen forsynet med et digt til den nye arvestorhertuginde, ”Ihrer Königl. Hoheit der durchlauchtigsten Frau Erbgroßherzogin”. Digtet var skrevet af Willibald Fern i San Remo i Italien, Fern: ’Ihrer Königl.’. Digtet, som var skrevet på tysk, er på seks strofer. Det sidste vers lyder:

O sel’ger Tag, wo Du dem Volk Dich zeigest,
Dem heut’ Du noch ein schöner fremder Stern!
Wo huldvoll Du Dich zu den Schaaren neigest,
Die Dir zum Gruße nah’n aus nah und fern!
Wie wirst beglücken mit der Huld Gewährung
Du Alle, die um Deine Gnade fleh’n!
Es wird Dein Name bald in Lichtverklärung
Mit Flammenschrift in tausend Herzen steh’n.

Arvestorhertuginde Maria Anna, der var født i landflygtighed i storhertugdømmet Baden som datter af den afsatte portugisiske kong Miguel 1. (1828-34), blev budt velkommen med dette velkomstdigt i en sikker forvisning om, at den kommende storhertuginde ville kunne blive en naturlig del af Luxembourgs nationale og offentlige samfundsliv. I overenstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Willibald Fern dus med den nye arvestorhertuginde. Året efter, den 14. juni 1894, nedkom arvestorhertuginden med en datter, prinsesse Marie-Adélaïde (1894-1924), på Berg Slot i Colmar-Berg i Luxembourg. Dagen efter hyldede *Luxemburger Wort* på forsiden deres nye landsmoder for den historiske fødsel. Hyldesten blev bragt på såvel tysk som fransk og trykt nedenunder en lykønskningsproklamation fra regeringslederen og borgmesteren i Luxembourg by, Émile Mousel (1843-1910, borgmester fra 1894-1904).

Höher schlägt heute jedem Luxemburger das Herz bei der frohen Kunde, daß unserer jungen Herrscherfamilie durch die glückliche Geburt einer Prinzessin neues Leben erblüht ist. Möge der neu auflebende Stamm der luxemburgischen Dynastie unter Gottes reichstem Segen weitere Sprossen treiben und sich in vollster Lebenskraft entfalten! Seit langen Jahrhunderten war es dem theuern Luxemburger Vaterlande nicht mehr gegeben, in seinem eigenen Schooße, auf eigener Erde das Leben seiner Dynastenfamilie aufkeimen und sich entfalten zu sehen. Die göttliche Vorsehung hat uns dieses Glück heute nun beschieden. Großer, inniger Dank sei ihr dafür gezollt! Empfehlen wir Dynastie, Familie und Kind mit Gebet und Vertrauen der mütterlichen Fürsorge unserer hohen Landespatronin, der Trösterin der Betrübten!

Luxembourgs nye nationale beskytterinde, arvestorhertuginde Maria Anna, havde med sin nedkomst bragt glæden og stoltheden tilbage til storhertugdømmet. Det bliver endvidere anført, at den nye prinsesse er det første medlem af et regerende dynasti i Luxembourg i århundreder, som er født inden for grænserne af Luxembourg. Nærmere bestemt var storhertuginde Marie-Adélaïde (1912-19) den første luxembourgske monark, der var født inden for statens territorium siden grev Johan den Blinde (1296-1346, greve af Luxembourg 1313-46 og konge af Bøhmen fra 1310-46) fra Luxembourg-dynastiet. Fødslen af prinsesse Marie-Adélaïde varslede med andre ord en ny tid for forholdet mellem monarkiet og folket i det lille storhertugdømme.

Adolf 1.s søn og efterfølger på tronen, storhertug Vilhelm 4. (1905-12), fik seks døtre. Den semi-saliske bestemmelse i slægtspagten fra 1783, der tillod kognatisk tronfølge i tilfælde af, at begge ovennævnte slægtslinjer var uddøde i mandslinjen, hvilket var en realitet i 1912, hvor også den walramiske linje uddøde i mandslinjen (den ottonske linje uddøde i 1890), blev fastlagt i en officiel tilføjelse til tronfølgeloven i 1907 med et dekret fra storhertugen af 16. april 1907. Under indtryk heraf blev den nye tronfølgelov vedtaget af det luxembourgske parlament, deputeretkammeret, den 5. juli 1907 efter en voldsom debat med 41 stemmer mod syv. Det tysksprogede, katolske og kristendemokratiske dagblad *Luxemburger Wort* refererede den 5. juli debatten i parlamentet, ”Kammer-Revue”, hvor de republikanske socialister modsatte sig den nye tronfølgelov i et forsøg på at svække og delegitimere monarkiet. Den luxembourgske regeringsleder, Paul Eyschen (1841-1915, regeringsleder 1888-1915), motiverede den nye tronfølgelov med, at det siddende Nassau-Weilburg-dynasti siden 1890 var blevet en integreret del af det luxembourgske nationale erindringsfællesskab.

Seit 16 Jahren ist die Großherzogliche Familie im Lande und die großherzoglichen Kinder sind Luxemburgerinnen, und deshalb liebt das Volk sie. So wächst eine luxemburgische Dynastie heran, und wenn wir selbst diese Kinder erzogen haben, dann wissen wir, was wir an ihnen haben.

Med denne betragtning søgte Eyschen at henlede parlamentarikernes opmærksomhed på det historiske forhold, at storhertugens ældste datter, prinsesse Marie-Adélaïde (1894-1924), var det første medlem af et regerende dynasti i Luxembourg, som var født inden for statens territorium siden grev Johan den Blinde (1296-1346, greve af Luxembourg 1313-46 og konge af Bøhmen fra 1310-46) fra Luxembourg-dynastiet.

Den nærmeste agnat i Nassau-Weilburg-dynastiet var den tyske grev Georg Nikolaus von Merenberg (1871-1948), der var fætter til storhertug Vilhelm 4. Hans far, prins Nikolaus Wilhelm

af Nassau (1832-1905), indgik i 1868 et morganatisk ægteskab med en russer, som samme år blev tildelt titlen grevinde af Merenberg af sin nye svoger fyrst Georg Viktor af Waldeck-Pyrmont (1845-93). Titlen gik i arv til parrets børn, to døtre og en søn. At ægteskabet var morganatisk blev bestemt af Nassau-Weilburg-slægtens overhoved, den forhenværende hertug Adolf af Nassau, som i 1866 var blevet indlemmet i Preussen. I 1890 blev Adolf 1. storhertug af Luxembourg. Grev Georg Nikolaus von Merenberg øjnede nu muligheden for at gøre et arvekrav gældende i forhold til storhertugdømmet Luxembourg. Han var gift med en russisk prinsesse, Olga Alexandrovna Yurievskaya (1873-1925), der var uægte datter af den russiske zar Alexander 2. (1855-81), og siden i 1880 legitimeret af hendes forældres morganatiske ægteskab. Parret havde en søn, og dermed var den saliske arvefølge sikret. Grev Georg Nikolaus von Merenberg indledte en intens pressekampagne for sit tronkandidatur, og han søgte endog at involvere Europas stormagter, herunder Tyskland og Storbritannien, i spørgsmålet. Europas stormagter havde med London-traktaten i 1867 anerkendt Luxembourgs status som en neutral, selvstændig nationalstat, og dermed blev det luxembourgske spørgsmål politisk sprængfarligt. *Luxemburger Wort* understregede i sin holdning til tronfølgespørgsmålet den 6.-7. juli, ”Unsere Stellungnahme in der Thronfolgefrage”, at det afgørende måtte være, hvem der havde retten på sin side, og her var der efter avisens opfattelse ingen tvivl om, at den tyske grev von Merenberg ingen arveret havde til storhertugdømmet Luxembourg. Men samtidig var storhertugens seks døtre alle katolikker. Monarkerne i det katolske Luxembourg var protestanter (calvinister) i personalunionen med Nederlandene fra 1815-90, og efter 1890, hvor Luxembourg blev en uafhængig nationalstat med sit eget nationale fyrstehus fra Nassau-Weilburg, var de luxembourgske monarker protestanter (lutheranere) frem til 1912, hvorefter de luxembourgske monarker har været katolikker. I forbindelse med ægteskabet i 1893 mellem den katolske portugisiske prinsesse Maria Anna (1861-1942) og den protestantiske arvestorhertug Vilhelm (4.) af Luxembourg (1852-1912), søn af storhertug Adolf 1., blev det bestemt, at parrets sønner skulle være lutheranere, mens parrets døtre skulle være katolske. Parret, der fra 1905-12 var Luxembourgs storhertugpar, fik seks døtre, hvorfor de luxembourgske monarker fra 1912 har været katolske. Katolicismen er den fremherskende religion i Luxembourg, og dynastiet Nassau-Weilburg blev dermed i religiøs henseende integreret i Luxembourg. Grev Georg Nikolaus von Merenberg var lutheraner. Avisen *Luxemburger Wort* udtrykte følgende holdning til det religiøse element i tronfølgesagen: *Wenn aber jetzt durch die Umstände die Krone des Landes an eine katholische Fürstentochter übergeht, die zudem eine geborene Luxemburgerin ist, so erfüllt das ja weite Kreise unseres Volkes mit Befriedigung*. Denne holdning flugtede med det synspunkt, som regeringslederen Eyschen fremførte i ovennævnte parlamentsdebat, hvor han i

øvrigt affærdigede grev von Merenbergs arvekrav. I hans øjne havde dennes agitatoriske metoder gjort ham uværdig til at sidde på den luxembourgske trone.

De socialistiske parlamentsmedlemmer, der med baggrund i tronprætendent grev von Merenbergs kampagne søgte at fiske i rørte vande ved at underminere monarkiets legitimitet, stemte imod. Den republikanske socialist Xavier Brasseur (1865-1912, medlem af parlamentet fra 1902-12) motiverede sin modstand mod ændringen af tronfølgeloven på følgende måde:

Es sei ein Staatsstreich. Über das Majorat zu befinden ist nicht die Kammer, sondern die oberste deutsche Gerichtsstelle zuständig. Das glorreiche Haus Oranien verschwindet, wir behalten nur Abkömmlinge des Hauses Braganza, zur Freude der Klerikalen, die seinerzeit wegen Beleidigung des protestantischen Herrscherhauses verurteilt wurden. Der Prozeß ist mit dem Beschluß der Kammer so wenig erledigt, wie seinerzeit der Dreyfusprozeß mit der Behauptung, Dreyfus sei regelrecht verurteilt (*Obermosel-Zeitung* 6.7.1907, ”Abgeordnetenkammer – Sitzung vom Donnerstag, dem 4. Juli”).

Brasseur fandt ikke, at det luxembourgske parlament havde mandat til at ændre bestemmelserne i Nassau-slægtspagten fra 1783, som ifølge ham henhørte under en tysk jurisdiktion. Dette statskup var i Brasseurs optik sammenlignelig med samtidens berømte justitsmord fra Frankrig, Dreyfus-affæren (1894-1906), hvor den jødiske franske officer Alfred Dreyfus (1859-1935) uretmæssigt i 1894 blev idømt livsvarigt fængsel for spionage til fordel for Tyskland. Der var samtidig et religiøst element i Brasseurs argumentation, som åbenbarede en antikatolicisme og en antiklerikalisme vendt mod den katolske prinsesse Marie-Adélaïde (1894-1924), der med ændringen af tronfølgeloven ville blive Luxembourgs næste statsoverhoved og den første katolske monark i Nassau-Weilburg-dynastiet. Ifølge en ledende artikel i *Luxemburger Wort* den 6.-7. juli, ”Die Krone Luxemburg”, havde de republikanske socialister, anført af Xavier Brasseur, op til den endelige afstemning optrådt upatriotisk og sat deres eget lands velfærd og lykke på spil. Xavier Brasseur havde i øvrigt en fætter i parlamentet, den liberale Robert Brasseur (1870-1934), der varmt talte for ændringen af tronfølgeloven. Artiklen beskrev, hvordan en republik ikke egnede sig som statsform til en småstat som Luxembourg, og henviste i sin argumentation til, at Norge to år forinden havde valgt den monarkiske statsform, da landet opsagde personalunionen med Sverige. Luxembourgs suverænitet og uafhængighed beroede ifølge den ledende artikel på de europæiske stormagters velvilje. Med den nye tronfølgelov havde *Fürst und Volksvertretung sich um das Land verdient gemacht, denne Friede und Unabhängigkeit gehören zu den kostbarsten Gütern Luxemburgs*. Samtidig havde

løsningen af tronfølgespørgsmålet cementeret den monarkiske statsform, uden hvilken det uafhængige og neutrale Luxembourg hurtigt ville ophøre med at eksistere. Endelig sikrede den nye tronfølgelov i artiklens optik, at der for fremtiden ikke ville være nogen tronprætendenter, som *die Ruhe under der Friede im Großherzogtum gestört werde*.

Fem dage efter parlamentets vedtagelse af den nye tronfølgelov erklærede storhertug Vilhelm 4. den 10. juli 1907, at grev Georg Nikolaus von Merenberg ingen arveret havde til storhertugdømmet, da han var født i et morganatisk ægteskab, og han proklamerede sin ældste datter som Luxembourgs tronfølger. Med den nye tronfølgelov kunne Marie-Adélaïde bestige tronen i februar 1912 ved sin fars død. Storhertuginde Marie-Adélaïde af Luxembourg (1912-19) var den første kvindelige monark i Luxembourg siden hertuginde Maria Theresia, tysk-romersk kejserinde (1745-65 som gemalinde til Frans 1. (1745-65) og fra 1740-80 monark for Habsburgmonarkiet (kun dronning af Bøhmen i perioden 1740-41, 1743-80), hvorunder hertugdømmet Luxembourg hørte (De Østrigske Nederlande). Storhertuginden fyldte 18 den 14. juni samme år og blev dermed myndig. Avisen *Luxemburger Wort* bragte den 18. juni 1912 en artikel, ”Zur Thronbesteigung Maria Adelheids”, som omhandlede fejringen af myndighedsdagen for landets unge monark. Dagbladet gengav et uddrag fra en tale til parlamentet af Auguste Laval (1843-1915), der i sin egenskab af præsident for deputeretkammeret (fra 1905-15) citeredes for følgende udtalelse om Luxembourgs første regerende storhertuginde:

Wir dürfen es als ein glückliches Vorzeichen für die Zukunft unseres Landes begrüßen, dass Großherzogin Maria- Adelheid der erste unserer Herrscher ist, der auf dem Boden des Großherzogtums geboren ward: der erste, der in unserm Lande erzogen wurde, der seit zartester Kindheit die Luft der Heimaterde atmete und sich so vertraut machen konnte mit den Gedanken, Wünschen und Überlieferungen des Volkes, zu dessen Herrschaft er berusen ist.

Laval refererede til det forhold, at storhertuginde Marie-Adélaïde var den første luxembourgske monark, der var født inden for statens territorium (født i 1894) siden grev Johan den Blinde (1296-1346, greve af Luxembourg 1313-46 og konge af Bøhmen fra 1310-46) fra Luxembourg-dynastiet. Artiklen beskrev Nassau-Weilburg-dynastiet som en garanti for Luxembourgs fremtidige uafhængighed og nationale integritet. Dynastiets religiøse legitimitet blev ligeledes berørt:

Wir Katholiken des Landes gedenken heute auch mit besonderer Genugtuung des Umstandes, daß Großherzogin Maria-Adelheid denselben Glauben bekennt wie ihr Volk, daß sie somit in Stand

gesetzt ist, die ganze luxemburgische Volksseele zu verstehen und die heiligsten Gefühle ihres Volkes mittzufühlen.

Den luxembourgske avis omtalte den historiske omstændighed, at Luxembourg med storhertuginde Marie-Adélaïde havde fået sin første katolske monark siden nedlæggelsen af hertugdømmet Luxembourg i 1795 og sin egen første katolske monark siden hertuginde Elisabeth (1411-43). Religionsskiftet skyldtes, at storhertuginde Marie-Adélaïde på mødrene side nedstammede fra det katolske Braganza-dynasti, og hun var derfor ifølge forældrenes bryllupspagt fra 1893 opdraget som katolik. Man anvendte i en luxembourgsk kontekst hermed både bryllups- og dåbsceremonien i hhv. 1893 og 1894 som en dynastisk, religiøs og national legitimering af fyrstehuset i det nationalt uafhængige Luxembourg efter 1890.

Som nævnt ovenfor måtte storhertuginden abdicere i januar 1919 på grund af sin tyskvenlige holdning under den tyske besættelse af Luxembourg (1914-18) under 1. verdenskrig. Liget af Marie-Adélaïde (død i 1924 i Bayern) blev i 1947 overført til Luxembourg og gravlagt i Notre Dame-katedralen som den første gravlæggelse af en luxembourgsk monark i Luxembourg (ved døden en eks-monark) siden grev Johan den Blinde, og hendes mor, Maria Anna (1861-1942), født prinsesse af Portugal, storhertuginde af Luxembourg som gemalinde til storhertug Vilhelm 4. (1905-12) og død i eksil i USA i New York, blev ligeledes efter 2. verdenskrig og den tyske besættelse af Luxembourg (1940-45, indlemmet i Tyskland fra 1942) gravlagt i katedralen, der derefter har været fast gravkirke for storhertugfamilien. Johan den Blinde faldt på fransk side i Hundredårskrigen i slaget ved Crécy i 1346, og han blev gravlagt i Luxembourg i et kloster, Altmünster, fra 1543 overflyttet til et andet kloster, Neumünster. Under Den Franske Revolution (1789-99) blev hans jordiske rester gemt væk i byen Mettlach ved Saar-floden, som fra 1815 var en del af Preussen. Den preussiske kronprins Friedrich Wilhelm (4.) (1840-61) regnede den bøhmiske konge som en af sine aner, og han fik derfor bygget et begravelseskapel til ham, som stod færdigt i 1838. I 1945 tog den luxembourgske regering Johan den Blindes jordiske rester i besiddelse, og nationalhelten blev endeligt stedt til hvile i Notre Dame-katedralen. Bisættelserne har været med til at reetablere en historisk forbindelse mellem fyrstehuset og nationalstaten. I 1870 købte den afsatte hertug Adolf af Nassau Schloss Hohenburg i Bayern, der fra 1890 fungerede som sommerresidens for den luxembourgske storhertug. Storhertug Adolf 1. og den abdicerede storhertuginde Marie-Adélaïde døde begge på slottet. I 1953 solgte den luxembourgske storhertugfamilie slottet, hvorfor storhertugerne Adolf 1. og Vilhelm 4. siden 1953 begge er gravlagt i slotskirken i Weilburg. Vilhelm 4. døde på Schloss Berg i Luxembourg, men han blev gravlagt i Tyskland sammen med sin

far, Schmitt: *La Cathédrale*; monarchie.lu. 'H.R.H. Grand Duke Adolphe', 'H.R.H. Grand Duke Guillaume', 'H.R.H. Grand Duchess Maria Ana', 'H.R.H. Grand Duchess Marie-Adélaïde'.

Monarkerne i det katolske Luxembourg var protestanter (calvinister) i personalunionen med Nederlandene fra 1815-90, og efter 1890, hvor Luxembourg blev en uafhængig nationalstat med sit eget nationale fyrstehus fra Nassau-Weilburg, var de luxembourgske monarker protestanter (lutheranere) frem til 1912, hvorefter de luxembourgske monarker har været katolikker. I forbindelse med ægteskabet i 1893 mellem den katolske portugisiske prinsesse Maria Anna (1861-1942) og den protestantiske arvestorhertug Vilhelm (4.) af Luxembourg (1852-1912), søn af storhertug Adolf 1., blev det i lighed med den danske prins Valdemar og prinsesse Marie bestemt, at parrets sønner skulle være lutheranere, mens parrets døtre skulle være katolske. Parret, der fra 1905-12 var Luxembourgs storhertugpar, fik seks døtre, hvorfor de luxembourgske monarker fra 1912 har været katolske. I anledning af arvestorhertug Vilhelms (4.) forlovelse med prinsesse Maria Anna den 2. marts 1893 skrev det tysksprogede, katolske dagblad *Luxemburger Wort* dagen efter følgende på forsiden om den kommende bruds religiøse affiliation ("Erbgroßherzog Wilhelm"):

Das Luxemburger Volk hat allen Grund, sich über diese Kunde von Herzen zu freuen, da das Verlöbniß unseres Erbgroßherzogs mit einer katholischen Fürstentochter beweist, wie sehr Er es sich angelegen sein läßt, dem katholischen Volk entgegenzukommen, und dieses Volk, das immer unentwegt seinem angestammten Herrscherhause anhing, wird ihm dafür sein vollstes Vertrauen schenken.

Katolicismen er den fremherskende religion i Luxembourg, og dynastiet Nassau-Weilburg blev dermed i religiøs henseende integreret i Luxembourg. I den luxembourgske nationalstat blev det luxembourgske sprog, letzeburgsk, den moselfranske version af tysk, nationalsprog i 1984. I dag har Luxembourg tre officielle sprog: letzeburgsk, fransk og tysk, monarchie.lu. 'Grand Duke Guillaume'; Gilles og Trouvain: 'Luxembourgish'; Péporté et al.: op.cit., 229-331.

Den luxembourgske storhertugfamilie har i deres navngivning traditionelt i vidt omfang anvendt navnet Maria/Marie, til såvel drenge som piger, hvilket er gældende for alle katolske konge- og fyrstehuse i Europa. Dette navn blev eksempelvis anvendt i 2020, da arvestorhertug Guillaume af Luxembourg (1981-) fik en søn, prins Charles, som er den kommende storhertug af Luxembourg. Prins Charles' øvrige navne er Jean Philippe Joseph Marie Guillaume. Prins Charles er endvidere opkaldt efter Karl 4. (1355-78), grev Johan den Blindes søn, som var den anden tysk-romerske kejser af Luxembourg-dynastiet. Han var desuden konge af Bøhmen i perioden 1346-78.

Storhertuginde Charlottes yngste søn, prins Charles (1927-77), var ligeledes opkaldt efter den store monark i det historisk betydningsfulde Luxembourg-dynastis historie. Elisabeth af Görlitz fik tildelt Luxembourg som pant af sin farbror, den tysk-romerske kong Sigismund (1411-37), Karl 4.s søn, der var den tredje tysk-romerske kejser af Luxembourg-dynastiet fra 1433-37, konge af Bøhmen (1419-37), af Ungarn og Kroatien (1387-1437) og kurfyrste af Brandenburg (1378-88, 1411-15), og hun var regerende hertuginde af Luxembourg fra 1411-43. Antoine fra Valois-dynastiet (Valois-Burgund-Brabant), hertug af Brabant, Lothringen og Limburg fra 1406-15, blev desuden medhertug af Luxembourg 1411-15 som gemal til hertuginde Elisabeth. Luxembourg blev erobret i 1443 af hertug Philip 3. af Burgund (1419-67) på baggrund af en traktat i 1441, der havde lovet Philip Luxembourg efter Elisabeths død. Da Elisabeth var Luxembourgs sidste selvstændige monark i flere århundreder, blev hendes navn ligeledes taget op af dynastiet Nassau-Weilburg efter 1890. Den næstyngste af storhertug Vilhelm 4.s seks døtre, prinsesse Elisabeth (1901-50), blev opkaldt efter Luxembourgs sidste hertuginde. Storhertuginde Charlotte hed også Elisabeth, ligesom hendes ældste datter, prinsesse Elisabeth af Luxembourg (1922-2011), var opkaldt efter hende. Storhertug Jean (1921-2019, storhertug af Luxembourg 1964-2000) bar desuden navnet Antoine, der som hertuginde Elisabeths gemal var medhertug af Luxembourg. Storhertug Vilhelm 4.s fjerdeældste datter, prinsesse Antonia (1899-1954), var ligeledes opkaldt efter medhertug Antoine. Storhertug Jeans yngste søster, prinsesse Alix (1929-2019), bar som sit fjerde navn navnet Antoinette. Storhertug Jeans ældste søster, prinsesse Elisabeth (1922-2011), bar som sit sjette navn navnet Antonia. Storhertug Jeans ældste datter, prinsesse Marie-Astrid (1954-), bærer også navnet Antoinette. Storhertugens yngste datter, prinsesse Margaretha (1957-), bærer som sit andet navn navnet Antonia. Storhertug Jean var opkaldt efter grev Johan den Blinde. Storhertug Jeans næstældste søn, prins Jean (1957-), har fået fire børn, hvoraf den næstældste søn, prins Václav (1990-), er opkaldt efter kejser Karl 4., hvis fødenavn var det tjekkiske Václav (Wenceslaus). Prins Jean gav afkald på sin arveret til den luxembourgske trone i 1986, efter at han havde fået en uægte datter. Storhertug Henri (2000-25), født i 1955, er opkaldt efter Henrik 7. (1312-13), som var den første tysk-romerske kejser af Luxembourg-dynastiet. Han var desuden greve af Luxembourg fra 1288-1313 og far til grev Johan den Blinde. Navnet Henrik var hyppigt anvendt i Limburg-linjen af Luxembourg-dynastiet. Storhertug Henri er desuden navngivet efter prins Henrik af Nederlandene (1820-79), som i perioden 1850-79 var en afholdt statholder i Luxembourg på vegne af sin bror, kong Vilhelm 3. (1849-90). Nassau-Weilburg-dynastiet understregede også med sin navngivning kontinuiteten tilbage til det nederlandske Oranje-Nassau-dynasti. Alle seks døtre til storhertug Vilhelm 4. bar navnet Wilhelmine, et navn, som også storhertugens søster, prinsesse Hilda af

Nassau (1864-1952), bar. Prins Charles (1927-77) bar som sit fjerde navn navnet Guillaume, som er den franske form af det tyske V(W)ilhelm, der traditionelt har været hyppigt anvendt i det nederlandske kongehus. Storhertuginde Charlottes næstældste datter, prinsesse Marie-Adélaïde (1924-2007), bar også navnet Wilhelmine ligesom søstrene prinsesserne Elisabeth og Marie Gabriele (1925-2023). Storhertug Jean havde som sit tredje navn navnet Guillaume, hvilket hans tre sønner også bærer: prins Guillaume (1963-), prins Jean (1957-), som det fjerde navn, og storhertug Henri, som det sjette navn. Prinsesse Marie-Astrid bærer også navnet Wilhelmine. Storhertug Henris ældste søn, arvestorhertug Guillaume, bærer navnet Vilhelm i den franske form ligesom sine to sønner, prins Charles og prins François (2023-). Prins François' øvrige navne er Henri Luis Marie Guillaume. Den næstældste søn, prins Félix (1984-), bærer navnet Guillaume som sit fjerde navn. Den tredje søn, prins Louis (1986-), bærer ligeledes Guillaume som sit fjerde navn. Storhertugparrets eneste datter, prinsesse Alexandra (1991-), bærer navnet Wilhelmine som sit sjette navn. Den yngste søn, prins Sebastian (1992-), bærer også navnet Guillaume som sit fjerde navn, Hoensch: *Die Luxemburger*; monarchie.lu. 'S.A.R. le Grand-Duc Jean', 'S.A.R. le Grand-Duc', 'S.A.R. le Grand-Duc Héritier', 'S.A.R. le Prince Charles', 'S.A.R. le Prince Felix', 'S.A.R. le Prince Louis', 'S.A.R. la Princesse', 'S.A.R. le Prince Sébastien', Péporté et al.: op.cit., 94.

Prinsesse Hilda af Luxembourg (1897-1979), der var datter af storhertug Vilhelm 4., ægtede i 1930 den bøhmiske adelsmand arveprins Adolph, den tiende fyrste af Schwarzenberg (1890-1950, fyrste fra 1938-50). I en artikel om giftermålet fremhævede man de historiske relationer mellem Luxembourg og Bøhmen:

Wir Luxemburger freuen uns, daß das heimattreue Fürstenkind, nun in ein Land einzieht, wo ehedem, zu Johanns des Blinden Zeit, die Luxemburger Bürgerrechte hatten, wo das Volkslied singt von unserm größten Helden, der Böhmens Ehre bei Crecy durch feige Flucht nicht schänden wollte, wo man dankbar Luxemburgs gedenkt, so oft man spricht von jenem großen Kaiser Karl, dem Böhmen soviele unsterbliche Werke zu danken hat (*Luxemburger Wort* 29.10.1930, "Vermählungsfest auf Schloß Berg").

Med ægteskabet genetablerede Luxembourg sit historiske tilhørsforhold til Bøhmen i form af det moderne Tjekkoslovakiet, hvor fyrst Adolph var en af de største jordbesiddere. Den bøhmiske forbindelse gik tilbage til den luxembourgske nationalhelt kong Johan den Blinde og kejser Karl 4. af Luxembourg-dynastiet, hvis betydningsfulde arv det moderne fyrstehus Nassau-Weilburg formåede at leve op til med dette dynastiske ægteskab. Artiklen bragte ligeledes et digt på det

luxembourgske sprog, der lød som følger (min danske oversættelse):

A wann sein Nuom éch he’re so’n,	Og når jeg hører hans navn sådan her,
Ech wéss net we’ et get,	Ved jeg ikke, hvad det betyder,
Da fillen éch me’ se’er schlôn	Så bliver jeg meget ked af det,
Mein Hierz foll Se’légkét:	Mit hjerte er fuldt af glæde:
We’ warem ze’t mer d’Le’ft derdûrch	Vi skal leve igennem det
Fir d’Hémechsland, mei Letzeburg!	For hjemlandet, mit Luxembourg!

Med den dynastiske forbindelse med den tysk-tjekkiske adelsslægt Schwarzenberg blev Nassau-Weilburg-dynastiet således tilskrevet en historisk og national legitimering, endskønt arveprins Adolph under 1. verdenskrig, hvor Luxembourg var besat af Tyskland, havde været officer i den østrig-ungarske hær.

I 1953 ægtede arvestorhertug Jean den belgiske prinsesse Joséphine-Charlotte (1927-2005), kong Leopold 3. og dronning Astrids eneste datter. Ægteskabet i 1953 symboliserede Belgiens udsoning med og anerkendelse af Luxembourg, som Belgien senest i perioden 1918-20 overvejede at annektere. Ved offentliggørelsen af forlovelsen i november 1952 blev det bemærket i den luxembourgske offentlighed, at arvestorhertug Jean var født det samme år, 1921, som Luxembourg og Belgien havde indgået en økonomisk-monetær union (trådte i kraft i 1922), *Luxemburger Wort* 8.11.1952 (”Son Altesse Royale le Grand-Duc Héritier Jean de Luxembourg et Son Altesse Royale la Princesse Joséphine Charlotte de Belgique fiancés”). *Il y a trente ans de cela et, comme dans les légendes, l’amour des princes scelle la destinée heureuse des peuples*. På bryllupsdagen, den 9. april 1953, blev det pointeret, at den dynastiske forbindelse styrkede de kulturelle bånd mellem de to lande i tillæg til det økonomiske venskab i unionen fra 1921-22, ibid., 9.4.1953 (”Zwei Völker verstärken die Freundschaft”). Desuden havde Luxembourg og Belgien kæmpet på samme side i 2. verdenskrig og delt *Leiden, Nöten und Sorgen*. *Luxemburger Wort* bragte på bryllupsdagen den 9. april et hyldestdigt til brudeparret med titlen ”A la ville de Luxembourg” af den belgiske digter og forfatter Paul Dresse (1901-87), Dresse: ’A la ville’. Digtet bestod af ti strofer, og de sidste fire strofer lød som følger:

”Ponts de la Pétrusse,
Ponts du Grand-Duché,
Vous, du lourd Borusse
Longtemps outragés.

Voici venir Celle
Par qui les pays

De Meuse et Moselle
Seront réunis!...

Sous sa douce marche,
Sa traîne de soie,
Que vos libres arches
Tressaillent de joie,

Car sa grâce unique
Mêle en son blazon
Lions de Belgique
A votre lion!"

Paul Dresse var valloner, men i sit virke som digter og forfatter var han tæt knyttet til det litterære miljø i den belgiske provins Luxembourg. Efter at både Belgien og Luxembourg havde været besat af Tyskland under begge verdenskrige i det 20. århundrede (strofe syv), blev de to lande nu atter forenet i form af en dynastisk forbindelse mellem det belgiske kongehus og det luxembourgske fyrstehus. Giftermålet betød, at floderne Meuse og Mosel såvel som de belgiske løver og den luxembourgske ditto nu optrådte side om side (strofe otte og ti). Arvestorhertugens giftermål med en belgisk prinsesse blev i den luxembourgske offentlighed sat ind i en større historisk kontekst i forhold til relationerne mellem hertugdømmet Brabant (1183-1797) og Luxembourg, hvor eksempelvis grev Henrik 7.s (1288-1313; tysk-romersk kejser fra 1312-13) ægteskab med prinsesse Margrete af Brabant (1276-1311) i 1292 fremhævedes, Sprunck: 'Le Luxembourg et le Brabant aux siècles passés'. I en ledende artikel, signeret "P.S.", blev den belgisk-luxembourgske monetære union og Benelux-samarbejdet, formaliseret i en toldunion i 1948, beskrevet som en idé, der var udgangspunktet for et bredere europæisk samarbejde efter 2. verdenskrig.

Demain, toute l'Europe sera présente lorsque les assises d'une autre étape seront jetées. Le fait de cette présence prend un air de signification symbolique, puisque tout porte à croire que cette nouvelle étape sera celle de la grande union des peuples européens. De cette union des peuples, celle du Prince luxembourgeois et de la Princesse belge est en quelque sorte l'émouvante préfiguration (*Luxemburger Wort* 8.4.1953, "L'Europe Témoin du Mariage Princier").

Den dynastiske ægteskabsforbindelse i 1953 fandt sted mellem to lande, som var blandt de seks vesteuropæiske lande, der grundlagde den europæiske Kul- og Stålunion i 1951 med underskrivelsen af Paris-traktaten: Frankrig, Vesttyskland, Italien, Nederlandene, Belgien og Luxembourg. Den luxembourgske arvestorhertugs ægteskab med den belgiske prinsesse indvarslede

således ifølge lederen symbolsk drømmen om et nyt og samlet Europa efter 2. verdenskrig. Storhertuginden, der var opvokset i det fransktalende belgiske kongehus, lærte aldrig at tale letzeburgsk, monarchie.lu. 'S.A.R. la Grande-Duchesse Joséphine-Charlotte'.

Storhertuginde Charlottes næstældste datter, prinsesse Marie-Adélaïde (1924-2007), ægtede i 1958 den polsk-tyske adelsmand grev Karl Josef Henckel von Donnersmarck (1928-2008). I en artikel om giftermålet, signeret "P.S.", blev perspektiverne i den dynastiske ægteskabsforbindelse beskrevet på følgende måde:

Depuis plus de cinq siècles les Comtes Henckel de Donnersmarck se sont trouvés – et se trouvent toujours – en première ligne pour la défense des libertés essentielles de l'humanité. Contre les invasions de l'Est, contre les manifestations de l'impérialisme prussien, contre la barbarie toute ´recente encore du nazisme, ils se sont élevés sans hésitation, payant de leur personne et de leurs biens. L'Histoire de leur Famille suffirait à résumer l'interminable suite des convulsions qui traversèrent le monde germanique à partir du début du quinzième siècle jusqu'à nos jours. Elle trouverait son pendant méditerranéen dans celle des Bourbon-Parme, dont S.A.R. Monseigneur le Prince est pour nous le représentant distingue. Le joint entre l'Histoire de ces deux Europes – celle du monde germanique axé sur la ligne de junction avec les peuples slaves, et celle du monde méditerranéen – serait établi par la chronique "européenne" dans le sens le plus large du mot, de la Dynastie de Luxembourg. Il s'en eût peu fallu, à peine trois quarts de siècle, que Jean l'Aveugle, qui à Avignon et à Paris eut ses grandes et petites entrées dans les hauts lieux de la politique méditerranéenne, ne tombât, lors de ses chevauchées à l'Est, sur le premier des Henckel de Donnersmarck venu s'installer en Hongrie (*Luxemburger Wort* 10.4.1958, "Sonnez, Cloches nuptiales et Carillons de Notre-Dame!", 1).

Adelsslægten Henckel von Donnersmarck havde med basis i Ungarn og Schlesien ifølge artiklen forsvaret menneskehedens frihed i 500 år imod invasioner fra øst og totalitære ideologier, herunder den preussiske imperialisme og nazisme, som Luxembourg også havde været offer for i to verdenskrige. Slægten havde sin pendant i fyrstehuset Bourbon-Parma, som den luxembourgske prinsgemal tilhørte. Slægterne Henckel von Donnersmarck og Bourbon-Parma med rødder i hhv. det germansk-slaviske Schlesien og det romanske Middelhavsområde forenede sig historisk i det europæiske Luxembourg-dynasti og grev Johan den Blindes liv og levned. De tre fyrste- og adelsslægter havde med den luxembourgske prinsesses formæling atter mødt hinanden i efterkrigstidens Europa: *Le théâtre de cette rencontre vraiment "européenne", enfin, c'est bien*

Luxembourg qui décidément tient à manifester sa position de lieu géographique de l'Europe. L'amour, disions-nous, tresse des liens bien plus forts que la politique, ibid. Artiklen om det fyrstelige bryllup forlenede fyrstehuset Nassau-Weilburg med en dynastisk, historisk og national legitimering, hvor Luxembourg-dynastiet som eksponent for det germansk-slavisk-romanske Europa under grev Johan den Blinde videreførtes af det moderne luxembourgske fyrstehus. Inden for rammerne af denne legitimering indgik der også en politisk dimension, idet storhertugdømmet Luxembourg i grænseområdet mellem den germanske og romanske kultur indgik i et historisk værdimæssigt fællesskab med slægten Henckel von Donnersmarck i kampen for et liberalt (Vest)europa, som i den kolde krigs delte Europa stod over for et totalitært Østeuropa, hvor dynastiet ligesom de øvrige tyske familier var blevet uddrevet fra Schlesien i 1945 af den sovjetiske hær. Luxembourg-dynastiet udgjorde det naturlige centrum for middelalderens samlede Europa, og med ægteskabet i 1958 var der med udgangspunkt i det moderne Luxembourg, der var en central stat i efterkrigstidens europæiske integrationsproces som hovedsædet for Kul- og Stålunionen, mulighed for på ny at etablere familiære, dynastiske bånd, der gik på tværs af Jerntæppet.

Luxembourg blev et konstitutionelt monarki i 1848 med en ny revideret forfatning, under indtryk af revolutionsbølgen i Europa, hvor storhertugdømmet modsat Nederlandene fik et etkammersystem, som fra 1856 blev suppleret med et statsråd, efter intervention fra den nederlandske konge. Da storhertug Jean abdicerede i år 2000, valgte storhertug Henri (født 1955) at udelade titulaturen "af Guds nåde" af den luxembourgske monarks officielle titulatur. I 2025 abdicerede storhertug Henri til fordel for sin ældste søn, storhertug Guillaume 5. (2025-). Storhertug Henris gemalinde, storhertuginde Maria Teresa (1956-), har modsat sin svigermor, storhertuginde Joséphine-Charlotte, lært at tale det vestgermanske sprog letzeburgsk, som dog kun har været et standardiseret nationalsprog for Luxembourg siden 1984. I 2008 nægtede storhertug Henri at underskrive en ny lov om aktiv dødshjælp, hvilket var påkrævet ifølge forfatningen, hvis paragraf 34 derfor efterfølgende blev ændret til, at monarken ikke længere skal sanktionere nye love, men blot bekendtgøre dem. Derved blev loven en realitet uden storhertugens signatur og samtykke. En lignende situation opstod for storhertug Henris morbror kong Baudouin i Belgien, hvor kongen i 1990 nægtede at underskrive en ny lov om fri abort. Kongen bad derfor regeringen om at erklære ham uegnet til at regere, hvorved han kunne undgå at underskrive den nye lov. Denne anmodning blev imødekommet, da den samlede regering ifølge Belgiens forfatning (§ 93) kan stadfæste en lov, når kongen ikke er i stand til at udøve sin funktion. På dette grundlag underskrev samtlige ministre loven, hvorefter kongen kunne genoptage sin gerning. Kun én gang tidligere i Luxembourgs historie havde en monark søgt at blokere for en parlamentsbeslutning, og det var, da storhertuginde Marie-

Adélaïde nægtede at underskrive en lov i 1912, som reducerede de romersk-katolske præsters indflydelse i uddannelsessystemet, Majerus: *L'État luxembougeois*; monarchie.lu. 'S.A.R. la Grande-Duchesse'; theguardian.com. 'Luxemboug strips monarch'; Montgomery: 'Belgian King, Unable'; dekamer.be. 'The Belgian Constitution'; Péporté et al.: op.cit., 90.

Den tyske besættelse af Luxembourg under 1. verdenskrig (1914-18) var med til at kompromittere fyrstehusets nationale position. Den 7. januar 1919 trykte det socialistiske dagblad *Escher Tageblatt* et opråb til den luxembourgske befolkning, underskrevet af en række fremtrædende luxembourgske politikere på venstrefløjen, herunder Aloyse Kayser (1874-1926) og Joseph Thorn (1883-1953), Bouvart et al: 'Action Republicaine'. I proklamationen opfordrede de storhertuginde Marie-Adélaïde til at abdicere: *Que la Grande-Duchesse, dont le régime personnel a jeté dans le pays la discorde et le désordre, s'en retourne aux pays de ses ancêtres! Qu'elle laisse le Luxembourg aux Luxembourgeois!*. Fyrstehuset under storhertuginden havde i disse republikanske politikeres optik optrådt i tråd med sin tyske oprindelse og i strid med den luxembourgske nations interesser. Luxembourgs fremtid og nationale værdighed var under 1. verdenskrig blevet kompromitteret af højrefløjen, som ifølge dem fejlagtigt hævdede at have monopol på patriotisme og national stolthed. Storhertuginde Marie-Adélaïde blev tvunget til at abdicere i januar 1919 til fordel for sin søster Charlotte (1896-1985, storhertuginde 1919-64, hvor også hun abdicerede). Ved en dobbelt folkeafstemning i september 1919 skulle det luxembourgske folk bl.a. stemme om monarkiet på basis af fire valgmuligheder: beholde monarkiet med storhertuginde Charlotte som monark, republik, beholde dynastiet, men med en anden monark, og bevare monarkiet, men med et andet dynasti. Forud for den rådgivende folkeafstemning den 28. september bragte *Luxemburger Wort* på forsiden den 27. et opråb til borgerne i Luxembourg fra Højrepartiets 23 medlemmer af parlamentet om at stemme ja til at bevare monarkiet med storhertuginde Charlotte som monark, Altwies et al.: 'Mitbürger!'. Som begrundelse herfor gjorde man brug af historiske og nationale argumenter.

Wir Abgeordneten haben einen jahrelangen Kampf geführt für die Selbständigkeit und Unabhängigkeit des Vaterlandes und den einzig sicheren Hort derselben: die Aufrechterhaltung unseres Herrscherhauses. Dabei standet Ihr stets auf unserer Seite. Gegen den Landesverrat, gegen die Annexion, gegen den Umsturz, war unsere gemeinsame Parole.

Fyrstehuset Nassau-Weilburg omtales som garanten for Luxembourgs nationale uafhængighed, der endeligt blev opnået i 1890, og dette særligt i en tid efter 1. verdenskrig, hvor Belgien i årene 1918-20 havde planer om at annektere storhertugdømmet. Den anden folkeafstemning omhandlede

spørgsmålet om en økonomisk union med enten Frankrig eller Belgien, hvor førstnævnte opnåede næsten tre fjerdedele af stemmerne. Indførelsen af en republikansk statsform ville derfor ifølge Højrepartiet på længere sigt være lig med opløsningen af Luxembourg som statsdannelse. Den 24. september 1919 trykte *Escher Tageblatt* en leder, ”Nassau oder Republik?”, i hvilken de argumenterede for afskaffelsen af monarkiet og indførelsen af et republikansk styre i Luxembourg. Lederen refererede til storhertuginde Marie-Adélaïdes højreorienterede klerikale styre, som i 1912 udartede sig i en nødtvungen underskrift på en ny lov, der reducerede den romersk-katolske kirkes indflydelse i uddannelsessystemet. Den monarkiske statsform havde desuden overlevet sig selv: *Also das Volk soll sagen, ab es der Nassau-Braganza müde ist oder nicht. Die Fürsten sind tief gesunken! Von Gottes bis zu Volkes Gnaden!* Luxembourg burde følge efter bl.a. Tyskland og blive en republik. Lederen i det socialistiske dagblad understregede dog, at det anti-monarkiske sindelag ikke bundede i et personligt had til dynastiet,

weil sie uns herzlich gleichgültig und uninteressant vorkommen, aber da wir Sonntag über ihr und unser Schicksal abstimmen sollen, wünschen wir unterseits, daß sie ihrer Wege gehen; der Herr Kaplan und seine Köchin wünschen das Gegenteil. Jedem sein Glaube und jedem seine Liebe, nicht wahr?

Valgmuligheden at beholde dynastiet, men med en anden monark, fik også marginalt flere stemmer end muligheden at bevare monarkiet, men med et andet dynasti (1,5 % mod 1 %). Resultatet af folkeafstemningen blev, at monarkiet opretholdtes som statsform i Luxembourg og dermed fik et implicit folkeligt mandat.

Storhertuginde Charlotte ægtede den 6. november 1919 sin fætter prins Felix af Bourbon-Parma (1893-1970). I anledning af brylluppet havde *Luxemburger Wort* samme dag en stor opsat artikel på forsiden med titlen ”Mit Kranz und Krone - Zur Vermählung I.K.H. der Großherzogin Charlotte von Luxemburg mit dem Prinzen Felix von Bourbon-Parma am 6. November 1919”. En del af artiklen henvendte sig direkte til prins Felix og bød ham velkommen i Luxembourg. *Sie kommen in ein Land, in dem der Name Bourbon von gutem Klange ist und das Sie deshalb schon willkommen heißt und froh begrüßt*. Hertugdømmet Luxembourg havde haft flere hertuginder fra Bourbon-dynastiet: Den franske prinsesse Elisabeth (1602-44), dronning af Spanien og hertuginde fra 1621-44, den franske prinsesse Marie Louise (1662-89), der tilhørte Orléans-sidelinjen til Bourbon-dynastiet, og som var dronning af Spanien og hertuginde fra 1679-89, den spanske prinsesse Maria Luisa (1745- 92), tysk-romersk kejserinde og hertuginde fra 1790-92, og den italienske prinsesse

Maria Theresa af Napoli og Sicilien (1772-1807), tysk-romersk kejserinde fra 1792-1806 og hertuginde af Luxembourg fra 1792 til 1794, hvor Luxembourg blev besat af Frankrig. Bourbon-dynastiets fald i Frankrig med afsættelsen af Ludvig 16. (1774-92) og udråbelsen af Den Første Republik (1792-1804) muliggjorde således besættelsen af Luxembourg, der blev opløst i 1795 som statsdannelse. Luxembourgs genoprettelse som statsdannelse i 1815 på Wienerkongressen (1814-15) blev samtidig muliggjort af Bonaparte-dynastiets afsættelse med kejser Napoleon 1.s (1804-1814/15) endelige nederlag og genindsættelsen af Bourbon-dynastiet, først i 1814 og derefter fra 1815 med kong Ludvig 18. (1814/15-24). Luxembourg havde dog også en kompliceret relation til Bourbon-dynastiet. I 1659 foretoges den første deling af Luxembourg, som afgav territorium til Frankrig. Fra 1684-97 var hertugdømmet besat af Frankrig under Bourbon-kongen Ludvig 14. (1643-1715), hvorefter Luxembourg vendte tilbage til det habsburgske Spanien. Under den første del af Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14) var De Spanske Nederlande underlagt en fransk besættelse fra 1701-06, og fra 1706-13 var området under et provisorisk britisk-nederlandsk kondominat, som efter aftale ville levere området til deres allierede de østrigske habsburgere efter krigen (De Østrigske Nederlande). Dermed var det kortvarige intermezzo med det spanske Bourbon-styre under kong Philip 5. (1700-46) afsluttet. Den positive del af den historiske tilknytning til Bourbon-dynastiet kunne ikke skygge for prins Felix' konkrete og aktuelle affiliationer, og *Luxemburger Wort* var hovedorganet for Højrepartiet og repræsenterede derfor ikke den almindelige luxembourgske indstilling til den nye prinsgemal. Prinsen, der i oktober 1918 blev forlovet med prinsesse Charlotte (fra januar 1919 storhertuginde), var som svoger til den i november 1918 afsatte østrigske kejser Karl 1. (1916-18) og med sin fortid i den østrig-ungarske hær under 1. verdenskrig særdeles upopulær i Luxembourg, og kun med et snævert flertal i parlamentet blev han naturaliseret som luxembourgsk statsborger efter en særdeles ophedet debat ved åbningen af parlamentet den 4. november 1919. Aktuelle emner som monarkiets relative deroute i Europa efter 1. verdenskrig og Luxembourgs placering i forholdet mellem den frankofone verden (Frankrig, Belgien) og Tyskland blev inddraget i debatten, såvel som mere generelle samfundsdiskussioner om klerikalisme kontra sekularisme og konge- og fyrstehusenes transnationale forbindelser versus nationalstaten, *Compte-rendu des Séances de la Chambre des Députés 1919- 1920, Séance d'ouverture mardi 4 novembre 1919*, 8-44. Prins Felix var vokset op i landflygtighed i primært Østrig og Frankrig, og venstrefløjen i parlamentet kaldte ham "sigøjnerprins" pga. hans brogede baggrund, hvilket var overskriften på en portrætartikel, "Der Zigeunerprinz", der blev bragt på forsiden i det socialistiske dagblad *Escher Tageblatt* den 6. november 1919. Artiklen sluttede med følgende ironiske betragtning: *Uns mag dieser Krieger ohne*

Geburtsschein, in seiner zweiselhaften, schwankenden Nationalität, dieser richtige Zigeunerprinz, getrost den Braganza beigesellt werden. Die Zukunft kämpft mit uns. Slægtskabet til storhertuginde Charlotte gik via mødrene side og Braganza-dynastiet, hvor parrets fælles morfar, den portugisiske kong Miguel 1. (1828-34), blev drevet i landflygtighed i 1834. Det kosmopolitiske islæt i prinsens familie ses ved, at Bourbon-Parma-dynastiet splittedes under 1. verdenskrig. Foruden prins Felix deltog broren prins René (1894-1962) og halvbroren prins Elias (1880-1959) på Østrig-Ungarns side, mens brødrene prins Sixtus (1886-1934) og prins Xavier (1889-1977) deltog på Ententemagternes side. På samme forside i *Escher Tageblatt* var der trykt en direkte henvendelse til Luxembourgs nye prinsgemal, ”An den Herrn Prinzen von Bourbon von Parma!”. I denne artikel beskrev man prinsgemalens nødvendige historiske bevidsthed om republikanernes sejre mod monarkiet qua sit tilhørsforhold til Bourbon-dynastiet og det nære slægtskab til den detroniserede kejser Karl 1. Man havde tilgivet prinsens østrigske krigsdeltagelse, da franskmændene ikke længere bar nag til ham. Fra sit dynasti kunne han måske ifølge den venstreorienterede avis lære sin gemalinde at forstå behovet for en god udgang.

Seien Sie ihr behilflich, dem Unabwendbaren gelassen entgegen zu schreiten. Seien Sie ihr Beschützer. Sie brauchen sich dafür nicht mit dem Degen vor sie hinzustellen, denn von uns Luxemburgern brauchen Sie nicht zu fürchten, daß ihr ein Haar gekrümmt werde. Beschützen Sie Frau Charlotte, indem Sie ihr unablässig beibringen, daß es für sie und für uns am besten ist, wenn im entscheidenden Augenblick kein Groll zu dem hinzukommt, was sich nach den ehernen Gesetzen der Geschichte des 20. Jahrhunderts vollziehen muß.

Det luxembourgske folk havde ifølge artiklen fået nok af at blive regeret af en storhertuginde, som fejrede tyske sejre, mens befolkningen som helhed orienterede sig mod Frankrig. Det 20. århundrede skulle dog komme til at forløbe ganske anderledes i Luxembourg, båret af kontinuitet frem for et revolutionært brud. På trods af sin østrigske krigsdeltagelse var prins Felix ikke østrigsk, men fransk statsborger. Bourbon-dynastiet anså man for at nyde ekstraterritorialitet, siden de ophørte med at regere i Frankrig. Denne franske nationalitet spillede også ind i den franske regerings diplomatiske accept af dette ægteskab, sideløbende med Vatikanets mægling. Den socialistiske politiker, jernbanearbejder og fagforeningsmand Aloyse Kayser (1874-1926) anklagede i parlamentsdebatten de europæiske konge- og fyrstehuse for at have været ansvarlige for udbruddet af 1. verdenskrig. I hans optik havde de europæiske stormagtsmonarker optrådt som kronede slyngler, der som udsendinge for Vorherre på den mest useriøse måde havde udløst den

blodigste krig, som historien nogensinde havde set. Socialisten Joseph Thorn (1883-1953) angreb i parlamentet direkte prins Felix og spurgte, om det var rimeligt at tildele luxembourgsk nationalitet til en mand, der som officer i den østrig-ungarske hær havde deltaget i krigen imod Luxembourg, og som kun havde boet i storhertugdømmet i et par uger. Thorn fandt ikke, at konge- og fyrstehusene kunne føle nogen tilknytning til en bestemt nation, når de skiftede nationalitet ligesom andre skiftede tøj, Scuto: 'La naturalisation du prince Félix'. Om prins Felix' påståede franske nationalitet udtalte Thorn i parlamentsdebatten (*Obermosel-Zeitung* 6.11.1919, "Abgeordnetenkammer – Sitzung vom Dienstag, dem 4. November"): *Wenn er Franzose ist, so haben seine Vorfahren zu denen gehört, die seinerzeit nach Koblenz ausgewandert sind, um Frankreich zu bekämpfen*. Under Den Franske Revolution (1789-99) udvandrede en del franske adelige, heriblandt Bourbon-prinsebrødrene Ludvig (18.) (1814-15, 1815-24) og Karl (10.) (1824-30), til Koblenz for derfra at fortsætte den militære og politiske kamp mod det republikanske styre i Frankrig. Han fortsatte:

Der Prinz Felix von Bourbon Parma hat die Uniform der Verbündeten Deutschlands getragen und ist solidarisch mit denen, die unsere Neutralität verletzt haben. Und heute will sich die Rechte auch mit ihnen solidarisch machen. (Bravo! Beifall links und in den Tribünen.).

Thorn anklagede i parlamentsdebatten under stort bifald fra venstrefløjen regeringen for at vise solidaritet med denne krænkelse af landets neutralitet, der havde fundet sted i 1914, da Luxembourg blev besat af Tyskland. Joseph Thorn, der i øvrigt mente, at hele den parlamentariske forhandling bar præg af hastværk, forlangte derfor en folkeafstemning på spørgsmålet om det betimelige i at tildele luxembourgsk statsborgerskab til en allieret af tyskerne, som havde krænket landets neutralitet under 1. verdenskrig. Luxembourgs regeringsleder, Émile Reuter (1874-1973, regeringsleder fra 1918-25), blev i dagbladet *Luxemburger Wort* den 5. november 1919 i referatet fra parlamentsdebatten, "Kammer-Revue", citeret for følgende udtalelse: *In der ganzen Welt ist es üblich, daß dem Prinzgemahl einer herrschenden Fürstin vor der Vermählung die Nationalität des betreffenden Landes verliehen wird*. Der var således intet usædvanligt i det forhold, at landets kommende prinsgemal skulle tildeles luxembourgsk statsborgerskab, eller i den parlamentariske procedure, der lå bag regeringens beslutning om prins Felix' naturalisation. Desuden havde den franske presse ifølge den luxembourgske regeringschef skrevet, at forlovelsen med prins Felix var den bedste garanti imod en eventuel fremtidig tysk anneksion af Luxembourg. Og den franske præsident havde tilmed haft prins Felix i en hjertelig audiens. Den frankofile venstrefløj havde gennem sin kamp mod prins Felix' naturalisation til formål at forhindre en generel naturalisering af

borgere fra fjendtlige stater, dvs. Centralmagterne. Efter en ophedet debat den 4. november 1919 blev forslaget om prins Felix' naturalisation vedtaget den 5. Højrefløjen havde opnået et marginalt flertal ved parlamentsvalget i oktober 1919. 25 af de 27 deputerede fra Højrepartiet, de to andre var fraværende, stemte for, mens 21 deputerede stemte imod, bl.a. Socialistpartiets otte medlemmer. Først med ægteskabet og prins Felix' naturalisation opnåede dynastiet Nassau-Weilburg i virkeligheden i civilretlig forstand luxembourgsk nationalitet, som hidtil havde været tysk, Scuto: op.cit.

Luxembourg udviklede en anden melodi til den nederlandske nationalsang, "Wilhelmus", som er fra 1568-72. Denne melodi blev fra 1883 spillet ved få officielle besøg i Luxembourg af medlemmer fra den nederlandske kongefamilie. I 1890 opløstes personalunionen med Nederlandene. I slutningen af 1800-tallet var "De Wilhelmus" blevet eksplicit associeret med storhertugfamilien i Luxemborg, på samme tid som "Ons Heemecht" ("Vores hjemland") (1859), den luxembourgske nationalsang fra 1895 (officielt fra 1993), blev almindelig udbredt i befolkningen. I anledning af 100-året for Wienerkongressen (1814-15) igangsattes i 1915 et projekt med at skrive en selvstændig tekst til melodien, som blev støttet af storhertuginde Marie-Adélaïde, der imidlertid abdicerede i 1919. Forehavendet blev derfor skrinlagt. I 1919 skrev den luxembourgske digter og forfatter Nik Welter (1871-1951) en luxembourgsk tekst til melodien i anledning af storhertuginde Charlottes giftermål med prins Felix af Bourbon-Parma. Sangen blev uropført den 23. januar 1920 på storhertugindens 24-års fødselsdag ved Te Deum-gudstjeneste i Notre Dame-katedralen af domkirkens kor. Siden har "De Wilhelmus" været anvendt i forbindelse med officielle begivenheder og ceremonier, hvor medlemmer af storhertugfamilien deltager, som oftest udelukkende med afspilning af melodien, Dostert og Margue: 'The Grand Ducal Family of Luxembourg', 107-08; nationalanthems.info. 'Luxembourg (royal anthem)', 'Luxembourg (national anthem)'. Sangen er på fire vers og lyder som følger (min danske oversættelse):

Zwee Kinnékskanner, déi trei sech léif,	To kongelige børn, som er loyale over for hinanden,
koumen ausenaaner, wait an déif.	kom fra hinanden, ventende og dybe.
Zwee Kinnékskanner, déi trei sech léif,	To kongelige børn, som er loyale over for hinanden,
hu gebaangt, op d'Gléck nach bléie géif.	håbede, at lykken stadig ville blomstre.
Haut weisen si der ganzer Welt	I dag viser de hele verden
an engem Feld	på en mark
d'Goldlilie mat dem roude Krouneléif.	den gyldne lilje med det røde kronblad.
Haut steet ëm si voll Freed, Hand an Hand,	I dag står omkring dem, hånd i hånd, fuld af glæde,

d'Vollék vun dem Lëtzebuerger Land.	Luxembourgs folk.
Nun as verbäi de Stuurm, d'Nout as aus, D'Menschheet trëtt erléist an d'Liicht eraus. Nun as verbäi de Stuurm, d'Nout as aus: Lëtzebuerg bleift Här am eegnen Haus. Den Himmel huet n olaanger Nuecht d'neit Freijor bruecht a rëscht all Dir mat granger Friddensstrauss. Lo steet erem sou frou, Hand an Hand, Grouss a Kleng am Lëtzebuerger Land.	Nu er stormen forbi, nødsituationen er forbi, menneskeheden kommer ud i lyset. Nu er stormen forbi, nødsituationen er forbi: Luxembourg forbliver herre i sit eget hus. Himlen har en lang nat bragt i det nye år og hvile jer alle med en stor buket fred. Nu er de så glade igen, hånd i hånd, Store og små i Luxembourgs land.
Mir hun a schwéirer Zäit Trei bekannt, 't gong fir d'Fräiheet an et gong fir d'Land. Mir hun a schwéirer Zäit Trei bekannt, d'Éier agesat zum Ënnerpand. A wann eng nei Gefor en dreet, mir se bereet, mir haale nees mat Häärz a Wëlle stand. Da steet rem stark a stolz, Hand an Hand, d'Vollék vun dem Lëtzebuerger Land.	Vi har kendt trofasthed i svære tider, det var for frihed og det var for landet. Vi har kendt trofasthed i svære tider, brugt ære som et løfte. Og når en ny fare truer, er vi klar vi står igen med hjerte og vilje. Så står stærke og stolte, hånd i hånd, Luxembourgs folk.

Sou wäärd et ëmmerzou eneg ston, voll Vertraue Gléck an Ongléck dron. Sou wäärd et ëmmerzou eneg ston, frou seng Flicht géint Troun an Hemecht don. E staarke Stamm an aler Äärd an duebel wäärt, mat fräier Kroun voll Saaft a Sonn ze ston. O Härgott, schiirm a leet, Hand an Hand, d'Vollék vun dem Lëtzebuerger Land!	Så vi ventede et stykke tid, fuld tillid lykke og ulykke. Så vi ventede et stykke tid, glad for sin pligt mod trone og hjem. En stærk stamme i gammel jord og dobbelt værd med gratis krone fuld af saft og sol til sten. O Herre, skjold og vejleder, hånd i hånd, Luxembourgs folk!

Det unge nye regentpar, foreningen af de gyldne liljer (Bourbon-dynastiets våbenskjold) med den røde løve (Luxembourgs våbenskjold), jf. første strofe, varsler ifølge digtets forfatter en lys, lykkelig og fredelig fremtid for Luxembourg efter de omvæltninger, som 1. verdenskrig medførte, herunder afskaffelsen af en række europæiske monarkier. På den måde bliver monarkiets fortsatte eksistens, som blev afgjort demokratisk i form af folkeafstemningen i 1919, en eksponent i sig selv for den særlige relation mellem monarkiet og nationen, der endnu hersker i Europas eneste storhertugdømme. Det var symbolsk, at der samme år, i maj 1919, foretoges en forfatningsændring i Luxembourg, som overførte den nationale suverænitet fra monarken til nationen. Derved blev det

moderne luxembourgske monarkis selvopfattelse grundlagt i 1919.

Prinsesse Antonia af Luxembourg (1899-1954) offentliggjorde sin forlovelse i 1918 med kronprins Rupprecht af Bayern (1869-1955), overhoved for Wittelsbach-dynastiet fra 1921-55, der var generalfeltmarskal i den tysk-kejserlige hær under 1. verdenskrig, hvor storhertugdømmet var besat af Tyskland fra 1914-18. Den kontroversielle forbindelse kompromitterede yderligere den ældre søster storhertuginde Marie-Adélaïde (1912-19), der bl.a. for sin mistænkte protyske indstilling blev tvunget til at abdicere i 1919. Parret lod sig dog alligevel vie i 1921. Prins Felix af Bourbon-Parma (1893-1970) giftede sig i 1919 med sin kusine storhertuginde Charlotte af Luxembourg og blev dermed luxembourgsk prinsgemal. I Luxembourg var prins Felix med sin fortid i den habsburgske hær under 1. verdenskrig ligeledes en belastet offentlig person, der kun med et snævert flertal i parlamentet blev naturaliseret som luxembourgsk statsborger. Prinsesse Hilda af Luxembourg (1897-1979), den tredjeældste datter til storhertug Vilhelm 4., forlovede sig i 1920 med hertug Philipp Albrecht af Württemberg (1893-1975), overhoved for Huset Württemberg fra 1939-75. Forlovelsen blev imidlertid brudt, da prinsesse Hilda var den første i arvefølgen til den luxembourgske trone, indtil storhertuginde Charlotte fødte sit første barn, storhertug Jean, i 1921. Hertugen havde deltaget i 1. verdenskrig på tysk side på både Øst- og Vestfronten og i Serbien. Offentligheden i Luxembourg ville på dette tidspunkt aldrig acceptere et bryllup med en tysk fyrste. I 1930 ægtede hun fyrst Adolph (1890-1950, den tiende fyrste af Schwarzenberg fra 1938-50), som under 1. verdenskrig var officer i den østrig-ungarske hær, hvor han bl.a. kæmpede i Italien. Huset Schwarzenberg var en frankisk-bøhmisk adelsslægt, der i 1670 blev rigsfyrster funderet på et landgrevskab fra 1671, der i 1806 mediatiseredes. I 1922 ægtede den næstyngste af de seks døtre, prinsesse Elisabeth (1901-50), den tyske prins Ludwig Philipp af Thurn und Taxis (1901-33). Den yngste datter, prinsesse Sophie af Luxembourg (1902-41), ægtede i 1921 prins Ernst Heinrich af Sachsen (1896-1971), som deltog i 1. verdenskrig på tysk side. Bryllupperne for de tre yngste døtre, prinsesse Antonia, prinsesse Elisabeth og prinsesse Sophie, blev alle afholdt på Schloss Hohenburg i Bayern uden deltagelse af storhertuginde Charlotte. Dertil var de tyske dynastiske forbindelser for kontroversielle for den luxembourgske offentlighed. I 1935 valgte storhertuginde Charlotte at sælge sine tyske ejendomme, de tidligere residenser for hertugerne af Nassau, Schloss Biebrich og Schloss Weilburg, til den preussiske stat. Daværende arvestorhertug Jean af Luxembourg gjorde tjeneste i den britiske hær under 2. verdenskrig. En svoger til storhertuginde Charlotte, den bayerske kronprins Rupprecht, levede under krigen i eksil i Italien, mens hans gemalinde og børn i Ungarn blev tage til fange af tyskerne i oktober 1944. En tredje svoger, fyrst Adolph, var en fremtrædende opponent til Hitler-styret i Det Tredje Rige, hvorfor hans tyske og bøhmiske besiddelser i Tyskland

og Tjekkoslovakiet beslaglagdes af nazisterne og fyrsten også sendt i koncentrationslejr, Lalor: *Royalty between*, 14-16; monarchie.lu. 'S.A.R. le Prince Félix de Bourbon-Parme'.

Prinsesse Elisabeth (1922-2011) giftede sig i 1956 med prins Franz Ferdinand af Hohenberg (1927-77, hertug fra 1962), som var sønnesøn af ærkehertug Franz Ferdinand af Østrig-Este (1863-1914). Hohenberg-slægten er en morganatisk linje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet, som blev grundlagt i år 1900, og dynastiet er faktisk den ældste mandslinje i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Denne dynastiske forbindelse var en historisk forbindelse tilbage til Habsburgerne, som historisk har været det regerende dynasti i Luxembourg, i perioden fra 1482-1795. Storhertug Jeans ældste datter, Marie Astrid (1954-), ægtede i 1982 sin halvfætter ærkehertug Carl Christian af Østrig, prins af Østrig, Ungarn, Kroatien og Bøhmen (1954-), som var sønnesøn til den sidste østrigske kejser, Karl 1. (1916-18). Ligesom kongehuset i Belgien knyttede storhertugfamilien i Luxembourg dynastiske forbindelser med det tidligere regerende habsburgske dynasti i de to stater, wort.lu. 'Prinzessin Elisabeth'. I forbindelse med brylluppet i 1956 blev det i en tale af Luxembourgs borgmester, Émile Hamilius (1897-1971, borgmester fra 1946-63), understreget, at den dynastiske forbindelse på ny etablerede et dynastisk bånd mellem Østrig og Luxembourg. Som et bevis på luxembourgernes loyalitet over for det habsburgske dynasti fremhævedes i artiklen den troskabsed, der i 1598 blev aflagt til ærkehertug Albrecht 7. af Østrig (1559-1621, guvernør i De Spanske Nederlande fra 1598-1621) af delegationer fra alle dele af De Spanske Nederlande. Delegerede fra Luxembourg benyttede sig af det gamle privilegium at aflægge eden først og med kun én finger hævet. Denne loyalitet ville ifølge artiklen altid være til stede i luxembourgernes hjerter, og hertug Franz ville finde den i sin gemalindes sjæl, *Luxemburger Wort* 11.5.1956, ""François-Ferdinand, je vous prends présentement pour mon mari et légitime époux"".

Fra 1964 har Luxembourgs fyrstehus i mandlig linje været af Bourbon-Parma-dynastiet (en sidelinje til Bourbon-dynastiet, Frankrigs kongehus fra 1589-1792 og 1814/15-30 og Spaniens kongehus fra 1700-1808, 1813-68, 1874-1931 og fra 1975, som igen var en sidelinje til Capetinger-dynastiet, som var Frankrigs kongehus fra 987-1328), uden derved at dynastiets navn officielt har

21. Island

Fra det første Alting i 930 og indtil 1262 var Island en såkaldt fristat, grundlagt af norske høvdinge og vasalkonger, der var blevet fordrevet af Harald 1. Hårfagers norske rigssamling i slutningen af 800-tallet og Islands første beboere ifølge traditionen. I 1262-64 blev Island et frit forbundsland under den norske konge, dvs. reelt en del af det norske kongerige. I den forbindelse blev den islandske fristat (930-1262) mediatiseret til Norge. Norge kan derfor historisk beskrives som en egentlig politisk union modsat det nuværende Danmark og Sverige, der i vikingetiden og i den tidlige middelalder blev samlet til riger på grundlag af høvdingedømmer og småstater, hvis nærmere status er ukendte. De norske stormænd, der var utilfredse med magtkoncentrationen i Norge, drog også til Færøerne, der modsat Island allerede blev underlagt det norske kongerige i 1035. Grønland blev i 1262 en del af det norske kongerige. Med personalunionen i 1380 mellem Danmark og Norge kom de norske bilande Færøerne, Island og Grønland under dansk overhøjhed, men var fortsat formelt en del af kongeriget Norge. Med Kielerfreden i januar 1814 afstod Danmark Norge til kongen af Sverige, der klogelig havde placeret sig i koalitionen mod Frankrig i Napoleonskrigene i begyndelsen af 1800-tallet. Danmark holdt uklogt på den franske alliance helt indtil Frankrigs

---

ændret sig fra Nassau-Weilburg til Bourbon-Parma. Dette forhold vidner om, at dynastiet Nassau-Weilburg i dag anses som en naturlig del af den luxembourgske nationale identitet. I 2001 ændrede storhertug Henri sit personlige rigsvåben som monark, hvorefter den luxembourgske røde løve nu indtager det fremtrædende første og fjerde felt i våbenet med den gule Nassau-løve på andet og tredje felt, og desuden med tilføjelse af Bourbon-Parmas våben og det luxembourgske flag i storhertugens store rigsvåben. Der er således tale om en blanding af nationale og monarkisk-dynastiske symboler. I 1986 gav storhertug Jean afkald på titlerne i Huset Bourbon-Parma for sig selv og sine efterkommere; et dekret, som blev tilbagekaldt i 1995. Den luxembourgske storhertug anvender endnu i dag titlen ”hertug af Nassau” som prætentionstitel, og titlerne prins/prinsesse af Nassau bruges af de andre medlemmer af storhertugfamilien. De abdicerede luxembourgske monarker har beholdt deres gamle titler som storhertug/storhertuginde af Luxembourg. Den luxembourgske monarks komplette titulatur er i dag: storhertug af Luxembourg, hertug af Nassau, prins af Bourbon-Parma, pfalzgreve af Rhinen, Sayn, Königstein, Katzenelnbogen og Diez, vicegreve af Hammerstein, herre af Mahlberg, Wiesbaden, Idstein, Merenberg, Limburg og Eppstein, ridder af Namur, Péporté et al.: op.cit., 95-96.

kapitulation og kejser Napoleons fald i 1814/15. Myten tilsiger, at de svenske forhandlere i Kiel glemte de norske bilande, men sandheden er snarere, at Sverige kun var interesseret i det norske fastland. Endvidere var Sverige efter afståelsen af Finland til Rusland i 1809 underlagt betydelig russisk indflydelse, som de europæiske stormagter frygtede ville komme til at gøre sig gældende i Nordatlanten med en svensk annektering af de gamle norske besiddelser. Resultatet af Kielerfreden var derfor, at Danmark beholdt bilandene, som i forbindelse med afståelsen af Norge til Sverige simpelthen blev overført fra Norge til kongeriget Danmark.

I Island opstod en nationalistisk separatistisk bevægelse i det 19. århundrede, som ønskede at løsrive sig fra Danmark, der etapevis gav efter for islændingenes ønsker. I 1843 blev Altinget, der nedlagdes i år 1800, genoprettet som rådgivende stænderforsamling, og i 1874 blev Altinget lovgivende for islandske forhold, da Island fik sin første forfatning. I 1904 blev der indført en hjemmestyreordning for Island. Fra dansk side søgte man at integrere de tre nordatlantiske rigsdele, Færøerne, Island og Grønland, i Danmark efter 1814. Dette rigsenhedsprincip blev udfordret for hver gang, Island fik øget selvstyre, hvorved man trinvis rykkede tættere på et konglomeratstatsprincip som normen for relationen mellem Danmark og dets nordatlantiske besiddelser. Den islandsk-nationale bevægelse var stærkt inspireret af de irske krav om hjemmestyre (home rule), som formuleredes første gang i 1840'erne, og som særligt fra 1880'erne fremførtes som et politisk krav. Hjemmestyrebevægelsen skabte splid i britisk politik, og kravet om hjemmestyret blev flere gange nedstemt i det britiske parlament. Det var i det nordlige Irland (Ulster), at modstanden mod irsk hjemmestyre var størst, da de engelsk-skotske indvandreres efterkommere frygtede at blive domineret af øens irske befolkningsflertal. Unionisterne, der var tilhængere af Irlands fortsatte integration i Storbritannien, var organiseret i Oranjeordenen, opkaldt efter det protestantiske koryfæ kong Vilhelm 3.s (2.) dynasti, Oranje-Nassau, som er en (nord)irsk politisk og protestantisk organisation, der dannedes i 1795 i Ulster. Da loven om home rule endeligt blev vedtaget i 1914, var der lige ved at udbryde et oprør mod den britiske regering i Ulster-provinsen, men udbruddet af 1. verdenskrig forhindrede det. Under indtryk af 1. verdenskrig, hvor Island reelt blev selvstyrende, og den nationale selvbestemmelsesret, udmøntet i fredsslutningerne efter 1. verdenskrig, blev Island et selvstændigt kongerige i 1918 i personalunion med Danmark. Dermed opgav man rigsenheden til fordel for et statsforbund, en personalunion, mellem de to suveræne nationalstater Island og Danmark. Islands genoprettelse som stat skete på fredelig, parlamentarisk og demokratisk vis modsat Irland, som efter "Påskeopstanden" i 1916 og Den Irske Uafhængighedskrig (1919-21) blev delt i 1921, hvor den sydlige del af Ulster-provinsen blev en del

af Den Irske Fristat fra 1922. Den nordlige del og størstedelen af Ulster kom til at indgå i Nordirland som en selvstyrende provins inden for det britiske kongerige. Delingen udløste Den Irske Borgerkrig (1922-23). Island blev ligesom Irland og Luxembourg genoprettet som statsdannelse for at indgå i en personalunion med en anden statsdannelse.

Med Den Dansk-Islandske Forbundslov i 1918, vedtaget i Rigsdagen og Altinget og bekræftet ved en folkeafstemning i Island samme år, blev Island et selvstændigt kongerige fra 1. december 1918, en suveræn nationalstat i personalunion med Danmark. Den islandske nationalstat havde egen forfatning (fra 1920) og dermed selvstændig kongemagt (men ikke eget kongehus) og eget flag (fra 1915). Forfatningen fra 1920 overførte de i Danmark gældende bestemmelser om kongens religion, myndighed og regentskabet til Island (§ 4). Forfatningen, der indførte et konstitutionelt monarki inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati i Island, fastslog endvidere, at kongen ikke uden Altingets godkendelse kunne være statsoverhoved i et andet land (§ 5). De eneste fællesanliggender i unionen med Danmark var kongen, udenrigstjenesten og fiskeriinspektionen. Forbundsloven fastslog, at statsborgerskabet skulle være gensidigt mellem de to stater, hvorved danske og islandske statsborgere ligestilledes. Unionen mellem Danmark og Island var i en nordisk sammenhæng inspireret af den hedengangne svensk-norske personalunion (1814-1905), hvor Norge i personalunionen med Sverige også var anerkendt som et selvstændigt kongerige, en nationalstat med egen konstitutionel kongemagt. Islands opsigelse af personalunionen og vedtagelsen af en ny, republikansk forfatning blev bekræftet med overvældende majoritet ved en folkeafstemning i 1944. Republikken Island proklameredes den 17. juni 1944.

Island blev under 2. verdenskrig besat af britiske tropper i 1940, som i forståelse med den islandske regering afløstes af amerikanske soldater i 1941. Den ensidige islandske opsigelse af personalunionen med Danmark og oprettelsen af den islandske republik i 1944 er i en islandsk kontekst blevet betragtet som en afgørende begivenhed i den islandske historie, der er blevet placeret i en naturlig historisk forlængelse af arven fra den islandske republikanske høvdinge-fristat i vikingetiden og den tidlige middelalder. Da Island i 1944 blev en uafhængig nationalstat med Sveinn Björnsson (1881-1952, rigsforstander i Island fra 1941-44, valgt tre gange af Altinget i 1941, 1942 og 1943) som landets første præsident, var det endnu et led i opløsningen af den multinationale oldenborgske helstat. Både hos kongen og de fleste danskere skabtes der en langvarig misstemning over, at Island ikke kunne afvente krigen og den tyske besættelses ophør i Danmark, før de udtrådte af personalunionen. Som udtryk for den samhørighed, de 120.000 islændinge trods forbundslovens ophævelse følte med det danske folk, indsamlede de fem mio. kr.,

som efter krigen blev overdraget Danmark til humanitære formål. Skønt gaven var betydelig i forhold til Islands befolkning, blev den næsten ikke bemærket.[49]

[49] Byock: *Viking*, 81-99, 341-55; Hjálmarsson: *History of Iceland*; Hálfdanarson: 'Serving', 237-54; Kaarsted: *Krise*, 253, 288; stjornarradid.is. 'Stjórnarskrá'. De tre nordatlantiske rigsdele fik i 1800-tallet en mere fremtrædende position i det danske kongehus' bevidsthed, og et tydeligt udtryk herfor var de første kongelige besøg på atlanterhavsøerne i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Det danske kongehus besøgte første gang Island i 1834 (prins Frederik (7.) (1848-63))) og Færøerne i 1844 (kronprins Frederik (7.)). Island og Færøerne fik første gang besøg af en regerende dansk monark i 1874, da Christian 9. sammen med sin yngste søn, prins Valdemar (1858-1939), aflagde Færøerne og Island et besøg. I 1907 besøgte Frederik 8. med sin tredjeældste søn, prins Harald (1876-1949), Færøerne og Island. Frederik 8. og prins Harald deltog flere gange i den traditionsrige kædedans, der i middelalderen var almindelig i hele Europa, men som i vore dages Vesteuropa kun eksisterer på Færøerne i levende tradition. Den 26. juli foretoges en udflugt til øen Nólsoy, hvor der var bygget en bro ude i vandet og rejst en æresport. Kommunalforstander, fyrassistent Jacobsen, holdt ved kongens landstigning en velkomsttale. Gæsterne overværede på Nólsoy en fuglefangst. Efter tilbagekomsten fra Nólsoy havde Tórshavns kommunalbestyrelse arrangeret frokost i festhallen. Tórshavns Sangforening sang under frokosten fire sange, hvoraf en havde otte strofer, og de sidste tre strofer lød som følger (Hauge: 'Kongehuset og Færøerne', 15-16):

Kongen staar paa Færø Strand,
Byder fri Mand Haand.
Fri og frels Mands Haandslag
Er varmt af Blodets Baand.

Kongen er blandt danske Mænd
Om han slaa de Ring,
Færinger som Jyder,
Et ægte Folketing.

Hil dig da Kong Frederik!
Som et Samlingstegn
Skal du staa i Danmark,
Og fri Mænd danne Hegn.

I sangen beskrives Færøerne som en del af Danmark, og de "frie mænd" omkring kongen benyttes som metafor for det nye, parlamentariske demokrati med Frederik 8. i spidsen som "folkets konge", der også præger forholdet mellem Færøerne og Danmark. Med på nordlandsrejsen i 1907 var

repræsentanter for hovedparten af den danske statsmagt, dvs. foruden kongehuset deltog også dele af den danske regering og 40 medlemmer af Rigsdagens to ting. Derved stod besøget i 1907 i skarp kontrast til Christian 9.s ditto 33 år tidligere, som kun blev ledsaget af den daværende justitsminister, der var med i sin egenskab af minister for Island. Det første kongelige besøg i Nordatlanten i det 20. århundrede afspejlede det politiske systemskifte, som havde fundet sted i Danmark i 1901 med udnævnelsen af den første venstreregering og anerkendelsen af parlamentarismen som statsskik. Med ”Systemskiftet” i 1901 blev Folketingets sammensætning bestemmende for dannelsen af de danske regeringer, og kongemagten blev som følge heraf frataget en stor del af dens hidtidige politiske magt. Frederik 8. var modsat sin far, Christian 9., en stor tilhænger af folketingsparlamentarismen og viste dette med al ønskelig tydelighed ved at foretage sin rejse til de nordatlantiske rigsdele med deltagelse af repræsentanter fra den danske Rigsdag. Det fremtidige forhold mellem Danmark og Island måtte ifølge den nye konge og venstreregeringen basere sig på de demokratiske institutioner, som de fremstod i det parlamentariske folkestyre efter en menneskealders politisk forfatningskamp i slutningen af 1800-tallet. I forlængelse af digtets nationalromantiske patos-stil er forfatteren dus med kongen, hvilket trækker på ideen om en fjern forestillet fortid, hvor kongen blot var den første blandt ligemænd.

I 1921 besøgte det danske kongepar, Christian 10. og dronning Alexandrine (1879-1952, født prinsesse af Mecklenburg-Schwerin), sammen med deres to sønner, kronprins Frederik (9.) og prins Knud (1900-76), Færøerne, Island og Grønland. Den færøske avis *Dimmalætting* med undertitlen *Amtstidende for Færøerne* havde på forsiden den 22. juni 1921 et billede af kongeparret under overskriften ”Velkommen”. Neden under afbildningen af det danske kongepar er trykt et digt bestående af fem strofer, på kongens side er digtet på færøsk, på dronningens side på dansk. Indtil 1910 var den borgerlige, konservative avis kun skrevet på dansk, indtil 1947 tosproget og siden mest skrevet på færøsk. Udgaven for den 22. juni er på dansk. Tredje strofe tematiserede de voldsomme forandringer, der var fulgt i kølvandet på 1. verdenskrig:

> Er skiftende end Livets Gang – om Venner end bli’r færre
> du stande tryg, du stande mandig, vore Øers Herre.
> Gud signe dig samt dine Børn, og saa din Dronning kære,
> Du styre Land, du lede Folk til Hæder og til Ære.

Med ”Venner” refereres formentlig til Christian 10.s europæiske fyrstekollegaer, hvis antal reduceredes drastisk som følge af ”Den Store Krig”. Færøernes konge, Christian 10., stod derimod fortsat urokket som øernes retmæssige herre i det europæiske ragnarok. Den fjerde strofe i digtet omhandlede den store nationale begivenhed, der havde fundet sted året før:

Du mandig stod, da Landets Grænse blev mod Sønden flytted,
da Skanserne faldt brat i Grus, da Vold ej mere nytted.
Der stod et Folk, som led med Taal og gemte Fædres Tunge.
De gamle Kæmper sank i Grav, men stærke stod de unge.

Parallelt med tilbagetoget for monarkiet som statsform blev det efter 1. verdenskrig et politisk ideal at etablere et nationalstaternes Europa baseret på nationalitetsprincippet og den knæsatte nationale selvbestemmelsesret. Folkeafstemninger gennemførtes mange steder i Europa, bl.a. i det gamle hertugdømme Slesvig, som i 1920 deltes på grundlag af to folkeafstemninger, hvorved Nordslesvig indlemmedes i kongeriget Danmark. Slesvigs deling benævnes oftest i den danske historieskrivning som ”Genforeningen”, skønt hertugdømmet Slesvig reelt havde været adskilt fra kongeriget siden 1100-tallet. Med sit historiske ridt over den gamle grænse den 10. juli 1920, der symbolsk markerede Genforeningen, blev Christian 10. en dansk-national samlingsfigur af mytiske dimensioner. Ved digtets henvisning til Genforeningen i nær sammenhæng med en beskrivelse af færingernes hengivenhed for Danmark og det danske kongehus fastslog den færøske sambandsavis indirekte, at færingerne ikke udgjorde en fremmed nationalitet i det danske rige. I opposition til dette standpunkt hævdede det færøske selvstyreparti omvendt, at Færøerne var en selvstændig nation, separat fra den danske. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er den anonyme digter dus med monarken.

I 1938 besøgte det dansk-islandske kronprinsepar, Frederik (9.) (1947-72) og Ingrid (1910-2000), Færøerne og Island. Grønland fik sit første kongebesøg i 1921. De glücksborgske kongebesøg i Nordatlanten i slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede havde til formål at holde riget samlet, styrke det danske monarkis enhed og fæstne båndet mellem de tre nordatlantiske rigsdele og Danmark. Besøgene skulle markere, at levnene fra det oldenborgske monarki i Nordatlanten regnedes som integrerede og væsentlige bestanddele af det danske kongerige. Under besøget i Island i 1921 med deltagelse af det dansk-islandske kongepar, Christian 10. og dronning Alexandrine, og parrets to sønner, kronprins Frederik (9.) og prins Knud, forærede islandske kvinder dronning Alexandrine den islandske nationaldragt. I 1930 besøgte kongeparret og den dansk-islandske tronfølger Island i anledning af det islandske Altings 1000-års jubilæum, som blev fejret på Tingvallasletten (þingvellir) i juni måned, det historiske mødested for Altinget. Ved de kongelige besøg i 1921 og 1926, sidstnævnte med deltagelse af det danske og islandske kongepar og parrets yngste søn, prins Knud, holdt kong Christian 10. sine ankomsttaler på såvel dansk som islandsk, hvorved det blev understreget fra statsoverhovedets side, at Danmark og Island var ligestillede stater i personalunion med hinanden. Et andet eksempel på det danske kongehus' tilknytning til Island, var, da det dansk-islandske kronprinsepars førstefødte i 1940, Margrethe (2.)

(1972-2024), som sit tredje navn fik det islandske navn þórhildur, Mentz: ’Kongelige besøg på Island’, 108-128; Jespersen: *Christian X og Island*; Dehn-Nielsen: *Margrethe 2.*, 12-13.

Den stort anlagte odyssé i 1921, nordlandsrejsen, der også gik til Færøerne og Grønland, skulle på baggrund af det nye statsforbund mellem Danmark og Island som to separate kongeriger placere det danske kongehus i islændingenes bevidsthed og skabe grundlaget for et fortsat harmonisk samliv mellem de to nordiske broderfolk. Dagbladet *Vísir* rapporterede fra kongefamiliens ankomst til Reykjavík, hvor æresporten var smykket med de dansk-islandske farver, og hvidklædte piger strøede blomster for de kongeliges fødder, *Vísir* 27.6.1921, ”Konungur og Drotning koma til Íslands” (”Kongen og Dronningen kommer til Island”). *Morgunblaðið* noterede sig, at det islandske folk for første gang bød sin første konge og dronning velkommen på islandsk jord. Christian 10. og dronning Alexandrine var det første danske kongepar, som i deres titulaturer kunne kalde sig for hhv. ”konge og dronning til Danmark og Island”. *það er óhætt að fullyrða, að íslenska Þjóðin öll býður af heilum hug konung sinn og drotningu velkomin. Kristján konungur X. er sá konungur, sem gefið hefir út fullveldislög Íslands* (*det er sikkert at sige, at hele den islandske nation helhjertet byder sin konge og dronning velkommen. Kong Kristján X. er den konge, der udstedte Islands suveræne lov*; min oversættelse), *Morgunblaðið* 26.6.1921, ”Velkomin til Íslands!” (”Velkommen til Island”). Christian 10. havde således en særlig status på sagaøen, da det var ham, som i 1918 havde givet landet dets selvstændige status.

Dette statsretlige forhold blev imidlertid også i *Morgunblaðið* udvidet til at gælde den islandske nation, som kongehuset betragtedes som en integreret del af. I en artikel, der beskrev det kongelige besøg, blev landets hovedstad, Reykjavík, fremstillet som det sted, hvor de første islændinge bosatte sig i vikingetiden. *Hér stigur nú i land – hér nemur nú land – i fyrsta sinni hinn fyrsti konungur Íslands, sem Það nafn ber Enginn staður er betur fallinn til Þess að fagna konungi vorum, drotningu vorri og konungssonum* (*Her stiger nu i land – her lander nu – for første gang den første konge af Island, som bærer det navn Intet sted er bedre egnet til at fejre vores konge, dronning og kongens sønner*; min oversættelse), Ibid. 27.6.1921, ”Konungskoman” (”Kongens ankomst”). Området omkring Reykjavík var ifølge det islandske dagblad begyndelsen på den islandske nation, og egnen var derfor enhver islænding kær. Som følge heraf var byen ifølge avisen velegnet til at byde det dansk-islandske kongehus velkommen til den nordatlantiske østat. Det fælles glücksborgske kongehus blev således i forhold til Islands glorværdige historie fremstillet som værende en naturlig bestanddel af den nationale identitet.

Den 27. juni 1921 bragte *Morgunblaðið* i anledning af det kongelige besøg et digt af den islandske digter Þorsteinn Gíslason (1867-1938), der var ansvarshavende redaktør på *Morgunblaðið*

fra 1921-24, Gíslason: ’Kvæðaflokkur’. Digtet bar titlen ”Kvæðaflokkur” (”Poesikategori”). Digtet blev afsunget i Altingshuset i Reykjavík den 26. juni. Sangen var komponeret af den islandske komponist Sigfús Einarsson (1877-1939). Digtet bestod af fire afdelinger med forskellige antal strofer. De første tre strofer i den første afdeling lød som følger (min danske oversættelse):

Sem fullvaldsþjóð i fyrsta sinn
vér fögnum Íslands jófri’ og drotning.

Lit, þjóð vor, upp með þökk og lotning
til guðs, sem veginn greiddi þinn!
Vor drottinn, þökk sé þér
fyrir það, sem liðið er!
Við lof þitt hefst vort ljóð.
Þú leiddir vora þjóð.
Fyrst þér ber þökk og lotning!

Sit heill! Sit heill, vor hilmir kær,
með hárri frú og göfgum sonum!
Með nýja fánans fögru vonum
Þér heilsar Ingólfs aldni bær!
Þér hljóma hjartans ljóð!
Þér heilsar öll vor þjóð!
Ver hyltur, hilmir, nú
med hárri, göfgri frú
af freyjum Fróns og sonum!

Og enn skal hefja hug með þökk
til hans, sem skapar örlög lýða
og lægir öldur allra stríða.
Hans hljómi lofgerð hjörtun klökk!

Ver, drottinn, hjálp og hlif
vors hilmis alt hans líf!
Ver þú með þinni hönd
hans þjóðir og hans lönd
um allar aldir tiða!

Som en suveræn nation for første gang
byder vi Islands konge og dronning velkommen.
Se, vor nation, op med tak og ærbødighed
til Gud, som har forløst jeres vej!
Vor Herre, tak for
det, der er gået!
Med din lovprisning begynder vores digt.
Du ledte vor nation.
Først til dig er tak og ærbødighed!

Farvel! Farvel, vores kære Hilmir,
med en høj dame og ædle sønner!
Med det nye flags smukke håb
Hilser Ingolds gamle by Dem!
Hjertets digte lyder til Dem!
Hele vores nation hilser Dem!
Vær dækket, Hilmir, nu
med en høj, ædel dame
af Islands koner og sønner!

Og lad atter sindet løftes med taksigelse
til Ham, som skaber folkenes skæbne
og stilner alle kriges bølger.
Må Hans lovprisning genlyde i Hans folks hjerter!
Vær, Herre, vores hjælp og bevare
vores fred hele hans liv!
Vær med Din hånd
hans folk og hans lande
i alle tider!

Gíslason pointerede i digtet, at besøget i 1921 var historisk i den forstand, at kongeriget Island for første gang fik besøg af sin danske monark med dronning Alexandrine og kongeparrets to sønner (strofe et). Den islandske digter henledte endvidere læsernes opmærksomhed på det forhold, at Island som et selvstændigt monarki nu kunne flage med sit eget flag i anledning af kong Christian 10.s besøg, og at kongefamilien sammen aflagde besøg i Ingolds gamle by, Reykjavík (strofe to). Ingolf Arnarsson (ca. 849-ca. 910) var en norsk landnamsmand, der ifølge den islandske fortælling

Landnámabók var den første fastboende nordbo på Island i 874. Ifølge traditionen oprettede han sit høvdingedømme i en bugt med varme kilder, som han kaldte Reykjavíkved, hvormed grunden var lagt til byen Reykjavík. Ingolf Arnarssons store betydning i det islandske nationale erindringsfællesskab blev således fasttømret i Gíslasons digt. I 1940 kaldte kongeparrets yngste søn, prins Knud, sin ældste søn Ingolf (1940-), greve af Rosenborg fra 1968, efter Ingolf Arnarsson som en symbolsk gestus over for Islands status som selvstændig stat i personalunion med Danmark. Digtets anden afdeling bestod af to strofer, og den første lød som følger (min danske oversættelse):

Velkominn, jöfur, vertu' á Íslands strendur!	Velkommen, min herre, til Islands kyster!
Velkomin, drotning! Þessa fögru stund	Velkommen, dronning! Denne smukke time
rétti' ykkur landsins vættir vinahendur.	er blevet givet til dig af landets venlige hænder.
Velkomin bæði á Ingólfs fornu grund!	Velkommen begge til Ingolfs gamle jord!
Heill ykkar för, er heim þið sækið völlinn	Fred være med jer, når I vender hjem til marken
heilaga, lögþings okkar forna reit!	på vores hellige, gamle parlamentsmark!
Fagni ykkur fjöllin,	Må bjergene glæde sig med dig,
fagni' ykkur sveit!	må landskabet glæde sig med dig!

Ingolf Arnarssons søn, Þorsteinn Ingólfsson, oprettede Islands første ting i Reykjavík, og strofen berettede om kongeparrets besøg på Altingets historiske mødested på Tingvallasletten (þingvellir), hvor Altinget mødtes første gang i 930. Islands historie blev således bundet sammen med det kongelige besøg. Den fjerde afdeling bestod af seks strofer, og den tredje lød som følger (min danske oversættelse):

Hamingkan gaf þér	Lykken gav dig
hervalds úr greipum	fra militærmagtens greb
landsmenn að leiða	landsmænd til at lede
langþráða heim.	det længe ventede hjem.
Friði og frelsi	Fred og frihed
Fagnandi blaktir	Glædesfyldte flagre af
Dannebrog yfir	Dannebrog over
Dybböl og Als.	Dybbøl og Als.

Genforeningen i 1920 i form af Nordslesvigs indlemmelse i kongeriget Danmark på grundlag af to folkeafstemninger blev nævnt i digtet, da man fra islandsk side ønskede at vise et engagement i den danske unionspartner. Samtidig var digtet et vidnesbyrd om, at man i Island var opmærksom på, at den nationale selvbestemmelsesret og nationalitetsprincippet havde en tosidig betydning for Danmark i form af dels en reduktion af det danske kongeriges territorium i 1918 for Islands vedkommende, dels en territorial udvidelse af det danske kongerige med Genforeningen i 1920. Under kongebesøget i 1926 med deltagelse af kongeparret og prins Knud noterede *Morgunblaðið*

sig, at oprettelsen af den selvstændige stat Island i 1918 endnu var for tæt på og for frisk i erindringen til, at man fra islandsk side kunne bruge sine nyerhvervede privilegier fuldt ud. Dagbladet henviste i sin artikel om det kongelige besøg til, at kongen udpegedes blandt bønderne i sagatiden i islandsk historie, hvor han blot havde status som den første blandt ligemænd. Fra middelalderen under først norsk, siden dansk styre, blev kongen en fjern skikkelse. Den moderne organisering med kongeriget Island i personalunion med Danmark havde i avisens optik løst knuden og omsat ideerne fra sagatiden i praksis. *Nútímastjórnskipulagið hefir leyst Þenna hnút, og komið hugsjón forfeðra vorra í framkvæmd* (*Den moderne politiske struktur har løst denne knude og implementeret vores forfædres ideal*; min oversættelse), *Morgunblaðið* 12.6.1926, ”Kristján konungur X. og Alexandrína drotning” (”Kong Christian X og dronning Alexandrine”), 2. Der var således al mulig grund til at fejre, at de danske konger, repræsenteret ved kong Christian 10., atter havde lagt sig efter sagaernes idealer i forhold til kongemagten.

En svo vill vel til, að við Íslendingar eigum Því láni að fagna, að konungur vor er á marg an hátt að lífernisháttum og hugsunarhætti áÞekkur Þeim Þjóðhöfðingjum, sem Íslendingar höfðu nánust og best kynni af í fornöld. Hann er maður alÞýðlegur í viðmóti við alla, og gerir sjer eigi mannamun, nema að Því leyti, sem sannir mannkostir benda til (*Men det lader til, at vi islændinge har noget at fejre, at vor konge på mange måder ligner folkets ledere, som islændinge havde det nærmeste og bekendtskab med i oltiden. Han er en universel person i sin omgang med alle og skelner ikke mellem mennesker, undtagen i det omfang, sande menneskelige egenskaber indikerer*; min oversættelse), ibid.

Den historiske ring var dermed sluttet, og på den baggrund konkluderede dagbladet, at *Í fornöld söttu Íslendingar konunga heim. Nú sækir konungur Íslendinga heim. Konungur Íslands kemur, til Þess að kynnast sem nánast landi og Þjóð* (*I oldtiden hentede islændinge konger hjem. Nu kommer islændingenes konge hjem. Kongen af Island kommer til at lære landet og nationen som helhed at kende*; min oversættelse), ibid. Det glücksborgske kongehus og ikke mindst Christian 10. havde ifølge *Morgunblaðið* en stor del af æren for, at forholdet mellem Danmark og Island, udtrykt i personalunionen fra 1918, nu var i langt bedre overensstemmelse med islandsk historie og tradition. Under besøget i 1936 med deltagelse af kongeparret, prins Knud og dennes gemalinde, prinsesse Caroline-Mathilde (1912-95), søgte lederen i *Morgunblaðið* at tolke kongebesøgets historiske betydning i Island og hos det islandske folk. Ifølge dagbladet var Island grundlagt i vikingetiden som et egalitært samfund med en nybyggermentalitet, der afspejledes i et stærkt lighedsideal. I

sagatiden var kongens position i Island reelt *primus inter pares*. Kongen var blot den fremmeste af de til enhver tid siddende høvdinge rundt om i landet. Ifølge lederen ændrede forestillingerne om den kongelige myndighed sig fundamentalt efter sagaerne, dvs. efter opløsningen af den islandske fristat i 1262-64. Lighedskulturen og demokratismen blev afløst af en dyrkelse af kongen som landsfader; en udvikling, der blev yderligere forstærket af det forhold, at islændingene ikke fik besøg af kongerne. Ingen konge i den enevældige tid (1661-1848) besøgte ifølge lederen landet. Christian 10.s besøg i 1936 betød imidlertid et nyt tidehverv. *Þegar konungsheimsóknir fara að tíðkast hingað hefir viðhorf Þjóðanna breyst til konungdómsins. Þá er farið aftur að líta konunga mjög á sömu lund og tíðkaðist á söguöld* (*når kongelige besøg begynder at blive almindelige her, har nationernes holdning ændret sig til monarkiet. Så bliver konger igen anskuet på samme måde, som det var skik og brug i sagatiden*; min oversættelse), *Morgunblaðið* 18.6.1936, ”Konungskoman” (”Kongens ankomst”), 2. Det dansk-islandske kongehus havde ved sine besøg i Island formået at bringe sig i overensstemmelse med en lang historisk tradition, der var et væsentligt element i den nationale islandske identitet. Igennem århundreder var denne arv blevet tilsidesat under først norsk, siden dansk styre. Men Christian 10. havde som Islands sagakonge mægtet at reetablere det gamle forhold mellem monarkiet og folket i Island. Ifølge *Morgunblaðið* fulgte kongeparret i fodsporene efter deres fædre, *sem kunnu vel að vera með tignum mönnum, en voru Þó höfðingjadjarfir* (*som godt vidste at være sammen med mænd af rang, men var dog dristige som herskere*; min oversættelse), ibid. Dagbladet *Vísir* gennemgik i en artikel de tidligere glücksborgske kongebesøg i Island: Christian 9.s besøg i 1874 og Frederik 8.s besøg i 1907. Ved besøget i 1874 højtideligholdtes 1000-året for Islands første bosættelse, og i forbindelse med besøget overdrog kongen officielt Islands første forfatning, der var blevet vedtaget samme år, til det islandske folk. Ved den lejlighed beviste islændingene, at de var fremragende kongsmænd, *ágætir konungamenn* (*fine kongelige mænd*). Ved den tredje glücksborger, Christian 10.s, fjerde besøg i 1936 beviste den islandske nation ifølge avisen, at de stadig var fremragende kongsmænd, *Vísir* 18.6.1936, ”Konungs-heimsókn” (”Kongens besøg”). Med begrebet kongsmænd trak *Vísir* ligesom *Morgunblaðið* paralleller til sagatiden i Islands historie, hvor landets parlamentariske styre havde sin oprindelse. I sin 24-årige regeringstid havde Christian 10. ifølge *Vísir* været en god konge for Island, ikke mindst fordi hans styre i 1918 havde anerkendt Island som en suveræn stat. *Var Þar með lokið í bili langri deilu og örðugri og mun konungur hafa látið sér vel líka málalokin* (*Det var foreløbig enden på en lang og vanskelig strid, og kongen må have haft det godt med udgangen på sagen*; min oversættelse), ibid. Landets monark, Christian 10., havde med andre ord en personlig del af æren for, at Island blev ophøjet til en suveræn stat i 1918.

Altinget debatterede i sin forsamling den 2. september 1918 udkastet til Den Dansk-Islandske Forbundslov, som ville medføre en islandsk statsdannelse og oprettelsen af en personalunion mellem Island og Danmark. Islands regeringsleder, Jón Magnússon (1859-1926; regeringsleder fra 1917-22 og 1924-26), fra det konservative hjemmestyreparti fremlagde regeringens lovforslag til en nyordning af forholdet mellem Island og Danmark. Magnússon understregede betydningen af, at Islands genoprettelse som en selvstændig stat ville møde sympati og støtte fra andre nationer, især dem, der stod Island nærmest. Og han accentuerede, at Rigsdagen i Danmark med sikkerhed med overvældende flertal ville vedtage forslaget til den nye forbundslov mellem Island og Danmark, *Alþingi 1918*, 21-24. Rigsdagen vedtog forbundsloven den 30. november 1918, hvor kun Det Konservative Folkeparti stemte imod loven ud fra den betragtning, at hvis man ikke var i stand til at opretholde rigsenheden, burde man bryde alle bånd til Island. Den Dansk-Islandske Forbundslov fastslog, at den danske og islandske monark ikke kunne være regent i andre lande uden Rigsdagens og Altingets samtykke (§ 4), og at tronfølgen ikke kunne ændres uden begge staters samtykke (§ 2). Det islandske parlamentsmedlem Einar Arnórsson (1880-1955; minister for Island fra 1915-17), der tilhørte det liberale selvstændighedsparti, som sad i regering sammen med hjemmestyrepartiet, fandt det afgørende, at den danske indflydelse i Island blev markant reduceret med disse bestemmelser, ibid., 103.

Bjarni Jónsson (1863-1926) fra Selvstændighedspartiet fandt, at forbundslovens oprettelse af personalunionen mellem Danmark og Island var det bedst mulige resultat for Island.

Jeg held, að það hafi einatt verið látið í ljós á mannfundum, i ræðu og riti, að vjer mundum láta oss þetta nægja, þó að vjer auðvitað kunnum því best, að Ísland sje fullkomlega sjálfstætt ríki, án sambands við nokkurt annað ríki. En hitt hefir verið stefnan, því að vjer höfum talið það viturlegt, því að lítið land, vopnlaust og vinalaust, getur ekki þvingað fram skilnað gegn vilja álfunnar, nje afneitað konungi svo, að það afli sjer ekki óvinsælda um leið (*Jeg tror, at det er blevet gjort klart på offentlige møder, i tale og skrift, at vi må være tilfredse med dette, selvom vi selvfølgelig bedst ved, at Island er en fuldstændig uafhængig stat, uden nogen union med nogen anden stat. Men dette har været politikken, fordi vi har anset den for klog, fordi et lille land, ubevæbnet og uden venner, ikke kan fremtvinge en separation mod kontinentets vilje eller benægte kongen, så han ikke samtidig opnår upopularitet*; min oversættelse), ibid., 43-44.

Det var en udbredt opfattelse i Island, at en islandsk statsdannelse og en personalunion med Danmark lå inden for rækkevidde og var politisk realiserbar. Man fandt det vigtigt ikke at bryde helt

med Danmark og det danske kongehus, ikke mindst af hensyn til udlandets reaktion. Der var således på ingen måde tale om nogen form for ideologisk monarkisme fra de islandske politikeres side i forbindelse med oprettelsen af personalunionen, men snarere en pragmatisk eller endog taktisk monarkisme.

Benedikt Sveinsson (1877-1954) fra Selvstændighedspartiet fandt, at der absolut ikke blot var tale om en personalunion med Danmark, men en form for politisk union, da Danmark fortsat varetog udenrigstjenesten og fiskeriinspektionen for Island. Sveinsson henviste i sin argumentation mod forbundsloven til nationalismen og de nationale bevægelser i Europa:

Nú er það orðin alheimsstefna, að hver þjóð fái að ráða sjer sjálf, og þeim mun fremur á Ísland rjett á því að verða viðurkent, þar sem það er gamalt menningarland með sjerstöku þjóðerni. Og þótt þjóðirnar berist á banaspjót, þá eru þær þó sammála um þetta. Hver þjóðin af annari fær nú frelsi sitt á ný (*Nu er det blevet en universel politik, at enhver nation skal have lov til at regere sig selv, og Island har desto mere ret til at blive anerkendt, da det er et gammelt kulturland med en særlig nationalitet. Og selvom nationerne kæmper til døden, er de stadig enige om dette. Hver nation er nu ved at genvinde sin frihed*; min oversættelse), ibid., 38.

Sveinsson mente, at Island med støtte fra Ententemagterne og den amerikanske præsident Woodrow Wilsons (1856-1924, præsident 1913-21) 14 punkter af 8. januar 1918, som bl.a. formulerede den nationale selvbestemmelsesret, havde mulighed for at blive en fuldt ud uafhængig stat i det nye Europa, som aftegnede sig efter afslutningen på 1. verdenskrig, helt befriet for dansk indflydelse. Sagaøen og den islandske nation havde ifølge Sveinsson en særlig ret til sin egen statsdannelse grundet sin lange og rige historie. Sveinsson stemte som det eneste medlem af Altinget imod Den Dansk-Islandske Forbundslov.

Samme dag, som Den Dansk-Islandske Forbundslov af 1918 trådte i kraft, den 1. december 1918, bragte det islandske dagblad *Morgunblaðið* en ledende artikel om Islands nye status som en suveræn stat, ”Dagurinn” (”Dagen”):

Í dag fellur tjaldið fyrir merkilegum þætti úr stjórnmálasögu Íslands. Í dag hefst nýr þáttur og eigi ómerkilegri í sögu þjóðarinnar. Hún er viðurkend fullveðja þjóð. En um leið áskotnast henni skyldur, sem hún að vísu hefir altar haft, að eigin áliti, en eigi fengið færi á að rækja, vegna forráða sambandsþjóðarinnar. Í dag stöndum vér augliti til auglitis við heiminn sem Íslendingar, en ekki sem Danir, - á eigin ábyrgð, en ekki annara. Í dag fá Íslendingar það hlutverk, að halda uppi sæmd

yngsta ríkisins í heiminum (*I dag falder tæppet for en bemærkelsesværdig episode i Islands politiske historie. I dag begynder et nyt afsnit og ikke mindre betydningsfuldt i nationens historie. Hun er en anerkendt national autoritet. Men samtidig er hun udfordret af pligter, som hun ganske vist efter egen mening har haft, men ikke har modtaget muligheden for at dyrke, grundet ledelsen af den føderale nation. I dag står vi ansigt til ansigt med verden som islændinge, ikke som danskere, - på eget ansvar, og ikke andres. I dag får islændinge den ærefulde position som den yngste stat i verden*; min oversættelse).

Lederen i den borgerlige, konservative avis understregede, at forbundsloven etablerede et grundlag for, at de to nationer kunne skilles fredeligt. Samtidig opfordrede man dog til at give sameksistensen i personalunionen med Danmark en chance, uanset hvor lang tid den måtte vare.

I perioden 1918-21 havde det protestantiske kongerige Island en katolsk prinsesse. I 1885 giftede Christian 9.s (1863-1906) yngste søn, den danske prins Valdemar (1858-1939), sig med den franske prinsesse Marie af Orléans (1865-1909), som på både fædrene og mødrene side var oldebarn af den sidste franske konge, Louis Philippe 1. (1830-48). Ægteskabet mellem den evangelisk-lutherske prins og den romersk-katolske prinsesse var højst usædvanligt i samtiden. I forbindelse med giftermålet indgik man en salomonisk aftale med den katolske kirke om, at sønner i ægteskabet skulle være lutheranere og døtre katolikker. På daværende tidspunkt havde kun mænd arveret til den danske trone, jf. tronfølgeloven af 1853, og grundloven (1849ff.) fastslår, at kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke. Prinsesse Marie lærte relativt hurtigt at mestre det danske sprog, om end med en tydelig fransk accent. Parret fik fire sønner og en datter, prinsesse Margrethe (1895-1992), der fra 1918 tilhørte det dansk-islandske kongehus. Prinsesse Margrethe var tillige den første katolske danske prinsesse siden Reformationen. I 1921 giftede hun sig i København med den italienske prins René af Bourbon-Parma (1894-1962), Møller: *Dynastiet*, 260. I anledning af brylluppet den 9. juni bragte *Nationaltidende* samme dag en artikel (”Prinsessen og det hele Kongerige”, 1), hvor man understregede prinsesse Margrethes lighed med moren prinsesse Marie:

Denne friske Frejdighed var det, Datteren Prinssesse Margrethe tog i Arv, blot omsat i en mere stilfærdig Form, som for vort danske Naturel derfor blev nok saa tiltalende; den orleanske Races Vælighed blev i det næste Slægtled stemt ned til danske Dimensioner. Og den unge Prinsesse blev i sin Personlighed som i sin Fremtræden et lykkeligt Udtryk for en Blanding af de bedste Egenskaber i de to Nationer, der ogsaa historisk altid har holdt sammen, og hvem just de sidste Tiders Begivenheder yderligere har sammenknyttet.

Prinsesse Margrethe var ifølge artiklen med sit giftermål tro mod sine katolske og franske rødder, udtrykt i den særlige frodige Orléans-race i en dansk kontekst. De historisk nære relationer mellem Frankrig og Danmark var senest kommet til udtryk i den nyligt afsluttede verdenskrig, hvor Frankrig som den sejrende Ententemagt havde sikret Tysklands nederlag og dermed som konsekvens heraf Sønderjyllands genforening med Danmark i 1920. Prins René, der var kvartonkel til prinsesse Marie, var født i Østrig, i Schwarzau am Steinfeld, og han tilhørte et afsat norditaliensk fyrstehus, der på trods af sin spanske oprindelse var fransk af sindelag og kulturel orientering. Man opfattede således fra den danske offentligheds side prinsesse Margrethe og prins Renés bryllup som endnu en dynastisk forbindelse mellem Danmark og Frankrig.

I perioden 1918-44, hvor Danmark og Island var i personalunion med hinanden, var den officielle titulatur for den danske monark ”konge til Danmark og Island”. Som følge af tabet af Norge i 1814 udgik den norske, øksebærende løve fra det danske kongevåben i 1819, der til gengæld fik tilføjet den grønlandske isbjørn, den islandske stokfisk (fra 1903 en hvid falk) og den færøske vædder som en synlig markering af de nordatlantiske rigsdeles placering i det danske rige. Efter opløsningen af personalunionen og Islands uafhængighed i 1944 blev falken fjernet fra det danske kongevåben i 1948, Heiberg (red.): *Danske*, 143-44. Kong Georg 1. markerede sin danske oprindelse i sit nye græske kongevåben. De heraldiske symboler for Danmark, Slesvig, Holsten, Lauenborg, Oldenborg og Delmenhorst kom således med i rigsvåbenet. Støtterne blev dog ændret fra de danske vildmænd til figurer af heltefiguren Herakles fra græsk mytologi. Da monarkiet blev genindført i Grækenland i 1935, fik det græske kongevåben tilføjet symbolerne for de venders og goters, Stormarn, Ditmarsken, Kalmarunionen, Færøerne, Island og Grønland. Dermed blev det græske kongevåben en kopi af det danske, blot placeret ovenpå det græske flag. Det blev dog ikke den islandske falk, men den islandske stokfisk, som kom til at indgå i det græske kongevåben fra 1935 til monarkiets afskaffelse i 1973, Lehmann: *Den græske*, 106.

I 1939 besøgte tre islandske nazi-sympatisører prins Friedrich Christian af Schaumburg-Lippe (1906-83) og tilbød ham at blive konge af Island, når Tyskland tog kontrollen over landet. Håbet var, at en tysk besættelse ville gøre Island uafhængigt af Danmark. Den tyske prins var bror til den sidste monark i fyrstendømmet Schaumburg-Lippe (1807-1918), fyrst Adolf 2. (1911-18), og i 1920’erne og 1930’erne tilsluttede han sig nazismen. Prins Friedrich Christian gik videre med ideen til propagandaminister Joseph Goebbels (1897-1945), som var positivt indstillet, men udenrigsminister Joachim von Ribbentrop (1893-1946), udenrigsminister 1938-45, var imod, hvorfor tilbuddet aldrig blev realiseret, Petropoulos: op.cit., 44.

22. Nederlandene

Den fjerde nationalstatsproces gælder de statsnationer, der ved at blive reduceret i deres territorier er blevet en nationalstat. Statsnationer er suveræne statsdannelser, der opstod, genopstod eller eksisterede i en periode før nationalismens opkomst i 1800-tallet, og som derved i stærkt varieret omfang kom til at udstikke rammerne for udformningen af den moderne nationale identitet inden for nationalstaterne i det 19. og 20. århundrede. Nederlandene, Danmark, Sverige, Serbien, Østrig og Ungarn er seks eksempler på denne proces.

Den tyske greve Vilhelm den Tavse af Nassau-Dillenburg (1533-84), som i 1544 arvede fyrstendømmet Oranien (1163-1713; vasalstat under det tysk-romerske kejserrige) i det sydlige Frankrig, ledede nederlændernes frihedskamp mod Spanien i De Spanske Nederlande som statholder af først tre (1559-67 og 1572-80), dernæst fire (1580-84) nederlandske provinser. Vilhelm den Tavse havde store besiddelser i Nederlandene, som Nassau-slægten havde erhvervet ved et giftermål i 1403. Nassau-Dillenburg-linjen videreførtes af Vilhelms yngre bror Johan 6. den Ældre (1559-1606) i 1559. I 1581 etableredes Den Nederlandske Republik, der eksisterede frem til 1795. Den Nederlandske Republik, De Forenede Nederlande, organiseret som et statsforbund, bestående af syv nederlandske provinser, løsrev sig fra det tysk-romerske kejserrige i 1581 med officiel anerkendelse i 1648 efter 80-årskrigen (1568-1648) mod Spanien. Nassau-Dietz-linjen, som opstod ved en deling i 1606 i Nassau-Dillenburg inden for det vidtfavnende Nassau-dynasti, var fra begyndelsen af 1600-tallet primært statholdere af to nederlandske provinser, mens statholderne i de fem øvrige provinser var fra Nassau-Dillenburg-linjen. Nassau-Dillenburg-linjen og Nassau-Dietz-linjen indgik en ægteskabelig forbindelse i 1652, da grevinde Albertine Agnes (1634-96), datter af Frederik Henrik, fyrste af Oranien (1625-47), giftede sig med Vilhelm Frederik, greve af Nassau-Dietz fra 1640, rigsfyrste fra 1654-64. Begge grevelinjer blev ophøjet til rigsfyrster i 1654. Fyrst Vilhelm af Oranien (1650-1702) fra Oranje-Nassau-dynastiet (-Dillenburg), der var oldebarn af grev Vilhelm den Tavse, var fra 1672-1702 statholder af fem nederlandske provinser i republikken. Nassau-Dietz-linjen arvede fyrstendømmet Oranien i 1702 som titulære fyrster og etablerede det andet Oranje-Nassau-dynasti. I 1747 opnåede Nassau-Dietz-linjen, som også sad på tronen i fyrstendømmet Oranien-Nassau (1702-1806, 1813-15) i det tysk-romerske kejserrige, for første gang positionen som de første arvelige statholdere i alle syv nederlandske provinser. Den britisk-katolske kong Jacob 2. (1685-88), Jacob 7. i Skotland, blev afsat i 1688 (”Glorious Revolution”), og han led efterfølgende nederlag til svigersønnen, søstersønnen og efterfølgeren, den protestantiske, calvinistiske (fra 1689 anglikanske) nederlandske statholder Vilhelm, der som Vilhelm 3. blev

konge af England, Irland og Skotland (Vilhelm 2. i Skotland) (1689-1702). Dermed opstod en personalunion mellem monarkierne England, Irland, Skotland og Oranien og republikken De Forenede Nederlande. Fra 1689 og indtil hendes død i 1694 regerede han sammen med sin gemalinde, kusinen Maria 2., fra Stuart-dynastiet.

I 1702 døde fyrst Vilhelm af Oranien (1650-1702) barnløs, hvorefter der var strid om fyrstetronen mellem Johan Vilhelm Friso (1687-1711, fyrste af Nassau-Dietz 1696-1702 og statholder i Frisland og Groningen 1696-1711) og Preussens kong Friedrich 1. (1701-13). Traktaten i Utrecht (1713) fastslog, at fyrstendømmet Oranien skulle indlemmes i Frankrig. Både det preussiske kongehus og Johan Vilhelm Friso gav dog ikke af den grund afkald på titlen som fyrste af Oranien. Johan Vilhelm Frisos arv gav anledning til oprettelsen af fyrstendømmet Oranien-Nassau i det tysk-romerske kejserrige (1702-1806, 1813-15) med ham selv som den første fyrste (1702-11).

Nederlandene (omtrent svarende til det nuværende Nederlandene, Belgien og Luxembourg) havde fra slutningen af 1400-tallet hørt under den habsburgske fyrsteslægt. De habsburgske besiddelser blev i 1556 delt i en østrigsk og en spansk gren, hvorunder de 17 nederlandske provinser (Nederlandene) hørte. I 1579 med efterfølgende officiel konfirmation i 1581 løsrev de syv nordlige provinser, hvoraf den vigtigste var Holland, sig fra De Spanske Nederlande under navnet De Forenede Nederlande (Den Nederlandske Republik). De Forenede Nederlande var organiseret som en konføderation bestående af syv nederlandske provinser, et hertugdømme (Geldern), to grevskaber (Holland og Zeeland) og fire herskaber (Utrecht, Overijssel, Frisland og Groningen), [grevskabet Drenthe var holdt ude af inddelingen], der indtil 1648 var stater i det tysk-romerske rige som en del af den såkaldte Burgundiske Cirkel fra 1548, som omfattede de 17 nederlandske provinser og grevskabet Burgund. De syv nederlandske provinser var relativt uafhængige og havde deres egen regering. Provinserne sendte delegerede til Generalstaterne, den nederlandske stænderforsamling, som mødtes i perioden 1464-1795 (fra 1815 har Generalstaterne været navnet på Nederlandenes parlament). Først fra 1747 havde Nassau-Dietz-linjen positionen som de første arvelige statholdere i alle syv nederlandske provinser. Derefter kunne De Forenede Nederlande, også formelt, regnes for en samlet statsdannelse. Der var ingen forpligtigelse til at vælge en statholder, og i to perioder i nederlandsk historie blev embedet som statholder ikke udfyldt. Den Første Statholderfrie Periode refererer til perioden 1650-72, hvor embedet som statholder var ledigt i fem af de syv nederlandske provinser. Kun i Frisland og Groningen var embedet besat af Nassau-Dietz-linjen. Den Anden Statholderfrie Periode refererer til perioden 1702-47, hvor Holland, Zeeland, Utrecht og Overijssel ikke valgte en statholder. I perioden sad Nassau-Dietz-linjen som

statholdere i Frisland og Groningen og fra 1722 Geldern under Johan Vilhelm Friso og dennes søn, Vilhelm 4. (1711-51, fyrste af Oranien-Nassau fra 1711-51). Statholderens magtudøvelse var bundet af provins- og generalstaterne.

De Forenede Nederlande, Den Nederlandske Republik, var som republik et relativt særsyn i datidens Europa. Foruden Schweiz og San Marino fandtes statsformen republik stort set kun i Europas bystater, hvor bystaterne i det tysk-romerske kejserrige og i det italienske område dominerede. I 1700-tallet var godt 50 af Europas omkring 330 stater og selvstændige territorier byrepublikker, der som regel var underlagt en korporativ, aristokratisk styreform. Magten lå her i et byråd, hvor medlemsskabet var arveligt. Republikken Venedig (697-1797) var en parlamentarisk, konstitutionel republik, som var styret af et handelsoligarki. Venedig blev styret af en doge, som normalt herskede på livstid, uagtet at nogle blev tvunget til at afstå embedet. Dogen blev valgt af et råd bestående af mere end 2000 venezianske aristokrater. Dogens magt var ikke absolut, men underlagt en række restriktioner og indskrænkninger. Republikken Genova (1000-tallet-1797, 1814-15) havde i perioden 1339-1528 en doge, som var valgt for livstid, og derefter indtil 1797 blev dogen valgt for en periode på to år. I praksis var Genova et oligarki, som blev styret af en lille gruppe af handelsfamilier, hvorfra dogen blev valgt. Genova blev i 1815 indlemmet i kongeriget Sardinien-Piemonte. Republikken Firenze (1115-1569) var en oligarkisk republik, indtil bystaten blev en del af storhertugdømmet Toscana i 1569. Fra 1532-69 blev Firenze regeret som et arveligt monarki af Medici-slægten med titlen hertug af Firenze. Republikken Ragusa (Dubrovnik) (1358-1808) i Dalmatien i det nuværende sydlige Kroatien var ligeledes en aristokratisk byrepublik, indtil byen blev invaderet af kejserriget Frankrig i 1806 og formelt annekteret af kongeriget Italien i 1808. Byens statsoverhoved havde titel af rektor.

Efter afslutningen på Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14) overgik De Spanske (Belgiske) Nederlande til Habsburgmonarkiet, hvorefter området benævntes De Østrigske Nederlande, der hovedsageligt bestod af det nuværende Belgien og Luxembourg. I Revolutions- og Napoleonstiden var De Østrigske Nederlande underlagt fransk besættelse fra 1794-1814, organiseret som ni departementer i Frankrig. Den Nederlandske Republik opløstes i 1795 og afløstes af en fransk vasalstat, da kejser Napoleon 1. oprettede kongeriget Holland (1806-10), der regeredes af hans yngre bror Louis Napoleon Bonaparte (1778-1846, konge 1806-10 under navnet Louis 1.) og dennes søn Louis 2. (1810). I perioden 1810-13 var området indlemmet i Frankrig, indtil fyrstendømmet De Forenede Nederlande oprettedes (1813-15). De Forenede Nederlande (1581-1795) var en forgængerstat til kongeriget Nederlandene fra 1815, med afbrydelse under

Revolutions- og Napoleonskrigene (1792-1815) i form af Den Bataviske Republik (1795-1806), kongeriget Holland (1806-10) og fyrstendømmet De Forenede Nederlande (1813-15).

Kongeriget Holland var den første statsdannelse med navnet Holland siden grevskabet Holland (1101-1795), der oprindeligt var et monarki i det tysk-romerske kejserrige. En tronfølgekrig i begyndelsen af 1400-tallet resulterede i, at hertug Philip 3. den Gode af Burgund (1419-67) arvede grevskabet i 1433.

Kong Louis 1. af Holland forsøgte at lære det nederlandske sprog, og han kaldte sig Lodewijk 1. med den nederlandske form af sit navn. Han erklærede sig selv for nederlænder, frem for franskmand. Hans oprigtige forsøg på at lære det nederlandske sprog aftvang respekt blandt nederlænderne, selvom hans nederlandske antageligvis var så ringe, at han fortalte folk, at han var ”Konijn van ’Olland” (”Kanin af ’Olland”), i stedet for rettelig ”Koning van Holland” (”Konge af Holland”). Han søgte ligeledes at implementere nederlandsk som hofsprog. Han tvang sine ministre og hoffet, der hovedsageligt var udsendt af kejser Napoleon 1., til at tale nederlandsk og til at afskrive deres franske statsborgerskab. Det sidste krav var for meget for gemalinden Hortense de Beauharnais (1783-1837, dronning af Holland 1806-10), der som hollandsk dronning meget mod sin vilje havde været tvunget til at rejse fra sit elskede Frankrig til Holland. Parrets ældste, levedygtige søn efterfulgte sin far som konge af Holland under navnet Louis 2., der sad som konge i mindre end to uger i juli 1810, inden kongeriget indlemmedes i Frankrig. Parrets yngste søn blev senere fransk kejser under navnet Napoleon 3. (1852-70) i 1852.

Der var en del orangister i Belgien i 1830-31, som ønskede en kandidat fra Oranje-Nassau-dynastiet som Belgiens konge, enten kong Vilhelm 1. (1815-40, abdicerede i 1840, døde i 1843) eller hans ældste søn, den nederlandske tronfølger, prins Vilhelm af Oranien (1792-1849), den senere kong Vilhelm 2. (1840-49), hvorved Belgien ligesom Luxembourg ville komme i personalunion med Nederlandene. De europæiske stormagter ville dog ikke acceptere en kandidat fra Oranje-Nassau-dynastiet, men søgte i stedet en neutral kandidat, der ikke ville rykke ved den europæiske magtbalance. Orangismen, der gik ind for en genskabelse af det forenede kongerige Nederlandene i perioden 1815-39, bestod frem til 1850’erne og blev inspiration for den stornederlandske bevægelse i 1800- og 1900-tallet, hvoraf en del har været orangister, som ville genetablere det nederlandske kongehus i Flandern som en opposition til det frankofile belgiske kongehus. En central del af den stornederlandske bevægelse er den flamske bevægelse i Flandern. Det flamske sprog i Flandern er ligesom hollandsk en dialekt af sproget nederlandsk. Orangismen i Luxembourg gik ind for personalunionen med Nederlandene (1815-90). Orangismen spillede en

betydelig rolle i det politiske liv i 1800-tallet i storhertugdømmet. I den luxembourgske middelalderhistoriografi, repræsenteret af ikke mindst historikeren Arthur Herchen (1850-1931), blev Luxembourgs middelalderlige monarker søgt nationaliseret. Grevskabet Luxembourg (1059-1354) og hertugdømmet Luxembourg (1354-1795) blev regeret af Luxembourg-dynastiet frem til 1196 (Namur-linjen 1136-96) og igen fra 1197-1443 (Namur-linjen 1197-1247 og Limburg-linjen fra 1247). Det tyske Hohenstauf-dynasti sad kortvarigt på den luxembourgske trone med grev Otto (1196-97). I 1197 fik Luxembourg sin første kvindelige monark, da Ermesinde besteg tronen (1197-1247). Hendes første gemal, Theobald 1., greve af Bar (1190-1214), var fra sit giftermål i 1197 greve jure uxoris af Luxembourg fra 1197-1214. Hendes anden gemal, Waleran 3., hertug af Limburg (1221-26), var greve jure uxoris fra 1214-26, da parret giftede sig i 1214. Herchen ignorerede i sin historieskrivning Waleran 3.s betydning og fremhævede tilsvarende Ermesinde, da hun nedstammede fra Luxembourg-Ardenner-dynastiet, som med dynastiets stamfar, grev Siegfried (ca. 922-98), grundlæggeren af borgen Luxembourg i 963 og dermed den første de facto greve af Luxembourg, blev betragtet som et ægte nationalt dynasti. Ardenner-linjen, som først officielt benyttede titlen greve af Luxembourg fra 1059, sad på tronen frem til 1136. Herchen omdøbte dynastiets navn fra Limburg-Luxembourg til Luxembourg-Limburg for at understrege den dynastiske kontinuitet. Herchen fandt, at Luxembourg med kejser Sigismunds (1433-37) død i 1437 mistede sit nationale Luxembourg-dynasti, da kejser Sigismund var det sidste mandlige medlem af Huset Luxembourg. Der er dels tale om en anakronisme, når man vil overføre en luxembourgsk nationalisme til middelalderen, dels lå Luxembourg-dynastiets territoriale tyngdepunkte i 1300- og 1400-tallet i Den Bøhmiske Krones Lande og Ungarn, hvilket vanskeliggør forestillingen om en udenlandsk dynastisk dominans i Luxembourg efter kejser Sigismund. Herchen fremhævede tilsvarende Nederlandenes Oranje-Nassau-dynasti, som sad på den luxembourgske trone fra 1815-90, som et ægte indfødt luxembourgsk dynasti, da man identitetspolitisk definerede sig som et selvstændigt storhertugdømme fra 1815 adskilt fra Nederlandene og i modsætning til den oprørske belgiske stat. Reelt var storhertugdømmet Luxembourg i en politisk union med Nederlandene som en provins i kongeriget Nederlandene frem til 1839. Og i virkeligheden var Nassau-dynastiet i 1400-tallet, forfædrene til Oranje-Nassau-dynastiet, helhjertede støtter af hertugerne af Burgund, som i 1443 underlagde sig Luxembourg, da hertug Philip 3. af Burgund (1419-67) erobrede Luxembourg på baggrund af en traktat i 1441, der havde lovet Philip Luxembourg efter hertuginde Elisabeths (1411-43) død. Fra 1443 sad dynastiet Valois-Burgund på den luxembourgske trone, og fra 1443-1890 havde Luxembourg ikke sin egen monark og sit eget nationale fyrstehus. I 1477 faldt

hertug Karl 1. den Dristige af Burgund (1467-77), Karl 2. af Luxembourg, i et slag i De Burgundiske Krige (1474-77). Han efterlod sig ingen mandlige arvinger, hvorfor Frankrig annekterede hertugdømmet, der var et fransk fyrstelen og vasalstat fra 1032. Dermed ophørte personalunionen med grevskabet Burgund i det tysk-romerske kejserrige (982-1678), der havde eksisteret siden 1405. Grevskabet Burgund, France-Comté, blev erobret af Frankrig i 1678. Siden 1300-tallet havde Burgund været centrum i et nederlandsk rige, der blev søgt udvidet ved ægteskab, arv, krig og køb, og som omfattede såvel franske som tysk-romerske len. Med sit ægteskab med den habsburgske Maximilian 1., tysk-romersk kejser (1508-19), lykkedes det Karls datter og arving, Maria (1457-82, hertuginde af Burgund fra 1477-82 med Maximilian 1. som hertug jure uxoris), at hindre, at en stor del af Burgund, fx Nederlandene og grevskabet Burgund, blev indlemmet i Frankrig. Den luxembourgske historiografi fremdrog den nederlandske kong Vilhelm 2. (1840-49) som en liberal luxembourgsk monark, der gav landet dets demokratiske institutioner, og han blev hyppigt kompareret med nationalhelten grev Johan den Blinde af Luxembourg (1313-46), der faldt i slaget ved Crécy i 1346 under Hundredårskrigen (1337-1453) på fransk side. Denne sammenligning havde til formål at legitimere Oranje-Nassau-dynastiets styre, og denne legitimering med referencer til grev Johan den Blinde blev ogsp overført på sidelinjen Nassau-Weilburg-dynastiet, Luxembourgs eget nationale fyrstehus efter 1890.

Orangisterne modsatte sig med held planerne om, at Luxembourg skulle indlemmes i den nye belgiske stat. Med London-traktaten i 1839 foretoges den tredje deling af Luxembourg, hvorved storhertugdømmets vestlige, overvejende fransktalende del blev afgivet til Belgien, og storhertugdømmet blev reduceret med knap to tredjedele af sit hidtidige territorium. Luxembourg fik i 1848 sin første regeringsleder, orangisten Gaspard-Théodore-Ignace de la Fontaine (1787-1871, fra 1841-48 statholder i storhertugdømmet og regeringsleder i 1848), som støttede kong Vilhelm 1. (1815-40) under Den Belgiske Revolution.

Personalunionen mellem Nederlandene og Luxembourg blev etableret på grundlag af Wiener-traktaten mellem Europas stormagter fra 1815. Luxembourg var således formelt den nederlandske konges personlige besiddelse, da personalunionen var etableret ved et stormagtspolitisk diktat. Dette forhold blev eksemplificeret i 1856, da kong Vilhelm 3. med det såkaldte luxembourgske kup egenhændigt installerede en ny, reaktionær forfatning for Luxembourg, der bl.a. skabte et statsråd (endnu eksisterende), hvis første præsident blev den orangistiske toppolitiker Gaspard-Théodore-Ignace de la Fontaine (1857-68), nye valgregler og en begrænsning af pressefriheden. Kongen fik støtte af sin bror, prins Henrik (1820-79), der i perioden 1850-79 var statholder i Luxembourg.

I kølvandet på Det Tyske Forbunds opløsning i 1866 var en strid om Luxembourg i 1867 tæt på at medføre krig mellem Preussen og Frankrig, som den nederlandske konge overvejede at sælge Luxembourg til. Luxembourgs officielle anerkendelse som en neutral nationalstat i 1867 med London-traktaten medførte, at storhertugdømmet ikke blev en del af Det Tyske Kejserrige i 1871 ligesom hertugdømmet Limburg (1839-67), der indlemmedes i Nederlandene i 1867 med London-traktaten efter at have været i personalunion med Nederlandene som en medlemsstat i Det Tyske Forbund fra 1839-66. Fyrstendømmet Liechtenstein blev heller ikke en del af Det Tyske Kejserrige. De to katolske monarkier Luxembourg og Liechtenstein er i dag de eneste to selvstændige europæiske statsdannelser, som engang har været en del af det tysk-romerske kejserrige og Det Tyske Forbund, Liechtenstein er det eneste monarki, som ubrudt er blevet videreført fra det tysk-romerske kejserrige. Med kong Vilhelm 3. (1849-90) uddøde mandslinjen i Oranje-Nassau-dynastiet. Indtil 1887 havde kongeriget Nederlandene en semi-salisk tronfølgelov, agnatisk-kognatisk succession, og Luxembourg med den saliske Nassau-slægtspagt (1783) opererede også med muligheden for en semi-salisk arvefølge, der tillod kognatisk succession i tilfælde af, at begge slægtslinjer, den ottonske og den walramiske, var uddøde i mandslinjen. Nassau-slægtspagten blev indskrevet i Wiener-traktaten af 1815, der etablerede personalunionen mellem Nederlandene og Luxembourg, i London-traktaten (1867), der anerkendte Luxembourgs status som en neutral, selvstændig nationalstat, og i Luxembourgs forfatning (1856 og 1868). I 1841-42 fik Luxembourg en forfatning, der blev revideret i 1848, 1856 og 1868. I 1887 indførtes kognatisk arvefølge i Nederlandene, hvorefter Nederlandenes nye kvindelige tronfølge kun gik tilbage til 1815 og kong Vilhelm 1. (1815-40). I 1884 blev kongens datter, Wilhelmina, født i 1880, tronfølger, da hendes halvbror, prins Alexander af Oranien (1851-84), døde. Fra januar 1889 begyndte Vilhelm 3.s helbred at skrante, og Luxembourgs ottende regeringsleder, Paul Eyschen (1841-1915, regeringsleder 1888-1915), udpegede tronarvingen Adolf (1.) fra Nassau-Weilburg-linjen til regent i Luxembourg fra april til maj 1889 og i november 1890 indtil den 23., hvor kongen døde. Baron Félix de Blochausen (1834-1915), Paul Eyschens forgænger som regeringsleder, den sjette regeringsleder fra 1874-85, var orangist og modsatte sig denne fremgangsmåde. Han ville sikre personalunionens videreførelse selv efter Vilhelm 3.s død ved at ændre den luxembourgske tronfølge. Disse politiske bestræbelser led imidlertid skibbrud. Paul Eyschens politik var også i modstrid med familiens traditionelle politiske ståsted, da hans far, politikeren og juristen Charles-Gérard Eyschen (1800-59), havde været orangist og indtaget en fremtrædende position i det offentlige liv i 1840'erne og 1850'erne. Der har af primært religiøse grunde ikke været nogen

dynastiske ægteskabelige forbindelser mellem det protestantiske nederlandske kongehus og det katolske luxembourgske fyrstehus efter 1890 (fra 1912 katolske monarker), ligesom der af de samme grunde ikke har været dynastiske forbindelser mellem det katolske belgiske kongehus og det nederlandske kongehus.

I 1830-31 med officiel anerkendelse i 1839 udskiltes Belgien som stat af kongeriget Nederlandene, der derved blev en nationalstat. Samtidig deltes Limburg-provinsen, en provins i kongeriget Nederlandene (1815-39), mellem Belgien og Nederlandene, og den nederlandske del udskiltes som hertugdømmet Limburg, der som medlemsstat i Det Tyske Forbund var i personalunion med Nederlandene frem til 1866 og Det Tyske Forbunds opløsning, hvorefter det overvejende katolske Limburg indlemmedes i det overvejende protestantiske, calvinistiske Nederlandene med London-traktaten af 1867. Kongeriget Nederlandene var således i perioden 1839-66 tættere på en nationalstat end efter 1867, hvis man tager udgangspunkt i religion som nationalt identitetskriterium (i forvejen havde Nederlandene et katolsk befolkningsflertal i provinsen Nordbrabant, der fra 1815 har været en del af Nederlandene; i Nordbrabant tales brabantsk, en dialekt af sproget nederlandsk, som ikke er anerkendt som regionalsprog i Nederlandene). Fra 1839 var Luxembourg desuden kun i personalunion med Nederlandene. Fra 1815-39 var storhertugdømmet Luxembourg både i en personalunion og en politisk union med Nederlandene, da Luxembourg i perioden foruden at være en medlemsstat i Det Tyske Forbund tillige var en provins i kongeriget Nederlandene. Hertugdømmet Limburg (1839-67) var i perioden ligeledes i en personalunion og en politisk union med Nederlandene, da Limburg foruden at være en medlemsstat i Det Tyske Forbund (indtil 1866) også var en provins i kongeriget Nederlandene. Samtidig var Limburg dog sprogligt langt tættere knyttet til Nederlandene end Luxembourg, idet der i Limburg, såvel den belgiske som nederlandske del, hovedsageligt tales limburgsk, en dialekt af sproget nederlandsk. I dag er limburgsk sammen med nederlandsk nedersaksisk anerkendte regionalsprog i Nederlandene, ligesom vestfrisisk er et officielt regionalsprog.[50]

---

[50] State: *A Brief History of the Netherlands*, 17-163; Blom og Lamberts (red.): *Geschiedenis van*; Burg: 'Transforming the Dutch Republic', 151-70; Koch: 'The King as Father', 263-81; Péporté et al.: op.cit., 41-63; Mersch: 'Paul Eyschen', 99-106; Dehn-Nielsen (dansk red.): *Europas*, 105-07, 118-21; royal-house.nl. 'Orange and Nassau', 'William of Orange (1533-1584) – Career', 'William of Orange (1533-1584) – The Dutch', 'William of Orange (1533-1584) – Stadholders'. Børnene til den sidste nederlandske statholder, Vilhelm 5., prinsesse Frederikke Louise Vilhelmine af Oranje-Nassau (1770-1819, gift i 1790 med arveprins Karl Georg August af Braunschweig-Wolfenbüttel

(1766-1806), gravlagt i Nieuwe Kerk i Delft)), Vilhelm 1. og prins Frederik (1774-99), alle født i Haag, blev undervist i det nederlandske sprog, nederlandsk historie og religion under historikeren Herman Tollius (1742-1822), skønt førstesproget var fransk ved det nederlandske hof. Kong Vilhelm 1.s yngste søn, prins Frederik af Nederlandene (1797-1881), voksede op hos sin morfar, kong Friedrich Wilhelm 2. af Preussen (1786-97), og morbror kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840), ved hoffet i Berlin. Prinsen kom først til Nederlandene i december 1813. Da han ikke talte nederlandsk, blev han sendt til Leiden Universitet for at forbedre sin uddannelse. Kong Vilhelm 1.s dronning, Wilhelmine (1774-1837, født prinsesse af Preussen), var calvinist ligesom sin mand. Dronning Wilhelmine var ikke populær, og hun blev beskyldt for at isolere kongefamilien, og i den belgiske del af Nederlandene blev hun bebrejdret for sin tyske orientering. Parrets ældste søn, kong Vilhelm 2., giftede sig i 1816 med den russiske storfyrstinde Anna Pavlovna (1795-1865), der beholdt sin ortodokse tro. Som Nederlandenes dronning satte hun sig til gengæld grundigt ind i det nederlandske sprog og Nederlandenes historie og kultur, og hun endte med at kunne tale nederlandsk bedre end sin ofte fransktalende gemal. Hofsproget var fransk i Nederlandene frem til slutningen af 1800-tallet. Hun forblev dog hele livet mest af alt en russisk patriot, og nogle gange optrådte hun iført russisk nationaldragt. Inden Belgiens løsrivelse foretrak tronfølgerparret Bruxelles som residens, hvilket for hendes vedkommende skyldtes, at det franske aristokratiske samfund i Bruxelles mindede hende mere om hendes fødeby Skt. Petersborg end det egalitære og spartanske hof i Haag. Hun var også populær i den belgiske adel, som forblev tro mod Oranje-Nassau-dynastiet i de første år efter Belgiens uafhængighed. Kong Vilhelm 3.s første dronning, Sophie (1818-77, dronning 1849-77), født prinsesse af Württemberg, kom under Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) i konflikt med sin gemals tante prinsesse Louise (1808-70), der var født prinsesse af Preussen og derfor stærkt propreussisk. Siden 1825 havde hun været gift med prins Frederik af Nederlandene. Kong Vilhelm 3.s anden dronning, Emma, blev allerede i forlovelsestiden undervist i nederlandsk sprog og politik. Dronning Emma blev uhyre populær i Nederlandene, og som regent fra 1890-98 udviste hun respekt for spillereglerne i det konstitutionelle monarki, samtidig med at hun udøvede en relativ stor politisk indflydelse i forbindelse med regeringsdannelserne, royal-house.nl. 'Prince William V', 'King Willem I', 'King Willem II', 'King Willem III', 'Queen Emma'; web.archive.org. 'Wilhelmina van Pruisen', 'Grand Duchess Anna'; Hamer: *Sophie: koningin*, 175-218.

Med oprettelsen af fyrstendømmet De Forenede Nederlande i 1813 skrev den nederlandske statsmand og monarkistiske orangist Gijsbert Karel Van Hogendorp (1762-1834) den 17. november

1813 en proklamation, i hvilket han udtrykte store forhåbninger for fremtiden med Oranje-Nassau-dynastiets tilbagevenden i form af den nye fyrste, Vilhelm 1., fyrste fra 1813-15 og derefter konge fra 1815-40, Van Hogendorp (red.): *Brieven*, 236. Bekendtgørelsen lød som følger (min danske oversættelse):

Oranje boven	Oranje for evigt
Holland is vrij	Holland er frit
De Bondgenooten trekken op Utregt.	De allierede bevæger sig mod Utrecht.
De Engelschen worden geroepen.	Englænderne kaldes.
De Franschen vlugten aan alle kanten.	Franskmændene flygter til alle sider.
De zee is open.	Havet er åbent.
De koophandel herleeft.	Handel er genoplivet.
Alle partijschap heeft opgehouden.	Politiske stridigheder hører fortiden til.
Al het geledene is vergeeten	Alt, hvad der er blevet lidt, er glemt
En vergeeven.	Og tilgivet.
Alle de Aanzienlijken komen in de Regeering.	Alle de vigtige personer kommer ind i regeringen.
De Regeering roept den Prins uit	Regeringen erklærer Fyrstens
tot Hooge Overheid.	høje kabinet.
Wij voegen ons bij de Bondgenooten	Vi slutter os til de allierede
en dwingen den vijand tot vrede.	og tvinger fjenden til fred.
Het volk krijgt én vrolijken dag	Nationen får en munter dag
op gemeene kosten,	betalt af fællesskabet,
zonder plundering noch mishandeling.	uden plyndring eller misbrug.
Elk dankt God.	Alle takker Gud.
De onde tijden komen wederom.	De gamle dage vender tilbage.
Oranje Boven!	Oranje for evigt!

I 1831 skrev den nederlandske embedsmand, digter og orangist Alexander François Sifflé (1801-72) et digt, hvori han sammenlignede den nederlandske tronfølger, prinsen af Oranien, Vilhelm (2.), med forfædrene i rækken af nederlandske statholdere fra Oranje-Nassau-dynastiet, Sifflé: 'De tiendaagsche', 584-86. Digtet havde titlen "De tiendaagsche veldtogt" ("Den ti dage lange kampagne"), og en del af tredje strofe lyder som følger (min danske oversættelse):

Is 't Maurits? Frederik Hendrik? of -	Er det Moritz eller Frederik Henrik?
Rees Derde Willem uit het stof,	Eller er det den tredje Vilhelm, der rejser sig fra Støvet
En spreidt zijn Geest dien schrik?	Og spreder hans Ånd den frygt?
Neen! 't is de Held van Waterloo,	Nej! Det er helten fra Waterloo,
De Kroonprins, Neêrlands lust;	Kronprinsen, nederlændernes håb,

Hij wreekt ons regt, onze eere zóó,	Han hævner vor retfærdighed, han redder vor ære
En geeft ons harte rust.	Og giver vores hjerter fred.

Digtet blev skrevet umiddelbart efter den såkaldte Ti-Dags-Kampagne i august 1831, hvor den nederlandske tronfølger havde deltaget aktivt i den nederlandske offensiv mod den belgiske udbryderstat. Prins Vilhelm (2.) havde fra 1811 kæmpet i den britiske hær under den afsluttende del af Napoleonskrigene, og i det berømte slag ved Waterloo i juni 1815 i det nuværende Belgien blev han såret i sin venstre skulder. Tronfølgeren var derfor uhyre populær i den nederlandske offentlighed, hvilket ovennævnte digt er et markant vidnesbyrd om. ”Maurits” refererer til fyrst Moritz af Oranien (1618-25), statholder i Holland og Zeeland (1585-1625), Utrecht, Guelders og Overijssel (1590-1625), og Groningen (1620-25), og ”Frederik Hendrik” er en reference til halvbroren fyrst Frederik Henrik af Oranien (1625-47), statholder i Holland, Zeeland, Utrecht, Guelders og Overijssel (1625-47). Fyrst Moritz fik ingen børn, mens fyrst Frederik Henrik blev farfar til ”den tredje William”, fyrst Vilhelm 3. af Oranien (1650-72), statholder i Holland, Zeeland, Utrecht, Guelders og Overijssel i Den Nederlandske Republik, og konge af England, Irland og Skotland (Vilhelm 2. i Skotland) fra 1689-1702. Såvel fyrst Moritz som fyrst Frederik Henrik udmærkede sig militært som nederlandske statholdere i 80-årskrigen mod Spanien (1568-1648). Under Frederik Henriks statholderskab oplevede Nederlandene en kulturel og økonomisk opblomstring og storhedstid. Fyrst Vilhelm 3. forsvarede som nederlandsk statholder med held Den Nederlandske Republik i krigen imod Frankrig fra 1672-78. Via to led var fyrst Frederik Henrik fire gange tipoldefar til den nederlandske tronfølger i 1831, prins Vilhelm af Oranien. Sifflé komparerede endvidere den nederlandske tronfølger med den romerske statsmand Julius Cæsar (konsul i 59 f.Kr. og diktator i den romerske republik fra 49-44 f.Kr.) og den nyligt slagne franske kejser Napoleon 1. (1804-1814/15) i strofe to og tre. Sifflé benævnte tillige i strofe fire den nyligt valgte belgiske kong Leopold 1. (1831-65) som ”de laffe Leopold” (”den feje Leopold”). Ti-Dags-Kampagnen mod Belgien var en militær fiasko, da Belgien fik støtte fra Frankrig. I forbindelse med den officielle anerkendelse af Belgien i 1839 deltes Limburg-provinsen, en provins i kongeriget Nederlandene (1815-39), mellem Belgien og Nederlandene, og den nederlandske del med byen Maastricht som hovedstad udskiltes som hertugdømmet Limburg, der dog ikke omfattede byerne Maastricht og Venlo. Den katolske befolkning i Maastricht ønskede i virkeligheden at blive indlemmet i Belgien. Antwerpens nederlandske garnison overgav sig i 1832 efter en fælles belgisk-fransk belejring.

I marts 1855 blev Nederlandene som så mange gange før og siden i landets historie ramt af en stormflod, der særligt ramte regionerne Geldersee Vallei og Land van Maas en Waal. Stormfloden kostede 13 mennesker livet. Kong Vilhelm 3. viste i den forbindelse sin solidaritet med de ramte indbyggere ved at besøge de hårdest ramte områder. Kongehusets deltagelse i den nationale katastrofe foranledigede den nederlandske digter S.L. Brug til at udgive to digte om begivenheden. Det ene digt havde titlen ”Koning Willem III bij den Watersnood” (”Kong Vilhelm III under stormfloden”), Brug: ’Koning Willem III’. Digtet, der var på otte strofer, hyldede kongen som landsfader. Digtets sjette strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Is zulk én Vorst ‟s Lands Vader niet? Uw liefde dubbel waard? – O! Nederlanders! – zijn gebied, Zij ’t schoonste land der aard!	Er sådan en fyrste ikke landets fader? Deres kærlighed er dobbelt værd? O! Nederlandsk! – hans territorium, Det smukkeste land på jorden!

Nederlandene blev ramt af endnu to stormfloder allerede i januar og februar 1861. De hyppige stormfloder har været med til at forme den nederlandske nationale identitet, hvor ikke mindst kongehuset har indtaget en afgørende rolle som formidler af den nationale sorgproces og genopbygning, Jensen: ’Floods as shapers’. I 1874 kunne kong Vilhelm 3. fejre sit 25-års regeringsjubilæum, og i den anledning skrev den nederlandske forfatter Nicolaas Beets (1814-1903) et hyldestdigt, Beets: ’’s Konings’, 16-17. Digtet, der bar titlen ”’s Konings Vijfentwintig-jarige Regeering – 12 Mei 1874” (”Kongens femogtyveårige regeringstid – 12. maj 1874”), var på fire strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Meidorens zenden zoeten geur Aan frissche oranjes tegen; Lief bloemgewas van elke kleur Ontwaakt op veld en wegen; De steden zijn met groen versierd, Met slingers, bogen, kransen; De feestklok luidt, de feestvlag Zwiert En wappert van de transen.	Majblomster udsender en sød duft Mod friske appelsiner; Sød blomsterafgrøde i enhver farve Vågner på marker og veje; Byerne er dekoreret med grønt, Med guirlander, buer, kranse; Festklokken ringer, festflaget vajer Og flagrer med trans.
De vorst heeft vijfentwintig jaar	Fyrsten har femogtyve år

Zijn koningskroon gedragen, En nog valt zijn hoofd niet zwaar, Bij ’t klimmen van zijn dagen. God spaar die kroon! God spaar dat hoofd! Uw hart, uw huis, o koning! Uw levenszon blinke onverdoofd, Als op den dag der kroning!	Iført sin kongelige krone, Og dog tynger den ikke tungt på hans hoved, Som hans dage skrider frem. Gud gem den krone! Gud gem det hoved! Deres hjerte, Deres hus, Deres konge! Deres livs sol skinner ufortyndet, Som på kroningsdagen!
Ga voort, trouw volk! Met nieuwe vreugd, Naar ’s hemels welbehagen, Door kinderliefde en Burgerdeugd Zijn staf en stoel te schragen! Strik vaster nog uw eendrachtsband, In schaduw van de olijven, En moog in ’t dankbaar Nederland Zijn kleur Oranje blijven.	Fortsæt, trofaste folk! Med ny glæde, Til himlens fornøjelse, Ved sønlig kærlighed og borgerdyd At støtte sin stab og stol! Spænd jeres enhedsbånd, I skyggen af oliven, Og i det taknemmelige Nederlandene Hans farve forbliver orange.
Den Koning, onder wiens Bewind Zich ’t volk gerust en veilig vindt. De Vrede bleef, de Welvaart steeg. De Negerslaaf zijn vrijheid kreeg, En ’t krijgsvuur aan Sumatra’s Kust Eerlang voorspoedig zij gebluscht, Den Derden Willem vreugde en Eer En zegen van der Heeren Heer!	Kongen, under hvis Styre Folk føler sig godt tilpas og trygge. Fred forblev, velstand steg. Negerslaven fik sin frihed, Og krigsbranden på Sumatras Kyst Før længe velstående være slukket, Den Tredje Vilhelm glæde og Ære Og velsignelser fra Herren!

Den 12. maj 1849 blev kong Vilhelm 3. officielt indsat som Nederlandenes konge, efter at have siddet på tronen siden den 17. marts 1849. Årstiden og appelsiner anvendes i digtet som et symbol

på kongens og Nederlandenes blomstrende dynasti, der bærer navnet Oranje-Nassau (strofe et, to og tre). I lejlighedsdigtets strofe fire skildrer Beets historiske fænomener og begivenheder, der har fundet sted i kongens regeringstid. Freden internt i Nederlandene nævnes, ligesom slaveriets afskaffelse i de nederlandske kolonier i 1863 opregnes som et andet fremskridt. Strofen berører endvidere den oversøiske konflikt i form af den såkaldte Aceh-krig (1873-1904), hvor Nederlandene søgte at cementere sin magtposition på Sumatra i Hollandsk Ostindien i det nuværende Indonesien. Kong Vilhelm 3. portrætteres af Beets som hele den nederlandske nations monarkiske statsoverhoved i såvel Europa som i koloniriget.

Den 31. august 1890 fyldte kong Vilhelm 3.s datter, prinsesse Wilhelmina, ti år. I den anledning skrev Nicolaas Beets et lejlighedsdigt til landets kommende regerende dronning, Beets: ’Tiende verjaardag’, 46-47. Digtet havde titlen ”Tiende verjaardag van de prinses“ (”Prinsessens tiårs fødselsdag”), bestod af seks strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Nu juublen alle steden,
Nu juicht het gansche land;
Nu stijgen hartsgebeden
Tot God, van elken kant;
Nu klinken stem en snaren,
Der hoogste vreugd ten
blijk -
Prinses! in uw verjaren
Verblijdt zich arm en rijk.

Nu glæder alle byerne sig,
Nu jubler hele landet;
Nu stiger hjertebønner
Til Gud, fra alle sider;
Nu lyder stemme og strygere,
Den højeste glæde i
vidnesbyrd -
Prinsesse! i Deres fødselsdage
Rig og fattig glæder sig.

De Driekleur schudt haar
banen,
De Oranjewimpel zweeft;
Nooit zal zijn goudkleur tanen,
Nooit, nooit, zoo lang gij
leeft!
En nooit de gloed verkoelen
In harten U gewijd,
Die zich gelukkig voelen
Als Gij gelukkig zijt.

Trikoloren ryster sine
baner,
Den orange vimpel flyder;
Dens guldfarve vil aldrig falme,
Aldrig, aldrig, så længe du
lever!
Og afkøle aldrig gløden
I hjerter dedikeret til Dem,
Som føler sig glade
Hvis du er glad.

Gij zijt het, Bloem der bloemen!
Gij zijt het, frissche Roos,
Waarop ons hof mag roemen,
Zoo schoon en smetteloos!
O, Blijf het, naar de droomen
Die elke moeder droomt -

Det er dig, blomster af blomster!
Det er dig, friske rose,
Hvad vores hof kan prale af,
Så rent og pletfrit!
Åh, bliv ved, til drømmene
At enhver mor drømmer -

Uw schoonste jaren komen; Verbeid hen onbeschroomd!	Deres bedste år kommer; Forvent dem frygtløst!
’Uw schild en uw betrouwen Zij maar uw God en Heer! Zoo wie op Hem wil bouwen, Verlaat hij nimmermeer.’ Bid, dat gij ’vroom moogt blijven, Hem dienen t’ allen stond,’ Zoo zal ’t geluk beklijven, Dat thans uw’ oog verkondt.	’Deres skjold og Deres selvtillid Vær Deres Gud og Herre! Enhver, der vil bygge på ham, Han vil aldrig forlade.’ Bed om at du må forblive from, Tjen ham til enhver tid,’ Så lykken vil vare, Hvilket nu forkynder Deres øje.
Verkondt het, vriendlijke oogen! Verkond het, lieve lach! Heft onze ziel ten hoogen, Op dees geboortedag, Dankzeggende d’ Almachten Voor wat ons hart beleeft. En wat het mag verwachten, Waar Hij zijn zegen geeft.	Forkynd det, søde øjne! Spred ordet, søde smil! Løft vores sjæl, På denne fødselsdag, Tak til de Almægtige For hvad vores hjerter oplever. Og hvad man kan forvente, Hvor han giver sin velsignelse.
Wilhelmina van Nassouwe, Aanvallig Koningskind! U blijft het volk getrouwe, Het volk, dat U bemint; Zijn bidden en bedenken, Zijn hart is U verpand; Die U een haar zou krenken, Geen zoon van Nederland.	Wilhelmina af Nassau, Angribende kongebarn! De forbliver tro mod folket, De mennesker De elsker; Hans bøn og tænkning, Hans hjerte er pantsat til Dem; Hvem ville krumme Dem et hår, Ikke en søn af Nederlandene.

Den tiårige prinsesse er på linje med hele Oranje-Nassau-dynastiet og trikoloren samlende nationale symboler for den nederlandske befolkning (strofe to), som ifølge Beets slår ring om prinsessen (strofe seks). Prinsesse Wilhelmina beskrives som den dynastiske fremtid for det nederlandske kongehus, og i kraft heraf er hun tillige den nederlandske nations fremtid. I digtet er Beets både Des og dus med prinsesse Wilhelmina, hvilket forlener hende med såvel en distance som nærhed i forhold til den nederlandske befolkning. Kun knap tre måneder efter sin tiårs fødselsdag, den 23. november 1890, besteg prinsessen den nederlandske trone ved sin fars, kong Vilhelm 3.s, død.

I forbindelse med dronning Wilhelminas myndighedsdag den 31. august 1898 blev hun officielt indsat som Nederlandenes dronning den 6. september. I anledning af tronindsættelsen blev der i august 1898 skrevet en række digte af den nederlandske digter L. Noest, der i højstemte toner hyldede Oranje-Nassau-dynastiets historiske betydning for Nederlandene. Det første digt beskriver nederlændernes frihedskamp mod Spanien under Vilhelm den Tavse, hvor landet virkelig standede i våde. Fjerde, femte og sjette vers lyder (min danske oversættelse):

Niets, niets vermocht den vorst tot milder zin te stemmen.	Intet, intet kunne gøre fyrsten blødere.
De ondergang van ’t fier’ en vrije Nederland	Det stolte og frie Nederlandenes undergang
Scheen door geen aardsche macht afwendbaar of te stemmen;	Syntes a være afværget eller forhindret af ingen jordisk magt;
De hand des beuls, vereelt door ’t stage zwaardomklemmen,	Bøddelens hånd, hårdhændet af sit tunge greb om sværdet,
Zij smoorde vóór ’t ontstaan reeds ied’ren wederstand.	Kvalte allerede enhver modstand, før den rejste sig.
Een wonder slechts nog kon on suit dien nood bevrijden,	Kun et mirakel kunne befri os fra denne elendighed,
Slechts Hooger wil vermocht gebiedend “’t is genoeg!”	Kun en højere vilje kunne befale ”det er nok!”
Te uiten en een eind te maken aan het lijden,	At udtrykke og gøre en ende på lidelse,

Dat – sloopend onze kracht – schier alle hoop verjoeg……Det – at ødelægge vores styrke – nærmest jagede alt håb væk……

En……’t wonder geschiedde, ’t gebod werd vernomen;	Og……miraklet skete, budet blev hørt;
Oranje, schoon elders, hiled trouw onze zij.	Oranje, smuk andetsteds, hyldede trofast vores side.
Werd veel ook aanvank’lijk vergeefs ondernomen,	Selvom meget i starten blev forsøgt forgæves,
Hij bleef ons een Leidsman, een Redder werd Hij.	Han forblev vores guide, han blev en Frelser.
In Hem had de hemel een Vriend ons geschonken,	I ham havde himlen givet os en ven,
Zijn heldengeslacht deed door geestkracht en Moed	Hans heroiske familie gennem ånd og mod
De hoop weer herleven, de harten ontvonken	Genoplivet håbet og tændte hjerter
Voor recht en voor vrijheid, in heiligen gloed.	For retfærdighed og for frihed, i hellig glød.

Een worsteling ving aan, een kamp op dood en leven,	En kamp begyndte, en kamp mellem liv og død,
En talloos zijn de daan, in genen fellen strijd	Og utallige er de dage, i den voldsomme kamp

Door Willem en Zijn stam tot Neêrlands heil bedreven,	Fremført af Vilhelm og hans stamme til gavn for Nederlandene,
Geboekstaafd tot Hun roem en Hun onsterf'lijkheid.	Optaget for deres berømmelse og deres udødelighed.
Ons off'rend have en goed, Hun leven voor ons wagend,	Vores ofrede ejendom og gods, risikerer deres liv for os,
Vlood weldra 't kostbaar bloed uit menig diepe wond,	Snart flød det dyrebare blod fra mangt et dybt sår,
Tot duivellust van hem, die – Hun bestaan belagend -	Til djævelens glæde for ham, der – chikanerede deres eksistens -
In bloedvergieten slechts zijn zoetste vreugde vond.	I blodsudgydelse fandt han kun sin sødeste glæde.
En in dien bangen strijd van tachtig lange jaren	Og i den frygtelige kamp i fire lange år.
Stierf meen'ge Nassau-telg voor ons den Heldendood	Vores Nassau-medlem døde en heltedød for os
In 't woeden van den krijg, trotseerend de gevaren,……	I den rasende krig, trodse farerne,……
De groote Zwijger zelf viel door des moord'naars lood.	Den store Tavse faldt selv i morderens ledelse.

Vilhelm den Tavse fremstilles nærmest som en Messias-skikkelse, der ene mand frelser Nederlandene fra det spanske åg, og som til sidst lider martyrdøden i kampen mod spanierne i 1584. De to sidste vers portrætterer Vilhelm den Tavses to sønner Moritz og Frederik Henrik og deres fortsatte heroiske kamp mod Spanien i farens ånd på basis af den i 1581 oprettede nederlandske republik. Det andet digt skildrer afslutningen på 80-årskrigen i 1648 og den internationale anerkendelse af Den Nederlandske Republiks uafhængighed. Derefter fulgte en tid med indre stridigheder, indtil Oranje-Nassau-dynastiet atter viste sig på scenen i form af fyrst Vilhelm 3. af Oranien. Femte og sjette vers lyder (min danske oversættelse):

Toen, in zijn angst, sloeg men	Så, i sin frygt, så han
zijn blik weer op Oranje,	igen på Oranje,
Te lang en onverdiend	Glemt og misforstået
vergeten en miskend;	for længe og ufortjent;
Men dacht weer aan het worst-	Folk tænkte igen på-
eltijdperk tegen Spanje,	kamp-æraen mod Spanien,
En hoopvol smeekend werd	Og i håbefuld bøn
het oog tot Hem gewend…..	vendte øjet sig mod ham…..
Hij, groot, neen reus, de groot-	Han, store, nej, kæmpe, den størs-
ste wis van alle grooten,	ste af alle store,
Deez' Derde Willem, jong	Ja Tredje Vilhelm, ung
en tenger weliswaar,	og faktisk slank,

Vergeefs niet uit én Eik, een Heldenstam gesproten, Hij slechts en Hih alleen vermocht het heet gevaar, Dat dreigend – als én spook - ons hong'rig aan kwam grijnzen, Te trotsen en weerstaan….. "*Een bliksem, overal*," Was Hij 't, wiens kloek beleid den vijand af deed deinzen; Hem dankt schier gansch Euroop zijn vrih geloof vooral. Hij, bij uitnemendheid een held uit duizend helden, Wien het begrip van vree- ze slechts een vreemde klank, Gansch onverstaanbaar, was, van Hem mag zeker gelden: *Hij redde 't Vaderland* *van wissen ondergang.*	Ikke forgæves fra én eg, opstod en stamme af helte, Han alene og han alene kunne gøre det, det kaldes fare, Det truende – som et spøgelse - kom til os, grinende sultent, For at trodse og modstå….. "*Et lyn overalt*," Var det ham, hvis modige politik fik fjenden til at trække sig tilbage; Næsten hele Europa skylder ham sin frie tro. Han, par excellence en helt ud af tusind helte, hvis forståelse af frihed de er bare en mærkelig lyd, Helt uforståeligt kan man bestemt sige om ham: *Han reddede Fædrelandet* *for den visse undergang*.
In Hem scheen heel de glans van zijn Doorluchte Vaad'ren, Hun zielskracht, leeuwenaard en ridderdeugd vereend; Hem gloeide ontembaar vuur, een ijz'ren wil in d" aad'ren….. Te vroeg ontviel Hij ons, gevreesd,…..geërd,…..beweend.	I ham skinned al hans lysende fædres pragt, Deres sjæls styrke, løvenatur og ridderdyd forenede; Han glødede af en ukuelig ild, en jernvilje i hans årer….. Han døde for tidligt, frygtet,…..beæret,…..græd.

Vilhelm 3. formåede som nederlandsk statholder effektivt at forsvare landet imod den franske aggression og blev dermed fædrelandets redningsmand, i lighed med sin berømte oldefar Vilhelm den Tavse. Ligesom oldefaren under krigen imod Spanien åbnede Vilhelm 3. digerne i krigen imod Frankrig (1672-78), hvormed vandet standsede den franske fremrykning. Det tredje digt beskriver nedgangen for og opløsningen af Den Nederlandske Republik i 1700-tallet og den efterfølgende franske besættelse. Det andet og sidste vers i digtet skildrer den nyligt udråbte nederlandske fyrst Vilhelm 1.s hjemkomst til den nederlandske kyst, ved Scheveningen den 30. november 1813, efter 18 års udlændighed, som et dramatisk vendepunkt i historien, hvorefter Nederlandene atter genrejser sig som en europæisk statsdannelse (min danske oversættelse).

Vreugdetranen, jubelkreten,	Glædestårer, jubelskrig,
Wellend uit ontroerd gemoed,	Vælde op af et bevæget hjerte,
Kwamen Willem welkom heeten,	Kom til at byde Vilhelm velkommen,
Toen Hij door den zilten vloed	Da han gik gennem saltfloden
Scheveningens strand bereikte,	Nåede Scheveningens strand,
Door een stoere visschersschaar',	Af en robust Fiskergruppe,
Op wier borst 't *Oranje* prijkte,	På hvis bryst *Oranjen* prydede,
Dicht omringd.	Tæt omringet.
De schoone maar'	Det smukke men
Zihner landing drong reeds spoedig,	Dens landing trængte snart ind,
Als op wieken van den wind,	Som på vindens vinger,
Vreugde schenkend overvloedig,	Bragte glæde i overflod,
Door tot allen. -	Til alle. -
Vrouw en kind,	Kvinde og barn,
Knaap en grijsaard, rijken, armen,	Dreng og gammel mand, rig, fattig,
Allen juichten op 't verhaal,	Alle jublede over historien,
Dat hun boezem kwam verwarmen,	At deres barm kom til at varme,
Koest'rend, als een zonnestraal,	Kære, som en solstråle,
Lang ontbeerd in nacht van lijden;	Længe berøvet i nat af lidelse;
En der Franschen dwing'landij	Og de franske styrker tog over
Nam na kort doch krachtig strijden	Efter en kort, men kraftfuld kamp
Dra een eind…Men was weer vrij.	Snart er det slut…de var fri igen.
Neêrland was als weergeboren,	Nederlandene blev født på ny,
Willem zou als souverein	Vilhelm ville være monark
't Vaderland weer toebehooren	Tilhører Fædrelandet igen
En tot steun en zegen zijn,	Og til støtte og velsignelse,
Door het volk en Gods genade	Af folket og Guds nåde
Op den jongen troon geplaatst.	Placeret på den unge trone.
Jubelzangen werden daav'rend	Jubelsange gav derefter
Over land en zee weerkaatst.	Genklang over land og hav.
En uit aller vromen monde	Og fra alle fromme røster
Steeg een dankgebed tot God,	Steg en takkebøn op til Gud,
Die verlossing had gezonden	Som havde sendt udfrielse
Uit ons bang en bitter lot.	Fra vores frygtelige og bitre skæbne.

Fyrst Vilhelm 6. havde i 1806 haft kommandoen over en preussisk division, og han kapitulerede efter slaget ved Jena i oktober 1806, hvor Napoleons Frankrig sejrede over Preussen, hvorefter hans mediatiserede fyrstendømme Nassau-Oranien-Fulda (1803-06) blev besat af franske tropper. I 1809 meldte han som frivillig i den østrigske hær, hvor han deltog i slaget ved Wagram i juli 1809, hvor han blev såret i det ene ben. Fra 1813 påbegyndte fyrst Vilhelm 1. øjeblikkelig en genopbygning af Nederlandene, og hans titel som fyrste blev i 1815 udskiftet med en kongetitel, da kongeriget Nederlandene oprettedes. En ny og fremgangsrig epoke i nederlandsk historie kunne nu tage sin begyndelse. Kong Vilhelm 1. havde ligesom sin fire gange tipoldefar Vilhelm den Tavse befriet

nederlænderne fra et udenlandsk overherredømme, fra hhv. Frankrig og Spanien med godt 200 års mellemrum. Oranje-Nassau-dynastiet havde endnu engang bevist sit værd for nederlændernes frihed og selvstændighed. Med digtet ”Drie Koningen” (”Tre konger”) gav L. Noest en karakteristik af de seneste tre slægtleds monarker: Vilhelm 1. (1815-40), Vilhelm 2. (1840-49) og Vilhelm 3. (1849-90). Digtets første strofe om Vilhelm 1. lyder (min danske oversættelse):

Een zware taak was Willem d’Eerste	Vilhelm den Første fik en vanskelig opgave
Door zijn bewind hier opgelegd.	Under sin regeringstid her.
Verwarring en ook geldnood heerschte,	Forvirring og økonomisk mangel herskede,
En met den handel stond het slecht.	Og handelen var i dårlig forfatning.
Hij bracht in alles maat en orde,	Han bragte mål og orden i alt,
En – kostte zulks ook schatten gouds,	Og – dette kostede også guldskatte,
Zoodat het volk soms klagend morde, -	Så folket undertiden mumlede klagende, -
Hij ging op ’t doel af, als van ouds	Han gik efter målet, som fordum
Zijn roembeladen voorgeslacht,	Sine herlige forfædre,
Dewijl Hij ’t wijs en noodig dacht.	Fordi han syntes, det var klogt og nødvendigt.
Door tal van kostb’re vredeswerken -	Gennem talrige kostbare fredsværker -
- Het graven van kanaal en vaart,	- Grave kanaler og kanaler,
Aan ’t dringen binnen enger perken	At skubbe inden for snævrere grænser
Van zee of meeren vaak gepaard -	Af hav eller søer ofte ledsaget -
Werden door Hem de grootsche kiemen	Blev af ham sået de store
Van voorspoed met geduld gezaaid;	Frø af velstand med tålmodighed;
De gulden oogst daarvan werd later	Den gyldne høst deraf blev senere
Door ’t komende geslacht gemaaid,	Høstet af den kommende generation,
Zoodat Zijn nagedachtenis	Så hans minde
Aan gansch den volke dierbaar is.	Kære for alle mennesker.

Vilhelm 1. lagde grobunden for Nederlandenes økonomiske fremgang ved omfattende samfundsmæssige investeringer og foranstaltninger, bl.a. støtte til handel, industri og skibsfart og udgravninger af kanaler, og på det grundlag kunne de kommende generationer af Oranje-Nassau-dynastiet høste frugterne af ”Købmandskongen” Vilhelm 1.s initiativer og indsats for fædrelandet. Digtets andet og tredje vers var dedikeret til kong Vilhelm 2. og lyder som følger (min danske oversættelse):

Een held, die – als ’t moet – in gevaarvollen Strijd	En helt, der – om nødvendigt – engagerer sig i farlige kampe
Zich krijgsroem en lauweren weet te bevechten,	Ved, hvordan man kæmper for militær ære og laurbær,

Door Faam hem in kransen om ’t voorhoofd te vlechten,	Ved berømmelse væver ham i kranse om hans pande,
Door vriend en door vijand bewonderd, benijd;……	Beundret, misundt af ven og fjende;……
Wie zou zulk een held, die met geestdrift zijn Leven	Hvem ville være sådan en helt, som lever med entusiasme?
Op ’t spel zet bij ’t tarten van staal en van lood,	På spil i at trodse stål og bly,
Wie zou hem van harte niet d’eer willen geven,	Hvem vil ikke give ham æren,
Die daarvoor hem toekomt?...Zoo’n held noemt men groot.	Hvem fortjener sin ret?...Sådan en helt kaldes stor.
Maar de Vorst, met het veldheerstalen zijner Vaad’ren,	Men fyrsten med sine fædres militære sprog,
- Soldaat in het hart, ‟t bloed eens leeuws in de aad’ren -	- Soldat i hjertet, ‟en løves blod i årerne‟ -
Die eertijds den opmarsch eens Ney had belet	Hvem havde tidligere forhindret Neys Fremrykning
En hierdoor Euroop van een dwing’land gered,	Og derved reddede Europa fra et tvangsland,
Des ondanks – tot wering van kommer en nood -	
Den drang, zoo natuurlijk, tot krijgsroem deed zwijgen,	Ikke desto mindre – for at afværge sorg og nød – Trangen, så naturlig, til militær ære blev forstummet,
Den vrede bewaarde, de welvaart deed stijgen	Freden blev bevaret, velstanden steg
En Neêrland meer rechten en vrijheden bood,……	Og Nederlandene tilbød flere rettigheder og friheder,……
Hij gaf het volk niet slechts tot *lof*,	Han gav ikke kun *ros* til folket,
Maar ook vooral tot *danken* stof.	Men også især *takket* være støv.

Vilhelm 2. er soldaterkongen i den nederlandske kongerække, heltekongen, som sammen med sin fars militære og diplomatiske indsats formåede at befri Nederlandene fra den franske besættelse. Den tredje strofe refererer til prins Vilhelms militære sejr over den franske generalfeltmarskal Michel Ney (1769-1815) i slaget ved Waterloo, hvis udfald efterfølgende bevirkede henrettelsen af Ney for forræderi. Det tredje vers pointerer endvidere, at under kong Vilhelm 2. fik Nederlandene i 1848 et parlamentarisk demokrati med en forfatningsændring (”En Neêrland meer rechten en vrijheden bood”). Det fjerde vers ærer kong Vilhelm 3. for at have holdt sin forfatningsmæssige ed som landets monark og vist sin landsfaderlige omsorg for ofrene i de voldsomme oversvømmelser i Tiel og Bommelerwaard i januar 1861. Digtets femte og sidste vers konkluderede på Oranje-Nassau-dynastiets betydning for den nederlandske nationale selvopfattelse (min danske oversættelse).

Hun Vorstengeslacht, waarvan d'adel der ziele	Deres kongelige familie, hvoraf sjælens adel
Die Hunner geboorte vaak ver overtrof;	Som ofte langt oversteg deres fødsel;
Waarvan eens als offers de Edelsten vielen	Hvoraf engang som ofre faldt den Ædleste
Voor 's Vaderlands vrijheid, vertrapt en het stof;	For landets frihed, trampet i støvet;
Hun Vorstengeslacht, slechts door strijd en door Lijden	Deres kongelige familie, kun vokset til storhed og magt
Met Neêrland gewassen tot grootheid en macht,	Med Nederlandene gennem kamp og lidelse,
Bleef immer in wakened liefde zich wijden	Altid fortsat med at hengive sig i opvågnet Kærlighed
Aan 't welzijn des volks, in nooit flauwende kracht.	Til folkets bedste, i aldrig svigtende styrke.

Flere generationer af Oranje-Nassau-dynastiet har igennem århundrederne ofret deres liv for den nederlandske sag, hvorfor den særlige relation mellem den nederlandske befolkning og deres Oranje-dynasti fortsat består ved indgangen til det 20. århundrede ifølge digteren Noest. Derefter følger et andet digt, som tematiserer mandslinjens uddøen i Oranje-Nassau-dynastiet i 1890 med kong Vilhelm 3.s død. Digtet er på fire vers og lyder (min danske oversættelse):

Doch de Oranje-zon, hoe lang z'ons mocht beschijnen,	Men den orange sol, hvor længe den end skinner over os,
De eed'le Eikenstam, die eeuwen had doorstaan,	Den ædle egetræsstamme, som havde holdt ud i århundreder,
Scheen plots'ling uitgeleefd….De boom begon te kwijnen….	Pludselig virkede det slidt….Træet begyndte at visne….
Thans scheen de zon voorgoed te zullen ondergaan….	Nu så solen ud til at gå ned for altid….
Een ramp – ontzettend zwaar – trof in de laatste Telgen,	En katastrofe – yderst alvorlig – ramte de sidste efterkommere af,
Verplett'rend schier, ons oud en dierbaar Vorstenhuis;	Vores gamle og kære fyrstehus, næsten knust;
De dood – als wilde hij Hun fier geslacht verdelgen -	Døden – som om han ville ødelægge deres stolte slægt -
Sloeg Hoop en Trots des lands meedoogenloos tot gruis,	Nådesløst knuste landets håb og stolthed i stykker,
En – had hij Maurits reeds in prille jeugd ontvoerd-	Og – han havde allerede kidnappet Maurits i sin tidlige ungdom -
Thans scheen 't, als had zijn aâm heel 't Koningshuis beroerd….	Nu virkede det, som om hans ånd havde rørt hele kongehuset….

Een donderslag gelijk, trof hij den Eerstgeboor'ne	Som et tordenklap ramte han den førstefødte
En dompelde den Vader en Diens volk in rouw;	Og sørgede Faderen og hans folk;
Dan, onverzadigbaar, was hem één uitverkoor'ne	Så var han umættelig en af de udvalgte
Tot prooi nog niet genoeg, en strekte hij zijn Klauw	Ikke nok bytte endnu, og han strakte kloen ud
- Thans langzaam weliswaar, doch zeker van zijn buit -	- Nu langsomt, men sikker på sit bytte -
Ook naar den laatsten Telg van 't oud Oranje uit.	Også til den sidste efterkommer af den gamle Oranje.
Een bange zucht weld' op uit het gemoed van allen,	Et ængsteligt suk vælder op fra alles sind,
En somb're duisternis daald' over Holland neêr.	Og dystert mørke sænker sig over Nederlandene.
Ook 's Konings Broeder was het land alreeds ontvallen….	Kongens broder var også allerede faldet fra landet….
Thans had de Vorst geen Zoon, het volk geen Kroonprins meer.	Nu havde fyrsten ingen søn, folket havde ikke længere en kronprins.
Het zwart getingt gordijn der toekomst joeg ons Vreeze	Fremtidens sorte gardin skræmte os
En zwaren zorg in 't hart. Beangst vroeg men zich af,	Og tung omsorg i hjertet. De undrede sig med frygt,
Wat daarvan op den duur 't noodlottig eind zou wezen,	Hvad ville være den fatale afslutning på dette i det lange løb?
Als ook de grijze Vorst gedaald zou zijn in 't graf….	Hvis den grå fyrste også var faldet i graven….
Dan zou d'Oranjeboom, geheel verwelkt, vergaan,	Så ville appelsintræet, helt visnet, gå til grunde,
Het trouwe volk niet meer beschutten door Zijn lommer,….	De trofaste mennesker er ikke længere i læ af hans skygge,….
- Zoo stelde men zich voor, vervuld van smart en kommer -	- Sådan forestillede folk sig selv, fyldt med sorg og sorg -
Zulks kon – wie weet? – zelfs 't eind zijn van ons vrij bestaan.	Dette var muligt – hvem ved? – endda være afslutningen på vores frie eksistens.
Maar….'t daagde in het Oost. Een jeugdige Vorstinne	Men….det gik op i Østen. En ungdommelig Fyrstinde
Van eed'len Duitschen bloed bracht lafenis en troost.	Af ædelt tysk blod bragte lindring og trøst.
Zij werd ons land tot heil als trouwe Koninginne	Hun blev vores lands redning som en loyal dronning.
En Ega van den Vorst, wiens leed zij Onverpoosd	Og gemalinde til fyrsten, hvis lidelse hun Udholdt

Met mild en zorgend hart kwam lenigen en deelen,	Med et blidt og omsorgsfuldt hjerte kom for at låne og dele,
En schonk weldra aan ’t volk een lief’lijk Koningskind….	Og snart gav folket et yndigt kongebarn....
Toen ging een juichtoon op uit honderdduizend kelen,….	Så gik et glædesråb op fra hundrede tusinde struber,….
Toen werd – ook om Haar Kind – Zij door het volk bemind.	Så – også for hendes barn – blev hun elsket af folket.
Steeds macht’ger werd de band, die Haar met ons vereende,	Det bånd, der forenede hende med os, blev stærkere og stærkere,
En sinds de Koning stierf, de Kroonprinses Verweesd	Og siden kongen døde, har kronprinsessen været Forældreløs
Hier achterbleef, en ’t volk zijn ouden Vorst beweende,	Her blev der, og folket sørgede over deres gamle fyrste,
Sinds dien dag is Z’ons als een schutsgodin geweest.	Siden den dag har hun været som en skytsgudinde.
Zij heeft Haar dubb’le taak als Regentes en Moeder	Hun har sin dobbelte opgave som regent og mor
Met mannenkracht, tòch teêr en liefdevol vervuld;	Fyldt med mandig styrke, dog øm og kærlig;
Zij heeft zich gansch en al aan ’t Vaderland gegeven,	Hun har givet sig helt til sit fædreland,
Haar wenschen en Haar ziel, Haar werlen, gansch Haar leven,…	Hendes ønsker og hendes sjæl, hendes verden, hele hendes liv,…
Haar, Nederland, zij thans uw dank gebracht en huld’.	Til hende, Nederlandene, må du nu give din tak og hyldest.
Zij heeft door wijs bewind hier enkel goeds Gesticht	Gennem klogt styre har hun kun skabt gode ting Her
En zich in ’t hart des volks een eerzuil opgericht.	Og har bygget sig en æressøjle i folkets hjerter.

Digtet bruger den orange sol og den ædle egestamme som allegorier på Oranje-Nassau-dynastiets uddøen på mandslinjen, hvor solen syntes at gå ned for altid over det sygnende træ. Forvarslet kom med prins Maurits’ (1843-50) død, som efterfulgtes af tronfølgeren, prins Vilhelms (1840-79), død, og til sidst den yngste søn til kong Vilhelm 3., prins Alexander (1851-84), tronfølger fra 1879. Digtet nævner også kongens yngre bror, prins Henrik (1820-79), som havde forladt landet, og desuden var barnløs. ”D’Oranjeboom”, ”appelsintræet”, der anvendes som en metafor på Oranje-Nassau-dynastiet, var nu helt visnet og faldefærdigt, og de trofaste undersåtter var ikke længere beskyttet af dens skygge. Digteren L. Noest spørger retorisk, om dette betyder afslutningen på nederlændernes frie eksistens. Men det lysner i øst, da kong Vilhelm 3. i 1879 havde ægtet den

tyske prinsesse Emma af Waldeck-Pyrmont (1858-1934), som ifølge Noest bliver Nederlandenes frelser som den trofaste dronning og mor til et kongebarn i 1880, den senere dronning Wilhelmina. Dronning Emma vinder således nederlændernes hjerter, ikke kun ved sin fødsel af dronning Wilhelmina, men også i kraft af sin fortrinlige dronningegerning. Enkedronning Emma roses for sin kloge og forstandige håndtering af hvervet som regent for Nederlandenes monark fra 1890-98, indtil dronning Wilhelmina blev myndig ved sin 18-års fødselsdag i 1898. Digtet betoner, at enkedronning Emma ved sit regentskab vokser ind i den nederlandske folkesjæl. Fødslen af dronning Wilhelmina i 1880 viste sig således at blive redningsplanken for Oranje-Nassau-dynastiet og dermed tillige for Nederlandenes frihed, velfærd og uafhængighed. Dette forhold ses afspejlet i det næste digt, som hylder Nederlandenes nye, myndige monark: dronning Wilhelmina. Digtets fire vers lyder (min danske oversættelse):

Het klokgelui, trompetgeschal,
Geschutgedonder van den wal
Zal uit metalen monden
Den volke dra verkonden:
’Zij, Wilhelmina, is gekroond!
Lang leev’ de Koningin!”

Klokkerne, trompeterne,
Pistoltordenen fra væggen
Kommer fra metalmunde
Folket meddelte snart:
”Hun, Wilhelmina, er blevet kronet!
Længe leve Dronningen!”

Dan, menschen, dan uw vreugd getoond
En jub’lend, één van zin,
Uw juichtoon aangeheven:
Lang, lang moog’ Neêrlands Koningin,
Moog’ Wilhelmina leven!
Ja, leve onze Koningin!
Juicht, burgers, laat uw lied
Van hechte trouw en dank’bre min
Langs velden en langs vliet,
Langs zee en duin en stranden,
Tot in de verste landen,
Een donderenden kreet gelijk,
Weergalmen en weerklinken,
Opdat alom uw vreugde blijk’,
Nu op Haar Hoofd de Krone prijkt
Van Neêrlands mild gezegend rijk,
In ongekend weerblinken.

Så, folk, så vil jeres glæde blive vist
Og jublende, med ét sind,
Din jublende tone hævede:
Længe, længe må den nederlandske dronning,
Må Wilhelmina leve!
Ja, længe leve vor dronning!
Skål, borgere, lad jeres sang
Af nær loyalitet og taknemmelig kærlighed
Langs marker og langs åen,
Langs havet og klitterne og strandene,
Til de fjerneste lande,
Som et tordnende råb,
At runge og runge,
For at din glæde kan vise sig overalt,
Nu på hendes hoved pryder Kronen
Af Nederlandenes mildt velsignede rige,
I hidtil uset glans.

Zingt, jubelt, vlagt, viert feest en dankt	Syng, råb, flag, fejr og tak
Den Hemel, die Haar leven	Himlen for hendes liv
Tot heden trouw voor ons behoed,	Indtil nu har hun trofast beskyttet os,
Haar van Haar Stam het fier gemoed,	Har givet hende sin stammes stolte ånd,
De zielskracht heeft gegeven.	Og givet hende sjælens styrke.
Dankt, dankt den Hemel ook vooral	Tak, tak Himlen,
Voor *zulk* een Koninginne,	Især for *sådan* en dronning,
En bidt, dat God Haar zeeg'nen moog',	Og bed om, at Gud må velsigne hende,
Ons heil door Haar geluk verhoof',…	Øge vores frelse gennem hendes lykke,…
Bidt voor uw Koninginne!	Bed for din dronning!

En gij allen, wapenbroeders,	Og alle jer, våbenbrødre,
Gij, soldaten, al te gaâr,	I soldater, alt for klar,
Die de eer smaakt als 's Lands hoeders	Der smager æren som landets vogtere
Tegen onrecht en gevaar	Mod uretfærdighed og fare
Zwaard en uniform te dragen,	At bære sværd og uniform,
Gij zult allen, naakt ooit strijd,	I skal alle, nøgne nogensinde kæmpe,
Wis voor Haar uw leven wagen;	Risiker dit liv for hende;
Gij, neen, wij, we zijn bereid	Du, nej, vi, vi er klar
Alles, wat ons 't Land kan vragen	Alt hvad vores land kan bede om
En de dierb're Koningin,	Og den kære Dronning,
Zonder aarz'len of versagen	Uden tøven eller vaklen
Moedig 't off'ren, vroom van zin.	Modig til at løbe, from i ånden.
Laat ons om Haar Troon ons scharen,	Lad os samles om hendes Trone,
Steeds dien Troon voor smitten waren;	Den Trone altid for smede;
't Is geen plicht slechts, maar ons recht	Det er ikke bare en pligt, men vores ret
En een eer, ons gansche leven	Og en ære, hele vores liv
Voor 's Lands welzijn veil te geven	At opgive for landets bedste
En – zoo 't moet – daarvoor te sneven,	Og – om nødvendigt – dø for det,
Trouw aan 't Vaderland gehecht.	Tro mod Fædrelandet.
En in dezen blijden stond	Og i dette stod glæde
Willen wij den kreet herhalen	Lad os gentage råbet
- Immer luider, duizend malen -,	- Stadig højere, tusind gange -,
Die weergalmt uit aller mond,	Det lyder fra alle munde,
Al seen tolk van huld' en min:	Som fortolker af hyldest og bøn:
Heil! Heil Neêrlands Koningin!	Frelse! Hil den nederlandske Dronning!

Indsættelsesdigtet er udformet som én lang troskabsed over for den nye, myndige monark og Oranje-Nassau-dynastiet, som historisk set har ydet store ofre for den nederlandske nation. Derfor påhviler der ifølge digteren enhver nederlænder en forpligtelse til på lignende vis trofast at tjene monarkiet og landet. Et andet digt af digteren L. Noest med titlen "Slot" ("Nøglelås") søgte at tolke på eller låse op for det nederlandske folks følelser for deres kongehus. Digtet er på to strofer og lyder (min danske oversættelse):

Hem, wien het hart door leed of vreugd
Kan weenen, dankbaar gloeit;
Wiens ziel door grootheid, heldendeugd
- Bewond'rend – wordt geboeid;
Hem moet het een behoefte zijn
De hand, die na een nacht
Van strijd en zorgen zonneschijn,
Verlossing, vrede bracht,
Die hand te zeeg'nen t'allen tijd"
En haar in trouwe min
Te danken tot in eeuwigheid,
Uit vroom gemoed en zin.

Til ham, hvis hjerte gennen sorg eller glæde
Kan græde, lyser af taknemmelighed;
Hvis sjæl er betaget af storhed,
- Heroisk dyd – beundret;
Det må være et behov for ham
Hånden, derefter en nat
Fra kamp og sorg bragte solskin,
Frelse, fred,
Velsign den hånd altid
Og hende i trofast kærlighed
At takke for evighed,
Fra et fromt sind og forstand.

Oranje was 't Batavenvolk
Steeds zulk een milde hand,
En onze liefde is de tolk
Van gansch het Vaderland,
Dat immer dezen Vorstenstam,
Die als een Redder tot ons kwam,
Ons maakte tot hetgeen wij zijn,
- Het vrije volk van Maas en Rijn

Met dankbaar hart vereeren zal,
Te allen tijde, overal.
En tot Oranje's laatste spruit,
Door gansch het volk vergood,
Roept Nederland in geestdrift uit:
Getrouw tot in den dood!

Oranje var Bataverfolket
Altid sådan en blid hånd,
Og vores kærlighed er tolken
Fra hele Fædrelandet,
At dette fyrstehus,
Der kom til os som en frelser,
Gjorde os til det, vi er,
- Vil altid ære de frie mennesker ved Meuse og Rhinen

Med et taknemmeligt hjerte,
Til enhver tid, overalt.
Og indtil Oranjes sidste afkom,
Forgudet af hele folket,
Udbryder Nederlandene med begejstring:
Trofast indtil døden!

Digtets andet vers indeholder en bøn til Oranje-Nassau-dynastiet om også fortsat at sikre det, som nederlænderne allerede er og har været siden dynastiet kom til landet som en frelsende klan: frie folk ved floderne Meuse og Rhinen. Derudover understreges det i versets første linje, at Oranje-dynastiet oprindeligt tilhørte det bataviske folk. "Batavia" var den latinske betegnelse for Nederlandene, og bataverne var navnet på et vestgermansk stammefolk fra oldtidens grænseområde til Romerriget. I 1600- og 1700-tallets udvikledes den såkaldte "bataviske myte", som hævdede, at der havde eksisteret en uafhængig og fri batavisk stat i den romerske periode. Bataverne blev den nederlandske ophavsmyte, som udtrykte den nationale selvidentifikation, og som adskilte dem fra

naboerne i den nationale kamp i 80-årskrigen mod Spanien for nederlandsk uafhængighed og frihed. Bataverne blev med den romantiske nationalisme i 1800-tallet fremstillet som de historiske forfædre til det nederlandske folk. Den bataviske arv ses forskellige steder i den nederlandske historie, fx i den franske klienstat fra 1795-1806, Den Bataviske Republik, og i Oranje-Nassau-dynastiets egen kulturelle selvopfattelse. Kong Vilhelm 1.s far, fyrst Vilhelm 5. af Oranien-Nassau (1751-1806), hed Batavus (latinsk maskulinum af Batavia). Ophavet til fyrstedynastiet Oranje-Nassau var dog betydeligt mere kompliceret med et fransk element, fyrstendømmet Oranien i det sydlige Frankrig, og den tyske Nassau-slægt, siden forenet i navnet på fyrstendømmet Oranien-Nassau (1702-1806, 1813-15) i det tysk-romerske kejserrige. Nassau-slægten indgik gennem flere generationer i middelalderen adskillige giftermål med nederlandske adelsslægter. Grev Rupert 1. af Laurenburg (død før 13. maj 1154), en af forfædrene til Huset Nassau, giftede sig omkring 1125 med adelskvinden Beatrix af Limburg (død efter 1164), datter af grev Walram 2. af Limburg (1119-39). Et oldebarn til parret, grev Heinrich 2. den Rige af Nassau (ca. 1180-1251, greve fra 1198-1247), ægtede før december 1215 Matilde af Guelders og Zutphen (død 1247 eller senere), som var datter af grev Otto 1. af Guelders og Zutphen (1182-1207). Et oldebarn til parret, grev Otto 2. af Nassau-Siegen (ca. 1305-1350/51, greve fra 1343-1350/51), giftede sig i 1331 med grevinde Adelheid af Vianden (død 1376), som tilhørte adelsslægten Vianden, som bl.a. havde base i det nuværende Luxembourg. Et barnebarn til parret, grev Engelbert 1. af Nassau-Dillenburg (1420-42), ægtede i 1403 Johanna van Polanen (1392-1445). Van Polanen var en vigtig nederlandsk adelsfamilie i middelalderen, og med dette giftermål erhvervede Nassau-slægten store besiddelser i Nederlandene, da bruden var enebarn. Parrets ældste søn, grev Johan 4. af Nassau-Siegen (1442-75), giftede sig i 1440 med adelskvinden Maria af Looz-Heinsberg (1424-1502), som tilhørte den nederlandske adelsslægt Looz. Parret blev oldeforældre til Vilhelm den Tavse.

Man kunne således med god ret hævde, at Oranje-Nassau-dynastiet i kongeriget Nederlandene i form af Dietz-linjen havde genealogiske rødder i Nederlandene via det tyske grevelige Nassau-dynasti, og dermed tilhørte bataverne som påstået af digteren L. Noest. Med dronning Wilhelminas abdikation i 1948 ophørte Dietz-linjen i Oranje-Nassau-dynastiet agnatisk med at sidde på den nederlandske trone, men navnet er forblevet den officielle dynastiske betegnelse for Nederlandenes kongehus. Det sidste digt i forbindelse med fejringen af tronindsættelsen i 1898 har titlen ”Naschrift” (”Efterskrift”). Digtet søger at besvare udlændinges ofte stillede spørgsmål om, hvorfor nederlænderne har så stærke følelser for deres kongehus (min danske oversættelse).

Vraagt soms de vreemdeling verstomd,	Nogle gange spørger den fremmede forbløffet,
Vanwaar die inn'ge liefde komt,	Hvor kommer den dybe kærlighed fra,
Vanwaar die zielsberoering,	Hvor kommer sjælens røren fra,
Die heil'ge geestvervoering,	Den hellige henrykkelse,
Die uit *al* Neêrlands kind'ren spreekt,	Hvem taler fra *alle* nederlandske børn,
Gelijk een zee door dijken breekt,…..	Som et hav, der bryder gennem diger,…..
Laat hem 't geschiedboek lezen	Lad ham læse historiebogen
En daarna…..laat hem Wilhelmien,	Og så…..vis ham Wilhelmina
Ja, laat de Koningin hem zien,	Ja, lad Dronningen se ham,
En…'t zal hem duid'lijk wezen.	Og…det vil være klart for ham.

Svaret ligger ifølge digteren L. Noest i den nederlandske historie, hvor Oranje-Nassau-dynastiet gang på gang har sikret Nederlandenes frihed og selvstændighed, både i tiden som republik og efter 1813 som et monarki, Noest: 'Oranje en Nederland', 511-22. Opbakningen til kongehuset i Nederlandene er derfor historisk i mindst lige så høj grad et udtryk for en troskab over for dynastiet som en reel støtte til den monarkiske statsform. Indsættelsesceremonien i 1898 blev af digteren L. Noest benyttet som lejlighed til at udtrykke det moderne nederlandske monarkis selvopfattelse, hvor Nederlandene som europæisk statsdannelse skylder sin eksistens til Oranje-Nassau-dynastiet.

I begyndelsen af det 20. århundrede var der en reel mulighed for, at den nederlandske trone ville tilfalde det tyske fyrstehus Sachsen-Weimar-Eisenach inden for det wettinske dynasti (fodnote 19). Arvestorhertug Karl August af Sachsen-Weimar-Eisenach (1844-94), far til førnævnte storhertug Wilhelm Ernst af Sachsen-Weimar-Eisenach (1901-18), søn af Sophie (1824-97, født prinsesse af Nederlandene som datter af kong Vilhelm 2. og storhertuginde af Sachsen-Weimar-Eisenach som gemalinde til storhertug Karl Alexander (1853-1901)), valgte at lære at skrive og tale nederlandsk flydende, da han som nummer to i arvefølgen til den nederlandske trone fra 1890-94 stod til at blive konge, såfremt hans kusine dronning Wilhelmina døde uden afkom, Post og Werner: *Herrscher in der*. Da der reelt ikke kunne etableres en personalunion mellem Nederlandene og Sachsen-Weimar-Eisenach, var den næste i arverækken uden for det wettinske dynasti den tyske prins Heinrich 32. Reuss af Köstritz (1878-1935), som var oldebarn af den nederlandske kong Vilhelm 2. I den nederlandske offentlighed så man imidlertid med stor skepsis på den tyske prins, der tjente i den tysk-kejserlige flåde, som Nederlandenes fremtidige monark, da man frygtede, at Nederlandene ville blive en tysk marionetstat. I dagbladet *Haagsche Courant* blev den konstitutionelt definerede nederlandske tronfølge beskrevet på følgende måde i en ledende artikel:

Want nemen we de meest gangbare uitlegging aan, in elk geval voor ons nationaal gevoel de

onaangenaamste, wat zou er dan toch wel geschieden, als op een zekeren dag de Pruisische – desnoods ijlings tot admiraal bevorderde – luitenant Heinrich von Reuss hier te lande arriveerde, zijn intrek in 't paleis ham en zeide: "Meine Herrn Holländer! ich bin hier der König!"...Laten we de Nederlanders voor nòg zoo constitutioneel, kalm en koningsgezind houden, ongetwijfeld zouden ze dan denken en vermoedelijk ook zeggen, dat zij nooit iets met prins Heinrich von Reuss-Schleitz-Köstritz te maken hadden gehad, evenmin als hij met ons, en dat ze hem niet als Koning verlangden (*Hvis vi skulle acceptere den mest aktuelle fortolkning, som under alle omstændigheder ville være den, der er mindst behagelig for vores nationale følelse, hvad ville der så ske, hvis den preussiske løjtnant Heinrich von Reuss en dag – hastigt forfremmet til admiral om nødvendigt – ankom til dette land, tog bolig i paladset og sagde: "Mine herrer hollændere! jeg er kongen her!"? Uanset hvor konstitutionelle, rolige og royalistiske nederlænderne måtte være, ville de utvivlsomt mene, og også sige det, at de aldrig havde haft nogen kontakt med prins Heinrich von Reuss-Schleitz-Köstritz, ligesom han ikke havde haft med dem, og at de ikke ønskede ham som konge*; min oversættelse), *Haagsche Courant* 23.10.1905, "Tot de Kroon Gerechtigd" ("Berettiget til kronen").

Den politisk uafhængige avis ønskede med sin leder at fastslå, at den nederlandske nation ikke var besjælet af en ubetinget og ideologisk monarkisme, som kunne se bort fra kongehusets nationale afstamning. Nederlænderne var derimod pragmatiske monarkister, der gik ind for det konstitutionelle monarki som styreform, forudsat at kongehuset fortsat tilhørte Oranje-Nassau-dynastiet. Den 30. april 1909 nedkom dronning Wilhelmina med et levedygtigt barn på Noordeinde-slottet i Haag. Fødslen af prinsesse Juliana fremkaldte en national lykkerus, der hverken er set før eller siden i det nederlandske kongehus' moderne historie. I anledning af den glædelige begivenhed sang et kor af sognebørn en hyldestsang til melodien af den gamle fædrelandssang "Wilhelmus", *Haagsche Courant* 3.5.1909, "De Geboorte van Prinses Juliana" ("Prinsesse Julianas fødsel"). Sangens to vers lød som følger (min danske oversættelse):

Nu voor Gods troon getreden,
Met dankbare offerand!
Een Kind van veel gebeden
Schonk God aan Nederland.
Die bede, zacht gefluisterd,
Te teer voor woordenklank,
Zij werd door U beluisterd;
Getrouwe God! heb dank.

Nu for Guds trone,
Med taknemmelig offergave!
Et barn af mange bønner,
Gav Gud til Nederlandene.
Den bøn, sagte hvisket,
For øm til at blive udtalt,
Blev hørt af Dem;
Trofaste Gud! Jeg takker dig.

Gij gaaft aan ’s lands Vorstinne
Den schoonen moedernaam;
Bescherm de Koninginne
En ’t vorstlijk kind te-zâam.
Wif toch Uw volk bewaren
Bij Uwen dienst alleen;
Blijf ons Oranje sparen
Met Neerland altijd één!

Du gav landets fyrstinde
Den smukke mors navn;
Beskyt dronningen
Og det fyrstelige barn sammen.
Hustru, beskyt venligst Deres folk,
Ved Deres tjener alene;
Fortsæt med at skåne vores Oranje,
Med Nederlandene altid som ét!

Gud havde været Nederlandene nådig og skænket nationen en tronarving, hvorved kongeriget Nederlandenes fortsat ville være en uafhængig statsdannelse under det nationale Oranje-Nassau-dynasti, som var sikret i endnu en generation.

Kong Vilhelm 2.s yngste søn, prins Ernst Casimir af Nederlandene, døde tre måneder gammel i 1822 i Bruxelles. Som calvinist blev han begravet i den protestantiske kirke i Bruxelles, indtil hans lig blev overført til den kongelige krypt i Nieuwe Kerk i Delft i Nederlandene i 1860. Efter Belgiens løsrivelse i 1830-31, hvor Vilhelm (2.) som nederlandsk tronfølger havde været leder af den forfejlede militære kampagne mod den nye stat i august 1831 (Ti-Dags-Kampagnen) sammen med broren prins Frederik af Nederlandene (1797-1881), var det problematisk, at et medlem af Oranje-Nassau-dynastiet var begravet i Belgien, som havde brudt ud af kongeriget Nederlandene. I 1584 blev fyrst Vilhelm den Tavse bisat i Nieuwe Kerk i Delft, og siden har kirken været gravkirke for medlemmer af Oranje-Nassau-dynastiet. Den abdicerede kong Vilhelm 1. døde i 1843 i Berlin, men han blev bisat i Nieuwe Kerk i Delft. Den sidste nederlandske statholder, Vilhelm 5., blev afsat i 1795, da landet blev invaderet af Frankrig. Han døde i eksil i Braunschweig i 1806. Hans lig blev flyttet til den kongelige krypt i Nieuwe Kerk i 1958. Hans gemalinde, Wilhelmina (1751-1820), født prinsesse af Preussen, vendte tilbage til Nederlandene i 1814 og blev bisat i Nieuwe Kerk. Parrets yngste søn, prins Frederik af Oranje-Nassau (1774-99), gik i østrigsk krigstjeneste, og han døde i Padua i Norditalien. På initiativ af enkedronning Emma (1858-1934), Nederlandenes regent 1890-98, blev prinsens jordiske rester overført til Nieuwe Kerk i Delft i 1896. Den senere kong Vilhelm 1.s ældste datter, prinsesse Pauline af Oranje-Nassau (1800-06), blev ligesom flere af sine søskende født i eksil i Berlin. Hun døde seks år gammel i Freienwalde. Da hendes grav blev genopdaget i 1909, blev prinsessens jordiske rester på initiativ af dronning Wilhelmina overført til den kongelige krypt i Nieuwe Kerk i Delft i 1911. Med disse genbegravelser formåede Oranje-Nassau-dynastiet at etablere en historisk og national kontinuitet i Nederlandene tilbage til den periode i nederlandsk historie, hvor landet var organiseret som en republik. 50-året for dronning Wilhelminas myndige regeringstid i 1948 afstedkom genopbygningen af de nederlandske

statholderes begravelseskirke i Grote of Jacobijnerkerk i Leeuwarden, som blev ødelagt under opstanden i 1795. Vilhelm Ludvig (1560-1820, greve af Nassau-Dillenburg 1606-20), statholder i Frisland, Groningen og Drenthe (1606-20), dennes gemalinde, grevinde Anna af Nassau (1563-88), Ernst Casimir 1. (1573-1632, greve af Nassau-Dietz 1606-32), statholder i Frisland (1620-32), Groningen og Drenthe (1625-32), dennes gemalinde, Sophia Hedwig af Braunschweig-Wolfenbüttel (1592-1642), Heinrich Casimir 1. (1612-40, greve af Nassau-Dietz 1631-40), statholder i Frisland, Drenthe og Groningen (1632-40), Vilhelm Frederik (1613-64, greve af Nassau-Dietz fra 1640, rigsfyrste fra 1654-64), statholder i Frisland (1640-64), Groningen og Drenthe (1650-64), dennes gemalinde, grevinde Albertine Agnes af Nassau (1634-96), Heinrich Casimir 2. (1657-96, fyrste af Nassau-Dietz 1664-96), statholder i Frisland og Groningen (1664-96), Johan Vilhelm Friso (1687-1711, fyrste af Nassau-Dietz 1696-1702), statholder i Frisland og Groningen (1696-1711), og dennes gemalinde, Marie Louise af Hessen-Kassel (1688-1765, som ad to omgange, fra 1711-30 og 1759-65, var regent i Nederlandene for hhv. sin søn og sønnesøn), ligger alle bisat i den kongelige krypt i kirken. Heinrich Casimir 1. og Vilhelm Frederik var sønner til Ernst Casimir 1., Heinrich Casimir 2. var søn til Vilhelm Frederik, og Johan Vilhelm Friso var søn til Heinrich Casimir 2., Dam: 'Delft'; oudeennieuwekerkdelft.nl. 'House of Orange', 'Royal crypts'; grotekerkleeuwarden.nl. 'Geschiedenis'. Alle de nederlandske statholdere var i perioden 1632-1795 født i Den Nederlandske Republik, med undtagelse af perioden 1696-1711.

Kong Vilhelm 2. var den eneste af sine to levedygtige søskende, som blev født i Nederlandene, i Haag i Den Nederlandske Republik i 1792. Vilhem 1. og dronning Wilhelmine fik to dødfødte sønner i deres eksil i hhv. Storbritannien i 1795 på Hampton Court og i Berlin i 1806. Kong Vilhelm 3. (1849-90) blev født i Nationens Palads i Bruxelles i 1817, som på daværende tidspunkt var en del af det samlede nederlandske kongerige. Under det nederlandske styre efter 1815 var paladset hjemsted for det ene af de to parlamenter i Nederlandene (det andet holdt til i Haag). Efter 1830 har paladset huset det belgiske parlament. Vilhelm 3. er dermed den seneste nederlandske monark, som blev født uden for det nuværende Nederlandenes grænser, og i øvrigt den seneste nederlandske monark, som blev siddende på tronen til sin død, royal-house.nl. 'King Willem III'.

Prins Henrik af Nederlandene (1820-79), kong Vilhelm 2.s yngste søn, giftede sig i 1853 med prinsesse Amalia af Sachsen-Weimar-Eisenach (1830-72), hvis far, prins Bernhard af Sachsen-Weimar-Eisenach (1792-1862), gik i militærtjeneste hos den nederlandske konge i 1815. Prins Bernhard havde været hærfører for den forfejlede nederlandske militære kampagne mod Belgien i august 1831. Som tak for denne støtte valgte det nederlandske kongehus at godtage prinsens yngste datter som gemalinde til den nederlandske konges bror. Prins Henriks søster, prinsesse Sophie af

Nederlandene (1824-97), havde tilbage i 1842 ægtet arvestorhertug Karl Alexander af Sachsen-Weimar-Eisenach, storhertug fra 1853-1901, som var fætter til prinsesse Amalia. Den militære støtte fra det tyske storhertugdømme resulterede således i to dynastiske forbindelser mellem Oranje-Nassau-dynastiet i Nederlandene og det wettinske dynasti. Prins Henrik giftede sig for anden gang i 1878 med prinsesse Marie af Preussen (1855-88). Begge ægteskaber var barnløse. Mandslinjen i Oranje-Nassau-dynastiet uddøde i 1890, Stichling: 'Bernhard, Herzog'.

Siden 2013 har den officielle titulatur for den nederlandske monark lydt som følger: "af Guds nåde Konge af Nederlandene, fyrste af Oranien-Nassau, jonkheer van Amsberg, markgreve af Veere og Flushing, greve af Katzenelnbogen, Vianden, Diez, Spiegelberg, Buren, Leerdam og Culemborg, borggreve af Antwerpen, baron af Breda, Diest, Beilstein, byen Grave og Cuyk-landområderne, IJsselstein, Cranendonk, Eindhoven, Liesveld, Herstal, Warneton, Arlay og Nozeroy, arve- og friherre af Ameland, herre af Borculo, Bredevoort, Lichtenvoorde, Het Loo, Geertruidenberg, Clundert, Zevenbergen, Hooge og Lage Zwaluwe, Naaldwijk, Polanen, Sint-Maartensdijk, Soest, Baarn, Ter Eem, Willemstad, Montfort, St. Vith, Bütgenbach, Dasburg, Niervaart, Turnhout og Besançon", Buys: *Enz. enz. enz.*

Enkedronning Emma døde den 20. marts 1934, og i den anledning bragte det nederlandske dagblad *De Graafschap-Bode* den 21. marts et mindedigt på fire strofer med titlen "Rust zacht Moeder" ("Hvil i fred moder"). Digtet var forfattet af den nederlandske forsker og germanist Hendrik Willem Jan Kroes (1883-1962), Kroes: 'Rust zacht'. Første strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Nu gaat de rouw door ons maatschapp'lijk leven,	Nu fejer sorgen gennem vores selskabelige liv,
De goede, grijze Moeder is niet meer,	Den gode, grå moder er ikke mere,
De groote rust is ook voor Haar gekomen,	Den store hvile er også kommet for hende,
In het paleis zijn de gordijnen neer.	I paladset er gardinerne nede.
In vollen vrede is Ze ingeslapen,	I fuld fred sov hun ind,
Bereid te gaan, in 't allerhoogst verband,	Forberedt til at afrejse, i den højeste kommunion,
Vertrouwende met stil gevouwen handen,	Tillidsfuld med lydløst foldede hænder,
Op Haar geluk in 't nieuwe Vaderland.	Til sin lykke i det nye fædreland.

Enkedronning Emma var med sit mangeårige virke for Nederlandene og det nederlandske kongehus blevet en national institution, skønt hun var tyskfødt fra fyrstehuset Waldeck-Pyrmont. Hun benævnes i digtet som hele fædrelandets trofaste moder, "Als trouwe Moeder van ons vaderland!" (strofe fire). I samklang med det monarkistiske princip havde hun skiftet fædreland, da hun i 1879

ægtede den nederlandske kong Vilhelm 3. I 1938, den 6. september, fejrede dronning Wilhelmina 40-årsdagen for sin tiltræden som regent, og i den anledning bragte det nederlandske dagblad *De Zuid-Willemsvaart* den 6. september et hyldestdigt til monarken med titlen ”Een Jubeldag” (”En jubilæumsdag”). Digtet, der bestod af fire strofer, var skrevet af den nederlandske digter Jan de Roou, Roou: ’Een Jubeldag’. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Nooit zag ons land een blijder morgen dagen	Aldrig har vores land set et lykkeligere morgengry
Dan deze; nooit wierp d’Oranjezon	End denne; aldrig har den orange sol
Haar milden Koningsgloed met liefelijker stralen	Kastet sin blide kongelige glød med smukkere stråler
Over ons Nederland, als toen deez’ dag begon!	Over vores Nederlandene, som da denne dag begyndte!
Een dag, waarin de jubel van het Volk der Nederlanden	En dag, hvor det nederlandske folks jubel
Van veertig jaren her weerspiegeld ligt.	Afspejles fra fyrre år siden.
Toen Zij, gekroond tot Neêrlands Koninginne,	Da hun, kronet som Nederlandenes dronning,
Met Gode’s steun, aanvaardde Haren Plicht.	Med Guds støtte, accepterede sin pligt.
Weer klinken blij d’ oprechte huldezangen,	Endnu engang genlyder de oprigtige hyldestsalmer med glæde.
Als symboliek van Neêrlands Houw en Trouw	Som symbolik på Nederlandenes loyalitet og troskab
Aan Har, die ondanks droefheid, leed en zorgen,	Til hende, der trods sorg, lidelse og bekymringer,
Regeerde, veertig jaar, als Koninklijke Vrouw’!	Regerede i fyrre år som kongelig kvinde!
Waait uit dan, vlaggen! Laat nu vroolijk wapp’ren	Hejs da flagene! Lad jeres rød-hvid-blå
Uw Rood-Wit-Blauw! En wij, vol blijden zin,	Vaje muntert nu! Og vi, fulde af glædesfyldt ånd,
Hernieuwen fier den eed, als rechte Vaderlanders.	Fornyer stolt eden, som sande patrioter.
Den eed van trouw aan onze Koningin!	Troskabseden til vores dronning!

Det nederlandske kongehus stod i slutningen af 1930’erne stærkt i den nederlandske offentlighed som en fasttømret del af det nationale erindringsfællesskab med en monark, der havde siddet knap et halvt århundrede på den nederlandske trone.

Dronning Wilhelmina ægtede i 1901 hertug Heinrich af Mecklenburg-Schwerin (1876-1934), som dermed blev Nederlandenes prinsgemal. I forbindelse med giftermålet konverterede han fra den lutheranske tro til en anden protestantisk retning, den reformerte calvinisme, som traditionelt har været dominerende i Nederlandene, og han antog den nederlandske form af sit navn, Hendrik, ved

sin nederlandske naturalisation. I anledning af monarkens bryllup bragte det nederlandske dagblad *De Telegraaf* på bryllupsdagen den 7. februar et hyldestdigt til Nederlandenes nye regentpar med titlen ”Neerlands Feestdag” (”Nederlandenes festdag”). Digtet var skrevet af den nederlandske digter og forfatter Gerrit Hendrik Priem (1865-1933), Priem: ’Neerlands’. Digtet bestod af 13 strofer, og vers 6-9 lød som følger (min danske oversættelse):

Europa schokt en siddert,
Al waait de vredevaan…..
Maar om Haar troon, eendrachtig,
Zal Hollands natie staan.

In ongerepte glorie
Blijft Zij ’s lands troost en trots,
In Neerlands liefde veilig,
Een onverwrikbre rots.

Toen uit zijn lieve landen
De vrije Balling kwam,
Om hulp en troost te vinden
Bij d’ouden broederstam,

Dorst Zij het woord te spreken
Dat zich geen vorst vermat,
Den grijzen Held te steunen
Op ’t al te moeilijk pad.

Europa ryster og bæver,
Selvom fredens flag vajer…..
Men omkring sin trone, forenet,
Skal Hollands nation stå.

I uberørt herlighed
Forbliver hun landets trøst og stolthed,
Tryg i Nederlandenes kærlighed,
En urokkelig klippe.

Da den frie eksil kom
Fra hans kære lande,
For at finde hjælp og trøst
Hos den gamle broderstamme,

Tørstede hun efter at sige ordet om,
At ingen fyrste skulle standse,
For at støtte den grå helt
På den alt for vanskelige vej.

Priem fremhævede i sit digt, at dronning Wilhelmina havde ægtet en germansk stammefælle med sit giftermål med hertug Heinrich af Mecklenburg-Schwerin. Den nederlandske monarks bryllup var således et nationalt ægteskab i tråd med det germanske nederlandske folk og dets traditioner. Prins Hendrik døde i 1934, og i forbindelse med dødsfaldet bragte avisen *De Graafschap-Bode* den 4. juli 1934 et mindedigt på fire strofer med titlen ”Prins Hendrik”. Digtet var forfattet af Hendrik Willem Jan Kroes, Kroes: ’Prins’. Digtets fjerde strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Rust zacht, Prins Hendrik, ook al doet de tijd
Zooveel, wat tot herinn’ring wordt, vervagen,
Wij blijven trouw als national geheel
Toch Uw herinn’ring immer bij ons dragen.
Gij werdt een deel van ons Oranjehuis,
Bij wel en wee en Nederlandsche nooden,
Gij hebt ons, in Uw breed barmhartig werk,
Het allerbeste van Uw Ziel geboden!

Hvil i fred, Prins Hendrik, selvom tiden får så
Meget, der bliver til et minde, til at falme,
Forbliver vi trofaste som en national helhed
Men bærer altid Deres minde med os.
Du blev en del af vores Oranjehus,
I gode og dårlige tider og nederlandsk nød,
Har du os, i Deres brede barmhjertige værk,
Det allerbedste fra Deres sjæl tilbydes!

Kroes accentuerede med sit sørgedigt, at den afdøde prinsgemal igennem sit mere end 30-årige

virke var blevet en fast del af det nederlandske nationale fællesskab og kongehuset Oranje-Nassau. I digtet er Kroes både Des og dus med den nederlandske prinsgemal, hvilket også symbolsk gør ham til en naturlig bestanddel af den nederlandske nation. Prins Hendrik lærte at tale nederlandsk, men han havde en stærk tysk accent. Parret var kvartfætter og kvartkusine som tipoldebørn af Preussens kong Friedrich Wilhelm 2. (1786-97) og kvartnevø og kvarttante som efterkommere af den russiske zar Paul 1. (1796-1801). Prins Hendrik var halvfarbror til prinsesse Alexandrine af Mecklenburg-Schwerin (1879-1952), som siden 1898 havde været gift med den danske prins Christian (10.), og dennes søster, prinsesse Cecilie (1886-1954), som i 1905 blev gift ind i det preussiske kongehus og tyske kejserhus. Hertug Heinrich var bror til hertug Adolf Friedrich af Mecklenburg-Schwerin (1873-1969), som i november 1918 var udset til at blive hertug i Det Forenede Baltiske Hertugdømme, der imidlertid aldrig blev realiseret. I forbindelse med giftermålet antog dronning Wilhelmina sin gemals titel som hertuginde af Mecklenburg. Denne praksis blev ligeledes fulgt af storhertuginde Charlotte af Luxembourg, da hun i 1919 ægtede prins Felix af Bourbon-Parma. Parrets datter, Juliana (1909-2004), arvede denne titel, og i 1937 ægtede hun den protestantiske tyske prins Bernhard af Lippe-Biesterfeld (1911-2004). Prins Bernhard var nevø til den sidste fyrste af Lippe, Leopold 4. (1905-18). Parret var fireogtresindstyvendedelsfætter og - kusine som fem gange tipoldebørn af fyrst Lebrecht af Anhalt-Zeitz-Hoym (1669-1727, fyrste fra 1718-27). I forbindelse med giftermålet blev den nederlandske tronfølger, prinsesse Juliana af Oranien, tillige prinsesse af Lippe-Biesterfeld, og prins Bernhard skiftede fra Lippe Kirken, en calvinistisk kirke, til Den Nederlandsk-Reformerede Kirke, som er en anden calvinistisk kirke. Prins Bernhard blev nederlandsk statsborger før brylluppet, og han ændrede stavemåden af sit navn fra tysk til nederlandsk (van Lippe-Biesterfeld). I forbindelse med brylluppet bragte den nederlandske avis *Dagblad van Noord-Brabant* den 6. januar 1937 en leder. Den ledende artikel beskrev betydningen af tronfølgerens giftermål for den nederlandske nation, og man fremhævede særligt prins Bernhards baggrund:

En de Gemaal die thans aan Haar zijde zal staan bledt verheugende waarborgen voor het mede hoog houden van een gezindheid in den koninklijken familiekring, die naast toewijding aan den grooten plicht van vorstelijke gezagshandhaving, eerbied voor de aloude volksvrijheden als een der heiligste panden van Nederlands voortbestaan als zelfstandigen staat erkent (*Og gemalen, der nu vil stå ved hendes side, tilbyder tilfredsstillende garantier for at opretholde en holdning inden for den kongelige familiekreds, der, sideløbende med hengivenhed til den store pligt at opretholde fyrstelig autoritet, anerkender respekten for gamle nationale frihedsrettigheder som et af de*

helligste løfter om Nederlandenes fortsatte eksistens som en uafhængig stat; min oversættelse), *Dagblad van Noord-Brabant* 6.1.1937, "'t Vorstelijk Huwelijk van Nederland" ("Det fyrstelige bryllup i Nederlandene"), 1.

Ifølge lederen var prinsesse Julianas giftermål ikke blot et standsmæssigt ægteskab, men tillige en dynastisk forbindelse med en calvinistisk prins, hvis religiøse tilhørsforhold var i overensstemmelse med traditionerne i det nederlandske kongehus. Det nederlandske organ fandt derfor, at tronfølgerens formæling var et udtryk for et løfte om fortsat uafhængighed for Nederlandene, der opstod som en calvinistisk statsdannelse i slutningen af 1500-tallet i oprøret imod det katolske spanske overherredømme.

I perioden 1948-80 var han nederlandsk prinsgemal. I 1980 abdicerede dronning Juliana (1948-80) som Nederlandenes dronning, og hun efterfulgtes på tronen af sin ældste datter, dronning Beatrix af Nederlandene (1980-2013). I 1966 ægtede hun som nederlandsk tronfølger den protestantiske tyske diplomat Claus von Amsberg (1926-2002), som tilhørte den tyske adelsslægt Amsberg. Efter parlamentets godkendelse blev Claus von Amsberg nederlandsk statsborger, og i forbindelse med giftermålet blev han udnævnt til prins af Nederlandene og konverterede fra lutheranismen til calvinismen, men beholdt sin gamle titel som jonkheer van Amsberg i den nederlandske form van i stedet for det tyske von. Fra 1980 til sin død var han Nederlandenes prinsgemal. Prins Claus og dronning Beatrix var fjerne slægtninge som efterkommere af Bussche-slægten, og den nederlandske tronfølgers ægteskab med en tysk diplomat, der tilmed havde været medlem af Hitler Jugend i sin ungdom, hvilket var obligatorisk, vakte stor opstandelse i et land, som endnu ikke havde glemt den tyske besættelse under 2. verdenskrig. Prins Claus blev som tysk soldat taget som krigsfange i Norditalien i 1945, før han overhovedet havde deltaget i kamphandlinger. Prins Bernhard havde før sit giftermål været medlem af nazipartiet og kortvarigt SA. Såvel prins Bernhard som prins Claus lærte at tale nederlandsk flydende. Ved offentliggørelsen af forlovelsen mellem prinsesse Beatrix og Claus von Amsberg i juni 1965 blev der hængt gamle nazistiske propaganda-plakater op på Staatsspoor-togstationen i Haag med teksten "Claus, terug naar je Heimat" ("Claus, tilbage til dit hjem"). Orange hagekors blev også malet på væggene i byen, med bogstavet B tilføjet, en reference til prinsesse Beatrix og den kommende brudgoms baggrund såvel som det nederlandske kongehus, der tilhører Oranje-Nassau-dynastiet. I hovedstaden Amsterdam blev der flere steder malet "Raus Claus" ("Ud Claus") på vægge og hegn med hvid maling. Den 10. november 1965 skulle det nederlandske parlaments andetkammer tage stilling til det kontroversielle giftermål. Arbejderpartiets medlem Gerard Nederhorst (1907-79) tog sit

udgangspunkt i den tyske besættelse af Nederlandene, hvor kongehuset var blevet et nationalt symbol.

Velen, die vóór de oorlog niet afwijzend, maar wel wat vreemd tegenover het Koningshuis stonden, hebben in de bezettingstijd de waarde daarvan leren kennen en waarderen. Voor hen was – zoals een van mijn politieke vrienden in de fractie het uitdrukte – het kleine meisje in Canada, haar moeder en grootmoeder het symbool, dat kracht gaf om vol te houden. Voor het eerst zolang ik het koningschap heb meegemaakt, kwam er een schok door het huwelijk van Prinsesse Irene. Wat vroeger voor onmogelijk werd gehouden, gebeurde nu: men discussieerde, er kwam kritiek (*Mange, der ikke var afvisende før krigen, men stod noget fremmede over for kongehuset, lærte at kende og værdsætte dets værdi under besættelsen. For dem var det – som en af mine politiske venner i gruppen udtrykte det – den lille pige i Canada, hendes mor og bedstemor symbolet, der gav styrke til at holde ud. For første gang, så længe jeg har oplevet kongedømmet, kom der et chok på grund af prinsesse Irenes ægteskab. Det, der plejede at være umuligt, skete nu: Folk diskuterede, der var kritik*; min oversættelse), *Handelingen Tweede Kamer 1965-1966 10 November 1965*, 478.

Prinsesse Juliana opholdt sig under 2. verdenskrig og den tyske besættelse i Canada sammen med sine børn, mens prins Bernhard og dronning Wilhelmina befandt sig i Storbritannien sammen med den nederlandske eksilregering. Ifølge Nederhorst havde prinsesse Irenes (1939-) giftermål i 1964 med den katolske prins Carlos Hugo af Bourbon-Parma for første gang slået et skår i det polerede glansbillede af det konstitutionelle monarki i Nederlandene, som nu efterfølges af endnu et omdiskuteret giftermål i det nederlandske kongehus. Netop på grund af kongehusets status som et samlende, upartisk nationalt symbol måtte han modsætte sig tronfølgerens ægteskab med den tyske diplomat.

Een Duitser als echtgenoot voor onze kroonprinses ligt - ik herhaal het - hoe verkeerd misschien ook, nu eenmaal moeilijk bij een deel van ons volk. Speciaal in Amsterdam, de stad die zo zwaar heeft geleden onder de nazi-misdaden. Daarom had mijn fractie het beter gevonden, indien de naam van Amsterdam als plaats van huwelijksvoltrekking nimmer zou zijn genoemd en van de aanvang af de keuze op Den Haag of een andere plaats in Nederland was gevallen (*En tysker som ægtemand til vores kronprinsesse er - jeg gentager - hvor forkert det end måtte være, simpelthen svært for nogle af vores folk. Specielt i Amsterdam, byen, der led så meget under de nazistiske forbrydelser. Derfor ville min gruppe have tænkt bedre om sagen, hvis navnet på Amsterdam som sted for vielsen aldrig*

var blevet nævnt og at valget fra starten var faldet på Haag eller et andet sted i Nederlandene; min oversættelse), ibid., 480.

På grund af den tyske besættelse var det efter Nederhorsts opfattelse problematisk, at landets kommende prinsgemal havde en tysk baggrund. Residens- og regeringsbyen Haag var den traditionelle bryllupsby i det nederlandske kongehus, og at valget denne gang højst utraditionelt var faldet på hovedstaden Amsterdam var i Nederhorsts optik blot en konfirmering af det etablerede regeringssystems manglende situationsfornemmelse i forhold til de følelser over for Tyskland, som det påtænkte kongelige bryllup fremkaldte i befolkningen. Gerard Nederhorst var medlem af Europa-Parlamentet i perioden 1958-65 (udnævnt af Generalstaterne), og i denne funktion havde han flere gange fremhævet det moderne Vesttyskland, der havde formået at vriste sig fri af den nazistiske arv. Nederhorst indrømmede derfor, at det ville være hyklerisk af ham at stemme imod ægteskabet med den tyske diplomat, som netop var en eksponent for det nye Tyskland, hvorfor han erklærede i parlamentet, at han ville stemme for ægteskabet, men i hjertet stemte han nej, ibid., 482.

Parlamentsmedlemmet Molly Geertsema (1918-91) fra Folkepartiet for Frihed og Demokrati stemte for ægteskabet og søgte i parlamentsdebatten at tolke sine landsmænds forhold til Oranje-Nassau-dynastiet.

De geschiedenis van de monarchie is onverbrekelijk verbonden met het Huis van Oranje. Men kan zelfs zeggen, dat het Nederlandse volk geen monarchaal volk is in de echte zin van het woord. Het Nederlandse volk is een Orangistisch volk. Nederland is een van de weinige landen ter wereld, dat zich systematisch van een republiek tot een koninkrijk heeft ontwikkeld (*Monarkiets historie er uløseligt forbundet med Huset Oranje. Man kan endda sige, at det nederlandske folk ikke er et monarkisk folk i ordets egentlige forstand. Det nederlandske folk er et orangistfolk. Nederlandene er et af de få lande i verden, der systematisk har udviklet sig fra en republik til et kongerige*; min oversættelse), ibid., 484.

Med Nederlandenes særlige politiske historie havde nederlænderne udviklet en yderst pragmatisk tilgang til monarkiet som statsform, hvor folkets loyalitet historisk havde rettet sig ubrudt mod Oranje-Nassau-dynastiet på tværs af statsformerne republik og monarki. Partilederen Henk Lankhorst (1914-76) for Det Pacifistiske Socialistiske Parti fandt derimod, at Claus von Amsberg qua sin fortid og baggrund var uværdig til at blive Nederlandenes prinsgemal. Og Lankhorst understregede, at det ikke var på grund af hans tyske baggrund, selvom det ifølge ham var

påfaldende, at det nederlandske kongehus nu i fjerde generation hentede sin ægtefælle i Tyskland. I forhold til naturalisationen af Claus von Amsberg mente Lankhorst, at prinsesse Beatrix' forlovede havde udført handlinger i udenlandsk værnepligt, der ifølge den nederlandske statsborgerskabslov ville medføre en fratagelse af et nederlandsk statsborgerskab, ibid., 485, 489.

Lederen af Den Reformerede Politiske Liga, Pieter Jongeling (1909-85), lagde vægt på, at det ikke-fyrstelige giftermål med den tyske adelsmand ikke ville medføre statsretlige komplikationer i relation til udenlandske fyrstehuse. Dette skyldtes udviklingen efter 2. verdenskrig i ægteskabsmønstrene for medlemmerne af Europas konge- og fyrstehuse. *Het is nu ook veel meer gewoon geworden, dat vorstenkinderen ook wel met niet-adellijken of nietprinsen en niet-prinsessem trouwen. Ik vind dat een heel normale en goede ontwikkeling* (*Det er nu blevet meget mere almindeligt, at fyrstebørn gifter sig med ikke-adelige eller ikke-prinser og ikke-prinsesser. Det synes jeg er en meget normal og god udvikling*; min oversættelse), ibid., 498. Jongeling kunne derfor stemme ja til ægteskabet med Claus von Amsberg og dennes naturalisation.

Arbejderpartiets parlamentsmedlem Frans Goedhart (1904-90), som havde været aktiv i den nederlandske modstandsbevægelse under den tyske besættelse, argumenterede i parlamentsdebatten imod ægteskabet og naturalisationen. Han indledte med at slå fast, at den unge Claus von Amsberg naturligvis ikke kunne bebrejdes for sine handlinger i Det Tredje Riges sidste krampetrækninger. Samtidig havde Claus von Amsberg ifølge Goedhart ikke på egen hånd taget afstand fra nazismen. Den socialdemokratiske parlamentariker fremhævede, at der havde været flere grupperinger i det tyske samfund, som søgte at bekæmpe det nazistiske diktatur i årene 1933-45. Disse prisværdige patriotiske miljøer var prinsessens forlovede imidlertid ikke en del af, ibid., 501. Goedhart konkluderede derfor på den baggrund, at Claus von Amsberg var uværdig til at gifte sig med prinsesse Beatriz og dermed blive Nederlandenes næste prinsgemal. Når nederlænderne nærede en stor respekt for den monarkiske statsform og kongehuset, så var det i Goedharts optik ikke kun begrundet i praktisk politik, men tillige i behovet for samlende symboler som nation.

De Koning is immers het naar buiten tredende symbool van de natie. Wanneer het toekomstige staatshoofd met iemand trouw, dan identificeert zij zich met hem. Tallozen in ons land – en dat zijn beslist niet uitsluitend mensen uit het socialistische volksdeel, men vindt ze evenzeer onder liberalen en het zijn niet alleen humanisten, maar ook protestanten en rooms-katholieken – ervaren deze identificatie van de kleindochter van Koningin Wilhelmina met de heer Von Amsberg als pijnlijk. Dit is niet het gevolg van een veronderstelde republikeinse gezindheid, maar een gevolg van de overtuigin, dat onze Koning of onze Koningin het respect, het vertrouwen en de sympathie van de

overweldigende meerderheid van het volk dient te hebben. Ook in een moderne constitutionele monarchie is dat zeer gewenst. De Koning is het symbool van de nationale eenheid (*Kongen er når alt kommer til alt det udadvendte symbol på nationen. Når det fremtidige statsoverhoved gifter sig med nogen, identificerer hun sig med ham. Utallige i vores land – og det er bestemt ikke udelukkende folk fra den socialistiske del af befolkningne, de findes ligeligt blandt liberale, og de er ikke kun humanister, men også protestanter og romersk-katolikker – oplever denne identifikation af dronning Wilhelminas barnebarn med hr. Von Amsberg som smertefuldt. Dette er ikke resultatet af en påtaget republikansk disposition, men en konsekvens af troen på, at vores konge eller dronning skulle have respekt, tillid og sympati fra det overvældende flertal af folket. Dette er også yderst ønskeligt i et moderne konstitutionelt monarki. Kongen er symbolet på national enhed*; min oversættelse), ibid.

For Goedhart risikerede tronfølgerens kontroversielle ægteskab med Claus von Amsberg at underminere det nederlandske monarkis tilkæmpede position som et nationalt samlingssymbol, der historisk var funderet i den tyske besættelse under 2. verdenskrig, hvor dronning Wilhelmina blev en samlende figur for nederlænderne. Med dronning Wilhelminas ældste barnebarns ægteskab var den brede opslutning bag kongehuset, som politisk inkluderede alle de traditionelle grupperinger i det nederlandske samfund i form af socialister, liberale, protestanter og katolikker, ifølge Goedhart i fare for at blive eroderet. Frans Goedhart afviste, at konsekvensen af parlamentets eventuelle nej til ægteskabet ville medføre indførelsen af republikken. Prinsesse Beatrix havde erklæret, at hun ville sætte sine forpligtelser før sine personlige ønsker, men selv hvis dette ikke var tilfældet, mente Goedhart ikke, der ville blive tale om katastrofale konsekvenser for Nederlandene, såfremt prinsessen måtte afgive sin arveret til tronen. Han udtalte i parlamentet: *Wij hebben trouwens in Prinses Margriet een uitstekend alternatief* (*Vi har i øvrigt et glimrende alternativ i prinsesse Margriet*; min oversættelse), ibid., 502. Prinsesse Beatrix' yngre søster prinsesse Margriet (1943-) var den næste i arvefølgen, efter at prinsesse Irene havde afskrevet sin arveret til tronen i forbindelse med sit giftermål i 1964. Prinsesse Margriet var tidligere på året blevet forlovet med den nederlandske jurist Pieter van Vollenhoven (1939-). Hun var dermed i Goedharts øjne en mere værdig kandidat til at efterfølge sin mor på den nederlandske trone. Efter den lange parlamentsdebat skulle der til sidst stemmes om ægteskabet og naturalisationen. Ægteskabet med Claus von Amsberg blev vedtaget med 132 stemmer mod kun ni, og naturalisationen af Claus von Amsberg vedtoges med 135 stemmer mod kun seks, ibid., 514. Til trods for den voldsomme debat, som ægteskabet i sin tid vakte, endte prins Claus paradoksalt nok med at blive den mest afholdte

prinsgemal i Nederlandenes historie.

Dronning Beatrix abdicerede i 2013 og overlod tronen til sin ældste søn, kong Vilhelm-Alexander (2013-). Man havde længe antaget, at den kommende konges regenttitel ville blive kong Vilhelm 4., men som den første nederlandske konge siden 1890 valgte han i stedet regenttitlen kong Vilhelm-Alexander. På sin fædrene side (prins Claus) er han medlem af Huset Amsberg, og han nedstammer fra flere nederlandsk-flamske familier, som forlod Nederlandene under det spanske styre, heriblandt Berenberg-slægten fra Antwerpen, hvis fald i 1585 under 80-årskrigen (1568-1648) medførte, at familien flyttede til Hamburg, royal-house.nl. 'Queen Wilhelmina', 'Queen Juliana – Youth and education', 'Queen Juliana – Marriage and family', 'Queen Juliana – Queen of the Netherlands', 'Queen Juliana – Princess of the Netherlands', 'Prince Bernhard – Youth and education', 'Prince Bernhard – Marriage and family', 'Prince Bernhard – Prince of the Netherlands', 'Queen Beatrix', 'Princess Beatrix – Marriage and family', 'Princess Beatrix – Abdication', 'Prince Claus – Youth and education', 'Prince Claus – Military service', 'Prince Claus – Marriage and family', 'King Willem-Alexander'.

Dronning Juliana var opkaldt efter sin dobbelt ni gange tipoldemor Juliana af Stolberg-Wernigerode (1506-80), der giftede sig ind i Nassau-Siegen-dynastiet i 1531, og som blev mor til den nederlandske landsfader fyrst Vilhelm den Tavse af Oranien. Dronning Beatrix var opkaldt efter den tyske adelskvinde Beatrix af Limburg (død efter 1164), sin 21 gange tipoldemor, som blev farmor til Walram 1. (ca. 1146-98), greve af Nassau, der igen var stamfar til bl.a. den yngre ottonske linje inden for Nassau-dynastiet, hvor linjen Oranje-Nassau indgår, af både Dillenburg-linjen og Dietz-linjen, Wilhelmina: *Einsam und doch nicht*, 14, 115-17.

I september 1905 fik den nederlandske provins Frisland kongeligt besøg af dronning Wilhelmina og hendes prinsgemal, Hendrik. Ved en skolefest i anledning af regentparrets besøg sang børnene sangen "U onzen Groet" af C. Koster, Koster: 'U onzen'. Et vers fra sangen lød som følger (min danske oversættelse):

U, onzen groet!
U, dierbre Telg uit fier Geslacht,
U, Koningin, zoo lang verwacht,
U wijden w-onze zangen.
Hier, waar op vrijen Frieschen grond
Eens 't bloeiend Huis van Nassau stond,
Blijft G' aller huld' ontvangen.

De, vores hilsen!
De, kære afkom af en stolt slægt,
De, dronning, så længe ventet,
Til Dem dedikerer vi vore sange.
Her, hvor på fri frisisk jord
Engang stod det blomstrende Hus Nassau,
Modtager du fortsat al vores hyldest.

I digtet er Koster både Des og dus med den nederlandske monark, der derved gøres til en fortrolig samlingsfigur for friserne. Verset refererede til den berømte frisiske frihed, som havde rødder

tilbage i middelalderen. Frisland blev i 700-tallet successivt erobret af det frankiske rige. I kølvandet på saksernes overgivelse fulgte indlemmelsen af Østfrisland og det sidste frisiske oprør i 793, der blev brutalt nedkæmpet af frankerne. Det frisiske folk blev i det følgende århundrede på linje med sakserne tvangskristnet. De frankiske monarker udnævnte derefter grever i Frisland som lokale repræsentanter for det frankiske overherredømme. Frisland var derefter ikke længere en politisk enhed som et selvstændigt kongerige, men området forblev kulturelt og juridisk en særskilt region, hvilket kom til udtryk i den såkaldte Lex Frisionum. Lex Frisionum, der var affattet på latin, blev givet af Karl den Store som en art landskabslov for de germanske frisere. Begrebet frisisk frihed har sin rod i middelalderens fortolkning af Lex Frisionum, og det undtog Frisland fra det frankiske feudalsystem. Begrebet frisisk frihed betød, at Frisland i praksis var en autonom region i det tysk-romerske kejserrige i perioden fra ca. 1100 til 1498, fra 1165-1493 var området et kondominat delt mellem grevskabet Holland (1091-1795) og fyrstbispedømmet Utrecht (1024-1528). Efterfølgende dannede østfriserne grevskabet Østfrisland, der eksisterede fra 1464-1807, fra 1654/1662 et rigsfyrstendømme, og som var i personalunion med Preussen fra 1744-1807, hvor Østfrisland indlemmedes i kongeriget Holland. Fra 1815-66 var området en del af kongeriget Hannover, og fra 1866 en del af kongeriget Preussen.

Den 30. juli 1902 aflagde den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918) som den første tyske tysker et officielt besøg i byen Emden tæt ved den nederlandske grænse for at indvie byens nye havn. Emden var regeringssæde for grevskabet Østfrisland i perioden 1464-1539. Datteren til byens overborgmester, Leo Fürbringer (1843-1923, borgmester fra 1875, overborgmester fra 1877-1913), fremsagde et velkomstdigt for den tyske monark. I forbindelse med besøget afsløredes statuerne af den store kurfyrste af Brandenburg, Friedrich Wilhelm (1640-88), og kong Friedrich 2. den Store (1740-86), som også var monark for det tidligere østfrisiske monarki i perioden fra 1744-86. De to store brandenburgske/preussiske monarker havde blik for at etablere en preussisk havn ved Nordsøen, som også overborgmesteren betonede i sin festtale til kejseren. Kejseren accentuerede i sin tale, at byen Emden altid havde været nært forbundet med Hohenzollern-dynastiet, og at Emden og friserne generelt historisk havde formået at gennemleve modgang, tab af selvstændighed og økonomisk tilbagegang med stoisk ro uden at klage over udviklingen, *Kölnische Zeitung* 31.7.1902, ”Der Kaiser in Emden”.

Arven fra den frisiske frihedsordning kom til at spille en afgørende rolle i den frisiske nationalisme i 1800- og 1900-tallet, ligesom den virkede som inspirationskilde for det nederlandske oprør imod Spanien i slutningen af 1500-tallet. Frisland (og Groningen) vedblev at have statholdere fra Oranje-Nassau-dynastiet (Nassau-Dietz-linjen) i de to statholderfrie tider (1650-72, 1702-47),

hvilket implicit understreges i verset, hvor Oranje-Nassau-dynastiet fremstilles som en naturlig forlængelse af den frisiske frihed. Digtet refererede til Nassau-Dietz-slægtslinjen, som bestred posten som statholdere i Frisland i perioden 1620-1795, i Groningen fra 1625-40, 1650-1711 og 1718-95 og Drenthe fra 1625-40, 1650-96 og 1722-95. I 1702 grundlagdes det andet Oranje-Nassau-dynasti inden for Dietz-linjen, som sad på den nederlandske kongetrone fra 1815. Verset accentuerede derfor den særegne vestfrisiske identitet, der havde sine rødder i den frisiske historie, såvel som den særlige historiske tilknytning til Nassau-dynastiet og den dermed tilhørende loyalitet over for det nederlandske kongehus. Koster forlenede således med sit velkomstdigt det nederlandske kongehus med en dynastisk legitimitet inden for rammerne af en regional identitetsdannelse.

Dronning Wilhelmina og hendes mor, enkedronning Emma, der fungerede som regent for sin datter, besøgte den sydnederlandske provins Limburg i maj 1895. I anledning af besøget bragte det regionale dagblad *Limburger Koerier* den 20. maj 1895 tre hyldestdigte på forsiden. Det første digt var underskrevet af en ”Hoens” fra byen Doenrade og bar titlen ”Bereid u teṇ Feest!” (”Forbered Dem til festen!”). Det andet digt bar titlen ”Huldegroet” (”Hyldest”) og var forfattet af læreren J.J. Eyck fra byen Heerlen, Eyck: ’Huldegroet’. Digtet bestod af seks strofer, og den fjerde og femte lød som følger (min danske oversættelse):

Ook voor de Koninklijke Vrouwe, Die met beraden hand, ’t Geadeld hart vol zorg en trouwe,	Også for den kongelige frue, Som med en beslutsom hånd, Med et forædlet hjerte fuld af omsorg og trofasthed,
Het roer bestiert van ’t Land. Den gloed van Haar volijvrig streven Ontstralen warmte, licht en leven, En liefde en majesteit: Bestrooien wij Heur pad met bloemen, Om Emma’s moedernaam te roemen Voor al Heur weldaân, niet te noemen,	Styrer landets ror. Gløden fra hendes nidkære stræben Udstråler varme, lys og liv, Og kærlighed og majestæt: Lad os strø hendes sti med blomster, For at prise Emmas mors navn For alle hendes gode gerninger, for gode til at nævne,
En voor Haar wijs beleid.	Og for hendes vise råd.
Een lofzang galm’ van gouden snaren, Op zefiraâm van Mei, Van ’t speeltuig onzer harpenaren Door onze Maasvallei! Hij roll’ melodisch uit ons Noorden En Zuiden, in bezielde accoorden Met vollen jubeltoon, Van ’t grensgebied der Duitsche landen,	En lovsang genlyder fra gyldne strenge, På maj måneds sølvramme, Fra vores harpeisters instrument Gennem vores Maasdal! Lad det rulle melodisk fra vores nord Og syd, i inspirerede akkorder Med en fuld jublende tone, Fra grænselandet i de tyske lande

Als warme tolk van Limburgs panden,
Haar trouw verknocht door hechte banden,
Tot Wilhelmina's troon!

Som en varm fortolker af Limburgs løfter,
Hendes loyalitet bundet af stærke bånd,
Til Wilhelminas trone!

Digtet udtrykte Limburgs traditionelle loyalitet over for Nederlandene og det nederlandske kongehus, og Limburgs identitet var ifølge Eyck dannet med baggrund i den geografiske nærhed til de tyske lande. Enkedronning Emmas mor var prinsesse Helena af Nassau (1831-88, gift ind i Waldeck-Pyrmont-dynastiet i 1853), som tilhørte Nassau-dynastiet (Weilburg-linjen), der historisk var nært knyttet til Nederlandene. Digtet priste dronning Wilhelmina som kong Vilhelm 3.s eneste efterladte afkom, der modsat sine forfædre med fredelige midler havde konsolideret det nederlandske kongehus i en moderne tid (strofe tre). Det tredje digt var en kantate med titlen "Cantate" og var forfattet af en person med initialerne J.N.S. De tre sidste dele af kantaten bestod af hhv. folkets udsagn (to strofer), en bøn på tro strofer og et slutkor på en strofe. De lød som følger (min danske oversættelse):

Heil U, spruit van alouden geslachte,
Oranje's hoogedelen stam,
Die Limburg met geestdrift verwachtte!
Wat de tijd U ook nam
Den eeuwgeest ten zoen,
Niet het schoonste, het voorrecht om wèl steeds te doen!

Hil Dem, spire af ældgammel slægt,
Oraniens ædleste slægt,
Som ventede Limburg med begejstring!
Hvad end tiden tog fra Dem,
Tidsaldrenes ånd som soning,
Ikke det fineste, privilegiet altid at gøre godt!

Heil U, Dochter van Willem den Goeden!
Uw mildheid ga zegenend rond.
Waar 't zuchtende harte mocht bloeden,
Daar balsem de wond.
De liefde van 't volk
Zal 't loon voor uw goedheid, van uw heil zijn de tolk.

Hil Dem, datter af Vilhelm den Gode!
Må Deres gavmildhed udgå i velsignelse.
Hvor det sukkende hjerte måtte bløde,
Dér skal såret lindres.
Folkets kærlighed skal være
Belønningen for Deres godhed, fortolkeren af Deres frelse.

O God, Gij ook der vorsten Heer,
Wij knielen biddend voor U neer:
Behoed onz' Koningin!
Schenk wijsheid haar en heldendeugd,
Zij 't volksgeluk de hoogste vreugd
Van Neerlands Koningin!

O Gud, du også fyrsternes herre,
Vi knæler for Dem i bøn:
Beskyt vores dronning!
Giv hende visdom og heroisk dyd,
Må folkets lykke være den største glæde
For Nederlandenes dronning!

Van Limburgs gouw tot Hollands strand
Omsluite één hechte broederband
Èn volk èn Koningin!
Oranje maakte Neêrland groot,
Het blijv' Oranje tot den dood:

Fra provinsen Limburg til den hollandske kyst
Omsluttet af et stærkt broderskabsbånd
Og folk og dronning!
Oranje gjorde Nederlandene stort,
Må det forblive Oranje til døden:

Heil Neêrlands Koningin!

Laat wappren de vanen,
Laat dondren ’t geschut,
Ons feestlied weerklinke
In paleis en in hut.
Door Limburgs landouwen
Schall’ vroolijk en goed
Voor ’t Kind van Nassouwen
Onz’ Wellekomsgroet!

Hil Nederlandenes dronning!

Lad bannerne vaje,
Lad kanonerne tordne,
Lad vores festlige sang genlyde
I palads og hytte.
Gennem Limburgs landskab
Lad vores velkomsthilsen
Lyde muntert og smukt
For Nassaus barn!

Kantaten beskrev Limburg som en integreret del af det nederlandske kongerige og formulerede den historiske troskab over for Oranje-Nassau-dynastiet. Kong Vilhelm 3. benævnes i digtet som ”Vilhelm den Gode”. Kong Vilhelm 3. var i perioden 1849-66 hertugdømmet Limburgs sidste hertug, og han havde derfor en særlig relation til indbyggerne i den nederlandske provins, der også fik ham som den første konge i 1866. Samme dagblad bragte samme dag et fjerde digt med titlen ”Oranje boven!” (”Oranje for evigt!”) af den nederlandske digter Jean J. Gabriëls (1843-1917), Gabriëls: ’Oranje boven!’. Digtet bestod af fem strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

Oranje boven! klinkt het lied,
Van Oost tot West, van Noord tot Zuid.
Oranje boven! klinkt het lied:
Gansch Limburg eer en hulde biedt
Der Koninklijke Oranjespruit!

Van torentrans en gevelspits;
Op heuveltop, in Mosa’s gouw,
Blij wappert Nêerlands kleurentrits,
Van torentrans en gevelspits,
Voor de êelste Dochter van Nassouw!

Eén vreugdehymne, één jubelzang,
Oranje boven! klinkt ’t alom.
Eén jubelhymne, één vreugdezang,
Bij klokgebrom en hoornenklank:
Oranje is Limburg wellekom!

Heil, Wilhelmina van Nassouw!
Gij, Bloem en Hoop van ’t Vaderland!
Heil, Emma, heil! Gij, Hooge Vrouw!
Tot in den dood zweert Limburg trouw
Aan ’t Vorstenhuis van Nederland!

Oranje boven! klinkt het lied,

Oranje for evigt! sangen klinger ud,
Fra øst til vest, fra nord til syd.
Oranje for evigt! sangen klinger ud:
Hele Limburg tilbyder ære og hyldest
Til den kongelige appelsinspire!

Fra tårnbryst og gavlspir;
På bakketoppen, i Mosas region,
Vajer Nederlandenes farverige trifli glædeligt,
Fra tårnbryst og gavlspir,
For Nassaus ældste datter!

Én glædessalme, én jubelsang,
Oranje for evigt! klinger det ud overalt.
Én jubelsalme, én glædessang,
Midt i klokkernes rumlen og hornenes lyd:
Oranje er velkommen til Limburg!

Hil være, Wilhelmina af Nassau!
Du, Fædrelandets blomst og håb!
Hil, Emma, hil! være dig, høje frue!
Indtil døden sværger Limburg troskab
Til Nederlandenes fyrstehus!

Oranje for evigt! sangen klinger ud,

Van Oost tot West, van Noord tot Zuid.	Fra øst til vest, fra nord til syd.
Oranje boven! klinkt het lied:	Oranje for evigt! klinger sangen:
Gansch Limburg, juichend, hulde biedt,	Hele Limburg, jublende, hylder,
De Oranjebloem, thans Limburg's Bruid!	Den appelsinblomst, nu Limburgs brud!

Digtet var skrevet i de limburgske byer Roermond og Maastricht i anledning af det kongelige besøg. Mosa er det latinske navn for Meuse-floden, som definerer Limburg-regionens geografi, historie og kultur, som ifølge digtet er uløseligt knyttet til Nederlandene og Oranje-Nassau-dynastiet. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Gabriëls dus med såvel dronning Wilhelmina som enkedronning Emma i sit velkomstdigt. I forbindelse med det kongelige besøg bragte *Dagblad van Maastricht* den 20. maj 1895 en leder, der beskrev Limburgs befolkning som et folk,

dat er vurig naar verlangde zijn Vorstinnen te zien, te leeren kennen en haar een schitterend getuigenis te geven van zijne gehechtheid en trouw. Het is dat volk, wat de eeuwen door den karaktertrek van gehoorzaamheid aan een eenmaal gesteld gezag rein en vlekkeloos bewaarde en als bij uitstek de Katholieke godsdienst getrouw, dat gezag als een uitvloeisel van het goddelijke beschouwt (*der brændende længtes efter at se deres fyrstinder, lære dem at kende og give dem et strålende vidnesbyrd om deres tilknytning og troskab. Det er det folk, som i århundreder, gennem lydighed mod en autoritet, der engang var etableret, bevaret ren og pletfri, og trofast mod den katolske religion par excellence, betragter denne autoriet som en udstråling af det guddommelige*; min oversættelse), *Dagblad van Maastricht* 20.5.1895, "Hulde en Welkom aan HH. MM. onze geëerbiedigde Koninginnen op Limburgs Bodem" ("Hyldest og velkommen til HH. MM. vores ærede dronninger på Limburgs jord").

Det lokale dagblad fremhævede, at Limburgs troskab og loyalitet over for Nederlandene ikke havde betydet en opgivelse af regionens identitetsmarkør i forhold til resten af kongeriget i form af den katolske religion. Under besøget i Limburg holdt kommissær Jonkheer Gustave Ruys van Beerenbroek (1842-1926, kommissær i Limburg fra 1893-1918) en tale, i hvilken han betonede indbyggernes mulighed for at bekræfte og forny troskabseden til dronning Wilhelmina, *tusschen wier doorluchtige voorouders en Limburg gedurende meer dan zes eeuwen banden hebben bestaan als van vorst tot onderdaan. Omdat het luide jubelend getuigenis kan afleggen van zijne aanhankelijkheid en onwankelbare trouw aan het huis van Oranje* (*mellem hvis berømte forfædre og Limburg har eksisteret i mere end seks århundreder fra fyrste til undersåt. Fordi det kan aflægge højlydte, jublende vidnesbyrd om sin tilknytning og urokkelige loyalitet til Huset Oranje*; min

oversættelse), *Dagblad van Maastricht* 21.5.1895, ”Feestmaaltijd” (”Festmåltid”). Kommissæren regnede Limburgs historiske tilknytning til Oranje-Nassau-dynastiets forfædre tilbage til Den Limburgske Arvefølgekrig (1283-89), som resulterede i, at Limburg tilfaldt hertug Johan 1. af Brabant (1267-94, hertug af Limburg fra 1288) fra Reginar-dynastiet. Under besøget i byen Maastricht den 22. maj holdt byens borgmester, Willem Hubert Pijls (1819-1903, borgmester i perioderne 1861-67 og 1873-1900), en tale til de to dronninger, hvor han direkte henvendt til monarken udtalte:

Majesteit! in uwe aderen vloeit het bloed van meer dan één Limburgsch dynastenhuis, wiens stamboom gelijk met die der Prinsen van Oranje opklimt tot Karel de Groote. Zoo zijn ze dubbel, de innige banden die Uwe Majesteiten met Limburg verbinden, als Neerlands Koningin en als Doorluchtige telg dier Limburgsche dynasten (*Majestæt! i Deres årer flyder blodet fra mere end ét limburgsk dynastisk hus, hvis slægt svarende til fyrsterne af Oranien stiger op til Karl den Store. Således er de dobbelte, de intime bånd, der skal forbinde Deres Majestæter med Limburg, som Nederlandenes dronning og som berømmelig efterkommer af disse limburgske dynaster*; min oversættelse), *Limburger Koerier* 24.5.1895, ”Het Bezoek der Koninginnen aan Limburg” (”Dronningernes besøg i Limburg”).

Pijls accentuerede i sin tale, at dronning Wilhelmina og Oranje-Nassau-dynastiet var beslægtet med de limburgske fyrstehuse via den fælles forfader i Karl den Store. Hertugdømmet Limburg (1065-1797) regeredes af dynastierne Ardennerne (frem til 1283), Reginar (1288-1406), Valois-Burgund (1406-82), Habsburg (1493-1780) og Habsburg-Lothringen (1780-94), og af Oranje-Nassau-dynastiet som genoprettet hertugdømme fra 1839-66. Fyrstendømmet Oranien regeredes af dynastierne Baux (1163-1417) og Chalon (1393-1544), og sidstnævnte nedstammede fra Karl den Store. Oranje-Nassau-dynastiet nedstammede dog ikke fra fyrsterne af Oranien. Grev Vilhelm den Tavse af Nassau-Dillenburg arvede fyrstendømmet i 1544 som fætter til den barnløse fyrst René af Chalon (1530-44), som agnatisk, men ikke officielt, tilhørte Nassau-dynastiet. Pijls tilskev således Oranje-Nassau-dynastiet en dynastisk og national legitimering i Limburg-provinsen. Limburg-provinsen har fastholdt sin særegne identitet og sine egne nationale symboler i form af eget flag (officielt siden 1953) og egen nationalhymne fra 1909, som ligeledes hylder Oranje-Nassau-dynastiet, limburg.nl. ’Wapen, vlag en volkslied’.

Digtet ”Prise d’Orange” (”Indtagelsen af Orange”) er en såkaldt chanson de geste fra midten af det 12. århundrede, skrevet på det gammelfranske sprog. Din fiktive fortælling følger helten

Guillaume, der indtager den befæstede sydfranske by Orange fra saracenerne og gifter sig med byens dronning, Orable. Digtet, der er skrevet af en anonym forfatter, består af 1.888 verselinjer med ti stavelser, opdelt i strofer. Den første moderne udgave publiceredes i 1854 af den nederlandske historiker Willem Jozef Andreas Jonckbloet (1817-85), som dedikerede værket til den nederlandske monark, kong Vilhelm 3. I forordet motiverede Jonckbloet dedikationen med følgende ord:

Votre Majesté a gracieusement daigné accepter la respectueuse dédicace de cette œuvre. Elle Vous revient de droit, Sire, non seulement comme le chef de l'illustre Maison d'Orange, dont les pages suivantes retracent la plus gloire; mais encore puisque c'est la protection royale accordée à mes efforts, qui a retire d'un oubli injuste ces poems qui chantent les hauts faits de ce premier Guillaume d'Orange qui sauvegarda la chrétienté. Agréez, Sire, l'expression respectueuse de ma profonde gratitude pour cette bienveillance, et daignez accepter, avec l'hommage de ce livre, mes vœux pour la gloire perpétuelle de la Maison d'Orange et du règne de Votre Majesté!, Jonckbloet: *Guillaume d'Orange*, forordet til første bind.

Guillaume af Orange fremstilledes i forordet som en historisk person, den første Guillaume (Vilhelm) i det glorværdige Oranje-dynasti, der havde beskyttet og forsvaret det kristne Europa mod saracenerne. Kong Vilhelm 3. var ifølge Jonckbloet som overhoved for Oranje-dynastiet den sande arvtager til de værdier, som Guillaume af Orange i sin tid var eksponent for. Den nederlandske offentlighed var således bevidst om det nederlandske kongehus' franske rødder, som også udgjorde et centralt element i det nederlandske kongehus' selvopfattelse. Dronning Juliana besøgte som den første nederlandske monark den sydfranske by Orange i slutningen af juli 1952. Byens borgmester, Raphaël Balester (1882-1960, borgmester fra 1945-60), understregede i en tale, at den historiske forbindelse mellem Orange og Nederlandene havde været lykkelig og frugtbar. Dronningen svarede i en tale på fransk, at byen Orange var et symbol på kampen for frihed, og dermed samtidig den europæiske solidaritet, som efter 2. verdenskrig havde manifesteret sig institutionelt i Vesteuropa, *Het Vaderland* 30.7.1952, "Duizenden Nederlanders verwelkomden Koningin Juliana" ("Tusindvis af nederlændere bød dronning Juliana velkommen"), 1. I tiden efter Det Tredje Riges fald i 1945 og den tyske besættelse af Nederlandene under 2. verdenskrig var det hensigtsmæssigt for det nederlandske kongehus at lægge vægt på sine historiske franske relationer og se bort fra Oranje-Nassau-dynastiets historiske tyske ophav. I virkeligheden havde Oranje-Nassau-dynastiet ikke sin dynastiske oprindelse i fyrstendømmet Oranien, hvis fyrster ikke var ascendenter til det

nederlandske kongehus. Desuden manifesterede Nassau-Dietz-linjens krav på fyrstendømmet Oranien sig i oprettelsen af en tysk fyrstestat i form af fyrstendømmet Oranien-Nassau (1702-1806, 1813-15).

Under 2. verdenskrig flygtede den nederlandske kongefamilie i eksil, og i 1943 fik det nederlandske tronfølgerpar deres tredje datter, prinsesse Margriet af Nederlandene (1943-), som blev født i Canada. Den canadiske regering erklærede barselssengen for midlertidigt nederlandsk territorium for at sikre, at prinsessen blev født på nederlandsk jord og derved også blev nederlandsk statsborger. Da Nederlandene praktiserer ”jus sanguinis” i forhold til tildeling af statsborgerskab, var det ikke nødvendigt at gøre barselssengen til midlertidigt nederlandsk territorium for at gøre prinsesse Margriet til nederlandsk statsborger. Men da Canada fulgte ”jus soli” som princip, var det nødvendigt for Canada at aflægge sit territorium provisorisk for derved at undgå, at barnet automatisk ville blive canadisk statsborger, State: op.cit., 185-201; royal-house.nl. ’Princess Margriet’, ’Princess Beatrix – Youth’.

Ved den abdicerede dronning Wilhelminas død i 1962 havde den nederlandske digter Adriaan Roland Holst (1888-1976) skrevet et digt til minde om monarken, som efter sin abdikation i 1948 havde fået tildelt titlen prinsesse af Nederlandene. Han supplerede dette med et digt om Vilhelm den Tavse, som henvendte sig til sin ”vrome trotse dochter” (”fromme, stolte datter”) Wilhelmina (Jong-Slagman: ’Roland Holst’, 29-31; min danske oversættelse):

Wat is dat voor een tijd waarin naar bloed en geest gij nooit kon aarden, Maar wel geboren werd, met taak en al!	Hvilken tid er det her, hvor du aldrig kunne slå rod i blod og ånd, men ikke desto mindre blev født, med opgave og det hele!

Dronning Wilhelmina var syv gange tipoldebarn af den nederlandske nationalhelt Vilhelm den Tavse. Den abdicerede monark havde som nederlandsk prinsesse bevaret sin popularitet i den nederlandske befolkning, ikke mindst grundet sin nationale indsats under stormflodskatastrofen i 1953.

Den næstældste datter, prinsesse Irene af Nederlandene (1939-), ægtede i 1964 prins Carlos Hugo (1930-2010) fra Bourbon-Parma-dynastiet, hvilket affødte en konstitutionel krise i Nederlandene. Regeringen i det protestantiske land kunne ikke godkende giftermålet med den katolske Carlos Hugo, der tilmed var arving til et tronkrav på en udenlandsk trone, hvilket komplicerede situationen yderligere. Prinsesse Irene, der i hemmelighed før brylluppet havde konverteret til katolicismen, måtte afskrive sig arveretten til den nederlandske trone, i overensstemmelse med grundlovens

bestemmelser om giftermål (§ 17). Bourbon-Parma-slægten tilhørte den ældste sidelinje inden for det spanske Bourbon-dynasti som efterkommere af kong Philip 5. (1700-46), og bl.a. som følge heraf blev stillingen som carlisternes tronprætendent til den siden 1931 nedlagte spanske trone overført til Bourbon-Parma-dynastiet af carlisternes mandlige linje, som uddøde i 1936. Selvom nederlandsk lov ikke forbød en katolik at regere over Nederlandene, havde traditionen for en protestantisk tronfølge dybe rødder tilbage til 80-årskrigen (1568-1648) mod Spanien og henrettelsen af Vilhelm den Tavse (1533-84) i 1584 af en støtte til Spaniens kong Philip 2. (1556-98), som fandt, at den nederlandske frihedshelt havde svigtet den spanske monark og den katolske kirke. I Nederlandene er Vilhelm den Tavse kendt som ”Fædrelandets fader”. Anti-katolicismen var således stærk i Nederlandene, og det påtænkte ægteskab vakte derfor stor opstandelse i den nederlandske offentlighed. Desuden var prins Carlos Hugo kendt som en tilhænger af det diktatoriske Franco-regime i Spanien, som eksisterede fra 1939-75. Hans far, prins Xavier (1889-1977), ledte under Den Spanske Borgerkrig (1936-39) carlisternes styrker på kirken, militæret og de nationalkonservatives side sammen med sin yngste bror, prins Gaetano af Bourbon-Parma (1905-58), som blev såret hele seks gange i borgerkrigen. Under en parlamentsdebat i andetkammeret den 11. februar 1964 udtalte partilederen Henk Lankhorst (1914-76) for Det Pacifistiske Socialistiske Parti, at carlisterne havde støttet Franco i borgerkrigen. Lederen af Den Reformerede Politiske Liga, Pieter Jongeling (1909-85), medgav dog, at den franske linje i den carlistiske bevægelse fra 1883-1936 og derefter i den spanske Alfonso-linje med prætentionstitlen hertug af Anjou som efterkommere i lige mandslinje af den franskfødte kong Philip 5., der var hertug af Anjou, havde udvist en mere liberal indstilling til samfundslivet, men dette ændrede dog ikke på det uheldige i en dynastisk forbindelse mellem det konstitutionelle, liberale nederlandske monarki og det diktatoriske Spanien, *Handelingen Tweede Kamer 1963-1964 11 Februari 1964*, 1250, 1253. Lederen af Det Reformerede Politiske Parti, Cor Van Dis (1893-1973), fandt, at prins Carlos Hugos katolske baggrund udgjorde en trussel mod idealerne og værdierne i den nederlandske reformation, som historisk var nært forbundet med Oranje-Nassau-dynastiet,

waarbij wij inzonderheid denken aan de Prins van Oranje, de Vader des Vaderlands, hun goed en hun leven hebben ingezet voor de bevrijding van ons land van het tyrannieke Spaanse bewind en alzo voor de vrijheid om God te kunnen en te mogen dienen naar Zijn Woord (*hvor vi især tænker på fyrsten af Oranien, Fædrelandets fader, som risikerede sine ejendele og sit liv for vort lands befrielse fra det tyranniske spanske herredømme, og dermed for friheden til at kunne og få lov til at tjene Gud efter hans ord*; min oversættelse), ibid., 1254.

Med sit giftermål havde prinsesse Irene således ifølge Van Dis udelukket sig selv fra det nationale nederlandske erindringsfællesskab, som grundlagdes af Vilhelm den Tavse, prinsessens ni gange tipoldefar. Prinsesse Irene udbad sig ikke officielt det nederlandske parlaments godkendelse af sit giftermål, som aldrig ville blive sanktioneret af Generalstaterne. Dronning Juliana forsøgte at stoppe ægteskabsplanerne, men overvejelser om at rejse til Spanien for at hente prinsessen hjem blev standset øjeblikkeligt. Ingen monark fra Oranje-dynastiet havde nogensinde sat sine ben på spansk jord. Ingen fra den nederlandske kongefamilie eller repræsentanter fra Franco-styret overværede vielsen i Rom i april 1964. I 1975 blev prins Carlos Hugo carlisternes konge, da hans far, prins Xavier (1889-1977, overhoved for Bourbon-Parma-dynastiet fra 1974-77), abdicerede som tronprætendent. I perioden 1977-2010 var prins Carlos Hugo overhoved for Bourbon-Parma-dynastiet som titulær hertug af Parma og Piacenza. Under anførsel af Carlos Hugo førtes carlismen over i en socialistisk retning, hvilket var en meget kontroversiel udvikling i den nærmeste familie. Carlos Hugo var fransk statsborger og fra 1979 en naturaliseret spansk statsborger. Parret fik fire børn, to sønner og to døtre, inden deres skilsmisse i 1981, Wilson: 'The Claim of Carlos-Hugo'; royal-house.nl. 'Princess Irene'; denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 18'.

I 1975 giftede dronning Juliana og prins Bernhards yngste datter, prinsesse Christina (1947-2019), sig med den borgerlige katolske eksil-cubaner Jorge Guillermo. Prinsesse Christina fraskrev sig sin arveret på egne og sine efterkommeres vegne før deklareringen af forlovelsen. Ægteskabet vakte på ingen måde samme opstand som søsteren prinsesse Irenes giftermål. I 1992 konverterede hun til katolicismen. Parret blev skilt i 1996. I 2002 ægtede den nederlandske tronfølger, prins Vilhelm-Alexander af Oranien, den borgerlige katolske argentiner Máxima Zorreguieta Cerruti (1971-, Nederlandenes dronning fra 2013). Dette ægteskab vakte også stor opstandelse, men denne gang ikke så meget grundet brudens religiøse tilhørsforhold som det forhold, at brudens far, Jorge Zorreguieta (1928-2007), havde været minister fra 1979-81 under militærdiktaturet i Argentina (1976-83). De to giftermål i det nederlandske kongehus vidner om, at anti-katolicismen ikke indtager den samme vægt og styrke i den nederlandske offentlighed som tidligere. Dronning Máxima indlagde sig stor yndest hos det nederlandske folk, da hun kort tid efter brylluppet i 2002 mestrede det nederlandske sprog. Umiddelbart før brylluppet blev hun naturaliseret som nederlandsk statsborger, hvilket er en forudsætning for at være medlem af det nederlandske kongehus, royal-house.nl. 'Princess Christina', 'King Willem-Alexander – Marriage and family', 'Royal wedding'.

Forfatningen af 1814 for fyrstendømmet De Forenede Nederlande fastslog, at fyrsten skulle være medlem af Den Reformerte Kirke (§ 133). Men denne bestemmelse blev droppet i den nederlandske

forfatning af 1815 for kongeriget Nederlandene. Konstitutionelt skulle kong Vilhelm 1. således ikke tilhøre Den Reformerte Kirke; alligevel har den nederlandske kongefamilie traditionelt tilhørt den reformerte calvinisme. 1848-revolutionerne førte til en forfatningsændring i Nederlandene i 1848, som fastslog, at førstekammeret (Senatet) skulle vælges indirekte af provinsforsamlingerne, og ikke som tidligere udnævnes af kongen. Andetkammeret, som tidligere var blevet valgt af provinsforsamlingerne, skulle vælges direkte via en begrænset valgret. Ministrene var kun ansvarlige over for andetkammeret (parlamentarisme), Blei: *De Nederlandse Hervormde*; parlement.com. 'Grondwetsherziening'. Nederlandene er det eneste protestantiske monarki i Europa med en nedskrevet forfatning, hvor denne (1815ff.) ikke kræver, at monarken skal tilhøre den protestantiske kirke (Den Reformerte Kirke, fra 2004 Den Protestantiske Kirke i Nederlandene, som er en fusion af calvinistiske og lutherske trossamfund); alligevel har den nederlandske kongefamilie traditionelt tilhørt den reformerte calvinisme, Cranmer: op.cit., 94-101.

I perioden 1890-2013 har Nederlandene haft tre regerende dronninger. I agnatisk linje har dynastiet Oranje-Nassau været af forskellige tyske dynastier, i perioden 1948-80 Mecklenburg-Schwerin-dynastiet, 1980-2013 Lippe (Biesterfeld) og fra 2013 Amsberg. Dynastiets navn har dog ikke officielt ændret sig fra Oranje-Nassau, hvilket vidner om, hvor indarbejdet det oprindeligt fransk-tyske dynasti er i den nederlandske nationale bevidsthed. Historisk set er det Oranje-Nassau-dynastiet, som har givet Nederlandene dets selvstændighed. I fuld overensstemmelse hermed er orange den nederlandske nationalfarve. Den nederlandske nationalsang, officielt siden 1932, "Wilhelmus" fra 1568-72, er en hyldest til Vilhelm den Tavse, den nederlandske nationalhelt per excellence. Fra 1815-1932 var Nederlandenes nationalsang "Wien Neêrlands bloed", da der i 1815 ikke var almindelig konsensus om det nye kongehus af Oranje-Nassau-dynastiet. "Wilhelmus" var særligt upopulær i det anti-orangistiske Patriotiske Parti, som med fransk opbakning dominerede det politiske liv i den nederlandske republik i slutningen af 1700-tallet. Foruden at fungere som en politisk neutral sang skulle "Wien Neêrlands bloed" tillige bygge bro til de katolske (belgiske) indbyggere i syd, da man fandt, at "Wilhelmus" med sin anti-spanske og anti-katolske position eksponerede calvinistiske opfattelser. I forbindelse med indsættelsen af dronning Wilhelmina i 1898 blev der skrevet en ny og mere moderne version af nationalsangen, skønt "Wilhelmus" blev spillet ved samme lejlighed. I 1932 blev "Wien Neêrlands bloed" officielt erstattet af den folkeligt yndede "Wilhelmus", da socialister nægtede at synge den oprindeligt tilsigtede politisk neutrale sang. "Wilhelmus" er den ældste nationalsang i verden. Fra 1702 førte Nassau-Dietz-linjen titlen som titulære fyrster af Oranien. Fra 1815 har den nederlandske tronfølger været prins/prinsesse af Oranien. Den nuværende tronfølger er prinsesse Catharina-Amalia (2003-, prinsesse af Oranien fra

2013), kong Vilhelm-Alexanders ældste datter. Prinsesse Catharina-Amalia hedder formentlig Catharina som en hyldest til sin ni gange tipoldemor prinsesse Henriette Catharina af Nassau (1637-1708), datter af ovennævnte fyrst Frederik Henrik af Oranien, i 1659 gift med fyrst Johan Georg 2. af Anhalt-Dessau (1660-93) og mormor til ovennævnte fyrst Johan Vilhelm Friso af Oranien-Nassau (1702-11). Prinsesse Catharina-Amalia er den første kvindelige tronfølger, som officielt bærer titlen prinsesse af Oranien, royal-house.nl. 'Music, lyrics'; nationalanthems. 'Netherlands (1815-1932)', 'Netherlands'; Tamse og Jansen: *Nassau en Oranje in de*; royal-house.nl. 'The Princess of Orange'.

23. Danmark

Danmark og Sverige er gamle statsnationer i Norden. Danmark er den ældste, da landet senest i midten af 900-tallet blev til en politisk enhed. Den danske statsdannelse har siden været intakt som geografisk bestemt suverænitetsområde, og den har ikke været indlemmet i andre statsdannelser. Derfor er Danmark også en af de ældste statsnationer i Europa. Jelling-dynastiet, grundlagt af vikingekongen Gorm den Gamle (ca. 936 - ca. 958), opdelt på flere slægtslinjer, bl.a. sidelinjerne Oldenborgerne (1448-1863) og Glücksborgerne fra 1863, har siddet ubrudt på den danske trone siden 900-tallet, med undtagelse af en parentes fra 1042-47, hvor den norske kong Magnus den Gode (1035-47) fra Hårfager-dynastiet, uægte søn af Olav 2. den Hellige (1015-28), tillige var dansk konge. Kong Harald 1. Blåtand (958-87) samlede kongeriget Danmark og omvendte sig til kristendommen, hvilket fremgår af den store Jellingsten.

Estridsen-dynastiet, den første sidelinje inden for Jelling-dynastiet, sad på den danske trone fra 1047-1375 og 1387-96. Fra 1376-87 beklædte det svenske Bjælbo-dynasti (Folkungaslægten) den danske trone. Fra 1250-1364 sad slægten på den svenske trone og på den norske trone fra 1319-87. Fra 1396-1439 sad det pommerske Grif-dynasti på den danske og alle tre nordiske troner med kong Erik 7. af Pommern i Danmark, Erik 13. i Sverige, Erik 3. i Norge fra 1389-1442, som var født Bugislav. Hans fostermoder, Margrete 1. (1353-1412), bestemte, at drengen skulle hedde Erik, som var et navn, der forekom i alle tre nordiske kongerækker. Grif-dynastiet var af slavisk oprindelse. Slægten stammede formentlig enten fra lokal slavisk adel som en sidelinje til den polske adelsslægt Swiebodzice eller fra det polske Piast-dynasti. Fra 1440-48 sad det bayerske Wittelsbach-dynasti på den danske trone med kong Christoffer 3. af Bayern, der også var svensk (1441-48) og norsk konge (1442-48) som Christoffer 1., og som tilhørte den wittelsbachske sidelinje pfalzgrevskabet Neumarkt. Det tyske Oldenborg-dynasti sad på den danske trone fra 1448-1863 og på den norske trone fra 1450-1818 (til 1814 hovedlinjen). Fra 1863 har en oldenborgsk sidelinje, det dansk-tyske Glücksborg-dynasti, siddet på den danske trone.

Christian 5.s (1670-99) dronning, Charlotte Amalie (1650-1714), født prinsesse af Hessen-Kassel, fik lov til at beholde sin calvinistiske tro, da hun i 1667 giftede sig med den dansk-norske kronprins. Hendes gemal var som monark overhoved for den evangelisk-lutherske statskirke, som var blevet oprettet med Reformationen i 1536. Dronningen tog endog initiativ til opførelsen af Reformert Kirke i København, som kunne indvies i 1689. Eftersom hun fik lov til at beholde sin tro, bestræbte hun sig til gengæld for at blive anerkendt som dansk dronning ved at lære det danske sprog, hvilket yderst sjældent blev talt ved det danske hof. Hofsproget var fortrinsvis fransk og tysk ved det

dansk-norske hof. Fransk var det dominerende sprog ved hovedparten af de europæiske fyrstehoffer i 1500-, 1600- og 1700-tallet, hvilket ikke mindst blev forstærket af glansen fra den franske Solkonges, Ludvig 14.s (1643-1715), hof. Den franske kulturelle påvirkning var stærkest ved de tyske fyrstehoffer, i Habsburgmonarkiet, De Forenede Nederlande, Rusland og de skandinaviske hoffer (det dansk-norske og svenske hof). Påvirkningen var mindre ved de italienske fyrstehoffer, i Spanien, Portugal og England (Storbritannien). Christian 6.s (1730-46) dronning, Sophie Magdalene (1700-70), født prinsesse af Brandenburg-Kulmbach, lærte sig dansk, men hoffet var med dronningen i spidsen udpræget tysk i kulturel orientering. Dronningen kaldte sin søn, kronprins Frederik (5.) (1746-66), ”Der Dänische Prinz”, fordi han mod sædvane indimellem talte dansk. Frederik 5.s første dronning, Louise (1724-51), født prinsesse af Storbritannien og Irland, datter af den britiske kong Georg 2. (1727-60), indlagde sig stor yndest hos den danske befolkning, da hun ikke alene selv lærte at tale dansk, men også ansatte lærere, der sikrede, at kongeparrets børn kunne tale dansk. Frederik 5.s anden dronning, Juliane Marie (1729-96, dronning fra 1752), født prinsesse af Braunschweig-Wolfenbüttel, sikrede med sit valg af lærere, at kongeparrets eneste fælles barn, arveprins Frederik (1753-1805), som den første danske prins i generationer kunne tale dansk som sit modersmål. Arveprinsens halvbror, kong Christian 7. (1766-1808), fik en søn, kronprins Frederik (6.) (1808-39), der som det første medlem af det danske kongehus foretrak at tale dansk frem for tysk. Kronprins Frederik (6.) giftede sig i 1790 med sin kusine prinsesse Marie Sophie Frederikke af Hessen-Kassel (1767-1852), der af den danske offentlighed blev betragtet som dansk, da hendes mor var den danskfødte prinsesse Louise (1750-1831), søster til Christian 7. Pressen så kronprinsens valg af gemalinde som et udtryk for den progressive, oplyste enevælde i Danmark-Norge. I forbindelse med sit indtog i København skrev forfatteren Peter Andreas Heiberg (1758-1841) en vise, hvor den udvalgte brud blev beskrevet som en blandt nationens døtre. Det var dog først som dronning efter 1808, at hun lærte at tale det danske sprog. Dronningen var moster til den senere kong Christian 9. (1863-1906). Frederik 6. var den første danske monark, som antog et valgsprog på dansk frem for som hidtil på latin. Siden 1448 har de danske monarker anvendt et valgsprog for deres kongegerning. I 1947 antog kong Frederik 9. (1947-72) valgsproget ”Med Gud for Danmark”, hvilket var første gang, ordet ”Danmark” indgik i en dansk monarks valgsprog.

Med Ribe-traktaten i 1460 blev der etableret en realunion mellem hertugdømmet Slesvig og grevskabet Holsten, fra 1474 et hertugdømme, da den danske kong Christian 1. (1448-81) valgtes til hertug af Slesvig og greve af Holsten af det slesvig-holstenske ridderskab efter sin barnløse morbror, hertug Adolf 8. af Slesvig (1440-59), greve af Holsten-Rendsborg (1427-59), fra Schaumburg-dynastiet. Samtidig var begge hertugdømmer i personalunion med kongerigerne Danmark og Norge. Hertugdømmet Slesvig var

tillige som et dansk feudalt len foruden i en personalunion med kongeriget Danmark også en integreret del af det danske rige. Hertugdømmet Slesvig var således både i en personalunion og en politisk union med kongeriget Danmark, hvis monark fra 1460 var lensherre i det danske len Slesvig. Som hertug af Holsten var den danske konge endvidere fra 1460 (1474) fyrste i det tysk-romerske kejserrige. Som kompensation for tabet af Norge i 1814 fik Danmark tilkendt hertugdømmet Lauenborg ved Elben. Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg blev begge medlemmer af det nyoprettede Tyske Forbund (1815-66). Den dansk-norsk-tyske helstat erstattedes således fra 1814 af en dansk-tysk helstat, og den tysktalende andel af helstatens befolkning voksede fra ca. 25 til ca. 40 %. Den danske monark var som hertug af Holsten og Lauenborg repræsenteret i Det Tyske Forbund ligesom den nederlandske monark var det som storhertug af Luxembourg i perioden 1815-66 og hertug af Limburg i perioden 1839-66 og den britiske monark som konge af Hannover fra 1815-37. Kejseren af Østrig og kongen af Preussen var kun knyttet til dette tyske statsforbund i deres egenskab af herskere over områder, som havde været en del af det tysk-romerske rige. Danmark blev en nationalstat i 1864 med den dansk-tyske helstats opløsning og afståelsen af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg til Preussen og Østrig i Den Dansk-Tyske Krig, hvorved det danske monarki blev reduceret med to femtedele af sit areal og en tredjedel af befolkningen. Den dansk-tyske helstat bestod af danskere, tyskere og nordfrisere (nordfrisere i hertugdømmet Slesvig og kongeriget Danmark (de kongerigske enklaver); uden for helstaten vestfrisere i Nederlandene fra 1815 og østfrisere i det nuværende Nordvesttyskland)). I 1920 deltes det gamle hertugdømme Slesvig på grundlag af to folkeafstemninger, og det overvejende dansksindede Nordslesvig (Sønderjylland) indlemmedes i kongeriget Danmark (Genforeningen).[51]

[51] Bregnsbo: 'Fra konglomeratstat'; Bregnsbo og Jensen: *Det danske imperium*; Gustafsson: 'Conglomerate or Unitary'; ibid.: *Nordens historia*; Busck og Poulsen (red.): *Danmarks historie – i grundtræk*, 28-87, 261-63, 308-09; Heiberg (red.): *Danske*, 59-62, 69-78, 82-85; Christensen: *Politikens bog om det 20. århundrede*, 111; Dehn-Nielsen (dansk red.): *Europas*, 151-54, 167-68. Gorm den Gamle og dronning Thyras sønner kong Harald 1. Blåtand og Knud Danaast (?-940) fik senere i vikingetiden og middelalderen navnebrødre som danske konger: tre konger med navnet Harald og fire konger med navnet Knud (seks hvis man medregner kongerne Hardeknud, Gorm den Gamles far, og Hardeknud (1035-42)). Det er bemærkelsesværdigt, hvordan navnene Gorm og Thyra er fuldstændig fraværende i det danske kongehus i næsten 900 år efter vikingetidens kongedømme i det 10. århundredes Jelling. Harald 1. Blåtand havde en datter med navnet Thyra (død år 1000), som blev norsk dronning i 990'erne. Det er omstridt, hvorvidt Svend 1. Tveskæg

havde en datter med navnet Thyra. Med nationalismens opkomst i 1800-tallet fik Jelling en fremtrædende placering i den nationale identitet og i etableringen og udviklingen af det danske erindringsfællesskab. I denne nye nationale selvopfattelse i det 19. århundrede blev dronning Thyra tilkendt afgørende historisk betydning for Danmark som Dannevirkes bygger. Den glücksborgske tronfølgerfamilie med prins Christian (9.) og prinsesse Louise blev lagt for had i dansk-nationale kredse i 1850'erne. Det glücksborgske dynasti var med sin oprindelse i helstatens dansk-tyske blandingskultur stærkt kontroversielt i et Danmark præget af dansk-national vækkelse, centreret omkring de nationalliberales Ejder-politik, som fra 1842 til dens kollaps i 1864 søgte at indlemme hertugdømmet Slesvig i kongeriget Danmark under én samlet forfatning, og skandinavisk orientering. Man havde ud fra den politiske og dynastiske skandinavisme forgæves søgt at opstille en kandidat fra det svensk-norske kongehus til den danske trone. Dertil kom, at fem af prins Christians (9.) seks brødre deltog i Treårskrigen (1848-50), en delvis borgerkrig i den dansk-tyske helstat, hvor slesvig-holstenske separatister med støtte fra bl.a. Preussen søgte at løsrive sig fra det danske monarki. De to ældste brødre deltog på slesvig-holstenernes side og de tre yngste for Preussen, mens prins Christian (9.) selv deltog på den danske side i krigen som officer i Hestgarden. De slesvig-holstenske separatister søgte forgæves at realisere deres nationale mål ved hjælp af Augustenborgernes arvekrav på den danske trone anført af hertug Christian August 2. af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1814-69), der tilhørte den ældste gren blandt hertug Hans den Yngres (1545-1622, hertug fra 1564) efterkommere. Tronfølgerparret og deres fire ældste børn fik i 1853 med vedtagelsen af den nye danske tronfølgelov i Rigsdagen den 31. juli danske prinse- og prinsessetitler, som afløste deres tidligere titler som prins/prinsesse af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. Under indtryk af den dansk-nationale kritik kan der spores et skifte til en mere dansk-betonet navngivning af prins Christian og prinsesse Louises seks børn. Dette skifte begyndte allerede før udbruddet af den nationale konflikt, Treårskrigen, med Dagmar (1847-1928; født 26. november 1847), Thyra (1853-1933; født 29. september 1853) og familiens benjamin, prins Valdemar (1858-1939; født 27. oktober 1858); navne, der alle refererede til Danmarks glorværdige fortid i vikingetiden og den tidlige middelalder. Dagmar var navngivet efter Valdemar 2. Sejrs (1202-41) første dronning, Dagmar (ca. 1186-1212, dronning fra 1205), som stammede fra hertugdømmet Bøhmen. Dagmar tilhørte det vestslaviske, tjekkiske Přemyslid-dynasti, og hendes langt senere navnesøster vendte tilbage til den slaviske verden, da hun i 1866 giftede sig ind i det russiske kejserdynasti. Det var den arkæologiinteresserede Frederik 7. (1848-63), der selv foreslog navnet Thyra i 1853, da grundlovsgiveren var på gentagne besøg i den gamle kongeby Jelling i sin

regeringstid. Dronning Thyra Danebod fra 900-tallet var i 1800-tallet blevet et nationalt symbol, og som sådan tog det danske kongehus den danske dronning til sig i dets navngivning. Prins Christian og prinsesse Louise lod sig således påvirke af den nationalromantiske periode i 1800-tallets Danmark. Traditionen fortsatte i den næste generation, da kronprins Frederiks (8.) ældste datter, prinsesse Louise (1875-1906), blandt sine seks navne havde navnet Thyra. Kronprinsens næstyngste datter, prinsesse Thyra (1880-1945), fik navnet Thyra som det første af sine seks navne. Kronprinsens tredje søn, prins Harald (1876-1949), navngav sin næstyngste søn Gorm i 1919. Prins Gorm (1919-91) bar tillige kongenavnene Christian, Frederik, Hans og Harald; sidstnævnte med endnu en reference til Jelling. Prins Haralds næstældste datter, prinsesse Caroline-Mathilde (1912-95), havde blandt sine ti navne navnet Thyra. Hun ægtede i 1933 sin fætter prins Knud (1900-76), fra 1953 arveprins, Christian 10.s (1912-47) yngste søn, og parret fik tre børn: prinsesse Elisabeth (1935-2018), der blandt sine 11 navne havde navnet Thyra, prins Ingolf (1940-), fra 1968 greve af Rosenborg, som blandt sine ti navne bærer navnene Knud, Harald og Gorm, og prins Christian (1942-2013), fra 1971 greve af Rosenborg, der blandt sine ti navne havde navnene Knud og Harald, Hauge: 'Rigets vugge', 18-19.

Kong Frederik 6. (1808-39) blev bisat den 16. januar 1840 i Roskilde Domkirke. I anledning af monarkens bisættelse bragte dagbladet *Altonaer Mercur* samme dag et sørgedigt, forfattet af den nordtyske digter Georg Philipp Schmidt von Lübeck (1766-1849), Lübeck: 'Zum 16. Januar'. Digtet med titlen "Zum 16. Januar" lød som følger:

Der edle König liegt nun todt
In seiner Väter Hallen;
Das Kleid ist nicht mehr purpurroth,
Die Kron' ist abgefallen;
Ihm rauschen weder Sund noch Belt
Bis an den jüngsten Tag der Welt.

Der edle König hat vollbracht;
Ein Diadem in Scherben
Ist seine Königliche Pracht;
Das Reich gehört dem Erben.
Das Zepter ist von ihm gewandt,
Das Schwerdt nicht mehr in seiner Hand.

Geh' edler König ein zur Ruh!
Du warst gerecht und milde.
Die Engel weh'n dir Träume zu
Aus seligem Gefilde;
Und wir vergessen nimmerdar,

Was uns der gute König war.

Schmidt von Lübecks sørgedigt var i en holstensk kontekst eksponent for den helstatspatriotisme, som opstod i slutningen af det 18. århundrede i digterens barndom. Denne loyalitet over for den danske monark i den dansk-tyske helstat, som gik på tværs af de nationale skillelinjer, måtte dog snart vige i 1830'erne og 1840'erne for en gryende dansk og tysk (slesvig-holstensk) nationalisme i det danske monarki. I de første årtier af 1800-tallet kunne helstatspatriotismen forenes med den dansk-nationale helstatsidentitet, der opstod i kølvandet på krigene mod Storbritannien i begyndelsen af århundredet (Slaget på Reden 1801 og Københavns bombardement 1807). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Schmidt von Lübeck dus med den afdøde monark og landsfader.

Kong Christian 8. (1839-48) og dronning Caroline Amalie (1796-1881, født prinsesse af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg) blev salvet som det sidste danske kongepar den 28. juni 1840 i Frederiksborg Slotskirke. I den anledning bragte *Berlingske Tidende* samme dag en kronings- og hyldestsang med titlen "Kroningssang", forfattet af Bernhard Severin Ingemann (1789-1862), Ingemann: 'Kroningssang'. Sangen bestod af 13 vers, og det første, femte, sjette og ottende vers lød som følger:

Kong Christiern sidder i Kroningspragt
Paa Skjoldungers gamle Throne.
Af Gud og Loven han tog sin Magt,
Af Danfolket Hyldingens Krone.
Nu hilser Danmark i lys Skjærsommer sin Konge.

Kong Christian fødtes i Danmarks Skjød:
Fulddansk blev hans Sind og hans Tale;
Ham Tankevældet fra Sjælen flød
Med Gjenklang fra Fjeld og fra Dale.
Glad hilser Danmark i lys Skjærsommer sin Konge.

Amalia hørte sin Vuggesang,
Hvor Østersøsvaner opdukke;
Liflig om Livet i Danrigets Vang
Sang havfru ved hendes Vugge.
Glad hilser Danmark i lys Skjærsommer sin Dronning.

Amalia skuer i Kronens Pragt
Klenodet med Oldtidens Minder:
Dagmars og Dannebods Kjærlighedsmagt
Med Fromhedsblikket hun vinder.
Glad hilser Danmark i lys Skjærsommer sin Dronning.

Ingemann understregede i sit digt, at kongeparret begge havde rod i det danske rige og var vokset op ved Østersøen. Christian 8. var født og opvokset i et dansknationalt hjem i København, og dronningen var opvokset dels i København, dels på Augustenborg Slot på Als i hertugdømmet Slesvig. Kongen sammenlignes med sagnkongeslægten Skjoldungerne, og dronningen kompareres med dronningerne Dagmar og Thyra fra den danske storhedstid i vikingetiden og den tidlige middelalder. Samlet set repræsenterer Ingemanns digt en national, etnisk og kulturel legitimering af det danske kongehus i enevældens sidste år.

Kong Christian 8. besøgte i sommeren 1842 sammen med sin dronning, Caroline Amalie, øen Amrum. Den nordfrisiske ø tilhørte de såkaldte kongerigske enklaver, der var områder, som geografisk var beliggende i hertugdømmet Slesvig, men som folkeretligt og administrativt siden Margrete 1.s tid (1387-96 (1412)) var dele af kongeriget Danmark. Enklaverne var Ribe, Ballum-Møgeltønderområdet samt Mandø, den sydlige del af Rømø, den vestlige del af Før, nordspidsen af Sild samt Amrum. Som erstatning for de afståede enklaver fik Danmark efter krigen i 1864 et område ved Ribe, Ærø samt otte sogne syd for Kolding. Eksemplet med de spredte kongerigske enklaver i Vestslesvig og på de nordfrisiske øer viste trods alt, at man endnu tog gamle, historiske rettigheder seriøst i et forandret Europa. Landsherren kong Christian 8. blev på frisisk kaldt ”Tääte” (”far”). Kongeparret blev hyldet af et friserkor på øen Amrum, Siewertsen: *Friserne*, 35. Melodien var ”God save the King”, og teksten lød som følger (min danske oversættelse):

Frasch san we trinambai, Snååke, as’t hart üs säit, San wat liktu! Nam dän forliif uk nü Trou miine we’t uk nü Mä de än’t fääderlönj, Dåt liw üs mån!	Frisisk er vi her på egnen, Taler som vort ganske hjerte byder os, Sådan er vi bare! Kend os som vi også er For trofaste er vi også Overfor Dig og fædrelandet Det tror vi bare på!

Det nordfrisiske folk markerede sin nationale identitet og historie såvel som troskaben over for den enevældige kongemagt i den dansk-tyske helstat. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var man i digtet dus med monarken.

Den danske digter Gottlieb Siesby (1803-84) satte ord på kong Christian 8.s indsats i et sørgedigt i anledning af monarkens død i januar 1848, Meyer (udg.): *Sørge-Digte*, 5-7. Digtet bestod af 13 strofer, og de to sidste lød som følger:

Han har paa Jorden,
Saa god som stærk,

Fuldendt i Norden
Et Gudomsværk.
Før Frihed Aanden,
Bag Graven fandt,
Gav Frihed Haanden
Hvad Sekler bandt.

Een Rune risted
Han end paa Skjold,
Før Døden vristed
Af Haanden kold
Hans Kongesmykke:
Sit Riges Tarv! –
Og Folkets Lykke
Blev Sønners Arv.

Kongen havde som konge af Norge givet landet en fri forfatning, Eidsvoll-forfatningen af 17. maj 1814, og som konge af Danmark havde han på sit dødsleje tilrådet sin søn og efterfølger, kong Frederik 7., at indføre et konstitutionelt monarki i Danmark. Den afdøde monarks ønske udmøntedes i forfatningsreskriptet af 28. januar, som var det sidste forsøg på fra det enevældige styres side at styre den politiske udvikling.

Den 21. september 1857 bragte *Vejle Amts Avis* på forsiden et digt på tre strofer med titlen "En Hilsen til Kong Frederik VII. paa Hans Reise i Jylland". Digtet lød som følger:

Hil Dig, Drot! som blandt os stander
Venlig, mild og gjæv at skue!
Hvor Din Kongesnekke lander,
Glædens Blus mod Himlen lue;
Danmarks Hjerter tro Dig følge
Frihed fører Du i Skjold,
Overalt paa Land og Bølge
Kjærlighed er Din Herold!

Held det Land, hvis Konge mægter
Folkets Vel til Sit at binde!
Held den Drot, naar fjerne Slægter
Granske og hans Saga finde!
For den oldenborgske Stamme
Sat Du har en Bautasten;
Tændt Du har en Frihedsflamme,
Som skal brænde stærk og reen!

Kongers Konge Dig bevare,
Dig og Danmarks gamle Rige!
Truer da en Fjendeskare,

Fly den atter skal og vige;
Fred og Frihed da skal bygge,
Blomstre under Danevold.
Folkets Held er Drottens Lykke!
Signe Gud vor Konge bold!

Digtet tematiserede kongens folkelige styrke jævnfør vedtagelsen af Junigrundloven i 1849, og håbet og troen på fred i de år, der skulle vise sig at være en mellemkrigstid mellem 1. og 2. slesvigske krig. Anden strofe omhandler det faktum, som i 1857 var uafviseligt. Med kong Frederik 7.s død ville en hel kongeslægt med ham gå i graven. Oldenborgerne havde i 1848 midt i Treårskrigens uro kunnet fejre 400-års jubilæum på den danske trone, hvilket var enestående i en europæisk sammenhæng. Kong Frederik 7. besøgte den gamle kongeby Jelling den 22. september 1857. I Jelling var der rejst en æresport med inskriptionen: ”Folkets Kjærlighed, min Styrke” på den ene side, og på den anden ”saa dansk som han var ingen Konge her i mange Aar”. ”Folkets kærlighed, min styrke” var det valgsprog, som kongen antog ved sin tronbestigelse i 1848. Sidstnævnte passus var et citat fra femte vers i Peter Fabers (1810-77) nationalpatriotiske fædrelandssang ”Dengang jeg drog af sted” (”Den tapre Landsoldat”) fra det nationale forbrødringens år 1848, hvor den 1. Slesvigske Krig (1848-50) udbrød. ”Folkets kærlighed, min styrke” var det valgsprog, som kongen antog ved sin tronbestigelse i 1848. Ved foden af Gorms Høj modtoges kongen i en hal, der var bygget af bl.a. gran. Monarken blev modtaget af Jelling-Hover sogneforstanderskab, hvis formand, Anders Christensen, bød velkommen. Kongen og hans gemalinde, grevinde Dannner (1815-74), besteg højen, og der blev sunget en sang. Derefter holdt pastor og seminarieforstander Hans Jørgen Marius Svendsen (1816-72; forstander på Jelling Seminarium fra 1856-72) en tale til kongen. Svendsens tale gav genlyd i hele landet. Den gik ind i danmarkshistorien og blev gengivet i det konservative hovedorgan *Berlingske Tidende* i København den 5. oktober 1857, ”Hs. Majestæt Kongens Reise”. De indledende ord lød som følger: *Velkommen, Herre Konge, hjertelig velkommen til den gamle Kongestad med de store, de ærværdige Oldtidsminder. Vi elsker Dig, Herre Konge, og vi elsker dette Sted*. Det forhold at Svendsen var dus med statsoverhovedet var en konfirmering af ideen om den folkekære konge. Tiltaleformen herre konge var også en gammel skik, da Svendsen ønskede at tale til kongen som i en fjern forestillet oldtid, hvor kongen blot var den første blandt ligemænd. I den germansk-nordiske tradition for fyrstedigte har man tillige været dus med monarken. I denne henseende og med dette øjemed passede kulisserne i Jelling med højene og runestenene som fod i hose. Svendsen henviste til kongens historiske interesse, hvorfor glæden i Jelling ved besøget var dobbelt,

thi dansk Kjærlighed sidder med Dig paa Thronen, og dansk Kjærlighed har siddet paa Thronen her paa dette Sted; det maae vi vel sige, naar vi tænker paa den gamle Konge, der hviler i denne mægtige Høi, der samlede dette Rige, som Du nu kaldet Dit, Herre Konge.

Gorm den Gamle, den danske kongeslægts stamfader, blev i Svendsens tale koblet sammen med Frederik 7. I begge tilfælde var der tale om to folkekære, dansksindede konger, der ville og ønskede deres land det bedste. Ved denne brug af historien gav seminarieforstanderen kong Frederik 7. en historisk og national berettigelse, for han havde i sin kongegerning bygget videre på en historisk tradition fra selveste monarkiets udspring i Jelling. Denne bevidsthed om kontinuitet, som Svendsens tale er gennemsyret af, skulle desuden bibringe den danske kongeslægt en identitet som synonym med og altopofrende for nationen. Også Thyra Danebod, ”dronning Danebod”, nævnes af Svendsen. Hun elskede ligesom kongen det danske folk. Begrundelserne for folkets kærlighed til kongen var mange. Bl.a. fordi kongen i sit virke havde vist, at denne kærlighed gjorde ham stærk, jævnfør valgsproget:

Ja derfor elsker vi Dig, Herre Konge; thi da Throner ravede og Riger vaklede, da Konger skjalv, mens de lod Folkene bløde, da – ja det skal aldrig glemmes, saalænge der er et dansk Folk til, der elsker sit deilige Fædreland og yndige Modersmaal – da følte Dannerkongen, at kun Kjærlighed er fri og gjør fri, og derfor ogsaa stærk.

Når der i de efterfølgende år var nogle, der ønskede at gøre det af med denne kongegave eller hindre hans kongegerning i at lykkes, var Frederik 7. ifølge Svendsen modig nok til at gøre det, hans folk gerne ville se og høre. Folket stoler på, *at Du vil være den Samme i de Aar, som kommer; og for Din Jevnhed, Hjertelighed og Danskhed elsker vi Dig, Herre Konge, og glæder os til, at Saga skal nævne Dig som En af dette Folks store Velgjørere*. Pastor Svendsen havde en dyb stemme, og med sine alvorlig-sværmeriske ord lagde han sig tæt op ad samtidens grundtvigianske præster. Han sluttede i forvisning om berettigelsen og alvoren ved kongens valgsprog med Grundtvigs (1783-1872) vers fra tronbestigelsen i 1848:

Kong Frederik den Danske
Paa Dig vi stoler ganske,
Vi veed, Du har et Hjerte
For al Din Moders Smerte.

Svendsens ideologiske og identitetsdannende brug af historien fra Jelling, hvorfra det danske

kongerige blev samlet i 900-tallet, indflettedes i en grundtvigsk forestilling om den nære sammenhæng mellem det folkelige og det nationale. Kong Frederik var ”den Danske”, da han på fredelig dansk vis havde befriet folket for enevældens undertrykkelse med Junigrundloven i 1849 efter det europæiske revolutionsår 1848, kaldet ”Nationernes forår”. Ifølge Grundtvigs politiske tanker skulle der i et demokratisk samfund være en løbende dialog mellem ”Kongehånden” og ”Folkestemmen”. I eftertiden er det dog især tilnavnet ”Folkekær”, der har bidt sig fast til Frederik 7. Med reference til dem, der ville tage kongegaven (grundloven) fra Frederik 7., hentydede Svendsen til den konservative strømning, der herskede i dansk politik i 1850’erne. Med henvisning til ”den europæiske nødvendighed”, dvs. fredsaftalerne efter Treårskrigen, gennemførtes i 1855 en fællesforfatning for hele monarkiet, som indebar en reducering af Junigrundloven af 1849, der kun gjaldt for kongeriget og ikke de tre hertugdømmer, Slesvig, Holsten og Lauenborg.

I forbindelse med det kongelige besøg fremførte Jelling Seminariums elever en sang, der omhandlede kong Gorm, der formodedes at hvile trygt i Gorms Høj (Sydhøjen). Sangen, der var skrevet i tidens nationalromantiske stil, bestod af syv vers og blev gengivet i *Berlingske Tidende* den 24. september 1857, ”Hs. Maj. Kongens Reise”. Sangen lød som følger:

Stille han slumrer,
Drotten den Gamle
Hviler saa trygt i
Hvælvede Høi;
Stille hun hviler
Hist, Dronning Thyre,
Godt er hun gjemt i
Hjerternes Grund.

Dristigt dog stande,
Drot, Du heroppe,
Ætmand med Ære af
Ætten i Høi!
Gjerne seer Gorm Dig
Gjæste sin Gravhøi;
Thyre gad trofast
Trykke Din Haand.

Vældigt Du har jo
Værnet om Volden,
Thyre lod Tydsken
Tørne imod.
Dansk som Dit Sind Din
Daad var jo altid;
Jævnt var Dit Ord, men

Hjertet var kjækt.

Dengang Dit Folk var
Fostret til Frihed,
Greb Du Din Krones
Glindsende Guld,
Stiftede med det:
Frit blev Dit Folk, og
Du fik i Kronen
Kjærligheds Guld.

Vel, at Du kom her,
Konning Du Kjære,
Hen til den gamle
Dronning og Drot!
Her gaaer Dit Folk blandt
Fædrenes Minder,
Trofast i Fred, i
Feide, som de.

Her det Dig hylder,
Høibaarne Høvding,
Aldrig Du slippe
Styret af Haand!
Skjolde ei gnye, og
Sværde ei svinges,
Jublende Raad dog
Runge mod Sky!

Steenhugne Runer
Udsletter Tiden,
Stolteste Bauta
Styrkes i Støv;
Ud slettes ei de
Runer, Du risted
Dybt ved Din Daad i
Danfolkets Bryst!

Kong Frederik 7. havde ifølge digtet med sit styre gjort sig fortjent til sine 25 gange tipoldeforældres, kong Gorm og dronning Thyras, anerkendelse. Kongen havde værnet det danske folk mod tyskerne under Treårskrigen (1848-50) ved forsvarsvolden Dannevirke analogt med dronning Thyra Danebods nationale indsats i 900-tallet (strofe tre). Sangen etablerer en historisk rød tråd mellem vikingetiden og det 19. århundredes Danmark, hvor kong Frederik 7. som danernes ”høvding” (strofe seks) har givet folket dets frihed med Junigrundloven (strofe fire) og dermed indskrevet sit navn med runer i danmarkshistorien (strofe syv). Begreberne ”Høvding” og ”Runer”

konnoterer begge vikingetiden i dansk historie, hvorved ”Frederik Folkekær” symbolsk forbindes med den danske rigssamling og det vigtige nationale erindringssted i form af rigets vugge i den gamle kongeby Jelling. Dermed forlener sangen det nye konstitutionelle monarki i kongeriget Danmark med en historisk, politisk og national legitimering. I overensstemmelse med den germansk-nordiske tradition for fyrstedigte er den anonyme digter dus med monarken. Vers seks refererede til den udbredte opfattelse i den danske offentlighed i 1857, at kongen under indtryk af de politisk vanskelige forhold i den dansk-tyske helstat havde overvejet at abdicere. Ved festen i Amtsgården i Vejle holdt den nationalliberale politiker og amtmand Orla Lehmann (1810-70; amtmand i Vejle Amt 1848-61) en tale for kongen, i hvilken han omtalte Treårskrigen og Junigrundloven af 1849 som to begivenheder, der demonstrerede forbindelsen mellem det nationale og det politiske. Enevælden var i den nationalliberale forståelse et udansk fænomen, og da kongen var grundlovsgiver og betragtet som liberal indstillet, var han også per definition national orienteret. De nationalliberale og grundtvigianismen var således fælles om at sætte lighedstegn mellem det folkelige og det nationale i forhold til Frederik 7., Hauge: ’Frederik den Danske’. Under kongebesøget i Jelling i juli 1861 blev der i en lejlighedssang, signeret af P.A.H., trukket historiske referencer til slaget på Grathe Hede (23. oktober 1157), hvor den jyske kong Valdemar (1.) den Store (1157-82) besejrede sin fætter kong Svend 3. Grathe (1146-57) og blev Danmarks enekonge, og den danske sejr i slaget på Isted Hede (25. juli 1850) under Treårskrigen, Vellev: *Jelling*, 38.

Den danske præst, historiker og salmedigter N.F.S. Grundtvig var blandt de 45 rigsdagsmedlemmer, som stemte imod tronfølgeloven den 18. april 1853, da han mente, at den nye saliske arvefølge ville svække den historiske forbindelse mellem kongeriget Danmark og hertugdømmet Slesvig og dermed på sigt ville underminere danskheden. Den 27. april 1853 bragte dagbladet *Fædrelandet* et digt af Grundtvig, Grundtvig: ’Danmarks’. Digtet bar titlen ”Danmarks Krone” og var udformet som et forsvarsskrift for den eksisterende agnatisk-kognatiske tronfølge i Kongeloven af 1665 og et anklageskrift imod den såkaldte ”europæiske nødvendighed”, som dikterede helstatspolitikken efter Treårskrigen. Digtet bestod af 14 strofer, og strofe 1-5 lød som følger:

Danmarks Krone! dine Kaar
Knappe er paa Jorden,
Skiøndt Du et Par Tusindaar
Skinnet har i Norden,
Og som Freia om sin Mand,
Kun forgiæves over Strand
Spørger om din Mage!

Danmarks Krone, siger man,
Er nu alt for lille,
Veier knap et Solegran,
Klæder Drotter ilde,
Skiærer med sin gamle Glands,
Som tillands, saa og tilvands,
I Europas Øine.

Danmarks Krone derfor maa,
Siger man, i Essen,
Før den kan med Æren gaae
Videre fra Hessen;
Smeltes bort maa Rust og Ry,
Før en Krone splinterny
Komme kan for Dagen.

Danmark! lader med et "Ja"
Fem Du være lige,
Tænker feil, at Du endda
Er et Kongerige,
Under Lyn og Tordenskrald,
Giver med Din sidste Skjald
Op Du Folke-Aanden!

Danmarks Rige! deiligst Vang
Under Sol og Maane!
Hør dog først min Svanesang
Over Bølgens Blaane!
Med den gammeldanske Røst
Lyde skal den fra mit Bryst
Om den Danske Krone.

Grundtvigs defensorat for det danske riges integritet og ukrænkelighed blev suppleret med referencer til sagnkongeslægten Skjoldungerne (strofe otte og 11), Frode Fredegod, Rolf Krake, Knud og Valdemar, som refererede til kongerne Valdemar 1. den Store (1157-82), Knud 6. (1182-1202) og Valdemar 2. Sejr (1202-41) fra Valdemarstiden (1157-1241) (strofe ti). Grundtvigs digt fremstod som en national underbygning af det ældgamle danske monarki og dets særegne dansk-nordiske historie, uafhængig af ydre europæiske påvirkninger. Tronfølgeloven blev vedtaget den 18. april i den samlede rigsdag med 97 stemmer. Regeringen havde dermed ikke fået det nødvendige tre fjerdedeles flertal i den samlede rigsdag, som Junigrundloven krævede (§ 4). Der blev derfor udskrevet nyvalg til Folketinget til den 27. maj 1853, hvorefter den nye rigsdag vedtog Tronfølgeloven den 24. juni med 119 stemmer. I anledning af kong Frederik 7.s død og Christian 9.s tronbestigelse i november 1863 skrev Grundtvig et digt, der bestod af 12 strofer, Barfod (udg.): *Digte til Kong Christian*, 11-13. Strofe 8-12 lød som følger:

Stiger op på Fredriks Trone
Frændefødt en Christian.
Bærer Tjodrekider Krone
End som før i Daneland,
For os spiller Danmarks Lykke.

Tjodrek var den Lykkelige
Konge-Fader til det Kuld,
Som har styret Danmarks Rige
Og er ej lagt under Muld,
Mens et Skud er end i Live.

Skud af Tjodreks Konge-Stamme!
Navner til dens Førstemand!
Danmarks Lykke er den samme
Under hver dens Christian,
Som sin Byrd vil ihukomme.

Tjodrek er på Nordens Tunge
Folke-Drot, kom det i Hu!
Da skal Fremtids Skjalde sjunge:
Folke-Yndest har endnu
Dane-Kongen til sin Styrke!

Kaldes skal da Konge-Fader,
Med den første Christians Kår:
Dane-Lykkens Arvelader
Gennem fire Hundred År,
Du i Nord med Skjoldung-Rangen!

”Tjodrek” var det nordiske navn for den tyske grev Didrik den Lykkelige af Oldenborg (greve fra 1423-40), som var far til den første oldenborgske konge i Danmark, Christian 1. (1448-81). Efter 415 år, 13 generationer og 16 konger uddøde det oldenborgske dynasti med kong Frederik 7. i 1863, men Grundtvig ønskede med sit digt at understrege den dynastiske kontinuitet, idet den nye glücksborgske konge, Christian 9., i lige mandslinje nedstammede fra det oldenborgske kongehus som seks gange tipoldebarn af kong Christian 3. (1534-59). Grundtvigs digt tilskrev det nye glücksborgske kongehus såvel en dynastisk legitimitet som en national og nordisk retfærdiggørelse som arvtager til sagnkongeslægten Skjoldungerne. I 1863 havde Grundtvig således skiftet holdning til den glücksborgske tronfølge med Christian 9.s bestigelse af den danske trone. Det oldenborgske dynasti var på trods af sin tyske oprindelse blevet et ægte dansknationalt kongehus, hvorfor dets glücksborgske sidelinje følgelig også måtte være et dansk fyrstehus.

Den syvende hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg og den sjette generation, Christian August 2. (1798-1869, hertug fra 1814), fremsatte i 1837 officielt krav om at skulle arve

hertugdømmerne Slesvig og Holsten, hvis den oldenborgske mandslinje skulle uddø. Argumentet var, at Kongelovens arvefølgeregler ikke gjaldt i hertugdømmerne, hvor den saliske arveret i stedet var gældende. Hertugdømmerne kunne kun nedarves i direkte mandslinje. Dette arvekrav kunne slesvig-holstenerne gøre brug af i deres agitation for, at hertugdømmerne hørte uadskilleligt sammen. Augustenborgerne og deres arvekrav til både Slesvig og Holsten blev derfor hurtigt et element og et redskab i den slesvig-holstenske bevægelse. Kongeloven gjaldt ikke i Holsten, der var et tysk rigslen. Med de gottorpske deles indlemmelse i de kongelige dele i Slesvig af Frederik 4. (1699-1730) i 1721 blev hertugdømmet Slesvig et samlet len under den danske krone. Kongelovens arvefølge i kongerigerne Danmark og Norge blev hermed indført i Slesvig. Efter kong Frederik 7.s død i 1863 udråbte hertug Christian August 2.s ældste søn, prins Friedrich (1829-80, hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg fra 1869-80), sig selv som hertug Friedrich 8., der som suveræn hertug i Slesvig-Holsten og dansk tronprætendent dels forsøgte at etablere en selvstændig slesvig-holstensk stat (1863-64), dels søgte at bestige den danske kongetrone efter Frederik 7.s død. Allerede dagen efter kong Frederik 7.s død, den 16. november 1863, dannede Friedrich 8. en eksilregering i Gotha. De augustenborgske arvekrav blev trods løfterne fra 1852, hvor hertugslægten havde forpligtet sig til ikke at obstruere den nye arvefølge, genrejst af hertugprætendenten, der i hertugdømmerne gik under navnet hertug Friedrich der Achte fra regeringstiltrædelsen den 19. november. Den 30. december 1863 blev han udråbt som hertugdømmernes nye landsherre. ”Der Achte” angav, at han betragtede sig selv som Frederik 7.s legitime arving. Situationen ændrede sig dog radikalt med Den Dansk-Tyske Krig i 1864 og det efterfølgende danske nederlag. I Bismarcks vision for et fremtidigt, nationalt forenet Tyskland var der ikke plads til hertugelig separatisme og suveræne småstater med selvrådige fyrster i spidsen. Hertug Friedrich 8. opnåede aldrig at realisere sit forehavende, som var en selvstændig slesvig-holstensk stat. Han gik i 1866 i eksil i Gotha og den nedreschlesiske by Primkenau. I 1865 forfattede digteren Carl Falck fra Altona et hyldestdigt til hertugprætendentens fødselsdag den 6. juli med titlen ”Sr. Hoheit Friedrich VIII., Herzog von Schleswig-Holstein”, Falck: ’Sr. Hoheit’, 3-4. Digtet bestod af 11 strofer, og den tredje, tiende og ellevte lød som følger:

Heil, Friedrich, Dir! – Des Herzogs Wort
Wie flog es laut von Ort zu Ort;
Ein starkes, festes Liebesband
Umschloß das ganze Vaterland.
Du warest uns’rer Sache
Der Genius der Nache.

Und wie vor Fredericia
Dein Aug' die treuen Todten sah,
So schaue in die Herzen heut',
Sie schlagen Dir in Lust und Freud';
Sie warden treu Dir schlagen
In Schleswig-Holsteins Tagen.

Den Tagen, wo die Freiheit lacht,
Wo nach Bedrückung, Noth und Schlacht
Die reise Aehre rauschend schwankt
Und Lerchenjubel hellauf dankt;
Wo durch Dein mildes Walten
Altdeutschland bleibt erhalten!

Hertug Friedrich 8. beskrives af Falck som et tysknationalt symbol og en helteskikkelse, der havde forsvaret Slesvig-Holstens historiske rettigheder, bl.a. som aktiv soldat i Treårskrigen i udfaldet fra Fredericia den 6. juli 1849 (strofe ti), hvor den danske hær sejrede over de slesvig-holstenske separatister. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Falck dus med hertugprætendenten. Ved samme lejlighed forfattede Carl Falck et hyldestdigt til hertug Friedrich 8.s gemalinde, Adelheid (1835-1900, født prinsesse af Hohenlohe-Langenburg), med titlen "Ihre Hoheit, der Herzogin Adelheid", Falck: 'Ihre Hoheit', 5-6. Digtet bestod af ni strofer, og den sjette og syvende strofe lød som følger:

Sie Alle blicken voll Vertrauen
Heut' zu der heim'schen Fürsten hin;
Sie Alle, festen Glaubens, bauen
Auf ihren edlen, deutschen Sinn;
Sie Alle bitten: kommt die Zeit,
Wo Du vom Thron blick'st auf uns nieder,
Daß nie der Wahrheit Ehrenkleid
Verschließen sich die Augenlider.

Wozu nach Außen Glanz der Throne,
Nagt schon des Haffes Wurm daran;
Doch tausend Blüthen treibt die Krone
Ist Volkeslieb' ihr Talisman!
In Trümmern jede Scheidewand!
Damit der Augenblick nicht ferne,
Wo über Schleswig-Holsteins Land
Erglänzen holder Eintracht Sterne.

Falck beskriver i sit digt hertuginde Adelheid som en tysknational kvindeskikkelse, der sammen med sin gemal havde kæmpet for slesvig-holstenernes retfærdige sag imod Danmark. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Falck dus med hertuginden.

Efter nederlaget i krigen i 1864 rejste kong Christian 9. til Kolding, hvor han den 8. december 1864 modtag en adresse på Svendsons Hotel fra en slesvigsk deputation, der talte 5000 mennesker. På torvet i Kolding holdt gårdejer og lægprædikanten Peder Larsen Dons (1802-73) på landboernes vegne en tale til monarken. I talen udtalte Dons sin glæde over, at kongen for 16 år siden, da andre prinser, der også hørte til Danmark, gik med oprørerne, *at Deres kgl. Majestæt da blev tro mod Ret og Pligt, tro mod Danmark og det danske kongehus*. Dons refererede til Treårskrigen, hvor prinserne Carl (1813-78, hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg fra 1831) og Friedrich (1814-85, hertug fra 1878), ældre brødre til prins Christian (9.), tjente som officerer i den slesvig-holstenske hær og deltog på de slesvig-holstenske separatistiske oprøreres side i krigen, mens prinserne Julius (1824-1903), Hans (1825-1911) og Nicolaus (1828-49), yngre brødre til prins Christian (9.), deltog i krigen som frivillige preussiske officerer. Den augustenborgske hertugslægt, den anden dansk-tyske fyrsteslægt i hertugdømmerne, deltog ligeledes på de slesvig-holstenske oprøreres side: prins Frederik Emil af Nør (1800-65), som var krigsminister i den slesvig-holstenske oprørsregering, og dennes bror hertug Christian August 2.s to sønner, prinserne Friedrich (1829-80) og Christian (1831-1917) af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg. Christian 9. var det eneste medlem af de slesvig-holstenske hertugslægter, som deltog i Treårskrigen på dansk side. Dons' reference til den 1. Slesvigske Krig i sin tale var symptomatisk for den almindelige folkelige og fejlagtige opfattelse i Danmark, at kong Christian 9.s valg til dansk tronfølger skyldtes prinsens nationale stillingtagen og placering i krigen. Dons påpegede samtidig i sin tale nødvendigheden af, at landets regering bestod af mænd af dansk nationalitet.

Thi, kære Konge, det skal ikke dølges, at mange af os under denne gruelige Krig ikke har kunnet holde den Frygt borte, at Deres kgl. Majestæt, som født paa Grænsen af Tysk og Dansk, ikke naturligen har kunnet føle for Danmark og det Danske, Hansen: 'Kong Kristian den Niendes', 92.

Kongen afbrød derpå den fynskfødte bonde og gik i rette med ham, da han fastslog, at den danske regering skam bestod af dansksindede mænd. Han erklærede desuden sin slesvigske baggrund, og at Slesvig med dets befolkning var at regne for et fuldgyldigt dansk område. Det sprogligt og nationalt delte hertugdømme Slesvig havde været et dansk len siden 1058. Christian 9. var født på Gottorp Slot ved Slesvig by, hvor hans morfar, landgreve Carl af Hessen-Kassel (1744-1836), residerede som statholder i hertugdømmerne i perioden 1768-1836. Fra 1825 voksede han op på Glücksborg Slot ved Flensborg Fjord, indtil han efter farens død i 1831 kom til København. Gårdejeren og kong Christian 9. repræsenterede to vidt forskellige verdensopfattelser. Dons var eksponent for den nye

danske nationalisme, mens monarken var udgået af helstatens dansk-tyske blandingskultur, som brød sammen med udbruddet af Treårskrigen i 1848. Kongen var som dansk-tysk prins opdraget med enevældens helstatsideologi, hvor han som slesviger var sin helstatsmonark tro og lydig. Under Den Dansk-Tyske Krig i 1864 blev kong Christian 9. underkastet en national-defineret kritik, som lå milevidt fra monarkens dynastisk-legitimistiske princip. Den unge teolog Thomas Skat Rørdam (1832-1909) tilskrev sin åndelige sparringspartner Otto Møller (1831-1915) i Gylling kort efter Dannevirkes rømning (18. februar 1864). *Kongen er i sig selv vist en skikkelig Mand, men er tydsk født og har derfor ingen Følelse af hvad det vil sige at staa i Spidsen for et Folk, endmindre et dansk Folk*, Nørr (udg.): *Breve mellem*, 90. Rørdam mente ikke at kunne finde ordet ”Danmark” nævnt i de taler og proklamationer, som udgik fra kongen til de danske soldater. Fædrelandet var ikke nævnt med ét ord, hvilket for ham viste, at Christian 9. kun anså krigen som et middel til at hævde sit monarkis integritet og intet andet. Ifølge den danske teolog havde kongen hverken hjerte for danskheden eller var velvillig sindet mod det danske folks bestræbelser for at fastholde sin danskhed. Præsten Otto Møller svarede Thomas Rørdam sidst på katastrofeåret 1864 (3. november), *ja hvem Gud vil revse, dem sender han en Glückburger til Konge, thi der er dog nok Ingen, der var mere tjenlig til at kue det Sunde og fremlokke det Usunde*, ibid., 102. Den medfart, som tyskerne fik med den første glücksborger, svarede dog ifølge Møller kun alt for godt med den, de fik med den oldenborgske kongeslægt fra 1448, indtil Frederik 7. blev konge i 1848. Denne udlædning passer som fod i hose til den nationalliberale historieopfattelse, som ikke mindst den åndelige fører Orla Lehmann var eksponent for. Ved et foredrag i 1868 om det gamle mellemværende mellem dansk og tysk havde Lehmann polemisk hævdet, at hvis tyskerne virkelig ville have alt det tyske skulle de først og fremmest have dynastiet, dvs. det danske kongehus. I brevet fra Thomas Rørdam den 18. februar 1864 kom teologen ind på Christian 9.s stilling mellem det dynastiske og nationale princip. *Det er ikke min Mening, at han er en Landsforræder, men jeg er overbevist om, at han er rede til at gaa ind paa hvadsomhelst, ogsaa f. E. et Slesvigholsten i Personalunion med Danmark, for at redde sine ”dynastiske Interesser”*, ibid., 91. I begyndelsen af juli 1864 tilbød kong Christian 9. udenom sin regering Preussen og Østrig, at Danmark tilsluttede sig Det Tyske Forbund, mod at hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg forblev i en personalunion med kongeriget (dvs. fælles statsoverhoved og udenrigspolitik). Tilbuddet havde dog ingen interesse for sejrherrerne. Sognepræsten Vilhelm Birkedal (1809-92) i Ryslinge på Fyn gav søndag den 4. september 1864 kirkebønnen følgende tilføjelse, der bar præg af en mærkværdig blanding af kristendom, nationalisme og dynasti: ”Gud give Kongen et dansk Hjerte, om det er muligt”. Året efter blev han afskediget som præst af kongen. Denne fyring skete dog antageligvis ikke på baggrund af

kirkebønnen i 1864, men derimod nogle rabiate udtalelser i 1865. Den 5. marts 1864 blev han valgt til Rigsrådets Folketing. Den 2. september 1865 rettede den omstridte præst under grundlovsforhandlingerne et voldsomt angreb på regeringen under C.A. Bluhme (1794-1866), konseilspræsident fra 1864-65. Med helstatens fald var prins Christians (9.) tronfølgerkandidatur til den danske trone (tronfølgeloven 1853) reelt uaktuel og unødvendig. Præstens nationalliberale argumentation lød da på, at kong Christian lige så godt i 1864 kunne frasige sig tronen, da hans adkomst til den var indgået under falske og nu ikke længere givne forudsætninger. Tre uger senere afskedigede den danske monark den genstridige præst, Møller: *Dynastiet*, 106.

Enkedronning Caroline Amalie (1796-1881), Christian 8.s gemalinde, døde den 9. marts 1881, og i forbindelse med hendes bisættelse i Roskilde Domkirke skrev den norske digter Andreas Munch (1811-84) et mindedigt på otte strofer, Hennings og Hennings (udg.): *Danske Digteres*, 165-66. Digtet lød som følger:

Høj og stille, som en snehvid Svane,
Gled hun ud af denne Verdens Sø.
Hendes Spor paa Livets lange Bane
Var Velsignelser, som ej kan dø.

Stillet højt i jordisk Glans og Ære
Var hun ydmyg som en Kristi Brud,
Skjøndt hun værdig kunde Kronen bære,
Satte hun sin Tillid kun til Gud.

Korset har hun og paa Jorden baaret,
Dybt hun følte vel dets tunge Vægt,
Da det Folk, som hun sig havde kaaret,
Blev forraadt af hendes egen Slægt.

Denne Skygge fra de onde Dage
Var dog længst forsvundet, mens hun sad
Som de Armes Moder her tilbage,
Barnløs, midt i Barnekredsen glad.

Fremmed kom jeg engang her til Staden,
Kun med nogle Sange fra mit Hjem,
Dog hun gav mig mild en Plads i Raden
Af de Aandens Mænd, hun kaldte frem.

Aldrig glemmer jeg de Aftenstunde
Hist paa Slottet, trindt om hendes Bord,
Hvor om Dronningen sig løfte kunde
Frit og aabent mangt bevinget Ord.

Den, hun elskte, havde og indristet
Dybt sit Navn i Norges Sagastav.
Hende vandt han, da han havde mistet
Norges trone – hun ham Trøsten gav.

Derfor tør jeg vel min Stemme føje
Til de danske Skjaldes Mindemor –
End kan Norsk og Dansk sig sammen bøje
For hvad der er stort og skjønt i Nord.

Munch var sig bevidst om enkedronningens implicitte tilknytning til Norge qua hendes giftermål i 1815 med den danske tronfølger, prins Christian Frederik (8.), der i fem måneder i 1814 var Norges konge under landets kortvarige uafhængighed. Enkedronningen fungerede dermed som et symbolsk bindeled mellem Danmark og Norge (strofe 7-8). Munch understregede tillige dronningens rolle som mæcen for en lang række nordiske kunstnere og forfattere, hvilket blandt andre kom digtets forfatter til gode (strofe 5-6). På Amalienborg indbød dronning Caroline Amalie teologer, naturvidenskabsmænd og forfattere, bl.a. H.C. Andersen (1805-75), der holdt oplæsninger med efterfølgende diskussion, og enkedronningen lod opstille buster af bl.a. B.S. Ingemann (1789-1862) og N.F.S. Grundtvig (1783-1872) i sit bibliotek. Først under sin lange enkestand blev dronningen for alvor populær i den brede offentlighed, identificeret med sit filantropiske arbejde og velviljen mod grundtvigianismen. Måske var det netop hendes hældning mod den grundtvigske tanke i såvel kirke som skole, der gav grobund for eftertidens relative positive vurdering af hendes stilling som søster til de to oprørske augustenborgere, hertug Christian August 2. og prins Frederik Emil af Nør. Efter Treårskrigen måtte enkedronningen se sine brødres forsmædelige landsforvisning fra hertugdømmerne. Oftest er hendes situation blevet beskrevet som ulykkelig for hende selv, fanget i en familiær fejde, hun ingen andel havde i. Denne opfattelse giver Munch også udtryk for i digtets tredje strofe, hvor det hedder, at hun blev forrådt af sin egen slægt. Højst er forholdet generelt blevet beskrevet som en samvittighedskonflikt, hvor dronningen stod fanget mellem opvejningen af hensynet til sin ægtemand og til sine brødre. Senest har Anders Monrad Møllers udgivelse af Christian 8.s brevveksling med den augustenborgske hertugfamilie (2005-08) afdækket, hvorledes Caroline Amalie først og fremmest var uhyre bevidst om sit ophav som augustenborgsk prinsesse i striden mellem sidelinjen og det oldenborgske kongehus. Enkedronningens barnløshed bar muligvis ved til Augustenborgernes brandtogt mod det danske kongehus. En eventuel arving ville som halvbror til Frederik 7. (født i 1808) være den nærmeste arving til tronen.

Ved en fest i Augustforeningen den 8. april 1867 i anledning af kong Christian 9.s (1863-1906) 49-års fødselsdag blev der afsunget en sang, Hennings og Hennings (udg.): op.cit., 68-69. Digtet

bestod af fem vers og lød som følger:

En herlig Arv vi fik fra vore Fædre,
En sjelden Skat og kjær den danske Mand,
At elske Kongen og ham høit at hædre
Var altid Skik i gamle Danmarks Land.
Den Kjærlighed i Hjertets Dyb vi gjemme,
Den taler høit til os med Seklers Røst,
Den lærte alt paa Moders Skjød vi nemme,
Den løfter høit med stærke Slag vort Bryst.

Den ildned Slægterne, som vandred heden,
Den fulgte Volmer paa hans Seiersflugt,
Den skjærmed mægtig Kongen, som fra Reden
Ei vilde flye, der fik med Fjenden Bugt.
Den fjerde Christian i Slagets Bulder
Opløfted, da han saaret segned ned,
Og sjette Frederik den bar paa Skulder,
Ned til den Trættes sidste Hvilested.

Og denne Arv, den løfted Du med Kronen,
Og lette skal den Kronens tunge Vægt.
En mægtig Vold den reiste omkring Tronen,
Og Dig den skjærmer og Din elskte Slægt;
Er end Dit Folk i Tal og Rigdom lille,
Dets Kjærlighed og Troskab er dog stor,
Og Dig skal ingen Magt fra os adskille,
Du ædle Søn af Danmarks Fosterjord.

Gaa fremad kun med Gud for Ret og Ære!
Vi følge trygt med Tro og Haab Din Gang,
Vi har jo selv udvalgt Dig til at være
Vor Fører, Hersker over Dannevang;
Og har end fremmed Vold og Uret røvet
Fra Dig og os et kosteligt Klenod,
Vor fælles Kjærlighed er ikke sløvet,
Den gyder i vor sjæl fornyet Mod.

Hvad end os fra det Høie er beskaaret,
Om end os venter baade Sorg og Savn,
Vi holde sammen kjækt, til vi har baaret
Vort lille kjære Skib i sikker Havn;
Du heise Danebrog med freidig Pande,
Vor Mærkesmand, vor bedste Tankes Tolk!
Og høit man hædre skal paa alle Strande
Den frie Konge og hans frie Folk.

Augustforeningen stiftedes i august 1864 af en kreds af godsejere og konservative forretningsfolk, som stod i et oppositionelt forhold til de nationalliberales politik, der havde lidt skibbrud med krigen og nederlaget i den 2. Slesvigske Krig i 1864. Foreningen medvirkede politisk til grundlovsrevisionen i 1866, der sikrede godsejerne i partiet Højre flertallet i Landstinget. Augustforeningen havde som et af sine programpunkter at styrke og befæste båndet mellem kongen og folket og indskærpe monarkiets betydning. Denne monarkistisk-konservative tendens ses udfoldet i ovennævnte sang. I første vers fastslås det, at monarkiet og kongetroskab er en ældgammel dansk national værdi. Til gengæld havde de danske konger historisk altid optrådt som nationale monarker, der ville det danske folk og Danmark det bedste (vers to). Valdemar 2. Sejr (1202-1241), ”Volmer paa hans Seiersflugt” (vers to), Christian 4. (1588-1648), Frederik 3. (1648-70) og Frederik 6. (1808-39) udvidede og forsvarede heroisk landet, Christian 4. og sønnen Frederik 3. i krigene imod Sverige. Frederik 6.s lig blev ved bisættelsen i januar 1840 båret af bønder det sidste stykke af vejen til Roskilde Domkirke (”den bar paa Skulder, Ned til den Trættes sidste Hvilested”) som en symbolsk gestus af taknemmelighed, da kongen som kronprinsregent (1784-1808) havde afskaffet stavnsbåndet i 1788. I relation til Christian 4. refereres til slaget ved Kolberger Heide i 1644 og ”Kongesangen” fra omkring 1770, ”i Slagets Bulder Opløfted, da han saaret segned ned”, vers to. Med de berømte ord ”jeg vil dø i min rede” blev Frederik 3. i København under svenskernes belejring i 1658-59 (”som fra Reden Ei vilde flye”, vers to). Denne historiske tyngde udgjorde fundamentet for Christian 9.s kongegerning, som var begyndt med krigen og nederlaget i Den Dansk-Tyske Krig i 1864. Nederlaget havde dog på ingen måde svækket folkets kærlighed til kongen (vers fire), da man i Augustforeningen mente, at krigsnederlaget helt og holdent var de nationalliberales skyld. I den nationalliberale del af den danske offentlighed anså man kongen for værende af tysk oprindelse, da han var født og opvokset i den sydlige del af hertugdømmet Slesvig og tilhørte den dansk-tyske oldenborgske sidelinje Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. Prins Christian (9.) var dog født og opvokset i det danske monarki, og han var i virkeligheden et produkt af helstatens dansk-tyske blandingskultur. Prins Christian (9.) deltog desuden på den danske side i Treårskrigen. Kongens nationale baggrund var således også ifølge sangen dansk, hvilket ekspliciteres i tredje vers (”Du ædle Søn af Danmarks Fosterjord”). Sangens fjerde vers refererede til kongens valgsprog ”Med Gud for Ære og Ret” som ledetråd for kong Christian 9., hvis tronbestigelse i 1863 var et resultat af folkets egen frie vilje, da den danske rigsdag i 1853 havde valgt prins Christian (9.) af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg til dansk tronfølger (”Vi har jo selv udvalgt Dig til at være Vor Fører”, vers fire). Samtidig understreger sangen afslutningsvis, at Danmark efter grundlovsrevisionen i 1866 stadig er et konstitutionelt

monarki med liberale institutioner (”Den frie Konge og hans frie Folk”, vers fem). Samlet set repræsenterede sangen således en historisk, national og politisk legitimering af det nye glücksborgske kongehus under kong Christian 9. inden for rammerne af den danske nationalstat, som opstod med helstatens opløsning i 1864, og en konstitutionel, ikke parlamentarisk, styreform. Parlamentarismen indførtes først med ”Systemskiftet” i 1901. I samklang med den germansk-nordiske tradition for fyrstedigte er den anonyme digter dus med monarken.

Island fik første gang besøg af en regerende dansk monark i 1874, da kong Christian 9. sammen med sin yngste søn, prins Valdemar (1858-1939), aflagde Færøerne og Island et besøg. Besøget fandt sted i anledning af 1000-året for Islands første bosættelse. Ingolf Arnarsson (ca. 849-ca. 910) var en norsk landnamsmand, der ifølge den islandske fortælling *Landnámabók* var den første fastboende nordbo på Island i 874. Ifølge traditionen oprettede han sit høvdingedømme i en bugt med varme kilder, som han kaldte Reykjavíkved, hvormed grunden var lagt til byen Reykjavík. I forbindelse med det kongelige besøg overdrog kongen officielt Islands første forfatning, der var blevet vedtaget samme år, til det islandske folk. I anledning af det historiske besøg skrev den islandske filolog og digter Gísli Brynjúlfsson (1827-88) et hyldestdigt til kongen, Barfod (udg.): op.cit., 57-62. Digtet, der bar titlen ”Skjolûgatal”, omhandlede kong Christian 9. og de første 30 konger fra Skjold, Odins søn, og til Gorm den Gamle. Digtet blev overrakt kongen i manuskript. Begyndelses- og slutningsversene af digtet lød i dansk oversættelse:

Lytter til Skjaldesangen,
medens Skjoldungen vi byde
til Farmegudens
fulde Bæger,
og vi opregne
i den Ældgamles Strømme
Herskerens Æt
hélt fra Odin!

Jeg ønsker Tavshed
af Ætlingens Mænd
medens jeg forkynder
Kongens Lov,
medens jeg bringer
i Brages Mjød
Tak til den fejrede
Folkedrot,
den ædle Hersker,
som til Island drog!

Og det Held

blandt alle jeg regner
aller størst
i Århundreders Tid,
da Kristjan blev
til Kongestolen,
Gorms Ætling,
den gode kaldt.

Og det Mundhæld jeg kender
som det allerbedste
og for Landstyrere
det mest lykkebringende,
da Ætlingen ene vilde
herske frit
over frie Mænd!
Nu er ordsalig
i det øde Sæde
en gudvelsignet Konge
kommen igen!

Jeg har kendt Knytlingerne,
men Kristjan er nu,
Harald Hildetands
høje Ætling,
Frodes Æts
ypperste Støtte:
den Hersker drog
langt længere frem
ud imod Nord,
end nogen anden før!

Og Ham-fager
ved det hellige Bjærg
viede Fylken selv
Folkets Helligdom,
en ny Tids Ophav,
hvor aldrig før nogen
Hersker rådede for Hæren,
eller Harald fordum
Blåtand mægted
mod Bjærgvætterne at stå!
Ti må vi prise
den milde Konge
højest altid
som han har fortjænt.

Gid han må leve
længe og vel,
hans Magt og hans Odel

altid vokse
ypperst blandt alle,
som han er ætbåren til:
Hans Afkom er England
underlagt
og Grækenland
med Garderige!

Og djærvsindet
Danernes Konge
prises af alle
i ethvert Land:
men jeg har udledet
i Odins Strømme
Jyde-Grammens Æt
fra Guderne selv!

I overensstemmelse med traditionen i den islandske historiografi i form af Skjoldungesagaen (ca. 1180-1200) og den islandske krønikeskriver Snorri Sturluson (1179-1241) fremstiller digtet den danske sagnkonge Skjold som værende søn af krigsguden Odin (strofe et). Brynjúlfsson understreger endvidere, at kong Christian 9. og dermed det nye glücksborgske kongehus på den danske trone genealogisk kan føres tilbage til Gorm den Gamle (død ca. 958), Jelling-dynastiets grundlægger (strofe tre). Og Jelling-dynastiet, ”Jyde-Grammens Æt”, nedstammer dermed ifølge Brynjúlfsson fra asernes overhoved i den nordiske mytologi via den ældste danske kongeslægt, Skjoldungerne (strofe otte). Med sit historiske besøg på Island har kong Christian 9. ifølge digtet indskrevet sit navn blandt de største konger blandt Skjoldungerne, Harald Hildetand og Frode Fredegod, og tilmed overgået Knytlingerne (strofe fem). Knytlingerne er betegnelsen for den danske kongeslægt fra 900-tallet og frem til 1187, og disse danske monarkers liv og levned er skildret i den islandske Knytlingesaga fra anden halvdel af 1200-tallet. Kong Christian 9. har tilmed som ”Europas svigerfar” overgået sin slægtning Knud 1. den Stores (1018-35) Nordsøimperium ved dynastisk at underlægge sig England såvel som Grækenland og ”Garderige”, dvs. Rusland (strofe syv), qua sine børns dynastiske giftermål og kongevalg. Gardariget var den norrøne betegnelse i middelalderen for Kiev-riget (Rus), som var en løs føderation af østslaviske og finske folk i perioden 882-1240. Kong Christian 9. gav i forbindelse med sit besøg på sagaøen en fri forfatning for Island (strofe to og fire). Som Islands nye konstitutionelle monark var kongen tro mod de politiske traditioner, der var indbyggede i arven fra den islandske fristat, som i perioden 930-1262 var uantastet af indgriben fra både den danske og norske kongemagt i vikingetiden og den tidlige middelalder. Det hellige bjerg på Tingvallasletten, hvor Altinget mødtes første gang i 930,

Lovbjerget (Lögberg), folkets helligdom, blev aldrig krænket. Selv kong Harald 1. Blåtand (ca. 958-87) måtte give op over for ”Bjergvætterne” (strofe seks). Ifølge Snorri Sturlusons norske kongesga *Heimskringla* (ca. 1220) søgte Harald Blåtand at hævne sig mod islændingene, da det var en lov på Island, at der skulle digtes et haddigt om den danske konge for hver næse, der var i landet. Kongen drog derfor i form af en hval til vulkanøen, hvor han foruden en drage, flere store og små fugle, en grif, giftige slanger, insekter og firben blev mødt af landkæmper i bjergene og bakkerne. Kong Harald fortrak til Danmark, Linder og Haggson: *Heimskringla*, kap. 36 og 37. I 1874 fik det islandske parlament Altinget en begrænset lovgivende magt med udstedelsen af landets første forfatning. Ved at skænke islændingene deres første konstitution og genoprette landets parlamentariske styre havde Christian 9. ifølge Brynjúlfssons digt formået at regere i samklang med en lang historisk tradition med rødder tilbage til sagatiden og de egalitære og demokratiske idealer fra fristatstiden, der var et væsentligt element i den islandske nationale identitet. Samlet set udtrykker digtet således en dynastisk, historisk, national og politisk legitimering af det danske styre på Island under kong Christian 9., som med sit besøg i 1874 havde mægtet at reetablere det gamle forhold mellem monarkiet og folket som Islands sagakonge. En sand nordisk folkekonge, der blot havde status af *primus inter pares*, den første blandt ligemænd.

Det Danske Rige, der består af Danmark, Færøerne og Grønland, har i dag reelt karakter af en blanding af en personalunion og en føderation. Med den gradvise udvidelse af Færøernes og Grønlands hjemmestyre fra hhv. 1948 og 1979 og indførelsen af selvstyre i hhv. 2005 og 2009 og dermed en føderalisering af Det Danske Rige er det efterhånden rimeligt at tale om Færøerne og Grønland som faktiske reelle stater. Et afgørende skridt i denne udvikling var etableringen af en selvstændig færøsk statskirke i 2007. Færingernes statsoverhoved, den danske monark, er ikke den færøske folkekirkes overhoved. Den færøske folkekirke er underlagt landsstyret, og den til enhver tid siddende lagmand er den færøske kirkes overhoved. Det Danske Rige er stadig formelt en enhedsstat i form af kongeriget Danmark. Men om end ikke formelt, så de facto, er Færøerne og Grønland i dag i personalunion med Danmark, da det danske kongehus og den danske monark efterhånden er det eneste sammenbindende element i rigsfællesskabet. Fra anden halvdel af det 20. århundrede og frem til i dag har Det Danske Rige i lighed med Storbritannien, Spanien og Belgien bevæget sig i retning af konglomeratstaten som statstype. Det Danske Rige kan modsat Storbritannien, Spanien og Belgien ikke karakteriseres som en multinational statsdannelse, da færingerne og grønlænderne kun udgør en meget begrænset andel i forhold til den danske nation. Kongehuset i Danmark under kong Frederik 10. (2024-) forsøger at udgøre det samlende nationale holdepunkt i statsdannelsen. Et udtryk for Færøernes og Grønlands øgede selvbestemmelse i

rigsfællesskabet, var det, da kronprinseparret i 2011 gav deres to yngste børn, tvillingerne prins Vincent og prinsesse Josephine, grønlandske navne: Minik og Ivalo. Under sine besøg på Færøerne har dronning Margrethe 2. altid afsluttet sine officielle taler med et færøsk afsnit; dronningen taler ikke det færøske sprog, men kan udtale og læse færøsk, Hauge: 'Kongehuset og Færøerne', 38, 44, 57-58; Larsen: *De dybeste*, 189-231.

Christian 9. og Frederik 8. (1906-12) talte begge dansk med meget tydelig tysk accent. Christian 10. blev den første monark i det nye glücksborgske dynasti, som talte dansk uden tysk accent overhovedet. Han var den første monark siden kong Frederik 7., som var født ind i den danske kongefamilie, da både hans far og farfar blev født som prinser af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (i 1843) og - Beck (i 1818). Den svenske prinsesse Lovisa (Louise) (1851-1926) begyndte allerede i forlovelsestiden med den danske kronprins Frederik (8.) i vinteren 1868-69 at studere det danske sprog, litteratur, kultur og historie under ledelse af den norske digter og kunsthistoriker Lorentz Dietrichson (1834-1917). Endvidere blev det svenske Lovisa i vide kredse ændret til det danske Louise efter brylluppet. Giftermålet i 1869 var med til at styrke det glücksborgske dynasti, der med sin dansk-tyske oprindelse var stærkt kontroversielt i et Danmark præget af dansk-national vækkelse og skandinavisk orientering. Dertil kom, at skandinavismen ikke var afgået ved døden, efter at Danmark ikke havde fået støtte af Sverige-Norge i krigen mod Preussen og Østrig i 1864. I Treårskrigen (1848-50) deltog mange svenske og norske frivillige i den danske hær. Ved at knytte sig til skandinavismen inddæmmedes det skandinaviske alternativ til den glücksborgske tronfølge, og samtidig styrkedes det danske kongehus' nationale omdømme, Nansen: 'Frederik VIII', 13-20; Hansen: 'Kronprins Frederik', 15; Olden-Jørgensen: op.cit., 178-79; Bjørn: op.cit., 171-72; Heiberg (red.): *Danske*, 92; Wilkenschildt: *Kongelige bryllupper*, 110-31. Den nationalliberale og skandinavistiske politiker Carl Ploug (1813-94), redaktør på det nationalliberale dagblad *Fædrelandet* igennem 40 år (1841-81), skrev et hyldestdigt til det nyformælede danske kronprinsepar den 12. august 1869 i forbindelse med en fest i Rosenborg Have i anledning af det kongelige bryllup, Hennings og Hennings (udg.): op.cit., 123-24. Digtet var på fire strofer, og de tre sidste lød som følger:

Hil Dig! højbaarne Kongesøn,
Som valgte den, Din Attraa kaared,
Og gjætted Ønsket dog i Løn
Af Folkets Trang og Længsel baaret.
Stol kun paa dette Hjertelag,
Som med Din egen Villie mødtes;
Vil Du, saa skal det aldrig flyttes,

Saa skal vi paa hinanden støttes
I Kampen for vor fælles Sag.

Hil Dig! Du foraarsmilde Brud,
Linæa fin fra Fyrreskoven!
Tro ei, Du drog af Hjemmet ud,
Fordi Du seiled over Voven!
Der gror Du i Din Stammes Grund,
Af den Du Blomster nu skal skyde,
Dit Hjertes Duft skal Hjerter fryde,
Og seent engang Dit Navn skal lyde,
Som Ingeborgs i Folkets Mund.

Velkommen! høje Fyrstepar,
Ombrust af Folkestemmers Torden,
Som bærer Bud og bringer Svar
Fra Broderhjerter tro i Norden.
Og hør de samme Jubelraab,
Her, hvor I skulle bo og bygge!
I Eders Pagt, i Eders Lykke
Vi skimte over Nuets Skygge
Et lyst og lifligt Fremtidshaab.

Ploug fandt, at kronprins Frederik (8.) i sit valg af gemalinde havde tolket det danske folks følelser rigtigt, hvorved det nye danske kongehus af den glücksborgske linje med denne nordiske dynastiske forbindelse atter havde bragt sig i samklang med nationen (strofe to). Strofe tre tematiserede det historiske i denne dynastiske forbindelse, da den nye danske kronprinsesse, Lovisa (Louise), ville blive den første danske dronning fra det svenske kongehus siden middelalderen og kong Erik 6. Menved (1286-1319), hvis dronning var Ingeborg (ca. 1277-1319; dronning fra 1296-1319), født svensk prinsesse og datter af kong Magnus 3. Ladelås (1275-90). Kronprinsesse Lovisas (Louises) navn ville derfor lyde som ”Ingeborgs i Folkets Mund”. Det nye danske kongehus, som var udgået af helstatens dansk-tyske blandingskultur, var med denne dynastiske ægteskabsforbindelse således blevet forlenet med en national og historisk legitimering. I et andet digt af Carl Ploug til det danske kronprinsepar, skrevet i forbindelse med studenternes fakkeltog den 9. september 1869 i anledning af formælingen, var denne legitimering mere eksplicit udfoldet, ibid., 125-26. Digtet var på fem strofer, og de fire sidste lød som følger:

I selv er jo unge, endnu er, som vort,
Haabet Jert Rige;
Om Bølgen end skummer, og Skyen staar sort,
I Solglands dens Fjeldtoppe stige.
Og Livet tegner sig stort og rigt
Som Heltesaga, som Kjærlighedsdigt.

Men gjemmes i Fremtiden nær eller fjern
Prøvelser tunge,
Da søg Eders Støtte og find Eders Værn
Hos os, der med Eder er unge.
Der voxer, o Fyrste, en frigjort Æt,
Før den til Kampen for Ære og Ret.

Og Du, som har bundet Din Skjæbne til hans,
Yndige Kvinde,
Din Lykke skal vorde Dit Folks og dets Lands,
Din Glæde, dets Hjerter at vinde.
En Fredens Fylgie i Slot og Vraa,
En stolt Valkyrie, naar Kampen maa staa!

Vi hilse Jer begge, thi herligt og lyst
Varsel I bringe:
At Folkene længes til Brødrenes Bryst,
At Villiernes Samlyd vil klinge,
At vi skal hilse med Jubelkor
Det frie, det stærke og enige Nord!

For Ploug repræsenterede det nye danske tronfølgerpar den unge generation, der var vokset op med det konstitutionelle monarki i form af Junigrundloven af 1849 og i skyggen af krigen og nederlaget i 1864 (strofe to og tre). Dette nye frigjorte slægtled bør den danske konge, Christian 9., ifølge Ploug belave sig på, og desuden hjælpe i "Kampen for Ære og Ret" (strofe tre), hvilket er en reference til monarkens valgsprog, "Med Gud for Ære og Ret". Danmarks nye kronprinsesse Lovisa (Louise) blev beskrevet af Ploug som en fredens fylgie og en stolt valkyrie (strofe fire), hvilket refererede til den fælles nordiske kulturelle fortid i den nordiske mytologi og den før-kristne nordiske religion i den hedenske vikingetid. Den dynastiske forbindelse i 1869 var i stand til at forlige Christian 9. og det glücksborgske kongehus med århundredets demokratiske strømninger, herunder de skandinavistiske studenter, der skulle tegne fremtidens Danmark, som ville forme sig inden for rammerne af den nye danske nationalstat efter 1864. Den 26. september 1870 nedkom kronprinsesse Lovisa (Louise) med tronfølgerparrets første søn, prins Christian (10.) (1912-47). I anledning af den kongelige fødsel fremkom der et digt på fem strofer, der hyldede den nyfødte prins som fremtiden for det danske kongehus, ibid., 134-35. Digtet lød som følger:

Blytunge Uvejrsskyer Jorden dække,
Og Solens Lys i Mulmet svinder brat,
Mens hæse Ravne over Valen strække
De sorte Vinger i den mørke Nat.
Med Angst og lønlig Rædsel Verden seer
De tvende Ørne kjæmpe lig Giganter,

Kun Mørkets Fyrste raaber: Sejr! og ler,
Thi der er Ild og Rov og Blod paa alle Kanter.

Er end hos os ei Krigens Fakkel tændt,
Og lurer Fjenden ei ved vore Strande,
Saa har dog bitre Taarer Kinden brændt
Og skuffet Haab formørket Danmarks Pande.
Hvo hører nu Kanonens dumpe Brag
Og seer ei Helteblik i Døden lukkes,
Og maner ei med Gysen frem den Dag,
Da i Kartovens Drøn vort eget Livslys slukkes.

Og dog har Skytsets Tordenstemme sendt
Idag et Glædesbudskab vidt om Lande:
En Fyrstesøn er født, et Lys er tændt
Og der gaaer Jubel over Skov og Strande;
Selv Himlen har en Høitidsfakkel sat
Paa Nattefirmamentets dunkle Bue,
Thi stærke Nordlys har ved Midienat
Brændt høit mod Nord i stolt og majestætisk Lue.

Er det et Varsel? Skal igjennem Sky
Det gamle Nordens Stjerner atter blinke;
Skal gjennem Nutids Ragnarok i Gry
Et Gimle os med Lyst og Lykke vinke?
Det veed kun Een. Men Norden Fremtidshaab
Om Storhed gjennem Herskerslægtens Lykke
Har i Septembernatten faaet Daab,
Og der er lagt en Grund, som ingen Voldsmand rykke!

Vær hilset, Fyrstesøn! ved Bælt og Sund,
Du unge Skud af tvende ædle Stammer!
Hil være Dig! Med Hjerte og med Mund
Hver Dansk, som en af sine Dig annammer.
Bliv tro som han, hvem vi paa Hænder bar,
Bliv stærk som Egen i de danske Skove,
Bliv lykkelig som Knud og Valdemar –
Ja, bliv en nordisk Heltedrot paa Land og Vove!

Den anonyme digter skildrer i digtets første strofe den aktuelle Fransk-Tyske Krig (1870-71), som allerede i september 1870 reelt var afgjort til Preussens fordel (”Kun Mørkets Fyrste raaber: Sejr! og ler”). Den tyske sejr og det franske nederlag har i strofe to slukket de danske forhåbninger om en tilbageerobring af Slesvig (”skuffet Haab formørket Danmarks Pande”), mens krigen i sig selv har fremkaldt mindet om Den Dansk-Tyske Krig i 1864 og det efterfølgende bitre nederlag, da ”vort eget Livslys slukkes”. Fødslen af den danske prins midt i dette ragnarok fremmaner dog et fremtidshåb om et Gimle, et nyt Norden efter at kaosset har lagt sig (strofe tre og fire). I digtets

femte og sidste strofe beskrives den nyfødte prins Christian som resultatet af en nordisk dynastisk forbindelse mellem Sverige-Norge og Danmark (”Du unge Skud af tvende ædle Stammer!”), og dermed varslede Danmarks kommende konge en mulig fremtidig forening af Nordens lande (”bliv en nordisk Heltedrot paa Land og Vove!”). Digtets forfatter udtrykte afslutningsvis en forventning om, at den lille prins måtte blive som ham, som ”vi paa Hænder bar”, dvs. sagnkongen Skjold, der blev båret i land fra sit skib af danerne, og lykkelig som Knud og Valdemar, dvs. Valdemar 1. den Store (1157-82) og sønnerne Knud 6. (1182-1202) og Valdemar 2. Sejr (1202-41) fra den højtbesungne Valdemarstid i dansk historie (1157-1241). I overensstemmelse med den gammelnordiske tradition for fyrstedigte er den anonyme digter dus med den nyfødte prins Christian. I en portrætbog om Christian 10. hedder det,

at det danske Folk under de første Glycksborgere blev sig fuldt bevidst som et nordisk [kursiv i bogen] *Folk med stadig nøjere nordisk Tilknytning. Symbolet herpaa er det, at Kong Christian X er Dattersøn af Kong Carl XV, en af det svenske Kongehus' folkekæreste Monarker*, Stavnstrup: *Vor Konge*, 20.

Prins Christian (10.) ægtede den 26. april 1898 den tyske prinsesse Alexandrine af Mecklenburg-Schwerin (1879-1952), som formåede at overvinde den antityske stemning i den danske offentlighed efter krigen i 1864 ved hurtigt at lære dansk. I anledning af det kongelige giftermål blev der trykt et digt uden angivet forfatter med titlen ”Ved Prins Christian og Prinsesse Alexandrines Formæling”, Hennings og Hennings (udg.): op.cit., 209-10. Digtet, der bestod af fire strofer, lød som følger:

Kærlighed er et Spange rigt,
Der Hjerterne sammen binder;
Kærlighed er et dejligt Digt
Om Haab og duftende Minder;
Kjærligheden, sig selv ej nok,
Tindrer fra Himlen som Friggas Rok
Og Guld omkring Arnen spinder!

Danmarks Søn, paa Dit Bryllupstog
Højtidsdagen frembryder.
Tro mod vort Folk, vort Land, vort Sprog,
Fremtidens Haab Du betyder;
Arv Du tog fra en ædel Slægt;
Fredes vil i Din Varetægt

Fædrenes hjemlige Dyder!

Hilset være Du, favre Brud!
Kom Du til os over Vove,
Alle vi bringe Dig Velkomstbud
Og Kærlighed trofast Dig love;
Venligt som vi er dit Fremtidshjem,
Solen smiler fra Skyernes Bræm
Til Marker og Bøgeskove.

Vær da velsignet, Brudgom og Brud
Mens Bryllupsklokkerne klinge;
Hvad der vil times, det ved kun Gud,
Han tager Jer under sin Vinge!
Stormer det end paa Livets Elv,
Kjærlighed, Afglans af Herren selv,
Stormen dog mægter at tvinge.

Den anonyme digter understreger implicit i digtets anden strofe, at prins Christian (10.) var den første i den glücksborgske kongeslægt, som kunne tale dansk uden tysk accent. Desuden blev prinsen som monark den første siden kong Frederik 7., der var født ind i den danske kongefamilie. I tråd med den germanske tradition for fyrstedigte er den anonyme digter dus med det kongelige brudepar. Prinsesse Alexandrine blev i digtet budt hjertelig velkommen til sit nye fædreland (strofe tre), hvilket kan skyldes prinsessens slægtshistorie i forhold til Danmark. Prinsesse Alexandrines farfar, storhertug Friedrich Franz 2. af Mecklenburg-Schwerin (1842-83), tjente under Den Dansk-Tyske Krig i 1864 i staben hos den preussiske generalfeltmarskal Friedrich von Wrangel (1784-1877), da han havde afvist at lede en kommando i krigen mod Danmark, hvis konge, Christian 9., var en gammel personlig ven af storhertugen fra deres studietid i Bonn, Volz: *Großherzog Friedrich*, 37. Dronning Alexandrine lærte som ung tysk (sin fars slægt), russisk (sin mors slægt) foruden fransk og engelsk. Den dansk-islandske dronning lærte tillige islandsk, som hun demonstrerede under sine besøg i landet, der var i personalunion med Danmark i perioden 1918-44. Kronprins Frederiks (9.) gemalinde, den svenskfødte prinsessse Ingrid (1910-2000), lærte i løbet af få år efter sit giftermål i 1935 at mestre det danske sprog til fuldkommenhed uden svensk accent. Under den tyske besættelse af Danmark (1940-45) var kronprinsesse Ingrid sammen med sin svigermor, den tyskfødte dronning Alexandrine, de to ledende figurer i det danske kongehus i den moralske modstandskamp mod besættelsesmagten. Til stor forbitrelse for kronprinsessens farfar, den svenske kong Gustaf 5., Zeepvat: *The Other Anastasia*, 5; Wilkenschildt: *Kongelige bryllupper*, 132-72; Heiberg (red.): *Danske*, 95-98; Dronning Margrethe: 'Jeg vidste godt', 14-19.

De danske monarkers officielle titulatur indledes endnu i dag med "af Guds nåde", hvorved man i

det mindste på symbolsk plan har beholdt den religiøse legitimering for de danske regenter. I dag er det kun monarkerne i arvemonarkierne Danmark, Storbritannien, Nederlandene, Monaco, Spanien og Liechtenstein, som i deres officielle titulatur har bibeholdt titulaturen ”af Guds nåde”, der har rødder i middelalderens Europa, og som i de absolutistiske monarkier i hovedtræk fra 1600-tallet og indtil 1800-tallet fungerede som en decideret juridisk retsnorm. Officielt er den spanske monark ifølge forfatningen af 1978 blot ”konge af Spanien”, men samtidig viderefører forfatningen den spanske monarks gamle traditionelle titler, hvorfor den spanske konge i dag også kan kalde sig ”af Guds nåde Konge af Spanien”. Med Den Franske Revolution i 1789 blev forestillingen om folkesuverænitet inden for det politiske folkebegreb knæsat, hvilket bevirkede udformningen af en konstitutionel-demokratisk legitimitet i forholdet til den monarkiske statsform. På det symbolske og formelle plan afstedkom folkesuverænitetstanken ændringer i monarkernes titulaturer, hvor der i en række monarkier i det 18., 19. og 20. århundrede blev refereret til folket (nationaliteten) og i nogle tilfælde også konstitutionen, fx: Frankrig (1791-92, 1804-1814/15, 1830-48 og 1852-70), Belgien (1831-) og Grækenland (1863-1973). Af Europas nuværende ti arvemonarkier er det kun Danmark (og Færøerne), Norge, England, Liechtenstein og Monaco, som i dag har en officiel statsreligion, Kroll: ’Zwischen’, 353-74; Bradley: op.cit., 102-06; Cranmer: op.cit., 94-101; Martin: op.cit., 155-78. Historisk medførte Reformationen i 1500-tallet, at de protestantiske fyrster i Europa fik mulighed for at gøre sig til statskirkens overhoved. I dag er der et lovfæstet og grundlovsfæstet krav om statsoverhovedets konfessionelle tilknytning og dermed ingen fuldt implementeret sekularisering med en adskillelse af kirke og stat i Danmark, Norge, Sverige og Storbritannien. Ifølge den danske grundlov (1849ff.) skal kongen høre til den evangelisk-lutherske kirke (1953: § 6), der er ”den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten (1953: § 4). Der er uenighed om, hvorvidt den danske monark kan betegnes som formelt overhoved for den danske folkekirke, grundet den danske grundlovs relativt vage formuleringer. Men det danske statsoverhoved har ligeledes som konstitutionel monark uanset formel status ingen magtbeføjelser over kirken. Den norske Eidsvoll-forfatning fra 1814 foreskriver ligesom den danske konstitution statsoverhovedets religiøse tilhørsforhold (§ 4 i den nuværende grundlov). Efter 2012 har Norge ikke længere nogen statsreligion defineret i forfatningen, men den evangelisk-lutherske kirke er på grundlag af forfatningen reelt fortsat Norges statskirke og understøttes som sådan af staten (§ 16). Fra 2012 er den norske monark ikke længere overhoved for Den Norske Kirke, men jævnfør paragraf 4 skal monarken fortsat tilhøre den evangelisk-lutherske religion. Denne paragraf blev beholdt, angiveligt efter pres fra kong Harald 5. I år 2000 ophørte den svenske kirke som statskirke i forbindelse med vedtagelsen af en ny kirkelov. Sverige blev denne ændring officielt en sekulær stat. Den svenske

stat har dog fortsat en særlig relation til den svenske kirke, eksempelvis reguleres visse dele af kirkens virke igennem en særlov. Medlemmerne af kongehuset bør fortsat være medlemmer af den svenske kirke, jf. successionsordningen fra 1810 (paragraf 4 i 1980-udgaven refererer fortsat til paragraf 2 i den svenske forfatning fra 1809, der blev afløst af den nuværende grundlov i 1975, som fastslår kongens tilhørsforhold til den svenske lutheranske kirke), for at beholde deres arveret. Den britiske monark er i dag i henhold til love fra 1534 og 1558 overhoved for den anglikanske Church of England (fra 1534), som siden 1921 har været den eneste britiske statskirke i Storbritannien. Med Den Walisiske Kirkelov fra 1914 (trådte i kraft i 1920) etableredes en uafhængig kirke i Wales, Church in Wales, uafhængig af Church of England. En folkeafstemning i 19 sogne i grænseområdet mellem England og Wales i 1915-16 fastlagde grænsen mellem de to britiske kirker. Den irske kirke, Church of Ireland, blev i forbindelse med Reformationen grundlagt som en anglikansk statskirke i 1536. Med Unionslovene af år 1800 blev den irske kirke indlemmet i Church of England i den forenede engelsk-irske kirke. Fra 1801 var den irske kirke repræsenteret i Overhuset. Den protestantiske irske kirke havde sit absolutte geografiske tyngdepunkt i Nordirland. Med Den Irske Kirkelov af 1869 (trådte i kraft i 1871) ophørte den irske kirke som statskirke og blev uafhængig af den britiske stat, hvorved kirkens repræsentation i House of Lords tillige ophørte. Den skotske kirke, Church of Scotland, grundlagt som en presbyteriansk (calvinistisk) kirke i 1560, er ifølge en lov fra 1921 en nationalkirke (folkekirke), ikke en statskirke som den anglikanske Church of England (fra 1534), og den er fuldstændig uafhængig af den britiske stat i åndelige anliggender. Fra 1921 er Church of Scotland således ikke længere en statskirke, men en folkekirke. Siden 1689 har den skotske kirke været delt i to trossamfund: Church of Scotland og Den Skotske Episkopalkirke, som er den anglikanske kirke i Skotland. Ved tronbestigelsen skal den britiske monark i overensstemmelse med den lovfæstede kroningsed fra 1688 og 1910 aflægge en ed, hvor monarken lover at være en trofast protestant, som vil opretholde Church of England. Ifølge tronfølgeloven af 1701 er de arveberettigede til den britiske trone begrænset til dem, der ikke fra fødsel eller via giftermål er romersk-katolske, eller indtil 2015 havde giftet sgi med en romersk-katolik, Bjørn: op.cit., 78-84; lovdata.no. 'The Constitution of the Kingdom'; Larsen: 'Den norske konge'; svenskakyrkan.se. 'Svenska kyrkans historia'; lagen.nu. 'Successionsordning'; Hazell: 'Monarchy in the Constitutional', 14.

Religionsfriheden er således ved lov fortsat ikkeeksisterende for den britiske monark og de skandinaviske monarker, skønt Norge og Sverige med forskellig vægt ved forfatningsændring og ny lovgivning har søgt at adskille kirken fra staten. Den svenske successionsordning er i dag en af i alt fire love, der tilsammen udgør den samlede svenske forfatning. Storbritannien har modsat de tre

skandinaviske lande ikke nogen samlet, nedskrevet forfatning. Den romersk-katolske kirke er en international organisation, hvorfor man i katolske stater ikke har haft en statskirke med bestemmelse om, at statsoverhovedet skal tilhøre denne kirke, men derimod som oftest en statsreligion, hvor katolicismen i forfatningen nævnes som statens officielle religion. Af de fem nuværende katolske arvemonarkier i Europa, Belgien, Spanien, Luxembourg, Liechtenstein og Monaco, er det kun de to sidstnævnte, der har en statsreligion, fastlagt i deres respektive forfatninger, men som katolske monarkier instituerer konstitutionerne ikke nogen statskirke, constituteproject.org. 'Liechtenstein's Constitution', 'Monaco's Constitution'.

Den danske grundlov (1849ff.) fastslår, at kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke (1953: § 6). Ægteskabet i 1885 mellem den evangelisk-lutherske danske prins Valdemar (1858-1939) og den romersk-katolske franske prinsesse Marie af Orléans (1865-1909) var højst usædvanligt i samtiden. I forbindelse med giftermålet indgik man en salomonisk aftale med den katolske kirke om, at sønner i ægteskabet skulle være lutheranere og døtre katolikker. På daværende tidspunkt havde kun mænd arveret til den danske trone, jf. tronfølgeloven af 1853, Møller: *Dynastiet*, 260.

Enevælden i Danmark fra 1661 blev reguleret i Kongeloven fra 1665, som også gjaldt for kongeriget Norge. En absolutistisk forfatning var nærmest enestående i en europæisk kontekst. Kongeloven indskrænkede kun kongens magt så vidt, at han forpligtede sig til ikke at opgive enevælden, til at være evangelisk-luthersk og til at holde riget udelt. Det enevældige styre blev afskaffet i Danmark i 1848 og erstattet af Junigrundloven af 1849, som gennemgik revisioner i 1866, 1915, 1920 og 1953. 1915-grundloven fastslog bl.a., at fremtidige grundlovsændringer skulle vedtages ved en folkeafstemning. 1920-ændringen af grundloven, som fandt sted på baggrund af Genforeningen, blev således vedtaget ved en folkeafstemning i september 1920. 1920-ændringen fastslog som noget nyt, at kongen (dvs. regeringen) ikke kunne erklære krig, slutte fred eller indgå internationale aftaler uden parlamentets samtykke (§ 18). Junigrundloven af 1849 var inspireret af den norske Eidsvoll-forfatning fra 1814 og den belgiske forfatning fra 1831. Christian 8. (1839-48), den tidligere norske kong Christian Frederik i 1814, havde umiddelbart skuffet de danske nationalliberales forventninger til den danske enevældes afskaffelse og etableringen af en fri forfatning for kongeriget Danmark. Kongen havde på dog sit dødsleje anbefalet sin søn og efterfølger, Frederik 7. (1848-63), at indføre en ny, konstitutionel forfatning; et ønske, som monarken efterkom. Kongeloven var også en tronfølgelov, og dens tronfølgebestemmelser blev erstattet af tronfølgeloven af 1853. Siden helstatsforfatningen af 1855 har den danske forfatning fastslået, at bestemmelser angående regeringens førelse i tilfælde af kongens umyndighed, sygdom

eller fraværelse fastsættes ved lov (1953: § 9). De europæiske forfatninger i de konstitutionelle monarkier indeholder almindeligvis bestemmelser om et regentskab i tilfælde af at monarken er umyndig, fraværende eller ude af stand til at regere, fx ved sygdom. Oftest har forfatningen fastslået, at regentskabets virke skal fastlægges i en speciallov, fx de græske forfatninger fra 1864, 1911 og 1952. I Danmark blev en sådan lov en realitet i 1871. Hvis monarken er syg eller rejser udenlands overdrages regeringen i henhold til § 1 i lov nr. 25 af 11.2.1871 om regeringens førelse i tilfælde af kongens umyndighed, sygdom eller fraværelse til tronfølgeren som regent eller til en rigsforstander. Rigsforstanderen skal enten være en myndig og til tronen arveberettiget prins (fra 1953 tillige prinsesse) eller en fuldmyndig mand (fra 1953 kvinde), der har dansk indfødsret, og som hører til den evangelisk-lutherske kirke. Hvis monarken ikke er i stand til selv at indsætte en regent eller en rigsforstander, og hvis tronfølgeren er umyndig, skal Rigsdagen (fra 1953 Folketinget) udnævne en rigsforstander. Da dronning Ingrid den 7. juni 1972 underskrev den erklæring, der gjorde det muligt for hende at være rigsforstander, var det første gang under folkestyret, at en rigsforstander blev hentet uden for kredsen af tronarvinger, uanset at der siden 1871 havde været lovhjemmel for det. I Storbritannien blev den første generelle lov om et eventuelt regentskab, Regency Act, udstedt i 1937. Regenten skulle være over 21 år, britisk statsborger med bopæl i Storbritannien og en del af arvefølgen i overensstemmelse med tronfølgeloven af 1701. Regency Act af 1937 er siden blevet modificeret af Regency Acts i 1943 og 1953, Bjørn: op.cit., 48-60; Himmelstrup og Møller (udg.): *Danske Forfatningslove*, 142; mjp.univ-perp.fr. 'Gréce - Constitution du 16/28'; hoelseth.com. 'The Greek Constitution'; Wilkenschildt: *Kongeligt*, 251, 192-93; retsinformation.dk. 'Lov om Regjeringens'; legislation.gov.uk. 'Regency Act 1937'.

Under det glücksborgske dynasti fra 1863 var de danske monarkers officielle titulatur: "af Guds nåde Konge til Danmark, de Venders (fra 1185) og Goters (fra 1361), Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenborg". I forbindelse med tronskiftet i 1972 valgte dronning Margrethe 2. at slette alle disse historiske og dynastiske titler af den officielle titulatur, der fra 1972 lyder: "af Guds nåde Danmarks Dronning/Konge". Dette skifte blev begrundet med, at den nye kognatiske tronfølgelov af 1953 ikke kunne gælde for de tyske hertugdømmer, hvorfor disses symboler også blev udeladt af det kongelige våben (det store rigsvåben) undtagen Slesvigs to løver og de oldenborgske bjælker. Forestillingen om monarkens ejendomsret til staten (patrimonialstaten), udtrykt i titulaturen "konge til" den pågældende stat, blev således officielt forladt i kongeriget Danmark i 1972 efter forbillede fra grundlæggelsen af det moderne norske kongehus i 1905, Dehn- Nielsen: *Margrethe 2.*, 51-52; Wilkenschildt: *Kongeligt*, 195-96; Scocozza: *Politikens bog om danske monarker*, 55.

De danske monarker er fra kong Hans (1481-1513, født i 1455) og frem til i dag alle født i kongeriget Danmark, med undtagelse af Frederik 1. (1523-33, født i 1471), Christian 3. (1534-59, født i 1503), Frederik 2. (1559-88, født i 1534), Frederik 3. (1648-70, født i 1609), Christian 5. (1670-99, født i 1646) og Christian 9. (1863-1906, født i 1818), der alle blev født i hertugdømmet Slesvig under den danske krone. Siden 1559 er alle danske monarker uden afbrydelse blevet gravlagt i Roskilde Domkirke. Med sine foreløbig 21 kongebegravelser og 18 dronningebegravelser, herunder dronning Margrete 1. (1387-96), er Roskilde Domkirke enestående i europæisk og global sammenhæng, Scocozza: op.cit., 111, 114, 120, 137, 145, 182, 119.

Under 2. verdenskrig (1939-45) var ti europæiske monarkier besat af Nazi-Tyskland: Danmark (1940-45), Norge (1940-45), Nederlandene (1940-45), Belgien (1940-45), Luxembourg (1940-45), Monaco (1943-44), Ungarn (1944-45), Albanien (1943-44), Grækenland (1941-44) og Jugoslavien (1941-45); de to sidstnævnte af flere Aksemagter samtidigt. Historien om de tyskbesatte monarkier under 2. verdenskrig omhandler i vidt omfang forholdet mellem de europæiske konge- og fyrstehuse og deres placering i relationen mellem deres nationale tilhørsforhold og dynastiske forbindelser. Christian 10. valgte ligesom den belgiske kong Leopold 3. (1934-51) at blive i landet under den tyske besættelse, men hvor det danske monarki gik styrket ud af den tyske besættelse, så skulle besættelsen af Belgien komme til at sætte det belgiske monarki på en voldsom og hidtil uset prøve. Under 2. verdenskrig overgav Leopold 3. sig til den tyske besættelsesmagt i 1940, imod sin regerings ønske. Belgien var derefter besat frem til 1945. I løbet af krigsårene dalede kongens popularitet støt, hvilket bl.a. kunne tilskrives hans nye, ikke-fyrstelige ægteskab i 1941, Struye: 'L'evolution du sentiment'. Ved befrielsen i 1944 overtog kongens bror, prins Carl (1903-83), greve af Flandern fra 1910, hvervet som regent i Belgien, da Leopold 3. af den folkelige opinion blev dømt uegnet til at regere pga. sin unationale og ukonstitutionelle optræden under den tyske besættelse. Allerede den 28. maj 1940, samme dag som Leopold 3. overgav den belgiske hær til den tyske besættelsesmagt, udtalte den belgiske premierminister, Hubert Pierlot (1883-1963, regeringsleder fra 1939-45), over fransk radio til den belgiske befolkning:

Passant outre à l'avis formel du gouvernement, le Roi vient d'ouvrir des négociations et de traiter avec l'ennemi. La Belgique sera frappée de stupeur, mais la faute d'un homme ne peut être imputée à la Nation entière. Notre armée n'a pas mérité le sort qui lui est fait. L'acte que nous déplorons est sans valeur légale et n'engage pas le pays. Aux termes de la Constitution que le Roi a juré d'observer, tous les pouvoirs émanent de la Nation et sont exercés de la manière prévue par la Constitution. Aucun acte du Roi ne peut avoir d'effet s'il n'est contresigné par un ministre. Ce

principe est absolu. Il est une règle fondamentale de nos institutions. Le Roi, rompant le lien qui l'unissait à son peuple, s'est placé sous le pouvoir de l'envahisseur. Dés lors, il n'est plus en situation de gouverner, car de toute évidence la fonction de chef d'État ne peut être exercée sous contrôle étranger, Secrétariat du Roi: *Livre Blanc*, 119-20.

Det kristendemokratiske illegale belgiske blad *La Libre Belgique* var i sin politiske orientering probritisk og støttede den belgiske eksilregering og kong Leopold 3. I anledning af etårsdagen for overgivelsen i 1940 skrev bladet i maj 1941 følgende om kongen ("L'Anniversaire du Crime"): *Notre Roi garde, dans l'épreuve, une dignité qui fait notre orgueil. Résistant à toutes les pressions, il s'est refusé, se refuse et se refusera à toute collaboration avec l'envahisseur*. Kongen var således fortsat i begyndelsen af krigen i visse kredse af det belgiske samfund et nationalt symbol i kampen mod tyskerne. Bladet *La Libre Belgique* udkom under den tyske besættelse i årene 1940-44, hvor kongen langsomt mistede sin opbakning i den belgiske befolkning. Van den Dungen, som var rektor for Det Frie Universitet i Bruxelles, skrev til kong Leopold den 25. juni 1945 om bekymringerne for alvorlige uroligheder i Vallonien: *Het is niet de vraag of de aantijgingen die tegen U werden ingebracht terecht zijn [maar dat…] U niet langer een symbool is voor de Belgisch eenheid* (*Spørgsmålet er ikke, om beskyldningerne mod Dem er berettigede [men at…] De ikke længere er et symbol på belgisk enhed*; min oversættelse), Velaers og Goethem: *Leopold III*, 955. En folkeafstemning i 1950 viste et flertal for Leopold 3.s tilbagevenden til den belgiske trone, flamlændere i nord var mestendels positive over for Leopold 3., vallonere i syd overvejende negative. På baggrund af folkeafstemningen vendte kongen tilbage i 1950 efter fem års eksil i Schweiz til et splittet kongerige. I kølvandet på Leopold 3.s hjemkomst udbrød der en generalstrejke, og kongen blev tvunget til at abdicere med virkning fra den 16. juli 1951, Hazell og Morris: 'Towards a New Theory', 270-71; Velaers og Goethem: op.cit.

Monarkiet blev yderligere cementeret som følge af den tyske besættelse i Danmark, Norge, Nederlandene og Luxembourg. Nære slægtninge til det græske, danske og nederlandske kongehus og Luxembourgs fyrstehus var i aktiv tysk militærtjeneste under krigen. Brødrene Ernst August, Georg Wilhelm og Christian Oscar af Hannover var i tysk militærtjeneste under krigen. Prinsernes søster, Frederika (1917-81), befandt sig i en national familiær konflikt som kronprinsesse i Grækenland som gemalinde til den græske kronprins Paul (1.) (1947-64). Dronning Frederika blev konstant bebrejdet sine tyske slægtsforbindelser i efterkrigstiden. Da hun uden sin gemal, som havde tyfusfeber, repræsenterede Grækenland i forbindelse med den britiske tronfølgers bryllup i 1947, bemærkede den forhenværende britiske premierminister Winston Churchill (1874-1965,

premierminister 1940-45 og 1951-55), at den tyske kejser Wilhelm 2. var hendes morfar. Dronning Frederika vedkendte sig slægtskabet, men understregede samtidig, at hun også var efterkommer af den britiske dronning Victoria (tipoldebarn), og at hendes far, prins Ernst August (1887-1953), hertug af Braunschweig (1913-18), ville have været konge af Storbritannien, hvis landet havde fulgt den saliske lov. Personalunionen mellem kongeriget Storbritannien og kongeriget Hannover opløstes i 1837, da dronning Victoria besteg den britiske trone, og hendes farbror Ernst August (1771-1851), dronning Frederikas tipoldefar, blev ny konge af Hannover (1837-51). Uagtet at prinsesse Frederika tilhørte en fyrsteslægt, Hannover-dynastiet, som historisk havde indtaget en stærk oppositionel position til den tyske samling under Preussen, var de nære dynastiske bånd til Hohenzollern-slægten tilstrækkeligt til at stemple dronning Frederika som tysker. Det blev endvidere bebrejdet dronning Frederika, at hun og kong Paul indbød dronningens bror og svigerinde prins Georg Wilhelm af Hannover (1915-2006) og prinsesse Sophie (1914-2001, født prinsesse af Grækenland og Danmark) og denne svigerindes to søstre og svogre til en række fester i det græske kongehus efter 2. verdenskrig, selvom at størstedelen af denne del af familien havde en nazistisk fortid. Under den tyske besættelse var den græsk-danske prinsesse Alice (1885-1969, født prinsesse af Battenberg), gemalinde til prins Andreas (1882-1944), sammen med prinsesse Helena (1882-1957, født storfyrstinde af Rusland), enke til prins Nikolaos (1872-1938), de eneste medlemmer af den græske kongefamilie, som forblev i Grækenland. Prinsesse Alices fætter den tyske prins Victor af Erbach-Schönberg (1880-1967) var fra 1936 og indtil Aksemagternes besættelse af Athen i 1941 Tysklands ambassadør i Grækenland. Til trods for at hendes fire døtre alle var blevet gift ind i tyske fyrstehuse, forholdt prinsesse Alice sig særdeles køligt til den tyske besættelsesmagt. Hendes eneste søn, prins Philip (1921-2021), gjorde tjeneste i den britiske flåde under krigen. Efter oberstkuppet i Grækenland i 1967 flyttede prinsesse Alice til Storbritannien, hvor hun både blev født og døde, Van der Kiste: *Kings of the Hellenes*, 177-78; Vickers: *Alice, Princess*, 292-311. Den danske dronning Alexandrine havde to nevøer i det mecklenburgske fyrstehus og tre af fire nevøer i det preussiske kongehus, som gjorde tjeneste i den tyske hær under 2. verdenskrig (fodnote 44). Dronning Alexandrine blev set som et dansk nationalt symbol under besættelsen, da hun aldrig havde identificeret sig som tysker med sin baggrund i Mecklenburg-Schwerin-dynastiet. Dronning Alexandrines svigerinde den danske prinsesse Helena (1888-1962, født prinsesse af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg) fraterniserede omvendt åbenlyst med værnemagtens officerer under besættelsen. Det var til stor sorg for prinsessens to sønner, prinserne Gorm (1919-91) og Oluf (1923-90), hvor førstnævnte sluttede sig til Den Danske Brigade i Sverige, og prinsessens næstældste datter, prinsesse Caroline-Mathilde (1912-95), der fra 1933 var gift med den danske

prins Knud (1900-76, tronfølger fra 1947-53 og arveprins fra 1953), dronning Alexandrines yngste søn. I 1942 søgte prinsesse Helena forgæves at overbevise sin svigersøn prins Knud om at tilskynde kong Christian 10. til at tillade nazistiske medlemmer i den danske regering. Den danske modstandsbevægelse kaldte prinsesse Helena det eneste medlem af det danske kongehus, som havde forrådt Danmark med sine tyske sympatier. Efter befrielsen landsforviste kong Christian 10. i 1945 sin nazivenlige svigerinde, som blev placeret i husarrest på Glücksborg Slot ved Flensborg. I februar 1947 fik hun lov at vende tilbage til Danmark og sin syge gemal, den danske prins Harald (1876-1949). Prinsesse Helena var via sin mor efterkommer af den i Danmark siden 1848 så forhadte augustenborgske hertugfamilie, og hendes mor var tilmed søster til kejser Wilhelm 2.s (1888-1918) gemalinde, Augusta Victoria (1858-1921). En af Helenas søstre, prinsesse Alexandra Victoria (1887-1957), var fra 1908-20 gift med en preussisk prins, August Wilhelm (1887-1949), Wilhelm 2.s søn, Dronning Margrethe: op.cit., 16-17; Pryser: *Kvinnliga*, 91-97; Jespersen: *Rytterkongen*, 45, 508. Prins Harald og prinsesse Helena havde fra 1937 to svigersønner, prins Christian af Schaumburg-Lippe (1898-1974) og grev Luitpold af Castell-Castell (1904-41), som deltog på tysk side i hhv. 1. og 2. verdenskrig. Grev Luitpold faldt i krigen i Bulgarien. Prins Christian var født i Sopron (Ödenburg) i Ungarn, da han tilhørte fyrstehuset Lippes såkaldte Náchod-linje i Bøhmen. Prins Harald og prinsesse Helena blev formælet den 28. april 1909 på slægtens stamsæde Glücksborg Slot ved Flensborg Fjord. Parret var halvfætter og halvkusine, deres farfædre var brødre. Det nationalkonservative dagblad *Nationaltidende* beskrev i sin bryllupsreportage Glücksborg Slot som et slot, *til hvilket der os Danske knytter sig saa mange Minder* (*Nationaltidende* 28.4.1909, ”Bryllupet paa Lyksborg Slot”). Om prinsesse Helena udtrykte dagbladet et ønske om, at hun *hurtigt maa føle sig hjemme i et Folk, der omfatter sit Kongehus med Kærlighed og Ærbødighed*, ibid. Dagbladet betragtede således den dynastiske forbindelse i 1909 som en historisk alliance inden for det glücksborgske dynasti mellem det danske kongehus og den tyske hertuglinje, hvis indbyrdes forhold havde været belastet siden de to slesvigske krige 1848-50 og 1864. I den dansksindede befolkning i det tyske Nordslesvig var der dog ikke udelt tilfredshed med giftermålet i det danske kongehus. Den dansksprogede avis *Hejmdal* i Aabenraa, som fra 1893 var under ledelse af den fremtrædende sønderjyske politiker H.P. Hanssen (1862-1936), beskrev Glücksborg Slot som et gammelt dansk slot, og den glücksborgske hertugslægt fik følgende skudsmål: *Som Bopæl for en Hertugslægt, der efter Evne bidrog sin Part til at paatrykke den Folkestamme, den levede iblandt, et fremmed, tysk Præg, er det ingenlunde helt igennem lyse Minder, der for os knytter sig til dette Slot* (*Hejmdal* 28.4.1909, ”Bryllupet paa Lyksborg”). Ingen dansk konge havde besøgt Glücksborg Slot siden kong Frederik 7.s død på slottet den 15. november

1863, og man understregede i artiklen, at kong Frederik 8. ikke deltog i sin søns bryllup. Prinsesse Helenas far, hertug Friedrich Ferdinand af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1855-1934, hertug fra 1885 og fra 1931 hertug af Slesvig-Holsten som Huset Oldenborgs overhoved), havde haft en officerskarriere i den preussiske hær, og han var fra 1894 arveligt medlem af den preussiske landdags overhus (Herrenhaus). I forbindelse med Genforeningen i 1920 søgte prinsesse Helena at hjælpe sin morbror hertug Ernst Günther af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1863-1921, hertug af Slesvig-Holsten fra 1880) med at beholde slottene i Augustenborg, Sønderborg og Gråsten, hvilket vakte svogeren kong Christian 10.s vrede. Hertugen havde i 1885 fået overdraget brugsretten til slottene i Sønderborg og Augustenborg af den preussiske stat. Udgangen på sagen blev, at hertugen i 1921 solgte de tre slotte til den danske stat mod en erstatningssum på fem millioner danske kroner, Jespersen: *Rytterkongen*, 145-47. Hertug Ernst Günther døde umiddelbart efter, i februar 1921. Den dansksprogede avis *Flensborg Avis* i Tyskland i Sydslesvig bragte en nekrolog over den augustenborgske hertug, der betegnedes som en *fuldkommen Prøjser*, der ved enhver lejlighed som medlem af landdagens overhus (Herrenhaus) støttede *Tvangspolitikken og Forfølgelsen mod den danske Befolkning i hans Slægts Fædreland* (*Flensborg Avis* 23.2.1921, ”Hertug Ernst Gynther død”). Den augustenborgske hertugslægt havde ifølge dagbladet sine rødder i Danmark, og ifølge avisen havde fyrsteslægten optrådt som et rendyrket tysk fyrstehus under de to slesvigske krige og i perioden efter 1864 i den tyske tid i Nordslesvig (Sønderjylland). Augustenborgerne var i midten af 1800-tallet, hvor spørgsmålet om den danske tronfølge efter den barnløse kong Frederik 7. var højaktuel, genealogisk set den mest danske af hertugslægterne i Slesvig og Holsten, men den nationale og politiske udvikling førte hertugslægten over i den tyske, slesvig-holstenske lejr i årene op imod udbruddet af Treårskrigen i 1848. Kompleksiteten øges yderligere af den britiske linje inden for den augustenborgske slægt, der etableredes med prins Christians (1831-1917) giftermål i 1866 med den britiske prinsesse Helena (1846-1923), dronning Victorias (1837-1901) tredjeældste datter. Parrets fire børn blev alle født i Storbritannien. Den ældste søn, prins Christian Victor af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1867-1900), tjente som officer i den britiske hær og deltog i Boerkrigen (1899-1902) i Sydafrika, hvor han han døde af malaria. Den yngste søn, hertug Albert af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1869-1931, hertug af Slesvig-Holsten fra 1921), tjente i den preussiske hær. Den territoriale designation af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg slettedes for prinsesserne Helena Victoria (1870-1948) og Marie Louise (1872-1956) i 1917.

I den nekrolog, som det kommunistiske dagblad *Land og Folk* bragte over kong Christian 10. den 21. april 1947, blev det fremhævet, at kongen efter befrielsen den 5. maj 1945 personligt *rensede ud*

i sit eget Hus, hvilket *burde have tjent som Rettesnor for Udrensningen i Danmark*, danmarkshistorien.lex.dk. ’Nekrolog over Christian’. Udrensningen i kongens eget hus var en slet skjult hentydning til prinsesse Helenas landsforvisning i maj 1945. *Land og Folk* begyndte som en illegal avis under besættelsen i 1941, og avisens nekrolog repræsenterede således også modstandsbevægelsens syn på den afdøde monark, som med sin optræden under besættelsen havde fastslået monarkiet som et ukrænkeligt nationalt samlingssymbol.

Prins Aschwin af Lippe-Biesterfeld (1914-88), svoger til Nederlandenes tronfølger, Juliana, forrettede ligeledes tjeneste på tysk side i verdenskrigen. Han deltog i felttoget i Vesteuropa i 1940 mod Nederlandene, Belgien, Luxembourg og Frankrig. I løbet af krigen vendte han sig dog imod Nazi-Tyskland, hvorfor han blev afskediget fra den tyske hær under krigen. Prins Bernhard af Lippe-Biesterfeld, gemal til den nederlandske tronfølger, slog dog hånden af sin bror og vedkendte sig fuldt ud Nederlandenes sag under 2. verdenskrig og den tyske besættelse, hvor han bl.a. var i aktiv kamp som Wing Commander (RAF) og øverstkommanderende for de nederlandske hærstyrker. Prins Aschwin blev dog taget til nåde igen af det nederlandske kongehus i 1960’erne, og i 1969 var han blandt de fem faddere til prins Constantijn af Nederlandene (1969-), dronning Beatrix og prins Claus’ yngste søn, Zijl: *Bernhard, een.* På trods af disse belastende familiære forbindelser blev prins Bernhard under krigen anerkendt i offentligheden for sin militære indsats i forsvaret af Nederlandene. På prinsens 30-års fødselsdag den 29. juni 1941 blev der trykt et illegalt og anonymt digt, der hyldede prinsen for hans utvetydigt nationale stillingtagen under krigen, wo2-hoekschewaard.nl. ’Pamfletten’; min danske oversættelse.

Zooals men Voratin en Prinses roede bezong,
Zoo willen wij U thans bezingen.
Al dreigt ons de vijand met straffen zoo streng,
Hij kan onze geest toch niet dwingen.
Het wil en het moet en het zal toch geuit,

Hetgeen onze geest blijft bezielen:
’t Oranjehuis was en blijft altijd ons lief,
Wij zullen voor Hitler nooit knielen.
Het Huis van Oranje bleef Nederland trouw,
’t Heeft ons een rij helden gegeven.

Som folk sang om fyrster og prinsesser,
Så vil vi nu synge om Dem.
Selvom fjenden truer os med hård straf,
Kan han ikke tvinge vores ånd.
Viljen vil og den skal og den kommer alligevel til udtryk,

Hvilket fortsætter med at inspirere vores ånd:
Oranjehuset var og vil altid være vores kære,
Vil vil aldrig knæle foran Hitler.
Oranjehuset forblev loyalt over for Nederlandene
Og har givet os en række helte.

Die wisten van wijken en wankelen nooit,	De vidste intet om at give efter og vaklede aldrig,
Hun lijfspreuk was: winnen of sneven.	Deres motto var: vind eller dø.
En Gij die geen Prins van Oranje toch zijt,	Og du, der ikke er Prins af Oranje,
Gij streed als een held, een Oranje gelijk,	Du kæmpede som en helt, som en Oranje,
Tegen Hitler zijn heidensche horden.	Mod Hitlers hedenske horder.
Alreeds bij Uw komst in Uw nieuw Vaderland	Allerede ved Deres ankomst til Deres nye Fædreland
Was blijdschap in ´t hart onzer menschen.	Var der glæde i vores folks hjerter.
Het volk vond U daadlijk ’éen jovele vent’’	Folk troede faktisk, De var ’en jovial fyr’’
De vreugd kende schier geene grenzen.	Glæden kendte næsten ingen grænser.
En steeds werd de band die ons bind weer versterkt,	Og det bånd, der binder os, blev altid styrket,
’t Zij in droefheld of blijder gebeuren.	Uanset om det skete på en trist eller gladere måde.
En de oorlog die zoovele banden verbrak,	Og krigen, der brød så mange bånd,
Kon die band ook onmogelijk doen scheuren.	Kunne umuligt heller ikke rive det bånd i stykker.
Gehoond door den vijand, belastert, bespot,	Foragtet af fjenden, bagtalt, hånet,
’t Kan U in ons oog toch niet schenden.	Det kan ikke skade Dem i vores øjne.
Gij blijft onze Prins en wij wachten U hier,	Du forbliver vores prins, og vi venter på Dem her,
Tot het oorlogsgeweld weer zal enden.	Indtil krigens vold ophører igen.
Wij bidden U toe, nu gedenkend de dag,	Vi beder til Dem, nu mindes dagen,
Waarop God U vermeerdert Uw jaren,	Hvorpå Gud forøger Deres år,
’t Moment van terugkomst, het schoonst ook voor U,	Tilbagekomstens øjeblik, det smukkeste også for Dem,
Waarop wij hier hopend ook staren.	Som vi også stirrer på her i håb.
Dan zal Neerland juichen, dan klinkt het zoo blij	Så vil Nederlandene juble, det vil lyde så glad
Uit millioenen van monden.	Fra millioner af munde.
Een donderend gejuien, nog nooit zoo gehoord,	Et tordnende råb, aldrig hørt før,
Dat dreunt tot Berlijn en tot Londen.	Det går hele vejen til Berlin og London.

Digtet har karakter af et kampdigt, hvor der manes til modstand mod Hitler og hans hedenske horder. Oranje-Nassau-dynastiet hyldes som et dynasti, der historisk altid har kæmpet heroisk for Nederlandenes sag og frembragt mange nationale helte. Uagtet at prins Bernhard ikke fra fødslen tilhørte Oranje-dynastiet, har han ifølge den anonyme amatørdigter under krigen kæmpet som en sand Oranje-helt, hvor det gælder liv eller død. Afslutningen på digtet ser frem til prinsens hjemkomst til Nederlandene, hvor han vil blive hyldet med en jubel, der ville kunne høres til såvel Berlin som London. I digtet er den anonyme digter både Des og dus med den kommende prinsgemal, hvilket også symbolsk gør ham til en naturlig bestanddel af den nederlandske nation.

Under krigen opholdt den eksilerede nederlandske kongefamilie sig dels i eksil i Canada, hvor tronfølgerfamilien undtagen prins Bernhard boede, dels i Storbritannien, hvor dronning Wilhelmina

og prins Bernhard holdt til. Til den lille prinsesse Beatrix' treårsfødselsdag den 31. januar 1941 blev der trykt følgende illegale digt om den kommende nederlandske monark (min danske oversættelse), ibid.

Beatrixje, zonnekindje,
Met je onbezorgde lach
En je sluike blonde haartjes,
'k Wou, dat ik je even zag.
Och, als war ´t maar op een foto
Zooals vroeger in de krant,
Toen j eje verjaardag vierde
In ons vrije Nederland.
Drie jaar is 't al weer geleden
Dat jij op de wereld kwam,
En bij de echte Nederlanders
O, zoo 'n groote plaats innam.
En nu vier je je verjaardag
Ginds op verre vreemde grond;
Ach, jij weet nog niet, Prinsesje,
Hoe ons landje werd gewond.
Hoe daar vreemde mannen kwamen,
Hoe je daarna vluchten moest,
Hoe er in die schooner Meimaand
Zooveel steden zijn verwoest.
Hoeveel dappers soldaten
Vochten op het veld van eer.
Van de strijd voor Hollands Vrijheid
Keerden velen, nimmer weer,
Beatrixje, in veel kamers
Hangen fototjes van jou,
Want de ware Nederlander
Blijft Oranje altijd trouw.
En de echte Nederlander
Hoopt, dat hij 't beleven mag
Dat er binnenkort zal wap'ren
Onze rood-wit-blauwe vlag.
Dat daar op Soestdijks paleis weer
Fier d' Oranjewimpel staat
En jij met je klein Ireentje
Lachend door de tuinen gaat.
Dat jij met je lieve ouders
Weer door, Hollands straten rijdt
Die als 't ware zijn bedolven
Onder ´n fleurig bloemtapijt.

Beatrix, solbarn,
Med dit ubekymrede smil
Og dit glatte blonde hår,
'Jeg ville ønske, jeg kunne se dig et øjeblik.
Åh, hvis bare på et billede,
Som det plejede at være i avisen,
Da du fejrede din fødselsdag
I vores frie Nederlandene.
Det er allerede tre år siden
At du kom til verden,
Og med de rigtige nederlændere
Åh, at det indtog sådan en stor plads.
Og nu fejrer du din fødselsdag
Yder på fjern fremmed grund;
Åh, du ved ikke endnu, prinsesse,
Hvordan vores lille land blev såret.
Hvor fremmede mænd kom der,
Hvordan du måtte flygte bagefter,
I den smukke maj måned
Hvor mange byer blev ødelagt.
Hvor mange modige soldater
Kæmpede på æresmarken.
Fra kampen for nederlandsk frihed
Mange vendte tilbage, aldrig mere,
Beatrix, i mange rum,
Hænger billeder af dig,
Fordi den sande nederlænder
Altid forbliver tro mod Oranje.
Og den ægte nederlænder
Håber han kan opleve det
At det snart vil ske
Vores rød-hvid-blå flag.
At der igen på Soestdijks palads
Stolt vejer Oranjevimplen
Og dig med din lille Irene
Griner gennem haven.
At du med dine kære forældre
Igen går gennem nederlandske gader,
Der ligesom er begravet
Under et farverigt blomstertæppe.

Dat je Oma weer zal spreken	At din bedstemor vil tale igen
In een vrije ridderzaal	I en fri riddersal
Tot een onafhankelijk Holland	Til et selvstændigt Nederlandene
In de Nederlandsche taal.	På det nederlandske sprog.
Beatrixje, klein Prinsesje,	Beatrix, lille prinsesse,
Eens zal tklinken over zee:	En dag lyder det over havet:
Hollands Leeuw is weer verrezen,	Den hollandske løve har rejst sig op igen,
Want het blijft: Je Maintiendrai.	For den er tilbage: Je Maintiendrai.

Den anonyme digter mindes med vemod dengang, prinsesse Beatrix, hele nationens solstråle, kunne fejre sin fødselsdag i et frit Nederlandene, som blev besat af Nazityskland i maj 1940. Dernæst udtrykker fødselsdagsdigtet en forhåbning om, at prinsessen atter vil komme til at fejre sin fødselsdag hjemme i sit fædreland og ikke på fremmed grund (Canada). Digtet understreger tillige Oranje-dynastiets betydning, da enhver ægte nederlander altid forbliver tro mod Oranje-Nassau-dynastiet og håber, at det nederlandske rød-hvide-blå flag snart atter vil vaje i Nederlandene. Digteren gengiver endvidere nederlændernes forhåbning om atter at høre latter fra prinsesse Beatrix og søsteren Irene i haven ved Soestdijk Slot, hvor de to prinsesser kom til verden, og som var den nederlandske tronfølgerfamilies residens. Når Nederlandene er frit, vil prinsessernes bedstemor dronning Wilhelmina tale i en fri riddersal. Den hollandske løve vil genopstå med valgsproget ”Je Maintiendrai” (”Jeg vil fastholde”), som siden 1815 har været Nederlandenes valgsprog, der også optræder i kongerigets rigsvåben. Digterens henvisning til dette valgsprog binder den nederlandske statsdannelse sammen med Oranje-dynastiets historie, eftersom mottoet første gang blev anvendt af selveste Vilhelm den Tavse (1533-84), ”Fædrelandets fader”.

Under den tyske besættelse blev der tegnet blomsterbuketter med skjulte portrætter af kongefamiliens medlemmer, blandt andre af den nederlandske maler, tegner og glarmester Johan Hendrik Sikemeier (1877-1958). Tegningerne blev trykt og distribueret ulovligt i det besatte Nederlandene. Sikemeier tegnede en buket med skjulte portrætter af dronning Wilhelmina, prinsesse Juliana, prins Bernhard, prinsesse Beatrix og prinsesse Irene. Tegningen bærer inskriptionen: ”De skjulte appelsiner (en symbolsk reference til Oranje-dynastiet), der har svært ved at gemme sig”. Til tegningen var der vedhæftet et digt med titlen ”Uit het oog, in het hart” (”Ude af syne, i tankerne”), Spliethoff: ’Boeketten’; min danske oversættelse.

Zij, Moeder van haar Volk,	Hun, sit folks moder,
Moest, uit haar land verdreven,	Måtte fordrives fra sit land,

In bangen oorlogstijd Op vreemden bodem leven.	I frygtsomme krigstider Bor på fremmed jord.
Maar ’t Koninklijk Gezin, Plots uit ons oog verdwenen, Bleef ook aan gindschen kust Door Liefdes-Zon beschenen.	Men den kongelige familie, Der pludselig forsvandt fra vores syn, Forblev også på den anden kyst, Oplyst af Kærlighedens Sol.
O, zoo de Hechte Band Weer allen saam kon binden, Zou ’t Vrije Nederland In Vrijheid zich hervinden.	Åh, hvis det stramme bånd Kunne binde alle sammen igen, Ville Nederlandene være frit At finde sig selv i Friheden.

Digtet udtrykte håbet om en genforening mellem Nederlandene og landets eksilerede kongefamilie. Særligt monarken, dronning Wilhelmina, var omgærdet af varme følelser, og hun blev under sit eksil i Storbritannien betragtet som et ukrænkeligt nationalt symbol under Nazitysklands besættelse. På dronningens 62-års fødselsdag, den 31. august 1942, offentliggjordes et illegalt og anonymt hyldestdigt, der placerede Oranje-Nassau-dynastiet over for den nazistiske trussel, geheugen.delpher.nl. ’Nederland en Oranje No. 3’; min danske oversættelse.

Gij zijt van ons, wij zijn van U, Al scheiden ons de zeeën nu, Geen führer kan dit roven Geen vijand, die ons overwon, Geen executiepeleton, Het blijft: ”Oranje Boven!!	Du er vores, vi er Deres, Selv om havene adskiller os, Ingen führer kan røve dette, Ingen fjende, der erobrede os, Ingen henrettelsesgruppe, Det står tilbage: “Oranje for evigt!!
Want daarbij zijn wij opgevoed, Het zit in ons, in ziel en bloed, Wat anderen ook bouwen, Geen N.S.B., al stelen zij Mijn schild ende betrouwen.	For det er det, vi er opvokset med, Det er i os, i sjæl og blod, Hvad andre end bygger, Nej N.S.B., selvom de stjæler Mit skjold og selvtillid.
Zoo, nad’ren wij de groote dag Ten sijt van hakenkruis en vlag Blijft het zooals te voren Geeft ’d N.S.B.er U den bons	Så vi nærmer os den store dag. Over for hagekors og flag Forbliver det som før Giver N.S.B.eren Dem slag

Wij zijn van U, Gij zijt voor ons; De Koningin – geboren.	Vi er Deres, du er for os; Dronningen – født.
Wij Wilhelmina, Koningin der Nederlanden, het houdt zin Uw jaardag te gedenken Met dank voor wat God in U gaf, Al wil men met terreur en graf Ons volks bewustzijn krenken.	Vi Wilhelmina, Dronning Af Nederlandene, det giver mening At fejre Deres fødselsdag Med tak for det, Gud gav i Dem, Selvom de ønsker at støde Vores folkelige bevidsthed med rædsel og grav.
Oranje-Volk en Vaderland, Geworden uit Uw Vaderhand, Daar willen wij voor waken. Oranje hier en wij weer vrij, Opdat die dag weer toogdag zij, God ! – Wil zóó toekomst maken.	Oranje-folk og fædreland, Skabt af Deres faderhånd, Det vil vi vogte os for. Oranje her og vi er fri igen, Så den dag kan blive en paradedag igen, Gud! – Vil gerne skabe en fremtid som denne.

Den tyske besættelse har udsat den nederlandske befolkning for store prøvelser og smerter, men nationen står endnu, ikke mindst takket være landets eksilerede monark og hendes familie. Nederlandenes nazistiske parti, NSB: ”Den Nationalsocialistiske Bevægelse i Nederlandene”, som under hovedparten af den tyske besættelse var det eneste legale parti i kongeriget, nævnes i andet vers som et parti, der ikke kan ødelægge nederlændernes troskab over for Oranje-Nassau-dynastiet, men omvendt den nederlandske nazisme har affødt en dronning (vers tre, ”De Koningin – geboren”). Femte vers placerer entydigt Oranje-Nassau-dynastiet som en del af det nederlandske nationale erindringsfællesskab; dynastiet, fædrelandet og folket sidestilles med faderhånden, dvs. dronningens far, kong Vilhelm 3. (1849-90), der med sin datter sikrede Oranje-Nassau-dynastiets videreførelse. Og under den tyske besættelse vil Oranje-Nassau-dynastiet atter sikre genfødslen af Nederlandene. I digtet er den anonyme digter både Des og dus med den nederlandske monark, der dermed fremstår som ophøjet og særlig såvel som folkelig og tilgængelig for befolkningen. Inden for den germanske tradition for fyrstedigte henvender forfatteren sig ofte direkte til monarken i tiltaleformen du. Under besættelsen blev der også sunget illegale gadesange i de nederlandske byer, wo2-hoekschewaard.nl. ’Pamfletten’. Én af dem lød (min danske oversættelse):

Zie ginds komt de stoomboot, uit Engeland Weer	Se, derovre kommer damperen fra England

Aan	Igen
Hij brengt Koningin Wilhelmina	Den medbringer dronning Wilhelmina
Ik zie haar al staan	Jeg kan allerede se hende stå der
Hoe waaien de wimpels	Sådan blæser vimplerne
Nu rood, wit en blauw	Nu rød, hvid og blå
Laat Hitler maar stikken,	Lad Hitler kvæles,
Wij blijven haar trouw.	Vi forbliver loyale over for hende.

Digtet udtrykker den almindelige opfattelse i den nederlandske offentlighed, at kongehuset og Oranje-Nassau-dynastiet stod urokkeligt fast på den nationale nederlandske side i kampen mod Nazityskland under 2. verdenskrig.

Storhertuginde Charlottes svoger prins Ernst Heinrich af Sachsen (1896-1971) gjorde under krigen tjeneste i den tyske militære efterretningstjeneste. Daværende arvestorhertug Jean af Luxembourg var imidlertid tjenestegørende i den britiske hær under 2. verdenskrig, hvormed Luxembourg vandt sig international anseelse efter 2. verdenskrig, Dr. Albert Prinz von Sachsen Herzog zu Sachsen og Elmira Prinzessin von Sachsen Herzogin zu Sachsen: op.cit.; Ramalho: 'Invasão nazi – A fuga para'. Den jødiske Frida Salomon-Ehrlich (1899-1985) dedikerede fra sit eksil i Barcelona den 23. januar 1942 et fødselsdagsdigt til arvestorhertug Jeans mor, storhertuginde Charlotte, på hendes 46-års fødselsdag, Schmitt-Kölzer: 'Odyssee'. Digtet, som var skrevet på det luxembourgske sprog, letzeburgsk, oprindelig en tysk dialekt, var på i alt ni strofer (min danske oversættelse):

Dreianzwanzegste Januar	Den treogtyvende Januar
Wat e bdeitongsvollen Dag.	Hvilken meningsfuld dag.
Rufft et no alle Seiten hin	Kald det fra alle sider
Geburtsdag huet d'Grossherzogin.	Storhertugindens fødselsdag.
Ons Fuerstin de' mir al so gaer	Vores fyrstinde, som vi elsker så højt
Ass leider am Moment net Haer	Bekymrer sig deværre ikke i øjeblikket
Iwert hiert Vollek, iwert d'Land,	Om sit folk, for landet,
Sie ass wät mir sin….Emigrant.	Hun er, hvad vi er….emigranter.
We wor et sche'n en onser Stât	Vi så ud til at være i vores tilstand,
Wann d'Fuerstin hiere Festdag hat.	Da fyrstinden havde sin festdag.
Wor e/ fu Kelt och ro'd a blech	Hvor det var koldt også rødt og blegt
T'hat ke gefelt beim Zapestrech.	Havde ingen følelser under tappenstreg.

Wa si dann op em Balcon stong	Da hun stod på balkonen
An t'Hemecht ass so hell erklong	Derhjemme hørtes en tanke
Duecht en: We sche 'n ass Fridd a Ro',	Så lysende: Vi ønsker 'Fred og Ro',
O, blew et e'weg dach eso.	Åh, lad det blive sådan.

Den anren Dag war Jonk an Al	Næste dag samledes unge og gamle
Versammelt bei der Kathedral	Ved katedralen
Wann t'Zaldoten opmarsche'ert	Når soldaterne marcherer videre
Wann d'Gewier sie presente'ert,	Når geværet præsenterer dem,
Wa ke fun hinnen sech gemuckst,	Hvis du ikke kan lide dem,
Dann hue tons t'hierz am Leiw gegluckst	Så lo tonsvis af hjerter i kroppen
An ons Gendarmen stolz zu Pa"rd	Og vore gendarmer stolte i paraden
Ons Jonge ware kuckeswert.	Vores drenge var værd at se.

Dat war eng Fred, dat wa e Gleck	Det var en fred, at hvis et held
We weit leit alles haut zureck	Vi fjerner alt tilbage i dag
Onst Landchen ass a friemer Hand	Vort land er i fremmede hænder
Ons Fürstin fort aus hierem Land.	Vor fyrstinde er væk fra sit land.

Mais, wann sie weit och ´rem Mier	Men når hun er langt væk fra havet,
Hiert Bild glaenzt wed de'schenste Stier	Hendes billede skinner som den smukkeste tyr
Hier 'Bleck senkt sech we Da an t'Hierz	Her er et blik, der synker ind i hjertet
Dat lennert onse Grosse Schmierz.	Der bringer vores store smil frem.

Oh Gott, op dengem Himmelstron	Åh Gud, på den himmelske trone
Schenk onser Fürstin, ´rem hier Kron	Giv vor fyrstinde, hendes krone
Loss an der Welt ne's Friede sin	Og fred i verden.
Sch'otz Du on slew Grossherzogin.	Beskyt storhertuginden.

T'ass onse Wonsch fir hieren Dag	Det er vores ønske for Deres dag
An dass de'n nächste Januar	Og den næste Januar
Sie fredlich liewt an öni Suerg	Lever hun fredeligt og uden bekymringer
Dohe ´m an hierem Letzeburg.	Hjemme i sit Luxembourg.

Storhertugindens følelsesliv knyttes til de følelser, luxembourgerne nærer for deres nødstedte og besatte fædreland. Begge parter er i tydelig sorg, og digtet udtrykker afslutningsvis den luxembourgske offentligheds håb om storhertugindens genkomst til et frit Luxembourg; et håb, som også deles personligt af digtets eksilerede forfatter. Storhertuginde Charlotte vendte tilbage til

Luxembourg den 14. april 1945. På forsiden af avisen *Luxemburger Wort* var der samme dag trykt et lille hjemkomstdigt, ”Dohém” (”Hjem”), skrevet på det luxembourgske sprog, underskrevet J. Reuter, Reuter: ’Dohém’, 1 (min danske oversættelse).

Ons Grande-Duchesse ass nés dohém! Ons gëlle Kro’n, de rengsten Diamant. Erwacht si stëll verburge Freihétsdrém, Vun onsem klenge Letzeburger Land.	Vores storhertuginde er hjemme igen! Vi bruger den gule krone, den reneste diamant. Vågn op for de stille skjulte frihedsdrømme, Fra vores lille luxembourgske land.
Erlanscht sin t’Joren all vu Kreiz a Léd, De’ Si erdron so’ stark voll Glaw a Mutt. En hierzlecht Wëllkom ruffe mir voll Fréd, An onser Hémecht, onsem he’chste Gudd.	Alle årene er fulde af lidelse og smerte, De er så stærke fulde af tro og mod. En hjertelig velkomst kalder vi fuld af fred, I vort hjem, vort højeste gode.

Storhertugindens hjemkomst og dermed monarkiet i form af den gule krone (”gëlle Kro’n”) knyttes i digtet eksplicit til håbet om frihed for Luxembourg og en varig fred for storhertugdømmet. Storhertuginden blev med sine taler i BBC i London fra 1943 synonym med modstandsbevægelsen i Luxembourg, som organiserede sig i organisationen De Røde Løver, navngivet efter Luxembourgs historiske våbenskjold. Storhertugindens ældste søn, arvestorhertug Jean, havde personligt deltaget i befrielsen af Luxembourg den 10. september 1944 (befrielsen blev endeligt afsluttet i februar 1945). Nassau-Weilburg-dynastiet stod derfor som en urokkelig national institution ved 2. verdenskrigs afslutning.

Norge, Nederlandene, Belgien, Luxembourg og Jugoslavien etablerede alle som tysk-besatte lande allierede eksilregeringer i Storbritannien, Luxembourg i både Montreal og London fra 1940-44, Grækenland i Cairo, Egypten, i 1941 og 1943-44, i London fra 1941-43. I såvel Jugoslavien som i Grækenland var modstandsbevægelsen splittet mellem kommunister og monarkister, og i førstnævnte var der tillige en etnisk splittelse mellem blandt andre de serbiske tjetnikker og Ustaša-bevægelsen i Kroatien. De serbiske tjetnikker under ledelse af Draža Mihailović (1893-1946) ønskede at etablere et etnisk rent Storserbien under Karađorđević-dynastiet, Ramet: op.cit., 133; Tomasevich: *War and Revolution in Yugoslavia*, 178. Under 2. verdenskrig var sangen ”Sokolovi, sivi tići (”Falke, grå fugle”) en af tjetnikkernes mange kampsange, sr.m.wikisource.org. ’Sokolovi, sivi tići’. Sangens første vers udtrykte de serbiske tjetnikkers monarkiske sindelag (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Sokolovi sivi tići,	Falke, grå fugle,

deco moja Dražinići, Draža zove Kruna ište da idemo na bojište.	mine børn, Draṇiniši, Draṇa kalder Kronen lad os gå til slagmarken.

Mihailović var egentlig døbt Dragoljub Mihailović, men fik hæderstilnavnet Draža, som betyder dyrebar. De kommunistiske partisaner, anført af kroaten Josip Broz Tito (1892-1980), Jugoslaviens regeringsleder fra 1944-63 og præsident fra 1953-80, lykkedes egenhændigt at befri Jugoslavien, hvorfor de anerkendtes af De Allierede som landets lovformelige regering efter krigen. Tjetnikkerne havde i løbet af besættelsen samarbejdet med den tyske besættelsesmagt, og da den eksilerede Peter 2. i Storbritannien havde støttet deres modstandskamp, miskrediteredes kongen i den brede jugoslaviske offentlighed. Monarkiet blev afskaffet af den kommunistiske regering i 1945, Ramet: op.cit., 145-69.

Det dansk-tyske glücksborgske dynasti ændrede ikke sit slægtsnavn efter den tyske besættelse af Danmark, Norge og Grækenland. Dette skyldes primært, at disse tre lande efter 2. verdenskrig orienterede sig imod den kommunistiske verdensfjende repræsenteret af Sovjetunionen ved under den kolde krig at indmelde sig i den vestlige forsvarsalliance NATO, Danmark og Norge fra oprettelsen i 1949 og Grækenland i 1952. I 1955 blev Vesttyskland (fra 1990 det genforenede Tyskland) optaget i NATO, og den gamle tyske fjende rykkede således hurtigt i baggrunden efter afslutningen på 2. verdenskrig. Der udvikledes ikke en varig anti-tysk stemning i offentlighederne i de tre stater. I Danmark lykkedes det det glücksborgske kongehus at inkorporere sig selv i den dansk-nationale identitet, som den udformedes i den danske nationalstat efter krigen i 1864 og tabet af hertugdømmerne. Skiftet i offentlighedens indstilling til kong Christian 9. synes at indtræde omkring 1890, endnu før Forfatningskampen (1875-1901), hvor kongemagten var en aktiv deltager på Landstinget og Højre-regeringernes side, var blevet endeligt afsluttet med Systemskiftet i 1901 og indførelsen af parlamentarismen i Danmark. Som en del af den identitetsmæssige integration af det glücksborgske kongehus i Danmark var endvidere Christian 9.s position som ”Europas svigerfar” fra omkring 1880, Møller: ’Domesticating a German’, 129-147. Den danske digter Christian Richardt (1831-92) udgav i forbindelse med kong Christian 9.s 25-års regeringsjubilæum i 1888 et digt på ni strofer, Hennings og Hennings (udg.): op.cit., 179-81. De fire første vers lyder:

Hvem var han, den ”Prins af Danmark”,
- Spurgtes der paa Torv og Gade –
Han, der sattes til at raade
Danmarks svære Fremtidsgaade

I en kold Novembernat –
I en Stund, hvis klamme Aande
Var som Forbud paa den Vaande,
Hvori Danmark stedtes brat?

Dagen længtes, Vintren strengtes,
Streng blev Danevirke-Natten,
Tung og streng blev Skansevagten,
Tung vor Kamp mod Overmagten,
Tung til sidst vor arme Fred!
- Men i Kongens Abildgaarde
Blomsted' op i Tider haarde
Ranke-Skud og Rosen-Bed.

Og, saa ganske æventyrligt,
Nu hans lyse Ungskov spænder
Løv og Blomst om halve Jorden,
Ja, fra Syden op til Norden,
Og fra Vest til dybe Øst!
Friske piger, raske Drenge
Boltre sig paa Esroms Enge,
Lære sig den danske Røst.

Folkets Lykke, den er Kongens –
Er og Kongens Lykke Folkets?
Ja – naar Landet er saa lille,
At det overvældes vilde
Af det første Hurtigtog –
Vajed' over Verdensbanen
Ej saa synlig Kongefanen,
Som er et med Danebrog!

Christian 9. besteg tronen som den første i et nyt dynasti, Glücksborgerne, i 1863, i forbindelse med vedtagelsen af Novemberforfatningen, der var baseret på Ejder-politikken, og som medførte udbruddet af Den Dansk-Tyske Krig i 1864 og det efterfølgende tab af hertugdømmerne og helstatens opløsning. Denne svære begyndelse for kong Christian 9. bliver i Richardts digt uden logisk sammenhæng kompenseret med den dynastiske position, som kongen efterfølgende opnåede med prædikatet "Europas svigerfar". I det sidste vers sættes der et symbolsk lighedstegn mellem monarkiet og det danske nationale erindringsfællesskab inden for den geografisk indskrænkede danske nationalstat efter 1864, mellem "Kongefanen" og "Danebrog". Bryllupsceremonierne og det græske kongevalg i 1863 blev således opfattet i den danske offentlighed som en dynastisk og national legitimering af det nye glücksborgske konghus i den danske nationalstat efter 1864.

Den svensk-norske kong Oscar 2. (1872-1907), af Norge til 1905, gav i sine erindringer følgende skudsmål om sin danske kollega, der ifølge unionskongen fik en ualmindelig svær begyndelse som dansk monark.

Emellertid har kung Christian själv alltid och åt alla håll ärligt, men utan otjänlig påflugenhet, fört sitt folks talan, och folket har lärt sig förstå att han gjort det med sitt hela odelade hjärta; folket har därför å sin sida för varje år som gått känt sig mera ett med honom. Det har också smickrat dess lovliga fåfänga att den danska kungafamiljen dels genom kungaval, dels genom giftermål förbundits med delvis mäktiga staters regerande hus, och sålunda vunnit i anseende, om än man icke kan säga att vinsten, politiskt talat åtminstone, just varit så synnerligen stor, ty landet är fortfarande reducerat inom sina nästan alltför trånga gränser från 1864, Holm (udg.): *Oscar II*, bd. III, 113-14.

Oscar 2. er dermed på linje med Richardts vurdering, der blot er iklædt en poetisk form. Generelt anvendte danske digtere i slutningen af 1800-tallet det danske kongehus' internationale forbindelser til flere af Europas øvrige konge- og fyrstehuse som dels en politisk legitimering af det nye konstitutionelle monarki, dels en dynastisk og national legitimering af det nye glücksborgske dynasti. Et eksempel er et digt til den nyvalgte græske kong Georg 1. på 16 strofer fra 1863, forfattet af den danske digter Carl Andersen (1828-83), Hennings og Hennings (udg.): op.cit., 15-16. Digtet lyder som følger:

Hvor engang Guder leved, kan Æren aldrig dø,
Der sad den stængt i Buret, alt lig en fangen Mø.

Hvo har ei hørt, Sukket, der steg fra Grækenland:
Naar kommer Ridder Georg og knuser Dragens Tand?

Du fejre, pinte Jomfru, din Ridder kommer, se:
Har ei din Pande mærket et Pust fra Nordens sne?

Har ei sig svøbt en Køling omkring din Vundes Brand,
Som sagde Dig, han kommer fra Danmarks friske Strand?

Derfra forkyndtes Verden, da Natten sank i Hav,
At Stenen bort var væltet fra Folkeaandens Grav.

Da blev i Solopgangen saa mangen Tanke varm,
Mangt Øie monne lue og løftes mangen Arm.

Men liden Georg voxed i Dage og Forstand,

Mens Frihed drog i Gaarde ved Øresundets Rand.

Husk vel din Børnelærdom, Du folkekaarne Drot!
Naar, første Mand blandt Frelse, Du sidder paa dit Slot.

Akropolis din Trone! Kast Blikket ud derfra! –
O, hvilken herlig Saga, dit Øie læser da!

Aristides og Solon og Kimon hist du seer,
Themistokles og Sokrates og Fidias og Fleer.

Saa lad Din Manddomsgjærning sig Løvspring finde der,
At Folket kan Dig følge og vokse ved din Færd.

At hvor Du løfter Spiret for trofast Sammenhold
Maa døbes indre Tvedragt og ødes ydre Vold.

- Gud give fager Lykke, naar Skibet gaar fra Ø,
Som bærer Konning Georg over den høje Sø.

Naar fordum samme Veje den stolte Væring drog,
De yndeligste Blommer tidt blegned paa hans Tog.

Men denne Gang uddrager et Vikingskib fra Nord,
Med Vaarløv paa sin Tillie og Rosenskud langs Bord:

Thi det er Ridder Georg, han stander selv i Stavn!
Gid herligt Hellas blomstre, naar han har vundet Havn!

Med reference til den nyvalgte konges regenttitel skildres hellenernes kong Georg 1. som den kristne helgen og martyr Sankt Georg (Sankt Jørgen) (død 303), der tro mod legenden tager kampen op med dragen, underforstået det udemokratiske styre i Grækenland under kong Otto, for at redde jomfruen, et frit Hellas. Kong Georg 1. er i stand til at fremme demokratiet i Grækenland, da han er vokset op med det konstitutionelle monarki i Danmark, som indførtes i 1849 (”Frihed drog i Gaarde ved Øresundets Rand”, strofe syv). Den nyvalgte kong Georg 1. tog grundlovsgiveren Frederik 7. til forbillede, da han som sit valgsprog valgte den folkekære monarks ”Folkets kærlighed, min styrke” (hans efterkommere som græske monarker valgte ligeledes dette fængende valgsprog). Andersens digt nævner såvel den græske som den danske og nordiske kultur i form af henvisninger til store skikkelser fra den klassiske græske oldtid (strofe ti) og den danske vikingetid (strofe 14-15), der var centrale perioder i de to respektive landes nationale identitetsopbygninger i 1800-tallet. Væringerne (strofe 14) var nordiske livvagter og lejesoldater i vikingetiden i Miklagård (Konstantinopel) for den byzantinske kejser i 900-tallet og 1000-tallet og repræsenterede dermed en berøringsflade mellem de to kulturer. Den nyvalgte konge var en stolt viking, som drog på et ideologisk og demokratisk

togt mod syd, og ikke en væring, understregede Andersen, og samtidig ridderen Sankt Georg, der bandt Danmark og Grækenland sammen i en fælles kristen kulturarv. Sankt Georg, hvis navn den nyvalgte monark havde antaget som græsk monark, var skytshelgen for bl.a. Grækenland og England. Et andet eksempel er digteren H.P. Holsts (1811-93) digt til kong Georg 1. fra 1869 på to strofer, ibid., 115. Digtet lyder som følger:

Det, som saa mægtigt drev dig over Havet,
Det var ei blot den danske Vikingaand.
En ædel Tanke, i Dit Bryst begravet,
Har givet Herskerspiret i Din Haand.
Det Land, som var al Storheds, Skønheds Vugge,
Det gyldne Hellas opstaa skal paany,
I Glemsels Hav skal ei det Land neddukke,
Der fyldte Verden med Bedrifters Ry.

Vi see det Maal, som kjæk Du stræber efter:
At give dette Land sin fordums Glands,
At vække dette Folk med rige Kræfter
Til Kamp for Laurens og Olivens Krands.
Og Du vil naa det – bliv kun ved at bygge,
Du har Begejstring, Du er ung og stærk!
Og husk, at Danmark jubler ved Din Lykke,
Naar Verden studser ved Dit Kongeværk.

Digtet fremstiller det græske kongevalg i 1863 som et led i en kulturel og ideologisk danificering af det græske kongerige, som i 1864 fik en ny ultrademokratisk forfatning med et etkammersystem. Som en moderne, fredelig viking skal den danskfødte konge udbrede den demokratiske tanke til demokratiets vugge i Grækenland, hvor det direkte folkestyre praktiseredes i det athenske demokrati (508/507 f.Kr.-322/321 f.Kr.), og dermed genskabe den ældgamle græske nation i det nye Europa. Den græske kong Georg 1. fremstilledes som en viking, da han som søofficersaspirant i den danske flåde repræsenterede de danske søfartstraditioner, der gik tilbage til vikingetiden. Et tredje eksempel er et digt til kongehuset på syv vers fra 1867 af Adolph von der Recke (1820-67), som var forfatter med speciale i vaudeville og syngespil, ibid., 98-99. Femte og sjette vers lyder:

Kjække Kong Georg, velkommen til Norden!
Dig har vi fulgt paa Din dristige Gang.
Klinge Dit Ry skal engang over Jorden,
Klinge – som fordum fra Hellas det klang.

Hil Dig, Fyrstinde paa Albions Strande,
Dansken sig glæder til Gjensynets Dag! –
Rose, velkommen fra Nevaens Vande,

Tak, for Du fæsted Dit Skjold i vor Lag!

Christian 9.s næstældste søn, prins Vilhelm (1845-1913), blev græsk konge under navnet Georg 1. i 1863, endnu før han selv besteg den danske trone senere samme år. Hellas og Albion er de litterære termer for hhv. Grækenland og Storbritannien, og ”Nevaens Vande” refererer til den navnkundige russiske Neva-flod, som løber gennem Skt. Petersborg. Det græske kongevalg i 1863 og de dynastiske forbindelser med det britiske kongehus (1863) og det russiske kejserhus (1866) inddrages således som centrale elementer i den danske offentligheds syn på det nye kongehus i perioden efter 1863. Som en forlængelse af traditionerne i Norden for fyrstedigte er både Carl Andersen, H.P. Holst og Adolph von der Recke dus med den danskfødte græske monark (og dennes søstre prinsesserne Alexandra (1844-1925) og Dagmar (1847-1928))) i deres respektive digte til den kongelige landsmand.

Christian 9.s yngste søn, prins Valdemar, og prinsesse Marie blev kirkeligt viet den 22. oktober 1885 på slottet Eu i Normandiet, som var residens for grev Philippe af Paris (1838-94), orléanisternes tronprætendent fra 1848-73 og igen fra 1883. I anledning af vielsen blev der i Danmark skrevet et digt til det kongelige brudepar, ibid., 171. Digtet, som var på to strofer, lød som følger:

Et Landsagn fra de gamle Dage siger,
At stærke Mænd fra Norden stævned ud
Og hærged vidt og bredt de franske Riger
Og lærte dem at lyde Magtens Bud.
Trindt om i Kirkerne opsendtes Bønner
Af Landets rædselslagne Sønner,
Selv Præsten messed i sit Litani:
Gud fri os fra de Danskes Raseri!

Nys nærmed atter sig fra Nord en Skare
En Kongesøn drog paa Erobringstog,
Men i hans Fjed ej fulgte Skræk og Fare;
Thi Maalet var kun et Par Øjne klare,
Og Kjærlighed, ei Hævn, i Hjertet slog.
I Kirken lyder nu kun Jubeltoner,
Den nye Tid den gamle soner,
Og tusendstemmig Bønnen gaar til Gud:
Velsign den unge Fyrste og hans Brud!

Den anonyme digter skildrer den dynastiske forbindelse mellem Danmark og det afsatte franske kongehus som en ny og fredelig forbindelse mellem de to lande, til forskel fra de danske vikingers hærgen i Frankrig for 1000 år siden. Normannerne, der var en samlet betegnelse for danske, norske og svenske vikinger, foretog plyndringstogter i Vesteuropa, hvor den normanniske anfører Rollo

(ca. 846/860 - ca. 930), sandsynligvis en dansk vikingehøvding fra Fakse på Sjælland, i 911 fik tildelt Normandiet som len af den franske konge, som herved brugte vikinger til forsvar mod vikinger. Som greve af Rouen konverterede Rollo ved samme lejlighed til kristendommen, og hans efterkommere som hertuger af Normandiet (officielt fra 996) assimileredes i den fransk-katolske kultur. De historiske relationer mellem Danmark og Frankrig har således i kraft af det fyrstelige giftermål mellem den normanniske danske prins og den franske prinsesse fået en ny kulturel dimension, der nu baserer sig på kærlighed og ikke udelukkende krig som hidtil.

Kong Christian 9. og dronning Louise kunne fejre sølvbryllup den 26. maj 1867. I anledning af kongeparrets sølvbryllup bragte *Berlingske Tidende* den 25. maj 1867 et digt med titlen ”Deres Majestæter Kongens og Dronningens Sølvbryllup den 26de Mai 1867”. Digtet, der bestod af fem strofer, var signeret ”Fr.N.”, og den første strofe lød som følger:

Da Bøgen halvt var iført Sommerdragten,
Og Vintren vegen for den milde Vaar.
Da Mark og Eng stod skjøn med Blomsterpragten,
Der holdtes Fest i Dannerkongens Gaard.
I Aftenrødens Skjær, ved Kjerters Flamme
Prinds Christian fæsted sig den væne Brud,
Der, som han selv, og var et Sideskud
Af første Christians Æt, vor Kongestamme.

Digtet accentuerede, at netop ægteskabet med prinsesse Louise var den dynastiske adgangsbillet til den danske trone. Dermed udgjorde digtet en dynastisk legitimering af det relativt nye danske kongepar og kongehus, som ikke nød udelt anerkendelse i et decimeret Danmark efter krigen i 1864. Til kongeparrets guldbryllup den 26. maj 1892 havde digteren Johan Holm Hansen (1841-1920) forfattet et hyldestdigt med titlen ”Guldbryllupsdigt”, Hansen: ’Guldbryllupsdigt’. Digtet, som bestod af otte strofer, blev bragt i *Nationaltidende* den 26. maj 1892. Digtets fjerde og femte strofe lød som følger:

Det selv sig former som en Sang
fra svundne Tiders Gry,
hvordan der ved Jer Arne sprang
en kronet Stamme ny,
hvis unge fyrstelige Skud
fra Danmarks Bøgeskov
bar Konge-Kim i Verden ud
til fjerne Slægters Lov.

Det er, som om det Sørgeflor,
der skygger end vort Skjold

ved Tanken – ak, om Slesvigs Jord
og Thyras gamle Vold,
fik Skjær fra en Opreisnings-Magt
ved Synet af den Æt,
der staaer som Freds- og Æresvagt,
i Dag om Thronen tæt.

Positionen som ”Europas svigerforældre” havde ifølge Holm Hansen afbødet den tunge arv fra krigen og nederlaget i 1864, som havde reduceret Danmark til en homogen nationalstat. Det dynastiske netværk, som det danske kongepar havde spundet overalt i Europa, havde genrejst Danmarks ære og stolthed i Europa. Christian 9.s 40-års regeringsjubilæum i 1903 afstedkom et lejligheds- og hyldestdigt til den danske monark af journalisten og redaktøren Ferdinand Bauditz (1846-1912) med titlen ”Kong Christian”, Bauditz: ’Kong’. Digtet, der bestod af fem strofer, blev bragt i *Viborg Stifts-Tidende* den 14. november 1903. Digtets anden strofe lød som følger:

De tunge Tiders knugende Haand
Kan lægge saa meget øde.
Den knytted’ dog Konge og Folk
med et Baand,
Som Aarene aldrig brøde.
Fra Dybbølskansernes blodstænkte
Grav
Den voksed’ i skridende Dage –
Fra Østersø og til Vesterhav
Kong Christians lysende Sage.

Ifølge Bauditz, der fra 1889-1908 var redaktør af det konservative *Dagbladet*, havde krigen i 1864 etableret et ubrydeligt bånd mellem kongehuset og den danske befolkning. Digtet tematiserede det danske samfunds folkelige og demokratiske mobilisering fra top til bund i slutningen af 1800-tallet, som manifesterede sig i sociale, kulturelle, politiske og økonomiske strømninger i form af eksempelvis bonde-, arbejder-, husmands-, andels- og højskolebevægelsen. Den jyske hede var blevet opdyrket under tidens mantra ”Hvad udad tabes, skal indad vindes”, Esbjerg Havn var blevet anlagt i 1868, ”Havnen ved Vesterstrand”, og Det Store Nordiske Telegrafselskabs (stiftet i 1869) udbygning af telegrafkabler til Rusland, ”Traaden, der spandtes til Østerland” (strofe tre). Endelig havde Danmark ifølge Bauditz eksternt genvundet sin internationale prestige og position i Europa i kraft af Christian 9.s status som ”Europas svigerfar”, ”Fyrsternes Snekker, der vendte Stavn Saa tidt mod de danske Strande” (strofe fire). Regeringsjubilæet blev fejret overalt i landet. Ved en fest i Fredericia foredrog hvidklædte piger et digt i tidens nationalromantiske stil. Et af versene beskrev kongeparrets position som ”Europas svigerforældre” som en naturlig forlængelse af kongens valgsprog: Med Gud for Ære og Ret, Lindgren: *Europas*, 28.

Ved kong Christian 9.s død i 1906 bragte det nationalkonservative dagblad *Nationaltidende* den 30. januar 1906 et digt, som hyldede den afdøde monarks virke som Danmarks statsoverhoved, Gnudtzmann: 'Kong Christian'. Digtet, som bestod af seks strofer, var skrevet af forfatteren og journalisten Albert Gnudtzmann (1865-1912). Femte strofe i digtet med titlen "Kong Christian" lød som følger:

> Den lange Søvn nu sover vor gamle Konge god.
> Ej randt vel i hans Aarer den mindste Draabe Blod,
> Ej ejed i sit Hjerte han vel saa fjern en Krog,
> Der ej tilhørte Danmark, dansk Sindelag, dansk Sprog.

Gnudtzmann søgte at tolke det danske folks følelser for kongen, der ved sin død stod som et urokkeligt dansknationalt samlingssymbol, modsat de første regeringsår i kølvandet på krigen og nederlaget i 1864. Christian 9. havde i sin lange regeringstid formået at cementere det nye glücksborgske kongehus i den folkelige og nationale bevidsthed. Dette skyldtes ikke mindst de dynastiske forbindelser, som Christian 9.s børn indgik med de mægtigste konge- og fyrstehuse i Europa. Dette forhold blev mindet den 7. september 1913, hvor man afslørede en obelisk ved Bernstorff Slot til minde om Christian 9. og dronning Louise, "Europas svigerforældre". Oberst Hans Parkov (1857-1934, medlem af Folketinget for Højre og Det Konservative Folkeparti 1906-13 og 1918-34 og sognerådsformand i Gentofte 1909-34) holdt i den festlige anledning en tale, i hvilken han fremhævede kong Christian 9.s forhold til det danske folk:

Det danske Folk saa op til sin ridderlige Konge, ærede og agtede hans Person, vidste, at Folkets og Fædrelandets Vel laa ham varmest paa Sinde, og dømte, at Kongen i al sin Færd blev sit Valgsprog tro: Med Gud for Ære og Ret (*Nationaltidende* 8.9.1913, "En smuk Højtidelighed").

Begivenheden overværedes af størstedelen af det danske kongehus, herunder Christian 9. og dronning Louises tre døtre, enkedronning Alexandra (1844-1925), enkekejserinde Dagmar (1847-1928) og hertuginde Thyra af Cumberland (1853-1933). Om kongeparrets børn udtalte Parkov:

I Hjemmet lærte de kongelige Børn at elske det Land og det Folk, de tilhørte; dette Hjem blev derfor ved sine Dyder og sin Harmoni til et Mønster for alle danske Hjem. Derfor glemte ejheller de af Kongeparrets Børn, hvem betydningsfulde Stillinger, store Pligter og Opgaver kaldte bort til fremmed Land, deres eget gamle, lille Fædreland, ibid.

Ifølge Parkov bragte kongeparrets børn hæder og ære til Danmark ude i Europa, hvorved kongeparret som Europas svigerforældre ikke blot legitimerede det glücksborgske kongehus internt nationalt i Danmark, men også eksternt og prestigemæssigt blandt Europas fremmeste konge- og fyrstehuse.

I sommeren (juli-august) 1908 rejste kong Frederik 8., hans dronning Louise (Lovisa) sammen med deres tre yngste børn, prinsesse Thyra (1880-1945), prins Gustav (1887-1944) og prinsesse Dagmar (1890-1961) til Jylland. Det danske monarki var under den langvarige forfatningskamp i slutningen af 1800-tallet i for høj grad blevet identificeret med partiet Højre og havde som følge heraf virket som en splittende og ikke en samlende faktor i samfundslivet. Kongehuset skulle nu i en tid, hvor demokratiet for alvor vandt frem som styreform i Danmark på alle niveauer, etablere eller om man vil reetablere sig som et nationalt samlingssymbol. Denne samlende faktor skulle samtidig være en tydelig indikation af nationens 1000-årige ubrudte eksistens og dermed af den historiske kontinuitet. Derfor måtte kongemagten repræsenteret ved monarken bogstavelig talt gå de jyske venstrebønder i møde ved en rundrejse i hovedlandet. Kongefamilien besøgte Skive den 7. august 1908, og i den anledning blev der afsunget en sang på Krabbesholm Højskole, *Vestjylland* 7.8.1908, ”Kongebesøget i Skive”. Sangen bestod af tre vers, og det sidste lød som følger:

Derfor, naar Kongens Næste
er Folkets kaarne Mænd
med Tillid som de bedste,
da er her lyst igen.
Og nu, da Kongen kommer
og selv er Hjertets Tolk,
vi venter en Skærsommer
for Fædreland og Folk.

Sangen fremmanede et Danmark, der stod samlet om sit kongehus, der nu var blevet taget til nåde af det jyske bonde- og højskolevenstre. Med det såkaldte ”Systemskifte” i 1901 blev folketingsparlamentarismen knæsat som statsskik, hvilket den liberalt indstillede kong Frederik 8. havde været tilhænger af i årtier. På forsiden af dagbladet *Vestjylland* den 7. august 1908 (”Kong Frederik den 8. og Dronning Louise”) blev det nye parlamentarisk forankrede monarki beskrevet på følgende måde: *Den monarkistiske Ide er her i Landet blevet en Del af den nationale*. Det konstitutionelle monarki var inden for rammerne af det parlamentariske demokrati blevet en samlende national institution, der var hævet over politiske partiskel. Formålet med den jyske forbrødringsrejse blev i det store og hele nået: en ny forening mellem kongemagten og bondebevægelsen, og dermed som helhed for de folkelige bevægelser i Danmark, der med arbejderbevægelsen senere i 1900-tallet skulle tage over politisk efter Venstre.

Den danske kongemagt udspillede endeligt sin politiske rolle under Påskekrisen i 1920, hvor kong Christian 10. (1912-47) afskedigede den radikale regering, bl.a. motiveret af grænsedragningsspørgsmålet i Slesvig i forbindelse med Genforeningen, eller rettere delingen af Slesvig, blev fastlagt på grundlag af nationalitetsprincippet og to folkeafstemninger, ikke det dynastisk-legitimistiske princip. Til kongens rejse i Sønderjylland i juli 1920 i forbindelse med Genforeningen skrev forfatteren og præsten i Gram, Johan Zerlang (præst i Gram fra 1899 til sin død i 1924), et hyldestdigt til landsdelens nye monark, kong Christian 10., Zerlang: 'En sønderjydsk'. Digtet med titlen "En sønderjydsk Hilsen" blev bragt i *Nationaltidende* den 10. juli 1920, 6. Digtet bestod af 11 strofer fordelt på tre afsnit, og den niende og tiende strofe lød som følger:

Vi hilser Dankongen som Drot i vort Land
med Dannebrogs korsede Fane,
den vajer saa vide fra Strand og til Strand,
vor Bøddel har fundet sin Bane.
Hans Vælde er bristet, hans Tid er forbi,
og endt er den Vaade, han stedte os i.

Gud signe vor Konge, hans Hus og hans Hjem,
Gud signe vort Folk og vort Rige!
Han lade det Gode og Skønne gro frem
og lade det Hemmende vige!
Han hjælpe os alle at bygge og bo
og leve og virke i Tryghed og Ro!

Zerlang accentuerede med sit digt, at Genforeningen symbolsk inkorporerede det glücksborgske kongehus i den moderne danske nationalstat og indskrev monarkiet i det danske nationale erindringsfællesskab. I anledning af kongeparrets sølvbryllup den 26. april 1923 bragte *Nationaltidende* samme dag et lykønsknings- og hyldestdigt med titlen "26. April" af den danske forfatter Anders Wilhelm Holm (1878-1959), Holm: '26. April', 1. Digtet bestod af seks strofer, og den femte og sjette lød som følger:

Med Vindens Sang i Skovens Sus,
med Bølgens Brus fra Strande
skal Folkets Tak til Kongens Hus
vidt bæres over Lande;

fra os, hvis Hus og Hjem staar frit,
hvor der er godt at være,
og mest fra dem, der mest har lidt
for Danmarks Navn og Ære.

Holm lod den sidste strofe i sit digt være en hilsen fra de dansksindede i Slesvig, primært Nordslesvig, der havde stridt for danskheden i den sønderjyske landsdel under det tyske styre i perioden fra 1864 til Genforeningen i 1920, og som for mændenes vedkommende var tvunget til at kæmpe for det tyske kejserrige under 1. verdenskrig. Digtet indflettede således en mærkedag i det danske kongehus med den større nationale fortælling i det danske erindringsfællesskab.

Under den tyske besættelse samarbejdede den danske regering og det officielle Danmark med den tyske besættelsesmagt, og på trods af stærke anti-tyske strømninger i Danmark efter besættelsen blev der ikke rejst et krav om, at det danske kongehus skulle skifte navn. Samtidig var det glücksborgske dynasti også en dansk-tysk sidelinje til Oldenborgerne med rødder i hertugdømmerne Slesvig og Holsten i det danske monarki. At den glücksborgske sidelinje havde sin oprindelse i den dansk-tyske helstat afspejles følgelig også i den oldenborgske linjes fulde navn, Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. Den glücksborgske sidelinje kan derfor ikke beskrives som et tysk dynasti, men må snarere beskrives som et dansk-tysk fyrstehus. Dertil kom, at den tyske besættelse blot styrkede kongehusets position som et nationalt ikon, Philips: 'Media discourse'. Digteren Hans Hartvig Seedorff Pedersen (1892-1986) skrev i 1940 sangen "Der rider en Konge", som søgte at tolke danskernes relation til kongehuset med baggrund i et sublimt blik for den danske folkesjæl, Olden-Jørgensen: op.cit., 181-82.

Der rider en Konge i Sol og Blæst
igennem sit arvede Rige.
Og Blomsterne flyver mod ham og hans Hest
fra By og fra Bondemands Dige.
De nikker fra Sadlen, de fylder hans Favn –
og lægger uvisneligt Grønt om hans navn.

Naar red vel en Herre saa smilende tryg
igennem de skiftende Dage!
Hans Sind – det var følsomt. Men rank var hans Ryg.
Og stolt kan han se sig tilbage.
Hans Gerning var ikke en Leg men et Værk.
Og Viljen, der bar det, var trofast og stærk.

Og dybt ind i Sagaen red han den Dag,
da Landet mod Sønder var vundet,
da Friheden løste for Sange og Flag,
hvis flugt gennem Slægter var bundet.
Da takked vi stille, da følte vi hedt,
hvor Kongen og Folket – hvor Danmark var et!

Man spurgte mig ude: hvor vover vel han,
en Hersker, at færdes saa ene?

Jeg svared dem: han er vor frieste Mand –
dog rider han aldrig alene.
Han skærmes blot ikke af Vælde og Magt.
Om Kongen af Danmark staar Hjerterne Vagt!

Christian 10. fortsatte med sine daglige rideture i København under besættelsen, og han blev dermed et nationalt samlingssymbol for danskerne. Seedorff ville med sit digt søge at gengive denne nye nationale samling om kongehuset og placere den i en større historisk kontekst med basis i kongens regeringstid. Seedorffs digt placerer utvetydigt kongehuset i det danske nationale erindringsfællesskab. Tredje strofe fletter Genforeningen i 1920 sammen med den aktuelle situation i form af den tyske besættelse i 1940 som begivenheder, hvor den danske nation samler sig om monarkiet, der i sin moderne apolitiske form efter Påskekrisen i 1920 nu kan fungere som et samlende nationalt symbol. Statsminister Stauning (1873-1942, statsminister ad to omgange fra 1924-26 og 1929-42) understregede i sin tale til kong Christian 10. i forbindelse med monarkens 25-års regeringsjubilæum i 1937, at Danmark havde en konge, som modsat fortidens konger ikke var en del af den politiske strid, men som *overlod den af valgene fremgåede folkerepræsentation at løse de politiske opgaver, der efterhånden forelå*, danmarkshistorien.lex.dk. 'Transskription: Stauning taler'. Påskekrisen i 1920 var ifølge den danske regeringsleder et afsluttet kapitel i 1937.

I Norge var det endvidere det glücksborgske dynasti, som leverede et medlem, da oprettelsen af det moderne norske kongehus fandt sted i 1905. Det glücksborgske dynasti havde derfor historisk en national tilknytning til Norge, som blev yderligere udbygget under den tyske besættelse. Den norske digter Arnulf Øverlands (1889-1968) digt "Til Kongen" blev offentliggjort anonymt i avisen *Norsk Tidend* i London i 1941, Øverland: 'Til Kongen'. Digtet blev derefter hurtigt spredt illegalt i hele det tyskbesatte Norge. Digtet udtrykker Haakon 7.s selvopfattelse som norsk konge og nordmændenes perspektiv på det moderne norske kongehus, som grundlagdes ved en folkeafstemning i 1905.

Ditt løfte: Alt for Norge,
det har du trofast holdt.
Om vi stod frem på torget
og ropte på revolt,
om våre ord falt krasse,
dig ledet ingen vill!
Du hørte ingen klasse,
men hele folket til!
Slik skal vår konge være,
så rolig og så rank!
Du er vår egen ære,
ulastelig og blank!

Selv på den tunge dagen
da skjold og verge brast,
og da vår hær var slagen,
stod du fremdeles fast!
Mot usseldommen, sviket,
mot nidings leiesvenn,
står samlet hele riket:
vi venter dig igjen!
Om våpenløse, svake
vi holder ennu stand.
Vi venter dig tilbake;
her er ditt folk, ditt land!

Kong Haakon 7. har i sin regeringstid levet op til sit valgsprog, ”Alt for Norge”, ved at optræde som et upartisk og upolitisk samlingssymbol for nordmændene. Og under krigen mod Nazitysklands besættelse fra 1940 har kongen stået fast som et urokkeligt bjerg af norsk granit. Digtet udtrykker afslutningsvis håbet om kongens tilbagevenden fra eksilet i Storbritannien, som fandt sted den 7. juni 1945 på 40-årsdagen for 7. juni-erklæringen af 1905, hvormed Norge opsagde unionen med Sverige. Hermed formåede monarkiet som institution selv aktivt at medvirke til den nationale identifikationsproces, og til at gøre kongedømmet til en fasttømret del af det norske nationale erindringsfællesskab. Hjemkomsten fandt i øvrigt også sted præcis for 5-årsdagen for flugten fra Norge i 1940, kongehuset.no. ’Krigsårene 1940-1945’. Øverland er i sit digt til kongen dus med den norske monark, jævnfør de nordiske traditioner for fyrstedigte. Kong Haakon 7. fremstår dermed som en del af det norske folk, der har valgt ham til statsoverhoved. I forbindelse med Haakon 7.s 25-års regeringsjubilæum i 1930 oplæste den norske skuespiller Egil Eide (1868-1946) en prolog til Nationalteatrets festforestilling, som var forfattet af den norske forfatter Rolf Hiorth Schøyen (1887-1932). Prologen blev bragt i *Aftenposten* den 27. november 1930, Schøyen: ’Prolog’, 3. Prologen skildrede valget af den danske prins Carl til Norges kongestol, som havde stået tom i århundreder. Han rejste fra de blide danske øer til det klippebarske nord, men hvor der også bølger agre med sommerglad korn, underforstået, at det nye nationalt selvstændige norske kongehus relativt nemt ville kunne integrere sig i Norge. Med kong Haakon 7. fik kong Barfods løve *ranet sig en flik av Danebrog*. Ifølge traditionen i norsk historieskrivning stammede det norske rigsvåben fra kong Magnus 3. Barfod (1093-1103). Løven var ikke længere hjemløs i Norges rigsvåben med grundlæggelsen af det moderne norske kongehus. Prologen refererede også til nordisk mytologi, idet kongetanken i Norge ifølge Schøyen strømmede ud fra Mimers brønd og havde sin rod i Yggdrasil. Norge havde ikke fortrudt sit valg i 1905.

Grækenland var blevet udvidet betragteligt under de glücksborgske konger fra 1863, fx overdrog Storbritannien De Ioniske Øer, et britisk protektorat siden 1815, til Grækenland i 1864.

Overdragelsen var med til at øge den nyvalgte kong Georg 1.s popularitet. Kongehusets position som nationalt symbol var dog samtidig ensidigt knyttet til virkeliggørelsen af den nationalistiske ideologi Megali Idea, samlingen af alle grækere i én samlet nationalstatsdannelse, som ikke kunne realiseres af hensyn til Europas stormagter. Megali Idea gik til grunde med det græske nederlag i Den Græsk-Tyrkiske Krig (1919-22) og den efterfølgende gensidige fordrivelse af nationale mindretal. Dette forhold medvirkede ultimativt til det græske monarkis fald, da det græske kongehus aldrig formåede at hæve sig op over partipolitikkens skel som et samlende nationalt symbol. Under 1. verdenskrig forholdt Grækenland sig neutralt med en tyskvenlig hældning, indtil landet i 1917 indtrådte i krigen på Ententemagternes side. På grundlag af en folkeafstemning i 1924 var Grækenland i perioden 1924-35 en republik, indtil en folkeafstemning i 1935 genindførte monarkiet. Kong Georg 2. (1922-24, 1935-47) støttede 4. august-regimet, som under ledelse af general og regeringsleder Ioannis Metaxas (1871-1941) indførte et totalitært militærdiktatur i 1936. Styret brød sammen med Grækenlands overgivelse til Nazityskland i 1941. Metaxas ønskede at etablere en tredje græsk civilisation efter forbillede fra militaristiske samfund i antikkens Makedonien og Sparta, som ifølge ham konstituerede den første græske civilisation. Den anden græske civilisation udgjordes af den ortodokse kristne tradition i Det Byzantinske Rige. Metaxismen som ideologi var nationalistisk, anti-kommunistisk, anti-parlamentarisk og monarkistisk, hvormed monarkiet umuligt kunne optræde som et upartisk nationalt symbol. Kong Georg 2. fik efter den tyske besættelse i 1941 sammen med kronprins Paul (1.) (1947-64) lov af den britiske regering til at bosætte sig i London, og resten af kongefamilien, herunder den tyskfødte kronprinsesse Frederika, flyttede til Cape Town i Sydafrika. Et bevis på de græske monarkisters loyaliet over for den eksilerede kong Georg 2. under 2. verdenskrig er sangen ”Gýrna xaná” (”Kom tilbage igen”), som kan dateres til årene 1944-46, lyricstranslate.com. ’Γύπνα ξανά’. Sangen lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Gýrna xaná stin poliá sou folia, vasiliá O	Vend tilbage til Deres gamle rede, konge,
laós sou eséna zitá	Deres folk søger Dem
Gýrna xaná...	Kom tilbage igen…
Ki ótan thartheís,	Og når De kommer hertil,
KKEdes edó den tha vreís	Finder De ikke nogen kommunister her
Ethnofýlakes tha ’nai frouroì	Nationalgarden vil være vagter
Gýrna xaná…Gýrna xaná..	Kom tilbage igen…Kom tilbage igen..

En folkeafstemning i 1946 viste et flertal for monarkiet, og Den Græske Borgerkrig, udkæmpet i tre faser (1943-44, 1944-45 og 1946-49), i den sidste fase mellem den græske regering og den kommunistiske partisanhær, resulterede i et eklatant nederlag for de græske kommunister.

Borgerkrigen efterlod imidlertid et splittet Grækenland, hvor særligt det nordlige Grækenland vendte sig imod monarkiet og et i deres øjne unationalt kongehus. Flertallet for monarkiet ved folkeafstemningen den 1. september 1946 kunne desuden udlægges som en frygt for kommunisterne snarere end en helhjertet tiltro til monarkiet som statsform. Et argument for at stemme for monarkiet i 1946 var netop, at det kunne virke som et bolværk mod kommunismen, hvilket også fremgår af sangen ”Gýrna xaná”, Olden- Jørgensen: op.cit., 70-75, 178-88, 97-102, 146-53; Lerche og Mandal: op.cit., 224-33; Papacosma: ’Ioannis Metaxas’, 165-98. Denne taktiske monarkisme, dvs. en ikke-ideologisk tro på den monarkiske statsform, blev tillige fremsat i en ledende artikel i den liberale avis *Akrópolis* den 29. september 1946, hvor man også lagde vægt på folkets suverænitet (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Óchi ”eléo Theoú”. Den eínai dedoméni apó aorátous dynámeis i exousía pou perivállei ton Geórgion. O Vasiléfs Geórgios eíne Vasiléfs airetós. I dýnamis tou proérchetai apó ton Laón. I exousía tou tou edóthi apó tin laïkín psífon* (*Nej, ”ved Guds nåde”. Den magt, der omgiver Georg, er ikke givet af usynlige kræfter. Kong Georg er en valgt konge. Hans magt kommer fra folket. Hans magt blev givet til ham ved den folkelige afstemning*), Karagiannis: ’1946 Septémvrios-Októvrios’. Avisen afviste monarkiets traditionelle religiøse legitimering og fremhævede i stedet folkesuverænitetsbegrebet som grundlaget for det moderne græske monarki, hvilket havde afspejlet sig i de græske kongers titulatur siden 1863. I avisen *Ellinikon Aima* af 2. september 1946 blev resultatet af folkeafstemningen beskrevet på følgende måde (i translittereret form og i min danske oversættelse): *To syntriptikón ypér tis epanódou tou Vasiléos Georgíou apotélesma tou chthesinoú Dimopsifísmatos den apoteleí níkin enós móno kómmatos í mias paratáxeos. Apoteleí perílampron níkin oloklírou tou Ellinikoú Éthnous, perifaní níkin oloklírou tis Ellinikís Fylís* (*Det overvældende resultat af gårsdagens folkeafstemning til fordel for Kong Georgs tilbagevenden er ikke en sejr for et enkelt parti eller en enkelt fraktion. Det er en glorværdig sejr for hele den græske nation, en glorværdig sejr for hele den græske race*), ibid. Avisen, der grundlagdes i 1941 som et anti-nazistisk organ for modstandsbevægelsen, formulerede sin støtte til monarkiet, der som et nationalt symbol var hævet over de partipolitiske skillelinjer i det græske samfund. Det græske monarki blev afskaffet i 1973.

Luxembourg var også et trofast medlem af NATO fra oprettelsen i 1949. I Luxembourg ændrede det tyske dynasti Nassau-Weilburg ikke navn efter to tyske besættelser under de to verdenskrige. En folkeafstemning i 1919 viste et flertal for monarkiet, og muligheden for at beholde monarkiet, men med et andet dynasti, fik kun én procents tilslutning. Det var trods alt Nassau-Weilburg-dynastiet, som med storhertug Adolf 1. sikrede Luxembourgs nationale uafhængighed i 1890, da han arvede den luxembourgske trone. Dynastiets navn er ligeledes forblevet uændret efter 1964, hvor den luxembourgske storhertugslægt i agnatisk linje har tilhørt Bourbon-Parma-dynastiet. Nederlandene

forblev neutralt under 1. verdenskrig, hvor dronning Wilhelminas (1890-1948) prinsgemal, Heinrich (1876-1934), tilhørte Mecklenburg-Schwerin-dynastiet, hvis medlemmer deltog i krigen på tysk side. Den tyske besættelse under 2. verdenskrig medførte ikke nogen navneændring af det fransk-tyske Oranje-Nassau-dynastis navn, ligesom de tre kvindelige monarker i lige linje heller ikke har medført nogen ændring af dynastiets officielle navn. Dette skyldtes ikke mindst Oranje-dynastiets historiske betydning og placering i den nederlandske nationale bevidsthed, men tillige, at slægten afgav sine tyske besiddelser i 1815 i forbindelse med oprettelsen af kongeriget Nederlandene i bytte for storhertugdømmet Luxembourg, som derefter frem til 1890 var i personalunion med Nederlandene. Fyrstendømmet Oranien blev indlemmet i Frankrig i 1713, men det andet Oranje-Nassau-dynasti (Nassau-Dietz-linjen) opretholdt via sine titler den historiske tilknytning til det gamle fyrstendømme.

I forbindelse med en grundlovsreform ændredes Tronfølgeloven fra 1853 ved en folkeafstemning i 1953, hvorved der indførtes betinget kvindelig arvefølge. På den baggrund blev det danske kongepars ældste datter, prinsesse Margrethe (1940-), tronfølger, og fra 1972-2024 var hun Danmarks monark med regenttitlen dronning Margrethe 2. Margrethe 2. abdicerede i 2024 som den første danske monark siden kong Erik 3. Lam (1137-46) i 1146. Margrethe 2. var den første regerende dronning i Danmark, da hendes navnesøster dronning Margrete 1. (1353-1412), Kalmarunionens chefarkitekt, kun var norsk dronning (1363-80) som gemalinde til kong Haakon 6. (1343-80) og enkedronning fra 1380 og svensk meddronning fra 1363-64. Margrete 1. var formynder for sin søn, Oluf 2., i dennes embede som dansk konge fra 1376-87 og norsk konge fra 1380-87 (Olav 4.). Margrete 1. var formelt aldrig hverken dronning eller regerende dronning i Danmark, men hun blev valgt til regent i Danmark i 1387 med titlen ”fuldmægtig frue og husbond, Danmarks riges formynder”; i 1388 blev hun valgt til regent i Norge og Sverige. Hun forblev officielt nordisk regent til 1389 (Norge), og til 1396 (Danmark og Sverige), reelt indtil sin død i 1412. Margrete 1. var indtil 1401 formynder for sin fostersøn, Erik 7. af Pommern, som var dattersøn til Margretes søster. I 1967 ægtede tronfølgeren prinsesse Margrethe (2.) den franske greve Henri de Laborde de Monpezat (1934-2018), der blev til danske prins Henrik, som fra 1972 var dansk prinsgemal, fra 2005-16 officielt med titlen prinsgemal. Inden brylluppet konverterede han fra katolicismen til den evangelisk-lutherske kirke og blev dansk statsborger. Prinsen lærte dansk, men vedblev at tale det med fransk accent. I 2008 tildelte dronning Margrethe 2. den nye danske titel greve af Monpezat til begge sine to sønner og gjorde titlen arvelig for deres efterkommere i mandslinjen, både mænd og kvinder. Efter dronningens abdikation er kongehusets navn fortsat Slesvig-Holsten-

Sønderborg-Glücksborg, og det har ikke skiftet navn til Monpezat, kongehuset.dk. ’H.M. Dronning Margrethe’; berlingske.dk. ’Monpezat til Frederik’.

24. Sverige

Sverige blev først samlet i 1100- og 1200-tallet og blev senere i middelalderen en del af den nordiske Kalmarunion (1397-1523), som landet først definitivt formåede at løsrive sig fra i 1523 efter gentagne genopretningsforsøg fra 1438, hvor Sverige ved flere lejligheder søgte at vælge sin egen konge eller rigsforstander. Kalmarunionen var et nordisk statsforbund, der var funderet på den dansk-norske personalunion fra 1380 og Sveriges tilslutning til personalunionen med Danmark og Norge på baggrund af regentvalg i de tre nordiske monarkier (1387-88) og en kort krig (1389).

Sverige var som statsdannelse langt mere homogen end den gængse konglomeratstat i Europa. Finland var fra 1100-1200-tallet en integreret del af det svenske kongerige uden politiske eller juridiske distinktioner. Fra midten af 1500-tallet udvidede Sverige sit territorium med erobringer i Baltikum og i det øvrige Norden, hvor Danmark-Norge måtte afgive landområder til Sverige i 1645 og 1658. I midten af 1600-tallet nåede det svenske imperium sit territoriale og politiske zenit. Sverige var bl.a. i personalunion med hertugdømmerne Bremen-Verden (1648-1719), hvorefter området tildeltes kurfyrstendømmet Hannover, og officielt fra 1733 var hertugdømmerne i personalunion med Hannover og Storbritannien, afbrudt 1803-05 og 1806-13. I 1823 blev hertugdømmerne opløst som administrative enheder og indlemmedes i kongeriget Hannover. Efter Den Store Nordiske Krig (1700-21) måtte Sverige afgive de fleste af sine erobrede besiddelser, og det svenske imperium, der traditionelt dateres til 1611-1721, opløstes. Sverige beholdt enkelte nordtyske besiddelser: Svensk Pommern, herunder Rügen (frem til 1814/15) og byen Wismar (frem til 1803, hvor byen pantsattes til Mecklenburg-Schwerin; i 1903 opgav Sverige officielt sit krav).

Sverige søgte med hård hånd at forsvenske de erobrede områder fra Danmark-Norge i 1600-tallet, herunder ikke mindst de sydsvenske områder Skåne, Halland og Blekinge. Med tabet af de

nordtyske besiddelser (1803, 1814-15) og Finland i 1809 blev Sverige en nationalstat. I slutningen af det 20. århundrede anerkendte den svenske statsmagt samerne som et selvstændigt folk. I 1993 oprettedes sameting, som er et folkevalgt organ for samer. Det samme var sket i Norge i 1987 og i Finland i 1973. I alle tre nordiske lande er samisk i dag anerkendt som officielt sprog, i Finland dog kun som regionalt sprog, i Norge tillige kvensk, der tales af kvenerne. Der er tillige en samisk minoritet i Rusland. Nederlandene blev en nationalstat ved først og fremmest Belgiens løsrivelse og ved ophøret af den politiske union med Luxembourg, der blev anerkendt som en selvstændig stat af de europæiske stormagter og Nederlandene med London-traktaten i 1839. Danmark blev en nationalstat ved afgivelse af territorium ligesom Sverige; dog var der en separatistbevægelse i hertugdømmerne Slesvig og Holsten, der søgte at løsrive sig fra det danske monarki i Treårskrigen (1848-50).

Vasa-dynastiet besteg den svenske trone med uafhængigheden i 1523. Gustav 1. Vasa (1523-60), der havde været en ledende figur i det svenske oprør mod det danske styre fra 1521, blev valgt til svensk konge den 6. juni 1523 af stænderrigsdagen. Den 6. juni 1809 stadfæstedes den nye regeringsform. I 1893 indførtes en fejring af det svenske flag hvert år den 6. juni. Siden 1983 har dagen været Sveriges nationaldag. Den sidste monark i Vasa-dynastiet (1523-1654) var dronning Christina (1626-89, dronning fra 1632-54, hvor hun abdicerede og konverterede til den katolske tro), som var datter til kong Gustav 2. Adolf (1611-32). Den første sidelinje inden for Vasa-dynastiet var et tysk dynasti, pfalzgrevskabet Zweibrücken-Kleeburg (1654-1720), som var en sidelinje til det bayerske Wittelsbach-dynasti. Den første monark i det svenske kongehus pfalzgrevskabet Zweibrücken-Kleeburg, Carl 10. Gustaf (1654-60), var søn af prinsesse Katarina (1584-1638), datter til Karl 9. (1604-11), Gustav 1. Vasas (1523-60) yngste søn, og ældre halvsøster til den svenske kong Gustav 2. Adolf. Prinsesse Katarina mistede sin svenske arveret i 1615, da hun ægtede en calvinist, pfalzgreve Johan Casimir af Kleeburg (1589-1652). Ifølge tronfølgeloven fra 1604 mistede man arveretten, hvis man giftede sig med en ikke-lutheraner. Hendes ældste søn blev alligevel konge i 1654 efter den barnløse dronning Christina. I 1649 valgtes han af den svenske stænderrigsdag til tronfølger. Der var et udbredt politisk ønske om, at dronning Christina ville gifte sig med sin fætter Carl (10.) Gustaf og dermed sikre arvefølgen, men det modsatte dronningen sig, og i stedet udpegede hun ham som sin efterfølger på den svenske trone. På baggrund af arv i det svenske kongehus pfalzgrevskabet Zweibrücken-Kleeburg blev der etableret en personalunion mellem Sverige og hertugdømmet Pfalz-Zweibrücken (1681-1718). Med den barnløse krigerkonge Carl 12.s (1697-1718), Carl 2. i Pfalz-Zweibrücken, død i 1718 overtog hans yngre søster, Ulrika

Eleonora den Yngre (1688-1741), regeringsmagten som regerende dronning i Sverige, hvilket bekræftedes ved et valg af den svenske stænderrigsdag i 1719. Den saliske arvefølge gjaldt i det tyske hertugdømme, hvorfor personalunionen opløstes. I 1720 abdicerede hun og overførte tronen til sin hidtidige prinsgemal, Friedrich 1. (Hessen-Kassel), der dernæst var svensk monark til sin død i 1751. Under kong Frederik 1. (1720-51) blev der etableret en personalunion mellem Sverige og landgrevskabet Hessen-Kassel i 1730, da kongen arvede titlen som hessisk landgreve. Personalunionen opløstes med den barnløse kong Frederik 1.s død. Kong Frederik 1. havde foreslået at placere sin bror og dennes slægtslinje i Hessen-Kassel-dynastiet i den svenske arvefølge. Kongen havde ikke held med sit forehavende, skønt ideen blev støttet af dronning Ulrika Eleonora, der foretrak Hessen-Kassel-dynastiet frem for sin nevø, hertug Carl Friedrich af Holsten-Gottorp (1702-39). Hessen-Kassel-dynastiet tilhørte huset Hessen, også kaldet Reginar-dynastiet (Brabant-slægten). Dynastiet var bl.a. hertuger af Brabant (1183-1406). Efter to tyske dynastier på den svenske trone (1654-1751) fulgte det dansk-tyske Holsten-Gottorp-dynasti (1751-1818, af Norge 1814-18). Denne oldenborgske sidelinje havde ligesom det dansk-tyske Glücksborg-dynasti rødder i hertugdømmerne Slesvig og Holsten i det danske monarki. Sverige var sidst blevet regeret af Oldenborgerne i Kalmarunionens tid i perioderne 1457-64, 1497-1501 og 1520-21.

Reformationen i Sverige indledtes i 1520'erne og blev først afsluttet i 1593 med synoden i Uppsala, som fastslog den evangelisk-lutherske lære som statens officielle religion. Johan 3.s (1568-92) første dronning, Cathrine Jagiello (1526-83), datter af kong Sigismund 1. af Polen, storfyrste af Litauen (1506-48), forblev katolik som svensk dronning. Johan 3. havde katolske sympatier, og parrets søn, Sigismund 3. Vasa, konge af Polen og storfyrste af Litauen (1587-1632), konge af Sverige (1592-99), ægtede i 1592 ærkehertuginde Anne af Østrig (1573-98), der ligeledes forblev katolik i det protestantiske Sverige.

Gustav 2. Adolfs dronning, Maria Eleonora (1599-1655, dronning fra 1620-32), født prinsesse af Brandenburg, talte fransk, som var det dominerende hofsprog i Europa. Hun lærte aldrig skriftligt at mestre hverken tysk eller svensk. Kong Adolf Frederiks (1751-71) dronning, Louisa Ulrika (1720-82), født prinsesse af Preussen, havde fransk som sit modersmål, men inden for blot to år efter sit svenske giftermål i 1744 havde hun lært svensk.[52]

[52] Nordstrom: *The History of Sweden*, 11-63; Lagerqvist: *Svensk*; Lindqvist: *Oscar II*, 268-69; kungahuset.se. 'Monarkins historia'; Dehn-Nielsen (dansk red.): *Europas*, 218-19. Jean-Baptiste Bernadotte blev på den svenske stænderrigsdags møde i Örebro den 21. august 1810 valgt til svensk tronfølger og adopteret af den barnløse kong Carl 13. (1809-18), Carl 2. af Norge (1814-18), under

navnet Carl Johan. Adoption var nærmest et uhørt fænomen i de europæiske tronfølgelove, der krævede et slægtskab på basis af, at kun børn født i lovligt ægteskab var arveberettigede. Adoptionen blev imidlertid ikke omgjort i forbindelse med Wienerkongressen (1814-15), der nyordnede Europas politiske geografi efter Napoleon 1. ud fra bl.a. det dynastiske legitimitetsprincip, der tog sit udgangspunkt i, at de arveberettigede fyrstehuse havde ret til statsmagten og skulle udgøre rettesnoren for fastlæggelsen af statsgrænserne. Princippet blev dog fraveget på flere afgørende punkter, bl.a. blev flere tyske småfyrster ikke genindsat i deres tidligere rettigheder med dannelsen af Det Tyske Forbund i 1815. I 1818 besteg Carl Johan tronen i Sverige som kong Carl 14. Johan (1818-44), Carl 3. Johan i Norge. Dermed blev Bernadotte-dynastiet, et af de yngste dynastier blandt Europas konge- og fyrstehuse, grundlagt. Carl 13. havde afløst sin brorsøn, Gustaf 4. Adolf (1792-1809), som konge, da denne under krigen mod Rusland (1808-09) blev afsat ved et statskup i 1809. Ved fredsslutningen i 1809 måtte Sverige afgive Finland til Rusland. Man ønskede derfor ikke Gustaf 4. Adolfs efterslægt på den svenske trone. Arveretten blev frataget Gustaf 4. Adolf og hans efterkommere i successionsordningen af 1810 og allerede i 1809-successionsordningen, som blev vedtaget i forbindelse med tronfølgervalget af prins Christian August af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1768-1810), som døde året efter. Bernadotte-dynastiet etablerede dog en ægteskabelig forbindelse med Holsten-Gottorp-dynastiet og dermed genealogisk tilbage til Vasa-dynastiet (1523-1654) i 1881, da kronprins Gustaf (5.), tredje slægtled efter Carl 14. Johan, ægtede prinsesse Viktoria af Baden (1862-1930), der var oldebarn af den afsatte svenske kong Gustaf 4. Adolf. Prinsessen fik derfor tilnavnet ”Vasa-prinsessen”. Holsten-Gottorp-dynastiet, Sveriges kongehus fra 1751-1818, var den tredje og sidste sidelinje inden for Vasa-dynastiet, som sad på den svenske trone fra uafhængigheden i 1523. I 1884 førtes de jordiske rester af den detroniserede monark, hans søn med dronning Frederika (1781-1826, født prinsesse af Baden og dronning af Sverige fra 1797-1809), prins Gustaf af Vasa (1799-1877), og dennes søn, Ludvig, der døde som spæd i 1832, til Stockholm. Den tidligere monark Gustaf 4. Adolf, der blev skilt fra sin eksdronning Frederika, i 1812, døde i eksil i Schweiz i 1837. Gustaf af Vasa var fra 1830 til skilsmissen i 1843 gift med prinsesse Louise Amelie af Baden (1811-54), der var niece til dronning Frederika. Denne genbegravelse blev som helhed positivt modtaget af den svenske offentlighed, som dog pointerede, at der ikke hermed var tale om en rehabilitering af kong Gustaf 4. Adolfs styre, som var en tragisk periode i svensk historie. Genbegravelsen blev i høj grad sat i scene af prins Ludvigs søster, prinsesse Carola af Vasa (1833-1907), som blev Sachsens sidste dronning som gemalinde til kong Albert 1. (1873-1902). I 1875 havde det svensk-norske kongepar,

kong Oscar 2. og dronning Sofia (1836-1913), aflagt et officielt besøg i Sachsen hos Sachsens kongepar. I 1888 aflagde Carola og hendes gemal en officiel genvisit i Sverige. Forsoningen mellem Bernadotte-dynastiet og det afsatte Holsten-Gottorp-dynasti var fuldbragt. Den svenske dronning Frederika og prinsesse Louise Amelie var henholdsvis halvtante og halvkusine til den i 1881 kommende svenske dronning Viktoria. Dronning Carola og prinsesse Viktoria af Baden var halvtante og halvniece som efterkommere af kong Gustaf 4. Adolf. Bernadotte-dynastiet formåede med denne dynastiske forbindelse at reetablere en national, historisk kontinuitet i Sverige, Weibull: *Bernadotterna på*; Skott: op.cit., 21-46; Elgklou: op.cit., 186; Lindqvist: op.cit., 190-92; Platen: *Bakom den gyllne*. I anledning af den nye svensk-norske kronprinsesse Viktorias ankomst til Sverige skrev Carl David af Wirsén (1842-1912), den nationale kongedigter par excellence, en prolog, et digt, ved gallaforestillingen på Det Kgl. Teater i Stockholm den 4. oktober 1881, Wirsén: 'Prolog'. Carl David af Wirsén var tillige en ungdomsbekendt til brudgommen, kronprins Gustaf (5.), Elgklou: op.cit., 144, 169-70. Prologen, der var på syv strofer, udtrykte håb om, at prinsessen, der var vokset op i Schwarzwald og ved Bodensøen i det sydlige Baden, kunne akklimatiseres til et nyt liv i det høje nord. Nedenfor gengives syvende strofe:

Hon var det redan. Himlen återbördar
Åt Sverige vänligt Sveriges eget barn.
Den Wasaätt, hvars hågkomst Sverige vördar,
Förbinds med hjelteätten från Béarn,
Och derför nu ned Hoppets Minnet blandar
Sin helga röst, och gångne fäders andar
I endrägt se ur molnen ned i dag
På stundens fest med stilla välbehag.
En syn från fordom eldar svenska sinnen,
Och främst i qväll bland fosterländska minnen
Står för vår tanke, vördnadsvärd och mild,
Högtidligt enkel, Gustaf Wasas bild.
En frälserman han kom i djupa nöden,
Och det vardt reda i de dunkla öden,
I Dalom ljuset upp ur molnen bröt,
Ett söndradt rike hjelten sammanslöt.
Ett sådant minne adlar högtidsstunden,
Med evigt innehåll bliver fyld sekunden,
Och nu, då nittonårig ättling står
I Wasas land med myrtenkrans i hår,
Med aldrig åldrad kärlek svensken skrider
Till hjeltebilden från de gamla tider
Och lägger Hoppets kransar, minnesgod,

I afton ned för Gustaf Wasas stod.

Den 19-årige sydtyske prinsesse var som efterkommer (otte gange tipoldebarn via dynastierne Holsten-Gottorp, Zähringen (Baden-Durlach) og Wittelsbach (pfalzgrevskabet Zweibrücken-Kleeburg))) af den svenske nationalhelt kong Gustav 1. Vasa et barn af Sverige, ifølge Wirsén. Gustav Vasa samlede bønderne i Dalarna i 1521 i oprøret mod det danske unionsstyre, og han erobrede derved den svenske trone og erklærede Sverige uafhængigt i 1523. Med giftermålet i 1881 var ringen sluttet, idet Gustav Vasas slægtning var vendt tilbage til ”Wasas land”, da Vasa-dynastiet knyttede ægteskabelige bånd med ”hjelteätten från Béarn”. Bernadotte-dynastiets grundlægger i Sverige, Jean-Baptiste Bernadotte, blev født i byen Pau. Pau, der ligger i det sydlige Frankrig nord for Pyrenæerne, var i middelalderen og renæssancen (fra 1464) hovedstad i vicegrevskabet Béarn, som fra 1479 var i personalunion (på grundlag af arv) med det baskiske kongerige Navarra, der grundlagdes i 824. Kongeriget Navarra lå på begge sider af Pyrenæerne. Den sydlige del af kongeriget indlemmedes i 1512 i Den Castilianske Krone (Spanien), fra 1512-15 en del af Den Aragonske Krone. Den resterende del af kongeriget lå derefter nord for Pyrenæerne. Henrik 3. af Navarra (1572-1610), som ligeledes var født i Pau, i 1553, arvede den franske trone og blev den første Bourbon-monark i Frankrig som Henrik 4. (1589-1610). Kongeriget Navarra blev indlemmet i Frankrig i 1620 under den franske kong Ludvig 13. (1610-43), Ludvig 2. af Navarra (1610-20), søn af Henrik 4. Kong Carl 14. Johan blev dog lige så ofte kaldet ”gascogner” efter området Gascogne som ”béarneser”, Skott: op.cit., 22-23.

Wirsén skrev ligeledes et digt i anledning af den nye kronprinsesse Viktorias ankomst til Sverige, Wirsén: ’Tonernas’. Musikken til digtet, der havde titlen ”Tonernas helsning, og som var på fem vers, blev skrevet af den svenske komponist Ivar Hallström (1826-1901). Digtets fjerde og femte vers lyder som følger:

Vi helsa kungasonens brud
Från Sveas barn i sångens ljud:
”Blif en af våra!
Oss tro om godt! På Dig vi tro
Och vilja hägna fast Ditt bo,
Du nittonåra!”

Så klingar sången, full af hopp,
Till unga Wasadottern opp
Från furulunder.
Tänk, i en lefnad ljus och lång,
På dessa toner någon gång

Från ungdomsstunder!

Wirsén henvendte sig i dette digt direkte til den nye kronprinsesse i du-form, hvilket var i tråd med de nordiske traditioner for digte til fyrstelige personer. Wirsén udtrykte i sine lejlighedsdigte i forbindelse med det kongelige bryllup en sikker forvisning om, at den tyske Vasa-datter med sit svenske dynastiske ophav nemt ville blive en naturlig bestanddel af fyrretræernes store og vidtstrakte land mod nord. Bernadotte-dynastiet var i Wirséns optik med det svensk-norske kronprinsepars bryllup i 1881 blevet et nationalt forankret dynasti i Sverige på alle parametre, kulturelt, sprogligt, religiøst og nu dynastisk og historisk. Man anvendte således bryllupsceremonien i 1881 som en dynastisk og national legitimering af det nye Bernadotte-dynasti.

Der var nationale reservationer over for valget af en franskmand til svensk kronprins. Professor dr. Wijkman udtalte eksempelvis følgende i debatten i præstestandens rigsdag (21. august 1810):

Främmande Religion, främmande språk, som åtminstone på långre tid icke en gång för hwar 100:de af dess nya undersåtare gjorde tilltråde till dess person med eget frambårande af sina angelågenheter möjeligt, och framför allt, befarande att England, (missnöjdt med walet af en Prins och lysande stor General från det land det anser för sin största fiende skulle rubba den del af neutralitet Swerige såsom adherent till continental Systemet, ännu njuter, m.m. som jag icke bör anföra, bragte mig att föredraga wår afledne Carl Augusts Broder, den nu regerande Prinsen af Augustenburg, såsom af samma Religion med oss, begripelig i afseende å språket, med hwilken ingendera af de stridande Magterne borde finna sig missnöjd och som skulle således säkrare kunna genom en förlängd fred söka grunda Rikets sjelsständighet i en påräknad tillwärt under ett fortfarande neutralitets System, det enda både lämpliga och för wår närvarande ställning möjeliga till wårt uppstigande tillwärande och sluteliga mognad och styrka (*Protocoll, hållna hos högwördiga Prest-Ståndet vid Urtima*, 102).

Dr. Wijkman anbefalede i stedet den afdøde svenske tronfølger Carl Augusts (1768-1810) ældste bror, hertug Frederik Christian 2. af Sønderborg-Augustenborg (1794-1814), da han ifølge ham qua sit sprog og religiøse tilhørsforhold ikke var fremmed for den svenske nation på samme måde som Jean-Baptiste Bernadotte. Stænderrepræsentanten Wijkman anvendte såvel nationale som stormagtspolitiske argumenter mod valget af den franske marskal, da man med ham som svensk tronfølger ville lægge sig ud med Storbritannien. I den sidste ende valgte Sverige imidlertid med

Bernadotte som svensk tronfølger at føre krig imod Frankrig i den sidste del af Napoleonskrigene, fra 1813-15 i Den Sjette Koalitionskrig (1813-14) og Den Syvende Koalitionskrig (1815). Tilhængerne af valget af Bernadotte fremførte ligeledes stormagtspolitiske argumenter, men de havde en anden analyse af Sveriges placering i forholdet mellem Europas stormagter. Hr. Gustaf Wilhelm af Tibell (1772-1832) fra ridderskabets rigsdag udtalte den 21. august 1810, at *Ankomsten af en Fransk Furste till Rikets Thronföljare, omgifwen af den glans, som pryder Napoleons hjeltar, skall lifwa allas sinnen, och wäcka ett nytt hopp för framtiden* (*Protocoll, hållne hos högloflige*, 89-90). Man følte sig fra svensk side overbevist om, at kejser Napoleon 1. (1804-1814/15) ønskede ham som svensk tronfølger, og den svenske friherre Gustaf Wilhelm fremførte desuden, at Bernadotte var i besiddelse af et militær-strategisk intellekt. *Prinsens af Ponte-Corvo fälttog i Tyskland, Italien och Polen wittna om Härförarens skicklighet och hjeltens mod*, ibid., 90. Gustaf Wilhelm understregede derudover, at valget af Bernadotte kunne medføre økonomiske gevinster for Sverige, da han med en husfaders ømhed ville *behandla sitt nya Fäderneslands financer, då en dag Försynen kallar honom, att dem förwalta*, ibid., 91. Dertil kom, at kandidaten havde en søn, Oscar (1.), født i 1799, hvilket endvidere blev accentueret af den adelige stænderrepræsentant Gustaf Wilhelm. *En elfwa=årig Son, skall genom Thronföljdens ytterligare befästande, öta wårt hopp om framtida lugn; och dess goda egenskaper synas hofwa, att Han en dag, skall träda i en wärdig Faders fotspår*, ibid., 91. Valget skete, efter at den dynastiske skandinavisme første gang var blevet anvendt i 1809, da den dansk-tyske prins Christian August af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1768-1810) valgtes til svensk tronfølger. Prinsen havde været general i den danske hær og udmærket sig i Danmark-Norges krig mod Sverige (1808-09) og var tillige dansk statholder i Norge (1809-10). Valget fandt sted den 15.-18. juli. Præstestandens rigsdag begrundede den 15. juli 1809 valget af den dansk-tyske prins på følgende måde:

Kongl. Maj:t har besinnat: att Prins Christian August af Schleswig-Hollstein-Sonderburg-Augustenburg hårstammar ifrån ett ädelt Hus, af hwilket Sverige redan emottagit flera Konungar, samt bör hoppas att på sig och sin Ätt fortplanta den kärlek Swea Folk för dem burit: att denne Förste, sjelf pröfwad i stridens faror, ä ena sidan känt Detz höga bestämmelse att för Fäderneslandets råddning wåga sitt lif, men å den andra lärt att med afsky anse de lättsinnigt började krig, som ödelägga Stater och störta Folkslagen i elände: att han är hunnen till de mogna år, då erfarenheten skilljer werklighet ifrån klärd, och eftertankan förkastar smickrets ingifwelser (*Protocoll, hållna hos högwördiga Prest-Ståndet vid Riksdagen*, 460).

Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg var en oldenborgsk sidelinje ligesom Holsten-Gottorp-dynastiet, der sad på den svenske trone fra 1751-1818. Motiveringen refererer til prinsens krigsindsats for sit fædreland, hvor prinsen dog havde haft en kort afstikker til det tysk-romerske kejserrige i perioden 1797-1801 med deltagelse i Den Anden Koalitionskrig (1798-1802) imod Napoleons Frankrig. At prins Christian August havde indset det meningsløse i krigen sås afspejlet i hans tilbageholdenhed med at angribe Sverige, da landet kom i krig med Rusland (1808-09) samtidig med krigen imod Danmark-Norge. Denne pacifistiske forsoningstilgang i forholdet mellem Danmark-Norge og Sverige blev således også implicit fremdraget som argument for valget af den dansk-tyske prins til svensk kronprins. Der blev endvidere fremsat et nationalt argument for valget af prins Christian August, der

Synes så litet beroende af Europas större magter, att deras inflytelse swårligen af hans wal kan befråmjas, dels icke eger storre anspräk på en Krona, ån att hans upphöjelse, ensamt af Kongl. Maj:t och af Swenska Folket beredd, skulle beråttiga båda till hans lifliga, oförånderliga tacksamhet, ibid., 460-61.

Man fremhævede endvidere, at prinsen var uafhængig af Europas stormagter, hvorfor man ikke skulle frygte en øget indflydelse fra deres side på svenske forhold som en følge af tronfølgervalget. Endelig havde prinsen ikke noget større krav på en anden trone, hvormed man ikke risikerede en mulig personalunion med en anden stat. Prins Christian August var meget populær i Norge, og en uge efter tronfølgervalget tiltrådte han som dansk statholder i Norge. Sverige håbede på sigt at kunne udnytte denne afholdthed til at erobre Norge. Valget af prins Christian August blev støttet af kong Carl 13. og den svenske stænderrigsdag med adelen (ridderskabet) som de mest skeptiske, da de overvejende støttede den afsatte kong Gustaf 4. Adolf og hans søn. Da han tiltrådte som tronfølger i januar 1810, blev han adopteret af Carl 13. under navnet Carl August. Senere samme år døde han imidlertid. Skandinavismen er et eksempel på en national, transstatslig bevægelse i en europæisk kontekst. I årene efter Den Dansk-Tyske Krig i 1864 og den dansk-tyske helstats opløsning afløstes den politiske og dynastiske skandinavisme og dens bestræbelser for en nordisk forbundsstat af nordismen, der blev en ideologisk katalysator for et nordisk samarbejde inden for en lang række samfundsområder og såvel på officielt, statsligt som privat niveau, Barton: 'The Swedish Succession'; Ottosen: 'Nordisk krig'; ibid.: 'Den dynastiske skandinavismens'; Stråth: 'Scandinavian Identity'; Østergaard: 'Norden – europæisk'; ibid.: *The Geopolitics*; ibid.: 'De

skandinaviske staters'; ibid.: 'Cooperation Among'; ibid.: 'De nordiske lande i Europa'; ibid.: 'Norden og Tyskland'; Becker-Christensen: *Skandinaviske drømme*; Møller: *Skandinavisk Stræben*; Friis: *Monrads og Lehmanns*; ibid.: 'Skandinavismens Kulmination'; Glenthøj: *1864: Sønner*; Glenthøj og Ottosen: *Union eller undergang*; Thorkildsen: 'Skandinavismen'; Hemstad: ''Skandinavismens´ tilkomst'; ibid.: *Fra Indian Summer*; Nielsen: 'Nordisk forår'; Andersson: *Idé och verklighet*; ibid.: *Nordiskt samarbete*; ibid.: 'Nordiskt samarbete'; Hansen: 'Foreningene Norden', ibid.: *Drømmen om Norden*; Janfelt: *Att leva i den bästa*; Adriansen (red.): *Kulturel nordisme*; Elmersjö: *Norden, nationen och historien*; Hovbakke Sørensen: *Slagsbrødre*; ibid.: 'Norden som idé'.

Den 4. november 1814 valgte det norske parlament, Stortinget, den svenske kong Carl 13. (1809-18), Carl 2. af Norge, til norsk konge. Med dette kongevalg valgte Norge formelt Holsten-Gottorp-dynastiet som Norges kongehus i personalunionen mellem Norge og Sverige og reelt Bernadotte-dynastiet som det fremtidige norske kongehus, da Carl (14.) Johan siden 1810 havde været svensk kronprins. Den norske politiker Johan C. H. Wedel-Jarlsberg (1779-1840) holdt den 7. november 1814 en tale på vegne af Stortingets deputation, hvor Wedel-Jarlsberg gjorde sig tanker om de fællesnordiske perspektiver i den etablerede union mellem de to nordiske brødrefolk.

Saaledes er da den skandinaviske Halvøs tvende gamle Kongeriger, som Naturens Herre forenede, men som menneskelige Lidenskaber og Fordomme adskilte, atter sammenknyttede med uopløselige Baand, og den lykkelige Tid kommen, da Nordmænd og Svensker kan favne hinanden som Brødre, der har en fælles Fader, og da de kan kappes om at vise denne fælles Fader Lydighed, Troskab og Hengivenhed, virksommeord.no. 'Hvad Naturens Herre'.

Den norske lensgreve, som havde været medlem af rigsforsamlingen på Eidsvoll og i november 1814 en ledende figur for unionspartiet i Norge, fortsatte: *Denne lykkelige Forening var allerede for Aarhundreder siden Gjenstanden for oplyste Nordmænds og Svenskers Ønsker; men det var Hs. Majestet Kong Karl XIII og hans verdige Søn forbeholdt at fuldføre dette herlige Værk*, ibid. "Sønnen" var kongens adopterede søn, den svenske tronfølger, Carl (14.) Johan, Carl 3. Johan af Norge. Wedel-Jarlsberg knyttede dermed monarkiet og det fælles svensk-norske kongehus i form af Holsten-Gottorp-dynastiet og det fremtidige Bernadotte-dynasti entydigt til virkeliggørelsen af den nordiske personalunion. Det norske kongevalg i efteråret 1814 kan således også karakteriseres som et valg, der var betinget af en dynastisk skandinavisme.

Den borgerlige advokatsøn Jean-Baptiste Bernadotte, der blev født i byen Pau i 1763, blev for sine fortjenester for det franske kejserdømme udnævnt til fyrste af Pontecorvo i 1806. Pontecorvo havde siden 1463 været en eksklave til Kirkestaten, en enklave i kongeriget Napoli. Efter fyrstendømmets afskaffelse i 1815 vendte Pontecorvo tilbage til sin tidligere territoriale status, fra 1816 som en enklave i kongeriget Begge Sicilier. I 1861 indgik Pontecorvo sammen med Benevento, den anden syditalienske kirkestats-eksklave, i det nyoprettede kongerige Italien. Han gav afkald på sin fyrstetitel i 1810 i forbindelse med valget til svensk tronfølger. Man kan derfor argumentere for, at dynastiets navn rettelig burde være Pontecorvo, men det har aldrig slået igennem i Sverige. Til gengæld indgår Pontecorvos byvåben foruden i Bernadotternes slægtsnavn også i Sveriges store rigsvåben. Bernadotterne var fra begyndelsen nært knyttet til Bonaparte-dynastiet, hvilket var med til at understrege dynastiets status som parvenuer, idet Bonaparte-familien illegitimt havde besteget den franske trone. Gemalinden til marskal Bernadotte, silkehandlerdatteren fra Marseille, Désirée Clary (1777-1860), der endte som dronning af Sverige og Norge, havde i sin ungdom været forlovet med Napoleon, hvis kroning parret overværede i 1804. Hendes søster Julie Clary (1771-1845) ægtede i 1794 Joseph Bonaparte (1768-1844), konge af Spanien (1808-13) og Napoli (1806-1808), Napoleon 1.s ældste bror. Carl 14. Johans svigerdatter, Joséphine (1807-76), var datter af Napoleon 1.s stedsøn, Eugène de Beauharnais (1781-1824), der var vicekonge af Italien (1805-14), og som i 1817 blev tildelt titlen som hertug af Leuchtenberg og fyrste af Eichstätt (1817-24) af sin svigerfar, Bayerns konge. Med dette giftermål i 1823 fik Bernadotte-dynastiet et skær af fyrstelig legitimitet og blev en integreret del af de europæiske konge- og fyrstehuse, samtidig med at det opretholdt sine forbindelser til Bonaparte-slægten. Den nygifte svensk-norske kronprinsesse Joséphine skiftede dog i forbindelse med ægteskabet sit navn Napoléonne ud, da Sverige havde kæmpet imod Frankrig og Bonaparte-dynastiet fra 1813-14 i den sidste del af Napoleonskrigene under anførsel af kronprins Carl (14.) Johan, der fungerede som Sveriges reelle statsoverhoved fra 1810-18. Kong Oscar 1. og dronning Joséphines yngste søn, prins August (1831-73), hertug af Dalarna, giftede sig i 1864 med den tyske prinsesse Therese Amalie af Sachsen-Altenburg (1836-1914), hvis mormor, Marie Antoinette Murat (1793-1847), var et medlem af den franske bonapartistiske adelsslægt Murat og niece til Joachim Murat (1767-1815), konge af Napoli (1808-15) og storhertug af Berg (1806-08). Joachim Murat var svoger til kejser Napoleon 1. via sit ægteskab med kejserens søster Caroline Bonaparte (1782-1839). Også i navngivningen spores den franske indflydelse. Oscar 1.s ældste søn, kong Carl 15. (1859-72), Carl 4. af Norge, hed foruden Carl også Eugen, maskulinum af Eugénie, som hans mor, dronning Joséphine, havde som

et af sine navne. Kongens datter, prinsesse Lovisa (Louise) (1851-1926), bar derudover navnene Josefina Eugenia. Oscar 1.s eneste datter fik navnet prinsesse Eugénie (1830-89). Kong Oscar 2.s (1872-1907) yngste søn fik navnet prins Eugen (1865-1947), hertug af Närke, der også bar navnet Napoleon. Gustaf 6. Adolfs (1950-73) næstyngste søn, prins Bertil (1912-97), hertug af Halland, fik i dåben Eugén som det sidste af sine fem navne. Den ældste søster til den nuværende konge, Carl 16. Gustaf (1973-), prinsesse Margaretha (1934-), bærer også navnet Désirée ligesom søsteren prinsesse Désirée (1938-2026), som bærer navnet som sit første navn. Den svenske kronprinsesse Victoria (1977-), hertuginde af Västergötland, kongens ældste datter, bærer også navnet Désirée. Kongeparrets yngste datter, prinsesse Madeleine (1982-), hertuginde af Hälsingland og Gästrikland, bærer i tillæg til sit franske kaldenavn desuden de franske navne Thérèse Amelie Josephine, og prinsessens yngste datter, prinsesse Adrienne (2018-), hertuginde af Blekinge, bærer også navnet Josephine. Rigsdagens højtidelige åbning i rigssalen på Stockholm Slot, der blev praktiseret indtil 1975, var inspireret af hoftraditionerne fra det første franske kejserdømme. Med disse forbindelser var det en stor sorg for dynastiets medlemmer at se det bonapartistiske Frankrigs kollaps med det andet franske kejserdømmes fald i 1870 under kejser Napoleon 3. (1852-70), Napoleon 1.s brodersøn, Elgklou: op.cit., 11-62; Weibull: *Bernadotterna – En krønika*, 42; Skott: op.cit., 57-70, 195-209, 221-39, 276-88, 293, 297, 299-305; kungahuset.se. ’Karl XIV Johan’, ’Desideria’, ’Josefina’, ’Prins August’, ’Teresia’, ’Karl XV’, ’Drottning Lovisa’, ’Prinsessan Eugenia’, ’Prins Eugen’, ’Prins Bertil’, ’Prinsessan Margaretha’, ’Prinsessan Désirée’, ’H.K.H. Kronprinsessan’, ’H.K.H. Prinsessan Madeleine’, ’Kungl. Huset’.

Kong Oscar 1.s (1844-59) næstældste søn, prins Gustaf (1827-52), hertug af Uppland, døde i 1852 af tyfus på det kongelige slot i Kristiania (Oslo), som blev opført i årene 1824-49. Siden 1905 har slottet været det norske kongehus‟ officielle og permanente hovedresidens. Prinsen blev jordfæstet i slotskapellet, og den norske korvet Nidaros førte derefter kisten til Stockholm, hvor prinsen blev bisat i Riddarholmskyrkan, de svenske monarkers traditionelle gravkirke, historiesajten.se. ’Gustav Bernadotte’; kungahuset.se. ’Prins Gustav’; Skott: op.cit., 171-75.

Dronning Désirée blev til svenske Desideria, men hun brugte ikke selv navnet. Svigerdatteren dronning Joséphine blev til svenske Josefina. Carl 15.s dronning, Louise (1828-71), blev til svenske Lovisa. Prins Augusts gemalinde, prinsesse Therese Amalie, fik i Sverige navnet Teresia, som fra 1901 var den officielle stavning. Kronprinsesse Margaret (1882-1920) fik i Sverige navnet Margareta. 14 svenske monarker har båret navnet Erik (inklusiv sagnkongerne), senest Erik 14. (1560-69). Gustaf 5.s (1907-50) yngste søn fik navnet Erik, prins Erik, hertug af Västmanland

(1889-1918), som er et gammelt svensk kongenavn, hvor i alt 14 svenske konger fra primært vikingetiden og middelalderen ifølge den nationale tradition har båret navnet Erik. Carl 15. var meget vellidt af den svenske befolkning, og det var derfor en skuffelse for den svenske offentlighed, at prins Gustaf Adolf (1906-47), deres kommende konge, fik disse to navne som sine kaldenavne. I 1946 fik prinsen endelig selv en søn, som fik navnet Carl Custaf, Sveriges nuværende konge Carl 16. Gustaf, kungahuset.se. 'Prins Erik'; Skott: op.cit., 251-55; Fru Magnuson: *Hon kallades*, 101.

Jean-Baptiste Bernadotte konverterede i forbindelse med sin adoption i 1810 fra den romersk-katolske kirke til den lutheranske, da Sveriges forfatning af 1809 i paragraf 2 fastslog, at den svenske monark skulle tilhøre den lutheranske lære. Hans søn, kronprins Oscar (1.), født i 1799, skiftede også til den lutheranske kirke, da paragraf 4 i successionsordningen fra 1810 foreskrev, at alle prinser skulle tilhøre den evangeliske lære for ikke at miste arveretten, mens marskal Bernadottes gemalinde, Désirée, beholdt sin katolske tro. Bernadotte havde ingen kvaler med at konvertere til den lutheranske tro, da han så op til en anden dynastigrundlægger, den protestantisk opdragede kong Henrik 3. af Navarra (1572-1610), der ligeledes stammede fra Pau, og som konverterede til den katolske tro i 1593, efter at have besteget den franske trone i 1589 som Henrik 4. (1589-1610) og den første Bourbon-monark. Hans trosskifte banede vejen for en afslutning på religionskrigene i Frankrig, Barton: *Bernadotte and Napoleon*, 250-56, 268-72. I 1829 blev den svensk-norske dronning Désirée (Desideria) kronet til svensk dronning i Storkyrkan i Stockholm, men Norge afviste, at en katolik kunne blive kronet til dronning i Norge, hvorfor hun aldrig blev kronet til norsk dronning. Gemalen var blevet kronet til svensk og norsk konge i hhv. maj og september 1818. Oscar 1.s gemalinde, dronning Joséphine, beholdt ligeledes sin katolske tro, og hun blev derfor heller aldrig kronet til norsk dronning grundet den udbredte anti-katolicisme i Norge. Hun blev kronet til svensk dronning den 28. september 1844 sammen med sin gemal, der afviste at blive kronet i Norge uden sin dronning ved sin side. Dronning Joséphine var en drivende kraft bag indførelsen af religionsfrihed i Sverige, hvor svenske statsborgere fra 1860 ikke længere var automatiske medlemmer af statskirken. Carl 15. ægtede som kronprins i 1850 den protestantiske prinsesse Louise af Nederlandene (1828-71), som i forbindelse med sit giftermål konverterede fra Den Nederlandsk-Reformerede Kirke til den lutheranske kirke i Sverige. Den dynastiske forbindelse havde til formål yderligere at cementere Bernadotte-dynastiets placering i den dynastiske orden i Europa, da kronprinsessen på mødrene side tilhørte det preussiske kongehus. Dronning Louise blev den første dronning i personalunionen Sverige-Norge, som blev kronet i både Sverige og Norge. Hun blev kronet til svensk dronning den 3. maj 1860 og norsk dronning den 5. august 1860. Hun var den første dronning, som blev kronet i Norge siden middelalderen og

dronning Dorothea (ca. 1430-95, født prinsesse af Brandenburg), som sammen med sin gemal, kong Christian 1. (1448-81), blev kronet til Norges kongepar den 2. august 1450 i Nidaros-domkirken i Trondheim. Dronning Louise var meget afholdt i Norge. Hun lærte dog aldrig norsk, men kun svensk. Navngivningen i det svensk-norske kongehus bar ikke udbredt præg af ønsket om at markere Norges placering i personalunionen. Prins Gustaf (6.) Adolf blev født i 1882, og blandt sine seks navne fik han navnet Olaf, den svenske udgave af det norske Olav, som har en høj stjerne i den norske kongerække. Kong Oscar 2. forbød, at hans ældste sønnesøn skulle gives tyske navne som Fritz eller Wilhelm efter morens tyske slægt fra Baden. Han fik dog navnene Fredrik og Wilhelm som sit andet og tredje navn. Den næste søn fik dog kaldenavnet Wilhelm (1884-1965) i 1884. Prinsen blev opkaldt efter sin oldefar på mødrene side kejser Wilhelm 1. (1871-88, konge af Preussen 1861-88). Prins Eugen var livet igennem nært knyttet til Norge. Som kunstmaler var han især inspireret af den norske natur i sine billeder. Han læste på universitetet i den norske hovedstad, Kristiania (fra 1925 Oslo), som han ofte aflagde besøg, kungahuset.se. 'Lovisa av Nederländerna'; Isaksen: 'The Power of Presence', 112-13; Barton: *Sweden and Visions*.

Prins Wilhelm ægtede i 1908 i Tsarskoye Selo den russiske storfyrstinde Maria Pavlovna (1890-1958), som var datterdatter til den græske kong Georg 1. Som hertuginde af Södermanland lærte Maria hurtigt svensk i tillæg til de øvrige fem sprog, som hun beherskede, og på den baggrund blev hun uhyre populær i Sverige. Ægteskabet, der resulterede i en søn i 1909, fungerede dog ikke, og parret blev skilt i 1914, kungahuset.se. 'Prins Wilhelm'; Skott: op.cit., 240-51.

Kongeriget Norges kortvarige uafhængighed i 1814 eksponeres i Eidsvoll-forfatningen af 17. maj, der i paragrafferne 13 og 14 regulerede kongemagtens forhold. Paragraf 13 fastsatte, at monarken skulle bo inden for rigets grænser og ikke måtte opholde sig længere end seks måneder ad gangen uden for riget uden Stortingets samtykke, *medmindre han, for sin Person, vil have tabt Ret til kronen*. I 4. novembergrundloven af 1814 var paragraffen reduceret til bestemmelsen i paragraf 11 om, at kongen (dvs. unionskongen) opholder sig nogen tid hvert år i Norge, *hvis ikke vigtige Hindringer møde*. Ikke overraskende blev paragraf 11 slettet den 18. november 1905 i forbindelse med udrensningen af unionsparagrafferne i forfatningen efter unionsopløsningen. I den nugældende grundlov er de to gamle bestemmelser af 17. maj (§ 13 og § 14) genindtrådt i forfatningens paragraf 11 med bestemmelse fra 1905 og 1908, no.m.wikisource.org. 'Kongeriget Norges Grundlov af 17de Mai 1814', 'Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814'; lovdata.no. 'The Constitution of the Kingdom'.

Den svenske digter Carl Rupert Nyblom (1832-1907) skrev den 8. juni 1854 et digt på ti strofer i forbindelse med afsløringen af et mindesmærke for kong Carl 14. Johan i Uppsala, Nyblom: 'Vid Aftäckningen', 183-85. Digtet med titlen "Vid Aftäckningen af Carl Johans Minnesstod i Upsala den 8 Juni 1854" lød som følger:

Du bild af Nordens hjeltekung,
Träd fram för gammal och för ung,
Så ädelt stolt och mild!
I glädjens vår, i sorgens höst
Var Han vår fröjd, var Han vår tröst:
I hvarje redlig Nordmans bröst
Förklarad står Hans bild.

Han var oss kär, der fram Han gick
Med denna öppna krigarblick,
Så ärligt fosterländsk.
Ty se det höfves Svensken väl,
Att ha en Kung med hjeltesjäl:
Han följer troget – ej som träl,
Men stolt att heta Svensk.

Hvem var det, som i farans natt
Oss skänkte nya drömmars skatt
Om fosterland och hopp?
Hvem näpste stormens vilda brus
Och gaf oss lugn och frid och ljus
Och manade utur sitt grus
Vår ära nyfödd opp?

Hvem sprängde sekels fördom, säg,
Och bröt igenom fjället väg
För skilda brödrafolk?
Han lyste frid utöfver Nord,
Och jubel gick kring haf och jord:
Han var i handling och i ord
En evangelii tolk.

Och tryggadt står vår Nords förbund,
Som klippan, stödd på hafvets grund,
I sekel än skall stå.
Ej stormens makt, ej vågens svall
Dess säkra grundval rubba skall;
Vi trotsa gerna verlden all,
Blott hand i hand vi gå.

Så glöm ej, Svea, hvad Han var!

Han var din Kung, din vän, din far,
Din ära, det var Hans.
Och när Han stod, en Nordens man,
Der för din frihet striden brann
Och sina rika lagrar vann,
Då knöts *din* segerkrans.

Han läkte stridens djupa sår,
Och månget tidigt silfverhår
För dig Hans hjessa bar.
Välsignelse och flit och dygd,
Som rosor under fredens skygd
De växte upp i odlad bygd,
Då Nordens sköld Han var.

Och här vid Fyris' stränder flög
Den frie tanken, djerf och hög,
Mot ljusets klara sol.
Hvad snillet tänkte, skalden slog
På lyran uti Nordanskog,
Ej obemärkt och tyst det drog
Förbi Hans kungastol.

Nej, aldrig skall Hans minne dö,
Hur tiden bäddar än sin snö
Omkring den ädles graf.
Så länge högt på himlens blå
I evig strålglans stjernor stå,
Skall ock Carl Johans saga gå
Kring Nordens berg och haf.

O verldens Gud, beskydda Du
Vårt dyra fosterland ännu
Med väldig fadersarm!
Och låt *Hans* minne bland oss bo
Och skänka evig frid och ro
Och gjuta manlig kraft och tro
I hvarje Nordisk barm!

Nyblom tegner med sit digt et portræt af den franskfødte afdøde monark, der ifølge ham formåede at blive hele den svenske nations fader. Nyblom opregner i sit digt to forhold, som heltekongen evnede at sikre i sin regeringstid: en nordisk fred efter 1814 og et Norden, der står forenet. Kong Carl 14. Johan sikrede som svensk-norsk unionskonge fred mellem sine to kongeriger, Sverige og Norge, og i forholdet til Danmark fred i hele Norden mellem de tre nordiske brødrefolk. Den politiske skandinavisme oplevede sit zenit i 1850'erne, og tanken om en samlet skandinavisk

statsdannelse lå umiddelbart til at blive virkeliggjort. Og det var den første Bernadotte-monark, som i Nybloms optik havde sået frøene til nordisk samling. I overensstemmelse med den gammelnordiske tradition for fyrstedigte er Nyblom dus med den afdøde majestæt.

Nyblom skrev den 18. maj 1859 et digt til det svensk-norske tronfølgerpar, kronprins Carl (15.) og kronprinsesse Louise, Nyblom: 'Till Kronprinsen-Regenten', 206-07. Digtet bar titlen "Till Kronprinsen-Regenten och Kronprinsessan i Upsala den 18 Maj 1859". I 1857 var kronprins Carl (15.) blevet udnævnt til regent for sin far, kong Oscar 1., der ved sin død blev diagnosticeret med en hjernetumor. Digtet, som var på fem strofer, lød som følger:

Från klarblå himmel solen ser
På vårens första blommor ner
Med varma strålars brand.
Och klart som solen i det blå
Nu hvarje öga ler också.
Och alla hjertan mäktigt slå
Af fröjd vid Fyris' strand.

Ty Du är här, Du Furste god,
Så Svensk i allt, i kraft och mod,
Vår stolthet och vårt hopp.
Vi älska Dig, ty hvad vår bygd
Har stort i snille, stort i dygd,
Om än det göms i kojans skygd.
Ditt öga letar opp.

Vi älska Dig, ty som en man
För ljusets sak Du för oss an:
Vi tacka dig derför.
Och gäller det vårt fosterland,
Och flammar stridens vilda brand,
Ve den, som med sin djerfva hand
Vårt Svenska lejon rör.

Och Hon, som vid Din sida står,
Oraniens dotter, Hon är vår: -
Vårt hjerta hviskar det.
Ty qvinlig dygd ju älskad var
I Svealand från forna dar;
Den kring sin tron ett rike har,
Som ej af gränser vet.

Du Furstepar, vår kärlek tag
I glädjens som i sorgens dag:

Vi ega icke mer.
Och vet, på gamla Fyris' slätt
Här blommar än en ynglings-ätt,
Som lärt att vörda sannt och rätt
Och troget älska Er.

Nyblom pointerer i digtets anden strofe, at den kommende monark er svensk af sind og skind. Carl 15. var den første i Bernadotte-dynastiet, som var født i Sverige, og desuden den første, som fra sin fødsel var opdraget i den lutherske tro. Bernadotte-dynastiet var dermed blevet et elsket og afholdt fyrstehus "på gamla Fyris' slätt" (strofe fem). "Fyris' slätt", "Fyris' strand" (strofe et) og "Fyris' stränder" i ottende strofe af ovennævnte digt fra 1854 er forskellige benævnelser, der alle relaterer sig til betegnelsen "Fyrisvellir", som var et sumpet sletteområde (*vellir*) syd for Gamla Uppsala. Rejsende ankom hertil med skib via floden Fyris (Fyrisån) for at gå til templet i Uppsala og den svenske kongshal. Allerede i jernalderen og siden i vikingetiden var Gamla Uppsala et vigtigt religiøst, økonomisk og politisk centrum i Sverige. Endvidere refererede Nyblom til det berømte og sagnomspundne slag ved Fyrisvellir i 985-86, hvor den svenske vikingekonge Erik Sejrssæl (ca. 970-ca. 995) blev sin nevø Styrbjörn den Stærkes banemand. Dermed indskrev kong Erik sig i den svenske historie som det samlede Sveriges første konge. Med disse referencer til vikingetiden og den svenske rigssamling forlener Nyblom det svenske Bernadotte-dynasti af fransk herkomst med en historisk og national legitimering. Nyblom anvender i sit digt til kronprinseparret tiltaleformen du, jf. den gammelnordiske tradition for fyrstedigte. Strofe fire hylder den kommende svenske og norske dronning Louise, som blev den første protestantiske dronning i Bernadotte-dynastiet, og dermed var alle svenskeres egen kronprinsesse. Knap to måneder senere, den 8. juli 1859, døde kong Oscar 1., og kronprinseparret besteg den svensk-norske trone som kong Carl 15. og dronning Louise.

Til kong Oscar 2.s kroning i Stockholms Storkyrkan den 12. maj 1873, den sidste svenske kongekroning, komponerede den svenske komponist Ludvig Norman (1831-85) kroningsmusikken, "Konung Oscar II:s Kröningsmusik komponerad för Soli, Chor och Orchester". Kantatens tekst var skrevet af den svenske digter Carl Wilhelm Böttiger (1807-78), Böttiger og Norman: 'Konung Oscar'. Kantatens solokvartet med kor bestod af fire vers, der lød som følger:

Hell Nordens krönta kungpar!
Så beder nu en hvar.
Och våren i sin unga glans
Har löf och blommor till en krans,
Som folkets kärlek flätar huld
I diademets guld.

Der ligger mellan fjäll och strand
Vårt sköna fosterland,
Med männer, såsom förr det haft,
Af allvar fulla och af kraft:
Ett folk, som ej förtrycket tål,
Ett folk af jern och stål.

Det folket ser, o Konung, opp
Till Dig med tro och hopp.
Det läser i Din varma själ,
Der står med eldskrift: *allas väl*.
Och högre ej ett hjerta slog
För oss i nordanskog.

När kung och folk förstå hvarann,
Då stå de som en man,
Då rädas de ej oväns hot,
Gå dunkla öden gladt emot,
Och folket ser i kronan då
Sin egen makt också.

Böttiger adresserer det svensk-norske kongepar, kong Oscar 2. og dronning Sofia (1836-1913), som garanten for Nordens forening i kraft af den svensk-norske personalunion, ved bl.a. at henvise til kongens valgsprog ”Brødrefolkenes vel” i tredje vers. Samtidig er kongeparret et fyrstepar i to konstitutionelle monarkier, Sverige og Norge, hvor de formår at legemliggøre det nordiske ideal om en nær forbindelse mellem monarkiet og folket. I tråd med denne værdi og den gammelnordiske tradition for fyrstedigte er Böttiger dus med kongen.

I anledning af kong Oscar 2.s 25-års regeringsjubilæum den 18. september 1897 skrev den svenske digter Carl Snoilsky (1841-1903) en sang, som blev afsunget i Riddarholmskyrkan, de svenske monarkers traditionelle gravkirke i Stockholm, den 17. september 1897, Snoilsky: ’Sång i Riddarholmskyrkan’, 274-77. Sangen havde titlen ”Sång i Riddarholmskyrkan vid minneshögtiden den 17 September 1897” og var på otte vers, der lød som følger:

O Gud, som drog från fallets rand
I seklets morgon detta land,
Från jättestrid på Söderns jord,
Din man Du ledde hit till Nord,
Till Vasas öde stol!
Lik sommarregn i åskans spår,
Han kom i glans af bragdens sol
Att läka våra sår.

Hans bild, af år och ära mätt,

Är ännu mäktig i hans ätt
Och träder fram, föryngrad tolk,
Att mana godt för brödrafolk
Och hägna rätt och lag.
Till ättefadrens sarkofag –
En ädel kunga-ked!

Rätt och Sanning på sin skjold han skar,
Han, som orden i sitt hjärta bar;
Men för de lidandes släkte
Kände han än som en far.
Fridsäll, han väckte
Gryende gröda.
Hinder, som stäckte
Arbetets möda,
Frisinnadt bräckte han.
Omsorger delande
Än för de felande,
Huldrikt och skonande
Tydde han lag.
Ljus var hans saga.
Sakta förtonande
Släcktes hans dag.

Kär för låga, höga,
Hägrar en gestalt,
Smärt, med sol i öga,
Solsken öfverallt!
Land med lag skall byggas
Så han bjöd i Nord –
Aldrig kunde ryggas
Dette kungaord.

Gamla skrankor vika;
Upp till tingets sal
Träda alla lika
Genom folkets val.
Lifligare strömmar
På engång vårt blod:
Kungligt sköna drömmar,
Kungligt ungdomsmod!

O hur hastigt fallen,
Medan skimret dog,
Som den raka tallen
I din svenska skog!
För ditt riddarsinne
Världen sist vardt trång.
Troget göms ditt minne
Kvar i sägn och sång.

De äro gångna till Herrans gårdar!
Arfvet att främja ljus och rätt
Re'n ett fjärdedels sekel vårdar
Åter en af Karl Johans ätt.
Konung, som bär dess dubbelkrona,
Tusen stämmor omkring dig tona,
Bringa tack för en lyklig tid!
Hör, hur bräddfulla hjärtan sjunga:
För vårt väl drog du dagens tunga,
Bördor, som andra sviktat vid!

Herre, vår Kung och hans maka hägna
Under kommande nya år!
Gif, att från ofvan krafter regna
Öfver växande släktens vår!
Ädel sträfvan låt målet hinna,
Brodershänder hvarandra finna!
Sekelsol, som i väster står,
Glänse högre än morgondagern,
Då hon kysser den friska lagern
Öfver älskade silfverhår!

Snoilsky beskriver med sit jubilæumsdigt til monarken det 19. århundredes svenske historie med udgangspunkt i kongehusets historie og Bernadotte-dynastiet, hvis stamfar, sydfranske Jean-Baptiste Bernadotte, valgtes til svensk tronfølger i 1810 efter den barnløse kong Carl 13. (1809-18), "Till Vasas öde stol!" (vers et). Tredje vers skildrer sønnen kong Oscar 1.s kongegerning med afsæt i monarkens valgsprog, "Rätt och Sanning". Regeringstiden for Oscar 1.s ældste søn, kong Carl 15., optegnes dernæst, hvor man på grundlag af kongens valgsprog, "Land skall med lag byggas" (vers fire), gennemførte en rigsdagsreform i 1866 med afskaffelsen af stænderrigsdagen og indførelsen af en tokammerrigsdag (vers fem). Endelig har Carl 15.s bror kong Oscar 2., den jubilerende monark, Carl 14. Johans sønnesøn, levet op til sit valgsprog, "Brødrefolkenes vel", ved at drage omsorg for sine undersåtter blandt det svenske og norske broderfolk (vers syv). Ligesom hos Böttiger tilskrives Bernadotte-dynastiet således både en politisk og national legitimering i Snoilskys digt, da kongehuset har befordret udviklingen henimod et levedygtigt konstitutionelt monarki og samtidig i denne proces er blevet en integreret del af den svenske nation.

Carl 14. Johan lærte sig aldrig svensk eller norsk, hvorimod sønnen Oscar 1. lærte begge sprog. Hans gemalinde, dronning Joséphine, lærte at tale det svenske sprog. Kong Oscar 2. koncentrerede sig betydeligt mere end sine forgængere i Bernadotte-dynastiet om sin norske kongegerning, eksponeret bl.a. ved regentens valgsprog, "Brødrefolkenes vel", der med unionsopløsningen i 1905 ændredes til "Sveriges vel". Han var den eneste af unionsmonarkerne, som opfyldte den norske

grundlovs krav om hvert år at opholde sig nogen tid i Norge. Tilnavnet som Europas mest oplyste monark skyldes ikke mindst hans sprogbegavelse, herunder beherskelsen af det norske sprog, som det lå hans far, Oscar 1., meget på sinde at lære sine børn at mestre. Som tronfølger deltog han i Norges stort anlagte 1000-års fest den 18. juli 1872, der ved Haugesund mindedes Harald 1. Hårfagers nationale indsats. Den 18. september 1872 besteg han den svenske og norske trone ved broren kong Carl 15.s død. Oscar 2. blev kronet til norsk konge på Haraldsdagen den 18. juli 1873 i Trondheims Nidaros Domkirke. Kongens 25-års regeringsjubilæum i 1897 gav imidlertid anledning til en voldsom offentlig furore, eftersom kongen besluttede at slå jubilæumsfestlighederne sammen med fejringen af Trondheims 900-års jubilæum på Haraldsdagen den 18. juli 1897. Den norske digter og forfatter Bjørnstjerne Bjørnsson (1832-1910) opponerede kraftigt imod disse planer, idet han fremholdt, at den rette dato da skulle være have været Olavsdagen efter Olav den Hellige (29. juli). Bjørnson afholdt sin egen modfest den 29. juli i den gamle kroningsstad. 25-års regeringsjubilæet blev fejret i Kristiania den 26. og 27. september 1897. Den store norske litterat får mildest talt ikke nogen venlig behandling i kongens erindringer. I 1903 forsonedes de to skandinaviske kæmper i et vist omfang med tildelingen af Nobelprisen i litteratur til den norske stridsmand, som modtog prisen af kongen i Stockholm, Isaksen: 'The Power of Presence', 109-12; Holm (udg.): op.cit., bd. I, 9, bd. II, 1-4, 439, 448-51; Elgklou: op.cit., 170-72.

I sine erindringer gjorde kong Oscar 2. sig også tanker om forholdet mellem det nationale og det dynastiske i det svensk-norske og danske kongehus. Det oldenborgske kongehus i Danmark fra 1448 og dets glücksborgske sidelinje fra 1863 havde efter hans opfattelse aldrig formået at aflægge sig sin tyske oprindelse, kulturelt og sprogligt.

Den mer eller mindre frivilligt antagna nye dynastien var [kursiveret i teksten] *tysk, talade tyskt, tänkte tyskt! När en tysk prinsessa kom til Köpenhamn, spred hon där straxt sin nationalitet omkring sig, men blev aldrig själv absorberad av den danska såsom fallet varit t. ex. med vär släkt i Sverige. Ehuru härstammande från en trakt av Europa, som bör anses vida mera främmande för Skandien än Tyskland är för Danmark, har vår släkt dock blivit fullkomligt svensk; så ock varje här git utländsk prinsessa. Sådan är ännu* [kursiveret i teksten] *den svenska* [kursiveret i teksten] *nationalitetens kraft och makt. Måtte den aldrig försvagas!*, Holm (udg.): op.cit., bd. III, 158.

Det danske kongehus havde således ifølge den nordiske unionskonge ikke integreret sig nationalt i Danmark på samme måde, som det svenske Bernadotte-dynasti, trods sin franske afstamning, havde evnet at gøre i Sverige fra 1818 og frem.

Den 21. januar 1879 fyldte kong Oscar 2. 50 år, og i den anledning skrev den svenske digter Carl

Snoilsky (1841-1903) et digt til monarken, Snoilsky: ’Till Konung Oscar II’. Digtet med titlen ”Till Konung Oscar II – 21 Januari 1879” er på 12 strofer:

På nytt vid tinget mötas nu landets
sändemän,
Och öga emot öga stå kung och folk igen.
En hvar som i en spegel då ser, från
misstro skild,
Uti den andres blickar hans uppsåts rena
bild.

Väl har på mången panna ett moln
bekymret lagt;
Att midt i ymnigheten vi lida brist, är
sagdt.
Som förr ej muntert klingar mot städet
släggans fall,
Och gagnlös står på roten den redan mogna
tall.

Men värre tider hvilat på hydda och på
slott,
Och tyngre prof bestodos af Sveas folk och
drott.
Den gamla svenska arten nog går med
seger fram;
Den spänstig är som stålet och rak som
furans stam.

Från Sundets ljumma bölja, från Nordens
frusna pol
Nyss män i endräkt nalkats Christinas
silfverstol.
De känna denna höga och kungliga gestalt,
De känna denna stämma med ord af vikt
och halt.

Flög där ej som en ljusning på många
sträfva drag?
Inunder ojämn yta bor folkets hjärtelag.
Dess kärlek fordom köptes lätt nog i eld
och blod - -
Nu skall den vinnas stilla af trofast
tålamod.

Här kommer den till tronen, fastän ej
ordrik gäst,
I dag, då Oscar firar sitt halfva sekels fest.

I enkelt skick den kommer, den kommer
blid och varm,
En ros, som oförmodadt slår ut ur fjällets
barm.

O konung, folket vittnar om dig ett
sanningsord:
För frid, för rätt och frihet är du ett värn i
Nord.
Bland statens värf de trägna ej börda finns
så tung,
Att ej din skuldra delt den, vår ädle, gode
kung!

Låt Söderns självfmords-yra blott hopa grus
på grus!
Ej några kedjor spännas att vakta om ditt
hus.
Vi gärda kring med lagen den fasta
samhällsgrund,
På hvilken Sverige byggdes från häfdens
första stund.

Haf tack för säkert öga - - det tillhör hafvets
son,
Som märker stormars antåg af tecken långt
ifrån,
Som följer Nordens stjärna med en
orubblig tro - -
Haf tack för dagens tunga och för försakad
ro!

Haf tack - - så heter sorlet, som förs af
vindens fläkt,
Där tysta böner gjuta en sommars
andedräkt.
De smyga kring ditt änne, liksom de smälta
tänkt
Den första frost, som åldern i din lockar
sprängt.

Haf tack, så säger sången - - så ville den ha
sagt,
Om kvar en harpa funnes med hugstor
siarmakt.
Haf tack, att än din kärlek du ägnar varm
och hel,
I hvilans korta stunder, åt Sveas
strängaspel!

Haf tack, att under purpurn ett hjärta jämt
fick rum…
Men sångarn hejdar ordet och bliver af
vördnad stum.
Det är ej tacksamheten uti ett enda bröst,
Det är de mångas stämma, som lånat här
hans röst.

Snoilsky, der også var greve og diplomat, var personlig ven med kongen, Elgklou: op.cit., 167-68. Digtet skildrer med baggrund i kong Oscar 2.s 50-års fødselsdag det moderne svenske samfund og dets historiske og aktuelle relationer til kongehuset. Siddende på dronning Christinas (1632-54) sølvtrone (vers fire), som blev foræret til dronning Christina i 1650 forud for dronningens kroning samme år, modtager kongen sine gratulanter på den runde dag. Dronning Christinas sølvtrone, der bærer på flere symboler fra romersk mytologi, havde til formål at tydeliggøre Sveriges og den svenske kongemagts politiske og militære dominans i 1600-tallets Nordøsteuropa. Dronning Christinas sølvtrone, der står i Rikssalen på Stockholms Slot, blev anvendt i forbindelse med kroninger, tronbestigelser og rigsdagens højtidelige åbning, som den blev praktiseret frem til 1975. Tronen er derved blevet et symbol på den svenske statsmagt. Snoilskys poetiske brug af dronning Christinas sølvtrone har ikke til formål at overføre glansen fra den svenske stormagtstid i det 17. århundrede på Bernadotte-dynastiet, et af de yngste dynastier blandt Europas konge- og fyrstehuse. I fordums tid opnåede de svenske konger folkets kærlighed med ild og blod (vers fem), dvs. ved at føre krig og udvide territoriet, hvilket fandt sted i rigt omfang i 1500- og ikke mindst 1600-tallet i Sveriges stormagtstid. Denne traditionelle opfattelse af monarkiet må imidlertid vige for en ny og mere moderne tilgang i det 19. århundredes magtpolitisk og territorielt reducerede Sverige. Nu skal folkets kærlighed vindes ved en trofast tålmodighed, ”trofast tålamod” (vers fem). I dag er kong Oscar 2. et værn for fred, retfærdighed og frihed i Norden (vers syv). Snoilsky sætter endvidere de fredelige nordiske værdier i et dikotomisk forhold til ”Sydens selvmordsvanvid” (vers otte). Sverige havde siden 1814 og den kortvarige krig imod Norge ikke været involveret i nogen militær aktion. Den neutralitetspolitik, som Sverige slog ind på efter Napoleonskrigene, bevirkede en grundlæggende mentalitetsændring i det svenske samfund. Det moderne svenske nationale erindringsfællesskab blev opbygget i 1800-tallet omkring fred, retfærdighed og frihed som centrale hovedhjørnestene; værdier, som også Carl Snoilsky refererer til i sit digt. I denne nye fundamentale arkitektur omkring den svenske nationale selvopfattelse skulle monarkiet og kongehuset følgelig indpasses som vægtige elementer. Med sit kongelige fødselsdagsdigt er Snoilsky medvirkende til i en poetisk form at skabe grundlaget for et nyt svensk perspektiv på det moderne, afmilitariserede monarki. Det svenske monarkis moderne selvopfattelse og position i et internationalt perspektiv

underbyggede dermed en ny national legitimering af det svenske Bernadotte-kongehus. Denne moderne relation mellem kongehuset og den svenske befolkning har holdt sig til i dag, hvor Sverige i 2023 søger at bryde med sin over 200 år gamle neutralitetspolitik.

I anledning af kronprins Oscars (1.) giftermål i 1823 med prinsesse Joséphine (1807-76) skrev obersten og kulturaktivisten Carl Gustaf Nordforss et hyldestdigt, i hvilket han fremhævede den kommende svensk-norske dronnings fædrene helteslægt. Denne dynastiske herkomst forenede hende naturligt med kronprinsen, der var søn af en anden helt fra Napoleonskrigene, Carl 14. Johan, der ligesom Eugène de Beauharnais var af ikke-fyrstelig slægt og havde oplevet en stigning i samfundshierarkiet på udelukkende meritokratisk vis. Denne sammenkobling udtrykkes i et anonymt bryllupsdigt, hvor det hedder, at den gamle svenske ”krona bäres opp av tvenne hjältars knutna ätter”, og at ”Karl Johan lever i Oscar och Eugen i Josefina”, Rotbain: *Könets krona*, 112. Ved dronning Josefinas død berettes det i udgivelsen ”Drottning Josefinas sagodrapa”, at hun var ”en tropisk telning” af heroisk slægt, og at hun som barn løb ”i Monzas lunder och vid Isars stränder”, ibid., 111. Monza er en by i Lombardiet nær Milano, hvor hendes far residerede som Italiens vicekonge i perioden 1805-14. Derefter flyttede familien til München, som ligger ved Isar-floden, der er en biflod til Donau. I forbindelse med kronprinsens bryllup i 1823 blev det ikke i særlig stor udstrækning pointeret i den svenske offentlighed, at kronprinsesse Joséphine nedstammede fra kong Gustav Vasa. I en udgivelse fra 1861 blev enkedronningens dynastiske tilknytning til Vasa-slægten eksempelvis nævnt, hvor hun kaldes for ”hjältars dotter, Vasaättling”, ibid., 112.

Kong Oscar 2. giftede sig som prins og hertug af Östergötland i 1857 med prinsesse Sofia af Nassau (1836-1913), som var den luxembourgske storhertug Adolf 1.s yngste halvsøster. Det svensk-norske kongepars hyppige besøg i Norge bevirkede, at dronning Sofia blev meget afholdt i Norge, hvor hun i dag regnes for den dronning i personalunionen Sverige-Norge, som tilbragte mest tid i Norge. Disse kongelige besøg, suppleret med bl.a. kronprinseparrets besøg i 1880’erne, havde til formål at vise dynastiets selvopfattelse, hvor det dynastiske princip skulle virke som en uafhængig, mæglende instans mellem svensk og norsk nationalitet. Den svensk-norske kronprins Gustaf (5.) ægtede i 1881 prinsesse Viktoria af Baden, som var datterdatter af den tyske kejser Wilhelm 1. Den svenske kronprinsesse Viktoria var således meget pro-preussisk, mens dronning Sofia, der stammede fra det opløste hertugdømme Nassau, var tilsvarende negativ over for Preussen og den tyske kejsermagt og probritisk. Dronning Viktora stammede fra storhertugdømmet Baden (1806-1918), som bevarede sin selvstændighed i Det Tyske Kejserrige fra 1871-1918. Badens fyrstehus var fra 1771 lutheransk, men størstedelen af befolkningen var katolikker. På baggrund af folkestemningen blev dronning Viktorias far, storhertug Friedrich 1. (1858-1907), tvunget til at

støtte Østrig i Den Preussisk-Østrigske krig i 1866. Storhertugen støttede dog efterfølgende aktivt den tyske samling under Preussen og dets konge, Wilhelm 1. (1861-88, tysk kejser fra 1871), som fra 1856 var svigerfar til storhertugen. Den konservative svenske dronning Viktoria modsatte sig demokrati og parlamentarisme og modsatte sig inderligt unionsopløsningen i 1905, den svenske generalstrejke i 1909 og rigsdagsvalget i 1911, hvor de liberale og socialdemokraterne opnåede et flertal sammen. Under 1. verdenskrig stod den svenske dronning utvetydigt bag Tyskland og fætteren kejser Wilhelm 2. (1888-1918), som hun offentligt sympatiserede med, til stor forbitrelse for svigerdatteren, kronprinsesse Margareta (1882-1920), der var født britisk prinsesse som datter af prins Arthur (1850-1942), dronning Victorias (1837-1901) næstyngste søn. Kronprinsesse Margareta blev straks efter sit giftermål og sin ankomst til Sverige i 1905 undervist i svensk historie, socialpolitik og sprog. Efter to år i landet talte hun et fortrinligt svensk. Kronprins Gustaf (6.) Adolfs anden gemalinde, Louise Mountbatten (1889-1965), som var moster til den græsk-danske prins Philip (1921-2021), støttede moralsk under 2. verdenskrig De Allieredes krigsførelse, til forskel fra gemalens svigerdatter den tyskfødte prinsesse Sibylla, der sammen med sin gemal, arveprins Gustaf Adolf (1906-47), og sin gemals farfar, kong Gustaf 5., i større eller mindre omfang sympatiserede med det nazistiske Tyskland, uden at de dog af den grund kan betegnes som pronazistiske. Arveprins Gustaf Adolf udtrykte støtte til Finland under Fortsættelseskrigen (1941-44), hvor Finland var allieret med Nazi-Tyskland mod Sovjetunionen, og han ville gerne have deltaget som frivillig soldat i Vinterkrigen (1939-40) mod Sovjetunionen, men kong Gustaf 5.s modstand forhindrede hans forehavende, Skott: op.cit., 78, 176-90; Elgklou: op.cit., 185-200, 232-38, 255; kungahuset.se. ’Oskar II’, ’Sofia av Nassau’, ’Victoria av Baden’, ’Margareta av Storbritannien’, ’Louise Mountbatten’, ’Arvprins Gustaf Adolf’, ’Sibylla av Sachsen-Coburg-Gotha’.

Dronning Viktorias storebror, storhertug Friedrich 2. af Baden (1907-18), ægtede i 1885 prinsesse Hilda af Nassau (1864-1952), som var datter af hertug Adolf af Nassau, den senere storhertug Adolf 1. af Luxembourg, og Adelheid-Marie (1833-1916, født prinsesse af Anhalt-Dessau). Prins Wilhelms og Marias søn, prins Lennart (1909-2004), indgik i 1932 et borgerligt ægteskab, hvorefter han fik frataget sin arveret og sine kongelige titler, i overensstemmelse med successionsordningen fra 1810 (§ 5). Den 2. juli 1951 tildelte den luxembourgske monark, storhertuginde Charlotte (1919-64), ham titlen greve af Wisborg, der skulle gå i arv på mandssiden. Samme år tilfaldt titlen Lennart Bernadottes to fætre, der ligeledes havde indgået ikke-fyrstelige giftermål: Sigvard Bernadotte (1907-2002) og Carl Johan Bernadotte (1916-2012), sønner af kong Gustaf 6. Adolf, som var halvfætter til storhertuginde Charlotte. Denne tradition stammede tilbage fra 1892, hvor prins Oscar (Bernadotte) (1859-1953), næstældste søn af Oscar 2., fik tillagt titlen i luxembourgsk adel af

storhertug Adolf 1. af Luxembourg (1890-1905) efter sit ikke-jævnbyrdige giftermål i 1888. Storhertugen var halvbror til prinsens mor, dronning Sofia. I 1937 ægtede den svenske prins Carl (1911-2003), prins Carl (1861-1951) og prinsesse Ingeborgs (1878-1958) eneste søn, grevinde Elsa von Rosen (1904-91). Som en konsekvens af sit ikke-fyrstelige giftermål måtte prinsen give afkald på sin arveret til den svenske trone og sine kongelige titler. Carl Bernadotte fik derfor af sin svoger den belgiske konge, Leopold 3. (1934-51), tildelt titlen Prins Bernadotte i den belgiske adel for sig selv og grevetitlen for sine mandlige efterkommere. Carl Bernadotte var derefter ikke længere regnet som en del af det svenske kongehus. Carl fik i sit første ægteskab med Elsa von Rosen en datter, og efter parrets skilsmisse i 1951 var Carl gift yderligere to gange, begge barnløse ægteskaber, hoelseth.com. 'Successionsordningen'; Skott: op.cit., 327-402; kungahuset.se. 'Prins Oscar Bernadotte', 'Greve Lennart', 'Greve Sigvard', 'Greve Carl Johan'.

Bernadotterne legitimerede sig blandt de øvrige nordiske kongehuse ved de dynastiske forbindelser, som i skandinavismens og nordismens ånd blev indgået mellem det svensk-norske kongehus og det glücksborgske kongehus i Danmark i 1869 (det danske tronfølgerbryllup) og 1897, mellem det svenske kongehus og det dansk-islandske kongehus i 1919 og 1935 (det dansk-islandske tronfølgerbryllup) og den dynastiske forbindelse mellem det svenske kongehus og det nye glücksborgske kongehus i Norge i 1929 (det norske tronfølgerbryllup). De dynastiske forbindelser indskrev sig i en lang tradition i Norden tilbage til middelalderen, hvorved de tillige fungerede som en national legitimering af Bernadotte-dynastiet i Sverige. Prinsesse Ingeborg (1878-1958), som i 1897 ægtede sin halvonkel prins Carl (1861-1951), hertug af Västergötland, var uhyre populær i Sverige, ikke mindst fordi hun var barnebarn af den vellidte svenske kong Carl 15. Prinsessen lod sig hurtigt integrere i det svenske kongehus og samfund. Under 2. verdenskrig stod hun sammen sin svoger prins Eugen og nevø prins Wilhelm åbenlyst på De Allieredes side i det neutrale Sverige. I 1910 fik kronprins Gustaf (6.) Adolf sin eneste datter, som fik navnet prinsesse Ingrid (1910-2000, gift i 1935 med den dansk-islandske kronprins Frederik (9.)) efter Ingrid Ylva (født ca. 1180'erne, død ca. 1250-55), der som mor til Birger Jarl (ca. 1200-66) blev stammor til den navnkundige svenske kongeslægt Bjælbo-dynastiet (Folkungaslægten), som besatte den svenske trone i 1250 med kong Valdemar 1. (1250-75), Birger Jarls søn. Han efterfulgtes på tronen af Magnus 3. Ladelås (1275-90), en anden søn af Birger Jarl, kungahuset.se. 'Prins Carl', 'Prinsesse Ingeborg'; Skott: op.cit., 213-21, 268-76.

Arveprins Gustaf (6.) Adolf ægtede den 15. juni 1905 den britiske prinsesse Margaret af Connaught (1882-1920). Brylluppet stod på Windsor Castle, og det nye svensk-norske prinsepar vendte hjem til Sverige den 8. juli. I den anledning bragte det uafhængige, moderate dagblad *Svenska Dagbladet* dagen efter en leder om Skånes nye hertugpar med titlen "Ett välkommen", 4.

Artiklen berørte i første omgang den dynastiske forbindelse mellem det mægtige britiske imperium og den svenske småstat:

Hon kommer följd af välgångsönskningar från det världsfamnande brittiska riket och hälsad välkommen med värme och uppriktighet af ett litet folk, som hon af historien kanske mest känner såsom en gång Gustaf Adolfs och Karl den tolftes eröfrarfolk, men som hon nu själf har att eröfra.

Den svenske stormagtstid tilbage til kongerne Gustav 2. Adolf (1611-32) og Carl 12. (1697-1718) var for længst hedengangen, og nu gjaldt det om, at prinsessen fra det globale britiske imperium som landets kommende dronning skulle integreres i det svenske samfund.

Med återklangen ännu i minnet af de sista afskedsorden, med bilden ännu i ögat af den sista blånande strimman af Albions kust, med det aflägsna bruset af världsstadens och världsrikets myllrande lif, som hon lämnar, blanda sig intrycken af allt det nya, som i dag strömmar öfver henne. Om härvid mycket skall synas henne främmande och svårtydt, liksom det språk, som hädanefter skall blifva hennes modersmål, så finns det i allt detta helt visst redan nu mycket, som når fram till de hjärtesträngar, hvilka hos Sveriges blifvande drottning skola ljuda i samklang med det lif, som pulserar i Sveriges natur och folk.

Prinsessen fra ”Albions kyst” (”Albion” er en poetisk betegnelse for England) skulle nu vænne sig til Østersøens salte kyster i Norden. Dagbladet nævnte også den aktuelle unionskrise med Norge, da brudeparrets bryllupsdag fandt sted kun godt en uge efter, at Norge ensidigt havde opsagt unionen med Sverige med 7. juni-erklæringen i 1905.

Så visst som Sveriges sak och Sveriges framtid äro konungahusets, är också den historiska kris, hvari vi nu befinna oss, en angelägenhet af djupaste, allvarligaste innebörd äfven för henne, som i dag träder in bland oss, och minnet af de händelser, som timat på den skandinaviska halfön, sedan hon gaf sin hand åt arfvingen till tvenne kroner, skall säkert aldrig helt förblekna. Dock skall det kanske visa sig en gång, när krisen är förbi, att Sveriges konungahus och Sveriges folk därunder kommit hvarandra närmare än tillförne, och att båda vunnit något på förändringen. För oss gäller det nu att med fördjupadt allvar och koncentrerad energi samla vårt folk politiskt och socialt uti en demokratisk och fosterländsk utveckling, som kan komma att behöfva både medverkan och initiativ

från konungahusets sida.

Det svenske dagblad fandt, at unionskrisen med Norge og den mulige unionsopløsning som følge heraf kunne blive en katalysator for en demokratisering af det svenske samfund, hvorved kongehuset og monarkiet ville rykke tættere på den svenske offentlighed og dermed i højere grad blive en nationaliseret institution i forening med den svenske nation. Den endelige opløsning af personalunionen mellem Sverige og Norge indebar således ifølge *Svenska Dagbladet* en potentiel positiv udvikling for Sverige, som også hermed ikke længere skulle dele kongehus med Norge. Artiklen understregede, at den svenske konstitution satte grænser for kongehusets reelle politiske magt, der derfor mere havde karakter af en blød magtudøvelse baseret på de enkelte medlemmers personlige indsats. Det nye svenske arveprinsepar havde til opgave at vinde det svenske folks troskab og kærlighed.

Den väjer sedan gammalt icke tillbaka från att låta osminkade sanningsord nå fram till tronen och dess närhet, och det skall hon kunna förstå och värdera, dottern af det fria England, nu också dottern af det Sverige, som äger mycket af urgammal frihet men också måste kämpa för ännu mera frihet, luft och ljus, såsom man kämper för lifvet.

Fra gammel tid havde det svenske kongehus været nært knyttet til det svenske folks vilkår, og de samfundsmæssige klasseskel havde aldrig været uoverstigelige i det traditionelt egalitære svenske kongerige. Det svenske demokrati havde ligesom det engelske demokrati dybe rødder tilbage til middelalderen, og friheden i Sverige gik tilbage til 1435 og den svenske stænderrigsdags første møde i byen Arboga. Sverige kunne ganske vist magtpolitisk ikke måle sig med det vældige britiske imperium ved indgangen til det 20. århundrede, men når det gjaldt frihed og demokrati var de to europæiske lande historisk set absolut ligeværdige. Det britiske klassesamfund stod i umiddelbar modsætning til det svenske samfunds meritokratiske værdier, hvor evner talte mere end fødsel og rang. Alligevel ville datteren af det frie England nemt kunne lade sig integrere i det liberale og demokratiske Sverige, og som landets kommende dronning ville hun muligvis kunne befordre en yderligere demokratisering af det nordiske land. Dagbladet sigtede formentlig her til den parlamentariske britiske regeringsskik, der indførtes i Sverige i 1917.

Dagbladet bragte samme dag et digt om modtagelsen i Stockholm af Sveriges kommende kongepar med titlen ”Den 9 juli”, 5. Digtet, der er angivet uden forfatter, bestod af fem strofer og lød som følger:

För bris från haf och sjöan
på Mälarstadens öar
gå tusen flaggor nu i svaj
i glans, i prakt och brus.
Med eklöf ifrån dungen
och vildmarksblomst från Ijungen
vi gröna slingor flätat hop
och spänt från hus til hus.

Och gulblå flaggors vimmel
inunder julis himmel
och jubel, glädjeskott och regn
af blomster och af blad,
som kvinnohänder slunga,
allt gäller dig, du unga,
som drager in i sommarsol
i Sveriges kungastad.

Det är det nya landet,
som knytter samman bandet.
Dess håg vet ej af list och svek,
Dess sköld från fläck är fri.
I alla skiften lika
vi ej hvarandra svika.
Nu är du blod utaf vårt blod
och lika svensk som vi.

Ur jublet, som sig svingar,
en underton dock klingar.
Det folk dig hälsar, furstebrud
bär allvar i sin håg.
Du ser ett folk, som vaknat;
den vind, vi länge saknat,
nu blåser väckande och stark
som morgonbris på våg.

Hur lyckliga de unga,
som få i allvarstunga
och skiftesrika samlingsär
sin växt, sitt kynnes drag!
Där tvekande vi famlat
och endast stycken samlat,
där bygga de med säker hand
hvad ljust vi drömt en dag.

Den nye svenske prinsesse portrætteres i digtet som et frisk pust fra det britiske kongehus, der med sit ægteskab med den svenske tronarving vil bringe nye liberale vinde ind over det gamle Sverige (strofe fire). Det understreges endvidere i overensstemmelse med det monarkistiske princip, at den

britiskfødte prinsesse Margaret med sit giftermål med Sveriges kommende monark automatisk er blevet naturaliseret som svensker (strofe tre). Den anonyme svenske digter er i øvrigt dus med den nye svenske prinsesse, hvilket kan anskues som en kulturel integration af bruden, der med sin baggrund i det klasseopdelte britiske samfund stod fremmed for et ikke-hierarkisk og folkeligt kongehus. Det unge prinsepar symboliserede håbet og forventningen om et nyt Sverige og et nyt svensk monarki, som de i fremtiden skulle komme til at tegne (strofe fem). Den populære svenske kronprinsesse Margareta døde imidlertid som blot 38-årig i 1920, og hun blev dermed aldrig Sveriges dronning.

Ved kong Gustaf 5.s 25-års regeringsjubilæum den 8. december 1932 trykte det borgerlige svenske dagblad *Svenska Dagbladet* samme dag en artikel om den jubilerende monark med titlen ”Konungens Jubileum: 25 år sedan Gustaf V besteg tronen”, 3. I lykønskningsartiklen blev det svenske statsoverhoveds kvarte sekel på tronen beskrevet på følgende måde:

Gustaf V blev ingen monark av äldre traditioners snitt och kynne. Det kunde måhända tolkas som en eftergift utan en anpassning til konungens egen personliga uppfattning. Denna ärliga, naturliga uppfattning av den nutida statschefens kall har helt igenom präglat konung Gustafs styrelse. Det har skapat respekt och förtroende för karaktären bakom kungatiteln. Samtidigt som Gustaf V är den främste gentlemannen bladt ett folk av fria medborgare, har han dock som ingen svensk konung efter sin stamfader på ett avgörande sätt ingripit i vårt gamla rikes historia. Härom och om hans hela kungagärning skall hävden en gång döma.

I artiklen hed det endvidere, at kong Gustaf 5. i sin regeringstid var vokset sammen med det svenske folk, der værdsatte kongens valgsprog ”Med folket fôr fosterlandet”. Den svenske avis refererede kun implicit til kongens ”Borggårdstale” i 1914, der dermed behandles som en parentes i kongens regeringstid, hvor det moderne parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarki for alvor er blevet cementeret i Sverige. Vurderingen af kongens indgriben i det parlamentariske liv lader artiklens forfatter være op til eftertiden at dømme.

Den 16. juni 1948 fyldte kong Gustaf 5. 90 år, og den historisk runde dag for en svensk monark blev behørigt fejret overalt i Sverige. Den socialdemokratiske statsminister Tage Erlander (1901-85, statsminister fra 1946-69) holdt en tale til verdens ældste monark, som blev gengivet i *Svenska Dagbladet* den 17. juni 1948 i artiklen ”Kung Gustafs regering betecknar en brytningstid”, 7. Erlander lagde i sin tale vægt på, at kongens mere end 40 år på tronen havde været en brydningstid for det svenske samfund, hvor alle de overleverede forestillinger var blevet omvurderet.

Regeringslederen udtalte, at i kongens regeringstid *har det fria statsskicket, som jämte självständigheten är vårt största nationella värde, blivit alltmer befäst i folkets medvetande*. Demokratiets dybe historiske rødder i den svenske nation tilbage til 1400-tallet, der var på linje med uafhængigheden i 1523, var blevet yderligere rodfæstet i Gustaf 5.s regeringstid med indførelsen af parlamentarismen i 1917 og den almindelige valgret i 1918-19. I tillæg til en befæstelse af det konstitutionelle monarki inden for rammerne af det parlamentariske demokrati internt i Sverige berørte statsministeren tillige de udenrigspolitiske begivenheder i den første halvdel af det 20. århundrede.

Medan fruktan och misstro på många häll i världen präglar förhållandet mellan folken och deras statsledningar, råder mellan Sveriges konung och Sveriges folk en fullständig tillit. Yttre hot och inre svårigheter har icke rubbat utan stärkt detta förtroende. Ers Majestäts oavlåtliga strävan för bevarandet av landets fred har mer än något annat tilldragit sig ett helt folks beundran och tacksamhet. Så hyllar ett enigt folk i dag sin konung på hans nittioårsdag och betygar Ers Majestät en självständig nations vördnad och tilgivenhet, fria medborgares fosterlandskärlek, tacksamhet för högt föredöme i pliktuppfyllelse, beundran för en rik erfarenhets visdom, tillit till aldrig svikande trofasthet.

Tage Erlander fandt således, at det svenske monarki i kongens lange regeringstid var blevet nationalt funderet og legitimeret i kraft af monarkens fredsbestræbelser, som havde holdt landet uden for to ødelæggende verdenskrige og dermed bevaret det svenske demokrati intakt. Erlander omtalte derved indirekte monarkiet som en garant for demokratiets opretholdelse. Det nære og fortrolige forhold mellem statsoverhovedet og befolkningen i Sverige var ifølge Erlander i de forløbne år blevet en særlig svensk national værdi, som han kontrasterede med omvæltninger og revolutioner i udlandet. Samme tanker fremførtes af biskop Björkquist i dennes prædiken ved festgudstjenesten i Storkyrkan i Stockholm (”I Storkyrkan: Med tacksamhet hyllar vi en fredskonungs gärning!”, 7):

I mer än 40 år har han suttit på Sveriges urgamla tron. En sådan dag har vi ösakt anledning att i tacksamhet erinra oss hans kungagärning, en fredskonungs gärning. Genom två världskrig, genom skakande världskriser har han fått leda sitt folk. Det har förunnats honom att se det skonat, stundom som genom ett under. Så har vår konung alttmer blivit en samlande gestalt, en sannskyldig landsfader. Vi har vant oss att lita på honom i prövande situationer. Trygg har han stätt vid rikets

roder. Svekfri, ridderlig och omutligt plikttrogen har han stått som en ädel föresyn för det folk, som i dag tacksamt hyllar honom.

Talerne af statsminister Tage Erlander og biskop Björkquist underbyggede retorisk en harmonisk sameksistens bestående af fredskongen Gustaf 5., den svenske neutralitet, det svenske demokratis dybe rødder, det parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarki og et egalitært socialdemokratisk folkhemmet, hvor kongehuset Bernadotte stod i et nært forhold til folket. Tilsammen dannede de forskellige elementer en væsentlig del af identitetsdannelsen i det svenske nationale erindringsfællesskab. Også kronprins Gustaf (6.) Adolf nævnte i sin tale ved festbanketten på Stockholm Slot freden som en markant markør for farens regeringstid (”Kronprinsens tal till sin fader: Tacksamhet, tillgivenhet från miljontals svenskar”, 3):

Att vårt folk under hela denne länga tid fått åtnjuta de oskattbara fördelarna av en obruten fred, oaktat faran föran fredsbrott understundom varit överhängande, är för Dig helt säkert en källa till livlig tillfredsställelse och för oss alla en anledning till djupaste tacksamhet. Denna tacksamhet är i dag så mycket större, då vi veta att Din strävan ständigt gått ut på att bevara freden åt det svenska folket.

Fremhævelsen af kong Gustaf 5. som en fredsmonark og folkhemmets konge i et neutralt land stod i Skandinavien over for den nationale legitimering af kongehusene i Danmark og Norge, der fulgte i kølvandet på de to nordiske landes besættelse i den nyligt afsluttede verdenskrig. Den tyske besættelse af Danmark og Norge fra 1940-45 under 2. verdenskrig havde skabt en fælles historisk erfaring, som knyttede de to lande tættere sammen i efterkrigstiden, hvor de begge valgte at droppe deres neutralitetspolitik for at melde sig ind i NATO i 1949. Sverige måtte nødvendigvis stå uden for denne samhørighed mellem Danmark og Norge, da landet havde en anden referenceramme som en nation, hvis neutralitet ikke var blevet antastet af en tysk besættelse.

Fra 1200-tallet blev der tildelt hertugdømmer i Sverige til yngre medlemmer af kongehuset. Disse fyrstelen var ofte regionale magtcentre. I 1618 afskaffede kong Gustav 2. Adolf (1611-32) disse semiuafhængige svenske hertugdømmer. Prins Carl Philip (1601-22), hertug af Södermanland fra 1609, bror til Gustav 2. Adolf, var ved sin død den sidste feudale hertug i Sverige. I 1772 genintroducerede kong Gustaf 3. (1771-92) det endnu eksisterende system med tildeling af svenske hertugdømmer, men blot som en ærestitel, en nominel titulær titel uden tilsvarende embede og autoritet i en provins, Sunnqvist: ’Titulära svenska’.

Fra indførelsen af arvekongedømmet i 1544 og indtil Gustaf 6. Adolfs død i 1973 lød de svenske monarkers officielle titulatur i sin grundform som følger: ”med Guds nåde Sveriges, Goters og Venders Konge”. Carl 16. Gustaf (1973-) valgte ved sin tronbestigelse at udelade ”med Guds nåde”, og valgte i stedet titulaturen ”Sveriges Konge”, web.archive.org. ’Kungl. Maj:ts kungörelse’.

Den svenske stænderrigsdag mødtes første gang i 1435 i byen Arboga. Den svenske regeringsform fra 1634 var reelt Sveriges første grundlov, uagtet at regeringsformen formelt ikke var nogen forfatning, og den blev aldrig officelt kontrasigneret af kongemagten. I praksis fungerede loven dog som en konstitutionel indskrænkning af monarkens magtbeføjelser, indtil enevældens indførelse i 1680. Regeringsformen fra 1634 stadfæstede, at kongen skulle regere sammen med rigsrådet. Enevælden blev indført i Sverige i 1680, og den blev styrket i 1693. Det svenske enevældige styre var aldrig vilkårligt, da den svenske monark altid skulle regere i overensstemmelse med loven, og monarken kunne kun lovgive sammen med stænderrigsdagen. Enevælden i Sverige betød, at monarken kunne regere udenom rigsrådet. Den første afskaffelse af enevælden fandt sted i 1718-19. Den svenske forfatning af 1720, som næsten var lig den svenske forfatning af 1719, var den konstitutionelle ramme for frihedstiden fra 1718-72 i den svenske historie. I frihedstiden stod rigsrådet til ansvar over for stænderrigsdagen, der kunne vælte rådets medlemmer. Det konstitutionelle monarki blev voldsomt indskrænket med forfatningen af 1772, der væsentligt øgede kongens magt, og enevælden blev i praksis genindført i 1789 med Forenings- og Sikkerhedsakten, som afskaffede rigsrådet. Den svenske enevælde blev for sidste gang afskaffet i 1809 med Regeringsformen af 1809 som ny konstitution. Da Regeringsformen af 1809 blev afløst af den nuværende grundlov i 1975, var den sammen med den amerikanske forfatning fra 1787 en af de længst fungerende konstitutioner i den vestlige verden. Den amerikanske forfatning regnes for at være verdens ældste endnu gældende kodificeret, nedskrevne konstitution. Den norske forfatning fra 1814 regnes for at være verdens næstældste endnu gældende kodificeret, nedskrevne konstitution. I 1866 blev stænderrigsdagen afløst af en tokammerrigsdag, som eksisterede frem til etkammersystemets indførelse i 1971, riksdagen.se. ’The history of the Riksdag’.

I år 2000 ophørte den svenske kirke som statskirke i forbindelse med en grundlovsændring. Sverige blev med denne ændring officielt en sekulær stat. Den svenske stat har dog fortsat en særlig relation til den svenske kirke, eksempelvis reguleres visse dele af kirkens virke igennem en særlov. Medlemmerne af kongehuset bør fortsat være medlemmer af den svenske kirke (og i øvrigt vokse op i Sverige), jf. successionsordningen fra 1810 (paragraf 4 i 1980-udgaven refererer fortsat til paragraf 2 i den svenske forfatning fra 1809, der blev afløst af den nuværende grundlov i 1975, som fastslår kongens tilhørsforhold til den svenske lutheranske kirke), for at beholde deres arveret, lagen.nu. ’Successionsordning’.

Fra Sveriges uafhængighed af Kalmarunionen i 1523 har alle de svenske monarker med undtagelse af Frederik 1. (1720-51, født i 1676) (Hessen-Kassel), Adolf Frederik (1751-71, født i 1710; Holsten-Gottorp) og de to første, franskfødte monarker af Bernadotte-dynastiet været svenskfødte. Ved Carl 12.s død i 1718 var der ingen tronfølger til den svenske trone, da hans to søstre havde indgået giftermål uden tilladelse fra den svenske stænderrigsdag, som alligevel valgte den yngste søster, Ulrika Eleonora (1688-1741), til regerende dronning. Dronning Ulrika Eleonora den Yngre (1718-20) ønskede den britiske model med de to regenter i form af ægteparret Vilhelm 3. og Maria 2. overført til Sverige, men rigsdagen modsatte sig disse planer, for medregenter havde været forbudt i Sverige siden 1400-tallet. Prinsgemalen Friedrich (1.) måtte nøjes med titlen ”kongelig højhed”. I 1720 abdicerede dronning Ulrika Eleonora den Yngre (1718-20) og overførte tronen til sin hidtidige prinsgemal, Friedrich 1. (Hessen-Kassel), der dernæst valgtes af den svenske stænderrigsdag til svensk monark under navnet kong Frederik 1., som han forblev til sin død i 1751 med sin gemalinde som dronning og tronfølger. Kongen arvede titlen som landgreve af Hessen-Kassel i 1730, hvorfor hans gemalinde, en forhenværende svensk monark, blev landgrevinde af Hessen-Kassel. I forbindelse med sit svenske giftermål i 1715 fik han tildelt titlen som prins af Sverige, og hans gemalinde blev i kraft af giftermålet tildelt titlen arveprinsesse af Hessen-Kassel. I forbindelse med sin tronbestigelse konverterede han fra calvinismen til den lutheranske lære. Kongen lærte dog aldrig at tale det svenske sprog, hvilket en nationalsindet eftertid i Sverige har bebrejdet ham, Holst: ’Frederik I’.

Den danske dronning Lovisa (Louise) (1851-1926), Frederik 8.s gemalinde, var via sin mor, Louise (1828-71), født prinsesse af Nederlandene, sønnedatter til Nederlandenes kong Vilhelm 1. (1815-40) og Carl 15.s dronning, og via sin farmor, Joséphine (1807-76), Oscar 1.s dronning, efterkommer af Sveriges første konge efter Kalmarunionens ophør, Gustav 1. Vasa (1523-60), via prinsesse Katarina (1584-1638), en datter til kongens yngste søn, Karl 9. (1604-11), og hendes ældste datter, pfalzgrevinde Christina Magdalene af Zweibrücken-Kleeburg (1616-62), gennem tolv generationer, heraf otte kvindeled via Joséphines mormor og de tyske fyrstehuse Wittelsbach-dynastiet (Bayern), Hessen-Darmstadt, Hanau-dynastiet (Hanau-Lichtenberg), Hohenzollern-dynastiet (Brandenburg-Ansbach), Zähringen-dynastiet (Baden-Durlach) og Wittelsbach-dynastiet (pfalzgrevskabet Zweibrücken-Kleeburg), gennem tolv generationer, heraf otte kvindeled, og fyrstehuse som Oranje-Nassau (Nederlandene), Hohenzollern (Preussen) og Mecklenburg-Strelitz via Louise af Nederlandene og hendes oldemor på både fædrene og mødrene side, prinsesse Frederika Louisa af Hessen-Darmstadt (1751-1805), gemalinde til Preussens kong Friedrich

25. Spanien

Efter serbisk-nationale oprør i perioden 1804-17 blev der etableret en ny serbisk statsdannelse med fyrstendømmet Serbien (1817-82), der opnåede autonomi inden for Det Osmanniske Rige. Den første serbiske statsdannelse var fyrstendømmet Serbien (768-omkring 970), der blev annekteret af Det Byzantinske Imperium. I 1091 fik serberne atter deres egen statsdannelse, da storfyrstendømmet Serbien (1091-1217) dannedes. I 1186 indlemmedes det serbiske kongerige Duklja i storfyrstendømmet Serbien. I 1217 omdannedes det til kongeriget Serbien (1217-1346), der afløstes af zarriget Serbien (1346-71). I zarriget Serbien begyndte en feudal fragmentation, der i 1389 førte til et nederlag mod den osmanniske hær på Solsortesletten i Kosovo den 28. juni 1389. I ruinerne af zarriget Serbien opstod blandt andet fyrstendømmet Morava Serbien (1371-1402), der efterfulgtes af Det Serbiske Despoti (1402-59), der indlemmedes i Det Osmanniske Rige, mens staten fortsatte som en del af kongeriget Ungarn (Habsburgmonarkiet) frem til midten af 1500-

---

Wilhelm 2. (1786-97), og via ni kvindeled prins Georg Wilhelm af Hessen-Darmstadt (1722-82), tipoldefar på mødrene side til Louise af Nederlandene og bror til Frederika Louisas far, landgreve Ludwig 9. af Hessen-Darmstadt (1768-90). Lovisa (Louise) nedstammede endvidere via sin mor, Louise af Nederlandene, gennem ti generationer, heraf seks kvindeled og fyrstehusene Hohenzollern (Preussen), Mecklenburg (-Strelitz), Welf-dynastiet (Braunschweig-Dannenberg) og Cirksena (Østfrisland) fra Gustav Vasa via kongens ældste datter, Katarina (1539-1610). Fra 1859 har de svenske (indtil 1905 svensk-norske) monarker atter været af den svenske nationalhelt Gustav Vasas efterslægt efter de første to monarker af Bernadotte-dynastiet, Carl 14. Johan og Oscar 1. i perioden 1818-59. Den ægteskabelige forbindelse med Joséphine af Leuchtenberg i 1823 var således et led i Bernadotte-dynastiets integration i det svenske nationale erindringsfællesskab. Alle fyrstelige ægteskabsforbindelser, som medlemmer af Bernadotte-dynastiet har indgået i perioden 1823-1961, har været med personer, der har været efterkommere af kong Gustav Vasa.

I 1980 indførte Sverige som det første monarki i Europa absolut primogenitur ved en ændring af successionsordningen fra 1810. I dag udgør successionsordningen af 1980 en af i alt fire love, der tilsammen udgør den samlede svenske forfatning. I 2010 ægtede den svenske kronprinsesse Victoria den borgerlige svensker Daniel Westling (1973-), som i forbindelse med giftermålet blev udnævnt til prins af Sverige og tildeltes sin gemalindes titel som hertug af Västergötland. Kronprinsesse Victoria vil blive Sveriges første kvindelige monark siden dronning Ulrika Eleonora den Yngre (1718-20), kungahuset.se. 'Sveriges statsskick'.

tallet. Når man ser bort fra kongeriget Serbien, der kortvarigt genetableredes som kronland i Habsburgmonarkiet (1718-39), inden området på ny vendte tilbage til Det Osmanniske Rige, var fyrstendømmet Serbien den første selvstændige serbiske statsdannelse siden 1400-tallet. Efter Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78) opnåede Serbien uafhængighed af Det Osmanniske Rige. I 1882 omdannedes fyrstendømmet til kongeriget Serbien (1882-1918), der i 1918 opløste sig selv for at indgå i den nyoprettede jugoslaviske statsdannelse. Fra 1943 var Serbien en delstat i Jugoslavien, der fra 1945 organiseredes som en socialistisk forbundsrepublik. Fra 1992-2003 var Serbien en delstat i Rest-Jugoslavien sammen med statsnationen Montenegro, der ligesom Serbien havde været en delstat i Jugoslavien fra 1943. I 2003 skiftede den jugoslaviske føderation navn til Statsunionen af Serbien og Montenegro, der var en blanding af en konføderation og en løs statsunion. I 2006 opløstes statsforbundet Serbien-Montenegro med baggrund i en montenegrinsk folkeafstemning, og Serbien og lilleputstaten Montenegro erklærede sig for uafhængige nationalstater. I 2008 løsrev Kosovo-provinsen sig fra Serbien og erklærede sig selv for en selvstændig republikansk statsdannelse. Knap 90 % af Kosovos befolkning er etniske albanere. Serbien kom derved tættere på nationalstatsidealet med Kosovos løsrivelse.

Østrig blev oprettet som en separat stat, en republik i 1918, som reststat af det vidtfavnende og opløste Habsburgmonarki med baggrund i det tyske kerneområde i statsdannelsen. Østrig var hertugdømme fra 1156-1453 og ærkehertugdømme fra 1453-1806. Denne stat i det tysk-romerske rige omfattede kun en mindre del af nutidens Østrig. Fra 1804 repræsenteredes statsbegrebet Østrig af kejserriget Østrig, fra 1867-1918 omfattede kejserriget Østrig bl.a. de østrigske stater og Den Bøhmiske Krones Lande. Republikken Østrig var fra 1918 en fusion af de østrigske fyrstestater, bl.a. hertugdømmerne Steiermark (1180-1918) og Kärnten (976-1918) og grevskabet Tyrol (1140-1919). Hertugdømmet Krain (1364-1918) ved Adriaterhavet i den sydligste del af det tysk-romerske kejserrige og Det Tyske Forbund udgør sammen med den sydlige del af hertugdømmerne Steiermark og Kärnten fra 1991 kernen i den moderne nationalstat Slovenien. Den sydlige del af Kärnten blev afstået af Østrig til Jugoslavien i 1919 (Saint-Germain-traktaten).

Ungarn blev en uafhængig stat med Habsburgmonarkiets (Østrig-Ungarn) sammenbrud i 1918. Habsburgmonarkiets opløsning resulterede i oprettelse af to separate stater Østrig og Ungarn, de nye stater Tjekkoslovakiet og Jugoslavien, afståelser af territorier til Italien i 1919 (fx Sydtyrol, Trentino-området, Trieste-området og Istrien-halvøen) og Rumænien (Transsylvanien (Siebenbürgen) i 1920 og Bukovina i 1919; Banatet erklærede sig selv for en selvstændig republik (1918-19), hvorefter det multinationale område, der ligesom Transsylvanien havde en stor andel af

etniske tyskere, bl.a. schwabere, blev delt mellem Rumænien, Ungarn og Jugoslavien i 1920))) og det genoprettede Polen (Galizien-Lodomerien i 1919). Med Trianon-fredstraktaten i 1920 måtte kongeriget Ungarn afgive besiddelser til primært Tjekkoslovakiet (Slovakiet og Ruthenien) og Rumænien (Transsylvanien; Banatet var ligesom Transsylvanien en del af den ungarske statsunion, og Bukovina tilhørte den østrigske statsunion). Med Trianon-traktaten mistede Ungarn ca. 70 % af sit hidtidige territorium. Ungarn blev en geografisk yderst indskrænket nationalstat, hvor hele 31 % af den ungarske nation blev efterladt uden for post-Trianon Ungarn. Ungarn indlemmede 1938-39 den sydlige del af Slovakiet og den østligste del af Tjekkoslovakiet, Ruthenien. Området blev atter en del af et genoprettet Tjekkoslovakiet efter 2. verdenskrigs afslutning i 1945 (Ungarns afståelser, der også omfattede det nordlige Transsylvanien, som Rumænien afstod til Ungarn i 1940, fastlagdes i Parisfreden 1947). Nederlandene, Danmark, Sverige, Serbien, Østrig og Ungarn blev som reststater, dvs. levninger af meget større stater, nationalstater.

Luxembourg, Norge og Tyrkiet er eksempler på stater, der delvist kan regnes med i ovennævnte kategori. Hertugdømmet Luxembourg (1354-1795) og fra 1815 storhertugdømmet Luxembourg blev delt tre gange, i 1659, i 1815 og i 1839. Efter den sidste deling i 1839, hvor Luxembourgs vestlige, overvejende fransktalende del blev afgivet til Belgien, var storhertugdømmet fortsat medlem af Det Tyske Forbund (1815-66), hvis opløsning i 1866 medførte, at de europæiske stormagter, Nederlandene og Belgien officielt anerkendte Luxembourg som en neutral nationalstat med London-traktaten i 1867. I den luxembourgske nationalstat blev det luxembourgske sprog, letzeburgsk, den moselfranske version af tysk, nationalsprog i 1984. I dag har Luxembourg tre officielle sprog: letzeburgsk, fransk og tysk. Luxembourg blev en uafhængig nationalstat, da personalunionen med Nederlandene opløstes i 1890.

Norge blev afgivet af Danmark til kongen af Sverige i forbindelse med Kielerfreden i januar 1814, og de norske bilande Færøerne, Island og Grønland blev overført fra Norge til kongeriget Danmark. Med den dansk-norske realunions opløsning og afgivelsen af de norske bilande blev Norge en nationalstat, der erklærede sig uafhængigt i 1814, inden landet blev påtvunget en personalunion med Sverige (frem til 1905).

Den tyrkiske nationalstat opstod i form af republikken Tyrkiet i 1923 i forbindelse med Det Osmanniske Riges opløsning. Republikken Tyrkiet betragtes som en efterfølgerstat til Det Osmanniske Rige. Den tyrkiske nationalstat var dog den første tyrkiske statsdannelse, da en tyrkisk stat ikke eksisterede i det multinationale imperium. I slutningen af 1800-tallet opstod den tyrkisk-nationale bevægelse, som havde som sit mål at danne en tyrkisk nationalstat i Det Osmanniske

Riges kerneområde. Der er diskussion om, hvorvidt Den Tyrkiske Uafhængighedskrig (1919-23) skal betragtes som en tyrkisk-national uafhængighedskrig eller en borgerkrig i Det Osmanniske Rige. Endvidere er kun 3 % af Tyrkiets areal beliggende i Europa. Med Sèvres-traktaten i 1920 blev Det Osmanniske Riges tyrkiske kerneområde opdelt af Ententemagterne, hvilket under indtryk af Den Tyrkiske Uafhængighedskrig blev omstødt med Lausanne-traktaten i 1923.

Den femte nationalstatsproces gælder 1800-tallets Europa, hvor der udvikledes en nationalisme og en moderne national identitet inden for rammerne af de etablerede statsdannelser og statsnationer i de politiske unioner Portugal, Schweiz, Spanien, Frankrig, Storbritannien og Rusland. I de fire sidstnævnte statsunioner var der dog ikke tale om en hegemonisk nationalisme. Der udvikledes andre ikke-statslige, regionale nationalismer, der i et større eller mindre omfang var af separatistisk karakter. Dette var mest udpræget i Det Russiske Kejserrige. Rusland blev efter Det Russiske Kejserriges opløsning i 1917 betydeligt reduceret i sit territorium i en fredstraktat i 1918 med Tyskland og i 1917 omdannet til Den Russiske Føderative Sovjetrepublik, der fra 1922 ophørte som suveræn stat, da den fra 1922 var en delstat i den centralistiske føderation Sovjetunionen (1922-91), Unionen af Socialistiske Sovjetrepublikker. Med fredstraktaten i 1918 kom Rusland et skridt nærmere på at være en nationalstat. Rusland kan fra 1991 betragtes som en efterfølgerstat til og en reststat af Sovjetunionen, da Rusland var den største af republikkerne inden for Sovjetunionen. Rusland, Den Russiske Føderation, er imidlertid i dag stadig en udpræget multinational stat. I de vesteuropæiske statsunioner Spanien, Frankrig og Storbritannien, hvor der har været nationale separatistbevægelser, er det kun i sidstnævnte, at det er lykkedes for en nation, det irske folk, at løsrive sig og etablere en levedygtig nationalstat. Irlands deling i 1921-22 og oprettelsen af Den Irske Fristat i 1922 betød, at den etablerede britiske territorialstat blev sprængt. Den nuværende britiske statsdannelse, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, er dog stadig statsretligt den statsdannelse, som blev skabt med Irlands indlemmelse i Storbritannien i 1801. En formel opsplitning af den britiske helstat fandt sted i 1937, da Irland fik en ny, republikansk forfatning. Den britiske politiske union er kun delvist skabt som følge af dynastiske forhold, jf. personalunionen mellem England, Irland og Skotland fra 1603. Hovedsageligt er etableringen af det engelske imperium, som ligger til grund for den britiske union og den britiske statsdannelse, en proces, der var tæt sammenvævet med realiseringen af det britiske imperium uden for Europa, sket på grundlag af parlamentariske, politiske love, begyndende med Unionslovene af 1536 og 1542, hvormed Wales indlemmedes i England og afsluttet med Unionslovene fra år 1800. Den britiske territorialstat er således skabt som en gensidig parlamentarisk statsunion, modsat Spanien og

Frankrig, hvor forhold relateret til det dynastiske princip som arv, giftermål og krig indtog en nøglerolle i forhold til dannelsen af statsdannelsen i Spaniens tilfælde og i udvidelsen af Frankrigs territorium.

I Vesteuropa udviklede konglomeratstaterne Spanien, Storbritannien og særligt Frankrig sig i retning af enhedsstater i løbet af 1700- og 1800-tallet. En enhedsstat defineres som en stat, som består af bare én statslig enhed med tilhørende institutioner og organer. I Frankrig søgte centralmagten at ophæve gamle feudale særrettigheder og privilegier for byer, godser, kirker og fyrstestater. Denne politik førte til et oprør, en borgerkrig igangsat af parlamenterne (1648-49) og medlemmer af adelen og kongehuset (1650-53). Oprørene blev effektivt slået ned, og fra 1661 fortsatte kong Ludvig 14.s (1643-1715) enevældige styre succesfuldt denne centraliseringspolitik. Med Den Franske Revolution (1789-99) ophævedes endeligt de gamle feudale provinser, der omdannedes til departementer i 1790. Spaniens kong Philip 5. (1700-46) skabte en centraliseret spansk statsdannelse, da han med Nueva Planta-dekreterne 1707-16 opløste Den Castilianske og Aragonske Krone og gav dem feudale rettigheder og privilegier og ret til selvstyre. På det grundlag skabtes den spanske statsdannelse med et nyt ensrettet centralstyre efter castiliansk forbillede. Den spanske centralisering i begyndelsen af det 18. århundrede havde Frankrig som model, eftersom det enevældige styre i Frankrig på forbilledlig vis var lykkedes med at omdanne Frankrig til en enhedsstat, og fordi det spanske kongehus efter Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14) var af fransk oprindelse. Kongerigerne Castilien, León og Galicien fortsatte som politisk-administrative enheder og territoriale jurisdiktioner i Spanien frem til 1833, kongeriget Navarra fortsatte frem til 1841, hvor Spanien blev inddelt i de moderne provinser. Denne praksis gjaldt også de områder, der i forbindelse med den kristne generobring erobredes fra de muslimske fyrstestater, der afløstes af nye, kristne kongeriger, som ligeledes fortsatte som politisk-administrative enheder og territoriale jurisdiktioner frem til 1833.

Europas fyrstehistorie rummer flere eksempler på dynastiske unioner, der opstod som følge af giftermål mellem en kvindelig monark eller tronfølger og en monark eller en tronfølger i en anden stat/stater, hvorved den mandlige ægtefælle opnåede at blive monark i sin gemalindes stat eller stater ved giftermålet eller ved gemalindens tronbestigelse og dermed regerede sammen med sin gemalinde (med et latinsk begreb kaldet jure uxoris). Gemalen blev medregent og forblev det, indtil ægteskabet ophørte ved dødsfald. Der var således tale om et ægtepar bestående af to regenter. En dynastisk union er en art konføderation bestående af to eller flere stater, som regeres af det samme dynasti. Typisk medførte en dynastisk union på længere sigt en personalunion, når ægteparrets

efterkommere arvede de stater, som forældrene regerede. Et eksempel på en dynastisk union med varig virkning for Europas historie er den dynastiske ægteskabelige forbindelse, der i 1469 blev indgået mellem Den Castilianske Krone og Den Aragonske Krone, mellem Isabella 1. af Castilien og León (1474-1504) og Ferdinand 2. af Den Aragonske Krone (1479-1506). Med Isabella 1.s tronbestigelse blev Ferdinand 2. konge af Den Castilianske Krone jure uxoris (1475-1504) som Ferdinand 5. Parrets ældste datter, Johanne 1. den Vanvittige, blev regerende dronning af Castilien og León (1504-55) og af Den Aragonske Krone (1516-55). Hun havde sin gemal, Philip 1. den Smukke, hertug af Burgund som Philip 4. (1482-1506), som konge jure uxoris fra 1504-06 af Den Castilianske Krone. Deres ældste søn, Karl (5.), var reelt konge af Spanien som Karl 1. fra 1516-56, formelt som medkonge af Den Aragonske Krone fra 1516-55 og af Den Castilianske Krone (1506-55), begge sammen med moderen. Der blev først formelt etableret en personalunion mellem Den Castilianske Krone og Den Aragonske Krone i 1556. Den dynastiske forbindelse i 1469 fik således vidtrækkende følger. Den Aragonske Krone, dannet i 1164, da den dynastiske union mellem Aragonien og grevskabet Barcelona blev en personalunion, var et konføderativt monarki bestående af en række kongeriger og personalunioner. Den Castilianske Krone, oprettet i 1230, blev skabt på grundlag af personalunionen mellem kongerigerne Castilien og León, der fra 1230 var permanent. Den Aragonske Krone blev opløst i 1716 efter kong Philip 5.s (1700-46) sejr i Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14). Den Castilianske Krone blev reelt, men ikke formelt, ophævet i 1715. Dermed var den spanske stat en realitet. Den spanske dynastiske union, personalunion og siden politiske union betød på længere sigt, at det spanske centrum placeredes i Den Castilianske Krone, på hvis præmisser Spanien som statsdannelse blev grundlagt.

I Den Spanske Uafhængighedskrig mod det franske kejserdømme (1808-14) udvikledes en spansk nationalisme med rod i Castilien. Med den franske invasion af Spanien abdicerede den spanske kong Karl 4. (1788-1808) i 1808 til fordel for sønnen Ferdinand 7. (1808, 1813-33), der imidlertid blev afsat og tvunget til at abdicere allerede samme år, da Spanien blev en klientstat til Frankrig under Joseph Bonaparte, kejser Napoleon 1.s ældste bror, som blev konge af Spanien (1808-13). Portugal var i krigen allieret med Spanien, hvorfor krigen også kaldes Den Iberiske Halvøs Krig (1807-14). Ved siden af den spanske (castilianske) nationalisme udvikledes separatistiske nationalismer i Catalonien, fyrstestat i Den Aragonske Krone indtil 1714, og Baskerlandet, hvortil kongeriget Navarra hørte. Den catalanske nationalisme opstod ligesom de øvrige nationalismer med Romantikken i begyndelsen af 1800-tallet, og den catalanske nationalisme blev et indarbejdet element i den eksisterende identitet og kultur i fyrstendømmet Andorra. Den catalanske

nationalisme lykkedes med at oprette en catalansk stat i et par dage i marts 1873 inden for Den Første Spanske Republik (1873-74), der var udformet som en konføderation. Løsrivelsesforsøget blev nedkæmpet. I takt med at paniberismen orienterede sig politisk i retning af socialisme og republikanisme fra slutningen af 1800-tallet, tog konservative restaurationister i stigende grad afstand fra den republikanske og revolutionære iberisme. I det 20. århundrede smeltede iberismen sammen med venstreorienterede grupper som anarkisterne og socialisterne. Omkring år 1900 foreslog den catalanske nationalistbevægelse en iberisk union som modvægt til Castilien og som et våben mod statsnationalismen i Spanien. I 1922 grundlagdes det catalanske separatistiske nationalistparti. I april 1931 proklameredes en catalansk republik i forventning om dannelsen af en republikansk, iberisk konføderation. Efter nogle dage blev området frivilligt en autonom provins i Den Anden Spanske Republik (1931-39) med selvstyre fra 1932, der blev indført ved en folkeafstemning med overvældende majoritet. I oktober 1934 lykkedes det at etablere en catalansk stat i blot en dag, inden nedkæmpelsen af den separatistiske aktion blev foretaget af den spanske statsmagt. Under general Francisco Francos (1892-1975) diktatoriske styre fra 1939-75 efter sejren i Den Spanske Borgerkrig (1936-39) herskede et nærmest historisk enestående centralistisk regime i Spanien, hvor alle nationale mindretal blev brutalt undertrykt. Spaniens enhed som nationalstat blev politisk understreget af statsmagten, og man ignorerede dermed Spaniens historiske tilblivelse som statsdannelse. Efter genindførelsen af demokratiet i 1975-78 blev der gennemført en radikal decentralisering af den spanske stat. Catalanerne stemte i 2006 for en forordning, der definerede Catalonien som en nation, men en spansk domstol erklærede beslutningen for forfatningsstridig. I 2014 gennemførtes en rådgivende folkeafstemning i Catalonien, om Catalonien skulle være en stat og en uafhængig stat af Spanien; referendummet samlede et flertal af stemmerne på omkring 80 %. I 2017 foranstaltede den catalanske selvstyreregering en ensidig folkeafstemning om catalansk uafhængighed, der fik en majoritet af stemmerne på over 90 %, dog med en meget lav valgdeltagelse på godt 43 %. Den selvbestaltede folkeafstemning blev af den spanske regering og forfatningsdomstol erklæret for illegal, og Cataloniens parlament blev opløst. Situationen i Catalonien er fortsat uafklaret (2023). Den sydlige del af kongeriget Navarra indlemmedes i 1512 i Den Castilianske Krone (Spanien), fra 1512-15 en del af Den Aragonske Krone. I Baskerlandet udvikledes en nationalisme efter nedlæggelsen af kongeriget Navarra i 1841 og den endelige afskaffelse af baskernes selvstyre i 1876. Baskerne, hvis sprog ikke er beslægtet med noget andet sprog i Europa og verdenen, lå derefter under for en hård undertrykkelse fra den spanske centralmagts side. I 1895 grundlagdes et baskisk separatistisk nationalistparti. Umiddelbart før

udbruddet af Den Spanske Borgerkrig i 1936 tilstod Den Anden Spanske Republik baskerprovinserne et udstrakt selvstyre. Baskerne støttede derfor Den Anden Spanske Republik i kampen mod Francos oprørere i Den Spanske Borgerkrig. Efter Francos sejr i borgerkrigen blev det baskiske selvstyre, herunder retten til undervisning og administration på baskisk, ophævet. Den baskiske eksilregering i London arbejdede under 2. verdenskrig for en uafhængig baskisk republik i 1941, der dog aldrig blev realiseret. Franco-tiden medførte en voldsom radikalisering af den baskiske nationalisme i en militant retning, der dog efter demokratiets genindførelse og selvstyrets genoprettelse i perioden efter 1975 gradvist er blevet betydeligt neddæmpet og pacificeret. Af andre regionale nationalismer, der ikke har været af separatistisk karakter, kan nævnes Galicien og Valencia. Den galiciske nationalisme voksede frem efter afskaffelsen af kongeriget Galicien som politisk-administrativ enhed og territorial jurisdiktion i 1833. Siden 1230 havde kongeriget, der opstod i 409, været en del af Den Castilianske Krone. Et galicisk oprør i 1846 i form af et separatistisk statskup mod regeringen blev brutalt nedkæmpet. Den valencianske nationalisme havde sin rod i kongeriget Valencia (1238-1707), der var en del af Den Aragonske Krone. Med demokratiets genindførelse i Spanien med forfatningen af 1978 blev catalansk, baskisk, galicisk og occitansk (tales hovedsageligt i Sydfrankrig og det nordlige Spanien) anerkendt som officielle sprog ved siden af det spanske (castilianske) sprog. Med forfatningen af 1978, som tog sit udgangspunkt i provinserne fra 1833-reformen, skabtes i årene 1979-83 17 selvstyrende regioner (og to autonome byer) med hver sin præsident, regering og parlament. Regionerne og de to selvstyrende byer er bundet til den spanske krone. Spanien er stadig formelt en enhedsstat, men kan i dag i praksis bedst beskrives som et føderativt monarki. Kongehuset i Spanien under kong Filip 6. (2014-) forsøger at udgøre det samlende nationale holdepunkt i statsdannelsen.[53]

[53] Djokić: *A concise history of Serbia*, 50-533; Beller: *A Concise History of Austria*, 10-198; Zürcher: *Turkey: A Modern*; Phillips og Phillips: *A Concise History of Spain*, 21-284; Pérez-Reverte: *Una historia*; Guereña og Muñoz (red.): *Los nacionalismos*; Linz: 'Early State-Building and Late'; Kearney: 'Nation building', 43-54; Dehn-Nielsen (dansk red.): *Europas*, 84-93; casareal.es. 'La Monarquía en la'; Soares et al.: 'Catalonia referendum'. Den permanente personalunion mellem kongerigerne Castilien (1065-1230) og León (910-1230) fra 1230 lagde grunden til Den Castilianske Krone (1230-1715), der var et feudalt monarki. Personalunionen udviklede sig gradvist til en parlamentarisk union med parlamentet Cortes i Castilien som det fælles parlament. Fra 1556 var Den Castilianske og Aragonske Krone formelt i personalunion med hinanden. Den Aragonske Krone blev opløst i 1716 efter kong Philip 5.s sejr i Den Spanske

Arvefølgekrig, hvorved det monarkiske statsforbund afgav sine italienske besiddelser. Dermed ophørte det spanske multinationale imperium i Europa. Den Castilianske Krone blev reelt, men ikke formelt, ophævet i 1715. Det spanske parlament, Cortes, fik sit navn efter det castilianske parlament. Den spanske tronfølger bærer titlen som prins/prinsesse af Asturien, da den castilianske tronfølger siden 1388 havde båret denne titel. Kongeriget Asturien (718/22-924) blev en del af kongeriget León i 924, da kong Fruela 2. af Asturien (910-25) i 924 blev valgt til konge af León (924-25). Siden grundlæggelsen af det moderne spanske monarki i 1975 og ifølge forfatningen af 1978 bærer den spanske tronfølger tillige titlen som prins/prinsesse af Girona (tronfølgeren til Den Aragonske Krone) og Viana (tronfølgeren til kongeriget Navarra), hertug/hertuginde af Montblanc (tronfølgeren til fyrstendømmet Catalonien), greve/grevinde af Cervera (tronfølgeren til kongeriget Valencia) og herre/frue af Balaguer (tronfølgeren til kongeriget Mallorca). Fra 1977 har alle disse titler været en del af den spanske tronfølgers officielle titulatur, efter at titlen prins/prinsesse af Asturien siden grundlæggelsen af den spanske statsdannelse i 1715/1716 udelukkende havde været anvendt for den spanske tronfølger. Titlerne er et vidnesbyrd om arven fra den spanske dynastiske union og dermed det spanske kongehus' forsøg på at fremstå som et samlende nationalt symbol for Spaniens historiske tilblivelse som stat. Den spanske monarks officielle titulatur i dag omfatter såvel reelle titler som nominelle og ceremonielle prætentionstitler og er som følger: konge af Spanien (optræder først i 1870), konge af Castilien, af León, af Aragonien, af Begge Sicilier (Napoli og Sicilien), af Jerusalem, af Navarra, af Granada, af Toledo, af Valencia, af Galicien, af Mallorca, af Sevilla, af Sardinien, af Córdoba, af Korsika, af Murcia, af Menorca, af Jaén, af Algarve, af Algeciras, af Gibraltar, af De Kanariske Øer, af Østindierne og Vestindierne og af Verdenshavets Øer og Fastland, ærkehertug af Østrig, hertug af Burgund, af Brabant, af Milano, af Athen, af Neopatria og af Limburg, greve af Habsburg, af Flandern, af Tyrol, af Roussillon og af Barcelona, herre af Biscayen og af Molina, heraldicahispanica.com. 'Evolución del Escudo'.

Kong Alfons 12. (1874-85) antog regenttitlen kong Alfons 12., da man i det spanske kongehus betragtede det spanske monarki som en fortsættelse af kongerigerne Asturien, León og Castilien, som havde haft 11 konger med navnet Alfons: Alfons 1. (739-57), Alfons 2. (791-842) og Alfons 3. den Store (866-910) (Asturien), Alfons 3. den Store (866-910), Alfons 4. (925-31), Alfons 5. (999-1028), Alfons 6. (1065-72, 1072-1109), Alfons 7. (1135-57), Alfons 9. (1188-1230), Alfons 10. (1252-84) og Alfons 11. (1312-50) (León), og Alfons 8. (1158-1214) (Castilien). Alfons 6. var også konge af Castilien (1072-1109), ligesom Alfons 7. (1126-57), Alfons 10. (1252-84) og Alfons 11. (1312-50). Kong Alfons 12. var den første konge af det forenede Spanien med navnet Alfons. Hans

mor, dronning Isabella 2. (1833-68), valgte ligeledes sin regenttitel i respekt for sin forgænger på tronen, Isabella 1. af Castilien og León. Philip 1. den Smukke var konge af Den Castilianske Krone jure uxoris fra 1504-06 som gemal til Johanne 1. den Vanvittige, regerende dronning af Castilien og León (1504-55) og af Den Aragonske Krone (1516-55). I respekt for denne tradition antog hans sønnesøn kong Philip regenttitlen kong Philip 2. (1556-98) i 1556. Isabella 1.s gemal, Ferdinand, var konge af Den Aragonske Krone som Ferdinand 2. (1479-1516) og konge af Den Castilianske Krone jure uxoris (1475-1504) som Ferdinand 5. Derfor antog den spanske Bourbon-monark kong Ferdinand (1746-59) regenttitlen kong Ferdinand 6. i 1746. I den spanske carlistlinje var prins Jaime (1870- 1931), hertug af Madrid, legitimisternes franske tronprætendent til Frankrig (og Navarra) som Jacques 1. og carlisternes spanske tronprætendent under navnet Jaime 3. fra 1909-31. Den potentielle regenttitel Jaime 3. var valgt efter kongerne Jaime 1. (1213-76) og Jaime 2. (1291-1327) af Aragonien, Serrano: *Alfonso XII*; Hannay: 'Alphonso'.

I 1846 ægtede dronning Isabella 2. prins Frans (1822-1902), hertug af Cádiz, fra den spanske Bourbon-linje. Parret var dobbelt fætter og kusine. I anledning af monarkens giftermål den 10. oktober 1846 blev der udgivet et hyldestdigt til Spaniens regerende dronning og hendes gemal med titlen "Soneto Himno al enlace de S.M. la Reina Doña Isabel II con el Infante Don Francisco de Asis María de Borbon" ("Sonnet-hymne til ægteskabet mellem H.M. Dronning Isabella II og Prins Francisco de Asis María de Bourbon"), cervantesvirtual.com. 'Soneto Himno'. Digtet bestod af 18 strofer, og den 14., 15. og 18. strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Y toda la Europa entera, y cada nacion estraña, tiénenle envidia á la España, que posee un Angel por Rey. Y serian muy gustosos súbditos de esta nacion, con sole la condicion de obedecer á su ley.	Og hele Europa, og enhver fremmed nation, misunder Spanien, som har en engel som konge. Og de ville med glæde være denne nations undersåtter, på den eneste betingelse at adlyde dens lov.
Que es honor estar sumiso tan solo de una Beldad, mucho mas de una Deidad que del Cielo descendió. Bella Isabel, que orgulloso está con su grata estrella, siendo su Reina tan bella, el que en la España nació.	For det er en ære at være underdanig en skønhed, og meget mere en guddom, som er steget ned fra himlen. Smukke Isabella, hvor stolt han er af sin yndefulde stjerne, hans dronning er så smuk, han som blev født i Spanien.
Y aun hoy se alegra contigo	Og selv i dag glæder han sig med dig,

viendo la patria salvada,	og ser hjemlandet frelst,
y á Tí, en el trono ensalzado	og dig, ophøjet på tronen,
al lado de tu Amador.	ved siden af din elskede.
Y sonriendo á tus hijos,	Og smilende til dine børn,
que heredarán de su Madre	som vil arve fra deres mor
la virtud, y de su Padre	dyd, og fra deres far
españolismo y valor.	spanskhed og tapperhed.

Den 14. strofe refererede til det forhold, at Spaniens dronning Isabella 2. og hendes stilling på det dynastiske ægteskabsmarked var genstand for stormagtspolitisk interesse i Europa. Storbritannien ønskede prins Leopold af Sachsen-Coburg-Gotha (1824-84), yngste bror til Ferdinand 2. (1837-53) i Portugal og fætter til dronning Victoria (1837-1901) og hendes prinsgemal, prins Albert (1819-61), som gemal til Isabella 2. Frankrig ville omvendt have prins Frans fra den spanske Bourbon-linje som gemal til den spanske regent. Prins Alexander af Nederlandene (1818-48), kong Vilhelm 2.s (1840-49) næstældste søn, var i 1840 på tale som mulig ægteskabskandidat. Religionsforskellen mellem det protestantiske Oranje-Nassau-dynasti og det katolske spanske kongehus underminerede dog prinsens stilling som kandidat. Til sidst gav Storbritannien efter for Frankrigs ønske, idet prins Frans trods alt ikke tilhørte den franske Bourbon-linje, da Storbritannien frygtede for en personalunion mellem Frankrig og Spanien. Ved samme lejlighed som Isabella 2.s giftermål ægtede dronningens søster, prinsesse Luisa Fernanda af Spanien (1832-97), hertug Antoine af Montpensier (1824-90), kong Louis Philippe 1.s (1830-48) yngste søn, hvorved Orléans-dynastiet ville videreføre det spanske kongehus, hvis dronning Isabella 2.s ægteskab var barnløst. Prins Frans havde ry for at være homoseksuel og impotent. Hyldestdigtet pointerede eksplicit, at prins Frans var spanskfødt (strofe 15). Efterkommerne af parret, som en dag skulle videreføre det spanske kongehus, ville således være spanske af nationalitet og etnisk oprindelse. Gud selv så heri en frelse for Spanien (strofe 18). Digtet forlenede dermed det kongelige giftermål i 1846 med en national, dynastisk og religiøs legitimering. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er den anonyme digter dus med dronning Isabella 2. Prins Frans blev med giftermålet spansk kongegemal (1846-68) i overensstemmelse med spansk praksis på dette område, der adskilte sig fra Portugal. En kongegemal er ikke en konge jure uxoris, dvs. et statsoverhoved og en medregent med den regerende dronning, men blot en titulær ligestilling mellem den regerende dronning og hendes gemal, Garzón og Sisinio: *Isabel II: los espejos*.

Kong Alfons 12. ægtede i 1879 sin anden gemalinde, Maria Christina (1858-1929), der var født ærkehertuginde af Østrig, og som tilhørte Teschen-linjen inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet. Ægteskabet var dels et resultat af Habsburg-dynastiets historiske tilknytning til Spanien, dels et forsøg på at forhindre, at Habsburgmonarkiet skulle støtte carlisternes sag. Carlisterne søgte med

støtte i kong Ferdinand 7.s (1808, 1813-33) bror prins Carls (5.) (1788-1855), greven af Molina, mandlige efterslægt at reetablere den saliske lov (semi-salisk succession, agnatisk-kognatisk arvefølge) i Bourbon-dynastiet, i opposition til kongens officielle indførelse af kognatisk arvefølge i Spanien i 1830. Carlismen resulterede i tre carlistkrige, borgerkrige, i Spanien (1833-40, 1846-49 og 1872-76), Mira-Abad og Gutiérrez-Lloret: 'The royal family as a symbolic'. En særlig linje af carlismen fandtes inden for Toscana-sidelinjen i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Ærkehertug Anton af Østrig (1901-87) var en carlistisk spansk tronprætendent. Han tilhørte Toscana-linjen inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet og var dattersøn af prins Carl (1848-1909), hertug af Madrid, den traditionelle titel for carlisternes overhoved, som fra 1868-1909 var spansk tronprætendent som Carl 7. I 1931 ægtede han prinsesse Ileana af Rumænien (1909-91), kong Ferdinand 1. og dronning Maries yngste datter. Ægteskabet var en forsoning mellem to fyrstehuse, Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet og Habsburg-Lothringen-dynastiet, som i Rumænien og Habsburgmonarkiet havde kæmpet imod hinanden i 1. verdenskrig. Ærkehertug Antons to ældre brødre, ærkehertug Rainer af Østrig (1895-1930) og ærkehertug Leopold af Østrig (1897-1958), tjente som officerer i den østrig-ungarske hær under 1. verdenskrig. Prinsessens bror kong Carol 2. fastholdt dog, at det rumænske folk aldrig ville tillade en habsburger på rumænsk jord, og parret blev derfor nægtet ophold i Rumænien. Under 2. verdenskrig tjente ærkehertug Anton i det tyske Luftwaffe. I 1942 flyttede parret tilbage til Rumænien, hvor de boede på Bran Slot i Transsylvanien, kendt som Dracula-slottet. Samme år blev ærkehertug Anton sat i husarrest af Den Røde Hær, som havde invaderet Rumænien. Efter monarkiets fald blev familien tvunget i eksil. Parret blev skilt i 1954. Parrets yngste søn, Dominic af Habsburg (1937-), er spansk tronprætendent under navnet Domingo 1. I 2012 foreslog senator Iñaki Anasagasti (1947-) fra Baskerlandet, som tilhører det baskiske nationalistparti, dannelsen af et catalansk-baskisk-navarrisk monarki med ærkehertug Dominic som monark, Canal i Morell: *El carlismo*; Holt: *The Carlist Wars*; Don Domingo: 'Proclamación de Don Domingo'.

Da kong Alfons 12. døde i 1885, blev den gravide enkedronning Maria Christina udnævnt til regent, hvorefter hun overfor parlamentet aflagde ed til 1876-forfatningen i december 1885, som foreskrevet i forfatningens paragraf 69. I maj 1886 nedkom hun med den nye konge, Alfons 13. (1886-1931), som hun derefter var regent for indtil 1902. 1876-forfatningen foreskrev, at regentskabet kunne udøves af en nær slægtning, hvis han var spansk, mindst 20 år gammel og ikke var udelukket fra tronfølgen. Den mindreårige konges far eller mor kunne kun udøve regentskabet, så længe de forblev enkemand/enke (§ 68). Fra 1812 indeholdt de spanske forfatninger bestemmelser om, hvordan en kvindelig monark skulle håndteres i det konstitutionelle system. Den

regerende dronnings gemal skulle ikke have nogen myndighed eller del i regeringen (1876: § 65). Det spanske parlaments overhus, Senatet, blev etableret i 1834. Kongens børn og tronfølgeren havde plads i Senatet som voksne (1876: § 21). Senatet blev afskaffet i 1923 og genoprettet i 1977; i sin nuværende udformning uden kongelig repræsentation, dircost.unito.it. 'Constitución de la Monarquía Española (30 de Junio de 1876)'; Sánchez: 'The Succession of an Unborn'; Luján: 'The king's descent into'.

Den catalanske digter Dolors Moncerdá de Maciá (1845-1919) skrev et digt til regenten Maria Christina den 16. maj 1888 i anledning af verdensudstillingen i Barcelona. Digtet, som bestod af 13 strofer, hyldede enkedronningen som det samlede Spaniens moder. I sjette strofe blev hun sammenlignet med sin tipoldemor Maria Theresia (1717-80, Habsburgmonarkiets monark fra 1740-80), der i sin tid var elsket i Ungarn, ligesom tipoldebarnet var det i Catalonien, Petit: *Un triomf*, 226-28. Verdensudstillingen fungerede som et udstillingsvindue for Barcelona og bidrog til udviklingen af en catalansk regional identitet, hvilket bl.a. blev eksemplificeret i afsløringen af rytterstatuen af Ramon Berenguer 3. (1082-1131, greve af Barcelona fra 1086-1131) fra Barcelona-dynastiet, oldbcn.com. 'Ramon Berenguer III'. Den udenlandskfødte enkedronning Maria Christina (født i Mähren) blev endvidere tilskrevet en spansk national identitet, da hun blev hyldet som den kloge landsmoder i forbindelse med fejringen af 400-året for Christoffer Columbus' (1451-1506) opdagelse af Amerika i 1892, en essentiel national begivenhed i 1492, der kun muliggjordes af Spaniens samling samme år med uddrivelsen af de sidste maurere fra Granada under dronning Isabella 1. den Katolske og kong Ferdinand 2. (5.) den Katolske, Seco: 'Discreta regente', 170-73.

Ridderordenen Det Gyldne Skind er Spaniens fornemste ridderorden. Den blev indstiftet i 1429 af hertug Philip 3. den Gode af Burgund (1419-67). Da de burgundiske hertuger uddøde på mandssiden i 1477, gik ordenen som arv til habsburgerne i Spanien. I forbindelse med Den Spanske Arvefølgekrig stillede de østrigske habsburgere krav om værdigheden som ordenens stormester, og de østrigske habsburgere fornyede i 1713 ordenen som en østrigsk orden. I dag består ordenen endnu af to grene, som ledes af to stormestre: den spanske monark og overhovedet for Habsburg-Lothringen-dynastiet, Hauser: 'Der Orden vom'.

Under kong Karl 3. (1759-88) fortsatte Spaniens udvikling hen imod en nationalstat med eget flag, hvis farver blev valget af kongen i 1785, og en nationalsang, "Marcha Real", kongemarchen, som blev indført i 1770, Abeilhé: 'Historia de la Bandera'; nationalanthems.info. 'Spain'. I 1870 blev der udskrevet en konkurrence om at skrive en ny officiel nationalsang, og en jury bestående af tre velkendte komponister skulle udvælge vindersangen. Over 400 forslag var tilmeldt konkurrencen, men juryen valgte at indstille arbejdet, da man fandt, at "Marcha Real" allerede nød

en bred accept som den spanske stats nationalsang. Beslutningen blev meddelt den spanske offentlighed via det officielle regeringsorgan *Gaceta de Madrid* den 19. december 1870. Under rubrikken ”Ministerio de la Guerra” og titlen ”Órden” var de i alt 447 forslag oplistet, 1-2. Titlerne afspejlede den værdimæssige diversitet i det spanske samfund, hvor man ønskede at hylde alt fra revolutionen i 1868 til Gibraltar (britisk besiddelse siden 1713), kongemagten, kirken, kong Alfons 3. den Store af Asturien (866- 910) og den spanske conquistador Hernán Cortés (1485-1547). Den spanske nationalsang er en af kun fire nationalsange i verdenen, der ikke har en officiel tekst. Der har dog været skrevet til nationalmelodien; der eksisterede blandt andet en version i Alfons 13.s (1886-1931) regeringstid og en anden i Franco-tidens Spanien. Den manglende tekst kan i det spanske tilfælde ses som et udtryk for den historiske splittelse i landet mellem de forskellige regioner. Den liberale, republikanske og socialistiske tradition i Spanien har haft sin egen nationalsang, ”Himno de Riego” (”Riegos Hymne”) (1820), der er navngivet efter den spanske general og politiker Rafael del Riego (1784- 1823), som var den ledende aktør i oprøret imod det absolutistiske styre og genindførelsen af den liberale 1812-forfatning i 1820. Sangen var nationalsang fra 1822-23, hvor den liberale regering blev væltet med fransk hjælp. Rafael del Riego blev efterfølgende henrettet for forræderi. Sangen fik fornyet status som nationalsang i Den Første Spanske Republik (1873-74) og i Den Anden Spanske Republik (1931-39), Moreno-Luzón: ’The strange case’; Ferrer: ’Historia de un Fracaso’; nationalanthems.info. ’Spain (1822-1823, 1931-1939)’. Som kompensation herfor har religion i form af den katolske tro indtaget en vigtig funktion som nationalt identitetskriterium i Spanien, og i øvrigt Belgien, Birke: ’Nation und Konfession’, 395-416. Hovedparten af Spaniens 17 regioner har i dag deres egne ”nationalsange”, fx Catalonien (1993), Asturien (1984), Aragonien (1989), Galicien (1977), Baskerlandet (1983) og Valencia (1925). Den catalanske nationalsang, ”Els Segadors” (”Høstfolkene”), daterer sig i en mundtlig tradition tilbage til 1640 og det catalanske oprør imod den spanske centralmagt (1640-59) som led i Den Fransk-Spanske Krig (1635-59), hvor catalanerne kæmpede imod greven af Olivares, Gaspar de Guzmán (1587-1645), kong Philip 4.s (1621-65) førsteminister. Sangen, som fik sin moderne tekst i 1899, beskriver den catalanske bondeopstand og oprøret i Barcelona, web.gencat.cat. ’National anthem’; nationalanthems.info. ’Catalonia’. Den galiciske nationalsang, ”Os Pinos” (”Pinerne”), er skrevet i 1907, og sangen refererer bl.a. til Breogán, som er en karakter fra ”Lebor Gabála Érenn”, der er en samling af digte og prosafortællinger på det irske sprog. Referencen er en påmindelse om galiciernes delvise keltiske ophav, himnogallego.com. ’Himno Gallego’; nationalanthems.info. ’Galicia’. Den baskiske nationalsang fra 1936, ”Eusko Abendaren Ereserkia” (”Den baskiske races nationalsang”), hylder i sin uofficielle tekstudgave baskernes hellige egetræ i

Guernica. I den tidlige middelalder havde baskerne deres egen styreform. Landsbyerne blev ledet af råd bestående af de lokale familieoverhoveder, og i tillæg hertil havde man et parlament, som mødtes hvert andet år under den hellige eg i Guernica. Det var også her, at landsbyernes ældste og senere kongerne svor, at de ville respektere baskernes frihed. Egetræet i Guernica er siden blevet symbolet for et frit Baskerland, Kiel: 'Euskal'; nationalanthems.info. 'Basque Country'. Valencias nationalsang, "Himne de l"Exposiciñ" ("Udstillingshymnen"), som blev skrevet i 1909 i forbindelse med en regional udstilling, refererer til "Senyera", der er navnet på Valencias flag. Flaget, der officielt blev antaget i 1982, består af fire vandrette røde striber på en gul bund, hvilket er det heraldiske symbol for Den Aragonske Krone, som kongeriget Valencia tilhørte i århundreder, Moragón: *Himnes i paraules*, 23-81.

Den 12. december 1829 giftede den spanske kong Ferdinand 7. sig for fjerde gang og anden gang med en niece, prinsesse Maria Christina af Begge Sicilier (1806-78). Den spanske digter D. Diego Antonio Coello de Portugal skrev i den anledning et digt til det nye kongepar, Coello de Portugal: 'Poema al Augusto', 1-23. Digtet bar titlen "Poema al Augusto Himenego de nuestro amado soberano El Señor Don Fernando VII. con la excelsa Princesa de las Dos Sicilias Dona Maria Cristina de Borbon" ("Digt til Den Ophøjede Himenego af vores elskede suveræne Herren Kong Ferdinand VII. med den fremragende prinsesse af Begge Sicilier Fru Maria Cristina af Bourbon"). "Himenego" refererer til den oldgræske gud for ægteskabet, Hymenaios (eller Hymen), og dermed til selve det fyrstelige pars giftermål og bryllup. Der bringes nedenfor et uddrag af digtet (min danske oversættelse), 10-14:

Nuestro amable Ferdinand virtuoso,	Vores venlige dydige Ferdinand,
Por huir de este escollo peligroso, Do suelen sin querer en ocasiones Engolfarse los tiernos corazones, Siempre prefirió ser un fiel esposo A tanta contingencia; Y la alta inescrutable Providencia, Que de la esfera es el fuerte eje,	For at flygte fra denne farlige forhindring, Gør nogle gange utilsigtet Opsluge de ømme hjerter, Han foretrak altid at være en trofast ægtemand Med så meget beredskab; Og det høje uransagelige Forsyn, Kuglens er den stærke akse,
En todas sus desgracias le protégé: Y por estas razones Las reverentes viendo exposiciones Del Consejo supremo, Diputacion de reinos, mayoría De personas de alta gerarquía Que le aman en estremo, Y ansian por la directa	I alle hans ulykker beskytter den ham: Og af disse grunde De ærbødige ser på udstillinger Af det øverste råd, Rigernes deputation, flertallet Af højtstående mennesker, Der elsker ham ekstremt, Og de længes efter den direkte

Sucesion de una rama tan selecta,
Por dar á la nacion un testimonio
Que la quiere en verdad cual padre tierno,
Oyendo á su gobierno,
Se resuelve por fin al matrimonio
Con la bella CRISTINA,
Su apreciable sobrina,
De la progenie escelsa de Borbones;

Como en las anteriores elecciones,
Que las buscó de un tronco tan fecundo,

Que en uno y otro mundo
Tantas glorias ha dado
A la Religion santa y al Estado,
Cuyos preclaros inclitos abuelos
San Luis y San Fernando,
En la mansion del reino de los cielos

Estan por ellos mismos abogando.
De una misma creencia,
Católica, Apostólica, Romana,
Que en la Europa cristiana
Tiene tanta influencia,
Y de oriente á poniente
Su nombre es estimado y reverente.
¡Cuán halagüeña y grata perspectiva

Nos presenta este enlace venturoso
Para las dos naciones,

Que tienen tan estrechas relaciones,
Por el fruto copioso
Que dará en distinguidas sucesiones
Esta planta tan bella y productiva,
Cual se ve en el modelo
De otra igual arraigada en nuestro suelo!

Y podrá suceder que en adelante
De un tronco tan fecundo y abundante,
Que hasta en la misma Francia
Un vástago dejó de su substancia,
Ramas tan acopadas
Nuevamente enlazadas
Con mayor estrechez y ligamento,
Que puedan resistir al element

Del uracan furioso,
Y tengan un reinado mas dichoso,

Efterfølger af en sådan udvalgt person,
At give nationen et vidnesbyrd
Som virkelig elsker ham som en øm far,
Lytter til sin regering,
Ægteskabet blev endelig løst
Med den smukke CRISTINA,
Hans dyrebare niece,
Fra Bourbon'ernes ophøjede afkom;

Ligesom ved forrige valg,
Hvem ledte efter dem fra sådan en frugtbar stamme,
Det i begge verdener
Så mange herligheder har givet
Til den hellige religion og staten,
Hvis berømte aner
San Luis og San Fernando,
I Himmerigets palæ

Taler de for sig selv.
Af samme tro,
Katolsk, apostolisk, romersk,
Som i det kristne Europa
Har så stor indflydelse,
Og fra øst til vest
Hans navn er agtet og ærbødigt.
Hvor smigrende og glædeligt en udsigt

Præsenterer denne heldige forbindelse
For begge nationer,

At de har så tætte relationer,
Til den rigelige frugt
Det vil give i fornemme rækker
Denne plante så smuk og produktiv,
Som ses i modellen
Af en anden lignende rodfæstet i vor jord!

Og det kan ske,
At fra nu af en stamme så frugtbar og rigelig,
At selv i Frankrig
En stængel efterlod sit Stof,
Grene således
Skålede forbindelsen igen
Med større snæverhed og ledbånd,
Det kan modstå elementet

Af den rasende orkan,
Og få en lykkeligere regeringstid,

Siendo primos hermanos
Tan preclaros é ilustres Soberanos.
¡Qué recuerdos tan gratos nos ofrece
De Nápoles la historia,
De un reino tan feraz y delicioso!
En la escena aparece

Aquel gran Capitan tan valeroso
Que al egército Ibéro
Cubrió de inmortal gloria,
Y de Cárlos Tercero
Nuestro Rey y Señor su Soberano,
Por do quier se recuerda la memoria;
Protector de las ciencias y las artes,
Su nombre se venera en todas partes.

Descubrió el Pompeyano,
Y gran parte tambien del Herculano,
Que por las erupciones
Del Vesubio se hallaban sepultadas
Ciudades tan antiguas y estimadas:
Y por su vigilancia fueron salvos
De los hispanos Balbos,
A quienes Julio César protegía,

Y que hacen tanto honor á Andalucía,
Dos estatuas ecuestres conservadas
De mármol esquisito fabricadas.
Recuerdos tan gloriosos

Entre reinos que son tan poderosos,
E hicieron una sola monarquía,
Han conservado siempre la armonía,
Y los Napolitanos

Tratan á los Ibéros como á hermanos.
Hoy Francisco Primero,
Hijo del gran Fernando,
A quien miran con tanta reverencia,
Está en las dos Sicilias imperando;
Y la alta Providencia
Le libró con su grande omnipotencia
Del que quiso reunir el poder sumo;

Pues como el sutíl humo
Cuando mas en sus reinos se engrandecen
Buonaparte y Murat desaparecen:
Y hoy pacíficamente está imperando
En tan vastas regiones,
Dictando Justas leyes,

Som førstefætre
Så berømte og berømte Suveræner.
Hvilke behagelige minder
Historien byder os fra Napoli,
Fra et rige så frugtbart og lækkert!
Vi ses på scenen

Den store kaptajn så modig
Det til den iberiske hær
Dækket med udødelig herlighed,
Og af Karl den Tredje
Vor Konge og Herre din Suveræne,
Overalt huskes mindet;
Beskytter af videnskaber og kunst,
Hans navn er æret overalt.

Han opdagede Pompeji,
Og også en stor del af Herculaneum,
Som på grund af udbruddene
Byer så gamle og værdsatte
Blev begravet i Vesuv:
Og ved hans årvågenhed blev de reddet
Fra den spanske Balbos,
Hvem Julius Cæsar beskyttede,

Og det gør Andalusien så stor ære,
To rytterstatuer bevaret
Fremstillet af udsøgt marmor.
Minder så herlige

Blandt riger, der er så magtfulde,
Og de skabte ét monarki,
De har altid bevaret harmonien,
Og napolitanerne

De behandler ibererne som brødre.
I dag Francisco den Første,
Søn af den store Ferdinand,
Hvem de ser på med sådan ærbødighed,
Han regerer i Begge Sicilier;
Og alfa-forsynet
Med sin store almagt befriede han ham
Fra den, der ville samle den højeste magt;

Godt som den subtile røg
Jo mere Bonaparte og Murat vokser i
Deres kongeriger, forsvinder de:
Og i dag hersker den fredeligt
I så store egne,
Dikterer bare love,

Libre de las pasadas convulsiones, Este insigne modelo de los Reyes;	Fri for tidligere kramper, Denne fornemme model af kongerne;
Y su escogida rama, A quien cual tierno padre tanto ama, Se hará un árbol frondoso Al ligarle Himeneo, Que en la España dará fruto copioso; Que en circunstancias tales Es el general voto, y el deseo De sus vasallos fieles y leales.	Og hans udvalgte gren, Hvem han som en øm far elsker så højt, Det bliver et løvrigt træ Da Hymenaios bandt ham, At den i Spanien vil bære rigelig frugt; Det under sådanne omstændigheder Det er den generelle stemme, og ønsket Af hans trofaste og loyale vasaller.
Decorosa embajada Para Nápoles sale luego al punto, A tratar en su corte de este asunto, Y la proposicion es aceptada Por los augustos Padres de CRISTINA, Para bien de la hispana monarquía; Y la amable Heroina, Que este su beneplácito comprende,	Den smukke ambassade For Napoli kommer så til sagen, For at behandle denne sag i sit forløb, Og forslaget er godkendt Af de høje fædre til CRISTINA, Til gavn for det spanske monarki; Og den venlige heltinde, At dette forstår hans godkendelse,
Gozosa al Himeneo condesciende; Y el amor de familia es simpatía Que á estos dos corazones los unia, Y desde tal momento Todo es satisfaccion, todo alegría; Y el concurso de Nápoles content Este enlace bendice, Y mil prosperidades le predice.	Fryd for Hymenaios nedlader han sig; Og familiekærlighed er sympati, Der forenede disse to hjerter, Og fra det øjeblik Alt er tilfredsstillelse, al glæde; Og Napoli-konkurrencen er glad, Denne forbindelse velsigner, Og min velstand forudsiger ham.

Coello de Portugal accentuerer i sit bryllupsdigt den katolske tro og anerne tilbage til de to helgenkonger, den franske kong Ludvig 9. den Hellige (1226-70) og den spanske kong Ferdinand 3. den Hellige af Castilien og Toledo (1217-52) og af León og Galicien (1230-52), som de fælles religiøse og dynastisk-historiske faktorer, der binder det fyrstelige brudepar sammen. Dernæst understreges de historisk nære bånd mellem det spanske og franske Bourbon-dynasti og sidelinjen i Napoli og Sicilien (fra 1816 Begge Sicilier) i form af den nye spanske dronnings halvsøster, prinsesse Maria Carolinas (1798-1870), giftermål i 1816 med den franske prins Charles Ferdinand, hertug af Berry (1778-1820), og storesøsteren prinsesse Luisa Carlottas (1804-44) ditto i 1819 med den spanske prins Francisco de Paula (1794-1865), bror til kong Ferdinand 7. De mange dynastiske forbindelser inden for Bourbon-dynastiet tildeles en samlet national betydning, der transcenderer de nationale skillelinjer mellem spansk, fransk og italiensk nationalitet, og de to ovennævnte prinsesser er som dynastiet Bourbon Begge Sicilier ”arraigada en nuestro suelo!” (”forankret i vores jord!”).

Coello de Portugal skildrer herefter Bourbon Begge Sicilier-dynastiets historiske ophav i det spanske Bourbon-kongehus og kong Karl 3. (1759-88), der som en følge af Den Polske

Tronfølgekrig (1733-38) blev konge af Napoli (Karl 7.) og Sicilien (Karl 3.) (1735-59). Kong Karl 3. var den nye dronning Maria Christinas oldefar på såvel fædrene som mødrene side. Kong Karl stod ifølge digtet bag opdagelsen af de romerske byer Pompeji og Hercunaleum, hvor udgravninger begyndte i hhv. 1748 og 1738. I 1759 overlod han tronen i Napoli og Sicilien som en sekundogenitur til sin yngre søn Ferdinand, der blev konge af Napoli som Ferdinand 4. og som Ferdinand 3. af Sicilien. Han blev første gang afsat som konge af Napoli i 1799 og igen med den franske invasion i 1806, hvorefter kejser Napoleon 1.s ældre bror, Joseph Bonaparte (1768-1844), overtog tronen. I 1808 overlod han tronen til den franske marskal Joachim Murat (1767-1815), Napoleon 1.s svoger, som blev afsat i 1815. Kong Ferdinand formåede ifølge digtet at gøre op med dette franske intermezzo (1799, 1806-15), som var præget af et autokratisk styre, og i 1816 fusionerede de to kongeriger Napoli og Sicilien til kongeriget Begge Sicilier med ham selv som den første monark, kong Ferdinand 1. (1816-25). Han efterfulgtes på tronen af sønnen kong Frans 1. (1825-30), som var far til dronning Maria Christina.

Brylluppet mellem kong Ferdinand 7. og søsterdatteren prinsesse Maria Christina så Coello de Portugal som et symbolsk bevis på, at napolitanerne behandlede ibererne som brødre, ”Y los Napolitanos Tratan á los Ibéros como á hermanos” (”Og napolitanerne de behandler ibererne som brødre”). Den dynastiske forbindelse i 1829 blev således fra spansk side anskuet som en form for dynastisk panlatinisme, der ville forstærke de latinske relationer over Middelhavet mellem Spanien og Syditalien.

I 1857 nedkom dronning Isabella 2. med sin første levedygtige søn, prins Alfons (12.), Spaniens fremtidige konge. I anledning af den historiske fødsel den 28. november 1857 af tronfølgeren bragte dagbladet *La Época* dagen efter et hyldestdigt med titlen ”En el Natalicio de S.A.R. El Principe de Asturias” (”På fødselsdagen for H.K.H. Prinsen af Asturien”). Digtet, der bestod af syv strofer, lød som følger (min danske oversættelse):

Vibran con entusiasmo estremecidos Los aires este dia, Y son do quier los ecos estendidos Présagas de alegría.	Luften skælver af, Entusiasme i dag, Og overalt spredes ekkoerne Glædens hagl.
El pecho de la patria sin temores Hoy se abre á la esperanza, Y el porvenir con mágicos colores Fulgura en lontananza.	Nationens hjerte, uden frygt, Åbner i dag for håb, Og fremtiden, med magiske farver, Skinner i det fjerne.
Y es que en el régio sólio con orgullo Un astro nuevo brilla,	For på den kongelige trone, med stolthed, Skinner en ny stjerne,

De hermosa flor purísimo capullo,
Idolo de Castilla.

¡Bienvenida tu prenda de ternura!
¡Salud al régio niñol
Iris de paz, de amor y de ventura
Alianza de cariño.

No turbarán su venturoso sueño
Como el tuyo turbaron
Las ciegas huestes que en tenaz empeño
Tu trono disputaron.

Quien á la madre defendió en la cuna
Velará por el hijo,
Y herá que siempre es ria la fortuna
Con santo regocijo.

¡Bienvenida tu prenda de ternura,
Noble reina de España!

En reneste knop af en smuk blomst,
Castiliens idol.

Velkommen, du tegn på ømhed!
Hil det kongelige barn,
Fredens, kærlighedens og lykkens iris,
Kærlighedens pagt.

De vil ikke forstyrre hans lyksalige søvn,
Som de forstyrrede din,
De blinde hærskarer, der i ihærdig indsats,
Bestridte din trone.

Han, der forsvarede moderen i vuggen,
Vil våge over barnet,
Og han vil se, at lykken altid er venlig,
Med hellig glæde.

Velkommen, din dyrebare gave,
Spaniens ædle dronning!

Digtet præsenterede den nyfødte tronfølger som hele Spaniens håb og Castiliens idol (strofe tre), hvormed der refereredes til det castilianske område som Spaniens historiske hjerte. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med både den kommende monark og det siddende statsoverhoved, dronning Isabella 2.

Dronning Isabella 2. aflagde for første gang et officielt besøg i Andalusiens hovedstad, Sevilla, i 1862, hvilket afstedkom et hyldestdigt til monarken fra et bysbarn, den andalusiske digter José Lamarque de Novoa (1828-1904), Novoa: 'La Reina'. Digtet, hvis titel er "La Reina D.a Isabel II, en su llegada a Sevilla" ("Dronning Isabella II, ved sin ankomst til Sevilla"), består af otte strofer. De to sidste strofer lyder (min danske oversættelse):

Ya la ciudad insigne que en su temple
los restos guarda del tercer Fernando,
tu llegada triunfal ansiosa espera.
¡Oh júbilo! ¡Oh ventura! Ya tronando
anuncia el ronco bronce que ligera
se acerca la veloz locomotora,
al viento adelantando en su carrera.
En la elevado torre
aparece la enseña anunciadora
de ta feliz y suspirado instante:
Ya desalada corre
la inquieta multitude, de goza llena,

Allerede den berømte by, der i sit tempel
vogter over resterne af den tredje Ferdinand,
venter spændt din triumferende ankomst.
Åh glæde! Åh lykke! Allerede tordnende
annoncerer den hæse bronze, der let
det hurtige lokomotiv nærmer sig,
til vinden, der går frem i sit løb.
I det høje tårn
annonceringsbanneret vises af sådan
et lykkeligt og efterlængt øjeblik:
Allerede afsaltet løber hun
den rastløse skare, fyldt med glæde,

y en el profundo afán que la enajena
contempla de su dicha el sol brillante
sin que lo empañe pasajera nube:

Llegas al fin, y al verte
más tu belleza su entusiasmo aviva,
"¡es ella!" exclama, y estruendoso VIVA
del viento en alas al empíreo sube.

og i det dybe begær, der fremmedgør den,
betragter den klare sol fra dens lykke
uden at blive overskygget af en forbipasserende sky:
Du kommer endelig, og når jeg ser dig
men din skønhed opliver hans entusiasme,
"det er hende!" udbryder han, og tordner LEVE
fra vinden på vingerne til den empyriske stigning.

¡Oh plácido momento!
¿Quién podría tu magia arrobadora
dignamente cantar?...Llega, Señora,
y que el Príncipe egregio que algún día
ha de regir a la nación hispana,
se goce de su pueblo en la alegría.
Híspalis, siempre fiel a tus mayors,
hoy a sus Reyes con amor profundo
saluda de placer arrebatada,
renovando, con férvidos loores,
sus votos de lealtad acrisolada.
¡Que en tan pura ovación absorto el mundo
el patrio amor de nuestras almas vea,
y su recuerdo, en gloria asaz fecundo,
presagio eterno de ventura sea!

Åh behageligt øjeblik!
Hvem kunne synge din fortryllende magi
med værdighed?...Kom, frue,
og at prinsen uhyggelig den ene dag
skal regere den spanske nation,
lad hans folk fryde sig i glæde.
Spaniere, altid tro mod dine ældre,
i dag til deres konge med dyb kærlighed
hilse med henrykt fornøjelse,
fornyelse, med inderlig ros,
deres løfter om raffineret loyalitet.
I sådanne rene ovationer, må verden
se vores sjæls patriotiske kærlighed,
og hans minde, i herlighed
ganske frugtbar, evig lykkebebuder!

Lamarque de Novoa henviser i digtets næstsidste vers til kong Ferdinand 3. den Hellige af Castilien og Toledo (1217-52), konge af León og Galicien (1230-52), som er bisat i Sevilla-katedralen. Kongen erobrede Sevilla umiddelbart før jul i 1248 som led i Reconquistaen, den successive kristne generobring af områder fra muslimske fyrstestater på den iberiske halvø. Byen blev derefter inkorporeret i Den Castilianske Krone. Da domkirken i Sevilla stod endeligt færdigt i 1519, var den verdens største katedral. Efter henvisningen til den berømte iberiske monark følger en skildring af de mange forberedelser, som lå forud for dronningens ankomst til Sevilla. Ved at trække på arven fra den castilianske konge skaber Lamarque de Novoa en historisk kontinuitet mellem tiden før Spaniens oprettelse som stat og så det nuværende Bourbon-dynasti under dronning Isabella 2. Digtets sidste strofe accentuerer den spanske loyalitetsfølelse over for monarkiet og prinsen, som en dag skal regere den spanske nation, "ha de regir a la nación hispana". Den lille prins er dronningens eneste søn, prins Alfons (12.), der var født i 1857. Lamarque de Novoa var troende katolik, glødende monarkist og en helhjertet tilhænger af Bourbon-restaureringen i 1874, hvor prinsen

besteg tronen som kong Alfons 12. (1874-85). I overensstemmelse med traditionen for at anskue de fyrstelige som symbolsk ligestillede med resten af nationen var Lamarque de Novoa dus med den spanske monark i sit hyldestdigt. De kongelige besøg rundt omkring i Spaniens forskellige regioner var et afgørende led i processen henimod en nationalisering af det spanske monarki i det 19. århundrede, Barral-Martínez: 'Royal travels'. Lamarque de Novoas hyldestdigt i anledning af det officielle besøg i Sevilla var udtryk for et forsøg på at konsolidere dronning Isabella 2.s personlige karakter og position i den spanske offentlighed. For sit arbejde for det spanske monarkis konsolidering blev Lamarque de Novoa tildelt storkorset af Isabella den Katolskes Orden i 1876. Ordenen, som er indstiftet i 1815, er opkaldt efter ovennævnte dronning Isabella 1.

Dronning Isabella 2. blev afsat i 1868 efter et oprør ("La Gloriosa Revolución"), hvorpå der indtrådte et interregnum i spansk historie fra 1868-70. Den portugisiske kong Ferdinand 2. fra Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet (Koháry-sidelinjen), konge jure uxoris (1837-53), blev i 1869 tilbudt den spanske kongetrone, hvilket han samme år afslog. Han var katolik, politisk liberal og talte spansk som en indfødt castilianer. Realiseringen af tilbuddet ville have medført en ny iberisk personalunion, da han på daværende tidspunkt var far til kong Luís 1. af Portugal (1861-89). Kong Luís 1. havde i 1869 to sønner. Det spanske tronkandidatur for prins Leopold af Hohenzollern-Sigmaringen (1835-1905), overhoved for Huset Hohenzollern-Sigmaringen med titlen fyrste af Hohenzollern (1885-1905), ældre bror til Rumæniens kong Carol 1. og far til Rumæniens kong Ferdinand 1. (1914-27), da han og hans ældste søn fraskrev sig deres arverettigheder til den rumænske trone i hhv. 1880 og 1886, blev anledning til udbruddet af Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), da Frankrigs kejser Napoleon 3. (1852-70) frygtede en spansk-preussisk dynastisk og geopolitisk omklamring af Frankrig. Et eventuelt valg af prins Leopold til spansk konge kunne endvidere teoretisk have medført en iberisk personalunion, da han siden 1861 havde været gift med den portugisiske prinsesse Antónia (1845-1913), der var den yngste, levedygtige datter af kong Ferdinand 2. og dronning Maria 2. (1826-28, 1834-53). Parret havde i 1869 tre sønner. Prinsesse Antónias ældste bror, kong Pedro 5. (1853-61), døde barnløs i sit ægteskab med dronning Stephanie (1837-59, dronning fra 1858-59), der var født prinsesse af Hohenzollern-Sigmaringen og søster til prins Leopold. Paniberismen søgte en forening af den iberiske halvø og Spanien og Portugal. I perioden 1868-74 med interregnum (1868-70) og Den Første Spanske Republik (1873-74) nåede paniberismen sit højdepunkt. General Juan Prim (1814-70), regeringsleder i Spanien (1869-70), var en varm fortaler for den iberiske tanke. Ferdinand 2. afslog det generøse tilbud, bl.a. fordi han ikke ønskede en iberisk union, og derudover mødte hans morganatiske ægteskab i 1869 også stor modstand i Spanien, López-Cordón: *La revolución de*

1868; Steefel: *Bismarck, The Hohenzollern*, 30-34, 47-216. Spansk og portugisisk er begge iberoromanske sprog. Portugisisk er nærmest beslægtet med galicisk, mens forholdet til spansk er omtrent som dansk til svensk. I den spanske (castilianske) nationalisme indgik paniberismen som et væsentligt element. Omvendt indtog paniberismen en meget svag placering i den portugisiske nationalisme, der fremkom i det 19. århundrede. De portugisiske forfatninger fra 1822 (§ 143), 1826 (§ 89) og 1838 (§ 100) fastslog, at ingen udlænding kunne bestige den portugisiske trone. Desuden fastslog 1822-forfatningen, at hvis den portugisiske tronfølger besteg en anden trone og valgte den udenlandske trone, da skulle tronfølgeren give afkald på den portugisiske trone. Denne bestemmelse gjaldt også kongen, hvis han måtte bestige en udenlandsk trone (§ 144). 1838-forfatningen stipulerede, at kongen ikke kunne være statsoverhoved i et andet land uden parlamentets samtykke (§ 84(1)). Tilsvarende fastslog de spanske forfatninger fra 1812 kun, at kongen skulle have Cortes' tilladelse til giftermål (1812: § 172), fra 1837 gjaldt dette også de arveberettigede til tronen (1837: § 48(5)), og fra 1845 også eksplicit tronfølgeren (1845: § 47), arqnet.pt. 'Constituição Portuguesa de 1822 – Título IV', 'Carta Constitucional de 1826 – Título V'; fd.unl.pt. 'Constituição de 1838'; es.m.wikisource.org. 'Constitución española de 1812', 'Constitución española de 1837', 'Constitución española de 1845'. Derved var der fra begyndelsen en fundamental asymmetri i forhold til interessen for det paniberiske projekt fra Portugals og Spaniens side. Den dynastiske paniberisme var meget fremtrædende, hvilket var en tradition, der gik tilbage til middelalderen, hvor bestræbelserne på at forene den iberiske halvø funderedes på dynastierne i Portugal og Den Castilianske Krone og Den Aragonske Krone (Spanien). Fra 1580-1640 var Portugal og Spanien i personalunion med hinanden. Med ægteskabet mellem Isabella 2. og prins Frans undgik man desuden en iberisk union, da et giftermål mellem dronning Isabella 2. og den portugisiske kronprins Pedro (5.) også var blevet overvejet som en mulighed. En anden kandidat til den spanske trone efter afsættelsen af dronning Isabella 2. var prins Antoine (1824-90), hertug af Montpensier, kong Louis Philippe 1.s (1830-48) yngste søn, som deltog i oprøret mod sin svigerinde dronning Isabella 2. i 1868, hvilket førte til hendes afsættelse som spansk monark samme år. Regeringslederen Juan Prim talte imod hans kandidatur, da han reelt så det som en fortsættelse af Bourbon-dynastiet, da hans gemalinde, hertuginde Luisa Fernanda (1832-97), var født prinsesse af Spanien som søster til Isabella 2. Frankrigs kejser Napoleon 3. fra Bonaparte-dynastiet satte sig ligeledes imod, at en kandidat fra et konkurrerende fransk dynasti, Orléans-dynastiet, skulle bestige den spanske trone. Man overvejede ligeledes den franske prins Ferdinand af Orléans (1844-1910), hertug af Alençon, som ny spansk regent. Han talte perfekt spansk, eftersom han var uddannet på en militærskole i Spanien i Segovia. Da han tilhørte Orléans-dynastiet som sønnesøn af kong Louis-

Philippe 1. og nevø til prins Antoine, var han imidlertid udelukket. Italiens kong Victor Emmanuel 2. (1861-78) bragte sin brorsøn, prins Thomas af Savoyen (1854-1931), hertug af Genova, i spil som mulig spansk tronkandidat. I oktober 1869 stemte en spansk kommission af monarkistpartier på prins Thomas. Men dette førte til, at den spanske regering som helhed trak sig tilbage i begyndelsen af januar 1870. Ved den endelige parlamentsafstemning i Cortes den 16. november 1870 fik prins Antoine, hertug af Montpensier, 27 stemmer af de i alt 311 deputerede, 60 stemte på en forbundsrepublik, to på en enhedsrepublik, en stemte på en ikke nærmere defineret republik, 19 stemte blankt, otte stemte på den spanske general Baldomero Espartero (1793-1879), som havde været regeringsleder ad tre omgange (1837, 1840-41 og 1854-56 og spansk regent for den umyndige dronning Isabella 2. fra 1840-43), to stemte på prins Alfons (12.) (1874-85) fra Bourbon-dynastiet og en stemte på hertuginden af Montpensier, dronning Isabella 2.s søster. Den italienske prins Amadeo af Savoyen blev med 191 stemmer det nye spanske statsoverhoved som kong Amadeo 1. (1870-73). Prins Amadeo, den første hertug af Aosta (1845-90), var grundlægger af Aosta-linjen i det italienske kongehus Savoyen og den næstældste søn af det forenede Italiens første konge, Victor Emmanuel 2. Dronning Isabella 2., der abdicerede formelt i 1870, var i sin officielle titulatur dronning ”af Guds nåde og af Kongeriget Spaniens Forfatnings nåde, Spaniernes Dronning”. Som følge af sin adkomst til tronen lød kong Amadeo 1.s officielle titulatur: ”af Guds nåde og nationens vilje, Konge af Spanien”, som på linje med dronning Isabella 2.s titulatur inkorporerede folkesuveræniteten efter forbillede fra den italienske konges titulatur i den spanske monarks titulatur. Den nyvalgte konge fik kort tid efter sin anden søn, prins Vittorio Emanuele (1870-1946), greve af Torino, der blev født i Torino den 24. november 1870. Den nye konge ankom til Spanien og havnebyen Cartagena den 30. december 1870. Kong Amadeo 1. mødte modstand fra såvel republikanerne som aristokratiet, der ønskede Bourbon-dynastiet tilbage, og carlisterne, som med støtte i prins Carlos’ (1788-1855) mandlige efterslægt ville genetablere den semi-saliske arvefølge i Bourbon-dynastiet efter dronning Isabella 2.s tronbestigelse i 1833. Prins Carlos var søn af Karl 4. (1788-1808), og dronning Isabella 2. var datter af Ferdinand 7. (1808, 1813-33), prins Carlos’ ældre bror. Den spanske kirke var ligeledes imod den italienske konge og Savoyen-dynastiet, da Italiens samlingsproces havde krænket pavedømmet, dels med den romerske republik i 1849, dels da Kirkestaten endeligt opløstes og indlemmedes i kongeriget Italien i 1870. Prins Gaetano af Begge Sicilier (1846-71), greve af Girgenti, yngre søn af kong Ferdinand 2. af Begge Sicilier (1830-59), ægtede i 1868 prinsesse Isabella af Asturien (1851-1931), der som spansk tronfølger var prinsesse af Asturien ad to omgange fra 1851-57 og fra 1874-80. Prinsessen var den ældste datter til dronning Isabella 2. og kongegemal Frans, som var prins Gaetanos kusine og fætter. Ægteskabet havde til

formål at bilægge striden mellem Bourbon-linjen i Begge Sicilier og den spanske Bourbon-linje, efter at Spanien havde anerkendt det forenede kongerige Italien under Savoyen-dynastiet. Man havde fra spansk side overvejet en dynastisk forbindelse med Italien i form af et giftermål mellem prinsesse Isabella og prins Amadeo af Savoyen (den senere spanske kong Amadeo 1.), men dette projekt blev ikke virkeliggjort. Med ægteskabet blev prins Gaetano udnævnt til prins af Spanien. Prins Gaetano tog del i kampen i 1868 mod oprørerne mod dronning Isabella 2., der blev afsat fra tronen samme år. Prinsen begik selvmord i 1871. Ægteskabet var barnløst. Kong Amadeo 1. havde desuden modsat sin gemalinde, Maria Vittoria dal Pozzo (1847-76, den sjette prinsesse af La Cisterna (1864-76)), der tilhørte adelen i Piemonte, svært ved at lære det spanske sprog, hvilket medførte, at det spanske folkevid gav ham det lidet flatterende tilnavn ”Kong Macaroni”. Den 29. januar 1873 blev kong Amadeo 1.s tredje søn, prins Luigi Amedeo af Savoyen (1873-1933), hertug af Abruzzi, født på det kongelige palads i Madrid. Den 2. februar blev prinsen døbt Luigi Amedeo Giuseppe Maria Ferdinando Francesco. Ferdinando er den italienske version af navnet Ferdinand, som syv spanske monarker havde båret. Blandt prinsens faddere var hertuginden af Prim, Francisca Agüero y González (1830-89), der var enke efter den afdøde general Juan Prim, som havde været den store agitator for valget af Amadeo 1. til spansk konge i 1870. Alle tre sønner til kong Amadeo 1. bar tillige spanske prinsetitler. Den 11. februar 1873 abdicerede kong Amadeo 1. Hans abdikation førte til proklamationen af Den Første Spanske Republik (1873-74), der var udformet som et statsforbund til 1874, hvor konføderationen afløstes af en enhedsrepublik. I 1874 genindførtes monarkiet, og dronning Isabella 2.s søn, Alfons 12. (1874-85), besteg den spanske trone. Alfons (12.) havde fået to stemmer i parlamentsafstemningen i 1870. Fra 1874-1931 lød de spanske monarkers officielle titulatur: ”Konstitutionel Konge af Spanien, af Guds nåde og af Forfatningens nåde”, hvorved man symbolsk inkorporerede konstitutionen og dermed folkesuverænitetsbegrebet i den spanske monarks officielle titulatur, Matos: ’Was Iberism’; Mejías: *El reinado*.

Ved Alfons 12.s hjemkomst til Spanien og Barcelona i december 1874 blev han som greve af Barcelona budt velkommen af den konservative catalanske politiker og parlamentsmedlem José Ferrer y Vidal (1817-93), som i sin velkomsttale betonede kongens og Bourbon-dynastiets historiske og nationale legitimitet i Spanien. Landets nye konge var ifølge ham efterkommeren

de cien reyes, al ilustre sucesor de los Alfonsos y los Jaimes, al digno heredero del trono de San Fernando, para que restañe y cicatrice sus heridas, para que le devuelva la paz y restablezca el órden respeto á la ley, sin lo cual no puede haber verdadera libertad, ni progreso, ni prosperidad,

ni bienandanza (*af hundrede konger, den berømte efterfølger af Alfons'erne og Jakob'erne, den værdige arving til San Fernandos trone, for at hele og hele landets sår, for at genoprette freden og genoprette orden og respekt for loven, uden hvilken der ikke kan være sand frihed, fremskridt, velstand eller velvære*; min oversættelse), Miquel y Badía: *Relacion*, 11.

Kongen var efterkommer af kongerne af både Castilien (Alfons'erne) og Aragonien (Jakob'erne (Jaime)), herunder den berømte kong Ferdinand 3. den Hellige af Castilien og Toledo (1217-52), konge af León og Galicien (1230-52). Dette dynastiske tilhørsforhold borgede ifølge politikeren for, at kong Alfons 12. kunne samle det politisk, nationalt og regionalt splittede land om det konstitutionalt forankrede monarki efter seks tumultariske år og genoprette fred og orden i Spanien. I forbindelse med kongens giftermål i 1878 med prinsesse Mercedes af Orléans (1860-78) blev Alfons-linjens betydning i den spanske historie beskrevet i en ledende artikel. Kongerne Alfons 4. af Léon (925-31) og Alfons 4. af Aragonien (1327-36) var ifølge lederen mere eller mindre uduelige i deres regeringsførelse.

Fuera de estas pequeñas y poco graces escepciones, la historia de los Alfonsos comprende los mas bellos capítulos de nuestras Viejas crónicas: como si ese nombre fuera un talisman destinado á unir el pasado y el presente con todo su prestigio y sin violencia, todos los Alfonsos pertenecen á la época en que la nación, asociada con sus reyes, participaba con estos los derechos del poder, ya eligiendo los monarcas en la primera época, ya votando ó negando mas tarde los tributos en las Córtes, ya, como en la época actual, restableciendo el régimen representativo, que tiene su raíz en las viejas libertades de la Edad Media. Ningun Alfonso pertenece á la época autoritaria y absorbente en que el poder real, olvidando el pasado de la historia patria, buscó en el derecho del imperio la fuerza que se hallaba distribuida en el organismo nacional, entre los pueblos y los reyes (*Bortset fra disse små og ubetydelige undtagelser omfatter Alfonso-familiens historie de smukkeste kapitler i vores gamle krøniker: som om dette navn var en talisman, der var bestemt til at forene fortid og nutid med al dens prestige og uden vold, tilhører alle i Alfonso-familien den æra, hvor nationen, forbundet med sine konger, delte magtrettighederne med dem, hvad enten det var ved at vælge monarker i den tidlige periode, eller ved at stemme eller nægte skatter senere i Cortes, eller, som i den nuværende æra, ved at genetablere det repræsentative system, der har sine rødder i middelalderens gamle friheder. Ingen Alfons tilhører den autoritære og altomfattende æra, hvor kongemagten, idet den glemte nationens histories fortid, søgte i imperiets lov den styrke, der var fordelt inden for den nationale organisme, mellem folket og kongerne*; min oversættelse), *La Época*

23.1.1878, ”El Régio Enlace” (”Den kongelige forbindelse”).

Ifølge lederen i det konservative dagblad havde Alfonso-linjen altid formået at være i samklang med den spanske nation og efterkommet folkets rimelige krav om politisk medindflydelse i en ubrudt kontinuitet fra middelalderens konstitutionelle system til det moderne repræsentative demokrati. Alfonso-linjen havde således historisk været garanten for et konstitutionelt, indskrænket monarki, underforstået modsat de konservative reaktionære kræfter blandt carlisterne. Lederen sammenlignede den nye dronning Mercedes med de mest ophøjede dronninger i Spaniens historie: kong Pelayo af Asturiens (718-37) datter, Ermesinda (ca. 720/730-?), dronning som gemalinde til kong Alfons 1. af Asturien (739-57), den regerende dronning Berenguela af Castilien og Toledo (1217-46, dronning af León fra 1197-1204 som gemalinde til kong Alfons 9. (1188-1230)), den regerende dronning Petronilla af Aragonien (1137-64), dronning Sancha fra Castilien (1154/55-1208, dronning af Aragonien fra 1174-96 som gemalinde til kong Alfons 2. (1164-96)), dronning Maria fra Aragonien (1403-45, dronning af Castilien og León fra ca. 1420-45 som gemalinde til kong Johan 2. (1406-54)), dronning Maria fra Castilien (1401-58, dronning af Aragonien fra 1416-58 og Napoli fra 1442-58 som gemalinde til kong Alfons 5. (1416-58, konge af Napoli fra 1442)), dronning Maria de Molina (ca. 1265-1321, dronning af Castilien og León fra 1284-95 som gemalinde til kong Sancho 4. (1284-95)), og dronning Isabella 1. den Katolske. Alle disse dronninger var ligesom dronning Mercedes spanskfødte, hvorfor de indtog en særlig plads i det spanske nationale erindringsfællesskab. Den ledende artikel bibragte således den dynastiske forbindelse en historisk og national legitimitet.

Carlisterne havde en relativ stor opbakning i den spanske befolkning, eftersom carlisterne formåede at give deres dynastiske sag bredere appel ved at agitere for de gamle provinsers regionale, politiske og kulturelle egenart. Middelhavslandets regionale og politiske splittelse afspejledes derfor i de tre carlistkrige i Spanien (1833-40, 1846-49 og 1872-76), borgerkrige anført af carlisterne, som med støtte i prins Carls mandlige efterslægt søgte at reetablere den semi-saliske lov i Bourbon-dynastiet. Carlismen var derfor ikke blot et spørgsmål om den rette dynastiske arvefølge. Det var en politisk, social og kulturel bevægelse baseret på traditionelle, autoritære og katolske værdier i det spanske samfund. I den tredje carlistkrig var hovedpersonen prins Carl (1848-1909), hertug af Madrid, som var den traditionelle titel for carlisternes overhoved, og sønnesøn af prins Carl. I den tredje carlistkrig genetablerede carlisterne de catalanske, valencianske og aragonske *fueros*, dvs. feudale særlove fra middelalderen, der sikrede områderne selvstyre, og som var blevet afskaffet fra 1707-16 i kølvandet på Den Spanske Arvefølgekrig. I krigen lykkedes det

hertug Carl af Madrid at sætte sig på Baskerlandet, herunder Navarra, hvor han etablerede en midlertidig stat, som var organiseret som en konføderation. Den tredje carlistkrig udspillede sig i en urolig periode i spansk historie, hvor Spanien efter afsættelsen af dronning Isabella 2. i 1868 gennemlevede et interregnum 1868-70, hvorefter den italienske prins Amadeo (1845-90), den første hertug af Aosta (1845-90), grundlægger af Aosta-linjen i det italienske kongehus Savoyen og søn af Italiens første konge, Victor Emmanuel 2. (1861-78), valgtes til spansk konge som Amadeo 1. (1870-73) af det spanske parlament, efter at Isabella 2. havde abdiceret formelt. Med hans abdikation i 1873 proklameredes Den Første Spanske Republik (1873-74), der var udformet som et statsforbund til 1874, hvor konføderationen afløstes af en enhedsrepublik. I 1873 lykkedes det kortvarigt for de separatistiske catalanere at etablere en selvstændig stat som en del af den spanske konføderation. Carlisterne fik støtte af biskoppen af Urgell, Josep Caixal i Estradé (1803-79, biskop fra 1853-79), for hvem carlismen var en idé,

que tiene formada de vosotros toda la España católica, y aun todos los católicos del Universo, los cuales esperan de vuestros esfuerzos la paz y el triunfo de la Iglesia católica, con el abatimiento de la bestia infernal de la francmasonería y de la ramera que va montada sobre ella, o del liberalismo. Si sois cual os pedimos que seáis, ¡qué inefable será el contento con que os recibirán los católicos en todas partes, cuando salgamos de estas provincias para llevar triunfante a Madrid al Rey católico de las Españas, nuestro muy amado don Carlos VII de Borbón! (*som hele det katolske Spanien, og ja alle universets katolikker, har dannet fra jer, som forventer fred og triumf for den katolske kirke gennem din indsats, med nederlag for frimureriets infernalske bæst og den skøge, der rider på det, eller for liberalismen. Hvis I er, som vi beder jer om at være, hvor ubeskrivelig vil da ikke den glæde være, hvormed katolikker overalt vil modtage jer, når vi forlader disse provinser for triumferende at bringe Spaniens katolske konge, vores elskede Don Carlos VII af Bourbon, til Madrid*; min oversættelse), Rincón: *La batalla*, 20.

Den catalanske biskop Caixal var ifølge en aftale fra 1278 tillige den ene af fyrstendømmet Andorras to monarker. Under kong Amadeo 1. repræsenterede statsoverhovedet den kirkelige provins Tarragona (1870-72) i Senatet, hvor forsvarede den katolske enhed i Spanien. Da republikken blev udråbt i 1873, flyttede han til Andorra og derfra til Navarra for at tjene i felten som generalvikar for de carlister, der deltog i den tredje carlistkrig. Da de senere besatte bispedømmet Urgell i 1874, vendte biskoppen tibage til byen for at deltage i dens forsvar indtil sin fængsling i Alacante i 1875 under de sejrende besættere, anført af Martínez de Campos (1831-1900,

spansk regeringsleder i 1879). Monarken rejste bagefter til Rom, men derefter nægtede den spanske regering ham tilladelse til at vende tilbage til Spanien. Pave Pius 9. gjorde ham til assistent for den pavelige trone og den romerske greve. Han døde i Rom og blev bisat i katedralen i Urgell.

I 1874 genindførtes monarkiet, da Isabella 2.s søn, Alfons 12. (1874-85), besteg den spanske trone. Prins Alfonso Carl (1849-1936), bror til hertug Carl, var kommanderende general i Catalonien i den tredje carlistkrig. I 1876 måtte hertug Carl dog se det uundgåelige nederlag i øjnene, da den spanske kong Alfons 12. havde erobret hele Baskerlandet tilbage. Baskernes århundredgamle, konføderale selvstyre (*fueros*) blev med carlisternes definitive nederlag endeligt ophævet af den spanske regering. Hertug Carl flygtede i eksil til Frankrig. Alfons 12. ægtede i 1878 sin kusine den fransk-spanske prinsesse Mercedes af Orléans (1860-78), der også var spansk prinsesse og datterdatter af Ferdinand 7. Ægteskabet var en forsoning mellem Bourbon-dynastiet og den spanske Orléans-linje, som havde støttet oprøret mod dronning Isabella 2. i 1868 og kandideret til den spanske trone i 1870 ved dronning Mercedes' far, prins Antoine (1824-90), Isabella 2.s egen svoger. Efter den tabte afstemning flyttede prins Antoine, hertug af Montpensier, fra Spanien, og han vendte tilbage til Spanien efter monarkiets genindførelse i 1874. Forsoningen blev yderligere udbygget i 1886, da Alfons 12.s yngste søster, prinsesse Eulalia (1864-1958), ægtede sin fætter prins Antonio af Orléans (1866-1930), prins Antoines yngste, levedygtige søn. Alfons 12.s mor, den eksilerede dronning Isabella 2., havde ønsket en ægteskabelig forbindelse med prinsesse Blanca af Spanien (1868-1949), som var den ældste datter til sønnens tronrival, hertug Carl (7.) af Madrid, men det blev således ved ønsket. Blanca blev ikke spansk dronning, og hun ægtede i stedet i 1889 ærkehertug Leopold Salvator af Østrig (1863-1931) fra Toscana-sidelinjen i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Ægteskabet mellem det spanske kongepar Alfons 12. og dronning Mercedes var barnløst. Dronning Mercedes' død den 26. juni 1878, 18 år gammel, fremkaldte en national landesorg. Den spanske digter Gaspar Bono Serrano (1806-79) skrev den 3. juli et tidstypisk sørgedigt i den nationalromantiske litterære stil på ti vers til den kongelige enkemand, Serrano: 'A S.M. El Rey'. Digtet bar titlen "A S.M. El Rey Católico D. Alfonso XII, en la muerte de su Augusta Y Malograda Esposa" ("Til H.M. Den Katolske Kong Alfons XII, ved døden af hans højtstående og skæbnesvangre gemalinde"). Digtet lyder som følger (min danske oversættelse):

Llorad, amado Rey, llorad sin duelo. Dios concede á los míseros mortals	Græd, elskede konge, græd uden at sørge. Gud skænker de elendige dødelige
De lágrimas el don, como Consuelo Y balsam eficaz de acerbos males, Con que á veces cual Padre nos aflige	Tårernes gave, som en trøst Og en effektiv balsam for bitre ondskaber, Hvormed han nogle gange som en far plager

En este mundo que su mano rige.

Llorad, Señor, llorad. ¿Y quién no llora
En la patria del Cid y de Pelayo,
Viendo desparecer (como la aurora
Del sol fenece al asomar el rayo),
Aquella perla de Madrid, aquella
De vuestro casto amor fugaz estrella?

Murió ¡ay de mí! De la existencia humana
La luz brillante sonriendo alegra;
Mas, como albor de glaciäl mañana,
Súbito en sombra se convierte negra,
Ó en lobreguez de pavorosa gruta
Que el fúnebre ciprés lúgubre enluta.

Contemplad ese pueblo madrileño,
El pueblo, jóven Rey, del *Dos de Mayo*,
Que obligó á Europa á despertar del sueño,
Y de luengo y letárgico desmayo,
Cuando amagaba el déspota del Sena
Á un hemisferio con servil cadena.

¡Pueblo leal! Hoy gime como el niño

Que en pobre cuna, desdichado, pierde
Á tierna madre, iman de su cariño;
No de otra suerte que la pompa verde
Se agosta en el vergel ó campo ameno,

De invierno al retumbar el primer trueno.

Ved sollozar los españoles todos,
Desde Pirene á la ciudad de Ulises,
Como á Bada lloraban dignos godos;
Con sombrío crespon viendo las lises
Y barras y castillos y leones,
Blason de nuestros ínclitos pendones.

Templo de Atocha, venerando temple
De la que fué sin mancha concebida,
Tú nos enseñas con terrible ejemplo,
Que vuela buyendo nuestra frágil vida
Como el rumor, que los oidos hiere,
Despierta al eco y silencioso muere.

Bella Mercedes, ¿quién diria á España,
Cuando mas deslumbrante que un lucero,

Os i denne verden, som hans hånd hersker.

Græd, Herre, græd. Og hvem græder ikke
I El Cid og Pelayos hjemland,
At se daggry forsvinde (som solens daggry
Forsvinder, mens lynet dukker op),
Madrids perle, der
Af dit kyske stjerneskud kærlighed?

Hun døde, ve mig! Menneskets eksistens
Det skarpe lys smilende glæder sig;
Men som morgengryet af en kold morgen,
Pludselig bliver skyggen sort,
Eller i mørket af en frygtindgydende grotte,
Som den dystre begravelsescypres sørger.

Se på den Madrid by,
Folket, unge Konge, fra den *Anden Maj*,
Der tvang Europa til at vågne op af søvnen,
Og fra en lang og sløv besvimelse,
Da despoten af Seinen truede
Til en halvkugle med en servil kæde.

Loyale mennesker! I dag stønner han som barnet,

Der i en stakkels kile, ulykkeligt, taber
En øm mor, magnet for hendes hengivenhed;
Ingen anden måde end den grønne pomp
Han tilbringer sin tid i frugthaven eller den hyggelige mark,
Om vinteren, når den første torden buldrer.

Se alle spanierne hulke,
Fra Pirene til byen Ulises,
Ligesom Bada, råbte værdige gotere;
Med dyster crepe, der ser lysene
Og søjlerne og slotte og løver,
Våbenskjoldet af vores berømte bannere.

Atochas temple, ærer templet for den,
Der blev undfanget uden plet,
Du lærer os med et frygteligt eksempel,
At vores skrøbelige liv flyver i flugt
Som rygtet, der gør ondt i ørerne,
Vågner til ekkoet og dør stille.

Smukke Mercedes, hvem ville sige til Spanien,
Når mere blændende end en stjerne,

Cuyo hermoso fulgor bruma no empaña, Dabas tu blanca mano al Rey ibero? ¿Quién ¡ay! Diria, que el nupcial anillo Pronto á tus ojos perderia el brillo?	Hvis smukke glans tåge ikke dæmpes, Du gav din hvide hånd til den iberiske konge? Hvem åh! Ville jeg sige, at vielsesringen Snart ville miste sin glans i dine øjne?
¿Qué nos dice la voz de esa campana, Sonando cual fatídico lamento? ¿Augura ¡oh Dios! á la nacion hispana Nueva intestina lid de horror sangriento? ¡Patria infeliz! En vano pide al mundo Solaz y alivio en su dolor profundo.	Hvad fortæller den klokkes stemme os, Der ringer som en skæbnesvanger klagesang? Forudsiger du, åh Gud! til den spanske nation Ny indre kamp af blodig rædsel? Ulykkeligt fædreland! Forgæves beder han Verden Om trøst og lindring i sin dybe smerte.
¡Fe y esperanza!....Si este bajo suelo Solo afliccion promote y solo llanto, Nuestro Dios y Señor, que desde el cielo Á Judá protegió con amor tanto, Á España y á su Rey en fausto dia, Lustros dará de paz y de alegría.	Tro og håb!. ..Hvis denne undergrund Kun lover trængsel og kun tårer, Vor Gud og Herre, som fra himlen Beskyttede Juda med så megen kærlighed, Til Spanien og dets Konge på en glad dag, Vil Lustros give fred og glæde.

Serrano indplacerer kongeparrets korte ægteskab i en spansk national ramme, da den afdøde dronning var født i Spanien, i hovedstaden Madrid, og opvokset i Sevilla. Dronningen tilhørte den franske kongeslægt Orléans. Spanien, hjemlandet for de kristne riddere og nationalhelte El Cid (Rodrigo Diaz de Vivar (ca. 1043-99)) og Pelayo (ca. 685-737) (strofe to), formåede at rejse sig op imod den franske besættelse og ”despoten af Seinen” (kejser Napoleon 1.) med 2. maj-opstanden i 1808 (strofe fire), som igangsatte Den Spanske Uafhængighedskrig (1808-14). El Cid blev en national heltefigur for sine succesrige kampe imod maurerne, hvor man dog har overset det forhold, at han også i perioder stod i maurernes tjeneste. Den visigotiske adelsmand Pelayo har i eftertiden fået æren af at have påbegyndt Reconquistaen, og med sin etablering af kongeriget Asturien i 718 blev han forløber for alle fremtidige iberiske monarkier, herunder kongerne af Castilien, kongerne af León og kongerne af Portugal. Dronning Mercedes kompareres i strofe seks med den indflydelsesrige visigotiske dronning Baddo (død ca. 589, dronning fra ca. 586), som ligeledes døde ung efter en kort dronningegerning som gemalinde til den visigotiske kong Reccared 1. (586-601). Det spanske kongevåben med bl.a. Herkules’ to søjler nævnes også i strofe seks, ligesom strofe syv berører Atocha-basilikaen i Madrid, hvor kongeparret blev viet i januar 1878. I strofe otte anvender Serrano tiltaleformen du om den afdøde dronning, hvilket er en understregning af dronningens dødelighed og placering hos Vorherre, som man på de fleste sprog er dus med. Og samtidig er det inspireret af den fortrolige og folkelige tradition for fyrstedigte i den germanske verden.

Kong Alfons 12. ægtede i 1879 ærkehertuginde Maria Christina af Østrig (1858-1929). I anledning af det kongelige bryllup, der stod i Madrid i Atocha-basilikaen, bragte dagbladet *La Época* på

bryllupsdagen den 29. november 1879 en leder med titlen ”Á SS. MM. El Rey D. Alfonso XII y la Reina Doña Maria Cristina” (”Til kongen Alfons XII og dronningen Maria Christina”), som beskrev de historiske perspektiver i den dynastiske forbindelse:

Así lo espera con fé perseverante la noble España, recordando los gloriosos dias de su gran poder y de sus victorias en ambos mundos, con el águilla imperial coronando su escudo en sus banderas desplegadas en Italia y en Flandes, en las valientes Galías, en los campos de Pavía, en las aguas de Lepanto, en los imperios de Atahualpa y de Motezuma, en la cordillera inmensa de les Andes. Así lo espera España de la union de su casa con la de Austria; porque sunque son otros los tiempos, otro el derecho público, otro el espíritu de las naciones, y de esta union no han de surgir empresas belicosas, aquella gran potencia vive nuestra misma vida, se rige por nuestras mismas instituciones, recuerda nuestra misma historia y la perfecta armonía que entre ambas asegura el hecho que hoy es causa de nuestro alborozo, garantiza nuestra paz y cierra á tenaces y temerarias aspiraciones la puerta de toda esperanza (*Således venter det ædle Spanien med urokkelig tro, idet det minder om sin stormagts glorværdige dage og sine sejre i begge verdener, med den kejserlige ørn kroner sit skjold og sine bannere udfoldet i Italien og Flandern, hos de tapre gallere, på Pavias marker, i Lepantos vande, i Atahualpas og Moctezumas imperier, i Andesbjergenes enorme bjergkæde. Således venter Spanien på foreningen af sit hus med Østrigs; for selvom tiderne er anderledes, er den offentlige ret anderledes, nationernes ånd anderledes, og fra denne forening vil der ikke opstå krigeriske foretagender, at stormagten lever vores samme liv, styres af vores samme institutioner, husker vores samme historie og den perfekte harmoni, der mellem os sikrer, at årsagen til vores glæde i dag garanterer vores fred og lukker døren til alt håb for sejlivede og hensynsløse forhåbninger*; min oversættelse).

Den spanske monarks dynastiske giftermål med et medlem af Habsburg-Lothringen-dynastiet var ifølge den ledende artikel en påmindelse for den spanske befolkning om Spaniens stormagtstid under habsburgerne i det 16. og 17. århundrede, hvor landet også omfattede bl.a. Nederlandene, Sicilien, Napoli, Sardinien og den nye verden, spansk Amerika. I Amerika havde landet erobret Inkariget og Aztekerriget fra hhv. Atahualpa (inka fra 1532-33) og Moctezuma 2. (kejser fra 1502/1503-20), og i perioden 1580-1640 omfattede det spanske imperium også Portugal og den portugisiske koloni Brasilien. I lederens optik ville den dynastiske forbindelse ikke resultere i en genoprettelse af det spanske imperium, men derimod sikre et venskabeligt bånd til stormagten Østrig-Ungarn og i åndelig henseende på ny forene de historiske habsburgske besiddelser, der i 1556 var blevet delt i en centraleuropæisk del (østrigske habsburgere) og en middelhavs-atlantisk

del (spanske habsburgere). Lederen forlenede således det kongelige ægteskab med en historisk og national legitimering.

Kong Alfons 12. døde i november 1885, 27 år gammel. Den spanske digter Eloy García Valero (1839-1917) søgte med sit sørgedigt på 21 strofer, Valero: 'En la muerte'. Digtet, der bar titlen "En la muerte de S.M. el Rey Don Alfonso" ("Ved H.M. Kong Alfonsos død"), søgte at tolke nationens følelser ved landets unge monarks bortgang. De tre sidste vers lød som følger (min danske oversættelse):

Antes quizás, á prevenir su dicha Un angel de los cielos Puso su planta sobre el trono hispano, Y á Dios alzó su vuelo.	Før måske, for at forhindre deres lykke, En engel fra himlen Han placerede sin plante på den spanske trone, Og Gud flygtede.
No suenen no, desgarradores ayes; Tened el llanto acerbo, Que perturban la paz del elegido, Desesperados ecos.	Lyd ikke nej, hjerteskærende ve; Hav bitre tårer, Som forstyrrer den udvalgtes fred, Desperate ekkoer.
Más alto trono á la divina diestra Le procuró el Eterno; De alli obtendrán solicitas sus preces, La ventura y grandeza de su puel lo.	Den Evige har givet Ham en højere trone Ved den guddommelige højre hånd; Derfra vil de få deres bønner, Deres landsbys formue og storhed.

Med kong Alfons 12.s død stod Spanien uden monark i et halvt år, indtil enkedronningen, Maria Christina, nedkom i maj 1886 med kongeparrets søn, den nye kong Alfons 13. I slutningen af 1880'erne opstod der rygter om en forbindelse mellem hertug Carls (7.) ældste søn, hertug Jaime (3.) af Madrid (1870-1931), og den spanske tronfølger, prinsesse Mercedes af Asturien (1880-1904), Alfons 12.s ældste datter, datter af Alfons 12.s anden dronning fra 1879-85, Maria Christina (1858-1929), født ærkehertuginde af Østrig og spansk regent fra 1885-1902, og søster til den ugifte Alfons 13. (1886-1931), der var konge fra sin fødsel, da hans far, Alfons 12., var død året forinden. Rygterne havde dog intet hold i virkeligheden, og der blev derfor ikke etableret nogen ægteskabelig forbindelse mellem den spanske carlistlinje og den regerende alfonsolinje i det spanske kongehus.

Den spanske tronfølger, prinsesse Mercedes, giftede sig i 1901 med prins Carl af Begge Sicilier (1870-1949). Bourbon-linjen i kongeriget Begge Sicilier (1816-61) nedstammede fra den spanske kong Karl 3. via monarkens yngre søn, der var bror til den spanske monark Karl 4. (1788-1808), og man betragtede giftermålet som en fornuftig foranstaltning, da man således ikke ville skifte dynasti, såfremt prinsesse Mercedes skulle bestige den spanske trone. Da prinsesse Mercedes var tronfølger, skulle ægteskabet godkendes af det spanske parlament, Cortes, i overensstemmelse med paragraf 56

i 1876-forfatningen. Giftermålet var en yderst kontroversiel disposition, da prins Carls far, prins Alfonso, greve af Caserta (1841-1934, overhoved for Huset Bourbon Begge Sicilier (1894-1934)), havde kæmpet på carlisternes side i den tredje carlistkrig, hvor han deltog i bombardementerne af byerne Pamplona og San Sebastian i Baskerlandet. Særligt de liberale og republikanske parlamentsmedlemmer modsatte sig den dynastiske forbindelse. Den liberale politiker Francisco Romero Robledo (1838-1906, indenrigsminister ad tre omgange fra 1874-79, 1879-81 og 1884-85) fra det liberal-konservative parti formulerede sin modstand i en parlamentsdebat den 15. december 1900, dagen før annonceringen af den officielle forlovelse, på følgende måde: *El señor Conde de Caserta ha estado en armas contra la dinastía reinante, contra España, contra el pueblo español, y al referir este hecho me parece que ni desdoro, ni agravio, ni enaltezco: dejémoslo como un hecho histórico* (*Greven af Caserta har kæmpet med våben imod det regerende dynasti, mod Spanien, mod det spanske folk, og når jeg beretter om denne begivenhed, forekommer det mig, at jeg hverken vanærer, fornærmer eller roser: lad os lade det være en historisk kendsgerning*; min oversættelse), Escolar: 'El conflictivo matrimonio', 15. Robledo accentuerede i en parlamentsdebat den 3. december, at det spanske folk ikke var vasaller i forhold til kongemagten, men et frit folk, der ønskede at forsvarede sine rettigheder, ibid., 13. Robledo refererede endvidere til Italiens samling i 1861 som et udenrigspolitisk argument imod den dynastiske forbindelse. Bourbon Begge Sicilier-dynastiet anerkendte således ikke kongeriget Italien, men den spanske regeringsleder, general Marcelo Azcárraga (1832-1915, regeringsleder ad tre omgange i 1897, fra 1900-01 og 1904-05), fastslog, at ægteskabet ikke ville få nogen betydning for Spaniens relationer til Italien, da Spaniens anerkendelse af kongeriget Italien ikke stod til at rokke, ibid., 16. Den liberale oppositionsleder Práxedes Mateo Sagasta (1825-1903, regeringsleder ad syv omgange fra 1871-72, i 1874, fra 1881-83, 1885-90, 1892-95, 1897-99 og 1901-02) fremførte i parlamentsdebatten, at dynastiske forbindelser i begyndelsen af det 20. århundrede ikke havde de samme politiske og territoriale implikationer som tidligere i Europas fyrstehistorie, men han fastslog, at de stadig indvirkede på relationerne mellem staterne. Som et eksempel herpå fremdrog han forholdet mellem den britiske dronning Victoria (1837-1901) og dennes dattersøn kejser Wilhelm 2. (1888-1918) i Tyskland, uden i øvrigt eksplicit at nævne deres navne, ibid., 21. Om prinsesse Mercedes' eventuelle gemal udtalte Sagasta følgende den 18. december år 1900:

¿Quiere esto decir que yo desee para nuestra Princesa de Asturias un candidato de partido?¡Ah! No y mil veces no. No son de partido, ni la Dinastía de Inglaterra, ni la de Bélgica, ni la de Italia, ni la de muchos otros países de Europa, y, sin embargo, se llaman dinastías liberales y como tales

son conocidas en oposición de aquellas otras dinastías que, reinantes o no ya reinantes, son refractarias a todo progreso y que alardean de representar la reacción ante el Mundo (*Betyder det, at jeg ønsker en partikandidat til vores prinsesse af Asturien? Åh! Nej, og tusind gange nej. De er ikke partibaserede, og det er heller ikke Englands dynasti, Belgiens dynasti, Italiens dynasti eller mange andre europæiske landes dynastier, og alligevel kalder de sig liberale dynastier og er kendt som sådan i opposition til de andre dynastier, der, uanset om de regerer eller ikke længere regerer, er modstandsdygtige over for al fremgang og praler af at repræsentere reaktionen over for verden*; min oversættelse), ibid., 21.

Sagasta understregede, at det ikke var op til Cortes at udpege en eventuel kommende ægtefælle til landets tronfølger, men i et liberalt, konstitutionelt monarki burde parlamentet have ret til at afvise et eventuelt giftermål. Han fremhævede det britiske, belgiske og italienske kongehus som eksempler på andre liberale monarkier i Europa, hvor denne praksis også var gældende. Sagasta henviste også implicit i sit indlæg til det forhold, at Huset Bourbon Begge Sicilier i sin tid ved magten var kendt som det mest reaktionære og absolutistiske monarki i hele Europa. Den catalanske republikaner Juan Sol Y Ortega (1849-1913), der repræsenterede forskellige republikanske partier i Cortes i perioderne 1893-95, 1898-1901 og 1909-13, anførte i parlamentsdebatten, at fyrstehuset havde regeret så despotisk, at det var blevet afsat i 1861 af dets eget folk, ibid., 25. Dynastiet var endvidere kendt som et ultrakatolsk fyrstehus, som de antiklerikale parlamentarikere ligeledes vendte sig imod. Sagasta frygtede, at det spanske folk ville vende sig imod monarkiet på grund af tronfølgerens giftermål,

porque los antecedentes de la familia, que yo no quiero recordar, y la parte que el jefe de la misma tomó, desgraciadamente, en nuestras malditas contiendas civiles, le dan una significación que pugnan verdaderamente en el sentimiento nacional, con el sentimiento liberal de los que aquí se llaman liberales, sino con el sentimiento liberal de todos los españoles que no fueron carlistas, porque sólo los carlistas quedan fuera del sentimiento liberal; porque el sentimiento liberal de todo el país fue víctima de los carlistas, de esa causa, motivo y fundamento de nuestras desdichas y de todas nuestras desventuras (*fordi familiebaggrunden, som jeg ikke ønsker at huske, og den rolle, som familiens overhoved desværre tog i vores forbandede borgerkrig, giver den en betydning, der virkelig er i konflikt med den nationale følelse, ikke med den liberale følelse hos dem, der her kaldes liberale, men med den liberale følelse hos alle spaniere, der ikke var carlister, fordi kun carlister står uden for den liberale følelse; fordi hele landets liberale følelse blev offer for carlisterne, for*

den årsag, det motiv, og grundlaget for vores ulykker og alle vores ulykker; min oversættelse), ibid., 22.

Sagasta fandt, at den dynastiske forbindelse dels risikerede at tydeliggøre den regionale splittelse i Spanien, som borgerkrigene eller carlistkrigene havde eksponeret, dels ville medføre en politisk polarisering i det spanske samfund mellem tilhængere af det liberale demokrati og konservative, katolsk-religiøse kræfter. Sagasta udtrykte endog indvendinger imod prinsens navn, der ledte tankerne hen på carlismens historie, ibid. Regeringslederen Azcárraga understregede i parlamentsdebatten den 19. december, at man i Spanien under borgerkrigene havde set brødre,

que se hallaban en las filas de uno o de otro bando, también hemos visto hijos de personas de reconocida opinión reaccionaria sosteniendo las ideas más avanzadas y las mismas personas que un tiempo fueron reaccionarias son hoy muy liberales, y viceversa (*der var i rækkerne på den ene eller den anden side. Vi har også set børn af folk med anerkendte reaktionære meninger, der har de mest avancerede ideer, og de samme mennnesker, der engang var reaktionære, er meget liberale i dag, og omvendt*; min oversættelse), ibid., 23.

Azcárraga lagde vægt på den nationale forsoning, som havde fundet sted i Spanien siden afslutningen på den tredje og sidste carlistkrig. Derved kunne den dynastiske forbindelse i 1901 udgøre en symbolsk besegling af denne nye nationale samdrægtighed. Azcárraga accentuerede, at greven af Caserta var i Madrid i 1888-89, mens Sagasta i øvrigt sad som regeringschef, og han efterlod tre af sine børn i Spanien, hvoraf de to ældste sønner, prinserne Carl og Ferdinand Pius (1869-1960), blev uddannet i den spanske hær. De to prinser havde deltaget med udmærkelse i Den Spansk-Amerikanske Krig i 1898. Azcárraga konkluderede på den baggrund:

Hoy, pues, puede considerarse a este Príncipe por todos conceptos como español, como lo será desde el momento que manifieste su deseo, puesto que con la residencia de doce años en España sobra tiempo para que pueda ser declarado español, sin más que la manifestación de su voluntad, y desde el momento que se case, su vida estará ligada de tal modo a España que ningún español tendrá más empeño que él en defender la integridad de este territorio, el bien del país y de la dinastía (*I dag kan denne prins derfor betragtes som spansk på enhver måde, som han vil være fra det øjeblik, han udtrykker sit ønske, da der med hans tolv års ophold i Spanien er masser af tid til, at han kan erklæres spansk, blot ved at udtrykke sin vilje. Og fra det øjeblik, han gifter sig, vil hans*

liv være så knyttet til Spanien, at ingen spanier vil være mere engageret end ham i at forsvare dette territoriums integritet, landets og dynastiets bedste; min oversættelse), ibid., 24.

I den spanske regeringsleders optik havde prins Carl således gjort sig fortjent til spaniernes tillid, og med sin krigsdeltagelse i det forgæves forsvar af de spanske kolonibesiddelser i Amerika og Asien var han blevet en del af det spanske folk. Da han havde kæmpet for det spanske Bourbon-dynastis rettigheder, burde han efter den spanske regerings opfattelse også få lov til at gifte sig med den spanske tronfølger. Prins Carl modtog for sin krigsindsats den militære Maria Christina-orden, der var navngivet efter enkedronning Maria Christina, der netop i 1901 fungerede som regent for sin søn, kong Alfons 13. (1886-1931). Det liberale mindretal i parlamentet skiftede i løbet af debatten fra det standpunkt, at prinsessen af Asturien skulle give afkald på sin arveret til den spanske trone for at fjerne Caserta-familiens skadelige carlistiske indflydelse, til at foreslå, at prins Carl skulle give afkald på sin arveret til den nedlagte trone i Begge Sicilier, under påskud af risikoen for en diplomatisk konflikt med kongeriget Italien, ibid., 27. I tilknytning til dette giftermål underskrev prins Carl derfor Cannes-forordningen i år 1900, hvorved han afskrev sin arveret til den nedlagte krone i Begge Sicilier for sig selv og sine efterkommere. Med ægteskabet i 1901 kom prins Carl så tæt på den spanske trone, at han i overensstemmelse med bestemmelsen fra 1759 om, at Spanien og Napoli og Sicilien aldrig måtte forenes under én konge, måtte give afkald på sin arveret. Prins Alfonso var på fædrene side oldebarn af Spaniens kong Karl 4. I forbindelse med giftermålet, der blev indgået i Madrid i februar 1901, ophøjedes prins Carl til prins af Spanien.

I forbindelse med diskussionen om det kongelige giftermål bragte det konservative dagblad *La Época* den 14. februar 1901 sit partsindlæg i debatten. Bourbon-dynastiet indtog en helt særlig placering blandt de europæiske konge- og fyrstehuse: *Ella se ufana con el dictado de decana de cuantas razas Reales existen en la cristiandad. Reyes sus antepasados desde el año 888, ha cumplido ya, única entre todas, tel MILENARIO de la Realeza!* (*Den kan prale af titlen som dekan for alle de kongelige racer, der eksisterer i kristenheden. Dens forfædre har været der siden år 888, og den har allerede, unik blandt alle, opnået tusindårsriget!*; min oversættelse), Béthencourt: 'Los Borbones de Napoles' ("Bourbonerne i Napoli"). Forfatteren til artiklen, den spanske forfatter og konservative politiker Francisco Fernández de Béthencourt (1850-1916), daterede Bourbon-dynastiet tilbage til 888 og den vestfrankiske kong Odo (888-98), der var den første konge i det robertinske dynasti, hvorfra Capetingerne og dermed Bourbon-dynastiet siden udgik. Béthencourt formulerede en national stolthed over Bourbon-dynastiet, som qua den dynastiske forbindelse med sidelinjen i Begge Sicilier fortsat ville udgøre Spaniens kongehus, såfremt tronfølgeren skulle

bestige tronen. Han forsvarede derfor helhjertet den spanske tronfølgers giftermål:

Bien claro puede var el noble orgullo castellano, no disminuído por nuestras desdichas, cuál es la sangre que circula por las venas del nuevo Infante español y Príncipe futuro; cuál es su representación, cuáles las alianzas de su familia, cuál su puesto entre las contadas filas de la Realeza europea. Nadie debe saberlo mejor que los monárquicos leales, de inquebrantable fidelidad á nuestras instituciones históricas, amantes de la Augusta Familia que las encarna, celosos de su prestigio y de su grandeza, que son el prestigio y la grandeza de la Patria (*Den ædle castilianske stolthed, uformindsket af vores ulykker, kan tydeligt se blodet, der flyder gennem den nye spanske infants og fremtidige monarks årer; hvad hans repræsentation er, hvad hans families alliancer er, hvad hans plads er blandt de få europæiske kongelige. Ingen burde vide dette bedre end de loyale monarkister, med urokkelig troskab til vores historiske institutioner, elskere af den ophøjede familie, der legemliggør dem, misundelige på dens prestige og dens storhed, som er hjemlandets prestige og storhed*; min oversættelse), ibid.

Det spanske Bourbon-kongehus, som i virkeligheden var af fransk afstamning, beskrives således af Béthencourt som en fasttømret spansk national institution, der på basis af den konservative organismetanke inkarnerede nationen og dens historie. Den engelske nation var ifølge Béthencourt et fremragende eksempel på, hvordan folket identificerede sig med det regerende kongehus i form af Welf-dynastiet, af germansk og italiensk oprindelse, *á que acaba de poner remate la muerte reciente de su grande y venerada Soberana* (*som netop er blevet fuldendt ved deres store og ærede suverænes nylige død*; min oversættelse), ibid. Dronning Victoria var død den 22. januar 1901, hvormed Hannover-dynastiet ophørte som det regerende kongehus i Storbritannien. I Béthencourts optik smeltede det herskende fyrshehus og nationen sammen til én enhed.

I 1906 ægtede prinsesse María Teresa (1882-1912), yngste datter af kong Alfons 12., sin fætter prins Ferdinand Maria af Bayern (1884-1958). I en avisartikel om den dynastiske forbindelse blev det pointeret, at bruden var yderst populær i Madrid.

Y aunque el Infante D. Fernando haya vivido poco tiempo entre nosoíros, los españoles no podemos considerarle como extranjero recordando á su augusta madre, la Infanta D. Paz, y á su augusta abuela, la Infanta D. Amelia, dos Princesas españolas que fueron á unirse con Príncipe Adalberto, cuya arrogante presencia y franco carácter le hizo popular en Madrid en el reinado de D. Isabel II, y la otra con el Príncipe D. Luis Fernando, que á lo preclaro de su estirpe une los prestígios de la

bondad y de la ciencia (*Og selvom prins Fernando kun har boet heriblandt os i kort tid, kan vi spaniere ikke betragte ham som en udlænding, når vi husker hans ærede mor, prinsesse Paz, og hans ærede bedstemor, prinsesse Amelia, to spanske prinsesser, der giftede sig med prinser af Huset Bayern: den ene med prins Adalbert, hvis selvbevidste tilstedeværelse og ærlige karakter gjorde ham populær i Madrid under dronning Isabella 2.s regeringstid, og den anden med prins Luis Fernando, der kombinerer sin slægts prestige med æren for venlighed og lærdom*; min oversættelse), *La Época* 12.1.1906, ”La boda de la Infanta” (”Prinsessens bryllup”).

Prins Ferdinand Maria var født i Madrid, hans mor, prinsesse María de la Paz (1862-1946), var en spansk prinsesse, som i 1883 ægtede prins Ludwig Ferdinand af Bayern (1859-1949), og hans farmor, den spanske prinsesse Amalia (1834-1905), indgik i 1856 ægteskab med den bayerske prins Adalbert (1828-75). De talrige dynastiske forbindelser mellem Spanien og kongeriget Bayern havde ifølge artiklen medført, at prins Ferdinand Maria, der i forbindelse med giftermålet naturaliseredes som spansk statsborger og tildeltes titlen som prins af Spanien i 1905, blev betragtet som en spanier af nationalitet. Avisen bragte samme dag i anledning af brylluppet et digt af den spanske digter Antonio Grilo (1845-1906), som var direkte henvendt til den sørgende enkedronning Maria Christina, som godt et år forinden havde mistet sin ældste datter, prinsesse Mercedes af Asturien (1880-1904), Grilo: ’La Reina’. Digtet, der bar titlen ”La Reina” (”Dronningen”) og bestod af fire strofer, demonstrerede til fulde, at den dynastiske ægteskabsforbindelse med det bayerske kongehus opfattedes som en integreret del af den spanske kongefamilies liv.

Prinsesse Mercedes af Asturien nedkom i Madrid med en søn i november 1901. Dagbladet *La Época* bragte den 2. december 1901 i anledning af prins Alfons’ (1901-64) fødsel en artikel af den spanske historiker Juan Pérez de Guzmán (1852-1934) med titlen ”El Príncipe Alfonso Andres” (”Prins Alfons Andres”), Guzmán: ’El Príncipe’. Prinsen kunne potentielt en dag bestige den spanske trone, eftersom han var søn af prinsessen af Asturien, som var søster til den barnløse kong Alfons 13. Guzmán accentuerede, at prinsen i dåben havde fået et spansk og kristent navn i form af det spanske kongenavn Alfons. Den spansk-italienske prins var således at regne for en del af den spanske nation, skønt han foruden spansk prins også var prins af det hedengangne italienske kongerige Begge Sicilier. I Guzmáns optik var den nyfødte prins bundet til Spanien og det spanske kongehus kulturelt i form af navngivningen og religiøst i form af den katolske tro. Prinsen skulle dog aldrig blive Spaniens konge, da kong Alfons 13. giftede sig i 1906 og fik efterkommere. Kongen ægtede prinsesse Victoria Eugenie af Battenberg (1887-1969, dronning fra 1906-31). I forbindelse med bryllupsfejringen fremførte den spanske skuespillerinde Maria Tubau (1854-1914)

et digt ved en gallaforestilling i El Pardo-teatret i Madrid, som bl.a. indeholdt følgende linjer (*La Época* 30.5.1906, ”La Funcion Regia” (”Den kongelige funktion”), (min danske oversættelse))):

A vos, Princesa Beatriz, que generosa y magnánima confláis vuestro tesoro á esta, Nación tan hidalga, siempre pronta á dar su vida por su Rey y por su dama; A los egregious Infantes, á nuestras nobles Infantas, regocijo, prez y orgullo de la Monarquia hispana, como al tronco enorgullecen y alegran las verdes ramas;	Til Dem, prinsesse Beatrice, som generøst og storslået betror Deres skat til den ædle nation, altid klar til at give sit liv for sin konge og sin dame; Til de berømte prinser, til vores ædle prinsesser, glæde, ære og stolthed af det spansktalende monarki, som de grønne grene og glæder stammen;

Landets nye dronning, Victoria Eugenie, var datter af den britiske dronning Victoiras yngste datter, prinsesse Beatrice (1857-1944). I overensstemmelse med det monarkistiske princip var den britiskfødte dronning nu en del af det spansktalende monarki. I 1907 sikrede dronningen den spanske arvefølge, da hun nedkom med tronfølgeren prins Alfons af Asturien (1907-38). I anledning af den kongelige fødsel og prinsens dåb bragte dagbladet *La Época* den 18. maj 1907 et hyldestdigt af den colombianske digter Alfredo Gómez Jaime (1878-1946) med titlen ”Cancion de Primavera” (”Forårets sang”), Jaime: ’Cancion’. Sangen bestod af 14 vers, og femte og sjette vers lød som følger (min danske oversættelse):

Un Príncipe, rubio cual la luz del día, fresco como un ramo de durazno en flor, en la cuna duerme; con su lozanía es una rosada carícia de amor.	Lille prins, blond som dagslys, frisk som en ferskenblomst, sover i vuggen; hans ungdommelige blomst er et rosenrødt kærtegn af kærlighed.
El cielo de España le abrió su Tesoro, lo envolvió de auroras en florido tul; coronó su frente de sedas, se oro, y al besar sue ojos los tiñó de azul.	Spaniens himmel åbnede sin skat for ham, indhyllede ham i morgengryets blomstrende tyl; kronede hans pande med silke og guld, og kyssede hans øjne og farvede dem med blåt.

Den nye prins af Asturien inkarnerede i digtet fremtidshåbet for Spanien og det spanske kongehus. Det forhold at dagbladet bragte et hyldestdigt af en colombiansk digter symboliserede de fortsat tætte bånd mellem Spanien og de tidligere spanske kolonibesiddelser i Latinamerika.

Den 30. september 1904 skrev den spanske digter Joaquin del Barco et digt til den siden 1902 myndige kong Alfons 13., ”A S.M. El Rey Don Alfonso XIII” (”Til H.M. Kong Alfonso XIII”), i

anledning af dennes besøg i byen Zamora ved Douro-floden tæt ved grænsen til Portugal, Barco: ’A S.M. El Rey Don’. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Venid, Rey Don Alfonso, que el pueblo de Zamora	Kom, Kong Alfonso, at folkene i byen Zamora
jamás á un Soberano le cerrará sus puertas,	aldrig vil lukke sine døre for en suveræn,
que la ciudad que es euna de santos y de reyes	som byen, der er en by af helgener og konger,
procura con sus actos que brille su nobleza.	søger med sine handlinger at få sin adel til at skinne.
Aquí hallareis un pueblo sufrido y resignado,	Her finder I et langmodigt og resigneret folk,
que rudos contratiempos su espíritu laceran,	hvis ånd er sønderknust af hårde tilbageslag,
perdiendo en el trabajo vitals energías	der mister livskraft i deres arbejde,
al ver uno y otro año mermadas sus cosechas.	mens de ser deres afgrøder formindskes år efter år.
Vereis la noble patria del gran Arias Gonzalo,	I vil se det ædle hjemland for den store Arias Gonzalo,
cumplido caballero que, amante de su tierra,	en dygtig ridder, der, en elsker af sit land,
perdió en lid á tres hijos para honra de Zamora,	mistede tre sønner i kamp til ære for Zamora,
dejando sin mancilla su historia y su grandeza.	og efterlod dens historie og storhed ufarvet.
Llegad, joven Monarca, que el pueblo zamorano,	Kom, unge monark, at Zamorano-folket,
amante de sus reyes, osabrirá sus puertas.	elskere af deres konger, vil åbne deres døre.
A vuestros pies rendidos vereis los Descendientes	Ved jeres overgivne fødder vil I se Efterkommerne
del ínclito Viriato, aquél que, en la pelea,	af den berømte Viriato, ham, der i kampen,
á la soberbia Roma venció, sañudo y fiero,	han besejrede det stolte Rom, sundt og hårdt,
legándole á Zamora su victoriosa *Enseña*.	testamenterer Zamora sin sejrrige *Enseña*.
Entrad, buen Don Alfonso. Vereis de Doña Urraca	Kom ind, gode Hr. Alfonso. I vil se Fru Urraca
el pueblo con sus muros de históricas almenas,	byen med dens folk og historiske mure,
espejo de otros siglos, con gusto recordados	et spejl fra andre århundreder, som med glæde
por todos los nacidos en nuestra hidalga tierra.	huskes af alle dem, der er født i vores ædle land.
Vereis hijas hermosas del caudaloso Duero	I vil se smukke døtre af den mægtige Douro
mostrándose, al miraros, alegres y discretas.	vise sig, når vi ser på jer, glade og diskrete.
y á la provincia en masa que fiel á la Corona,	og til provinsen i massevis, der er tro mod kronen,
á saludaros viene y á que escucheis sus quejas	han kommer for at hilse på dem og lytte til deres klager
Venid, Rey Don Alfonso, que el pueblo Zamorano	Kom, kong Alfonso, så vil folk i Zamora,
dispuesto á recibiros os abrirá sus puertas.	der er villige til at modtage jer, åbne deres døre for jer.
Que la ciudad que es cuna de santos y guerreros	Må byen, der er helgeners og krigeres vugge, længes efter,
ansía que, al marcharos, digais: Bendita sea.	at vi, når I forlader os, siger: Velsignet være.

Det kongelige velkomstdigt bliver af Joaquin del Barco anvendt til at fremdrage en række af de store sønner, som byen igennem sin lange historie har fostret. Arias Gonzalo (født mellem 1020 og 1030) måtte ofre tre af sine sønner i forsvaret af Zamora, som blev belejret af kong Sancho 2. af Castilien (1065-72), Galicien (1071-72) og León (1072). Kongen blev selv myrdet af en adelsmand fra byen. Viriato (død 139 f.Kr.) udmærkede sig i Den Lusitanske Krig (155-139 f.Kr.) imod romerne, som til sidst fik ham myrdet. Viriato er i eftertiden blevet et symbol på Portugals nationale identitet og uafhængighed og er samtidig ophavsmanden til Zamoras banner, kaldet Enseña. Prinsesse Urraca af León (1033/34-1101/03), der var søster til kong Sancho 2., modtog Zamora som arv, og hun formåede at modstå sin brors belejring i 1072. Ved at binde Zamoras lokale historie sammen med den spansk nationale historie sammenfatter Joaquin del Barco sit fyrstedigts budskab om en spansk befolkning som helhed, der på linje med Zamora formår at kombinere en kongetroskab med en dyb forankring i en lokal og regional identitet.

Prins Carl, prinsesse Mercedes' enkemand, giftede sig for anden gang, i 1907, med prinsesse Louise af Orléans (1882-1958), som var datterdatter af prins Antoine (1824-90), hertug af Montpensier. Deres eneste søn, prins Carl af Begge Sicilier (1908-36), faldt i Den Spanske Borgerkrig (1936-39) den 27. september 1936 på nationalisternes side. Prins Carls søster María de las Mercedes (1910-2000) giftede sig i 1935 med prins Juan, greve af Barcelona (1913-93), og parret blev forældre til den senere kong Juan Carlos 1. i 1938. I 1936 uddøde prins Carls (5.) mandlige efterslægt med sønnesønnen prins Alfonso Carl (1849-1936), der var yngre bror til hertug Carl (7.), og som døde den 29. september 1936, Coverdale: *The Basque Phase*; Canal i Morell: *El carlisme català*; Blinkhorn: 'Carlism and the Spanish'.

Orléans-Galliera var en sidelinje inden for Orléans-dynastiet, som også tog del i Den Spanske Borgerkrig. Siden 1888 var den italienske adelstitel hertug af Galliera tilknyttet den spanske Orléans-linje, som stammede fra kong Louis Philippe 1.s yngste søn, prins Antoine (1824-90), hertug af Montpensier. I 1920 blev besiddelserne i hertugdømmet solgt fra. Den tredje hertug af denne linje, prins Alfons (1886-1975, hertug fra 1930), deltog i borgerkrigen i luftstyrkerne på general Francisco Francos (1892-1975) side. Den spanske prins, der var fætter til Alfons 13., giftede sig i 1909 med den britisk-tyske prinsesse Beatrice af Sachsen-Coburg-Gotha (1884-1966), datter af prins Alfred (1844-1900, hertug af Sachsen-Coburg-Gotha fra 1893-1900), dronning Victorias næstældste søn. Prinsesse Beatrice ville ikke konvertere fra sin lutherske tro til den katolske tro, hvilket afstedkom en offentlig skandale i Spanien. I 1906 var dronning Victoria Eugenie (1887-1969, dronning fra 1906-31) blevet gift med den spanske monark, og i forbindelse med sit giftermål havde hun konverteret fra den anglikanske tro til den romersk-katolske tro. Den spanske regering

meddelte via kong Alfons 13., at ægteskabet ikke kunne få en officiel godkendelse, og at parret måtte leve i udlandet, såfremt prinsessen ikke konverterede. Parret blev viet ved en katolsk og luthersk ceremoni i Coburg. Prins Alfons fik frataget sin spanske prinsetitel og sin rang som løjtnant i hæren. I 1912 fik parret lov til at vende tilbage til Spanien, og prinsen fik sin titel og løjtnantsrang tilbage. I 1913 konverterede prinsesse Beatrice til den romersk-katolske tro. Orléans-Galliera-linjen var stærkt knyttet til det spanske kongehus. Prins Alfons var på såvel fædrene som mødrene side oldebarn af kong Ferdinand 7., Viñas: 'Fundación Infante'. Prins Alfons' tre sønner, prinserne Alvaro (1910-97, hertug af Galliera fra 1975), Alfonso (1912-36) og Ataúlfo (1913-74) deltog alle tre i Den Spanske Borgerkrig, hvilket kostede prins Alfonso af Orléans livet. De deltog alle på nationalisternes side, og de var sammen med de tysk-spanske prinser Luis Alfonso (1906-83) og José Eugenio af Bayern (1909-66), sønner af prins Ferdinand Maria (1884-1958), de eneste medlemmer af den spanske kongefamilie, som deltog i borgerkrigen på Francos side. Prins Carl af Begge Sicilier (1908-36) bar i modsætning til sine halvsøskende fra prins Carls første ægteskab med prinsesse Mercedes ikke nogen spansk prinsetitel. Prins Ataúlfo af Orléans var opkaldt efter den visigotiske kong Athaulf (411-15).

Såvel dronning Isabella 1. af Castilien og León som kong Ferdinand 2. af Den Aragonske Krone tilhørte Trastámara-dynastiet, som var et castiliansk dynasti, der sad på tronen i Castilien og León fra 1366-67 og fra 1369-1555 og på tronen i Den Aragonske Krone fra 1412-1555. Den første habsburgske monark i Spanien, Karl 5. (i Spanien Karl 1.) (1516-56), tysk-romerske kejser (1519-56), blev født i Gent i Flandern i år 1500, og den første Bourbon-monark, Philip 5. (1700-46), blev født på Versailles-slottet i 1683. Philip 5. var på fædrene side oldebarn til den spanske kong Philip 4. (1621-65). Karl 5. abdicerede i 1556 og døde i 1558. Philip 5. abdicerede i januar 1724 til fordel for sin ældste søn, der døde i august samme år, hvorefter Philip 5. vendte tilbage på tronen. Kong Karl 4. (1788-1808), sønnesøn til Philip 5., blev født i Napoli i 1748, da hans far, kong Karl 3., på dette tidspunkt var konge af Napoli og Sicilien som kong Karl 7. (1734- 59). Han døde i 1819. Fra 1808-13 var Spaniens konge Joseph 1. (1808-13), der tilhørte Bonaparte- dynastiet, og som blev født på Korsika i 1768. I 1813 abdicerede kong Joseph 1. efter et fransk nederlag mod britiske styrker i slaget ved Vitoria i 1813 i Spanien. Kong Amadeo 1. blev født i 1845 i Torino i Sardinien-Piemonte (Italien). Kong Juan Carlos 1. er født i eksil i Rom i 1938.

Prinsesse Isabella af Asturien døde i april 1931 i Paris, få dage dage efter at hendes nevø kong Alfons 13. (1886-1931) var blevet afsat som spansk monark. Prinsesse Isabella flygtede sammen med den øvrige kongefamilie i eksil, uagtet at hun faktisk fik tilbudt at blive boende i Spanien. I 1991 fik kong Juan Carlos 1. hendes jordiske rester overført fra Frankrig til Spanien, hvor hun blev

gravlagt i kapellet på det kongelige palads La Granja de San Ildefonso nær Segovia. Den eksilerede kong Alfons 13. døde i eksil i 1941 i Rom, hvor han blev bisat. I januar 1980 blev hans jordiske rester overført til El Escorial i Spanien nær Madrid, som med sin basilika er den traditionelle begravelseskirke for de spanske monarker, der alle siden Karl 1. med undtagelse af Philip 5., Ferdinand 6. (1746-59), Joseph 1. og Amadeo 1. er bisat i kirken. Hans enkedronning, Victoria Eugenie (1887-1969, dronning fra 1906-31), døde i Lausanne i Schweiz. I 1985 blev hendes jordiske rester overført til El Escorial. De jordiske rester af parrets ældste søn, tronfølgeren prins Alfons af Asturien (1907-38), næstældste søn, prins Jaime (1908-75), og yngste søn, prins Gonzalo (1914-34), blev overført til El Escorial i 1985. Prins Alfons af Spanien (1941-56), kong Juan Carlos 1.s bror og sønnesøn til kong Alfons 13., døde i en tragisk ulykke i Portugal, hvor han blev begravet i Cascais. I oktober 1992 blev han genbegravet i El Escorial. Disse genbegravelser efter 1975 var et udtryk for det genindførte monarkis behov for at reetablere en historisk og national kontinuitet i forholdet mellem Bourbon-dynastiet og Spanien, Flantzer: 'Royal Basilica of San Lorenzo'. Bisættelsesceremonierne blev aktivt anvendt i en historisk og national legitimering af det genindførte spanske monarki under Bourbon-dynastiet.

Absolutismen havde i Spanien siden landets samling i begyndelsen af 1500-tallet været den dominerende styreform. 1812-forfatningen indførte et konstitutionelt monarki i Spanien med en indskrænkning af monarkens magt, en styrkelse af parlamentets indflydelse og almindelig mandlig valgret. Forfatningen gjorde en ende på det enevældige styre, som ikke mindst de spanske konger af Bourbon-dynastiet havde praktiseret efter fransk forbillede siden begyndelsen af 1700-tallet. Indtil den belgiske forfatning i 1831 var den spanske 1812-forfatning et forbillede for de konstitutionelle strømninger i Europas monarkier. Kong Ferdinand 7. genindførte absolutismen i 1814; i 1820 trådte forfatningen atter i kraft, men allerede i 1823 genindførte Ferdinand 7. atter enevælden, efter at en fransk militær intervention havde afsat den liberale regering i Spanien. 1812-konstitutionen var gældende for sidste gang i perioden 1836-37, efter at 1834-konstitutionen blev afskaffet (1834-36), hvorefter den afløstes af 1837-forfatningen, som gjaldt frem til 1845. 1845-forfatningen, som var et forsøg på at styrke monarkiet i det konstitutionelle system, blev annulleret i 1869 efter afsættelsen af dronning Isabella 2. i 1868 ("Glorious Revolution"). 1869-forfatningen, som indførte et parlamentarisk forankret konstitutionelt monarki, var et kompromis mellem konservative royalister og progressive republikanere. 1876-forfatningen genindførte et parlamentarisk forankret konstitutionelt monarki efter Den Første Spanske Republik (1873-74). Det parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarki formåede dog ikke at bane vejen for et stabilt liberalt demokrati i Spanien, primært på grund af sociale, politiske og nationale modsætninger i det spanske samfund.

Kong Alfons 13. støttede en delvis suspension af 1876-forfatningen i 1923 med indførelsen af et diktatorisk regime med generalen Miguel Primo de Rivera (1870-1930) som premierminister. Alfons 13.s støtte til diktaturet underminerede monarkens konstitutionelle legitimitet i Spanien. 1876-forfatningen afløstes i 1931 af en ny, republikansk forfatning for Den Anden Spanske Republik (1931-39). Efter Franco-tidens diktatur genindførtes monarkiet i 1975, fra 1978 med den nugældende spanske forfatning, Luis: 'The mutations of the Spanish'; Lario: 'The consolidation'; Moreno-Luzón: 'The two monarchies'.

I forbindelse med kong Alfons 13.s 25-års jubilæum som myndig konge i maj 1927 udtalte ærkebiskop Enrique Reig y Casanova af Toledo (1858-1927, ærkebiskop fra 1922-27) følgende ord om monarkens betydning for det katolske Spanien, at

toda institución representativa de la patria debe reflejar en sí esa quinta esencia o fondo común secular. Y ninguna en España, como la Monarquía, especialmente al personificarse en el actual Monarca, lo refleja y patentiza. Unidos como en toda la trama de nuestra Historia, han ido durante el feliz reinado de Alfonso XIII, los sentimientos de Religión y Patria (*enhver institution, der repræsenterer landet, skal afspejle denne indbegrebet af eller sekulære fællesfond i sig selv. Og intet i Spanien som monarkiet, især når det personificeres af den nuværende monark, afspejler og demonstrerer dette. Som i hele vores historiske forløb har følelserne for religionen og fædrelandet været forenende under Alfons 13.s lykkelige regeringstid*; min oversættelse), Medina: *La devoción al*, 338.

Spaniens nationale identitet var tæt sammenvævet med den katolske religion, da landet historisk var opstået som en del af en religiøs bevægelse i Reconquistaen, der førte til samlingen af det kristne Spanien. I denne fortælling indgik den monarkiske institution som en naturlig bestanddel, ibid., 320-24.

I 1931 døde den carlistiske tronprætendent Jaime (3.) (1870-1931), hertug af Anjou og Madrid og tronprætendent fra 1909, i Paris, barnløs og ugift. I en mindeartikel med titlen "Don Jaime y el Tradicionalismo", underskrevet "Aragones" i byen Zaragoza den 4. oktober 1931, som blev bragt i den carlistiske avis *El Cruzado Español*, blev den afdøde tronprætendent betegnet som "Caudillo", dvs. fører:

Las oraciones, no solo de los que toda la vida le fuimos leales, sino también de los verdaderos católicos españoles, acompañarán a ala tumba a quien supo sostener inmaculada, sin desfigurarla

ni mancharla, la Bandera gloriosa de la Tradición nacional, que recibió a la muerte de su augusto Padre el gran Carlos VII (*Bønnerne, ikke kun fra dem af os, der var loyale over for ham hele vores liv, men også fra sande spanske katolikker, vil ledsage graven for ham, der vidste, hvordan man upletteligt, uden at vansire eller skæmme det, hævder det glorværdige flag for national tradition, som han modtog ved sin ærede fars, den store Carl VII's, død*; min oversættelse), *El Cruzado Español* 9.10.1931, "Don Jaime y el Tradicionalismo", 4.

Ifølge artiklen havde alle de carlistiske tronprætendenter formået at videreføre den sande traditionalistiske doktrin og monarkistiske konservatisme, uafhængigt af den spanske centralmagt. Den carlistiske bevægelse repræsenterede således de sande nationale værdier i Spanien. Stillingen som den spanske og franske tronprætendent overførtes ved prins Jaimes (3.) død til dennes farbror, prins Alfonso Carl (1849-1936). I en ledende artikel fra den carlistiske avis *El Cruzado Español* fik den nye tronprætendent følgende beskrivelse (Ibid., "¡La Tradición no muere! - ¡¡Viva Alfonso XII de Borbón y de Austria-Este!!", 12): *Estrechamente unido en principios, ideas y sentimientos a su Hermano Carlos VII y a su Sobrino Jaime I, fué constantemente espejo de católicos, prototipo de caballeros y modelo de Príncipes tradicionalistas* (*Tæt forenet med sin bror Carl VII og sin nevø Jaime I i principper, ideer og følelser, var han konstant et spejl for katolikker, en prototype for gentlemen og et forbillede for traditionalistiske fyrster*; min oversættelse). Med prins Alfonso Carl som ny tronprætendent var den carlistiske bevægelse ifølge artiklen fortsat usvækket og tro mod sine oprindelige monarkistiske og religiøse idealer. I lederen om dødsfaldet hed det, at prins Jaime (3.) havde overført traditionens hellige banner til prins Alfonso Carl, *aureolada por los heroismos de una Raza inextinguible* (*uplettet og kronet af en uudslukkelig races heltemod*; min oversættelse). Artiklen appellerede til den nye tronprætendent om at fortsætte det carlistiske korstog og forsvare det genoprettede banner for det uforgængelige dynasti,

unida indisolublemente a la nación más caballeresca del mundo, y preparar con levantados afanes el futuro de nuestra Comunión para que jamás quede huérfana de legítimo Abanderado, conforme a los principios y a las prácticas de la España tradicional en circunstancias tan criticas y dolorosas como las presentes (*uløseligt forenet med den mest ridderlige nation i verden, og med ophøjet iver at forberede fremtiden for vores kommunion, så den aldrig bliver forældreløs for en legitim bannerfører, i overensstemmelse med principperne og praksis i det traditionelle Spanien under omstændigheder så kritiske og smertefulde som de nuværende*; min oversættelse).

Lederen refererede til afskaffelsen af monarkiet i Spanien, som havde fundet sted nogle måneder forinden, i april 1931. Ifølge den ledende artikel var carlismen inden for Bourbon-dynastiet uløseligt knyttet til den spanske nation og dens traditioner, og nu havde carlisterne chancen for at erobre den ledige trone i det spanske fædreland.

I 1936 uddøde carlisternes mandlige linje med prins Alfonso Carl (1849-1936), der var carlisternes overhoved fra 1931-36 som den titulære konge af Spanien, Frankrig og Navarra. Som tilhørende den ældste mandlige linje af kong Karl 4.s (1788-1808) efterslægt overførtes stillingen som den franske og spanske tronprætendent fra carlisterne til den detroniserede spanske kong Alfons 13. Carlismen var imidlertid ikke bare et spørgsmål om den rette dynastiske arvefølge. Det var en politisk, social og kulturel bevægelse, baseret på traditionelle, autoritære og katolske værdier i det spanske samfund. Mange carlister fandt, at Alfons 13. ikke levede op til carlisternes værdisæt. Ved sin død overførte Alfonso Carl derfor sin arveret som carlisternes tronprætendent til den nu nedlagte spanske trone til prins Xavier af Bourbon-Parma (1889-1977). Xaviers moster var den portugisiske prinsesse Maria das Neves (1852-1941), der i 1871 havde ægtet prins Alfonso Carl. Ægteskabet var barnløst. Bourbon-Parma-slægten tilhørte den ældste sidelinje inden for det spanske Bourbon-dynasti som efterkommere af kong Philip 5. (1700-46), hertug af Anjou fra 1683-1700, der var barnebarn af Frankrigs kong Ludvig 14. (1643-1715). Prins Xaviers ældre halvbror prins Elias af Bourbon-Parma (1880-1959, overhoved for Bourbon-Parma-dynastiet fra 1950-59) anerkendte imidlertid den spanske kong Alfons 13. som den retmæssige spanske tronprætendent, og dette på trods af, at faren, hertug Robert 1. (1854-59), i sin tid havde støttet carlisternes tronkrav i den tredje carlistkrig (1872-76). Der var et stærkt bånd mellem prins Elias og det spanske kongehus, da den norditalienske prins siden 1903 havde været gift med ærkehertuginde Maria Anna af Østrig (1882-1940), Alfons 13.s kusine. Xavier og Elias var endvidere bannerførere for hver sin fløj i familien i striden om det franske Chambord Slot, ligesom prins Elias som fungerende overhoved for Huset Bourbon-Parma havde nægtet at anerkende Xaviers ægteskab som dynastisk korrekt. Under 2. verdenskrig indskrev Xavier ligesom under 1. verdenskrig sig i den belgiske hær og efter Belgiens overgivelse i maj 1940 kortvarigt i den franske hær, indtil prinsen efter Frankrigs overgivelse tilsluttede sig den franske modstandsbevægelse. I 1952 udråbte Xaviers carlistiske støtter ham til spansk konge med den prætentiøse regenttitel Javier 1. Fra 1974-77 var han overhoved for Bourbon-Parma-dynastiet som titulær hertug af Parma og Piacenza. Prins Juan, greve af Barcelona (1913-93), kong Juan Carlos 1.s far, var den tredjeældste levedygtige søn til kong Alfons 13. Den ældste søn fraskrev sig sin arveret til den nedlagte spanske trone i 1933 i forbindelse med et borgerligt giftermål, der stred imod bestemmelserne i Den Pragmatiske Sanktion (1776),

ligesom den næstældste prins Jaime af Spanien (1908-75), som var døv. Med sin fars død i eksil i Rom i 1941 antog prins Jaime titlen som den legitimistiske franske tronprætendent. Siden 1989 har hans sønnesøn, Louis Alphonse (1974-), været Huset Bourbons overhoved som den legitimistiske franske tronprætendent med den dertilhørende traditionelle titel hertug af Anjou og den prætentiøse regenttitel som Ludvig 20. I 1949 genoptog prins Jaime titlen som spansk tronprætendent i øvrigt i konkurrence med sin yngre bror, prins Juan. De legitimistiske carlister støttede prins Jaimes arvekrav i tilfælde af en genindførelse af monarkiet i Spanien, mens andre carlister stod bag prins Xavier af Bourbon-Parma og ærkehertug Karl Pius af Østrig, prins af Ungarn, Bøhmen og Toscana (1909-53), der var dattersøn af prins Carlos (1848-1909), hertug af Madrid fra 1868, som var ældre bror til prins Alfonso Carlos. De carlistiske støtter bag ærkehertug Karl Pius fandt, at kong Alfons 13. var for liberal, og af samme årsag udelukkede de Bourbon Begge Sicilier-dynastiet, som havde anerkendt Alfons 13.s arveret til prins Alfonso Carls tronkandidatur. De vendte sig også imod Bourbon-Parma-dynastiet, der skønt multilingual hørte til den franske nation kulturelt og derfor skulle udelukkes af den spanske arvefølge. I forbindelse med prins Sixtus af Bourbon-Parmas (1886-1934) bryllup i 1919 blev det i et magasin noteret, at såvel brudgommen som broren prins Xavier havde fået deres uddannelse i Frankrig: *Tous deux sont Français de cœur et aussi de droit* (*Les Modes*, december 1919, no. 190, ”A travers le monde”, 6). Prins Xavier anså general Franco som en illegitim usurpator i Spanien, hvorimod ærkehertug Karl Pius og prins Juan indtog en mere forsonende holdning til Franco-styret. I begyndelsen af 1960’erne indtog prins Xavier en mere forsonende tilgang til Franco-regimet i håb om at fremme sit tronkandidatur, men uden held. Prins Xaviers ældste søn, prins Carlos Hugo af Bourbon-Parma (1930-2010), begyndte i 1960’erne at profilere sig i den carlistiske bevægelse. I februarudgaven 1968 af det carlistiske magasin *Montejurra* blev prins Carlos Hugo sammenlignet med prins Juan Carlos (1.) i forhold til dyder og laster. Carlos Hugo blev beskrevet som *Píncipe nacido en el exilio, como todos los carlistas, al ser desterrados y perseguidos por la Monarquía Liberal y las Repúblicas* (*prinsen født i eksil, ligesom alle carlister, efter at være blevet forvist og forfulgt af det liberale monarki og republikkerne*; min oversættelse), Cuesta: ’¿Carlos Hugo o Juan Carlos?’. Man argumenterede endvidere for, at *los deberes y derechos de la Monarquía Tradicional, Católica, Social y Representativa, esta es la Monarquía Carlista, definida para reinar en España* (*pligterne og rettighederne for det traditionelle, katolske, sociale og repræsentative monarki – det carlistiske monarki, defineret til at herske i Spanien – burde påhvile ham*; min oversættelse). Omvendt blev prins Juan Carlos (1.) beskrevet som prinsen, *que desciende de la Monarquía Liberal, contraria a la Tradicionalista* (*der nedstammer fra det liberale monarki, i modsætning til det traditionalistiske*; min oversættelse). Man

forventede dermed, at prinsen ville fortsætte den konstitutionelle, parlamentarisk-liberale arv fra sin farfar, kong Alfons 13., og faren, prins Juan, greven af Barcelona. Konklusionen var således klar: Carlisten Carlos Hugo inkarnerede Spaniens nationale interesser, hvorfor han skulle udpeges af Franco som Spaniens kommende konge. I december 1968 besluttede Franco-styret at udvise hele Bourbon-Parma-familien kollektivt og definitivt, idet regeringen beskyldte dem for at være udlændinge, der blandede sig i spansk politik. Påskuddet var en politisk begivenhed, der blev afholdt den 15. december i Valvanera-klosteret i La Rioja-provinsen. Denne begivenhed blev i fællesskab ledet af prins Xavier og sønnen prins Carlos Hugo og overværet af og støttet af mere end 200 tidligere officerer fra Den Spanske Borgerkrig. Ved denne begivenhed blev La Rioja anerkendt som en særskilt region inden for den baskisk-navarriske territoriale struktur af Carlismen, og regimet blev hårdt kritiseret. I 1975 abdicerede prins Xavier som carlisternes tronprætendent til fordel for sin ældste søn, prins Carlos Hugo.

I 1945 udstedte prins Juan, greve af Barcelona, det såkaldte Lausanne-manifest, hvor han krævede en genindførelse af monarkiet i Spanien. Franco ønskede at genindføre monarkiet i Spanien for derved også at kunne legitimere sit autokratiske styre. I 1947 erklærede Franco officielt Spanien for et kongerige, hvor en folkeafstemning med overvældende flertal bekræftede en ny lov, der gjorde Franco til regent på livstid med ret til at udpege en efterfølger som konge. Den nye arvefølgelov fastslog i artikel 9, at man for at bestride embedet som statsoverhoved (som konge eller regent) skulle være mand, spansk, mindst 30 år gammel, katolik og sværge troskab til diktaturets grundlæggende love og den nationale bevægelses principper. Den spanske monarkistiske avis *ABC* bragte den 5. januar 1968 et debatindlæg af journalisten og digteren José Maria Pemán (1897-1981), som var præsident for greven af Barcelonas hemmelige råd. Pemán kritiserede Franco-styrets arvefølgelov for dens vilkårlige natur, men også for at udelukke kvinder *en la patria de doña María de Molina, doña Isabel la Católica y doña María Cristina de Habsburgo* (*i María de Molinas, Isabella den Katolskes og dronning Maria Cristina af Habsburgs hjemland*; min oversættelse), Marrón: 'La identidad y el discurso monárquicos', 41. María de Molina (ca. 1265-1321) var dronning af Castilien og León i perioden 1284-95 som gemalinde til kong Sancho 4. af Castilien og León. Dronningen stammede fra det castilianske Ivrea-dynasti (Burgund-dynastiet). Foruden den nationale heltindefigur dronning Isabella 1. den Katolske opregnede Pemán også dronning Maria Christina (1858-1929, dronning fra 1879-85 som kong Alfons 12.s gemalinde) fra Habsburg-Lothringen-dynastiet, der som den eneste af de tre ikke var født inden for grænserne af det nuværende Spanien, men i Mähren i kejserriget Østrig. Debatindlægget af Pemán var således udformet som en national delegitimering af det francoistiske diktatur. Den 30. januar 1968 nedkom

prins Juan Carlos' (1.) gemalinde, prinsesse Sofia, med en søn, prins Filip (6.), i Madrid. Dagen efter bragte *ABC* en artikel, der omhandlede Castiliens og Aragoniens herskeres slægtsforskning frem til det 10. århundrede, hvor de første grever af Castilien og Barcelona dukkede op, og som fremhævede de katolske monarker Isabella 1. den Katolske og Ferdinand 2. den Katolske som grundlæggerne af Spanien, hvilket skulle forlene prins Juan, greven af Barcelona, med en dynastisk og historisk legitimitet, ibid., 42. Prins Filip (6.) blev døbt den 8. februar 1968. I et forsøg på at understrege Spaniens historiske monarkiske identitet blev prins Juan, greven af Barcelona, omtalt som *el hijo de Alfonso XIII, el nieto de Felipe II y Fernando el Católico* (*søn af Alfons XIII, barnebarn af Filip II og Ferdinand den Katolske*; min oversættelse) i avisen *ABC* den 10. februar 1968, ibid., 45. Prins Juan var søn af den afsatte kong Alfons 13. og ni gange tipoldebarn af kong Felipe 2. (1556-98) og 12 gange tipoldebarn af kong Ferdinand 2. den Katolske. Felipe 2. inkarnerede storhedstiden for Spanien og det spanske imperium, mens Ferdinand 2. den Katolske var eksponent for Spaniens territoriale, dynastiske og historiske enhed. Francos arvefølgelov fra 1947 ophævedes den 29. december 1978; samme dag, som den spanske forfatning af 1978, som bl.a. indeholder den spanske tronfølgelov, trådte i kraft.

Diktatoren Franco ville i forbindelse med en restaurering af det spanske monarki forbigå den politisk liberale prins Juan som kommende spansk monark. Han satsede i stedet på prins Juans ældste søn, Alfons 13.s sønnesøn, Juan Carlos (1.), som han fandt mere egnet til at fastholde de autoritære og nationalkonservative elementer i det spanske samfund efter sin død. I 1969 udnævntes prins Juan Carlos derfor til prins af Spanien, der symbolsk signalerede hans nye status som spansk tronfølger. Den 22. juli 1969 konfirmerede det spanske parlament, Cortes, diktatorens beslutning. Franco fremlagde i den forbindelse sin argumentation for genindførelsen af det spanske monarki:

Si la democracia inorgánica de los partidos políticos puede constituir para otros pueblos un sistema, si no de felicidad, al menos llevadero, ya se vio por dos veces en nuestra Historia lo que la República representó para nuestra Patria. El mal no residía en sus hombres, sino en el sistema. Lo padeció nuestra Monarquía, bajo el régimen parlamentario de democracia inorgánica, basado en los partidos políticos, que la arrastró a sucumbir ante el simple hecho de unas elecciones municipales en que se perdió la mayoría en las grandes ciudades (*Mens politiske partiers uorganiske demokrati kan udgøre et system for andre folk og give om end ikke lykke, så i det mindste tålelige forhold, har vi allerede to gange i vores historie set, hvad republik repræsenterer for vores land. Det onde boede ikke i dets mænd, men i systemet. Vort monarki led under det parlamentariske regime af uorganisk demokrati, baserret på politiske partier, som slæbte det til at*

bukke under for den simple kendsgerning, at flertallet ved kommunalvalgene gik tabt i storbyerne; min oversættelse), *Boletin oficial – Sesión plenaria* 22.7.1969, 25889.

Ifølge Franco havde det moderne parlamentariske demokrati i form af et republikansk flerpartisystem to gange i Spaniens historie undergravet monarkiet i form af Den Første (1873-74) og Anden Spanske Republik (1931-39). Ud fra sin konservative organismetanke var det uorganiske republikanske demokrati i strid med det spanske samfunds traditioner. I sin mest ekstreme udformning havde det parlamentariske demokrati medført, at monarkiet i 1931 blev afskaffet på grundlag af kommunalvalgene i Spanien i april måned, der blev tolket som en reel folkeafstemning om monarkiets fortsatte eksistens. Franco anvendte dette historiske argument til at underbygge sin tese om, at et levedygtigt monarki måtte have sit fundament i den spanske nation og dens traditionelle kulturelle værdier. Som metaforik brugte han opførelsen af en bygning, der altid opføres fra grunden, og til forsamlingens store applaus erklærede Franco, at man ikke begynder med taget. På det grundlag var monarkiet de facto blevet genindført som statsform i 1947, dog uden en monark i spidsen. Monarkiets genoprettelse italesatte den spanske statschef på følgende måde:

No se trataba de volver a lo arcaico y menos a lo pasado, sino el incorporar los principios de nuestra tradición histórica, dándoles plena movilidad y continuidad, manteniendo a través del tiempo, por el inevitable relevo de las personas, consecuencia de la condición mortal del ser humano, la trayectoria de nuestro Movimiento, al cual dio vida y proyección hacia el futuro la sangre de nuestra generación. En este orden creo necesario recordaros que el Reino que nosotros, con el asentimiento de la Nación, hemos establecido, nada debe al pasado; nace de aquel acto decisivo del 18 de julio, que constituye un hecho histórico trascendente que no admite pactos, ni condiciones. La forma política del Estado nacional establecida en el principio 7.° de nuestro Movimiento, refrendada unánimemente por los españoles, es la Monarquía tradicional, católica, social y representative. Alguna vez os he recordado que el argumento que contra nuestra estabilidad política se esgrimía por los enemigos de fuera, secundados por algunos pobres de espíritu de dentro, es el especular con la crisis del mañana en que pueda faltar mi Capitanía. Para cuando ese día llegue, el hábito de ejercitar nuevos recursos de vida política y la existencia de un heredero ungido por las leyes, aclara para todos las cosas y facilita la superación de tal momento. Si en nosotros alimentamos una fe y seguridad en nuestra obra es porque creemos contar con esas condiciones previas necesarias a la continuidad y a la estabilidad política. La legitimidad de ejercicio constituye la base de la futura Monarquía, en que lo importante no es la forma, sino

precisamente el contenido (*Det handlede ikke om at vende tilbage til det arkaiske og endnu mindre til fortiden, men snarere om at inkorporere principperne i vores historiske tradition, der giver dem fuld mobilitet og kontinuitet, opretholdes over tid, ved den uundgåelige udskiftning af mennesker, en konsekvens af menneskets dødelige tilstand, arbejdet af vores Bevægelse, som blev givet liv og projektion mod fremtiden af vores generations blod. I denne rækkefølge mener jeg, at det er nødvendigt at minde Dem om, at det rige, som vi med samtykke fra nationen, har fastslået, skylder intet til fortiden; det er født af den afgørende handling af 18. juli, som er et transcendent historisk faktum, der ikke tillader aftaler eller betingelser. Nationalstatens politiske form er fastlagt i princippet nr. 7 i vores Bevægelse, enstemmigt godkendt af spanierne, det er det traditionelle, katolske monarki, socialt og repræsentativt. Jeg har nogle gange mindet Dem om, at det argument, der blev brugt mod vores politiske stabilitet, af fjenderne udefra, støttet af en eller anden stakkels ånd indefra, spekulerer med morgendagens krise, hvor min leder måske mangler. Når den dag kommer, er vanen med at træne nye ressourcer i det politiske liv og eksistensen af en arving, der er salvet af lovene, præciserer for alle ting og gør det lettere at overvinde sådan et øjeblik. Hvis vi i os selv nærer en tro og tryghed i vores arbejde er det, fordi vi mener, at vi har de nødvendige forudsætninger for kontinuitet og politisk stabilitet. Udøvelsens legitimitet udgør grundlaget for det fremtidige monarki, hvori det vigtige ikke er formen, men netop indholdet*; min oversættelse), ibid.

Genindførelsen af monarkiet var i Francos optik ikke et reaktionært foretagende, men snarere en naturlig videreførelse af det spanske samfunds dybeste traditioner. Det nye monarki skulle følgelig være katolsk, socialt og repræsentativt, og dermed konstitutionelt og ikke absolutistisk. Franco pointerede i sin tale til parlamentet, at det nuværende styre i sin tid markerede et markant brud med det hidtidige kaos i form af datoen den 18. juli 1936, dagen for militærkuppet imod den siddende demokratiske venstrefløjsregering og indvarslingen af Den Spanske Borgerkrig. Udnævnelsen af prins Juan Carlos til Francos efterfølger havde til formål dels at sikre kontinuiteten i statsstyret efter Francos død, dels at legitimere det siddende diktatoriske styre. Med begrebet ”Movimiento” (”Bevægelse”) refererede den spanske diktator til ”Movimiento Nacional”, der var den regerende korporatistiske institution i Franco-tidens Spanien, og som bl.a. bestod af det eneste tilladte parti, Falangisterne. Franco blev flere gange afbrudt af bifald fra parlamentssalen, og parlamentets tilslutning var også udelukkende en formalitetssag. Udnævnelsen af prins Juan Carlos til spansk tronfølger blev godkendt med 491 stemmer mod kun 19, ibid., 25899-25900.

I 1964 antog prins Jaime titlen som hertug af Madrid, den traditionelle titel for carlisternes overhoved. I forbindelse med udnævnelsen af Juan Carlos til spansk tronfølger i 1969 gav han

endeligt afkald på sin spanske arveret til fordel for sin nevø. Prins Jaimes ældste søn, prins Alfonso, hertug af Anjou og Cádiz (1936-89), som var en glødende tilhænger af Francos styre, var dog forbeholden over for prins Juan Carlos som spansk tronfølger. I 1972 ægtede han María del Carmen Martínez-Bordiú y Franco (1951-), som var general Francos datterdatter, og i forbindelse med giftermålet tildelte Franco ham titlen hertug af Cádiz. Parret, der blev forældre til Louis Alphonse (Ludvig 20.), blev skilt i 1982. Først i 1977 gav kong Juan Carlos 1.s egen far afkald på sin arveret til den spanske trone. To dage efter Francos død i november 1975 besteg Juan Carlos den spanske trone under kongenavnet Juan Carlos 1. Kong Juan Carlos 1.s ældste datter, prinsesse Elena (1963-), ægtede i 1995 Jaime de Marichalar (1963-), der tilhører en baskisk-navarrisk adelsslægt, som historisk har støttet carlisterne. Der var med dettte giftermål således tale om endnu en forsoning mellem det spanske kongehus og carlisterne. Parret blev skilt i 2010.

I slutningen af 1800-tallet spaltedes den baskiske nationalisme fra carlisterne, og det baskiske nationalistparti søgte efter samlende historiske figurer. Partiet stod ikke særlig stærk i det tidligere kongerige Navarra, da det søgte at etablere en konføderation af de forskellige og tidligere uafhængige baskiske provinser. I Navarra udviklede man en særskilt identitet, der var i opposition til den baskiske nationalisme og spansk-national, hvorfor de tidligere navarriske konger blev betragtet som spaniere. I den baskiske nationalisme fremhævede man dog kong Sancho 3. den Store af Navarra og Najera (1004-35), greve af Aragonien (1004-35), der foruden Navarra regerede over de spanske baskiske provinser, Castilien og Aragonien gennem erobringer og giftermål. Han formåede således at forene hovedparten af den kristne iberiske halvø under sit styre og videreføre det inden for sit dynasti, Jiménez, som af baskiske nationalister anses for værende et ægte baskisk-nationalt kongehus. Spanske nationalister har dog også anvendt Sancho 3. som en nationalhelt, da de opfatter hans regeringstid som det første forsøg på at skabe et samlet Spanien, Rubio og Pablo: ’Before and after’, 14.

Takket være den nye konge, Juan Carlos 1., forløb overgangen fra et diktatur til et demokrati, fra Francos centralistiske, autoritære højrestyre til et decentralt, parlamentarisk folkestyre, relativt smidigt. Da en gruppe oprørske spanske officerer stormede parlamentet i 1981 og forsøgte at få kongen til at støtte dem, sagde den spanske regent klart fra. Kupforsøget blev som følge heraf nedkæmpet på under et døgn. Kong Juan Carlos 1. blev dermed garanten for den nye demokratiske styreform, og det spanske statsoverhoved som konstitutionel monark med blot repræsentative og ceremonielle funktioner tillagdes rollen som inkarnationen af den nationale, symbolske enhed i det i øvrigt stærkt splittede land. I dag argumenteres der for det moderne konstitutionelle monarki som en styreform, hvor monarkens indskrænkede udøvende magt bevirker, at statsoverhovedet er en

forenende, upolitisk repræsentant for statsmagten. Samtidig kan den apolitiske monark fungere som et samlende nationalt symbol, ikke mindst i multinationale statsdannelser som fx Belgien og Storbritannien, Bogdanor: *The Monarchy*; ibid.: 'The Monarchy'; ibid.: 'European'. Denne argumentation lægger op til en legitimering af det moderne monarki ud fra to niveauer: dels en konstitutionel-demokratisk legitimitet på statsniveau, som fordrer monarkens ikke-politiske deltagelse, dels den nationale legitimitet på nationalt niveau som et nationalt samlingssymbol. De to former for legitimitet er nært forbundne, og den nationale legitimitet forudsætter en fuldt realiseret konstitutionel-demokratisk legitimitet, hvor monarkiet totalt er frataget politisk autoritet. Denne udvikling har mest radikalt manifesteret sig i Sverige med den svenske forfatningslov fra 1975, hvorefter selv den nominelle politiske magt, som den konstitutionelle svenske monark hidtil havde haft, blev afskaffet.

Republikanernes principielle hovedargument mod monarkiet er, at embedet som statsoverhoved bør besættes demokratisk, Moberg: *Därför*, 77. Det væsentligste argument for det moderne monarki er i dag, at et afpolitiseret monarki kan fungere som et nationalt samlingssymbol, og samtidig kan monarkiet give legitimitet til det parlamentariske demokrati ved at sikre stabilitet og kontinuitet i statsstyret. Det konstitutionelle arvemonarki fungerer tilmed som en garant for demokratiet, da monarkens adkomst beror på arv, hvilket modsat en valgt republikansk præsident garanterer et upartisk, upolitisk og demokratisk kontrolleret statsoverhoved. Dette forhold er blevet kaldt det monarkistiske paradoks, Tarras-Wahlberg og Treslow: *Kan kungadömet*, 72, 125. Genindførelsen af monarkiet i Spanien i 1975 og den spanske konges undsigelse af forsøget på et militærkup i 1981 og afskaffelsen af det græske monarki i 1973 under oberstjuntaens styre (1967-74) er moderne eksempler på, at monarkiet kun kan eksistere i samklang med den demokratiske styreform, Møller: *Dynastiet*, 292-94; Powell: 'Spain', 57-59. Når man ser på de europæiske lande, der har afskaffet monarkiet som statsform, forekommer det evident, at fraværet af en konstitutionel-demokratisk legitimitet var en afgørende årsag hertil. I lande som Portugal og Frankrig, hvor monarkiet var en central bestanddel af den nationale historie og dermed den nationale identitet, var monarkens politiske deltagelse i statslivet den væsentligste bevæggrund for afskaffelsen af den monarkiske statsform. Det samme gjaldt i de nye nationalstater Tyskland, Italien, Grækenland, Rumænien, Bulgarien, Albanien og Jugoslavien, hvor et nationalt monarkis historiske legitimitet i forskelligt omfang tilmed var svagere funderet. I de multinationale statsdannelser Østrig-Ungarn, Rusland, Det Osmanniske Rige og Jugoslavien formåede monarkiet følgeligt ikke at etablere hverken en konstitutionel-demokratisk legitimitet eller en national legitimitet. Anledningen til afskaffelsen af monarkiet i alle stater med undtagelse af Portugal, Frankrig og Grækenland var 1. verdenskrig

(1914-18) og 2. verdenskrig (1939-45).

Fra udbredt politisk hold i især Skandinavien er der endvidere blevet argumenteret for monarkiet ud fra, at denne statsform historisk bedst har formået at udfolde den demokratiske republiks idealer, fx et klasseløst og lighedsorienteret samfund, Sølvhøj: *Rødt*, 172ff.; Redder og Palshøj: *Frederik*, 306; Åse: *Monarkins*, 70. Monarkiet udtrykker derved de fælles værdier, der eksisterer i nationen på trods af de politiske skillelinjer i samfundet. Denne argumentation har primært en defensiv karakter som et modsvar til republikanernes ideologiske indvendinger mod monarkiet, og den bygger på den demokratiske republiks præmis om lighed i alle aspekter af samfundslivet. Dertil kommer, at der i dag i de ti nuværende europæiske arvemonarkier er en overvejende politisk konsensus om den monarkiske statsform, hvilket kan ses som et resultat af monarkiets vellykkede afpolitisering, Olden-Jørgensen: op.cit., 176-77. De parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarkier i Norden fandt i mellemkrigstiden en balance mellem demokrati og monarki og blev implicit kontrasteret med det nazistiske Tyskland og det kommunistiske Sovjetunionen, der var eksponenter for republikanske diktaturer af forskellig politisk observans. De nordiske monarkier formåede i mellemkrigstiden på linje med de parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarkier i Storbritannien, Nederlandene, Belgien og Luxembourg på paradoksal vis formået bedst at realisere idealerne for en demokratisk republik, Christiansen: 'Historisk', 509. Ud fra den historiske empiri må det imidlertid anføres, at den monarkiske statsform ikke viste sig som en garanti mod diktatoriske styreformer i mellemkrigstidens Europa, jf. fodnote 86.

Kong Juan Carlos 1.s gemalinde siden 1962, dronning Sofia (1938-, født prinsesse af Grækenland og Danmark), lærte relativt hurtigt at tale flydende spansk. I forbindelse med giftermålet i 1962 med den titulære prins Juan Carlos af Asturien konverterede hun fra den ortodokse tro til den romersk-katolske kirke for at integrere sig i Spanien, hvor prins Juan Carlos dog først i 1969 officielt blev udnævnt til diktatoren Francos efterfølger med titlen prins af Spanien. I forbindelse med brylluppet blev den latinske udgave af prinsessens græske navn ændret fra Sophia til det spanske Sofía. Den spanske forfatning af 1978 anerkendte kong Juan Carlos' ret til den spanske trone som den legitime arvtager til det historiske Bourbon-dynasti (§ 57, stk. 1), i stedet for blot at være Francos udpegede efterfølger. Juan Carlos 1. abdicerede i 2014 og overlod tronen til sin søn, kong Filip 6. Abdikationen forudsatte godkendelse af den spanske regering og parlament (§ 57 (5) i 1978-forfatningen)), som med stort politisk flertal approberede abdikationen. Juan Carlos beholdt prædikatet majestæt og kongetitlen i analogi med de abdicerede monarker i Luxembourg, Belgien og Danmark. I Nederlandene derimod har man en anden tradition. Kong Vilhelm 1. (1815-40) antog titlen greve af Nassau i tillæg til sin gamle kongetitel i forbindelse med sin abdikation i 1840. De abdicerede nederlandske dronninger har efter

deres respektive abdikationer i hhv. 1948, 1980 og 2013 antaget titlen prinsesse af Nederlandene. Det spanske kongepar har to døtre, hvoraf den ældste, Leonor (2005-), siden sin fars tronbestigelse har haft titlen prinsesse af Asturien, den traditionelle titel for den spanske tronfølger. Spanien har siden 1830 haft kvindelig (kognatisk) arvefølge, dvs. delvis kvindelig tronfølge. I Spanien har der været politisk diskussion om en ændring af den spanske arvefølge til absolut primogenitur, men endnu er dette ikke blevet realiseret. Filip 6. taler både spansk og catalansk. Filip 6.s dronning, Letizia (1972-), er den første spanskfødte dronning siden Mercedes (1860-78), født prinsesse af Orléans, og dronning i et halvt år i 1878 som kong Alfons 12.s første dronning, casareal.es. ’Ley Orgánica’, ’Su Majestad’, ’Biografia de S.M.’, ’Biografia de Su Majestad el Rey’, ’Biografia de Su Majestad La Reina’; es.m.wikisource.org. ’Constitución española de 1978’.

26. Storbritannien

Storbritanniens samling begyndte med samlingen af England på grundlag af syv angelsaksiske kongeriger fra slutningen af 800-tallet og frem til midten af 900-tallet. Fra 1013-42 var England en del af det danske rige. Fyrstendømmet Wales (1216-1542) grundlagdes med basis i en række walisiske fyrstestater. Under den walisiske fyrste Llywelyn ap Gruffudd (1246-82) erobredes Wales af England fra 1277-83. Siden 1301 har den engelske (britiske) tronfølger båret titlen prins/prinsesse af Wales, der derefter reelt var et fyrstelen under det engelske kongehus. I den engelske tronfølgekrig fra 1455-87, Rosekrigene, mellem Plantagenet-sidelinjerne Lancaster (rød rose), Englands kongehus (1399-1461 og 1470-71) og York (hvid rose), Englands kongehus 1461-70, 1471-85, sejrede i den sidste ende Henrik 7. (1485-1509), der blev født på Pembroke Castle i Wales. Henrik 7., den første af Tudor-dynastiet, stammede i mandslinjen fra den walisiske adelsslægt Tudor. På mødrene side var han via en illegitim linje i Lancaster-linjen to gange tipoldebarn til Englands kong Edward 3. (1327-77) og sønnesøn til den engelske dronning Cathrine

Tudor (1401-37, dronning fra 1420-22, født prinsesse af Frankrig og gemalinde til Owen Tudor (ca. 1400-61)). Tudor-dynastiet nedstammede fra datidens mest magtfulde walisiske fyrste Rhys ap Gruffydd, fyrste af Deheubarth (1155-97). Henrik 7. brugte sin slægtshistorie som et redskab i forhold til at vinde walisisk støtte i tronfølgekrigen. For at sikre sin legitimitet som ny engelsk monark knyttede Henrik 7. en ægteskabelig forbindelse med York-dynastiet i 1486, da han ægtede kong Edward 4.s (1461-70 og 1471-83) ældste datter, Elizabeth (1466-1503). Fyrstendømmet Wales, der fra 1283-94, 1295-1400 og 1415-1542 var en klientstat under England, mediatiseredes til England i 1543 med baggrund i unionslovene fra det engelske parlament i 1536 og 1542. Herskabet Irland (1171-1542) var en pavelig besiddelse (Kirkestaten), som den engelske konge havde i len af pavestaten. Dette feudale len i personalunion med England blev efter Reformationen med en lov fra det irske parlament i 1542 omdannet til kongeriget Irland (1542-1801), som var en klientstat under England 1542-1707 og fra 1707-1801 under Storbritannien i personalunion med England fra 1542-1707 og fra 1707-1801 i personalunion med Storbritannien. I 1600-tallet mediatiseredes de sidste irske kongeriger til kongeriget Irland; en proces, der havde stået på siden middelalderen. Kongeriget Skotland etableredes i år 843, da picterne og deres landområde, Pictavia, forenede sig med skotterne og det gæliske kongerige Dál Riata, der stammede fra 400-tallet. Kongeriget Strathclyde mediatiseredes til Skotland i 1093. England gjorde krav på herredømmet over Skotland, der imidlertid med held forsvarede sin uafhængighed i De Skotske Uafhængighedskrige (1296-1328 og 1332-57). Under krigene tog Englands kong Edward 1. (1272-1307) den hellige ”Stone of Destiny” fra Scone, der blev anvendt som kroningssten ved kroningerne af de skotske monarker, og førte den til kroningskirken Westminster Abbey, hvor den har været anvendt til kroningerne af de engelske og britiske monarker siden 1308. I 1950 hævdede de skotske nationalister sig, da fire skotske studenter stjal ”Stone of Destiny” fra Westminster Abbey. Efter en intensiv efterforskning kunne stenen vende tilbage til Westminster i 1951. I 1996 fik Skotland lov til at beholde kroningsstenen, der i dag opbevares på Edinburgh Castle. Kroningsstenen vil dog fortsat blive anvendt til kroningerne af de britiske monarker. Frøene til den britiske personalunion i 1603 blev sået i 1503, da Margaret Tudor (1489-1541), datter af den engelske kong Henrik 7. (1485-1509), ægtede Skotlands kong Jacob 4. (1488-1513), der faldt i et slag mod England og svogeren kong Henrik 8. (1509-47), slaget ved Flodden Field, i Cambrai-Ligaens Krig (1508-16). Parrets oldebarn kong Jacob 6. af Skotland (1567-1625), kong Jacob 1. af England (1603-25), arvede den engelske trone i 1603, da Tudor-dynastiet uddøde med dronning Elizabeth 1. (1558-1603).

I personalunionen mellem England, Irland og Skotland i perioden 1603-1707 sad Stuart-dynastiet på den britiske trone med undtagelse af perioden 1649-60 (England var en republik; Skotland og Irland fra 1653) og 1694-1702 (Oranje-Nassau, der fra 1689-1702 sad på den britiske trone). Da monarkiet genindførtes, valgtes Karl 2. (1660-85, konge af Skotland (1649-51)) enstemmigt til konge i maj 1660 af det engelske parlament. Personalunionen mellem England og Skotland var ligesom de fleste personalunioner udpræget asymmetrisk. Uagtet at det skotske kongehus, Stuart-dynastiet, der sad på Skotlands trone fra 1371-1603, havde besteget den engelske trone, var det så afgjort England, der udstak kursen for unionens indhold og udvikling. I 1707 blev den britiske personalunion mellem Skotland og England omdannet til en politisk union på baggrund af Unionstraktaten (1706) og Unionslovene (1707). Den britiske statsdannelse, Storbritannien, var dermed en realitet. Det skotske parlament blev nedlagt, og det engelske Westminster-parlament blev fælles for hele den nye statsdannelse med navnet Great Britain. I 1801 skabtes en ny, samlet britisk statsdannelse (United Kingdom of Great Britain and Ireland), da kongeriget Irland indlemmedes i den eksisterende britiske statsdannelse på baggrund af Unionslovene af år 1800. Personalunionen mellem Storbritannien og kongeriget Irland omdannedes til en politisk union, det irske parlament blev ligesom det skotske nedlagt, hvormed der fra 1801 kan tales om en britisk helstat under et fælles britisk parlament, Westminster-parlamentet i England. En helstat defineres som en statsdannelse bestående af flere under en fælles ordning eller forfatning for de fælles anliggender forbundne statsdele. En helstat ligger tæt op ad forbundsstaten som statstype. England og Wales (defineret ved lov i 1746), Skotland (1706-07) og Irland (1800-01; fra 1922 Nordirland) blev konstituerende lande i Storbritannien. Den britiske statsdannelse, den britiske union, blev etableret som et engelsk imperium med det sydøstlige England som det magtmæssige centrum og det dominerende kerneområde.

Kong Vilhelm 3. var dattersøn til kong Karl 1. (1625-49), og hans gemalinde, Maria 2. (1662-94, regerende dronning fra 1689-94), var datter til kong Jacob 2. (1685-88). På trods af sin nederlandske baggrund var kongen halv engelsk og dermed stærkt knyttet til England, og foruden nederlandsk og fransk talte han også engelsk. Nederlandsk og engelsk er som sprog tæt beslægtede, hvilket utvivlsomt har hjulpet den senere nederlandske statholder med at lære sin moders engelske sprog. Briterne betragtede ham imidlertid altid som en fremmed. Han var tavs, højtidelig og humørforladt. I sin tankegang hørte han hjemme på kontinentet. Det fornemmede briterne. Den nærmeste historiske parallel til to monarker, der regerede sammen, var dronning Maria 1. af England og Irland (1554-58) og hendes giftermål i 1554 med kong Philip 2. af Spanien (1556-98),

konge af Napoli og Sicilien (Philip 1.) fra 1554 og konge af Portugal (Philip 1.) fra 1580. Med giftermålet blev den habsburgske syditalienske monark konge jure uxoris af England og Irland (1554-58). Ægteskabet var barnløst, så Habsburgernes succesrige dynastipolitik gik ikke over Den Engelske Kanal. Vilhelm 3. insisterede imidlertid på at forblive monark, hvis han overlevede sin gemalinde, hvilket blev fastlagt i den konstitutionelle lov ”Bill of Rights” i 1689, som blev udkommet af den britiske ”Glorious Revolution” i 1688-89. Maria 2. fik også lov til at fortsætte som regerende dronning, såfremt hun overlevede sin gemal.

Stuart-dynastiet havde katolske sympatier, og kong Karl 1.s (1625-49) dronning, Henrietta Maria (1609-69), født prinsesse af Frankrig, beholdt sin katolske tro, hvorfor hun aldrig blev kronet i en Church of England-ceremoni. Henriette Maria blev gravlagt i Basilikaen St. Denis i Paris, de franske monarkers traditionelle gravkirke. Dronningen lærte desuden aldrig at tale engelsk. Karl 2.s dronning, Katharina (1638-1705, dronning af England, Skotland og Irland fra 1662-85), født prinsesse af Portugal, beholdt ligeledes sin katolske tro, og hun lærte heller aldrig at mestre det engelske sprog. Hun er til gengæld blevet tillagt æren for at have introduceret skikken med at drikke te i England, hvilket var meget udbredt i datidens portugisiske adel. Karl 2. konverterede efter sigende til den katolske tro på sit dødsleje. Enkedronning Katharina vendte tilbage til Portugal i 1692, hvor hun blev gravlagt i Braganza-dynastiets gravkirke i det gamle São Vicente de Fora-kloster i Lissabon. Karl 1. blev gravlagt i St. George’s Chapel på Windsor Castle, Karl 2. blev gravlagt i Westminster Abbey.

Jacob 2.s (1685-88) dronning, Maria (1658-1718), født prinsesse af Modena, beholdt også sin katolske tro, men til gengæld lærte hun at tale engelsk. Jacob 2. havde som hertug af York konverteret fra den anglikanske tro til den romersk-katolske tro. Den afsatte kong Jacob 2. døde i 1701, og han blev gravlagt i den engelske Benediktiner-kirke i Paris. Den eksilerede dronning Maria blev gravlagt i Marie Besøgs-ordenens Chaillot-kloster i Paris.

Hannover-dynastiets anden monark, kong Georg 2. (1727-60), ægtede i 1705 prinsese Caroline af Brandenburg-Ansbach (1683-1737), som konverterede fra den lutheranske tro til den anglikanske statskirke. Dronningen lærte tillige at tale engelsk som et yderligere bevis på sin integrering i det britiske samfund. Kongeparrets ældste søn, prins Frederick af Wales (1707-51), ankom til Storbritannien i 1728 fra Hannover, hvor han havde modtaget sin uddannelse og oplæring som den kommende tronfølger. I 1729 blev han udnævnt til prins af Wales. Prinsen giftede sig i 1736 med prinsesse Augusta af Sachsen-Gotha-Altenburg (1719-72), som forblev lutheraner efter sit britiske giftermål. Prinsessen af Wales talte tysk, men ikke fransk eller engelsk. Det blev foreslået, at hun

skulle modtage timer i engelsk forud for giftermålet, men hendes mor, Magdalene Augusta (1679-1740), født prinsesse af Anhalt-Zerbst, mente ikke, at det var nødvendigt, da den britiske kongefamilie selv var af tysk oprindelse. Parret blev aldrig britisk kongepar, da prinsen af Wales døde før sin far i 1751. Parrets ældste søn var kong Georg 3. (1760-1820). Georg 3.s dronning, Charlotte (1744-1818, dronning fra 1761), født prinsesse af Mecklenburg-Strelitz, lærte engelsk, ligesom hun konverterede fra den lutheranske tro til den anglikanske statskirke i forbindelse med giftermålet i 1761. Dronningen introducerede den tyske skik med juletræet i Storbritannien i år 1800. Kongeparrets ældste søn var kong Georg 4. (1820-30), hvis dronning, Caroline (1768-1821), født prinsesse af Braunschweig-Wolfenbüttel, konverterede i forbindelse med sit giftermål i 1795 fra den lutheranske tro til den anglikanske statskirke. Dronningen lærte endvidere at tale engelsk. Kongeparret havde et mildest talt umage ægteskab, og dronningen blev nægtet adgang til sin kroning i 1821 grundet mistanke om utroskab mod kongen. Tre uger efter kroningen døde den forsmåede dronning, som blev gravlagt i Braunschweig Katedral. Dronningen til William 4. (1830-37), Georg 4.s yngre bror, Adelaide (1792-1849), født prinsesse af Sachsen-Meiningen, konverterede ligeledes i forbindelse med sit giftermål i 1818, og hun lærte at tale engelsk. Edward 7.s (1901-10) dronning, Alexandra (1844-1925), født prinsesse af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, fra 1853 Danmark, konverterede fra den lutheranske tro til den anglikanske statskirke i forbindelse med sit giftermål med den britiske tronfølger i 1863. Dronning Alexandra lærte også at tale engelsk. Georg 5.s (1910-36) dronning, Mary (1867-1953), født prinsesse af Teck, var den første britiskfødte britiske dronning siden den engelske kong Henrik 8.s (1509-47) sjette og sidste dronning, Kathrine Parr (1512-48, dronning fra 1543-47). Dronning Mary var født i den anglikanske tro, som hendes far, prins Franz (1837-1900, hertug af Teck fra 1871), der tilhørte en morganatisk sidelinje til kongehuset i Württemberg, havde antaget efter sit giftermål i 1866 med en britisk prinsesse, Mary Adelaide (1833-97).

I Storbritannien skabte den langvarige britiske kamp (1793-1815) mod den franske republik og kejser Napoleon 1. (1804-14/15) i Koalitionskrigene (1792-1815) klangbund for udviklingen af en britisk (modsat engelsk, walisisk og skotsk) national identitet, der var anti-fransk, anti-europæisk og anti-katolsk. Et samlende symbol var blandt andre den engelske dronning Elizabeth 1. (1558-1603), der havde ført en distinkt anti-katolsk politik, jf. bl.a. støtten til de nederlandske oprørere og sejren over den spanske armada i 1588. Gennem hele 1800-tallet var der konflikt mellem irske nationalister og resten af Storbritannien, og den fik på samme tid en sammenbindende og opslittende virkning inden for den britiske stat. På det identitetsmæssige plan var konflikten

omkring det irske spørgsmål med til at udbygge en fælles britisk identitet blandt englændere, skotter, walisere og irske protestanter. Denne proces blev yderligere næret af den samtidige udbygning af det britiske imperium, hvor briter kunne danne en fælles front mod de ikke-europæiske befolkningsgrupper inden for imperiet. Officielt så Storbritannien sig som en homogen nationalstat uden nationale mindretal. Den britiske regering forsøgte eksempelvis at afskaffe det walisiske sprog, bl.a. ved at straffe børn, som blev taget i at bruge det. Det walisiske sprog overlevede imidlertid, ikke mindst takket være det forhold, at der efter Reformationen forelå en walisisk oversættelse af Bibelen fra 1588. Den walisiske nationalisme voksede gradvist frem i slutningen af 1800-tallet, inspireret af revolutionsbølgen i Europa i 1848 og den irske nationalisme. Mellemkrigstiden betød gennembruddet for det politiske element i den walisiske og skotske nationalisme, da det walisiske (Plaid Cymru) og skotske nationalistparti (SNP) blev dannet i hhv. 1925 og 1934. I 1955 blev Cardiff anerkendt som hovedstad i Wales, og i 1959 blev det gamle symbol for Wales, den røde drage, optaget på Wales' nye flag. I 1960'erne opgav Storbritannien den hidtidige unitære sprogpolitik, og derefter er Storbritannien på det identitetsmæssige plan og på officielt niveau gået over til at betragte sig selv som en multinational stat, på linje med Spanien efter 1975, bestående af fire nationer: englændere, walisere, skotter og nordirere (Ulster-folk). En lov fra 1967 om det walisiske sprog beskyttede det ved at gøre walisisk obligatorisk i skolerne. I 1993 blev det walisiske sprog ved lov anerkendt på lige fod med det engelske sprog i Wales i forhold til den offentlige sektor. I dag er de keltiske sprog gælisk (skotsk gælisk og irsk), walisisk og kornisk foruden det germanske sprog lavlandsskotsk anerkendte som officielle sprog på linje med engelsk i Storbritannien. I 400-tallet invaderede de germanske angelsaksere England, der ligesom Wales og Cornwall havde været en del af Romerriget. Kelterne og romerne i England blev fuldstændig undertrykt af angelsakserne, hvis sprog helt fortrængte både latin og keltisk. Kun i Wales og Cornwall mod vest lykkedes det kelterne at holde stand mod angelsakserne. Til gengæld indvandrede et stort antal keltere fra Wales og især Cornwall til Bretagne i det nordvestlige Frankrig, hvor det keltiske sprog bretonsk kom til at afløse latinen. Tudor-dynastiet, der fra 1485-1603 sad på den engelske trone, nedstammede fra en walisisk adelsslægt, og dynastiets keltiske ophav blev anvendt som en legitimering af den anglisering, der fulgte i kølvandet på Tudor-slægtens tronbestigelse. Denne anglisering blev der først taget et historisk opgør med fra anden halvdel af det 20. århundrede. Flere af Tudor-slægtens medlemmer deltog faktisk i det walisiske oprør mod England (1400-15) under ledelse af Owain Glyndwr (ca. 1359 - ca. 1415), der var efterkommer af walisiske fyrsteslægter, og som fra 1404 til ca. 1415 var fyrste af Wales. Owain

Glyndwr fik støtte fra sine keltiske fæller i Bretagne og Skotland. Oprøret blev imidlertid effektivt nedkæmpet, og Wales måtte opgive sine selvstændighedsdrømme. Efter Irlands løsrivelsesproces, der pågik fra 1922-49, blev den britiske statsdannelse atter antastet fra 1960'erne, hvor det walisiske og skotske nationalistparti vandt frem. Partierne krævede enten udvidet selvstyre eller uafhængighed, mens det i Nordirland i perioder fik karakter af borgerkrig, anvendte walisiske og skotske nationalister parlamentariske metoder. Deres succes fik den britiske regering til at udarbejde et lovforslag om begrænset selvstyre for de to nationer. Begge forslag faldt dog efter folkeafstemninger i 1979. Nye forslag om selvstyre godkendtes ved folkeafstemninger i Skotland og Wales i 1997, og i 1999 valgte skotterne et parlament med ganske omfattende beføjelser, mens waliserne valgte en mindre magtfuld forsamling. Parallelt hermed lykkedes det at forhandle rammerne for en fredsaftale i Nordirland, hvorved også det nordirske lokalparlament, Stormont, kunne genetableres. Stormont-parlamentet fungerede i årene 1921-72 som fælles parlamentarisk forsamling for de seks nordlige irske grevskaber, da Nordirland i 1921 blev en selvstyrende britisk provins. Den nordirske konflikt fremstår i første række som en religiøs konflikt, mellem katolikker og protestanter, og som en national konflikt, mellem irere og briter eller Ulster-folk. I 2014 afholdtes en skotsk folkeafstemning om uafhængighed fra Storbritannien, hvor 55,3 % stemte mod skotsk uafhængighed. Folkeafstemningen blev symbolsk afholdt i 700-året for slaget ved Bannockburn i 1314 i Den Første Skotske Uafhængighedskrig (1296-1328), hvor Skotland under kong Robert 1. (1306-29) vandt en afgørende sejr mod Englands kong Edward 2. (1307-27). Det lykkedes dog ikke for Robert 1. at etablere et gælisk rige bestående af Skotland og Irland, da hans felttog i Irland (1315-18) udmundede i en engelsk sejr. Foruden sin hær brugte kongen også sin afstamning som argument for sin irske kamp. Robert 1. havde flere irske aner, fx Eva af Leinster (1145-88), hvis aner inkluderede den legendariske irske kong Brian Boru af Munster (978-1014) og såkaldt højkonge af Irland fra 1002-14, og kongerne af Leinster. Dertil var kongen gift med en datter af jarlen af Ulster. Robert 1. blev dog forfader til Stuart-dynastiet, da han med sin første gemalinde, den skotske adelskvinde Isabella af Mar (ca. 1277-96), blev morfar til den skotske kong Robert 2. (1371-90), Stuart-dynastiets første monark i Skotland. Isabella af Mar var i øvrigt datterdatter til den navnkundige walisiske fyrste Llywelyn den Store, konge af Gwynedd (1195-1240) og fyrste af Powys Wenwynwyn (1216-40). Siden 1399 og kong Henrik 4. (1399-1413) har samtlige engelske/britiske monarker været efterkommere af den irske kong Brian Boru.

Skotland har ikke nogen officiel nationalsang, men "Flower of Scotland" (1967) er blevet anvendt som uofficiel nationalsang ved en række officielle begivenheder, fx en række sportskampe. "Flower

of Scotland" omhandler slaget ved Bannockburn i 1314. Andre vigtige sange for skotterne er "Scotland the Brave", som stammer fra 1870'erne, og "Scots Wha Hae" ("Skotter som har"), skrevet i 1793 af den skotske poet Robert Burns (1759-96) i form af en tale, leveret af kong Robert 1. forud for slaget ved Bannockburn. "Scots Wha Hae" er i dag det skotske nationalistpartis partisang. Den uofficielle walisiske nationalsang, "Hen Wlad Fy Nhadau" ("Mine fædres gamle land"), er skrevet i 1856, og fra 1905 blev den sunget ved flere lejligheder sammen med den britiske nationalsang, "God Save the King" (1745), og "God Bless the Prince of Wales", som blev skrevet i 1862-63 af den walisiske digter John Ceiriog Hughes (1832-87) og den engelske komponist George Linley (1797-1865) i anledning af brylluppet mellem prins Edward (7.) af Wales og prinsesse Alexandra.

I middelalderen var kongerigerne England og Frankrig nært forbundne med hinanden. I perioden 1154-1214 eksisterede en personalunion mellem England og store dele af Frankrig (det angevinske imperium, navngivet efter det engelske kongehus Plantagenet-dynastiet 1154-1485 med sidelinjerne Lancaster (1399-1461, 1470-71) og York (1461-85, undtagen 1470-71))), bl.a. grevskabet Anjou (1154-1204) og hertugdømmet Normandiet i flere perioder, fx 1154-1204 (1259). I perioden 1154-1453 var England i personalunion med hertugdømmet Aquitanien, som blev etableret ved giftermål og arv. I Hundredårskrigen (1337-1453) var det burgundiske rige skiftevis allieret med Frankrig i perioden 1337-1419 og fra 1435-53 og allieret med Frankrig fra 1419-35. Mod slutningen af Hundredårskrigen var England og Frankrig i personalunion med hinanden fra 1422-53 under den engelsk-franske kong Henrik 6. (konge af England 1422-61 og 1470-71) fra Lancaster-dynastiet, der i øvrigt nedstammede fra det franske kongehus (Valois-dynastiet). Som en arv fra Hundredårskrigen indgik prætentionstitlen "konge af Frankrig" i de engelske og britiske monarkers titulatur fra 1340 og indtil 1801, og på linje med titulaturen indgik de franske liljer i det engelske (britiske) kongevåben indtil 1801. Tabet af de kontinentale besiddelser til Frankrig fra Normandiet i 1200-tallet over Aquitanien i 1453 til Calais i 1558 betød, at der udvikledes en særlig insulær engelsk national identitet, som var vendt bort fra Europa.[54]

---

[54] Kramer: *Britain and Ireland*; Black: *A history of the*; Dehn-Nielsen (dansk red.): *Europas*, 58-61; royal.uk. 'The Plantagenets', 'The Yorkists', 'The Lancastrians', 'The Tudors', 'Henry VII', 'James IV', 'Elizabeth I', 'The Stuarts', 'James I', 'Charles I', 'Charles II', 'James II', 'William III', 'The Hanoverians', 'George II', 'George III', 'George IV', 'William IV', 'Edward VII', 'George V', 'Robert I'; Coppens: 'The Stone of Destiny'; news.bbc.co.uk. 'Anthem demand falls'; web.archive.org. 'The Story of The Welsh'; nationalanthems.info. 'Scotland', 'Wales'; Meic: *The*

new companion, 266; Colley: *Britons*. Med den engelske tronfølgelov fra 1701, udvidet i 1707 til Storbritannien, blev det protestantiske Hannover-dynasti arveberettiget til den engelske trone ved at forbigå over 50 romersk-katolske arvinger, der lå placerede højere oppe i arvefølgen til tronen via primogenitur. Hannover-dynastiet besteg den britiske trone i 1714 med Georg 1. (1714-27), der var den ældste søn til kurfyrstinde Sophie af Hannover (1630-1714) og kurfyrste af Hannover fra 1698-1727. Hannover-dynastiet nedstammede fra Stuart-dynastiet og kong Jacob 6. (1567-1625), Jacob 1. (1603-25), via dennes barnebarn kurfyrstinde Sophie af Hannover, som var datter af kurfyrst Friedrich 5. af Pfalz (1610-23), der kortvarigt valgtes til konge af Bøhmen (1619-20), og som tilhørte den calvinistiske Simmern-linje inden for det katolske Wittelsbach-dynasti, og Elizabeth Stuart (1596-1662), som var datter af kong Jacob 6./1. I 1658 ægtede prinsesse Sophie af Pfalz hertug Ernst August af Braunschweig-Lüneburg (1679-98), den første kurfyrste af Hannover (1692-98). Ernst August var halvfætter til Sophies mor, da de begge var oldebørn af den danske kong Christian 3. (1534-59). Sophies kandidatur til den engelske/britiske trone blev understøttet af det forhold, at prinsessen var vokset op i udlændighed i De Forenede Nederlande, efter annekteringen af kurfyrstendømmet Pfalz i 1623 under 30-årskrigen (1618-48), tæt på kong Vilhelm 3., hvorfor hun kunne tale med ham på flydende nederlandsk. Som tysk kurfyrste kunne den britiske monark deltage i valget af den tysk-romerske kejser fra 1714-1806. Ifølge tronfølgeloven fra 1701 gælder de arveberettigede efterkommere af kurfyrstinde Sophie kun ægtefødte og er desuden begrænset til dem, der ikke fra fødsel eller via giftermål er romersk-katolske, eller indtil 2015 havde giftet sig med en romersk-katolik. I dag er der mere end 5.000 legitime efterkommere af kurfyrstinde Sophie, selvom langtfra alle er med i den britiske tronfølge. I dag omfatter den britiske tronfølge flere tusinde personer, såvel borgerlige som medlemmer af en række europæiske konge- og fyrstehuse, fx en lang række tyske fyrstehuse som fx Leiningen og Schaumburg-Lippe og det danske, norske, svenske, nederlandske og græske kongehus og det monegaskiske fyrstehus fra 1999-2018 (den protestantiskfødte (lutherske) prinsesse Alexandra af Hannover (1999-), der foruden den britiske arvefølge (indtil 2018) også er med i arvefølgen til Monacos trone, da hun regnes som et medlem af det monegaskiske katolske fyrstehus)))). I 2018 konverterede prinsessen til den katolske tro, hvorved hun mistede sin plads i den britiske arvefølge. Hendes far, prins Ernst August af Hannover (1954-), der siden 1987 har været overhoved for Hannover-slægten, ægtede i 1999 prinsesse Caroline af Monaco (1957-), der er datter af fyrst Rainier 3. af Monaco (1949-2005). Prinsesse Caroline opnåede tilladelse til sit giftermål af Monaco, og jævnfør den fransk-monegaskiske traktat fra 1918 tillige Frankrig, og i overensstemmelse med loven fra 1772 om kongelige ægteskaber fik

prins Ernst August tilladelse til sit giftermål af sin kvartkusine dronning Elizabeth 2. (1952-2022). Da Ernst August giftede sig med en romersk-katolik, udelukkede det ham dog i perioden 1999-2015 fra den britiske tronfølge. Efterkommerne efter kurfyrstinde Sophie af Hannover grupperer sig inden for en lang række ikke-katolske, protestantiske og ortodokse, konge- og fyrstehuse i Europa, fx de tyske konge- og fyrstehuse Hohenzollern-dynastiet (Preussen), Württemberg (katolsk, fra 1797 luthersk hovedlinje), Wettin-dynastiet, den ernestinske linje (Sachsen-Weimar-Eisenach), Hessen-Kassel, Mecklenburg (-Strelitz og -Schwerin), Zähringen (Baden), Welf-dynastiet (Hannover) og Holsten-Gottorp-Oldenborg (Oldenborg), de nordiske kongehuse, det danske (dansk-islandske 1918-44), norske og svenske kongehus, de ortodokse konge- og fyrstehuse i Rusland, Grækenland (katolsk monark 1832-62, luthersk monark 1863-1913), Rumænien (katolske monarker 1866-1927) og Jugoslavien, det nederlandske kongehus og følgelig det britiske kongehus, legislation.gov.uk. 'Act of Settlement'.

Stuart-dynastiet blev videreført fra far til søn gennem syv generationer fra dynastiets bestigelse af den skotske trone i 1371 frem til 1542; denne kongerække inkluderer bl.a. fem konger med navnet Jacob i perioden 1406-1542. Maria 1. Stuart, regerende dronning af Skotland (1542-67) og dronning af Frankrig (1559-60), Jacob 6.s mor, var halvniece til den engelske dronning Elizabeth 1. (1558-1603). Med Greenwich-traktaten i 1543 opnåede den engelske kong Henrik 8. (1509-47) et løfte fra skotsk side om et ægteskab mellem hans søn, den engelske tronfølger, den femårige Edward (6.) (1547-53), og den halvt år gamle skotske monark, Maria Stuart. Det fremgik ikke af traktaten, hvilken titel den kommende engelske monark skulle have i Skotland i kraft af sit ægteskab med den skotske monark: konge jure uxoris af Skotland eller kongegemal. Men Henrik 8. håbede utvivlsomt, at den dynastiske forbindelse på sigt ville danne baggrund for en personalunion mellem England, Irland og Skotland. Traktaten blev imidlertid forkastet af det skotske parlament allerede samme år, i 1543, hvilket ledte til en krig mellem England og Skotland, Rough Wooing (1543-51), som endte med en skotsk sejr. Maria Stuart ægtede i 1558 den franske kong Frans 2. (1559-60), som i kraft af sit giftermål blev kongegemal af Skotland. Med sit ægteskab med den franske kronprins søgte Maria Stuart at vinde støtte i sit krav på den engelske trone. Det franske kongepars ægteskab var barnløst, så der blev ikke grundlagt en personalunion mellem Skotland og Frankrig. I 1565 ægtede hun den skotske adelsmand Henry Stuart, Lord Darnley (1545-67), der også blev skotsk kongegemal (1565-67). Han blev sammen med sin gemalinde forældre til Jacob 6. Parret var fætter og kusine. Maria Stuarts far, kong Jacob 5. (1513-42), var halvbror til Henry Stuarts mor. Margaret Tudor (1489-1541) var farmor til Maria Stuart, mormor til Henry Stuart. På deres fædrene side var

parret som efterkommere af Skotlands kong Jacob 2. (1437-60) ottendedelsnevø og ottendedelstante. I 1567 blev den katolske Maria Stuart tvunget af adelen til at abdicere til fordel for sin etårige søn. I 1587 blev hun henrettet for forræderi efter ordre fra Elizabeth 1. Jacob 6. var den første protestantiske konge af Skotland som tilhørende den presbyterianske (calvinistiske) Church of Scotland. Da han i 1603 blev konge af England, konverterede han til den anglikanske statskirke (Church of England). Kong Georg 3. (1760-1820) var den første britiske monark af Hannover-dynastiet, som var født i Storbritannien (i 1738). Hans to forgængere på den britiske trone, hans farfar, kong Georg 2. (1727-60), og oldefar kong Georg 1. (1714-27), blev begge født i Hannover. Modsat sine to forgængere på tronen talte kong Georg 3. endvidere engelsk som sit førstesprog, og han besøgte aldrig Hannover. Georg 1. lærte i sin regeringstid at tale engelsk, så han kunne kommunikere med sin regering på andet end et gebrokkent latin. Georg 2. (født i 1683) talte kun fransk, diplomat- og hofsproget, indtil fireårsalderen, hvorefter han lærte tysk, engelsk og italiensk. Georg 1. og hans søn, tronfølgeren Georg (2.), beholdt deres lutheranske tro, da man ikke mente, at denne protestantiske retning var i konflikt med den anglikanske Church of England, som er en anden protestantisk retning. De to monarker var følgelig overhoveder for Church of England, som Georg 2.s børn, født i årene 1707-24, alle blev døbt i. Den ældste søn, prins Friedrich (Frederick) af Wales (1707-51), blev far til Georg 3. Den britiske kong Georg 1. blev bisat i Hannover i kapellet på Leineschloss, som blev ødelagt under 2. verdenskrig, hvorefter de jordiske rester af kongen sammen med kongens forældres jordiske rester blev overført til Herrenhausen, som var et mauosoleum, der blev opført af kong Ernst August af Hannover (1837-51), Merriman: *The Rough*, 111-36; Warnicke: *Mary Queen of Scots*; Smith: *Georgian Monarchy*.

Med Hannover-dynastiets tronbestigelse i 1714 blev der dannet en personalunion mellem Storbritannien og kurfyrstendømmet Hannover (afbrudt fra 1807-14 med den franske lydstat kongeriget Westfalen (1807-13)), der opløstes med dronning Victorias (1837-1901) tronbestigelse i 1837, eftersom Hannover med sin saliske tronfølgelov, agnatisk succession, ikke anerkendte en kognatisk arvefølge. I det britiske kongehus (Hannover-dynastiet, Welf-dynastiet fra 1714 og frem til 1901) blev dronning Victorias farbror Ernst August (1771-1851), søn af kong Georg 3. (1760-1820) og bror til kongerne Georg 4. (1820-30) og William 4. (1830-37), hertug af Cumberland og Teviotdale fra 1799, derfor i 1837 konge af Hannover, der fra 1814 var et kongerige, Riotte: ’Personal Union and Transfer’.

Med afsættelsen af den britisk-katolske kong Jacob 2. (1685-88), Jacob 7. i Skotland, i 1688 og hans efterfølgende militære nederlag til svigersønnen, søstersønnen og efterfølgeren, Vilhelm 3.

(Vilhelm 2. i Skotland) (1689-1702) i slaget ved Boyne i Irland i 1690, fulgte en lang række irske og skotske, katolske adelsslægters udvandring til det kontinentale Europa, hvor de primært kom i militærtjeneste hos de katolske magter Frankrig, Spanien, Habsburgmonarkiet og de italienske stater. Jacobitterne mente, at den retmæssige indehaver af den britiske trone var Jacob 2. og hans mandlige efterkommere, og ud fra deres forskellige positioner i Europa forsøgte de i flere omgange at tilbageerobre tronen gennem militær intervention fra især Frankrig. Jacobitterne bestod i første del af 1700-tallet af primært to grupper: dels medlemmer af de skotske højlandsklaner, dels irske katolikker. De blev i nogen grad støttet af toryer i England. Toryerne i England var højkirkelige og tilhængere af den anglikanske statskirke og et stærkt monarki, som især Stuart-monarkerne havde været eksponenter for. Det kostede kong Karl 1. (1625-49) hovedet i 1649 under Den Engelske Borgerkrig (1642-51), hvorefter England var en republik (frem til 1660) og Skotland og Irland fra 1653 (til 1660). Deres første større oprør fandt sted i 1715-16 og var et forsøg på at erobre tronen til fordel for Jacob 2.s søn James Edward (1688-1766, ”the Old Pretender”). Det sidste større oprør fandt sted i 1745-46 og var denne gang til fordel for Jacob 2.s sønnesøn Charles Edward (1720-88, kaldet ”the Young Pretender” og ”Bonnie Prince Charlie”) med prætentionstitlen kong Charles 3. Det lykkedes den britiske kong Georg 2. (1727-60) at nedkæmpe det jacobittiske oprør med hjælp fra bl.a. svigersønnen prins Friedrich (2.), landgreve af Hessen-Kassel (1760-85), der i december 1745 landsatte sine 6000 hessiske tropper i Skotland. I slaget ved Culloden i april 1746 led jacobitterne deres endelige nederlag til en britisk hær, der var tro mod Hannover-slægten og den protestantiske britiske statsdannelse. Stuart-dynastiet uddøde med den barnløse dronning Anne af England, Irland og Skotland indtil 1707 og fra 1707 Storbritannien og Irland (1707-14), datter af Jacob 2., der blev den sidste konge i Stuart-dynastiet. Den britiske tronfølgelov fra 1701, vedtaget af det engelske parlament i 1701 for kongerigerne England og Irland, begrænsede arveberettigede til ægtefødte, der ikke fra fødsel eller via giftermål var romersk-katolske, eller indtil 2015 havde giftet sig med en romersk-katolik. I 1707 omdannedes den britiske personalunion til en politisk union, da den britiske statsdannelse, Storbritannien, blev en realitet, og tronfølgeloven blev gældende for den britiske statsdannelse og fra 1801 også den nye, samlede britiske statsdannelse. Med tronfølgeloven fra 1701 blev det protestantiske Hannover-dynasti, der nedstammede fra Jacob 6. (1567-1625), Jacob 1. (1603-25), arveberettiget til den britiske trone. I kølvandet på jacobitternes endelige nederlag i 1746 blev der fra britisk side slået hårdt ned på hele den højlandske klankultur. Slaget ved Culloden og den efterfølgende klapjagt på de medskyldige skabte et dybtfølt ressentiment mod det britiske styre blandt skotter fra højlandet. De britiske myndigheder førte en aggressiv

identitetspolitik over for skotterne og forbød dem således at bære deres traditionelle identitetsmarkører som fx kilten i den såkaldte The Dress Act i 1746, ophævet igen i 1782, og at benytte sækkepiben som instrument. Brødrene John Carter Allen (1795-1872) og Charles Manning Allen (1799-1880), der var født i Wales, og som fejlagtigt hævdede, at de var børnebørn af tronprætendenten Charles Edward, kaldet Sobieski Stuarterne, forfattede den kildemæssigt tendentiøse *Vestiarum Scoticum* i 1842, der fik stor betydning for udviklingen af de nuværende tartan-traditioner. Der har aldrig været tilløb til eller planer om en dynastisk forsoning mellem Stuart-dynastiet og Hannover-dynastiet, der besteg den britiske trone i 1714. Der har dog været flere eksempler på ægteskabelige forbindelser mellem det britiske kongehus og det britiske aristokrati, især skotske adelsslægter, der havde kæmpet på jacobitternes side. Georg 3.s (1760-1820) bror prins Henry (1745-90), hertug af Cumberland og Strathearn fra 1766, ægtede i 1771 uden kongens tilladelse Anne Luttrell (1743-1808). Anne var født adelig, men havde giftet sig med en borgerlig, som hun i 1771 var enke efter (Anne Horton). Ægteskabet medførte Loven om Kongelige Ægteskaber i 1772, der fastslog, at enhver efterkommer af den britiske kong Georg 2., med undtagelse af efterkommere af prinsesser, der havde giftet sig ind i udenlandske fyrstefamilier, skulle søge tilladelse hos den britiske monark ved indgåelse af et ægteskab. Luttrell var en engelsk-irsk adelsslægt. Anne Luttrells far blev adlet i 1768. Annes farfar, Henry Luttrell (ca. 1655-1717), var hærfører i den jacobittiske irske hær fra 1689-91. Han modtog en benådning fra kong Vilhelm 3. med traktaten i Limerick i 1691. Jacobitterne mente, at han var en bedrager, og han blev myrdet under mystiske omstændigheder i Dublin i 1717. Georg 3.s næstyngste søn, prins August Fredrick (1773-1843), hertug af Sussex fra 1801, giftede sig i 1793 med lady Augusta Murray (1768-1830), der tilhørte den skotske adelsslægt Murray. Ægteskabet var i modstrid med loven fra 1772, hvorfor giftermålet blev annulleret i 1794. Hendes far, John Murray, den fjerde jarl af Dunmore (1730-1809), og hans far, William Murray (1696-1756, jarl fra 1752), støttede Bonnie Prince Charlie i 1745 modsat John Murrays farbror John Murrat, den anden jarl af Dunmore (1685-1752, jarl fra 1710), der forblev tro mod Hannoveranerne. Efter nederlaget ved Culloden blev John Murray, den fjerde jarl, interneret i Tower of London, men han modtog en kongelig benådning, tilsluttede sig den britiske hær, og han arvede sin fars titel som jarl i 1756. Dronning Victorias næstyngste datter, prinsesse Louise (1848-1939), ægtede i 1871 den skotske aristokrat John Campbell (1845-1914), den niende hertug af Argyll fra år 1900, som tillige var den fjerde generalguvernør i Canada fra 1878-83. Hans oldefar John Campbell (1723-1806, den femte hertug af Argyll fra 1770) var som oberstløjtnant ledende i nedkæmpelsen af det jacobittiske oprør 1745-46. I slaget ved Culloden i

1746 deltog han sammen med hertugen af Cumberland, Georg 2.s yngste søn, prins William (1721-65, hertug fra 1726). I dette tilfælde var der således ikke tale om en forsonende gestus over for jacobitterne fra kongehusets side. Edward 7. (1901-10) og dronning Alexandras (1844-1925) ældste datter, prinsesse Louise (1867-1931), ægtede i 1889 den skotske adelsmand Alexander Duff (1849-1912), den første hertug af Fife fra 1889-1912 og som en del af den irske adel jarl af Fife fra 1879-1912. Hans tipoldefar på mødrene side James Hay, født Boyd (1726-78), var skotsk adelsmand og den 15. jarl af Erroll fra 1758. James og hans bror William Boyd (1728-82) var i militærtjeneste hos Georg 2. i hhv. hæren og flåden. I 1745-46 støttede faren, William Boyd (1705-46), den fjerde jarl af Kilmarnock, jacobitterne. I 1715-16 havde hans far, William (død 1717), den tredje jarl af Kilmarnock, støtte det hannoveranske kongehus, men i 1745-46 skiftede sønnen af ukendte grunde side. I slaget ved Culloden i 1746 stod far og søn over for hinanden i den opslidende borgerkrig. Den fjerde jarl blev ført til London, hvor han blev henrettet. Hans besiddelser blev beslaglagt, og hans titler blev ham frataget. Georg 5.s (1910-36) datter, prinsesse Mary (1897-1965), giftede sig i 1922 med den engelske aristokrat Henry Lascelles (1882-1947), den sjette jarl af Harewood fra 1929-47. Hans to gange tipoldefar på mødrene side Charles Somerset (1709-56), den fjerde hertug af Beaufort fra 1745-56, tilhørte en traditionsrig engelsk adelsslægt, men var også jacobit og støttede deres sag. En far til hans svigersøn, en anden to gange tipoldefar, John Manners, markis af Granby (1721-70), søn af John Manners (1696-1779, den tredje hertug af Rutland 1721-79), samlede en hær sammen med sin far på Georg 2.s vegne, og han var med i slaget ved Culloden som frivillig. Georg 5.s (1910-36) tredje søn, prins Henry (1900-74), hertug af Gloucester fra 1928 og den 11. generalguvernør i Australien fra 1945-47, ægtede i 1935 lady Alice Montagu Douglas Scott (1901-2004), der var datter af den skotske aristokrat John Montagu Douglas Scott (1864-1935), hertug af Buccleuch og Queensberry (1914-35). Hun nedstammede i ubrudt mandslinje fra kong Karl 2. (1660-85) via kongens uægte søn James Scott (1649-85), den første hertug af Monmouth (England) og Buccleuch (Skotland) fra 1663. Den protestantiske James Scott forsøgte at afsætte sin farbror, kong Jacob 2., men oprøret mislykkedes, og han blev halshugget for forræderi. Lady Alice var endvidere bl.a. tre gange tipoldebarn til James Douglas (1702-68, den 14. jarl af Morton 1738-68), der i 1746 blev fængslet i Frankrig som jacobit. Den britiske kong Charles 3. (2022-), født i 1948, giftede sig som prins af Wales i 1981 med den engelske aristokrat lady Diana Spencer (1961-97). Parret blev skilt i 1996. Lady Diana nedstammede fra Stuart-dynastiet via to af kong Karl 2.s uægte sønner, Henry Fitzroy (1663-90), den første hertug af Grafton (England) fra 1675, og Charles Lennox (1672-1723), hertug af Richmond (England) og Lennox (Skotland) fra 1675, og på fædrene

side var prinsesse Diana bl.a. seks gange tipoldebarn til Jacob 2. via kongens uægte datter Henriette FitzJames (1667-1730). Prinsessen af Wales' fem gange tipoldefar på fædrene side Cosmo Gordon (1720-52, den tredje hertug af Gordon 1728-52 som en del af den skotske adel) var opkaldt efter farens, Alexander Gordon (ca. 1678-1728, den anden hertug af Gordon 1716-28), jacobittiske ven storhertug Cosimo 3. af Toscana (1670-1723) fra Medici-slægten. Alexander Gordon kæmpede for jacobitterne fra 1715-16. Diana var tillige fem gange tipoldebarn til Willem van Keppel (1702-54, den anden jarl af Albemarle 1718-54), der deltog i Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48) og i nedkæmpelsen af jacobitterne i slaget ved Culloden i 1746. Han er også stamfar til Camilla, hertuginde af Cornwall (1947-), der siden 2005 har været den anden gemalinde til prins Charles, og fra 2022 hans dronning. Prins Albert (1895-1952), hertugen af York fra 1920, britisk konge 1936-52 med regenttitlen Georg 6., ægtede i 1923 den skotske adelskvinde lady Elizabeth Bowes-Lyon (1900-2002). Hendes tre gange tipoldefar i lige mandslinje, Thomas Lyon (1704-53), den ottende jarl af Strathmore og Kinghorne fra 1735-53, var yngre bror til John Lyon (1696-1715), den femte jarl af Strathmore og Kinghorne fra 1712-15, der faldt i 1715 i et slag for jacobitterne. Den næste søn i rækken, Charles Lyon (ca. 1699-1728), den sjette jarl fra 1715-28, holdt sig ude af striden, selvom hans godser blev besøgt af the Old Pretender, Jacob 3. af England, den 8. af Skotland. På trods heraf blev han ikke frataget sine besiddelser og titler af den britiske krone. Hertuginden af York blev britisk dronning (1936-52) og var som mor til dronning Elizabeth 2. (1952-2022) dronningemoder fra 1952 til sin død. The Old Pretender, hans gemalinde, Maria Clementina Sobieski (1702-35), der var fra den polske adelsslægt Sobieski og sønnedatter af den polske kong Johan 3. (1674-96), og deres to sønner, the Young Pretender og Henry Benedict Stuart (1725-1807), som var kardinal i den katolske kirke, er alle bisat i Peterskirken i Rom i Vatikanstaten. Som et udtryk for sin tilknytning til Stuart-dynastiet var dronningemoderen med til at bekoste restaureringen af det kongelige monument i kirken. James Hamilton (1658-1712, den fjerde hertug af Hamilton 1698-1712) nedstammede via sin mor fra Stuart-dynastiet som fem gange tipoldebarn til den skotske kong Jacob 2. (1437-60). I 1704 vedtog det skotske parlament Sikkerhedsloven af 1704 som et modsvar til tronfølgeloven fra 1701. Parlamentet ville efter den barnløse dronning Anne (1702-14) udpege en protestantisk efterfølger til den skotske trone, som var efterkommer af de skotske konger før personalunionens oprettelse i 1603. Parlamentet ville kun godtage en efterkommer af de engelsk-skotske monarker fra 1603, såfremt visse økonomiske, politiske og religiøse betingelser blev opfyldt. James Hamilton var blandt kandidaterne, men Skotland blev tvunget i knæ af det engelske parlament, der med Udlændingeloven af 1705 indførte en

importembargo på skotske varer til England, hvilket fik Skotland til at trække loven tilbage, og resultatet blev den politiske union i 1707. I hele denne spegede proces forholdt Hamilton sig passivt. Hans tipoldemor på mødrene side var søster til John Lyon (død 1578), den ottende lord Glamis 1558-78, der var dronningemoderens otte gange tipoldefar. Den første i den stolte skotske adelsslægt, John Lyon (ca. 1340-82), fik tildelt Glamis-området i 1372 af Skotlands kong Robert 2. (1371-90), den første monark i det skotske Stuart-dynasti. Kongens datter Johanne giftede sig i 1376 med sin fars trofaste støtte. Parret var 15 gange tipoldeforældre til dronningemoderen, der således nedstammede fra den skotske kong Robert 2. Dronningemoderen nedstammede også fra det engelske Tudor-dynasti, der udgjorde Englands kongehus fra 1485-1603, og kong Henry 7. (1485-1509) via kongens yngste datter, Maria Tudor (1496-1533, dronning af Frankrig 1514-15 som gemalinde til kong Ludvig 12. (1498-1515)). Dronningemoderen var hele livet bevidst om sin skotske arv, hvilket bl.a. kom til udtryk i 1930, da hun som hertuginde Elizabeth af York med en særlig tilladelse fra kongen fik lov til at føde sin yngste datter, prinsesse Margaret (1930-2002), i Skotland på sit fædrene Glamis Slot. Margaret er det skotske nationalnavn og navnet på fem skotske dronninger og navnet på en regerende dronning, der var født prinsesse af Norge (1283-90) som datter af kong Erik 2. Magnusson (1280-99) og hans gemalinde, dronning Margaret (1261-83, dronning fra 1281-83), født prinsesse af Skotland, og som sad meget usikkert på den skotske trone i perioden 1286-90. Fraset de fyrstelige fødsler af prinsesse Victoria Eugenie (1887-1969, dronning af Spanien fra 1906-31) og prins Maurice af Battenberg (1891-1914), en datterdatter og dattersøn til den britiske dronning Victoria (1837-1901), var der tale om den første kongelige fødsel i Skotland siden 1602, hvor den skotske kong Jacob 6.s (1567-1625), fra 1603-25 Jacob 1. af England, Skotland og Irland, yngste søn, prins Robert, hertug af Kintyre, blev født. Han døde den 27. maj 1602, fire måneder gammel. Han var bror til kong Karl 1. (1625-49), som var født i Skotland i år 1600. Margaret hed også Rose, hvilket var en reference til den engelske rose. Endelig fik dronning Elizabeths ældste barnebarn og den britiske tronfølger fra 1952-2022 navnet Charles i 1948 som en påmindelse for den britiske offentlighed, at Stuart-dynastiet nu officielt var taget til nåde i det britiske kongehus. Som konge antog prins Charles i 2022 regenttitlen kong Charles (Karl) 3. efter de engelsk-skotske monarker Karl 1. og Karl 2. (1660-85) fra Stuart-dynastiet. Der havde været forlydender om, at prins Charles ville vælge regenttitlen kong Georg 7. til minde om sin morfar, for derved at undgå associationer med Stuart-kongerne, Karl 1., som blev halshugget, Karl 2., der var kendt for sit usædelige levned, og i respekt for mindet om Bonnie Prince Charlie, som blev kaldt Charles 3. af sine tilhængere.

Den jacobittiske tronfølge har siden Jacob 2.s efterslægt uddøde i 1807 omfattet følgende fyrstehuse: Savoyen-dynastiet (Sardinien-Piemonte) 1807-40, Habsburg-Este 1840-1919 (Modena) og Wittelsbach-dynastiet (Bayern) fra 1919 til i dag. Tronprætendenterne i den jacobittiske tronfølge gør krav på de fiktive kongeriger England, Skotland, Irland og Frankrig, sidstnævnte som prætentionstitel, da titlen som ”konge af Frankrig” fra 1340 og indtil 1801 indgik i de engelske og britiske monarkers titulatur. Fra 1807 har tronprætendenterne været efterkommere af prinsesse Henrietta af England (1644-70), datter af kong Karl 1., søster til kong Karl 2. og den afsatte britiske kong Jacob 2. og i 1661 gift med Philippe 1., hertug af Orléans (1640-1701). En jacobittisk sang fra 1824 med titlen ”Braes of Mar” af den skotske digter Alexander Laing (1787-1857) fra Brechin var udformet som et panegyrisk nostalgisk digt til kong Jacob 2.s efterslægt og dennes retmæssige krav på den britiske trone, Mackay (red.): *The Jacobite Songs*, 335-36. Sangen bestod af tre vers, og det andet lød som følger:

Wha wadna join our noble chief,
The Drummond and Glengarry,
Macgregor, Murray, Rollo, Keith,
Panmure, and gallant Harry?
Macdonald’s men,
Clan-Ranald’s men,
Mackenzie’s men,
Macgillavry’s men,
Strathallan’s men,
The Lowlan’ men,
Of Callander and Airly.

Sangen beskrev, hvorledes alle de store gamle skotske klaner fandt sammen i forsvaret af kong Jacob 2. og i kampen mod det tyske hannoveranske dynasti (”fleg the German Carlie”, vers tre). Jacobitternes politiske og dynastiske kamp for tronen blev således uløseligt forbundet med den nye bevidsthed om Skotlands nationale egenart og eventuelle frigørelse fra den britiske statsunion i begyndelsen af det 19. århundrede. Stuart-dynastiet havde modsat Welf-dynastiet dybe rødder i skotsk national kultur og historie. Sangen ”Wha’ll be king but Charlie”, skrevet i slutningen af 1700-tallet af den skotske baronesse Carolina Nairne (1766-1845), blev en af de første eksponenter for den gryende romantiske nationalisme og litterære romantik i en skotsk sammenhæng, ibid., 347-48. Sangens omkvæd lød som følger:

Come through the heather, around him gather,
Ye’re a’ the welcome early;

Around him cling, wi' a' your kin,
For wha'll be king but Charlie?
Come through the heather, around him gather,
Come Ronald, come Donald, come a' thegither,
And crown your rightfu' lawful king,
For wha'll be king but Charlie?

Bonnie Prince Charlie ville som Skotlands retmæssige konge indskrive sig som et naturligt led i den lange skotske kongerække med Ronald og Donald som de store i skotsk historie, sidstnævnte tilmed et kongenavn (tre konger har båret navnet, senest Donald 3. (1093-94, 1094-97)). I slutningen af 1800-tallet oplevede den jacobittiske sag en kortvarig politisk og kulturel renæssance i form af den såkaldte neo-jacobitisme. I 1886 oprettedes foreningen Order of the White Rose af den britiske adelsmand Bertram Ashburnham (1840-1913, den 5. jarl af Ashburnham fra 1878), der gik ind for irsk hjemmestyre, og som også fungerede som en engelsk talsmand for carlisterne i Spanien. Den hvide rose blev i 1700-tallet symbolet for den jacobittiske bevægelse. I 1891 splittedes foreningen, da nogle mere radikale medlemmer brød ud og dannede Legitimist Jacobite League of Great Britain and Ireland. I 1910 formulerede organisationen sin eksistensberettigelse på følgende måde:

The raison d'etre for the Jacobite party today is the maintenance of the principle of the hereditary as opposed to the parliamentary right to the throne of these realms. There is still a Representative of the elder line living, and every day shows more and more clearly how now, when socialistic and revolutionary doctrines threaten to overthrow all law and order, it is necessary for the Sovereign to have some higher title to the throne than a mere paper one that can be torn to shreds at any moment. It is in order to teach the nation where to look for the Sovereing whose claim to govern is derived from God alone, and to install into men's minds a little of that spirit of loyalty and chivalry which animated the hearts of so many good and brave men and women in the past, to oppose the false and impractical ideas of liberty and equality – liberty which is in reality but another name for tyranny of the worst and most crushing kind, equality which would equalise by keeping all at the level of the lowest- that the Jacobite party exists to-day, Foulds (red.): *The Legitimist*, 53.

Den dynastiske og religiøse legitimitet blev nu også af jacobitterne koblet sammen med en politisk konservatisme, der stod i et oppositionelt forhold til tidens generelle tendenser i form af demokratisering af samfundslivet og en tiltagende social udligning mellem klasserne. Den skotsk-australske jacobit Theodore Napier (1845-1924) begyndte i 1896 med at markere årsdagen for slaget ved Culloden, som siden er blevet en årlig tradition i Skotland. I 1899 holdt han en tale på

årsdagen ved Culloden, i hvilken han adresserede dronning Victorias ret til den britiske trone:

It was all very well to have a good Queen – no one excelled Queen Victoria as a ruler, and every one admired her – but while that was so, her title to the throne was not a good one, and it was a well-known fact that more than 600 persons were nearer to the throne by right than Queen Victoria, Connolly: 'Jacobitism in Britain', 70.

Dronning Victoria anerkendtes for sin fortrinlige regeringsførelse, men ikke desto mindre var hun ikke det legitime monarkiske statsoverhoved for briterne. Kronprins Rupprecht af Bayern (1869-1955, overhoved for Wittelsbach-dynastiet fra 1921-55), som var den kommende jacobittiske tronprætendent efter sin mor, ærkehertuginde Maria Theresa af Østrig-Este (1849-1919), besøgte Storbritannien ligesom en lang række kongelige og fyrstelige fra hele Europa i anledning af dronning Victorias 60-års regeringsjubilæum i 1897. Jubilæet blev fejret den 22. juni, som i den gamle julianske kalender (først afskaffet i Storbritannien i 1752) var den 10. juni, der var "den hvide roses dag" for jacobitterne, hvor "the Old Pretender", blev født. Regeringsjubilæet var derfor en dobbelt fornærmelse for jacobitterne: en usurpator markerede sin illegitime regeringstid på en jacobittisk helligdag. Den bayerske kronprins modtog ved sin ankomst til London en buket hvide roser af lady Helen Mellor på vegne af en jacobittisk forsamling, ibid., 72-73.

Foreningen Legitimist Jacobite League of Great Britain and Ireland formulerede sit legitimistiske ståsted som nogle principper, der skulle

oppose the spread of republicanism and anarchism; to teach the true history since 1599, of how Royal Houses were exiled by the force of the Dutch and Germans; to gather support for the elder and exiled branch, to repeal the "so called" Act of Settlement, and to repeal the "so called" Acts of Union between England and Scotland and Scotland and Great Britain and Ireland, Morton: 'Loyalism, legitimism, and', 311.

Den dynastiske legitimitet blev implicit knyttet til en særlig skotsk og irsk national identitet og kontrasteret med det nuværende britiske kongehus, som var et historisk resultat af udenlandsk indblanding fra nederlænderne (Vilhelm 3.) og tyskerne (hannoveranske dynasti fra Georg 1. i 1714). En jacobittisk succession skulle desuden medføre en opløsning af den britiske statsunion til fordel for en løs britisk føderation bestående af England, Skotland og Irland, ibid., 318-21.
I den nordirske offentlighed tog man kraftigt afstand fra jacobitternes argumenter:

One revolution got rid of an unworthy Stuart; and we do not want another revolution to turn the Bill of Rights into wrongs, and unsettle the Settlement under which the British Empire has grown to be the largest, wealthiest, and most powerful that ever was in the world. The Stuarts would have reduced England, Scotland, and Ireland to provinces of France; the Prince of Orange made them three great kingdoms. Now they form the United Kingdom, ruled by a Sovereign who lawfully and rightfully occupies the throne. The exiled Royal branches may remain as they are. Parliament ignored them, when it was determined to adhere to the doctrines of the Reformation, secured by the triumphs of the Revolution, out of which sprung "this Protestant kingdom" (*The Belfast News-Letter* 9.6.1892, 4).

Man argumenterede således fra Nordirland og provinsen Ulsters side imod jacobitterne ved at henvise til det vældige britiske imperium, som man i sit historiesyn ikke anså for muligt, såfremt jacobitterne kontrafaktisk havde sejret i slaget ved Boyne i 1690. I denne historieskrivning gik Ulsters regionale identitet, den protestantiske orangisme i form af Orangeordenen (grundlagt i 1795), det moderne konstitutionelle monarki med "Bill of Rights" fra 1689, unionismen og imperialismen op i en højere symbiotisk enhed. Belfast-avisen fastslog, at ikke blot Stuart-dynastiet, men en lang række katolske konge- og fyrstehuse i Europa var blevet forbigået med vedtagelsen af tronfølgeloven i 1701: Savoyen, Frankrig og Spanien, Orléans, Lorraine, Salm, Ursel, Bourbon, Conty, Maine, Modena og det tysk-romerske kejserrige. Endvidere påpegede man, at en jacobittisk succession ville resultere i, at den britiske trone blev overtaget af det tyske Wittelsbach-dynasti med kronprins Rupprecht og dermed bane vejen for en indflydelse fra kontinentet, som jacobitterne historisk havde opponeret imod. Stewart Meade, en fremtrædende jacobit og medlem af the League og Order of the White Rose, blev i 1895 beskyldt for at ville *fetch a foreigner to reign over us from some minor German principality*, Morton: op.cit., 316. Den dynastiske legitimitet, som jacobitterne altid havde advokeret for, var i slutningen af 1800-tallet ikke længere entydigt knyttet til det nationale, da arvefølgen nu med den bayerske prinsesse Maria Theresas død ville overgå til det tyske Wittelsbach-dynasti i Bayern. I 1914, umiddelbart efter udbruddet af 1. verdenskrig, blev såvel Order of the White Rose som Legitimist League opløst som foreninger, da kronprins Rupprecht stod på det tyske kejserriges side i krigen imod Storbritannien.

Theodore Napier modsatte sig kong Edward 7.s (1901-10) regenttitel, da ingen kong Edward nogensinde havde regeret i Skotland. Men hans protest blev ignoreret af det britiske kongehus, Szabo: 'Theodore Napier', 101-02.

Prins Joseph Wenzel af Liechtenstein (1995-), sønnesøn til Liechtensteins fyrst Hans-Adam 2. (1989-) fra Liechtenstein- dynastiet og den ældste søn til arveprins Alois (1968-), der siden 2004 har været Liechtensteins regent, er gennem sin mor, arveprinsesse Sophie (1967-), født hertuginde i Bayern, og morfar, prins Max af Bayern (1937-), hertug i Bayern fra 1968, yngre bror til den barnløse Franz, hertug af Bayern (1933-), den nuværende jacobittiske tronprætendent og siden 1996 overhoved for Wittelsbach-dynastiet, tilknyttet Stuart-dynastiet og dermed med i den jacobittiske tronfølge som 11 gange tipoldebarn af den britiske kong Jacob 1. og ni gange tipoldebarn til prinsesse Henrietta af England. Som født i London er prins Joseph Wenzel den første jacobittiske arving til den britiske trone siden 1688, som er født i Storbritannien. Det forventes dog, at prins Joseph Wenzel, ligesom sine familiemedlemmer, ikke vil gøre krav på tronen, royal.uk. 'Prince James Francis Edward', 'Prince Charles Edward'; Macinnes: 'Jacobitism in Scotland'; Szechi og Sankey: 'Elite Culture'; Zimmerman: *The Jacobite Movement*; Plank: *Rebellion and Savagery*; legislation.gov.uk. 'Royal Marriages Act'; McFerran: 'The Descendants of Queen Mary IV'.

Dronning Victorias næstyngste datter, prinsesse Louise (1848-1939), ægtede den 21. marts 1871 den skotske adelsmand John Campbell. Brylluppet, der stod i St. George's Chapel på Windsor Slot, fik megen opmærksomhed fra den skotske offentlighed. Det skotske dagblad *The Scotsman* bragte dagen efter en artikel, der bød en dynastisk forbindelse med en indfødt brite velkommen. Der havde igennem mange år været en jalousi over, at

the Princesses should all be going to Germany for husbands. With the people, the Royal Marriage Act, so far as it has operated to make alliances with foreign princes the rule, has been largely unpopular, and hence the marriage of the Princess Louise and the Marquis of Lorn, forming as it does an exception to the rule, was anticipated with satisfaction, and celebrated by the country with the heartiest rejoicing (*The Scotsman* 22.3.1871, "Edinburgh", 2).

Intet ægteskab mellem en datter af en engelsk, skotsk og britisk monark og en britisk undersåt havde fået en officiel anerkendelse siden 1515, hvor prinsesse Maria Tudor af England (1496-1533) som fransk enkedronning giftede sig med den engelske adelsmand Charles Brandon (1484-1545), den første hertug af Suffolk fra 1514. Et inklinationsparti med en repræsentant for det britiske aristokrati kunne ifølge dagbladet kun vinde almindelig tilslutning i det britiske samfund. Denne historisk set ret så enestående dynastiske forbindelse med hjemlandet kunne befæste kongehusets stilling, hvorved monarkiet som statsform ville blive væsentligt styrket. Samtidig vakte giftermålet følgelig en særlig glæde i Skotland. Om prinsesse Louise hed det eksempelvis i ovennævnte artikel:

She comes, too, as the wife of a Scotchman, the scion of a great house which is identified with the most important events in Scottish history. And thus she is now one of our national household, ibid. Nationalismen i 1800-tallet begyndte at sætte stadig snævrere grænser for omfanget af de dynastiske forbindelser, som de enkelte fyrstefamilier var i stand til at indgå. Den dynastiske forbindelse mellem det britiske kongehus og det skotske aristokrati havde således også til formål at legitimere det britiske kongehus' nationale position i den britiske union og den britiske statsdannelse. Samme toner lød i dagbladet *The Scotsman* den 27. juli 1889 på bryllupsdagen for prinsesse Louise og hertug Alexander af Fife: *The country as well as her nearest and dearest will rejoice that she goes only to Braemar, or some of the adjoining shires in which her husband has so great a stake, and not to adorn some German Court, great or small* (*The Scotsman* 27.7.1889, "Edinburgh", 6). Giftermålet tegnede således billedet af et britisk kongehus, der var nationalt uafhængigt af den germanske og tyske indflydelse og forbundet med den gælisk-keltiske kultur i Skotland. Jarl Alexander af Fife blev i forbindelse med giftermålet ophøjet af dronning Victoria til hertug af Fife, hvilket ifølge dagbladets artikel vakte tilfredshed blandt hans landsmænd i Skotland, da man ikke derved ændrede det ældgamle territoriale navn for en stolt adelsslægt, der bl.a. havde medvirket til kroningen af kong Robert 1. (1306-29), Robert Bruce, ved den historiske kroningsby Scone i 1306.

Hertug Albert af York forlovede sig i januar 1923 med den skotske lady Elizabeth Bowes-Lyon, datter af den 14. jarl af Strathmore og Kinghorne, Claude Bowes-Lyon (1855-1944, jarl fra 1904). Parret, der fra 1936-52 var Storbritanniens kongepar, lykønskedes af den skotske offentlighed, bl.a. i dagbladet *Daily Record* den 16. januar, hvor man lagde vægt på hertugens populariet, som kun ville blive yderligere forstærket, da han havde valgt *a lady of Scottish birth* (*Daily Record* 16.1.1923, "Duke of York to wed", 1). I forbindelse med brylluppet den 26. april 1923 lød overskriften på forsiden af *Daily Record* den 27. april "Our Scots Princess", 1. Den dynastiske forbindelse mellem en britisk kongesøn og en skotsk adelskvinde var således medvirkende til at fremme den skotske identitetsfølelse og patriotisme, som var placeret inden for rammerne af den britiske statsdannelse. Den 21. august 1930 blev hertugparret forældre for anden gang, til prinsesse Margaret Rose, der kom til verden på moderens fædrene hjem Glamis Slot i Skotland. Dagbladet *Daily Record* bragte dagen efter en artikel om den historiske kongelige fødsel, hvori man spekulerede i muligheden for, at den nyfødte prinsesse ville få tildelt et eller flere skotske navne. *There are various reasons for this assumption – the Scottish nationality of the child's mother, the baby's Scottish birthplace, and the fact that she is the first Royal child to be born in Scotland for a very long period* (*Daily Record* 22.8.1930, "Royal Babies of Scotland", 2). Prinsessen blev døbt

Margaret den 30. oktober til minde om det skotske nationalnavn og en række skotske dronninger. Ifølge artiklen var den nyfødte prinsesse den første prinsesse, der var født i Skotland siden prinsesse Elizabeth (1596-1662, datter af kong Jacob 6. af Skotland (1567-1625) og kong Jacob 1. af England (1603-25) og dronning af Bøhmen fra 1619-20))), der fremhævedes som stammoderen til det nuværende kongehus. Dette er imidlertid ikke korrekt, da prinsesse Elizabeth i 1598 fik en lillesøster, prinsesse Margaret (1598-1600), der ligeledes blev født i Skotland. Man accentuerede dog det forhold, at det nuværende britiske kongehus kognatisk var af skotsk oprindelse.

Den 6. november 1935 giftede kong Georg 5.s næstyngste søn, prins Henry, hertug af Gloucester, sig med lady Alice Montagu Douglas Scott, der var datter af den skotske aristokrat John Montagu Douglas Scott, den syvende hertug af Buccleuch fra 1914. Grevinde Haig, født Dorothy Maud Vivian (1879-1939), enke efter Earl Douglas Haig (1861-1928), tegnede et portræt af bruden i en artikel, der blev bragt i *Daily Record* på bryllupsdagen. Den dynastiske forbindelse med det britiske kongehus var ifølge hende en kilde til stolthed: *Like every other Scotswoman – and it must be remembered that all Scots people are especially proud of the Buccleuch family – I am very happy in the honour which has befallen them*, Countess Haig: ”Lady Alice”, 17. En skotsk adelsslægt var endnu engang blevet dynastisk forbundet med det britiske kongehus, der dermed fremstod som et fyrstehus for hele Storbritannien. I 1934 ægtede kong Georg 5.s yngste søn, prins Georg (1902-42), hertug af Kent fra 1934, prinsesse Marina af Grækenland og Danmark (1906-68). Formælingen stod i London i november måned, og i september rejste prinseparret sammen med kongeparret til Skotland og den britiske kongefamilies sommerresidens, Balmoral Castle, hvor prins Georg optrådte i kilt. Prinsesse Marinas bryllupsring var lavet af guld, der blev udvundet fra en mine i det nordlige Wales, hvilket tilsammen bidrog til billedet af en kongefamilie, der værdsatte skikkene i de keltiske nationer i Storbritannien, som således kunne stå samlet i fejringen af giftermålet, Owens: *The Family Firm*, 66-68.

I lighed med det svenske kongehus benytter man sig af tildeling af hertugdømmer i det britiske kongehus. Fra 1398 tildelte man titlen hertug af Albany i det skotske kongehus, som oftest til en yngre søn af den skotske konge. Efter nedlæggelsen af kongeriget Skotland i 1707 tildelte de hannoveranske konger titlen ”hertug af York og Albany” tre gange, i hhv. 1716, 1760 og 1784. Titlen hertug af Albany blev for første gang siden 1660 tildelt dronning Victorias yngste søn, prins Leopold (1853-84), i 1881. Med denne tildeling markerede det britiske kongehus symbolsk den dynastiske arv fra det skotske kongehus, som udgør en del af det historiske grundlag for det britiske kongehus. Et andet eksempel er prins Henry (1900-74), som i 1928 fik tildelt titlen hertug af Gloucester (England), jarl af Ulster (Irland (Nordirland)) og baron Culloden (Skotland). Den

britiske tronfølger bærer foruden titlen prins af Wales titlerne hertug af Cornwall (England) og Rothesay (Skotland). Prins Edward (7.) af Wales var den første britiske tronfølger siden den britiske personalunions oprettelse i 1603, der officielt bar den traditionelle titel for den skotske tronfølger, hertugen af Rothesay, under ophold i Skotland; en praksis, der er fortsat til i dag. Kong Georg 4. (1820-30) aflagde et besøg i Skotland i 1822, som var det første besøg af en regerende monark i Skotland siden Karl 2., der besøgte landet i forbindelse med sin kroning som skotsk konge i 1651. Under besøget i 1822 var kongen iført den skotske kilt, og siden har de mandlige medlemmer af kongehuset under deres besøg i Skotland ved særlige lejligheder båret den skotske kilt, princeofwales.gov.uk. 'Titles and Heraldry'; Sievers: *The Highland*, 22-25; Prebble: *The King's Jaunt*. Den skotske digter og historiker Sir Walter Scott (1771-1832) havde i 1815 skrevet digtet "The Lord of the Isles", som han dedikerede til prinsregenten George (4.), der i perioden 1811-20 var prinsregent for sin syge far, kong Georg 3. (1760-1820). Digtet omhandlede den politiske situation i Skotland i 1307 og 1314 under den heroiske kong Robert 1., Scott: 'The Lord'. I september 1842 aflagde kong Georg 4.s niece dronning Victoria sit første besøg i Skotland, og i den anledning skrev den skotske digter Andrew Park (1807-63) et hyldestdigt på seks strofer til den britiske monark med titlen "The Queen's Welcome to Scotland", Park: 'Broadside ballad'. Fjerde strofe refererede til både den skotske ridder Wallace (Sir William Wallace (ca. 1270-1305) og Bruce (Robert Bruce; kong Robert 1.), der indtog afgørende positioner i Den Første Skotske Uafhængighedskrig (1296-1328). Dronning Victoria blev dermed gjort til en naturlig del af "tidslens land" ("the land of the Thistle", strofe et) og dets stolte historie, som monarken også var tilknyttet qua Hannover-dynastiets afstamning fra Stuart-dynastiet. I anledning af det kongelige besøg bragte det skotske dagblad *Perthshire Advertiser* den 1. september 1842 et hyldestdigt fra højlandet, dateret St. Andrews den 29. august 1842. Digtet, der bar titlen "A Highland Salute to Queen Victoria", var skrevet på melodien "Roderigh Vich Alpine dhu, ho! ieroe!" og bestod af fem strofer. Den første lød som følger:

Long life to our Queen, who in beauty advances
To thre refuge of freedom – the home of the fair;
Each true Highland bosom with loyalty dances,
From Drummond to Taymouth – from Bertha to Blair.
Heaven bless her bonny face,
Scion of the Stuart race,
Our ancestors' blood for her fathers did flow,
But peace has returned again,
And, in her smiling train,
Victoria, our mountain Queen, ho! ieroe!

Digtet fastslog, at striden om den jacobittiske tronfølge var bilagt, og at den hannoveranske succession var en anerkendt kendsgerning i hele den britiske statsdannelse. Desuden blev det i digtets første strofe pointeret som en forsonende dynastisk omstændighed, at det britiske kongehus nedstammede fra Stuart-dynastiet. Digtet formulerede således en samlet britisk national identitet, inden for hvilken det siddende kongehus under dronning Victoria fungerede som en naturlig bestanddel. Dagbladet bragte samme dag og på samme side et andet digt i anledning af det kongelige besøg, som var skrevet af en minister fra Perthshire og dateret 31. august 1842. Digtet bar titlen "Scotland's Welcome to Queen Victoria" og bestod af ti strofer. Den fjerde lød som følger:

> That princely city, once the seat of kings,
> And worthy still to be a monarch's seat,
> Has seen once more her streets and openings
> Illumed, the presence of her Queen to greet;
> And now a loud and rapturous welcome rings
> From splendid hills and shores around, to meet
> The only Queen our eyes and hearts have known,
> Since beauteous Mary owned and mourned the Scottish throne.

Den gamle hovedstad Edinburgh fik atter kongeligt besøg af en regerende britisk dronning, hvilket ledte tankerne tilbage på den regerende dronning Maria Stuarts (1542-67) tid, hvor Skotland var et uafhængigt monarki. Det skotske dagblad *Fifeshire Journal* bragte den 1. september 1842 et hyldestdigt, der ligeledes betonede dronning Victorias slægtsmæssige forbindelse tilbage til dronning Maria Stuart. Digtet var skrevet af en minister i Church of Scotland og signeret "Warder". Digtet bar titlen "Scotland's invitation to The Queen" og bestod af 19 strofer. Den niende lød som følger:

> Come, beauteous Woman, to the place
> Where Mary Stuart lived,
> That we may see her peerleas grace
> In thy loved looks revived.

Dronning Victoria var seks gange tipoldebarn af den skotske dronning Maria Stuart, og digtet præsenterede derfor dronning Victoria som en ægte skotte qua Hannover-dynastiets genealogiske afstamning. Den dynastiske herkomst tilbage til Stuart-dynastiet formuleredes poetisk i digtets syvende strofe:

> To thee of right this land pertains;
> Sprung from our Scottish line,
> The Stuart blood is in thy veins,

And all we have is thine.

I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med den britiske monark, da man anvendte det arkaiske og uformelle pronomen thy, der betyder dine.

En parallel til forholdet mellem det britiske kongehus og Skotland er det danske rigsfællesskab mellem Danmark, Færøerne og Grønland. Efter 2. verdenskrig har medlemmer af det danske kongehus under deres besøg på Færøerne og i Grønland båret hhv. den færøske og grønlandske nationaldragt og deltaget i forskellige kulturelle arrangementer, fx den færøske kædedans, for dels at vise en særlig respekt over for færingerne og grønlænderne, dels for at markere samhørigheden mellem de to nordatlantiske rigsdele og Danmark. Dronning Victoria købte i 1852 Balmoral Castle i det skotske højland, som siden har været den britiske kongefamilies sommerresidens. Da dronning Elizabeth 2. udåndede på slottet i 2022, var det første gang, at en britisk monark døde i Skotland siden kong Jacob 5. (1513-42) i 1542. Den britiske monark tilbringer hvert år den såkaldte Holyrood Week på Holyrood Palace i Edinburgh, en primær kongelig residens i Skotland siden 1500-tallet, hvor monarken er med til at markere den særlige skotske kultur og historie. Den tilhørende Holyrood Abbey var kroningskirke for to skotske monarker, senest kong Karl 1.s kroning i 1633. Kong Charles 3. (2022-) og hans ældste søn, prins William af Wales (1982-), kan udtale gælisk, hvilket de lejlighedsvis demonstrerer i kongelige taler ved begivenheder med relation til Skotland og Nordirland, Hauge: ’Kongehuset og Færøerne’, 38, 44, 57-58; Larsen: *De dybeste*, 189-231; Bautista: ’Queen Elizabeth II is the first’; balmoralcastle.com. ’About Balmoral’; royal.uk. ’Royal Residences: The Palace of Holyroodhouse’; Benson: *Charles*; Abbott: *The Biography*.

Fra 1705-1948 virkede den såkaldte Sophie Naturalisationslov, vedtaget af det engelske parlament i 1705, der fastslog, at alle ikke-katolske efterkommere af kurfyrstinde Sophie af Hannover automatisk var engelske, fra 1707 britiske statsborgere. Prinsesse Maria Theresa (1849-1919), født prinsesse af Østrig-Este (Modena) og i 1868 gift med prins Ludwig (3.) af Bayern (1913-18), var den første jacobittiske arving til den britiske trone, som var efterkommer af kurfyrstinde Sophie af Hannover. Prinsesse Maria Theresa, der blev Bayerns sidste dronning, var født i Brno i Mähren i kejserriget Østrig, og som efterkommer af kurfyrstinde Sophie af Hannover var hun ved sin fødsel automatisk britisk statsborger, hvis hun ikke havde været katolik. Naturalisationsloven vakte stor opstandelse i Storbritannien i 1947, da den danske dronning Alexandrines yngste preussiske nevø, prins Friedrich af Preussen (1911-66), opnåede britisk naturalisation som efterkommer af kurfyrstinde Sophie af Hannover mod afgivelse af sin titel, parliament.uk. ’Princess Sophia’s’.

Westminster Abbey i London har siden 1066 fungeret som den traditionelle kroningskirke for de engelske og britiske monarker. Siden kroningen juledag 1066 af kong Vilhelm 1. Erobreren (1066-

87) er 40 engelske og britiske monarker blevet kronet i den historiske kirke, senest i 2023. 17 kongelige bryllupper har fundet sted i kirken siden år 1100, det seneste i 2011, da prins William (1982-), hertug af Cambridge, kong Charles 3.s ældste søn, ægtede den britiske borgerlige Catherine Middleton (1982-). Mindst 17 engelske og britiske monarker er bisat i den ikoniske britiske kirke, herunder en skotsk monark, dronning Maria Stuart (1542-67). Kong Georg 2. er den seneste monark, som er blevet bisat i Westminster Abbey, hvorefter St. George's Chapel på Windsor Slot med få undtagelser har fungeret som gravkirke for de britiske monarker, Wilkinson og Knighton: *Crown and Cloister*, 7, 61; Jenkyns: *Westminster Abbey*.

I 1911 blev den middelalderlige investitur af prinsen af Wales genoptaget i sin moderne form på initiativ af den britiske finansminister, David Lloyd George (1863-1945; finansminister fra 1908-15 og premierminister fra 1916-22), som selv var waliser. I 1911 blev prins Edward (8.) af Wales, den ældste søn til kong Georg 5. (1910-36), indsat som prins af Wales på det historiske Caernarfon Castle i Wales, hvor den første engelske prins af Wales, Edward (2), prins af Wales i 1301 og konge 1307-27, blev født i 1284. Til ceremonien, som fandt sted den 13. juli, mindre end en måned efter kroningen af kong Georg 5., udtalte prins Edward ordene "Môr o gân yw Cymru i gyd" ("hele Wales er et havets sang"), som finansministeren havde lært ham at udtale. I samtidens dækning af begivenheden blev det fremhævet, at prins Edward nedstammede fra kong Henrik 7. (1485-1509) som dennes 12 gange tipoldebarn. Prins Edwards tyske valgsprog "Ich Dien" ("Jeg tjener") blev på walisisk til "Eich Dyn" ("Jeres mand"). Med investituren i 1911 brød den liberale regering med tidligere konservative britiske regeringers assimilationspolitik og kulturel uniformitet under engelsk hegemoni i forholdet til Wales og udformede i stedet et projekt med enhed og diversitet i kombination. I 1969 blev den nuværende kong Charles 3. officielt indsat som prins af Wales med pomp og pragt på Caernarfon Castle. Forud for indsættelsen i 1969 var der voldsomme protester mod afholdelsen på Caernarfon Castle fra walisiske nationalister, som fremhævede Englands historiske undertrykkelse af Wales. Inden den officielle indsættelse blev prins Charles i ti uger undervist i walisisk kultur, historie og sprog, og under ceremonien afgav han sine svar på både engelsk og walisisk. Kong Charles 3.s ældste søn, prins William, den nuværende prins af Wales, kan også i et vist omfang tale walisisk, Ellis: *Investiture: Royal Ceremony*; ibid.: 'Reconciling the Celt'; Clear: 'Prince of Wales'.

Det walisiske dagblad *South Wales Daily Post* bragte på selve indsættelsesdagen den 13. juli 1911 en artikel om den historiske indsættelse af den britiske tronfølger med titlen "The Investiture at Carnarvon", hvor man beskrev ceremonien som en symbolsk afspejling af Wales' særlige stilling og position i den britiske statsunion:

The distinction of having a prince to rule over them is one that appeals strongly to Welshmen who are at all conversant with the history of their country. Every Welshman is at heart a fighter, and whenever he thinks of the Prince of Wales it is a subtle reminder to him of the stubborn resistance odered by his ancestors to the invading English in bye-gone centuries. Every Welshman is entitled to boast of the fact that of the three kingdoms in the Union now affiliated to England, Wales is the only one that was never really conquered, and the Investiture of the Prince of Wales is a sign of that fact.

Selve indsættelsesceremonien blev således i artiklen opfattet som en vigtig historisk tradition, der dels var en symbolsk demonstration af Wales' stolte og glorværdige historie, dels af Wales' tilknytning til det britiske kongerige. I anledning af investituren i 1911 skrev den walisiske digter J. Cadwalladr sangen "Hail to our Prince", som endog blev officielt accepteret af kongen, Cadwalladr: 'Hail to', 3. Musikken blev skrevet af den walisiske komponist David Vaughan Thomas (1873-1934) fra Swansea. Sangen blev bragt i det walisiske dagblad *The Welshman* den 14. juli 1911. Sangen bestod af fire vers og lød som følger:

Hail to our Prince!
To Edward Prince of Wales!
Loud let Cambria's welcome ring,
O'er her mountains echoing,
From the Towy to the Dee,
From the Severn to the sea
Send the song o'er hills and vales,
Welcome to the Prince of Wales!

Chorus:
Welcome to the land of glory,
Land of song, and land of story,
To the country of the free,
To thy castle by the sea;
Cambria's Dragon guardeth thee
In old Carnarvon.

Hail to our Prince!
To Edward Prince of Wales!
Ancient Britons bend the knee,
Bards of Gwalia sing to thee,
Druids round thy princely throne
Will to the allegiance own,
Send the song o'er hills and vales,
Welcome to the Prince of Wales!

Hail to our Prince!
To Edward Prince of Wales!
In thy dim ancestral hall
Thou wilt hear the clarion call,
Cymric chieftains of the past
Greeting thee on mystic blast,
Send the song o'er hills and vales,
Welcome to the Prince of Wales!

Hail to our Prince!
To Edward Prince of Wales!
We of Sainted David's race,
Consecrate thee in this place,
Lifting high the Hirlas Horn,
Pledging princes yet unborn
Minstrels sing our coming King.
O'er the world thy music fling.

Sangen indeholdt en lang række symbolske og historiske referencer, der var affilieret med Wales: Cambria er det latinske navn for Wales ("Cymric" refererer til det walisiske folk, kultur og sprog), dragen er det ældste walisiske nationalsymbol med rødder tilbage til 800-tallet, druiderne i oldtidens Wales var keltiske præster, filosoffer og dommere, Sankt David (ca. 500- ca. 589) var Wales' skytshelgen, og Hirlas Horn er et berømt og symbolsk drikkehorn i walisisk kultur. Samlet set repræsenterer sangen med sine talrige henvisninger til den walisiske nationale historie og kultur en national legitimering af det britiske kongehus i Wales, personificeret ved den nye prins Edward (8.) af Wales. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Cadwalladr dus med den nye prins og kommende monark i form af de arkaiske pronomener thou, thee og thy (du, dig og dine).

Den walisiske akademiker, politiker og poet Lewis Morris (1833-1907) skrev et hyldestdigt til dronning Victoria i anledning af monarkens 50-års regeringsjubilæum i 1887 med titlen "A Song of Empire". En del af digtet lød som følger (Plunkett: 'Of death and dominion', 84-85):

First Lady of our English race,
In Royal dignity and grace
Higher than all in old ancestral blood,
But higher still in love of good,
And care for ordered Freedom, grown
To a wide tree where'er
In either hemisphere,
Its vital seeds are blown;
See what a glorious throng they come,
Turned to their ancient home,
The children of our England! See

What vigorous company
Thou sendest, Greater England of the Southern Sea!
Thy stately cities, sown with domes and spires,
Chase the illumined light with festal fires
In honour of their Queen, whose happy reign
Began when, ’mid their central roar,
The naked savage trod the pathless plain.

I tråd med tidens raceteorier betegner waliseren Morris i sit jubilæumsdigt alle britiske statsborgere som tilhørende den engelske race, ledet af dronning Victoria, der qua sin oldgamle slægt er matriarken for imperiets mange forskellige folkeslag og racer.

Yet everywhere are found
The English laws, the English accents fair,
’Mid burning North or cooler Southern air.
A world within themselves, and with them blent
Island with continent.

Den britiske regent er endvidere som en moderne konstitutionel monark garanten for frihed til alle britiske undersåtter i verden, da frihed er indbygget genetisk i den engelske nationalkarakter. Opbygningen af det britiske imperium var således også med til at skabe en samlet britisk national identitet.

Kong Edward 8., den senere hertug af Windsor, som kortvarigt var konge i 1936, inden han abdicerede i december som følge af sit ønske om at gifte sig med den to gange fraskilte amerikaner Wallis Simpson (1896-1986), blev ved sin dåb i 1894 givet navnene Edward Albert Christian George Andrew Patrick David. De sidste fire navne refererede til skytshelgenerne for hhv. England, Skotland, Irland og Wales. Prins Edward (8.) og hans niece prinsesse Margaret (1930-2002) er således eksempler på, at det britiske kongehus i kraft af sin navngivning anerkendte den historiske og dynastiske arv fra de fyrstestater, som tilsammen udgør grundlaget for den britiske statsdannelse.

Traditionen foreskriver, at medlemmer af kongehuset får tildelt titler, som refererer til de fire lande, som konstituerer Storbritannien, England, Wales, Skotland og Irland. Dronning Victorias næstyngste søn, prins Arthur (1850-42), fik i 1874 tildelt den irske adelstitel hertug af Connaught (Irland) og Strathearn (Skotland). Prinsens yngste datter, prinsesse Patricia (1886-1974), kom til verden den 17. marts på St. Patrick’s Day, den irske nationaldag og helgendagen for den irske skytshelgen St. Patrick (ca. 386-465/493). Prinsessen fik derfor i dåben navnet Patricia som sit andet navn og kaldenavn. Prinsessens bror, prins Arthur af Connaught (1883-1938), den tredje generalguvernør i Sydafrika (1920-24), havde navnet Patrick som sit tredje navn, og prinsessens far, prins Arthur, bar ligeledes navnet Patrick som sit tredje navn. Dronning Victorias (1837-1901)

tredje søn, prins Arthur (1850-1942), hertug af Connaught og Strathearn fra 1874 og den tiende generalguvernør i Canada fra 1911-16, ægtede i 1879 den preussiske prinsesse Luise Margarete (1860-1917), som udover den gængse konvertering (fra den lutherske tro til den anglikanske kirke) tillige ændrede sit navn til det engelske Louise Margaret i forbindelse med sit giftermål. Dronning Victorias yngste søn, prins Leopold (1853-84), hertug af Albany, giftede sig i 1882 med den tyske prinsesse Helene af Waldeck-Pyrmont (1861-1922), der udover den gængse konvertering (fra den lutherske tro til den anglikanske kirke) også ændrede sit navn til det engelske Helen i forbindelse med sit giftermål, Ziegler: *King Edward VIII*, 5; dukeofconnaught.yolasite.com. 'The Duke of Connaught'.

Prins Arthur besøgte den nordirske by Belfast på sin 19-års fødselsdag den 1. maj 1869. I anledning af det kongelige besøg skrev den irske digter James Orr et hyldestdigt med den irske titel "Cead-Mille-Failthe, to H.R.H. Prince Arthur" ("Hundrede tusinde velkomster"), Orr: 'Cead-Mille-Failthe', 4. Digtet, som bestod af otte strofer, blev bragt i avisen *The Belfast Weekly News* den 1. maj 1869. Digtet beskrev i højstemte toner naturen på den grønne ø. Digtets første, sjette og ottende strofe lød som følger:

Noble prince, we hail thy coming
To this Emerald Isle of oura,
Where Flora, with her penc'ling sunbeams
Paints the fairest fragrant flowers.

View with care our Northern Province,
And its cultur'd hills and plains,
Learn the secret of its greatness
From the music of its streams.

See its halls and public buildings,
Mark a tower above the rest,
This is Ulster's noble tribute
To one that's now amongst the blest.

Irlands frodige, grønne landskab indgik som et naturligt element i smaragdøens velkomst til den britiske prins. Samtidig udtrykte velkomstdigtet det nordlige Irlands og provinsen Ulsters traditionelle loyalitet over for det britiske kongehus. Orr var dus med monarkens tredje søn i sit digt, hvorved den kongelige prins gøres til en fortrolig figur for det irske folk. Prinsen aflagde under sit ophold i Belfast den kongelige botaniske have et besøg, hvilket afstedkom et velkomstdigt af bysbarnet William McComb (1793-1873), McComb: 'Welcome to H.R.H.'. Digtet, der blev bragt i den irske avis *The Belfast News-Letter* den 5. maj 1869, bar titlen "Welcome to H.R.H. Prince

Arthur Patrick to Belfast". Digtet bestod af tre strofer og lød som følger:

The harp! Old Erin's harp alone
Is fit for Royal ear:
Its melody awakes the soul,
And drives away the tear.
The first of May, O happy day!
This natal day we hail!
Welcome, Prince Arthur, to Belfast,
The joy of Innisfail.

Awake, awake, O island harp!
Send forth the voice of song –
Now plaintive as the cooing dove,
And now in wild notes strong.
Bard! strike the chords and raise the song,
And hail Prince Arthur near!
Raise up the loud huzza, and shout
Our Queen and Arthur dear!

God bless the Queen! Long may she live
Our glory and our fame!
O, was it not right good in her
To give thee Patrick's name?
It showed she loved Old Ireland –
St. Patrick loved it, too:
A Queen and Saint to love us both -
Joy, joy, and whillaloo!

Harpen er et irsk nationalsymbol, som er repræsenteret i det britiske kongevåben. Digtets tredje strofer hylder dronning Victoria for at have givet sin tredje søn navnet Patrick, hvorved monarken og dermed hele det britiske kongehus ifølge McComb havde forsonet sig med det gamle Irland og arven fra den irske nationalhelgen St. Patrick. Dronningen havde i kølvandet på den britiske regerings håndtering af den irske kartoffelpest i anden halvdel af 1840'erne fået det lidet flatterende tilnavn "Hungerdronningen". Med prins Arthur kunne et nyt blad i historien om det anglo-irske forhold vendes. McComb var ligeledes i sit digt dus med prins Arthur, der hermed gøres til en nærværende person for den irske befolkning.

I juli 1903 besøgte det britiske kongepar, kong Edward 7. og dronning Alexandra, sammen med prins Arthur, hertugen af Connaught, Irland. I Belfast afsløredes en statue af dronning Victoria, og under besøget i Dublin modtog kongeparret en borgeradresse fra en række af de mest fremtrædende borgere i den irske by. Adressen blev oplæst af Sir James Murphy (1843-1922, fra 1903 baron af Altadore), og den indeholdt følgende anmodning:

We venture to assure you that it would be a great gratification to your Majesties' subjects in Ireland if a permanent Royal residence should be established in our country, and if some members of the Royal Family should see fit to make their home amongst us for some part of every year (*The Dublin Daily Express* 23.7.1903, "The Citizens' Address", 5).

I år 1900 var prins Arthur, hertugen af Connaught, blevet udnævnt til øverstbefalende for de britiske tropper i Irland. Han beholdt denne stilling til 1904. En fast kongelig residens i Irland ville ifølge Dublins borgerskab på sigt betyde en højere grad af loyalitetsfølelse blandt den irske befolkning over for det britiske styre og det britiske monarki. Men en sådan kongelig residens, der skulle tilfredsstille den irske nationalisme, blev imidlertid aldrig realiseret. I dagene 8.-12. juli 1911 besøgte kong Georg 5. og dronning Mary Irland og byerne Kingstown (nu Dún Laoghaire), Dublin, Leopardstown og Maynooth som et led i deres officielle kroningsrejse rundt i det britiske kongerige. I anledning af det kongelige besøg bragte dagbladet *Dublin Daily Express* den 8. juli 1911 et digt på forsiden med titlen "Welcome-1911", forfattet af digteren Alfred Smythe, Smythe: 'Welcome-1911', 1. Digtet bestod af fire strofer og lød som følger:

"Long live King George, God bless his Queen"
Is Ireland's wish and pray'r;
And where the shamrock grows so green,
Good luck attend them there.

Oh, King and Queen, to Irish soil
A Royal welcome both;
Oft' may you seek our Emerald Isle –
With Erin plight your troth.

The Union Jack, the Harp and Crown –
They flutter side by side;
A joyous note through Dublin's town
Shall greet you far and wide.

"Caed Mille Failthe" is the cry
From loyal hearts and true –
A Nation's love as you go by
This day will welcome you.

Smythe understregede med sit velkomst- og hyldestdigt til det britiske kongepar den dybe loyalitetsfølelse, som irerne nærede over for Storbritannien og det britiske kongehus. Digtet beskrev en samlet britisk nation, hvor det britiske flag, Union Jack, og den britiske krone stod side om side med den irske harpe. Samtidig udtrykte digtets sidste strofe Irlands nationale og kulturelle

partikularitet i forhold til resten af det britiske kongerige i form af en gengivelse af den traditionelle gæliske velkomsthilsen ”Caed Mille Failthe”, der kan oversættes til ”hundrede tusinde velkomster”. Den 22. juni 1921 besøgte kong Georg 5. og dronning Mary den nordirske by Belfast for at deltage i den officielle åbning af det nyligt etablerede parlament for Nordirland i forbindelse med Irlands deling, som dermed fik en kongelig legitimitet. I forbindelse med kongeparrets besøg bragte avisen *Belfast Telegraph* den 22. juni 1921 en leder med titlen ”God save the king”, 4. Den ledende artikel fremhævede kongens indsats i den nyligt afsluttede verdenskrig og monarkens betydning for det britiske imperium: *The King is the keystone on which the Empire rests. Remove the Monarchy and the Empire is gone*. Imperiet kunne ifølge lederen kun holdes af en konstitutionel monark, der modsat en folkevalgt præsident kunne være et partipolitisk upartisk statsoverhoved og dermed et samlende nationalt symbol. Lederen afsluttedes med en gengivelse af Hicksons hymne:

O Lord, our monarch bless
With strength and righteousness,
Long may he reign.
His heart inspire and move
With wisdom from above,
And in a nation’s love
His Throne maintain.

May just and righteous laws
Uphold the public cause,
And bless our isle.
Home of the brave and free,
Thou land of liberty,
We pray that still on thee
Kind Heaven may smile.

William Edward Hickson (1803-70) var en engelsk forfatter fra Victoriatiden, og ved at bringe et af hans digte blev det fra den nordirske offentlighed accentueret, at man fortsat følte sig dybt forbundet med Storbritannien, det britiske imperium og den britiske krone. Den britisknationale patriotisme i Nordirland blev ligeledes cementeret i 1973 ved en folkeafstemning i Nordirland, hvor et stort flertal stemte for Nordirlands forbliven i det britiske kongerige, frem for en indlemmelse i republikken Irland.

Kong Edward 8.s abdikation rystede det britiske monarki i sin grundvold. Ifølge Westminster-statutten fra 1931, hvor Dominions i det britiske Commonwealth officielt blev selvstændige stater, krævede enhver ændring i arvefølgen til tronen eller den kongelige titulatur samtykke fra såvel parlamenterne i Dominions-landene som i Storbritannien. Regeringerne i Storbritannien og Dominions-landene (bl.a. Australien, Canada og Sydafrika) modsatte sig kongens ægteskabsplaner,

og kongens forslag om et morganatisk ægteskab, hvor Simpson ikke ville blive dronning, og hvor parrets eventuelle børn ikke ville indgå i arvefølgen, blev pure afvist. Begrebet morganatiske ægteskaber har aldrig eksisteret i Storbritannien. Desuden ville ægteskabet have været i konflikt med kongens funktion som overhoved for Church of England, der ikke anerkendte, at fraskilte giftede sig igen, hvis den tidligere ægtefælle stadig levede. Edward 8. vidste, at regeringen ville træde tilbage, såfremt han ægtede Wallis Simpson, hvilket ville resultere i et nyvalg, hvorved hans position som en politisk neutral konstitutionel monark ville blive undermineret. Kongen valgte at abdicere efter under ét års regeringstid. Den abdicerede monark fik tildelt titlen hertug af Windsor. Han døde i 1972. Han blev efterfulgt på tronen af sin yngre bror prins Albert, hertugen af York, som antog regenttitlen kong Georg 6. (1936-52) for at understrege kontinuiteten i kongehuset, Williams: *The People's King*; Lalor: *Royalty*, 7.

Den britiske kong William 4. (1830-37) valgte regenttitlen kong William 4., hvilket vidner om, at England dynastisk havde en fortrinsret i den britiske union i forhold til Skotland. William 4. var den første konge af Storbritannien med navnet William, men inden deres nedlæggelse som statsdannelser i 1707 havde England haft tre konger med navnet William, senest Vilhelm 3. (1689-1702), og Skotland havde haft to konger med navnet Vilhelm. Man valgte derfor at lade den engelske kongerække bestemme regenttitlen for kong William 4. Da kong Edward 7. (1901-10) besteg tronen i 1901, valgte han regenttitlen kong Edward 7. Dette valg vakte vrede i Skotland, hvor selv Church of Scotland nægtede at anvende denne regenttitel med henvisning til, at de tidligere konger med navnet Edward, Edward 1. (1272-1307), Edward 2. (1307-27), Edward 3. (1327-77) (Plantagenet-dynastiet), Edward 4. (1461-70, 1471-83), Edward 5. (1483) (York-linjen) og Edward 6. (1547-53) (Tudor-dynastiet), alle havde været engelske konger, som var blevet ekskluderet fra Skotland med militær magt. Ud fra samme logik bar den britiske monark dronning Elizabeth 2. (1952-2022) regenttitlen Elizabeth 2., hvilket irriterede mange i Skotland, da hun var den første regerende dronning med navnet Elizabeth i Skotland. Efter kroningen i 1953 gjorde man en indrømmelse til de skotske nationalister, da dronningens kongelige monogram ikke skulle gengives på de offentlige postkasser i Skotland, som kun viser den skotske krone, Mitchell: 'Scotland: Cultural Base', 113.

Da England måtte afgive hertugdømmet Normandiet i 1204, bekræftet i en fredstrakat i 1259, blev kanaløerne Guernsey og Jersey undtaget. De to kanaløer hører sammen med Isle of Man til de tre britiske kronbesiddelser, som tilhører den britiske krone, men de er ikke en del af Storbritannien. Der eksisterer således en form for personalunion mellem Storbritannien og de tre britiske kronbesiddelser, men ikke formelt, da de tre besiddelser ikke er officielt og internationalt

anerkendte som selvstændige stater. Forholdet mellem Storbritannien og de tre britiske kronbesiddelser kan bedst beskrives som en føderativ relation: Storbritannien varetager via den britiske krone øernes udenlandske relationer og forsvar, samtidig med at øerne er uafhængige af Storbritannien, om end det britiske parlament har ret til at lovgive for øerne. På kanaløerne tituleres den britiske monark endnu den dag i dag som ”hertug af Normandiet”, uafhængigt af den til enhver tid siddende monarks køn, web.archive.org. ’Crown Dependencies’.

I 1840 ægtede dronning Victoria (1837-1901) den tyske prins Albert af Sachsen-Coburg-Gotha (1819-61), som var brorsøn til den belgiske kong Leopold 1. (1831-65), der var morbror til dronning Victoria. Fra 1816-17 var prins Leopold af Sachsen-Coburg-Saalfeld, den senere belgiske kong Leopold 1., gift med den britiske kong Georg 4.s (1820-30) datter, prinsesse Charlotte af Wales (1796-1817), der døde i barselseng efter at have født en dødfødt søn. Forud for ægteskabet var prins Leopold i 1815 blevet britisk statsborger. Udsigten til at blive britisk prinsgemal glippede med dette dødsfald; en stilling, der i stedet gik til hans nevø. I anledning af det kongelige giftermål skrev den engelske digter Elizabeth Barrett Browning (1806-61) et digt til det nye britiske regentpar med titlen ”Crowned and Wedded”, Browning: ’Crowned and Wedded’. Digtets første to strofer beskrev kroningen i 1838, mens den tredje og næstsidste strofe skildrede brylluppet i 1840.

But now before her people’s face she bendeth her’s anew,
And calls them, while she vows, to be her witness thereunto.
She vowed to rule, and, in that oath, her childhood put away.
She doth maintain her womanhood, in vowing love to-day.
O, lovely lady! – let her vow! – such lips become such vows,
And fairer goeth bridal wreath than crown with vernal brows.
O, lovely lady! – let her vow! – yea, let her vow to love! –
And though she be no less a queen – with purples hung above,
The pageant of a court behind, the royal kin around,
And woven gold to catch her looks turned maidenly to ground,
Yet may the bride-veil hide from her a little of that state,
While loving hopes, for retinues, about her sweetness wait.
SHE vows to love who vowed to rule – (the chosen at her side)
Let none say, God preserve the queen! – but rather, Bless the bride!
None blow the trump, none bend the knee, none violate the dream
Wherein no monarch but a wife she to herself may seem.
Or if ye sat, Preserve the queen! – oh, breathe it inward low –
She is a *woman*, and *beloved!* – and ’tis enough but so.
Count it enough, thou noble prince who tak’st her by the hand,
And claimest for thy lady-love our lady of the land!
And since, Prince Albert, men have called thy spirit high and rare,
And true to truth and brave for truth, as some at Augsburg were, -
We charge thee by thy lofty thoughts, and by thy poet-mind
Which not by glory and degree takes measure of mankind,

Esteem that wedded hand less dear for scepter than for ring,
And hold her uncrowned womanhood to be the royal thing.

I forbindelse med ægteskabet i 1840 blev prins Albert naturaliseret som britisk statsborger, men den lutherske prins konverterede ikke til den anglikanske kirke. Browning refererer i sin beskrivelse af prins Albert til den sydtyske by Augsburg, hvor man fra protestantisk side i 1530 under rigsdagen formulerede Den augsburgske Bekendelse, som er lutheranismens centrale bekendelsesskrift. Og i 1555 blev der imellem katolikker og lutheranere indgået en religionsfred i Augsburg, der etablerede religionsfrihed i de tyske stater, som opdeltes i katolske og lutherske fyrstestater efter princippet *Cuius regio, eius religio* (den, der hersker, bestemmer religionen, dvs. at monarkens religiøse tilhørsforhold bestemte religionen i fyrstestaten). Brownings understregning af prins Alberts protestantiske baggrund og opvækst skal formentlig ses i lyset af den britiske tronfølgelov af 1701 og den britisk-nationale identitet, der var anti-fransk, anti-europæisk og anti-katolsk. Der var således i høj grad tale om, at den tyske prins Alberts protestantiske religion udgjorde et væsentligt kvalifikationskriterium i forhold til et giftermål med den britiske monark. Prins Alberts lutherske ophav i den ernestinske linje inden for Wettin-dynastiet gødede grunden for prinsens integrering i det britiske samfund. Browning anvender i sit digt de arkaiske og uformelle pronomener thou, thee og thy (du, dig, dine) om prins Albert, hvilket er i tråd med den germanske tradition for fyrstedigte, hvor forfatteren er dus med monarken. Prins Albert fik tildelt titlen prinsgemal i 1857. Prins Albert lærte at tale engelsk, men han talte fortrinsvis tysk med sin gemalinde, der endog ved det tysksprogede britiske hof som ung skulle afhjælpes sin tyske accent, når hun talte engelsk. Den forrige regerende dronning var dronning Anne (1665-1714, regerende dronning af England, Skotland og Irland fra 1702-07 og fra 1707 Storbritannien og Irland til sin død), som i 1683 ægtede den dansk-norske prins Jørgen (1653-1708), den yngste søn til kong Frederik 3. (1648-70). I 1689 blev prinsen naturaliseret som engelsk statsborger og fik tildelt titlen hertug af Cumberland, jarl af Kendal og baron Wokingham. Fra 1683 og indtil sin tronbestigelse i 1702 bar Anne sin gemals titel som prinsesse af Danmark. Prins Jørgen blev britisk prinsgemal under navnet Georg, hertugen af Cumberland (jarl af Kendal og baron Wokingham), fra 1702. Prins Georg konverterede imidlertid ikke fra sin lutherske tro til den anglikanske Church of England, som hans gemalinde var overhoved for. På trods af dronning Annes 17 graviditeter efterlod parret sig ikke nogen levedygtige børn, hvorfor det oldenborgske kongehus ikke fik mulighed for at videreføre den britiske kongeslægt. Prins William, hertug af Gloucester og efter sin far prins af Danmark og Norge (1689-1700), var det eneste af børnene, som blev mere end halvandet år. Den næste regerende dronning er dronning Elizabeth 2., som den 10. september 2015 med en regeringstid på 63 år og 217 dage blev den længst

regerende britiske monark nogensinde, da hun overgik sin tipoldemor dronning Victorias hidtidige rekord på 63 år og 216 dage. Dronningen ægtede som britisk tronfølger, prinsesse Elizabeth (2.), født i 1926, død i 2022, i 1947 prins Philip (1921-2021), søn af den græske kong Georg 1.s næstyngste søn, prins Andreas (1882-1944). Prins Philip var født på den græske kongefamilies sommerresidens Mon Repos på Korfu, der sammen med de øvrige Ioniske Øer var et britisk protektorat i perioden 1815-64. Philip blev ved ægteskabets indgåelse hertug af Edinburgh (Skotland), jarl af Merioneth (Wales) og baron Greenwich (England), og han frasagde sig sin arveret til den græske og danske trone. Prins Philip var i 1947 efter den danske kong Christian 10.s (1912-47) og den græske kong Georg 2.s (1922-24, 1935-47) død, begge i april måned, nummer tre i den græske arvefølge og nummer 14 i den danske arvefølge. Prins Philips familie måtte flygte ud af Grækenland i 1922, da kong Konstantin 1. (1913-17, 1920-22) for anden gang blev tvunget til at abdicere efter det græske nederlag i Den Græsk-Tyrkiske Krig (1919-22), hvor prins Philips far, prins Andreas (1882-1944), deltog i krigen sammen med sin bror kong Konstantin 1. Den eksilerede Philip blev uddannet i den britiske flåde og deltog i 2. verdenskrig på britisk side. Elizabeth og Philip mødtes første gang i 1939, og de opretholdt kontakten under krigen via brevveksling. Hans fire ældre søstre, Margarita (1905-81), Theodora (1906-69), Cecilie (1911-37) og Sophie (1914-2001), giftede sig alle ind i tyske fyrstehuse i hhv. Hohenlohe-Langenburg, Baden (Zähringen), Hessen (Darmstadt), Hessen-Kassel og Hannover. Cecilie og hendes gemal tilsluttede sig nazistpartiet, og Sophies første gemal, prins Christoph af Hessen-Kassel (1901-43), faldt i 2. verdenskrig på tysk side. Prinsesse Margaritas gemal, prins Gottfried af Hohenlohe-Langenburg (1897-1960), tjente på Østfronten, og han blev afskediget fra værnemagten efter det mislykkede 20. juli-attentat i 1944 mod Adolf Hitler. Prinsesse Theodoras gemal, markgreve Berthold af Baden (1906-63), blev såret og invalideret i 1940 under det tyske felttog i Frankrig. Markgreve Berthold, der var søn af den sidste rigskansler i kejserriget Tyskland i 1918 og den titulære storhertug af Baden fra 1928-29, markgreve Maximilian (1867-1929), var den eneste af svogrene, som ikke var medlem af nazistpartiet. Ingen af søstrene og svogrene til prins Philip var selvsagt velkomne til brylluppet. Søstrene følte sig tilsidesat, ikke mindst fordi deres kusiner dronningemoderen Helene af Rumænien (1896-1982) og hertuginde Irene af Aosta (1904-74) var inviteret, skønt de repræsenterede to af Aksemagterne i 2. verdenskrig. Et år efter prinsesse Irenes giftermål invaderede Italien Grækenland i 1940 i Den Græsk-Italienske Krig (1940-41), som endte med, at Grækenland fordrev de italienske styrker tilbage til Albanien. Hendes gemal, prins Aimone af Savoyen (1900-48), hertug af Aosta fra 1942-48, tjente i den italienske krigsflåde. Prinsesse Sophie af Grækenland og Danmark, enke efter den faldne prins Christoph af Hessen-Kassel (1901- 43),

indgik i 1946 et usædvanligt kontroversielt giftermål med den tyske prins Georg Wilhelm af Hannover (1915-2006), søn af Hannover-dynastiets overhoved, hertug Ernst August af Braunschweig (1887-1953, hertug fra 1913-18 og Hannover-dynastiets overhoved 1923-53). Den såkaldte Lov om Kongelige Ægteskaber fra 1772 stipulerede, at enhver efterkommer af den britiske kong Georg 2., med undtagelse af efterkommere af prinsesser, der havde giftet sig ind i udenlandske fyrstefamilier, skulle søge tilladelse hos den britiske monark ved indgåelse af et ægteskab. Kong Georg 6. (1936-52) gav ikke sin tilladelse til giftermålet i 1946 på et tidspunkt med en netop overstået verdenskrig, og hvor prins Georg Wilhelm som tysk statsborger havde været tjenestegørende i den tyske hær. Ligesom sine to brødre blev han dog i løbet af 2. verdenskrig afskediget fra værnemagten, da Adolf Hitler (1889-1945) i almindelighed ikke nærede stor tiltro til medlemmer af de afsatte tyske dynastier og i særdeleshed dem, der var nært beslægtet med det tyske kejserhus. Det er det eneste kendte tilfælde, hvor en britisk monark reelt har nægtet at sanktionere et ægteskab. Loven blev i 2015 indskrænket til kun at gælde de første seks i den britiske arvefølge. Året efter det højst omdiskuterede ægteskab giftede prinsesse Sophies bror, den græsk-danske prins Philip, sig med Georg 6.s ældste datter, den britiske tronfølger Elizabeth (2.). Prins Philip kunne på grund af udlændigheden ikke tale det græske sprog, men kun forstå en smule græsk. I prinsens familie blev der talt tysk, fransk, engelsk og græsk, men han identificerede sig selv som dansker. Prinsesse Elizabeths forlovelse blev offentliggjort den 9. juli 1947, og dagen efter bragte det kommunistiske dagblad *Daily Worker* på forsiden en leder om den kongelige forlovelse med titlen ”On Circuses & Bread”. Den ledende artikel udtrykte bl.a. en stærk politisk skepsis over for den dynastiske baggrund, som den britiske tronfølgers forlovede kom med i efterkrigstidens Europa som *a German princeling by origin*. Det er dog vanskeligt at beskrive Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg-dynastiets herkomst som værende tysk. Dynastiet var snarere et dansk-tysk fyrstehus med rødder i den dansk-tyske helstat og dens dansk-tyske blandingskultur, og dynastiet havde først besteget den græske trone (1863), senere samme år den danske trone og i 1905 den norske trone. Dagbladet hentydede formentlig også til prinsens mødrene familie, den tysk-britiske fyrsteslægt Battenberg, der i 1917 havde anglificeret sit slægtsnavn til Mountbatten, som prins Philip antog i februar 1947, og til den nærmeste familie, hvor alle hans fire ældre søstre havde giftet sig ind i tyske fyrstedynastier: Hohenlohe-Langenburg, Hessen-Darmstadt og Zähringen (1931) og Hessen-Kassel (1930) og Hannover (1946). *Daily Worker* konkluderede dermed, at ægteskabet var højst problematisk for det britiske kongehus.

The question may be asked why have the advisers to the Throne countenanced such a marriage?

Certainly, in modern Europe there is marked shortage of marriageable scions of royal families. But why pick on the Glucksburgs? Their political record is unsavoury and their name is associated today with the violent suppression of Greek democracy.

Det kommunistiske dagblad hentydede til den igangværende græske borgerkrig, der i sin sidste fase fra 1946-49 udkæmpedes mellem den græske regering og den kommunistiske partisanhær. Flertallet for monarkiet ved folkeafstemningen i Grækenland den 1. september 1946 kunne udlægges som en frygt for kommunisterne snarere end en helhjertet tiltro til den monarkiske statsform, da monarkiet blev anvendt som et anti-kommunistisk bolværk. Storbritannien var engageret i det interne græske opgør på antikommunisternes side og indsatte store troppestyrker i Athen for at forhindre, at Grækenland skulle blive en kommunistisk satellitstat. Briterne måtte dog til sidst nødtvungent overgive opgaven til USA, som med sin Trumandoktrin fra marts 1947 til støtte for Grækenland og Tyrkiet officielt markerede begyndelsen på den kolde krig i Europa. *Daily Worker* refererede i lederen til, at der på forlovelsesdagen den 9. juli var blevet arresteret over 3.000 mennesker i Athen, herunder ledere af det kommunistiske parti, fagforeninger og den kommunistiske del af modstandsbevægelsen fra den tyske besættelsestid (1941-44). Uagtet at der var en mangel på giftefærdige kandidater fra de europæiske konge- og fyrstehuse, kunne dette forhold ifølge det britiske organ ikke berettige, at det britiske kongehus med den kommende dynastiske forbindelse blev associeret med udemokratiske kræfter i form af det græske kongehus. Der blev i øvrigt i lederen sat et implicit lighedstegn mellem det græske kongehus og Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg-dynastiet som helhed, og dermed underkendtes glücksborgernes historisk set demokratisk forbilledlige position i Danmark og Norge. På selve bryllupsdagen, den 20. november 1947, trykte dagbladet *Daily Mail* på forsiden en leder med titlen ”Time for rejoicing”, i hvilken man lykønskede brudeparret og Storbritanniens fremtidige regentpar. I artiklen gav man bl.a. brudgommen følgende karakteristik: *He is British by education, training, and career. He has fought with the Navy, and so continues the Royal Family's long connection with the sea*. Tronfølgeren prinsesse Elizabeth havde med andre ord ifølge avisen valgt en mand, der var fortrolig med det britiske samfunds traditioner. Denne nationale legitimering af den nyudnævnte hertug af Edinburgh fulgte en komparation med prins Albert, dronning Victorias gemal. Om prins Albert skrev *Daily Mail*: *Albert overcame early humiliations and lived to render invaluable services to his adopted country. Philip, more fortunate, is already wholeheartedly accepted*. Prins Philip havde kæmpet på den rigtige side i den nyligt overståede 2. verdenskrig (1939-45), på britisk-allieret side mod Aksemagterne Tyskland, Italien og Japan, og dermed var han ifølge den konservative britiske avis

bredt accepteret i den britiske offentlighed i 1947 ved sit giftermål med den britiske tronfølger.

Ved giftermålet blev den græsk-danske prins Philip britisk statsborger, konverterede til den anglikanske statskirke og antog navnet Mountbatten, da han på sin mødrene side tilhørte den tysk-britiske fyrsteslægt Battenberg. Battenberg-slægten var en morganatisk sidelinje fra midten af 1800-tallet til det regerende hus (Hessen-Darmstadt) i storhertugdømmet Hessen (1806-1918). Som ovenfor nævnt sad slægten på den bulgarske trone fra 1879-86 og giftede sig ind i det britiske (1885), spanske (1906), græske (1903) og svenske (1923) kongehus. Under indtryk af skiftet til slægtsnavnet Windsor anglificerede Battenberg-slægten i 1917 deres navn til Mountbatten samtidig med, at de frasagde sig deres tyske fyrstetitler. Prins Louis af Battenberg (1854-1921), prins Philips morfar, fødtes i Habsburgmonarkiet (Østrig), voksede op i Italien og Tyskland og blev britisk admiral. I 1884 giftede han sig med dronning Victorias datterdatter Victoria af Hessen (1863-1950). Prins Louis fik en britisk adelstitel (Marquis af Milford Haven), hvorved hans efterkommere naturaliseredes (dvs. godkendtes) som britisk adel under navnet Mountbatten. De eneste medlemmer af Battenberg-slægten, som fortsatte med deres tyske navn og fyrstetitler, var prins Franz Joseph (1861-1924) og hans gemalinde siden 1897, prinsesse Anna af Montenegro (1874-1971). Prins Franz Joseph tilsluttede sig den bulgarske hær efter storebroren prins Alexanders valg til bulgarsk fyrste (1879-86). Prins Louis var First Sea Lord, dvs. den øverste professionelle chef for den britiske flåde, fra 1912-14, hvor han efter udbruddet af 1. verdenskrig blev tvunget til at træde tilbage på grund af en voldsom anti-tysk stemning i det britiske samfund. Prinsen var født i den østrigske by Graz i centralmagten Østrig-Ungarn. Prinsen skrev til flådeministeren Winston Churchill (1874-1965, flådeminister fra 1911-15 og premierminister ad to omgange fra 1940-45 og 1951-55), at hans ”birth and parentage” i nogle henseender underminerede hans virke som flådens chef, hvorfor han havde valgt at tage sin afsked. Churchill skrev tilbage, hvor han indledningsvis opridsede den verdenspolitiske situation: *This is no ordinary war, but a struggle between nations for life or death. It raises passions between races of the most terrible kind. It effaces the old landmarks and frontiers of our civilization* (*The Daily Mirror* 30.10.1914, ”Sea Prince gives up his office”, 3). Churchill ønskede at virke som en apologet for de fyrstelige slægters traditionelle transnationale forbindelser og det kosmopolitiske fædrelandsbegreb, som nu var blevet eroderet i den britiske offentlighed af verdenskrigen. Prinsens tilbagetræden faldt sammen med, at prins Maurice af Battenberg (1891-1914), der var brorsøn til prins Louis, faldt for det britiske imperium i Belgien den 27. oktober 1914. Prinsen blev i en nekrolog beskrevet som *Brave, fearless, and one of the most popular members of the Royal Family* (Ibid. 29.10.1914, ”Prince Maurice killed”, 2). Battenberg-slægten blev således i den britiske offentlighed betragtet som en integreret del af det

britiske kongehus og det britiske samfund. Prins Maurices to ældre brødre, prinserne Alexander (1886-1960) og Leopold af Battenberg (1889-1922), og deres fætre prins George (1892-1938) og prins Louis af Battenberg (1900-79), sønner af prins Louis, deltog alle i 1. verdenskrig på britisk side. Det blev endvidere nævnt i nekrologen, at den afdøde prins Maurice blev født i Skotland som den første prins siden Karl 1. i år 1600, hvilket rettelig var prins Robert, hertug af Kintyre, i 1602, ibid. Prins Maurice og hans søster, prinsesse Victoria Eugenie af Battenberg (1887-1969), blev begge født på Balmoral Slot i Skotland. Prins Louis' yngste søn, Louis Mountbatten (1900-79, fra 1947 1. jarl Mountbatten af Burma), blev ligeledes udnævnt til First Sea Lord (1955-59), ligesom han var øverstkommanderende i Sydøstasien under 2. verdenskrig, den sidste vicekonge i Britisk Indien i 1947 og generalguvernør i Indien fra 1947-48. Lord Louis Mountbatten blev myrdet af den irske nationalistiske republikanske hær IRA i 1979. Det britiske kongepar var ikke umiddelbart begejstrede for at få prins Philip til svigersøn. Det gjaldt ikke mindst dronning Elizabeth, som havde en bror, Fergus Bowes-Lyon (1889-1915), der faldt i 1. verdenskrig, og som derfor livet igennem vedblev at have en markant antitysk indstilling. I den forbindelse var det ingen formildende omstændighed, at prins Philip i lige kvindelinje var tipoldebarn af dronning Victoria og desuden i lige mandslinje oldebarn af den danske kong Christian 9. Prins Philips søstre og svogre blev taget til nåde igen i 1953, hvor de deltog i kroningen af dronning Elizabeth 2. Det britiske regentpars datter, prinsesse Anne (1950-), Princess Royal, fik prinsesse Margarita som en af sine fem faddere, og parrets yngste søn, prins Edward (1964-), jarl af Wessex og hertug af Edinburgh fra 2023, fik prinsesse Sophie og prins Ludwig af Hessen (1908-68), bror til arvestorhertug Georg Donatus (1906-37), der var overhoved for Huset Hessen-Darmstadt i en måned i 1937 og gemal til prinsesse Cecilie, som to af sine fem faddere. I 1957 blev prins Philip, hertugen af Edinburgh, tildelt titlen prins af Storbritannien, Hobhouse: *Prince Albert: His Life*; Somerset: *Queen Anne*; Eade: *Prince Philip*; Petropoulos: op.cit., 363; Owens: 'Love, Duty and Diplomacy'; Hough: *Louis and Victoria*; Brandreth: *Philip and Elizabeth*.

Dronning Victorias tredjeældste datter, prinsesse Helena (1846-1923), ægtede i 1866 prins Christian af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1831-1917). Parrets fire børn blev alle født i Storbritannien. Den ældste søn, prins Christian Victor af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1867-1900), tjente som officer i den britiske hær og deltog i Den Anden Boerkrig, Boerkrigen (1899-1902), i Sydafrika, hvor han døde af malaria. Den 8. august 1903 afsløredes et mindesmærke for prins Christian Victor og de sydvestengelske krigsdeltagere i Boerkrigen i den sydengelske by Plymouth, som bar prinsens navn. Sir Redvers Buller (1839-1908), en højt dekoreret britisk general fra krigen, priste den afdøde prins' evner som soldat i en tale på

afsløringsdagen. I et avisreferat af talen hed det bl.a. om krigsdeltagerne: *As long as England had men who, when their country was in danger, would stand shoulder to shoulder in her defence, so long would the greatness of England be maintained* (*Devon and Exeter Daily Gazette* 10.8.1903, ”Plymouth war memorial”, 3). Generalen fremhævede ikke eksplicit Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg-linjens britisk nationale tilhørsforhold, da denne ikke var entydigt. Prins Christian Victors yngre bror, hertug Albert af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1869-1931, hertug af Slesvig-Holsten fra 1921), tjente i den preussiske hær, men han blev fritaget af den tyske kejser for at deltage i 1. verdenskrig imod sit fødeland, Storbritannien. Den territoriale designation af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg slettedes for prinsesserne Helena Victoria (1870-1948) og Marie Louise (1872-1956) i 1917.

Storbritannien har tre ridderordener, som refererer til tre lande i statsdannelsen: Hosebåndsordenen i England (grundlagt i 1348), Tidselordenen i Skotland (1687) og St. Patrick-ordenen i Irland (grundlagt i 1783). Den norske kong Olav 5., som var britiskfødt i Sandringham i Norfolk i England, blev som den hidtil eneste udenlandske monark optaget i Tidselordenen i forbindelse med sit statsbesøg i Skotland i 1962. St. Patrick-ordenen eksisterer stadigvæk med den britiske monark som ordensherre, men den sidste optagelse fandt sted i 1936 (hertugen af York, der blev kong Georg 6. samme år). I 1974 døde den sidste ridder, prins Henry, hertug af Gloucester, som var blevet optaget i 1934, royal.uk. ’The Order of the Garter’, ’The Order of the Thistle’; Casey: ’The Most Illustrious’.

Hele den multinationale samfundselite i Europa af fyrstelige og adelige, der rekrutteredes til officerskorpset, diplomatiet og storpolitikken, måtte indstille sig på at vælge varig side mellem de nationalt afgrænsede stater, der begyndte at aftegne sig i 1800- og 1900-tallet. Almindelig værnepligt blev indført i bl.a. Preussen i 1813, Norge 1814, Frankrig 1793 (senere ophævet og genindført efter nederlaget i Den Fransk-Tyske Krig 1870-71) og i Danmark 1849. Værnepligten var af stor betydning for dannelse af nationalstaterne i kraft af bl.a. det forhold, at hærene med undtagelse af de frivillige nu blev rekrutteret inden for de (national)statslige grænser, ligesom den i fx Habsburgmonarkiet blev brugt til at dæmme op for nationalismen og skabe loyalitet over for fyrsten. De kongelige slægter fastholdt imidlertid deres traditionelle transnationale forbindelser af slægt og venner, hvilket i sig bar på risikoen for splittelse og konflikter inden for dynastierne i forbindelse med nationalt motiverede krige. Christian 9. opfattede de internationale fyrsteægteskaber som en art ægteskabelige fredsforsikringer. Et europæisk net af regerende fyrster holdt sammen gennem slægtsforbindelser var i kongens optik lig med politisk afspænding i Europa.

I tilfældet med ”Europas bedstemor”, dronning Victoria, blev slægten opsplittet og sprængt under

1. verdenskrig (1914-18), hvor Storbritannien kæmpede i en koalition med bl.a. Frankrig og Rusland (Ententemagterne) mod Tyskland og dets allierede Østrig-Ungarn, Bulgarien (fra 1915) og Det Osmanniske Rige (Centralmagterne). Dronning Victoria og prins Albert fik i årene 1840-57 ni børn, fem døtre og fire sønner, og i juli 1914 før krigens udbrud havde parret 117 efterkommere. Af dem boede 42 i Tyskland, og 13 af dem deltog i "Den Store Krig" mod Storbritannien. Det vedrører det ældste barnebarn, den tyske kejser Wilhelm 2., fem af hans seks sønner, hans bror og dennes yngste søn, datteren Victorias (1840-1901) tre dattersønner af huset Hessen-Kassel, hvoraf to faldt, oldebarnet prins Gottfried af Hohenlohe-Langenburg (1897-1960), der ikke var i aktiv tysk krigstjeneste, børnebørnene storhertug Ernst Ludvig af Hessen (1892-1918), hertug Albert af Sønderborg-Augustenborg (1869-1931, hertug fra 1921), der reelt blev fritaget af den tyske kejser for deltagelse i krigen mod Storbritannien, og hertug Carl Eduard af Sachsen-Coburg-Gotha (1900-18). Alle var i militær- og/eller krigstjeneste hos det tyske kejserrige. Foruden det russiske kejserhus og følgelig det britiske kongehus havde dronning Victoria efterslægt i kongehusene i Norge, Sverige og Spanien, der forblev neutrale under krigen, og i Rumænien og Grækenland, der i hhv. 1916 og 1917 indtrådte i krigen på Ententemagternes side. Kong Konstantin 1. (1913-17, 1920-22), Georg 1.s ældste søn, var gift med en søster til kejser Wilhelm 2., hvorfor den græske neutralitet blev anset for at være tyskvendt. Han var endvidere blevet uddannet som officer i den tysk-kejserlige hær. I 1917 blev han tvunget til at abdicere af Ententemagterne, som i stedet indsatte hans næstældste søn, Alexander 1. (1917-20), som ny konge. Alexander 1. var uddannet i den græske hær. Den ældste søn, Georg (2.), blev ligesom faderen anset for tyskvenlig, da han også var uddannet i den tysk-kejserlige hær. Begge sønner havde på linje med deres far udmærket sig i Balkankrigene (1912-13). Man overvejede at indsætte den belgiske prins Carl, greve af Flandern (1903-83), som ny græsk regent, men hans far, kong Albert 1. (1909-34), en af de store krigshelte fra 1. verdenskrig, afviste tilbuddet på sønnens vegne. I det spanske kongehus var der en intern strid mellem enkedronningen, Maria Christina (1858-1929, født ærkehertuginde af Østrig og dronning af Spanien fra 1879-85), som støttede Centralmagterne, og svigerdatteren, dronning Victoria Eugenie (1887-1969, født prinsesse af Battenberg, datterdatter af dronning Victoria og dronning af Spanien fra 1906-31), der omvendt støttede Ententemagterne og fætteren kong Georg 5., et andet af dronning Victorias børnebørn.

Hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha tilfaldt i 1893 det britiske kongehus ved en sekundogenitur, hvorved en personalunion afværgedes. Prins Alfred (1844-1900) blev efter sin fars død i 1861 udset til at efterfølge sin barnløse farbror, hertug Ernst 2. (1844-93) i Sachsen-Coburg-Gotha. Prins Alfred var nummer to i arvefølgen til den britiske trone indtil 1864. Hans modersmål

var engelsk, men han lærte tysk allerede fra barndommen. Prinsen forfulgte en karriere i flåden, hvilket nærmest var uhørt for en kommende tysk fyrste. Han studerede dog også på Bonn Universitet fra marts 1864, efter udtrykkelig anvisning fra hertug Ernst 2. Efter prins Alfreds (1844-1900) overtagelse af tronen i august 1893 i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha konverterede hertugens ugifte døtre fra den anglikanske tro til den lutherske lære i et forsøg på at integrere familien i det tyske hertugdømme. Hertug Carl Eduard, i engelsk version Charles Edward, beholdt sin anglikanske tro, men blev alligevel hurtigt en tysk fyrste, som også lærte at beherske det tyske sprog, sekunderet af den tyske kejser Wilhelm 2., som nøje overvågede regentskabet for den umyndige hertug frem til 1905, ledet af arveprins Ernst (2.) af Hohenlohe-Langenburg (1863-1950, titulær fyrste fra 1913), der var svigersøn til hertug Alfred af Sachsen-Coburg-Gotha. Hertugens fem børn, født i årene 1906-18, blev alle opfostret i den lutherske tro. I marts 1917 besluttede landdagen i Coburg med en ny lov (§ 2) som et tillæg til forfatningen fra 1852 at ekskludere ikke-tykse medlemmer af hertugfamilien fra arvefølgen til hertugdømmet, hvis deres hjemland førte krig imod Tyskland. Dette betød, at prinserne i det britiske kongehus mistede deres arveret til hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha. Det belgiske kongehus opretholdt dog sin arveret, da Belgien, uagtet dets status som Ententemagt, ikke kunne siges at have ført krig imod Tyskland, som havde angrebet og besat landet i 1914. I relation til Koháry-sidelinjen inden for Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet i Bulgarien og Portugal beholdt det bulgarske kongehus ligeledes sin arveret til tronen i Sachsen- Coburg-Gotha, da Bulgarien hørte til blandt Centralmagterne i 1. verdenskrig, mens Portugal i 1910 var blevet en republik. Landet forholdt sig i øvrigt neutralt under krigen indtil 1916, hvor landet indtrådte i krigen på Ententemagternes side. Hertug Carl Eduard fungerede under 1. verdenskrig som en mægler mellem den tyske kejser og sin slægtning kong Ferdinand 1. af Bulgarien, der i 1916 under et diplomatisk besøg af hertugen i Sofia overtaltes til ikke at erklære krig imod centralmagten Det Osmanniske Rige, Büschel: op.cit., 66-69. Hertug Carl Eduard fratoges på grund af sin tyske krigsdeltagelse sine britiske ordener, sin britiske prinsetitel (prins af Storbritannien og Irland) og sine adelstitler (hertug af Albany, jarl af Clarence og baron Arklow) i 1919, ligesom hans fem børn, tre sønner og to døtre, fratoges deres respektive britiske prinse- og prinsessetitler. Denne britiske aktion, med baggrund i en parlamentsbeslutning fra 1917, ramte også Hannover-slægten, der ligesom dynastiet Sachsen-Coburg-Gotha blev frataget sine britiske prinse- og prinsessetitler. Ernst August, Thyras gemal, blev frataget sine britiske adelstitler som hertug af Cumberland og Teviotdale og sine britiske ordener, ligesom hans søn, Ernst August (1887-1953), og dennes på daværende tidspunkt i 1919 fire børn ligeledes fratoges deres britiske prinse- og prinsessetitler. Carl Edward var tilbage i 1915 blevet slettet fra registret over hosebåndsriddere.

Som britiske hertuger var Carl Edward og Ernst August medlemmer af den britiske højadel og havde som sådan automatisk sæde i det britiske parlaments overhus, House of Lords. I en avisartikel blev hertug Carl Edwards deltagelse i 1. verdenskrig på tysk side beskrevet som *one of the blackest chapters in his ignominious career* (*The Sunday Post* 30.3.1919, ”The Scandal of our Traitor Dukes”). Han var ifølge artiklen om de forræderiske hertuger blevet *prussianised*. Hans skotske afstamning blev fremhævet af dronning Victoria, da han fx ofte gik i kilt som barn. Albany er det gamle gæliske navn for Skotland, afledt af ”Alba”, der historisk refererede til området nord for floden Forth, og som har lagt navn til hertugdømmet Albany. Om hertugen af Cumberland hed det, at han aldrig protesterede imod Tysklands krigsforbrydelser, hvormed han forrådte Storbritannien, *which in the past saved him many a time from the tyranny and injustices of the Kaiser*. I 1931 besluttede Ernst August (1887-1953), at familiens forhenværende britiske prinse/prinsessetitel skulle være en integreret del af hans efterkommeres navne som sekundær prætentionstitel, på linje med familiens tyske titler efter 1918, der videreførtes som en del af medlemmernes respektive navne: prins/prinsesse af Hannover og hertug/hertuginde af Braunschweig-Lüneburg. Ernst Augusts ældste søn, Ernst August (1914-87), den fjerde Ernst August siden 1837, fik i 1957 bekræftet sit britiske statsborgerskab på grundlag af den såkaldte Sophie Naturalisationslov fra 1705. Loven, der afskaffedes i 1948, indvirkede imidlertid ikke på Ernst Augusts status, da han blev født, mens loven endnu var i kraft. Den tysk-nationale samling i 1871 indebar et stort skridt hen imod fremkomsten af en national patriotisme til afløsning af det kosmopolitiske fædrelandsbegreb, idet de tyske fyrstehuse, såvel de regerende forbundsfyrstefamilier (fx Hessen [Hessen-Darmstadt], Sachsen-Coburg-Gotha), de mediatiserede (fx Hohenlohe-Langenburg i 1806) som de ikke-regerende fyrstehuse (fx Augustenborgerne), accepterede den tyske samling under det ambitiøse Preussens ledelse. Hertug Ernst Augusts åbenlyse tyske sympatier under 1. verdenskrig sårede gemalinden Thyra, der følte et loyalitetsforhold til sine søstre i Storbritannien og Rusland. Den britiske enkedronning Alexandra, der ud fra et dynastisk værdisystem livet igennem forblev anti-preussisk og tilsvarende pro-hessisk, tilgav sine slægtninge i huset Hessen-Kassel og den hannoveranske svigerfamilie for deres tyske krigsdeltagelse. Men under pres fra sin mor, enkedronning Alexandra, fjernede kong Georg 5. også ordensflagene for sine tyske slægtninge fra St. George’s Chapel på Windsor Slot. I forbindelse med ovennævnte parlamentsbeslutning blev der i 1917 udstedt en kongelig forordning om, at de britiske prinse- og prinsessetitler med prædikatet ”Kongelig Højhed” i fremtiden ville være forbeholdt monarkens børn, alle børn af monarkens sønner og den ældste søn til den ældste søn af prinsen af Wales. I 1917, under indtryk af den anti-tyske stemning under 1. verdenskrig, skiftede det britiske kongehus det tyskklingende slægtsnavn Sachsen-Coburg-Gotha

(Hannover var dynastiets navn 1714-1901, 1901-17 Sachsen-Coburg-Gotha) ud til fordel for benævnelsen Windsor. Windsor-navnet refererer til Windsor Castle, som er den kongeresidens i England, der har været brugt uafbrudt gennem længst tid. Slottet blev bygget af den engelske kong Vilhelm 1. Erobreren (1066-87) i 1070. Kongehusets medlemmer gav afkald på deres tyske fyrstetitler (prins/prinsesse af Sachsen-Coburg-Gotha og hertug/hertuginde af Sachsen). Medlemmerne af slægten Teck gav afkald på deres tyske titler, der blev skiftet ud med britiske adelstitler, ligesom Georg 5.s to kusiners titler af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg slettedes. Den tyske fyrsteslægt Hohenlohe-Langenburg havde fra 1861 en britisk sidelinje, der førte titlen greve/grevinde af Gleichen. I 1917 gav de afkald på deres tyske grevetitel til fordel for prædikaterne lord og lady. Det hannoveranske dynasti, der endnu i dag kognatisk sidder på den britiske trone, gennemførte således en gennemgribende symbolsk og formel nationalisering af det britiske kongehus. En leder i det britiske dagblad *The Manchester Guardian* den 17. juli 1917 (”The Name of the Royal House”, 4) kommenterede debatten om et navneskifte med, at de fleste europæiske monarkier i nyere tid havde droppet de gamle territoriale slægtsnavne til fordel for nationalt distinkte navne, der knyttede fyrstehuset til det land, det regerede over.

Thus the Bourbon who sits on the Spanish throne describes himself as of the House of Spain. The British Royal Family will no doubt be known in future simply as of the House of Britain. War or no war, the change would be sensible, for nothing but pedantry keeps alive the German title. Any alien, in time of peace at any rate, can take to himself an English name, but it is the unique misfortune of a very English King to be cumbered with a foreign name for which he has no use, and to lack an English one to substitute for it. Fortunately nothing more than a Royal edict is needed to set the matter right.

Det blev dog Huset Windsor, og ikke Huset Storbritannien, som den britiske monark samme dag valgte som navn på sit fyrstehus. De anti-tyske følelser i Storbritannien under 1. verdenskrig gav sig de særeste udslag. Fx besluttede byrådet i den engelske by Leicester at ændre gadenavnene Saxe-Coburg Street til Saxby Street og Mecklenburg Street til Severn Street. Førnævnte enkestorhertuginde Augusta af Mecklenburg-Strelitz (1822-1916), sønnedatter til kong Georg 3. (1760-1820), blev i forbindelse med sit ægteskab i 1843 med arvestorhertug Friedrich Wilhelm (2.) af Mecklenburg-Strelitz (1819-1904, storhertug fra 1860) på basis af en særskilt lov tilkendt en årlig livrente fra Storbritannien på 3.000 pund, som skulle udbetales fra hendes fars død (hvilket skete i 1850) og indtil hendes egen død (i 1916). Under indtryk af 1. verdenskrig og udstedelsen af en

proklamation, som forbød udbetaling af penge til personer, der boede i et fjendeland, blev livrenten dog suspenderet i efteråret 1914, Palmer: ’Frederick’, 91-119; Kunisch: ’Von der’, 203-26; Best: *War*, 53-59, 65f., Aronson: *Grandmama*; Gelardi: *Born to Rule*; Urbach: *Royal*; Green: *Fatherlands*, 298-342; Velde: ’House Laws of the Saxe-Coburg’; Strandmann: ’Nationalisierungsdruck’, 69-91; Hanisch: ’Nationalisiering’, 71-91; Kroll: ’Zwischen’, 353-74; royal.uk. ’The Royal Family name’; Panayi: ’Germanophobia’. Under 1. verdenskrig blev kong Georg 5. også opfattet som et samlende transnationalt symbol for hele det britiske imperium, hvilket den populære patriotiske sang ”By Order of the King” fra 1915, med tekst og musik af de anglo-canadiske komponister Albert E. MacNutt og Michael F. Kelly (ca. 1882-1916), er et vidnesbyrd om, MacNutt og Kelly: ’By Order’.

Enkehertuginde Marie af Sachsen-Coburg-Gotha (1853-1920), født storfyrstinde af Rusland, gemalinde til hertug Alfred af Sachsen-Coburg-Gotha (1893-1900), valgte under 1. verdenskrig at stå bag Tyskland imod sit eget fødeland, Rusland. Hertugfamilien i Sachsen-Coburg-Gotha var stærkt splittet under krigen. Af hertugparrets fire døtre var den ældste datter, prinsesse Marie (1875-1938), fra 1914 dronning af Rumænien, der i 1916 indtrådte i krigen på Ententemagternes side. Den næstældste datter, prinsesse Victoria Melita (1876-1936), var fra 1905 gift med en russisk storfyrste. Den næstyngste datter, prinsesse Alexandra (1878-1942), var fra 1896 gift med Ernst 2. (1863-1950, titulær fyrste af Hohenlohe-Langenburg fra 1913-50), og den yngste datter, prinsesse Beatrice (1884-1966), var fra 1909 gift med prins Alfons af Spanien (1886-1975, hertug af Galliera fra 1930-75), der tilhørte Galliera-linjen inden for den spanske Orléans-linje. Spanien forholdt sig neutralt i krigen. Enkehertuginde Maries sympatier var delte, men hendes pro-tyske indstilling gjorde livet svært for hende i et Tyskland, som blev stadigt mere anti-russisk. Den tyske enkehertugindes yngste bror, storfyrst Paul (1860-1919), blev myrdet under Den Russiske Revolution, ligesom hendes nevø zar Nikolaj 2. (1894-1917) i 1918. Langt hovedparten af den tyske enkehertugindes russiske nevøer deltog i krigen på russisk side. Gemalinden til zar Nikolaj 2., den russiske kejserinde Alexandra (Alix) (1872-1918), var født prinsesse af Hessen, datterdatter af den britiske dronning Victoria og søster til storhertug Ernst Ludvig af Hessen (1892-1918), som deltog i 1. verdenskrig på tysk side på fætteren kejser Wilhelm 2.s side og mod fætteren den britiske kong Georg 5. og svogeren zar Nikolaj 2. af Rusland. Hessen-Darmstadt-linjen blev yderligere splittet ved, at en anden søster, prinsesse Irene af Hessen (1866-1953), fra 1888 var gift med prins Heinrich af Preussen (1862-1929), der var bror til den tyske kejser Wilhelm 2., Mehl: ’Maria Alexandrovna’.

Enkestorhertuginde Anastasia af Mecklenburg-Schwerin (1860-1922), født storfyrstinde af

Rusland som sønnedatter til zar Nikolaj 1. (1825-55), gemalinde til storhertug Friedrich Franz 3. af Mecklenburg-Schwerin (1883-97), valgte modsat enkehertuginde Marie i Sachsen-Coburg-Gotha at stå bag sit fødeland, Rusland, i 1. verdenskrig. Anastasias mor, storfyrstinde Cecilie (1839-91, født prinsesse af Baden), nedstammede fra Rurik-dynastiet, et vidtforgrenet, russisk kejserdynasti, der i sin hovedlinje eksisterede fra 862-1598, via prinsesse Anne af Kiev (ca. 1030-75), dronning af Frankrig fra 1051-60, som var datter af storfyrst Jaroslav 1. den Vise af Kiev (1019-54). Flere af enkestorhertugindens brødre deltog aktivt i krigen på russisk side. Tre af hendes brødre blev myrdet under Den Russiske Revolution. Konflikten splittede hendes familie. Hendes søn, storhertug Friedrich Franz 4. af Mecklenburg-Schwerin (1897-1918), var tysk fyrste, hendes yngste datter, prinsesse Cecilie (1886-1954), var fra 1905 svigerdatter til Tysklands kejser Wilhelm 2., og hendes ældste datter, prinsesse Alexandrine (1879-1952), var fra 1912 dronning i Danmark, der forholdt sig neutralt under krigen. Som tysk fyrstinde kunne enkestorhertuginde Anastasia hverken forblive i Frankrig, hvor familien havde en villa i Cannes, eller Schwerin i Tyskland, som var i krig imod Rusland. Hun valgte derfor under krigen at bosætte sig i det neutrale Schweiz, Bloks: 'Grand Duchess Anastasia'.

I Storbritannien fik Skotland og Wales selvstændige parlamenter, hvor det skotske parlament fik mulighed for selv at udskrive skatter, mens det walisiske parlament måtte nøjes med at administrere de beløb, der var bevilget af parlamentet i London. I 2006 fik det walisiske parlament øgede beføjelser, hvorved dets kompetencer svarer til det skotske parlament og det nordirske ditto, Stormont, der blev genetableret i 1998. England har ikke sit eget hjemmestyreparlament. Parlamentet i London er det fælles britiske parlament. Det engelske imperium i form af den britiske statsdannelse er ligesom Spanien stadig formelt en enhedsstat med én statslig enhed med tilhørende institutioner og organer, Bogdanor: *Devolution in the United*.

Dronning Victoria blev kronet til Storbritanniens dronning den 28. juni 1838. Det britiske dagblad *The Sun* bragte samme dag et kroningsdigt af avisudgiveren Murdo Young (ca. 1791-1870), Young: 'The Coronation'. Digtet, der bar titlen "The Coronation Day", bestod af syv strofer. Digtets anden strofe fastslog, at kroningsfesten ikke kun gjaldt Storbritannien, men hele det britiske imperium:

> But if thousands on thousands are happy before thee,
> Saluting thy favours, and catching thy smiles;
> Oh! think of the millions of hearts that adore thee –
> For this day is a Jubilee over the isles!

Kroningen blev også fejret i Britisk Indien ("Hindostan afar", strofe tre) og i Afrika ("the African joy", strofe fire), hvorved Young indflettede alle lande i imperiet i en fælles britisk national identitet

og patriotisme, centreret omkring loyaliteten til den nye monark. Digtet sluttede med følgende bøn: ”Shall pray, God bless Victoria! and long may she live”. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Young dus med den britiske monark, da han anvendte de arkaiske og uformelle pronominer thee og thy (dig og dine).

Dronning Victoria fik tildelt en ganske betydelig symbolsk funktion i forbindelse med opbygningen af en fælles britisk identitet og udbygningen af det britiske imperium. I 1876 blev hun udråbt til kejserinde af Indien; en titel, de britiske monarker bar frem til 1948 efter Indiens løsrivelse året forinden. Den nye titulatur blev vedtaget af det britiske parlament i 1876, Knight: ’The Royal Titles Act and India’. I 1887 kunne dronningen fejre sit 50-års regeringsjubilæum, og i den anledning skrev den britiske hofpoet Alfred, Lord Tennyson (1809-92) et hyldestdigt til den jubilerende monark. Stillingen som hofpoet eller Poet Laureate er en ærestitel, der tildeles af den britiske monark, og i nyere tid efter anbefaling af premierministeren. Traditionen med hofpoeter går tilbage til middelalderen, mens den nuværende Poet Laureate-ordning er dateret til 1616. I perioden 1850-92 var Alfred Tennyson Poet Laureate i Storbritannien; den længstsiddende Poet Laureate nogensinde. Som Poet Laureate var han forpligtet til i poetisk form at fremhæve og hylde kongehusets mærkedage og nationens militære engagementer. I forbindelse med det britiske tronfølgerpars bryllup i 1863 skrev han eksempelvis et velkomstdigt til den danske prinsesse Alexandra (1844-1925), Tennyson: ’A Welcome’. Digtet med titlen ”A Welcome to Alexandra” lød som følger:

SEA-KING’S daughter from over the sea,
Alexandra!
Saxon and Norman and Dane are we,
But all of us Danes in our welcome of thee,
Alexandra!
Welcome her, thunders of fort and of fleet!
Welcome her, thundering cheer of the street!
Welcome her, all things youthful and sweet,
Scatter the blossom under her feet!
Break, happy land, into earlier flowers!
Make music, O bird, in the new-budded bowers!
Blazon your mottoes of blessing and prayer!
Welcome her, welcome her, all that is ours!
Warble, O bugle, and trumpet, blare!
Flags, flutter out upon turrets and towers!
Flames, on the windy headland flare!
Utter your jubilee, steeple and spire!
Clash, ye bells, in the merry March air!
Flash, ye cities, in rivers of fire!
Rush to the roof, sudden rocket, and higher

Melt into stars for the land's desire!
Roll and rejoice, jubilant voice,
Roll as a ground-swell dash'd on the strand,
Roar as the sea when he welcomes the land,
And welcome her, welcome the land's desire,
The sea-king's daughter as happy as fair,
Blissful bride of a blissful heir,
Bride of the heir of the kings of the sea, -
O joy to the people, and joy to the throne,
Come to us, love us and make us your own:
For Saxon or Dane or Norman we,
Teuton or Celt, or whatever we be,
We are each all Dane in our welcome of thee,
Alexandra!

Tennyson beskriver i sit digt den nærmest hysteriske modtagelse i England den 7. marts 1863 af den danskfødte prinsesse Alexandra, som ved sit giftermål den 10. marts blev prinsesse af Wales. Den dynastiske forbindelse mellem det britiske og danske kongehus er for Tennyson anledning til at fremhæve de fælles historiske og kulturelle berøringsflader mellem Storbritannien og Danmark. De to nationers stolte maritime traditioner bliver trukket frem, da det er sømandskongens (prins Christian (9.), der i november samme år besteg den danske trone)) datter, som gifter sig med det britiske imperiums tronfølger, "the heir of the kings of the sea", den kommende kong Edward 7. Tennyson pointerer endvidere i sit hyldestdigt til landets kommende dronning, at danskerne og englænderne begge er germanske folk, eftersom mange englændere nedstammer fra såvel angelsaksere som danske vikinger, der erobrede og hærgede England ad flere omgange i vikingetiden, og som berigede landet og efterlod en varig arv i det engelske sprog. Normannerne, vikingernes efterkommere i bl.a. Frankrig, erobrede tilmed i 1066 England, hvor de efterlod sig en sproglig afsmitning på det engelske sprog og blev stamfædre til det engelske og britiske kongehus. Danskerne er ifølge Tennyson efterkommere af bl.a. det germanske oldtidsfolk teutonerne, der antages at stamme fra Thy. Tennyson anvender det arkaiske pronomen thee om prinsesse Alexandra. I løbet af 1600- og 1700-tallet erstattedes pronomenerne thou, thee og thy (du, dig, dine) af det mere formelle pronomen you, men inden for eksempelvis poesi og lejlighedsdigtning holdt man fast i de gamle pronominer op igennem 1800- og 1900-tallet.

I 1884 blev den populære digter Tennyson adlet og indtrådte dermed i parlamentets Overhus, House of Lords. Tennysons hyldestdigt til dronning Victorias 50-års regeringsjubilæum bar titlen "On the Jubilee of Queen Victoria (1887)" og bestod af 11 vers, Tennyson: 'Golden Jubilee':

Fifty times the rose has flower'd and faded,

Fifty times the golden harvest fallen,
Since our Queen assumed the globe, the scepter.

She beloved for a kindliness
Rare in fable or history,
Queen, and Empress of India,
Crown'd so long with a diadem
Never worn by a worthier,
Now with prosperous auguries
Comes at last to the bounteous
Crowning year of her Jubilee.

Nothing of the lawless, of the despot,
Nothing of the vulgar, or vainglorious,
All is gracious, gentle, great and queenly.

You then joyfully, all of you,
Set the mountain aflame to-night,
Shoot your stars to the firmament,
Deck your houses, illuminate
All your towns for a festival,
And in each let a multitude
Loyal, each, to the heart of it,
One full voice of allegiance,
Hail the fair Ceremonial
Of this year of her Jubilee.

Queen, as true to womanhood as Queenhood,
Glorying in the glories of her people,
Sorrowing with the sorrows of the lowest!

You, that wanton in affluence,
Spare not now to be bountiful,
Call your poor to regale with you,
All the lowly, the destitute,
Make their neighborhood healthfuller,
Give your gold to the hospital,
Let the weary be comforted,
Let the needy be banqueted,
Let the maim'd in his heart rejoice
At this glad Ceremonial,
And this year of her Jubilee.

Henry's fifty years are all in shadow,
Gray with distance Edward's fifty summers,
Even her Grandsire's fifty half forgotten.

You, the Patriot Architect,
You that shape for eternity,
Raise a stately memorial,

Make it regally gorgeous,
Some Imperial Institute,
Rich in symbol, in ornament,
Which may speak to the centuries,
All the centuries after us,
Of this great Ceremonial,
And this year of her Jubilee.

Fifty years of ever-broadening Commerce!
Fifty years of ever-brightening Science!
Fifty years of ever-widening Empire!

You, the Mighty, the Fortunate,
You, the Lord-territorial,
You, the Lord-manufacturer,
You, the hardy, laborious,
Patient children of Albion,
You, Canadian, Indian,
Australasian, African,
All your hearts be in harmony,
All your voices in unison.
Singing, 'Hail to the glorious
Golden year of her Jubilee!'

Are there thunderse moaning in the distance?
Are there spectres moving in the darkness?
Trust the Hand of Light will lead her people,
Till the thunders pass, the spectres vanish,
And the Light is Victor, and the darkness
Dawns into the Jubilee of the Ages.

Dronning Victoria hyldes af den navnkundige britiske digter som såvel britisk dronning som indisk kejserinde (vers to). De tidligere engelske og britiske monarker, der ligeledes har regeret et halvt århundrede som dronningen, blegner allerede ifølge Tennyson i den britiske erindring (vers syv). Det gælder både de engelske konger Edward 3. (1327-77), som regerede i 50 år, og dennes oldefar Henry 3. (1216-72), der sad på tronen i 56 år, og dronning Victorias egen farfar, den britiske kong Georg 3. (1760-1820), som var Storbritanniens monark i 59 år. Det er karakteristisk, at engelske Tennyson ser bort fra den skotske kong Jacob 6., der sammenlagt sad godt 57 år på tronen som Skotlands monark fra 1567-1625, fra 1603-25 tillige som kong Jacob 1. af England og Irland. Det var og er på mange måder England, som udgør den historiske kerne i Storbritannien. For Tennyson har dronning Victorias regentperiode været præget af en udbygning af det britiske imperium og en voldsom videnskabelig og teknologisk udvikling, hvilket entydigt kommer til udtryk i vers otte og ni. Kongehuset og ikke mindst monarken er ikke længere udelukkende knyttet til det britiske nationale erindringsfællesskab, men tværtimod er det britiske monarki blevet en global institution i

kraft af imperiet. Digtet har ikke karakter af en national britisk hyldest i forbindelse med dronning Victorias regeringsjubilæum, da Tennyson i vers ti inddrager det verdensomspændende imperium og dets indbyggere fra Australien til Canada som ligestillede borgere med ”Patient children of Albion” (Englands (Storbritanniens) statsborgere)) i deres ubetingede loyalitet og troskab over for dronningen. I digtets sidste strofe slår Tennyson til lyd for den fortsatte eksistens af et britisk imperium, hvilket netop muliggøres af monarkiet som statsform og et kongeligt regeringsjubilæums forenende karakter. De kongelige jubilæumsfejringer, fra markeringen af kong Georg 3.s 50. år som monark i 1809 over dronning Victorias 50- og 60-års regeringsjubilæum i hhv. 1887 og 1897 til Georg 5.s 25-års regeringsjubilæum i 1935 og dronning Elizabeth 2.s 25-, 50-, 60- og 70-års regeringsjubilæum i hhv. 1977, 2002, 2012 og 2022, har historisk været anvendt som anledninger til at markere samhørigheden mellem kongehuset og imperiet og senere Commonwealth, royal.uk. ’A history of Jubilees’. I en britisk kontekst indtager afviklingen af diverse kongelige og fyrstelige ceremonier og regeringsjubilæer således en central rolle i forhold til monarkiets samfundsmæssige position og dets indflydelse på den nationale bevidsthed.

I forbindelse med dronning Victorias 60-års regeringsjubilæum i 1897 skrev den engelske digter og forfatter Edith Nesbit (1858-1924) et hyldestdigt til den jubilerende monark, Nesbit: ’After Sixty’, 2. Digtet, der bar titlen ”After Sixty Years”, blev bragt i dagbladet *Daily News* den 21. juni 1897. Digtet bestod af 21 strofer, og den syvende, niende og den tyvende strofe lød som følger:

She is of our blood, for hath not she, too, met
The angels of delight and of despair?
Does not she, too, remember and forget
How bitter or how bright the lost days were?
Her eyes have tears made wet,
She has seen joy unveiled even as we,
Has laid upon cold clay the heart-warm kiss,
She has known Sorrow for the king he is;
She has held little children on her knee.

On Love’s spread wings and over leagues of space
Homage is borne from far-off sun-steeped lands:
From many a domed mysterious Eastern place
Where Secrecy holds Time between her hands,
The children of your race
Reach English hands towards your English throne
And from the far South turn blue English eyes
That never saw the blue of English skies,
Yet call you Mother, and your land their own.

No Emperor in Rome’s Imperial days

Knew ever such a triumph day as this,
Though captive kings bore chains along his ways,
Though tribute from the furthest isles was his,
With pageant and with praise.
But you – free kings and free republics grace
Your triumph, and across the conquered waves
Come gifts from friends, not tributes wrung from slaves,
And praise kneels, clothed in love, before your face.

Nesbit beskrev i sit digt den britiske monark som det britiske imperiums matriark, der qua sit tilhørsforhold til den overlegne engelske race formåede at transcendere de racemæssige skillelinjer i det globale imperium. Som imperiets monark overstrålede dronning Victoria med sine 60 år på den britiske trone alle de romerske kejsere. I 1913 omfattede det britiske imperium 23 % af verdens befolkning og i 1920 24 % af Jordens totale landområde. Ifølge Nesbit var det britiske monarki det største og absolut mægtigste monarki i hele verden i kraft af dette vældige imperium, som overgik selv Romerriget.

I anledning af kong Edward 7. (1901-10) og dronning Alexandras kroning den 9. august 1902 skrev den britiske digter William Watson (1858-1935) et hyldestdigt på fem strofer til Storbritanniens nye kongepar, Watson: 'Ode on the'. De to første i digtet, der bar titlen "Ode on the Day of The Coronation of King Edward VII", skildrede højdepunkterne i Englands kongelige historie fra 1066 og frem til det 20. århundrede.

Sire, we have looked on many and mighty
things
In these eight hundred summers of renown
Since the Hold Dragon of the Wessex Kings
On Hastings field went down;
And slowly in the ambience of this crown
Have many crowns been gathered, till, to-day,
How many peoples crown thee, who shall say?
Time, and the ocean, and some fostering star,
In high cabal have made us what we are,
Who stretch one hand to Huron's bearded
pines,
And one on Kashmir's snowy shoulder lay,
And round the streaming of whose raiment
shines
The iris of the Australasian spray.
For waters have connived at our designs,
And winds have plotted with us – and behold,
Kingdom in kingdom, sway in oversway,
Dominion fold in fold:
Like to that immemorial regal stone

Thy namesake from the northland reft away,
Symbol of sovereignty and spoil of fray,
And closed in England's throne.
So wide of girth this little cirque of gold,
So great we are, and old.
Proud from the ages are we come, O King;
Proudly, as fits a nation that hath now
Som many dawns and sunsets on her brow,
This duteous heart we bring.

The kings thy far forerunners; he that came
And smote us into greatness; he whose fame,
In dark armipotence and ivied pride,
Towers above Conway's tide,
And where Carnarvon ponders on the sea;
He, that adventurous name,
Who left at Agincourt the knightly head
Of France and all its charging plumes
overthrown,
But hath with royal-hearted chivalry
In Shakespeare's conquests merged at last his
own;
And she, a queen, but fashioned king-like, she
Before whose prows, before whose tempests,
fled
Spain on the ruining night precipitately;
And that worn face, in camps and councils
bred,
The guest who brought us law and liberty
Raised well-nigh from the dead;
Yea, she herself, in whose immediate stead
Thou standest, in the shadow of her soul;
All these, O King, from their seclusion dread,
And guarded palace of eternity,
Mix in thy pageant with phantasmal tread,
Hear the long waves of acclamation roll,
And with yet mightier silence marshal thee
To the awful throne hast inherited.

Watson trækker en historisk lige linje fra normannernes erobring af England i middelalderens berømte slag ved Hastings den 14. oktober 1066 og frem til briternes globale imperium i slutningen af det andet årtusinde, som rækker fra "Huron's bearded pines" i Canada over "Kashmir's snowy shoulder" i Indien til "the iris of the Australasian spray" i Australien og New Zealand (strofe et). Genealogisk rækker den første normanniske monark, kong Vilhelm 1. Erobreren (1066-87), frem til nutidens britiske kongehus, da alle efterfølgende engelske og britiske monarker har været efterkommere af kongen. Den nykronede kong Edward 7. var 23 gange tipoldebarn af den berømte

hærfører og engelske konge. I strofe et refererer Watson endvidere til ovennævnte ”Stone of Destiny”, der som den traditionelle kroningssten indtager en vægtig position i kroningen i Westminster Abbey. I strofe to hyldes de engelske sejre i slaget ved Agincourt i 1415 i Hundredårskrigen (1337-1453) med deltagelse af walisiske bueskytter, udødeliggjort i digteren Shakespeares (1564-1616) skuespil ”Kong Henrik V” (1599), og sejren sammen med Nederlandene under den navnkundige dronning Elizabeth 1. (1558-1603) imod den spanske armada i 1588. I kroningsdigtet anvendes de arkaiske og uformelle pronomener thou, thee og thy, hvilket er i tråd med den germanske tradition for fyrstedigte, hvor forfatteren er dus med monarken. Inden for britisk liturgi og kirkesprog har de nævnte pronomener været anvendt frem til vore dage.

Den britiske digter George Whitfield Grote (1842-1920) skrev ligeledes et kroningsdigt på otte strofer til kongeparret, Grote: ’Ode on the Coronation’. De tre sidste strofer i digtet, som havde titlen ”Ode on The Coronation of King Edward VII”, lød som følger:

Now praise be given to God, the King of kings,
And anthems to the Lord of lords be sung
In loud hosannas! Let the bells proclaim
The day a joyous holiday for all!
A day for thankfulness and prayer to Him
In whom the king and queen and people trust;
A day for happiness! For, on this day,
A seventh Edward comes to Englands’s throne,
And with him, Alexandra, Consort Queen –
A regal complement of kingly rule –
A rule wherein the king and parliament,
Within the laws unwritten, enact the laws
And guard the realm; a lasting rule, wherein
Security and right for all – is all!
And this is Britain’s highest heritage –
Her birthright – and the purchase of her blood;
For, what availed great Alfred’s reign, or what,
The great Confessor’s? Or the heroic field
Where Harold fought, and William, conquering,
came,
If mighty deeds and glorious death were all?
Who shall deny Britannia’s ardent youth
The joy, the pride, the patriot fire he feels,
As, over flood and field, he fights once more –
And wins – the battles, by his fathers won!
But, is not victory, but a bubble, burst –
A shifting sand-bar on the shore of time –
If valour be all? What’s in a vast array
Of fields well fought against a foreign foe,
If, to the victor, government be nought?

To govern well! As well as well to fight!
Shall yet be England's praise, as in the past!
Prestige of arms – to foreign policy – conjoined,
Regard for justice, international,
And for our well-tried form of government,
Withal, a holding fast to "what we have" –
Shall form a tangible prop, rock-like, secure!
And "Peace with honour" shall with power abound!
So shall the nations learn rather to love
England than fear the foes of liberty!
And all that's best in either hemisphere,
In every continent, in every land,
Shall wield a power invincible for peace.
And mongrel peoples and untutored tongues,
Daring to hurl hatred and insolence
Broadcast against a treaty-keeping power,
Wisdom shall find in dire adversity.

Now rest we at the topmost arch of day,
And while, aloft along the sculptured clouds,
Alfred's high throne centres Antiquity
And all the valour of England's feudal reigns,
The flashing fires along the grim sea-walls
And bulwarks of Britannia's broadening zone
Send up a sacred flame around the towers
Of old Westminster. Here King Edward comes!
And Alexandra, queenly as when first
The magic of her charms captured the heart
Of England and turned every Saxon, Celt,
And even the Normans of us, into Danes.
Now they that may, shall to the Abbey go,
That they may say they saw King Edward crowned.

Not always, worthily, has the crown been worn
In England; and not always has its light
Shone as a lode-star to the people's will;
But, from the sacred fane of Winchester
And Wessex, and the time of Ethelred,
And of Canute the Dane, to where the good
Saint Edward, the Confessor King – the great
Restorer of the Saxon line – laid well
The deep foundations of the Abbey walls,
The golden shaft of light from Alfred's crown
Held steady course; and Westminster became
The pledge of him who wrought rather for Church
Than State, yet builded better than he thought;
And here his canonized bones found fitting

rest.
Here, Harold and the Norman kings were
crowned;
Here, Edward brought the Coronation Stone;
And, whether from Scone or Egypt came the
light
Thereof, the sun-light of King Alfred's crown,
And of the crown of the Victorian Age,
Shall great magnificence and glory bring
To England on this Coronation Day.
Here shall the time-worn vaulted roof resound
With anthems wafted from the choirs above;
And here the Seventh Edward shall be
crowned,
And, at King Edward's chair, the emblems take
Of pre-existent knight-conferring power.
And on his head the man of God shall pour,
From the ampulia and the golden bowl,
A reverent blessing in the holy oil.
The King shall cause the consecrated sword
Of state to be unscabbarded and drawn
For him as the Defender of the Faith,
Bound by his conscience and bound by his
oath.
Here heralded, a world of beauty waits;
And honour on honour waits, and rank on rank;
And Mediæval rites and colour-schemes
And all the glory and pomp of Chivalry
Challenge the graces of heraldic art,
And blend the Roman and the Grecian arch
Where dim-lit banners lend historic light.
And now behold the king his crown puts on,
And binds a glittering crown about the brow
Of Alexandra, sharer of his care,
Soul of his soul – Incomparable Queen.
And, from the vaults of England's deathless
dead,
Voices of heroes, kings and ministers,
Voices from our imperishable past,
Rustling on wings of approbation, float
Up and along the transept and the nave,
Up to the chancel and the very dome
Over the altar and King Edward's chair.
Now solemnly, the benediction falls;
And loud, without the Abbey walls, a shout,
Rending the air, proclaims the king is crowned.
Cannons add roar to roar, boom upon boom;
All round the realm, sound blends in sound,
Music in the air, music in the soul.
And, flaming to his purple shadowy couch,

The fiery Phæbus, finishing his task,
Proclaims the king is crowned! Long live the
king!

Grote understreger i strofe seks, at Storbritanniens aktuelle imperiale styrke ikke har sine historiske rødder i det engelske/britiske monarkis ælde og feudale oprindelse tilbage til middelalderens angelsaksiske konger Alfred den Store (871-99), Edward Bekenderen (1042-66) og Harold 2. Godwinson (1066) og normanneren Vilhelm 1. Erobreren (1066-87), men snarere i den rolige sædvanebaserede, kontinuitetsbårne politiske udvikling, hvor man uden en nedskrevet forfatning alligevel har formået i en europæisk og global kontekst at udviklede et forbilledligt, liberalt politisk demokrati. Dronning Alexandras charme og nærmest magiske vindende væsen formår ifølge Grote at omvende hele den britiske nation, såvel angelsaksere som keltere og normannere, til danskere (strofe syv).

I strofe otte redegør Grote for det engelske monarkis ceremonielle historiske udvikling fra Winchester-katedralen i det sydlige England, gravkirke for bl.a. Alfred den Store og den danskfødte vikingekonge Knud 1. den Store (Nordsøimperiets monark: konge af England (1016-35), Danmark (1018-35) og Norge (1028-35)))) og kroningskirke for Edward Bekenderen (”the great Restorer of the Saxon line”), og til Westminster Abbey, gravkirke for Edward Bekenderen og kroningskirke for Harold 2. Godwinson og de normanniske monarker frem til i dag. Grote henleder endvidere sine læseres opmærksomhed på den hellige ”Stone of Destiny”, der spiller en central rolle i hele den britiske kroningsceremoni, og som blev taget af den engelske kong Edward 1. (1272-1307). For symbolsk at accentuere den nære forbindelse mellem det britiske monarki og folket pointerer Grote i sit kroningsdigt, at Westminster Abbey foruden medlemmer af kongehuset også historisk har fungeret som gravkirke for nationens store sønner inden for politik, videnskab og kultur.

Den 22. juni 1911 blev kong Georg 5. og dronning Mary kronet i Westminster Abbey. I anledning af kroningen bragte den britiske avis *Halifax Evening Courier* på kroningsdagen et hyldestdigt til dronning Mary med titlen ”Crowning of May Queen”, 4. Digtet var signeret ”L” og bestod af fire strofer. Digtet lød som følger:

Mary! Queen of many nations,
Queen of lands beyond the foam,
Queen of countless kith and kindred,
Dwelling in our isles at home.

Queen of castle, court and cottage,
Queen of minaret and dome,

Queen af husband and of children,
Queen of hearts and Queen of home.

Queen of white and red and blackskins,
Queen of mountains and of sea,
Queen of high and Queen of humble,
Mary, Queen! all hail to thee.

Heartfelt hopes from every country
Crown thy brow with joys to be;
Bless with this day's Coronation
Lasting love to thine and Thee.

Dronning Mary blev kaldt May efter måneden, hun var født i. Maj-dronningen er på de britiske øer personificeringen af helligdagen 1. maj, og hun symboliserer forårets komme. Figuren blev en fast bestanddel af det britiske nationale erindringsfællesskab med digtet "The May Queen" fra 1832 af Alfred Tennyson. Ved at kalde kroningen af dronning Mary "Crowning of May Queen" trækkes der på de engelske og britiske traditioner, som dronningen i sin person inkarnerede. Dronning Mary var den første britiskfødte britiske dronning siden den engelske kong Henrik 8.s (1509-47) sjette og sidste dronning, Kathrine Parr (1512-48, dronning fra 1543-47). Ifølge kroningsdigtet formåede dronning Mary at favne alle nationaliteter, religioner og racer i det multinationale og multikonfessionelle britiske imperium. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var digteren dus med dronningen.

Dronning Marys far, hertug Franz (1837-1900), prins af Teck fra 1863 og hertug af Teck fra 1871, tjente i første omgang i den østrigske hær og deltog i Den Italiensk-Østrigske Krig i 1859 og Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Efter sit giftermål i 1866 med den britiske prinsesse Marie Adelaide (1833-97), datter af hertug Adolphus af Cambridge (1774-1850) og sønnedatter til kong Georg 3. (1760-1820)), tjente han resten af livet i den britiske hær. I en nekrolog over hertugen hed det, at han efter sit giftermål *thoroughly identified himself with English life and character. To all intents and purposes he was an Englishman, and it was his pride that all the members of his family were thoroughly English in their sympathies and tastes* (*The Western Daily Press* 23.1.1900, "The Duke of Teck", 5). Den afdøde hertug var ikke kun far til landets kommende dronning, Mary, der i 1893 havde ægtet hertug George (5.) af York, men også til to sønner, der tog aktiv del i den aktuelle krig imod boerne i Sydafrika, prinserne Adolphus (1868-1927, fra år 1900 hertug af Teck) og Franz af Teck (1870-1910). Den yngste søn, prins Alexander af Teck (1874-1957), der havde deltaget i Den Anden Matabele Krig (1896-97) i det sydlige Afrika, tilsluttede sig senere sit regiment i Boerkrigen, der afsluttedes i 1902. På den baggrund konkluderede nekrologen: *There are, therefore, besides marriage ties, many circumstances which have endeared the Duke of Teck to the English*

people, ibid. I sommeren 1914 udpegedes krigshelten prins Alexander af den britiske regering til at blive den næste generalguvernør i Canada, hvor han skulle afløse sin slægtning hertug Arthur af Connaught. Den tyske prins blev i den forbindelse rost til skyerne i den britiske presse: *Prince Alexander is the third of a fine trio of sons of one of the most loved and esteemed princesses of the Victorian era* (*The Runcorn Guardian* 30.6.1914, ”The New Governor-General of Canada”, 3). Det hed endvidere i artiklen: *Prince Alexander was the first English prince to be educated at Eton, and is remembered as a thorough good fellow, without any ”side”*, ibid. Prins Alexander blev ud fra en etnisk definition af nationalt tilhørsforhold betegnet som en engelsk prins, da han var født i Storbritannien, i London, skønt han formelt var en tysk prins tilhørende en tysk fyrsteslægt. Med sine meritter for Storbritannien og det britiske imperium blev han og hele Teck-slægten imidlertid betragtet som en integreret del af det britiske samfund, skønt slægten først i 1917 gav afkald på deres tyske fyrstetitler. Med udbruddet af 1. verdenskrig senere på sommeren i 1914 kom prins Alexander dog ikke til at afløse hertugen af Connaught som generalguvernør i Canada, da han blev sendt til fronten i Frankrig og Flandern. Broren hertug Adolphus af Teck deltog ligeledes i 1. verdenskrig på britisk side. Til lady Louise Mountbattens (1889-1965) bryllup i London i 1923 med den svenske kronprins Gustaf (6.) Adolf (1950-73) betegnede ærkebiskoppen i Canterbury, Randall Davidsen (1848-1930, ærkebiskop fra 1903-28), i sin bryllupstale brudens afdøde far, prins Louis af Battenberg, som en *gallant and well-loved man, to whose prescience and firmness and resource England, and the Allies of England, owe a debt which is not forgotten* (*Sunday Pictorial* 4.11.1923, ”White and gold pageant at the royal wedding”, 3). Mountbatten-slægten blev således også efter navneskiftet i 1917 anset for en vigtig del af det britiske kongehus og det britiske samfund.

I forbindelse med kong Georg 5.s 25-års regeringsjubilæum i 1935 skrev den britiske digter Rudyard Kipling (1865-1936) et hyldestdigt, der tog sit udgangspunkt i kongens uddannelse i den britiske flåde, Kipling: ’The King and’. Digtet, der bar titlen ”The King and the Sea”, var på otte strofer. Den syvende og ottende strofe lød som følger:

I dealt him Power beneath his hand
For trial and proof, with his first Command –
Himself alone, and no man to gainsay him.
On him the End, the Means, and the Word,
And the harsher judgment if he erred,
And – outboard – Ocean waiting to betray him.
”Wherefore, when he came to be crowned,
Strength in Duty held him bound,
So that not Power misled nor ease ensnared him
Who had spared himself no more than his seas had spared him!”

After His Lieges, in all His Lands,
Had laid their hands between His hands,
And His ships thundered service and devotion,
The Tide Wave, ranging the Planet, spoke
On all Our foreshores as it broke: -
"Know now what Man I gave you – I, the Ocean!"

Kipling pointerede med sit jubilæumsdigt det egalitære islæt i flåden, og hvordan denne opdragelse af den britiske tronfølger prins Georg (5.) bevirkede, at han som konge og monark formåede at regere riget til alles bedste, som en *primus inter pares*, blandt sine britiske undersåtter i hele imperiet. Kipling var samme årgang som kong Georg 5., og han døde to dage før kongen i januar 1936, 70 år gammel. Som den britiske imperialismes fremmeste digter er Kipling ophavsmand til udtrykket "den hvide mands byrde" efter forestillingerne i digtet "The White Man"s Burden" fra 1899, som oprindeligt blev skrevet til dronning Victorias 60-års regeringsjubilæum i 1897. For sit vidtfavnende forfatterskab modtog Kipling i 1907 Nobelprisen i litteratur.

I anledning af kroningen af det britiske kongepar, kong Georg 6. og dronning Elizabeth, i maj 1937 skrev den engelske digter John Masefield (1878-1967), Poet Laureate fra 1930-67, flere hyldestdigte, bl.a. en bøn til kongeparret, Masefield: 'A Prayer'. Digtet med titlen "A Prayer for the King and Queen at their Coronation" var på ti strofer og lød som følger:

O GOD, the Ruler over Earth and Sea
Grant us Thy guidance in the reign to be.

Grant that our King may make this ancient land
A Realm of brothers, working mind and hand

To make the Life of Man a fairer thing:
God, grant this living glory to the King.

Grant to our Queen. The strength that lifts & shares
The daily burden that a monarch bears;

Grant, to them both Thy holy help to give
The hopeless, hope, the workless, means to live:

The light to see, and skill to make men see,
Where ways are bad, what better ways may be:

And grace, to give to working minds the
zest
To reach excelling things beyond their best:

Grant to them Peace, and Thy diviner Peace,
The joy of making human wars to cease.

Make wise the councils of the men who
sway
The Britain here, the Britain far away:

And grant to all, that every rightness willed
In this beginning reign may be fulfilled.

Masefield understregede i sit digt monarkiets evne til at virke som en forenende faktor for hele imperiet (strofe ni), der havde overlevet 1. verdenskrigs rystelser. I begyndelsen af 1920'erne nåede det britiske imperium sin største territoriale udstrækning. Samtidig udtrykkes der et håb om, at kongen med sin dronning ved sin side vil komme til at regere i en fredelig tid uden ødelæggende krige (strofe otte). 1. verdenskrig havde omkalfatret det monarkiske Europa, og i 1937 var Storbritannien foruden Italien (indtil 1946) den sidste stormagt i Europa, der var organiseret som et monarki. Monarkiets deroute indebar, at den britiske kroningsceremoni i højere grad blev en identitetsmarkør for det traditionsrige Storbritannien, som er det eneste tilbageværende monarki i Europa, som stadig praktiserer den middelalderlige kroningsceremoni (siden det rumænske monarkis fald i 1947). Tilbagegangen for monarkiet i Europa foranlediger også Masefield til at opfordre dronningen til at lette den daglige byrde for monarken (strofe fire). I Georg 5.s regeringstid havde kongen sammen med sin dronning Mary demokratiseret kongehuset og bragt monarkiet mere i øjenhøjde med den britiske befolkning, ikke mindst under indtryk af 1. verdenskrig og en række europæiske monarkiers afskaffelse. Det demokratiserede, egalitære monarki blev ligeledes artikuleret i ovennævnte jubilæumsdigt til kong Georg 5. fra 1935.

Under 2. verdenskrig forblev den britiske kongefamilie i Storbritannien i solidaritet med undersåtterne. Denne beslutning om at trodse faren og dele skæbne med borgerne fik stor symbolsk betydning for den britiske kampånd i krigen mod Hitler-Tyskland. I 1941 udkom en populær patriotisk sang med tekst og musik af den australske sangskriver Roma Campbell Hunter og den britiske ditto Hugh Charles (1907-95), Hunter og Charles: 'The King is still'. Sangen, der bar titlen "The King is still in London", bestod af et vers og to omkvæd og lød som følger:

The sentry stands at the Palace gates
Tho' he's not dress 'd in red

His eyes are looking ev'rywhere
But he never turns his head
The Royal Standard waves above
For ev'ryone to see
The King is with his people
For that's where he wants to be.

The King is still in London, in London,
in London
And he would be in London Town
If London bridge were falling down
He has a house in London, in London, in
London
And there within the Palace yard
The soldiers of the King stand guard
Strike up the music, roll up the drums
And let all the trumpets play
Tell all the world we're facing the music
Here we all are and here we all stay
The King is still in London, in London
Like Mister Jones and Mister Brown
The King is still in London Town.

The Queen is still in London, in London,
in London
And she would be in London Town
If London bridge were falling down
She's with the King in London, in
London, in London
And there within the Palace yard
The soldiers of the King stand guard
Strike up the music, roll up the drums
And let all the trumpets play
Tell all the world we're facing the music
Here we all are and here we all stay
The Queen is still in London, in London
Like Mrs. Jones and Mrs. Brown
The Queen is still in London Town.

Sangen adresserer, hvorledes det britiske kongepar inspirerede hele den britiske nation, Mr. og Mrs. Jones og Brown, til at holde sammen i krigsårene med den stoiske ro, som parret udviste under ikke mindst de talrige tyske bombardementer af hovedstaden i den såkaldte blitz i 1940-41. Buckingham Palace blev ramt adskillige gange, og generelt identificerede det britiske kongehus under krigen sig med de almindelige hverdagsproblemer for befolkningen, som gjorde Georg 6. til folkets konge.

I 1977 skrev den britiske digter John Betjeman (1906-84), Poet Laureate fra 1972-84, et jubilæumsdigt i forbindelse med dronning Elizabeth 2.s 25-års regeringsjubilæum, Betjeman: 'The

Jubilee'. Digtet med titlen "The Jubilee Hymn" var på seks strofer og lød som følger:

In days of disillusion,
However low we've been
To fire us and inspire us
God gave to us our Queen.

She acceded, young and dutiful,
To a much-loved father's throne;
Serene and kind and beautiful,
She holds us as her own.

And twenty-five years later
So sure her reign has been
That our great events are greater
For the presence of our Queen.

Hers the grace the Church has prayed for,
Ours the joy that she is here.
Let the bells do what they're made for!
Ring our thanks both loud and clear.

From that look of dedication
In those eyes profoundly blue
We know her coronation
As a sacrament and true.

Chorus
For our Monarch and her people,
United yet and free,
Let the bells from ev'ry steeple
Ring out loud the jubilee.

Digtet skildrer nedgangen og på det nærmeste opløsningen af det britiske imperium, som havde fundet sted i det kvarte århundrede, der var gået siden dronning Elizabeth 2.s tronbestigelse. Dronningen sidder dog stadig troligt og pligtskyldigt på den britiske trone, og Betjeman lader dermed monarkiet og billedet af den jubilerende monark blive sindbilledet på et Storbritannien, der endnu står oprejst som en stolt nation med sine traditioner i behold.

Til dronning Victorias 50-års regeringsjubilæum i 1887 blev der på kanaløen Jersey skrevet et hyldestdigt til den britiske monark med titlen "L'An du Jubilet" ("Jubilæumsåret"). Digtet, der blev skrevet den 10. januar 1887, var underskrevet "Un Vièr Frégatin" ("En gammel fregat"), members.societe-jersiaise.org. 'L'An du Jubilet'. Digtet bestod af syv strofer, og den fjerde lød som følger:

Mais des d'sendans d'Normans et d'la premié trempe
Que quant i' s'y mette shèque i' faut q'tout s'en sente,
Et j'espèthe bein ètout que quand l'grand jour veindra,
J'en son par les derniers à faithe un bel écliat.

Dronning Victoria var 22 gange tipoldebarn af kong Vilhelm 1. Erobreren (1066-87), der som hertug af Normandiet (1035-87) bragte Normandiet og dermed kanaløerne Jersey og Guernsey med ind under den engelske krone, som han erobrede i 1066. Jersey havde således en normannisk fortid, som forbandt øen til Storbritannien. Ved at understrege dronning Victorias og det nuværende britiske kongehus' slægtskab med det normanniske dynasti, som sad på den engelske trone i lige mandslinje i perioden 1066-1135 og frem til 1154, blev dronning Victoria og det hannoveranske fyrstehus tilskrevet en dynastisk og national legitimitet på Jersey. Det hannoveranske dynasti var den syvende sidelinje til det normanniske dynasti. Digtet mindedes også dronning Victorias og prins Alberts besøg på Jersey tilbage i 1846 (strofe fem).

I forbindelse med dronning Victorias kroning den 28. juni 1838 blev der på øen Isle of Man skrevet et kroningsdigt til den britiske monark med titlen "The Coronation", Nelson: 'The Coronation', 148-56. Digtet var skrevet af den lokale digter Esther Nelson (1810-43). Digtet bestod af otte strofer, og den sidste lød som følger:

There is a lonely island in the sea,
A simple little island of the mist,
Whose hills are bare and treeless, where the winds
Make wild, wild melody in warring o'er
The humble valleys where the willows wave: -
But Mona's breasts are loyal – yea, devout
In their deep worship of our gentle Queen, -
Most true in their simplicity, and loud
In fervent homage and pure fealty
To the first Queen of Mann – Victoria!
The first young Sovereign within the wild
Old kingdom of Mac Lear! – the very first
For whom so joyously they rent the skies
With long reiteration, "Bless the Queen!"
The caves rang echoes back from fairy land,
And the old spirits of the many spells
Came to the happy day rejoicingly; -
Ay, the pale shades of the gray warriors
Came from their rocky beds on Dalby's brow
At the loud summons of that revelry,
And the old Druids in Glendarraght's caves
Flitted in airy shrouds; the fairies too
Came from their solitudes in fairy land –

Their verdant palaces, by the strong spell –
The magic of Victoria's lauded name;
And all good angels of the fairy isle
Mingled with those lone children of the mist,
And loudly rose the long and fervent prayer,
And thus its intense burden swelled to heaven: -
God save thee, maiden of a royal race!
May life to thee be ever freshly fair,
At evening as at morn! may no rude thorns
Serpent-like mingle with the many flowers
Scattered profusely in thy young career!
May happy, happy years of blessed peace
In calm unclouded sunshine pass o'er thee!
May bright eyes grow brighter for thy presence!
May hearts live on in still unbrokenness,
And earth's dark destinies be purified,
Whilst our Victoria reigns!"

Hyldestdigtet til dronning Victoria ("Queen of the islands – Empress of the flood", strofe et), som var Isle of Mans første dronning, forlenede den nye britiske monark med en national og kulturel legitimering som statsoverhoved for den stolte ø med de stolte traditioner tilbage til Mac Lear ("Manannán mac Lir", "Havets søn"), en havgud i gælisk (irsk, manx og skotsk) mytologi. Den keltiske mytologiske figure blev betragtet som søn af havet Lir og en lokal ånd eller legemliggørelse af Isle of Man. Digtet refererede endvidere til druiderne i hulerne ved Glendarragh. Druiderne var åndelige ledere, præster og filosoffer i den keltiske åndelige verden, og ifølge Nelson personificerede dronning Victoria, der benævnes "young Britannia" (strofe tre) og "a Queen in princely Albion" (strofe fire), Isle of Mans keltiske traditioner. Nelson anvendte i sit digt de arkaiske pronominer thee og thine (thy), hvilket er i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte, hvor digteren er dus med monarken.

Den britiske kong Georg 5. og dronning Mary besøgte første gang Isle of Man i juli 1920. Under besøget i hovedstaden Douglas holdt byens borgmester, John Kelly (borgmester fra 1918-20), en tale til det britiske kongepar. Talen indeholdt bl.a. følgende ord:

The ancient constitution and history of our Island, of which the Borough of Douglas is the largest town, render it in many respects unique amongst your Majesty's dominions. By virtue of its geographical situation, its natural beauty, and its climate, it stands pre-eminent as the resort of many thousands of your Majesty's subjects in search of health and pleasure. Though we are a small community and cherish our national independence and constitution, we yield, to none in our devotion and loyalty to the throne, and in our deep appreciation of the honour conferred upon us by

the visit of your Majesties. We have watched with admiration and affection during the recent anxious and sorrowful years of war, the constant and untiring endeavor of your Majesties to sustain the courage and alleviate the sufferings of all classes of your subjects. Such an inspiring example and such ready sympathy cannot fail to knit together all Manxmen with the rest of your subjects in a common bond of gratitude and affection towards your Majesties, isle-of-man.com. 'The Royal visit to the Isle of Man'.

Den britiske monark bærer titlen "Lord/Lady of Mann"; før 1504 var titlen for Isle of Mans statsoverhoved konge. Dronning Victoria bar titlen "Lady of Mann", mens titlen "Lord" anvendtes af dronning Elizabeth 2. Borgmesteren fremhævede manxfolkets historiske loyalitet over for den britiske krone, som ifølge Kelly var blevet yderligere rodfæstet i den britiske befolkning efter den afsluttede verdenskrig. Borgmesteren accentuerede i sin tale Isle of Mans særegne politiske struktur, samtidig med en understregning af øens traditionelle og historiske loyalitet over for den britiske krone. Isle of Mans parlament hedder Tynwald, som ifølge traditionen etableredes i 979, og dermed påberåber sig at være verdens ældste ubrudt eksisterende parlamentariske forsamling. Isle of Man var en del af kongeriget Man og Øerne (1079-1266). Kongerne var vasaller under den norske konge. I 1164 blev kongeriget delt i to. I perioden 1237-65 var Isle of Man under norsk styre, skiftevis skotsk og engelsk styre i perioden 1265-1333 og et uafhængigt kongerige fra 1333-99. Fra 1399-1504 var øen under engelsk suverænitet som engelsk len. I 1765 købte det britiske parlament de feudale rettigheder over øen Isle of Man som lords of Mann (en titel fra 1504, der erstattede kongetitlen) af hertugerne af Atholl og overførte dem til den britiske krone. Fra 1866 har Isle of Man haft hjemmestyre. Isle of Man har officielt ikke en monark, men den britiske monark er i kraft af sit embede, ex officio, Lord of Mann.

I 1843 aflagde dronning Victoria og prins Albert et officielt besøg i hertugdømmet Cornwall. I 1846 foretog det britiske regentpar deres andet besøg i Cornwall, denne gang med deltagelse af parrets ældste søn, den britiske tronfølger, prins Edward (7.) af Wales, som også var hertug af Cornwall. I anledning af besøget bragte den korniske avis *The Royal Cornwall Gazette* den 11. september 1846 et hyldestdigt til tronfølgeren fra byen Falmouth med titlen "To his Royal Highness Albert, Prince of Wales and Duke of Cornwall". Digtet lød som følger:

May it please your Royal Highness,
From your Duchy in the *West*,
To accept a little offering,
Though it be not of the best.

May your young heart learn to love us,
Though our dialect and soil
Far from palace-life remove us,
And but speak of homely toil.

For, amidst rock, mine, and engine,
And by the Western Sea,
Know young Prince, warm hearts are beating,
Which shall ne'er prove false to *Thee*.

Den knap femårige prins af Wales var døbt Albert Edward, og han var den første hertug af Cornwall, som besøgte Cornwall siden prins Karl (2.) af Wales i 1645, den senere kong Karl 2. (1660-85), konge af Skotland fra 1649-51. Digtet til prinsen af Wales blev bragt under et andet digt med titlen "The First Prince of Wales" af den korniske digter og anglikanske præst Robert Stephen Hawker (1803-75), Hawker: 'The First'. Digtet omhandlede den første prins af Wales, Edward (2.) (1307-27), der var født på Caernarfon Castle i Wales i 1284, og som udnævntes af sin far, kong Edward 1. (1272-1307). Hawker er også forfatteren til den korniske patriotiske sang "The Song of the Western Men" ("Trelawny") fra 1826, der i dag har status af uofficiel nationalsang for Cornwall. I digtet benævnes det korniske sprog som en dialekt. Det korniske sprog uddøde som sprog i slutningen af 1700-tallet i Cornwall, men bevidstheden om den særlige keltiske kultur og identitet levede videre blandt indbyggerne i det vestlige engelske hertugdømme, også i forhold til det britiske kongehus. I digtet anvendes det arkaiske pronomen thee om hertugen af Cornwall, hvilket er i tråd med den germanske tradition for fyrstedigte, hvor forfatteren er dus med monarken.

I forbindelse med dronning Victorias død i januar 1901 bragte avisen *The West Briton and Cornwall Advertiser* den 24. januar en række sørgedigte. Ét af dem bar titlen "Victoria Regina Imperatrix" og var forfattet af den britiske digter John Emra Holmes (1839-1909), Holmes: 'Victoria Regina', 4. Digtet bestod af otte strofer, og den anden, tredje og syvende strofe lød som følger:

Our Lady the Queen! Oh, no! some other;
Take her not from us yet –
Victoria, Empress, our Friend, our Mother –
We pray – we ne'er fume nor fret –
"God of our fathers, hear our prayer –
Take her not from us yet."

The mighty heart of the Empire feels;
Sick unto death she lies;
Each of us as the altar kneels,
Each of us to God cries –

Our prayers go up to Him who heals,
And who our wants supplies.

Never a Queen has England known
So tender and kind and true;
On peer or peasant, when trouble came,
Her sympathy fell like dew;
Warrior, miner, mariner, all
Her sorrow and pity knew.

Et andet digt, forfattet af den lokale digter Annie Elizabeth Argall (1874-1922), bar titlen ”In Memoriam – Our beloved Queen – January 22nd, 1901”, 4. Digtet bestod af fem strofer, og den første og fjerde lød som følger:

Our gracious Queen – ours yet tho’ Death has claimed
thee,
And nations mourn the loss of Britain’s friend;
Victoria, the head of our allegiance –
We weep to know thine empire at an end.

Our own good Queen, whose gentle sway and scepter
Upheld an Empire in its righteous power,
Not death, but Life Eternal, blessed, holy,
Crowns thee again in this triumphal hour.

Argall anvendte i sit digt de arkaiske pronominer thee og thine (thy), hvilket er i samklang med den germanske tradition for fyrstedigte, hvor forfatteren er dus med monarken. Begge digte adresserede det britiske imperiums forenende identitetsdannende betydning for den britiske nation og alle de forskellige lande og traditioner i den britiske statsdannelse.

Hertugen af Cornwall, den britiske tronfølger, prins Georg (5.) af Wales, aflagde sit hertugdømme et besøg i juni 1909. Borgmesteren for byen Launceston, som var den historiske hovedstad for Cornwall, John Kittow (1847-1919, borgmester fra 1892-95 og fra 1908-09), holdt en tale til hertugen, som bl.a. indeholdt følgende ord:

May your visit to the this county and the sister County of Devon be fraught with every blessing and happiness, and should you at some future time be gracious to honour us with another visit to our historic capital of the county, as former Earls of Cornwall have often done, you will be assured of the heartiest Cornish welcome (*Devon and Exeter Daily Gazette* 9.6.1909, ”The Royal Visit”, 6).

Besøget i Launceston i 1909 var det første officielle besøg af en repræsentant for det britiske

kongehus siden 1645. Byens officielle motto er ”Royale et Loyale”, da Launceston havde støttet kavalererne under Den Engelske Borgerkrig (1642-51). Hertugen blev modtaget på byens slot, som i sin tid blev bygget af grev Robert af Mortain (ca. 1031- ca. 1095), jarl af Cornwall fra 1072-90, som var halvbror til hertug Vilhelm 2. Erobreren. Den første historisk anerkendte jarl af Cornwall var den bretonske adelsmand Brian af Bretagne (ca. 1040-84/85, jarl fra 1068-72), som kæmpede for kong Vilhelm 1. Erobreren. Brian af Bretagnes nevø Alan (før 1100-1146), den første jarl af Richmond, var ligeledes i engelsk tjeneste, og han var tillige jarl af Cornwall fra 1140-41, da han afsattes efter slaget ved Lincoln i 1141. Borgmesteren fremhævede i sin tale jarlerne af Cornwall, da de vidnede om Cornwalls stolte keltiske fortid, hvor den særlige korniske kultur endnu var levende i hertugdømmet. Hertugdømmet Cornwall oprettedes i 1337 for prins Edward af Wales (”Den Sorte Prins”) (1330-76), kong Edward 3.s (1327-77) ældste søn, som også blev nævnt i borgmesterens tale ligesom den engelske kong Ethelred 2. den Rådvilde (978-1013, 1014-16), der stod bag det tidligst kendte møntværk i Cornwall i byen Launceston. Siden 1337 er titlen hertug af Cornwall blevet tildelt den engelske og britiske tronfølger. I forbindelse med kong Georg 5.s og dronning Marys kroning i 1911 bragte avisen *The Royal Cornwall Gazette* den 22. juni 1911 et kroningsdigt med titlen ”King’s Coronation, June 22nd, 1911”, Harris-Bickford: ’King’s Coronation’, 6. Digtet var forfattet af den korniske digter Ernest Leopold Trevenen Harris-Bickford (1859-?). Digtet bestod af fem strofer, og den anden lød som følger:

Even as William came
In conquering phase –
Warrior in mood and name
In long dead days,
So cometh thou, O King!
Of Edward’s blood –
Conqueror of hearts that sing –
Love understood!

Harris-Bickford fremhævede den britiske kong Georg 5.s slægtskab med Wessex-dynastiet og kong Edward, formentlig den angelsaksiske kong Edward den Ældre (899-924), søn af kong Alfred den Store. Alle engelske og senere britiske monarker siden den engelske kong Henrik 2. (1154-89), den første monark i Plantagenet-dynastiet, er efterkommere af de engelske konger fra Huset Wessex via kong Henrik 1.s (1100-35) gemalinde Matilda af Skotland (1080-1118, dronning fra 1100-18), der var datter af Margaret af Wessex (ca. 1045-93, dronning af Skotland fra 1070-93) og oldebarn af kong Edmund Jernside (konge fra april til november 1016). Kong Georg 5. var via kong Henrik 2. 30 gange tipoldebarn af kong Edward den Ældre, som konsoliderede den engelske kongemagt i sin

regeringstid. Understregningen af dette slægtskab havde til formål at forlene det britiske kongehus med en dynastisk legitimitet i Cornwall, som var blevet begunstiget af Wessex-dynastiet fra kongeriget Wessex. Den engelske kong Adalstein (924-39) fastsatte ifølge traditionen grænsen mellem det engelske og korniske folk ved den østlige bred af floden Tamar efter talrige konflikter mellem Cornwall og kongeriget Wessex. Kongen genetablerede endvidere en separat kornisk biskop, som eksisterede frem til 1050. Titulaturen for kong Edmund 1. (939-46), en halvbror til kong Adalstein, lød ”King of the English and ruler of this province of the Britons”, hvorved Cornwalls betydning accentueredes symbolsk. Harris-Bickford anvendte i sit digt arkaiske pronominer som thou og thy, hvilket følger den germanske tradition for fyrstedigte, hvor digteren er dus med monarken.

Halvøen Gibraltar blev en britisk besiddelse i 1713 med Utrecht-traktaten efter Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14). Under Napoleonskrigene sikrede den britiske admiral James Saumarez (1757-1836) en afgørende britisk-portugisisk sejr mod den spansk-franske flåde i Det Andet Sølag i Algecirasbugten nær Gibraltar i juli 1801. I kølvandet på Saumarez’ sejr i 1801 bragte avisen *Gibraltar Chronicle* den 25. juni 1802 et digt af en anonym forfatter, Daly: *Rock and Oak*, 160-61. Digtet bestod af otte strofer, og to af dem lød som følger:

> Full in my view th’ Herculean form appears,
> The Monarch stern of Andalusia’s coast;
> O’er seas surrounding, and o’er land he rears
> His rugged head, Britannia’s proudest boast.
>
> Lo! Where he frowns upon the surly West,
> Sulphureous Engines point in grim array
> There England’s foes have sunk to endless rest,
> There SAUM’REZ bore the victor’s palm away.

Herkules’ søjler er det antikke navn for to højder på hver sin side af Gibraltarstrædet, der ifølge sagnet skulle være rejst af den græske sagnhelt Herkules. Søjlerne skulle efter myten oprindeligt have båret påskriften *Nec Plus Ultra* eller *Non Plus Ultra* (”Der er intet udenfor”), dvs. en advarsel til søfarende om ikke at bevæge sig ud i Atlanterhavet. Efter opdagelsen af Amerika benyttes søjlerne med mottoet *Plus Ultra* (”Der er mere udenfor”) i det spanske kongevåben. Gibraltar fungerede under Napoleonskrigene som en afgørende, uindtagelig britisk flådebase, der tjente som strategisk udgangspunkt for den britiske flåde under det berømte slag ved Trafalgar den 21. oktober 1805. Den anonyme digter fastslog med sit hyldestdigt til den britiske admiral, at Gibraltar ved ind- og udsejlingen til Middelhavet og Andalusiens kyst var en integreret del af det britiske imperium og det britiske nationale erindringsfællesskab. I maj 1802 udnævntes prins Edward (1767-1820),

hertug af Kent og Strathearn fra 1799, søn af kong Georg 3. og far til dronning Victoria, til guvernør af Gibraltar. Hertugens hårde disciplin udløste et mytteri begået af soldater i hans eget og det 25. regiment juleaften. Hans ældre bror prins Frederick (1763-1827), hertug af York fra 1784, øverstkommanderende for styrkerne, kaldte ham tilbage i maj 1803 efter at have modtaget rapporter om mytteriet. På trods af denne episode fik prins Edward lov til formelt at forblive guvernør af Gibraltar frem til sin død, gibraltar-intro.blogspot.com. '1802 – The Duke of Kent'.

Den britiske digter og forfatter Wilfrid Scawen Blunt (1840-1922) skrev i 1889 et hyldestdigt til den britiske kronkoloni Gibraltar med titlen "Gibraltar", Blunt: 'Gibraltar'. I digtet beskrev Blunt Gibraltar som en testamentarisk gave til briterne "which Hercules And Goth and Moor bequeath'd us". Gibraltar var en del af det vestgotiske kongerige Hispania fra 418-720, og derefter var halvøen besat af maurerne frem til 1462, fra 1232 som en del af Emiratet Granada (1232-1492). Fra 1462-1713 tilhørte Gibraltar Spanien (Den Castilianske Krone). I maj 1859 aflagde den britiske tronfølger, prins Edward (7.) af Wales, et officielt besøg på Gibraltar. Besøget afstedkom en adresse udsendt af en deputation fra Gibraltar Chamber of Commerce, der bl.a. betonede Gibraltars historiske betydning for Storbritannien:

In former times this mighty fortress has taken dignified part in the history of our country, and imparted by its brilliant and ever memorable defence, great strength, and security to the general interests of the empire. As Englishmen, we know with pride that if it be again attacked it will maintain and increase all its ancient glory. From ourselves, even, hereafter may be demanded sacrifice and self-denial for the national good, and we shall never fail either in our loyalty or our patriotism. If, therefore, your Royal Highness should sometimes recall to mind this famous rock, we humbly hope you may then remember the gratitude and loyal devotion of the contended and grateful people, who have now with eagerness and delight welcomed you to their home, which long has been protected by all their country's greatness (*Cambridge Chronicle and University Journal* 21.5.1859, "Visit of His Royal Highness the Prince of Wales to Gibraltar").

Adressen accentuerede Gibraltars historiske loyalitet over for den britiske krone, og foruden dette politiske aspekt i relation til forsvaret af det britiske imperium blev det fremdraget, at indbyggerne på klippeøen på sydspidsen af Den Iberiske Halvø identitetsmæssigt følte sig som englændere. Indbyggerne på Gibraltar bestod i slutningen af 1800-tallet for hovedpartens vedkommende af indfødte gibraltarere, briter og folk med blandet sydeuropæisk herkomst. I 1830 var Gibraltar officielt blevet en britisk kronkoloni. Gibraltar er fortsat i dag et britisk oversøisk territorium.

Storbritannien erhvervede i 1878 middelhavsøen Cypern som et britisk protektorat. Cypern havde været et kongerige (en korsfarerstat) fra 1192-1489 og havde siden 1571 hørt under Det Osmanniske Rige. Biskop Kyprianos af Kitium holdt en velkomsttale til den britiske højkommissær for Cypern, Sir Garnet Wolseley (1833-1913), den første højkommissær fra 1878-79, den 26. juli 1878 i byen Limassol, Andronikos: 'The Occupation of Cyprus'. Talen lød i engelsk oversættelse:

You represent a nation sympathising with the long sufferings of this thoroughly Hellenic country of ours. Our language and our religion have been from time immemorial our two national symbols, and those mighty Britain, in the performance of her noble work, we are assured will maintain and uphold in the future for the welfare and prosperity of this nation. We have before us the noble precedent of the Ionian Islands. The great island of Cyprus, the pearl of the Mediterranean, is ceded to the crown of her Majesty, and our respect and pride will be great for her in like manner as other countries and nations under her protection.

Biskoppen omtalte Cypern som en græsk-cypriotisk nation, der så op til den nye koloniherre. Storbritannien havde afgivet De Ioniske Øer, britisk protekotrat fra 1815-64, i 1864 til Grækenland, hvorfor der nu var et tilsvarende håb på Cypern. Kyprianos fandt, at der var empirisk belæg for, at Storbritannien som kolonimagt på sigt bedre ville kunne sikre enosis, foreningen med Grækenland. Den britiske krone var historisk og kulturelt tæt knyttet til den græske nations historiske kampe imod osmannerne. Storbritannien overtog administrationen af Cypern i 1878 til gengæld for britisk beskyttelse af Det Osmanniske Rige imod mulig russisk aggression. Efter udbruddet af 1. verdenskrig annekterede Storbritannien formelt Cypern den 5. november 1914. Biskoppens tale var udformet som en politisk-religiøs legitimering af det kristne britiske kolonistyre på Cypern i et oppositionelt forhold til det hidtidige muslimske osmanniske regime. I 1889 skrev den cypriotiske digter Nicholas Kyprianou et folkedigt med titlen "To Paraponon tou Chorikou" ("Bøndernes klage"), Kyprianou: 'To Paraponon'. Digtet var udformet som en klage over det britiske kolonistyre, eftersom dette endnu ikke havde sikret enosis. En del af digtet lød som følger:

Oh, you Queen Victoria, justice is your throne,
the river of abundance you are, kindness is your dome;
so please rush and aid us from this misery to escape,
with skin and bones, we are left, nothing is left to take.
We are in the mouth of wild beasts about to have a feast.
You are the only one to save us, please act with great
speed;
our delegates we send to you to tell you our pain

less we are spared and enabled to escape from this fate.
We are longing to hear your words of hope, your news
we wait,
and from Hades our remnants will rise again, there isn't
time to waist.
Our Queen, with tears we plead to you while we state,
"hurry to our aid, be quick before it's all too late".

Digtet var eksponent for det udbredte ønske om enosis i den græsk-cypriotiske landbefolkning. Samtidig var digtet et eksempel på, at græsk-cyprioterne stadig betragtede Storbritannien, repræsenteret ved dronning Victoria, som den europæiske magt, der var i stand til at realisere enosis. I forbindelse med dronning Victorias død i 1901 skrev den cypriotiske digter Christophoros Palesis (1872-1949) et monumentalt digt med titlen "E Kypros kai E Dioikiseis tes" ("Cypern og dets administrationer"), Ioannides: *Cyprus under British*, 113-17; Palesis: 'E Kypros', 210-15. Digtet kontrasterede det osmanniske styre med det britiske kolonistyre, som havde afskaffet det osmanniske tyranni til fordel for lov og orden. Direkte henvendt til den nye monark, kong Edward 7., hed det:

More good things we are waiting we the Cypriots here,
from our new King, the English King that is.
And what we are also waiting from England to decide
is when our Cyprus with Greece will unite.

Digtet afsluttedes med følgende ord om den afdøde dronning Victoria:

And our Queen Victoria we should always remember
and say, "may you rest in peace great Queen, forever;"
may our merciful Lord crowns her in the sky
and in the bosom of Abraham may she always lie.

I 1910 offentliggjorde den cypriotiske digter Konstantinos Philippou (1866-1941) et digt med titlen "E Polyteleia" ("Luksus") i anledning af tronskiftet i Storbritannien, Ioannides: op.cit., 119-20; Philippou: 'E Polyteleia', 683. Sidste del af digtet lød som følger:

We should all praise the Almighty and glorify Him,
and be gratified and joyful for our new King.
Long live our great English King, may you live long,
along with our Queen and kids, may God keep them
strong.
I pray to God that our glorious King many years to live.
And, who knows, one day he might give us back to our
Mother as a gift;

for him, the matter is not difficulty, he can easily handle.
We are not asking him for any land or money in a bundle,
but only to deliver us instead to our Mother, Greece;
How long in this cage we've lived, let us go, set us
free.

Der herskede således en udbredt national tillid til det britiske monarkis institutionelle evne til at virkeliggøre enosis for den græsk-cypriotiske befolkning. Denne tiltro til den britiske kolonimagt bestod frem til 1920'erne. Storbritannien betragtede Cypern som afgørende i forhold til Suez-kanalen og dermed vejen til Indien, hvorfor landet i den sidste ende modsatte sig enosis. Frem til 1914 var Cypern officielt en del af Det Osmanniske Rige. I 1925 blev Cypern en britisk kronkoloni. Det britiske kolonistyre på Cypern afsluttedes med dannelsen af en cypriotisk republik i 1960.

I forbindelse med den britiske enkedronning Adelaides (1792-1849, dronning fra 1830-37) besøg på Malta i 1838 skrev den maltesiske digter Luigi Rosato (1795-1872) et hyldestdigt til dronningen med titlen "Il-Migja fit-teatru tar-Regina Adelaide" ("Dronning Adelaides besøg i teatret"), Cassola: 'Maltese Romantic'. Digtet sluttede med følgende linjer (min danske oversættelse):

Daqqew lilha l-ahhar daqqa,
Sellmitilna tliet darbiet,
B'ghajn hanina harset lejna
Bhalma thares l-omm 'l ulied.
Ghaliex sejra u ser thallina,
Ghidt jien f'qalbi lir-Regina?
Alla jtiha qatigh ghomor.

De spillede den sidste melodi for hende,
Hun vinkede til os tre gange,
Hun gav os et ømt blik
Som en mor ser på sine børn.
Hvorfor forlader I os,
Jeg spurgte mig selv henvist til dronningen?
Må Gud give hende evigt liv.

I digtet portrætteredes enkedronningen af Rosato som hele Maltas elskede landsmoder, der som øens matriark var bevidst om indbyggernes særlige forhold. Digtets sidste linje refererede til Storbritanniens nationalsang "God Save the Queen". Enkedronningen, der var født prinsesse af den lutherske fyrstestat Sachsen-Meiningen, manglede en protestantisk kirke på Malta, hvorfor hun i årene 1839-44 finansierede opførelsen af den anglikanske Prokatedral St. Paulus i Valletta. Et digt fra 1865 af den maltesiske dramatiker og historiker Pietru Pawl Castagna (1827-1907) accentuerede maltesernes traditionelle loyalitet over for de til enhver tid siddende magthavere, herunder den britiske krone, og understregede samtidig de religiøse forskelle mellem de anglikanske englændere og de katolske maltesere, ibid. I anledning af dronning Victorias 60-års regeringsjubilæum i 1897 bragte dagbladet *The Daily Malta Chronicle and Garrison Gazette* den 25. juni et hyldestdigt med titlen "The Diamond Jubilee of Queen Victoria", Flores: 'The Diamond', 4-5. Digtet var skrevet af den maltesiske skolemand og digter Salvatore Flores (1874-1929). Digtet bestod af 14 strofer. Tredje og fjerde strofe lød som følger:

Not great Rome, in her palmiest day
Could a splendor like Britain display;
Nor could Egypt, most ancient of earth –
Wherein letters and law had their birth,
Where vast temples nad pyramids rise
Under cloudless, cerulean skies –
Ever vie with the wealth or the might,
Greater Britain now holds as her right.
Not a Caesar, nor Pharaoh of old,
Whom song or oration extolled,
Was a sovereign beloved like our Queen,
Who peerless 'mid monarchs is seen!

The noblest and the best of earthly kings,
A down a thousand years his memory flings
A dazzling splendor even to our day –
The sainted Alfred never dreamed such sway
Would e'er be held by one whose title came
By lineage direct from him. That fame,
A fame undying while the world shall last,
Burns brightly, though ten centuries have passed
Since he, at Ethandune, a patriot fought,
And from grim Guthrum's horde deliverance wrought.
He the foundation of our Navy laid,
Before his fleet the Vikings fled dismayed.
Then bold Berseken felt or owned his might;
Forsook fierce Thor with paganism's night:
Just laws and learning fostered were by him;
While they survive, his glory grows not dim.

Ifølge Flores overgik det britiske imperium under dronning Victoria såvel Romerriget som oldtidens største civilisation i Egypten. Alle engelske og britiske monarker siden kong Vilhelm 2. (1087-1100) har været efterkommere af Wessex-dynastiet via Vilhelm 1. Erobrerens gemalinde, Matilda af Flandern (ca. 1031-83, dronning fra 1066-83), som var efterkommer af den angelsaksiske kong Alfred den Store via dennes datter, Ælfthryth (ca. 877-929, grevinde af Flandern fra 893/899-918). Dronning Victoria var via Matilda af Flandern 29 gange tipoldebarn af den angelsaksiske kong Alfred den Store. Dette slægtskab udmærkede den britiske monark, da kong Alfred den Store grundlagde den engelske flåde, og i slaget ved Ethandun i 878 slog den kristne monark den store hedenske hær under den danske krigsherre Guthrum (Gudrum) (ca. 835-ca. 890), East Anglias konge. Sejren stoppede vikingernes fremmarch i Wessex. Syvende strofe lød som følger:

Where'er the Anglo-Saxon tongue resounds,
There Freedom, flourishing, spreads wide her bounds

To bless both land and sea. Where'er the speech
That Shakspeare and our Milton spake doth reach,
There Liberty shall follow in its wake,
All bonds of Tyranny and Wrong to break!
The British Flag o'er many a land doth wave –
The sign of Freedom – Emblem of the brave –
For Slavery's bonds, as if by magic spell,
On British soil – O glorious thing to tell –
Fall off for ever! And in freedom's light
Oppression's sons, unfetter'd, laud the might
Of England's power – Her generous race
From Norman blood their lofty line they trace,
Beneath Victoria's rule, the truest, best,
With which her subjects ever have been blest,
O Earth rejoice! On every side we see
Delight in "Happy Homes and Altars free!"
Hence countless homes her mercies bless
And from her counsel date their Happiness.

Flores oplister de engelske poeter William Shakespeare (1564-1616) og John Milton (1608-74) som to mænd, der har formået at sætte ord på den engelske frihedstradition. Dronning Victorias nedstamning fra det normanniske kongehus blev ligeledes accentueret, hvilket i Flores' optik udmærkede det britiske statsoverhoved. Ifølge Flores var dronning Victoria imperiets "Mother-Queen" (strofe otte), og Union Jack vajede overalt på kloden, i Europa og Afrika, fra Australien og "Maori Islands" (New Zealand) (strofe ti) over Indien til Canada og Western Isles (De Ydre Hebrider) (strofe 13). Strofe 11 og 12 beskrev Malta og Maltas position i det britiske imperium:

Cradled in the deep, a truly beauteous Isle,
Clad in radiant vest doth ever smile,
Laved by the waters of the fairest sea
In all the world; its people kind and free,
Fanned by soft breezes, perfume-laden air,
From orange groves and citron gardens fair.
Like a pure pearl, sparkling bright and clear,
Whose lustre dims not through each cycling year:
Thus it has shone, a glist'ning light, a guiding star
To beckon the storm-tossed mariner from afar;
Around its rocky coast, the angry waves may sweep
And foaming clouds come rolling o'er the deep;
Still firm and bold it lifts its frowning form
And on the wreathing waters laughs in scorn,
Till all their forces spent, their efforts vain,
They recoil backward to the mighty main.
And thus for centuries has the Island stood,
Buffeted and stormed by the angry flood;
While calm, serene, within its bosom rare

The anchored ships find rest and shelter there.
Fashioned by Nature's hand a harbour wide
In which the British Fleet may safely ride.

Nature her choicest gifts with lavish hand
Has scattered freely o'er this Happy Land!
On it with covetous eyes full oft of yore
Have potent nations looked; nor asked for more
Than to possess such treasure bright and rare,
Which 'neath Heaven's Canopy looked so fair.
Historic Spot! Melita, thou didst prove
The courage of thy sons, their patriotic love,
In days gone by, for Justice, Faith and Right,
Thou hast shown thy worth against the Moslem Might;
Religion's light around thy brow has shed
Her brightest beams, which never waned or fled.
Home of the valiant Order of St. John,
Whose deeds of greatness have with justice won
The admiration of the world – And now
Thou art a *Gem* which sparkles on the brow
Of Britain, beneath whose mighty sway
Thy Glory shall increase, shall ne'er decay
While proudly glowed above the rescued Tower
The trophied banner – Britannia's power,
"*Melitensium Amor*" – A mighty voice,
England's protection, thy people's choice.

Malta beskrives som Middelhavets perle, der historisk havde været hjemsted for Johanniterordenen, som havde modstået den muslimske fare ved den osmanniske belejring i 1565. Flores, der grundlagde Flores College i Valletta, beskrev med sit hyldestdigt til den britiske monarks regeringsjubilæum et Malta, der historisk var knyttet til den engelske historie og kultur. Samtidig fremhævede han Maltas særegne kulturelle arv i form af katolicismen ved at referere til "Peter's Chair", Sankt Peters stol, pavestolen, i Peterskirken i Rom (strofe 14). For Flores var der ingen tvivl om, at malteserne selv frivilligt havde valgt at stå under Storbritanniens beskyttelse. Samlet set fremstår digtet som en historisk og national legitimering af det britiske kolonistyre på Malta. Der fandtes en opposition mod de britiske koloniale myndigheder på Malta i den victorianske tidsalder, men monarken selv var undtaget for offentlig kritik. Den maltesiske digter Richard Taylor (1818-68) hyldede således dronning Victoria i sit digt "Is-Sultana Ommna Vittorja" ("Vores Dronningemoder Victoria") fra 1840'erne, hvor monarken benævntes som "dronningernes dronning" ("s-sultana minn tas-slaten"), samtidig med at han i offentligheden tog skarp afstand fra det britiske kolonistyre, Cassola: op.cit.

I det britiske imperium anvendte man betegnelsen dominions for de områder af imperiet, der

havde en stor hvid befolkningsdel og derfor tidligt opnåede indre selvstyre, fx Canada (1867) og Australien (1901), begge føderative monarkier. Dominions kunne derved siges at være i en realunion med Storbritannien. Dominions blev i 1926 erklæret for selvstændige, ligestillede samfund forenede i fælles troskab mod kronen frit forbundne som medlemmer af det britiske Commonwealth. Dominions blev officielt selvstændige stater med Westminster-statutten fra 1931. Med afkoloniseringen efter 2. verdenskrig søgte de britiske regeringer at bruge det britiske statssamfund, Commonwealth of Nations, som ramme for et fortsat snævert politisk og økonomisk samarbejde med de tidligere kolonier. I denne proces gik man bort fra brugen af begrebet dominions. I dag har Commonwealth of Nations 56 medlemmer, hvoraf de 15 stater, herunder Storbritannien, har den britiske monark som statsoverhoved, de såkaldte *Commonwealth realms*, 36 er republikker, og fem er monarkier med en anden monark end den britiske. Alle medlemmer anerkender den britiske monark som ”leder af Commonwealth”, men ikke som statsoverhoved. *Commonwealth realms*, fraregnet Storbritannien, er i personalunion med Storbritannien, og forholdet mellem Storbritannien og de 14 øvrige *Commonwealth realms*, herunder Canada og Australien, kan bedst betegnes som et føderativt monarki. Kongehuset i Storbritannien under kong Charles 3. forsøger desuden at udgøre det nationale holdepunkt i den britiske statsdannelse, der ligesom Belgien og Spanien primært er kendetegnet ved sproglige, kulturelle, historiske og regionale modsætningsforhold, Cox: ’The Theory of Sovereignty’.

Igennem knap trekvart århundrede var det britiske regentpar, dronning Elizabeth 2. og prinsgemal Philip, de repræsentative symboler for stabiliteten og kontinuiteten i det traditionsrige britiske samfund. Da dronning Elizabeth 2. besteg den britiske trone i 1952, blev hun monark i syv uafhængige Commonwealth-lande: Storbritannien, Canada, Australien, New Zealand, Pakistan, Sydafrika og Ceylon (Sri Lanka). Pakistan opstod ved delingen af Britisk Indien i to selvstændige stater i 1947: Indien og Pakistan. Indien var i personalunion med Storbritannien fra 1947-50 med den britiske monark, kong Georg 6. (1936-52), som statsoverhoved (fra 1948 med titlen konge). Med personalunionens opløsning blev Indien en uafhængig republik i 1950, men landet forblev medlem af Commonwealth, der dermed fik sin første republikanske statsdannelse som medlem. Pakistan blev først en republik i 1956. Igennem sin 70-årige regeringstid var dronning Elizabeth 2.

27. Frankrig

Kongeriget Frankrig grundlagdes i 987 med Capetinger-dynastiet som det første kongehus (987-1328). Det capetingske dynasti blev videreført fra far til søn gennem 13 generationer fra dynastiets bestigelse af den franske trone i 987 og 329 år frem til 1316. Det oldenborgske kongehus i Danmark og Norge kan nærme sig denne historiske kontinuitet i de europæiske konge- og fyrstehuses historie med 316 år gennem 11 generationer (fra 1523-1839). Det baskiske kongerige Navarra, der grundlagdes i 824, var fra 1479 i personalunion (på grundlag af arv) med vicegrevskabet Béarn. Kongeriget Navarra lå på begge sider af Pyrenæerne. Den sydlige del af kongeriget indlemmedes i 1512 i Den Castilianske Krone (Spanien), fra 1512-15 en del af Den Aragonske Krone. Den resterende del af kongeriget lå derefter nord for Pyrenæerne. Henrik 3. af Navarra (1572-1610) arvede den franske trone på grundlag af den saliske lov, da mandslinjen i huset Valois (1328-1589) uddøde, og han blev den første Bourbon-monark i Frankrig som Henrik 4. (1589-1610). Begge

---

den regerende dronning for 32 suveræne stater: Storbritannien (1952-2022), Sydafrika (1952-61), Antigua og Barbuda (1981-2022), Australien (1952-2022), Bahamas (1973-2022), Barbados (1966-2021), Belize (1981-2022), Canada (1952-2022), Ceylon (1952-72), Fiji (1970-87), Gambia (1965-70), Ghana (1957-60), Grenada (1974-2022), Guyana (1966-70), Jamaica (1962-2022), Kenya (1963-64), Malawi (1964-66), Malta (1964-74), Mauritius (1968-92), Nigeria (1960-63), New Zealand (1952-2022), Uganda (1962-63), Pakistan (1952-56), Papua Ny Guinea (1975-2022), Saint Kitts og Nevis (1983-2022), Saint Lucia (1979-2022), Saint Vincent og Grenadinerne (1979-2022), Sierra Leone (1961-71), Salomonøerne (1978-2022), Tanganyika (1961-62), Trinidad og Tobago (1962-76) og Tuvalu (1978-2022). Som det fremgår af ovenstående er en række monarkier inden for Commonwealth of Nations blevet afskaffet, heraf nogle ved en folkeafstemning, fx Gambia (1970) og Ghana (1960), Rodd: 'Évolution de la souveraineté'. Da Elizabeth 2. udåndede i 2022, blev det britiske kongehus videreført af Glücksborgerne, da kong Charles 3., født i 1948, i lige mandslinje nedstammer fra den første glücksborgske monark i Danmark, Christian 9. Kongehusets navn er dog fortsat Windsor. Kongehusets navn ændrede sig heller ikke til Mountbatten, hvilket blev officielt fastslået i 1952 af den nytiltrådte dronning, efter at Lord Louis Mountbatten, prins Philips morbror, ved en banket samme år havde udråbt Huset Mountbatten. I 1960 udstedte dronning Elizabeth 2. en kongelig resolution, som etablerede efternavnet Mountbatten-Windsor for de af regentparrets efterkommere i mandslinjen, som ikke bar prædikatet "Kongelig Højhed" eller var betitlet som prins eller prinsesse, royal.uk. 'The House of Windsor', 'The Royal Family name'.

kongelige dynastier er sidelinjer til Capetinger-dynastiet. Bourbon-slægten, der nedstammede fra Ludvig 9. den Helliges (1226-70) yngste søn, besteg tronen i Navarra med Henrik 4.s far, Antoine, der blev konge af Navarra jure uxoris (1555-62) som gemal til Jeanne 3., regerende dronning af Navarra (1555-72) fra Albret-dynastiet, der regerede Navarra 1484-1513 (1516) [jure uxoris] og fra 1517-72. Navarra og Béarn var dermed i personalunion med Frankrig fra 1589-1620, hvor kongeriget og vicegrevskabet inkorporeredes i Frankrig. Med indlemmelsen i 1620 under den franske kong Ludvig 13. (1610-43), Ludvig 2. af Navarra (1610-20), søn af Henrik 4., ophævede Frankrig kongeriget Navarras kognatiske tronfølge. Under Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14) ønskede flertallet af adelen i Den Aragonske Krone ærkehertug Karl, den tysk-romerske kejser som Karl 6. (1711-40), som ny monark under navnet Karl 3. Den Castilianske Krone, herunder det baskiske kongerige Navarra, støttede den franske hertug Philip (5.)s (1700-46) tronkandidatur. I lige mandslinje var Philip 5. tipoldebarn af kong Henrik 3. af Navarra (1572-1610), og Navarras støtte var motiveret af håbet om en mulig fransk-spansk personalunion og dermed en genforening med den franske del af Navarra. Det nye Storbritannien ønskede ikke et nyt habsburgsk overherredømme i Europa i form af en personalunion mellem Spanien og det tysk-romerske kejserrige, hvorfor landet trak sin støtte til den østrigske koalition, en støtte, der omvendt var motiveret af en uvilje mod en Bourbon-overmagt på kontinentet. Udfaldet af krigen blev, at Philip 5. kunne forblive på den spanske trone, dog uden ret til at forene Spanien og Frankrig i en personalunion (Utrecht-traktaten i 1713). Bourbon-dynastiet i Frankrig (1589-1792, 1814/15-30, sidelinjen Orléans 1830-48) førte titlen ”konge af Frankrig og Navarra” frem til 1791 og igen fra 1814/15-30.

Prins Pedro af Begge Sicilier (1968-), hertug af Calabrien og omstridt overhoved for Huset Bourbon Begge Sicilier fra 2015, er førstearving til Navarra som efterkommer af den franske kong Karl 10. via Bourbon-Parma og sin farmor, prinsesse Alicia af Bourbon-Parma (1917-2017, gift ind i Huset Begge Sicilier i 1936), og på grundlag af kongerigets gamle kognatiske arvefølge kan han gøre et arvekrav gældende ligesom orléanisternes og legitimisternes franske tronprætendent.

Frankrig blev i slutningen af 1700-tallet en geografisk sammenhængende territorialstat med annektering af de sidste enklaver, fx hertugdømmet Lothringen (959-1766), der i 1766 efter aftale tilfaldt Frankrig med hertug Stanisław 1. Leszczyńskis (1677-1766, hertug af Lothringen 1737-66) død. Fra 1725 var Stanisław 1. Leszczyński svigerfar til den franske kong Ludvig 15. (1715-74). I Frankrig blev det franske nationsbegreb lanceret i forbindelse med Den Franske Revolution i 1789, hvor den tredje stands repræsentanter udråbte sig selv som nationalforsamling. Forsamlingen hævdede, at den repræsenterede det franske folk og den franske nation, og på den baggrund

krævede man magten i den franske stat. Følgelig var det den daværende politiske statsdannelse, Frankrig, der kom til at definere grænserne for den nye forestilling om en fransk nation. Inden for det etniske/nationale folkebegreb blev nation altså her forstået som et bestemt politisk-kulturelt fællesskab, og nationalfølelsen var dermed knyttet til dette fællesskab (det tyske nationsbegreb er omvendt baseret på en forestilling om en fælles afstamning, hjemstavn, historie og kultur og et biologisk-kulturelt slægtskab). Frankrigs overgang fra multinational territorialstat til nationalstat var i begyndelsen en ren og skær proklamation. Med nationalismen i 1800-tallet udvikledes den moderne franske nationale identitet, hvor Den Franske Revolution (1789-99) har indtaget en afgørende position. Med skiftende styrke op gennem det 19. århundrede, og siden Den Tredje Republik (1870-1940), med Vichy-republikken (1940-44) under 2. verdenskrig som markant undtagelse, er revolutionen blevet dyrket som en afgørende bestanddel af den politiske kultur og identitet i Frankrig, hvor bl.a. det franske nationsbegreb er et vigtigt element. Frankrig har derfor altid set sig selv som en nationalstat, hvor der er en klar sammenhæng mellem den franske nation og den franske stat. Fransk er eksempelvis det eneste officielt anerkendte sprog. Frankrig er en gammel statsnation, hvor separatistiske bevægelser aldrig har stået så stærkt som i eksempelvis Spanien og Belgien. Frankrigs erobringer i 1600-tallet betød, at den franske statsdannelse kom til at omfatte catalanere, alsacere, lorrainere, flamlændere, og i 1700-tallet tillige korsikanere, da øen Korsika købtes og erobredes af Frankrig i 1768-69. Såvel disse nationale mindretal som de øvrige historiske mindretal søgte man fra centralmagtens side at assimilere i den franske nation ved bl.a. at forbyde deres nationale sprog og gøre franskundervisning tvungen i skolen. I det gamle hertugdømme Bretagne (939-1790) udvikledes en regional nationalisme i begyndelsen af det 20. århundrede. Den bretonske nationalisme fik en politisk manifestation i form af Det Bretonske Nationalistparti, der eksisterede fra 1911-14. Partiet foreslog i sit manifest, at Bretagnes nationaldag skulle være den 29. september, der var årsdagen for kroningen af Nominoë, den første hertug af Bretagne (846-51), og for hertug Johan 4.s (1365-99) sejr i 1364 i slaget ved Auray i Den Bretonske Arvefølgekrig (1341-65) mod den franske hær, ledet af tronrivalen hertug Karl 1. (1341-64). Anledningen til partiets dannelse var en bretonsk protest mod afsløringen i 1911 af et monument til minde om den fransk-bretonske enhed på Rådhuspladsen i Rennes, forestillende hertuginde Anne (1488-1514) i knælende position for den franske kong Karl 8. (1483-98). Med giftermålet med hertuginde Anne blev kong Karl 8. hertug jure uxoris af Bretagne, og den dynastiske union mellem Frankrig og Bretagne blev genoptaget i 1499 og 1514, og i 1547 etableredes en personalunion, der varede til Bretagnes indlemmelse i Frankrig i 1790. Monumentet blev ødelagt af bretonske separatister i 1932. Partiet var nationalistisk og separatistisk og dermed i opposition til den bretonske regionalisme, der fra 1912 var organiseret i Bretagnes Regionalistiske Føderation. De bretonske regionalister advokerede

for subsidiaritetsprincippet og for en decentralisering af den franske stat, som de ønskede at forblive en del af. Regionalisterne stræbte politisk efter at omdanne Frankrig til en føderation, og de tog afstand fra såvel franske republikanere som monarkister, der var splittet mellem bonapartisterne, Bourbon-legitimister og orléanister, sidstnævnte var fra 1899 organiseret i den højrenationale organisation Action Française. Action Française ville etablere et decentralt, føderalt monarki i Frankrig efter den franske samfundsmodel fra før Revolutionen (1789-99). I 1918 dannede de bretonske regionalister deres første parti, Den Bretonske Regionalistgruppe. Det Bretonske Nationalistpartis politiske program var inspireret af en række nationale konfliktzoner i Europa: Ungarn, som i 1867 med oprettelsen af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn genvandt sin egen forfatning, sin egen regering og sit eget parlament, Catalonien, som den spanske statsmagt i årene 1911-14 tildelte en fælles institution for de fire provinsadministrationer i det gamle fyrstendømme (opløst i 1714), Norge, som i 1905 genvandt sin nationale uafhængighed med opløsningen af den svensk-norske personalunion og fik sit eget nationale kongehus, og Balkan-staterne Grækenland, Bulgarien, Serbien og Montenegro, som med militære midler slog sig sammen i Den Første Balkankrig (1912-13) mod Det Osmanniske Rige, og i Den Anden Balkankrig (1913), hvor Bulgarien kæmpede imod de øvrige lande og Rumænien og Det Osmanniske Rige. Ved 1. verdenskrigs udbrud i 1914 blev Det Bretonske Nationalistparti opløst. I mellemkrigstiden, i 1920"erne, opstod en decideret bretonsk nationalistbevægelse. Det Bretonske Autonomi-Parti (1927-31) var venstreorienteret og føderalistisk, og i 1931 splittedes partiet i to, mellem føderalisterne, der ønskede, at Bretagne skulle forblive i et føderalt Frankrig, og som grundlagde Den Bretonske Føderalistliga (1931-34), og nationalisterne, der ønskede bretonsk uafhængighed og brød ud og grundlagde Det Bretonske Folkeparti (1931-44). Bretagnes nationalsang, "Bro Gozh ma Zadoù" ("Mine forfædres gamle land"), er skrevet i 1897, og den spilles på samme melodi som den walisiske nationalsang, "Hen Wlad Fy Nhadau", og den korniske ditto, "Bro Goth Agan Tasow" ("Vore fædres gamle land"). I slutningen af det 19. århundrede udvikledes tanken om en demokratisk, latinsk konføderation bestående af de romanske nationer. Den occitanske nationalistbevægelse ville etablere autonomi for Occitanien i Frankrig, herunder bl.a. Provence, som tilfaldt Frankrig ved arv, da mandslinjen i Valois-Anjou-dynastiet (1382-1481) uddøde i 1481, og havde samtidig forbindelser til den catalanske nationalistbevægelse, der ligesom den occitanske bevægelse både arbejdede for regional uafhængighed og for latinsk enhed. De regionale nationalistiske separatistbevægelser i Belgien, Italien, Spanien, Storbritannien og Frankrig ønsker at bryde med tærskelprincippet, der har rødder i det 19. århundrede. Af andre regionale identiteter og tilsvarende nationalistiske separatistbevægelser i Frankrig kan nævnes Alsace, den franske del af

Baskerlandet og den flamske bevægelse i den franske del af Flandern, der eksisterede som grevskab fra 862-1795. Grevskabet Flandern er den eneste del af middelalderens Frankrig, som ikke er en del af den nuværende franske stat, når man ser bort fra det franske Flandern, der blev tilbageerobret i anden halvdel af 1600-tallet. Normandiet udviklede sin egen særegne regionale identitet, der baserede sig på en særlig normanisme eller nordisme, som bl.a. blev demonstreret i 1911 i Rouen i forbindelse med markeringen af Normandiets 1000-års jubilæum.[55]

[55] Price: *A Concise History of France*, 11-209; Berstein og Winock (red.): *Histoire de la France*; casarealnavarra.com. 'Dossier con las'; Miller: *On Nationality*, 143; Galliou og Jones: *The Bretons*; Pigaillem: *Anne de Bretagne*; nationalanthems.info. 'Brittany', 'Cornwall'; Romero: 'Volem viure'; Chaline: 'Rouen, 1911', 71-79. Under Solkongen Ludvig 14. (1643-1715) var Frankrig et paradigmatisk mønstereksempel på et absolutistisk styre i Europa. Med Den Franske Revolution (1789-99) blev dette kapitel i Frankrigs politiske historie effektivt afsluttet, og revolutionen kom således til at indlede styreformens afvikling i en europæisk sammenhæng. Med revolutionen ophørte katolicismen med at være statsreligion i Frankrig, og der skabtes en fransk statskirke, totalt underlagt statsmagten og unddraget pavens magt. Rødderne til denne franske statskirke gik dog længere tilbage i fransk historie, da den franske konge allerede fra den tidlige middelalder havde udstrakt kontrol med den franske kirke, de såkaldte gallikanske friheder. I 1516 afsluttede den franske kong Frans 1. (1515-47) et konkordat med paven, der fastslog denne kongelige kontrol, fx kongelig udnævnelsesret til de høje gejstlige embeder i Frankrig, og herved reelt skabte en national katolsk kirke i Frankrig. Førstekonsul Napoleon (1.) sluttede i 1801 et konkordat med paven, som stadfæstede revolutionens resultat: Paven opgav krav på de tidligere kirkegodser, og den franske stat blev mellemled mellem paven og den katolske kirke i Frankrig. Katolicismen fik ikke status af statsreligion, men konkordatet omtalte dog den romersk-katolske kirke som religionen for det store flertal af franskmænd. Konkordatet blev afskaffet i 1905, da man i det franske parlament vedtog en ny lov, som adskilte kirke og stat. Dele af konkordatet gælder dog fortsat i Alsace-Lorraine, da dette område i 1905 hørte til Det Tyske Kejserrige og ikke var en del af Frankrig, Knecht: 'The Concordat of 1516'; Aston: *Religion and revolution*, 279-335.

Hertug Louis Philippe 2. af Orléans (1747-93, hertug fra 1785) støttede Den Franske Revolution, og han ændrede i 1792 sit navn til Philippe Égalité. På trods af sin opbakning endte han med selv at blive guillotineret i november 1793. Efter alt at dømme var han medvirkende til, at dronning Marie Antoinette (1755-93), født ærkehertuginde af Østrig, Ludvig 16.s (1774-92) dronning, endte i guillotinen i oktober 1793. Hans ældste søn, den senere kong Louis Philippe 1. (1830-48), ægtede i

1809 prinsesse Maria Amalia af Napoli og Sicilien (1782-1866), hvilket var kontroversielt, da brudens moster var den afdøde franske dronning. Maria Amalias mor, Maria Carolina (1752-1814), født ærkehertuginde af Østrig, var derfor skeptisk i forhold til giftermålet, men Louis Philippe formåede at overbevise sin kommende svigermor om sine reelle hensigter ved at lægge afstand til sit fædrene ophav. Louis Philippe (1.) gjorde tjeneste i den franske revolutionshær under Revolutionskrigene (1792-1802), men han brød med republikken efter Ludvig 16.s henrettelse i januar 1793. Hans egen far stemte for kongens henrettelse som medlem af Nationalkonventet. Efter kejser Napoleon 1.s endelige fald i 1815 blev Bourbon-dynastiet genindsat på den franske trone. I 1840 blev de jordiske rester af den detroniserede kejser, som døde i 1821 på Skt. Helena, overført til Frankrig, hvor en statsbegravelse fandt sted. Den franske kejsers officielle titulatur havde i 1804-14/15 været: ”af Guds nåde og af Republikkens konstitutioners nåde, Franskmændenes Kejser”. Under indtryk af Revolutionen ændredes kong Ludvig 16.s (1774-92) officielle titulatur i 1791 til ”af Guds og af Statens Konstitutionelle Lovs nåde, Franskmændenes Konge”, efter vedtagelsen af konstitutionen af 1791, som indførte et konstitutionelt monarki. Det hjalp dog lige lidt, for året efter blev han afsat, monarkiet blev afskaffet, og i 1793 endte han i guillotinen. Titulaturen ”Franskmændenes Konge” var en parallel til titulaturen ”Frankernes Konge”, som de franske konger benyttede i middelalderen fra 751-987. I 1830 blev kong Karl 10. (1824-30) afsat som konge af Frankrig i forbindelse med Julirevolutionen i 1830, hvormed Bourbon-dynastiet for tredje gang blev afsat. Kongen døde i eksil i 1836 i Görz i kejserriget Østrig, hvor han blev bisat i franciskaner-klosteret Kostanjevica i det nuværende Slovenien. Han er den eneste konge af Frankrig, som er blevet begravet uden for Frankrigs grænser. Hans efterfølger på den franske trone var kong Louis Philippe 1. (1830-48), som tilhørte Orléans-dynastiet, der nedstammede fra kong Ludvig 13. (1610-43) af Bourbon-slægten via kongens yngre søn, Philippe 1. (1640-1701), hertug af Orléans fra 1661, Ludvig 14.s (1643-1715) yngre bror. Kong Louis Philippe 1.s officielle titulatur var ligesom kong Ludvig 16.s og kejser Napoleon 1.s inspireret af folkesuveræniteten: ”Af Guds nåde og af Statens Konstitutionelle Lovs nåde, Franskmændenes Konge”. Med den franske Februarrevolution i 1848 blev kong Louis Philippe 1. afsat som fransk konge, og hovedparten af familien, anført af den detroniserede monark, flygtede til Storbritannien. Kong Louis Philippe 1. blev den sidste franske konge, Pilbeam: *The 1830 Revolution*. Louis Philippe 1.s ældste søn, hertug Ferdinand Philippe af Orléans (1810-42), ægtede i 1837 prinsesse Helene af Mecklenburg-Schwerin (1814-58), der indførte den tyske skik med juletræet i Frankrig, Martin-Fugier: *Louis-Philippe et sa famille*; Teyssier: *Les enfants de Louis-Philippe*; Mehrkens: op.cit. Havde det ikke været for

Julirevolutionen i 1830, ville hertugen have giftet sig med søsteren til grev Henri af Chambord (1820-83, greve fra 1830), den legitimistiske franske tronprætendent fra 1844-83, men efter Orléans-dynastiets bestigelse af den franske trone i 1830 var en dynastisk forbindelse med Bourbon-hovedlinjen utænkeligt. Efter at adskillige kandidater fra Europas konge- og fyrstehuse havde været i spil, faldt valget endelig på den tyske lutherske prinsesse fra Mecklenburg-Schwerin. Ægteskabet med prinsesse Helene skulle forme en alliance mellem Frankrig og Preussen, hvis konge, Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840), var halvonkel til bruden. Vielsen bestod af såvel en katolsk som luthersk ceremoni. Hun beholdt sin tro i ægteskabet med den franske katolske tronfølger, mens parrets børn følgelig blev opdraget som katolikker. På grund af brudens lutherske tro forbød ærkebiskoppen af Paris, Hyacinthe-Louis de Quélen (1778-1839, ærkebiskop fra 1821), afholdelse af vielsen i Notre-Dame Kirken, hvorfor formælingen fandt sted i Henrik 4.s (1589-1610) kapel på Fontainebleau Slot uden for Paris den 30. maj 1837. Samme dag blev der i anledning af det franske tronfølgerpars bryllup trykt et digt i den franske avis *Journal des débats* med titlen ”Un Mariage a Saint-Germain-l’Auxerrois”. Digtet var skrevet af den franske digter Gabrielle d’Altenheim (1814-86), født Soumet, d’Altenheim: ’Un Mariage’. Digtet er på otte strofer:

La vieille basilique aux regards du soleil
Venait d’épanouir ses hymnes de réveil;
Et sa croix s’élevait, libre d’obscurs nuages,
Arbre que raffermit le soufflé des orages!
Dieu ne s’exile pas des temples insultés,
Chaque pierre en tombant grandit leurs majestés,
Et la lampe d’airain devant les tabernacles
Se rallume toujours à l’air pur des miracles.
Elle s’est rallumée….Oh! tombons à genoux!
Une église de plus prie et veille sur nous!
Oh! laissez-moi chanter en de saintes louanges
La nef où l’air frémit du vol léger des anges,
Óù pour l’âme pieuse et pour le cæur aimant
Des palmes nuit et jour tombent du firmament.
Ses madones, le front sous un bandeau d’étoiles,
Portant l’éternité dans les plis de leurs voiles,
Et qui nous attirant d’un geste gracieux,
A qui veut s’en server prêtent les clefs des cieux.
Oh! laissez-moi chanter! car une fête sainte
Brille à tous les autels de la gothique enceinte,
Et l’orgue éclate et gronde en célestes concerts,
Grand fleuve de prière épanché dans les airs.

Au milieu de la nef fleurie, éblouissante,
Prie une jeune fille et blanche, et rougissante,
Une enfant de seize ans près de son fiancé,
Recueillie en son cæur et le regard baissé.
Mais le ciel vient donner un supreme cortège
A sa douce union qu'un si grand jour protégé.
C'est l'heure solennelle où des fronts couronnés
Au pied d'un autre autel s'arrêtent prosternés;
C'est l'heure où dans l'espace un sillon de prière
Unit l'hymen royal au trône de lumière.
Voyez-vous dans l'azur des vitraux enflammés
Ces anges rayonnans dont les cieux sont semés?
Leur voix vient consacrer les pompes de la terre;
Et leurs hymnes de gloire, ineffable mystère,
Accompagnent de loin dans la nue élancés,
L'humble prêtre, parlant aux humbles fiancés.

Le Prêtre.

A genoux, mes enfans, afin que Dieu bénisse
Votre pieux amour, et que je vous unisse
Pour être l'un à l'autre et vous donner la main
Sans vous quitter jamais tout le long du chemin.

L'ange des Mères.

Hélène, tu seras ma fille glorieuse;
Viens, j'ai cueilli la fleur belle et mystérieuse,
Qui ne fleurit au ciel que pour un front royal;
Elle brille invisible au bandeau nuptial.
Viens préparer ta tête au poids d'une couronne,
Monte d'un pas chrétien tous les degrés du tróne;
Monte, monte toujours, Hélène; car pour toi
La première grandeur n'est pas un nom de Roi;
La première grandeur pour ton âme embellie
C'est de suivre les pas de Marie-Amèlie,
De briller à sa droite et d'un éclat pareil,
Jeune étoile allumée aux feux d'un pur soleil:
Comme elle du malheur éclairant la nuit sombre,
Et des infortunés sachant toujours le nombre;
Comme elle tu viendras sur les cæurs attristés,
Répandre les rayons des saintes charites,
Et comme elle épancher, mème fleur rajeunie,
Les parfums consolans de sa tige bénie.
Souris à ses côtés; car son amour s'étend
Sur toi, comme la paix d'un ombrage flottant;
Et plus beau qu'un manteaux de pourpre, ô douce Hélène,
Ou que le voile d'or de ta tête de Reine!

Le Prêtre.
Quelle que soit la route, en paix il faut la suivre,
Offrant à Dieu les jours que Dieu nous donne à vivre,
Et gardant l'espérance et ce calme du ciel
Qui rend la femme heureuse à l'égal de Rachel.

L'ange de la Clémence.
Les anges conviès aux noces solennelles,
Pour joyaux à l'épouse apportent sur leurs ailes
De doux trésors d'amour et l'extase sans fin
Que balance dans l'air leur vol de séraphin.
Mais moi, je veux descendre et marcher à leur tête:
Mon nom garde partout les splendeurs de la fête;
Oui, la voilà parèe et belle de mes dons,
La voilá radieuse et forte de pardons;
Avec un peuple absous, formant la chaîne immense
Qui vient orner l'autel d'un cercle de clémence;
Cortège triomphal, cortège plus puissant,
Qu'en un jour de bataillie une armée avancant!
Et protégeant au loin le monarque sublime,
Qui n'a pour bouclier que le pardon du crime!...
Salut, heureux époux! je les ai detaches,
Au nom de votre amour, les fers que j'ai touches;
Et des fronts repentans, et des mains délivrées
Se lèvent pour bénir vos fêtes adorées;
Et nul rameau n'a plus de fleurs sur vos chemins
Que la palme du ciel que je porte en mes mains.

Le Prêtre.
Allez, n'oubliez pas l'autel qui vous rassemble.
La terre est un exil où vous êtes ensemble;
Ne séparez jamais la vertu du bonheur,
Et portez l'Evangile écrit dans votre cæur.

L'ange de la Gloire.
Allez, nobles époux, jeune orgueil de la France,
Bercez vos songes d'or au vent de l'espérance;
La pompe nuptiale, aux flottantes couleurs,
Vous invite à passer sous ses arches de fleurs.
Moi, frère du triomphe et de la renommée,
Je courbe sur vos fronts l'arc de la grande armée.
Ses soldats de granit disent au jeune époux:
"Prince, nous te gardons ta place parmi nous;
"Nous sommes de la fëte, et dans nos Babylones,
"Bénissons ton hymen debout sur nos colonnes;
"Grandis, et l'æil fixé sur l'arc triomphateur,
"Dresse ton avenir jusques à sa hauteur."

Ainsi parle de loin l'immobile phalange;
Et la terre pour vous répond aux væux de l'Ange.
Heureuse comme vous du: pæud qui vous unit,
A chaque élan du cæur la France vous bénit.
Votre pére à ses fils léguant de grands exemples,
Ouvre à votre bonheur le plus beau de mes temples,
Cet imposant Versaille où l'un de vos regards
Inaugure aujourd'hui la fête des Beaux Arts;
Palais d'un siècle auguste et plein de mes images,
Il devient désormais celui de tous les âges.
Prince, viens visiler tous ses héros fameux,
J'instruirai ta jeunesse à m'adorer comme eux;
Et tu pourras un jour, ceint de gloires rivales,
Echanger avec eux de rayons el d'annales.
Retrempe tes regards à leurs males splendeurs,
Et n'endors point ton âme au chevet des grandeurs.
Tes pas ne seront grands que si je les mesure,
Mon fils, je t'accompagne et ton nom me rassure.
J'aime du haut des cieux à surveiller tes jours;
Car sur le sol français mes fruits germent toujours.
Attache mes fleurons au front de ton empire,
Viens abreuver ton sein de l'air que je respire;
Viens amoureux de gloire et de dons éclatans,
Elever un autel sur chaque pas du temps;
Et me suivant de près, dans ma course infinie,
Mêle, pour l'illustrer, mon âme à ton génie.

Gabrielle d'Altenheim knytter i sit bryllupsdigt det unge hertugpar af Orléans sammen med kirken Saint-Germain l'Auxerrois' skæbne. Den parisiske kirke dannede den 14. februar 1831 ramme om 11-års markeringen af snigmordet på prins Charles Ferdinand, hertug af Berry (1778-1820), Karl 10.s (1824-30) yngste søn, og under ceremonien blev kirken angrebet af sympatisører af det nyligt etablerede Julimonarki under kong Louis Philippe 1., som fandt, at mindehøjtideligheden glorificerede det afsatte Bourbon-monarki. Efter betydelige ødelæggelser blev kirkebygningen lukket, og man påtænkte at nedrive den. Kirken endte dog med at blive taget i brug igen til katolske gudstjenester, for første gang den 13. maj 1837, to uger før det kongelige bryllup. Digtets første strofe omhandler angrebet på kirken og den efterfølgende genåbning, da Vorherre ikke lader sig fordrive, "Dieu ne s'exile pas des temples insultés". Ved at sammenbinde det kongelige bryllup i det regerende Orléans-dynasti med kirken Saint-Germain l'Auxerrois skabes der således en symbolsk forbindelse mellem Bourbon- og Orléans-dynastiet og dermed en historisk kontinuitet for det franske kongehus mellem tiden før og efter Julirevolutionen i 1830. Det fjerde vers former sig som en traditionel hyldest til den nye hertuginde af Orléans og Frankrigs kommende dronning,

prinsesse Helene, der for at opretholde Frankrigs storhed bør følge i fodsporene efter sin svigermor, ”de suivre les pas de Marie-Amèlie”, dronning Maria Amalia (1782-1866), Frankrigs sidste dronning.

Digtets sidste strofe benævner brudeparret som Frankrigs håb for fremtiden og refererer samtidig til det ikoniske Versailles-slot uden for Paris og Triumfbuen, ”l’arc triomphateur”. Det barokke Versailles-slot fra enevældens tid havde stået ubenyttet hen siden Den Franske Revolution, da Borgerkongen Louis-Philippe 1. i 1833 besluttede at oprette Versailles-museet, ”Musée de l’Histoire de France”, dedikeret til Frankrigs storhed. Museet, som blev åbnet den 10. juni 1837, 11 dage efter brylluppet, ved en storslået ceremoni med deltagelse af kongefamilien, havde til formål at skabe grundlaget for en national forsoning mellem de hidtidige konkurrerende fortællinger om det franske monarki og Den Franske Revolution. Triumfbuen var blevet indviet året før, i 1836, for at hylde den franske hær. Kejser Napoleon 1. lagde grundstenen i 1806 efter sin sejr ved Austerlitz i december 1805. Ved at knytte tråde til såvel Bourbon-dynastiet som Bonaparte-dynastiet og det siddende Orléans-dynasti ønskede Gabrielle d’Altenheim med sit bryllupsdigt til det nye hertugpar af Orléans at etablere en sammenhængende fransk national fortælling, der skulle understøtte det aktuelle Julimonarki under Orléans-dynastiet, og som betonede kontinuiteten i Frankrigs nationale historie ved at nedtone bruddet som følge af Den Franske Revolution et halvt århundrede tidligere. Bryllupsceremonien i 1837 blev således i den franske offentlighed anvendt som en dynastisk og national legitimering af Orléans-dynastiet i det parlamentarisk forankrede konstitutionelle Julimonarki.

I 1842 døde den franske tronfølger som følge af en rideulykke, 31 år gammel. Hans død fremkaldte en national landesorg i Frankrig, da man med hertugens død havde mistet ikke blot en tronfølger, men også et afholdt medlem af Orléans-dynastiet. Det tragiske dødsfald blev derved et præludium til Julimonarkiets fald med Februarrevolutionen i 1848, Mehrkens: ’The Impossible Task’.

Da det franske monarki faldt for bestandigt i 1870 med kejser Napoleon 3. (1852-70) og Det Andet Franske Kejserdømmes kollaps, samlede Bourbon-legitimisterne og orléanisterne under prins Philippe af Orléans (1838-94), greve af Paris og orléanisternes franske tronprætendent fra 1848, i 1873 sig om grev Henri af Chambord (1820-83), greve fra 1830, sønnesøn til Karl 10., som fransk tronprætendent. Grev Henris far, prins Charles Ferdinand, hertug af Berry (1778-1820), blev snigmyrdet i Paris i februar 1820 af en bonapartist, syv måneder før hans enke, prinsesse Marie-Caroline (1798-1870; født prinsesse af Napoli og Sicilien) fra Bourbon Begge Sicilier-dynastiet, nedkom med prins Henri. Prins Henri var opkaldt efter sin seks gange tipoldefar i

lige mandslinje, kong Henrik 4. (konge af Frankrig fra 1589-1610 og konge af Navarra fra 1572-1610), den første Bourbon-monark i Frankrig. Drengen blev døbt med Jurançon-vin og hvidløg i traditionen fra Béarn og Navarra, da Henrik 4. i sin tid var blevet døbt i sin fødeby Pau, hovedstaden i vicegrevskabet Béarn (800-tallet-1620) fra 1464-1620, i 1554 (født i december 1553), prohistoire.fr. 'Henri IV baptisé'. I anledning af prins Henris fødsel i 1820 blev der skrevet et hyldestdigt til hertugen af Bordeaux, som var den titel, han havde fået tildelt ved fødslen, og hans moder, prinsesse Marie-Caroline. Digtet lød som følger (Reiset: *Marie-Caroline*, 117):

Une grande princesse
A fait un gros garçon.
Pour nous, quelle allégresse,
C'est encore un Bourbon.

On craignait qu'une fille
Ne trompât notre espoir.
Mais il vint un bon drille
Qu'à tous on a fait voir.

Comme ce diable à quatre
Que nous chérissons tant,
De boire, aimer et battre,
Il aura le talent.

Princesse, dont les larmes
Ont fait couler nos pleurs,
Oubliez vos alarmes,
Vous régnez dans les cæurs.

De franske royalister kaldte drengebarnet for "mirakelbarnet", da Bourbon-dynastiet var i fare for at uddø. Den afdøde prins Charles Ferdinands bror, prins Louis Antoine (1775-1844), var barnløs i sit ægteskab med sin kusine, prinsesse Marie Thérèse (1778-1851). Hertug Henri af Bordeaux fik navnet Dieudonné som sit femte navn. Det franske navn betyder "Gudgiven". Kong Henrik 4. var uhyre populær i Frankrig i sin regeringstid, skønt han blev offer for et attentat, begået af en katolsk fanatiker. Sangen "Marche Henri IV" blev i 1590 antaget som Frankrigs officielle konge- og nationalsang, og under Bourbon-restaurationen blev sangens melodi i 1814 anvendt til sangen "Le Retour des Princes français à Paris", der tjente som Frankrigs uofficielle nationalsang frem til 1830, nationalanthems.info. 'France (1815-1830)'. Kongen blev endvidere symbolsk rehabiliteret under det genindsatte Bourbon-dynasti, hvor man den 25. august 1818 genindviede statuen af den afdøde monark ved Pont-Neuf-broen i Paris, Reiset: op.cit., 80. I byen Rouen i Normandiet blev der i anledning af hertugen af Bordeaux' fødsel i 1820 fremført et digt på tre strofer på byens varietéteater,

Journal de Rouen 1.10.1820, ”France”, 3. Første strofe lød som følger:

O toi, la plus tendre des mères,
Toi qui sus braver tour-à-tour,
Et les soucis et les peines amères,
Dieu devait bien un fils à ton amour.
Quand de nos Rois il relève la branche,
Portons vers lui nos cæurs épanouis……
Puisqu’il nous rend une nouvelle Blanche,
Il peut encor nous rendre un saint Louis.

Den nye hertug af Bordeaux, der havde udsigt til at blive Frankrigs konge engang, nedstammede i lige mandslinje fra den franske helgenkonge Ludvig 9. den Hellige (1226-70) som 16 tipoldebarn via dynastierne Bourbon tilbage til Capetinger-dynastiet. Ifølge digtet ville prins Henri en dag i historisk og national betydning blive en ny Ludvig den Hellige for Frankrig, hvilket også blev accentueret i den lykønskningsadresse, som magistraten i Paris udsendte i anledning af den kongelige fødsel: *la race des fils de saint Louis ne périra pas*, ibid. Adressen fremhævede også prinsens slægtskab med kongerne Henrik 4. og Louis 14. På samme måde ville prinsens mor, prinsesse Marie-Caroline, som mor til den kommende franske monark blive en ny Blanche (”une nouvelle Blanche”). Ludvig 9. den Helliges mor, dronning Blanka (1188-1252, født prinsesse af Castilien, dronning af Frankrig fra 1223-26 og fransk regent i perioderne 1226-34 og 1248-52), formåede at konsolidere den franske kongemagt i sine to perioder som fransk regent for sønnen kong Ludvig 9. Dronningen var datterdatter af den engelske kong Henrik 2. (1154-89), der var den første monark i Plantagenet-dynastiet inden for det normanniske dynasti som dattersøn af kong Henrik 1. (1100-35), som var søn af kong Vilhelm 1. Erobreren. I den normanniske offentlighed ønskede man således med fødslen af den franske tronarving i 1820 dynastisk, historisk og symbolsk at koble det franske Bourbon-kongehus tilbage til den normanniske hertugslægt, der i 1066 som fuldt integrerede civiliserede franskmænd havde erobret den engelske kongetrone. Den kommende konge af Frankrig havde således normannisk blod i årerne. Dronning Blanka, der var den genealogiske forbindelse, havde som regent sikret Frankrigs herredømme i Normandiet, som blev officielt fastslået med Paris-traktaten i 1259. Derved fremhævede man Normandiets stolte regionale identitet inden for rammerne af den franske stat, som Normandiet havde tilhørt siden 1204, og det moderne franske kongehus. For at understrege hertugindens nære relation til det franske folk er digtet dus med hertuginden og hendes nyfødte søn, landets kommende monark, i overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte.

I september 1828 besøgte prinsesse Marie-Caroline, hertuginden af Berry, tronarvingen hertug Henris mor, Montauban. Biskoppen af Montauban, Louis-Guillaume-Valentin Dubourg (1766-1833,

biskop fra 1826-33), gav i et cirkulære til områdets gejstlighed følgende beskrivelse af hertuginden:

Dans peu de jours, la petite-fille de saint Louis et d'Henri IV, l'héritière de toutes les vertus de cette antique race, objet constant, pour les Français, de huit siècles d'admiration et d'amour, l'héroïque mère de l'Enfant Donné de Dieu pour relever et cimenter les espérances de son peuple, Vièles: *Le voyage en*, 41.

Hertuginden, der selv fra fødslen tilhørte Bourbon-dynastiet i kongeriget Begge Sicilier, inkarnerede Bourbon-dynastiet og dets århundredlange forbindelse med den franske nation. Via den første monark i Bourbon-dynastiet, kong Henrik 4., nedstammede hertuginden, hendes afdøde gemal og hendes søn således fra kong Ludvig 9. den Hellige i lige mandslinje (hertuginden var 15 gange tipoldebarn af kong Ludvig 9.). Borgmesteren Montpezat i Montauban holdt en tale i anledning af det kongelige besøg, der som en hyldesttale til hertuginden og hendes søn bl.a. slog på de dynastiske og historiske strenge: *Aussi heureux que nos aïeux qui purent offrir l'hommage de leurs cœurs au grand Henri, le plus vaillant comme le meilleur des Rois, la nouvelle Jeanne d'Albret recevra au milieu de nous, un gage assuré de notre amour*, ibid., 43. Bourbon-slægten, der nedstammede fra Ludvig 9. den Helliges yngste søn, besteg tronen i Navarra med Henrik 4.s far, Antoine, der blev konge af Navarra jure uxoris (1555-62) som gemal til Jeanne 3., regerende dronning af Navarra (1555-72) fra Albret-dynastiet, der regerede Navarra 1484-1513 (1516) [jure uxoris] og fra 1517-72. Borgmesteren komparerede hertuginden af Berry og hertugen af Bordeaux med kong Henrik 4. og hans mor, dronning Jeanne 3., der begge var betydningsfulde skikkelser i det franske monarkis historie. Denne sammenligning lå ifølge borgmesteren til grund for for den stedlige befolknings troskab over for Bourbon-dynastiet, som havde en dynastisk og historisk tilknytning til det sydvestlige Frankrig, hvilket han implicit understregede i sin tale.

I juni 1828 besøgte hertuginden af Berry byen Nantes, som historisk hørte til hertugdømmet Bretagne. Den 14. juni annoncerede baron Charles-Achille de Vanssay (1779-1875), der var præfekt for Loire-området i perioden 1828-30, hertugindens snarlige besøg for indbyggerne. Erklæringen indeholdt bl.a. følgende ord om den stedlige befolknings forhold til kongehuset: *Touchée de votre empressement et de vos vœux, l'auguste voyageuse a voulu voir une province célèbre dans tous les temps par sa fidélité, et qui fût toujours pour nos Rois l'objet d'une juste affection* (*Arrivée et séjour*, 7). Præfekten ønskede at understrege Bretagnes traditionelle loyalitet over for Frankrig og det franske monarki, og han accentuerede tillige, at hertuginden havde født mirakelbarnet ("l'enfant du miracle"), som var beslægtet med såvel kong Ludvig 14. den Store (1643-1715) og kong Henrik 4. Hertuginden

blev modtaget i slotsgården på det gamle hertugpalads i byen. I dækningen af det kongelige besøg fremhævede man tillige, at byen rummede statuer af hertug Arthur 3. (1457-58) og hertuginde Anne af Bretagne samt en statue af kong Ludvig 16., ibid., 9-10. Den bretonske adelsmand Arthur (3.) de Richemont (1393-1458) var hovedsagelig tro mod Frankrig under Hundredårskrigen (1337-1453). Han kæmpede sammen med Jeanne d'Arc (ca. 1412-31), og han sikrede ultimativt det engelske nederlag i krigen. Hertuginde Anne af Bretagne var som regerende hertuginde og fransk dronning symbolet på den bretonske selvstændighed såvel som den historiske forbindelse mellem Bretagne og Frankrig. Statuerne blev opstillet som et led i Bourbon-restaureringen i Frankrig, i 1818 (Arthur 3. og Anne) og i 1823 (Ludvig 16.), alle skabt af billedhuggeren Dominique Molknecht (1793-1876). Ved at inddrage disse statuer i dækningen af det kongelige besøg af Bourbon-dynastiet forlenede man således fra den bretonske offentlighed det franske kongehus med en egen identitet og historie, der samtidig traditionelt var tæt tilknyttet Bretagnes skæbne. I slutningen af juni 1828 besøgte hertuginden af Berry den bretonske by Rennes, hvor hertuginden blev mødt af en triumfbue med følgende digt indskrevet (Walsh: *Suite aux Lettres*, 148):

O mère de Henri, reçois ce faible hommage
Prolonge, s'il se peut, ces instants fortunes!
Partout les lis croissent sur ton passage,
Mais les plus beaux, tu nous les as donnés.

Caroline, vers nous s'avanee,
Chacun, à son aspect, sent tressaillir son cæur.
Pourquoi faut-il que sa douce presence
Ne soit pour les Bretons qu'un éclair de bonheur!

De franske liljer er symbolet på det gamle franske Bourbon-kongehus. Bretonerne udtrykte deres hengivenhed og loyalitet over for det franske kongehus med dette velkomstdigt. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var den anonyme digter dus med hertuginden. Under besøget i byen Beaupréau i området Vendée i begyndelsen af juli 1828 fremførte forfatteren til et hyldestdigt, officeren M. Tobin, sin sang for hertuginden (ibid., 309-10):

La fidèle Vendée a reçu son salaire,
Elle obtient un regard de la fille des rois.
Des braves dont le sang a coulé tant de fois
La mère de Henri vient visiter la terre.
Vendéens, ce beau jour a payé nos travaux;
De nos murs effaçons la dernière ruine.
Unissons nos concerts, faisons dire aux échos:
Gloire! gloire aux Bourbons, hommage à Caroline!

Les malheurs ne sont plus, mais-à la belle France,
Si le ciel réservait encor des jours mauvais;
Vous voyez vos amis! vos amis sont tout prêts!
Venez, des Vendéens soyez la Providence.
Avec vous, et pour vous nous armerons nos bras,
Nous vaincrons sous les yeux de l'auguste héroïne,
Et s'il nous faut subir un illustre trépas,
En tombant nous dirons: amour à Caroline!

Digtet formulerede området Vendées traditionelle troskab og loyalitet over for Bourbon-dynastiet og den italienskfødte hertuginde Marie-Caroline, som var blevet hele Frankrigs heltinde. Rundrejsen gik også til byen Angers den 21. juni, hvor kaptajnen for gendarmeriet, bysbarnet Joseph-Hippolyte Doublard du Vigneau (1791-1842), sang tre vers for hertuginden, som han selv havde skrevet til lejligheden, ibid., 59-60. Første vers omhandlede Vendée-områdets tilknytning til Bourbon-dynastiet, personificeret ved hertuginden og hendes søn, hertug Henri. Andet og tredje vers lød som følger:

Tu trouveras aux coteaux de la Loire
De vieux guerriers autrefois malheureux;
Leurs nobles fronts, sillonnés par la gloire,
En te voyant deviendront radieux.
Dans nos hameaux, comme aux bords de la Seine,
Ton doux aspect a le même pouvoir:
En tous lieux, pour oublier sa peine,
Oui, Caroline, il suffit de te voir.

Pourquoi faut-il, en ce jour tutélaire,
Qu'un object manque à nos félicités?
La France aussi de ton fils est la mère,
Elle voudrait le voir à tes côtés.
Nous réclamons son auguste présence:
Dis-lui surtout, le pressant sur ton sein,
Qu'il comblerait toute notre espérance
En visitant le rivage angevin.

Andet vers refererede til de kontrarevolutionære og royalistiske oprør i Vendée-provinsen i 1793-95, 1795-96, 1799-1800 og 1815. Vigneau havde været chef for Vendée-styrkerne ved opstanden i 1815 mod kejser Napoleon 1.s 100 dages regimente og de bonapartistiske tropper. Vendée-regionen, området ved Loire-floden og byen Angers, der var den gamle hovedstad for Anjou-regionen, erklærede i velkomstdigtet deres kærlighed og troskab over for det franske kongehus, repræsenteret ved hertuginden og den kommende franske konge. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Vigneau dus med hertuginden i sit hyldestdigt. I 1832 fulgte endnu et oprør i Vendée-provinsen, Bretagne, Maine og Anjou, anført af hertuginden af Berry, og som havde til

formål at genetablere Bourbon-styret. Orléanisterne i Julimonarkiet nedkæmpede den legitimistiske opstand, hvorefter hertuginden og grev Henri af Chambord flygtede til Storbritannien. Under besøget i byen Torfou i begyndelsen af juli sang en officer fra Vendée, M. Moricet, fire vers for hertuginden, ibid., 273-74. Andet vers lød som følger:

> La…..sont morts des héros célebres
> Parmi tous les héros d'Anjou.
> Aimez vos demeures funèbres,
> Mânes des braves de Torfou.
> Vous recevez la récompense,
> En ce jour, de tous vos travaux;
> De Caroline la présence
> Vient de consacrer vos tombeaux.

M. Moricet, som tilhørte den ultrakonservative og katolske royalistiske elite, deltog i maj 1832 i det legitimistiske oprør på hertugindens side. Moricet endte med at blive frikendt for højforræderi af en jury i Orléans i 1833. I digtet sammenlignede Moricet de faldne fra Anjou i Vendée-oprørene med heltene fra Anjou, "les héros d'Anjou", hvilket var en reference til de mange monarker, der havde deres oprindelse i Anjou-regionen, og som igennem middelalderen havde spredt deres dynastiske netværk udover store dele af Frankrig og Europa. Grevskabet Anjou (861-1360) var fra 1154 centrum i Plantagenet-riget eller det angevinske imperium (1154-1214), der omfattede både England og størstedelen af det vestlige Frankrig, da Henrik 2. (1154-89) besteg den engelske trone. Riget mistede Anjou til den franske krone i 1206. Titlen greve af Anjou anvendtes igen af kong Ludvig 9. den Hellige (1226-70), som i 1246 gav den til sin yngste bror, Karl 1. (1246-85), der tillige var greve af Provence (1246-85) og konge af Sicilien (1266-82) og Napoli (1282-85). Karl 1. grundlagde dermed det capetingske Anjou-dynasti, som også i perioder beklædte den ungarske (1308-95) og polske kongetrone (1370-99). I 1290 kom Anjou ind under Valois-dynastiet, der i 1328 besteg den franske trone. I 1360 ophøjedes grevskabet Anjou til et hertugdømme (1360-1482). Hertug Karl 4. af Anjou (1480-81; greve af Provence fra 1480-81 og greve af Maine fra 1472-81) døde barnløs i 1481, hvorefter Anjou indlemmedes i Frankrig. Digtet kombinerede således en traditionel fyrsteloyalitet over for Bourbon-dynastiet med en regional dynastisk baseret identitetsdannelse, der gik på tværs af regionale og nationale skillelinjer i hhv. Frankrig og Europa, og som havde udbredt fransk kultur til store dele af kontinentet.

Den 30. juni 1828 besøgte hertuginden af Berry klostret Melleray i Bretagne, hvor fader Antoine holdt en tale til prinsessen, i hvilken han fremhævede hertugindens nye rolle som cistercienserklostrets nye protektrice.

C'est sous vos auspices que cette communauté renaissante doit, comme les lis, fleurir et s'aceroître; vous imiterez en cela tant d'illustres princesses auxquelles vous appartenez bien plus encore par l'éclat de vos vertus que par le sang qui coule dans vos veines: Blanche de Castille, Jeanne de Navarre, Anne de Bretagne, Anne d'Autriche, et tant d'autres, qui ont regardé comme le plus bel apanage de leur grandeur et le plus noble emploi de leur puissance de fonden, d'établir, de multiplier, de perpétuer ces monuments religieux, si nécessaires dans le siècle immoral où nous vivons, qui servent à la fois de retraite au repentir et d'asile à l'innocence, ibid., 190-91.

Med sit nye religiøse hverv indskrev hertuginden ifølge abbeden sit navn i en lang række af fremtrædende dronninger fra det franske kulturområde, der alle havde ydet værdifulde bidrag til religiøse institutioner: Blanche af Castilien (1188-1252, dronning af Frankrig fra 1223-26), kong Ludvig 8.s gemalinde, som var regent i perioden 1226-34 for sin umyndige søn kong Ludvig 9., Jeanne 3. af Navarra (1528-72, regerende dronning af Navarra fra 1555-72), der var mor til kong Henrik 4., Anne af Bretagne og Anne af Østrig (1601-66, dronning af Frankrig fra 1615-20), kong Ludvig 13.s (1610-43) gemalinde, som var regent i perioden 1643-51 for sin umyndige søn kong Ludvig 14. (1643-1715). Alle disse dronninger var hertuginden ifølge abbeden beslægtet med, og det franske Bourbon-kongehus, repræsenteret ved hertuginden, blev således med talen tilskrevet en dynastisk og historisk legitimering i Frankrig.

I september 1828 besøgte prinsesse Marie Thérèse af Frankrig (1778-1851), hertuginden af Angoulême, der var datter af den afdøde kong Ludvig 16., byen Strasbourg i Alsace. Det var første gang, Strasbourg fik besøg af en Bourbon-født prinsesse, der som svigerdatter til kong Karl 10. var den fremtidige dronning. Prinsessen kunne fremvise en dobbelt legitimitet, dels en dynastisk legitimitet, dels en legitimitet erhvervet gennem sine forældres, kong Ludvig 16. og dronning Marie Antoinettes (1755-93, født ærkehertuginde af Østrig og fransk dronning fra 1774-92), ulykke og martyrium i guillotinen under Den Franske Revolution. Det kongelige besøg havde til formål at cementere forbindelsen mellem Alsace-regionen og den franske kongemagt. Alsace var først i en gradvis proces fra 1648-97 blevet en del af den franske stat. Samtidig skulle besøget eliminere Alsace-regionens loyalitet og tilknytning til det afsatte Bonaparte-dynasti. Den 11. september 1828 meddelte byens borgmester, François-Xavier Antoine de Kentzinger (1759-1832, borgmester fra 1815-30), indbyggerne strenge instrukser vedrørende udsmykningen af de hjem, som ville blive set af hertuginden. Borgmesteren berørte bl.a. prinsessens dynastiske herkomst, idet

les témoignages unanimes d'ivresse et de dévouement que mes concitoyens ont fait éclater, il y a peu

de jours, en présence du Roi et de son auguste Fils, ne seront pas moins vifs à la vue de la petite-fille de Marie-Thérèse, Mensch: 'Une visite royale', 183.

Prinsessens mormor var Maria Theresia, som var Habsburgmonarkiets overhoved fra 1740-80. Alsace var nabo til det hedengangne hertugdømme Lothringen, som dynastisk havde videreført den habsburgske slægtslinje i 1765 (indtil 1806) for det tysk-romerske kejserrige og i 1780 for Habsburgmonarkiet. Hertuginden besøgte i øvrigt også i forbindelse med sit besøg i Strasbourg hertugerne af Lothringens traditionelle gravkirke Saint-François-des-Cordeliers i Nancy, ibid., 182. Borgmesteren ønskede således sideløbende med den politiske loyalitetserklæring over for det siddende franske Bourbon-dynasti at betone områdets historiske tilknytning til det habsburgske monarki, uagtet at Alsace aldrig havde tilhørt det habsburgske dynasti.

Ærkehertug Otto af Østrig (1912-2011), den ældste søn til den sidste østrigske kejser, Karl 1. (1916-18), var efter monarkiets fald i 1918 forment adgang til sit fædreland indtil 1966. Han valgte derfor i 1951 at blive gift i Saint-François-des-Cordeliers-kirken i Nancy i Lorraine, som var slægten Habsburg-Lothringens agnatiske stamland. Bruden var den tyske prinsesse Regina af Sachsen-Meiningen (1925-2010), og til brylluppet den 10. maj holdt biskoppen i Nancy, Marc-Armand Lallier (1906-88, biskop fra 1949-56), en tale til brudeparret, der indledtes med følgende ord:

En vous ouvrant les portes de ce sanctuaire tout imprégné de souvenirs, j'ai conscience de ré pondre au vœu de Nancy et de tous les Lorrains qui connaissent un peu l'histoire de notre province. Le geste émouvant par lequel Vos Altesses se retournent vers le passé éveille des échos dans les profondeurs de l'âme lorraine. Habitués à unir en une même ferveur le plus pur patriotisme français au culte le plus fidèle de leur passé, fiers comme vous de leur foi chrétienne, les Lorrains vous entourent en ce moment de leur sympathie et de leur prière (*L'Est Républicain* 11.5.1951, "Le mariage d'Otto et de Regina", 5).

Biskoppen accentuerede i sin bryllupstale, at befolkningen i Lorraine var bevidst om deres særegne regionale identitet, der dynastisk var knyttet til fyrstehuset Habsburg-Lothringen og det hedengange habsburgske monarki. Denne regionale identitetsdannelse stod dog ikke ifølge Lallier i noget oppositionelt forhold til en loyalitet og troskab over for den moderne franske republik.

Monarkisterne kunne umiddelbart efter 1870 mønstre et flertal i nationalforsamlingen. Orléanisternes støtte til grev Henri som ny fransk konge var afgivet i forventning om, at deres egen tronprætendent ville efterfølge den barnløse greve. Grev Henri insisterede imidlertid på, at en

eventuel genindførelse af monarkiet i Frankrig måtte medføre en afskaffelse af trikoloren som fransk flag, som var uløseligt knyttet til Den Franske Revolutions slogan ”Frihed, Lighed og Broderskab”, og en genindførelse af det hvide flag med den franske lilje som under Bourbon-monarkiet fra 1814-15 og 1815-30. Et kompromis, hvor det hvide flag med den franske lilje ville blive kongens personlige standard, mens trikoloren skulle forblive Frankrigs nationale flag, blev ligeledes afvist af grev Henri, hvormed han med sin stædighed reelt umuliggjorde en genindførelse af monarkiet som statsform. I virkeligheden symboliserer den hvide farve i den franske trikolore Bourbon-monarkiet, mens blåt og rødt er Paris’ farver. Den franske trikolore er inspireret af den nederlandske trikolore, der indeholder de samme farver, blot vandret, som blev taget i anvendelse i midten af 1600-tallet efter det succesrige oprør mod Spanien. Det blev dog den franske trikolore, som kom til at danne forlæg for mange andre trikolorer i lande på det europæiske kontinent som et symbol på liberalisme, demokrati og borgerlige revolutioner: eksempelvis Italien, Bulgarien (1879), Rumænien (1866), Serbien (1835) og Ungarn (1848).

Grev Henri blev sammen med sin gemalinde, Maria Theresa (1817-86, født prinsesse af Østrig-Este), bisat i Konstankevica-klosteret, hvor også hans farfar, Karl 10., hans søster, prinsesse Louise Marie af Frankrig (1819-64), som i 1845 ægtede hertug Carl 3. af Parma (1849-54), hans barnløse farbror, prins Louis Antoine (1775-1844), hertug af Angoulême og fransk tronprætendent fra 1836-44 med regenttitlen Ludvig 19., og dennes gemalinde, Marie Thérèse (1778-1851, født prinsesse af Frankrig som datter af Ludvig 16.), er stedt til hvile, Castelot: *Charles X*; Brown: *The Comte de Chambord*; Grulich: ’Bourbonengräber’.

Kong Ludvig 18. (1814-15, 1815-24), Ludvig 16.s yngre bror, fratog i forbindelse med Bourbon-restaurationen i 1815 titlen ”kongelig højhed” fra Orléans-dynastiet, da hertugen af Orléans havde været involveret i henrettelsen af det franske kongepar i 1793. Kongens yngre bror, Karl 10., omstødte denne beslutning i sin første embedshandling som monark. Kong Ludvig 18. anvendte titulaturen ”af Guds nåde konge af Frankrig og Navarra”, og han antog regenttitlen Ludvig 18., da Ludvig 16.s søn prins Ludvig (17.) (1785-95) af franske monarkister blev kaldt Ludvig 17. efter farens henrettelse i 1793. Såvel titulaturen som regenttitlen skulle understrege Bourbon-dynastiets dynastiske legitimitet og den symbolske kontinuitet i kongeriget Frankrig mellem tiden før og efter Revolutionen i 1789. I 1825 blev Karl 10. kronet i domkirken i Reims, som er den traditionelle kroningskirke for de franske konger; en tradition, der gik tilbage til juledag 496, da den frankiske kong Klodevig 1., konge af de saliske frankere (481-ca. 509), konge af frankerne (ca. 509-11), ifølge den historiske levering lod sig døbe i Reims. Kroningskirken var ikke blevet anvendt siden Ludvig 16.s kroning i 1775, da Ludvig 18. havde givet afkald på sin kroning for at undgå

kontroverser i det postrevolutionære Frankrig. Kejser Napoleon 1. var blevet kronet til fransk kejser i 1804 i Notre Dame-katedralen i Paris. Karl 10. ønskede at understrege sin legitimistiske arveret til den franske krone, og han valgte derfor den gamle kroningskirke for at cementere det nye kongedømmes historiske og dynastiske legitimitet, Demouy: *Notre-Dame de Reims*. Det frankiske navn Klodevig er beslægtet med det franske navn Louis, som i alt 18 franske konger har båret i perioden 814-1824.

I anledning af kroningen i 1825 skrev den franske forfatter Victor Hugo (1802-85) et digt til lejligheden på otte strofer, Hugo: 'Le Sacre. Digtet med titlen "Le Sacre de Charles X" lød som følger:

L'orgueil depuis trente ans est l'erreur de la
terre.
C'est lui qui sous les droits étouffa le devoir;
C'est lui qui dépouilla de son divin mystère
Le sanctuaire du pouvoir.
L'orgueil enfanta seul nos fereurs téméraires,
Et ces lois dont tant de nos frères
Ont subi l'arrêt criminel,
Et ces règnes sanglants, et ces hideuses fêtes,
Où, sur un échafaud se proclamant prophètes,
Des bourreaux créaient l'Éternel!
En vain, pour dissiper cette ingrate folie,
Les leçons du Seigneur sur nous ont éclaté;
Dans les faits merceilleux que notre siècle
oublie.
En vain Dieu s'est manifesté;
En vain un conquérant, aux ailes enflammées,
A rempli du bruit des armées
Le monde en ses fers engourdi;
Des peuples obstinés l'aveuglement vulgaire
N'a point vu quelle main poussait ses chars de
Guerre.
Du septentrion au midi!

Qui jamais de Clovis surpassa l'insolence,
Peuples? dans son orgueil il plaçait son appui.
Ne mettant que le monde et lui dans la
balance,
Il crut qu'elle penchait sous lui.
Il bravait de vingt rois les armes épuisées;
Des nations s'étaient brisées
Sur ce Sicambre audacieux;
Sur la terre à ses yeux rien n'était redoutable;
Il fallut, pour courber cette tête indomptable,
Qu'une colombe vînt des cieux!

Peuples! au même autel elle est redescendue!
Elle vient, échappée aux profanations,
Comme elle a de Clovis fléchi l'âme éperdue,
Vaincre l'orgueil des nations.
Que le siècle à son tour comme un roi
s'humilie.
De la voix qui réconcilie
L'oracle est enfin entendu;
La royauté, longtemps veuve de ses
couronnes,
De la chaîne d'airain qui lie au ciel les trônes
A retrouvé l'anneau perdu.

Naguère on avait vu les tyrans populaires,
Attaquant le passé comme un vieil ennemi,
Poursuivre, sous l'abri des marbres séculaires,
Le trésor gardé par Remy.
Du pontife endormi profanant le front pâle,
De sat unique épiscopale
Ils déchirèrent les lambeaux;
Car ils bravaient la mort dans sa majesté
sainte;
Et les vieillards souvent s'écriaient, pleins de
crainte:
- Que leur ont donc fait les
tombeaux?
Mais, trompant des vautours la fureur
criminelle,
Dieu garda sa colombe au lys abandonné.
Elle va sur un roi poser encor son aile:
Ce bonheur à Charle est donné!
Charles sera sacré suivant l'ancien usage,
Comme Salomon, le roi sage,
Qui goûta les célestes mets,
Quand Sadoch et Nathan d'un baume
l'arrosèrent,
Et, s'approchant de lui, sur le front le baisèrent,
En disant: Qu'il vive à jamais!

Le vieux pays des francs, parmi ses
métropoles,
Compte une église illustre, où venaient tous
nos rois,
De ce pas triomphant dont tremblent les deux
pôles,
S'humilier devant la croix.
Le peuple en racontait cent prodigies antiques:
Ce temple a des voûtes gothiques,
Dont les saints aimaient les détours;
Un séraphin veillait à ses portes fermées;

Et les anges du ciel, quand passaient leurs armées,
Plantaient leurs drapeaux sur ses tours!
C'est là que pour la fête on dresse des trophées.
L'or, la moire et l'azur parent les noirs piliers,
Comme un de ces palais où voltigeaient les fées,
Dans les rêves des chevaliers.
D'un tróne et d'un autel les splendeurs s'y répondent;
Des festons de flambeaux confondent
Leurs rayons purs dans le saint lieu;
Le lys royal s'enlace aux arches tutélaires;
Le soleil, à travers les vitraux circulaires,
Mêle aux fleurs des roses de feu.

Voici que le cortège à pas égaux s'avance.
Le pontife aux guerriers demande Charles Dix.
L'autel de Reims revoit l'oriflamme de France
Retrouvée aux murs de Cadix.
Les cloches dans les airs tonnent; le canon gronde;
Devant l'aîné des rois du monde
Tout un peuple tombe à genoux;
Mille cris de triomphe en sons confus se brisent;
Puis le roi se prosterne, et les évêques disent:
- "Seigneur, ayez pitié de nous!
"Celui qui vient en pompe à l'autel du Dieu juste,
C'est l'héritier nouveau du vieux droit de Clovis,
Le chef des douze pairs, que son appel auguste
Convoque en ces sacrés parvis.
"Ses preux, quand de sa voix leur oreille est frappée,
Touchent le pommeau de l'épée,
Et l'ennemi pâlit d'effroi;
Lorsque ses légions rentrent après la guerre,
Leur marche pacifique ébranie encore la terre:
Ô Dieu! prenez pitié du roi!
Car vous êtes plus grand que la grandeur des hommes!
Nous vous louons, Seigneur, nous vous confessons Dieu!
Vous nous placez au faîte, et dès que nous y sommes,

À la vie il faut dire adieu!
Vous êtes Sabaoth, le Dieu de la victoire!
Les chérubins, remplis de gloire,
Vous ont proclamé Saint trois fois;
Dans votre éternité le temps se précipite;
Vous tenez dans vos mains le monde qui palpate
Comme un passereau sous nos doigts!”

Le roi dit: “Nous jurons, comme ont juré nos pères,
De render à nos sujets paix, amour, équité;
D’aimer, aux mauvais jours comme en des temps prospères,
La charte de leur liberté.
Nous vivrons dans la foi par nos aïeux chérie.
Des ordres de chevalerie
Nous suivrons le chemin étroit.
Pour sauver l’opprimé nos pas seront agiles.
Ainsi nous le jurons sur les saints Évangiles.
Que Dieu soit en aide au bon droit!”
Montjoie et Saint-Denis! – Voilà que Clovis même
Se lève pour l’entendre; et les deux saints guerriers,
Charlemagne et Louis, portant pour diadème
Une auréole de lauriers;
Et Charles Sept, guide par Jeanne encor ravie;
Et François Premier, dont Pavie
Trouva l’armure sans défaut;
Et du dernier martyr l’héroïque fantóme,
Ce roi, dex fois sacré pour un double royaume,
À l’autel et sur l’échafaud!
Devant ces grands témoins de la grandeur française,
Le saint chrême de Charle a rajeuni les droits.
Il reçoit, sans faiblir, cette couronne où pèse
La gloire de soixante rois.
L’archevêque bénit l’épée héréditaire,
Et le sceptre, et la main austère
Dont nul signe n’est démenti;
Puis il plonge à leur tour dans le divin calice
Ces gants, qu’un roi jamais n’a jetés dans la lice,
Sans qu’un monde n’en ait retenti!

Entre, ô peuple! – Sonnez, clairons, tambours, fanfare!

Le prince est sur le trône; il est grand et
sacré!
Sur la foule ondoyante il brille comme un phare
Des flots d'une mer entouré.
Mille chantres des airs, du peuple heureuse
image,
Mêlant leur voix et leur plumage,
Croisent leur vol sous les arceaux;
Car les francs, nos aïeux, croyaient voir dans la
nue
Planer la Liberté, leur mere bien connue,
Sur l'aile errante des oiseaux.
Le voilà prêtre et roi! – De ce titre sublime
Puisque le double éclat sur sa couronne a lui,
Il faut qu'il sacrifie. Où donc est la victime? –
La victim, c'est encor lui!
Ah! pour les rois français qu'un scepter est
formidable!
Ils guident ce peuple indomptable,
Qui des peuples règle l'essor;
Le monde entire gravite et penche sur leur
trône;
Mais aussi l'indigent, que cherche leur
aumône,
Compte leurs jours comme un trésor!

Prière

Ô Dieu! garde à jamais ce roi qu'un peuple
adore!
Romps de ses ennemis les flèches et les dards,
Qu'ils viennent du couchant, qu'ils viennent
de l'aurore,
Sur des coursiers ou sur des chars!
Charles, comme au Sina, t'a pu voir face à
face!
Du moins qu'un long bonheur efface
Ses bien longues adversités.
Qu'ici-bas des élus il ait l'habit de fête.
Prête à son front royal deux rayons de ta tête;
Mets deux anges à ses côtés!

Med sit kroningsdigt til kong Karl 10. søger Victor Hugo at delegitimere Napoleonstiden, der i hans optik blot skal behandles som en sørgelig og kaotisk parentes i fransk historie, og samtidig historisk, dynastisk og politisk at legitimere det genindsatte Bourbon-dynasti og kroningen i Reims-katedralen. Kong Karl 10. indskriver sig i en lang og næsten ubrudt kæde tilbage til den tidlige middelalder, og monarken er ifølge Hugo den nye arving til den frankiske kong Klodevig 1.s gamle ret, "l'héritier nouveau du vieux droit de Clovis" (strofe fem). Denne arv indebærer også en

genetablering af fred og retfærdighed i forholdet til undersåtterne og en accept af friheds-chartret fra 1814, som udtrykt i kroningseden (strofe seks), hvormed Victor Hugo implicit tilbagefører sin samtids konstitutionelle monarki tilbage til de franske monarkers forfader, kong Klodevig 1. Den franske krone vejer med digterens ord 60 kongers herlighed, ”pèse la gloire de soixante rois”, og Hugo fremdrager fra den franske kongerække blandt andre Karl den Store (768-814) og Ludvig den Fromme (814-40), iført det imperiale diadem, ”portant pour diadème” (dvs. værdighedstegnet for deres status som karolingiske kejsere), Karl 7. (1422-61) (og den franske nationalheltinde Jeanne d’Arc (ca. 1412-31)) og Frans 1. (1515-47), i hvis dybe fodspor den nye kong Karl 10. nu skal træde (strofe seks). Den franske kroning i 1825 er et skoleeksempel på brugen af ceremonier i en nationaliseringsproces af monarkiet.

I 1883 uddøde mandssiden i det franske Bourbon-dynasti med grev Henri af Chambord, tronprætendent fra 1844. Bourbon-slægtens stilling som franske tronprætendenter overgik derfor til den nærmest arveberettigede mandslinje, den spanske linje, uagtet at det ved fredsslutningen i Utrecht i 1713 fastsloges, at det spanske kongehus aldrig kunne besætte den franske trone og omvendt. Positionen som de legitimistiske franske tronprætendenter til den ikke-eksisterende franske trone overførtes til den spanske carlistlinje, til Henris svoger prins Juan, greve af Montizón (1822-87). Deres respektive gemalinder var søstre og fra Habsburg-Este-dynastiet. I opposition til denne afgørelse stod Orléans-linjen, som i deres argumentation rettelig fremførte, at en personalunion mellem Frankrig og Spanien med afslutningen på Den Spanske Arvefølgekrig var udelukket af stormagtspolitiske grunde. Carlistlinjen førte derefter prætentionstitlen konge af Frankrig og Navarra.

I 1936 uddøde prins Carlos’ (1788-1855) mandlige efterslægt med sønnesønnen prins Alfonso Carlos (1849-1936), søn af greven af Montizón. Som tilhørende den ældste mandlige linje af Karl 4.s (1788-1808) efterslægt overførtes stillingen som den franske og spanske tronprætendent fra carlisterne til den detroniserede spanske kong Alfons 13. (1886-1931, død i 1941, og søn af Alfons 12. (1874-85)). Det nuværende overhoved for Huset Bourbon, Louis Alphonse (1974-), den legitimistiske franske tronprætendent med den dertilhørende traditionelle titel hertug af Anjou og den prætentiøse regenttitel som Ludvig 20., overhoved siden 1989 og oldebarn af kong Alfons 13., afviste i 2017 at lade Karl 10. genbegrave i Frankrig i Basilikaen St. Denis i Paris, Sainty: ’The French Legitimist’; Ma.: ’Francoski princ’.

Af de tre rivaliserende monarkistiske bevægelser i det republikanske Frankrig efter 1870, legitimisterne (Bourbon-dynastiet), der fra 1883 var placeret i det spanske kongehus, indtil 1936 kong Karl 4.s efterslægt, fra 1936 Alfons 12.s (1874-85) efterslægt, som fra 1975 har været en

sidelinje til det moderne Bourbon-kongehus i Spanien, Orléans-dynastiet og Bonaparte-dynastiet, har de fleste franske monarkister traditionelt været orléanister, da Orléans-linjen som helhed eksponerede det konstitutionelle monarki i Frankrig og repræsenterede arven fra Den Franske Revolution (1789-99). Den franske forfatter og politiske teoretiker Charles Maurras (1868-1952) var en fremtrædende politisk filosof i Action Française, som var en højrenational, katolsk, reaktionær, monarkistisk, anti-parlamentarisk og kontrarevolutionær politisk bevægelse. Maurras var eksponent for den franske integrale nationalisme, der vendte sig imod den republikanske arv fra Revolutionen og Oplysningstiden, og som advokerede for en decentral nationalisme med en regional patriotisme mod familien og et føderalt monarki, som ikke var absolutistisk. Medlemmerne i Action Française bekæmpede det republikanske styre i Frankrig og støttede en genindførelse af monarkiet under prins Philippe af Orléans (1869-1926), hertug af Orléans og Montpensier og Orléanisternes franske tronprætendent fra 1894-1926. Prins Philippe, der mødte Charles Maurras i 1908, var ikke særligt interesseret i den ikke-eksisterende franske trone, og Maurras blev derfor overladt rollen som talsmand for den franske monarkistiske bevægelse. Pave Pius 11. (1922-39) forbød i 1926 katolikker at støtte Action Française, hvis forsvar for den katolske religion han fandt kun hvilede på utilitaristisk og nationalistisk grundlag. Denne fordømmelse betød, at prins Jean af Orléans (1874-1940), hertug af Guise fra 1899 og orléanisternes franske tronprætendent fra 1926-40, fætter til prins Philippe af Orléans, i 1937 afbrød alle forbindelser med Action Française og den ekstreme højrefløj på vegne af Orléans-dynastiet, Cavaletto: ’La monarchie imaginée’.

Hertug Robert af Chartres (1840-1910), prins Jeans far, deltog i 1859 i Den Anden Italienske Uafhængighedskrig i 1859 på Frankrig og Sardinien-Piemontes side, hvis sejr i krigen var en afgørende forudsætning for dannelsen af kongeriget Italien i 1861. I Den Amerikanske Borgerkrig (1861-65) deltog han i unionshæren til støtte for Nordstaterne i perioden fra 1861-62 sammen med sin bror, prins Philippe (1838-94), greven af Paris. Brødrenes farbror prins François af Orléans (1818-1900) deltog sammen med sin søn, prins Pierre (1845-1919), hertug af Penthièvre, ligeledes i Den Amerikanske Borgerkrig på nordstaternes side. Prins Pierre var indrulleret i nordstaternes flåde. I Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) søgte hertug Robert af Chartres forgæves tilladelse til at kæmpe for Frankrig; først efter kejserrigets fald lykkedes det ham at blive indrulleret i den franske hær, hvor han kæmpede i den sidste del af krigen. I 1896 ægtede hans yngste datter, prinsesse Marguerite af Orléans (1869-1940) den franske soldat og aristokrat Marie Armand Patrice de MacMahon (1855-1927), der var søn af den monarkistiske præsident Patrice de MacMahon (1808-93, præsident 1873-79), hertugen af Magenta. I 1886 var prins Philippe af Orléans, brorsøn til hertug Robert af Chartres, på vej til at blive udnævnt til officer i den franske hær, da eksilloven af

1886 blev vedtaget, som betød en permanent forvisning af de tre tidligere regerende franske dynastier, Bourbon-dynastiet, Orléans-dynastiet og Bonaparte-dynastiet, fra fransk territorium, og for de mandlige medlemmers vedkommende forbød loven dem tillige at tjene i den franske hær og flåde. Anledningen til eksillovens vedtagelse i det republikansk-dominerede franske parlament i juni 1886 var den demonstrative fejring i det monarkistiske Frankrig af brylluppet mellem den franske prinsesse Amélie af Orléans (1865-1951) og den portugisiske kronprins Carlos (1.) (1889-1908) i maj 1886. I 1890 søgte den franske prins forgæves om optagelse i den russiske hær. I forbindelse med udbruddet af 1. verdenskrig i 1914 prøvede prinsen uden held at tilslutte sig den franske hær, og den belgiske hær afviste ligeledes at optage den landflygtige prins, som derefter vendte tilbage til Storbritannien. En plan om optagelse i den italienske hær, som fra 1915 deltog i verdenskrigen på Ententemagternes side, blev kun forhindret af en alvorlig ulykke, hvor en bus kørte ham over. Prins Jean af Orléans blev ligeledes nægtet at tjene i den franske hær, hvorfor han aftjente sin militærtjeneste i Danmark hos svogeren prins Valdemar (1858-1939). Også under 1. verdenskrig blev hans ansøgning om krigstjeneste afvist af såvel Frankrig som de øvrige Ententemagter, og han valgte i stedet at gøre tjeneste for Røde Kors under krigen. Hans halvfætter prins Emmanuel af Orléans, hertug af Vendôme (1872-1931), fra 1896 gift med den belgiske prinsesse Henriette (1870-1948), søster til kong Albert 1. (1909-34), valgte af samme årsag at gøre tjeneste for det franske Røde Kors, og han blev udnævnt til den ledende delegerede ved den belgiske front under 1. verdenskrig, hvor han fungerede som leder af det fransk-belgiske hospital i Calais. Prins Valdemar og prinsesse Maries ældste søn, prins Aage (1887-1940), greve af Rosenborg fra 1914, ville gerne efter familiens ruin med Landmandsbankens krak i 1923 søge ind i den franske republiks hær, men den kunne ikke acceptere ham som en slægtning til Orléans-dynastiet og dermed også Bourbon-dynastiet. Han tilsluttede sig derfor Fremmedlegionen, hvor han gjorde tjeneste resten af sit liv. Fremmedlegionen var grundlagt i 1831 af prins Aages tipoldefar kong Louis Philippe 1. Prins Jeans ældste datter, prinsesse Isabelle af Orléans (1900-83), giftede sig for anden gang i 1934 med prins Pierre Murat (1900-48), som tilhørte den franske bonapartistiske adelsslægt Murat. I forbindelse med dette ikke-fyrstelige ægteskab afskrev prinsessen sin rang, titel og prærogativer som fransk prinsesse. Prins Pierre var oldebarn af prins Lucien Murat (1803-78), der afløste Jean-Baptiste Bernadotte som fyrste af Pontecorvo i 1812 (1812-15), og som bar titlen prins Murat fra 1847-78. Lucien Murat var søn af Joachim Murat (1767-1815), konge af Napoli (1808-15) og storhertug af Berg (1806-08), der var svoger til kejser Napoleon 1. Ægteskabet, som var barnløst, kunne udlægges som et tegn på en implicit forsoning mellem orléanisterne og bonapartisterne som to slægter, der prætenderede den nedlagte franske trone.

Prins Antônio Gastão af Orléans-Braganza (1881-1918), der tilhørte den brasilianske linje inden for Orléans-dynastiet som dattersøn til kejser Pedro 2. af Brasilien (1831-89), kunne ikke tilslutte sig de franske styrker under 1. verdenskrig på grund af eksilloven fra 1886, hvorfor han blev indskrevet i den canadiske hær, hvor han krigen kæmpede for det britiske imperium. Han døde kort tid efter våbenstilstanden som følge af skader pådraget i et flystyrt. Hans jordiske rester blev stedt til hvile i det kongelige kapel i Dreux.

Prins Jeans eneste søn, prins Henri af Orléans (1908-99), greve af Paris, efterfulgte sin far som orléanisternes franske tronprætendent i 1940. I 1931 ægtede prins Henri prinsesse Isabelle af Orléans-Braganza (1911-2003), som tilhørte den brasilianske linje inden for Orléans-dynastiet. I anledning af giftermålet bragte det franske dagblad *L'Action française* på bryllupsdagen den 8. april 1931 et hyldestdigt på forsiden, forfattet af den franske royalistiske digter og journalist Albert Pestour (1886-1965), der stammede fra Limousin-regionen, Pestour: 'Chant', 1. Digtet bar titlen "Chant Nuptial" og lød som følger:

Ce matin d'or, toutes les fees
Du gentil royaume des Lys,
Depuis l'Adour jusqu'à la Lys,
Comme un vent frais se sont levées,
Ce matin d'or, toutes les fees
Du royaume franc et courtois,
Celles des puys et des vallées,
Celles des sources et des bois,
Celles qui hantent les fumées
De la Ville aux cent mille toits
Et celles qui parlent patois
Vers Palerme s'en sont allées,
Portant dans leurs robes nacrées
Comme présents au Fils du Roi
Tous les arômes de ces terres
Aux noms somptueux ou charmants
Que leurs ancêtres rassemblèrent,
Parfum du vin et du froment
Et des vergers et des cépées
Et des pâtis et des étangs
Et de la lande et de l'arée.
Et tous ces arômes, les fees
Les secoueront sur l'Epousée
Et sur l'Epoux, en attendant
Le jour où comme une buée
Que dévide et carde l'autan,
Comme un nuage de printemps
Doré d'invisibles présences,
Comme un harmonieux essaim,

Elles montreront le chemin
Au peuple en joie, au peuple immense
Qui, parmi les chants et les danses,
Nous ramènera le Dauphin
Pour ses noces avec la France.

Brylluppet blev afholdt i Palermo-katedralen på Sicilien, hvor deres fælles tipoldeforældre, kong Louis Philippe 1. og hans dronning, Maria Amalia (1782-1866, født prinsesse af Napoli og Sicilien), blev viet i kirken i 1809. Parret var dobbelt kvartfætter og kvartkusine. Repræsentanter for den brasilianske kejserfamilie og den italienske, græske, belgiske, danske og spanske kongefamilie deltog som gæster i den pompøse bryllupsfejring. Det nationalkonservative og monarkistiske dagblad var organ for den politiske bevægelse af samme navn. Pestour, som skrev flere af sine værker på det occitanske sprog, fremhævede i sit bryllupsdigt, at Orléans-dynastiet qua sin historie allerede var formælet med Frankrig, uagtet at brylluppet pga. eksilloven måtte afholdes i udlandet. Parret fik 11 børn, hvoraf flere blev født i Belgien, herunder den ældste søn, prins Henri (1933-2019), greve af Paris. Prins Henri blev født den 14. juni 1933, og dagen efter bragte *L'Action française* en leder med titlen "La Politique", 1. Den ledende artikel sluttede med følgende betragtning:

Maintenir la France et, le cas échéant, la sauver, c'est la fonction, c'est le métier de la Race qui, commence un siècle environ avant Hugues Capet, dont l'avènement est de 987, se développe jusqu'au second des Henri de France vivants, celui qui vient de naître au beau 14 juin 1933, - et, dans ce laps de dix siècles, on peut dire que les Princes des fleurs de lys, s'ils trouvèrent foison de gloire et d'honneur dans leur berceau, y recueillirent aussi pour chacun d'eux plus de besognes et plus de devoirs encore!

Den nyfødte prins Henri var 27 gange tipoldebarn i lige mandslinje af Hugo Capet, der grundlagde Capetinger-dynastiet som frankernes konge (987-96). Det franske Orléans-kongehus udgjorde ifølge lederen en særlig race grundet sit dynastiske ophav i Frankrigs kongelige historie. Den franske greve, militærofficer og fremtrædende royalist François de Lassus Saint-Geniès (1883-1940), der i 1936 udnævntes til præsident for bevægelsen Action Française, udsendte i anledning af den kongelige fødsel en erklæring, der sluttede med følgende dynastiske konstatering: *Descendant de Saint-Louis et d'Henri IV, arrière petit-fils du Roi Louis-Philippe, le jeune Prince qui vient de naître héritera à son tour des droits de son père à la couronne de France* (Ibid., "Un petit Dauphin est né", 1). Prins Henri af Orléans (1908-99) var i lige mandslinje 18 gange tipoldebarn af den

franske kong Ludvig 9. den Hellige (1226-70) og 8 gange tipoldebarn af kong Henrik 4. (1589-1610). Desuden var han via fire slægtsled tipoldebarn af Borgerkongen Louis-Philippe 1. Under 2. verdenskrig blev prins Henri nægtet optagelse i både den franske og britiske hær i 1939, men fik til sidst tilladelse til at tilslutte sig Fremmedlegionen, hvor han gjorde tjeneste resten af krigen. I 1950 blev eksilloven afskaffet, og den store familie vendte tilbage til Frankrig og Normandiet, hvor Eu-slottet er Orléans-dynastiets traditionelle besiddelse. I forbindelse med afskaffelsen af eksilloven bragte månedsavisen *Courrier français* en leder på forsiden for juni måned 1950. Den ledende artikel beskrev tilhængerne af eksilloven på følgende måde:

Il ne s'est trouvé pour refuser au Fils de France l'accès de Son domaine que ceux-là qui prennent leurs ordres hors de France, hors de Chrétienté. Et il fallait qu'il en fût ainsi, puisque rien de ce qui est national n'est leur.

Det franske Orléans-dynasti var med andre ord synonym med den nationale, kristne kulturarv i Frankrig, som befandt sig i et dikotomisk forhold til landets republikanere. Lederen, der sluttede med ordene "Bienvenue a la Maison de France!", fremlagde også en udlægning af de historiske perspektiver i lovens afskaffelse: *Emouvante rencontre que celle du descendant de nos rois avec les enfants des Français de toujours, de ceux de 89 et de 48 comme de ceux des Croisades et de Bouvines*, ibid. Orléans-dynastiet var ifølge lederen bæreren af både Frankrigs nationale og moderne revolutionære forhistorie, der inkluderede middelalderens korstoge, slaget ved Bouvines i 1214 såvel som de talrige revolutioner fra Den Franske Revolution (1789-99) til Februarrevolutionen i 1848. Modsat den kontrarevolutionære, reaktionære og anti-parlamentariske Action Française-bevægelse vedkendte avisen *Courrier français* Orléans-dynastiets demokratisk-konstitutionelle arv, personificeret ved blandt andre Philippe Égalité og Borgerkongen Louis-Philippe 1. Prins Henris næstældste søn, prins François af Orléans (1935-60), faldt på fransk side i 1960 i Den Algeriske Uafhængighedskrig (1954-62), som også brødrene prins Henri og prins Jacques (1941-) deltog i. Orléans-slægten forblev således trofast mod Frankrig og den franske sag, på trods af de politiske uoverensstemmelser med det republikanske styre i Paris, jf. eksilloven. I 1957 ægtede prins Henri hertuginde Marie Therese af Württemberg (1934-) i det kongelige kapel i Dreux, som er Orléans-dynastiets traditionelle gravkirke. Ved denne lejlighed udstedte den franske statsmand og krigshelt fra 2. verdenskrig, Charles de Gaulle (1890-1970), som blev den første præsident (1959-69) i Den Femte Republik (1958-), gratulationer og kaldte brylluppet en stor national begivenhed i en konstatering af, at dynastiet og parrets fremtid var tæt forbundne til håbene

for Frankrig. I 1960 giftede prins Henris søster prinsesse Diane af Orléans (1940-) sig med den tyske hertug Carl af Württemberg (1936- 2022), der var bror til hertuginde Marie Therese. De to dynastiske forbindelser mellem det franske Orléans-dynasti og det tyske fyrstehus Württemberg symboliserede den fransk-(vest)tyske forsoningspolitik, som netop manifesterede sig i årene omkring 1960. I 1962 blev der afholdt en forsoningsmesse i den historiske katedral i Reims med deltagelse af den franske præsident Charles de Gaulle og den vesttyske forbundskansler Konrad Adenauer (1876-1967, forbundskansler fra 1949-63), som beseglede forsoningen mellem de to nationer. Denne symbolske handling fik året efter en konkret politisk udmøntning i undertegnelsen af Elysée-traktaten, der blev underskrevet af de to europæiske statsmænd, og som etablerede en fast bilateral samarbejdsakse i Vesteuropa mellem Paris og Bonn. I forbindelse med brylluppet i 1957 antog prins Henri titlen greve af Clermont. Parret blev skilt i 1984. Parrets yngste søn, prins Eudes (1968-), hertug af Angoulême, giftede sig i 1999 med Marie-Liesse de Rohan-Chabot (1969-), der tilhørte en sidelinje fra 1645 til den historisk betydningsfulde Rohan-slægt, som via Porhoët-dynastiet var beslægtet med hertugerne af hertugdømmet Bretagne, hvor Rohan-dynastiet var en af de mest fremtrædende adelsfamilier i middelalderen. Rohan-slægten giftede sig flere gange ind i hertugslægen i Bretagne, senest i 1407. I 1600-tallet opnåede slægten status som prince étranger, hvorved de kun rangerede under prinserne af blodet, dvs. medlemmer af kongehuset. Rohan-slægten profilerede sig i den forbindelse som efterkommere af de tidligere konger af Bretagne i perioden 851-939, hvor Bretagne var et kongerige. Prince étranger (udenlandske fyrster) omfattede tre grupper: Den første gruppe omfattede dem, som var bosatte i Frankrig, men anerkendte af kongen som yngre medlemmer af dynastier, som regerede i udlandet, fx Guise-sidelinjen til hertugerne af Lothringen. Den anden gruppe omfattede små fyrstestater, der deltog i det franske hofliv, fx fyrstendømmet Monaco under Grimaldi-dynastiet. Den tredje gruppe gjaldt de franske adelige, som kunne påberåbe sig et tilhørsforhold til et tidligere regerende dynasti, enten i mandlig eller kvindelig linje, fx Rohan- dynastiet, som i mandlig linje var efterkommere af hertugerne af Bretagne, og La Trémoïlle- dynastiet, som var arvinger til det afsatte Trastámara-dynasti i kongeriget Napoli (1442-1501), som også var tronprætendenter til kongerigerne Jerusalem, Cypern og Armenien. Ægteskabet i 1999 kunne udlægges som et forsøg på fra Orléans-dynastiets side at fremstå som et samlet fransk dynasti med historiske rødder tilbage til dannelsen af det moderne Frankrig og dets nutidige regionale identiteter. I den spanske carlistlinje indgik prins Carl (1848-1909), hertug af Madrid, som var den traditionelle titel for carlisternes overhoved, fra 1868-1909 var han spansk tronprætendent som Carl 7. og fra 1887-1909 tillige fransk tronprætendent som Carl 11., giftede sig for anden gang i 1894 med prinsesse Berthe de Rohan (1868-1945), som ligeledes

tilhørte den navnkundige Rohan-slægt. Med ægteskabet blev prinsesse Berthe den titulære dronning af Spanien, Frankrig og Navarra. Ægteskabet var barnløst.

Da prins Henri blev orléanisternes franske tronprætendent i 1999, antog han foruden den traditionelle titel greve af Paris også titlen hertug af Frankrig, som ingen af hans forfædre i Orléans- eller Bourbon-dynastiet havde båret. Titlen blev anvendt 1000 år tilbage af hans forfædre, før hans 27 gange tipoldefar i lige mandslinje, Hugo Capet (ca. 939-96), grundlæggeren af Capetinger-dynastiet, antog titlen konge af frankerne i 987. Denne titel havde således til formål at forlene Orléans-dynastiet med en historisk og dynastisk legitimitet i Frankrig. I 2019 blev prins Henris søn prins Jean (1965-) orléanisternes nye franske tronprætendent med den dertilhørende traditionelle titel greve af Paris. Prins Jean blev forlovet i år 2000 med hertuginde Tatjana af Oldenborg (1974-), hvis ældre søster hertuginde Eilika (1972-) ægtede ærkehertug Georg af Østrig, prins af Østrig, Ungarn, Kroatien og Bøhmen (1964-) i 1997. Forlovelsen blev imidlertid ophævet i 2001 på grund af religiøse forskelle mellem den lutheranske prinsesse og den katolske prins; prins Jeans far, prins Henri, frygtede for Orléans-dynastiets krav på den franske trone i tilfælde af en mulig protestantisk arving. I 2009 ægtede prins Jean den spansk-østrigske adelige Philomena de Tornos Steinhart (1977-), Velde: ’The Bourbons’; ibid.: ’The Rank/Title of Prince’.

I januar 1960 fandt det første bryllup i Bourbon-dynastiet sted i Notre Dame-katedralen i Paris siden formælingen i 1816 mellem prins Charles Ferdinand, hertug af Berry (1778-1820), og prinsesse Marie-Caroline af Napoli og Sicilien (1798-1870). Giftermålet i 1960 var mellem prinsesse Marie Françoise af Bourbon-Parma (1928-), søster til prins Carlos Hugo af Bourbon-Parma (1930-2010, overhoved for Bourbon-Parma-dynastiet som titulær hertug af Parma og Piacenza i perioden 1977-2010). Parret var blevet borgerligt viet i december 1959 i Besson, Allier.

Bonaparte-dynastiet stammede fra Genova, som solgte republikken Korsika (1755-69) til Frankrig i 1768. Korsika havde fra 1284 været en del af republikken Genova. Siden 1960’erne har der været en aktiv, nationalistisk bevægelse, der arbejder for øget korsikansk autonomi inden for Frankrigs grænser eller decideret uafhængighed. Bevægelsen har for at nå sine mål benyttet sig af såvel parlamentariske, konstitutionel-demokratiske metoder som militant aktivisme inden for bl.a. Den Korsikanske Regionalistiske Aktion, der på linje med ETA i Baskerlandet i Spanien har udøvet talrige terroraktioner. Kejser Napoleon 1. kom til verden på Korsika den 15. august 1769. I anledning af 100-året for kejserens fødsel aflagde kejser Napoleon 3. (1852-70), kejserinde Eugénie (1826-1920, kejserinde fra 1853-70) og kejserparrets søn, den kejserlige prins Napoleon Eugène (1856-79), et besøg på Napoleon 1.s fødeø, Korsika, i august 1869. I anledning af besøget skrev den korsikanske digter J.-N. Mariani et hyldestdigt med titlen ”La Bienvenue”, Mariani: ’La

Bienvenue'. Digtet blev bragt i avisen *Journal de la Corse* den 24. august 1869. Digtet bestod af 12 strofer og blev skrevet i byen Morosaglia den 14. august. Stroferne 1-2, 5 og 12 lød som følger:

O Corse! ô mon pays! terre aux nobles courages!
O toi dont les destins, vainqueurs de longs orages
Sont gravés en traits d'or sur ton front glorieux!
Tressaille au sein des flots de ce qu'un Dieu propice
Décide enfin ton PRINCE et ton IMPERATRICE,
Auguste pèlerins, à couronner tes væux.

Ce jour d'émoi n'est plus ou le deuil du Grand Homme
Présageait le hâtif déclin du ROI de ROME,
- Du Slave et du Saxon victimes tour à tour: -
Un sort inespéré de leur sainte mémoire
Et de leur nom divin, boriné par la gloire,
Dans d'heureux héritiers t'affirme le retour.

Que ton ciel d'Italie et ton soleil d'Afrique,
Loin d'aiguiser leurs feux au brasier du tropique,
Teignent tes souverains d'une tiede chaleur.
Que ton peuple, éperdu d'ineffable délire,
N'acclame en ce beau jour que les Chefs de l'Empire
Et leur fier Nourrisson, ton future Empereur.

Et vois si, tous martyrs de l'antique habitude,
Cyrnos, de détester la noire ingratitude,
Ces enfants n'affluront, au port tonnant joyeux:
"Vive notre Empereur! son Fils! l'Impératrice!
"Obombrez-les, grand Dieu! d'une aile protectrice!
"Epanchez sur leur tête un rayon de vos cieux!"

Marianis digt var udformet som et hyldestdigt til Korsika og Bonaparte-dynastiet under kejser Napoleon 3., kejser Napoleon 1.s nevø, der nu vendte tilbage til sit fyrstehus' rødder på middelhavsøen. Ifølge Mariani formåede slaverne og sachserne at eliminere henholdsvis kejser Napoleon 1. og dennes søn, kongen af Rom, Napoleon 2. (1811-32) (strofe to). Napoleon 1. mødte sit afgørende nederlag under Ruslandsfelttoget i 1812, og Napoleon 2. blev politisk pacificeret, da de europæiske stormagter placerede ham i Wien hos morfaren, den østrigske kejser Frans 1. (1804-35), efter Det Første Franske Kejserdømmes fald i 1815. "Cyrnos" (strofe 12) var det antikke græske navn for Korsika. Bonaparte-dynastiet havde i Marianis optik genskabt den franske storhed og skabt fremgang for folket (strofe syv), samtidig med at han i sit digt fremhævede Korsikas særegne regionale identitet (strofe fem). Digtet forlenede således Bonaparte-dynastiet, som havde gjort Frankrig til et kejserrige to gange, med en dynastisk, politisk og regional legitimitet på Korsika. Mariani refererede også i sit digt til Frankrigs beskyttelse af Kirkestaten i den italienske

revolutionsbølge i 1848 og det franske koloniherredømme i Indokina (strofe ni), som blev successivt erobret af Frankrig i perioden 1858-85. Endvidere refereredes til den franske militære intervention i det osmannisk-styrede Syrien i 1860 i forbindelse med konflikten mellem drusere og de kristne maronitter, som fik støtte fra Frankrig (strofe ti). Korsikanerne indtog en vægtig position i opbygningen af det franske oversøiske imperium, da de i stort tal udvandrede til franske kolonier i Algeriet, Tunesien, Marokko og Indokina. Den korsikanske diaspora besatte vigtige poster i den stedlige koloniale og militære administration. Samlet set placerede Marianis digt dermed Korsika som et afgørende element i det franske nationale erindringsfællesskab inden for rammerne af Det Andet Franske Kejserdømme under Bonaparte-dynastiet og den kommende kejser Napoleon 4.

I anledning af kejserens kroning til franskmændenes kejser den 2. december 1804 i Notre Dame-katedralen i Paris skrev den franske digter Charles François Guéniot (1755-1833) i 1805 et monumentalt digt på 19 strofer, Guéniot: 'Ode sur'. Digtet med titlen "Ode sur le Couronnement de Napoléon Ier, Empereur des Français" lød som følger:

Sortez de vos tombeaux, Souverains de la France,
Dont les races ont vu la fin de leur puissance,
Venez admirer un guerrier,
Que nos væux, ses exploits, fon talent politique
Font monter aujourd'hui fur votre tróne antique
Comme légitime héritier.

Quand jadis votre front fut ceint du diadême,
Quand votre main saisit l'autorité suprême,
Répondez, quells étaient vos droits?
La force, la valeur, une rare prudence,
Des triomphes nombreux, l'amour, la confiance,
L'estime du peuple et son choix.

Ces droits, toujours puissants, furent alors les vôtres,
Pourquoi donc seraient-ils plus sacrés que les nôtres,
Quand nous couronnons un vainqueur?
Quand ce même guerrier, à nos libres suffrages,
Joint l'amour de la paix, la bonté, des loix sages
Pour sa gloire et notre bonheur?

Vos droits sont donc les siens, Lui ferez-vous un crime
De se montrer par-tout en vainqueur magnanime?
D'avoir pacifié l'Etat?
D'avoir à Maringo ramené la victoire,
Et par sa fermeté de s'être acquis la gloire,
De Capitaine et de Soldat?

La France n'avait plus ni scepter ni courone,

Le tróne abandonné n’était plus à persone,
Il était tout à la terreur.
A l’aspect d’un héros, ce monster redoubtable
Tombe; d’un jour serein l’aurore secourable
Succède à la plus sombre horreur.

Est-ce un dieu que je vois descendre de la nue?
De célestes rayons annoncent sa venue,
Sur ses pas sont Mars et la Paix.
De la France c’est lui, c’est l’immortel génie,
Il vient par ses discours rafermir sa patrie:
D’un héros il a pris les traits.

“C’est moi qui vous donnai le chef qui vous commande,
“Dit-il; pour Empereur la France le demande,
“De ses triomphes c’est le prix.
“Pouriez-vous mieux choisir? Minerve l’accompagne,
“C’est un second César, un autre Charlemagne,
“De la victoire il est le fils.

”Pour rompre des jaloux l’intrigue sanguinaire,
”A sa race rendez le tróne héréditaire,
“Elle sera digne de lui.
”Que son titre réponde aux transports qu’il inspire,
“A l’éclat qu’il répand sur cet illustre empire,
Au tróne dont il est l’appui.

“Célébrez par vos chants cette grande journée.
”La Victoire à vos yeux de lauriers couronnée
“De la paix offrira l’espoir.
”Les chef-d’æuvres des arts illustreront la France,
“Les plaisirs vous verront sourire à leur presence,
“La haine sera sans pouvoir.

“Au milieu de l’éclat de cete auguste fête,
”J’entends au loin gronder et mugir la tempête,
”Le Nord appelle les combats.
“Que peux-tu redouter, France, de cet orage?
”Attends tout de ton chef, sois sure du courage
“De tes invincibles soldats.

Il dit, et le cæur plein de joie et d’espérance,
Du ciel sur ce héros j’admire l’influence,
Je tombe aux pieds de l’Éternel.
Français, reconnaissez les soins qu’il vous prodigue,
De tous vos énemis il a détruit la ligue,
D’encens parfumez son autel.

C’est lui qui fait les rois, c’est lui qui les terrasse,
Qui fait dans son courroux disparaître leur race:

Lui seul embrasse tous les temps.
Il donne, óte à son gré le fier trident de l'onde;
Les trônes renversés et la chute du monde,
De son bras sont les jeux puissants.

De l'humide élément Tyr jadis eut l'empire,
Carthage s'en saisit, bientót son règne expire:
Cent peuples ont soumis les mers.
Et l'avide Albion croit, par sa perfidie,
Pouvoir éterniser sa lâche tyrannie!
Elle s'apprête des revers.

Heureux Napoléon, ton cæur sait reconnaitre
Les bienfaits que sur toi des cieux verse le maître,
Tu soutiens sa religion.
Il favorisera ta sublime entreprise,
Il te fera dompter l'orgueil de la Tamise,
Et borner son ambition.

Il t'a plus d'une fois couvert de son égide,
D'un énemi jaloux, de l'intrigue perfide
Il a dissipé les complots.
Non, tu ne seras point trompé dans ton attente,
Ta flotte de son sein vomira l'épouvante,
Et n'offrira que des héros.

Au redoutable aspect de cette brave armée,
D'un si hardi projet Albion alarmée
Tremble derrière ses remparts.
Je les vois s'écrouler sous les coups de ta foudre,
Et l'Anglais, effrayé de les voir mis en poudre,
S'enfuit devant tes étendards.

Toi, de qui nous tenons cet étonnant génie,
Dieu tout-puissant, répands ta sagesse infinite
Sur ce héros que tu chéris.
Devant lui de nouveau fais marcher la victoire.
Notre bonheur l'enflamme encore plus que la gloire:
Que de longs jours en soient le prix!

De la sainte cité Pontife vénérable,
Par ton chrême sacré rends-le plus respectable,
Obtiens du ciel par ta ferveur,
Que de l'Europe en paix il tienne la balance,
Que ce nouveau Titus soit l'amour de la France,
De l'Anglais qu'il soit la terreur.

O vous tous Souverains, qui gouvernez la terre,
Apprenez d'un héros que l'éclat de la guerre
Ne vaut pas l'hymne de la paix.

Et que des plus grands rois le tróne n'est solide
Qu'autant qu'il est fondé sur l'équité rigide,
Et sur le bonheur des sujets.

Kejserens kroning, der fandt sted i kølvandet på en bekræftende folkeafstemning samme år, indvarslede ifølge digtets forfatter et markant kursskifte i fransk historie. Det franske folk havde i kraft af folkeafstemningen transcenderet det ældgamle guddommeligt sanktionerede franske arvemonarki (strofe 1-2), som nu videreføres af sejrherren fra Marengo (strofe 4), et slag i år 1800 i Piemonte. Den franske kejser Napoleon 1., Europas første folkevalgte monark, beskrives af Guéniot som et geni, der har formået at bestige tronen i Frankrig og grundlægge et nyt monarki, baseret på hans egen personlige overmenneskelige indsats for folket (strofe 5-6). Han hyldes i digtet som en ny Cæsar og Karl den Store (strofe 7) og dermed som en arvtager til Romerriget og det frankiske imperium. Det nye monarki og kejserkroningen var således et resultat af folkesuveræniteten og meritokrati, og i tråd med dette ophav blev kejser Napoleon 1. ikke kronet af pave Pius 7. (1800-23), der blot overværede ceremonien. Med denne indrømmelse havde paven som en ny Titus (vellidt romersk kejser 79-81) indyndet sig hos Frankrig og vakt rædsel hos englænderne (strofe 18). Det nye monarki institueret af kejser Napoleon 1. i Det Første Franske Kejserdømme betød, at hvis monarkiet skulle overleve i Europa måtte det i fremtiden være baseret på retfærdighed og undersåtternes lykke (strofe 19). "Albion" er en poetisk betegnelse for England, og særligt stroferne 13, 16 og 17 omhandler den franske kejsers nye opgave med at undertvinge Storbritannien.

Kejser Napoleon 1. og ærkehertuginde Marie Louise af Østrig (1791-1847) ægtede hinanden ved stedfortræder i Wien den 11. marts 1810. Marie Louise ankom til Frankrig via Strasbourg, Alsace og Lorraine, hvilket var den samme rute, som dronning Marie Antoinette, en søster til Marie Louises farfar, havde fulgt ved sin ankomst til Frankrig i 1770 som tronfølgerens gemalinde. Kejserparret ægtede hinanden igen den 1. april 1810 i Compiègne i Frankrig. I dele af Napoleon 1.s franske imperium, som tidligere havde været under habsburgsk styre, bl.a. i det nuværende Belgien og den venstre Rhinbred, som var blevet indlemmet i Frankrig i hhv. 1797 og 1801, fremhævede man kejserindens slægtskab med den habsburgske kejserfamilie. I det tidligere hertugdømme Lothringen slog man på den nye franske kejserindes nedstamning fra hertugslægten i Lothringen (kejserinde Marie Louise var oldebarn af hertug Frans 3. Stefan (1708-65, hertug af Lothringen fra 1729-37)), Rowe: 'Un empereur pour', 16-18. I anledning af det fyrstelige giftermål skrev den franske forfatter og digter Joseph Lingay (1791-1851) et hyldestdigt til det nye kejserpar, Lingay: *Hommage d'un français*, 46-48. Digtets sjette strofe lød som følger:

Tel fut l'heureux accord des deux Villes rivales

Qui partageaient l'Empire aux champs Italiens:
Albe et Rome opposaient des forces trop égales;
L'Hymen dut les unir par les plus doux liens.

Ifølge Lingay formåede den dynastiske forbindelse mellem det nye franske kejserdynasti (Bonaparte-dynastiet) og det oldgamle habsburgske fyrstehus at genforene Karl den Stores frankiske imperium, der var blevet opdelt fra Verdun-forliget i 843 og i årtierne derefter. Kejser Napoleon 1. var tillige konge af Italien (fra 1805-14), hvorfor kejserinde Marie Louise med giftermålet også blev dronning af Italien. Samtidig var det tysk-romerske kejserrige blevet opløst af den franske kejser i 1806, hvormed han ligesom Karl den Store ved begyndelsen af 800-tallet stod som den sande arvtager til Romerriget i Europa i form af det franske kejserrige. Under indtryk af det franske kejserriges oprettelse i 1804 havde den tysk-romerske kejser Frans 2. (1792-1806), kejserinde Marie Louises far, ladet sig udråbe til den første kejser af Østrig som Frans 1. (1804-35).

Kejserparret fik i 1811 en søn, der fik navnet Napoleon (2.) (1811-32), og ved fødslen fik han tildelt titlen "konge af Rom", som var titlen for den kommende tysk-romerske kejser. Den franske kejserlige prins blev døbt den 9. juni 1811 i Notre Dame-kirken i Paris, og i den anledning skrev en fransk digter ved navn Davrigni et monumentalt hyldestdigt til den kommende franske monark, *Le Moniteur universel* 9.6.1811, "Poésie". Den første del af anden strofe lød som følger:

"De l'Empire français, ô toi, le ferme appui,
"Abaisse tes regards de la voûte éternelle!
"Pour une autre Clotilde il implore aujourd'hui
"Ta providence paternelle.

Clotilde (ca. 474-545; dronning fra 493-511) var navnet på gemalinden til den frankiske kong Klodevig 1., og det var angiveligt hende, der overtalte sin gemal til at konvertere til den kristne tro i 496. Frankernes dronning blev således et nationalt symbol i det franske nationale erindringsfællesskab.

Joseph Lingay udgav i 1811 et digt i anledning af Napoleons (2.) fødsel, Lingay: *Hommage d'un français*, 7-19. Digtet hyldede bl.a. de franske konger Ludvig 11. (1461-83) og Ludvig 14. (1643-1715), der dels havde gjort en ende på de feudale fyrster i Frankrig, dels udvidet Frankrigs territorium betydeligt. Eksempelvis annekterede Frankrig hertugdømmet Burgund, efter at hertug Karl 1. den Dristige af Burgund (1467-77) faldt i slaget ved Nancy i De Burgundiske Krige (1474-77). Han efterlod sig ingen mandlige arvinger, hvorfor Frankrig kunne annektere hertugdømmet, der var et fransk fyrstelen og vasalstat fra 1032. Dermed ophørte personalunionen med grevskabet Burgund i det tysk-romerske kejserrige (962-1678), der havde eksistert siden 1405. Grevskabet

Burgund, Franche-Comté, blev erobret af Frankrig i 1678 under kong Ludvig 14. Med denne implicitte komparation tilskrev Lingay en dynastisk, historisk og politisk legitimitet til det nye Bonaparte-dynasti.

Kejser Napoleon 3. antog denne regenttitel, da Napoleon 1.s søn, Napoleon 2. (1811-32), var en omstridt fransk kejser i godt to uger i 1815 efter faderens abdikation. I perioden 1811-14 bar han titlen konge af Rom. Kejser Napoleon 3.s (1852-70) officielle titulatur lød: ”af Guds nåde og af Folkets vilje, Franskmændenes Kejser”. Kejseren var grebet af panlatinismen, i hvis navn han søgte at udvide sin magt, også uden for Europa, i Amerika, hvor han med franske tropper understøttede dannelsen af et mexicansk kejserrige, der i første omgang blev tilbudt den spanske prins Enrique (1823-70), den første hertug af Sevilla, svoger til dronning Isabella 2. (1833-68) som bror til dronningens gemal. Prinsen boede i Belgien, hvortil han var flygtet, efter at have deltaget i ovennævnte galiciske oprør i 1846. Kejser Napoleon 3.s kejserinde, den spanskfødte Eugénie de Montijo (1826-1920, kejserinde fra 1853-70), var angivelig en drivende kraft bag oprettelsen af Det Andet Mexicanske Kejserrige (1863-67). Den nyoprettede trone gik imidlertid til ærkehertug Maximilian af Østrig (1832-67) som kejser Maximilian 1. (1864-67). I 1867 blev det dilettantiske eksperiment knust af oprørske indianske guerillastyrker. Kejseren blev myrdet af den mexicanske regering, der genetablerede den mexicanske republik og afskaffede Det Andet Mexicanske Kejserrige (1863-67), som blev oprettet på grundlag af en mexicansk folkeafstemning i december 1863 med hele 100 procents tilslutning. Et medlem af Bonaparte-dynastiet, prins Paul Marie Bonaparte (1809-27), som var søn af prins Lucien Bonaparte (1775-1840), kejser Napoleon 1.s yngre bror, faldt i Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) i 1827. Prinsens deltagelse i krigen var et symbolsk udtryk for Bonaparte-dynastiets tilslutning til de nationale og liberale bevægelser i Europa, som også kejser Napoleon 3. med sit politiske forsvar for nationalitetsprincippet var eksponent for. Prins Paul Maries yngre bror prins Pierre Napoleon Bonaparte (1815-81) deltog i 1831 sammen med sine fætre prins Napoleon Louis Bonaparte (1804-31, den tidligere konge af Holland som Louis 2. i 1810 og storhertug af Berg og Kleve (1809-13)) og prins Louis-Napoleon (1808-73, den senere kejser Napoleon 3.) i et nationalliberalt oprør i Romagna, organiseret af Carbonari-selskaberne. Det revolutionære oprør, som blev nedkæmpet af kejserriget Østrig, var en udløber af den franske Julirevolution i 1830. Efter Februarrevolutionen i 1848 vendte prins Pierre Napoleon Bonaparte tilbage til Frankrig, hvor han erklærede sig selv for republikaner. Han tog afstand fra sin fætter Napoleons (3.) statskup i 1851, men kort tid efter forsonede han sig med fætterens diktatoriske styre, republikkens afskaffelse og indførelsen af Det Andet Franske Kejserdømme. Prins Francois af Orléans (1818-1900) agtede at stille op til det franske

præsidentvalg i 1852, som aldrig blev til noget pga. Napoleons (3.) statskup.

Den franske forfatter Victor Hugo tog ligeledes skarp afstand fra Napoleon 3.s statskup, og han levede i eksil på øen Guernsey i Den Engelske Kanal fra 1855 til kejserdømmets fald i 1870. Andre franske digtere tilsluttede sig dog helhjertet Napoleon 3.s styre, heriblandt Martial Bretin, som i 1854 udgav en stor digtsamling, der bestod af hyldestdigte til fædrelandet og dets Bonaparte-kejser. Et af digtene hed ”Le Pouvoir”, Bretin: ’Le Pouvoir’, 19-31. Digtet var på 13 strofer og lød som følger:

O vous, nautoniers sans étoile
Qui dans la nuit cherchez le port,
Qui croyez gouverner la voile
Sans guide intelligent et fort,
Prenez garde: votre imprudence
Va recevoir sa récompense,
Le ciel confondra votre orgueil,
Car la tempète sous son aile
Prendra le navire infidèle
Pour le broyer sur un écueil.

Tel de l’erreur dans la nuit sombre
Quand un peuple précipité
Vient de sa main briser dans l’ombre
Le flambeau de l’autorité,
Son heure arrive, il faut qu’il tombe;
Il peut désormais dans sa tombe
Dormir son éternel sommeil:
Son souffle a déchaine l’orage;
Il a perdu loin du rivage
Et sa boussole et son soleil.

Mortels, qu’emportent vos chimères,
Qui vous arrache ainsi du port?
Pourquoi ce trouble et ces colères,
Ces cris de combats et de mort?
Dans la nuit qui vous environne
Quand le rayon que Dieu vous donne
Seul peut éclairer vos déserts,
Pourquoi votre fureur impie
Vient-elle vous fermer la vie
En l’éteignant sur l’univers?

Hélas! de la nature humaine
Telle est l’invariable loi,
Un rien nous irrite et nous gêne
Et l’orgueil seul est notre roi.
Au sein de sa propre faiblesse

L’homme aveuglé cherchant sans cesse
Son levier et son point d’appui,
Veut être en son indépendance
Le rayon de son existence,
Son guide et son pouvoir à lui.

Et maintenant de vos doctrines
Contemplez tous la vanité:
Au moins d’entasser des ruines
Vous avez eu la liberté.
Dans vos efforts sans harmonie
Vous consumiez votre génie,
Et d’être seuls, ó matelots,
Quand vous tentiez l’expérience,
Le vaisseau qui portait la France
Courait s’abîmer sous les flots.

Mais, s’arrêtant dans sa carrière,
Souvent le pouvoir à son tour
Ferme lui-même sa paupière
Aux rayons éclatants du jour.
Son esprit trompé sur sa route
Laisse se flétrir dans le doute
Ses principes conservateurs,
Et de la tête populaire
Eloignant sa main tutélaire
Il s’assoupit sur ses hauteurs.

C’est peu. Mais prendre un diadème,
Le sceptre et le royal manteau
Pour dire au Mal: sois mon système!
Comme à l’Erreur: sois mon drapeau!
Au culte impur de la matière,
De foi, d’amour et de lumière
Livrer un peuple dépourvu,
Puis le lancer dans un abîme,
Ah! direz-vous, c’est un grand crime;
Et ce crime, vous l’avez vu.

Alors, dans nos jours de tempêtes,
Nous nous levions pleins de courroux;
Le foudre éclatait sur nos têtes,
Le sol tremblait autour de nous.
Nos pieds broyant une couronne,
Nous nous disions: Son heure sonne,
Il fut sans justice et sans foi,
Frappons sur sa figure immonde;
Sur son cadaver que le monde
Dise: des Juifs voilà le roi!

Mais de sa France bien-aimée
Dieu, pour lui rendre son époux,
Soulevait la tête calmée
Et la berçait sur ses genoux.
D'un signe apaisant ses orages,
Son doigt écartait les nuages
Groupés sur son front obscurci;
Puis, la redressant sa voie,
C'est temps, disait-il; dans ta joie
Que tes bras s'ouvrent, le voici!

Et toi, prophète au front de flammes,
Renversant nos temples impurs,
Du vaste Ilion de nos âmes
D'un mot tu relevais les murs.
Les esprits, fatigues d'eux-mêmes,
Jetaient aux vents leurs vains systèmes,
Plongés dans ton sein paternel,
Et notre monde politique
Dans ta region pacifique
Retrouvait son axe éternel.

Le pouvoir à son agonie
Se redressant à ton côté,
Dans les sources de ton génie
Repuisa sa vitalité.
Sur nous tu lui rendis sa place:
De cet aster suivant ta trace
Tu fus le centre et le soutien,
Et plus dans sa céleste voûte
Ta main élargissait sa route,
Plus les peuples criaient: c'est bien!

Tu le revètis sur son trône
De son antique dignité,
Et tu lui donnas pour couronne
La Justice et la Vérité.
Dans ta gloire aujourd'hui s'il passe,
Vers nous s'il inclines a face
Du haut de son brillant séjour,
La foule avec respect s'arrète
Et tout à coup l'écho répète
Un cri d'allégresse et d'amour.

La force avec l'intelligence,
Voilà le mot de son drapeau;
La paix du monde est sa science
Et ta sagesse est son flambeau.
De ses destins dépositaire,
Seul il peut réchauffer la terre

Dans sa calme sécurité:
Pour talisman de sa durée,
N'a-t-il pas dans sa main sacrée
Ton nom plein d'immortalité?

Bretin opmaler med sit digt til kejser Napoleon 3. et billede af et Frankrig, hvis ledende verdensfjerne politikere på grundlag af en doktrinær republikanisme styrtede landet i kaos og anarki med afskaffelsen af Julimonarkiet og oprettelsen af Den Anden Franske Republik (1848-52). I Bretins allegori er de franske republikanske politikere sømænd, som havde styret skibet, dvs. den franske stat, uden at tage højde for deres nedarvede erfaringer, og dermed bragt Frankrig i fare og sænket det franske statsskib, "Courait s'abîmer sous les flots" (strofe fem). Bretins antisemitisme udmønter sig i digtet i form af en overbevisning om, at jøderne havde væltet Julimonarkiet under kong Louis Philippe 1. (1830-48) (strofe otte). For Bretin formåede Napoleon (3.) som republikkens præsident som en anden profet med Guds hjælp (strofe ni) at nedbryde det politiske system, som var indlejret i et gigantisk Troja (Ilion), alene med et ord (strofe ti). Det absolutistiske styre i Det Andet Franske Kejserdømme under Napoleon 3. havde i Bretins optik genetableret retfærdighed og sandhed i det offentlige liv i Frankrig (strofe 12). Inspireret af den germanske tradition for fyrstedigte er Martial Bretin dus med kejseren i sit digt, hvilket også symbolsk cementerede kejserens position som Frankrigs første folkevalgte præsident og siden folkevalgte monark.

I 1852 udsendte den franske arkiekt Joseph-Eugène Lacroix (1814-73) et forsvarsskrift for den nyligt udråbte kejser Napoleon 3. I dette defensorat for Bonaparte-dynastiet sammenlignede Lacroix dynastiets præstationer med Bourbon-dynastiet:

L'etoile des Bourbons se couche, à son tour, où s'est déjà couchée l'étoile des Stuarts – tandis que les triomphateurs des fatigues de Baylen et du Mont-Saint-Jean s'éteignent, obscurément, au moment où cet empire qu'ils croyaient avoir broyé dans la poussière des batailles se relève plus puissant et plus majestueux. Dieu le veut – Vous êtes Empereur par la grâce de Dieu et par la volonté du peuple! Sire, je vous salue. Vox populi, vox Dei!, Lacroix: *A Louis-Napoléon*, 8-9.

Bourbon-dynastiet havde ganske vist sejret i slaget ved Bailén i Spanien i juli 1808 i Den Spanske Uafhængighedskrig mod det franske kejserdømme (1808-14) og ved Mont-Saint-Jean (Waterloo) i det nuværende Belgien i juni 1815, som betød, at kong Ludvig 18. kunne genindsættes på den franske trone. Men nu havde Bonaparte-dynastiet under kejser Napoleon 3. genrejst sig som en fugl Føniks takket være en kombination af den gamle religiøse legitimitet fra middelalderen og den nye folkesuverænitetsbaserede legitimitet. Kombinationen kunne sammenfattes med ordene: *Vox populi,*

vox Dei! Lacroix fandt, at denne nye legitimitet eliminerede de gamle monarker i Europa og deres forældede rettigheder fra Pepin den Lille (frankernes konge fra 751-68) over hertug Vilhelm 2. af Normandiet (1035-87, konge af England fra 1066-87) og til Capetingerne, Habsburgerne og Oranje-Nassau-dynastiet, ibid., 9-10. Lacroix var søn af en tjener til dronning Hortense, mor til den senere Napoleon 3., som han fulgte i sit schweiziske eksil. Lacroix' søster Hortense Lacroix (1809-75) var dronning Hortenses guddatter, navnesøster og hendes sekretær. Joseph-Eugène Lacroix' forbindelser til den kejserlige familie betød, at han i 1851 blev betroet opgaven at restaurere kirken Saint-Leu-Saint-Gilles i Saint-Leu-la-Forêt, som dengang husede kejser Napoleon 1.s far samt Joseph Bernadottes (1768-1844) grave.

I årene 1819-22 rejstes en statue til minde om kong René 1. af Napoli (1435-42, hertug af Anjou og greve af Provence fra 1434-80 og hertug af Lothringen jure uxoris fra 1431-53) i byen Aix-en-Provence i Provence. Statuen afsløredes den 19. maj 1823 i overværelse af hertuginden af Angoulême. I den forbindelse holdt Christophe de Villeneuve-Bargemon (1771-1829), præfekt for Bouches-du-Rhône i perioden 1815-29, en tale, i hvilken han sammenlignede kong René med kong Henrik 4.:

La postérité semble vouer une sorte de culte à un caractère dont la justice et la bonté, le courage et la loyauté ne se démentirent pas un instant. À ces traits vous aurez tous reconnu le bon roi René, dont on a souvent complété l'éloge en le comparant à Henri IV, Coulet: 'Le "bon roi René"'.

Kong René tilbragte sine sidste år i Aix-en-Provence, hvorfor han i eftertidens Frankrig fik tilnavnet "Den Gode Kong René". Embedsmanden komparerede den afdøde kong René med den første Bourbon-konge i Frankrig, Henrik 4., der indtog en særlig placering i det franske nationale erindringsfællesskab. Henrik 4. bærer ligesom kong René tilnavnet "Den Gode Kong Henrik" ("le Bon Roi Henri"). Præfekten refererede endvidere til den siddende franske konge, Ludvig 18. (1814-15, 1815-24):

La fête du Roi que la Providence nous a rendu pour mettre fin à nos calamites, de ce prince qui dans sa jeunesse porta le titre de comte de Provence, ne pouvait être mieux célébrée que par un hommage rendu à l'un des souverains les plus recommandables qui ait gouverné cette province, à celui dont le nom rappellera toujours la bonté par excellence, ibid.

Ludvig 18., der i lige mandslinje var fire gange tipoldebarn af kong Henrik 4., bar indtil sin

tronbestigelse titlen greve af Provence som bror til kong Ludvig 16. (1774-92). I Villeneuve-Bargemons optik var Bourbon-dynastiet under kong Ludvig 18. dermed en naturlig dynastisk forlængelse af traditionerne fra kong Renés rige i det sydlige Frankrig. Præfektens tale indplacerede således mindet om og arven fra den provencalske monark i en politisk-dynastisk ramme, der skulle retfærdiggøre restaurationstidens konservative, legitimistiske styre i Frankrig. I 1825 publiceredes et værk på tre bind om kong René af præfektens bror, historikeren vicomte Louis-François de Villeneuve-Bargemont (1784-1850). Værket var dedikeret til hertuginden af Berry. Forordet lød som følger:

Nous croirions affaiblir une partie de l'intérêt que doit inspirer l'histoire de René si nous ne rappelions ici que ses descendants règnent encore sur le premier trône de la chrétienté et que son sang généreux se mêle au sang de la digne fille d'Antoinette de Lorraine comme à celui de l'héroïque veuve d'un prince sitôt ravi à l'amour des Français, ibid.

Arven fra kong René levede dynastisk videre i det franske Bourbon-dynasti, herunder hertuginden af Berry, enke efter den højt agtede myrdede hertug Charles Ferdinand, da kong Renés datterdatter prinsesse Margarete af Lothringen (1463-1521) ægtede den franske hertug René af Alençon (1454-92) i 1488. Parrets ældste datter giftede sig ind i Bourbon-dynastiet, og via dette ægteskab blev parret oldeforældre til den franske kong Henrik 4., den første franske monark i Bourbon-dynastiet. "Antoinette de Lorraine" må således være en fejlagtig benævnelse fra forfatterens side. "Kristenhedens første trone" ("le premier trône de la chrétienté") refererer til det forhold, at de franske monarker siden middelalderen havde anvendt titlen "Rex Christianissimus" ("Roi Très-chrétien") i deres officielle titulatur. Frankrig var den første moderne stat, der anerkendtes af den katolske kirke, og landet var kendt som "kirkens ældste datter". Med kong René i centrum formulerede værket en provencalsk identitetsdannelse, der dynastisk, historisk og nationalt var nært forbundet med Frankrig og det franske kongehus.

Det franske kejserpar, Napoleon 3. og kejserinde Eugénie, besøgte byen Arles i provinsen Provence i september 1860. Kejserinden blev hilst velkommen af et digt, som var skrevet på det provencalske sprog, occitansk, Vauvert: "Voyage de Leurs Majestés l'empereur et l'impératrice", 198. Digtet var skrevet af den provencalske forfatter og digter Frédéric Mistral (1830-1914), som modtog Nobelprisen i litteratur i 1904. Digtet lød i fransk oversættelse som følger:

O notre belle impératrice
Voici des fleurs pour ta coùronne.

Arles est une petite ville à côte de Paris,
Mais à Arles l'amour fleurit
Et aujourd'hui tout Arles t'en vironne.

A ton beau prince impérial
Non embrassements, - et l'empereur,
Qui, au milieu des tonnerres et des éclairs,
Chemine si fier et si tranquille,
Que bien longtemps il conduise la charrue.

Digtet udtrykte en regional stolthed over Provence, som samtidig var placeret inden for rammerne af en troskab og loyalitet over for Bonaparte-dynastiet, kejserparret og sønnen, den kejserlige tronfølger, prins Napoleon Eugène (1856-79). I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Mistral dus med kejserinden. Artiklen om kejserbesøget beskrev Arles som "L'ancienne capitale de Constantin", hvilket refererede til den romerske kejser Konstantin 2. (337-40), som var født i Arles i 316, ibid. I 1860 fik Arles atter besøg af en kejser.

Hertugdømmet Savoyen blev overgivet af Sardinien-Piemonte til Frankrig med en traktat i marts 1860 som en tak for Frankrigs hjælp i Den Anden Italienske Uafhængighedskrig imod Habsburgmonarkiet. Traktaten bekræftedes ved en folkeafstemning i april 1860, hvorpå området tilsluttede sig Frankrig. Kejser Napoleon 3. og kejserinde Eugénie besøgte Savoyen i august og september måned i 1860. Kejserparrets besøg gik til byen Chambéry, hvor Charles Zévort (1816-87), vicedirektør for akademiet i byen, holdt en tale til monarken, der bl.a. berørte provinsens historiske tilknytning til Frankrig:

La Savoie, habituée depuis longtemps à tourner vers vous ses regards, sœur de la France par ses nobles aspirations, comme par l'origine, entre avec bonheur dans la nouvelle sphère que vos pacifiques conquêtes ont ouverte au génie de ses laborieux habitants. En prenant possession de votre gloire, elle met, en retour, au service de Votre Majesté sa loyauté éprouvée, son intelligence, son amour du travail, une généreuse émulation de parcourir avec honneur la carrière où vous nous guidez pour le bien de l'humanité et le progrès de la civilisation, d'Orengiani: *Voyage en Savoie*, 12.

Savoyens nationale forbindelse med Frankrig var ifølge Zévort i høj grad baseret på idealerne og værdierne fra Den Franske Revolution, som i 1860 var personificeret ved kejser Napoleon 3. fra Bonaparte-dynastiet. Udvidelsen af Frankrigs territorium var dermed først og fremmest et nationalt civilisationsprojekt og ikke et snævert dynastisk eller magtpolitisk foretagende, som det gamle Europa fra før 1789 var eksponent for. Det kejserlige besøg inkluderede også deltagelse i en Te

deum-gudstjeneste i Annecys Saint-Pierre-katedral. Kapitlets rektor holdt en tale til monarken, der bl.a. indeholdt følgende ord: *Il me sera donc permis de rappeler ici qu'à l'exemple de Charlemagne, Votre Majesté a protégé et protège le trône impérissable du Vatican. Cette protection répandra sur votre nom une auréole immortelle*, ibid., 25. Kejser Napoleon 3. var en sand katolsk monark, der med franske tropper forsvarede Kirkestaten mod de italienske nationalisters foreningsbestræbelser. Dermed var han tro mod traditionen fra Karl den Store, der kronedes til romersk kejser af paven i år 800.

Prins Pierre Napoleon Bonapartes søn, prins Roland Napoleon Bonaparte (1858-1924), måtte indstille sin militærkarriere efter eksilloven af 1886. Prins Rolands datter, prinsesse Marie Bonaparte (1882-1962), ægtede i 1907 prins Georg af Grækenland og Danmark (1869-1957), den græske kong Georg 1.s (1863-1913) næstældste søn. Det var en bror til prinsessens farfar, som i sin tid havde deltaget i Den Græske Uafhængighedskrig og dermed indirekte sikret oprettelsen af kongeriget Grækenland. Prins Georg blev uddannet som søofficer i Danmark, og han fungerede som højkommissær på Kreta fra 1898-1906. Kejser Napoleon 3. blev afsat i 1870 i forbindelse med Den Fransk-Tyske Krig (1870-71), hvorved Det Andet Franske Kejserdømme opløstes med afsættelsen af Bonaparte-dynastiet. Det franske monarki var for bestandigt fortid. Den detroniserede monark flygtede med sin familie til Storbritannien. Hans søn, prins Napoleon Eugène (1856-79), døde barnløs i Zulukrigen den 1. juni 1879. Overhovedet for Huset Bonaparte blev derefter overført til prins Victor Napoleon (1862-1926), som tilhørte efterslægten til Jerôme-Napoleon Bonaparte (1784-1860), konge af Westfalen (1807-13), kejser Napoleon 1.s yngste bror. Da hans far, prins Napoleon-Jerôme-Bonaparte (1822-91), fætter til Napoleon 3., døde i 1891, overtog han også dennes stilling som tronprætendent til den nedlagte trone i Westfalen. Med eksilloven i 1886 forlod prins Victor Napoleon Frankrig og gik i eksil i Belgien. Ved præsident Félix Faures (1841-99, præsident fra 1895) død i 1899 opstod der en enestående chance for at gøre en ende på Den Tredje Republik, og såvel bonapartisternes som orléanisternes tronprætendent mobiliserede deres respektive baglande markant. Men de franske monarkisters notoriske splittelse forhindrede en genindførelse af monarkiet i Frankrig. I 1910 ægtede han prinsesse Clémentine af Belgien (1872-1955). Parret måtte vente i mange år på at få lov til at gifte sig, da prinsessen var oldebarn af Frankrigs sidste konge, Louis Philippe 1., via dennes datter dronning Louise (1812-50, dronning fra 1832). Et ægteskab med den belgiske prinsesse ville dermed bringe Bonaparte-dynastiet dynastisk meget tæt på det konkurrerende Orléans-dynasti til den franske trone. Hendes far, kong Leopold 2. (1865-1909), afviste flere gange enhver tanke om et muligt giftermål med den franske prins, senest i 1903. Prinsesse Isabelle af Orléans (1878-1961), søster til prins Philippe af Orléans, havde den

fremtidige belgiske kong Albert 1. som en af sine bejlere. Han måtte imidlertid afbryde forbindelsen med en datter til en eksileret fransk tronprætendent efter pres fra sin farbror, kong Leopold 2., som frygtede for repressalier fra den republikanske regering i Paris. I 1899 ægtede hun derfor sin fætter prins Jean af Orléans, hertug af Guise fra 1899. Med kong Leopold 2.s død søgte prinsesse Clémentine tilladelse hos den nye monark, fætteren kong Albert 1. (1909-34), som gav parret sin velsignelse, der derefter blev gift i Italien i 1910. Parrets søn, prins Louis Napoleon (1914-97), efterfulgte sin far som bonapartisternes franske tronprætendent. Ved udbruddet af 2. verdenskrig i 1939 blev prinsens begæring om optagelse i den franske hær afvist af den franske premierminister, Édouard Daladier (1884-1970, premierminister i 1933, 1934 og 1938-40). Han antog derfor krigsnavnet Louis Blanchard og tilsluttede sig Fremmedlegionen ligesom prins Henri af Orléans. Under krigen var prins Louis Napoleon aktiv i den franske modstandsbevægelse mod den tyske besættelsesmagt. Med eksillovens afskaffelse i 1950 kunne prinsen legalt opholde sig i Paris. I 1949 ægtede han den franske aristokrat Alix de Foresta (1926-), som tilhørte en adelig slægt med rødder tilbage til 1200-tallets Lombardiet. Dynastiet, der blev pfalzgrever i 1330, slog sig ned i Provence i begyndelsen af 1500-tallet. Ironisk nok var slægten meget aktiv i restaureringen af Huset Bourbon efter Den Franske Revolution og Napoleonstiden i 1814/15 og en trofast støtte til grev Henri af Chambord. Det fremgik i 1997 af prins Louis Napoleons testamente, at han ønskede at overføre positionen som Bonaparte-dynastiets overhoved til sønnesønnen prins Jean-Christophe Napoleon (1986-) og dermed afskære sin ældste søns, prins Charles Napoleons (1950-), arverettigheder. Denne drastiske handling blev motiveret med, at prins Charles Napoleon åbent havde ytret republikanske og demokratiske overbevisninger, hvormed han i ånden havde taget afstand fra Bonaparte-slægtens historiske arv. Prins Charles Napoleon fremførte som gensvar mod testamentet, at Bonaparte-dynastiet historisk havde været nært knyttet til republikken Frankrig. Kejserne Napoleon 1. og 3. havde begge påbegyndt deres politiske opstigning til kejserembedet under republikansk styre som hhv. førstekonsul (1799-1804, bekræftet ved en folkeafstemning i år 1800, førstekonsul på livstid fra 1802, bekræftet ved en folkeafstemning i 1802) under Den Første Republik (1792-1804) og præsident under Den Anden Republik (1848-52). Prins Louis Napoleon udtrykte også utilfredshed med, at den ældste søn havde giftet sig igen i 1996; et borgerligt giftermål, som han ikke havde godkendt. Prins Jean-Christophe Napoleon, som siden 1997 har været et omstridt overhoved for Bonaparte-dynastiet, giftede sig i 2019 med grevinde Olympia von und zu Arco-Zinneberg (1988-), som tilhører en italiensk uradelsslægt. Gennem sin far er hun tipoldebarn af Bayerns sidste kongepar, Ludwig 3. og Maria Theresa. Hendes morfar og mormor er ærkehertug Robert af Østrig-Este (1915-96) og prinsesse Margherita af Savoyen (Aosta-linjen)

(1930-2022), og hun er dermed oldebarn af den sidste østrigske kejser, Karl 1. (1916-18), og kejserinde Zita (1892-1989, født prinsesse af Bourbon-Parma). Kejser Napoleon 1.s anden gemalinde fra 1810, Marie Louise (1791-1847), født ærkehertuginde af Østrig og fra dynastiet Habsburg-Lothringen, hertuginde af Parma (1814-47), var søster til grevinde Olympias tre gange tipoldefar ærkehertug Franz Karl af Østrig (1802-78). Grevindens forlovelsesring har en diamant, som stammer fra en tiara, der har tilhørt kejserinde Eugénie (1826-1920, kejserinde fra 1853-70), kejser Napoleon 3.s gemalinde, Bluche: *Le bonapartisme*; Alexander: 'Bonapartism'; Opfell: *Royalty Who Wait*, 51-61; cnews.fr. 'L'Heritier de Napoleon'.

Det henrettede kongepar Ludvig 16. og Marie Antoinette blev i januar 1815 bisat i Basilikaen St. Denis i Paris efter Bourbon-dynastiets restauration. Siden Capetinger-dynastiets grundlægger, kong Hugo Capet (987-96), var de franske konger med ganske få undtagelser blevet bisat i Basilikaen St. Denis i Paris. Det afsatte kongepar Louis Philippe 1. og dronning Maria Amalia døde i eksil i Storbritannien, Louis Philippe 1. døde i 1850. I 1876 blev de jordiske rester af kongeparret overført til det republikanske Frankrig, hvor de blev stedt til hvile i Orléans-dynastiets traditionelle gravkirke, det kongelige kapel i Dreux. Efter Det Andet Franske Kejserdømmes fald i 1870 vendte Orléans-familien tilbage til Frankrig fra deres eksil i Storbritannien. Enkehertuginde Helene af Orléans (1814-58, født prinsesse af Mecklenburg-Schwerin), gemalinde til kong Louis Philippe 1.s ældste søn, prins Ferdinand Philippe af Orléans (1810-42), døde i eksil i England, og hendes jordiske rester blev ligeledes overført til det kongelige kapel i Dreux i 1876. Parrets ældste søn, prins Philippe af Orléans (1838-94), døde i eksil i England, hvor han sammen med sin gemalinde, prinsesse Marie Isabelle (1848-1919), der tilhørte den spanske Orléans-linje, blev gravlagt i St. Charles Kapellet Borromeo i Weybridge. I 1958 blev parrets jordiske rester overført til det kongelige kapel i Dreux. Parrets ældste søn, prins Philippe af Orléans (1869-1926), blev også gravsat i det kongelige kapel i Dreux, men ikke sammen med sin gemalinde, Maria Dorothea (1867-1932, født ærkehertuginde af Østrig), som tilhørte den ungarske sidelinje inden for Habsburg-Lothringen-dynastiet, der i stedet blev gravlagt i kapellet på Habsburg Slot i Schweiz. Gemalinden til kong Louis Philippe 1.s næstældste søn, prins Louis af Orléans (1814-96), hertug af Nemours, Victoria (1822-57, født prinsesse af Sachsen-Coburg-Gotha), døde i eksil i England og blev gravlagt i St. Charles Kapellet Borromeo i Weybridge. Hendes jordiske rester blev overført til det

28. Rusland

Den svenske viking Rurik (ca. 830-79) grundlagde i 862 et rige med hovedsæde i Holmgård (Novgorod). Hans efterfølgere, Rurik-dynastiet, et vidtforgrenet, russisk kejserdynasti, der i sin hovedlinje eksisterede fra 862-1598, udvidede riget, som i 882 fik Kiev som hovedstad. Allerede i 900-tallet fik fyrstehoffet et rent russisk præg. Selve navnet Rusland tyder på nordisk indflydelse. De overvejende svenske vikinger kaldte sig nemlig for Rhos (Rus). Fyrst Vladimir 1. den Store af Novgorod (970-ca. 988), storfyrste af Kiev (978-1015), lod sig som slavisk hedning døbe i den kristne tro i 988, hvorved den ortodokse kirke blev etableret i Kiev-riget. Riget gik i endelig opløsning med mongolernes erobring i 1240. Storfyrst Ivan 3. den Store af Moskva (1462-1505) ægtede i 1472 Sophia Palaiologina (ca.

---

kongelige kapel i Dreux i 1979. Hendes gemal døde på Versailles-slottet i Frankrig. Gemalinden til kong Louis Philippe 1.s næstyngste søn, prins Henri af Orléans, hertug af Aumale (1822-97), Maria Carolina (1822-69, født prinsesse af Begge Sicilier), døde i eksil i England, hvor hun blev bisat i det katolske kapel i Weybridge, indtil hendes jordiske rester i 1876 blev overført til det kongelige kapel i Dreux. Parrets eneste levedygtige søn, prins Louis af Orléans (1845-66), døde under et besøg i Australien. I 1885 blev hans urne med prinsens hjerte indsat i kapellet på Château de Chantilly. Ved samme lejlighed blev hans jordiske rester overført til det kongelige kapel i Dreux. Den afsatte kejser Napoleon 1. døde i 1821 på Skt. Helena, og han blev gravlagt i 1840 i Invalidekirken i Paris. Hans søn, Napoleon 2., døde på Schönbrunn Slot i Wien. I 1940 beordrede den tyske naziführer, Adolf Hitler (1889-1945), at de jordiske rester af den omstridte franske Bonaparte-kejser skulle overføres til Invalidekirken i Paris for at øge den franske samarbejdsvilje over for Nazi-Tyskland, særligt i Vichy-Frankrig. I december 1969 blev hans jordiske rester flyttet ned i det inderste rum i Napoleons gravkammer. Napoleons hjerte og indvolde forblev dog i Wien, i hertugkrypten i Stephansdom, hvilket er traditionen for medlemmer af Habsburg-dynastiet. Napoleon 2. var på mødrene side forbundet med Habsburg-dynastiet, og i 1818 tildelte hans morfar, kejser Frans 1. af Østrig (1804-35), tysk-romersk kejser som Frans 2. (1792-1806), ham titlen hertug af Reichstadt. Østrig og kejser Frans 1. tilsluttede sig i 1813 koalitionen imod Frankrig og sin svigersøn kejser Napoleon 1. i den sidste del af Napoleonskrigene. Det afsatte kejserpar Napoleon 3. og Eugénie døde i Storbritannien i hhv. 1873 og 1920. Parret er sammen med deres søn, Napoleon Eugène (1856-79), af bonapartisterne kaldet Napoleon 4., gravlagt i St. Michael's Abbey i England, som blev grundlagt af kejserinde Eugénie i 1881, Plagnieux: *La basilique*; royaltyguide.nl. 'Dreux Chapelle'; musee-armee.fr. 'The Dome'.

1449-1503), som var niece til den sidste byzantinske kejser, Konstantin 11. (1449-53). Efter giftermålet blev den tohovedede ørn, et gammelt symbol fra Det Byzantinske Imperium, adopteret af storfyrstendømmet Moskva som kejseremblem. Rusland opstod i 1547 som et zarrige på basis af storfyrstendømmet Moskva (1263-1547). I 1721 blev det omdannet til Det Russiske Kejserrige. Det Russiske Kejserrige havde traditionelt mange, men relativt fåtallige, nationale mindretal, og kejserrigets vigtigste befolkningsgruppe, russerne, udgjorde et klart flertal, hvorfor de nationale mindretal ikke som i Habsburgmonarkiet og Det Osmanniske Rige udgjorde en latent trussel mod statens eksistens. I 1613 besteg Romanov-dynastiet den russiske zartrone, og i 1762 besteg Holsten-Gottorp-slægten, som var en sidelinje til det oldenborgske kongehus i Danmark og Norge, den russiske kejsertrone, da Romanov-dynastiet fortsattes på kvindesiden af zar Peter 3. Dynastiet fik navnet Holsten-Gottorp-Romanov, og slægten sad på den russiske zartrone frem til 1917.

Den russiske kejsers officielle titulatur lød i begyndelsen af det 20. århundrede som følger: ”Af Guds nåde kejser og autokrat af alle russere, Moskva, Kiev, Vladimir, Novgorod; zar af Kazan, zar af Astrakhan, zar af Polen, zar af Sibirien, zar af Taurisk Chersonesos, zar af Georgien; herre af Pskov og storfyrste af Smolensk, Litauen, Volhynien, Podolien, Finland; fyrste af Estland, Livland, Kurland, Semigalen, Samogitien, Belostok, Karelen, Tver, Yugra, Perm, Vyatka, Bolgar og andre; herre og storfyrste af Nizhny Novgorod, Chernigov, Ryazan, Polotsk, Rostov, Yaroslavl, Beloozero, Udorien, Obdorien, Kondien, Vitebsk, Mstislav, og af alle de nordlige hovedlande; og herre af Iberien, Kartli, og Kabardien lande og armenske provinser; arvesuveræn og hersker af Tjerkesserne og bjergrige fyrster og andre; herre af Turkistan; arving til Norge; hertug af Slesvig-Holsten, Stormarn, Ditmarsken og Oldenborg, og andre, og andre, og andre”.

De russiske storfyrstinder og storfyrster modtog i hovedregelen undervisning i fransk og tysk. Fransk var dominerende som sprog ved det russiske hof fra 1700-tallet og frem til kejserrigets fald i 1917. De kommende zarinaer skulle konvertere til den ortodokse tro, når de indgik giftermål med den russiske tronfølger eller zar (i 1894). Zar Paul 1.s (1796-1801) anden gemalinde, zarina Maria Feodorovna (1759-1826, født prinsesse Sophie Dorothea af Württemberg), konverterede fra den lutheranske tro til den russisk-ortodokse tro. Zarens første gemalinde, som aldrig blev zarina, Natalia Alexeievna (1755-76, født prinsesse Wilhelmina Louisa af Hessen-Darmstadt), konverterede fra den lutheranske tro til den russsik-ortodokse tro. Zar Alexander 1.s (1801-25) gemalinde, zarina Elisabeth Alexeievna (1779-1826, født prinsesse Louise af Baden), var vokset op ved et hof, hvor hun lærte såvel fransk som tysk, og hun lærte allerede russisk i forlovelsestiden i 1793. Kejser Nikolaj 1.s (1825-55) zarina, kejserinde Alexandra Feodorovna (1798-1860, født

prinsesse Charlotte af Preussen), havde i begyndelsen problemer med at tilpasse sig det russiske hof efter sit giftermål i 1817. Religionsskiftet fra calvinismen til den ortodokse tro påvirkede hende dybt. Kejserfamilien talte fransk og tysk, de skrev deres breve på fransk, og som konsekvens heraf lærte kejserinden aldrig at mestre det russiske sprog. Zar Alexander 2.s (1855-81) gemalinde, zarina Maria Alexandrovna (1824-80, født prinsesse Marie af Hessen), identificerede sig hurtigt med sit nye fædreland efter sit giftermål med den russiske tronfølger i 1841. Kejserinden lærte russisk allerede i forlovelsestiden. Kejser Alexander 3.s (1881-94) zarina, Maria Feodorovna (1847-1928, født prinsesse Dagmar af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, fra 1853 Danmark), begyndte at lære russisk efter sin forlovelse med først storfyrsttronfølgeren Nikolaj Alexandrovich (1843-65) i 1864, og den næste tronfølger, broren Alexander (3.), som ægtede den danske prinsesse i 1866. Zar Nikolaj 2.s (1894-1917) gemalinde, zarina Alexandra Feodorovna (1872-1918, født prinsesse Alix af Hessen), talte flydende engelsk og tysk, men hun kæmpede med at lære fransk, det officielle sprog ved det russiske hof. Med tiden lærte hun russisk, men hun talte sproget med en meget stærk accent.

Indtil 1797 udpegede den russiske monark sin efterfølger, der kunne være af begge køn. I 1797 indførte zar Paul 1. en arvefølgelov, som fastslog, at monarkens ældste søn automatisk skulle efterfølge zaren på den russiske kejsertrone. Ifølge en lovsamling fra 1832 for Det Russiske Kejserrige skulle den russiske kejser og kejserinde tilhøre den ortodokse tro, den russisk-ortodokse kirke, og den russiske zar skulle overholde arvefølgeloven. Derudover var den russiske kejsers magt i praksis uindskrænket.

Kejserinde Katharina 2. den Store (1762-96) var født som tysk prinsesse Sophie af Anhalt-Zerbst i 1729. Forud for sit giftermål i 1745 med hertug Karl Peter Ulrich af Holsten-Gottorp (1739-62), der i 1762 kortvarigt var zar Peter 3., konverterede hun fra sin lutheranske tro til den russisk-ortodokse tro. Efter sin gemals død blev Katharina ny regerende russisk zarina. Parret nedstammede begge fra Huset Rurik. I 1742 blev hertug Karl Peter Ulrich valgt til russisk tronfølger, og han konverterede derefter til den ortodokse tro. Han og hans gemalinde stammede fra tyske fyrstehuse, Karl Peter Ulrich fra det dansk-tyske fyrstehus Holsten-Gottorp, og zar Peter 3. talte meget lidt russisk. I forbindelse med en mageskiftetraktat mellem Danmark og Rusland i 1773 forbeholdt det russiske kejserhus sig en arveret til de gottorpske dele af Holsten (Holsten-Kiel), såfremt det danske kongehus' mandslinje uddøde, hvilket skete i 1863, hvorfor den russiske zar Nikolaj 1. (1825-55) godkendte i 1852, at den danske arvefølge fortsatte gennem et kvindeligt led.

Zar Paul 1.s næstældste søn, storfyrst Konstantin af Rusland (1779-1831), blev af sin farmor, kejserinde Katharina 2. den Store (1762-96), navngivet efter den romerske kejser Konstantin 1. den Store (306-37, alene fra 324), som blev den første romerske kejser, der konverterede til kristendommen. Kejseren grundlagde byen Konstantinopel, hvortil han flyttede rigets hovedstad i 330, og han lagde dermed grunden til Det Byzantinske Rige. Navnet Konstantin blev gentaget en generation senere, da kejser Nikolaj 1.s næstældste søn, storfyrst Konstantin (Nikolayevich) (1827-92), blev døbt i 1827. Storfyrstens næstældste søn fik ligeledes navnet Konstantin, storfyrst Konstantin Konstantinovitj (1858-1915). Zar Alexander 2.s søn storfyrst Vladimir (1847-1909) fik sit navn som en markering af et ønske fra Romanov-dynastiets side om at knytte et historisk bånd tilbage til Kiev-staten og Rurik-dynastiet.

En linje af storhertugfamilien fra Oldenborg, efterkommerne efter hertug Georg af Oldenborg (1784-1812) og en datter til den russiske zar Paul 1. (1796-1801), assimileredes i det russiske samfund, kejserfamilie og militær med deres tyske titel. En sønnesøn til hertug Georg, Alexander Petrovich af Oldenborg (1844-1932), valgte dog i 1889 under indtryk af den anti-tyske stemning i Rusland og i forhåbning om at arve storhertugdømmet Oldenborg at fratræde sin stilling som ledende general for den kejserlige garde. Udgangen af sagen blev blot ved en 11 måneders orlov, bevilget af zaren. Kejser Alexander 3. og kejserinde Dagmars yngste datter, storfyrstinde Olga (1882-1960), ægtede i 1901 sin kvartfætter hertug Peter af Oldenborg (1868-1924) af dynastiet Holsten-Gottorp-Oldenborg, som ligesom det russiske kejserhus Holsten-Gottorp-Romanov var en oldenborgsk sidelinje. Både bruden og brudgommen var tipoldebørn af zar Paul 1. Peter var søn af førnævnte hertug Alexander Petrovich og Eugènie (1845-1925), datter af hertug Maximilian af Leuchtenberg (1817-52, hertug fra 1835). Han var yngste søn af Napoleon 1.s stedsøn, Eugène de Beauharnais (1781-1824), og den bayerskfødte prinsesse Augusta (1788-1851). Han var bosat i Rusland, og slægten var integreret i det russiske samfund, militær og zarfamilie med deres tyske fyrstetitel ligesom en gren af Oldenborg-slægten. Maximilian var gift med den russiske storfyrstinde Maria (1819-76), datter af zar Nikolaj 1. Dermed var Olga og Peter tillige halvfætter og halvkusine som efterkommere af Nikolaj 1. Ægteskabet mellem hertug Maximilian og storfyrstinde Maria i 1839 var ikke populær i hverken brudens eller gommens familie. Gommen var katolsk, mens bruden var ortodoks, og den bonapartistiske Beauharnais-familie (Leuchtenberg) havde været Ruslands bitre fjender under Napoleonskrigene.

Russerne tilhører den østslaviske gruppe af nationer, som tillige omfatter hviderussere, ukrainere og Ruthenien (i det vestligste Ukraine), hvor det østslaviske sprog rusinsk tales. Panslavismen ville

forene alle slaviske nationer i en samlet statsdannelse. Den første panslaviske kongres blev afholdt i Prag, Bøhmen, i juni 1848 som en følge af revolutionsbølgen i Europa i 1848. Tjekkerne nægtede at sende repræsentanter til Frankfurt-parlamentet, da de fastholdt, at slaverne som nation var egenartede i forhold til germanerne. De fleste af de delegerede var tjekkere og slovakker, og de delte sig i to fløje, der grupperede sig efter dels kravet om øget autonomi for de slaviske nationer inden for rammerne af Habsburgmonarkiet (austroslavismen), dels specifikke slaviske nationalismer, fx tjekkiske og slovakiske, med forbindelse til de demokratisk-revolutionære bevægelser i den øvrige del af Det Tyske Forbund og Ungarn. Austroslavismen, der ville etablere en føderation af otte autonome nationalregioner, vandt størst genklang hos tjekkerne, men fandt tillige støtte hos andre slaviske nationer i kejserriget Østrig, særligt slovakker, polakker, slovenere og kroatere. Efter undertrykkelsen af den tjekkiske nationale revolution i Prag i juni 1848 blev det austroslaviske program irrelevant. Den slovakiske nationalisme søgte at fravriste den ungarske, katolske dominans ved at knytte sig til det ortodokse Rusland. Med omdannelsen af Habsburgmonarkiet til dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn i 1867 blev de ungarske krav imødekommet, men Ungarn var ikke nogen sproglig, national eller kulturel enhed. For også ungarerne var i mindretal i deres del af riget, og de undertrykte med en decideret magyariseringspolitik de øvrige nationer, herunder de slaviske, endnu mere brutalt, end de tyske østrigere havde gjort. I de sidste årtier af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarns levetid frem mod 1918 fremkom en politisk bevægelse, der ønskede at imødekomme de slaviske nationer ved at omdanne dobbeltmonarkiet til et tripelmonarki med oprettelse af en kroatisk stat, der forfatningsretligt var på lige fod med den østrigske og ungarske statsunion. Disse planer blev dog aldrig realiseret. Panslavismen indtog en fremtrædende position i fremkomsten af den russiske nationalisme i det 19. århundrede. Den russiske nationalisme baserede sig på tre komponenter: den ortodokse tro med den russisk-ortodokse kirke, autokratiet og den russiske nationalitet. Det Russiske Kejserrige brugte ofte panslavismen som en legitimering af sin aggressionspolitik på Balkan-halvøen over for Det Osmanniske Rige fra anden halvdel af 1800-tallet og frem til 1. verdenskrig. Et fremtrædende eksempel er Krimkrigen (1853-56), hvor Rusland, som søgte at beskytte de balkankristne imod osmannerne, kæmpede imod en koalition bestående af Det Osmanniske Rige, Frankrig, Storbritannien og Sardinien-Piemonte. Krigen endte med et eklatant russisk nederlag. Det Russiske Kejserrige opløstes i 1917. Zar Alexander 3. (1881-94) omfavnede panslavismen, hvilket bl.a. kom til udtryk i kejserens tøjstil, som bestod i en tillempet ”russisk” klædedragt med lange støvler, løs skjorte og russerhue. Der blev med den panslavistiske politik foretaget et opgør med Ruslands

orientering mod Vesteuropa, der havde domineret det offentlige liv siden zar Peter 1. den Store (1682-1725). Hoffet blev flyttet fra hovedstaden Skt. Petersborg, de militære uniformer blev renset for vestlig udsmykning, og der blev indledt en russificering over for de nationale mindretal i det enorme multinationale russiske kejserrige.

Det Russiske Kejserrige blev grundlagt i 1721 af zar Peter 1. den Store, som var russisk zar fra 1682-1725. Under hans styre orienterede Rusland sig mod vest og Europa, og i kejserrigets levetid frem til 1917 indgik medlemmer af kejserhuset som oftest dynastiske forbindelser med tyske konge- og fyrstehuse. Skt. Petersborg, kejserrigets hovedstad, som blev grundlagt af zar Peter 1. den Store i 1703, blev det ydre symbol på denne vestorientering, mens Moskva repræsenterede det gamle slaviske, rurale og ortodokse Rusland. Zar Peter 1. flyttede det russiske zarriges hovedstad fra Moskva til Sankt Petersborg i 1712, og fra 1721 var byen hovedstad for det nye russiske kejserrige.[56]

---

[56] Wortman: *Scenarios of Power*; ibid.: *Russian Monarchy*, 33-74, 137-280; Nekrich: *Istoriya Rossiyskoy*; imperialhouse.ru. 'Decree on the Succession', 'Chapter Six On the Title'; Grigorieva: 'Pan-Slavism in Central'. De kvindelige medlemmer af Holsten-Gottorp-Romanov-dynastiet beholdt som hovedregel deres ortodokse tro, hvis de giftede sig ind i ikke-ortodokse (katolske og protestantiske) konge- og fyrstehuse. Et eksempel er den russiske storfyrstinde Elisabeth Mikhailovna (1826-45), sønnedatter til zar Paul 1., som i 1844 ægtede den tyske hertug Adolf af Nassau (1817-1905, hertug af Nassau 1839-66 og storhertug af Luxembourg fra 1890-1905). Efter at storfyrstinden døde i barselsengen i 1845, giftede hertug Adolf sig igen i 1851 med prinsesse Adelheid-Marie af Anhalt-Dessau (1833-1916). En undtagelse for denne norm er storfyrstinde Vera Konstantinovna (1854-1912), sønnedatter til zar Nikolaj 1., som dog først i 1909 konverterede til den lutheranske tro, efter at have været gift med hertug Eugen af Württemberg (1846-77) i perioden 1874-77. Prinsesser fra Europas protestantiske konge- og fyrstehuse, som giftede sig ind i det russiske kejserhus, konverterede i hovedreglen til den ortodokse tro og antog et nyt, mere russiskklingende navn. Et fremtrædende eksempel er den danske prinsesse Dagmar (1847-1928), kong Christian 9.s næstældste datter, som i 1866 ægtede den russiske tronfølger, storfyrst Alexander (3.) (1881-94). Prinsessen konverterede til den russisk-ortodokse kirke og antog Maria Feodorovna som sit nye, russiske navn. Et andet eksempel er prinsesse Charlotte af Württemberg (1807-73), som i 1824 ægtede den russiske storfyrst Michael Pavlovich (1798-1849), zar Paul 1.s yngste søn. I forbindelse med ægteskabet antog den tyske prinsesse Elena Pavlovna som sit nye, russiske navn. Prinsesse Marie af Mecklenburg-Schwerin (1854-1920) beholdt sin lutherske tro, da

hun i 1874 efter tre års tovtrækkerier ægtede den russiske storfyrst Vladimir (1847-1909), som fik lov til at beholde sin arveret til den russiske trone af sin far, zar Alexander 2. (1855-81). Denne indrømmelse dannede præcedens for de efterfølgende giftermål ind i det russiske kejserhus. I 1884 ægtede prinsesse Elisabeth af Sachsen-Altenburg (1865-1927) den russiske storfyrst Konstantin Konstantinovitj (1858-1915). I forbindelse med giftermålet antog den tyske prinsesse Elizabeth Mavrikievna som sit nye, russiske navn, men modsat sin halvtante prinsesse Alexandra af Sachsen-Altenburg (1830-1911, gift i 1848 med storfyrst Konstantin Nikolajevitj (1827-92)) beholdt hun sin lutherske tro. I 1884 beholdt prinsesse Elisabeth af Hessen (1864-1918) sin lutherske tro, da hun giftede sig med storfyrst Sergei (1857-1905). I 1891 konverterede Elisabeth Feodorovna, som var Elisabeths nye, russiske navn, dog til den ortodokse tro, hvilket vakte betydeligt vrede hos hendes svigerinde Maria Pavlovna (det russiske navn for prinsesse Marie), som dog endte med selv at konvertere til den ortodokse tro i 1908, muligvis taktisk motiveret ud fra ønsket om at placere sine sønner som kandidater til tronen efter den syge storfyrsttronfølger, Alexei (1904-18). Almindelig tradition tilskrev formælingen til brudens hjemland, som det fx blev praktiseret ved de danske tronfølgerbryllupper i 1869 og 1935 ligesom de nordiske kongelige vielser i 1897 og 1919. Ved tronfølgerbryllupper er der dog ofte blevet dispenseret fra denne tradition, fx ved kronprins Olavs (5.) morforældre, prins Edward (7.) af Wales og prinsesse Alexandra, der blev viet i St George's Chapel på Windsor Slot i 1863. I forbindelse med de russiske storfyrstinders bryllupper blev vielsen altid afholdt i brudens hjemland, Rusland. Et eksempel herpå er zar Paul 1.s ældste datter, storfyrstinde Alexandra Pavlovna (1783-1801), der på Gatchina Paladset ved Skt. Petersborg blev viet til ærkehertug Joseph af Østrig (1776-1847), statholder i Ungarn fra 1796, som tilhørte den ungarske sidelinje i Habsburg-Lothringen-dynastiet, i 1799. Ægteskabet er den eneste dynastiske forbindelse mellem Holsten-Gottorp-Romanov-dynastiet og Habsburg-Lothringen-dynastiet og Romanov-dynastiet og Habsburg-dynastiet. Den næstældste datter, storfyrstinde Elena Pavlovna (1784-1803), blev samme år, ligeledes på Gatchina Paladset, viet til arveprins Friedrich Ludwig af Mecklenburg-Schwerin (1778-1819). Den tredjeældste datter, storfyrstinde Maria Pavlovna (1786-1859), ægtede i 1804 i Skt. Petersborg den senere storhertug Carl Friedrich af Sachsen-Weimar-Eisenach (1828-53). Den yngste datter, storfyrstinde Anna Pavlovna (1795-1865), giftede sig i 1816 i storkirken på Vinterpaladset i Skt. Petersborg med den nederlandske tronfølger, prins Vilhelm (2.) af Oranien. De russiske storfyrster blev i hovedregelen gift i Rusland. En undtagelse er storfyrst Georg (1863-1919), der i år 1900 giftede sig med den græske prinsesse Maria (1876-1940) i Grækenland på Korfu.

Det Russiske Kejserrige blev styret autokratisk af de russiske zarer. Den første russiske revolution i 1905 medførte, at den første russiske konstitution blev en realitet i 1906. Forfatningen indførte et parlament, (Stats)Dumaen, der fik del i den lovgivende magt som andetkammeret i det russiske parlament (førstekammeret var Statsrådet), men med en vetoret fra zarens side. Valgretten til Dumaen var stærkt indskrænket. Der udviklede sig derfor aldrig et funktionsdygtigt parlamentarisk forankret konstitutionelt monarki i Rusland. Med Den Russiske Revolution i 1917 blev monarkiet afskaffet.

Inden for middelalderens katolske kirke opstod der strid om fortolkningen af centrale elementer i kristendommen, fx Helligånden. Da den frankiske kong Karl den Store lod sig krone af paven i Rom til romersk kejser i år 800, udløste det en fordømmelse fra den østromerske kejserinde Irene (kejserinde 775-80, med-kejserinde 792-97 og regerende kejserinde 797-802), hvilket skærpede modsætningerne mellem paven i Rom og patriarken i Konstantinopel. Magtkampen mellem paven i Rom og patriarken i Konstantinopel kulminerede i 1054, hvor de to parter bandlyste hinanden; men skismaet blev ulægeligt under Det Fjerde Korstog i 1204, da paven udnævnte en latinsk patriark til embedet i Konstantinopel. Herefter var den katolske kirke definitivt delt i en romersk-katolsk og i en ortodoks kirke. Den byzantinske kejser førte en udpræget cæsareo-papistisk politik, og fra Konstantinopel førtes den til Rusland, hvor den russiske zar frem til 1917 var overhoved for den russisk-ortodokse kirke. Med Det Osmanniske Riges ekspansion i det sydøstlige Europa i 1300- og 1400-tallet bevarede den russiske kirke som den eneste ortodokse kirke uafhængigheden. Efter Konstantinopels fald i 1453 til osmannerne betragtedes Moskva som ”Det Tredje Rom”. I 1589 ophøjedes metropolitten (ærkebiskoppen) af Moskva til patriark, men i overensstemmelse med cæsareo-papistisk tradition underlagt zaren. I år 1700 nedlagde zar Peter 1. den Store (1682-1725) patriarkatet, som først genopstod med Det Russiske Kejserriges fald i 1917. Først i 1965 ophævedes de to bandbuller efter et møde året forinden i Jerusalem mellem pave Paul 6. (1963-78) og patriarken Athenagoras 1 af Konstantinopel (1948-72).

Zar Alexander 2. besteg tronen i 1855, midt under Krimkrigen (1853-56) mod den osmannisk-fransk-britiske koalition, som resulterede i et ydmygende russisk nederlag ved freden i Paris i 1856. Senere på året, den 7. september, blev den russiske kejser kronet i Uspenskij-katedralen i Moskva. Den russiske historiker, filosof og sociolog P.L. Lavrov (1823-1900), som advokerede for den revolutionære socialisme i Rusland, skrev et digt i anledning af kroningen, ”Na prazdnestva, byvshiye v Moskve po sluchayu koronatsii impera tora Aleksandra II v avguste i sentyabre 1856 goda” (”Om festlighederne, der fandt sted i Moskva i anledning af kroningen af kejser Alexander II

i august og september 1856”). Digtet blev aldrig udgivet og er et særpræget eksempel på russisk hemmelig anklagende litteratur. Digtet rummer en skarp karakterisering af Frankrigs foragtelige kejser Napoleon 3. (1852-70) og samtidig en bebrejdelse af kejser Alexander 2.s meningsløse efterligning af den franske monark. Lavrov beskriver i digtet det russiske folks vanskelige situation, fordømmer hofpøbelen og opfordrer zaren til at afskaffe livegenskabet; en opfordring, der blev efterkommet i 1861. En del af digtet afbilder dog det russiske folk som værende loyal over for den til enhver tid regerende zar, der traditionelt tilbedes som en gud. Denne indrømmelse til Ruslands traditionelle kulturmønster mødte ingen sympati fra de socialistiske kampfæller Alexander Herzen (1812-70) og Nikolay Ogarev (1813-77), sidstnævnte tillige historiker og digter, Dmitriev: ’Stikhotvoreniyepamflet’, 191-94. Alle tre politiske aktivister døde i landflygtighed i Frankrig og Storbritannien.

Rusland fejrede sit 1000-års jubilæum i 1862, da man regnede grundlæggelsen af det russiske rige fra år 862, hvor den svenske viking Rurik (ca. 830-79) oprettede et rige med hovedsæde i Holmgård (Novgorod). I anledning af det historiske jubilæum skrev den russiske digter Ivan Vanenko (pseudonym for Ivan Ivanovich (?-1865)) et digt, ”Tysyachelƀtíe Rossíi” (”Ruslands 1000 år”), på hele 37 strofer. De syv første strofer lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Skhoditesya v” Novgorod” brat’ya!
Skhoditesya pir” pirovat’,
Vas” drevnyago startsa ob”
”yat’ya Gotovy radushno prinyat’.

Idi zlatoverkhíy nash” Kíev”!
Da budet” tvoy pervym”privƀt”:
Kreshcheníem” Rus’ prosvƀtil” ty,
K” nam”vnes” pravoslavíya svƀt”.

Gryadi svƀtom”vƀry vƀnchannyy,
I v” nashikh” serdtsakh” voskresi
To chuvstvo, s” kakim” Pervozvannyy
Apostol” yavilsya v” Rusi!

Pust’ Ol’gi, Vladimíra tƀni
Svyatyya k” nam” pridut” v” Novgrad”,
I Russkikh”, iz” gornikh” seleníy
Svyashchennym” krestom” osƀnyat”.

Idi ty rodimaya Mater’,
Kormilitsa nasha Moskva!

Brødre, kom til Novgorod!
Kom sammen til fest,
Omfavnelser af din gamle ældste
Vi står klar til at byde dig velkommen.

Gå, vores gyldne kuppel Kiev!
Må din første hilsen være:
Du oplyste Rus med dåben,
Ortodoksiens lys bragte til os.

Kom kronet med troens lys,
Og stige i vores hjerter
Den følelse, som den førstekaldte med
Apostlen dukkede op i Rus“!

Lad Olga, Vladimirs skygge
De hellige vil komme til os i Novgorod,
Og russere, fra bjerglandsbyerne
De vil betegne det hellige kors.

Gå, kære mor,
Vores helbreder Moskva!

Krasny tvoi podvigi v” Rusi, I pervenstva svyaty prava.	Dine bedrifter i Rus er vidunderlige, Og forrang er med rette helligt.
Ty iskrenno Rus’ vozlyubila, Otechestva zhertvoy byla, Ty zhizni svoyey ne shchadila - Khvala tebЬ, vЬki khvala!	Du elskede oprigtigt Rus’, Jeg var et offer for fædrelandet, Du skånede ikke dit liv - Pris være dig, pris for evigt!
VЬd’ ty kolybel’; Aleksandra Ottsa nashego; Russkíy narod” Chtit” eto svyashchennoye imya - On” pomnit” DvЬnadtsatyy god”.	Du er trods alt Alexanders vugge Vores far; russiske folk Ær dette hellige navn - Han husker ”Det tolvte år”.

Digtet skildrer Kiev-storfyrsten Vladimir 1. den Stores omvendelse til kristendommen i 988 (strofe to til fire). Storfyrst Vladimir var med sin omvendelse inspireret af sin farmor, Olga (ca. 890-925-969, regerende fyrstinde af Kiev fra 945-62), der var den første monark i Kiev-riget, der lod sig døbe i den kristne tro (strofe fire). Anledningen til trosskiftet var storfyrst Vladimirs ægteskab i 988 med den byzantinske prinsesse Anna Porphyrogenita (963-1011), der var søster til kejser Basil 2. (976-1025). Til gengæld for det indflydelsesrige ægteskab ydede storfyrst Vladimir militær støtte til Det Byzantinske Rige, hvorved grunden blev lagt til oprettelsen samme år af den berømte væringergarde. Storfyrst Vladimirs dåb betød, at den ortodokse kirke blev etableret i Kiev-riget, og at Kiev-riget og dets efterfølgerstater blev inkorporeret i den byzantinske kulturelle og religiøse tradition. Storfyrst Vladimir brugte den ortodokse kirke som en ideologisk og symbolsk legitimering af sin magt. Vanenko henvender sig også i sit digt til nationens fader, zar Alexander 2., der var opkaldt efter sin farbror og forgænger på tronen, kejser Alexander 1. (1801-25), som i 1812 slog Napoleon 1.s franske invasionsstyrker i ”Den Patriotiske Krig” i ”Det tolvte år” (strofe syv). ”Den Patriotiske Krig” fik en kolossal betydning for udviklingen af en moderne russisk national identitet i det 19. århundrede, så selvom zar Alexander 2. var årgang 1818 kunne han tydeligt huske ”1812”. De sidste fem vers i Vanenkos digt lød som følger:

My prazdnuyem” tysyachelЬt’ye… Da, desyat’ vЬkov” proteko, Kak” v” NovgradЬ, Rus’, ProvidЬn’ye V” yedinyy sostav” obleklo.	Vi fejrer årtusindskiftet… Ja, ti århundreder er gået, Ligesom i Novgorod, Rus, Forsyn Det er blevet klædt i en enkelt sammensætning.
Potom” my, kazalos’, drobilis’; Vrazhda, smuty, kozni…i krov’ Lilasya, i rushilis’ grady, - I vot” zhe my ozhili vnov’!...	Så syntes vi at skille os ad; Fjendskab, uro, intriger…og blod Det regnede og haglstenene faldt sammen, - Og nu kommer vi til live igen!...

Pomolimtes' vmьstь rodnyye,	Lad os bede sammen, kære,
Pomolimtes' Gospodu Sil", -	Lad os bede til Hærskarers Herre, -
Chtob" v" nas" On" dukh" bratstva,	Må han indgyde broderskabets, enhedsånden i os,
Yedinstva, Dukh" pravdy, lyubvi ozhivil"!	Sandhedens og kærlighedens ånd er genoplivet!
Ne proso my prazdnuyem" vremya,	Vi fejrer ikke kun tiden,
Chto desyat' promchalos' vьkov",	At ti århundreder er fløjet af sted,
Nьt", skorbi svalilos' s" nas" bremya:	Nej, sorgens byrde er blevet løftet fra os:
Otets" spas" synov" ot" okov"…	Faderen reddede sine sønner fra lænker…
Da, vot" my dozhdalis' godiny -	Ja, vi har ventet et stykke tid…
Kto prazdnestvu Russkíy ne rad"?	Hvem er ikke glad for den russiske festival?
Slil" Ryurik" vsyu Rus' voyedino, -	Rurik slog alle Rus' sammen til én, -
Snyal" tsьpi s" rabov" Aleksandr"!	Alexander tog lænkerne af slaverne!

Kiev-rigets opløsning betød, at de østslaviske folkeslag ikke længere var forenet i én samlet politisk statsenhed, hvilket begrædes i digtet (strofe 34-35). Vanenkos digt er en eksponent for panslavismen, der opfattede den vesteuropæiske civilisation som dekadent, åndløs og præget af ateisme og overdreven individualisme. Panslavisterne ville etablere en overlegen kultur baseret på den ortodokse kirkes tro og de gamle styreformer fra før Peter 1. den Stores reformer. Nederlaget i Krimkrigen og den enorme fattigdom fik den nye zar Alexander 2. til at slå ind på et omfattende reformprogram. I 1861 afskaffede han livegenskabet, som betød, at de livegne bønder i Rusland tilhørte det enkelte gods og dets til enhver tid siddende ejer. Zaren blev derfor kendt som "Den liberale zar". Året efter, til Ruslands 1000-års jubilæum, sammenlignede Vanenko zar Alexander 2. med det russiske riges grundlægger, Rurik (strofe 36-37), som via Romanov-dynastiet var direkte stamfar til zaren. Den regerende overklasse af primært svenske vikinger asssimileredes relativt hurtigt i det lokale østslaviske folk, hvorved den russiske nation opstod. I det 19. århundrede var det en udbredt opfattelse blandt russiske historikere, at det russiske rige var blevet grundlagt af svenske vikinger og dermed af germansk-nordisk oprindelse. Denne såkaldte normanisme havde til formål at legitimere det siddende kejserdynasti (Holsten-Gottorp-Romanov), som havde dansk-tyske rødder, Zakharii: *The Historiography of Normanist*, 21-23. Holsten-Gottorp-dynastiet nedstammede i lige mandslinje af den danske kong Frederik 1. (1523-33) via dennes søn Adolf (1526-86), der i 1544 udnævntes til den første hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp. Dermed blev det russiske monarki under den siddende kejser tillagt en nationalhistorisk legitimering på grund af livegenskabets afskaffelse i forbindelse med markeringen af 1000-års jubilæet.

I 1829 skrev den russiske digter og diplomat Fjodor Tjuttjev (1803-73) et hyldestdigt til zar Nikolaj 1. i anledning af den russiske sejr i den nyligt afsluttede russisk-osmanniske krig (1828-29), Tjuttjev: 'Imperatoru'. Digtet, der bar titlen "Imperatoru Nikolayu I." ("Til Kejser Nikolaj I."), var

en russisk oversættelse af et hyldestdigt til den russiske hersker, som kong Ludwig 1. af Bayern (1825-48) havde forfattet. Digtet bestod af to strofer og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

O Nikolay, narodov pobeditel',	O Nikolaj, nationers erobrer,
Ty imya opravdal svoye!	Du har retfærdiggjort dit navn!
Ty pobedil! Ty, Gospodom vozdvignutyy	Du har sejret! Du, krigeren ophøjet af
voitel', Neistovstvo vragov yego smiril…	Gud, Hans fjenders raseri er blevet underkuet…
Nastal konets neizrechennykh muk.	Enden på grusomme prøvelser er kommet, Enden på ubeskrivelige pinsler er kommet.
Likuyte, khristiane! Vash Bog, Bog milosti	Fryd jer, kristne! Jeres Gud, barmhjertighedens
i braney, Istorg krovavyy skiptr iz nechestivykh	og krigens Gud, Har vrist det blodige scepter fra vanhellige
ruk. Tebe, tebe, poslu yego veleniy -	hænder. Til dig, til dig, hans befalings ambassadør -
Komu sam Bog vruchil svoy strashnyy mech, -	Til hvem Gud selv har betroet sit frygtelige sværd -
Izvest' narod yego iz smertnoy teni	Før sit folk fra dødens skygge
I vekovuyu tsep' navek rassech'.	Og afbryd for evigt den ældgamle lænke.
Nad izbrannoy, o tsar', tvoyey glavoyu Kak	Over dit udvalgte hoved, o zar, har nådens
solntse prosiyala blagodat'! Bledneya pred	velsignelser skinnet som solen! Blegnende
toboyu, Luna pokrylas' t'moyu – Vladychestvu	foran dig, Månen er dækket af mørke –
Korana ne vosstat'…Tvoy gnevnyy glas	Koranens herredømme vil ikke stige… Hørende din vrede
poslysha v otdalen'ye, Sodroglisya Osmanovy	stemme i det fjerne, Den osmanniske port
Vrata: Tvoyey ruki odno lish' manoven'ye –	Bævede: En enkelt bølge af din hand -
I v prakh padut k podnozhiyu Kresta.	Og de vil falde til støvet ved korsets fod.
Svershi svoy trud, svershi lyudey spasen'ye.	Fuldfør dit arbejde, fuldfør menneskehedens frelse.
Reki: "Da budet svet" – i budet svet!	Råbet: "Lad der blive lys" – og der vil blive lys!
Dovol'no krovi, slez prolitykh, Dovol'no zhen,	Nok blod, tårer udgydt, Nok hustruer,
detey izbitykh, Dovol'no nad Khristom rugalsya	børn slået, Nok Muhammed har hånet
Magomet!.. Tvoya dusha mirsjoy ne zhazhdet	Kristus!.. Din verdslige sjæl tørster ikke efter
slavy, Ne na zemnoye ustremlen tvoy vzor.	ære, Dit blik er ikke rettet mod det jordiske.
No Tot, o tsar', kem derzhatsya derzhavy,	Men Han, o zar, ved hvem magterne holdes,
Vragam tvoim izrek ikh prigovor…	Har forkyndt deres dom over dine fjender…
On Sam ot nikh litso svoye otvodit,	Han selv vender sit ansigt bort fra dem,
Ikh zluyu vlast' davno podmyla krov',	Deres onde magt er for længst blevet vasket ren af blod,
Nad ikh glavoyu angel smerti brodit,	Dødens engel strejfer over deres hoveder,
Stambul iskhodit – Konstantinopol' voskresayet vnov'…	Istanbul træder frem – Konstantinopel rejser sig igen…

Digtet refererede til, at Rusland med sin sejr ville kunne genrejse Det Byzantinske Rige og dets gamle hovedstad Konstantinopel og dermed fjerne byens osmanniske navn Istanbul, som byen havde heddet siden 1453, da osmannerne erobrede byen. Digtet var udformet som en religiøs

legitimering af det russiske monarki under kejser Nikolaj 1., som var det kristne Europas sande forsvarer. Under Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78) fik Rusland som kristenhedens forpost støtte fra flere europæiske fyrstehuse, eksempelvis prins Arnulf af Bayern (1852-1907), den yngste bror til kong Ludwig 3. (1913-18) og sønnesøn til kong Ludwig 1., som kæmpede i den russiske hær. Han deltog i den månedlange belejring af den bulgarske by Plevna i 1877. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Tjuttjev dus med monarken.

Zar Nikolaj 1.s ældste søn, storfyrsttronfølgeren Alexander (2.), aflagde i 1834 som myndig tronfølger en troskabsed til kejseren og autokratiet. Tronfølgerens 16-års fødselsdag i 1834 afstedkom en hyldestsang af den russiske digter Boris Fedorov (1794-1875), hvor bådsmændene på Neva-floden sang til zaren (Wortman: *Russian Monarchy*, 131; *Severnaia Pchela* 3.8.1837, 685):

Great is your Imperial joy,
It spreads through all Holy Rus.
You have raised an Heir for Yourself,
ALEXANDER, Your young son is Your hope!
He is the comforting ray of the bright sun,
Our dawn, our light from the great day!
Glory to the Russian sun!
Rejoice Father of the Fatherland!

Tronfølgeren Alexander (2.), som zar Nikolaj 1. havde opfostret, var Ruslands store håb for fremtiden. Den 18. maj (6. maj efter den julianske kalender) 1868 fik zar Alexander 2. sit første barnebarn, da storfyrst Nikolaj (2.) kom til verden. Fødslen af den kommende russiske kejser resulterede i et hyldestdigt til barnets farmor, kejserinde Maria Alexandrovna (1824-80, født prinsesse Marie af Hessen). Fyrst Pjotr Vjazemskij (1792-1878), der var digter og ven af den russiske forfatter Alexander Pushkin (1799-1837), dedikerede digtet ”6-ye maya 1868 goda” (”6. maj 1868”) til storfyrst Nikolaj Alexandrovich’ fødsel, Astankov: ’Rozhdeniye tsarya’. Om kejserinde Maria Alexandrovnas følelser skrev Vjazemskij (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Vchera, krasavitsa, vy babushka uzh nyne.
Da, babushka! Tak chto zh?
Prekrasno, v dobryy chas! Vas Promysl nagradil zavetnoy blagostyney. Tsaritsey-mater’yu my

lyubovalis’ v vas, Tsaritsey-babushkoy lyubuyemsya
my vdvoye. K ventsu semeynomu i k tsarskomu ventsu Pril’nul zhivoy tsvetok, sokrovishche

I går, en skønhed, er De bedstemor i dag.
Ja, bedstemor! Så hvad er det?
Vidunderligt, held og lykke! Forsynet har belønnet Dem med denne elskede velsignelse. Vi beundrede Dem
som zarmoder, Vi beundrer Dem dobbelt som zarbedstemor.
til familiens krone og til den kejserlige krone
en levende blomst hænger ved den, en indfødt

rodnoye.	skat.
Vam imya babushki, konechno, ne k litu, No v	Navnet ”bedstemor” passer selvfølgelig ikke til Dem, men ordet
slove etom vam takaya prelest’ zvuka,	har en så charmerende klang,
Tak mnogo v nem lyubvi, tak mnogo schast’ya	Så meget kærlighed i sig, så meget lykke
v nem, Chto, s radostnoy slezoy blagoslovlyaya	i sig, At velsigne Deres barnebarn med en glædeståre,
vnuka, Vy serdtsem molody, kak molody litsom.	De er ung af hjertet, lige så ung af udseende.
I chuvstvu vashemu, i vashemu vesel’yu, Dushoy otkliknuvshis’,	Og til Deres følelser og Deres glæde, idet hun svarer med sin sjæl,
Rossiya ne chuzhda I s vami molitsya nad miloy kolybel’yu,	Er Rusland ikke fremmed for og beder med Dem over den kære vugge,
V kotoroy teplitsya gryadushchego zvezda.	Hvor fremtidens stjerne glimter.

Zarinaen fremstilledes af Vjazemskij som hele Ruslands højt agtede bedstemor, hvis efterslægt nu var sikret to generationer frem i det russiske kejserhus. Zar Alexander 2. blev offer for et attentat i 1881 begået af den socialistiske revolutionære organisation Narodnaya Volya (”Folkets vilje”). Den person, der kastede den fatale bombe mod zarens vogn, Ignacy Hryniewiecki (ca. 1856-81), var af polsk oprindelse. Den nye zar, sønnen Alexander 3., blev kronet den 27. maj 1883 i Moskvas Uspenskij-katedral. I anledning af kroningen skrev den russiske digter K. Nikulin et digt til den nye russiske enehersker, Nikulin: ’Molitva’, 27. Digtet med titlen ”Molitva za Tsarya” (”Bøn for Zaren”) var på fem strofer og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Spasitel’ moy, kolena preklonyaya Pered”	Min Frelser, bøjer mine knæ
Tvoyey ikonoyu svyatoy,	Ved dit hellige ikon,
S molitvoyu k” Tebe ya pribegayu:	Jeg kommer løbende til dig i bøn:
Prostri svoy shchit” nad” Tsarstvennoy Chetoy!	Stræk dit skjold over kejserparret!
Molyu Tebya, o Bozhe,	Jeg beder til dig, o Gud,
blagodat’yu Svoyey svyatoy Yeye Ty	med nåde Din helgeninde Du er
oseni I angelov” bezchislennoyu rat’yu	efterår Og en utallig hær af engle
Tsarya-Ottsa s” sem”yey Yego khrani!	Beskyt zar-faderen og hans familie!
Molyu Tebya, o, milost”yu obil”nyy!	Jeg beder dig, o overflødige barmhjertighed!
Da budet On vragam otchizny strakh,	Må han være bange for fædrelandets fjender,
I tsarstvennoy Yego desnitsey sil”noy	Og hans mægtige kejserlige højre hånd
Ikh usmiri, pred Nim povergni v prakh!	Underlæg dem, kast dem i støv foran ham!
Tsaryu v trudakh derzhavnago pravlen”ya	Til kejseren i den suveræne regerings værker
Pomoshchnikov dostoynykh izberi,	Vælg værdige hjælpere,
Daruy Yemu na tsarstvo podkrplen’ye	Giv ham støtte til sit rige
I blagost”yu Yego Ty odari, -	Og du skænker hans godhed, -
Da budet” Tvoy pomazannik” Derzhavnyy	Må din salvede være suveræn

Dlya poddannykh zastupnik" i otets, Da nosit" On", izbrannik" pravoslavnyy, So slavoyu Svoy tsarstvennyy venets!	For sine undersåtter, beskytter og far, Må han, den udvalgte af de ortodokse, bære Med herlighed Din kejserlige krone!

Kroningsdigtet tematiserede to af de tre grundelementer i den russiske nationalisme: den ortodokse tro og autokratiet, dvs. det absolutistiske monarki i kejserriget Rusland. Kejseren (zaren) blev beskrevet som hele den russiske nations far og beskytter, og dermed en opretholder af den russiske nationalitet. Monarkiet og nationen udgjorde dermed en symbiotisk helhed. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte er Nikulin dus med monarken. Det officielle kroningsalbum indeholdt en kantate af den russiske komponist Pjotr Ilitj Tjajkovskij (1840-93) med titlen "Moskva", som var forfattet til lejligheden. Kantaten hyldede de moskovitiske fyrster og zarer, der havde forenet Rus og overvundet tatarerne. Kantaten indeholdt bl.a. følgende linjer (Wortman: *Russian Monarchy*, 185; *Opisanie sviashchennogo*, 27):

For all eastern countries, you, now,
Are like the rising star of Bethlehem,
A prophesy about Moscow, Your Moscow
Two Romes Fell,
The Third Stands
There will be no fourth.

Rusland sammenlignes med selveste Bethlehem-stjernen, og den russiske kejser var en garant for, at Det Russiske Kejserrige og Moskva som "Det Tredje Rom" ville stå tilbage som den rette arvtager af den antikke romerske civilisation for hele Østeuropa.

I 1888 markerede man 900-års jubilæet for storfyrst Vladimir 1. den Stores dåb og dermed grundlæggelsen af det kristne Rusland. Under festlighederne i Kiev den 15. juli understregede den russiske jurist og statsmand Konstantin Petrovich Pobedonostsev (1827-1907) i en tale betydningen af ortodoksien for den russiske identitet, den uadskillelige forbindelse mellem kirken og autokratiet og Moskvas historisk ledende rolle i at styrke disse bånd. Selvom Kiev var den ortodokse tros vugge i Rusland, var Kiev-perioden for Pobedonostsev blot tærsklen til Moskva-perioden (i translittereret form og i min danske oversættelse):

V eti 900 let sovershilos' nad nami chudo sudeb Bozhiikh, - iz grubogo rasseyannogo yazyka slavyanskogo vozniklo velikoye gosudarstvo, vyroslo narodnoye soznaniye, sobralas' zemlya russkaya chrez Kiyev v Moskvu. Yedinoderzhaviye, vozrossheye u nas vmeste s tserkov'yu, ukrepilo, sobralo i spaslo gosudarstvennuyu tselost' russkoy zemli i sozdalo gosudarstvo rossiyskoye (*I disse 900 år er et mirakel af Guds vilje sket over os – fra det rå, spredte slaviske sprog er en stor stat*

opstået, den nationale bevidsthed er vokset, det russiske land er samlet gennem Kiev til Moskva. Autokratiet, der voksede iblandt os sammen med kirken, styrkede, samlede og reddede det russiske lands statslige integritet og skabte den russiske stat), Dmitriev: 'Prazdnovaniye 900-letiya', 181.

Den konservative Pobedonostsev var i perioden 1880-1905 overprokurator for Den Hellige Synode i Rusland, hvilket vil sige den verdslige ledelse af den russisk-ortodokse kirke. I hans optik var Kiev-riget blot et afgørende element i en lang kontinuitetspræget og lineær udviklingsproces, der naturligt havde ledt frem til skabelsen af den russiske stat og den aktuelle russiske storhed i det 19. århundrede. Begrebet "Lille Rusland" blev i 1800-tallet anvendt af russiske nationalister om de ukrainske landområder som en historisk retfærdiggørelse af den ukrainske nations dybe integration i "Det Store Rus", det mægtige russiske kejserrige.

I september og oktober 1888 besøgte den russiske kejserfamilie Kaukasus. Den russiske militærhistoriker Vasily Alexandrovich Potto (1836-1911) beskrev besøget på følgende måde (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Puteshestviye Gosudarya i yego sem'i po Kavkazu dovershilo nravstvennoye pokoreniye etogo kraya, svyazav yego s Rossiyey uzami samymi prochnymi iz vsekh uz – soznaniyem obshchnosti Otechestva, predannosti k prestolu…kotoroye dalo nesomnennoye dokazatel'stvo svoyego doveriya, vnimaniya i raspolozheniya vsem narodam Kavkaza* (*Zarens og hans families rejse gennem Kaukasus fuldendte den moralske erobring af denne region og forbandt den med Rusland med de stærkeste af alle bånd – bevidstheden om et fælles fædreland, hengivenhed til tronen…som gav utvivlsomt bevis på dens tillid, opmærksomhed og indstilling til alle Kaukasus' folk*), Gromova: 'Lichnoye popecheniye'. Befolkningen i Kaukasus gav i forbindelse med kejserbesøget udtryk for deres ubetingede loyalitet og nationale patriotisme over for Det Russiske Kejserriges monark, zar Alexander 3. Det kejserlige dynasti formåede således ifølge Potto at transcendere de nationale skillelinjer i det multinationale russiske imperium. Kejser Alexander 3.s farbror storfyrst Michael (1832-1909) fungerede i perioden 1862-82 som generalguvernør i Kaukasus med hovedsæde i Tbilisi, som de fleste af hans syv børn, heriblandt storfyrstinde Anastasia (1860-1922, storhertuginde af Mecklenburg-Schwerin fra 1883-97), erindrede som deres barndomsby. Besøget i Kaukasus i 1888 omfattede bl.a. Tbilisi, hvor den armenske avis *Mshak* i den georgiske hovedstad gav følgende beskrivelse af besøgets historiske betydning (gengivet på russisk; i translittereret form og i min danske oversættelse):

Mnogo yeshche sredi nas starikov, kotoryye pomnyat pechal'nyye i uzhasnyye sobytiya iz proshlogo Tiflisa. S vostoka ne raz prikhodili vlastiteli, no zhiteli bezhali ot nikh, spasaya zhizn' i pokidaya

dostoyaniye. Teper' samo naseleniye Kavkaza stremitsya v Tiflis navstrechu Severnomu vlastitelyu, nesushchemu s soboy svet, okhranu spokoystviya, mir i blagodenstviye. Schastliv Tiflis, udostoyennyy vpervyye videt' u sebya russkuyu Imperatritsu, - i eto nebyvaloye do sikh por sobytiye sluzhit luchshim dokazatel'stvom togo, naskol'ko Kavkaz blizok tsarskomu serdtsu (*Der er stadig mange gamle mennesker iblandt os, der husker de triste og forfærdelige begivenheder i Tbilisis fortid. Herskere er kommet fra øst mere end én gang, men indbyggerne flygtede fra dem, reddede deres liv og opgav deres ejendele. Nu skynder selve Kaukasus' befolkning sig til Tbilisi for at møde den nordlige hersker, som bringer lys, sikkerhed, fred og velstand med sig. Tbilisi er heldig og beæret over at byde den russiske kejserinde velkommen for første gang – og denne hidtil usete begivenhed tjener som det bedste bevis på, hvor tæt Kaukasus er på zarens hjerte*), ibid.

Tbilisi blev nærmest jævnet med jorden efter slaget ved Krtsanisi i 1795, hvor Qajar Iran (Persien) besejrede de to georgiske kongeriger. Den persiske sejr resulterede i, at det østlige Georgien en kort tid var besat af Iran. Rusland og det russiske kejserhus repræsenterede ifølge det armenske organ en lys fremtid for Kaukasus' forskellige folkeslag, som i Tbilisi for første gang fik besøg af en russisk kejserinde i form af Maria Feodorovna. Rundturen i Kaukasus i 1888 inkluderede også et besøg i Baku, hvor kejserfamilien, herunder tronfølgeren storfyrst Nikolaj (2.), den 8. oktober overværede, at kejseren lagde grundstenen til den ortodokse Alexander Nevsky-katedral. Katedralen indviedes i 1898, ibid.

Den georgiske digter fyrst Grigol Orbeliani (1804-83) skrev i 1832 et digt med titlen "Gulni iverta" ("Iberernes hjerter"), allgeo.org. 'ioane 1:5'. Digteren inkluderede først dette digt i en separat lovprisning til den russiske zar Nikolaj 1. (1825-55) fra 1854 og derefter i sit digt "Sadghegrdzelo" ("Skål"). Digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Gulni iverta akvt mskhverp'lad	Iberernes hjerter er klar til
mzada, shenda shesaper – shesats'	offer, et offer værdigt for
iravad,	dig,
t'adzari sheni ars gulsa chvensa,	et tempel for dig er i vores hjerter,
movel mshvidobis chvenda	til os som en fredens
sak'mevad.	røgelse.
K'ma ars, rats vk'arget akamdis,	Det er nok, at vi har tabt her,
ats' shenshi vp'ovot k'arguli,	nu finder vi godt i dig,
amaghldes kedi iveris	må Iberiens højderyg,
shav-bedit damits'ebuli.	grundfæstet af den sorte
mt'erta shemusvrit, shenis mkhneobit,	skæbne, rejse sig.
k'etildgheobit aghgvaq'vavile,	ved at knuse vores fjender,

sts'avlata hp'ovon ak tvis sadguri, misisa natlad chven gagvanatle!	ved dit mod og din velstand, må lærdommen finde sin plads her, oplyse os med sit lys!
mt'eri shedzrts'undes, ra moakhlovdes, shensa sazghvarsa mkhneobit mtsvelsa, tamaris dgheni, didebis dgheni, uk'- mouktsie iveriasa.	lad fjenden bæve, uanset hvor tæt han kommer, din grænse forsvarer med mod, Tamars dage, glansdagene, vende tilbage til Iberien.

Orbeliani, der tilhørte en aristokratisk familie i hovedstaden Tbilisi, var i det 19. århundredes georgiske kultur og litteratur kendt for sin patriotiske poesi, der begræd tabet af Georgiens uafhængighed i 1801 og afsættelsen af det georgiske kongehus (Bagrationi-dynastiet). Han var samtidig general i den russisk-kejserlige hær, og han steg til de højeste stillinger i den kejserlige administration i Kaukasus. Ovennævnte digt fra hans hånd afspejler denne dobbelthed i Orbelianis samfundsmæssige position. Orbelianis digt udtrykker et håb og en forventning om, at Georgien under det russiske styre vil genopstå som kongeriget Iberien. Den georgiske storhedstid under den regerende dronning Tamar den Store (1184-1213) fra det traditionsrige Bagrationi-dynasti vil på ny vække den georgiske nation til live. Den første georgiske statsdannelse var det antikke kongerige Iberien (kaukasisk Iberien) (ca. 302 f.Kr.-580 e.Kr.). Riget var vasalstat under Romerriget (1-117 e.Kr.), Det Østromerske (Byzantinske) Imperium (298-363), tributstat til det persiske rige (252-72), vasalstat (363-482 og 502-23) og var til sidst direkte underlagt persisk styre (523-80). Riget afløstes af fyrstendømmet Iberien (ca. 588-888), som atter blev ophøjet til kongeriget Iberien (888-1008), der atter efterfulgtes af kongeriget Georgien (1008-1490/91). Det kristne (ortodokse) kongerige Georgien opsplittedes i en række semiuafhængige fyrstestater, hvoraf kongeriget Kartli-Kakheti (1762-1801) dannedes som den sidste store georgiske statsdannelse, der mediatiseredes til Rusland i 1801.

Den armenske digter skrev digtet "Refleksioner over byen Ani". Digtet kunne være skrevet i slutningen af det 18. århundrede eller senere, i første kvartal af det 19. århundrede, i hvert fald før 1828, Nazaryan: 'Literaturnyye', 119. Et uddrag af digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

T'aguhin Moskovay i I/iroy, i shnorhats' Han zim aghgg i Itsoy brrnawor t'at'arats', Ats zdzez yiwr ashkh'arh, yet dzez keans a ghatits', Ke al, ch'uyel andzn iwrots', yst iwreants' hachoyits'. Ur yarrajn tighmn yev gech, ang ayzhm'ik	Moskvas dronning, i sin nåde, efter at have befriet mit folk fra de Undertrykkende tatarers åg, Har hun givet jer sit land, givet jer liv fra afgrunden, Og efter at have forladt sit eget folk, efter Deres eget ønske. Hvor før mudderet og sigøjnerne, nu armensk,

haykakan, Bardzranay barezargn m art agashtn Ijevan, Ho sa y hez Tonawis, voooge, ach zs yg yerkir, Yerjanik k'vo yezerk', yors hangshi azg ynawir.	Det høje og velstående land Ijevan, Her er denne blide Donau, et smukt land, lykkelige er dine bredder, hvor du vil finde en nation at hvile.

Byen Ani var i perioden 961-1045 hovedstad i det armenske kongerige under Bagratuni-dynastiet. Siden 1579 havde byen hørt til Det Osmanniske Rige. Først i 1878 blev byen indlemmet i Det Russiske Kejserrige. Byen, som siden 1923 har hørt til Tyrkiet, symboliserede derfor storhedstiden i den armenske historie, som man søgte at genoplive i begyndelsen af 1800-tallet. Det antikke kongerige Armenien (331 f.Kr.-428 e.Kr) var kortvarigt fra 114-18 en provins i Romerriget. I 301 antog kongeriget som den første stat i verdenshistorien kristendommen som sin officielle statsreligion. I 387 blev det vestlige Armenien erobret af Det Byzantinske Imperium, og i 428 blev resten af Armenien erobret af Persien. Den armensk-ortodokse kirke bidrog til at fastholde en armensk identitet under de følgende århundreders persiske, byzantinske og osmanniske fremmedherredømme. Fra 880'erne til 1045 eksisterede det såkaldte armenske (Bagratuni) kongerige. Fra 1201-1360 eksisterede et armensk fyrstendømme (Zakarid-Armenien), der var en vasalstat under Georgien. I 1828 afstod Det Osmanniske Rige det nordøstlige Armenien til Rusland. Digtet nævner byen Ijevan, som efter århundreders persisk overherredømme blev en del af Rusland i 1813. Den armensksprogede by repræsenterede således håbet om en armensk national genfødsel. Digtet hylder Det Russiske Kejserrige for at have befriet armenierne for tatarerne, dvs. det tyrkiske (osmanniske) fremmedherredømme. Den armenske loyalitet og troskab over for den russiske kejser var dermed betinget af frigørelsen for det århundredlange osmanniske regime.

Den aserbajdsjanske digter, forfatter og filosof Mirza Fatali Akhundov (1812-78) udgav i 1837 sit første digt, som var en persisk *qasida* (elegi) i anledning af den russiske digter Alexander Pushkins (1799-1837) død. Digtet blev også oversat til russisk og fremstod ikke blot som en hyldest til Pushkin, men generelt til den russiske kultur, Akhundov: 'Puşkinin'. Digtet findes også i en aserbajdsjansk version, som bl.a. indeholder følgende linjer (min danske oversættelse):

Çar kimi, Çindən tutub Tatara qədər Dolaşırdı şöhrəti diyarbədiyar. Şimalın göylərində – Şərq hilalı tək – Barmağı bir işarə eylərdi ixtar.	Som en zar, fra Kina til tatar, Svævede hans berømmelse fra sted til sted. På nordens himmelstrøg – kun den østlige halvmåne – Ville han pege fingeren på den.

Det islamiske land Aserbajdsjan var igennem århundreder en del af det persiske rige indtil 1828, hvor rigets kaukasiske besiddelser blev afgivet til Det Russiske Kejserrige. Den aserbajdsjanske

nation tilhører de tyrkiske folk. Akhundov definerede sine landsmænd som tyrkere og muslimer, jf. betegnelserne ”tatar” og ”halvmåne” i digtet, som refererer til de tyrkisktalende folk i Det Russiske Kejserrige. Men samtidig betragtede han Iran som sit fædreland, og med sit åndelige og kulturelle virke var han en fremtrædende eksponent for den moderne iranske nationalisme. Politisk advokerede han for det eksisterende russiske styre, som han så som en moderniserende kraft for Kaukasus-regionen. Han var endvidere fortaler for, at det aserbajdsjanske sprog skulle skrives på det latinske alfabet frem for det persisk-arabiske alfabet. Modsat georgisk og armensk havde aserbajdsjansk ikke sit eget alfabet. Akhundov inkorporerede med sit hyldestdigt til den afdøde Pushkin Rusland og den russiske monark i den nationale aserbajdsjanske fortælling.

Den estiske digter og forfatter Jaan Bergmann (1856-1916) skrev i 1880 et hyldestdigt til kejser Alexander 2.s (1855-81) 25-års regeringsjubilæum. Digtet, der bar titlen ”19. Feebruariks 1880” (”19. februar 1880”), bestod af fire strofer, Bergmann: ’19. Feebruariks’, 223. Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Auukartust tääis nűűd diskagem hulgani, Kõik Eesti rahwas, juubelilauluga Auupäewal tàna riigi-isal’, Kõrgelle keisrille auu ning tänu!	Fuld af ærefrygt, lad os nu rejse os i stort antal, Hele det estiske folk, med en jublende sang På æresdagen i dag, statens fader, Til den høje kejser, ære og taknemmelighed!
Kes Wene piirid kinnitand tugewaks Ja wärisema sundinud waenlased Ning wõodukroonil waenu ajal Rõõsalle riigile rahu loonud;	Som styrkede Ruslands grænser Og tvang fjenderne til at bæve Og på magtens krone i fjendtlighedens tider Og skabte fred for den romerske stat;
Kes orjawaile kinkinud priiuse Ja waba põæwe kõogiti kergitand Ning edendanud waimuwalgust Kooli ja kirikut armul kaitstes:	Som gav slaverne frihed Og opfostrede den frie generation alle Og fremmede åndelig oplysning Beskyttede skolen og kirken med nåde:
Taűle Jumal armuga walwaku Ning tehku tűhjaks hõeluse pűűdmised! Jah kaua, kaua duneks meile Elagu isamaa isa, keiser!	Må Gud med nåde over ham Og lad manglen på omsorg blive ophævet! Ja, længe, længe må det være for os Længe leve fædrelandets fader, kejseren!

Bergmanns digt fremhævede kejserens meritter for Det Russiske Kejserrige, herunder det estiske folk. Bemærkelsesværdigt er det, at digtets tredje strofe fremdrager slavernes frihed under zar Alexander 2., da den estiske nation ikke er et slavisk folk, men tilhører den såkaldte finsk-ugriske sproggruppe. Monarken blev i digtet hyldet som en patriark for hele det multinationale russiske kejserrige. Bergmanns digt vakte derfor stor opstandelse i det estiske samfund, hvor en estisk

nationalbevægelse var i sin vorden. Alexander 2. blev myrdet den 13. marts 1881 (1. marts ifølge den julianske kalender), og i anledning af det tragiske dødsfald skrev den estiske provst og nationaldigter Friedrich Wilhelm Ederberg (1859-1939) et sørgedigt på fire strofer med titlen ”1. Märtsiks 1881” (”1. marts 1881”), Ederberg: ’1. Märtsiks’, 224. Digtets fjerde strofe lød som følger (min danske oversættelse):

Eesti maa mehed, Liiwi maa pojad!	Mænd fra det estiske land, sønner af det liviske land!
Kunni elu meil silm weel näeb, Senni meil seisawad sűdamed sojad: Sinu mälestus ikka jäeb, Oh Aleksander!	Så længe vores øjne kan se livet, Indtil da vil vores hjerter bestå: Jeres minde vil stadig bestå, Åh Alexander!

Ederbergs sørgedigt udtrykte sorgen i Estland ved nyheden om zarens bortgang. Kejser Alexander 2. var et afholdt statsoverhoved i Finland og Bulgarien, hvor der i hovedstaden Sofia i årene 1901-03 rejstes en rytterstatue af den monark, som havde befriet bulgarerne for det osmanniske overherredømme. Den estiske nationalbevægelse havde fået lov at udfolde sig under zarens regering, hvorfor den afdøde monark også havde vundet en vis popularitet i Estland. Den estiske digter, politiske journalist og lærer A. Piirikiwi (1849-1916) skrev i 1881 et hyldestdigt til den nye russiske monark, zar Alexander 3. (1881-94), med titlen ”Aleksander III. – 1. Märtsiks 1881” (”Alexander 3. – 1. marts 1881”), Piirikiwi: ’Aleksander’, 225. Digtet, der bestod af tre strofer, lød som følger (min danske oversættelse):

Ikke murdis õnnis isa, Saates priiust rahwalle, Aga pimedus on wisa: Saatis armsa hanasse! Kange käsi, päästa sa Kurjast seltsist isamaa!	Faderen brød ikke åget Ved at sende frihed til folket, Men mørket er stærkt: Sendte den elskede til graven! Stærk hånd, frels dig Fra ondt selskab fædrelandet!
Millionid sulle wandwad Truuduswannet trooni ees; Millionide lu andwad, Oleksid kord häda sees. Wägew käsi, näita sa, Kus meid kutsub isamaa!	Millioner sværger dig Troskabsed foran tronen; Millioner giver deres liv, Hvis de nogensinde var i problemer. Svag hånd, vis dig, Hvor fædrelandet kalder os!
Walgusel on wastalisi, Wabadusel waenlasi, Õigusel on wõitlemisi Uuel ajal hulgani - Wahwa käsi, kässi sa:	Lys har modstandere, Frihed har fjender, Ret har kampe I en ny tid, mange - Stærk hånd, befaler dig:

Walgustud siis isamaa! Så er fædrelandet oplyst!

Navnet A. Piirikivi var et pseudonym for Ado Grenzstein, der i 1882 i byen Tartu grundlagde ugeavisen *Olevik*, som var den første estisksprogede avis i det nuværende Estland. Hyldestdigtet til den russiske monark viste, at Grenzstein ikke fandt noget modsætningsforhold mellem estisk og russisk nationalitet, som i hans optik kunne trives side om side inden for rammerne af det russiske kejserrige. I løbet af 1890'erne brød Grenzstein med den estiske nationalbevægelse. Han forsvarede den russificeringspolitik, der blev indledt i 1880'erne og 1890'erne under zar Alexander 3., og som bl.a. indebar, at det russiske sprog erstattede tysk og estisk på de fleste skoler og universiteter. I overensstemmelse med den germanske tradition for fyrstedigte var Grenzstein dus med den russiske monark.

Zar Alexander 3. blev kronet den 27. maj (15. maj ifølge den julianske kalender) 1883. Om aftenen den 15. maj var der i anledning af kroningen en festforestilling i teatret i den estiske hovedstad Reval (Tallinn). I forbindelse med denne forestilling blev et digt i form af en festprolog, forfattet af redaktør og overlærer August Christian von Mickwitz (1848-1905), oplæst, *Revalsche Zeitung* 17.5.1883, "Die Kronungstage in Reval". Digtet, der bestod af seks strofer, lød som følger:

Schon einmal tauchten mit den gold'nen Hufen
Des Sonnengottes Rosse in das Meer,
Seit fern aus Moskau, von des Thrones Stufen -
Den hell das Volk, des Reiches Schirm und Wehr,
Umjauchzt mit tausendstimm'gen Jubelrufen –
Die freud'ge Kunde tönte zu uns her,
Daß, die der Vater ruhmvoll trug, die Krone,
Nun auch die Stirne schmückt dem hohen Sohne.

Nicht war es uns vergönnt, es selbst zu schauen,
Wie um das heißgeliebte Herrscherpaar
Herbeigeeilt aus allen heim'schen Gauen
Sich freudig huld'gend drängte Schaar auf Schaar,
Wie stolz in neuerwachtem Selbstvertrauen,
Die Flügel reget Rußlands Doppelaar; -
Wir konnten nur auf des Gedankens Schwingen
Dem Kaiserpaare uns're Huld'gung bringen.

Doch haben wir nicht minder tief empfunden,
Was gestern Rußlands ganzes Herz bewegt.
An keines Raumes Schranken eng gebunden
Ist ja die Liebe, die sich freudig regt.
So haben wir sie mit hinein gewunden
In's Diadem, das jetzt der Kaiser trägt,
Und legen, heiliger Begeist'rung voll,

Zu Füßen ihm der Liebe schuld'gen Zoll.

Als der Kanonen Feiergruß erschollen,
Uns kündend, daß der Kaiser nun gekrönt
Wen gab es, dem das mächt'ge Donnerrollen
Nicht Jubel weckend in das Herz gedröhnt,
Wen gab es, dem's nicht aus den weihevollen,
Gewaltigen Klängen hell herausgetönt:
"Der Kaiser ist gekrönt! Entweicht ihr Sorgen.
Und aus der Krone strahl' ein neuer Morgen!"

Der Morgen strahlt! Der Väter heil'ge Krone,
Die jetzt dem Herrscher schmückt das stolze Haupt,
Sie glänzt weithin vom hohen Zarenthrone
Durch's ganze Reich, das an die Zukunft glaubt
Und fest vertraut der Väter würd'gem Sohne,
Dem Nichts den Glauben an sein Volk geraubt.
Der Morgen strahlt, mög' er sich hell entfalten
Und noch ein schön'rer Tag sich d'raus gestalten.

So grüßen wir zum ernsten Krönungstage
Das hohe Herrscherpaar mit Herz und Hand.
Glück sei sein Loos und glanz- und ruhmvoll trage
Es lang die Krone noch, der Herrschaft Pfand.
Nur Segen theile ihm mit günst'ger Waage
Das Schicksal zu, ihm und dem Vaterland.
Das wünschen wir, das schließet in's Gebet:
"Gott schütze uns'res Kaisers Majestät!"

Kroningsdigtet udtrykte en loyalitet og hengivenhed over for det russiske kejserpar, Alexander 3. og kejserinde Dagmar (Maria Feodorovna). Første og femte strofe skildrede den russiske zar som hele nationens fader og patriarkalske beskytter. I anledning af 200-års jubilæet i 1910 for oprettelsen af Livland guvernement i 1710 besøgte det russiske kejserpar, Nikolaj 2. (1894-1917) og kejserinde Alexandra Feodorovna (1872-1918, født prinsesse af Hessen), hovedstaden Riga. Landrat Arvid von Strandmann (1858-1926) holdt velkomsttalen på russisk til kejser Nikolaj 2. Generalsuperintendent Theophil Gaehtgens (1847-1919, generalsuperintendent fra 1906-19) holdt som den øverste repræsentant for den lutheranske kirke i Livland en tale til monarken, *Revalsche Zeitung* 5.7.1910, "Die Kaisertage in Riga". Begge talere accentuerede den lutheranske gejstligheds troskab og loyalitet over for den russiske kejsermagt. Generalsuperintendenten indtog en afgørende rolle i det religiøse og kulturelle liv i Livland, såvel som i de to øvrige baltiske guvernementer: Estland og Kurland guvernementer. Baltikum havde siden middelalderen og Reformationen i 1500-tallet været domineret af den tyske kultur i form af tysk-baltiske adelsfamilier og den protestantiske, lutheranske tro. Det nuværende Letland hørte i middelalderen til Den Tyske Ridderorden. Der førtes

en hårdhændet missions- og fortyskningspolitik blandt balterne, men i Letland og Litauen overlevede hhv. det lettiske og litauiske sprog, der i dag er de eneste to baltiske sprog, som har overlevet inden for den baltiske sproggruppe. Det liviske sprog, der taltes af livere i Livland, og som sammen med finsk og estisk hører til den såkaldte finsk-ugriske sproggruppe, uddøde i 2013. I 1721 blev hele det nuværende Estland i form af hertugdømmet Estland (1561-1721) og store dele af Livland, der også omfattede den nordlige del af det nuværende Letland, en del af Det Russiske Kejserrige. Den øvrige del af Letland, bl.a. hertugdømmet Kurland og Semgallen, hørte til Polen-Litauen. Med den første deling af Polen-Litauen i 1772 kom den sidste del af Livland under russisk styre. Med delingen i 1795 kom den øvrige del af det nuværende Letland ind under Det Russiske Kejserrige (Kurland og Semgallen).

Landmarskal baron Adolf Pilar von Pilchau (1851-1925, fra 1908-18 landmarskal i Livland) holdt ligeledes en tale til det russiske kejserpar i anledning af 200-års jubilæet. Den første del af talen lød som følger:

Ew. Kaiserliche Majestät! Der denkwürdige Tag, an dem vor 200 Jahren sich die Livländische Ritterschaft dem Kaiser Peter I. unterwarf, hat uns das hohe Glück zuteil werden lassen, Ew. Majestät hier begrüßen zu dürfen. Der historische Gedenktag zwingt uns zur Rückschau in die Vergangenheit. Im Verlaufe vieler Jahrhunderte sind die Gestade des Baltischen Meeres und die weiten Gefilde Livlands der Schauplatz blutiger kriegerischer Kämpfe gewesen. Erst seit dem Jahre 1710 ward der Bevölkerung unter dem sicheren Schutze der mächtigen russischen Kaiser wiederum die Möglichkeit zu friedlicher schöpferischer Arbeit geboten. Im Laufe dieser verflossenen zwei Jahrhunderte hat die Livländische Ritterschaft im Genusse des Vertrauens auch aller Vorfahren Ew. Majestät mit unerschütterlicher Treue den erhabenen Herrschen und dem großen Russischen Reiche gedient, ibid.

Livland guvernement blev formelt først oprettet i 1796, men grundlaget blev lagt i 1710, da de svenske besiddelser Estland og Livland kapitulerede til Rusland under Den Store Nordiske Krig (1700-21). I 1713 oprettede zar Peter den Store (1682-1725) Riga guvernement (1713-83), som fra 1721 var en del af Det Russiske Kejserrige. Pilchau understregede den historiske loyalitet og troskab, som Baltikum generelt og mere specifikt det livlandske ridderskab havde udvist over for det russiske styre og monarki siden Peter den Stores tid. Zar Nikolaj 2. var fire gange tipoldebarn af zar Peter den Store. Han søgte historisk at legitimere det russiske overherredømme i Baltikum ved at henvise til, at først med det russiske herredømme efter 1710 (1721) havde befolkningen ved

Østersøen kunnet føle sig sikre under et fredeligt Rusland. Pilchau afsluttede sin tale med at aflægge en troskabsed på vegne af det livlandske ridderskab over for det russiske kejserpar, storfyrsttronfølgeren Alexei, enkekejserinden Maria Feodorovna og hele det russiske kejserhus.

I 1812 blev den østlige del af Moldavien annekteret af Det Russiske Kejserrige. Området ved Sortehavet mellem floderne Prut og Dnestr blev kendt som Bessarabien. I 1856 blev den sydlige del af Bessarabien givet tilbage til Moldavien (Det Osmanniske Rige) efter Krimkrigen, og i 1878 efter Den Russisk-Osmanniske Krig afgav Rumænien atter området til Det Russiske Kejserrige. I et brev til den russiske zar Alexander 1. (1801-25) fra 1814 beskrev Bessarabiens lokale adelige forholdet til den russiske kejsertrone på følgende måde:

we assure [Your Majesty] that the Moldavians are faithful to You; while still being held under the tyranny of the Ottoman Porte, the Moldavians were eagerly waiting for the happy destiny that befell them now, that of being Your subjects, that of having one single God in Heaven and one single Christian Emperor on earth; now all Moldavians are saying, with joy in their souls, that, finally, they have achieved that for which they have prayed to Heaven, Cusco: *Between Nation and Empire*, 172; *Kishinevskie Eparkhial'nye Vedomosti*, 367-68.

Det russiske styre i Bessarabien blev således religiøst legitimeret, da den russiske zar historisk var den kristne beskytter af områdets rumænske ortodokse befolkning imod den muslimske trussel fra Det Osmanniske Rige. Rusland havde i 1812 befriet Bessarabien for et osmannisk regime, som havde varet siden begyndelsen af 1500-tallet. I anledning af 100-års jubilæet for det russiske styre i 1912 skrev den russiske digter S.S. Orlov et digt, der lovpriste Det Russiske Kejserriges autokrati i Bessarabien, ibid., 189. Digtet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Mnogo kamney dragotsennykh, Perelivami gopya, Blemyt v tsapstvennoy kopone Ppavoslavnogo Tsapya! I ie nikh ty ne posledniy, Bessapabskiy chudnyy kpay, Kpay ppivolbya, ieobilbya, Plodonosneyshiy nash kray! Ot tupetskogo zasilbya Rusbyu ty osvobozhden I k sembe yeya narodov Nerazryvno priobshen. V etom bratskom yedinenbi Tselyy vek uzh minoval.	Mange ædelsten, Med glitrende udstråling, glitrer i den kejserlige krone af den ortodokse zar! Og du er ikke den mindste af dem, Vidunderlige land Bessarab, Volgaens land, overflodens land, Vort mest frugtbare land! Du har befriet Rusland fra tyrkisk dominans Og er uadskilleligt forbundet med dens folks familie. I denne broderlige enhed Er et helt århundrede allerede gået.

Ty, svobodno raevivayasb, Russkoy zhitnitseyu stal. Protsvetai zhe beekonechno, Nebesa blagodarya, Pod mogucheyu rukoyu Pravoslavnogo Tsapya!	Du, frit udviklende, Er blevet det russiske kornmagasin. Bliv uendeligt lykkelig, Takker himlen, Under den mægtige hånd af den ortodokse zar!

Orlov fremhævede i sit jubilæums- og hyldestdigt til Bessarabien atter det russiske zarriges religiøse legitimitet i Bessarabien. Med Det Russiske Kejserriges fald i 1917 blev Bessarabien en del af Rumænien i 1918. Den 29. april 1928 afsløredes en statue af fyrst Stephan 3. den Store af Moldavien (1457-1504) i Bessarabiens gamle hovedstad, Chişinău. Monumentet erstattede en statue af zar Alexander 2., som var blevet rejst i den russiske tid i 1886 og ødelagt af de rumænske myndigheder i 1918. I anledning af afsløringen bragte magasinet *Cultura Poporului* samme dag et digt, forfattet af Gheorghe Năsturaş, med titlen ”Iubiţi-vă credinţa!” (”Elsk din tro!”), Năsturaş: ’Iubiţi-vă’, 4. Digtet, der bestod af tre strofer, lød som følger (min danske oversættelse):

Iubiţi-vă credinţa, căci e’n viaţă scut. Prin ea strămoşii noştri învins-au în trecut: Ce credincios în Domnul a fost Ştefan cel Mare, Când după orice luptă ’nălţa sfinte altare!	Elsk din tro, for den er et skjold i livet. Gennem den sejrede vores forfædre i fortiden: Hvor trofast i Herren var Stefan den Store, Da han efter hvert slag rejste hellige altre!
Aduceţi-vă-aminte, cum Turcul cel hain A jupuit de piele pe Domnul Constantin Că n’a voit să-şi lase credinţa strămoşească. Aveţi-l de exemplu în viaţă creştinească!	Husk, hvordan den grusomme tyrker flåede Herren Konstantin Fordi han ikke ønskede at forlade sin fædrene tro. Hav ham som et eksempel i det kristne liv!
Iubiţi-vă credinţa, c’aicia pe pământ Şi’n ceruri fericirea v’o cerne Domnul Sfânt; Nu ascultaţi de glasuri străine de Altar, Ci vă păstraţi credinţa, ca scump mărgăritar!...	Elsk din tro, for her på jorden Og i himlen vil den hellige Herre sigte lykke for dig; Lyt ikke til fremmede stemmer fra alteret, Men bevar din tro, som en dyrebar perle!...

Digtet refererede til den byzantinske kejser Konstantin 11. (1449-53), der faldt i kampen mod osmannernes succesrige belejring af Konstantinopel i 1453. Den religiøse legitimering blev nu anvendt til at understrege Moldaviens (Bessarabiens) særegne historie som forkæmper for kristenheden, personificeret ved fyrst Stephan 3. den Store, der med det nye erindringssted blev gjort til genstand for en ny rumænsknational erindringspolitik. Ved den sovjetiske besættelse af Bessarabien i 1940 blev monumentet flyttet til Vaslui, og dets piedestal blev sprængt i luften. Den 25. august 1942 blev monumentet returneret til Chişinău og bragt tilbage til Rumænien i 1944. I 1945 beordrede de sovjetiske myndigheder restaureringen af monumentet til Chişinău. Den 31.

august 1989 blev monumentet returneret til sin oprindelige placering.

Zar Alexander 2. besøgte Vilnius i dagene 6.-7. september 1858. I den anledning forfattede den polske digter Antoni Edward Odyniec (1804-85) et digt med titlen ”Kom, Guds rige!”, nashaniva.com. ’Kak imperator’. Digtet afsluttedes med en appel til (her gengivet på russisk; i translittereret form og i min danske oversættelse):

dukham Yagellonov: vozraduytes’, chto yavilsya potomok vashikh prestolov, prishedshiy k vashim mogilam, chtoby prinyat’ blagodarnost’ millionov tekh, komu vozvrashchayet chelovecheskoye dostoinstvo.	Jagiellonernes ånder: græd jer over, at efterkommeren af jeres troner er kommet til jeres grave for at modtage taknemmeligheden fra millioner af dem, som han genopretter menneskelig værdighed til.

Odyniec refererede utvivlsomt til den forestående afskaffelse af livegenskabet, som blev en realitet i 1861. Alexander 2. var kognatisk efterkommer af det polske Jagiello-dynasti, der i øvrigt nedstammede fra det litauiske fyrstehus Gediminiden, via bl.a. sin mor, kejserinde Charlotte (Alexandra Feodorovna) (1798-1860, kejserinde fra 1825-55 og født prinsesse af Preussen), og oldemor kejserinde Katharina 2. den Store (1792-96), gennem flere tyske fyrstehuse som eksempelvis Hohenzollern, Welf, Wittelsbach og Zähringen. Zar Alexander 2. var ti gange tipoldebarn af den polske kong Casimir 4. (1447-92) via sin mor og oldemoren Katharina 2. den Store. Med sit hyldestdigt forlenede Odyniec det siddende russiske Holsten-Gottorp-Romanov-dynasti med en dynastisk, national og politisk legitimering. Det kejserlige besøg gav også anledning til to digte, et på det litauiske sprog og et på hviderussisk. Forfatteren af det litauiske digt, underskrevet ”Litauisk bonde, på vegne af sine brødre”, var den litauiske forfatter Mikalojus Akelaitis (1829-87). Det hviderussiske digt blev skrevet af digteren Vincent Korotynsky, ibid. Digtet bestod af ti strofer, og den tredje og tiende strofe lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Jeduć k nam, jeduć darahija hosci - Ziamieĺ šyrokich mocny haspadar. Dabra i ščascia za im doŭhi šar Viernyja služki pry jaho milosci.	De kommer til os, kære gæster kommer - Den stærke herre over vidtstrakte lande. Godhed og lykke er bag ham, en lang bold Trofaste tjenere under hans nåde.
I naša sonca da nas prybyvaje, Dabro i ščascie rassiavaje jon… Zdaroŭ budź, vieĺki Haspadaru kraja! Zdaroŭ budź, soŭniejka! Paklon! O paklon!	Og vores sol kommer til os, Han spreder godhed og lykke… Hil være, store landets herre! Hil være, lille sol! Bue! Åh bue!

Digtet blev udgivet i to alfabetiske versioner (latinsk og kyrillisk alfabet). Det hviderussiske sprog

eksisterede formelt ikke i 1858, men i slutningen af det 19. århundrede blev hviderussisk som et østslavisk sprog standardiseret og formaliseret i forbindelse med den hviderussiske nationale vækkelse i 1800-tallet. Den russiske kejser kaldte i sin officielle titulatur sig for kejser over alle russere, hvormed der mentes såvel ”Store-Rusland” (Ruslands historiske kerne i området omkring Moskva), ”Lille-Rusland” (Ukraine) som ”Hvide-Rusland”. Hviderusserne udviklede aldrig en stærk national identitet, da hviderusserne ikke fik deres egen statsdannelse før efter 1. verdenskrig. Hviderusserne opstod som nation i 1200-1300-tallet i storfyrstendømmet Litauen med baggrund i bl.a. østslaviske stammer og det østslaviske fyrstendømme Polotsk (987-1397), der var vasalstat under Kiev-riget (Rus) fra 1001-21, og som fra 1307 var en del af storfyrstendømmet Litauen (endeligt inkorporeret i 1397). En mindre rolle indtog fyrstendømmet Turov (900-1300-tallet), der var en del af Kiev-riget (Rus). I begyndelsen af 1200-tallet blev fyrstendømmet afhængigt af kongeriget Galizien-Volhynien, og fyrstendømmet knyttede sig derefter nærmere til storfyrstendømmet Litauen, som det tilsluttede sig i begyndelsen af 1300-tallet. Som følge af militære erobringer og dynastiske giftermål erhvervede storfyrstendømmet Litauen fra 1240 vestruthenske (hviderussiske) fyrstestater. Det nuværende Hviderusland var derefter en del af Litauen, fra 1569 den polsk-litauiske realunion. Med de tre delinger af Polen-Litauen i 1772, 1793 og 1795 kom det hviderussiske område ind under Det Russiske Kejserrige. Zar Alexander 2. var uhyre populær i det nuværende Hviderusland. I 1850 havde han som russisk tronfølger deltaget i afsløringen af et monument i Polotsk den 26. august (julianske kalender) 1850 på tærsklen til årsdagen for slaget ved Borodino den 7. september 1812. Monumentet var rejst til minde om det sejrrige russiske felttog mod kejser Napoleons franske tropper i krigen i 1812. Ved afslutningen af gudstjenesten på afsløringsdagen talte ærkebiskop Vasily Venedikt Luzhinsky (1791-1879, ærkebiskop af Polotsk fra 1840-66) til kadetterne (i translittereret form og i min danske oversættelse):

K vam teper' obrashchayu moyo pastyrskoye slovo, yunyye pitomtsy Rossii, budushchiye voiny russkogo tsarya. Pred litsom yego imperatorskogo vysochestva gosudarya naslednika, avgusteyshego nachal'nika nashego, vozvelichivshego svoim prisutstviyem nastoyashcheye torzhestvo, zapechatleyte navsegda v nevinnykh serdtsakh i umakh vashikh pamyat' o nastoyashchem sobytii (*Jeg retter nu mine pastorale ord til jer, unge alumner fra Rusland, fremtidige krigere for den russiske zar. I Hans Kejserlige Højhed Tronfølger, vores ærede leder, som har forstørret denne triumf med sin tilstedeværelse, præg for evigt i jeres uskyldige hjerter og sind mindet om denne begivenhed*), Vikentyev: *Polotskiy*, 185-87.

Hviderusserne deltog i de nationale oprør mod det russiske styre i den russiske del af det tidligere Polen-Litauen i årene 1863-64, som blev brutalt nedkæmpet af zar Alexander 2. Kejseren beholdt dog sin popularitet i den brede hviderussiske offentlighed, og han blev bl.a. mindet med en statue i Minsk i 1901.

I 1894 døde zar Alexander 3., og i anledning af kejserens dødsfald skrev den russiske digter Arseny Arkadyevich Golenishchev (1848-1913) et sørgedigt, Golenishchev: 'Na mogile'. Digtet bar titlen "Na mogile imperatora Aleksandra III" ("Ved kejser Alexander III's grav") og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

S dushoy, proniknutoy lyubov'yu i smiren'yem,	Med en sjæl gennemsyret af kærlighed og ydmyghed,
S pechat'yu blagosti i mira na chele,	Med godhedens og fredens segl på sin pande,
On byl nisposlannym ot Boga voploshchen'yem Velichiya,	Var han den gudssendte legemliggørelse af storhed,
dobra i pravdy na zemle.	godhed og sandhed på jorden.
V dni smuty, v temnoye,	I dage med uro, i en mørk,
bezradostnoye vremya Myatezhnykh zamyslov,	glædesløs tid med oprørske planer,
bezver'ya i ugroz Pod"yal na ramena on tsarskoy vlasti bremya	vantro og trusler Tog han sig byrden af kongelig magt
I s veroy do kontsa to bremya Bozh'ye nes.	Og med tro bar han denne Guds byrde til enden.
No ne gordyneyu i siloy groznoy vlasti,	Men ikke med stolthed og den formidable magts magt,
Ne bleskom suyetnym, ne krov'yu i mechom -	Ikke med forfængeligt glitter, ikke med blod og sværd -
On lozh', i nepriyazn', i lest', i zlyye strasti	Han ydmygede løgne, fjendtlighed, smiger og onde lidenskaber
Smiril i pobedil lish' pravdoy i dobrom.	Og besejrede dem kun med sandhed og godhed.
On vozvelichil Rus', svoy podvig ni yedinoy	Han ophøjede Rus', hans præstation ikke en eneste
Ne omrachiv vrazhdoy, ne trebuya pokhval;	Udtømmet af fjendskab, uden at kræve ros;
I – tikhiy pravednik – pred pravednoy konchinoy,	Og – en stille retfærdig mand – før sin retfærdige ende,
Kak solntse v nebesakh, nad mirom prosiyal!	Som solen på himlen skinnede han over verden!
Lyudskaya slava – dym, i zhizn' zemnaya – brenna.	Menneskes herlighed er røg, og det jordiske liv er forgængeligt.
Velich'ye, shum i blesk – vse smolknet, vse proydet!	Storhed, støj og pragt – alt vil forsvinde, alt vil forgå!
No slava Bozhiya bezsmertna i netlenna:	Men Guds herlighed er udødelig og uforgængelig:
Tsar'-pravednik v rodnykh predan'yakh ne umret.	Den retfærdige zar, i sine oprindelige traditioner, vil ikke dø.
On zhiv – i budet zhit'! I v gornyuyu obitel'	Han lever – og vil leve! Og i den himmelske bolig
S prestola voznesen, pered Tsarem tsarey,	Opsteg fra tronen, foran kongernes Konge,
On molitsya – nash tsar', nash svetlyy	Beder han – vores zar, vores strålende beskytter

pokrovitel' -	-
Za syna, za sem'yu, za Rus'…za vsekh lyudey.	For sin søn, for sin familie, for Rus'…for alle mennesker.

Digtet fremstillede den russiske zar som en alfaderlig skikkelse for det russiske folk, en autokratisk og retfærdig hersker, der som en slavisk monark var en levendegørelse af Det Russiske Kejserriges åndelige konstitution. Efter at have født fire døtre var jubelen ekstra stor, da kejserinde Alexandra Feodorovna, zar Nikolaj 2.s gemalinde, nedkom med en søn og tronarving den 12. august (30. juli ifølge den julianske kalender) 1904. Storfyrsttronfølgeren Aleksejs (1904-18) fødsel udløste en folkelig begejstring uden sidestykke i Det Russiske Kejserriges historie. Fødselen blev beskrevet i dagbladet *Revalsche Zeitung* med følgende ord:

Unsere Provinzen haben sich stets durch eine besondere, auf alter, gerade bei uns mit besonderer Liebe gepflegten Tradition beruhender Anhänglichkeit an ihr angestammtes Herrscherhaus ausgezeichnet. Mit aufrichtigem Jubel, entstammend einem reinen, tatkräftigen Patriotismus, begrüßen unsere Ostseeprovinzen den Hohen Neugeborenen, bereit auch ihm jeder Zeit die Treue und Liebe zu beweisen, die wir stets unserem Fürstenhause entgegengebracht haben (*Revalsche Zeitung* 31.7.1904, "Zur Geburt des Thronfolgers").

Sikringen af den russiske arvefølge inden for Holsten-Gottorp-Romanov-dynastiet blev således benyttet som anledning til at udtrykke de baltiske østersøprovinsers traditionelle loyalitet og hengivenhed over for det russiske kejserhus. Den russiske digter Konstantin Dmitrievich Balmont (1867-1942) skrev i 1907 et digt til zar Nikolaj 2., Alexander 3.s søn og efterfølger, med titlen "Nash Tsar'" ("Vores zar"), Balmont: 'Nash'. Digtet, der bestod af tre strofer, lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Nash tsar' – Mukden, nash tsar' – Tsusima, Nash tsar' – krovavoye pyatno, Zlovon'ye porokha i dyma, V kotorom razumu – temno.	Vores zar er Mukden, vores zar er Tsushima, Vores zar er en blodig plet, Stanken af krudt og røg, Hvor fornuften er mørk.
Nash tsar' – ubozhestvo slepoye, Tyur'ma i knut, podsud, rasstrel, Tsar'-visel'nik, tem nizkiy vdvoye, Chto obeshchal, no dat' ne smel.	Vores zar er blind elendighed, Fængsel og pisk, retssag, henrettelse, En galgen-zar, dobbelt lav, Som han lovede, men ikke turde holde.
On thus, on chuvstvuyet s zapinkoy, No budet, - chas rasplaty zhdet. Kto nachal tsarstvovat' – Khodynkoy,	Han er en kujon, han føler det med tøven, Men det vil ske – opgørets time venter. Den, der begyndte sin regeringstid i Khodynka,

Tot konchit – vstav na eshafot. Vil afslutte den – stående på skafottet.

I digtet gøres zar Nikolaj 2.s styre ansvarlig for de eklatante nederlag ved Mukden i februar-marts 1905 og i søslaget i Tsushima-strædet i maj 1905 (strofe et) i Den Russisk-Japanske Krig (1904-05), hvor to tredjedele af den russiske flåde blev udslettet. Nederlaget i krigen imod den opgående sols rige var et symbol på zardømmets krise og samtidig et åndeligt nederlag for det russiske autokrati som styreform. Digtet refererede også til den nationale tragedie, der fandt sted i forbindelse med zarens kroning i 1896. I anledning af kroningen blev der i Moskva på Khodynka-marken afholdt en offentlig folkefest og gratis bespisning, som resulterede i over 1300 dødsfald på grund af panik og myndighedernes manglende evne til at opretholde orden (strofe tre). Katastrofen blev i samtiden set som et varsel om onde tider under zar Nikolaj 2., hvis regeringstid havde fået sin værst tænkelige begyndelse.

I 1913 fejrede man Romanov-dynastiets 300-års jubilæum på den russiske zartrone under en enorm pragtudfoldelse. Den første Romanov-zar, Michael 1. (1613-45), boede på et kloster i byen Kostroma, hvor han modtog en udsending fra Moskva, der tilbød ham den russiske trone. Romanov-jubilæet gav derfor anledning til en særlig fejring i den russiske by. Den 1. maj 1903 sendte Kostromas borgmester, Gennady Botnikov (1860-1922, borgmester fra 1898-1912), et memorandum til Moskvas generalguvernør, storfyrst Sergei (1857-1905, generalguvernør fra 1891-1905), der var søn af zar Alexander 2. Den første del af memorandummet lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

V vidu predstoyashchego v 1913 godu trokhsotletiya vstupleniya na vserossiyskiy prestol pervogo tsarya iz Doma Romanovykh, Kostromskaya gorodskaya duma, preispolnennaya vernopoddannicheskimi chuvstvami, proniklas' zhelaniyem dostoynym obrazom uvekovechit' pamyat' ob etom velikom istoricheskom sobytii, kotoroye v 1613 godu bylo istochnikom spaseniya dlya nakhodivsheysya na krayu gibeli Rossii, voznesonnoy pod derzhavnym skipetrom nyne tsarstvuyushchego Imperatorskogo doma na vershinu blagopoluchiya i mogushchestva (*I lyset af den kommende 300-årsdag for den første zar af Romanov-husets tronbestigelse i 1913, blev Kostromas byduma, fyldt med loyalitetsfølelser, inspireret af ønsket om værdigt at mindes denne store historiske begivenhed, som i 1613 tjente som en kilde til frelse for Rusland, der var på randen af ødelæggelse, og som under det nu regerende kejserlige hus' suveræne scepter blev hævet til toppen af velstand og magt*), kosarchive.ru. 'May 1903'.

I motiveringen for opførelsen af et monument i byen til ære for 300-årsdagen for Romanov-

dynastiet blev der slået på, at kejserhuset i sin tid i 1613 havde reddet Rusland fra intern opløsning og ruin og havde genrejst det russiske riges storhed og magt. Monumentet i Kostroma blev afsløret i jubilæumsåret 1913. Den russiske adel udsendte i forbindelse med kejserhusets jubilæum i 1913 et troskabsbrev til den russiske zar Nikolaj 2., som bl.a. indeholdt følgende ordlyd (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Vsemilostiveyshiy gosudar'! Tri veka nazad pod"yataya zhivym narodnym dukhom Russkaya Zemlya vosstala iz bezdny terzavshikh yeyo smut i, ob"yedinonnaya krepkoy lyuboviyu k Rodine i veroyu v yeyo velikoye budushcheye, izvoleniyem Bozhiim, prizvala na tsarstvo prisnopamyatnogo predka tvoyego, boyarina Mikhaila Feodorovicha Romanova (*Nådigste suveræne! For tre århundreder siden, opmuntret af folkets livlige ånd, rejste det russiske land sig fra den afgrund af uro, der havde plaget det, og forenet af en stærk kærlighed til moderlandet og tro på dets store fremtid, kaldte det ved Guds vilje jeres evigt mindeværdige forfader, Boyar Mikhail Feodorovich Romanov, til tronen*), *Pravitel'stvennyy vestnik* 28.5.(10.6.)1913, 3.

Romanov-dynastiet fremstilles som et nationalt indfødt fyrstehus i Rusland, der i 300 år trofast havde tjent det russiske folk. Kejser Nikolaj 2. var som efterkommer (seks gange tipoldebarn) af zar Michael 1. en naturlig dynastisk arvtager af denne slaviske tradition ifølge lykønskningsadressen, som dog ser bort fra det forhold, at nedstamningen ikke var i direkte mandslinje, da dynastiet i 1762 kognatisk var blevet videreført under navnet Holsten-Gottorp-Romanov. Igennem generationer var flere medlemmer af kejserhuset opkaldt efter den første zar i Romanov-slægten, heriblandt zar Nikolaj 2.s yngre bror storfyrst Michael (1878-1918). Den russiske offentlighed hæftede sig ved, at der i hver eneste russiske sjæl fandtes noget af sjælen og ånden fra Romanov-dynastiet, Figes: *A People's Tragedy*, 11. Det germanske indslag i dynastiets historie passede derfor ikke ind i denne nationale fortælling. I anledning af Romanov-jubilæet i 1913 skrev den russiske digter M. Aksenov et digt med titlen "Molitva" ("Bøn"), som bl.a. indeholdt følgende linjer (Lekmanov: *Russkaya*, 70; i translittereret form og i min danske oversættelse):

Lyubyashchikh armiyu, narod	De, der elsker hæren, folket
Tsarits obeikh – Mat', Suprugu,	Af begge zarinaer – Moder, Ægtefælle,
Khrani, Gospod', iz goda v god,	Beskyt, Herre, fra år til år,
Ne day Ikh posetit' nedugu.	Lad ikke sygdom hjemsøge dem.
Vsekh nagradi svyatoy lyubov'yu	Beløn alle med hellig kærlighed
K Tsaryu, k Otchizne dorogoy,	For Zaren, for det kære fædreland,
Chtob byli rady svoyey krov'yu	Så de kan glæde sig med deres blod

Im dat' velich'ye i pokoy.	For at give dem storhed og fred.

Aksenov hyldede med sit patriotiske jubilæumsdigt den russiske monark, kejser Nikolaj 2., såvel som de to zarinaer: kejserinde Alexandra Feodorovna og enkekejserinden Maria Feodorovna. Den russiske digter Konstantin Rostovtsev forfattede et digt i anledning af 300-års jubilæet med titlen "O, Rus'. Gryadi vpered bez strakha…" ("Åh, Rus'. Gå fremad uden frygt…"), ibid., 71. En del af digtet indeholdt følgende poetiske passus (i translittereret form og i min danske oversættelse):

I vot pod vlast'yu Nikolaya Prishla zhelannaya pora: Nastal i dlya rodnogo kraya: Vek prosveshchen'ya i dobra…	Og således, under Nikolajs styre, Var den længe ventede tid kommet: Oplysningens og godhedens tidsalder var: Kommet til hjemlandet…

Kazan-tatarerne deltog ligeledes i den nationale fejring af Romanov-dynastiets 300-års jubilæum i 1913. Det blev bemærket i den lokale offentlighed i Kazan-provinsen, at tatarernes forfædre faktisk havde deltaget i valget af Mikhail (1.) Feodorovich Romanov til zar i 1613, Alekseev: 'Prazdnovaniye tatarami', 6. En artikel i avisen *Koyash* den 21. februar 1913 anførte, at de russiske muslimer altid havde næret hengivenhed for Rusland, og at der ikke var noget modsætningsforhold mellem kærlighed til tatarernes nationale særpræg og kærlighed til det store Rusland. En anden artikel fra avisen *Yulduz* ("Stjernen") den 21. februar 1913 bemærkede, at der med kærligheden til det russiske fædreland også naturligt fulgte en kærlighed til zaren, moderlandets hersker. Romanov-jubilæet fulgte i kølvandet på Kazan-tatarernes fejring af 100-året for den patriotiske krig i 1812 og 50-året for ophævelsen af livegenskabet i 1861. I året 1912 blev der rejst adskillige monumenter til ære for Zar-Befrieren Alexander 2. overalt i Kazan-provinsen, ibid., 7-9. Avisen *Bayanul-Khak* skrev, at fra Romanov-dynastiet (i translittereret form og i min danske oversættelse):

vyshli velikiye Gosudari, sil'no sposobstvovavshiye progressu i vozvelicheniyu svoikh vernopoddannykh. Tak, napr(imer), v tsarstvovaniye izvestnogo vsemu miru Imperatora Petra Velikogo obshirnoye Russkoye Gosudarstvo vstupilo na put' tsivilizatsii. Blagodarya energii, neusypnomu i neustannomu trudu i revnosti vysheupomyanutogo Velikogo Gosudarya byli otkryty raznyye nauchnyy i drugiye uchrezhdeniya, osnovany fabriki i zavody; v zhizni Rossii nachalsya novyy period (*opstod store regenter, som i høj grad bidrog til deres loyale undersåtters fremskridt og ophøjelse. Således, for eksempel, under kejser Peter den Stores regeringstid, kendt over hele verden, indledte den enorme russiske stat vejen til civilisation. Takket være den førnævnte store monarks energi, utrættelige og vedholdende arbejde og iver blev forskellige videnskabelige og andre institutioner åbnet, fabrikker og anlæg blev grundlagt; en ny periode begyndte i Ruslands*

liv), ibid., 16.

Ifølge avisen havde Romanov-dynastiet med kejser Peter 1. den Store orienteret Rusland mod Vesteuropas moderne civilisation. Denne vestvendte politik udmærkede Romanov-dynastiet i den tatarske offentlighed. Avisen nævnte også kejserne Alexander 2., der havde befriet millioner af bønder fra slaveri og givet dem menneskerettigheder, Alexander 3., som havde sikret freden i Europa, og Nikolaj 2., der i 1906 havde tilladt et parlament, (Stats)Dumaen, hvor repræsentanter for alle folkeslag i Det Russiske Kejserrige, herunder muslimske repræsentanter, kunne samles for at vedtage nyttige love. Avisen konkluderede på den baggrund (i translittereret form og i min danske oversættelse): *My, russkiye musul'mane, zhivya mirno i spokoyno 300 let pod spravedlivoy vlast'yu i milostivym upravleniyem vsekh Imperatorov etogo Doma, sokhranili i do nastoyashchego vremeni svoy sobstvennyy byt i svoyu natsiyu* (*Vi, russiske muslimer, efter at have levet fredeligt og roligt i 300 år under den retfærdige autoritet og barmhjertige regering af alle kejsere i dette hus, har bevaret vores egen livsstil og vores nation til denne dag*, ibid., 17. Kazan-tatarerne tillagde således Romanov-dynastiet en politisk såvel som national, folkelig og civilisatorisk legitimering.

Under Den Russiske Revolution blev zar Nikolaj 2. tvunget til at abdicere i marts 1917. Under revolutionen blev syv russiske storfyrster myrdet i årene 1918 og 1919, herunder storfyrsttronfølgeren Aleksej (1904-18), og fem russiske storfyrstinder blev myrdet i 1918, herunder de fire døtre til zarparret, Nikolaj 2. og Alexandra Feodorovna (1872-1918, født prinsesse af Hessen), som blev myrdet sammen med deres fem børn i 1918.

Prins Rostislav Alexandrovich af Rusland (1902-78), i lige mandslinje oldebarn af zar Nikolaj 1. og dattersøn af zar Alexander 3., giftede sig første gang i 1928 i Chicago med prinsesse Alexandra Pavlovna Galitzine (1905-2006). Siden det fyrstelige Korecki-dynasti fra storfyrstendømmet Litauen uddøde i 1600-tallet, havde Golitsyn-dynastiet hævdet sig som den ældste dynastiske linje inden for Gediminas-dynastiet, som i sin hovedlinje var Litauens storfyrsteslægt fra 1285-1377, 1381-82 og 1392-1440. Zar Peter 1. den Store (1682-1725) tillod, at Golitsyn-dynastiet måtte anvende det heraldiske symbol for storfyrstendømmet Litauen i deres våbenskjold. Ægteskabet i 1928 kunne således udlægges som et dynastisk korrekt ægteskab ifølge den strenge huslov i Romanov-dynastiet, og dermed ikke et morganatisk ægteskab. Prinsesse Alexandra var efterkommer af storfyrst Ivan 3. af Moskva (1462-1505) og hans gemalinde, Sophia Palaiologos (ca. 1449-1503), som var en byzantinsk prinsesse fra det kejserlige Palaiologos-dynasti. Prins Rostislavs yngre bror, prins Vasili Alaxandrovich af Rusland (1907-89), ægtede i New York i 1931 prinsesse Natalia Golitsyn (1907-89), som var en fjern slægtning til sin svigerinde prinsesse

Alexandra. Hendes slægt havde også måttet forlade Rusland efter Revolutionen i 1917. Prinsesse Nina af Rusland (1901-74), i lige mandslinje oldebarn af zar Nikolaj 1., giftede sig i 1922 i London med prins Paul Alexandrovich Chavchavadze (1899-1971), som var efterkommer af Chavchavadze-dynastiet fra Kakheti-provinsen i Georgien og efterkommer i lige linje af den sidste konge af Georgien, Georg 12. (1798-1800), der tilhørte Bagrationi-dynastiet. Prinsesse Marina Petrovna af Rusland (1892-1981), i lige mandslinje oldebarn af zar Nikolaj 1., giftede sig i 1927 med prins Alexander Golitsyn (1885-1974), som tilhørte Golitsyn-dynastiet. Prinsesse Tatiana Konstantinovna af Rusland (1890-1979), i lige mandslinje oldebarn af zar Nikolaj 1., giftede sig i 1911 med prins Konstantin Bagration af Mukhrani (1889-1915), som tilhørte den georgiske kongeslægt Mukhrani. Hun var det første medlem af det russiske Romanov-dynasti, som åbent ægtede en russisk undersåt eller en ikke-dynastisk standsfælle, siden Romanov-dynastiets tronbestigelse i 1613. Ægteskabet var dermed legalt et morganatisk giftermål, men prinsesse Tatiana måtte i forbindelse med sit giftermål give afkald på sin arveret til den russiske trone. Zar Nikolaj 2. endte med at deltage i det højst kontroversielle bryllup, som også kunne perspektiveres som en national forsoning inden for rammerne af Det Russiske Kejserrige, hvorunder Georgien havde hørt siden 1801. Prins Konstantin Bagration faldt i 1. verdenskrig i 1915. Prinsesse Tatianas bror prins Oleg (1892-1914) faldt på russisk side i 1. verdenskrig. Tre af hendes brødre, prinserne Ivan (1886-1918), Konstantin (1891-1918) og Igor (1894-1918) blev alle myrdet i en mineskakt i byen Alapajevsk den 18. juli 1918. Prinsesse Tatiana var datter af storfyrst Konstantin Konstantinovitj og storfyrstinde Elizabeth Mavrikievna, Martin: ’”For the Firm”’.

Storfyrst Vladimir Kirillovich af Rusland (1917-92), i lige mandslinje oldebarn af zar Alexander 2. (1855-81), overhoved for Romanov-dynastiet fra 1938-92, giftede sig i 1948 i Lausanne med prinsesse Leonida Georgievna Bagration af Mukhrani (1914-2010). Giftermålet affødte voldsomme diskussioner blandt eksilerede Romanov-slægtninge, om hvorvidt ægteskabet skulle betragtes som dynastisk og jævnbyrdigt eller et morganatisk giftermål. De fleste henholdt sig til zar Nikolaj 2.s beslutning i forbindelse med ovennævnte giftermål med det georgiske kongedynasti i 1911, hvorfor parrets datter, storfyrstinde Maria Vladimirovna (1953-), i overensstemmelse hermed ikke anerkendes som overhoved for Romanov-dynastiet. Omvendt havde Rusland med Georgievsk-traktaten i 1783 anerkendt Bagrationi-dynastiets kongelige status. Ifølge traktaten blev kongeriget Georgien et russisk protektorat, og Rusland lovede til gengæld at bevare Georgiens autonomi og dets monarki. I 1801 blev Georgien imidlertid i modstrid med traktaten annekteret af Det Russiske Kejserrige. Bagrationi-dynastiets medlemmer blev derefter en ledende familie i den russiske adel, tjente i den kejserlige hær og ved hoffet i Skt. Petersborg. I 1946 havde prins Irakli Bagration af

Mukhrani (1909-77), en bror til prinsesse Leonida, giftet sig med den afsatte spanske kong Alfons 13.s niece prinsesse María de las Mercedes af Bayern og Spanien (1911-53). Storfyrst Vladimir anbefalede, at den spanske tronprætendent, grev Juan af Barcelona (1913-93, overhovedet for det spanske kongehus fra 1941-77), skulle godkendte ægteskabet som et dynastisk giftermål, hvilket han nægtede. Parrets børn var derfor ikke en del af arvefølgen til den spanske trone. Storfyrst Vladimir betragtede følgelig sit eget ægteskab som et dynastisk og jævnbyrdigt giftermål. Prinsesse Leonidas farfar, prins Alexander Bagration af Mukhrani (1853-1918, overhoved for Mukhrani-sidelinjen fra 1903), blev myrdet af bolsjevikkerne under Den Russiske Revolution i 1918. Den sidste georgiske konge, som prinsesse Leonida nedstammede fra i mandlig linje, var Konstantin 2. (1478-1505), selvom andre sidelinjer i familien regerede i Kaukasus frem til 1810.

Med Det Russiske Kejserriges kollaps i 1917 etableredes en selvstændig georgisk republik i 1918, der dog allerede i 1921 blev en del af Sovjetunionen. I 1991 opnåede statsnationen Georgien national uafhængighed med Sovjetunionens fald. Enkestorfyrstinde Leonida deltog i det stort anlagte bryllup i 2009 mellem prinsesse Ana Bagration-Gruzinsky (1976-) og hendes slægtning prins David Bagration af Mukhrani (1976-). Parret tilhørte de to sidelinjer Gruzinsky og Mukhrani inden for Bagrationi-dynastiet, som begge gjorde krav på den nedlagte georgiske trone. Ægteskabet kunne dermed forene de splittede georgiske monarkister. Parret nåede at få en søn, prins Giorgi Bragrationi (2011-), inden skilsmissen fulgte i 2013, russianlegitimist.org. ’Grand Duchess Maria Vladimirovna’, ’Genealogy and Succession’; web.archive.org. ’Wedding of the two royal’; Charkhalashvili: ’Georgian Royal Family Divorce’.

Den russiske storfyrst Nikolaj Nikolajevitj (1856-1929) døde i eksil i Frankrig i Antibes i 1929. Hans gemalinde, storfyrstinde Anastasia (1868-1935, født prinsesse af Montenegro), døde i samme by i 1935. Parret blev begravet på Ærkeenglen St. Michael-Kirken i Cannes. I 2015 blev de jordiske rester af parret overført til Moskva, hvor de blev begravet på Bratsky militærkirkegården for heltene i 1. verdenskrig. Overflytningen blev foretaget på initiativ af prins Nikolaj Romanov (1922-2014, omstridt overhoved for Huset Romanov fra 1992-2014), og hans bror, prins Dimitri Romanov (1926-2016, omstridt overhoved fra 2014-16), begge tipoldebørn i lige mandslinje af zar Nikolaj 1. Storfyrst Kirill Vladimirovich (1876-1938), barnebarn af kejser Alexander 2., døde i eksil i Frankrig i Neuilly-sur-Seine i 1938. Hans gemalinde, Victoria Melita (1876-1936, født prinsesse af Edinburgh på Malta og russisk storfyrstinde under navnet Victoria Feodorovna), døde i Amorbach i Nazi-Tyskland, og hun blev begravet i Coburg, hvor også hendes gemal to år senere blev begravet. Efter Sovjetunionens fald blev de jordiske rester af parret overført til storfyrst-mausoleet i Peter-Paul-fæstningen i Skt. Petersborg, hvor den russiske zarfamilie traditionelt er blevet begravet, i

1995. Denne overflytning blev en realitet efter forhandlinger med de russiske myndigheder, ledet af barnebarnet storfyrstinde Maria Vladimirovna. Parrets søn, storfyrst Vladimir Kirillovich, døde i USA i 1992. Hans lig blev overført til Rusland, og han blev bisat med pomp og pragt i Peter-Paul-fæstningen i Skt. Petersborg. Han var den første Romanov, som blev æret på denne måde siden før revolutionen. Hans gemalinde, storfyrstinde Leonida, blev ligeledes ved sin død i 2010 bisat i storfyrst-mausoleet i Peter-Paul-fæstningen.

I 1998 blev de jordiske rester af det myrdede zarpar og deres fem børn, med undtagelse af storfyrstinde Maria (1899-1918) og storfyrst Alexei (1904-18), overført til Peter-Paul-katedralen i Skt. Petersborg. I 1994 var dronning Elizabeth 2. og prins Philip på statsbesøg i Den Russiske Føderation; et statsbesøg, som var blevet aftalt allerede i 1989 i Sovjetunionens tid. Elizabeth 2. er den eneste britiske monark, som har aflagt et statsbesøg i Rusland. Den sidste russiske kejserinde, Alexandra Feodorovna, var søster til prins Philips mormor, prinsesse Victoria af Hessen (1863-1950, i 1884 gift ind i Battenberg-dynastiet). En anden søster, prinsesse Elisabeth af Hessen (1864-1918), giftede sig også ind i det russiske kejserhus i 1884. Hendes gemal, storfyrst Sergei, blev i 1905 myrdet i Kreml ved et bombeattentat. Storfyrsten blev gravlagt i Chudov-klosteret. I 1928 blev klosteret nedrevet, og i 1990 fandt man storfyrstens kiste, som blev genbisat i krypten i Novospassky-klosteret i Moskva i 1995. Hans gemalinde, storfyrstinde Elisabeth Feodorovna, blev ligeledes myrdet i 1918. Storfyrstinden, der i 1992 blev kanoniseret af Moskva-patriarkatet, ligger begravet i Jerusalem.

I 2006 blev de jordiske rester af enkekejserinde Dagmar, som døde i eksil i Danmark og blev bisat i Roskilde Domkirke i 1928, overført til Peter-Paul-katedralen i Skt. Petersborg. Denne genbegravelse var blevet virkelighed efter langvarige forhandlinger mellem Danmark og Rusland, hvor prins Nikolaj Romanov og hans bror, prins Dimitri Romanov, havde spillet en hovedrolle. I 1975 havde det danske regentpar, dronning Margrethe 2. og prins Henrik, aflagt statsbesøg i Sovjetunionen. Besøget i 1975 var det første statsbesøg af en vestlig monark i Sovjetunionens historie. Kejserinde Dagmar var søster til dronning Margrethe 2.s oldefar kong Frederik 8. Disse genbegravelser blev muliggjort af kommunismens fald i Sovjetunionen i 1991. Genbegravelserne var udtryk for en national forsoning mellem det eksilerede Romanov-dynasti og Den Russiske Føderation, som fra 1991 kan betragtes som en mulig efterfølgerstat til Sovjetunionen, Montefiore: ’The Devastating True Story’; web.archive.org. ’Background for the Reburial’.

29. Portugal

Schweiz' nationale identitet er baseret på den fælles konføderale/føderale historie, der går tilbage til 1291 med oprettelsen af det schweiziske statsforbund, som i de følgende århundreder udvidedes ved hovedsageligt frivillige tilslutninger og erobringer i krig. De indlemmede områder blev optaget som kantoner i forbundet, som i 1848 omdannedes til en føderation.[57]

Den portugisiske statsdannelse har sine rødder i grevskabet Portugal, der grundlagdes i 868. Grevskabet var skiftevis et fyrstelen til kongerigerne Asturien, Galicien og León. I forbindelse med den kristne generobring af den iberiske halvø, hvor de muslimske fyrstestater langsom trængtes tilbage, lykkedes det i 1000-tallet at trænge de muslimske arabere bort fra egnen omkring havnebyen Porto. Fra byens latinske navn Portus Cale (Cales havn) fik landet siden navnet Portugal. Grevskabet indlemmedes i 1071 i kongeriget Galicien, der fra 1072 var en del af kongeriget Castilien og León. I 1096 blev der etableret et nyt portugisisk grevskab, da kong Alfons 6. af Castilien, León og Galicien (1072-1109) tildelte grevskabet Portugal til svigersønnen Henrik af Burgund (1096-1112). I den forbindelse annekteredes grevskabet Coimbra til grevskabet Portugal. Et slag i 1128 i det nordlige Portugal, hvor Alfons (1.) Henriques (1109-85) med sin hær slog sin mor, grevinde Teresa af Portugal (1096-1128), og hendes hær, var en afgørende begivenhed i dannelsen af kongeriget Portugal og i sikringen af Portugals uafhængighed. I 1139 omdannedes grevskabet til kongeriget Portugal, hvis første konge blev Alfons 1. Erobreren (1139-85). Portugal

---

[57] Miller: op.cit., 94-95.

var blevet en uafhængig stat. I grænseområdet mellem Portugal og Spanien i det nordligste Portugal eksisterede den feudale republik Couto Misto frem til 1800-tallet. Indtil 1834 betalte lilleputstaten en årlig tribut til Spanien, Portugal og Braganza-huset, hvorunder staten hørte. Couto Misto havde flere privilegier, fx undtagelse fra militærtjeneste hos både Spanien og Portugal, undtagelse fra skatter af både Spanien og Portugal, man havde ret til at give asyl til udlændinge og ret til at modsætte sig adgang for udenlandske militærstyrker. Med Lissabon-traktaten i 1864 opløstes ministaten (officielt i 1868) og deltes mellem Spanien og Portugal. Portugal var fra begyndelsen af sin historie relativt tættere på enhedsstaten som statstype end konglomeratstaten, der aldrig for alvor blev udfoldet i Portugal. Portugal deltog sammen med Castilien i Reconquistaen, den kristne generobring af områder fra muslimske fyrstestater på den iberiske halvø, som for Portugals vedkommende afsluttedes i 1249 med erobringen af Algarve i det sydligste Portugal. Derpå oprettedes kongeriget Algarve som et nominelt kongerige inden for kongeriget Portugal. Det algarviske kongerige havde ingen specifikke institutioner, specielle privilegier eller autonomi. Algarve var dog i perioden 1573-1833 et semi-autonomt område i Portugal med egen guvernør og undtagelser fra den almindelige toldlovgivning. Kongeriget Algarve udgjorde kortvarigt fra 1815-25 et af de konstituerende kongeriger i Det Forenede Kongerige af Portugal, Brasilien og Algarve, et transatlantisk kongerige, en politisk union, der var et føderalt, absolut monarki og fra 1820-23 et konstitutionelt monarki. Kongeriget Algarve eksisterede som et formelt kongerige inden for kongeriget Portugal frem til det portugisiske monarkis fald i 1910. I Portugal begyndte afskaffelsen af de feudale *coutos* i perioden 1692-1790. Disse feudale enheder fungerede som økonomiske, politiske og juridiske enheder og var de facto ministater. Portugal har traditionelt været en homogen nationalstat i modsætning til Spanien. Portugal har aldrig haft nationale separatistbevægelser. Det portugisiske sprog indtager en nærmest altdominerende position. Det mirandesiske sprog, der er et romansk sprog, blev i 1999 anerkendt som et regionalsprog i det nordøstlige Portugal.

Alle efterfølgende portugisiske monarker frem til monarkiets afskaffelse i 1910 var efterkommere af kong Alfons 1., fordelt på fire slægtslinjer: Burgund (1139-1383), Aviz (1385-1580), Habsburg (1580-1640) og Braganza (1640-1910). Da den portugisiske kong Henrik (1578-80) døde uden arvinger, udbrød der en arvefølgekrise. Der var bl.a. tre kandidater til den ledige trone: António (1531-95), prioren af Crato, udråbte sig selv til konge efter Henriks død. Han var uægte barn og brorsøn til kong Henrik og sønnesøn til Manuel 1. (1495-1521). Den anden kandidat var prinsesse Catarina af Guimarães (1540-1614) og hertuginde af Braganza som gemalinde fra 1563 til sin fætter hertug João 1. af Braganza (1563-83), der var tre gange tipoldebarn til Johan 1. af Portugal (1385-

1433). Prinsesse Catarina var sønnedatter til Manuel 1. Den tredje kandidat var kong Philip 2. af Spanien (1556-98), der var dattersøn af Manuel 1. via kongens ældste datter, prinsesse Isabella af Portugal (1503-39). Hans arvekrav var ikke det stærkeste blandt kandidaterne, men han havde militæret som argument, og han sejrede i slaget ved Alcântara i august 1580 i Den Portugisiske Arvefølgekrig (1580-83), en borgerkrig i Portugal, hvor António af Crato fik støtte af Frankrig, England og De Forenede Nederlande. Philip 2. blev konge af Portugal som Philip 1. (1580-98), hvilket bekræftedes på det portugisiske rigsmøde i Tomar i 1581, hvormed der etableredes en personalunion mellem Portugal og Spanien, formelt mellem Portugal, Den Castilianske Krone og Den Aragonske Krone. Den iberiske union, den philippinske union, baserede sig på det habsburgske Spanien under Philip 1., Philip 2. (1598-1621) og Philip 3. (1621-40). Dermed blev Portugal for første gang i dets historie regeret af et udenlandsk fyrstehus. I 1640 gjorde portugiserne oprør mod personalunionen med Spanien under ledelse af den ottende hertug af Braganza, Johan 2. (1630-45), som blev ny konge af Portugal under navnet Johan 4. (1640-56). Portugal sikrede sin uafhængighed i Den Portugisiske Restaurationskrig (1640-68), hvor Portugal fik militær hjælp af Frankrig (1641-59 og 1667-68) og England (1662-68). Braganza-dynastiet sad på den portugisiske trone fra 1640-1910, fra 1853 i agnatisk linje som Sachsen-Coburg-Gotha (Koháry-sidelinjen). Johan 4. var tipoldebarn af Manuel 1. og sønnesøn til Catarina af Braganza. Med tronbestigelsen i 1640 blev hertugdømmet Braganza forbundet til den portugisiske krone. Titlen hertug af Braganza var derefter betegnelsen for den portugisiske tronfølger.[58]

---

[58] Birmingham: *A Concise History of Portugal*; Costa: *A Guerra*; casarealportuguesa.org. 'Cronologia dos Reis'. Kong Miguel 1. af Portugal blev født i 1802 som den yngste søn til den portugisiske tronarving Johan (6.) (1816-26). Hans ældre bror, Pedro (1798-1834), besteg den brasilianske kejsertrone som Pedro 1. (1822-31) i 1822. Brasiliens frigørelse skete som i Norge i 1814 med landets tronfølger som midtpunkt og samlingsmærke. Ved sin fars død besteg han den portugisiske trone som Pedro 4. i marts 1826. Som konge blev han kendt som "Befrieren" pga. sin liberale politik. Allerede i maj 1826 abdicerede han til fordel for sin ældste datter, Maria 2. (1826-28, 1834-53). Den konservative prins Miguel, som var tilhænger af en stærk kongemagt, frygtede den konstitutionelle udvikling i Portugal, og i 1828 lykkedes det ham at erobre tronen fra sin niece Maria 2., som siden 1826 havde været hans forlovede (i 1828 var han blevet udnævnt til regent for den umyndige dronning, hvor han afløste sin søster prinsesse Isabel Maria (1801-76)). Dette afstedkom udbruddet af en regulær borgerkrig i Portugal, kaldet De Liberale Krige (1828-34) eller De To Brødres Krig, en tronfølgekrig mellem liberale konstitutionalister og konservative

absolutister, mellem den ældste bror, Pedro 1., og Miguel 1. Den portugisiskfødte prinsesse Maria Teresa (1793-1874), prinsesse af Beira som det ældste barn til den portugisiske tronarving Johan (6.) (1816-26), støttede sin yngste bror, Miguel 1., i den portugisiske borgerkrig. Forbindelsen mellem Maria 2. og Miguel 1. blev umuliggjort på grund af den portugisiske borgerkrig.

De liberale fik støtte af bl.a. Storbritannien og Frankrig. Spanien støttede indtil 1833 Miguel 1., men skiftede derefter side, da carlisternes første tronprætendent, prins Carl (5.) (1788-1855), greven af Molina, støttede Miguel 1., hvilket fik kong Ferdinand 7. (1808, 1813-33) til at skifte side til fordel for Maria 2. Carlisterne søgte med støtte i prins Carls mandlige efterslægt at reetablere den saliske lov (semi-salisk succession, agnatisk-kognatisk arvefølge) i Bourbon-dynastiet, i opposition til kongens officielle indførelse af kognatisk arvefølge i Spanien i 1830. Carlismen var ikke blot et spørgsmål om den rette dynastiske arvefølge. Det var en politisk, social og kulturel bevægelse baseret på traditionelle, autoritære og katolske værdier i det spanske samfund. Prinsesse Maria Teresa støttede sin morbror og fra 1816 svoger prins Carl (5.) i den første carlistkrig (1833-40), hvor carlisterne fik hjælp af Portugal indtil Miguel 1.s afsættelse i 1834. Den spanske regering fik støtte af Frankrig, Storbritannien og fra 1834 Portugal. Prins Sebastian af Portugal og Spanien (1811-75), prinsesse Maria Teresas søn, deltog i den første carlistkrig. I 1837 blev han af den spanske regent fra 1833-40, den spanske enkedronning Maria Christina (1806-78, dronning af Spanien fra 1829-33) fra Bourbon Begge Sicilier-linjen, frataget sin spanske arveret og sine spanske titler på linje med blandt andre hans mor og morbror, Miguel 1. Sebastian var født prins af Portugal og fra 1824 også prins af Spanien, givet af kong Ferdinand 7., som var hans mormors bror. Prins Sebastian fik sine titler tilbage i 1859 i forbindelse med sit giftermål i 1860 med prinsesse Maria Christina af Spanien (1833-1902), der både var kusine og fra 1846 svigerinde til dronning Isabella 2. Ægteskabet var en forsoning mellem Isabella-linjen og carlisterne.

Efter seks års borgerkrig og seks år på tronen måtte kong Miguel 1. erkende sit nederlag, og han blev tvunget til at abdicere i 1834, hvorefter niecen Maria 2. atter besteg den portugisiske trone med sin far som regent. Senere samme år døde han. Pedro 1. havde i 1831 abdiceret som Brasiliens kejser til fordel for sin eneste, levedygtige søn, Pedro 2. (1831-89). Miguel 1. gik over i den portugisiske historie som ”Absolutisten”, ”Traditionalisten” og ”Usurpatoren”. Miguel blev tvunget til at gå i et livsvarigt eksil mod en årlig pensionsydelse. I december 1834 vedtog det portugisiske parlament en lov, der formente Miguel og hans efterkommere enhver adgang til portugisisk jord. 1838-konstitutionen (paragraf 98) ekskluderede kategorisk den miguelistiske linje fra arvefølgen til tronen; en bestemmelse, der allerede bortfaldt i 1842, da forfatningen blev afløst af den ældre

forfatning fra 1826. 1834-loven forblev i kraft indtil 1950. Under sit eksil antog Miguel titlen hertug af Braganza, den traditionelle titel for den portugisiske tronfølger. Efter at have tilbragt flere år i England flyttede den detroniserede monark til storhertugdømmet Baden i 1851. Samme år, den 24. september, ægtede den afsatte konge den katolske tyske prinsesse Adelheid af Löwenstein-Wertheim-Rosenberg (1831-1909). Miguel døde under en jagt i 1866, og han blev bisat i sin gemalindes families gravkammer i franciskaner-klostret i Engelberg ved Grossheubach i Bayern. I 1967 blev Miguels og hans gemalindes lig, der blev stedt til hvile på øen Isle of Wight i Storbritannien, flyttet til Braganza-dynastiets gravkirke i det gamle São Vicente de Fora-kloster i Lissabon, Fernandes et al.: 'The Political History of Nineteenth'; Macaulay: *Dom Pedro*; fd.unl.pt. 'Constituição de 1838'.

Det titulære portugisiske kongepars eneste søn, der også hed Miguel, Miguel (1853-1927), den miguelistiske hertug af Braganza fra 1866-1920, ægtede prinsesse Elisabeth af Thurn und Taxis (1860-81), niece til kejserinde Elisabeth af Østrig (1837-98, kejserinde fra 1854-98), i 1877. Hertug Miguel af Braganza giftede sig for anden gang, i 1893, med sin kusine prinsesse Maria Theresa af Löwenstein-Wertheim-Rosenberg (1870-1935). Hertug Miguel abdicerede i 1920 som den portugisiske tronprætendent til fordel for sin eneste søn af andet ægteskab, Duarte Nuno (1907-76, hertug af Braganza fra 1920-76). Hertug Miguels ældste søn, Miguel, hertug af Viseu (1878-1923), gav i 1920 afkald på sin arveret til den portugisiske trone, eftersom han i 1909 havde ægtet en borgerlig amerikansk kvinde. Der eksisterede intet krav om standsmæssige giftermål i Portugals kongehus, men alligevel blev ægteskabet erklæret ikke-dynastisk i 1920. Hertug Miguel af Viseu tog i 1911-12 sammen med sin bror, prins Franz Joseph af Braganza (1879-1919), del i den monarkistiske oprejsning i det nordlige Portugal, som blev ledet af Henrique Mitchell de Paiva Couceiro (1861-1944), i et forgæves forsøg på at genrejse monarkiet som statsform efter republikkens indførelse i 1910. Efter at hans far og storebror havde tilbudt at opgive deres krav på den portugisiske trone for at forene de monarkistiske kræfter bag den afsatte kong Manuel 2. (1908-10), blev prins Franz Joseph hyldet som ny leder af royalisterne af nogle af de miguelistiske tilhængere og set som en rival til den afsatte konge i tilfælde af en genindførelse af monarkiet. Duarte Nuno blev nyt overhoved for Braganza-dynastiet i 1932, da den afsatte kong Manuel 2. døde barnløs. Dette skifte skete i overensstemmelse med Dover-aftalen (1912) og Paris-aftalen (1922). Før sin død havde Manuel 2. søgt en gradvis tilnærmelse til den miguelistiske linje af Braganza-dynastiet. Det var yderst kontroversielt for monarkisterne, at den nærmeste arving i mandslinjen Duarte Nuno blev den nye leder af dynastiet. Man betvivlede, om Duarte Nuno havde et retmæssigt

arvekrav på den portugisiske trone. Paragraf 87 og 88 i forfatningen af 1826 stipulerede, at tronen skulle nedarves blandt dronning Maria 2.s efterkommere, hvortil Duarte Nuno ikke hørte, og andre sidelinjer ville først blive taget i betragtning, efter at Maria 2.s descendens var uddød. Med Manuel 2.s død uddøde Maria 2.s efterkommere i mandslinjen. Den brasilianske Braganza-linje havde agnatisk siden 1921 tilhørt Orléans-Braganza-linjen. Paragraf 143 i den portugisiske forfatning fra 1822, paragraf 89 i 1826-forfatningen og paragraf 100 i 1838-konstitutionen fastslog, at ingen udlænding kunne bestige den portugisiske trone. Der var stor tvivl om Duarte Nunos nationalitet. Kejser Franz Joseph 1. af Østrig (1848-1916) havde tildelt Duarte Nuno eksterritorialitet, da han blev født i Østrig i 1907. Paragraf 8 i 1826-forfatningen angav, man mistede portugisisk statsborgerskab, hvis man blev idømt landsforvisning, hvilket var sket for den tidligere kong Miguel 1. Omvendt bortfaldt den bestemmelse, der eksplicit ekskluderede den miguelistiske linje fra arvefølgen til tronen, allerede i 1842, Serrão: *D. Manuel II*; arqnet.pt. 'Constituição Portuguesa de 1822 – Título IV', 'Carta Constitucional de 1826 – Título II', 'Carta Constitucional de 1826 – Título V'; fd.unl.pt. 'Constituição de 1838'. Hertug Miguel af Braganza blev i 1890 tildelt eksterritorialitet af kejser Franz Joseph 1., for hvem han tjente i mange år i den østrig-ungarske hær, og efter hvem han opkaldte sin anden søn, prins Franz Joseph af Braganza, i 1879. Hertug Miguel af Braganza deltog i den østrig-ungarske erobring af Bosnien-Hercegovina i 1878. Prins Franz Joseph tjente ligesom sin far hos sin navnefælle og fadder, den østrigske kejser, Hastings: *Nationalism in Modern Europe*, 164.

Maria 2. havde efterkommere i 1932, men ingen af dem havde portugisisk statsborgerskab. Den genealogiske arving til Manuel 2., der selv var oldebarn af Maria 2., var ekskronprins Georg af Sachsen (1893-1943), et andet af Maria 2.s oldebørn. Men han havde ikke portugisisk statsborgerskab, og var tilmed en katolsk præst. Hans søskende havde efterkommere, men ingen af dem havde efter sigende portugisisk statsborgerskab. Den genealogiske arving til kejser Pedro 2. af Brasilien (1831-89), en yngre bror til dronning Maria 2., var hans oldebarn prins Pedro Gastão af Orléans-Braganza (1913-2007), der tilhørte den brasilianske linje af Orléans-dynastiet som tipoldebarn af såvel Frankrigs kong Louis Philippe 1. som kejser Pedro 1. af Brasilien. Han var heller ikke portugiser, men derimod brasilianer, og derfor mere acceptabel for en række monarkister i Portugal, da han var vokset op i en portugisisk kulturel sammenhæng. Der var endvidere reservationer over for Duarte Nuno, da han tilhørte den miguelistiske linje inden for Braganza-dynastiet, som var kednt for sin hældning mod et absolutistisk monarki, mens Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha-linjen, der udgjorde Portugals kongehus fra 1853-1920, omvendt eksponerede det

konstitutionelle monarki. Manuel 2., der tilhørte Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha-linjen, var to gange tipoldebarn til kong Johan 6., som var oldefar til Duarte Nuno. I 1942 ægtede Duarte Nuno prinsesse Maria Francisca af Orléans-Braganza (1914-68), som var oldebarn af kejser Pedro 2. og yngre søster til prins Pedro Gastão. Ægteskabet forenede dermed de to rivaliserende linjer inden for det portugisiske kongehus. Maria Francisca og hendes familie blev betragtet som repræsentanter for et liberalt monarki i modsætning til den traditionelle konservatisme i Duarte Nunos slægt. I 1952 flyttede hertug Duarte Nuno sammen med sin familie til Portugal, hvilket var blevet muligt efter ophævelsen af 1834-loven i 1950. Parrets ældste søn, Duarte Pio, hertug af Braganza (1945-), har siden 1976 været overhoved for det tidligere Braganza-kongehus i Portugal.

Miguel 1. og dronning Adelheid (1831-1909, født prinsesse af Löwenstein-Wertheim-Rosenberg), det titulære portugisiske kongepar, fik seks døtre, hvoraf den ældste, prinsesse Maria das Neves af Portugal (1852-1941), ægtede i 1871 prins Alfonso Carl (1849-1936), som var carlisternes overhoved fra 1931-36 som den titulære konge af Spanien, Frankrig og Navarra. Ægteskabet var barnløst. I 1936 uddøde carlisternes mandlige linje med prins Alfonso Carl. Som tilhørende den ældste mandlige linje af kong Karl 4.s (1788-1808) efterslægt overførtes stillingen som den franske og spanske tronprætendent fra carlisterne til den detroniserede spanske kong Alfons 13. Carlismen var imidlertid ikke bare et spørgsmål om den rette dynastiske arvefølge. Det var en politisk, social og kulturel bevægelse baseret på traditionelle, autoritære og katolske værdier i det spanske samfund. Mange carlister fandt, at Alfons 13. ikke levede op til carlisternes værdisæt. Ved sin død overførte Alfonso Carl derfor sin arveret som carlisternes tronprætendent til den nu nedlagte spanske trone til prins Xavier af Bourbon-Parma (1889-1977). Xaviers moster var den portugisiske prinsesse Maria das Neves. Bourbon-Parma-slægten tilhørte den ældste sidelinje inden for det spanske Bourbon-dynasti som efterkommere af kong Philip 5. (1700-46), hertug af Anjou fra 1683-1700, der var barnebarn af Frankrigs kong Ludvig 14. Carlisterne i Spanien og de mediatiserede italienske monarkier havde først og fremmest en fælles politisk interesse i at fastholde det absolutte monarki eller i det mindste et monarki med en vis politisk indflydelse i et Europa, som bevægede sig hen imod liberale konstitutionelle monarkier som styreform eller ligefrem republikken som statsform. Hertug Carl 1. af Lucca (1824-47), hertug Carl 2. af Parma (1847-49), tog afstand fra den franske Julirevolution i 1830, og i overensstemmelse med sin konservative politik var han allieret med carlisterne og sin morbror prins Carl (5.) og med sin fætter Miguel 1. i den portugisiske borgerkrig. Da Bourbon-Parma-dynastiet tog afstand fra Orléans-dynastiets bestigelse af den franske trone i 1830, kunne der indgås en dynastisk forbindelse med den legitimistiske Bourbon-

hovedlinje. I 1845 ægtede hertug Carl 3. af Parma (1849-54), hertug Carl 2.s søn, prinsesse Louise Marie af Frankrig (1819-64), den eneste søster til den legitimistiske tronprætendent, greve Henri af Chambord (1820-83, tronprætendent fra 1844). Greve Henris tante Marie Thérèse af Frankrig (1778-1851) arrangerede i 1846 ægteskabet mellem ham og ærkehertuginde Maria Theresa af Østrig-Este (1817-86), dels fordi fyrstefamilien var katolsk, dels fordi Habsburg-Este-linjen i hertugdømmet Modena som et af de få dynastier ikke havde anerkendt Juli-monarkiet under kong Louis Philippe 1. Maria Theresas far, den absolutistiske hertug Frans 4. af Modena (1814-46), understøttede ligeledes Miguel 1. og carlisterne, hvor hertugens yngste datter, ærkehertuginde Maria Beatrix (1824-1906), i 1847 ægtede prins Juan (3.), greve af Montizón (1822-87), carlistisk tronprætendent fra 1861-68, fra den spanske carlistlinje. Kong Miguel 1.s yngste datter, prinsesse Maria Antonia af Portugal (1862-1959), giftede sig i 1884 med Robert 1. (1848-1907), der var den sidste hertug af Parma og Piacenza (1854-59) og søn af hertug Carl 3. Robert 1. kæmpede på carlisternes side i Spanien i den tredje carlistkrig (1872-76) ligesom broren, prins Henrik af Bourbon-Parma, greve af Bardi (1851-1905), og prins Alfonso, greve af Caserta (1841-1934, overhoved for Huset Bourbon Begge Sicilier (1894-1934)). I 1869 havde Robert 1. giftet sig med sin senere kampfælle prins Alfonsos næstyngste søster, prinsesse Maria Pia af Begge Sicilier (1849-82). Efter at have født ham 12 børn døde hun i barselsseng. Hans anden gemalinde, prinsesse Maria Antonia, var datter af kong Miguel 1., der havde støttet carlisterne i den første carlistkrig (1833-40). Prins Alfonsos yngste søster, Maria Luisa (1855-74), ægtede i 1873 prins Henrik, greven af Bardi. I 1876 giftede han sig med prinsesse Adelgundes (1858-1946), en anden datter af Miguel 1., hvis ældste datter, prinsesse Maria das Neves, var gift med prins Alfonso Carl, som fra 1931-36 var carlisternes overhoved. Prins Alfonso Carl, bror til prins Carl, hertug af Madrid (1848-1909), fra 1868-1909 spansk tronprætendent som Carl 7. og fra 1887-1909 tillige fransk tronprætendent som Carl 11., var kommanderende general i Catalonien i den tredje carlistkrig. Prins Carl (7.) ægtede i 1867 prinsesse Margherita af Bourbon-Parma (1847-93) og var dermed svoger til hertug Robert 1. På den måde indgik carlistiske fyrstefamilier ægteskabelige forbindelser med hinanden. Den eksilerede portugisiske eks-kongefamilie søgte således i forhold til dynastiske forbindelser bl.a. mod carlisterne i Spanien og de mediatiserede italienske monarkier, der ligesom den miguelistiske linje inden for Braganza-dynastiet fremstod som dynastiske tabere i de politiske og nationale udviklingstendenser i Europa hen imod konstitutionelle nationalstater. Carlisterne og den miguelistiske eks-kongefamilie havde tabt kampen for det absolutistiske monarki på den iberiske

halvø, og de italienske monarkier var blevet ofret i den italienske nationale samlingsproces, som ledte frem til dannelsen af den italienske nationalstat i 1861 i form af kongeriget Italien.

I Portugal udviklede der sig i middelalderen en tradition for tildeling af hertugdømmer til yngre medlemmer af kongehuset. Disse hertugtitler var blot ærestitler, nominelle titler uden tilsvarende embede og autoritet i en provins. Byen Guimarães i det nordlige Portugal fik æren af at lægge navn til et kongeligt hertugdømme. Ifølge traditionen blev Portugals første konge, Alfons 1., født den 25. juli 1109 i byen Guimarães. I 1475 tildelte kong Alfons 5. (1438-81) den tredje hertug af Braganza, Ferdinand 2. (hertug fra 1478-83), titlen som hertug af Guimarães. Der var tale om en opgradering af titlen greve af Guimarães, som kongen tidligere havde givet samme person i 1464. Da Isabella af Braganza (1514-76) i 1537 ægtede prins Duarte, kong Manuel 1.s yngste søn, overgav hendes bror, Teodósio 1., hertug af Braganza fra 1532-63, hertugdømmet Guimarães som medgift til søsteren, hvorved prins Duarte fra Aviz-dynastiet blev den fjerde hertug af Guimarães. Da parrets søn døde barnløs i 1576, vendte hertugdømmet tilbage til den portugisiske krone. I 1630 blev hertugdømmet Guimarães igen givet til Braganza-dynastiet, da kong Philip 3. af Portugal (1621-40), Philip 4. af Spanien (1621-65), tildelte førnævnte hertug Johan 2. af Braganza hertugdømmet Guimarães. Johan 2., der var den sjette hertug af Guimarães, blev i 1640 Portugals konge under navnet Johan 4. som den første monark i Braganza-dynastiet.

Prinsesse Adelgundes (1858-1946), enkegrevinde af Bardi, datter af den afsatte portugisiske kong Miguel 1. (1828-34), fungerede fra 1920-28 som regent in absentia på vegne af sin nevø og den miguelistiske tronprætendent Duarte Nuno, som kun var 12 år gammel, da hans far abdicerede som portugisisk tronprætendent. Hun blev derfor i 1920 tildelt titlen som den syvende hertuginde af Guimarães. Titlen som hertug/hertuginde af Guimarães var normalt forbeholdt lederen af Braganza-dynastiet. Under sit regentskab formåede hertuginde Adelgundes at få eks-kong Manuel 2. til at anerkende hertug Duarte Nuno af Braganza som sin arving som overhoved for Braganza-dynastiet. Duarte Nuno blev nyt overhoved for Braganza-dynastiet i 1932, da den afsatte kong Manuel 2. døde barnløs. Duarte Pio, hertug af Braganza (1945-), den ældste søn til Duarte Nuno, har siden 1976 været overhoved for det tidligere Braganza-kongehus i Portugal. Han er den nuværende og den ottende hertug af Guimarães, Matos: ’History of Historiography’; casarealportuguesa.org. ’S.A.R. o Senhor’.

Coimbra syd for Guimarães var ligesom Guimarães et politisk magtcentrum i kong Alfons 1.s samtid. Kongen døde i Coimbra og blev gravlagt i byens Santa Cruz-kloster. Coimbra overtog positionen som kongelig residensby efter ca. år 1200. I 1415 tildelte kong Johan 1. (1385-1433) titlen som hertug af Coimbra til sin næstældste søn, prins Pedro (1392-1449).

I 1509 blev titlen tildelt prins Jorge de Lencastre (1481-1550), som var uægte søn til kong Johan 2. (1477, 1481-95). Den tredje hertug af Coimbra blev i 1875 prins Augusto (1847-89), dronning Maria 2.s yngste søn. Duarte Nunos tredje søn, prins Henrique (1949-2017), var den fjerde hertug af Coimbra. I dag bærer hertug Duarte Pios datter, prinsesse Maria Francisca (1997-), titlen som den femte hertug/hertuginde af Coimbra.

De regerende dronninger i Portugal og Spanien udgjorde en selvstændig dynastisk mulighed i forhold til at skabe en iberisk dynastisk union og en personalunion. Dronning Maria 1. af Portugal (1777-1816) ægtede i 1760 sin farbror, Pedro, der ved gemalindens tronbestigelse blev konge jure uxoris under navnet Pedro 3. (1777-86), da parret allerede havde fået et barn. Ifølge portugisisk lov blev en gemal til en regerende dronning konge jure uxoris, når parret havde fået et barn og en tronarving. Ved at gifte sig inden for Braganza-dynastiet undgik man en iberisk union. Dronning Maria 2. af Portugal (1826-28, 1834-53) var fra 1826-28 forlovet med sin farbror, Miguel 1. (1828-34), en forbindelse, der blev umuliggjort pga. den portugisiske borgerkrig (1828-34). Hun ægtede i stedet i 1834 prins Auguste (1810-35), hertug af Leuchtenberg (1824-35), den ældste søn til Eugène de Beauharnais (1781-1824) og Augusta (1788-1851), født prinsesse af Bayern. I januar 1835 blev han portugisisk prinsgemal, men han døde allerede i marts 1835. Han tilhørte en ikke-regerende linje og var derfor politisk ufarlig for Europas stormagter, hvormed man atter undgik en iberisk union. Ægteskabet var barnløst. I 1836 giftede Maria 2. sig med prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (den katolske, ungarske Koháry-linje) (1816-85), der blev ny portugisisk prinsgemal. Prins Ferdinand tilhørte en ikke-regerende sidelinje i Habsburgmonarkiet til det tyske fyrstehus Sachsen-Coburg-Gotha. Prins Ferdinand var søn til den belgiske kong Leopold 1.s ældre bror prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (1785-1851), som med sit ægteskab grundlagde den katolske, ungarske Koháry-sidelinje. I 1837 blev han ifølge portugisisk lov konge af Portugal jure uxoris (1837-53), da parret i 1837 fik et barn og en tronarving, Pedro (5.) (1853-61), som Ferdinand 2. Han var desuden regent for sin mindreårige søn Pedro (5.) indtil 1855. Ferdinand 2. holdt sig generelt ude af politik, og han engagerede sig stærkt i portugisisk kultur og ikke mindst arkitektur, hvilket gav ham tilnavnet ”Kunstnerkongen”. Ferdinand 2. grundlagde huset Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha (1853-1910). I agnatisk linje var det portugisiske kongehus fra 1853-1910 af huset Sachsen-Coburg-Gotha, men 1838-konstitutionen (paragraf 5) fastslog, at Huset Braganza skulle fortsætte under dette navn som Portugals kongehus via dronning Maria 2.s efterslægt. Bestemmelsen om officielt ikke at ville udelade Braganza-navnet som det portugisiske kongehus’ slægtsnavn, skyldes det forhold, at Braganza-dynastiet historisk og nationalt har spillet en afgørende rolle for Portugals

løsrivelse fra personalunionen med Spanien i 1640. Som Huset Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha fra 1853-1910 kan det portugisiske eksempel siges at være parallelt til Habsburgmonarkiet i det 18. århundrede, hvor den habsburgske enearving Maria Theresia (1717-80), tysk-romersk kejserinde fra 1745-65 og monark i Habsburgmonarkiet 1740-80: bl.a. Østrig, Bøhmen, Ungarn og Kroatien; kun dronning af Bøhmen i perioden 1740-41, 1743-80, i 1736 ægtede hertug Frans 3. Stefan (1708-65, hertug af Lothringen 1729-37 og storhertug af Toscana 1737-65) fra Lothringen-dynastiet. I 1745 blev han valgt til tysk-romersk kejser under navnet Frans 1. Stefan. Med sin gemalinde var Frans 1. Stefan grundlæggeren af dynastiet Habsburg-Lothringen, der regerede det tysk-romerske kejserrige fra 1765-1806 og fra 1780-1918 Habsburgmonarkiet. Som i Portugal kombinerede man således de agnatiske og kognatiske slægtsnavne i fyrstehusets navn efter en kvindelig monark i Habsburgmonarkiet. Da Romanov-dynastiet i Rusland fortsattes på kvindesiden af zar Peter 3., hertug Karl Peter Ulrich af Holsten-Gottorp (1739-62), i 1762, kombinerede zaren sine agnatiske og kognatiske slægtsnavne i det fremtidige navn for det russiske kejserdynasti: Holsten-Gottorp-Romanov, som regerede frem til kejserrigets fald i 1917, fd.unl.pt. 'Constituição de 1838'.

Dronning Maria 2. blev født i 1819 i kongeriget Brasilien, hvortil den portugisiske kongefamilie var flygtet under Napoleonskrigene i 1807. Dronningen var datter af kejser Pedro 1. (1822-31), som erklærede Brasilien uafhængigt af Portugal i 1822. Siden år 1500 havde Brasilien været en portugisisk koloni. Brasilien hørte i 1819 til Det Forenede Kongerige af Portugal, Brasilien og Algarve. Udover de spanske monarker i personalunionen fra 1580-1640 er Maria 2. og hendes gemal, kong Ferdinand 2. (født i Wien), de eneste portugisiske monarker, som er blevet født uden for det nuværende Portugals grænser.

Den portugisiske digter Francisco António Martins Bastos (1799-1868) skrev i 1851 et hyldestdigt til Portugals regerende dronning Maria 2. i anledning af monarkens 32-års fødselsdag den 4. april, Bastos: 'A Sua Magestade'. Digtet bar titlen "A Sua Magestade Fidelissima A Rainha de Portugal, E Dos Algarves – No seu faustissimo natalicio" ("Hendes mest trofaste majestæt Dronningen af Portugal og Algarve – På hendes mest storslåede fødselsdag"). Digtet lød som følger (min danske oversættelse):

Quem vedar pode ao Sol, que os puros rayos	Hvem kan forhindre Solen i at lade sine rene Stråler
Sobre a terra dardeje luminosos,	Skinne klart over jorden,
Novo realce a natureza dando,	Give naturen et nyt højdepunkt,
Que magestosa a fronte nas campinas,	Hvor majestætisk panden på engene,
De flores suavissimas ornada	Med bløde blomster prydet med ørne,
Egue, deixando aos zephyros ligeiros	Lader de lette zefyrer røre ved dens grønne

Toucar-lhe a verde trance, aonde brincão
Da linda Primavera em aureos dias,

Enfreados os Euros desabridos
No tenebroso carcere, onde rugem?
Quem deter pode o impulso ao peito grato,

Que occulte os sentimentos, que lhe inspira
O dever mais sagrado, vendo ha pouco
Elevar-se do nada, onde jazia,
Para do Regio Throno aproximar-se
Agora, de mudança extasiado,

Que nelle a Dextra Bemfazeja opera?
E nascer poderá tão Grato Dia,
Sem que na alma despertem as lembranças
Do passado infeliz, que o atormentava,
Do presente jocundo, que desfructa,
Do future tranquillo, porque espera
Agradecido o Vate, em Seu Serviço,
O ultimo alento dando satisfeito,

Embora ao pezo de annos acurvado,
Que quanto mais ao corpo as forças tirão,
Mais a razão apurão, mais raborão,

Se do prestante auxilio o apoio encontrão,
Qual não Denega a Soberana Augusta,
A quem Fazer Mercé Lhe Apraz hum dia.

Sollicita em Buscar á Prole Regia,

Da Religião nas Maximas Augustas,

Da educação virtuosa no regimen,
Das Letras, e Sciencias na carreira
O que Perfeito hum Principe distingue,
Quantos em tão sublime cargo Emprega,
Munificente em Graças Recompensa.
De longe hum Varão chama virtuoso,
Precioso Deposito lhe Entrega,
O Principe Real, Assombro raro

De Talento, Virtudes, e Piedade,
Que da innocencia candida reveste
A estola pura, que Sua Alma adorna,
E o Regio Infante Dom Luiz, que alverga

Fletning, hvor legen af det smukke
Forår i gyldne dage,

Er Euros tilbageholdt i det
Mørke fængsel, hvor de brøler?
Den der kan stoppe impulsen i sit taknemmelige bryst,
Som skjuler sine følelser, hvilket inspirerer
Ham den allerhelligste pligt, idet han
Lige nu ser rejse sig fra ingenting,
Hvor han lå, til den kongelige trone,
Der ny nærmer sig, med ekstatisk forandring,

Hvad opererer det velvillige højre i?
Og sådan en taknemmelig dag kunne fødes,
Uden at vække i sjælen minderne
Om den ulykkelige fortid, som plagede ham,
Om den nuværende ungdom, som han nyder,
Om den fredelige fremtid, fordi han med
Taknemmelighed venter på Vate, i sin tjeneste,
Det sidste åndedrag giver tilfredshed,

Skønt på bekostning af årelange bøjning,
Jo mere kroppens styrke fjernes,
Jo mere årsagen bestemmes, jo mere vil den være,
Hvis støtten findes fra den hjælpsomme hjælp,
Som ikke fornægter den høje suveræne,
Hvem det behager hende at vise barmhjertighed en dag.
Anmodninger om at søge efter det kongelige afkom,
Af religion i de augustanske maksimer,

Fra den dydige uddannelse i regimet,
Humanistisk, og videnskabelig i karrieren,
Hvad en perfekt prins adskiller,
Hvor mange i sådan en sublim stilling,
Beskæftiger sig med tak og belønning.
På lang afstand kalder en mand sig selv dydig,
Et dyrebart depositum giver han hende,
Den kongelige prins, en sjælden forbløffelse

Om talent, dyder, og fromhed,
Som med åbenhjertig uskyld dækker
Over den rene tyv, som hans sjæl pryder,
Og den spæde prins Luiz, som rummer

No Magnanimo Peito altas Virtudes,	Høje dyder i sit storsindede bryst,
Que o Talento acompanha em tenros annos:	Som talent ledsager i sine ømme år:
E porque hum só momento não se perca	Og fordi der kun er et øjeblik fortab dig ikke
De Instrucção e Doutrina, hum Substituto	I undervisning og lærdom, en stedfortræder
Nomeia ao Ayo Illustre, e delle digno;	Udnævn den glorværdige Ayo, og værdig til ham;
Ao lado seu Moreira com prudencia	Ved siden af kører Hr. Moreira
Os Principes dirige, e Os encaminha	Prinserne med forsigtighed og leder dem ad Vejen
Das solidas virtudes pela estrada.	Med deres solide dyder.
Sabios e probos Mestres a Rainha	Kloge og retskafne mestre, som dronningen
Elege, em Artes e Sciencias doutos,	Vælger, i kunst og videnskabeligt lærde,
(Dissimile entre os quaes o vate avulta)	(ulig blandt hvem vate væver)
Cujas lições gostosos Elles ouvem,	Hvis lækre lektioner de lytter,
E Applicados Estudão noite e dia.	Og anvend studiet nat og dag.
Com que respeito Lysia agradecida	Med hvilken respect Lysia taknemmelig
Tal Dia alegre celebrar não deve,	En sådan glædelig dag bør ikke fejres,
Não só no Throno Incolume a Rainha	Ikke kun på den uforlignelige trone
Augusta vendo a par do Regio Esposo	Ophøjet dronning ser sammen med Regentskabets
Dos maiores encomios Digno Objecto,	Ægtefælle værdig genstand for de største hyldesttaler,
Mas porque á Patria hum Principe em Legado	Men fordi landet er en prins i dyrebar arv
Precioso Destina, Exemplo Egregio	Skæbne, uhyggeligt eksempel
Do quanto c' o Saber pode a Virtude,	Hvor langt er Viden i stand til Dyd,
Que em tudo Imitão Seus Irmãos Augustos?	Som i alt efterligner sine augustanske brødre?
De Abril o Quarto Dia, memorado	April er den fjerde dag, der fejres
Seja dos Lusos todos, que ao SUPREMO	Af alle portugisere, må de sende deres løfter til den Højeste,
Votos enviem, preces incessantes,	Uophørlige bønner, må det være så
Que longos annos repetido seja	Glædeligt i mange år fremover,
Tão jubiloso Dia, em paz tranquilla,	I rolig fred,
De MARIA e FERNANDO sob Auspicios.	Fra det lykkebringende Maria og Ferdinand.

Bastos lagde i sit digt særlig vægt på, at der var tale om et ægtepar bestående af to regenter, dronning Maria 2. og kong Ferdinand 2. Ferdinand 2.s fortrinlige evner inden for videnskab og kultur, jf. tilnavnet "Kunstnerkongen", understreges tilligemed hans kløgtige opdragelse af parrets sønner. Med sin indsats for Portugal har Ferdinand 2. formået, ifølge Bastos, at leve op til hvervet som prinsgemal og siden konge; et embede, som han fik i arv af dronningens første gemal, den tidligt afdøde prinsgemal Auguste. Dronning Maria 2. døde som 34-årig i barselsengen med sit 11. barn i november 1853.

Kong Luís 1. (1861-89) ægtede den 6. oktober 1862 prinsesse Maria Pia af Savoyen (1847-1911), datter af den italienske kong Victor Emmanuel 2. (1861-78), i São Domingos-kirken i Lissabon. Den portugisiske digter Camillo Castello Branco (1825-90) skrev i anledning af det kongelige bryllup et digt på syv strofer til Portugals nye kongepar, Branco: 'O Anjo', 52-54. Digtet med titlen "O Anjo" ("Englen") lyder som følger (min danske oversættelse):

Carlos Alberto, o Campeador de Italia,
ao ver fugir-lhe anjo da victoria,
o diadema arrancou; mas cingio outro
- o diadema dos martyres, que o foram
do resgate dos seus. E, peregrino,
um tumulo buscou em livres plagas,
e vio sobre as severas penedias
d'aquelle torvo Douro, entre os destroços
de heroicas pugnas, o paladio, o berço
da Liberdade. "É aqui!" o martyr disse.

Carlos Alberto, Italiens mester,
da han så sejrens engel flygte fra ham,
blev diademet flået af; men et andet bælte
- martyrernes diadem, som var deres
egen løsesum. Og pilgrim,
en grav, han søgte i frie lande,
og han så på de alvorlige klipper
i den turbulente Douro, blandt ruinerne
af heroiske kampe, paladset, Frihedens
vugge. "Er her!" sagde martyren.

E o Porto, a um tempo, amargurado e alegre,
sahe ao encontro do Rei, e os pés lhe inflora.
O bravo de Novara erguia a fronte,
alquebrada de magua, e o regio aspeito
abria n'um sorrir de grata alma.
Aquelle povo amava o Rei sem reino;

amava a desventura com tal porte
de coragem christã, paciencia, e honra.

Quando o Rei se escondeu em soledade,
n'um recant do Porto, e ali, cruzando
as mãos serenas sobre o peito anciado
em ancias d'outra luz, sorria á morte,

este bom povo d'esta livre terra,
em chusmas se ía aos atrios do seu hospede,
e, triste e lagrimoso, perguntava
pelo Rei, pelo amigo, e pelo santo:
- que "santo" lhe chamavam quantos viram
Carlos Alberto a oscular a imagem
da Virgem Mãe de Deus, que, desde o campo
da batalha final, com elle fòra
na dolorosa via do desterro.

Og Porto går straks bitter og glad
ud for at møde kongen og brækker hans fødder.
Novaras modige løftede panden,
knust af sorg, og regionen omkring ham
åbnede sig i et smil af taknemmelig sjæl.
De mennesker elskede kongen uden et kongerige;
han elskede ulykke med et sådant
mod, tålmodighed og ære.

Da kongen gemte sig i ensomhed,
i et hjørne af Porto, og der krydsede sine
fredfyldte hænder på sit bryst,
gammel i oldtiden af et andet lys, smilede døden,
disse gode mennesker i dette frie land,
forlod i hobetal til atriet af sin gæst,
og bedrøvet og grædende spurgte han
om kongen, vennen og helgenen:
- hvilken "helgen" kaldte de ham,
hvor mange så Carlos Alberto svinge billedet
af den jomfruelige Guds Moder, som fra den
sidste slagmark gik med ham på
eksilets smertefulde vej.

Chamára Deus o martyr. Morre. E a nova

nos bronzes vai gemendo, e o povo chora.
O cadaver, cercado de mil cyrios,
está patente; e o povo ora em joelhos,
e erè que tem por si nos céos um santo.

Estava em gloria divina
a alma santificada
pela dor de ver quebrada
contra a servidão a folha
da cavalleirosa espada.
Estava em gosos dos céus
o coração, que levára
ao seio do eterno Deus
sua redemptora esp'rança,
que na terra não vingára.
E, de lá, vendo que dòr
deixa ao triste Portugal,
cobra-lhe extremos de amor
como a terra a quem pedira,
na sua angustia mortal,
um leito d'onde desfira
o seu alento final.
E, grato aos prantos do povo,
pede a Deus um dos seus anjos,
para dar exemplo novo
de affeição a Portugal.

Concedeu-lhe o Senhor um dos seus anjos.
Eis, n'um raio de sol e graça, desce:
veste as fórmas humanas; ei!-o virgem

com quantas prendas seraphins lhe ensinam.

Diz o santo ao seu Deus: "Aquelle anjo,
"que me destes, Senhor, é de meu filho
"a filha amada: inspirai-os ambos.
"Fazei que ella me seja o dom celeste
"com que eu possa pagar a portuguezes
"o muito que me deram de seus prantos.
"Concedei-m'a, Senhor, que eu quero dal-a
"ao rei dos homens livres." Disse; e o Eterno,

Han havde kaldt Gud martyren. Død. Og den Nye
i bronzen begynder at stønne, og folket græder.
Liget, omgivet af tusinde lys,
er synligt; og folket beder på deres knæ og tror,
at de har en helgen i sig i himlen.

Sjælen, der blev helliget af smerten
ved at se bladet
på det ridderlige sværd
knækket mod trældom,
var i guddommelig herlighed.
Hjertet var i himlen,
som han havde båret
til den evige Guds skød
hans håbløse forløser,
som på jorden ikke vil hævne sig.
Og derfra, når han ser
hvilken smerte han efterlader det triste Portugal,
kræver han ekstrem kærlighed
fra ham som det land,
hvorfra han i sin dødelige angst bad
om en seng, hvorfra han kunne
tage sit sidste åndedrag.
Og taknemmelig for folkets tårer
bad han Gud om en af hans engle,
til at give Portugal et nyt
eksempel på hengivenhed.

Herren gav ham en af hans engle.
Se, i en stråle af solskin og nåde, han stiger ned:
han ifører sig menneskelige skikkelser; hils!-jomfruen
med hvor mange gaver serafiner lærer ham.

Helgenen siger til sin Gud: "Den engel,
"som du gav mig, Herre, og min søns
"elskede datter: inspirer dem begge.
"Giv hende den himmelske gave,
"med hvilken jeg kan betale portugiseren
"for det meget, de gav mig af dine tårer.
"Giv mig det, Herre, jeg vil give det
"til de frie mænds konge", sagde han, og den Evige,

ao Rei de Portugal concede o Anjo.	skænker han englen til kongen af Portugal.

Kong Carl Albert af Sardinien-Piemonte (1831-49) førte krig imod kejserriget Østrig i Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49). Som en følge af slaget ved Novara i marts 1849 (strofe to), hvor østrigerne vandt en afgørende sejr over Sardinien-Piemonte, blev kongen tvunget til at abdicere. Kong Carl Albert døde senere samme år i eksil i byen Porto ved Douro-flodens udmunding i Portugal. Den eksilerede og abdicerede monarks sidste tid i Portugal er emnet for Brancos digt, og i digtets sidste strofe udtrykker den afdøde konge i helgenskikkelse det fromme ønske om at se sin sønnedatter prinsesse Maria Pia gøre den portugisiske kong Luís lykkelig som tak for Portugals gæstfrihed under kongens mor, dronning Maria 2.

Den portugisiske digter José Ramos Coelho (1832-1914) skrev ligeledes et hyldestdigt på 13 strofer i anledning af den historiske dynastiske forbindelse mellem det italienske og portugisiske kongehus, Coelho: 'A Sombra, 82-90. Digtet med titlen "A Sombra de Carlos Alberto" ("Skyggen af Carlos Alberto") lyder som følger (min danske oversættelse):

Funda mudez impera na cidade	En dyb stilhed hersker i kejsernes
dos Cesares outr'ora, hoje de Christo,	by en gang, i dag af Kristus,
na duas vezes soberana, em Roma.	to gange suveræn, i Rom.
Deslisa pelo claro firmament	Sølvmånen glider hen over den klare
a prateada lua, com seus raios	himmelhvælving, med sine blege
pallida allumiando esses soberbos	stråler, der opyser disse fantastiske
monumentos do engenho, e essas ruinas,	monumenter af møllen, og disse ruiner,
restos de um povo que passou no mundo:	rester af et folk, der gik gennem verden:
S.Pedro, o Capitolio, o Vaticano,	Sankt Peter, Capitolium, Vatikanet,
o Colosseu, o Pantheon, e o Circo;	Colosseum, Pantheon, og Cirkus
a Roma de hoje e a Roma d'outras eras.	Rom i dag og Rom i andre epoker.
Em meio corre murmurando o Tibre,	Indimellem løber Tiberen mumlende,
testemunha de tanta magestade,	vidne om så megen majestæt,
E de tanta mudança; o mais repousa.	Og så megen forandring; mest hvile.
Tudo está silencioso; a noite é alta.	alt er stille; natten er høj.
Mas além no elevado Capitolio	Men ud over den høje Capitol,
que vulto é esse? como jaz immovel!	hvilken figur er det? hvor ligger han ubevægelig!
como alveja ao luar! Marmorea estatua	som blegemiddel i måneskin! Du vil måske
o julgáreis talvez, em hora boa	bedømme den som en marmorstatue, i god tid
por mão de insigne artista cinzelada,	af en fornem mejslet kunstners hånd,
ou gemebunda sombra, que a deshoras,	eller en dyb skygge, der efter timer,
lembrada do que foi, vaga' na terra.	husker hvad det var, vandrer på jorden.
É Cesar, o triumviro guerreiro,	Og Cæsar, triumviro-krigeren,

inda sonhando a imperial corôa?
é Pompeu, seu rival, morto no exilio,
que vem chorar na patria a desventura?

é Catão que a existencia sacrifice
para não ver a liberdade escrava?
é Scipião? é Mario? nenhum d'elles.
Desejo insaciavel de conquistas
não o animou na vida, mas a idea
de reunir em reino poderoso
um povo grande, retalhado e oppresso;
não arrancou da espada em lucta ingloria
contra irmãos; só estranhos e verdugos
a viram lampejar, tremeram d'ella;
vencedor, foi magnanimo e sublime,
vencido, a si venceu-se, e contra os males
não foi na morte procurer abrigo;
no desterro morreu, mas elle mesmo
o demandou para não ver sangrando
a patria sob o ferro dos tyrannos
Quem é pois? é da Italia o patriota,
Carlos Alberto, o plantador ardido
da Gloria, da unidade italiana.

Oh! Como se ergue nobre e grandioso
no alto Capitolio, contemplando
a rainha dos seculos! A sombra
da cidade de outr'ora elle medita,
elle, sombra do homem que ha passado!

Mas não é triste o rosto seu; lavanta-o
confiado e screno; luz de esp'rança
lhe fulgura no olhar, como nos dias
de Rivoli e de Goito, quando ao lado
via a victoria a coroar-lhe as armas,
e a Austria recuando espavorida;
co'a dextra o curacao comprime e aperta,

qual se fòra inda vivo; sobre a espada
pousa a sinistra, e os labios entre-abertos
como que vão fallar.

Por largo espaço
volve os olhos em roda, e emfim prorompe:
"Ó Roma, antiga Roma! que venturas
te esperam no porvir! Serás de novo

der stadig drømmer om den kejserlige krone?
og Pompejus, hans rival, død i eksil,
som kommer for at sørge over sin ulykke i sit hjemland?
og Catao ofrede tilværelsen
for ikke at se slavefrihed?
og Scipiao? og Mario? ingen af dem.
Umættelig lyst til præstationer
opmuntrede ham ikke i livet, men ideen
at samle et stort, splittet og undertrykt folk
til et magtfuldt rige;
han trak ikke sværdet i en uhyggelig kamp
mod sine brødre; kun fremmede så
det blinke, de skælvede ved det;
sejrrig, han var storsindet og ophøjet,
besejret, han sejrede sig selv, og mod ondskaber
søgte han ikke ly i døden;
i eksil døde han, men han selv
han forlangte det for ikke at se
landet bløde under tyrannernes jern
Hvem er det så? og fra Italien patrioten,
Carlos Alberto, den ivrige planter af
ære, af italiensk enhed.

Åh! Hvor ædle og storslåede
rejser sig på den høje Capitolium, når du
ser, tidernes dronning! Han mediterer
på skyggen af den gamle by,
han er skyggen af manden, der er gået!

Men dit ansigt er ikke trist; løfte ham
selvsikker og tavs; et lys af håb
skinner i hans øjne, som i
Rivolis og Goitos dage, da han ved
siden af så sejren krone sine hære,
og Østrig trække sig forskrækket tilbage;
med højre hånd komprimerer hjerte og klemmer,
som om den stadig var i live; om sværdet
lægger den skumle ned, og læberne er halvåbne,
som om de er ved at tale.

Over et stort rum vender han
øjnene rundt, og til sidst forkynder han:
"O Rom, antikkens Rom! hvilke eventyr
venter dig i fremtiden!

ponderosa e senhora! Já vem perto
o instante de acordares do lethargo
do teu somno de seculos. Acorda,
acorda, capital da egregia Italia,
e ao mesmo tempo capital de Christo.
Podem juntos viver o sceptro e as chaves,
e hão de juntos viver, aquelle dando
leis da Sicilia austral até aos Alpes,
estas mandando aos povos do universe
da erença do Homem Deus brandos dictames.

Mas não é inda o dia destinado
pelo Eterno. Esperace, italianos,
romanos, esperae; fòra improficua
tentative qualquer, fòra baldada.

Tu que o digas, ó alma generosa,
ó guerreiro fatal e enthusiasta,
que, sempre vencedor, foste vencido.
Mas vencido e infeliz, como és agora
maior do que nas horas de triunfo,
martyr da grande idéa italiana!
Garibaldi, consola-te comigo!
como tu, pelejei, venci, venceu-me
a sorte, os homens não, por lhe ir d'encontro,

por ter antecipado a empreza que hoje
meu filho, mais feliz, prosegue e acaba.
Esperae; tambem eu aqui o espero
o dia da victoria, eu, sombra apenas
entre os vivos, e só quando elle brilhe
vos deixarei, e deixarei o mundo.

Julgaveis que morri? O corpo ao nada
é verdade volveu, porém comvosco
o espirito ficou, filhos da Italia.
Foi elle que ateou nos vossos peitos
da liberdade a chamma, que no exilio,
nos horrorosos carceres, na morte
vos confortou, apostolos da patria;
foi elle que em Magenta, em Solferino,
E em tantas outras pugnas deu alento
aos livres esquadrões contra as cerradas
fileiras de oppressors e de escravos;
é elle que vos ha de abrir as portas,
não com ferro, com ramos de oliveira,
d"esta cidade, da fadada còrte

Du bliver mægtig og dame igen! Øjeblikket
nærmer sig, hvor du skal vågne
fra din søvns sløvhed i århundreder. Vågn op,
vågen, hovedstaden i det uhyggelige Italien,
og samtidig Kristus' hovedstad.
Sceptret og nøglerne kan leve sammen,
og de vil leve sammen, den der giver love
fra det sydlige Sicilien til Alperne,
dem der sender milde diktater til universets folk
om opførelsen af Menneskeguden.

Men det er endnu ikke dagen bestemt
af den Evige. Håb, italienere,
romere, håb; ethvervt forsøg
havde været frugtesløst, det havde været mislykket.
Det siger du, generøs sjæl,
fatal og entusiastisk kriger,
som altid var sejrrig, blev besejret.
Men besejret og ulykkelig, som du er nu
større end i timers triumf,
martyr for den store italienske idé!
Garibaldi, trøst dig selv med mig!
ligesom du kæmpe jeg, jeg vandt, mit held
overvandt mig, det gjorde mænd ikke, for at have mødt ham,
for at have forudset det foretagende, som
min søn i dag, gladere, forfølger og afslutter.
Vente; også jeg her venter på
sejrens dag, jeg, kun en skygge
blandt de levende, og først når den skinner,
vil jeg forlade dig, og jeg vil forlade verden.

Tror du, jeg døde? Kroppen vendte
tilbage til intetheden og sandheden,
men ånden forblev hos jer, Italiens børn.
Det var ham, der tændte flammen i eders
frihedsbryster, som i eksil,
i forfærdelige fængsler, i døden
trøstede jer, fædrelandets apostle;
det var ham, der i Magenta, i Solferino,
Og i så mange andre kampe gav opmuntring
til de frie hold mod de lukkede
rækker af undertrykkere og slaver;
det er ham, der vil åbne dørene for jer,
ikke med jern, men med olivengrene,
til denne by, til det skæbnesvangre hof

do reino italiano, emfim de Roma”.

Assim dizendo, a inspiração divina
lhe irradiava o rosto, e resoava
a sua voz ponderosa, como um echo
dos arcanos de Deus.

”Porém que vejo,
(e apontava o occidente) ao longe, ao longe,

no fim da Europa, do oceano á beira?
O meu sangue se casa ao sangue illustre
do portuguez monarcha. A minha divida
pagas, ó filho meu, co’o mais querido,
mais do teu curacao, co’a propria filha.
Dois legados, além do diadema,
eu deixei: um ao solo do meu berço,
á minha cara Italia, o outro á nobre
terra de Portugal, em cujo seio
me acolhi na desgraça, e em cujos braços,
carpido e amado, me apartei do mundo.

O primeiro nos campos de batalha
começaste a cumpril-o, expondo a vida
no mais rijo da lucta, e confiando
aos azares da Guerra, e á varia sorte
os subditos fieis, a avita c’ròa.
Esse já perto o vejo do seu termo.

O segundo de todo cil-o cumprido!
que prazer! quanto gñso n’este instante!
Italia, Portugal são minha patria
uma e outro; escutou-me alegre aquella
apenas vim á luz; este escotou-me
compassivo ao morrer o extreme alento.
Que amisade, que ardor, que enthusiasm

não achei n’esse povo, tão sublime

como os seus feitos de que brilha a historia,
quando o fui procurer quebrado e triste,
Após o dia da infeliz Novara!
Qual a seu conterranco, me acolheram;
cingiram-me de affect, e de carinhos;

quinhoaram com animo brioso
a minha acerba dòr; e quanfo a morte

i det italienske kongerige, for enden af Rom”.

Mens han sagde det, udstrålede hans ansigt
guddommelig inspiration, og hans
kraftfulde stemme rungede, som et ekko
af Guds arkana.

Men hvad ser jeg,
(og han pegede mod vest) i det fjerne, i det fjerne,
for enden af Europa, fra kanten af havet?
Mit blod gifter sig med den portugisiske
monarks berømte blod. Du betaler
min gæld, min søn, den kæreste,
det meste af dit hjerte, med din egen datter.
To arv, ud over diademet,
efterlod jeg: en på gulvet i min tremmeseng,
mit kære Italien, det andet
Portugals ædle land, i hvis skød
jeg befandt mig i ly af ulykke, og i hvis arme,
sørgmodig og elsket, jeg adskilte mig fra verden.
Den første på slagmarkerne
begyndte du at opfylde det, udsatte dit liv
for de hårdeste kampe og betroede dine trofaste
undersåtter til krigens ulykker, og til forskellige
former, avita-kronen.
Jeg ser den her tæt på sin afslutning.

Den anden af hver cyklus er opfyldt!
hvilken fornøjelse! hvor lækkert lige nu!
Italien, Portugal er mit hjemland;
han lyttede glad til mig, da jeg lige
kom til lyset; han støttede mig
medfølende, da jeg døde med ekstrem ånde.
Hvilket venskab, hvilken iver, hvilken Entusiasme

fandt jeg ikke hos disse mennesker, lige så sublime

som deres gerninger, som historien skinner på,
da jeg gik for at finde ham knust og trist,
Efter den ulykkelige Novaras dag!
Som deres landsmand tog de imod mig;
de omgav mig med hengivenhed og hengivenhed;

omfavn min bitre smerte
med glædelig ånd, og da døden

d’entre elles me roubou, com pranto e lucto	iblandt dem røvede mig, ærede de stadig med tårer og sorg
inda a memoria unanimes honraram,	det enstemmige minde, selv om
nem que fòra seu rei, de pobre extranho,	det var deres konge, fra en fattig fremmed,
do monarcha vencido e desterrado.	af den besejrede og forviste monark.
De divida tamanha a maior parte	Af en sådan gæld tilhører
pertence a ti, ó Porto, inclita origem	det meste dig, Porto, den gamle oprindelse
do nome portuguez, valente berço	til det portugisiske navn, det modige
da santa liberdade luzitana.	fødested for den hellige lusitanske frihed.
Foi a ti que eu busquei entre as cidades	Det var dig, jeg søgte blandt verdens byer
do mundo para escudo contra os tiros	som et skjold mod grusomme
da fortuna cruel, a ti, de ha muito	lykkeskud til dig, længe vant
costumado a tomares o partido	til at tage parti
do fraco, e do opprimìdo, e que em teus muros	for de svage og de undertrykte, og at du i dine mure
D. Pedro defendeste, e os seus heroicos	forsvarede D. Pedro og hans heroiske soldater
soldados em tenaz e duro assedio	i ihærdig og hård chikane mod den
contra a hoste infinita dos tyrannos,	uendelige skare af tyranner,
crus algozes dos seus.	deres egne grusomme plageånder.
Ao claro neto	Du vil slutte dig
do rei, liberiador dos portuguezes,	til kongens barnebarn, portugisernes befrier,
te vaes unir, ó filha de mea filho.	som datter af mor og søn.
Serás feliz; de paz e de alegria	Du vil blive glad; af fred og glæde,
vida longa te espera sobre o solio	et langt liv, hvor så mange
donde tantos monarchas poderosos	magtfulde monarker engang
dictaram n‟outro tempo leis aos mares,	dikterede love til havene,
e donde agora nova luz começa	og hvor nyt lys nu begynder
a scintillar, a dardejar espr’anças.	at gnistre, til at pile ud.
Do esposo ao lado encontrarás a dita	Fra nabomanden finder du den,
que podes ter no mundo, e que merece	du kan have i verden, og som fortjener
teu curacao affavel, virtuoso.	dit elskværdige, dydige hjerte.
Os portuguezes te amarão, querida,	Portugiserne vil elske dig, kære,
bem como sua mãe, pois da coròa	såvel som din mor, fordi kronens
so filhos querem ser e não vassallos.	børn kun vil være det og ikke vasaller.
Como na nossa terra, liberdade	Som i vort land, flyder friheden
entre elles verte o ar, sereno e puro,	blandt dem luften, fredfyldt og ren,
igual ao nosso ar; o céo benigno,	lig med vores luft; den godartede leder,
prodigo chove flores sobre o solo,	fortabt regner blomster på jorden,
e ditosa abundancia. Ah! quantas vezes,	og velsignet overflod. Åh! hvor mange gange,
vendo-lhe o meigo azul, e ouvindo a falla,	når du ser dens søde blå og hører dens tale,
a maviosa falla portugueza,	dens smukke portugisiske,
tu não dirás comtigo: eis minha Italia!	vil du ikke sige til dig selv: dette er mit Italien!
Outras vezes tambem far-te-hão saudades	På andre tidspunkter vil du også savne
os teus campos, teu pae, e irmãos presados,	dine marker, din far og fængslende brødre
e a causa consagrada a que não pódes,	og den hellige sag, som du ikke lige
presente, ver o fim: mas escutando	nu kan se enden til: men at lytte

como o desejam todos que te cercam,	som alle omkring dig ønsker,
todo o teu povo amigo, e como sempre,	alle dine venlige mennesker, og som altid,
e a cada passo de teu pae repete,	og ved hvert skridt af din fars gentagelser,
e dos nossos heroes os grandes nomes,	og om vores helte de store navne,
ainda pensarás: eis minha patria.	vil du stadig tænke: dette er mit fædreland.
Depois, quando chegar o dia escripto	Senere, når dagen kommer, skrevet af
pelo Eterno no livro dos destinos	den Evige i skæbnernes bog,
em que ha de esta cidade abrir as portas	hvor denne by vil åbne sine døre for
a seus irmãos, e aqui no Capitolio	sine brødre, og her i Capitolium
arvovar a bandeira italiana	hejst det italienske flag i
a mão da liberdade, ó minha filha,	frihedens hånd, min datter,
lá no teu novo reino o fausto annuncio	dér i dit nye rige vil du kende den storslåede
saberás pelo brado fervoroso	meddelelse ved hele Portugals
de Portugal inteiro, o qual unison	brændende råb, som unisont vil
dirá: Roma cedeu, a Italia é uma!	sige: Rom har givet efter, Italien er ét!
Assim acaba; mas ao longe os echos,	Så det slutter; men i det fjerne gentager ekkoet
pela mudez da noite reumbando,	gennem den rungende nats
longamente repetem nas ruinas	stilhed i ruinerne
as palavras finaes: a Italia é uma!	de sidste ord: Italien er ét!
Julgareis nos seus tumulos de pedra	Du vil tro i deres stengrave,
os seculos já mortos levantarem-se	at døde århundreder vil rejse sig
a confirmar o vaticinio augusto,	for at bekræfte den augustanske forudsigelse,
e que esses monumentos veneraveies	og at disse ærværdige monumenter
de tantas gerações se commoviam	fra så mange generationer vil flytte
ao pensar no futuro que inda espera	når man tænker på fremtiden,
a dantes soberana do universe,	der stadig venter den tidligere suveræne af universet,
a rediviva Roma.	det genoplivede Rom.
Porém breve	Men snart
tudo em silencio cae; ouve-se apenas,	bliver alt stille; alt du kan høre
como gemer de queixa dolorosa,	er Tiberens mumlen, som et
do Tibre o murmurio. O branco vulto	støn af smertefuld klage. Den hvide
inda lá está immovel, contemplando	skikkelse er der stadig, ubevægelig
a cidade dormida; emfim acorda	og betragter den sovende by; til sidst
do longo meditar, e, erguida a fronte,	vågner han fra sin lange meditation, og med løftet pande
desce do Capitolio; mas seus passos	stiger han ned fra Capitolium; men hans skridt
não produzem rumor; pausado, lento,	larmer ikke; langsomt, roligt,
marcha ao clarão da lua entre as ruinas	marcher i måneskin blandt ruinerne
té se perder dos muros derrocados	og fortab dig ikke i den enorme skygge
do vasto Colosseu na sombra enorme.	af de kollapsede mure i det enorme Colosseum.

Coelho tager i sit hyldestdigt til Portugals nye kongepar udgangspunkt i Italiens samling i 1861, som havde vakt betydelig opsigt overalt i Europa. Historien om den dynastiske forbindelse mellem

det portugisiske og italienske kongehus tager sin begyndelse i den evige stad, Rom, hvor end ikke oldtidsbyens politiske og militære koryfæer Cæsar (100 f.Kr.-44 f.Kr., dikator 49-44 f.Kr.), Pompejus (106 f.Kr.-48 f.Kr.), Scipio (185 f.Kr.-129 f.Kr.) og Gaius Marius (ca. 157 f.Kr.-86 f.Kr.) formåede at leve op til kong Carl Alberts heroiske indsats for Italiens samling (strofe et og to). Strofe fire skildrer de første sejrrige slag for Sardinien-Piemonte ved Rivoli og Goito (30. maj 1848) i Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49). Håbet var, at det antikke Rom skulle genopstå (strofe fem), og kong Carl Albert sammenlignes med den italienske frihedshelt Garibaldis (1807-82) navnkundige kampe for et forenet Italien (strofe seks). Kongens søn kong Victor Emmanuel 2. videreførte farens arv som det samlede Italiens første konge i 1861 efter de sejrrige slag ved Magenta og Solferino i 1859 i Den Anden Italienske Uafhængighedskrig (strofe syv).

Dernæst skildrer Coelho i sit digt kong Carl Alberts eksil i Portugal efter nederlaget i slaget ved Novara i 1849 (strofe ti), og med den dynastiske forbindelse i 1862 betaler Italien med prinsesse Maria Pia, kong Carl Alberts sønnedatter, sin gæld tilbage til Portugal (strofe ni), jf. også Brancos digt. Den eksilerede monark døde i byen Porto, som også forsvarede den tidligere portugisiske kong Pedro 4. i den portugisiske borgerkrig, De Liberale Krige (1828-34) eller De To Brødres Krig (strofe ti). Den nye dronning Maria Pia vil derfor nemt kunne integrere sig i det liberale Portugal (strofe 11). I virkeligheden havde kong Carl Albert støttet den reaktionære kong Miguel 1. (1828-34) i krigen imod Pedro 4., hvorfor Coelho med denne del af sit digt må siges at søge at omskrive historien, for derved at indpasse den i sin større fortælling om Portugal og Italiens vej mod et konstitutionelt monarki som parallelle forløb. Ægteskabsforbindelsen mellem Savoyen-dynastiet og Braganza-dynastiet (Sachsen-Coburg-Gotha) er ifølge Coelho beseglingen på den nære relation mellem Portugal og Italien, med rødder tilbage til kong Carl Alberts eksil i Portugal. Portugal og Italien er begge moderne liberale konstitutionelle monarkier med fremtiden for sig. Coelho udtrykker en forvisning om, at den nye dronning Maria Pia vil videreføre sin fars og farfars liberale arv i en portugisisk sammenhæng, samtidig med at kong Luís 1. er den naturlige arvtager til sin liberale morfar, kong Pedro 4., og sin ditto mor, dronning Maria 2. Coelhos hyldestdigt til Portugals nye kongepar er således eksponent for en liberal politisk panlatinisme, som nu i 1862 var blevet udvidet til en dynastisk panlatinisme med den dynastiske forbindelse mellem de to kongehuse. Samtidig kan den dynastiske panlatinistiske forbindelse fungere som en national legitimering af det portugisiske kongehus, der i perioden 1853-1910 i agnatisk linje var af det tyske fyrstehus Sachsen-Coburg-Gotha (Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha). I 1836 giftede dronning Maria 2. sig med prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (den katolske, ungarske Koháry-linje) (1816-85), der som

kong Ferdinand 2. (jure uxoris 1837-53) grundlagde huset Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha. Kong Luís 1. var den næstældste søn til det kongelige par. Coelho afslutter sit digt med håbet om, at Rom, kejsernes antikke by, repræsenteret ved monumenter som amfiteatret Colosseum (opført 70-80 e.Kr.) og templet og gravkirken Pantheon (25 f.Kr./125 e.Kr.) og sædet for pavestolen, symboliseret ved Sankt Peter og Vatikanet, en dag vil blive en del af kongeriget Italien (strofe 11- 13). Engang ville man fra Capitolium, en af de syv høje ved floden Tiberen, som Rom ifølge traditionen blev grundlagt omkring i 753 f.Kr. af brødrene Romulus og Remus, kunne se ned på ét samlet Italien. Drømmen gik i opfyldelse med Kirkestatens opløsning i 1870.

I anledning af tronfølgeren Pedros (5.) fødsel i 1837 udsendte præsidenten for det portugisiske parlament Cortes, Macário de Castro da Fonseca e Sousa Osório (?-1852, præsident i 1837), en erklæring, der havde følgende ordlyd:

Senhor! – O desejado e feliz nascimento do serenissimo principe, com que o céu abençoou a ditosa união de vossa magestade com a filha augusta do immortal duque de Bragança, nossa excels e adorada rainha, é para a nação portugueza uma epocha de esperança e de geral contentamento. Um principe, que perpetuasse a dynastia da casa de Bragança e de Gotha-Coburgo sobré o throno de D. Affonso Henriques, era o objecto dos votos mais fervorosos do povo portuguez. O céu ouviu nossos rogos, dando a vossa magestade um filho, e á corôa um successor (*Deres Majestæt! – Den ønskede og lykkelige fødsel af prinsen, som himlen velsignede Deres Majestæts heldige forening med den ærede datter af den udødelige hertug af Braganza, vores ophøjede og elskede dronning, med, er for det portugisiske folk en epoke med håb og generel tilfredshed. En prins, der ville forevige Braganza og Gotha-Coburgs dynasti på Afonso Henriques' trone, var genstand for det portugisiske folks mest inderlige ønsker. Himlen hørte vores bønner og gav Deres Majestæt en søn og en efterfølger til kronen*; min oversættelse), Coelho: *D. Fernando II*, 43.

Parlamentsformanden udtrykte i sin lykønskningstale hele det portugisiske folk lykke over, at dronning Maria 2. med sin gemal havde sikret arvefølgen i det portugisiske kongehus. Dronning Maria 2. fremhæves som datteren af hertugen af Braganza (1798-1834), som var den titel, der i 1831 tildeltes den tidligere portugisiske kong Pedro 4. (1826) og den tidligere brasilianske kejser som Pedro 1. (1822-31). Kongen havde kæmpet for sin datters tronkandidatur og for genindførelsen af det konstitutionelle monarki i Portugal efter det absolutistiske styre under Miguel 1. Den kommende kong Pedro 5. ville forene dynastiet Braganza med Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet og dermed markere et nyt kapitel i det traditionsrige portugisiske kongehus, som gik tilbage til kong Alfons 1. Erobreren (1139-85), Portugals første konge. Parlamentet tilskrev således den nye

østrigskfødte kong Ferdinand 2. en historisk, dynastisk og national legitimering. Ferdinand 2. var desuden regent for sin mindreårige søn Pedro 5. indtil 1855. Med dronning Maria 2.s død i 1853 ophørte kong Ferdinand 2. med at være regerende konge jure uxoris, men han beholdt titlen konge og prædikatet majestæt. Dronningens død blev begrædt i hele det portugisiske samfund. Avisen *Jornal do Commercio* beskrev den afdøde monark som en højt elsket kvinde.

Porém no meio de tão funebre catastrophe, consola-nos comtudo ver – que a regencia recaíu nas mãos de um rei, a quem sobram qualidades nobres, sentimentos generosos e immensas virtudes que lhe teem grangeado em todo o paiz a mais cordeal sympathia e dedicação; um rei que ama tanto este paiz, que lhe vota tantos sentimentos de nacionalidade, que é tão portuguez, como se esta bella patria, n'este momento tão engolphada em pranto, houvera sido o seu berço de infancia! (*Men midt i en sådan begravelseskatastrofe er det trøstende at se, at regentskabet er faldet i hænderne på en konge, der besidder overflod af ædle egenskaber, følelser og umådelige dyder, der har givet ham den mest hjertelige sympati og dedikation; en konge, som dette land, der vier så mange nationalitetsfølelser, er så portugisisk, som om dette smukke hjemland, i dette øjeblik så opslugt af tårer, havde været hans barndomsvugge*; min oversættelse), ibid., 119.

Den østrigskfødte kong Ferdinand 2. fra det tyske fyrstehus Sachsen-Coburg-Gotha (Sachsen-Coburg-Saalfeld fra 1816-26) var i sit virke som Portugals konge (jure uxoris) blevet en integreret del af den portugisiske nation og dens politiske, folkelige og kulturelle traditioner, hvilket gjorde ham værdig til hvervet som regent for sin ældste søn. Selv i miguelisternes partiorgan *A Nação* blev den afdøde dronning Maria 2.s personlige kvaliteter fremhævet, samtidig med en fastholdelse af det principielle religiøst-konservative grundsyn, ibid., 119-20. I 1856 fyldte Ferdinand 2. 40 år, og i den anledning udsendte byrådet i Lissabon en lykønskningsadresse, der lød som følger:

Senhor! Celebrar anniversario de principes é para corações portuguezes de significação elevada, quando demonstrações d'essas têem por objecto nomes como o de vossa magestade. Indicando o progenitor de um rei, vahosa esperança d'este povo, recordando o regent, que entre dois reinados foi o depositario de um sceptro, que de Affonso Henriques chegou sem macula ás mãos do joven monarcha, e lembrando-lhes que os actos de pae e de regent não desmentiram o sangue illustre de Portugal e Saxonia, que por duas reaes casas lhe gira nas veias (*Deres Majestæt! Fejringen af fyrstens årsdag er af stor betydning for portugiserne, når disse begivenheder involverer navne som Deres. Dette navn hentyder til en konges stamfader, en værdifuld figur for dette folk, og minder om monarken, der mellem to var vogter af et scepter, der ankom pletfrit fra Afonso til den unge*

monarks hænder, og minder dem om, at faderens og monarkens handlinger ikke afspejler Portugals og Sachsens berømte blod, der flyder i hans årer; min oversættelse), ibid., 243.

Byrådet i hovedstaden refererede til arven fra kong Ferdinand 1., som Ferdinand 2. i sit virke som regent for kong Pedro 5. i årene 1853-55 havde formået at leve op til. Det kongelige scepter var ankommet uden pletter, dvs. i lige linje fra kong Alfons 1. Erobreren, til den unge kong Pedro 5. Alle efterfølgende portugisiske monarker havde været efterkommere af kong Alfons 1. Med sit hverv som regent havde kong Ferdinand 2. indskrevet sit navn i det portugisiske nationale erindringsfællesskab. Ferdinand 2. holdt sig generelt ude af politik, og han engagerede sig stærkt i portugisisk kultur og ikke mindst arkitektur, hvilket gav ham tilnavnet ”Kunstnerkongen”.

Det portugisiske parlament (Cortes) mødtes for sidste gang i 1698, for at bekræfte udnævnelsen af prins Juan (5.) (1706-50) til tronfølger. Derefter regerede de portugisiske monarker som absolutte monarker. Efter Den Liberale Revolution i 1820 blev det absolutistiske styre afskaffet i 1822 med den første portugisiske konstitution, som var inspireret af den spanske 1812-forfatning og den franske konstitution fra 1791. Allerede i 1823 genindførtes det absolutte monarki. I 1826 udstedte den portugisiske kong Pedro 4., som var konge af Portugal i et par måneder i 1826, en ny konstitution, som allerede i 1828 blev annulleret til fordel for et absolutistisk monarki. I 1834 genindførtes det konstitutionelle monarki i Portugal, først med 1826-forfatningen som grundlag (frem til 1836) og derefter 1822-forfatningen (frem til 1838), hvorefter 1838-forfatningen blev en realitet. 1838-konstitutionen var en syntese af de tidligere forfatninger fra 1822 og 1826, og den etablerede et folkevalgt senat som parlamentets overhus i stedet for et aristokratisk sammensat førstekammer, udnævnt af monarken. 1838-forfatningen var inspireret af den belgiske forfatning fra 1831, den spanske forfatning fra 1837 og den franske forfatning fra 1830, og det var den første forfatning i Portugal, som anerkendte forsamlingsfriheden. 1838-forfatningen var kun i kraft frem til 1842, hvorefter 1826-forfatningen udgjorde den konstitutionelle ramme for det portugisiske monarki frem til monarkiets afskaffelse i 1910. 1822-forfatningen (§ 125(II)), 1826-forfatningen (§ 77) og 1838-forfatningen (§ 84) fastslog, at kongen ikke kunne forlade Portugal uden parlamentets tilladelse, og såfremt han gjorde det, ville han miste kronen; i 1822-forfatningen gjaldt bestemmelsen også tronfølgeren. 1822-forfatningen (§ 145) og 1838-forfatningen (§ 99) fastslog, at den regerende dronning kun kunne gifte sig med en portugisisk mand, uden først at have opnået parlamentets samtykke. Gemalen til den regerende dronning ville ikke kunne deltage i regeringen og kun kalde sig konge, når parret havde fået et barn. Desuden fastslog 1826-forfatningen (§ 90), at den kommende dronning Maria 2. ikke måtte gifte sig med en udlænding, da man havde planlagt, at hun skulle giftes med sin farbror, Miguel 1. Dette ægteskab blev aldrig realiseret. Miguel 1. mente,

at kong Pedro 4. (1826) og dennes brasilianskfødte børn havde mistet deres arveret til den portugisiske trone, da Pedro 4. havde forbrudt sig imod arvefølgebestemmelserne i de gældende forfarfatninger ved at have erklæret Brasilien for uafhængigt og ført krig imod Portugal med Den Brasilianske Arvefølgekrig (1822-25). Endvidere fastslog forfatningerne af 1822 (§ 143) og 1826 (§ 89), at ingen udlænding kunne bestige den portugisiske trone. Den portugisiske tronfølger og de øvrige portugisiske prinser havde automatisk sæde i det portugisiske parlaments overhus, Senatet (1826-38, 1842-1910), fra deres 25-års fødselsdag (1826: § 40), arqnet.pt. 'Constituiçao Portuguesa de 1822 – Título IV', 'Carta Constitucional de 1826 – Título IV', 'Carta Constitucional de 1826 – Título V'; fd.unl.pt. 'Constituição de 1838'.

I 1809 fik Portugal sin første nationalsang, "Hymno Patriótico" ("Fædrelandshymne"), skrevet af Marcos Portugal (1762-1830), der først havde kaldt sangen "D. João VI Hymn", dvs. en hyldestsang til prinsregenten Johan, den senere kong Johan 6. (1816-26), konge af Brasilien (1816-22). Prinsen var fra 1799, reelt allerede fra 1792, regent for sin mentalt syge mor, dronning Maria 1. (1777-1816), dronning af Brasilien (1815-16). Teksten blev først endeligt fastlagt i 1821, nationalanthems.info. 'Portugal (1809-1834)'. Nationalsangen bestod af to vers (min danske oversættelse):

Eis, oh Rei Excelso	Se, o ophøjede konge
os votos sagrados	dette er de hellige løfter
que os Lusos	at lusitanerne
Honrados	de hæderkronede
vêm livres, vêm	kom fri, kom
livres fazer	fri til at gøre
vêm livres fazer.	kom fri til at gøre
Por vós, pela	For jer, for
Pátria	Fædrelandet
o Sangue daremos	det blod, vi vil give
por glória só	til ære vi kun
Temos	Har
vencer ou morrer	vinde eller dø
vencer ou morrer	vinde eller dø
ou morrer	eller dø
ou morrer.	eller dø.

Sangen skriver sig ind i en nationalromantisk tradition og har karakter af en patriotisk hyldest til monarken og fædrelandet, der i særlige situationer kan kræve undersåttens liv. Sangen blev yderst populær i den britiske feltmarskal Wellingtons (1769-1852) iberiske hær under Napoleonskrigene

på den iberiske halvø (1808-14). Betegnelsen lusitaner fra digtets første strofe er en historisk reference til den romerske provins Lusitanien (27 f.Kr.-438 e.Kr.), som i store træk omfattede det nuværende Portugal. Romerne gav området navn efter det iberiske folk lusitanerne, der i lang tid bekæmpede den romerske okkupation. I 1821 komponerede Johan 6.s ældste søn, kronprins Pedro (4.) (1826), kejser Pedro 1. af Brasilien (1822-31), ”Hino da Carta” (”Forfatningens hymne”), som i maj 1834 blev erklæret for Portugals nye nationalsang, nationalanthems.info. ’Portugal (1834-1910)’. I samme måned havde den forhenværende portugisiske monark sejret i den portugisiske borgerkrig og for anden gang fået indsat sin datter Maria 2. som dronning af Portugal med sig selv som regent indtil sin død i september 1834. ”Carta” er en henvisning til den forfatning, som kong Pedro 4. gav Portugal i 1826. Sangen var på fire strofer med et kor imellem hver strofe og efter sidste strofe (min danske oversættelse):

Ó Pátria, Ó Rei, Ó	O Fædreland, O Konge, O
Povo,	Folk,
Ama a tus religião	Elsk din religion,
Observa e guarda	Ær og bevar
Sempre	Altid
Divinal Constituição.	Vores guddommelige forfatning.

Koret

Viva, viva, viva o	Lev, lev, lev
Rei	Konge
Viva a Santa	Længe leve den hellige
Religião	Religion
Viva, Lusos	Længe leve, de tapre
Valorosos,	Lusitanere,
A feliz Constituição	Vores lykkelige forfatning
A feliz Constituição.	Vores lykkelige forfatning.

Oh com quanto	Åh hvor meget
Desafogo	Lettelse
Na comum agitação	I den fæles agitation
Dá vigor às almas	Giver styrke til alle
Todas	Sjæle
Divinal Constituição.	Vores guddommelige forfatning.

Venturosos nós	Lykkelige vil vi
Seremos	Være
Em perfeita união,	I perfekt forening,
Tendo sempre em	Altid med alle

vista todos Divinal Constituição.	i tankerne Vores guddommelige forfatning.
A verdade não se ofusca, O Rei não s'engana, não, Proclamemos, Portugueses, Divinal Constituição.	Sandheden kan ikke være sløret, Kongen kan aldrig bedrage, nej, Portugisere, Lad os forkynde, Vores guddommelige forfatning.

Nationalsangen var en traditionel hyldest til Gud, konge og fædreland, men samtidig udtrykte sangen en tilslutning til det konstitutionelle monarki som styreform og en konstitutionel patriotisme, som ikke kunne forbindes eksklusivt til den portugisiske nation. I 1890 blev der skrevet og komponeret en patriotisk protestsang, "A Portuguesa" ("Portugiserne"), i anledning af et britisk ultimatum til Portugal om at rømme området mellem Angola og Mozambique. Den portugisiske regering og kong Carlos 1. (1889-1908) efterkom kravet, hvilket udløste voldsomme reaktioner i det portugisiske samfundsliv. "A Portuguesa" blev en republikansk slagsang, efter at have været anvendt som marchsang i forbindelse med en republikansk opstand i Porto i januar 1891. Efter nedkæmpelsen af opstanden blev sangen forbudt, men efter republikkens indførelse i oktober 1910 blev sangen officielt proklameret som Portugals nye nationalsang i 1911, nationalanthems.info. 'Portugal'.

Den portugisiske kongefamilie med kong Luís 1. i spidsen besøgte nationens vugge i Guimarães den 20. oktober 1887 i anledning af afsløringen af statuen af grundlæggeren af det portugisiske monarki, kong Alfons 1. Erobreren (1139-85). Ifølge traditionen var Guimarães monarkens fødeby i 1109. Den kongelige familie var i den historiske by ledsaget af repræsentanter for det officielle Portugal, blandt andre den portugisiske regeringsleder, José Luciano de Castro (1834-1914; regeringsleder ad tre omgange fra 1886-90, 1897-1900 og 1904-06), der selv stammede fra det nordlige Portugal, og som tilhørte det liberale progressive parti, monarquiaportuguesa.blogs.sapo.pt. 'Família real'. Kongefamilien, dvs. kongeparret og tronfølgerparret, hertug Carlos (1.) af Braganza (1889-1908) og hertuginde Amélie (1865-1951), var genstand for overvældende patriotiske følelser under besøget i monarkiets gamle vugge. I anledning af besøget var gaderne i byen overdådigt dekoreret med flag, ved indgangen til São Dâmaso-gaden stod en storslået triumfbue med strofer fra digtet "Os Lusíadas" (1572) af nationaldigteren Luís de Camões (ca. 1524/1525-80), og nationalsangen blev spillet af 12 filharmoniske orkestre. 14 unge kvinder klædt i Minho-stil spredte blomster og sang vers, der refererede til det kongelige besøg. Da den store og nærmest vikingeagtige statue af Portugals første

konge var afsløret, holdt kong Luís 1. en tale, der lød som følger:

A erecção da estátua ao homem que fez Portugal é o saldo honroso de uma dívida paga, embora tardiamente, depois de sete séculos, por um povo brioso. Neste dia soleníssimo, outra festa se comemora: a festa do trabalho o do progresso; mas por isso mesmo mais realce dá à comemoração do rei cavaleiro, que proclamou e fundou com a fé e com a espada a independência nacional. O povo português, representado pelos habitants de Guimarães, paga esta dívida ao grande rei significando ao mesmo tempo que, se no peito dos portugueses daquelas eras e nas veias daquele rei valente e corajoso, coria o sangue de bons e verdadeiros portugueses, também no peito e nas veias dos portugueses de hoje estua o sangue dos valorosos que sabem manter e defender a honra e a independência nacional (*Opførelsen af statue til den mand, der skabte Portugal, er den ærefulde restbelønning af en gæld, der, omend forsinket, efter syv århundreder, blev betalt af et livligt folk. På denne højtidelige dag minds man endnu en fest: fejringen af arbejde og fremskridt; men netop af den grund giver den endnu større betydning til mindehøjtideligheden af den ridderlige konge, der proklamerede og grundlagde national uafhængighed med tro og sværd. Det portugisiske folk, repræsenteret af indbyggerne i Guimarães, betaler denne gæld til den store konge og betyder samtidig, at hvis blodet fra de gode og sande portugisere løb i hjerterne hos portugiserne i disse epoker og i årerne hos denne tapre og modige konge, så flyder blodet fra de tapre, der ved, hvordan man opretholder og forsvarer national ære og uafhængighed, også i nutidens portugisere*; min oversættelse), monarquiaportuguesa.blogs.sapo.pt. 'A Inauguração do Monumento a Afonso Henriques (1887)'.

Kongen beskrev sin forgænger på tronen som en afgørende historisk figur i middelalderens Europa og i Reconquistaen, den successive kristne generobring af områder fra muslimske fyrstestater på den iberiske halvø. I slaget ved São Mamede den 24. juni 1128 nær Guimarães slog grev Alfons (1.) Henriques med sin hær sin mor og hendes hær, ledet af grevindens galiciske elsker. Slaget var en afgørende begivenhed i dannelsen af kongeriget Portugal og i sikringen af Portugals uafhængighed. Guimarães i det nordlige Portugal har således en stor betydning for det portugisiske nationale erindringsfællesskab, og byens historie er nært forbundet med dannelsen af Portugals nationale identitet og sprog. Guimarães har status som "den portugisiske nationalitets fødested", på engelsk *the cradle city*, *Cidade Berço* på portugisisk. På et af de gamle tårne i byens bymur står der skrevet: *Aqui nasceu Portugal* (dansk: Portugal blev født her), Hauge: 'Rigets vugge', 9-13. Alle efterfølgende monarker frem til monarkiets afskaffelse i 1910 var efterkommere af kong Alfons 1., nationens fader. Kong Luís 1., der selv var 18 gange tipoldebarn af kong Alfons 1. Erobreren,

overførte denne dynastiske kontiunitet på den portugisiske nations etniske rødder tilbage til middelalderen. Portugiserne var stadig parate til at forsvare fædrelandet og det portugisiske imperium ligesom deres fjerne forfader i Guimarães, der var officiel kongelig residensby frem til ca. år 1200. Det kongelige besøg i Guimarães i 1887 var et led i en større rundrejse, som kongefamilien foretog i det nordlige Portugal. Den 6. oktober 1887 besøgte kongefamilien byen Braga, monarquiaportuguesa.blogs.sapo.pt. 'Família Real em visita ao Norte'. Under besøget ved byens berømte Bom Jesus-kirke sang bondekvinderne fra Balazar følgende vers for dronning Maria Pia (min danske oversættelse):

Sede bem vinda, Senhora,
Anjo e mãe de caridade,
Entre nós sois uma aurora,
E sol de felicidade.

Acceitae os pobres ramos
Das camponezas do Minho:
E' um preito que pagamos
Ao vosso amor e carinho.

Velkommen, Frue,
Engel og kærlighedens moder,
Iblandt os er du et daggry
Og en lykkens sol.

Tag imod de fattige grene
Af bondekvinderne i Minho:
Det er en hyldest, vi betaler
For jeres kærlighed og hengivenhed.

Minho-provinsen erklærede med denne sang områdets traditionelle loyalitet over for det portugisiske kongehus og Braganza-dynastiet, som i øvrigt havde sine rødder i det nordøstlige Portugal. Minho-provinsen havde en urgammel keltisk befolkning som i Galicien og Wales. Under romerne begyndte kelterne at tale latin med egne udtryk og vendinger, der blev til det portugisiske sprog og til hele Portugals sprog efter kong Alfons 1. Henriques' erobringer i 1100-tallet.

I 1901 besøgte kong Carlos 1. (1889-1908) og dronning Amélie (1865-1951, født prinsesse af Orléans) den portugisiske øgruppe Azorerne midt ude i Atlanterhavet. Den portugisiske digter Manuel A. de Amaral skrev i den anledning et digt til kongen, philangra.blogspot.com. 'D. Carlos'. Digtet med titlen "Avé Rex!" bestod af fire strofer og lød som følger (min danske oversættelse):

- Sêde bemvindo á Ilha dos Amores,
Noiva gentil do sol noivando em plena aurora,

Berço leal de heroes, onde embalada outr‟ora
A Liberdade foi, entre canções e flores!

Bemvindo sêde, pois! – Qual mãe, a Natureza,

Arfando, o seio vos abre em estos de carinho;
Oh! tudo vos sauda: o ceu, a flor, o ninho,

- Velkommen til Kærlighedens Ø,
Den blide brud af solen, der forlover sig i fuld daggry,
Loyale heltes vugge, hvor engang
Friheden var vugget, blandt sange og blomster!

Så velkommen til vores sted – Som en moder, Naturen,
Prustende, åbner brystet jer i hengivenhed;
Åh! alt hilser jer velkommen: himlen, blomsten, reden,

O povo…tudo emfim, num hymno de surpresa!	Menneskene…alt til sidst, i en overraskelsessalme!
E seja embora assim, humilde e tão pequeno, Para tão alto Rei, este vergel ameno, Oásis desse deserto, o mar azul profundo!	Og selvom den er sådan her, ydmyg og så lille, For en så høj konge, denne blide frugthave, Denne ørkens oase, det dybblå hav!
No emtanto aqui, Senhor, dentro do nosso peito, Em cada coração, de amor e gloria feito, Um reino encontrareis maior que todo o mundo!	Men her, Herre, i vores bryst, I ethvert hjerte, af kærlighed og herlighed lavet, Vil I finde et rige, der er større end hele verden!

Digteren understreger øgruppens historiske loyalitet over for den portugisiske krone (strofe et), hvilket bl.a. kom til udtryk under personalunionen med Spanien fra 1580-1640, hvor øerne først overgav sig til Spanien i 1583. Med unionens opløsning i 1640 var det de lokale indfødte, som befriede øerne for det spanske overherredømme og tilbageførte Azorerne til Portugal. I digtet til kongen anvender Manuel A. de Amaral den særlige portugisiske tiltaleform ”vos”, som hører til 2. person flertal (I, jer). ”Vos” hører ikke til den høflige tiltale, men ved at anvende 2. person flertal som tiltaleform fremstår monarken alligevel som ophøjet i traditionen fra de romerske kejseres pluralis majestatis.

Den 1. februar 1908 blev kong Carlos 1. (1889-1908) og tronfølgeren prins Ludvig Philip (1887-1908) skudt og dræbt i Lissabon. Carlos 1.s yngre søn, Manuel (2.), blev såret i armen, overlevede og efterfulgte sin far på tronen. Årsagen til attentatet skal findes i Carlos 1.s støtte til premierminister João Francos (1855-1929, premierminister 1906-08) autoritære styre udenom parlamentet fra 1907. I november 1908 besøgte kong Manuel 2. det nordlige Portugal og blandt andet byen Porto. Kongen fik en storslået modtagelse, og den portugisiske offentlighed fremhævede kongen som inkarnationen af den stolte portugisiske historie fra Reconquistaen over opdagelsesrejserne til genoprettelsen af Portugals uafhængighed i 1640. Der eksisterede en nær sammenhørighed mellem kongen og folket i Portugal, hvilket havde været tilfældet siden kongerigets grundlægger, kong Alfons 1. Erobreren, som kong Manuel 2. var en direkte efterkommer af (21 gange tipoldebarn), Villas-Boas: ’D. Manuel II’. På Manuel 2.s første fødselsdag som monark, den 15. november 1908, bragte det portugisiske dagblad *Diario Illustrado* en artikel om den kongelige fødselar med titlen ”Anniversario regio” (”Kongelig fødselsdag”), 1. Tragedien i det portugisiske kongehus havde ramt Portugal hårdt, men den unge konge repræsenterede ifølge den konservative avis et håb for den portugisiske nation:

O espirito de El-Rei não poderá ainda agora furtar-se á lembrança dolorosa, constante e exclusiva, quasi, do angelical e amoravel Irmão que perdeu, e de seu Pae, o nobre Rei, a cuja memoria todos

os portuguezes devem a mais rendida e veneradora admiração, mas á qual Sua Majestade deve, além d'isso, um culto, que a piedade filial imperiosamente lhe impõe, e que a propria moral lhe não dispensaria, se acaso elle não resultasse, como resulta, espontaneamente, dos delicados e excelsos sentimentos innatos do Senhor D. Manuel. Levam por isso um travor de amargura as felicitações de hoje a El-Rei, que pela sua parte as recebe com a alma ennevoada ainda d'uma angustia tão natural como respeitavel. Mas, por isso mesmo, são mais calorosos os votos, que todos formulamos, para que o future do Soberano, identificado com o porvir da propria Patria, o compense das passadas e presentes agonias (*Selv nu vil kongens ånd ikke være i stand til at undgå det smertefulde, konstante og eksklusive minde, næsten, om den engleagtige og kærlige bror, han mistede, og om hans far, den ædle konge, hvis minde alle portugisere skylder den mest hengivne og ærværdige beundring, men som Hans Majestæt derudover skylder en kult, som den sønlige fromhed ihærdigt pålægger ham, og som moralen selv ikke ville uddele ham, hvis han ikke var resultatet, som den spontant følger af, D. Manuels sarte og fremragende medfødte følelser. Derfor bærer dagens lykønskninger til kongen, som på sin side modtager dem med en overskyet sjæl fyldt med kvaler, der er både naturlig og respektabel, et strejf af bitterhed. Men netop af denne grund er de ønsker, som vi alle formulerer, varmere, så suverænens fremtid, identificeret med selve fædrelandets fremtid, kompenserer for fortidens og nutidens kvaler*; min oversættelse).

Dagbladet, der var organ for de politisk dominerende Regenerador-partier, det konservative parti Regenerador (1851-1910) og det liberalkonservative parti Regenerador (1901-10), appellerede til en ny begyndelse for den portugisiske nation efter kongemordet, og den nu 19-årige monark symboliserede med sin ungdom den nødvendige forsoning og heling i det portugisiske samfund. I denne nationale samlingsproces var monarkiet fortsat uløseligt knyttet til nationalstaten Portugal og dens skæbne. Kong Carlos 1.s indblanding i det parlamentariske demokrati og dennes efterfølgende død havde dog demonstreret, at det konstitutionelle monarki ikke længere formåede at være et nationalt samlingspunkt i Portugal. De sociale, økonomiske og politiske spændinger i det portugisiske samfund og ikke mindst et partipolitisk monarki havde slået uklinkelige skår i forholdet mellem kongehuset og brede dele af den portugisiske offentlighed. Ved et militærkup i oktober 1910 blev monarkiet afskaffet. Carlos 1.s gemalinde, dronning Amélie (1865-1951, født prinsesse af Orléans), lærte modsat sin svigermor, dronning Maria Pia (1847-1911, født prinsesse af Savoyen, datter af kong Victor Emmanuel 2. og dronning fra 1862-89), gemalinde til kong Luís 1. (1861-89), at tale portugisisk. Enkedronning Maria Pia drog i eksil i 1910 sammen med den øvrige portugisiske kongefamilie, og hun døde året efter i Italien. Hun blev bisat i den kongelige krypt i Basilikaen i Superga nær Torino, som er den traditionelle gravkirke for Savoyen-dynastiet.

Enkedronning Amélie boede fortrinsvis i Frankrig efter 1910, og under 2. verdenskrig inviterede den portugisiske regering hende til at vende tilbage til Portugal, men hun afviste tilbuddet. Hun besøgte Portugal for sidste gang i 1945. Hun døde i Frankrig, men hun fik lov til at blive gravsat i Braganza-dynastiets gravkirke i det gamle São Vicente de Fora-kloster i Lissabon. Eks-kong Manuel 2. døde i Storbritannien i 1932, og han blev ligeledes gravsat i São Vicente de Fora-klosteret i Lissabon. Hans gemalinde siden 1913, Augusta Victoria (1890-1966, født prinsesse af Hohenzollern-Sigmaringen), giftede sig igen, og hun er bisat i Langenstein Slot i Tyskland. Carlos 1.s bror, prins Afonso (1865-1920), hertug af Porto, døde i Italien, og han blev også gravsat i São Vicente de Fora-klosteret, Pinto: *D. Carlos (1863-1908)*; Nobre: *Amélia, Rainha*; Dias: *Real Panteão*.

Prins Henrique (1949-2017), hertug af Coimbra, yngre bror til Duarte Pio, hertug af Braganza, bar i overensstemmelse med navnetraditionen i Huset Braganza navnene Miguel, Gabriel og Rafael som sine tre sidste navne til ære for de tre ærkeengle i den katolske kirke, Pinheiro: 'Morreu Henrique'.

Den officielle titulatur for de portugisiske monarker var i perioden fra 1640 til monarkiets afskaffelse i 1910 som følger: "af Guds nåde Konge af Portugal og Algarve på denne side af Havene og på den anden side af disse i Afrika, Herre af Guinea og af Erobring, Navigation og Handel i Etiopien, Arabien, Persien og Indien etc.". I perioderne 1822-23 og 1838-42 med tilføjelsen "af Monarkiets Konstitutions nåde" efter "af Guds nåde" som en symbolsk markering af indførelsen af det konstitutionelle monarki, Fernandes: *Reis e Rainhas*.

30. Argumentanalyse

I de sidste dage af oktober måned 1905 udspandt der sig en parlamentarisk debat i Stortinget om statsformerne monarki og republik som mest attråværdige for fremtidens Norge. Resultatet blev valget af den danske prins Carl som konstitutionel monark for et selvstændigt Norge med regenttitlen Haakon 7. Artiklen vil foretage en argumentanalyse af den parlamentariske debat i Stortinget. Problemstillingen relaterer sig til karakteren af de argumenter, der blev anvendt både for og imod monarkiet. Et af de spørgsmål, der rejser sig ved denne analyse af argumentationen i forhold til monarkiet i det norske parlament, er hvorledes monarkiet blev indplaceret i modsætningsforholdet mellem det dynastiske og nationale princip. Blev monarkiet udelukkende set i et dualistisk forhold mellem de dynastiske og nationale interesser? Eller fremtrådte monarkiet som en institution, der blev sammenkoblet med en række samfundsforhold, der rakte udover det dynastiske og nationale aspekt? Et andet spørgsmål centrerer sig om, hvorledes de nationale og dynastiske argumenter grupperede sig i forhold til hinanden mellem henholdsvis de politiske tilhængere og modstandere af den monarkiske statsform. Disse spørgsmål skal dels belyse den rolle, som forholdet mellem det dynastiske og nationale princip spillede i argumentationen i den parlamentarisk repræsenterede offentlighed, dels om denne modstilling stod i vejen for et bredere samfundsmæssigt syn på monarkiet. Som beskrevet med det norske kongehus' udvikling i 1900-tallet vil særlig de nationale argumenter blive belyst i argumentanalysen for derved at afdække offentlighedens opfattelse af forholdet mellem den monarkiske statsform og nationen.

31. Regeringens proposition til kongevalg

Den norske regering udbad sig Stortingets bemyndigelse til at optage egentlige formelle forhandlinger med prins Carl af Danmark om at modtage valg som Norges konge under forudsætning af, at det norske folk ved en folkeafstemning tiltrådte denne beslutning med et flertal af de afgivne stemmer. Et eventuelt kongevalg i tilfælde af, at dynastiet uddøde, var reguleret i både rigsakten 1815, der var en unionslov for personalunionen mellem Sverige og Norge, og novembergrundlovens (1814) paragraf 7 og 48.[59] I denne unikke situation, hvor unionen var bortfaldet, tog man afsæt i den norske grundlovs ånd og bogstav om, at Stortinget havde fortrinsret ved valg af ny konge.

Regeringsforslaget blev offentliggjort i Kristiania den 24. oktober, og den 28. samme måned begyndte stortingsdebatten. Af denne fremgår det meget eksplicit, at den forestående folkeafstemning af den parlamentarisk repræsenterede del af den norske offentlighed blev set som et nationalt valg mellem to statsformer, mellem monarki eller republik.

32. Nationale og historiske argumenter

Henvisninger til det nationale spillede en forholdsmæssig stor rolle i stortingsdebatten om Norges fremtidige statsform. Stortingets præsident, Carl Berner,[60] argumenterede for, at monarkiet i et nyt uafhængigt Norge med tiden ville bringe sig i overensstemmelse med den norske nation. Samme overbevisning ytrede repræsentant D. Brynildsen, der mente, at monarkiet uagtet sin herkomst altid havde evnet at bringe sig i et symbiotisk forhold med nationen. Til forsvar for denne antagelse fremdrog han en række empiriske eksempler fra Europas monarkier.[61] Ideen om det nationale

---

[59] no.m.wikisource.org. 'Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814'; allerede 17. majgrundlovens paragraf 48 foreskrev, at Stortinget skulle vælge en ny kongeslægt, i tilfælde af at dynastiet uddøde.

[60] Carl Berner (1841-1918) repræsenterede Venstre i Stortinget, som han var præsident for fra 1898-1909.

[61] Heiberg (udg.): *Unionens*, 743; Brynildsen nævner Rumænien (Hohenzollern-Sigmaringen), Bulgarien, Belgien, Storbritannien og Portugal, de sidste fire alle med genealogisk rod i det tyske fyrstedynasti Sachsen-Coburg-Gotha, der op gennem det 19. århundrede gennem giftermål (Portugal og Storbritannien) og valg af monarker (Belgien og Bulgarien) formåede at besætte

tronerne i fire europæiske monarkier i 1800- og 1900-tallet, i Portugal (Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha) og Bulgarien den katolske, ungarske Koháry-sidelinje inden for Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet; Danmark med det dansk-tyske dynasti Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (siden 1863), den danskfødte kong Georg 1. af Grækenland (Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg-dynastiet siden 1863) og endelig det franske dynasti Bernadotterne på Sveriges trone, ibid., 805.

kongedømme, som fremført i Sigurd Ibsens artikel fra 1898,[62] vandt dog ikke enstemmig parlamentarisk tilslutning. Johan Castberg advokerede stærkt imod forestillingen om et nationalt

[62] Tanken om at skabe et nationalt kongedømme i Norge fødtes under de heftige unionsstridigheder i 1890'erne. Den store norske nationaldigter Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910) grundlagde sammen med sin svigersøn Sigurd Ibsen (1859-1930) og historieprofessoren Ernst Sars et nyt tidsskrift med navnet *Ringeren* i 1890"erne. Den norske moderate venstrepolitiker Sigurd Ibsen, der fungerede som norsk statsminister i Stockholm 1903-05, var søn af forfatteren og dramatikeren Henrik Ibsen (1828-1906). I 1898 publicerede Sigurd Ibsen artiklen "Nationalt kongedømme" i det nye tidsskrift i Kristiania.

Ibsen nævner en konservativ redaktør, hr. Tschudi, som den der først fremkom med ideen om at udskifte det fælles kongedømme med Sverige med et eget dynasti. Kong Oscar 2. (1872-1907) skulle frasige sig den norske krone til fordel for sin næstældste søn, prins Oscar Bernadotte (1859-1953). Den norske forfatter Knut Hamsun (1859-1952) foreslog i 1893 kong Oscar 2.s yngste søn, prins Eugen (1865-1947), som kandidat til den norske trone. Bjørnstjerne Bjørnson gik også ind for prins Eugens mulige kandidatur. Skønt man ifølge Ibsens artikel ikke længere støttede sig til prins Oscar, som i 1888 havde indgået et ikke-jævnbyrdigt ægteskab, men nu derimod på kongens tredje søn, prins Carl (1861-1951), så var hele stemningen på få år vendt i retning af at se dette forehavende som en realistisk mulighed og ikke som en særegen kuriositet. Forslaget var i de senere år blevet diskuteret ivrigt både i den svenske og norske presse, og Sigurd Ibsen mente,

at valget af en prins, som er den nuværende konges søn og dertil gift med en ætling af Norges tidligere herskerhus, vilde knytte det nye til det gamle og gjøre overgangen lettere for alle parter, endvidere, at det vilde muliggjøre en fredelig skilsmisse uden nogen bitterhed og ud af den unionelle udskiftning redde det væsentligste gode, nemlig et frivillig indgået forbund til forsvar af de skandinaviske folks uafhængighed, Ibsen: 'Nationalt', 23-24, samlet 1-31.

Med Norges tidligere herskerhus sigtede Ibsen til prins Carls gemalinde siden 1897, prinsesse Ingeborg (1878-1958), der var datter af den danske kronprins Frederik (8.) og søster til prins Christian (10.). I tilfælde af unionens opløsning anså Ibsen den monarkiske institution som en velfærdssag og livssag for Norge. Ibsen begrundede dette forhold i eksterne faktorer. *Oprettelsen af en republik, så meget kan man allerede nu med sikkerhed sige, vilde aldrig blive til andet end til skade for Norge, idetmindste sålænge reaktionen i Europa har vind i sejlene som nu*. Blev unionen

med Sverige opløst, lød Ibsens kalkulation, ville det kun oprøre en stat, *men blev det gamle kongedømme afskaffet, uden at et nyt sattes i stedet, vilde det bringe os i et spændt eller kjøligt forhold til hele det monarkiske Europa*, ibid., 27. Den norske republik ville også skabe ravage internt i landet, da de konservative kræfter ville længes efter Sverige og dets konge. Et eget særskilt dynasti ville derimod være at betragte som en anerkendelse af det monarkiske princip og en indrømmelse til det, Ibsen kalder for *fyrsternes fagforening*. Partiet Højre ville acceptere det, da det var en kontinuation af det bestående, og Venstre fordi det var forenelig med den norske nation.

Sigurd Ibsen brugte oprettelsen af en selvstændig belgisk statsdannelse i 1830-31 som et eksempel på, at Europas stormagter hurtigt havde effektueret en anerkendelse, som ifølge Ibsen alene beroede på valget af monarkiet som statsform. Denne historiske analogi blev udbygget med en reference til Grækenland, hvor kongen og dynastiet havde vist sig at være folkets redningsanker, og i *Danmark yder kongehuset ved sine forbindelser i Europa landet en større mellemfolkelig tryghed end mange armédivisioner vilde formå at gjøre*, ibid., 28. Ibsen mente endvidere, at kun en stor nation som Frankrig i Europas øjne kunne tillade sig at skifte statsform fra monarki til republik, hvorimod kongedømmet for kontinentets små nationer som Danmark, Grækenland, Belgien og Norge burde bevares af internationale hensyn, ibid., 29. Kong Christian 9. havde ved århundredskiftet som ”Europas svigerfar” tiltrukket sig opmærksomhed selv fra en nordmand som Sigurd Ibsen. Kong Christian 9.s seks børn blev gift ind i de dominerende europæiske konge- og fyrstehuse. Fire af den danske konges børn blev placeret på europæiske troner, enten som regerende monarker (Danmark og Grækenland), eller som gemalinder til europæiske regenter (Storbritannien og Rusland). Kongens næstældste søn, prins Vilhelm, blev som 17-årig valgt til konge af Grækenland under navnet Georg 1. i 1863, Olden-Jørgensen: op.cit., 111-75. De internationale fyrsteægteskaber Europas monarkier imellem havde ifølge Ibsen en positiv, fredsskabende funktion for Danmark og Europa som helhed. En række Balkan-stater havde ifølge ham kun været halvt selvstændige uden deres nationale fyrster, og i forbindelse hermed henviste han endvidere til Bulgariens valg af fyrste uafhængigt af Rusland i 1886-87 som et eksempel til efterfølgelse for Norge, ibid., 28, 15-16. Ibsen diskuterede de fremlagte tanker i tidsskriftartiklen i et foredrag i

kongedømme for Norge, som efter hans opfattelse havde lidt under først det danske og dernæst det svenske kongedømme gennem 500 år. Reetableringen af et nationalt kongedømme, der trak paralleller tilbage til vikingetiden og middelalderens virkelig nationale konger, herunder det norske kongeriges grundlægger, kong Harald 1. Hårfager (ca. 872-930), var ifølge Castberg en historisk umulighed.[63] I Castbergs øjne ville man med den danske prins Carl som norsk konge blot genindføre det nationale kongedømme af navn.[64]

Private liberale klub i Kristiania 1898 og forsøgte dermed aktivt at gøre ideen om et norsk, nationalt kongedømme til en integreret del af samfundsdebatten i Norge.

[63] Den parlamentariske debat i Norge forud for den norske folkeafstemning i november 1905 omhandlede især muligheden for at genoprette et nationalt kongedømme i Norge med referencer til vikingetiden og middelalderens nationale konger. Det blev pointeret fra den norske regerings side, at prins Carl som skandinav ville kunne forstå norsk sprog og kultur, og at han var beslægtet med det tidligere norske kongehus Oldenborgerne. Den kulturelle nationalisme anvendte sproglige argumenter mod valget af den danske prins Carl til norsk konge, da man fandt, at valget kunne udgøre et grundskud for den norske målbevægelse, der søgte at erstatte det herskende dansk-prægede rigsmål med det såkaldte landsmål, Heiberg (udg.): *Unionens*, 743, 767, 805, 816-20, 831, 874, 903; stortinget.no. 'Stenografisk referat', 356-59. Historisk har valg, både direkte i form af folkeafstemninger og ved parlamentsafstemninger, indtaget en væsentlig funktion i europæiske konstitutionelle arvemonarkier som politisk og konstitutionel-demokratisk legitimering, hovedsageligt i forbindelse med at nye dynastier og sidelinjer har besteget troner eller ved grundlæggelse af nye nationalstater. Ved en lang række af disse valg anvendte man i offentlighederne i både statsnationer (fx Spanien (1870), den britiske personalunion (1689, 1701; fra 1707 Storbritannien), Sverige (1649, 1720, 1743), Frankrig (1814, 1830) og Danmark (1853))))))), nye nationalstater (fx Grækenland (1863)) og i forbindelse med grundlæggelse af nye nationalstater (fx Bulgarien (1879), Grækenland (1832))) den valgte monarks eller tronfølgers genealogiske afstamning, slægtsmæssige forbindelser og regenttitler som dynastisk, symbolsk, politisk, religiøs, historisk og i de nye nationalstater tillige en national-kulturel legitimering uden en nødvendig sammenhæng i øvrigt med kandidatens faktiske nationale tilhørsforhold. Grundlæggelsen af nationalstaterne Finland (1917-19), Litauen (1918), Albanien (1913-14), Ukraine (1918) og Kroatien (1941), hvor der blev foretaget valg af monarker i forskellige fora, resulterede ikke i skabelsen af levedygtige monarkier (Albanien var efterfølgende et monarki fra 1928-46), og de to sidstnævnte blev ligesom Tyskland (1848) ikke etableret som nationalstater i

første omgang (Litauen blev efterfølgende i 1940 en delstat i Sovjetunionen, hvis opløsning i 1991 medførte, at landet atter blev en uafhængig nationalstat). Valgene i statsnationerne og nationalstaterne, hvoraf flere tillige var statsnationer, fandt sted i stater, der alle var konstitutionelle monarkier (med Ukraine i 1918, Grækenland i 1832, Sverige i 1649 og Kroatien i 1941 som undtagelser i varierende grad), og på baggrund af valg af tronfølgere, en rigsforstander (1848), en ny monark efter en frivillig abdikation (1720) eller ved afsættelser af monarker og indsættelser af nye monarker fra andre dynastier og sidelinjer, ligesom ved grundlæggelse af nye nationalstater og indsættelser af nye dynastier i nye nationalstater.

Valget af prins Christian Frederik til norsk konge i 1814 under Norges kortvarige uafhængighed i 1814 skete med henvisning til, at den oldenborgske konge var i slægt med de store norske vikinge- og middelalderkonger Haakon den Gode (934-61) og Sverre (1184-1202). Georg Sverdrup (1770-1850), et fremtrædende medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, udtalte således følgende ved afslutningen på forhandlingerne i rigsforsamlingen i Eidsvoll den 20. maj 1814, tre dage efter kongevalget: *Reist er altsaa inden for Norges Enemærker Norges gamle Kongestol, som Adelsteiner og Sverrer beklædte, og hvorfra de med Viisom og Kraft styrede gamle Norge*, Fure (red.): *Eidsvoll 1814*, 305. Christian Frederik var således direkte efterkommer af kong Sverre (18 gange tipoldebarn). Adelsteiner refererer til kong Haakon den Gode, hvis navn var Adelsteinsfostre. Rigsforsamlingen på Eidsvoll modtog forud for kongevalget flere adresser, der anbefalede valget af den dansk-norske prins Christian Frederik til konge. En adresse fra Nes i Hallingdal af 4. marts 1814 formulerede situationen på Norge på følgende måde:

Urokkelig som Landets Klipper, staaer dets Sønners Beslutning: at opofre Alt for Norges Tarv, og for Dem, ædleste Fyrste! som nu end fastere har knyttet Baandet imellem Dem og det Folk, der oprigtigt og tillidsfuldt lægger sin skjebne i den Haand, Forsynet allerede havde udkaaret til, i sin Tid, at gribe Statens Roer. Hver ædel Normand vil, som dette kjekke Fjeldfolk, opbyde sin hele Kraft og Anstrængelse, for at bevare udeelt og uforkrænket Deres Kongelige Høiheds Odelsarv, hvortil De har de helligste Adkomster, ikke blot ved Fødselen, men fortrinligen ved Deres Dyder – ved Deres Kjærlighed for gamle Norge, ibid., 357-58.

Prins Christian Frederik hyldes således nærmest som en absolut monark, hvis legitime dynastiske ret til tronen understreges. En adresse fra Strand i Rogaland af 18. marts 1814 havde en anden betoning i forholdet mellem kongehuset og nationen:

Ædle Prints! De har villet forene Deres Skiebne med vores; De har besluttet at dele Farer og Møjer med os i Nødens Stund; modtag vores Hengivenhed og Tak; giør Regning paa vores Mod og Kraft. For Norges Ære og Lykke brænder hver Normands Hierte, brænde vore Hjerter højt og varmt, for et saa helligt Formaal skal intet Offer blive os for stort, ingen Anstrængelse for tung, ibid., 361.

Prinsen har således aktivt valgt selv at være en del af den norske nation og dermed gjort sig fortjent til folkets agtelse. Afslutningsvis blev fremtidsønskerne for Norge sat på skrift:

Til denne Forsamling af vore og Nationens Repræsentanter betroe Vi vores dyrebareste Interesse, vi overdrage dem vore Rettigheder, vi overlade dem Magt til at bestemme Nationens Forhold til Naboriget og at vedtage en Regieringsform for Norge; Vi vente af dem en Constiution værdig det Norske Folks Retsind, Troskab og Almeenaand, værdig Tidsalderens Oplysning og Cultur. Viisdoms Aand, Raads og Styrkes Aand lede dem i deres vigtige Forretning!, ibid., 361.

Adressen fra Strand ekspliciterede dermed modsat adressen fra Nes folkesuverænitetstanken, der lå bag valget af den danske prins Christian Frederik til ny norsk monark. Denne idé om folkesuverænitet baserede sig på det politiske folkebegreb, hvor det norske folk besad en suverænitet og havde en ret til at træffe beslutninger og *at vedtage en Regieringsform for Norge*. Samtidig blev det etniske/nationale folkebegreb og nationalitetsprincippet accentueret i form af en henvisning til det norske folks skæbne og dets nationale selvbestemmelsesret til at danne sin egen uafhængige nationalstat, som prins Christian Frederik selv havde valgt at tilslutte sig ved at stå bag den nye forfatning. Ved sin edsaflæggelse henviste den nyvalgte norske kong Christian Frederik til sin fire gange tipoldefar og sin forgænger på den norske trone, den dansk-norske konge Christian 4. (1588-1648): *Min store Forgjængers, fjerde Christians Aand følge mig i al min Gjerning. Han var det Norske Folks gode Konge og Fader. Hans Mønster, skal tidligen indprentes i min elskede Søns* [prins Frederik (7.), den senere kong Frederik 7. (1848-63)] *Hjerte, og Folkets Kjerlighed skal gaae i Arv til ham*, ibid., 321.

Haakon 7. tilhørte den dansk-tyske glücksborgske sidelinje til det oldenborgske kongehus, der på sværdsiden var af tysk ascendens, men også havde flere medlemmer af middelalderens skandinaviske kongeslægter blandt sine aner, fx Estridsen-dynastiet i Danmark (1047-1375, 1387-96), bl.a. Erik 5. Klipping (1259-86), Bjælbo-dynastiet i Sverige, bl.a. Valdemar 1. (1250-75) og

prinsesse Euphemia af Sverige (1317-70), der var datterdatter af Haakon 5. (1299-1319) fra det norske Sverre-dynasti. Sverre-slægten har en særlig plads i norsk national selvforståelse, da de regerede i Norges stormagtstid i 1200-tallet. Haakon 4. (1217-63), Haakon 5.s farfar, skildres i Henrik Ibsens historiske skæbnedrama ”Kongsemnerne” fra 1863. Haakon 5.s forældre var Norges kong Magnus 6. Lagabøter (1263-80) og Ingeborg (ca. 1244-87), født dansk prinsesse og datter af Erik 4. Plovpenning (1241-50). Den første monark i det oldenborgske kongehus, grev Christian (1.) af Oldenborg (1426-81), der blev valgt til dansk, norsk og svensk konge i hhv. 1448, 1450 og 1457(-64), var på mødrene side via seks generationer, heraf tre kvindeled, gennem tyske fyrstehuse: den holstenske greveslægt Schauenburg (Holsten-Rendsborg) og Mecklenburg-dynastiet (Werle), efterkommer af den danske kong Erik 5. På fædrene side var han via seks generationer, heraf tre kvindeled, gennem de tyske greveslægter Oldenborg og Schauenburg (Holsten-Plön), efterkommer af den svenske dronning Sophie (1241-86; født dansk prinsesse og datter af Erik 4. Plovpenning), gemalinde til kong Valdemar 1. På mødrene side var han tipoldebarn af Euphemia af Sverige gennem de tyske fyrstehuse Schauenburg (Holsten-Rendsborg) og Mecklenburg-dynastiet (-Schwerin). Det norske kongevalg i 1905 blev foretaget med baggrund i novembergrundlovens (1814) paragraf 7 og 48, no.m.wikisource.org. ’Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814’. Paragraf 48 i 17. majgrundloven (1814), som blev vedtaget i forbindelse med valget af prins Christian Frederik til norsk konge, foreskrev, at Stortinget skulle vælge en ny kongeslægt, i tilfælde af at dynastiet uddøde, no.m.wikisource.org. ’Kongeriget Norges Grundlov af 17de Mai 1814’.

Et andet eksempel er Spaniens kong Amadeo 1. (1870-73), der var søn af det forenede Italiens første konge, Victor Emmanuel 2. (1861-78). Politikeren Manuel Ruiz Zorrilla (1833-95, spansk regeringsleder i 1871 og fra 1872-73), der i 1870 som præsident for underhuset (De Deputeredes Kongres) var en af de ledende figurer bag valget af kong Amadeo 1., fremhævede den 16. november 1870 den italienske prins’ menneskelige kvaliteter:

es buen hijo, es buen padre, es buen esposo, es un hombre de una vida intachable, y algo significa esto en un país que por lo que ha pasado en casos recientes y dolorosos, tanto necesita recibir el ejemplo desde las alturas. En su vida pública es un gran Príncipe, es un gran militar, y todavía más grande si ses toma en consíderacion la edad que tiene y no se olvidan las vicisitudes por que su pátria ha pasado durante los últimos tiempos (*han er en god søn, han er en god far, han er en god ægtemand, han er en mand med et upåklageligt liv, og det betyder noget i et land, der på grund af det, der er sket i de seneste og smertefulde sager, så har brug for at modtage et eksempel fra oven. I*

sit offentlige liv er han en stor prins, han er en stor soldat, og endnu større, hvis man tager hans alder i betragtning og ikke glemmer de omskiftelser, som hans land har gennemgået i den seneste tid; min oversættelse), *Diario de Sesiones – Sesion del Miércoles* 16.11.1870, 9168.

Prins Amadeo var derfor i besiddelse af de personlige fortrin, som det dybt splittede spanske samfund havde så stærkt brug for i sin statsledelse. Prins Amadeo var udlænding, hvilket i præsidentens øjne ikke udgjorde et problem, da

Inglaterra debe su regeneracion á un Príncipe extranjero; que Bélgica debe su prosperidad, cuando nos u existencia, á un Príncipe extranjero tambien, y que aun aquí tuvimos un largo período de bienestar y de grandeza con un Príncipe extraño á nosotros, como era Cárlos III (*England skylder sin fornyelse til en fremmed fyrste; at Belgien skylder sin velstand, da den eksisterede, også en fremmed prins, og at vi selv her havde en lang periode med velvære og storhed med en for os fremmed prins, som Karl III*; min oversættelse), ibid., 9168.

Storbritannien havde fået en ny kongeslægt i 1714, det hannoveranske dynasti, som var blevet assimileret i det britiske samfund. Belgien opstod som statsdannelse og monarki i 1831 med den tyske prins Leopold (1.) af Sachsen-Coburg-Gotha som den første konge (1831-65). Spanien havde før haft en udenlandsk konge i form af kong Karl 3. (1759-88), der ganske vist var født i Madrid i 1716, men som først havde været konge af Napoli og Sicilien (1735-59) som hhv. Karl 7. og Karl 5., da kongerigerne Napoli (siden 1282) og Sicilien (siden 1130), som var forenet i en personalunion, blev tilbageerobret af Spanien i 1734 fra det tysk-romerske rige (Østrig) under Den Polske Tronfølgekrig (1733-38). Kongerigerne blev givet som sekundogenitur til Karl (3.). I forbindelse med den spanske tronbestigelse i 1759, hvor kong Karl 3. afløste sin ældre barnløse halvbror, Ferdinand 6. (1746-59), blev der udformet en bestemmelse om, at Spanien og Napoli og Sicilien aldrig måtte forenes under én konge, Díaz: ’Los Borbones - Carlos III’. Zorrilla brugte disse empiriske eksempler til at underbygge sin påstand om, at det italienske Savoyen-dynasti relativt hurtigt ville blive assimileret i det spanske samfund. Præsidenten afviste tillige de konservative katolikkers kritik af Savoyen-dynastiet som værende fjendsk over for pavekirken. *No hay argumentos contra los hechos, no hay razones contra la historia, y no hay nadie que pueda negar los grandes y memorables servicios prestados al christianismo y á la Iglesia católica por la casa de Saboya* (*Der er ingen argumenter mod kendsgerningerne, der er ingen grunde imod*

historien, og der er ingen, der kan benægte de store og mindeværdige tjenester, der leveres til kristendommen og den katolske kirke af Savoyen-dynastiet; min oversættelse), *Diario de Sesiones – Sesion del Miércoles* 16.11.1870, 9169. Prins Amadeo var en god katolik, uden at være fanatisk, og samtidig havde han været en soldat, *que ha derramado sus angre en el campo de batalla* (*som har udgydt sit blod på slagmarken*; min oversættelse), ibid., 9169. Prins Amadeo havde deltaget som generalmajor i Den Tredje Italienske Uafhængighedskrig i 1866, hvor han ledte sin brigade i slaget ved Custoza den 24. juni mod Østrig, som vandt slaget. Prinsen blev desuden såret ved Monte Croce. Valget var i høj grad motiveret af, at Amadeo tilhørte det liberale Savoyen-dynasti, som havde realiseret Italiens samling i 1861 på konstitutionel-monarkiske principper. Zorrilla understregede, at prins Amadeo tilhørte et dynasti, *que siempre ha sido leal á la libertad y á la independencia en su nacion, buscará de seguro las simpatías del pueblo y encontrará el apoyo más firme en la fuerza ciudadana, siendo un firme sosten de las libertades públicas* (*som altid har været loyal over for frihed og uafhængighed i sin nation, sikkert vil søge folkets sympati og vil finde den stærkeste støtte i borgerstanden, idet han er en fast tilhænger af borgerlige frihedsrettigheder*; min oversættelse), ibid., 9169. Præsidenten for parlamentets andet kammer fandt således, at Savoyen-dynastiet kunne være en garant for virkeliggørelsen af et liberalt Spanien baseret på det konstitutionelle monarki i form af det politiske folkebegreb og ideen om folkesuverænitet. Præsidenten appellerede til national samling i Spanien om det nye liberale monarki under kong Amadeo 1. efter *tres centurias de absolutismo y de medio siglo de falseamiento más 6 menos grande del gobierno representativo* (*tre århundreder med absolutisme og et halvt århundredes mere eller mindre forvrængning af repræsentativ regering*; min oversættelse), ibid., 9169. Præsidenten refererede til de foreløbig seks spanske konstitutionelle forfatninger fra 1808 (ikke anerkendt af Spanien under den franske besættelse), 1812, 1834, 1837, 1845 og senest i 1869. Efter de mange politiske uroligheder, der havde martret det 19. århundredes Spanien, skulle der endelig skabes et solidt fundament under det konstitutionelle monarki med kong Amadeo 1. efter ”La Gloriosa Revolución” og afsættelsen af dronning Isabella 2. (1833-68). Det Progressive Parti (1834-74), et liberalt centrum-venstre-parti, der bl.a. inkluderede den spanske regeringsleder fra 1869-70, general Juan Prim (1814-70), stod bag valget af kong Amadeo 1. Zorrilla, der tilhørte partiet, ønskede at omdefinere monarkiet i den demokratiske revolutions tjeneste og dermed skabe et moderne monarki på det liberale demokratis principper, Castañeda: ’La desilusión’, 41; Vilches: *Progreso y Libertad*. De fleste af partiets aviser støttede kong Amadeo og trykte hyldestdigte til den

nye monark. Et af dem lød som følger (Castañeda og Collantes: ’Amadeo I’, 62; Biblioteca Museu Víctor Balaguer Archivo, katalognummer 7100142):

> Health! Democratic King,
> Son of the people, fortunate King,
> you will be the priest who does not deceive
> on the Altars of the New Law.

I digtet bliver folkesuverænitetsbegrebet (*Democratic King*) sammenkoblet med dynastiske termer (*Son of the people*) i en harmonisk symbiose.

Historikeren Don Antonio Pirala (1824-1903) udgav i 1870 bogen *El Rey en Madrid y en Provincias* (*Kongen i Madrid og i Provinserne*), som havde til formål at vise den spanske offentlighed, at deres nyvalgte monark dynastisk havde en historisk forbindelse med Spaniens tidligere konger. Pirala understregede bl.a. arven tilbage til de spanske habsburgere:

Y lo es fisicamente: en los penetrantes ojos de Amadeo se ve la mirada dulce y suave de su madre, y en el lineamiento de rostro y en la apostura de la persona recuerda al magnánimo Cárlos Alberto. Aquellos rasgos que sintetizaban á la familia austriaca, que dieron á España un Cárlos I y un Felipe II, se trazan perfectamente en la fisonomía de D. Amadeo. De que fuera su príncipe gozaba la Italia, entregada al júbilo de un pueblo que participaba de las satisfacciones de su Rey y Dinastía, que eran las suyas propias (*Og der er det rent fysiske: I Amadeos gennemtrængende øjne kan man se hans mors søde og bløde blik, og i hans ansigtslinje og i personens skønhed minder han om den storsindede Carl Albert. De træk, der syntetiserede den østrigske familie, som gav Spanien en Karl I og en Philip II, er perfekt sporet i D. Amadeos fysiognomi. Italien nød det faktum, at han var dets prins, overgivet til glæde for et folk, der delte i tilfredsstillelsen af deres konge og dynasti, som var deres egne*; min oversættelse), Pirala: *El Rey*, 147.

Pirala kunne således i Amadeo 1. se en fysisk lighed med såvel moren, farfaren, kong Carl Albert af Sardinien-Piemonte (1831-49), som de spanske habsburgere Karl 1. (1516-56) og Philip 2. (1556-98). Amadeo 1. var i lige mandslinje seks gange tipoldebarn af den spanske kong Philip 2.s datter prinsesse Cathrine Michelle af Spanien (1567-97). Philip 2. var søn af kong Karl 1. Philip 2.s regeringstid omtales oftest som Spaniens guldalder. På mødrene side var kong Amadeo 1. tillige tipoldebarn af Spaniens kong Karl 3. (1759-88). Amadeo 1. tilhørte endvidere et dynasti, Savoyen,

som i store dele af det spanske samfund blev betragtet som en liberal fyrsteslægt, der havde virkeliggjort Italiens samling i 1861. Pirala abonnerede ligeledes på denne forestilling, som han også berørte i sin bogudgivelse.

Los antecedentes del duque de Aosta eran una garantía de este cumplimiento, como lo demuestra la biografia que va á continuacion de estos capítulos. Jóven, valiente, habiendo derramado su sangre por la patria engrandecida por su padre; ganaso de gloria, queridísimo de sus conciudadanos, educado en la escuela liberal, y con envidiable posicion, ni ambicionaba el Trono de España, por modestas siempre sus aspiraciones, ni rehusaba cuantos sacrificios pudiera hacer para lograr la ventura de este pueblo, que le fué simpático desde que le conoció. Los liberales no podian prescindir de que D. Amadeo pertenece á una familia que representa cual ninguna en el continente europeo el espíritu liberal del siglo, que ha sabido secundar las aspiraciones de los amantes de la libertad. Educado el duque de Aosta en esta escuela, era ya una garantía, no de un partido, sino de todos los liberals; y si obtenia la votacion de las Constituyentes, sacrificando sus más caras afecciones á la de la patria, no debia haber más que una enseña para todos los liberals monárquicos (*Forfædrene til hertugen af Aosta var en garanti for denne opfyldelse, som demonstreret af biografien, der følger disse kapitler. Ung, modig, efter at have udgydt sit blod for det land, som hans far gjorde stort; ønske om ære, elsket af sine medborgere, uddannet i den liberale skole, og med en misundelsesværdig position, eftertragtede han hverken Spaniens trone, hvor beskedne hans forhåbninger altid var, og han nægtede heller ikke at ofre sig for at opnå formuen som dette folk, som var hans kære siden han mødte dem. De liberale kunne ikke ignorere det faktum, at D. Amadeo tilhører en familie, der som ingen anden på det europæiske kontinent repræsenterer århundredets liberale ånd, som har vidst at støtte frihedselskeres forhåbninger. Uddannet i denne skole var hertugen af Aosta allerede en garanti, ikke for ét parti, men for alle liberale; og hvis han opnåede den konstituerende forsamlings stemme og ofrede sine mest dyrebare hengivenheder til landets vel, skulle der kun være én standard for alle monarkiske liberale*; min oversættelse), ibid., 69-70.

Hertug Amadeo af Aosta kunne således ifølge Pirala qua sit dynastiske ophav blive en eksponent og garant for udviklingen af et moderne konstitutionelt, liberalt monarki i Spanien efter italiensk forbillede. Og derved kunne et Savoyen-dynasti i Spanien samtidig befordre udviklingen af en spansk nationalstat efter Italiens eksempel.

Den 3. november 1870 blev ministeren for de oversøiske spanske territorier, Segismundo Moret y Prendergast (1833-1913, spansk regeringsleder ad tre omgange, 1905-06, i 1906 og fra 1909-10), afbrudt af et andet parlamentsmedlem, carlisten Ramón Vinader (1833-96), der råbte, at han ikke ville have en udenlandsk konge af Spanien, hvortil ministeren replicerede: *No pronuncieis esa palabra, no la lanceis aquí, porque si lo haceis, os diré que vosotros no habeis sido nunca españoles, que no habeis tenido un solo Rey español; alemanes primero, franceses deapues* (*Udtal ikke det ord, smid det ikke her, for hvis I gør det, vil jeg fortælle jer, at I aldrig har været spanske, at I ikke har haft en eneste spansk konge; tyskerne først, franskmændene senere*; min oversættelse), *Diario de Sesiones – Sesion del Jueves* 3.11.1870, 9132. Han hentydede her til først Habsburgernes styre i Spanien (1516-1700) og dernæst det franske Bourbon-dynasti fra år 1700, afbrudt af det franske Bonaparte-dynasti (1808-13). Amadeos (1.) kandidatur kunne desuden opnå tilslutning hos de europæiske stormagter, efter at spørgsmålet om den spanske arvefølge havde været anledning til udbruddet af Den Fransk-Tyske Krig (1870-71). Den spanske republikanske politiker Emilio Castelar (1832-99) henledte parlamentets opmærksomhed på dette forhold. Han så krigen som det seneste eksempel på den århundredlange strid mellem den latinske og germanske kulturkreds i Europa. Han vendte sig kraftigt imod planerne om en udenlandsk konge i Spanien. De udenlandske dynastier på den spanske trone havde historisk kostet Spanien dyrt: bl.a. påførte Bourbon-dynastiet landet en blodig krig, Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14), og det medfølgende tab af Gibraltar, ligesom Bonaparte-dynastiet bevirkede, at landet måtte føre en monumental kamp for uafhængighed i begyndelsen af århundredet. Derudover var monarkiet i tilbagegang som statsform i Europa, idet han henviste til de mange opløste monarkiske statsdannelser i den tyske og italienske nationalstatsproces, herunder kongerigerne Hannover og Begge Sicilier, ibid., 9117-9127. Den 7. april 1869, midt under det spanske interregnum, fremdrog Castelar en række empiriske eksempler fra Europas fyrstehistorie, der skulle underbygge hans påstand om, at det guddommeligt sanktionerede arvemonarkis dage var talte. I Frankrig havde intet dynasti i det 19. århundrede indtil videre formået at videreføre tronen til næste generation: Bonaparte-dynastiet med kejser Napoleon 1. (1804-14/15), Bourbon-dynastiet med kong Karl 10. (1824-30) og Orléans-dynastiet med kong Louis Philippe 1. (1830-48). Historien gentog sig med den siddende kejser Napoleon 3. (1852-70), der blev afsat fra tronen året efter. Castelar så det første angreb på arvemonarkiet, da Gustav 1. Vasa (1523-60) indledte sit oprør mod den danske unionskongemagt under Christian 2. (1513-23). I parentes bemærket var hverken Danmark eller Sverige på daværende tidspunkt et arvemonarki: Danmark blev det i 1660 og Sverige i 1544. Derefter nævnte Castelar Den Westfalske Fred i 1648,

som instituerede en ny europæisk retsorden for arvemonarkierne, henrettelsen af den engelsk-skotske kong Karl 1. (1625-49) i 1649 under Den Engelske Borgerkrig (1642-51), afsættelsen af kong Jacob 2. (1685-88) under ”The Glorious Revolution” i 1688 og afsættelsen af dronning Isabella 2. (1833-68) under ”La Gloriosa Revolución” i 1868, der tilsammen undergravede arvemonarkiets autoritet i hans optik, ibid., 902.

Forud for afstemningen advarede Emilio Castelar den 3. november 1870 mod en gentagelse af den tragiske historie med habsburgerne i Mexico, når man i Spanien valgte prins Amadeo til monark:

Vosotros podeis enseñar al Monarca un gran pueblo que regir, una gran Corona que llevar, el palacio de Madrid por vivienda, el Trono de San Fernando por pedestal, recuerdos gloriosos para halagar su orgullo, estancias mágicas en el corazon de Guadarrama ó á las orillas del magestuoso rio inmortalizado por Garcilaso para tender su cuerpo; las hazañas españolas por motes de su escudo, y el Escorial por tumba de sus huesos; pero á través de todas esas grandezas, junto á la imágen del general Prim, verá flotar esas dos figuras de los Emperadores de Méjico, semejantes á dos figuras de los infiernos del Dante, vertiendo rios de lágrimas, rios de sangre, y enseñando con su triste ejemplo cómo, dados los mismos antecedentes, se repiten las mismas catástrofes en las páginas de la historia (*I kan vise monarken en fantastisk by at regere, en stor krone at bære, Madrids palads som et hjem, San Fernandos trone som en piedestal, herlige minder til at smigre hans stolthed, magiske ophold i hjertet af Guadarrama eller videre kysterne af den majestætiske flod udødeliggjort af Garcilaso for at lægge sin krop; de spanske bedrifter som kælenavne på ders skjold, og Escorial som deres knoglers grav; men gennem alle disse storheder, ved siden af billedet af general Prim, vil du se de to skikkelser af Mexicos kejsere flyde, svarende til to skikkelser fra Dantes helvede, der udgyder floder af tårer, floder af blod og underviser med deres triste eksempel hvordan, givet de samme forfædre, de samme katastrofer gentages på historiens sider*; min oversættelse), ibid., 9121-9122.

Spanien havde været involveret i etableringen af det mexicanske kejserrige, da landet sammen med Storbritannien havde støttet Frankrigs besættelse af Mexico i 1861-62 og afsættelsen af det latinamerikanske lands republikanske regering. Den franske kejser Napoleon 3. (1852-70) søgte i panlatinismens navn at udvide sin magt, også uden for Europa, i Amerika, hvor han med franske tropper understøttede dannelsen af et mexicansk kejserrige, hvor den nyoprettede trone gik til ærkehertug Maximilian af Østrig (1832-67) som kejser Maximilian 1. (1864-67). Han besteg

formelt tronen på grundlag af en mexicansk folkeafstemning i december 1863, som viste imponerende 100 procents tilslutning til ærkehertug Maximilian som ny mexicansk kejser. I 1867 blev det dilettantiske eksperiment knust af oprørske indianske guerillastyrker. Kejseren blev myrdet af den mexicanske regering, der genetablerede den mexicanske republik. Ifølge Castelar risikerede en eventuel kong Amadeo 1. den samme skæbne som den habsburgske ærkehertug Maximilian. At advarslen ikke var grebet ud af den blå luft blev demonstreret allerede den 28. december 1870, da general Juan Prim (1814-70), greve af Reus og spansk regeringsleder fra 1869-70, som havde været den fremmeste aktør i forhold til valget af Amadeo 1., blev offer for et attentatforsøg. Han døde den 30. december. Det forhold at det spanske kongevalg blev kompareret med det dynastiske eksperiment i Mexico indikerede, at man fra spansk side opfattede valget af den italienske prins som et udtryk for en form for dynastisk panlatinisme. Segismundo Moret y Prendergast motiverede den 3. november valget af den italienske prins med, at denne ville kunne sikre en stærk middelhavsforbindelse mellem Italien og Spanien:

¡Quién pudiera traer á vuestra memoria aquella descripcion de los pueblos meridionales, aquella importancia poderosa del mar Mediterránco, mar de la civilizacion, lago del progreso, y aquella union entre Italia y España, y aquella fuerza poderosa que debe nacer de ese enlace, y que será incontrastable hoy más que nunca, cuando roto el istmo de Suez, los pueblos del Mediterráueo han de conducir al dormido mundo oriental bajo el pabellon de España y la bandera de Italia los productos y la riqueza, y con ellos el progreso y la civilizacion de la vieja Europa! (*Hvem kunne bringe dig til minde om den beskrivelse af de sydlige folk, den magtfulde betydning af Middelhavet, civilisationens hav, fremskridtshavet og den union mellem Italien og Spanien, og den magtfulde kraft, der skal fødes fra den forbindelse, og at det vil være uomtvisteligt i dag mere end nogensinde, når landtangen Suez er brudt, skal folkene ved Middelhavet føre produkter og rigdom til den sovende østlige verden under Spaniens flag og Italiens flag, og med dem det gamle Europas fremskridt og civilisation!*; min oversættelse), ibid., 9132.

Det blev her formuleret eksplicit, at argumentet for valget af den italienske prins til nyt spansk statsoverhoved ville være en understregning af det særlige latinske kulturelle fællesskab i Middelhavsområdet, som med indvielsen af det franske prestigeprojekt Suez-kanalen året forinden, i 1869, åbnede nye perspektiver i form af en eksport af Europas kulturelle og økonomiske civilisation til det fjerne Østen. Valget af hertug Amadeo fra Savoyen-dynastiets Aosta-sidelinje til

spansk konge indebar en potentiel risiko eller mulighed for en personalunion mellem Italien og Spanien, da hertugen i 1870 var nummer tre i arvefølgen til den italienske trone efter kronprins Umberto (1.) (1878-1900) og dennes søn, prins Victor Emmanuel (3.) (1900-46).

Kong Amadeo 1. fik 191 stemmer i parlamentsafstemningen i Cortes den 16. november 1870 og dermed et flertal af parlamentets 311 deputerede. Det spanske kongevalg i 1870 fandt sted i overensstemmelse med paragraf 78 i den spanske forfatning fra 1869, es.m.wikisource.org. ’Constitución democrática‘.

Et tredje eksempel er fra Sverige, hvor den svenske stænderrigsdag i 1649 valgte pfalzgreve Carl Gustaf af Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg (1622-60, konge som Carl 10. Gustaf 1654-60) til svensk tronfølger. Dronning Christina (1632-54) havde udpeget sin fætter til at efterfølge sig på tronen. Præstestandens rigsdag motiverede valget med, at den tyske prins *på mödernet ähr Konungz Gustafz den förstess affödha, hwilkenss qvaliteter, och höga dygder oss nogsampt kunnige ähre*, Forssell og Granstedt (udg.): *Prästeståndets*, 157. Ridderskabets (adelens) rigsdag gav lignende begrundelse for valget af tronfølger:

Ehuru wäl Ständerne alle i gemeen och enkannerligen Ridderskapet och Adelen ähre i den fulla intention, att högt æstimera H: F: N:de såsom aff then Konglige Gustavianische familia på möderne uhrsprungen, elliest ock för H: F: N:des höghe och berömmelighe merita, bewijste K: M:t och Cronan, honom aldeles wäl bewåghne, Taube (udg.): *Sveriges ridderskaps*, 279.

Carl 10. Gustaf var født i Sverige og via sin mor oldebarn af Sveriges første konge efter løsrivelsen fra Kalmarunionen, nationalhelten Gustav 1. Vasa (1523-60). Med hensyn til meritter hentydes til prinsens uddannelse på det danske militærakademi i Sorø, overværelse af Sveriges sejrrige slag ved Breitenfeld (1642) og Jankowitz (1645) og efterfølgende kommando over de svenske tropper i det tysk-romerske kejserrige som general i slutningen af Trediveårskrigen (1618-48). Han ledede i oktober 1648 belejringen af Prag, som han ikke var i stand til at erobre fuldstændigt, før indgåelsen af Den Westfalske Fred samme år.

Den svenske regeringsform fra 1634 var reelt Sveriges første grundlov, uagtet at regeringsformen formelt ikke var nogen forfatning, og den blev aldrig officielt kontrasigneret af kongemagten. I praksis fungerede loven dog som en konstitutionel indskrænkning af monarkens magtbeføjelser, indtil enevældens indførelse i 1680. Regeringsformen fra 1634 stadfæstede, at kongen skulle regere sammen med rigsrådet. Man kan derfor argumentere for, at Sverige delvist var et konstitutionelt

monarki i 1649, hvor der blev valgt en ny tronfølger. I 1650 vedtog stænderrigsdagen en tronfølgelov for de mandlige efterkommere af den nyvalgte svenske tronfølger, runeberg.org. 'Tronföljd'. Regeringsformen fastslog i paragraf 65, at rigsrådet sammen med stænderrigsdagen skulle vælge en konge til den svenske trone, såfremt monarken ikke efterlod sig arvinger eller havde udnævnt sin efterfølger. Tronfølgevalget i 1649 var således om ikke i overensstemmelse med regeringsformens bogstav, så dog dens ånd, sv.m.wikisource.org. 'Regeringsform 1634'.

Kong Frederik 1. af Sverige (1720-51) var den første og eneste svenske monark i perioden 1560-1818, der hverken på fædrene eller mødrene side nedstammede fra Vasa-dynastiets grundlægger og den svenske nationalhelt Gustav 1. Vasa (1523-60). Frederik 1., som blev valgt til svensk konge af den svenske stænderrigsdag i 1720, var på fædrene side via Hessen-Kassel (Hessen) og Mecklenburg-dynastiet (-Schwerin) gennem tolv generationer, heraf to kvindeled, efterkommer af ovennævnte Euphemia af Sverige, der var sønnedatter af Sveriges kong Magnus 3. Ladelås (1275-90) og mor til den mecklenburgske hertug Albrecht 3. (1384-1412; konge af Sverige fra 1364-89). Derudover var han seks gange tipoldebarn af Kalmarunionens kong Hans, der var konge af Danmark (1481-1513), Norge (1483-1513) og kortvarigt også Sverige fra 1497-1501. På mødrene side via Kettler-dynastiet (Kurland og Semgallen) og Mecklenburg-dynastiet (-Schwerin og -Güstrow) var Frederik 1. endvidere gennem ti generationer, heraf tre kvindeled, efterkommer af Euphemia af Sverige. Hertugdømmet Kurland og Semgallen (del af det nuværende Letland) eksisterede fra 1561-1795, og fra 1561-1737 regeredes hertugdømmet af den tyske adelsslægt Kettler. Hertugdømmet var fra 1561-69 vasalstat til storfyrstendømmet Litauen, og fra 1569-1726 til Polen-Litauen, hvorefter hertugdømmet inkorporeredes i Polen-Litauen. I 1795 med Polens tredje deling blev hertugdømmet annekteret af Rusland. Dronning Ulrika Eleonora den Yngre (1718-20) abdicerede i 1720 til fordel for sin gemal, Frederik 1., der i forbindelse med sin tronbestigelse konverterede til den lutherske tro og den svenske statskirke, Staf (udg.): *Borgarståndets*, 356-59. Det blev opstillet som en betingelse for valget, at *Hans K. Högheet nu föruth will afsäija sig den reformerte och antaga den Lutherske religion*, Landahl (udg.): *Bondeståndets*, 22. Stænderrigsdagen motiverede valget af kong Frederik 1. i 1720 med, at kongen som prinsgemal havde udvist *forträffelige qualiteter, betygade ömhet och kärlek för vårt k. Fädernesland, stora kundskap i krigssaker sampt mångfaldige andre härlige förmåner*, Montan (udg.): *Sveriges ridderskaps och adels*, 84 (andet hæfte). I stænderrigsdagen motiverede landmarskallen (Pehr Ribbing (1670-1719)) valget i januar 1719 af Frederik 1.s gemalinde,

dronning Ulrika Eleonora den Yngre (1718-20), til regerende dronning, med den slægtsmæssige tilknytning, som dronningen havde til det svenske kongehus, da man mindedes

med tacksamhet de vällgiärningar som Konung Carl Gustaf, så väl som ock Konung Carl den XI, bägge Höglofl. i åminnelse, oss bevijsat, ock som Hennes Kongl. Höghet är den endaste af dess ätteläggar, så frågar jag, om icke hon bör regera, ibid., 9 (første hæfte).

Carl 10. Gustaf og Carl 11. (1660-97) var de store krigerkonger i svensk historie, og de to heltekonger var henholdsvis farfar og far til dronning Ulrika Eleonora den Yngre. Landmarskallen var titlen på adelsstandens leder i stænderrigsdagen. I marts 1719 valgte stænderrigsdagen prinsgemal Frederik (1.) til den øverstbefalende for de svenske væbnede styrker under slutspillet i Den Store Nordiske Krig (1700-21), hvor prinsen i 1716 og 1718 kæmpede under sin svoger, kong Carl 12.s (1697-1718), felttog i Norge. Carl 12. udnævnte ham i 1715 til generalissimus. Man roste prinsgemalens indsats, som i stænderrigsdagens optik især var begrundet i ægteskabet med den regerende dronning, som *förknippar ock tvingar Eders Maij:ts Högstälskelige Gemåhl at vara välvillig, nijtälskande ock ömhjertad, hvarad Riket så ofehlbart får niuta fruckten, som Eders Maij:ts lycka, förmon och vältrefnad ifrån Riket aldrig skilljas ock söndras kan*, ibid., 59. Endnu i 1720 forventede man, at det kongelige par ville kunne producere en levedygtig arving til den svenske trone, hvorfor man dynastisk kunne begrunde valget af kong Frederik 1. på samme måde som valget af dronning Ulrika Eleonora den Yngre. Parret forblev dog barnløst, og Hessen-Kassel-dynastiet blev ikke videreført på den svenske trone. Valget af Frederik 1. til konge var i høj grad foranlediget af en tiltro til, at han ville vise sig at være en svag monark, hvilket han i den grad viste sig at være. Gottorp-slægtens arvekrav blev forbigået, da man ikke ønskede at føre en radikal prorussisk politik, og fordi man i 1719 havde genindført den saliske lov for kong Frederik 1. og dronning Ulrika Eleonora den Yngres eventuelle efterslægt. Man henviste endvidere til, at den gottorpske hertug Carl Friedrichs (1700-39, hertug fra 1702) mor, en ældre søster til kong Carl 12. (1697-1718), ikke havde fået den nødvendige tilladelse til sit giftermål fra den svenske stænderrigsdag, Burmeister (udg.): *Friedrich*.

I 1743 blev Adolf Frederik (1710-71), fyrstebiskop af Lübeck fra 1727-50, valgt til svensk kronprins af den svenske stænderrigsdag, konge 1751-71. Ved fredstraktaten i Åbo i 1743 efter Den Russisk-Svenske Krig (1741-43) lovede zarina Elisabeth (1741-62) at ville rykke sin hær tilbage fra Finland på betingelse af, at Adolf Frederik af Eutin, halvonkel til hertug Karl Peter Ulrich af

Holsten-Gottorp (1728-62, hertug fra 1739), Peter (3.), som fra 1742 var hendes egen tronfølger og søstersøn, blev valg til svensk tronfølger, Merovuo: ’´Divided’, 283-93. Karl Peter Ulrich var i første omgang i 1742 blevet valgt af den svenske stænderrigsdag til svensk tronfølger, da han *härstammande af en Svensk Konungadotter* (*Sveriges rikes ständers beslut*, punkt 4). Hertugens farmor var Hedvig Sophia (1681-1708), der var født prinsesse af Sverige som datter af kong Carl 11. (1660-97). Men hertugen blev nærmest samtidigt udpeget til russisk tronfølger, hvorfor det svenske valg blev annulleret. Adolf Frederik blev valgt til svensk tronfølger af den svenske stænderrigsdag af Hatt-partiet, som traditionelt gik ind for en aggressiv udenrigspolitik over for Rusland, hvormed Sverige slap billigt i forhold til landafståelser til Rusland. Valget af Adolf Frederik blev begrundet med, at han var

en rätt Ättelägger å Mödernet, samt then närmaste i rätt nederstigande Linea af then Glorwyrdigste Gustavianiske ätten, utan ock upfödd i then rena Evangeliska läran, alla the höga Egenskaper, som anstå en Regent, och hwarigenom Wårt Rike kan komma, genem Guds Råd i et lycksaligt tilstånd, ibid., punkt 4.

Grundet sin farbrors giftermål med en søster til kong Carl 12. (1697-1718) var Adolf Frederik beslægtet med det svenske kongehus. Den svenske kong Carl 10. Gustafs (1654-60) dronning, Hedvig Eleonora (1636-1715), var faster til hans far. Derudover nedstammede han fra det svenske kongehus gennem sin oldemor på mødrene side via Zähringen-dynastiet (Baden-Durlach) pfalzgrevinde Christina Magdalene af Zweibrücken-Kleeburg (1616-62), søster til Carl 10. Gustaf og gift med markgreve Friedrich 6. af Baden-Durlach (1659-77). Parrets ældste søn, markgreve Friedrich 7. af Baden-Durlach (1677-1709), var Adolf Frederiks morfar. Valgene i 1720 og 1743 fandt sted i overensstemmelse med paragraf 16 i de svenske forfatninger fra 1719 og 1720, der udgjorde det konstitutionelle grundlag for Sverige i frihedstiden fra 1718-72, sv.m.wikisource.org. ’Regeringsform 1719’, ’Regeringsform 1720’.

Et fjerde eksempel er valgene i den britiske personalunion i 1689 og 1701. Den britisk-katolske kong Jacob 2. (1685-88), Jacob 7. i Skotland, blev afsat i 1688 (”Glorious Revolution”), og han led efterfølgende nederlag til svigersønnen, søstersønnen og efterfølgeren, den protestantiske, calvinistiske (fra 1689 anglikanske) nederlandske statholder Vilhelm, der som Vilhelm 3. blev konge af England, Irland og Skotland (Vilhelm 2. i Skotland) (1689-1702). Vilhelm var fyrste af Oranien (1650-1702) og fra 1672-1702 statholder af fem nederlandske provinser i Den

Nederlandske Republik. Dermed opstod en personalunion mellem monarkierne England, Irland, Skotland og Oranien og republikken De Forenede Nederlande. Fra 1689 og indtil hendes død i 1694 regerede han sammen med sin gemalinde, kusinen Maria 2., fra Stuart-dynastiet. Parret blev valget af det engelske og skotske parlament i 1689. Det engelske parlament foretog valget af fyrsten og fyrstinden af Oranien den 12. februar 1689. Samme dag udstedtes en officiel proklamation, som begrundede valget på følgende måde:

Wheras it hath pleased Almighty God, in his great Mercy to this Kingdom, to vouchsafe us a miraculous Deliverance from Popery and arbitrary Power: And that our Preservation is due, next under God, to the Resolution and Conduct of his Highness the Prince of Orange, whom God hath chosen to be the glorious Instrument of such an inestimable Happiness to us and our Posterity: And, being highly sensible, and fully persuaded, of the great and eminent Virtue of her Highness the Princess of Orange, whose Zeal for the Protestant Religion will, no Doubt, bring a Blessing along with her upon this Nation (*House of Commons Journal*, bd. 10: 12. februar 1689, 28).

Man understregede det fyrstelige pars religiøse legitimitet, da de begge var født ind i protestantiske fyrstefamilier. Deres adkomst til tronen var betinget af det udbredte ønske om at fjerne den katolske kong Jacob 2. fra tronen. Kongen var født anglikaner som hertug af York, men han konverterede ganske kontroversielt til katolicismen i 1668. Fra politisk hold i England ønskede man ikke en katolsk succession, hvorfor kongen afsattes i 1688 og afløstes af sin datter og svigersøn i 1689. Fyrst Vilhelm havde med sin militære sejr ifølge proklamationen sikret nationens fortsatte eksistens, uafhængigt af det katolske pavedømme, og datterens anglikanske tro borgede ligeledes for nationens lykke og velfærd. Ifølge den lovfæstede kroningsed af 1688 skulle monarken aflægge en ed, hvor statsoverhovedet lovede at være en trofast protestant, som ville opretholde Church of England, legislation.gov.uk. ’Coronation Oath’. Overhuset, House of Lords, tenderede til at hælde imod katolicismen og kong Jacob 2. eller i det mindste kun dronning Maria 2. på tronen, men kompromiset med det overvejende protestantiske underhus, House of Commons, blev, at Vilhelm 3. og Maria 2. sammen skulle regere England, Irland og Skotland. Den 13. februar 1689 blev proklamationen officielt oplæst ved en ceremoni i parlamentet, som samme dag vedtog Bill of Rights, der udgør en af de første hovedhjørnestene i opbygningen af det konstitutionelle monarki i Storbritannien, og som udelukkede katolikker fra tronen i den britiske personalunion, *William and*

Mary. Det skotske parlament valgte kong Vilhelm 3. og dronning Maria 2. til monarker den 11. april 1689.

Det engelske parlament vedtog i 1701 en ny tronfølgelov for kongerigerne England og Irland. Tronfølgeloven blev fra 1707 gældende for den britiske statsdannelse, Storbritannien, og fra 1801 tillige den nye, samlede britiske statsdannelse, da kongeriget Irland indlemmedes i Storbritannien. Med tronfølgeloven blev det protestantiske Hannover-dynasti, der nedstammede fra Stuart-dynastiet, arveberettiget til den britiske trone. Kurfyrstinde Sophie af Hannover (1630-1714), datterdatter af kong Jacob 6. (1567-1625), Jacob 1. (1603-25), blev med det engelske parlaments vedtagelse af tronfølgeloven i 1701 engelsk tronfølger, legislation.gov.uk. 'Act of Settlement'. Den irske politiske filosof John Toland (1670-1722) udgav i 1705 et skrift om hoffet i Preussen og Hannover, hvor han gav en flatterende karakteristik af den nye engelske tronfølger. Hun talte fem sprog flydende, nederlandsk, tysk, fransk, italiensk og engelsk, og det var ikke til at afgøre, hvilket sprog der var hendes modersmål. Toland fandt dette bemærkelsesværdigt, da den afdøde kong Vilhelm 3. aldrig havde formået at aflægge sin nederlandske accent, skønt hans mor var engelsk og han selv engelsk gift.

But indeed the Electress is so intirely English in her Person, in her Behavior, in her Humor, and all her Inclinations, that naturally she cou'd not mifs of any thing which peculiarly belongs to our Iland. She was ever glad to see Englishmen, long before the Act of Sucession. She prosesses to admire our Form of Government, and understands it mighty well; yet she asks so many Questions about Familys, Customs, Laws, and the like, as sufficiently demonstrate her profound Wisdom and Experience. She has a due Veneration (as I told you before) for the Church of England, without losing Affection or Charity for any other sort of Protestants, Toland: *An Account of the Courts*, 67-68.

Modsat sin halvnevø Vilhelm 3. havde den hannoveranske kurfyrstinde Sophie således ifølge Toland alle forudsætninger for at kunne assimilere sig i det engelske samfund. Fra engelsk hold legitimerede man dog såvel det hannoveranske dynasti og kurfyrstinde Sophie som kong Vilhelm 3. religiøst, eftersom de begge tilhørte den protestantiske tro. Kurfyrstinde Sophie af Hannover døde mindre end to måneder før, hun kunne have besteget den britiske trone som regerende dronning efter den barnløse dronning Anne (1702-14). Det blev i stedet hendes ældste søn, kong Georg 1. (1714-27), som blev ny britisk monark.

Et femte eksempel er Frankrig, hvor man efter afsættelsen af kejser Napoleon 1. og Bonaparte-dyanastiet genindsatte Bourbon-dynastiet i 1814 med kong Ludvig 18. (1814/15-24), en bror til den henrettede Ludvig 16. (1774-92). Senatet og den provisoriske regering tilbød ham den franske krone på betingelse af, at han accepterede deres vedtagne forfatning af 6. april 1814, som indebar et parlament med to kamre, der skulle vælges hvert år, og den franske revolutionstrikolore som Frankrigs flag. Paragraf 2 i forfatningen lød som følger: *Le peuple français appelle librement au trône de France Louis-Stanislas-Xavier de France, frère du dernier roi, et après lui les autres membres de la maison de Bourbon, dans l'ordre ancien*, fr.m.wikisource.org. 'Projet de constitution'. Ludvig 18. afviste blankt forfatningsforslaget, eftersom han påberåbte sig det dynastiske legitimitetsprincip og nægtede at blive valgt til monark af en parlamentarisk forsamling, der var baseret på den nationale selvbestemmelsesret, og som havde sine rødder i den revolutionære franske republik og det kejserlige regime under opkomlingen Napoleon Bonaparte. Stormagterne, der havde besat Paris, havde forskellige kandidater til den franske trone. Storbritannien foretrak Bourbon-dynastiet, mens kejserriget Østrig ønskede en fortsættelse af Bonaparte-dynastiet, og Rusland foreslog Orléans-dynastiet eller den valgte svenske tronfølger, Jean-Baptiste Bernadotte, som ny fransk konge. Stormagterne forlangte en forfatning for Frankrig, hvorfor de foretrak Ludvig 18. på tronen, efter at han den 2. maj 1814 i en officiel deklaration fra Saint-Ouen havde lovet udstedelsen af en liberal forfatning, som ville garantere det franske folk basale frihedsrettigheder, et valgt parlament og lighed for loven. Den 4. juni 1814 udstedtes derfor 1814-forfatningen, som indførte et konstitutionelt monarki med et parlament, udgået af en begrænset valgret, og religions- og pressefrihed. I præamblen til forfatningen søgte den nyvalgte kong Ludvig 18. at give den nye grundlov en historisk legitimitet ved at placere den i en naturlig forlængelse af de politiske og juridiske reformer, som Ludvig 6. den Tykke (1108-37), Ludvig 9. den Hellige (1226-70), Philip 4. den Smukke (1285-1314), Ludvig 11. (1461-83), Henrik 2. (1547-59), Karl 9. (1560-74) og Ludvig 14. (1643-1715) i sin tid implementerede, napoleon-series.org. 'Constitutional Charter'. Med Bourbon-restaurationen blev Ludvig 18. således reelt valgt til monark på grundlag af en vedtagelse i Senatet, som erklærede kejser Napoleon for afsat og tilbød Ludvig 18. den franske trone. Senatets og regeringens forslag til en ny forfatning lykkedes det dog den nye konge at forpurre.

Ludvig 18. blev afsat i marts 1815, da den eksilerede kejser Napoleon 1. generobrede sin tabte trone ("De hundrede dage"). Han blev endeligt besejret i slaget ved Waterloo den 18. juni, og Ludvig 18. kunne genindtage sin trone den 8. juli.

Med Julirevolutionen i 1830 blev Bourbon-dynastiet afsat for tredje gang, da kong Karl 10. (1824-30), bror til Ludvig 16. og Ludvig 18., måtte abdicere til fordel for Louis Philippe 1. (1830-48), ”Borgerkongen”, fra Orléans-sidelinjen. Om natten den 29. juli mødtes redaktørerne af den nygrundlagte liberale avis *Le National*, og de enedes om, at hertugen af Orléans, Louis Philippe (1.), hurtigst muligt skulle udråbes til ny fransk konge. Adolphe Thiers (1797-1877), premierminister i Frankrig ad to omgange i 1836 og 1840 og præsident fra 1871-73, og François Mignet (1796-1884) skrev derpå straks en tekst, der blev trykt som plakat og lagt op overalt i Paris. Proklamationen lød som følger:

Charles X ne peut plus rentrer dans Paris. Il a fait couler le sang du peuple. La république nous exposerait à d'affreuses divisions. Elle nous brouillerait avec l'Europe. Le duc d'Orléans est un prince dévoué à la cause de la révolution. Le duc d'Orléans ne s'est jamais battu contre nous. Le duc d'Orléans était à Jemmapes. Le duc d'Orléans est un roi citoyen. Le duc d'Orléans a porté au feu les couleurs nationales. Le duc d'Orléans peut seul les porter encore: nous n'en voulons pas d'autre. Le duc d'Orléans s'est pronounce. Il accepte la Charte comme nous l'avons toujours entendue et voulue. C'est du peuple français qu'il tiendra la couronne, Rozet: *Chronique de Juillet 1830*, 378-79.

Argumentationen for valget af hertugen af Orléans til ny fransk monark beror både på det politiske folkebegreb og det etniske/nationale folkebegreb. Folkesuveræniteten bliver lagt til grund for afsættelsen af kong Karl 10., og hertugen af Orléans har gjort sig værdig til at bestige den franske trone ved helhjertet at tilslutte sig Revolutionens idealer og dermed de nye værdier, der bør råde i det franske nationale erindringsfællesskab. Louis Philippe (1.) gjorde tjeneste i den franske revolutionshær under Revolutionskrigene (1792-1802), hvor han kæmpede ved ”Jemappes” i Vallonien den 30. april 1792, men han brød med republikken efter Ludvig 16.s henrettelse i januar 1793. Hans egen far, hertug Louis Philippe 2. af Orléans (1747-93, hertug fra 1785), stemte for kongens henrettelse som medlem af Nationalkonventet. Hertug Louis Philippe 2. støttede Den Franske Revolution, og han ændrede i 1792 sit navn til Philippe Égalité. På trods af sin opbakning endte han med selv at blive guillotineret i november 1793. Efter alt at dømme var han medvirkende til, at dronning Marie Antoinette (1755-93), født ærkehertuginde af Østrig, Ludvig 16.s (1774-92) dronning, endte i guillotinen i oktober 1793. Hans ældste søn, den senere kong Louis Philippe 1., ægtede i 1809 prinsesse Maria Amalia af Napoli og Sicilien (1782-1866), hvilket var kontroversielt,

da brudens moster var den afdøde franske dronning. Maria Amalias mor, Maria Carolina (1752-1814), født ærkehertuginde af Østrig, var derfor skeptisk i forhold til giftermålet, men Louis Philippe formåede at overbevise sin kommende svigermor om sine reelle hensigter ved at lægge afstand til sit fædrene ophav. Kong Ludvig 18. (1814-15, 1815-24), Ludvig 16.s yngre bror, fratog i forbindelse med Bourbon-restaurationen i 1815 titlen ”kongelig højhed” fra Orléans-dynastiet, da hertugen af Orléans havde været involveret i henrettelsen af det franske kongepar i 1793. Kongens yngre bror, Karl 10. (1824-30), omstødte denne beslutning i sin første embedshandling som monark.

Det dynastiske tilhørsforhold til Orléans-dynastiet blev i ovennævnte proklamation anvendt som en politisk, demokratisk og national legitimering af hertug Louis Philippes (1.) tronkandidatur. Den nationale selvbestemmelsesret krævede indsættelsen af Orléans-dynastiet og kong Louis Philippe 1. som ”Franskmændenes Konge”, som hans nye officielle titulatur kom til at lyde. Louis Philippe 1. valgtes til fransk konge af det franske parlaments underhus, Deputeretkammeret, i kølvandet på Julirevolutionen med stemmerne 229 mod 33, primært grundet sin slægts liberale sympatier. Den 7. august 1830 under en parlamentsdebat i Deputeretkammeret argumenterede den schweiziskfødte politiske filosof og deputeret Benjamin Constant (1767-1830) for valget af hertug Louis Philippe (1.) af Orléans til ny konge.

La légitimité, telle que je l’entends, est celle qui émane du vœu du peuple qui donne le pouvoir à une famille, et de l’acceptation, par cette famille, des conditions imposées en échange de la royauté. Si on l’entend autrement, je l’abjure, et je l’abjure à jamais. On vous dit que vous violez le principe de la légitimité et vos propres sermens, en portant un nouveau prince au trône (*Le National* 8.8.1830, ”Chambre des Députés – Séance du 7 août”).

Constant abonnerede på en sammenkobling af folkesuverænitetsbegrebet og det dynastisk-legitime princip, hvilket i hans øjne retfærdiggjorde valget af en prins fra en anden slægtslinje, da kong Karl 10.s uhyrlige optræden havde umuliggjort et kongsemne fra Bourbon-dynastiets hovedlinje.

Je ne prononce pas sur ce qui va devenir l’objet de la discussion de la chambre, mais je dis que notre droit et notre devoir sont d’indiquer un autre souverain, en lui faisant reconnaître toutes les garantes nécessaires. Je crois, en mon âme et conscience, que le prince appelé par la généralité des

vœux de la France prince citoyen, qui a combattu pour la plus belle des causes, est digne de l'honneur insigne qui lui est destiué, ibid.

Prins Louis Philippes (1.) adkomst til den franske trone beroede således ifølge Constant kun delvist på hertugens dynastiske afstamning, men var primært begrundet i en accept af de fundamentale frihedsrettigheder og det liberale, konstitutionelle monarki. Den liberale politiker Alexandre de Laborde (1773-1842) motiverede i Deputeretkammeret sin stemme på hertugen af Orléans på følgende måde: *La légitimité de droit divin a péri dans le sang des Français. Si nous voulons une légitimité, qui mieux que le lieutenant-général du royaume peut nous l'offrir? Qui plus que lui descend en ligne directe d'Henri IV?*, ibid. Prins Louis Philippe (1.) havde i perioden 1.-11. august 1830 titel af rigets generalløjtnant, før han besteg den franske trone. Kongens nye titulatur som "Franskmændenes konge" indikerede, at den guddommelige ret til statsmagten var bortfaldet som princip med Revolutionen, hvorunder Alexandre de Labordes far, Jean Joseph de Laborde, marquis af Laborde (1724-94), blev guillotineret. Alexandre de Laborde vedblev at forsvare de politiske idealer fra Den Franske Revolution i parlamentet. Som deputeret i perioderne 1822-23 og 1828-42 havde han modsat sig Frankrigs militære intervention i Spanien i 1823, der genetablerede den spanske kong Ferdinand 7.s (1808, 1813-33) absolutistiske styre. Samtidig kunne det dynastiske legitimitetsprincip bringes i anvendelse af den franske adelsmand i argumentationen for den nye borgerkonge, som i lige mandslinje var fire gange tipoldebarn af kong Henrik 4. (1589-1610), den første franske monark fra Bourbon-dynastiet. Kong Henrik 4. var et vigtigt nationalt erindringssted i 1800-tallets Frankrig, og samtidig var der tillige en historisk og regional dimension i Alexandre de Labordes argumentation for at vælge hertugen af Orléans til konge. Den franske adelsfamilie Laborde med rødder tilbage til 1500-tallet stammede ligesom kong Henrik 4. fra vicegrevskabet Béarn (800-tallet-1620), da den senere franske monark blev født i Béarns hovedstad, Pau, i 1553.

Et sjette eksempel er vedtagelsen af den danske tronfølgelov i 1853. Enevælden i Danmark fra 1661 blev reguleret i Kongeloven fra 1665, som også gjaldt for kongeriget Norge. En absolutistisk forfatning var nærmest enestående i en europæisk kontekst. Det enevældige styre blev afskaffet i Danmark i 1848 og erstattet af Junigrundloven af 1849. Kongeloven var også en arvefølgelov, der udformede en agnatisk-kognatisk succession. I 1853 blev Kongeloven som tronfølgelov erstattet af Tronfølgeloven i 1853. Da Frederik 2.s (1559-88) oldenborgske mandslinje ville uddø med kong Frederik 7. (1848-63), valgtes prins Christian (9.) af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, født prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck (1818-25), i

1852 til helstatens tronfølger af de europæiske stormagter med London-traktaten i 1852 af Sverige-Norge og stormagterne Storbritannien, Frankrig, Rusland, Preussen og Habsburgmonarkiet. Valget skete på grundlag af dels arveafkald fra andre af Kongelovens arvinger, bl.a. gemalinden Louise (1817-98), født prinsesse af Hessen-Kassel, der var søsterdatter til Christian 8. (1839-48), dels prins Christians nedstamning i lige ubrudt mandslinje fra det oldenborgske kongehus som niendegenerationsefterkommer af Christian 3. (1534-59). Derved var Christian legitim arving til Holsten, der som tysk-romersk rigslen (1034-1806), hertugdømme fra 1474, havde mandlig arvefølge og ikke var omfattet af Kongeloven fra 1665. Christians (9.) ægteskab med Louise fra 1842 forenede to mulige arveadkomster til den danske trone. Parret opfyldte begge Kongelovens krav om at være efterkommer af Frederik 3. (1648-70), idet de begge på mødrene side var oldebørn af Frederik 5. (1746-66). Christians kandidatur kunne derfor arveretligt sikre helstatens enhed. Den russiske zar Nikolaj 1. (1825-55) godkendte i 1851 officielt med Warszawa-protokollen afkaldet på arveretten fra Kongelovens arvinger til prins Christian (9.) og bekræftede sit afkald på arveretten til de gottorpske dele af Holsten. Den russiske monark havde i overensstemmelse med Mageskiftetraktaten af 1773 forbeholdt sig en arveret til de gottorpske dele af Holsten (Holsten-Kiel), såfremt det danske kongehus' mandslinje uddøde. Allerede i 1842 havde Nikolaj 1. givet afkald på sin arveret til de gottorpske dele af Holsten som overhoved for den ældre gottorpske hertuglinje i forbindelse med sit sølvbryllup i Skt. Petersborg i juli måned, der havde deltagelse af prins Christian (9.) som officiel dansk udsending af den danske kong Christian 8. Stormagternes valg i 1852 blev bekræftet af den danske rigsdag i 1853 med en ny tronfølgelov.

Vedtagelsen af Tronfølgeloven af 1853 voldte imidlertid store parlamentariske vanskeligheder i Rigsdagen, hvor der var stor modstand mod at indføre den saliske tronfølgelov med mandlig arvefølge. Den danske regeringsleder, premierminister C.A. Bluhme (1794-1866, regeringsleder ad to omgange, premierminister fra 1852-53 og konseilspræsident 1864-65), argumenterede i parlamentsdebatten den 17. marts 1853 for indførelsen af den mandlige arvefølge ud fra bl.a. nationale hensyn. Ganske vist udgjorde Kongelovens agnatisk-kognatiske tronfølgelov (1665-1853) en større sikkerhed, for at der ikke ville mangle arvinger til den danske trone, men den semi-saliske succession var samtidig problematisk i forhold til en eventuel tronfølgers baggrund. Den agnatisk-kognatiske arvefølge

kan blive meget farlig (Hør!) for det Land, som ønsker en Succession, der giver Udsigt til, at

Kongen vil være født og opdragen i selve Landet. Hvor den agnatiske Succession gjælder, der tør det vel ansees som afgjort, at den Prinds, som vil komme til at bestige Thronen, er født i Landet, opdragen i Landet og opdragen som en dansk Prinds. Hvor derimod den qvindelige Succession admitteres, kan det umuligt vides, hvorfra i Verden den Personlighed vil komme, som efter en saadan Arvelov skal kaldes til at regjere Landet (Hør! Hør!) (*Rigsdagstidende 1852-53, Forhandlingerne paa den forenede Rigsdag (2. samling)*, sp. 72)).

Med denne bevæggrund kunne Bluhme muligvis tale ind i den daværende diskussion om tronfølgeren prins Christians (9.) baggrund, hvor der fra dansk-nationale og skandinaviske kredse udtryktes kritik af det forhold, at fem af prinsens seks brødre havde deltaget på slesvig-holstenernes og preussernes side i den nyligt afsluttede Treårskrig (1848-50). Prins Christians (9.) adkomst til tronen var netop den agnatisk-kognatiske succession i Kongeloven. Prins Christian (9.) var ikke født i kongeriget Danmark, men i hertugdømmet Slesvig og dermed i den dansk-tyske helstat, hvis dansk-tyske blandingskultur havde formet den kommende konges verdensbillede. Fra 13-års alderen var prinsen blevet opdraget i København ved sin moster og onkel, dronning Marie Sophie Frederikke (1767-1852) og kong Frederik 6. (1808-39). Bluhme ville sikkert ikke kompromittere den valgte tronfølgers danske sindelag, men netop henlede de nationalt sindede kritikeres opmærksomhed på, at en fortsat agnatisk-kognatisk arvefølge potentielt indebar en risiko for en tronfølger med et lignende problematisk ophav som prins Christian (9.).

Den danske regeringschef henviste endvidere til den europæiske reaktion, der krævede den dansk-tyske helstat opretholdt efter revolutionsurolighederne i 1848, ikke mindst med den foreslåede nye tronfølgelov. En fortsat agnatisk-kognatisk succession ville ifølge ham betyde, at det danske monarki kunne risikere at

komme til at gaae op i et andet Monarchie. Landets Grundforfatning kan jo vel forbyde, at Sligt maa skee (Hør!); med lad os tænke os det Tilfælde, at Monarchen i et mægtigt Monarchie, nærmere eller fjernere, var efter den cognatiske Arvefølge den Berettigede, - jeg vil da spørge, om det vilde være let at anvende et saadant grundlovsmæssigt Forbud (Hør!), om det, at prøve paa at anvende det, at prøve paa at nægte Prætendenten sin Arverettighed, vilde være let uden et Brud paa Europas fredelige Tilstand, ibid., sp. 72.

Bluhme refererede her til en bestemmelse i Junigrundloven af 1849 om, at monarken ikke kunne

være statsoverhoved i et andet land uden godkendelse af parlamentet (§ 5). Den fremtrædende nationalliberale politiker J.N. Madvig (1804-86) afviste derimod i debatten den 18. marts, at en kognatisk arvefølge ville øge risikoen for personalunioner.

Den Cognat, mod hvem der staaer en saadan Bestemmelse i vor Forfatning, han er ingen "berettiget"; naar der i vor Forfatning stod, at en fremmed Monarch ikke kunde blive Regent i Danmark, saa vidste den, der udledede sin Arveret fra en dansk Prindsesse, at han i samme Øieblik, da han besteeg en anden Trone, tabte al Arveret til den danske, ibid., sp. 107.

Der var således en meget forskellig opfattelse af dels konsekvenserne af en agnatisk kontra agnatisk-kognatisk succession, dels den danske forfatnings modstandskraft over for den politiske reaktion i 1850'ernes Europa.

En anden nationalliberal politiker, H.N. Clausen (1793-1877), fremdrog, at den nye tronfølgelov ville svække den historiske forbindelse mellem kongeriget Danmark og hertugdømmet Slesvig. I debatten den 17. marts mente Clausen, at tiden nu ikke var inde til politisk opløsning,

og allermindst i en Stat, der er saa løst sammenhængende som det danske Monarchie. Det danske Riges Arvelov har hidtil givet dette Rige Sammenholdskraft under mange foregaaende Rystelser; det er Arveloven, som hidtil har forbundet ved et organisk Baand Danmark og Slesvig, ibid., sp. 92.

Kongelovens arvefølge i kongerigerne Danmark og Norge indførtes i hertugdømmet Slesvig i 1721 i forbindelse med, at kong Frederik 4. (1699-1730) indlemmede de gottorpske dele af Slesvig i de kongelige dele, hvorved hertugdømmet Slesvig blev et samlet len under den danske krone. De nationalliberales Ejder-politik, der havde været en medvirkende årsag til udbruddet af Treårskrigen i 1848, var nu efter Clausens opfattelse truet af den konservative helstatspolitik, som den nye tronfølgelov var en eksponent for. Den 18. april blev tronfølgeloven vedtaget i den samlede rigsdag med 97 jastemmer mod 45, der stemte nej. Otte undlod at stemme, ibid., sp. 921. Regeringen havde dermed ikke fået det nødvendige tre fjerdedeles flertal i den samlede rigsdag, som Junigrundloven krævede (§ 4). Der blev derfor udskrevet nyvalg til Folketinget til den 27. maj 1853, hvorefter den nye rigsdag vedtog Tronfølgeloven den 24. juni med 119 jastemmer mod 10 nejstemmer, *Rigsdagstidende 1852-53, Forhandlingerne paa den forenede Rigsdag (3. samling)*, sp. 172. Loven fik kongens signatur den 31. juli 1853.

Et syvende eksempel er oprettelsen af den belgiske statsdannelse i 1830-31. Den midlertidige nationalkongres samledes i 1830 som en følge af Den Belgiske Revolution. Den folkevalgte forsamling valgte et konstitutionelt monarki som statsform for den nye belgiske stat den 22. november 1830 med 174 stemmer mod 13. I første omgang valgte man i februar 1831 prins Louis, hertug af Nemours (1814-96), søn af den franske kong Louis Philippe 1. (1830-48), til konge, men dette valg var uacceptabelt for Storbritannien, som frygtede en fransk overmagt på kontinentet. Den 3. juni 1831 fandt en af de sidste debatter om valg af statsoverhoved sted i nationalkongressen, hvor man diskuterede, om man i stedet burde vælge den tyske prins Leopold af Sachsen-Coburg-Gotha (1790-1865) til den første belgiske monark. Abbed Philippe-Joseph Boucqueau de Villeraie (1773-1834) udtalte i debatten, at man sikkert ikke ville forvente af ham, at han som en katolsk abbed ville stemme for en luthersk prins som ny konge. Men hensynet til Belgiens nationale velfærd påbød ham at stemme for prins Leopold som belgiernes konge. Alternativerne var tillige betydeligt værre. Abbeden talte klart imod en forening med Frankrig, der i form af en personalunion potentielt kunne blive resultatet af valget af prins Louis, hertug af Nemours, til konge, da han var den næstældste søn af den franske kong Louis Philippe 1. Frankrig førte i mange henseender en anti-klerikal politik, der var betinget af revolutionsånden med rødder tilbage til 1789, hvilket han på egen krop havde erfaret, da han tilbage i februar 1831 havde oplevet ødelæggelsen af kirken Saint-Germain-l'Auxerrois i Paris. Abbed Boucqueau de Villeraie fandt dog anledning til at understrege sin store beundring for Frankrig og den franske kultur. Den calvinistiske kong Vilhelm 1. (1815-40) havde som Nederlandenes monark regeret over to forskellige folk, hvor han i abbedens optik havde ført en udpræget protestantisk og anti-katolsk politik over for de undertrykte katolske belgiere. Det samme styre ville man ikke, forsikrede abbeden, møde hos en kong Leopold 1. Den tyske prins havde ifølge ham ingen intention om at afkatolicere Belgien. Den nyligt vedtagne belgiske forfatning, som kong Leopold 1. ville skulle regere i overensstemmelse med, udgjorde også en garanti herfor. Belgierne ville ikke lade sig tyrannisere for anden gang af en ny protestantisk monark.

Mais tout cela n'est nullement à craindre avec le prince Léopold de Saxe-Coburg. D'après les renseignements que j'en ai, ce prince est un galant homme, un homme d'honneur et de probité, un homme d'une conduite personnelle très morale et d'un esprit libéral; plein d'estime et de bienveillance pour ses semblables; n'aspirant qu'à la gloire de contribuer à leur bonheur et à leur amélioration; ami des Belges, et les estimant d'autant plus, a-t-il dit, qu'il sait qu'ils sont essentiellement religieux, qu'ils sont un peuple moral. Il a dit que, s'il venait en Belgique, il ne

serait ni un prince allemande, ni anglais, ni français; qu'il serait Belge (*Congrès national de Belgique – Séance du vendredi*, 248).

Prinsens liberale indstilling borgede efter abbedens opfattelse for et godt fremtidigt forhold til det belgiske folk, idet han i kraft heraf ville kunne være i stand til at bortkaste sin tyske baggrund og integrere og assimilere sig i den moderne nyoprettede belgiske statsdannelse. Det konstitutionelle monarki og den belgiske forfatning, der var baseret på ideen om folkesuverænitet, var dermed et vigtigt element i den nationale integration af den tyske prins Leopold (1.). Samtidig udtrykte abbeden et håb om, at den nyvalgte konge ville vælge sig en katolsk dronning, hvilket han gjorde i 1832, da kong Leopold 1. ægtede den franske kongedatter prinsesse Louise af Orléans (1812-50).

En anden delegeret, Charles Lecocq (1775-1846), accentuerede tillige, at det talte til prins Leopolds fordel som tronkandidat, at han havde indvilliget i at blive valgt af en folkevalgt nationalforsamling. Prins Leopold var en eksponent for principperne i den britiske parlamentarisme (han havde som prins af Sachsen-Coburg-Saalfeld fra 1816-17 været gift med den britiske prinsesse Charlotte af Wales (1796-1817) og var forud herfor blevet britisk statsborger i 1815)), og derved ville han ifølge Lecocq sikre belgierne deres hårdt tilkæmpede borgerlige frihedsrettigheder, herunder religionsfriheden. Samtidig ville hans ophøjelse til konge af Belgien sikre freden i landet. *Du reste Léopold n'est pas Anglais, il est Germain, de la même souche que nous, et bientôt il sera Belge comme nous*, ibid., 250. Denne udtalelse er bemærkelsesværdig, da Charles Lecocq stammede fra den vallonske by Tournai i den fransktalende del af Belgien, og at Belgien netop havde løsrevet sig fra det nederlandske styre med Frankrig som en af de stormagter, der havde anerkendt den nye belgiske stat i december 1830 og januar 1831. Men ifølge Lecocq opfattede belgierne alligevel sig selv som et germansk folk, uagtet at den nye belgiske stat rummede såvel flamsk- som fransktalende indbyggere. Flamsk er en dialekt af det nederlandske sprog, der sammen med bl.a. tysk og engelsk udgør de såkaldte vestgermanske sprog, mens den nordgermanske sproggruppe omfatter de nordiske sprog (de skandinaviske sprog, islandsk og færøsk). Man kan således argumentere for, at Storbritannien også tilhørte det germanske Europa. I 400-tallet indvandrede de germanske angelsaksere til England, men det engelske sprog er på mange måder et konglomerat med et stærkt islæt af låneord, særligt fra romanske sprog som latin (grundet den romerske periode fra år 43-410) og fransk (normannernes periode fra 1066 og frem). Frankrig havde under London-konferencen (1830-31) haft planer om at opdele den erklærede belgiske stat mellem Frankrig, Nederlandene, Preussen og Storbritannien (Antwerpen-protektorat), da man i

fransktalende politiske kredse i Belgien havde ønsket at overføre Vallonien eller endog hele Belgien til Frankrig med Den Belgiske Revolution og løsrivelsen fra Nederlandene. Denne bevægelse kaldtes for rattachisme, og den franskfødte belgiske liberale politiker Charles Rogier (1800-85, regeringsleder 1847-52 og 1857-68 og præsident for Repræsentantkammeret i 1878) abonnerede i begyndelsen på disse tanker, som dog officielt blev droppet af Frankrig efter kort tid. At prins Leopold med sin tyske baggrund kunne blive en naturlig del af den belgiske nation var måske også fra Lecocqs side et politisk forsøg på at lægge afstand til den romanske stormagt Frankrig og inkorporere Belgien i de ufarlige tyske småstaters indflydelsessfære i Det Tyske Forbund. Kort tid efter valget af kong Leopold 1. invaderede Nederlandene Belgien i den såkaldte Ti-Dages-Kampagne i august 1831, hvor Frankrigs støtte til Belgien som garantimagt viste sig afgørende for den unge stats overlevelse. Hertug Louis af Nemours deltog sammen med sin storebror, prins Ferdinand Philippe, hertug af Orléans (1810-42), i den franske hær i den succesfulde belgisk-franske belejring af det nederlandsk besatte Antwerpen i november-december 1832.

Dagen efter debatten, den 4. juni, blev prins Leopold valgt til ”Belgiernes Konge” med 152 stemmer af nationalkongressens 196 tilstedeværende mandater. 14 stemte på Érasme-Louis Surlet de Chokier (1769-1839), der havde fungeret som Belgiens regent fra februar 1831, 19 undlod at stemme, ti stemte imod prins Leopold, og en stemme blev annulleret, *Congrès national de Belgique – Séance du samedi*, 266-71. Den 21. juli blev den nyvalgte kong Leopold 1. officielt taget i ed som Belgiens første monark. Præsidenten for nationalkongressen, Etienne Constantin de Gerlache (1785-1871, Belgiens første premierminister fra februar til marts 1831 og præsident for Repræsentantkammeret 1831-32), gjorde i sin efterfølgende tale til parlamentet sig tanker om, hvordan det var lykkedes så hurtigt at gennemføre Den Belgiske Revolution. Med afsæt i den detroniserede kong Vilhelm 1. udtalte han følgende:

Au lieu de se faire Belge, il a voulu nous faire Hollandais; et le peuple belge, se rappelant ce qu'il était, s'est levé tout à coup, et le sol a tremblé, et ses maîtres étrangers ont disparu. Pour bien gouverner la Belgique, il fallait la connaître et l'aimer comme Philippe le Bon, comme Charles-Quint, comme Albert et Isabelle, comme Marie-Thérèse; il fallait respecter ses mœurs, ses lois, ses antiques souvenirs, son caractère proper et indélébile. Qu'y a-t-il de plus ancient dans la liberté que les puissantes communes des Flandres, du Brabant et de Liége? Où trouver chez nous des titres au pouvoir absolu? Dans nos vieilles chartes, le contrat bilatéral entre le souverain et la nation était si bien formé, qu'aux termes de la Joyeuse Entrée, celui-là consentait à ce que ses sujets lui

refusassent le service, tant que lès contraventions ne seraient pas réparées (*Congrès national de Belgique – Séance solennelle*, 621).

Det nederlandske kong Vilhelm 1. havde umuliggjort sig selv som monark i det belgiske område af Nederlandene ved ikke at respektere den historiske arv fra tidligere herskere i det belgiske område: hertug Philip 3. den Gode af Burgund (1419-67), Karl 5. (tysk-romersk kejser fra 1519-56, konge af Spanien fra 1516-56 som Karl 1. og hersker af Nederlandene og hertug af Burgund fra 1506-55 som Karl 2.), ærkehertug Albrecht 7. af Østrig (1559-1621, regerende ærkehertug i 1619) og den spanske prinsesse Isabella Clara Eugenia (1566-1633), der sammen regerede De Spanske Nederlande fra 1598-1621, og Maria-Theresia (1717-80), tysk-romerske kejserinde (1745-65) og fra 1740-80 monark for Habsburgmonarkiet og dermed De Østrigske Nederlande (kun dronning af Bøhmen i perioden 1740-41, 1743-80). Den Belgiske Revolution legitimeres nationalt og demokratisk, idet den afsatte nederlandske kong Vilhelm 1. havde ladet hånt om nationalitetsprincippet i det multinationale Nederlandene og belgiernes nationale selvbestemmelsesret. Den historiske arv udgjordes tillige af det såkaldte Joyeuse Entrée-frihedsbrev af 1356, med hvilken den nytiltrådte hertuginde Johanne af Brabant, Lothringen og Limburg (1355-1406) og hendes gemal, hertug Wenceslaus 1. (hertug jure uxoris 1355-83 og hertug af Luxembourg 1354-83), garanterede en række rettigheder til borgerne i hertugdømmet Brabant. Dokumentet betragtes som ækvivalenten til den engelske Magna Charta fra 1215 og dannede forlæg for den belgiske forfatning i 1831. Middelalderens selvstyre for Brabant, Liège og byerne i Flandern beviste i Etienne de Gerlaches optik, at det konstitutionelle demokrati havde dybe historiske rødder i det område, der nu udgjorde Belgien.

Ifølge Etienne de Gerlache var belgierne således traditionelt et frihedselskende folk, og de havde nu på ny opnået deres frihed med den nye forbilledlige forfatning. Belgierne var et folk, hvis tapperhed havde været kendt i hele Europa siden romertiden og Cæsar (konsul i 59 f.Kr. og diktator i den romerske republik fra 49-44 f.Kr.) over hertugerne af Burgund og Karl 5. frem til det 19. århundrede. Han drog afslutningsvis en historisk parallel tilbage til Albert og Isabella:

Une nouvelle ère commence. Il y a deux siècles et demi que le pays fut pour un instant détaché de l'Espagne et gouverné comme Etat indépendant, par des princes distingués par leur sagesse et leur bonté, qui surent gagner l'amour des Belges: aujourd'hui les noms d'Albert et d'Isabelle sont encore révérés. Puisse le nom de Léopold 1er se graver dans les cœurs de nos derniers neveux à

côté de ceux que je viens de rappeler!, ibid., 622.

I 1596 blev ærkehertug Albrecht udnævnt til guvernør i De Spanske (Belgiske) Nederlande. I 1598 overlod den spanske kong Philip 2. (1556-98) De Spanske Nederlande til sin ældste datter, Isabella Clara Eugenia (1566-1633), og til sin nevø ærkehertug Albrecht, og de giftede sig året efter. Parret regerede i De Spanske Nederlande indtil ærkehertug Albrechts død i 1621. I sin tid som enke fungerede Isabella Clara Eugenia som guvernør i De Spanske Nederlande fra 1621-33. Parret blev bisat i St. Michael og St. Gudila-Katedralen i Bruxelles. Deres fælles regeringstid er i eftertiden blevet betragtet som en gylden storhedstid for De Spanske Nederlande, og dermed indtager de også en central placering i den belgiske historie som identitetsmarkører i forhold til Nederlandene, da Den Nederlandske Republik i 1581 havde løsrevet sig fra De Spanske Nederlande. Den nyvalgte kong Leopold skulle ifølge præsidenten for nationalkongressen tage Albert og Isabellas yderst vellidte regeringsførelse i det belgiske område som den ledende retningslinje i udøvelsen af sin gerning som Belgiens nye monark. Derved ville kong Leopold 1. blive en fast og naturlig bestanddel af den nye belgiske stat. De belgiske monarker Albert 1. (1909-34) og Albert 2. (1993-2013) er opkaldte efter den afholdte ærkehertug Albrecht.

Et ottende eksempel er dannelsen af den tyske nationalstat, kejserriget Tyskland, i 1871, som samledes på baggrund af tre krige (1864, 1866, 1870-71) under ledelse af Preussen, efter at den pangermanske stortyske løsning var kuldsejlet i forbindelse med revolutionsbølgen i 1848. Under Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) tilsluttede de sydtyske stater, kongerigerne Bayern og Württemberg og storhertugdømmerne Baden og Hessen, sig traktatmæssigt det preussisk-dominerede Nordtyske Forbund (1867-71) i november 1870. Den 9. og 10. december 1870 skulle Den Nordtyske Rigsdag derpå stemme om, hvorvidt man ville tilbyde den preussiske kong Wilhelm 1. (1861-88, tysk kejser fra 1871) den tyske kejsertrone. Under parlamentsdebatten den 9. december tog den nationalliberale politiker Rudolf von Bennigsen (1824-1902) ordet. Bennigsen, som stammede fra en gammel hannoveransk familie, havde været en trofast støtte af Bismarcks tyske samlingspolitik, og som sådan var han en af de mest indflydelsesrige parlamentariske ledere. Han grundlagde Den Tyske Nationalforening (1859-67) i 1859, der søgte en lilletysk samling på et moderat liberalt politisk program, og han var en af stifterne af Protestantforeningen i 1863. I 1870 havde han været Bismarcks fortrolige i forhandlingerne mellem Det Nordtyske Forbund og de sydtyske stater. Bennigsen fandt, at det tyske område aldrig i dets historie havde haft en så stærk og enhedspræget monarkisk regering som nu. Han fortsatte:

Glarzvollen ist vielleicht die Monarchie des Hauses Habsburg gewesen zur Zeit Karls V., aber das war eine Weltmonarchie, die ganz andere und vorzugsweise andere Aufgaben hatte als deutsche, deren praktische Zwecke wesentlich außen halb Deutschlands legen, die Deutschland verwickelte in die großten Gefahren, indem sie Deutschlands Kräfte zu fremden Zwecken verbrauchte, währen künftig die deutsche Monarchie der Hohenzollern, herausgewachsen aus den Bedürfnissen der deutschen Nation und lediglich auf deutschem Grund und Boden ihre Stärke und ihre Kraft suchend, für deutsche Zwecke allein wird thätig sein können und wollen (*Stenographische Berichte – 10. Sitzung am Freitag* 9.12.1870, 162).

Det preussiske Hohenzollern-dynasti var ifølge Bennigsen ud fra en historisk betragtning et ægte tysk nationalt dynasti, som altid havde søgt at varetage tyske interesser, modsat det kosmopolitiske Habsburg-dynasti, der som fyrstehus under den tysk-romerske kejser Karl 5. (1519-56, konge af Spanien som Karl 1. fra 1516-56) havde søgt at samle hele Europa under sig i 1500-tallet. Karl 5. var arving til tre europæiske fyrstedynastier: Habsburg-dynastiet fra farfaren, Maximilian 1., tysk-romersk kejser 1508-19, Valois i Burgund fra farmoren, Maria (1457-82, hertuginde af Burgund fra 1477-82), og Trastámara-dynastiet i Spanien fra morforældrene, Ferdinand 2. af Den Aragonske Krone (1479-1516) og Isabella 1. af Castilien og León (1474-1504). Da Karl 5. i 1519 blev tysk-romersk kejser, etableredes en personalunion mellem det spanske imperium og det tysk-romerske rige. Habsburgerne havde opnået et overherredømme i Europa, men allerede i forbindelse med Karl 5.s abdikation i 1556 blev de habsburgske besiddelser delt i en centraleuropæisk del (østrigske habsburgere) og en middelhavs-atlantisk del (spanske habsburgere); sidstnævnte omfattede Spanien, det spanske Amerika, de italienske besiddelser (Sardinien, Napoli, Sicilien og hertugdømmet Milano) og de burgundiske besiddelser, Nederlandene og Burgund (Franche-Comté). Habsburg-dynastiet har rødder tilbage til 900-tallet og borgen Habichtsburg (Høgeborgen) i det daværende tysk-romerske rige, fra 1415 en del af det schweiziske statsforbund (Schweiz). Hohenzollern-dynastiet har sit navn efter borgen Hohenzollern nær Stuttgart, som blev opført i 1000-tallet.

Markgrevskabet Brandenburg (1157-1806) ophøjedes i 1356 til et kurfyrstendømme. Den yngre frankiske linje i Hohenzollern-slægten var borggrever af Nürnberg fra 1192-1440, og fra 1415 var dynastiet kurfyrster af Brandenburg, fra 1701 konger af Preussen og fra 1871 tyske kejsere. Preusserne var et baltisk folk, som sprogligt var i familie med litauere og letter. Preusserne boede mellem Østersøen og Polen, og i 1200-tallet kom området under Den Tyske Ridderorden. Ordenen måtte i 1466 afgive det meste af området til Polen. I 1525 blev det resterende omdannet til

hertugdømmet Preussen under polsk overherredømme. Dette hertugdømme overgik ved arv til kurfyrsten af Brandenburg i 1618, hvorved der etableredes en personalunion mellem kurfyrstendømmet Brandenburg og hertugdømmet Preussen. I 1701 lod kurfyrsten sig krone til konge af Preussen, dvs. Brandenburg og Østpreussen. Hertugdømmet Preussen blev indlemmet i det nyoprettede preussiske kongerige. Preusserne blev hurtigt fortyskede, og omkring 1750 var deres sprog helt forsvundet. Kun navnet på preusserne blev bevaret, som betegnelse for dem, der havde besejret dem. Der var en regel om, at der ikke måtte være kongeriger inden for grænserne af det tysk-romerske kejserrige, kongeriget Bøhmen fra 1212 undtaget. Titlen som konge af Preussen vedrørte dog hertugdømmet Preussen (Østpreussen), som ikke var en del af det tysk-romerske kejserrige. De preussiske monarker benyttede i årene 1701-72 titulaturen ”konge i Preussen”, som i 1772 blev ændret til ”konge af Preussen”. Kejseren af Østrig og kongen af Preussen var kun knyttet til Det Tyske Forbund (1815-66) i deres egenskab af herskere over områder, som havde været en del af det tysk-romerske rige, Østpreussen og Vestpreussen (fra 1772), lå uden for det tysk-romerske rige og forbundet ligesom storhertugdømmet Posen (1815-48). Fra 1871 var Østpreussen en del af Tyskland. Man betegner Wilhelm 1. som den sidste preusser, da Hohenzollern-slægten fra slutningen af 1800-tallet gennem en identitetsmæssig transformationsproces begyndte at se sig selv som et tysk dynasti frem for som hidtil som et preussisk. Efter sin død blev han mindet som ”nationens far”, bl.a. gennem en række monumenter, men forsøget på at gøre Wilhelm 1. til et folkeligt tysk erindringssted mislykkedes. Det var i stedet Bismarck, der fik status som den tyske nations grundlægger, Herre: op.cit. Der var således tale om en sandhed med modifikationer, da Bennigsen argumenterede for, at Hohenzollern-dynastiet historisk var et ægte tysk nationalt dynasti. I 1867 antog Det Nordtyske Forbund et flag, den sort-hvid-røde trikolore, som bl.a. symboliserede Hansestæderne (rød og hvid) og Brandenburg (rød og hvid). Den tyske liberal-revolutionære trikolore fra 1848, det sort-rød-gyldne flag, var med sit forlæg i den franske trikolore uantageligt for den konservative Bismarck; også på grund af den gyldne farve, som historisk var associeret med det Østrig og det tysk-romerske kejserrige. Det var Preussen, som samlede Tyskland, ikke Østrig. Omvendt kunne man ikke blot indføre Preussens sort-hvide flag, da man netop skulle signalere en fælles tysk vision. Det sort-hvid-røde flag viste sig som et levedygtigt kompromis, og i 1871 blev trikoloren nationalflag for det nye tyske kejserrige. Efter kejserrigets fald blev den sort-rød-gyldne trikolore Tysklands nye nationalflag i 1919. Flaghistorien viste, at man i de ledende politiske kredse i Det Nordtyske Forbund og Preussen var på linje med Bennigsen i vurderingen af, at Preussen/Brandenburg og generelt Nordtyskland historisk repræsenterede det ægte tyske.

Præsidenten for Den Nordtyske Rigsdag, Eduard von Simson (1810-99, præsident for Frankfurt-parlamentet 1848-49 og Rigsdagen fra 1871-77), oplæste den 10. december en adresse for parlamentet, i hvilken forsamlingen tilbød den preussiske konge den tyske kejsertitel. Adressen, der var udkommet af den foregående parlamentariske debat, var udformet som en tysk nationalpatriotisk hyldest til fædrelandet og dets tapre og sejrrige soldater i krigen mod Frankrig. Den sidste del var personligt rettet til kongen, der takkedes for sin personlige indsats i krigen. *Mächtig und siegreich hat sich das vereinte Deutschland im Kriege bewaher unter seinem höchsten Feldherre, mächtig und friedliebend wird das vereinigte Deutsche Reich unter seinem Kaiser sein* (*Stenographische Berichte – 12. Sitzung am Sonnabend* 10.12.1870, 183). Adkomsten til den tyske kejsertitel er således legitimitetsmæssigt ikke folkesuveræniteten, men derimod den militære krigslykke, der kan henregnes til en bred definition af den dynastiske legitimitet, som foruden det arvelige princip bundede i magtpolitiske forhold. Adressen til kongen blev vedtaget i Rigsdagen med 191 stemmer mod seks, ibid., 183-84. Ændringen af den preussiske konges titel til også at omfatte den tyske kejsertitel blev ligeledes vedtaget i Forbundsrådet, og den nye forfatning og kejsertitlen trådte i kraft den 1. januar 1871. Det Tyske Kejserrige og den tyske nationalstat var en realitet.

Et niende eksempel er dannelsen af den italienske nationalstat i 1861. Den 4. april 1860 holdt præsidenten for Senatet i kongeriget Sardinien-Piemonte fra 1855-60, Cesare Alfieri di Sostegno (1799-1869, regeringsleder i 1848), en tale til det udvidede Senat med senatorer fra bl.a. Lombardiet og Toscana, hvori han priste Savoyen-dynastiets indsats for den italienske nationale samlingsproces:

Essi, compresi da riverente simpatica fiducia, fermando lo sguardo allo splendore della corona che cinge la fronte augusta di Vittorio Emanuele II, salutano con infinita esultanza l'èra sorgente, che l'indipendenza nazionale, fomentatrice di operose virtù, ed il progresso di una sana e generosa libertà (Iddio accolga propizio le nostre speranze, regga e conforti i nostri propositi!) faranno feconda di nuove glorie, di meritati benefizi (*De, forstået af sympatisk ærbødig tillid, standser deres blik på kronens pragt, der omkranser Victor Emmanuel II's høje pande, hilser med uendelig jubel den gryende æra, hvilken national uafhængighed, fremkaldelse af flittige dyder og fremskridt for en sund og generøs frihed (Må Gud tage imod vores håb, støtte og trøste vores beslutninger!) vil gøre frugtbart med nye herligheder og velfortjente fordele*; min oversættelse)), Sostegno: 'Discorso d'insediamento'.

I Sostegnos optik havde ikke blot Savoyen-dynastiet, men også dynastiets gamle monarki, hertugdømmet Savoyen (fra 1416) og fra 1720 kongeriget Sardinien-Piemonte, været den afgørende igangsætter af den italienske nationale bevægelse og samlingsproces med sine krige imod kejserriget Østrig i 1848-49 og 1859. Cesare Alfieri di Sostegno, der stammede fra Torino, havde været en af hovedforfatterne bag Sardinien-Piemontes frie forfatning fra 1848, Statuto Albertino, som blev kongeriget Italiens forfatning.

Den 18. februar 1861 holdt Sardinien-Piemontes konge, Victor Emmanuel 2. (1849-61), en tale til parlamentet i Sardinien-Piemonte, i hvilken han fremhævede Frankrigs og ikke mindst kejser Napoleon 3.s (1852-70) hjælp i forbindelse med den italienske samlingsproces. *La Francia e l'Italia, che ebbero commune la stirpe, le tradizioni, il costume, strinsero sui campi di Magenta e di Solferino un nodo che sarà indissolubile* (*Frankrig og Italien, som havde en fælles afstamning, traditioner og skikke, knyttede et bånd på markerne ved Magenta og Solferino, der vil være uopløseligt*; min oversættelse), *Discorsi della Corona*, 50. De sejrrige slag ved Magenta og Solferino i Den Anden Italienske Uafhængighedskrig i 1859, hvor Frankrig havde stået på Sardinien-Piemontes side imod Østrig, havde ifølge regeringen og i den konstitutionelle monarks optik knyttet Frankrig og det nye, forenede Italien sammen i et ubrydeligt latinsk fællesskab.

Den 21. februar 1861 fremlagde Sardinien-Piemontes regeringsleder, Italiens arkitekt Camillo Cavour (1810-61), et lovforslag for Senatet i kongeriget Sardinien-Piemonte, hvormed kammeret ville udnævne Sardinien-Piemontes konge, Victor Emmanuel 2. (1849-61), til det forenede Italiens første konge. Lovforslaget blev motiveret med, at de mange italienske fyrstestater inden for bare de sidste to år var blevet samlet i én stat under et nationalt monarki. I en senatsrapport af 24. februar hed det bl.a.:

Acclamando Vittorio Emanuele Re d'Italia, la nazione ha voluto prerniare quella illustre dinastia italiana che col senno civile, col coraggio militare, con spiriti indomiti d'indipendenza, rendeva il popolo subalpino degno delle libere istituzioni e custode della bandiera nazionale; ha voluto rendere omaggio alla venerata memoria del magnanimo Re Carlo Alberto ed all'ardito patriottismo del Re (*Ved at hylde Victor Emmanuel, konge af Italien, ønskede nationen at gå forud for det berømte italienske dynasti, som med civil visdom, med militært mod, med ukuelige selvstændighedsånder gjorde det subalpine folk værdige til frie institutioner og vogtere af det nationale flag; ønskede at hylde det ærede minde om den storsindede kong Carl Albert og kongens dristige patriotisme*; min oversættelse), dircost.unito.it. 'Atti parlamentari del'.

Det var Savoyen-dynastiet, det regerende kongehus i Sardinien-Piemonte, som havde virkeliggjort den italienske uafhængighed og samling i en kombination af civil courage, patriotisme og militært mod. Det hed endvidere, at titlen konge af Italien implementerede ideen om den nationale vilje, slettede symbolerne på de interne opdelinger og varskoede en ny storhed og enhed for alle italienere, der historisk havde bidraget med så meget til den europæiske civilisation. Savoyen-dynastiet, et af de ældste og mest ædle dynastier, skulle desuden udstyres med en anden ny titel.

L'Ufficio centrale vuol anche esprimere la fiducia che il Governo del Re otterrà dall'animo affettuoso e benevolo del nostro augusto Monarca che il figlio primogenito del Re d'Italia s'intitoli costantemente Principe del Piemonte. Questo titolo rimarrà a ricordare ai nostri Re la terra nativa ed un regno glorioso e civile di otto secoli, sarà un segno imperituro di onoranza reso dagli Italiani tutti a quella provincia che fu il primo scudo della loro libertà e della loro indipendenza (*Centralkontoret ønsker også at udtrykke den tillid, som kongens regering vil opnå fra den kærlige og velvillige sjæl af vores høje monark, at den førstefødte søn af kongen af Italien konsekvent bliver tituleret prinsen af Piemonte. Denne titel vil forblive for at minde vore konger om deres fædreland og en glorværdig og borgerlig regeringstid på otte århundreder, den vil være et evigt ærestegn betalt af alle italienere til den provins, som var det første skjold for deres frihed og uafhængighed*; min oversættelse), ibid.

Den italienske tronfølger skulle betitles prins af Piemonte for at minde Italiens kommende monarker om deres ophav i et monarki, der havde blomstret i otte århundreder, og som var blevet symbolet på den italienske frihed og uafhængighed. Den første italienske tronfølger med titlen prins af Piemonte var kronprins Umberto (1.), Victor Emmanuel 2.s søn, der var konge af Italien fra 1878-1900. Den næste i rækken af italienske tronfølgere med titlen prins af Piemonte var sønnesønnen Umberto 2. i perioden 1904-46, Italiens sidste konge i 1946. Kong Victor Emmanuel 3. (1900-46) og dennes sønnesøn, prins Victor Emmanuel (1937-2024), blev dog begge som napolitanske bysbørn i stedet tildelt titlen prins af Napoli i deres respektive perioder som italiensk kronprins, hhv. fra 1878-1900 og i 1946. Lovforslaget blev godkendt i Senatet den 26. februar 1861 med 129 stemmer mod to.

Den 11. marts 1861 fremlagde præsidenten for ministerrådet, Cavour, det vedtagne lovforslag for Deputeretkammeret, som enstemmigt godkendte lovforslaget den 14. marts. Cavours motivering

indeholdt en hyldest til kong Victor Emmanuel 2., som hele Italien fra Torino til Palermo i taknemmelig hengivenhed ville give en ny kongetitel. En beretning fra andetkammeret af 14. marts hed det, at Victor Emmanuel 2.s kongetitel i Sardinien-Piemonte var legitimitetsmæssigt uantastelig, og at han var blevet folkeligt anerkendt som monark, da han magtede at løfte sig fra Novaras støv (nederlaget ved Novara i 1849 i Den Første Italienske Uafhængighedskrig (1848-49), som medførte kong Carl Alberts (1831-49) abdikation og sønnen Victor Emmanuel 2.s tronbestigelse))) og genrejse sig i solen i Palestro og San Martino (italienske sejrrige slag i Den Anden Italienske Uafhængighedskrig (1859)). Man ønskede fra Deputeretkammerets side at betone de mange italienske folkeafstemninger, der var blevet afholdt i 1860, som det egentlige grundlag for kong Victor Emmanuel 2.s italienske kongegerning. *Il diritto di Vìttorio Emanuele II al Regno d'Italia emana dal potere constituent della nazione; egli vi regna in virtù di quegli stessi plebisciti ai quali si deve la formazione del Regno d'Italia* (*Victor Emmanuel II's ret til kongeriget Italien udgår fra nationens konstituerende magt; han hersker der i kraft af de samme folkeafstemninger, som dannelsen af kongeriget Italien skyldes*; min oversættelse), ibid. Institueringen af den italienske kongetitel var således et naturligt resultat af det samlede italienske folks vilje, og ikke nogen ny specifik juridisk lov. Det enstemmigt vedtagne lovforslag den 14. marts blev lov den 17. marts 1861, hvorved kongeriget Italien var en realitet, og kongeriget Sardinien-Piemonte og dets parlament nedlagdes.

Den 18. marts 1861 fremlagde justitsministeren Giovanni Battista Cassinis (1806-66; minister i 1861) et lovforslag for Senatet i kongeriget Italien, som omhandlede den italienske konges titulatur, der skulle lyde: "Af Guds nåde og af folkets vilje Konge af Italien". Motiveringen indeholdt en historisk redegørelse for den religiøse legitimering af de europæiske monarkier med rødder i middelalderen, udtrykt i titulaturen "af Guds nåde", som med de absolutistiske monarkier i hovedtræk fra 1600-tallet blev en decideret juridisk retsnorm. Med Den Franske Revolution i 1789 blev forestillingen om folkesuverænitet inden for det politiske folkebegreb knæsat, hvilket bevirkede udformningen af en konstitutionel-demokratisk legitimitet i forholdet til den monarkiske statsform. Det blev understreget i motiveringen, at man ikke ønskede et totalt brud med den historiske og kulturelle arv, der var indlejret i den religiøse legitimering, uagtet at der havde været flere eksempler på misbrug af denne kilde til legitimering. Den genoprettede italienske nationale enhed og det italienske monarki udtrykte et juridisk princip, som var den nationale vilje, qua de foregående afholdte folkeafstemninger. I en senatsrapport af 20. marts 1861 blev det anført, at

formlen ”af Guds nåde” og den religiøse kilde til legitimitet for de europæiske monarkier oftest havde været i modstrid med folkets interesser i absolutistiske monarkier. Gennem civilisationens og fornuftens fremskridt blev det demonstreret, at Guds nåde ikke længere rakte i forhold til at retfærdiggøre monarkiske regeringer, som var accepteret af folkets vilje.

Le due parti della formola che le monarchie popolari moderne hanno assunto si completano dunque necessariamente l’una coll’altra; un principe che regna per volontà della nazione, regna perciò anche per grazia di Dio, imperocchè la scelta libera di un popolo non può cadere che sopra un principe il quale raccolga in sè stesso, e nella famiglia da cui ha origine, quella maggior somma di virtù che della grazia di Dio lo fanno degno, nè la sua sovranità potrebbe a lungo conservarsi se per grazia di Dio non gli fosse pure egualmente conservato il possesso delle virtù con cui benefica il suo popolo (*De to dele af formlen, som moderne folkelige monarkier har vedtaget, supplerer derfor nødvendigvis hinanden; en fyrste, der regerer efter nationens vilje, regerer derfor også af Guds nåde, eftersom et folks frie valg kun kan falde på en fyrste, der samler i sig selv og i den familie, han stammer fra, den større sum af dyder, der gør ham værdig til Guds nåde, og hans suverænitet kunne heller ikke bevares længe, hvis han ved Guds nåde ikke også var lige så bevaret i besiddelse af de dyder, hvormed han gavner sit folk*; min oversættelse), ibid.

Kombinationen af den religiøse legitimering med den folkesuverænitetsbaserede retfærdiggørelse som foreslået i den italienske konges titulatur skulle dog ikke betyde, at man forvekslede formlen ”af Guds nåde” med den guddommelige ret. Titulaturen burde være en afspejling af menneskehedens politiske og civile ligestilling, som i det 19. århundrede var blevet lovfæstet i store dele af Europa. Den nye titulatur kunne endvidere henføres til Savoyen-dynastiets historie:

Tutta la storia degli illustri antenati del nostro Re è la storia di un principato civile, sempre intento a perfezionare gli ordini pubblici e le patrie istituzioni; in tutte le vicende nelle quali la monarchia sabauda è venuta dilatanto via via i suoi possessi in Italia non si ha deplorare una sola sommossa popolare, e ben si vede che i popoli a lei soggetti ne accolsero sempre con gratitudine il dominio, perchè dominio dolce, benefico, glorioso nelle armi, geloso custode della nazionale indipendenza. Iddio adunque secondo le sorti di questa dinastia, quelle sorti che la libera volontà del popolo italiano strinse oramai inseparabilmente con quelle della nazione (*Hele vor konges berømte forfædres historie er historien om et borgerligt fyrstendømme, altid opsat på at fuldkommengøre*

offentlige ordrer og de nationale institutioner; i alle de begivenheder, hvori Savoyens kongedømme efterhånden udvidede sine besiddelser i Italien, var der ikke et eneste folkeoprør at beklage, og det var tydeligt, at folket, der var underlagt det, altid tog imod dets herredømme med taknemmelighed, fordi det var et kærkomment herredømme, velgørende, våbendygtigt, jaloux vogter af national uafhængighed. Gud er derfor i overensstemmelse med dette dynastis skæbne, de skæbner, som det italienske folks frie vilje nu var uadskilleligt forbundet med nationens; min oversættelse), ibid.

Sardinien-Piemonte under Savoyen-dynastiet havde qua sin gamle status som en ”borgerlig fyrstestat” været prædestineret til at fuldføre den italienske nationale samling, baseret på nationalitetsprincippet, og realisere italienernes nationale selvbestemmelsesret. Der blev hermed skabt et ubrydeligt bånd mellem monarken og nationen, sekunderet af Guds nåde. Den italienske konges titulatur blev godkendt af Senatet den 23. marts 1861 med 74 stemmer mod kun en.

Det vedtagne lovforslag blev fremlagt af justitsministeren i en betænkning for Deputeretkammeret i kongeriget Italien den 25. marts. Cassinis, der sad i parlamentet i Sardinien-Piemonte i 1848 og fra 1853-60 og i Deputeretkammeret fra 1861-65 (præsident fra 1863-65) og Senatet (1865-66), fandt, at titulaturen fremstod som et udmærket kompromis mellem det gamle fyrstelige og absolutistiske Europa og så det nye demokratiske Europa bestående af nationalstater.

Cosí essa rannoda il nuovo ordine di cose alle tradizioni dell’augusta dinastia che accomunò le proprie sorti alle sorti d’Italia; per essa la Monarchia italiana prende luogo accanto alle altre, vi rivendica gli stessi diritti e proclama al par di loro l’indipendente sovranità sua in tutti gli atti dimananti dalla propria autorità (*Således knytter den den nye orden til det høje dynastis traditioner, som delte skæbne med Italiens skæbne; for gennem den placeres det italienske monarki sammen med de andre, hævder de samme rettigheder og proklamerer ligesom dem sin uafhængige suverænitet i alle de handlinger, der udgår fra dets autoritet*; min oversættelse), ibid.

Den endelige præcise udformning af den italienske konges titulatur blev vedtaget i Deputeretkammeret den 17. april 1861 med 174 stemmer mod 58.

Risorgimento udgjorde ifølge de ledende italienske politikere en symbiose mellem monarkiets dynastiske legitimitetsprincip, nationalitetsprincippet og folkesuveræniteten. Savoyen-dynastiet havde på grundlag af sin dynastiske ret ført krige, der havde medført samlingen af den italienske nationalstat. Symbolsk og formelt kom denne forening af i udgangspunktet yderst forskellige

principper til udtryk i det italienske monarkis titulatur, hvor monarken regerede både ”af Guds nåde” og ”af folkets vilje”. Folkesuverænitetsbegrebet inden for det politiske folkebegreb og den middelalderlige religiøse legitimering blev i form af titulaturen overført i 1861 til Savoyen-dynastiet i den italienske nationalstat og det konstitutionelle italienske monarki, som legitimitetsmæssigt var funderet i såvel det politiske som det etniske/nationale folkebegreb i form af de afholdte folkeafstemninger og nationalitetsprincippet.

Et tiende eksempel er dannelsen af det jugoslaviske kongerige i 1918. I november 1918 besluttede den montenegrinske nationalforsamling i byen Podgorica at afsætte den montenegrinske kong Nicolaj 1. (1910-18) og Petrović-Njegoš-dynastiet og indlemme Montenegro i Serbien for at danne en samlet stat under Karađorđević-dynastiet, der derefter skulle indtræde i en forenet sydslavisk stat. Det nye Serbien under kong Peter 1. (1903-18) fusionerede efterfølgende den 1. december 1918 med den provisoriske og ikke-internationalt anerkendte Stat af Slovenere, Kroatere og Serbere, som eksisterede fra den 29. oktober til den 1. december 1918, til en ny stat, Kongeriget af Serbere, Kroatere og Slovenere, med det serbiske kongehus (Karađorđević) som nyt jugoslavisk kongehus, analogt med dynastierne Hohenzollern og Savoyen i forbindelse med hhv. Tysklands (1871) og Italiens samling (1861). Man kan således argumentere for, at det montenegrinske parlament reelt valgte den serbiske kong Peter 1. til ny jugoslavisk konge, som han forblev til sin død i 1921.

I beslutningen af 26. november 1918 tog Podgorica-nationalforsamlingen udgangspunkt i den nationale selvbestemmelsesret, der var blevet accepteret som en betingelse for fredsslutningerne efter 1. verdenskrig af de sejrrige Ententemagter med den amerikanske præsident Woodrow Wilsons (1856-1924, præsident 1913-21) 14 punkter af 8. januar 1918. Wilson blev i erklæringen fra Podgorica kaldt for ”verdensfredens apostel” (”svetskog mira apostol”). I det første punkt i erklæringen lød det bl.a. (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Srpski Narod u Crnoj Gori jedne je krvi, jezika i težnje, jedne vjere i običaja s narodom koji živi u Srbiji i drugim srpskim krajevima; zajednička im je slavna prošlost kojom se oduševljavaju, zajednički ideali, zajednički narodni junaci, zajednička pitanja, zajedničko sve što jedan narod čini narodom. Kad je u Srednjem Vijeku formirana srpska država pod dinastijom slavnih Nemanjića, odmah u početku njenog stvaranja, srpski narod u granicama današnje Crne Gore ušao je u sastav njen i za sve vrijeme njenog trajanja (oko 200 godina) igrao u njoj važnu ologu (*Det serbiske folk i Montenegro er af samme blod, sprog og forhåbninger, af samme tro og samme skikke som de*

mennesker, der bor i Serbien og andre serbiske regioner; de har en glorværdig fortid til fælles, der glæder dem, fælles idealer, fælles nationale helte, fælles spørgsmål, fælles alt, hvad der gør en nation til en nation. Da den serbiske stat blev dannet i middelalderen under det berømte Nemanjić-dynasti, blev det serbiske folk inden for grænserne af nutidens Montenegro, lige fra begyndelsen af dets oprettelse, en del af det og spillede en vigtig rolle i det i hele dets varighed (ca. 200 år)), sr.m.wikisource.org. 'Odluka Podgoričke'.

Der opstilles således en national og historisk argumentation, for at serberne og montenegrinerne er ét og samme folk. I perioden 1166-1371 herskede Nemanjić-dynastiet i et Serbien, som i eftertidens historiografi også har fået sit navn efter dynastiet. Denne middelalderlige periode er i eftertiden blevet betragtet som en storhedstid i serbisk historie, hvor Serbien søgte at positionere sig politisk og kulturelt som den legale arvtager til det formindskede byzantinske rige. Osmannerne erobrede Serbien i slutningen af 1300-tallet, ikke mindst som en følge af det berømte slag på Solsortesletten den 28. juni 1389.

Erklæringens første punkt skildrede derefter den osmanniske erobring og sønderlemmelsen af den fælles serbiske stat. Det serbiske folk i Montenegro formåede dog, hedder det i nationalforsamlingens beslutning, at etablere frie områder, uafhængigt af osmannisk styre. I begyndelsen af 1800-tallet formåede "ridderen" Karađorđe Petrović (1768-1817, grundlæggeren af Karađorđević-dynastiet og serbisk statsoverhoved fra 1804-13) at genrejse Serbien, og siden da har serberne og serbere fra Montenegro søgt atter at forene sig i én samlet stat. Erklæringen redegør dernæst for uddrivelsen af osmannerne af Balkan-halvøen med bl.a. Balkankrigene (1912-13) og udbruddet af 1. verdenskrig i 1914. Ifølge erklæringen var der kun én eneste instans i Montenegro, som ikke ønskede at forene sig med Serbien, og det var det montenegrinske fyrstehus (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Ona smatra da je to ujedinjenje protivno njenim interesima, a oni su joj uvijek bili preči od interesa cijelog našeg naroda. Pokušalo se da se i ona skloni da u ovom velikom pitanju narodne budućnosti izaĐe na susret želji svoga naroda, predočavano joj je, da bi joj tu žrtvu narod obilato nagradio – ali to nije pomoglo. Sadašnji predstavnik te dinastije, Kralj Nikola, najizrazitiji je tip krutog apsolutizma. Za sve vrijeme njegove duge vladavine, za njega, kao i za Luja 14. važila je dogma, od koje nikad ostupio nije, izražena u poznatoj rečenici: I etat c'est mo! – država sam ja! (*Det mener, at denne forening er imod dets interesser, og de er altid gået forud for hele vores nations interesser.*

Et forsøg blev gjort på at overtale det til at imødekomme dets folks ønsker i dette store spørgsmål om nationens fremtid. Den nuværende repræsentant for dette dynasti, kong Nicolaj, er den mest udtryksfulde form for rigid absolutisme. Gennem hele hans lange regeringstid var et dogme gældende for ham, såvel som for Ludvig 14., som han aldrig forlod, udtryky i den berømte sætning: l'état, c'est moi! – Jeg er staten!), ibid.

Det montenegrinske dynasti Petrović-Njegoš er ikke i samklang med den montenegrinske og dermed den serbiske nations interesser, da det modarbejder sydslavismen og panserbismen og en forening med Serbien. Den montenegrinske kong Nicolaj 1. sammenlignes endog med den absolutistiske franske enevoldskonge Ludvig 14. (1643-1715). Denne krasse kritik fungerer sammen med nationale, økonomiske og politiske argumenter som en begrundelse for erklæringens konklusion: nedlæggelsen af Montenegro som stat og indlemmelse i Serbien for derved at indgå i en samlet sydslavisk statsdannelse under det serbiske Karađorđević-dynasti og kong Peter 1., sønnesøn af "ridderen" og den serbiske nationalhelt Karađorđe. Kong Peter 1. vælges derfor i 1918 med anvendelse af nationale og historiske argumenter til konge af et Storserbien og derefter et forenet sydslavisk rige, med navnet Jugoslavien fra 1929.

Et 11. eksempel er den nye græske stat, hvis første monark, kong Otto (1832-62) fra det bayerske Wittelsbach-dynasti, blev valgt til konge af den græske nationalforsamling. Kongeriget Grækenland var den første fuldt uafhængige græksprogede stat siden Det Byzantinske Riges (395-1453) fald til osmannerne i 1400-tallet. Kongeriget skulle organiseres som et konstitutionelt monarki, men en forfatning blev ikke i første omgang udformet, hvorfor landet efter ophøret af regentskabet for den umyndige kong Otto var et absolutistisk monarki i perioden 1835-43. Ottos 11 gange tipoldefar hertug Johann 2. (1341-97; hertug af Bayern-Landshut fra 1375, fra 1392 Bayern-München) var fire gange tipoldebarn af den byzantinske kejser Alexios 3. (1195-1203) på mødrene side via Barcelona-dynastiet (Sicilien), den capetingske sidelinje Anjou (Anjou-Napoli), det andet angevinske dynasti (det første var Plantagenet-dynastiet), Árpád-dynastiet (Ungarn), det laskariske dynasti og det angelanske dynasti. Den græske kong Otto nedstammede således fra de østromerske kejserlige dynastier Angelos (1185-1204) og Laskaris (1205-61), sidstnævnte som kejsere af kejserriget Nikæa (1204-61) med prætentionstitlen byzantinske kejsere, begge sidelinjer til Komnenos-dynastiet (1081-1185). En irer ved navn Nicholas Macdonald Sarsfield Cod'd (ca. 1778-?) erklærede sig selv som kandidat til den nyoprettede græske trone, da han hævdede, at han på mødrene side nedstammede fra det byzantinske Palaiologos-dynasti, som leverede det længst

regerende og sidste dynasti i Det Byzantinske Rige fra 1259-1453. Denne fejlagtige påstand mødte ingen støtte fra de europæiske stormagter. Fantasten påstod endvidere at være efterkommer af den irske kong Diarmaid mac Murchadha (ca. 1110-71), der var konge af Leinster i Irland fra 1126-71, Beales: 'The Irish King'; Harris: 'Despots'; Nicol: op.cit., 121. Ottos far, kong Ludwig 1. af Bayern (1825-48), havde været en prominent filhellener og aktivt støttet den græske sag under Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) mod Det Osmanniske Rige, hvilket også talte til hans fordel. Endvidere tilhørte han det bayerske Wittelsbach-dynasti, som ikke havde nogen forbindelse til regerende dynastier i de europæiske stormagter, der dermed kunne enes om dette neutrale valg, Finlay: *History of the Greek*, bd. II, 248-93. Prins Otto af Bayern blev reelt udvalgt af de europæiske stormagter, skønt han også formelt blev valgt til monark af det græske parlament. Ved sin ankomst til Grækenland i 1833 udtalte den nyvalgte konge bl.a. følgende:

Berufen durch das Vertrauen'der erlauchten grossherzigen Vermitler, mit deren mächtigem Beistande ihr aus einem nur allzulangen Vertilgungs Kriege glorreich hervorgegargen seyd, - berufen durch euere eigne freye Wahl, besteige ich den Thron Griechenlands, um die Verpflichtungen zu loesen, die ich mit der mir übertragenen Krone sowohl gegen euch, als gegen die vermittelnden Grossmächte übernommen habe, et.gr. 'Efimerída tis Kyvernìseos 16.2.1833', 1.

Kong Otto vedkendte sig i sin første tale på græsk grund både stormagterne og det græske parlament som legitime kilder til sin tronbestigelse. Kongens tale blev trykt i det første nummer af den græske statstidende, der indtil 1835 var tosproget på græsk og tysk. Kong Otto udtalte endvidere:

Indem ich Griechenlands Thron bestege ërtheile ich die feierliche Versicherung, dass ich euere Religion gewissenhaft beschirmen, die Gesetze treulich handhaben, Gerechtigkeit gegen jeden üben, und euere Unabhängigkeit, euere Freiheiten und euere Rechte mit dem goettliehen Beistande gegen moeniglich aufrecht erhalten werde, ibid., 2.

At kong Otto i sin første tale til den græske nation understregede sin vilje til at beskytte den græske ortodokse religion kan forekomme paradoksalt, da han beholdt sin romersk-katolske tro. Kong Otto blev dog varmt modtaget af den græske befolkning, der i ham så en ny begyndelse for den græske nation. I 1834 skrev den græske digter Panagiotis Soutsos (1806-68) værket *O Leandros* (O

Λέανδπος), som var den første novelle, der blev publiceret i det uafhængige Grækenland. I værket optræder følgende digt om valget af kong Otto (min danske oversættelse; Soutsos: *O Leandros*, 130):

O konge af Grækenland! Det gamle Grækenland
testamenterede læringens lys
til Tyskland, gennem
jer har Tyskland påtaget sig at
tilbagebetale gaven med renter, og
vil være jer taknemmelige, idet de i jer ser
den, der skal genoplive
Jordens førstefødte mennesker.

Den tyskfødte kong Otto fra Bayern skulle således være med til at genskabe storheden for det hellenske folk, som hørte til et af oldtidens mest udviklede højkulturer.

Kong Otto blev afsat i 1862, og ved en selvbestaltet folkeafstemning i december 1862 valgte den græske befolkning med overvældende flertal den britiske prins Alfred (1844-1900) til græsk konge. Resultatet af folkeafstemningen blev offentliggjort for det græske parlament i februar 1863. I byen Nafplio på Peloponnes, hvor opstanden imod kong Otto begyndte, blev der den 15. novmber 1862 grundlagt en forening med navnet ”Alfredos”. Foreningen arrangerede stævner til støtte for prins Alfreds tronkandidatur. Et medlem af foreningen, advokat I. Kontoleon, udtalte i en tale, at i tilfælde af, at prins Alfred ikke skulle blive valgt til græsk konge, burde et republikansk styre indføres i Grækenland. Kommunalbestyrelsen i Nafplio ønskede på et møde den 1. december 1862, at prins Alfred blev valgt. I Nafplio deltog 2.000 borgere i folkeafstemningen, og alle stemte for prins Alfred, bortset fra to stemmer, Antoniadis: ’To dimopsífisma’. Prins Alfred blev ikke valgt til græsk konge, da den britiske regering, stærkt tilskyndet af dronning Victorias modstand, opponerede imod ideen. Prins Alfred var udset til at arve tronen i hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha efter sin barnløse farbror. Den græske nationalforsamling valgte enstemmigt i marts 1863 den danske prins Vilhelm (1845-1913) til græsk konge under navnet Georg 1. (1863-1913), bl.a. grundet britisk velvilje. Det afgørende for valget af den danske prins til græsk konge var det forhold, at alle stormagternes kandidater blev afvist med den begrundelse, at man af hensyn til magtbalancen, ligevægtsprincippet i Wienerkongressens ånd, skulle vælge en kandidat fra en ikke-stormagt. Derfor var medlemmer af fx Frankrig, Storbritannien og Ruslands fyrstehuse på forhånd udelukkede. Ved London-traktaten i 1832 mellem stormagterne Storbritannien, Frankrig og Rusland

var det endvidere blevet fastlagt, at ingen fra stormagternes kreds skulle vælges til græsk konge. Den 30. marts 1863 valgte det græske parlament enstemmigt den danske prins til græsk konge, efter at præsidenten for nationalforsamlingens udenrigske komite, Zinovios Valvis (1800-86, græsk regeringsleder fra februar til marts 1863 og i 1864), i parlamentet havde motiveret valget af prins Vilhelm med, at han var ung (17 år), tilhørte et udmærket fyrstehus og var opvokset i et frit land, hvorfor den græske konstitution ikke ville blive antastet, Lehmann: *Den græske*, 48-49; *Praktika Ton Synedríaseon* (bd. 2), 290-93. Parlamentet meddelte i forbindelse med kongevalget den nye monarks regenttitel (i translittereret form og i min danske oversættelse): *syntagmatikón vasiléa ton Ellínon ypó to ónoma Geórgios A' Vasiléfs ton Ellínon* (*Hellenernes forfatningsmæssige konge under navnet Georg I, Hellenernes Konge*), *Praktika Ton Synedríaseon* (bd. 2), 293. Med denne regenttitel ønskede man fra officiel græsk side at sammenbinde nationaliteten og det etniske/nationale folkebegreb med monarkiet. Man knyttede således det græske monarki til realiseringen af Megali Idea, som var en græsk nationalistisk ideologi og en national, transstatslig bevægelse, der søgte at forene alle grækere i én samlet nationalstatsdannelse. Den 6. juni 1863 modtog den danske kong Frederik 7. (1848-63) en græsk delegation for officielt at give sit samtykke til valget af sin halvnevø til græsk konge. Lederen af delegationen, den græske statsmand Konstantin Kanaris (1790-1877), oplæste en tale på græsk, som i dansk oversættelse blev overbragt kongen, hvor han om det græske kongevalg udtalte til den danske monark, at valget var

lige saa meget en Hyldning af den berømmelige Souverain, til hvem det guddommelige Forsyn har betroet Danmarks Skjæbne, som et Beviis paa Tillid til den unge Fyrste. Det vil, Sire, være et Baand mellem de to Folk, som til alle Tider have udmærket sig ved deres Dyder og Patriotisme, Lehmann: op.cit., 83.

Henvendt til det nyvalgte græske statsoverhoved udtalte Kanaris endvidere, at som

Repræsentant for hele den helleniske Race betragte vi denne Dag som den skjønneste i vort Liv, fordi vi komme her for at bringe Deres Majestæt et Folks Tro og Kjærlighed, hvis Historie og hvis Lidelser give det Adkomst til Deres Sympathi. Ved at vælge Deres Majestæt til sin Konge har Grækenland nedlagt sin hele Fremtid og alle sine Forhaabninger i sin Souverains Haand. Det er forvisset om, at han i Bevidstheden om de høie Pligter, hvortil han er kaldet, vil hellige sit Liv til Landets Vel og til Udviklingen af Folkets frie Institutioner, ibid., 87.

Kanaris knyttede således den græske historie entydigt til den konstitutionelle udformning af det græske kongerige i det 19. århundrede og kongevalget i 1863, der symbolsk underlagde det dynastiske princip folkesuveræniteten og den græske nationalstats repræsentanter i parlamentet.

Det blev efterfølgende fremhævet i den græske offentlighed, at kong Georg 1. var efterkommer (bl.a. 20 gange tipoldebarn) af den byzantinske kejser Isaac 2. Angelos (1185-95, 1203-04). Georg 1. var også efterkommer af den byzantinske kejser Alexios 3. (1195-1203) (bl.a. 21 gange tipoldebarn). De to kejsere var brødre. Georg 1. var endvidere 17 gange tipoldebarn af den byzantinske kejser Andronikos 2. Palaiologos (1282-1328) via bl.a. dynastiet Palaiologos-Montferrat, Hansen et al.: 'Kong Georg I. og Dronning', 113. Ved ankomsten til Athen den 30. oktober 1863 blev den nyvalgte konge modtaget med hyldesttaler fra bl.a. den afgående græske regeringsleder, Benizelos Roufos (1795-1868, regeringsleder i 1863 og fra 1865-66), som i sin tale pointerede, at det græske folk havde valgt sin monark, som dermed var blevet en søn af folket og adopteret af sit nye fædreland. Med de europæiske stormagters bistand skulle dette forhold, dvs. en forening af det nye kongelige dynasti med den græske nation i kraft af det demokratiske kongevalg, ifølge Roufos borge for en ny og fredelig fremtid for det græske kongerige, ibid., 118.

En anden taler i forbindelse med modtagelsen af kong Georg 1. i Athen var præsidenten for den græske nationalforsamling, Aristidis Moraitinis (1806-75), regeringsleder ad to omgange i 1863 og 1868, som udtalte følgende:

Konge, jublende besynger Hellas den Almægtige for Din Ankomst til den fædrene Jordbund. Med en dristig og sørgelig Kamp for Frigjørelsen og Befæstelsen af de frie Institutioner, med en pletfri og berømmelig Gjerning, som henledte Europas Agtelse og Sympathi paa Hellas, have vi gjennemgaaet Prøvelsens haarde Dage. Men den himmelske Fader var os naadig, ved de Helliges Hjælp, ved Bistand fra Stormagterne, som have erhvervet Hellenernes evige Taknemmelighed, er Du kommen for at styre Statsskibet. Bølgerne have lagt sig, og de sødeste Forhaabningers Vindpust ville føre det af Din Haand styrede Skib i sikker Havn. Vi hilse Dig, Konge, vor udvalgte Fyrste, som Danmarks højhjertede Hersker har sendt hid med hine mindeværdige og profetiske Ord, som ere dybt indridsede i vore Hjerter: "Bliv Hellener, og knyt Dig til det Folk, som kaldte Dig, med et ubrødeligt Baand". I Sandhed, Konge, ubrødeligt skal det Baand blive, som er knyttet af den Almægtiges Haand. Velsignet være den, som Herren sender os, og hvis Pande allerede er smykket af den med det Joniske Havs syv Juveler prydede Krone, saa at han i en blomstrende Freds Skygge kan fuldbyrde sin store Sendelse, der er forkyndt ved saa mange vidunderlige Begivenheder. Med en

Fyrste, der er opvoxet i Dyder, som vor Fører i Spidsen for os, ville vi fra nu af modig vandre fremad paa de moralske og materielle Fremskridts Baner, som føre Nationerne til Velvære og skjænke Tronerne Magt og sand Hæder. Nationalforsamlingen og med den hele den hellenske Stamme udbryde af deres Sjæls Inderste: Leve den længselsfuldt ventede Hellenernes Konge Georgios den Første, han leve længe i Hæder under den Almægtiges Beskyttelse, ibid., 116-17; *Praktika Ton Synedríaseon* (bd. 4), 4-5.

Med "den fædrene Jordbund" refererede Moraitinis til den nyvalgte kong Georg 1.s genealogiske nedstamning fra byzantinske kejsere. Ifølge den fremtrædende græske politiker skyldte kong Georg 1. sin adkomst til den græske trone dels de europæiske stormagters velvillighed, dels det græske folks opbakning. Endvidere understregede han den nyvalgte monarks stærke position i den græske offentlighed som et resultat af Storbritanniens overgivelse af de syv Ioniske Øer til Grækenland, som blev aftalt i forbindelse med det græske kongevalg i 1863 (officielt med London-traktaten i 1864). Moraitinis anvendte skibet som metafor for den græske nationalstat, og som Grækenlands sømandskonge ville den danskfødte monark sikkert styre det græske statsskib ind i fremtiden. Dermed pointerede præsidenten for det græske parlament, at den græske konge som den danske prins Vilhelm havde påbegyndt en søofficersuddannelse i den danske flåde, og han pegede hermed på den fælles historiske berøringsflade mellem Danmark og Grækenland, der var bundet op på, at begge stater var fremtrædende søfartsnationer. For Danmarks vedkommende gik søfartstraditionerne tilbage til vikingetiden, mens de i Grækenland havde rødder tilbage i det antikke Grækenland, hvis fremmeste symbol var byen Athen, bystat fra 508-322 f.Kr. og Grækenlands hovedstad fra 1834, hvor kong Georg 1. blev modtaget som hellenernes nye monark. Såvel vikingetiden som det antikke Grækenland blev anvendt som centrale komponenter i de to respektive landes nationale identitetsopbygninger i 1800-tallet. Den nyvalgte kong Georg 1. medtager i 1863 De Ioniske Øer på sit skib til Grækenland, ikke som en krigerisk viking, men som en moderne nordisk fyrste "i en blomstrende Freds Skygge". I tråd med denne symbolik og kongens germansk-nordiske afstamning var Moraitinis i sin tale dus med monarken. Kongens beskedne baggrund ved det danske hof havde udstyret den græske monark med spartanske dyder, der var i samklang med den åndelige arv fra den antikke bystat Sparta. Med sin tale flettede Moraitinis på den baggrund det antikke Grækenland, middelalderens byzantinske rige og det moderne græske kongerige sammen i en naturlig enhed i forbindelse med valget af kong Georg 1. i 1863. Samme

dag som sin ankomst til Grækenland udstedte kong Georg 1. en proklamation til det græske folk, i hvilken han lovede at følge den græske forfatning og sit nye folks sæder og skikke. Han erklærede, at målet for hans kongegerning skulle være at gøre Grækenland til et mønsterkongerige i Orienten, *Praktika Ton Synedríaseon* (bd. 4), 5-6.

Den fremtrædende danske nationalliberale politiker Orla Lehmann (1810-70), der som indenrigsminister 1861-63 havde været tæt på begivenhederne i forbindelse med det græske kongevalg i 1863, holdt en skåltale på fransk for den græske deputation. I talen fremhævede han Grækenland og Athen som den europæiske civilisations moder, hvor han nævnte sejrene ved Marathon (i 490 f.Kr.) og Salamis (i 480 f.Kr.) mod perserne, de græske billedhuggere Fidias (ca. 480-430 f.Kr.) og Praxiteles (ca. 370-330 f.Kr.), den græske filosof Sokrates (ca. 470-399 f.Kr.) og statsmanden Perikles (ca. 495-429 f.Kr.), Lehmann: op.cit., 118. Også Athens borgmester, Emmanouil Koutsikaris (1812-65, borgmester 1862-65), holdt en velkomsttale den 30. oktober til kong Georg 1., som af denne symbolsk fik overrakt nøglerne til Akropolis. Borgmesteren fremholdt, at den nye konge skrev sig ind i en historie, der rakte 20 århundreder tilbage, og at Athen var fødejorden for de græske filosoffer Sokrates og Platon (428/427 eller 424/423-348 f.Kr.), statsmanden Solon (ca. 630- ca. 560 f.Kr.), grundlæggeren af det atheniensiske demokrati, og generalen Themistokles (ca. 524- ca. 459 f.Kr.), Hansen et al.: 'Kong Georg I. og Dronning', 119. Såvel fra dansk som græsk politisk side accentuerede man således Grækenland som den europæiske civilisations vugge i forbindelse med det græske kongevalg i 1863.

Kongevalget i 1863 skulle have fundet sted i overensstemmelse med paragraf 45 i 1844-forfatningen om tronledighed, men kong Otto abdicerede aldrig formelt, mjp.univ-perp.fr. 'Grèce – Constitution du 18/30'.

Et 12. eksempel er statsnationen Bulgarien, der i 1878 efter Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78) genoprettedes som politisk enhed i form af et selvstændigt fyrstendømme, der var under osmannisk overhøjhed som et såkaldt tributært fyrstendømme, dvs. med skattepligt til osmannersultanen. Den tyske prins Alexander af Battenberg (1857-93) blev den nye stats første monark, da han valgtes til fyrste af det bulgarske parlament i 1879. Metropolit (ærkebiskop) Kliment Turnovski af Tarnovo (1841-1901), præsidenten for den bulgarske nationalforsamling og bulgarsk regeringsleder ad to omgange fra 1879-80 og i 1886, oplæste for parlamentet en liste med de mulige kandidater til den bulgarske trone. Biskoppen motiverede derefter sin stemme på prins Alexander med, at prinsen havde deltaget på russisk side i Den Russisk-Osmanniske Krig, han var Ruslands kandidat og nevø til zar Alexander 2. (1855-81), og han var tillige politisk konservativ.

Prinsen blev derefter valgt enstemmigt og med akklamation, *Almanah*, 369-73; Perry: op.cit., 42. Fyrsten var efterkommer (25 gange tipoldebarn) af zar Ivan Vladislav af Bulgarien (1015-18), der var fra Kometopuli-dynastiet, og som var den sidste monark i Det Første Bulgarske Rige (681-1018). Fyrst Alexander blev afsat i 1886 efter et pro-russisk militærkup, iscenesat af Rusland. Efter afvejning af talrige kandidater endte det bulgarske parlament med at vælge den tyske prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (1861-1948) til ny fyrste i 1887, fra 1908-18 konge, efter at Bulgarien officielt opnåede uafhængighed af Det Osmanniske Rige. Prins Ferdinand var officer i den østrig-ungarske hær i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. Præsidenten for den bulgarske nationalforsamling, Dimitar Tonchev (1859-1937, præsident fra 1887-88), foreslog prins Ferdinand for parlamentet den 7. juli 1887. Han læste prinsens fulde navn, titler og stamtræ højt for forsamlingen, som derefter enstemmigt og med akklamation valgte den tyske prins til ny bulgarsk fyrste, Macdonald: op.cit., 105-06; *Stenogrami ot plenarni zasedaniya, Trinadeseto*, 147-48. Tonchev sendte derefter på parlamentets vegne et telegram til den nyvalgte fyrste, hvor der blev udtrykt store forhåbninger til den nyvalgte fyrste:

En présentant nos très humbles félicitations, je suis l'interprète des voeux fernantes que les députés et toute la nation forment à ce que Votre Altesse Royal se rend le plustôt possible en Bulgarie, comme Souverain du peuple, qui a la foie inebranlable que Votre Altesse Royale vonera sa noble et precieuse vie au developement, à la liberté et à la grandeure de la nation Bulgare (*Stenogrami ot plenarni zasedaniya, Chetirinadeseto*, 150).

Den nye fyrste blev af det bulgarske parlament set som den symbolske figur og det nye statsoverhoved, der skulle sikre Bulgariens frihed, storhed og nationale uafhængighed. Den bulgarske regering sendte et lykønskningstelegram til den nyvalgte fyrste, hvor man udtrykte store forhåbninger til den nye monark:

En présentant á Votre Altesse Royale nos plus humbles félicitations, nous nourrissons l'espoir que Votre reigne et Votre Auguste dynastie formeronts la plus brillant pâge de l'histoire Bulgare. Vive Votre Altesse Royale pour la gloire et l'independance de notre jeune Principauté, ibid., 150.

Regeringen fandt, at det nye statsoverhoved fra det storslåede Sachsen-Coburg-Gotha-dynasti ville kunne skrive et nyt betydningsfuldt kapitel i Bulgariens historie for det endnu unge fyrstendømme.

Fyrst Ferdinand 1.s første proklamation som bulgarsk fyrste adresserede eksempelvis arven fra de forrige bulgarske monarker.

In ascending the throne of the famous Bulgarian Czars we consider it our sacred duty to declare our sincere gratitude to the gallant Bulgarian people for the confidence they have displayed towards us in electing us Prince of Bulgaria, and also to acknowledge their wise and patriotic conduct during the difficult times through which the country has passed, Macdonald: op.cit., 125; istorianasveta.eu. 'Treta bŭlgarska dŭrzhava'.

Fyrst Ferdinand betragtede med andre ord sin regeringsperiode som et led i en lang historisk kæde rækkende tilbage til middelalderens bulgarske monarker, hvilket symbolsk blev udtrykt i 1908, da han antog titlen zar.

Fyrst Ferdinand 1. var ligeledes efterkommer (27 gange tipoldebarn) af zar Ivan Vladislav fra Kometopuli-slægten, hvilket blev stærkt fremhævet i den bulgarske offentlighed. Da bulgarerne oprindeligt var et tyrkisk folk, forsøgte Ferdinand 1. qua sine ungarske aner at fremstille sig selv som etnisk beslægtet med de tyrkiske folk, jævnfør panturanismen, der som en national, transstatslig bevægelse understregede de kulturelle, sproglige og etniske bånd mellem bl.a. ungarere og tyrkere. Denne propaganda-offensiv havde dog ingen effekt i Bulgarien, som netop havde løsrevet sig fra det tyrkisk-osmanniske overherredømme. For den bulgarske offentlighed var det de slaviske aner tilbage til zar Ivan Vladislav, der bestemte fyrstehuset som en del af den bulgarske nation. Dette gjaldt særligt efter 1894, hvor Stefan Stambolovs (1854-95, bulgarsk regeringsleder fra 1887-94) regering faldt, og Bulgarien atter udenrigspolitisk søgte en forsoning med Rusland. Den bulgarske historiker Gavril Zanetov (1874-1934) spurgte retorisk i en publikation fra 1902, om ikke fyrst Ferdinand også havde bulgarsk-turansk blod i årerne foruden det velkendte ungarske blod. For at understrege sit slaviske ophav bestemte fyrst Ferdinand, at en sten udhugget af marmor med inskriptionen, at han havde slavisk blod i årerne, skulle bygges ind i en af portalsøjlerne i Alexander Nevski-katedralen i Sofia. Den stærke accentuering af monarkens slaviske aner blev i øvrigt latterliggjort af den berømte bulgarske forfatter og journalist Aleko Konstantinov (1863-97), som særligt hæftede sig ved det komiske i, at man beskrev sachsiske hertuger i hans lige mandslinje som værende af slavisk afstamning, Detchev: op.cit., 367-70. Den bulgarske forfatter Dobri Ganchev (1854-1936), som var bulgarsk sproglærer for fyrst Ferdinand 1. og fyrstinde Marie Louise (1870-99), mente, at kong Ferdinand 1. var en ren opportunist, da han efter 1913, hvor

Bulgarien nærmede sig Tyskland og Centralmagterne og slog ind på en anti-russisk politik, beordrede ovennævnte plade med inskriptionen om sit slaviske ophav fjernet igen. I sine erindringer fra 1923, fem år efter kong Ferdinand 1.s tvungne abdikation, skriver han følgende (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Zashtoto germanskite printsove imat taz osobenost pred obiknovenite khora, che te menyavat natsionalnostta si spored tuĭ, gde se ustanovyavat za vladeteli* (*Thi de tyske Fyrster har denne Ejendommelighed for Almuen, at de skifter Nationalitet efter det Sted, hvor de etablerer sig som Herskere*), Ganchev: *Spomeni za*, 19. Tyske prinser kunne efter hans opfattelse blot skifte nationalitet ligesom andre skiftede tøj. Ferdinand 1. pralede endvidere med, at det var ham, som af alle den franske solkonge Ludvig 14.s (1643-1715) efterkommere lignede enevoldsherskeren mest, ibid., 21. De bulgarske fyrstevalg i 1879 og 1887 fandt sted i overensstemmelse med paragraf 143(1) i 1879-forfatningen om tronledighed, Wright (red.): op.cit., 'Bulgaria', 102.

Et 13. eksempel er statsnationen Serbien, der som fyrstendømme (1817-82) og kongerige (1882-1918) ganske usædvanligt hentede sine monarker i de serbisk-nationale fyrstehuse Obrenović (1817-42 og 1858-1903) og Karađorđević (1842-58 og 1903-18). I 1842 blev fyrst Alexander Karađorđević (1806-85) valgt til ny fyrste af Serbien af nationalforsamlingen i bydelen Vračar i Beograd, efter at fyrst Mihailo Obrenović 3. (1823-68, fyrste 1839-42 og 1860-68) var blevet væltet af et oprør. Den fremtrædende serbiske politiker og indenrigsminister fra 1840-42, fyrst Toma Vučić Perišić (1787-1859), som havde været en af de ledende figurer i oprøret, opfordrede medlemmerne af forsamlingen til at blive enige om et nyt statsoverhoved. Ifølge den russiske historiker Nilo Popov (1833-92) kommenterede Vučić valget af fyrst Alexander Karađorđević med, at den unge mand ikke havde udrettet noget for sit land, hvortil forsamlingsmedlemmerne udtalte (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Istina je da je nezaslužan čovek, ali je njegov otac prolevao svoju krv i borio ce za nas… Mi njega hoćemo!* (*Det er rigtigt, at han er en ufortjent mand, men hans far udgød sit blod, og han vil kæmpe for os… Vi vil have ham!*), Čedomil og Brašić: op.cit., 53, samlet 53-54. Fyrst Alexander var søn af Karađorđe Petrović (1768-1817), der ledte den første serbiske opstand mod det osmanniske styre fra 1804-13 som udråbt serbisk statsoverhoved. I 1804 blev Karađorđe Petrović valgt af en serbisk adelsforsamling til serbisk statsoverhoved. Valget var primært motiveret af, at fyrst Alexanders far havde været en afgørende figur i de serbisk-nationale oprør (1804-17) mod Det Osmanniske Rige, der bevirkede, at Serbien genopstod som politisk enhed i form af et selvstændigt fyrstendømme under osmannisk overhøjhed. Fyrst Alexander blev afsat som fyrste i 1858, efter at have nægtet at have deltaget i Frankrigs,

Storbritanniens, Det Osmanniske Riges og Sardinien-Piemontes sejrrige krig imod Rusland, Krimkrigen (1853-56). Derefter valgte den serbiske nationalforsamling, Sankt Andreas-forsamlingen i 1858, det første moderne serbiske parlament (438 deputerede, hvoraf de 378 var folkevalgte), enstemmigt og med akklamation Miloš Obrenović 1. til ny fyrste, ibid., 58-60; Leovac: 'Serbia and Russia during the Second', 205-09. Valget af Miloš Obrenović 1. og afsættelsen af Karađorđević-dynastiet medførte en bølge af national patriotisme i hele Serbien. Valget blev i den nationale selvforståelse foretaget af et forenet og samlet serbisk folk, Vasiljević: *Sveto-Andrejska*, 13; Bozeva-Abazi: op.cit., 90. Miloš Obrenović 1. havde tidligere i perioden 1817-39 været fyrste af Serbien, da han havde været en afgørende figur i de serbisk-nationale oprør (1804-17) mod Det Osmanniske Rige. Han var leder af den anden serbiske opstand mod det osmanniske styre (1815-17), efter at Karađorđe Petrović var flygtet fra Serbien i 1813. Da Karađorđe vendte tilbage til Serbien i 1817, blev han myrdet af sin rival Miloš Obrenović 1., som i 1815 var blevet valgt til serbisk statsoverhoved af en adelsforsamling. Miloš Obrenović 1. grundlagde desuden Obrenović-dynastiet. Fyrst Miloš Obrenović 1. fik for sine nationale meritter tilnavnet "Fædrelandets fader", Nešić: *Knez*. På den såkaldte Malogospojinska-forsamling i 1859, den første nationalforsamling, der udelukkende blev oprettet ved demokratiske valg, vedtoges en ny tronfølgelov, der fastsatte arvefølgen til den serbiske trone inden for Miloš Obrenović 1.s mandlige efterslægt. Hvis der manglede en tronfølger, kunne fyrsten adoptere en søn, som efterfølgende skulle godkendes af parlamentet og statsrådet, Leovac: op.cit., 212; Čedomil og Brašić: op.cit., 69-70. Fyrst Miloš Obrenović 1. døde i 1860.

Han blev afløst af sin søn Mihailo Obrenović 3., der tidligere havde været fyrste fra 1839-42. I 1868 blev han sammen med sin kusine prinsesse Anka Obrenović (1821-68) offer for et attentat i hovedstaden Beograd. Han efterlod sig ingen mandlige arvinger, hvorfor hans halvnevø Milan (1.) Obrenović blev ny serbisk fyrste, konge fra 1882 til sin abdikation i 1889. Der var almindelig politisk konsensus om, at nationalforsamlingen skulle vælge den nye fyrste, men krigsministeren Milivoje Blaznavac (1824-73, serbisk regeringsleder fra 1872-73) foranstaltede et statskup, tog kontrollen over hæren og proklamerede den 14-årige prins Milan som ny serbisk fyrste. Parlamentet kunne derfor kun bekræfte dette valg, som blev vedtaget enstemmigt, Čedomil og Brašić: op.cit., 77-78. Den gældende 1838-forfatning levnede ikke nogen formel mulighed for, at parlamentet kunne vælge en ny fyrste i tilfælde af tronledighed. Loven om nationalforsamlingen fra 1858 fastslog imidlertid, at ingen love angående fyrsten kunne udstedes eller ændres uden forudgående høring af nationalforsamlingen (paragraf 5). Først med 1869-forfatningen blev den gældende

praksis med, at parlamentet valgte en ny fyrste, hvis tronen var ledig, indskrevet i konstitutionen (paragraf 89(1)), ibid., 60, 81.

Efter mordet på kong Alexander 1. (1889-1903) fra Obrenović-dynastiet af en gruppe hærofficerer blev et medlem af Karađorđević-dynastiet, Peter 1. (1844-1921, konge af Serbien 1903-18 og konge af Jugoslavien 1918-21), valgt til ny serbisk konge i 1903 af nationalforsamlingen i Beograd. Alle 158 medlemmer stemte på Peter Karađorđević som nyt serbisk statsoverhoved. Nationalforsamlingen vedtog ved samme lejlighed at genindføre 1888-forfatningen, ibid., 147-48. Den 2. oktober 1903 trådte nationalforsamlingen for første gang sammen under den nye 1903-forfatning. I debatten blev den nye konge hilst velkommen som begyndelsen på en ny æra for det serbiske folk og et tegn på en bedre og lykkeligere fremtid. Parlamentet vedtog samtidig en adresse til kongen, som blev vedtaget med 104 stemmer ud af de 108 tilstedeværende parlamentsmedlemmer. Fire undlod at stemme. I den hed det bl.a., at (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Kralj nosilac zastave političkih sloboda i građanskih prava, zastave čiste ustavnosti, koja je osnovna pogodba za napredak zemlje* (*Kongen er bannerfører for politisk frihed og borgerrettigheder, den rene konstitutionalismes banner, som er den grundlæggende betingelse for landets fremgang*). Endvidere hed det, at folket var *oduševljen zavetnim idealima za koje naši dedovi pod Karađorđevim vođstvom prolevahu svoju krv* (*begejstret for de idealer, som vore bedsteforældre under Karađorđes ledelse udgød deres blod for*), ibid., 155. Peter 1. var søn af fyrst Alexander Karađorđević. For de serbiske parlamentarikere personificerede Karađorđević-dynastiet således det serbiske folk både som politisk begreb (folkesuverænitet) og som etnisk/nationalt begreb ved historisk at have givet serberne deres egen nationalstat. Kong Peter havde i sine mange år i eksil stiftet bekendtskab med det liberale, parlamentariske demokrati i Frankrig, hvilket der hentydedes til i adressen til kongen. Det var dog under Obrenović-dynastiet, at Serbien blev et konstitutionelt monarki i 1838. Obrenović-dynastiet var i sin politiske orientering udpræget pro-habsburgsk. De panslaviske ledere af paladskuppet i Beograd i 1903 besluttede at overlade tronen til Peter 1. fra Karađorđević-dynastiet, der modsat Obrenović-dynastiet var panslavisk og derfor allieret med Rusland, Pavlowitch: *Serbia – The History*, 41, 79.

I anledning af tronbestigelsen i 1903 skrev den serbiske digter Milan F. Manojlović et digt til den nye serbiske konge, Peter 1., Manojlović: 'U Spomenicu', 16-18. Digtet, som var på 19 strofer, havde titlen "U Spomenicu Stupanja na Presto Kralja Petra prvog Karađorđevića" (I erindring om Kong Peter den Første Karađorđevićs tiltræden") og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Sa potoka sa plavoga neba
Nove srecé novo sunce sinu:
Unuk Vožda Kara-Đorđa doš'o
U premilu svoju Otadžbinu.

Na presto je Srpskog Kralja seo
Na koj` prava zaslužnog imade,
Primio je i metnuo krunu,
Koju ljubav Naroda mu dade.

Pola veka izvan Otadžbinu
Dane svoje provodit`je mor`o,
Pola veka u izgnanstvu tužnom,
To je mnogo, to je večnost skoro.

Ima l` veće ima l` teže muke
Ima l` veće nesreć na svetu
No kad majku otrgnu dželati Nagom,

Bosom i gladnom detetu?
Eto tako teško je čoveku
U izgnanstvu kad ga želja prati
Da poljubi zemlju pradedova
Da se svojoj Otadžbini vrati.

I našemu Kralju – bratu Petru
Tako beše do sad u tuđini
Goraše mu duh i srce čežnjom
Da se vrati svojoj Domovini.

Sviju prava on se odricao -
Plemenito čuvstvo koje divi -
Samo da se Domovini vrati
I da u njoj k`o građanin živi.

Jednom kada Otadžbina dođe
U opasnost zbog strahote vojne,
Nudio je svoje sile,
Znanje Kao redov u dance ubojne.
Ali beše odbijen iz straha
Il` iz mržnje – ko bi sad to znao -
I izgnanik – izgnanik ostade
I gorko je i dugo plakao…

Ali pravda ovog duha sveta
Što se nebom među sunce vije
Koji narod u boj za s.lobodu

Fra åen, fra den blå himmel,
Ny lykke, ny sol til sønnen:
Voṇdas barnebarn Karađorđe kom
Til sit elskede fædreland.

Han sad på den serbiske konges trone,
Som han fortjente rettighederne til,
Han modtog og placerede kronen,
Hvilken kærlighed folket gav ham.

Et halvt århundrede uden for fædrelandet
Han tilbragte sine dage til søs,
Et halvt århundrede i trist eksil,
Det er meget, det er næsten evigheden.

Findes der en større eller værre pine,
Er der en større ulykke i verden,
Men når en mor bliver revet væk af bødler med et nøgent,

Barfodet og sultent barn?
Så svært er det for en mand
I eksil når lysten følger ham
At kysse sine oldefædres land
At vende tilbage til sit hjemland.

Og for vor konge – broder Peter
Indtil videre var han i et fremmed land
Hans ånd og hjerte brændte af længsel
Efter at vende tilbage til sit hjemland.

Han gav afkald på alle rettigheder -
En ædel følelse, der beundrer -
Bare for at vende tilbage til fædrelandet
Og at leve i det som en borger.

Når fædrelandet kommer
I fare på grund af militærets rædsel
Tilbød han sine styrker,
Sin viden som menig i de morderiske danse.
Men han blev afvist af frygt
Eller af had – hvem ville have vidst det -
Og eksilet – forblev eksilet
Og han græd bittert og i lang tid…

Men retfærdigheden i denne verdens ånd,
Som snor sig gennem himlen mellem solen,
Hvilken nation leder kampen for frihed

Vodi protiv Turske Imperije.

Koj` se bori deceniju blizu
Zadivivši i Napoleona Koj`,
Zadade strah, trepet Istoku
Hrabroj vojsci Turskih miliona.

Pravda duha Vožda Kara-Đorđa,
Pravda slavnih i svetlih mu dela

Unuka je dostojna imena
Na tron Srpskog Kraljevstva dovela.

Narod složno jednodušno prima
Na tom tronu svoga Petra Kralja
Jer veruje da će s te visine
Pravdom svetom da vlada, upravlja;

Da će ljubav međ` braćom da širi
I slobodu svog naroda brani
Kao što je slavni ded mu
Đorđe I s njim drugi boric i titani.
Da će prava naroda da čuva
Kao život više od života

Mod det tyrkiske imperium.

Som har kæmpet i et årti tæt på
Du forbløffede selv Napoleon,
Som slog frygt, for den tapre hær
Rystede i øst de tyrkiske millioner.

Retfærdigheden i leder Karađorđes ånd,
Retfærdigheden af hans glorværdige og lyse Gerninger
Barnebarn er værdigt til navnet
Han bragte til tronen i Kongeriget Serbien.

Folket accepterer enstemmigt
Kong Peter på sin trone,
Fordi det tror, at han fra den højde
Vil regere og regere med hellig retfærdighed;

At han vil sprede kærlighed
Mellem brødre og forsvare sit folks frihed
Som sin berømte bedstefar
Đorđe og med ham andre kæmpere og titaner.
At han vil beskytte folkets rettigheder
Ligesom livet mere end livet

Jer su prava naroda dar drevni O samoga Boga Savaota!	Fordi menneskers rettigheder er en gammel Gave fra Hærskarers Gud!
Da će Srbe i Srbiju milu Povest` putem napretka, Svetlosti, Putem slavnim, putem idealnim, Putem lepe, mile budućnosti.	At de vil elske serbere og Serbiens historie Langs Fremskridtets vej, lyset, herlighedens vej, Idealets vej, vejen til en smuk, dejlig fremtid.
Jer na tome davno željnom puta Postić` će se ideali sveti Put tah, kad se njim iskreno gredi Veliku će Srbiju doneti.	For på den længe ønskede vej vil tidens idealer blive opfyldt Den vej, når den ærligt følges, Vil bringe et fantastisk Serbien.
Srpsko Carstvo, veličinu Srpsku Što bejaše za Dušana cara Od Jadranskog do Crnoga Mora, Od Adrije k jugu do Vardara.	Det serbiske imperium, Serbiens storhed Hvad der var for kejser Dušan, fra Adriaterhavet Til Sortehavet, Fra Adriaterhavet mod syd til Vardar.
Narod prima u srce i duńu Kralja Petra i kliče veselo:	Folket byder kong Peter velkommen i Deres hjerter og sjæle og råber glædeligt:
Dobro doš`o Domovini miloj! Tebe ljubi, grli Srpstvo celo.	Velkommen til fædrelandet, mine kære! Hele Serbien kysser og krammer dig.
Dobro došo! Naše zemlje svete, Otadžbine naše mili sine, Koga krase slobodnog čoveka Plemenita čuvstva i vrline.	Velkommen! Vore lande er hellige, Vor kære søns fædreland, Hvem den frie mand er smykket Med ædle følelser og dyder.
Dobro došo! Nove sreće Srpske Novog doba Kralju nosioče. Dobro došo! Burno, punom snagom, Srpski narod oduševljen kliče.	Velkommen! Ny lykke for den nye tids serbiske kongebærer. Velkommen! Højrøstet, med fuld kraft, Råber det serbiske folk entusiastisk.

Manojlović skildrer i sit digt kong Peter 1.s mange år i eksil (strofe tre til syv), som begyndte i 1858, da Obrenović-dynastiet besteg den serbiske trone, og den 14-årige prins som medlem af Karađorđević-dynastiet måtte flygte ud af Serbien. Prins Peter (1.) deltog i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) på fransk side i Fremmedlegionen under pseudonymet Petar Kara. Han deltog endvidere under et pseudonym som frivillig i Hercegovina-opstanden (1875-78) mod Det Osmanniske Rige, men han var tvunget til at forlade Bosnien efter pres fra Serbiens fyrst Milan 1. (1868-82, konge 1882-89) fra Obrenović-dynastiet. Det officielle Serbiens utak for prinsens heltemodige og

fædrelandskærlige indsats fremhæves i strofe syv. Prinsen har således ifølge Manojlović formået at leve op til sin navnkundige farfars, Karađorđe Petrović (1768-1817), nationale frihedskamp imod Det Osmanniske Rige, som slog selv den franske kejser Napoleon 1. (1804-1814/15) med beundring. Han har dermed gjort sig fortjent til det serbiske folks anerkendelse og den serbiske kongetrone (strofe 8-12). Manojlović udmaler et nyt genrejst Serbien under kong Peter 1., åndeligt, kulturelt og politisk, som vil kunne måle sig med Serbiens storhedstid under Nemanjić-dynastiet og kejser Stefan Dušan (ca. 1308-55, konge af Serbien 1331-46, kejser (zar) af Serbien 1346-55)), hvor Serbien strakte sig fra Adriaterhavet til Sortehavet (strofe 13-15). Digtet fremstår som en historisk og dynastisk-national legitimering af Karađorđević-dynastiet og derved en retfærdiggørelse af Peter 1. som Serbiens monark.

Kongevalget i 1903 fandt sted i overensstemmelse med paragraf 75 i 1903-forfatningen, som blev vedtaget i forbindelse med indsættelsen af Peter 1., og som nærmest var en ordret gengivelse af 1888-forfatningen, Wright (red.): op.cit., 'Serbia', 563. I september 1904 blev Peter 1. kronet til serbisk konge. Kroningen, som var den første i moderne serbisk historie, fandt sted i 100-året for den første serbiske opstand mod Det Osmanniske Rige, for derved at formilde vreden fra de europæiske statsmænd over paladskuppet. Nye kongelige regalier, krone, scepter og rigsæble, blev bestilt af en parisisk juvelér som en markering af en ny æra for landet. Den såkaldte Karađorđe-krone blev bl.a. lavet af bronze, der stammede fra en kanon, som blev anvendt under Den Første Serbiske Opstand, ikke ulig den rumænske krones historie, royalfamily.org. 'The Regalia'. Kroningen i 1904 skulle således symbolsk og historisk markere en national forening under Karađorđević-dynastiet. Den serbiske digter Sima Lukin Lazić (1863-1904) skrev i anledning af kong Peter 1.s kroning et digt, Lazić: 'Srpska', 14-15. Digtet, som var på seks strofer, bar titlen "Srpska Kruna" ("Serbisk Krone") og lød som følger (i translittereret form og i min danske oversættelse):

Bila kruna…Srbin je štovao; Bila kruna, ali i Kosovo… I tu krunu u divljačkoj sili Azijatski konji izgazili. A iz nje se o kosovsko stenje Prosu biser i drago kamenje.	Der var en krone…Serberen tilbad; Der var en krone, men også Kosovo… Og den krone har i vild kraft Asiatiske heste trampet. Og deraf kommer et Kosovo-støn Perler og ædelsten ligger spredt.
Druga kruna posle Srbu bila: Trnov venac bez svakog okrilja… U tu krunu, crn je udes skovo Srpsku suzu,	Den anden krone for serbere var: En tornekrone uden dækning… I den krone er sort heldig, en serbisk tåre,

Zrno biserovo. Kamen dragi, što ga igde ima, Beńe vatra u srpskim nedrima.	Et perlekorn. Kære sten, hvad er der et sted, Der var ild i den serbiske barm.
Treća kruna (sasvim nova slika) Beše kolo srpskih ustanika; U njoj biser na krvavom polju, Sitni zubi što dušmana kolju. U toj kruni, celom Srpstvu mio, Karađorđe dragi kamen bio.	Den tredje krone (helt nyt billede) Der var en kreds af serbiske oprørere; I dem en perle på en blodig mark, Små tænder, der slagter fjenden. I den krone, kære for hele Serbien, Karađorđe var en ædelsten.
I bi doba, Srb ga i sad kune, Beše kralja, al ne beše krune… Sin i otac na kraljevom visu, Osećali da je vredni nisu, Kruna se tek u daljini sjaje, Nit je ištu, nit im narod daje.	Selv nu sværger serberen til ham, Han var en konge, men han var ikke en krone… Søn og far på kongens trone, De følte ikke, at de var værdige, Kronen skinner kun i det fjerne, De beder hverken om det, og folket giver dem det heller ikke.
Sad **Kralj Peter**…Al on se ne sprema Da pašuje, kada paše nema, Nit sve bude, kad ustava ima, Nego silan al prema – stranim. Zato narod, pored divnih snova, Novu krunu pravom kralju skova.	Nu **Kong Peter**…Men han gør sig ikke klar At græsse, når der ikke er græs, Uanset hvad, når der er en forfatning, Men magtfuld overfor – udlændinge. Det er derfor, folket, ud over vidunderlige drømme, Han smeder en ny krone til den sande konge.
Skromna kruna, bez velikog sjaja, Al ta kruna ima i značaja, Kruna treba (to je značaj pravi), Da zablista na kraljevoj glavi, Da zablista, pa ostane čista, Ko je nosi, da se s njom ponosi.	En beskeden krone, uden stor pragt, Men den krone har også betydning, Kronen skal (det er den virkelige betydning), At skinne på kongens hoved, At skinne og forblive ren, Den, der bærer det, skal være stolt af det.

Lazić fortæller i sit digt historien om et Serbien, der har genrejst sig som nation efter århundreders undertrykkelse, hvor den serbiske krone er blevet nedtrampet af osmannerne, ”de asiatiske heste” (strofe et). Karađorđes frihedskamp tændte atter ilden i de serbiske hjem (strofe tre), og såvel Karađorđe Petrović som sønnen fyrst Alexander Karađorđević (fyrste 1842-58) følte sig ikke værdige til fysisk at bære en serbisk krone (strofe fire). Først da fyrst Alexanders søn kong Peter 1. aflagde ed til 1903-forfatningen, var tiden inde til at fremstille en ny serbisk krone af bl.a. bronze fra en anvendt kanon under Den Første Serbiske Opstand (1804-13) (strofe fem). Karađorđević-dynastiet og det serbiske kongehus var dermed symbolsk blevet sammensmeltet med den serbiske nationalstat. Lazićs digt fremstår herved som en særegen sammenblanding af en historisk-dynastisk

og en konstitutionel-demokratisk legitimering af kong Peter 1.s tronbestigelse, som udtrykte det serbiske folk, både som politisk begreb (folkesuverænitet) og som etnisk/nationalt begreb.

Et 14. eksempel er Rumænien, hvor den tyske prins Karl af Hohenzollern-Sigmaringen (1839-1914) valgtes i 1866 til fyrste af Rumænien med regenttitlen Carol 1. på baggrund af en folkeafstemning i april og en afstemning ved enstemmighed i det rumænske parlament. Den liberale rumænske avis *Românul* (1857-1905) skrev, at folkeafstemningen var en triumf for den nationale vilje, skønt avisen mindre end to måneder før havde afvist den afsatte fyrst Alexandru Ioan Cuzas forslag om folkeafstemninger som latterligt i et land, hvor flertallet af nationen ikke var i stand til at læse og skrive. Folkeafstemningsresultatet blev godkendt den 1. maj i det rumænske parlament med 109 stemmer, seks undlod at stemme, efter en farveløs debat, Michelson: *Romanian Politics*, 168, 172-73. De seks medlemmer var fra Moldavien, og deres argument lød, at valget af en udenlandsk fyrste ville true unionen mellem Valakiet og Moldavien. Paris-konventionen i 1858 havde fastslået, at fyrsten skulle vælges af nationalforsamlingen, og at han skulle være indfødt. Valget af prins Karl blev modsagt af stormagterne Rusland, Det Osmanniske Rige, Habsburgmonarkiet og Storbritannien, mens Frankrig, Preussen og Italien var for valget af den tyske prins, Marton: '"Subcontracting" Nation-Building', 236-40. Den rumænske nationalliberale politiker Nicolae Ionescu (1820-1905) fra det vestlige Moldavien fandt, at valget af den tyske prins kunne true den rumænske uafhængighed og unionen mellem Valakiet og Moldavien. For Ionescu var Det Osmanniske Riges opposition afgørende:

Vă conjur să despărţiţi Unirea Principatelor şi Unirea cu un prinţ străin pentru că dacă în starea lucrurilor de faţă, Puterile garante nu ar socoti de cuviinţă ca să exercite o presiune asupra Porţii, pentru ca Poarta să încuviinţeze acest nou fapt îndeplinit, atunci noi ne aruncăm în noi dificultăţi. Noi suntem într-un provizoriu de nestabilitate […] Unirea să o menţineţi pentru că ea este un fapt irevocabil şi îndeplinit, însă de dânsa să nu legăm nici o altă chestiune pentru că fondarea unei noi dinastii, relaţiile ce această dinastie va avea cu Poarta, este o chestiune care aparţine nu numai dorinţelor noastre, ci trebuie să împăcăm însă şi dorinţa Europei […] Dacă Europa cu aceeaşi persistenţă cu care cerem noi un prinţ străin, va zice că este incompatibil acest prinţ străin cu interesele sale, ce aţi avea atunci de zis? […] Voiţi să avem simpatia Puterilor occidentale? […] Atunci despărţiţi de votul unirii votul Principelui Carol!, 'Adunarea Electivă', no. 98, 5. maj/17. maj 1866, 434.

Jeg bønfalder jer til at adskille fyrstendømmernes union og valget af en udenlandsk prins, fordi hvis garantmagterne i den nuværende tilstand ikke fandt det nødvendigt og anstændigt at lægge pres på Porten [Det Osmanniske Rige], så Porten vil godkende denne nye gennemførte kendsgerning, så kaster vi os ud i nye vanskeligheder. Vi er nu i en midlertidig periode med ustabilitet […] Vedligeholde unionen for det er et uigenkaldeligt og gennemført faktum, men lad os ikke vedhæfte nogen anden sag, fordi grundlæggelsen af et nyt dynasti, de relationer, som dette dynasti vil have med Porten, er et spørgsmål, der ikke kun hører hjemme i vores egen verden, men vi skal også forene Europas ønske […] Hvis Europa med den samme vedholdenhed, som vi kræver en fremmed prins, vil sige, at denne fremmede prins er uforenelig med deres interesser, hvad ville vi så have at sige? […] Vil vi have vestmagternes sympati? […] Derefter adskilles unionens afstemning fra stemmen på prins Carol! (min oversættelse).

I Ionescus optik var unionen mellem Valakiet og Moldavien og dermed den rumænske nationalstat altafgørende, og han fandt, at denne union var i fare, hvis man udfordrede det unge Rumæniens garantimagter i Europa ved egenhændigt at vælge prins Karl til monark uden deres accept. Bevarelsen og sikringen af unionen mellem Valakiet og Moldavien var ifølge Ionescu vigtigere end noget andet politisk spørgsmål:

Unirea este un fapt îndeplinit şi irevocabil; […] este o lege de Stat, este trecută în deprinderile noastre politice, e trecută în legislaţiunea noastră; mai mult decât atât, unirea realizată aşa cum a fost până acum, este o dorinţă seculară a naţiunii noastre, a acestor două trunchiuri ale aceleiaşi naţionalităţi. Noi suntem uniţi şi voim a fi uniţi cu orice preţ, pentru că voim a păstra scump şi neatins patrimoniul părinţilor noştri de la Radu Negru şi Bodgan Dragoş, până la cei din urmă principi pământeni care au păstrat independenţa patriei […] Unirea a trecut în deprinderile noastre publice, a trecut în viaţa noastră civilă şi politică, unirea s-a făcut şi va fi pentru totdeauna, ibid., 433-34.

Unionen er en gennemført og uigenkaldelig kendsgerning; […] er en statslov, det er overført til vores politiske vaner, det er ført ind i vores lovgivning; desuden er den opnåede union, som den har været hidtil, et sekulært ønske fra vores nation, af disse to stammer af samme nationalitet. Vi er forenede, og vi vil forenes for enhver pris, fordi vi ønsker at bevare vore fædres dyrebare og uberørte arv fra Radu Negru og Bodgan Dragoş, til de sidste jordiske fyrster, der bevarede

hjemlandets uafhængighed [...] Unionen er gået over i vores offentlige vaner, den er gået over i vores civile og politiske liv, unionen er grundlagt og vil være for evigt (min oversættelse).

Ionescu henholdt sig til Paris-konventionen fra 1858 og til fyrstendømmerne Valakiet og Moldaviens historie i sin argumentation for, at Rumænien skulle vælge en indfødt til monark. Fyrsterne i Valakiet og Moldavien havde siden Radu Negru (ca. 1290-1310; ifølge traditionen grundlæggeren af Valakiet) og Bodgan Dragoş (ca. 1347-ca. 1354; Moldaviens første fyrste) formået at bevare rumænernes nationale uafhængighed. Arven fra disse nationale fyrster talte ifølge Ionescu imod valget af en udenlandsk prins til Rumæniens fyrste. Historisk har personalunioner sjældent affødt nye, varige statsdannelser. Den rumænske nationalstat opstod i 1862 som en politisk union på baggrund af personalunionen mellem fyrstendømmerne Valakiet og Moldavien fra 1859. Ionescu medgav, at Rumæniens indlemmelse i det europæiske statssystem var betinget af accepten af et arveligt monarki med en prins fra et herskende dynasti i Europa. Det var en gestus, hvorigennem

noi am voit să dăm Europei o garanţie că suntem un popor care are conştiinţă de existenţa sa, că suntem un popor care simţim în sânul nostru elementele puternice de vitalitate şi că, sub protecţia Europei, putem deveni în scurt timp o naţiune civilizată, ibid., 433.

vi ønskede at give Europa en garanti for, at vi er et folk, der er bevidst om sin eksistens, at vi er et folk, der føler i vores barm de stærke elementer af vitalitet, og som under beskyttelse af Europa på kort tid kan blive en civiliseret nation (min oversættelse).

For Ionescu var det essentielt, at Rumænien og dermed unionen mellem Valakiet og Moldavien bestod i et Europa, hvor de forskellige nationaliteter i 1800-tallet var begyndt at forene sig i nationalstater. Ionescu tog dermed sit udgangspunkt i det såkaldte tærskelprincip, der i det 19. århundrede tilsagde, at kun nationer af en vis størrelse kunne gøre krav på deres egne stater. Hvis Valakiet og Moldavien ikke forblev forenet i en union, kunne rumænerne som nation ikke gøre krav på deres egen statsdannelse. Den britiske historiker Eric Hobsbawm har defineret en nation ud fra tre kriterier: en historisk bevidsthed og erindring hos en folkegruppe, eksistensen af en kulturel elite og et nedskrevet folkesprog og evnen til at erobre andre territorier. Ionescus diskurs i forhold til beskrivelsen af den rumænske nation omfattede de to første kriterier, idet han dels omtalte

Rumæniens historiske rødder, dels landets fundament i den europæiske civilisation, Marton: ’Liberalii români’, 566-69.

Argumenterne for valget af prins Karl centrerede sig derimod om at knytte Rumænien til det etablerede og civiliserede Europa, ’Adunarea Electivă’, no. 99, 7. maj/19. maj 1866, 483, 438. Regeringen og flertallet i parlamentet anvendte geostrategiske og historiske argumenter for valget af prins Karl, som ville sikre stabiliteten og sikkerheden for den unge rumænske stat, ligesom der blev trukket referencer til middelalderens valakiske og moldaviske fyrster og nationale helte for at give legitimitet til den institutionelle og politiske proces bag valget af den tyske prins, ’Adunarea Electivă’, no. 93, 29. april/11. maj 1866, 405. Et såkaldt fyrsteligt løjtnantskab i Rumænien, siddende fra den 11. februar til den 10. maj 1866, bestående af den konservative Lascăr Catargiu (1823-99; rumænsk regeringsleder ad fire omgange, fra maj til juli 1866, 1871-76, i 1889 og fra 1891-95) fra Moldavien, den nationalliberale Nicolae Golescu (1810-77; rumænsk regeringsleder i 1868) og obersten Nicolae Haralambie (1835-1908), begge fra Valakiet, havde til formål at finde en udenlandsk prins til den rumænske trone. Ved åbningen af det rumænske parlament erklærede løjtnantskabet, at den rumænske nation stod over for en afgørende historisk skillevej.

De candu Radu Negru si Dragosiu au aruncatu temeliile a doue Principate, istori’a acestoru tieri surori a fostu semanata de unu siru de lupte sangeróse pentru libertate, pentru nationalitate si pentru esistentia némului romanu, alu carui Traianu a aruncatu semintiea cá se dé róde stralucite sub Mircea celu batrenu, sub Mihaiu celu bravu, sub Stefanu celu mare si sub Alecsandru celu bunu, si cá se se destepte puternicu si setosu de drepturile s’ale la 1821, la 1848, la 1859 si la 1866 (*Gazeta de Transilvania* 19./7.5.1866, ”Mesagiulu Locotenintii la deschiderea camerei Romaniei” (”Løjtnantskabets budskab ved åbningen af det rumænske kammer”), 139-40)).

Lige siden Radu Negru og Dragoş lagde grunden til to fyrstendømmer, blev disse tre søstres historie sået af en række blodige kampe for frihed, for nationalitet og for den rumænske nations eksistens, hvortil Trajan grundlagde stammen, der bar lyse frugter under Mircea den ældre, under Michael den tapre, under Stephan den store og under Alexander den gode, og at han vågner stærk og tørstig efter sine rettigheder i 1821, i 1848, i 1859 og i 1866 (min oversættelse).

Den myteomspundne Radu Negru (ca. 1290-1310) regnes traditionelt som grundlæggeren af Valakiet på linje med Dragoş, Moldaviens første fyrste fra ca. 1347-ca. 1354. Under den romerske

kejser Trajan (98-117) nåede Romerriget sin største territoriale udstrækning. Kejseren blev i den rumænske nationsopbygning betragtet som den rumænske nations forfader med erobringen af Dakien (hovedsageligt Rumænien) i 107, og efter kejser Trajan blomstrede den rumænske stamme under vojvod Mircea 1. den Ældre af Valakiet (1386-94, 1397-1418), Michael 2. den Tapre (fyrste af Valakiet 1593-1600 og Moldavien i år 1600), Stephan 3. den Store (fyrste af Moldavien 1457-1504) og vojvod Alexander af Moldavien (1400-32). Arven fra disse glorværdige fyrster, alle sejrrige hærførere og dygtige administratorer, havde ifølge løjtnantskabet forpligtet de tre søstre, dvs. Valakiet, Moldavien og Transsylvanien, til at videreføre kampen for den rumænske nations rettigheder i det 19. århundrede. Løjtnantskabet fortsatte sin fremlæggelse for parlamentet:

Toti suntemu mandri de istori'a tierii nóstre. Pusi intre némuri nenumeróse si cutropitóre, positiunea nóstra geografica a facutu tient'a nóstra multu mai anevoe de atinsu de catu a celoru alte nationi. Romanii, dela fundarea patriei nóstre si pana acum au avutu a se luptá cu multe obstacole, cu multe ambitiuni, cu multe aspirari de contropiri; ei au avutu a combate si intrigi, care semana Discordia intre densii si cercari cu mana armata; ei au avutu a inlaturá si navalirile barbariloru si lacomi'a natiunitoru puternice de prin pregiuru de a'i incorporá; si din tóte aceste lupte ei au esitu triumfatori; tari de credintia si de vointi'a loru, tari de origine si de barbati'a loru, trecundu prin tóte vicisitudinile, ei au remasu latini, mai latini de catu fratii loru din Italia si din Spania, ibid., 140.

Vi er alle stolte af vores lands historie. Vores geografiske position som placeret mellem utallige og skræmmende nationer har gjort vores mål meget sværere at opnå end andre nationers. Rumænerne har fra grundlæggelsen af vores land og indtil nu måttet kæmpe med mange forhindringer, med mange ambitioner, med mange forhåbninger om modforanstaltninger; de måtte også bekæmpe intriger, som såede splid mellem hæren og de væbnede styrker; de måtte også overvinde barbarernes razziaer og den stærke nationale grådighed fra hele verden for at indlemme dem; og fra alle disse kampe vandt de; lande med deres tro og deres vilje, oprindelseslande og deres mænd, der passerede gennem alle omskiftelserne, de forblev latinske, mere latinske end deres brødre fra Italien og Spanien (min oversættelse).

Løjtnantskabet koblede således et geografisk argument sammen med et nationalt, eftersom rumænerne havde formået at opnå deres nationale uafhængighed på trods af deres udsatte geografiske placering takket være deres trofasthed mod deres rødder som et latinsk folk. Denne

nationale bevidsthed kontrasteres tilmed med brodernationerne Italien og Spanien. Løjtnantskabet argumenterede for tanken om en udenlandsk prins som Rumæniens statsoverhoved ud fra fordringen om at cementere den rumænske statsdannelse:

Ide'a de a avé unu Principe ereditaru dintr'una din familiele suverane ale Europei, este o idee de iubire si da infratire intre romani, este o idee de stabilitate, de intarire nationala, este o pavedia in contra aspirariloru si ambitiuniloru hranite de sperantie nesocotite, este garanti'a cea mai asiguratóre in contra vicisitudiniloru ce amu cercatu pana adi, ibid.

Ideen om at have en prins fra en af de suveræne familier i Europa, er en idé om kærlighed og broderskab mellem rumænere, det er en idé om stabilitet, om national styrkelse, det er en vej henimod forhåbninger og ambitioner drevet af håb, uanset er det garanteret den største forsikring mod de omskiftelser, vi har prøvet indtil i dag (min oversættelse).

Valget af en udenlandsk prins handlede ifølge løjtnantskabet om at etablere et funktionsdygtigt og stabilt konstitutionelt monarki efter vesteuropæisk forbillede, der kunne fungere som et nationalt samlingspunkt efter de foregående års interne uroligheder.

Folkeafstemningen i 1866 forløb over seks dage, fra den 14. til den 20. april, og allerede inden det endelige resultat forelå, sendte den fremtrædende rumænske politiker Ion C. Brătianu (1821-91), rumænsk regeringsleder ad to omgange fra 1876-81 og fra 1881-88, et telegram til prins Karls far, den titulære fyrst Karl Anton af Hohenzollern-Sigmaringen (1811-85), fyrste af Hohenzollern-Sigmaringen (1848-49), i hvilken han erklærede, at fem millioner rumænere havde valgt hans næstældste søn til Rumæniens fyrste. Brătianu, som personligt havde forhandlet med den tyske prins og hans familie om vilkårene for tronovertagelsen, knyttede i telegrammet historisk den nyvalgte fyrste til sine forgængere og blandt dem forfædre på den rumænske trone tilbage til monarkierne Valakiet og Moldavien, der havde rødder i middelalderen, Whitman: *Reminiscences of the King*, 14-15. Da den nyvalgte fyrst Carol 1. ankom til Bukarest den 10. maj 1866, holdt byens borgmester, Dimitrie Brătianu (1818-92), ældre bror til Ion C. Brătianu, en tale, hvori han henvendte sig direkte til den nye monark med ordene:

Suverane al României! Ţi-am dat coroana lui Ştefan cel Mare şi a lui Mihai Viteazul, de astăzi înainte străbunii tăi; redă-i şi tu antica sa splendoare! Fă din această frumoasă ţară santinela

înaintată a libertăţilor moderne, bulevardul nebiruit al civilizaţiunii occidentale (*Suveræn over Rumænien! Jeg giver dig kronen af Stefan den Store og Michael den Tapre, fra i dag af dine forfædre; genopret den til sin gamle pragt! Gør dette smukke land til den fremmeste vagtpost for moderne friheder, den vestlige civilisations uerobrede boulevard*; min oversættelse), Chistol: '10 Mai 1866 – pasul'.

Der blev således etableret en nær sammenkobling mellem den dynastiske og historiske arv og Rumæniens tilknytning til det romanske, vestlige og civiliserede Europa. Begge elementer samlede man i landets nyvalgte monark, som borgmesteren i dagens højtidlige anledning var dus med. Fra begyndelsen bestræbte man sig på at inkorporere den nyvalgte fyrste i den rumænske historie og nation, hvis vilje udgjorde selve grundlaget for tronbestigelsen, Binder-Iijima: 'Rites of Power', 211-13. I foråret 1867 vedtog det rumænske parlament loven om det rumænske statsvåben. Forinden havde der været heftige diskussioner om udformningen af rigsvåbenet, herunder placeringen af kronen. Resultatet blev et midterskjold, der rummede våben fra Rumæniens historiske områder: Valakiets ørn og Moldaviens urokse. I hjerteskjoldet blev Huset Hohenzollerns stamvåben (et sort- og sølvfarvet felt) placeret. Huset Hohenzollerns stamvåben forblev i det rumænske statsvåben frem til monarkiets afskaffelse i 1947. Med denne beslutning anvendte den parlamentarisk repræsenterede del af den rumænske offentlighed den nyvalgte fyrstes dynastiske afstamning som en symbolsk legitimering af det nye rumænske fyrstehus. Våbenet er blevet ændret flere gange, bl.a. i 1921, hvor Transsylvaniens våben blev tilføjet sammen med en gul ørn, der bl.a. holder et sværd, der hentyder til fyrst Stefan 3. den Store af Moldavien (1457-1504), i den venstre klo, og en stridskølle, der refererer til fyrst Michael 2. den Tapre af Valakiet (1593-1600), i den højre. Nicolae Ionescu opsummerede debatten i 1867 som udtryk for statsvåbenets store symbolske betydning:

Landets våbenskjold skal frem for alt være et politisk symbol. Jeg ønsker, at disse nye våbenskjolde, ligesom det moderne Rumæniens flag, betyder, hvad de repræsenterer i vores hjerter; det konstitutionelle monarki i det forenede Rumænien [...] Også våbenskjoldet skal være enkelt og suggestivt, min oversættelse; 'Adunarea Electivă', no. 75, 2. april/14. april 1867, 452.

Et andet udtryk for integrationen af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet i den nationale fortælling er debatten mellem politikerne Cezar Bolliac (1813-81) og Ion Ghica (1816-97, rumænsk

regeringsleder ad tre omgange, i 1866 og fra 1866-67 og fra 1870-71) den 24. januar 1867. Bolliac mente, at den 24. januar, dagen for foreningen af fyrstendømmerne Valakiet og Moldavien i 1859, skulle erklæres som rumænsk nationaldag, hvorimod Ghica fastholdt, at den 10. maj, dagen for Carol 1.s ankomst til Bukarest i 1866 (22. maj efter den gregorianske kalender), rummede den reelle essens af den rumænske nationale forening, hvorfor dagen også burde være Rumæniens nationaldag, Marton: op.cit., 253-54. Resultatet var, at den 10. maj blev Rumæniens nationaldag, hvilket den forblev frem til 1918. I tråd med denne tradition underskrev fyrst Carol 1. endvidere Rumæniens uafhængighedsdeklaration fra Det Osmanniske Rige den 10. maj 1877. Frankrigs kejser Napoleon 3. (1852-70) stod bag valget af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet som det regerende fyrstehus i det latinske og franskorienterede Rumænien, jævnfør panlatinismen. Prins Karls farmor og mormor stammede fra de franske adelsslægter Murat og Beauharnais. Napoleon 3.s mor, dronning Hortense af Holland (1783-1837, dronning fra 1806-10), var født ind i Beauharnais-dynastiet og halvkusine til prins Karls mormor. Det blev generelt fremhævet i den rumænske offentlighed, at Carol 1. havde fransk blod i årerne, hvilket man mente også kunne ses afspejlet i monarkens personlighed, Whitman: op.cit., xxi-xxii. Denne understregning skal også ses i lyset af ønsket om at knytte Rumænien til det latinske Vesteuropa, jf. argumentationen ovenfor. Det talte også til prins Karls fordel, at han var beslægtet med det regerende kongehus i Preussen, ibid., 10. At vælge en udenlandsk prins med bånd til et vigtigt fyrstehus, der kunne legitimere Rumæniens uafhængighed, havde været et af de liberale mål i 1848-revolutionerne i Donau-fyrstendømmerne Valakiet og Moldavien, Boia: op.cit., 59-111; Dogaru: ’Charles Ier et la’, 4-6. Carol 1. var 15 gange tipoldebarn af fyrst Nicolae Alexandru af Valakiet (ca. 1344-64, fra 1352 enefyrste) fra det valakiske Basarab-dynasti. Han var oprindelig den ungarske konges vasal, og han var døbt i den katolske tro med navnet Alexander. Han besluttede sig imidlertid for at lade sig omdøbe til den ortodokse tro med navnet Nicolae. I 1359 grundlagde han det ortodokse bispesæde for Valakiet, som i 1872 blev slået sammen med bispesædet for Moldavien (grundlagt i 1386) til den rumænsk-ortodokse kirke. Bispesædet i Valakiet, der fik titlen som første bispesæde i 1865, blev hovedsædet for generalsynoden i den rumænsk-ortodokse kirke. Fyrst Nicolae Alexandru betragtes derfor som en meget vigtig figur i rumænsk historie. Med dette slægtskab var Carol 1. også beslægtet med fyrst Vlad 3. Dracula af Valakiet (1448, 1456-62, 1476-77), som i lige mandslinje var tipoldebarn af fyrst Nicolae Alexandru. Vlad 3. Dracula betragtes som en af de største monarker i Valakiets historie og en nationalhelt i Rumænien grundet sine heroiske og vellykkede slag mod osmannerne. Via Vlad 3. Dracula var Carol 1. også beslægtet med selveste fyrst Michael 2. den Tapre af Valakiet (1593-

1600), fyrste af Moldavien i år 1600 og de facto fyrste af Transsylvanien fra 1599-1600, der også tilhørte Draculesti-dynastiet, og som havde status af rumænsk nationalhelt. Michael 2. var tipoldebarn af en bror til fyrst Vlad 3. Dracula, fyrst Vlad 4. af Valakiet (1481, 1482-95).

Carol 1. blev kronet til konge den 10. maj 1881. Den 12. maj gennemgik Carol 1. tropperne fra Bukarest-garnisonen og overværede deres parade foran statuen af fyrst Michael 2. den Tapre, Badea-Päun: op.cit., 109. Rytterstatuen i den rumænske hovedstad blev afsløret i 1874 i overværelse af bl.a. kongefamilien. I den anledning skrev den rumænske digter og politiker Vasile Alecsandri (1821-90) et hyldestdigt til statuen af den navnkundige rumænske fyrste, ”Oda statuiei lui Mihai Viteazul”. Indvielsen blev udskudt af den rumænske regering, da dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn og Det Osmanniske Rige opfattede statuen som en manifestation af Rumæniens uafhængighed. Under Den Russisk-Osmanniske Krig beordrede fyrst Carol 1., at to af de erobrede kanoner skulle placeres ved siden af statuen. Placeringen fandt sted i september 1877 i overværelse af fyrstinde Elisabeth (1843-1916, fyrstinde af Rumænien fra 1869-81 og dronning af Rumænien fra 1881-1914). Der var således knyttet en stor symbolværdi til statuen af den navnkundige rumænske fyrste, som det rumænske kongehus aktivt søgte at bruge som et erindringspolitisk nationalsymbol.

Da Carol 1. var sønneløs og fra 1874 barnløs blev brorsønnen prins Ferdinand (1.) i 1886 rumænsk tronfølger, efter at hans far, prins Leopold af Hohenzollern-Sigmaringen (1835-1905), og ældre bror, prins Wilhelm (1864-1927), havde fraskrevet sig deres respektive arverettigheder i hhv. 1880 og 1886. Den tyske prins Ferdinand fik tildelt sin egen rumænske sproglærer, den rumænske digter Vasile D. Păun (1850-1908), som fra Tyskland rapporterede hjem til den rumænske offentlighed om tronfølgerens fremskridt. Den 19. marts 1887 skrev det konservative rumænske dagblad *Epoca* om prins Ferdinand og hans to brødres manglende lyst til at følge med i rumænskundervisningen, ”Corespondenta din Berlin” (”Korrespondance fra Berlin”), 1-2. Der var dog også formildende omstændigheder forbundet hermed i form af den uklare dynastiske situation. *Poate că incertitudinea care înconjură încă chestia succesiunei la Tronul României contribue și ea, în mare parte, la puţina îngrijire ce principii Ferdinand și Carol arată pentru limba română* (*Måske bidrager den usikkerhed, der stadig omgærder spørgsmålet om arvefølgen til den rumænske trone, også i høj grad til den ringe omhu, som Ferdinand og Carol udviser for det rumænske sprog*; min oversættelse), 1. ”Carol” var prins Ferdinands yngre bror, prins Karl Anton af Hohenzollern-Sigmaringen (1868-1919). Først i 1889 blev prins Ferdinand valgt enstemmigt til rumænsk kronprins af det rumænske parlaments overhus, Senatet, hvorefter han bosatte sig i Rumænien. Valget blev offentliggjort for den rumænske offentlighed af bl.a. dagbladet *România Liberă* den 19.

april 1889 i artiklen ”Succesiunea la Tron” (”Tronfølgen”), 1-2. I forbindelse med ankomsten til Rumænien skrev professor Vasile D. Păun en velkomstartikel, ”Principele Ferdinand de Hohenzollern” (”Prins Ferdinand af Hohenzollern”), til den rumænske tronfølger i det konservative rumænske dagblad *România Liberă* den 20. april 1889, 1.

Principele Ferdinand a sosit astăzĭ la noĭ, cu gândul nestrămutat de a-şĭ jertfi întreaga viaţă întru fericirea ţeriĭ noastre. De acum înainte este Principele nostru prea iubit. Fie bine venit. Fie ca acest vlăstar al uneĭ tulpine așade generoase să se prindă și altoiască pe trunchiul străvechieĭ viţe românești cu atâta putere și dragoste, în cât veacurile viitoare să nu maĭ știe deosebi, dacă un Hohenzollern a făcut mărirea Românieĭ, saŭ dacă România a înălţat steaua unuĭ Hohenzollern de la Dunărea cea mică, așa de sus, că a schimbat-o într'un soare noŭ al ginteĭ latine de la Dunărea cea mare! (*Prins Ferdinand ankom til os i dag med den urokkelige tanke om at ofre hele sit liv for vores lands lykke. Fra nu af er han vores elskede prins. Være velkommen. Må dette skud af en så generøs stilk blive fanget og podet på den gamle stamme af rumænske vinstokke med en sådan styrke og kærlighed, at fremtidige tidsaldre ikke længere vil vide, om en Hohenzollern gjorde Rumænien større, hvad nu hvis Rumænien rejste stjernen på en Hohenzollern fra lille Donau, så højt, at det ændrede den til en ny sol af den latinske rod fra den store Donau!*; min oversættelse).

Păun forsikrede den rumænske offentlighed om, at den tyske prins Ferdinand som ny rumænsk tronfølger og kommende monark ville ofre sit liv for sit nye fædreland. Med valget af prins Ferdinand til rumænsk tronfølger fandt Păun, at Rumænien rejste stjernen af en Hohenzollern fra den lille Donau så højt, at landet ændrede den til en ny sol af den latinske rod fra den store Donau. Prins Ferdinand stammede fra Sydtyskland, fra Sigmaringen i Donaudalen ved den sydlige udkant af plateauet Schwäbische Alb i nærheden af det område, hvor floden Donau udspringer, og Donau munder ud i Sortehavet i Donau-deltaet i Rumænien. Donau konstituerede dermed i Păuns optik et symbolsk bånd mellem Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet og Rumænien, og via denne forbindelse ville den nye germanskfødte rumænske tronfølger nemt kunne integrere sig i det latinske Rumænien. Det rumænske tronfølgervalg fandt sted i overensstemmelse med paragraf 83 i den rumænske forfatning fra 1866, som fastlagde den saliske arverækkefølge i det rumænske kongehus, web.archive.org. 'The Royals: King Ferdinand I'; constitutia.ro. 'Constitutiunea Romaniei'.

Et 15. eksempel er forsøget på at danne en tysk nationalstat i 1848-49, hvor Frankfurt-parlamentet i 1848 udnævnte ærkehertug Johann af Østrig (1782-1859) til tysk rigsforstander, dvs. midlertidigt

statsoverhoved, indtil valget af en tysk kejser havde fundet sted. Begrundelserne for dette valg, der blev vedtaget på den 27. samling med 436 stemmer ud af de 548 delegerede den 29. juni 1848, var yderst forskellige grundet parlamentets brogede sammensætning, Wigard (udg.): *Stenographischer*, 638. De venstreorienterede, demokratiske politiske kræfter var motiveret af ærkehertugens liberale synspunkter, monarkisterne var tiltalt af det forhold, at kandidaten var fyrstelig, mens den stortyske fløj fremhævede ærkehertugens østrigske ophav som tilhørende Habsburg-Lothringen-dynastiet. Ærkehertug Johann var yngre søn af den tysk-romerske kejser Leopold 2. (1790-92), storhertug af Toscana (1765-90), og bror til Frans 2., den sidste tysk-romerske kejser (1792-1806) og kejser af Østrig (1804-35) som Frans 1. Dermed personificerede han i deres øjne dynastisk og historisk den tyske enhed, hvor Østrig siden middelalderen havde været blandt de vigtigste områder i det tysk-romerske rige. Fra 1452 og indtil det tysk-romerske kejserriges opløsning i 1806 valgte kurfyrsterne med en enkelt undtagelse under Den Østrigske Arvefølgekrig 1740-48, hvor den bayerske kurfyrst Karl 7. (1726-45) fra Wittelsbach-dynastiet var tysk-romersk kejser 1742-45 og konge af Bøhmen 1741-43, habsburgere (fra 1765 Habsburg-Lothringen-dynastiet) til tysk-romerske kejsere. Ærkehertug Johann var født i Firenze, da hans far var storhertug af Toscana. Han blev døbt med bl.a. navnet Johann Baptist efter Johannes Døberen, der er skytshelgen for den toscanske hovedstad. Ærkehertugens modersmål var italiensk, men han lærte at tale både tysk og fransk flydende, Schlossar: *Erzherzog*, 319. Den østpreussiske delegerede Ernst Friedrich Fabian von Saucken-Tarputschen (1791-1854), som i parlamentet tilhørte den indflydelsesrige moderat-konservative Casino-gruppe, blev valgt til den deputation, som rejste til Wien for dér at tilbyde ærkehertug Johann stillingen som tysk rigsforstander. Han fremhævede, at den tyske nationalisme var særegen, da den nødvendigvis måtte være båret af loyaliteten til de enkelte fyrstestater, men samtidig appellerede parlamentsmedlemmet i revolutionsåret 1848 til den tyske nationale samhørighedsfølelse (22. samling, 23. juni 1848).

O, meine Herren, möchten wir doch Alle in Wahrheit vergessen, ob wir Oesterreicher, Preußen, Bayern, Sachsen oder Hessen oder weß Stammes wir sein mögen, mögen wir nur Alle recht lebendig fühlen, daß wir Deutsche sind, und daß wir nicht im Hader, sondern in wahrhaft brüderlicher Einigung uns zu vereinigen haben, wenn das große Werk gelingen soll. Es gelingt nicht, wenn ein Flügel gegen den andern steht, nur von dem Centrum auseinander gehalten wird; es gelingt nur, wenn Alle von der großen Idee der Gründung eines mächtigen Deutschlands durchdrungen sind; wenn Sie den Zweck nicht vergessen, zu dessen Erreichung Sie hierher gesandt sind, lassen Sie uns hier in der Abstimmung es einmal deutlich zeigen, dass wir nicht auf Principien

reiten, sondern, wenn wir Großes wollen, auch das Kleinere zu überwinden wissen, wohl einig sein können. Deutschland wird dann erst mächtig, groß, wenn es wahrhaft einig ist, dann wird es, dann ist es überwindlich, Wigard (udg.): op.cit., 486.

De indbyrdes krige imellem de tyske fyrstestater igennem middelalderen og renæssancen burde nu i det 19. århundrede lægges i glemmebogen. Den historiske tyske storhed tilbage til det tysk-romerske kejserrige skulle således genskabes i form af et samlet Stortyskland, baseret på det etniske/nationale folkebegreb. Saucken-Tarputschen understregede, at den tyske befolkning ønskede et konstitutionelt monarki og ikke en republik.

Die alte deutsche Treue, sie ist kein leerer Schall, und selbst die brausenden Sturmeswogen der Gegenwart haben sie nicht zu verwehen gewußt. Wie es edlen Naturen eigen ist, haben ganze Stämme ein kürzeres Gedächtniß für gesühntes Unrecht, als für das Gute, das durch Jahrhunderte sie von ihren Fürsten empfangen haben, und ich glaube, daß wire in solches Gefühl nicht tadeln sollen und können, ibid., 485.

Som et bevis på det tyske folks traditionelle fyrsteloyalitet anførte han, at intet tysk monarki var blevet væltet som følge af 1848-revolutionerne. En delegeret fra Hofheim, Carl Franz Wilhelm Edel (1806-90), der ligeledes tilhørte Casino-gruppen, fremdrog i debatten (24. juni 1848) Grækenland og Belgien som eksempler til efterfølgelse, når det gjaldt processen i forhold til valg af monarker. *Das kleine Griechenland und Belgien haben sich nicht gescheut, die ganze Persönlichkeit der Fürsten ihrer Wahl frei zu besprechen. Dieselbe Offentlichkeit sind auch wir der Nation schuldig*, ibid., 500. Efter Edels opfattelse ville den valgte tyske rigsforstander, dvs. ærkehertug Johann, eksplicitere det tyske folks historiske vilje.

Was wir beschlossen, wird als der Ausdruck des Gesammtwillens der Nation anerkannt werden. Wer an unsere Spitze treten soll, bedarf einer mehrfachen Autorität. Die eine muß ihm die Gewalt der Einzelstaaten und nöthigenfalls die Macht der Waffen geben, die andere muß ihm die Wahl, die Sanction des Volkes verschaffen, und die dritte, die Autorität des Charakters, muß er in seiner Persönlichkeit besitzen, wenn Großes und Tüchtiges geschehen soll, ibid., 500.

I Edels optik besad ærkehertug Johann alle disse nødvendige kvaliteter.

En delegeret fra München, Georg Phillips (1804-72), der ikke tilhørte nogen gruppe i parlamentet, fremholdt dog i debatten den 23. juni 1848, at det bayerske kongehus (Wittelsbach-dynastiet) var det eneste tyske dynasti, som var virkeligt nationalt. Igennem mere end 800 år var Bayern blevet regeret af Wittelsbach-dynastiet (siden 1180), og intet andet kongehus, ikke engang Welf-dynastiet, kunne hamle op med denne rekord. Ifølge den bayerske repræsentant var Wittelsbach-dynastiet nært knyttet til den tyske historie. *Der erste Hohenzollern, der Stammvater des Geschlechtes, war es, welcher dem ersten Habsburger Rudolph die Nachricht brachte von seiner Erwählung zum König. Ihnen darf das bayrische Haus sich unbedingt an die Seite stellen*, ibid., 489. I 1273 blev grev Rudolf (1.) af Habsburg (1218-91) valgt til tysk konge af kurfyrsterne som den første fra Habsburg-dynastiet. Valget af habsburgeren fandt i høj grad sted på foranledning af grevens slægtning borggreve Friedrich 3. af Nürnberg (ca. 1220-97, borggreve fra 1261) fra Hohenzollern-dynastiet og med støtte fra bl.a. kurfyrst Ludwig 2. af Pfalz og hertug af Bayern (1253-94) fra Wittelsbach-dynastiet, der til gengæld samme år ægtede en datter til grev Rudolf (1.), Mathilde af Habsburg (1253-1304). Georg Phillips brugte valget i 1273 som en historisk argumentation for, at det burde være Wittelsbach-dynastiet, der skulle besætte den ledige tyske trone.

En delegeret fra Mähren-Olmütz, Andreas Jeitteles (1799-1878), refererede ligeledes til kong Rudolf 1. og slaget ved Marchfeld i 1278, hvor han slog den bøhmiske kong Ottokar 2. (1253-78) (29. samling, 1. juli 1848). *Sie wissen, daß Ottokar knieend den Eid leistete vor Rudolph von Habsburg, und daß die Zelte auseinander gerissen wurden, um den knieenden Ottokar dem Volke zu zeigen. Das Letztere mag eine Sage sein*, ibid., 667. Jeitteles anvendte slagets udfald som et historisk argument for Bøhmens traditionelle tilknytning til tyskheden og for nedkæmpelsen i juni 1848 af den tjekkiske nationale revolution i Prag. At kong Rudolf 1. i parlamentsdebatten blev inddraget som et vigtigt tysk nationalt symbol skyldes, at den første habsburgske tyske konge indtog en betydningsfuld placering blandt middelalderens tyske fyrster i det 19. århundredes pangermanske nationalisme (fodnote 34).

En delegeret fra Breslau, Arnold Ruge (1802-80), udtalte sig særdeles kritisk om perspektiverne i den tysk-nationale samling af de mange forskellige stater (23. juni 1848):

Diese werden sich nie vereinigen, und wenn sie sich vereinigten, so würden sie sich nicht vereinigen auf eine populäre Person, sondern auf irgend einen Potentaten oder einer Verwandten eines Potentaten, der etwa in Steuermark wohnt und dessen Bild hier in den Läden hängt, der einmal einen guten Toast ausgebracht hat, dessen politische Thaten mir im Uebrigen aber

unbekannt sind, und wenn sie bekannt wären, was würden sie sem? Es würden Thaten des Hauses Habsburg sein. Meine Herren! Man wird uns einen solchen Mann vorschlagen, und ich kann mir vorstellen, daß eine Majorität in dieser Versammlung gewonnen würde, diesen Mann anzunehmen, ich aber sage: dieß wäre ein Verstoß gegen die sehr feinfühlenden Gedanken und Gefühle der deutschen Nation, es wäre ein Verstoß gegen die Idee des Zeitalters, gegen den Drang des Jahrhunderts, gegen das Princip, in dessen Namen wir hier versammelt sind, ibid., 480.

Ærkehertug Johann boede igennem næsten hele sit liv i den østrigske provins Steiermark, og han var nært knyttet til områdets videnskabelige, kulturelle og politiske liv. I perioden 1850-58 var han borgmester i byen Stainz, og han bar ofte nationaldragten fra Steiermark. Den delegerede henviste i sit indlæg i parlamentsdebatten til den skål, som ærkehertugen udråbte i 1842 i forbindelse med en banket i Brühl, som blev afholdt i forbindelse med påbegyndelsen af en ny etape i opførelsen af den imposante Köln Domkirke (et projekt, der endte som et tysk-nationalt symbol, og domkirken kunne endeligt indvies i 1880 i overværelse af kejser Wilhelm 1. (1871-88), 632 år efter grundstensnedlæggelsen)). Her udbragte den preussiske kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61) en skål for alle de gæster, der havde kæmpet i Napoleonskrigene, herunder ærkehertug Johann, hvis navn ifølge ham opmuntrede som en frisk brise fra bjergene, Treitschke: *Treitschke's History*, bd. 6, 508. Ærkehertug Johann deltog fra år 1800 i Napoleonskrigene på Østrigs side i Den Anden (1798-1802), Den Tredje (1803-06) og Den Femte Koalitionskrig (1809) mod bl.a. Frankrig og Bayern. Som tak for kongens venlige ord gav ærkehertug Johann følgende gensvar: *Solange Preußen und Österreich, soweit die deutsche Zunge klingt, einig sind, werden wir unerschütterlich dastehen wie die Felsen unserer Berge*. Pressen fejlciterede imidlertid talen, der blev gengivet som følger: *Kein Preußen, kein Österreich! Ein einziges großes Deutschland, fest wie seine Berge*. Dette fejlcitat blev almindeligt udbredt i den tysktalende offentlighed, hvorfor man almindeligvis opfattede ærkehertugen som politisk liberal, Hammer-Luza: 'Zwischen Brandhof und Paulskirche', 75. Arnold Ruge mente ikke, at monarkiet som statsform og det dynastiske legitimitetsprincip kunne eksistere i et fremtidigt forenet Tyskland, som skulle funderes på ideer om folkesuverænitet og national selvbestemmelse. Ideen om en konstitutionel, ansvarsfri monark var i Ruges optik en utopi.

Die constitutionelle Monarchie ist eine Fiction. Jener König von England, welcher verantwortlich nicht sein wollte, Carl I., zeigte sich hinterher als gar sehr verantwortlich. Aber eine solche Verantwortlichkeit, wie im Jahre 1649, wird man in freien Staaten im Jahre 1848 nicht wollen, man

wird sie nicht wollen, d. h. das Volk wird sie nicht wollen, und die Nationalversammlung darf sie nicht wollen, sie darf die Unverantwortlichkeit überhaupt nicht wollen, weil sie einen Menschen degradirt, sie darf sie in unserm Falle nicht wollen, weil sie eine Nation, die keinen Herrn hat, mit einem unverantwortlichen Herrn entehrte, Wigard (udg.): op.cit., 483.

Ruge inddrog således Den Engelske Borgerkrig (1642-51) og den engelsk-skotske kong Karl 1. (1625-49) som begrundelse for de institutionelt indbyggede svagheder i det konstitutionelle monarkis moderland i Europa, England. Ruge undlod således at inddrage den såkaldte ”Glorious Revolution” i 1688-89, som forholdsvist fredeligt cementerede det konstitutionelle monarki som styreform i den britiske personalunion, fra 1707 Storbritannien. Arnold Ruge, som i parlamentet tilhørte den radikal-demokratiske venstrefløj (Donnersberg-gruppen), vedkendte sig den politisk-åndelige arv fra de franske revolutioner og Den Amerikanske Revolution (1776-83) og advokerede for en tysk republikansk statsform i lighed med Den Anden Republik i Frankrig (1848-52) og USA, da den ifølge ham bedst korresponderede med ånden i 1848-revolutionerne. Samtidig var Donnersberg-gruppen fortalere for en stortysk løsning, der inkluderede østrigske områder, som tidligere havde været en del af det tysk-romerske kejserrige, herunder eksempelvis Bøhmen.

Diskussionerne om den nationale afgrænsning af Tyskland som stat spillede en central rolle i den tyske nationalforsamling i Frankfurt am Main, der var et resultat af martsrevolutionerne i de tyske stater i 1848. Heinrich von Gagern (1799-1880), der i maj 1848 blev valgt til præsident for Frankfurt-forsamlingen, tilhørte den nationalliberale Casino-gruppe, som tilstræbte en stortysk løsning. I efteråret 1848 udtalte flertallet i forsamlingen, at de tysktalende østrigere i kejserriget Østrig skulle medregnes i et nyt tysk rige under forudsætning af, at den østrigske kejsers forhold til Bøhmen, Den Bøhmiske Krones Lande (en del af Det Tyske Forbund), Ungarn og Lombardiet-Veneto (begge uden for Det Tyske Forbund) skulle begrænses til en personalunion. Kejser Franz Joseph 1. af Østrig (1848-1916) og hans regering forlangte imidlertid de nævnte habsburgske områder med til et Stortyskland. Mange overvejende katolske vest- og sydtyske medlemmer, herunder katolske medlemmer fra den preussiske Rhinprovins (1822-1946), støttede kejseren for at dæmme op for det protestantiske Preussens indflydelse. Resultatet blev, at parlamentet i marts 1849 med 267 stemmer imod 263 besluttede at tilbyde kong Friedrich Wilhelm 4. af Preussen (1840-61) Tysklands arvelige kejsertrone. Heinrich von Gagern, der i december 1848 var blevet ministerpræsident i det tyske rige, havde tilsluttet sig en ny parlamentsgruppe, der advokerede for denne lilletyske løsning. Tilbuddet, som faldt sammen med vedtagelsen af en fælles tysk

konstitution for den nye nationalstat, blev officielt afgivet den 28. marts 1849, og det blev afvist af den preussiske monark fra Hohenzollern-dynastiet den 28. april 1849 på trods af den preussiske landdags anbefaling. Kongens afvisning af tilbuddet kan delvist tilskrives tilbuddets brud med det monarkiske legitimationsprincip. I et brev af 13. december 1848 til den preussiske ambassadør i England, Christian Karl Josias Freiherr von Bunsen (1791-1860), formulerede den preussiske monark situationen på følgende måde:

Einen solchen imaginären Reif (gemeint: die Krone der Frankfurter Nationalversammlung) aus Dreck und Letten (d. h. Ton) gebacken soll ein legitimer König von Preußen sich gefallen lassen? […] *Ich sage es Ihnen rundheraus: Soll die tausendjährige Krone deutscher Nation, die 42 Jahre geruht hat, wieder einmal vergeben werden, so bin ich es und meinesgleichen, die sie vergeben werden*, Herre: *Friedrich Wilhelm IV*, 127.

Den preussiske monark regerede på Guds nåde, og for ham udgjorde det et fundamentalt brud med den fyrstelige suverænitet og monarkiets idé at modtage en krone fra en pøbelforsamling i Frankfurt, der var udgået fra ideen om folkesuverænitet. Valget af den tyske kejser skulle i hans optik foretages af de tyske kurfyrster som i det tysk-romerske kejserrige for at være i overensstemmelse med det monarkiske legitimationsprincip. Den preussiske konge var også imod, at Østrig blev udelukket af den tyske samling, eftersom han ønskede at genoprette det tysk-romerske kejserrige. Efter Martsrevolutionens fallit trådte ærkehertug Johann tilbage som tysk rigsforstander i december 1849. Det Tyske Forbund blev genoprettet i 1850 under ledelse af kejserriget Østrig. Revolutionens romantiske ideal om en samlet tysk nation var slået fejl.

Et 16. eksempel er Finland, hvor den lovgivende forsamling i 1918 valgte den tyske prins Friedrich Karl af Hessen-Kassel (1868-1940) til finsk konge. De finske monarkister fordelte sig jævnt blandt såvel de svensk- som finsktalende, og de fremhævede, at selvom Finland aldrig havde haft sine egne monarker, så ville en finsk monark i et uafhængigt Finland relativt hurtigt blive en del af den finske nation, Huldén: *Kuningasseikkailu*, 320-21. Et parlamentsmedlem, Pekka Ahmavaara (1862-1929) fra Det Unge Finske Parti, udtalte i parlamentet den 8. oktober 1918, dagen før kongevalget:

En puolestani luulisi, että sekään seikka, mistä kansasta Suomen kansa valitsee itselleen valtion päämiehen, kuninkaan, jos se tulee valituksi, niinkuin kaiken todennäköisyyden mukaan näyttää

tulevan saisi tahi tarvittaisi olla minään loukkauksena toisten kansojen ystävyydelle, sillä tämän pitäisi olla myös meidän sisäinen asiamme eikä siinä siis pitäisi olla toisilla kansoilla oikeutettua sanomista, sillä tämä kuningas, niin pian kuin hän tulee Suomen kuninkaaksi, ei ole enään vierasmaalainen, vaan on hän ensimäinen suomalainen mies. Sille kannalle kai meidän kaikkien on oikeus asettua (*For mit vedkommende mener jeg ikke, at selve spørgsmålet om, hvilken nation det finske folk selv vælger statsoverhovedet, kongen, fra, hvis vedkommende bliver valgt, som det efter al sandsynlighed synes at være tilfældet, bør eller ikke bør være en fornærmelse mod andre nationers venskab, for det burde også være vores indre anliggende og ikke et ydre, hvor andre nationer mener at have et legitimt krav på at tilkendegive deres mening, fordi denne konge, så snart han bliver konge af Finland, er ikke længere en udlænding, men han er den første finske mand. Vi har vel alle ret til at indtage den holdning*; min oversættelse), *PTK 1918 ylim vp, 8.10.*, 62.

Et andet parlamentsmedlem, Artturi H. Virkkunen fra Det Finske Parti, pointerede den 13. juni 1918 i parlamentsdebatten om monarki kontra republik som statsform, at fænomenet med at hente udenlandske monarker til europæiske troner på ingen måde var et nyt fænomen. Der var derfor grund til at tro, at også Finlands nyvalgte konge relativt hurtigt ville blive en del af den finske nation.

Nämä varomiset ovat kuitenkin käsittääkseni aiheettomat. Mitä ensinnäkin tulee siihen, että Suomeen kutsuttava kuningas olisi ulkomaalainen, se on, tänne tullessaan vieras, niin se ei ole mitään uutta eikä meidän kansamme tulisi siinä suhteessa muodostamaan mitään poikkeusta siitä, mitä muualla maailmassa on tapahtunut. Tiedämmehän, että kansat yleensä, milloin niiden on ollut pakko perustaa uusia hallitsijahuoneita, ovat sangen monessa tapauksessa kutsuneet valtaistuimille juuri vieraita ruhtinaita. Niin on ollut laita Ruotsissa jo siihen aikaan, jolloin meidän maamme oli tämän valtakunnan yhteydessä, ja samoin myöhemminkin on Ruotsin valtaistuimelle kutsuttu ulkomaalainen mies, kieleltä, käsitykseltä ja luonteelta Ruotsin kansalle aivan vieras. Meidän päivinämme on sama tapahtunut Norjassa ja Balkanin niemimaan valtioissa. Aikaisemmin on niin menetelty Kreikassa, puhumattakaan siitä maasta, joka on Euroopan kan soille näyttänyt vapaan hallitusmuodon ja kansallisen itsenäisyyden esimerkkiä, Englannista (*Disse advarsler er dog efter min mening uberettigede. Hvad først og fremmest angår det faktum, at kongen, der er inviteret til Finland, ville være en fremmed, altså en frememd, når han kom hertil, så er det ikke noget nyt, og i den henseende ville vores nation ikke udgøre nogen undtagelse fra, hvad der er sket i andre dele af*

verden. Vi ved, at nationer i almindelighed, når de er blevet tvunget til at etablere hye herskende huse, i mange tilfælde har inviteret udenlandske fyrster til tronerne. Sådan har det været i Sverige siden den tid, da vort land var knyttet til dette rige, og det samme har været tilfældet senere, når en fremmed mand er blevet kaldt til Sveriges trone, helt fremmed for det svenske folk m.h.t. sprog, forståelse og karakter. I vore dage er det samme sket i Norge og landene på Balkanhalvøen. Tidligere har man gjort dette i Grækenland, for ikke at nævne det land, der har vist Europas befolkninger et eksempel på en fri styreform og national uafhængighed, England; min oversættelse), *PTK 1917 II 2, 13 p. kesäkuuta*, 1303.

Historiske referencer blev således trukket til Storbritannien, Sverige, Balkan-landene og Norge, som alle havde nationale konge- og fyrstehuse, der oftest havde rødder i de tyske fyrstehuse. For Sveriges vedkommende drejede det sig bl.a. om Hessen-Kassel-dynastiet, som i perioden 1720-51, hvor Finland hørte under Sverige, var Sveriges kongehus. Hessen-Kassel-dynastiet blev et svensk nationalt kongehus, hvorfor man med det udgangspunkt også efterfølgende måtte formode, at tronkandidaten prins Friedrich Karl fra Huset Hessen-Kassel kunne integrere sig i det finske samfund. Edvard Ståhlberg fremholdt den 12. juni, at Finland historisk aldrig havde haft sit eget nationale kongehus, hvorfor han opponerede imod endnu en udenlandskfødt monark, ibid., *PTK 1917 II 2, 12 p. kesäkuuta*, 1247.

Parlamentsmedlemmet Annie Furuhjelm (1859-1937) fra Det Svenske Folkeparti, der repræsenterede den svensktalende del af Finland, vendte sig imod republikanernes argument om, at monarkiet aldrig ville komme i samklang med den finske nation (13. juni).

Måntro Bernadotterna någonsin blifvit beskyllda för bristande svenskhet – knappast ej heller torde kung Håkan af Norge beskyllts för bristande norskhet. Erfarenheten har gifvit vid handen att regenter, som kommit som främlingar till sitt nya rike, i eminent grad kunnat befrämja dess kultur och framåtskridande. Ett sådant eksempel utgör tsar Ferdinand af Bulgarien. Själf har jag icke besökt Balkanländerna, men då jag sommaren 1913 var i Ungern, framhölls det på många håll, att Bulgarien är det enda af Balkanländerna, som utvecklat en verklig nationell kultur, och att främlingen genast vid ankomsten till Sofia gör den upptäckten, att han här stod inför en egenartad kultur. Bulgarien har, sedan det befriades från det turkiska väldet, gått framåt med jättesteg, och att det redt sig så bra i sin utrikespolitik och stått upprätt midt i krachen af de öfriga Balkanländerna, det tillskrifves allmänt den kloke Koburgarens kloka politik, ibid., *PTK 1917 II 2, 13 p. kesäkuuta*,

1307-08.

Det blev fremhævet i den finske offentlighed, at den nyvalgte konge tilhørte Huset Hessen-Kassel, som i perioden 1720-51 havde været Sveriges kongehus, hvorunder Finland hørte på daværende tidspunkt. Kong Frederik 1. var ældre bror til den valgte finske monarks to gange tipoldefar, landgreve Wilhelm 8. af Hessen-Kassel (1751-60). Prins Friedrich Karl var fra 1925 titulær kurfyrste som overhoved for Huset Hessen-Kassel. Rabbe Axel Wrede (1851-1938), der tilhørte den finske gren af den tyske adelsslægt Wrede, og som repræsenterede Det Svenske Folkeparti, opstillede i debatten den 12. juli 1918 fire historiske hovedprincipper for den finske nation: 1) den evangelisk-lutherske tro, 2) den frie bondestand, 3) kongens bundethed af loven og 4) folkets deltagelse i lovgivningsmagten. Desuden tilhørte Finland entydigt ifølge Wrede det germanske kulturområde, hvor det konstitutionelle monarki var den mest udbredte statsform.

Till detta kulturområde hör ogensägligen Finland, ty hvad i Finland finnes af kultur, det är så godt som helt och hället utaf germanskt ursprung, närmest svenskt, men äfven från annat håll, och det vore ju då eget, om icke samma regel skulle gälla för Finland som för andra germanska kultursamhällen, ibid., *PTK 1917 II 2, 12 p. heinäkuuta*, 1649.

Monarkiet var dermed efter Wredes opfattelse historisk grundfæstet i det germanske Finland. Med denne svenskfinske tolkning af Finlands historiske placering som nation underkendte han fuldstændigt den finske nationalisme i form af den fennomaniske bevægelse, som opstod i begyndelsen af 1800-tallet. Bevægelsens formål var at gøre det finske sprog til et nationalsprog i Finland. Som en reaktion mod den fennomaniske bevægelse opstod den svecomanske bevægelse i slutningen af det 19. århundrede, en prosvensk nationalbevægelse, som tilstræbte et Finland, der var i stand til at kunne rumme de to forskellige nationer. Den finske nation er kulturelt, sprogligt og etnisk beslægtet med folk som samer, ungarere, japanere, koreanere og tyrkere. Det finske sprog tilhører ligesom samisk (samerne lever i Norge, Sverige, Finland og Rusland) og estisk (det eneste sprog i Baltikum) den såkaldte finsk-ugriske sproggruppe, som ikke er en del af den indoeuropæiske sprogfamilie. De ugriske sprog omfatter bl.a. ungarsk.

I 1742 under Den Russisk-Svenske Krig (1741-43), hvor Sverige søgte at generobre de tabte baltiske provinser, blev hertug Karl Peter Ulrich af Holsten-Gottorp (1728-62, hertug fra 1739 og russisk zar i 1762 som Peter 3.), valgt til konge af Finland af den finske landdag i en bestræbelse på

at opnå finsk uafhængighed af Sverige. Landdagen bestod af de fire stænder i det finske samfund: adelen, kirken, borgerskabet og bondestanden. Finland var på det tidspunkt besat af russiske tropper. Valget var baseret på, at den gottorpske hertug havde arveret til de territorier, dvs. Sverige-Finland, som hørte under de svenske monarker Carl 12. (1697-1718) og Ulrika Eleonora den Yngre (1718-20), der var søskende til Karl Peter Ulrichs farmor, og som havde været storfyrste/storfyrstinde af Finland. Senere på året blev han valgt til svensk tronfølger af det svenske parlament, stænderrigsdagen, i et desperat forsøg på at holde sammen på riget Sverige-Finland, uvidende om at han nærmest samtidigt også var blevet udpeget til russisk tronfølger og havde konverteret til den ortodokse tro. Karl Peter Ulrichs svenske arveret blev frasagt på den umyndige tronfølgers vegne. Finlands forsøg på løsrivelse fandt i øvrigt sted under kong Frederik 1.s regeringstid; kongen, som den nyvalgte finske konge også var nært beslægtet med, Paloposki et al. (red): *Suomen historia*, 94-97. Zar Peter 3.s sønnesøn kejser Alexander 1. af Rusland (1801-25) blev storfyrste af Finland i 1809 som den første af de russiske zarer efter Sveriges afståelse af Finland til Rusland i 1809. Wrede fandt, at Finland altid havde haft et nært forhold til sine udenlandske monarker. Såvel Alexander 1. som nevøen zar Alexander 2. (1855-81), der var oldebarn til Peter 3., var højt elskede af det finske folk. Alexander 1. blev eksempelvis varmt modtaget under sit besøg i Finland i 1819, *PTK 1917 II 2, 12 p. heinäkuuta*, 1649-50. Storfyrstendømmet Finland hjalp endog Rusland med at nedkæmpe det polske oprør i 1863. Forholdet til zar Nikolaj 2. (1894-1917) blev dog belastet, da han afskaffede Finlands selvstyre i 1899. I 1905 blev selvstyret genindført, og i 1906 indførtes det nuværende parlamentariske system i Finland med landdagsordningen. De russiske zarer af Holsten-Gottorp-Romanov-dynastiet var genealogisk germanske i deres slægtsmæssige oprindelse i et dansk-tysk fyrstehus. Prins Friedrich Karl var på mødrene side to gange tipoldebarn af den russiske zar i 1762, Peter 3., der var født som Karl Peter Ulrich af Holsten-Gottorp i Kiel i 1728, få kilometer fra hvor prins Friedrich Karl blev født i 1868, i Plön på Panker Slot. De to valgte monarker, som begge var født i den lutheranske tro, kunne således symbolisere kontinuiteten i Finlands tilknytning til det germanske og lutheranske kulturområde ud fra Wredes perspektiv. Wrede stemte derfor på prins Friedrich Karl som Finlands nye konge.

Den finske forfatter Jalmari Hahl (1869-1929) udgav i 1918 et lille hæfte om Finlands kommende konge. Hahl fremførte, at den kommende konge tilhørte en slægt, som bl.a. talte selveste den frankiske konge Karl den Store (768-814, kejser fra år 800) og landgreve Philip 1. af Hessen-Kassel (1509-67), den nye konge, prins Friedrich Karls, otte gange tipoldefar, som indførte den lutherske

reformation i sit tyske fyrstendømme. Hahl fandt, at disse aner forlenede den valgte konge med en særlig form for ansvarsfølelse, Hahl: *Tuleva*, 8-11. Hahl anvendte således den valgte konges dynastiske ophav som en religiøs legitimering af det kommende kongehus for det lutheranske Finland. Hahl appellerede til, at Finland samlede sig igen som nation om den nykårede monark efter Den Finske Borgerkrig.

Vasta jos tämän teemme, saatamme arvokkaana kansana kokoontua kuninkaamme ympärille, vasta silloin ansaitsemme onnen nauttia hänen isällistä johtoaan ja rakkauttaan. Vasta silloin, kun olemme tuon voiton itsestämme saavuttaneet, on valintamme oleva rehellinen ja eheä, vasta silloin ansaitsemme saavuttamamme vilpittömän luottamuksen, ja silloin on äänessämme oleva täysi ja puhdas kaiku, kun tulevana suurena hetkenä riemuiten kohotamme raikuvan huudon: Terve tuloa Tuhanten järvien maahan, jalo Kuninkaamme! (*Kun hvis vi gør dette, kan vi som et værdigt folk samles om vores konge, først da vil vi fortjene den lykke at nyde hans faderlige vejledning og kærlighed. Først når vi har opnået den sejr over os selv, vil vores valg være ærligt og sundt, først da vil vi fortjene den oprigtige tillid, vi har opnået, og så er det fulde og rene ekko i vor stemme, når vi i det store øjeblik, der skal komme, glædeligt hæver det ringende råb: Velkommen til de tusind søers land, vor ædle konge!*; min oversættelse), ibid., 20.

Ifølge Hahl ville den nye konge forholdsvis problemfrit blive et samlende nationalt symbol. Han var åndeligt og litterært interesseret, hvilket ville skabe et bånd mellem ham og den finske nation. *Vakaumukseltaan on prinssi edistysmielinen, ja hän on ilmoittanut tahtovansa hallita maatamme täysin suomalaisena kuninkaana* (*I sin overbevisning er prinsen progressiv, og han har meddelt, at han ønsker at regere vores land som en fuldtud finsk konge*; min oversættelse), ibid., 15.

Valget af den tyske prins Friedrich Karl skal hovedsageligt ses i lyset af et finsk ønske om at etablere en fremtidig politisk modvægt til Rusland. Den hessiske prins var svoger til den sidste tyske kejser og Preussens konge, Wilhelm 2. (1888-1918). Monarkisterne i det finske parlament argumenterede for monarkiet ud fra den opfattelse, at det konstitutionelle monarki i 1800-tallets Europa havde vist sig politisk overlegen i forhold til den republikanske statsform, herunder ikke mindst udenrigspolitisk. Parlamentsmedlemmet Wäinö Walkama fra Det Finske Parti var overbevist om, at Frankrigs nederlag i Den Fransk-Tyske Krig (1870-71) skyldtes det franske skifte til en republikansk statsform i 1870 (13. juni). Omvendt fremhævede parlamentsmedlemmet Juho Kokko (1865-1939) fra Agrarförbundet (15. juni), at monarkiet som statsform på ingen måde var en garanti

imod krig. Som eksempel herpå fremdrog Kokko de nære slægtsbånd mellem det britiske kongehus, det tyske kejserhus og det russiske kejserhus, der ikke havde forhindret udbruddet af 1. verdenskrig i 1914, hvor Tyskland kæmpede imod Storbritannien og Rusland. Han gendrev samtidig monarkisternes argument, om at kun den monarkiske statsform kunne sikre et lille land som Finland mod angreb udefra, ved at henvise til monarkier som Belgien og Rumænien, der alligevel var blevet indblandet i 1. verdenskrig, *PTK 1917 II 2, 13 p. kesäkuuta*, 1288, 1310. Annie Furuhjelm fremhævede, at det konstitutionelle monarki var den mest stabiliserende statsform i en tid, hvor socialisme og kommunisme truede samfundets bærende institutioner. Det Tyske Kejserrige, herunder særligt kongerigerne Bayern og Württemberg, var mønsterstater med eksemplariske sociale støtteordninger, der havde taget brodden af den revolutionære socialisme i Tyskland, ibid., 1307. Ernst Nevanlinna (1873-1932), der var en stærk tilhænger af prins Friedrich Karls kandidatur, understregede i parlamentsdebatten den 8. oktober, at de tyske fyrster var demokratisk sindede, herunder den tyske prins Friedrich Karl. Han henviste i den forbindelse til dannelsen af en ny tysk regering den 3. oktober 1918 under ledelse af prins Maximilian af Baden (1867-1929), der blev kejserrigets sidste rigskansler, *PTK 1918 ylim vp, 8.10.*, 68-69. For første gang havde en tysk regering deltagelse af socialdemokraterne, da SPD fik to repræsentanter med i regeringen som statssekretærer uden portefølje. De tyske monarkier havde derfor ifølge Navanlinna formået at tilpasse sig den moderne folkesuverænitetstanke, og en tysk prins som Finlands konge ville dermed kunne sikre et levedygtigt og stabilt parlamentarisk demokrati.

I Finland var kongen kendt som Fredrik Kaarle eller Väinö 1., et navn efter det nationale epos ”Kalevala”, der udkom første gang i 1835. Väinö-navnet blev endvidere fremført af Heikki Välisalmi (1886-1947) fra Finlands socialdemokratiske parti og forfatteren Väinö Nuorteva (1889-1967), *Suomen Sosialidemokraatti* (17.2.1927, Hesekiel: ”Väinö”) og *Uusi Päivä* (11.9.1918, ”Vihdoinkin”). Den statsretlige legitimering for valget af den tyske prins til finsk konge baserede sig på den i Finland udbredte opfattelse, at den svenske forfatning af 1772 fortsat var gældende i Finland i den russiske tid efter 1809. I den russiske tid havde der, ifølge denne teori, blot været et interregnum, hvor tronen ikke havde været besat. Indførelsen af en monarkistisk forfatning trak ud på grund af politiske uenigheder, og kongevalget baserede sig således på paragraf 38 i den svenske grundlov fra 1772, der omhandlede fremgangsmåden i forbindelse med interregnum, sv.m.wikisource.org. ’Regeringsform 1772’. Enkelte jurister bestred valgets gyldighed, da de mente, at disse bestemmelser var forældede, *PTK 1918 ylim vp, 9.10.*, 94-120.

Et 17. eksempel er statsnationen Litauen, der organiserede sig som et kongerige i 1918, som reelt

var en klientstat under Det Tyske Kejserrige. Litauens eget statsråd (Taryba) valgte den tyske hertug Wilhelm af Urach (1864-1928) til landets nye monark under navnet Mindaugas 2. ved en hemmelig afstemning. Regenttitlen Mindaugas 2. var en reference til Litauens eneste anden konge, Mindaugas 1., som var konge af Litauen fra 1251-63. Mindaugas 1. indtog ikke nogen særlig placering i den litauiske historiografi, indtil fremkomsten af den litauisk-nationale vækkelse i slutningen af 1800-tallet under det russiske styre. Bevægelsen romantiserede storfyrstendømmet Litauen og fremstillede den litauiske nation som en tidligere stormagt med mange nationale helte, herunder ikke mindst Mindaugas 1. Mindaugas 1. var Litauens første kristne monark, og da han antog den romersk-katolske tro, bandt han Litauen til det vestlige Europa. Efterfølgende var flere af Litauens monarker imidlertid hedninge (frem til og med Vladislav 2. Jagiello, storfyrste af Litauen (1377-81, 1382-92), der konverterede til kristendommen (katolicismen) i forbindelse med sit giftermål i 1386))), hvilket medvirkede til Mindaugas 1.s brogede eftermæle i litauisk historieskrivning indtil nationalismens opståen i det 19. århundrede, Dubonis: 'Belated Praise'; Vardys: 'Christianity in Lithuania'; Andrijauskas: 'The Cultural-Historical Memory'. I det litauiske månedsblad *Auszra* blev der i 1884 (nr. 5-6) bragt et digt, "Źemaiciziu szlovē" (201-02), underskrevet "Gdl.", der var formet som en hyldest til Litauens nationalhelte. Nedenunder bringes et uddrag af digtet (min danske oversættelse; 202):

Sveiks, Mendaugi, karaliunai!	Hil dig, Mindaugas, konger!
Garbe juju skelbdink, dieve,	Med ære forkynder du, gud,
Linksmina kuri mus nunai.	Som morer os nonner.
Sveiks buk, senas Gediminas!	Hils, gamle Gediminas!
Sveiks, Algirde galingiausias!	Hils, Algirdas den mest magtfulde!
Sveiks, Keistutas minētinas,	Hils, Kęstutis er udvundet,
Isz Zemaicziu kai stipriausias!	Fra Zemaicziu er den stærkeste!

Digtet hyldede Litauens eneste konge, Mindaugas 1., og Gediminiden-dynastiet, som var Litauens storfyrsteslægt fra 1285-1377, 1381-82 og 1392-1440. Dynastiet leverede blandt andre brødrene Algirdas (1345-77) og Kęstutis (1381-82), der sammen forsvarede storfyrstendømmets vestlige grænse, og under Algirdas blev der skabt et rige, som strakte sig fra de nuværende baltiske stater til Sortehavet. Zemaicziu var igennem århundreder en litauisk grænseby til Preussen.

I 1905 forsvarede den katolske præst Jonas Totoraitis (1872-1941) sit speciale, som dannede grundlag for udgivelse af en bog om kong Mindaugas 1., hvilket var den første videnskabelige undersøgelse af kongen af en litauer på litauisk. Sprogforskeren Kazimieras Būga (1879-1924)

rekonstruerede i 1909 det litauiske køn af kongens navn: Mindaugas, og ikke Mandagus eller Mindaugis, Dubonis: ’Pavėluotas’. I 1990’erne fandt historikeren Edvardas Gudavicius (1929-2020) frem til den 6. juli som Mindaugas 1.s kroningsdato i 1253. På trods af at datoen er omstridt, har denne dag siden 1991 været Litauens officielle nationaldag, 15min.lt. ’Lithuania celebrates’.

Valget af den tyske hertug Wilhelm kan forklares ud fra forskellige faktorer: hertugen var romersk-katolik, og den katolske tro var dominerende i Litauen, han havde ingen forbindelser til Polen, han var ikke arveberettiget til tronen i kongeriget Württemberg grundet sin farfars morganatiske ægteskab i år 1800, han var ikke medlem af det aggressive Hohenzollern-dynasti, det tyske kejserhus, som med kejser Wilhelm 2. ønskede, at Litauen skulle indgå i en personalunion med Preussen, og desuden havde han haft en succesfuld militærkarriere under 1. verdenskrig for Det Tyske Kejserrige. Allerede tilbage i december 1917 havde Litauens statsråd vedtaget en resolution, som anbefalede et konstitutionelt arvemonarki med et katolsk dynasti inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati i en fremtidig uafhængig litauisk stat. Den tyske politiker Matthias Erzberger (1875-1921), der også var fra kongeriget Württemberg, agiterede for den tyske hertug Wilhelms kandidatur, da en litauisk konge efter hans opfattelse kunne danne en modvægt til det militaristiske Preussens dominans i Tyskland, Peleckis: op.cit. Det talte desuden til hertug Wilhelms fordel, at han fra 1892 havde været gift med hertuginde Amalie i Bayern (1865-1912), som var efterkommer af den litauiske prinsesse Ludwika Karolina Radziwill af Birzai (1667-95) fra unionen Polen-Litauen, hvis monarker med Sachsen (1697-1763) også var hendes forfædre. Hun var også efterkommer af Stanislaw 1. Leszczynski (1677-1766; konge af Polen og storfyrste af Litauen 1704-09 og 1733-36, hertug af Lothringen 1737-66), som under Den Store Nordiske Krig (1700-21) og Den Polske Tronfølgekrig (1733-38) kortvarigt var konge af Polen og storfyrste af Litauen. Mindaugas 2. var efterkommer af Casimir 4., der var storfyrste af Litauen (1440-92) og konge af Polen (1447-92), og han nedstammede dermed fra Jagiello-dynastiet, som var det polske kongehus fra 1386-1572 og Litauens storfyrsteslægt (1377-81, 1382-92, 1440-1572). Jagiello-dynastiet er en sidelinje inden for Gediminiden-dynastiet, som var Litauens storfyrsteslægt fra 1285-1377, 1381-82 og 1392-1440. Adjungeret statsrådsmedlem Juozas Purickis (1883-1934), litauisk udenrigsminister fra 1920-21, skrev til pressen, at *Mindaugas I etablerede den litauiske stat, mens hans efterkommer Mindaugas II vil genetablere det*, min oversættelse; Januzyte: ’Lietuviu istoriku’, 19. Der kan dog ikke påvises nogen sikker genealogisk forbindelse mellem Mindaugas 1. og Mindaugas 2. Man har kun sikre genealogiske data på Mindaugas 1.s børn, ligesom der ikke kan bevises nogen slægtsmæssig forbindelse mellem Mindaugas 1. og

Gediminiden-dynastiet, Nikzentaitis: *Gediminas*, 8. I dag er alle europæiske konge- og fyrstehuse beslægtet med Gediminiden-dynastiet. Eksempelvis var den britiske dronning Elizabeth 2. (1952-2022) efterkommer gennem hele 6.572 slægtslinjer. Der kan spores i alt 353 slægtskabslinjer mellem Mindaugas 2. og Gediminiden-dynastiet. Mindaugas 2.s dynastiske ophav blev anvendt som argument i den tyske presse, og selv lederen af den første regering i republikken Litauen, historikeren Augustinas Voldemaras (1883-1942, regeringsleder ad to omgange i 1918 og fra 1926-29), fangede den idé og fremmede den i den tyske presse. Tilhængerne af det sachsiske dynasti på den litauiske trone henholdt sig ligeledes til slægtskabet mellem Sachsens kong Friedrich August 3. (1904-18) og Gediminiden-dynastiet via bl.a. dynastierne Wettin, Habsburg og Wittelsbach, Peleckis: op.cit.

Et 18. eksempel er statsnationen Albanien, der blev genoprettet som statsdannelse i 1913. Albaniens fyrst Vidi 1., udvalgt af de europæiske stormagter, officielt af en albansk delegation bestående af 18 medlemmer, der repræsenterede de 18 distrikter i Albanien, regererede i et halvt år som konstitutionel monark i 1914. Han var fra 1906 gift med den tyske prinsesse Sophie af Schönburg-Waldenburg (1885-1936), der havde albanske aner som efterkommer af en datter til Grigore 1. Ghica, fyrste af Valakiet (1660-64, 1672-73), og en datter til Scarlat Ghica, fyrste af Moldavien (1757-58) og fyrste af Valakiet (1758-61, 1765-66). Man foretrak en kristen monark i Albanien frem for en muslimsk regent. De europæiske stormagter ville dog heller ikke have en katolsk monark grundet den albanske befolknings blandede religiøse sammensætning og på grund af frygten for modstand fra ikke-katolske samfund i landet. Desuden ville Østrig-Ungarn og Tyskland med en ikke-katolsk monark forhindre, at Italien eller Serbien skulle øve indflydelse over Albanien. Det var den rumænske dronning Elisabeth (1843-1916, fyrstinde af Rumænien fra 1869-81 og dronning af Rumænien fra 1881-1914), født prinsesse af Wied, som overbeviste stormagterne Østrig-Ungarn, Storbritannien, Frankrig, Tyskland, Rusland og Italien om, at valget skulle falde på hendes nevø, den protestantiske tyske prins Wilhelm af Wied (1876-1945), der tilhørte dynastiet Wied-Neuwied. Den 21. februar 1914 modtog prins Wilhelm og hans gemalinde den albanske delegation under ledelse af den indflydelsesrige politiker Essad Pasha Toptani (1863/1875-1920), albansk regeringsleder fra 1914-16, på Neuwied Slot. Ved denne lejlighed holdt Pasha en tale, som bl.a. berørte Albaniens historie som baggrund for det aktuelle valg af egen fyrste:

Altesse, Notre Nation qui a si acharnement combattu autrefois pour son indépendance, a dû passer plus tard des périodes de malheur, mais elle n'a jamais oublié ni son glorieux passé, ni son

skipétarisme et a su consercer l'esprit National et la langue de ses pères. Les changements politiques survenus dernièrement dans les pays balkaniques et les soins et l'aide bienveillants de Grandes Puissances Européennes ont permis à l'Albanie de se constituer en Etat libre et indépendant et les Albanais sont très heureux et fiers que Votre Altesse, fils d'une Nation grande en science, en civilisation et en gloire ait accepté d'en être le souverain, Elsie: '1922 Carl Buchberger: Memoirs'.

Albaniens omtumlede historie og håbet om en ny national fremtid for det nye Albanien blev således knyttet til den nyvalgte fyrste og dennes baggrund i den videnskabelige og kulturelle tyske stormagt. Toptani konspirerede dog fra begyndelsen mod det nye statsoverhoved. Han modtog penge fra Italien for at finansiere en opstand og et kup imod den nyvalgte fyrste. Kupplanerne blev afsløret, og Toptani blev arresteret i maj 1914. Kun en indgriben fra den italienske regering forhindrede en dødsdom i at blive eksekveret, og han flygtede i eksil til Italien.

Den nyvalgte fyrste antog regenttitlen Vidi 1. eller Skanderbeg 2., en reference til den albanske nationalhelt i 1400-tallet (født Gjergj Kastrioti (1405-68)), Pearson: op.cit., 50, 64, 292, 568. I begyndelsen af 1400-tallet blev det nuværende Albanien erobret af Det Osmanniske Rige. Området var splittet mellem forskellige albanske klanstater, heriblandt fyrstendømmet Kastrioti (1389-1468), som i perioden 1443-68 blev ledet af Gjergj Kastrioti. Som tjenstgørende for den osmanniske hær konverterede han fra den ortodokse tro til islam i 1423. I 1443 konverterede han tilbage til den katolske kristendom og bekæmpede i de følgende år med held osmannerne i en krig, der havde guerillakarakter, bl.a. som leder af Lezhaligaen (1444-50). Han fik imidlertid ingen støtte fra de nordalbanske klaner, og hans alliance med Polen og Ungarn førte ikke til noget. Hans død i 1468 betød, at osmannerne fik bugt med den albanske modstand. Under tilnavnet Skanderbeg har han i dag status som Albanien ubestridte nationalhelt. Det osmanniske styre betød, at der af forskellige årsager fandt et trosskifte sted fra kristendomme til islam i det oprindeligt ortodokse Albanien og i dele af Bosnien-Herzegovina. I 1800-tallets albanske nationale vækkelse fik Skanderbeg en central placering som en kristen heltefigur, der symboliserede den albanske drøm om national enhed, frihed og uafhængighed og samtidig en kulturel affinitet til Europa. Samtidens muslimske albanere søgte at negligere Skanderbegs kristne religiøse arv ved at betragte ham som en forsvarer af nationen, og de promoverede ham som et albansk symbol på Europa og Vesten. Denne nationale traditionsdannelse udmøntede sig bl.a. i det albanske flag, der har en rød grundfarve og viser en sort dobbelthovedet ørn i midten. Ørnen er hentet fra det segl, som Gjergj Kastrioti Skanderbeg i sin tid

anvendte. Flaget har siden uafhængigheden i 1913 gennemgået adskillige ændringer, men de ovennævnte elementer har været gennemgående, Misha: 'Invention of a Nationalism'.

Under fyrst Vidi 1. rummede det officielt fastlagte rigsvåben for Albanien både nationale og dynastiske symboler. Våbenet viste øverst Albaniens femtakkede stjerne og i midten den dobbelthovede ørn, ligesom den nye monarks våbenskjold i form af en påfugl på en gylden mark, i rigsvåbenet ændret til rød og sort, de nationale farver, var afbildet i rigsvåbenet. Foruden påfuglen gengav rigsvåbenet endelig Wied-dynastiets motto "Fidelitate e Veritate" ("Loyalitet og Sandhed"), Neubecker: 'Die Geschichte des Wappen'.

Den 10. april 1914 fik Albanien sin første grundlov, hvor fyrst Vidi 1. blev anerkendt med suveræne rettigheder på Albaniens trone i et konstitutionelt monarki (kap. 2(7)). Fyrsten skulle sværge at respektere statens grundlæggende love over for det lovgivende organ, nationalforsamlingen, (kap. 2(8)), constitutions.albasio.eu. 'Statuti Organik'.

Et 19. eksempel er statsnationen Ukraine. I 1918 etableredes en kortvarig ukrainsk klientstat til Det Tyske Kejserrige, ledet af den traditionelle hetman. I april 1918, efter et statskup, valgte en partikongres med 6.000 delegerede storbønder den tyskfødte Pavlo Skoropadskyi (1873-1945), som tilhørte den ukrainske adelsslægt Skoropadskyi, der bestod af militære ledere og statsmænd, til hetman for den nye ukrainske stat. Han var efterkommer af en bror til Ivan Skoropadsky (1646-1722, hetman fra 1708-22), som var tidligere hetman i kosakstaten (1649-1764). Skoropadskyi havde siden 1890'erne været i militærtjeneste hos Det Russiske Kejserrige og bl.a. deltaget i Den Russisk-Japanske Krig (1904-05), 1. verdenskrig (1914-18) og Den Ukrainske Uafhængighedskrig (1917-21). Den russiske general Anton Denikin (1872-1947) var under 1. verdenskrig og Den Ukrainske Uafhængighedskrig kritisk over for Skoropadskyi og hans tilknytning til Ukraine. I august 1917 tilkaldte han ham derfor og foreslog en mere moderat kurs i forhold til Ukraines placering i Det Russiske Kejserrige (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Budushchiy getman zayavil, chto ob yego deyatel'nosti sostavilos' prevratnoye mneniye, veroyatno, po istoricheskomu proshlomu familii Skoropadskikh; chto on istinno russkiy chelovek, gvardeyskiy ofitser i sovershenno chuzhd samostiynosti* (*Den fremtidige hetman udtalte, at der var dannet en forkert mening om hans aktiviteter, sandsynligvis på grundlag af Skoropadsky-familiens historiske fortid; at han er en ægte russisk person, en officer af vagterne og er fuldstændig fremmed for uafhængighed*), Denikin: 'Ocherki russkoy', 201-02. Der er her udelukkende tale om Denikins udsagn om Skoropadskyi, som der alligevel er grund til at fæstne lid til, da det afslører, at Denikin selv tog fejl i bedømmelsen af Skoropadskyis loyalitetsforhold. Og samtidig afdækker

Skoropadskyis eget forsvar, at offentligheden var opmærksom på og bevidst om Skoropadskyi-slægtens historiske affiliationer til Ukraine. Den russiske officer Pjotr Wrangel (1878-1928) besøgte i 1918 hetman Pavlo Skoropadskyi, som advokerede stærkt for et uafhængigt Ukraine (i translittereret form og i min danske oversættelse): *Skoropadskiy goryacho stal dokazyvat' mne, chto Ukraina imeyet vse dannyye dlya obrazovaniya samostoyatel'nogo i nezavisimogo gosudarstva, chto stremleniye k samostoyatel'nosti davno zhilo v ukrainskom narode* (*Skoropadsky begyndte lidenskabeligt at bevise for mig, at Ukraine har alle betingelser til dannelsen af en uafhængig stat, at ønsket om uafhængighed længe har levet i det ukrainske folk*), Wrangel: 'Zapysky'. Den ukrainske monarkiske statsdannelse, der var organiseret som et semi-konstitutionelt monarki under et autoritært militærdiktatur, udfordrede autoriteten og legitimiteten i Den Ukrainske Folkerepublik (1917-21). Skoropadskyi blev beskyldt af andre ukrainske nationalister for at være en tysk kollaboratør, og af andre nationalister for at være for pro-russisk og diktatorisk. Skoropadskyis regering bestod mestendels af russisktalende monarkister og slavofile. Den Ukrainske Folkerepublik antog i 1918 en gul trefork på blå bund som rigsvåben, der har rødder tilbage til Kiev-Rusland (882-1240) under Rurik-dynastiet. Den ukrainske digter Taras Shevchenko (1814-61) fra den russiske del af Ukraine skrev i 1848 digtet "Tsari" ("Zarer"), der bl.a. refererede til storfyrst Vladimir 1. den Store af Kiev (fyrst Vladimir 1. den Store af Novgorod (970-ca. 988), storfyrste af Kiev (978-1015))) (strofe otte og ni), Shevchenko: 'Tsari'. Såvel Ukraine som Rusland har historiepolitisk anvendt Vladimir 1. den Store som erindringssted i den nationale identitetsopbygning i det 19. århundrede. Den ukrainske monarkiske statsdannelse beholdt i 1918 det rigsvåben, som Den Ukrainske Folkerepublik havde antaget, som en symbolsk vedkendelse af den historiske arv fra Kiev-riget, men tilføjede en kosak med en riffel. Dette symbol optrådte ligeledes på rigsvåbenet for kosakstaten. Forskellen var blot, at kosakken holdt en musket i stedet for en riffel på kosakstatens rigsvåben i 1600- og 1700-tallet. Rigsvåbenets historiske referencer til kosakstaten havde til formål at fungere som en symbolsk og historisk legitimering af den nye monarkiske statsdannelse, hvis monark tilhørte et dynasti, som havde regeret kosakstaten. Pavlo Skoropadskyis dynastiske forbindelser kunne dermed tillige udgøre fundamentet for en egentlig national-kulturel retfærdiggørelse af Ukraine som et monarki. Den 24. november 1918 blev projektet behandlet af en særlig kommission, som generelt godkendte de foreslåede ændringer. Rigsvåbenet blev aldrig officielt godkendt, da Pavlo Skoropadskyi trådte tilbage som hetman i december 1918. Ukraines nationalsang, "Ščе ne vmerla Ukraina" ("Ukraine er ikke død endnu"), blev skrevet af den ukrainske digter Pavlo Chubynskyi (1839-84). I 1863 skrev den ukrainske

komponist Mykhailo Verbytskyi (1815-70) melodien til sangteksten. Nationalsangen nævner kosakledere fra 1500-, 1600- og 1700-tallet i vers to. I vers tre nævnes Bohdan Khmelnytsky (1595-1657, hetman fra 1648-57), der grundlagde kosakstaten i 1649, og som kritiseres i samme vers for Pereiaslav-traktaten fra 1654, hvorved kosakstaten kom under russsik protektion. Vers fire refererer til det polske oprør i 1863 som en bydende vestslavisk inspirationskilde for det østslaviske ukrainske broderfolk, nationalanthems.info. 'Ukraine'. Den ukrainske monarkiske statsdannelse beholdt ligeledes det ukrainske nationalflag, men ændrede designet til lyseblå over gul. Allerede i december 1918 opløstes den ukrainske monarkiske statsdannelse, Europa Publications: *Eastern Europe and the Commonwealth*, 849; Yekelchyk: *Ukraine: Birth of*, 66-86.

Et 20. eksempel er statsnationen Kroatien, der i 1941 genopstod som en italiensk og tysk satellitstat under 2. verdenskrig. Landet blev ledet af den kroatiske, fascistiske Ustaša-bevægelse, som sendte en kroatisk delegation til Rom for at anmode den italienske konge, Victor Emmanuel 3. (1900-46), om at udpege et mandligt medlem af Savoyen-dynastiet til at bestige den kroatiske trone. Hans valg faldt på halvnevøen prins Aimone, hertug af Aosta og Spoleto (1900-48), der i første omgang modsatte sig tilbuddet om den kroatiske trone, da Italien havde annekteret den kroatisk-dominerede region Dalmatien. Den 18. maj 1941 blev den italienske prins kroatisk konge under navnet Tomislav 2., opnævnt efter den kroatiske middelalderkonge Tomislav (1.), hertug af Kroatien fra ca. 910-25 og Kroatiens første konge fra ca. 925-28. Som kroatisk regent omfattede hans titel tillige fyrste af Bosnien og Hercegovina, vojvod (hertug/fyrste) af Dalmatien, Tuzla og Knin. Kong Tomislav 2. krævede, at hans valg som monark skulle bekræftes af det kroatiske statsparlament, der dog først blev konstitueret i januar 1942, og som kun var rådgivende uden lovgivningsmagt. I sin tid som konge lærte Tomislav 2. at tale det kroatiske sprog. Kong Tomislav 2. var en ren marionetkonge, totalt underlagt Aksemagternes nåde. Kongen modsatte sig fx ganske virkningsløst Italiens besættelse af Dalmatien. Den kroatiske Ustaša-bevægelse søgte med genoprettelsen af kongeriget Kroatien i 1941 i form af et konstitutionelt monarki at etablere en historisk og national legitimering af deres fascistiske etpartidiktatur. I denne legitimering fik de bl.a. konstrueret en ny Zvonimir-krone, med reference til den krone, som den kroatiske kong Demetrius Zvonimir (1075-89) modtog af paven i 1076. Kong Zvonimir tilhørte det navnkundige kroatiske Trpimirović-dynasti. Kong Zvonimir betragtes som den sidste betydningsfulde indfødte kroatiske konge og er derfor en middeladerlig nationalhelt i Kroatien. Det ikke-folkevalgte kroatiske parlament mødtes kun i 1942 med tre afholdte samlinger. Den 28. februar 1942 holdt statens fascistiske leder, Ante Pavelić (1889-1959; med titlen poglavnik 1941-45 og regeringsleder fra 1941-43), en tale til parlamentet. I talen understregede Pavelić, at det kroatiske parlament havde rødder 1000 år tilbage i

kroatisk historie, længe før den engelske og franske revolutions knæsættelse af det moderne parlamentariske demokrati i Europa, *Brzopisni zapisnici*, 158. Med genindførelsen af det kroatiske parlament (Sabor) i 1942 (afskaffet i 1918), der havde rødder tilbage til 1273, ønskede Pavelić historisk at legitimere det fascistiske diktatur under kong Tomislav 2.

Kong Tomislav 1. fik en plads opkaldt efter sig i hovedstaden Zagreb i november 1927. I årene 1928-38 udførte den kroatiske billedhugger Robert Frangeš-Mihanović (1872-1940) en rytterstatue af den betydningsfulde monark, som blev indviet i 1947, Gareljić: 'Robert Frangeš-Mihanović'. I 1926 blev der rejst en obelisk til kongens ære i byen Livno. I 1925 skiftede byen Duvno i det nuværende Bosnien-Hercegovina navn til Tomislavgrad efter den første kroatiske konge i 1000-året for kongens kroning, som angiveligt fandt sted i byen.

Savoyen-dynastiet, som den nyvalgte monark tilhørte, havde en høj stjerne i Kroatien, ikke mindst på grund af den navnkundige østrigske hærfører prins Eugen af Savoyen (1663-1736). Prinsen, der var fætter til Tomislav 2.s fem gange tipoldefar i lige mandslinje, formåede som feltmarskal for det tysk-romerske kejserrige at drive osmannerne ud af Kroatien og Ungarn i Den Store Tyrkiske Krig (1683-99) og dermed sikre Kroatien (og Ungarn) som en del af Habsburgmonarkiet. Kampene imod Det Osmanniske Rige indtager en særlig plads i det kroatiske nationale erindringsfællesskab. Den nationalpatriotiske sang "U boj, u boj" ("Til kamp, til kamp") fra 1866 skildrer slaget ved Szigetvár i 1566 i det nuværende Ungarn, hvor kroaterne (og ungarerne) kæmpede tappert, men forgæves, mod overmagten, anført af den kroatiske general og tidligere vicekonge Nikola 4. Zrinski (ca. 1508-66, vicekonge (Ban) fra 1542-56)), som fandt heltedøden i det siden så berømte slag. Zrinski hyldes i sangen for sin heroiske indsats for den kroatiske nation, Petrić: 'Obljetnice'.

Staten blev ledet af fascisten Ante Pavelić (1889-1959; med titlen poglavnik 1941-45 og regeringsleder fra 1941-43). Pavelić ledte den kroatiske delegation, der fik foresæde for den italienske kong Victor Emmanuel 3. (1900-46) den 18. maj 1941 på Quirinalpaladset i Rom for officielt at anmode den italienske monark om udnævnelsen af monarkens halvnevø til det nye Kroatiens konge. Pavelić holdt sin tale til Italiens statsoverhoved på italiensk:

Sire, il Consiglio del mio Stato e il Consiglio dei Ministri del mio Governo hanno, con unanime decisione, or è qualche giorno, proclamato che la corona di Zvonimiro, che fu cinta in guerra e in pace dui nostri grandi Re, rappresenta la sovranità dello Stato indipendente di Croazia. Dopo questo atto storico di restaurazione che consacra la volontà di vita del libero Popolo croato nella sua millenaria tradizione, e ne definisce la struttura statale nel nuovo ordine europeo promosso dalle Potenze dell'Asse, la Nazione, uscita da decenni di oppressione o di lotte, ha deciso di offrire a un Principe della Vostra illustre Casa la corona dei suoi Re, pregando Vi, Sire, di voler benignar

Vi di designarlo. Sire, dalla Vostra Casa insigne per glorie di Condottieri, di Principi illuminati, di Sovrani giusti e potenti, noi, Popolo croato, attendiamo il Monarca fondatore dellu nuova Dinastia croata che ci guiderà nella rinascita. Siamo tanto fieri del Re che ascenderà al trono, della nostra Croazia, quanto della nostra indipendenza statale e nazionale. Ci ha inspírati la fede nella religione di Roma; anche chi ha condottí a Voi il ricordo vivo tra la nostra Gente, delle battaglie vittoriose combattute tra noi da un Principe guerriero, Eugenio di Savoia. E nel chiedere a Voi, Sire, la designazione di un Principe della Vostra augusta Casa, con ferma certezza crediamo alla felicità del suo regno e di quella dei suoi legittimi successori, al bene del Popolo croato e alla durevole amicizia, alleanza e cooperazione che, sotto il Vostro regno, il Duce del Fascismo ha instaurato tra Italia e Croazia (*Herre, Deres statsråd og min regerings ministerråd har for et par dage siden med enstemmig beslutning proklameret, at Zvonimirs krone, som blev båret i krig og fred af vores store konger, repræsenterer den uafhængige stat Kroatiens suverænitet. Efter denne historiske genoprettelseshandling, der indvier det frie kroatiske folks livsvilje i dets tusindårige tradition og definerer dets statsstruktur i den nye europæiske orden, der er fremmet af aksemagternes, har nationen, der er kommet ud af årtiers undertrykkelse og kamp, besluttet at tilbyde sine kongers krone til en prins af Deres berømte hus og bønfalder Dem, Herre, om at være venlig nok til at udpege ham. Herre, fra Deres Hus, udmærket for lederes herlighed, oplyste fyrster, retfærdige og magtfulde regenter, venter vi, det kroatiske folk, på monarken, grundlæggeren af det nye kroatiske dynasti, som vil lede os i vores genfødsel. Vi er lige så stolte af den konge, der vil bestige vores Kroatiens trone, som vi er af vores statslige og nationale uafhængighed. Vi er blevet inspireret af troen på Roms religion; også dem, der bragte os den levende erindring blandt vores folk om de sejrrige slag, der blev udkæmpet iblandt os af en fyrste, krigeren Eugen af Savoyen. Og ved at bede Dem, Herre, om at udpege en prins fra Deres ærede Hus, tror vi fuldt og fast på hans regeringstids lykke og hans retmæssige efterfølgeres, på det kroatiske folks bedste og på det varige venskab, den alliance og det samarbejde, som fascismens Fører under Deres regeringstid har etableret mellem Italien og Kroatien*; min oversættelse), Tieri: ”Nello splendore della Reggia” (”I det kongelige palads’ pragt”), *La Stampa* 19.5.1941, 2.

Pavelić accentuerede i sin tale, at Kroatien med dets mere end 1000-årige historie var genopstået som et uafhængigt monarki efter mere end 800 års fremmedherredømme og årtiers undertrykkelse takket være Aksemagternes indsats, anført af Italiens fascistiske fører, Benito Mussolini (”il Duce”). Kroaterne var som nation historisk og religiøst nært knyttet til Italien og den romersk-katolske tro, hvorfor man følgelig søgte sin første nationale monark siden middelalderen i det storslåede Savoyen-dynasti. Det traditionsrige europæiske fyrstehus havde leveret talrige oplyste, retfærdige

fyrster igennem dets lange historie og ikke mindst prins Eugen af Savoyen (1663-1736), der personligt havde forsvaret kroaternes frihed. Nu skulle hans fjerne slægtning fra Savoyen-dynastiet som det frie Kroatiens første konge grundlægge det nationalt uafhængige kroatiske kongehus. Ringen var dermed sluttet ifølge den kroatiske fascistleder. I sin svartale understregede den italienske konge tillige kroaternes historisk nære tilknytning til den romerske civilisations åndelige og moralske arv, ibid. På årsdagen for Tomislav 2.s tronbestigelse sendte Pavelić et lykønskningstelegram til det kroatiske kongepar i 1942, hvor der afslutningsvis blev spået en lysende fremtid for det kroatiske monarki: *Ustaška Hrvatska kročl sigurnim korakom k novom životu, u kome će, cijeli je hrvatski narod uvjeren, kruna Zvonimira zasjati novim sjajem* (*Ustaša Kroatien tog et sikkert skridt mod et nyt liv, hvor hele det kroatiske folk er overbevist om, at Zvonimirs krone vil stråle med ny glans*; min oversættelse), kraljevsko-vijece.wixsite.com. '80 years since the enthronement'. Tomislav 2. blev dog aldrig kronet som kroatisk konge. Kroningen skulle have fundet sted i byen Duvno (Tomislavgrad) i det nuværende Bosnien-Hercegovina, som indtil 1320'erne var en del af kongeriget Kroatien. Tomislav 2. satte i øvrigt aldrig officielt sine ben i den nye stat (bortset fra nogle få korte inkognito besøg). Den 31. juli 1943 abdicerede Tomislav 2. på den italienske konges bud efter det fascistiske styres fald i Italien, efterfulgt af en formel tronfrasigelse den 12. oktober samme år, en måned efter Italiens kapitulation. Kroatien ophørte derefter som italiensk protektorat, og var frem til 1945 udelukkende en tysk klientstat.

I statsnationen Norge forsøgte man i 1814 og 1905 som uafhængig nationalstat at genetablere et nationalt monarki på linje med statsnationerne Bulgarien, Ukraine, Litauen, Albanien, Serbien og Kroatien, da de blev uafhængige nationalstater i 1800- og 1900-tallet. I Ukraines tilfælde med en monark, der var født ind i en ukrainsk slægt, og Serbien med monarker fra indfødte serbiske fyrsteslægter. Grækenland, Rumænien og Belgien havde som nationer ikke tidligere haft deres egne stater, men i Grækenland kunne man i forhold til de valgte monarker trække på arven fra det græsksprogede byzantinske imperium, og i Rumænien fremhævede man slægtskabet til monarker for fyrstestater, der var beboede af rumænere. I Belgiens tilfælde fremdrog man tidligere monarker, der havde regeret det belgiske område. Forsøget på at danne en tysk nationalstat i 1848-49 med en monark fra Habsburg-Lothringen-dynastiet skete med reference til de tysk-romerske kejsere, der fra 1452-1806 (med undtagelse af perioden 1742-45) tilhørte Habsburg-dynastiet, fra 1765 Habsburg-Lothringen-dynastiet. Tyskland blev samlet i 1871, bl.a. med henvisning til, at Hohenzollern-dynastiet var udgået af den tyske nation modsat det multinationale Habsburg-dynasti. Italien havde ikke været forenet under én monark i 1300 år, da landet blev samlet til en nationalstat i 1861. Kongeriget Jugoslavien udgjorde den første samling af de sydslaviske nationer under én monark siden 500-tallet. Finland havde aldrig tidligere haft egne monarker, men udelukkende været en del

af andre større statsdannelser.

Da prins Carl blev norsk monark som kong Haakon 7. i 1905, besteg efterkommerne af den norske kong Haakon 5.s uægte datter, prinsesse Agnes Haakonsdatter (1290-1319), samtidig den norske trone. Efterslægten til Haakon 5.s yngste datter, prinsesse Ingeborg (1301-61), blev tilkendt arverettigheder til kongeriget Norge (Stovreimsætten), og i samme forbindelse blev det bestemt, at efterkommerne efter den illegitime prinsesse Agnes ville blive tilkendt arverettigheder til den norske trone, hvis prinsesse Ingeborgs linje skulle dø ud. Prinsesse Agnes' efterslægt benævnes Sudreimsætten. Med Haakon 5.s død i 1319 uddøde det norske kongehus fra 1184-1319, Sverreslægten, i mandslinjen, og via prinsesse Ingeborg overtog det svenske kongehus fra 1250-1364, Folkungaslægten (Bjælbo-dynastiet), den norske trone. Ingeborgs slægtslinje bragte Norge i personalunion med Sverige (1319-43) og med Danmark (fra 1380), hvorfor separatistiske kræfter i Norge ved flere lejligheder forgæves forsøgte at indsætte et medlem af Sudreimsætten på den norske trone. Da den danske kong Oluf 2., Olav 4. af Norge, døde i 1387, blev en sønnesøn til prinsesse Agnes tilbudt den norske trone. Den norske dronning og enkedronning Margrete (fra 1363-64 tillige svensk meddronning) var formynder for sin søn, Oluf 2., som dansk konge fra 1376-87 og norsk konge fra 1380-87 (Olav 4.). Efter Oluf 2.s død blev hun i 1387-88 valgt til regent i Norden, i Norge og Sverige 1388, og i Danmark 1387 med titlen "fuldmægtig frue og husbond, Danmarks riges formynder". Margrete 1. var indtil 1401 formynder for sin fostersøn, Erik 7. af Pommern, som var dattersøn til Margretes søster. Reelt vedblev Margrete 1. at være nordisk regent indtil sin død i 1412, officielt til 1389 (Norge), og til 1396 (Danmark og Sverige). Erik 7. af Pommern var dansk konge fra 1396-1439, som Erik 3. i Norge fra 1389-1442, og som Erik 13. i Sverige fra 1396-1439. På sin mødrene side (Mecklenburg-Schwerin-dynastiet) var han oldebarn til prinsesse Euphemia af Sverige, hvorved han nedstammede fra konger fra alle tre nordiske lande. I 1448, da Christoffer 3. af Bayern, søstersøn til Erik 7. af Pommern, konge af Danmark 1440-48, Christoffer 1. i Norge 1442-48 og Sverige 1441-48, døde, blev den norske trone tilbudt et oldebarn til prinsesse Agnes, Sigurd Jonsson (1390'erne-ca. 1452/54), men han afviste tilbuddet. Derefter valgte det norske rigsråd den svenske adelsmand Karl Knutsson, som svenskerne havde valgt til konge som Karl 8. i 1448, til norsk konge som kong Karl 1. i 1449. I begyndelsen i 1600-tallet overgik Sudreimsætten til den svenske adelsslægt Oxenstierna. En efterkommer af denne slægt var den tyske grevinde Charlotte af Dohna-Leistenau (1738-85/86), der giftede sig ind i hertuglinjen Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck, og hun blev i lige mandslinje oldemor til den danske kong Christian 9. Christian 9.s sønnesøn den danske prins Carl besteg den norske trone som kong Haakon 7. i 1905. Haakon 7. tilhørte således via det danske kongehus (Glücksborgerne fra 1863), de sønderborgske hertuglinjer Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (fra 1825) og Slesvig-Holsten-

Sønderborg-Beck (indtil 1825), og Oxenstierna-slægten, Sudreimsætten. Den svenske kong Karl 8, Karl 1. af Norge, tilhørte den svenske adelsslægt Bonde, og han var beslægtet med den svenske adelsslægt Oxenstierna. Karl 8.s oldebarn Christina Nilsdotter Gyllenstierna (1494-1559) var gift med Sten Sture den Yngre (1493-1520), hvis tid som svensk regent fra 1512-20 repræsenterede samme værdier som kong Karl 8.: svensk separatisme og uafhængighed. Karl 8.s efterkommere besteg ikke nogen trone, indtil prins Christian (9.) besteg den danske trone i 1863. Siden da har Karl 8.s efterkommere besteget tronerne i Norge (i 1905), Grækenland (i 1863), Storbritannien (i 1910), Braunschweig (1913-18), Luxembourg (i år 2000), Belgien (i 1951), Spanien (i 2014), Rumænien (fra 1927-30 og 1940-47) og Rusland med storfyrstendømmet Finland (i 1894). Zar Nikolaj 2. (1894-1917) var den første efterkommer, der sad som storfyrste af Finland. Via Oxenstierna-slægten var prinsesse Sibylla af Sachsen-Coburg-Gotha (1908-72) en efterkommer til kong Karl 8. På mødrene side var hun oldebarn af hertug Friedrich af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1814-85, hertug fra 1878-85), der var ældre bror til kong Christian 9. og dermed også tilhørte Sudreimsætten. I 1932 ægtede prinsesse Sibylla den svenske arveprins Gustaf Adolf (1906-47), og siden 1973 har parrets eneste søn været konge af Sverige som kong Carl 16. Gustaf. Dermed sidder kong Karl 8.s efterslægt atter på den svenske trone, Arntzen: 'Stovreimsætten'; slektinorge.no. 'Sudreimsætta'.

[64] Heiberg (udg.): *Unionens*, 767; Johan Castberg (1862-1926), jurist og politiker. Repræsenterede i Stortinget den radikale fløj i Venstre, justitsminister 1908-10, socialminister 1913-14, Edvard Bull et al. (red.): *Norsk Biografisk Leksikon* (herefter forkortet *NBL*), bd. II, 1925, 498-506.

Dette forhold leder over i en divergerende historisk bedømmelse af unionen og hvor varige spor, den havde efterladt sig i den norske mentalitet. Castberg hævdede, at unionskongen i unionen med Sverige udelukkende havde optrådt som sådan og ikke som Norges konge. For Wollert Konow (1845-1924), der sammen med Castberg udgjorde den toneangivende del i norsk radikalisme, ville en norsk republik ikke være et nationalt brud, for kongedømmet var i en norsk kontekst unationalt. Konow så unionsbruddet i 1905 som en chance for nu at indføre en national cementeret statsform i form af republikken.[65] Den norske republikanske bonde T. Foss (1841-1913) fra Venstre fandt, at republikkens fordele lå i de norsk-nationale forhold.[66]

Der var almindelig konsensus om det unationale islæt ved kongedømmet qua de historiske forhold. Men hvor monarkisten Berner anså det eventuelt nye dynasti af dansk-tysk oprindelse for at være norsk assimileret inden for ca. to generationer, var den republikanske minoritet i oppositionen forvisset om en fortsættelse af disse forhold ved valget af prins Carl til statsoverhoved. Man frygtede navnlig den danske indflydelse, som kunne blive en mulig følge af valget af den danske prins til konge. Castberg advarede imod en dansk konge, idet en ny dansk monark ville udgøre et grundskud for den fremvoksende norske målbevægelse. Den norske målbevægelse, der havde til formål at supplere eller fortrænge det herskende dansk-prægede rigsmål med det såkaldte landsmål, havde en række fortalere på tinge, blandt andre G. Grivi. Grivi anså monarkiet som en større omvæltning af forfatningen end republikken, og i valget af prins Carl så han faren for den danske påvirkning. Castberg henviste til, at det svenske sprog havde været i høj kurs i Kristiania i unionstiden med Sverige (1814-1905). På samme måde ville det danske sprog med valget af prins Carl på ny vinde indpas.[67]

Statsråd Sofus Arctander begrunder sin stillingtagen til fordel for monarkiet med, at denne statsform vil kunne optræde som et upartisk samlingssymbol for Norge. Dynastiet vil blive nationalt i analogi med det svenske Bernadotte-dynasti. Castberg vendte sig i debatten mod denne komparation med adresse til Arctander. Han benævner stamfaderen, Carl 14. Johan, som en mand, der havde kæmpet imod sit eget fædreland, Frankrig, hvilket medførte en irettesættelse af stortingspræsidenten. Den første Bernadotte-monark måtte i sagens natur i henhold til Castbergs optik have Sverige som sit fædreland.[68] Bernadotternes store andel i den nationale diskussion om

---

[65] Heiberg (udg.): *Unionens*, (Castberg) 868, (Konow) 709, 823-25; Konow argumenterede for, at de dynastiske forhold havde fortysket Danmark, som igen havde fordansket Norge.

[66] Ibid., 739; *NBL*, bd. IV, 1929, 210-11.

[67] Heiberg (udg.): *Unionens*, 816-20, 874; stortingsmanden Refsdal søgte at tilbagevise Castberg og Grivis postulat om et angreb på målbevægelsen, ligesom Berner mente, at fra den sidste tredjedel af

1800-tallet øvede Norge en større kulturel indflydelse på Danmark end omvendt, ibid., 903, 831; Hagemann: *Det moderne gjennombrudd*, bd. 9, 164-76.

[68] Heiberg (udg.): *Unionens*, 764-65, 873-74. Argumentationen i Norge imod Bernadotterne for deres unationale sindelag var fortrinsvis vendt imod deres svenske frem for franske sindelag, jævnfør de norske socialdemokraters motivation for at stemme imod Bernadotte-tilbuddet og Sigurd Ibsens asymmetriske unionstolkning, hvor dynastiet blev anset for at være svensk og ikke norsk, Vedung: *Unionsdebatten*, 345-63; Stortinget (udg.): *De stenografiske*, 59f., 64. Den norske oberst N. J. Gregersen (1910) argumenterede dog for, at Bernadotterne ikke hørte hjemme i Norden og den nordiske kultur, og at de som følge heraf ikke formåede at få det svenske folk til at føre krig imod Norge i 1905, Gregersen: *Hvem berøvede*, 149. Den norske polarfarer Fridtjof Nansen (1861-1930) fremførte den 11. november 1905, at prins Carl netop som dansk prins med sin danske opvækst og uddannelse nemt ville kunne lade sig assimilere i det norske samfund, da alle nordmænd forstod det danske sprog. Nansen refererede dernæst til Bernadotte-dynastiet: ”i Sverige husker vi, at de indførte en Konge fra Frankrig, en Mand, som talte et helt fremmed Sprog og var af en helt anden Rase. Jeg har aldrig hørt andet, end at vi Nordmænd meget snart fandt, at Bernadotterne var altfor svenske for os, og jeg tvivler ikke paa, at Sverige meget snart vil finde, at den danske Prins vil komme til at bli altfor norsk for dem”, virksommeord.no. ’Kongedømme eller Republik?’.

den fremtidige statsform for Norge skyldes antageligvis især det forhold, at den danske prins Carl havde Bernadotte-blod i sig i kraft af moderen, Danmarks kronprinsesse Lovisa (Louise) (1851-1926), hvis farbror var den nylig afsatte kong Oscar 2. Med den danske prins Carl bragte Norge sig ved sin øverste statsledelse således ikke kun i forbindelse med Danmark, men tillige den tidligere unionspartner, Sverige.[69]

32.1. Eksterne forhold

Henvisninger til udenlandske forhold spillede en relativ stor rolle i agitationen såvel for monarkiet som for republikken. Udenrigsminister Jørgen Løvland fremstod i debatten som den store værdirelativist i forholdet mellem de to statsformer. De mange referencer til eksterne forhold uden for Norge havde til formål at påvise, at der ikke var nogen *principiel forskjel mellem disse*

---

[69] Da kong Carl 15.s (1859-72) eneste levedygtige barn var en datter, forsøgte kongen forgæves at ændre den eksisterende mandlige arvefølge, fastlagt i successionsordningen fra 1810, for derved at sikre sin efterslægt på den svenske (og norske) trone. Ændringen blev dog aldrig virkeliggjort, da Carl 15. havde en yngre bror Oscar (2.), som fik hele fire sønner i årene 1858-65. Haakon 7., den danske prins Carl, blev født i 1872 og opkaldt efter sin morfar, Carl 15., der døde halvanden måned senere i Malmø.

statsformer i henseende til frihed for folket til at udvikle alle aandelige og materielle kræfter.[70] I komparationen mellem USA"s præsidenter og de store engelske statsmænd og mellem republikken Schweiz og kongeriget Danmark fandt Løvland bevis for, at det konstitutionelle monarki og republikken i lige høj grad formåede at eksponere folkefriheden. I en norsk kontekst havde monarkiet i det 19. århundrede transformeret sig til at være organet for en samfundsudvikling, der byggede på folkelig deltagelse i alle anliggender.

Den nyeste franske republik fra 1870 og kongeriget Italien fra 1861 var i Løvlands øjne historiske eksempler på den pragmatiske tilgang til spørgsmålet om statsformen. Man måtte tage udgangspunkt i det enkelte tilfælde. Denne afideologiserede indgangsvinkel til dette samfundsspørgsmål viste sig at være noget nær symptomatisk for de monarkiske tilhængere i debatten som helhed.

Statsråd Arctander opregnede to væsentlige fordele ved det konstitutionelle monarki. Den ene angik interne forhold i Norge, den anden eksternt i forhold til resten af Europa. Et norsk kongedømme ville bringe sig i konvergens med den fremherskende statsform i datidens Europa. Francis Hagerup støttede ligeledes monarkiet af to grunde, hvoraf den ene var hensynet til de europæiske monarkier, mens den anden var negativt formuleret med henvisning til en opsplittende præsidentvalgkamp som en ulempe ved et republikansk styre.[71] Denne opmærksomhed om ikke at udfordre stabiliteten og kontinuiteten i de europæiske statsledelser blev mest radikalt formuleret af stortingsmanden og bonden Andreas Andersen Grimsø, der sagde, at hvis Norges nabolande havde været republikker og ikke monarkier, havde han ikke været i tvivl om at stemme nej til regeringspropositionen.[72]

Disse tanker var tydeligt inspireret af Sigurd Ibsens artikel "Nationalt kongedømme" fra 1898. I denne fremførte Ibsen den generelt manglende ideologiske og principielle stillingtagen til statsforfatningen i Europa som en selvstændig årsag til de republikanske ideers nedgang. I tilfælde

---

[70] Heiberg (udg.): *Unionens*, 712, samlet Løvland (711-17); Jørgen Løvland (1848-1922), udenrigsminister 1905-08, 1907-08 statsminister (Venstre), kirke- og undervisningsminister 1915-20; fulgte Christian Michelsens politik og sammen med Carl Berner udgjorde de tre venstremænd et indflydelsesrigt triumvirat i året 1905, *NBL*, bd. VIII, 1938, 607-25.

[71] Heiberg (udg.): *Unionens*, 753, 755f.; F. Hagerup (1853-1921), jurist og politiker. 1895-98 og 1903-05 statsminister (Højre), *NBL*, bd. V, 1931, 230-31.

[72] Heiberg (udg.): *Unionens*, 886-87.

af en unionsopløsning fremholdt Ibsen ligeledes vigtigheden af en bibeholdelse af den monarkiske institution i Norge for ikke udenrigspolitisk at udfordre det reaktionære Europa.[73]

Republikanerne i Stortinget var følgelig ikke influeret af Ibsens begrebsverden, for så vidt de direkte agiterede imod en mulig genfødsel af et nationalt kongedømme. Alfred Eriksen, socialistføreren blandt de fire i 1903 indvalgte repræsentanter for Arbeiderpartiet, anklagede unionskongedømmet med Sverige for at være unationalt og unionskongen for at være en ren partikonge, sekunderet af partiet Højre.

Med reference til forfatningskampen i Danmark i den sidste fjerdedel af 1800-tallet påmindes om faren ved politisk smitte fra Danmark med den danske prins Carl. Kongemagten risikerede igen at blive et redskab for konservative politiske elementer i samfundet, som det kendtes i Norge indtil parlamentarismen indførtes i 1884. Samme overvejelser blev fremført blev fremført af den radikale venstremand Castberg.[74]

Det er ret så bemærkelsesværdigt, at den danske kronprins Frederik (8.) i statsrådsmødet den 20. oktober 1905 i København henstillede til den danske regering om at tilråde en norsk folkeafstemning om sin søns kandidatur for den norske regering. Denne anmodning blev motiveret med ønsket om ikke at se en gentagelse af den danske forfatningskamp i 1880'erne og 1890'erne i Norge, hvor den nye konge uden et stærkt folkeligt mandat ville blive betragtet som en politisk afhængig partikonge.[75] Bekymringen for en ny konstitutionel konflikt i Norge vandt således

---

[73] Ibsen: op.cit., 3, 5, 27. Af republikker i Europa opregner Ibsen Frankrig, Schweiz og lilleputstaterne Andorra og San Marino (1898). Andorra var og er i øvrigt ikke en republik, men et monarki, et fyrstendømme og et valgmonarki. Med det portugisiske monarkis fald i 1910 vendte udviklingen til fordel for republikken, som ifølge Ibsen havde været på tilbagetog siden revolutionerne i 1848.

[74] Heiberg (udg.): *Unionens*, 724-26, 768, 871; Alfred Eriksen (1864-1934), stortingsrepræsentant for Tromsø Amt 1903 (Arbeiderpartiet), sognepræst i Karlsøy og grundlægger af det republikanske tidsskrift Nordlys, *NBL*, bd. III, 1926, 562-65.

[75] Forslaget om en norsk folkeafstemning skete med udtrykkelig henvisning til forfatningskampen i Danmark, hvis minde foruden i kongehuset endnu levede videre i Norge. Det såkaldte systemskifte i 1901 afsluttede forfatningskampen ved en stadfæstelse af folketingsparlamentarismen som statsskik, hvilket betød dannelsen af det første venstreministerium og Højres afgivelse af magten. Norske radikale republikanere fandt, at Danmark var et lidet efterstræbelsesværdigt tilfælde, når det kom til udviklingen af et godt forhold mellem monarkiet og folket. Kong Frederik 8. var af den

genklang ikke blot hos norske republikanere, men tillige i det danske kongehus. Løvland udtrykte den gængse ibsenske opfattelse af forfatningskampen, som efter hans bedømmelse havde medført, at Danmark nu i 1905 stod som et af de moderne, konstitutionelle monarkier i Europa. Med adresse til forfatningskampen i Danmark omtalte Ibsen i sin artikel et uliberalt monarki som et under visse omstændigheder gangbart fænomen, hvorimod et unationalt monarki ingen fremtidsudsigter havde.[76] Det nationale havde således efter denne udlægning fortrinsret over det politiske aspekt.

Carl Berner argumenterede for, at et norsk monarki var den bedste politiske garant for etableringen af en fælles skandinavisk neutralitetspolitik. En eventuel norsk republik ville skabe en farlig diskrepans i forholdet til Sverige og Danmark. Lignende tanker om, at republikken ikke per definition var lig med fred, fremkom af statsråd Edvard Hagerup Bull (1855-1938). Castberg ræsonnerede imod Berners neutralitetsargument med henvisning til republikken Schweiz, hvis neutralitet var garanteret af alle Europas stormagter.[77] Castberg agiterede i stortingsdebatten for, at de dynastiske forbindelser, der var nært forbundne med tanken om at vælge et norsk monarki, ikke blot var nyttesløse magtpolitisk set, men også direkte farlige. Som eksempel herpå fremdrog Castberg Danmark, som i 1864 mistede hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg på trods af nylig etablerede dynastiske alliancer med det britiske og russiske fyrstehus. Dynastipolitik var ensbetydende med en kongelig, personlig udenrigspolitik, som den radikale venstremand fandt historisk belæg for i årene op til krigen i 1864 med Sverige-Norges kong Carl 15.[78] Den

---

opfattelse, at forfatningskampen havde svækket dynastiet, idet det ikke fremstod partipolitisk neutral. For at råde bod på denne skade foretog det danske kongepar ledsaget af deres tre yngste, ugifte børn en rundrejse i Jylland til de jyske venstrebønder i dagene 29. juli-10. august 1908, Bjørn: *Blot*, 156-64; den jyske forbrødringsodyssé skulle offentligt besegle monarkiets accept af det danske bonde- og højskolevenstre som regeringsdueligt og vedkende sig de folkelig-kulturelle traditioner udviklet i den grundtvigianske bonde- og andelsbevægelse i anden halvdel af 1800-tallet.

[76] Heiberg (udg.): *Unionens*, 713; Ibsen: op.cit., 9.

[77] Heiberg (udg.): *Unionens*, 744, 780, 772.

[78] Castberg henviste endvidere til situationen i 1897, hvor spørgsmålet om øen Kretas tilhørsforhold medførte en kortvarig krig mellem Grækenland og Det Osmanniske Rige, som Grækenland tabte. Ifølge Castberg blev den nationale bestræbelse for en forening mellem Grækenland og Kreta støttet af flere europæiske magter, men ikke Storbritannien, hvis egen dronning, Alexandra (1844-1925), Edward 7.s gemalinde, var søster til den græske monark. Resultatet af krigen blev oprettelsen af Kreta som en autonom stat i Det Osmanniske Rige (1898-1913), hvorefter øen indlemmedes i

republikansksindede venstremand Egede-Nissen, som i efteråret 1905 tilsluttede sig Arbeiderpartiet, fremkom med tilsvarende synspunkter. I denne verdensopfattelse var republikken og freden analoge størrelser, hvilket Castberg mente at kunne finde historisk belæg for i Frankrigs omskiftelige statsretlige historie i 1800-tallet. Castberg fandt, at Frankrig havde været mere udsat for uro i tider med et monarkisk styre, end under et republikansk styre.

Statsråd Hagerup Bull mente, modsat Castberg, ikke at man kunne perspektivere Den Anden Slesvigske Krig i 1864 som en dynastisk motiveret krig centreret om arvefølgen i hertugdømmerne. Overordnet set var konflikterne om hertugdømmerne i midten af 1800-tallet (Den Første Slesvigske Krig 1848-50) efter hans mening mest af alt national-politiske stridigheder mellem tysk og dansk nationalitet i grænselandet Slesvig. Krigen bundede ikke i monarkiske arve- og slægtskabsforhold.[79] Fortolkningen af den nyeste danmarkshistorie indgik derved som en naturlig del i den norske debat om den fremtidige statsform.

Særlig Storbritannien blev fremført i debatten af Wollert Konow som den nation, Norge med kongevalget fortsat ønskede tætte forbindelser med. Ifølge Konow udløb novembertraktaten 1855, som markerede Sverige-Norges udenrigspolitiske orientering mod vestmagterne (Storbritannien og Frankrig), med unionsopløsningen. En hentydning til, at ”engelsk guld” bestemte den norske statsform ved en forhåbning om en ny sikkerhedspolitisk aftale mellem Storbritannien og Norge, skabte specielt polemik blandt Stortingets medlemmer.[80]

Det var Storbritannien, Danmark og Sverige, som især blev fremdraget som eksterne faktorer i den norske parlamentsdebat om statsformen. Norge ville knytte dynastiske bånd til disse tre stater med valget af den danske prins Carl.

Grækenland. De dynastiske forbindelser var således i Castbergs optik enten direkte skadelige eller decideret nyttesløse.

[79] Heiberg (udg.): *Unionens*, 771-72, 883, 768, 780-81.

[80] Ibid., 706, 710, 745; Wollert Konow (1845-1924), politiker og brugsejer, tilhørte den radikale fløj i Venstre, statsminister 1910-12, *NBL*, bd. VII, 1936, 566-77; den særlige opmærksomhed omkring Storbritannien skyldes formentlig hovedsageligt det forhold, at den danske prins Carl siden 1896 havde været gift med det britiske kongepars (kong Edward 7. og dronning Alexandra) yngste datter, prinsesse Maud (1869-1938), der var kusine til prins Carl, Lerche og Mandal: op.cit., 116, 138; Bramsen: op.cit., bd. 1, 230; bd. 2, 312.

32.2. Det arvelige princip

Castberg argumenterede politisk-ideologisk imod monarkiet ved at anfægte berettigelsen af, at statens højeste embede skulle besættes på grundlag af arv i et moderne, demokratisk samfund som det norske. Der var indbygget et arbitrært element ved det arvelige princip i monarkiet, som i Oldenborgernes tid med Danmark havde givet sig udslag i sindssyge og drikfældige konger. Konow anvendte et tilsvarende demokratisk argument imod arveligheden i et kongedømme for derved at tilbagevise særlig Løvlands fremsatte tese om monarkiet og republikken som to nærmest homonyme statsformer.[81]

Alfred Eriksen fra det norske Arbeiderparti talte for, at monarkiet som statsform var en anakronisme i et folkestyret samfund, der havde marginaliseret institutionen til et feudalt fortidslevn. For ham at se var det ganske enkelt ulogisk på ny at indstifte monarkiet i Norge ved den forestående folkeafstemning, og som en konsekvens af en sådan beslutning ville der opstå et unødvendigt skisma mellem form og indhold i statslivet, da monarken reelt ikke besad nogen politisk magt. En metaforik, der sammenlignede monarkiets funktioner i samfundet med blindtarmen for det menneskelige legeme, blev bragt til torvs af en anden republikansk parlamentariker.[82]

Denne tolkning af monarkiets magtbeføjelser blev ikke forsøgt argumentmæssigt imødegået af tilhængerne af den monarkiske statsform. Statsråd Arctander hævdede, at set i det lange historiske perspektiv var det hverken kongerne eller præsidenterne, der styrede samfundsudviklingen, men

---

[81] Heiberg (udg.): *Unionens*, 768, 770-71, 709-10; Castberg refererede endvidere til Bayerns sindssyge kong Ludwig 2. (1864-86) i 1880'erne. Han blev efterfulgt på tronen af sin yngre bror, Otto (1886-1916), der også var erklæret sindssyg, hvorfor brødrenes farbror, prins Luitpold (1821-1912), blev udpeget til Bayerns prinsregent tre dage før Ludwig 2.s død i 1886. Ved sin død blev han efterfulgt som prinsregent af sin ældste søn, prins Ludwig, der i november 1913 besteg den bayerske trone og erklærede sig selv for kong Ludwig 13. (1913-18), Bayerns sidste konge, hvormed Bayern havde to konger på samme tid indtil kong Ottos død i 1916. En stortingsrepræsentant henledte Castbergs opmærksomhed på en bestemmelse i den norske grundlov i tilfælde af en syg monark, og at en præsident lige så vel kunne blive syg som en arvelig regent, ibid., 801.

[82] Ibid., 723-24, 916.

derimod nationalrepræsentationen og regeringens ministre.[83] Konow udtrykte i debatten en frygt for de angivelig planlagte lempelser i novembergrundlovens paragraf 75, der tillod en parlamentarisk indsigt med de traktater, som kongen på statens vegne indgik med fremmede magter. Konow opmalede en situation, hvor den eventuelt nye konge ville kunne få prærogativ inden for de diplomatiske anliggender. Europæisk udenrigspolitik som et fyrsteligt domæne var i vidt omfang stadig realiteter i datidens Europa, hvor den tyske kejser sammen med den russiske zar og den britiske konge udgjorde en magtfuld monarkisk-fyrstelig trojka i tidens stormagtspolitik. Et levn fra *l'ancien regime* og wienersystemets Europa.[84] Konow så således faren for en egentlig europæisering i denne henseende af Norge.

Tilhængerne af monarkiet bebrejdede primært modstanderne for, at republikken ville udgøre et brud i statstraditionen. Det ville tage tid, måske op til flere generationer, at implementere republikken i såvel statsstyret som det kommunale lokalstyre med amterne, byerne og bygderne. Administrationen ville blive påvirket i en negativ retning af denne diskontinuitet. Sådanne anskuelser blev først og fremmest ført frem af regeringen.[85]

C. Berner og F. Hagerup påpegede usikkerheden, i hvilken republik modstanderne af prins Carl faktisk ønskede sat i stedet for den eksisterende, monarkiske statsforfatning. Berner mente, at Konow havde talt for en præsidentiel ordning, hvor statsoverhovedet og regeringschefen var forenet i én person. Den amerikanske ordning med en stærk udøvende magt blev modstillet Den Tredje Republik i Frankrig (1870-1940), hvor præsidenterne ifølge Hagerup agerede som marionetdukker. Castberg ytrede ønske om en republik, hvor præsidenten blev valgt af nationalforsamlingen og ikke direkte ved et valg. Han forsøgte i debatten at give indtryk af, at dette var det almindelige ønske blandt Stortingets republikanere, sikkert under indtryk af, at Berner i propagandaens øjemed opererede med betegnelser som en enevoldspræsident, der gav ubehagelige associationer.[86]

---

[83] Ibid., 762-63.

[84] Ibid., 707; Paulmann: *Pomp und Politik*, 28; Carter: *The three emperors*, 97.

[85] Seip: *Nasjonen bygges*, 40-41; Heiberg (udg.): *Unionens*, (Løvland) 714-15; Løvlands eneste argument imod republikken er faktisk ovennævnte forhold med implementeringen; (statsråd Hagerup Bull) 782-84; Hagerup Bull mente, at en præsident var bundet til et bestemt distrikt i landet og til et bestemt parti og dermed brød med traditionen for, at statsoverhovedet skulle være en uvildig repræsentant for landet, ibid., 782.

[86] Heiberg (udg.): *Unionens*, 745-46, 751-52, 769. Konows argumentation for en præsidentiel ordning, hvor statsoverhovedet og regeringschefen er en og samme person, valgt mere eller mindre

direkte af vælgerne, kan tilskrives det forhold, at den norske Eidsvoll-forfatning af 17. maj 1814 i høj grad var påvirket af Den Amerikanske Revolution i 1776, der ledte til Den Amerikanske Uafhængighedskrig (1776-83) og den amerikanske forfatning i 1787. Man skelede således ikke til Den Franske Revolutions ideer fra 1789. Frankrig skiftede op gennem det 19. århundrede mellem et præsidentielt system som under Den Anden Republik (1848-52) og stærkt varierende udformninger af et parlamentarisk system under Ludvig 18. (1814-15, 1815-24), Karl 10. (1824-30), Julimonarkiet under kong Louis Philippe 1. (1830-48), Den Tredje Republik (1870-40) og Den Fjerde Republik (1946-58). I perioden 1814-30 var Frankrig på grundlag af forfatningen fra 1814 et konstitutionelt, men ikke et konstitutionelt monarki i et parlamentarisk system, hvor parlamentets sammensætning alene er bestemmende for regeringsdannelsen. Under Julimonarkiet etableredes et konstitutionelt monarki inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati, hvor regeringen var ansvarlig over for både monarken og parlamentet (den såkaldte Orléans-parlamentarisme eller dualistisk parlamentarisme). Det var denne form for parlamentarisme med påvirkning fra den britiske parlamentarisme, som overførtes til Europas øvrige monarkier i det 19. og 20. århundrede. Napoleon 1.s regime fra 1799 karakteriseres som et diktatur, først som førstekonsul (indtil 1804) og derefter som kejser fra 1804-14/15. Kejser Napoleon 3.s styre (1852-70) betegnes som et diktatur. Der er en afgørende principiel forskel mellem et præsidentielt og et parlamentarisk system i et repræsentativt demokrati: I det førstnævnte tilfælde har det folkevalgte parlament ingen indflydelse på valget af regeringslederen, i sidstnævnte tilfælde har parlamentet derimod en altafgørende indflydelse. Den Tredje og Fjerde Republik kan betegnes som parlamentariske republikker, hvor parlamentet valgte præsidenterne, hvis funktioner primært var af ceremoniel karakter. Med forfatningen af 1875 blev der i Den Tredje Republik etableret en særlig radikal, fransk form for parlamentarisme (den såkaldte monistiske parlamentarisme), hvor ministeransvarligheden over for parlamentet var garanteret af konstitutionen, såvel på et individuelt (personligt) som på et kollektivt plan. Den ultra-demokratiske forfatning for Bulgarien fra 1879 indeholdt også en bestemmelse, som var inspireret af den monistiske parlamentarisme med et personligt ministeransvar (§ 153), men den fik en kort levetid i Bulgarien, jf. fodnote 39. Med Den Femte Republik (1958-) indførtes et semipræsidentielt system, hvor det ved en folkeafstemning i 1962 blev besluttet, at den franske præsident skulle vælges direkte af vælgerne, som første gang blev praktiseret i 1965. Præsidentvalget i 1965 var det første direkte præsidentvalg siden Den Anden Republik i 1848. Den franske præsident er dog fortsat ikke ligesom den amerikanske både statsoverhoved og regeringsleder, som er den franske premierminister, der udnævnes af den franske præsident på

baggrund af den demokratiske sammensætning af parlamentet. Finland har i det meste af sin tid som republik fra 1919 haft et semipræsidentielt system, hvor præsidenten har haft betydelige magtbeføjelser, men i de sidste årtier er præsidentens magt gradvist blevet reduceret (konstitutionelle ændringer af forfatningen fra 1919 i 1991/92, 2000 og 2012). Den finske præsidents funktion har i dag nærmest kun karakter af en ceremoniel og repræsentativ samlingsfigur. Siden 1994 er den finske præsident blevet valgt direkte af vælgerne. Den finske regeringsleder er statsministeren, som udnævnes af den finske præsident på baggrund af parlamentsvalget. Weimar-republikken i Tyskland (1918-33) var en føderal, semipræsidentiel republik og et parlamentarisk demokrati, hvor parlamentet valgtes på grundlag af den lige og almindelige valgret. Forbundsrepublikken Tyskland (1949-) er en føderal, parlamentarisk konstitutionel republik, hvor forfatningen foreskriver, at det tyske statsoverhoved, den tyske præsident, vælges af Forbundsforsamlingen, der består af medlemmerne af Forbundsdagen og et tilsvarende antal repræsentanter, som er valgt af delstaternes parlamenter. Den tyske forbundspræsidents funktioner er udelukkende af ceremoniel og repræsentativ karakter. Den tyske regeringsleder, den tyske forbundskansler, vælges på baggrund af valg til Forbundsdagen.

Castbergs ønske om en parlamentarisk republik, hvor præsidenten blev valgt af parlamentet, efter model af Den Tredje Republik, flugtede bedre med det norske system, hvor man siden 1884 havde haft et konstitutionelt monarki inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati. Parlamentarismen, der indførtes som statsskik i 1884, blev først grundlovsfæstet i 2007 (§ 15). Parlamentarismen indførtes i Danmark i 1901 (indskrevet i forfatningen i 1953), i Sverige i 1917 (indskrevet i forfatningen i 1975), i Nederlandene i 1848, i Belgien i 1831, i Luxembourg i 1868, i Spanien i 1869, i Grækenland i 1864 og i Serbien i 1888. 1888-forfatningen, som var inspireret af den belgiske forfatning fra 1831, indførte et konstitutionelt monarki inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati i Serbien. Umiddelbart efter vedtagelsen af 1888-forfatningen abdicerede kong Milan 1. (fyrste 1868-82, konge 1882-89) i 1889 til fordel for sin søn, kong Alexander 1. (1889-1903), som allerede i 1894 annullerede forfatningen og genindførte den konservative 1869-forfatning. I 1901 udstedte kongen på eget initiativ en ny liberal konstitution. Efter mordet på kong Alexander 1. vedtoges i 1903 en forfatning, der nærmest var en ordret gengivelse af 1888-forfatningen, og som genindførte et konstitutionelt monarki med parlamentarisme i Serbien, der i 1918 videreførtes i Jugoslavien, hvor det bestod frem til 1929. Der udviklede sig aldrig et levedygtigt parlamentarisk styre i de konstitutionelle monarkier i Portugal, Bulgarien og Rumænien. Heller ikke Det Tyske Kejserriges (1871-1918) konstitutionelle monarki udviklede sig til et

parlamentarisk demokrati. Rigsdagen var ganske vist udgået af en demokratisk almindelig mandlig valgret, men kejseren udnævnte rigskansleren og sine ministre, som kun undtagelsesvis stod til ansvar for deres embedsførelse over for parlamentet. I dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn (1867-1918) hentede kejseren sine kanslere uden for parlamentet, men de baserede deres regeringer på støtten fra parlamentet i Wien. Man var således nærmere parlamentarismen end i Berlin, hvor parlamentet havde betydeligt færre magtbeføjelser, men til gengæld på et smallere vælgergrundlag. I kongeriget Italien (1861-1946) udviklede der sig et konstitutionelt monarki inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati og forfatningen fra 1848, Statuto Albertino, som egentlig tildelte kongen betydelige magtbeføjelser, bl.a. retten til at udnævnte regeringslederen uafhængigt af parlamentets sammensætning. Kongen spillede derfor en aktiv rolle i løsningen af landets konstante parlamentariske kriser, indtil indførelsen af det fascistiske diktatur i 1922, som på længere sigt beseglede monarkiets skæbne i Italien.

Af de ti nuværende arvemonarkier i Europa er de otte af dem konstitutionelle monarkier inden for rammerne af et parlamentarisk demokrati, mens fyrstendømmet Liechtenstein i dag er et semikonstitutionelt monarki i et parlamentarisk semi-direkte demokrati, hvor fyrsten har tillagt sig flere magtbeføjelser, og fyrstendømmet Monaco er et semikonstitutionelt monarki, hvor fyrsten ifølge forfatningen fra 1962 deler sin vetoret med parlamentet. Parlamentarismens gennembrud i Europa fra slutningen af 1800-tallet og udviklingen af det moderne konstitutionelle monarki inden for rammerne af det parlamentariske, repræsentative demokrati skete på basis af magtdelingslæren og den britiske model, hvor man siden middelalderen havde haft et særegent parlamentarisk system uden en nedskrevet forfatning. Magtforholdet mellem monarken og parlamentet i et konstitutionelt monarki blev fastlagt med den konstitutionelle lov ”Bill of Rights” (1689), der blev til efter den britiske ”Glorious Revolution” i 1688-89. Der var i begyndelsen tale om en parlamentarisk styreform, men ikke en demokratisk styreform. Valgretten var yderst begrænset og blev gradvist udvidet, bl.a. med den første valgretsreform i 1832. Først i 1918 indførtes den almindelige valgret i Storbritannien, også med valgret for kvinder, dog først under de samme bestemmelser som mænd fra 1928.

Som oftest var forfatningerne for de konstitutionelle monarkier i Europa, der hovedsageligt realiseredes i det 19. og 20. århundrede, såkaldte blandede forfatninger, der baserede sig på tre elementer: et monarkisk (monarken), et aristokratisk (et førstekammer) og et demokratisk element (et folkevalgt andetkammer) med rødder tilbage til bl.a. den græske filosof Aristoteles (384-322 f.Kr.) og den romerske statsmand Cicero (106-43 f.Kr.). Fire monarkier i Europa har fastholdt

tokammersystemet: Storbritannien, Belgien, Spanien og Nederlandene. I 1911 indskrænkede man Overhusets indflydelse ved kun at give det en suspensivt (opsættende) veto ved almindelig lovgivning. I 1999 blev de arvelige sæder i Overhuset i princippet afskaffet. I Danmark eksisterede en privilegeret valgret til Landstinget fra grundlovsændringen i 1866 og indtil forfatningsreformen i 1915, hvor kongen udpegede 12 af de 66 medlemmer på livstid. Landstinget og betegnelsen Rigsdagen blev afskaffet i forbindelse med grundlovsændringen i 1953. Fra 1866-1970 havde Sverige et tokammersystem. I 1971 forenede de to kamre sig til ét kammer. Norge havde fra 1814 og indtil 2009 et særligt semi-tokammersystem, hvor Stortinget som ét parlament efter et valg valgte en fjerdedel af dets medlemmer til førstekammeret Lagtinget, mens de resterende tre fjerdedele dannede andetkammeret Odelstinget. Systemet blev afskaffet i forbindelse med en forfatningsændring i 2007 (fra 2009).

Forfatningerne for de konstitutionelle monarkier, som etablerede en lang række demokratiske frihedsrettigheder, var alle foruden britiske konstitutionelle principper mere eller mindre konsekvent baseret på den franske oplysningsfilosof Montesquieus (1689-1755) magtdelingslære fra 1748. Den norske Eidsvoll-forfatning, som også var stærkt inspireret af den amerikanske forfatning fra 1787, fulgte konsekvent Montesquieus magtdelingslære, hvor bl.a. medlemmerne af statsrådet ikke samtidig kan være medlemmer af parlamentet modsat fx Danmark, hvor regeringens ministre som regel også er medlemmer af parlamentet.

Med det moderne konstitutionelle monarki kunne monarkerne fremstå som samlende nationale symboler i deres respektive statsdannelser. Vejen dertil har dog ikke fulgt et lineært forløb, men i stedet båret præg af brud med den parlamentariske statsskik flere steder i Europa. I Danmark afskedigede Christian 10. den radikale regering i 1920 i forbindelse med grænsedragningsspørgsmålet i Nordslesvig, hvilket udløste Påskekrisen, der blev løst med indsættelse af en midlertig regering, som udskrev nyvalg. I forbindelse med Genforeningen blev der gennemført en grundlovsændring i 1920, som blev godkendt ved en folkeafstemning, hvorefter kongen (dvs. regeringen) ikke uden Rigsdagens samtykke kunne erklære krig, slutte fred eller i øvrigt indgå internationale forpligtelser. I Sverige afskedigede kong Gustaf 5. den liberale Karl Staaff-regering i 1914 indirekte med sin Borggårdstale, hvor han tilsluttede sig højrekræfternes ønske om højere militærudgifter. Begge konger blandede sig efterfølgende aldrig mere direkte i hhv. dansk og svensk politik, da deres indblanding i det politiske liv blev set som ukonstitutionelle statskup. I Luxembourg var storhertuginde Marie-Adélaïde (1912-19) en politisk meget aktiv regent, som altid var på vagt, når katolicismen og den katolske kirkes indflydelse blev reduceret i

samfundslivet. Fx i 1912, hvor hun kun nødtvunget underskrev en ny lov, der reducerede den romersk-katolske kirkes indflydelse i uddannelsessystemet. I 1916 opløste hun på eget initiativ parlamentet for at løse en fastlåst politisk situation og udskrev nyvalg. Socialister og liberale fandt dette højst ukonventionelle fyrstelige indgreb i strid med forfatningen, og de betegnede aktionen som et statskup. I den sidste ende blev storhertuginden som ovenfor nævnt tvunget til at abdicere i 1919 som følge af bl.a. denne begivenhed. Monarkiet blev reddet på målstregen ved en folkeafstemning i Luxembourg i 1919, som samme år foretog en forfatningsændring, der overførte den nationale suverænitet fra monarken til nationen og indførte almindelig valgret. I 1834 blev kong William 4. (1830-37) den sidste britiske monark, som afskedigede en premierminister og efterfølgende valgte en premierminister imod Underhusets vilje, Dehn-Nielsen (red.): *Europas*, 6-15; Hazell: 'Monarchy in the Constitutional'; Hazell og Morris: 'Towards a New Theory', 'European Monarchies'; Bogdanor: 'European'.

Efter 2. verdenskrig blev en lang række monarkier afskaffet, fordi de ikke formåede at fungere inden for rammerne af det konstitutionelle monarki og det parlamentariske demokrati. Kongeriget Italien var i perioden 1922-43 et fascistisk etparti-diktatur, der afskaffede det hidtidige parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarki. Det parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarki i Grækenland var i perioden 1936-41 suspenderet til fordel for et totalitært styre. Kongeriget Bulgarien havde i perioden 1935-43 et de facto absolutistisk monarki, da kong Boris 3. afskaffede det konstitutionelle monarki. Det konstitutionelle monarki i Rumænien var i perioden 1937-44 afskaffet til fordel for et fascistisk diktatur (1937-38), et absolutistisk monarki (1938-40), et totalitært styre (1940-41) og et militærdiktatur (1941-44). Kongeriget Albanien var fra 1928-39 et konstitutionelt monarki med autoritære islæt. Kongeriget Jugoslavien var i perioden 1929-31 et absolutistisk monarki, som annullerede det hidtidige parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarki. Fra 1931 var Jugoslavien et konstitutionelt monarki med betydelige magtbeføjelser til kongemagten. Kongeriget Spanien var fra 1923-31 et diktatur, som ophævede det hidtidige parlamentarisk forankrede konstitutionelle monarki. Efter diktaturets fald afskaffedes monarkiet som statsform. Kongeriget Ungarn var et autoritært regentskab fra 1920, der fra 1944-45 regeredes som en totalitær stat af et fascistisk parti. Monarkiet i Spanien genindførtes reelt i 1947 i en stat, som fra 1939 til 1975 var et autoritært diktatur under Francisco Franco, hvorved man brugte monarkiet som en legitimering af diktaturet. På samme måde legitimerede det konstitutionelle monarki fra 1941-43 et fascistisk etparti-diktatur i kongeriget Kroatien.

32.3. Socioøkonomiske forhold

Stortingsmand Andreas Hansson anvendte fortrinsvis økonomiske argumenter imod monarkiet. I det rige England havde de ifølge Hansson muligvis råd til en kongeløn, men i Norge ville man kunne spare 6-700 kroner i apanage. Og det vel og mærke i et land, hvis budget var yderst spændt og præget af tillægsskater. Statsråd Arctander gik som et modsvar til republikanernes påstande om, at republikken var billigere end monarkiet, ind i en komparation af de offentlige udgifter i kongeriget Norge med de tilsvarende omkostninger i republikkerne Schweiz og USA. Det er karakteristisk, at Arctander som et fremtrædende regeringsmedlem ikke modsatte sig en reducering af monarkiet til et spørgsmål om penge og tal.[87]

Tilsvarende perspektivrigt var det kun stortingsrepræsentant Brynildsen, der entydigt førte et ideologisk defensorat for monarkiet. Han anklagede monarkisterne for i deres argumentation kun at fremhæve republikkens økonomiske ulemper frem for positivt at forsvare monarkiet som statsform. Om hele debatten udtalte han, at man dog ikke af nyttehensyn kunne *gaa hen og hugge Norges gamle kongestol op til pindebrænde*.[88] Han sammenlignede dette forhold med en familie, der valgte at gøre en arvet rustning om til kar og gryder. Diskussionen manglede en åndelig dimension ifølge Brynildsen, hvor man udviste respekt for kongerigets traditioner.

Socialisterne Eriksen og Foshaug mente ikke, at hoflivet var foreneligt med det norske samfunds karakter i det 20. århundrede. Det norske folks ideal var egalitet, og de ville med garanti ifølge Eriksen vende sig imod en kongeløn på 1 million kroner årligt. Foshaug så folkeafstemningen i november som en chance for at afslutte den 90-årige kamp mod kongedømmet og dets ødselhed, og hvor statsoverhovedet som konstitutionel monark ikke kunne drages til ansvar for sit pengeforbrug.[89] Grivi mente, at fordi apanagen var for lavt sat i forhold til de udgifter, kongefamilien i fremtiden ville bebyrde samfundet med, var der risiko for indførelsen af en egentlig fyrsteskat. Det var ikke kun blandt republikanerne, at disse stemninger trivedes. Den norske bonde og venstremand E. Enge fremførte i stortingsdebatten, at den norske bonde som helhed heller ikke brød sig om hoflivet og kongeløn. Men i denne sag var der vigtigere faktorer, der gjorde sig gældende, og som bevirkede et ja til monarkiet ved den kommende folkeafstemning fra hans side.[90]

---

[87] Ibid., 718, 757-58.

[88] Ibid., 806.

[89] Ibid., 843-44, 888-90.

[90] Ibid., 818-19, 897-98.

Årsagen til denne udbredte skepsis over for monarkiets økonomiske position i det offentlige liv ramte Castberg formentlig meget godt, da han i debatten refererede til det manglende aristokrati i Norge som grunden til den norske afstandtagen til snobberiet ved hoffet. Det forhold, at der ikke var nogen adel omkring tronen, forårsagede i Castbergs øjne en mere direkte kontakt mellem offentlighedens indstilling til, at evner talte mere end fødsel og rang, og så monarkiet som institution. Norge var ifølge Castberg et egalitært samfund med en nybyggermentalitet, der i sin grundstruktur egentlig bar præg af republikkens dyder.[91]

Kongens position i Norge som *primus inter pares*, genspejles også i selvopfattelsen i nationaldigteren Bjørnstjerne Bjørnsons storbondeslægt som værende et kongeligt dynasti, der var direkte descendenter af Harald 1. Hårfager gennem den norske, middelalderlige adelsslægt Bratt. Bjørnsons residens var fra 1875 storgården eller ”kongsgården” Aulestad mellem Mjøsa og Dovrefjell.[92] Lighedsidealet og den stærke demokratisme i det norske samfund gjorde, at enhver følte sig berettiget til at kunne slå sig op som ”konge” i sit sogn eller by i Norge.

Arctander påpegede det konstitutionelle, upolitiske monarkis sociale forpligtelser, der tillige rakte til mæcenagtige optrædener over for kunst, litteratur og videnskab. Et andet medlem af regeringen, statsråd Hagerup Bull, omtalte kongeriget Bayerns sociale og kulturelle liv som et forbillede for monarkiets samfundsmæssige virke. Castberg latterliggjorde disse bevæggrunde for monarkiet, som han fandt alene var omdrejningspunktet for hofintriger og sleskere.[93]

---

[91] Ibid., 771; Seip: op.cit., 50; i 1821 besluttedes det, at ingen personlige arvelige forrettigheder måtte tilstås nogen for eftertiden (novembergrundlovens paragraf 23, no.m.wikisource.org. ’Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814’; endvidere bestemte samme grundlovs paragraf 108, at ingen grevskaber, baronier, stamhuse og fideikommiser for fremtiden måtte oprettes. Juridisk var adelen således en ophævet realitet, men der eksisterede fortsat adelsfamilier med rod i den dansk-norske unionstid efter 1821, som f.eks. adelsslægten Wedel Jarlsberg (den førnævnte diplomat, baron Fritz Wedel Jarlsberg). Fritz Wedel Jarlsberg var svensk-norsk diplomat og spillede en vis rolle i valget af den danske prins Carl som den norske regerings repræsentant og siden minister i København fra juni 1905. I 1929 forærede han lystejendommen Skaugum i Asker til det nygifte norske kronprinsepar, Jarlsberg: *Reisen*, 198-208.

[92] Bomann-Larsen, bd. I, 120-21, 283-87.

[93] Heiberg (udg.): *Unionens*, 755-56, 780, 769-70; Edvard Hagerup Bull (1855-1938), jurist og højrepolitiker, valgt til Stortinget i 1903, statsråd 1905-06 i Michelsens samlingsregering som først

justits- og siden finansminister, *NBL*, bd. II, 1925, 379-85.

32.4. Ibsens paradigme

Argumentationen for monarkiet bar i vidt omfang præg af Sigurd Ibsens tanker om det nationale kongedømme fra 1898. Monarkiets indførelse blev båret frem i debatten som noget, man i høj grad var tilskyndet til at gøre ud fra datidens statslige organisering med monarkier i Europa. Dette relationelle element kom ikke mindst til udtryk gennem den relative store fokusering på eksterne forhold i statsformsdiskussionen. Pragmatismen i forhold til valget af statsledelse blev ligeledes ekspliciteret i forbindelse med debatten om monarkiets økonomiske habitus, hvor kun repræsentant Brynildsen på et ideologisk grundlag opponerede imod at reducere kongedømmet til udelukkende et spørgsmål om økonomi.

Udenrigsminister Jørgen Løvlands værdirelativisme i forholdet mellem det konstitutionelle monarki og republikken blev således symptomatisk for hele debatten fra det stortingsflertal, som bifaldt valget af prins Carl til konge. Dette udgangspunkt med, at de to statsformer principielt set var lige gode afhængig af tid og sted, havde følgelig en åbenbar svaghed, som særligt modstanderne af monarkiet fremdrog. Når der kun var tale om en formel forskel, hvorfor så ikke blot indføre

---

Under debatten om bevilling af udgifterne til den norske kroning i det norske storting den 6. april 1906 blev samme tema slået an med idealer om beskedenhed, nøjsomhed, økonomisk mådehold og påholdenhed fra både republikanernes og monarkisternes side. Med monarkiets befæstelse centrerede spørgsmålet i denne norske disput sig om kroningens konstitutionelle og historiske berettigelse i det 20. århundredes Norge og Europa i øvrigt, Heiberg (udg.): *Unionens*, 1068-1117. De 100.000 kroner til kroningen blev vedtaget med blot 66 mod 47 stemmer, ibid., 1100. Kongens stilling som den første blandt ligemænd og de generelt frie omgangsformer monarken og folket imellem er kommet til udtryk i tiltaleformen du til majestæten. Denne tiltale havde rod i en forestillet, fælles nordisk kultur, og den blev ved nationale højtideligheder i 1800- og 1900-tallet genoplivet som f.eks. i en dansk sammenhæng ved genforeningen i 1920. Denne nordiske fælleskultur med forskrifter som jævnhed og simpelhed blev eksponeret som eftertragtelsesværdige forhold i relationen mellem monarkiet og folket i det norske parlament 1905-06, hvor meningsudvekslingen især udmærkede sig ved fraværet af en egentlig adelsklasse som et medierende mellemled.

republikken, når Løvland selv havde betonet, at der forelå mulighed for en lige så rig åndelig og materiel udvikling som i et monarki.[94]

Det var svært at finde nogle af hjertet erklærede monarkister i regeringen. Udover Løvland deltog statsråd Arctander, Hagerup Bull og Harald Bothner i stortingsdebatten, hvor særlig de to førstnævnte udmærkede sig i diskussionen. Som gammel venstremand åbenbarede Arctander sig som republikaner af overbevisning, men fandt i det moderne, konstitutionelle monarki en tilsvarende sikkerhed for folkefriheden som i republikken. Hagerup Bull fandt, at det arvelige kongedømme teoretisk set var en irrationel ordning. Samme overvejelser gjorde stortingsmand A. Berge, der ville stemme for regeringsforslaget, skønt han af hjertet og på et teoretisk fundament var republikaner.[95] En af regeringens ministre, Gunnar Knudsen, udtrådte ligefrem af det nationale samlingsministerium den 31. oktober i protest mod dens anbefaling af monarkiet ved den forestående folkeafstemning.[96]

Republikanernes argumentation imod monarkiet slog dels på de demokratisk-ideologiske forhold som det forkastelige ved det arvelige princip, dels økonomiske aspekter og endelig nationale argumenter. Både tilhængere og modstandere af monarkiet mente, at monarkiet i Norge var blevet en unational institution, men deres holdninger divergerede hvad angik graden og varigheden af denne afnationalisering af kongedømmet. Tilhængerne af monarkiet troede på en genoprettelse af det nationale kongedømme (efter Ibsens idé), hvorimod republikanerne var af den formening, at der aldrig ville kunne reetableres et nationalt forankret monarki i Norge efter 500 års fremmedvælde. Castberg fremhævede omvendt kongeriget Italien fra 1861 som et land med et nationalt cementeret

---

[94] Heiberg (udg.): *Unionens*, 719, 896.

[95] Ibid., 755, 779, 812; Abraham Berge (1851-1936), politiker og folkeskolelærer; finansminister 1906-07, 1910-12 og 1923-24, kirkeminister 1907-08, odelstingspræsident 1905-06 og 1910, statsminister 1923-24 (Venstre, fra 1909 Frisindede Venstre), arbejdede for landsmålets fremme, *NBL*, bd. I, 1923, 456-57; Sofus Arctander (1845-1924), 1880 valgt til Stortinget for Venstre; forkæmper for parlamentarismen og 1884-88 indenrigsminister i J. Sverdrups regering; statsråd 1905-08 og 1910 som handelsminister, derefter borgmester i Kristiania, *NBL*, bd. I, 1923, 205-16.

[96] Heiberg (udg.): *Unionens*, 698; Gunnar Knudsen blev i debatten omtalt som en rigtig mand tro mod sine principper af republikanerne i stortingsdebatten, ibid., 819-20, 915; de anførte tillige, at de mange forhenværende republikanere var utroværdige for den nationale politik, ibid., 836; Gunnar Knudsen (1848-1928), statsminister 1908-10 og 1913-20 (Venstre), republikaner, *NBL*, bd. VII, 1936, 458-59.

monarki modsat Norge.[97] Af debatten fremgik det også, at den danske prins Carl i republikanernes øjne ville blive eksponent for såvel en dansk kulturel som politisk negativ indflydelse på Norge.

Både tilhængere og modstandere af monarkiet brugte således nationale argumenter henholdsvis for og imod statsformen, idet tilhængernes argumentation dog i udpræget grad var defensiv og af negativ karakter, der mere fokuserede på republikkens ulemper frem for monarkiets positive styrke for netop Norge som nation. Der synes også at være en konsensus i debatten om Eidsvoll-forfatningen og demokratiets essentielle rolle som selve det basale fundament for hele diskussionen. Der var en anskuelse, der gik på tværs af de traditionelle skillelinjer i norsk politik, og som gør det begrundet at tale om en form for national forfatningspatriotisme.

Der blev forhandlet om regeringens proposition den 28., 30. og 31. oktober 1905. Modstanderne havde opstillet en række subsidiære forslag, som dog ikke blev vedtaget ved den endelige votering den 31. oktober. Regeringsforslaget bifaldtes med 87 mod 29 stemmer.[98]

33. Konklusion

Artiklens undersøgelse af nationaliseringsprocesser af de europæiske monarkier i det 19. og 20. århundrede tager udgangspunkt i den britiske historiker David Cannadines teori om monarkiets indflydelse på den nationale bevidsthed og hans ti aspekter i forhold til monarkiets ritualer, adfærdsmønstre og samfundsmæssige position og relationen mellem monarkiet og det nationale.

---

[97] Heiberg (udg.): *Unionens*, 768; Castberg mente ikke, at udenrigsminister Jørgen Løvlands sammenligning med Italien holdt, *thi i Italien var det virkelig et nationalt kongehus, som støttedes, fordi det satte sin Existens ind for Landet*. Castberg hæftede sig endvidere ved, at udenrigsministeren ikke nævnte Spanien, hvor der nyligt havde været stridigheder, som udsprang fra monarken. Formentlig hentydede Castberg til den tredje carlistkrig (1872-76), en spansk borgerkrig, der primært omhandlede den spanske tronfølge, og Den Første Spanske Republik (1873-74). Monarkiet genindførtes i 1874 med kong Alfons 12. (1874-85). I 1876 sluttede den tredje carlistkrig, da den spanske kong Alfons 12. havde erobret hele Baskerlandet tilbage.

[98] Ibid., 942.

Det belgiske monarkis selvopfattelse og position i et internationalt perspektiv er historisk blevet opbygget på basis af en forestillet fremtidssikring af monarkiet i dets moderne parlamentarisk forankrede konstitutionelle udformning i Belgien. Det nederlandske monarkis selvopfattelse har i den nederlandske offentlighed været snævert knyttet til den nederlandske stat, hvis eksistens har været entydigt forbundet med Oranje-Nassau-dynastiets historiske indsats. Det svenske monarkis selvopfattelse og position i et internationalt perspektiv er fra slutningen af det 19. århundrede blevet bundet op på nye nordiske værdier som fred, retfærdighed og frihed, hvilket underbyggede en ny national legitimering af Bernadotte-dynastiet. Det moderne norske kongehus, der blev oprettet i 1905, har i det 20. århundrede i sin position og selvopfattelse i et internationalt perspektiv entydigt været knyttet til den moderne uafhængige norske nationalstat. Det moderne luxembourgske monarkis selvopfattelse blev grundlagt i 1919, hvor monarkiets fortsatte eksistens blev demokratisk afgjort ved en folkeafstemning, og samme år overførte en forfatningsændring den nationale suverænitet fra monarken til nationen.

I Grækenland og Bulgarien har der været en nær sammenhæng mellem monarkiets styrke og position i offentligheden og det udbredte nationale håb om en historisk defineret territorial udvidelse af nationalstaten. Kongehuset var i det lange løb ikke i stand til at honorere disse forhåbninger og forventninger, hvorfor monarkiet i den sidste ende blev afskaffet som statsform i de to lande. I Italien og Jugoslavien har der været en nær sammenhæng mellem virkeliggørelsen af statsdannelsen og den position og legitimitet, som offentligheden tilskrev det nationale monarki under hhv. Savoyen-dynastiet og Karađorđević-dynastiet.

Ceremonier og deres udførelse har en vigtig betydning i Cannadines teori om monarkiets indflydelse på den nationale bevidsthed. Bryllups-, dåbs- og bisættelsesceremonier har i 1800- og 1900-tallet indtaget en væsentlig funktion som en dynastisk, religiøs, historisk og national legitimering af konge- og fyrstehusene i Tyskland, Italien, Luxembourg, Danmark, Sverige, Spanien, Frankrig, Nederlandene, Bulgarien, Grækenland, Rumænien, Norge, Belgien, Jugoslavien, Ungarn, Liechtenstein og Monaco. I Tyskland og Italien har der været tale om hhv. intertyske og interitalienske dynastiske forbindelser mellem det nationale regerende dynasti og dynastier fra opløste fyrstestater, der bevirkede en dynastisk og national legitimering af det nationale fyrstehus. I Italien har de interitalienske dynastiske forbindelser i 1867 og 1868 endvidere været anvendt i den italienske offentlighed som en dynastisk og national legitimering af det italienske kongehus og Savoyen-dynastiet. I Belgien, Luxembourg, Grækenland, Danmark, Sverige, Frankrig og Norge har ægteskabsforbindelserne medvirket til religiøst, politisk, etnisk, historisk, dynastisk og nationalt at

legitimere det nye fyrstehus i nationalstaten og i nogle tilfælde det konstitutionelle monarki: Sachsen-Coburg-Gotha i Belgien efter 1831, Nassau- Weilburg i det uafhængige Luxembourg efter 1890, Glücksborg-dynastiet i Grækenland efter 1863, Glücksborg-dynastiet i den danske nationalstat efter 1864 med dynastiske forbindelser i form af giftermål og det græske kongevalg i 1863 for børnene til kong Christian 9. (1863-1906), ”Europas svigerfar”, det franske Bernadotte-dynasti i Sverige i slutningen af 1800-tallet, Orléans-dynastiet i Frankrig under Julimonarkiet (1830-48) og i Norge Glücksborg-dynastiet efter 1905. I Liechtenstein anvendte man den regerende fyrstes giftermål i 1943 i fyrstendømmet som en historisk, dynastisk og national legitimering af fyrstehuset Liechtenstein, der aflagde de første besøg i fyrstendømmet i 1818 og 1842, og som permanent fik residens i Liechtenstein i 1938. I Italien, Luxembourg, Rumænien, Bulgarien, Nederlandene, Norge og Spanien har man anvendt bisættelsesceremonier som en historisk og national legitimering af monarkiet, i Bulgariens tilfælde genbegravelsen i 1897 af den afsatte fyrst Alexander (1879-86), i Nederlandenes tilfælde genbegravelser, der skulle etablere en national kontinuitet tilbage til republikkens tid før 1795, og i Spaniens tilfælde genbegravelser i det genindførte monarki efter 1975. I Italien og Rumæniens tilfælde søgte man med bisættelsesceremonier at etablere en historisk og national legitimering og tilknytning tilbage til hhv. Romerriget og fyrstendømmet Valakiet, og i Norge og Luxembourg tilstræbte det nye nationale fyrstehus efter hhv. 1905 og 1890 med bisættelsesceremonier at skabe og reetablere en etnisk og historisk forbindelse med nationalstaten. I Luxembourg, Belgien, Bulgarien, Grækenland og Rumænien har dåbsceremonien som en religiøs legitimering og integration af fyrstehuset i det katolske Luxembourg og Belgien og i det ortodokse Bulgarien, Grækenland og Rumænien i hhv. 1894, 1833, 1896, 1868 og 1893 været central i forhold til monarkiets indlemmelse i det nationale erindringsfællesskab. I alle fem tilfælde har der været tale om dåben af det første indfødte medlem af fyrstehuset, hvis etniske legitimering hermed fremhævedes i alle fem monarkier. I Bulgarien, Grækenland og Rumænien krævede konstitutionen en ortodoks monark, og i det protestantiske Sverige krævede forfatningen en luthersk monark, hvorfor den valgte tronfølger fra det nye Bernadotte-dynasti konverterede til den lutherske statskirke i 1810. Det protestantiske Hannover- dynasti i Storbritannien (1714-1901) tilhørte fra tredje generation (født i årene 1707-24) den anglikanske statskirke. Ifølge den britiske kroningsed fra 1688 (og 1910) skal monarken aflægge en ed, hvor monarken lover at være en trofast protestant, som vil opretholde den anglikanske Church of England. I Norge fremdrog man den første indfødte prinsesse og prins i århundreder i hhv. 1930 og 1937 som udtryk for en etnisk legitimering af kongehuset, ligesom man i Ungarn fremhævede det første indfødte medlem af kongehuset i århundreder med fødslen af en ærkehertuginde i 1868. I

Monaco anvendte man den første indfødte prins i århundreder i 1923 som en etnisk legitimering af fyrstehuset Grimaldi.

I Jugoslavien og Italien benyttede man navngivningen ved en kongelig dåbsceremoni i hhv. 1928 og 1869 til at forlene det nye jugoslaviske og italienske kongehus med en historisk og national legitimering, hvor man anerkendte den historiske og dynastiske arv fra opløste fyrstestater, ligesom det britiske kongehus gjorde ved dåbsceremonier i eksempelvis 1894 og 1930. I fyrstendømmet Monaco har man anvendt navngivning som en historisk, dynastisk og national legitimering af Grimaldi-dynasitet i 1923. Navngivningen blev brugt som en kulturel markør til at markere en historisk kontinuitet i det svenske Bernadotte-kongehus (fransk oprindelse) og i det danske Glücksborg-kongehus (dansk-tysk oprindelse), for Norges, Luxembourgs og Bulgariens vedkommende tilbage til dengang landene havde deres egne nationale fyrstehuse, i Grækenland trak man på den byzantinske arv i navngivningen, mens man i Belgien og Rumænien har hentet navne fra dynastier i opløste fyrstestater i det belgiske og rumænske område. I Habsburgmonarkiet markerede det regerende dynasti og dets sidelinjer symbolsk deres forbindelse til rigets forskellige dele, den germanske, ungarske og slaviske kulturarv, ved navngivning i det 19. og 20. århundrede. De tyske og italienske fyrstestater og dynastier har endvidere markeret deres kulturelle og historiske egenart i form af bl.a. navngivning og titulatur i det 19. og 20. århundrede, fx Mecklenburg, Waldeck-Pyrmont og Bourbon Begge Sicilier.

I Rumænien, Frankrig, Norge og Serbien har kroningsceremonierne i hhv. 1881, 1922, 1825, 1906 og 1904 indtaget en vægtig placering i relation til forsøget på at indsluse monarkiet i den nationale historie og moderne identitetsdannelse. I Norge bidrog kroningerne i 1860 og 1873 til at underbygge en norsk national identitet i den svensk-norske personalunion, ligesom den ungarske kroning i 1867 symbolsk blev forbundet med Ungarns stærkere placering i Habsburgmonarkiet i form af den samtidige oprettelse af dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. I Storbritannien og Commonwealth har de mange regeringsjubilæer foruden eksempelvis kroningen i 1902 fungeret som anledninger til at italesætte forbindelsen mellem monarkiet, den nationale bevidsthed og imperiet/Commonwealth, hvilket tillige gælder Sverige (fx kroningen i 1873 og regeringsjubilæet i 1897), Det Russiske Kejserrige (fx kejserhusets jubilæum i 1913) og Ungarn i Habsburgmonarkiet (fx regeringsjubilæer i 1898 og 1908).

I Storbritannien skiftede det britiske kongehus navn til Windsor i 1917, ligesom det belgiske kongehus i 1920 skiftede navn til ”de Belgique”. Navneskiftene indebar en symbolsk og formel nationalisering af de to kongehuse. I en række europæiske monarkier blev der i det 18., 19. og 20.

århundrede indført forskellige varianter af folkesuverænitetsbaserede titulaturer, fx for de franske (1791-92, 1804-1814/15, 1830-48 og 1852-70), bulgarske (1879-1946), spanske (1870-73, 1874-1931) og italienske monarker (1861-1946). I forhold til regenttitler fulgte de tyske kejsere fra 1871-1918 i den tyske nationalstat traditionen fra kongeriget Preussen. Regenttitlen for de italienske konger fulgte dog ikke konsekvent traditionen fra kongeriget Sardinien-Piemonte, idet Umberto 1. (1878-1900) valgte regenttitlen Umberto 1. som en symbolsk national markering fra Savoyen-dynastiets side, analogt med kong Alexander 1. af Jugoslavien (1921-34) fra Karađorđević-dynastiet. I Storbritannien har England dynastisk haft en fortrinsret i den britiske union i forhold til Skotland, og den engelske kongerække har således bestemt regenttitlerne for monarkerne William 4. (1830-37), Edward 7. (1901-10) og Elizabeth 2. (1952-2022). I Spanien fulgte man de dynastiske traditioner fra kongerigerne Asturien, León og Castilien, hvilket eksempelvis er kommet til udtryk i regenttitlerne for kong Alfons 12. (1874-85) og dronning Isabella 2. (1833-68). Tronfølgerens titel er endvidere i en række monarkier blevet anvendt som en historisk og national legitimering af de nye nationalstaters konge- og fyrstehuse, fx Belgien (hertug af Brabant), Italien (prins af Piemonte/Napoli), Bulgarien (fyrste af Tarnovo) og Rumænien (storvojvod af Alba Iulia); i Belgiens og Italiens tilfælde refererede titlerne til tidligere fyrstestater i det belgiske og italienske område.

Med baggrund i den norske argumentanalyse i Stortinget kan der besvares bekræftende på spørgsmålet, om monarkiet i argumentationen blev sat i forbindelse med samfundsforhold, der rakte udover det dynastiske og nationale aspekt. I relation til den store spændvidde i ræsonnementer såvel for som mod den monarkiske statsform blev denne på ingen måde entydigt indplaceret i modsætningsforholdet mellem det dynastiske og nationale princip. Den parlamentarisk repræsenterede offentlighed i Norge så således på monarkiet som en statsform med berøringer til samfundslivets sociale, økonomiske, kulturelle og politiske anliggender, og ikke kun som en statsinstitution, der var indlejret i forholdet mellem det dynastiske og nationale princip.

Den parlamentariske debat i Norge forud for den norske folkeafstemning i november 1905 omhandlede især muligheden for at genoprette et nationalt kongedømme i Norge med referencer til vikingetiden og middelalderens nationale konger. Den kulturelle nationalisme anvendte sproglige argumenter mod valget af den danske prins Carl til norsk konge, da man fandt, at valget kunne udgøre et grundskud for den norske målbevægelse, der søgte at erstatte det herskende dansk-prægede rigsmål med det såkaldte landsmål. I stortingsdebatten fremholdt den radikale venstremand Johan Castberg, at de dynastiske forbindelser landene imellem var magtpolitisk nytteløse og farlige

med henvisning til krigen i 1864, hvor omvendt statsråd Hagerup Bull (Højre) opponerede imod at perspektivere et nationalpolitisk opgør mellem dansk og tysk som en dynastisk motiveret krig om arvefølgen i hertugdømmerne. Denne diskussion af den nyeste danmarkshistorie ligger i naturlig forlængelse af det norske forbehold over for at knytte en dynastisk forbindelse med Danmark, jævnfør udformningen af Bernadotte-tilbuddet.

De dynastiske omstændigheder blev fra norsk republikansk side udvidet til også at omfatte det kulturelle liv, idet Castberg og G. Grivi varskoede en dansk sproglig indflydelse. Også politisk blev faren ved den danske påvirkning artikuleret, da Eriksen (Arbeiderpartiet) og Castberg med reference til forfatningskampen i Danmark i slutningen af 1800-tallet advarede mod en politisk, konstitutionel smitte i kraft af den danske prins Carl som norsk konge. Denne bekymring vandt genklang i det danske kongehus (kronprins Frederiks henstilling til en norsk folkeafstemning i et statsrådsmøde den 20. oktober 1905).

Den norske afstandtagen over for at knytte en dynastisk forbindelse med Danmark kontrasterer med betoningen af den nordiske samhørighedsfølelse, som Stortingets præsident, Carl Berner, eksponerede i november 1905. Parlamentets præsident understregede, at et norsk monarki var den sikreste garant for etableringen af en fælles skandinavisk neutralitetspolitik. Kongevalget blev fra norsk republikansk side ikke kun set som et nordisk spørgsmål. Den radikale venstremand Wollert Konow mente, at forbindelserne med Storbritannien havde bestemt den norske regerings anbefaling af prins Carl af Danmark, hvis gemalinde var britiskfødt prinsesse. Dynastiske forbindelser og dynastipolitik var for de norske venstrerepublikanere lig med udenrigspolitik som et fyrsteligt prærogativ, som Konow fandt belæg for i endnu højere grad ville gøre sig gældende i Norge med den danske prins Carl som konge.

Den forholdsvis udbredte norske reservation over for valget af den danske prins Carl udspillede sig blandt politikere, hvoraf mange i sin tid havde stemt for Bernadotte-tilbuddet. At prins Carl gennem sin mor var beslægtet med Bernadotterne, lå således implicit til grund for statsråd Sofus Arctanders påmindelse om, at det eventuelt nye danske dynasti i Norge ville blive nationalt ligesom det for nylig afsatte svenske Bernadotte-dynasti var blevet det i Sverige. Der var almindelig enighed om det unationale ved kongedømmet i Norge grundet de historiske forhold, men monarkisterne var overbeviste modsat republikanerne om holdbarheden i reetableringen af det nationale kongedømme efter 500 års fremmed styre, bl.a. med henvisning til de øvrige europæiske monarkier, hvor det blev hævdet, at det enkelte dynasti trods sin fremmede herkomst historisk set altid formåede at blive ét med nationen (D. Brynildsen).

Med valget af statsform diskuterede man i Norge åbent levedygtigheden af det nationale kongedømme i nationalismens tidsalder i begyndelsen af det 20. århundrede. Den norske situation med et kongevalg betød en debat, hvor uenighederne nødvendigvis måtte være mere hårdt optrukne. I det norske tilfælde fremtrådte Eidsvoll-forfatningen som den samlende nationale faktor på tværs af de politiske skillelinjer i noget, der bedst kan betegnes som norsk forfatningspatriotisme.

Tilhængernes argumentation for monarkiet i Norge var i høj grad defensiv (inspireret af Ibsens artikel fra 1898), hvilket kom til udtryk i fokuseringen på de eksterne forhold med datidens statslige organisering med monarkier i Europa som bevæggrund for at vælge monarkiet og i udenrigsminister Jørgen Løvlands værdirelativisme i forholdet mellem det konstitutionelle monarki og republikken. Det var svært at finde reelle monarkister i regeringen, og deres monarkisme var overvejende formuleret taktisk uden ideologiske hensyn. Den pragmatiske tilgang udmøntede sig i, at diskussionen om monarkiets berettigelse f.eks. rettede sig ind efter rationelle, økonomiske forhold uden at tilhængerne af statsformen i noget særligt omfang ideologisk forsvarede statsformen som en værdi i sig selv. De norske monarkister betonede monarkiets evne til at virke som et nationalt og folkeligt samlingspunkt, og de norske republikanere argumenterede imod monarkiet ved en undsigelse af det arvelige princip. Argumentanalysen blotlagde endvidere en norsk indstilling til forholdet mellem monarkiet og offentligheden, hvor idealer som jævnhed og økonomisk beskedenhed udtrykkes i det norske parlament 1905-06. I en norsk sammenhæng blev dette sociale forhold forstærket ved en manglende adelsklasse som mellemled mellem kongen og den brede offentlighed.

34. Litteratur

Trykte kildeudgivelser:

'Adunarea Electivă a României'. I *Monitorul. Jurnal Oficial al Principatelor Unite Române*, Bukarest: Tipografia Statului, 1866, (no. 93, 29. april/11. maj 1866, no. 98, 5. maj/17. maj 1866, no. 99, 7. maj/19. maj 1866), 1867 (no. 75, 1. april/14. april 1867).

Almanah na bulgarskata konstitutsiya (po sluchai suzdavane tretoto bulgarsko tsarstvo), den bulgarske konstitutions almanak (i anledning af oprettelsen af det tredje bulgarske kongerige), Plovdiv, 1911.

Alþingi 1918, Sambandslagaþingið (30. löggjafarþing), 2.9. 1918, Reykjavík: Ísafoldarprentsmidja, 1919. https://www.althingi.is/altext/althingistidindi/L030/030_sambandslagathing_1918_umraedur_samthykkt.pdf. Hentet 5. juni 2025.

Bismarck, Otto Fürst von: *Gedanken und Erinnerungen*, bd. I (ny udg.), Stuttgart: J. G. Cottasche Buchhandlung, 1922.

Brzopisni zapisnici Hrvatskog državnog sabora, Zagreb: Hrvatska državna tiskara, 1942.

Čedomil, Mitrinoviš og Miloš N. Brašić: *Jugoslovenske narodne skupstine i sabori* (Jugoslaviske nationalforsamlinger og parlamenter), forord skrevet af Stevan Ciric, præsident for nationalforsamlingen, Narodna Skupstina Kraljevine Jugoslavije, 1937.

Compte-rendu des Séances de l'Assemblée des États du Grand-Duché de Luxembourg – Sessions ordinaire et extraordinaire de 1867-1868, Luxembourg: Imprimerie de V. Buck, 1868.

Compte-rendu des Séances de la Chambre des Députés du Grand-Duché de Luxembourg – Sessions ordinaire et extraordinaire de 1919-1920, Luxembourg: Imprimerie de la Cour, 1920.

Congrès national de Belgique – Séance du vendredi 3 juin 1831. http://www.unionisme.be/cn18310603.htm. Hentet 9. marts 2023.

Congrès national de Belgique – Séance du samedi 4 juin 1831. http://www.unionisme.be/cn18310604.htm. Hentet 9. marts 2023.
Congrès national de Belgique – Séance solennelle du jeudi 21 juillet 1831 – Inauguration du roi. http://www.unionisme.be/cn18310721.htm. Hentet 10. marts 2023.
Dáil Éireann debate – Monday, 19 Dec 1921. https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/1921-12-19/2/. Hentet 19. januar 2025.
Dáil Éireann debate – Tuesday, 20 Dec 1921. https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/1921-12-20/2/. Hentet 19. januar 2025.
Dáil Éireann debate – Thursday, 22 Dec 1921. https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/1921-12-22/2/. Hentet 19. januar 2025.
Dáil Éireann debate – Wednesday, 4 Jan 1922. https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/1922-01-04/2/. Hentet 19. januar 2025.
Dáil Éireann debate – Saturday, 7 Jan 1922. https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/1922-01-07/2/. Hentet 19. januar 2025.
Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes – Sesion del Jueves 3 de noviembre de 1870.
Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes – Sesion del Miércoles 16 de noviembre de 1870.
Boletin oficial de las Cortes Españolas – Sesión plenaria y extraordinaria celebrada los días 22 y 23 de Julio de 1969. https://app.congreso.es/est_sesiones/. Hentet 11. marts 2023.
Discorsi della Corona al Parlamento Nazionale – Dalla I alla XX Legislatura, Napoli: Casa Editrice E. Pietrocola, 1897.
Forssell, Arne og Erik Granstedt (udg.): *Prästeståndets riksdagsprotokoll*, bd. I (1642-1660), Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, 1949.
Handelingen Tweede Kamer 1886-1887 01 Maart 1887. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/18861887/0000390645/1/pdf/SGD_18861887_0000198.pdf. Hentet 18. marts 2023.
Handelingen Tweede Kamer 1886-1887 02 Maart 1887. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/18861887/0000390646/1/pdf/SGD_18861887_0000199.pdf. Hentet 18. marts 2023.
Handelingen Tweede Kamer 1886-1887 03 Maart 1887. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/18861887/0000390647/1/pdf/SGD_18861887_0000200.pdf. Hentet 18. marts 2023.
Handelingen Tweede Kamer 1921-1922 03 November 1921. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19211922/0000309358/1/pdf/SGD_19211922_0000281.pdf. Hentet 18. marts 2023.
Handelingen Tweede Kamer 1963-1964 11 Februari 1964. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19631964/0000252705/1/pdf/SGD_19631964_0000396.pdf. Hentet 2. oktober 2026.
Handelingen Tweede Kamer 1965-1966 10 November 1965. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19651966/0000245434/1/pdf/SGD_19651966_0000405.pdf. Hentet 2. oktober 2026.
Heiberg, J.V. (udg.): *Unionens opløsning 1905: officielle aktstykker vedrørende unionskrisen og Norges gjenreisning som helt suveræn stat*, Kristiania: J. M. Stenersen & Co.s Forlag, 1906.
Hennings, Elisabeth og S. Hennings (udg.): *Danske Digteres Sange til Medlemmer af det danske Kongehus og disses Paarørende i Tidsrummet fra Prinsesse Alexandras Trolovelse til Dronning Louises Død 1862-1898*, København: J. H. Schultz A/S, 1916.
Holm, Nils F. (udg.): *Oscar II - Mina Memoarer – Med företal och kommentarer*, bd. I-III, 1960-62, bd. III: *Om mitt forhällande till den danska frågan och skandinavismen*, Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Forlag, 1962.
House of Commons Journal, bd. 10: *1688-1693*: 12. Februar 1689, 26-29. London, 1802. *British History Online*. https://www.british-history.ac.uk/commons-jrnl/vol10/pp26-29. Hentet 2. marts 2023.
Huber, Ernst Rudolf: *Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789*, bd. III: *Bismarck und das Reich*, 3. udg., Stuttgart: W. Kohlhammer, 1988.
Jarlsberg, Fritz Wedel: *Reisen gjennem Livet*, Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1932.
1905 Kongevalget, Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1946.
Kishinevskie Eparkhial' nye Vedomosti (*Chişinăuske Kirke Bulletin*), nr. 17, 1902.
Landahl, Sten (udg.): *Bondeståndets riksdagsprotokoll*, bd. 1 (1720-1727), Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, 1939.
Lehmann, Orla: *Den græske Thronfølgesag 1863*, meddelt ved Johannes Lehmann, udgivet af Vejle Amts Historiske Samfund, Nyt Nordisk Forlag, 1970.
Luigi, Chiala (red.): *Lettere edite ed inedite di Camillo Cavour*, vol. 3, Torino: Roux, 1883.
Montan, E.V. (udg.): *Sveriges ridderskaps och adels riksdags-protokoll – Från och med år 1719*, første del (1719-20): første hæfte (1719) og andet hæfte (1720), Stockholm: P. A. Norstedet & Söner, 1875.

Møller, Anders Monrad (red.): *Kong Christian VIII's breve: 1813-1848*, bd. 1-6, udg. af Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie, 2005-08.
Nørr, Erik (udg.): *Breve mellem Otto Møller og Thomas Skat Rørdam*, bd. I: *Kapellanen og professorspiren 1854-1870*, Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, Odense Universitetsforlag, 1999.
Opisanie sviashchennogo koronovaniia ikh Imperatorskikh Velichestv Gosudaria Imperatora Aleksandra III i Gosudaryni Imperatritsy Marii Fedorovny, Skt. Petersborg og Ekspeditsia Zagotovleniia Gosudarstvennykh Bumag, 1883.
Praktika i Tritis Septemvrioi Ethniki Syneleizls, forhandlinger af den tredje september nationalforsamling, Athen: 6. Kongelig Typografi, 1843-44.
Praktika Ton Synedríaseon Tes En Athinais V. Ton Ellinon Syneléfseon, referat af forhandlingerne fra møderne i den græske nationalforsamling, bd. 2 og bd. 4, Athen: Etniki, 1863.
Protocoll, hållna hos högwördiga Prest-Ståndet vid Riksdagen i Stockholm År 1809, trykt hos Joh. Pehr-Lindh, Stockholm, 1809.
Protocoll, hållna hos högwördiga Prest-Ståndet vid Urtima Riksdagen i Örebro År 1810, trykt hos Nils Magnus Lindh, Örebro, 1810.
Protocoll, hållne hos högloflige Ridderskapet och Adeln, vid Urtima Riksdagen i Örebro År 1810, trykt hos Nils Magnus Lindh, Örebro, 1810.
PTK 1917 II 2, 12 p. kesäkuuta.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/ainestot/yhteiskunta/historia/kamppailu-hallitusmuodosta-1918-1919/Documents/VP_1917_II_2_173_197.pdf. Hentet 8. marts 2023.
PTK 1917 II 2, 13 p. kesäkuuta.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/ainestor/yhteiskunta/historia/kamppailu-hallitusmuodosta-1918-1919/Documents/VP_1917_II_2_207_252.pdf. Hentet 8. marts 2023.
PTK 1917 II 2, 12 p. heinäkuuta.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/kamppailuhallitusmuodosta-1918-1919/Documents/VP_1917_II_2_580_650.pdf. Hentet 8. marts 2023.
PTK 1918 ylim vp, 8.10.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/kamppailu-hallitusmuodosta-1918-1919/Documents/PTK_1918_ylim_vp_54_94.pdf. Hentet 8. marts 2023.
PTK 1918 ylim vp, 9.10.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/kamppailu-hallitusmuodosta-1918-1919/Documents/PTK_1918_ylim_vp_96_122.pdf. Hentet 8. marts 2023.
Rigsdagstidende 1852-53, Forhandlingerne paa den forenede Rigsdag (2. samling), 17.3.1853, 18.3.1853, 18.4.1853.
https://www.folketingstidende.dk/ebog/18522FR?=99. Hentet 8. marts 2023.
Rigsdagstidende 1852-53, Forhandlingerne paa den forenede Rigsdag (3. samling), 24.6.1853.
https://www.folketingstidende.dk/ebog/18523FR?=171. Hentet 8. marts 2023.
Rostworowski, Michał (udg.): *Dyaryusz Sejmu z r. 1830-1831*, bd. 1 (18. december 1830-8. februar 1831), Kraków: Akademii Umiej, 1907.
Secrétariat du Roi, Leopold III (udg.): *Livre Blanc, 1936-1946*, bd. 1, Saint-Paul au Luxembourg, 1946.
Severnaia Pchela, 172, 3.8.1837.
Sněm královstvi Českého 1870-1871 – 2. zasedáni – Stenoprotokoly 14. září-8. listopadu 1871.
https://www.psp.cz/eknih/1870skc/2/index.htm. Hentet 19. december 2024.
Sněm královstvì Českého 1895-1901 – 3. zasedání – Stenoprotokoly 28. prosince 1898-19. května 1899.
https://www.psp.cz/eknih/1895skc/3/index.htm. Hentet 19. december 2024.
Sostegno, Cesare Alfieri di: 'Discorso d'insediamento', Senato del Regno, tornata del 4 aprile 1860. https://www.senato.it/legislature/regno/discorso-dinsediamento-del-presidente-cesare-alfieri-di-sostegno-2-aprile-28-dicembre-1860. Hentet 18. marts 2023.
Staf, Nils (udg.): *Borgarståndets riksdagsprotokoll – från frihetstidens början*, Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, 1945.
Stenogrami ot plenarni zasedaniya, Trinadeseto zasedanie V. Tŭrnovo, chetvŭrtŭk, 25 yuni 1887 g. (udskrifter af plenarmøder, trettende session V. Tarnovo, torsdag den 25. juni 1887).
https://www.parliament.bg/pub/StenD/20191211014706XIII_25-06-1887.pdf. Hentet 5. marts 2023.
Stenogrami ot plenarni zasedaniya, Chetirinadeseto zasedanie, V. Tŭrnovo, sŭbota, 27 yuni 1887 g. (udskrifter af plenarmøder, fjortende session V. Tarnovo, lørdag den 27. juni 1887).
https://www.parliament.bg/pub/StenD/20191211014929XIV_27-06-1887.pdf. Hentet 5. marts 2023.
Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstages des Norddeutschen Bundes, I. Legislatur-Periode (II. Außerordentliche Session 1870), Berlin: Verlag der Buchdruckerei der Norddeutschen Allgemeinen Zeitung, 1870.
Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstages des Deutschen Reichstages, I. Legislatur-Periode – I. Session 1871, bd. 1, Berlin: Verlag der Buchdruckerei der Norddeutschen Allgemeinen Zeitung, 1871.
Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstags, VII. Legislaturperiode – IV. Session 1888/89, bd. 3, Berlin: Verlag der Norddeutschen Buchdruckerei und Verlags-Anstalt, 1889.

Stenographisches Protokoll – Haus der Abgeordneten des Reichsrates, XI. Legislaturperiode, XVIII. Session 1907-1909, bd. 1, Wien: K.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1909.
Stortinget (udg.): *De stenografiske referater fra de hemmelige møter i stortinget i 1905*, Oslo, 1951.
Sveriges rikes ständers beslut, giordt, samtykt och förafskiedat på then almänna riksdagen som slöts i Stockholm then 12. september 1743. Cum gratia & privilegio s:ær:æ maj:tis, Stockholm: Pet. Momma, 1743.
Taube, Bernhard (udg.): *Sveriges ridderskaps och adels riksdags-protokoll*, 4. del, første hæfte (1645-1649), Stockholm: Iwar Hæggströms Boktryckeri, 1871.
Vasiljeviš, Alimpije: *Sveto-Andrejska Skupstina* (Sankt Andreas-forsamlingen), Beograd, 1899.
Verhandlungen des gemeinschaftlichen Landtags der Herzogthümer Coburg und Gotha 1861-1864, Gotha: Engelhard-Reyher'schen Hofbuchdruckerei, 1864.
Verhandlungen des Reichstags, XII. Legislaturperiode – I. Session, bd. 228, Berlin: Verlag der Norddeutschen Buchdruckerei und Verlags-Anstalt, 1907.
Verhandlungen des Reichstags, XII. Legislaturperiode – I. Session, bd. 236, Berlin: Verlag der Norddeutschen Buchdruckerei und Verlags-Anstalt, 1909.
Wigard, Franz (udg.): *Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen constituirenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main*, Frankfurt am Main: Johann David Sauerländer, 1848.
William and Mary, 1688: An Act declareing the Rights and Liberties of the Subject and Setleing the Succession of the Crowne. I John Raithby (red.): *Statutes of the Realm*, bd. 6: *1685-94*, kapitel II, del 3, nummer 1, 142-45, 1819. *British History Online*. https://www.british-history.ac.uk/statutes-realm/vol6/pp142-145. Hentet 2. marts 2023.
Wright, Herbert F. (red.): *The Constitutions of the States at War 1914-1918*, Washington: Government Printing Office, 1919.

Aviser og tidsskrifter:

Aftenposten (Kristiania, Oslo) 18.7.1873, 'Kristiania'; 28.4.1908, 'The King and Queen of Great Britain and Ireland in Norway'; 20.3.1929, 'Gaven fra det norske folk – 240,000 kroner'; 21.3.1929, 'Til lykke!'; 10.6.1930, 'Prinsesse Ragnhild Alexandra'; 23.2.1937, 'Harald bliver arveprinsens navn'.
Agramer Zeitung (Zagreb) 10.11.1894, 'Erzherzog Leopold Salvator in Agram'; 15.10.1895, 'Der Empfang der Deputationen'; 21.11.1895, 'Local-Chronik'.
Aion (Athen) 22.8.1868, 'O Konstantìnos' ('Konstantin').
Altwies, François et al.: 'Mitbürger! Mitbürgerinnen!', *Luxemburger Wort* 27.9.1919.
Apollon (Piræus, Athen) maj 1889, 'Nte epara Vasilopova gione Leksandra' ('Til vores første prinsesse Alexandra').
Argall, Annie Elizabeth: 'In Memoriam – Our beloved Queen – January 22nd, 1901, *The West Briton and Cornwall Advertiser* 24.1.1901.
Auszra (Tilsit (Sovetsk)) 1884 (nr. 5-6), 'Źemaiciziu szlovē', 201-02.
Bachmann, Ludwig: 'Nuptias Friderici Francisci magni ducis megapolitanorum suerinensium et Augusta principis ex antiquissima stirpe principum rutenorum', *Neue wöchentliche Rostock'sche Nachrichten und Anzeigen* 3.11.1849.
Badener Tagblatt (Baden-Baden) 9.9.1896, 'Zum 9. September 1896'.
Badischer Beodachter (Karlsruhe) 19.10.1897, 'Lokales'.
Baehr, Paul: 'Sängergruss an Kaiser Wilhelm II.', 'Festgesang zum Gedächtnis Kaiser Wilhelms des Grossen', *Mindener Zeitung* 17.10.1896.
Baltz, Johanna: 'Auf Sigiburg', *Dortmunder Zeitung* 30.6.1902.
Band, Moritz: 'Zur Vermählungsfeier im Kaiserhause', *Bukowinaer Rundschau* 31.7.1890.
Bauditz, Ferdinand: 'Kong Christian', *Viborg Stifts-Tidende* 14.11.1903.
Beck, Friedrich og Franz Lachner: 'Festhymne', *Bayerische Zeitung* 25.8.1862.
Belfast Telegraph (Belfast) 22.6.1921, 'God save the king'.
Berliner Tageblatt und Handels-Zeitung (Berlin) 11.6.1879, 'Dem Kaiserpaar zum 11. Juni 1879'; 22.10.1885, 'Die Regentenwahl in Braunschweig'; 23.9.1910, 'Der Kaiser in Sigmaringen'.
Berlingske Tidende (København) 24.9.1857, 'Hs. Maj. Kongens Reise'; 5.10.1857, 'Hs. Majestæt Kongens Reise'; 25.5.1867, 'Deres Majestæter Kongens og Dronningens Sølvbryllup den 26de Mai 1867'; 22.7.1896; 7.3.1922, 'Prinsesse Olga af Grækenland'.
Bermanschläger, L.J.: 'An meinem Herrn und Kaiser an seinem Jubeltage', *Linzer Volksblatt* 2.12.1898.
'Zur Vermählungsfeier in unserem Kaiserhause!', *Steyrer Zeitung* 31.7.1890.
Béthencourt, Francisco Fernández de: 'Los Borbones de Napoles', *La Época* 14.2.1901.
Bodenstedt, Friedrich: 'Maximilian II.', *Donau-Zeitung* 17.3.1864.
Bouvart, Leon et al.: 'Action Republicaine', *Escher Tageblatt* 7.1.1919.
Braunhorst, B. von: 'An Bosnien', *Sarajevoer Tagblatt* 31.5.1910.
Bregenzer Tagblatt (Bregenz) 2.12.1898, 'Zum zweiten December', 'Jubel-Vers!'.
Büchel, Johann Baptist: 'Dem Jubel-Fürsten – zum 12. November 1908', *Liechtensteiner Volksblatt* 13.11.1908.
Buontempo, Amante: 'Lil Malta ħielsa', *Leħen is-Sewwa* 19.9.1964.
Cadwalladr, J.: 'Hail to our Prince', *The Welshman* 14.7.1911.

Cambridge Chronicle and University Journal (Cambridge) 21.5.1859, 'Visit of His Royal Highness the Prince of Wales to Gibraltar'.
Carati, Siro: 'Il Perdono di Ferdinando I.', *Gazzetta della provincia di Pavia* 13.10.1838.
Cardona, Gużè: 'F'jum il-ħelsien ta' Malta', *Leħen is-Sewwa* 19.9.1964.
Caspari, Theodor: 'Hilsen til Deres majestæter Kongen og Dronningen paa sølvbryllupsdagen', *Aftenposten* 22.7.1921.
Cetinjski Vjesnik (Cetinje) 15.8.1910, 'Njihova Veličanstva Kraljica Milena Kralj Nikolli' ('Deres Majestæter Dronning Milena Kong Nicolaj'); 28.8.1910, 'Poslije svečanosti' ('Efter ceremonien'); 13.7.1911, 'Radost u dva srpsna dvora' ('Glæde ved to serbiske hoffer').
Christ, A. Dean: 'Zum 19. April 1894', *Coburger Zeitung* 19.4.1894.
Claeys, Hendrik: 'Heil den Koning!', *Het Belfort* årg. 5, Gent: Drukkerij A. Siffer, 1890, 151-52.
Coburger Zeitung (Coburg) 27.8.1865, 'Die Enthüllung des Prinz-Albert-Denkmals am 26. August 1865'; 12.12.1865, 'König Leopold I., König der Belgier'; 29.1.1869, 'Zum 29. Januar 1869'; 18.12.1885, 'König Ferdinand von Portugal'; 13.7.1887, 'Die bulgarische Throncandidatur des Prinzen Ferdinand von Coburg'; 5.4.1889, 'Zum 5. April 1889'; 24.8.1893, 'Herzog Ernst II.'; 5.9.1893, 'Schloß Reinhardsbrunn – In der Nacht von Sonntag auf Montag, den 28. August 1893'; 24.4.1894, 'Aus Stadt u. Land, aus Thüringen u. Franken'; 15.10.1895, 'Coburg, 15. Oktober 1895'; 22.1.1899, '23. Januar 1899'; 11.5.1899, 'Enthüllungsfeier des Denkmals für den hochseligen Herzog Ernst II. von Sachsen Coburg und Gotha'; 1.8.1900, 'Herzog Alfred'; 2.8.1900, 'Aus Stadt u. Land, aus Thüringen u. Franken'; 8.8.1900, 'Unser Regent'; 30.6.1901, 'Zur Einweihung des Bismarckthurmes – Kanzlerlied'; 12.10.1905, 'Herzog Carl Eduard, Herzogin Viktoria Adelheid'; 7.11.1905, 'Der 5. November 1905'; 3.8.1906, 'Zum 2. August 1906', 'Zur Geburt eines Prinzen im Herzoglichen Hause'; 19.9.1906, 'Zum 19. September 1906'; 22.2.1907, 'Zum 21. Februar 1907'; 3.3.1908, 'Aus Stadt und Land'.
Countess Haig: 'Lady Alice, the woman', *Daily Record* 6.11.1935.
Courrier français (Paris), no. 28, juni 1950.
Cultura Poporului (Cluj) 22.7.1927, årg. 7, nr. 204, 'Noul Rege – Regenţa', 2.
Dagblad van Maastricht (Maastricht) 20.5.1895, 'Hulde en Welkom aan HH. MM. onze geëerbiedigde Koninginnen op Limburgs Bodem'; 21.5.1895, 'Feestmaaltijd'.
Dagblad van Noord-Brabant (Breda) 6.1.1937, ''t Vorstelijk Huwelijk van Nederland'.
Dahl, Jonas: 'Kongen kommer', *Aftenposten* 25.11.1905.
Daily Mail (London) 20.11.1947, 'Time for rejoicing'.
Daily Record (Glasgow) 16.1.1923, 'Duke of York to wed'; 27.4.1923, 'Our Scots Princess'; 22.8.1930, 'Royal Babies of Scotland'.
Daily Worker (London) 10.7.1947, 'On Circuses & Bread'.
d'Altenheim, Gabrielle: 'Un Mariage a Saint-Germain-l'Auxerrois', *Journal des débats* 30.5.1837.
Danninger, Gitta: 'Zum Krönungstage Ihrer kaiserl. und königl. apost. Majestäten Karl IV. und Königin Zita', *Preßburger Zeitung* 30.12.1916.
Das interessante Blatt (Wien) 23.1.1902, 'Die Hochzeit im Kaiserhause'.
Das Vaterland (Wien) 14.6.1911, 'Verlobung im Kaiserhause'.
de Farincourt, Baron: 'Partie Officielle', *Journal de Monaco* 1.10.1889.
Dessart, O.: 'Zur Enthüllung des Kaiser Wilhelm-Denkmals in Karlsruhe', *Badischer Beodachter* 19.10.1897.
De Vlaamsche Leeuw (Bruxelles, Oostende) no. 5, april 1916, 'Aan onze Vorsten'.
De Vlaamsche School årg. 14, Antwerpen: A. Fontaine & Ch. Gevaert, 1868, 'Te Antwerpen, op de Meir, opgericht in 1853', 177-78.
Devon and Exeter Daily Gazette (Exeter) 10.8.1903, 'Plymouth war memorial'; 9.6.1909, 'The Royal Visit'.
Diario Illustrado (Lissabon) 15.11.1908, 'Anniversario regio'.
Die Gartenlaube (Leipzig), udg. af Ernst Keil, 1867, hæfte 31, 'Im Hausfrieden eines fürstlichen Patrioten', 484-87.
Die Gartenlaube (Leipzig), udg. af Ernst Keil, 1888, hæfte 25, 'Zwei deutsche Fürstenjubiläen', 427.
Die Gartenlaube (Leipzig), udg. af Adolf Kröner, 1896, hæfte 14, 'Der siebzigste Geburtstag Herzog Georg II. von Sachsen-Meiningen', 240; hæfte 23, 'Die Enthüllung des Denkmals Kaiser Wilhelms I. am Friedenstag zu Frankfurt a. M.', 388a.
Dimmalætting (Tórshavn) 22.6.1921, 'Velkommen'.
Dresdner Anzeiger 14.9.1882, 'Festgruss zum 14. September'.
Dresdner Neueste Nachrichten (Dresden) 14.9.1882, 'Unserem Kaiser!'; 24.4.1906, 'Die Enthüllung des König Albert-Denkmals'.
Dresse, Paul: 'A la ville de Luxembourg', *Luxemburger Wort* 9.4.1953.
Dülmener Zeitung (Dülmen) 2.5.1888, 'Der Brüsseler Scandal'; 20.6.1888, 'Kaiser Friedrich'; 22.1.1896, 'Locales und Provincielles'; 25.1.1896, 'Zum Geburtstage unseres Kaisers'; 11.2.1902, 'Lokales und Provinzielles'; 2.10.1902, 'Lokales'.
Düsseldorfer Zeitung (Düsseldorf) 18.10.1861, 'Vater Rheins Glückwunsch am Krönungstage'.
Eberhardt, Fritz: 'Sedan', *Rheinisches Volksblatt* 2.9.1897.
Eeckels, Constant: 'De toekomst kranst', *De Standaard* 16.7.1951.

Eichert, Franz: ’Hoch Liechtenstein!’, *Liechtensteiner Volksblatt* 20.11.1928.
El Cruzado Español (Madrid) 9.10.1931, ’Don Jaime y el Tradicionalismo’, ’¡La Tradición no muere! - ¡¡Viva Alfonso XII de Borbón y de Austria-Este!!’.
Elpis (Athen) 3.9.1868, ’Adelfoì Éllines!’ (’Bror grækere!’).
Emmrich, Karl: ’Zum 50-jährigen Regierungs=Jubiläum unseres geliebten Herzogs am 3. August 1903’, *Eisenberger Nachrichtsblatt* 3.8.1903.
Epoca (Bukarest) 19.3.1887, ’Corespondenta din Berlin’.
Erkko, Juhana Heikki: ’H.M. Kaisari-Suuriruhtinaan Nikolai II:n ja Hänen Korkean Morsiamensa’, *Uusi Suometar* 27.11.1894.
Escher Tageblatt (Esch-sur-Alzette) 24.9.1919, ’Nassau oder Republik?’; 6.11.1919, ’Der Zigeunerprinz’, ’An den Herrn Prinzen von Bourbon von Parma!’.
Esser, Anna: ’Festgruß’, *Das Vaterland* 2.12.1898.
Ethnikon Pneuma (Athen) 23.7.1868, ’O DIADOCHOS KONSTANTINOS Evangelìzou Ellás charán megálin!’ (’Kronprins KONSTANTIN evangeliserer Hellas’ store glæde!’.
Ethnophylax (Athen) 15.5.1867, ’Proslaliá Mitropolítou’ (’Metropolittens proklamation’); 23.8.1868, ’Zito to Éthnos’ (’Længe leve nationen’).
Eyck, J.J.: ’Huldegroet’, *Limburger Koerier* 20.5.1895.
Eyschen, Paul et al.: ’Proklamation’, *Luxemburger Wort* 24.11.1890.
Faber, Karl: ’Zum 18. Oktober 1896’, *Mindener Zeitung* 17.10.1896.
Fern, Willibald: ’Ihrer Königl. Hoheit der durchlauchtigsten Frau Erbgroßherzogin’, *Luxemburger Wort* 21.6.1893.
Fifeshire Journal (Kirkcaldy) 1.9.1842, ’Scotland’s invitation to The Queen’.
Flensborg Avis (Flensborg) 23.2.1921, ’Hertug Ernst Gynther død’.
Flores, Salvatore: ’The Diamond Jubilee of Queen Victoria’, *The Daily Malta Chronicle and Garrison Gazette* 25.6.1897.
France, Mady: ’Mariage impérial et princier’, *La Lanterne* 18.1.1950.
Fredrikshamns Tidning (Fredrikshamn) 28.11.1894, ’Helsingfors damers adress’.
Freydorf, Alberta von: ’Enthüllung des Kaiser Wilhelm-Denkmals in Karlsruhe’, *Badische Landes-Zeitung* 19.10.1897.
Fried, T.: ’Zum 18. August’, *Bukowinaer Post* 19.8.1900.
Frölich, Werner: ’Die Kaisermanöver in Schleswig-Holstein’, *Die Gartenlaube*, 1890, hæfte 18, 680-81, 688-92.
Gabriëls, Jean J.: ’Oranje boven!’, *Limburger Koerier* 20.5.1895.
Gaceta de Madrid (Madrid) 19.12.1870, ’Órden’.
Gazeta de Transilvania (Braşov) 9.7.1852, ’Monarchia austriacâ’; 23.7.1852, ’Monarchia austriacâ’; 7.10.1865, ’Uniunea Transilvaniei cu Ungaria’; 19./7.5.1866, no. 35, ’Mesagiulu Locotenintii la deschiderea camerei Romaniei’; 28.9.1887, ’Maiestatea Sa în Cluşiu’; 15.10.1902, ’Desvĕlirea monumentului lui Matia’; 29.7.1931, ’Cununia Domniţei Ileana’.
Gille, Valère: ’A Leurs Altesses Royales’, *Le Vingtième Siècle* 7.10.1900.
Gíslason, Þorsteinn: ’Kvæðaflokkur’, *Morgunblaðið* 27.6.1921.
Glas Crnogorca (Cetinje) 24.8.1910.
Glas Crnogorca (Cetinje) 24.8.1910, ’Idila iz vilinskog svijeta’ (’Idyl fra eventyrverdenen’).
Gmundner Wochenblatt (Gmunden) 10.7.1900, ’Die Vermählung Marie Louise, Herzogin zu Braunschweig und Lüneburg mit dem Prinzen Maximilian von Baden’; 7.6.1904, ’Die Vermählung des Großherzogs Friedrich Franz IV. von Mecklenburg-Schwerin mit Prinzessin Alexandra’.
Gnudtzmann, Albert: ’Kong Christian’, *Nationaltidende* 30.1.1906.
Görlitzer Anzeiger (Görlitz) 29.4.1813; 18.6.1840, ’Trauer-Glockentöne als Nachruf Sr. Maj. dem Könige und geliebten Landesvater Friedrich Wilhelm III.’.
Gratz, Gustav: ’Erbkönig Otto’, *Pester Lloyd* 20.11.1930.
Grenz-Echo (Eupen) 19.2.1934, ’König Albert und Eupen-Malmedy’; 20.8.1938, ’Königsbesuch in Eupen-Malmedy-St. Vith’.
Grieben, Hermann: ’Vor unserm Dome’, *Kölnische Zeitung* 15.10.1880.
Grilo, Antonio: ’La Reina’, *La Época* 12.1.1906.
Große, Karl: ’Elegie bei der feierlichen Beisetzung Sr. Königlichen Hoheit des Durchlauchtigsten Großherzogs Carl Friedrich des Gerechten und Gütigen von Sachsen am 12. Juli 1853’, *Weimarische Zeitung* 13.7.1853.
Grundtvig, N.F.S.: ’Danmarks Krone’, *Fædrelandet* 27.4.1853.
Guzmán, Juan Pérez de: ’El Príncipe Alfonso Andres’, *La Época* 2.12.1901.
Haagsche Courant (Den Haag) 23.10.1905, ’Tot de Kroon Gerechtigd’; 3.5.1909, ’De Geboorte van Prinses Juliana’.
Haberson, Emil Edler von: ’Zum Regierungs-Jubiläum Seiner Majestät Kaiser Franz Joseph des Ersten’, *Kremser Volksblatt* 4.12.1898.
Halifax Evening Courier (Halifax) 22.6.1911, ’Crowning of May Queen’.
Hallesche Zeitung (Halle (Saale)) 26.8.1901, ’Zur Enthüllung des Kaiser-Denkmals’.
Hannoverscher Courier (Hannover) 28.5.1858, ’Hannover’; 28.5.1861, ’Hannover’; 16.8.1875, ’Der Kaiserbesuch in Goslar’; 22.11.1885, ’Das 25jährige Regierungsjubiläum des Fürsten Adolf Georg zu Schaumburg-Lippe’; 23.11.1885, ’Aus den Nachbarstaaten und Provinzen’; 23.11.1885, ’Das 25jährige Regierungsjubiläum des Fürsten Adolf Georg zu Schaumburg-Lippe’.

Hansen, Johan Holm: 'Guldbryllupsdigt', *Nationaltidende* 26.5.1892.
Harris-Bickford, Ernest Leopold Trevenen: 'King's Coronation, June 22nd, 1911', *The Royal Cornwall Gazette* 22.6.1911.
Hawker, Robert Stephen: 'The First Prince of Wales', *The Royal Cornwall Gazette* 11.9.1846.
Hein, Ernst: 'Zum 18. Oktober', *Mindener Zeitung* 17.10.1896.
Hejmdal (Aabenraa) 28.4.1909, 'Bryllupet paa Lyksborg'.
Hergenhahn, Carl Friedrich et al.: 'Aufruf zur Errichtung eines Waterloo-Denkmals bei Wiesbaden', *Wiesbadener Tagblatt* 22.2.1865.
Het Belfort årg. 6, Gent: Drukkerij A. Siffer, 1891, 'Prins Boudewijn', 178-80.
Het Nieuws Van Den Dag (Bruxelles) 23.11.1918, 'Aan Albert den Dappere – Koning der Belgen'.
Het Vaderland ('s-Gravenhage) 30.7.1952, 'Duizenden Nederlanders verwelkomden Koningin Juliana'.
Holm, Anders Wilhelm: '26. April', *Nationaltidende* 26.4.1923.
Holmes, John Emra: 'Victoria Regina Imperatrix', *The West Briton and Cornwall Advertiser* 24.1.1901.
Ibsen, Henrik: 'Ved Tusindaarsfesten den 18de Juli 1872', *Aftenposten* 19.7.1872.
I Kathimerini (Athen) 22.11.1920, 'I Megaleiótis eínai elefthérou laoú proskaleí ton vasiléa Konstantíno eis ton Thrónon' ('Majestæten af et frit folk inviterer kong Konstantin til tronen').
Il Fischietto (Torino) 23.1.1855, 'In morte di Maria Adelaide Regina di Sardegna'.
Illustrirte Zeitung (Leipzig) 9.9.1843, 'Die Vermählung des Erbgrossherzogs von Mecklenburg-Strelitz mit der Prinzessin Auguste von Cambridge', 163-66.
Illustrirtes Wiener Extrablatt (Wien) 23.1.1902, 'Die Hochzeit der Enkelin des Kaisers'.
Ingemann, Bernhard Severin: 'Kroningssang', *Berlingske Tidende* 28.6.1840.
Intelligenz-Blatt (Prüm et al.) 20.10.1861, 'Zur Krönungs-Feier'.
Ionescu, Constantin Alexandru: 'Hora Incoronarii', *Universul Literar* 15.10.1922, 4.
Jaime, Alfredo Gómez: 'Cancion de Primavera', *La Época* 18.5.1907.
Jarz, Konrad: 'Ein Familienfest im Völkerhause Oesterreich', *Znaimer Wochenblatt* 10.5.1881.
Journal de Bruxelles (Bruxelles) 5.2.1875, 'Mariage de S.A.R. la princesse Louise'; 7.10.1900, 'La réception à Herbesthal', 'A Liége'.
Journal de Monaco (Monaco-Ville) 21.6.1881, 'Les Fêtes Nationales des 19 et 20 Juin'; 9.5.1911, 'Conseil National'; 20.5.1919, 'Maison souveraine'; 23.3.1920, 'La Vie Artistique'; 27.6.1922, 'Décès de S. A. S. Albert Ier, Prince Souverain de Monaco'; 5.6.1923, 'Naissance d'un Prince dans la Famille Souveraine'; 26.6.1947, 'Son Altesse Sérénissime le Prince Louis II de Monaco'.
Journal de Rouen (Rouen) 1.10.1820, 'France'.
Journal des débats (Paris) 19.8.1832, 'France'; 23.8.1853, 'France'; 25.5.1866.
Jülicher Kreisblatt (Jülich) 19.10.1861.
Jyllands-Posten (Aarhus) 23.7.1896, 'Prins Carls Bryllup'.
Kaindl, Raimund Friedrich: 'Jubiläumsfeier', *Bukowinaer Post* 4.12.1898.
Karlsruher Zeitung (Karlsruhe) 6.4.1904, 'Ernst, Fürst zu Leiningen'.
Kärntner Zeitung (Klagenfurt) 2.12.1908, 'Kärntens Gruß an den Kaiser'.
Kiesekamp, Hedwig: 'An Kaiser Wilhelms Bahre!', *Essener Zeitung* 10.3.1888.
Knapp, Augustin og Fridolin Feger: 'Heil Fürstenpaar!', *Liechtensteiner Volksblatt* 6.3.1943.
Kölnische Zeitung (Köln) 29.11.1823, 'Liederkranz bei der Vermählung Seiner Königlichen Hoheit des Kronprinzen von Preußen mit Ihrer Königlichen Hoheit der Prinzessin Elisa von Baiern'; 11.6.1840, 'Beim Tode König Friedrich Wilhelm's des Dritten'; 6.10.1842, 'Schweiz'; 7.3.1848, 'Wiesbaden'; 17.8.1848, 'Köln'; 26.8.1851, 'Deutschland'; 27.8.1851, 'Deutschland'; 28.9.1865, 'Deutschland'; 6.4.1876, 'Verhandlungen des preußischen Landtages'; 25.8.1893, 'Deutschland'; 19.10.1893, 'Deutschland', 'Der Kaiser in Bremen'; 31.8.1897, 'Die Kaisertage am Rhein'; 26.11.1898, 'Das Reiterstandbild des Großherzogs Ludwig IV.'; 10.4.1901, 'Die Thronbesteigung Friedrich Franz' IV.'; 31.7.1902, 'Der Kaiser in Emden'; 17.8.1906, 'Die Enthüllung des Landgrafen-Denkmals in Homburg'; 23.10.1907, 'Wilhelm, Fürst zu Wied'; 22.2.1914, 'Wilhelm I., Fürst von Albanien'.
Königsberger Hartungsche Zeitung (Königsberg) 18.10.1861, 'Zum 18. Oktober 1861'; 23.9.1907, 'Die Enthüllung des Denkmals'.
Koppel-Ellfeld, Franz: 'Dresden in den Tagen des Wettiner Jubiläums', *Die Gartenlaube*, udg. af Adolf Kröner, 1889, hæfte 27, 452-56.
Korschann, Karl: 'Feldmarschall Erzherzog Albrecht', *Znaimer Wochenblatt* 27.2.1895.
Koster, C.: 'U onzen Groet', *Nieuwsblad van Friesland* 27.9.1905.
Kraniotakis, N.: 'I NIKI' ('Sejren'), *I Kathimerini* 13.4.1924.
Kroes, Hendrik Willem Jan: 'Rust zacht Moeder', *De Graafschap-Bode* 21.3.1934; 'Prins Hendrik', *De Graafschap-Bode* 4.7.1934.
Kröner, Adolf: 'Zur Goldenen Hochzeit eines fürstlichen Paares', *Die Gartenlaube*, 1892, hæfte 21, 674; 'Das Denkmal für den Großherzog Friedrich Franz II. von Mecklenburg-Schwerin', *Die Gartenlaube*, 1893, hæfte 38, 648.
Kronstädter Zeitung (Braşov) 29.4.1854, 'Des Kaisers Vermählungsfest'.
Krumauer Zeitung (Krumau) 20.5.1875, 'Fest-Gedicht zum glorreichen Namens-Feste Sr. Durchlaucht des Fürsten Johann Schwarzenberg, Herzogs von Krumau'.

Kyprianou, Nicholas: 'To Paraponon tou Chorikou' ('Bøndernes klage'), *Salpinx* 19.8.1889.
L'Action française (Paris) 15.6.1933, 'La Politique', 'Un petit Dauphin est né'.
La Época (Madrid) 29.11.1857, 'En el Natalicio de S.A.R. El Principe de Asturias'; 23.1.1878, 'El Régio Enlace'; 29.11.1879, 'Á SS. MM. El Rey D. Alfonso XII y la Reina Doña Maria Cristina'; 12.1.1906, 'La boda de la Infanta'; 30.5.1906, 'La Funcion Regia'.
La Libre Belgique (Bruxelles) no. 10, maj 1941.
Landes-Zeitung für das Fürstenthum Reuß Aelt. Linie 4.9.1888, ''Keinen Fußbreit Greizer Erde''; 24.4.1902, 'Das Reußenland in Trauer'.
La Semaine (Malmédy) 6.1.1861, 'S.M. Frédéric Guillaume IV'; 13.10.1861, 'Le Couronnement de S.M. le roi de Prusse'.
Laspina, Mons.: 'Malta kienet indipendenti', *Leħen is-Sewwa* 19.9.1964.
La Stampa (Torino) 11.6.1877, 'Per l'inaugurazione del Monumento alla memoria di S.A.R. Ferdinando di Savoia Duca di Genova'; 3.5.1887, 'Feste Veneziane'; 30.8.1888, 'L'inaugurazione del Collegie "Principe di Napoli" in Aosta'; 2.9.1888, 'Il Viaggio Reale – L'inaugurazione del monumento ai martiri e ad Anita Garibaldi'; 21.10.1896, 'Ad Elena di Montenegro'; 23.10.1896, 'L'arrivo a Roma dei Principi Sposi'; 24.10.1896, 'Ai Principi Sposi'; 17.9.1904, 'Le feste e le dimostrazioni per il lieto evento – Il cuore del Re'; 5.6.1911, 'I Sovrani d'Italia inaugurano in Roma il monumento al Gran Re'; 8.1.1930, 'L'unione di que cuori e di due popoli nella Gloria di Roma'; 13.2.1937, 'La nascita del Principino'; 30.10.1938, 'Le nozze del Duca d'Ancona'; 24.1.1939, 'Le Nozze della Principessa – La Reggia in festa'.
Lauenburgischer Anzeiger (Ratzeburg) 29.8.1840, 'Zum Empfange Ihrer Königlichen Majestäten am 29. August 1840'.
L'Echo Belge (Amsterdam) 8.4.1916, 'Au Roi Albert Ier'.
Leħen is-Sewwa (Floriana) 19.9.1964, 'Malta indipendenti'.
Le Moniteur universel (Paris) 9.6.1811, 'Poésie'.
Le National (Paris) 8.8.1830, 'Chambre des Députés – Séance du 7 août'.
Les Modes (Paris), december 1919, no. 190, 'A travers le monde', 6.
L'Est Républicain (Nancy) 11.5.1951, 'Le mariage d'Otto et de Regina'.
Le Vingtième Siècle (Bruxelles) 7.10.1900, 'A Bruxelles'.
Lie, Jonas: 'Skyggerne af store Tider', *Aftenposten* 8.9.1875.
Liechtensteiner Volksblatt (Schaan) 11.11.1898, 'Zum 40jährigen Regierungsjubiläum Seiner Durchlaucht unseres allgeliebten Landesfürsten Johann II.' 25.11.1898, 'Nichtamtlicher Teil Vaterland'; 24.4.1903, 'Nichtamtlicher Teil Vaterland'; 13.11.1908, 'Zum 12. November 1908'; 29.11.1918, 'Zum 60jährigen Regierungs Jubiläums des durchlauchtigsten Fürsten Johann II. von und zu Liechtenstein'; 11.1.1922, 'Schluß-Sitzung des Landtages am 30. Dezember 1921'; 13.11.1928, 'Ein Vater'; 4.8.1938, 'Zum Heimgange Seiner Durchlaucht unseres Landesvaters Franz I.'; 6.3.1943, 'Am Vermählungstage Seiner Durchlaucht des Landesfürsten'; 17.2.1945, 'Der Freudentag in der fürstlichen Familie'.
Lindeman, Ludvig Mathias: 'Kantate ved Hans Majestæt Kong Oscar den Andens og Hendes Majestæt Dronning Sophie Wilhelmine Mariane Henriettes Kroning i Trondhjem Domkirke 18de Juli 1873', *Aftenposten* 18.7.1873.
Limburger Koerier (Heerlen) 20.5.1895, 'Bereid u teṇ Feest!', 'Cantate'; 24.5.1895, 'Het Bezoek der Koninginnen aan Limburg'.
L'Indépendance Belge (Bruxelles) 1.5.1867, 'Mariage de S.A.R. Le Comte de Flandre avec S.A.S. La Princesse Marie de Hohenzollern'.
L'Indépendant (Bruxelles) 24.5.1834, 'Chambre des Représentans – Séance du 22 mai'.
Lippische Landes-Zeitung (Detmold) 24.4.1895, 'Lippischer Landtag'.
Lippische Tages-Zeitung (Detmold) 9.4.1906, 'Stadt und Land'; 17.4.1907, 'Die Bückeburger Festtage'.
Lövö, Rudolf: 'Huldigung', *Preßburger Zeitung* 16.5.1897.
Lippisches Volksblatt (Detmold) 19.7.1849, 'Der Lipper im Vaterland; 26.11.1885, 'Aus dem Fürstentum Lippe und benachbarten Orten'.
Lübeck, Georg Philipp Schmidt von: 'Zum 16. Januar', *Altonaer Mercur* 16.1.1840.
Lund, Ole Christian: 'De to smaa Prinser', *Berlingske Tidende* 7.9.1872.
Luxemburger Wort (Luxembourg) 21.3.1849, 'Der Tod des Königs'; 16.1.1879, 'Canzonenkranz auf den Sarg des Prinzen Heinrich'; 3.3.1893, 'Erbgroßherzog Wilhelm'; 21.6.1893, 'Ad Multos Felicesque Annos!'; 15.6.1894, 18.11.1905, 'Zum Ableben Seiner K. H. des Großherzogs Adolf'; 5.7.1907, 'Kammer-Revue'; 6.7.1907-7.7.1907, 'Unsere Stellungnahme in der Thronfolgefrage', 'Die Krone Luxemburg'; 27.10.1909, 'Enthüllung des nassau. Landesdenkmals'; 13.9.1910, 'Herzog Adolf-Denkmal in Königstein'; 18.6.1912, 'Zur Thronbesteigung Maria Adelheids'; 5.11.1919, 'Kammer-Revue'; 6.11.1919, 'Mit Kranz und Krone - Zur Vermählung I.K.H. der Großherzogin Charlotte von Luxemburg mit dem Prinzen Felix von Bourbon-Parma am 6. November 1919'; 29.10.1930, 'Vermählungsfest auf Schloß Berg'; 18.8.1950, 'Unter dem Jubel der Bevölkerung aus Stadt und Land fand gestern die Vermählung zwischen Prinzessin Alix und Prinz Antoine de Ligne statt'; 8.11.1952, 'Son Altesse Royale le Grand-Duc Héritier Jean de Luxembourg et Son Altesse Royale la Princesse Joséphine Charlotte de Belgique fiancés'; 8.4.1953, 'L'Europe Témoin du Mariage Princier'; 9.4.1953, 'Zwei Völker verstärken die Freundschaft'; 11.5.1956, '"François-Ferdinand, je vous prends présentement pour mon mari et légitime époux"'; 10.4.1958, 'Sonnez, Cloches nuptiales et Carillons de Notre-Dame!'.
Mader, Wilhelm: 'Auf den Tod des Herzogs Ernst', *Coburger Zeitung* 2.9.1893.

Malak List (Plovdiv) 31.1.1896, årg. 2, nr. 29, 'Po sluchay praminavanieto na prastolonasladnika Knyaza Borisa va pravoslavna vara' ('I anledning af prins Boris' ortodokse omdåb af eksarken'), 1.
Malin, Alexander Verner Theodor: 'Juhlapuhe', *Aamulehti* 1.5.1894.
Manastyrski, A.: 'Eine ruthenische Jubelhymne', *Czernowitzer Allgemeine Zeitung* 2.12.1908.
Mariani, J.-N.: 'La Bienvenue', *Journal de la Corse* 24.8.1869.
Marienburg, Georg Friedrich: 'Sachsenadel', *Kronstädter Zeitung* 8.5.1848.
Märkische Blätter (Hattingen) 19.10.1861, 'Zum 18. Oktober'.
Marx, Friedrich: 'Zum Jubiläum unseres Kaisers', *Grazer Zeitung* 2.12.1873.
McComb, William: 'Welcome to H.R.H. Prince Arthur Patrick to Belfast', *The Belfast News-Letter* 5.5.1869.
Metzer Zeitung (Metz) 17.6.1913, 'Die Bürgerfeiern der Stadt Metz'.
Michaelis, Anna: 'Zum Allerhöchsten 70. Geburtsfeste Sr. Kgl. Hoheit des Großherzogs Friedrich von Baden', *Badener Tagblatt* 9.9.1896.
Militaru, Vasile: 'Dormi în Pace!', *Cultura Poporului* 22.7.1927, 1.
Mindener Zeitung (Minden) 24.11.1885, 'Das 25jährige Regierungs-Jubiläum des Fürsten Adolf Georg zu Schaumburg-Lippe'; 24.11.1890, 'Die Einzugsfeierlichkeiten in Bückeburg'; 17.10.1896, 'Zur Weihe des Kaiser-Denkmals auf dem Wittekindsberge (Porta Westfalica) 18. Oktober 1896'.
Mitler, J.R.: 'Festgedicht zur 25jährigen Jubelfeier des Regierungs-Antrittes Sr. Majestät des Kaisers Franz Joseph I.', *Gmundner Wochenblatt* 2.12.1873.
Moldovan, Mircea: 'La Moartea Reginei', *Universul Literar* 23.7.1938, 2.
Mölzer, Franz: 'Gruß an das hohe Brautpaar', *Wiener Neustädter Zeitung* 21.10.1911.
Morgunblaðið (Reykjavík) 1.12.1918, 'Dagurinn'; 26.6.1921, 'Velkomin til Íslands!'; 27.6.1921, 'Konungskoman'; 12.6.1926, 'Kristján konungur X. og Alexandrína drotning'; 18.6.1936, 'Konungskoman'.
Morgenbladet (Kristiania) 25.11.1905, 'Velkommen!'; 26.11.1905, 'Dronning Maud'.
Mortari, Curio: 'Il Duca di Spoleto e Irene di Grecia uniti a Firenze dal sacro rito nuziale', *La Stampa* 2.7.1939.
Moulin-Eckart, Richard Graf Du: 'Kaiser Wilhelm II. und die deutsche Nation', *Münchner Neueste Nachrichten* 15.6.1913.
Munch, Andreas: 'Kantate ved Hs. Maj. Kong Carl den Femtendes og Hds. Maj. Dronning Wilhelmine Fredrikke Alexandra Anna Louises Kroning i Trondhjems Domkirke den 5te August 1860', *Aftenposten* 7.8.1860.
Münchener Politische Zeitung (München) 20.4.1836, 'Bayern'.
Münchner Neueste Nachrichten (München) 15.3.1892, 'Ludwig IV. Großherzog von Hessen'; 20.2.1893, 'Zur silbernen Hochzeit des Prinzen und der Prinzessin Ludwig von Bayern'; 19.6.1896, 'Das Kyffhäuser-Fest'; 3.10.1900, 'Hochzeit im Königshause'; 7.7.1901, 'Altreichskanzler Fürst Hohenlohe'; 21.4.1902, 'Heinrich XXII.'; 26.1.1904, 'Herzog Friedrich von Anhalt'; 31.5.1904, 'Großherzog Friedrich Wilhelm von Mecklenburg-Strelitz'; 25.6.1905, 'Enthüllung des Kaiser-Ludwig-Denkmals'; 15.11.1905, 'Die Enthüllung des Nürnberger Denkmals Kaiser Wilhelm I.'; 6.6.1907, 'Einzug des Regenten Johann Albrecht'; 8.2.1908, 'Herzog Ernst von Sachsen-Altenburg'; 11.3.1913, 'Hermann zu Hohenlohe-Langenburg'; 19.10.1913, 'Der Geburtstag der Leipziger Schlacht'; 1.11.1913, 'Die Königsfrage'; 4.11.1913, 'Der Einzug des braunschweigischen Herzogspaares'; 13.11.1913, 'Die Feier der Thronbesteigung König Ludwigs III.'; 12.6.1914, 'Großherzog Adolf Friedrich'.
Năsturaş, Gheorghe: 'Iubiţi-vă credinţa!', *Cultura Poporului* 29.4.1928, 4.
Nationaltidende (København) 28.4.1909, 'Bryllupet paa Lyksborg Slot'; 8.9.1913, 'En smuk Højtidelighed'; 9.6.1921, 'Prinsessen og det hele Kongerige'.
National-Zeitung (Berlin) 23.8.1893, 'Herzog Ernst von Koburg-Gotha'.
Nesbit, Edith: 'After Sixty Years', *Daily News* 21.6.1897.
Neue Freie Presse (Wien) 28.12.1894, 'König Franz II. von Neapel'; 7.8.1919, 'Der frühere Erzherzog Josef mit der höchsten Macht in Ungarn betraut'.
Neue Preußische Zeitung (*Kreuzzeitung*) (Berlin) 15.8.1875, 'Der Kaiserbesuch in Goslar'; 27.2.1881, 'Zum 27. Februar 1881'; 12.9.1890, 'Kaiser-Manöver in Schleswig-Holstein', 'Kaiser-Manöver in Schlesien'; 19.5.1893, 'Denkmals-Enthüllung in Görlitz'.
Neues Tagblatt (Stuttgart) 23.6.1889, 'Die Feierlichkeiten zum 25jährigen Regierungsjubiläum des Königs-paares'; 25.6.1889, 'Die Feierlichkeiten zum 25jährigen Regierungsjubiläum des Königspaares'; 1.10.1898, 'Das Kaiser Wilhelm-Denkmal'.
Obermosel-Zeitung (Grevenmacher) 6.7.1907, 'Abgeordnetenkammer – Sitzung vom Donnerstag, dem 4. Juli'; 6.11.1919, 'Abgeordnetenkammer – Sitzung vom Dienstag, dem 4. November'.
Oedenburger Zeitung (Oedenburg) 23.2.1898, 'Geburt eines Prinzen'.
Oels'er Kreisblatt (Oels (Oleśnica)) 25.2.1881, 'Zur Vermählung des Prinzen Wilhelm'.
Oesterhaus, Wilhelm: 'Recht ist Recht geblieben', *Lippische Landes-Zeitung* 26.10.1905.
Oesterreichisches Morgenblatt (Wien) 9.1.1837, 'Per le Faustissime Nozze di Sua Maestà Ferdinando II. Re delle due Sicilie con Sua Altezza J.R. Maria Teresa Isabella, Arciduchessa d'Austria'.
Olbrick, Joseph: 'Empfindungen zur höchsten Geburtsfeier Sr. kaiserl. königl. apostolischen Majestät Ferdinand des Ersten, Kaisers von Oesterreich (Am 19. April 1843)', *Kais. Königl. Schlesische Troppauer-Zeitung* 17.4.1843.
Orr, James: 'Cead-Mille-Failthe, to H.R.H. Prince Arthur', *The Belfast Weekly News* 1.5.1869.

Parren, Kalliroi: 'I megali kai trani' ('Den store og den stærke'), *Efimerís ton Kyrión* 15.11.1913, 2473-2474.
Pasig, Gustav: 'Dem todten König', *Leipziger Zeitung* 2.11.1873.
Păun, Vasile D.: 'Principele Ferdinand de Hohenzollern', *România Liberă* 20.4.1889.
Perthshire Advertiser (Perth) 1.9.1842, 'A Highland Salute to Queen Victoria', 'Scotland's Welcome to Queen Victoria'.
Pester Lloyd (Budapest) 1.3.1867, 'Aus dem Reichstage'; 9.6.1867, 'Die Krönung Franz Joseph's I.'; 23.4.1868, 'Zum 22. April'; 31.7.1890, 'Budapest, 31. Juli'; 2.12.1908, 'Budapest, 1. Dezember'; 10.8.1919, 'Erzherzog Josef – Gouverneur von Ungarn'.
Pestour, Albert: 'Chant Nuptial', *L'Action française* 8.4.1931.
Pfänner zu Thal, Büttner: 'Anhalts Schlösser', *Die Gartenlaube*, 1896, hæfte 21, 348-51.
Politika (Beograd) 12.7.1911, 'Čestitka predsednika o opštine' ('Tillykke fra kommunens formand').
Posener Tageblatt (Posen) 22.8.1910, 'Die Einweihung des Königlichen Residenzschlosses in Posen'.
Posener Zeitung (Posen) 8.2.1858, 'Lokales und Provinzielles'.
Prager Tagblatt (Prag) 2.12.1898, 'An den Kaiser'.
Prati, Giovanni: 'Ad Umberto e Margherita di Savoja', *La Stampa* 22.4.1868.
Pravitel'stvennyy vestnik (Skt. Petersborg) 28.5.1913, nr. 114.
Prechtler, Otto: 'Am glorreichen Tage der Krönung Sr. k. k. apostolischen Majestät Franz Josef I. als König von Ungarn', *Preßburger Zeitung* 8.6.1867.
Preßburger Zeitung (Pressburg (Bratislava)) 16.5.1897, 'Sr. Majestät dem Könige und seine Hause Heil!'; 2.12.1898, 'Fünfzig Jahre auf dem Throne'.
Priem, Gerrit Hendrik: 'Neerlands Feestdag', *De Telegraaf* 7.2.1901.
Radies-Kaltenbrunner, Hedwig von: 'Aus Belgien und Burgund – Geschichtserinnerungen', *Die Hausfrau* 10.5.1881.
Renk, Anton: 'Zur Vorfeier des Regierungs-Jubiläums Sr. Majestät des Kaisers Franz Josef I.', *Innsbrucker Nachrichten* 2.12.1873.
Reuter, J.: 'Dohém', *Luxemburger Wort* 14.4.1945.
Revalsche Zeitung (Reval) 17.5.1883, 'Die Kronungstage in Reval'; 31.7.1904, 'Zur Geburt des Thronfolgers'; 5.7.1910, 'Die Kaisertage in Riga'.
Revue (Luxembourg) 14.11.1981, 'Prinzessin Marie-Astrid verlobt!', 19-23.
Rick, Karl: 'Feinslieb von Flandern', *Die Vedette* 11.5.1881.
Ripp, Dr. Eugen: '60 Jahre regierender Fürst von Liechtenstein', *Liechtensteiner Volksblatt* 15.11.1918.
Ristić, Jovan et al.: 'Proklamacija' ('Proklamation'), *Srpske Novine* 24.2.1889.
Roëll, Paul von: 'Dem Kaiser!', *Neue Preußische Zeitung* (*Kreuzzeitung*) 27.1.1893.
Roman, Roma: 'Dem Fürsten Ferdinand von Bulgarien am Grabe der Mutter zum 21. Februar 1907', *Coburger Zeitung* 22.2.1907.
România Liberă (Bukarest) 19.4.1889, 'Succesiunea la Tron'.
Roou, Jan de: 'Een Jubeldag', *De Zuid-Willemsvaart* 6.9.1938.
Roșianu, Adrian G.: 'Regelui nostru', *Universul* 9./22.9.1916.
Rößler, Robert: 'Auf der Auerbalze – Festgruß aus Schlesien', *Berliner Tageblatt* 27.2.1881.
Rumbke, Heinrich Wilhelm: 'Zum 18. Oktober 1813 1831 1896', *Mindener Zeitung* 17.10.1896.
Rørdam, Valdemar: 'Til det norske Folk ved Kong Haakons Indtog', *Aarhus Amtstidende* 26.11.1905.
Saar, Ferdinand von: 'Zum 2. December 1898', *Wiener Zeitung* 2.12.1898.
Salzburger Chronik für Stadt und Land (Salzburg) 2.12.1873, 'Am 2. Dezember'.
Salzkammergut-Zeitung (Gmunden) 10.7.1900, 'Heil dem hohen Brautpaare!'.
Sarajevoer Tagblatt (Sarajevo) 31.5.1910, 'Das Reich'; 1.6.1910, 'Der Kaiser in Sarajevo'; 3.6.1910, 'Die Moslims und der Kaiser'.
Schildt, Franz: 'Bericht über die Feier der 50jährigen Wirksamkeit des Vereins für mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde am 24. April 1885', *Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde*, bd. 50 (1885), 1-47.
Schlesische Zeitung (Breslau) 15.10.1852, 'Unserem Könige!'.
Schmidt-Herrling, Christian August: 'Zum 19. April 1894', *Coburger Zeitung* 19.4.1894; 'Zur Feier der Vermählung Ihrer Königlichen Hoheit der Prinzessin Alexandra von Sachsen-Coburg-Gotha, Herzogin zu Sachsen und Seiner Durchlaucht des Erbprinzen Ernst zu Hohenlohe-Langenburg, Coburg, 20. April 1896', *Coburger Zeitung* 20.4.1896.
Schönn, M.: 'Bei Gelegenheit der beglückenden Gegenwart Sr. k. k. apost. Majestät Franz Joseph I.', *Temesvarer Zeitung* 15.6.1852.
Schott, Friedrich: 'Auf die frohe Rückkehr des Königs von Sachsen den 7. Juni 1815', *Dresdner Anzeiger* 7.6.1815.
Schroeder, Ferdinand: 'Zur Enthüllung des Kaiser Friedrich-Denkmals', *Aachener Anzeiger* 18.10.1911.
Schwaiger, Joseph Michael: 'Oesterreichs Kraft', *Salzburger Chronik für Stadt und Land* 4.12.1873.
Schøyen, Carl: 'Naar han kommer, Norges Konge', *Morgenbladet* 19.11.1905.
Schøyen, Rolf Hiorth: 'Prolog til Nationaltheatrets festforestilling', *Aftenposten* 27.11.1930.
Scriban, Iuliu: 'Carol II', *Cultura Poporului* 15.6.1930, 1.
Sejersted, Vally: 'Til vår Kronprins og Kronprinsesses bryllup', *Aftenposten* 16.3.1929.
Skavlan, Sigvald: 'Nidaros Oratorium', *Aftenposten* 18.7.1897; 'Kantate ved Kroningen i

Trondhjems Domkirke', *Aftenposten* 22.6.1906.
Smets, Wilhelm: 'Zum 4. September 1842', *Kölnische Zeitung* 4.9.1842.
Smrečániho, Gabriela: 'Píseň svatebná ku sňatku Jeho Veličenstva Františka Josefa císaře rakúského Alžběty Eugenie princesky bavorské s nejvrúcnější nctivostí v spojení s blahopřáním veřejným věnovaná ke dni 24. Apr. 1854', *Cyrill a Method* 22.4.1854.
Smythe, Alfred: 'Welcome-1911', *Dublin Daily Express* 8.7.1911.
Şonţu, Alexandru I.: 'Incoronarea şi Unirea', *Universul Literar* 15.10.1922, 5.
Sonntag, Friedrich: 'Gefühle bei der feierlichen Enthüllung des Denkmals Karl Friedrich's', *Karlsruher Zeitung* 22.11.1844.
Souris, Georgios: 'Kai o Romiós provállei kai tin nýfi psállei' ('Og Romeo dukker op og synger om bruden'), *O Romios* 14.10.1889.
South Wales Daily Post (Swansea) 13.7.1911, 'The Investiture at Carnarvon'.
Sprunck, Alphonse: 'Le Luxembourg et le Brabant aux siècles passés', *Luxemburger Wort* 8.4.1953.
Srpsko kolo (Zagreb) 10.6.1920, 'Šta treba da traže crkvene opštine' ('Hvad kirkekommunerne skal kigge efter').
Stamford Mercury (Stamford) 21.10.1714, 'To the King's most Excellent Majesty – The humble Address of the Mayor, Recorder, Aidermen, Beiliffs and Burgesses of Your Majesty's anxient Burrough of Leicester'.
Sternberg, Adolf: 'Festblatt Zur Erinnerung an das fünfundzwanzigjährige Jubiläum der glorreichen Regierung Sr. k. und apost. k. Majestät Franz Josef I. am 2. Dezember 1873 – Zur Festfeier', *Temesvarer Zeitung* 2.12.1873.
Stralsundische Zeitung (Stralsund) 28.11.1886, 'Zur Enthüllung des Kriegerdenkmals'.
Straßburger Post (Strasbourg) 21.8.1889, 'Zum 20. August'.
Sunday Pictorial (London) 4.11.1923, 'White and gold pageant at the royal wedding'.
Suomen Sosialidemokraatti (Helsinki) 17.2.1927, no. 39, 'Väinö'.
Svenska Dagbladet (Stockholm) 9.7.1905, 'Ett välkommen', 'Den 9 juli'; 8.12.1932, 'Konungens Jubileum: 25 år sedan Gustaf V besteg tronen'; 17.6.1948, 'Kung Gustafs regering betecknar en brytningstid', 'I Storkyrkan: Med tacksamhet hyllar vi en fredskonungs gärning!', 'Kronprinsens tal till sin fader: Tacksamhet, tillgivenhet från miljontals svenskar'.
Sæter, Ivar: 'Kroningen', *Morgenbladet* 22.6.1906.
Temesvarer Zeitung (Timişoara) 18.1.1853, 'Zur feierlichen Enthüllung des von Sr. k.k. ap. Majestät Franz Joseph I. zur Erinnerung an die im Jahre 1849 stattgehabte heldenmüthige Vertheidigung Temesvars errichteten Monuments am 18. Jäner 1853'; 2.12.1873, 'Das Thronbesteigungs-Jubiläum Sr. Majestät'.
Tetschner Anzeiger (Tetschen) 3.12.1873, 'Zum 2. Dezember 1873'.
The Belfast News-Letter (Belfast) 9.6.1892.
The Daily Mirror (London) 29.10.1914, 'Prince Maurice killed'; 30.10.1914, 'Sea Prince gives up his office'; 25.10.1927, 'Refused a throne'.
The Dublin Daily Express (Dublin) 23.7.1903, 'The Citizens' Address'.
The Manchester Guardian (Manchester) 17.7.1917, 'The Name of the Royal House'.
The New York Times (New York) 7.7.1889, 'Berlin's Royal Wedding'; 21.4.1907, 'Kaiser Rewards Prince'.
The Royal Cornwall Gazette (Truro) 11.9.1846, 'To his Royal Highness Albert, Prince of Wales and Duke of Cornwall'.
The Runcorn Guardian (Runcorn) 30.6.1914, 'The New Governor-General of Canada'.
The Scotsman (Edinburgh) 22.3.1871, 'Edinburgh'; 27.7.1889, 'Edinburgh'.
The Sunday Post (Glasgow) 30.3.1919, 'The Scandal of our Traitor Dukes'.
The Western Daily Press (Bristol) 23.1.1900, 'The Duke of Teck'.
Tieri, Vincenzo: 'Nello splendore della Reggia', *La Stampa* 19.5.1941.
Tiroler Grenzbote (Kufstein) 4.12.1898, '1848-1898'.
Trojan, Johannes: 'Zum Kaisertage', *Posener Tageblatt* 18.1.1896.
Über Land und Meer (Stuttgart) no. 41, juli 1864, 'König Wilhelm von Württemberg, der Nestor der deutschen Fürsten'.
Učke, Riko Ispod: 'Pozdrav Istrana' ('Hilsen fra Istrien'), *Politika* 8.6.1922.
Universul (Bukarest) 21.7.1927, 'Proclamaţia guvernului către ţară'; 11.6.1931, 'Sărbătorirea restauraţieiîn'.
Uusi Päivä (Helsinki) 11.9.1918, no. 147, 'Vihdoinkin'.
Uusi Suometar (Helsinki) 28.5.1883, 'Juhlallisuudet Pietarissa'; 27.5.1896, 'Suomalaisessa teaatterissa'.
Van Boelaere, Fernand Victor Toussaint: 'Afsterven van H.M. Koningin Astrid', *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde 1935*, Gent: Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, 1935, 918-19.
Vasilescu-Portoş, D.: 'S'a stins bătrânul Rege!', *Universul Literar* 5.10.1914, 4.
Västra Finland (Åbo) 28.5.1896, 'Festreferat'.
Vauvert, Maxime: 'Voyage de Leurs Majestés l'empereur et l'impératrice', *Le Monde illustré* 22.9.1860, 196-98.
Vejle Amts Avis (Vejle) 21.9.1857, 'En Hilsen til Kong Frederik VII. paa Hans Reise i Jylland'.
Vestjylland (Struer) 7.8.1908, 'Kongebesøget i Skive', 'Kong Frederik den 8. og Dronning Louise'.
Vísir (Reykjavík) 27.6.1921, 'Konungur og Drotning koma til Íslands'; 18.6.1936, 'Konungs-heimsókn'.
Vlaeminck, Mark: 'Lorenz moest wachten op zijn trouwauto', *De Standaard* 24.9.1984.
Volbeding, Theodor: 'Aachener Kaisertag', *Aachener Anzeiger* 18.10.1911.
Vossische Zeitung (Berlin) 11.1.1893.

Weisse, Arnold: 'An Kaiser Wilhelm's Todtenlager', *Hamburger Fremdenblatt* 11.3.1888.
Wescher, E. von: 'Am 14. Juni 1852', *Temesvarer Zeitung* 14.6.1852.
Weustenraad, Théodore: 'Imprécation', *L'Indépendant* 27.7.1833.
Wiesbadener Tagblatt (Wiesbaden) 20.8.1864, 'Zur 25jährigen Jubiläumsfeier Seiner Hoheit dem regierenden Herzog Adolph von Nassau gewidmet in Ehrfurcht und Ergebenheit'; 17.10.1894, 'Der Kaiserbesuch in Wiesbaden'.
Wigger, Friedrich: 'Gedächtnisrede auf Friedrich Franz II.', *Jahrbucher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde*, bd. 48, 1883, 1-14.
Wildenvey, Herman: 'Geografi og kjærlighet', *Aftenposten* 21.3.1929.
Wittgensteiner Kreisblatt 13.11.1901, 'Die Weihe des Kaiser- und Krieger-Denkmals'; 12.11.1904, 'Seine Durchlaucht Fürst Albrecht zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg'.
Würdig, Ludwig: 'Dessau und sein Herzog Franz', *Die Gartenlaube*, 1880, hæfte 3, 51-56.
Young, Murdo: 'The Coronation Day', *The Sun* 28.6.1838.
Zerlang, Johan: 'En sønderjydsk Hilsen', *Nationaltidende* 10.7.1920.
Ziehen, Eduard: 'Drei Adler', *Kronstädter Zeitung* 11.9.1848.
Znaimer Wochenblatt (Znojmo) 10.5.1881, 'Huldigung zum 10. Mai 1881'; 2.12.1908, 'Zum 60. Regierungsjubiläum Kaiser Franz Josefs'.
Åbo Underrättelser (Åbo) 2.3.1880, 'Den 2 mars'; 14.3.1881, 'Kejsar Alexander Finlands Storfurste, är död'.

Litteratur:

Abbott, Oliver: *The Biography of Prince William – The Duke of Cambridge*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017.
Adalbert Prinz von Bayern: *Die Wittelsbacher: Geschichte unserer Familie*, München: Prestel Verlag, 1979.
Adriansen, Inge (red.): *Kulturel nordisme i hundrede år. Skandinavisk Museumsforbund 1915-2015*, København: Skandinavisk Museumsforbund og Museum Sønderjylland, 2015.
Alexander, Robert: 'Bonapartism'. I Alan Forest og Peter Hicks (red.): *The Cambridge History of the Napoleonic Wars*, bd. 3: *Experience, Culture and Memory*, Cambridge: Cambridge University Press, 2022, 512-31.
Alings, Reinhard: *Monument und Nation. Das Bild vom Nationalstaat im Medium Denkmal. Zum Verhältnis von Nation und Staat im deutschen Kaiserreich 1871-1918*, Beiträge zur Kommunikationsgeschichte, bd. 4, Berlin og New York: de Gruyter, 1996.
Alsvik, Arne Hveem: *Stiklestadmyten – "...en propagandamagt, som selv det norske flag ikke har maken til." Fire scener i utviklingen av en nasjonal minnerite*, masteropgave, Universitetet i Oslo, 2010.
Anderson, Benedict: *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, rev. udg., London: Verso, 2006.
Andersson, Jan A.: *Idé och verklighet: Föreningarna Norden genom 70 år*, Stockholm: Föreningen Norden, 1991.
Nordiskt samarbete: Aktörer, ideer och organisering 1919-1953, Lund: Lunds Universitet, 1994.
'Nordiskt samarbete – som det är skapat och format', *Nordisk Tidskrift för Vetenskap, konst och Industri*, årg. 71, hft. 4, 1995, 329-337.
Andrijauskas, Antanas: 'The Cultural-Historical Memory of the Grand Duchy of Lithuania as an expression of national identity and as a cultural capital facilitating integration into the European Union', *Creativity Studies*, vol. 1, no. 2, 2008, 160-71.
Arblaster, Paul: *A history of the low countries*, New York: Palgrave MacMillan, 2006.
Arcand, Philippe Bernier: 'L'exil québécois du gouvernement du Luxembourg', *Histoire Québec*, 15 (3), 2010, 19-26.
Armand, Guillaume: 'La famille royale de Savoie réunie pour honorer Humbert II', *Le Dauphiné libéré* 16.03.2013. https://www.ledauphine.com/savoie/2013/03/15/la-famille-royale-de-savoie-reunie-pour-honorer-humbert-ii. Hentet 14. november 2022.
Arntzen, Jon Gunnar: 'Stovreimsætten'. I *Store Norske Leksikon*. Aschehoug og Gyldendal. https://snl.no/Stovreimsætten. Hentet 10. oktober 2022.
Aronson, Theo: *Grandmama of Europe: the crowned descendants of Queen Victoria*, London: Murray, 1984.
Arrivée et séjour de S.A.R. Madame, Duchesse de Berry, dans la ville de Nantes – 22, 23, 28, 29, 30 Juin, 1.er Juillet 1828, Nantes: Mellinet-Malassis, 1828.
Aston, Nigel: *Religion and revolution in France, 1780-1804*, Catholic University of America Press, 2000.
Bachvarova, Svoboda: *Gonitbata* (*Jagten*), Zemya za pritsel (Målland), 1987, 1-285, chitanka.info. https://m3.chitanka.info/cache/dl/Svoboda_Bychvarova_-_Gonitbata_-_7928-b.pdf. Hentet 17. oktober 2024.
Badea-Päun, Gabriel: *Carmen Sylva. Uimitoarea Regină Elisabeta a României*, Bukarest: Editura Humanitas, 2003.
Balzano, Alessandro: 'A Pio IX Inno del Popolo'. I *Poesie nazionali italiane di varii Autori*, Livorno: Tipografia di Luigi Angeloni, 1847, 26-29. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Poesie_nazionali_italiane_di_varii_autori_1847.pdf. Hentet 2. marts 2026.
Banac, Ivo: *The National Question in Yugoslavia – Origins, History, Politics*, Ithaca og London: Cornell University Press, 1984.
Banti, Alberto Mario: *La nazione del Risorgimento. Parentela, santità e onore alle origini dell'Italia unita*, Torino:

Einaudi, 2000.
Barfod, H.P.B. (udg.): *Digte til Kong Christian IX – Med allerhøjeste Tilladelse samlede og udgivne til Indtægt for Fædrelandets Forsvar*, København 8de April 1886: H. Hagerups Boghandel, 1886. https://www.kb.dk/e-mat/dod/130020733641.pdf. Hentet 25. april 2026.
Barral-Martínez, Margarita: 'Royal travels – The modern staging and legitimation of the Spanish monarchy, 1858-1931'. I David San Narciso et al. (red.): *Monarchy and Liberalism in Spain – The Building of the Nation-State, 1780-1931*, London: Routledge, 2020, 202-220.
Barton, Dunbar Plunket: *Bernadotte and Napoleon: 1763-1810*, London: John Murray, 1921.
Barton, Hildor Arnold: 'The Swedish Succession Crises of 1809 and 1810, and the Question of Scandinavian Union', *Scandinavian Studies*, vol. 42, nr. 3, 1970, 309-33.
Sweden and Visions of Norway: Politics and Culture, 1814-1905, Carbondale, Illinois: Southern Illinois University Press, 2003.
Bayard de Volo, Teodoro: *Vita di Francesco V. duca di Modena (1819-1875)*, bd. 2, del II, bd. 3, Modena et al.: Tip. Dell*imm. Concezione, 1881.
Beales, A.C.F.: 'The Irish King of Greece', *The Journal of Hellenic Studies*, vol. 51, Issue 1, November 1931, 101-05.
Beck, Barbara: 'Das letzte Monarchenfest – Die Hochzeit der Kaisertochter Viktoria Luise in Berlin 1913', *Kulturgeschichte Preußens*, Colloquien 4, 2017.
https://perspectivia.net/servlets/MCRFileNodeServlet/ploneimport_derivate_00010434/beck_monarchenfest.doc.pdf. Hentet 1. november 2024.
Becker-Christensen, Henrik: *Skandinaviske drømme og politiske realiteter: Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Århus: Arusia – historiske skrifter, 1981.
Becker-Döring, Julia: *Der letzte Welfe – die architektonische Selbstdarstellung Herzog Karl II. im Monument Brunswick*, Lizenziatsarbeit, Fribourg, 2000.
Beets, Nicolaas: ''s Konings Vijfentwintig-jarige Regeering – 12 Mei 1874'. I Nicolaas Beets: *Najaarsbladen Gemengde Gedichten 1874-1880*, Amsterdam: W.H. Kirberger, 1881, 16-17.
https://www.dbnl.org/tekst/beet005naja01_01/beet005naja01_01_0010.php. Hentet 16. november 2024.
'Tiende verjaardag van de prinses'. I Nicolaas Beets: *Gedichten – Nog eens winterloof en Dennenaalden* (2. udg.), Leiden: A.W. Sijthoff, 1904, 46-47.
https://www.dbnl.org/tekst/beet005gedi07_01/beet005gedi07_01_0085.php. Hentet 16. november 2024.
Bellamy, Alex J.: *The Formation of Croatian national identity – A centuries-old dream?*, Manchester og New York: Manchester University Press, 2003.
Beller, Steven: *A Concise History of Austria*, en del af serien *Cambridge Concise Histories*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
Bénit, André: *Légendes, intrigues et médisances autour des "archidupes". Charlotte de Saxe-Cobourg-Gotha, princesse de Belgique/Maximilien de Habsbourg, archiduc d'Autriche. Récits historique et fictionnel*, Bruxelles: Éditions scientifiques internationals Peter Lang, 2020.
Benson, Ross: *Charles: The Untold Story*, New York: St. Martin's Press, 1994.
Berg, Roald: 'Norsk nasjonsbygging og 1905'. I Sven Eliæson og Ragnar Bjôrk (red.): *Union & secession. Perspektiv på statsbildningsprocesser och riksupplösningar*, Stockholm: Carlssons förlag, 2000, 140-159.
Berger, Stefan og Alexei Miller: *Nationalizing Empires*, Budapest: Central European University Press, 2015.
Bergmann, Jaan: '19. Feebruariks 1880'. I Matthias Johann Eisen: *Eesti Luuletused*, Tartus: Schnakenburgi trükk ja kulu, 1881, 223. https://www.etera.ee/zoom/1427/view?page=7&p=separate&view=67,0,1045,1273. Hentet 28. januar 2026.
Bering-Liisberg, H.C.: 'Hertug Ernst August og Hertuginde Thyra af Cumberland', 5. afdeling. I H.C. Bering Liisberg et al. (udg.): *Fredensborg – Det danske Kongehus og dets Slægt – Med Bidrag af danske og fremmede Forfattere og Kunstnere*, 1.-9. afdeling, København: A. Christiansen Kunstforlag, u.år (ca. år 1900), 3-32.
Berresford Ellis, Peter: *Celtic Dawn: The Dream of Celtic Unity*, Talybont: Y Lolfa, 2002.
Berstein, Serge og Michel Winock (red.): *Histoire de la France politique*, bd. 3: *L'invention de la démocratie, 1789-1914*, Paris: Éditions du Seuil, samlingen *L'Univers historique*, 2002.
Bertini, Domenico et al.: *Solenni esequie di Sua Maestà Maria Luisa di Borbone, infant di spagna e duchessa di Lucca, celebrate nella chiesa metropolitan di S. Martino di detta città, il giorno 12 aprile 1824*, Lucca: Presso Francesco Bertini, stampator ducale, 1824.
Bertoldi, Silvio: *Il re che tentò di fare l'Italia. Vita di Carlo Alberto di Savoia*, Milano: Rizzoli, 2000.
Best, Geoffrey: *War and Society in Revolutionary Europe 1770-1870*, New York: Leicester University Press, 1982.
Beumann, Helmut: *Der deutsche König, als "Romanorum rex"*, Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft an der Johann Wolfgang Goethe-Universität, Frankfurt am Main, 1981.
Bilteryst, Damien: *Philippe Comte de Flandre: Frère de Léopold II*, Bruxelles: Éditions Racine, 2014.
Binder-Iijima, Edda: 'Rites of Power at the Beginning of the Reign of prince Charles, 1866-1881. Means of Legitimation of a Foreign Dynasty', *Revue des Études Sud-Est Europénnes*, vol. 32, no. 3-4, 1994, 211-17.

'Ausländischer Monarch und Konstitution: Die monarchische Herrschaft in Griechenland, Rumänien und Bulgarien im 19. Jahrhundert'. I Maria A. Stassinopoulou og Ioannis Zelepos (red.): *Griechische Kultur in Südosteuropa in der Neuzeit*, Wien, 2008, 45-63.
(og Ekkehard Kraft): 'Making of States. Constitutional Monarchies in the Balkans'. I Wim van Meurs og Alina Mungiu-Pippidi (red.): *Ottomans into Europeans. State and Institution-Building in South-Eastern Europe*, London, 2010, 1-29.
Bindolini, Carlo: 'Roberto di Borbone Parma – L'ultimo Duca sul trono di Parma', *Tricolore – Quindicinale d'informazione - Speciale*, no. 180, 16. november 2007, 1-12. https://www.tricolore-italia.com/pdf/spec/Tricolore-n180-Speciale-RobertoBorboneP.pdf. Hentet 1. oktober 2025.
Birke, Adolf M.: 'Nation und Konfession. Varianten des politischen Katholizismus im Europa des 19. Jahrhunderts', *Historisches Jahrbuch*, 116, 1996, 395-416.x
Birmingham, David: *A Concise History of Portugal*, 2. udg., en del af serien *Cambridge Concise Histories*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
Biskupski, M.B.B.: *Independence Day – Myth, Symbol, and the Creation of Modern Poland*, Oxford: Oxford University Press, 2012.
Bitsch, Marie-Thérèse: *Histoire de la Belgique. De l'Antiquité à nos jours*, Éditions Complexe, 2004.
Bjelajac, Mile: 'King Petar I Karađorđević'. I Peter Radan og Aleksandar Pavkoviš (red.): *The Serbs and Their Leaders in the Twentieth Century*, Farnham, England: Ashgate, 1997, 95-113.
Bjørn, Claus: *Blot til pynt? Monarkiet i Danmark – i går, i dag og i morgen*, København: Fremad, 2001.
Black, Cyril E.: *The Establishment of Constitutional Government in Bulgaria*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1943.
Black, Floyd H.: *The American College of Sofia: a chapterin American-Bulgarian relations*, University of California: Trustees of Sofia American Schools, 1958.
Black, Jeremy: *A history of the British isles*, Macmillan, 1996.
Blaich, Markus C.: 'Die Ausmalung des Kaisersaals in der Pfalz Goslar als "Nationaldenkmal" des Wilhelminischen Kaiserreichs – "Erfundene Traditionen" von Heinrich III- bis Wilhelm I.?', *Burgen und Schlösser*, nr. 4, 2022, 205-23.
Blei, Karel: *De Nederlandse Hervormde Kerk: haar geschiedenis en identiteit*, Kampen: Kok, 2000.
Blinkhorn, Martin: 'Carlism and the Spanish Crisis of the 1930s', *Journal of Contemporary History*, vol. 7, no. 3/4, 1972, 65-88.
Blom, J.C.H. og E. Lamberts (red.): *Geschiedenis van de Nederlanden*, Baarn: HBuitgevers, 2006.
Bluche, Frédéric: *Le bonapartisme: aux origines de la droite autoritaire (1800-1850)*, Paris: Nouvelles Editions Latines, 1980.
Blædel, Sara: *Anne-Marie – Dronning uden rige*, P. Haase & Søns Forlag, 2000.
Bocca, Giorgio: *Storia della Repubblica italiana*, Rizzoli, 1981.
Boehm, Otto: *Die Volkshymnen aller Staaten des deutschen Reiches. Beiträge zu einer Geschichte über ihre Entstehung und Verbreitung*, Wismar: Druck der Eberhardtschen Hof- og und Ratsbuchdruckerei, 1901.
Bogdanor, Vernon: 'European Constitutional Monarchs'. I David Butler og Donald Anthony Low (red.): *Sovereigns and Surrogates – Constitutional Heads of State in the Commonwealth*, Cambridge Commonwealth Series, London: Palgrave Macmillan, 1991, 274-97.
The Monarchy and the Constitution, Oxford: Oxford University Press, 1995.
'The Monarchy and the Constitution', *Parliamentary affairs*, vol. 49, 1996, 407-22.
Devolution in the United Kingdom, Oxford, New York: Oxford University Press, 2001.
Boia, Lucian: *Romania: Borderland of Europe*, oversat af James Christian Brown, London: Reaktion Books, 2001.
Boltunova, Ekaterina: 'The Last King of Poland: Nicholas I's Warsaw Coronation and Russian-Polish Historical Memory', *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 22 (2), foråret 2021, 229-54.
Bomann-Larsen, Tor: *Kongstanken*, bd. 1 i serien *Haakon & Maud*, Oslo: Cappelen Damm, 2002.
Folket, bd. 2 i serien *Haakon & Maud*, Oslo: Cappelen Damm, 2004.
Vintertronen, bd. 3 i serien *Haakon & Maud*, Oslo: Cappelen Damm, 2008.
Makten, bd. 4 i serien *Haakon & Maud*, Oslo: Cappelen, 2008.
Æresordet, bd. 5 i serien *Haakon & Maud*, Oslo: Cappelen, 2011.
Bosellini, Lodovico: *Francesco IV e V di Modena*, Torino: Unione Tipografico-Editrice, 1861.
Bousmar, Éric: 'Ducs de Bourgogne et premiers Habsbourg à Liège, Bruxelles, Bruges et Malines – Des lieux de mémoire en mutation'. I Hermann Kamp og Sabine Schmitz (udg.): *Erinnerungsorte in Belgien – Instrumente lokaler, regionaler und nationaler Sinnstiftung*, Bielefeld: Transcript Verlag, 2020, 85-111.
Bozeva-Abazi, Katrin: *The Shaping of Bulgarian and Serbian National Identities, 1800s-1900s*. Speciale, Department of History, McGill University, Montreal. Februar 2003. https://escholarship.mcgill.ca/downloads/hm50tt834. Hentet 9. november 2022.
Bradley, Ian: 'The Religious Dimension of Monarchy'. I Robert Hazel log Bob Morris (red.): *The Role of Monarchy in Modern Democracy – European Monarchies Compared*, Hart Studies in comparative public law; vol. 27, Oxford: Hart Publishing, 2020, 102-06.
Bramsen, Bo: *Huset Glücksborg i 150 år – 1825 – 6. Juli – 1975* (bd. 1-2), København: Forum, 1975.

Branco, Camillo Castello: ’O Anjo’. I Antonio F. de Castilho et al. (udg.): *Coroa Poetica – No Consorcio de Suas Magestades Fidelissimas O Senhor Rei D. Luiz e A Senhora Rainha D. Maria de Saboya*, Lissabon: Sociedade Typographica Franco-Portugueza, 1862, 52-54. https://www.loc.gov/resource/gdcmassbookdig.coroapoeticanoco00bret_0/?sp=pdf&pdfPage=58. Hentet 22. februar 2024.
Brandreth, Gyles: *Philip and Elizabeth: Portrait of a Marriage*, London: Century, 2004.
Braun, Bernd: ’Das Ende der Regionalmonarchien in Italien. Abdankungen im Zuge des Risorgimento’. I Susan Richter og Dirk Dirbach (udg.): *Thronverzicht. Die Abdankung in Monarchien vom Mittelalter bis in die Neuzeit*, Köln et al.: Böhlau Verlag, 2010, 251-66.
Brauneder, Wilhelm: ’Die Pragmatische Sanktion als Grundgesetz der Monarchia Austriaca von 1713 bis 1918’. I Helfried Valentinitsch (udg.): *Recht und Geschichte (Festschrift Hermann Baltl zum 70. Geburtstag*), Graz: Leykam-Verlag, 1988, 51-84.
Bregnsbo, Michael: ’Fra konglomeratstat til enhedsstat (1720-1814)’. I Michael Bregnsbo og Kurt Villads Jensen: *Det danske imperium - storhed og fald*, København: Aschehoug, 2004, 148-73.
(og Kurt Villads Jensen): *Det danske imperium – storhed og fald*, København: Aschehoug, 2004.
Bretin, Martial: ’Le Pouvoir’. I M. Martial Bretin (du Jura): *Napoléon III – Poésies*, Lyon: Imprimerie D"aimé Vingtrinier, 1854, 19-31. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k64975773.image. Hentet 23. februar 2024.
Brown, Marvin Luther: *The Comte de Chambord: The Third Republic’s Uncompromising King*, Durham, N.C.: Duke University Press, 1967.
Brubaker, W. R.: *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992.
Brug, S.L.: *Koning Willem III bij den Watersnood van 1855, en de Watersnood van 1855 in Nederland – Twee Dichtstukjes*, Harlingen: S. Houtsma, 1855. https://arinevandersteur.nl/product/harlingen-poetry-1855-koning-willem-iii-bij-den-watersnood-van-1855-en-de-watersnood-van-1855-in-nederland-twee-dichtstukjes-door-s-l-brug-te-harlingen-ten-voordeele-der-ongelukkigen-door/. Hentet 16. november 2024.
Bucur, Maria: ’Carol II of Romania’. I Bernd Jürgen Fischer (red.): *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2007, 87-117.
Heroes and Victims: Remembering War in Twentieth-Century Romania, Bloomington, IN: Indiana University Press, 2010.
Bukey, Evan B.: ’The Guelph Party in Imperial Germany, 1866-1918’, *The Historian*, 35 (1), 1972, 43-60.
Bull, Edvard et al. (red.): *Norsk Biografisk Leksikon* (bd. I-XIX), Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), 1923-83.x
Burg, Martijn van der: ’Transforming the Dutch Republic into the Kingdom of Holland: the Netherlands between Republicanism and Monarchy (1795-1815)’, *European Review of History*, 17 (2), 2010, 151-70.
Burian, Jiři: *Der Veitsdom auf der Prager Burg*, Bayreuth: Gondrom, 1979.
Burmeister, Helmut (udg.): *Friedrich. König von Schweden, Landgraf von Hessen-Kassel. Studien zu Leben und Wirken eines umstrittenen Fürsten (1676-1751)*, publikation af Vereins für Hessische Geschichte und Landeskunde von 1834 e. V., Stadtmuseum Hofgeismar, 2003.
Büschel, Hubertus: *Hitlers adliger Diplomat – Der Herzog von Coburg und das Dritte Reich*, Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, 2016.
Busck, Steen og Henning Poulsen (red.): *Danmarks historie – i grundtræk*, 2. udg., Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002.
Buys, Udo J.: *Enz. enz. enz. De oorsprong van de ruim veertig titels van de regerende Oranjes*, Haarlem: Becht, 2004.
Byock, Jesse: *Viking Age Iceland*, London et al.: Penguin Books, 2001.
Caesar, Julius: *The Conquest of Gaul*, oversat af S. A. Handford, revideret med en ny introduction af Jane F. Gardner, London et al.: Penguin Books, 1982.
Calissendorff, Axel: ’Constraints on the Monarchy and Royal Family in Sweden’. I Robert Hazell og Bob Morris (red.): *The Role of Monarchy in Modern Democracy – European Monarchies Compared*, Hart Studies in comparative public law; vol. 27, Oxford: Hart Publishing, 2020, 201-03.
Calmes, Christian og Danielle Bossaert: *Histoire du Grand-Duché de Luxembourg, de 1815 à nos jours*, Luxembourg: Saint-Paul, samlingen *Histoire contemporaine du Luxembourg*, 13, 1994.
Camera dei deputati (udg.): *Le celebrazioni dell’Unita d’Italia*, Rom, 2011, 1-99. https://leg16.camera.it/application/xmanager/projects/camera/file/Celebrazioni_150_volume_unico_impaginato_4_maggio.pdf. Hentet 22. september 2025.
Canal i Morell, Jordi: *El carlisme català dins l’Espanya de la restauració. Un assaig de modernització política (1888-1900)*, Eumo Editorial, 1998.
El carlismo, Madrid: Alianza Editorial, 2000.
Cannadine, David: ’The Context, Performance and Meaning of Ritual: The British Monarchy and the Invention of Tradition, c. 1820-1977’. I Eric J. Hobsbawm og Terence Ranger (red.): *The Invention of Tradition*, Cambridge, 1983, 101-65.
Carter, Miranda: *The three emperors – three cousins, three empires and the road to World War One*, London og New

York: Fig Tree, 2009.
Casey, Michael: 'The Most Illustrious Order of Saint Patrick', *Dublin Historical Record*, 44(2), 1991, 4-12.
Cassar, Carmel: *A Concise History of Malta*, Mireva, 2000.
Castañeda, Eduardo Higueras: 'La desilusión monárquica del Partido Progresista: trono y democracia en el discurso radical del Sexenio (1868-1873)', *Pasado y Memoria. Revista de Historia Contemporánea*, 18, 2019, 39-62.
(og Sergio Sánchez Collantes): 'Amadeo I – The republican king?'. I David San Narciso et al. (red.): *Monarchy and Liberalism in Spain – The Building of the Nation-State, 1780-1931*, London: Routledge, 2020, 58-76.
Castel-Maurigi, Ruggiero di: *Vincenzo Fardella marchese di Torrearsa*, Torino: Dall'Unione Tipografico-Editrice, 1862.
Castelot, André: *Charles X*, Paris: Perrin, 1988. https://archive.org/details/bub_gb_sl2p0vWGI6EC/page/n1/mode/1up. Hentet 1. oktober 2025.
Castle, Gregory: *Modernism and the Celtic Revival*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
Cătălin, Ion: 'Cultul personalităţii în vremea lui Carol al II-lea – Ziua Restauraţiei', *Historia* 2012. https://historia.ro/sectiune/general/cultul-personalitatii-in-vremea-lui-carol-al-584248.html. Hentet 9. september 2024.
Ţepėnas, Pranas: *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*, vol. II, Chicago: Dr. Griniaus fondas, 1986.
Chaline, Jean-Pierre: 'Rouen, 1911, le millénaire de la Normandie'. I Lucien Musset et al.: *Dragons et Drakkars – Le Mythe viking de la Scandinavie à la Normandie – XVIIIe-XXe siècles*, Conseil Régional de Basse-Normandie – 22 Juin-25 Août 1996, Caen: Musee de Normandie, 1996, 71-79.
Chary, Frederick: 'Boris III, Tsar of the Bulgarians'. I Bernd Jürgen Fischer (red.): *Balkan Strongmen – Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2007, 119-39.
Christensen, Steffen: *Politikens bog om det 20. århundrede – Hvad skete hvornår – år for år*, 2. udg., København: Politikens Forlag A/S, 2000.
Christiansen, Niels Finn: 'Historisk introduktion – 1914-1945', kap. 27. I Lars Bo Kaspersen og Jørn Loftager (red.): *Klassisk og moderne politisk teori*, København: Hans Reitzels Forlag, 2009, 499-519.
Christmas, Walter: *Kong Georg I – Prins af Danmark - Mindeskrift*, København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1913.
Cinti, Siro et al.: *Pantheon. Storia e Futuro*, Rom: Gangemi Editore, 2007.
Clark, C.: *The Sleepwalkers. How Europe went to War in 1914*, London: Penguin Books, 2013.
Clark, Martin: *The Italian Risorgimento*, 2. udg., London: Routledge, 2014.
Cleverens, René: *De Oranje-Erfopvolging rond de eeuwwisseling: troonpretendenten en huwelijkskandidaten 1898-1909*, Den Haag: Nobles C.V., 1997.
Clogg, Richard: *A Concise History of Greece*, 3. udg., Cambridge og New York: Cambridge University Press, 2013.
Coelho, F.J. Pinto: *D. Fernando II de Portugal*, bd. 2 af *Contemporaneos illustres*, Lissabon: Imprensa Nacional, 1878.
Coelho, José Ramos: 'A Sombra de Carlos Alberto' ("Skyggen af Carlos Alberto"). I Antonio F. de Castilho et al. (udg.): *Coroa Poetica – No Consorcio de Suas Magestades Fidelissimas O Senhor Rei D. Luiz e A Senhora Rainha D. Maria de Saboya*, Lissabon: Sociedade Typographica Franco-Portugueza, 1862, 82-90. https://www.loc.gov/resource/gdcmassbookdig.coroapoeticanoco00bret_0/?sp=2&st=pdf&pdfPage=88. Hentet 22. februar 2024.
Coello de Portugal, D. Diego Antonio: 'Poema al Augusto Himenego de nuestro amado soberano El Señor Don Fernando VII. con la excels Princesa de las Dos Sicilias Dona Maria Christina de Borbon', Madrid: Imprenta de Don Eusebio Aguado, 1829. https://studylib.es/doc/8554506/poema-al-augusto-himeno-de...-don-fernando-vii...-con. Hentet 23. februar 2024.
Coffey, Donal K.: *Constitutionalism in Ireland, 1932-1938: National, Commonwealth, and International Perspectives*, Springer, 2018.
Colesnic, Iurie: *Basarabia necunoscută*, 5. udg., Chişinău, 2004.
Colley, Linda: *Britons: Forging the nation, 1707-1837*, London: Pimlico, 1992.
Connolly, Michael J.: 'Jacobitism in Britain and the United States, 1880-1910'. https://dokumen.pub/jacobitism-in-britain-and-the-united-states-18801910-9780228014959.html. Hentet 18. marts 2026.
Coogan, Tim Pat: *1916: The Easter Rising*, London: Cassell & Co., 2001.
Costa, Fernando Dores: *A Guerra da Restauração 1641-1668*, Lissabon: Livros Horizonte, 2004.
Coulet, Noël: 'Le "bon roi René": la construction d'une image (xvie-xixe siècle)'. I Noël Coulet: *Rites, histoires et mythes de Provence*, Aix-en-Provence: Presses universitaires de Provence, 2012, 171-91.
Coverdale, John F.: *The Basque Phase of Spain's First Carlist War*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1984.
Cox, John K.: 'Ante Pavelić and the Ustaša State in Croatia'. I Bernd Jürgen Fischer (red.): *Balkan Strongmen – Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2007, 199-239.
Cox, Noel: 'The Theory of Sovereignty and the Importance of the Crown in the Realms of The Queen', *Oxford University Commonwealth Law Journal*, vol. 2, issue 2, 2002, 237-55.
Crampton, R.J.: *Bulgaria*, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Cranmer, Frank: 'Monarchies and Religion in Europe'. I Robert Hazell og Bob Morris (red.): *The Role of Monarchy in Modern Democracy – European Monarchies Compared*, Hart Studies in comparative public law; vol. 27, Oxford: Hart Publishing, 2020, 94-101.
Cronin, Seán: *Irish nationalism: a history of its roots and ideology*, Continuum, New York: Academic Press, 1981.
Cuno, Friedrich Wilhelm (udg.): *Gedächtnisbuch deutscher Fürsten und Fürstinnen reformierten Bekenntnisses*, Barmen: Universität Marburg, 1883, 1-114. http://www.licht-und-recht.de/sonstige/Cuno_Gedaechtnisbuch_3.4.pdf. Hentet 25. april 2026.
Curley, Walter J. P.: *Monarchs in waiting*, rev. udg., London: Hutchinson & Co., 1975.
Cusco, Andrei: *Between Nation and Empire: Russian and Romanian competing Visions of Bessarabia in the second half of the 19th and early 20th Century*, doktorafhandling, Central European University – Department of History, Budapest, 2008, 1-526. https://www.etd.ceu.edu/2008/hphcua01.pdf. Hentet 25. april 2026.
Daly, Scott: *Rock and Oak: A new naval history of Gibraltar, 1779-1830*, afhandling ved University of Southampton, Faculty of Humanities, History, September 2021, 1-344. https://eprints.soton.ac.uk/469020/1/ScottDalyPHDROCK_OAK2022final.pdf. Hentet 20. maj 2026.
D'Amato, Raffaele og Andrea Salimbeti: *The Normans in Italy 1016-1194*, Bloomsbury Publishing, 2020.
Davies, Norman: *God's Playground: A History of Poland*, vol. 1, 2. udg., Oxford: Oxford University Press, 2005.
Dawson, William: *History of the German Empire*, Ozymandias Press, 2016.
Deák, István: 'Admiral and Regent Miklós Horthy: Some Thoughts on a Controversial Statesman', *Hungarian Quarterly*, 37:143, efteråret 1996, 78-89.
de Belgique, Stéphanie: *Je devais être impératrice: Mémoires des filles de Léopold II. Histoire*, indledning ved Georges-Henri Dumont, Bruxelles: Le Cri, 2003.
Defrance, Olivier: *Léopold Ier et le clan Cobourg*, Bruxelles: Racine, 2004.
Dehn-Nielsen, Henning: *Margrethe 2. – Danmarks Dronning*, København: Sesam, 1999.
Christian 8.: konge af Danmark, konge af Norge, København: Sesam, 1999.
(dansk redaktion): *Europas konge- og fyrstehuse* (dansk oversættelse af Jens Ramsing og Martin Hørdum), 2. udg., København: Aschehoug, 2007.
De Leonardis, Massimo: 'Monarchia, Famiglia Reale e Forze Armate nell'Italia unita', *Rassegna Storica del Risorgimento*, a. LXXXVI, f. II (april-juni 1999), 177-202.
Demouy, Patrick: *Notre-Dame de Reims: la cathédrale royale*, Paris: Centurion, 1986.
Detchev, Stefan: 'Between Slavs and Old Bulgars: 'Ancestors', 'Race' and Identity in late Nineteenth-Century Bulgaria'. I Patrick J. Geary og Gábor Klaniczay (red.): *Manufacturing Middle Ages: Entangled History of Medievalism in Nineteenth-Century Europe*, en del af serien *National cultivation of culture*, vol. 6, Boston: Brill, 2013, 347-76.
Dias, Paulo: *Real Panteão dos Bragança: arte e memória*, Porto: Antília Editora, Dezembro de 2006.
Dimitrakis, Panagiotis: *Greece and the English. British Diplomacy and the Kings of Greece*, London: Tauris Academic Studies, 2009.
Dimnik, Jakob: *Zlati Jubilej preljubega Cesarja Franca Jožefa I., ki ljubi in void svoje narode kot pravi oče že petdeset let*, Ljubljana: J. Stfinbrener, 1898.
Djokić, Dejan: *A concise history of Serbia*, en del af serien *Cambridge Concise Histories*, Cambridge og New York: Cambridge University Press, 2023.
Dmitriev, Georgy Sergeevich: 'Prazdnovaniye 900-letiya kreshcheniya Rusi' ("Fejring af 900-årsdagen for Rus' dåb"), *Tserkovnyy istorik* (*Kirkehistoriker*), bd. 1, nr. 1, 2019, 176-85.
Docea, Vasile: *Carol I şi monarhia constitutional. Interpretări istorice*, Timișoara, Romania: Presa Universitară Română, 2001.
Docquier, Gilles: 'Les aléas d'une "Iphigénie bourguignonne"'. I Michael Depreter et al. (red.): *Marie de Bourgogne – Figure, principat et postérité d'une duchesse tardo-médiévale*, Turnhout: Brepols, 2021, 373-93.
Dogaru, Cosmin-Ştefan: 'Charles Ier et la Construction du Régime politique Roumain (1866-1881)', *Annals of the University of Bucharest/Political science series*, 14(2), 2012, 3-15.
'Le projet du prince étranger. L'avènement de Charles de Hohenzollern-Sigmaringen au trône de Roumanie en 1866', *Anuarul Institutului de Istorie "George Bariţ" din Cluj-Napoca. Series Historica*, vol. LIII (53), 2014, 259-67.
Doolaeghe, Maria: 'België's koningin, ter gedachtenis'. I Maria Doolaeghe: *Vereenigde dichtwerken – Deel 2: 1850 1869 – Najaarsvruchten en winterbloemen*, Den Haag: Gebroeders Belinfante, 1877, 13-20. https://www.dbnl.org/tekst/dool003vere02_01/dool003vere02_01_0004.php. Hentet 5. december 2024.
'De staatkundige meerderjarigheid van den hertog van Brabant, erfprins der Belgen, - 9 april 1853'. I Maria Doolaeghe: *Vereenigde dichtwerken – Deel 2: 1850-1869 – Najaarsvruchten en winterbloemen*, Den Haag: Gebroeders Belinfante, 1877, 20-28. https://www.dbnl.org/tekst/dool003vere02_01/dool003vere02_01_0005.php#subnav-meer-btn. Hentet 5. december 2024.
'De dood van België's erfprins, den hertog van Brabant, te Brussel overleden'. I Maria Doolaeghe: *Vereeenigde dichtwerken – Deel 2: 1850-1869 – Najaarsvruchten en winterbloemen*, Den Haag:

Gebroeders Belinfante, 1877, 318-20.
https://www.dbnl.org/tekst/dool003vere02_01/dool003vere02_01_0055.php.
Hentet 5. december 2024.
d'Orengiani, Frédéric d'Alexandry: *Voyage en Savoie de l'empereur Napoléon III et de l'impératrice Eugénie, 27 août-5 septembre 1860*, Chambéry: Impr. générale savoisienne, 1911. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1021171/f62.item. Hentet 2. oktober 2026.
Dreisziger, Nandor F.: 'Introduction. Miklos Horthy and the Second World War: Some Historiographical Perspectives', *Hungarian Studies Review*, 23.1, 1996, 5-16.
Dronning Margrethe: 'Jeg vidste godt, at verden ikke hang helt sammen, som den egentlig burde'. I *Barn af besættelsen – Kendte danskere fra Dronning Margrethe til Uffe Ellemann-Jensen fortæller*, fortalt til Michael Müller, København: Gyldendal, 2018, 13-27.
Dubois, Sébastien: *L'invention de la Belgique: genèse d'un Etat-Nation, 1648-1830*, Bruxelles: Racine, 2005.
Dubonis, Artūras: 'Belated Praise for King Mindaugas of Lithuania', *Mindaugo knyga: istorijos saltiniai apie Lietuvos karaliu*, Lithuanian Institute of History, 2005, 17-22.
Due-Nielsen, Carsten: 'Danmark leveret kongen'. I Øystein Sørensen og Torbjörn Nilsson (red.): *1905 – nye perspektiver*, Oslo: Aschehoug, 2005, 84-100.
Duggan, Christopher: *Creare la nazione. Vita di Francesco Crispi*, Rom og Bari: Laterza, 2000.
Eade, Philip: *Prince Philip: The Turbulent Early Life of the Man Who Married Queen Elizabeth II*, New York: St. Martin's Griffin, 2011.
Ederberg, Friedrich Wilhelm: '1. Märtsiks 1881'. I Matthias Johann Eisen: *Eesti Luuletused*, Tartus: Schnakenburgi trükk ja kulu, 1881, 224. https://www.etera.ee/zoom/1427/view?page=7&p=separate&view=67,0,1045,1273. Hentet 28. januar 2026.
Ehinger, Gregor: *Festgedicht zur allerhöchsten Vermählungs-Feier Seiner Königlichen Hoheit des Großherzogs Friedrich von Baden mit Ihrer Königlichen Hoheit der Prinzessin Luise von Preußen am 20. September 1856*, Untersiggingen, 1856.
Eidintas, Alfonsas et al.: *Lithuania in European Politics: The Years of the First Republic, 1918-1940*, redigeret af Edvardas Tuskenis, New York: St. Martin's Press, 1999.
The History of Lithuania, rev. 2. udg., oversat og redigeret af Skirma Kondratas og Ramūnas Kondratas, Vilnius: Publishing House "Eugrimas", 2015.
Ekrem, Inger et al. (red.): *Olavslegenden og den latinske historieskrivning i 1100-tallets Norge – en artikelsamling*, Museum Tusculanum Press, 2000.
Elgklou, Lars: *Familien Bernadotte – en kongelig slægtskrønike* (dansk oversættelse af Kent Havemann), København: Høst & Søns Forlag, 1997.
Ellis, John Stephen: 'Reconciling the Celt: British National Identity, Empire, and the 1911 Investiture of the Prince of Wales', *Journal of British Studies*, vol. 37, issue 4, oktober 1998, 391-418.
Investiture: Royal Ceremony and National Identity in Wales, 1911-1969, Cardiff: University of Wales Press, 2008.
Elmersjö, Henrik Åström: *Norden, nationen och historien – Perspektiv på föreningarna Nordens historielärboksrevision 1919-1972*, Lund: Nordic Academic Press, 2013.
Elsberry, Terence: *Marie of Romania*, New York: St. Martin's Press, 1972.
Erkan, Ahmet Serdar: 'Sultan Abdulaziz Için Yazilmiş Cülusiyeler Üzerine On The Cülusiye's Written For Sultan Abdulaziz', *Odüsobiad* 13(3), 2023, 3421-3468.
https://www.academia.edu/127245315/Sultan_Abdulaziz_Için_Yazilmiş_Cülusiyeler_Üzerine_On_The_Cülusiyes_Written_For_Sultan_Abdulaziz. Hentet 1. marts 2026.
Ernst August Album, Hannover: Klindworth's Verlag, 1862.
https://ia801807.us.archive.org/6/items/ernstaugustalbum00molt/ernstaugustalbum00molt.pdf. Hentet 24. oktober 2025.
Europa Publications: *Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States 1999*, Taylor & Francis Group, 1999.
Extrablatt im Geist der Freiheit – 175 Jahre Revolution 1848/49, Frankfurt a.M.: KulturRegion FrankfurtRheinMain, Mai 2023. https://www.krfrm.de/wp-content/uploads/2023/10/presse_extrablatt_36-seiten_05052023.pdf. Hentet 25. april 2026.
Falck, Carl: 'Sr. Hoheit Friedrich VIII., Herzog von Schleswig-Holstein'. I S. Falck og Carl Falck: *Festgedichte zur Feier des Geburtstages Sr. Hoheit des Herzogs Friedrich VIII.*, Altona: A. Mentzel, 1865, 3-4.
'Ihre Hoheit, der Herzogin Adelheid'. I S. Falck og Carl Falck: *Festgedichte zur Feier des Geburtstages Sr. Hoheit des Herzogs Friedrich VIII.*, Altona: A. Mentzel, 1865, 5-6.
Falconieri, Tommaso di Carpegna: ''Medieval' Identities in Italy: National, Regional, Local'. I Patrick J. Geary og Gábor Klaniczay (red.): *Manufacturing Middle Ages: Entangled History of Medievalism in Nineteenth-Century Europe*, en del af serien *National cultivation of culture*, vol. 6, Boston: Brill, 2013, 319-45.
Farley, Brigit: 'Aleksandar Karadjordjević and the Royal Dictatorship in Yugoslavia'. I Bernd Jürgen Fischer (red.): *Balkan Strongmen – Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2007, 51-86.

Feger, Otto: *Schwäbisch-alemannische Demokratie: Aufruf und Programm*, Konstanz: Weller, 1946.
Fehrenbach, Elisabeth: *Politischer Umbruch und gesellschaftliche Bewegung: ausgewählte Aufsätze zur Geschichte Frankreichs und Deutschlands im 19. Jahrhundert*, Oldenburg og München: H. W. Hahn/J. Müller, 1997.x
Fenyvesi, Charles: *Royalty in Exile*, London: Robson Books Ltd., 1981.
Ferguson, Samuel: *Congal, a poem in five books*, Dublin: E. Ponsony, 1872. https://archive.org/details/cu31924013457282/page/n14/mode/1up. Hentet 2. februar 2025.
'The Burial of King Cormac'. I Samuel Ferguson: *Lays of the western Gael: and other poems*, London: Bell and Daldy, 1865, 54-59. https://archive.org/details/laysofwesterngae00ferguoft/page/n7/mode/1up. Hentet 2. februar 2025.
Fernandes, Isabel Alexandra: *Reis e Rainhas de Portugal*, Lissabon: Texto Editores, 2002.
Fernandes, Paulo Jorge et al.: 'The Political History of Nineteenth Century Portugal', *e-JPH*, vol. 1, no. 1, sommeren 2003, 1-13. https://www.brown.edu/Departments/Portuguese_Brazilian_Studies/ejph/html/issue1/pdf/fernandes.pdf. Hentet 16. marts 2023.
Ferrer, María Nagore: 'Historia de un Fracaso: El "Himno Nacional" en la Espaða del siglo XIX', *ARBOR Ciencia, Pensamiento y Cultura*, vol. 187 -751, september-oktober 2011, 827-45.
Feuchtwanger, Edgar: *Bismarck – A political history*, 2. udg., London og New York: Routledge, 2014.
Figes, Orlando: *A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891-1924*, London: The Bodley Head, 2014.
Fillas, Michalis: 'H epískepsi tou Vasiléos Georgíou v´ sti Sámo to 1937 mésa apó ton samiakó typo tis epochís: i perípto sí ton efimerídon ´Sámos´ kai ´Aigaíon' ("Kong Georg II's besøg på Samos i 1937 gennem datidens samiske presse: aviserne 'Samos' og 'Aegaion' som cases"), *Bulletin of Samian Studies*, 2019-2020, (5), 113-26.
Finlay, George: *History of the Greek Revolution*, bd. I-II, oprindeligt publiceret i Edinburgh af W. Blackwood and Sons i 1861, Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
Fischer, Bernd Jürgen: 'King Zog, Albania's Interwar Dictator'. I Bernd Jürgen Fischer (red.): *Balkan Strongmen Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2007, 19-49.
(og Oliver Jens Schmitt): *A Concise History of Albania*, Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
Fischer, Fritz: *Germany's Aims in the First World War*, oversat af C. A. Macartney, indledning ved James Joll, W. W. Norton & Company, 1967.
Fischer, Karl Berthold: 'König Georg V. von Hannover und Gemahlin in Goslar am 7. Oktober 1856', *Zeitschrift des Harz-Vereins für Geschichte und Altertumskunde*, udg. af professor Dr. K. Bürger, 1915, 2. hæfte, 206-14.
FitzGerald, Desmond: *Memoirs of Desmond FitzGerald, 1913-1916*, London: Routledge & K. Paul, 1968.
Flynn, John F.: 'At the Threshold of Dissolution: The National Liberals and Bismarck 1877/1878', *The Historical Journal*, 31 (2), 1988, 319-40.
Foulds, E. Josephine (red.): *The Legitimist Kalendar for the year of our Lord 1910*, London: The Forget-Me-Not Royalist Club, 1910.
Freed, John B.: *Frederick Barbarossa: The Prince and the Myth*, New Haven og London: Yale University Press, 2016.
Frendo, Henry (red.): *Maltese Political Development 1798-1964 – A Documentary History*, University of Malta, 1993.
Fricke, Hans-Dierk: *Der Krieg um Neuenburg findet nicht statt: der europäische Krisenwinter 1856/1857*, 2. oplag, Ludwigsfelde: Ludwigsfelder Verlagshaus, 2020.
Friis, Aage: *Monrads og Lehmanns Forslag om en Nordisk Union 1863 – Tale ved Københavns Universitets Aarsfest den 23. November 1933*, København: Gyldendal, 1933.
'Skandinavismens Kulmination. Ministeriet Halls Planer om en nordisk Union forud for Martskundgørelsen 1863', *Historisk Tidsskrift*, Bd. 10, Rk. 3, 1934.
Fülemile, Ágnes: 'Monarchs in National Dress: Sartorial Expressions of National Image in the Representational Practices of 19th-Century European Courts', *Acta Ethnographica Hungarica* 66, no. 2, 2021, 439-95.
Fure, Eli (red.): *Eidsvoll 1814: hvordan grunnloven ble til*, Oslo: Dreyers Forlag, 1989.
Fru Magnuson, Prinsessan Christina: *Hon kallades Daisy – Att finna en farmor*, i samarbejde med Carl Otto Werkelid, Stockholm: Bonnier Fakta, 2021.
Gadberry, Glen W.: 'An 'Ancient German Rediscovered' The Nazis Widukind Plays of Forster and Kiß'. I Hellmut H. Rennert: *Essays on Twentieth-Century German Drama and Theater: An American Reception, 1977-1999*, Peter Lang, 2004, 156-63.
Galand, Michèle: *Charles de Lorraine, gouverneur général des Pays-Bas autrichiens (1744-1780)*, Bruxelles: Éditions de l'Université de Bruxelles, 1993.
Galántai, József: *Der österreichisch-ungarische Dualismus 1867-1918*, Wien: Oesterreichischer Bundesverlag, 1990.
Galliou, Patrick og Michael Jones: *The Bretons*, Oxford: Blackwells, 1991.
Ganchev, Dobri: *Spomeni za Knyazheskoto vreme* (*Minder fra fyrstetiden*), 1923, 1-237, chitanka.info. https://m3.chitanka.info/cache/dl/Dobri_Ganchev_-_Spomeni_za_knjazheskoto_vreme_-_10104-b.pdf. Hentet 13. marts 2023.
Garimberti, Cesare: *Diario storico del viaggio di S. M. I. e R. Ap. Francesco Giuseppe I. Imperatore d'Austria, Re*

d'Ungheria ecc. ecc. ecc. a Trieste, Gorizia, Venezia, in Istria, in Dalmazia ed a Fiume nei mesi di Aprile e Maggio del 1875, Zara: Vitaliani & Janković, 1877.
https://www.istrianet.org/istria/literature/travel/1877_garimberti_diario_storico.pdf. Hentet 7. januar 2026.
Garzón, Pérez og Juan Sisinio: *Isabel II: los espejos de la reina*, Madrid: Marcial Pons Ediciones de Historia, 2004.
Gelardi, Julia: *Born to Rule*, London: St. Martin's Griffin, 2005.
Gellner, Ernest: *Nations and Nationalism*, 2. udg., Oxford og Malden, MA: Blackwell, 2006 [1983].
Geremia, Ernesto Carlo og Gino Ragnetti: *Tavolara . l'Isola dei Re*, Mursia, 2005.
Gierowski, Józef: *Historia Polski 1505-1764*, Warszawa: PWN, 1986.
Historia Polski 1764-1864, Warszawa: PWN, 1986.
Gilles, Peter og Jürgen Trouvain: 'Luxembourgish', *Journal of the International Phonetic Association*, 43 (1), 2013, 67-74.
Gimpel, Diane Marczely: *Monarchies – Exploring world governments*, Edina, Minnesota: ABDO, 2011.
Ginderachter, Maarten van og Marnix Beyen (red.): *Nationhood from below: Europe in the Long Nineteenth Century*, New York: Palgrave MacMillan, 2012.
Giuria, Pietro: 'Inno al Re'. I *Poesie nazionali italiane di varii Autori*, Livorno: Tipografia di Luigi Angeloni, 1847, 85. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Poesie_nazionali_italiane_di_varii_autori_1847.pdf. Hentet 2. marts 2026.
Giusti, Giuseppe: *Poesie – Introduzione e note di Egidio Bellorini*, Torino et al.: Unione Tipografico-Editrice Torinese, 1921, 1-238. https://ia800209.us.archive.org/3/items/poesie00giusuoft/poesie00giusuoft.pdf. Hentet 30. juni 2025.
Glenthøj, Rasmus: *1864: Sønner af de slagne*, København: Gads Forlag, 2014.
(og Morten Nordhagen Ottosen): *1814: Krig, nederlag, frihed. Danmark-Norge under Napoleonskrigene*, København: Gads Forlag, 2014.
(og Morten Nordhagen Ottosen): *Union eller undergang: kampen for et forenet Skandinavien*, København: Gads Forlag, 2021.
Gobineau, Arthur de: *Essai sur l'inégalité des races humaines*, 2. udg. (1. udg. 1853-55), Paris: Librairie de Firmin-Didot et Cie, Imprimeurs de l'Institut, 1884.
Goebel, Fritz: 'Ein niederdeutsches Gedicht auf die Thronbesteigung König Georgs I. (1714)', *Hannoversche Geschichtsblätter*, nr. 12, 2. årg., Hannover 19.3.1899, 94-95.
Gollwitzer, Heinz: *Die Standesherren. Die politische und gesellschaftliche Stellung der Mediatisierten 1815-1918*, 2. oplag, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1964.
Grauer, Johannes: *Wilhelm I., König von Württemberg. Ein Bild seines Lebens und seiner Zeit*, Stuttgart: Schwabenverlag, 1960.
Green, Abigail: *Fatherlands – State-Building and Nationhood in Nineteenth-Century Germany*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
Gregersen, N.J.: *Hvem berøvede Kong Oscar den norske Krone? – Politiske Interiører hvad virkelig foregik* (2. oplag), Kristiania: A/S W. C. Fabritius & Sønners Forlag, 1910.
Greve, Tim: *Haakon VII – menneske og monark*, Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1980.
Grigorieva, Anna A.: 'Pan-Slavism in Central and Southeastern Europe', *Journal of Siberian Federal University*, Humanities & Social Sciences, 3 (1), 2010, 13-21.
Grimnes, Ole Kristian: 'Haakon 7.'. I *Norsk biografisk leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2009. https://nbl.snl.no/Haakon_7. Hentet 17. marts 2023.
Groueff, Stephane: *Crown of Thorns: The Reign of King Boris III of Bulgaria, 1918-1943*, Lanham, MD, USA: Madison Books, 1997.
Guéniot, Charles François: *Ode sur le couronnement de Napoléon Ier, empereur des Français*, Auxerre: Imprimerie de L. Fournier, 1805. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6207786s/f5.item. Hentet 21. oktober 2024.
Guereña, Jean-Louis og Manuel Morales Muñoz (red.): *Los nacionalismos en la España contemporánea. Ideologías, movimientos y símbolos*, Malaga: Diputación de Málaga, 2006.
Guillamet Anton, Jordi: *Andorra: nova aproximació a la història d'Andorra*, Andorra: Revista Altaïr, 2009.
Gustafsson, Harald: 'Conglomerate or Unitary States. Integration Processes in early Modern Denmark-Norway and Sweden'. I Thomas Fröschl (red.): *Föderationsmodelle und Unionsstruykturen. Über Staatenverbindungen in der frühen Neuzeit vom 15. zum 18. Jahrhundert, Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit*, Band 21, Wien-München, 1994, 45-62.
Nordens historia – En europeisk region under 1200 år, 3. oplag, Lund: Studentlitteratur, 2017.
Haderer, Stefan: '"They will call us some strange family". The diaries of an Austrian Archduchess', *Royalty Digest Quarterly*, Ted Rosvall, 2020:3, 8-13.
Hagemann, Gro: *Det moderne gjennombrudd: 1870-1905*, bd. 9 i serien *Aschehougs Norges historie* under redaktion af Knut Helle, Oslo: Aschehoug, 1997.
Hahl, Jalmari: *Tuleva Kuninkaamme*, Helsinki: Otava, 1918.
Hálfdanarson, Gudmundur: 'Serving the Ties. Iceland"s Journey from a Union with Denmark to a Nation-State', *Scandinavian Journal of History*, 31, nr. 3-4, 2006, 237-254.

Hamann, Brigitte (udg.): *Die Habsburger – Ein biographisches Lexikon*, München og Zürich: Piper, 1988.
Hamberger, Judit: 'The Debate over Slovak Historiography with Respect to Czechoslovakia (1990s)', *Studia Historica Slovenica*, 4(1), 2004, 165-91.
Hambrecht, Rainer: 'Eine Dynastie – zwei Namen "Haus Sachsen-Coburg und Gotha" und "Haus Windsor". Ein Beitrag zur Nationalisierung der Monarchien in Europa'. I Wolfram Pyta og Ludwig Richter (red.): *Gestaltungskraft des Politischen. Festschrift für Eberhard Kolb*, Berlin: Duncker & Humblot, 1998, 283-304.
Hamer, Dianne: *Sophie – koningin der Nederlanden – Biografie van Sophie van Württemberg (1818-1877) op basis van brieven en dagbocken*, Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2011.
Hammer-Luza, Elke: 'Zwischen Brandhof und Paulskirche – Die politischen Visionen von Erzherzog Johann'. I Thomas Hellmuth et al. (udg.): *Visionäre Bewegen die Welt – ein Lesebuch durch das salzkammergut*, Salzburg: Verlag Anton Pustet, 2005, 70-81.
Hanisch, Manfred: 'Nationalisierung der Dynastien oder Monarchisierung der Nation? Zum Verhältnis von Monarchie und Nation in Deutschland im 19. Jahrhundert'. I Adolf M. Birke og Lothar Kettenacker (red.): *Bürgertum, Adel und Monarchie. Wandel der Lebensformen im Zeitalter des bürgerlichen Nationalismus*, München: De Gruyter Saur, 1989, 71-91.
Hansen, Hans Jürgen: *Heil Dir im Siegerkranz: Die Hymnen der Deutschen*, Oldenborg/Hamburg: Stalling Verlag, 1978.
Hansen, Jens: 'Kong Kristian den Niendes Besøg i Kolding og Fredericia efter Fredsslutningen i 1864', *Vejle Amts Aarbøger 1917*, udgivet af Vejle Amts Historiske Samfund, 89-94.
Hansen, Svein Olav: 'Foreningene Norden 1919-94 – ambisjoner og virkelighet', *Den jyske Historiker, De nordiske Fællesskaber – Myte og realitet i det nordiske samarbejde*, nr. 69-70, 1994, 114-132.
Drømmen om Norden: Den norske foreningen Norden og det nordiske samarbeidet 1919-1994, Oslo: Gyldendal, 1994.
Hansen, V.: 'Kronprins Frederik og Kronprinsesse Louise', 7. afdeling. I H.C. Bering Liisberg et al. (udg.): *Fredensborg – Det danske Kongehus og dets Slægt – Med Bidrag af danske og fremmede Forfattere og Kunstnere*, 1.-9. afdeling, København: A. Christiansen Kunstforlag, u.år (ca. år 1900), 3-68.
(et al.): 'Kong Georg I. og Dronning Olga af Grækenland', 4. afdeling. I H.C. Bering Liisberg et al. (udg.): *Fredensborg – Det danske Kongehus og dets Slægt – Med Bidrag af danske og fremmede Forfattere og Kunstnere*, 1.-9. afdeling, København: A. Christiansen Kunstforlag, u.år (ca. år 1900), 93-232.
Hansse, J.F.: *De dood van Louise Marie, Koningin der Belgen*, Te 's Hertogenbosch: Bij H. Palier en Zoon, 1850.
Harding, Bertita: *Lost Waltz – A Story of Exile*, Indianapolis og New York: Bobbs-Merrill, 1944.
Harris, Jonathan: 'Despots, Emperors, and Balkan Identity in Exile', *The Sixteenth Century Journal*, 44(3), 2013, 643-661.
Hastings, Derek: *Nationalism in Modern Europe – Politics, Identity, and Belonging since the French Revolution*, London og New York: Bloomsbury Publishing, 2018.
Hauge, Mads Valdemar Egsgaard: 'Rigets vugge – Jelling som erindringssted i det nationale erindringsfællesskab – En sammenligning mellem de to UNESCO Verdensarvssteder Jelling og Guimarães', *Lokalhistorie fra Sydøstjylland 2021*, 9-27.
Hauser, Wulf Gordian: 'Der Orden vom Goldenen Vlies', *Deutsches Adelsblatt*, bd. 38, 1999, 122-28.
Hawgood, J.A.: 'Liberalism and Constitutional Developments'. I J. P. T. Bury (red.): *The New Cambridge Modern History*, vol. 10, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, 185-212.
Hazell, Robert: 'Monarchy in the Constitutional Texts'. I Robert Hazell og Bob Morris (red.): *The Role of Monarchy in Modern Democracy – European Monarchies Compared*, Hart Studies in comparative public law; vol. 27, Oxford: Hart Publishing, 2020, 9-15.
(og Bob Morris): 'Towards a New Theory of European Monarchy'. I Robert Hazell og Bob Morris (red.): *The Role of Monarchy in Modern Democracy – European Monarchies Compared*, Hart Studies in comparative public law; vol. 27, Oxford: Hart Publishing, 2020, 269-83.
'The Royal Family's Lack of Human Rights'. I Robert Hazell og Bob Morris (red.): *The Role of Monarchy in Modern Democracy – European Monarchies Compared*, Hart Studies in comparative public law; vol. 27, Oxford: Hart Publishing, 2020, 194-201.
(og Bob Morris): 'European Monarchies: Guardians of Democracy?', *The Political Quarterly*, vol. 91, issue 4, 2020, 841-45.
Heiberg, Steffen (red.): *Danske dronninger i tusind år*, København: Gyldendal, 2000.
'Kongelige forbindelser og europæiske bånd'. I Anna Lerche og Marcus Mandal: *En kongelig familie – historien om Christian 9. og hans europæiske efterslægt*, Egmont Lademann A/S, 2003, 8-20.
Heinzen, Jasper: *Making Prussians, Raising Germans – A Cultural History of Prussian State-Building after Civil War, 1866-1935*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
Helfricht, Jürgen: *Die Wettiner. Sachsens Könige, Herzöge, Kurfyrsten und Markgrafen*, 5. oplag, Leipzig: Sachsenbuch, 2012.
Hemptinne, Thérèse de: 'Mémoire "belge" de l'Orient latin: les hommes, les lieux, les monuments – Pierre l'Ermite (Huy), Godefroid de Bouillon (Bouillon/Bruxelles) et Baudouin VI/IX (Mons)'. I Hermann Kamp

og Sabine Schmitz (udg.): *Erinnerungsorte in Belgien – Instrumente lokaler, regionaler und nationaler Sinnstiftung*, Bielefeld: Transcript Verlag, 2020, 21-42.
Hemstad, Ruth: *Fra Indian Summer til nordisk vinter – skandinavisk samarbeid, skandinavisme og unionsoppløsningen*, Oslo: Akademisk Publisering, 2008.
'´Skandinavismens´ tilkomst som samtidig og omstridt begrep'. I Ruth Solveig Hemstad, Jes Fabricius Møller og Dag Thorkildsen (red.): *Skandinavismen. Vision og virkning*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018, 21-45.
Herre, Franz: *Wilhelm I – Der letzte Preusse*, München: Kiepenheur & Witsch, 1980.
Friedrich Wilhelm IV. Der andere Preußenkönig, Gernach: Katz, 2007.
Herzog Alfred von Sachsen-Coburg-Gotha und seine Familie – Mit 7 Porträts, Gotha: Carl Glaeser, Verlag, 1893.
Hessen, Friedrich Wilhelm von: *Denkschrift Sr. Königlichen Hoheit des Kurfürsten Friedrich Wilhelm I. von Hessen, betreffend die Auflösung des Deutschen Bundes und die Usurpation des Kurfürstenthums durch die Krone Preußen*, Prag: Satow, 1868.
Himmelstrup, Jens og Jens Møller (udg.): *Danske Forfatningslove og Forfatningsudkast*, København: J.H. Schultz Forlag, 1932. https://jura.ku.dk/jurabog/pdf/juridiske-monografier/himmelstrup_danske_forfatningslove_1932.pdf. Hentet 15. december 2023.
Hitchins, Keith: *The Romanians, 1774-1866*, Clarendon Press, 1996.
A Concise History of Romania, Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
Hjálmarsson, Jón R.: *History of Iceland: From the Settlement to the Present Day*, Reykjavik: Forlagið Publishing, 2009.
Hobhouse, Hermione: *Prince Albert: His Life and Work*, London: Hamish Hamilton, 1983.
Hobsbawm, Eric J.: 'Introduction: Inventing Traditions'. I Eric J. Hobsbawm og Terence Ranger (red.): *The Invention of Tradition*, Cambridge, 1983, 1-15.
Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality, 2. udg., Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
Hoelseth, Dag: 'En svensk-norsk union av det rätta slaget'. Forholdet mellom kongehusene i Norge og Sverige 1905-1929'. I Øystein Sørensen og Torbjôrn Nilsson (red.): *Norsk-svenske relasjoner i 200 år*, Oslo, 2005, 41-56.
Hoensch, Jörg K.: *Die Luxemburger. Eine spätmittelalterliche Dynastie gesamteuropäischer Bedeutung 1308-1437*, Kohlhammer-Urban-Taschenbücher, bd. 307, Stuttgart: Kohlhammer, 2000.
Hofmann, Friedrich: *Koburger Quáckbrünnlá – Volksdichtungen in nordfränkisch-Koburger Mundart*, Hildburghausen: Verlag der Kesselring'schen Hofbuchhandlung, 1857.
Holborn, Hajo: *A History of Modern Germany – 1840-1945*, vol. 3, New York: Alfred A. Knopf, 1969.
Holt, Edgar: *The Carlist Wars in Spain*, London: Putnam, 1967.
Holzfurtner, Ludwig: *Die Wittelsbacher. Staat und Dynastie in acht Jahrhunderten*, Stuttgart: Kohlhammer, 2005.
Hough, Richard: *Louis and Victoria: The Family History of the Mountbattens*, 2. udg., London: Weidenfeld and Nicolson, 1984.
Hovbakke Sørensen, Lars: 'Norden som idé og praksis: Den danske Foreningen Nordens rolle som politisk-ideologisk pressionsgruppe 1940-1960', *Historie* (Aarhus), 1996: 1, 84-113.
Slagsbrødre eller broderfolk – Nordens historie gennem 1300 år, Aschehoug Dansk Forlag A/S, 2004.
Hubbard, William H. et al. (red.): *Making a Historical Culture – Historiography in Norway*, Oslo et al.: Scandinavian University Press, 1995.
Huberty, Michel et al.: *L'Allemagne Dynastique*, bd. VI: *Bade-Mecklembourg Families Alliees C-G*, Le Perreux-sur-Marne: Alain Giraud, 1991.
Huldén, Anders: *Kuningasseikkailu Suomessa 1918*, Suomentanut Ritva Lassila, Helsinki: Kirjayhtymä, 1988.
Huygebaert, Stefan: 'Unshakeable Foundations. An Iconological Study of the Belgian Constitutional Cult following the 1848 Revolution', *Journal of Belgian History*, 45(4), 2015, 8-39.
Hvidt, Kristian: *Europa – 1000 års historie*, København: Nordisk Forlag A/S, 2007.
Højrup, Knud: *Hendes Majestæt Dronning Margrethe II og hendes slægt*, Agena, 1996.
Ibsen, Sigurd: 'Nationalt kongedømme', *Ringeren*, 1-31, Kristiania, 1898.
Ilić, Sara: '"Miloš u parku" – Povodom 115. godišnjice otkrivanja spomenika knezu Milošu u Požarevcu', *Zapisi – The Historical Archives of Pozarevac Yearbook*, årg. 3, no. 3, Pozarevac, 2014, 158-70.
Ioannides, Christos P.: *Cyprus under British Colonial Rule: Culture, Politics, and the Movement toward Union with Greece, 1878-1954*, Lanham et al.: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2019.
Irechek, Konstantin: *Istoriya na bŭlgarite* (*Bulgarernes historie*), Sofia: Nauka i izkustvo (Science and Art), 1978.
Isaksen, Trond Norén: *Dronningen vi ikke fikk – En biografi om kronprinsesse Märtha og kong Olav*, Oslo: Genesis, 2003.
Halvt for Norge? Bernadottene og det norske tronfølgespørsmålet, 1850-1905. Masteropgave i Historie. Oslo: Universitetet i Oslo, 2006.
'Kongen Norge ikke fikk. Prins Carl av Sverige og det svenske kandidaturet til den norske tronen i 1905'. I Ruth Hemstad og Sune Åkermann (red.): *Skilsmässan som förde os samman, Värmlands Museums årsbok 2006*, Karlstad: Stiftelsen Värmlands Museum og Värmlands Müseiförening, 2006, 85-97.

’Nidarosdomen eller Akershus? Dronning Mauds død og spørsmålet om kongehusets gravplass’, *Byminner*, nr. 3, 2012, 12-27.
’The Power of Presence: Crafting a Norwegian Identity for the Bernadotte Heirs’. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*, Palgrave Studies in Modern Monarchy, London: Palgrave Macmillan, 2016, 103-123.
Isnardi, Lorenzo: ’Orazione’, Torino: Dalla Stamperia Reale, 1855, 1-40. I Lorenzo Renaldi et al.: *I lutti della R. Casa di Savoia: 12. gennaio, 20. gennaio, 10. febbraio*, MDCCCLV.
Janfelt, Monika: *Att leva i den bästa av världar: Föreningarna Nordens syns på Norden 1919-1933*, Stockholm: Carlssons, 2005.
Janowski, Maciej: ’Wavering Friendship: liberal and national ideas in nineteenth century East-Central Europe’, *Ab Imperio*, 3-4, 2000, 69-90.
Janssens, Gustaaf: ’Die belgische Monarchie und Albert I. Ritterkönig und Friedensfürst?’. I Martin Wrede (red.): *Die Inszenierung der heroischen Monarchie – Frühneuzeitliches Königtum zwischen ritterlichem Erbe und militärischer Herausforderung*, vol. N. F. 62 i *Historische Zeitschrift/Beihefte*, München: De Gruyter Oldenbourg, 2014, 409-38.
Januzyte, Audrone: ’Lietuviu istoriku politiku valstybingumo samprata (1907-1918 m.)’, *Istorija. Lietuvos aukstuju mokyklu mokslo darbai*, 65, 2007, 12-25.
Jecht, Richard: *Festschrift zur Enthüllung des Reiterstandbildes Seiner Majestät des hochseligen Kaisers und Königs Wilhelm I. am 18. Mai 1893 in Görlitz*, Görlitz: P.W. Sattig, 1893.
Jelavich, Charles: *South Slav Nationalisms, Textbooks, and Yugoslav Union before 1914*, Columbus, Ohio: Ohio State University Press, 1990.
Jenkyns, Richard: *Westminster Abbey: A Thousand Years of National Pageantry*, London: Profile Books, 2004.
Jensen, Lotte (red.): *The Roots of Nationalism: National Identity Formation in Early Modern Europe, 1600-1815*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016.
Jensen, Ola W.: ’Sveriges och Finlands gemensamma fortid – en ambivalent historia: idéer om forntiden, kulturarvsbegreppet och den nationella självbilden före och efter 1809’, *Fornvännen. Journal of Swedish Antiquarian Research*, 104:(4), 2009, 288-301.
Jericke, Hartmut: ’Der Speyerer Dom und seine Bedeutung als zentrale Grablege des abendländischen Kaisertums im 12. Jahrhundert’, *Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins*, 154, 2006, 77-110.
Jespersen, Knud J.V.: *Rytterkongen – et portræt af Christian 10.*, København: Nordisk Forlag A/S, 2007.
Christian X og Island – Christian X’s optegnelser vedrørende Island 1912-1932, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018.
Johansen, Katia: *Alt for Norge! – udstillingskatalog*. Særudstilling i Christian VII’s Palæ, Amalienborg Slot 8.11.2005-18.12.2005, København: De danske kongers kronologiske samling på Rosenborg Slot 2005.
Jonckbloet: *Guillaume d’Orange – Chansons de Geste des XIe et XIIe siècles*, bd. 1, La Haye, Martinus Nyhoff, Librairie Ancienne et Moderne, 1854, 1-427.
https://dn760109.eu.archive.org/0/items/guillaumedorange01joncuoft/guillaumedorange01joncuoft.pdf. Hentet 2. oktober 2026.
Jonckheere, Karel: ’De kroon en de muze’, *De Vlaamse Gids*, årg. 75, Antwerpen: Stichting De Vlaamse Gids, 1991, 177-78. https://www.dbnl.org/tekst/_vla010186801_01/_vla010186801_01_0154.php. Hentet 6. december 2024.
Jóry, Ernesto: *Viaggio di S. M .J. e R. Ap. Francesco Giuseppe I. ossia dal 1. Aprile al 15 Maggio*, Gorizia: Tipografia Paternolli ed., 1875.
Juul, Stig: ’Responsum vedrørende de problemer, der knytter sig til en ændring af tronfølgeloven af 1853’, bilag 5, København, den 26. august 1952. I *Betænkning afgivet af Forfatningskommissionen af 1946*, udg. af Det Juridiske Laboratorium ved Københavns Universitet, J.H. Schultz A/S, Universitets-Bogtrykkeri, København, 1953, 101-12.
Kaarsted, Tage: *Krise og krig – 1925-1950*, bd. 13, i: Olaf Olsen (red.): *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bd. 1-16 (1988-91), København: Nordisk Forlag A/S et al., 1991.
Kaćanski, Stevan Vladislav: ’Sijatelnom Knjaževiću Srbskom PETRU KARAĐORĐEVIĆU – na Petrov-dan –’ (”Den lysende serbiske prins Peter Karađorđević – på Petersdagen –”). I Dejan Tomić: *Apoteoza N J. V. Kralju Petru I Karađorđeviću* (*Apoteose til H.M. Kong Peter og Karađorđević*), Novi Sad: Arkiv i Vojvodina, 2021, 9-10. https://www.knjizara.com/pdf/161311.pdf. Hentet 22. februar 2024.
Kaiser, Roswitha: ’Hermann: Denkmal, Pflege und Inszenierung’, *Denkmalpflege in Westfalen-Lippe*, 01/07. LWL, Ardey, Münster, 2007, 13-18. https://www.lwl.org/wafd-download/PDF/Denkmalpflege_1_07.pdf. Hentet 17. marts 2023.
Kaloudis, George: ’Greece and the Road to World War I: To What End?’, *International Journal on World Peace*, 31 (4), December 2014, 9-47.
Kaltenbach, Lorraine: *Le secret de la reine soldat: L’extraordinaire soeur de Sissi*, Monaco: Éditions du Rocher, 2021.
Kan, Alexander: ’Storfurstendömet Finland 1809-1917 – dess autonomi enligt den nutida finska historieskrivningen’, *Historisk Tidskrift*, 1, 2008, 3-27.
Kappelt, Olaf: *Als Neuenburg und Valangin noch bei Preußen waren, vor 300 Jahren*, 2. oplag, Berlin: Berlin-historica Verlag, 2008.

Katalinić, Vjera: 'Ban i/ili kralj? Glazbene svečanosti u čast velikodostojnika u Zagrebu u drugoj polovici 19. stoljeća', *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 45 (2), 2008, 61-75.
Kearney, Hugh: 'Nation building – British Style', *Culture & History*, 9-10, 1991, 43-54.
Kędzierski, Robert: *Die Geschichte des Fürstentums Krotoszyn in der Provinz Posen unter der Herrschaft von Thurn und Taxis*, doktorafhandling, Regensburg: Universität Regensburg, 2018, 1-506. https://epub.uni-regensburg.de/43709/1/DISS.Fürstentum_Krotoszyn%28Robert_Kedzierski%29.pdf. Hentet 25. april 2026.
Kehne, Birgit: '"Des theuren Herrschers Angesicht zu she'n!" Königsbesuche im Osnabrücker Land im 19. Jahrhundert', *Heimatbund Osnabrücker Land e.V. & Kreisheimatbund Bersenbrück e.V.*, udg. af *Heimat-Jahrbuch "Osnabrücker Land"*, 2011, 148-63.
Kertzer, David: *Prisoner of the Vatican*, Boston: Houghton Mifflin Company, 2004.
Kiaupa, Zigmantas: *The History of Lithuania*, Vilnius: Baltos lankos, 2005.
Kirmizi, Abdulhamit: *Ferid Pashë Vlora – Një je të shtet*, Tirana: Logos-A, 2018. https://literaturaislame.com/wp-content/uploads/2026/FERID-PASHE-VLORA-Abdulhamit-Kermeze.pdf. Hentet 2. marts 2026.
Kitchen, Martin: *Europe between the wars*, 2. udg., Harlow et al.: Pearson Longman, 2006.
Klenau, Arnhard Graf: *Orden in Deutschland and Österreich*, bd. II: *Deutsche Staaten (1806-1918)*, Offenbach: Verlag Graf Klenau GmbH, 2008.
Klieger, P. Christiaan: *The Microstates of Europe – Designer Nations in a Post-Modern World*, Lanham et al.: Lexington Books, 2013.
Klöckler, Jürgen: *Abenland – Alpenland – Alemannien. Frankreich und die Neugliederungsdiskussion in Südwestdeutschland 1945-1947*, München: Studien zur Zeitgeschichte, bd. 55, 1998.
"Das Land der Alemannen…". Pläne für einen Heimatstaat im Bodenseeraum nach 1945, Konstanz: UVK Universitätsverlag, 1999.
Knecht, R.J.: 'The Concordat of 1516: A Reassessment', *University of Birmingham Historical Journal*, 9.1, 1963, 16-32.
Knight, L.A.: 'The Royal Titles Act and India', *The Historical Journal*, Cambridge University Presss, vol. 11, no. 3, 1968, 488-89.
Koch, Jeroen: 'The King as Father, Orangism and the Uses of a Hero: King William I of the Netherlands and the Prince of Orange, 1815-1840'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*, Palgrave Studies in Modern Monarchy, London: Palgrave Macmillan, 2016, 263-281.
Koliopoulos, John S. og Thanos M. Veremis: *Modern Greece: A History since 1821*, Chichester og Malden: John Wile & Sons.
Körner, Axel: 'Heirs and Their Wives: Setting the Scene for Umbertian Italy'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Sons and heirs – Succession and Political Culture in Nineteenth-Century Europe*, Basingstoke og New York: Palgrave Macmillan, 2016, 38-52.
Kramer, Jürgen: *Britain and Ireland – A Concise History*, 2. udg., London: Routledge, 2022.
Kremmydás, Vasílis: *I Megáli Idéa. Metamorfóseis enós ethnikoú ideologímatos* (*Megali Idea. Transformationer af en national ideology*), Athen: Typothito, 2010.
Kriṅto, Jure (red.): *Duvanjski zbornik: zbornik radova s međunarodnogo znanstvenog skupa "Duvanjski kraj kroz povijest"*, Tomislavgrad, 6.-7. Srpnja 2000, Zagreb-Tomislavgrad: Hrvatski institut za povijest-Nańa ognjiṅta-Zajednica Duvnjaka Tomislavgrad, 2000.
Kroll, Frank-Lothar (udg.): *Preußens Herrscher. Von den ersten Hohenzollern bis Wilhelm II.*, München: C.H. Beck, 2000.
'Zwischen europäischem Bewusstsein und nationaler Identität. Legitimationsstrategien monarchischer Eliten im Europa des 19. und frühen 20. Jahrhunderts', *Historische Zeitschrift*, Beiheft 44, 2007, 353-74.
Kühn, Hartmut: *Polen im Ersten Weltkrieg: Der Kampf um einen polnischen Staat bis zu dessen Neugründung 1918/1919*, Berlin: Peter Lang Verlag, 2018.
Lacroix, Joseph-Eugène: *A Louis-Napoléon Bonaparte – Vous êtes empereur par la grace de Dieu et par la volonté du peuple*, Cahors: Imprimerie de J.-G. Plantade, 1852. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k56191975. Hentet 21. oktober 2024.
Lagerqvist, Lars O.: *Svensk historia*, Svenska Institutet, 2001.
Lalor, William Mead: *Royalty between the wars – A Picture Album*, 2. udg., Falköping: Rosvall Royal Books Antikvariat & Förlag, 2005.
Kunisch, Johannes: 'Von der gezähmten zur entfesselten Bellona: Die Umwertung des Krieges im Zeitalter der Revolutions- und Freiheitskriege'. I J. Kunisch: *Fürst – Gesellschaft – Krieg: Studien zur bellizistischen Disposition des absoluten Fürstenstaates*, Köln: Böhlau Verlag, 1992, 203-26.
Lalor, William Mead: *Royalty between the wars – A Picture Album*, 2. udg., Falköping: Rosvall Royal Books, 2005.
Lampe, John R.: *Yugoslavia as History – Twice There was a Country*, 2. udg., Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
Lange-Nielsen, Sissel: *Kronprins Harald av Norge*, Oslo: Norsk Kunstforlag A/S, 1977.
Langewiesche, Dieter: *Die Monarchie im Jahrhundert Europas: Selbstbehauptung durch Wandel im 19. Jahrhundert*,

Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2013.
Langslet, Lars Roar og Knut Ødegård: *Olav den hellige. Spor etter helgenkongen*, Oslo: Forlaget Press, 2011.
Lario, Ángeles: 'The consolidation of the constitutional monarchical system (1874-1902)'. I David San Narciso et al. (red.): *Monarchy and Liberalism in Spain – The Building of the Nation-State, 1780-1931*, London: Routledge, 2020, 77-92.
Larsen, Birgitte Stoklund: 'Den norske konge er ikke hellig, men vil gerne være kristen', *Kristeligt Dagblad* 17.05.2018. https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/den-norske-konge-er-ikke-hellig-men-han-vil-gerne-vaere-kristen. Hentet 22. november 2022.
Larsen, Thomas: *De dybeste rødder – Dronningen fortæller om Danmark og danskerne*, København: Gyldendal, 2016.
Lassère, Madeleine: *Louise, reine des Belges. 1812-1850*, Paris: Perrin, 2006.
Lazić, Sima Lukin: 'Srpska Kruna' ("Serbisk Krone"). I Dejan Tomić: *Apoteoza N J. V. Kralju Petru I Karađorđeviću* (*Apoteose til H.M. Kong Peter og Karađorđević*), Novi Sad: Arkiv i Vojvodina, 2021, 14-15. https://www.knjizara.com/pdf/161311.pdf. Hentet 23. februar 2024.
Lee, Sir Sidney: *King Edward VII: a biography – the reign, 22nd January 1901 to 6th May 1910* (bd. 2), London: Macmillian, 1927.
Lehmann, Orla: *Den græske Thronfølgesag 1863*, meddelt ved Johannes Lehmann, udgivet af Vejle Amts Historiske Samfund, Nyt Nordisk Forlag, 1970.
Lekmanov, Oleg: *Russkaya poeziya v 1913 godu* (*Russisk poesi i 1913*), Moskva: Vostochnaya Kniga, 2014.
Leovac, Danko: 'Serbia and Russia during the Second Rule of Prince Milos Obrenovic (1858-1860)', *Belgrade Historical Review*, 2, 2011, 205-19.
Lerche, Anna og Marcus Mandal: *En kongelig familie – historien om Christian 9. og hans europæiske efterslægt*, Egmont Lademann A/S, 2003.
Leuştean, Lucian: *Orthodoxy and the Cold War*, Palgrave Macmillan, 2009.
Lindau, Friedrich: 'Das Welfenschloss (Schloss Königsitz)'. I *Hannover Der höfische Bereich Herrenhausen Vom Ungang der Stadt mit den Baudenkmalen ihrer feudalen Epoche*, München og Berlin: Deutscher Kunstverlag, 2003, 72-82.
Lindenberg, Paul: *König Karl von Rumänien*, 2. oplag, Berlin: Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhandlung, 1908.
Linder, N. og H.A. Haggson: *Heimskringla – Sögur Noregs konunga - Snorra Sturlusonar, Saga Ólafs Tryggvasonar*, Uppsala: W. Schultz, 1869-1872. http://www.heimskringla.no/wiki/Saga_Ólafs_Tryggvasonar. Hentet 25. april 2026.
Lindgren, Malin: *Europas svigerbørn – Den glücksborgske familiesaga fra Christian IX til Margrethe II*, København: Høst & Søn, 1996.
Lindqvist, Herman: *Oscar II – Den konungsligaste av alla kungar*, Albert Bonniers Förlag, 2022.
Lingay, Joseph: *Hommage d'un français a Sa Majesté Le Roi de Rome*, Paris: P. Didot L'Ainé, 1811.
Linz, Juan José: 'Early State-Building and Late Peripheral Nationalisms against the State: the Case of Spain'. I S.N. Eisenstadt og S. Rokkan (red.): *Building States and Nations*, Beverly Hills: Sage, 1973, 32-112.
Ljušić, Radoš: 'Dobri brat i kum Nikola ili Gavro Vuković o crnogorsko-srbijanskim odnosima' ("God bror og gudfar Nikola eller Gavro Vuković om montenegrinsk-serbiske forhold"), *Pero i povest: Srpsko društvo u sećanjima* ("Pen og historie: Serbisk samfund i minder"), Beograd: Det Filosofiske Fakultet, 143-62.
Loew, Peter Oliver: *Danzig und seine Vergangenheit 1793-1997 – Die Geschichtskultur einer Stadt zwischen Deutschland und Polen*, Osnabrück: Fibre Verlag, 2003.
Löhr, Hanns Christian: *Die Gründung Albaniens, Wilhelm zu Wied und die Balkandiplomatie der Großmächte 1912-1914*, Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2010.
López-Cordón, María Victoria: *La revolución de 1868 y la I República*, Madrid: Siglo XXI, 1976.
Lorenz, Sönke et al. (udg.): *Das Haus Württemberg. Ein biographisches Lexikon*, Stuttgart: Kohlhammer, 1997.
Luis, Jean-Philippe: 'The mutations of the Spanish monarchy (1750-1868)'. I David San Narciso et al. (red.): *Monarchy and Liberalism in Spain – The Building of the Nation-State, 1780-1931*, London: Routledge, 2020, 23-41.
Luján, Oriol: 'The king's descent into the people's assembly – Monarchy and liberalism in Spain's nineteenth-century State Opening of Parliament ceremony'. I David San Narciso et al. (red.): *Monarchy and Liberalism in Spain – The Building of the Nation-State, 1780-1931*, London: Routledge, 2020, 184-201.
Lukes, Igor: 'Strangers in One House: Czechs and Slovaks (1918-1992)', *Canadian Review of Studies in Nationalism*, 27(1-2), 2000, 33-43.
Lukowski, Jerzy og Hubert Zawadzki: *A Concise History of Poland*, 2. udg., Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
Lyons, Martyn: *Napoleon Bonaparte and the Legacy of the French Revolution*, St. Martin's Press, 1994.
Macaulay, Neill: *Dom Pedro: The Struggle for Liberty in Brazil and Portugal, 1798-1834*, Durham, North Carolina: Duke University Press, 1986.
Macdonald, John: *Czar Ferdinand and his People*, genoptryk af en bog fra før 1918, The Eastern Europe Collection, New York: Frederick A. Stokes Company Publishers, 1971.
Macinnes, Allan: 'Jacobitism in Scotland: Episodic Cause or National Movement?', *Scottish Historical Review*, 86 (222), 2007, 225-52.
Mackay, Charles (red.): *The Jacobite Songs and Ballads of Scotland – From 1688 to 1746*, London og Glasgow: Richard

Griffin and Company, 1861.
https://www.electricscotland.com/poetry/Jacobite%20Songs%20and%20Ballads%20of%20Scotland.pdf. Hentet 18. marts 2026.
Magań, Branka: *Croatia through history: the making of a European state*, Saqi Books, 2007.
Majerus, Pierre: *L'État luxembougeois. Manuel de droit constitutionnel et de droit administratif*, 6. oplag, efterset af Marcel Majerus, Luxembourg: Imprimérie Centrale, 1990.
Maksimaitis, Mindaugas: *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*, Vilnius: Justitia, 2005.
Malinowski, Stephan: *Vom König zum Führer. Sozialer Niedergang und politische Radikalisierung im deutschen Adel zwischen Kaiserreich und NS-Staat*, Berlin: Akademie Verlag, 2003.
Die Hohenzollern und die Nazis. Die Geschichte einer Kollaboration, Berlin: Propyläen Verlag, 2021.
Malortie, Ernst von: *König Ernst August*, Hannover: Hahn'sche Hofbuchhandlung, 1861.
Mamoulia, Georges: *Le Caucase dans les plans stratégiques de l'Allemagne (1941-1945)*, Centre d'études d'histoire de la defense, vol. 29, 2006.
Mandache, Diana: 'The Marriage of Princess Marie of Edinburgh and Ferdinand, the Crown Prince of Romania', *Royalty Digest*, 10(119), maj 2001, 333-38.
Manojlović, Milan F.: 'U Spomenicu Stupanja na Presto Kralja Petra prvog Karađorđevića" ("I erindring om Kong Peter den Første Karađorđevićs tiltræden"). I Dejan Tomić: *Apoteoza N J. V. Kralju Petru I Karađorđeviću* (*Apoteose til H.M. Kong Peter og Karađorđević*), Novi Sad: Arkiv i Vojvodina, 2021, 16-18.
https://www.knjizara.com/pdf/161311. Hentet 23. februar 2024.
Marchi, Maria-Christina: 'The Royal Shop Window: Royal Heirs and the Monarchy in Post-Risorgimento Italy, 1860-1878'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*, Palgrave Studies in Modern Monarchy, London: Palgrave Macmillan, 2016, 23-44.
Maria Pia di Savoia: *La mia vita, i miel ricordi*, Milano: Mondadori Electa, 2010.
Maritan, Mario: *The Eagle on the Adriatic: Habsburg supranationalism in Trieste, Fiume/Rijeka and Dalmatia, 1848-1867*, doktorafhandling, University College, London, 2022, 1-269.
https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10153134/1/THESIS_MarioMaritan.pdf. Hentet 25. april 2026.
Marrón, Fernando del Marco: 'La identidad y el discurso monárquicos en la prensa franquista: 1968, un año clave para la restauración borbónica', *Revista Internacional de Historia de la Comunicación*, (18), 2022, 33-51.
https://agora.edu.es/descarga/articulo/8494361.pdf. Hentet 12. august 2026.
Marseille-Civry, Le Comte de: *Le Premier Roi des Belges: poème historique, dédié à la garde civique et a l'armée*, Bruxelles: Librairie Allemande et étrangère de C. Muquardt, 1849.
Martin, Kingsley: 'The Evolution of Popular Monarchy', *Political Quarterly* 7 (2), April 1936, 155-78.
Martin, Russell E.: '"For the Firm Maintenance of the Dignity and Tranquility of the Imperial Family": Law and Familial Order in the Romanov Dynasty', *Russian History*, 37 (2010), 389-411.
Martin-Fugier, Anne: *Louis-Philippe et sa famille – 1830-1848*, Paris: Tempus Perrin, 2012.
Marton, Silvia: 'Liberalii români: între arheologia identitară şi construcţia politică a naţiunii la jumătatea secolului al XIX-Iea', *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 5(3), 2005, 563-82.
'"Subcontracting" Nation-Building: The Foreign Prince in the Romanian Parliament, 1866-1867', *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 9(2), 2009, 229-57.
Massenbach, Heinrich Freiherr von: *Die Hohenzollern einst und jetzt*, Bonn: Verlag Tradition und Leben, 2004.
Mateos Sáinz de Medrano, Ricardo: *La Familia de la Reina Sofía: La Dinastía griega, la Casa de Hannover y los reales primos de Europa*, Madrid: La Esfera de los Libros, 2004.
Matos, Sérgio Campos: 'Was Iberism a Nationalism? Conceptions of Iberism in Portugal in the Nineteenth and Twentieth Centuries', *Portuguese Studies* 25 (2), 2009, 215-29.
'History of Historiography and National Memory in Portugal', *History Compass*, Oct 2012, 765-77.
McCreery, Cindy: 'A British prince and a transnational life: Alfred, Duke of Edinburgh's visit to Australia, 1867-68'. I Desley Deacon et al. (red.): *Transnational Ties: Australian Lives in the World*, Canberra: ANU Press, 2008, 57-74.
Medina, Luis Cano: *La devoción al Sagrado corazón y a cristo Rey en España y su recepción por los metropolitanos españoles (1923-1931)*, specialeafhandling, Pontificia Universitas sanctæ cruces facultas theologiæ, Rom, 2007, 1-507.
https://www.isje.org/cano/LuisCanoMedina-SagradoCorazonyCristoRey.pdf. Hentet 21. maj 2025.
Mehrkens, Heidi: 'The Impossible Task of Replacing a Model Heir: The Death of Ferdinand-Philippe d'Orléans and the 'New France''. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Sons and heirs – Succession and Political Culture in Nineteenth-Century Europe*, Basingstoke og New York: Palgrave Macmillan, 2016, 196-210.
Meic, Stephens: *The new companion to the literature of Wales*, Cardiff: University of Wales Press, 1998.
Mejías, Carmen Bolaños: *El reinado de Amadeo de Saboya y la monarquía constitucional*, Madrid: UNED, 1999.
Mensch, Matthieu: 'Une visite royale: la dernière dauphine, Marie-Thérèse Charlotte de France à Strasbourg (14-16 septembre 1828)', *Revue d'Alsace*, 148, 2022, 175-197.
Mentz, Søren: 'Kongelige besøg på Island – en islandsk nationalstat i støbeskeen'. I Søren Mentz (red.): *Rejse gennem Islands historie – den danske forbindelse*, udg. i samarbejde med Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot,

Gads Forlag, 2008, 108-128.
Merovuo, Jenni: ’´Divided and validated´? The institutionalization of the Russo-Swedish boder region in the 1743 peace treaty’, *Hungarian Geographical Bulletin* 66.4, 2017, 283-93.
Merriman, Marcus: *The Rough Wooings*, East Lothian Scotland: Tuckwell Press, 2000.
Mersch, Jules: ’Paul Eyschen’. I Jules Mersch (red.): *Biographie nationale du pays de Luxembourg*, Luxembourg: Victor Buck, 1953, 87-153.
Meyenberg, Birgit: ’Überzeugter Europäer oder früher Nationalist? – Fürst Karl Anton von Hohenzollern (1811-1885)’, *Archivnachrichten 61/September 2020 – Thema: Zwischen Feindberührung und “amitié”. Unser Nachbar Frankreich*, Landesarchiv Baden-Württemberg, Stuttgart, 26-27.
Meyer, Eduard (udg.): *Sørge-Digte i Anledning af høisalig Kong Christian den Ottende’s dødelige Afgang, den 20de Januar 1848*, København: J.G. Salomon, 1848. https://www.kb.dk/e-mat/dod/130020733676.pdf. Hentet 25. april 2026.
Micciarelli, Elpidio (red.): *Ruggiero Settimo e la Sicilia – Documenti sulla insurrezione Siciliana del 1848*, Palermo, marts 1848.
Michelson, Paul E.: *Romanian Politics 1859-1871 – From Prince Cuza to Prince Carol*, Oxford et al.: The Center for Romanian Studies, 1998.
Miller, David: *On Nationality*, Oxford: Oxford University Press, 1995.
Miquel y Badia, Francisco: *Relación de la llegada á Barcelona de S.M. el Rey D. Alfonso XII*, Barcelona: Establecimiento Tipográfico de Narciso Ramírez y Compañía, 1875.
https://books.google.dk/books?id=AbhrqSaB6ioC&pg=PA5&hl=da&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false. Hentet 21. maj 2025.
Mira-Abad, Alicia og Rosa Ana Gutiérrez-Lloret: ’The royal family as a symbolic fiction – A mixed picture of the new forms of legitimacy in Spain’s liberal monarchy (1843-1931)’. I David San Narciso et al. (red.): *Monarchy and Liberalism in Spain – The Building of the Nation-State, 1780-1931*, London: Routledge, 2020, 132-50.
Misha, Piro: ’Invention of a Nationalism: Myth and Amnesia’. I Stephanie Schwandner-Sievers og Bernd J. Fischer (red.): *Albanian Identities – Myth and History*, Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, 2002, 33-48.
Mitchell, James: ’Scotland: Cultural Base and Economic Catalysts’. I Jonathan Hollowell (red.): *Britain since 1945*, Oxford: Blackwell, 2003, 109-25.
Moberg, Vilhelm: *Därför är jag republikan*, Stockholm: Bokförlaget Atlas, 1998 [1955].
Möckl, Karl: ’Die Prinzregentenzeit’. I Sigmund Bonk og Peter Schmid (red.): *Königreich Bayern – Facetten bayerischer Geschichte 1806-1919*, Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 2005, 153-74.
Molnar, Miklós: *A Concise History of Hungary*, en del af serien *Cambridge Concise Histories*, Cambridge et al.: Cambridge University Press, 2001.
Monette, Pierre-Yves: *Métier de Roi: Famille, Entourage, Pouvoir, de A à Z*, Bruxelles: Alice Éditions, 2002.
Montgomery, Paul L.: ’Belgian King, Unable to Sign Abortion Law, Takes Day Off’, *The New York Times* 05.04.1990. https://www.nytimes.com/1990/04/05/world/belgian-king-unable-to-sign-abortion-law-takes-day-off.html. Hentet 29. april 2023.
Moragón, Francesc Pérez: *Himnes i paraules: Misèries de la Transició valenciana*, Catarroja: Afers, 2010.
Moreno-Luzón, Javier: ’The strange case of a national anthem without lyrics: music and political identities in Spain (1785-1913)’, *Journal of Iberian and Latin American Studies*, oversat af Nick Rider, oktober 2017, 1-16.
’The two monarchies of Alfonso XIII, 1902-1931’. I David San Narciso et al. (red.): *Monarchy and Liberalism in Spain – The Building of the Nation-State, 1780-1931*, London: Routledge, 2020, 93-109.
Moro, Giuseppe: ’Intorno al Canto storico di Giovanni Prati: Amedeo VI di Savoia’, *Atti della I.R. Accademia di scienze, lettere ed arti degli Agiati in Rovereto*, s. 3 v. 14/2 (1908), 169-98.
https://heyjoe.fbk.eu/index.php/atagr/article/download/6173/6174. Hentet 20. december 2024.
Morton, Graeme: ’Loyalism, legitimism, and the neo-Jacobite challenge to the Anglo-Scottish Union’, *Atlantic Studies*, vol. 21, no. 2, 2024, 307-29.
Murad, Anatol: *Franz Joseph I of Austria and his Empire*, Twayne Publishers, 1968.
Murphy, James H.: *Abject Loyalty: Nationalism and Monarchy in Ireland During the Reign of Queen Victoria*, Washington D.C.: CUA Press, 2001.
Musci, Mauro: *Storia di Cinque mesi del Reame delle Due Sicilie (da gennajo a maggio 1859.)*, Napoli: Stabilimento Tipografico di G. Gioja, 1859. http://www.anticabibliotecavoriglianorossano.it/wp-content/uploads/2019/02/Musci-Mauro.-Storia-di-cinque-mesi-del-reame-delle-Due-Sicilie-da-gennajo-a-maggio-1859-....pdf. Hentet 19. september 2024.
Cronaca storica ufficiale del viaggio nelle puglie di S.M. il Re Ferdinando II. del Matrimonio di S.A.R. Il Duca di Calabria – Principe ereditario del Regno con S.A.R. La Duchessa di Baviera Maria Sofia Amalia, Napoli: Presso Andrea Cancelliere, Dalla Tipografia de’Fratelli de Angelis, 1859.
Myroforidou, Elizabeth: *Kratikés eortés kai teletés stin Elláda katá to diástima 1864-1880 tis vasileías tou Georgíou A* (*Statshelligdage og ceremonier i Grækenland I perioden 1864-1880 under Georg 1.s regeringstid*), doktorafhandling, The University of Western Macedonia, Florina, maj 2022, 1-135.

https://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2813/Elisavet%20Myroforidou.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Hentet 20. januar 2023.
Møller, Erik: *Skandinavisk Stræben og svensk Politik omkring 1860*, København: Gad, 1948.
Møller, Jes Fabricius: *Dynastiet Glücksborg – en danmarkshistorie*, København: Gad, 2013.
'Monarkiet i Norden 1814-1914', *Magasin fra Det Kongelige Bibliotek*, nr. 4, 2014, 19-32.
'Domesticating a German heir to the Danish throne'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Sons and heirs – Succession and Political Culture in Nineteenth-Century Europe*, Basingstoke og New York: Palgrave Macmillan, 2016, 129-147.
Nansen, Peter: 'Frederik VIII'. I Peter Nansen: *Portrætter*, København: H. Koppel, 1918, 7-26.
Nash, Michael L.: 'The last King of Finland', *Royalty Digest Quarterly*, 2012: 1.
Nathan, Carola: 'Der Unartige', *Monumente*, 20. årg., nr. 11/12, 2010, 66-72.
Nazaryan, Sh. L.: 'Literaturnyye stranitsy iz proshlogo armyano-russkikh otnoshenii' ("Litterære sider: Fra tidligere armensk-russiske forbindelser"), 113-24. http://arar.sci.am/Content/172879/file_0.pdf. Hentet 28. januar 2026.
Nekrich, Alexander M.: *Istoriya Rossiyskoy imperii* (*Det russiske imperiums historie*), Moskva: Vostok-Zapad, 2007.
Nelson, Esther: 'The Coronation'. I Esther Nelson: *Island Minstrelsy*, London: G.B. Whittaker & Co., 1839, 148-56.
Nerincx, Alfred: 'Compulsory Voting in Belgium', *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 18(2), 1901, 87-90.
Neńiš, Milutin D.: *Knez Mihailo*, Grujic-brødrenes trykkeri, 1920.
Nicol, Donald MacGillivray: *The Immortal Emperor: The Life and Legend of Constantine Palaiologos, Last Emperor of the Romans*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
Nielsen, Jan Ahtola: 'Nordisk forår – stiftelsen af Foreningen Norden', *Fund og Forskning i Det Kongelige Biblioteks Samlinger*, bd. 45, 2006, 173-215.
Nikulin, K.: 'Molitva za Tsarya' ("Bøn for Zaren"). I *Imperator Aleksandr III v Russkoy Poezii. 26 Fevralya 1845 goda – 20 Oktyabrya 1894 goda* (*Emperor Alexander III in Russian Poetry. February 26, 1845 – October 20, 1894*), Skt. Petersborg: Society of zealots of Russian historical enlightenment in memory of Emperor Alexander III, 1912, 27. https://www.prlib.ru/en/node/334529. Hentet 23. februar 2024.
Nikzentaitis, Alvydas: *Gediminas*, Vilnius: Vyriausioji enciklopediju redakcija, 1989.
Nipperdey, Thomas: *Deutsche Geschichte 1800-1918*, 3 bd., München: C.H. Beck, 1983-92.
Nobre, Eduardo: *Amélia, Rainha de Portugal*, Lissabon: Quimera Editores, 2006.
Nohlen, Dieter og Philip Stöver: *Elections in Europe: A data handbook*, Baden-Baden: Nomos, 2010.
Nora, Pierre: 'Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire', oversat af Marc Roudebush, *Representations*, no. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory, foråret 1989, 7-24.
(et al. (red.)): *Realms of Memory: The Construction of the French Past*, bd. 3: *Symbols*, New York: Columbia University Press, 1998.
Nordstrom, Byron J.: *The History of Sweden*, Westport, Connecticut og London: Greenwood Press, 2002.
Nutzhorn, Karl: 'Ein niederdeutsches Gedicht auf Ernst August, den ersten Kurfürsten von Braunschweig-Lüneburg, aus dem Jahre 1693', *Hannoversche Geschichtsblätter*, nr. 18, 2. årg, Hannover 30.4.1899, 142-43.
Nyagulov, Blagovest: 'Ideas of federation and personal union with regard to Bulgaria and Romania', *Bulgarian Historical Review*, (3-4), 2012, 36-61.
Olden-Jørgensen, Sebastian: *Prinsessen og det hele kongerige – Christian IX og det glücksborgske kongehus*, København: Gads Forlag, 2003.
Onslow, Sue: 'The Commonwealth and the Cold War, Neutralism, and Non-Alignment', *The International History Review*, vol. 37, no. 5, Special Issue: Beyond and Between the Cold War Blocs (October 2015), 1059-1082.
Opfell, Olga S.: *Royalty Who Wait: The 21 Heads of Formerly Regnant Houses of Europe*, Jefferson: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2001.
Orzoff, Andrea: *Battle for the Castle: The Myth of Czechoslovakia in Europe 1914-1948*, Oxford: Oxford University Press, 2009.
Ottosen, Morten Nordhagen: 'Nordisk krig og nordisk fred. Danmark, Norge og Sverige mellom krigslyst, fredsvilje og nøytralitet 1814-1914', *Militärhistorisk Tidskrift* 1, 2014, 167-214.
'Den dynastiske skandinavismens grobunn og grenser, ca. 1845-1870'. I Ruth Solveig Hemstad, Jes Fabricius Møller og Dag Thorkildsen (red.): *Skandinavismen. Vision og virkning*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018, 255-83.
Owens, Edward: 'Love, Duty and Diplomacy: The Mixed Response to the 1947 Engagement of Princess Elizabeth'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth Century Europe*, Palgrave Studies in Modern Monarchy, London: Palgrave Macmillan, 2016, 223-40.
The Family Firm – Monarchy, Mass Media and the British Public, 1932-53, London: University of London Press, 2019.
Owtscharow, Nikolaj: *Geschichte Bulgariens. Kurzer Abriss*, Plovdiv: Lettera, 2006.
Page, Stanley W.: *The Formation of the Baltic States: a study of the effects of great power politics upon the emergence of Lithuania, Latvia, and Estonia*, Harvard University Press, 1959.
Palesis, Christophoros: 'E Kypros kai E Dioikiseis tes' ('Cypern og dets administrationer'), 1901. I Menelaos

Christodoulou (red.): *Kypriaká Dimódi Ásmata* (*Cypriotiske folkesange*), bd. 10, Nicosia: Cyprus Research Centre, 1987, 210-15.
Palmer, Robert R.: 'Frederick the Great, Guilbert, Bülow: From Dynastic to National War'. I Peter Paret et al. (red.): *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986, 91-119.
Paloposki, Toivo J. et al. (red.): *Suomen historia*, Osa 4: *Vapauden aika, kustavilainen aika, kansanelämää 1700-luvulla*, Espoo: Weilin + Göös, 1986.
Pánek, Jaroslav: *A history of the Czech lands*, Prag: Charles University, 2009.
Panick, Käthe: *La race latine. Politischer Romanismus im Frankreich des 19. Jahrhunderts*, Pariser historische Studien, bd. 15, Bonn: Röhrscheid, 1978.
Papacosma, S. Victor: 'Ioannis Metaxas and the "Fourth of August" Dictatorship in Greece'. I Bernd Jürgen Fischer (red.): *Balkan Strongmen – Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2007, 165-98.
Papadimitriou, Despina: 'George Papadopoulos and the Dictatorship of the Colonels'. I Bernd Jürgen Fischer (red.): *Balkan Strongmen – Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2007, 393-425.
Paulmann, Johannes: *Pomp und Politik: Monarchenbegegnungen in Europa zwischen Ancien Regime und Ersten Weltkrieg*, Paderborn et al.: Schöningh Verlag, 2000.
'Searching for a 'Royal International' – The Mechanics of Monarchical Relations in Nineteenth Century Europe'. I Martin H. Geyer og Johannes Paulmann (red.): *The Mechanics of Internationalism – Culture, Society, and Politics from the 1840s to the First World War*, London: Oxford University Press, 2001, 145-176.
Pavković, Alexander og Christopher Kelen: *Anthems and the Making of Nation States: Identity and Nationalism in the Balkans*, London: I.B. Tauris, 2016.
Pavlowitch, Stevan K.: *Serbia – The History behind the Name*, London: Hurst & Company, 2002.
Pearson, Owen: *Albania and King Zog – Independence, Republic and Monarchy, 1908-1939*, bd. 1 i serien *Albania in the Twentieth Century: A History*, London: IB Tauris, 2004.
Péporté, Pit et al.: *Inventing Luxembourg – Representations of the Past, Space and Language from the Nineteenth to the Twenty-First Century*, National Cultivation of Culture, Leiden: BRILL, 2010.
Peretti, Antonio: *Relazione delle feste celebrate in Modena per le auguste nozze di S.A.R. l'arciduca Francesco Ferdinando d'Austria principe ereditario estense colla R.A. della principessa Adelgonda di Baviera*, Modena: Nell' Aprile del, 1842.
Pérez-Reverte, Arturo: *Una historia de España*, Alfaguara, 2019.
Perry, Duncan M.: *Stefan Stambolov and the Emergence of Modern Bulgaria, 1870-1895*, Durham & London: Duke University Press, 1993.
Petit, Joan Molet: *Un triomf inesperat: l'Exposició Universal de Barcelona 1888 – Una Mirada a través dels fons de l'Arxiu Municipal Contemporani*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2023, 1-283. https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/132407/1/Un&20triomf%20inesperat_1888.pdf. Hentet 21. maj 2025.
Petropoulos, Jonathan: *Royals and the Reich: The Princes von Hessen in Nazi Germany*, New York: Oxford University Press, 2006.
Petrović, Milić F.: *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije/SHS 1918-1941* (*Statslig genealogi af kongeriget Jugoslavien/SHS 1918-1941*), Beograd: Pædagogisk gennemgang, 2008.
Petrovich, Michael B.: *A History of Modern Serbia, 1804-1918*, 2 bd., New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1976.
Philippou, Konstantinos: 'E Polyteleia' ('Luksus'), 1910. I Constantinos Yiangoullis: *Kypriakoí Laïkoí Poiités* (*Cypriotiske folkedigtere*), bd. 1-2, Nicosia: Chr. Andreou Publications, 1982-83, 683.
Phillips, William D., Jr. og Carla Rahn Phillips: *A Concise History of Spain*, en del af serien *Cambridge Concise Histories*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
Piirikiwi, A.: 'Aleksander III. – 1. Märtsiks 1881'. I Matthias Johann Eisen: *Eesti Luuletused*, Tartus: Schnakenburgi trükk ja kulu, 1881, 225. https://www.etera.ee/zoom/1427/view?page=7&p=separate&view=67,0,1045,1273. Hentet 28. januar 2026.
Pilbeam, Pamela M.: *The 1830 Revolution in France*, Basingstoke og London: Palgrave Macmillan, 1991.
Pinto, José Manuel de Castro: *D. Carlos (1863-1908) A Vida e o Assassinato de um Rei*, Lissabon: Plátano Editora, 2007.
Pirala, Don Antonio: *El Rey en Madrid y en Provincias*, Madrid: Impresor de Cámara, 1871.
Plagnieux, Philippe: *La basilique cathédrale de Saint-Denis*, Éditions du Patrimoine, Centre des Monuments Nationaux, 1998.
Plank, Geoffrey: *Rebellion and Savagery: The Jacobite Rising of 1745 and the British Empire*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006.
Platen, Gustaf von: *Bakom den gyllne fasaden. Gustaf V och Victoria: Ett äktenskap och en epok*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2002.

Pleitner, Emil: *Heil Dir, o Oldenburg – Aufsätze und Gedichte zu einer würdigen Ausgestaltung der Feier von Großherzogs Geburtstag und zur Belebung des Unterrichtes in der Heimatkunde*, Oldenburg: Gerhard Stalling, 1901.
Plunkett, John: 'Of death and dominion: Queen Victoria and the cult of colonial loyalty'. I Kirill Postoutenko og Darin Stephanov (red.): *Ruler Personality Cults from Empires to Nation-States and Beyond – Symbolic patterns and interactional dynamics*, London og New York: Routledge, 2021, 79-103.
Poels, Jos og Guus Urlings: *Hoog in top – 60 jaar Limburgse vlag 1953-2013*, Mooi Limburgs Boekenfonds, 2013. https://www.limburg.nl/publish/pages/132/boek_hoog_in_top_def.pdf. Hentet 11. september 2025.
Poesie nazionali italiane di varii Autori, Livorno: Tipografia di Luigi Angeloni, 1847. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Poesie_nazionali_italiane_di_varii_autori_1847.pdf. Hentet 2. marts 2026.
Pop, Ioan Aurel: *Romanians and Romania: A Brief History*, East European Monographs, 1999.
Pope-Hennessy, James: *Queen Mary 1867-1953*, London: George Allen and Unwin, 1959.
Popp, Dietmar og Robert Suckale (red.): *Die Jagiellonen: Kunst und Kultur einer europäischer Dynastie an der Wende zur Neuzeit*, Nürnberg: Germanisches Nationalmuseum, 2002.
Post, Bernhard og Dietrich Werner: *Herrscher in der Zeitenwende: Wilhelm Ernst von Sachsen-Weimar-Eisenach, 1876-1923*, Jena: Glaux, 2006.
Powell, Charles: 'Spain: The Coup of February 1981'. I Robert Hazell og Bob Morris (red.): *The Role of Monarchy in Modern Democracy – European Monarchies Compared*, Hart Studies in comparative public law; vol. 27, Oxford: Hart Publishing, 2020, 57-59.
Prebble, John: *The King's Jaunt – George IV in Scotland, August 1822 – "one and twenty daft days"*, London: Collins, 1988.
Price, Roger: *A Concise History of France*, en del af serien *Cambridge Concise Histories*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
Probst, Werner og Markus Vonberg: 'Strittmatt: Eine Prinzessin stirbt im Hotzenwald', *Südkurier* 05.06.2019. https://www.suedkurier.de/region/hochrhein/goerwihl/Eine-Prinzessin-stirbt-im-Hotzenwald;art372594,10172895. Hentet 10. november 2022.
Pröhle, Heinrich (udg.): *Harz und Kyffhäuser in Gedichten, Schilderungen und Aufsätzen von Bürger, Goethe, Hölty, Klopstock, Rückert, Ernst Schulze, Stolberg und Anderen*, Berlin: Verlag von W. Moeser, 1870.
Pryser, Tore: *Kvinnliga spioner: agenter i Norden under andra världskriget*, Stockholm: Natur & Kultur, 2009.
Puto, Arben: *L'indépendance albanaise et la diplomatie des grandes puissances: 1912-1914*, Tirana: 8 Nëntori, 1982.
Quadflieg, Peter: '"Es lebe der König!" oder "Vive le Roi!"? – Die deutsche Sprachminderheit in Ostbelgien und die belgische Königsfamilie als *lieu de mémoire*'. I Hermann Kamp og Sabine Schmitz (udg.): *Erinnerungsorte in Belgien – Instrumente lokaler, regionaler und nationaler Sinnstiftung*, Bielefeld: Transcript Verlag, 2020, 241-68.
Racko, Ljerka: 'Spaljivanje mađarske zastave 1895. godine u Zagrebu', *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 23 (1), oktober 1990, 233-46.
Rajić, Suzana og Danko Leovac: *Istorija srpskog naroda u 19. I Početkom 20. Veka*, Beograd: Zavod za Udžbenike, 2018.
Ramet, Sabrina P. et al. (red.): *Nations and Nationalisms in East-Central Europe, 1806-1918: A Festschrift for Peter F. Sugar*, Bloomington, Indiana: Slavica Publishers, 2003.
(og Vjeran Pavlakovic (red.)): *Serbia since 1989 – Politics and Society under Milosevic and after*, University of Washington Press, 2005.
The three Yugoslavias – State-Building and Legitimation, 1918-2005, Washington D.C.: Woodrow Wilson Center Press, 2006.
Rasevyč, Vasyl: 'Ein habsburgischer König für die Ukraine? Wilhelm von Habsburg und Kaiser Karl I.' I Andreas Gottsmann (udg.): *Karl I. (IV.), der Erste Weltkrieg und das Ende der Donaumonarchie*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2007, 223-30.
Rebuffa, Giorgio: *Lo Statuto albertino*, Bologna: Il Mulino, 2003.
Recchia, Stefano og Nadia Urbinati: 'Introduction: Giuseppe Mazzini's International Political Thought'. I Stefano Recchia og Nadia Urbinati (red.): *A Cosmopolitanism of Nations – Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy, Nation Building, and International Relations*, Princeton: Princeton University Press, 2009, 1-30.
Redder, Gitte og Karin Palshøj: *Frederik – Kronprins af Danmark*, København: Høst & Søn, 2008.
Regan, John: *Irish Freedom: the History of Nationalism in Ireland*, Basingstoke: Macmillan, 2006.
Regener, Ralf: *Der Sturz der Askanier 1918 in Anhalt – Bedingungen, Verlauf und Nachwirkungen des Untergangs einer kleinstaatlichen deutschen Monarchie*, 2. oplag, Dessau-Roßlau: Funk Verlag Bernhard Hein e.K., 2014.
'Ein vergessener Herrscher – Biographische Studien zu Herzog Friedrich I. von Anhalt (1831-1904)', *Mitteilungen des Vereins für Anhaltische Landeskunde 24*, 2015, 113-32.
Regolo, Luciano: *Margherita di Savoia. I segreti di una Regina*, Milano: Edizioni Ares, 2019.
Reiset, Vicomte de: *Marie-Caroline, Duchesse de Berry – 1816-1830*, Paris: Goupil & Cie, Éditeurs-Imprimeurs, 1906.
Reitemeier, Arnd: 'Kurfürst oder König: Zur Legitimation des Januskopfes'. I Arnd Reitemeier (udg.):

Kommunikation & Kulturtransfer im Zeitalter der Personalunion zwischen Großbritannien und Hannover, Göttingen: Universitätsverlag Göttingen, 2014, 11-32.
Renaldi, Lorenzo: 'Orazione', Torino: Dalla Stamperia Reale, 1855, 1-39. I Lorenzo Renaldi et al.: *I lutti della R. Casa di Savoia: 12. gennaio, 20. gennaio, 10. febbraio*, MDCCCLV.
Richter, Heinz: *A Concise History of Modern Cyprus, 1878-2009*, Ruhpolding: Franz Philipp Rutzen, 2010.
Rincón, Javier Salazar: *La batalla de la Seo de Urgel (1874-1875) – Un episodio clave de la Tercera Guerra Carlista*, Centro Asociado de la UNED La Seu d'Urgell, 2. udg., 2023.
Rocca, Gianni: *Avanti, Savoia!: miti e disfatte che fecero l'Italia, 1848-1866*, Milano: Mondadori, 1993.
Rodd, Adrien: 'Évolution de la souveraineté territoriale d'Élisabeth II', *Pouvoirs*, no. 182 'Élisabeth II', 9. september 2022, 39-53.
Rodier, Paul: *Les causes de la guerre 1870-1871: Le prisonnier de Wilhelmshöhe*, Épinal: H. Fricotel, 1911.
Röhl, John: *Young Wilhelm: The Kaiser's Early Life, 1859-1888*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
Romeo, Rosario: *Vita di Cavour*, Rom og Bari: Laterza, 1998.
Romero, Valente A. Contreras: 'Volem viure: nacionalismo occitano en el sur francés', *Política y cultura*, 25, foråret 2006, 113-42.
Romsics, Ignác: *History of Hungary*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 2016.
Rotbain, Avigail: *Könets krona – Representationer av svenska drottningar från stormaktsenvälde till medborgarsamhälle*, Göteborg: Göteborgs Universitet – Institutionen för historiska studier, 2019, 1-228. https://gupea.ub.gu.se/server/api/core/bitstreams/0a6842ec-230d-402c-887d-05228a736172/content. Hentet 25. april 2026.
Rowe, Michael: 'Un empereur pour l'Europe? La monarchie de Napoléon et l'intégration du Grand Empire', *Revue de l'Institut Napoléon*, 27.5.2020.
Rozet, M.L.: *Chronique de Juillet 1830*, bd. 1, Paris: Théophile Barrois et Benjamin Duprat, 1832. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k241365h/f383.item. Hentet 15. marts 2023.
Rubio, Coro og Santiago de Pablo: 'Before and after the nation – Basque patriotic heroes, 1834-1939', *Studies on National Movements*, 3, 2015, 1-26. https://memoriadigitalvasca.eus/bitstream/10357/47273/1/Before%20and%20after%20the%20nation.pdf. Hentet 21. maj 2025.
Rychlík, Jan og Vladimir Penčev: *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, Prag: Vyńehrad, 2013.
Safronovas, Vasilijus: 'Monuments of Wilhelmine Germany in Memel/Klaipėda: A Contribution to the History of Contested Memory', *Meno istorijos studijos* 9, 2021, 11-48.
Sakcinski, Ivan Kukuljević: 'Branimir – 18. rujna 887', 103-07. I *Povjestne Pjesme*, Zagreb: Tiskom Dragutina Albrechta, 1874. https://polona.pl.item-view/2bc998c7-1bb6-4b41-8f16-aa0dd5ce0c47?page=6. Hentet 9. september 2024.
'Grgur ninski – g. 925', 108-09. I *Povjestne Pjesme*, Zagreb: Tiskom Dragutina Albrechta, 1874. https://polona.pl.item-view/2bc998c7-1bb6-4b41-8f16-aa0dd5ce0c47?page=6. Hentet 9. september 2024.
'Petar ban i posliednji kralj – g. 1102', 112-14. I *Povjestne Pjesme*, Zagreb: Tiskom Dragutina Albrechta, 1874. https://polona.pl.item-view/2bc998c7-1bb6-4b41-8f16-aa0dd5ce0c47?page=6.
Hentet 9. september 2024.
Sánchez, Carmina López: 'The Succession of an Unborn King: Constitutional Politics in Spain after the Death of Alfonso XII'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Sons and heirs – Succession and Political Culture in Nineteenth-Century Europe*, Basingstoke og New York: Palgrave Macmillan, 2016, 147-59.
Sandner, Harald: *Hitler's Herzog – Carl Eduard von Sachsen-Coburg und Gotha – Die Biographie*, Aachen: Shaker Media, 2011.
Sándor, Márki: *Mátyás Király Emlékkönyv*, Budapest: Athenaeum, 1902.
Schacht, Alexander: 'Bildhauerkunst im öffentlichen Raum in Rostock und Warnemünde 1860-1945'. I Bernfried Lichtnau (udg.): *Bildende Kunst in Mecklenburg und Pommern von 1880 bis 1950 – Kunstprozesse zwischen Zentrum und Peripherie*, Berlin: Lukas-Verlag, 2011, 394-411.
Schad, Martha: *Bayerns Königinnen*, Regensburg: Friedrich Pustet, 1992.
Kaiserin Elisabeth und ihre Töchter, München: Piper, 1997.
Schaepdrijver, Sophie de: *De Grote Oorlog: het Koninkrijk België en de Eerste Wereldoorlog*, Antwerpen og Amsterdam: Atlas, 1997.
Schama, Simon: 'The Domestication of Majesty: Royal Family Portraiture, 1500-1850', *Journal of Interdisciplinary History* XVII/1, 1986, 155-83.
Schlossar, Anton: *Erzherzog Johann von Österreich und sein Einfluß auf das Culturleben der Steiermark*, Wien: Wilhelm Braumüller, 1878.
Schmeling, Anke: *Josias Erbprinz zu Waldeck und Pyrmont – Der politische Weg eines hohen SS-Führers*, Kassel: Verlag Gesamthochschul-Bibliothek, 1993.
https://kobra.uni-kassel.de/bitstream/handle/123456789/2008032620872/SchmelingWaldeck.pdf;jsessionid=E359F852261E4C87EADD2F509A4B3273?sequence=1. Hentet 14. november 2022.

Schmitt, Michel: *La Cathédrale Notre-Dame de Luxembourg*, Regensburg: Schnell & Steiner Verlag, 1995.
Schneider, Miriam: 'A 'Sporting Hermes': Crown Prince Constantine and the Ancient Heritage of Modern Greece'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*, Palgrave Studies in Modern Monarchy, London: Palgrave Macmillan, 2016, 243-261.
Schönpflug, Daniel: *Die Heiraten der Hohenzollern: Verwandtschaft, Politik und Ritual im europäischen Kontext 1640-1918*, Kritische Studien zur Geschichtswissenschaft, Habil, FU Berlin: Vandenhoeck & Ruprecht, 2009.
Schoos, Jean: *Die Orden und Ehrenzeichen des Großherzogtums Luxemburg und des ehemaligen Herzogtums Nassau in Vergangenheit und Gegenwart*, Luxemburg: Verlag der Sankt-Paulus Druckerei AG, 1990.
Schröder, Carl: *Friedrich Franz III. Großherzog von Mecklenburg-Schwerin – Aus seinem Leben und seinen Briefen*, Schwerin: Verlag von F. Bahn, 1898.
Schröder, Wilhelm: *Die Vermählungs-Feier Sr. Königl. Hoheit des Kronprinzen Georg von Hannover mit der Durchlauchtigsten Prinzessin Marie von Altenburg Herzogin zu Sachsen*, Hannover: Druck und Verlag von A.L. Pockwitz, 1843.
Schroeder, Klaus-Peter: *Das alte Reich und seine Städte. Untergang und Neubeginn. Die Mediatisierung der oberdeutschen Reichsstädte im Gefolge des Reichsdeputationshauptschlusses 1802/03*, München: Beck, 1991.
Scocozza, Benito: *Politikens bog om danske monarker – Fra Gorm den Gamle til Margrethe 2.*, København: Politikens Forlag A/S, 1997.
Scurtu, Ioan: *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, Editura Enciclopedică, 2010.
Scuto, Denis: 'La naturalization du prince Félix: un vote très special en 1919 – L'histoire du temps présent', *Tageblatt*, 23./24.11.2019, nr. 273.
https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/41018/1/20191123_Tageblatt_Scuto_Naturalisation_Felix.pdf. Hentet 25. januar 2023.
Seco, Mónica Moreno: 'Discreta regente, la Austriaca o Doña virtudes. Las Imágenes de María Cristina de Habsburgo', *Historia y Política*, no. 22, Madrid, juli-december 2009, 159-84.
Seip, Anne-Lise: *Nasjonen bygges: 1830-1870*, bd. 8 i serien *Aschehougs Norges historie* under redaktion af Knut Helle, Oslo: Aschehoug, 1997.
Sellin, Volker: *Gewalt und Legitimität. Die europäische Monarchie im Zeitalter der Revolutionen*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2011.
Das Jahrhundert der Restaurationen – 1814 bis 1906, München: De Gruyter Oldenbourg, 2014.
Senn, Alfred Erich: *The Emergence of Modern Lithuania*, University of Michigan: Greenwood Press, 1975[1959].
Serrano, Carlos Seco: *Alfonso XII*, Barcelona: Ariel, 2007.
Serrão, Joaquim Veríssimo: *D. Manuel II (1889-1932). O Rei e o Homem à Luz da História*, Lissabon: Fundação da Casa de Bragança, 1990.
Siccardi, Christina: *Giovanna di Savoia. Dagli splendori della reggia alle amarezze dell'esilio*, Milano: Paoline Editoriale Libri, 2001.
Sievers, Marco: *The Highland Myth as an Invented Tradition of 18th and 19th Century and Its Significance for the Image of Scotland*, Norderstedt: GRIN Verlag, 2005.
Siewertsen, Benny: *Friserne – vore glemte forfædre*, Slot Forlag, 2004.
Sifflé, Alexander François: 'De tiendaagsche veldtogt'. I G.S. Leeneman van der Kroe (udg.): *Vaderlandsche Letteroefeningen of Tijdschrift van Kunsten en Wetenschappen, waarin de Boeken en Schriften*, 2. udg., Amsterdam: J.W. Ijntema, 1831, 584-86. https://www.dbnl.org/tekst/_vad003183101_01/_vad003183101_01_0374.php. Hentet 4. juli 2024.
Simonetti, Onofrio: *In Morte di sua maesta Maria Cristina di Savoja Regina delle Due Sicilie Laudazione Funebre*, Napoli: Dalla Tipografia di Carlo Cataneo, 1836, 1-21. https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hw6wvg&seq=24. Hentet 27. juni 2025.
Sinkó, Katalin: 'Die Millenniumsfeier Ungarns'. I Harry Kühnel et al.: *Das Zeitalter Kaiser Franz Josephs*, 2. del: *1880-1916*, udstillingskatalog, bd. 1, Wien 1987, 295-301.
Siret, Adolphe: *Louise d'Orléans – Première Reine des Belges*, L"Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-arts de Belgique, 1851.
Skendi, Stavro: *The Albanian National Awakening: 1878-1912*, Princeton, 1967.
Skott, Staffan: *Alla dessa Bernadottar – Kungarna, de kungliga och de övriga*, Stockholm: Albert Bonniers Forlag, 1996.
Smith, Anthony D.: *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Basil Blackwell, 1986.
'National Identity and the Idea of European Unity', *International Affairs*, vol. 68, no. 1 (januar 1992), 55-76.
Smith, Denis Mack: *Italy and its Monarchy*, New Haven og London: Yale University Press, 1989.
Smith, Hannah: *Georgian Monarchy: Politics and Culture, 1714-60*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
Smith, Jeffrey R.: 'The Monarchy versus the Nation: The "Festive Year" 1913 in Wilhelmine Germany', *German Studies Review*, vol. 23, no. 2 (Maj 2000), 257-74.
Smith, Michael Llewellyn: *Ionian Vision – Greece in Asia Minor, 1919-1922*, C. Hurst & Co. Publishers, 1998.
Snyder, Louis L.: *Macro-Nationalisms. A History of the Pan-Movements, Contributions in Political Science, number*

112. Global perspectives in history and politics, Westport, Connecticut: Greenwood Press, 1984.
Snyder, Timothy: *Der König der Ukraine. Die geheimen Leben des Wilhelm von Habsburg*, engelsk udgave: *The Red Prince - The Secret Lives of a Habsburg Archduke*, London: Bodley Head, 2008, oversat fra engelsk af Brigitte Hilzensauer, Wien: Paul Zsolnay Verlag, 2009.
Solieri, Fabrizio: *Il fallimento di un Ducato. Ceti dirigenti, società e volontariato militare a Reggio Emilia (1848-1859)*, Universita' Degli Studi di Parma, Dottorato di ricerca in Storia, Ciclo XXVIII, 2016, 1-567. https://www.repository.unipr.it/bitstream/1889/315/1/Tesi%20dottorato%20Solieri%20online.pdf. Hentet 30. juni 2025.
Somerset, Anne: *Queen Anne: The Politics of Passion*, London: HarperCollins, 2012.
Sommer, Łukasz: 'Historical Linguistics Applied: Finno-Ugric Narratives in Finland and Estonia', *The Hungarian Historical Review* 3, no. 2, 2014, 391-417.
Soutsos, Panagiotis: *O Leandros* (Ο Λέανδπος), Nafplio, 1834.
Soysal, Umut: 'Sultan II. Abdülhamid'in Doğumu Münasebetiyle Yazilan Şiirler', Istanbul: Statsarkivdirektoratet, 22.-24. oktober 2018. https://www.academia.edu/39985454/Sultan_II_Abdülhamidin_Doğumu_Münasebetiyle_Yazilan_Şiirler_Poems_Written_on_the_Occasion_of_the_Birth_of_Sultan_Abdulhamid_II_Vefâtinin_100_Yilinda_Sultan_II_Abdülhamid_ve_Dönemi_Uluslarasi_Kongresi_22_24_Ekim_2018_T_C_Cumhurbaşkanliği_DAB_Istanbul_Türkiye_2018_. Hentet 1. marts 2026.
Spapens, Christian og Charles Gombert: *L'église Notre-Dame de Laeken, un memorial inachevé*, Bruxelles: Centre d'information, de Documentation et d'Etude du Patrimoine, 2006.
Spiegeleer, Christoph De: '1834-1869-1891: The Untimely Deaths of Three Heirs to the Belgian Throne'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Sons and heirs – Succession and Political Culture in Nineteenth-Century Europe*, Basingstoke og New York: Palgrave Macmillan, 2016, 179-95.
Špikić, Marko: '*Titus Novus* – Emperor Francis I's Iconography of Power and Its Reception in Croatia and Dalmatia', *Ikon*, 5, 2012, 305-19.
Spitzer, S.: *Najjaśniejszy Pan Cesarz i Król nasz Franciszek Józef I.*, Kraków: G. Gebethnera i Ski, 1905.
Staszewski, Jacek: 'Die Wettiner auf dem polnischen Thron (1679-1763): Umb Pohlen in Flor und Ansehung gegen seine Nachtbarn zu setzen'. I Krzysztof Ruchniewicz (udg.): *"Mein Polen…": deutsche Polenfreunde in Porträts*, Dresden: Thelem, 2005, 55-64.
State, Paul F.: *A Brief History of Ireland*, New York: Infobase Publishing, 2009.
A Brief History of the Netherlands, 2. udg., New York: Infobase Publishing, 2021.
Stavnstrup, P.: *Vor Konge, 1870 – 26. September – 1940*, København: Chr. Erichsens Forlag, 1943 (optrykt efter første udgave fra 1940).
Steefel, Lawrence D.: *Bismarck, The Hohenzollern Candidacy, and the Origins of The Franco-German War of 1870*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1962.
Stiavelli, Giacinto: *Antonio Guadagnoli e la Toscana dei suoi tempi*, Torino og Rom: Società Tipografico-Editrice Nazionale, 1907. https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hnqu6q&seq=11. Hentet 25. september 2025.
Stichling, Gottfried Theodor: 'Bernhard, Herzog von Sachsen-Weimar'. I *Allgemeine Deutsche Biographie* (ADB), bd. 2, Leipzig: Duncker & Humblot, 1875, 450-53.
Strandmann, Hartmut Pogge von: 'Nationalisierungsdruck und kônigliche Namensänderung in England. Das Ende der Grossfamilie europäischer Dynastien'. I Gerhard A. Ritter og Peter Wende (red.): *Rivalität und Partnerschaft: Studien zu den deutsch-britischen Beziehungen im 19. und 20. Jahrhundert*, Paderborn: Schöningh Verlag, 1999, 69-91.
Stråth, Bo: 'Scandinavian Identity: A Mythical Reality'. I Nils Arne Sørensen (red.): *European Identities: Cultural Diversity and Integration in Europe since 1700*, Odense: Odense University Press, 1995, 37-57.
Subtelny, Orest: *Ukraine – a history*, 3. udg., Toronto: University of Toronto Press, 2000.
Sundečić, Jovan: 'O svečanom v' jenčanju svijetle Knjaginjice Zorke Petrović Njegoš sa svjetlim Knjazom Petrom Karađorđevićem – Na Cetinju, 30. Julija 1883' ("Om bryllupsceremonien mellem den lyse prinsesse Zorka Petrović Njegoš og den lyse prins Peter Karađorđević – I Cetinje, 30. juli 1883"). I Dejan Tomić: *Apoteoza N J. V. Kralju Petru I Karađorđeviću* (*Apoteose til H.M. Kong Peter og Karađorđević*), Novi Sad: Arkiv i Vojvodina, 2021, 11-13. https://www.knjizara.com/pdf/161311.pdf. Hentet 22. februar 2024.
Sunnqvist, Martin: 'Titulära svenska hertigars vapen från 1700-talet till nutiden', *Heraldisk tidsskrift*, bd. 12, nr. 116, 2017, 327-43.
Süßmann, Johannes: 'Albrecht und Isabella in Brüssel – Eine Spurensuche'. I Hermann Kamp og Sabine Schmitz: *Erinnerungsorte in Belgien – Instrumente lokaler, regionaler und nationaler Sinnstiftung*, Bielefeld: Transcript Verlag, 2020, 113-35.
Szabo, Stephen Michael: 'Theodore Napier: A Victorian Jacobite in King Edward's Court', *Journal of the Sydney Society for Scottish History*, 17, 2018, 101-10.
Szechi, Daniel og Margaret Sankey: 'Elite Culture and the Decline of Scottish Jacobitism 1716-1745', *Past & Present* (173), november 2001, 90-128.
Sølvhøj, Hans: *Rødt på hvidt – Hans Sølvhøj erindrer*, København: Gyldendal, 1989.
Sørensen, Øystein: *Kampen om Norges sjel, 1770-1905, Norsk idéhistorie*, bd. III, Oslo: Aschehoug, 2001.

Tamse, C.A. og H.P.H. Jansen: *Nassau en Oranje in de Nederlandse geschiedenis*, Uitgeverij Luitingh-Sijthoff B.V., 1979.
Tarras-Wahlberg, Bjørn og Kjell Treslow: *Kan kungadömet bevaras? Ett inlägg rörande monarkins ställning, republikdebatten och författningsfrågorna*, Stockholm: Horisont, 1968.
Teyssier, Arnaud: *Les enfants de Louis-Philippe et la France*, Paris: Pygmalion Editions, 2006.
Thomsen, Sabine: *Die württembergischen Königinnen. Charlotte Mathilde, Katharina, Pauline, Olga, Charlotte – ihr Leben und Wirken*, Tübingen: Silberburg-Verlag, 2006.
Thonissen, J.J.: *La Belgique sous le règne de Léopold Ier – Etudes d'histoire contemporaine*, 2.udg., Louvain: Vanlinthout et Peeters, 1861. https://unionisme.be/THONISSEN_1861_K.htm. Hentet 5. december 2024.
Thorkildsen, Dag: 'Skandinavismen – en historisk oversikt'. I Øystein Sørensen (red.): *Nasjonal identitet – et kunstprodukt?, KULTs skriftserie nr. 30*, Oslo, 1994, 191-209.
Toland, John: *An Account of the Courts of Prussia and Hanover – Sent to a Minister of State in Holland*, London: John Darby, 1705.
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/de/An_account_of_the_courts_of_Prussia_and_Hanover%3B_sent_to_a_minister_of_state_in_Holland_%28IA_accountofcourtsof00tola%29.pdf. Hentet 14. marts 2023.
Tomasevich, Jozo: *War and Revolution in Yugoslavia, 1941-1945: The Chetniks*, Stanford, California: Stanford University Press, 1975.
Torbacke, Jarl: *Den store katastrofe* (dansk oversættelse af Yan Bjøl), bd. 17 i serien *Politikens Verdenshistorie*, Erling Bjøl (red.), København: Politikens Forlag A/S, 1986.
Tötschinger, Gerhard (udg.): *Otto von Habsburg: Ein Kampf um Österreich, 1938-1945*, Wien: Amalthea, 2001.
Treitschke, Heinrich von: *Treitschke's History of Germany in the Nineteenth Century*, bd. 6 (bd. 1-7 i perioden 1915-19), oversat af Eden & Cedar Paul med en introduktion af William Harbutt Dawson, London: Jarrold & Sons, G. Allen & Unwin, 1919.
Unverfehrt, Gerd: 'Ernst von Bandels Göttinger Arbeiten', *Göttinger Jahrbuch*, bd. 24, 1976, 73-97.
Urbach, Karina (red.): *Royal Kinship: Anglo-German Family Networks 1815-1918*, München: De Gruyter Saur, 2008.
Go-Betweens for Hitler, Oxford: Oxford University Press, 2015.
Van den Wijngaert, Mark og Vincent Dujardin: 'La Belgique sans Roi, 1940-1950', *Nouvelle histoire de Belgique*, Bruxelles: Éd. Complexe, 2006.
Van den Bussche, E.: *Noble Belgique, ô Mère chérie – Le protocole en Belgique*, Heule: Editions UGA, 2008.
Van der Kiste, John: *Kings of the Hellenes: The Greek Kings, 1863-1974*, Stroud: Sutton Publishing, 1994.
Northern Crowns – the kings of modern Scandinavia, Sutton Publishing, 1996.
Van Goethem, Herman: *Belgium and the monarchy: from national independence to national disintegration* (engelsk oversættelse af Ian Connerty), Bruxelles og Antwerpen: Academic and Scientific Publishers/University Press Antwerp, 2010.
Van Hogendorp, H. (red.): *Brieven en gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp*, bd. 3: 1788-1813, Haag: Martinus Nijhoff, 1876. https://archive.org/details/brievenengedenk01hogegoog/page/236/mode/1up?view=theater. Hentet 4. juli 2024.
Vareikis, Vygantas: 'Memellander/Klaipėdiškiai Identity and German-Lithuanian Relations in Lithuania Minor in the Nineteenth and Twentieth centuries', *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 7(1-2), 2001, 54-65.
https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367159831570/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content. Hentet 25. april 2026.
Vares, Vesa: *Kuninkaan tekijät: Suomalainen monarkia 1917-1919. Myytti ja todellisuus*, Helsinki: WSOY, 1998.
Vedung, Evert: *Unionsdebatten 1905 – En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*, Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1971.
Velaers, Jan og Herman van Goethem: *Leopold III: De Koning, Het Land, De Oorlog*, 3. udg., Tielt: Lannoo, 2001.
Vellev, Jens: *Jelling, Sommeren 1861 – Frederik 7.s og J.J.A. Worsaaes udgravninger*, Wormianum, 2012.
Venizelos, Eleftherios et al.: 'Keímeno tis prosorinís kyvérnisis stous katá tópous antiprosópous tis stis 24 Noemvríou 1916' (Tekst fra den foreløbige regering til dens lokale repræsentanter den 24. november 1916). I G.Th. Mavrogordatou: *Melétes kai keímena gia tin período 1909-1940*, Athen-Komotini: Sakkoulas, 1981, 88-89.
Vesi, Antonio: 'Ode a Pio IX'. I *Poesie nazionali italiane di varii Autori*, Livorno: Tipografia di Luigi Angeloni, 1847, 14-15. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Poesie_nazionali_italiane_di_varii_autori_1847.pdf. Hentet 2. marts 2026.
Vickers, Hugo: *Alice, Princess Andrew of Greece*, London: Hamish Hamilton, 2000.
Vièles, André: 'Le voyage en Tarn-et-Garonne de la duchesse de Berry (1828)', *Annales du Midi*, 46-181, 1934, 37-54.
Vikelas, Demetrios: 'Vingt-cinq années de règne constitutionnel en Grèce', *La Nouvelle Revue*, år 11, bd. 57, marts-april 1889, Paris, 492-519. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k35965v/f518.item. Hentet 27. oktober 2024.
Vikentyev, V.P.: *Polotskiy kadetskiy korpus* (*Polotsk Kadetkorps*), Polotsk: Kh.V. Klyachko, 1910.
Viktoria Luise (Herzogin zu Braunschweig und Lüneburg): *Ein Leben als Tochter des Kaisers*, Hannover: Göttinger Verlagsanstalt, 1966.
Vilches, Jorge: *Progreso y Libertad. El Partido Progresista en la Revolución Liberal Española*, Madrid: Alianza Editorial, 2001.

Villa, Valentina: 'An Italian Heir for the New Century: Vittorio Emanuele, Prince of Naples'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Sons and heirs – Succession and Political Culture in Nineteenth-Century Europe*, Basingstoke og New York: Palgrave Macmillan, 2016, 160-75.
Vitanos, Claudiu Alexandru: *Imaginea României prin turism, târguri şi expoziţii universale, în perioada interbelică*, Bukarest: Editura Mica Valahie, 2011.
Vlnas, Vít: *Jan Nepomucký, česká legenda*, Prag: Mladá fronta, 2013.
Volz, Berthold: *Großherzog Friedrich Franz II. von Mecklenburg-Schwerin. Ein deutsches Fürstenleben*, Wismar: Hinstorffsche Hofbuchhandlung, 1893.
Vos, Louis: 'The Flemish National Question'. I Kas Deprez og Louis Vos (red.): *Nationalism in Belgium – Shifting Identities, 1780-1995*, London: Palgrave Macmillan, 1998, 83-95.
Vries, Jürgen de: *Bismarck und das Herzogtum Lauenburg – Die Eingliederung Lauenburgs in Preußen 1865-1876*, Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, udg. af Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte, bd. 94, Neumünster: Karl Wachholtz Verlag, 1989.
Vuylsteke, Julius: 'Aan Brugge – Bij de feesten aldaar in 1853 gegeven ter gelegenheid van het huwelijk van den Hertog van Brabant'. I Julius Vuylsteke: *Verzamelde gedichten*, Gent: J. Minkman, Arnhem, 1887, 49-58. https://www.dbnl.org/tekst/vuyl003verz03_01/vuyl003verz03_01_0115.php. Hentet 16. december 2025.
Walsh, Joseph-Alexis vicomte: *Suite aux Lettres vendéennes, ou Relation du voyage de S.A.R., Madame, duchesse de Berry, dans la Touraine, l'Anjou, la Bretagne, la Vendée et le midi de la France, en 1828*, Paris: L.F. Hivert, Libraire-Éditeur, 1829.
Walther, Ernst: 'Die Doppelhochzeit im Schlosse zu Berlin', *Volksblatt – Eine Wochenzeitschrift mit Bildern*, Straßburg, 1878, nr. 10, 73-75.
Walton, M. Victor: *Léopold Premier – Poème Couronné au concours institute à l'occasion du XXVe Anniversaire de L'Inauguration du règne de S. M. Léopold Premier*, Bruxelles: Imprimerie de F. Parent, Montagne de Sion, 1856.
Warnicke, Retha M.: *Mary Queen of Scots*, New York: Routledge, 2006.
Weibull, Jörgen: *Bernadotterna på Sveriges tron*, Stockholm: Bonnier, 1971.
Bernadotterna – En krønika om vårt kungahus i kultur och politik, Stockholm: Bonniers, 1991.
Weingart, Ralf: 'Der Umbau von Schloss Schwerin und die "Erfindung" des Johann-Albrecht-Stils'. I Claudia Schönfeld et al.: *Erste Schweriner Welterbetagung 22.-23. Oktober 2015*, Tagundsband, udg. af Landeshauptstadt Schwerin, Schwerin, 2016, 67-100.
Weinraub, Judith: 'The Princess's Awakening', *The Washington Post* 12.07.1991. https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle/1991/07/12/the-princesss-awakening/863696cb-2983-499c-b330-3a4661f520cb/. Hentet 15. november 2022.
Whitman, Sidney: *Reminiscences of the King of Roumania*, redigeret udgave af den tyske original af Mite Kremnitz med en introduktion af Sidney Whitman, New York og London: Harper & Brothers, 1899.
Wiberg, Matti: *Politiikan sanakirja*, Toimittanut Kalevi Koukkunen, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala, 2011.
Wiel, Jérôme aan De: *The Irish Factor, 1899-1919: Ireland's Strategic and Diplomatic Importance for Foreign Powers*, forord ved Dermot Keogh, Irish Academic Press, 2008.
Wienfort, Monica: 'Dynastic Heritage and Bourgeois Morals: Monarchy and Family in the Nineteenth Century'. I Frank Lorenz Müller og Heidi Mehrkens (red.): *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*, Palgrave Studies in Modern Monarchy, London: Palgrave Macmillan, 2016, 163-79.
Wilhelmina: *Einsam und doch nicht allein*, Stuttgart: Evangelisches Verlagswerk, 1961.
Wilkenschildt, Merete: *Kongeligt leksikon*, 2. udg., Lindhardt og Ringhof, 2000.
Kongelige bryllupper i Danmark gennem 500 år, København: Lindhardt og Ringhof, 2003.
Wilkinson, James og Charles S. Knighton: *Crown and Cloister: The Royal Story of Westminster Abbey*, London: Scala Publishers, 2010.
Williams, Susan: *The People's King: The True Story of the Abdication*, London: Allen Lane, 2003.
Wilson, Robert E.: 'The Claim of Carlos-Hugo de Bourbon-Parma to the Spanish Throne', *Background* 8 (November 1964), 187-93.
Wittenbrock, Rolf: 'Die Saarregion wird Teil des Königreichs Preußen (1815)'. I Historischer Verein für die Saargegend e.V. und Ministerium für Bildung und Kultur des Saarlandes (udg.): *Deutsch-französische Beziehungen an der Saar, Saargeschichte – Magazin zur regionalen Kultur und Geschichte*, 2019 2020, 14-15.
'Die Integration der Saar in den preußischen Staats-verband (1848-1867)'. I Historischer Verein für die Saargegend e.V. und Ministerium für Bildung und Kultur des Saarlandes (udg.): *Deutsch französische Beziehungen an der Saar, Saargeschichte – Magazin zur regionalen Kultur und Geschichte*, 2019-2020, 16-17.
Witzleben, Hermann von og Ilka von Vignau: *Die Herzöge in Bayern – Von der Pfalz zum Tegernsee*, München: Prestel, 1976.
Worsøe, Hans H.: *Håndbog i slægtshistorie*, 3.udg., København: Politikens Forlag A/S, 1997.
Wortman, Richard S.: *Scenarios of Power – Myth and Ceremony in Russian Monarchy*, bd. I-II, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1995-2000.

Russian Monarchy – Representation and Rule – Collected Articles, Boston: Academic Studies Press, 2013.
Wyrozumski, Jerzy: *Historia Polski do roku 1505*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe (PWN), 1986.
Yekelchyk, Serhy: *Ukraine: Birth of a Modern Nation*, Oxford og New York: Oxford University Press, 2007.
Yildiz, Abdulvahap: 'Sultan Abdülmecid'in Ahmed Kuddûsî ve Dönemin Sûfileriyle Münasebetleri', symposium "Uluslararasi Maraşîzâde Ahmed Kuddûsî ve Kadirilik Sempozyumu", 2022. https://www.academia.edu/122400049/Sultan_Abdülmecidin_Ahmed_Kuddûsî_ve_Dönemin_Mutasavviflari_ile_Münasebetleri. Hentet 1. marts 2026.
Ypersele, Laurence van: 'Roi et nation – La représentation de la monarchie pendant l'entre-deux-guerres', *CHTP-BEG* nr. 3, 1997, 11-25.
Yust, Walter (red.): *Encyclopedia Britannica: A New Survey of Universal Knowledge*, vol. 1, William Benton, 1951.
Zakharii, Roman: *The Historiography of Normanist and Anti-Normanist theories on the origin of Rus' – A review of modern historiography and major sources on Varangian controversy and other Scandinavian concepts of the origins of Rus'*, specialeafhandling, Centre for Viking and Medieval Studies – The Faculty of Arts, Universitetet i Oslo, efteråret 2002, 1-125. https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/26680/7245.pdf. Hentet 21. maj 2025.
Zeepvat, Charlotte: *The Other Anastasia: A woman who loved and who lived*, *Royalty Digest Quarterly*, nr. 2, 2006.
Ziegler, Philip: *King Edward VIII: The official biography*, New York: Alfred A. Knopf, 1991.
Zijl, Annejet van der: *Bernhard, een verborgen geschiedenis*, Singel Uitgeverijen, 2016.
Zimmerman, Doron: *The Jacobite Movement in Scotland and in Exile, 1746-1759*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003.
Zubović, Edi: 'Posjet cara i kralja Franje Josipa Dubrovniku 1875. godine', *Vjesn. dalm. arh. 5*, 2024, 188-225.
Zürcher, Erik-Jan: *Turkey: A Modern History*, 4. udg., London og New York: I.B. Tauris, 2017.
Østergaard, Uffe: 'Norden – europæisk eller nordisk?', *Den jyske Historiker, De nordiske fællesskaber – Myte og realitet i det nordiske samarbejde*, nr. 69-70, 1994, 7-38.
The Geopolitics of Nordic Identity – from Composite States to Nation-states, Working Papers 1997/14, København: Dansk Udenrigspolitisk Institut (DUPI), 1997.
'De skandinaviske staters udvikling', *Politica – Tidsskrift for politisk videnskab*, vol. 40, no. 4, 2008, 442-56.
'Cooperation Among Equals: Political Cooperation in the Nordic Countries'. I Ras Tind Nielsen og Geir Helgesen (red.): *Ideas, Society and Politics in Northeast Asia and Northern Europe: Worlds Apart, Learning From Each Other*, København: NIAS Press, 2012, 175-209.
'De nordiske lande i Europa'. I Peder Andersen et al. (red.): *Hvordan ser verden ud? – 73 bidrag om økonomi, institutioner og værdier. Professor Niels Kærgård 70 år*, København: Djøf Forlag, 2012, 295-301.
'Norden og Tyskland i Europa'. I Anna Florén og Emelie Höglund (red.): *Norden återupptäcker Tyskland: Nya perspektiv på gamla relationer*, Oslo: Skyline Forlag, 2013, 24-45.
Åse, Cecilia: *Monarkins makt – Nationell gemenskap i svensk demokrati*, Stockholm: Ordfront förlag, 2009.

Anvendte web-adresser:

15min.lt. 'Lithuania celebrates Statehood Day', 06.07.2012. https://www.15min.lt/m/id/en/in-lithuania/lithuania-celebrates-statehood-day-525-232040. Hentet 8. marts 2023.

aachenerdom.de. 'The imperial throne'. https://www.aachenerdom.de/en/a-place-of-history/imperial-throne/. Hentet 25. april 2026.

Abeilhé, Juan Álvarez: 'Historia de la Bandera de España – La Bandera de España'. https://ejercito.defensa.gob.es/unidades/Madrid/ihycm/Actividades/Ciclos-Divulgativos/vexi-historia-bandera.html. Hentet 9. marts 2023.

adevarul.ro. 'Regele Mihai I a rupt legăturile istorice şi dinastice cu Casa de Hohenzollern', 10.05.2011. https://adevarul.ro/stiri-locale/bucuresti/regele-mihai-i-a-rupt-legaturile-istorice-si-1370058.html. Hentet 10. marts 2023.

adnkronos.com. 'Savoia: Principessa Maria, La preferita di Umberto'. https://www1.adnkronos.com/Archiva/AdnAgenzia/2001/12/10/Cronaca/SAVOIA-PRINCIPESSA-MARIA-LA-PREFERITA-DI-UMBERTO_200300.php. Hentet 7. marts 2023.

Akhundov, Mirza Fatali: 'Puşkinin ölümünə Şərq poeması', 1837. https://az.wikisource.org/wiki/Puşkinin_ölümün%C9%99_Ş%C9%99rq_poeması. Hentet 20. maj 2026.

albania.dynds.org. 'Fundamental Statue of the Kingdom of Albania – 1 December 1928'. http://albania.dynds.org/pll/constitution_1928.htm. Hentet 9. marts 2023.

Alecsandri, Vasile: '10 Mai'. https://www.vasilealecsandri.eu/opere/poezii/10_mai.html#.Y7Ko5OTnuEc. Hentet 10. marts 2023.
'10 Mai 1881'. https://www.vasilealecsandri.eu/opere/poezii/10_mai_1881.html#.Y7Kv3OTnuEd. Hentet 10. marts 2023.
'Cuvinte adaptate pe imnul national'. https://www.vasilealecsandri.eu/opere/poezii/cuvinte_adaptate_pe_imnul_national.html#.Y7LKB-TnuEc. Hentet 10. marts 2023.
'Versuri scrise in cabinetul Regelui'. https://www.vasilealecsandri.eu/opere/poezii/versuri_scrise_in_cabinetul_regelui.html#.Y7Lbl-TnuEe. Hentet 10. marts 2023.
'Oda statuiei lui Mihai Viteazul'. https://www.vasilealecsandri.eu/opere/poezii/oda_statuiei_lui_mihai_viteazul.html#.Y7KPdeTnuEe. Hentet 10. marts 2023.

Alekseev: 'Prazdnovaniye tatarami ("musul'manami") Kazani i Kazanskoy gubernii 300-letiya tsarstvovaniya Doma Romanovykh - Monarkhizm v srede musul'man Rossii' ("Tatarer ("muslimer") i Kazan og Kazan-provinsen fejrer 300-årsdagen for Romanov-dynastiets regeringstid – Monarkisme blandt muslimer i Rusland"), 1-47, 8.4.2013. https://alekseev-i-e.livejournal.com/143658.html. Hentet 22. juni 2026.

allgeo.org. 'ioane 1:5 "nateli bnelshi natobs da bnelma ver moitsva igi." kartuli lit'erat'uris ist'oria/ t'omi mesame/sotsialur-p'olit'ik'uri da k'ult'urul'lit'erat'uruli vitareba XIX s. 20-30-iani ts' ts'. sakartveloshi/nats'ili 2' ("Johannes 1:5 "Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvundet det". Georgisk litteraturhistorie/Bind tre/Sociopolitisk og kulturel-litterær situation i det 19. århundrede i Georgien i 20'erne-30'erne/Del 2"). https://www.allgeo.org/index.php/ka/1400-xix-20-30-2. Hentet 28. januar 2026.

almanachdegotha.org. 'The History of Mediatisation'. http://www.almanachdegotha.org/id62.html. Hentet 8. marts 2023.

Amos, Owen: 'Did a London hotel room become part of Yugoslavia'. https://www.bbc.com/news/magazine-36569675. Hentet 9. marts 2023.

amp.theguardian.com. 'Poet laureate – Poems for George VI by John Masefield'. https://amp.theguardian.com/books/2014/jul/02/poems-for-george-vi-john-masefield. Hentet 16. juli 2024.

anamnesis.info. 'Stikhove ot Kamilo Morgan, posveteni na knyaz Ferdinand v znak na vyarnost i pochit po sluchaĭ imenniya den na 30-ti maĭ 1888 g' ("Digt af Camillo Morgan dedikeret til fyrst Ferdinand som et tegn på troskab og respekt i anledning af navnedagen den 30. maj 1888"). http://www.anamnesis.info/node/604. Hentet 9. marts 2023.

André, K.: 'Da, wo im schônen Baierlande', Festgedicht zur Vermählung von Kaiser Franz Joseph I. und Elisabeth, 1854, Prag. https://austria-forum.org/af/Bilder_und_Videos/Historische_Bilder_IMAGNO/Franz_Joseph_I./00621364. Hentet 9. juli 2024.

Andrić, Aleksandar: 'Na dan obšteradostnog i srednog pišestv njegovog apostoličeskog veličestva svenresvdtldišeg i sveilostivdišeg cara austrijskog i velikog vojvode Srbije' ("På dagen den mest glædelige og gennemsnitlige forfatter for hans apostolske majestæt den mest geniale og den mest elskværdige kejseren af Østrig og storfyrsten af Serbien"). https://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=4854&m=2#page/1/mode/2up. Hentet 28. januar 2026.
'Pozdrav Njegove Svetlosti vladajućeg Knjaza Srpskog MilošaObrenovića prilikom povratka svoga u Knjažestvo Srbiju' ("Hilsen fra Hans nåde, den regerende fyrste af Serbien, Miloš Obrenović, ved hans tilbagevenden til Fyrstendømmet Serbien"). https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=4873&m=2#page/1/mode/2up. Hentet 28. januar 2026.

Andriushchenko, Eduard: 'Ertsgertsog v kiyevskoy tyur'me. Delo Vasiliya Vyshivanogo i KGB' ("Ærkehertugen i et fængsel i Kiev. Sagen om Vasyl Vyshivany og KGB"), 31.12.2019, Argumentua.

https://argumentua.com/stati/ertsgertsog-v-kievskoi-tyurme-delo-vasiliya-vyshivanogo-i-kgb.
Hentet 20. december 2024.

Andronikos, Pavlos: 'The Occupation of Cyprus by the British in 1878 and the Speeches of Welcome', June 2020. https://andronikos.net/OccupationCyprus1878.htm. Hentet 25. april 2026.

Anninos, C.: 'Stiv kaivoúryia vasilopoúla mas' ("Til vores nye prinsesse"), 9.1.1938. https://www.royalchronicles.gr/to-xroniko-enos-gamou/. Hentet 6. december 2024.

antexoume.wordpress.com. 'I Koimámeni Vasilopoúla (éna ágnosto poíima tou Aléxandrou Papadiamánti, me anaforés sto Marmaroméno Vasiliá)' ("Den sovende prinsesse (et ukendt digt af Alexandros Papadiamantis med referencer til Marmorkongen"), 15.1.2015. https://antexoume.wordpress.com/2015/01/15/η-κοιμάμευη-βασιλοπούλα-ένα-άγυωστο-π/. Hentet 3. juli 2026.

Antoniadis, Babis: 'To dimopsífisma tou 1862 kai o néos vasiliás – Giatí to Náfplio psífise Alfrédo' ("Folkeafstemningen i 1862 og den nye konge – hvorfor Nafplio stemte på Alfred"), 25.1.2024. https://www.anagnostis.org/2024/01/25/to-dimopsifisma-tou-1862-kai-o-neos-vasilias-giati-to-nafplio-psifise-alfredo/?amp=1. Hentet 1. april 2024.

antoniorandazzo.it. 'Decreto di decadenza dei Borboni dal Trono di Sicilia – Proclama', 1-9. https://www.antoniorandazzo.it/storia/files/DECRETO-DI-DECADENZA-DEI-BORBONI-DAL-TRONO-DI-SICILIA,.pdf. Hentet 1. oktober 2025.

archiefwell.nl. 'Z.M. Koning Willem II bezoekt Well op zaterdag 12 juni 1841'. https://www.archiefwell.nl/historie/well-en-het-koningshuis/koning-willem-ii-in-well-limburg. Hentet 11. september 2025.

archive.org. 'Full text of "Treaty between Great Britain, Germany, Austria, France, Italy, Russia, and Turkey for the Settlement of Affairs in the East: Signed at Berlin, July 13, 1878"'. https://archive.org/stream/jstor-2212670/2212670_djvu.txt. Hentet 3. marts 2023.

arqnet.pt. 'Constituição Portuguesa de 1822 – Título IV – Do Poder Executivo ou do Rei'. https://www.arqnet.pt/portal/portugal/liberalismo/c1822t4.html. Hentet 5. marts 2023.
'Carta Constitucional de 1826 – Título II – Dos Cidadãos Portugueses'. https://www.arqnet.pt/portal/portugal/liberalismo/c1826t2.html. Hentet 5. marts 2023.
'Carta Constitucional de 1826 – Título IV – Do poder Legislativo'. https://www.arqnet.pt/portal/portugal/liberalismo/c1826t4.html. Hentet 5. marts 2023.
'Carta Constitucional de 1826 – Título V – Do Rei'. https://www.arqnet.pt/portal/portugal/liberalismo/c1826t5.html. Hentet 5. marts 2023.

arxeion-politismou.gr. 'Poiímata gia tin apelefthérosi tis Thessaloníkis, 1912 (G. Sourís, Io. Polémis)' ("Digte til befrielsen af Thessaloniki, 1912 (G. Souris, Io. Polemis)". https://arxeion-politismou.gr/2021/12/poiimata-gia-tin-apeleftherosi-tis-thessalonikis.html. Hentet 3. juli 2026.

Astankov, Vasily: 'Rozhdeniye tsarya' ("Zarens fødsel"), nr. 41, maj 2018. https://историк.рф/journal/post/5512. Hentet 22. juni 2026.

Badalić, Hugo: 'Pozdrav kralju – Himna o dolasku Nj. c. i kr. apoštolskog Veličanstva Franje Josipa I. u glavni grad Zagreb dne 14. listopada 1895'. https://plusportal.hr/iz_drugih_medija/snishodljivi_hrvati_od_franje_josipa_do_josipa_i_franje-35378. Hentet 5. februar 2025.

Balfoort, Brigitte: 'La Monarchie belge', 2010, 1-91, udgivet af SPF Chancellerie du Premier Ministre. https://archive.wikiwix.com/cache/indez2.php?url=http%3A%2F%www.belgium.be%Ffr%2Fbinaries%2F260410_monarchie_FR_tcm116-103847.pdf%2Findex.html#federation=archive.wikiwix.com&tab=url. Hentet 4. marts 2023.

balkanweb.com. 'Poem from 1889 in Albanian, published in the Greek magazine "ΑΠΟΛΛΩΝ"', 22.1.2017. https://www.balkanweb.com/en/poem-from-1889-in-Albanian-published-in-the-Greek-magazine-απολλων/#gsc.tab=0. Hentet 3. juli 2026.

Balmont, Konstantin Dmitrievich: 'Nash Tsar' ("Vores zar").
https://ru.wikisource.org/wiki/наш_царь_(Бальмонт)/1907_(СО). Hentet 25. oktober 2025.

balmoralcastle.com. 'About Balmoral'. https://www.balmoralcastle.com/about.htm. Hentet 7. marts 2023.

Bán, Petúr: 'Ferenc József ökle'. https://www.geroandras.hu/hu/ferenc-jozsef-magyar-emlekezete-esettanulmany-a-vilagi-dicsoseg-mulandosagarol/. Hentet 5. februar 2025.

Baranauskas, Tomas: 'Mindaugo karūnavimo ir Lietuvos karalystės problemos', *Voruta* 6 (504), 2003.
https://web.archive.org/web/20051026174819/http://www.voruta.lt/article.php?article=87. Hentet 4. marts 2023.

Barco, Joaquin del: 'A S.M. el Rey Don Alfonso XIII'. https://www.todocoleccion.net/documentos-antiguos/zamora-elegia-rey-alfonso-xiii-por-su-visita-zamora-ano-1904-por-joaquin-barco~x324234198. Hentet 21. februar 2024.

barrons.com. 'Greek Ex-royal Family Requests Naturalisation, Sparks Controversy', 20.12.2024.
https://www.barrons.com/news/greek-ex-royal-family-requests-naturalisation-sparks-controversy-20195be9. Hentet 17. marts 2025.

Bastos, Francisco Antñnio Martins: 'A Sua Magestade Fidelissima A Rainha de Portugal, E Dos Algarves – No seu faustissimo natalicio'. https://bdlb.bn.gov.br/acervo/handle/20.500.12156.3/5991. Hentet 23. februar 2024.
Bauer, Christine H.: 'Die Restaurierung der Kaiserpfalz in Goslar im Zeitalter von Historismus und Nationalismus'.
https://denkmalatlas.niedersachsen.de/viewer/objekte/die-restaurierung-der-kaiserpfalz-in-goslar-im-zeitalter-von-historismus-und-nationalismus/. Hentet 12. august 2026.

Bautista, Ashley: 'Queen Elizabeth II is the first British monarch to die in Scotland since James V in 1542'.
https://www.thefocus.news/culture/queen-elizabeth-ii-is-the-first-british-monarch-to-die-in-scotland-since-james-v-in-1542/. Hentet 4. marts 2023.

Becker, Otto H.: 'Hohenzollern wird preußisch – Der Erbhuldigungseid am 23. August 1851 – Erinnerungsorte in Baden-Württemberg'. https://www.landeskunde-baden-wuerttemberg.de/hohenzollern. Hentet 11. september 2025.

Begass, Christoph: 'Herrscherbesuch als performative Antikenrezeption. Die Anwesenheit König Ludwigs I. in der Pfalz (1829) als Imitation eines römischen Kaiserbesuchs', 2024, 11-30. https://madoc.bib.uni-mannheim.de/68923/1/9783987401466-11.pdf. Hentet 25. april 2026.

belgium.be. 'Hymnes'.
https://www.belgium.be/fr/la_belgique/connaitre_le_pays/la_belgique_en_bret/symboles/hymnes.
Hentet 6. marts 2023.
'National Day and feast days of Communities and Regions'.
https://www.belgium.be/en/about_belgium/country/belgium_in_nutshell/symbols/national_holiday.
Hentet 6. marts 2023.

Bellini, Isabella: 'Elena di Savoia, regina d'Italia', Enciclopedia Italiana, 1932.
https://www.treccani.it/enciclopedia/elena-di-savoia-regina-d-italia_%28Enciclopedia-Italiana%29/.
Hentet 2. marts 2023.

berlingske.dk. 'Monpezat til Frederik og Joachim', 30. april 2008. https://www.berlingske.dk/samfund/monpezat-til-frederik-og-joachim. Hentet 3. marts 2023.

Bertrand, Fernand: 'Hymne Monégasque', uddrag fra "Notre Hymne National" i *Annales Monégasques*, no. 22, 1998.
https://www.palais.mc/fr/l-institution/hymne-monegasque-1-22.html. Hentet 22. juni 2026.

Betjeman, John: 'Jubilee Hymn'. https://www.poetryexplorer.net/poem_m.php?id=10038139. Hentet 14. februar 2024.

Bezovska, Albena: 'The anthem of Bulgaria's Independence was created on September 22, 1908', oversat til engelsk af Rositsa Petkova, 22.09.21.
https://bnr.bg/en/post/101529948/the-anthem-of-bulgarias-independence-was-created-on-september-22-1908.
Hentet 4. marts 2023.

biographien.ac.at. 'Peter Ferdinand'. https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_P/Peter-Ferdinand_1874_1948.xml. Hentet 5. marts 2023.

Bloks, Moniek: 'Grand Duchess Anastasia Mikhailovna of Russia –"A woman who loved and who lived"', 16.03.2015. https://www.historyofroyalwomen.com/russia/grand-duchess-anastasia-mikhailovna-of-russia-a-woman-who-loved-and-who-lived/. Hentet 7. marts 2023.

Blunt, Wilfrid Scawen: 'Gibraltar', 1889. https://englishverse.com/poems/gibraltar. Hentet 20. maj 2026.

Boffey, Daniel: 'Saxe appeal: king of Belgium reintroduces German lineage'. https://www.theguardian.com/world/2019/aug/02/saxe-appeal-king-of-belgium-reintroduces-german-lineage. Hentet 3. marts 2023.

borboneparma.it. 'La storia'. http://www.borboneparma.it/index.php/it/home/root/storia. Hentet 10. marts 2023.

Böttiger, Carl Wilhelm og Ludvig Norman: 'Konung Oscar II:s Kröningsmusik komponerad för Soli, Chor och Orchester'. https://levandemusikarv.se/tonsattare/norman-ludvig/SMH-W3362-Konung_Oscar_IIs_Kroningsmusik_komponerad_for_Soli_Chor_och_Orchester. Hentet 23. februar 2024.

britannica.com. 'San Marino'. https://www.britannica.com/place/San-Marino-republic-Europe. Hentet 4. marts 2023.
'House of Savoy'. https://www.britannica.com/topic/House-of-Savoy. Hentet 8. marts 2023.
'House of Přemysl'. https://www.britannica.com/topic/house-of-Premysl. Hentet 5. marts 2023.

Browning, Elizabeth Barrett: 'Crowned and Wedded'. https://ebbarchive.org/poems/crowned_and_wedded-php. Hentet 2. oktober 2026.

Brüll, Christoph: 'Eupen-Malmedy'. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/eupen-malmedy/. Hentet 25. april 2026.

bulgarianhistory.org. 'Manifest za vŭzkachvane na tsar Boris III' ("Manifest for tiltrædelse af zar Boris III"). https://bulgarianhistory.org/manifest-za-vazkachvaneto-na-car-boris/. Hentet 8. marts 2023.
'Tsaritsa Eleonora – "sestra na geroi"' ("Zarina Eleonora – "Heltenes Søster"). https://bulgarianhistory.org/carica-eleonora/. Hentet 22. juni 2026.

Cain, Daniel: 'Carol I, King of Romania'. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/carol_i_king_of_romania/. Hentet 11. marts 2023.

Carducci, Giosuè: 'Piemonte'. https://it.m.wikisource.org/wiki/Rime_e_ritmi/Piemonte. Hentet 9. marts 2023.
'La Leggenda di Teodorico'. https://it.m.wikisource.org/wiki/Rime_nuovo/Libro_VI/La_leggenda_di_Teodorico. Hentet 22. september 2025.

Carrabs, Antonetta: 'L'Ode alla Regina Margherita di Giosuè Carducci'. https://www.parchiletterari.com/contributi-scheda.php?ID=04615. Hentet 8. marts 2023.

casareal.es. 'La Monarquía en la Historia de España'. https://www.casareal.es/ES/MonarquiaHistoria/Paginas/historia-monarquia.aspx. Hentet 9. marts 2023.
'Ley Orgánica por la que se hace efectiva la Abdicación de Su Majestad El Rey Don Juan Carlos I de Borbón'. https://www.casareal.es/ES/corona/Paginas/ley-organica-abdicacion.aspx. Hentet 9. marts 2023.
'Su Majestad el Rey Don Juan Carlos'. https://www.casareal.es/ES/FamiliaReal/rey/Paginas/rey_biografia.aspx. Hentet 8. marts 2023.
'Biografía de S.M. la Reina Doña Sofía'. https://www.casareal.es/ES/FamiliaReal/Reina/Paginas/reina_biografia.aspx. Hentet 9. marts 2023.
'Biografía de Su Majestad el Rey'. https://www.casareal.es/ES/FamiliaReal/ReyFelipe/Paginas/biografia.aspx. Hentet 12. marts 2023.
'Biografía de Su Majestad la Reina'. https://www.casareal.es/ES/FamiliaReal/ReinaLetizia/Paginas/biografia.aspx. Hentet 17. marts 2023.

casarealnavarra.com. 'Dossier con las Normas de Sucesión a la Titularidad del Reino de Navarra y árbol genealógico comentado – con motive del nonagésimo octavo aniversario del nacimiento de la reina titular'.

http://www.casarealnavarra.com/19.11.Arbol_Genealogico_y_Normas_de_Sucesion_de_los_Reyes_de_Navarra.pdf. Hentet 13. marts 2023.

casarealportuguesa.org. 'Cronologia dos Reis de Portugal'. https://www.casarealportuguesa.org/dynamicdata/Cronologia.asp. Hentet 12. marts 2023.
'S.A.R. o Senhor Dom Duarte de Bragança'. https://www.casarealportuguesa.org/dynamicdata/sardomduarte.asp. Hentet 12. marts 2023.

Cassola, Arnold: 'Maltese Romantic poetry and the yearning for self-governance and independence'. https://www.istitutoeuroarabo.it/DM/maltese-romantic-poetry-and-the-yearning-for-self-governance-and-independence/. Hentet 3. juli 2026.

Cavaletto, Andrea: 'La monarchie imaginée: sur le royalisme dans l'idéologie de l'Action Française', *Diacronie* no. 16, 4, 2013. https://journals.openedition.org/diacronie/875. Hentet 21. marts 2023.

Cavallero, Fabio: 'I Savoia Genova'. https://web.archive.org/web/20140819090350/http://www.vivailre.it/i-savoia-genova/. Hentet 10. marts 2023.

cervantesvirtual.com. 'Soneto Himno al enlace de S.M. la Reina Doña Isabel II con el Infante Don Francisco de Asis María de Borbon'. https://www.cervantesvirtual.com/obra/soneto-himno-al-enlace-de-sm-la-reina-dona-isabel-ii-con-el-infante-don-francisco-de-asis-maria-de-borbon/. Hentet 11. september 2026.

Charkhalashvili, Ketevan: 'Georgian Royal Family Divorce', *Georgian News TV*, 19.12.2013. https://web.archive.org/web/20140107081934/http://www.georgianews.ge/society/25730-georgian-royal-family-divorce.html. Hentet 11. marts 2023.

Chiara, Salvatore de: 'Ferdinando di Savoia, il Re di Sicilia che non fu mai', 2. september 2019. https://www.historiaregni.it/ferdinando-di-savoia-il-re-di-sicilia-che-non-fu-mai/. Hentet 1. oktober 2025.

Chistol, Aurelian: '10 Mai 1866 – pasul decisiv spre europenizarea României', 10. maj 2020. https://www.upit.ro/upit-pentru-comunitate/10-mai-1866-pasul-decisiv-spre-europenizarea-romaniei. Hentet 22. november 2023.

Chrysogelos, Konstantinos: 'Éna archaioprepés poíima afieroméno ston vasiliá Óthona' ("Et gammelt digt tilegnet kong Otto"). https://neoplanodion.gr/2023/11/29/phillipos-ioannou-arxaioprepes-poiima-vasilias-othonas/. Hentet 17. marts 2025.

Clear, Stephen: 'Prince of Wales: why William inheriting the title from Charles has sparked a debate', 15.09.2022. https://theconversation.com/prince-of-wales-why-william-inheriting-the-title-from-charles-has-sparked-a-debate-190577. Hentet 9. marts 2023.

cnews.fr. 'L'Heritier de Napoleon Bonaparte va se marier avec la descendante de Marie-Louise d'Autriche'. https://www.cnews.fr/france/2019-05-10/lheritier-de-napoleon-bonaparte-va-se-marier-avec-la-descendante-de-marie- louise. Hentet 10. marts 2023.

constituteproject.org. 'Belgium's Constitution of 1831 with Amendments through 2014'. https://www.constituteproject.org/constitution/Belgium_2014.pdf?lang=en. Hentet 9. marts 2023.
'Liechtenstein's Constitution of 1921 with Amendments through 2011'. https://www.constituteproject.org./constitution/Liechtenstein_2011.pdf?lang=en. Hentet 9. marts 2023.
'Monaco's Constitution of 1962 with Amendments through 2002'. https://www.constituteproject.org/constitution/Monaco_2002.pdf?lang=en. Hentet 10. marts 2023.

constitutia.ro. 'Constitutiunea Romaniei din 1866'. http://www.constitutia.ro/const1866.htm. Hentet 2. marts 2023.

constitutions.albasio.eu. 'Statuti Organik i Shqipërisë/Vlorë, 10 prill 1914'. https://constitutions.albasio.eu/wp-content/themes/costituzioni/viewer.php?url=https://constitutions.albasio.eu/wp-content/themes/costituzioni&file=https://constitutions.albasio.eu/wp-content/uploads/costituzioni/STATUTI-ORGANIK-I-SHQIPËRISË%201914.pdf. Hentet 22. marts 2023.

Cope, Rebecca: 'The extraordinary life of the beautiful, and radical, last Queen of Italy'.

https://www.tatler.com/article/last-queen-of-italy-marie-jose. Hentet 20. marts 2023.

Coppens, Philip: 'The Stone of Destiny: sacred kingship in the 21st century'. https://www.eyeofthepsychic.com/stone_destiny/. Hentet 11. marts 2023.

cordmagazine.com. 'Crown Prince Petar Karađorđević Abdicates In Favour Of Prince Philip'. https://cordmagazine.com/news/crown-prince-petar-karadordevic-abdicates-in-favour-of-prince-philip/. Hentet 3. marts 2023.

Costa, Nino: '"Ch'a côsta lôn ch'a côsta Viva j' Aosta!" La canzone del Duca di Ferro'. https://italiacoloniale.com/2022/03/03/cha-costa-lon-cha-costa-viva-j-aosta-la-canzone-del-duca-di-ferro/. Hentet 12. august 2026.

Cuesta: '¿Carlos Hugo o Juan Carlos? Dos Príncipes para España', søndag 29. september 2013. http://senderosdelahistoria.blogspot.com/2013/09/carlos-hugo-o-juan-carlos-dos-principes.html?m=1. Hentet 12. august 2026.

Dahn, Felix: 'Heil dem Kaiser!'. http://www.zeno.org/Literatur/M/Dahn,+Felix/Gedichte/Vaterland/Heil+dem+Kaiser!. Hentet 2. marts 2023.

Dam, René ten: 'Delft – Overzicht van de grafkelder van Oranje-Nassau in de Nieuwe Kerk'. https://web.archive.org/web/20180226032314/http://www.dodenakkers.nl/artikelen/oranje/223-grakelder.html. Hentet 3. marts 2023.

da.m.wikisource.org. 'Dansk-Islandsk Forbundslov'. https://da.m.wikisource.org/wiki/Dansk-Islandsk_Forbundslov. Hentet 19. marts 2023.
'Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849'. https://da.m.wikisource.org/wiki/Danmarks_Riges_Grundlov_af_5._juni_1849. Hentet 19. marts 2023.
'Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1953'. https://da.m.wikisource.org/wiki/Danmarks_Riges_Grundlov_af_5._juni_1953. Hentet 19. marts 2023.

danmarkshistorien.lex.dk. 'Transskription: Stauning taler ved Christian 10.s 25-års jubilæum i 1937'. https://danmarkshistorien.lex.dk/Transskription_Stauning_taler_ved_Christian_10.s_25-års_jubilæum_i_1937. Hentet 26. juni 2025.
'Nekrolog over Christian 10. i Land og Folk, 21. april 1947'. https://danmarkshistorien.lex.dk/Nekrolog_over_Christian_10._i_Land_og_Folk,_21._april_1947. Hentet 11. september 2025.

dekamer.be. 'The Belgian Constitution (English translation)', marts 2021. https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf. Hentet 8. marts 2023.

Deledda, Grazia: 'Il Viaggio di Carlo Alberto in Sardegna nel 1843', i *La Vita Italiana rivista illustrate*, diretta da Angelo De Gubernatis, novembre 1894 – Gennaio 1895, fascicolo VI. https://www.galluratour.it/il-viaggio-di-carlo-alberto-in-sardegna-nel-1843-di-grazia-deledda/. Hentet 20. maj 2026.

denederlandsegrondwet.nl. 'Artikel 57: Sluiten en bekrachtigen vredes- en andere verdragen'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7aaw4ygag4/artikel_57_sluiten_en_bekrachtigen. Hentet 20. marts 2023.
'Artikel 11: Erfopvolging'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i1spzg/artikel_11_erfopvolging. Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 18: Erfopvolging na huwelijk'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i3ghzt/artikel_18_erfopvolging_na_huwelijk. Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 10: Kroon der Nederlanden opgedragen aan Willem Frederik en zijn nakomelingen'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i1o1zf/artikel_10_kroon_der_nederlanden. Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 14: Troonopvolging bij ontstentenis kleindochters'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i377zr/artikel_14_troonopvolging_bij.

Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 15: Positie van nakomelingen prinses Carolina van Oranje in lijn troonopvolging'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i2ffzl/artikel_15_positie_van_nakomelingen.
Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 19: Verandering in de erfopvolging onder bijzondere omstandigheden'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i2jyzm/artikel_19_verandering_in_de.
Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 20: Troonopvolging bij ontbreken bevoegde opvolger'. https://www.denederlandsegrondwet.nl//id/vi7df7i2oozn/artikel_20_troonopvolging_bij_ontbreken.
Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 21: Troonopvolging bij ontbreken bevoegde opvolger na overlijden Koning'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i2avzk/artikel_21_troonopvolging_bij_ontbreken.
Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 22: Bepalingen omtrent erfopvolging'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i3bxzs/artikel_22_bepalingen_omtrent.
Hentet 10. marts 2023.
'Artikel 23: Koning kan geen vreemde Kroon dragen; Regering zetelt binnen Rijksgrenzen'. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi7df7i3l1zu/artikel_23_koning_kan_geen_vreemde_kroon.
Hentet 10. marts 2023.

Denikin, Anton Ivanovich: 'Ocherki russkoy smuty', bd. 1: 'Krusheniye vlasti i armii (Fevral'-sentyabr' 1917)" ("Essays om russisk uro", Bd. 1: "Magtens og hærens sammenbrud (februar-september 1917))", Moskva: Nauka, 1991. http://militera.lib.ru/memo/russian/denikin_ai2/1_28.html. Hentet 1. marts 2023.

Dević, Nemanja: 'Iz albuma "MI SMO RAVNOGORCI" (1981)' ("Fra albummet "WE ARE RAVNOGORCI"). https://www.micapetrovic.com/sr/pesmarica/mi-smo-ravnogorci-1981.html. Hentet 12. august 2026.

Díaz, Roberto Fernández: 'Los Borbones - Carlos III (1758-1788)'. https://www.cervantesvirtual.com/bib/historia/monarquia/carlos3.shtml. Hentet 8. marts 2023.

dircost.unito.it. 'Legge sulla intitolazione degli atti (21 Aprile 1861)'.
http://www.dircost.unito.it/altriDocumenti/docs/18610421A_LeggeIntitolazioneAtti_ita.pdf.
Hentet 12. marts 2023.
'Constitución de la Monarquía Española (30 de Junio de 1876)'.
http://www.dircost.unito.it/cs/docs/CONST%201876.htm.
Hentet 12. marts 2023.
'Atti parlamentari del Regno di Sardegna relativi alla proclamazione del Regno d'Italia (1861)'.
http://www.dircost.unito.it/altriDocumenti/docs/18610300_AttiParlamentariProclamazione_ita.pdf.
Hentet 12. marts 2023.

Dmitriev, S.S.: 'Stikhotvoreniyepamflet na Koronatsiyu Aleksandra II' ("Digtpamflet til kroningen af Alexander II"). http://old.old.imli.ru/litnasledstvo/Tom%2063/Том%2063-24_Стихотворение.pdf. Hentet 23. februar 2024.

Don Domingo: 'Proclamación de Don Domingo de Habsburgo-Borbón y Hohenzollern Rey legitimo de España'. https://web.archive.org/web/20140523012018/http://www.carloctavismo.org/. Hentet 8. marts 2023.

Donski, Alexander: 'Makedonski dokumenti – Makedoncite od 19 vek barale restravracija na antička Makedonija!' ("Makedonske documenter – Makedonere fra det 19. Århundrede krævede genoprettelsen af det gamle Makedonien"), 29.7.2018. https://documents-mk.blogspot.com/2018/07/19.html?m=1. Hentet 28. januar 2026.

dosaresecrete.ro. 'Carol al II-lea, primul principe născut în țară'. https://dosaresecrete.ro/carol-al-ii-lea-primul-principe-nascut-in-tara/. Hentet 8. marts 2023.

Dostert, Paul og Paul Margue: 'The Grand Ducal Family of Luxembourg', 1-121, oversat af Bob West, september 2002, udgivet af Le Gouvernement du Grand-Duché de Luxembourg. https://sip.gouvernement.lu/dam-assets/publications/brochure-livre/minist-etat/sip/livre/famille_grand-ducale/La_famille_grand-ducale-EN.pdf. Hentet 3. marts 2023.

Dr. Albert Prinz von Sachsen Herzog zu Sachsen og Elmira Prinzessin von Sachsen Herzogin zu Sachsen: 'Geschichte des Hauses Wettin von seinen Anfängen bis zur Gegenwart'. http://www.prinz-albert-von-sachsen.de/inhalt/historie/hist_haus_wettin.htm. Hentet 5. marts 2023.

Dubonis, Artūras: ’Pavėluotas karaliaus Mindaugo pagyrimas’. http://www.ńaltiniai.info/files/literatura/LC00/Artūras_Dubonis._Pavėluotas_karaliaus_Mindaugo_pagyrimas.LC0900B.pdf. Hentet 9. marts 2023.

Dubuisson, Martine: ’Quel nom pour les princes qui ne seront plus “de Belgique”?’, 9.08.2016. https://web.archive.org/web/20230202044938/https://www.lesoir.be/53935/article/2016-08-09/quel-nom-pour-les-princes-qui-ne-seront-plus-de-belgique. Hentet 2. oktober 2026.

Duch, Wojtek: ’Polska była o krok od monarchii. W 1918 królem prawie został Karol Stefan Habsburg’, 11.8.2018. https://historia.org.pl/2018/08/11/polska-byla-o-krok-od-monarchii-w-1918-krolem-prawie-zostal-karol-stefan-habsburg/. Hentet 19. december 2024.

dukeofconnaught.yolasite.com. ’The Duke of Connaught’. https://dukeofconnaught.yolasite.com. Hentet 7. marts 2023.

Dupont, Valentin: ’Le prince Louis-Philippe de Belgique’. https://web.archive.org/web/20210729191834/https://www.royalementblog.be/2012/01/le-prince-louis-philippe-de-belgique.html. Hentet 5. december 2024.

ebooks.edu.gr. ’I Periodos tis autonomias kai i enosi tis kritis me tin Ellada’ (”Autonomi-perioden og Kretas forbindelse med Grækenland”). http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2758/Themata-Neoellinikis-Istorias_G-Lykeiou_html-apli/index4_6.html. Hentet 17. marts 2025.

ejustice.just.fgov.be. ’Arrêté royal relative à l’octroi du titre de Prince ou Princesse de Belgique – 12 Novembre 2015’, *Moniteur Belge* 24.11.2015, 70311-70313. https://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2015/11/24_2.pdf. Hentet 9. marts 2023.

Elsie, Robert: ’1878 Memorandum to Lord Beaconsfield’, hentet fra *Memorandum degli Albanesi indirizzato a S.E. Lord Beaconsfield, Primo Ministro, rappresentante di S.M. La Regina d’Inghilterra al Congresso di Berlino*, Trieste 1878, 19 sider, oversat fra italiensk af Robert Elsie. http://www.albanianhistory.net/1878_Memorandum/index.html. Hentet 1. marts 2026.

’1922 Carl Buchberger: Memoirs of My Years in Albania, 1911-1914’, hentet fra Carl Buchberger: *Erinnerungen aus meinen albanischen Jahren 1911-1914*. I *Studia Albanica*, Tirana, 1973, 1, 237-54, oversat fra tysk af Robert Elsie. http://www.albanianhistory.net/1922_Buchberger/index.html. Hentet 6. marts 2023.

’1913 Baron Franz Nopcsa: The Congress of Trieste’, hentet fra *Reisen in den Balkan: Die Lebenserinnerungen des Franz Baron Nopcsa. Eingeleitet, herausgegeben und mit Anhang versehen von Robert Elsie*, Peja: Dukagjini, 2001, 228-96, 299-301, oversat fra tysk af Robert Elsie. http://www.albanianhistory.net/1913_Nopcsa_Congress-of-Trieste/index.html. Hentet 6. marts 2023.

en.m.wikisource.org. ’Constitution of Yugoslavia (1931)’. https://en.m.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Yugoslavia_(1931). Hentet 4. marts 2023.

’Constitution of the Kingdom of Prussia’. https://en.m.wikisource.org/wiki/Constitution_of_the_Kingdom_of_Prussia. Hentet 3. marts 2023.

e-rara.ch. ’Der grosse Kaiser im Deutschen Lied’, Paul Grotowsky, Leipzig & Dresden, 1894, Zentralbibliothek Zürich, IV. Todtenkränze, 161-89. https://www.e-rara.ch/download/pdf/28050689.pdf. Hentet 12. august 2026.

Escolar, José Luis Sampedro: ’El conflictivo matrimonio de la Princesa de Asturias en 1901’, Madrid 14.2.2002, 1-47. http://www.borbone-due-sicilie.org/downloads/conflictivo_matrimonio.pdf. Hentet 22. september 2025.

es.m.wikisource.org. ’Constitución española de 1837’. https://es.m.wikisource.org/wiki/Constitución_española_de_1837. Hentet 9. marts 2023.

’Constitución española de 1845’. https://es.m.wikisource.org/wiki/Constitución_española_de_1845. Hentet 9. marts 2023.

’Constitución española de 1856’. https://es.m.wikisource.org/wiki/Constitución_española_de_1856. Hentet 9. marts 2023.

’Constitución democrática de la nación Española de 1869’. https://es.m.wikisource.org/wiki/Constitución_española_de_1869. Hentet 8. marts 2023.

’Constitución española de 1812’. https://es.m.wikisource.org/wiki/Constitución_española_de_1812. Hentet 8. marts 2023.
’Constitución española de 1978: 04’. https://es.m.wikisource.org/wiki/Constitución_española_de_1978:_04. Hentet 8. marts 2023.

et.gr. ’Efimerìda tis Kyvernìseos 16.2.1833’ (”Statstidende 16.2.1833”). https://www.et.gr/api/DownloadFeksApi/?fek_pdf=18330100001. Hentet 23. februar 2024.

fd.unl.pt. ’Constituição de 1838’. https://www.fd.unl.pt/Anexos/Investigacao/1058.pdf. Hentet 12. marts 2023.

firstworldwar.com. ’Who’s Who – King Ferdinand I’. https://www.firstworldwar.com/bio/ferdinand_romania.htm. Hentet 13. marts 2023.

FitzGerald, Desmond: ’Inside the GPO in 1916: Desmond FitzGerald’s eyewitness account’, 21.3.2016. https://www.irishtimes.com/culture/heritage/inside-the-gpo-in-1916-desmond-fitzgerald-s-eyewitness-account-1.2580371. Hentet 28. maj 2025.

Flantzer, Susan: ’Royal Basilica of San Lorenzo de El Escorial in San Lorenzo de El Escorial, Spain’. https://www.unofficialroyalty.com/royal-basilica-of-san-lorenzo-de-el-escorial-in-san-lorenzo-de-el-escorial-spain/. Hentet 9. marts 2023.
’Jacques I, Prince of Monaco’, 2022. https://www.unofficialroyalty.com/jacques-i-prince-of-monaco/. Hentet 19. marts 2023.

Frashëri, Naim: ’Historia e Skënderbeut’. https://m.wikisource.org/wiki/Historia_e_Skënderbeut. Hentet 3. februar 2025.

fr.m.wikisource.org. ’Projet de constitution sénatoriale du 6 avril 1814’. https://fr.m.wikisource.org/wiki/Projet_de_constitution_sénatoriale_du_6_avril_1814. Hentet 7. marts 2023.
’Charte constitutionnelle du 14 août 1830’. https://fr.m.wikisource.org/wiki/Charte_constitutionnelle_du_14_août_1830. Hentet 8. marts 2023.

Fusinato, Arnaldo: ’Il Popolo a Carlo Alberto’. https://www.cesareniluigi.it/fusinato-popolo-carlo-alberto/. Hentet 30. juni 2025.

Galea, Michael: ’Queen Elizabeth’s stays in Malta over the years’, 15.11.2015. https://timesofmalta.com/article/queen-elizabeth-s-stays-in-malta-over-the-years.592305. Hentet 13. juni 2025.

Garbas, Werner: ’Des Großherzogs Maxime in Stein gemeißelt’, 4.10.2018. https://weserreport.de/2018/10/umzu_regional/delmenhorst/des-grossherzogs-maxime-in-stein-gemeisselt/. Hentet 11. september 2025.

Gareljić, Tatijana: ’Robert Frangeš-Mihanović (1872-1940) – U povodu 75. obljetnice kipareve smrti’, udg. af Det Moderne Galleri, Zagreb, 15.01.-01.02.2015, 1-20. https://mdc.hr/UserFiles/File/informaticaMuseologica/null/0%20MG_%20Franges-%20Mihanovic.pdf. Hentet 10. marts 2023.

Gaudy, Alice Freiin von: ’Zur Hochzeit des Deutschen Kronprinzenpaares’. https://www.ebay.de/itm/152573935521. Hentet 1. november 2024.

geheugen.delpher.nl. ’Nederland en Oranje No. 3 – Wilhelmina’. https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view?identifier=NIOD02%3A188898190. Hentet 11. marts 2023.

Geibel, Emanuel: ’An König Wilhelm’, Lübeck, den 13. september 1868. http://www.zeno.org/Literatur/M/Geibel,+Emanuel/Gedichte/Heroldsrufe/Von+1866+bis+1871/An+König+Wilhelm. Hentet 12. august 2026.

genk.n-va.be. ’De Vlaamse Leeuw’. https://genk.n-va.be/de-vlaamse-leeuw?forceMobile=true. Hentet 15. marts 2023.

Genkov, Ts.: ’Rozhdenieto na neĭno velichestvo Knyaginya Mariya-Luiza II’ (”Fødslen af hendes kongelige højhed Prinsesse Marie-Louise II”). http://www.anamnesis.info/node/951. Hentet 9. marts 2023.

geo-iburg.de. ’Zeitreise(n) durch Bad Iburg’. http://www.geo-iburg.de/GeorgIV.html. Hentet 11. september 2025.

ghika.net. ’Les Ghika et “la Question d’Orient” – Descendance sélective’. http://www.ghika.net/Histoire/Question_Orient.pdf. Hentet 18. marts 2023.

gibraltar-intro.blogspot.com. ’1802 – The Duke of Kent – Abominable Licentiousness’. https://gibraltar-intro.blogspot.com/2012/01/chapter-3.html?m=1. Hentet 12. august 2026.

Godi, Gaetano: ’Sonetto’. https://www.prospero-libri.it/shop/bodoni/in-occasione-del-solenne-ingresso-in-parma-di-sua-maestà-la-principessa-imperiale-maria-luigia-poesie-detail.html. Hentet 1. oktober 2025.

Golenishchev, Arseny Arkadyevich: ’Na mogile imperatora Aleksandra III’ (”Ved kejser Alexander III’s grav”). https://omolenko.com/poezia/golenischev-kutuzov.htm. Hentet 25. oktober 2025.

’Ġorġ Borg Olivier’, *Wikipedia*. https://mt.wikipedia.org/wiki/Ġorġ_Borg_Olivier. Hentet 23. april 2026.

Gottschall, Rudolf von: ’Zur silbernen Hochzeit des Kaiserpaares’. https://www.ebay.com/itm/163778223967?chn=ps&mkevt=1&mkcid=28. Hentet 1. november 2024.

Grillparzer, Franz: ’Rede Rudolfs von Habsburg (aus König Ottokars Glück und Ende, 1825)’, 32. Samlet af Jens Peter Clausen. https://www.yumpu.com/de/document/read/2469554/mittelalterliche-deutsche-kaiser-in-gedichten-jens-peter-clausen. Hentet 14. februar 2024.

Gromova, A.V.: ’Lichnoye popecheniye o Rossiyskoy Imperii. Poyezdka Imperatora Aleksandra III s sem’yey po Kavkazu 18 Sentyabrya – 14 Oktyabrya 1888 goda’ (”Personlig pleje af Det Russiske Imperium. Kejser Alexander III’s rejse med sin familie til Kaukasus 18. september – 14. oktober 1888”). https://www.permgaspi.ru/deyatelnost/doklady-romanovskie-chteniya-2022/pod-skipetrom-romanovyh-k-300-letiyu-provozglasheniya-rossii-imperiej/gromova-a-v-lichnoe-popechenie-o-rossijskoj-imperii-poezdka-imperatora-aleksandra-iii-s-semej-po-kavkazu-18-sentyabrya-14-oktyabrya-1888-goda.html. Hentet 25. oktober 2025.

Grote, George Whitfield: ’Ode on The Coronation of King Edward VII’. https://en.m.wikisource.org/wiki/Ode_on_the_coronation_of_King_Edward_VII_(Grote_1901). Hentet 22. februar 2024.

grotekerkleeuwarden.nl. ’Geschiedenis’. https://grotekerkleeuwarden.nl/geschiedenis/. Hentet 7. marts 2023.

Grulich, Rudolf: ’Bourbonengräber in Slowenien’. https://web.archive.org/web/20150707204355/http://www.kirche-in-not.de/kirchengeschichte/2015/06-30-kloster-kostanjevica-bei-nova-gorica-bourbonengraeber-in-einem-slowenischen-wallfahtsort. Hentet 9. marts 2023.

Hannay, David McDowall: ’Alphonso’, *Encyclopædia Britannica* 1911, vol. 1. https://en.m.wikisource.org/wiki/1911_Encyclopædia_Britannica/Alphonso. Hentet 12. marts 2023.

Hauff, Wilhelm: ’Prinz Wilhelm’. https://de.m.wikisource.org/wiki/Prinz_Wilhelm. Hentet 19. september 2024.

Hauge, Mads Valdemar Egsgaard: ’Kongehuset og Færøerne’, 1-63. https://slægtogkrone.dk/wp- content/uploads/2021/10/Kongehuset-og-Faeroeerne.pdf. Hentet 6. marts 2023.

’Frederik den Danske i Vejle og Jelling 1857’. https://www.vejlewiki.dk/index.php?title=Frederik_den_Danske_i_Vejle_og_Jelling_1857. Hentet 17. marts 2025.

heraldicahispanica.com. ’Evolución del Escudo de España’. https://www.heraldicahispanica.com/escudo-de-espana/evolucion-del-escudo-de-espana/. Hentet 14. marts 2023.

himnogallego.com. ’Himno Gallego’. https://www.himnogallego.com/espanol.htm. Hentet 2. marts 2023.

historiesajten.se. ’Gustav Bernadotte’. https://www.historiesajten.se/visainfo.asp?id=525. Hentet 11. marts 2023.

hoelseth.com. 'The Greek Constitution of 1 (14) June 1911'. https://www.hoelseth.com/royalty/greece/grconst19110614.html. Hentet 16. marts 2023.
'Successionsordningen'. https://www.hoelseth.com/grunnloven/no-successions-ordning18100926.html. Hentet 14. marts 2023.

Holst, Walfrid: 'Fredrik I', Svenskt biografiskt lexikon. https://sok.riksarkivet.se/sbl/Mobil/Artikel/14443. Hentet 13. marts 2023.

Höpel, Thomas: 'The French-German Borderlands: Borderlands and Nation-Building in the 19th and 20th Centuries'. European History Online, Mainz: Institute of European History, 2010. https://d-nb.info/1043621679/34. Hentet 18. marts 2023.

Hugo, Victor: 'Le Sacre de Charles X'. https://fr.m.wikisource.org/wiki/Odes_et_Ballades/Le_Sacre_de_Charles_X. Hentet 23. februar 2024.

Hunter, Roma Campbell og Hugh Charles: 'The King is still in London'. https://www.sheetmusicsinger.com/the-king-is-still-in-london/. Hentet 8. oktober 2024.

Ilse, Jess: 'King Philippe and Queen Mathilde visit ancestral castles during visit to German states', 13. juli 2019. https://royalcentral.co.uk/europe/king-philippe-and-queen-mathilde-visit-ancestral-castles-during-visit-to-german-states-126669/. Hentet 19. marts 2023.
'The complex prince who helped make modern Monaco: the life of Louis II', 12. juli 2020. https://royalcentral.co.uk/europe/monaco/the-complex-prince-who-helped-make-modern-monaco-the-life-of-louis-ii-145457/. Hentet 16. november 2024.

imperialhouse.ru. 'Decree on the Succession to the All-Russian Imperial Throne, Confirmed on April 5, 1797 by Emperor Paul I on the Day of His Holy Coronation and Placed by Hum for Safe Keeping on the Altar of the Cathedral of the Assumption, January 4, 1788'. http://imperialhouse.ru/en/dynastyhistory/dinzak3/1093.html. Hentet 12. marts 2023.
'Chapter Six On the Title of His Imperial Majesty and the State Coat of Arms'. http://imperialhouse.ru/en/dynastyhistory/dinzak1/446.html. Hentet 12. marts 2023.

in.gr. 'Ánna María: Ti eíche apokalýpsei gia ton gámo tis me ton téos vasiliá Konstantíno' ("Anna Maria: Hvad hun afslørede om sit ægteskab med den tidligere kong Konstantin"), 13.1.2023. https://www.in.gr/2023/01/13/stories/anna-maria-ti-eixe-apokalypsei-gia-ton-gamo-tis-ton-teos-vasilia-konstantino/amp/. Hentet 3. juli 2026.

inlofna.org. 'Danish-Icelandic Union Act'. https://inlofna.org/heritage/#danish-icelandic-act. Hentet 5. marts 2023.

isle-of-man.com. 'The Royal visit to the Isle of Man'. https://www.isle-of-man.com/manxnotebook/mquart/mq23245.htm. Hentet 25. april 2026.

istorianasveta.eu. 'Treta bŭlgarska dŭrzhava – Proklamatsiya ot 2 avgust 1887 g. na knyaz Ferdinand kŭm bŭlgarskiya narod pri vstŭpvaneto mu na prestola'. (Tredje bulgarske stat – Proklamation af 2. august 1887 af fyrst Ferdinand til det bulgarske folk om hans overtagelse af tronen). istorianasveta.eu. 16. februar 2018. https://www.istorianasveta.eu/извори/ct-menu-item-11/трета-българска-държкава/709-прокламация-от-2-август-1887-г-на-княз-фердинанд-кьм-българския-народ-при-встъпването-му-на-престола.html. Hentet 22. november 2023.

it.m.wikisource.org. 'Statuto del Regno – Statuto albertino, 4 marzo 1848'. https://it.m.wikisource.org/wiki/Italia,_Regno_-_Statuto_albertino. Hentet 8. marts 2023.
'Discussione della proposta di legge per l'intitolazione degli atti del governo – Tornata del 16 aprile', 533-50. https://it.m.wikisource.org/wiki/Atti_del_parlamento_italiano_(1861)/8. Hentet 22. september 2025.

Jacobs, Frank: 'Who's Afraid of Greater Luxembourg?', 17.04.2012. https://archive.nytimes.com/opinionator.blogs.nytimes.com/2012/04/17/whos-afraid-of-greater-luxembourg/. Hentet 10. marts 2023.

Jerusalem, Wilhelm: 'Zum 24. April 1879'. https://www.nli.org.il/he/archives/NNL_ARCHIVE_AL990037891510205171/NLI#$FL207951461. Hentet 14. februar 2024.

'Zum 10. Mai 1881'.
https://www.nli.org.il/he/archives/NNL_ARCHIVE_AL990037891510205171/NLI#$FL207951461.
Hentet 14. februar 2024.

jlupub.ub.uni-giessen.de. 'Gedächtnißfeier für den Großherzog Ludwig IV. (24. März 1892)', 130-34.
https://jlupub.ub.uni-giessen.de/server/api/core/bitstreams/3ba50886-a8a1-4188-8486-e620f87b50d4/content. Hentet 11. september 2025.

Johnston, Bruce: 'Italy's exiled royal family shunned as they return', 16.03.2003.
https://web.archive.org/web/20041118123641/http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=%2Fnews%2F2003%2F03%2F16%2Fwitaly16.xml. Hentet 12. marts 2023.

Jong-Slagman, Janneke De: 'Roland Holst en Beatrix', 01-11-2013, 29-31.
https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/id/tag:ProtestantsNederland,20131101:newsml_c881ce653e9d52be355302e79f350569. Hentet 3. juli 2026.

jurnalul.ro. 'Cum a fost Hora Unirii un manifest politic muzical'.
https://jurnalul.ro/special-jurnalul/cum-a-fost-hora-unirii-un-manifest-politic-muzical-602309.html. Hentet 18. marts 2023.

Kahrel, Friedrich Wilhelm: 'Gedicht auf die freudige Wiederkunft des Kur-Fürsten Wilhelm I. in Hessen', 1813.
https://de.wikisource.org/wiki/Gedicht_auf_die_freudige_Wiederkunft_des_Kur-Fürsten_Wilhelm_I._in_Hessen. Hentet 25. april 2026.

Karagiannis, Georgos: '1946 Septémvrios-Októvrios: O Geórgios V´ epistréfei stin Elláda-Idrýetai to Genikó Archigeío ton antartón ypó ton Márko Vafeiádi' ("1946 september-oktober: Georg II vender tilbage til Grækenland – Guerillaernes hovedkvarter etableres under Markos Vafiadis"), tirsdag 13. august 2019. https://www.imerodromos.gr/1946-septemvrios-oktovrios-o-georgios-v-epistrefei-stin-ellada-idryetai-to-geniko-archigeio-ton-antarton-ypo-ton-marko-vafeiadi/. Hentet 12. august 2026.

kee.gr. '60 – PIGI 1' ("60 – KILDE 1"), 258-59. http://www.kee.gr/attachments/file/2276.pdf. Hentet 3. oktober 2024.

Kerner, Justinus: 'Kaiser Rudolfs Ritt zum Grabe', 32-33. Samlet af Jens Peter Clausen.
https://www.yumpu.com/de/document/read/2469554/mittelalterliche-deutsche-kaiser-in-gedichten-jens-peter-clausen.
Hentet 14. februar 2024.

Kiel, Jesper: 'Euskal Herria'. https://www.leksikon.org/art.php?n=724. Hentet 20. marts 2023.

kingsimeon.bg. 'H.M. King Ferdinand I'.
https://www.kingsimeon.bg/en/istoriya/n-v-tsar-ferdinand-i/. Hentet 21. marts 2023.
'H.M. Queen Eleonore'.
https://www.kingsimeon.bg/en/istoriya/n-v-tsar-ferdinand-i/n-v-tsaritsa-eleonora/. Hentet 19. marts 2023.
'HRH Prince Kyril of Preslav'.
https://www.kingsimeon.bg/en/istoriya/n-v-tsar-ferdinand-i/n-ts-tv-knyaz-kiril-preslavski/. Hentet 18. marts 2023.
'H.M. Queen Giovanna'.
https://www.kingsimeon.bg/en/istoriya/n-v-tsar-boris-iii/n-v-tsaritsa-ionna/. Hentet 16. marts 2023.
'H.M. King Simeon II'.
https://www.kingsimeon.bg/en/semejstvo-i-misiya/n-v-tsar-simeon-ii/. Hentet 15. marts 2023.
'HRH Princess Eudoxia'.
https://www.kingsimeon.bg/en/istoriya/n-v-tsar-ferdinand-i/n-ts-v-knyaginya-evdokiya/. Hentet 14. marts 2023.
'HRH Princess Maria Luisa'.
https://www.kingsimeon.bg/en/istoriya/n-v-tsar-boris-iii/n-ts-tv-knyaginya-mariya-luiza/. Hentet 13. marts 2023.
'HRH Prince Kardam of Turnovo'.
https://www.kingsimeon.bg/en/semejstvo-i-misiya/n-ts-v-knyaz-kardam-tarnovski/. Hentet 11. marts 2023.
'HRH Prince Kyril of Preslav'.
https://www.kingsimeon.bg/en/semejstvo-i-misiya/n-ts-v-knyaz-kiril-preslavski/. Hentet 12. marts 2023.
'HRH Prince Kubrat of Panagyurishte'.

https://www.kingsimeon.bg/en/semejstvo-i-misiya/n-ts-v-knyaz-kubrat-panagyurski/. Hentet 10. marts 2023.
'HRH Prince Konstantin-Assen of Vidin'.
https://www.kingsimeon.bg/en/semejstvo-i-misiya/n-ts-v-knyaz-konstantin-asen-vidinski/. Hentet 9. marts 2023.
'HRH Princess Kalina'.
https://www.kingsimeon.bg/en/semejstvo-i-misiya/n-ts-v-knyaginya-kalina/. Hentet 10. marts 2023.

Kipling, Rudyard: 'The King and the Sea'. https://www.kiplingsociety.co.uk/poem/poems_king_sea.htm. Hentet 14. februar 2024.

Kirkconnel, Watson: 'The Welsh Bards', engelsk oversættelse af János Aranys digt *A Walesi Bárdok*. https://kevin-moore.co.uk/welsh_bards_angulol.html. Hentet 14. februar 2024.

Koenig, Marlene Eilers: 'The Marriage of Princess Victoria Luise and Prince Ernst August of Hanover', tirsdag 24. maj 2022. http://royalmusingsblogspotcom.blogspot.com/2020/05/the-marriage-of-victoria-luise-of.html?=1. Hentet 6. marts 2023.

Kolev, Yoan: '1946: Third Bulgarian Kingdom ends with a referendum'.
https://bn.bg/en/post/100450616/1946-thrid-bulgarian-kingdom-ends-with-a-referendum. Hentet 9. marts 2023.

kongehuset.dk. 'H.M. Dronning Margrethe'.
https://www.kongehuset.dk/den-kongelige-familie/hm-dronning-margrethe/#. Hentet 26. februar 2024.

kongehuset.no. 'Statsbesøk i Kong Haakons regjeringstid'.
https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27616&sek=27063. Hentet 11. marts 2023.
'Signingstradisjonen'.
https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27589&sek=26966. Hentet 10. marts 2023.
'St. Olavs Orden'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27216&sek=27047.
Hentet 10. marts 2023.
'Den Norske Løve'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27601&sek=27053.
Hentet 10. marts 2023.
'St. Olavsmedaljen'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27597&sek=27049.
Hentet 10. marts 2023.
'Kong Haakon VII (1872-1957)'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27613&sek=27060.
Hentet 10. marts 2023.
'Kongeleg bryllaup 1896'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=74170&sek=72852.
Hentet 10. marts 2023.
'Dronning Maud (1869-1938)'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27622&sek=27064.
Hentet 10. marts 2023.
'Kong Olav V (1903-1991)'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27605&sek=27055.
Hentet 10. marts 2023.
'Kongeleg bryllaup 1929'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=91112&sek=91090.
Hentet 10. marts 2023.
'Kronprinsesse Märtha'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27607&sek=27059.
Hentet 10. marts 2023.
'Prinsesse Ragnhild, fru Lorentzen'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27577&sek=27031.
Hentet 10. marts 2023.
'Krigsårene 1940-1945'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=29435&sek=26974.
Hentet 10. marts 2023.
'Hennes Majestet Dronningen'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27564&sek=27014.
Hentet 10. marts 2023.
'H.K.H. Kronprinsesse Mette-Marit'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27663&sek=27350.
Hentet 10. marts 2023.
'Arverekken'. https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27590&sek=26965.
Hentet 10. marts 2023.

kosarchive.ru. 'May 1903 g. – Pamyatnaya zapiska Kostromskogo gorodskogo golovy G. Botnikova na vysochaysheye imya o predpolagayemom sooruzhenii pamyatnika oznamenovaniye 300-letiya tsarstvovaniya Doma Romanovykh' ("Maj 1903 – Memorandum fra Kostromas borgmester G. Botnikov til Hans Majestæt vedrørende den foreslåede opførelse af et monument til minde om 300-årsdagen for Huset Romanovs regeringstid"). http://kosarchive.ru/expo15/. Hentet 25. oktober 2025.

kosmopolis.library.upatras.gr. ’Ston Konstantìno IV’’ (”Til Konstantin XII”). https://kosmopolis.library.upatras.gr/index.php/hmerologio_skokou/article/view/73891. Hentet 9. marts 2023.

kraljevsko-vijece.wixsite.com. ’80 years since the enthronement of Aimone Tomislav II as the King of Croatia’, 18.05.2021. https://kraljevsko-vijece.wixsite.com/hkrv/amp/80-years-aimone-tomislav. Hentet 8. marts 2023.

Krzak, Łukasz: ’The Jagiellonian Idea – Some Political Challenges’. https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/56209/krzak_the_jagiellonian_idea_some_political_challenges_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Hentet 7. marts 2023.

kungahuset.se. ’Monarkins historia’. https://www.kungahuset.se/sveriges-monarki/monarkins-historia. Hentet 12. marts 2023.
’Karl XIV Johan’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/karl-xiv-johan. Hentet 12. marts 2023.
’Desideria’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/desideria. Hentet 12. marts 2023.
’Josefina av Leuchtenberg’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/josefina-av-leuchtenberg. Hentet 12. marts 2023.
’Prins August’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prins-august. Hentet 12. marts 2023.
’Teresia av Sachsen-Altenburg’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/teresia-av-sachsen-altenburg. Hentet 12. marts 2023.
’Karl XV’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/karl-xv. Hentet 12. marts 2023.
’Drottning Lovisa av Danmark’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/drottning-lovisa-av-danmark. Hentet 12. marts 2023.
’Prinsessan Eugenia’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prinsessan-eugenia. Hentet 12. marts 2023.
’Prins Eugen’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prins-eugen. Hentet 12. marts 2023.
’Prins Bertil’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prins-bertil. Hentet 12. marts 2023.
’Prinsessan Margaretha’. https://www.kungahuset.se/kunglhuset/attenbernadotte/prinsessanmargaretha.4.31305b8f178fec5d5c8b789.html. Hentet 12. marts 2023.
’Prinsessan Désirée’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prinsessan-desiree. Hentet 12. marts 2023.
’H.K.H. Kronprinsessan’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/h.k.h.-kronprinsessan. Hentet 12. marts 2023.
’H.K.H. Prinsessan Madeleine’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/h.k.h.-prinsessan-madeleine. Hentet 12. marts 2023.
’Kungl. Huset’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset#SektionsrubrikOvrigaKunglFamiljen. Hentet 12. marts 2023.
’Prins Gustav’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prins-gustav. Hentet 12. marts 2023.
’Lovisa av Nederländerna’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/lovisa-av-nederlanderna. Hentet 12. marts 2023.
’Prins Wilhelm’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prins-wilhelm. Hentet 12. marts 2023.
’Oskar II’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/oskar-ii. Hentet 12. marts 2023.
’Sofia av Nassau’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/sofia-av-nassau. Hentet 12. marts 2023.
’Victoria av Baden’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/victoria-av-baden. Hentet 12. marts 2023.
’Margareta av Storbritannien och Irland’. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/margareta-av-storbritannien-och-irland.

Hentet 12. marts 2023.
'Louise Mountbatten'. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/louise-mountbatten.
Hentet 12. marts 2023.
'Arvprins Gustaf Adolf'.
https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/arvprins-gustaf-adolf. Hentet 12. marts 2023.
'Sibylla av Sachsen-Coburg-Gotha'.
https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/sibylla-av-sachsen-coburg-gotha.
Hentet 12. marts 2023.
'Prins Oscar Bernadotte'.
https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prins-oscar-bernadotte. Hentet 12. marts 2023.
'Greve Lennart Bernadotte'.
https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/greve-lennart-bernadotte.
Hentet 12. marts 2023.
'Greve Sigvard Bernadotte'.
https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/greve-sigvard-bernadotte.
Hentet 12. marts 2023.
'Greve Carl Johan Bernadotte'.
https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/greve-carl-johan-bernadotte.
Hentet 12. marts 2023.
'Prins Carl'. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prins-Carl.
Hentet 12. marts 2023.
'Prinsessan Ingeborg'. https://www.kungahuset.se/kungl.-huset/atten-bernadotte/prinsessan-ingeborg.
Hentet 12. marts 2023.
'Sveriges statsskick'. https://www.kungahuset.se/sveriges-monarki/sveriges-statsskick.
Hentet 12. marts 2023.

Kutscher, Rainer: 'Lerbacher waren treue Hannoveraner', HarzKurier vom Freitag, 3.1.2003. https://www.archiv-vegelahn.de/index.php/lerbach/item/3857-lerbacher-waren-treue-hannoveraner/. Hentet 11. september 2025.

Ladia, Eva: 'Tin ilióloυsti 1i Dekémvri 1913 égine i polypóthiti Énosi tis Krítis me tin Elláda' ("Den solrige 1. december 1913 fandt den længe ventede forening af Kreta med Grækenland sted"), 1.12.2023. https://rethnea.gr/tin-ilioloysti-1i-dekemvri-1913-egine-polypothiti-enosi/. Hentet 11. april 2025.

lagen.nu. 'Successionsordning'. https://lagen.nu/1810:0926. Hentet 10. marts 2023.

lagis-hessen.de. 'Hessen, Wolfgang Moritz Prinz von', Hessische Biografie. I *Landesgeschichtliches Informationssystem Hessen* (LAGIS). Hessisches Landesamt für geschichtliche Landeskunde (HLGL). https://www.lagis-hessen.de/de/subjects/idrec/sn/bio/id/8721. Hentet 13. marts 2023.

legislation.gov.uk. 'Malta Independence Act 1964'. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1964/86.
Hentet 9. marts 2023.
'Malta Republic Act 1975'. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/31/contents.
Hentet 9. marts 2023.
'Regency Act 1937'. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents.
Hentet 10. marts 2023.
'Act of Settlement (1700)'. https://www.legislation.gov.uk/aep/Will3/12-13/2/data.pdf.
Hentet 14. marts 2023.
'Royal Marriages Act 1772 (repealed)'.
https://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo3/12/11/1991-02-01?timeline=true.
Hentet 13. marts 2023.
'Coronation Oath Act 1688'. https://www.legislation.gov.uk/aep/WillandMar/1/6/data.pdf.
Hentet 21. marts 2023.

leo-bw.de. 'Rauschet ihr Töne! – erklinge du Saite'. https://www.leo-bw.de/web/guest/detail/-/Detail/details/DOKUMENT/wlb_digitalisate/digibib-bsz4912200735/Rauschet%20ihr%20Töne!%20-%20erklinge%20du%20Saite%20Hochzeitsgedicht%20für%20Franz%20Joseph%20Fürst%20zu%20Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst%20u. Hentet 12. februar 2026.

limburg.nl. 'Wapen, vlag en volkslied'. https://www.limburg.nl/over/limburg/wapen-vlag-volkslied/. Hentet 2. oktober 2026.

lokalgeschichte.de. ’Das Herzog Christoph-Denkmal in Stuttgart’. https://lokalgeschichte.de/das-herzog-christoph-denkmal-in-stuttgart. Hentet 12. august 2026.

Lopau, Christian: ’200. Jahrestag – Der dänische König wird Herzog von Lauenburg’, archivale 04/2016. https://ratzeburg.de/Stadt/Mitteilungen/index.php?La=1&object=tx,2559.414.1&kat=&kuo=2&sub=0. Hentet 11. september 2025.

lovdata.no. ’The Constitution of the Kingdom of Norway’. https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1814-05-17. Hentet 11. marts 2023.
’Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814’. https://lovdata.no/dokument/HIST/lov/1814-05-17-20120521. Hentet 11. marts 2023.

Lundy, Darryl: ’Ferdinand Maria Ludwig Franz Prinz von Bayern’. http://thepeerage.com/p11246.htm#i112454. Hentet 12. marts 2023.

lyricstranslate.com. ’Γύπνα ξανά’ (”Kom tilbage igen”). https://lyricstranslate.com/en/girna-ksana-girna-ksana.html. Hentet 19. september 2024.

Ma., Al.: ’Francoski princ Burbonski želi, da njegovi predniki ostanejo pokopani na Kostanjevici’, RTV Slovenija, 19.02.2017. https://www.rtvslo.si/slovenija/francoski-princ-burbonski-zeli-da-njegovi-predniki-ostanejo-pokopani-na-kostanjevici/415424. Hentet 13. marts 2023.

Macha-Bizoumi, Nadia: ’Greek traditional Amalia costume’, 29. marts 2021. https://greekcitytimes.com/2021/03/29/greek-traditional-amalia-costume/. Hentet 27. april 2025.

MacNutt, Albert E. og Michael F. Kelly: ’By Order of the King’. https://archive.org/details/CSM_01057/mode/1up. Hentet 8. oktober 2024.

madmonarchist.blogspot.com. ’Servant of God Princess Maria Clotilde of Savoy’, 22.06.2011. http://madmonarchist.blogspot.com/2011/06/servant-of-god-princess-maria-clotilde.html?m=1. Hentet 18. marts 2023.

manfred-hiebl.de. ’Widekind I’. http://www.manfred-hiebl.de/genealogie-mittelalter/waldeck_grafen_von/widekind_1_graf_von_schwalenberg_+_1137.html. Hentet 8. marts 2023.
’Widekind II’. http://www.manfred-hiebl.de/genealogie-mittealter/waldeck_grafen_von/widekind_2_graf_von_pyrmont_+_1189.html. Hentet 8. marts 2023.
’Widekind III’. http://www.manfred-hiebl.de/genealogie-mittealter/waldeck_grafen_von/widekind_3_graf_von_waldeck_+_1190.html. Hentet 8. marts 2023.

manganofoggia.it. ’La visita di Umberto I e Margherita a Foggia nel 1878’. https://manganofoggia.it/la-visita-di-umberto-i-e-margherita-a-foggia-nel-1878. Hentet 21. maj 2025.

Manousakis, Georgis: ’Eleftherios Venizelos during the years of the High Commissionership of Prince George (1898-1906)’, National Research Foundation, 2008. https://web.archive.org/web/20070927212818/http://www.venizelos-foundation.gr/endocs/bioarm.jsp. Hentet 7. juni 2023.

Masefield, John: ’A Prayer for the King and Queen at their Coronation’, 2.7.2014. https://www.theguardian.com/books/2014/jul/02/poems-for-george-vi-john-masefield. Hentet 3. juli 2026.

Matsenko, Heorhiy: ’Yak do L’vova vpershe Frants Yosyf I pryyizhdzhav’ (”Hvordan Franz Joseph 1. først kom til Lviv”), 10.1.2017. https://photo-lviv.in.ua/yak-do-lvova-vpershe-frants-josyf-i-pryjizhdzhav/. Hentet 17. december 2025.

May, Karl: ’Der Löwe Sachsens’. https://www.karl-may-gesellschaft.de/kmg/primlit/lyrik/koenig-albert/der-loewe-

sachsens-privatdruck.php. Hentet 11. september 2025.

McFerran, Noel S.: 'The Descendants of Queen Mary IV and III'. http://www.jacobite.ca/genealogy.htm. Hentet 9. marts 2023.
'A Jacobite Gazetteer – Italy – Reggio Emilia'. http://www.jacobite.ca/gazetteer/Italy/Reggio.htm. Hentet 30. juni 2025.

mecklenburg-strelitz.org. 'History of the House'. http://mecklenburg-strelitz.org/history/history-of-the-house/. Hentet 9. marts 2023.
'House Order of the Wendish Crown'. http://mecklenburg-strelitz.org/the-house/order-of-the-wendish-crown/. Hentet 9. marts 2023.
'Borwin, Duke of Mecklenburg'. http://mecklenburg-strelitz.org/family-today/borwin-duke-of-mecklenburg. Hentet 9. marts 2023.
'Anthem'. https://mecklenburg-strelitz.org/the-house/anthem/. Hentet 26. juni 2025.

mediapool.bg. 'Razhdaneto na prestolonaslednika Simeon, knyaz Tŭrnovski, na 16 yuni 1937 g' ("Kronprins Simeon, fyrsten af Tarnovos fødsel, den 16. juni 1937"), 16.6.2023. https://www.mediapool.bg/razhdaneto-na-prestolonaslednika-simeon-knyaz-tarnovski-na-16-yuni-1937-g-news348698.html. Hentet 21. oktober 2024.

Megas, Andreas: 'Vasilikoí Gámoi stin Elláda: Geórgios A' kai Ólga' ("Kongelige bryllupper i Grækenland: Georg I og Olga"), 27.10. 2015. https://www.royalchronicles.gr/vassilikoi-gamoi-georgios-olga-1867. Hentet 6. december 2024.
'Vasilikoí Gámoi stin Elláda: Diádochos Pávlos & prinkípissa Freideríki' ("Kongelige bryllupper i Grækenland: Kronprins Paul & prinsesse Frederika"), 9.1. 2018. https://www.royalchronicles.gr/royal-wedding-king-pavlos-queen-frederika/. Hentet 6. december 2024.
'Istorikés érevnes gia tin Vyzantiní katagogí tis Ellinikís Dynasteías' ("Historisk forskning om den byzantinske oprindelse af det græske dynasti"), 23.4. 2018. https://www.royalchronicles.gr/bizantini-katagogi-ellinikis-dinasteias/. Hentet 6. december 2024.
'07 Martíou 1948: I ensomátosi tis Dodekanísou me tin Elláda' ("7. marts 1948: Dodekanesernes integration med Grækenland"), 7.3. 2022. https://www.royalchronicles.gr/7-martioy-1948-ensomatosi-dodekanisou/. Hentet 6. december 2024.
'1i Dekemvríou 1913: I Énosi tis Krítis me tin Elláda' ("1. december 1913: Kretas forening med Grækenland"), 1.12.2016. https://www.royalchronicles.gr/enosi-kritis-1913/. Hentet 17. marts 2025.
'27 Fevrouaríou 1921: Gámoi tou vasiliá Georgíou V' me tin prinkípissa Elisávet tis Roumanías' ("27. februar 1921: Brylluppet mellem kong Georg II og prinsesse Elisabeth af Rumænien"), 27.2.2016. https://www.royalchronicles.gr/27-fevrouariou-1921-gamoi-georgiou-kai-elisabet/. Hentet 12. august 2026.

Mehl, Scott: 'Maria Alexandrovna of Russia, Duchess of Edinburgh, Duchess of Saxe-Coburg and Gotha'. https://www.unofficialroyalty.com/grand-duchess-maria-alexandrovna-of-russia-duchess-of-edinburgh-duchess-of-saxe-coburg-and-gotha/. Hentet 10. marts 2023.

members.societe-jersiaise.org. 'L'An du Jubilet'. http://members.societe-jersiaise.org/geraint/jerriais/jubilet.html. Hentet 25. april 2026.

mjp.univ-perp.fr. 'Grèce – Constitution du 18/30 mars 1844'. https://mjp.univ-perp.fr/constit/gr1844.htm. Hentet 11. marts 2023.
'Grèce – Constitution du 16/28 novembre 1864'. https://mjp.univ-perp.fr/constit/gr1864.htm. Hentet 11. marts 2023.

monarchie.be. 'King Leopold I'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/king-leopold-i. Hentet 4. marts 2023.
'King Leopold II'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/king-leopold-ii. Hentet 4. marts 2023.
'King Albert I'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/king-albert-i.

Hentet 4. marts 2023.
'King Leopold III'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/king-leopold-iii.
Hentet 4. marts 2023.
'King Baudouin'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/king-baudouin.
Hentet 4. marts 2023.
'King Albert II'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/king-albert-ii. Hentet 4. marts 2023.
'Queen Paola'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/queen-paola. Hentet 4. marts 2023.
'The King'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/the-king. Hentet 4. marts 2023.
'The Queen'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/the-queen. Hentet 4. marts 2023.
'Princess Elisabeth, Duchess of Brabant'.
https://www.monarchie.be/en/royal-family/princess-elisabeth-duchess-of-brabant.
Hentet 4. marts 2023.
'Origins of the dynasty'. https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/origins-of-the-dynasty.
Hentet 4. marts 2023.
'Castle of Laeken'. https://www.monarchie.be/en/heritage/castle-of-laeken. Hentet 4. marts 2023.

monarchie.lu. 'S.A.R. la Grande-Duchesse Joséphine-Charlotte'.
https://monarchie.lu/fr/la-monarchie/les-anciens-souverains/le-grand-duc-jean/sar-la-grande-duchesse-josephine-charlotte. Hentet 6. marts 2023.
'The history of Luxembourg and its dynasties'.
https://monarchie.lu/en/monarchy/history-luxembourg-and-its-dynasties. Hentet 5. marts 2023.
'H.R.H. Grand Duke Adolphe'.
https://monarchie.lu/en/monarchy/former-sovereigns/hrh-grand-duke-adolphe. Hentet 5. marts 2023.
'H.R.H. Grand Duke Guillaume IV'.
https://monarchie.lu/en/monarchy/former-sovereigns/hrh-grand-duke-guillaume-iv. Hentet 4. marts 2023.
'H.R.H. Grand Duchess Maria Ana'.
https://monarchie.lu/en/monarchy/former-sovereigns/hrh-grand-duke-guillaume-iv/hrh-grand-duchess-maria-ana.
Hentet 4. marts 2023.
'H.R.H. Grand Duchess Marie-Adélaïde'.
https://monarchie.lu/en/monarchy/former-sovereigns/hrh-grand-duchess-marie-adelaide. Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Grand-Duc Jean'.
https://monarchie.lu/fr/la-monarchie/les-anciens-souverains/sar-le-grand-duc-jean. Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Grand-Duc'. https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/sar-le-grand-duc.
Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Grand-Duc Héritier'. https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/sar-le-grand-duc-heritier.
Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Prince Charles'. https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/sar-le-prince-charles.
Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Prince Félix'.
https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/le-prince-felix-et-la-princesse-claire/sar-le-prince-felix.
Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Prince Louis'. https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/sar-le-prince-louis.
Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. la Princesse Alexandra'.
https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/sar-la-princesse-alexandra. Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Prince Sébastien'. https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/sar-le-prince-sebastien.
Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. la Grande-Duchesse'. https://monarchie.lu/fr/la-famille-grand-ducale/sar-la-grande-duchesse.
Hentet 4. marts 2023.
'S.A.R. le Prince Félix de Bourbon-Parme'.
https://monarchie.lu/fr/la-monarchie/les-anciens-souverains/la-grande-duchesse-charlotte/sar-le-prince-felix-de-bourbon. Hentet 4. marts 2023.
'Les ordres et armoiries'. https://monarchie.lu/fr/la-monarchie/les-ordres-et-armoiries.
Hentet 4. marts 2023.

monarhiasalveazaromania.wordpress.com. 'Societatea românească a aflat cu profundă întristare de moartea Reginei Ana a României'. https://monarhiasalveazaromania.wordpress.com/2016/08/01/societatea-romaneasca-a-aflut-cu-profunda-intristare-de-moartea-reginei-ana-a-romaniei/. Hentet 12. august 2026.

monarquiaportuguesa.blogs.sapo.pt. 'Família real visita Guimarães (1887)', 10.09.21.

https://monarquiaportuguesa.blogs.sapo.pt/familia-real-visita-guimaraes-1887-911756. Hentet 21. maj 2025.
'A Inauguração do Monumento a Afonso Henriques (1887)', 08.04.22.
https://monarquiaportuguesa.blogs.sapo.pt/a-inauguracao-do-monumento-a-afonso-999000.
Hentet 12. august 2026.
'Família Real em visita ao Norte (1887) – Dia 12', 01.11.25.
https://monarquiaportuguesa.blogs.sapo.pt/familia-real-em-visita-ao-norte-1887-1776711.
Hentet 12. august 2026.

Montefiore, Simon Sebag: 'The Devastating True Story of the Romanov Family's Execution', 14.11.2022. https://www.townandcountrymag.com/society/tradition/a8072/russian-tsar-execution/. Hentet 3. marts 2023.

monument.heritage.brussels. 'Cathédrale Saints-Michel-et-Gudule'. https://monument.heritage.brussels/fr/Bruxelles_Pentagone/Parvis_Sainte-Gudule/A001/30595. Hentet 14. marts 2023.

Murken, Jan: 'Die bayerische Erinnerungskultur an die Ottonische Herrschaft', 7.9.2020. https://comdeg.eu/essay/99023/. Hentet 11. september 2025.

musee-armee.fr. 'The Dome (tomb of Napoleon)'. https://www.museee-armee.fr/en/your-visit/museum-spaces/dome-des-invalides-tomb-of-napoleon-i.html. Hentet 12. marts 2023.

mvmm.org. 'La Léopoldienne maçonnique'. http://mvmm.org/c/docs/leopold1.html. Hentet 5. december 2024.

myslenedrevo.com.ua. 'Pisnya za tsisarya' ("Sang for kejseren"). https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/F/Fedkovich/Transl/PisnjaZaCisarja.html. Hentet 18. december 2025.

napoleon-series.org. 'Constitutional Charter of 1814'. https://www.napoleon-series.org/research/government/legislation/c_charter.html. Hentet 8. marts 2023.

nashaniva.com. 'Kak imperator Aleksandr II okazalsya prichasten k belorusskomu natsional'nomu proyektu' ("Hvordan kejser Alexander II blev involveret i det hviderussiske nationale projekt"), 3.5.2018. https://nashaniva.com/amp/ru/208253. Hentet 27. april 2026.

nationalanthems.info. 'Belgium'. https://nationalanthems.info/be.htm. Hentet 9. marts 2023.
'Flanders'. https://nationalanthems.info/fla.htm. Hentet 9. marts 2023.
'Romania (1866-1947)'. https://nationalanthems.info/ro-47.htm. Hentet 10. marts 2023.
'Romania'. https://nationalanthems.info/ro.htm. Hentet 10. marts 2023.
'Bulgaria (1885-1944)'. https://nationalanthems.info/bg-44.htm. Hentet 9. marts 2023.
'Bulgaria (royal anthem: 1908-1944)'. https://nationalanthems.info/bg%5E44.htm. Hentet 10. marts 2023.
'Germany (1871-1918)'. https://nationalanthems.info/de-18.htm. Hentet 9. marts 2023.
'Italy (1861-1946)'. https://nationalanthems.info/it-46.htm. Hentet 8. marts 2023.
'Poland'. https://nationalanthems.info/pl.htm. Hentet 11. marts 2023.
'Yugoslavia (1919-1945)'. https://nationalanthems.info/yug-45.htm. Hentet 11. marts 2023.
'Norway'. https://nationalanthems.info/no.htm. Hentet 9. marts 2023.
'Luxembourg (royal anthem)'. https://nationalanthems.info/lu%5E.htm. Hentet 9. marts 2023.
'Luxembourg (national anthem)'. https://nationalanthems.info/lu.htm. Hentet 9. marts 2023.
'Netherlands (1815-1932)'. https://nationalanthems.info/nl-32.htm. Hentet 7. marts 2023.
'Netherlands'. https://nationalanthems.info/nl.htm. Hentet 7. marts 2023.
'Spain'. https://nationalanthems.info/es.htm. Hentet 13. marts 2023.
'Spain (1822-1823, 1931-1939)'. https://nationalanthems.info/es-39.htm. Hentet 13. marts 2023.
'Catalonia'. https://nationalanthems.info/cat.htm. Hentet 13. marts 2023.
'Galicia'. https://nationalanthems.info/gal.htm. Hentet 13. marts 2023.
'Basque Country'. https://nationalanthems.info/eus.htm. Hentet 13. marts 2023.
'Scotland'. https://nationalanthems.info/sco.htm. Hentet 14. marts 2023.
'Wales'. https://nationalanthems.info/wal.htm. Hentet 12. marts 2023.
'Brittany'. https://nationalanthems.info/bri.htm. Hentet 12. marts 2023.
'Cornwall'. https://nationalanthems.info/cor.htm. Hentet 12. marts 2023.
'Portugal (1809-1834)'. https://nationalanthems.info/pt-34.htm. Hentet 13. marts 2023.
'Portugal (1834-1910)'. https://nationalanthems.info/pt-10.htm. Hentet 13. marts 2023.

'Portugal'. https://nationalanthems.info/pt.htm. Hentet 13. marts 2023.
'France (1815-1830)'. https://nationalanthems.info/fr-30.htm. Hentet 19. januar 2025.
'Montenegro (1870-1918)'. https://nationalanthems.info/me-18.htm. Hentet 2. februar 2025.
'Ukraine'. https://nationalanthems.info/ua.htm. Hentet 3. februar 2025.

Neubecker, Ottfried: 'Die Geschichte des Wappen von Albanien'. https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=ahe-002:1976:90::87. Hentet 12. marts 2023.

newadvent.org. 'Luxemburg'. https://www.newadvent.org/cathen/09465a.htm. Hentet 12. marts 2023.

news.bbc.co.uk. 'Italy's last queen dies'. http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1141249.stm. Hentet 8. marts 2023.
'Anthem demand falls on deaf ears'. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/4036123.stm. Hentet 12. marts 2023.

Noémi, Kazareczki: '"Üdv a Királynak" – Ferenc József (1830-1916) Látogatásai Nógrád Megyében'. https://mnl.gov.hu/mnl/nml/udv_a_kiralynak_ferenc_jozsef_1830_1916_latogatasai_nograd_megyeben. Hentet 16. december 2025.

Noest, L.: 'Oranje en Nederland – Gedicht, gewijd aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina, ter gelegenheid der Kroningsfeesten', 511-22. https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/1898/1898-0511-01-0101.PDF. Hentet 9. marts 2023.

no.m.wikisource.org. 'Kongeriget Norges Grundlov af 17de Mai 1814'. https://no.m.wikisource.org/wiki/Kongeriget_Norges_Grundlov_af_17de_Mai_1814. Hentet 11. marts 2023.
'Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814'. https://no.m.wikisource.org/wiki/Kongeriget_Norges_Grundlov_af_4de_November_1814. Hentet 11. marts 2023.

norderney-chronik.de. 'Cumberland-Denkmal wurde rekonstruiert', Archiv-Journal, nr. 2, juni 2002. https://www.norderney-chronik.de/download/stadtarchiv/aj-002.pdf. Hentet 11. september 2025.

Novoa, José Lamarque de: 'La Reina D.a Isabel II, en su llegada a Sevilla'. https://www.poetasandaluces.com/poema/1191/. Hentet 13. marts 2023.

nrk.no. 'Mette-Marit har adelige aner', 08.12.2000. https://www.nrk.no/sorlandet/mette-marit-har-adelige-aner-1.331378. Hentet 10. marts 2023.

Nyblom, Carl Rupert: 'Vid Aftäckningen af Carl Johans Minnesstod i Upsala den 8 Juni 1854', 183-85. https://runeberg.org/crndikter/0191.html. Hentet 23. februar 2024.
'Till Kronprinsen-Regenten och Kronprinsessan i Upsala den 18 Maj 1859', 206-07. https://runeberg.org/crndikter/0214.html. Hentet 23. februar 2024.

Odrowaz-Sypniewska, Margaret: 'The Electors of Saxony – Albertine Branch'. https://www.angelfire.com/mi4/polcrt/SaxonyAIBran.html. Hentet 19. december 2024.

oldbcn.com. 'Ramon Berenguer III'. https://oldbcn.com/en/tourism/public-art/ramon-berenguer-iii. Hentet 21. maj 2025.

Ott, Karl: 'Zur silbernen Hochzeit unseres in Ehrfurcht geliebten Königspaares'. https://www.philaseiten.de/cgi-bin/index.pl?ME=299211#M22. Hentet 17. marts 2025.

oudeennieuwekerkdelft.nl. 'House of Orange'. https://oudeennieuwekerkdelft.nl/en/new-church/royal-family/house-of-orange. Hentet 11. marts 2023.
'Royal crypts – New Church'. https://oudeennieuwekerkdelft.nl/en/new-church/royal-family/royal-crypts. Hentet 11. marts 2023.

Palamás, Kostís: 'O gyrismós tou vasiliá' ("Kongens tilbagevenden"), 1907. https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=7%text_id=1617. Hentet 5. marts 2023.
'I flogéra tou vasiliá' ("Kongens fløjte"), afsnit 11. https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=7&text_id=1490.

Hentet 17. marts 2025.

Panayi, Panikos: ’Germanophobia (Great Britain)’. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/germanophobia-great-britain/. Hentet 7. oktober 2024.

Park, Andrew: ’Broadside ballad entitled ’The Queen’s Welcome to Scotland’. https://digital.nls.uk/broadsides/view/?id=15409. Hentet 21. maj 2025.

parlement.com. ’Grondwetsherziening 1848’. https://www.parlement.com/id/vh8lnhrpfxtu/grondwetsherziening_1848. Hentet 6. marts 2023.

parliament.uk. ’Princess Sophia’s Naturalization Act, 1705’. https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/parliamentaryauthority/revolution/collections1/parliamentary-collections/princess-sophia-act/. Hentet 12. marts 2023.

Patelski, Mariusz: ’Habsburgowie z Żywca’, 10.11.2012. https://web.archive.org/web/20131230234654/http://fronda.gliwice.pl/czytelnia.php5?id=268. Hentet 19. december 2024.

Pavisević, Stevan: ’Obšteradostnog i srednog pišestv svenresvdtldišeg i sveilostivdišeg Caru Francu Josifu I srbskom velikom voivoli’ (”Til den mest glædelige og generøse og mest nådige Kejser Franz Joseph 1. – den serbiske storfyrste”), 15.6.1852, Novi Sad. https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=4257&m=2#page/4/mode/2up. Hentet 28. januar 2026.

payne.cz. ’Jiří z Poděbrad’. https://www.payne.cz/3xS43787/Jirik.htm. Hentet 19. januar 2025.

Pekesen, Berna: ’Pan-Turkism’. European History Online, Mainz: Institute of European History, 2019. http://ieg-ego.eu/threads/transnational-movements-and-organisations/international-organisations-and-congresses/pan-ideologies/berna-pekesen-pan-turkism?set_language=en&-C=. Hentet 22. marts 2023.

Peleckis, Mindaugas: ’Karalińkojo kraujo paieńkos: Lietuva ir ńimto dienų karalius’, 2006. https://web.archive.org/web/20070211082720/http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles%2F54471. Hentet 20. marts 2023.

Petőfi, Sándor: ’A Házárol’. https://www.arcanum-com/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/petofi-sandor-DFB2/1845-E82B/a-hazarol-EC1F/. Hentet 19. januar 2025.
’Nemzeti dal’. https://www.babelmatrix.org/works/hu/Petőfi_Sándor/Nemzeti_dal/en/2086-National_Song. Hentet 3. februar 2025.

Petresc, Dorin: ’9-11 noiembrie 1940: Regele Mihai I şi Regina Mamă Elena, oaspeţi ai judeţului Hunedoara, la: Orăştie, Turdaş, Deva, Sarmizegetusa, Haţeg, Hunedoara şi la biserivile cneziale de la Sântămăria Orlea, Strei, Streisângeorgiu şi Densuş’, 7. oktober 2023. https://www.replicahd.ro/9-11-noiembrie- 1940-regele-mihai-i-si-regina-mama-elena-oaspeti-ai-judetului-hunedoara-la-orastie-turdas-deva-sarmizegetusa-hateg-hunedoara-si-la-bisericile-cneziale-de-la-santamar/. Hentet 27. april 2025.

Petrić, Hrvoje: ’Obljetnice: 2016., godina Nikole Šubića Zrinskoga – Nikola IV. Šubić Zrinski’, Hrvatska revija 3, 2017. https://www.matica.hr/hr/530/nikola-iv-subic-zrinski-27448/. Hentet 18. marts 2023.

Petrova, Zornitsa: ’Khimnŭt na Nezavisimostta’ (“Uafhængighedshymnen”), 21.09.21. https://move.bg/nezavisimost-himn. Hentet 20. marts 2023.

philangra.blogspot.com. ’D. Carlos (1889-1908)’. https://philangra.blogspot.com/p/d-carlos-i.html?m=1. Hentet 21. oktober 2024.

Pinheiro, Maria João: ’Morreu Henrique Nuno de Bragança, irmão mais novo de D. Duarte’, *MoveNotícias*, 15.02.2017. https://www.movenoticias.com/2017/02/morreu-henrique-nuno-de-braganca-irmao-mais-novo-de-d-duarte/. Hentet 21. marts 2023.

Podbersič, Renato: ’Da se ne pozabi: 190-letnica rojstva Franca Jožefa I.’. https://vipavska.eu/2020/08/18/da-se-ne-

pozabi-190-letnica-rojstva-franca-jozefa-i/amp/. Hentet 7. januar 2026.

Pöttker, Andy Gefekeund Rainer: 'Königlicher Besuch am Achimer Bahnhof', 2.1.2014. https://www.weser-kurier.de/region/koeniglicher-besuch-am-achimer-bahnhof-doc7e45k88dfuf7n7ft4s8. Hentet 11. september 2025.

princeofwales.gov.uk. 'Titles and Heraldry'. https://www.princeofwales.gov.uk/titles-and-heraldry. Hentet 21. marts 2023.

prohistoire.fr. 'Henri IV baptisé à l'ail et au Jurançon'. https://www.prohistoire.fr/histoire-thematique/l-histoire-etonnante/1661175_henri-iv-baptise-a-l-ail-et-au-jurancon. Hentet 19. januar 2025.

Radić, Stjepan: 'Nova Habsburžka himna'. https://plusportal.hr/iz_drugih_medija/snishodljivi_hrvati_od_franje_josipa_do_josipa_i_franje-35378. Hentet 5. februar 2025.
'Živio kralj! Živjela kraljica!'. https://plusportal.hr/iz_drugih_medija/snishodljivi_hrvati_od_franje_josipa_do_josipa_i_franje-35378. Hentet 5. februar 2025.

Ramalho, Margarida de Magalhães: 'Invasão nazi – A fuga para a liberdade da família grã-ducal', 23.05.2019. https://www.wort.lu/pt/luxemburgo/a-fuga-para-a-liberdade-da-fam-lia-gr-ducal-5ce5755eda2cc1784e3449c6. Hentet 19. marts 2023.

ratzeburg.de. 'Archivale 03/2025 – Das Kaiser-Wilhelm-Denkmal in Ratzeburg'. https://www.ratzeburg.de/Stadt/Mitteilungen/Archivalen-2025-php?object=tx,2559.534.1&ModID=7&FID=2559.13435.1&NavID=2559.10.1. Hentet 24. oktober 2025.

realcasadiborbone.it. 'H.R.H. Prince Alfonso, count of Caserta, duke of Castro'. https://realcasadiborbone.it/en/exile-return-and-international-recognition/hrh-prince-alfonso-count-of-caserta/. Hentet 12. Marts 2023.
'HRH Prince Ferdinand Pius, duke of Castro'. https://realcasadiborbone.it/en/exile-return-and-international-recognition/hrh-prince-ferdinand-pious-duke-of-castro/. Hentet 12. marts 2023.
'HRH Prince Ranieri, duke of Castro'. https://realcasadiborbone.it/en/exile-return-and-international-recognition/hrh-prince-ranieri-duke-of-castro/. Hentet 12. marts 2023.
'HRH Prince Ferdinand, duke of Castro'. https://realcasadiborbone.it/en/hrh-prince-ferdinando-duke-of-castro/. Hentet 12. marts 2023.

retsinformation.dk. 'Lov om Regjeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse'. https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1871/25. Hentet 7. marts 2023.
'Bekendtgørelse af tronfølgeloven'. https://www.retsinformation.dk/eli/Ita/2009/847. Hentet 10. marts 2023.

riksdagen.se. 'The history of the Riksdag'. https://www.riksdagen.se/en/How-the-Riksdag-works/Democracy/The-history-of-the-Riksdag/. Hentet 14. marts 2023.

Riotte, Torsten: 'Personal Union and Transfer: Great Britain and Hanover, 1714-1837', 17.07.2017. http://ieg-ego.eu/en/threads/european-networks/dynastic-networks/torsten-riotte-personal-union-and-transfer-great-britain-and-hanover-1714-1837. Hentet 15. marts 2023.

rlp.museum-digital.de. 'Eine Stimme aus dem Volke an König Max II.', Stadtmuseum Bad Dürkheim, 1848-1849, Flugblatt. https://rlp.museum-digital.de/object/89880. Hentet 25. april 2026.

romania-insider.com. 'Romania's King Carol II, reburied in new cathedral in Curtea de Argeș'. https://www.romania-insider.com/carol-ii-reburried-curtea-de-arges. Hentet 9. marts 2023.

royalfamily.org. 'The Regalia'. https://royalfamily.org/the-regalia/. Hentet 11. marts 2023.
'History of the Dynasty'. https://royalfamily.org/dinasty/history-of-the-dynasty/. Hentet 10. marts 2023.

'Djordje Petrovic, known as Karadjordje'. https://royalfamily.org/dinasty/djordje-petrovic-known-as-karadjordje/. Hentet 13. marts 2023.
'HSH Prince Alexander of Serbia'. https://royalfamily.org/dinasty/hsh-prince-alexander-of-serbia/. Hentet 14. marts 2023.
'Princess Zorka Karadjordjevic'. https://royalfamily.org/dinasty/princess-zorka-karadjordjevic/. Hentet 15. marts 2023.
'HM King Peter I of the Serbs, Croats and Slovenes'. https://royalfamily.org/dinasty/hm-king-peter-i-of-the-serbs-croats-and-slovenes/. Hentet 14. marts 2023.
'HM King Alexander I of Yugoslavia'. https://royalfamily.org/dinasty/hm-king-alexander-i-of-yugoslavia/. Hentet 15. marts 2023.
'HM Queen Maria of Yugoslavia'. https://royalfamily.org/dinasty/hm-queen-maria-of-yugoslavia/. Hentet 14. marts 2023.
'HM King Peter II of Yugoslavia'. https://royalfamily.org/dinasty/hm-king-peter-ii-of-yugoslavia/. Hentet 12. marts 2023.
'HM Queen Alexandra of Yugoslavia'. https://royalfamily.org/dinasty/hm-queen-alexandra-of-yugoslavia/. Hentet 12. marts 2023.
'HRH Prince Paul of Yugoslavia (Regent)'. https://royalfamily.org/dinasty/hrh-prince-paul-of-yugoslavia-regent/. Hentet 12. marts 2023.
'Prince Stefan christened by Patriarch Irinej at Royal Chapel of St. Andrew First-Called', 15/12-2018. https://royalfamily.org/prince-stefan-christened-by-patriarch-irinej-at-royal-chapel-of-st-andrew-first-called/. Hentet 12. marts 2023.
'New member of the Royal Family of Serbia – HRH Princess Marija', 05/11-2023. https://royalfamily.org/new-member-of-the-royal-family-of-serbia-hrh-princess-marija/. Hentet 3. januar 2024.

royal-house.nl. 'Orange and Nassau – History'. https://www.royal-house.nl/topics/orange-and-nassau/history. Hentet 8. marts 2023.
'William of Orange (1533-1584) – Career'. https://www.royal-house.nl/topics/william-of-orange-1533-1584/career. Hentet 8. marts 2023.
'William of Orange (1533-1584) – The Dutch Revolt'. https://www.royal-house.nl/topics/william-of-orange-1533-1584/the-dutch-revolt. Hentet 8. marts 2023.
'Stadholders – History'. https://www.royal-house.nl/topics/stadholders/history. Hentet 8. marts 2023.
'Prince William V (1748-1806)'. https://www.royal-house.nl/topics/stadholders/prince-william-v-1748-1806. Hentet 8. marts 2023.
'King Willem I (1772-1843)'. https://www.royal-house.nl/topics/kings-and-queens/king-willem-i-1772-1843. Hentet 8. marts 2023.
'King Willem II (1792-1849)'. https://www.royal-house.nl/topics/kings-and-queens/king-willem-ii-1792-1849. Hentet 8. marts 2023.
'King Willem III (1817-1890)'. https://www.royal-house.nl/topics/kings-and-queens/king-willem-iii-1817-1890. Hentet 8. marts 2023.
'Queen Emma (1858-1934)'. https://www.royal-house.nl/topics/kings-and-queens/queen-emma-1858-1934. Hentet 8. marts 2023.
'Queen Wilhelmina (1880-1962)'. https://www.royal-house.nl/topics/kings-and-queens/queen-wilhelmina-1880-1962. Hentet 8. marts 2023.
'Queen Juliana (1909-2004) – Youth and education'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/queen-juliana/youth-and-education. Hentet 8. marts 2023.
'Queen Juliana (1909-2004) – Marriage and family'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/queen-juliana/marriage-and-family. Hentet 8. marts 2023.
'Queen Juliana (1909-2004) – Queen of the Netherlands'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/queen-juliana/queen-of-the-netherlands. Hentet 8. marts 2023.
'Queen Jualian (1909-2004) – Princess of the Netherlands'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/queen-juliana/princess-of-the-netherlands. Hentet 8. marts 2023.
'Prince Bernhard (1911-2004) – Youth and education'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/prince-bernhard/youth-and-education. Hentet 8. marts 2023.
'Prince Bernhard (1911-2004) – Marriage and family'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/prince-bernhard/marriage-and-family.

Hentet 8. marts 2023.
'Prince Bernhard (1911-2004) – Prince of the Netherlands'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/prince-bernhard/prince-of-the-netherlands.
Hentet 8. marts 2023.
'Queen Beatrix (b. 1938)'.
https://www.royal-house.nl/topics/kings-and-queens/queen-beatrix-b.-1938. Hentet 8. marts 2023.
'Princess Beatrix – Marriage and family'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/princess-beatrix/marraige-and-family. Hentet 8. marts 2023.
'Princess Beatrix – Abdication'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/princess-beatrix/abdication. Hentet 8. marts 2023.
'Prince Claus (1926-2002) – Youth and education'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/prince-claus/youth-and-education.
Hentet 8. marts 2023.
'Prince Claus (1926-2002) – Military service'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/prince-claus/military-service. Hentet 8. marts 2023.
'Prince Claus (1926-2002) – Marriage and family'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/prince-claus/marriage-and-family.
Hentet 8. marts 2023.
'King Willem-Alexander (b. 1967)'.
https://www.royal-house.nl/topics/kings-and-queens/king-willem-alexander-b.-1967. Hentet 8. marts 2023.
'Princess Margriet'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/princess-margriet.
Hentet 8. marts 2023.
'Princess Beatrix – Youth'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/princess-beatrix/youth.
Hentet 8. marts 2023.
'Princess Irene'. https://www.royal-house.nl/members-royal-house/royal-family/princess-irene.
Hentet 8. marts 2023.
'Princess Christina (1947-2019)'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/in-memoriam/princess-christina. Hentet 8. marts 2023.
'King Willem-Alexander – Marriage and family'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/king-willem-alexander/marriage-and-family. Hentet 8. marts 2023.
'Royal wedding'. https://www.royal-house.nl/topics/marriage/royal-wedding. Hentet 8. marts 2023.
'Music, lyrics and customs'.
https://www.royal-house.nl/topics/national-anthem/music-lyrics-and-customs. Hentet 8. marts 2023.
'The Princess of Orange'.
https://www.royal-house.nl/members-royal-house/the-princess-of-orange. Hentet 8. marts 2023.

royaltyguide.nl. 'Dreux Chapelle Royale St. Louis'.
http://www.royaltyguide.nl/countries/france/dreux/chapelleroyal.htm. Hentet 19. marts 2023.

royal.uk. 'The Plantagenets'. https://www.royal.uk/plantagenets. Hentet 12. marts 2023.
'The Yorkists'. https://www.royal.uk/yorkists. Hentet 12. marts 2023.
'The Lancastrians'. https://www.royal.uk/lancastrians. Hentet 12. marts 2023.
'The Tudors'. https://www.royal.uk/tudors. Hentet 12. marts 2023.
'Henry VII (r. 1485-1509)'. https://www.royal.uk/henry-vii. Hentet 12. marts 2023.
'James IV (r. 1488-1513)'. https://www.royal.uk/james-iv-r1488-1513. Hentet 12. marts 2023.
'Elizabeth I (r. 1558-1603)'. https://www.royal.uk/elizabeth-i. Hentet 12. marts 2023.
'The Stuarts'. https://www.royal.uk/stewarts. Hentet 12. marts 2023.
'James I (r. 1603-1625)'. https://www.royal.uk/james-i. Hentet 12. marts 2023.
'Charles I (r. 1625-1649)'. https://www.royal.uk/charles-i. Hentet 12. marts 2023.
'Charles II (r. 1660-1685)'. https://www.royal.uk/charles-ii. Hentet 12. marts 2023.
'James II (r. 1685-1688)'. https://www.royal.uk/james-ii. Hentet 12. marts 2023.
'William III (r. 1689-1702) and Mary II (r. 1689-1694)'. https://www.royal.uk/william-and-mary.
Hentet 12. marts 2023.
'The Hanoverians'. https://www.royal.uk/hanoverians. Hentet 13. marts 2023.
'George II (r. 1727-1760)'. https://www.royal.uk/george-ii. Hentet 12. marts 2023.
'George III (r. 1760-1820)'. https://www.royal.uk/george-iii. Hentet 12. marts 2023.
'George IV (r. 1820-1830)'. https://www.royal.uk/george-iv. Hentet 14. marts 2023.
'William IV (r. 1830-1837)'. https://www.royal.uk/william-iv. Hentet 15. marts 2023.
'Edward VII (r. 1901-1910)'. https://www.royal.uk/edward-vii. Hentet 15. marts 2023.
'George V (r. 1910-1936)'. https://www.royal.uk/george-v. Hentet 15. marts 2023.
'Robert I (r. 1306-1329)'. https://www.royal.uk/robert-i-r-1306-1329. Hentet 15. marts 2023.

’Prince James Francis Edward’. https://www.royal.uk/prince-james-francis-edward. Hentet 14. marts 2023.
’Prince Charles Edward’. https://www.royal.uk/prince-charles-edward. Hentet 15. marts 2023.
’Royal Residences: The Palace of Holyroodhouse’. https://www.royal.uk/royal-residences-palace-holyroodhouse. Hentet 16. marts 2023.
’The Order of the Garter’. https://www.royal.uk/order-garter. Hentet 15. marts 2023.
’The Order of the Thistle’. https://www.royal.uk/order-thistle. Hentet 14. marts 2023.
’The House of Windsor’. https://www.royal.uk/house-windsor. Hentet 16. marts 2023.
’The Royal Family name’. https://www.royal.uk/royal-family-name. Hentet 16. marts 2023.
’A history of Jubilees’. https://www.royal.uk/history-jubilees-0. Hentet 15. marts 2023.

rthodoxiapatridavasileia.blogspot.com. ’Tou Aetou O Gios’ (Ørnens søn), 27. marts 2020. http://rthodoxiapatridavasileia.blogspot.com/2020/03/blog-post.html?m=1. Hentet 22. november 2023.

ruegenwalde.com. ’Festausgabe zur 600jährigen Jubiläumsfeier der Stadt Rügenwalde am 20.-22. Mai 1912, Neue Hinterpommersche Zeitung’. http://www.ruegenwalde.com/literatur/zeitung/main.htm. Hentet 25. april 2026.

runeberg.org. ’Tronföljd’ (fra *Nordisk familjebok*, 2. oplag 1920). http://runeberg.org/nfcj/0025.html. Hentet 15. marts 2023.

russianlegitimist.org. ’Grand Duchess Maria Vladimirovna of Russia’. https://www.russianlegitimist.org/grand-duchess-maria-vladirovna-of-russia. Hentet 14. marts 2023.
’Genealogy and Succession Within the Imperial House’. https://www.russianlegitimist.org/genealogy-of-the-imperial-house. Hentet 14. marts 2023.

Russo, Ferdinando: ’O surdato ’e Gaeta’, 17.7.2011. https://it.scribd.com/document/60188680/Ferdinando-Russo-O-Surdato-e-Gaeta. Hentet 21. maj 2025.

Sainty, Guy Stair: ’The French Legitimist Case’. https://web.archive.org/web/20100613004735/http://chivalricorders.org/royalty/bourbon/france/frenlegt.htm. Hentet 14. marts 2023.

Sakcinski, Ivan Kukuljević: ’Govor održan u Hrvatskom saboru 2. svibnja 1843’. http://ihjj.hr/iz-povijesti/ivan-kukuljevic-sakcinski-govor-odrzan-u-hrvatskom-saboru-2-svibnja-1843/33/. Hentet 9. september 2024.

Salens, Régine: ’Funérailles d’État de Pierre II, Alexandra, Marie et Andrej de Yougoslavie’, *Noblesse & Royauté* 27.05.2013. http://www.noblesseetroyautes.com/funerailles-detat-de-pierre-ii-alexandra-marie-et-andrej-de-yougoslavie/. Hentet 15. marts 2023.

santiebeati.it. ’Amedeo di Savoia Duca d’Aosta, Viceré d’Etiopia Testimoni’. http://www.santiebeati.it/dettaglio/95321. Hentet 18. marts 2023.

Satto, Christian: ’28 Iuglio 1849: Leopoldo II rientra a Firenze’. https://www.storiadifirenze.org/?p=3384. Hentet 27. juni 2025.

Schmitt-Kölzer, Wolfgang: ’Odyssee eines Gedichtes für Großherzogin Charlotte’, *Luxemburger Wort, Die Warte – Perspectives* 10.06.2021, 4-5. https://www.alemannia-judaica.de/images/Images%20463/Luxemburg%20Gedicht%20fuer%20Grossherzogin.pdf. Hentet 17. marts 2023.

Scola, Paola: ’Vittorio Emanuele III tumulato a Vicoforte. Il monarca riposerà accanto alla regina Elena’. https://web.archive.org/web/20171219065124/http://www.lastampa.it/2017/12/17/edizioni/cuneo/il-santuario-di-

vicoforte-venne-fatto-costruire-come-mausoleo-dei-savoia-AckD0k9DX98c1ZPmjlRxaN/pagina.html. Hentet 16. marts 2023.

Scott, Walter, Sir: 'The Lord of the Isles: Canto I.'. https://allpoetry.com/The-Lord-of-the-Isles:-Canto-I. Hentet 21. maj 2025.

Scurtu, Ioan og Narcis Dorin Ion: 'Familia Regală și Marea Unire', Sinaia: Muzeul National Peleș. https://peles.ro/cataloage/familia-regala-si-marea-unire.pdf. Hentet 17. marts 2023.

Seeber, Josef: 'Der Kaiser kommt'. https://www.archiv-bruneck.it/it/4136-limperatore-a-brunico.html. Hentet 28. januar 2026.

Sepp, Florian: 'Anifer Erklärung, 12./13. November 1918', *Historisches Lexikon Bayerns* 12.11.2015. https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Anifer_Erklärung,_12./13._November_1918. Hentet 21. juli 2024.

Serrano, Gaspar Bono: 'A S.M. el Rey Católico D. Alfonso XII, en la muerte de su augusta y malograda esposa. Elegía'. https://www.cervantesvirtual.com/obra/a-sm-el-rey-catolico-d-alfonso-xii-en-la-muerte-de-su-augusta-y-malograda-esposa-elegia/. Hentet 21. februar 2024.

Shevchenko, Taras: 'Tsari' ("Zarer"). http://litopys.org/ua/shevchenko/shev224.htm. Hentet 3. februar 2025.

Širola, Stjepan: 'Pozdrav hrvatskomu kralju Karlu IV'. https://plusportal.hr/iz_drugih_medija/snishodljivi_hrvati_od_franje_josipa_do_josipa_i_franje-35378. Hentet 5. februar 2025.

Skirius, Juozas: 'Vokietija ir Lietuvos nepriklausomybė', *Gimtoji istorija. Nuo 7 iki 12 klasės*, Vilnius: Elektroninės leidybos namai, 2002. http://mkp.emokykla.lt/gimtoji/index.php?id=1173; http://mkp.emokykla.lt/gimtoji/index.php?id=1015. Hentet 8. marts 2023.

slektinorge.no. 'Sudreimsætta fra Sørum på Romerike'. http://slektinorge.no/sudreimsaetta-fra-sorum/. Hentet 10. marts 2023.

Smirnenski, Hristo: 'Ferdinand de Berzherak'. https://chitanka.info/text/24487-ferdinand-de-berzherak. Hentet 12. marts 2023.

snl.no. 'Riksakten'. https://snl.no/Riksakten. Hentet 12. marts 2023.

Snoilsky, Carl: 'Till Konung Oscar II – 21 Januari 1879'. https://svenskadikter.com/Till_Konung_Oscar_II. Hentet 12. marts 2023.
'Sång i Riddarholmskyrkan vid minneshögtiden den 17 September 1897', 274-77. https://runeberg.org/snoildik/4/0274.html. Hentet 23. februar 2024.

Soares, Isa et al.: 'Catalonia referendum result plunges Spain into political crisis'. https://edition.cnn.com/2017/10/01/europe/catalonia-spain-independence-referendum-result/index.html. Hentet 11. marts 2023.

soirmag.lesoir.be. 'Podgorica, 12 juillet 2011: Nicolas, le prince qui s'ignore'. https://soirmag.lesoir.be/137604/article/2018-02-01/podgorica-12-juillet-2011-nicolas-le-prince-qui-signore. Hentet 12. marts 2023.

Speel, Jackie: 'The Lippe-Detmold Question', 2.2.2013. https://www.historyfiles.co.uk/FeaturesEurope/GermanyHRE_LippeDetmold01.htm. Hentet 4. juli 2025.

Spliethoff, Marieke: 'Boeketten met portretten'. https://www.koninklijkapeldoorn.nl/weetjes/boeketten-met-portretten/. Hentet 14. marts 2023.

sprakradet.no. 'Norsk'. https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Spraka-i-Norden/Norsk/. Hentet 18. marts 2023.

sr.m.wikisource.org. 'Odluka Podgoričke skupštine od 26. novembra 1918 – Odluka Velike Narodne Skupštine Srpskog Naroda u Crnoj Gori, donijeta na sjednici od 13. novembra g. u Podgorici' ("Podgorica-forsamlingens beslutning af 26. november 1918 – Afgørelse af den store nationalforsamling i Montenegro, vedtaget på sessionen den 13. november, hr. i Podgorica"). https://sr.m.wikisource.org/wiki/Одлука_Подгоричке_скупштине_од_26._новембра_1918. Hentet 19. marts 2023.
'Sokolovi, sivi tići' ("Falke, grå fugle"). https://sr.m.wikisource.org/sr-el/Соколови,_сиви_тићи. Hentet 9. september 2024.

Stavri, Fru Stavro: 'Zog premier'. https://alb-spirit-com/2020/07/28/poezia-e-nje-francezeje-per-mbretin-zog-shkruar-dhe-recituar-nga-vete-ajo-gjate-nje-ceremonie-ne-paris-me-1933/. Hentet 3. februar 2025.

stjornarradid.is. 'Stjórnarskrá konungsrìkisins Íslands Nr. 9, 18. maì 1920'. https://www.stjornarradid.is/media/forsaetisraduneyti-media/media/stjornarskra/1920_stjornarskra.pdf. Hentet 20. marts 2023.

storiafirenze.org. 'Maggio 1865: Firenze capitale e l'Italia celebrano Dante a 600 anni dalla nascita'. https://www.storiafirenze.org/?temadelmese=maggio-1865-firenze-capitale-e-italia-celebrano-dante-a-600-anni-dalla-nascita. Hentet 22. september 2025.

stortinget.no. 'Stenografisk referat av forhandlingerne i Stortinget den 19. oktober 1905', 350-78. https://www.stortinget.no/Global/pdf/Diverse/19.10.1905.pdf. Hentet 22. marts 2023.

Stratigós, Ch.: 'Paián eis ton techthénta diádochon tou ellinikoú thrónou ("Digt til tronfølgeren til den græske trone"), 24.7.1868. https://liksouri.reasonablegraph.org/archive/item/2694. Hentet 28. maj 2026.

Struye, Paul: 'L'evolution du sentiment public en Belgique sous l'occupation allemande'. https://openjournals.ugent.be/rp/article/id/72715/download/pdf/. Hentet 23. marts 2023.

studentersangforeningen.no. 'Ja, vi elsker dette landet'. https://www.studentersangforeningen.no/musikk/ja-vi-elsker-dette-landet-norges-nasjonalsang/. Hentet 21. marts 2023.

sudd.ch. 'Spanien, 6. Juli 1947: Erbfolgesetz'. https://www.sudd.ch/event.php?lang=en&id=es011947. Hentet 11. marts 2023.
'Liechtenstein, 16. März 2003: Verfassungsreform'. https://sudd.ch/event.php?lang=fr&id=li012003. Hentet 12. marts 2023.
'Liechtenstein, 1. Juli 2012: Vermindertes Vetorecht des Fürsten ("Damit deine Stimme zählt")'. https://www.sudd.ch/event.php?lang=en&id=li012012. Hentet 13. marts 2023.

svenskakyrkan.se. 'Svenska kyrkans historia'. https://www.svenskakyrkan.se/historik. Hentet 13. marts 2023.

sv.m.wikisource.org. 'Regeringsform 1719'. https://sv.m.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1719. Hentet 15. marts 2023.
'Regeringsform 1720'. https://sv.m.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1720. Hentet 15. marts 2023.
'Regeringsform 1772'. https://sv.m.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1772. Hentet 17. marts 2023.
'Regeringsform 1809'. https://sv.m.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1809. Hentet 15. marts 2023.
'Regeringsform 1634'. https://sv.m.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1634. Hentet 22. februar 2024.

Tașcă, Mihai: '20 de ani fără "Deșteaptă-te, române!"', 09.06.2014. https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/20-de-ani-fara-desteapta-te-romane-1542202.html. Hentet 14. marts 2023.

Tennyson, Alfred, Lord: 'A Welcome to Alexandra', 1863. https://www.bartleby.com/297/131.html. Hentet 18. marts 2023.
'On the Jubilee of Queen Victoria (1887)'. http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00generallinks/tennyson/jubilee.html. Hentet 18. marts 2023.

theguardian.com. ’Luxembourg strips monarch of legislative role’. https://www.theguardian.com/world/2208/dec/12/luxembourg-monarchy. Hentet 19. marts 2023.

Tichý, Jaroslav: ’Ku zásnubnímu jubilee Jejich Veličenstev’, 122-25. https://www.ceska-poezie.cz/basen/95400067/v-knize. Hentet 2. februar 2025.
’Při sňatku J. V. kralovice Rudolfa’, 130-32. https://www.ceska-poezie.cz/basen/95400069/v-knize. Hentet 2. februar 2025.

Tiltnes, Hjørdis Ånestad: ’Kong Harald – et samlende symbol’, *Stavanger Aftenblad* 21. februar 2007. https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/kKBea/kong-harald-et-samlende-symbol. Hentet 18. oktober 2024.

Tjuttjev, Fjodor: ’Imperatoru Nikolayu I.’ (”Til Kejser Nikolaj I.”). https://онлайн-читать.рф/тютчев-императору-николаю-i/. Hentet 22. juni 2026.

Tomczyk, Paweł: ’130 lat temu w Częstochowie odsłonięto pomnik ”Cara-Wyzwoliciela” - Aleksandra II Romanowa’. https://dzieje.pl/rozmaitosci/130-lat-temu-w-czestochowie-odslonieto-pomnik-cara-wyzwoliciela-aleksandra-ii-romanowa. Hentet 7. februar 2025.

treaties.un.org. ’Société des Nations – Treaty between Great Britain and Ireland, Signed At London December 6, 1921’, 9-19. https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2026/v26.pdf#page=9. Hentet 19. januar 2025.

treccani.it. ’Savoia, Tommaso Alberto di’, Instituto dell’Enciclopedia Italiana, 2011. https://www.treccani.it/enciclopedia/tommaso-alberto-di-savoia_(Dizionario-di-Storia)/. Hentet 10. marts 2023.
’Vittoriano’. https://www.treccani.it/enciclopedia/vittoriano/. Hentet 11. marts 2023.

Trinkaus, Fabian: ’Die Schlacht von Spichern und ihre kulturpolitische Rezeption in Saarbrücken während des Kaiserreichs’, 25.6.2019, sidst ændret 12.8.2020. https://www.rheinische-geschichte.lvr.de/Epochen-und-Themen/Themen/die-schlacht-von-spichern-und-ihre-kulturpolitische-rezeption-in-saarbruecken-waehrend-des-kaiserreichs/DE-2086/lido/5d10c79c98d640.55917809. Hentet 25. april 2026.

Trochimczyk, Maja: ’Rota (The Oath)’. https://polishmusic.usc.edu/research/national-anthems/rota-the-oath/. Hentet 17. marts 2023.

Tziora, Stavroula: ’Ioánnis Koléttis O Rólos Tou Stin Politiki Zoi Tis Elládas’ (”Ioannis Kolettis – hans rolle i Grækenlands politiske liv”), gigafm.gr. 02-01-2021. https://www.gigafm.gr/ιωάννηρ-κωλέττηρ-η-δπάση-τος-στην-πολι/. Hentet 22. november 2023.

unionesarda.it. ’In Turin the funeral of Vittorio Emanuele, the coffin accompanied by the Sardinian anthem’. https://www.unionesarda.it/en/italy/in-turin-the-funeral-of-vittorio-emanuele-the-coffin-accompanied-by-the-sardinian-anthem-vcfc3vm9. Hentet 10. juli 2024.

Valaoritis, Aristotelis: ’Afiérosis ti Aftoú Megaleiótiti to Vasileí ton Ellínon Georgío A΄’ (”Dedikation til Hans Majestæt Hellenernes Konge Georg I”). https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=3&text_id=265. Hentet 17. marts 2025.

valcenostoria.it. ’Anno 1851. Bardi in festa per la nomina del ”Conte di Bardi’, 7. juni 2022. https://www.valcenostoria.it/2022/06/07/anno-1851-bardi-in-festa-per-la-nomina-del-conte-di-bardi-by-e-de-giovanni-liberta-9-maggio-1923/. Hentet 1. oktober 2025.

Valero, Eloy Garcìa: ’En la muerte de S.M. el Rey Don Alfonso’. https://www.cervantesvirtual.com/obra/en-la-muerte-de-sm-el-rey-don-alfonso/. Hentet 21. februar 2024.

Vanenko, Ivan: ’Tysyachelьtíe Rossíi’ (”Ruslands 1000 år”). http://az.lib.ru/w/wanenko_i/text_1862_tysyacheletie_rossii_oldorfo.shtml. Hentet 23. februar 2024.

Vardys, Stanley: ’Christianity in Lithuania’. http://www.lituanus.org/1988/88_3_02.htm. Hentet 8. marts 2023.

Vazov, Ivan: 'Pozdravlenie kŭm Negovo Visochestvo Knyaza Aleksandra I' ("Hilsen til Hans Majestæt Fyrst Alexander I"). https://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=14&WorkID=16094&Level=2. Hentet 5. marts 2023.
'V Preslavskite razvalini' ("I ruinerne af Preslav"). https://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=14&WorkID=1714&Level=2. Hentet 5. marts 2023.

Velde, François: 'Monaco'. https://www.heraldica.org/topics/national/monaco.htm. Hentet 18. marts 2023.
'The Bourbons'. https://www.heraldica.org/topics/bourbon.htm. Hentet 18. marts 2023.
'The Rank/Title of Prince in France'. https://www.heraldica.org/topics/france/frprince.htm. Hentet 20. marts 2023.
'House Laws of the Saxe-Coburg and Gotha'. https://www.heraldica.org/topics/royalty/HGSachsen-CG.htm. Hentet 24. marts 2023.
'The Succession Laws of the Greek Monarchy'. https://www.heraldica.org/topics/royalty/greece.htm. Hentet 24. marts 2023.
'Royal Arms, Styles, and Titles of Great Britain: Documents'. https://www.heraldica.org/topics/britain/britstyles.htm#1927. Hentet 21. maj 2025.

verfassungen.de. 'Verfassungsurkunde für das Königreich Bayern vom 26. Mai 1818 mit Änderungsindex und Hinweisen'. http://www.verfassungen.de/by/verf18-i.htm. Hentet 18. marts 2023.

vernetztes-gedächtnis.de. 'Heinrich der Löwe'. http://www.vernetztes-gedaechtnis.de/domHeinrichloewe.htm. Hentet 24. november 2023.

Villas-Boas, Miguel: 'D. Manuel II – Viagem Ao Norte Do Reino', 30.11.2020. https://plataformacidadaniamonarquica.wordpress.com/2020/11/30/d-manuel-ii-viagem-ao-norte-do-reino/. Hentet 21. maj 2025.

Viñas, Cecilio Yusta: 'Fundación Infante de Orléans – Colección de aviones Históricos en vuelo'. https://web.archive.org/web/20060427123336/http://www.fio.es/el_infante/el_infante.htm. Hentet 17. marts 2023.

virksommeord.no. 'Hvad Naturens Herre forenede'. http://virksommeord.no/tale/5784/. Hentet 16. marts 2023.
'Kongedømme eller Republik?'. http://virksommeord.no/tale/21. Hentet 16. marts 2023.

Vörösmarty, Mihály: 'Szózat'. https://hu.m.wikisource.org/wiki/Szózat_(Vörösmarty_Mihály). Hentet 19. januar 2025.

Vranić, Semir: 'Sevdalinke'. http://www.sevdalinke.com/2007/01/najljepe-sevdalinke-3.html?m=1. Hentet 1. marts 2026.

Watson, William: 'Ode on the Day of The Coronation of King Edward VII'. https://en.m.wikisource.org/wiki/Ode_on_the_Day_of_the_Coronation_of_King_Edward_VII. Hentet 21. februar 2024.

web.archive.org. 'King Carol II'. https://web.archive.org/web/20071006022008/http://www.cs.kent.edu/~amarcus/Mihai/english/carol2en.html. Hentet 15. marts 2023.
'MS Regele Mihai I'. https://web.archive.org/web/20170908112257/http://www.familiaregala.ro/familia-regala/prezentare/ms-regele-mihai. Hentet 15. marts 2023.
'King Zog'. https://web.archive.org/web/20110815112338/http://www.albanianroyalcourt.al/pages/kingzog. Hentet 19. marts 2023.
'Queen Geraldine'. https://web.archive.org/web/20110729142735/http://www.albanianroyalcourt.al/pages/queenGeraldine. Hentet 19. marts 2023.
'King Leka'. https://web.archive.org/web/20110706071228/http://www.albanianroyalcourt.al/pages/kingleka. Hentet 19. marts 2023.
'Biography of H. S. H. Prince Inigo Von Urach – pretender to the throne of the former Kingdom of Lithuania'. https://web.archive.org/web/20131006044547/https://lithuaniatribune.com/52203/biography-of-h-s-h-prince-inigo-von-urach-pretender-to-the-throne-of-the-former-kingdom-of-lithuania-201352203/. Hentet 14. marts 2023.
'Prinz Georg Friedrich von Preussen'.

https://web.archive.org/web/20140218083041/http://www.preussen.de/de/familie/prinz_georg_friedrich_von_preussen-html. Hentet 12. marts 2023.
'Luigi Amedeo Giuseppe Maria Ferdinando Francesco'. https://web.archive.org/web/20120722150256/http://www.ultimateitaly.com/peoples/luigi-amedeo-giuseppe-maria-ferdinando-francesco.html. Hentet 11. marts 2023.
'Wilhelmina van Pruisen'. https://web.archive.org/web/20061005153150/http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/DVN/lemmata/data/WilhelminaVanPruisen. Hentet 13. marts 2023.
'Grand Duchess Anna Pavlovna'. https://web.archive.org/web/20170915184845/http://www.rusartnet.com/biographies/russian-rulers/romanov/family-of-paul-i/children/grand-duchess-anna-pavlovna. Hentet 23. marts 2023.
'Fratelli d'Italia'. https://web.archive.org/web/20160519095549/https://www.quirinale.it/grnw/statico/simboli/inno.htm. Hentet 20. marts 2023.
'Imnul national – Ministerul Apărării Naţionale'. https://web.archive.org/web/20170801221827/http://mapn.gov.ro/imn_national/. Hentet 21. marts 2023.
'Kungl. Maj:ts kungörelse (1973: 702) med anledning av konung Gustaf VI Adolfs frånfälle'. https://web.archive.org/web/20120219105931/https://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&BET=1973%3A702%24. Hentet 20. marts 2023.
'The Story of The Welsh National Anthem – Hen Wlad fy Nhadau – The Land of My Fathers'. https://web.archive.org/web/20110928063648/http://webapps.rhondda-cynon-taf.gov.uk/heritagetrail/big_anthem_fawr/anthem_baf.htm. Hentet 19. marts 2023.
'Crown Dependencies'. https://web.archive.org/web/20210711004012/https://www.royal.uk/crown-dependencies. Hentet 12. marts 2023.
'Wedding of the two royal dynasties members', *Georgia Times*, 09.02.2009. https://web.archive.org/web/20090213210937/http://www.georgiatimes.info/?lang=en&area=newsItem&id=7197. Hentet 19. marts 2023.
'Background for the Reburial', *Ministry of Foreign Affairs of Denmark*, 19.06.2006 https://web.archive.org/web/20081207121515/http://www.reburial.um.dk/en/menu/ReburialEvents/BackgroundForTheReburial/. Hentet 23. marts 2023.
'The Royals: King Ferdinand I'. https://web.archive.org/web/20130504152624://http://visit.peles.ro/king-ferdinand-i/. Hentet 24. marts 2023.
'Austro-Hungarian Monarchy', The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition, 2001-07. https://web.archive.org/web/20090202111034/http://bartleby.com/65/au/AustroHu.html. Hentet 19. januar 2025.

web.gencat.cat. 'National anthem'. https://web.gencat.cat/en/actualitat/reportatges/diada-nacional-de-catalunya/himne-nacional-/index.html. Hentet 13. marts 2023.

Wirsén, Carl David af: 'Prolog'. https://sv.m.wikisource.org/wiki/Prolog_(af_Wirsén). Hentet 18. marts 2023.
'Tonernas helsning'. https://sv.m.wikisource.org/wiki/Tonernas_helsning. Hentet 15. marts 2023.

wo2-hoekschewaard.nl. 'Pamfletten en liedjes'. https://wo2-hoekschewaard.nl/verzet/pamfletten-en-liedjes/. Hentet 11. marts 2023.

wort.lu. 'Prinzessin Elisabeth von Luxemburg gestorben'. https://www.wort.lu/de/lokales/prinzessin-elisabeth-von-luxemburg-gestorben-4f61b434e4b0860580a9ceef. Hentet 15. marts 2023.

Wrangel, Pjotr Nikolajevitj: 'Zapysky' ("Noter"). http://militera.lib.ru/memo/russian/vrangel1/01.html. Hentet 14. marts 2023.

Yordanov, Metodi og Sofia Gospodinova: 'Mortal Remains of Bulgarian King Ferdinand I Brought to Bulgaria from Germany'. https://www.bta.bg/en/news/bulgaria/679464-mortal-remains-of-bulgarian-king-ferdinand-i-brought-to-bulgaria-from-germany. Hentet 18. juli 2024.

zaxid.net. ’Krayina vynyatkovoho shchastya’ (”Landet med exceptionel lykke”), 8.6.2009. https://zaxid.net/krayina_vinyatkovogo_shhastya_n1079401/amp. Hentet 17. december 2025.

Zerboni, Karl von: ’Unserem geliebten Kaiser (Zum 2. Dezember 1908)’. https://www.provinz.bz.it/katalog-kulturgueter/de/suche.asp?kks_priref=65428. Hentet 14. februar 2024.

Øverland, Arnulf: ’Til Kongen’, 31.01.1941. https://okkupasjonen.no/6938-2/. Hentet 11. marts 2023.